

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

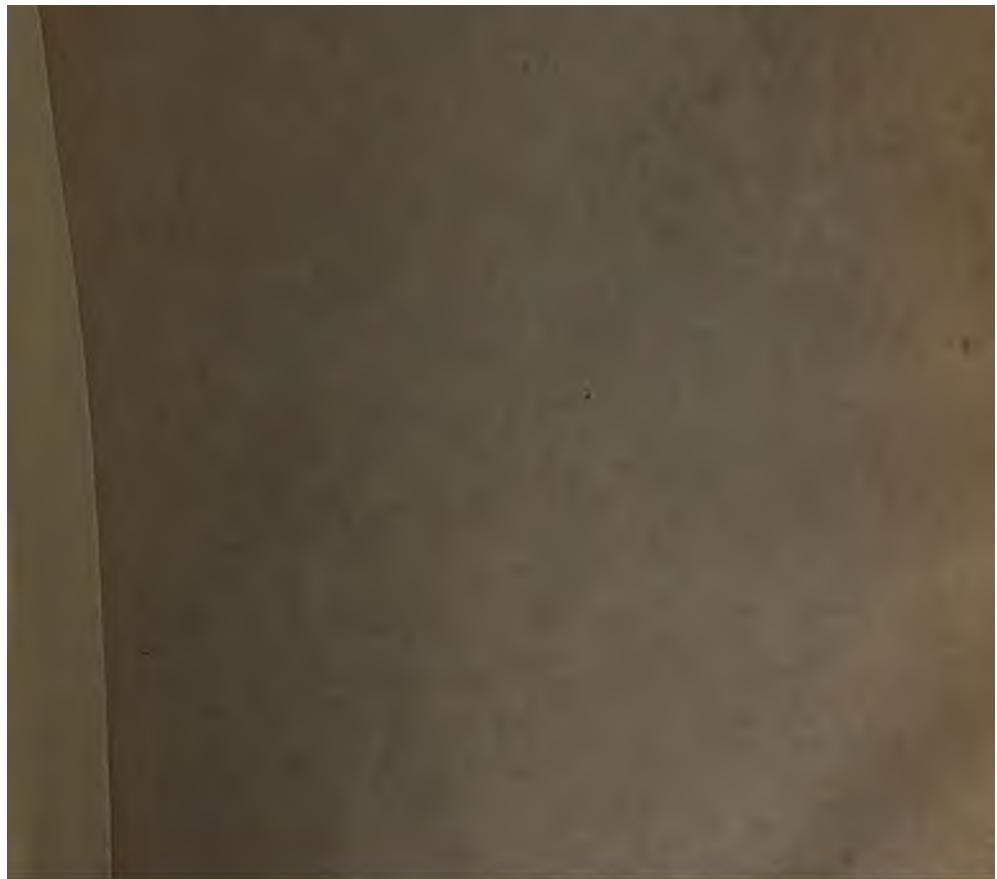
About Google Book Search

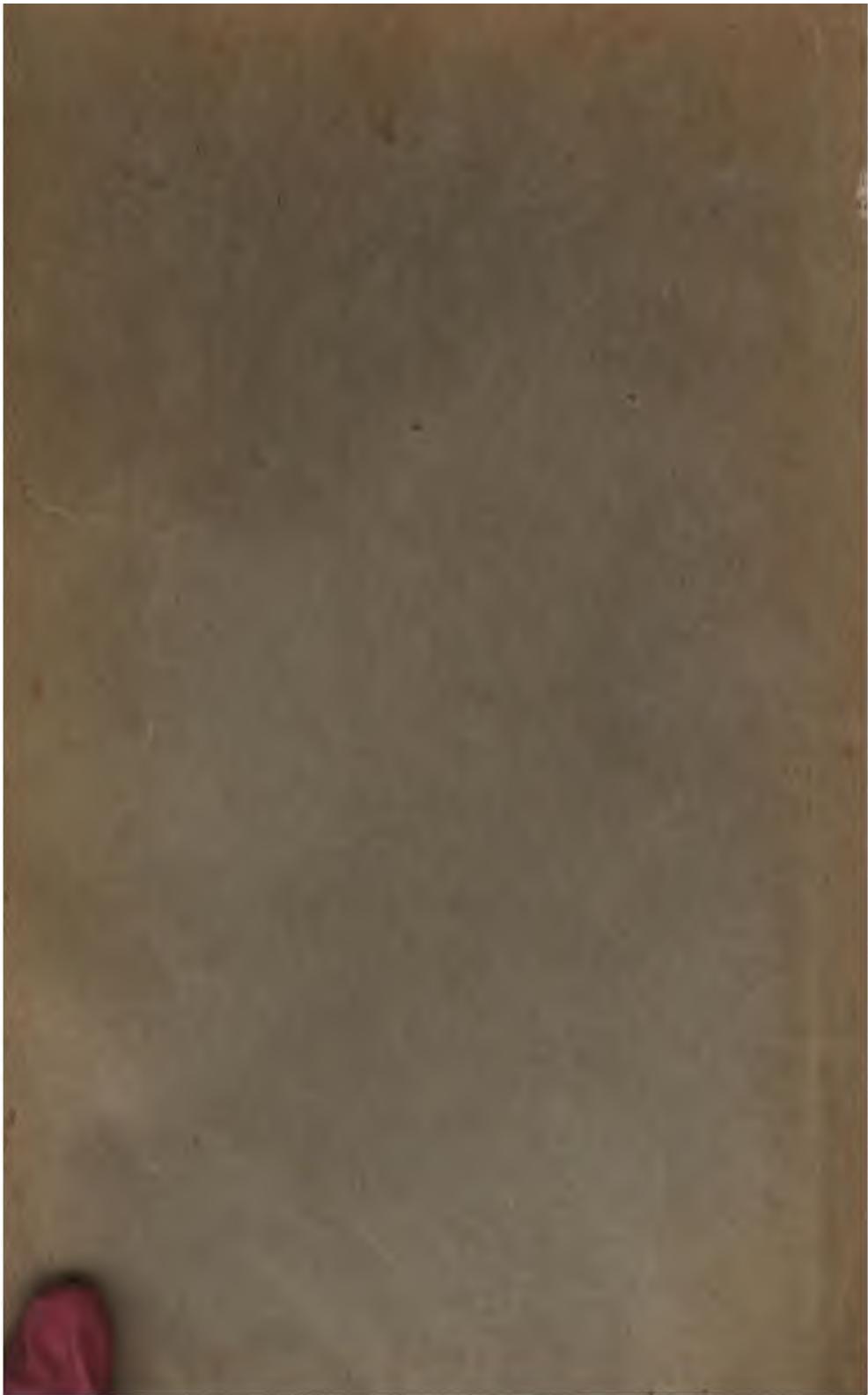
Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

ЕНЦИКЛОПЕДИЧЕСКИ
РѢЧНИКЪ.

Касжровъ
ЕНЦИКЛОПЕДИЧЕСКИ
РѢЧНИКЪ

ОТЪ СЪДЪРЖАНИЕ:

- 1) СВѢДЪНИЯ ИСТОРИЧЕСКИ, БИОГРАФИЧЕСКИ, ГЕОГРАФИЧЕСКИ,
НАУЧНИ, ЛИТЕРАТУРНИ, МИТОЛОГИЧЕСКИ, БИБЛЕЙСКИ И
ДРУГИ, 2) ЧУЖДИ ДУМИ, УПОТРЪБИТЕЛНИ ВЪ КНИ-
ЖОВНИЯ НИ ЕЗИКЪ И 3) НАШИ СИ КНИЖО-
ВНИ ДУМИ, КОНТО МѢЧНО СЕ РАЗБИРАТЬ.
-

отъ

Л. Касжровъ.

ПЪРВА ЧАСТЬ.

A—K.

→ **Цѣна 10 лева.** ←

Издадено.

Издание и печать на Д. В. Манчовъ.

1899.

150

38K3

1

ПРЪДГОВОРЪ.

Читателетъ на нашата книжнина сръщатъ всъкдневно спомени на исторически събития и дати, имена на лични дѣйци и мислителе, мрътви и живи, названия на градове и държави, нѣкогашни и сегашни, баснословни имена, термини отъ чуждо произходжение, па и наши си, употребителни въ науката, литературата, търговията, военното изкуство и дипломатическия и политическия езикъ. Тия понятия сѫ толкова многобройни и разнообразни, че и най-честитата паметъ не може всъкога да си припомни точно и бързо всѣко едно. Всѣкой читателъ, много или малко образованъ, има нужда навръх менъ да се справя за пѣкое събитие, личность, дата, терминъ съ единъ или друга книга. Нѣ всѣкоя има ли подъ ръка всички потрѣбни за тая цѣлъ книги, па и всъкога има ли време за едно кратко свѣдѣніе да рови разни рѣководства, днесъ едно, утрѣ друго, или да ходи въ градската библиотека — за селските още не може у насъ и дума да става — да се справи съ една енциклопедия, ако тамъ има такъвъ и ако тобъ владѣе езика, на който е написана, защото ние нѣмаме наши си енциклопедии? Па и може ли да се чака една енциклопедия, издадена за другоземни читателе, да дава за бѣлгарски работи свѣдѣния, каквито бѣлгарски читателе бихъ желали? Всички знаемъ, че нашият народъ вчера излѣзе изъ мрака и забвението, та ние, които още не познаваме добре сами себе си, сме за нынешния свѣтъ токо-речи една *terga incognita*.

Очевидно е, прочее, че ние имаме нужда отъ една наша си справна книга, една пълна енциклопедия, която да ни освѣтлява съ обилна свѣтлина по всички прѣдмети. Съ едно такъвъ съкровище на знанието ние още за много време нѣдли щемъ-можа да се слободемъ. Ала и да притежавахме една богата енциклопедия, отъ 15 — 20 обемисти тома, на каквито

енциклопедии се радватъ просвѣтениятъ народи, ние пакъ щѣхме да имаме нужда отъ кратъкъ енциклопедически рѣчникъ, защото енциклопедията не сж досташи за всички кесии, па и не сж сгодни толкова за малки справки. Когато четемъ една книга, срѣщаме името на нѣкое забѣлѣжително лице, и пожелаваме да имаме за него нѣкакво понятие. Имаме ли врѣме да четемъ пространната биография на това лице въ една енциклопедия, когато вниманието ни е съсрѣдочено на това лице само мимоходомъ; имаме ли врѣме да изучваме една обширна статия, напр. за бацилите, тогава когато, като четемъ една книга, срѣщаме тая дума и искаме да знаемъ само какво значи? Въ подобни случаи нѣкои свѣдѣния за главнитъ черти на прѣдмѣта сж доста. Като най-добро доказателство за практическата полезностъ на малките енциклопедически рѣчници служи това обстоятелство, че дори и въ Германия, Франция и другадѣ, дѣто вече има богата енциклопедическа литература, нѣкои малки енцикл. рѣчници се издаватъ токо-речи всяка година.

Горѣзложениятъ причини и съобразения ни побудихъ да стѣкмимъ тоя *Кратъкъ Енциклопедически Рѣчникъ*. Той съдѣржа многобройни свѣдѣния по историята, биографията, географията, науката и литературата, митологията и Библията, токо-речи всички чужди думи, що се употребяватъ въ книжовния ни езикъ, па и много наши си думи, които мѣжно се разбираятъ.

По историята сж описани накратко 1) **минжлото** на старите и съвременните народи, на столиците имъ или и други градове, съ прибавки за нѣкои държави списъка на царете, които сж ги управлявали, каквото читателътъ, който желае иб-вече свѣдѣния, да може да ги намѣри въ биографическите бѣлѣжки; — 2) **събития**, подъ името, съ което сж най-известни (*Априлско възстание, Араба-конашко приключение, Задрско движение и т. н.*); — 3) **уреждения** (аяне, *остранцизъмъ, консулът, трибуни, феодална система и др.*); — 4) **партии и фракции** (*ислами и ибелини, чанковисти, каравелисти, стамболовисти, радослависти и др.*)

Биографическата часть обгръща: 1) имената на царе, папи, патриарси, държавници и др., които сж играли нѣкаква роля въ минжлото и чието име не е съвсѣмъ забравено, и 2) имената на частните дѣйци въ историята на човѣшкия

напредъкъ — учени, литератори, художници, изобретателе, откривателе. Отъ тия посъдните само първостепенни са възможно да се споменятъ и за всѣко лице сѫ ладени народността му, званието му или дѣлата, които сѫ го прославили, заедно съ епохата, въ която е живѣло, понѣкога и обстоятелствата, въ които е развивало дѣятельността си или исходната точка въ попрището му. За нашите си дѣйци се дадохъ животоописателни бѣльжи и за второстепенни лица, по двѣ причини, едно, защото ние сме длѣжни да знаемъ себе си по-добре, и друго, защото трѣбва дѣлата и животътъ на ония, които сѫ действували за общественото благо на народа си, да се направятъ достояние на този народъ, та да могжатъ тия дѣла да послужатъ за съревнование на сегашното и бѫдещтъ поколѣния, па и да се даде едно нравствено възнаграждение на заслужилите. Трѣбва още да кажемъ, че ограниченното пространство на тая книга ни накара да исклучимъ много имена, които бихъ заслужили пъкъ споменъ въ единъ специаленъ биографически рѣчникъ. Животоописанието на съвременниците, живиятъ личности, е предимѣтъ колкото интересенъ, толкова и деликатенъ; затова сме гледали да констатираме факти, а не да правимъ полемика.

По географията се дадохъ свѣдѣнія за историческите страни и градове, както и за съвременниятъ намъ дѣржави съ столиците и градовете имъ, като се споменува за всѣка земя или мѣстностъ търговията ѝ, промишлеността ѝ, историческите ѝ спомени, или друго нѣщо, което тѣхъ отличава. Пълнотата на специаленъ географически рѣчникъ не трѣбва, разбира се, да се чака: относително градовете, запр., е добрѣ да се каже, та да си се знае предварително, че, като общо правило, никое място съ население по-долу отъ 3,000 жит. въ бѣлгарски земи и отъ 10,000 въ другите страни на свѣта не трѣбва да се тръси подъ неговото си име, ако не е цетнически или друго-яче достозабѣлжително. При все това, нашите оклийски градове и селца се описахъ, колкото и да е малки, па се направи и искключение на споменжтото правило за съсѣдните намъ дѣржави, които нѣматъ градове съ голѣмо население. Километрическиятъ разстояния на градовете и градовете въ Княжеството сѫ дадени споредъ хартата на Министерството на общите сгради, пътищата и съобщенията. Планътъ, океанътъ, моретата, езерата, протоците и по-важ-

нитѣ рѣки, както и архипелазитѣ или купове острови, па и осамотенитѣ острови, когато не принадлежатъ на нѣкой купъ, и дори отдѣлнитѣ острови отъ единъ купъ, когато представлятъ особенъ интересъ, и тѣ не се испусняжатъ изъ внимание. На края на рѣчника ще се приложи и единъ географически атласъ.

По естественитѣ науки — физиката, химията, геологията, минералогията, астрономията и др. се описаха, покрай обяснението на термините, употребителни въ тѣхъ, такъви нѣща по единъ или другъ прѣдметъ, които иматъ или прѣко практическо значение или особенъ наученъ интересъ.

Доста обширно място се даде на гръцкото и римското баснословие, едно, защото то е необходимо за да се разбира старата гръцка и римска история, и друго, защото поезията, живописството и ваянието заимматъ още сюжетитѣ си отъ него.

Не се изостави и Библията, макаръ и сѫществуването на Библейски рѣчникъ на езика ни да е намъ, като единъ отъ неговите сътрудници по прѣвода му, добре известно, и то за да се не накърни пълнотата на книгата ни. На тоя прѣдметъ се отнасятъ и нѣкои допълнителни свѣдѣния, като запр. бѣлѣжките за живота и дѣятелността на церковните писатели и светии, — нѣща, които интересуватъ православието, а не се срѣщатъ въ споменжия рѣчникъ.

Библиографията, като отдѣлна частъ, се исключи съвсѣмъ, едно, защото ние още нѣмаме установена класическа литература, и друго, защото чуждата литература е доста известна на добре запознатитѣ у насъ съ чужди езици. Ала пакъ забѣлѣжителните съчинения, чужди и наши, се посочиха подъ имената на авторите имъ и въ историческата частъ.

Включиха се чуждите думи влѣти въ употребление у насъ и по-мжнитѣ бѣлгарски думи, защото сѫ на мястото си въ единъ енциклопедически рѣчникъ, както всички думи на езика влизаатъ въ състава на една пълна енциклопедия. Тия думи сѫ събириани отъ насъ главно една по една: ние, когато четехме, изваждахме изъ джеба тетрадката си и записвахме срещинжата отъ насъ за пръвъ пътъ чуждица (или мжна дума) въ нашата книжнина; и ако, слѣдъ едно изучение, намѣрехме, че тая дума си е проправила пътъ, като се употребява отъ нашите по-лични писатели, приемахме я. По тая причина нашият рѣчникъ съдѣржа много чужди думи, употребителни у насъ, каквито не

дава и най-пълни у насъ рѣчникъ на чужди думи^{*)}). При все това, въ нашия рѣчникъ не се даде място на думи, съ които прѣизобилува споменжтий рѣчникъ и които навѣрно никога нѣма да добиешътъ у насъ право на гражданство^{**)}; а отъ друга страна рѣчникътъ ни не дава думи въ чужда форма^{***}). Нѣма съмнѣние, че и ние, въ желанието си да бѫдемъ полезни на всички, сме се подпълнили на нѣкои мяста, ако и да сме гледали да слѣдваме правилото на великия Ларуса, който казва: «Единъ рѣчникъ не трѣбва нито да остава много назадъ отъ езика, комуто служи, нито да върви прѣди него: рѣчникътъ е единъ слуга, който носи багажа на господари си, като върви подирѣ му». — Когато сме обяснявали думите, работа толкова мѣчна и която остави толкова много да се желае дори и въ най-пространни рѣчници, имали сме прѣдъ видъ да се прѣдаде за всѣка дума не толкова буквалното ѹ значение, колкото нейната сжински смисълъ, сир. она смисълъ, въ който тя се употребява; и когато ти има нѣколко значения и сънки, посочени еж всичките наредъ. За нѣкои думи еж отблѣжени и слушантѣ, кога и за какво се употребяватъ. Понѣйтъ значението на една дума е разяснено и съ примѣри, написани съ италинически букви. За нѣкои чужди думи еж дадени съответствените тѣмъ бѣлгарски, когато сж общоприети или имъ прилѣгатъ; и когато се е усъщало, че бѣлгарската дума е нова или не прѣдава ясно значението на чуждата, прилагало се е и обяснение. Когато една дума има противоположна, сир. употребителна въ противоположенъ смисълъ, споменува се и тя, защото така може пѣлесно да се разбере значението ѹ. Най-сетнѣ посочено е и произхождението на всѣка чужда дума, а на нѣкои е дадена и етимологията, когато се е видѣло, че може да разясни смисъла имъ. Мѣжноразбираеми наши си думи, дошли въ езика ни направо отъ старобѣлгарски или по

^{*)} Ето, напр., нѣколко думи само отъ буква А, които не се срѣщатъ въ най-възникнали нашъ иностраниенъ рѣчникъ: *абрутирамъ, абсанть, авансирамъ, апарентъ, агресивенъ, ad hoc, ad calorem, а-сортъ, акцидентъ, аларма, алкоголизмъ, алкоголикъ, алtruизъмъ, амбициозенъ, апархизъмъ, анкета, анкетенъ, антиамериканъмъ, антисемитизъмъ, антисемитъ, антихолерически, argent-comptant, априориардъ, армистия, архидукъ-иня, аспирация, афектирамъ, а tout prix, а tout hazard.*

^{**)} Каквите еж, напр., *анедига* (безочливостъ), *антепесоръ* (прѣдшественъ), *амортически* (неорганически), *аориезия* (незлобивостъ), *апостолитетъ*, *аптеробуцамъ*, *асебия*, *асиметрия*, *асимпатия*, *асофия*, *ателия* и пр. и пр.

^{***)} Такива като *анафема*, *апофезирамъ*, *аптидритъ* и пр.

канала на руския езикъ, и тъ се обясняват; и върваме, че и това не е безполезно. Изреченията, пословиците и поговорките, които обикновено се приводят въ книгите и поврътените издания, се дадоха въ същинския имъ образъ, сир. написани, ако сѫ латински, съ латински букви и т. н.; ала и тъ, както вече видяхме други предмѣти, далеко не сѫ исчерпани, все по същата причина, че тая книга не е специаленъ рѣчникъ за никой разредъ специалисти.

Не намираме за потребно да изброяваме тукъ книгите, списанията, рѣчниците и енциклопедиите, отъ които сме черпили свѣдѣнията си. Доста е да кажемъ, че сме залъгали да се въсползвуваме отъ всички достъпни намъ источници, български, французски, английски, руски и че сме гледали да предадемъ накратко, точно и ясно за всѣко нѣщо същественото, спр. да кажемъ много съ малко думи. Ние знаемъ, че нѣма съвършенство въ тоя свѣтъ, и сме далечъ отъ мъсълта, че не може да се направи нѣщо по-добро, ала исповѣдваме, че е мжчно да се събергатъ толкова разнообразни свѣдѣния въ такъвъ сравнително малъкъ обемъ.

Такъвъ е тоя рѣчникъ, който се поднася на училищата и на интелигентната публика, съ надежда да стане настолна книга на всѣка частна библиотека, на всѣкой домъ. Добръ е да се помни, че рѣчникъ е книга за всички, и че каквото се вижда лесно на един, мжчно е за други. Оттука се явява потреба да се обясняватъ понѣкога нѣща, които на нѣкои би се сторило, че нѣматъ нужда отъ обяснение. Не трѣбва и да се забравя, че подобенъ видъ книги не можтъ да сѫ свободни отъ погрѣшки и отъ криво съобщени свѣдѣния. Затова ние молимъ всички просвѣтени и благосклонни лица, които бихъ се интересували въ труда ни, да ни съобщатъ каквите неточности бихъ намѣрили, та да ни помогнатъ да направимъ книгата по-малко несъвършена. Тия съобщения, заедно съ измѣненията (като запр. въ живота на нѣкои лица и др.), които ще ни наложи врѣмето, доктѣ излѣзе отъ печатъ цѣлата книга, както и пропуснатите нѣща и допълнителни свѣдѣния по първите букви, ще се приложатъ като една притурка най-на края.

Остава ни да искажемъ сърдечните си благодарения на приятелете и познайниците, които сѫ ни доставяли каквите свѣдѣния сме имъ поискали. Поднасяме особено благодар-

ностъта си на ония намъ личъо, непознати лица въ разни части на отечеството ни, чиято готовност да ни послужът въ тая мъжна работа изобличива мнозина други, на които и образоването не е помогнало да съзнаютъ, че ние имаме нравствено задължение да правимъ услуги дори и на непознати люде. За синове, които не маректъ даувъковъчжътъ паметъта на бащите си, нѣмаме думи. Въ свръска съ тоя прѣдъмътъ имаме още една думица: исказваме голъмото си задължение на автора на *Българский Периодически Печатъ отъ съзръждането му до днесъ* г-на Ю. Иванова за цѣнното съдѣствие, което намѣрихме въ труда му.

Л. К.

Пловдивъ,
декември 1898.

СЪКРАЩЕНИЯ,
употрѣбени въ този рѣчникъ.

алгебр.	алгебра	минер.	минералогия.
анат.	анатомия.	мон.	монголски.
анти.	английски.	морск.	морски, сир. въ корабо- плъзването.
аптек.	аптека.	муз.	музика.
араб.	арабски.	нов.-лат.	ново-латински.
архит.	архитектура.	море.	норвежски.
астр.	астрономия.	опт.	оптика.
Биба.	Библия.	перс., персид.	персидски.
богосл.	богословие.	полск.	полски.
бот.	ботаника.	порт.	португалски.
браз., бразил.	бразилски.	пр.	прочее.
вих.	вихъ, вихте.	прѣнос. см.	прѣносътъ синъ.
воен. иск.	военно изкуство	р.	рака.
г.	градъ.	рит.	риторика.
геогр.	география.	рус.	руски.
геол.	геология.	с.	село.
геом., геомет.	геометрия.	санск.	санскритски.
герм.	германски.	сир.	сиричъ.
глав.	главень, главни.	соб. зн., соб. знач.	собствено значи.
гр.	градъ, градове.	соб. им..	собствено име.
грам.	граматика.	срѣд.-вѣк.-лат.	срѣдно-вѣковно-ла- тински.
дип.	дипломация.	стар.	старъ, староврѣмененъ.
др.	други.	старобр., ста- робл.	старобългарски.
евр.	еврейски.	стол.	столица.
знач.	значи.	тур.	турски.
зоол.	зоология.	турп.	търговия.
инд.	индийски.	уни.	унгарски.
исл.	исляндски.	физик.	физика.
итал.	италийски.	физиолог.	физиология.
исп.	испански.	фотограф.	фотография.
лат.	латински.	фр., франц.	французски.
лой.	логика.	хим.	химия.
мадж.	маджарски.	хир.	хирургия.
малайск.	малайски.	хол., холанд.	холандски.
матем.	математика.	холемпт.	хотентотски.
медици.	медицина.	церк..	церковно, въ прѣквата.
межд. пр.	международно право.		
мексик.	мексикански.		
механ.	механика.		

Всѣка дума, употребена за заглавие, сир., която се тълкува, обикновено е писана, кога се повтаря, само съ началната ѝ буква.

КРАТЕКЪ
ЕНЦИКЛОПЕДИЧЕСКИ
РЪЧНИКЪ.

А.

А въ търговията означава акцептуванъ (приетъ). Въ музиката а е първатаnota въ прѣдишната гама, съответствуваща на нотата la въ сегашната гама. Въ церковните книги а служи да означава I. Виж. *Слобънски цифри*.

Аава. Градъ въ Халдея, въ Евро-
атно сегашний Хитъ на Евфратъ.
(Библ.).

Аароновци. Потомци на вели-
кия свещеникъ Аарона. (Библ.).

Ааронъ. Брать на Моисея, XV-и
въкъ прѣдъ Р. Х. (Библ.).

Аархусъ. Гл. градъ въ Дания,
33,000 жит.

Аашикъ паша. Знаменитъ тур-
ски поетъ, авторъ на една мити-
ческа поема отъ 20,000 стиха.
Умр. на 1332.

Аабадеи. Африкански народъ
въ Гории Египетъ, на истокъ отъ
Нилъ. Аабадеите, ако и да сѫ по
шара на кожата като арабите, по-
чертитѣ на лицето по-вече прилич-
атъ на европейците. По вѣра
минуватъ за мюхамеданци. Като
общо правило тѣ сѫ непостоянни
и левърни. Тѣ иматъ малко коне,
и хубави породи камили. Нѣкои
отъ тѣхъ сѫ земедѣлци, ала п.-
голямата частъ сѫnomadi. Тѣ
броятъ всичко около 120,000
душни.

Абадъ I. Прѣвъ маврски царь
на Севила и поб-сетиѣ и на Кордова,
и основателъ на династията на
абадитѣ; царувалъ отъ 1023 до
1042. — **Абадъ II** (1012—69), синъ
на Абада I; прибавилъ на цар-
ството си Андалузия; жестокъ.—
Абадъ III (1039—95), синъ на A.
II; съ добромъ приложилъ часть отъ
Португалия на царството си; по-
кровителъ на просвѣщението и
самъ поетъ; пѣтникъ на марок-
ския кралъ и послѣдниятъ отъ аба-
дитите.

Абажуръ, фр. (отъ *аба*, сваля;
журъ, денъ, видѣлина). 1) Поле-
гато прозорче, такъвъ, въ което
видѣлината дохожда отгорѣ (въ
крепость). 2) Качулка на ламба;
служи да оправя надолу лучите
на свѣтлината.

Abandon fait larron. Франц. пого-
ворка: небдителността прави оби-
рачите.

Абазия. Русска европейско-ази-
ятска областъ (Кавказъ), планин-
ска земя на съверо-западъ отъ
Черкезия. Жит. *Абазинецъ*; отъ
тука и *абазински*. Руситѣ вла-
дѣятъ тамъ нѣколко крѣости,
между другите крѣости Сухумъ-
кале. Абазинците сѫ единъ отъ
народите на стара Колхида и мю-
хамеданци. Тѣ сѫ били подчинени

едно по друго на римляните, персияните, георгийците, турците и русите (1812).

Ab antiquo, лат. Отъ памтивѣка.

Ab absurdo, лат. По нелѣпото, бестисленото. (Въ геометрията иѣкои предложениа се доказаватъ по способа *ab absurdo*).

Абасиди. Арабски господаре или халифи, на брой 37, потомци на Абаса, Мохamedовъ стрика; царували въ Багдатъ отъ 750 до 1258. Виж. *Абулъ-Абасъ*.

Абасъ. Стрика и съвѣтникъ на Мохamedа (566—652).

Абатство, фр., англ. Малъкъ римо-католически монастиръ.

Абатъ-иса, фр., англ. (отъ сир. *авъ*, баща, отецъ). Игуменъ на мъжко абатство; игуменка на женско абатство.

Абдерамъ I. Първият халифъ отъ омаядитѣ на Кордова въ Испания (755 — 787). — **Абдерамъ II**, 4-и омаядски халифъ, прѣзъ зълъ Барселона и изгонилъ нормандските пирати, оставилъ славно име въ книжината (822—852). — **Абдерамъ III**, 8-и омаядски халифъ, основалъ първото медицинско училище въ Европа (911 — 961). — **Абдерамъ IV**. Послѣдният халифъ отъ омаядитѣ, съборенъ въ годината, въ която се въцарилъ (1088).

Абдалла. Бащата на Мохamedа (545—570).

Абдалла-бенъ-ясинъ. Милюмански богословъ, основалъ сектата на алморавидитѣ («поборниците на вѣрата») и алморавидската династия на Мавритания. Царуването на прѣемниците му траяло около единъ вѣкъ (умр. 1059).

Абдеритизъмъ, лат. Глупаво понятие; вѣрването на абдерититѣ [абдерититѣ сѫ били жителетѣ на Абдера, градъ на Егейско море, въ Тракия, пословични по глу-

постъта си], че човѣчеството никога не е напрѣдало и никога не ще напрѣдне. Отъ тука и *абдеристически* — глупавъ. Въпрѣки това понятие за абдерититѣ, тѣ сѫ дали знаменити философи Демокрита, Протагора, Анааксарха.

Абдестъ, перс. (отъ *абъ*, вода; *дестъ*, рѣка). Умовение, миене рѣшѣтѣ и краката прѣписано на мюхамеданците отъ вѣрата имъ: *агата си прави абдеста*.

Абдикация, лат. 1) Отречение отъ прѣстолъ. 2) Слагане отъ себеси власть или звание.

Абдикирати, лат. 1) Отричамъ се отъ прѣстолъ: *кралъ Миланъ абдикира*. 2) Слагамъ отъ себеси власть, чинъ или звание; отричамъ се отъ право: *правителството не може да абдикира своите права*.

Абдоминоскопия, лат.-гръц. (отъ л. *абдоменъ*, коремъ; гр. *скопео*, гледамъ). Ислѣдане на корема (медиц. и анат.).

Абдулъ-Азисъ. Турски султанъ, втори синъ на султанъ Махмуда, наследи въ 1861, по турското наследствено право, брата си Меджида. Външествието му на прѣстола се поздрави съ радостъ отъ «старотурска» партия, която не глеждаше съ добро око султанъ Меджидовитѣ реформи. Ала той не оправда нито очакването на тая партия, нито очакването на подданищите си. Въ неговото царуване избухна критско вѣстание (1867—8), и по-сетнѣ херцеговинско (1875) и българското вѣстание (1876). Докѣ ставаше вѣстанието въ Херцеговина и Босна, той биде сваленъ отъ прѣстола по министерско рѣшене. Нѣколко дена следъ свалянето му, на мѣрихи го мрътвъ въ стаята му (1876). Една провѣрителна комисия, състояща отъ по-вече отъ

19 лъкаре, между които нѣколко европейци, докладва, че А. е умрълъ отъ прѣвъзане артериите на ръцѣ и заключи, че се е самоубилъ. Слѣдъ три години устроителетъ на неговото убийство, Митхатъ паша, Юсseinъ Авни паша и Хай-Улла, се отсѫдихъ въ Цариградъ и испратихъ на заточение въ Иеменъ; и забѣлѣтелно е, че и тримата умръха въ 1884.

Абдулъ-Кадиръ (1807—1883). Знаменитъ арабски главатарь; борилъ се въ Алжиръ противъ французы, отъ 1832 до 1847. Зеть пѣнникъ и освободенъ отпослѣ, той покровителствувалъ християните въ Сирия съ опасностъ на живота си; Франция затова му отредила пенсия отъ 100,000 лева.

Абдулъ-Керимъ паша. Турски генералъ, който разби сърбетъ въ 1876. По тоя случай унгарците му поднесоха въ Цариградъ една почетна сабя. А. бѣше и главнокомандуващъ на турските войски, съсрѣдоточени на Дунава отъ 3-и апр. 1877; но, по причина, че оставилъ Русия да прѣминѣтъ Дунава, той изгуби благоволението на В. Порта и би повиканъ назадъ. Планът на защитата на Турция, изработенъ отъ А., е поставилъ за отбранителна линия Балкана; и такъ опора нѣкои военни авторитети считатъ за побѣдодълга отъ Дунава. А. бѣше получилъ военното си образование въ Вѣна (1807—187?).

Абдулъ-Меджидъ. Турски султанъ. При неговото въцаряване царството се намирало въ опасно положение. Турската войска била разбита и распрысната отъ египетѣтъ въ битвата при Низибъ (1839), и нищо не прѣчило на побѣдоносния Ибрахимъ паша да нападне въ Цариградъ. Да не била

намѣсата на европейските сили, Османовиятъ домъ би се изгубилъ. Султанъ М. вървѣлъ въ пътеката на прѣобразованията, започнати отъ Селима III и Махмуда II. Неговиятъ Хати-шерифъ, ако и да е останжалъ до голѣма степень мрътва буква, това не се отдава на неговата воля. Рицарското поведение на султанъ М., когато, въ 1850, съ опасность да изгуби прѣстола си, отказалъ да прѣдае Коншути и други политически бѣжанци прѣдъ заплашванията на Русия и Австрация, ще увѣковѣчи името му въ лѣтописите на човѣчеството (1839—1861).

Абдулъ-Халидъ. Турски султанъ, синъ на Абдулъ Меджидъ, род. на 9-и септ. 1842; въцари се на 1876.

Абдъ-алъ-Латифъ. Арабски историкъ (1161—1231).

Ab extra, лат. Извѣнъ.

Абеларъ. Франц. религиозенъ ученъ (1076—1142).

Абелити. Християнска секта отъ IV-и вѣкъ въ съверна Африка, която не допушала половото спошление и дори въ брачния животъ. Тя основавала учението си на това, че Библията не споменува Авелови чеда.

Абелюшусъ, лат. отъ араб. Зърна отъ едно миризливо растение, което се употребява въ парфюмерията.

Абенсеражи. Славенъ маврски родъ, който владичествувалъ въ Гренадското кралство въ XV-и вѣкъ. — На български има прѣведенъ романъ *Приключенията на послѣдния абенсеражъ*.

Аберация, лат. (отъ *ab*, отъ; *errare*, блуждашъ). Въ астр. при видното движение на неподвижните звѣзди; въ физ. расъването на лунтѣ въ зрителнитѣ тръби; въ прѣнос. см. заблуждение.

Абиетинъ, лат. Смолисто вещество, което се добива отъ терпентина.

Ab inconvenienti, лат. Отъ несгода, по неприягане.

Ab incunabilis, лат. Отъ люлката.

Ab initio, лат. Отъ начало.

Ab intestat, лат. Безъ завещание.

Ab intra, лат. Изотвѣтъ.

A bis et à blanc. Франц. поговорка: кога скимне нѣкому. Соб. зн. отъ мургаво на бѣло.

Ab irato, лат. Отъ гнѣвъ въ гнѣвъ. (Употрѣбява се, кога се говори за постѣжка направена подъ влиянието на гнѣвъ).

Абиригация, лат. Ослабване на явленията на жизнената сила въ нѣкоя частъ на тѣлото.

Абигенация, лат. Самоотрицаніе, самоотверженостъ.

Абисиния. Кралство въ источна Африка, което въ сѫщностъ състои отъ три побѣче или побѣмако независими политически раздѣления: Гондарско кралство, Тигренско кралство и Шоанско кралство, на които главнитѣ градове или столици сѫ Гондаръ на първото, Адуа на второто и Амхоберъ на третото. Негусътъ (императоръ) на Абисиния, който се титулира «кралъ на кралетъ» има за столица Гондаръ. Ала неговата власть е само именна; истинската власть е въ ръцѣтѣ на дворцовия *расъ*, домовладика. Въ нѣкои случаи разсѣтъ извръща ролята си и прогласява себеси кралъ. На сѣдствениетѣ господаре, които управляватъ зависимите кралства или княжества, се покоряватъ на негуса или на раса само до когато не сѫ доста силни за да му противостоятъ. Феодалната система е докарана до послѣдната граница.

Правосѫдното се раздава отъ господаретѣ и селскитѣ главатаре. Въ послѣдните години Италия наложи единъ видъ покровителство надъ Абисиния, нѣабисинцитѣ не го припознаватъ. Населен. на А. се прѣсмѣта различно отъ 4 до 6 милиона жит.; простр. 330,000 чет. кил. Страната е планинска и плодородна, ала търговията е маловажна. Абисинцитѣ сѫ побѣчето отъ симитическо племе, и приличатъ на арабитѣ и по физическіи черти и по устройството на езика. Абисинското вѣроисповѣданіе, сир. вѣроисповѣданіето на побѣчето абисинци, е най-ближко до православното. Абисинцитѣ сѫ монофизити и архиепископътъ имъ, нарочанъ *Абуда*, сир. отецъ нашъ, имъ се испраща отъ Александрийския конѣски патриархъ.

Авленсия, грѣц. (отъ *a*, отрицател. частица; *влено*, виждамъ). Стѣпота (въ медиц.).

Ab ovo, лат. Отъ яйцето, сир. отъ самото начало.

Ab ovo usque ad tala. Лат. поговорка: отъ яйцето дори до ябълкитѣ, сир. отъ начало до край.

A beau jeu, beau retour. Франц. поговорка: едно добро дѣло заслужва друго.

Абонаментъ, фр. 1) Подписка за приемане поврѣменно издание, вѣстникъ или списание. Таквъ подписка нарочатъ и *спомоществование*. 2) Правото на нѣкого да се ползува отъ каквото и да било нѣщо за срокъ съ заплата. Примѣри: за да добие човѣкъ у дома си извѣстно количество вода прѣзъ извѣстно време, зима си *абонаментъ*, като заплаща наведишигъ; или пъкъ, за да се кѫпе човѣкъ въ публична баня, зима си *абонаментъ*, като заплати ведишигъ за много кѫпания.

Абонатъ или абонентъ, фр. Лицето, което е зело за себеси абонаментъ. Абонатъ на вѣстникъ или списание наричатъ спомоществувателъ или подписчикъ.

Абонирамъ, фр. Зимамъ абонаментъ за другого. **Абонирамъ се** — зимамъ абонаментъ за себеси.

A bon chat, bon rat. Франц. пословица: на добра котка, добъръ плъхъ.

Ab origine, лат. Отъ зачалото.

Аборинга, браз. Едно бразилско растение, на което коренът докарва блюване и диария.

Абортинен методъ за лѣкуване наричатъ способа да се унищожи една болестъ въ самото ѝ зачало.

Абортинни срѣдства, лат. Въ медиц. срѣдства способствуващи за прѣждеврѣменно раждане на отроче.

Абортцидиумъ, лат. Умръжаване на заченжтото въ матката.

A bras ouverts, фр. Съ отворени обятия.

Абреже, фр. Съкращение (на съчинение).

Абрутирамъ, фр. (отъ брутъ, скотъ). Затжливамъ и загрубявамъ нѣкого, правякъ го подобенъ на скотъ. **Абрутирамъ се.** Затжливамъ се и огрубявамъ: нашата интелигенция се е абрутирала.

Абсентизъмъ, лат. Страсть за отсѫтствие отъ отечеството, за пактуване.

Абсентъ, фр. Ракия, въ която е бѣль натопенъ пелинъ.

Абсесъ, фр., англ. отъ лат. Цирей, слѣпокъ, врага; изобщо брене гной нѣйдѣ въ тѣлото.

Абсиди, грѣц. 1) Двѣтъ точки въ елиптическия путь на небесно свѣтило, въ които то се намира въ най-ближното и най-далечното разстояние отъ свѣтилото, около което се върти. 2) **Абсидъ** нари-

чать всѣка полукръгла часть въ сграда; запр., сводъ.

Absit invidia, лат. Нека нѣма завистъ, зложелателство.

Absque argento отпia гана. Лат. поговорка: безъ пари всичко е напразно.

Абсолютенъ, лат. (отъ абсолюте, развръзвамъ, освобождавамъ). Неограниченъ, безусловенъ: **абсолютъ монархъ**. Отъ тукъ и **абсолютно** — положително, безусловно, съвършено, напълно, непрѣмѣнно; отъ дѣто и **абсолютностъ**.

Абсолютизъмъ, лат. Система на неограничено правление.

Абсолютистъ, лат. Привърженникъ на неограничено правление.

Абсорбирамъ, лат. Попивамъ; поглъщамъ.

Абсорбионометъръ, лат.-грѣц. Инструментъ за опредѣление способността на една течностъ да поглъща газове.

Абстрактенъ, лат. Отвлѣченъ (за понятия); въ противоположность на конкретенъ. Отъ **абстрактенъ** произхожда абстрактно, отвлѣчено и **абстрактностъ** — отвлѣченостъ. Виж. **Абстракция**.

Абстракция, лат. (отъ **абстрактере**, отвлѣчамъ). Отвлѣчение: дѣйствието на ума, чрѣзъ което оттеглюва нѣкое качество или свойство на единъ прѣдметъ, и мисли за това качество или свойство безъ да мисли за останалите. Запр., ако разглеждамъ шара на едно цвѣте безъ да разглеждамъ образа му, уханието му и пр., правякъ абстракция. Другъ примеръ: Иванъ, Драганъ и братъ ми иматъ всѣкай отъ тѣхъ множество особености свойствени само нему. Нѣ тѣ имать и нѣкои свойства общи тѣмъ; азъ можъ да оставя на страна другите и да разгледамъ само тия, и така образувамъ едно понятие, което

се нарича *човѣкъ*. Човѣкъ е, съдователно, едно отвлѣченое понятие, една абстракция. Съ исключение на собственитѣ имена, всичкитѣ сѫществителни имена сѫ по той начинъ абстрактни, отвлѣчени. Ала има степени въ абстракцията. Отвлѣченото понятие *животно* е пѣ-висока абстракция отъ отвлѣченото понятие *човѣкъ*, като обгръща не само всичките човѣци, а и безбройнитѣ други животни. Едно *органическо сѫщество* пѣкъ е една още пѣ-висока абстракция, като обгръща и животнитѣ и растенията. *Битие, врѣме, пространство* сѫ между най-високите абстракции.

Абсурденъ, лат. Нелѣпъ, бесмисленъ. Отъ тука и *абсурдно* — нелѣпо.

Абсурдъ или абсурдностъ, лат. Нелѣпостъ, бесмисленостъ.

Абу (*Едмондъ*). Франц. литераторъ, род. на 1828; авторъ на *Съврѣменна Грѣция, Съврѣменни Римъ, Напрѣдъкъ* и нѣколко романа, отъ които *Горски царь* е прѣведенъ и на български.

Абу-Бекръ. Мухамедовъ тестъ, и прѣвъ арабски халифъ (VI-и вѣкъ).

Абукиръ. Село въ Долни Египетъ, знаменито по двѣ битви: въ 1798 англичанетѣ унищожили французската флота въ пристанището му; въ 1799 Бонашартъ побѣдилъ тамъ една турска войска.

Абуль-Абасъ. Първий халифъ отъ династията на абасидите, най-славната отъ всичките арабски династии; царувалъ отъ 749 до 754. Тая династия замѣстила династията на омаядите въ Дамаскъ. Абуль-Абасовий прѣемникъ Алмансуръ прѣнесътъ столицата въ Багдадъ. Нѣ още при Абуль-Абаса испанските владѣнія на царството се изгубили чрѣзъ установива-

нето независимъ халифатъ въ Кордова.

Abundat dulcibus vitiis. Лат. поговорка: той изобилува съ приятні пороци.

Ab uno disce omnes, лат. По единого сѫди за всички, или по едино нѣщо сѫди за всичко (Виргилиево прѣсѫдно изражение).

Abusus non tollit usus. Лат. поговорка: злоупотрѣбението не е аргументъ противъ надлежното употребление.

Ab hoc et ab hac, лат. Криводѣво, на двѣ-на три, прѣзъ купъ за грошъ; разбѣкано.

Агадонъ, или Аполионъ. Първото име *евр.*, второто *грѣц.*, ала и двѣтѣ значатъ разрушителъ. (*Библ.*).

Авана. Рѣка при Дамаскъ, вѣроятно сегашната Барада (*Библ.*).

Авангардия или **авангардъ** (фр. отъ *аванс*, прѣди, *гардъ*, стража). Часть отъ войска, която върви най-напрѣдъ.

Аванпостъ. (фр. *авансъ*, прѣди; постъ, място, дѣто е поставенъ нѣкой). Прѣдна стража най-близу до неприятеля, поставена да прѣдупрѣждава отъ ненадѣйно нападение.

Аванси, фр. Постѣшки, които човѣкъ прави прѣвъ, съ цѣль за спогаждане или сприятеляване: *направихъ на Русия аванси и помирението е близу; императоръ Вилхелмъ направи на князъ Бисмарка аванси за помирение.*

Авансирамъ, фр. 1) Напрѣдъвамъ, успѣвамъ. 2) [авансирамъ пари], значи *задавамъ* пари, сир. платшамъ прѣди врѣмето.

Аванисцена, фр., -лат. Часть отъ сцената въ театръ между заѣсата и оркестра.

Аванисъ, фр. Зададѣкъ, сир. пари платени прѣди врѣмето: *полу-*

чихъе отъ правителството авансъ.

Авантуривъ, фр. Полупрозраченъ тементъ минералъ съ златни или сребърни искри.

Авантура, фр. отъ лат. Приключение, спр. неизвѣдено, извѣредно събитие, или дръзко предприятие.

Авантуризъмъ, фр. отъ лат. Тръснене приключения.

Авантуристъ, фр. Тръсителъ на приключения, нехрани-майко. Отъ туха и *авантюристически*, изоставенъ на случая.

Авари. Народъ отъ Урало-Алтайски страни, който най-новата критика показва да е билъ отъ тунско племе; нахлувъ въ Европа (около 555 г.), която опустошава прѣзъ три вѣка. А. се установили най-напрѣдъ въ страните около Донъ, Волга и Каспийско море. Една частъ отъ тѣхъ оставила въ Кавказъ, а другата се поселила въ Дакия. Тамъ тѣ слушили въ Юстиниановата войска, и помогнали на ломбардитѣ да съединятъ кралството на гепидитѣ; и, около края на VI-и вѣкъ, тѣ завоевали Панония. Пѣ-късно тѣ станахли господаре на Далмация; правили опустошителни настъствия въ Германия, дори до Туригия, и въ Италия, дѣто тѣ воювали съ франкитѣ и ломбардитѣ и распространили властъта си надъ словѣнитѣ, които живѣли на сѣверо отъ Дунава, както и надъ бъгаретѣ до Черно море. Тия народи най-сетне въстанахли противъ тѣхъ и, на 640, ги изгониха отъ Далмация. Ограничени въ Панония, тѣ били съсипани отъ Карла Велики, и токо-речи истрѣбени отъ моравитѣ, та слѣдъ 827 тѣ исчезватъ отъ историята.

Аврингъ. Гори на истокъ отъ Муртво море (*Библ.*).

Авария, итал. Поврѣда причинена на корабъ или товара му по море отъ бурия или друга злочестна случка.

Авва, сир. Баща (*Библ.*).

Аввакумъ. Единъ отъ 12-ть малки пророци (*Библ.*).

Авгий или **авгиасъ,** грѣц. Баснословенъ краль на Елида. Оборитѣ му, въ които стояли 30,000 бика, не били ринжти 13 години, докѣ Херкулесъ не ги очистилъ съ прѣкарването прѣзъ тѣхъ рѣка Алфа. Сега *ринене Авгиевитѣ* обори е пословично изречение за вършне мѫчна работа.

Авгитъ, грѣц. Сѫщото каквото е пироксентъ.

Авгури, лат. Римски жръци, които прѣказвали бѫдѫщето по хвърченето, пънянето и кълването на птицитетъ.

Августа (*Янъ*). Епископъ на обществото на Чешките братия, религиозенъ списателъ, пламененъ проповѣдникъ и духовенъ поетъ (1500—1572).

Августини, августинки, отъ името на св. *Августина*. Римокатолически каугере и каугерки посветени да гледатъ болни.

Августинъ (*Св.*). Най-великий отъ отците на Римо-католическата црква, писатъ на латински; авторъ на *Исповѣди* и др. (354—430).

Августинъ. Прѣвъ проповѣдникъ на християнството въ Англия, Кантърбериски архиепископъ (умр. на 604).

Августъ, лат. (соб. зн. почтенъ). 1) Име на първия римски императоръ; истинското му име било *Октавъ*. 2) Осмий мѣсецъ въ годината, нареченъ така въ честь на той императоръ.

Августъ (9-и—) Съ това назование се означава прѣвратътъ из-

вършенъ прѣзъ нощта на 8-и среща 9-и августъ 1886, когато нѣколко висши офицери, Бендеревъ, Груевъ и пр., които си послужихъ съ Струмския пѣлът и съ юнкеритѣ отъ Софийското военно училище, накарахъ на сила князъ Александра Батемберга да подпише оставката си, и въ сѫщата нощъ го испратихъ подъ конвой задъ граница пѣтъ Вратна-Рѣхово, отъ дѣто яхтата *Александъръ* го отнесе по Дунава въ Рени.

Августъши, лат. Най-почтенъ, свещенъ, величественъ. (Титла на особи отъ царствувашъ домъ).

Авденааго. Халдейското име на Азария, единъ отъ тримата пѣници Иудини князове и Даниилови другаре въ двора на Вавилонския царь (*Библ.*).

Авдия. Единъ отъ 12-те мали пророци (*Библ.*).

Авдонъ. Единъ отъ Сѣдните Израилеви (*Библ.*).

Авейци. Ханаанови потомци (*Библ.*).

Авель. Вторий синъ Адамовъ и Евингъ, прѣвъ убитъ човѣкъ; убитъ отъ брата си Каина (*Библ.*).

Авентъ. Сирийски Илиополь, който сега носи името Баалбекъ (*Библ.*).

A verbis ad verbera, лат. Отъ думи на удари.

Аверкий Петровичъ. Монахъ книжовникъ, родомъ отъ Сопотъ; рѣжеположенъ за Врачански митрополитъ стѣдъ разрѣшението на церковния вѣцъ; училъ се въ Бѣлградъ и побѣсно слушалъ лекции въ философическия факултетъ въ Дрезденъ, Германия; учителствувалъ въ Крагуевецъ (Сърбия), въ Сопотъ и Видинъ; книжовнитѣ му произведения сѫ прѣводитѣ *Прѣтъ Милости или за-*

вѣщаніе чадо-любиваго отца (Бѣлградъ, 1848), *Церковна история* (Бѣлградъ, 1853), и *Общъ религиозенъ философски прѣгледъ* (Цариградъ, 1877). А. П. починъ въ Цариградъ въ 1878.

Авероесть. Арабски лѣкарь и философъ, род. въ Кордова, коментиралъ Аристотеля. Неговитѣ философски учения, клонивши къ материализма и пантезизма, се осъдили отъ Парижкия университетъ, и стѣдъ това отъ папството (1120—1198).

Авесаломъ. Синъ Давидовъ (1030 прѣди Р. Хр.) (*Библ.*).

Авиивъ, евр. Първий мѣсецъ на еврейската година, наричанъ и Нисанъ; сътвѣтствува съ края на марта и началото на априлъ (*Библ.*)

Arive le fin. Франц. поговорка: мисли му за края.

Авиазо, итал. Воененъ парападъ, който разнася извѣстия и заповѣди.

Авизъ, фр. Увѣдомление (тѣровски терминъ).

Авимелехъ. Сѣдия Израилевъ, 1235 прѣди Р. Х. (*Библ.*).

Авиронъ. Князъ, единъ отъ възбунтуванитѣ противъ Моисея, XV-и вѣкъ прѣди Р. Х. (*Библ.*).

A vista. Виж. *Vista полица.*

Авиценъ. Ученъ арабски лѣкарь (XI-и вѣкъ).

Авия. Царь Иудинъ, 958—955 прѣди Р. Х. (*Библ.*).

Аксентий Велешки. Единъ отъ духовнитѣ подвижници и водители въ борбата на бѣлгаретѣ противъ церковното иго на гръцката патриаршия. А., Велешки митрополитъ, родомъ отъ Самоковъ, отстъжи отъ патриаршията, и се присъедини къ Илариона Макариополски въ Цариградъ. На 1860, на Великденъ, тия двама народни водители исхвѣрлихъ патриаршеското име изъ церковната

служба въ българската црква на Фенеръ, примѣръ който се послѣдва всѣдѣ изъ Българско, дори и въ Шловдивъ отъ Митрополита Панисия, чистъ гръцъ. Слѣдъ една година (29 април 1861), А. би заточенъ въ Измитъ, сѫщеврѣменно съ Платиона и Панисия, отъ турското правителство, за угодата на патриарха. Той почина въ Цариградъ прѣди разрѣщението на въпроса (1867).

Авлида. Старогрѣцка страна, стол. *Авлисъ*.

Avoir du poid, фр. Английски търговски фунтъ отъ 0.4536 килограма.

Авиаантъ. Еврейски патриархъ (2,000 год. прѣди Р. Х.), праотецъ на евреите чрѣзъ сина си Исаака и на арабите чрѣзъ сина си Исмаила. (*Библ.*).

Аврелианъ. Римски императоръ: побѣдилъ Зиновия, Палмирска царица (275—276).

Акрелай (Викторъ). Латински писателъ (VII-и вѣкъ).

Авереоль. Виж. *Oreole*.

Аврикалпий, лат. Хирургически инструментъ, съ който вадѣйтъ изъ слуховия проходъ вещества паднали тамъ отвѣнъ.

Авристигъ (лат. отъ *aurescere*, ухо). Ухолѣкаръ, лѣкаръ, който лѣкува само уши.

Аврора (лат. *Aurora*, отъ *aurum*, златъ; *ora*, часъ; и знач. зора). Дѣщеря на Титона и Земята, съпружка на Персея и богиня на утрѣната зора (*баснос.*).

Авсония. Грѣцкото име на страна Италия.

Авсонъ. Латински поетъ (IV-и вѣкъ).

Австралия. Голѣмъ островъ въ Океания (простр. 8,215,673 чет. к.), на юго-истокъ отъ Азия. Англичанетъ сѫ основали по брѣзоветъ му вълонник, която броїтъ 4,000,000

жит. Разработването рудници и отвѣждането овце сѫ главниятъ источникъ на богатството имъ. Гл. гр. *Мелбурнъ* и *Сидни*. Отъ Австралия — *австралиецъ* и *австралийски*.

Австрия. Виж. *Австро-Унгария*.

Австромания, лат. - *гръцки*. Страсть къмъ всичко австрийско.

Австромантъ, лат.-*гръц*. Поклонникъ на всичко австрийско.

Австро-Унгария. Европейска държава, която се прѣдѣля съ Италия, Швейцария, Бавария, Саксония, Прусия, Русия, Румъния, Сърбия, Турция и Чернагора, и която захваща едно пространство отъ 680,000 чет. килом. и брои 42,700,000 жит. (словѣнне, нѣмци, унгарци, румънне, италиянци и пр.).

Населението на А.-У. е бѣзспорно по происхождение и езикъ отъ населението на коя-да-е друга европейска държава, съ исклучение на Русия. Словѣнетъ сѫ най-миогобройното племе, около 50 на стотѣ отъ цѣлото население. Тѣ образуватъ главната частъ отъ населението на Чехия, Моравия, Карниола, Далмация, Кроация, Славония, сѣверна Унгария и Галиция. Нѣ тѣ сѫ расцѣпени на много племена или народи, които много различатъ по езикъ, религия и култура; затова тѣхното видимо надмошие въ империята така се губи. Главните клонове на словѣнското стебло сѫ, сѣверно, Чехитѣ (най-миогобройните отъ всичките), Рутинцитѣ и Полицитѣ, и, южно, Словѣнцитѣ, Кроатитетѣ, Сърбитетѣ и Българетѣ. Нѣмцитѣ се прѣсътятъ на около 24 на стотѣ. Тѣ сѫ распрѣсъжти по империята, и тъ прѣблаждаватъ най-много въ херцогство Австрия, Салцбургъ, Тиролъ, Щирия, Каринтия, западна

Унгария и пр. Маджаретъ или унгарците (пб-вече отъ 13 на стотѣ) населяватъ главно Унгария и Трансилвания). Италиянците, румънците и пр. (около 9 $\frac{1}{2}$ на стотѣ), които говорятъ езици произлѣзли отъ латинския езикъ, живѣятъ първите въ южния Тироль, Истрия и Далмация, а вторите въ Трансилвания, Унгария, Буковина и пр. Останалата частъ (около 3 $\frac{3}{4}$ на стотѣ) състои главно отъ евреи, цигане и арменци.

Относително религията, голѣмата часть отъ населението исповѣда Римо-католичеството.

А.-У. въ сѫщностъ състои отъ двѣ държави, Австрия (империя), стол. Вѣна и Унгария (крайство), стол. Буда-Пеща. Гл. гр. Прага, въ Чехия, и Триестъ, голѣмото пристанище на Адриатическо море. Индустриална и земедѣлческа страна. Жит. Австро-унгарецъ и Унгарецъ; отъ тамъ и австро-италийски, унгарски и австро-унгарски.

Авталезия, грѣц. Бълване поради самата болесть (медиц).

Автариати. Народъ отъ трако-илирийска челядь, който наедно съ бревки, населявалъ Босна до завзимането ѝ отъ словѣнеть.

Автентически или автентиченъ, грѣц. Сѫщински, подлиненъ, вѣренъ. Отъ туха *автентичност* — сѫщина, подлинност, вѣрност.

Автобиография, грѣц. (Отъ *автосъ*, самъ; *биосъ*, животъ и *графо*, пишъ). Описание отъ нѣкого своя си животъ. Отъ туха *автобиографически*.

Автобиографъ, грѣц. Оня, който самъ описва живота си.

Автография, грѣц. 1) Искуството да распознава човѣкъ автографи, сир. чинто и да било ръкописи и подписи. 2) Искуството да възпроизвежда човѣкъ чуждо писмо.

Автографически, грѣц. Саморѣченъ, собственорѣченъ.

Автографъ, грѣц. Собствено-рѣчно писмо, или съчинение, оригиналъ.

Автокефаленъ, грѣц. (соб. зн. на своя глава). Независимъ: *автокефална църква*.

Автократия, или *автократизъ*, грѣц. (Отъ *автосъ* самъ; *кратосъ*, власть). Самодѣржавие, пълновластие. Отъ туха и *автократически* — самодѣржавенъ, пълновластенъ, и *автократъ* — самодѣржецъ.

Автоматизъ, грѣц. (отъ *автосъ*, самъ; *мао*, движъ). Бесѣзнателно, неволно, машинично движение: самодвижение.

Автоматъ, грѣц. Самодвижуща се кукла, или машина, която подраздава движенията на въдушенено сѫщество: *марширатъ като автомати* (за войници и др. т.).

Автомолитъ, грѣц. Цинковъ рубинъ.

Автономия, грѣц. (отъ *автосъ*, самъ; *номосъ*, законъ). Правото за управление по свои си закони; самоуправление: *нашата политическа автономия*. Отъ туха и *автономенъ* или *автономически* — управяванъ по свои си закони, самостоятеленъ.

Автопластика, грѣц. Искуство да се замѣнява една изгубена частъ отъ тѣлото съ друга частъ, зета отъ сѫщото лице.

Автопсия, грѣц. (*автосъ*, самъ; *опсисъ*, гледъ). Испѣдане болезнено състояние на мъртъвъ човѣкъ чрезъ отваряне трупа му.

Авторизирамъ, лат. (отъ *аукторъ*, творецъ). Упълномощявамъ.

Авторитетенъ, лат. Който има авторитетъ: *авторитетенъ мнѣнѣ*.

Авторитетъ, фр., англ. (отъ лат. *аукторитетъ*, власть). 1) Нравствено влияние, убѣдителностъ, сила:

авторитетъ на бащата. 2) Човѣкъ, чието мнѣние се приема съ уважение, или стѣло, беспрѣкословно, по причина, че е свѣдущъ по прѣдмѣта, за който говори: *той е авторитетъ по тая часть; ученъ авторитетъ; единъ авторитетъ каза.*

Авторство, лат. Съчинителство (на книга).

Авторъ (отъ лат. *auctor*, творецъ). Съчинител, писател; творецъ, дѣятел.

Авулсия (лат. *авеллере, авулсумъ*, истрѣгвамъ). Въ хирург. отмахване удаъ отъ живо тѣло врѣдителъ за останалото тѣло.

Авъ. Петий мѣсецъ отъ церковната и единадесетий отъ гражданска година у евреите. Започваъ съ новолунието на юлия или августъ (Библ.).

Агавъ. Пророкъ отъ апостолско врѣме (Библ.).

Агагъ. Краль на амаликанетѣ, побѣденъ отъ Саула, и насъченъ на късове по заповѣдъ на Самуила (Библ.).

Агалактия, гръц. Безмлѣчие, нѣмане млѣко у дойка (медиц.).

Агамемонъ. Краль на Микени (1280 прѣди Р. Х.), главатарь на гръцитѣ прѣдъ Трои, принесъ жертвъ дыцеря си Ифигения за сподуката на прѣдприятието си, убить при завръщането му отъ войната отъ Егиста, съучастникъ на жена му Клитемнестра.

Агами, инд. Соб. зи. *шумяща* итица. Птица съ кафенообразни пера, която прилича на водната коконка. Агамитѣ живѣятъ въ диво състояние въ гвинейскитѣ и бразилскитѣ лѣсове; нѣ намѣрватъ се и опитомени.

Агания, гръц. Безбрачие. Думата се употребява въ ботан. за онни растенія, които се въздъхатъ безъ у-

частието на полови или възпроизводителни органи. Такъви сѫ, запр., пичурките гѣби. Отъ тука и *агамически* — безбраченъ.

Агария. Страна въ Карматия. Жит. *агарянинъ*. Агарянетѣ се считатъ за потомци на Агара и Исмаила.

Агара. Авраамова робиня и Исмаилова майка, която арабѣтъ, които се иматъ за нейни потомци, много почитатъ (Библ.).

Агасизъ. Швейцарски естествоиспитател, авторъ на *Ледницитѣ, Очерки отъ сравнителната физиология* и пр.; умр. професоръ въ Америка (1807—1873).

Агатоклъ. Сиракузски тиранинъ (359—287 прѣди Р. Х.), голямъ неприятел на карthagинянетѣ.

Агей. Единъ отъ малитѣ пророци (VI-и вѣкъ прѣди Р. Х.).

Агломератъ, лат. Маса, състояща отъ разни видове минерали свързани помежду си естествено.

Age quod agis, лат. Прави каквото правишъ; свърши щото вършиши.

Агезилай. Спартански краль (399—361 прѣди Р. Х.), победилъ персиянѣ и билъ разбитъ на Матинея отъ Еламионда.

Агентство или агенция, лат. Заведение, въ което едно лице като настойникъ е натоварено да върши единъ видъ дѣла частни или обществени: *дипломатическо агентство, параходно агентство, телеграфно агентство.*

Агентура, лат. Занятието или длѣжността на агентъ.

Агентъ, лат. (отъ *агere*, дѣствувамъ). Настойникъ.

Агентъ-прокаторъ, лат. Агентъ-прѣдизвикател, човѣкъ натоваренъ да възбуджа между едно население нездоволство противъ

установена властъ.

Аресо (*д*). Франц. списател (1668—1751).

Агисъ. Име на нѣколко спартански царе.

Агитаторъ, лат. Подстрѣкатель, подсторникъ; размѣритель; човѣкъ, който вълнува духоветѣ въ една мѣстностъ съ цѣль да ги настрои *за* или *противъ* нѣщо.

Агитация, лат. Работата на агитаторъ.

Агитирамъ (лат. *агитаре*, вълнувамъ). Вълнувамъ духоветѣ въ една мѣстностъ, подсторвамъ население; размѣрявамъ; изобщо работѣ усилено между народъ *за* или *противъ* нѣщо.

Аглабити. Африканска мюслюманска династия (800—909).

Аглая. Една отъ трите грации. В. Грации.

Аглосия (гръц. *α*, безъ; *γλοσα*, езикъ). Безезичие, нѣмане езикъ за говорене (*медиц.*).

Агиадель. Италиански градъ, победа на франц. кралъ Луи XII надъ Венецианците (1509).

Агонистика, (гръц. *ἀγωνίς*, по-другъ). Сѫщото каквото е атлетика.

Агонистици. Аскетическа секта християне въ Африка, въ IV-и вѣкъ. Тѣ нито работели нито се женили, живѣли съ просия, и тръсили смыртъта си съ подвиги и мъжества.

Агония (гръц. *ἀγωνία*, борба). Прѣдсмъртни мѣки: *вътре въ агония* — бере душа.

Агорида, гръц. Единъ видъ гро-
зде, което остава все кисело, или
онце неозрѣло обикновено грозде.

Agauche (а-гошъ), фр. Въ *данса*: на лѣво.

Аgra. Индийски градъ, стара стол. на монголската империя; 125,000 жит.

Аграмъ или Загребъ. Виж. За-

гребъ.

Аграрии, лат. Закони за по-
земното ступанство (собственостъ).

Аграренъ, лат. Поземъ.

Агресивентъ, лат. Настѫпate-
лъ, който се закача или напада
безъ прѣдизвикване: *агресивна
политика, агресивно поведение*.

Агрикола. Римски генералъ,
довѣршилъ завоеванието на Ве-
ликобритания (37—93).

Агрипа. Римски генералъ, зеть
на императоръ Августа (64—12
прѣди Р. Х.).

Агринина. Майката на Нे-
рон, който заповѣдалъ да ѹк у-
бишът на 59.

Агропаническо раздане.
Раждане, при което отрочето излиза
изъ утробата съ краката напрѣдъ.

Агрономия (гръц. *ἀργός*, поле;
νόμος законъ). Наука за земе-
дѣлието.

Агрономъ, гръц. Ученъ по зе-
медѣлието.

Агура (Пълковникъ Г.). Българ-
ски воененъ законовѣдецъ и воен-
енъ списателъ, авторъ на *Воен-
но-главно право, Сравнителна
студия по военната дисциплина*,
и пр. А. е бесарабски българинъ.

Адажио, итал. Въ муз. протег-
нжто, тихо пѣние или свирене
на музикаленъ инструментъ.

Адамантинъ, гръц. Непрозра-
ченъ драгоценъ камънъ, извѣ-
стенъ подъ името елмазентъ шпатъ.

Адамитъ, гръц. Драгоценъ камънъ,
най-твърдът отъ всичките
минерали. Въ *прѣнос*. см. човѣкъ
съ твърда воля.

Адамити. Една християнска секта
въ II-и вѣкъ, която се въздържала
отъ всѣко чувство и удоволствие,
за споменъ на невинното състоя-
ние на човѣците прѣди грѣхопа-
дението. — Съ това име се наричала
и една секта фанатици въ Чехия

и Моравия въ XV-и и XVI-и в., която проповѣдала, между друго, общността на женитѣ. Противъ неї ратували и гуситите и католиците. Дори по 1849, когато Австрия обяви религиозна свобода за всичките си подданици, нѣкои членове отъ тая секта се появили и помѣчили да придобиватъ прозелити.

Адамъ (Джонъ). Вторий прѣдѣдатель на Съединените Държави въ Америка (1739—1826). Синъ му Джонъ Кинсли е билъ 6-и прѣдѣдатель (1767—1848).

Адамъ. Име на първия мажъ (Библ.).

Адамъ (Адолфъ). Франц. композиторъ, авторъ на *Комиба*, *Дабъ* царь и др. (1803—1856).

Адамъ (Албертъ) Герм. баталистъ живописецъ (1786—1862).

Адамъ (Г-жа Жюлиета Ламбъртъ). Франц. съвременна литераторка, род. на 1836.

Адамъ (Францъ) Герм. баталистъ живописецъ, род. на 1818.

Адансонъ. Франц. ботаникъ (1727—1806).

Ad arbitrium, лат. Произволно, по волята си.

Адаръ. Дванадесетий мѣсецъ на еврейската църковна година, и 6-и на гражданская (Библ.).

Ad astra, лат. До звѣздите; до възвишено състояние.

Adato или *A. dato*, лат. Въ търковията, при опредѣление срока на полница: отъ настоящата дата.

Ad valorem (лат. по стойност). Той се нарича митното даждие не по тежината на стоката, а по стойността ѝ.

Adventitia bona, лат. Имотъ наследствъ не отъ родители.

Адвокатствувалъ, лат. 1) Упражнявамъ званието на адвокатъ. 2) Хитрувамъ.

Адвокатура, лат. Дѣлъността или занятието на адвокатъ.

Адвокатъ (лат. *адвокатъ*, викамъ на помощъ). Човѣкъ чието звание е да защищава други прѣдѣлъ.

Ad gustum, лат. По вкуса си.

Адиславъ (Пос.). Знаменитъ англ. писателъ и публицистъ (1672—1719).

Ad extremitat, лат. До крайностъ.

Аделандъ. Градъ въ южна Австралия (на англичанетѣ), 133,000 жит.

Аделско приморие. Африканска страна, на сѣверо-истокъ, 200,000 жит.

Аденалгия, грѣц. (отъ *аденъ*, жлѣза: *алгосъ*, болка). Болка въ жлѣзите.

Аденитисъ, грѣц. Въспаление на жлѣзите.

Аденография, грѣц. Описание на жлѣзите.

Аденология, грѣц. Ученie за жлѣзите.

Аденъ. Градъ въ Арабия; английско пристанище на адениския заливъ, 40,000 жит. Кафе мока.

A Deo et rege, лат. Отъ Бога и царя.

Ad eundem (подразбирамо *gradum*), лат. До сѫщата степенъ.

A die, лат. Отъ той денъ на татъкъ.

Адентъ лат. *адентусъ*, приетъ) Човѣкъ посветенъ въ тайнитѣ на нѣкое дружество, наука, или искусство; искусенъ, опитенъ, вѣщъ.

Адербалъ. 1) Картагенски генералъ, победилъ римлянетѣ на 249 прѣди Р. Х. 2) Нумидийски царь, убитъ отъ Югурта, въ 112 прѣди Р. Х.

Адвагностиически, грѣц. Непознаваемъ, нераспознаваемъ (за

болестъ).

Адизъ или Ечъ. Рѣка въ сѣверна Италия, влива се въ Адриатическо море.

Ad instar, лат. По начина на.

Ad interim. В. *Interim*.

Адиоцера, лат. Масловостъкъ, вещество, което се образува при разлагането на мрътво тѣло.

Adicu, la voiture; adieu, la boutique. Франц. поговорка: сбогомъ, колесници; сбогомъ, продавници, т. е. всичко пропадни.

Ad Calendas groecas, лат. На гръцкитѣ календи; сир. никога, защото гръцкитѣ нѣмали календи.

Ad libitum, лат. По воля, произволно, както е угодно.

Ad litteram, лат. Буквално, дословно, дума по дума.

Адметъ. Въ баснос. тесалийски царь, комуто Аполонъ, испѣденъ отъ Олимпъ, насыпъ стадата.

Административъ, лат. Управителенъ, който се отнася до управление.

Административно или по административъ редъ. По распоредба на правителството независимо отъ сѫдебната власт или помимо неї.

Администраторъ, лат. Дѣловодителъ на обществени или частни работи: *расправникъ*.

Администрация (лат. *администраре*, расправямъ). Расправа; — 1) правителството управление или исполнителната власт: *администрация на държавата*; — клонъ отъ обществена служба: *администрация на пощите*; или частно дѣловодителството: *администрацията на вѣстника* З. 2) Мѣстото, дѣто се занимава администраторъ.

Адмиралъ (отъ араб. *амира*, начальникъ). Върховенъ начальникъ на пеморски военни сили.

Адмиралъ, лат. Удивляване

(нѣкому или на нѣщо).

Адмирариамъ, лат. Дивиж се, удивлявамъ се на нѣкого или на нѣщо: *цѣлѣ свѣтѣ адмирариаше нашата храбростъ; азъ адмирараж Байръна*.

Ad modum, лат. По начина на.

Ad paucem, лат. За отвращение.

Адолфъ Насауски. Германски императоръ (1292—1298).

Адолфъ Фридрихъ. Шведски кралъ (1751—1771).

Адолфъ. Херцогъ на Люксембургъ, владѣе отъ 1890.

Адонически стихъ, отъ *адонисъ*. Стихъ, който състои отъ дактиль и спондей, или трохей.

Адониседекъ. Ханаански кралъ побѣденъ отъ Иисуса Навина (Библ.).

Адонисъ. У старитѣ гръци: младъ, прѣкрасенъ ловецъ любимецъ на богиня Венера. Сега съ това име наричатъ всѣкой младъ хубавецъ.

Адоптиане (лат. *адоптаре*, усновявамъ). Еретици въ VIII-и вѣкъ, които вѣрвали, че Иисусъ Христостъ не билъ синъ Божий, а само усновенъ отъ Бога.

Ad patres, лат. Соб. зи. *къмъ баща*тѣ. Употребява се въ тая фраза: отива *ad patres*, сир. умира.

Адрамитъ. Единъ крайморски градъ въ Мизия, Мала-азия, среща съвъ Лесбосъ (Митилинъ) (Библ.).

Адрахъ. Страна въ Сирия, която се мисли да е била около Дамаскъ. (Библ.).

Ad rem, лат. (соб. зи. *къмъ нѣщото*). Точно и ясно: *отговари ad rem*.

Адресиранъ, фр. 1) Означавамъ на писмо или пратка името, прѣзимето или прѣкора и мѣстото на лицето, на което се искраща: *адресиранъ писмото си до Б.* 2) От-

правимъ нѣкого за справка или съ молба къмъ другого: *адресирай Б. до Васъ.*

Адресирамъ се, фр. Отнасямъ се до нѣкого писмено или устно по нѣкоя работа съ молба или за справка: *адресирай се до Б.*

Адресъ, фр. Означение името, прѣкора и мѣстожителството на нѣкого: *адресътъ ми е Иванъ Калиновъ, Витошка улица, № 1000, София.*

Ad referendum, лат. За побъдътило изучаване.

Адрианъ. Римски императоръ, род. въ 76 по Р. Х., цар. отъ 117 до 138.

Адриантъ. Име на 6 папи; никой отъ тѣхъ не е забѣгъителенъ.

Адриатическо море. Голѣмъ заливъ отъ Средиземно море между Италия, Австрия, Черна-гора и Европейска Турция.

A droite (а-дроатъ), фр. Въ данса: на дясното.

Адски каменъ. Извънредно също и ядко вещества, известни съ химията подъ името *азотносъщо сребро* и между народа съ турското име *джендемъ ташъ*.

Ad summum, лат. До върха, до най-високата точка.

Адуя. Столица на Тигренското кралство въ Абисиния, 8,000 жит., главно срѣдолочие на търговията между вѣтринността на Тигре и крайбрѣжието. — Бълскава победа на абисинците надъ италиянците въ 1896.

Адумитъ. Градъ при прѣдѣлите на Вениамина и Иуда, близу при Перихонг (Библ.).

Ad inquit лат. (до ноктъ). Съвѣтъ добрѣ.

Ad unum, лат. До единъ, сир. начинъ до посѣдъния.

Ad usum, лат. Споредъ обичая.

Ad finem, лат. До края.

Ad hoc, лат. Затова, сир. на-
рочно затова, специално.

Ad hominem, лат. До човѣка,
сир. до неговите интереси и страсти.

Ad hunc sub judice lis est. Хора-
щево изражение: дѣлото е още въ
рѣжката на сѫдията, сир. въпростътъ
е още висящъ.

Ad honores, лат. Почетно.

Адъ, грѣч. 1) У християнствъ
мѣсто на вѣчно мѫчение (пѣкъль).
2) У старитѣ Грѣци мѣсто, дѣто
се прѣселявали душитѣ слѣдъ
смъртъта.

A deux mains, фр. Въ муз. и
съ двѣтѣ ръцѣ.

Адютантъ (отъ лат. *адиутаре*,
помагамъ). Офицеръ отреденъ да
върши поръчки на генералъ и др. т.

Аеродинамика (грѣч. *аэръ*, въз-
духъ; *динамисъ*, сила). Часть отъ
физиката, която учи за движениета
и налѣганията на въздухообра-
зинъ тѣла.

Аеролитъ, грѣч. Въздушенъ ка-
менъ, минерална маса падната
отъ атмосферата.

Аеронаутика, грѣч. Въздухоп-
лаване.

Аеронавтъ, грѣч. Въздухопла-
вателъ.

Аеростатика (грѣч. *аиръ*, въз-
духъ; *стao*, държъ се). Въ физ.
учение за равновѣсното на възду-
хообразинъ тѣла.

Аеростать, грѣч. Виж. *Балонъ*.

Aeternum vale, лат. Сбогомъ
за всегда.

Аеций. Римски генералъ, по-
бѣдителъ на Атила, при Шалонъ
(Франция), на 451.

Ag. Химический знакъ на сребъ-
рото (*argentum*).

Ажио, лат. Връхнината, която
се плаща при размѣнението на
единъ видъ монета за другъ, или
на книжни цѣнности.

Ажиотажъ, фр. Търгуване съ

повишеннието и понижението на акции и обществени фондове.

Азистъ. Франц. философъ. (1766—1845).

Азария. Иудинъ царь, наринаемъ и Озия (810—742 прѣди Р. Х.).

Азартна игра (*hazard*, случай) Комароигране; игра, въ която печалненето зависи отъ слѣния случай или, както другояче го наричать, честъта, щастливо, касмета.

Азбестъ, грѣц. Планински ленъ, който има свойството да не гори.

Азболинъ, грѣц. Желтата съставна част на саждитъ.

Азелво (Маркизъ *Massimo T. D.*) Отличенъ италиански писателъ въ полза на обединението на Италия (1798—1866).

Азика. Градъ въ земята на Иудиното племе (*Библ.*).

Азио, старий Акциумъ, ность въ стара гръция, на Адриатическо море, близу до който Октавий одържалъ надъ Антоний и Клеопатра голѣма морска победа (31 прѣди Р. Х.)

Азия, грѣц. Най-голѣмата отъ петъти части на свѣта (близу петъ пъти по-голѣма отъ Европа); прост. 45 милиона чет. кил. и насел. около 800 мил. жит. Макаръ той грамаденъ материикъ и да съдѣржа побеже отъ половина отъ цѣлото население на земното кѫлбо, числото на неговитѣ жители е толкова малко сравнително съ неговата поврѣхностъ, щото може се ре, че Европа е три пъти по-гжсто населена. А. е отъ три страни обиколена съ океанъ; нѣ, откъмъ западъ, е скачена отчасти съ Африка и Европа. На югъ и истокъ, А. прѣставлява едно разнообразие отъ морета и заливи, които ѝ даватъ прѣимущества за плаване и търговия много по-горни отъ ония на Африка, нѣ

по-долни отъ притежаемите отъ Европа и Америка. Споредъ баснословието, една дъщеря на Океана и Темида, сжъръга Иапетова, и майка на Прометея, Атласа и пр., дала името си на тая часть отъ свѣта. А. се счита изобщо мясторождението на човѣшкия родъ и люлката на цивилизацията.

Азия (*Мала*), сега **Анатолия** (Анадолъ). Името което старѣ давали на западната част на Азия, на югъ отъ Черно море. Тамъ, въ Иония, е била люлката на грѣцката цивилизация, и тамъ сѫ били страните Фригия, Ликия, Кария, Пафлагония, Витиния, Лидия, Памфилия, Киликия, Галатия, Кападокия и пр. съ Троя, Ефесъ, Смирна и много други прочути градове. Тамъ, отъ темната ера на Семирамида (около 2,000 год. прѣди Р. Х.), до врѣмето на Османа (около 1300 год. по Р. Х.), най-великите завоеватели на свѣта сѫ се борили за прѣвенство; и тамъ сѫ станили войните на мидяните и персиянетѣ съ скитите; на грѣците съ персиянетѣ; на римляните съ Митридатовите и партяните; на арабите, селджуките, монголите, и османите съ слабата византийска империя. Тамъ Александъ Велики и римляните едно по друго се борили за господството надъ просвѣтения свѣтъ. Нѣ, въпрѣки всичките тия воини, страната пакъ съѣдвали да се радва на извѣстно благоденствие, докѣ не паднѣла въ рѣците на турците, подъ чийто воененъ деспотизъ старата и цивилизация погинѣла.

Азиатецъ. Жит. на Азия.

Азиатски. Приналежащи на Азия.

АЗобензоидъ и Азобензоиль. Двѣ органически съединения, които се образуватъ отъ дѣйствието на

амониака върху суровото горчиво мандарино масло.

Азовско море. Заливъ на съверъ отъ Черно море.

АЗОРЕКИ О-ВИ. Купъ острови въ Атлантически океанъ, на съв-западъ отъ Африка (на Португалия), 250,000 жит. Протокали, ли-мони, хубави вина.

АЗОТЪ, гръц. Просто тѣло, въз-духообразно, безъ шаръ, безъ вкусъ, и безъ джхъ. Образува окзо-четиритѣ пети отъ въздуха, нъ само въ него животнитѣ не могатъ да живѣятъ. Отъ тукъ и гръцкото му име, което значи *неживотъ*.

АЗОТЪ. Филистимски градъ (сега село *Аздуда*), който принадлежалъ на Иудея въ Христово време (*Библ.*).

АТЕКИ. Имена господствуващето племе въ Мексико до завоеванието на тая страна отъ испанцитѣ, подъ началяството на Кортеза, на 1519. За цивилизацията на А. и пред-шествениците имъ виж. *Толтеки*.

АЗУРИТЪ (лат. отъ араб. *азр*, синь). Минералъ съ небесно-синъ шаръ, стъкленъ блесъкъ и неравенъ изломъ. Химически е съставътъ отъ мѣденъ окисъ, вжглекислота и вода. Намира се и у настъ сѫщитетъ мѣста, дѣто се намира и малахитътъ, и има сѫщото уп-тибление като него.

Aide-toi et le ciel t'aidera. Франци-пословица: Помогни си, та и Богъ за ти помогне.

АЙВАЗОВСКИ (И. К.). Съвръменъ арменски живописецъ въ Русия, когото наричатъ «насторътъ на руското живописство»; род. на 1817.

АЙДЖИНЪ. Градъ въ Мала Азия, иго-ист. отъ Смирна, около 35,000 жит. Търговията му втора по важ-честъ следъ Смирненската.

АЙЛАНТЬ, лат. Дърво сродно съ карадликата. Родното му място Китай и Япония. Сега се развъжда

като дърво за украсение.

АЙТАБЪ. Градъ въ Сирия, 20,000 жит.; турци, гръци, арменци.

АЙСБЕРГЪ, герм. (соб. зн. *ледена планина*). Грамадна ледена маса плаваща по ледовититъ морета. Една такъва ледина се простира нѣколко километра надлъжъ и до 60 метра надъ морската повърхнина.

АЙРЪ. Англ. пътешественикъ по Австралия; открителъ на езеро около 195 чет. кил. (1840 г.), което носи неговото име, и пр.

АЙТОСЪ. Градъ, окол. ц., Бургаский окр., 3937 жит.

АЙХУНСКИЙ ДОГОВОРЪ между Русия и Китай, сключенъ на 16 май 1858 въ село Айхунъ: по тоя договоръ лѣвий брѣгъ на Амуъръ, като се почне отъ р. Аргуни, минъ въ владѣние на Русия.

АКАДЕМИКЪ. Членъ на академия (учено дружество съ това име).

АКАДЕМИСТЪ. Въспитаникъ на академия.

АКАДЕМИЧЕСКИ. 1) Който принадлежи на, или се отнася до, академия. 2) Теоретичентъ, общъ, който нѣма предъ видъ нѣкоя опрѣдѣлена цѣль: *академическо разискване на въпроса*.

АКАДЕМИЧЕСКИ. 1) По начина по който постигна академия. 2) Теоретично, безъ да се гони практическа цѣль: *разискватъ въпроса академически*.

АКАДЕМИЯ, гръц. Философско училище основано отъ Платона край Атина въ мястото на Атинския гражданинъ Академа. Сега академия наричатъ висше учебно заведение, дѣто се преподава исклю-чително единъ прѣдметъ: *военна академия, духовна академия*, и пр. Сѫщо академии наричатъ дру-жество на учени или артисти; запр., *френската академия* състои отъ 40 изборни члена, дава награди

за успехи въ словесността, и обнародва *Академический рѣчникъ*, задължителенъ за всѣки французски писателъ. Подобни академии за развитие на науките и изкуствата съществуватъ въ разни страни: *Академия на науките*, *Академия на изящните изкуства*, *Академия на музиката* и пр.

A cader va chi troppo alto sale.
Итал. поговорка: който се катери твърдъ високо, отива да падне.

Академия или Нова Шотландия. Голѣмъ полуостровъ въ съверна Америка, между Сент-Лаврентски заливъ и Атлантически океанъ, 200,000 жит., гл. гр. *Халифаксъ* (на Англия).

Акажу. Свѣтло червено дърво, което расте въ Южна Америка.

Акалефи, грѣц. Единъ разредъ животни които живятъ като припиратъ при съприкоснение съ тѣхъ.

Акампсия, грѣц. Срастване на ставъ, поради което не може вече да се прѣгъжа (*медиц.*).

Акантолобълъ, грѣц. Щипци за вадене вънкашини нѣща падналъ въ рани (*медиц.*).

A capite ad calcem, лат. Отъ главата до краката.

Акариди, грѣц. Единъ видъ черве.

Акатистъ, грѣц. (отъ *a*, не; *катиме*, сѣдѣ). Церковно пѣнне въ време на което не е позволено да се сѣди.—**Акатисъ Богородичень**, ангелското благовѣщение на св. Богородица за зачатието ѝ.—**Акатистъ Иисусовъ**, молитва за грѣхове Иисусу Христу, безъ която не се извѣршва богослужение.

A quatre mains, фр. Съ четири ръцѣ, сир. отъ двама свирено.

Акаулически, (грѣц. *a*, безъ; *каулосъ*, стебло). Названието, което даватъ на ония растения, на които листата и цветътъ като че изли-

затъ непосредствено отъ корена.

Акация, лат. Салжъмъ, едно дърво донесено отъ Америка; цветътъ му биватъ бѣли и желти; бѣлата акация има приятна мерица, а желтата не мерише.

Аквамаринъ, лат. (соб. зн. морска вода). Драгоценъ каменъ, който по шара прилича на морската вода.

Акварель, фр. (кор. лат. *аква*, вода). Живописство върху книга съ водни бои.

Акварий или аквариулъ, лат. Водовместлище, дѣто се съхраняватъ водни животни и растения.

Акватинта (лат. *аква*, вода; *тингтере*, вапсвамъ). Способъ на гравиране съ кезалъ върху стомана и медъ, по който отпечатанитѣ рисунки много приличатъ на изработени съ кистица.

Акведукъ, лат. Водопроводъ прѣзъ неравни места.

Aquaes poteribus, лат. Отъ водопийци. (Говори се за несвѣтно извѣршена работа, по загатка на единъ Хорациевъстихъ, който казва, че водопийцитѣ не слагатъ трайни стихове.

Аквиари, лат. Животни които раждатъ въ вода.

Акемписъ. Германски калугеръ, комуто приписватъ авторството на *Подражаванието Иисуса Христа* (XV-и вѣкъ).

Акербладъ. (Ж. Доу). Славенъ шведски филологъ и старинаръ, оставилъ драгоценни съчинения за изучаването на старите паметници, между другитѣ едно писмо върху *Египетски надписъ въ Розета*, друго върху *единъ финикийски надписъ намѣренъ въ Атина* и една бѣлѣшка върху *два надписа съ рунически букви намѣрени въ Венеция* (1760—1819) въ Римъ.

Акерманъ. (Г-жа). Франц. зна-

мената поетка съ материалистически идеи (1813—1890).

Акефали, гръц. Безглави. Тий наричат 1) изобщо всички безглави уроди; 2) въ зоол. единъ разредъ мекотълесни животни, като индитѣ, стридитѣ, и пр.

Акиановлесия, гръц. Недостатъкъ на зъбните, когато единъ шаръ се вижда като червенъ. (медиц.).

Акинезия, гръц. Неподвижность на тълесенъ уදъ (медиц.).

Акитирамъ, фр. Вътърговията: издългавамъ.

Акерлавъ. Руски градъ въ Бессарабия, на Черно море, при устието на Днестър, 45,000 жит.—Договорътъ (допълнителенъ на Букурещкий, 1812) сключенъ тукъ въ 1826, между Русия и Турция, обезпечиъ за руситѣ свободното корабоплаване по Черно море, прѣизбирането на влашкитѣ и молдавскитѣ господари по истичанието на срока на управлението имъ, възвръщането правдинитѣ на Сърбия, въ която турскиятѣ войски трѣбвало да държатъ само крѣпоститѣ. Азнатскитѣ граници трѣбвало да си останатъ както били тогава; руситѣ слѣдователно да задържатъ турскиятѣ крѣости които били завладѣли. Неиспълнението на този договоръ отъ страна на Портата причинило войната на 1828, която се сиѣршила съ Одринския миръ.

Акордирамъ, фр. Нагласявамъ (музикаленъ инструментъ).

Акордъ, фр. Въ муз. съзвучие, благозвучие; нагласено състояние.

Accusare peto se debet, nisi cogniti Deo. Лат. поговорка: никой не е обязанъ да обвинява себеси, освѣнъ прѣдъ Бога.

Ака или Сенъ Жанъ д' Акаръ. Старата Птолемаида, укръпенъ

градъ въ Сирия, 20,000 жит.; прѣзетъ на 1191 отъ кръстоносците; обсажданъ отъ Бонапарта на 1799; турско мястозаточение на български политически прѣстъжници.

Акламация, фр. отъ лат. Радостенъ викъ; удобрение съ въсклициания.

Акламирамъ, фр. Удобрявамъ съ въсклициания.

Аклиматизация, лат. Приучаване на новъ климатъ.

Аклиматизирамъ, лат. Приучавамъ на новъ климатъ.

Акоеметръ, гръц. Слухомѣръ, инструментъ за опредѣление степента на глухотата.

Аколазия, гръц. Врѣдително смѣзване на соковетъ въ човѣнкото тѣло (медиц.).

Акомпаниаторъ, фр. Оня, който придружава гласно или съ музикаленъ инструментъ, пѣюще или свиряще лице или лица.

Акомпаниментъ, фр. Придружаване, гласно или инструментално, лице което пѣе или свири.

Акомпанирамъ, фр. Придружавамъ иѣкого въ пѣтане или свирение, гласно или инструментално.

A corps perdu, фр. Въ търг. срѣцо сметка, на сметка.

Аконитинъ, лат. Отровно вещество, което се добива отъ аконица.

Аконитъ, лат. и гръц. Отровно растение, което вирѣе въ канаритѣ, отъ дѣто и името му.

Акордеонъ. Музикаленъ инструментъ изобрѣтенъ отъ Дамиана въ Виена, на 1829.

A corps perdu, фр. Слѣпишкомъ сир. безъ да се мари за опасностъ.

Акрания, гръц. Отсѫтствие на цѣлъи черепъ (на главата), или на частъ отъ него.

Акредитивенъ, фр. Въ дипл.

довърителенъ: *акредитивно писмо*.

Акредитивно, фр. Търговски записъ.

Акредитирамъ, фр. Давамъ кредитъ, довърнностъ, довърявамъ; упълномощавамъ.

Акридофагъ, гръц. Скасалецо-ядецъ.

Акробатство. Играе, сир. ходене и правене мъжни тълодвижения, на въже: Въ *прѣмос*, см. непослѣдователност и лукавство: акробатството на нашите политически дѣятели.

Акробатъ, фр. отъ гръц. Играчъ на обтегнато въже, джамбазинъ.

Акрононтъ, гръц. Въ зоол. гущеръ съ зъби израснъли на челюстния ръбъ. Такъви сѫ гущеретъ отъ стария свѣтъ.

Акролеинъ, ново-лат. Летуще масло, което се добива чрѣзъ сухо дистилиране на глицерината и нѣкои лоеве. Отъ него смѣдѣятъ очи и носътъ.

Акромонограма, гръц. Стихотворение, въ което всѣкой стихъ подкача съ послѣдната буква на предидущия стихъ.

Акромоносилабика, гръц. Стихотворение, въ което всѣкой стихъ захваща съ послѣдния слогъ на предидущия стихъ.

Акрополь, гръц. (отъ *акрос*, връхъ; *полис*, градъ). Укрепление въ старогръцки градъ, съградено на най-високото място: Атински акрополъ.

Акростихъ, гръц. Краестиние; стихотворение, въ което началнитъ букви на всѣкой стихъ, зети наедно, съставляватъ име, дума, или каквото и да било понятие.

Акръ, англ. Поземна мѣрка въ Англия, която е равна на 4050 чет. метра.

Аксаковъ (А.). Съвремененъ руски спиритъ и ученъ.

Аксаковъ (С. Т.). Руски списател и словѣнофиль (1791—1859).

Аксаковъ (К. С.). Руски публицистъ, списател и словѣнофиль (умр. на 1886).

Акселбантъ, герм. (соб. зи *раменширитъ*). Златни или сребърни върви, които се турятъ на еполетъ на ибкои военни форми.

Аксесуаръ, фр. Принадлежностъ, допълнително нѣщо на главно нѣщо: *този режимъ съ всичките му аксесуари*.

Аксинингъ (гръц. *аксини*, брадва). Единъ кремеченъ стъклено-лъскавъ минералъ, който се кристализира въ видъ на тристрани призми, съ тънки и остри краища, които нѣкакъ приличатъ на брадва.

Аксиома, гръц. Истина толкова очевидна, че е непотрѣбно да се доказва; очевидна истина; примѣръ: *цѣлото е под-голѣмо отъ частта*.

Acta est fabula, лат. Драмата се изигра. (Послѣднитъ Августови думи на съмртното му легло).

Актеонъ, гръц. Баснословенъ ловецъ, когото богиня Диана прѣобрѣнѣла на еленъ за дѣто се осмѣлилъ да ѝ погледне, когато се кълѣла съ нимфите си. А. щомъ станжалъ еленъ, раскъсали го собственитѣ му кучета.

Активенъ, лат. Дѣйствуващъ, дѣятеленъ.

Активъ, фр. Всичко каквото единъ търговецъ притежава, включително и щото му се дѣлжи; въ противоположность на *пасивъ*.

Acti labores jucundi. Лат. поговорка: свършенитѣ трудове сѫ приятни.

Активизъмъ (лат. отъ гръц. *активъ*, лucha). Свойството на сълнечнитѣ луци, което произвежда химически промѣнения (*фотографъ*).

Активия (лат. отъ гръц. *активъ*, лucha). Животно отъ класа *полими*.

На гладък прилича на цвѣтъ.

Актинолитъ (гръц. *актісъ*, лу-
ча; *λίθος*, камень). Лъскавата зе-
лена разновидност на амфибола;
намира се обикновено въ стъклеви-
довидни призматически кристали.

Актинометръ (гръц. *актісъ*, лу-
ча; *μέτρον*, мярка). Лучемѣръ,
Хершедовъ уредъ за измѣрване
нагрѣвателната сила на сълнечни-
ти луци.

Актинография, гръц. Описание
лучигѣ на свѣтлината.

Актове, лат. 1) Документи. 2)
Записки на учене учреждение.

Актуалевъ, лат. Настоящъ;
дѣйствителенъ. Отъ тута и **акту-
алностъ**—настоящество; дѣй-
ствителностъ.

Actum est de republica, лат.
Пропадиже държавата.

Актъ, лат. 1) Дѣло, постъпка:
*извѣршихъме актъ отъ справедли-
востъ*. 2) Документъ, писмено по-
становление или рѣшеніе на властъ;
законъ, указъ. 3) Дѣйствие въ те-
атрална писса.

Актъ на училище. Тържествено
събрание въ учебно заведение, кога
се сключватъ годишните испити;
въ това събрание се държатъ слова
и раздаватъ награди и свидѣтелства
или дипломи.

Актюоръ-триса, фр. Дѣйству-
юще лице въ театрално представ-
ление.

Aqua vitae, лат. Ракия; спиртъ.

Aqua rura, лат. Въ аптек. прѣ-
варена вода (*дистиллирана*).

Aquila non capit muscas. Лат.
пословица: Оръль муhi не лови.

Акула, исланд. Една лакома ри-
ба отъ разреда на хрецѣлнитѣ.
Тя живѣе въ морета, и се намира
въ всичкиятѣ освѣнътѣ студенинѣ
морета. Нѣкои видове сѫ много го-
дими, и всичкиятѣ сѫ пътоядни.

Акупунктура, лат. Інкуване

болестъ чрѣзъ втикане игли.

Акуратенъ, лат. Точенъ. Отъ
тука и **акуратно**—точно, и **аку-
ратностъ**—точностъ.

A cuspide corona, лат. Корона
отъ коннето, сир. слава отъ военни
подвизи.

Акустика, гръц. (отъ *акуо*, слу-
шамъ, чувамъ). Ученie за звука.

Акустические, гръц. 1) Който се
отнася до акустиката. 2) Който
изисква пазяне законите на аку-
стиката.

Акушерство, фр. Бабуване.

Акушеръ-ка, фр. Родопомага-
теленъ лѣкаръ или лѣкарка, лѣ-
каръ или лѣкарка искусна въ ба-
буването.

Акхо. Сегашний градъ Ахи или
Сень Жанъ д' Акръ (*Библ.*).

Акцентувамъ, лат. 1) Поста-
вямъ надъ думи знаковете на ударе-
ние. 2) Правилно произнасямъ думи.

Акцентъ, лат. 1) Ударение
надъ дума. 2) Особеностъ въ изго-
варянето и самото изговаряне.

Акцентантъ, лат. Лицето, което
приима исплащането на полица.

Акцентувамъ, лат. Приимамъ
исплащането на полица.

Акцентация, лат. Приимане по-
лица, сир. прилагане на нещъ над-
лежния подпись, че на описането
врѣме ще се заплати.

Акцидентъ, лат. Злочеста слу-
чка.

Акцизенъ, фр. Който се отнася
до акцизъ.

Акцизъ, фр. Потребителенъ на-
логъ, непрямъ налогъ на произве-
дения.

Акционна, лат. Виж *Аукционъ*.

Акционерно дружество. Дру-
жество основано съ общъ капиталъ
съгласно съ особенъ уставъ. Ка-
питалътъ за такъво дружество се
събира като се издаватъ отъ дру-
жеството книжни билети или сви-

дѣтелства, на които е означено едно количество пари. Всѣко свидѣтельство служи като едно обязательство, по което лицето, което го владѣе, участвува въ печалата и загубата на основния капиталъ. Тия свидѣтельства се наричатъ *акции*, дѣлове.

Акционеръ, фр. Лице, което притеежава една или по-вече акции въ едно прѣдприятие.

Акциумъ. Виж. *Азио*.

Акция, фр. 1) Участие въ едно прѣдприятие; доказателството за него. 2) Дѣйствие, постъжка.

Акъ-Каджиларъ. Село, окол. ц., Силистренски окр., 914 жит.

Акъ-Поланга. Градецъ въ сѣверо-западна Сърбия. Турцитъ смазахъ тамъ, на 27-и Юния 1876, дѣсното крило отъ сърбската войска, командувана отъ Генерала Черниевъ.

A^l. Химически знакъ на алюминий (*aluminum*).

А-ла (фр. *à la*). Употребява се когато се иска да се изрази сходство съ единъ прѣдметъ. Запр. *а-ла турка*—по турски, съгласно съ турския обычай; *а-ла франга*—собств. зн. по френски, а се употребява въ смисъл на по европейски, споредъ европейски обычай; *а-ла Бисмаркъ*—по Бисмарковски начинъ, като Бисмарка.

Алабама, 1) Една отъ Съединенитѣ Държави, стол. *Монтгомери*, 1,300,000 жит. 2) Рѣка въ Съединени Държави, 1360 килом.

A la belle étoile, фр. Подъ звѣздитѣ, подъ отворено небо.

A la bonne heure, фр. Добъръ часъ, на добъръ часъ!

Алавастъръ, гръц. Варовътъ камень, сгодно употребляемъ за извѣйки и архитектурни украшения. Въ старо време се употребявалъ и за правене сѫдове.

A la guerre comme à la guerre, фр. Въ войната е въ войната, сир.

тука нѣма шага, нѣма послабление, не се гледа хатъръ; тукъ се вършищо се чака да се върши.

Аладинъ. Господарь на асасинитѣ или, по-право, хашшинитѣ въ Сирия, въ XIII-и вѣкъ. Страшънъ за мюсюлманскитѣ и християнскитѣ крале, той ги караът да му прашатъ богати дарове. Само французския краль Свети Лудовикъ не му се бояръ и принудилъ го да му испрати посланици, когато отишълъ въ Палестина.

A la campagne, фр. На село; извѣнь града.

Алалинъ, гръц. Нѣмота, неспособност на човѣка да говори (*мездрицъ*).

Аламбинъ, араб. Единъ уредъ за прѣваряне, извѣстенъ между народъ съ името *ламбико*.

Аламетъ. Минералъ отъ рода на пироксенъ.

Аландски архипелагъ между Швеция и Финландия, съставенъ отъ около 300 острова или островчѣта принадлежащи на Русия, (25,000 жит.).

Аларинъ I. Вестготски царь, опустошилъ Истокъ, напаществувалъ Италия и ограбилъ Римъ (410).

Аларинъ II. Вестготски царь, побѣденъ и убитъ отъ Кловиеса въ Галия (507).

Алариса, фр. Тревога; призивъ.

Аларистъ, фр. Распространителъ на тревожни слухове; отъ тука и **аларистически**: аларистически слухове.

Аляска. Едноврѣменна Русска Америка; пространна ледена земя, въ сѣверозападния край на Съверна Америка. Тая земя купихъ Съединенитѣ Държави отъ Русия за 7,200,000 долара. Насел. 55,000 жит.

A la Tatoufe, фр. По Тартюфски, като Тартюфа, сир. лицемѣрно.

Албалонга. Най-старий градъ на Лациумъ, съперникъ на Римъ.

Албани. Съдалището на централното управление на държава Ню-Йоркъ, Америка, на Хъдсънъ; насел. 90,000 жит. Единъ отъ най-търговският градове, като стоварище на стоки, на Съединените Държави. Той е центърът, въ който се срещатъ нѣколко железнини, които го свръзватъ съ Ню-Йоркъ, Бостонъ, Бъфало и други важни градове. Числото на корабите на неговото пристанище е отъ 600 нагорѣ, отъ които само паракодятъ съ отъ 100 нагорѣ.

Албания или Ариантлуңъ. Областъ въ Европейска Турция, на Адриатическо море; простира се отъ Босна и Черна-гора до гръцкия прѣдѣли; гл. гр. Шкодра, Янина; насел. около 1,000,000 жит. Горна или съверна Албания съответствува на Илирия въ римско време, и долна или южна Албания съответствува на стария Епиръ. Албанците наричатъ себеси Шкилетаре. Тъ съ потомци на старите илирийци, смѣсени съ гръци и славяне. Тъ съ полу-цивилизовани планинци, откровени къмъ приятелъ, мъстителни къмъ неприятелъ. Тъ съ постоянно на оржжие, и съ по-прѣдадени на обирачеството и разбойничеството отколкото на скотовъдството и земедѣлието. Тъ живѣятъ въ постоянна анархия; всичко село воюва съ съсѣдното си село, и дори разните квартали на сѫщия градъ съ въ взаимни враждебни отношения. Едно време албили всичките християни; съдѣль съмъртта на послѣдният имъ глаголтаръ, геройтъ Скендербей, и покорението имъ отъ Турциятъ, голяма частъ станали мохамеданци. Ал. съ подѣлени на нѣколко племена; гегитъ, чинто главни гра-

дове сѫ: Шкодра, Дулчино и Дурцио; тоекитъ, въ Берать и Елбасанъ; лиапитъ въ планините между Тоске и Делвино; бицанитъ, на югъ; Сулиотитъ, въ Сулиското окръжие; и Фжититъ или Мирдитъ, сир. храбритъ, които сѫ всѣкога готови съ оржжие въ рѣка да бранятъ свободата си и вѣрата си (Римокатолическата), на съверъ, между Черни Дринъ и морето.

Албертъ. Име на нѣколко германски императори (1248—1439).

Албертъ Велики. Германски философъ и богословъ, монахъ и за малко врѣме владика, съдѣль което се оттеглилъ въ Келинския си монастиръ и се посветилъ на книжовни занятия. Най-важното му съчинение сѫ неговиятъ коментарий върху Аристотеля (1193—1280).

Албертъ (Князъ). Синъ на Ернеста, Саксъ-Кобургъ-Готски херцогъ, съпругъ на англ. царица Виктория, оженилъ се за нея въ 1840, приель английското подданство, и билъ назначенъ фелдмаршалъ и частенъ съветникъ. Обичний му характеръ, покровителство то, което давалъ на просвѣщенитето и искусствата, и най-вече съмното искръщанието му го направили популярренъ на англичанетъ. Единъ величественъ паметникъ му е издигнатъ въ Хайдъ Паркъ, Лондонъ (1819—1861).

Албигенци. отъ градъ Алба, въ Франция. Религиозна секта въ края на XII-и вѣкъ въ южна Франция, която не допушдала съществуването въскръсение на мрътвите и рай и пъкъль. Папа Инокентий III заповѣдалъ противъ нея кръстоносенъ походъ, които ѝ и истребилъ.

Албинизъмъ, лат. Шарътъ, краската на албиноса.

Албиносът, порт. (отъ дума, която значи *блѣдъ*). Човѣкъ съ токо-речи бѣла отъ рождение коса и съ сиви очи.

Албионъ. Старото имѣ на Англия.

Албитъ, лат. Бѣлъ полски шашть.

Албомъ, лат. 1) Сбирка отъ портрети, или отъ рисунки, които прилича на подвързана книга. 2) Книга отъ неписани листа, на които приятеле на притежателя ѝ запистватъ за споменъ по една мисъль.

Албунеръ. Знаменитъ португалски мореплавателъ, основателъ на португалското мошество въ Индия (1453—1515).

Албуниурия, лат. Болезнено отдѣляне на бѣлътка въ пикнита.

Албунинтъ, лат. Вещество сходно съ бѣлътъ отъ яйце: *бѣлковина*.

Албуфера. Испанско блатище, близу до Валенция; франц. маршалъ Сюше победилъ тамъ англичанетѣ на 1811.

Алгебра, араб. Наука да се прѣсметтатъ величини, сматряни изобично, съ букви и знакове, вместо съ цифри.

Алгебристъ. Човѣкъ, който знае алгебрата.

Алгебрически. Който принадлежи на, или се отнася до, алгебрата.

Алги, лат. Водорасли: една челидъ растения, които растѣтъ въ водата, най-вече въ солената вода. Алгитѣ служатъ за торъ. Отъ тѣхъ искарватъ *сода, потаса, юдъ*.

Алгология, лат.-грѣц. Часть отъ ботаниката, която разглежда водораслите.

Алголь. Звѣзда отъ 2-ра величина въ съзвѣздіето на Персея; нарича се и Медузина глава.

Але и ретуръ (билетъ за —), фр. Билетъ за отиване и връщане, зеть отъ парадъ, желѣзнаца, трамвай, и д. т.

Alea jacta est. Виж. *Jacta est alea* (буква *Й*).

Алеврометръ (грѣц. *алеври*, брашно; *метронъ*, мѣрка). Уредъ за опредѣление става ли едно брашно за хлѣбъ.

Алей, фр. Плѣтба между два реда дръвеса.

Алеко Паша. Виж. *Богориди*.

Александreta, турски *Искендерунъ*. Азиатско-турски градъ, на Средиземно море, на сѣв.-западъ отъ Халепъ, на който е пристанището. Прѣвъходно пристанище.

Александрийски стихове. Шестостожни ямби съ ритми. Така се наричатъ, защото сѫ били употребени прѣвъ пътъ въ една поема за Александра.

Алеко [Иванцовъ] Константиновъ. Бѣлгарски литераторъ, авторъ на обширно известниятѣ книжки *До Чикаго и назадъ* и *Бай Ганю*— плодъ на впечатления добити отъ пътуването на автора имъ до изложениета въ Парижъ (1889), Прага (1891) и Чикаго (1893). А. К., роденъ въ Свищовъ на 1863, добилъ първоначалното си образование отъ домашни учителе Ем. Васкідовича и Янка Мустакова. Слѣдъ това, той се учиъ въ Свищовъ и въ Габрово, и свършилъ курса на реалната гимназия въ Николаевъ и на юридически факултетъ въ Одеса (1885). По завръщането си въ Бѣлгария, той служи 4-5 години въ София по сѫдебното вѣдомство; уволненъ, той се залови за адвокатурата, и прѣдаде се по-особено на литературни занятия. Писателството му започнило още въ ученический животъ: въ Габрово той съчинилъ детски стихове; въ Одеския университетъ той издавалъ, съ сътрудничеството на приятеле, едно юмористическо ръкописно вѣстниче и

писалъ писки за ученическата една. Една негова комическа поемица *Пъсень за Пламенъ-Теня и Слободѣ Маджара*, издадена на 1882 отъ Л. Ю. Райковъ въ Свищовъ, е написана въ първата година на университетския му животъ. Той обнародва въ стихове първи цѣли прѣводи на поеми отъ Шукшина и Лермонтова — *Полтава, Бахчисарайскій фонтанъ и Бѣгъ-лѣтъ и демонъ* (послѣдната прѣведена съ участието на П. П. Славейкова), *Гартгофъ*, комедия въ стихове отъ Молиера, *le Pater* отъ Франсоа Коне и др., печатани въ спис. *Св. Климентъ. Статицѣ Пати Боже слѣпо да прогледа* въ Фотиновски юбилеенъ сборникъ и *Извѣжданія животъ на Словѣнска Бессѣда* сѫ отъ неговото перо. Негови сѫ едно число подлистинци въ Соф. в. *Знаме*, както и нѣколко стихотворения, *Чергаре*, поема отъ Шукшина, и расказчето *Отъ многого ума* (въ спис. *Българска Сбирка*). А. К. е писалъ и въ спис. *Мисълъ, Български прѣгледъ*, и др.

Александрия. Египетски градъ, на Средиземно море, основанъ отъ Александра Велики въ 332 прѣди Р. Х.; 230,000 жит.

Александъръ. Име на 8 папи, отъ които най-известниятъ е, може-би, Александъръ VIII (1655—1667), въ борба съ франц. краль Луи XIV.

Александъръ Велики. Македонски царь, синъ на Филипа и Олимпия, дъщеря на Нептолена Епирски; роденъ въ 356 прѣди Р. Х.; въспятианъ отъ Аристотеля; вънчанъ се на 20-годишна възрастъ, въ 336; единъ отъ най-великиятъ пылководци на свѣта. А. отъ рано завинти своята жажда за величие. Башинитъ му побѣди го опечаливали. Той сдружилъ извикалъ: «Баша ми не ще остави нищо за мене

да стори». Той откакъ покорилъ Гърция, накаралъ да го прогласятъ въ Коринтъ генералисимъ на елините и прѣминжалъ Хелеспонтъ (Дарданелски протокъ). Той побѣдилъ Дариевитъ войски при Граница (334) и Иса (333), прѣzelъ Тиръ, Сидонъ, и пр., завоевалъ Египетъ, посль като прѣминалъ Евфратъ и Тигъръ, спечелилъ надъ персиянѣтъ рѣшителна побѣда при Арбела (331). Слѣдъ това, той слѣдвалъ да върви напрѣдъ, прѣzelъ Вавилонъ, Суза, Персеполь. Въ 329 прѣди Р. Х. А. стигналъ до най-далечните познати прѣѣли на съверна Азия, и побѣдилъ скититъ. На другата година, той покорилъ цѣла Согдiana, и оженилъ се за Роксана, дъщеря на Оксиарта, согдianски пылководецъ, която минувала за най-голѣмата хубавица въ Азия. Въ 327 А. прѣминжалъ Индъ, побѣдилъ Пора, който му станжалъ съязникъ, и установилъ въ онай частъ отъ Индия, която сега се нарича Пхиндабъ, гръцки поселения. Слѣдъ това, той желаялъ да се отправи за Гангъ, нъ въ Вавилонъ умрѣлъ отъ огненица на 33-годишна възрастъ (323). Тѣлото му се поставило въ златенъ ковчегъ въ Александрия, отъ Птоломея, и божески почести му се отдавали, не само въ Египетъ, а и въ други страни. А. не е само проливалъ кръвь прѣзъ живота си. Той и расѣвалъ гръцкото знание вѣждѣ, дѣто отиваля, и основавалъ гръцки кралства въ Азия, които сѣдвали да съществуватъ съ вѣкове. Нему старий свѣтъ дължалъ много отъ познанията си по географията, естествената история, и пр.

Нѣкои Александрови духовити изречения по разни случаи се срещатъ често въ книжнината:
1) Да не бѣхъ Александъръ, же-

лалъ бихъ да съмъ Диогенъ, Александровъ отговоръ на генералитъ, които го окръжавали и които останжли смяни отъ почетните, които показалъ на знаменития киникъ; 2) Александровото расичане на гордиевия възелъ (в. Гордиевъ възелъ); 3) И азъ, да бѣхъ Парменионъ, Александровъ отговоръ на този генералъ, който го съзвѣвалъ да приеме Дариевото прѣдложение Александъ да владѣе Азия до Евфратъ, като му казвалъ: азъ бихъ приелъ, да бѣхъ Александъ; 4) Най-достойниятъ, отговорътъ който Александъ, на смъртното си легло, далъ на приятелетъ си, когато го попитали, кой да наследи империята му. Слѣдъ много смутове, неговите генерали припознали за царе слабоумния Аридей, Филиповъ синъ отъ Филина, и Александровия посмъртенъ синъ отъ Роксана, като подѣлили областите по между си, подъ името сатрапи. Шердика, комуто А., при смъртта си, прѣдалъ прѣстеня си, станжалъ пазителъ на царетъ прѣзъ малолѣтието имъ.

Александъ (Иванъ). Български царь, прѣемникъ на Стефана Шишмана II, който, прѣди смъртта си, раздѣлилъ царството си помежду синовете си Ивана Шишмана, Георгия Страшимира и Асъня IV (1331—1365).

Александъ Невски. Руски юнакъ и светецъ, роденъ въ Владимиръ въ 1219, синъ на Великия Дукъ Ярослава Новгородски. За да брани държавата, която била нападната отъ вси страни, баща му напусналъ Новгородъ, като оставилъ управлението на синовете си Теодора и Александра, първий отъ които скоро починалъ. Александъ противостоялъ на неприятели, ала пакъ Русия била при-

нудена да стане васална на монголитъ въ 1238. А. тогава се билъ да брани западния прѣдѣлъ отъ данцитъ, шведитъ, и тевтонокитъ рицаре. Той добилъ прѣзимето Невски, поради блескавата си победа надъ шведитъ въ 1240, на Нева, въ мѣстността, дѣто е днес С. Петербургъ. Въ 1243, той разбилъ Ливонските рицаре, които били побудени отъ папата да нападнатъ русите като еретици. При смъртта на баща си (1247), той станжалъ Велики Дукъ. Нѣ до края на живота си, той останжалъ васалъ на татаретъ или монголитъ. Той умрѣлъ въ 1263. Петръ Велики почель паметта му като съградилъ великолѣпенъ храмъ на мѣстото, дѣто той билъ разбилъ шведитъ, и като основалъ рицарски орденъ **Александъ Невски**.

Александъ I, род. въ 1777, руски царь въ 1801, умр. въ 1825, борилъ се среща Наполеона I; — **Александъ II,** руски царь, наследилъ баща си Николая въ 1855, унищожи робството въ държавата си въ 1863, освободи България въ 1877, и умрѣлъ убитъ отъ инхилисти въ 1881; — **Александъ III,** руски царь, наследилъ баща си Александра II въ 1881, и умрѣлъ въ 1894.

Александъ I. Синъ на Милана I, род. въ 1876, сръбски кралъ отъ 1889.

Александъ Северий. Римски императоръ (208—235).

Александъ (Съръ Джеймсъ Ед.). Английски пътешественикъ, изследователъ въ земята на Намавка, юго-источна Африка (1836—7).

Алексий. Име на 5 византийски императори, **Алексий I Константъ (1081—1118)**, съвременникъ на първия кръстоносенъ поход; — **Алексий III (1195—1203)** испѣдъл отъ кръстоносците; — **Алексий IV**

ъ, сваленъ отъ прѣстола отъ
бонсдитѣ въ 1204 (виж. *Бал-*).

Алексий Михайлович. Русски
(1645—1676¹), баща на Пе-
телики; наследилъ баща си
оръжъ противъ казацитетъ, по-
мѣ и изведѣ ту съ сподрука
въ сполука.

Алексий Петрович. Синъ на
Велики, род. въ Москва въ
Противникъ на башините си
ми и водителъ на старата
партия; той бѣль обвиненъ
въ стѣплението измѣна къмъ
ала и осъденъ на смъртъ
). Той бѣль помилванъ, и
на утрѣшния денъ въ за-
и смъртъта му не изглежда
етествена.

Алексинацъ. Срѣбъски градъ,
права. Срѣбътъ, които обявилъ
на Турция въ 18 юния
бидохъ разбити тамъ отъ тур-
иъ нрая на августъ сѫщата
а. Една втора битва, при-
градъ, близу до Алексинацъ,
въздѣ кръвопролитна: тя ко-
нѣ-вече отъ 3,000 души на-
тъ, които не можахъ да на-
тъ турцитъ да напуснатъ по-
тъ си. Сключени миръ на
евр. 1877 между Портата и
и задължи тая държава да
Алексинацките укрѣпления.

акто, гръц. Една отъ трите
и.

амберъ (д'). Франц. списателъ,
хофъ и математикъ, отъ крѣ-
енциклопедиститъ (1717—

анни. Варварски народъ, който
прѣводителството на гла-
си Гондерика, минълъ прѣзъ
ния (Унгария) и Германия,
ли, таїж опустошилъ въ 406,
ъ бѣль унищоженъ въ Испа-
нъ Вестготите (419).

Алеутайски о-ви. Съверно-аме-
рикански архипелагъ, между Бе-
рингово море и Тихи океанъ (на
Съединени Държави).

Алжиръ. Франц. колония въ
съверна Африка. Насел. 3,900,000
жит. (отъ които 500,000 европейци;
останалитѣ бербери, кабили, араби
и пр.). Здравъ климатъ, богати гори
и рудници, всѣкакви произведения.
Гл. гр. *Алжиръ*, важно пристанище
на Средиземно море, 82,500 жит.
До 1830 Алжиръ се е намирала
въ зависимостъ отъ Турция.

Алзасъ. Германска областъ, при-
съединена на Франция въ цару-
ването на Лудовика XIV, и следъ
два вѣка отнета, наедно съ Ло-
ренъ, отъ Германия (1871). Насел.
Алзасъ-Лоренъ 1,550,000 жит.

Али. Братучедъ и зеть на Мо-
хамеда, халифъ на арабите отъ
656 до 660.

Алиансъца, отъ лат. Дружество.
Alia tentanda via est, лат. Другъ
способъ трѣбва да се опита.

Alias, лат. Инакъ, другояче.

Алиаска, Голѣмъ полуостровъ
въ съверна Америка, на юго-западъ
отъ Алиска.

Али бей. Кавказецъ, испърво
робъ, послѣ главатарь на мамелю-
ките и единъ отъ 24-тѣ бееве които
управлявали Египетъ. Въ 1766,
той заграбилъ властта въ Каиро
и се прогласилъ султанъ на Еги-
петъ и независимъ отъ Турция.
Скоро следъ това, той прѣzelъ и
ограбилъ Мека и прѣприелъ да
завоюва цѣла Сирия. Слѣдъ нѣ-
колко победи въ Сирия, той бѣль
прѣдаденъ отъ усновения си синъ
Мохамеда, заробенъ и убитъ (1773).

Alibi (алиби) [лат. *другадѣ*].
Юридически терминъ. «Да докаже
подсѫдимий своето — », значи да
докаже, че въ врѣмето, когато се
е извръшвало въ известно място

прѣстъпленіето, въ което се обвинява, той се е намиралъ въ съвсъмъ друго място, оттѣто никакъ не е могълъ да извѣрши това прѣстъпление.

Алигаторъ, исп. Американски крокодилъ.

Алигатори. Виж. *Данте*.

Alienā optimū frui insanīā. Лат. поговорка: добрѣ е да се ползва човѣкъ отъ лудостта на другитѣ.

Алиенация, лат. 1) Отчуждение имотъ, чрѣзъ продажба или другояче. 2) Умопобръкване, лудостъ.

Alieni temporis flores, Лат. поговорка: цвѣти отъ минжлото време.

Аликвантенъ, лат. Въ матем. който не дѣли едно число безъ остатъкъ.

Аликвотенъ, лат. Въ матем. който дѣли едно число безъ остатъкъ.

Алилуия, евр. Хвалѣте Господа!

Али паша. Отличенъ турски държавникъ съ европейско образование; регентъ на царството прѣзъ сultанъ Азисовото посещение въ Паризъ (юн. 1867) и нѣколко пъти Великъ Везиръ и Министъ на Външните Дѣла; представителъ на държавата си въ Лондонската конференция, която разрѣши руския въпросъ относително отварянето Черно море за руски военни кораби (1870). А. п. разрѣши българския церковенъ въпросъ чрѣзъ издаването сultански ферманъ, дадъто гръцката патриаршия още отблъскваше българските искания (1870, февр. 28). А. п. имаше малъкъ растъръ съ невнушителна външност (род. въ Цариградъ на 1815, умр. на 1871 въ сѫщия градъ).

Али паша Яниински. Свирипъ и лукавъ албанецъ, който завла-

дѣлъ Албания и се прочулъ по бесчовѣчието си. Той се намиралъ ужъ въ зависимостъ отъ Високата Порта, а два пъти влизалъ въ сълѣзъ съ Наполеона; първия пътъ, следъ Наполеоновото разбиване въ Египетъ, прибрали френските владѣния въ Албания (1798); втория пътъ, като не добилъ ожиданото отъ Наполеоновото влияние на Тилзитския миръ, влязълъ въ сълѣзъ съ англичанетѣ, които присъединили на владѣнната му Перга, на крайбрѣжието на Албания; посетилъ Али паша съзвѣрзъ сношения съ гръцките въстаници. Нѣколко пани се испращали противъ него, ала той имъ стоялъ на среща; най-сетиѣ, той се прѣдалъ срещу клетва, че животъ и имотъ му не ще се закачатъ. Въпрѣки това, той билъ удушенъ (1741—1822).

Алижънъ. Английски историкъ (1792—1867).

Алифа, грѣч. Варено ленено масло, което употребяватъ живописци и бояджии.

Алка, лат. Птица отъ разреда на плавачитѣ. Живѣе покрай морските брѣгове на съверното полукълбо.

Алказаръ. Име на палатитѣ строени отъ мавритѣ въ Испания.

Алкалий, араб. [алкали, соленица (едно растение)]. Отъ това растение арабитѣ вадили сода. Сега името алкалий е станжало родово название; то се дава на нѣкои минерални окиси (потасата и содата); на амиака и на нѣкои растителни екстракти (хининътъ, морфинътъ, никотинътъ и пр.). Тия вещества, като се съединяватъ съ кислотитѣ, образуватъ соли. Побежето отъ тѣхъ сѫ силни отрови.

Алкалозация, отъ д. алкалий. Въ хим. приготвяне алкалическа

ки лугова соль.

Алкалозиранъ, лат. отъ алкализи. 1) Обръщамъ въ луга. 2) Развивамъ алкалическите свойства на едно вещество.

Алкалиметрия, араб.-гръц. Определяне количеството луга въ продажната потаса и сода.

Алкалиметъръ, араб.-гръц. Уредъ за определяне количеството луга въ продажната потаса и сода.

Алкалически. Който има свойството на алкалитетъ.

Алкалониди, араб.-гръц. Растилниятъ алкалин, сир. добититъ отъ растения алкалини, като морфины и пр.

Алкан. Едно дръвце, което расте въ тропическите страни, и дава алканенъ корень, който се употребява за вапсване на вещества.

Алканинъ, лат. Червената боя на алканния коренъ.

Алкеевъ стихъ. Единъ видъ стихъ, изобрѣтенъ отъ гръцкия поетъ Алкея, има следния видъ:

— / — / — / — / — / —

Алкей. Гръци поетъ (604 прѣди Р. Х.).

Алкеста, сжржга на Адмета, тесалийски царь, склонила да умре за сжржга си и била въскръсена отъ Херкулеса (басносл.).

Алкивиадъ, (450—404 прѣди Р. Х.). Знаменитъ Атински пълководецъ и политикъ.

Алкидъ. Гръц. прѣкоръ на Херкулеса.

Алкмена. Амфитрионова жена, жена на Херкулеса (басносл.).

Алкмеонъ Бротонски. Гръци учень, прѣвъ расичалъ животни съ научна целъ, 500 г. прѣди Р. Х.

Алкоранъ или коранъ, араб. Свещената книга на мюхамеданетъ.

Алькохолизиранъ, лат. отъ алкохолъ. Обръщамъ въ алкохолъ

(спиртъ); смѣсвамъ житкостъ съ спиртъ.

Алькохоликъ. Пияница.

Алькохолическа. Който съдържа алкохолъ.

Алькохолометръ. Спиртомѣръ.

Алькохолъ, араб. Безводенъ спиртъ.

Альюинъ. Английски учень, повиканъ въ Галия отъ Карла Велики (735—804).

Аллахъ, араб. Името на Бога у мюхамеданетъ.

Аллеганисъ. Планинско бърдо въ съверна Америка (Съединени Държави).

Аллегористъ, гръц. Писателъ, или говорителъ на аллегории; иносказателъ.

Аллегорически, гръц. Иносказателъ: говори аллегорически.

Аллегория, (гръц. отъ аллегоринъ, говори друго нещо). Иносказание, сир. друго назване; съ други думи, едно да се назва, а друго да се разбира; запр. въ една басня, подъ видъ на едно проишествие съ животни или бездушни същества, ние разбираме нѣкоя постъпка на людѣтъ.

Аллегри. Виж. Кореджио.

Алма. Кримска рѣка; победа на французите надъ русите (8 Сент. 1854).

Alma-mater, лат. Благодатна майка. (Съ тия думи студентъ наричава своето више училище).

Алманахъ, евр.-араб. Мѣсецо-словъ, сѫщото, каквото е календарь.

Алмандинъ. Источенъ или благороденъ гранатъ. Той е прозраченъ, и се употребява като драгоценъ камънъ. Срѣща се на кристали. Името си добилъ отъ единъ градъ съ това име въ Кария, дѣто се намѣрилъ най-напрѣдъ. Добива се и на о-въ Цейлонъ, въ Индия и пр.

Алманзоръ. 1) Абасидски халифъ, основател на Багдадъ, въ 762. 2) Знаменитъ пълководецъ на испанските маври (939—1001).

Алмеида. Португалски адмиралъ, първий подкраль на Индия (ум. на 1510).

Алмквиистъ (Карлъ). Шведски списателъ, авторъ на много учебници и романи (1793—1866).

Алмоади. Мюслюманска династия въ Африка и въ Испания отъ 1129 до 1273.

Алморавиди. Мюслюманска династия, която царувала преди алмоадитъ.

Алоготрофия, гръц. Несъразмърно хранене частитъ на тѣлото.

Аloe, гръц. Сарж-сабуръ; растение сътъсти и сочни листа, което дава сабура.

Алоинъ. Единъ алколоидъ, който се добива отъ аloe.

Алоксанъ, гръц. Вещество, което се образува отъ дѣйствието на силна азотна кислота върху никочната кислота.

Алокуция, лат. Слово на папата до кардиналския съборъ; всъко кратко словце.

Алопатически, гръц. Който се отнася до алопатията.

Алопатия, (гръц. отъ *алосъ*, другъ; *патосъ*, страдание). Обикновената медицина, по която лѣкуватъ лѣкаретъ. Този способъ употреблява църове, които произвождатъ слѣдствия *противни* на ония слѣдствия, които произвождатъ болеститъ. Въ противоположность на този способъ е способътъ *хомеопатия*.

Алопатъ. Лѣкаръ, който лѣкува по алопатията.

Алотриофагия, гръц. Болезнено желание да се ядѣтъ необикновени и нездрави иѣща.

Al pari, итал. Равенство на

текущата цѣнност на книжни пари съ дѣйствителната имъ цѣнност. Виж. *Пари* или *Алпари*.

Алпи или Алпийски планини. Най-високите планини въ Европа; простиращи се по Франция, Италия, Швейцария, Германия и Австро-Унгария. Средната имъ височина е отъ 2,000 до 3,000 метра. Най-високият имъ връхъ е Монъ Бланъ (4810 м.).

Алтайски планини. Планинско бърдо въ Средна Азия.

Алтаръ, лат. 1) Жртвенникъ у старитѣ. 2) Часть въ християнски храмъ, дѣто е прѣстолътъ: свѣтилище.

Алтеенъ корень, лат. (соб. зн. *цѣрителенъ к.*). Корень обиленъ съ слѣзливо вещество, който се употребява за грѣдна болестъ.

Алтенбургъ. Герм. градъ (Саксония-Алтенбургско дукство), 31,500 жит.

Alter ego (другъ азъ), лат. Мойтъ —, значи мойтъ замѣстникъ, сир. лице, на което може да се довѣряватъ като менъ.

Alter idem, лат. Другъ тъкмо подобенъ.

Алтернатива, лат. Избиране едно отъ двѣ иѣща: *поставенъ въ алтернативата*, сир. да си избере, което си ще отъ двѣтѣ.

Alterum alterius auxilio eget. Лат. поговор.: Единий има нужда отъ помощта на другия.

Алтиметръ (лат. *Альтусъ*, високъ; гръц. *метронъ*, мѣрка). Висотомѣръ.

Алтистъ. Оня, който пѣе алть.

Алтона. Гл. градъ въ дукство Холщайнъ (Прусия), пристанище на Елба, 144,600 жит.

Алtruизъмъ, (лат. *алтеръ*, другъ). Добротелъта да ради човѣкъ за доброто на другите прѣпочитателно отъ своеето си, да прѣпочита въ всичко другите отъ себеси; въ противоположность на *egoизъмъ*.

Алтруистъ, лат. Они, който притежава добродѣтельта алтруизъ; въ противоположность на егоистъ. Оттука и алtruистически: алtruистическиятъ искания на *трангелето*.

Алтъ или алто, итал. Гласъ срѣдень между тенора и диксантъ.

Алтынъ-Стоянъ. Прочутъ хайдутинъ-воевода, Котленецъ, въ началото на 19-и вѣкъ.

Alumni, лат. Въспитанициятъ на колегия.

A Г outrance, фр. Докрай; беснощадно.

Алфа, гръц. (първата буква въ гръцката азбука). Начало: алфа и омега, начало и край.

Алфавитенъ, гръц. Азбученъ, съставенъ по азбученъ редъ.

Алфиери. Знаменитъ итал. поетъ и трагикъ (1749—1803).

Алфонсъ. Хирургически инструментъ за вадене коршуми изъ рани.

Алфонсъ. Име на нѣколко крали, отъ които пѣ-главните сѫ: въ *Кастилия*: Алфонсъ IX, побѣдителъ на мавритъ при Толоса 1158—1214); Алфонсъ X (1252—1284), станалъ германски императоръ; Алфонсъ XI (1312—1350), побѣдителъ на мавритъ при Тарифа (1340); въ *Португалия*: Алфонсъ I (1139—1185), основателъ на кралството; Алфонсъ V (1438—1481), основалъ първата библиотека въ Португалия. — Алфонсъ XIII, сегашни испански крал, род. въ 1886.

Алфредъ Велики. Най-знатенъ отъ англо-саксонските крали; отблъсналъ нашествията на данци, въ онова време най-страшните вонтели въ Европа; показалъ се искусенъ законодателъ, администраторъ и покровителъ на просвещението; накаралъ да се прѣ-

ведатъ много ръкописи на англо-саксонски отъ латински, и самъ прѣвелъ нѣколко съчинения (849—901).

Алфреско, итал. Стѣнно живописство съ водни бои по суррова, нарочно пригответа затова, обмазка; картина изработена по този способъ.

Алхамбра. Укрепенъ палатъ на маврските крале въ Гренада (Испания).

Алхимики, араб. Човѣкъ, който борави съ алхимически излѣданія.

Алхимически. Който се отнася до алхимията.

Алхимия, араб. Лъжовна наука на срѣдните вѣкове, която дирила «всесѣртелентъ лѣкъ», «филосовски каменъ», и др. т. Тя е родила сегашната химия.

Алциона. Най-светлата звѣзда въ съзвѣдието на Плеядите.

Алциониди, гръц. Въ зоол. попили отъ разреда на единокръжните полици. Тѣ сѫ искри, и гѣбестото имъ тѣло съдържа микроскопически валячета.

Аль-боракъ. Кобилата на Мухамеда. По арабското прѣданіе, тя е бесмъртна и не ѝ сѫ яздили Авраамъ, Иисусъ Христосъ, и 99 пророци. Кой ѝ язи сега, не се знае.

Алювиалентъ, лат. Образуванъ мудно и постепенно отъ вода (за почва); въ противопол. на *делювиаленъ*.

Алюзия, лат. Намекъ, загатка.

Алюминатъ, лат. Съединения на алюминий, въ които той играе ролята на кислота (хим.).

Алюминий, лат. Просто тѣло, металъ, бѣлъ и синиковъ, добива се отъ глината; отъ тамъ и името му, което значи *глини*; ако и много распространенъ въ природата, нѣма още голѣмо употребе-

Алмансоръ. 1) Абасидски халифъ, основател на Багдадъ, въ 762. 2) Знаменитъ пълководецъ на испанските маври (939—1001).

Алмеида. Португалски адмиралъ, първий подкрепъ на Индия (ум. на 1510).

Алиживистъ (*Karls*). Шведски списателъ, авторъ на много учебници и романи (1793—1866).

Альоади. Мюслюманска династия въ Африка и въ Испания отъ 1129 до 1273.

Алморавиди. Мюслюманска династия, която царувала прѣди алмоадите.

Алоготрофия, гръц. Несъразмърно хранене частите на тѣлото.

Аloe, гръц. Сарж-сабуръ; растение съ тъксти и сочни листа, което дава сабура.

Алонинъ. Единъ алколоидъ, който се добива отъ аloe.

Александъ, гръц. Вещество, което се образува отъ дѣйствието на силна азотна кислота върху никочната кислота.

Алокуция, лат. Слово на папата до кардиналския съборъ; всѣко кратко словце.

Алопатически, гръц. Който се отнася до алопатията.

Алопатия, (гръц. отъ *алостъ*, другъ; *патосъ*, страдание). Обикновената медицина, по която лѣкуватъ лѣкаретъ. Този способъ употреблява цѣрове, които произвождатъ слѣдствия *противни* на ония слѣдствия, които произвождатъ болестите. Въ противоположность на този способъ е способътъ *хомеопатия*.

Алопатъ. Лѣкаръ, който лѣкува по алопатията.

Алотриофагия, гръц. Болезнено желание да се ядатъ необикновени и нездрави ивица.

Al pari, итал. Равенство на

текущата цѣнност на книжни пари съ дѣйствителната имъ цѣнност. Виж. *Пари* или *Алпари*.

Алпи или Алпийски планини. Най-високите планини въ Европа; простиращи се по Франция, Италия, Швейцария, Германия и Австрия. Срѣдната имъ височина е отъ 2,000 до 3,000 метра. Най-високият имъ връхъ е Монъ Бланъ (4810 м.).

Алтайски планини. Планинско бърдо въ Срѣдна Азия.

Алтаръ, лат. 1) Жртвенникъ у старите. 2) Часть въ християнски храмъ, дѣто е прѣстолътъ: свещилище.

Алтеенъ корень, лат. (соб. зн. *чѣрителенъ к.*) Корень обиленъ съ елѣзливо вещество, който се употреблява за грѣдна болестъ.

Алтенбургъ. Герм. градъ (Саксъ-Алтенбургско дукство), 31,500 жит.

Alter ego (другъ азъ), лат. Мойтъ —, значи мойтъ замѣстникъ, сир. лице, на което може да се довѣряватъ като менъ.

Alter idem, лат. Другъ тъкмо подобенъ.

Алтернатива, лат. Избиране едно отъ двѣ ивици: *поставенъ въ алтернативата*, сир. да си избере, което си ще отъ двѣте.

Alterum alterius auxilio eget. Лат. поговор.: Единий има нужда отъ помощта на другия.

Алтиаметъръ (лат. *Алтусъ*, високъ; гръц. *метронъ*, мѣрка). Висотомѣръ.

Алтистъ. Оня, който пѣе алть.

Алтона. Гл. градъ въ дукство Холщайнъ (Прусия), пристанище на Елба, 144,600 жит.

Алtruизъмъ, (лат. *алтеръ*, другъ). Добротелътъ да ради човѣкъ за доброто на другите прѣпочитателно отъ своеето си, да прѣпочита въ всичко другите отъ себеси; въ противоположность на *egoizъмъ*.

Алтруинетъ, лат. Оия, който притежава добродѣтельта алтруизъмъ; въ противоположность на егоистъ. Отгука и алtruisticheski: алtruisticheskiotъ искания на евангелието.

Альтъ или алто, итал. Гласть срѣдень между тенора и дисканта.

Альтънъ-Стоянъ. Прочутъ хайдутинъ-воевода. Котленецъ, въ началото на 19-и вѣкъ.

Altimi, лат. Въспитаницитѣ на колегия.

A l'outrance, фр. Докрай; беспощадно.

Алфа, гръц. (първата буква въ гръцката азбука). Начало: алфа и омега, начало и край.

Алфавитенъ, гръц. Азбученъ, съставенъ по азбученъ редъ.

Алфиери. Знаменитъ итал. поетъ и трагикъ (1749—1803).

Алфонсий. Хирургически инструментъ за вадене коршуми изъ рани.

Алфонсъ. Име на нѣколко крали, отъ които пѣ-главнитѣ сѫ: въ Кастилия: Алфонсъ IX, побѣдителъ на мавритѣ при Толоса 1158—1214); Алфонсъ X (1252—1284), стихъ германски императоръ; Алфонсъ XI (1312—1350), побѣдителъ на мавритѣ при Тарифа (1340); въ Португалия: Алфонсъ I (1139—1185), основателъ на кралството; Алфонсъ V (1438—1481), основалъ първата библиотека въ Португалия. — Алфонсъ XIII, сегашният испански крал, род. въ 1886.

Алфредъ Велики. Най-знатенитий отъ англо-саксонските крале; обѣлъснялъ нашествията на данци, и тъ онова време най-страничнитѣ воители въ Европа; показалъ се покусенъ законодателъ, администраторъ и покровителъ на прошъщението; накаралъ да се прѣ-

ведатъ много рѣкописи на англо-саксонски отъ латински, и самъ прѣвель нѣколко съчинения (849—901).

Алфреско, итал. Стѣнно живописство съ водни бои по сурова, нарочно пригответа затова, обмазка; картина изработена по този способъ.

Алхамбра. Укрѣпенъ палатъ на маврските крале въ Гренада (Испания).

Алхимия, араб. Човѣкъ, който борави съ алхимически изслѣдвания.

Алхимически. Който се отнася до алхимията.

Алхимия, араб. Лъжовна наука на срѣднитѣ вѣкове, която дирила «всепрѣтеленъ лѣкъ», «филосовски каменъ», и др. т. Ти е родила сегашната химия.

Алциона. Най-свѣтлата звѣзда въ съзвѣздietо на Плеядитѣ.

Алциониди, грѣц. Въ зоол. попили отъ разреда на единокръжните полипи. Тѣ сѫ искри, и гѣбестото имъ тѣло съдѣржа микроскопически валичета.

Алъ-боракъ. Кобилата на Мухамеда. По арабското прѣдание, тя е бесмъртна и неј сѫ яздили Авраамъ, Иисусъ Христосъ, и 99 пророци. Кой иж язи сега, не се знае.

Алювиалентъ, лат. Образуванъ мудно и постепенно отъ вода (за почва); въ противопол. на *алювиаленъ*.

Алюзия, лат. Намекъ, загатка.

Алюминатъ, лат. Съединения на алюминий, въ които той играе ролята на кислота (*хим.*).

Алюминий, лат. Просто тѣло, металъ, бѣлъ и синиковъ, добива се отъ глината; отъ тамъ и името му, което значи *глини*; ако и много распространенъ въ природата, нѣма още голѣмо употребе-

ние въ практическия живот, защото производството му става скъпо.

Алюръ, фр. Вървежъ, ходъ (на конь).

А. М. Виж. *Artium magister*.

Амаврозъ, гръц. Циглавостъ (очна болестъ).

Амазонки. 1) Баснословни воинствени жени въ Азия въ старо време. 2) **Амазонка** сега наричатъ дълга рокля, която носи ятъ женитъ когато яздятъ.

Амазонъ или Амазонска река. Река въ южна Америка, истича изъ Кордилерски планини и се влива въ Атлантически океанъ (6,420 килом.); така е наречена, защото ранинъ американски поселенци срецихли, по двата ѝ бърга, жени, които се били юнашки като мъже.

Амаларицъ. Кралъ на испанските Вестготи, зеть на Кловиса (501—534).

Амалгама, гръц. Сплавъ или съединение на единъ металъ съ живакъ.

Амалгамация. Действието, по което живакътъ се съединява съ другъ металъ.

Амалгамиранъ. Правъ амалгама; смѣсвамъ.

Амаликяне. Аравийски народъ, истрѣбенъ отъ Саула и Давида (Библ.).

Амалия. Германска (Олденбургска) княгиня, съпруга на гръцкия кралъ Отона I, жена съ високъ умъ и твърдъ характеръ, която била опора на мжжа си въ злонестината му.

Амалтеинъ рогъ. Рогът на Амалтея, кърмачката коза на Юпитера, даденъ на нимфитъ, които отгледали Юпитера въ детинство то му. Съ него, все по баснословието, нимфите могли да правятъ

всичко, щото си желаятъ. Той рогъ наричатъ и *рогъ на изобилието*.

Аманитинъ. Алколовъдъ отъ отровна гъба *agaricus piperatus*.

Амантес аментес, лат. Влюбенинъ съ глупави.

Амантум irae, лат. Крамоли на любовници.

Аманъ, тур. Олеле! (изражение на мжчително чувство). *Падик на аманъ*, да се моли отъ сръдце или колѣно при клонно.

Амарантови, лат. Една челядъ тропически растения, отъ която е амарантътъ (здравецътъ).

Amare et sapere vix deo conceditur. Лат. посл.: да люби и да е мждъръ едва ли е дадено и на единъ Богъ.

Амарингъ, ново-лат. Едно горчиво вещество.

Амарилисови, гръц. Една челядъ едносѣменодѣлни луковични растения.

Анасия. 8-и Иудинъ царь (839—810 прѣди Р. Х.) [Библ.]

Аматиоръ, лат. Любителъ, оня, който обича нѣкое изкуство безъ да борави съ него като съ званіе: *аматиоръ поетъ*, *аматиоръ писателъ*.

Амбалажъ, фр. Свръзване или правене денкъ (странница); обвивката на денкъ или пакетъ.

Амбарго, исп. Запрѣщение на корабъ да излиза отъ пристанище.

Амбигология, лат.-гръц. Такъво расположение на думите въ една фраза, че тя има два смисъла.

Амбиорикстъ. Галски главатаръ, кралъ на ебороните, побѣденъ отъ Цезаря на 53 прѣди Р. Х.

Амбициозенъ, лат. Самолюбивъ, славолюбивъ, властолюбивъ.

Амбиция, лат. Самолюбие, славолюбие, властолюбие.

Амбоанъ. Единъ отъ малок-

скитъ острови (Малезия), принад. на холандците, 100,000 жит.

Анбраура, фр. 1) Дупка въ прозорецъ или въ врата. 2) Отверстие въ крѣпостна стѣна за стрѣльба съ топове.

Анброзий. Милански владика, единъ отъ церковнитъ отци (340 — 397).

Анброзия, грѣц. Въ басносл. обикновената храна на боговете; въ прѣнос. см. изрядно ястие.

Анбрь, араб. Интаръ, кехлюбаръ.

Анбулантентъ, лат. Ходящъ, пѫтующъ, сир. който нѣма постоянно място.

Анбулаторио, лат. Пѣшкомъ, пѣшъ.

Анбюскада, герм. Пусия, засада.

Амвонъ, грѣц. Издигнато място въ црква, отдѣто се проповѣдва.

Амеба (лат. отъ грѣц. *амоїзі*, промѣнение). Въ зоол. животинка отъ грушеститѣ кореноноси, която постоянно промѣнива, ако и полека, формата си; живѣе по-вечето въ блестищите води.

Амедей. 1) Име на нѣколко графове и дукове на Савоия. Най-именитият е Амедей VIII, който абдикиралъ въ 1434, избрали се папа подъ име Феликсъ V и се отрѣкъ отъ папската тиара въ 1449. 2) Италиански князъ, избранъ испански кралъ въ 1870. Абдикиралъ въ 1874.

Анейва. Въ зоол. южно-американски гушеръ. Той е отъ цѣннотоезичните гущере, нѣ зажбите му са прираснали на стѣните на пещиците.

Атайн артѣвъ, фр. Съ въоружена ръка, сир. съ силата на оръжието.

Аменофиисъ. Име на 3 египетски царя.

Америка. Една отъ петте части на свѣта, най-голѣмата слѣдъ Азия

[четири пѫти по-голѣма отъ Европа), открита въ 1492 отъ Христофора Колумба, и наречена Америка въ честь на португалския мореплавател Америко Веспучи, ако той послѣдний и да ст҃жалъ въ тая часть на свѣта слѣдъ Колумба. Цѣла Америка брои около 100 милиона жители. Тя е раздѣлена на два голѣми полуострова, Сѣверна Америка и Южна Америка, скочени чрѣзъ Панамски проливъ. Племената, които нѣ населяватъ, са прѣселени европейци, ескимосцитѣ, червенокожитѣ индийци, южно-американските индийци, патагонцитѣ, фуегийцитѣ и негрското племе, което европейцитѣ са прѣнесли отъ Африка. Исчезнали племена: мазитѣ, толтекитѣ, азтекитѣ, караибитѣ, и пр.

Откритието на Америка. Ми-
сълта, че съществува четвърта
частъ отъ свѣта била вече распро-
странена у старитѣ. Платонъ, въ
V-и вѣкъ прѣди Р. Х., *Елианъ*,
съвременникъ на римския импе-
раторъ Адриана, говорѣтъ за съ-
ществоването на една голѣма земя
на западъ отъ Африка. Ала Цер-
ковнитъ отци считали за длѣжностъ
да нападатъ като нечестиво това
мнѣніе: тѣ не можели да вървятъ
въ антиподъ. Запазено било за
нововрѣменните мореплаватели да
докажатъ истинността на загат-
ките за новъ свѣтъ.

Единъ отъ тѣхъ, Христофоръ
Колумбъ, *Генуезецъ*, като трѣсилъ
западно пѫть за Индия, открилъ
Америка. Генуа като го била счела
за мечтатель, и Иванъ II, порту-
галски кралъ, като не билъ при-
ель услугитѣ му, Колумбъ се от-
несъ до испанския дворъ, и ца-
рица Изабела му повѣрила три
кораба.

Колумбъ тръгва на 22 юлия

1492; той потеглюва отъ Палоското пристанище (Андалузия) въ тия кораби съ една дружина отъ 120 корабника. Той пристига на о-въ Гомера, дъто се снабдява съ малко потрѣби. Още три седмици изминжли и никаква земя не се показвала. Корабниците роптаели и говорели да хвърлятъ Колумба въ морето. Той поискашъ още три дни. Вторий денъ задухалъ единъ поброхладителъ вѣтрецъ, и на 29 септемврия по 10 часътъ вечеръта провидѣла се земя; *суша! суша!* чуло се въ корабитѣ. Корабниците сѫ на колънъ предъ Колумба, и поздравяватъ го адмиралъ и вицецраль.

Земята, до която се допрѣлъ по ходътъ, била о-въ Гуанахами, който Колумбъ нарекълъ Санъ-Салвадоръ.

Той открилъ слѣдъ това нѣколко други острови, между които Фердинандъ, Изабела и Куба; въ 24 часа той пристигналъ на о-въ Хайти, който нарекълъ *Испанецъ*, който поб-сетиѣ кръстили *Сентъ-Доминго*, и който сега е зълъ изново името *Хайти*. Най-сетиѣ, въ поб-послѣднитѣ си пътувания, той открилъ *Луксейтъ*, голѣмитѣ и малкиятѣ *Антили*, и излѣзълъ на брѣга на американския материкъ, близу до мѣстото, дѣто е съграденъ Картагенъ.

Жрътва на нѣколко неправди, Христофоръ Колумбъ, по завръщането си отъ З-то си пътуване, умрѣлъ въ Валаболидъ въ 1506, на 65-годишна възрастъ; и въпрѣки неговитѣ открытия, единъ Флорентински мореплавателъ, на име *Америко Веспучи*, ималъ честъта да даде името си на новото полуклѫбие.

Открытия въ Америка.

1496. — *Севастианъ Кабо*, Вене-

циянецъ, въ служба на Англия, открива Нова-Земя и Виргиния.

1518. — *Гриялва*, испанецъ, ви-
жда крайбрѣжията на Мексико.

1518. — Баронъ де *Леви*, францу-
зинъ, посъщаща источнитѣ край-
брѣжия на Америка.

1519. — *Фернандъ Кортезъ*, испа-
нецъ, покорява Мексико.

1554. — *Картие*, француzinъ, при-
стига при устието на река св.
Лаврентия.

1607. — *Хъдсанъ* открива источни-
то крайбрѣжие на Гринландия.

1607—1733. — Съединенитѣ Дър-
жави въ Америка, основани отъ
англичанетѣ, въ царуването на
Якова I.

Южна Америка.

1500. — *Альварезъ Кабралъ*, пор-
тугалецъ, открива Бразилия.

1520. — *Магеланъ*, португалецъ, от-
крива Огнена-Земя и Патагония.

1533. — *Пизаръ*, испанецъ, открива
и завоевава Перу.

1706. — Откритие на Малуинскитѣ
острови.

Американецъ. Жителъ на Аме-
рика.

Американска гжека. Съзвѣз-
дие въ южното полуклѫбие, което
състои отъ 59 звѣзди.

Американски. Принадлежащъ
на Америка.

Американски мостове. Една
система мостове, които не налѣ-
гатъ подпоритѣ хоризонтално, та-
стѣшовѣтѣ имъ стоятъ на голѣмо
расстояние, понѣкога до стотина
метра.

Американъ, тур. Жътвниково
дебело фабрично памучно платно.

Америко Веспучи (1451—
1512). Виж. Америка.

Аметистъ, грѣц. Драгоцѣненъ
камънъ съ теменужно-синъ или мор-
авъшъ шаръ.

A méchant chien, court lien.

Франц. пословица: на зло куче, екса верига.

Алии Вие (*D-rъ*). Франц. писател-пътешественик и космополит, който кръстосалъ въ четири години прѣз лѣтните мѣсяци (1836—39) цѣла Европейска Турция. Плодъ на това пътуване е неговото капиталино съчинение на фр. *Европейска Турция или наблюдения възту географията, геологията, естествената история, статистиката, нравите и обычайлъте, археологията, земедѣлието, индустрията, търговията, разните правителства, духовенството, историята и политическото положение на тая империя* (Парижъ, 1840). А. Б. билъ роденъ въ Хамбургъ на 1794; училъ се въ Швейцария и Англия; умрълъ въ 1884 въ Вѣна, дѣто се биль установилъ да живѣе отъ 25 години.

Амиакъ, гръц. Въздухобразно вещество, което се добива химически отъ амиаковата соль (нишаджра); твърдъ употребително за чистене мазни петна; оползовътвоятъ го и противъ пияното състояние и падането въ несъвестъ. Турското му име е *нишадвръ-рухъ*.

Амиантъ, гръц. Сѫщото каквото е избестъ.

Амандалинъ, гръц.-лат. (отъ гръц. *амандалонъ*, миндалъ, бадемъ). Едно особено вещество въ съмената на миндалитъ, отъ което чрезъ разлагане се образува силна отрова *киановодородъ*.

Ангдалитъ, гръц. Миндаленъ каменъ.

Амиенъ, Градъ въ Франция, 80,000 жит. Амиенски миръ, договоръ подписанъ 1802 между Англия и Франция.

Амиенъ Марселинъ. Латински историкъ отъ IV вѣкъ следъ Р. Х.

Amicus Plato, sed magis amica

veritas. Латинска поговорка: Платонъ ми е миль, ала истината още по-вече.

Amicus humani generis, Лат. поговорка: приятель на човѣческия родъ.

Амиленъ, гръц. Спиртуръ, който се добива отъ барабой.

Амилкаръ Барка. Карthagенски генералъ, баща на Амибала; умр. въ 228 прѣди Р. Х.

Аминтасъ. Име на нѣколко македонски царе (392—308 прѣди Р. Х.).

Аминъ, евр. Тъй е, така да бѣде; наистина.

Амирантъ. Острови въ Индийски океанъ (Африка), на брой около 20.

Аминастриамъ, гръц. Давамъ амнистия.

Аминостия, гръц. (соб. зн. забвение, забравяне.) Всеобщо прощене. Аминостията въстановява ония, които съ прѣдметътъ и, въ сѫщото положение като да не сѫ били осъждани. *Помилването*, напротивъ, отмѣнява само наказанието; па то е и поединично, не всесобщо. Още, аминостия се дава отъ законъ, помилването отъ Държавния Глава.

Аминостисъ, ново-лат. Въспаление на ципата на утробния плодъ (медиц.).

Амонъ, лат. Една челядъ миризливи растения, отъ която е кардамонътъ.

Амоний, лат. Едно металическо вещество, което съставлява основата на амиака.

Амонитъ (отъ гръц. *Амонъ*, име на Юпитера, прѣдставляванъ съ овнешки рогове). Въ *геол.* едно вкаменено животно сродно съ наутила, отъ разреда на четирихръбните главоноги.

Амонъ. Иудинъ царь; царувалъ

отъ 640 до 639 прѣди Р. Х. (*Библ.*).

Амонъ. Староегипетското име на Юпитера.

Амониане. Палестински народъ често въ война съ евреите. Те били подчинени отъ асирийците.

Amor vincit omnia, лат. Любовта на всичко надвиба.

Amor nunti, лат. Обичане партъ.

Аморейци. Ханаански народъ, подчиненъ отъ Моисея (*Библ.*).

Амортизация, лат. Погашение (на дѣлъгъ).

Амортизирамъ, лат. Погасявамъ дѣлъгъ.

Аморфентъ, грѣц. Безформенъ.

Аморфазъ, грѣц. Безобразностъ, отсѫтствието на опрѣдѣлена форма при кристализуването.

Амосъ, Единъ отъ 12-те малки пророци (*Библ.*).

Ампелантъ, грѣц. масло, което се добива отъ сѣрната кислота и калий и служи за приготвяне на газа.

Ампелигъ, грѣц. Единъ глинесть черенъ камень.

Анперъ. Франц. математикъ и физикъ (1775—1836).

Аншула, лат. Въ медиц. расширение (на каналъ); въ церк. сѫдъ миро.

Ампутация, лат. Отрѣзвване членъ отъ човѣшко тѣло.

Ампутирамъ, лат. Отрѣзввамъ членъ отъ човѣшко тѣло: *ампутiramъ ржка, кракъ и пр.*

Амрий. Израилски царь (918—907 прѣди Р. Х.); военачалникъ, който похитилъ прѣстола отъ похитителя му Зимрия (*Библ.*).

Амстердамъ. Столица на Холандия, пристанище на Съверно море, 437,800 жит., значителна търговия.

Аму-дария. Виж. *Оксусъ.*

Амуниция, лат. Военни потреби.

Amour propre, фр. Честолюбие.

Amour fait beaucoup, mais argent fait tout. Франц. пословица: любовта е могъща, нѣ парите сѫ всемогъщи.

Амуратъ. Виж. *Муратъ.*

Амуръ, лат. 1). Богъ на любовта и любовните наслаждения, синъ на Венера. Сега съ това име наричатъ красивѣтѣ дѣца. 2) Голяма река въ Азия, между Сибиръ и Китай, 4377 килом.

Амфибиография, грѣц. Описание на земноводните животни.

Амфибиология, (грѣц. *амфи*, двоенъ; *биосъ*, животъ; *логосъ*, дума). Ученіе за земноводните животни.

Амфибия, грѣц. (Отъ *амфи*, двоенъ; *биосъ*, животъ). Земноводно животно.

Амфиболътъ, грѣц. Единъ камень, въ състава на който влизат главно амфиболътъ. Прѣставлява много разновидности, и бива отъ едро-зърнестъ до набитъ. Срѣща се въ Чешко, въ Алпите, въ С. Америка и др.

Амфиболология, грѣц. Същото каквото е *амбигология*.

Амфиболъ, грѣц. (соб. зн. двусмисленъ, сир. *самнителенъ*). Минералъ, който състои отъ кремноzemъ, варъ, магнезия, желязо. Намира се почти всѣдѣ масивенъ или въ призматически кристали, и съ разни шарове. Кристалитъ сѫ често дѣлъги като игли, или тънки като влакна. Черният амфиболъ се нарича *рогова измама*; зеленият *актинолитъ*; бѣлият, *тремолитъ* или бѣла *рогова измама*; влакнатият, *асбестъ*.

Амфибрахий, грѣц. Стъпка въ стихъ, състояща отъ три слога съ средния дѣлъгъ.

Амфигунически, грѣц. Бесмисленъ.

Амфигурия, грѣц. Слово, или

съчинение, въ което умислено се употребяват думи, които го правят без смисъл.

Амфикартически, гръц. (соб. зн. *двојако плодовити*). Употребява се за растения, които дават плодъ и надъ земята и подъ земята.

Амфионъ, гръц. Синъ на Юпитера и Актиона, който тъй чудесно свирелъ на лира, че самите камене при свиренето му заигравали; тъ сами, въ покорность на хармонията, отивали та се слагали и намъствали за да се създаде стъпата на градъ Тива. Сега Амфионъ понѣкога наричашь искусственъ музикантъ.

Амфинопълъ, гръц. (соб. зн. *около градъ*). Старъ градъ близу до устието на Струма въ Македония, сегашни Емполи или Ямболи (*Библ.*).

Амфискънъ, гръц. (отъ *амфи*, около; *скиа*, сънка). Жителетъ на горещия поясъ; тѣхната сънка сочи ту къмъ съверъ, ту къмъ югъ, споредъ както слънцето е на съверъ или на югъ отъ екватора.

Амфитеатраленъ, гръц. Въ видъ на амфитеатъръ.

Амфитеатръ, гръц. (соб. зн. *около театъръ*). У старите кръгла сгради, всрѣдъ които се давали представления. Въ нея имало за зрителетъ редове столове постепенно издигнати един надъ други, за да се вижда свободно зрѣлището.

Амфитрионъ, гръц. Тивски царь, жената на когото, Алкмена, въ време на отсътствието му, добила отъ Юпитера синъ Херкулеса. Въ прѣмос. с.м. радушътъ гостоприемникъ.

Амфитрита, гръц. Богиня на морето, жена на Нептуна (*Баснос. я.*).

Ана Австрийска, дъщеря на Филип III (испански крал), съпруга на Лудовика XIII (франц.

кралъ); регентка, следъ смъртта на краля (1643), прѣзъ малолѣтието на сина си Лудовика XIV; дала всичкото си довѣрие на Мазарена (род. 1602, умр. 1666).

Ана Ивановна. Русска императрица, род. на 1693, дъщеря на Ивана, по-старъ братъ на Петра Велики, и бездѣтна вдовица отъ курландския дукъ; въскочила се на прѣстола по интригите на канцлеръ Остерманъ и князове Долгоруки, които ѝ прѣдошли отъ двѣтъ дъщери на Петра Велики. Нейниятъ любимецъ Ернестъ-де-Биренъ заточилъ князове Долгоруки и съпартизанетъ имъ, и управлявалъ държавата прѣзъ цѣлото ѝ царуване. Въ нейно време рускиятъ войски отблъснали нашествията на кримските татари и разбили турците (1730—1740).

Ана (Св.). Жена на Св. Иоакима и майка на Св. Богородица.

Ана Стюартъ. Английска царица, дъщеря на Якова II. Въ нейното царуване англичанетъ завоевали Гибралтаръ (1704). Тя се борила противъ Лудовика XIV, и пристъединила Шотландия на царството си (род. 1664, цар. 1702—1714).

Анабаптизъмъ, гръц. (соб. зн. *прѣкрайщенничество*). Ученитето на анабаптистите.

Анабаптисти, гръц. 1) Християнска секта, която се появила въ Швейцария (1520) и по-сетнѣ распространила въ нѣкои страни въ западна Европа, и която не припознава кръщението въ детската възрастъ и прѣкъръщавала въ пълнолѣтие; тя още проповѣдвали общностъ на имота и равенство на всичките християне. Прѣкъръщаването е било, очевидно, едно случайно обстоятелство въ вброучението на анабаптистите, като тѣ сѫ прѣкъръщавали въ началото кръстенитѣ

въ дѣтичество обращеници отъ други християнски исповѣдания. Анаиститътъ съ се изметнали на сегашнитѣ Баптисти, понѣ относително кръщението въ пълнолѣтие.

Анаграма, гръц. Прѣмѣстване буквитѣ въ една дума за да се добие нова дума съ друго значение. Примѣри: *брада*, *дарба*; *течно*, *четно*.

Анаграматизрамъ. Съставямъ анаграма.

Анаграматизъмъ. Съставяне анаграми.

Анаграматистъ. Съставитель на анаграми.

Анаграфъ, гръц. Орждие, което пише наопаки за печтане.

Анадиръ. Сибирска рѣка, която се влива въ Берингово море; 640 кил.

Анакардиево дърво (гръц. *ана*, като; *кардиа*, сърдце). Растение, което дава сърдцеобразни плодове, които се употребяватъ въ алтекитѣ подъ името *орѣхи акажу*.

Анакластика, гръц. Сѫщото каквото е диоптика.

Анакреонтически стихове. Стихове по подражание стиховетѣ на Анакреона, гръцки лирически поетъ (V-и вѣкъ прѣди Р. Х.), който е въспѣвалъ радостта и удоволствията.

Анаксагоръ. Гръцки философъ, V-и вѣкъ прѣди Р. Х.; учителъ на Аристотели; прѣдполагалъ, че луната е населена; той прѣвъ поддържалъ, че свѣтътъ не е произведение на една слѣпа сила, а на единъ умъ, на единъ Богъ.

Анаксархъ. Гръцки философъ отъ Демокритовата школа, биъ съврѣменникъ и приятель на Александра Велики (IV-и вѣкъ прѣди Р. Х.)

Анаксимандъръ. Гръцки фило-

софъ (610—547 прѣди Р. Х.).

Анаксименъ. Гръцки философъ, единъ отъ учителете на Александра Велики; писалъ по-сетиѣ историята му.

Анали, лат. Лѣтописи.

Анализирамъ, гръц. Разлагамъ нѣщо на съставнитѣ му части; расчленявамъ, правя разборъ.

Анализъ (гръц. *анализъ*, дѣлѫж, разлагамъ). 1) Въ хим. разложение едно нѣщо на съставнитѣ му части: *анализъ на водата, на въздуха*, и пр. 2) Въ грамат. логически анализъ или разборъ, раздробяване една фраза на прѣдложения и на всѣко прѣдложение на подлежаще, съръска и прилогъ.

Граматически анализъ, разборътъ който зима думитѣ една по една за да посочи рода, числото и падежа на всѣка. 3) Въ логик. способъ да се изброяватъ, различаватъ, и сравняватъ помежду имъ частичнитѣ идеи съдържащи въ една обща идея; въ противоположностъ на *синтезисъ*. 4) Съкращение на текстъ, на слово; резюме.

Аналистъ. Човѣкъ искусенъ въ ѿцъ въ анализъ.

Аналитика, гръц. Приспособление на алгебрата въ геометри.

Аналитически, гръц. Разителентъ. Въ математиката: *антическо изражение*, всѣка свърз между величинитѣ изразена условнитѣ математически зна-

Аналитическа метода. бѣть когато се расижда доказаното за основанието.

Аналогиченъ, аналого гръц. Сходенъ, подобенъ.

Аналогично, гръц. Сходно, добно.

Аналогия, гръц. Сходства, съотношение между предмета: *български езикъ* и *руски езикъ*.

го намразиъл, та го затвориъл (743), изболъ му очитъ, и заповѣдалъ да го раскарать по хиподрома на магаре съ главата му къмъ опашката. Той умр. въ 753.

Анастасия (*Св.*). Мъженица въ царуването на Нерона.

Анастасия (*Св.*). Острожче въ Черно море, далече 4—5 километра отъ Бургазъ.—Монастиръ подъ гръцкото духовно вѣдомство, почти запустѣлъ.

Анатема, гръц. Отлъжение отъ црквата, проклетие.

Анатолия (гръц. *анатоли*, истокъ, сир. отъ Цариградъ). Виж *Мала Азия*.

Анатомирамъ, гръц. Расичамъ за ислѣдане трупъ. Въ *прѣнос*, см. разгледвамъ твърдъ подробно.

Анатомически, гръц. Който принадлежи на анатомията. *Анатомически кабинетъ* е стая, въ която сѫ събрани анатомически уреди поставени въ редъ.

Анатомия, гръц. (отъ *ана*, прѣзъ; *тѣло*, сѣкж). Наука за направата на човѣшкото тѣло. 2) Искуство да се изучва човѣшкото тѣло чрѣзъ расѣчене. Въ *прѣнос*. см. подробно испитване.

Анатомъ, гръц. Човѣкъ, който се занимава съ анатомията: *трупорѣзатель*.

Анатотъ. Градъ на Венеаминовото племе; споредъ Робинсона, сегашното село *Anata*, въ околността на Иерусалимъ (*Библ.*).

Анафора, гръц. Повторение на една и съща дума въ началото на всѣкой периодъ.

Анафродизъмъ, гръц. Недостатъкъ въ половото побуждение. *Анафродитъ*, неспособенъ въ половото отношение.

Анахаресисъ. Скиитски философъ (VI-и вѣкъ прѣди Р. Х.). А., който отъ любознателностъ изтувалъ по

разни страни, се явилъ въ Атина, дѣто станжалъ приятель и ученикъ на Солона. Казватъ, че кога се върнжълъ въ отечеството си, царътъ заповѣдалъ да го убијът, отъ страхъ да не въведе тайните на гръцката религия.

Анахронизъмъ (гръц. *ана*, противъ; *хроносъ*, врѣме). Погрѣшка въ лѣточислението чрѣзъ отнасяне къмъ една дадена епоха явления, които не сѫ могли тогава да станатъ.

Анверсъ. Градъ въ Белгия, пристанище на Шелда, 240,000 жит. Търговски градъ.

Ангажиаментъ, фр. Обѣщание, задължение.

Ангажирамъ, фр. Задържамъ за свое употребление, условиявамъ, наимамъ (човѣкъ или място); зи-мамъ думата нѣкому (обвръзвамъ); канюж.

Ангажирамъ се, фр. Обвръзвамъ се, обѣщавамъ се, давамъ дума.

Ангеларъ или Ангеларий (*св.*). Виж *Методиеви ученици*.

Ангелски, отъ *ангелъ*. Който принадлежи на ангелъ.

Ангелъ гръц. Съвършено същество, което служи Богу. Въ *прѣнос*. см. човѣкъ съ беспрѣдѣлна доброта.

Ангина, фр. Жаба (*гърленъ болестъ*).

Ангиография, гръц. Описание въ *анат.* сѫдоветъ на човѣшкото тѣло.

Ангиология, гръц. *анционъ*, съдъ; *логосъ*, слово). Ученie въ *анат.*, което излага направата на сѫдоветъ въ човѣка, по които текътъ соковетъ и кръвята.

Ангиоскопия, гръц. Разглеждане капиляричните сѫдове на човѣшкото тѣло чрѣзъ ангиоскопъ.

Ангиоскопъ, гръц. Инструментъ

за разглеждане капилярните (властитъ, най-тънките) сждове въ тълото.

Ангитъ, гръц. Въспаление на съдовете въ човешкото тѣло.

Английска болест (*Rachitis*). Болест, свойствена исклучително на дѣтската възраст. Заявява се съ разнообразно искривление на костите, и това става отъ неправилното хранене на тия тѣлесни части; въ костите се заболява намаление на варливите соли. Тая болест, по-вечето пѫти не е опасна за живота; ала неправилността на костите по-вечето пѫти остава до животъ.

Англиканска или епископална цръква, наричана въ Англия и «Висока цръква». Цръквата, която господствува въ Англия, отъ XVI-и вѣкъ, епохата, когато Хенрихъ VIII е въвѣтъ реформацията. Той царь отхвърлилъ властьта на римокатолическата цръква надъ Англия, защото папата отказалъ да унищожи брака му съ Катерина Арагонска (1534); и понеже извършениятъ прѣвратъ билъ по-вече политически, отколкото религиозенъ, въ началото новото вѣроисповѣданіе различало малко отъ римокатолическото. Едуардъ VI слѣдвалъ политиката на предшественика си спрямо Римъ и расцѣпленietо станжало по-голѣмо. Мария Тюдоръ, неговата прѣемница, извършила голѣми насилия да унищожи дѣлото на двамата си предшественици, иъ пролѣтата отъ неї кръвъ послужила само да направи умразно римокатолическото; за това и пѣната прѣемница Елизавета безъ никаква мѣжа установила окончателно религиозната реформа (1562).

Англиканската цръква е протестантска цръква, която слѣдва токоречи всичките догмати на Кал-

вина; ала тя различа отъ другите протестантски вѣроисповѣданія главно по това, че припознава епископството или иерархически редъ на духовенството, и пази въ обрядите си, както католическата и православната цръква, известна вънкашна пишностъ. Царъ или царицата е глава на тая цръква, както рускиятъ царь е въ Русия на православната цръква; той назначава епископите, и, заедно съ тѣхъ, наблюдава точното пазене на реда и церковните устави. Висшето духовенство състои отъ двама архиепископа: Кантерберийски и Йоркски и 25 епископа. Въпреки залѣгането на английските господари да поддържатъ господството на една държавна цръква, множество секти сѫ се образуvalи въ Англия; и гоненията противъ тѣхъ сѫ сторили място на една система вѣротърпимостъ по-вече въ съгласие съ новите идеи. Много време членовете на отцѣпените отъ държавната цръква общества не сѫ могли да участвуватъ въ държавните служби, нито да се радватъ на политически права; ала реформата отъ 1828 и 1829 е отманила прѣградата, която имъ е затваряла вратата на народното събрание.

Англицизъмъ, лат. Изражение свойствено на английския езикъ.

Англия. Име, което изобщо се дава на една държава въ съверна Европа, съставена отъ два голѣми острова: Британия или Великобритания и Ирландия. Британия е най-голѣмъ отъ европейските острови, на 33 килом. съв.-западно отъ европейския материкъ, отъ който ѝ е дължътъ Съверно море, Па-де-Кале и Ла-Маншъ; на 21 килом. на западъ отъ Ирландия, отъ

която нѣ дѣлжтъ Сѣверниятъ каналъ, Ирландско море и каналъ св. Георги. Собствено А. е южната и по-голѣмата част отъ о-въ Британия или Великобритания [сѣверната част е Шотландия], па и най-важниятъ членъ на държавата; тя има пространство 131,628 чет. килом. и насел. 29,500,000 жит. Пространството на цѣлото кралство е 314,628 чет. килом. и населението му 38,265,000 жит. Стол. Лондонъ, на юго-западъ; гг. гр. Ливерпулъ, Гласговъ (Шотландия), Манчестеръ, Бирмингамъ, Лидсъ, Шефилдъ, Дублинъ (Ирландия), Единбургъ (Шотландия), Бристълъ, Нюкаслъ.

Сѫща А. е блатиста почва на истокъ, и планинска земя на съверъ и западъ. Климатътъ, влажниятъ и мъгливъ, поддържа изобилна растителност; нѣ лозата не вирѣ. Единственитѣ важни острови покрай брѣговете на А. сѫ: Шепи, Хуайтъ, Гернисей, Серсъ, Джерси и Англези.

Правлението на държавата е наследствена конституционна монархия; женитѣ могжтъ да наследватъ прѣстола, ала синоветѣ царуватъ прѣди дъщеритѣ. Царътъ, съвършенолѣтъ на 18 години, трѣбва да е отъ англиканската цръква, и не може да се жени, освѣнъ за протестантка. Една царица може да дѣли съ мжжа си почетнитѣ и прѣдимствата на царския чинъ.

Упражнението на всѣко вѣроисповѣданіе е свободно, ако не е противно на обществената нравственост. Двѣ вѣроисповѣданія сѫ припознати за държавни религии — англиканската или епископалната цръква въ сѫща А. и въ Уейлъ, и пресвитерианска въ Шотландия. Първата има около 20,000,000 постѣдователе, вто-

рата около 1,700,000. Монархътъ е върховенъ глава на народната цръква. Католичеството, което брои около 6,000,000, господствува въ Ирландия. Множество секти сѫ се родили въ народната цръква: методисти отъ нѣколко подраздѣления, отциѣненици пресвитериане, баптисти, юнитариане, свободни церковници, квакери, моравски братя и др. Евреи има около 60-70 хиляди.

Войската се бере по доброволни набори. Сравнително А. има малко сухопутна войска, ала тя е първата морска сила на свѣта. И военно-морските набори сѫ доброволни.

А. нѣма обща система на народно образование: всѣко училище, основано отъ частни лица, отъ еснафи, или отъ владѣтели, се поддържа отъ срѣдствата на основателите си, и си има своя особна наредба.

По отношение на гражданските права, английскиятъ народъ е разделенъ на *благородници*, привилегиравани наследствени голѣмци, и *обикновенолюдци*.

По търговията и индустрията А. държи първото място на свѣта; никакъ народъ не е ималъ до сега толкова распространени търговски сношения. Каменитѣ вѫглища сѫ изворътъ на богатството на А., защото тѣ сѫ двигателната сила на промишлеността ѝ, параплувитѣ и желѣзнниците ѝ и колониалното ѝ мощество.

Английскиятъ колонии по всичките части на земното клюбо иматъ пространство 23 милиона чет. килом. и едно население отъ 314 miliona жит. и съставляватъ «една империя, надъ която слънцето никога не захожда». Главнитѣ отъ тия владѣния сѫ въ Европа: Гибралтаръ и Малта; въ

лзии : Индия, о-въ Цейлонъ, о-въ Кипръ; въ Африка : Наталь, Носъ Добра Надежда или Капска колония; въ Америка : Канада, Гвиана ; въ Океания : Заладна и Южна Австралия, Нови Южни Уелсъ, Нова Зеландия, Виктория, Тасмания ; между Источно-индийските о-ви : Жамайка, Тринидадъ, Барбада и Бахама.

История. Англия, *England*, земя на англите, въ старо време се наричала Британия, защото била населена отъ бритите, келтско племе ; друго нейно старо име е *Албионъ*, което произвождатъ отъ келтското *albъ* или *alnъ* (планина). Финикиянетъ отъ рано посъщавали А. Картахенскиятъ мореплавателе ходили по крайбрежията ѝ за олово. Римлянеть покорили тая земя и ѝ владели 400 години ; Цезарь проникналъ въ нея два пъти въ 55 и 54 прѣдъ Р. Х., и той пълководецъ пръвъ разбралъ, че това е островъ. Жителетъ на Каледония (Горна Шотландия), известни подъ името шоти и скоти, като противостоявали на римските нападения не-прѣодолимъ отпоръ, Адрианъ издигналъ среща тѣхъ една укрепена стѣна. Когато варварите зели да нападатъ прѣдѣлите на римската империя, римлянеть по-взехали легионите си назадъ (408), и изоставили Британия на нашеествицата на каледонците, които прѣскочили стѣната. Бритите по-взехали на помощъ англите и саксите, пирати, които дохождали отъ Дания да нападатъ всички тѣ крайбрежия. Тии страшни съезници ги подчинили намѣсто да имъ помогнатъ и основали седемъ кралства или англо-сак-

сонската ептархия, която не за-
късила да стане една монархия, на която Алфредъ Велики по-
ложилъ яко основитъ. Още подъ
римското владичество християн-
ството починало да си пробива
путь въ А.; и тъ то се установило
въ земята чрезъ грижитъ на ан-
глийския равноапостолъ Август-
ина, калугеръ, който не само
обърижъ въ новата въра самите
англо-сакси (604), а и направи-
въл отъ тѣхъ единъ просвѣтени
народъ, който давалъ на Карла
Велики въ Франция учени като
Алкуин и на Германия пропо-
вѣдници като Бонифация. Отъ
1017 до 1042, данцитъ подчинили
А. Едуардъ III сполучилъ да
въстанови англо-саксонската дина-
стия, и тъ А. скоро подпаднала
подъ властта на французските
нормандци, на които прѣводи-
тель билъ Вилхелмъ Завоева-
телъ (1066). Нормандцитъ до-
несли въ А. езика на Франция
и феодалната система. Въ 1215
единъ съюзъ на нормандо-англо-
саксонските благородници и на на-
родъ придобилъ отъ царь Ивана
Безземни, до тогава неограни-
ченъ господаръ, Великата Харта,
основата на всички английски
свободи сега въ сила. Отъ 1264,
една камара на народни прѣ-
ставителите зела да засъдава до ка-
марата на лордовете. Стогодиш-
ната война противъ Франция
(1339—1453) скоро се послѣд-
вала отъ гражданская война
между Червената Роза и Бѣлата
или Ланкастерски домъ и Йорк-
ския. Тая междуособица дала прѣ-
стола на първия домъ — Тюдо-
ровицъ — (1485), който благоприятствува на реформацията и основа морското мощество на А. Слѣдъ смъртта на Елизавета,

двестъ кралства, Англия и Шотландия, се съединили подъ скиптра на Якова I (Яковъ VI Шотландски), синъ на Мария Стюартъ (1603), ала това съединение било само лично; то станжало политическо едване въ царуването на Ана Стюартъ (1707). Синът и наследникъ на Якова I, Карлъ I (1625—1649), като растроилъ финансите на държавата съ войните си съ Испания и Франция, принудилъ се да отстъпи на парламента за нѣкои субсидии прѣдипните права *Petition of Rights*. Слѣдъ това, тикнѫтъ по пътеката на деспотизма отъ министригъ си Бжкингама, Страйфорда, Лода, той 11 години управлявалъ безъ парламентъ; ала поради раздорите съ Шотландия, принудилъ се въ 1640 не само да свика парламента, а и да го припознае за постоене. Той парламентъ, нареченъ *длъгъ*, зель въ рѫцѣтъ си власта и подкачилъ открита война съ краля. Разбитъ отъ парламентските войски (1645), кральте побѣгналъ въ Шотландия, нѣ биль изаденъ. Парламентътъ на своя редъ биль принуденъ да отстъпи власта си на войската въ главѣ съ Кромвела. Кромвель назначилъ комисия да сяди краля. Като сettenina на това, кральте биль наказанъ съ смърть (1649), кралството унищожено и Кромвель прогласенъ пожизненъ покровителъ на републиката. Той потъжпкатъ въстанието на ирландците, разбилъ Карла II и извършилъ една честита война съ Холандия. Управлението му извѣнъ било блескаво: всичките господари търсили приятелството му. Той умрѣлъ въ 1658. Слѣдъ смъртта му, генералъ Мънкъ съ войската

въстановилъ кралството съ Карла II за кралъ (1660). Нѣ Стюарти-тѣ пакъ били свалени отъ прѣстола въ 1688, въ полза на Оранжеския домъ, отъ една коалиция на вигитѣ и торитѣ. Вилхелмъ Оранжески, като умрѣлъ безъдѣтъ, наследи го царица Ана, и по смъртта на тая господарка, на прѣстола се въскачилъ Брунсвигъ-Хановерски домъ (1714), отъ който е царица Виктория, която царува сега (1896). Въ прѣмето на Георгия III А. придобила Канада; изгубила, слѣдъ 8-годишна война (1775—1783), съвероамериканските си колонии, които образували Съединените Държави; и въ 1800 си присъединила напълно Ирландия. Французската революция била причина на една продължителна борба между А. и Франция, която най-сетне се увѣнчала съ пълна сполука за А. (1815). Прѣзъ царуването на сегашната царица най-важното събитие е било съвѣтъ на А. съ Франция и тѣхната обща война съ Русия (1854—56) и английската окупация на Египетъ (1882). Политиката на А. е да поддържа владичеството си надъ моретата; по тая причина тя живо се интересува въ участъта на Цариградски и Дарданелски протокъ. Ако една силна по сухо и по море държава стане господарка на тии исходни точки за Средиземно море, тя ще заплаща Суезски каналъ, най-късно пътъ на А. за нейната колониална империя, Индия.

Англомания, гр. Страсть къмъ всичко английскоско.

Англоманъ, гръц. Поклонникъ на всичко английскоско.

Англо-саксонци. Общо име на германските народи, които

захлуди въ Великобритания въ VI-и вѣкъ.

Англофилство, гръц. Приятелство къмъ Англия, англичанетъ.

Англофиль, гръц. (отъ *англо* за англичанинъ, и *филосъ*, приятель). Приятель на Англия, англичанетъ.

Англофобия, гръц. Страхъ отъ Англия, отъ англичанетъ; омраза къмъ тяхъ.

Англофобъ (отъ *англо*, англичанинъ; *фобосъ*, страхъ). Ненавистникъ на Англия, англичанетъ.

Ангола. Португалска колония въ южна Африка, на Атлантически океанъ; гл. гр. *Сенг-Полъ де Лоандъ*; около 2,000,000 жит.

Анголско дърво. Едно червено дърво, което расте въ Ангола.

Ангора. Градъ въ Азиятска Турция, едновръмешна *Анкира*; 35,000 жит.

Ангросистъ (отъ фр. *анг gro*, за едро). Продавачъ на едро, крупнътъ търговецъ (топтанджия); употреблява се въ противоположность на *деталистъ*.

Anguis in herba, лат. Змия [се крие] подъ тръбата, сир. не се довърявай и на най-привържателната външностъ.

Андалузить, отъ *Андалузия*. Минералъ, който състои отъ глина, кремноземъ и варъ. Кристализъ му съм обикновено ромбически призми; червеникавъ или жълтеникавъ съ стъкленъ блесъкъ; най-добрий въ Тироль.

Андалуза. Страна въ Испания, раздѣлена на 8 области, расположена на югъ между Средиземно море и Атлантически океанъ; простр. 58,466 чет. кил., насел. 3,000,000 жит. Изобщо хубавъ климатъ и плодородна земя, ноена отъ Гвадалкивиръ. Скотовъдството развито; андалузскитъ коне

се слави като. — Въ началото на историческите времена А., която старите наричали *Белтика*, била населена отъ едно иберско племе, сходно съ баските, между което имало финикийски селища. Пъсести А. била подчинена едно по друго на картагеняните (отъ IV-и вѣкъ прѣди Р. Х.), римляните (отъ 205 слѣдъ Р. Х.), вандалите (въ началото на V-и вѣкъ) и готите. Отъ вандалските си завоевателе страната добила името *Вандалузия*, което напоконъ станало *Андалузия*. Въ 711, А. паднала подъ властта на арабите, и отъ тогава въ неї се образували маврските кралства на Севиля, Хаенъ, Кордова и Гренада. Въ 1492, прѣзимането на Гренада отъ Фердинанда Католика завършило съединението на А. съ испанското кралство.

Анданмански о-ви. Купъ острови въ Бенгалски заливъ (Азия); принадлеж. на Англия; 15,000 жит.

Andante, итал. Въ муз. медко и не скоро.

Andantino, итал. Поб-скоричко отъ *andante*.

Андарини итал. Дългиести зърнца отъ вермишълъ.

Андезитъ. Единъ видъ шпатъ, който поб-обикновено се намира въ Андски планини.

Андерсенъ. Дански езикописателъ, авторъ на приказки (1805—1875).

Андерсърънъ (Джеймсъ). Известенъ английски агрономъ (1739—1808).

Анди или Кордилери. Планини въ Южна Америка, покрай Тихи океанъ; многобройни вулкани.

Андоидъ. Атински ораторъ (V-и вѣкъ прѣди Р. Х.).

Андора. Републицица, расположена въ долината съ това име, между Франция и Испания; насел.

6,000 жит., пространст. 452 чет. килом.

Андора ла Виела. Столица на Андора, 600 жит.

Андраши. Унгарски държавник (1823—1896).

Андрогиния, гръц. Същото, каквото е хермофродити.

Андроидъ, гръц. (отъ *андро-*, човекъ). Автоматъ съчовешка фигура.

Андромания, гръц. женска половна ненаситност.

Андромаха. Съпруга на Хектора и майка на Астианакса, пълнища на цар Пира и знаменита по майчината и съпрежеската си любовь.

Андромеда. Една баснословна богиня, прочута по мъченията си отъ едно морско чудовище. Персей убилъ това чудовище и се оженилъ за Андромеда.

Андроникъ. 1) Име на 4 иточни императори (XII-и и XIV-и въкъве). 2) Латински поетъ (III-и въкъ прѣди Р. Х.).

Андрофагъ, гръц. Същото, каквото е антрапофагъ.

Аневризмъ, гръц. Раширене на кръвоносна жила.

Анекдотически, гръц. Происходящъ отъ анекдотъ.

Анекдотомания, гръц. Страсть да рассказва или да слуша човекъ анекдоти.

Анекдотомантъ, гръц. Охотникъ да рассказва или да слуша анекдоти.

Анекдотъ, гръц. 1) Раскасчецъ за забѣлѣжителна случка. 2) Любопитна особеностъ въ живота или характера на нѣкого.

Анемически или анемиченъ, гръц. Малокръвенъ, слабокръвенъ.

Анемия, гръц. Малокръвие, въ сѫщност слабокръвие.

Анемобарометъ, гръц. Инструментъ за опредѣление силата на вѣтера.

Анемографъ, гръц. Уредъ, който отбѣлѣжва на хартия посоката на вѣтера.

Анемология, гръц. Учене за вѣгроветъ.

Анемометрия, гръц. Учене за измѣрване силата и скоростта на вѣтера.

Анемометръ (гръц. *анемосъ*, вѣтер; *метронъ*, мѣрка). Вѣтромѣръ.

Анемонинъ, лат. Едно вещество, което се добива отъ анемона и други видове растения.

Анемонъ, гръц. 1) Пѣти-кракъ (*растение*). 2) Животно отъ разреда на полипите.

Аnestезически, гръц. Обесчувственъ: *анестезически сънъ*.

Аnestезия, гръц. Обесчувствене, временно унищожение на чувствителността: *хлороформътъ произвожда анестезия*.

Анжеръ, (Жанъ Давидъ). Франц. живописецъ портретистъ (1789—1856).

Анибалъ. Карthagенски генералъ, единъ отъ първите пълководци на свѣта, синъ на Амилкаръ Барка. Той прѣминжъ Испания, южна Галия и Алпите, разбилъ римлянетъ при Тесенъ и при Требия (218), и при Трасимена (217). Слѣдъ това, той билъ спрѣнъ за нѣколко време отъ искуснѣтъ маниеври на Фабиа Кунктората, иъ спечалилъ знаменитата битва при Кана (216), най-гибелната, която нѣкога изгубили римлянетъ. Лошата воля на Карthagенъ, който отказа да испрати помощи, побѣркала Анибалу да извлѣче подза отъ побѣдата си. Слѣдъ нѣколко години А. билъ разбитъ при Зама отъ Сципиона Африкански (202). Слѣдъ разбитието си, той прѣбѣгъ при Прусиасъ, краль на Витиния. Като се научилъ, че

гостоприемникът му памържалъ да го прѣдаде на римляните, той се самоубилъ съ отровата, която посигълъ всѣкога у себе си въ единъ пръстенъ (247—183 прѣди Р. Х.).

Анибалъ билъ на 9 години, когато, като видѣлъ баща си, славния Амилкаръ Барка, да отива въ храма да принесе жрътва на боговете и да проси отъ тѣхъ благовърността имъ въ войната, която щѣтъ да подкачи съ Испания, извършилъ се на шията му и го залиналъ да го води съ себе си. Трогнатъ и побѣденъ отъ молби-
тъ на сина си, въ когото виждалъ вече единъ бѫдящъ герой, Амилкаръ го зелъ въ обитието си, и, слѣдъ пристигането си въ храма, закаралъ го да се закълне, че ще мрази вѣчно римляните. Тая Анибалова клетва често се споменувава въ книжината. Въ свръзка съ Анибала се срѣщатъ и други загатки: „*Annibal ad portas*“ („Анибалъ е на вратата ни“), тревоженъ викъ, който надали римляните слѣдъ битвата при Кана, който викъ тѣ надавали колчимъ заплашвала належаща опасност. „Ти знаешъ да побѣждашъ, Анибале, ала ти не знаешъ да се ползвашъ отъ побѣдата“, „уверъ, направенъ Анибалу отъ военачалника му Махарбала, слѣдъ битвата при Кана, за дѣто не се отправилъ тутакси за Римъ. Тия думи се приспособяватъ на оногова, който не умѣе да извлѣче полза отъ едно прѣимущество, или оставя да го приспи една първа сподулка.

Аниланъ, араб. знач. синъ. Вещество, добиваемо отъ синилото, и отъ което се правятъ хубавите аниланови боя.

Анимализация, лат. Прѣвър-
тане на храната въ собствено-
то вещество на животното.

Анимализъмъ, лат. Учене, което прѣдполага, че зародишътъ на живота е напълно образуванъ у мжка въ неговата сперма.

Animal implute bipes, лат.
Неперисто двуного животно, сир. човѣкъ. (Платоновото опрѣдѣление за човѣка).

Анимакула, лат. Ситна животинка, токо-речи невидима.

Анималкулизъмъ, лат. Учене, което прѣдполага, че утробниятъ плодъ произхожда отъ съдѣйствието на съменини животинки и женско яйце.

Анимизъмъ, лат. Учене, което приписва на една разумна душа, сир. на една сила независима отъ веществото, и съществуваща сама по себе, управлението на всички-
тъ жизнени дѣйствия въ здраво и болно състояние на тѣлото. Столовата школа се нарича *анимистическа школа*.

Анимистъ, лат. Постѣдователъ на анимизма.

Аниисъ, лат. Растение, отъ чието сѣме се искара масло, употребляемо за утлаждане на кашлицата.

Анкеритъ. Минералъ, който състои отъ калий, талкъ и пр.

Анкета, фр. Испитване или провѣрка, правена отъ властъ.

Анкетенъ, фр. Испитателъ, испѣдователъ, провѣрителъ: *анкетна комисия*.

Анкетиль. Франц. езикателъ, съчинителъ на французска история (1723—1806).

Анкилозисъ, гръц. Отсѫтствието на кръвообращение въ нѣкой членъ на тѣлото (*медиц.*)

Анкилотомъ, гръц. Кривъ хирургически ножъ.

Анкоберъ. Столица на кралство Шоа, въ Абисиния; 12,000 жит.

Анкона. Италийски пристанищенъ градъ на Адриатическо море, 45,000 жит.; прѣзетъ въ 1799 отъ французи, слѣдъ знаменита обсада; въ 1845 единъ революционенъ гарнизонъ се прѣдалъ на австрийците слѣдъ 25-дневна обсада.

Анкъ-Марций. 4-и царь на Римъ (641-617 прѣди Р. Х.).

Анобонъ. Испански островъ въ Гвишайски заливъ.

Анодинъ, гръц. Болеутолителенъ лѣкъ.

Анолирариъ Виж. *Анулирамъ*.

Аномаленъ, гръц. Неправиленъ, нередовенъ.

Аномалистическа година, гр. Врѣмето, което употребяватъ сълнцето, планетите и спътниците имъ за да се върнатъ въ сѫщата абсъда, отъ която сѫ излязли прѣдишната година.

Аномалия, гръц. Неправилностъ, всъко излизане извънъ обикновения редъ.

Анонименъ, гръц. Безименъ, неизвестенъ.

Анонимно дружество. Дружество, чиито съдружини не сѫ познати официално.

Анонимъ, гръц. Писателъ, чието име не е означено въ съчинението или писмото му.

Аноплоторни, гръц. Животно отъ дебелокожите безъ кучешки зъби; намира се само въ искона пасмо състояние.

Анормаленъ, гръц. (отъ *a*, не, безъ; *норма*, правило). Неправиленъ, въ противностъ на правилата.

Аносомия, гръц. Изгубване обнянните.

Ансамблъ, фр. Съответственостъ на всичките части на едно цѣло помежду си: стройна пълнота. Общностъ, единство.

Антаблементъ, фр. Горната часть на колона (стълпъ), състояща отъ три части: корнизъ, архитравъ и фризъ.

Антагонизъмъ, гръц. Противоборство, вражда, несъгласие (въ мнѣния, понятия, интереси).

Антагонистъ, гръц. Противникъ, враждебникъ.

Антагонически, гръц. Враждебентъ.

Антарктически, (гръц. *анти*, противъ; *арктикосъ*, съверенъ). Юженъ: антарктически полюсъ, въ противоположность на арктически.

Ante, лат. Прѣди.

Ante bellum, лат. Прѣди войната.

Ante mare undae, лат. Прѣди морето, водите, сир. причината прѣдшествува слѣдствието.

Антей. Исполинъ, побѣденъ отъ Херкулеса, който го удушилъ въ раждѣтъ си (*басносл.*).

Антеки, гръц. Люде, които живѣятъ подъ единъ градусъ дължина, нѣ подъ разни градуси широчина.

Антеридия, гръц. Въ бот. клѣтка, въ която се образуватъ оплодителните тѣлесца у бесцвѣтните растения.

Анти. Гръцко нарѣчие, което значи противъ; сѫщото, каквото е анте. То влиза въ състава на нѣкои думи: антишамбръ, антихристъ, антарктически.

Антивари или **Варъ.** Укрѣпъ градъ на Черна гора, на които се отстъпиха въ 1878; на 5 килом. отъ Адриатическо море, на което има пристанище, и на 35 килом. западно отъ Шкодра. 2,000 жит. Доста дѣятелна търговия.

Антибахий или **антрабахически стихъ.** Стъшка въ стихъ отъ три слога (— — ~).

Антитонъ. Дъщери на Едипа, прогута по благочестието си (басносл.).

Антигенерически. Противенъ (жъкъ, и пр.) на генерически бо-
гатъ.

Антитонъ. 1) Име на 2 македон-
ци царе (III-и вѣкъ врѣдъ Р. Х.).
2) Единъ отъ генералът въ поду-
брътъ на Александъръ Велики;
първъ на Сирия въ 306, побъ-
дълъ и убитъ при Иструмъ (Фри-
ти: Мала Азия), въ 301 прѣдъ Р.
І. Слѣдъ тая битва Александров-
ски империя се погълна.

Антидактилъ, греч. Сандали,
където е анатомия.

Антидинастичътъ, греч. Не-
известъ къмъ една династия; борба
противъ една династия.

Антидинастически, греч. Про-
тивенъ на династията.

Ангидротъ, греч. Противодие-
жъ за отрова, спир. вещества,
което унищожава слѣдствието отъ
тадеца отрова.

Антакъ, лат. Старина, стар-
чески венецъ, дрезъ.

Антакаръ, лат. Отварачъ-
ка, който се занимава съ изучаване
на старини.

Антаконституционъ, греч.-
лат. Противенъ на конституция.

Антакритика, греч. Критикъ
и критикъ.

Антакритикъ, греч. Критикъ
и критикъ; они, който практику-
ватъ.

Антагонопътъ, греч.-лат. Про-
тивопостъпъ.

Антили или Антили о-ве-
ци острови между Северни Алан-
ти и Южна Америка, въ Атлан-
тичесоконтинентъ, Насел. 4,620,000-ж.

Антагералътъ, лат. Но-
вободолюбие, вражда противъ
общига.

Антагералентъ, греч.-лат. Но-
вободолюбие, противосвободенъ.

Антагивантъ. Планинско бърдо,
успоредно съ Линанъ.

Антагология, греч. Противорѣ-
чие между дѣлъ и мисли на сѫщото
съчинение.

Антагона, греч. Една отъ по-
родите на едногътъ, въди се въ
Азия и Африка.

Антагерия, греч. Замѣнване
една частъ на рѣчта съ друга.

Антагетаболъ, греч. Въ ритор.
повторение на съмнѣніе думъ въ
различни форми; запр. иже за
до изъбещи, не жаждѣ за да ядешъ.

Антагетатаха, гр. Повторение
на единъ въ съмнѣніе думъ въ про-
тивоположно значение.

Антакицъ, греч. Четверо-
гъльно място съ изображение
извѣстъ отъ гроба на Иаковъ
Кръстъ, надъ което се извѣнява
литургията.

Антакониалътъ, греч. Напра-
вленъ отъ или съ, антиконъ.

Антакониатъ, греч. Маниакъ,
какъвъ съставникъ отъ анти-
конъ и сър. Бранителъ му, отъ
романтическата система, имаъ форма
на дълъгъ късъ, лъчебразъ спир-
ашъ съ ръби съ въ пръстите
и гарнитъ атурестъ или въ из-
бликъ камъни. Има крушунено-жъл-
тъ и златниковъ блесъкъ. Въ
Европа се заимства въ Саксония,
Унгария и др. Той е тон-речъ
единствениятъ извѣрътъ, отъ който
се добива антиконъ въ същото
значение.

Антаконъ, греч. Просто гъло-
въче бълъ въ главата като из-
бликъ. Добъръ сътъ антиконътъ.
Употреблява съ такъ съставъ честъ-
на сълънца, отъ които да имаъ
златистъ бликъ. Сътъ него правятъ
и дълъги арубейти; тийни-
запълните въ др. Употреблява съ

още въ лъкарството, за произвождане на бѣлить огневе въ фишечитѣ и др.

Антиморализъмъ, гръц.-лат. Противонравственничество. Учение, което счита и доброто, и злото за безразлични, и съдователно, и всичките дѣянія на човѣцитетъ за отъ еднаква стойностъ.

Антиморалистъ, гръц.-лат. Попъдователъ на антиморализма.

Антимъ I. Първий български екзархъ, утвърденъ отъ В. Портата (*Виж. Иларионъ Ловченски*) и Видински митрополитъ. Той бѣ роденъ въ Лозенградъ въ 1816 и бѣ добилъ образованіето си въ гръцката семинария на о-въ Халки (Париградъ) и въ Московската духовна академия. Прѣзъ екзархуването си А. I работи усърдно и неустранимо за доброто на народа си. Въ 1876, следъ Априлското въстание, А. I се испрати на заточение въ Ангора, когато за екзархъ се избра *Иосифъ I*. Слѣдъ освобождението, А. I биде почетенъ прѣдсѣдателъ на нашото първо Народно Събрание — учредителното; онова, което изработи въ Търново първата конституция на България (1879). А. I почина въ епархията си на 1-и дек. 1889.

Антинационалайъ, гръц.-лат. Противенъ на интересите на единъ народъ.

Антиномия, гръц. Противорѣчие на законите помежду си.

Антюхия. Градъ въ Азиятска Турция, съ 8,000 жит. (сега *Анташе*); едно врѣме цвѣтуща столица на Сирія; подъ римското владичество 3-и градъ на империята, който ималъ 700,000 жит., и единъ отъ първите градове на които апостолите проповѣдвали евангелието. Мюслуманетъ го за-

владѣли въ 638; кръстоносците въ 1098, и градътъ пакъ падналъ въ ръцете на мюслуманетъ въ 1268. Едно земетресение въ 1822 година довѣршило съсипването му.

Антиохъ. Име на 13 сирийски царе; най-известниятъ еж *Антиохъ III, Велики*, съвѣтникъ на Антиоха, ум. въ 186 прѣди Р. Х.; и *Антиохъ IV, Епифанъ*, който подложилъ на мъченическа смъртъ макавеитѣ; ум. въ 164 прѣди Р. Х.

Антипапа, гръц. Противопапа, сир. похитителъ на папството. Наброяватъ до 30 антипапи, отъ Новасиана до Феликса V (251—1439).

Антиспаралелни линии, гръц.-лат. Две прави линии, прѣкаранци въ една равнина, които съставляватъ съ трета права линия равни, иъ обѣрнати въ противоположните страни, ѝгли.

Антисатеръ. Генералъ на Александра Велики, управлявалъ страната въ врѣме на отсѫтствието му; победилъ възбунтуваните атиниане при Кранонъ (Тесалия) въ 322 прѣди Р. Х.

Антиспатически, антипатиченъ, гръц. Който внушава или докарва отвращение; отвратителъ.

Антисатия, гръц. Врѣдено, несъзнателно отвращение къмъ едно лице или прѣдметъ; ненависть; въ противоположность на симпатия.

Антисатрида. Староврѣмененъ градъ въ Палестина, на чието мястоположение е сега арабското село Кефъръ Саба (*Библ.*).

Антисатриотизъмъ, гръц. Враждебно чувство къмъ отечеството.

Антисатриотически, гръц. Враждебенъ на отечеството.

Антиспатиотъ, гръц. Човекъ направо противоположенъ на истинския патриотъ.

Антисперисталтически, гръц. Противочервообразенъ. Виж. *Перисталтически*.

Антиспиринъ, (гр. отъ анти, противъ; спиръ, огънъ). Лъкъ, изпамбренъ преди 5—6 години отъ германеца Кюора. Употребява се противъ главоболие, нервни и други болести.

Антисподически, гръц. Противоположенъ; който се отнася до антисподите.

Антисподи, гръц. Противоножни (съ крака едни среща други) жители на двѣ точно противоположни помежду си места на земното кълбо.

Антиспортиъ, гръц.-лат. Открита галерия, украсена съ колони.

Антисемитизъмъ, гръц.-лат. Омраза противъ евреите; пръсъдане евреите.

Антисемитъ, гръц.-лат. Противникъ на евреите; членъ на партия, която си е поставила за целъ да пръсъдва евреите.

Антисептически, гръц. Противогнишътъ (—лъкъ); лъкъ, който предпазва отъ загниване.

Антисиззодически, гръц. Противоспазменъ, противъ дѣйствието на спазми; предотвратителенъ на спазми.

Антистенъ. Гръцки философъ, учителъ на Диогена и начинател на киническата школа (444—365 преди Р. Х.).

Антитеза или антитезисъ, гръц. Въ ритор. противоположение, поставяне една до друга двѣ противни мисли или думи. Оттука и *антитетически*.

Антисфологистикъ, гръц. Противникъ на учението за флогистона.

Антисфологистически, гръц. Противовъспалителенъ (лъкъ).

Антисфония, гръц. Въ церк. отвѣтно пѣнне.

Антисфраза, гръц. Употребление на една дума или фраза въ смисълъ противоположенъ на истинския смисълъ; примѣръ: единъ царь, който уби брата си, се нарече братолюбецъ.

Антисфродизиакъ, гр. (отъ анти, противъ; Афродита, богиня на любовта). Лъкъ противъ чрезмърно полово възбуджане.

Антисхристиянътъ. Ученie противно на християнската вѣра.

Антисхистиянски. Противъ на християнската вѣра.

Антисхолерически. Предпазителъ отъ холера, който противодействува на холера.

Антисхристъ, гр. Неприятелъ на Христа, чието идване, споредъ Откровението, ще предпоставя окончателното тържество на евангелието.

Антисхронизъмъ, гр. Погрѣшка въ исчисление на врѣмето.

Антисципиралиъ, лат. (соб. зн. предваряме). Плащамъ по документъ преди истичането на назначения въ него срокъ. — **Антисципирано поддължение** е актъ, чрезъ който баща и майка и други въсходящи поддължат приживѣ цѣлия си имотъ или частъ отъ него между всичките си чада или потомци. Този актъ се извръшва предъ нотариусъ.

Антитическа или античенъ, лат. Стариненъ, направенъ по древенъ вкусъ.

Антисамбръ (лат. ante, преди; фр. шамбръ, стая). Предна стая.

Антография, гр. Езикътъ на цвѣтата.

Антоколски. Най-знатен руски съвременен скулптор; творец на статуите *Иванъ Грозни*, *Ермакъ*, *Несторъ Лѣтописецъ*, *Петръ Велики* и др. Статуята *Иванъ Грозни* му е създада всемирна слава. Едно изображение на тая статуя се намира въ Софийското списание *Искусство* (бр. 4, год. I).

Антология, (гръц. *антосъ*, цвѣт; лого, берг). 1) Цвѣтникъ,— сборникъ отъ отборъ стихотворения. Оттука *антологически*. 2) Церковно-богослуж. книга, която съдържа службите на големите празници. (Нарича се и *антологионъ*, па и *трефология*).

Антониевъ кръстъ. Има видъ на латинската буква T, нареченъ по името на св. Антония, който бъль распихъ на него въ IV вѣкъ.

Антоний (Маркъ). Знаменит римлянинъ, триумвиръ съ Октава и Лепида, победенъ отъ Октава на 31 прѣди Р.Х., убиль се на 30.

Антоний Велики (Св.). Знаменит пустинникъ въ Горни Египетъ, учредител на отшелническия монашески животъ; отъ него има слова и писма и наставления за монасите (251—356).

Антонини. Име, дадено на 7 римски императори (*Нерва*, *Траянъ*, *Адрианъ*, *Антонинъ*, *Маркъ Аврелий*, *Беръ*, *Комодъ*), които царували отъ 96 до 192.

Антонинъ Благочестиви. Римски императоръ, който царувалъ съ умбростъ и справедливостъ отъ 138 до 161.

Антоновъ огнь. Същото, каквото е гангrena. За произходението на това име рассказватъ, че въ 1809 единъ моръ изморилъ много свѣти въ Франция. Нѣкои люде се изѣкували чудотворно чрѣзъ молитви предъ монитѣ на св. Анто-

ния. Отъ тогава Антоновъ огнь зелъ да значи гангrena.

Антономазия, гр. Употребяване названието на длѣжността или занятието, намѣсто името на лицето, което занимава тая длѣжностъ или върши това занятие, и наопаки, като *апостолътъ*; намѣсто *Павелъ*, *Аристархъ*, намѣсто *критикъ*.

Антрахолитъ, гр. Единъ варбить камень.

АнTRANометръ, гр. Инструментъ за опредѣление количеството въглекислота въ смѣсъ отъ газове.

АнTRANсь, гр. 1) Драгоценъ камънъ съ кървавъ шаръ. 2) Въ медици. гангренозенъ стѣлокъ, чумна врага, карбункулъ.

АнTRACTъ, фр. Междудѣствие, промеждутькъ между двѣ дѣйствия въ театрална пиеса.

АнTRAценъ, (хим.). Съставна част на газа или каменновъглищното масло; добива се на полупрозрачни петурки.

АнTRAцитъ, гр. Най-чистия видъ каменъ или ископаемъ въгленъ. Въ него токо-речи не се забѣлѣжва растително строене. Той е коравъ съ силенъ металически блесъкъ, има неравенъ изломъ и е много крѣхъкъ. Шарътъ му е отъ кафяво-черенъ до желѣзо-черенъ, и чертата сиво-черна. Непрозраченъ. Употребявя се за топливо. Гори токо-речи безъ пламънъ; срѣща се на големи маси. Въ България го има между Айтосъ и Бургазъ.

Анtre, фр. Входъ; входна платка.

Антрена, гр. Единъ видъ кораво-крили насѣкоми.

Антропоглифитъ, гр. Камънъ въ природно състояние, който прилича на човѣшко тѣло.

Антрополатрия, гр. Ученіе на еретици, които сѫ припознавали въ Иисуса Христа само човѣкъ.

Антропологически, гр. Който се

отнася до науката за човѣка, или
и човѣнската природа.

Антропология, гр. (антропосъ,
човѣкъ; логосъ, слово). Наука за
човѣка: човѣкоѣзденіе.

Антропологъ, гр. Ученъ, който
се занимава съ изучаването на
човѣка.

Антропоморфизирамъ, гр. Очовѣ-
звамъ, представлявамъ си Бога
въ човѣнска форма и му припис-
вамъ човѣнки слабости и не-
достатъци.

Антропоморфизъмъ, гр. (Отъ ан-
тропосъ, човѣкъ; морфѣ, образъ).
Представляване божеството подъ
човѣнски видъ.

Антропоморфистъ, гр. Който
се отнася до антропоморфизма или
е основанъ на него.

Антропоморфитъ гр. 1) Окаменъ-
ностъ, която прилича на човѣнки
останки. 2) Постъдователъ на учес-
тието, което приписва Богу чо-
вѣнски образъ.

Антропофагия, гр. (отъ ант-
ропосъ, човѣкъ; фаго, имъ). Човѣко-
ядство.

Антропофагъ, гр. Човѣкоядецъ.

Ануитетъ, лат. Годишнина, еже-
годна платка за постепенно пога-
щение на дългъ.

Анулирамъ, лат. Уничожавамъ
(поричка).

Анфантенъ (Б. П.). Франц. спи-
сателъ, постъдователъ на Сенъ-
Симона (1796—1864).

Анфилада, фр. Въ воен. иск.
страйне, отправено по посоката
на дължината на неприятелска
войска, крѣпость, или корабъ,
който се напада.

Анфилирамъ, фр. Въ воен. иск.
страйне съ артилерия по протеже-
щето (дължината) на войската,
крепостта, или кораба, който на-
пада.

Анхалтъ. Дукство въ герман-
ската империя; 271,759 жит.;
стол. Десау.

Анхиаъл или **Анхиало**. Пристанищъ градъ край Черно море,
окол. ц., Бургас. окр.; 5,365 жит. На-
близу солено езеро, отъ което се
добива морска соль.—Близу до Ан-
хиаъл царъ Симеонъ побѣдилъ на
20-и авг. 917 год. византийците.
Тая побѣда е записана въ византий-
ските лѣтописи като една отъ най-
голѣмите злочестини, които спо-
лѣтѣли византийската държава.
Слѣдъ тая побѣда Симеонъ до-
билъ титлата царь български: до
тогава ни единъ български, ни
единъ словѣнски владѣтель не но-
сила тая титла, която отговаря
на римската императоръ, и която
се давала само на византийския
самодѣржецъ и на римския само-
дѣржецъ.

Анхидритъ, (ново-лат. отъ гр.
анидросъ, безводенъ). Безводенъ
гипсъ; различа отъ гипса по това,
че не съдържа вода. Бива бѣлъ,
сивъ, синъ и червенъ. Има би-
серенъ или мазенъ блесъкъ и
пропуща свѣтлината. Обикновено
се намира въ набити зърнести
и прѣчести маси; срѣща се и на
кристиали въ формата на ромбо-
едри. Мѣжно се топи, мѣжно се и
растваря въ кислотите. Съ водата
се прѣвръща въ гипсъ и обемътъ
му се увеличава. Употребявава се за
строене и за торене.

Анхидричесни, гр. Безводенъ,
лиценъ отъ вода: *анхидрически*
соли, *анхидрически кислоти*.

A ogni uscello, suo nido è bello,
итал. На всѣка птица своето
гнѣздо е хубаво.

Аорта, лат. Дебелата артерия
на срѣдцето, която раздава чер-
вената кръвъ на всичките части
на тѣлото.

Аортевризъмъ, гр. Болестно разширение на аортата.

Аортитисъ, гр. Въспаление на аортата.

Апанажъ, фр. Доходъ, отреденъ за поддържане царски синъ или дъщеря.

Апарелъ, фр. Наклоненъ насипъ отъ пръстъ за искачване оръдие (топъ) на барбетъ.

Апаратъ, лат. Уредъ.

Апартаментъ, фр. Отдѣление, стая въ къща, въ които може да живѣе цѣло семейство.

Апатитъ, (ново-лат. отъ гръц. *апаті*, измама; понеже често сѫ го сбръквали за други минерали). Минералъ, по химическия си съставъ фосфоренъ ахидритъ съ калциевъ окисъ и хлоръ или флуоръ. Намира се обикновено въ шестохълъни призми, съ зеленъ или зеленоватъ шаръ; бива и бѣлъ, жълтъ, моравъ, синъ, червень. Срѣща се и въ набити маси. Крѣхъ и съ неравенъ изломъ. Прѣдъ духалката се топи мѣчно; не се растваря въ солната и азотна кислоти. Унась до сега е намѣренъ въ Витоша на микроскопически кристали въ сиенита. Употребява се за торене пивитъ.

Апатиченъ, гр. Нечувствителенъ, равнодушенъ.

Апатия, или апатичностъ, гр. Нравствено бездѣствие, нечувствителностъ, равнодушие.

Апега. Наказание, което състоило въ това, че жрътвата пригръща единъ афтоматъ, у който подъ ризата имало скрити желѣзни игли. Това наказание е изобрѣтено отъ Сиракузския тиранъ Набаса.

Апелативно сѫдилище, лат. Сѫдилище, до което се отнасятъ съ апелитъ (възвишитъ, оплакванията) си недоволнитъ отъ решениета

на сѫдилища отъ първа инстанция.

Апелаторъ, лат. Оня, който прибѣгва до апелативно сѫдилище.

Апелация, лат. 1) Сѫщото, каквото е апелативно сѫдилище. 2) Апелиране.

Апелирамъ, лат. Отнасямъ се къмъ поборенъ сѫдъ.

Апель, лат. Възвивъ, оплакване, което прави единъ осажденъ на поборно сѫдилище.

Апенински планини. Планинско бърдо, което минува прѣзъ Италия въ всячката ѝ дължина.

Аперитифъ, лат. Лъкъ за отваряне охота.

Аретицъ, фр. Изложение съдържанието на книга, писма и пр.

Аписъ, стар.-египет. Едно отъ най-забѣлѣжителните божества въ Египетъ въ старо време: черенъ бикъ съ четверохълъно бѣло петно на челото.

Апетитъ, лат. Охота.

Апиенъ. Гръцки историкъ (П-и вѣкъ).

Апланатическа крива линия. Линията, която загражда апланатическо стекло.

Апланатическо стекло, гр. Такъво испѣкънло стекло, което съединява въ една точка всичките лучи свѣтлина, които падатъ на него паралелно.

Аплодирамъ, фр. Ржкоплескамъ.

Аплодисментъ, фр. Ржкоплескане.

Апломбъ, фр. 1) Увѣреностъ въ себе. 2) Въ архит. отвесна линия къмъ равнината на хоризонта. Примѣръ: *тая стѣна е изгубила апломба си*.

Алогей, гр. Въ астр. точка въ орбитата на една планета, дѣто тя е най-далече отъ земята. Въ прѣнос. см. най-висока степенъ (на слава, величие, почести и пр.).

Алографъ, гр. Снимка отъ първообразно писмо, сир. отъ почерка.

Алокалипсисъ. гр. Книгата Откровение въ Нови Завѣтъ, която съдържа откровенията, направени апостолу Иоану на о-въ Патмось.

Алокалиптически. гр. Таинственъ, теменъ.

Алокрифически, гр. Подложенъ, подправенъ.

Алокрифъ, гр. Соб. зн. скритъ. Така наричатъ съчинения, на които съчинителетъ сѫ неизвѣстни.

Аполоний Родосски. Гръцки поетъ и граматикъ, авторъ на *Аргонавтики* (III-и вѣкъ прѣди Р. Х.).

Аполоний Тиански. Гръцки философъ, ум. въ 97 слѣдъ Р. Х.

Аполонъ, гр. У старитѣ езичници богъ на дени, на художествата, на литературата и на медицината; синъ на Юпитера и Латона; ималъ дарба да пророкува и се отличавалъ съ хубостъ; изнамъръль музиката и поезията; по заповѣдъ на Юпитера управлявалъ съ коне същъщето въ врѣме на дневното му движение.

Апологетика, гр. Учено изложение на доказателствата за божественото произхождение на християнската вѣра, написано отъ Тертулиана.

Апологеть,—гистъ, гр. Бранителъ на чието и да било мягнѣние, дѣйствие и пр.

Апология, гр. Отбранително слово или писмо.

Апологъ, гр. Нравоучителъ рассказъ.

Апоневрозъ, гр. Въ анат. ципата, които обгръща мищичѣ и ги привръзва о костите; сухожилно растежение.

Апоневротически, гр. Който се отнеси до апоневрозите: апоневротическа треска.

Апопления, гр. Дамла; болезнено явление, което състои въ внезапно изгубване съзнанието или чувството и движението. Побечето става отъ кръвоизливане въ самата тъкань на мозъка, въ бъдия дробъ или въ другъ органъ.

Апоплентикъ, гръц. Наклоненъ къмъ апоплексия.

Апоплентически, гр. Който се отнася до апоплексия: апоплентически ударъ, дамла.

А posse ad esse, лат. Отъ възможността къмъ дѣйствителността.

Апостазия, гр. Въроотстѫпничество, отстѫпничество.

Апостать, гр. Въроотстѫпникъ.

А posteriori (апостериори), (лат. ще рече по което слѣдва). По слѣдствията: по опитъ: отъ слѣдствието къмъ причината: доказателно. Примѣръ: Ако покажъ ужасните слѣдствия на анархията, ще докажъ послѣ à posteriori, че тя е голѣмо зло. А posteriori е противоположното на a priori.

Апостолически или **апостолски**, гр. 1) Който иде отъ апостолите: апостолско учение. 2) Който иде отъ Папата: апостолическо писмо.

Апостоловъ (Георги). Бунтовникъ-апостолъ прѣзъ 1876. А., родемъ отъ Заара (Стара Загора), на 29-годишна възрастъ, бѣше избѣгналъ въ Гюргево отъ Заарското въстание. Като членъ въ четата на Ботева, А. застрѣли съ мартинка при с. Павелча главата на черкезетъ Джумбулета, веднага слѣдъ като куршумътъ на Джумбулета бѣ ударилъ Ботева. На другия денъ А. биде събѣченъ отъ черкезетъ. Той загинѣ въ гората при с. Люти-бродъ, близу при Вратца.

Апостолски пътувания. Пътувамъ пъшкомъ, сир. както еж пътували апостолите.

Апостолъ, *гр.* 1) Единъ отъ 12-те ученици, избрани особено отъ Иисуса Христа. 2) Първият проповѣдникъ на християнството въ една езическа земя. 3) Въ *прѣмъсъмъ*, распространителъ на ново учение, нова идея. 4) Апостолските дѣянія и посланія въ Нови Завѣтъ.

Апострофирамъ, *гр.* 1) Обръщамъ живо рѣчта си къмъ нѣкого или къмъ нѣщо, земено за личность. 2) Турямъ апострофъ (въ *граматиката*).

Апострофъ, *гр.* 1) Риторическа фигура, чрѣзъ която говорителъ или писателъ се обръща направо къмъ нѣкого или къмъ нѣщо. Примѣръ: *O, добродѣтель, колко си обична!* 2) Пламенна, извѣтелна рѣчъ, обръната къмъ нѣкого. 3) Въ *грам.* бѣгъгъ (‘), който показва изоставена буква.

Апотеосъ, апотеоза, *гр.* Обогатвление.

Апотеций. *лат.* Плодовмѣстителна клѣтка у гѣбите диско-плоди.

Апоцинъ, *лат.* Растение, на което коренътъ докарва бълване и диария.

Appetitus rationi parcat, лат. Нека охотата отстѣжи на разума.

Après moi le deluge, фр. Слѣдъ мене потопътъ, сир. слѣдъ мене да става каквото ще.

A priori (априори) (*лат.* по което върви по-напрѣдъ). Прѣди всѣкой опитъ, гадателно, умозрително, отъ причината къмъ съдѣствието: *сѫдѣдие въ priori*. Въ противоположностъ на *a posteriori*.

Априловъ. (*Василий Евст.*) Български родолюбецъ и книжов-

никъ, родомъ отъ Габрово. Той въ 1800, когато билъ 10-год. момче, отишълъ съ брата си, търговецъ на коприна и гюлово масло, въ Москва, дѣто се учили въ руско училище и побѣстили въ Брашовъ, дѣто свършили срѣдно образование. Въ 1810 той стана търговецъ въ Одеса, дѣто достигъл до добро състояние. Първенъ, както побѣчето наши търговци по чужбина въ онова време, той се гърьбъилъ и жрътвувалъ за гръцките училища и бунтовници. Нѣ, когато въ 1831 прочелъ Венелиновото съчинение *Древнѣ и нынѣши Болгаре*. . . . , той по-зналъ заблуждението си и стана ревностенъ български патриотъ и усърденъ рачителъ за българското просвѣщеніе. Съ неговото начинание и залягане, подпомаганъ отъ други габровски родолюбци въ Одеса и Букурещъ, се отворило на 1835 въ Габрово първото българско училище по европейска система, съ учителъ *Неофитъ Рилски*; и това училище послужило за другите градове у насъ като образецъ, по който скоро се прѣобразували келлии или замѣнило гръцкото обучение съ българско: до 1841 имало вече наредени «взаимни училища» въ Копривщица, Панагюрище, Калоферъ, Елена, Трѣзвна, Търново, София, Ломъ, Свищовъ и др. Учителетъ и учебниците си тѣ добивали побѣчето отъ габровското училище. Като книжовникъ, А. е писалъ по нашото изображеніе; и неговите книжовни произведения сѫдѣдни: *Български книжини или на кое словѣнско племе собственно принадлежи Кириловската азбука* (Одеса, 1841), на руски *Денница новоболгарскаго образованія* (Одеса,

1841), *Дополненія къ Деннициѣ* (С.-Петербургъ, 1842), *Болгарскія грамоты* (1845) и *Мисли за сегашното болгарско ученіе* (Одеса, 1847). Въ послѣдното съчинение А. е изказанъ възгледъ си, че болгарски книжовенъ езикъ не може безъ члена, както искали да се пише нѣкога отъ неговитъ съвременици. А. умрълъ въ Галацъ, кога се връщаъ отъ Габрово, дѣто билъ отишъл да види създаденото съ неговитъ грижи училище, въ 1847. Всички си имотъ той завъщалъ на това училище; и то е слѣдвало да се развива отъ денъ на денъ като расадникъ на просвѣщенитето въ България. Въ нашо врѣме признателното потомство го кръсти *Априловска Гимназия*.

Априлско въстание. Въстанието, което избухна въ Копривщица, Шанагюрище, Клисура и другадѣ на 20-и априлъ 1876 г., когато България политически не съществуваше.—Историята на това въстание е много дѣлга. Българетъ, отъ падането имъ подъ турското иго, не прѣставали да правятъ разни несполучливи опити за освобождението си. Движеніята на Пеичевичевци, Мамарчевци и горското воюване на толкова си български воеводи, които се възпрѣватъ въ нашите народни и патриотически пѣсни, както и участнието на хиляди българе въ разни руски походи среща Турция и въ освободителните войни за Гърция и Сърбия, свидѣтелствуватъ достатъчно, че българскиятъ народ никога не билъ изгубилъ духа на свободата. Въ нашото врѣме едно тайно българско начальство*) имаше за съдалище

първо Бълградъ, послѣ Букурещъ, и единъ български централенъ политически комитетъ**) засѣдаваше въ румънската столица. Въ 1867 г. избухна критското въстание и комитетътъ отправи мемоаръ до султана, съ който искаше дуализъмъ на Турция и България, какъвто е австро-унгарский. Мемоарътъ не се зе въ внимание. Не се минж много и нашитъ воеводи-родолюбци, които не вѣрваха въ мемоаритъ — Панайотъ Хитовъ, Филипъ Тотю, Хаджи Димитъръ и Стефанъ Караджата, люде на тайното началство, се прѣхвърлиха съ въоръжени чети български юнаци отъ самъ Дунавъ, рѣшени съ оржие въ ръка да се борятъ за българската свобода. Ала критското въстание и нашитъ заявления не отвориха Источния въпросъ. Въ Франция царуваше още Наполеонъ III, кръмската война бѣше още прѣсна въ ума на дѣда Ивана, Хобартъ паша улови *Аркадия* — параходъ, който носяше припаси на критяните отъ гръцкото кралство, — и като сетнина отъ всичко това, Високата Порта панесе дипломатическа победа на Гърция, та Критъ се задоволи съ реформи, а за нась и дума не стана.

На 27-и февруари 1870, българетъ извоювахъ въ Цариградъ, слѣдъ многогодишна тежка борба (виж. *Церковенъ* въпросъ), единъ султански ферманъ, който въстанови унищожената имъ по гръцки интриги церковна иерархия. (Виж. *Охридска* независима архиепископия). Той актъ имаше бесцѣнно значение за нась: той викаше на животъ осъденния нѣкога на по-

*) Виж. *Върховно Народно, Българско, Тъло, Гражданско Началство*.

**) Виж. Таенъ Централенъ Български Комитетъ въ Букурещъ.

гинване български народъ; нъ и той не задоволи българските бунтовници, и тъ си карахъ работата. Едно бунтовническо движение се заяви въ Софийско чрѣзъ *Арабаконашкото* приключение (1873), когато погинъ Левски, посль въ Хасково чрѣзъ приключението съ хаджи Ставре (1875), когато Узуновъ потегли дългата верига български патриоти за Диарбекиръ, и пакъ въ Стара Загора чрѣзъ тамошното въстание (1875). И тия поражения не обесръдчихъ съвсемъ всичкитѣ бунтовници-дѣйци. Нѣкои отъ апостолитѣ^{*)} на бунта още чакахъ сгоденъ случай, който и не закъснѣ да се прѣдстави.

Далечъ отъ Цариградъ, въ съверозападните части на Турция, въ Херцеговина, населена главно съ православни словѣне, избухна прѣзъ юлия 1875 въстание. Херцеговинци бѣхъ въставали нѣколко пѫти среща мюсломанскитѣ си господаре въ новитѣ врѣмена, нъ това постѣдното имъ въстание бѣше най-страничното. Отъ него, по едно постепенно развитие на събитията, се роди нашото Априлско въстание, онова, на което бѣ написано да докара освободителната война.

Турция се показа, ако не бе силна, мудна да потуши пламъжлия въ Херцеговина пожар. Годината 1875 бѣше вече кждѣ края си, и херцеговинското въстание не бѣше още потъкано; дори то бѣше зело много по-голѣми размѣри, като бѣше прѣминжло въ Босна. Прѣзъ декемврия сѫщата година контъ Андрани отправи знаменитата си окръжнаnota до силитѣ, която излагаше възгле-

дитѣ на тритѣ съверни дворове (руски, австрийски и германски) по въпроса. Контъ Андрани прѣпоръжаше реформи за побунената страна, които да се поставятъ подъ грижата на една особна комисия, която да състои половина отъ мюсломане и половината отъ христине. Портата проточи работата и отговори прѣзъ февруари; и едно приемаше, друго не приемаше.

Доктѣ продължаваше херцеговинското въстание, нашитѣ бунтовници-апостоли въ Гюргево — Бенковски, Воловъ, Стамболовъ, Запомовъ, Измирлиевъ и др. бѣхъ си поддъли България на нѣколко окръга за дѣйствие, и всѣкъ се отзова да работи въ своята частъ. Главатаретѣ бѣхъ наредили общия планъ на заговора и рѣшили да вдигнатъ знамето на бунта на 1-и май 1876. Тая дата поб-сетнѣ бѣше се замѣнила съ 11-и сѫщия мѣсецъ. Ала движението избухна прѣждеврѣменно, на 20-и априлъ, въ Пловдивския бунтовнически окръгъ. И ето защо и въ какви обстоятелства. Пловдивското правителство,увѣдомено отъ доноси, че крои въстание, испрати кjurъагасъ Неджибъ-ага въ Копривщица да излови тамошнитѣ главатаре. Съзаклетниците, на чело на които стоише Каблешковъ, единъ отъ най-распаленитѣ апостоли на българската свобода, като разбрахъ, че плановетѣ имъ сѫ открити, уловихъ се веднага за оржжие. Заптиетата на Неджибъ-ага наднѣхъ жрътва въ първата прѣстрѣлка; самъ Неджибъ-ага побѣгъ и занесе новината за въстанието въ Пловдивъ. Въ сѫщия денъ бунтовническото знаме се разви въ Панагюрище, Клисура и други околнни градове и села.

^{*)} Виж. Централенъ Бунтовнически Тюргески Комитетъ.

Цариградскъ и Т. Пазарджикъ беше се исплашилъ и, като възмъртилъ съ мало редовна войска, изморилъ мюсюлманското население, такъ наречаните башиници, и ги изгоряли заедно съ престолъ, — тия нови вандали, които само прѣди нѣколко години бих се изстригли на жителство въ тия земи — въ българския съюз. Башиници и черкези съ извадили сърцето съ изстригнатъ, когато имъ се опреяха измъкни; и тѣ не се ограничиха да изкоренятъ побунениетъ. Тѣ, кие отъ фанатизъ, кое отъ страхъ и разсърдение, че западната царството имъ, извършилъ нечувани забръства надъ мирното население въ България плувиха въ пръза. Съ хладъ старци, жени и дами бедници изхлани и много хубави села и градове — Батакъ, Перущица, Клисура — прѣобръзяха отъ тѣхъ за непечища и грабежи. Въ малко време излязъха изъстането биде изгасъ. Сега турците се помнъжиха да потушиятъ дивашкия си корабострахъ, и за нѣколко време спутили.

Тези страшни събития станаха азътъ последниятъ ден на априлъ, и досега прѣме събитътъ нѣмаше да се възстанови за тѣхъ. Въ Англия прѣ публиката най-бързо се изпънила за всичко, до 11-и юни и останала никъде за това. Този денъ *Дейли-Нюсъ* обнародва един-такъ (съ дата 4-и юни) отъ рабочите си дописникъ въ Цариградъ. Въ писмото се казва, че съ послан темни слухи, како въ България се биха извършили бес-честни работи, при които германските и босненските не били имъ; и дописникътъ добавяше, че и да не можело още да

се определи точно чистото на жрътвите, все пакъ се прѣбрало на 18,000 души. На 18-и юни, едниятъ дописникъ явяваше, че ни единъ отъ обнародваните отъ него случаи не се е опровергалъ, и че нѣкога се и подтвърдили. Единъ особенъ дописникъ, испратенъ отъ едния вѣстникъ въ Цариградъ, телеграфира на 9-и юни, че всичките придобити доказателства подтвърдили твърденията на другия дописникъ. Ужасътъ покрътихъ просъветената същътъ. Прѣдметътъ се изнесе прѣдъ английския парламентъ на 14-и юни мѣсяцъ, когато премиерътъ Дизраели [по-сетиъ лордъ Бикънсфилдъ], въ отговоръ на едно питане каза, че правителството нѣмало официални свѣдѣния, които да подтвърдятъ твърденията на дописниците, и че той не се съмнивалъ да били станали нѣкакъ свидѣтели, безъ които не могло въ такъти времена; а колкото че български момичета се продавали въ рабство, или че повече отъ 10,000 българи били затворени, той се съмнивалъ. «Национа», добави премиерътъ, «азъ се съмнивамъ, че имъ затвори за толкова души, или че хората въ Истокъ подлагатъ въ големъ размѣръ виновните на мъжки; тѣ рѣдо, иѣрамъ, прибъгватъ до мячинство, а изобщо свръзватъ работата си съ виновните скоро-скоро».

Безъсръдечната лекотъ, съ която Дизраели пустякъ сарказма си върху една такъвъ сериозна работа, изкара въвънъ англичане да земятъ нѣ-вече прасъръните дѣлъто на пострадалите. *Дейли-Нюсъ*, прѣдизвиканъ да докаже точността на свѣдѣниятията си, рѣши да изпрати особенъ комисаръ въ раз-

миренинѣтъ мѣстности да испита работата. Избраното лице за тая работа бѣше Макъ-гиханъ, единъ добръ американецъ, когото при-дружи г-нъ Скайлеръ, американски генераленъ консулъ въ Цариградъ. Въ сѫщото време г-нъ Дизраеливът кабинетъ се видѣ принуденъ да направи подобно искъдане; и г-нъ Берингъ, единъ отъ секретарете на английското посолство въ Цариградъ, се отправи за опустошениетъ мѣста. Искъданията на американския пратеници и на английския комисаръ, ако и да станжхъ въ едно време (прѣзъ м. юлия), бѣхъ съвсѣмъ независими едно отъ друго. Скоро *Дейли Нюсъ* почина да бомбардира Томовците съ Макъ-гихановитъ дописки. Г-нъ Макъ-гиханъ намираше всѣдѣ знакове отъ страшни бесчовѣчия; чуеше всѣдѣ отъ всѣкиго (отъ бѣгарски селяне, отъ другоземни консули, елински подданици, австрийци и германци, които бѣхъ на служба у турското правителство, и отъ самитъ турци) раскази за неописуеми истовства; и приводдание купове доказателства, които инкриминирахъ и царските низами. Състоянието на Батакъ се прѣдставляше съ всичките му страхотии. Той бѣше единъ пространенъ отворенъ гробъ, пъленъ съ разлагашки се тѣла на мѫже, жени, дѣца и бозайничета; и между развалините на изгорѣлите къщи се скитахъ или си сѣдяхъ съ стърнити рѣци, останжлите живи, та оплаквахъ въ безнадеждна умствена агония постигната ги сѫдбина. Такъви зрѣлица искъдователетъ бѣхъ видѣли и въ други мѣста; английското общество се покръти още поб-вече; и прѣдъ всичките откровения да се обна-

родватъ, г-нъ Бжркъ, главниятъ съкетаръ въ министерството на вън. дѣла каза, говорейки въ камарата на прѣставителетъ: «Азъ се считамъ за длѣженъ да допустихъ откровено, че правителството наистина нѣмаше понятие за станжлите въ България събития, доклѣ не се обѣрнѣ вниманието му въ камарата; и азъ на драго срѣдце се ползвувамъ отъ тоя случай да кажѫ, че правителството и страната твърдѣ много длѣжътъ на вѣстникарските дописници, чрѣзъ които тия събития станжхъ извѣстни». Така каза г-нъ Бжркъ; ала английското общество бѣше заключило вече отъ прѣдишните обявления на Дизраели въ камарата, че правителството е знаело работата, па и въ Цариградъ имаше почтени лица, които знаехѫ, че на сѫръ Хенри Елиота [тогавашъ англ. посланикъ въ турската столица] одавна бѣше извѣстно станжлото. Рапортитъ на г-нъ Скайлъра и г-нъ Беринга не закъснѣхъ да подтвърдѧтъ г-нъ Макъ-гихановитъ съобщения, ако и съ поб-умъренъ и въздърженъ езикъ: тѣ бѣхъ и едно опровержение на доклада на оня недоброѣвѣстенъ искъдователъ Единъ ефенди, който, испратенъ отъ Високата Портъ въ Пловдивско да испита работата, доложи, че турцитъ не били направили свирѣпствата, а бѣгаретъ; и сега английскиятъ печатъ рѣши, че за напрѣдъ думата Единъ ще бѫде синонимна съ лѣжа.

Трагедията бѣше въ такъвъ голѣмъ размѣръ, че бѣше и придружена съ такъви потресающи обстоятелства, че турските свирѣпства съ мѣсечи налагахъ като нѣкой каракончо цѣла цивилизована Европа. И въ това време даде Господъ, та султанътъ и мини-

стрийтъ му намѣрихъ за добрѣ да се отождествѣтъ съ кръвниците. Ахмедъ ага, който заповѣда да се искалечтъ мѫже, жени и дѣца въ Батаакъ, се накичи съ ордена *Меджидис*. Неджибъ ефенди, който оставилъ людетъ си да ограбватъ и изгорятъ Еникюй безъ никакво съпротивление отъ еникуйци, и той се декорира. Шефкетъ паша, чито пизами ограбихъ Ямболъ, доби високо мѣсто въ Сарай. Каждъ края на мѣсецъ августъ г-нъ Глядстонъ обнародва брошурата си *Българскитѣ ужаси и Источниятъ въпросъ* и отъ високото положение, което занимаваше като старъ водителъ на либералитѣтъ въ отечеството си, исказа негодоването си по адреса на турцитѣ и Турция съ думи и аргументи, които бихъ накарали всѣкой чувствителен турчинъ да потъне отъ срамъ въ дѣнь-земя, и настояваше, че английското правителство, което било работило по една посока, трѣбало да работи по другата. То трѣбало да залегне съ все сила да съдѣйствува съ другитѣ европейски държави да се прѣмахне турската власт въ България [въ друга страница той говореше и за Босна и Херцеговина]. Двама пратеници отъ България — г-да Драганъ Цанковъ и Марко Балабановъ — тръгнахъ прѣзъ есента по Европа да тръснатъ лѣкъ за положението на българетѣ, и обнародвахъ телеграфата имъ въ брошура *България*.

По това време работитѣ бихъ се още поб-вече заплели: въ Солунъ, турцитѣ, за да потурчътъ едно българско момиче, разюздихъ фанатизма си, та въ една расправа убихъ варварски французски и германски консули, и за една минута изглеждаше като че това

събитие щѣше да докара другоземна намѣса въ Турция; въ Цариградъ Султанъ-Азисовото сълнце зайде; Черна-гора и Сърбия, по съчувствие съ Босна и Херцеговина, влѣзоха въ неравна борба съ Турция. Доклѣ продължаваше войната, новият сultантъ [Мурадъ V], слѣдъ 3-мѣсечно паруване, се замѣти отъ другъ [Хамидъ II]; въ всяка част на Британия се държаха митинги, които осуждаваха Турция за свирѣпствата ѝ въ България на прѣзрѣние. Лордъ Дерби [тогавашъ английски министъ на вън. дѣла], който изначало не искаше да чуе за намѣса въ Турция,* бѣше се повлиялъ до толкова, че зе да говори какво, ако и да не бълъ съгласенъ съ ония, които искаха „да се заличатъ турцитѣ отъ хартата на Европа“, трѣбало да се даде самоуправление на Босна и Херцеговина и на България.

Съ несполуката на срѣбската война започна втора стадия на повѣственитѣ събития. Русия заговори сама. На 19-и октомври — въ сѫщия денъ, въ който Алексинецъ падна прѣдъ побѣдениите турци и пътътъ за Бълградъ оставаше отворенъ за тѣхъ — генералъ Игнатиевъ въ Цариградъ даде на Портата единъ ултиматумъ да се съгласи въ 48 часа да приеме едно 6-седмично прѣмирье за сключване миръ. Слѣдъ нѣколко прѣговори между

* Английскиятъ кабинетъ — Лордъ Бикънфилдовъ — бѣше отказалъ да удобри *Берлинския меморандумъ*, съчиненъ на 1-и май отъ тридесета капитали германски, австрійски и руски, който заплашваше Турция съ енергични мѣри, ако не испълни даденитѣ си по *Андрашиватаnota общности*, и къмъ който бѣхъ се пристъединили и Италия и Франция,

силитъ, императоръ Александъръ II възгласи въ Москва, че скоро щъше да се събере въ Цариградъ една европейска конференция, за да се дойде до общо съгласие относително мърките за подобрене положението на християнетъ въ Истокъ, и че, ако това не се постигне, той щъде твърдо рѣшенье да действува независимо. Конференцията се събра и изработи автономни реформи за българетъ. Турция отрече да ги приеме и конференцията*) се разотиде (8 ян. 1877). Силитъ се опитахъ още единъшъ да склони къмъ Турция чрезъ Лондонски протоколъ; ала тя не зе и отъ това, та Русия се залови за оржие. Войната докара Санъ-Стефански и Берлински договори, на които сетнината е днешното положение на работитъ въ България. Виж. *Освободителна война; Санъ-Стефански договор; Берлински договор; Съединение.* За подробни съѣдения върху Априлъвъстанието чети *Записки по Българскиятъ Въстания отъ Зах. Стояновъ; Минълото, отъ Ст. Зимовъ; Протоколътъ на Цариградската Конференция съ Лондонски протоколъ*, прѣв. на бълг. отъ Т. Икономовъ.

*) Тая конференция ни направи това добро, че опредѣли за пръвъ път официално прѣдѣлите на земята, дѣто прѣобладава българската народност. Споредъ конференцията, въ тия прѣдѣли влизахъ санджакъ Русенски, Търновски, Тулевски, Варненски, Сливенски, Пловдивски, казитъ Лозенградъ, Мустафа-паша и Каждълъ-агачъ, санджакъ Софийски, Видински, Нишки, Скопски, Битолски, една частъ отъ Сѣрски санджакъ (трите съверни кази) и казитъ Струмица, Тиквешъ, Велесъ и Косттуръ. Санъ-Стефанскиятъ договоръ разширилъ тия прѣдѣли на България въ една посока, а намалилъ българската земя съ Добруджа, Нишъ и Лесковецъ.

Априлъ, априлий (лат. отъ *aprilire*, отварямъ). Четвъртий мѣсяцъ отъ годината.

Агророс (апропо), фр. По тоя случай, *разгеле*. Едно апропо е нѣщо сторено или казано въ сгодно време.

Аптека, гр. Мѣсто, дѣто се приготвя и продава лѣкове, по прѣдписание отъ лѣкаръ. Други думи за аптека сѫ *фармакия, спицерия*.

Аптекарски, аптеченъ, гр. Които се отнася до аптекарь, аптека.

Аптекарь, гр. Приготвитель на лѣкове въ аптека. Други думи за аптекарь *фармалистъ, спицеръ*.

Апулей. Латински списателъ, съвременикъ на Марка Аврелия, авторъ на романа *Златни оселъ* (II-и вѣкъ).

Араба-конашки планински проходъ, по пътя отъ Орхание за Златица, 1005 метра надъ морското равнище. — Прѣзъ руско-турската война (1877—78), следъ падането на Плѣвенъ, генералъ Гурко изгони турците, които бѣзъ се укрѣпили въ тоя проходъ и, следъ единъ рѣшителенъ бой при с. Богоровъ, залови София и продължи пътя си за Пловдивъ.

Араба-конашко приключение. Обиръ на турската поща, която носяше пари, въ Араба-конашки проходъ при Приведена — на — пантата, извършенъ отъ *Д. Общи*, на чело на една дружинка отъ бунтовници-дѣйци на 20-и сент. 1873. Тоя обиръ случайно се откри на 20-и октомврия, и на 25-и затворихъ Общи въ с. Чериково. Общи раскри дѣлото прѣдъ Софийския съдъ. Пѣ-главните дѣйци на Тетевенския, Орханийския, Етрополския, Плѣвенския, Софийски и Ловчански комитети паднаха въ ръците на турските власти; съ

тъгъ биде уловенъ и Левски. Сетнината отъ това бъше, че двамата апостоли Левски и Общи загинахъ, и мнозина отъ тѣхните съучастници бидохъ испратени на заточение.

Арабеска. Архитектурно украсение, направено отъ живописецъ и ваятель, което състои отъ фигури и цветя, расположени по арабски вкусъ.

Араби паша (Ахмедъ). Египетски генералъ, който се поставилъ въ 1882 на чело на една египетска военна партия среща европейското влияние въ Египетъ и египетския хедивъ Исмаилъ паша. Англичанетъ, следъ бомбардирането на Александрия отъ флотата имъ, заробихъ Араби и го заточихъ на о-въ Цейлонъ, като го и пенсионирахъ. Слѣдъ това тѣ окупирахъ Египетъ и окупиацията се продължава и до днесъ (1896).

Арабия. Полуостровъ въ юго-западна Азия, съ прѣдъли на западъ Червено море, на истокъ Персидски заливъ и Индийски океантъ, на югъ Аденски заливъ и Индийски океантъ, и на съверъ обширна пустиня, която се смѣсва съ пустините на Сирия и Халдея. Пространство 3,070,000 чет. килом., насел. 12,000,000 жит., донѣдъль зависимостъ отъ Турция. По физическите си черти Арабия принаадлежи по-вече на Африка, отколкото на Азия. Климатътъ й, изобщо, е твърдъ горещъ; крайбрежиета, много плодородни, даватъ: кафе, памукъ, теминъ, гома, захарна тръстика, скъпоценни аромати. Между животните, тамъ памирамекамили. Арабската порода коне е пай-хубавата и пай-умната на свѣти.

Гръцитъ и римлянетъ сѫ дѣлили Арабия на Честита, Камениста

и Пустинна, раздѣления непознати на арабитѣ, които ѝхъ дѣлжатъ така: 1) *Берия*, пустиня; 2) *Хиджазъ*, съ гд. гр. Мека и Медине; 3) *Иеменъ*, отговаря на Честита А., и захваща южната частъ отъ полуострова. На югъ е Аденъ, укрепленото пристанище на англичанетѣ; въ именското окрѫжение Тихама се намира Мока, толкова прочута по качеството на кафето си; въ планините (*Джебелъ*) — Санъ, столица на единъ краль, който носи титлата *имамъ*. Извънъ държавата на саненския имамъ има много части, които принадлежатъ на отдельни шеихи. 4) *Оманъ* (Вик. тая дума). 5) *Бахреинъ* или *Хеджазъ*, крайморие, по което сѫ рѣдко посѣяни градове; тамъ е пристанището *Елъ-катифъ*, което съ околността се присъедини на Турция въ 1871; 6) *Наджъдъ* захваща срѣдоточието на тия земни раздѣления; главният му градъ е Дерай.

История. — Арабитѣ се иматъ за потомци на Исмаила, синъ Агаринъ и Авраамовъ. Римлянетъ не могли да ги подчинятъ до императора Траяна, който ги покориъ (II-и вѣкъ слѣдъ Р. Х.). Тѣ били отблъснати и отъ Римъ, когато се явилъ *Мухаметъ* и направилъ Арабия срѣдоточие на вѣрата и завоеванията си (VII-и вѣкъ).

Въ 622, тоя законодателъ побѣгналъ отъ Мека въ Медине, дѣто основалъ вѣрата, която носи неговото име. Тая епоха се назира *егира*: тя е ерата на мюхаметанетѣ.

Мюхаметовитѣ прѣемници се назначали *халифи* (замѣстници). При тѣхното царуване арабитѣ, наричани и сарацини, нахлули въ Азия, Африка и частъ отъ Европа; Испания стана тѣхно владѣние

(711), и Франция щъла да стане тъхна пътчика, ако да не била храбростта на Карла Мартела, който ги побъдилъ близу до Туръ въ ВІІІ-и вѣкъ (732). Отъ 750 тая пространна империя изгубила единството си.

Нѣколко челиди халифи управлявали арабите: най-известниятъ сж омаядитъ (661—1031), и абасидитъ (750—1258); при тия по-сѣдните най-вече блещала въ Багдадъ славата на тѣхното име и на тѣхния прѣстолъ. *Аарунъ-алъ-Рашидъ* или Справедливи, и синъ му *Алъ-Мамунъ* покровителствали науките и изкуствата (786 — 833).

Докѣ Европа киснела въ невѣжество, арабите изнамѣрили алгебрата, цифритъ, първите понятия отъ химията и астрономията; нѣ прѣвратите въ Азия и Европа съсишли тѣхната империя, и по-томътъ на учителетъ на познатия тогава свѣтъ заявяватъ днесъ съществуването си, подъ име *бедуини*, само като обирачи на керванетъ.

Арабски. Който е отъ Арабия, или който принадлежи на арабите.

Арабски цифри. Десетътъ бѣлъга, съ които пишемъ числата: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0. Така ги наричатъ, защото сж изнамѣрени отъ арабите.

Арабъ или арапинъ. Сѫщото, каквото е аравитянинъ.

Арабъ-табия, тур. Укрепление, направено още отъ турците при Силистра, единъ километъ на истокъ отъ нея. Споредъ Берлинския договоръ, това укрепление оставаше на България; ала румъните, въсползвани отъ сръбско-българската война, го завладѣхъ своеволно.

Аравийско море. Сѫщото, каквото е Омански заливъ.

Аравитянинъ. Жителъ на Арабия.

Араго. Знаменитъ франц. астрономъ и математикъ; единъ отъ най-великитѣ учени на XIX-и вѣкъ, който е направилъ важни открития въ астрономията и физиката (1786—1853).

Арагонитъ. Минералъ, който по химическите си свойства е сходенъ съ калцитъ, та се и употреблява като него. Ала той се различава отъ калцитъ по кристалната си форма, по по-голѣмата си твърдостъ, и по това, че прѣдъ духалото става на прахъ. Прѣвъ пътъ билъ намѣренъ въ *Aragonия*; у настъ се намира въ Сливенската планина и въ околността на Пазарджикъ. А. се намира и растопенъ въ нѣкои минерални извори, запр. въ карлсбадскитъ. Отъ водата на такъви горещи извори се отдѣля *граховий камънъ*, съставенъ отъ варовити зърна, голѣми колкото грахово зърно.

Арагония. Въ срѣдните вѣкове кралство, съ стол. *Сарагоса*, сега областъ на съверо-источна Испания. Простр. 46,565 чет. килом., насел. 1,000,000 жит. Пои се отъ Ебро и притоцитъ му, отъ Тага и Гвадалквивиръ, дѣто сж главитъ имъ. Отъ 180 до 1035 сѣдѣдъ Р. Х. А. се намирала едно по друго подъ властъта на римлянетъ, готитъ, мавритъ и наварцитъ. Въ 1035, сѣдѣдъ смъртъта на Саншъ III, наварски кралъ, наварската държава се подѣлила между неговите синове, и А. се паднѣла на Рамира. Отъ тогава арагонското кралство се увеличило чрѣзъ единъ редъ завоевания, които обгърнали графство Барселона (1137), Монпелие (1204), Балеарски о-ви (1229—1233), токо-речи цѣла Ва-

дения (1238), Сицилия (отъ 1282 до 1294), Сардиния (1326), Сицилия изново (1409), Неаполь (1435). Съ оженването на Арагонския крал Фердинанда Католика, отпослѣ завоевателъ на Гренада (1492) и на Навара (1512), за Изабела Кастилска, наследница на Кастилия, се свръшва историята на Арагония и подкача историята на испанското кралство. Виж. *Испания*.

Арананъ. Страна въ английска Индия; 500,000 жит.; гл. гр. *Араканъ*.

Арапелъ. Знаменитъ арменски историкъ отъ XVII-и вѣкъ, известенъ по *историята си*, въ която расказва събитията на времето си, отъ 1601 до 1662. Родъ въ Тавризъ (Персия).

Аракъ, араб. Спиртино питие отъ кокосовъ орехъ, орізъ и захаръ.

Аралско море или езеро въ западна Азия (руски Тюркестанъ).

Арамийски езикъ. Езикътъ на жителите на стара Сирия.

Арамъ. Синъ Симовъ, праотецъ на арамийците, люде, които населявали Месопотамия и Сирия. Тъ образували нѣколко държавици около устната на Тигъръ и на Евфратъ. Арамийците подпаднали едно по друго подъ асирийското и подъ еврейското иго. Тѣхниятъ езикъ, сроденъ съ еврейския, се говори и сега отъ сприйците около Мосулъ.

Арамъ, евр. Библейското название на Сирия, включително Месопотамия.

Аранжирамъ, фр. Уреждамъ, устройствамъ (въ музиката).

Арани (Яносъ). Унгарски поетъ (I-та половина на XIX-и вѣкъ).

Аранъ. Шотландски островъ въ залива на Клайдъ; 4,800 жителе.

Араповски монастиръ. Български монастиръ, на юго-изтокъ отъ Станимака, Пловдивски окр., расположъ въ една хубава долина въ землището на с. Арапово, и посветенъ на св. *Недѣля*. Той монастиръ, основанъ въ 1856 отъ архимандрита Софрония съ разрешение на тогавашния пловдивски митрополитъ Паисия, е може-би единствениятъ монастиръ, следъ Рилския, Зографския и Хиландарския, който е игралъ важна роля въ напото духовно и политическо възраждане. Нѣколко години прѣди освобождението ни тракийските българи съ въсхищение посъща-ваха тая обителъ като българска. И този монастиръ не даваше само така удовлетворение на народното чувство: въ него имаше и училище (до 1—2 кл.), дѣто се учеха дѣца отъ околните села на брой до 70—80, и по-вечето бѣдни, много отъ които се поддържаха отъ монастирия и живѣха въ него; така сѫщо всички разноски за поддържането на това учебно заведение (учителе и др.) бѣха пакъ отъ монастирия. Сюлейманъ-пашовитъ орди и бashi-бозунитъ горихъ А. м. въ 1878; иъ слѣдъ освобождението архим. Герасимъ се приложи да го постегне.

Арапатъ. Планина въ Армения (Турция), дѣто, споредъ Библията, се спрѣль Ноевия ковчегъ.

Аратусъ. Гръцки поетъ (III-и вѣкъ прѣди Р. Х.).

Араукария (по името на мѣстността *Араукария*, на югъ въ Чили). Една челядъ борови дръвеса, които растатъ най-много въ южна Америка и Австралия.

Арахне. Въ баснос. мома, която Минерва обърижла на панъ.

Арахнология, гр. 1) Часть отъ естествената история, която раз-

гледа паякообразнитѣ животни.
2) Искуството да се предказватъ промѣненията на атмосферата по работата и движението на паяците.

Арбанаси. Единственото гръцко село въ вѫтрѣшността на сѣверна България, въ Търново, околия, на сѣверъ отъ Търново. Това село било заселено въ XVI-и вѣкъ отъ албанци и гръци. Въ врѣме на гоненето гръцкиятѣ владици въ българско, послѣдниятъ търновски гръцки митрополитъ се държалъ нѣколко години въ това село, отдѣто се оттеглилъ въ 1867.

Арбитранъ, фр. Сѫдене распры отъ третейски сѫдъ (арбитри).

Арбитрация, лат. Третейски сѫдъ.

Арбитъ, лат. 1) Третейски сѫдъ. 2) Въ търгов. помирител; вънкашно лице, назначено отъ сѫдъ да разгледа распрыта между двама търговци.

Арверни. Народъ на стара Галия, въ оная часть, която сега се нарича Auvergne.

Аргамаковъ. (Генерал.-м. *Vas. Теодор*). Руски воененъ писател, който е участвувалъ въ руско-турската война прѣзъ 1877—78 (умр. въ 1896).

Аргентинъ, (фр. отъ лат. *арген-тиумъ*, сребро). Минералъ, химически съставенъ отъ сребро (87%) и сѣра. Кристализира се въ правилната система, главно въ кубове; повечето се срѣща въ набити късочки и наръсень. Щпи се слабо по площицѣ на куба. Има неравенъ изломъ. Кове се и е гъвкавъ. Има сивъ шаръ, лъскава черта и матовъ металически блесъкъ. Въ Европа се намира въ Унгария и Норвегия. Той е една отъ най-главните руди за добиване сребро.

Аргиронастро. Укрѣщенъ градъ въ Янински виляетъ, 75 килом. на сѣв.-зап. отъ Янина; 12,000 ж.

Аргишъ. Румънска река (Влахия), извира въ трансильванските алпи, получва отлѣво Дѣмбовица, и се влива въ Дунавъ.

Арголида. Старогрѣцка страна въ Пелопонесъ.

Арголически заливъ. Сѫщото, каквото е Навплийски заливъ.

Аргонавти, гр. Баснословни грѣцки герои, които добили името си отъ кораба *Argo*, на който тѣ, подъ предводителството на Язона, отишли въ Колхида (сегашна Грузия) за да завладѣятъ златното руно.

Аргонавтъ, грѣц. Осмораменно, главоного, отъ разреда на двухрилнитѣ; мажкото безъ черупка, а женското съ крѣхка черупка; живѣе въ Средиземно море.

Аргонъ, грѣц. Просто въздухобразно тѣло, което съставлява около 1% отъ атмосферата; открито въ Англия прѣзъ 1895 отъ лордъ Рейле и професоръ Рамсе. А., нареченъ така отъ неговата бездѣйственост, се крие въ азота; намѣри се още, че въ самия аргонъ се крие друго просто въздухобразно тѣло, *хелий*.

Аргосъ. Грѣцки градъ въ Пелопонесъ, близу до Навплийски заливъ; 10,000 жит. Стара столица на Арголида; Аргосъ играе голѣма роля въ старата история.

Аргулъ, лат. Тунеядно животно отъ цѣпнитоногите; достига 14 м. м. на дължина; живѣе по шаранитѣ и по други риби, дѣто се залави само привременно.

Аргументаторъ, лат. Ония, който привожда аргументи.

Аргументация, лат. Представяне доводи, привождане доказателства, доказателно разсѫдженіе.

Аргументирамъ, лат. Привождамъ аргументъ или аргументи,

пазагамъ доказателно, сир. съ до-
води.

Argumentum ad verecundiam, лат.
Възвивъ къмъ скромността.

Argumentum ad ignorantiam, лат.
Аргументъ, основанъ на противни-
ковото невѣжество (незнане рабо-
тата).

Argumentum ad judicium, лат. Въз-
звивъ къмъ разсѫдъка.

Argumentum ad invidia, лат. Въз-
звивъ къмъ завистта, или изобщо
къмъ ниския страсти.

Argumentum ad cunctam, лат.
Аргументъ до всички, сир. въз-
звивъ къмъ интереса или, кога-
коимъ убѣдителни доказателства,
даване подкупъ.

Argumentum ad hominem, лат.
Аргументъ до човѣка, сир. аргу-
ментъ, който добива силата си
отъ положението на лицето, до
което се отправя.

Argumentum baculum, лат. Аргу-
ментъ въ образа на тояга; сир.
възвинъ къмъ силата, даване на-
мѣсто доказателство — бой.

Аргументъ, лат. Доводъ, доказа-
телство; основа, що се привожда
за да докаже нѣщо.

Аргументъ à contrario. Аргументъ,
които се извлича отъ противното
на опона, което се твърди.

Аргусъ, гръц. Баснословно чу-
довище, което имало сто очи. Въ
прѣмос с.м. неуморимъ, опитенъ
и строгъ надзорителъ.

Арда. Най-големий притокъ на
Марица, извира въ Родопите, близу
до връха Крушево; тече прѣзъ
една живописна долина до Одринъ,
дѣто се влива въ Марица отѣсно,
среща устието на Тунджа. Около
Арда сѫ живѣли едноврѣменниятъ
крѣвници кърджалии.

Ардаханъ. Градецъ въ турска
Армения, на сѣверъ отъ Карсъ,
отстѫпенъ на Русия въ 1878 год.

Неговото положение му дава стра-
тегическа важност. Битва на 25-и
априлъ 1877 между турцитѣ и
руси, които той пѣтъ не можахъ
да прѣземѣтъ града; тѣ го
прѣзехъ малко по-сетнѣ (на 7-и
май).

Ардракъ. Дѣржава въ Горна-Гви-
ния, васална на Яриба; стол.
Алада, отъ 10,000 до 15,000 ж.

Арена, лат. (соб. зн. пѣськъ).
Мѣсто въ римски амфитеатъ, на-
сипано съ пѣськъ; мѣсто за боре-
не, за надваряне.

Аренда, лат. Наемъ на земя,
или на прибирането нѣкой данъкъ;
платката, която се плаща
за това отъ наемателя.

Арендаторъ, срѣд.-в.-лат. Нае-
мателъ на чужда земя, на приби-
рането нѣкой данъкъ, като октрова,
кръвнина и др. т.

Ареометръ, гр. Оржие, което
служи да се опредѣлятътъстъта
на жидки тѣла, *жидкомѣръ*.

Ареопагъ, гр. (соб. зн. *Марсовъ
хълмъ*). Шлощадъ въ Атина, дѣто
се събиралъ въ старо време атин-
ски угловенъ съдъ, който съ-
стоялъ отъ 31 члена бивши ар-
хонти. Сега ареопагъ значи съ-
боръ на учени, на мѣдреци, на
дипломати.

Арестантъ. Арестувано лице.
Арестувамъ, лат. Запирамъ, за-
държамъ, зимамъ подъ стража.

Арестъ, срѣд.-вѣк.-лат. Зимане
подъ стража.

Аретино (*Петро*). Прочутъ ита-
лийски сатирикъ и поетъ; слава-
тата му починала съ скандализни
стихотворения; авторъ на нѣколко
комедии, една трагедия и др.
(1492—1557).

Аретуза. По баснословието, ним-
фа, която придружавала всѣкога
богиня Диана, когато богинята
ходила на ловъ. Аретуза страстно

прѣстъдвалъ богът на рѣка Алфей въ Пелопонесъ; Диана, за да ѝ избави отъ него, прѣобрѣрнала ѝ на изворъ. Тоя изворъ се намиралъ на островъ Ортигия, близу до Сиракуза (Сицилия).

Agent-comptant, фр. Въ търг. пари въ брой.

Аржанъ-плаке (argent-plaque), фр. Посребренъ (слѣдъ).

Аржентина (Република). Федерална република въ Южна Америка; 3,800,000 жит., 2,835,970 четв. килом., включително още не учредени на държави земи и Патагония. Стол. *Буенос-Айресъ.*

Арзруни (Тома). Арменски историкъ отъ IX-и вѣкъ, човѣкъ съ голѣма ученостъ; авторъ на една *история*, която подкача отъ първите Ноеви потомци и стига до година 388 слѣдъ Р. Х. Тоя трудъ се ѹбъни много по беспристрастието на автора му и по живостта на описанието.

Ариана. Дъщеря на Миноса Критски; тя дала Тезею нишката, съ помошта на която излѣзъл изъ лабиринта, откакъ убилъ миѳотавра. Оттука *Арианина нишка*, иѣщо, което пажеводи въ заплетена работа.

Арианизъмъ. Виж. *Арий.*

Арианца (Донъ Жуанъ). Испански поетъ и драматургъ; авторъ на *Патриотически пѣсни* (умр. 1837).

Ариенъ. Гръцки историкъ отъ II-и вѣкъ.

Ариергардъ, фр. Тилтътъ, най-задната частъ на една войска.

Ариета, итал. Ария съ живо темпо.

Арий. Александрийски пресвитъръ, начинател на арианизма, ересъ, която отричала божествеността на Словото (Христа). А., осъденъ на никейския съборъ и

заточенъ въ Илирия, добилъ благоволението на цариградския императоръ Константина, който го назначилъ Александрийски патриархъ; иъ той умръл внезапно, кога отивалъ да завземе поста си (280—336). Нѣколко источни императори държали Ариевата ересъ и прѣстъдвали вѣрните християне.

Арийско племе, арийски езици. Името арийско племе или арийска челядъ народа сега изобщо означава онова етнологическо отдѣление отъ човѣчество, което се нарича индо-европейско или индо-германско. Арийското племе състои отъ два клона, географически отдѣлени: источенъ и западенъ. Западниятъ клонъ обгръща жителетъ на Европа, съ исключение на турцитъ, угаритъ и финитъ; источниятъ обгръща жителетъ на Армения, на Персия, на Афганистанъ и на съверна Индия. Челядната свръска, която сѫществува между тия народи, се е доказала чрезъ езика. Между езиците *санскритски* (майката на сегашните индийски наречия въ Индия), *zendски* (езикътъ на староврѣменните персии), *гръцки* (който е още езикътъ на Гърция), *латински* (езикътъ на римляните, и майката на сегашните езици италиянски, французски, испански, португалски, румънски), *келтски* (пъкога езикътъ на голѣма част отъ Европа, сега ограниченъ въ Уелсъ и нѣкои части отъ Ирландия и Шотландия), *готически* (старат основа на тевтонските из германските езици — включително английски — и на скандинавските), и *словѣнски* (отъ което сѫ произлѣзли сегашните езици на разните словѣнски народи въ Европа) филологътъ сѫ откъли въ нашия вѣкъ такъви съ

население въ Африка, на западъ отъ Египетъ], които учили, че най-голѣмото добро за човѣка сѫ чувственитѣ удоволствия, умѣрявани отъ разума (IV-и вѣкъ прѣди Р. Х.).

Аристократизъмъ, гр. Привързаностъ къмъ господството на аристократитѣ.

Аристократически, гръц. Свойственъ на аристокрацията, който се отнася до аристокрацията.

Аристократъ, гр. Лице отъ аристокрацията.

Аристокрация, гр. 1) Най-високото съсловие въ монархическите държави; благороднитѣ, високороднитѣ. 2) Правление, въкоето върховната власть се намира въ ръцѣ на велможи, привилегированъ разредъ човѣци.

Аристотелево колело. Въ матем. кръгъ, който се движи по права линия.

Аристотелизътъ. Учение на Аристотеля, което се основава на понятия, недобити отъ опитъ.

Аристотель. Знаменитъ гръцки философъ, род. въ Стагира, Македония; единъ отъ най-забѣлжителнитѣ гени въ старо време, ученикъ на Платона, учителъ на Александра Велики, основателъ на училището на перипатиците въ Атина. А е писалъ по много прѣдмети: по естествената история, философията, риториката и др. Неговата логика е била законость на философията въ среднитѣ вѣкове (384—322 прѣди Р.Х.).

Аристофанъ. Знаменитъ гръцки комически поетъ (V-и вѣкъ прѣди Р. Х.).

Аритметикъ, гр. Наука за числата, или за сметане: *числителница*.

Аритметикъ, гр. Оня, който знае или прѣдава аритметика.

Аритметически, гр. Който се отнася до аритметиката.

Ариттометрия, гр. Гадание по числа.

Ариттометръ, гр. Сметална машина.

Ария, лат. Стихове отъ опера, които пѣ само единъ гласъ.

Арка, лат. Сводъ, кубе.

Аркада, лат. Името, което се дава на нѣколко арки, съединени на едно подножие.

Arcades ambo, лат. И двамата аркади (Виргилиево изражение за двама аркадски овчаре. Ще рече и двамата простаци).

Аркадий. Источенъ императоръ, синъ Теодосиевъ (395—403).

Аркадия, гр. Старогръцка страна въ Пелопонесъ, на която жителите се отличавали по простотата на нравите и живота. Въ прѣн. см. образъ на такъвъ живот и място, дѣто живѣхѣтъ така.

Аркадски, отъ *Аркадия*. Овчарски, селски, невиненъ.

Arcana coelestia, лат. Небесни тайни.

Arcana imperii, лат. Държавни тайни.

Арканасъ. Една отъ Съединениетѣ Държави въ Америка; 484000 ж.

Арканъ, или Юль. Синъ Енеевъ (*басносл.*).

Аркаадеи, лат. Миди отъ разреда на единаквомускулнитѣ; имать единакви черушки съ множество малки зѣбета въ ключалката.

Аркрайтъ. Английски механикъ, изобрѣтатель на единъ станъ или водна машина за предене памукъ — изобрѣтение, което било една голѣма крачка напрѣдъ отъ старовременния станъ (1722 — 1792).

Арктически, гр. Съверенъ, поляренъ; въ противоположностъ на *антарктически*.

стола на А. и основаът третата арменска династия — династията на *багратидитѣ*. Въ тѣхното царуване А. била благоденствена до XI-и вѣкъ, когато вътрѣшни раздори ослабили държавата; прѣзъ той вѣкъ гръцитѣ завоевали една частъ отъ кралиството, а турцитѣ и кюрцитѣ — останалата. Въ 1242 А. стана персидска областъ. Слѣдъ това западната ѹ частъ паднала въ ръцѣ на турския сultанъ, Селима II. — *Мала Армения* била независима до врѣмето на Тиграна Вилики, който ј прѣзъ около 70 прѣди Р. Х. Постепенно Мала А. стана римска областъ и при дѣлънето на римската империя се паднала на источната империя. Въ XI-и вѣкъ ти добила изново независимостта си; *Руменъ*, потомецъ на багратидитѣ, основаъ въ неї арменско кралиство. Неговите прѣемници распространили властта си надъ Кападокия и Киликия и играли важна роля въ кръстоносните походи. Руменовата династия царувала благоденствено до 1374, когато египетскиятъ сultанъ Шабанъ заробилъ последния царь Лъва VI изъ дома на лозиняновци, и турците край на това кралиство. Въ 1405 Мала А. минала подъ властта на тюркмените, и въ 1508 — на персияните, и слѣдъ това на турцитѣ. Нѣкои части отъ А. съ станаха въ нашата вѣкъ руско владѣніе. Опустошението, които докарали войните въ А. въ срѣдните вѣкове, и гонението на исляма противъ християнството, съ накарали арменцитѣ да се иселватъ изъ отечеството си. Ето защо намираме арменци распръснати по цѣла Азия и Европа. Въ Унгария, Трансильвания и Галиция ги прѣсмѣтатъ на 10,000 души. Тѣ съ

многобройни въ Мала-Азия и въ Цариградъ и околността му, дѣто има около 200,000. Забѣжително е, че дѣто и да се памиратъ арменци, въ Амстердамъ, Лембергъ, Венеция, Астраханъ, Москва, Цариградъ, Смирна, Мадрасъ, Калкута — книгопечатницата е отличителна черта на тѣхните селища. Арменската книжнина е цѣвтѣла между IV-и и XIV-и вѣкъ. Арменскиятъ езикъ си има своя си азбука, въведена отъ Meeropa въ 406.

Слѣдъ войната прѣзъ 1877—1878 между Русия и Турция, сultанътъ се задължи по Берлинския договоръ да направи въ А. реформи и оздрави за арменцитѣ бешечностъ отъ кюрди и черкезе, като прѣдприе да съобщава на европейските сили зетите мѣрки. Това постановление на договора, както и подобното за Македония, не се испълни. За тия реформи не ставаше вече и дума, когато въ 1893 мюслюманите извѣриха въ Сасунъ, Армения, ужасни кланета. Слѣдъ тоя съчъ, подобенъ на Баташкия, арменцитѣ започнаха едно политическо движение противъ турските си господари. Страната на измѣните арменци зе дипломатически Англия, на чело на други сили; ала само дипломацията не помогна и арменцитѣ, оставени на горчивата имъ сѫдба, страшно испатиха: около 100,000 арменци бidoхъ исклани въ разни градове, включително и Цариградъ; и втого то трепане арменци въ турската столица, прѣзъ 1896, надминаваща грозотия съ страхотите си: до 10,000 изброяваха тоя пътъ познатото число истребени арменци и слѣдъ три дни правителството издаде заповѣдъ да се спре вече трепането.

Ариенска цръква. Виж. *Григорианска цръква*.

Армили, лат. Астрономически инструментъ, който употребявали астрономите до Тихо Брахе, включително.

Армиларна сфера, лат. Уредъ, който показва нагледно движението на небесните тела. Състои се от тръкалаца.

Армистия, лат. Прѣмирие, спирале за опредѣлено време всѣко военно дѣйствие по спомогба между двѣ неприятелски страни.

Арина, фр. 1) Изобщо военниятъ сили въ една държава. 2) Отдѣлна частъ войска, която дѣйствува особено подъ началството на отдѣлъ началникъ.

Армстронгъ. (Джонъ). Шотландски поетъ (1709—1779).

Армстронгъ (Скър. *Уилямъ Дж.*). Английски механикъ, пръв употребилъ въ 1842 парата да произвежда електричество въ големо количество; той е и изобретателъ на единъ топъ, който носи неговото име, и който се пръвътъ отъ английската артилерия въ 1858. Род. въ 1810.

Аринътъ (Ауд. А. фонъ) 1) Германски драматургъ и романистъ (1781—1831).

Ариетъ (Албр. фонъ). Австр. историкъ, род. въ 1812.

Аринъ (Бетина фонъ). Германска писателка (1785—1852).

Арио. Рѣка въ Италия (Тоскана), минува покрай Флоренция и Пиза, и се влива въ Средиземно море, 220 килом.

Арио. Франц. богословъ и спицателъ, наричанъ *Велики Арио* (1612—1694).

Арнолъ. Франц. трагически поетъ и басноописецъ (1766—1834).

Аритъ. Германски народенъ поетъ (1769—1860).

Ароидей, лат. (отъ агат, прашникъ). Една челядъ растения отъ едноименодѣлнитѣ; вирѣхъ въ влажните гори на тропическите земи. Нѣкои отъ тѣхъ сѫ билки. Отъ тая челядъ е папурътъ.

Арокания. Земя въ южна Америка, на югъ отъ Чили.

Ароматическа, гр. Благовонецъ.

Ароматъ, гр. Благоухане, благование, хубава меризма; благовонна вещь.

Арорутъ, англ. (отъ aro, стрѣла; rutъ, корень). Единъ видъ нищесте, което се добива отъ дънера и коренетъ на южноамериканските растения *Marcata arundinacea* и *indica*.

Арсакъ. Основателъ на империята на партяните (255 прѣди Р. Х.) и на династията на *арсакидитѣ*, която царувала отъ 256 прѣди Р. Х. до 226 отъ нашата ера. Единъ клонъ отъ арсакидитѣ царувалъ много време въ Армения.

Арсеналъ, фр. Оружехранилище.

Арсениатъ, отъ *арсенъ*. Въ хим. соль, образувана отъ съединението на минеморна кислота съ една основа.

Арсений. Гърци патриархъ, натоваренъ отъ Ласкара II съ настойничеството надъ синовете му. А., въренъ на длъжността си, отложилъ отъ црквата похотителя на короната Михаила Паделолога; за това той билъ заточенъ на единъ островъ, дѣто и умръл (1273).

Арсений. Послѣдниятъ архиепископъ на Охридската цръква. Виж. *Охридски архиепископъ*.

Арсеникъ или **Арсенъ**, гръц. *Мишелъ* или *Мишелъ*.

сир. несъставно, тѣло, металъ съ черенъ и блескавъ шаръ, много крехкъ, та може да се чука на ситецъ прахъ. Той металъ е отровънъ; употребява се много ползвито въ лѣкарството.

Арсенопиритъ, гр. Минералъ, химически съставъ отъ арсенникъ, желѣзо и сѣра и много крехкъ. Кристализира се въ ромбическата система; срѣща се и въ набити дребнозърнести маси. Употребява се за добиване арсеника.

Артабанъ. Име на 4 парянски царе (отъ 216 прѣди до 226 слѣдъ Р. Х.), които се борили среща римляните. Римляните нѣколко пъти свалили отъ прѣстола А. III и той все сполучвашъ пакъ да си придобие прѣстола. А. III умр. въ 44 слѣдъ Р. Х.

Артаксерксъ. Име на нѣколко персидски царе: **Артаксерксъ I** (465—425 прѣди Р. Х.), билъ разбитъ отъ Кимона, и приелъ изгонения Темистокла, когото описашъ съ почети; — **Артаксерксъ II** (405—359 прѣди Р. Х.), наложилъ на спартанцѣ срамотенъ договоръ (387); — **Артаксерксъ III** (359—338 прѣди Р. Х.), завоевалъ Египетъ въ 345.

Артезиански кладенецъ, така нареченъ, защото такъвъ кладенецъ билъ ископанъ най-първо въ Артоа, Франция. Въ той видъ кладенци проврътватъ отвѣсно дупка въ земята до нѣкоя подземна скала, която има достатъчно вода да зацвърчи нагорѣ. Възможността да се добие вода така зависи отъ геологическото строение: въ Лондонъ единъ артезиански кладенецъ е 393 крака дълбокъ, въ Пеща — 3,100 крака.

Артелчикъ (рус. отъ *артель*, задруга, като на работници, които работятъ за обща сметка, на

войници, които живѣятъ заедно и д. т.). Комисаръ, обикновено редникъ, на рота, който прибира за неїхъ храната отъ предприимачъ, или и самъ прави покупки за неїхъ.

Артемида. Гръцкото име на Диана.

Артемовски Гулакъ (Петр. Петровичъ). Малоруски литераторъ, авторъ на *Панъ та Сабака*, и на прѣводи отъ Хорация, Гете и пр. (1791—1860).

Артениски заливъ. Рѣкавъ на Ионическо море, вдава се въ Гръция, съ гръцкия пристанищенъ градецъ *Арта* (4,000 жит.) на него.

Артериаленъ, гр. Който принадлежи на, или се съдѣржа въ, артерия: *arterialna кръвъ*.

Артериография, гр. Описание на артерии.

Артериология, гр. Ученіе за артерии.

Артериотомия, гр. Въ хирург. отваряне артерия.

Артеритисъ, гр. Въспаление на артерия.

Артерия, гр. Биѫща жила; жила, прѣз която тече кръвъ отъ срѣдцето къмъ нѣкоя част на тѣлото. Въ *прѣнос*. см. важно пътно съобщение.

Артикулъ, лат. Стока (отъ единъ видъ).

Артилерийски. Който се отнася до артилерия.

Артилеристъ. Служащъ въ артилерия, топчия.

Артилерия, срѣд.-вѣк., лат. 1) Всичките военни топове съ всичките имъ принадлежности въ една държава. 2) Войска, която дѣйствува съ топове. 3) Наука за огнестрѣлните оръжия.

Артистически, лат. Художественъ, искусенъ.

Артистъ-ка., лат. Художникъ, художница; лице, което се занимава съ иѣкое отъ изящнитѣ искустви.

Artium baccalaureus, лат. Бакалавъръ на искуствата. Най-високата титла, която се дава въ срѣдно учебно заведение.

Artium magister, лат. Магистръ на искуствата (професорска титла), която се дава отъ университетъ; обикновено се пише съкратено **A. M.**

Артритъ, артритисъ, гр. Въпаление на ставъ.

Артхаръ. Английски кралъ (VI вѣкъ). Историята му е пълна съ басни.

Артхаръ. Прѣсъдателъ на Съединенитетѣ Държави (1830—1886).

Арфа, лат. Музикаленъ инструментъ въ видъ на триъгълникъ, съ струни не еднакво дълги.

Архаизъмъ, гр. Дума останала и пазѣла вече изъ употребление; запр. *абие*, намѣсто тутакси; *воинъ*, намѣсто войникъ; *мя, тя ся*, намѣсто ме, те, се или ма, та, са; противоположното на архаизма е *неологизъмъ*.

Архантическъ, гр. Останъль, излѣзъль вече изъ употребление: *Архантически стилъ*.

Архангелскъ. Руски градъ на дѣнния брѣгъ на Двина, близу до устието ѹ въ Бѣло море; центръ на най-сѣверната губерния въ европейска Русия; 737 килом. на сѣв.-истокъ отъ С.-Петербургъ; 22,000 жит. Пристанището му, най-важното въ сѣверна Русия, е затворено отъ септември до юния.

Архангелъ (гръц. *архосъ*, началикъ; *ангелосъ*, ангель). Ангель отъ горенъ чинъ.

Арханско врѣме — отъ гръц. дума *архій*, начало — въ гр. с

врѣмето, въ което сѫ се образували най-ранните скали на земната кора, върху които сѫ се разтлали скалите на по-подирните епохи. Архейските скали, които се простираятъ около земното клѣбо, сѫ на по-вечето мяста скрити отъ напитъ очи. Въ Европа тѣ сѫ видими въ сѣв.-западна Шотландия, въ желѣзниятъ страни на Норвегия и Швеция, въ сѣв.-западна и сѣвер.-источна Русия до Бѣло море, въ Уралските планини и по-на югъ въ Подолия. Въ срѣдна Европа тѣ се явяватъ въ Алпите, въ Карпатските планини и въ Бавария и Чехия между Дунавъ и Елба. Въ Канада (Америка), дѣто е било възможно да се изучатъ, дебелината имъ е опрѣдѣлена на 30,000 крака; въ Европа за тѣхната точна дебелина едва ли можатъ да се правятъ догатки, нѣ вѣрва се, че тя е много хиляди крака. Тия скали сѫ главно кристални, съставени отъ гранитъ, сиенитъ, гнейсъ и други. Има и най-кои корави конгломерати и кварцови скали. Тѣ често съдѣржатъ и много руди: пирити, хематитъ, магнетитъ и др.

Въ архейските скали токо-речи нѣма слѣди отъ животъ. Потая причина архейската епоха се нарича и *азойческа*, безжизнена. Ала въ Канада се е открилъ единъ видъ варовитъ камень, който геолозите мислятъ, че е една коралоподобна окаменѣлостъ, станала отъ първаци (първични или първообразни животни) отъ класа кореноноги, най-прости видъ животъ у животните. Неговото органическо естество още не е доказано; нѣ такъ геолозите мислятъ за вѣроятно, че кореноногите сѫ съществували въ водите преди склоненето на архейското врѣме, и че

А. прѣминжъ изъ рѣцѣтъ на бирманцитъ въ рѣцѣтъ на англичанинѣтъ въ 1826.

Асансиоръ, фр. Двигателна машина. Употребява се за дигане и сваление товари и човѣци въ магазини, хотели, рудници, нѣкои частни къщи и др.

Асаръ-Хадонъ. Вавилонски царь, побѣдилъ Манасия и го отвель въ плѣнъ (707 — 668 прѣди Р. Х.) [Библ.].

Асасини, правото хашими. Милюманска секта въ Сирія и Персія, която, въ времето на кръстоносните походи, се прѣдавала на всѣкакви буйства и насилия подъ влиянието на хашими.

Асгериантъ, (отецъ *Вертанесъ*). Арменски мехатеристъ въ Венеция, който прѣвелъ на латински всичките книги, които съставляватъ литургията на арменската църква. Отъ него има прѣведені на арменски множество съчинения, като Ролиновата *Римска история* и др.; той е и авторъ на *Арменски вѣчнъ календарь* (Пари-градъ, 1720 — Венеция, 1810).

Асрдрубаль. Име на нѣколко карthagенски генерали, между другите на шурея и на брата Анибаловъ (III-и вѣкъ прѣди Р. Х.).

Асемъ-калеси. Градецъ въ Азиатска Турция, 180 килом. на югъ отъ Смирна, Айджински вилятъ, на Средиземно море. Хубави развалини отъ стар. гр. Jassos.

Ассесоръ, лат. Засѣдателъ, жюри (въ склонъ).

Асигновка, фр. 1) Пълномощна или писмена заповѣдь за отпушкане нѣщо. 2) Отреждане пари за една опрѣдѣлена целъ съ заповѣдь да се заплатятъ.

Асигнувамъ, фр. Отреждамъ, опрѣдѣлимъ за отпушкане пари или вещи.

Асиgурациa, лат. Обеспечение, застрахуване.

Асимилация, лат. Действието, по което едно органическо тѣло прѣвръща въ своя собственъ съставъ веществата, които добива отвѣтъ; усвояване, втѣлесяване.

Асимилирамъ, лат. Уподобявамъ, правя едно нѣщо подобно на друго, усвоявамъ, втѣлесявамъ: *чрезъ пищеварението ние асимилираме каквото ядемъ и приемъ*.

Асимилирамъ се, лат. Втѣлесявамъ се, уподобявамъ се.

Asinus ad lyram, лат. Осълъ на лирата; оттука неловко, несрѣчно, нѣлько.

Asinus asinum pricat. Латинска поговорка: осѣлътъ чеше осела. (Казва се за двѣ лица, които се възхваляватъ взаимно).

Асириецъ. Жителъ на Асирия; отъ тамъ и асирийски.

Асирия (наричана *Атура* по персидските клинообразни надписи и *Асурा* по мидийските) е била знаменита държава въ старо време и е имала за прѣдѣли на съв., Армения; на югъ, Сусiana и Вавилония; на истокъ Мидия; и на зап., споредъ един Тигър, нѣ точно водораздѣлътъ на Евфратъ, защото много асирийски развалини сѫ се намѣрили на западъ отъ Тигър. А. обема сегашния Кюрдистанъ, Мосулския вилятъ и др.

История. — Асирийцитъ прите-завали, че били най-старий народъ на земята. Ранната асирийска история е темна: Асирия била съставена отъ двѣ стари кралства: *ававилонското*, основано отъ Нимрода, къдѣ 2680 прѣди Р. Х., и *асирийското*, основано отъ Асур, синъ Симовъ, около сѫщото време. Напрѣдъ етнолозитъ считали асирийцитъ за народъ отъ арианското племе, ала сега изобщо се при-

познава, че тъ сѫ били клонъ отъ симитическата челядь народи, отъ които сѫ били сирийцитѣ, финикийцитѣ съ селищата имъ, евреи, и нововрѣменниятѣ араби.

За основател на асирийската империя се счита *Балс*, който съединилъ вавилонското и асирийското царство (1993), откакъ изгонилъ арабите, тогава господари на страната. Синъ му *Нинъ* (1968) распространилъ завоеванията си до Бантиана и съградилъ прочутъ градъ Ниневия (Виж. *тая дума*). Слѣдъ него *Семирамида*, съпружата му (1916), управлявала асирийцитѣ и расширила империята си до въ Етиопия и Ливия. Ней се дължихъ украшенията на Вавилонъ. (Виж. *тая дума*).

Семирамидините преемници сѫ почти всички непознати на историите до Сарданапала (759), съдѣць царь, който се занимавалъ само съ удоволствията си. Името на този царь се употребява като синонимъ за ония царе и князове, които, като че живѣхъ само за кефа си.

Ведесъ и Арбакъ, Сарданапалови боляре, събрали асирийската империя. Отъ неи се образували три царства: 1) царство на *мидианетѣ*, съ Арбака за царь; 2) царство на *ававилонянетѣ*, съ Ведеса за царь, и 3) царство на *хинанийцитѣ*, съ Фула или Сарданапала II за царь. Това постѣдното царство се съединило отъ Навоюласара съ вавилонското, и тази нова империя зела името *втора асирийска империя*. Тя траяла по-малко отъ единъ вѣкъ (625 – 538), и имала шестъ царе, отъ които най-известенити билъ Навуходоносоръ II, който прѣзъ *и съчинилъ Иерусалимъ* (606).

Въ царуването на Валтасара асирийската империя се завоевала отъ персидския царь Кира, въ VI-и вѣкъ (538).

Старини. — Раскопките направени отъ Бота и Леярда въ Месуъ, Хорасабадъ и Коюнджиъ, сѫ открили интересни работи: скулптурни произведения, надписи, сѫдове отъ слонова кость, отъ металъ, отъ стекло, отъ глина, и нѣколко палати и сгради. Палатите сѫ пълни съ изваянки, всичките покрити съ надписи, нѣкои отъ тѣхъ расчетени вече. Надписите по стила принадлежатъ една частъ на старо-асирийското, и една частъ на ново-асирийското царство. Една особеностъ на асирийската архитектура е отсѫтствието на колони и сводове. Много отъ живописните и извайнатите фигури представляватъ едно съмѣщеніе на части отъ човѣшко тѣло и части отъ тѣлото на нѣкое животно. Стѣните сѫ украсени съ релефи, които изобразяватъ подвигите на асирийските царе. Отъ релефите се учимъ малко и за частния животъ на асирийцитѣ: нѣколко представляватъ храненето добитъкъ, жени да ъздѣхтъ мулета и др.

Асирия. Единъ отъ Якововите синове, далъ името си на едно отъ 12-те израилски племена.

Асистентъ, лат. Помощникъ-лѣкаръ; замѣстникъ-професоръ.

Аснариди, гр. Единъ видъ глисте, които се въдѣхтъ въ червата.

Аскетизъмъ, гр. 1) отшелнически животъ, 2) учение за необходимостта да се умъртвява плътта.

Аскетика, гр. Една отъ практическите науки на православното богословие, която посочва срѣдствата да напрѣдва човѣкъ въ християнското благочестие, като се

ржководи, главно, по примърятъ на светците.

Аскетически, гр. Който се отнася до аскетизма, строгът.

Аскетъ, гр. Отшелникъ, пустинникъ, постникъ.

Асни, гр. (отъ *a*, безъ; *skia*, сънка). Жителе отъ гореция поясъ, дътъ слънчовитъ луци падатъ по пладнѣ отвѣсно.

Асклепиадъ. Гърци поетъ отъ VII-и вѣкъ, изобрѣтатель на *асклепиадовския стихъ*, който състои отъ два (малки) или три (големи) хореямба, прѣди които върви трохей или спондей, по който слѣдва ямбъ.

Асклепий, гр. (Отъ *Aсклепиас* или *Ескулапъ*, богъ на лѣкарството). Въ бот. единъ родъ растения съ лѣчебни свойства.

Асмодей, евр. Князътъ на демоните; злий духъ на илътската любовъ.

Асортиментъ, фр. 1) Сборъ отъ естоки, които вървиатъ наедно въ проданъ. 2) Отборъ.

Асоциация, лат. Дружество.

Асоциация на идей, ново-лат. (соб. зн. *сдружаване*, *сръска на идейтъ*). Въ философията: естествената сръска, която съществува между сходни и близки идеи и впечатления въ ума. По асоциация на идей всѣка идея въ ума се стреми да прѣдизвика съдружнитѣ съ неї идеи.

Асоциирамъ, ново-лат. Въ философията: мислѣкъ по асоциация на идей, сир., кога мислѣкъ за едно нещо, наумѣвамъ си неволно за други неща, които иматъ сръска или сходство съ него; примеръ: *нѣкои асоцииратъ бѫдженія адъ съ разгорещена пеци*.

Аспарухъ. Синъ Кубратовъ, основателъ на българското царство на Дунавъ. Подъ неговото прѣдво-

дителство, една ордия българе разбили гръцката войска и завоевали Мизия (623); отъ тогава тая земя добила името България. Виж. *България*.

Аспидъ, гр. Една много отрова змия. Въ *прѣн.* см. зътъ и хитръ човѣкъ.

Аспирантъ, фр. Кандидатъ, търсителъ.

Аспирация, лат. Ламтение, стремление.

Астарта. Финикийска богиня на блаженството. Тя означавала женската звѣзда на щастието, сир. планетата Венера. При поклонението на нея се вършили срамотни работи. Тя била второто божество на финикияните слѣдъ Ваала или Вила.

Астереометръ, гр. Звѣздомѣръ, уредъ, съ който опредѣляватъ изгрѣването и захождането на звѣздите.

Астероида, гр. Името на големо множество малки планети въ слънчовата система между Марса и Юпитера. До сегашния вѣкъ тѣ сѫ били неизвѣстни на астрономията. Въ първия денъ на този вѣкъ първата отъ тѣхъ открилъ Пиаци отъ Палермо, и неговата сполучка подбудила неговите събратии астрономи да търсятъ още планетки. До 1807 год. се открили още три; и нѣ понеже всичкитѣ търсения за нѣколко врѣме останахли безуспѣши, астрономите постепенно дошли до убѣждение, че нѣма вече планетки за откриване; ала въ 1845 Хенке открилъ пета планетка и това съживило надеждата за нови открития. Отъ тогава година не минува безъ да прибави на списъка нова планетка. Сега познатото число е 170. Тая забѣлѣжителна сполучка на астро-

номитъ въ нашо време се дължи на систематическия начинъ, по който тѣ сѫ изследвали зодияка и опредѣлили точно мястото и привидната голѣмина на всѣка звезда въ тоя поясъ. Поради това, присъствието на всѣко тѣло, което изкува прѣзъ зодияка изеднажи се открива. Величинитъ на тия небесни тѣла не сѫ точно опредѣлени; ала е вѣрно, че тѣ сѫ крайно малки въ сравнение дори съ Меркурий, най-малката отъ другите планети; прѣчникътъ на най-голѣмата астероида изобщо се извѣра да не е пѣ-вече отъ 725 килом., а пѣкъ пѣ-вечето отъ другите сѫ много пѣ-малки отъ нея.

Астероидътъ сѫ наречени по имената на староврѣмешнитѣ гръцко-римски богини: Церера, Палада, Веста, Юнона, Виргиния, Пандора и пр. и пр. . . .

Астиагъ. Мицийски царь, Киропътъ хѣдо (VI-и вѣкъ прѣди Р. Х.).

Астианакъ. Хекторовъ и Андromахинъ синъ.

Астма, гр. Задухъ (*болестъ*).

Астоңъ (*Луиза*). Германска спичателка, поборница за правата на жената;нейнитѣ пѣ-главни съчинения сѫ: *Лидия*, *Революцията и Контр-революцията* (1-та половина на XIX вѣкъ).

Астрабадъ. Персидски градъ; най-доброто и токо-речи единичкото пристанище на юженъ брѣгъ на Каспийско море; 15,000 жит.

Астраханъ. Руски градъ, въ единъ островъ на Волга, и близу до Каспийско море; центъ на едноименна губерния; 70,000 жит.; военно и търговско пристанище; стоварище на голѣма търговия между Русия, Персия и Азия. — А. е била столица на татарското ханство на Златната ор-

дия; Иванъ Василиевичъ го отнель отъ татарете въ 1554.

Астрея, гр. Баснословна богини на справедливостта, дъщеря на Зевса и Темида. Ти, по сказанието на гръците, живѣла на земята въ златния вѣкъ; ала въ же-лѣзния вѣкъ пороцитѣ и прѣстѫпленията на людетѣ ѝ принудили да се върне на небото.

Астролатръ, гр. Поклонникъ на звѣздитѣ.

Астрология, гр. (отъ *astron*, звѣзда; *logos*, дума). Мнima наука, наречена звѣздобойство, която се емчила да прѣдказва бѫдѫщето по наблюдаване звѣздитѣ.

Астрологъ, гр. Звѣздобоецъ или гадателъ, по звѣздитѣ.

Астрономия, гр. (отъ *astron*, звѣзда; *nomos*, законъ). Наука за небеснитѣ свѣтила. Отгута *астрономически*, който се отнася до астрономията.

Астрономъ, гр. Ученъ, който се занимава особено съ астрономията.

Астроскопъ, гр. Астрономически инструментъ, съ помощта на който звѣздитѣ и съзвѣздията се намират лесно на небото.

Астростатика, гр. Наука за равновѣсното и движението на звѣздитѣ, бурави съ прѣсмѣтване масата имъ и относителния имъ раздалечъ.

Асуиръ. Библейското име на персидския царь (Ксерксъ, споредъ едини: Дарий I или Даруксерксъ, споредъ други), който соженилъ за Естира.

Асуръ. Синъ Симонъ, на асирийското кралство. — *Библия*.
Асуси (Д'—). Французски поетъ (1604—1679).

Асфалтово езеро — море. Палестинското езеро, искарвали въ

Асфалтъ, гр. Минерална смола, крехка и съ черенъ или въсчеренъ шаръ и съ мазенъ блесъкъ. Топи се и гори кога се нагрѣе. Намира се по повърхнината и бръговетъ на Мрътво море, което за това се нарича и *Асфалтово*. Намира се и въ много части на Азия, Европа и Америка. Съ растопенъ асфалтъ засмоляватъ корабите, щипките на мостове, къщни покриви и др.

Асфинксия, гр. Задушване, слѣдъкоето често дохожда смърть.

Асцидии, (отъ гръц. *ασκός*, мѣхъ, мѣхъ). Единъ разредъ животни, отъ класа на туничнитъ, отъ вида на мекотѣлите.

Асѣнь I (Иванъ). Първий български царь на второто българско царство. Слѣдъ падането на българското царство, слѣдъ смъртта на царь Владислава, подъ византийската власть, двама брати Асѣнь и Петър [тѣ били отъ български коренъ и владѣли крѣпоститѣ на Търново и Трапезица, като феодали на гръц. императоръ], подигнали народа, и съ помощта на куманитъ, отхвърлили гръцкото иго, което тежало на България 167 години. Слѣдъ 9-годишно славно царуване, царь Асѣнь умрѣлъ въ двореца си въ Търново, прободенъ отъ болярина си Иванко, подученъ да стори това отъ гръцитѣ (1195).

Асѣнь II (Иванъ). Български царь, синъ на Асѣнь I, най-великий отъ Асѣновитѣ. Той отнель прѣстола отъ похитителя Борила и сполучилъ да уреди и расшири царството до размѣри, каквито то нѣмало нѣколко вѣка и каквито то отпослѣ и не достигнѣло. Отъ врѣмето на Самуила, сега пакъ българетъ се съединили подъ единъ скрептръ: българското царство

допирало до тритѣ морета: Адриатическо, Бѣло и Черно. Фрѣзитѣ (франкитѣ или латинцитѣ) удържали само Цариградъ. При Клокотница, близу при Пловдивъ, А. II разбилъ епиритѣ и заробилъ царя имъ (Виж. *Епиръ*) и два пъти наказвалъ маджаретъ. Въ него-вото царуване се и припознала тържествено независимостта на *Българската патриаршия* отъ византийския патриархъ Германа, съ съгласието и на другите патриарси (1218—1241).

Асѣнь (К.). Виж. *Нѣманичъ*.

Асѣнь III (Иванъ). Нѣкой си Иванъ, отъ далечъ сроденъ съ Асѣновци, когото византийски императоръ Палеологъ I оженилъ за дъщеря си Ирина и испратилъ съ византийска войска въ България за български царь въ врѣмето когато царувалъ Ивайло, не-приятель на византийцитѣ. Той намѣрилъ случай да влѣзе въ Търново, нѣ Ивайло скоро го на-каралъ да бѣга въ Цариградъ.

Асѣнь IV. Български царь, синъ на Ивана Александра, който, при дѣленето на царството, добилъ Прѣславъ съ околноститѣ. И той сподѣлилъ участъта на братята си: турцитѣ прѣзели земята му.

Атавизмъ, лат. (отъ *атавусъ*, дѣда). Законътъ на тѣлесната и душевната наследственостъ, по който людѣтъ клонѣтъ да се врѣщатъ къмъ първобитния си типъ. По тоя законъ внукътъ поб-прилича на дѣда си и прѣдѣда си, отколкото на баща си.

Атака, фр. Внезапно и бѣрзо нападение на неприятеля.

Атакамитъ. Минералъ, който се срѣща въ Атака, южно-американска пустиня.

Атакувамъ, атакирамъ, фр. Нападамъ неприятель.

Атербомсъ (Д. А.). Шведски поетъ, професоръ на философията (1790 — 1855).

Атестатъ, лат. Свидѣтелство или удостовѣрение, дадено писмено.

Атика. Една отъ държавиците на Стара-Гръция или Елада, съ Столица *Атина*. Виж. *Атина*.

Атила. Кралъ на хуните; победителъ на византийските и римските войски, чиято власть за късо време се простирала отъ Китай до Галия. Цариградъ не падналъ въ ръцете му единствено благодарение на своите укрепления и на невѣжеството на неприятеля въ обсадното искуство. Римъ се избавилъ отъ съсипване само чрезъ посрѣдничеството на папа Левъ I, който посѣтилъ страшния варваринъ и измолилъ милостта му. А. билъ побѣденъ при Шалонъ (Франция) отъ римския генералъ Асения ивестготския кралъ Теодорика и сина му Торисмонда. Ако трѣба да се вѣрва на старите историци, тая битва е била най-кру泻опролитната въ Европа; защото, споредъ тѣхъ, не бѣ-малко отъ 250,000 или 300,000 убити останали на бойното поле. А. се оттеглилъ на бѣговете на Дунавъ, дѣто умрѣлъ (453). Името на А., който самъ наричалъ себеси *Бичъ Божи* и се хвалилъ, че дѣто е стѫпилъ неговия конъ трѣва не никне, е станжало пословично за страшенъ разорителъ и опустошителъ.

Атина, гр. Баснословна богиня на мѫдростта и изящните изкуства, покровителка на гр. Атина.

Атина. Столица на сегашното кралство Гръция, близу при Егински заливъ; има за пристанище Пирея; 114,000 жит. Обширна търговия.

История. — А. била въ старо време знаменитъ градъ и столица на Атика. По общеприетото прѣдание, тя била основана около 1550 год. прѣди Р. Х. отъ една дружина египетски прѣселенци, на които водителъ билъ Кекропъ; затова и пръвото ѝ име било Кекропия. Кекропия посль се нарекла Атина, по името на богиня Минерва (*Атина*). Тезей се има за основателъ на атинската държава, защото той съединилъ подъ едно правителство градовете и селата около Атина, населени отъ пелазги и ионийци. Забѣлѣжителъ отъ царетъ слѣдъ него е *Менестей*, който погинулъ въ обсадата на Троя; и послѣдният царь на атинската държава билъ *Кодра*, който се пожертвувалъ своеволно въ една битва съ дорийците за да спаси отечеството си (1132 прѣди Р. Х.). Слѣдъ Кодра, учредила се република, която испърво била олигархическа и която управлявали архонти. (Виж. *Архонтъ*). По едно време се уѣстила потреба отъ нови закони и Драконъ изработилъ нещо способимо строги закони, та държавата испаднала въ анархия. Тогава поискали закони Солону и той мѣдръ законовѣдецъ въвѣръ въ управлението наѣко демократически реформи (594 прѣди Р. Х.), които по-сетне уѣзвѣрштували Клистенъ (510 прѣди Р. Х.). Клистену се приписва наредбата *острацизъмъ*. Въ 490 прѣди Р. Х. Дарий Истаспъ, персидски царь, нагънва Гръция съ единъ милионъ войска; Милтиадъ го разбива въ Маратонските полета; въ 480 г. Ксерксъ прѣминува изново Хелеспонтъ съ бѣстрашина войска, завладѣва Атика и съсипва Атина; на Темистокъ го разбива при *Саламинъ*, и онъ, който караль да

и изгуби сърце на паретъ, един
друг съм заслужил за да по-
бие и изпълнили си (480).

На това време А. започнала
първата война на Гърция. Слав-
ните войници на южните породи
изпълниха между гръцките вой-
ни и пристига на Александър Ве-
лики (336) е билъ най-
често възникава история.
Същевременно, съществува на земята
известие за А., прилага при
други в пропагандата и трето —
Парис, и употребява името съществото
и то не имене: Аристидъ, съ спро-
тивеността на еднокупни добрие
за всички гърци; Бионът, Мал-
тийският синъ, се показва досто-
ен за битка си и покорява по-
известният остров сът войските на
турците, но скъпата пръме ре-
зултативно изпраща на всички стра-
ни покорени, които увеличават
известията си и ведната тър-
пеника. Всички гърци държа-
щи пропагандата ведната леге-
нина. Поруките наследства Кимона
и управлението на работите на А.
пога до пръца на величеството и
убийството си. Ти видъм да се
изложиши паметници, чието раз-
положение ще възбуди удивле-
нието: Паргеминъ или Минер-
вийски храмъ, украсен със из-
ложението на Фидий; колонадите,
които водят във Партиенона; Тес-
нейският храмъ, възлигнат кога се
върнати във Атина бренниятъ о-
строви на героя Тезея, и на който
безобразниятъ статуи още иматъ
изумителна красота, и съставля-
ватъ украсението на Британския
музей въ Лондонъ; Одеонът, дълъг
ставали състезания по музиката;
прочутите градини на академията
на Лицея А., споредъ Ди-
она Хрисостома, била 200 стадии

(37 килом.) обхващаща въ из-
ми 21,000 свободни граждани,
10,000 другояки и 40,000 ро-
бо. Ала демократическата властъ
се изродила изъ тирания, та из-
ползвала групата държавата, съ спор-
тивните си членъ, направили про-
тивъ А. сълъжъ. Така избухнала
Пелопонеската война, тя лежа
война, която траяла 27 години.
А., пръвът отъ спартанците (481),
поддадиша тъкъ че на 30 ти-
ране; иль и изъ тая епоха тя една
на чоло на Гърция съ великиятъ
писателъ, който произвежда: Ту-
хиадата, Елевфина, Аристофана,
Есхинъ, Демостена и толкова други
славни писатели. Истинъ а, че
Траскинъ изглежда тиранинъ и А.
започва пакъ свободно, иль за
малко време. Единъ страненъ и-
нженеръ, Филипъ Македонски, се-
га се явява на съверъ А., прославен
отъ Демостена и храбро бран-
енъ отъ Фоконъ, направилъ се
борила среща Филипъ; съдътъ бит-
вата при Херонея (338 преди Р.
Х.), та изгубена всъка политическа
сила. Поробена и б-сетиъ отъ рим-
ляните (146 преди Р. Х.), тя упа-
зва само книжовната си слава:
най-най училница били още зна-
менити въ IV-и вѣкъ на нашата
ера и Юлианъ ходиъ тамъ да
тръси преданията за Платонов-
ската философия. Самитъ готи се
отдалечили отъ А. отъ уважение
къмъ старата и слава. Въ време
на 4-та кръстоносна война А. ста-
нчала столица на едно херцогство,
което принадлежало пъстро на
Отона де-ла-Рош; съдътъ няколко
време то минуло въ ръците на
Флорентински господари, когато
станчло велико херцогство. Така
държава се съчинила отъ Муха-
меда II, който накараъ да уду-
шатъ последния велики херцогъ,

Аукционъ, лат. Публиченъ търгъ, мезать.

Aurea mediocritas, лат. Златната сръдина; сир., нѣщо, което не отива до крайностъ, а е посрѣда, е златно.

Аурипигментъ, (отъ лат. *aureum*, злато; *pigmentum*, вапсант). Минералъ, химически съставенъ отъ арсеникъ (61%) и сѣра. Кристализира се въ ромбическата система, ала обикновено се срѣща въ бобовидни маси. Шарътъ и чертата му сѫ лимонено-жълти, и има мазенъ блескъ. Той е мекъ, на тънки листа, гъвкавъ и полу-прозраченъ. Намира се въ Европа въ Унгария, Румъния и др. Употребъбива се за добиване арсеникъ.

Ауристъ, лат. Сѫщото, каквото е авристъ.

Auri sacra fames, лат. Проклетата жаждъ за злато.

Аускултация, лат. Ислушване признания на болестъ.

Аустерлицъ. Село въ Моравия, 30 километра отъ Бърно, на Литава, съ 3,800 жит., знаменито като мястопроисшествие на Бонопартовата победа надъ съединените сили на Австрия и Русия, подъ команда на тѣхните императори. За това и тая битва понѣкога се нарича «битвата на тримата императори». Слѣдъ прѣдаването на Мака, въ Улмъ, и окюпирането отъ французи на Вѣна безъ съпротивление, станала тая битва. Французи имали 80,000 души и съединените войски — 84,000. Битвата почнала утринта на 20-и ноември 1805. Кждѣ края на сражението лѣвото крило на съюзниците много пострадало, та се опитало да се спаси като прѣмине едно замръзнато езеро; нѣ Наполеонъ заповѣдалъ на артилерията да

стрѣля възъ леда, който се счупилъ и около 2,000 погиняли въ водата. Споредъ Алискана, съюзниците изгубили, освѣнь 40 знамена и 120 топа, 30,000 убити, ранени и пленени, и французи — 12,000 души. Слѣдъ тая битва станжало прѣмирье, на което условията диктувалъ Наполеонъ, и наскоро, на 14-и декември, се сключилъ Пресбургскиятъ договоръ. Отъ всичките Наполеонови победи, ни една не кръжи неговата паметъ съ по-славно и по-легендарно обаяние; за това и често Наполеона наричатъ *Аустерлицкиятъ победителъ*. За Наполеона и войската му тая победа останала за всѣкога едно отъ тѣхните най-хубави въспоминания. Нѣколко минути прѣди битвата на р. Москва, сънцето се показало въ всички си блескъ. «Войници», извикалъ Наполеонъ, «това е аустерлицкото сънце». И тия думи електризирали пълчищата му.

Aut amat, aut odit mulier. Лат. поговорка: жена или люби, или мрази.

Aut insanit homo, aut versus facit. Лат. поговорка: човѣкъ е или лудъ, или пѣкъ слага стихове.

Aut Caesar, aut nullis, лат. Цезарь или никой.

Авто-да-фе, испан. (Соб. зн. *подвигъ на брата*). Наказание за прѣстъпление противъ брата, измислено отъ католиците, и което състояло въ тържествено изгаряне на осуждени отъ инквизицията да се изгорятъ живи. Въ *прѣнос*. см. погубване съ огънъ.

Аутопсия. Виж. *Автопсия*.

Авторизирамъ. Виж. *Авторизирамъ*.

Афганистанъ. Планинска страна въ срѣдна Азия; 4,100,000 жит., 721,664 четв. килом.; между Хин-

достанъ и Персия; стол. *Кабулъ*; гд. гр. *Хератъ*. (Жит. *афганецъ*; оттука и *афгански*). Афганците съ народъ отъ иранското племе, и сунитски мюхамедане. Афганският езикъ е сроденъ съ персидския, и афганската книжнина е подражание на персидската.

Афектация, лат. Пристореностъ, приструвка.

Афектирамъ (шари), фр. Отреждамъ пари за особена целъ.

Афелия, гр. Най-далечното расстояние на една планета отъ слънцето.

Афера, фр. Търговско дѣло; прѣприятие, започнужто отъ нѣкого съ цѣль да извлѣче за себеси ноза. Оттука *Аферистъ*, който се занимава съ такъви дѣла.

Афионъ, тур. Сжищото, каквото е опиумъ.

Афионъ-кара-хисаръ. Градъ въ азиатска Турция (Мала-Азия), 290 килом. на истокъ отъ Смирна; 40,000 жит.

Афиширамъ, фр. 1) Обявявамъ чрезъ афиши; разгласявамъ. 2) Изваждамъ нѣщо на показъ.

Афишъ, фр. Напечатано или ръкописно обявление, което се обнародва като се постави на видно място въ улиците. Отъ тоя видъ сѫ обявленията, които се хвъщатъ на зидове или показватъ на дъски.

A fond, фр. До дъното; съвсемъ, състинно.

Афония, гр. Безгласие, беззвучие (изгубване на гласа).

Афоресвамъ, гр. Отлъчвамъ отъ църква, прогонвамъ.

Афоризмо, гр. Отлъчение, прогоние (отъ църква).

Афоризътъ, гр. Кратко изречение. Оттука *абористически*, кратъкъ и поучителенъ.

А *fortiori*, лат. Още по-вече, толкова по-вече.

A friend in need is a friend indeed. Англ. пословица: истински приятель е приятель въ нужда.

Афреска. Живописство съ водни бои съ лѣпило върху мокри прѣсни стѣни.

Африка. Една отъ петъте части на свѣта, З пъти по-голѣма отъ Европа (близу 30,000,000 чет. килом.). Пространенъ полуостровъ, скаченъ съ Азия чрезъ Суезки проливъ; 200,000 жит. Африка има важни планини *Атласъ* и голѣмото *Фезанско плато*, двѣ голѣми пустини *Сахара* и *Калахари*, грамадни езера *Чадъ*, *Укеруе* и др. и голѣми реки *Нилъ*, *Нигеръ*, *Конго* и *Замбеза*, които поясътъ плодородни земи. Разните ѹ държави сѫ посочени всѣка на реда си. Жит. *африканецъ*; оттука и *африкански*. — Главни изгѣдователе на Африка сѫ Ливингстонъ, Камеронъ, Станли, Нащигаль, Бартъ, Браца.

Африкански западъ. Французско владѣніе въ Африка; глав. гр. *Брацевилъ* на Конго.

Африцитъ, гр. (отъ *афросъ*, пѣна). Минералъ отъ вида на шиорла, който се пѣни подъ златарското духалце.

Афродизиакъ, гр. Среѣства, които възбуждатъ половата похотъ.

Афродизиография, гр. Описание удоволствията на любовната.

Афродита, гр. (соб. зн. *излѣзла отъ пѣна*). Грѣцкото име на Венера, баснословната богиня на красотата, която се родила отъ морска пѣна.

Афродитъ, гр. Минералъ, известенъ и съ германското име *миршолъ*. И двѣтѣ названия значатъ морска пѣна. Той е една хубава бѣла, възсива или жълт-

никава глина, иб-лека отъ водата, и по химическия си съставъ е магнезия съ кремно-земъ и вода. Намира се въ Мала Азия (Ески-Шехирска околност), Гръция, Испания. Употребява се за правене хубави лули и цигарета, които варятъ въ маслинено масло или въсъкъ и пекътъ.

Афронтъ, фр. Обида, оскъбление, докачение.

Афръ. Парижки архиепископъ, убитъ на барикадите, презъ юнскитъ дни въ 1848, когато се мъчилъ да спре кръвоизливъ.

Affaire d'amour, фр. Любовна работа.

Affaire d'honneur, фр. Въпросъ за честь.

Affirmatim, лат. Утвърдително.

Ахаавъ. Царь на 10-тъ израилеви племена, синъ Амриевъ, извѣстенъ по нечестието си (907—888 прѣди Р. Х.) [Библ.]

Ахагаръ. Планинска страна въ средна Сахара, малко истѣдана. Жителетъ ѝ сѫ туарегитъ, люде отъ берберското племе.

Ахазъ. Иудинъ царь; царувалъ отъ 737 до 723 прѣди Р. Хр. [Библ.].

Ахая. Часть отъ стара Гръция, въ съверни Пелопонезъ, по-напрѣдъ наречана Египатъ (морска). Ахейцитъ различали много отъ другите гръцки племена. Жестокостта на царя имъ Гигеса станала причина да се унищожи монархическата власт. Дванадесет ахейски градове образували тогава една конфедерация; и тѣ се подчинили отъ македонскитѣ царе, прѣемници на Александра Велики. Въ 281 прѣди Р. Х. ахейцитъ, като изгонили тиранетъ, направили изново единъ прочутъ съюзъ, въ който поб-сетиѣ влязли други гръцки народи и

който станжалъ въ течение на 135 години страшенъ. Той съюзъ се борилъ отлично съ римлянетѣ за независимостта на Гръция, иъ консулъ Мумий му дошелъ до-оки, 146 година прѣди Р. Х.—А. е областъ отъ сегашна Гръция, съ глав. гр. *Патрасъ*.

Ахемениди. Персидска династия, отъ Кира до Дария III (560—330 прѣди Р. Х.).

Ахенбахъ (Андреасъ). Германски живописецъ пейзажистъ; творецъ на картините *Морски изгледъ отъ морски фенеръ, Буря близу до Остенде*, и проч. Роденъ въ Касель въ 1815 год.

Ахеронъ. Рѣка въ адъ по понятията на старите гръци. Понтич. пъкълътъ, смъртъта.

Ахилъ или Ахилестъ. По сказанията, синъ на тесалийския краль Пелея и богинята на морето Тетида; най-известенъ отъ гръцките герои обесмъртени отъ Омира въ Илиадата. Той убилъ Хектора въ обсадата на Троя, а пъкъ него убилъ Паризъ, и той герой на троянската война, като го наришилъ съ стрѣла въ петата. Името Ахилъ е останало въ всичките езици олицетворение на юнчество и неустрашимостта. Други черти отъ живота му често се споменаватъ въ книжнината, каквито сѫ: *Ахилъ потопенъ въ Стиксъ* отъ майка си Тетида за да го направи ненаранимъ; *Ахиловата пета*, единствената част отъ тѣлото му, въ която могълъ да се нарави; *Ахилъ оттегленъ въ шатъра си*, поради една распрай съ Агамемнона; *прѣлърня за Ахиловитѣ оръжия*, загатка за распратя, която се подигнжла между Аякс и Одисея, стѣдъ Ахиловата смърть.

Ахия. Пророкъ въ времето на Соломона и Иеровоама (Библ.).

Ахмедъ. Име на 3 турски султани: *Ахмедъ I*, 14-и султанъ, наследилъ баща си Мохамеда III въ 1603, на 15 години. Той отбранилъ унгаритѣ отъ германския императоръ Рудолфа II, и тъ биля злочестъ въ войната си съ персийския кралъ Абаса I; персияните му отпели нѣколко области въ Азия. Той умр. въ 1617, на 28 години. Въ неговото царуване холандците възвели въ Турция употребението на тютюна; — *Ахмедъ II*, 21-и султанъ, наследилъ брата си Сюлеймана III въ 1691, умр. въ 1695, на 52 години. Той оставилъ грахата на управлението на везиръ си Кюпрюлю, който изгубилъ битката при Саланкеменъ среща австрийците, унгарците, Полна и Венеция. Въ царуването на този султанъ венецианците прѣзели остронъ Хио и опустошили крайбрежията на Ейо море; — *Ахмедъ III*, 25-и султанъ, наследилъ брата си Мустафа II въ 1703; той дадъ прибѣжище на Карла XII, съѣдъ битката при Полтава. Въ 1711 той разбилъ Петра Великия на Прутъ, та му наложилъ Фалкенсенския договоръ, който му отстъпилъ Азовъ (градъ на Азовско море) и земъ назадъ Морея отъ венецианците; и тъ биля побѣденъ отъ князъ Евгений при Петерварденъ (1716) и изгубилъ Ейградъ (1717). Пасаревицкиятъ договоръ се сключилъ тогава между Турция, Венеция и Австрия (виж *Пасаревицки договоръ*). А. III ималъ нѣколко несполуки среща персияните, и тъ билъ сваленъ отъ прѣстола отъ еничарете въ 1730; той умр. въ затвора въ 1736, на 74 години. Въ неговото царуване се отворила първата печатница въ Цариградъ.

Ахмедъ Вефиксъ паша. Турски държавникъ и ученъ, казовать отъ българско происхождение, роденъ въ Цариградъ, прѣдѣдатель на Митхадъ-пашовия парламентъ въ Турция. Той отвори първата сесия на парламента на 7-и марта 1877, следъ като изслуша тронното слово, произнесено отъ султана лично. А. В. п., въспитанъ въ Паризъ, говореше и пишеше добре французски и знаеше и латински и гръцки. Той биля прочутъ по изящните си турски прѣводи на Ляфонтеновите басни, Молиеровите комедии, Фенелоновия Телемахъ и др. По едно време А. В. п. билъ посланикъ въ Франция (1860) и много години пѣ-сетиъ биля брусенски валия и мюстешаръ на великия везиръ (1818—1844).

Ахмедъ Мидхатъ ефенди. Съвременецъ турски писателъ и публицистъ, авторъ на романи, драми, комедии, критики, философски студии, политически и обществени статии и основателъ на цариградския вѣстник *Терджумани Хакикатъ* (Тълкователъ на Истината), чрезъ който се запознахъ турците съ Европа. А. М. е. работи на турското книжовно поле отъ 30 — 40 години.

Ахолия, гр. Нѣмане жълъчка (медиц.).

Ахроматически, гр. (отъ *a*, не, безъ; *хрома*, шаръ, боя). Безшаренъ, чистъ: *ахроматическо стъкло*, стъкло чрезъ което прѣдметътъ се вижда безъ примѣсъ отъ външни шарове.

Ахроматопсия, гр. Болестъ на очите, при която тѣ не могатъ да различаватъ шаровете.

Ахрониически, гр. Въ астр. Безврѣмененъ (изгрѣване на звездъ при захождане на слънцето,

захождане на звѣзда при изгрѣване на слънцето.

Ахтоподъ. Сѫщото, каквото е октаподъ.

A huis clos, фр. Дверемъ затворени, при затворени врата, сир. тайно (за събраніе).

Ахъ-челебиска каза. Каза въ гюмюлджински санджакъ, одрински вилаетъ, съпрѣдѣлна съ нашата рупчоска околия. Центръ на управл. *Пашмакли*, село съ около 2,000 жит. българе християне и помаци, и 8 километра отъ Ешекъ-кулаа, планинската верига, която е прѣдѣлъ между Турция и България. Най-голѣмото село въ тая каза е *Устово*, чисто българско христинско село (съ 8,000 жит.), което въ врѣмето на нашото възраждане е играло важна роля въ казата. То първо направило българско училище, и се повдигнало среца гръцкото духовенство. Отъ другите села на казата най-забѣлѣтелни сѫ *Долно* и *Горно Райково*, двѣ села раздѣлени съ рѣка съ-по 300 кмци; Долно Р. е населено само съ християне българе, а въ Горно Р. има и малко помаци.

Ацеталь, лат. Жидкость, която седобива отъ окисление на алкохола.

Ацетати, лат. Оцетно-кислени соли (хим.).

Ацетиленъ, лат. Вещество, което се намира въ освѣтителния газъ и състои отъ въглеродъ и водородъ.

Ацетилъ, лат.-гр. Радикалътъ на оцетната кислота (хим.).

Ацтеки. Сѫщото, каквото е азтеки. Виж. и *Гватимоинъ*.

A chaque saint sa chandelle. Франц. пословица: на всѣки светецъ свѣнцата му; сир., гледай да благорасположишъ всѣкого къмъ себеси.

Ашантъ. Негрско кралство въ съверна Гвинея, планинска страна; 3,000,000 жит. Ашанцитъ продаватъ на европейцитъ златенъ прахъ, слонова кость, финиково масло и пр. Тъ сѫ воинствени. Стол. *Кумаси*.

Ашемъ или Ачинъ. Държавица въ съверната част на Суматра; единственото кралство, което всѣкога е противостояло на холандци; прост. около 16,500 чет. килом.; населението до 300,000 жит. Коралиъ, камфора, пиперъ, памукъ, оризъ сѫ главнитъ произведения. Колкото има вѣроисповѣданіе е мюхамеданско. Жителетъ сѫ раздѣлени на три колъна; иль вѣрва се, че всичкитъ сѫ отъ племето на йатайтъ. Човѣкоядно племе. Султанътъ е само по име върховънъ господарь; властьта е въ раждѣтъ на шестъ наследствени господари. Стол. **Ашемъ** или **Ачинъ** съ 45,000 жит. Пристанище на Индийски океанъ.

Ашодъ I Велики. Прѣвъ арменски царь отъ династията на багратидитъ. Възвишенъ въ 859 на чина управителъ на Армения, отъ Багдатския халифъ, той сполучилъ да измоли отъ халифа, чрѣзъ арменскитъ сатрапи, да го назначи царь. Той направилъ голѣми услуги на отечеството си, и умрълъ кога се връщаъ отъ Цариградъ, дѣто билъ ходилъ да поздрави Лъва Философа по случай на външествието му на прѣстола (890). — **Ашодъ II**, нареченъ *Желѣзни* (914—927). — **Ашодъ III**, нареченъ *Милосердни*, коронисанъ царь на щѣла Армения (ум. 977).

Аюбити, сир. *Новови чада*. Мюслюманска династия, която царувала надъ Египетъ, Арабия, Сирия и Месопотамия. Тя била ос-

нована въ 1711 надъ развалините на фатимитския халифатъ въ Египетъ отъ Саладина (виж. *Саладинъ*), синъ Аюбовъ; тя образуvalа 4 клона: египетский, 1171—1254; той билъ измѣстенъ отъ мамелюките (виж. *Мамелюки*); имененский 1173—1229; дамаский, 1174—1258, халенский, 1183—1260. Татаретъ съсипали последните двѣ династии. Аюбитската династия пустнила вѣтви въ Хама (Сирия), въ Хедать (Месопотамия) и др.

Аяксъ. Име на двама гръцки герои въ обсадата на Троя: 1) **Аяксъ**, синъ на Теламона егински краль, победенъ отъ Одисея въ распратата имъ за Ахилловите оржжии (виж. *Ахилъ*). Едно обстоятелство въ живота му често се споменува отъ споджетель, и то е това. Еднашъ едно попечително божество на Троя, като обгържало въ облакъ дѣтѣ войски, за да благоприятствува на троянците да избѣгнатъ, той извикалъ: «*Велики Боже! сарми ни видѣли наата, па се бий*» (виж. *Опахия*).

среща насъ»;—2) **Аяксъ**, синъ на Ойлея, локрийски краль; прѣтърпѣлъ корабокрушение на връщане отъ Троянската обсада; намѣрилъ достъпъ до една канара, отъ дѣто заплашвалъ небото: билъ погълнатъ отъ вълните; за това обстоятелство се загатва, че *Аяксъ заплашва божеството*.

Аянѣ или санджакъ-бееве. Съ това име се наричали слѣдъ дохаждането на турците до срѣдата на миннѣя вѣкъ управителѣ на *Румелийския беглербезликъ*, който обхващалъ всичкия Балкански полуостровъ, освѣти Босна. Аянетѣ (помощници) били на брой 26-ма, и нѣкои отъ тѣхъ, както въ Шкодра, Скопие, Т. Пазарджикъ и др. били *наследствени*, полузвави-сими. Началниците, подъ вѣдомството на аянетѣ, били голѣмитѣ спахии «сиаметлии», на брой около хиляда, и «тимарлии» малкиѣ спахии, на брой около осемъ хиляди души изъ цѣла Румелия (виж. *Опахия*).

Б.

В., лат. Химический знакъ на бора (богасиум).

Ва., лат. Химический знакъ на бария (багуумъ).

Ваалбекъ. Село (2,000 жит.) въ азиатска Турция, на мѣстото на стария градъ Илиополь (сирински), 65 килом. на сѣв.-зап. отъ Дамаскъ. Новото му име значи градъ на Ваала или бога на слънцето, както старото му име—градъ на слънцето. Развалините на този славенъ градъ въ гръцко и въ римско време, особено остатките отъ храма посветенъ на слънцето, божеството на Сирия,

онце свидѣтелствуватъ за неговото величие.

Баба. Планински връхъ на сѣв.-западъ отъ Златица, 1,795 метра надъ морското равнище.

Баба. Забѣлѣжителенъ връхъ на Пиринъ-планина, надъ градъ Неврокопъ.

Баба, рус. Воененъ терминъ: то-тмакъ, съ който се набиватъ сваѣтъ.

Баба. Ность въ Мала Азия, най-западната точка на цѣлия азиатски материикъ; на истокъ е единъ едноимененъ градъ, малко търговско пристанище на Бѣло море; 4,000 жит.

Ваба-дза. Градъ (10,000 жит.) въ поддумъжнска Добруджа, 130 килом. на юго-истокъ отъ Силистра, до едноименната му планина и близу до езеро Розенъ: искарва много солена риба. Той градъ е билъ основанъ и населенъ съ татаре отъ Баязида I.

Ваба-ески. Градецъ въ Одринско, станция на желѣзницата.

Бабелт.-Майдебъ. Протокъ между Арабия и Африка, съединява Червено море съ Аденски заливъ.

Бабинъ-носъ. Единъ отъ връховетъ на Връшачука, источна погранична планина на Сърбия, високъ надъ морското равнище 1,123 метра. Отъ той връхъ се вижда обширень изгледъ на България и Влашко.

Бабируса, малайск. Млъкочитащъ животно отъ разреда на многокопитнитъ. Въди се въ островоритъ на Индийски архипелагъ.

Бабуна. Малка река, притокъ на Вардаръ, влива се въ него подъ Велестъ.

Бабуна-планина. Македонска планина между Шаръ-планина и Боръ-дагъ.

Бабикъ. Помашки колиби и къщици, около 3,000 на брой, въ Неврокопската каза.

Бавария. Кралство отъ бившата Германска конфедерация; сега една отъ държавитъ — втората по голъмина — на Германската империя; простр. 75,859 чет. километра, насел. 5,600,000 жит.; стол. *Мюнхенъ*. Правление конституционно-монархическо. Баварците сѫ народъ отъ германското племе, който се смѣшилъ въ старо време съ *богитъ* или *баваритъ*, първите жители на онай земи, които били отъ келтско произхождение. По вѣроисповѣдане, баварците сѫ около три четвърти римо-

католици, и останжлийтъ лютеране: има и 60,000 евреи и около 10,000 отъ по-малки секти. Б. е съставена отъ сѫща Бавария и отъ Рейнска Бавария, расположена на лѣвия брѣгъ на Рейнъ. Прѣзъ срѣдата на сѫща Б. тече Дунавъ, и на съверъ отъ него Майнъ; Дунавъ прибира въ Б. не по-малко отъ 38 реки, отъ които по-главнитъ, отдѣсно, сѫ: Илеръ, Лехъ, Изаръ и Инь; и отдѣво: Алтмюль, Раабъ и Регенъ. Б. има и нѣколко езера, и владѣе единъ жъгътъ отъ Баденско езеро. Климатътъ въ Б. е изобщо добъръ, и почвата доста плодородна. Земедѣлието съставлява главното занятие на жителетъ; освѣнь него, важни сѫ лѣсовъдството, скотовъдството и винодѣлието. Земита изобилва съ желѣзо, ископаеми вѣглица, соль и минерални води. Главни отрасли на фабричната промишленост: желѣзни, стоманени, златни, сребърни, стъклени издѣлия, оптически инструменти и бира. Обширна и дѣятелна търговия. Прѣвъходни пътни съобщения, желѣзници, канали и др. Три университета, по-вече отъ 30 гимназии. Въ Мюнхенъ е една отъ най-добрите библиотеки въ Европа.

Бавкида. Баснословна жена, сѫ-пржга на Филимона. Тѣ живѣли въ единъ градецъ въ Фригия, като Юпитъръ и Меркурий, като посѣтили тоя градъ, никой отъ жителетъ му не щѣгъ да ги прибере у дома си. Б. и Филимонъ ги приели гостолюбиво, ако и да не знаeli, че тѣ сѫ богове. Юпитъръ, като погубилъ тоя градъ, промънилъ колибата на гостоприемцитъ си на великолѣпенъ храмъ, и самитъ тѣхъ на жръци. Б. и Филимонъ били поискани отъ боговетъ да не умирятъ единъ безъ

другъ; за това и когато били до-
стигнали до дълбока старостъ, Ю-
питеръ ги прѣбрѣнжъ на дър-
веса: Б. станжла лица, а Фили-
монъ джбъ. Кога се говори за че-
стито ежпражество, понѣкога се
срѣщатъ въ книжината израже-
ниата: «Тѣ сѫ Филимонъ и Бав-
кида», или тѣ «живѣхъ като Фи-
лимонъ и Бавкида».

Багажъ. фр. Партии; вещи,
които човѣкъ носи съ себеси въ
пътуване.

Багатели. фр. Бабини девети-
ни, залъгалки, празни работи.

Багдадъ. Укрѣпенъ градъ въ
азиатска Турция, расположень на
двата брѣга на Тигъръ, 1,650 ки-
лометра на юго-истокъ отъ Цариградъ и 650 на юго-западъ отъ
Техеранъ; 80,000 жит.; центръ на
едноимененъ вилаетъ, който има
за прѣдѣли на сѣв. диарбекирски и
вански вилаети; на зап. и югъ,
Сирия и Арабия; на истокъ Пер-
сия; на юго-ист. Персидски за-
ливъ. Най-голѣмата дължина на баг-
дадски вилаетъ е около 880 килом.
и най-голѣмата широчина около 560.
Тая земя се пои отъ Еврать и
Тигъръ. Климатътъ ѝ лѣтъ е мно-
го горещъ. На сѣв. се намиратъ
кордистанските планини и клонове
отъ Таврическа планина.
Насел. 2,000,000 жит. по-вечето
турци и араби, останалитѣ евреи,
арменци, индийци, афганци, пер-
сияне. Чумата посѣщава тоя вилаятъ
периодически — по единъ пътъ
на 10 години. Въ 1831, по 4,000
души гинжли всѣкидневно иѣколько
дни наредъ отънейното опу-
стошението. Търговия съ Персия,
Тюркестанъ, Арабия и Индия. Иѣколько
парахода сега работѣятъ по
Тигъръ до Багдадъ и отъ него; и
въ Багдадъ е една отъ главните
станции на англо-индийския те-

леграфъ. Тоя вилаетъ отговаря
на стара Вавилония и частъ отъ
Асирия и Месопотамия, и на не-
говата земя сѫ се намирали мно-
го знаменити староврѣмennи гра-
дове: Вавилонъ, Ниевия, Се-
левкия и Ктезифонъ. — Б., о-
снованъ въ 762 въ околността на
стара Севевкия отъ халифъ
Абу-Джирафъ-Алмансура, биль въ
течението на петъ вѣка столица
на мюслуманския халифатъ въ
истокъ. Въ 1252, внукътъ на Чен-
гисъ-хана Хулаку турилъ край на
стария халифатъ; иъ потомците
на тоя татарски завоевателъ били
испѣдени отъ Тимура, който прѣ-
зелъ града въ 1393. Слѣдъ иѣколько
промѣни, Б. минжалъ въ рѣ-
цѣ на единъ тюркменски гла-
ватарь, чиято династия го упра-
влявала до 1470. Въ началото на
XVI-и вѣкъ го завладѣлъ персид-
ски шахъ Исмаилъ; и отъ това
време той станжъ прѣдѣтъ на
борба между турцитъ и персиянетъ.
Най-сетиѣ, сultанъ Муратъ IV
го прѣзелъ стѣдъ една опорита
обсада (1638). Шахъ Надиръ на-
праздно се мѫчилъ да го прѣземе
накъ въ XVIII-и вѣкъ.

Багезенъ. Дански поетъ, който
е писалъ и на германски езикъ
(1754 — 1826).

Багирми. Виж. Бгарми.

Багратионъ. Отличенъ руски
генералъ, убитъ въ битвата при
Бородино (1765 — 1812).

Баденъ. (Велико херцогство).
Държава въ Германската империя,
на дѣсния брѣгъ на Рейнъ;
1,657,000 жит. Стол. Карлсруе.

Баденъ или **Баденъ-Баденъ**.
Градецъ въ велико херцогство Баденъ;
12,765 жит. Минерални во-
ди, на които се стичатъ многоброй-
ни посѣтителе.

Баденъ. Градецъ въ архиduk-

ство Австрия, 25 килом. на юго-западъ отъ Вена; 4,000 жит. Топлить му минерални извори се посещаватъ лѣтъ отъ 12,000 до 15,000 посетителе.

Баженонъ. (Пав. Вас.). Руски инженеръ-пѣлковникъ; издалъ: *Искусство дефилированія или краткое руководство какъ располагать укрепленія въ гористыхъ мѣстахъ; Полевая фортификація для употребленія въ школахъ инженернаго корпуса по де-Вернона* (1788 — 1819).

База, фр., англ. отъ гр. Основа, темель.

Базалтъ, лат. Камень отъ вида на базалта.

Базалтъ, лат. Единъ видъ волканически камень, който се срѣща въ видъ на стълпове образуващи колонада понѣкога на огромно протяжение. Оттука и *базалтовъ, базалтенъ* — състоящъ отъ базалтъ.

Базедовъ. Виж. *Баседау*.

Базель. Швейцарски градъ на Рейнъ; 75,000 жит. Въ Б. се е държалъ прочутъ римо-католически съборъ отъ 1431 до 1449. Задачата на този съборъ била да примири хуситите и да прѣмахне злоупотребенията въ црквата. Папа Евгений влѣзълъ въ борба съ събора, който за това го обявилъ еретикъ и свалилъ отъ прѣстола, като назначилъ и новъ папа; ала побѣдата останжла най-сетне на папа Евгения, благодарение на германския императоръ Фридрихъ III, Б. е далъ името си на два договора, подписани въ 1795 отъ Франция, единия съ Пруссия, а другиятъ съ Испания. За прѣвъ ижте монархическа Европа склонила да се споразумѣва съ Републиката.

Базенъ. Французски маршалъ,

разжалванъ и осъденъ на смърть за неиспълнение длъжността си въ врѣме на франц.-пруската война, когато (въ 1870) прѣдаде на неприятеля Мецъ и една войска отъ 179,000 воини, послѣдната надежда на отечеството. Смъртното наказание се замени съ 20-год. ограничение въ о-въ Св. Маргарита, отъ дѣто Б. избѣгналъ въ Испания, дѣто и умръ (1811—1888).

Базидия, лат. Въ бот. единъ видъ клѣтка, която се дѣли чрѣзъ прѣградно дѣление при развѣждането: на едно крайче се образува прѣградка, на прѣградката клѣтката много се свива, и послѣ крайчето се отдѣля на спора. По този начинъ се развѣждатъ иѣкои отъ гѣбитъ, която се вѣдѣтъ чрѣзъ бесполовни спори.

Базилика, гр. Собств. знач. царски и вижда се, че първоначално тази дума е означавала зала, въ която царьтъ лично е раздаваш правосѫдието. Сега тя значи храмъ, който има видъ на продълговатъ четириежгълникъ съ портики на краишата и редове стълпове отъ странитѣ.

Базилики. Сводъ закони на византийската империя. Тоя сборникъ се започналъ въ царуването на Василий Македонски, който умръл въ 886 — отъ когото се прѣполага да е добилъ името си; той се продължавашъ въ царуването на Лъва Философа и свършилъ се при сина му Константина Порфириородни (945).

Базиръмъ, фр., англ. Основавамъ.

Базисъ, гр. Основа, подножие. **Операционенъ базисъ** е онай част отъ една мѣстностъ, която въ врѣме на война се намира въ тила на една действуваща армия,

и на боято събрали военниятъ запаси и припаси.

Баунстонъ. (д-ръ Т. Л.). Американецъ, основателъ и много години главенъ редакторъ на седмичната *Зорница*. Б. редактира той вѣстникъ отъ началото на 1876 год. до края на 1884, когато се оттегли по болестъ и замѣсти отъ Р. Томежна. Отъ тая болестъ той почина въ Америка слѣдъ 3¹/₂-годишно боледуване. Б. бѣше дошълъ въ България като мисионерингъ въ 1858 и въ течението на осемъ години бѣше проповѣдавъ и ражководилъ едно девическо училище въ Стара Загора. Слѣдъ това той, по домашни причини, прѣкара нѣколко години въ Америка, до 1875. Едно негово съчинение, обнародовано на български, заслужва да се спомене; то е *Доказателства за християнството*. Б. бѣше докторъ на Богословието и бѣ слѣдавъ донѣдѣлъ правнитѣ науки (1831—1888).

Байдановъ (Г.). Редакторъ на *Гюла*, първий български музикаленъ журналь (Пловдивъ, 1891), и авторъ на учебники по музиката. Б., роденъ въ 1854 въ Ст.-Загора, свършилъ V-класното училище въ родното си място и продължилъ учението си въ Петро-Навловската семинария. Подготвялъ си по музиката той добилъ въ България при И. Герасимовича и Я. Мустакова и въз-
дължилъ допѣдѣ въ музикалното училище въ Букурещъ. Званието на Б. е учителството.

Байкалъ. Единъ видъ талъ, който се намира при езеро Байкалъ.

Байкалъ. Твърдъ дълбоко езеро въ азиатска Русия (южни Сибирь). Дълбината му въ нѣкои места достига до 4,500 крака.

То е 576 килом. дълго и посрѣда 50 килом. широко.

Байли. Франц. литераторъ и астрономъ; прѣдсѣдателъ на учредителното събрание, слѣдъ прѣзимането на Бастилия; умрълъ на ешафота (1736 — 1793).

Байль. Франц. езикател и философъ, авторъ на единъ *историческо-критически рѣчникъ* (1647 — 1706).

Байонетъ, фр. Копие, щъкъ, сюнгия.

Байронъ (lordъ). Великъ английски поетъ, авторъ на *Чайлдъ Харолдъ*, *Донъ Жуанъ*, и др. Умрълъ отъ трѣска и ревматизъмъ въ Мисолонги (Гръция), дѣто билъ отишъл да помага съ влиянietо и паритъ си на гръцката борба за независимостъ (1788 — 1824).

Байрамъ (*Мустафа-паша*). Турски велиъкъ везиръ. Той билъ русенски паша въ време на въстанието на еничеретъ, което съборило Селима III и дало прѣстола на Мустафа, който накаралъ да удушътъ Селима. Б. отишъл въ Цариградъ, отмъстилъ за смъртта на благодѣтеля си, съборилъ Мустафа и далъ прѣстола на Махмуда, Селимовъ братъ. Б., назначенъ велиъкъ везиръ, прѣприелъ нѣкои реформи; ала погинълъ всрѣдъ единъ новъ бунтъ на еничеретъ, когато искалъ да прѣобразува войската по европейски (1755 — 1808).

Байрамъ, на тур. *празникъ*. Име на два голѣми празници у мюхамеданетъ. Първий байрамъ е веднага слѣдъ поститъ прѣзъ рамазана, и трае три дни. Вторий, който се нарича *курбанъ-байрамъ* — турската дума *курбанъ* значи жрътва, — защото на тоя байрамъ се принасятъ жрътва

овни, за да се раздаватъ на бъднитѣ, се празнува прѣзъ мѣсецъ *зилхидже*, 3-и мѣсецъ слѣдъ рамазана, и трае четири дена. Потържественостъ байрамътъ отговаря на християнския Великденъ.

Байфъ. Французски поетъ (1532 — 1589).

Бакалаврство. Чинъ, звание на бакалавъръ.

Бакалавръ. лат. Оня, който е придобилъ най-главната учена степень въ лицей или колегия. Въ европейските държави изобщо трѣбва да е бакалавръ човѣкъ, за да може да слѣдва курса на правото, на медицината и др.

Бакара. Единъ видъ комаро-игране на карти.

Бакенбарди, герм. Бради на бузитѣ.

Баки. Първий отъ турските лирически поети, приятелъ и любимецъ на султанъ Сюлеймана, почиято смърть той написалъ една елегия, която минува за шедевръ по вида си. Умрѣлъ въ 1600 год.

Бакичъ. (Павелъ). Старъ български воевода, на служба у нѣмците въ врѣмето на първата обсада на Вѣна отъ Сюлеймана II (1529). Дружината му състояла отъ около 200 конника българе и сърбе. За мѣсторождението му се зима село Павелско, дѣто е мостътъ Павле-кюпрюсъ на Ергене за Текирдаа. Виж. *Бѣлѣжи за нѣкои стари воеводи* отъ П. Р. Славейкова въ министерския сборникъ, кн. II.

Баконически стилъ, отъ името на Франциса Бейкъма или Бакона. Краткъ и изразителенъ слогъ, какъвто е слогътъ на английския философъ.

Баконтъ. Виж. *Бейкъмъ*.

Бактериологически, лат.-гр. Който се отнася до бактериологията.

Бактериология, лат.-гр. Наука за бактериите.

Бактериологъ, лат.-гр. Ученъ, който се занимава съ бактериологията, съ бактериологически изслѣдвания.

Бактерия, лат. Единъ микроскопически растителенъ организъмъ. Намѣрва се въ мъзгата на растенията, въ мокротитѣ на човѣците, животните, насъкомите, ларвите и яйцата; изобилва при начинателните стадии на възискването и гниенето на животните и растителните вещества. Бактериите се съобщаватъ като зародиши, носими въ въздуха; тѣ вирѣятъ везде и сѫ вездѣежщи. Нѣкои отъ тѣхъ се иматъ за причина на заразителните болести.

Бактриана. Пространна стара страна въ Азия (сегашни Тюркестанъ) на истокъ отъ Персия. Най-старите бактрийци се предполага да сѫ били племето, отъ което произлѣзла и се расклонила арийската или индоевропейската челядь народи. Бактрийците на историческите врѣмена сѫ били сродни съ мидяните и персиянетѣ, и сѫ говорили зендски езикъ. Бактрия е била нѣкога силно царство. Ние знаемъ, че Нинъ, асирийски царь, ако и да е ималъ грамадна войска, много се затруднилъ да ѹж покори. Александъ Македонски, на връщането си отъ Персия, оставилъ въ Бактриана 14,000 гръци да распространяватъ цивилизацията. Слѣдъ Александровата смърть, Бактриана се присъединила на сирийското царство; иъ управителът Й Диодотъ I основава гръцко царство въ тая страна, около 256 прѣди Р. Х. Историята на

това кралство бъше малко известна до откритието въ нашите времена на гръцко-бактрийски монети.

Бактрия или **Бактра**. Стара столица на Бактриана. На нейното място е расположень сегашният градъ **Балкъз**.

Баку. Азиатско-русски градъ, на Каспийско море; 17,000 жители. Пристанището му, което е силно укрепено, е една отъ главните станции на русската флота въ Каспийско море. Земята въ околността му изобилва съ нефтени кладенци, и нефтьта и газът образуват важенъ клонъ отъ неговата промишленост. Б. е и сърдечно тържище на соль, коприна, афионъ, шафранъ, силистра. Риболовствено население.—Бакуското ханство, испърво независимо, постъ въасално на Персия, следъ това отстъпено на русия (1723) и върнато (1735), е било окончателно присъединено на Русия съ Ширванъ въ 1813.

Вакунинъ (*Мих. Алекс.*) Знаменитъ руски нихилистъ, единъ отъ основателите на Социалистическото Международно Дружество, роденъ въ 1814 г.; авторъ на *Понятие за Държавата, Науката и Научното дъло* и др. Умрълъ въ Швейцария въ 1876 год.

Вакшишъ, *перс.*, *турс.* Дарь, или парый, дадени въ дарь.

Балабаница. Връхъ отъ Родопите, на западъ отъ прохода *Железни врата* (Т. Пазарджишко), 2,300 метра надъ морското равнище.

Балабановъ (*Дядо Иванъ*). Български родолюбецъ и книжовникъ, родомъ отъ село Търлисъ Неврокопско; учителъ на П. Р. Славейкова въ Търново; авторъ на книги на гръцки езикъ съ духовно съдържание *Обичъсъ то^с Ен-*

себе^сяс (Водителъ къмъ благочестиято), *Ехл^сю^сю* (Събрание) и *К^спъсъ Полуаудъс* (Многоцѣтина градина), печатани първата въ Цариградъ, а другиятъ дъвъ въ Въна. Въ предисловието на последната авторътъ увѣща българските младежи да се учѫтъ на матерния си езикъ, като съжаляватъ себеси, че самъ не можалъ да направи това, по причина на тогавашните слѣпи времена. Дядо Иванъ, заедно съ съселенина си иеромонаха *Геодосия Гологанова*, поддържалъ архимандрита Исая (виж. *Исай*) въ богословското гръцко училище въ Халки, Цариградъ, дѣто Неофитъ Рилски пръподавалъ старо-български езикъ. Той правиль и други благодѣяния на селото си. Той умрълъ въ дълбока старостъ въ манастира Св. Пантелеимонъ, Св. Гора, прѣзъ 1860 год.

Балабановъ (*Марко*). Български публицистъ, книжовникъ, държавникъ и учителъ, роденъ въ Клисура въ 1837 год. Б. добилъ образоването си въ гръцкото богословско училище на о-въ Халки (Цариградъ) и свършилъ курса по правото въ Парижъ. Слѣдъ връщането си отъ Франция, Б. стана секретаръ на Българския синодъ въ Цариградъ и скоро, подъ неговото главно редакторство, се започнало издаването на повременното списание *Читалище* (1870, окт. 1-и), органътъ на онова просветено дружество съ същото име, което тогава съществуваше въ столицата на Турция и упражняваше съ примѣра и влиянието си прѣголъма народополезна дѣятелност.

Б. редактира това списание нѣколко мѣсяца, до когато редактирането му се пое отъ Л. Иовчева. Въ

1874 Б. основа въ Цариградъ политически вѣстникъ *Вѣкъ*, който се прѣкрати въ третата година отъ сѫществуването му слѣдъ Априлското вѣстание. Скоро слѣдъ Баташкия сѣчъ, Б., наедно съ Д. Цанкова, ходи при кабинетъ на европейските сили да проси тѣхното посрѣдничество въ полза на България. Слѣдъ освобождението, Б. биде нѣколко пъти народенъ прѣставителъ, министъръ на външнитѣ дѣла въ първия български кабинетъ, български дипломатически агентъ въ Цариградъ, и пр. Нѣколко години той бѣше професоръ въ Висшето училище.

Народното събрание на 25-и ян. 1897 му отреди по прошението му пожизнена пенсия 6,000 лева годишно за участието му въ церковния вѣпросъ.

Б. е и списаъ и прѣвель нѣколко книги, между другитѣ *Скжепрникътъ* отъ Молиера, *Дяволско блато* отъ Ж. Зандъ, *Изложение учението на Всеобщата православна церква* отъ Б. Гете, *La Bulgarie* (България) [написана отъ Б. наедно съ Д. Цанкова], статии за списан. *Братство* (1881) и др. Отъ неговото перо е и *Дѣлото на Сароглу*, едно изучение по това твърдѣ интересено дѣло, което до висока степень характеризира беспомощността на Темида въ собственото ѝ отечество.

Балада, итал. (отъ лат. *balare*, играѣхъ хорд). Стихотворенъ расказъ, обикновено на печална слънка, основанъ на прѣданіе. Едно време тоя видъ лирически стихотворения пѣели, като ги и при друзавали съ хоронгране.

Балаклава. Кримско пристанище, окупирано прѣзъ кримската война, отъ 1854 до 1856 год., отъ английската и французската флота.

Балансирать, фр. Уравновѣсивамъ, правихъ доходъ и расходъ равни единъ съ другъ: *балансиръ бюджетъ*.

Балансъ, фр. Равносѣмѣтка, о-кончателна смѣтка. *Балансъ съ актизъ* е балансъ съ излишъкъ въ капитала. *Балансъ съ пасивъ* е балансъ съ излишъкъ въ дълга.

Балансайоръ, фр. Играчъ на обтегнато вѣже.

Баларъ. Франц. ученъ химикъ (1802 — 1876).

Баластъ, хол. 1) Мѣхъ съ пѣськъ, който се тури на дъното на корабъ, за да подържа равновѣсното и устойчивостта му среща вѣтера и вълнитѣ. 2) Пѣськъ или счуканъ камънъ.

Балби (Адрианъ). Знаменитъ италиански географъ, авторъ на *Етнографически атласъ на земното кълбо*, дѣто народитъ сѫ поставени споредъ езиците имъ, и др. (род. въ Венеция въ 1782, умр. въ Вѣна въ 1848).

Балбинъ. Римски императоръ, убитъ въ 238.

Балбинъ (Богуславъ). Чешки патриотически списател-изутистъ, писалъ на латински (1621 — 1688).

Балboa. Испански мореплавателъ, открилъ въ 1513 Тихи океанъ.

Балбунаръ. Село, окол. ц., Русенски окрѣгъ; 1,271 жит., побочето мюслюмане, 52 килом. на истокъ отъ Русе, 32 килом. на югъ отъ Тутраканъ, и 15 на сѣверо-истокъ отъ гара Вѣтово.

Балдахинъ, перс. Покривъ за украсение отъ скъпъ платъ, който се повисва надъ прѣстолъ или легло.

Балдинъ. Имена 9 фландрски графове, отъ които най-известниятъ станжалъ цариградски императоръ

04. Това станжалотака: частъ пръстеноносците на четвъртий гоносенъ походъ—Б. между тѣ, — отишъ да помогнѫтъ енцизиянците да си отнемѫтъ въ Далмация отъ унгарците. Го били тамъ, младий Александър изъ Исака II, цариградски императоръ, ги склонилъ да помогнѫтъ спреца стрика Алексия Ангела, който билъ въ баща му Исака и по-търъ прѣстола. Скоро пръстоните поставили на прѣстола за Алексия; ала той не искалъ даденитѣ си тѣмъ обѣи, и тѣ обирнѫли оръжията спреца него. Избухнала въ революция и младий царь убитъ. Слѣдъ това, прѣстолъ се похитилъ отъ Алексия съ; и нь кръстеноносците и него съ. Б. се избраъ императоръ и въичаль на прѣстола на априлъ 1204; и той до- само четвъртий отъ империи—Цариградъ и Тракия. Не се здо много врѣме и тракийски въстанѫли. Б. обсадилъ Осѧ; и нь български царь Калъ допшелъ на помощь на обитателите. Б. билъ побѣденъ отъ яна прѣдъ Одринъ, заробенъ и зеденъ въ Търново, дѣто умѣлъ една година, споредъ и въ окови (1206); а тога му наследилъ синъ му инъ. Другъ Балдуинъ, Балдуинъ II, билъ последентъ латински императоръ на Цариградъ 8—1261). Той билъ сваленъ прѣстола отъ Михаила Паламуръ въ Италия (1274). Балдуинъ. Име на 5 иерусалимски царе, които царували 1100 до 1187, когато моханетъ при египетския сultanъ дина прѣзели пакъ Иеруса-

Балеарски о-ви. Острови въ Средиземно море; на Испания, отъ която ги дѣли *Балеарски каналъ*; насел. 296,500 жит.; г. гр. *Палма*. Отъ Б. о-ви забѣлѣжителни сѫ Майорка, Минорка, Ивиса, Форментера и Кабрера.

Валена, фр. Прѣчка отъ китовъ мустакъ, употребляема въ корсета, който носиже нѣкои госпожи.

Валетъ, гр. Театрално представление съ хоръ и пантомими (пѣми дѣйствия). Оттука *балетенъ*.

Валзакъ (Жанс Луи де). Франц. списателъ. Отъ всичките му съчинения най-много се цѣнятъ не-говите *Писма*, които още се че-тятъ (1594—1655).

Валзакъ (Оноре де). Единъ отъ най-добрите отъ нововрѣменните французски романисти, авторъ на романите: *Умствената история на Луи Ламбера и Евгений Грандъ* (1799—1850).

Валзанинови, фр. Челядъ дву-съмодѣлни ложецвѣтни растения.

Валзанинъ, фр. Есенно растение, което вирѣе въ Африка и южна Азия. Всичките му видове съдържатъ балзамъ.

Валзамирамъ, отъ дума *бал-замъ*. Пълни човѣшки трупъ, отъ който сѫ извадени вътрѣшностите, съ ароматически противогнилостни вещества, за да прѣдотврѣнятъ гниенето му: *въ старо врѣме египтяните балзамирали тѣлата на умрѣлите*.

Валзамъ, отъ гръц. *валсамъ*. 1) Благоуханецъ сокъ, който се добива отъ балзаниновите растения. 2) Всичко, което приятно дѣйствува на чувствованията ни: *тая вѣсть бѣше за мене балзамъ*. Отъ балзамъ иде *балзамически: балзамически капсули (хапове)*.

Валисти, отъ гръцка дума, която значи хвърлямъ. Военна

машина, съ която старовръменните народи хвърляли камене и др.

Валистида, лат. отъ гр. Риба отъ срасточелостните.

Валистика. гр. Наука, която определя законите за движението на артилерийските снаряди и коршумите.

Балкански. Планински, по-особено Старо-планински.

Балкански полуостровъ или **Балкански държави**. Съ това общо име означаватъ държавите: *Румъния, Сърбия, България, Турция, Гърция, Черна-гора и Босна и Херцеговина*.

История. Като най-стари обитатели на Б. п. съ извѣстни *трако-илирийцитѣ*; пръвъ пътъ историята говори за тяхъ. Тѣ се дѣлили главно на двѣ племена: источно — *тракийско* и западно — *илирийско*. Тракийцитѣ населявали Тракия и Македония, па и Мизия и има предположение, че тѣ били сродни съ старите *пеласги*. Тѣ се дѣлили на много малки и независими племена. Първите отъ тяхъ на съверъ отъ Стара-планина биле *гетитѣ*, близу до Черно море; на западъ отъ тяхъ *кробизитѣ*, по Видъ и Осъмъ; *мизитѣ*, по Цибръ; *тихамитѣ*, по Тимокъ и *пициенитѣ*, по Пека (въ сегашна Сърбия). На югъ отъ Стара-планина, най-силното племе отъ тракийцитѣ били *одризитѣ*, по Марица. Илирийцитѣ, които също били подраздѣлени на много племена, се дѣлили главно на *илирийци* и *епироти*, отъ които първите живѣли по прибрежието на Адриатическо море, отъ устието на По до р. Шкомбъ въ Албания, а вторите на югъ отъ тяхъ. За предѣлъ на тракийцитѣ и илирийцитѣ служила река Дримъ или Дринъ. Въ времето на Филип II

и илирийцитѣ и тракийцитѣ подпаднали подъ властта на македонското племе; най-добритѣ фланги на Александра Македонски били съставени отъ трако-илирийци. Слѣдъ Александровата смърть на Б. п. се образували нѣколко държавици, които враждували помежду си. Въ началото на III-и вѣкъ прѣди Р. Х. на Б. п. се появяватъ *келти*, които и основаватъ едно царство въ Босна и друго на югъ отъ Стара-планина въ долината на Тунджа, съ главенъ градъ *Тиле* (близу до сегашния Казанлъкъ). Прѣзъ единъ вѣкъ много отъ съединените племена били затрити отъ лицето на земята отъ келти, които най-сетне и сами исчезнали. Слѣдъ това Б. п. билъ посещаванъ отъ *скити* и словенското племе *бастарни*, а слѣдъ 3-та пуническа война римляните обѣрнати оръжието си възъ него. Мизия (сегашна сѣв. България) била обѣрната на римска областъ отъ Краса (29 г. прѣди Р. Х.); Тракия, на която царятъ плащали само данъ на победителя, била обѣрната въ чисто римска областъ въ времето на императора Тиверий (26 г. слѣдъ Р. Х.); и Дакия (сегашна Румъния) била завоевана отъ императора Траян (104 г. слѣдъ Р. Х.). Понеже войните били обезлюдили Б. п., римляните направили въ него много селища. Варваретѣ, побѣждавани отъ тяхъ, били поселвани въ тая земя съ стотини хиляди. Константинъ Велики поселилъ до 300,000 сармати, между които много словене. Насилствената колонизация слѣдвала въ течението на два вѣка. Въ V-и вѣкъ словените започватъ да играятъ роли въ византийската империя: Юстинианъ I и Юстианъ I и слав-

ний пълководецъ Велисарий били словеъне отъ Македонии. Слѣдъ вторичното прѣобрѣтане Б. п. на пустиня отъ хуните и готите, въ него почватъ да нахлуватъ словеънетъ и въ VI-и вѣкъ словеънското слово сечувало по цѣлии полуостровъ, включително и Елада, въ която словеънетъ господствували цѣли 215 год. (587 — 805). Пълната колонизация на Б. п. отъ словеънетъ се свѣршила само въ VII-и вѣкъ. Когато българетъ сеутвърдили на Б. п. (679), той билъ цѣлъ населенъ отъ словеъне. Поматъкъ историята на Б. п. е историята на българетъ, сърбетъ, византитъцъ и турцъ.

Валканъ, тур. (соб. зн. *пла-
нина*). 1) Стара-планина. Виж.
Стара-планина. 2) Планинсказемия.

Валканъ. Голъмо езеро въ южни Сибирь.

Валканъ, фр., англ. Площадецъ, издаденъ изъ стѣната на здание отпредъ и заграденъ съ прѣчки.

Балъкъ (стар. **Бактра**). Гл. градъ на едноименна областъ въ южни Туркестанъ; 10,000 жит. Тая страна, населена съ татаре, около 1,000,000, съставлява сега най-съверната областъ на Афганистанъ.

Валиесъ. Испански свещеникъ-писателъ; забѣлѣтелниятъ му съчинения: *Основната философия*; *Протестантството, сравнено съ католичеството*; *Искусството да се постига истината* (1810—1848).

Валнеография, лат.-гр. Описание на лѣковити води.

Валнеология, лат.-гр. Ученіе за лѣковити води.

Валнеотехника, лат.-гр. Искуството да се приготвятъ искуствено и употребяватъ лѣковити води.

Валонъ. (фр. отъ *балъ*, топка). Клажбо, напълнено съ газъ (въз-

дуообразно вещество) поблекъ отъ въздуха, за да може да се искачва високо въ атмосферата. Той уредъ е изобрѣтенъ въ 1783 отъ брати Монголфиеръ. Първите балони пълнели съ топълъ въздухъ; днесъ употребяватъ въздушния освѣтилъ газъ, който е два пъти поблекъ отъ въздуха.

Балоните сѫ снабдени съ корита, които носятъ въздухоплавателетъ. За слизане, отваря се една клапа, която се намира на връха на балона; за искачване, намалява се тежината на балона, като се хвърля отъ пъсъка, който се държи въ торбички.

Balon d'essai, фр. Слухъ, пуснатъ въ ходъ за опитъ, за да се разбере какъ би се посрещнѫло въ разни кръгове осъществлението на кроежа, до който се отнася слухътъ.

Балотировка, фр. (отъ *балъ*, топка). Повторно гласуване; у насъ се употребява и въ смисъль на първо гласуване: балотировка се парича, защото едно време жрецията били топчици.

Балсамирамъ. Виж. *Балзами-
рамъ*.

Валта-лимантъ. 1) Заливче въ Босфора на европейската страна; нѣкога собренъ пунктъ на турската флота, която се готвела да обсади Цариградъ. 2) Руски градъ въ Подолия, известенъ по една спогодба отъ 1849 между Русия и Турция, по която тия двѣ сили окупирали Влахия и Молдавия, та унищожили правителството, наредено следъ свалинето на князъ Бибеско и поставили ново правителство.

Валтийско море. Пространенъ европейски заливъ между Швеция, Русия, Германия и Дания; образува се отъ Атлантически океанъ.

Балтимора. Градъ въ Мейрилендъ; 500,000 жит. Пристанище на Чизепски заливъ.

Балфрухъ. Персидски градъ, близу до Каепийско море; 50,000 жит. Важна търговия съ Русия.

Балчикъ. Градъ, окол. ц., варненски окръгъ; 5,137 жит., 32 килом. на съверо-истокъ отъ Варна. До Б. има малъкъ заливъ съ незначително пристанище. Близу до Б. се добива морска соль. — Б. се споменува въ среднитѣ вѣкове подъ името *Карбона*.

Балъ, фр. 1) Събрание за дансуване. 2) Бълѣжка, направена въ списъка на учениците за успѣхъ имъ.

Балъ-маске, фр. Балъ, на който присъствищите носятъ на лицето си маски и биватъ прѣдѣшени.

Балъ-паре, фр. Тържественъ балъ.

Бамбергесъ. Германски живописецъ (1814 — 1873).

Бамбергъ. Баварски градъ, на Регницъ, притокъ на Майнъ; 31,300 жит.

Бамбузитъ, лат. Окаменѣла бамбукова тръстика.

Бамбуцъ, малайск. Исполинска тръстика, която расте въ топлите страни.

Бамбуктъ. Африканско кралство въ Сенегамбия; 80,000 жит. Богати златни рудници. Жителетъ, по име мохамеданци, съ суевѣрни езичници, и съ много свирѣпи. Б. е билъ, прѣди четири вѣка, за малко врѣме, въ владѣние на португалците.

Баналенъ, фр. Празенъ, никакъвъ: *баналенъ разговоръ, банални фрази*. Оттука и **баналностъ**.

Банана, испан. Тропическо растение, известно още подъ името на *райска яблъка* и *Адамова*

смоква. Плодътъ му, който прилича на краставички, е вкусенъ и се употребява за храна; отъ листата му правятъ тъкани.

Банатъ. Унгарска областъ на Дунавъ, насел. 1,100,000 жит. — Въ тая областъ живѣятъ въ нѣколко села българѣ, които сѫ прѣселени тамъ поради вѣроновѣдни гонения отъ Никополско въ XVIII вѣкъ (около 1730). Тъ живѣятъ до г. Темешваръ и сѫ основали градъ Винга (Мария Терезиополь). Императрица Мария Терезия имъ била дала особни права (1744). Една частъ отъ тѣхъ се заселили прѣзъ 1740 въ Крашовския плаанини, дѣто и днесъ има нѣколко български села.

Бангуело. Голѣмо южно-африканско езеро, на юго-западъ отъ езеро Танганийка; открито отъ Ливингстона.

Банда, итал. 1) Дружина, чета; музикална банда. 2) Разбойническа чета. Оттука **бандистъ**, членъ отъ банда.

Банданистъ, фр. Фабрикантъ, или търговецъ на бандажи.

Бандашъ, фр. Прѣвръска зарана.

Бандеролъ, фр. Прѣвръска, съ която се свръзвава единъ прѣдметъ, слѣдъ като се заплати за него надлежното даждие.

Бандини. Италиански литераторъ (1726 — 1800).

Бандитъ, итал. Разбойникъ.

Баница. Едно отъ по-главните села въ сѣрската каза.

Банка, итал. (собств. зп. столъ).

1) Частно, дружествено или държавно кредитно (вѣрително) учреждение, което плаща или дава въ заемъ пари, държи пари на съхранение, шконтира полици и изобщо туря въ обращение пари.

2) Паритъ, които поставя държащия касата въ комароигране.

Банкеръ, фр. Притежател или управител на банка.

Банкетъ, фр. 1) Пиръ, богато угощение. 2) Издигните място отъ вътрешната страна на бруствера, отъ което се стрелятъ съ пушки среща неприятели прѣзъ бруствера.

Баниетъ-гала, фр. Тържественъ пиръ въ книжески, кралски или императорски дворъ.

Банки. Селце, 15 килом. на сѣв.-зап. отъ София, забѣлѣтелно по тоналътъ си пѣсъчни бани. Посъщава се лѣтъ отъ софиянци. Ниско мястоположение.

Баниота, итал. Билетъ, издаденъ отъ банка, платимъ при виждане и на носителя.

Банкокъ. Стол. на Сиамъ, при устието на Ме-Намъ; 500,000 жит. Слонова кость, златенъ прахъ, оризъ, лѣстовични гнѣзда.

Банкротирамъ, итал. (отъ *banco*, столь и *rotto*, счупенъ). Обявявамъ се за испаднълъ; нѣкога съ лукавство. — Едно време строшавали стола на банкерина или търговеца, кога испаднълъ; оттукъ коренътъ на думата.

Банкротство, итал. Испадане въ несъстоятелност. *Измамлио-банкротство*, бесчестна несъстоятелност; състоянието на търговецъ, който скрива имота си и обявива, че не може да плаща дълговете си.

Банкротъ или банкротъ, итал. Липе, което е испаднъло въ несъстоятелност.

Банско. Най-многолодното село въ Разлогъ (14,000 жит.), до источните поли на Пиринъ-планина, надъ което се издига връхътъ Ельтече (2,500 м.). Б. е и отъ най-рекодълните села въ Македония;

жителе чисти българе. Отечество на Неофита Рилски.

Банту. Люде отъ черното племе. Тѣ живѣятъ по цѣла Африка на югъ отъ екватора, съ исключение на най-южния и юго-западния ѝ кътъ, дѣто живеятъ съ хотентоти.

Банъ, мадж. [полски *panz*, господинъ]. Стара титла въ Унгария на началникъ на погранична областъ.

Вания. Село въ пещерска окolia, въ живописна долина; 2,124 жит. Топли извори, които доста се посъщаватъ лѣтъ.

Вания. Село въ чепинско, 46 килом. на юго-западъ отъ Пазарджикъ, расположено въ живописна мястностъ, при полите на Родопите, населено съ помаци. Лѣтъ много народа го посъщава за тоналът му извори.

Вания. Едно отъ по-главните села въ анхиалска окolia.

Вания. Село на югъ отъ Карлово, прочуто съ топли минерални води.

Вания и Вѣлотинци. Двѣ села близу до Фердинандъ, които произваждатъ най-хубавите вина въ фердинандовската окolia.

Вания-лука. Градъ въ Босна, на дѣсния брѣгъ на Вербница; 12,000 жит. Топли извори въ околността.

Баптисти, гр. (отъ *baptizo*, потопявамъ). Протестантска секта въ Англия и Америка, която поддържа, че само потопението въ вода е кръщене, на основание, че *баптизо*, което сега значи кръщавамъ, първоначално е значило само потопявамъ. Баптистътъ още поддържатъ, че кръщението важи само когато кръщащиятъ се е на възрастъ, за да може да го приеме разумна вѣра. Слѣдъ моравски-

тѣ братя, баптистите щърви сѫ испращали мисионери да проповѣдватъ христианството въ Индия, Цейлонъ, Африка, Китай и другаде.

Бара. Виж. *Баръ.*

Барака, исп. Колиба, направена отъ дъски за войници на лагерь, или за работници на полето; привременно малко дъщено здание. Въ *прѣнос*, см. здѣ съградена сграда.

Бараковичъ (Юрий). Хърватски поетъ, авторъ на *Vila Slovinka* и пр. (1548 — 1628).

Барановъ (Алекс. Андр.). Първият управителъ на русска Америка. Въ 1776 год. установилъ едно селище на Беринговъ протокъ; въ 1799 завладѣлъ единъ отъ Ситкенските острови, сега *Барановъ островъ* (1746 — 1819).

Барантъ (де). Франц. историкъ (1782 — 1866).

Баратинский (Е. А.). Русски поетъ, съврѣменникъ и приятель на Пушкина; авторъ на *Еда, Циганка, При смртъта на Гете, Римъ, Пролѣтъта* и др. (1800 — 1844).

Барбада. Най-важният о-въ отъ малките Антили; на англичанетѣ; 172,000 жит. Ц. на управл. градъ *Бриджтаунъ*.

Barbae tenuis sapientes, лат. Мжъдъръ до брадата.

Барбариамъ, лат. (отъ *барбрусъ*, другоземенъ). Чужда дума, която може да се замѣни съ разносила дума отъ народния езикъ, или изражение, несвойствено на народния езикъ; напр. *генерация*, намѣсто поколѣніе; *войжъ*, намѣсто пѫтуване; той е твърдѣ уменъ за да говори глупости, намѣсто той е доста уменъ, та не може да говори глупости.

Барбарисови растения. Трънливи растения отъ една челийдъ съ барбариса или киселата ягода.

Барбароса, лат. Червена брада, прѣкоръ на германския императоръ Фридрих I.

Барбария. Страна въ съверна Африка, която обгръща Мароко, Алжир, Тунисъ и Триполи. Тя се простира отъ Египетъ до Атлантически океанъ и отъ Средиземно море до пустиня Сахара. Между населението ѝ може да се изброи ѹтъ седемъ различни племена: берберии (кабили), маври, бедуини, евреи, турци, кулугли и негри. Берберитъ и бедуинитъ населяватъ селата, а пъкъ арабитъ — градоветѣ. Кулуглитъ сѫ чада на турци отъ туземни майки и лишени отъ много права. Негритъ сѫ роби отъ Суданъ и Гвинея. Търговията и спошенията се вършиятъ на арабски езикъ. Името Барбария не произхожда отъ *варваре* (варваринъ), както се върва, а отъ *берберъ*, име на първоначалнитъ жители на страната. Барбарското население, исклучително еврейтъ и християнетѣ, е около 11,000,000, всичките мохамеданци.

Барбеть, фр. Насипъ отъ пръстъ, пригъденъ отзадъ до бруствера, който позволява на топоветѣ, поставени на тоя насипъ, да стрѣлятъ надъ бруствера.

Барболдъ (Ана Лет.). Английска списателка и поетка (1743 — 1825).

Бардзински (Янъ А.). Полски списателъ отъ XVIII-и вѣкъ, прѣвель наѣко латински класици, като Ювенала, Клавдиана, Сенека и Лукана; писалъ латински стихове.

Барди, лат. Поети или странствующи пѣвци у келти и у галити въ среднитѣ вѣкове, които въспѣвали подвизите на героите.

Бареліефъ, фр. Вани полуцѣпъкъли фигури за украшение

на сгради и паметници. Подобни украсения по-вече испъквали наричатъ *хорелъефи* (отъ *хо*, високъ и *релъефъ*, испъкнжалъ).

Бариеръ право, фр., англ. (отъ *барьєръ*, прѣчка, прѣграда; входъ на градъ). *Бачъ*, входно дадие; даждие, което се плаща за натоварени кола или добитъкъ, кога влизатъ въ градъ.

Бариеръ (*Теодоръ*). Франц. драматургъ, авторъ на *Парижанетъ*, *Мраморната мома* и др. (1823 — 1877).

Барий, лат. Просто тѣло, мештъ съ червеножълътъ шаръ и остръ алкалически вкусъ; намира се въ природата въ стѣднено състояние, като напр. въ минерала *баритъ*. — Барийтъ е откритъ отъ английския химикъ Дейви въ 1808.

Барикада, фр. Митиризъ, набѣрже направена отъ каквото се намѣри (коля, денкове, столове, камене и др.) прѣграда за отбрана отъ неприятелски коршуми.

Бариметрия, гр. (отъ *вари*, тежъкъ и *метрионъ*, мярка). Измѣрване тежината на тѣлота.

Барингтонъ. Английски пейзажистъ (умр. 1828).

Баритонъ, гр. (соб. зи. *тежъкъ гласъ*). Въ муз. човѣшки гласъ, посрѣдънъ между тенора и баса.

Баритъ, лат. Минералъ, химически съставенъ отъ окиса на металъ барий и сѣренъ анхидритъ. Намира се въ Унгария, Англия, Франция и др. кристализиранъ въ ромбическата система и въ набити зърнести и влакнести и др. маси. По шаръ бива различенъ — червеникаво-блѣтъ, кафявъ, синевъ, вѣзвелътъ. Има стъклъни или мазея блескъ и е прозраченъ въ разни степени. Прѣдъдувалната не се топи, а се прѣска

и вапева пламъка съ жълто-зеленъ шаръ. Въ кислотите не се растворя. Употреблява се въ лаборатории за приготвяне баритови соли.

Барка (стар. *Киренайка* или *Киринея*). Африканска страна по-край Средиземно море, която се простира отъ Египетъ до заливъ Сидръ и има за прѣдѣлъ на югъ источна Сахара. Население, прѣсътано различно, отъ 300,000 до 1,000,000: араби, бербери,nomадски бедуини. Гл. гр. *Бенгази*, *Барка*, *Дерна*, *Грема* и др. Съставлява частъ отъ Триполи отъ XVI-и вѣкъ.

Барклай-де-Толи (князъ *Мих. Богданъ*). Руски фелдмаршалъ. Като воененъ министъ Б.-д.-Т. устроилъ отпора среща французи (1810) и наредилъ плана да се привлече пѣ-навѣтъ въ Русия за да измрѣтъ отъ студъ; пѣ-сетиѣ, на бойното поле, спасиъ русската войска отъ пълно злонулучие при Бородино; и опре пѣ-сетиѣ, като главнокомандуващъ на русската войска въ Франция среща Бонапарта, съдѣйствуваъ за прѣзимането на Парижъ въ 1814 (1759 — 1818).

Барклей (*Джонъ*). Английски анатомистъ и физиологъ, шотландецъ, авторъ на *Движеніята на мишиците на човѣшкото тѣло* и др. (1758 — 1826).

Барло. Знаменитъ американски дипломатъ и поетъ (1755 — 1812).

Баро (*barreau*), фр. Адвокатско тѣло: *Д-ръ С. е членъ на софийското баро*.

Баромакрометръ, гр. Инструментъ за измѣрване тежината и дължината на новородени дѣца.

Барометрия, гр. Искусство да се опредѣля тежината на въздуха,

Барометрически, гр. Който се отнася до барометра.

Барометрографъ, гр. Уредъ, който самъ записва височината на барометра.

Барометъръ, гр. (отъ *варосъ*, тежина и *метронъ*, мярка). Инструментъ за измѣрване наляганието на атмосферата, изобрѣтенъ въ 1643 отъ италианския физикъ Торичели. Състои отъ стъклена тръбка, напълнена съ живакъ; горният край на тръбата е сибленъ, а долният, отворенъ, е потопенъ въ единъ сѫдъ живакъ. Натискането на въздуха кара живака да се повдига въ тръбата и тежината на това натискане се равни съ на- тискането на въздуха; и понеже колкото човѣкъ се искачва нагорѣ въ атмосферата, въздушните пластове сѫ по-рѣдки, барометрътъ (живачният стълпецъ) спада. Това спадане е оползотворено да се мѣрятъ височините на планините. Барометрътъ прѣдизвѣства до- нѣйдѣ за хубавото и лошото време; когато се искачва барометрътъ, можемъ да се надѣяме за хубаво време, и наопаки.

Баронетъ, англ. Наслѣдствена почетна титла въ Англия, една степенъ по-ниска отъ титлата баронъ.

Баронство, герм. Баронски чинъ, или земя, принадлежанца на баронъ.

Баронъ-еса, герм. Титла за благородство въ нѣкои европейски държави, която слѣдва непосрѣд- ствено слѣдъ титлата виконтъ.

Баронъ. Франц. драматургъ и актьоръ (1653 — 1729).

Бароскопъ, гр. Единъ видъ барометръ; състои отъ стъклена тръбница, напълнена съ ракия и съ смѣсъ стълчена камфора, салицилъкъ и силитра; горният край на тръбницата има мънинка душ-

чица. Кога е сухо времето, на дъ- ното се явява бѣла единородна мѣтна отайка; а кога е влажно и дъждовно, отаяката се искачва нагорѣ.

Вароу (*Исаакъ*). Английски филологъ и богословъ (1630 — 1677).

Барска конфедерация. Виж. *Баръ* (полски градъ).

Бартезъ (*P.*). Единъ отъ най- учениците франц. лѣкар на XVIII-и вѣкъ, знаменитъ по своята теория за жизнепото начало, изложена въ съчинението му *Нови начала отъ науката за човѣка* (1734 — 1806).

Бартелеми. Франц. поетъ и сатирикъ (1796 — 1867).

Бартелеми - Сентъ - Илеръ (*Жюль*). Французски политикъ и ученъ, съчинител на *Аристотелевата политика*, *Аристотелевата логика*, *Аристотелевата психология* и др. (1805 — 1895).

Бартолъ. Знаменитъ италиянски юрисконсултъ отъ XIV-и вѣкъ.

Бартъ (*X.*). Германски ислѣдо- вател на срѣдна Африка и пъ- тешественикъ въ Турция; авторъ на *Путувания и открития въ срѣдна Африка*, *Путуване въ влѣтността на европейска Турция* (1824 — 1865).

Баргънъ. Турски градъ въ Мала-Азия, близу до устието на едноименна река въ Черно море (Кастамунски виляетъ); 10,000 ж.

Бархамъ (*Rich. X.*). Англ. юмо- ристъ, извѣстенъ съ името «Томасъ Инголдсби», авторъ на романа *Мойтъ братовчедъ Никола* (1768 — 1845).

Барселона. Испански градъ, най-крепостно място на Испания, съ едно отъ най-хубавите при- станища на Средиземно море; 272,500 жит.

Баръ. Полски градецъ (2,500 жит.) въ Подолия, част оть русска Полша. На 17-и февруария 1768 тамъ се прогласила прочутата конфедерация съ това име, съ която започва ерата на полските борби за независимостъ. Конфедерацията, съставена оть Пулавски и Красински, се образувала среща чуждестранната тирания, съдѣтъ като Катерина II окупирала Полша и ѝ наложила за краль Станислава Паниотовски (1764). Конфедерацията обявила Станислава дишентъ оть прѣстола и постановленията на сейма, направени по принуждение оть военната сила на Русия, незаконни. Това дало поводъ на Русия да испрати войските си подъ началството на Суворова среща неїж. Въпрѣки героиството на конфедератистите и една слаба помощъ, която добили оть Франция и Турция, тѣ били побѣдени и Полша прѣтъпала (24-и юлий 1772) първо подѣление между Русия, Турция и Австрия.

Баръ. Виж. *Антивари*.

Баръ или Бара. Кралство въ западна Африка, при устието на Гамбия, съ 200,000 жит. оть племето на мандингитѣ. Междуетъ, земедѣлци, сѫ забѣлжителни по тѣлесия стройностъ. Стол. *Бара-Идимгъ*.

Басано. Италиански градъ (Венеция); 13,000 жит. Побѣда на Наполеона I въ 1796.

Бас bleu, фр. Синъ чорапъ; литераторка.

Баседау (И. Берн). Германски педагогъ, борецъ среща Русо на полето на въспитанието, основател на Десадауския *Филантропиумъ* (1774) — учебно заведение, въ което въспитанието било основано на умъренъ рациона-

лизъмъ. Подобни заведения се отворили нѣколко въ Германия. Въ тѣхъ вѣрата се прѣдавала изобщо, безъ вѣроисповѣдни примѣси. Богъ се припознавалъ за общъ Отецъ и нищо по-вече. Ала опитъ докаралъ до убѣждението, че такъва вѣра не е достатъчна.

Васейнъ, фр. 1) Водоемъ, водохранилище, водовмѣстилище. 2) Корито (на рѣка).

Basis *virtutum constantia*. Лат. поговорка: Постоянството е основата на добродѣтелетъ.

Басиетъ, фр. Пѣвецъ или свирецъ съ басо.

Васки. Много старъ народъ оть иберийското племе въ западна Испания; говори единъ първобитенъ езикъ.

Басра. Градъ въ азиатска Турция, на западния брѣгъ на Евфратъ, дѣто тая рѣка се нарича Шатъ-ель-Арабъ. Жителетъ му, нѣкога 150,000, сега около 15,000, сѫ по-вечето араби и персияне. Корабите оть морето могатъ да плуватъ до Б.; тя е пристанището на Багдадъ.

Басня. 1) Измисленъ расказъ, който не сѣдържа нищо вѣроятно или вѣзможно; запр. въ една басня могатъ да говорятъ животни или растения; оть тамъ е и **баснословенъ**, като басния, сир. измисленъ, не за вѣрване, за чудо: **баснословно боатство**. 2) Лжжа. — Баснитъ обикновено се пишатъ за да се извлече оть тѣхъ нравоучение. Отъ гръцкитѣ **баснописци** най-известниятъ е Езопъ; оть нововрѣменнитѣ, най-много се е прославилъ французинъ Ляфонтенъ; оть рускитѣ първо място занимава Криловъ. — За значението на **баснословие** виж. *Митология*.

Бастаилия, фр. Прочутъ държавенъ затворъ, построенъ въ Паризъ въ 1369, прѣзътъ отъ народа въ 1789 и сравненъ съ земята.

Басо или басъ, итал., фр. 1) Изобицо нисъкъ, дебель звукъ на гласъ. 2) Музикаленъ инструментъ, който има формата на цигулката, нъ е само поб-голъмъ отъ нея.

Басоринъ. Въ хим. едно вещество, косто е основата на баренската гома, на салепа и др.

Бастардъ, лат. Животно или растение, което се е родило отъ животни или растения отъ два различни вида. По отношение къмъ човѣцъ тая дума значи копеле, незаконнороденъ.

Бастаинъ. Герм. пътешественикъ по Индия (1861—64), Колумбия (1875—76), Ява (1878). Главнитъ му съчинения: *Човѣкъ въ историята, Народите на источна Азия*. Род. въ 1826.

Бастия. Франц. политическо-икономистъ, който се е борилъ среща митната система и социализма. Главнитъ му съчинения сѫ: *Кодемъ и съквътъ, Икономически софизми, Икономически хармонии* (1801—1851).

Бастонъ, фр. 1) Издадена частъ на укрѣпление. 2) Петоъгълно укрѣпление пристроено до крѣпость.

Басутъ. Едно племе отъ бечуанитѣ въ юж. Африка, на брой 100,000 души. Басутитѣ сѫ напредъишли донѣйдѣ въ земедѣлието и цивилизацията подъ влиянието на франц. мисионери. Въ 1866 Б. били принудени да отстъпятъ частъ отъ земята си на Оранжската Свободна Държава и въ 1868 — останжалата частъ на Наталь.

Батави. Германски народъ, заселенъ нѣкога при устието на Рейнъ. Б., които се отличавали по юначеството си, били ту съюзници или полуподчинени на римлянеть, ту тѣхни противници. Въ земята имъ нахлули франкитѣ въ III-и вѣкъ; самото име батави исчезнало въ VІ-и вѣкъ.

Батавия. Столица на о-въ Ява (холандско владѣніе); 104,500 жит. Търговия съ оризъ, кафе, захаръ и др.

Батай. Люде, които населяватъ частъ отъ Суматра. Б. вървятъ въ върховенъ творецъ и влиянието на добри и зли духове. Езикътъ имъ е малайско наречие. Напрѣдъ между тѣхъ прѣбладавало човѣкоядството и жрътвите били само убийци, военнооплѣнници и прѣлюбодѣйци. Жени никога не яли. Множенството не е запрѣтено между Б., които плащатъ по десетъ бивола за главатарска дѣщери и по петъ за мома отъ поболенъ чинъ.

Батаќъ. Село, расположено вървѣдъ една тѣсна горска клисура въ пещерска окolia, 15¹/₂ килом. на югъ отъ Пещера, сега съ 2,368 жит.; въ него се разрази най-беспощадно дивашката свирѣпостъ на башибозуцитѣ прѣзъ Априлското въстание въ 1876 г., когато тѣ, подъ началството на Ахмедъ-ага, исклахъ нѣколко хиляди беззащитни бѣлгари въ една црква, въ която жрътвите бѣлг потърсили прибѣжище. Баташкій сѣчъ възмути цѣлъ свѣтъ и докара освободителната война. Виж *Априлско въстание; Освободителна война*. Едно подробно описание на Баташкия сѣчъ съдѣржа книжката *Въстанието и клането въ Батаќ* (исторически очеркъ) отъ «Бойчо» (Пловдивъ, 1892).

Баталонъ, фр. Отрядъ пехотна войска, който отговаря на нашата дружина и на турския табура.

Батално живописство, фр. (отъ батайль, битва). Живописство, кое то изображава морски или сухопътни битви.

Батарея или батерия, фр. 1) Нѣколко артилерийски ордия (топове) съ принадлежностите имъ, взгледени за стрѣляне наедно: у насъ има 6 топа въ батарея. Батарея, прѣведенено на бѣлгарски, може да се нарече топчиска чета или рота. 2) Мѣстото, дѣто се намиратъ ордията, що съставляватъ една батарея. 3) Електрическа батерия, нѣколко Лайденови стъкленици събрани наедно да даватъ електричество.

Батекеци. Туземно племе люде въ французско Конго.

Батенбергово. Едно отъ по-големите села въ разградската община (старото Къзлъ-Муратъ).

Батенбергъ (князъ Александър). ІІървий князъ на княжество Бѣлгария, избранъ единодушно отъ първото бѣлгарско Велико Народно Събрание на 17-и апр. 1879. Князъ А. бѣше роденъ на 24-и юни 1857 въ Дармщатъ, хесенско херцогство, и бѣше синъ на князъ Александра хесенски, братъ за руската императрица Мария (спирожата на царя-освободителя), а по майка си бѣше отъ словянско произходение; тя е била дъщеря на Морицъ Хаука, воененъ министъ на послѣдния полски царъ. Князъ А. бѣше постъпилъ въ германската войска въ 1870 и отъ тогава — въ руската въ 1877. Цѣлъ да приеме управлението на Бѣлгария, князъ А. обиколи европейските дворове. Бѣлгария му бѣше вече позната, защото въ време на руско-турската война,

която прѣдшествува избирането му, той бѣше участвувалъ въ боевете въ бѣлгарската земя. Князуването му се означава съ бурни събития. Слѣдъ двѣгодишно конституционно управление, той сюспендира конституцията за да добие по-широки права по управлението на държавата и, слѣдъ единъ опитъ да управлява «пълномощенски», принуди се да въстанови конституцията. Пѣсеть, когато военниятъ въ И. Румелия събориха правителството ѝ (6 септември 1885), той се поставилъ на чело на движението и се прогласи князъ на съединена Бѣлгария, по по-водъ на което сърбите нахлухъ дебнишкомъ въ отечеството ни и князъ А. има щастлието да води бѣлгарската войска на славна победа, която издигна Бѣлгария прѣдъ очите на свѣта. Между това, отношенията на Русия къмъ Бѣлгария бѣха обтегнати, по причина, казвашъ, че руското правителство се намѣрило изненадано отъ прѣврата на Съединението. Незадоволството у насъ противъ княза и правителството му растеше. По тая или по други причини прѣзъ нощта на 8-и среща 9-и авг. 1886 нѣколко висши офицери, които си послужихъ съ струмски пѣтъкъ и съ юнкеритъ отъ софийското военно училище, извѣршихъ прѣврать, като накарахъ князъ А. да подпише оставката си. Същата нощъ князъ се испрати подъ конвой задъ граница пѣтъмъ Вратец — Орѣхово до Дунавъ, дѣто го чакаше яхтата *Александър*. Яхтата го откара въ Рени. Единъ контрѣ-прѣвратъ, на чело на който се поставилъ Ст. Стамболовъ (тогавашъ прѣдсѣдатель на Народното Събрание), възвѣръ следъ нѣколко дни княза въ София. Ала

връщането му не се удобри отъ руския царъ Александра III и князъ А. се отрече доброволно отъ пръстола, следъ като нареди едно тричленно регенство, на чело съ Ст. Стамболова. Князъ А. се чинеше за пръв генерал отъ инфanterията на българската армия. Той починъ въ Грацъ (Австрия), като командиръ на единъ австрийски пълкъ съ чинъ пълковникъ въ 1893 и бренните му останки се прънесоха и погребоха въ София. За услугите му на България б-то обикновено Народно Събрание, въ 2-та си редовна сесия прѣзъ 1891, бѣ му опредѣлило пожизнена пенсия 50,000 лева годишно. Отъ смъртта му насамъ пенсията стѣда да се дава въ по-малъкъ размѣръ на членъдъта му. Б. бѣше стѣпъль въ бракъ следъ оттеглянето си отъ българския прѣстолъ, и остави вдовица съ двама синове. Подробности за Б. се намиратъ у А. Фонъ Хуна: *Извъ българскитѣ бурни врѣмена*, прѣв. на българ. отъ Л-ръ Валтера (Русе, 1890); у А. С. Цанова: *Първий български князъ или Очерки изъ историита на първите седемъ годими на свободна България* (Пловдивъ, 1895); у Адолфа Коха: *Александъръ, първий български князъ*, прѣв. на българ. отъ П. Н. Николовъ (Пловдивъ, 1895); у Drandar: *Cinq ans de Règne du Prince Alexandre de Battemberg en Bulgarie* (Paris, 1884).

Батердо. Воен. форт. терминъ: оръдие, съ което се запицва вода въ крѣпость.

Батовска река. Извира изъ Дели-орманскитѣ възвишения и се влива въ Черно море, между Варна и Балчикъ прѣзъ устие около 3 килом. широко.

Батометрия, гр. Ученіе за измѣрване дълбочината на море подъ корабъ, който плува по него. Той уредъ е К. Сименсово изобрѣтеніе.

Батиста, фр. Твърдѣ тѣнко лено платно.

Батумъ. Руски укрѣпенъ градъ на Черно море, 300 килом. отъ Тифлисъ, близу до прѣдѣла на азиатска Турция; 8,000 жит. Рушиятъ го придобихъ отъ турцитъ въ 1878. Пристанището му е едно отъ най-добрѣтъ на источното черноморско крайбрѣжие. На Берлинския конгресъ въ 1878, Русия обяви Б. свободно пристанище; ала отпослѣ ти измѣни рѣшението си.

Бату-ханъ. Татарски ханъ, внукъ на Ченгисъ-хана, прѣдириелъ въ 1235 годѣмъ походъ среца Европа, опустошилъ южна Русия, частъ отъ Полша, Унгария, Волжска и Дунавска България. Влахия, Кропия, Сърбия и внушилъ ужасъ дори до Швеция и Англия. Нѣнергичното настроение на германския императоръ Фридрихъ II и нѣколко несполуки по брѣговете на Дунавъ накарали Б. да се тегли назадъ (1243). Той основаълъ по брѣговете на Волга кипчакската или златната ордия, съ столица Серай. Династията на Б. царувала тамъ два вѣка, до когато държавата й била завоевана отъ русите.

Батъ (соб. зн. бамя). Градъ въ южна Англия, съ 60,000 жит.; слави се по топлите си бани, известни още на римлянетъ.

Батюшковъ (Кон. Никол.). Руски поетъ (1787 — 1855).

Бауериинфелдъ (Ед. фонъ). Австрийски комически драматургъ, роденъ въ Вѣна въ 1802.

Бауеръ (Антонъ). Знаменитъ германски криминалистъ (1772—1843).

Бауеръ (*Бруно*). Германски философъ и библейски критикъ, авторъ на *Критика на евангелската симоптика* (род. 1809).

Бауръ (профес. *Ферд. Хр.*). Германски богословъ, основателъ на «Тюбингенската Богословска школа», историко-философическа школа, която е имала голъмо влияние върху развитието на религиозната мисълъ. Бауровитъ най-важни съчинения сѫ: *Християнската гностика или Християнската философия на религията* (1835), *Християнското вѣроучение за искуплението* (1838), и *Християнското вѣроучение за Троица и въплъщението* (1841—43). Въ тия и други съчинения Б. е силно убеденъ въ историческата истинност на Ново-запѣтните писания; нъ поддържа, че тѣ сѫ били написани въ едно време доста побъкно отъ апостолския периодъ.

Ваусъкъ. Село въ Курландия, 40 килом. на юго-ист. отъ Митава. Побѣда на Петра Велики надъ шведите въ 1705.

Вауценъ (9,000 жит.). Саксонски градъ, на Шпре, забѣлжителенъ по една победа на Наполеона I надъ русите и прусите въ 1813.

Вафиново море или заливъ. Пространенъ заливъ на сѣверъ отъ Атлантически океанъ, между Грийландия и сѣверна Америка, нареченъ по името на *Уил.-Бафина*, англ. мореплавателъ, който сполучилъ да стигне до него въ 1616.

Вахамски о-ви. Острови въ Атлантически океанъ на юго-истокъ отъ Съединенитѣ Държави (на Англия); 44,000 жит. Въ единъ отъ тия о-ви (Санть-Салвадоръ) Колумбъ стъпилъ пръвъ пътъ въ новия светъ (1492).

Вахарити. Първата мамелюкска династия, основана (1251) отъ Нуредина Али, който зълъ титлата египетски султанъ, следъ като похитилъ властвата отъ *любите*. Въ 1382 Б. се замѣстили отъ борджитите.

Бахаръ, тур. Добръ познатъ ароматически плодъ, който се употреблява въ нѣкои храни като месрудия. Той се ражда отъ едно дърво, което расте въ южна Америка, западна Индия и Жамайка.

Бахий, отъ *Бахусъ*. Стъпка въ стихъ отъ единъ късъ и два дълги слога.

Бахия или Санть-Салвадоръ. Бразилски градъ, пристанище на Всесветийски заливъ (Атлантически океанъ); 152,000 жит., токоречи еднакво раздѣлени на бѣли, черни и мулати. Столица на Бразилия до 1763.

Бахрейнски о-ви. Острови въ Персидски заливъ (близу до Арабия); прочутъ подмолъ съ миди, които доставятъ най-хубавите бисери въ Истокъ (на Турция).

Бахусъ, лат., гр. Баснословецъ богъ на виното, на пиянството.

Бахчисарай. Бивша столица на крѣмските ханове, расположена въ една долина по р. Чирюкъ-су близу при Симферополь; 13,000 жит., по-вечето татаре. Отъ сградите забѣлжителенъ е стария хански дворецъ, който прилича на лабиринтъ отъ здания и градини.

Бацилъ, лат. Микроскопическа животинка, зародишъ на нѣкои болести, която има образа на права или прѣкривена *пръчица*, отъ дѣто е и името й.

Бачково. Село близу при Станимака, забѣлжително по монастиря до него, нареченъ *Бачковски*. Той монастиръ, *Успѣніе Прѣ-*

светая Богородица, е втори въ България по богатството и историческото си значение следъ Рилски манастир. Той е основан въ времето на византийския царь Алексия Комнена, въ 1084, отъ двама *грузинци* веръдъ хубава гора и е пръмнувалъ въ ръцетъ ту на българското, ту на гръцкото духовенство. Българският царь *Ив. Александър*, когато прѣзъ Пловдивъ въ 1344, станжалъ благодѣтель на манастири, който щедро надарилъ, и неговия ликъ билъ исписанъ въ естествена величина въ црквата. Прѣзъ периода на турското владичество, гръцкото духовенство присвоило манастирия, като и унищожило, както тоя ликъ, така и всичките слѣди, които напомнили за българското минжло на тая обителъ. Прѣзъ 1895 братството на манастири, прѣдъ видъ на истината, че цѣли осемъ вѣка той е билъ дариванъ и поддържанъ главно отъ български царе и отъ българетъ, отхвърли властта на гръцката патриаршия и припозна вѣдомството на българската екзархия.

Баши. Купъ о-ви въ архипелага на Филипинските, откритъ отъ Дампиера въ 1687; около 10,000 жит. (на Испания).

Башибоузътъ, тур. (соб. за развалина глава). Войникъ отъ нередовна войска въ Турция. Тия воиници сѫ отъ коль и въже мюхамедане, които се записватъ воиници, когато се прѣдстави случай за воюване и сѫ по-готови да се прѣдаджатъ на грабителство кога прилегне, отколкото да се биятъ. За той видъ недисциплинирана «нередовна войска» е ставало въпросъ въ кръмската война, въ сръбско-турската война прѣзъ 1876, въ руско-турската война

прѣзъ 1877—78. За тѣхната свирѣчество виж. *Батакъ*.

Башкири. Едно племе отъ финско-монголско произходение въ Русия, при полите на Уралъ. Б. сѫ гостолюбиви, нѣ подозрителни, бѣдни, наклонни на кражба и прѣмного лѣниви. Тѣ иматъ голѣми глави, малки чела, тѣсни и плоски очи, въсправени уши и черна коса. Тѣ сѫ умствено ограничени и тѣхното мюхамеданство е твърдѣ вѣтърничаво.

Башня, рус. Воен. форт. терминъ: кула, въ която се държатъ топове.

Башъ-дагъ. Единъ отъ двата клона на Кресна-планина, който се свръшува на сѣверъ отъ градъ Драма.

Баязидъ. Градецъ въ турска Армения, ерзерумски вил. Б. бѣше зрелице на нѣколко турско-руски сражения въ 1877. Берлински конгресъ върна Б. на Турция, ако и да бѣше отстъпенъ на Русия по Санъ-Стефански договоръ.

Баязидъ I. Турски султанъ, наследилъ на прѣстола баща си Мурада I, който падналъ въ битвата на Косово поле среща сърбите и съюзниците имъ. Б. добилъ прѣкоръ *Илдъримъ* (свѣткавица) отъ бързината, съ която извѣршилъ извѣреднѣ си заевения. Въ три години той завоевалъ останала България и Сърбия, Македония и Тесалия, и покорилъ по-вечето отъ Мало-Азиятските държави. Той обсадилъ и Цариградъ. За да избави тоя градъ, унгарския краль Сигизмундъ потеглилъ съ голѣма войска среща турцитъ. Б. побѣзълъ да го сречне и при Никополь на Дунавъ спечалилъ рѣшителна победа надъ унгарците и съюзниците имъ поляците и

французските кръстоносци (1396). Б. щълтъ може-би да влезе въ Цариградъ, да не го било спръло нахлуването на Тамерлана. Б., победенъ отъ монголския завоевател при Ангора (1402) и заробенъ, умрълъ на следната година (род. 1347, цар. 1389—1402).

Баязидъ II. Турски султанъ, синъ на Мохамеда II, завоевателя на Цариградъ; наследилъ балъ си въ 1481 и царувалъ до 1512. Неговото царуване било испълнено съ непрѣсъкнатъ редъ войни среща Унгария, Полша, Венеция, Египетъ и Персия, които изобщо занячили турската държава. За да угоди на еничерите, Б. се отрекълъ отъ прѣстола въ полза на по-младия си синъ Селима и скоро умрълъ.

Бделей, лат. Въ аптек. червеникава или зеленикава ароматическа смола, която се добива отъ единъ видъ *balsamodandrion*.

Бделометръ, гр. Инструментъ, който заменява пиявиците.

Вдителенъ. Много внимателенъ.

Вдъжъ. Съдъж буденъ, на щрекъ.

Вдъвие. Неспане, голъмо вни-
мание. *Всенощно бдение.* Чер-
ковна служба, въ която вечерната
се съединява съ утринната.

Веатификация, лат. (*beatus*,
блаженъ; *facere*, прави). Актъ,
съ който папата причислява у-
мрълъ човекъ въ лика на блаженитѣ.

Вебель. Германски водителъ на
социал-демократическата партия,
роденъ на 1840.

Бегазъ (Карлъ). Прусски при-
дворенъ живописецъ (1794—1854).

Бегарми или Багирми. Страна
въ срѣдна Африка, която има за
прѣдъли езеро Чадъ, кралство
Борну, кралство Удай. Населе-
ние 1,500,000 жит., по-вечето мо-

хамеданско, а останалото още
езическо и цѣлото много суевѣрно.
Единственитѣ промишлени иску-
ства сѫ: тъкачество и вапца-
ството. Султанътъ на страната е
подданенъ на по-силния Бурнуски
господарь. Столицата на Бегарми
е *Масена*.

Бегемотъ, евр. Животно отъ
разреда на дебелокожите, нечетно-
копитнитѣ, което живѣе на стада
по брѣговете на рѣките въ срѣдна
Африка.

Бегликчия, тур. Закупителъ
на данъка на овцетъ въ Турция.
Оттука *бегликчиши*.

Бегликъ, тур. (отъ *bey*, князъ).
Данъкъ на овцетъ въ Турция.
Оттука *беглишки*, който подлежи
на този данъкъ.

Бегташи. Мохамедански калу-
герски орденъ въ Турция, учре-
денъ въ XIV-и вѣкъ отъ дер-
вишъ хаджи Бегташа.

Беделъ, тур. Воененъ данъкъ.
(Този данъкъ плаща въ Турция
немохамеданското мѣжско населе-
ние, което законътъ не допушка
да отбива чрѣзъ служене военната
повинностъ).

Беджаси. Нубийско племе между
Абисиния, Червено море и Нилъ.

Беджехотъ (Уолтъръ). Ан-
глийски писателъ, редакторъ на
лондонския *Икономистъ* и авторитетъ
въ финансните работи (1825—1877).

Бедуинъ, араб. (соб. зн. оби-
тателъ на пустинята). Аравий-
ски чергари, който живѣе съ
грабежъ; аравийски разбойникъ.

Безапелационно, отъ фр. *апелъ*.
Безвъзгъвно, окончателно.

Безбородско (Алекс. Андр.).
Руски държавникъ, министъ на
Вън. Дѣла въ времето на Кате-
рина II, таенъ противникъ на По-
темкина, подписникъ на Яшкния

договоръ, 1792. Въ царуването на Павла I, той билъ държавенъ канцлеръ и душата на всичките дипломатически сношения на Русия съ другите държави. До смъртта си Б. билъ голѣмъ любителъ на искуствата; галерията, която образувалъ въ С. Петербургъ, още привлича удивлението на другоземците (1742 — 1799).

Безвъзмезденъ. Безъ мъзда, награда, плата, даромъ, бескористно.

Безвѣстенъ. Неизвѣстенъ, който не се знае.

Безграмотенъ (отъ гръц. *грамма*, писмо). Бесписменъ, бескниженъ; който не знае ни да чете, ни да пише. *Полуграмотенъ*, който знае само да чете, а не да пише. Оттука *безграмотност*.

Бездаренъ. Който нѣма дарба, способность, самостоятелна производителна сила (говори се по-вече за художници и писателе). Оттука *бездарност*.

Бездна. Безъдънна пропасть, дълбочина безъ дъно, сир. много голяма или неизмѣрима дълбочина.

Бездѣствие. Неработене, въ положение да не върши нищо. **Бездѣствувамъ.** Нищо не работя изобщо; не вършѫ нищо по извѣстна работа.

Бездѣлникъ. Човѣкъ, който нищо не работи, нехранимайка.

Безеншекъ (*Антонъ*). Въведенъ на стенографията въ България, редакторъ на *Югословѣнски стенографъ* (София 1880) и авторъ на учебници по стенографическото искуство и др. Б. е по народностъ словенецъ, род. въ Буковие при Целе (Щирия) въ 1854. Той живѣе въ България отъ 1879 и е сега преподавателъ въ Пловдивската м. гимназия. Той има писателство и на езика си.

Безестенъ, тур. Сграда за панаиръ; сграда, въ която се помѣщаватъ дюкини.

Безавѣщенъ. Който не може да се завѣщае, за каквото нѣма завѣть, завѣщание; който не е наследилъ другого.

Безаконенъ. Незаконенъ, противозаконенъ. *Безаконност*, нѣмане закони; неиспълняване, произволно нарушаване законите. *Безаконикъ*. Законопрестъпникъ.

Безигъ, фр. Единъ видъ игра на карти.

Безидейенъ, отъ гръц. и лат. *идеа*. Който нѣма идеи. *Безидейностъ*. Състояние при нѣмане идеи.

Безисходенъ. Който нѣма исходъ, изъ който не може да се изтѣзе; оттука *безисходност*.

Безлѣсенъ. Дѣто нѣма лѣсове, сир. гори.

Безначалие. Отсѫтствие на законно началство или правителствена власть и поредъкъ; смуть, неуредица. Виж. *Анархия*.

Безправственъ. Противенъ на нравствеността; на душевната чистота; развратенъ, безсъвѣстенъ. **Безправностъ.** Противностъ на нравствеността; разврат.

Безобиденъ. Който никому не причинява обида, безврѣденъ.

Безобразие. Грозота, безобразие. **Безобразенъ.** Непристоенъ, бесраменъ; оттука *безобразност*.

Безотвѣтенъ. Безъ отговоръ: който не дава отговоръ; за който не е добить отговоръ.

Безропотенъ. Който не изявява роптане, неудоволствие; покоренъ, смиренъ; оттука *безропотност*.

Безукуринентъ. Безукоренъ, който не заслужва укоръ. *Безукуриненостъ*, безукорностъ.

Безусловенъ. При който не е направено никако условие или договоръ; пъленъ, непрѣмѣненъ: *безусловна покорностъ*. Оттука *безусловностъ*.

Безуспѣшенъ. Безъ успѣхъ, безъ сполучка, неспособливъ. Оттука *безуспѣшностъ*.

Безформенъ. отъ форма. Който нѣма опрѣдѣлень образъ; който не носи форменно облѣкло.

Безъ-леѧ. фр. Цѣдуване ржка, — церемония, която се извръща къмъ особи отъ царствуваници домъ въ тържествени дни.

Бей, бегъ, тур. (знач. *князъ, господарь*). 1) Титла за благородство въ Турция, отговаря на баронъ, графъ, князъ, кога се дава на държавенъ глава [Турция е давала тая титла на господаретъ на Влахия, Молдова, Тунисъ и др.]. 2) Титла, която се прилага въ Турция и други источни държави къмъ името на едно лице просто отъ учитвостъ.

Вейкънъ (Роджъръ). Английски ученъ монахъ, който се счита за изобрѣтатель на барута (1214 — 1294).

Вейкънъ (Францисъ). Славенъ английски философъ и държавникъ, показалъ за пръвъ пътъ истинските начала на философията и на научните методи; авторъ на *Новата метода*, по която се достига до опровержение на Аристотелевата философия и на заблужденията на средновѣковната схоластика (1561 — 1626).

Бейнъръ (сжър. С. Хуайлъ). Английски пътешественикъ, открилъ главитъ на Нилъ (1862), авторъ на съчинението *Откритието на езеро Албертъ Ниамза*. Родъ въ 1821.

Бейлеръ-бей, тур. (значи *господарь на господаретъ*). Виж *Аянингъ*.

Бейнъ (Александъръ). Английски философъ, авторъ на *Логика, Наука за въспитанието* и др. Род. въ 1818.

Вей-пазарь. Градъ въ азиатска Турция, 80 килом. на зап. отъ Ангора; 6,000 жит. Кози и овце.

Бейрихъ (Хенрихъ-Ери). Знаменитъ германски геологъ и палеонтологъ, авторъ на важни съчинения за *Гониатититъ въ девонската формация*; за *Конхилиитъ въ третичната формация* и др. Отъ числото на Бейриховицъ ученици сѫ излѣзли много учени геолози въ нашото врѣме (1815 — 1896 въ Берлинъ).

Бейрутъ. Градъ въ азиатска Турция (Сирия), пристанище на Средиземно море; 85,000 жит., по-вечето отъ които сѫ християне. Б. е цвѣтущъ търговски градъ въ живописно мѣстоположение на крайбрѣжното на Сирия при полуть на Ливанъ, 100 килом. отъ Дамаскъ и около 160 отъ Иерусалимъ; той градъ е главното пристанище на Дамаскъ и нѣкои прѣполагатъ, че замѣства Ветхо-затворения градъ Веротай. Балдуинъ I, иерусалимски царь, го обсадилъ и прѣзель въ 1111; въ християнетъ го изгубили пакъ въ 1187. Въ 1197, той пакъ падналъ въ ръпѣтъ на християнетъ, и следъ това — едно по друго подъ властъта на сарацините, селджукитъ и турскиятъ султани. Въ 1840—41, английската и австрийската флоти бомбардирали Бейрутъ, на който билъ турилъ ржка египетски паша, прѣзели го и го върнѣли на турцитъ. Б. не притежава забѣлѣжителни стари паметници.

Вейтъ-елъ-факи. Градъ въ юж. Арабия, Иеменъ (крайство Сана), 150 килом. на сѣр.-ист. отъ Мока; сила крѣпость; стоварище на прочутитѣ мокенски кафета; 8,000 жит., много европейци.

Бекария. Италиански еписател, съчинител, на *Прѣстълнената и наказаниета*, съчинение, което посочило пътя на прѣобразованията въ углавния кодексъ на европейските народи (1738—1794).

Бекаръ. Музикаленъ знакъ, който означава, че трѣбва да се повърне една повишена или пониженаnota въ естествения й тонъ.

Бекасъ, бекаца, фр. Птичка отъ челядъта на дългокраките и дългохълбунните; месото ѝ е твърдъ вкусно, та много се прислѣдва отъ ловците.

Беке (Чарлсъ). Английски изследовател на южна Абисиния и Палестина (1836—37) [1800—1874].

Бекеръ (A). Знаменитъ германски еписател, авторъ на *Ръководство на римските стариини* (1796 — 1846).

Бекеръ (К. Ферд.). Единъ отъ най-отличните германски филолози (1775 — 1849).

Бекетъ (профес. А. Н.). Руски учень авторъ на много учени популяри съчинения, учебници и прѣводи. Род. въ 1825.

Бекетъ. Румънски градецъ на Дунавъ, среца Орѣхово; 5,000 жит. Хубава градина, направена отъ руситѣ въ една отъ прѣднитѣ имъ войни.

Бекешъ. Градъ въ Унгария, въ едноимененъ окръгъ; 25,000 жит. Тържище на добитъкъ.

Бекуеръ (Г. Ад.). Испански литераторъ и поетъ (1836—1870).

Беклинъ (Арн.). Знаменитъ швейцарски живописецъ, род. въ 1827. Творецъ на картинитѣ: *A-*

мазонки на ловъ въ единъ лѣсъ,
Ловътъ на Диана, Битвата на
центавритѣ.

Бекландъ. Английски естествоиспитател (умр. 1856).

Бекуелъ. Английски изобрѣтател на копиращия телеграфъ (1840).

Бекъ (Карлъ). Нѣмски лирически поетъ (1817—1879).

Вела. Име на 4 унгарски царе (1061—1272).

Беладона, итал. Отровно растение отъ челядъта на барабойнитѣ, което се употребява въ лѣкарството.

Велведеръ, итал. Тераца или павилионъ на връха на къща или на високо място.

Белгия. Конституционно кралство въ западна Европа на съверъ отъ Франция; насел. 6,200,000 жит.; простр. 30,000 чет. килом.; най-гъсто населената страна въ Европа. Населението е отъ германско и келтско произходение и има си своите стари народчии, иъ французски езикъ е добилъ господството въ образованото общество. Господствуващето вѣроисповѣдане е католическото. Земедѣлното, индустрията и търговията сѫ много развити, благодарение на трудолюбието на белгийците, забълѣжително още въ времето на римлянетѣ и на многообойните каменовъглищни рудници. Стол. *Брюкселъ*; гл. градове *Анверсъ*, *Гандъ* и *Лиежъ*. Жит. *Белиеу*, отдѣто и *белгийски*.

История. Когато римлянетѣ завоевали Галия, (58 — 50), жителетѣ на Белгия, които тогава се наричала белгийска Галия (*Gallia Belgica*) противоставили Цезарю най-силенъ отпоръ; и Друсь, Германникъ, Калигула често водили войските си въ Белгия, за да

държатъ въ покорностъ тоя у-
поритъ народъ. Въ V-и въкъ
Белгия завоювали франките; и нъ
слѣдъ два вѣка въ страната се
установила феодалната система и
и владѣли графове. Фландрските
графства, първи отъ всичките
други по промишленостъ и тър-
говия, поддържали чрезъ една
дълга борба съ Франция незави-
симостта си отъ Франция до 1385,
когато мажското потекло на флан-
дрските графове се довършило и
Белгия станала владѣние на бур-
гундския домъ. Въ 1477, тя минела
въ владѣние на Австрийския домъ;
и отъ 1795 до 1815, тя била, по
завоевание, подъ властта на
Франция. Слѣдъ падането на
Наполеона, Вѣнскиятъ конгресъ нъ
присъединилъ къмъ Холандия; нъ
въ 1830, слѣдъ една кървава ре-
волюция, тя образувала незави-
сима държава, благодарение на
поддръжката на Англия и Франция.
Белгийското народно събрание
избрали князъ Леополда Саксъ-Ко-
бургски кралъ. Той князъ, който
се билъ ожененъ въ 1817 за
княгиня Шарлота Английска,
и въ 1832 за княгиня Луиза
Орлеанска (умр. 1850) царувалъ
мъдро до 1865. Синъ му Лео-
полдъ II, сегашниятъ кралъ, го
наследилъ на прѣстола слѣдъ
съмъртвата му (1865). Той се оже-
нилъ за архилукиня Мария Хан-
нерета Австрийска.

Баледъ-ель-Джеридъ или **Зе-
ля на Финиките**. Земя въ съверна
Африка между Алжир и голѣ-
мата пустиня, забѣлѣжителна по
финиковите си дървеса. Въ оазисъ
ѝ живѣхтъnomadi.

Белезица. Желѣзни окови въ
видъ на гривни, съ които турците за-
ключватъ ръците на престъпни-
ци.

Велемнитъ (лат. отъ гр. *стрѣла*).
Едно животно, което сега съществува само въ окаменѣло състоя-
ние. То е имало цилиндрическа
форма, съ единия край връхлестъ,
и е било голѣмо колкото единъ
прѣстъ.

Белерофонъ. гр. Баснословецъ
герой, победителъ на Химера. Въ
Аргосъ царицата го обвинила
прѣдъ мѫжа си въ намѣрене да
има съблазни. Царьтъ го испра-
тилъ до Иобата, лидийски царь,
съ писмо, съ което молилъ Иобата
да отмѣсти Белерофона. Сега *белерофонско писмо* наричатъ поин-
кога такъвъ писмо, което е напи-
сано съ намѣрене да поврѣди на
онова, който го предава.

Белетристика. фр. Изящни
произведения на словесността,
като раскази, повѣсти и романъ.

Белетристъ, фр. Писателъ на
изящни произведения на сло-
весността.

Белини. Венецианско семейство,
което е произвело трима
живописци, *Джакомо* (род. 1398)
и синовете му *Джентиле* (род.
1421) и *Джiovани* (род. 1424),
които се почитатъ като глави на
Венецианската школа. Много кар-
тини на последния украсяватъ
цркви въ на Венеция, Флоренция,
Миланъ и др.

Белини (*Виценzo*). Италиянски
многопопуляръ композиторъ, съ-
чинител на *Норма* (1802 —
1895).

Беловезъ. Галски главатарь,
който нахлула въ Италия въ VI-и
вѣкъ и основалъ Миланъ.

Белона, лат. Богиня на вой-
ната у римляните.

Белманъ. Шведски поетъ (1740
— 1795).

Белтъ. (Голѣми и Малки). Име
на два протока, които съединяватъ

Балтийско море съ Съверно море прѣзъ Категатъ и Скагеръ-Ракъ. Прѣзъ ледътъ на първия минжълъ Карлъ Густавъ съ войската си (1658).

Белуджистанъ или Белучи-стант. Азиатска страна, на истокъ отъ Персия; 275,000 чет. килом., съ население, което се прѣсмѣта различно — отъ 400,000 до 1,000,000. Белуджитѣ, които сѫ мохамедане, живѣятъ чергарски животъ, ако и да имать нѣколко града. Тѣ се поминуватъ главно съ скотовъдство. Столицата имъ е *Келатъ*.

Белфоръ. Французски градецъ; 25,000 жит., 443 килом. на истокъ отъ Паризъ; съ първостепенна крѣпостъ. Белфорски гарнизонъ, който бѣше се одържалъ среща германцитѣ въ 1870 — 71, по заповѣдъ отъ правителството си испразни крѣпостта, като условие да се сключи прѣмирие между двѣтѣ воюющи страни. На гарнизона се позволи да излѣзе съ всичкитѣ военни почести. Германскиятъ императоръ върихъ на Франция Белфоръ, съ условие войските му да възвѣтъ въ Паризъ.

Белчжръ (сжръ. Ед.). Английски изслѣдователъ на западнитѣ крайбрѣжия на Америка и на источна Индия между 1836 и 1843; въ 1852 тръгнѣлъ да дири Франклина, чѣмъ билъ принуденъ да изостави кораба си. Неговитѣ главни съчинения сѫ: *Пътуването на Сълѣбръ* (име на параходъ) около свѣта и *Послѣдното пътуване въ Съверния полюсъ* (1799 — 1877).

Бель. Най-старий извѣстенъ асирийски царь, баща на Нина (2,000 год. прѣди Р. Х.).

Бель. (Андреа) Шотландецъ, който въвелъ въ Европа методата

на взаимното учѣніе, по която се прѣдавало въ Индия (1753 — 1832).

Белъ. (Грахамъ). Американски електрикъ, изобрѣтатель на телефона и фототелефона; роденъ въ Единбургъ въ 1847.

Бел-фонъ Фаберъ (Цицилия). Отлична испанска романтическа, известна на книжовния свѣтъ подъ межкия псевдонимъ *Фернанъ Кабалеро* (1797 — 1877).

Бембо. Италиянски кардиналъ и поетъ (1470 — 1547).

Бемоль, итал. Музикаленъ бѣлъгъ, който означава, че трѣбва да се понижи нотата, прѣдъ която е поставенъ, съ половинъ тонъ.

Бемъ. (Иосифъ). Полски генералъ, отпослѣ *Амуратъ паша*. Б., на чело на една войска отъ 10,000 въстанчли унгарци, разбилъ въ Трансильвания австрійската войска и истиласкалъ и неѣж и русските ѹ съюзници въ Влашишко (1849); по-сетиѣ, слѣдъ нещастната битва при Темишваръ, той избѣгнѣлъ въ Турция, дѣто, по политически съображенія пригърнѣлъ мохамеданството. (Род. 1795 — умр. отъ треска въ Халенъ, слѣдъ като потъкалъ арабското въстание въ 1850).

Бенаресъ. Градъ въ английска Индия, на Гангъ; 200,000 жит. Свѣтъ градъ на индуистѣ, съ около 1,000 индуиски пагоди и по-вече отъ 300 мохамедански джамии.

Беневенто. Италиянски градъ; 24,000 жит. Наполеонъ го направилъ княжество за Талейрана; послѣ тоя градъ билъ даденъ на папството (1814) и присъединенъ на Италия (1860).

Бенвенуто Чилини. Знаменитъ италиянски ваятель и златаръ, повиканъ въ Франция отъ Франсоа I (1550 — 1570).

Бенгалски заливъ. Часть отъ Индийски океанъ, между Индостанъ и Индокитай.

Бенгалски огнь. Искуствено приготвено лесновъспаляемо вещество, което дава силяна синя, червена, или друга свѣтлина; измислено въ Бенгалъ.

Бенгалъ. Страна въ английска Индия; най-важното отъ трите големи отдѣления, на които е раздѣлена; простр. 408,162 чет. килом., 69,600,000 жит., сѣдалище на главн. управл. *Калкута*.

Бенгуела. Обширна, изобщо планинска, страна въ западна Африка, на Атлантически океанъ, съ изобилини води и раскошна растителност. Б. се населява отъ разни малки племена, които тънятъ въ дълбоко невѣжество и варварство, и отъ които нѣкой сѫ човѣкоядци. Португалците владѣятъ Б., иль не упражняватъ токо-речи никаква власт въ вътрешността. Гл. градъ *Санъ-Филипъ-де-Бенгуела* съ 3,000 жит.

Бендеревъ (капитанъ). Герой при Сливница въ сражението при Три уши, комуто много се дължи за българската победа; другаръ на военния министъ слѣдъ сръбско-българската война; единъ отъ главните инициатори за деграндирането на князъ Александра Батембергъ. Той, освободенъ по желанието на Русия слѣдъ контър-прѣвратъ, емигра въ Русия. Б. е и военецъ, и граждансъ спасител, авторъ [на руски езикъ] на *Историята на сръбско-българската война, Военна география и статистика на Македония*, и др. Б. е родомъ отъ Горна-Орѣховица.

Бендеръ. Руски градъ, въ Бессарабия, на Днѣстръ; 30,000 жит. Забѣлжителенъ по обсадата, която

издържалъ тамъ Карлъ ХІІ слѣдъ разбитието си при Пултава; прѣзиманъ поб-сетиѣ нѣколко пъти отъ руситѣ (1770, 1789, 1811), на които останжалъ по Букреещкия миръ (1812).

Бенедиктици. Общото име на всичките римокатолически калугери, които слѣдватъ правилото на св. Бенедикта. Първий бенедиктински монастиръ е билъ основанъ въ Монтекасино, неаполско кралство, около 529, отъ св. Бенедикта. Той монашески орденъ порастналъ изумително бѣрже слѣдъ VI-и вѣкъ, и Б. се имали за главните дѣйци въ распространението на християнството, образованіето и знанието въ Западъ. По едно врѣме тѣ броели, каззватъ, до 37,000 монастире и принасяли важни услуги на книжнината. Бенедиктинскиятъ орденъ се унищожилъ въ Франция, покрай другитѣ монашески ордени, въ революцията прѣзъ 1792; отпослѣ пакъ се възродилъ. Св. Бенедиктиновото правило изисква отъ монаситѣ да се въздържатъ отъ смѣхъ, да не притежаватъ частенъ имотъ, да живѣятъ пестовно, да сѫ гостопримни и най-много отъ всичко да сѫ трудолюбиви.

Бенедиктинъ. Питие приготвяно едно врѣме само отъ Бенедиктински монаси.

Бенедиктъ. Име на 14 папи, отъ които най-зnamенитъ е билъ Бенедиктъ XIV (1740 — 1758). Той основава учителски служби по Физиката, Химията и Математиката въ Римъ; възродилъ Болонската академия и учредилъ и други; накаралъ да се прѣведатъ най-добрите английски и французски книги на италиански; и по много други начини поощрявалъ книжнината и науката. Не-

говото благочестие бил искренно и просветено и той се отличавал по примерна въротърпимост. Подданициците му го обвинявали само въ едно нѣщо, че много писал и чель, а малко управлявал. Неговите съчинения образуват много томове.

Бенедиктъ. Римокатолически светия, основателъ на монашеството въ Западъ, родомъ италиянецъ (480—543).

Бенеке (Фрид. Ед.) Германски философъ, авторъ на учебника *Психологията като естествена наука*, ръководство, което най-добритъ германски учени по въспитанието пръвпоръчват като побогодно за практическо приспособление отъ кое-да-е-друго (1798—1854).

Бенетъ (Гордонъ). Издател на американския вѣстникъ *Ню-Йоркъ Хералдъ*, на чиито разноски се прѣдприе знаменитото пътешествие на Станили въ вътрешна Америка и поб-сетнъ (1879) учени походъ къмъ съверния полюс на парохода *Жанета*, най-непчастният въ лѣтописите на арктически походи. За постъдният походъ Б. изядви 80,000 долара.

Beneficium accipere, libertatem vendere. Лат. поговорка: да приеме човѣкъ благодѣяние е да си продаде свободата.

Бенефициантъ-ка лат. Лице, въ полза на което се дава театралино, концертно, или др. под. представление.

Бензониъ, или *фенилевъ водородъ*. Течно вещество, което състои отъ въглеродъ и водородъ; растопява мастила, восъка и др. под., та се употребява за искарване пятна.

Бензинъ. Едно прѣфинено произведение отъ газа. Употребява

се за двигателна сила въ машини.

Бензой. лат. Смирна, ароматическа смола; употребява се въ лѣкарството и парфюмерията.

Бензойентъ. лат. Отъ бензой.

Бенингсенъ. Руски генералъ, разбитъ отъ Наполеона при Ейлау въ Прусия (1807), победител на Мюрата при Воронова (1812), зелъ голѣмо участие въ битвата при Лайпциг въ 1813 (1745 — 1826.)

Бенинкори. Италиански композиторъ (1779 — 1821).

Бенинъ. Кралство въ Гвинея, Африка, на Нигеръ; твърдъ плодородна земя, произвежда оризъ, палми, захаръ и пр. Населението се клели на краля си като на най-голѣмия си фетишъ. Въ цвѣтущето си състояние кралството располагало въ врѣме на война съ 100,000 войника; но сега е распокъсано на независими държавици. Столица **Бенинъ**, съ около 15,000 жит. Въ 1786 французи основали селища при устието на Нигеръ, които англичанетъ унищожили въ 1792.

Бениовски (Графъ М. Авг.). Единъ отъ главатарете на Барската конфедерация, род. въ Унгария (1741). Той билъ уловенъ отъ руситъ и заточенъ въ Камчатка, отъ дѣто избѣгналъ; следъ това той отишъ въ Индия, въ Франция и най-послѣ въ Мадагаскаръ. Той кроилъ да завоюва острова, когато билъ убитъ отъ туземците (1786). Б. е писалъ свояте *Пътувания и Мемоари*.

Бенинцъ. Руски повѣствователъ, авторъ на *Ибрагимъ, Бедуинъ, На другой денъ* (1781 — 1809).

Бенковски (Георги), истинското му име *Гаврилъ Хлѣтковъ*. Бунтовникъ-апостъль и душата

на Априлското въстание въ 1876. Той бъше родомъ отъ Копривщица. За ранното му минжло се знае, че въ Anatolia, дѣто биль отишълъ агаджия, влѣзълъ въ хайдушката чета на Левтеръ воевода прѣзъ 1865 — 68. Слѣдъ това той емигриралъ въ Румъния. Въ 1875, около врѣмето, когато щъло да избухне Старо-Загорското въстание, той биль отишълъ въ Цариградъ като членъ отъ една тайна четица палачи, на която прѣназначението било отъ 4 страни да запали турската столица въ дена на въстанието. Тоя планъ не се осъществи. Въ врѣме на приготвленията за Априлското въстание, Б. криеше своето происхождение и родно място и за това бъше зель неистинското прѣзиме. При потъпкането на бунта, Б. биде убитъ отъ баши-бозуци въ тетевенския балканъ, въ мястността Свиарникъ, на 11-и май и главата му бѣ показвана въ разни места на поругание. Съ тая цѣлъ ти, туркхата конска торба, е била закачена въ София на висока върлина въ пашовския конакъ (сегашната дворцова караулня среца градската градина) отъ 18-и до 21-и същи мѣсецъ. Най-сетне тя се прѣдала на единъ софийски поиз, който я погребалъ. Виж. *Априлско въстание*.

Бентамъ. Знаменитъ английски списателъ-юрисконсултъ. Теоретическото основание на неговата система е материалният утилитаризъмъ, който тръгва отъ началото «най-голѣмото добро за най-голѣмото число люде». Забѣлжителни негови съчинения: *Теория на наказанията и на наградите; За гражданско и уголовно законодателство*. Философията

на Б. е изложена въ неговата *Деонтология или Теория на дължностите* (1748 — 1832).

Бентли. Английски филологъ (1661 — 1742).

Бенуа. Руски аквалерентъ живописецъ, род. въ 1852.

Бенуаръ, фр. Партерна ложа, ложа въ театъръ наравно съ сцената.

Бенуе. Голѣма корабоплаваема рѣка, притокъ на Нигеръ.

Бенфей. Германски филологъ, професоръ на санскритски и сравнителната филология въ гетингенския университетъ; авторъ на *История на науката на езиците* и др. (1809 — 1881).

Беочия или Виотия. Страна въ стара Гърция; стол. *Тизи*. Жителетѣ ѝ, добри земедѣлци, минували за плиткоумни и груби; ала между тѣхъ не липсвали велики генерали, като Епамионда, и поети и историци, като Хезиода, Пиндара, Плутарха и др. Б. се управлявала отъ единъ архонтъ, подномаганъ отъ единъ 4-члененъ съѣтъ. Прѣ-голѣмитъ градове на Б., до 14, образували единъ съѣзъ, отъ който една сѣнка оставала до Филипа Македонски.

Беранже (Пиеръ). Знаменитъ французски поетъ, авторъ на *Пѣсни* (1780 — 1857).

Бераръ или Нагпуръ. Индийска държава, между Мадрасъ и Низамъ, която влѣзла окончателно въ състава на англо-индийската империя въ 1854. Насел. около 3,000,000.

Берать. Султанска грамота, която констатира подарени отъ султана милости или правдини.

Берать. Градъ въ Албания, 112 килом. съверо-западно отъ Янина; отъ 8,000 до 10,000 жит., двѣ трети гръци, останалитѣ турци. Силна твърдина.

Бербери. Първите жители на съверна Африка или Барбария. Сега ги пръсмѣтат отъ 3 до 4 милиона. Б. сѫ съ срѣденъ растѣ, изобщо чернооки и чернокоси, и кожата имъ отъ червена до жълт-никаво-мурга. Тѣ сѫ жестоки, подозрителни и неукротими. Тѣ живѣятъ въ колиби отъ каль и шатри и поминъкътъ имъ е ското-въдството, земедѣлието и особено овоощарството. Едно време тѣ били християне, нѣ сега сѫ фанатически привърженици на мюхамеданетъ. Отъ берберското племе сѫ кабилитъ, туарегитъ и др. Това племе не трѣба да се смѣва съ арабското.

Бергемъ. Холандски пейзажистъ-живописецъ; най-добрата му картина е *Отдихъ на ловци* (1620 — 1685).

Бергенъ. Норвежки градъ; 53,600 жит.; пристанище на Съверно море. Корабостроение, износъ на дъски, мащи, солена риба.

Бергманъ. Шведски химикъ отъ най-отличнѣтъ; открилъ вѫглекислотата и др. и прѣобразувалъ минералогията (1734 — 1784).

Бергхаусъ. Германски географъ (1793 — 1883).

Бердичевъ. Руски градъ въ Волхиния; 101,000 жит., по-вечето евреи; прочутъ по панайра си.

Бердянскъ. Градъ въ европейска Русия (таврическа губерния), 396 килом. отъ Симферополь; добро пристанище на Азовско море; около 13,000 жит. Износъ жита, кълчица, вълна. Б. се основаъ въ 1827.

Березина. Русска река, притокъ на лѣвия брѣгъ на Днѣпръ, 600 килом., корабоплаваема по едно протежение отъ 400 килом.; съединява се съ западна Двина чрѣзъ единъ каналъ, който носи името

и който дава възможностъ да се съединява Черно море съ Балтийско. Березина е знаменита по поражението на французетъ по брѣговетъ ѹ близу при Борисовъ прѣзъ паметното имъ отглеждане отъ Русия въ 1812. Отъ 14-и до 17-и ноември французската войска, която се теглила назадъ, сполучила да прѣмине реката, въпрѣки упоритѣ усилия на три руски войски, командувани отъ Кутузова, Витгенщайна и Чичагова. Прѣминуването се извѣршило при *Студианка*, при студъ отъ 26 градуса. Наполеонъ загубилъ тамъ около 50,000 войника и 24 топа. При все това, той сполучилъ да се върне въ Западъ и да убѣгне на рускиятъ генерали, които имали за цѣль да му прѣсекнатъ пъти.

Берейтеръ, герм. учитель на Ѣздене.

Беренде. Село въ царибродеката околия, забѣлѣжително по една срѣдно-вѣковна прѣквица, запустѣла, нѣ въ която върху единъ камень е надписано съ словѣнски букви «Иоанъ Асень въ Христа Бога благоверенъ царь и самодѣрженъ въ лѣто . . . ». Прѣквицата се е открила нѣкога 14 — 15 години слѣдъ освобождението ни.

Береника. Виж. *Верникъ*.

Берзелиусъ. Знаменитъ шведски химикъ, единъ отъ създателетъ на сегашната химия. Той наредилъ химическото символическо записване, основано на понятието за еквивалентитъ, и опредѣлилъ точно еквивалентитъ на голѣмо число прости тѣла, между другитъ варийтъ, барийтъ, стронцийтъ, кремийтъ, и открилъ селена. Той изучилъ електролиза и развиъл теорията му (1779 — 1848).

Берилъ. лат. Просто тѣло, металъ отъ рѣдкитѣ, посрѣдѣнъ между склоношнинѣ и обикновенитѣ метали. Не гори въ въздухъ, кислородъ или сѣра и дори изженъ до посвѣтилиане не разлага водата. Окисътъ му се срѣща въ смарагда и барилъ. Откритъ е въ 1798 отъ Вокленъ.

Бериль. Драгоценъ камъкъ съ шара на морската вода; различа отъ смарагда токо-речи само по шара си, нѣ не е колкото него склоношнинѣ.

Берингово море. Сѣверна частъ на Тихи океанъ, между Азия и Америка.

Беринговъ протокъ. Протокъ между Азия и сѣв. Америка, съединява Тихи океанъ съ Ледовити.

Берингъ (B.). Дански мореплавателъ на русска служба въ времето на Петър Велики; прославилъ се съ похода си, 1725—30, за разрѣщение на въпроса: съединява ли е Азия съ Америка, или не. Въ той походъ той открилъ онова море и оня протокъ между двата материка, които носятъ неговото име. Въ друго пътуване прѣдпримчивий испльдователъ умрълъ отъ утруднение и отъ лишения на о-въ Берингъ, единъ отъ Алеутските острови (1680 — 1741).

Берко. Виж. *Малибраъ*.

Берия. Градъ въ стара Македония, 50 килом. на зап. отъ София, дѣто апостолъ Павелъ проповѣдалъ евангелието съ сполука. Този градъ под-сетиъ се наричалъ *Иримонълъ*, а сегашното му име е *Буръ*, както го именуватъ турци; наричатъ го и *Верия* или *Кара-Верия*; 10,000 жит. (Библ.).

Веркенъ. Франц. списателъ, съчинителъ на много книги за дѣцата (1749 — 1791).

Берковица. Градъ, окол. ц. ломски окр., 80 килом. на сѣв. отъ София и 44 на зап. отъ Вратица; 7,998 жит. Надъ града, расположено до сѣвернитѣ поли на Стара-планина, има развалини на една старорѣмска крѣпость.

Берковски въстания. Две въстания на българскитѣ селище въ Берковско среща турската властъ. Първото станжло въ 1835, и обгръщало токо-речи цѣлата берковска каза. То е известно въ ония край съ името *Манчова буна* или *Манчова размирица*, защото неговиятъ главенъ двигателъ билъ Манчо Чунинъ отъ с. Бистрилица. Въстанието, пригответо въ Чипоровски монастиръ, избухнало на Спасовъ-день. Въстаниците, отъ три до четири хиляди, били въоръжени съ кости; съ пушки имало само около 150 душъ. Турските власти се бояли да нападнатъ въстаниците, и въстанието траяло около единъ мѣсяцъ. Непосрѣдствената причина на тая буна били безобразията на берковския аянинъ Шерифъ-Ахмеда и съдружие. Въстанилите, като не добили очакваната помощъ отъ Сърбия, задоволили се съ отстранението на аянина отъ поста му и се прѣдали изново на мирните си полски занятия. Слѣдната година едно въстание избухнало въ Пиротско, и прѣзъ 1837 въ Берковско пакъ станжло въстание; ала въ него зели участие само селата, които били близу до сръбската граница. Въстанието траяло отъ 14-и до 24-и ноември. Надеждата на Сърбия пакъ била измамена. Борците, около 2,000 души, били събрани пакъ въ Чипоровски монастиръ. Когато нападнали турците (23-и ноемв.), въстаниците безъ пушки се раз-

бъгали; останжлийтѣ въоржени 40-50 души се били додѣто могли. Слѣдъ сражението, въстаниците се оттеглили въ Сърбия, като оставили мрътвите трупове на 17 души. Душата на въстанието, Върбанъ Поповъ, родомъ отъ с. Белимель, съ прѣдателство падналъ въ ръцѣ на турската власт и билъ обесенъ. Бѣсилката била направена отъ двата дирека и гредата на къщата му. Виж. за по-пълни свѣдѣнія стат. *Политически движения и въстания въ З. България* отъ Д. Миринова въ *Сборникъ на Народни умотворения, наука и книжнина*, кн. II.

Берковски (Петър). Главенъ бунтовенъ-дѣцъ и учитель въ Хасково прѣзъ врѣмѧто на Левски, който се билъ училъ въ родното си място Ломъ и донѣдѣ въ Прага и въ Лембергъ. Б., слѣдъ Узуновово покушение противъ Хаджи Ставре, се испрати на заточение въ Диаръ-Бекиръ, отъ дѣто изѣбъгъ въ Русия. Прѣзъ руско-турската война, той бѣше опълченецъ. Прѣзъ 1882, той основа въ Шловдивъ по желанието на княза Батемберга вѣст. *Съединение*, на който бѣше нѣколко врѣме единъ отъ редакторите. Слѣдъ това, той бѣше окръженъ управителъ въ съверна България, и починъ въ Ломъ (1850—1892).

Берковски проходъ. Планински проходъ, по пътя отъ Ломъ за София; 1,455 метра надъ морското равнище.

Берлински договоръ. Прѣзъ юни 1878, въ Берлинъ станъ конгресъ отъ прѣставителите на европейските сили, подъ прѣдателството на Бисмарка, канцлеръ на Германската империя, събрали да прѣгледа Санъ-Стеванския договоръ (виж. *Санъ-Стевански прелиминаренъ договоръ*, прѣводъ отъ оригинала

фански договоръ). Той конгресъ прѣзъ Берлинския договоръ измѣни Санъ-Стеванския въ ущърбъ на Русия. По Берлинския договоръ, Русия задържа въ Азия само Карсъ и Батумъ безъ Ерзерумъ. Въ Европа, земите отстѫпени поднапредъ на Черна-гора бидохѫ намалени, а най-много пострада България: тя биде распокъсана на княжество България, между Дунавъ и Стара-планина; южната ѝ частъ, лишена отъ достъпъ до Бѣло море, образувѣ една нова турска областъ, *Источна Румелия*, която се управлява отъ единъ християнски управителъ, назначенъ за 5 години съ согласието на Европа; отъ другите части на България, Македония и Одринско останжихъ подъ прямата власт на сultана, а Нишко, Пиротско и Враненско минжихъ въ владѣніе на Сърбия и съверна Добруджа—подъ властта на Ромжния. Гръция придвижи обѣщанието за по-земно разширение въ Епиръ и въ Тесалия, което обѣщаніе Турция испълни подъ военния настискъ на европейските сили. Австрия доби разрѣщение да окупира и да управлява Босна и Херцеговина, за да обезпечи тишината на съпрѣдѣнитѣ си области; и тая окупация се извърши кръвоизлитно, защото населението, което бѣше се борило за свобода, не искаше да замѣни едно чуждо иго съ друго. Най-сетне, султанътъ трѣбаше да направи въ азиатските и европейските си области реформи. Берлинскиятъ договоръ доби отпостъ, относително България, едно малко измѣнение. Виж. *Съединение и книгите Берлински договоръ и неговата основа: Санъ-Стевански прелиминаренъ договоръ*, прѣводъ отъ оригинала

(Въна, Я. С. Ковачевъ, 1878); *Протоколитъ на Берлинския конгресъ*, прѣвѣлъ на бѣлгарски Т. Икономовъ (София, 1884).

Берлинъ. Столица на Прусия и отъ 1871 и на Германската империя, на р. Шпре, 890 килом. на сѣверо-истокъ отъ Паризъ; 1,580,000 жит. (жит. *Берлиненцъ*; отъ тамъ и *Берлински*). Въ Б. има много хубави паметници. За развитието на науките и изкуствата има много прѣвъходни заведения: университетътъ, основанъ въ 1810, е единъ отъ най-забѣгателните въ Германия; кралев. библиотека съ 50,000 тома, и поб-вече отъ 10,000 ржкописа; академия на науките (съ обсерватория) и на изкуствата, академия на архитектурата и др.; старий музей съ галерии на извайки и на картини; новий музей, единъ отъ най-богатите на свѣта; нѣколко театра; пѣвческа академия; много дружества за науките и изкуствата. Много благотворителни заведения, болници и др. Въ най-ново време Б. е станжалъ много важенъ фабриченъ и търговски градъ, и е свѣрзанъ по жпелѣници въ всички главни точки не само на Германия, а и на останала Европа. Градътъ е заобиколенъ отъ стѣна съ 19 врати.

Б. е съграденъ на едно равно нѣсъчливо поле, отъ което има голѣми несгоди за жителетъ: лѣтъ, тощината, които се отражава отъ пѣтъка, е несносна, и облаци прахъ се издигатъ постоянно; чакъ зимъ, студътъ е единакво голимъ. Понеже нѣма стрѣмнина, водата се застоява въ улици, та произвожда елѣствия, които всѣкой може лесно да си представи. Въ Фридрихова улица, една отъ най-добрите, около 3 килом.

дъга, нѣма нито единъ кракъ нападолнище отъ единия край до другия. Ала въпрѣки тия естествени несгоди, градътъ е растълъ, особено прѣзъ постѣдните години, извѣредно. Въ 1858 населението е било 455,000; въ 1871 то е било 825,389 (включително 21,000 войника); въ 1875, 966,872. — Въ XIII вѣкъ, Б. е билъ малко поб-вече отъ едно рибарско село; той станжалъ важно място като ербодоточенъ градъ и столица на една голѣма държава само когато Фридрихъ Вилхелмъ (1640 — 88) билъ съединилъ отдѣлните херцогства, отъ които Прусия е сега съставена. Австрийцитъ влѣзли въ Берлинъ въ 1757, руситъ въ 1760, французи въ 1806, и го окупирали 3 години. Въ 1878, европейските сили подписаха тамъ единъ договоръ относително Источния въпросъ (виж. *Берлински договоръ*). — «Има сѫдии въ Берлинъ» еж думи, които често се срѣщатъ въ книжнината. Тѣ сѫ отговорътъ даденъ отъ единъ воденчаръ на пруския кралъ Фридриха Велики, когато той кралъ го заплашвалъ да му земе на сила настѣдието (земя), ако го не даде съ добромъ. Тия думи се употребяватъ като поговорка въ всички подобни обстоятелства, сир., когато силата се смчи да надвие на правото.

Берлиозъ. Франц. композиторъ, съчинител на *Проклятието на Фауста, Ромео и Жулиета* и др. (1803 — 1869).

Верма. Въ фортиф. тѣсно пространство, което дѣли бруствера отъ рова. То служи за намаляване на тиската на бруствера върху стѣната на рова и да задържа прѣстъта, които се рони при падането на неприятелските снаряди, да не пада въ рова и да го испытува.

Бермудски о-ви. Купъ острови въ Атлантически океанъ на съверъ отъ Антилитъ; 15,000 жит. (на Англия).

Бернарденъ де сенъ-Пиеръ. Франц. спасател, авторъ на *Павелъ и Виргиния* (1737 — 1814).

Бернардъ (Велики св.). Планински проходъ въ Алпите, Швейцария, 3,371 метра надъ морското равнище, съ прочута гостоприемница до самия връхъ на прохода, съградена въ 962 за пътниците-поклонници на Римъ. Тая гостоприемница казватъ да е най-високото жилище въ Европа. Въ нея живеятъ десетина монаси, които съ своите благородни кучета отъ Сенъ-Бернардска порода, съ спасили живота на стотини пътници отъ зимните мразове и сибъгове.

Бернартъ (Клавдий). Отличенъ француз. физиологъ, направилъ важни физиологически открития; авторъ на *Физиологията и патологията на нервната система, Храненето и развитието* и др. (1813 — 1878).

Бернаръ (Сара). Знаменита франц. актриса, родена въ 1845 въ Амстердамъ, отъ баща еврей и майка холандка.

Берне (Луд.). Германски поетъ отъ еврейското племе (1786-1837).

Бернини. Италиански архитекторъ, ваятель и живописецъ. Колосалната колонада на Св. Петъръ въ Римъ е построена отъ него (1598 — 1680).

Берсонъ (Бернщернъ). Норвежски драматургъ и новелистъ, род. въ 1832.

Бернstorфъ. Знаменитъ дански министъ човѣклюбецъ; основалъ земедѣлческо дружество и една голѣма болница въ Копенхагенъ, раздавалъ грамадни ми-

лостили, освободилъ мужиците си (1712 — 1772).

Бернуили (Яковъ, Иванъ, Даниълъ). Знаменити швейцарски математици (1654 — 1782).

Бернъ. Столица на Швейцарската конфедерация; 48,000 жит.

Берово. Село въ струмска каза; 6,000 жит.

Беронъ (Д-ръ Васъ). Български народенъ дѣнецъ и книжовникъ, сестринъ синъ на *Пиеръ Берона*, чието прѣзиме приель въ Германия по негова покана. Добилъ образоването си въ родния си градъ Котелъ, въ Краево, въ Цариградското патриаршеско училище Куру-чешме [тогава въ Куру-чешме се учили и други българчета, между които и Раковски] и въ Одеса; а курса на медицината слѣдвалъ въ Мюнхенъ и съвршилъ въ Вюрцбургъ. Б. билъ първий дипломиранъ лѣкаръ въ Търново (1856) и съдѣйствува въ просвѣщението на сънародниците си, както и за отстранилието на гръцките владици отъ България. Отъ 1864 до 1872, той билъ директоръ на българската гимназия въ Болградъ. Отъ постъдната дата, той живѣ пакъ въ Търново, и се занимава съ лѣкарската практика и съ книжнината. Книжовните произведения на Б. сѫ *Българско-Френска Граматика* (Букureцъ, 1859), *Логика* (1861), *Българско-Нѣмска Граматика* (Болградъ, 1868), *Човѣкъ въ сравнение съ животните* (Болградъ, 1870), *Зоология* (Русе, 1886), *Археологически и исторически изслѣдвания* (Търново, 1887), и др.

Род. въ Котелъ въ 1828.

Беронъ (Д-ръ Пиеръ), по-рано Беровичъ (Петъръ х.). Знаменитъ български спасател, род. въ Котелъ въ 1797. Добилъ образова-

нието си въ Букурещъ и Брашовъ, а посълъ въ Мюнхенъ свършилъ медицината. Отъ 1832 до 1839, Б. билъ окръженъ лъкаръ въ Краево (Румъния), следъ което се оттеглилъ въ частенъ животъ въ Паризъ. Б., който минувалъ за най-образованый българинъ въ онова време, е написалъ на бълг., франц., гръц. и германски.

На български Б. написалъ и издадъл въ Брашовъ единъ букваръ (1824), който се прославилъ въ България подъ името *рибеный букварь*, нареченъ тъй, защото въ него има три изображения на животни, отъ които едното е делфинъ. Този букваръ направилъ пръвратъ въ килийското учение, като измѣтилъ наустницата и псалтирия; въ него се прѣпоръчва ланкастърската или взаимноучителната метода; до 1862, той видѣлъ 5 издания. Венелинъ го хвали като по-добъръ отъ кой-да-е руски букваръ. Б. ще е помогалъ и друго-яче на нашото училищно възраждане, защото Априловъ въ книжката си *Мисли за сегашното българ. учение* го сърадва за дѣто учредилъ 5 «момически» училища.

Б. е развилъ главната си книжовна дѣятельност на чужди езици: на франц. езикъ той е написалъ единъ редъ парадоксални съчинения по Физиката и Химията. Въ едно капиталино съчинение отъ нѣколко тома, той излага своя теория за происхождението на съвѣта, която не добила удобрението на французската академия. На германски езикъ той е написалъ книга за словѣнската философия (Прага, 1855) и на гръцки разни брошюри.

Б. умръ въ Гюргево, убитъ отъ невѣнѣстини убийци въ 1871.

Вертолетъ (Кл. Л.). Отличенъ франц. химикъ. Техническата химия дължи за сегашното си състояние много на Б.; той открилъ обеспарителните свойства на хлора и приспособлението имъ въ избѣтане платната, употребление то на вѫглицата за чистене водата и др. Особено важно е съчинението му *Химическа статика* (1748 — 1822).

Берь (Карлъ Ернстъ). Отличенъ германски биологъ (1792 — 1876).

Беръ (Полъ). Франц. ученъ физиологъ и политикъ (1833 — 1886).

Бесарабія. Русска областъ, на румънската граница; 1,420,000 жит. руси, поляци, молдавци, власи, българи, гръци, арменци, евреи, иѣмци, татаре и цигане. Гл. градъ *Кишиневъ*. Голѣмо производство на жито, царевица и овощия. Жит. *бесарабецъ*, отъ дѣто и *бесарабски*. — Българетъ починали да напуштатъ България и да отиватъ съдей руски войски въ Русия, именно въ Бесарабия, отъ 1792; най-много се прѣселили съдей руско-турската война въ 1829. Изселенците сѫ главно отъ южна България, Ямболско и Сливенско. Една частъ се прѣселили отъ Бесарабия въ таврическа губерния, иъ по-вечето отъ тия прѣсelenци се извръщали пакъ въ Бесарабия. Българското население въ Русия, споредъ Будиловича, е 97,000.

Бесемеровъ способъ за правене стоманата, или за чистене желязото. Способъ, измисленъ въ нашото време отъ шведецъ Бесемеръ.

Бесикъ. Заливъ отъ Егейско море, на западния брѣгъ на Мала-Азия, близу до входа въ Дарданелския протокъ, среща о-въ Тенедось.

Бесконеченъ: 1) безъ край, въченъ: духовният животъ е бесконеченъ. 2) Много продължителъ: бесконеченъ ижтъ. Оттука бесконечностъ.

Бесконечни величини. Величини, които сѫ по-голѣми или по-малки отъ всѣка дадена величина. Прѣдѣлътъ на първигъ е бесконечностъ (означаема въ мат. съ знакъ ∞), а на бесконечно малкитъ — нулата.

Бескористие. Отождество на користъ, нежелание отъ страна на нѣкого да извлѣче за себеси полза. **Бескористенъ**. Който се ржководи отъ бескористие; оттука бескористностъ, свойство на бескористенъ, некроене постигането на нѣкоя облага.

Беспоиновища. Християнска секта въ Русия, която не припозава свещенството, та нѣма попове.

Беспринципенъ, отъ лат. *принципиумъ* (принципъ). Който нѣма принципи, основни начала, твърди убѣждения. Оттука беспринципностъ, състояние на нѣмане принципи; бесхарактерностъ.

Беспристрастенъ. Еднакъвъ къмъ всички, нелицеприятъ; който не жрътвува истината, кога разглежда нѣкоя работа: беспристрастенъ сджия, критикъ, историкъ. — **Беспристрастие**, безъ несправедливо прѣдпочитане.

Беспрѣкословенъ. Безъ прѣкословие, прѣпирня, възражение; безспоренъ.

Бесребренница. Ония, които сѫ раздали за спасение на душата си всички си свѣтски имотъ.

Бестактенъ, отъ лат. *тактумъ* (тактъ). Който постъпя неумѣло, безъ сржки. **Бестактностъ**, неумѣлостъ.

Бесхарактерентъ. Който нѣма добъръ характеръ, който нѣма твърди

убѣждения, непостоянъ, бесчестенъ. Оттука бесхарактерностъ.

Бесцеремоненъ, отъ *церемония*. Който не пази обичайните приличия.

Бесцѣленъ. Въ който нѣма никаква цѣль, както се случи.

Бесчестие. Всѣко дѣйствие противно на честта напася бесчестие, срамъ, позоръ. **Бесчестенъ**. Въ който нѣма честь. **Бесчестіе**. Посрамявамъ, позорю; обеславямъ, лишавамъ отъ добро име.

Бесь. Персидскиятъ сатрапъ, който убилъ Дария Кодомана, и билъ наказанъ отъ Александра Велики.

Бесѣда. Писмено слово, обикновено съ нравствено съдѣржание.

Бесѣдувамъ. Приказвамъ.

Bete poire, фр. Собств. значи черенъ звѣръ. Каракончо.

Бетонъ, фр. Смѣсь отъ варъ, пѣскъ и кремъчни каменчета; употребява се за подводни постройки.

Бетулинъ. Летуще масло, което се употребява за дѣбене кожи.

Бетховенъ. Знаменитъ герм. композиторъ, съчинител на Симфонии и Концерти (1770—1827).

Бехамъ (M.). Знаменитъ герм. космографъ (1430—1503).

Бечуани. Кафски племена въ южна Африка. Б. сѫ изобщо кротки, па и страхливи, и всѣко племе се намира подъ управлението на главатаре, който упражняватъ надъ него патриархална власть. Споредъ д-ръ Ливингстона, всѣко едно отъ тия племена се именува по името на нѣкое животно, вѣроятно на животното, на което въ прѣдишнитѣ времена се кланило; така едно племе се наречало маймуновци, друго — алигаторовци, трето — рибовци, и т. н. Б. имать темно понятие за

Библиотекарь, гр. Управитель на библиотека.

Библиофиль, гр. Същото, каквото е библиоманъ.

Библия, гр. (отъ *бιβλιον*, книга, сир. най-отличната книга). Свещено Писание (Ветхий и Новия завѣтъ).

Бивакъ, бивуакъ, фр. отъ *герм.* д., която значи *буденъ*. Расположение на войска на полето, подъ открито небо, безъ палатки. Оттука *бивуаченъ*.

Бигамия, лат.-гр. (отъ *бисъ*, дваждъ; *т. а. мосъ*, бракъ). Двоежество; това, дѣто да има нѣкоки двѣ жени.

Бидпай. Индийски баснописецъ, живѣлъ прѣди Иисуса Христа.

Бизку, фр. Драгоцѣнность.

Бизкитея фр. Търгуване съ драгоцѣнности.

Бизкитеръ, фр. Фабрикантинь, или търговецъ на драгоцѣнности.

Бизонъ, хол. Американски дивъ воль; животно отъ отреда на двоекопитнитѣ, покрито въ прѣдната част на тѣлото съ дълги вълнести косми.

Биквадратенъ корень, лат. (отъ *бисъ*, дваждъ; *квадратумъ*, квадратъ). Корень отъ четвърта степень на едно число (*матем.*).

Биквадратно уравнение; лат. Въ *матем.* уравнение, въ което най-голѣмата степень на неизвѣстното е четвъртата.

Биквадратъ, лат. Произведенето на едно число, помножено само на себе три пъти; запр. 81 е биквадата на 3.

Билатералентъ, лат. Двустраненъ; *билатераленъ контрактъ*, контрактъ, който задължава дѣлъгъ страни; *билатерално сходство* — онния случаи, въ които синътъ или дъщерята въспроизвожда признаци и на двета си родители.

Билетъ, фр. Расписка за входъ или за прѣбиване нѣйдѣ, като въжелѣзопѣтенъ влакъ, параходъ, и др.; записка или расписка срецица пари, дадени за участие въ лотария: *лотаренъ билетъ*.

Билингтонъ (*Елисавета*). Най-известната английска пѣвица на врѣмето си; дъщеря на германски музикантъ, родена въ Лондонъ. Б. била и духовита. За пояснение на нейната духовитостъ рассказватъ, че когато Катерина II прѣдложила, чрѣзъ лондонския си посланикъ, да ангажира г-жа Б. за с.-петербургския театръ, пѣвицата поискала възнаграждение, което се видѣло на посланика непомѣрно. «Всеросийската императрица», забѣлѣжилъ посланикътъ, «не дава пѣ-вече на министрътъ си». «Тогава», отговорила пѣвицата, «пека накара министрътъ си да й пѣхѣтъ». (1769 — 1818).

Билионъ, фр. Хилядо милиона.

Billet d'amusъ, фр. Любовно писмо.

Billet doux, фр. (соб. зн. сладко писмо). Любовно писмо.

Билротъ (Профес. Тодоръ). Най-великиятъ хирургъ на свѣта, по про-исходжение шведъ, който живѣше въ Вѣна; създателъ на оперативното акушерство и на една школа професори въ Австрия и Германия; вършителъ на най-смѣли операции, между които таѣзви, каквото прѣди него никой не бѣше правилъ, като *gastrothomia*, *entheothomia* и пр.; и съчинителъ на огромно количество съчинения, нѣкога прѣведени на всичкитѣ европейски езици (1829 — 1894).

Билъ, англ. Законопроектъ, внесън въ английския парламентъ.

Биля, фр. Клѣбо отъ слонова кости въ билиардната игра; каменно валяче, което употребяватъ въ игра дѣцата.

Биллардъ, фр. Четириежълна продълговата маса отвредъ съ въз-
вти нагорѣ краища и облѣчена
съ сукно, на която се играе чрезъ
удряне били съ тояга, нарицаема
кто (фр. *опашка*).

Биметализъмъ, ново-лат. Си-
стема за употребяване като мо-
нети два метала, именно среброто
и златото.

Биметалистъ, ново-лат. При-
върженикъ на биметализма.

Биабашинъ, тур. Тисищникъ, хи-
зищникъ; офицеръ въ Турция.

Бинеренъ, лат. Двоенъ: *би-*
нерно съединение, въ хим. съеди-
нение на двѣ прости тѣла (еле-
менти).

Бинокъль, фр. (отъ лат. *bis*,
дважды; *oculus*,око). Двоенъ лор-
нетъ; двоенъ телескопъ, сир. те-
лескопъ, който състои отъ двѣ
успоредни тръбички, прѣзъ които
се гледа съ двѣ очи сѫщеврѣ-
менно.

Биномъ, лат. Двоечленъ; въ
алгебр. изражение, което състои
отъ два члена, съединени съ бѣ-
хъга + или —.

Бинтувамъ. Прѣвързвамъ съ
бинги.

Бинтъ, іер. Платнена пвица,
която се употребява при кръво-
пушане или за прѣвъска на рани,
на навѣхъжи, или на счупени
тѣлесни части.

Био. Знаменитъ франц. астрономъ,
физикъ и химикъ (1774—
1862).

Биографически, ір. Живото-
писателъ, жизнеописателъ.

Биография, гр. (отъ *Bios*, жи-
вотъ; *grapho*, пишѫ). Животоопи-
санie, жизнеописание.

Биографъ, гр. Животоописателъ,
жизнеописателъ.

Биорнсонъ. Норвежски рома-
нистъ, род. въ 1832.

Биологически, ір. Който се от-
нася до биологията.

Биология, ір. (отъ *Bios*, жи-
вотъ; *logos*, слово). Наука за
живота—происходънието му, за-
коните на развитието му и др.

Биологъ, гр. Ученъ по биоло-
гията.

Биомагнетизъмъ, гр. Животенъ
магнетизъмъ или месмеризъмъ [отъ
името на д-ръ Месмера, открите-
тель на силата на животния ма-
гнетизъмъ], жизнена сила, която
съществува у всѣкого, у кого пѣ-
вче, у кого пѣ-малко. Тя се про-
явява като способност на единъ
човѣкъ да дѣйствува върху друго
безъ повидимому веществени
срѣдства, чисто по влиянието на
духътъ си, та да произвожда въ
него каквото си ще дѣйствия и
мисли — да ускорява или закъ-
снява биенето на пулса му или
дишането му, да го докарва да
чувствува, че му е топло или че
му е студено, че каквото яде е
сладко или е горчиво, че е нада-
ренъ съ неестествена сила и др.
такъвъ. По месмерическата теория,
перниата енергия на дѣйствуващо
лице надвижа на онай на лицето,
надъкоето се дѣйствува, както единъ
силенъ магнитъ надвижа на единъ
слабъ; и на десетина души само
единъ е сгоденъ да се дѣйствува
така върху него.

Месмерическото състояние се е
приспособявало съ сподука въ
лѣкуването на нѣкои перви бол-
ести. Нѣкои ислѣдователи на
месмеризма — химици и физици
като Елеотскна, Брайда, Райх-
тенбаха — не допускатъ, че нѣ-
каква сила излиза въ месмери-
ческия случаи изъ дѣйствуващо
лице и предполагатъ, че живо-
тниятъ магнетизъмъ е една неви-
дима и неосъзаема за нашите чув-

ства течностъ, разтърсана всъждѣ въ природата, и по която се дѣйствува силно на нервите. Иппотизътъ, сомнамбулизътъ, спиритуализътъ, и д. п. се считатъ за видоизмѣнения на дѣйствието на тая сила. Виж. **Животенъ магнетизъ по най-положителни и най-нови изслѣдвания отъ видни професори**, съставилъ А. Т. (Търново, 1887).

Бионъ. Старогръцки поетъ (III-й в. прѣди Р. Х.).

Биотитъ, отъ *Bio* (Biot), името на единъ франц. естествоиспитателъ. Минералъ, химически съставътъ отъ магнезиевъ окисъ, калиевъ окисъ, глиноземъ и кремноземъ; памѣренъ най-напрѣдъ въ околността на Везувий; наамира се въ празнините на вулканическите минерали на листове, зърина или неправилни люспици. У насъ се срѣща въ берковския гранитъ, витошкия сиенитъ и др. Обикновено е черв., кафявъ, зеленъ, сивъ съ бисеренъ блесъкъ, особено по равнините на цѣнното. Прѣдъ духалщето се топи мъжно; въ солната кислота не се разлага; напълно се разлага въ сила сѣрна кислота.

Бипедъ. лат. Двоеногъ.

Бира, герм. Пиво.

Бирария. Пивопродавница.

Бирмания. Държава въ Индо-Китай; 7,500,000 жит. Столица **Мандала**. Жит. *бирманецъ*. Бирмания бѣше независимо кралство до 1886, когато стана англо-скандинавска владѣніе.

Бирмингамъ. Английски градъ; 483,500 жит. Най-важна желѣзарска индустрия въ Европа.

Бирхфейферъ. (*Шарлота*). Германска актриса, драматическа писателка и романистка. (1800 — 1868).

Бисагоски о-ви. Купъ острови, около 20, въ Атлантически океанъ, при крайбрѣжисто на Сенегамбия. Нѣкои отъ тѣхъ сѫ гъсто населени съ крадливи диваци отъ негрското племе, които обработватъ царевица, банани и палми, въдѣжъ говеда и кози. На единъ отъ тия острови, Булема, се поселили англичане въ 1792, иль скоро се принудили да го напустятъ поради лошия му климатъ. На Бисао, другъ единъ отъ тия острови, съ 8,000 жит., има португалско селище. Той върти търговия съ робе и токо-речи всичкитѣ му европейски жители сѫ предадени на тая търговия.

Bis vincit, qui se vincit in victoria.
Лат. пословица: втори пътъ побѣждава она, който обуздава себеси въ победа.

Bis dat, qui citò dat. Лат. пословица: който дава готовно, дава двашъ поб-вече.

Бисквитъ. фр. [соб. знач. два пъти печенъ (хлѣбъ)]. Пексемедъ, който съдѣржа захаръ и яйца.

Висмаръ (Князъ *Otton*). Прусски държавникъ, до скоро канцлеръ на Германската империя и най-предний човѣкъ въ Европа. Б. се счита за обединителътъ на Германия подъ водителството на Прусия. Той, при сключването на французско-пруската война (1871), диктува условията на мира на Франция, следъ като бѣше иб-напрѣдъ понижилъ Дания и Австрия въ полза на възвеличенietо на Прусия. Той бѣше предсѣдателъ на Берлинския конгресъ въ 1878. Както въ вѣнкашната, така и въ вѫтрѣшната политика, Б. често си е служилъ съ всѣкакви срѣдства, за да постига цѣлите си. Една отличителна черта на неговото управление бѣше борбата му съ

— 19) и на съв. бръгъ на Африка, именно на Киренаика (1821). Б. умр. въ 1856.

Бичъръ (*Харнета*), г-жа *Стой*. Американска литераторка, отъ чието перо е прѣведеній на български романъ *Чичова Томова колиба* (1814 — 1896).

Бишопъ (*K.*). Германски отличенъ химикъ и геологъ, авторъ на *Химическа и Физическа Геология* (1792 — 1870).

Вишънъ (скръ *X. P.*). Английски отличенъ композиторъ, авторъ на оперитъ *Робътъ, Родната Земя* (1780 — 1855).

Благо. Старобългар. дума, която значи *добро, приятно*; употребява се въ съставни думи.

Благовиденъ. Хубавъ на гледъ; угледенъ, правоподобенъ, който изглежда истиненъ. **Благовидност**. Угледност, вънкашно приличие.

Благоволение. Добра воля, о-бич, покровителство. — **Благоволявъмъ**. Имамъ добра воля, бивамъ добъръ, добъръ съмъ расположъ.

Благовоненъ. Който мерише хубаво. *Виж. ароматъ*.

Благовѣренъ. Който исповѣдва истинската вѣра, православенъ: *князъ Борисъ търновски се споменува въ нашата црква като благовѣренъ*.

Благовѣщене. Единъ отъ 12-те най-важни празници, въ паметъ на архангелъ Гаврииловото благовѣстие въ Назаретъ Дѣви Марии, какво тя щѣла да роди Иисуса Христа (Лук. 1; 26 — 38); празднува се на 25-и марта.

Благоговѣние. Страхопочитанie; уважение, смѣено съ страхъ и смиреніе.

Благодать. 1) На богословски езикъ, всичко онова, което дарува Богъ на своите твари безъ ни-

каква отъ тѣхна страна заслуга. 2) На обикновения езикъ, прѣголѣма добрина; отъ тамъ и **благодатенъ**, който дава или докарва гольмо добро.

Благоденствиe. Добруване, честитъ животъ; отъ тамъ и **благоденственъ**.

Благоденствуваmъ. Живѣхъ въ благоденствие, въ миръ и доволство.

Благодушенъ. Съ добра душа, съ добро срѣдце.

Благодѣтелно братство. Българско дружество, което съществуваше въ Цариградъ 7 — 8 години наредъ до нашото освобождение. То бѣше учредено отъ нашата по-млада интелигенция въ тия градъ и имаше за задача да буди духоветъ и подига народното съзнание. Членоветъ му, всѣкога готови да работятъ само за идеята, употребявахъ всичкото си свободно време да размишляватъ върху срѣдствата да свѣстяватъ и просвѣщаватъ сънародниците си. Съ тая целъ, тѣ бѣхъ отворили и поддържахъ български училища въ разните градове (Вланга, Топъ-капия, Айналъ-чешме) на пространната турска столица. Ученниците на тия учебни заведения бѣхъ главно македончета, зети отъ работата на бащите имъ, градинаре и мѣткаре. Осъзялъ това, Бл. бр. поддържале 20-на въспитаници въ българското народно училище на Фенеръ; нѣкои отъ тѣхъ станахъ отпостъ учители и единъ, *Измирлиевъ*, и апостолъ и мѫченъ на българската свобода. Братството бѣше и распоредило да се прѣдава всѣка недѣля на възрастни неграмотни българи българско четмо и писмо. Фондътъ на дружеството произхождаше отъ редовни мѣсечни вносове на чле-

новетъ му и отъ волни помощи; една кутия, запечатана и съ едно тъсно отверстие на нея, се поднасяше единожъгъ въ седмицата на българските търговци и занаятчии да прибира лентата имъ. Начинатътъ, па и най-дѣятелните членове на това учреждение, бѣхъ калоферци г-да Лазарь Караминковъ и Лазарь Дагоровъ [тогава студентъ въ медицинското училище], търновци г-да Иванъ Ивановъ и Паскаль Паскаловъ, копривщенецъ г-нъ Никола Минчонъ. Постоянниятъ дѣловодителъ на дружеството бѣше г-нъ П. Мусевичъ отъ Пазарджикъ. Това толкова народополезно учреждение прѣбрата дѣятелността си слѣдъ освободителната война: токо-речи всичкитъ му членове напуснаха Цариградъ слѣдъ освобождението.

Благодѣтель. Който прави добро нѣкому; оттука *благодѣтеленъ*.

Благодѣянецъ. Оня, комуто е направено добро.

Благодѣяніе. Доброто, което прави нѣкой.

Благоеевъ (*Димитръ*). Директоръ на пловдивската семинария* между 1870 и 1875; първий, който въвелъ звучната метода въ това училище, тогава расадникъ на просвещението въ българско, и авторъ на единъ *Букваръ* по тази метода и на *Изясненія на букваря*.— Б., родомъ отъ Самоковъ, билъ свѣршилъ университетски курсъ по историята въ

* Пловдивското училище, за което е дума, бѣше въ нова време 5-класно училище. Отъ тогавашните български училища на равно съ него стоеха само габровското и старо-загорското. Ако и да то наречахъ семинария, то бѣше си мирско училище. Духовното име му давахъ такъ за да не се вторачватъ въ него турци.

Русия. Той билъ учителствувалъ нѣколко години въ Харковъ и една година въ родното си място, когато поель управлението на пловдивската семинария. Ученническото дружество при сегашната пловдивска гимназия е основано по негово насрѣдчение въ негово време. Б., човѣкъ съ енергична воля и независимъ характеръ, строго осажддалъ пловдивските български пѣрвенци за всяка тѣхна немарливостъ въ народополезните работи и открыто изобличавалъ любоугодниците на турцитъ. Той починалъ въ 1875, на около 45-годишна възрастъ. Б. оставилъ нѣкакви рѣкописи, които не се знае дали сѫ упазени.

Благонадѣжденъ. Който дава добра надежда за бѫдѫщето; оттука *благонадѣждностъ*.

Благонамѣренъ. Който е съ добро намѣрение, който е безъ омисъль, сир. безъ задна цѣль; оттука *благонамѣреностъ*, имане добро намѣрение.

Благонравие. Добри нрави, добри навици; оттука *благонравенъ*.

Благообразие. Хубостъ, приличностъ, поченостъ.

Благополучие. Добра сполука, сполука безъ спънка; добруване.

Благоприестенъ. Приличенъ, хрисимъ; оттука *благопристойностъ*, приличие, хрисимъ.

Благоприятствува за или на нѣщо, **благоприятенъ** съмъ за или на нѣщо. Спомагамъ да стане това нѣщо. Оттука *благоприятство*.

Благорасположенъ. Благосклоненъ, доброжелателенъ.

Благороденъ. Който е отъ благородницитѣ. Въ *прѣнос* см. много поченъ: *благородна душа*,

благородна обхода, благороденъ изгледъ.

Благородникъ, множ. **благородници**. Единъ разредъ човѣци, които по рождението си или по привилегия, дадена тѣмъ отъ царя или княза на държавата, стоятъ по-горѣ отъ другите граждани. Унась, както и въ други нѣкои държави, това различие законитѣ не допускатъ. Виж. *Аристокрация*.

Благородство. Качеството, чрезъ което нѣкой е благородникъ. Въ прѣнос. см. възвишеностъ, почтеностъ: **благородство на срѣдното, на езика, на стила**.

Благославия. Човѣкъ благославя Бога, като му въздава хвали, и човѣка, като му желае доброто, щастлието. Духовно лице кога благославя нѣкого тури пръститъ си, каквото да образуватъ по двѣ букви изъ името на Спасителя (И. Х.).

Благословенъ. Който по Божията воля добрува.

Благосъстояние. Добро състояние, добро положение.

Благость. Доброта.

Благотворенъ. Който докарва добро съдѣствие.

Благотворителенъ. Който прави добро; оттука **благотворителностъ**, правене добро.

Благоустройство. Уредностъ. **Благоустройствамъ**. Добръ уреждамъ.

Благоуздание. Хубава мериизма, добъръ джхъ.

Благочестие. Разбрана набожностъ, истинско богочитание, припознаване благоговѣнно божественитетъ истини и живѣнне споредъ тѣхъ.

Благочиние. Добръ редъ, по-редъкъ. Оттука **благочинно**, въ добъръ редъ.

Блаженствувамъ. Живѣшъ честито, добрувамъ. — **Блаженъ**. Честитъ, щастливъ, който добрува; божи угодникъ. **Блаженство**. Състоянието на блаженъ човѣкъ; официална титла на български екзархъ: *Негово Блаженство Иосифъ I*. — **Евангелски блаженства**. Ученето на Иисуса Христа (Мат. 5; 3 — 12) за 9-ти добрѣтели, за които Богъ дарува блаженство.

Владирамъ. Корѣжъ, неудобрявамъ, осаждамъ: **камаратата** **бламира** **министерството**.

Вламъ, фр. Укоръ; неудобре-
ние, исказано отъ събрание на
отговорентъ или отговорни нему:
**бламътъ на народното събра-
ние, на окр. съвѣтъ, на град.
съвѣтъ**.

Бланки (Адолфъ). Единъ отъ най-прѣднитѣ французски политico-икономисти, авторъ на *История на Политическата Икономия въ Европа отъ старо време до днесъ*, и др. Слѣдъ звѣрствата, извѣршени отъ турските башибозуци въ пиротско, нишско и лѣсковско при потъжването на едно въстание (1841) въ споменътъ мѣстности, франц. правительство [виж. *Пиротски въстания*; Ал. Екзархъ], испратило Б. да изследва станжалото; и съдѣствието на изучването си той обнародвалъ въ знаменитата си книга: *Voyage en Bulgarie* (Штурване въ България) [Парижъ, 1843]. Въ тая книга Б. излага между друго икономическото, земедѣлческото и индустриталното състояние на българетъ. Б. е билъ пращанъ да изучва още Корсика, Алжир и финансцалното положение на Лондонъ (1798—1854).

Бланко. Ность на западъ отъ Сахара, най-съверната точка на Африка.

оттука *блудният синъ* въ Евангелието, което значи заблуденъ или събркаль пътъ на живота. **Блудствувамъ.** Извръшвамъ блудство.

Влуменбахъ. Знаменитъ герм. естествоиспитател. Неговото *Ръководство по сравнителната анатомия и физиология* е прѣведено токо-речи на всичките европейски езици (1752 — 1840).

Влиифилдъ. Английски поетъ, обувишичавът (1766 — 1823).

Влунчли. Швейцарски юрисконсултъ, професоръ на международното право въ Мюнхенъ и послъ на политическите науки въ Хайделбергъ; авторъ на цѣнни политически и правни съчинения; род. въ Цюрихъ въ 1808.

Блъсковъ (Илия Р.). Съвръменъ българ. повѣствовател и старъ учитель, род. въ с. Дълбоки (старо-загорско) въ 1839. И. Б. се учи при баща си Р. И. Блъсковъ и учителствува отъ 1857 до 1860 въ с. Айдемиръ (силистренско) и отъ 1860 учителствува въ Шуменъ, съ една прѣсъкулка отъ 5 години, прѣзъ които е билъ училищ. инспекторъ. И. Б. се отличи въ повѣствователната наша книжнина съ първообразни повѣсти, на които съдѣржанието е земено изъ нашия народенъ животъ. Тѣ сѫ: *Изгубена Стамка*, първото издание отъ която е печатано на башиното му име въ Болградъ въ 1862, и която е имала горещъ приемъ въ България; *Злочеста Еръстамка* (Русе, 1870), която е имала още по-горещъ, па и по-заслуженъ приемъ; *Дѣв сестри*; *Три повѣсти*; *Пиянъ баща*; спис. *Градинка*, по-послѣ, *Градина*, което е излизало въ разни мѣста и врѣмена; и редъ книжки, озаглавени *Китка*, които съдѣржатъ

разни повѣсти и раскази. И. Б. редактира сега спис. *Паметникъ*.

Блъсковъ (Райко Ил.). Бълг. учитель и самоукъ-списател въ периода на възраждането ни, род. въ Клисура (карловско) около 1818. Учи се въ родното си място въ една отъ стаите на митоха [тогава въ Клисура нѣмало още училище] при нѣкой си калугеръ отъ Константина на тогавашнитѣ науки: руски букварь, часословъ (наустница), псалтиръ и апостолъ; всичкото си друго знание той придобилъ прѣзъ самообразование. Въ своята автобиографийка той споменува, че като искараль и свѣтчего, та знаеъ да чете въ црква и да канерва, той станжалъ много важно лице въ родното си място; и още бѣлѣжи, че въ онова врѣме само въ Копривщица и въ Габрово имало както трѣбало по тогавашния взаимноучителенъ редъ наредени училища. Учителството починало въ 1837 въ с. Дълбоки (старо-загорско) и най-много учителствува въ провадийско и силистренско, дѣто съ неговото заљгане се основали много цркви и училища. Прѣзъ 1859, Р. И. Б., гоненъ отъ гръцкѣ владици, се принудилъ да бѣга въ Румъния, дѣто стоялъ до 1880. Тамъ той учителствува въ Болградъ [тогава той градъ билъ подъ властта на Румъния] и Плоенецъ. Писателството му започнало въ Болградъ съ спис. *Духовенъ прочитъ* (1862). Отъ тогава неговата книжовна дѣятелност е била непрѣстанна; другитѣ негови поврѣменни издания сѫ: *Духовни книжки* (Болгр., 1864), *Училище* (Букурешъ, 1871), *Нова България* (Гюргево, 1876), *Славянско братство* (Букур., 1877; Русе, 1878),

Наставника (Варна, 1881), и не-
говитъ поб-главни книжовни про-
изведения сѫ: *Букварь, Сборникъ*
отъ разны съчинения (заедно съ
Д. В. Поповъ) расказъ *Стоенчо*
и повѣсть *Изгубена Станка*, ко-
ято е прѣкарала нѣколько издания
и е дала силень потикъ на на-
штого самосъзнаніе. Писателството
за тая повѣсть притетезава синъ му
Илия. Р. И. Б. починъ въ Русе въ
1884.

Влюститель. Който съблюдава, строгъ пазител, стража (на законъ, правила).

Блюхеръ. Прусски фелдмаршалъ, докаралъ съ пристигането си увръме поражението на Бонапарта при Ватерлоо (1742—1819).

Вляки (Дж. Ст.). Английски сициател, шотландецъ; на българе прѣведено неговото съчинение *Нѣколко думи за умственого, физическаго и нравственого саморазвитие* (1809 — 1895).

Блакстонъ (Смръ Уильямъ). Твърдъ отличенъ англ. юрисконсулъ, авторъ на *Тълкувания пръзу законите на Англия* (1723—1780).

Блакъ (*Иосифъ*). Шотландски химик, развиъл теорията за «потайната топлина», върху която почива неговата научна слава (1728 — 1799).

Боя, лат. 1) Американска змия неотровна, дебела, дълга отъ 5 до 10 мет., съогромна сила. 2) Единъ видъ мека кожа или перошина, която господзите носътъ на шията.

Боздбиль. Последний маврский
шах на Гранаде (1481—1492).

Боало-Десирео (*Никола*). Знаменитый франц. поэт, автор *Сатиры*, *Послания*, *Поэтического искусства* и пр. (1636 — 1711).

Воасере (*Мил. и Сюл.*). Двама братя, отлични германски археолози;

послѣдний е авторъ на съчинението *Памятници отъ архитектура по Долни Рейнъ отъ VII до XIII вѣкъ* (M. 1786 — 1851; С. 1783 — 1841).

Боасонадъ. Единъ отъ най-ученитѣ франц. елинисти (1774—1857);

Бобековъ (Павелъ). Единъ отъ главнитѣ организатори и герои на Априлското вѣстание; прѣдсѣдателъ на приврѣменното правителство въ Панагюрище, родомъ отъ той градецъ. Б., буенъ младежъ, бѣше напусналъ наукитѣ си въ медицинското училище въ Цариградъ, за да работи по приготвянето на освободителното движение. Когато турцитѣ, слѣдъ юнашки отпоръ отъ панагюрици, зехъ назадъ Панагюрище, Б. сполучи да избѣгне и стигне въ Румъния; нѣтъ той занесе съ себеси грѣдна болесть, отъ която се поминж на другата година въ Търново. Въ Букурешъ той издаде 20-на броя отъ вѣстникъ *Всѣкидневний новинарь*. Отъ него има прѣведени: *На сила оженване* отъ Молиера и *Бѣдни вечеръ на Коледа* (8-и окт. 1851—17-и окт. 1877).

Бобинъ, фр. Въ телегр. единъ видъ гибелъ, на който навити сънишки сѫ металлически; тѣ сѫ изолирани като сѫ обвити съ ко-приненъ конецъ.

Бобошево. Село въ дупнишка околия, което се слави по хубавите си вина; 2,000 жит.

Бобруйскъ. Руски градъ въ Минската губерния, съ крѣость, при влиянето на река Бобруйка въ Березина; 28,000 жит. Скали на парагоходите, които плуватъ по Березина и Днѣпъ. Доста голѣма търговия, ала въ ръците на евреи.

итъ. Франузетъ обсаждали Б. напразно.

Бобръ, рус. Суховодно мъжко-питащо животно, отъ разреда на гризачите. Има късо, дебело тѣло. Забѣлѣжително е по остроумието, съ което си прави жилищата. Живѣе въ общества. Храни се съ кората на дърветата. Цѣни се за кожата си и за скъпоцѣнната мокрота касторий, която се добива отъ дѣй торбици, прѣдъ дирика на животното. Бобрътъ въ Европа е токо-речи истраѣбенъ.

Бобчевски (Петръ). Съвременникъ български публицистъ и общественъ дѣцъ, който разви доста голѣма дѣятельност и показа една смѣлост и послѣдователност като опозиционеръ на Ст. Стамболовия режимъ; редакторъ на варненски полит. вѣсти. *Черно море* (1-и му брой 9 юн. 1891), прѣкратенъ прѣзъ 1896. Б. е сега (1897 год.) прѣставителъ въ народното събрание. Той е младъ и, до колкото е известно, притежава домашно образование.

Бобчевъ (Стефанъ). Българ. публицистъ, книжовникъ и общественъ дѣцъ, род. въ Елена прѣзъ 1853. Учили се първоначално въ родното си място, дѣто се запозналъ съ франц. и руски езици. Въ 1868 г. постъпилъ въ медицинското училище въ Цариградъ. Прѣзъ 1876 изѣгнъ въ Одеса за да се избави отъ прѣстѣдваніята на турските власти, които по поводъ на тогавашните събития въ България, го подозираха въ качеството му членъ на печатарското дружество *Промишление*, прѣсъдателъ на *Македонската дружина* и др. и. Прѣзъ 1877 той постъпилъ въ московския университетъ и свърши правните науки (1880),

следъто се установи въ Пловдивъ, дѣто съединението го наимѣри директоръ на правосъддието. Слѣдъ прѣврата на 9-и августъ, той се принуди да емигрира въ Цариградъ и послѣ въ Русия. Слѣдъ завръщането си въ Пловдивъ (1889), той се залови за адвокатството. Въ румелийско време той бѣше прѣставителъ на областното събрание, сега е такъвъ въ народното събрание.

Публицистическата и книжовната дѣятельност на Б. е била непрѣстана и неуморима, и захваща отъ много ранна възрастъ. Още въ 1866 — 7, той редактираше едно рѣкописно вѣстничие *Утро*. Първий му публицистически трудъ, подъ заглавие *Сегашний нашъ езикъ* се отпечата въ цариградския вѣстникъ *Македония* (брой 9, 1871); а първий му книжовенъ печатанъ трудъ е единъ прѣводенъ расказъ *Наводненето на Дунава* (Цариградъ 1871). Като студентъ на медицинското училище, той зимаше участие въ българските вѣстници, които се издаваха онова време въ Цариградъ: *Македония*, *Право*, *Напрѣдъкъ*, *Вѣка*, и по едно време редактираше *Читалище* (1874), както и вѣст. *День* (1874 — 5). Пѣ-главниятъ му книжовни трудове прѣзъ този периодъ сѫ: *Османска история* отъ г-жа Фюре, *Историята на Геновева* съ притурка на повѣсть *Величко и Иванъ*, *Ключътъ на науката* отъ Брюера, *Путуване около света* и др. Въ надвечерието на руско-турската война, Б. редактираше въ Букурещъ политически в. *Стара-планина*, въ който изначало се подписваше подъ псевдонима С. Бѣжанъ. Прѣзъ времето на студенчеството си въ Русия, той написа

въ руския печат, между друго, два рассказа изъ българския животъ: *Бабушка Рада. Дѣвичая скала* и етнографически очеркъ *Народния обичаи болгаръ*. За по-следното си съчинение (именно за *Семейното право*) той е награденъ съ срѣбрень медаль отъ Имп. Рус. Географ. общество. Слѣдъ освобождението, Б. бѣше единъ отъ редакторитѣ на вѣст. *Марица* и спис. *Наука*. Слѣдъ съединението захванѣ, съ М. Маджарова, издаването на в. *Новини*, който трая до 9 авг.; и слѣдъ емигрантството основа, съ М. Маджарова, спис. *Юридически прѣгледъ и Българска сбирка*, които отъ 1895 останѣ да редактира самъ. Отъ освобождението насамъ неговите по-главни книжовни трудове сѫ: *История на българския народъ* по д-ръ Пречека, учеб. за срѣд. учили; *Братъ учебникъ възръгъ българската история*; *За събирането и изучаването на народниятъ юридически обичаи*; *Жинзифовъ*; *Прѣгледъ на българския печатъ* въ Фотиновски юбилеенъ сборникъ и др.

Б. отпразнува 25-годишния юбилей на литературната си дѣятельностъ всрѣдъ доста обширно съчувствие презъ 1896.

Богдановичъ. Руски поетъ, авторъ на романтическата поема *Душемъка* (1743 — 1803).

Богдановичъ. (Модестъ Ив.). Руски воененъ историкъ, генералъ-лейтенантъ и пр.; авторъ на *Историята на военното искусство*, *Военната история на срѣднитѣ еѣкове* (1805 — 1882).

Богданци. Село въ Авратъ-хисарската (кукушката) каза; 3,850 жит., отъ които 3,400 българе, останали съ турци.

Богданъ. Най-високай връхъ

на Срѣдна-гора, надъ Копрившица; 1,572 метра надъ морското равнище. Състои отъ два връха; Голями и Мали Богданъ.

Богдиханъ, монг. Официалната титла на китайския императоръ.

Богиня. Езическо баснословно божество отъ женски полъ.

Богобоязливъ. Който се бои отъ Бога, който му се покорява.

Богобоязливостъ. Страхъ отъ Бога.

Боговичъ (Мирко). Хърватски поетъ (род. 1816).

Боголюбовъ (А. П.). Отличенъ руски маринистъ-живописецъ; живѣе отъ много години въ Паризъ.

Богомили или богумили. Едноврѣменна религиозна секта въ България. Основателът ѝ билъ нѣкой си попъ Богомилъ, който живѣлъ въ времето на царь Петра. Прѣполага се, че богомилството е било единъ протестъ противъ гръцкото влияние въ България, и цѣлта му е била да отърве България отъ това влияние.

Богомилството е било смѣсь отъ павликянството и български езически вѣрвания. Ученето на богомилитъ е било дуалистическо, спр. допуштало съществуването въ свѣта на двѣ начала — добро и зло. Богомилитъ учили, както гностицитетъ и манихейтъ, че цѣлъ съвѣтъ е направенъ не отъ доброто, а отъ злото, спр. не отъ Бога, а отъ дявола, и че нашитѣ тѣла сѫ тѣмнини за божественитѣ души, та трѣбва да ги умъртвяваме съ трудъ и посты, за освобождението на душитѣ. Богомилитъ прѣставлявали Бога като сѫщество невидимо и бестѣлесно, и въ човѣшка форма. Богъ ималъ двама синове: пѣ-старий *Сатанаилъ*, а пѣ-младий — *Иисусъ*. Сатанаилъ, когато се възгордѣлъ, изгубилъ божеството си, та станжалъ сатана

и зель да пакости на човѣците. Слѣдъ 5,500 год. отъ създанието на свѣта, Богъ проводилъ сина си Иисуса на земята да избави човѣчеството отъ сатана; и Иисусъ не се въплотилъ въ истинна плътъ, а зель само привидно тѣло. За Дѣва Мария богомилитъ учили, че тя била само видима жена, нѣ нѣмала тѣло. Отъ цѣлото Св. Писание, тѣ приимили само Псалмитъ и Пророцитъ, 4-тѣ Евангелия и Апостолекитъ Дѣянія. Тѣ отхвърляли таинствата и обрядите на црквата. Споредъ тѣхъ, храмовете били жилища на лошите духове, камбаните — дяволски тръби. Обикновенитѣ богомили се женили, нѣ приимили развода на жената. Между тѣхъ имало свѣршени, които имали брака за грѣшно състояние, та се не женили; и тѣ се гнусели отъ дѣцата, защото ги считали за мамоницица или дяволска рожба. Най-главната тѣхна молитва била *Отче нашъ*, и най-важниятъ имъ обрядъ — кръщението съ молитви и възлагане евангелието. Въздържание отъ мясо и вино, и изобщо трезвость въ живота е била тѣхна отличителна черта. Богомилитъ не уважавали кръста, защото той билъ послужилъ за бесчестие и смърть на Спасителя. Иконите считали за идоли, и нѣмали много празници. Богомилската црква имала само епископски и свещенически чинъ. Епископътъ на всѣка нейна областъ се називалъ *Дѣцъ* и билъ изборно лице. Богомилитъ не били само противъ црквата, нѣ и противъ държавата; тѣ не приимили учението, че «царь и бояари Богомъ суть поставени».

Богомилството билоpusnжлодъбоки корене въ България и раздоритъ, които то причинявало ме-

жду народа били една отъ главните причини за падането на България подъ византийската власть. Въ 1118 Алексий Коминъ, върълъ неприятелъ на еретиците, изгорилъ водителя имъ Василия; ала гоненето не ги истрѣбило и въ време на мюхамеданското завоевание на Балкански полуостровъ, особено Босна (XVI вѣкъ), ние намираме, че най-многото отъ вѣроотстѫпниците християне, които пригържали вѣрата на завоевателите, били отъ тая секта.

Богомоловъ (И. С.). Единъ отъ най-даровитите руски архитектори (1842 — 1886).

Богорида (князъ *Стефанъ*), по-рано *Стефанъ Богоровъ*. Високо поставенъ турски сановникъ, «каймакаминъ» (господаръ) въ Молдова, съветникъ на турския посланикъ въ С.Петербургъ, самоски князъ, и др. Б. е билъ българинъ отъ Котель, внукъ на Софроний Врачански, и е билъ добилъ образование на французски и гръцки въ Букурещъ, и поб-сети изучилъ турски въ Цариградъ. Съ неговата подкрепа се издѣйствуval въ 1858 да се рѣкоположи на епископски чинъ Иларионъ (виж. *Иларионъ Макариополски*) за управителъ на българската црква въ Фенеръ (Цариградъ), и се добило ферманъ за съзрядане голѣма црква намѣсто незавидния параклисъ. За тая цѣль той и подариъ собствения си домъ, дѣто едвамъ презъ 1896 се въздига единъ великолѣпенъ храмъ, въ името на св. Стефана (1770—1859 въ Цариградъ). Биографически бѣлѣжки за Б. се намиратъ въ *Български Книжици* (Цариградъ, 1859): *въ Слово, казамо въ българската црква отъ Н. Б. Влади-*

диката съв. Макарийополскаго на службата за девятинитѣ на покойния князъ...

Богориди (князъ Александър). Синъ на Ст. Богориди, първия главенъ управителъ на *Источна Румелия*, която управлява 5 години, отъ апр. 1879 до апр. 1884, когато на мястото му се назначи *Гавриилъ Кръстевичъ*. А. Б., въ преклонна възрастъ, живѣ сега въ частенъ животъ въ Паризъ.

Богоричъ (Адамъ). Словенски ученъ, съвременникъ на Трубера, съчинителъ на първа граматика на езика си.

Богоровъ. Село между Арабаконашки проходъ и София, при което генералъ Гурко, следъ падането на Плевенъ, разби турсцъ и проправи пътя си за София. (1877 — 78).

Богоровъ (д-ръ Ив. А.), по-рано **Богоевъ** (Ив.), и още по-рано **Андреевъ** (Иванчо). Бълг. книжовникъ и публицистъ въ периода на нашето възраждане и забържителъ нуриганинъ въ езика, родомъ отъ Карлово. Б. бѣше се учиъл първоначално при даскаль Райко Поповичъ въ родния си градецъ, донѣдъ въ гръцкото училище Куру-чешме въ Цариградъ и, по-сетиъ, въ една одеска гимназия. Слѣдъ едногодишно учителствуване въ Стара-Загора, Б. отишъл въ Букурещъ и тамъ напечатъл своята *Първичка Българска Словница* [Граматика], (1844). Слѣдъ това Б. се явиша въ Липиска, дѣто основава вѣстникъ *Български Народенъ Изѣстникъ* (1846), прѣкръстенъ на *Български Орелъ* [отъ първий излѣши само два броя, а отъ вторий — само 3]. Въ 1847, Б. основава въ Цариградъ българска печат-

ница и *Цариградски Вѣстникъ*, който той редактираше първите три години. Прѣзъ това време той дарилъ българските дѣца съ прочутия расказъ на Е. Фое Чудеснитѣ на Робинсона Крусо. Въ 1851, Б. е въ Букурещъ и тамъ печати своята *Всеобща География*. Въ сѫщата година, той се усъвъява за учителъ въ Шуменъ, дѣто учителствува двѣ години. При обявяването на Кримската война, той отива въ Паризъ, дѣто съръшва медицината. Слѣдъ това, на мираме го три години лѣкаръ въ Пловдивъ, посълъ въ Петербургъ [тамъ се приема на аудиенция отъ императора], и скоро въ Букурещъ, дѣто издава в. *Народностъ*. Не се минува много и той е въ Вѣна, дѣто печата доста сполучения си за онова време *Френско-Български рѣчникъ* (1869) и съвсѣмъ несполучения си *Българско-Френски рѣчникъ* (1871). Б. редактираше въ Пловдивъ прѣзъ 1879 спис. *Наковалня*; той е и авторъ на *Книговище*, *Училище* и други брошурки и книжки. До смъртта си, той се ползваше съ пенсия (1818 — 1892).

Богословие. Науката за Бога, по-особено науката за християнската вѣра, сир. за *историята ѝ*, *источниците ѝ*, *учениятията ѝ*, *церковното управление*, *должностите* на пастири и на пастомитѣ и др. **Богословски.** Който се отнася до богословието. **Богословъ.** Който знае богословието, или; който пише по тая наука. **Виж. Теология.** **Богослужение.** Всенародно почитане Бога, по церковнитѣ наредби. **Богослужебенъ.** Който се отнася до тая служба.

Богоносаемъ. Покровителствуваемъ отъ Бога.

Богота (*Санта-фе-де*). Столица на Колумбия (южна Америка); 95,000 жит.

Боготворък. Почитамъ като Бога, обожавамъ. *Боготворене*, обожаване.

Боготъ. Виж. *Бохотъ*.

Богохранимъ. Пазенъ отъ Бога, подъ Божията закрила.

Богочестивъ. Който чествува или тачи Бога. Членоветѣ на княж. сѣмейство се споменуватъ въ нашата црква като богочестиви; исключение прави само князъ Борисъ, който се споменува като благовѣренъ.

Богочестие. Чествуване, почитане Бога.

Богочовѣкъ. Богъ, който е зель на себеси тѣлото, образа на човѣка; Богъ въ илъть, Синъ Божи, И. Христостъ.

Богоявление (Водици). Праздникъ за споменъ кръщението на И. Христа въ Иорданъ, на б-и януария. **Богоявленски**, който се отнася до Богоявление.

Богуславъ (*Любковицъ*). Чешки писателъ, знаменитъ прѣставителъ на класицизма и пътешественикъ (1462 — 1510).

Богъ. Творецъ, Създателъ, Всеедържителъ на свѣта. *Богове* наричатъ минимитъ създателе и управителе на свѣта у идолопоклонцѣ, и самитъ идоли.

Боденско езеро. Герм. име на Констанцко езеро.

Боденщетъ (*Фридр.*). Герм. поетъ, авторъ на *Лѣснитѣ на Мирза Шифи* и прѣводителъ на английскитѣ и русскитѣ най-добри споделатели. Род. въ 1819.

Боденъ (*Ник.*). Франц. пътешественикъ; до 1801 излѣдавалъ два пъти Вандименова земя.

Бодъ. Знаменитъ германски астрономъ (1747 — 1826).

Бодянски (*Осип. Макс.*). Малоруски споделателъ, първий руски славистъ слѣдъ М. П. Погодина; намиралъ се въ близки отношения съ чешкия учень П. И. Шафарика и др. (1808 — 1877).

Боереско (*Вас.*). Румънски политикъ, род. въ Букурещъ въ 1830. На 18-годишна възрастъ, прѣзъ прѣврата въ 1848, писалъ въ румънскитѣ вѣстници подъ псевдонима Princeul Roman. Слѣдъ това, той билъ принуденъ, за да се избави отъ прислѣдванія, да побѣгне въ Паризъ, дѣто свършилъ курса на правото съ докторатъ въ 1857. Една година поди напрѣдъ, когато засѣдавалъ конгресътъ въ французската столица, той отправилъ до пълномощниците *Мемоаръ по политическата и икономическата въпросъ на Молдо-Влахия*, който направилъ доста голъмо впечатление и обнародвалъ съчинение *Румъния слѣдъ Парижкия договоръ*. Друго пѣважно негово съчинение е *Сравнително изучение на прѣстъпленията и наказанията отъ философическа и юридическа гледна точка*. Б. е билъ прѣсѣдателъ на сената и нѣколко пъти министъ въ отечеството си.

Боери. Холандски поселенци, първи, които се поселили на носъ Добра Надежда (южна Африка), единъ и половина вѣкъ откритието на този край отъ Васко де Гама, именно въ 1650. Англичанетъ завладѣли въ 1815 Капътъ или Капската колония и истикали боеритѣ по-на съверъ, въ Трансвалъ. Боеритѣ повторно извоюваха независимостта си въ 1880, откакъ разбихъ нѣколко пъти англичанетѣ. Прѣзъ 1895, една чета англичане нехранимайловци отъ 700 души, подъ прѣд-

водителството на шотландеца д-ръ Джеймсъна, хайдушки нахътжъ въ Трансвалъ, нъ биде заробена отъ боеритъ. По той случай, германски императоръ Вилхелмъ II, сърадва телеграфически прѣдставителя на трансвалската република Кругера, и въ Англия останахъ пошарени отъ събитието. Боеритъ се занимавашъ съ скотовъдство и земедѣлие, и живѣхъ по селски. Оттука названието боер, селячъ брачъ, както герм. Bauer. Виж. Трансвалъ.

Воецай. Римски философъ, съчинител на книгата *Философска утѣха* (470 — 524).

Божадоръ. Нось на Атлантически океанъ, западно крайбрѣжие на Сахара. Португалците забили най-напредъ тоя нось въ 1433, и дали му името, което значи *околчестъ носъ*.

Божески. Който принадлежи, или е свойственъ на Бога.

Божественъ. Свойственъ на Бога, който произхожда отъ Бога; несравнимъ, недостижимъ. **Божественостъ**, свойство или сѫщностъ на божественото; произхождение отъ божественъ источникъ.

Бозвели. Виж. *Неофитъ Хилендарски*.

Воздуганъ, тур. Оржжие като топузъ: употребявало се въ старо време.

Войени. Галски народъ (VI-и вѣкъ прѣди Р. Хр.).

Войчовоевода. Прочутъ юнакъ-хайдутинъ, отъ с. Цепарани, който въ 1829 влязълъ съ четата си въ руска служба, съ желание, както Мамарчевъ, да докара освобождението на България. Б., следъ сключването на одринския миръ, се опиталъ да хване пакъ гората. За това русите го пратили съ двамата му братя на заточение въ

Сибиръ. Тамъ, една ноќь, тия брати, скокнали отъ стъната на твърдината да бѣгатъ. При скачането, единътъ братъ си счупилъ крака и Бойчо го заклалъ, за да се не мъчи. Останалите двама щъни прѣзъ Русия стигаха до Цариградъ, отъ тамъ въ Стара планина, дѣто Бойчо прѣкараль хайдушки животъ цѣли 21 години. Той погинъл въ едно сражение съ Зейниълъ паша. Извѣстниятъ *Тотю* воевода е неговъ ученикъ.

Вокачио. Знаменитъ итал. поетъ и литераторъ, авторъ на *Десетодневника* (1313 — 1375).

Бокъль. Виж. *Бекълъ*.

Боксъ, англ. Биене съ юмруци въ Англия, любимо забавление на англичанетъ съ вѣкове. Боксътъ ималъ едно време въ Англия такъвъ отлични покровители като царь Алфреда и Ричарда III. Той ималъ и златния си вѣкъ, когато професори публично обявявали желанието си да даватъ уроци «по благородното изкуство на самозащитата». Въ 1817, рускиятъ царь Николай билъ зрител на единъ боксъ за награда въ Англия. При сключването на бокса, побѣдителятъ билъ представенъ на царя, и той се ржкувалъ съ него. Той е последниятъ пътъ, въ който царски особи сѫ присъствували на едно отъ тия отвратителни зрѣлища. Сега боксътъ е отживълъ обычай и въ Англия.

Бокесъръ, англ. Боещъ, който се бие съ юмруци.

Бокъ (д-ръ Карлъ E.). Германски анатомистъ, прѣобразовател на лѣчебнитѣ заведения въ Саксония и распространител на ученията на вѣнската школа; професоръ въ лайпцигския университетъ и директоръ на клиничес-

ския отдалъ; авторъ на *Изучение по патологията и по диагностиката, Ръководство по анатомията и по физиологията, Атласъ на анатомията на човека* и др. Нѣкои отъ неговите съчинения сѫ прѣведени и на български. Род. въ Лайпцигъ въ 1809.

Волверкъ, герм. Сѫщото, каквото е бастионъ.

Болгари. Село въ европейска Русия, казанска губерния, 45 километра отъ Казанъ и близу до Волга; 650 жит. Развалини отъ градъ Българъ, стара столица на волжските българе.

Волградъ. Градъ въ Бесарабия; 10,000 жит. До прѣди нѣколко години въ Б., дѣто населението е по-вечето българско, имаше българска гимназия.

Волеславъ. Име на 6 полски царе (992—1279), отъ които най-известенит е *Волеславъ I Храбри*, който сполучилъ да распространи владѣніята си отъ Балтийско море до Карпатските планини и Унгария, и отъ Чехия до Волхиния (цар. 992 — 1025).

Боливаръ (1783—1830). Американски генералъ, освободилъ Венезуела и Нова Гранада отъ испанското владичество (1819). Той е далъ името си на Боливия, и него наричатъ Вашингтонъ на южна Америка.

Боливия. Южно-американска република; 2,325,000 жит.; простр. 1,222,250 чет. килом.; стол. Чукучисака. Сребърни рудници.

Болингброкъ. Английски държавникъ и списателъ, авторъ на *Писма по изучение на историята* (1678 — 1751).

Болония. Италиянски градъ на Рено, притокъ на По; 180 килом. на юго-ист. отъ Миланъ; 147,000 жит. Университетъ въ този градъ

е единъ отъ най-старите и най-добрите въ Италия, съ библиотека отъ 200,000 тома и музей.

Волортъ. Планинско бърдо между Китай и Туркестанъ.

Болтона. Английски градъ, 16 килом. на сѣв.-зап. отъ Манчестър; 116,000 жит. Важни фактици за памучни произведения.

Болть, гол. Дебель желѣзъ прѣтъ, употребляемъ за стягане частите на сграда или корабъ.

Болѣзнетъ. Който боледува, на-клоненъ къмъ болести, слабъ. **Болѣзненостъ.** Расположение къмъ болести, немощъ.

Боляринъ. Сѫщото, каквото е бояринъ.

Бома. Сѣдалище на управление-то на Конго.

Бомарше. Франц. писателъ, съчинител на *Севилски брѣснаръ, Фиаровата сватба* (1732—1799).

Бомба, франц. Кухо клюбо отъ ляено желѣзо, напълнено съ барутъ, което е направено да се пръсне или въ време на полета си, или при падането си; съ него стрѣлятъ изъ голѣми артилерийски оръдия.

Бомбай. Страна въ английска Индия; 16,500,000 жит. Едноимененъ гл. градъ на тая страна, съ 821,000 жит. Градъ Б. е пристанище на Индийско море, въ единъ о-въ на Омански заливъ, и върти голѣма търговия.

Бомбардиръ, фр. Стрѣлямъ съ бомби, гюлете и др.

Бомбардиръ, фр. Войникъ, който хвърля бомби изъ мортиръ.

Бомбардонъ. Мъденъ инструменъ употребляемъ въ военните оркестри.

Бомбастически стилъ, англ. Надутъ, високопаренъ слогъ.

Бомбомъръ. Инструментъ за измърване дебелината на стѣнитѣ на бомба или граната.

Боне. Француз. химикъ, усъвършенствувалъ аерометра и направилъ много практически при способения въ искуствата (1728 — 1804).

Боне. Француз. химикъ, усъвършенствувалъ аерометра и направилъ много практически при способения въ искуствата (1728 — 1804).

Боне. Француз. химикъ, усъвършенствувалъ аерометра и направилъ много практически при способения въ искуствата (1728 — 1804).

Боне. Француз. химикъ, усъвършенствувалъ аерометра и направилъ много практически при способения въ искуствата (1728 — 1804).

Бона. Алжирски градъ, пристанище на Средиземно море; 18,000 жит.

Бона, фр. Бавачка на дѣца.

Бона. Съвремененъ франц. живописецъ, род. въ 1833.

Бональдъ (*Luis de*). Франц. политически писателъ, авторъ на *Първобитното законодателство* (1753 — 1840).

Бонапартъ. Корсиканско съмейство, прославено отъ *Наполеона I*. Наполеонъ Бонапартъ (1769 — 1821), ималъ 4 братя и 3 сестри, отъ които по-забѣглиятъ: *Иосифъ*, испански кралъ (1768 — 1844), *Луи*, холандски кралъ, баща на Наполеона III (1778 — 1864), *Перонимъ*, вестфалски кралъ (1784 — 1860). Виж *Наполеонъ*.

Bona fide, лат. (соб. знач. *добра вѣра*). Дѣйствително, наистина. Това изражение се употребява кога се опрѣдѣлява истинността на контракти и др. п. и подразбира отсѫтствието на всѣка измама или незаконно дѣйствуване.

Бонбонъ. фр. Кофета, сладка.

Бониванъ, фр. (отъ *бонъ*, добър; *виванъ*, който живѣе). Човѣкъ, който живѣе весело.

Бонду. Кралство въ Сенегамбия; население 1,500,000 жит. Помильтъ земедѣлие; земята е плодородна и произвежда памукъ, си-

нило, царевица, тютюнь и др. Жителетъ исповѣдатъ мохамеданството, нѣ вѣрватъ много на чародѣйцитѣ. Износната търговия на Б. е добитъкъ, жита и смоли. Стол. *Булибани*, съ насел. около 2,200, съставено по-вечето отъ робе, отъ продажбата на които господаръ извлича значителенъ доходъ.

Боне. Швейцарски философъ и естествоиспитателъ (1720 — 1793).

Бонеръ (*Rosa*). Франц. реалистическа живописка; нейни изящни картини: *Сънокосъ въ Овернъе, Конски пазаръ*. Род. въ 1822.

Бонингтонъ. Знаменитъ англ. пейзажистъ (1801 — 1828).

Бонинъ. Верига острови въ Полинезия, на юго-ист. отъ Япония, до прѣди нѣколко години съвсѣмъ ненаселени (на Япония).

Bonis poset quisquis rerergesit malis. Лат. поговорка: който щади лошиятъ, врѣди добрить.

Бонифаций. Име на 9 папи, между другитѣ **Бонифаций VIII** (1294 — 1303), въ борба съ франц. кралъ Филипа IV.

Бонификация, лат. Награда за направено подобрение, или за поощрение, която се дава на промиленикъ.

Бониланъ (*Eme*). Знаменитъ франц. ботаникъ, 5-годишенъ съпѣтникъ на Хумболта въ южна Америка, авторъ на *Равноденственни растения, събрани въ Мексико* (1773 — 1858).

Бонхолдеръ, англ. Бондържателъ, заимодавецъ: *европейските бонхолдери на Турция*.

Бончевъ (*Nesho*). Отличенъ български критикъ и писателъ, родомъ отъ Панагюрище. Б. бѣше свѣршилъ историко-филологически курсъ при московския императорски университетъ въ 1867

г. и бъше постъпилъ прѣдавателъ по гръцки езикъ въ московската I гимназия. Той обнародва вѣщи статии въ *Периодическо Списание* на българското книжовно дружество въ Браила и прѣведе *Тарасъ Булба* отъ Гоголя и *Разбойниците* отъ Шилера. Книжовната му дѣятелност се прѣкрати отъ ранна смъртъ. Той почина въ Москва, като завѣщалъ прѣди смъртта си: на словѣнския комитетъ 1,000 рубли, за училищата въ Панагюрище 1,000 рубли и на една вдовица въ Москва 500 рубли (1839 — 1878).

Бонъ-тоиъ, фр. Свѣтско приличие, благовѣспитана обхода, изящни обноски.

Бопъ (Францъ). Знаменитъ герм. филологъ, основателъ на науката на сравнителното езикознание (1791 — 1867).

Вора, итал. Ураганъ по море.
Бораксъ, фр., англ. Сodenъ боратъ, *темекяръ*; намира се дѣ по-вече, дѣ по-малко чистъ, по бръговете на нѣкои езера; употребявая се да улеснява топенето на металитѣ, въ колосване бѣлить дрехи и др.

Боратъ, лат. Борнокислена соль (*хим.*).

Боргеси (графъ). Ученъ италиански нумизматикъ (1781—1860).

Боргу. Африканска страна въ южни Суданъ, на западъ отъ Нигеръ и на съверъ отъ Яриба; наричатъ ѝ и *Моба*. Б. е разделенъ на нѣколко държавици, подчинени на фелатанския султанъ: държава Буса е най-важната. Жителетъ на Б. сѫ мохамедане; тѣ сѫ честни, мирни и весели люде. Поминъкъ имъ е земедѣлие и скотовъдство.

Бордѣль, фр. Публиченъ домъ, бардачъ.

Борджити. Втората династия на мамелюкитѣ, която царувала въ Египетъ. Виж. *Мамелюки*.

Борджия. Италианско сѣмейство, отъ испанско происхождение, отъ което е билъ папа Александъръ VI (1492 — 1503), който умръл отровенъ. — *Цезарь Борджия*, неговъ синъ, билъ кардиналъ и бесчовѣчъ, опитниъ се съ прѣстъпления, и умрълъ въ 1507; портретъ му, изрисуванъ отъ Рафаела, е единъ шедевъръ; — *Люкреция Борджия*, сестра на кардинала, прочута по хубостъта си и по безредицата си; — *Люкреция Борджия*, заглавие на една историческа драма отъ Викторъ Хюго (1833), прѣдена и на български (1872, Цариградъ); — заглавие на една италианска опера отъ Донизети (1834).

Бордо. Французски градъ, простиращъ по виното си; 578 килом. на юго-зап. отъ Парижъ, на Гарона; 252,400 жит. Пристанище и камененъ мостъ 486 метра. Голъма търговия съ вино и ракия.

Борей. Богъ на съверния вѣтръ у римляните.

Боржъ. Име на печатни букви на 9 пункта или непосредствено по-едри отъ петита.

Бориълъ. Български царь, сестринъ синъ на Калояна и похитителъ на прѣстола. Той съ лукавицата грабилъ прѣстола отъ наследника му Асънъ II, иъ следъ 14-годишно царуване билъ принуденъ насила да го отстъпи на истинския наследникъ (1221).

Борисовградъ (старий *Хаджи-Елесъ*, прѣкърстенъ въ честь на Н. П. В. князъ Бориса). Околийски центръ, хасковски окр., 47 килом. на зап. отъ Хасково; 1,252 жит. Б. е расположено край Марица, и е и станция на жезъ-

шата; прѣзъ тая станция се извасатъ произведения не само отъ борисоградската околия, а и отъ чирпанската.

Борисогътъ. Руски градецъ на Березина. Бой между французы и руситъ прѣзъ ноемврия 1815. Виж *Березина*.

Борисъ. Былгарски царь, синъ Пресиямовъ, въ чието царуване быгаретъ се покръстили, като самъ той приель св. кръщеніе отъ двамата брати св. Кирила и Методий въ 862. Б. до покръщението си воювалъ среща гръците, които по договоръ му отстъпили *Загоре* или земята край Черно море на югъ отъ Стара-планина. Въ неговото царуване още, поради племенно и въроисцовѣдно съчувствие, юго-западниятъ прѣдѣлъ на Былгария се прѣмѣстилъ чакъ задъ Охридско езеро и съверниятъ до земята на хърватите и франките. Б. извоювалъ, съѣдъ дѣлъги прѣговори, ту съ Византия, ту съ Римъ, полуунезависимостта на быгарската цръква, когато за быгарски архиепископъ се рѣжко положилъ въ Цариградъ (3-и мартъ 878) Теофилактъ, а споредъ имена Иосифъ. Виж *Формоза*, *Григориј*, *Теофилактъ* и, освѣнъ быгарските истории, *Синдикъ на царя Бориса*, рѣжкопись отъ XIV-и вѣкъ, въ спис. *Былгарски Книжари* (Цариградъ, 1858); *Жития на святѣй и благовѣрни царь Бориса Михаила, св. Кирила и Методия...* (София, 1879); *История на былгарската литература* отъ Д. Мариновъ, стр. 62—73 (Пловдивъ, 1887).

Борисъ II. Былгар. царь, синъ Петреъ, въ чието царуване ис точното былгарско царство под валило подъ византійска властъ.

Борисъ III или Борилъ. Виж *Борилъ*.

Борисъ (князъ). Былгарски прѣстолонаслѣдникъ, князъ Търновски, херцогъ Саксонски, роденъ въ софийския дворецъ на 18-и януария 1894; началникъ на пѣхотния пѣлъ № 4, на кавалерийския пѣлъ № 4 и на артилерийския пѣлъ № 3. — Князъ Б. биде кръстенъ по католически обрядъ и донѣдѣлъ по частенъ начинъ въ софийския дворецъ на 23-и януария 1894. Кръстникъ и кръстницата му бѣхѫ Н. Кр. В. Робертъ Бурбонски и Н. Ц. В. княгиня Климентина. Тогава былгарскиятъ князъ не бѣше още припознатъ отъ европейските сили. На 2-и февруария 1896 былгарски прѣстолонаслѣдникъ, по решението на княза Фердинанда, съгласно съ исказаното желание на народното събрание, прѣминжъ въ лоното на православната цръква; и по тоя случай Н. Ц. В. князъ се потвърди отъ султанътъ и удобри отъ силите. Актътъ по прѣминуването въ православието стана въ София въ съборната цръква св. Краль, чрѣзъ свещено миропомазаніе. Обрадътъ се извѣрши отъ Нег. Блаженство езарха Иосифа въ съслужение съ всичките владици въ книжеството, въ присъствието на княза Фердинанда, на двама делегати християне на султана, на дипломатическите агенти на Русия, Франция, Гърция и Сърбия, на всичките народни прѣставителѣ, на депутации отъ всичките части на Былгария и на хиляди народъ изъ областите. Въсприемникътъ на князъ Б. бѣше, отъ името на сегашния руски императоръ Николай II, графъ Голенищевъ—Кутузовъ.

Борнео. Голѣмъ островъ въ Океания (Малезия); 3,000,000 ж., една частъ холандско владѣніе и една частъ англійско (метали и драгоценни камене). Стол. *Борнео*.

Борну. Кралство въ срѣдна Африка, на западъ отъ езеро Чадъ; насел. около 5,000,000, повечето отъ негрско племе; господарствующето племе отъ арабско потекло и мюхамедане; поминъкъ земедѣлие, памукъ, синило и скотовъдство на слонове, коне, биволи, крави, овце и пр.; диви звѣрове въ лѣсовете, лъзове и пантери въ рѣките, крокодили и пр. Стол. *Кука*.

Борнъ (Игн.). Чешски минералогъ (1742 — 1791).

Бородино. Русско село, въ московската губерния, около 120 километра на западъ отъ Москва, което е дало името си на една голѣма битва между французетѣ, подъ началството на Наполеона, и руситѣ, подъ началството на Кутузова, Барклая-де-Толи и Багратиона, 26-и августъ 1812. Битватата при Б. била една отъ най-упорититѣ въ историята, и загубата и на двѣтѣ страни била токо-речи еднакво голѣма. Отъ 240,000 души, които се сразили, до 80,000 били убити и ранени. Руситѣ се оттеглили на другия денъ, и въ съвършено поредѣкъ въ безъ неприятельств да смѣ да ги нападне. Затова руситѣ всѣкога сѫ имали тая битва за побѣда, и въ 1839 въздигнали хубавъ мавзолей на бойното поле. Ала французетѣ не съ побѣдало право притезаватъ честъта за тая побѣда, понеже тѣ не само останахли на бойното поле, а съдѣдъ седемъ дена били вече при гр. Москва. Французетѣ наричатъ тая

битва битва при Москва, отъ името на река Москва.

Боромейски о-ви. 4 острова въ езеро Лагомажоре (сѣверна Италия).

Борса, гр. Мѣсто, дѣто се събиратъ банкеритѣ и др. да вършатъ работитѣ си. **Курсътъ на борсата** — цѣната, по която се продаватъ цѣнните книжа.

Бортиански (Д. С.). Русски духовенъ композиторъ, знаменитъ по русската си самобитностъ (1751 — 1825).

Боршъ, рус. Кисела чорба отъ разни зеленчуци и говеждо месо.

Боръ, лат. Просто тѣло, металондъ, който се намира въ природата само съединенъ, откритъ отъ Гей Люсака и Тернера въ 1808.

Босилиградъ. Планинско село, около ц., кюстендилски окр., $39\frac{1}{2}$ килом. на сѣверо-западъ отъ Кюстендиль, 879 жит. Въ околността му има слѣди отъ единовременно разработване сребърни руди и добиване желязо.

Босна. Рѣка, които се образува близу до Босна-Сарай, и се влива въ Сава; 170 килом. дълга; дава името си на областъ Босна, която пои.

Босн. Сѣв.-западна областъ на европейска Турция, на прѣдѣлите на Австрия, Сърбия и Черна-гора, окупирана за неопрѣдѣлено време, по силата на Берлинския договоръ (1878), отъ Австрия, наедно съ Херцеговина и турските части отъ Кроация и Далмация, които всички съставляваха единъ турски вилаетъ; простр. на всичките тия земи около 60,000 чет. килом. и насел. 1,357,000 жит., отъ които 493,000 мюхамедане, 230,000 православни и 190,000 католици, останалитѣ евреи, цигане, арменци. Изобщо, *босненцитѣ* или *бошња-*

цитѣ сѫ словѣне отъ срѣбската народност; мюхамеданците сѫ по-томци на християнине, които си промънили вѣрата въ времето на мюхамеданското завоевание. Самите турци въ Б. сѫ само около 2,000. Съ исключение на сѣверната част, която се простира покрай Сава, Б. е всѣдѣ планинска земя; прѣз неї минуватъ Динарските Алпи и въ посѫтъ Сава и притоцитетъ ѹ. Умѣренъ и здравъ климатъ. Скотовъдство. — Въ старо време Б. съставлявала частъ отъ Панония; въ срѣднитѣ вѣкове, откакъ принадлежала на византийската империя, тя образувала особна държава, която се управлявала отъ князове, които се наричали бенове или воеводи; съдѣлъ 17-годишна война, турците въ прѣзели въ 1480. Б. е била често театръ на политически размирици. Една опасна буна избухнала въ 1851. Въстанието, което се появи въ Херцеговина въ 1875, скоро зе размѣрилъ на едно народно движение, та на-срѣдни начинателетъ на нашето Априлско въстание и докара война между Сърбия, Черна гора и Турция. Послѣдва войната прѣзъ 1877—78 между Русия и Турция; Санъ-Стефанскиятъ договоръ, който се сключи съдѣлъ тая война, прѣдлагаше да се даде на Б. административна автономия, и въ Берлинскиятъ конгресъ отъ 1878 рѣши да се окупира и управлява отъ Австралия. Сѣдал. на гл. управл. на Б. е *Босна-Сарај* или *Сараево*.

Босна — Сарај или *Сараево*. Градъ въ Босна, на река Миляца, притокъ на Босна, около 190 килом. на юго-западъ отъ Бѣлградъ; 50,000 жит., по-вечето християнине, другите мюхамедане и евреи. Забѣлжителенъ е дворецъ

или *сарайтъ*, построенъ отъ Мюхамеда II. Б.-с. е центръ на управл. на областъ Босна. Градътъ се зе и окупира отъ австрийците слѣдъ кръвопролитно сражение съ босненците прѣзъ авг. 1878.

Бостонъ. Глав. градъ въ Масачусетъ; 450,000 жит.; сѣдалище на срѣдоточното управление на държавата. Пристанище на Атлантически океанъ. Отечество на Вен. Франклина.

Босфоръ. Старото име на Цариградски протокъ, протокътъ, който дѣли Европа отъ Азия и скача Черно море съ Мраморно море. Името, което значи волски или кравешки бродъ, му е било дадено, защото тамъ, споредъ сказанието, прѣплувала Ио, която Юпитъръ прѣбърнѣлъ на телица; или, както изобщо се прѣполага, защото той е толкова тѣсенъ, че волъ може да го прѣплува.

Босюе (Ж. Б.). Франц. вития и писателъ, епископъ кондомски и послѣ моски. Свѣтътъ се удивлява на неговите *Погребални слова, Проповѣди, Всеобщи Истории* и пр.; него сѫ го нарекли най-краснорѣчливътъ отъ човѣците (1627—1704).

Бота (Ж.). Италиански поетъ и историкъ (1766—1837 въ Паризъ).

Бота (П. Емилъ). Франц. асириологъ, основателътъ на асирийската археология, синъ на Ж. Бота (1805—1870).

Ботани-Бей. Английска колония въ Австралия (рѣка въ крайбрѣжието на Нови-Южни-Уейлсъ). Б. билъ откритъ отъ Кука (1770). Въ 1787, Англия испратила за първи поселенци въ тая земя угловни прѣстѫпници; опитътъ се продължило отъ пейнитъ поселения въ Австралия. На бръга на Б. се е издигналъ въ 1825 па-

метникъ на знаменития нещастенъ французски мореплавателъ Лареузъ.

Ботанизиранъ, фр., англ. Събирамъ и изучвамъ растения.

Ботаника, гр. (отъ *ботани*—растение). Наука за растенията. Оттука **ботанически**.

Ботаникъ, гр. Ученъ, който се занимава особено съ ботаниката.

Ботевъ (Христо). Славниятъ български поетъ-воевода, пъвецъ на поклонената Хаджи Димитру знаменита ода:

*Тозъ, който падне въ бой за свобода,
Той не умира: него жалъкъ
Земя и небо, звъръ и природа
И пъвци пъсни за него пъхъ... .*

който умръ геройски въ бой, за да запечати съ кръвта си истинността на своето свето учение.

Б., роденъ въ Калоферъ въ 1848, бълг. синъ на известенъ старъ учителъ и писателъ *Ботю Петковъ*. Най-напрѣдъ той се учи въ родното си място, а посль въ Русия. Буйниятъ и немирниятъ духъ не бѣ го оставилъ да свърши курсъ. Слѣдъ учителствуване въ Знаменка (Бесарабия), Галацъ и Александрия, той починалъ да редактира *Дума на Българските емигранти* (Браила), слѣдъ което стана въ Букурещъ помощникъ-редакторъ на *Л. Каравеловия бунтовенъ в.* *Независимостъ*, и въ сѫщото врѣме редакторъ на сатирическия в. *Будилникъ* (1873); под-сетнѣ той редактираше самъ в. *Знаме* и съ мощното си слово караше роба да въстане среща тиранина си. Въ 1876, слѣдъ избухването на Тракийското въстание, Б., на чело на 230 млади патриоти, се притече на помощъ на въстанците си братя въ Балканы: на 17-и май българските юнаци навлѣзоха отъ разни при-

станица на румънския брѣгъ въ австрійски редовенъ паракходъ *Радецки* съ цѣлъ да минятъ въ България. Никому прѣзъ умъ не минуваше, че въ паракхода има въстаници; но когато паракходъ добрали до българския брѣгъ между Орѣхово и Ломъ-Паланка, ненадѣйно засвири тръба и българските пѣтници веднага се явихъ съ саби, пушки и съ воински дрехи. Б. накара капитана да ги извади на българския брѣгъ и тѣ цѣлунжъ светата отечествена земя при Козлодуй. «*Ми лѣтимъ за свобода крѣвъ да лѣвъ днесъ,*» говорѣтъ тѣ пѣсента на народния поетъ и наистина, слѣдъ нѣколко юнашки сражения съ турска редовна войска и башибозуци, тѣхниятъ воевода падна убитъ въ боя въ Врачанска планина. На Б. сега има издигнатъ паметникъ въ Вратца. За служба да се забълѣжи, че първото Ботево книжовно произведение е било стихотворението *Чавдаръ воевода*. Ботевите стихотворения, политически статии, подлистници сѫ събрани въ единъ томъ подъ насловъ *Съчиненията на Хр. Ботюовъ* подъ редакц. на Захария Стояновъ (София 1888). Виж. и *Христо Ботевъ* (опитъ за биографията) отъ Зах. Стояновъ; *критика* на Ст. Заимова въргу тая книга въ министерския сборникъ, книга I; *Христо Ботевъ* (критическа студия) въ спис. *Денница* (София, 1890—91); *Четата на Хр. Ботевъ* отъ М. Мокровъ (Търново, 1894).

Ботенъ. Франц. философъ и богословъ; главнитѣ му съчинения: *Опитна философия*, *Психология*, *Философия на християнството*, *Религията и свободата* (1796—1867).

Ботишеръ, Герм. ученъ, който подобрилъ твърдъ много фарфоровата индустрия въ Германия въ началото на 18-и вѣкъ (1685—1719).

Ботийо Петковъ или Даскаль Ботийо. Старъ учитель и книжовникъ при възраждането ни, бащата на патриота Хр. Ботевъ и учителъ на народния поетъ Ив. Вазовъ. Б., родомъ отъ Карлово, се учиълъ въ Одеса, и учителствуvalъ дълго време въ Калоферъ. Той прѣвелъ отъ гръцки *Нѣщо за безграмотните човѣци* (Смирна, 1843); *Психология* или Душесловие (Смирна, 1844) и отъ руски Венелиновото съчинение *Критически издиризания за историята българска* (Землица, 1853). Б. е владѣялъ основно езика си и е билъ отличенъ въспитателъ.

Ботнически заливъ. Най-съверната част на Балтийско море, между Финландия и Швеция.

Ботокуди. Туземно население, разпръснато по дѣственините гори на Бразилия.

Ботрюкефали, гр. Единъ видъ гластъ въ чървата.

Ботеманъ, герм. Старши унтер-офицеръ на корабъ.

Ботушани. Румънски градъ (Молдова); 31,000 жит. Голями панаира.

Бохарие (Александъръ де). Шървий сѫпрѣгъ на императрица Иосифина, сѫпрѣгъ на Бонапарта; умр. на ешафота въ 1794 прѣзъ Терора. — **Бохарне (Евгений де или князъ Евгений)**, синъ на прѣдишния, подкраль на Италия, отъ 1805 до 1814. — **Бохарне (Евгения, Хортенза де)**, сестра на прѣдишния (1783 — 1837), оженила се за Луи Наполеона, холандски кралъ, и родила Наполеона III.

Бохемия. Виж. Чехия.

Бохотъ [русицѣ го пишутъ Боготъ]. Плѣвенско село на юго-истокъ отъ Плѣвенъ, забѣгъжително като главна квартира на князъ Николая, главнокомандуващия на руската войска прѣзъ осадата на Плѣвенъ (1877—8).

Бочаръ (Марко). Български воевода, родомъ отъ Водинъ, единъ отъ многото наши борци подъ знамето на «Кръста» за независимостта на Елада. Неговото токоречи баснословно юначество се въспъва, не само у гръците, които си го присвояватъ за свой сънародникъ, а и въ нѣкои отъ европейските литератури. Тоя герой на гръцката независимост бѣль убитъ близу до Мисалонги (1789—1823).

Бошковичъ. Далматински математикъ, астрономъ и поетъ, иззутинъ; писалъ на латински (1711 — 1787).

Бояджиевъ (Захария А.). Български книжовенъ дѣятелъ и гимназиаленъ учитель, род. въ Котелъ прѣзъ 1850, свършилъ по естественото отдѣление на физико-математически факултетъ въ одеския университетъ въ 1881. Б. е писалъ учебници по естествените науки и прѣвелъ *Историята на българетѣ* [пъленъ прѣводъ] отъ д-ръ Иречека и др. Той е и редакторъ на *Научно списание*, прѣвденъ журналъ, подкаченъ прѣзъ 1886 въ Габрово, послѣ слѣдвалъ въ Стара-Загора, сега въ Търново, назначенъ да распространява «между народа и учащите се младежи полезни книги отъ капитални съчинения».

Бояджикъ. Българско село, 20.5 килом. на сѣв.-зап. отъ Ямболъ, което на 17-и май 1876 биде съписано съ топове и прѣдадено на

оънъ и мечъ отъ Шефкетъ паша, на чело на едно отдѣление турска войска и една сюрия баши-бозуци. Токо-речи всичкото междуско население на това село биде застрѣлено, безъ никаква юдебна формалностъ, подъ прѣдсѣдателството на пашата, чиито низами храбро колежъ жени и носехъ бойничета на байонетътъ си. Б. имаше тогава 260 жени и 1,200 жители. Бояджичанци прѣтърпѣхъ трагическата катастрофа въ мирно време, безъ да даджтъ поводъ на бунтовно движение: всичката тѣхна вина бѣше, че тѣ, нѣколко дена по-напрѣдъ, не бѣхъ позволили на една грань башибозуци и черкезе да навлѣзатъ въ селото имъ, за да го разграбятъ.

Слѣдъ тоя и други подвizi (виж *Ямболъ*), Шефкетъ паша биде награденъ въ Цариградъ съ орденъ и му се даде висока служба въ *Сарај*; ала, по намѣсата на нѣкои европейски сили прѣдъ турското правителство, той скоро биде отстраненъ.

Бояджикското клане се обяснява само съ това, че по онova време турците, подъ впечатлениета на токо-що потажканото Априлско въстание, бѣхъ разирени и наежени противъ всичко българско.

Разорението на Б. се описва въ книжка *Жално историческо събитие по клането на село Бояджикъ* (споменъ отъ 1876), отъ *Ив. Кр. Златаровъ* (Сливенъ, 1886).

Бояна. Рѣка, която извира изъ шкодренското езеро, и прѣзъ която това езеро излива водите си на югъ отъ градъ Дулчино въ Адриатическо море; тече въ приморската равнина, успоредно съ Дринъ; изобилва съ риба.

Бояна. Село въ софийската околия при полите на Витоша, съ

стара историческа цръква *Св. Пантелеймонъ*, съградена въ 1259. Б. отстои 7 кил. на югъ отъ София и е много старо село, по-старо дори отъ София. Селото е имало силна крѣпостъ, останките отъ която личатъ и до днесъ.

Бояновъ (капитанъ *Petrъ*). Български офицеръ, родомъ отъ Сливенъ, главниятъ двигателъ на Ст.-загорския несполучливъ бунтъ противъ Регентството прѣзъ 1886. Тоя бунтъ, въ който бѣхъ зели участие до 3,000 селяне, се заяви и въ самото му начало осуети на 22-и среща 23-и септемвр. Капитанъ Б. погинъ убитъ въ Бургаско въ *Набоковата* чета въ време на отстѫпнинето й при село Мемечкъ, 25-декемвр. 1887. Той умрѣ на 40-годишна възрастъ.

Боянъ. Български царь, прѣемникъ на Сабина (2-та половина на VIII-и вѣкъ).

Бояринъ (отъ бой, бивъ, или *bоляринъ* отъ болий, голѣмъ). Воевода, пѣтководецъ, голѣмецъ, велможа, човѣкъ отъ най-знатното съсловие въ държавата.

Боярско. Село въ воденската каза; 3,300 жит., отъ които 2,800 българе, а останалите турци.

Br. Химический знакъ на брома (*bromium*).

Бравада, фр. Дрѣзка постѣжка, която се прави съ цѣль да се искаче неудоволствие прѣдъ оногова, прѣдъ когото се прави.

Бравирамъ, фр., герм. 1) Прѣзирамъ (*опасность*). 2) Стоянъ на среща (*нѣкому или на нѣщо*).

Браво, итал. Удобрително въспомицание: много хубаво, прѣкрасно, прѣвъходно!

Брадашка (*Frambois*). Съвремененъ словенски историкъ, съчинител на стара славянска история.

Бразилинъ, лат. Бесшарно вещество на кристали, което се добива отъ фернамбуковото дърво.

Бразилия. Република въ южна Америка. Планинска страна, покрита съ дъветвени гори. Туземни племена въ вътрешността ѝ. Злато, драгоценни камене, лечебни и вапсателни растения, памукъ. Простр. 8,337,218 чет. кил.; насел. 12,003,000 жит. Стол. *Рио-Жанейро*. Жит. *бразилецъ*; отгутка бразилски.

История. — Петър Алварезъ Карагътъ, португалски адмиралъ, залязъ западно отъ противни вътрове, открилъ крайбрежието на Бразилия въ 1500. Едваъмъ въ 1531 португалците, които били много заняти въ Индия, основали първото си селище въ Бразилия. Въ 1578 Б. падижла, наедно съ Португалия, подъ властва на Испания. Холандците завладели Б. въ 1624, следъ кървава борба съ испанците. Въ 1654 Б. минжла изново въ ръцете на Португалия, която си била придобила независимостта въ 1640. Въ 1822, донъ Педро, испърво вицецраль на Б. за баща си Ивана VI, португалски крал, зелъ титлата императоръ. Една военна революция го принудила, въ 1831, да абдикира и да отиде въ Европа; донъ Педро II, неговъ синъ, на възрастъ 17 години, подпомаганъ отъ едно регентство, го наследи. Той бъше бразилски императоръ до 1889, когато една революция го отстрани отъ престола и Б., която бъше конституционна монархия, се прогласи република. Виж. *Донъ Педро*.

Браила. Румънски градъ на Дунавъ, 20 килом. на югъ отъ Галацъ; 47,000 жит. Търговия съ жито, вожжи и др.

Брайтонъ. Английски градъ, пристанище на Лансиъ; 116,500 жители.

Брайтъ (Джонъ). Английски популаренъ политикъ, като депутатъ ратувалъ за свободната търговия и въ 1885 осъдиъ кръмската война; една сбирка отъ неговите *речи* се обнародва въ 1868 (1811 — 1893).

Браконеръ, фр. Лице, което браконира.

Бракониерство, фр. Навикъ да се браконира, занятието на лице когато браконира.

Браконириалъ (фр. отъ *бракъ*, единъ видъ куче). Ходъкъ на ловъ безъ позволително, въ запрътено време, или съ запрътено ордие.

Бракувамъ, рус. отъ *герм.* Отказвамъ се да приема нѣщо като негодно.

Бракъ, старо-болг. Женитба. Той бива *церковенъ*, когато е освещенъ отъ църквата или *граждански*, когато е утвърденъ отъ свѣтска власт само по граждански форми. Гражданскиятъ бракъ не исключава църковния, ала и не го налага; той не е узаконенъ у настъ.

Брама или Брахма. Първото лице на индийската троица. Виж. *Браманизъмъ*.

Брама (Иос.) Английски механикъ, изобрѣтателъ на хидравлическата печатна машина (1749 — 1814).

Браманизъмъ или браманство. Религия въ Индия, много стара, изложена въ ведите и други свещени книги. Таа религия учи, че Брама, върховното божество, се въплотило едно по друго въ Брама, Вишну и Сива: това тройно въплъщение съставлява индийската троица. Отъ своя страна Брама, първото въплоти-

щение, ималъ четири сина, отъ които произлѣзли четиретъ наследствени неравноправни кости въ Индия: брамани или брамини, кшатри, весии и судри. Извѣнь и подъ тия кости сѫ нечистѣтъ или парнитъ. По ведитъ, Брама е невидимъ, несътворенъ, самосѫщъ и въ сѫщото врѣме създателътъ и веществото: той прѣставлява минжлото и за емблема му служи слѣнцето; Вишну е мѣдростта, съхранителната сила, пространството: той прѣставлява сегашното врѣме, неговата емблема е водата; Сива или Шива (огнь) е разрушителътъ; той прѣставлява бѣдѫщето и е богъ на правосѫдието. Тия три бого-ве управляватъ свѣта чрѣзъ по-срѣдството на голѣмо число малки божества или светии. Послѣдователетъ на тая вѣра вѣрватъ въ безсмѣртието на душата. Миене въ свещенитѣ рѣки съставлява единъ отъ религиознитѣ обреди. Браминитѣ, които сѫ най-високата каста, сѫ индийските свещеници и богослови. Тѣ обясняватъ на народа ведитъ, сир. индийското свещено писание и извръшватъ богослужението. Тѣ носятъ особно облѣко и се ползватъ съ голѣмоуважение. Така религия брои около 150 милиона отъ разни секти.

Брамантъ. Италиански архитектъ (1444—1514).

Брамапутра. Рѣка въ Индия, 2,000 кил., извира изъ Хималайски планини и се влива въ Бенгалски заливъ.

Браминъ. Жрецъ на браманизма.

Брандебургски домъ. Знаменито германско семейство отъ Хвѣкъ, отъ което сѫ произлѣзли прускиятѣ крале.

Брандебургъ. Пруска областъ; 2,342,500 жит.; гг. гр. *Берлинъ*.

Брандебургъ. Пруски градъ, на Хавель, притокъ на Елба; 39,000 жит.

Брантъ. Шведски химикъ, който открилъ фосфора въ 1669, като прѣварявалъ въ единъ опитъ екстрактъ отъ пикникъ; умр. въ 1692.

Брантъ (С.). Германски сатирически поетъ, авторъ на *Корабътъ на луди* (1458—1521).

Бранъ, старобѣлг. Бой, война: ще ходимъ на брамъ (пѣсень).

Браслетъ, фр. Гривна (отъ склонъ металъ, често съ скъпочѣни камене на него).

Братиано (Иванъ). Румънски държавникъ съ французско образование, който е игралъ значителна роля въ отечеството си. Той билъ единъ отъ най-дѣятелнитѣ и най-влиятелнитѣ членове на приврѣменното правителство слѣдъ отстранението на Бибеско отъ Влахия. Малко по-сетиъ политическите събития го принудили да потърси прибѣжище въ Парижъ. Въ 1866, той билъ главниятъ дѣятелъ за избирането за румънския прѣстолъ князъ Карла Хохенцолернски, когото ходилъ да търси въ отечеството му и когото придружилъ до Букурешъ. Въ сѫщата година той влѣзълъ като министъ на финансите въ кабинета на Катарджи.

Наскоро либералитѣ като добили большинството въ изборите, Б. образувалъ новъ кабинетъ; ала увеличението на румънската войска възбудило у силитѣ подозрѣніе, че Б. мѣри да расширява Румъния на счетъ на Трансильвания и Турция, та той билъ принуденъ да се оттегли (1868). Либералитѣ, слѣдъ като били отстранини отъ властта, обвинявали се,

че съзаклестничествуватъ противъ князя; смущениата, които ставали въ 1870 и 1871 въ Румъния и заплашвали княза, се приписвали Братиану. Въ 1876, консерваторският кабинетъ, разбитъ въ сенаторските избори, се принуди да се оттегли; и Б. стана министър на финансите и министър-председател. Презъ есента същата година — годината на нашото Априлско въстание и на безуспешната сръбско-черногорска война противъ Турция — Б. ходи въ Ливадия за да се споразумѣва съ Русия. Слѣдъ това споразумѣние, руската войска минж свободно прѣзъ Румъния, когато Русия обяви война на Турция (12-и април 1877). Сключената съ Русия спогодба гарантirала на Румъния цѣлостта на земята ѝ. На 8-и май 1877, Румъния прогласи независимостта си и обяви война на Турция, и румънската войска дойде на помощъ на руската и се отличи при обсадата на Плевенъ.

По Санть-Стефанския договоръ Румъния трѣбаше да отстъпи на Русия Бесарабия, която Парижкият договоръ прѣди 20 години бѣше присъединилъ на Молдова. Тогава Б. положи всичките си усилия за да отвѣрне това съѣдствие; той отправи нѣколко протести до силиите, и дори ходи въ Вѣна и въ Берлинъ. Берлинският конгресъ напразно биде обзетъ съ тая работа; Румъния си отстъпи Бесарабия, и зема въ замѣна Добруджа. Отъ друга страна, ти придоби облагата да се признае пейната независимостъ. На другата година нѣкой си Пиетрапъ посѣгълъ на живота на Б. Слѣдъ като прогласи Румъния кралство (14-и мартъ 1881), Б.

се оттегли отъ правителството, и слѣдъ нѣколко мѣсяца, той пакъ се постави на чело на кабинета и слѣдва да управлява Румъния до 1888, когато слѣдъ едно второ покушение на живота му въ 1886, станжалъ сериозни смутове въ столицата и околността ѝ противъ министерството (1822-188?).

Братия. Бръхъ отъ Срѣдна-гора между Панагюрище и Златица; 1,518 метра надъ морското равнище.

Вратушково. Селце въ околността на София, прославено въ сръбско-българската война (1885).

Брауншвейгъ. Херцогство въ съверна Германия; 404,000 жит. Стол. *Брауншвейгъ*.

Брауншвейгъ. Столица на едноименно херцогство, на Океръ; 101,000 жит.

Браунъ (Джонъ). Английски богословски списателъ, шотландецъ, авторъ на *Рѣчникъ на Светата Библия, Историята на црквата*, и др. (1722 — 1787).

Браунъ (Робертъ). Английски знаменитъ ботаникъ, шотландецъ, замѣнилъ въ Англия Линеевата система съ Жюсиевата (1773 — 1858).

Браунъ (Томасъ). Шотландски метафизикъ, авторъ на *Причината и Слѣдствието* (1778 — 1820).

Браунъ (Уилямъ). Английски пътешественикъ, първий европеецъ въ Дарфуръ (источни Суданъ) (1793 — 96). Въ 1813 Б. тръгналъ отъ Тахиранъ за да посети Самаркандъ и ислѣдва срѣдна Азия, и нищо не се чуло вече за него (1768 — 1813).

Браунъ (Ч. Б.). Американски знаменитъ романистъ, авторъ на *Едвардъ Хънтили*, или *Приключенията на единъ сомнамбулистъ* (1771 — 1810).

Брахманство. Виж. *Брамаизъмъ*.

Брахокефалии, гр. (отъ *врахисъ*, късъ; *кефали*, глава). Една порода хора, които иматъ сплюснатъ лобъ и тъсна глава.

Брахокефалия, гр. Отличителната черта на брахокефалитъ.

Брахфогель. Герман. драматургъ, авторъ на драмата *Нарцисъ* (1824 — 1856).

Браца. Островъ въ Адриатическо море, най-голъмий и най-плодородний отъ о-вите на Далмация (Австрия); насел. 16,000 жит.

Браца (де—). Франц. исследовател на Африка; разграничиbil коритото на Огуе; определилъ положението на устието на Келерь, притокъ на Огуе; открилъ река Алима и Лина, притоци на Конго; род. 1842.

Брацигово. Градецъ въ пещерска околия, расположень въ една дълбока котловина, съ 3,184 жит., 7 килом. на истокъ отъ Пещера и 23 к. на юго-истокъ отъ Т. Пазарджикъ. Б. е заобиколенъ съ много черковища. Главното занятие на брациговци е дюлгерството. Тъ зехъ живо участие въ Априлското въстание (1876).

Брашовъ. Унгарски градъ, въ Трансильвания, при полигъ на трансильванските планини, близу до прѣдѣла съ Румъния, свързанъ съ унгарските желѣзници и на желѣзния путь за Плоещъ-Букурешъ; около 15,000 жит., отъ които 10,000 унгарци и останалитъ власи, българи и др. Дѣятелна търговия. Кожарство; за това искусство Свищовъ и други български крайдунашки мѣста испращатъ постоянно въ Б. голѣми количества смрадлика. Каменни вѫглица въ околността. Въ Б., ако

и планински градъ, вирѣе лозата. Отличителна черта на града е хубостта на сградите му и чистотата на улиците му.

Брайантъ (*Уилямъ Къленъ*). Отличенъ американски поетъ и журналистъ. До Лонгфело и По, неговите поеми се считали за най-добрите произведения на американската музга (1794 — 1878).

Бреве (за изобрѣтение), фр. Сѫщото, каквото е патентъ въ 2).

Brevi шапи, лат. (соб. знач. съ къса ръка). Безъ приготовление, експромтъ.

Brevis esse labore, obscurus fio.
Лат. поговорка: като се трудъжда бѫдѫ кратъкъ, ставамъ теменъ.

Бревки. Народъ, който наедно съ автариатите, [и двата народа били отъ трако-илирийското племе] населявали Босна до завземането ѝ отъ словѣнетѣ.

Бреке. Франц. знаменитъ механикъ и часовникарь, род. въ Швейцария (1747 — 1823).

Бреда (*Ж. В.*). Дански живописецъ (1683 — 1750).

Бредаль (*Г.*). Дански драматургъ (умр. 1860).

Бредонъ (*Мария*). Англ. романтистка, род. 1837.

Брезовачкий. Хърватски монахъ, писател на весели раскази, комедии и др. (1754 — 1805).

Брекчия (итал. *уломъкъ отъ камень*). Въ геол. камень, съставенъ отъ рѣбати, остри късове или отъ единъ и сѫщъ минералъ, или отъ разни минерали, яко свързани помежду си съ цементъ, и представляющи едно разнобразие отъ шарове.

Бреме. Тяжестъ, товаръ.

Бременъ. Герм. пристанищенъ градъ на Везеръ, единъ отъ 3-те свободни градове на съверна Германия; съставлява частъ отъ Гер-

изиската империя; 130,800 жит. Б. е главният градъ на една държавица, която се управлява републикански. Самата държавица има 180,400 жит.

Бремъ (Алфредъ). Герм. знаменитъ зоологъ и пътешественикъ, авторъ на *Иллюстрираный животъ на животните, Животъ на птиците, Животъ на единъ лѣсъ* и др. (1829—1884).

Бременъ, рус. (отъ старобълг. брънене, каль). Трошливъ, тлененъ; бремни останки, тъло, тълесни части отъ умрълъ човѣкъ.

Брентано (К.л.) Герм. романистъ и драматически поетъ, авторъ на романа *Историята на юнакъ Каспера* и на драмата *Основанието на Прага* (1777—1842).

Бреславль. Главенъ градъ на прусската област Силезия; съдържанъ Берлинъ най-населенитъ градъ на Прусия, по двата бръга на Одеръ; 334,710 жит. Французеятъ го прѣзели въ 1807.

Брестъ. Французски градъ, департаментъ Финистеръ, 574 килом. на зап. отъ Парижъ; 76,000 жит.; една отъ най-важните приморски крѣпости въ западна Франция и военно пристанище; пристанището му може да побере до 400 кораба. Арсеналъ, военноморско училище и др.

Брестъ-Литовски. Руски градъ въ гродненската губерния и първокласна крѣпость при вливането на Муховецъ въ Бугъ; 22,000 ж.

Бретонъ. Народъ отъ келтското племе, който населявалъ въ старо време Британия, сегашна съща Англия. Жръците му били друиди и поети или пѣвци на военниятъ му подвиги—барди. Римляните го покорили въ I-и вѣкъ на нашата ера, а въ V-и вѣкъ го

завладѣли англичъ и сакситъ. Виж. *Англия*.

Бретонъ или **Капъ-Бретонъ**. Купъ острови въ съверна Америка, при входа на заливъ св. Лаврентий; 40,000 жит. (на Англия).

Бретонъ-де-Лось-Хереростъ. Най-любимий испански поетъ въ новите времена (1800—1873).

Бретонъ (Жюль). Франц. съвремененъ живописецъ, творецъ на картините *Добирачите на жетвата, Вечеръ* и др. Род. въ 1827.

Бретшнейдеръ (Карлъ). Отличъ герм. богословъ (1776—1848).

Бретшнейдеръ (Хенрихъ). Герм. повѣствователъ и сатирически писателъ (1739—1810).

Брешъ, фр. Проломъ въ зидъ, направенъ отъ гюлле.

Брешъ-батарея, фр. Батарея назначена да прави проломъ въ укрѣпления.

Бриалмонъ (Хенрихъ). Бельгийски генералъ и воененъ писателъ. По неговия планъ е укрѣпенъ Антверпенъ. Род. въ 1821.

Бриарей. Въ грѣч. басносл. исполнитъ, синъ на небото и на земята; чудовище, което имало 50 глави, 100 ръкъ, въ които имало 100 меча и 100 щита. То се побунило среща боговете. За наказание, Нептунъ го хвърлилъ въ морето, а Юпитъ го вързалъ съ вериги подъ Етна.

Бригада, фр. 1) Отрядъ войска, който състои отъ два полка, подъ началството на особено лице. 2) Отдѣление жандарми, подъ команда на единъ младшиunter-офицеръ. 3) Отдѣление инженери, отредени за изучване нѣкакъ техническа работа.

Бригадиръ, герм. 1) Началникъ на бригада. 2) Сѫщото, каквото е ефрейторъ.

Бригъ, хол. Двоемащень воененъ корабъ.

Бриджтаунъ. Градъ, центръ на управл. на Барбада, на запад. крайбръежие; 25,000 жит. Търговия съ колониални произведения.

Брикетъ, фр. Всъко ситно то-пливо засмолено и искалено чрезъ натискъ въ видъ на тухли: каменно-въглищни брикети, тор-фени брикети и др.

Брилянтъ, (фр. отъ бриле — блещ.). Диамантъ (елмазъ) изръзанъ така, че да има много лица. Виж. *Диамантъ*.

Бриндизи. Италиянски градъ, пристанище на Адриатическо море; 13,000 жит. Исходна точка на италиянски търговски параводи.

Бриидли (*Джеймсъ*). Гениаленъ англ. инженеръ, строител на бриджуотжрския каналъ, каналъ прѣзъ планини и долини (1716—1772).

Бриологъ, гр. Ученъ за мховете.

Бриологъ, гр. Ученъ, който се занимава съ бриологията.

Брионъ (*Густавъ*). Франц. живописецъ, творецъ на картината *Шестий денъ на създанието на свѣта*. Род. въ 1824.

Брисбонъ. Гл. градъ на Куинсландъ или Квинсландъ; 30,000 жит.

Брисо (*Жанъ II*). Франц. адвокатъ, писател и журналистъ, водител на партията на жирондистите, умр. на гилотината (1754—1793).

Бристоль. Градъ въ Англия, голѣмо индустритално срѣдоточие, твърдѣ важно търговско пристанище; 223,600 жит.

Британски о-ви. Име, което се дава на Англия, Шотландия и Ирландия. Виж. *Англия*.

Британия или Великобритания. Името на Англия и Шотландия съединени.

Брогли (Дукъ Альб.). Франц. държавникъ и писател-академикъ, авторъ на *Церквата и Римската Империя въ IV вѣкъ*. Род. въ 1821.

Бродъ. Мѣсто на рѣка, дѣто може да се прѣгази.

Бродиѣ. Скитамъ се.

Брохекъ. Съврѣмененъ знаменитъ чешки живописецъ.

Бромъ, гр. (отъ *вромосъ*, зловоненъ). Просто тѣло, металоидъ, съ неприятна миризма, добивано химически отъ морската соль, и открито отъ Балара въ 1826. Съединенията му съ металъ се употребяватъ въ лѣкарството и фотографията.

Броненосецъ. Сега наричатъ така воененъ параводъ обкованъ, за поболѣма якостъ, съ металически площи.

Бронзовамъ. 1) Давамъ на нѣщо вида на бронзъ. 2) Отвърдявамъ, правя нѣщо кораво или яко като бронзъ.

Бронзъ, фр. Сплавъ отъ мѣдь, олово и цинкъ. Има много видове: старорѣмененъ бронзъ; алюминиенъ бронзъ, който съдържа и алуминий; бронзъ за звънци; бронзъ за топове; стеро, който съдържа и желязо; и тучѣтъ.

Бронтометръ, гр. Уредъ за измѣрване степента на атмосферическото електричество въ време на бури.

Бронхии, гр. Двѣть трѣби на дихателното гърло, прѣзъ които минува въздухътъ отъ трахеята въ бѣлите дробове.

Бронхитъ, гр. Въспаление на бронхии. *Кашлицата* е главният признакъ на бронхита. Когато е лека, нѣколко тизани сѫ достатъчни да ѝ оборѣятъ. *Остръ брон-*

хътъ, капилярън бронхитъ, хронически бронхитъ съ болести, за които тръбва да се прибъгва до лъкаръ.

Бронхотомия, гр. Въ хирург. отваряне на дихателното гърло чрезъ разрязване.

Броня. Желъзно или стоманено облъкло, което покривало щълкото тъло, и което едно време носили за отбрана, кога ходили на война.

Бросеть. Французски литераторъ, приятел на Боало (1671—1743).

Брюсъ (Жакъ де). Франц. архитекторъ, въздигналъ Люксембургския палатъ въ Парижъ (умр. 1621).

Брошюра (фр. книжка запита въ корици). Леко политическо, литературно, или полемическо съчинение, което състои отъ малко листа.

Брошъ, брошка, фр. Съжно увръжение въ видъ на кърфица, което гостожитъ носиже на гръденъ си.

Бруклинъ. Градъ въ Съединенитъ Държави, скоченъ съ Ню-Йоркъ по мостъ, 1,800 метра дълъгъ; 930,000 жит.

Бруно (Жордано). Италиянски философъ, изгоренъ за еретичество въ Римъ въ 1600.

Бруса. Градъ въ Мала-Азия, 90 килом. на югъ отъ Цариградъ; 60,000 жит.; въ старо време пропутъ по топлите си извори, които още съществуватъ. — Този градъ е билъ столица на единовременна Византия, и е основанъ отъ византийския царь Прусиасъ въ II-и векъ преди Р. Х.; той има за турците историческа важност като столица на турското царство преди Одринъ и Цариградъ. Султанъ Орханъ, 2-и турски султанъ,

го прѣзель въ 1356, когато го направилъ и столица на царството си. Виж. *Византия*.

Брустверь, герм. Насипъ отъ пръстъ или ватъ, който прѣдпазва отъ неприятелските истрѣли.

Бруталентъ, лат. Скотски, бесчовѣченъ, грубъ.

Бруто, итал. Стока въ естествено състояние, още не прѣчистена и неизработена; стока заедно съ дарата; печала отъ която не сѫ извадени още разносчитъ.

Брѣгалница. Малка река, извира въ околността на Пъяничка, минува покрай Щигъ и се влива въ Вардаръ подъ Велесъ.

Брѣгово. Българско село до съмия прѣдълъгъ на България съ Сърбия, на Тимокъ, 25 кил. на съ-веро-западъ отъ Видинъ, съ около 3,000 жит. За владѣянето нѣкои брѣговски ливади, сърбитъ подигнѣхъ прѣпирня съ българетъ, които, на основание на Берлинския договоръ, отблъснѣхъ притезанията имъ като празни. Ала *Брѣговски въпросъ*, както се нарече прѣпирнята, остана дълъго време висящъ и сърбитъ употребихъ и него като прѣдлогъ да обявяже на България война, когато намислихъ да развалътъ прогласеното отъ българетъ съединение на княжество България и Источна Румелия (1885). Виж. *Срѣбско-българска война*.

Брѣзникъ. Село съ 2,136 жит., окол. ц., трънски окр., $25\frac{1}{2}$ килом. на юго-истокъ отъ Трънъ и 40 кил. на западъ отъ София. Въ близната местност *Високото бѣрдо* едно време се вадило сребро и имало много сребърни руди. Въ последната срѣбско-българска война Б. биде прѣзетъ отъ сърбитъ, които слѣдъ два дни бидохъ принудени да го отстѫпятъ обратно.

Бръзово (тур. *Абрашларе*). Село съ 2,045 жит., окол. ц. на сърпеногорската околия, пловд. окр.—Военни римски пътища, които съединяват Цариградъ съ Балградъ, е минувалъ на 6 кил. на югъ отъ Бръзово. Въ околността на Б., 10 килом. на югъ, близу до село *Рахманларе*, съ намърени въ една могила, прѣзъ руската окупация, единъ златенъ вѣнецъ, двѣ позлатени металлически сърнени глави и церковни прибори. Вѣнецътъ е сега въ московския музей.

Брѣстовица. Едно отъ по-главните села на пловдивската околия. Лозарство.

Брюксель. Столица на кралство Белгия; 482,000 жит. Жит. брюкселецъ; отъ тамъ и брюкселски.

Брюкесъ. Чешки градъ, 70 кил. на сѣв.-зап. отъ Прага; 7,000 жит. Пруситъ разбили тамъ австрийците, 24 януар. 1759.

Brûler la chandelle par les deux bouts. Франц. поговорка: да се гори свѣньцъ отъ двата края, сир., да е човѣкъ непомѣренъ или расточителъ.

Брюнетъ-ка, фр. Черноокъ мжъкъ; черноока жена.

Брюнъ. Виж. *Берно*.

Брюсъ (Джеймсъ). Англ. пътешественикъ въ Нубия и Абисиния (1768—1773), открителъ на езеро Чанъ, источни. на Сини-Ниль (1730—1794).

Брайли (Джеймсъ). Знаменитъ англ. астрономъ, открителъ на аберрацията на свѣтлината и др. (1692—1762).

Брайфордъ. Градъ въ Англия, при едноимененъ каналъ; 220,000 жит. Важни фабрики за вълнени и други платове и желѣзолѣйници.

Бубонъ, фр. Отокъ; слѣпокъ (медиц.).

Бугенвилъ. Франц. знаменитъ мореплавателъ (1729 — 1811).

Бугъ. Рѣка, извира въ Галиция (близу при мѣст. Глинана); 700 килом. дълга; притокъ на Висла, въ която се влива 25 килом. на югъ отъ Варшава. Корабоплаваема отъ Устилугъ, сир. по 480 килом.

Бугъ. Русска рѣка, дълсенъ притокъ на Днѣпъръ, близу при устието му подъ Херсонъ. Главата ѝ е 8 килом. на юго-западъ отъ Староконстантиновъ (Волхиния); 580 километра дълга. Корабоплаваема, освѣнь между Николаевъ и Одесополь.

Буда (санскритска д., която значи *мждръ*). Индийецъ, основателъ на будизма, V-и вѣкъ прѣди Р. Х.).

Буда-Пеща. Столица на Унгария, 200 килом. на юго-ист. отъ Вѣна; състои отъ два града, Буда (словѣнски *Будимъ*) и Пеща, расположени на двата брѣга на Дунавъ [Б. на дѣсния брѣгъ] и съединени съ великолѣпенъ повисенъ мостъ; 511,000 жит. Б. има живописенъ изгледъ; тя е съградена около една могила, на връха на която се намира крѣпость. Индустрията е доста развита; ала главната износна стока е виното, отъ което се произвождатъ милиони килограма.—Б. е много старъ градъ, иль важността му датува отъ 1240, когато била издигната крѣпостта. Султанъ Сюлейманъ II прѣzelъ Б. въ 1526, иль на другата година Фердинандъ I, чешки кралъ, иль отнелъ отъ рѣцѣтъ на турци. Въ 1531 султанъ Сюлейманъ пакъ иль прѣzelъ, и поставилъ въ нея единъ гарнизонъ отъ 12,000

еничере; и тя останжла въ владение на турцитъ до 1686, когато ѝ прѣзълъ зоренский херцогъ. Тя много постградала въ войната прѣзъ 1849. Б. и Пенка образували единъ градъ въ 1872.

Будвейстъ. Чешки градъ, 120 килом. на югъ отъ Прага; 18,000 жит.

Будиловичъ (Антонъ Семен.). Съврѣменецъ русски славистъ; скършилъ курса на петербургския университетъ въ 1868; билъ професоръ въ историко-филологическия институтъ въ кн. Безбородко (Иѣжинъ), и сега е такъвъ въ варшавския университетъ. — На Б. принадлежатъ много съчинения, отъ които по-главните сѫ: *Издирване езика на старо-словѣнския прѣводъ на 13-тѣ слова на Григория Богослова, по рѣкописа на Имп. Публична Библиотека отъ XI-и вѣка* (Спб. 1871); *XII слова на Григория Богослова въ старо-словѣнския прѣводъ, по рѣкописа на Имп. Публична Библиотека отъ XI-и вѣка* (Спб. 1875); *Статистически таблицы, распределение на словѣнѣтъ 1) по държави и народности, 2) по вѣроисповѣданія, азбуки и литератури езици* (Спб. 1875); *Първобитнѣтъ словѣнѣ въ тѣхния езикъ, битъ и понятия по даннитѣ на рѣчицитетъ*. — издирване въ областта на лингвистическата палеонтология на словѣнѣтъ (Киевъ 1878). Това съчинение е първия обширнѣтъ опитъ въ словѣнската наука, съ събрани данни, които се отнасятъ до външната природа. —

Б. е редактираль *Методиевския Юбилеенъ Сборникъ*, издаденъ отъ Имп. варшавски университетъ за 11-и май 1885. Б. е роденъ въ 1846 — въ гродненска губерния.

Будистъ. Вѣрующъ въ будизма.

Будуаръ, фр. Дамска стая, особената стая на госпожа.

Буе (Д-ръ). Виж. Ами Буе.

Буеносъ-Айресъ. Столица на република Аржантина, въ южна Америка; 400,000 жит. Твърдъ търговско пристанище, при устието на Ла-Плата.

Бузлуджа. Връхъ надъ Ка-занлѣкъ, въ шипченския клонъ отъ Стара-планина; 1,400 метра надъ морското равнище. На Бузлуджа, на 18-и юлия 1868, Хаджи Димитъръ Асъновъ сложи костите си заедно съ останжлите 26 юнака отъ четата му за свободата на България. Околните села и градове и изобщо почитателетъ на неговата паметъ всяка година на тоя денъ ходятъ на поклонение на това място.

Букваленъ, който е споредъ буквата, дума по дума, дословенъ: *букваленъ прѣводъ на една книга*.

Букваленъ смисълъ, въ противоположность на прѣносенъ (фигуративенъ) или аллегорически смисълъ, е оня смисълъ на една фраза или съчинение, който се искава право отъ значението на отдалените думи и на тѣхното взаимно отношение въ предложението, безъ да се обръща внимание на особните отношения и обстоятелствата за място, време и д. т., които е ималъ прѣдъ видъ писателътъ.

Буквоѣдъ. Прѣкоръ за присмѣхъ на педантически филозози.

Букетъ, фр. Китка цвѣте; изобщо, китка.

Буковина. Австро-Унгарска областъ, съпредѣлна съ Галиция, Русия, Молдова, Трансилвания, Унгария; 646,700 жит. (отъ които 41% сѫ рутински словѣнѣ и 38% сѫ молдавци; а останжлите

съ поляци, арменци, евреи и др.). Гл. гр. *Черновицъ*. Пъ-голъмата часть отъ Б. е планинска и гориста земя; планините съ расклонения отъ Карпатските планини. Дърводълието и рударството доставят занятие на значителна часть отъ жителетъ. Отъ минералните произведения се добиватъ соль, мѣдь, олово, желѣзо, па и сребро и злато отъ Бистрица. Скотовъдството е много напредило, и произвежда прѣвъходни коне. Дѣятелна търговия съ Румъния и Бесарабия. — Б. добила името си отъ една голъма букова гора между Прутъ и Днѣстръ. До края на XV-и вѣкъ Б. принадлежала на Трансильвания, когато заедно съ Молдова подпаднала подъ турска власть. Русия ѝ отнела отъ турците въ 1774, и ѝ отстѣшила на Австрия.

Буколика, гр. Стихотворение, въ което се описватъ прѣдѣлите отъ овчарския или селския битъ. Оттука и буколически, който се отнася до пастушеската поезия.

Буксъ, лат. Чемширъ, едно добро познато все зелено дръвце.

Букурешть. Стол. на крал. Румъния; 221,800 жит. Промишлеността му е незначителна, ала върти дѣятелна и обширна търговия съ жито, вълна, соль, гравидво, добитъкъ, мѣдь и др. Б., расположено въ богато и обширно поле на Джембовица, притокъ на Аргишъ, било едно просто село, когато станжалъ, въ 1698, столица на Влахия намѣсто Търговище, градъ съвсѣмъ въ развалини. Той е страдалъ много въ войните между Русия и Турция. Исторически Б. е забѣлѣжителенъ по мирния договоръ отъ 30 апр. 1812 между русите и турците, по който Турция отстѣшила на Русия Бе-

сарабия и една трета отъ Молдова съ най-важни крѣпости, като Акерманъ, Бендерь, Исмаилъ, Килия и др. Въ Б. още се подписа отъ пълномощници на Сърбия и Турция, като сузеренка на България, българско-срѣбърски миренъ договоръ, който задължи България, победителката на Сърбия, (виж. *Срѣбърско-българска война*), да испразни срѣбърската територия, която бѣхъ завзели войските й.

Була, лат. Царско повелѣние или грамота по духовна работа.

Булаинъ. Градъ въ Долни Египетъ, на дѣнния брѣгъ на Нилъ, едно отъ прѣдѣлите и отъ пристаницата на Каиро; 18,000 жит. Б. е билъ изгоренъ отъ французи въ 1799 и съграденъ изнове отъ Мехметъ Али, който основа тамъ едно висше училище за науки, едно инженерско училище, една книгопечатница и нѣколко индустритални заведения; Б. е съвръзанъ по желѣзница съ Александрия и Суезъ.

Буланже (генералъ). Франц. политикъ и депутатъ, съврѣменникъ на Гамбета; за нѣколко врѣме заплашващъ, съ своята популярност и настроение, сѫществуването на сегашната франц. република. Самоуби се на гроба на любовницата си.

Буланже (Луи). Франц. живописецъ (1806 — 1867).

Булверъ. Виж. *Бълваръ-Литонъ*.

Булгаринъ (Тадей Вен.) Руски романистъ и публицистъ, редакторъ на *Сѣверна Чела*, литературно-научно-политическа газета, основана въ 1825 и прѣкрасена въ 1860 (1789 — 1859).

Булдогъ, лат. Куче съ къси крака, голъма глава, широка музунца и испѣкнили очи.

Булеваръ, фр. Мѣсто за расхода, насадено съ дървеса.

Булониъ, фр. Чорба отъ варено месо, по-особено говеждо, безъ никакъвъ примѣсъ, освѣнъ соя отъ нѣкожи зеленчуци.

Булония (приморска). Франц. пристанищъ градъ на Ла-Маншъ, центръ на окр. Па-де-Кале; 45,200 жит.

Булония-на-Сена. Франц. гр., на дѣнния брѣгъ на Сена, около 8 килом. на зап. отъ Паризъ, отъ който го дѣли Булонската гора; 32,000 жит.

Булъ (Джонъ). Соб. зн. *Иванъ Бикътъ*. Прѣкоръ на английския народъ.

Бунаръ-Хисаръ. Градецъ въ Одринско, на юго-истокъ отъ Лозенъ-градъ.

Буная. Врѣхъ отъ Срѣдна-гора, надъ Копривщица; 1,566 метра надъ морското равнище.

Бунзенъ. (Робертъ Вилхелмъ). Герм. химикъ, професоръ на хайделбергския университетъ, откритъ заедно съ Кирхова, на спектралния анализъ; построилъ деполаризирана електрич. грамада. Род. въ 1811.

Буничъ-Вучичевичъ (Ив.). Дубровицки драматургъ и поетъ (умр. 1658).

Бурбони. Клонъ отъ капетинската династия, който е далъ 7 царе на Франция, отъ Хенриха IV до Карла X (1589 — 1830).

Бурбони (Испански). Потомци на Филипа V, внукъ на Луи XIV, които се представляватъ днесъ отъ Алфонса XIII, испански крал, род. прѣзъ 1886.

Бурбони (Орлеански). Потомци на Луи XIII, по сина му Филипа Орлеански, братъ на Луи XIV. Орлеанските бурбони дошли на регентството въ Франция съ Филипа

Орлеански, прѣзъ малолѣтието на Луи XV и на прѣстола съ Луи-Филипъ, съборень въ 1848.

Бургазъ. Окр. градъ, край Черно море; първо българско пристанище, съдѣтъ Варна; 8,426 жит.; 18 кил. на юго-западъ отъ Ахиало, 30 кил. на западъ отъ Сезополь, и 33 кил. на юго-истокъ отъ Айтостъ; жегъзница Бургасъ-Ямболъ. Б. е най-важното пристанище на южна България, чиято търговия, главно износна съ жито, се върши до голѣма степень прѣзъ него. Новото му пристанище му обѣщава голѣмо развитие. Б. е заобиколенъ отъ двѣ езера: *Ваякъйското* и *Атанаскъйското*. Той е старъ градъ, нѣ е основанъ на сегашното му място прѣди 100-на години. Борбата за народното ни свѣтидане е била отъ най-тежкитѣ въ Б., дѣто грѣцитетъ сѫ били много силни. Въ тая борба се споменуватъ похвално имената на българе *Яни и Никола Руселиеви, Хр. Поповъ, Попъ Георги, Димитъръ Бракаловъ, Сава Х. Дечевъ, Сава Чатрафиловъ*, който умрѣлъ постъ като поборникъ въ Ботевата чета и др.

Бургаски заливъ. Заливъ на южно-българското крайбрѣжие, на Черно море, доста дълбокъ за да приема голѣми кораби. На него е расположенъ гр. Бургасъ.

Бургосъ. Испански градъ, центръ на едноименна областъ, нѣкогашна столица на Стара-Кастилия; при полигъ на Сиера-д'Ока и на дѣси. бр. на Арланционъ; 29,000 жит. Университетъ, академия на художествата, една отъ най-хубавитѣ цркви съ готическа направа въ Европа, крѣпость. Французиетъ прѣзели града и го оградили въ 1808.

Бургунди. Герм. народъ, който се заселилъ въ источна Галия въ V-и вѣкъ. Бургундите имали дукове до Карла Смѣли, следъ смъртта на когото една частъ отъ Бургундия се съединила съ Галия (1477). Другата частъ се съединила съ Австрия.

Бургъ. значи на герм. *укрепено място*; оттука *Салзбургъ*, градъ на солнци; *Страсбургъ*, градъ на пхтя; *Петерсбургъ*, Петровъ градъ и др.

Бургъ. Прусски градъ, на Инъ, 20 килом. на сѣв.-истокъ отъ Магдебургъ; 20,000 жит. Фабрики за стоманени изделия и др.

Бурдалу. Франц. иезуитинъ, знаменитъ ораторъ въ царуването на Луи XIV. Неговите проповѣди съставляватъ нѣколко тома (1632—1704).

Бурдонъ. Франц. живописецъ (1616—1676).

Буре (Никола II). Франц. дипломатъ и посланикъ въ Цариградъ отъ 1866 до 1870. Помагалъ на българетъ, въ време на борбата имъ съ Фенеръ, да учредятъ Унията (1811—1877).

Буренинъ (Вик. Петр.) Съвремененъ руски критикъ-фейлетонистъ, сатирикъ и поетъ-прѣводачъ. Б. е обогатилъ русската литература съ цѣлъ редъ прѣвъходни прѣводи отъ французските, английските, чѣмските и италиянските поети, а като юмористъ-сатирикъ и памфлетистъ, той въ сегашно време едва ли има на себеси равень. Забѣлжителни сѫ и неговите критически изучения на Гоголя, Тургенева, Гончарова, гр. Толстой, Успенски и други прозаици и поети. Той работи отъ четвъртъ вѣкъ въ *Всемирная Иллюстра-*

ция и въ *Новое Время*. Род. въ 1841.

Буржуа, фр. Гражданинъ, господарь. Оттука *буржуазия*, срѣдно съсловие. [Буржуазия въ противоположность на двѣтъ съсловия, благороднического и работнического (пролетариатъ)].

Буржуазентъ, фр. Който се отнася до буржуазията.

Буриенъ. Франц. държавникъ, секретарь на Наполеона I, авторъ на прочути *Записки* (1769—1834).

Бурлость. Езеро въ Долни Егишть, на истокъ отъ Розета, близу до Срѣдиземно море, съ което се съобщава чрезъ единъ отъ рѣката на Ниловата дلتа; 65 кил. на дѣлъ и 35 на ширъ.

Бурловъ (Теодоръ С.). Български публицистъ и държавникъ, род. въ с. Нова-Махала, габровска околия, прѣзъ 1834. Б. се учила въ селската «келия» и по-слѣ въ габровското училище до 1847, когато отишълъ въ Киевъ, дѣто съвѣршилъ, като руски стипендиянъ, духовната академия съ степенъ магистръ въ 1857. Слѣдъ двѣ-годишно учителствуване въ Габрово, Б., по поканата на цариградската българска община, зелъ въ началото на 1860 редакцията на спис *Български Книжици*, въ онова време единственъ народенъ органъ, издаванъ отъ казаната община. Въ Цариградъ, по него време, се издавалъ и в. *България*; нѣ той проповѣдавъ унията, като единствено срѣдство за избавление отъ гръц. духовно иго. На Б. прѣдстояло да запиша българското дѣло, както противъ притезанията на гръцката патриаршия, така и противъ домогванията на споменъжтия вѣстникъ. Това той вършилъ успѣшно въ споменъжтото списание и поб-

етъ въ редактиранитѣ отъ него въ *Съфѣтникъ* и *Врѣме*. Въ сѫщото време той освѣтливалъ по българския церковенъ въпросъ и русското общество чрѣзъ допискѣ си въ разни руски вѣстници, особено *Московскія Вѣдомости*. Слѣдъ освобождението, Б. бѣше министъ-предѣдателъ на първото българско министерство (консервативно) и министъ на финансите въ прѣобразуванія кабинетъ на генералъ Соболева. Слѣдъ съединението, въ началото на 1886, той ходи въ С. Петербургъ и бѣприетъ на частна ауденция отъ императоръ Александъръ III; азъ на връщане биде за това нападнатъ и битъ въ Пловдивъ. По прѣврата отъ 9-и августъ [насилиственото отдалечение на князъ Александра отъ прѣстола], той бѣше членъ на двоедневния кабинетъ.

Бурну. Виж. *Борну*.

Бурнуъть, тур. Бани авлия или кърпа, направена въ видъ на риза съ качулка.

Бурса. Виж. *Борса*.

Буру. Голѣмъ холандски о-въ въ архипелага на Молукските о-ви.

Буръ. Римски генералъ, наставникъ на Нерона, който накаралъ да го отровятъ въ 62 г.

Буенлинъ [Георги (Попъ Ильинъ)]. Българ. книжовникъ, родомъ отъ Батакъ, авторъ на *Български букваръ* (Москва, 1844). Този букваръ, раздаденъ въ периода на възраждането ни по общините у насъ, принесътъ значителна услуга на новата ни писменостъ; и нѣкои наши съвременници припознаватъ, че той и сега може по езика си да служи за образецъ на нашите книжовници. Б. се билъ училъ на о-въ Андрось, дѣто негови училищни другари лия,

били Добровски, Чомаковъ, Иларионъ Макариополски и др., посль въ Атина, и слѣдъ това свѣршилъ въ московския университетъ. Той умрълъ въ Москва прѣзъ 1845.

Буеници. Село въ трѣнска околия. Много хубави грѣнчарски издѣлія.

Бутаковъ. Руски контрѣ-адмиралъ, исследователъ на Арабско море (1840).

Бутанъ. Планинска държава, въ съв.-ист. Индостанъ, на полѣтъ на Хималайските п-ни; 200,000 жит. Стол. *Тасисудонъ*. Голѣми ископаеми богатства. Б. е запазилъ гълна независимостъ отъ англичанетѣ.

Буталка, фр. Стѣкленица, шине.

Бутонъ, фр. Копче, петелка; кезъ на пушка.

Буфетъ. Виж. *Бюфетъ*.

Буфле. Франц. поетъ (1738 — 1815).

Буфонство, фр. Смѣхория, смѣтарелкъ.

Буфонъ, фр. Глумчо, шутникъ, смѣтаре.

Бухалтерия, герм. Счетоводство, книгодѣржане.

Бухара. Стол. на Бухария; 70,000 жит.

Бухардонъ. Французски ваятель (1698 — 1762).

Бухария (стар. *Согдиана*). Независима държава въ Тюркестанъ; 2,500,000 жит. Стол. *Бухара*. Подчинена на русското влияние. Жит. татджици, узбеки, тюркмени и др. (мохамедане). Сегашната узбекска династия управлява отъ 1505.

Бухъ (Леополдъ). Знаменитъ герм. геологъ (1774 — 1853).

Буцефалъ, гр. (значи волска глава). Знаменитъ конь, на който само Александъръ Македонски могълъ да ѝзи. — Градъ Буцефалия, на река Хидаспъ въ Индия,

се основалъ близу до гроба на буцефала, който умрълъ прѣзъ Александровия походъ въ Индия.

Буше де Кревкьоръ. Франц. археологъ; намѣрилъ въ 1838 кременни издѣлия между носорожни и слонови кости въ делювиалнитѣ пластове около Алменъ и Абвилъ въ Франция и доказалъ сѫществуването на прѣисторически човѣкъ (1788 — 1868).

Бушмени (англ.: люде на храстите) или **бошимани**. Племе диваци въ южна Африка, на Горна Орания.

България. Нашото княжество, васално на Турция, съ население (1893 г.) 3,310,713 жиг. и съ простр. 95,705 чет. килом. Българетѣ сѫ около 75%; стѣдъ тѣхъ най-многобройни сѫ турцитѣ (около 18%). Останжлитѣ сѫ отъ разни племена — гръци, власи, цигане, татаре, евреи, гагаузе, чехи, немци, французе и др. България е една отъ поб-главнитѣ държави въ Балкански полуостровъ съ прѣѣли: на сѣверъ Сърбия и Влашко, на югъ Родопитѣ, на истокъ Черно море и Турция, на западъ Турция, и съ стол. **София**. Главни търговски гр. **Пловдивъ** и **Русе**; гл. пристанищни гр. **Варна** и **Бургасъ**; гл. индустритленъ гр. **Сливенъ**.

Управление. Конституционна монархия, наследствена въ дома на князъ, избранъ отъ великото народно събрание и подтвърденъ отъ Високата Порта съ удобрение то на европейскитѣ сили, които подписахъ берлинския договоръ въ 1878. — Сегашниятъ князъ е Н. Ц. В. князъ Фердинандъ (виж. **Фердинандъ I**). — Конституцията на държавата е отъ 17-и априлъ 1878, измѣнена на 15-и май 1893. Обикновеното нар. събрание се

съставлява отъ 150 народни прѣставител, избирани чрѣзъ прямо и всеобщо гласуване за 5 години. Великото народно събрание се съставлява отъ 300 прѣставители. Министриятѣ сѫ отговорни на князя и на народното събрание и сѫ на брой 8, споредъ министерствата: министерство на вѫтрѣшнитѣ дѣла, мин. на външнитѣ дѣла и исповѣданіята, мин. на финансите, мин. на правосѫдието, мин. на войната, мин. на просвѣщеніето, мин. на търговията и земедѣлието и мин. на общите сгради. — Административно, България е раздѣлена на 22 окрѣга. На чело на всѣкой окрѣгъ стои окрѣжъ, управител, подпомаганъ отъ окрѣженъ съветъ, който е изборно учреждение. — Всѣкой окрѣгъ се дѣли на по нѣколко околии. Всѣка околия се управлява отъ единъ околийски началникъ и всичкиятѣ околии сѫ 85. Всѣка околия е раздѣлена на по нѣколко общини, и управлението на всѣка община е повѣрено на единъ кметъ, подпомаганъ отъ помощникъ или помощници и общински съветъ, които сѫ всичкиятѣ изборни лица. Всичкиятѣ общини сѫ 1857.

Вѣра. Вѣроисповѣданіето на държавата е православието, отъ което сѫ токо-речи всичкиятѣ българи. Глава на това вѣроисповѣданіе е българскиятѣ езархъ, съ сѣдалище въ Цариградъ (виж. **Иосифъ I**). Негово Блаж. е духовниятѣ началици и на всичкиятѣ българи въ Турция. Турцитѣ въ княжеството сѫ всичкиятѣ мохамедане, ала между тѣхъ се броятъ и българомохамеданетѣ (*помаци*), на брой около 40,000 души. Отъ другитѣ християне, около 20,000 сѫ католици, около 4,500 протестан-

ти, около 5,000 арmeno-григорианци. Евреите, около 25,000, съизраелитие; и др.

Правосъдие. То се раздава отъ миросъ съдилища, каквото има 126; отъ окръжни съдилища, каквото има 22, по едно въ всъкок окръженъ градъ; отъ апелативни съдилища, отъ които има по едно въ София, Пловдивъ и Русе; и отъ едно касационно съдилище въ София.

Просвещение. По отношение къмъ просвещението, България е раздълена на 45 учеб. окръжия, съ по единъ училищентъ инспекторъ, и има (1893—94 год.) 2,895 първоначални общински мъжки, женски и смѣсени училища, съ 208,528 ученици и ученички; 104 класни общински училища съ 11,617 ученици и ученички. Държавните учебни заведения сѫ: 1 висше училище, 8 мъжки и 5 дѣвически гимназии, 4 мъжки педагогически училища и трикласни училища, 2 духовни училища, 3 трикласни училища, едно търговско училище и 2 земедѣлчески училища, едно занаятчийско училище и едно военно училище — всичките съ около 10,000 ученици и ученички.

Грамотност. Грамотни (1893 г.), на сто жители [безъ дѣцата на възрастъ отъ 0 — 6] 24·31 мъже, 6·57 жени, общо 15·63; а процентътъ заедно съ дѣцата е: за мъжете 30·87, за жените 8·37 и общо за населението 19·88.

Поминъкъ. Българетъ сѫ сѫществено земедѣлчески народъ, и нъ земедѣлшието още се върши по първобитенъ начинъ. Новите способы за обработване земята слабо си пробиватъ пътъ, и главната причина се вижда да е, че ние, българетъ, сме дребни земевладѣлци.

И тука е потребно сдружаването; па има нужда и отъ по-добри или по-евтини прѣвозни срѣдства. Земедѣлцитъ се занимаватъ и съ скотовъдство, нъ и то въ постѣдните години удари назадъ. Лозарството е много развито, ала не се обръща надлежно внимание на винодѣлието; и лозата се заплашва отъ филоксерата, която върлува вече у насъ. Розовото масло, кое то се добива въ Казанлѣкко, и оризопроизводството въ Пазарджико — съставляватъ важни извори на мѣстно богатство. Занаятчите, които, кактото-речи всичко друго, по-вечето се вършатъ по староврѣменните спосobi, отъ година на година по-вече испадатъ. Отъ нѣколко години насамъ се отворихъ нѣколко фабрики, по-вечето съ водна сила, за шаеци, и други за пиво и спиртъ. Установи се и единъ законъ, съ цѣль да се насрѣдчаватъ подобрения въ различните клонове на промишлеността, нъ международното положение на България й прѣчи да се огради отъ чуждестранната конкуренция, та тая законодателна мѣрка не постига назначението си. Съ ископаемите богатства на отечеството ни, като каменните въглища и др., ние сега почваме да се ползваме.

Търговия. Общата търговия е по-вечето вносна, отколкото износна, и ние изнасяме по-вечето сирови произведения — жита, неизработени кожи, вълна и памукъ, копринени пашкули, градиво и др. Главните вносни стоки сѫ: платове, желѣзни издѣлия, памучна прежда, готови дрехи и обуща, захаръ, химически произведения, хартия и др. Срѣдната търговия, вносъ и износъ, прѣзъ постѣдния 10-годиш. периодъ (1886—1895)

възлиза на 147·02 милиона лева. През 1894, когато вносьтъ е бил също няколко милиона по-вече от обикновения, защото търговците съмбрали да се въсползват от новия законъ за акциза, нашата вносна и износна търговия е била, както следва:

В н о съ.

Отъ Ав.-Унгария за л.	35,105,785
" Англия	20,173,236
" Белгия	1,711,080
" Германия	12,096,553
" Гърция	535,322
" Италия	2,694,645
" Румъния	2,828,296
" Русия	4,946,722
" Сърбия	1,197,014
" Турция	12,785,907
" Франция	3,740,464
" Холандия	62,344
" Швейцария	1,000,878
" Други държ.	150,612
	99,028,858

И з н о съ.

Въ Ав.-Унгария за л.	2,881,902
" Англия	12,302,795
" Белгия	3,252,209
" Германия	11,951,960
" Гърция	165,682
" Италия	548,399
" Румъния	727,374
" Русия	42,923
" Сърбия	132,123
" Турция	26,794,851
" Франция	8,720,453
" Холандия	396,420
" Швейцария	39,293
" Други държ.	4,894,291
	72,850,675

Горната таблица показва най-върно въ кои държави ние внасяме по-вече, отколкото изнасиваме.

Войсна и флотилия. Военната служба е задължителна и лична, освърнъ за мюхамеданетъ, които могът да се откупват, като заплащат по 500 л., и за неспособните за военна служба граждане, за които личната военна тегоба се замънява съ военен данък (отъ 10 до 20 л. годишно, десетъ години наредъ). Военната служба подкача отъ възрастъ 20 год. навършени и трае 25 години. Действителната служба въ постоянната войска е: за пехотата 2 год.; за кавалерията, артилерията, инженерните войски, санитарните команди — 3 години; за флотил. 4 год. Съ съкратени срокове на действителната служба се ползватъ лица, които съ добили висше и средно образование; първите служятъ шестъ мъседца, а вторите —една година. Съ право да изслужватъ службата си по части се ползватъ учителетъ изобщо, независимо отъ тяхното образование; те служятъ по два мъседца двѣ години наредъ. Свещенослужителетъ се освобождаватъ отъ военната служба; нъ никому не се позволява да приеме духовно звание прѣди да испълни военната си служба въ постоянните войски или резервните кадри. Въ мирно време войската има (1896 г.) всичко 1,568 офицери въ действителна служба съ 37,090 войници, въ време на война числото на офицерите достига до 2,400, а на войниците безъ народното опълчение и милицията до 200,000.

Флотилията, която има постоянно място пребиваване въ Русе, състои: 1) отъ три парахода колесни: а) яхта *Александъ I*, строена въ Марсилия въ 1883; б) яхта *Крумъ* (сегашната яхта за Н. Ц. В.), строена въ 1884 въ

Доходи отъ държавни имоти и капитали .	3,745,535
Случайни постъпления	3,448,500
Сборъ: 83,425,019	

Расходъ.	лева
Върховно правителство	1,796,774
Държавни дългове . .	18,267,992
Върховна сметна патата	217,980
Министерство на външните работи и икономическите превъзданията	3,833,877
Министерство на вътрешните работи . .	8,380,876
Министерство на народното просвещение	9,188,560
Министерство на финансите	4,991,940
Министерство на правосъдието	4,978,792
Военни министерство .	22,104,000
Министерство на търговията и земеделието	2,736,838
Министерство на общините сгради, пътищата и съобщенията	6,925,030
Сборъ: 83,422,659	

Бюджетът на България се утвърди много бърже. Като първа година съ правилен бюджетъ се счита 1879 година. Бюджетът за тая година се състави така: предвидени приходи 23,230,337 лева и 37 ст., а предвидени расходи 21,494,555 лева и 07 ст. Така предвидени бюджетъ се испълни или сключи, споредъ поправителния бюджетъ, нареченъ «законопроектъ за окончателното сключване на бюджета», както съдъва: приходъ 22,520,414 лева и 91 ст.,

а расходъ 20,486,184 лева и 86 ст. Развитието на бюджета захвати по-особено отъ 1886 г., когато съверна и южна България се съединиха въ една държава, подъ едно общо управление. Първия бюджетъ, който посрещна съединена България, достигаше въ приходите си до 47,150,916 лева, а въ расходите си до 46,991,683 лева. Въ последните години той бъше надминъжъ 100 милиона, и сега се полагатъ усилия да се намалява.

Държавенъ дългъ (1897 год.) 164,104,550 лева.

Държавни чиновници и служащи прѣзъ 1897. Всичко 20,509.

Параходи. Водни съобщения ставатъ по Дунавъ и Черно море, дъгъ циркулираятъ, освѣнь другоземни паракоди и кораби, мѣстни кораби, както и нѣколко паракода на една българска частна компания, подкрепена отъ правителството, съ сѣдалище Варна. Българските паракоди пътуватъ между Балчикъ, Варна, Бургасъ и Цариградъ; тѣ почиватъ да работятъ прѣзъ 1894.

Гербъ. Държавниятъ гербъ е златенъ коронованъ левъ на тъмночервено поле и надъ полето княжеска корона.

Знаме. Народното знаме е тришарно съ бѣль, зеленъ и червенъ шаръ, поставени единъ слѣдъ другъ хоризонтално.

Девизъ. Народниятъ девизъ е *Съединението прави силата.*

История. Най-ранните жители на земитѣ, въ които днесъ живѣятъ българи, сѫ били разни племена (виж *Балкански полуостровъ*) отъ тракоилирийската четвъртъ, които съ време се погърчили. Пѣ-сетнѣ въ тия земи дошли отъ Азия *словѣнски* племена.

Тъ починали да дохождат въ Балкански полуостровъ, споредъ Дринова и Иречека, въ III-и, а свършили това свое преселване въ VII-и вѣкъ, и то постепенно. Въ началото на VI вѣкъ ние виждаме, че Анастасий, византийски императоръ, гради дълга стѣна да брани земите си отъ мизийските нападатели. Въ VII-и вѣкъ българе, народъ отъ финско ли, отъ татарско ли, или отъ хунско племе [по въпроса за происходението имъ има нѣколко теории, нъ никоя не е зела още връхъ като най-достовѣрна], подъ предводителството на Аспаруха, следъ малко бавене при устието на Дунавъ (въ сегашна Бесарабия, наречана тогава *Онгълъ* или *Хагълъ*), прѣмижли въ Мизия (страната между Дунавъ, Стара-планина и Черно море), та покорили словѣните и положили началото на словѣнско-българското царство. Побѣдителът не били многобройни; тѣ наадали били по-вече отъ 50.000. Това се заключава отъ обстоятелството, че тѣ сѫ били само петата част отъ войската на Кубрата, господарът на българетъ при Волга (виж. *България*, волжска).

Въ скоро време основаното отъ Аспаруха царство се расширило много и имало за предѣли на истокъ Черно море, отъ устието на Дунавъ до Ст. планина; на югъ Ст. планина; на западъ р. Морава и Долна Сава, и на сѣверъ частъ отъ Банатъ, наедно съ Трансилвания, Влахия и Молдова. Въ течение на времето българетъ, които дали името си на страната, изгубили свой езикъ, ако е и имало нѣкаква разница въ това отношение между тѣхъ и многобройните словѣнци, и победителите и побѣдени се слѣли въ едно. Въ

IX-и вѣкъ България е вече страшна; българетъ въ времето на Крума насилятъ побѣда надъ аваретъ, та си присъединяватъ Панония; поражаватъ въ царството си единъ византийски императоръ съ войската му, и продължаватъ съ византийците единъ редъ сполучливи боеве, които нѣколко пъти ги завождатъ до стѣните на Византия. Въ втората половина на сѫщия вѣкъ заритъ на християнството огрѣватъ надъ България и скоро царь Симеонъ прославиъ българската държава и вътрѣшно и външно. Знаменитиятъ английски историкъ Гибонъ признава, че прѣзъ 40-годишното царуване на този царь България станала една отъ просвѣтените сили на земята; затова и царь Симеоновото царуване се нарекло *златенъ вѣкъ на българската история*. Всеизвестно е какъ Велики Симеонъ отишъл съ побѣдоносно оръжие до стѣните на Византия, и какъ славно вѣзълъ въ неѣ за да диктува унизителенъ за гордия гръцки императоръ миръ. Побѣтиятъ вътрѣшните раздори и гръцкото влияние докарватъ България да стане подвластна на гръците: нѣ пакъ въ времето на Самуила, когато нейните предѣли стигали до Адриатическо море и нейната столица била въ Прѣсла, и въ времето на Асеновциятъ тя била не по-малко славна. Въ 1393 турцитъ въ царуването на султанъ Мурадъ прѣзели тогавашната столица Търново, и въ 1400 цѣла България имъ била подчинена.

Отъ тогава много опити за освобождение сѫ се правили несполучливо. Побѣдениятъ сѫ опитъ на Георги *Пеячевича*, опитъ на *Мамарчева*, *Пиротскиятъ* въстания, *Бѣлоградчишко-Видин-*

ско-Ломското въстание и разните опити на разните воеводи-бунтовници въ разни времена. Презъ априлъ, 1876, едно въстание избухна въ българско (вж. *Априлско въстание*) и башнибозуците или турските нередници го потъпиха съ дивашка свирепост. Баташкият същть е още живъ въ умоветъ на всички. Ужаситъ докараха дипломатическа намеса; и презъ декември въ Цариградъ се събра една конференция отъ делегати на европейските сили, нъ безъ да докара практическо съдѣствие. Тогава Русия истегли сабята и започна се война за нашото освобождение (вж. *Освободителна война*). Войната се свърши съ Санъ-Стефанския договоръ, който въздигна България на княжество съ прѣдъли отъ Дунавъ до Егейско море и отъ Черно море до Албания. Ала европейските сили, чрезъ делегатите си въ Берлинъ, измѣниха този договоръ прѣди да се приведе напълно въ испълнение. Берлинският конгресъ изобщо сподели миѣнието на английските делегати, та распокоса Санъ-Стефанската България на 5 къса. Отъ българските земи той образува: 1) едно васално княжество България, между Дунавъ и Ст.-планина; 2) една автономна областъ, между Ст.-планина и Родопите, която кръсти Источна Румелия; 3) остави половината отъ Одринско и цѣла Македония подъ прямата власт на Турция; 4) прѣдаде съв. Добруджа на Румъния; и 5) даде нишакия, враненския, лѣсковския и пиротския окръзи на Сърбия.

Разединението на княж. България и Ист. Румелия (Южна България) не траи много. На 6-и септ. 1885 княжеството и автономната областъ

пръвъзгласихъ съединението си и отъ тогава образуватъ сегашното княжество (вж. *Съединение*).

Освѣнь дѣто бълг. народъ е така искусично надробенъ, много българе прѣзъ периода на робството си сѫ се изселили въ разни времена изъ българското отечество. Такъви има съ хиляди въ Румъния*), въ Русия (таврическа, херсонска и бесарабска губерния), въ Маджарско (Банатъ), въ Мала-Азия (околността на Измитъ) и въ европейската околност на Цариградъ. Българетъ нѣкои изброяватъ до 6 милиона.

Хронологически списъкъ на бълг. даре и князове.

Дунавска България.

Аспарухъ	(679 — 700)
Тервелъ	(700 — 720)
Дулоидъ	(720 — 748)
Севарь	(748 — 753)
Кормисошъ	(753 — 760)

*) Най-много прѣселени българе има въ Румъния, особено въ Влахия. Официални цифри за това население, което отъ денъ на денъ се порумянчива, нѣма; че българетъ въ тая земя трѣбва да сѫ вѣколко стотини хиляди. Г-нъ Дановий *Литоструй* за 1869 (стр. 221) ги прѣсмѣта до 700 — 800 хиляди, а руският писателъ А. С. Будиловичъ тура, като най-ниският прѣдѣлъ за румънските българе, 500,000. Въ тая смѣтка не влизатъ съверна или подрумънска Добруджа съ насел. около 250,000 жит. Българското население въ Русия, споредъ г-нъ Будиловичъ, е 97,000; споредъ други, дори до 200,000. Въ Мала-Азия, около Измитъ, има около 20,000 българе; въ Австрация (Банатъ), около 60,000. Българетъ въ Одринско и Македония прѣсмѣтатъ до 1,500,000 безъ българомакедонетъ, които въ Македония достигатъ до 250,000 (вж. *Македония: етнографическа таблица на населението*); българетъ въ подсеръбските български земи (Нинско, Пиротско, Врачанско, Княжево-вацко, Неготинско, Зайчарско, Лѣсковско) — около 270,000.

ецъ	(760—763)
инъ	(763)
нъ	(763—764)
ту	(764—765)
ихъ или Телерихъ.	(765—777)
данъ.	(777—802)
мъ	(802—815)
о, споредъ други умъ, а следъ него енгъ	(815—820)
ратагъ или Мортагъ	(820—852)
спамъ	(852)
исъ	(852—883)
цимиръ.	(883—888)
еонъ.	(888—927)
ръ	(927—968).
ично бъл. царство	(963—971)
асъ II	(969—971)

Западно бъл. царство.

шманъ I	(963—969)
адъ	(969—977)
упълъ	(977—1014)
инъль (Романъ)	(1014—1015)
нъ Владиславъ	(1015—1018)
ичателно присъединение на ългария къмъ византийската империя.	

Ново българско царство.

н. I	(1186—1195)
уль	(1195—1196)
инъ.	(1196—1207)
стъ	(1207—1218)
Асънь II	(1218—1241)
иманъ I	(1241—1246)
Асънь (Мицо)	(1246—1257)
иманъ II [Ив.]	(1257)
стант. Асънь III	(1257—1277)
йло	(1277—1279)
Асънь III	(1279)
ти Тертеръ I	(1280—1292)
енъцъ.	(1292—1295)
ославъ.	(1295—1322)

Георги Тертеръ II	(1322—1323)
Видин. Мих. Шишм.	(1323—1330)
Шишманъ	(1330)
Ив. Александъръ .	(1331—1365)
Ив. Шишманъ III	(1365—1393)
Страшимиръ (видин- ски князъ) . . .	(1365—1393).

Княжество България.

Алекс. Батембергъ	(1879—1886)
Фердинандъ I . . .	(отъ 1887).

Главни источници на българската история и филология: *История Славяно-Болгарская, о народахъ, о царяхъ, и о скатыхъ Болгарскихъ*, съчинение на приснопамятния отъ Паисия (1762, напечатано подъ името *Царственникъ* въ Будимъ, 1844); *История Славянскихъ изродокъ, наци-науце Болгаръ, Хорватовъ и Сербокъ* отъ сръбския историкъ Райча (1-во изд. Вѣна, 1794—95, 2-ро изд. Будимъ, 1823); съчинения на всенизвестните чешки слависти Иос. Добровски, Конитара Вартоломея, Пав. И. Шафарика, и на Фр. Никлошица; *Древніе и нынѣшніе Болгары* отъ Венелина (Москва, 1829); *Критически издирвания за историята българска* отъ Венелина, прѣв. на бълг. отъ Боя Петкова (Земланъ, 1853); *Очеркъ ученаго путешествія по европейской Турции* отъ Виктора Григоровича (Казанъ, 1-во изд. 1844; 2-о, 1877); *Писма обѣ исторіи Сербовъ и Болгаръ* отъ Гилфердинга (Москва (1855—59); *Европейска Турция*, на франц. отъ Ами Буе (Парижъ, 1840); *Путеводитель въ България*, на франц., отъ Бланки (Парижъ, 1843); *История Българска подъ имѧ Уновъ* отъ Г. Кръстевича (Париградъ, 1869); *Погледъ върху происхождението на българския народъ и Начало на Българската история* отъ М.

Дриновъ (Пловдивъ, 1869); статии отъ сѫщия въ Браилското *Периодическо Списание*; *Заселване на Балкански п-овъ отъ словѣнѣтѣ*, отъ сѫщия (1871); *Южные словѣни и Византія въ X-й вѣкъ*, отъ сѫщия (Москва, 1876); *Нѣколко рѣчи о Асѣнъ Първому, великомѹ царю Българскому и сыну му Асѣнъ Второму* отъ Г. С. Раковски (Бѣлградъ, 1860); *Памѧтки народнаго быта Болгаръ* отъ Л. Каравелова (Москва, 1861); *Дунавска България и Балкански п-овъ*, исторически, географически и етнографически пътни наблюдения, 1860—75, на Каница, съчиненіе написано на нѣмски, и прѣведено на руски (Спб., 1876) и на французски; *За словѣнското происхождение на Дунавскитѣ българе*, отъ Д. Иловайски, прѣводъ на бълг. отъ руски (Букурещъ, 1875); *История на българетѣ*, отъ Д-ръ Конст. Иос. Иречка, пъленъ прѣводъ на бълг. отъ З. Бояджиева (Търново, 1886); много статии отъ сѫщия по нашата история, география и антология въ *Периодическо Списание*; *Княжество България*, отъ сѫщия, прѣвед. на бълг. отъ Г. Бенева (Пловдивъ, 1878); *Народитѣ на Турция*, 20-годишно прѣбиваніе между българетѣ, грѣцитетѣ, турцитѣ, албанцитѣ и арменцитѣ на дъщерята и на жената на единъ консулъ, — съчиненіе на англ., прѣведено на руски (Спб., 1879, изд. Пантелеевъ); *Ключъ българскаго языка* отъ Г. С. Раковски (издание на внукъ на Раковски (Одеса, 1880); *История на българския народъ* отъ С. Н. Миларова (София, 1885); *България въ Источния въпросъ* отъ А. Цанова (Пловдивъ, 1879); *Стари пътувания прѣвъ България*, изуче-

ния въ Министерския Сборникъ, кн. IV и VI, отъ Д-ръ И. Д. Шишманова, Л. Милетича и Д-ръ Хр. Кесякова; въ сѫщия сборникъ, кн. VI, *Положението на България къмъ края на XV-и вѣкъ* отъ Д-ръ Хр. Кесякова; въ сѫщата кн. *Българский рѣкописъ въ Ватиканъ* отъ Д-ръ П. Т. Гудева; въ кн. VII, *Бѣлѣжки за положението на България въ XV-и вѣкъ* отъ Д-ръ Хр. К.; въ сѫщата кн. *Български рѣкописи въ библиотеката на лордъ Zouche* отъ Д-ръ П. Т. Гудева; *Княжество България* въ историческо, географическо и етнографическо отношение отъ Г. Димитрова (Пловдивъ, 1896); *Нѣколко статии върху старобългарската литература* отъ Н. Бобчева въ пловдивското спис. *Българска Сбирка*, год. I, кн. X и XII; *Седмиградскитѣ българе* отъ Д-ръ Л. Милетича въ Министерския Сборникъ, кн. XIII (1896); *Български рѣчникъ* отъ Найденъ Герова (Пловдивъ, печата се на части сега). Други извори по прѣдмета сѫ споменжти подъ заглавията *Българска црквa*, *Българско възраждане*, *Церковенъ въпросъ*, *Македония*, *Априлско въстание*, *Съединение*, *Сръбско-Българска война*, *Батембергъ*.

България (*Волжска*—), наричана и *Велика, Бѣла*, или *Источна България*. Земя въ Русия, между реки Донъ и Волга, дѣто въ старо време имадо едно голѣмо българско царство. Историята никазва, че слѣдъ смъртта на царь Кубрата, петимата негови синове раздѣлили народа помежду си на пять дружини и отъ тѣхъ двама съ дружинитѣ си останжли да живѣятъ въ отечеството си, а другитѣ трима потеглили къмъ

разии страни да си търсятъ нови жилища. Тогава третият Кубратовъ синъ, Аспарухъ, съ своята дружина се заселилъ въ днешна Бесарабия и по-сетнъ основалъ българска държава въ сегашна България (виж. *България, история*). Минълото на Волжското българско царство е покрито въ мракъ. Знае се само, че българетъ на Волга исчезнили въ XV-и вѣкъ, като оставили развалините на нѣколко града, най-забѣжителният *Българъ*, тѣхната столица. На мястото на нѣкогашната столица на Волжските българи се намира сега едно руско село съ близу сѫщото име (виж. *Болгари*).

Българка. Връхъ въ *Сините камене*, расклонение отъ Индже-балканъ, при Сливень; 1,186 метра надъ морското равнище.

Българофилство (отъ българинъ и гр. *φίλος*, приятелъ). Приятелство къмъ българетъ.

Българофилъ. Приятелъ на българетъ.

Българофобство (отъ българинъ и гр. *φοβούμε*, боих се). Омраза къмъ българетъ.

Българофобъ. Човѣкъ, който мрази българетъ.

Българско княжество. Виж. *България*.

Българско царство (Дунавско). Виж. *България*.

Българско царство (Западно). Земите отъ българ. царство (Македония, Албания, Морава, Видинско и Сръбско), които Шишманъ Мокри отнель на царь Петра въ 963, и които съставлявали отдалено царство до сина му Самуила, въ чието време царството се прострѣло до Дунавъ и Понть. Западното бълг. царство се завоевало окончателно отъ гръците въ 1018.

Българско царство, (Источно). България отъ Дунавъ до Пловдивъ, която останжла подъ властьта на царь Петра, когато другата част образувала западно бълг. царство съ царь *Шишмана Мокри*. Источното бълг. царство се завоевало въ времето на Петровия синъ царь Бориса II отъ гръците, които били влѣзли въ бълг. земя подъ прѣдлогъ да помогнатъ за изгонването руския князъ Свѣтослава (971). Това негово подчинение подъ византийската власть траяло 8 год., до Самуила, когато жителетъ му въстанжли, та изгонили гръците (978) и се присъединили къмъ западното бълг. царство (979).

Бърио (Брюнъ). Гл. гр. на Моравия (Австро-Унгария), 115 кил. на сѣв.-ис. отъ Вѣна; 94,462 жит.

Върнесъ (Робертъ). Шотландски народенъ поетъ, който е ималъ голѣмо влияние на английската поезия. За неговите пѣсни сѫказвали, че тѣ не трѣба да се нагласяватъ на музика, защото тѣ сами сѫ музика. За най-добри отъ неговите произведения се иматъ *Веселитѣ сиромаси* и *Томъ О'Шантъръ* (1759—1796).

Вѣгленица. Словѣнското име на майката на Юстиниана I, чистъ словѣнинъ; това име прѣправили на латинското *Vigiliaenia*.

Вѣда. Злочестина; тегло, въ което човѣкъ испада съвсѣмъ неизѣйно: *сиротството, слѣпотата, глухотата сѫ бѣди*.

Вѣденъ. Който нѣмадостатъчно, скуденъ. **Бѣдностъ.** Оскудие, недостатъчностъ.

Вѣдствие. Нещастие, което дохжда не съвсѣмъ неочеквано: *лошата жетва, заразителните болести, буритѣ, наводненията сѫ бѣдствия*.

Бъла. Градецъ на р. Янтра, окол. ц., русенски окръгъ, 53 кил. на югъ отъ Русе; 4,380 жит. Презъ последната руско-турска война (1877 — 1878) главната руска военна квартира беше около 10 месеца въ Бъла.

Бъла (*Вилхелм фонъ*). Ученъ австрийски астрономъ, знаменитъ като откривател на една комета, кръстена *Бълова-комета* (1782 — 1856).

Бъласица. Македонска планина, на югъ отъ Малашевската; единъ клонъ отъ нея се протяга на югъ между сърското и солунското по-лета и отива до Бъло море. Б. е исторически забължително по едно поражение на българетъ въ 1014. Когато, подъ началството на цар Самуила, българска войска вардила проходите въ тая планина, гръците, които били обиколили планината, ги нападнали изтъзъде и сполучили да заробятъ, казватъ, до 15,000 българи, които Василий Българоубийцата ослепилъ. Казватъ още, че отъ българска страна имало измѣна: единъ българинъ показалъ на гръците една скрипшина пътка въ планината.

Бъла-Слатина. Село, окол. ц., врачан. окръгъ, 41 килом. на съверо-истокъ отъ Вратца; 2,493 жит.; забължително по старовръмскиятъ си паметници, като надписи по камене и др. Единъ отъ надписите иде отъ год. 165 слѣдъ Р. Х. Въ околността на Б.—С. се намира единъ старовръмски окопъ, който се простира дори до Дунавъ, при село Острово.

Бълградъ (стар. *Сингидунъ*). Стол. на Сърбия, при вливането на Сава въ Дунавъ; 54,000 жит. Б. притежава една крѣпость, много сила твърдина, която, расположена на единъ носъ между

рѣките, господствува на Дунавъ. Въ римско време въ Б. квартирувалъ единъ легионъ. Положението му го направило главна съобщителна точка между Цариградъ и Въна, и ключът на Унгария откъмъ юго-истокъ. Потая причина той е билъ театръ на много тежки борби. Гръците го владѣли до 1073, когато го прѣзъ унгарския кралъ Соломонъ. Слѣдъ това той минжалъ прѣзъ рѣките на гръците, българете, босненците и сърбите. Въ XIV-и вѣкъ Душанъ го разширилъ, а Стефанъ Високи го направилъ столица. Дееспотъ Георги Бранковичъ го продалъ, въ началото на XV-и вѣкъ, на унгарския кралъ Сигисмунда, и прѣнесъ столицата си въ Смедерево. Въ 1440 турците, подъ началството на султанъ Мурата, го обсадили прѣвъ пътъ, ала изгубили 17,000 души напразно; и втора обсада въ 1456 не била честита. Въ 1521, той падналъ въ рѣките на Сюлеймана II. Въ 1688, той билъ прѣзъ съ пристанищъ отъ Максимилиана, баварски князъ; ала турците пакъ го отнели двѣ години по-сети. Въ 1717, крѣпостта се прѣдала на князъ Евгения, слѣдъ една знаменита побѣда [австрийците той пътъ разбили една турска войска отъ 200,000 души], и пасаревицки договоръ оздравилъ Б. на Австроия. Нѣ въ 1739, Б. пакъ промѣнилъ господаретъ си; турците го придобили безъ да гъръмне пушка. Австрийците пакъ го прѣзели въ 1789; ала мирниятъ договоръ, въ 1791, го възвѣрилъ на турците. Отъ 1806 до 1813, той билъ въ владѣние на въстанчилите сърби; и макаръ че при основанието на княжество Сърбия,

Б. станжълъ столица, крѣпостта си останжла въ рѣцѣ на турциѣ до 1867. Прѣзъ тая година Турция била принудена отъ дипломатията да отстѫпи твърдната на Сърбия.

Бѣлево. Село при полите на Родопите и станция на желѣзната близу до Т.-Пазарджикъ, 30 килом. на юго-западъ отъ той градъ. Върти голъма търговия съ дъски и други градежни вещества. Баронъ Хиршъ, австрийски евреинъ, едноврѣменъ притежателъ на желѣзната, е опустошилъ нѣкои отъ околните гори, които продалъ въ образа на градиво за милиони лева.

Вѣлецъ. Оня, който живѣе въ монастиръ, ала още не е постриженъ въ монашество.

Вѣли стихове. Стихове безъ ритми. Старитѣ не считали ритмата за важно нѣщо, а обрѣщали най-голъмо внимание въ стиховетъ върху музикалната съразмѣрностъ на звуковетъ.

Бѣлинскій (Вас. Григ.). Знаменитъ руски историкъ (1811—1848).

Вѣлковина. Веществото яиченъ бѣлътъ, което химицитѣ намиратъ и въ други животни и растителни части: въ кръвта, мишница, съмената и др. Виж. **Албумина.**

Вѣлмекенъ. Връхъ въ Родопите, на истокъ отъ Манушъ; 2,577 мет. надъ морското равнице.

Вѣловѣждовъ (Никола). Редакторъ на интересното софийско илюстровано дѣтско списание *Звѣздыца* и на *Дѣтска библиотека* — редъ книжки за дѣца. Б. се е учиъ въ родния си градъ Копривища и пѣ-сетиѣ въ Пловдивъ. Прѣзъ 1876, когато бѣше учитель въ Копривища, той биде хвърленъ

въ затворъ за участието си въ Априлското въстание и най-сетиѣ заточенъ въ овъ Родостъ. Свободата му възвѣрна Сан-Стефанскиятъ договоръ. Б. е род. въ 1856. Званието му е учителството.

Бѣлоградчикъ. Градецъ, окол. ц., видински окрѣгъ, 51 килом. на югъ отъ Видинъ и 62 на юго-западъ отъ Ломъ; 1,489 жит. На истокъ отъ Б., на $1\frac{1}{2}$ килом., се намиратъ остатки отъ една старо-врѣмска крѣпость.

Бѣлоградчишко - Видинско-Ломско въстание. Бѣлгарско въстание, което станжало прѣзъ 1850 среща турското иго. УД-ръ Иричка стои криво, че размирицата станжла прѣзъ 1851, както е по-грышно още, че въ нея зело участие и населението въ Берковско.*). Общата причина на това въстание били турските свое-волия, а непосрѣдствената причина — увеличението на данъка отъ Хюсейнъ паша прѣзъ 1849. Начинателетъ на въстанието били нѣколцина бѣлоградчишки първенци, които се споразумѣли съ селските първенци въ Видинско, Бѣлоградчишко и Ломско на едно събрание въ Раковски монастиръ. Съзаклетниците си избрали единъ ръководителенъ комитетъ и наредили плана на въстанието: най-напрѣдъ да се прѣземе Ломъ, като най-неукрѣпенъ и слабъ градъ, слѣдъ него Бѣлоградчикъ, и най-сетиѣ Видинъ. Опрѣдѣлило се и въстанието да се обяви въ трите мѣстности сѫщеврѣменно,

*) За това, както и за подробнъ свѣдѣнія относително това въстание, виж. нашия источникъ *Сборникъ на народни умотворения, наука и книжната, кн. II, статия Политически движения и въстания въ З. Бѣлгардия* отъ Д. Мариновъ.

именно на 1-и юния, Спасовъ-день. Прѣди да избухне въстанието, начинателетѣ му били хванети и посѣчени мжченнически въ Бѣлоградчишката крѣпост; нѣ това не спрѣло движението и въстанието си станжало на опрѣдѣленото врѣме.

Въ Ломско, въстаниците били около 800—900 души, отъ които само 15 души били въоружени. Въстаниците били нападнати на 4-и юния близу при с. Хасанова махала отъ 70 души въоружени турци отъ Ломъ. Сражението траяло около два часа. Бѣлгаретѣ се распрыснали, като оставили около 60 души убити. Турцитѣ, като побѣдителите, занесли въ Ломъ главите на видните борци, между които и главата на «капитанъ» Крѣстьо, прѣводителъ на побунените, родомъ отъ с. Раковица. Съ това се потъмкалъ бунтът въ Ломъ.

Токо-речи въ сѫщото врѣме се потушило и въстанието въ Видинско. Видинските въстанчли селени били, казавътъ, на брой до 5000—6000 души, събрани на три място. При единъ отъ сборните пунктове, с. Гръци, имало до 2,000 души, въоружени съ съкири и коси; съ пушки имало само 40—50 души. На това място въстаниците били нападнати отъ 300 въоружени башибоузи. Сражението траяло около два часа, и на полето останали 240 мрѣтви трупове; останалите въстаници се разѣгали, и всички се прибрали тихо по домовете си.

Въ Бѣлоградчишко въстаниците били най-много; живи люде увѣряватъ, че тѣ не били по-малко отъ 10,000 души. Сутринта на Спасовъ-день, Бѣлоградчикъ се видѣлъ отъ вси страни оби-

коленъ съ въстаници. Побунитѣ били въоружени съ коси брадви, а съ пушки имало око 200 души. На помощь на бѣлградчишките турци били допити турци отъ Видинско и Лъско, дѣто въстанието били въ потълкани. Слѣдъ нѣколко сѣни побѣдата останжла на турци.

Слѣдъ потушението на въстанието, бѣлгаретѣ испратили една пътация при Великия везиръ Цариградъ да прѣстави же нията имъ. Тия желания съзяли въ това: даждието да се мали, господарлѫците (спахиците) да се унищожатъ, и сволията на турцитѣ да се прекратятъ. Въ Цариградъ депучията приложила въ прошении си още едно искане: да се привъ Видинъ бѣлгарски влади. Това послѣдното искане било възено отъ цариградските води по церковния въпросъ. Депучията се върнила съ бератъ, но биль уважилъ исканията само за владика въ берата ие споменувало нищо. Най-важно било, че спахиците се унижили и земите се обявили общински. Умѣстно забѣгъва г-дъ Мариновъ, единствениятъ сателъ на тия наши движения, кръвата на падижлите 350 бор не отишла напразно.

Вѣло духовенство. Духовство, което не е покалугерено, монашествува; поповетѣ.

Бѣло море. Сѫщото, каквѣ е Архипелагъ или Егейско море. Бѣло море е името, което обикновено даватъ на Егейско море бѣлгаретѣ, гръците и турцитѣ.

Вѣлонитовъ (Тодоръ). Втори секретаръ на Бенковски прѣдставникъ при Априлското въстание, родомъ отъ нагюрецъ, на 20-годишна възраст.

растъ, убитъ отъ потерята етрополски читати въ етрополския балансъ. Съ него наедно паднала въ ракътъ на потерята архивата и кореспонденцията на панагюрска воененъ съвѣтъ.

Бѣлостокъ. Руски градъ (нѣкога въ Полша), центръ на едноименна областъ въ гродненската губерния при река Бѣла или Бяла; около 20,000 жит. Фабрики за сукна, ножи и мѣхове.— Бѣлостокската областъ се присъединила на Русия по Тилзитския договоръ, 1807.

Бѣлотинци. Виж. *Баня*.

Бѣлекъ, Бѣлка. Градъ въ европейска Русия, на р. Бѣла, 34 килом. на югъ отъ Бѣлостокъ; 4,500 жит. — Разбитие на русите отъ поляците въ 1831.

Бѣлчевъ (Христо). Бѣлгарски министъ на финансите, паднал убитъ отъ злодѣйска рѣка на 15-и мартъ 1891, въ София; той, проинсанъ съ два крушума, издѣхналъ 2—3 минути. Убийството се извѣрши на 8 часа вечерть, когато министри Стамболовъ и Бѣлчевъ се завръщаха у дома си. Убийците не се изнамѣриха. Бѣлчевъ умръ около 35-годишнѣтъ. Той бѣ родомъ отъ Търново. Най-напрѣдъ бѣше се учила въ родния си градъ; слѣдъ това бѣше свѣршила гимназиаленъ курсъ въ Загребъ (Хърватско) и бѣ слѣдовала въ сѫщия градъ една година въ философския факултетъ. Въ 1881 той, откакъ бѣше испытывалъ разни служби въ Бѣлгария, отиде въ Парижъ, дѣто свѣрши училището на политическите науки въ 1884. Министъ на финансите той се назначи на 2-и ноем. 1890. Бѣ интересуване и отъ книжнината (виж. *Вацовъ*). Заслужиши внимание и неговитѣ *Мисли*,

напечатани слѣдъ смъртта му въ *Бѣлгарски Прѣгледъ*, год. III, кн. VII и VIII.

Бѣсностъ, бѣснота. Хидрофобия, водобоязнь, водобоение, страхъ отъ вода; страшна болѣсть, която, безъ прѣварително заразяване, се явява у животнитѣ отъ кучешкия родъ: у кучето, вълка, лисицата и др. Съобщава се отъ други животни на човѣците чрѣзъ ухапване. Въ това състояние човѣкъ става като лютъ звѣръ. Старото лѣкуванѣ, което много рѣдко биваше надежно, състоеше въ изгаряне раната на ухапаното място, исмукване отровата и др. Отъ нѣколко години, благодарение на Пастора, лѣкуватъ бѣсната чрѣзъ подкожно нацѣркване на единъ видъ серумъ всѣкога съ сполука, кога се подкачи лѣкуването уврѣме.

Бѣснуемостъ. Душевна болѣсть; състоянието на човѣкъ, за когото се вѣрва, че е подъ властта на бѣсъ, диволъ. Човѣкъ въ това състояние се нарича *бѣснуемъ* (*Библ.*).

Бѣсъ. Злы духъ, дяволъ (*Библ.*).

Бюджетъ (анал. отъ сѫщия корень, отъ който е французската дума *бужетъ*, пѫтна чантата). Състояние на разноситѣ и приходите на правителство, окрѣгъ, община или каквото и да било учреждение за годината, която ще послѣдва. — *Дѣржавний бюджетъ*, приготвенъ отъ разните министерства, се подлага на гласуване на народното събрание, и утвѣрждава отъ княза; *окрѣжній бюджетъ* се приготвя и гласува отъ окрѣжния съвѣтъ и утвѣрждава отъ минист. на вѣтр. дѣла; и *общински бюджетъ*, приготвенъ отъ кмета, се подлага на гласу-

ване на общин. съвѣтъ и утвърждава отъ окръжния управител.

Бюлетинъ, фр. 1) Книшка, на която гласувателъ записва въ време на изборъ имената на лицата, които желае да се избергтъ: *пънъжъ си бюлетеина въ урната*. 2) Дневно извѣстие за вървежа на събитие, което интересува публиката: *бюлетинъ за хода на болестта на князя; бюлетинъ за врѣмето*.

Бюловъ. Прусски генералъ, зель голѣмо участие въ победата надъ Бонапарта при Ватерлоо (1758—1816).

Бюловъ. Отличенъ герм. пианистъ и композиторъ (1830—1894). — Б. бывше зеть на Листа.

Бюргеръ (Гот.). Герм. народ. поетъ, авторъ на баладата: *Лемонора* (1748—1794).

Бюргелъ (Г.). Герм. живописецъ (1802—1869).

Бюрлескъ, фр. Представляване каквото и да било голѣмо или силно нѣщо въ смѣшъ видъ.

Бюриуфъ (Е.). Франц. ориенталистъ, единъ отъ най-отличните ориенталисти на новитѣ врѣмена, авторъ на *Коментарии върху Ясната* (1834) [Ясната е една отъ литургическите книги на старитѣ персие, писана наzendски или старо-персидски езикъ], съчинение, което откри не само догматъ, ить и езика на Зороастра; *Въведение въ историята на будизма* (1845), плодъ на Б.-то изучвале на санскритските книги (1801—1852).

Бюро, фр. 1) Писалище, място де то се вършатъ писемни работи. 2) Писалища маса. 3) Четвъртиятъ движимъ долапъ съ чекмеджета въ него. 4) Персонелъ на събрание (предсѣдателъ и секретаретъ му). 5) Лицата отредени

да ръководятъ изборъ: *избирателно бюро*. 6) Нарочно избрани ръководители на партия: *бюро на либералната партия*. 7) Изобщо всѣко настойничество или агентство.

Бюрократизъ, фр.-гр. (отъ *бюро*; и *кратосъ*, властъ). Система на чиновническо възвание.

Бюрократия, фр.-гр. 1) Прѣобладание на началото на канцеларията въ правителствените работи. 2) Чиновничество. Оттука и **бюрократически**.

Бюрократъ, фр. 1) Важна личност въ бюрата на една администрация. 2) Привърженикъ на бюрократизма.

Бюстъ, фр. Изображение на горната част на човѣшко тѣло (глава, гръди и пр.), направено посрѣдствомъ ваяне, фотографически, или друго-яче.

Бюфетъ, фр. 1) Стая за ядене или за закусване (*въ гара, театъръ* и др. и.). 2) Трапезата, на която се намиратъ събѣстните нѣща и напитъците въ такъви мѣста.

Бюфонъ. Знаменитъ франц. естествоиспитател и писател (1707—1788).

Бюхнеръ. Герм. лѣкаръ и атеистически философъ, авторъ на *Силата и Материята*, род. въ 1824.

Бюше. Франц. философъ и политикъ (1796—1865).

Бюкъ-дере. Голѣмо и хубаво село на европейския брѣгъ на Босфора, 16 килом. на сѣверъ отъ Цариградъ. Многобройни вили на представителетъ на държавитѣ. Хубави води *Хункяръ-сую* (царска вода).

Бякъ (Съръ Джорджъ). Англ. морякъ, пътешественикъ въ полярните страни; открилъ въ 1834

год. Рибна река и излъдалъ по-
късно арктическия крайбръежия
(1796 — 1878).

Ванкрофтъ (Джорджъ). Аме-
рикански историкъ. Главни съчи-
нения: *История на Съединените
Държави*, *История на Амери-
канската революция*, *А. Линколнъ*,
Древни племена. Род. въ 1800.

Банксъ (Съръ Джоз.). Англий-
ски естествоиспитател и пътеше-
ственикъ; посетилъ Лабрадоръ и
Нова земя, придружила Кука въ
първото му пътуване около зе-
мията, излъдалъ Хебридския о-ви
и Исландия, — островъ, който той
пръвъ описалъ добре. Каталогътъ
на библиотеката, завещана отъ
него на Британския музей, обра-
зува петъ обемисти тома; и тая
библиотека е най-хубавата сбирка,
съществуваща по естеств. исто-
рия (1743 — 1820).

Барнъ (Съръ Чарлъсъ). Най-
известният отъ английските ар-
хитекти на времето си, строител
на парламентската сграда (1795
— 1860).

Бекълъ (Х. Томъ). Английски
списател, авторъ на *История на
Цивилизацията*, съчин. прѣв. на
български (1823 — 1862).

Белъхъръ-Литонъ. Англий-
ски романистъ, авторъ на *По-
следните дни на Помпея*, на *Ко-
ло ди-Рисъзи*, прѣведени на бъл-
гарски (1805 — 1873).

Винчълъ (Джонъ). Англ. ре-
лигиозенъ писател, авторъ на не-
подражаемата алегория: *Пътеше-
ственикъ отъ този свѣтъ до онзи*,
прѣв. на бъл. Прѣдполага се, че
никоя друга книга, освенъ Би-
блията, не е имала толкова много
издания и не е била толкова по-

пулярна на всички езици, колкото
тая книга (1628 — 1698).

Бинкъръсъ Хълъ (Бинкъръса
могила). Единъ рѣтъ, който го-
сподствува надъ Бостонъ, зна-
менитъ по първата битва прѣвъ
войната за американската незави-
симостъ и побѣдата на американ-
ците надъ англичанетъ, 5-и юни
1775. Паметникъ за споменъ на
това събитие.

Биркли (Джорджъ). Ирланд-
ски владика и философъ (1684 —
1753).

Бирклизътъ. Философското уче-
ние на Биркли, по което прѣд-
метътъ не съществува извънъ
насъ. Цѣлъта на това учение е
била да се подкопае материализътъ.
Ако яма вънешнътъ
свѣтъ, заключаваътъ Биркли, то
явленията на чувствата могатъ
да се обяснятъ само като се
прѣдположи, че съществува едно
божество, което постоянно ни дава
възможностъ да ги съзерцаваме.
Бирклизъ е друго име на идеа-
лизъмъ. Виж. *Идеализъмъ*.

Биркъ (Едмъндъ). Знаменитъ
англ. ораторъ и политически пи-
сателъ, ирландецъ (1730 — 1797).

Бирнесъ (Робертъ). Шотландски
поетъ съ голъма самобитностъ (1759
— 1796).

Бихта-Бана. Село въ Панагюр-
ско, съ топли минерални води
(бани), което лѣтъ се посещава
отъ околните жители.

Бихъръ (Самуилъ). Англий-
ски поетъ (1612 — 1680).

Бифало. Градъ въ държавата
Ню-Йоркъ, на езеро Ерие, близу
до Ниагара; 250,000 жит. Голъма
търговия.

Бичавантъ (Джеймсъ). Прѣ-
седателъ на Съединените Държави
(1795 — 1868).

В.

V. 1) Химическият знакъ на метала ванадий (*vanadium*). 2) Петъ. Виж. *Римски цифри*. 3) Въ церковните книги е означава 2. Виж. *Словенски цифри*.

W. Химическият знакъ на метала волфрамъ (*wolframium*).

Ваалими. Статуи или изображения на Баала (*Библ.*).

Ваалъ, евр. Финикийски езически богъ (идоль), на който се кланили евреите въ времето на Ахазава. Сега тая дума се употребява, за да означава разврата (*Библ.*).

Вааса. Израилски военачалникъ, който похитилъ царския престолъ, като убилъ Надава, въ 953 прѣди Р. Х.; царувалъ 24 години (*Библ.*).

Вавилония (сегашният *Иракъ-Араби*, който влиза въ багдатски вълиятъ). Старорименна западноазиатска държава, която се простирала отъ прѣдлъгъ на Асирия до Персидски заливъ и обградила коритата на Тигър и Евфратъ. По старостъта на цивилизацията и историята си, тя нѣма съперница въ Азия. Единствената страна на света, която може да се сравнява съ нея, въ това отношение, е Египетъ; ала историята на В. е по-интересна за насъ, защото е по-тѣсно свързана съ историята на европейската цивилизация. В. е била срѣдището, отъ което цивилизацията се разпространила въ Асирия, отъ тамъ въ Мала-Азия и Финикия, отъ тия въ Гърция и Римъ, и отъ Римъ въ новорименна Европа.

До скоро ранната история на В. бѣше съмнителна и темна. Единствените истинчици бѣха нѣколко случајни бѣлѣжи въ Би-

блията; нѣколко откъслечи отъ изгубените послания на Бероса, вавилонски жрецъ, който билъ прѣвърът отечественитетъ си въ топлици на гръцки; и най-послѣ, бѣлѣжки на гръцки писателе, главно Иеродота. Сега свѣтлината пробива въ мрака. Въ постъдните години изследователетъ ископахъ отъ развалините на нѣкогашните градове по бръговете на Тигър и Евфратъ вавилонската книжнина. Пѣ-вечето отъ книжнината си вавилоняните писали съ клинообразни писмена на глина, които послѣ втвърдявали въ огнь, и сравнително малка част отъ нея била написана на папирусъ, та глинена таблица станала единозначителна съ книга.

Вавилонската книжнина била твърдъ обширна и библиотеките въ В. били пълни съ съчинения по всички клонове на знанието. Една отъ най-прочутите отъ тия библиотеки била Аганенската, основана отъ вавилонския монархъ Саргона (около 2000 год. прѣди Р. Х.). Тя съдържала великото съчинение по астрономията и астрологията въ 70 книги, прѣдено на гръцки отъ Бероса въ III-и вѣкъ прѣди Р. Х. Часть отъ каталога на тая библиотека е уцѣлѣла до нашо време, като копие, което се пазило въ Ниневийската библиотека и отъ тоя каталогъ се вижда, че всѣко съчинение е било нумеровано. Друга прочута библиотека имала въ Сенкере, която била богата съ математически съчинения. Нѣкои отъ тия, една таблица съ квадрати и една съ кубове, сѫ сега въ Британския музей. Сега се знае, че нашата астрономическа система дошла пръ-

значално отъ полетата на Вавилония, отъ дъто води кътъ началото си и нашата математика, мърките връбмето, мърки и теглилки, закони и правление. Раскопките на доминиканския капулер Шайла през 1894 откриха, между друго, множество площи, по-вечето отъ тяхъ писма и контракти датирани през царуването на Самусунга (около 2210 прѣди Р. Х.), както и свещени и чародайствени, па дори и любовни писма. При това, Шайль има щастие да постави единъ до сега непознатъ господаръ отъ Урската династия (около 2500 год. прѣди Р. Х.) на историческото му място. И изкуствата, строителното изкуство, ваянето, живописството, металодѣлните, тъкачеството и много други сѫ били направили въ В. значителенъ напрѣдъкъ. За грамадността въ нѣкои случаи на еградитъ свидѣтелствува развалините на единъ храмъ на бога на сълнцето, отъ които се прѣсъта, че 30,000,000 керчици ще сѫ били употребени въ строенето му. Градивото е било керпичъ, защото каменьъ и дървото въ тази земя сѫ били оскудни. За оросанъ е служила ископаемата смола, която тамъ била всъждѣ въ изобилие. Земята била плодородна и запицавала отъ наводнения чрезъ множество канали и изкуствени езера. Относително религията на вавилоняните, тя била сродна съ финикийската: тѣ се клавали на силите на природата, както се проявяватъ въ небесните сътила и въ плодородието на земята, та божествата имъ били Ваалъ и Ваалтида (Астарт). Въ най-ранния периодъ, до който изследователите могли да проследятъ минъжлото на В., населението

и то състоило главно отъ племена отъ туранийско произходение, сродни по езикъ съ финитъ, мадкаретъ, турцитъ, поблиски и съ племената на цѣлата страна на юго-истокъ отъ Каспийско море — Мидия, Армения и др. Въ онай земя се възвишиша Арапатъ и на онай земя прѣданието на туранийските народи сочагъ като лулката на тѣхното племе. Когато В. става известна на историята, ти била царство съ пръвъ господарь Нимродъ (2640 год. прѣди Р. Х.). Слѣдъ време царството минжало у арабитъ (2218), които се прѣдполага да сѫ надошли въ течението на вѣкове отъ Арабия и Египетъ. Ала тѣхната цивилизация била само развитие на основа, което тѣ зели отъ коренните жители. Въ 1993, когато Бель основашъ асирийската империя, Вавилония станжла асирийско владѣніе. Въ царуването на Сарданапала (759), асирийската империя се раздѣлила и вавилонското царство се възобновило съ Велеса за царь. То траяло до основанието на *втората* асирийска империя (625), която тѣкъ била подчинена отъ Кира (538). Македонитъ замѣстили персияните (331); посля дохождатъ партаните (140); сасанидите (226 слѣдъ Р. Х.); арабитъ (632); пакъ персияните (1258) и турцитъ (1638).

Вавилония. (Отъ *Вавилонъ*, дѣто, по Библията, станжло смѣшението на езиците). Смѣшение, бъркотия, беспоредъкъ.

Вавилонъ (сегаш село *Бабилъ*). Столица на Халдея*), слѣдъ това

*) Въ самото начало Вавилония носила именето Халдея; и това име отнosi се давало на една юго-источна частъ, надъ сливането на Тигъръ и Евфратъ.

на Асирия и на Вавилония, основана къдъ 2680 прѣди Р. Х. отъ Нимрова въ Азия, по двата брѣга на Евфратъ. Вавилонската кула, висока 100 метра, служила за астрономическите наблюдения на халдейските жръци. Вавилонъ, подчиненъ на Ниневия отъ Бела, бил украсенъ, казватъ, отъ Семирамида съ многобройни паметници: кетата и мостът на Евфратъ, единъ палатъ петъ килом. околовръстъ, прочути повисени градини, които се броели между чудесата на свѣта, и градски стѣни високи 82 мет., шир. 21 м., и съ окръжностъ 80 килом. Това великолѣпие, увеличено още отъ Навуходоносора, спечелило на столицата името *Царицата на Истокъ*. В. произвождалъ прочути килими. Евреите били испратени тамъ пълнини прѣзъ 70 години, отъ 606 до 536; тѣ били избавени отъ единъ Кироъ указъ двѣ години слѣдъ завоеванието на В. отъ персидския монархъ (538). Въ деспотическата политика на источните народи въ старо време било правило да се прѣмѣстватъ водителетъ и голѣмцитъ на една завоювана страна въ ибкой далечъ край на царството, за да се лиши народътъ имъ отъ влиянието имъ. Насел. на В. било отъ 600,000 до 700,000 жители. Упадъкътъ на В. започналъ слѣдъ смъртта на Кира. Александъ Македонски (330) искала да повърне на В. стария му блесъкъ и да го направи столица, нъ прѣждеврѣменната му смърть осуетила на мѣрението му. Основанието на Селевкия ускорило испадането на В.

Вагабонтиъ, фр. Човѣкъ безъ мястоилище, безъ познати прѣпитателни срѣдства, който не упражнява ни занаятъ, ни звание:

бездоменъ, бездѣлникъ, празноскиталецъ, нехранимайка.

Вагенлейстеръ, герм. Офицеръ, надзирателъ на обоза.

Вагнеръ (*Рихардъ*). Гениалът герм. композиторъ, авторъ на *Тамхаузеръ*, *Лоснгринъ*, и др. (1813 — 1883).

Вагонъ, англ. Желѣзопътни кола.

Ваграмъ. Австрийско село, 9 килом. съверо-источно отъ Вѣна, исторически забѣлѣжително по рѣшителна победа (23, 24-и юни 1809 г.) на Наполеона I надъ австрийците, която накарала Австрия да се прѣклони прѣдъ Наполеона, и подчини на тежките условия на втория Вѣнски договоръ (виж. *Вѣнски договори*).

Вадо. Италиянски укрѣпенъ градецъ и военно пристанище на Генуезки заливъ; 15,000 жит.

Вадуцъ. Столица на княжество Лихтенщайнъ; 1,018 жит.

Vae victis. лат. Тежко на побѣденитѣ! (Когато Бренъ получава отъ откупа за Римъ, той хвърлилъ меча си въ кълонитѣ, за да добие така побѣдно количество злато, като извикалъ: Vae victis!).

Ваза, лат. Съдъ отъ стъкло, фарфоръ и др. съ разлато устие, назначенъ за украсение: *една ваза цвѣтя*.

Ваза или Николайщъ. Финландски градъ, центръ на вазаска губерн., пристанище на Ботнически заливъ; 5,000 жит. Търговия съ рибено масло. Вазаската губерния има 380,000 жит. — В., основана отъ Карла IX, шведски краль, въ 1606, добила новото си име въ памет на царь Николая I слѣдъ единъ пожаръ въ 1855.

Вазари. Италиянски живописецъ и архитектъ, авторъ на *история на живописците* (1512 — 1574).

Везархели. Унгарски градъ, близу до езеро Ходъ, 25 килом. на сѣв.-ист. отъ Шегединъ; 42,501 жит. Вино, тютюнъ, овощия.

Вазелина. Единъ видъ масло, което се добива чрезъ дистилация отъ газа или петрола. Употребявано се въ лѣкарството, дѣто замѣнява масъта съ прѣимуществото да не гранява.

Вазовъ (Иванъ М.). Най-видниятъ съвѣтменецъ български поетъ и литераторъ, род. въ Сопотъ на 27-и юн. 1850. В. свѣршилъ три-класното учение на училището въ родния си градецъ, дѣто при учителъ *Партений Бѣлчевъ*, въсъщаникъ на киевската семинария, се учила и руски (1865). Прѣзъ година 1866 той слѣдвалъ въ калоферското училище при даскаль *Ботъ* и тамъ се запозналъ съ творенията на Лермонтова, Гоголя и други корифеи на руската литература. На другата година той замѣнилъ калоферското училище съ пловдивското, първо на времето си и ржководено отъ *Н. Груева*; прѣзъ тая година той сполучилъ да се запознае доста съ франц. езикъ. Това било всичкото негово обучение, останалото той дѣлъжи само на самообразоването; и заслужва да се спомене фактътъ, може би съ физиологическо значение, че на нашия поетъ никога не се подавала математиката и поб-ниската, както и най-високата. Понеже той не удовлетворилъ бащиното си желание да се научи гръцки и турски, баща му го оттеглилъ отъ обучение и го турилъ на търговската си работа; ала той поб-вече се занимавашъ съ книгите си. Въ 1870 младия В. испратили въ Румъния при роднини да го настаниятъ на поб-добро търговско поприще.

Нему не теглило срѣдица за тѣр-говия и прѣкарваль врѣмето си въ другаруване съ тогавашнитѣ нации хъшове—недоволници отъ чуждото иго, което тежеше на България. Въ Румъния В. стжни на литературното поле съ стихотворението *Боръ*, напечатано въ *Периодическо Списание*, тогава издавано въ Браила подъ редакцията на Василий Друмева — сега митрополитъ Климентъ. Това стихотворение просто описвало една истинска гледка въ природата, ала читателетъ му го разбрахъ като аллегория за сѫдбата на българското царство.

В. се завѣрилъ въ Цариградъ въ 1872 и прѣзъ тримѣсечно прѣбиване въ турската столица обнародва, въ спис. *Читалище*, нѣ-колко стихотворения, които му спечелихъ поб-обширна известност. Слѣдъ това, той учителства една година въ Мустафа-Паша, служи при нѣкои инженери въ Перникъ (софийско) и пр.

В., слѣдъ Априлското въстание, въ приготвилието на което здѣятелно участие, изѣгнѣлъ въ Румъния и напечата въ емигрантскѣ вѣстници много революционни и патриотически стихотворения; издае сбирка *Прѣпорецъ и Гусла* (1876) и *Тъгитѣ на България* (1877).

Слѣдъ освобождението, В. се завѣрилъ въ България и окончательно се настани въ Пловдивъ, тогавашната столица на Источна Румелия (южна България). Прѣзъ прѣбиванието си въ сѣв. България като чиновникъ той приготви и напечата въ Свищовъ и Русе лирическа сбирка *Избавление* (1878) и въ Берковица поемата *Грамада* и пълното съ юморъ стихотворение *Молта съ-*

съдка Гмитра (1879). Въ южнобългарската столица В. занимаваше, като представител, службата членъ на Постояния Комитетъ, ала неговата дѣятелност се поглъщаше отъ литература. Той бѣше главенъ редакторъ на спис. *Наука*, въ което напечата: *Неотдавна*, *Хаджи Ахилъ*, *Митрофанъ*, *Дораждидолски*, *Единъ кътъ отъ Ст. планина*, *Не мили не драги* и др. Прѣзъ това време той обнародва сбирка съ лирически стихотворения *Гусла*, *Поля и Гори*, *Загорка*, *Италия* — постѣдната плодъ на впечатления, придобити прѣзъ едно негово пътуване изъ Италия и Гърция. На тоя периодъ отъ неговата книжовна дѣятелност принадлежи много популярната му поема *Елонея на Забравениетѣ*; прѣзъ него той заяви себеси и на попрището на журналистиката. На неговото перо седътъжътъ въ вѣст. *Народни Гласъ* пламенни членове противъ прѣврата на пълномощията. Въ тоя вѣстникъ той напечата въ подлистници и сатирическото стихотворение *Ремлингсънъ герой*, както и фантастическата поема *Въ царството на самодивите*. Слѣдъ спирането на *Наука*, В. въ другарство съ К. Величкова списа *Христоматия*, и започня да издава списание *Заря*, което поради прѣврата на съединението не вирѣ. Въ това списание В. печата голѣма юмористическа повѣсть изъ провинциалния животъ: *Чичовци*. Сѫщата година, тутакси подиръ Сръбско-българската война, той написа сбирката *Сливница*.

Слѣдъ 9-и авг. 1886, В. се отзова въ Цариградъ и отъ тамъ въ Русия, отъ дѣто се прибра въ София въ 1889. Отъ тогава насамъ, той посвещава всичкото си

време на книжовни занятия. Нѣколко свои пътувания въ Русия той е описанъ въ *Извѣнѣ България*. Въ Русия той е написалъ и нѣколко повѣсти, между които *Елоха-Кермачка* и историко-битовий романъ *Подъ Игото*. Въ българската столица, В. основа литературенъ журналъ *Денница* (1891) и по прѣкратението му обнародва въ министерския сборникъ *Великата Рилска пустиня* и *Въ недрата на Родопите* — плодъ отъ пътуванията му изъ българските планини. Прѣзъ 1894 той обнародва драмата *Христо и Драски и Шарки*, сбирка расказчета изъ столичния животъ.

Прѣзъ постѣдните си години В. събра и издаде въ нѣколко тома печатаниетѣ си въ разни списания новели и поетически трудове. Много негови прозаически и поетически трудове сѫ прѣведени на поб-вечето европейски езици; особено неговий романъ *Подъ Игото* доби европейска известност. Върху той романъ има и, въ отдѣлна книжка, *Критика* отъ Д-ръ В. Балджиевъ.

Слѣдъ 18-и май на В. се прѣложи министерски портефель въ кабинета на Д-ръ Стоилова, който той не прие. В. е сега народенъ представител. На 24-и сент. 1895 българската интелигенция тържествено празнува 25-годишния юбилей на неговата книжовна дѣятелност. Прѣзъ 1896 излѣзе отъ печать *Нова Земя*, втори романъ на поета, и въ началото на 1897 драма *Бълодушковъ*.

Вайгандъ (проф. *Густавъ*). Съвремененъ австрийски филологъ и етнографъ въ Лайпцигъ, който двѣ години е пътувалъ по Македония. Той нѣмски ученъ е обнародвалъ на езика си разни

изучения и статии за Македония, Елиръ, Тесалия и Гърция, въ които, между друго, се припознава, че българетѣ сѫ прѣбладающиата народност въ Македония. Слѣдъ тѣхъ, по число идѣли въ тая областъ турци. В. е написалъ и най-добрѣтъ съчинения за куповладаситѣ въ европейска Турция.

Вайгацъ. Руски островъ въ съверни Ледовити океанъ, и едноименъ протокъ, който го дѣли отъ материка. Населенъ отъ нѣколко чециди самоеди. Руситѣ ходятъ тамъ на ловъ и на риба лѣтъ.

Вакантенъ, лат. Празенъ, не занята отъ никого: *вакантна служба, вакантенъ министерски постъ, вакантно място.*

Ваканция, лат. Врѣме, прѣзъ което училищата, сѫдилищата и др. прѣкъсватъ работата си: *распусъ.*

Вакарелъ. Село въ самоковската о-лия, между Бѣлево и Ихтиманъ, станция на желѣзнницата; 3,795 жит.

Вакаяна. Японски градъ; 58,448 жит. Пристанище въ о-въ Нионъ.

Ваклидовъ (Христо Д.). Български публицистъ и книжовникъ прѣзъ периода на народното ни състване. В., родомъ отъ Казанъть, се училъ прѣвоначално въ родния си градъ, и по-сетиъ въ Одринъ и Цариградъ (франц. казугерски колежъ въ Бебекъ). Той участвувалъ въ редактирането на *Др. Чанковия цариградски вѣстникъ* (1859 — 63), по спирашето на който редактирали по-литическо-наученъ вѣстникъ *Българска Пчела* (Браила 1863), и по-слѣ седмично списание *Зорница* (Браила, щѣла година: 1864). Слѣдъ това, той зималъ участие,

за нѣколко врѣме въ уреждането на цариградския в. *Источно врѣме*, и по-сетиъ писалъ въ разни вѣстници и списания подъ псевдонима *Черновѣждовъ*. В. е съставител или прѣводител на учебници и книги *Алгебра* (Цариградъ, 1860), *Кратка свещена история* (Браила, 1864), *Благонравие за дѣца* (Вѣна, 1875, втор. издан.), *Първоначални познания отъ политическа икономия* (Пловдивъ, 1884), *История на Турската империя, Прѣстъпленията и наказанията отъ Вакаро, и Князътъ*, флорентски секретаро, отъ Макиавели (Пловдивъ, 1889); отъ него има и една частъ *Рѣчникъ Французско-Български*. Прѣди освобождението В. е билъ осемъ години канцлеръ и драгоманъ при австро-венското консулство въ Одринъ; слѣдъ това, той бѣше на служба въ И. Румелия, и слѣдъ съединението — окр. управител въ Т.-Пазарджикъ, Сливенъ и Бургасъ. Той почина въ Стара-Загора (1841 — 1891).

Вакса, герм. Боя за лъзване обуща.

Вактангъ. Име на нѣколко крале на Георгия, отъ които единъ основалъ Тифлисъ въ V-и вѣкъ. Най-известенъ е *Вактангъ V*, който царувалъ отъ 1703 до 1724. Той побѣдилъ кавказските татаре. Той е оставилъ една *Всеобща Хронология* на Георгия.

Вакуизътъ. лат. Празно отъ вѣздухъ място.

Вакуфтъ. арабс. Имотъ, завѣщанъ на джамия, или турско училище.

Вакханалии, грѣц. Празници у старите египтяне, гръци и римляни въ честь на Вакха, който се съпровождали отъ разни неистов-

етва. Сега вакханалия наричатъ развратенъ пиръ.

Вакхическа стихия въ стихъ е състояла отъ единъ късъ и два дълги слога.

Вакхически се казва за всичко това, което има видъ на буйна, непозволителна веселостъ — развратна веселостъ.

Вакхъ, гр. Същото, каквото е Бахусъ.

Вакцина, лат. Гной, отъ краевика шарка, употребляемъ за присаждане, като предпазително средство отъ лошата шарка или сипаница.

Вакцинаторъ, лат. Присадителъ, оня, който вакцинира.

Вакцинация, лат. Присаждане за шарка.

Вакцинирамъ, лат. Присаждамъ за шарка.

Вала. Робиния на Рахиъль, която, съ Рахилино пъзволение, добила Иакову Дана и Нефталима (*Библ.*).

Валаамъ. Лъжливъ пророкъ, забѣгителенъ по това, че въ единъ случай ослицата му проговорила съ човѣшки гласъ.

Валакъ. Маовски краль въ врѣмето когато израилянетъ се приближили до обѣзицата земя (*Библ.*).

Валвазоръ (*Баронъ фонъ*). Словенски списателъ, авторъ на *Почитатъ отечеството си* и нѣколко латински топографически списания (1641—1693).

Валдадъ. Потомецъ Авраамовъ отъ Хетура (*Библ.*).

Валдайска планина. Едно щанинско плато въ Русия (новгородска губерния), което образува водораздѣлната линия между Балтийско и Каспийско море; най-високий му връхъ, *Попова гора*, е само 285 метра надъ морското равнище. Върховетъ на това плато

е съ много гористи. Главните рѣки Волга, Ока, Донъ, Днѣпъръ, Нѣманъ, Дюна, Онега, Двина извиратъ въ тѣхъ.

Валдекъ. Германско княжество, въ сѣв.-западна Германия, между Хесенъ и Вестфалия: отъ 1868 се управлява направо отъ Пруссия; 1,121 чет. килом.; 57,565 жит.; гл. гр. Аарлсънъ; 2,442 жит.

Валдемартъ. Име на 4 дански царе (1157—1376).

Валденбургъ. Прусски градъ (Силезия); 12,500 жит. — **Валденбургъ**, стар. стол. на бившото германско княжество Хохенлохе; 900 жит.

Vale, лат. Прощавай, сбогомъ.

Валенбергия. Растение тъй наречено по името на шведския Проф. Валенберга.

Валенсъ (*Публий*). Единъ отъ тъй наречените 30 тиари, сир. римски императори; царувалъ само 6 седмици (641 стѣдъ Р. Х.).

Валенсъ (*Флавий*). Римски императоръ, род. въ Панония кѫдѣ 328; въздижнатъ на царския санъ отъ брата си Валентиниана (364), който му повѣрилъ да управлява Истокъ; установилъ сѣдалището си въ Цариградъ и Антиохия; пригърналъ християнската вѣра, нѣ съ Ариевите мнѣния; разбилъ готите близу при Дунавъ (369), ала по-сетиъ билъ разбитъ отъ тѣхъ при Одринъ, дѣто и погинялъ (378). Прѣемникътъ му билъ Теодосий Велики.

Валентинианъ I. Римски императоръ отъ 364 до 375; род. въ Панония; избранъ за императоръ отъ войската въ Никея стѣдъ смъртта на Иовиана; прѣдалъ источната половина на империята на брата си Валенса, а самъ царувалъ на западната, съ Миланъ за столица.

Валентинианъ II. (375—390), въ царуването на брата си Грациана царувалъ на Источната рим. империя, убитъ отъ пълководца си франка Арбогаста.

Валентинианъ III. Императоръ на Западната римска империя (424—455).

Валенция. Испански градъ на Гвадалквивир; 170,700 жит. Университетъ, пръвъ въ Испания; много фабрики и дългото морска търговия. — Областита *Валенция* никога била кралство, което до 1238 се намирало въ ръцетъ на арагонецъ; отъ тъхъ го отнел арагонския крал Яковъ I и посъздава заедно съ арагонската корона прѣмъжло на Кастилия.

Валенция. Островче близу до западния край на Ирландия, исходна точка на четири телеграфни прътници прѣзъ Атлантич. океанъ за Америка.

Валенция (Нова—). Градъ въ Венезуела; 36,000 жит.

Валенщайнъ (херц. *Албертъ*). Знаменитъ австр. генералъ; прославилъ се прѣзъ 30-годишната война, когато разбилъ герм. генералъ Мансфелда въ Десау, прѣзъ Мекленбургъ, Померания, Холштайн и Шлезвигъ, и принудилъ датския кралъ да подпише Любенския миръ въ 1629. Скоро той падналъ въ немилостъ прѣдъ императора Фердин. II, ала прѣзъ шведския периодъ на 30-годишната война пакъ зълъ служба; изгубилъ битката при Люценъ, въ 1632, противъ Густавъ Албрата, който падналъ тамъ убитъ; спечелилъ щайнаутската победа надъ шведите; билъ убитъ при Егра отъ 3-ма офицери, подкупени, казвани, отъ императора Фердинанд (1583—1634).

Валериана, лат. Едно лъкарствено растение отъ *валериановитѣ*, снооподобни растения, свойствени на умѣрения климатъ на Азия, Европа и ю. Америка; нарича се и *дилянка* или *кочатрѣба*. Нѣкои отъ видовете на тоя родъ иматъ силна и неприятна мирисма, която прилича на мирисмата на коча пикня и приятъ вкусъ.

Валерианела, лат. Единъ видъ растения отъ съмейството на валерианата.

Валерий Максимъ. Латински историкъ (I-и вѣкъ слѣдъ Р. Х.).

Valet anchora artus. Лат. поговорка: Добродѣтельта служи като котва.

Валиде-султана, тур. Султанова майка.

Валиденъ, латин. Законенъ; който важи, или има сила прѣдъ власть: *валиденъ документъ*.

Валидностъ, лат. Законностъ; сила.

Валиски о-ви. Острови въ Океания (Полинезия), открити въ 1769 отъ английския мореплавателъ Валиса (Уолиса); на Франция отъ 1886.

Валинерия. Южноевропейско многогодишно водно растение, наречено по името на италианеца Валинери, естествоиспитателъ (умр. 1730). **Валинерия** (спирална—). У този видъ валинерия, мажкия цветъ, като се развие, се откъсва отъ стеблото и, доклѣ идува, оплодотворява женския.

Валия, араб. Управител на вилаетъ или областъ въ Турция.

Валкенаеръ. Знаменитъ холандски филологъ (1715—1785).

Валми. Село въ марински департаментъ (Франция), дѣто Дюмулие и Келерманъ побѣдили пруените въ 1792.

Валовища (тур. *Демиръ-Хисаръ*). Градъ, центъръ на демиръхисарската каза, солунски вилаятъ, 90 кил. на съв.-ист. отъ Солунъ; 15,000 жит. Крѣпостъ.

Валпарезо. Градъ въ Чили; 95,000 жит. Търговско пристанище на Велики океанъ.

Валсирамъ, фр. Играjk валсъ.

Валсъ или Валско княжество. Сѫщото, каквото е Уейлсъ.

Валсъ, фр. Игра въ данса.

Валтасаръ. Постъдний вави-
лонски царь (554 — 538 прѣди
Р. Х.) Виж. *Мене*.

Валтасасаръ (*князъ на Вала*).
Хаддейското име на Даниила
(Библ.).

Валтеръ (*Драгутинъ К.*). Бъл-
гарски сподателъ, по народностъ
хърватинъ. В., който е роденъ въ
Хърватско въ 1842, добилъ висше
образование въ Ново-мѣсто, близу
при Вѣна. Той участвуvalъ като
доброволникъ въ сръбско-турската
война, и по-сетиъ въ русско-тур-
ската освободителна война, следъ
която се поселилъ въ България.
Той редактира нѣколко години ру-
сенското научно списание *Наро-
денъ учитель*. В. е и писаль като
дописникъ въ чуждестранни и
наши вѣстници и е прѣвель на
български отъ нѣмски книги: *Борбата на българетѣ за съеди-
нението си*, *Извѣстия* отъ А. Фонъ-Хуна и *Мара*,
хубава българка, отъ американ-
ския романистъ Ратклифа.

Валшеронъ. Холандски островъ
(Зеландия), въ Сѣверно море;
36,500 жит. Гл. гр. *Миделбургъ*.

Валъ, герм. 1) Насипъ отъ
прѣсть въ крѣпостъ за защита
отъ неприятелските истрѣли. 2)
Цилиндръ на машина.

Валюта, ита. e. Цѣната, по която
възви една монета.

Вампиръ, лат. 1) Кръвопиецъ,
рѣжокрило животно, което се вѣди
въ Бразилия. Пие кръвта на
добрѣтка, като продупчва кожата
съ езика си. 2) Каракончо, умрѣлъ
човѣкъ обѣрнатъ на дяволъ, по
сuevѣрието.

Вана, герм. 1) Кѣпалия; крѣгъ,
или продълговатъ, обикновено
цинковъ сѫдъ, доста голѣмъ да
може човѣкъ да потопи въ него
тѣлото си. 2) Самото кѣпане въ
такъва кѣпалия.

Ванадий, лат. Просто тѣло,
рѣдѣкъ металъ отъ малка практи-
ческа важностъ; намира се въ
малки количества токо-речи въ
всичките глини, нѣ побѣдилни
му источникъ е оловний вала-
диатъ, който сѫ намирали въ
Шотландия, Мексико и Чили.

Вандали. Прочуто племе европ-
ейски варвари, вѣроятно отъ
германско, ако нѣкои и да го счи-
татъ отъ словѣнско произходение.
Вандалитъ се явяватъ първъ
пътъ въ историята въ 2-та по-
ловина на II-и вѣкъ, когато били
поселени на югъ отъ Балтийско
море, между Висла и Одеръ;
ата по мянието на Прокопия и
Плини, които ги считатъ за готи,
тѣ населявали най-напрѣдъ страната
около Азовско море. Въ паруването
на имп. Проба тѣ най-първо, на-
едно съ готитъ и гепидитъ, се явя-
ватъ на Дунавъ, въ Дакия. Констан-
тинъ Велики ги истикалъ въ Панон-
ия. Въ началото на V-и вѣкъ тѣ се
прѣселили на западъ: нахули,
наедно съ свевитѣ и аланитѣ, въ
Галия (406), и отъ тамъ, подъ
прѣводителството на Гензерихъ,
въ Испания (409), и заселили се
въ Андалузия (Вандалиция). Въ
429 тѣ прѣминjли въ Африка,
дѣто Гензерихъ основалъ *Ван-
далиско кралство*, което, освѣнъ

съвернитъ бръгове на Африка, обемало Балеарските о-ви, Сардиния, Корсика и части от Сицилия. Въ 455, вандалите нахлули въ Италия и грабили Римъ въ продължение на 14 дни. Грубостта и беспощадността, съ която тъ истръбили въ тая славна столица произведенията на изящните искуства, дали поводъ да се употребява думата **вандализъ** за всъко подобно варварство. Горещият климатъ и любовта къмъ удоволствията и раскошността омаломощили духа на вандалите. Въ 534, вандалското царство било покорено отъ великия визант. генералъ Велисарий. Под-вечето вандали били зачислени въ имперската войска и истръбени въ воините съ Персия. Малката частъ, които останахли между туземците.

Вандализъ, фр. Стремление къмъ унищожение произведенията на художествата и искуствата; варварски постежки или мисли.

Вандалски, фр. Варварски.

Вандженова земя. Остръвъ въ Океания, на юго-истокъ отъ Нова Холандия; 130,560 жит.; гл. гр. **Хобартъ Таунъ** (на англичанетѣ). Той островъ билъ откритъ отъ Тасмана, холандски мореплавателъ, който го нарекълъ **Вандженова земя**, по името на управителя на Батавия. Англичанетѣ основали въ него селища въ 1804, като привнесли тамъ прѣстѫпници. Пъ-сетниятъ се прѣселвали и свободни луди. Сега цѣлото население е европейско. Числото на туземци тъ, неразвити, е омаляло до 1000.

Ванилинъ, лат. Вещество, което се вади отъ кониферина и замънива ванилията.

Ванилия, исп. 1) Едно американски растение полазливо като ло-

зата. 2) Цлодътъ на това растение, който се употребява за подправка на нѣкои ястия и сладка.

Vanitas vanitatum, лат. Суета суетъ.

Vanitas vanitatum, et omnia vanitas, лат. Суета суетъ и всяческая суета.

Вантайль, фр. Въєръ, вѣтрило.

Вантузъ, фр. Рогъ за пущане кръвъ.

Вантъ. Градъ въ азиатска Турция (юго-ист. Армения), близу до юго-ист. бръгъ на езеро Вантъ; 40,000 жит. Крѣпостъ на една височина. Арменцитъ наричатъ В. Шамирамакертъ, сир. Семирамидинъ градъ. Въ В. сѫ намѣрени клинообразни надписи, въ които се срѣща името Ксерксъ. — Езеро **Вантъ** е голѣмо солено езеро, 125 килом. надлъжъ и 80 наширъ; простр. 2,500 килом. Въ него ловихъ само единъ видъ сарделъ, които продаватъ посолени изъ Мала Азия.

Вантъ. Гл. градъ въ департаментъ Морbihanъ (Франция), близу до океана; 499 килом. на югъ отъ Парижъ; 21,504 жит.

Вапоризация, лат. Прѣвътането на едно тѣло отъ твърди или жидкъ състояние въ газобъзно: **прѣвръщане въ паръ**.

Вапориметъръ, лат. Уредъ за опредѣление, чрезъ сънчесъ парата, количеството една жидкостъ.

Варадинъ. Уредъ за опредѣление, чрезъ сънчесъ парата, количеството една жидкостъ.

Варакъ. Уредъ за опредѣление, чрезъ сънчесъ парата, количеството една жидкостъ.

Варна. Уредъ за опредѣление, чрезъ сънчесъ парата, количеството една жидкостъ.

въкъ невъжественъ, жестокъ. Оттука и *варварство, варварски*. 3) Съ общо име *варвари* наричатъ народите, които нахлули въ римската империя. Пъ-главните отъ тяхъ сѫ бургундитѣ, свевитѣ, вандалитѣ, аленитѣ, франкитѣ, англитетѣ и саксонцитѣ, хунитѣ, херулитѣ, готитѣ (вестготитѣ и ост-готитѣ), ломбардитѣ. Второстепени-ни варварски народи сѫ: аваритѣ, гепидитѣ, българетѣ, венедитѣ, словѣнитѣ, унгарцитѣ, германцитѣ, данцитѣ и нормандцитѣ, турцитѣ.

Вардаръ (старий *Axius*). Една отъ дѣтѣ значителни рѣки [другата *Струма*] въ Македония. В. извира въ Шарь-планина, малко по-нагорѣ отъ българския градецъ Костово или Гостиваръ; и тече юго-источно. До Костово носи името *Падалишка рѣка*. Пѣ-надолу се усилва съ много потоци и тече прѣзъ тетовската и прѣзъ скопската до-лина. Надъ Скопие, въ него се влива многоводната рѣка *Треска*. Пѣ-нататъкъ въ течението си ми-нува прѣзъ срѣдъ търговския градъ Велесъ и иѣколко километра подъ него прибира водите на *Брѣгалица* и на най-голѣмия си притокъ *Черна* или *Цѣрна*. Слѣдъ това минува прѣзъ тѣснинѣ Желѣзни врати (Демиръ капу). Покрай В., пѣ-вече по дѣсния му брѣгъ, върви желѣзницата отъ Солунъ за Нишъ. Прѣзъ солунската равнина В. расширява коритото си, и се влива, 18 килом. на западъ отъ Солунъ, въ солунския заливъ. В. е около 290 килом. дългъ.

Варезе. Италиянски градъ, въ ломбардската областъ Комо, на езеро Варезе; 12,000 жит. Дѣятелно копринарство.

Вариантъ, лат. Измѣнение на изражение въ съчинения, напра-

вено отъ самия съчинителъ или отъ тълкователетъ му; разнорѣчия въ рѣкописи или печатни книги.

Variété, фр. Смѣсь, разнообразие.

Варий. Просто тѣло, металъ, възжъль и лъскавъ, въ свободно състояние не се намира въ природата, извлича се изъ варта.

Варикозенъ, лат. Наклоненъ да се расширява (*за жила*).

Варикозностъ, лат. Наклон-ность на жила да се расширява.

Вариола, фр. Едрата шарка.

Варисель, фр. Лещеница (мал-ката шарка).

Varium et mutabile semper foemina.
Латин. поговорка: Жената е все промѣниливо и каприциозно иѣщо.

Варія, гр. Знакъ на ударение на послѣдната буква въ церков-ните книги.

Варіация, лат. Разнитѣ прѣ-ходи въ музикалните ноти; раз-нообразие на музикалните звукове.

Варна. Окружънъ градъ, при устието на Превадия, край Черно море, първо българско пристанище; 28,174 жит. В. отстои 32 килом. на юго-западъ отъ Балчикъ, 42 килом. малко на сѣв.-истокъ отъ Превадия, 51 на юго-истокъ отъ Добричъ, 75 на ист. отъ Шуменъ, 115 на юго-истокъ отъ Силистра. На 10 килом. отъ В., сѣверо-источно, се намира мѣстността *Евксиноградъ* или *Сандрово*, лѣтна резиденция на князя съ прѣкрасенъ палатъ край морето. — Старото име на В. е *Одисосъ*, нареченъ по името на Одисей, единъ отъ героите на Троянската война; и най-новите изслѣдвания показватъ, че той градъ е билъ най-напрѣдъ, още въ VI-и вѣкъ прѣди Р. Х., едно самостоятелно гръцко селище отъ *милиенци* изъ Мала-Азия; име-

то **Варна** се срѣща отъ VII-и вѣкъ слѣдъ Р. Х. — Аспарухъ завелъ побѣдоноснитѣ си войски до В., която била изгорена и разграбена. Въ 1190 царь Асънь I изново завладѣлъ В., която скоро се прѣзела пакъ отъ византийците; ала била още еднаждъ изгубена отъ Алексия Комнена слѣдъ много битви и една прочута обсада. Царь Калоянъ ѝхъ прѣзелъ съ пристанищъ на 24-и мартъ, 1207 г. Тази побѣда турила край на 16-годишната война съ византийците, и подиръ неї всичките завоевани области останахли на българетѣ, чието царство се простирало до Бѣлградъ включително, и отъ дунавските устии до Струма и Горни Вардаръ. Единъ новъ миръ повърнилъ на гръцката империя В., и въ годината 1370 ѝхъ видѣла да падне въ рѫцѣ на българския князъ Добротича, който распространилъ военното си мество до крайбрѣжията на Азия и испращалъ военниятѣ си кораби до Трапизонъ (виж. *Добротичъ*). Въ 1391 В. сподѣлила участъта на Търново. Въ 1444, въ околността на В. починжалъ юнапски Владиславъ IV, полски и унгарски кралъ, въ борба среща турци, на която Ѣълата била избавлението на християнетѣ отъ турското иго. — Споредъ Мартиниера, В. била така измѣчена отъ казаситѣ въ 1610, че турцитѣ се рѣшили да издигнатъ изново разоренитѣ ѝ стѣни. Тогава тя станала най-важната крѣпост на Турция на Черно море и напразно въ 1773 и въ 1810 рускиятѣ генерали Щернбергъ и Коменски се опитали да ѝ прѣземятъ. Руситѣ ѝхъ прѣзели въ 1828, ала тя оставала на руския царь отбора на неговитѣ врагови; и укрепле-

ниятѣ ѝ, ако и да се сринжли по Одринския миръ, отпослѣ се издигнали пакъ. Тоя градъ станжалъ главната операционна основа на англо-французските войски въ 1854 (прѣзъ крѣмската война), слѣдъ испразнуването на Гелиболъ. Сега, по договоритѣ, В. е обезоружена крѣпост.

Варнава. Единъ отъ 12-те апостоли.

Варонъ. 1) Римски консулъ, побѣденъ отъ Анibalъ въ битвата при Кана, 216 прѣди Р. Х. 2) Латински поетъ, 82 — 37 прѣди Р. Х.

Варта. Полска река, извира въ краковската губерния; слѣдъ 500 килом. течение въ Полша, ти тече прѣзъ Прусия, минува прѣзъ Познанъ, и се влива въ Одеръ при Кюстринъ, дѣто е 620 крака широка. Щълата ѝ дължина 800 килом., отъ които по 360 корабоплаваема.

Вартанъ. Арменски историкъ отъ XIII-и вѣкъ, оставилъ една *Всебоща история* до година 1267, твърдѣ Ѣънна за точността на свѣдѣниятията относително историята на кръстоноснитѣ походи и на татаретѣ. Отъ него има и други съчинения.

Вартиамей. Слѣпецъ, комуто Христосъ далъ зрѣние на пътя до Иерихонъ (*Библ.*).

Вартоломеевска ношъ. Страшнѣтъ сѣть въ Франция на французски протестанти или хугеноти, извръшенъ прѣзъ нощта на св. Вартоломея (24 авг. 1572) по заповѣдъ на франц. царь Карла IX и на майка му Катерина де Медичи. Вървъ се, че 25,000 протестанти погинжли.

Вартоломей (Св.). Единъ отъ 12-те апостоли, прѣтърпѣлъ мѫженическа смъртъ въ Армения на 71.

Варухъ. 1) Приятель на пророкъ Иеремия, нему се приписва една апокрифическа книга. 2) Приятель на Неемия (*Библ.*).

Варшава. Градъ въ европейска Русия, бивша столица на иѣко-гашното кралство Полша, центръ на едноименна губерния, на лѣв. бр. на Висла, 1,161 килом. на юго-зап. отъ С. Петербургъ, 596 на ист. отъ Берлинъ, 600 отъ Вѣна; 505,000 жит. — В., расположена на една височина, е съединена по единъ мостъ съ прѣградие Прага; тя е 21 килом. околоврѣстъ Твърдината, построена въ 1632, е увличена въ нашо врѣме съ градежи, които ѹж правѣхъ токо-речи непристижна. Великолѣпни дворци и сгради, кенсерватория, политехническо училище, и др. Университетъ, затворенъ отъ императора Николая слѣдъ вѣстанието въ 1830, се отвориъ изново въ 1864, чрѣзъ влиянието на великия дукъ Константина. Паметници: на Сигизмунда III, на Коперника, а въ твърдината на Александра I. — В. е старъ градъ: за неѣ се споменува още въ 1224; ала много врѣме била маловажна; тя станжла столица на кралство Полша въ 1566, въ врѣмето на Сигизмунда III. В. била прѣзета отъ Карла XII въ 1703, и отъ Суворова въ 1794. Въ второто дѣлѣне на Полша, тя се паднжла на Прусия. Французи влѣзли въ неї на 18-и ноем. 1806, и отъ 1807 до 1815, тя била столица на великото дукство Варшавско. Слѣдъ това, тя била дадена на руситѣ, отъ които ноемврийската буна прѣзъ 1830 ѹж освободила за пѣколко мѣсeca; ала генералъ Паскевичъ ѹж зедъ назадъ, на 27-и авг. 1831. По причина на едно ново вѣстание въ 1848, тя била бомбардирана,

Варшавско велико дукство. Дѣржава образувана въ 1807, по Тилзитския миръ, отъ бившето полско кралство, главно отъ пруския дѣлъ отъ Полша, съ свободна конституция, съ стол. *Варшава*, и съ г. гр. Люблинъ, Познанъ, Замошъ. Тя се основала отъ императора Наполеона слѣдъ сподука-та на французи въ първата война среща австрийцитѣ и руситѣ, като награда за участието на една войска отъ полски патриоти, която се била подъ французското знаме. Така дѣржавица се дала на саксонския краль Фридриха Августа, внукъ на бившия полски краль Августа II. Въ 1815, по вѣнския договоръ, земитѣ, които били послужили да се състави, се върнали на прѣдишнитѣ имъ владѣтели.

Варъ. Римски генералъ, по-същентъ съ 3-тѣ си легиона отъ германцитѣ на 9 прѣди Р. Х.

Вараги. Нормандско, а по Костомарова, литовско племе, което съ пиратствата си много пакостило на търговията на новгородската република, и съ врѣме подчинило едно по друго словѣнски и финискитѣ племена на сѣверна и єрѣдна Русия. Варагитѣ принудили кривичитѣ, чудитѣ и др. племена да имъ плащать данъкъ, и отнели на руситѣ областитѣ известни сега съ имета на ревелска, с. петербургска и архангелска; а руситѣ се оттеглили въ Финландия и Кареним. Постепенно двата народа се смѣсили и кѫдѣ IX-и вѣкъ имената русинъ и варягъ се вижда да сѫ били синонимни. Въ 862, словѣнскитѣ племена, които съставлявали новгородската дѣржава, поканили тримата (трима братя) руско-варяжки князове — Рю-

рика, Синеуса и Трувора — да имъ назузватъ и да ги управляватъ. Тъ приели поканата и Рюрикъ основаватъ русската монархия. Варягите испърво различали по много нѣща отъ другите народи на новгородската държава; ала пощеже били много по-малобройни, тъ изсубили езика и нравите си и усвоили словѣнските. Сполуката, която ималъ опитътъ на новгородските държавици, подбудилъ и други словѣнски държавици по-длѣтре да се поставятъ подъ покровителството на войнствените варяги, та скоро следъ 862 се основава втора словѣнска държава въ Киевъ, подъ господството на Осколда, варижки главатарь, и покорителятъ на варварските хазаре. Слѣдъ Рюриковата смърть, прѣемникътъ му Олегъ съединилъ новгородската държава съ киевската. Отъ тогава стол. станжалъ Киевъ, който се замѣнилъ по-сетнѣ съ Москва; и Рюриковото съмѣстство царувало въ Русия до 1598 (вж. *Романовъ*).

Васалство, срѣд.-вѣк.-лат. Състояние на васалъ.

Васалъ, срѣд.-вѣк.-лат. Въ срѣднѣтъ вѣкове така наричали она земевладѣлецъ или сановникъ, който зависелъ отъ единъ господаръ, комуто билъ длѣженъ да плаща разни повинности; сега съ това име наричатъ господаръ на държава, който припознава върховната политическа власть на другъ господаръ.

Васантъ. Една гориста областъ на истокъ отъ Иорданъ (*Библ.*).

Василий Велики (Св.). Церковенъ отецъ, родомъ отъ Кесария и кесарийски архиепископъ, прѣемникътъ на Евсевий (370). Той билъ добъръ образоването съ узъческиятъ философи въ

Атина, и показалъ голѣмо постостяниство, когато имп. Валенсъ починалъ да го прислѣдва, поради противлението му на Арианизма. В. е съставилъ една литургия, която нашата црква извръшва въ известни дни, и е написалъ правила за подвижнически християнски животъ (329 — 379).

Василий I, Македонецъ. Византийски императоръ; род. въ едно село въ Македония, синъ на бѣдни родители; достигналъ да занимава високо положение въ двора на имп. Михаила III, който по-сетиѣ го направилъ драгаръ въ царуването. В. сега употребилъ влиянието си да отклони Михаила отъ пътя на излишествата, който го правилъ омразенъ на народа; нѣ когато това не помогнало, той устроилъ единъ заговоръ противъ него, който го прѣмахналъ (867).

Неговата храбростъ била плашило за сарацините, отъ които той извоювалъ изново Мала-Азия, която тѣ били завоевали. Той заповѣдалъ да се състави единъ сводъ закони, които добили името *Базилики*, и написалъ на сина си книга съ мѣди съвети (род. 813 или 826, цар. 866 — 886).

Василий II, Българоубиецъ. Византийски императоръ, синъ на импер. Романа II (цар. 975 — 1025). Въ неговото време се починала една борба съ България, която траяла съ къси прѣбъкулки близу 28 год. (991 — 1018), и на която съединената било съвършеното подчинение на България. Василий, както и българскиятъ цар Самуилъ, лично били на чело на войските си. Византийцитъ прѣзели Видинъ слѣдъ 8-мѣсечна обсада; въ обсадата на Срѣдецъ (София), тѣ били прогонени и

съвършено побъдени отъ българетъ при Ихтиманските планини. Слѣдъ четири византийски походи, отъ Самуиловото царство останали само западна Македония, Албания и Софийско. Прѣзъ последната война, слѣдъ една мѣжно придобита победа надъ българетъ (1014), В. зель въ плѣнь 15,000 българе (виж. *Бѣлацица*), които заповѣдалъ да ослѣпятъ, като оставятъ на всѣки 100 души по единъ съ едно око за да ги води и въ този видъ ги испратилъ при цара имъ въ Прилепъ. Когато Самуилъ чулъ плачоветъ на измѣчената си войска, той толкова се растѣшилъ, че слѣдъ три дни умрѣлъ. В. II оженилъ сестра си Ана за св. Владимира, и тя била първата причина за покръщението на Русия.

Василий. Име на 5 руски велики князове и царе (1272 — 1612). **Василий IV** билъ първий, който зель титлата царь и основалъ самодѣржавието; той побѣдилъ татаретъ слѣдъ сполуката имъ да прѣземятъ Москва въ 1521; и още съ хитростъ унищожилъ републиканските права на Новгород и Исковъ (цар. 1505 — 1533). **Василий V, Шуйский.** Руски царь, регентъ прѣзъ малолѣтието на Федора II, заграбилъ властта, като съборилъ Лжедимитра въ 1606. Нападнатъ отъ полския царь Сигизмунда, комуто го прѣдали московците, той умрѣлъ въ плѣнь въ Варшава въ 1612.

Василискъ, гр. Една твърдѣ отровна змия, съ бѣлѣзи по главата, които образуватъ царска корона, отъ дѣто е и името ѝ; прѣдолага се да е алжирски аспидъ (Библ.).

Василь Александри. Най-отличний румънски поетъ, род. 1821

и умр. 1890. Писалъ и въ проза, особено (заедно съ румънския дѣржавникъ Когаличеану и Конст. Негруци) по възраждането. В. А. развиъл голѣма дѣятелност и въ политиката (идеята за съединението на румънските княжества). Той билъ членъ и дѣятелъ сътрудникъ на яшкото книжовно дружество *Жюминка* (отъ дѣто и жюминистъ). — Кога да се избере князъ Александър I (Кузя), В. А. билъ натоваренъ съ послание при двороветъ и правителствата на великите сили. Той билъ министъ въ врѣмето на Александър I, нѣколко пъти депутатъ и сенаторъ, особень пратеникъ и посланикъ въ Парижъ.

Василідовичъ (Емануилъ). Учителъ въ Свищовъ въ врѣме на нашото възраждане и книжовникъ, родомъ отъ Мелникъ. Въ неговото врѣме въ Свищовъ учителствувалъ Христаки Павловичъ и нѣкой другъ учителъ-писателъ и наедно тѣ приготвили и издали по руския образецъ отъ Ушакова единъ крѣль учебници за начално обучение, — енциклопедията *Словѣнно-бѣлгарско дѣтѣвѣдѣство* (Крагуевацъ, 1835) въ шесть части: Букварь, Разини правоучения, Граматика, Аритметика, География и Прѣдучини послателникъ. В. прѣвелъ отъ французски *Понятие первыя*, книжка украсена съ изображения, напечатана въ Бѣлградъ въ 1847 и посветена царю Абдулъ-Меджидъ Хану. Въ най-ново врѣме тя се прѣдаваше въ училищата подъ название *Първи познанія*. Като учителъ въ Плевенъ, В. издалъ въ Цариградъ въ 1852 *Дѣтинско прибавление или различни нравствени поученія и правоучителни истории*. В. е писалъ по русоцерковното правописание и употребъ

бавалъ падежитѣ, за да има разлика говоримий езикъ отъ писмена. Умрѣлъ въ 1875.

Васко де Гама. Открителътъ на морския путь за Индия, португалецъ, роденъ въ Синестъ, португ. приморски градецъ, точно неизвестно кога. Още отъ рано той се билъ отличилъ като неустранимъ морякъ; и следъ завръщането на Варголомея Диаза, въ 1487, отъ заобикалянето на носъ Добра Надежда, португалскиятъ кралъ Иоао, като търсилъ човѣкъ да прѣприеме откриването южнъ путь за Индия, избраълъ В.-де-Г., тъкъто било голѣмо довѣрието, което вдъхнували неговите способности. Смѣртта осуетила Иоаовите намѣрения; и нъ неговиятъ прѣемникъ, Мануилъ Честити, турилъ подъ началството на В.-де-Г. четири кораба съ 160 моряци. Флотицата тръгнала отъ Лисабонъ на 26-и юни 1497. По пътя тя срещаща единъ редъ много страшни бури. Корабищата се уплашили и искали да се върнатъ въ Португалия въ В.-де-Г. биль принуденъ строго да потъчи единъ бунтъ между тяхъ. Слѣдъ като се спрѣрълъ въ разни мяста на непознатото тогава источно крайбрѣжие на Африка, В.-де-Г. прѣминжалъ Индийски океанъ и стигналъ въ Калкута, въ Индия, на 8-и май, 1498. Въ двѣ послѣднѣкъти пътувания на В.-де-Г., владичеството на португалците се утвърдило по брѣговете на Азия, отъ Персидски заливъ до Молукските о-ви. Въ 1524 В.-де-Г. умрѣлъ вице-кралъ на колониите въ Индия. Неговото откриване путь за Индия токоречи съперничествува по важностъ съ откриването Америка отъ Ко-

лумба, което станжало само нѣколко години по-напредъ.

Васконци. Старъ испански народъ, поселилъ се въ Франция, кждѣ годината 700, и даль името си на Васкония или Гаскония.

Ватахътъ (*Домчо*). Най-славниятъ и най-известенъ хайдутинъ-бунтовникъ. В., копривщенецъ, билъ ученикъ на прочутъ гонителъ на кърджалиите, поизбренецъ *Дѣдо Никола*. Той се скиталъ по Стара-планина и по Родопите, и слизалъ дори до устието на Марица. Често той распъръсвалъ въ околността на Узунъ-Кюприя цѣли роти турска войска. Въ 1848 среща тоя неустранимъ воевода били испратени 200 низами, и нъ отъ тяхъ се върнѣли читави само 60. Той гонилъ не само турските прѣъснителе и грабителе, а и върлите чорбаджии. Той не правилъ разлика между селенетъ българе, турци и гръци, и обратните пари дѣлилъ безъ разлика на бѣдното население; затова и населението много го почитало и обичало. Не се знае кога и какъ се е поминжалъ В. Мършави и частични, па надали и точни, подробноти за В. се намиратъ въ книжката *Дѣлата на Донча Ватахъ прѣзъ воюването му противъ турцитѣ*, прѣвѣтъ [неизвѣстно отъ кой първообразъ] Докторовъ (Сливенъ, 1896).

Ватерклозътъ, англ. Заходъ по европейска направа, съ уредъ да се вкарва въ него вода за промиване.

Ватерлиння (англ. water, вода). Чертата до която единъ корабъ потъжа въ водата.

Ватерлоо. Село въ Белгия (брабантска областъ), 19 кил. на югоистокъ отъ Брюксель. Това село е дало името си на битвата, въ

която Наполеон I билъ разбитъ отъ англичанетъ и пруситъ (6-и юн. 1815). Тая битва докарала падането на Наполеона и второто нахлуване на съюзниците въ Франция. Въ ватерлооското сражение французи изгубили убити 35,000, пленени 6,000 и, докътъ бъгали — всичката си артилерия и всички си обозъ. Въ англо-нидерландската войска имало 20,000 убити, въ прусската 6,000. За това сражение дукъ Уелингтон добилъ титлата ватерлооски князъ.

Ватериасть, хол. Уредъ за измърване хоризонтални повърхности.

Ватерфордъ. Ирландски градъ, центръ на едноименъ окръгъ, 20 килом. отъ морето, и 142 на юго-зап. отъ Дублинъ, съ който е свързанъ по нѣколко желязници; 23,000 жит. Окръгътъ В. има 112,768 жит.

Ватеръ. Герм. ориенталистъ и филологъ, авторъ на *Староеврейска, Сирийска, Халдейска, Арабска граматики* (1771—1826).

Ватиканъ. 1) Палътъ на папитъ въ Римъ, съграденъ на една могила съ това име. 2) Папски дворъ.

Вато (Ант.) Знаменитъ французски живописецъ жанристъ (1684—1721).

Ватъ или Уатъ (Джеймсъ). Англ. инженеръ (1736—1819), изнамъръль, или под-право усъвършенствувалъ парната машина.

Ватъ. Еврейска мѣрка за жидкости, която мѣрила 23 килогр. или 18 оки (Библ.).

Вахабити. Една мюхamedанска секта, която господствува въ по-голѣмата частъ отъ Арабия. Тая секта се образуvalа въ Иеменъ въ XVIII-и вѣкъ отъ Мюхamedъ-бенъ-абъ-дегъ-Вахаба. В. прин-

матъ достовѣрността на корана, нѣ отхвърлять всѣко негово тълкование, както и преданятията. Споредъ тѣхъ, доказание е за божието вездѣсѫщие да се молятъ човѣцъ Богу въ опрѣдѣлени място; исключава се само Кяабето. Тѣ отричатъ Мюхамеду всѣко божествено послание. Тѣ считатъ за своя дѣлжностъ да съсипватъ великолѣпните гробници и всичките паметници въздигнати отъ гордостта и неравенството. Тѣ си даватъ помежду си името братя, и се стремятъ къмъ общността на имота. — В. распространили бѣрзо ученията си въ цѣла Арабия, въ Египетъ, и въ азиатска Турция. Побѣдоносни надъ багдадския паша, комуто било заповѣдано отъ сultана да ги унищожи (1801), тѣ завладѣли Мека, прѣминжли Суезски провлакъ въ 1803, и заплашвали Каиро, ала били отблъснати отъ мамелюкитѣ. Главатарътъ имъ Мюхамедъ погинялъ убитъ, малко врѣме отъ какъ прѣзели Медине. Прѣемникътъ му билъ шейхъ Сеюдъ. Въ 1808, Абдала, синъ Сеюдовъ, нахулъ въ Сирия; нѣ Ибрахимъ, синътъ на Мюхамедъ-Али, го истикалъ въ Арабия, 1812. Двѣ години по-сети, самъ Мюхамедъ-Али се вмъкналъ въ Неджедъ; той прѣзель Дерейе, столица на вахабитите, заробилъ Абдала, и го испратилъ въ Цариградъ, дѣто сultантъ заповѣдалъ да го обезглави, 1818. Вахабитите обрязуватъ и сега една държава, която обгръща цѣла срѣдна Арабия и която има за столица Риадъ. Таа държава има близу 1,500,000 жит.

Вахия Мютиата. Турски ученъ законовѣдецъ поетъ, авторъ на *Диванъ*, сбирка поезии. Умр. 1644.

Вахинестъ, герм. Старши унтеръ-офицеръ.

Вахта, герм. Кауаулъ на корабъ, който иде по редъ. Оттука *вахтенъ*.

Вахтеръ, герм. Унтеръ-офицеръ при провиантски и комисариатски магазини.

Вацовъ (Спасъ). Бълг. списателъ, роденъ въ Пиротъ презъ 1856. В. получилъ първоначалното си образование въ Пиротъ и София и срѣдно и висше образование (физико-математически факултетъ) въ Загребъ, Хърватско. Отъ 1879 год. е билъ на разни служби въ министерството на просвѣщението; нѣ сега е директоръ на метеорологический отдѣлъ. В. пише съ пълния си подпісъ, или подъ началните си букви С. В. или само С., и досега е писалъ въ *Учебенъ вѣстникъ*, *Периодическо Списание на бълг. книжовно дружество*, *Българската Илюстрация*, *Зора, Наука, Библ. съ Климентъ, Деница* и др. Той е прѣвель, заедно съ Христо Бълчева, на хърватски езикъ С. Миларовата книжка *Споменъ отъ цариградските тъмници*, и самъ — на български разни новели и повѣсти събрани въ книгата *Картини отъ живота* (1884). В. сѫщо е прѣвель *Д-ръ Оксъ* отъ Жюль Верна и съставилъ *Упражнене за метеорологически наблюдения*, *Физика* за допитъ класове на гимназийте и др.

Вашингтонъ. 1) Столица на правителството на Съединенитѣ Държави въ Америка, въ Колумбия; 250,000 жит. 2) Една отъ Съедин. Дър. въ Америка; 350,000 жит.; гл. г. *Олимпия*. 3) **Вашингтонова земя.** Островъ на сѣв.-зап. отъ Гренландия, въ Полярно море.

Вашингтонъ (Георги). Американски генералъ, основателъ на рѣpubлика Съед. Държави въ Америка, на която билъ първий прѣдѣдатель отъ 1789 до 1797. Съединенитѣ Държави испърво били английски колонии, основани отъ англичанетѣ отъ 1607 до 1733. В., избранъ за прѣводителъ въ 1775 отъ колониите, при всеобщото имъ вѣстание среца Англия, съ своята храбростъ, осторожностъ и постоянство извоювалъ тѣхната независимостъ, следъ 8-годишна война (род. 1732, умр. 1799). Подробности за В. има въ *Животъ на Георги Вашингтона* въ «Народна Библиотека» на Д. Х. Иванова и З. Паламидова (Пловдивъ, 1888) и въ книгата *Американските патриоти*, прѣв. отъ руски «Столица» (Варна, 1880, изд. на Р. И. Бълсковъ).

Ваяние. Искусство да се правятъ фигури въ камъкъ, дърво и други вещества, способни да приематъ каквъто щемъ видъ, като глина, воськъ, металъ и др. В. достигнало най-високата степень развитие у гърцитѣ, на което способствувала тѣхната религия сънейното идеализиране човѣшките форми, а единакво и тѣхните гимнастически игри, които нагледно представляли хубостъта на тѣлото въ неговите форми и движения. Пластиката на гръците процънтвала най-много въ вѣка на Перикла, когато се славилъ Фидий, ученикът му Алкаменъ и др. Сила и благородство въ формите, важностъ и величественостъ въ изражението били отличителна черта въ произведенията на този периодъ. Втория периодъ въ процънтването на ваятелното искуство се отнася къмъ IV-и вѣкъ прѣди Р. Х.; прѣзъ този периодъ

съ забължителни Скопасъ, Приксител, Лизипъ и др. Грациозност и нежност съ отличителната черта въ произведенията на тоя периодъ. И прѣзъ това време се употребявалъ побечето само чистъ мраморъ, а пъкъ произведенията на предишния периодъ състояли отъ различни вещества, запр. голитъ части отъ мраморъ или слонова костъ, а драпировката отъ дърво и злато или само отъ злато.

Ваятель. Оня, който се занимава съ ваяние.

Ваих. Работъкъ искусството ваяние.

Вделионъ. Благовоний клей на едно дърво, което расте близу до Персидски заливъ, споредъ едни библейски тълкователе; бисери, споредъ други (Библ.).

Вдодъ. Една прѣходна птица, както лѣстовицата, съ дълъгъ, малко кукестъ, клонъ, китка разноцвѣтни пера на главата и високъ гърьзделивъ гласъ.

Веве. Швейцарски градъ, вадски кантонъ, на Женевско езеро; 8,000 жит.

Веберъ. Знаменитъ герм. композиторъ, основателъ на германската романтическа музика; съчинител на *Фрайшунъ*, *Оберонъ* и др. (1786 — 1825).

Вега. Звѣзда отъ първа величина въ съзвѣздietо Лира.

Вегетерианецъ, лат. Човѣкъ, който се храни само съ растителна храна.

Вегетерианство, лат. Хранене само съ растителна храна.

Вегетирамъ, лат. Живѣхъ въ бездѣствие или въ окаянство.

Вегетай. Лат. списател, авторъ на едно съчинение върху военното изкуство (IV-и вѣкъ).

Веда, инд. (отъ *вѣдать*, знание). Свещената книга на индуистъ,

която съдържа религията, философията и знанието имъ. Има 4 веди, и четиретъ написани въ стихове.

Ведетъ, фр. Коненъ стражарь.

Веелсефулъ. Градъ въ Египетъ, сега съ неизвестно място положение; мисли се, че е билъ близу до сегашния Суезъ (Библ.).

Веемотъ. Име по общото мнѣние на библейските тълкователе, на рѣчния конь (Библ.).

Веестера. Левитски градъ (Библ.).

Вежанъ. Най-високий връхъ на Златишкия балканъ, 2123 метра надъ мор. равнище.

Везекъ. Ханаански градъ (Библ.).

Вегеръ. Герм. рѣка, минува прѣзъ Минденъ и прѣзъ Бременъ, и се влива въ Съверно море; 480 килом. Отъ притоците на В. главнитъ сѫ: Димель, Алеръ, Охта, Леста. В. е корабоплаваемъ по цѣлото си протяжение.

Везикаторий, лат. Въ мед. пехливанска якия, исприщителенъ пластиръ; пластиръ, който се тури ийдѣ на тѣлото за да се исприщи, каквото да се образува прѣзъ кожата отлъжение на вѣтр. сокове.

Везиръ, араб. 1) Главниятъ министъ въ Турция. 2) Чинъ на първенство, който се дава на паши въ Турция.

Везувиантъ. Единъ видъ минералъ сроденъ съ гранита.

Везувий. Волканъ въ Италия, 8 килом. на юго-ист. отъ Неаполь; първото му, намъ известно, изригване, въ 79 слѣдъ Р. Х., засипало градовете Херкуланъ, Помпей и Стабия. Отъ тогава е имало много други изригвания; отъ началото на IXX-и вѣкъ изригванията се повтарятъ токо-рече всѣка година.

Вен. Старъ италиянски народъ, подчиненъ отъ римляните слѣдъ

10-год. обсада на гр. Вен (395 прѣди Р. Х.).

Веймаръ. Герм. градъ, столица на великото дукство Саксъ-Веймаръ, 96 килом. на юго-зап. отъ Лайпцигъ по желѣзница; 25,000 жит. Въ В. живѣли Гете, Шилеръ, Хердеръ и др.

Веймутъ. Английски градъ, пристанище на Ла-маншъ, съ прѣвъходни морски бани; 13,700 жит.

Веласко. Испански живописецъ (1599—1660).

Велеславинъ (Д. А.). Чешки художникъ, знаменитъ като стилистъ, езикъ и стилъ му се счита образцовъ (1545—1599).

Велесь (тур. Кюпрюлю). Градъ, центъ на каза, солунски вил., расположение на живописено място по двата брѣга на Вардаръ; 18,000 жит., отъ които 15,000 българе, останалите турци и цигане. Търгъ, градъ, станция на желѣзницата Солунъ-Митровица.

Велизарий (словѣнски Бѣличаръ). Великъ пѣтководецъ на Источната империя, по народностъ словѣнинъ, комуто императоръ Юстинианъ главно дължи славата на царуването си. В. билъ роденъ преди 490 въ с. Германъ, близу до Охрида, и умр. въ 565. Той билъ постежилъ въ гвардията на Юстиниана, и пръвъ пътъ въ 523 зълъ участие въ война (среща Персия), и се отличилъ; въ 528 му се повѣрило главното началство на источната армия на империята, която се намирала на предѣлите на Персия, дѣто, въ 530, напесъсть победа надъ една персидска войска два пъти по-голяма отъ неговата. Историкъ Прокопий билъ по това време секретаръ на В. На другата година В., принуденъ отъ нетъргънието на

войската си да даде сражение на персиянетъ при Калининъ, градъ на Евфратъ, билъ разбитъ, и за това повиканъ назадъ. Нъ въпрѣки тая неправда, той пакъ си останалъ въренъ на длъжността си. Въ Цариградъ, борбата на двѣтъ партии «зелената» и «синята» били турили въ опасность властвата и дори живота на Юстиниана; вече новъ императоръ, Хипатий, билъ избранъ, когато В., на чело на императорската гвардия, нападналъ и избилъ до 30,000 отъ зелената или побунената партия, и въстановилъ реда.

Военното поприще на В. може да се раздѣли на двѣ главни епохи: войната среща вандалетъ въ Африка, и войната среща готите въ Италия. Юстинианъ испратилъ В. въ 533 г. съ 15,000 воиници въ Африка, за да отнеме прѣзетите отъ вандалетъ области. Той, съдѣтъ като спечелилъ двѣ победи, заробилъ вандалския крал Гелимера, па и заловилъ съкровищата му, и откаль прѣzelъ Сардиния, Корсика и Балеарските о-ви, завелъ царския си робъ въ Цариградъ, дѣто се явилъ въ триумфално шествие на победителъ — първото дадено на подданици отъ времето на Тиверия. Африканските вандали никога вече не дигихли връхъ съдѣтъ тои съсипъ. Отсъкли се медали въ честь на В. На първи януарий 535 В. завоевалъ Сицилия; есенята на другата година, той минжалъ въ долна Италия, дѣто всичките градове му се подчинили, освенъ Неаполъ, който зълъ съ пристигъ. Съдѣтъ това, той издържалъ въ Римъ единогодишна обсада среща остготите; и откаль добилъ подкрепления, прѣzelъ изново Равена (540) и заробилъ остготския кралъ

Витигеса; нъ прѣди да довѣриши завоеванието си, билъ повиканъ назадъ отъ Юстиниана въ Цариградъ, дѣто скоро се явиль, като и завель съ себеси краль Витигеса и нѣколко готеки главатаре и занесълъ готското царско съкровище. Въ 541 — 42, той прѣдприелъ единъ походъ среща персиянѣтѣ. Въ 544, остиготите пакъ нахълтали въ Италия и ѝ прѣзели. В. се испратилъ среща тѣхъ съ недостатъчна войска, и постѣ билъ замѣстенъ съ Нарсеса. Слѣдъ 10-годишненъ частенъ животъ, В. потърсили пакъ: той събрали набѣрже една войска, та отблъснялъ кутигурските хуни, които били залязили самия Цариградъ. Слѣдъ това, вѣрниятъ воителъ, който билъ отказалъ да приеме отъ готите короната на Италия, билъ наклеветенъ въ съзаклетничество противъ Юстиниана и ограниченъ въ домашненъ затворъ (дек. 563); нъ слѣдъ 6 — 7 мѣсѣца, Юстинианъ се убѣдилъ въ невинността му и му възвѣрналъ званието и почетнитетѣ.

Романиститѣ и поетитѣ, особено Мармонтелъ, много сѫ искривили жизнеописанието на В.; тѣ сѫ представили героя ослѣпенъ и принуденъ да проси милостиня изъ цариградските улици. Това сказание е сюжетъ на много картини. — За В. има на бѣлгарски, освѣйнъ подробнотитѣ въ разнитѣ книги по историята, една историческа драма подъ заглавие *Велизарий* отъ Т. Шишкова (Цариградъ, 1873) и книжка *Повѣсть на Велисария, военачалникъ на Юстиниана великаго*, прѣводъ отъ Матея Петрова (Русе, 1870).

Великанъ. Човѣкъ или животно извѣнредно голѣмо; гигантъ, исполинъ.

Великденъ. Празденство, устроено отъ црквата, да се празнува въ паметъ на Христовото въкръсение. Виж *Пасха*.

Великобритания. (Great-Britain). Общо име на съединените кралства Англия, Шотландия и Ирландия. Виж *Англия*.

Великодуше. Свойството да прѣнася човѣкъ кротко всички тѣ неприятности въ живота, да прощаща всѣка обида, всѣкога да желае добро на другите и прави добро; въ противоположность на *малодушие*. **Великодушенъ**, който притежава това свойство.

Великолѣпие. Голѣма хубостъ, раскошна гиздавина, изящество въ вѣнъкъ, изгледъ. **Великолѣпенъ**. Много хубавъ, много гиздавъ, изященъ.

Величайж. Отдавамъ нѣкому величие, правиж го голѣмъ, прѣславямъ го.

Величественъ. Испълненъ съ величие; който по вѣнкашността, по изгледа, по впечатлението, що прави, внушава мисълта, че е много голѣмъ, или че много важи.

Величество. Голѣмство; употреблява се като титла на коронованіи особи: *императорско*, или *царско*, или *кралско величество*.

Величие. Голѣмина, огромностъ, прѣвъходство въ невеществено, духовно или нравствено отношение.

Величина. Голѣмина. — По езика на астрономитѣ, въ означава, не голѣмина, а яркостъ; така звѣзды отъ първа величина сѫ най-ярките звѣзды, звѣзды отъ втора величина по-малко ярки звѣзды и т. н. Звѣздитѣ сѫ видими за човѣшкото око до 6-та величина включително, а отъ 7-та величина нататъкъ, тѣ се виждатъ само съ телескопитѣ. По съобщението на франц. астрономъ

Финциона прѣзъ 1896, до сега
и отиди, съ най-силнитѣ тѣ-
жести, които сѫществуватъ, до
40 милиона звѣзи.

Величко (Самуилъ). Южно-ру-
ски археологъ-историкъ, умр. въ
шездото на XVIII-и вѣкъ.

Величковъ. (Констант.). Бълг.
литераторъ, публицистъ и поли-
тикъ, роденъ въ Т.-Пазарджикъ
прѣзъ 1856. Учили се най-напрѣдъ
на родното си място, и на 12-а
години възрастъ постъпи въ цариг-
радска царски лицей, на който
окончи курса прѣзъ 1874. Прѣзъ
време на ученичеството си напи-
ша първия си литературенъ
трудъ драмата *Светославъ и Нес-
емъ*. Отъ 1874 до 1876 бѣше
учителъ въ Пазарджикъ. Слѣдъ
избухването на Априлското въ-
стание, въ което бѣше много за-
щетенъ, биде арестуванъ и от-
веденъ въ Пловдивъ, а отъ тамъ
въ Одрицъ, дѣто го освободи европ-
ейската комисия. Отъ Одрицъ
занимъ за Цариградъ, дѣто остана
до руско-турската война, прѣзъ
което побѣгъ въ Австралия.

Слѣдъ освобождението, В. се
установи въ Пловдивъ и до съ-
единението бѣше народенъ прѣ-
ставителъ въ областното събрание,
въ което показа блескава оратор-
ска способностъ, и редакторъ [за-
едно съ Ив. Вазова] на Д. В.
Манчовъ вѣст. *Народниятъ гласъ*.
Прѣзъ това време обнародва нѣ-
колко литературни произведения:
драмати *Отечество*, *расказитѣ Жър-
тва и Отливщеніе*, *Найда*, *Ви-
чевъ и Анжелина* [печатани въ
чис. *Наука*] и приготви, въ дру-
гартво съ Ив. Вазова, една
Христоматия. Прѣзъ есента на
1881, слѣдъ новите избори за
областното събрание, В. биде на-
значенъ отъ новия главенъ управ-

ителъ Г. Кръстевича директоръ
на народното просвѣщение. Подиръ
това, той обнародва въ спис. *Зо-
ра* [основано отъ него и Вазова],
какичкитѣ раскази *Таласъмъ*, *За-
точенникъ*, *Дѣло Димитръ*, *Сиам-
ска легенда* и нѣколко жизнеописания
на *Викторъ Хюго*, *Миц-
кевичъ*, *Тургеневъ*, *Раковски* и др.

Подиръ прѣврата отъ 6-и септ.,
В. биде избранъ отъ Хасково прѣ-
ставителъ на народ. събрание въ
София. Слѣдъ закриването на
сесията прѣзъ юлия 1886, той
занимъ за странство. Прѣвратътъ
отъ 9-и авг. го намѣри въ Буда-
Пеща, отъ дѣто отиде въ Италия
и посѣща въ Флоренция дѣвъ
години академията по живопиство.
Слѣдъ това, той прѣкара нѣ-
колко време въ Римъ, подиръ
което започни да обнародва въ
спис. *Денница* своите *Писма отъ
Римъ*, литературно произведение
съ възвиши мисли, и на което
критиката признава особено до-
стоинство отъ къмъ стила. Тия
писма се продължихъ, слѣдъ прѣ-
ставянето на споменътъто списа-
ние, въ друго — *Мисълъ*. Въ Ва-
зововото списание В. обнародва и
критическа студия *Любенъ Карап-
оловъ*.

Прѣзъ 1890 В. оставилъ Ита-
лия и се назначи учителъ въ Со-
лунската бълг. гимназия. Слѣдъ
нѣколко време издаде на свѣтъ
учебника си *Всеобща История
на Литературата*. На другата го-
дина напусна учителството и до
1894 живѣше въ Цариградъ и
се занимаваше съ книжнини и
живопиство. Прѣзъ това време
обнародва въ *Мисълъ* прѣвода си
на Шекспировия *Хамлетъ* и на
Дантевата Божествена Комедия
Адъ, като и сътрудничаше въ т.
пазарджишкия вѣст. *Прогрессъ*, ре-

дактиранъ отъ брата му Б. Величкова, Велчева и Косева и който ратуваше противъ Ст. Стамболовия режимъ. В. е написалъ и множество оригинални стихотворения. Отъ неговото перо е и драматическата поема *Хадералъ*, печатана въ премия на *Прогресъ* съ псевдонимъ *П. Миневъ*.

Слѣдъ 18-и май, В. се завѣрѣжъ въ Пловдивъ и въ изборите за VIII народно събрание биде избранъ отъ Т.-Пазарджикъ и Харманлий. Скоро слѣдъ това, той вѣзъ, като водителъ на съединистъ, въ кабинета на д-ръ Стоиловъ-Радославова министъ на общитетъ сгради, и пѣ-сетнѣ, въ новия кабинетъ на д-ръ Стоилова, министъ на просвѣщението.

Пѣ-младъ братъ на В. (*Богданъ В.*) има публицистическа дѣятельност (виж. *Велчевъ*), която прѣкрати поради незадоволително здравие. Той има гимназиално образование.

Велзвуулъ, евр. Князъ на диаволите.

Велей Патеркулъ. Латин. историкъ отъ вѣка на Августа.

Велможа. Голѣмецъ; лице, кое то има много голѣмъ чинъ въ дѣржавата.

Велосипедистъ, латин. Оня, който може да се вози на велосипедъ.

Велосипедъ, лат. Механически уредъ отъ двѣ или три колела, който се тури въ движение отъ човѣкъ, сѣдналъ на него.

Велтианъ (А. Т.). Руски балетристъ и историкъ, авторъ на фантастически повѣсти, между които *Райна, българ. царкия*, прѣведена на българ. въ хубавъ прѣводъ отъ Елена Мутева (Санкт-петербургъ, 1852), и на исторически издирвания (1800 — 1860).

Велчевъ (В. Т.). Съвремененъ бълг. публицистъ, редакторъ на софийския политическо-книж.-общественъ вѣст. *Прогресъ*. — В. е род. въ Т.-Пазарджикъ въ 1867, а се е учиъ въ родното си място, въ пловдивската гимназия до V-и класъ, и слѣдъ това въ Женева 2 години въ гимназията и 2 години въ университета, дѣто въ 1889 г. свѣршилъ факултета по естествените науки. Той редактираше, заедно съ Богданъ Величкова, научно-литер.-обществено спис. *Лѣча* (Т.-Пазарджикъ, 1889 — 92) и слѣдъ това, заедно съ сѫщия и съ Рачо Косева [съ Р. К. само първата година] вѣст. *Прогресъ*, който почина да се издава въ Т.-Пазарджикъ на 14-и ноем. 1892, и който най-смѣло ратуваше противъ Ст. Стамболовия режимъ. Слѣдъ 18-и май, *Прогресъ* се прѣмѣсти въ София, и отъ 1895 В. го редактира самъ. В. е писалъ и нѣколко критики и научни статии въ разни вѣстници и списания.

Вена, лат. Жила, по която кръвта се връща въ срѣдцето; *чернокръвна жила*.

Венадатъ I. Сирийски царь въ Дамаскъ (*Библ.*).

Венадатъ II. Синъ и наследникъ на Венадата I (*Библ.*).

Венгрия и венгри. Сѫщото, каквото е Унгария и унгарци.

Вендета, итал. Кръвна мъсть, отмъщение за кръвь между семейства.

Венди (вѣроятно отъ герм. *wend*, скитамъ се). Име дадено отъ германцѣ на единъ клонъ отъ слобѣнетѣ, който живѣлъ вече въ VI-и вѣкъ въ сѣв. и ист. Германия, отъ Елба до брѣговете на Балтийско море до Висла, и на югъ до Чехия. Вендите били раз-

дълени на разни племена: оботрети, вилци, укри, гевели, ретарни, лужичане, сорби. Тия племена едно-по-друго били подчинени от германците, и или истребени, или постепенно понемчени и погълнати, макаръ и да се намират тукъ-тамъ още отъ тяхъ остатки. Въ по-тъсень смильтъ, в. се наричатъ остатките отъ едно словенско население въ Лузация (земя, частъ на Саксония, частъ на Прусия), които и сега говорятъ вендски езикъ и сѫ упазили особенитетъ си нрави и обичаи. Числото имъ е до 150,000. Отъ XVI-и вѣкъ вендски езикъ станалъ книжовенъ, и въ най-ново време съставлява предмътъ на обработка, за патриотъ; той прилича на чешкия и словацкия езикъ.

Венезуела. Републиканска държава, въ Южна-Америка; 1,639,398 четв. кил. [България: 95,705] и 2,122,000 жит. [България 3,310,713]. Стол. Каракасъ.

Венелинъ (Юрий). Руски спицатель българолюбецъ, по народность малорусинъ, който е далъ най-силенъ потокъ на българското възраждане. В., синъ на единъ свещеникъ, билъ роденъ въ 1002 въ Наги-тибаръ, берешки комитатъ (съверна Унгария) и се билъ учили въ львовския университетъ. Въ 1823 той отишъде въ Бесарабия; тамъ се запозналъ съ българетъ, и намислилъ да изучи тѣхното минжло. Слѣдъ 2 години, прѣмѣстилъ се въ Москва да се учи медицина, и все продължавалъ историческото си издиране. Въ 1829, въ скъщото време, когато свършилъ медицинския курсъ, обнародвалъ първия томъ отъ *Древнѣ и нынѣши Болгаре къ политическому*,

народописномъ, историческомъ и религиозномъ ихъ отношеніи къ Россіи и слѣдъ. Това съчинение обърнало вниманието на цѣлъ свѣтъ, и като че въскръсило българския народъ.

В. пътувалъ по-сетиѣ (1830 и 1831) въ съверна България, по поръка отъ Императорската Русска Академия, да събира български паметници, народни пѣсни и др. Въ 1835 той билъ приготвилъ една българска граматика, която по независици отъ него причини останала ненапечатана въ Академията. По неговите думи, тая граматика не била назначена като Неофитовата за дѣца, а за ученикѣ.

Много интересни сѫ въ съръдска съ нашото възраждане *Дѣлъ писма отъ Юрия Венелина до Василия Априлова*, намѣренъ въ прѣпись, завѣрътъ отъ В. Априлова, въ прѣписката на Неофита Рилски и обнародвано въ Министерския сборникъ, книга I (1889), както и Венелиновата брошюра *О характерѣ новой болгарской литературы* (Москва, 1838). Друго Венелиново съчинение, обнародвано доклѣ билъ живъ, било съчинението *О характерѣ народныхъ пѣсни въ Славянъ Задунайскихъ* (Москва, 1835).

Слѣдъ смъртъта на В. сѫ издадени слѣднитѣ негови съчинения: *Кладо-Болгарскія и Дако-Славянскія граммоты* (СИБ, 1840); *Нѣкоторыя узыты познешкия въ Болгаріи* (Москва, 1857); *Критическія изслѣдованія объ исторіи Болгарѣ* (Москва, 1849). Послѣдното съчинение е прѣведенено на български отъ Ботю Петковъ въ 1853.

В. умрълъ въ Москва, въ 1839, на 37-годишна възрастъ. Надъ гроба му е положена мраморна плоча съ надпись: *Юрюю Ивано-*

кнуг *Венелинъ* Одесскіе болгаре 1841 год. Ихоминъ съетъ о здѣштвѣ, но искогда слакномъ и могущественомъ племени болгаръ и племенно желалъ видѣть его возрожденіе.

Венера, лат. 1) Баснословна богиня на любовъта и хубостъта, която се родила отъ морска пѣна. 2) Една отъ планетитѣ, най-блескавата отъ всичкитѣ, която ние наричаме *Зорница* или *Вечерница*, споредъ както ѝ виждаме при изгрѣването или при заходжането на слънцето.

Венерическа болестъ, отъ име *Венера*. Общо название на нѣкои болести на половитѣ органи, като сифилиса, блонореята, и др.

Венеръ. Най-голѣмото езеро на Скандинавски полуостровъ, въ запад. част на южна Швеция; 5,568 чет. килом. Рѣка Гота го съединява съ Категатъ. Въ него има много острови, по-вечето населени. На сѣв. му брѣгъ е градъ Карлстадъ; на юго-зап. е Венерсборгъ.

Венети. Така се наричали въ старо врѣме два народа въ различни земи. 1) Люде (наричани и *венети* или *генети*), въ сѣв.-ист. Италия, между Етъ, По, Алпите и морето; отъ тѣхъ добила името си Венеция. 2) Люде въ Галия, въ Ванъ, сегаш. морбанска департаментъ). Нѣкои учени считатъ венетитѣ и вендитѣ за единъ и сѫщи народъ отъ словѣнско произходение.

Венеция. Укрѣпенъ градъ въ сѣв. Италия, единъ отъ най-прочутитѣ и чудновати градове на свѣта, расположень на купъ островчета въ Адриатическо море, стара столица на Венецианск. република, сега гл. гр. на Венецианска областъ; 132,800 жит.

(*Венецианци*). Дожески палатъ, богати музеи.

История. — В. била основана въ V-и вѣкъ отъ венетитѣ, които, при нахлуващето на хунитѣ, по-търсили прибѣжище въ островитѣ. Всѣкъ островъ се управлявалъ испърво отъ особенъ трибунъ. Тѣ се съединили по-сетиѣ, подъ единъ главатарь, наричанъ *дожъ* (дукъ, херцогъ). Първий дожъ билъ *Павелъ Анафесто* (697). Дожеството било избирателно, ала пожизнено, и дожътъ едва ли не билъ монархъ; иль малко по малко неговата власть се ограничавала и правителството си станжало република. В., въ центра на известния тогава свѣтъ, между истокъ и западъ, се обогатила скоро чрѣзъ търговията и станжла могъща, особено въ врѣмето на кръстоносните походи. Когато кръстоносците прѣзели Цариградъ (1202), В. завоевала нѣколко пристанища въ Албания, въ Гърция и въ Морея; тя гостодарувала дори въ островитѣ Кандия, Корфу, Кефалония и др. Въстановленietо на византийската империя и възвишието на Генуа не побѣркали много на В.; тя почижла да испада отъ 1497, когато, съ открытието отъ Васко де Гама на носъ Добра Надежда и океански путь покрай той носъ за Индия, Срѣдиземно море прѣстанжало да е срѣдоточието на всемирнитѣ интереси. Еднакво слѣдствие за В. имало и открытието на Америка. Иль и въпрѣки тия промѣнения на щастието, В. пакъ щѣла да държи почетно място между морскитѣ държави, да не се било обѣржало правителството й на олигархия, която управлявала съ тероръ и развращавала всичко. Старитѣ добродѣтели, храбростъта

и трудолюбието изчезнали. Малко че В. щастливо се избавила отъ камбрейския съюзъ, съставенъ противъ нея въ 1508, тя била принудена да изгуби владенията си въ Истокъ, и едва могла да си задържи Корфу и Далмация. Наполеонъ принудилъ В. да наруши неутралността, която тя мѣрила да поддържа въ 1796, унищожилъ правителството ѝ, и по кампо-формийския договоръ отстъпилъ областта на Австрия. Въ 1806 В., съ областта ѝ, се дала отъ Наполеона на князъ Евгения Бохарне; и въ 1815 по Виенския договоръ ти се върнала на Австрия, която обръзвала отъ нея Ломбардо-Венецианското кралство. Въ 1848, В. въстана противъ Австрия и се обявила република; и въ 1849 била принудена да се предаде на австрийците, които ѝ докарали въ жалко състояние. Въ 1866, градът и областта му се отстъпили на Италия.

Вензель., полск. Началнитѣ букви на името на единъ човѣкъ прѣплетени помежду си.

Veni, vidi, vici, лат. Додохъ, видяхъ, побѣдихъ, — Цезареви думи следъ една побѣда надъ Фарнака.

Вениаминъ. 12-и синъ на Иакова, праотецъ на едно отъ 12-те израилски племена (*Библ.*).

Веничъ (К. Богд.). Руски живописецъ, творецъ на картинитѣ *Агарь въ пустинята*, *Естиръ*, *Полагането въ грoba* (Спасителя), *Ангели възвѣщащи погибелта на Содомъ* и др. Род. въ 1829.

Венозенъ, лат. Който припада къ на, или се съдържа въ, вена: *венозна кръвъ*.

Вансенъ. Франц. градъ, кантонаенъ ц. (сененски департ.), 6 килом. из юг. отъ Парижъ; 24,626

жит. Арсеналъ, артилерийско училище, замъкъ отъ XIV вѣкъ.

Вентилаторъ, фр. Уредъ, който служи да подновява въздуха въ затворено място (болница, работилница, казино, и др.): *вѣтрникъ*.

Вентилация, фр. Подновление на въздуха чрезъ вѣтрилникъ; провѣтряване.

Вентилирамъ, фр. Подновява въздуха чрезъ вѣтрилникъ; провѣтряване.

Венцеславъ. Чешки херцози или крале между 920 и 1419: В. I, херцогъ, безъ да гледа на противодействието на майка си Драгомира, езичница, распространилъ въ Чехия християнството; убитъ въ 936 отъ брата си Болеслава.— В. II, херцогъ въ 1191, сваленъ отъ прѣстола сѫщата година отъ лузацкия маркграфъ; — В. I (III), кралъ отъ 1230 до 1253, въ чието царуване монголите нахлухи въ Чехия и тъ разорили; — В. II, кралъ отъ 1288 до 1305, въ борба съ папата за унгарската корона; — В. III, синъ на В. II, нареченъ *млади*, род. 1280, убитъ 1306; — В. IV, германски императоръ и чешки кралъ, род. въ 1361, наследилъ баща си Карла IV въ 1378. Слабостъ, звѣрство, развратъ, продажностъ били отличителнитѣ черти въ характера на този царь. Той оставилъ градовете и благородниците да образуваватъ съюзи, които унищожавали неговата властъ; предалъ на смърть Ивана Непомука, духовникъ на кралицата, и самъ мячилъ жертвата; въ 1390, той заличилъ всичките длъгове, длъжими на евреи, като постановилъ да се заплати нему отъ 15 до 30%, отъ сумата. Въ 1394, чешкиятѣ благородници направили заговоръ;

арестували го, и затворили го въ Прага; нъ го пустихли по влиянието на германските князове. Понеже зель страната на Франция, която искала да се отстрани отъ папството папи Бонифаций IX и Бенедиктъ VIII, и да се избере новъ папа, нѣкои германски князове го свалили отъ прѣстола въ 1400, и опрѣдѣли палатинъ Рюпера за неговъ прѣемникъ. Скоро по-сетиѣ братъ му Сигизмундъ го затвори въ Вѣна; и въ 1410 той прѣдалъ правата си като императоръ Сигизмунду. Той показаѣтъ донѣдѣ приителство къмъ Хуса.

Вера-Круцъ. Градъ въ Мексико, пристанище на Мексикански заливъ; 24,000 жит.

Веранда. Сънникъ около къща, открита галерия.

Вератринъ, лат. Алколоидъ, откритъ въ съмната на растението елеборъ. Когато се досъгне до ноздрите, вератринътъ произвожда сила кихавица.

Verba et voces, proferentes nihil,
лат. Думи и фрази и нищо побче. [Овидовъ стихъ; приспособява го на ораторски рѣчи].

Вербаленъ, лат. Устенъ; въ противоположность на писменъ: *вербална декларация*.

Verbi gratia, лат. За хатъра на изражението. [Замѣства запризвѣръ, така да речемъ].

Вербовникъ, отъ *вербувамъ*. Наимателъ на охотници за военно прѣприятие.

Вербувамъ, герм. Берж или наимамъ охотници за военно прѣприятие.

Вервие. Белгийски градъ, лютихска областъ; 45,521 жит. Сукнени фабрики.

Вергия, тур. Прямъ данъкъ въ Турция.

Верди. Италиянски композиторъ, роденъ въ 1814, авторъ на *Труверъ*, *Травиата*, *Риголето*, и др.

Вердиктъ, лат. Присъда.

Верещагинъ. Съврѣмененъ отличенъ руски живописецъ, роденъ въ 1842; творецъ на *Шпионингъ*, *На Шипка*, и много други картини, които представляватъ сцени отъ руско-турската война въ 1877—78. Въ тая война художникътъ самъ е участвувалъ и е билъ раненъ. Той е награденъ съ бълг. златенъ медаль за науките и изкуствата.

Верила-планина. Планинска верига, която свръзва Рила съ Витоша. В. п. е 22 кил. дълга и 9 широка. Най-високата ѝ точка се намира при връха *Големъ Дебелецъ*, 1352 метра надъ морск. равнище. Срѣди ѝ височина надъ морското равнище достига до 1,300 метра. Относителната ѝ височина надъ Самоковско е 380 мет., надъ Дупнишко — 660 мет. Главни проходи въ В.-п. сѫ два: 1) *Бука-прѣслански* проходъ, съединява самоков. котловина съ радомирската; 2) *Клисурски* проходъ, съединява самоков. котловина съ дупнишката.

Верия. Виж. *Берия*.

Верки, герм. Отдѣлнѣ части на военните укрѣпления; съставнѣ части на крѣпостъ.

Верковичъ (Стефанъ И.). Археологъ, главниятъ дѣцъ по възраждането на българщината въ источна Македония, родомъ босненецъ; роденъ въ 1827 въ с. Угътя, покрайнина Посавина, градачишка окolia въ Босна. В. билъ проводенъ въ Македония въ 1856 отъ срѣбското правителство, което, разбира се, го и поддържало; наследенъ и отъ Раковски,

се установилъ въ Серезъ и мавалъ се да събира стари писки и монети, народни пѣсни и дѣянія по географията и етнографията и да буди български : въ много мѣста настанилъ българе учители, много млади събѣтвали да се учѫтъ българи, много общини убѣдилъ въведѣтъ въ училищата си рния имъ български езикъ. Именія на В. :

) *Народне песме македонски* *ра*, първа частъ, съчин. изно въ Бѣлградъ въ 1860, въ говора на което за прѣвъ се очертаватъ южни и юго-чии прѣдѣль на българската единство въ Балкански полуовъ. Втората частъ отъ тая не послѣдовала.

) Пѣсенъта за Орфея, представана етнографическото издание въ Москва (1867).

) *Описание бита македонца болгаръ*, обнародв. на руски въ 1868 и прѣведено на български [отъ Г. Н. Клужскій, Кюдинъ] слѣдъ нашото освобождение [прѣводътъ не носи дата].

) *Веда Словена*, български одни пѣсни отъ прѣдисторическо и прѣдхристинско време, съчатана въ Бѣлградъ, въ 1874. пѣсни, пѣти отъ родопски тащи, загатватъ за божеството индийското баснословие, же-бата на Орфея и др., и сочжть дѣлбоката древность на сло-веските прѣдания; ала тѣхната товѣрностъ се успорява и праздно В. въ прѣклонни гори прави нѣколко пѣтуванія Родопите за да ѝ докаже.

Слѣдъ срѣбъско-турската война въ 1877, В. заминжалъ за С. Петербургъ, дѣто прѣстоилъ до

1891 и занимавалъ се съ книжовна работа, на която сж плодъ:

1) *Веда словена*, 2-а частъ (1881).

2) *Топографическо-етнографически очеркъ Македонии* (1890), послѣдованъ отъ картата на Комарова, която произведе голъмо негодование въ с. петербургскитѣ крѣгове, тогава сърдити на България, и се послѣдоваша отъ нова карта въ ущърбъ на българетѣ и въ полза на сърбетѣ.

3. Една добавка къмъ прѣдепоменжти очеркъ, печатана въ С. Петербургъ въ 1891, въ която сж очертани по-главните пѣтища въ Македония.

Освѣнъ горѣспоменжтите труда, В. въ разни врѣмена е напечаталъ нѣколко брошюри и много статии въ хърватскитѣ, срѣбъскитѣ и рускитѣ вѣстници и списания все по етнографията и статистиката. Той много е спомогналъ да се освѣтилъ въпросътъ за народностите въ Македония и да се очертаятъ точните прѣдѣли на българската народност въ протоколитѣ на Цариградската конференция*) и въ Санъ-Стефанския договоръ.

Народното събрание опредѣли на В. въ старостъта му (прѣзъ 1890) 3,600 лева годишна по-жизнена пенсия и му даде възможностъ да се прѣмѣсти отъ С.

*) Конференция отъ прѣставителите на великия сили, която се дѣржа въ Цариградъ, по прѣложението на Русия, безъ участието на Турция, слѣдъ кланетата въ Батаќъ и др. прѣзъ поем.—декемвр. 1876. Тая конференция изработи и прѣпоръжи на Турция реформи за всичките земи въ турското царство, въ които живѣхъ българе; и тъ нейните прѣложения се отхвърлиха отъ турското правительство. Виж. *Априлско вѣстникъ*, *Българска* за тая конференция; още и *Освободителна война*,

Петербургъ въ София. Той се поминъ въ 1893.

Верлеинъ (*Шолз*). Франц. поетъ, авторъ на *Сатурновски поеми, Добрата пѣсни, Бездушни романси* (1844 — 1896).

Вермонтъ. Една отъ Съединените Държави въ Америка; 332,000 жит. Стол. *Монпелие*.

Вермутъ. Английски градъ, близу до Сандерлендъ и на зап. отъ него; 16,000 жит. Той градъ е далъ името си на едно питие отъ бѣло вино, въ което турятъ да киснатъ ароматически растения, най-вече пелинъ.

Верне (*Хорасъ*). Франц. баталистъ живописецъ (1789 — 1863).

Верникия. 1) Еврейска княгиня, другарка на императоръ Тига, за която не се оженилъ отъ страхъ да не разсърди римлянетъ. 2) Заглавие на една Расинова трагедия.

Верни (*Жюль*). Франц. наученъ романистъ, род. въ 1828. Неговите романи прѣведени на бълг. сѫ: *Д-ръ Оксъ, Отъ земята до луната, Плътуване около мъсчината, Плътуване около свѣта, Плътуване 5 недѣли съ балонъ* и др.

Верона. Италиянски градъ, на Етъ, ц. на едноименна областъ; 68,800 жит. В. била, подъ австрийското господство, една отъ крѣпоститъ на прочутъ четверожълтиникъ (Верона, Мантуа, Пескиера, Легнано).

Вероника, итал. Родово название на много растения, отъ които нѣкои се употребяватъ въ лѣкарството.

Верогай. Сирийски градъ; по приликата на името сегашният Бейрутъ, а по други знакове едно място навѣгъръ въ сушата, поблизу до Емать или Дамаскъ (*Библ.*).

Версия, лат. Начинъ на рассказване едно събитие.

Верстъ. Русска пътна мѣрка равна на около 1070 метра.

Вертижъ, фр. Въртене свѣтъ; замайване на главата.

Вертикаленъ, лат. Отвесъ.

Верто (*Аббатъ*). Франц. историкъ (1655 — 1735).

Вертуши, лат. Въ *басносъ*. богът на овошниците (овошните градини), експрѣгъ на Помона.

Веспримъ. Унгарски градъ, близу до Платенско езеро; 15,000 жит.

Веспасианъ. Рим. императоръ, баща на Тита и Домициана (69 — 79).

Весталка, лат. Жрица на Веста, която пазила да не угасне свещеный огнь у римлянетъ. Сега съ това име наричатъ цѣломѣдренитъ, непорочнитъ дѣвойки.

Вестготи. Народъ отъ германското племе, който съставлявалъ испърво една държава съ остготите (виж *Готи*). Слѣдъ расѣплението на готското царство (369), вестготи или западни готи се наричали готитъ, които населявали Дакия и брѣговете на Дунавъ [Остготите или источните готи населявали брѣговете на Черно море]. Когато се появили хунитъ, В. поискали покровителство отъ императора Валента среда тия варваре, и въ 375 имъ се позволило да минжтъ въ Мизия, на брой около 200,000. Мнозина отъ тѣхъ тогава постъпили на служба въ римската войска; нѣскоро в. се спрѣчкали съ съѣзниците си, и това докарало до една рѣшителна битва близу при Одринъ, въ която импер. Валентъ изгубилъ живота си. В. сега заплашили Цариградъ, нѣ могли да го земжтъ; и прѣзъ царува-

ието на Теодосия Велики пакъ настапи единъ периодъ на сравнителенъ миръ.

Слѣдъ смъртта на импер. Теодосия въ 395, и подѣлението на империята между Хонорий и Арнадий, Аларихъ, вестготски кралъ, поискъ началството на войските въ Источната империя, и като му се отказано, нахлула въ Гърция съдна вестготска войска. Около 402 той нахъдталъ въ Италия, прѣзъя грабилъ Римъ (410), и се готвилъ да обѣре оръжията си възъ Сицилия и Африка, когато смъртта го побѣркала плана му. Неговий приемникъ Атаулфъ (410), като се оженилъ за Плацидия, сестра на Хонорий, оттеглилъ се отъ Италия въ южна Галия, и около 412 приемникъ прѣзъ Пиринейскъ планини въ Испания, дѣто бѣтъ умъртвенъ слѣдъ прѣзимащето на Барцелона (415). Прѣемникъ му Сигерихъ като умрѣлъ едната година, въ си избрали за кралъ Валиа, който распространилъ властта си надъ голѣма част отъ южна Галия и Испания, и си направилъ столица Тулуза. Въ, въ царуването на този монархъ, помогнали на римлянетѣ въ борбите имъ съ вандалите и аланите. Ейрихъ, вестготски кралъ отъ 466 до 483, распространилъ държавата си до Лоара и Рона и до брѣговете на Италия, далъ на народа си писмени закони и си избрали за столица Ареолатъ. Въ 507 Хлодвигъ, прѣводателъ на франките, разбилъ при Поатие вестготския кралъ Алариха II и му отнелъ земята до Пиринейските планини. Отъ това време господството на В. се ограничило въ Испания. Не е потрѣбно да изреждаме царетъ имъ. Слѣдъ смъртта на кралъ Витица, 710,

синоветѣ му, исключени отъ прѣстола съ избирането на Родериха, повикали на помошъ арабетъ отъ Африка. Въ 711 в. били разбити при Хересъ-дела-Фронтера отъ арабския шълководецъ Тарика, кралът имъ убитъ и кралството имъ съиспано.

Вестминстеръ. виж. Уестминстеръ.

Вестфалия. Германска страна между Рейнъ и Везеръ, която Наполеонъ I въздигналъ на кралство за брата си Иеронима (1807-1814); стол. Каселъ; днесъ пруска областъ; 2,202,700 жит.; гл. гр. Мюнстеръ.

Вестфалски договоръ. Миръ сключенъ въ Мюнстеръ и Оснабрюкъ въ Вестфалия въ 1648 между герм. императоръ, Франция и Швеция. Той прѣкратилъ 30-годишната война. По него Франция спечелила Алзасъ (безъ Страсбургъ); Швеция придобила Померания; Швейцария и Нидерландия се припознали независими; свободата на събрѣтата се прогласила въ Германия. Унищението на австрийския домъ, великата мисъль на Хенриха IV и Ришля, се осъществило.

Ветагла. Вениаминовъ градъ, 5 килом. отъ устието на Иорданъ на пътя за Иерихонъ (*Библ.*).

Ветахъ. Сирийски градъ, може-би сегашният Тайбе (*Библ.*).

Ветеранъ, лат. Прѣстарѣлъ войникъ, или служителъ оstarѣлъ въ службата си.

Ветеринария, лат. Наука да се лѣкуватъ болестите на домашните животни.

Ветеринаръ или ветеринаренъ лѣкаръ, лат. Лѣкаръ на болестите по добитъка.

Ветеръ. Езеро въ Швеция, около 28 килом. надълъжъ и $6\frac{1}{2}$

наширъ, съединено чрезъ Готенски каналъ съ езеро Венеръ, излива се въ Балтийско море.

Ветиесимотъ. Рувимовъ градъ близу до Иорданъ на истокъ отъ устието му (*Библ.*).

Ветильтъ (домъ Божи). Градъ 20 килом. отъ Иерусалимъ, къмъ Сихемъ, на Ефремовото и Вениаминовото племе (*Библ.*).

Ветнимра. Градъ въ Гадъ, источно отъ Иорданъ (*Библ.*).

Veto, (лат., знач. запрѣщавамъ). Думата, съ която единъ членъ отъ народното събрание (трибунъ) въ Римъ спиралъ кое-да-е общо рѣшеніе на сената. Сега значи всѣки отказъ да се удобри едно зето рѣшеніе: *полагамъ ветото си.*

Ветово. Най-забѣжително село въ балбунар. околия, станция на желѣзницата.

Веторонъ. Сегашниятъ *Beytûrû*, име и сега на два събъдни града: Горенъ и Доленъ Бейтуръ—Горниятъ, по-ближниятъ, около 20 килом. отъ Иерусалимъ (*Библ.*).

Ветраничъ-Чевчичъ (Никола). Далматински поетъ (1485—1576).

Ветсанъ. Сегашното село Бейсанъ, около 40 килом. на югъ отъ Тивериадско езеро (*Библ.*).

Ветсеместъ (съмечниятъ домъ). 1) Иудинъ градъ, 25 килом. на западъ отъ Иерусалимъ. 2) въ Иер. 43; 13 сѫщото, каквото е *Илиополъ* [въ Египетъ] (*Библ.*).

Ветсуръ. Градъ съ неизвестно мястоположение, който историкъ Иосифъ нарича една отъ най-яките крѣости въ Иудея (*Библ.*).

Ветхи завѣты. Всичките библейски книги, написани до Р. Х., които единакво се припознаватъ отъ евреите и християнетъ. **Вѣтхозавѣтъ,** който се отнася до ветхия завѣтъ.

Ветъ-акаремъ. Мисли се да е сегашниятъ *Франкъ*, планинска връхъ при Витлеемъ, дѣто кръстоносците имали една яка крѣость (*Библ.*).

Ветъ-арвелъ. Вѣроятно Арбела, сегаш. *Ирбидъ*. Имало и други мяста съ това име. (*Библ.*).

Ветъ-фегоръ. Моавски градъ, близу до който билъ погребенъ Моисей; отпослѣ на Рувимовото племе. (*Библ.*).

Вещественъ. Направенъ, или съставенъ отъ вещество; тѣлесенъ, материаленъ, достъженъ на нашите чувства, сир. недуховенъ. **Вещественостъ,** свойството или състоянието на онова, що е веществено: *веществеността на всичко*, което подпада на нашите чувства, е *неоспорима*.

Вещество. Материята, отъ която е направена всяка вещь, предметъ, тѣло; всичко, което е достъпно на нашите чувства и следователно противоположно на сѫщество, духъ.

Вещъ. Нѣщо, прѣдметъ, какво да е неодушевено нѣщо.

Взаименъ. 1) И отъ двѣтѣ, или отъ всичките страни, за които е думата: *взаимно приятелство*. 2) Единъ за всичките други равно отговоренъ, задълженъ по взаимностъ; *взаименъ поръчитель*; *поръчителствувамъ взаимно*.—**Взаимностъ.** 1) Взаимно отношение единъ къмъ другъ; радиене единакво всѣкой за всичките и всичките за всѣкого: *словѣнската взаимностъ*. 2) Състояние на двѣ или нѣколко лица, отъ които всѣко е задължено за всичките въ случаи на несплащане отъ страна на другите; солидарностъ.—**Взаимоучителна метода** или **взаимно учение**. Уредба да се учятъ дѣцата взаимно, сир. единъ други, подъ рѣ-

Вигонъ, фр. Животно сходно съ камилата, иъ безъ гърбица. — Ткань, която се прави отъ козината на това животно.

Vigoroso, vigorosamente, итал. Въ музиката: силно, колкото се може по-силно.

Vide et crede, лат. Вижъ и вѣрвай.

Видело. Изработена телешка кожа, която се употребява въ обущаството.

Виденъ. Прѣденъ, личенъ, на чело.

Видимостъ. Свойство на онова, що се вижда; очевидностъ, явностъ.

Видинъ. Окржж. гр., въ западна България, край Дунавъ, 56 килом. на сѣв.-зап. отъ Ломъ, 26 килом. на юго-истокъ отъ Брѣгово, 51 на сѣв. отъ Бѣлоградчикъ, и $32\frac{1}{2}$ на сѣв.-истокъ отъ Кула; 14,551 жит. Б. е расположенъ на блатисто място, та климатътъ му е нездравъ. Той е много старъ градъ; въ римско време се наричашъ *Бамония*, а по-послѣ *Блдинъ* или *Бдинъ*. Той билъ столица на послѣдния българ. царь отъ Шишмановци Страшимиръ, и билъ завоеванъ въ 1365 отъ унгарския крал Ивана Анжууски. Въ 1369 Ив. Шишманъ и влашкий воевода Владиславъ испадили унгаретъ отъ Видинъ. Страшимиръ изново се утвърдилъ на видин. прѣстолъ и царувашъ до падането на видинско подъ турци (1396). Въ В. има една срутена крѣость, близу до Дунавъ, правена отъ римлянетъ. Друга крѣость, която заобикала половината отъ града и е правена прѣди нѣкои 260 години, има още важностъ за В., особено защото лежи между води, ако и да е на много мяста срутена. Съ вѣкове В. е билъ силенъ постъ на турци въ борбите имъ съ сѣверните имъ сѣди, и турци сѫ наричали не-

говата крѣость дѣвственна за това, защото ти никога не била прѣзета. В. е билъ сѣдалище на Пазвантоглу, когато се прогласилъ независимъ отъ Турция, отъ 1798 до 1807. Омеръ паша започналъ военните дѣйствия въ 1853, като прѣминжалъ Дунавъ при В. Той градъ игра важна роля и въ руско-турската война прѣзъ 1877—78. Руситъ го бомбардирахъ отъ 8-л до 18-и юния 1877 и румънските войски го окupирахъ на 13-и февр. 1878, ала турски му гарнизонъ излѣзе съ военни почести. В. се прослави и съ юнашката си защита среца сърбетъ въ 1885. Нападателѣ, ако и грамадно и многобройни отъ нашата войска, все биваха отблъсвани съ големи загуби, благодарение особено на вѣщината и храбростта на майоръ Узунова.

Видоизмѣнявамъ се. Измѣнявамъ се въ формата, изгледа, вънкашността. — **Видоизмѣнение.** Подвидъ, особа отъ единъ видъ съ нѣкакво измѣнение въ формата.

Видуа, лат. Една пойна птица съ лъскави шарове и съ дълги пера на опашката; обикновена въ Сенегалъ.

Видъ (Vitta, Utus). Рѣка, извира отъ Тетевен. планина, образува се отъ сливането на *Бѣли* и *Черни* *Видъ*, тече прѣзъ Тетевенъ и, на сѣверъ отъ Никополь, се влиза въ Дунавъ; дълж. около 140 километра.

Видъ. 1) Изгледъ: *това има видъ на чаша, на звѣнецъ и др.* 2) **Имамъ прѣдъ видъ** видъ, имамъ прѣдъ очи, помнихъ, зимамъ въ внимание, все си имамъ на ума. 3) Родъ, качество, сортъ, тюрлия. 4) *Вѣестест. науки* сборъ отъ животни или растения (споредъ други, и отъ ископаеми) въ сѫщностъ на-

тънко прилични помежду си и съзначащи съ единъ видово *название*: *вълкъ*, *роза* и др. Всъкъ видъ произвежда само подобни на себе си; нѣколко прилични помежду си видове, по общи признаки добиватъ название *родъ*; а нѣколко прилични помежду си родове се съединяватъ подъ общо название *челядъ* или *разредъ*. Видътъ е съставенъ отъ *особи*, *недълъгими*, които различаватъ само по *видоизмѣненин* или *породи*; така напр. *родъ* песь състои отъ видове: *куче*, *вълкъ*, *лисица*, *шакалъ* и др., а хрътката, къдравото куче, овчарското куче сѫ видоизмѣнени или породи отъ *кучето*. Неправилно се употребява *порода* замѣсто *видъ*; *видътъ* е установенъ отъ природата, а *породитъ* прѣминаватъ една въ друга, като упазватъ всѣкога вида.

Виена. Същото, каквото е Вѣна.
Виена. Французски окр. градъ (санки департ.), на Рона; 24, 817 жит. Многобройни фабрики. — В., 30 килом. на югъ отъ Лионъ по желѣзница, е единъ отъ най-старите градове въ Франция; той се споменува отъ Цезаря и отъ Марсала, който го нарича ориентъ *Vienna*. Въ римско време той е билъ съперникъ на Лионъ. Осъщъ много водопроводи и др. отъ римска направа, има единъ храмъ, който сега служи за музей; единъ обелискъ, който се нарича *Излата*, 22 метра високъ; и др. — Въ 1312 въ В. е станжалъ единъ съборъ, на който папа Климентъ V обявилъ ордена на темплериетъ католически.

Виена. Франц. поетъ, съчинител на *басни* (1777 — 1868).

Виенъ. Франц. живописецъ; най-добрятъ му картини: *Заспалъ латникъ*; *Стотникътъ*; *Чудото на*

рибната ловитба; *Венера и Марсъ* (1716 — 1807).

Виервалдстедтерсе. Германското име на Четирекантното езеро.

Виести. Италиански укрепенъ градъ на Адриатическо море; 11,000 жит. Дѣятелно риболовство.

— В. е добилъ името си отъ единъ старъ храмъ на Веста, който се намира въ града.

Виже (*Мадамъ Л.*). Франц. живописка на портрети (1755 — 1842).

Vigilate et orate, лат. Бди и се моли.

Виза, лат. (соб. зн. *виденъ*). Бѣлѣжка направена на задграничънъ паспортъ за прѣявление то му.

Виза. Градецъ въ Одринско, 25 килом. на зап. отъ Миди на Черно море; 5,000 жит.

Визави, *Фр.* 1) Единъ среща другъ. 2) Двойка отъ играчъ и играчка въ данъсъ: *имате ли си визави?*

Визагапатамъ. Градъ въ английска Индия, центръ на едноименна областъ, при устието на едноим. река, на запад. бр. на Бенгалски заливъ; 40,000 жит.

Византийска империя, наречана и **Источно-римска**, Источна, или **Гръцка**, е империята основана въ 395 г. следъ Р. Х., когато Теодосий Велики раздѣлилъ Римската империя между двамата си синове, Аркадия и Хонория. Аркадий станжалъ императоръ на источната половина, която обгръщаща Тракия, Мизия, Македония, Гърция, Критъ, Сирия, Египетъ, Мала Азия, Понть съ столица *Византия*. Тая империя траяла до 1453.

Источната империя била по-честита отъ западната. Тя имала

за отбрана Стара-планина и многобройни крѣпости, които варваретѣ не били искусни да обсаждатъ; Аларикъ и Атила само миňжи прѣзъ неїжъ; българетѣ се застояли въ неїжъ, ала тѣхната храбростъ, която налагала на Погонатовци да плащатъ дань, сваляла Тивериевци отъ прѣстола, и заробвала Никифоровци, била бесилна среща цариградскитѣ стѣни, па и персиянетѣ, които южнадали отъ къмъ истокъ, не прѣскачали никога Евфратъ; Юстинианъ дори расширилъ империята, като завоевалъ съверна Африка отъ вандалетѣ, Италия отъ остатотитѣ, и една част отъ источното приморие на Испания отъ вестготитѣ. Това благоденствие било кратковрѣменно: още въ 2-та половина на VI-и вѣкъ, испанскитѣ владѣния били напуснати, и ломбардитѣ завладѣли дѣйтѣ третини отъ Италия. Пѣ-сетиѣ, въ VII-и вѣкъ, отъ една страна българетѣ, сърбетѣ и кропатитѣ се настанили на югъ отъ Дунавъ, а отъ друга арабетѣ завладѣли Вавилония и Месопотамия (632 — 634), Сирія и Палестина (636), Египетъ (640), и африканското крайбрѣжие (670 — 698). Въ VIII-и вѣкъ, исаврийскитѣ императори съ ревността си за сектата на иконоборците прѣдизвикали въстанието на римлянитетѣ, които припознали папитѣ за свѣтски владѣтели. Въ IX-и вѣкъ сарацинитѣ завладѣли Корсика, Сардиния и Сицилия, които въ XI-и вѣкъ влѣзли въ нормандската монархия на Дѣйтѣ Сицилии. Отцѣпленето на гръцката црквa, подкачено отъ Фотия и довършено отъ Михаила Керулариоса въ 1054, направило народитѣ отъ латинската црквa доста равнодушни къмъ опасноститѣ и къмъ зли-

нитѣ на Источната империя. България, Сърбия и Киликия, които се прѣзели, не наваксали загубата отъ Мала-Азия, която почти цѣла подпаднала подъ властта на селджукските турци. Кръстоноснитѣ походи, намѣсто да привнесатъ полза на византийските императори, докарали имъ нови бѣди, сетнина отъ тѣхното двоеличие къмъ западните християне: кръстоносците отъ 4-я погодѣ се отбрали отъ цѣльта си да освободятъ Иерусалимъ, та презели Цариградъ въ 1204, и основали една *Латинска империя*, която се одържала до 1261 (виж. *Латинска империя*). Тогава се образували нѣколко отдѣлни дребни гръцки царства. Тодоръ Ласкаръ се утвърдилъ въ Никея и основалъ никейската империя; Алексий Комnenъ станжалъ независимъ господаръ въ Трапизонъ, неговий прѣемникъ Иоанъ Комnenъ зель титлата императоръ. Никейскиятъ императоръ, Михаилъ Палеологъ, прѣзъ Цариградъ въ 1261 и туръ край на владичеството на латиниците. Въ XIV-и вѣкъ завоеванието на турските сultани, най-вече на Баязид I, намалило много византийската империя; въ рѫботѣ на гръците останахли само нѣколко пристанища на Черно море и 4 европейски области: цариградската, болунската, зейтунската и спартанска. Турцитѣ, спрѣни за малко време отъ напредъка на Тамерлан въ Азия, пакъ подзели нападенията си на византийските владѣния: Мурадъ II обсадилъ Цариградъ, и императоръ Мануилъ се задължилъ да му изплаща данъкъ и, въ 1453, Мохамедъ II туръ край на византийската империя съ прѣзимането на Цариградъ.

Алексий II	1180
Андроникъ I (Андроникъ Комnenъ)	1183

АНГЕЛОВЦИ.

Исаакъ II, 1-и пътъ	1185
Алексий III	1195
Исаакъ II, 2-и пътъ, съ Алексия IV, сина си	1203
Алексий IV	1203

Латински императори, 1204—61.

Палеологовци.

Михаилъ VIII	1261
Андроникъ III и Михаилъ IX	1295
Андроникъ II, съмъ 2-и пътъ	1320
Андроникъ III, <i>Млади</i>	1328
Иоанъ VI <i>Кантакузенъ</i> и Иоанъ V <i>Палеологъ</i>	1347
Иоанъ VI, Матей Кантакузенъ и Иоанъ V	1355
Иоанъ V съмъ	1356
Мануилъ II	1391
Иоанъ VII съ регентъ	1399
Иоанъ VIII	1425
Константинъ XIII	1448—53

Византийски стилъ. Особеный стилъ на цариградските сгради въ сръдните въкове.

Византийщина. Лукавство. Това свойство отличавало византийците.

Византиология, гр. Наука или знание за всичко, що се отнася до византийската империя, — управлението ѝ, архитектурата ѝ, книжнината ѝ и пр.

Византиологъ, гр. Ученъ, който се занимава съ византиологията.

Византия (лат. *Byzantium*, сегашният *Цариградъ*) била основана отъ нѣкой си *Viza* отъ Мегара въ 656 прѣди Р. Х. на едно прѣстъното мѣстоположение край Мраморно море и при западния входъ

на Босфора, и като градъ на прѣдѣла между Европа и Азия, скоро станала важно търговско срѣдосточие. Въ времето на Дария Истаспа, тя подпаднала подъ персийска властъ, и следъ това била едно по друго владѣніе на атиенската и на спартанска република. Въ 341—340 Филипъ Македонски напразно ѝ обсаджалъ, а въ царуването на Александра тя добила нѣкаква самостоятелностъ. Слѣдъ това, тя държала страната на римляните и станала главно срѣдище на търговията на стария свѣтъ. Въ гражданската война между Септимия Северия и Песцения Нигера, В. зела страната на Нигера. За това, тя била обсадена отъ Северия и, следъ 3 годишна обсада, прѣзета и съсирана (193 слѣдъ Р. Х.). Ала скоро В. се въздигнала пакъ и въ 330 въ времето на Константина станала, подъ името Константинопълъ, столица на Источната римска империя. Виж. *Цариградъ*.

Визиометръ, лат. Инструментъ, който показва степента на силата на всѣко зрѣніе и очилата, които отговарятъ на тая степень.

Визираамъ, фр. Правъж визир, сир. удостовѣривамъ на заграниценъ паспорть, че е прѣдвиденъ.

Визита, лат. Посещение, сподобба.

Визитна карта. Четвъртито късче дебела хартия, на което е написано името на човѣка, комуто принадлежи.

Визо (*Монъ*). Единъ отъ връховетъ на Алпите между Италия и Франция (3,800 метра).

Викарий, лат. Намѣстникъ, помощникъ. Това название принадлежи исклучително на духовни лица.

о. Италиански историкъ — 1744).

нство, фр. Титлата, която а едно време на земя, коятъ адлежала на виконтъ; санъ, а виконтъ.

итъ —теса, фр. Титла за цство въ Франция и Алий-ниска отъ конть и пой отъ баронъ.

лат. Живъ [формула, съ имиетъ известявали за а на нѣкого].

ория (кралица). Англий-ралница, род. въ 1819, стъпъ прѣстола въ 1837, стъпъ а на Вилхелма IV; ожевъ 1840 за князъ Алакъ-Кобургъ-Готски, князъ скромъ въ политическо ише (виж. *Aльбертъ князъ*), иченъ по високи умствени твени качества; изгубила и въ 1861. Прѣзъ 1876, итъ на Дизраели (отпосъ Бикънефилдъ), крали-зе громката блескава тит-ратрица на Индия. Прокивота ѝ е имало до сега безуспѣши покушения.

ория реджия. Растение: жо ладе.

оронъ (A. E.). Русски афъ, авторъ на *Шафари-мнѣния за глаголицата, о книгопечатането до 1564*, умр. 1883).

оръ. Христински мъчено-03).

оръ. Име на нѣколко пани.

оръ Амедей. Име на нѣ-авойски дукове и сардин-ие (1630 — 1796).

оръ-Емануилъ I. Сардин-ль (1802 — 1821). — **Вик-ануилъ II.** род. въ 1820, ки краль въ 1849, прѣвъ а съединена Италия въ

1861. **B. E.** дошълъ на прѣстола, като сардински краль, стъпъ не-сполуката на сардиниците въ бор-бата имъ съ Австрия въ 1848 — 9. Той се заобиколилъ съ мждри министри като Кавура, Д'Азеглио и др., които разбирали, че е съв-съмъ безнадежно да се бори сама държавицата имъ съ Австрия за обединението на Италия. Полити-ката имъ била да увеличаватъ финансова и военна сила на държавицата си, и тъ прѣдошли, докъ настане пъ-годенъ случай, да се показватъ, че се отричатъ отъ всѣка идея за осѫществението на какъвто и да било такъвъ кроежъ. Съ цѣль да подобри по-ложението си въ Европа, и да добие мястце на съвѣнцилната маса на великитъ сили, B. E. испра-тилъ 17,000 души войска подъ началството на Ла-Мармора, да земе участие въ кръмската война на страната на Турция; посѣтилъ лично (1855) парижкия и лондон-ския дворове, и се приелъ отъ французы и англичанетъ съ го-лемъ въсторгъ. Съдѣлъ парижкии договоръ (1856), той влѣзъ въ пѣ-тѣсно приятелство съ Франция, дазъл дѣцеря си Клотилда за сѫ-пржга на князъ Наполеона (1859) и, съ Франция задъ него, прѣдиз-викалъ война съ Австрия. Вой-ната била къса, иъ рѣшителна: австрийците били разбити въ всѣка битва и италиянците лику-вали при мисълъта, че наблизава да се испълни отколѣ-котканий имъ бленъ за обединение, когато внезапно-склоненъ между Фран-ция и Австрия договоръ въ Вила-Франка разбилъ надеждите имъ. Само Миланска областъ се от-стъпила на Сардиния, и за нея сардински краль отстъпилъ Ница и Савоя Франции, като цѣна на

нейния съюзът. Нъ народътъ на сръдна Италия съ негодование отхвърлилъ князъ Наполеона за свой господар; и Тоскана, Модена, Парма и Романа се отрекли всѣка отъ господаря си и гласували присъединението си на Сардиния. Тая крачка била побъгъма къмъ обединението на Италия, отколкото желаялъ французският императоръ, та В. Е., който още ималъ нужда за безопасност отъ съюзника си, ако и да билъ тайно благоприятъ на Гарибалдовия походъ въ Сицилия, прѣсторилъ се, че не знаелъ нищо за тоя кроежъ, и слѣдъ като островътъ се завоевавъ безъ единъ — единичътъ сардински войникъ да пушне пушка, запрѣтилъ на «италианския освободителъ» да мине въ Италия; ала побъсѣнѣ, съ съгласието на Наполеона III, испратилъ войска да помага на Гарибалди въ завоеванието на Неаполь и формално приель върховенството на Двѣтъ Сицилии. Сенатътъ и камарата на прѣставителетъ, ако и да прогласили В. Е. *италиянски кралъ*, въ 1861, той благоразумно отложилъ всѣко покушение да присъедини Римъ и Венеция. Въ 1862, Гарибалди набралъ войска отъ доброволци въ Сицилия за да прѣземе Римъ; нъ В. Е., принуденъ отъ Франция, прѣкратилъ похода му, като зель него и войската му въ плѣнъ. Въ прѣпирната между Пруссия и Австрия за първенство между германските държавици, В. Е. намѣрилъ едно благорѣмие; единъ нападателъ и отбранителъ съюзъ съ Пруссия се послѣдавалъ отъ едно италианско нахлуване въ Венецианската областъ въ 1866, италианците били разбити въ кръвооплитната битва при Кустоца; нъ бѣдствията, които

сполѣтѣли Австрия въ борбата ѝ съ Пруссия, накарали пѣтъ-сетиѣ Австрия да даде Венецианската областъ на Италия. Въ 1870, слѣдъ избухването на французско-пруската война, послѣдният отрядъ отъ французския гарнизонъ, който окupираше Римъ отъ 1849, се оттегли; «Вѣчният градъ» се присъедини на кралството, стана столица на Италия и сѣдалище на В. Емануиловия дворъ. В. Е. почина въ 1878 и се наследи отъ сина си Хумберта. — **Викторъ Емануилъ**. Италиански прѣстолонаследникъ, единственъ синъ на крал Хумберта и кралица К. Маргарита, род. въ 1869.

Вила, итал. Гиздаво лѣтно жилище извѣнъ града.

Виланела, итал. Селска или народна поезия.

Вила. Въ баснословието на слоўнскиятъ народи: дѣвица — богиня, която сѫ вѣрвали, че живѣе въ горитѣ, по планините, по рѣки и езера и др. Вилите не се считали за бессмртни. Тѣхъ изображаватъ всѣкога облѣчени въ бѣли прозрачни дрѣхи.

Вилафранка. Италиански градецъ (Венецианска обл.), 15 килом. на юго-западъ отъ Верона; 4,500 жит. Тамъ се подписало едно прѣмирие между французско-сардинската войска и австрійската на 26-и юния 1860; и на 29-и сѫщия станжало едно свиддане между императори Наполеона III и Францъ Иосифа, въ което се положили прѣдварителните условия за миръ.

Виледжнатура. Лѣтуване въ село или въ прѣдмѣстия извѣнъ града.

Вилениовъ. 1) Франц. списателъ отъ XIII вѣкъ. 2) Франц. вице-адмиралъ (1763 — 1806),

победенъ отъ английски адмиралъ Нельсън при Трафалгаръ въ 1805.

Вилия. Русска рѣка, извира въ борисовска окол., минска губ., тече прѣзъ вилненска и се влива въ ковенска губ. при Ковно въ Нѣманъ; 630 килом., отъ които 580 корабоплавателни. Корабоплаване отъ града Вилейка въ вилненска губ.

Виленъ (Av. Fr.). Франц. историкъ на литературата, основателъ въ Франция на сравнителната история на литература (1790 — 1870).

Килю или **Килья**. Русски градъ (Литва), центъ на едноименна губ., въ живописна долина на рѣка Вилия, 760 килом. на юго-зап. отъ С. Петербургъ; 120,000 жит. Вилненска губерния има 1,101,909 жит. Вилненски университетъ, основанъ въ 1576, е билъ уничтоженъ въ 1832. Между съществуващи учреждения, главните сѫ един обсерватория, един музей, един театръ. — В. е основанъ въ XII-и вѣкъ, ала историческъ му животъ почва отъ 1323, когато Гедиминъ, литовски велики дукъ, прѣнесъ столицата си отъ Троки въ него. В. стана губернски центръ въ 1795, следъ окончателното присъединение Литва на Русия.

Вилхелмина. Холандска кралица, дъщери на Вилхелмъ III и кралица Ема, родена въ 1880, владѣе отъ 1890 подъ регентството на майка си.

Вилъ. Главниятъ идолъ на вавилонинетъ. Виж *Ваалъ*.

Вилаетъ, тур. Областъ, управляема отъ валия или главенъ управителъ въ Турция. Оттука **вилаетски**, областенъ.

Вина. Прѣстжно дѣйствие, забахатъ. Оттука **виновенъ**, който е отговоренъ за вина, който е кривъ.

Винандерлееръ. Английско езеро (въ сѣв. част на Ланкастърско); простран. 1,042 хект.; 15 островчета въ него; голъмо изобилие отъ риба. В. е прочутъ по хубостта на околните си мѣстоположения.

Виндзоръ или **Уиндзоръ**. Английски градъ, 35 килом. на зап. отъ Лондонъ, на дѣсния брѣгъ на Темза; 9,500 жит. В. се слави съ единъ замъкъ правенъ още отъ Вилхелма Завоевателя и който е любимото мѣсто пребиване на английските крали отъ Карла II насамъ. В. е съединенъ чрезъ мостъ съ градъ Етонъ.

Вине. Швейцарски литераторъ и протестантски богословъ; ревностенъ защитникъ на свободата на съвестта (1797 — 1847).

Вини (Алфредъ). Франц. поетъ и литераторъ (1799 — 1863).

Винипегъ или **Уинипегъ**. Обширно езеро въ Канада, 500 кил. надълъжъ и най-много 100 наширъ, съобщава се съ Хъдсонъ заливъ.

Винителенъ падежъ. Въ грам. измѣнение на склоняема частъ на рѣчта при питане *кого* или *что*.

Винклманъ. Единъ отъ най-известните нововрѣмени археолози, германецъ; авторъ на *История на изкуството въ старо време*; убитъ на путь отъ Германия за Римъ въ Триестъ отъ сѫдникъ италианецъ съ цѣль за обиръ (1717 — 1768).

Виновникъ. Причинителъ, който е причината да стане нѣщо.

Винтертуръ. Единъ отъ най-хубавите швейцарски градове, при р. Еулахъ, 23 кил. на съверо-ист. отъ Цюрихъ; 15,000 жит.

Вичестъръ. Английски исторически градъ, 110 кил. на юго-зап. отъ Лондонъ по желѣзница;

14,776 жит. До нормандското завоевание В. билъ столица на цѣла Англия; той починалъ да отпада отъ когато сѣдалището на управление прѣнесло въ Лондонъ. Винчестерската съборна црква е една отъ най-великолѣпните сгради въ Англия.

Винчи (*Леонардо де*). Италиански славенъ живописецъ, ваятель и архитектъ (1452 — 1519).

Vinci amor patriae, лат. Отечество любието надмогва.

Vinci omnia veritas, лат. Истина та всичко побѣждава.

Vinci qui se vincit, лат. Побѣждава който надвива на себеси.

Виола, провансал. Голѣма цигулка посрѣдна между цигулката и виолончела.

Виолетовъ. Сѫщото, каквото е фиолетовъ.

Виолонче, итал. Най-голѣмий видъ цигулка.

Виотия. Виж. *Беочия*.

Виргилий. Най-великий отъ латинскитѣ поети, съчинител на Буколикитѣ, Георгикитѣ, Енейидата и др. (70 — 19 прѣди Р. Х.).

Виргиния. Една отъ Съединенитѣ Държави въ Америка; 1,513,000 жит. Ст. *Ричмондъ*.

Виргиния (Западна). Една отъ Съединенитѣ Държави; 620,000 жит. Ст. *Чарлстъонъ*.

Вирилъ. Драгоцѣненъ каменъ, съ мораво-зеленикавъ шаръ; намира се въ Индия.

Виротъ (*кладенци*). Вениаминовъ градъ, сегаш. село *Елѣ-бира*, 12 килом. на сѣверъ отъ Иерусалимъ (*Библ.*).

Вирсавее (*кладенци на клетвата*). Градъ, който е билъ 45 килом. на юго-ист. отъ Хевронъ, на южния край на Палестина (*Библ.*).

Виртембергъ. Кралство, една отъ държавитѣ на Германската империя; прѣдѣли: Баденъ, Бавария, Хохенцолернъ, Боденското езеро; стол. Шутгардъ; простр. 19,503 чет. килом.; жит. 2,035,500. Планинска страна, лозя, гори.

Виртуаленъ, лат. Способенъ да дѣйствува, сир. който има сила или възможност да дѣйствува; неявенъ, присъщъ, скритъ, прѣполагаемъ само по себе.

Виртуално, лат. Невидимо, присъщно, отъ-само-себе разбирамо.

Виртуалностъ, лат. Мощностъ, способностъ за дѣйствуване, невидима присъщностъ.

Виртуозность, фр. Знание нѣщо до прѣвъходна степень, майстория.

Виртуозъ, фр. Прѣвъходенъ музикантъ; прочутъ майсторъ.

Virtus millia scuta, лат. Добротелът е хилядо щита.

Virtus post vitiosos, лат. Добротелът слѣдъ паритѣ (Хорациевъ иронически съвѣтъ. Много хорица го зиматъ за истински съвѣтъ).

Virtus sola nobilita, лат. Само добродѣтелът облагородява.

Virtute non verbis, лат. Съ добродѣтелъ, не съ думи.

Вирховъ (*Род.*). Прусски лѣкаръ и естествоиспитателъ, род. въ 1821.

Виръ. 1) Моавски градъ. 2) Въ сѫдии 9; 21 Иудинъ градъ близу до Ветсемесь.

Vir sapit qui paeca logatur, лат. Мѣдръ е който приказва малко.

Висбаденъ. Прусски градъ, столица отъ 1815—1866 на дукство Насау, 10 килом. на сѣв.-зап. отъ Майнцъ; 55,457 жит. Прочути тошли извори. Околностъта е прѣвестна.

Висконсинъ или **Уисконсинъ**. Една отъ Съединенитѣ Държави въ Америка; 2,000,000 жит. Стол. *Мадисънъ*.

Висконти. Славно италианско семейство, което завладѣло Миланъ чрезъ Отона В., милански епископъ, въ 1277 и царувало до 1447. — **Фердинандъ В.**, забѣжителенъ неаполитански инженеръ (род. въ 1772) е авторъ на важни трудове: *Военна харта на Италия* (1811), *Хидрографическа харта на Адриатическо море* и др.

Висла. Важна австрийска, полска и пруска река; главата ѝ е въ планина Яблунка, въ австрийска Силезия; образува се отъ съединението на Бѣла, Мала и Черна В.; пои Краковъ, Сандомиръ, Варшава, Мариенбургъ и се влива въ Балтийско море; 1,200 килом. Отъ Краковъ до Сандомиръ В. е прѣдѣлъ между Галиция и Полша. Тя става корабоплавателна при Краковъ за малки кораби, и за големи кораби при сливането ѝ съ Санъ. Бромбергски каналъ въ Прусия между Брага и Нетца ѝ съединява съ Одерь, а Августовски каналъ въ Полша ѝ съединява съ Нѣманъ.

Високоблагородие. Почетна титла на сановници и щабъ-офицери въ Русия.

Високомѣренъ. Много гордъливъ, който гледа на всичко отъ високо и прѣзително.

Високомѣрие. Гордость, надмѣнност.

Високопаренъ. Който хвърчи високо, надутъ, испъленъ съ присторно и досадително риторство.

Високопрѣходителство. Почетна титла на високопоставени лица въ Русия.

Високопрѣосвещенъ. Титла на митрополитъ.

Високопрѣподобие — бенъ. Титла на архимандритъ, игумени и протоиерей.

Високосна година, лат. (отъ *bisъ sextusъ*, втори пътъ шести). Година която сметаме отъ 366 дни. — Понеже астрономическата и сълнчевата година е 365 дни и близу 6 часа, людѣтъ се принудили да прилагатъ единъ день въсѣ четири години за да не сѫ назадъ. Тоя день се прилага на мѣсецъ февруария и е 29 дни. Така малка поправка е направена отъ Юлия Цезаря.

Висонъ, гр. Староврѣмеко ленено платно съ пурпуръ шаръ. Въ отк. 19.; 8. въ *прѣносъ см.* означава правотата на светилъ (*Библ.*).

Височайши. Най-високъ.

Височество. Почетна титла на князовете и княгините.

Виста полица, итал. Полица, която трѣбва да се заплати при виждането, при явяването.

Вистрѣль, рус. Виж *Истрѣль*.

Вистъ, англ. Единъ видъ игра на карти.

Вистъ. Най-високъ, най-горенъ.

Vita brevis, ars longa est, лат. Животъ е кратъкъ, науката — дълга.

Vita sine literis mors est, лат. Животъ безъ книжнина е смърть.

Витавара (мѣсто за прѣходъ). Градъ на источния бръгъ на Пордансъ, сега съ неизвестно мѣстоположение; тамъ кръщавалъ Иоанъ (*Библ.*).

Витавенъ (домъ на грѣха). Мѣсто и пустиня близу до Ветиъ; нѣкога се употребявала, вижда се, укорително за самия Ветиъ (*Библ.*).

Витализъмъ, лат. Психологическа система, която отнася всичките органически дѣйствия къмъ жизненото начало.

Витавия. Село върху источната стръмнина на Елеонската гора, около $3\frac{1}{2}$ килом. отъ Ерусалимъ;

сегашното му име *Лазария*, отъ името Лазарь (*Библ.*).

**Витезовичъ или Навелъ ри-
теръ.** Хърватски сподвижник на
Австро-Унгария, авторъ на много латински и хър-
ватски съчинения (1650 — 1713).

Вителий. Римски императоръ,
замѣненъ на прѣстола отъ Веспасиана, който го съборилъ слѣдъ
нѣколко мѣсячно царуване (69).

Витенбергъ. Пруски укрепенъ
градъ (Саксония), 97 килом. на
юго-зап. отъ Берлинъ; 12,427 ж.
На тържащето, отъ 1821, памет-
никъ Лютеру. Църквата на замъка съдържа гробовете на Лю-
тера, Меланхтона, Фридриха Мѣ-
дри. На вратата на тая църква залѣчили Лютеръ прочутитѣ си 95
точки, 1517 г., изворъ на Реформа-
цията. Университетъ, основанъ въ
1502, и прѣнесенъ въ Хале въ
1815.

Витенъ. Градъ въ рейнска Пру-
сия; 23,885 жит. Каменни вѣ-
гища, желѣзо, стомана, стекло.

Витеритъ. Единъ видъ баритъ,
твърдъ отровенъ; употребява се
за тровене врѣдни животни. На-
мира се въ Англия, Щрия и
Алтайските планини.

Витийство. Искусството кра-
снопѣчие, отъ *вития*, ораторъ, ри-
торъ, краснопѣчливъ говорителъ.

Витимъ. Рѣка въ Сибиръ, из-
вира въ Даурските планини, на
ист. отъ езеро Байкалъ, тече съ-
верно и се влива въ Лена; дължина
бѣргъ; около 1,500 килом.

Витиния. Стара област въ сѣв.-
западната частъ на Мала-Азия,
която дѣлили отъ Европа Пропонтида
(Мраморно море) и Тракийски Босфоръ (Цариградски про-
токъ); тя имала за прѣдѣли на сѣв.
Черно море, на югъ Галатия, Фри-
гия и Мизия, а на ист. Пафлагония. Въ неї били прочутитѣ

гръцки градове или селища Хал-
кидонъ, Хераклия и др. и, въ по-
подирнитѣ врѣмена, Никомидия,
Никея и Пруса. Първобитнитѣ жители били бебрики, кавкази и
др.; витинетъ се прѣселили тамъ
отъ Тракия. В. била покорена
(560 прѣди Р. Х.) отъ лидийския
краљ Креза и, петъ години по-
сътнѣ, паднала подъ персидска
власть; ала около 440 или 430
прѣди Р. Х., тя станала незави-
симо кралство, съ туземна дина-
стия крале, които си направили
столица Никомидия (сегаш. *Из-
митъ*). Послѣдниятъ краљ Никомедъ
III завѣщалъ царството си на рим-
лянетъ (75 слѣдъ Р. Х.). Въ ца-
руването на Траяна, В. управля-
валъ Плиний Млади, въ чиито
писма до императора върху съ-
стоянието на областта се говори
и за християните. Никомидия слу-
жила като любима резиденция на
императора Диоклещиана. Въ 1328,
султанъ Орханъ прѣзелъ Пруса
или Бруса, тогава главниятъ градъ
на В. и ѝ направилъ столица на
турското царство до прѣзимането
на Одринъ.

Витлеемъ. 1) Градецъ въ стара
Палестина, Пудино племе, дѣто се
родилъ Давидъ и Иисусъ Христо-
тъ. Сегашното име на В. е *Бейт-
лахъмъ*, 10 килом. на юго-западъ
отъ Иерусалимъ, съ 3000 жит.,
токо-речи всичкитѣ християне. 2)
Градецъ на завуленовото племе,
и то сега наричано по арабски
Бейтлахъмъ, въ околността на
Назаретъ (*Библ.*).

Витовъ данъ. Отъ името на
Св. Вито, който, каззватъ, прѣрилъ
тая болестъ. Нервно гърчене въ
тѣлото.

Витория. Испански градъ, въ
сѣв. Испания, центръ на областъ

Алава; 27,000 жит. Побъда на Уелнгтона надъ французетѣ (1813).

Ватория. Градъ въ Сицилия, въ областъ Сиракуза, 28 кил. на сев.-зап. отъ Модика; 23,889 жит.

Витоша (въ старо време *Дунакъ*, отъ *Дунакъсъ*). Планина, 6 килом. на югъ отъ София, господствува надъ софийското поле и представлява отъ всяка страна величественъ видъ съ своето токоречи кръгло основание и съ конусообразния си връхъ — *Черни връхъ*, най-високата точка въ планината и токоречи въ самата ѝ сръда, 2287 метра надъ морското равнище. Сръдната височина на В. надъ морското равнище е 2,000 метра; нъкъ понеже софийското поле е 534 м. надъ морското равнище, средното възвишение на В. надъ полето е 1,500 м. Общата площ на В. е отъ съверо-западъ къмъ юго-истокъ и дължината ѝ е 38 килом. Широчината ѝ отъ съверъ къмъ югъ има 21 килом. В. е сцепчена маса, южният склонъ е покритъ съ пасбища, а съверният тукъ-тамъ съ добра гора, въ която се въдъхтъ много мечки. Сънгътъ на В. въ нѣколко места не се стопнява цѣлата година. Отъ Черни връхъ се виждатъ София, Стара планина (която е поб.-нска отъ Витоша), грамадните колоси на Рила и на Родопите. На югъ отъ този връхъ се намиратъ изворите на Струма. Прѣзъ терасата на В. минува единъ конски пътъ, който съединява софийската съ самоковската котловина, ала по полицъ ѝ минуватъ нѣколко шосейни пътища, отъ които единъ отъ София за Самоковъ.

Витрина, фр. Стъклена долапъ, лекалъкъ за стоки и изобицо за предмети, които се излагатъ.

Витролетъ, лат. Инструментъ за измѣрване степенъта на прѣломлението на лучите.

Витрувий. Римски архитектъ и списател (I вѣкъ прѣди Р. Х.).

Витсавее. Уриева, съдѣдъ това Давидова жена, майка на Соломон (Библ.).

Витсалда. 1) Градъ въ Галилея върху западния брѣгъ на Генисаретско езеро, родно място на апостоли: Филипа, Андрея и Петра. 2) Градъ на съверъ отъ сѫщото езеро, близу до който Иисусъ Христостъ нахранилъ 5-те хиляди души (Библ.).

Витязъ, Сѫщото, каквото е герой.

Вице, лат. Частица, която се поставя прѣдъ звание, санъ, длѣжностъ да означава главенъ помощникъ или намѣстникъ: *вице-крайль*, управителъ за краля.

Vice versa, лат. Наопаки, обратно.

Вице-адмиралъ, лат. - араб. Подадмиралъ.

Вице-консулъ, лат. Подконсулъ.

Вице-крайль. Подкрайль, управителъ за краля; управителъ на държава, която има или е имала титлата кралство.

Вице-рой, лат.-фр. Сѫщото, каквото е вице-крайль.

Виции. Градъ въ Сицилия, областъ Катания; 14,831 жит. Колегия на иезуити.

Виченца. Италиянски градъ въ венециянската областъ, заобиколенъ съ двойна стѣна, 80 кил. на зап. отъ Венеция; 39,431 жит. Конринатство и конринени платове. Занаятчиска академия.

Вишъ. Градецъ въ французския департам. Алие, на река Алие, съ 2,500 жит. Слави се съ минералните си води, полезни противъ маясъла, разстройство на пищеварителните органди, ревматизъмъ и

др. Водитъ се продаватъ въ бутилки по аптеките.

Вишиу, инд. Индийско божество, 2-то лице на индийската троица и съхранителът на свята.

Включвамъ. Вмѣствамъ, турамъ между другите; противоположно на *исключвамъ*.

Включително. Като се включи (и той, тя, то, или тѣ).

Вкратцѣ. Накратко, накъсъ, съ къса думи.

Вкусъ. 1) Едно отъ петъте външни чувства, на което орѓанията сѫ расположени въ устата, главно въ езика, за распознаване нѣкои свойства на храната, като сладостъ, горчивина, киселина и пр. 2) Самото свойство на една храна. 3) Понятие за хубавото, за прѣкрасното въ художествата; чувството на хубостъта, на изящното, на угледното.

Владивостокъ. Градъ въ азиатска Русия (руssка Манджурия), на Японско море. Военно пристанище, което притежава важни морски заведения, арсенали, складове и др.; край на данския телеграфъ, на който срѣдоточието е въ Копенхагенъ. В. е замѣстъ Николаевскъ като станция за руската флота въ источна Азия. Населението му, около 10,000, състои по-вечето отъ руски войници и служащи и освободени каторжници; останалата частъ състои отъ китайци и корейци. Жени има много малко.

Владикинъ (Ник. Ионковъ). Български публицистъ и книжовникъ, род. въ Големо-Бѣлево въ 1862. В. е свѣршилъ двоекласно училище въ родното си място и е допълнилъ образоването си чѣрезъ самоучене. Додѣто билъ малъкъ той се занимавашъ съ търговия около баша си, а слѣдъ

освобождението станжалъ чиновникъ. Въ време на срѣбъско-българската война станжалъ доброволецъ, и слѣдъ това редовенъ войникъ. Откакъ иелужилъ военна служба, станжалъ адвокатъ; нѣ прѣзъ Стамболовия режимъ билъ принуденъ да живѣе въ родното си място, и тамъ се занимавашъ само съ писателство. В. е редакторъ на нѣкогашнитѣ софийски вѣст. *Народенъ Приятель* и *Драгоманъ*, 4 години редакторъ сътрудникъ на вѣст. *Напрѣдъ*, по-сетиъ редакторъ на списанието *Дума*, слѣдъ 18 май пакъ редакторъ на вѣст. *Народенъ Приятель*, нѣ съ русофобска посока; сега е сътрудникъ на вѣст. *Народни Права*. В. е и авторъ на *История на Бѣлевското въстание* въ 1876, (София, 1887), *Популлярна прагматическа история на небото и земята и Страданието на човѣшката родъ* (София, 1885).

Владимиръ. Български царь, по-старий синъ на Бориса I, поставенъ на прѣстола отъ баща му, когато се оттеглилъ въ монастиря, и послѣ сваленъ отъ него за противохристиянското му поведение. Замѣстъ на прѣстола отъ брата си Симеона (883 — 888).

Владимиръ. Руски градъ, центръ на едноименна губерния, на Клязма, 213 килом. на сѣв.-ист. отъ Москва; 18,000 жит. В., основанъ въ XII-и вѣкъ, е билъ столица на Русия до 1328. Въ него сѫ забѣлѣжителни едни «златни врати», правени въ 1158, една гробница на руски князове, и нѣкои развалини. Губерниятъ има 1,352,000 жит.

Владимиръ (Св.). Сърбски князъ, зеть на българския царь Гавриила, убитъ прѣдателски по за-

погъдъ на узуратора на българския престолъ Ивана Владислава (1015). Първият убитий князъ билъ признать за светецъ и по-гребенъ въ монастирия *Св. Владимира* въ Елбасанъ; името му и сега е известно между албанците.

Кладимир I (Св.). Руски велики дукъ, оженилъ се за Ана, сестра на гръцкия императоръ Константина IX и въвелъ християнството въ Русия, като се покръстил самъ въ 988. Умрълъ въ 1015.

Кладимир II, нареченъ *Мономахъ*. Руски велики дукъ, който воювалъ сполучливо съ съседи си, нъ който е първичният по съчиненията си, който представя интересна картина на вътрешния животъ на Русия въ XI-и векъ, и показва практиката на новоизведената християнска вѣра. Владимирова майка била дъщеря на Константина Мономаха; и Алексий Коминъ, който желаялъ да е въ добри отношения съ сънния си съверенъ съседъ, му испратилъ, казватъ, короната, скрипта и сабята на дѣло му, които още показватъ като такъви, и които се употребяватъ при коронясването на царя (род. 1052, цар. 1113 — 1125).

Кладиславъ. Име на седемъ полския крале (1081 — 1648). Отъ тъхъ юз забължителни сѫ: **Кладиславъ VI**, въцарилъ се въ 1434, придобилъ и унгарската корона следъ смъртта на Албрехта въ 1440, воювалъ среща турци въ 1444, и умрълъ въ сражение съ султанъ Мурада при Варна същата година. Тая битва ускорила падането на византийското царство.
— **Кладиславъ VII**, разбилъ Ми-

хaila Романова, който искалъ да му отнеме Смоленскъ, и кръмскиятъ татаре (род. 1595, цар. 1632 — 1648).

Кладиславъ. Име на три чешки крале (1125 — 1222).

Кладиславъ (Иванъ). Български царъ, синъ на Араона и Самуиловъ братъ, дошелъ на престола като убийца Гаврила; и той билъ убитъ, въ една обсада на Драчъ, неизвестно отъ кого (1015 — 1018). Следъ неговата смърть цѣла България подпаднала подъ византийска власть. Василий Българоубийца навлязълъ въ българското царство съ силна войска и, въпреки юнашкото воюване на воеводи Николица и Иваница, прѣзъ столица *Охридъ* и другите градове. Отъ византийското иго България освободили *Асенъ* и *Петръ*.

Владичество. Господство, Господаруване, власть.

Владиствуваамъ. Владѣнъ, господарувамъ, имамъ власть надъ нѣщо: *Англия владиствува надъ моретата*.

Владѣлецъ. Притежателъ на недвижимъ имотъ; оттука *владѣчески*.

Владѣтель. Господарь, (царь, князъ); оттука *владѣтеленъ, владѣтелски*.

Владѣнъ. 1) Притежавамъ. 2) **владе поле, кръгозоръ** и др. т., отъ него се види полето, кръгозоръ и др.: *Витоша владѣе софийското поле.* 3) **владѣнъ езикъ**, знаѣкъ го добре: *Райковъ владѣе английски езикъ.*

Влайковъ (Т.). псевдонимъ *Веселинъ*. Съвремененъ български белетристъ. В., още младъ, е авторъ на отлични расскази и приказки: *Расказъ за Леля Гана, За Чича Стайка, Дѣдовата Слава*.

чова унука, печатани въ спис.
Денница (София 1890 — 91),
Ратай, рассказъ, печатанъ въ спис.
Мисъл (София, год. I, кн. VI—X),
Каменовъ, очеркъ изъ нашите
съвременни политически нрави,
печатанъ въ спис. *Мисъл* (год.
V) и др. Прикаската *Дъдовата*
Славчова унука е прѣпечатана въ
отдѣлна книжка (Солунъ, 1895).
Отъ В. има и съчинение *Нѣколко*
мисли за народния учителъ
като учителъ и на обществото
(Пирдопъ, 1891), редъ читанки,
въ по нѣколко издания, и едно
ржководство къмъ тѣхъ (София,
1897), списано въ сътрудничество
съ Радева и Сирова. В. и Мих.
Георгиевъ сѫ единичкитѣ наши пи-
сателе, които сѫ сполучили да
въпроизведѣтъ бита на нация
селянинъ; и, споредъ Д-ръ Кръс-
тева, В. е може-би единствений
български белетристъ, който гради
естетично, у когото има истинско,
художествено творчество. За чисто
литературната дѣятельност на В.
виж. изучението *M. Георгиевъ и*
Веселинъ отъ Д-ръ Кръстева въ
неговата книга *Етюди и Критики*
(София, 1894). В., сега (1897 г.),
на около 32-годишна възрастъ, е
роденъ въ Пирдопъ, училъ се е
въ родния си градецъ, свѣршилъ
е софийската класическа гимназия
прѣзъ 1884-85 учебна година и слѣдвалъ
е въ Москва по филологията три и нѣщо
години. Званието му е учителство.

Власини планини. Планински
връхове на западната сръбско-
българска граница, простиращъ се
на съверъ отъ Трънъ и на югъ
до Патерица.

Кластелинъ. Който упражнява
господарска власть въ една страна.

Власть. 1) Управление, началь-
ство; подъ тая дума, както и подъ

думи *публична власть*, се разби-
ратъ всички административни (дър-
жавни, окрѣжни и общински), съ-
дебни и военни власти. 2) Право,
сила и воля надъ нѣщо: *нѣмашъ*
власть надъ мене. Виж. *Органъ*.

Влахия или Влашко. Пѣ-го-
лѣтата отъ двѣтѣ дѣржавици (друга-
та е Молдова), нѣкогашнитѣ *Ду-
навски княжества*, които сега
съставляватъ кралство Румъния.
В. до 1861, когато се съединила
съ Молдова подъ единъ князъ и
едно управление, имала за прѣдѣли
на сѣв. Молдова и Трансильвания,
на ист. и югъ Дунавъ, на зап.
Събria и Унгария, простр. 71,500
чет. кил., стол. *Букурещъ*; и на-
селение тогава 2,600,000 жит. пра-
вославни.

История. Въ старо врѣме В.
и Молдова съставлявали важна
часть отъ една римска областъ
(виж. *Дакия*), и двѣтѣ страни има-
ли изобицо сѫщитѣ сѫдбини. По
врѣме на прѣселението на народи-
тѣ, тая земя покорили едно по дру-
го готитѣ, хунитѣ, аваретѣ, хазаре-
тѣ, българетѣ, печенѣгитѣ, куманетѣ
и маджаретѣ. Всичкитѣ тия на-
роди оставили нѣкои дили между по-
римченитѣ дакийски жители, ново-
врѣменнитѣ румъни или власи, ала
най-голѣмо влияние упражнили
надъ тѣхъ словѣнските народи:
влашки езикъ е смѣсь отъ ла-
тински и словѣнски. Въ XI-и вѣкъ
власитѣ се покрѣстили. Въ сѫщия
вѣкъ, куманетѣ образували въ Мол-
дова куманско кралство. Въ 1290
В. станжла независима дѣржави-
ца; пѣ-вече отъ $\frac{1}{2}$ вѣкъ по-сетиѣ (1354) и въ Молдова се образу-
вало независимо княжество. Кни-
зоветѣ на двѣтѣ дѣржавици, сѫщи
власи, се наричали воеводи. Въ
началото на XVI-и вѣкъ (1526),
двѣтѣ княжества били покорени

отъ турцитѣ, които имъ оставили законитѣ и обичаитѣ, като си заизисали правото да утвърдяватъ князоветъ имъ. Постепенно боляртѣ изгубили правото да избиратъ сами княза. Огъ 1711 турцитѣ зели да назначаватъ князове отъ фанариотитѣ (виж. *Фанариоти*, *Фенеръ*), на които главната грижа била да се награбицѣ. Освѣньтова, тѣ служили на политиката на Фенеръ: до тѣхното време официалният и церковният езикъ въ Влашко и Молдова билъ словѣно-българският езикъ: нѣ тѣ го изговили, както отъ прѣквитѣ, така и отъ сѫдилницата и другите пра-вителствени учреждения.*) Пасаревицкият договоръ, 1718, далъ на Австроия всичката земя до Алута (Олта); ала бѣлградският договоръ, 1739, ѝхъ върналъ на турцитѣ. Въ началото на XVIII в. много благородници въ княжествата — чрезъ сродяване съ фанариотитѣ — били вече отъ гръцко произходение, дворцовий езикъ билъ гръцкият езикъ и политически и религиозно В. и Молдова съчувствуvalи съ турцитѣ. Ето защо покушението на княжествата въ 1821 да се освободицѣ отъ турската власт било само прелюдията на иб-голѣмата и по-сполучливата борба въ сама Гръцки. Въ 1822, Русия накарала Турция да избира князоветъ или господаретъ на В. и Молдова отъ туземци, а не отъ развратни-

тѣ цариградски гръци, и слѣдъ 1829 — да ги оставя да князуватъ пожизнено. Освѣньтова, въ 1829, по Одринския договоръ, княжествата били поставени подъ покровителството на Русия; нѣ това покровителство прѣстанжало въ 1856, когато Парижкият договоръ поставилъ двѣтѣ държави подъ закрията на силитѣ. Едно митно съединение било сключено между В. и Молдова въ 1847. Въ 1859 двѣтѣ княжества си избрали единъ князъ, Александра Ивана I (пълковникъ Куза), та така образували Румъния. Това лично съединение се припознало отъ султана въ 1861. Князъ Куза билъ принуденъ да се отрече отъ прѣстола въ 1866, когато за неговъ прѣемникъ се избрали Карлъ I, синъ на Хohenцолерно-сигмарингенския (германски) князъ. Въ сѫщото време се приела една нова конституция, по която законодателната власт се повъръява на двѣ камари, сенатъ и камара на прѣставителите. За напокопната история на В. и М. виж. *Румъния*.

Влашка Елисупра. Село въ костурска каза, битолски виляетъ; 9,000 жит. Чисто цъндарско село.

Влияниѣ. 1) Упражнявамъ веществено дѣйствие: *климатътъ влияе на здравието*. 2) Упражнявамъ нравствено дѣйствие, водѣтъ се по мнѣнието ми: *дѣло Драганъ влияе на изборите*. Оттука *влиятелиенъ*, който влияе; и *влияние*, дѣйствие, което едно ибѣцо упражнява надъ друго; сила.

Вмѣнявамъ ибѣку дѣйствие, рус. Въ юрисп. считамъ ибѣкого отговорент за едно дѣйствие: *вмѣнява му се въ вина*. Оттука *вмѣнение*, *вмѣняемъ*, *вмѣняемостъ*; противоположното на *вмѣняемостъ* е *невмѣняемостъ*, състояние, въ кое-

* Виж. *Две писма отъ Юрия Беневенчо до Венчелия Априловъ* въ Министерския сборникъ, кн. I, стр. 179; *Дако-румъкетъ и тихната словѣнска писменостъ* отъ Д-ръ Л. Милетич и Д. Д. Агуръ, въ Министерския сборникъ, кн. IX въ III; и *Български отъ едно научно пътуване въ Румъния* отъ Д-ръ Л. Милетич и Д. Д. Агуръ въ Министерския сборникъ, кн. IX.

то човѣкъ не съзнава доброто и злото, та не се счита отговоренъ за дѣйствията си. Въ това състояние се намира малолѣтният, умопобѣрканият и идиотътъ. — **Вмѣнявамъ** се употребяватъ нѣкои и въ общата книжнината въ смисъл на считамъ се, бројъ се: *вмѣнява му се въ правда; не ще ми се вмѣни въ грѣхъ.*

Вмѣстимостъ. Количество, което може да побере единъ сѫдъ: *вмѣстимостта на тоя пароходъ е 2,000 тона.*

Внезапно. Нечакано, ненадѣйно.

Внимавамъ. Напрягамъ до най-голяма степень вниманието си кога мислехъ за нѣщо, внимателно разглеждамъ, обмислямъ.

Внушавамъ. Вдхвамъ, загатвамъ. Оттука *внушитель, внушение.*

Воазекъ (Ла). Знаменита троителка изгорѣна жива въ Парижъ въ 1860.

Воаторъ. Франц. литераторъ и поетъ (1598 — 1648).

Вобанъ. Франц. маршалъ и отличенъ инженеръ, ржководилъ обсадитъ въ царуването на Луи XIV и пр. (1633—1707).

Вогези. Планинско бѣрдо въ Франция, подкача близу отъ Белфорть, развива се между Рейнъ и Мозела и се свръзва въ рейнска Бавария.

Вода. Водата съставлява $\frac{2}{3}$ отъ земното клѫбо и състои отъ съединението на два обема водородъ и единъ обемъ кислородъ, или по тегло отъ 88.86 части водородъ и 11.11 ч. кислородъ; прѣвъ английски физикъ и химикъ Кавендишъ открилъ състава ѝ. Прѣди неговото откритие, малко повече отъ прѣди единъ вѣкъ, се вѣрвало, че тя е стихия или неразложимо вещество. Въ чисто състояние водата е прозрачна, и

нѣма ни джхъ, ни вкусъ, ни запахъ. Споредъ температурата, тя зима твърдо (ледъ, снѣгъ и др.), течно (обикновена вода) и газообразно (пара) състояние. Температурата, при която се топи ледътъ, се зима въ термометрията на Реомюра и Целсия за 0. Тежината на водата, при опредѣление тежината на другатъ тѣла, се зима за 1. Въ распушта много твърди тѣла и газове; въ природата, безъ прѣмѣсь отъ други вещества, вода токо-речи нийдѣ не се срѣща, ала сравнително най-чиста вода е съжната и дъждовната; химически чиста вода се добива чрѣзъ прѣваряване, и тогава тя се нарича прѣварена или дистиллирана. Въ технологията различаватъ *мека* отъ *корава* вода; въ коравата сапунът се не пѣни, защото съдържа въглекислена варъ. *Метеорна* вода въ физиката наричатъ водата, които пада на земната повърхност въ видъ на дъждъ, снѣгъ, градъ изъ атмосферата. *Минерални* или *лѣковити* води наричатъ онния, които съдържатъ разни минерални соли и газове и служатъ за лѣчение на човѣшкото тѣло; и тѣ биватъ топли, или студени: колкото отъ побѣлъбокъ извира нѣкоя вода, толкова бива побгореща, и наопаки; отъ друга страна, минералните води, които съдържатъ само соли, сѫ горещи, а ония, които съдържатъ само газове, сѫ студени. Когато единъ минерално вещество се кристализира въ вода, то обикновено задържа пѣколко отъ неї въ механическо съмѣшиене, или въ химическо съединение; въ последния случай водата се нарича *кристализирана*.

Извѣстно е, че морската вода много различа отъ изворната и

а. Морската вода е най-
а; тя съдържа 3.5% твър-
да, сир. разни соли, съста-
отъ около 30 стихии. За
чното опредълението състава
реката вода се дължи на
заниета на копенхагенския
сър Форсхамера. Той е далъ
г.) и най-задоволителното
пение на важния въпросъ:
ѣ сѫ се зели солитъ, които
иаратъ въ морето? Сушата
и морето, или морето прави
а? Морето сѫществувало ли
началото на земята? И да-
ши е полека-лека, иъ посто-
стихиите си за да се обра-
земята? Его вкратцъ какъ
при данский учень на тия
иа: «Да речемъ, че една река
ива въ една долина, и нѣма
ене съ море. Долината би
нила съ вода, докѣ не стане
та повръхност толкова го-
каквото годишното испаре-
а е равно съ годишното ко-
тво вода, която дохожда. То-
ще има едно физическо, иъ
о химическо равновѣсие, за-
годишната загуба ще състои
иета вода, а пъкъ водата,
иъ изваксва, ще съдържа
минерали или солни ве-
ш, които ще продължаватъ
увеличаватъ, докѣ не ста-
химически промѣнения, кои-
произведѣтъ разни соли.
иъ водата на реката, която
положихме, ии бихме намѣ-
химическите основи да прѣ-
зватъ по тоя редъ: варъ, ма-
и, сода, желѣзо, мanganезъ и
и; а пъкъ кислотитъ, по-
наредени, щѣхъ да сѫ въ-
га, сѣриата, хлороводородна-
графидро-бремливата кислота.
икатъ тии вещества иами-
въ морската вода, ако и въ

твърдъ различни пропорции. Ще
рече, че океанътъ е езерото, кое-
то предположихме, и че всичките
рекиносътъ растопенитъ въ тѣхъ
вещества въ него». «А защо», пита
проф. Форсхамеръ, «не забѣль-
жваме едно поболѣмо влияние на
реките? Защо варъта, която прѣ-
одолѣва въ реките, не се срѣща
въ поболѣма пропорция въ мор-
ската вода? Въ всѣка рекна вода
еквивалентигъ отъ сѣрина кислота
ѣ много иб-малко отъ ония отъ
варъ, а пъкъ иие намиратъ въ
морската вода около три еквивалента
отъ сѣрина кислота на единъ
отъ варъ. Трѣбва да има въ мор-
ската вода една постоянно дѣй-
ствуваща причина, която ѿ ли-
шава отъ варъта, що доставя
реките. Така причина сѫ чоруп-
честитъ риби, коралитъ и всич-
ките други животни, които отлаж-
чатъ въглеливо-варяно вещество».

Водевилъ, фр. Весела теа-
трална пиеса, въ която разго-
ворът е размѣсенъ съ пѣнне.

Воденъ (стар. Едеса). Градъ,
ц. на каза, солунски вилиетъ, 80
килом. на сѣв.-зап. отъ Солунъ.
В. е расположенъ на високо мя-
сто на река Колудѣ, която при
него образува много водопади; има
15,700 жит., отъ които 12,600 бъл-
гаре, останалитъ турци. Произ-
вежда коприна, вино, тютюнъ, чер-
вень-пиперъ.

Водевъ. Село отъ побѣль-
жителните въ конушката (стани-
машката) околия.

Водка. Име на една житна ра-
кия въ Русия.

Водникъ (Валентинъ). Словен-
ски поетъ (1758 — 1819).

Водобоязни. Хидрофобия, бѣсъ,
побѣсняване.

Водоемъ. Водохранилище, щер-
на, резервоаръ.

Водолазенъ зънецъ. Зънечнообразенъ саждъ, отворенъ отдолу, съ помощта на който човѣкъ може да се спусне на значителна дълбочина въ вода и да стои тамъ нѣколко врѣме, защото въздухътъ въ зънца прѣчи на водата да има достжълъ въ него.

Водолазъ. Човѣкъ, който е придобилъ чрѣзъ дълговрѣменно упражняване способностъ да стои нѣколко врѣме подъ водата, за да извлича отъ дъното разни прѣдмѣти или за да върши разни работи.

Водолѣй. Съзвѣздие, което се намира между съзвѣздия Риби и Козирогъ, или знаѣтъ на това съзвѣздие въ зодиака, който отговаря на мѣсецъ инуария. Виж. *Zodiakъ*.

Водолѣченица. Заведение за лѣкуване съ вода.

Водолѣчение. Лѣкуване съ вода, хидрапатия.

Водораздѣль. Високо място, отъ дѣто нѣколко системи реки зиматъ началото си. Той се образува отъ планински вериги; а понѣкога бива така нисъкъ, че стръмнината е дори незабѣлѣжима.

Водорасли (algii). По Линея, тайнообращни растения, които обичатъ влагата, и живѣятъ, поголѣмата частъ, въ водата. Голѣмината и изгледътъ имъ сѫ различни: нѣкои отъ тѣхъ сѫ микроскопически, други достигатъ до исполнински размѣри. Въ нѣкои морски водорасли прѣзъ последните години сѫ се открили полови органи. Нѣкои отъ водораслите се употребяватъ въ лѣкарството.

Водородъ. Стихия или просто тѣло, въздухообразно, влиза въ състава на водата, въ растенията, животните и др. Това въздухъ-

образно тѣло е наречено така, защото, съединено съ *кислорода*, образува водата. То е открито отъ Кивендиша въ 1766. На въздухъ гори съ живъ пламенъ, кога се тури при него вѣглеродъ, та служи да освѣтлява градовете. То е 14.46 пъти по-леко отъ въздуха, та го употребяватъ за шарене на балоните. То е най-лекото отъ всички познати тѣла. Водородътъ се добива отъ водата, като се разложи чрѣзъ електричество или чрѣзъ нѣкой металъ, който има голямо сродство съ кислорода.

Воевода. Прѣводителъ на войска. Въ старо врѣме това име се давало у насъ, па и у други словѣнски народи, на генералитетъ. Въ мирно врѣме воеводите сѫ бивали първите съветници на краля. Воевода е била и титлата, която носяли областните управители на бившото полеко кралство, както и молдовските и влашки князове. Въ новите врѣмена *в.* е зело да значи и прѣводителъ на бунтовници, на хайдути, па и на истински разбойници. **Воеводство.** Чинъ или звание на воевода. Нѣкога е значило и книжество или областъ, повѣренна на управлението на воевода.

Вожделѣние. Силно желание, страстна наклонностъ къмъ нѣщо; **вождѣленъ**, който се желае силно.

Вождъ. Водачъ, водителъ, прѣводителъ.

Вожла. Франц. литераторъ, единъ отъ основателетъ на французската академия (1585 — 1650).

Воиажъ-де-посе. (*voyage de posse*), фр. Путуване прѣзъ медни мѣсецъ, сир. първия мѣсецъ на младеженци.

Воинство. Войска.

Войводовъ (Никола). Мъжчинъ за освобождението на Бъл-

гарии, родомъ отъ Вратца. В и Цефко Павловъ, събринъ, и двамата агенти на българските революционери въ Букурещъ, бидохъ предадени отъ австрийския пароходъ *Германия* въ Русе на турските власти, на които те се оставихъ следъ една прѣструлка полубити (1867).

Войниковъ (Добри П.). Основателъ на българската драматургия, учителъ-списател и публицистъ, род. въ Шуменъ въ 1833. В. добилъ първоначалното си образование въ родното си място, и въ 1858 съвършил курса на тогавашния колежъ на французския калугере въ Бебекъ (Цариградъ). Слѣдъ това той билъ учителъ въ родното си място [поель училището отъ С. Доброплодний] до къдѣ 1864, когато билъ принуденъ да забѣгне въ Румъния, за да се избави отъ турската власт, която го пристѣдала като български патриотъ. Въ 1866, той се подпредтиналъ да уреди български театъръ, и прѣзъ ежщата година далъ съ трупата си представление на първата си драма въ Букурещъ. Прѣзъ 1867 В. починалъ да редактира и издава въ Браила *Дунавска зора*, вѣст. «за всичните българи», който траилъ до 1870. Между това, неговата трупа била добила такъвъ значеніе, че въ 1868 румънското правителство се видѣло принудено да запрѣти да представи една нова драма на директора си, вслѣдствие на строгите ноти отъ Турция во поводъ на прѣхъранието на Хаджи Димитровата чета изъ Кашко въ България. Сѫщеврѣменно съ реденето трупата си и писателството си, В. продължавалъ учителството си. Неговите книжни произведения сѫ: *Сбор-*

никъ отъ разни съчинения

(Цариградъ, 1860), *Кратка българска история* (Вѣна, 1861), *Кратка българска граматика* (Браила, 1864), *Разни стихотворения* (Браила, 1868), *Ръководство за словесност* (Вѣна, 1874), написаните отъ него отъ 1866 и печатани въ Румъния драми *Покръщението на прѣславския дворъ*, *Велислава българска княгиня*, *Вѣчаряването на Крума Страшни*, *Криворазбраната цивилизация*, *Райна княгиня*, *Фросина*, *По неволя докторъ*, *Поевропейчването на единъ турчинъ*. Нѣкои отъ тия драми се представляваха между българетъ въ Турция и дадохъ силенъ по-такъ на нашото самосъзнание. До В. бѣше се появила у насъ по драматургията само комедията *Ловченски владишка* на Теодосия Икономова и трагедията *Стоянъ войвода* отъ Х. Д., Букурещъ 1866. В. се прибрахъ въ Шуменъ прѣзъ 1873 съ руско подданство; ала слѣдъ едно арестуване отъ турци призъ 1875, счѣлъ за благоразумно да се върне въ Румъния. Слѣдъ освобождението, той се поминжалъ въ Търново въ 1878. Подробности за В. има въ книжка *Трима народни учителе: С. В. Филаретовъ, С. И. Доброплодний и Д. П. Войниковъ* (Шуменъ, 1895).

Вокаленъ, лат. Гласенъ, който се отнася до гласа: *вокална музика*, въ противоположность на *инструментална музика*.

Вокализация, фр. Упражнение въ пѣсане, което състои въ пропагане гласно звука А или Е.

Вокализирамъ, фр. Пѣхъ на една гласна буква, сир. пѣхъ безъ да именувамъ нотите и безъ да произнасямъ думи.

Вокализъ, фр. Музикална пьеса за упражнение на гласа, солережко.

Вокална музика, лат. Гласна музика или пѣяне.

Vox populis, vox dei. Латинска поговорка: глашъ народенъ, глашъ Божи.

Vox clamantis in deserto, лат. Глашъ въплющаго въ пустинѣ, сир. говорителъ, когото нѣма кой да слуша.

Волабель. Франц. историкъ, съчинителъ на *Историята на Реставрацията* (1799 — 1879).

Волга. Русска рѣка, най-голѣмата, па и най-длѣгата въ Европа; 3,700 килом. длѣга. Главата ѝ е въ една блатиста равнина между Валдайскитѣ връхове, въ твереката губерния. Пои губернии тверска, ярославска, костромска, нижнѣ-новгородска, казанска, симбирска, саратовска, самарска и астраханска; а нейнитѣ притоци поижъ, освѣнь тия, 12 други губерни. Влива се въ Каспийско море прѣзъ 70 устия. Водното съобщение по Волга и притоците ѝ е отъ най-голѣма важност за Русия; В. прибира въ себеси 38 корабоплавателни рѣки, между които Ока и Кама, и е свързана прѣзъ канали съ Бѣло море, Балтийско и Черно море. Срѣдно число тръгватъ отъ пристанищата ѝ всѣка година около 20,000 кораби. Водите ѝ прѣизобилватъ съ риба.

Волгскъ или **волскъ**. Русски градъ, въ саратовска губер., на дѣсен. бр. на Волга, 140 килом. на юго-ист. отъ Саратовъ; 35,000 ж. Овоночество.

Волдоазо (vol d'oiseau). Отъ птичи полетъ; рисунка, снимка, изгледъ отъ високо място.

Volens, nolens, лат. Волею, не-вoleю; щж не щж, щенъ не щенъ, ище не ище.

Volent Deo, лат. Както ще Богъ,

Волентиръ, лат. Самоволедъ, доброволецъ. Оттука **волентирски**, самоволнически, доброволнически.

Волинъ. Пруски о-въ (Померания), който се образува отъ источнитѣ рѣкави на Одеръ и Балтийско море; насел. 7,000 жит.; на источ. брѣть на о-ва е градъ **Волинъ** съ 5,500 жит. Три моста съединяватъ о-ва съ материка.

Волкамерия. Растение, наречено така въ честь на ботаника Волкамера; било е прѣнесено въ 1790 отъ Япония и сега се развѣджа всѣдѣ въ Европа.

Волканически, лат. Който принадлежи на волканъ, дѣто е и мало волканъ: **волканическа почва**.

Волканъ, лат. Огнепушуща планина, сир. планина, която има кждѣ връха си отверстие (кратеръ), отъ дѣто исхвѣрчать газове, растопени вещества (лава) и пепель.

Волконска (князъ *Петръ Мих.*). Русски фелдмаршалъ, който е игралъ голѣма роля въ историята на съвременна Русия. При Аустерлицъ, той отървашъ императора Александра, нагънѧтъ отъ много близу отъ французи. Той се отличилъ при Лайпцигъ и въ французския походъ, и прѣвъ прѣложилъ въ военния съветъ да се отиде въ Парижъ. Той придружавашъ императора Александра въ всичкитѣ конгреси, които посѣдавати до 1823. Него считатъ за основателъ на руския генераленъ щабъ. Въ негово врѣме се пристѫшило къмъ съставянето военна карта на Русия и се свършила маршрутната (1776—1852).

Волни (комтъ *de*). Франц. учень и литераторъ (1757—1820).

Волностъ поетическа. Така наричатъ отстѫпването отъ при-

етатъ правила въ писниката отъ посредно идентъ и езика.

Воло. Гръцки градъ (Тесалия), на едноимененъ заливъ, 60 килом. на юго-ист. отъ Лариса; 5,000 ж.

Воловъ (Панайотъ). псевдонимъ **Петър Ванковъ**. Главенъ бунтовенъ двигателъ отъ Централния Бунтовенъ Гюргевски комитетъ, който притогти Априлското въстание. В., родомъ отъ Шуменъ (род. въ около 1847) и бивши учителъ въ родния си градъ, бъше се учили въ Русия, и бѣ единствено лице между апостолите въ 1876 съ по-серизозно систематическо образование. Слѣдъ несподузата на въстанието, В., пристигналъ отъ потерията въ Тетевенско, погинъ, заедно съ Икономова, въ въннитъ на Янтра; труповете и на двамата се исхвърлиха подъ моста на село **Бѣла**.

Вологда. Русски градъ, центъ на едноименна губер., 755 килом. на ист. отъ С.-Петербургъ; 18,000 жит. Губерниятъ има 1,161,155 жит. В. върти доста голѣма търговия съ архангелската губерни. — В. се споменува още въ 1263; ти принадлежала на новгородското княжество до 1397, когато втѣзла въ състава на московското княжество.

Волохестъ. Име на нѣколко парижки царе, въ борба съ римските императори.

Волочекъ (Вишний—). Русски градъ, въ тверска губ., на никол. жезленъ пажъ, срѣдочие на обширна житна търговия между с.-петербургската и по-долнитъ губ.: 18,500 жит.

Волаки. Старъ народъ въ Италия, покоренъ отъ римлянетъ въ IV-и вѣкъ прѣди Р. Х.

Волскъ. Виж **Волгскъ**.

Волта. Италиански физикъ, изобрѣтателъ на електрическия стълпъ, който носи неговото име (1745—1826).

Волтаметръ. Измѣритель на Волтовия стълпъ.

Волтеръ (Франсоа Аруе де). Французски епископъ, поетъ, историкъ и философъ (1694—1778), съчинителъ на *Вѣкъ на Лудвика XIV. Историята на Карла XII* и чудесна частна кореспонденция. Тия съчинения и романите му го поставятъ на чело на франц. прозащи; напротивъ, неговите трагедии го поставятъ на втория чинъ на франц. поети, задъ Корнейла и Расина. Колкото за философическите му трудове, тѣ дишатъ дълбока омраза противъ християнската нравственостъ. В. е билъ апостолъ на французската революция и идолъ на народа. Волтеровите съчинения *Меропа*, трагедия, и *Вавилонската княгиня*, повѣсть, сѫ прѣведени на български, първото отъ П. Среброва (Парижградъ, 1872), второто отъ И. П. Адженова (Букурещъ, 1879).

Volte-face, фр. Обръщане съ лицето си къмъ неприятеля. Въ **прѣм. с.м.** съвършенно промѣнение на мнѣніе: *направихъ volte-face*.

Волтижирамъ, фр. Правъж на конъ всичкитъ ония упражнения, които сѫ потрѣбни за да придобиешъ ловкостъ и сила въ єзденето.

Volti-subito, итал. Въ **музик.** повърни тутакси.

Волтовъ стълпъ. Отъ име **Волта**. Стълпъ отъ мѣдни и цинкови колелета, които постоянно обраzuватъ електричество.

Волфрамена стомана. Стомана съ малъкъ примѣсъ отъ волфрамъ. Тоя видъ стомана е много твърда,

Волфрамитъ., лат. Минералъ, който съдържа волфрамъ.

Волфрамъ., лат. Просто тѣло, металъ сиво-блѣтъ, твърдъ и много мяично растопимъ.

Волфъ (*Fr.*). Знаменитъ германски филологъ и ученъ (1759 — 1824).

Волхиния. Русска губерния, съпрѣдѣлна на юго-зап. съ Австро-Унгария; отцѣпена отъ Полша и присъединена на Русия въ 1798. Простр. 71,851 чет. килом.; насел. 2,062,300 жит. Гл. гр. *Житомиръ*.

Вонделтъ. Холандски поетъ (1587 — 1679).

Воозъ. Патриархъ, сжръжъ на Рута. Отъ него се родилъ Овидъ, отъ Овида Иесей, отъ Иесеи Давидъ, отъ когото и Христосъ по ильте (Библ.).

Вористъ. Градъ въ великото дукство Хесе-Дармщадско, на лѣв. бр. на Рейнъ, 35 килом. на юго-зап. отъ Дрезденъ; 21,927 жит.

Ворона. Русска река, извира въ пеизенска губ., влива се въ тамбовската въ Хоперь; 350 килом. Корабоплаване малко.

Воронежъ. Русска река, тече прѣзъ тамбовска губ., влива се въ Донъ 16 килом. подъ гр. Воронежъ; 350 килом.

Воронежъ. Руски градъ, центръ на едноименна губерния, на р. Воронежъ, 240 килом. на юго-зап. отъ Тамбовъ; 50,100 жит. Фабрики и заводи; обширна търговия съ жито, лой, вълна, желѣзни и кожени стоки. Воронежска губ. има простр. 65,886 чет. килом. и нас. 2,433,657 жит. — В. е билъ основанъ въ 1586 като твърдина среща татарското нахлуване. Петъръ Велики, който по-напрѣдъ билъ посѣтилъ града, съградилъ въ него въ 1694 корабостроителница;

ала въ 1712 двѣ трети отъ кораб-мастори и работници се испратили въ С.-Петербургъ и В. изгубилъ значението си.

Воронцовъ (графъ *Мих. Илар.*). Руски държавенъ капитанъ (отъ 1758), който сключилъ «вѣченъ» миръ съ Прусия въ 1762; падналъ въ немилостъ у Катерина II, защото яхъ изобличилъ, кога искала да се ожене за Григорий Орловъ (1710 — 1767). — **Воронцовъ** (князъ *Мих.*). Внукъ на графъ М. И. Воронцовъ, въспитанъ въ Англия, дѣто баща му билъ посланикъ, воененъ; участвувалъ съ слава въ войните съ Наполеона (1805 — 1814), съ турци (1809 — 1812) и (1828 — 29), прѣзелъ крѣпостта на Варна (1828); представлявалъ Русия въ Ексъ-ла-шапелския договоръ въ 1818; отъ 1845 дѣйствуvalъ среща Шамиля въ Кавказъ, дѣто въ чина фелдмаршалъ умрѣлъ въ 1856, на 73-годишна възрастъ. Неговото гражданско управление било забѣлжително: той прѣобразувалъ съвсемъ Крѣмъ, построилъ прекрасенъ стратегически путь отъ Симферополь до Севастополь, далъ потикъ на земедѣлието и др.

Ворчестеръ, произнася се на англ. *Уорчестъръ*, а се пише Worcester. Английски градъ, ц. на едноименна областъ; 33,000 жит. Пристанище на Саверъ. Карлъ II билъ разбитъ тамъ отъ Кромуелъ въ 1651.

Ворчестъръ. Градъ въ Съед. Дѣрж. (Масачусетсъ), 70 килом. на юго-зап. отъ Бостонъ; 58,000 жит.

Восора. Едомски градъ, дѣто е сегашното с. *Елъ-Бусайре*, на юго-ист. отъ Мрътво море (Библ.).

Восоръ. 1) Рувимовски градъ, съ неизвѣстно мѣстоположение. 2) Единъ потокъ, който се влива въ

Средиземно море, 8 килом. на югът от Газа (*Библ.*).

Востица. Гръцки градъ (Морея) на Лепански заливъ; 6,000 жит. В. е гръцкото *Оборище*; тамъ Хераклията рѣшила гръцкото въстание въ 1821.

Востоковъ. Псевдонимъ, подъ който е писалъ руский филологъ *Остенекъ* (виж. тая дума).

Востъ. Германски критикъ и поетъ (1751 — 1826).

Вотивенъ, лат. Обрѣченъ, по-клоненъ по испытание на оброкъ: *вотивна цръква, вотивъ камънъ*.

Вотиралъ, лат. Гласувамъ, гласоподавамъ.

Вотъ, лат. Гласуване, гласоподаване.

Вотаци. Люде отъ финското племе, распръснати въ вятската, вазапската и оренбургската губерния Русия. В. говориха едно финско нарѣчие и сѫ упазили много езически обичаи; живѣхътъ нечично; прѣсъмѣтътъ ги на 187,000 души.

Воцелъ (Янгъ-Еразимъ). Чешки поетъ, авторъ на поемата *Мечатъ и чашата* и на *Старий вѣкъ на чешската земя*, най-забѣлжителната книга въ чешската археологическа литература (1803 — 1871).

Вошъбърнъ (дръ *Георги*). Американецъ, директоръ на Робертъ Колежъ и предавателъ на обществено-политическите и философическите науки. Първото българско народно събрание — учредителното — исказа д-ру В.-ну благодарностъ за образователното влияние, което Робертъ Колежъ е упражнявалъ върху българската младежъ, като е въспиталъ едно доста голямо число млади българи (виж. *Робертъ Колежъ*) и за фактическото му доброжелателство за българи.

ретъ. Д-ръ В. е и декориранъ отъ покойния князъ Александра съ ордена *Св. Александъръ III* степень въ 1883 год.

Д-ръ В. е роденъ въ 1833 въ градецъ Мидлбъръ, близу до Бостонъ, въ държавица Масачусетъ. Той е свършилъ науките си въ Ямърстъ Колежъ въ 1855, а послѣ е стѣдавъ въ Богословската семинария въ Яндъвъръ, една отъ най-добрѣ познатите семинарии въ Съединенитѣ Държави. Въ 1869, той пое длъжността на поддиректоръ на Робертъ Колежъ, а въ 1873, когато д-ръ Хамлинъ (виж. д-ръ *Хамлинъ*) се оттегли отъ директорството на училището, д-ръ В. биде назначенъ за директоръ. Д-ръ В. има и публицистическа дѣятелност; тя е състојала побѣчето въ писане разни статии въ разни английски и американски вѣстници и периодически списания по обществени и други въпроси, касающи се до народите тукъ на Истокъ. Нѣкои негови статии отъ поучителенъ или възпитателенъ характеръ сѫ обнародвани въ цариградския вѣст.

Зорница. Като въспитателъ, д-ръ В. едвали има равенъ на себеси въ напитъ страни.

Воюса (стар. *Лоüs*). Рѣка въ Албания, янински вил., извира въ околността на Мецово и се влива въ Адриатическо море, откъде прибира Аргирокастро, на сѣв. отъ Авлонски заливъ; 200 килом.

Впечатлителностъ. Въсприемчивостъ на впечатления. **Впечатление.** Онова, което остава въ ума на човѣка, кога види или чуе нещо. **Впечатлявамъ.** Втълнявамъ, прѣзвамъ една мисль въ ума.

Впрочемъ. Между друго, освѣнъ казаното, въ друго отношение, отъ друга страна.

Врагъ. Неприятель, злорадникъ. — Употребява се въ значение на дяволъ, и отъ тамъ *пъврага*, по дявола.

Вражка-глава. Планински връхъ при село Чипровецъ, 1940 метра надъ морското равнище.

Вражкаръ. Сѫщото, каквото е астрологъ (*Библ.*).

Вражда. Голямо неприятелство, зложелателство; **враждебенъ**, неприятелски расположень, противъенъ; **враждувамъ**, нѣкому съмъ врагъ, гледамъ да му правя зло.

Врана. Български градъ на Морава; 9,000 жит. Отстѫпенъ на Сърбия по Берлинския договоръ Вижгарство.

Вратиславъ I. Чешки дукъ, управлявалъ отечески, и билъ баща на Венцеслава I (921 — 925, род. 887). **Вратиславъ II.** Пръвъ чешки кралъ, 1061 — 92. Б. билъ избранъ чешки дукъ отъ народа, стѣдъ смъртта на брата си Збигнева II; отстѫпилъ Моравия на братята си Отона и Конрада; нахлуъ въ Полша въ 1067; поддържалъ германския императоръ Хенриха IV среща съперника му Родолфа, и добилъ, заедно съ ржката на дъщеря му, кралската титла и господството надъ Лузация.

Вратца. Окръженъ градъ,* при съверните поли на Стара-планина, $95\frac{1}{2}$ килом. на сѣв.-ист. отъ София; 12,279 жит. Ржкодѣленъ градъ за вълнени платове и хубави копринени платна за мястоно употребление. Голямо тържище на едъръ добитъкъ, който се отхранва въ окръга. Паметникъ Ботеву. — Градът е добилъ името си отъ названието на единъ близъкъ скалистъ проходъ, нареченъ «Вратца», сир. малки врата. Въ прохода е имало крѣпостъ, отъ която още

личжть развалини. Задъ В. е единъ долъ е селце *Скуриград* наречено така отъ многото сгуръ въ близката планина, дѣто едъврѣме се разработвали руди. Отъ *Хайрединъ*, друго село на р. госта, се простира единъ стар врѣмененъ окопъ дори до Дунавъ.

Врачъ. Гадателъ; лѣкаръ. Врачебенъ. Лѣкарски.

Вродѣнъ. Добить при самораждане; вроденостъ, състояние и онова, що е вродено.

Врѣбница. Празникъ, който црквата е установила да се празнува въ Недѣлита непосредствено преди Великденъ, въ паметъ на Христовото влизане въ Иерусалимъ 6 дни до постълната Пасх прѣкарана отъ него на земята въ плътъ. И четиримата евангелисти описватъ подробно събитието, споменъ на което става този празникъ. За въспоминание у нас раздаватъ въ црква върбови клочета, намѣсто употребенитѣ въ гато се извѣршило събитието феномени и други клочета.

Врѣшка-чушка. Планински връхъ най-ниската точка на западните балкани, 696 метра надъ морското равнище, 15 килом. на зап. от гр. Кула, на прѣдѣла на България и Сърбия. Въ тая планина изкаменни вѣгилица, нѣ още нераработени отъ къмъ настъ; отъ другата страна на планината сръдското правителство ги разработи. За изнасянето имъ е направена една тѣсна желѣзница, 86 километра, която съединява рудницъ Дунавъ (до Радуевацъ).

Врѣшко-чуски проходъ. Планински проходъ, който минува въ край съверния склонъ на врѣсъ сѫщото име и служи за съединение между Кула и Зайчаръ.

възможенъ. Всъкакъвъ ка-
възможенъ; **всевъзможно,**

и възможенъ начинъ, съ
змозжно срѣдство.

ържителъ. Богъ, Упра-
на вселената.

ниа. 1) Всичката засе-
дназначена за заселване
ци земя: нашата земя. 2)

Бългове. **Вселенски**, който
и до вселената; всесвѣт-
иренъ. **Вселенски събори-**
и на представите на
ръква отъ всичките кра-
вселената, чито рѣше-
сително догматъ на вѣ-
равилата на живота имать
задължителностъ за вѣ-
стиине. Источната прѣква-
ва само 7 вселенски съ-
щ. **Никейски всел. съб.**
тантинополски всел. съб.
ески всел. съб., и Халки-
всел. съборъ. Западната
присъедиява при тия 7
всел. събори.

вамъ. Възворивамъ, на-
ль; вдхнувамъ.

реинъ. По цѣлъ свѣтъ,
съвѣтъ, за цѣлъ свѣтъ,
съвѣтъ.

зетийски заливи. Едно-
безопасните пристанища
на моря, въ обл. Бахия.

етѣйши. Официална ти-
атриархъ.

жаждение. Жрътвоприно-
въ което цѣлата жрътва
ария; ала свещеникътъ,
толвътъ и принасятъ жръ-
зималъ кожата ѝ (*Библ.*).
Напразно.

ски. Всяко-яче, по всѣ-
ни, съ всѣко срѣдство.

законие. Петата отъ Мой-
зии (Библ.).

или вело, фр. Единъ
о отъ платно, като плат-

ното на сито; съ него госпожитѣ
си покриватъ лицето.

Вузирисъ. Египетски тиранинъ,
убитъ отъ Херкулеса (*Баснос.*).

Вузи. Потомци на *Вуза*, синъ
на Аврамовия братъ Нахора (*Библ.*).

Вукашинъ. Срѣбски кралъ въ
1367, убитъ въ сражение съ тур-
цитѣ въ 1370.

Вукъ. Име на нѣколко срѣбски
князове. **Вукъ Григоревичъ**, по-ста-
рий синъ на Григория Бранкови-
ч, срѣбски владѣтель, който е-
мигриралъ въ Унгария въ 1471;
и се въстановилъ на тоя санъ
отъ унгарския кралъ Матвеи Кор-
вина, одържалъ нѣколко пѫти по-
бѣда надъ турцитѣ при Сава,
близу при Шабецъ въ Семендрия
и въ Олавица. Умр. 1497.—**Вукъ**
Боанковичъ, зеть на срѣбския кралъ
Лазаръ, който измѣнилъ на срѣ-
бетѣ въ сражението съ турцитѣ въ
1389 на Косово поле, слѣдъ което
Срѣбria подпадnilа подъ властта
на турцитѣ. Отровенъ въ 1398.—
Вукъ Потротовичъ, воевода, извѣ-
стенъ по побѣдата си надъ султана
Сюлеймана при гр. Шикломъ, 1566.

Вукъ Стефаноъ КараджиЧъ.
Срѣбски сподвижникъ, чието знание
на народния бить му спечелило
европейска известностъ (1787 —
1864).

Вулгаренъ, лат. Просташки,
простонароденъ.

Вулгата, лат. (отъ *вулгатусъ*,
разгласенъ, обнародванъ). Това име
носи прѣводътъ на Библията на
латински езикъ, който е утвѣр-
денъ отъ Триденския съборъ.

Вуличъ или Уличъ. Английски
градъ, на Темза, около 14 килом.
на ист. отъ Лондонъ; 41,700 жит.
Прѣкрасно пристанище за флота;
артилерийски арсеналъ; военна
академия.

Вулканизътъ., лат. Система на геолозите, която полага, че земната кора се е образувала отъ огнь и извътръ земята.

Вулканистъ., лат. Привърженникъ на вулканизма.

Вулканъ, лат. У старитѣ гърци и римляне, богътъ на ада, на огнь; синъ на Юпитера и мажъ на Венера.

Vulnerant omnes, ultima necat, лат. Всичкитѣ раняватъ, последниятъ убива [думата е за часоветѣ]. Стара поговорка, която се срѣща като надпись на католически церковни часопоказатели].

Vultus est index animi. Лат. поговорка: лицето е показалецъ на ума.

Вулъ. Осмий мѣсецъ у евреите, обикновено наричанъ Мархесванъ (Библ.).

Вурла. Градъ въ Мала Азия, 35 килом. на юго-зап. отъ Смирна; 6,000 жит. Хубаво пристанище. В. е старата Клазомена.

Вурстъ, герм. 1) Въ артилерията: ковчеже за гюллета или фишети. 2) Единъ видъ носилка за болни и цѣрове.

Ву-чангъ. Китайски градъ (сѫщи Китай), на Янгъ-тсе-кингъ, на юго-зап. отъ Пекинъ: 600,000 ж. Прѣвъходенъ чай, бамбукова хартия.

Възворявамъ. Установявамъ, настанивамъ.

Възвание. Гласно отнасяне до обществото, до народа, приканване нѣкого въ обща работа.

Възвишавамъ. Издигамъ високо; **възвишенъ**, много високъ, много велиъкъ, кога се говори за нравствени и умствени вѣща.

Възвратенъ глаголъ. Въ грам. дѣйствителенъ глаголъ съ окончание *се*, който обрѣща дѣйствието възъ самия дѣятелъ. **Възвратно**

мѣстоимение. Въ грам. мѣстоимение, което обрѣща дѣйствието възъ самия дѣятелъ.

Възвѣстявамъ. Извѣстявамъ, обявявамъ нѣщо.

Възвѣстителъ. Който обявива, обажда нѣщо.

Възгласявамъ. Исказвамъ високо, на всеуслышание.

Въздаяние. Плащане по заслуги, сир. отврѣщане нѣкому, каквото му се стои.

Въздухъ. Виж. *Атмосфера*. **Въздухообразно тѣло.** Кое да е вещество, което е като въздухъ, като пара.

Въздухоплаване. Плуване въ въздуха; **въздухоплавателъ**, човѣкъ, който се занимава съ плуване въ въздуха.

Въздушенъ извлакъ или толумба. Уредъ, измисленъ отъ Отона Герике, за разредяване въздуха въ каквъто и да било сѫдь.

Въздушна англайска пещъ. Пещъ, която служи исклучително за прѣтопиване чугунъ, изработване желѣзо и др. т.; тя дѣйствува чрѣзъ самотечение на въздухъ, като се употребява такъво гориво, което кога гори произвожда пламънъ. Металътъ въ тия пещи се намира въ съприкосновение съ горивото.

Въздушно елѣбо. Сѫшото, каквото е балонъ.

Въздѣржателенъ. Който удържа, не пуща, спира. **Въздѣржателно дружество.** Дружество, изкоето членовете се въздѣржатъ отъ пияне опивателни пития.

Въздѣйствуватъ. Почвамъ да дѣйствува изново; противодѣйствува. **Въздѣйствие.** противодѣйствие, реакция.

Възживъ. Отнасяне до поборенъ сѫдъ, отъ мирови сѫдъ до окрѣ-

къдъ, или пъкъ отъ окръжъ до апелативен съдъ;

изливане. Изливане малко възъ земята заедно съ прижърътва (*Библ.*).

моженъ. Който може да юйто може да стане: *това можно*. — **Правихъ възможното**, щото ми иде отъ ръцъ, по силата ми. **Възможностъ** е на онова, що е възможество.

пушавамъ се. Ядоувамъ се възмутителенъ, който приядосване.

пужавамъ. Достигамъ въ или пътина възрастъ, става възрастенъ; **възмужалостъ**, иность.

пъздие. Въздаяние, плата углътъ, сир. каквото се стои. **несение Господне.** 1) Вискачване Спасителево на 2) Празникъ за споменъ на събитие, *подвиженъ*; по народния говоръ този праздник иарича *Спасовъ денъ* или *асъ*.

пиквамъ. Показвамъ се, яве.

обновявамъ. Подновявамъ, имъ ветхо или старо нѣщо дишния му изгледъ; въстани: *възобновявамъ сграда, законъ*.

пажавамъ. Говорък или пиштивъ думитъ на другого; бѣжъ, успорявамъ. **Възражаводътъ** или доводитъ искачъ она, който възражава.

паждамъ. Раждамъ изново, възмъ; подновявамъ, въстани, възобновявамъ. **Възражатъ.** Свойство на всичко, което да се въздори. **Възражано** раждане, съживяване,

свѣстяване, заживъване изново свѣстенъ животъ.

Къзраждане (*Българско*). Съ това название се разбира периода, въ който българският народъ се е свѣстилъ отъ мъртвилото, въ което е билъ испадналъ прѣзъ вѣковното си политическо и духовно робство. — Съ падането на Шипмановото царство паднала и търновската патриаршия; другата самостоятелна българска архиепископия, охридската, била подчинена на гръцката патриаршия много по-късно, въ 1767. Отъ тогава цариградският патриархъ зель да праща въ всичките български земи гръцки владици и свещеници, които имали за задача да погърчатъ българетъ. До половината на XVIII-и вѣкъ нашият народъ се билъ изгубилъ изъ историята на народитъ, та станжало нужда да го откриватъ; дори географитъ и етнографитъ малко знаели за него. Името българинъ токо-речи не се употребявало; то се давало само за прѣзъние и укоръ на селянине. Изобщо българетъ се наричали *християне*, название, съ кое то не се правило разлика между вѣра и народностъ. Българинъ зель да се срамува отъ името си, и се гордялъ да се назава гръцъ. Българският езикъ билъ истиканъ отъ църквите и училищата и замѣстенъ съ гръцкия. За училища служили католическите келии и метоси, въ които нѣкой католикъ, по-вечето пакъ сѫщи гръцъ, прѣдавалъ прочитъ на гръцки. Учителъ написвалъ урока на дъска намазана съ въсъкъ, която се наричала *памакида*, и слѣдъ като го изучвали учениците, исклаждалъ дъската и написвалъ другъ; отъ това часословътъ добилъ названието *наустница*. Дѣто имало

училища, които що-годб приличали на такъви, тъ си били чисто гръцки. Учителетъ въ тѣхъ, бѣломорски гръци и владишки любимци, се мѣчили да пълниятъ главитѣ на младите бѣлгарчета съ Демостена, Тукидита и Омира. По градовете християнѣтъ се мѣчили да се понаучатъ да бѣрбюратъ, па и да четятъ и пишатъ по гръцки. Търговците въ по-важните срѣдища водили кореспонденцията си по гръцки; а ония отъ тѣхъ, които не сполучвали да се научатъ достатъчно този езикъ, пишли по бѣлгарски съ гръцки букви. Въ това положение билъ испадналъ бѣлгарски народъ; до тамъ лукавите фанариоти били докарали бѣлгаретъ.

Духътъ на новото врѣме не останалъ безъ слѣдствие и за настъ. Когато околните народи: сърбетъ, румънѣтъ и други зели да се пробуждатъ отъ летаргический си сънъ, единъ бѣлгаринъ, калугеръ въ Хилендарски монастиръ, се рѣшилъ да се помѣчи да пусне малко видѣлинка върху минжлото на своя народъ. До неговото врѣме грѣците се били погрижили да затриятъ всичко, шо би напомнило дори и името бѣлгаринъ; нѣ случило се та нѣкой и другъ ржкописъ по прѣдмѣта билъ останалъ нѣйде уѣблѣтъ. Съ много трудъ, лутания нагорѣ надолу и дирення изъ разните бѣлгарски монастире, пѫтувания до Австрия, отецъ Паисий излѣзъ на свѣтъ съ своята *История славяноболгарска о народахъ и о царяхъ и о скатиѣ болгарскихъ* и като нѣкой апостолъ тръгналъ съ книгата си въ ржка да кръстоносва бѣлгарската земя и буди духоветъ.

Нашото свѣтъгиване започнало съ тая *ржкописна* история, на

която датата е 1762*). Тя е първото нѣщо, което спомогнало за окопитването на нашия народъ. Съ неѣ отецъ Паисий учила бѣлгаретъ, че тѣ сѫ имали свои си и славни, царе и патриарси; осаждадъ грѣците за домогванията имъ да погърчатъ бѣлгаретъ и съ огненъ жезълъшибатъ грѣцкото духовенство; съвѣтвалъ бѣлгаретъ да си правятъ училища, да изучватъ родния си езикъ и да назъждатъ народността си; и съ пламенни думи укорявалъ ония свои отпадници единородци, които се срамували отъ народното си име. Това съчинение, което се прѣкало въ ржкописъ, много врѣме единично напомняло на читателя си за славното нашо минжло. То се напечатало въ измѣненъ видъ подъ името *Царственикъ* едва мѣсяцъ въ 1844. Въздигателното дѣло вървѣло мудно, защото епохата не благоприятствуvalа за умствено

* Новобѣлгарската книжнина, печатната, е започнала токо-речи отъ началото на нашия вѣкъ. Чешкиятъ списателъ Пасифъ Конст. Иречекъ, авторъ на първия *Библиопис на бѣлгарската книжнина*, напира, че първи новобѣлгарски книги излязли дѣлъ на свѣтъ, и двѣтѣ въ година 1806: *Кириакодромионъ* или поучения за прѣз всичките недѣли и празници, събрани и прѣведени отъ епископъ Софрониевъ Врачански, и напечатани въ Римници; и *Молитвеникъ крънъ*, издаденъ въ Будимъ. Постъ дошли книгите на Хаджи Исакима (1814 — 1819), Кирила Нейчевичъ (1816), Петра Берона (1824), Килиловски и Неновича (1825) и др. Нашъ списателъ А. Тодоровъ, въ своя книжописъ на новата книжнина, поставя като първа книга отъ неѧ единъ молитвеникъ, печатанъ въ Римъ въ 1641. Тая книга има странното име *Абагаръ* и състои отъ молитви на бѣлгарско нарѣчие, събрани отъ Филипа Станиславова. *Филипъ Станиславовъ*, за когото не се знае дали е билъ бѣлгаринъ и до колко е ималъ бѣлгарски, е билъ поставенъ католически епископъ на България, защото билъ обѣржалъ въ католическото никополските папишки.

развитие: кърджалии и делибашин налагали на народа поб-друга отъ Панисиевата задача, задачата просто да спасява живота си.

Дългото поель слѣдъ Панисия неговий ученикъ свещеникъ Стойко [пѣ-сетни *Софроний Врачански*], който се билъ запозналъ съ автора на първата българска история въ Котелъ, когато Панисий пътувалъ отъ градъ въ градъ да разнася книжката си. Като съврѣменици на епископа Софроний сѫ работили още двама родолюбци: *Хаджи Иоакимъ Иеромонахъ* и *Кирилъ Пейчиновичъ*. Ала свѣтителното дѣло зело да се върши сепазно около 70—80 години по-натѣ, когато надъ нашия народъ отрѣла поб-ярка свѣтлина чрѣзъ историата на *Венелина* и когато идентъ за обеспеченъ животъ си пробили путь и въ Турция. Още това врѣме *Петъръ X. Бероничъ* (*Беронъ*) издава своя рибенъ букварь, *Василъ Неновичъ* —своята Свещена история, *А. С. Киниловски* —своето Свещено цвѣтособрание, *Петъръ Сапуновъ* —своя прѣводъ на Евангелието и др.

Една поб-богата и поб-животворна литературна дѣятелност подкача слѣдъ русско-турската война прѣзъ 1828—29. Отъ тогава числото на българските родолюбци-свѣтителе пораста и българетъ залигатъ да учѣтъ на родния си езикъ и да си редкѣтъ свѣтени училища. Въ този периодъ личкѣтъ най-много имената: *Василъ Априловъ*, *Никола Хр. Палаузовъ*, *Райно Поповичъ*, *Ем. Васкодовичъ*, *Неофитъ Рилски*, *Неофитъ Бозовъ*, *Константина Фотиновъ*, *Ив. А. Богоровъ*, *Константина Огняновъ*, *Ботю Петковъ*, *Аверкий Петровичъ*, *Савва Ил. Доброплодни*, *Найденъ Геровъ*, *Атанасъ Чола-*

ковъ, *Бусилинъ*, *Захарий Княжески*, *Пенчо Радуловъ*, *Никифоръ П. Константиновъ*, *Иванъ Добровски* и др. Книгите си горѣпоменжтитъ книжовни дѣятеле печатали въ Одеса, Киевъ, Москва, Бѣлградъ, Крагуевацъ, Браила, Буда-Пешта, Земунъ, Букурещъ, Прага, Лайпцигъ, Вѣна, Лондонъ, Парижъ, Смирна и Цариградъ.

Между това, нашото възраждане било привѣтствано вниманието на мнозина чужденци, които правили ислѣдования на Балкански полуостровъ. Поб-забѣлѣжителните отъ тѣхъ, които сѫ писали и за нашия народъ сѫ: *архимандритъ Иоанъ Раичъ*, *Вука Стеф. Караджичъ*, *Иосифъ Добровски*, *Вартоломей Копитаръ*, *Павелъ Иосифъ*, *Шафарикъ*, *Францъ Миклошичъ*, *Викторъ Григоревичъ*, *А. Гилбердинъ*, *Франсоа Пуквилъ*, *Ами Бие*, *М. Бланки*.

Успоредно съ просвѣтителното дѣло възраждането и събуждането на българския духъ се вършило и отъ друга страна. Сръбските и гръцките въстания, както и руските войни отъ 1812 и 1829, расклатили много старата юнацика жилка у българетъ; тѣ съ хиляди се притичали на помощъ на свѣтѣ единоплеменници или единовѣрци. Прѣзъ това врѣме много воеводи се повдигатъ въ напото отечество среща турските своеволия; поб-познатите отъ тѣхъ сѫ *Ал-тънъ Стоянъ*, *Колю отъ Драгоданово*, *Дончо Ватахѣтъ*, *Бойчо*. Слѣдъ Одринския миръ капитанъ *Мамарчевъ* приготвилъ въстание среща Турция, което се осуетило. Прѣзъ крѣмската война, съ грижата на българските търговци *Х. Мустаковъ*, *Ив. Бакалоглу* и др. въ Букурещъ и *С. Д. Тошковичъ* и *Палаузови* въ Одеса на-

бърже се набрали български доброволци поб-вече отъ 4,000 и тогава - русското правителство за пръв пътъ обържало поб-отлизу внимание върху българския народъ. Тогава се и напечатала отъ името на главнокомандуващия Паскевича една прокламация къмъ „еднородните братя“, които живѣятъ въ Турция, въ която се казвало, че „дошло времето, ищо и останжлите въ Турция християне да придобинятъ сѫщите права, съ които се наслаждаватъ вече тѣхните братя.“ Русската войска и българските доброволци дори навлязли въ Молдова и Влашко и въ съверна България; ала съединената флота на западно-европейските държави нагънжла русите въ Черно море и тъ скоро теглили назадъ войските си въ турските прѣдѣли. Кръмската война се свършила злочесто за Русия и отчаянието въ България било голъмо.

Парижкиятъ договоръ, който сключилъ войната съ Русия, постановилъ, за да прѣдвари нови смѣшения въ турските области, и реформи за тѣхъ. Прогласилъ се *Хатихуманътъ*. Испълнението му не станжало; ала султанъ подръпналъ юздитъ на чиновниците си, та турцитъ зели да не свирѣпствуватъ толкова. Единъ западно-европейски вѣтръ задухалъ въ турското царство; и французскиятъ езикъ захванжалъ да се прѣдава токо-речи изъ всичките български училища. Косвено турцитъ направилъ сега на българете едно голъмо добро, като не имъ давахъ достъпъ до правителствените служби: който българинъ се изучеше, тръбаше да стане учителъ въ България. Това бѣше токо-речи единственото по-

прище, отворено за просветените българи.

Главно, за което се заловихъ българетъ сега, бѣше въпросътъ за нашето освобождение отъ гръцкото духовно началство. Това началство, подъ влиянието на елинизма, радеше само за гръцките училища, а отъ иѣмай-кѫдѣ търпеше самъ-тамъ български училища. Отъ най-напредъ се изяви искането въ всичките български училища да се учятъ по български, а септи въ българските цркви да се чете по словенски. Гръцката патриаршия не искала и да чуе за тия наши законни желания. Подкачи се съ Фенеръ борба. Въ Цариградъ и въ областите се разви една живи дѣятелност, която поб-вече събуди заспалите български духове. Явихъ се борци, достойни за славните си прѣдѣли. Хвала имъ! (виж. *Церковенъ въпросъ*). Борбата се свърши съ тържество (1870 г.) и българскиятъ народъ отъ врата си най-тежкото и на-гибелното, *духовното*, иго. Нъ той прѣдоби и много поб-вече, и това единъ съврѣменникъ*) очертава така:

Тая борба «еглоби нашия народъ въ едно мяло, пробуди чувството да се интересира съ сѫдбата на неговите единородци въ разни градове, да бие единъ пулъ въ цѣлия народъ, прѣврънатъ кавуре да се прѣвърнатъ въ самосъзнателенъ народъ българе. Отъ времето на тая борба българетъ узнахъ, че земята отъ брѣговете на българска Морава и Дринъ до Тулча и отъ Тимокъ до Бѣло море — е населена съ тѣхни единородци и единовѣрци, които единакво чув-

*) Вѣст. *Знаме*, 18 януар. 1897 (София).

атъ по всички въпроси отъ твърдъ характеръ; тъ видѣхъ, че случай на нужда, ще моя намѣрѣтъ подкрѣпа едини уги. Той периодъ отъ нашата ия по-право е вѣкъ на бългото възраждане. . . .

аминационната точка на той ареки вѣкъ на възраждане да се счита 14-и май 1871 г., то първите официално припомни представителите на българ-народъ, събрани наедно на рѣ, подписахъ Уставъта на извленето на Българската Ек-ция. Въ той денъ ние срѣщаме се да даватъ наедно представителъ отъ Нишъ, Щипъ, Велесъ, Оризъ, Криворѣчна-Па-за, Скопие, Охридъ, Струмица, а, Воденъ и Неврокопъ, на-съ представителетъ отъ ония места, които днесъ съставля-Българското Княжество. Той ятъ, вѣрваме да е най-вели-зъвий и плодотворний въ но-българска история. Това съ-е бѣ прѣдтеча на политическо-и освобождение. Народъ, който одни водеше борба съ твър-и спокойствие, показа, че да се окаже недостоенъ да води и политическите си сѫд-и. Дългата борба за церковния ростъ го приучи съ упоритостъ ои далечни цѣли, което е най-ното въ политическото въспи-е на единъ народъ. Той съ-имаше и онова важно значе-за нашата земя, че той опре-тично прѣдѣла, да живѣйтъ аре, и да съставляватъ бол-ство отъ населението. Врѣмето о скоро показва, какво значе-имаше съборътъ и въ двѣтъ и. . . .
етъ години не се минжихъ и прегъ поискахъ политически

права съ оръжие въ ръцѣ. Това въстание, колкото печално и да се свѣрши, има тая полза, че обѣриж вниманието на цѣлъ свѣтъ върху едно племе, за което 20 години прѣди това врѣме малко нѣщо знаехъ дори професионалните географи и етнографи».

Не трѣбва да се забравя и това, че прѣзъ периода на борбата съ Фенеръ надъ българското народно и патриотическо чувство се дѣйствуваше силно и отъ вѣнъ. Въ Бѣлградъ и Букурещъ се яви-хъ бунтовни двигатели-писателе, поети и въодушевени родолюбци — Раковски, Каравеловъ, Ботевъ, Левски и бунтовни воеводи Панайотъ Хитовъ, Ф. Тотю, Хаджи Димитровъ и Стефанъ Караджата. Тъ сгрупирахъ около себеси под-вихнитъ български елементи и тѣхнитъ списания като зачалени главни распълвахъ българскиятъ сръдца.

Между труженцитъ, които мирно будехъ духоветъ прѣзъ периода, за който е думата, на първия редъ вървѣхъ двамата мъженици-пионери на нашото възраждане въ Македония, братя Миладимовци, Ив. Верковичъ, Г. Кръстевичъ, Мутевъ, Ив. Богоровъ, Ал. Екзархъ, Т. Бурмовъ, И. Груевъ, Момчиловъ, Д. Цанковъ, П. Р. Славейковъ, Н. Михаиловски, Т. Икономовъ, Ив. Найденовъ, М. Балабановъ, Л. Иовчевъ, Д-ръ Лонгъ, Д. Войниковъ, Р. Ил. Бълсковъ, нашиятъ много-заслужили книгоиз-дателе и книжовници Хр. Г. Дановъ и Д. В. Манчовъ, българ-ските дружества Читалище, Бла-годѣтелно Братство и Проми-шление въ Цариградъ, браилско-то Книжовно Дружество въ ли-цето на В. Друмева, М. Дринова и В. Стоянова, цариградските ли-

Въпрѣки. Безъ да гледа на, лице бѣлъ първо Бѣлградъ (1867), послѣ Букурещъ (1868—69). Бѣлгарската легия (1869) честата на Филипа Тотю (1870) честата на Хаджи Димитра (1871) сѫ били плодъ на това началство Слѣдъ смѣртъта на Раковски вълъюционната дѣятелност на Н. Б. Т. Г. Началство се продъжила отъ Тайния Централенъ Бѣлгарски комитетъ въ Букурещъ подъ прѣдѣдателството на Л. Каравелова.

Върбица. Главно село въ османъ-пазарската околия; расположено на Камчия и Тича, при полите на едноименната му планина, отъ която извира Камчия; прославено съ юнашкото сражение на Филипъ-Тотя съ турците.

Върбишки проходъ. Планински проходъ въ Кодка-балканъ, който съединява днѣтъ долини на Камчинитъ—Бююкъ и Дели, между села Върбица и Юсуфли. Дължина 24 килом. Пътъ шосе, ала мѣжно възможенъ за кола.

Върбовка. Село въ околността на Никополь. Битва между Мехмедъ-Али и генералъ Татищева, който бѣше съсрѣдоточилъ въ В. нѣколко кавалерийски полка. Нападението, направено на 9-и септ. (1877) се отблъсня блескаво. Слѣдъ тая несполука, Мехмедъ-Али напусна нападателното положение, и се оттегли задъ Черни-Ломъ, като запали всичките бѣлгарски села, които се испрѣчиха на пътя му.

Върхлаци (Ярославъ). Съврѣмененъ чешки поетъ, комуто чешката критика смѣло дава епитета «гениаленъ» (род. 1853).

Върховно, Народно, Бѣлгарско, Тайно Гражданско Началство. Учреждение, създадено отъ Раковски, съ цѣль да се улесни организацията на «народнитѣ горски чети» и да се дисциплиниратъ по военному хождоветъ и тѣхникътъ воеводи. Това началство издало прѣзъ 1867, съчко I-и, «Приврѣмененъ законъ за Народнитѣ горски чети» (виж. *Записки* на Зах. Стояновъ, томъ I). Прѣдѣдателъ на това началство, което състояло отъ седемъ лица, билъ Раковски, подпрѣдѣдателе *L. Каравеловъ* и *Раф. Атанасовъ*. Неговото съда-

Въсклицавамъ. Извиквамъ искажъ нѣкакво чувство, радост, негодование и др. **Въсклициане.** Достенъ викъ, викъ отъ изнена викъ отъ негодование и др.

Въскръсавамъ. Връщамъ се отъ смѣрть изново въ животъ. **Въскръсявамъ,** новиквамъ отъ смѣрть изново на животъ. **Въскръсенъ (свѣтло),** Христово въскръсение Св. Пасха, Великденъ; празникъ за въспоминание на Христово въскръсение съ душата отъ азъ тѣлото отъ запечатания гробъ въ 3-ия денъ отъ смѣртъта му, ранното утро на първий денъ отъ еврейската седмица: *подвигъ*.

Въспаление. Болезнено състое ние, ведѣствие на което, въед или много мѣста на тѣлото, на мънинките власати сѫдове се прѣпъзватъ съ кръвь, при което образува червенина, отокъ, ракъ. Причинитѣ на *в.* сѫ механически и химическо поврѣждания, извѣмѣрно напрягане, настинка. Лекарството има различни срѣдства за лѣкуването му.

Въспитавамъ. Давамъ въспитание; учж. **Въспитание.** Искусство да се развиватъ, съобразно съ природата, физическите, умствени и нравствените способности на дѣцата, като се отстраняватъ всичките вредителни влияния и спънъ.

за успешното развитие. Оттука происхожда раздѣлението въ на *физическо, нравствено и умствено*. Въ съставлява предмѣтъ на една обширна наука, която се нарича *Педагогия*. **Въспитателенъ.** Който помога, или служи за въспитание. **Въспитатель-на.** Лице, на което званието е да въспитава; учителка. **Въспитаникъ-ца.** Момъкъ или мома, която се е въспитала или се въспитава при нѣкого, или въ нѣкое заведение; ученикъ, ученица.

Въспоминавамъ. Наумѣвамъ, припомнямъ. **Въспоминание,** припоминие; **въспоминателенъ,** който служи за споменъ.

Въприемникъ. Кръстникъ; лице което, кога се кръщава нѣкой, поръчителствува предъ црквата за неговата вѣра, и затова е длъжно и то само да се грижи, ако стане нужда, за утвърдението на кръщенія въ вѣрата и благочестето.

Въпринимчивостъ. Способность за се приематъ впечатления. **Въспримчивъ.** Който има тая способностъ.

Въпроизвождамъ. Произвождамъ изново, повторимъ. **Въпроизведение.** Повторение.

Въпрѣистествувамъ. Бѣркамъ, турамъ сънъни, прѣчъ.

Въстържавамъ се. Захлъсвамъ се отъ радость, унасямъ се умствено въ най-високите предѣли. **Въстърженъ.** Който е дошелъ въ крайна радость. **Въстърженостъ.** Състояние на въстърженъ човѣкъ. **Въсторгъ.** Истъжиление; увлѣчение, което обхваща душата на човѣка и го искарява изъ обикновеното състояние.

Въхъщавамъ се. Радвамъ се до най-висока степень, обрадовамъ се. **Въхъщеніе.** Прѣголѣма радость;

такъво настроение на душата, въ което ти като че се открадва, та остави тѣлото. **Въхитенъ.** Прѣмного зарадванъ. **Въхитителенъ.** Който докарва въхъщеніе, който докарва въ въсторгъ. **Въхъщеностъ.** Свойство на всичко онова, което въхъщава.

Вѣеръ. Вѣяло, вѣтрило, уредъ за духане на лицето си за прохлада.

Вѣкъ. Столѣтие, растояние отъ сто години; врѣмененъ периодъ отъ неопредѣлено число столѣтия или хилядолѣтия. **Вѣковенъ.** Отъ нѣколко вѣка, нѣколко вѣка длѣгъ. **Вѣковѣченъ.** Вѣченъ, всегданшъ, бескраенъ, нескончаемъ. **Во вѣкъ вѣковъ.** До-вѣка, вѣчно, за всегда, за винаги.

Вѣна. Столица на Австрийската империя, на Дунавъ; 1,377,000 жит.; жит. *ѣнѣцъ*; отъ тамъ и *ѣнски*. Има много площици и сгради, забѣлѣжителни или исторически, или по хубостта си. Отъ 50-те цркви, прочута е црквата Св. Стефанъ, съ кула до 133 мет. висока. Най-важното учебно заведение е университетътъ, основанъ въ 1365; забѣлѣжителни сѫ и медикохирургическата академия, источната академия, терезиинската, дворянска академия, академията на художествата. Отъ библиотекътъ забѣлѣжителни сѫ императорската публична б. съ 350,000 тома и университетската съ 130,000. Императорска картинна галерия и др. Кабинети зоологически, ботанически, минералогически, античенъ, нумизматически и др. Отъ учените дружества, първо е имп. академия на науките, основана въ 1847. Заведения за болни, бѣдни и др. Нѣколко театра. Дѣятелна индустрия. — В. е основана, казватъ, отъ венедитъ. Тя била още

село, когато императоръ Августъ завоевалъ оия край; римлянетъ иж направили скели на дунавската си флотила, и Марко-Аврелий умръль тамъ въ 180. Тя надижла едно по друго подъ властьта на готите, на хуните, и на Карла Велики, била съдалище на австрийскиятъ марграви, станала градъ въ 1151, била оградена съ стени въ времето на Леополдъ III въ 1198, и добила отъ императора Фридрих II титлата имперски градъ въ 1237. Рудолфъ Хабсбургски иж прѣзелъ въ 1277, и тя порастла бѣрже въ времето на императоритъ отъ австрийския домъ. Матей Корвинъ, унгарски краль, иж обсаджалъ напразно въ 1477, ала иж прѣзелъ въ 1485. Отъ Максимилиана I, ти всѣкога е била съдалище на австрийскиятъ архиdukове. Въ е одържала двѣ паметни обсади среща турците, въ 1529 и въ 1683: отъ едната иж избавилъ Карлъ V, когато султанъ Сюлейманъ II се принудилъ да се оттегли, откакъ изгубилъ 40,000 души въ 20 пристъпа; отъ другата иж спасиль Иванъ Собѣски. Въ 1619, побуенитъ чехи иж нападнали бесполезно. Генералъ Бонапартъ иж заплашвалъ въ 1797, когато лоебенскиятъ прѣварителенъ договоръ спрѣзъ французетъ; и тъ иж прѣзели въ 1805 и въ 1809. На 1-и мартъ 1815, съвѣнцицитъ обнародвали тамъ прочутата *Вѣнска декларация*, която турила Наполеона извѣнъ законитѣ. Всѣдствие на февруарската французска революция, 1848, една буна избухнала въ Вѣна, и императоръ се принудилъ да се отдалечи; ала войскитъ влѣзли въ неї скоро, слѣдъ една бомбардировка.

Вѣнски договори. Въ Вѣнѣ се подписали нѣколко договора за най-забѣлѣжителни се считат три: *първи* е договорътъ от 1738, който турилъ край на волната за наследството на полски прѣстолъ, която избухнала когато слѣдъ смъртта на Августа Шполски краль, за краль биль прогласенъ *Станиславъ Лекцински* [той по-нарѣдъ билъ избранъ за полски краль и съборенъ отъ Августа II] отъ едни и синътъ на Августа II, Августъ III, отъ други Австрия и Русия били зели страната на Августа и Франция и Испания — на Лекцински. По склончения договоръ Августъ се припозналъ за полски краль, а Лекцински добилъ Лоренското Херцогство и Барското, съ условие слѣдъ смъртта му да минжъ въ владѣніе на Франция. *Втори* забѣлѣжителенъ Вѣнски договоръ е онъ склонченъ (2 отк. 1809) между Франция и Австрия, слѣдъ битвата при Ваграмъ, по който Австрия отстъпила нѣкой окръжи на западната граница на Бавария части отъ Кроация, Каринтия и Далмация на Франция; нѣкой окръжи на саксонския краль; Западна Галиция съ Краковъ и др. на Великото херцогство Варшавско; и источния кѫтъ отъ Галиция на Русия; сборъ отъ загуби за Австрия 150,000 чет. килом., съ население 3,500,000 жит. и всички и морски пристанища. *Трети*, най-важниятъ Вѣнски договоръ се подписалъ отъ прѣставител на държавите, които били воювали противъ Наполеона I, събрани въ Вѣна на *конгресъ* от 18-и септ. 1814 до 29-и май 1815. Той договоръ отнелъ на Франция която била побѣдена, завоеванитъ отъ неї австрийски, пруски и

ми. Русия придобила частъ
Заршавското херцогство, Ав-
—Ломбардовенецкото крал-
Илирия, Далмация, Рагуза,
ть, Форалбергъ, Залцбургъ,
ртель и Тарнополския о-
ь отъ Галиция; Прусия вел.
Познанъ, почти половината
Аксония, Шведск. Померания
е и Бергъ. Дания отстъпила
егия като самостоятелна дър-
Швеций, а добила въ замъ-
щенбургъ, и станжла, вслѣд-
на това членъ на Герман-
конфедерация. Бавария зела
бургъ и др. малки земи. Ха-
ль билъ въздигнатъ на сте-
нралство и малко увеличенъ.
и и Холандия се съединили
ндерланското кралство; Люксем-
ъ, като вел. херц., встъпилъ
Германската конфедерация.
и добила Малта, Хелиго-
ь, много покорени колонии и
звителството надъ Ионически-
ви. Швейцария добила на
Женева, Невшател и Ва-
съ право на постоянна
алност. Сардиния добила Ге-
Неаполъ минълъ на Сици-
ния кралъ. Тоскана, Модена,
а и Папската областъ били
новени.

ра. 1) Отсътствието на всѣ-
мнѣніе или колебание за-
ствуващето и съществото на
2) Безусловно припознаване
ти отъ Бога истини. 3) Вѣ-
ровѣданіе, религия. 4) Увѣре-
ніе, довѣрие.

рионоподданъ. Вѣренъ под-
ъ, подданикъ вѣренъ на го-
ра на държавата.

приеповѣданіе. Вѣрата, коя-
припознава отъ единъ на-
религия.

ролоченъ. Който наруши-
а или вѣрность. **Вѣроломство.**

Нарушаване клетва или вѣрность,
неустояване на думата или обѣ-
щанието си.

Вѣроотстѣпникъ. Който от-
хвърля вѣрата си, отстѣпъ отъ вѣ-
рата, въ която е роденъ и въс-
питанъ. **Вѣроотстѣпничество.** Дѣй-
ствие или състояние на такъвъ.

Вѣрую (словѣн. д., която значи
вѣрвамъ). Първата дума на сим-
вола на вѣрата на апостолите,
която служи да го означава. Въ
прѣн. см. начала, върху които чо-
вѣкъ основава миѣнието си и по-
ведението си: *това е моето по-
литическо вѣрую.*

Вѣстовой, рус. Войникъ отре-
денъ да служи за разносачъ на
кореспонденцията при канцелария
на войскова частъ.

Вѣсть. Извѣстие, новина.

Вѣставамъ се. Явявамъ се.

Вѣтва. Клонче.

Вѣтренъ. Село въ т.-пазар-
джишка околия, на пътя отъ Па-
зарджикъ за Ихтиманъ; 3,545 ж.

Вюрцбургъ. Баварски градъ
на двата брѣга на Майнъ, 112
килом. на юго-ист. отъ Франкфортъ;
55,109 жит.

Вюршенъ. Село въ Саксония,
12 килом. на ист. отъ Бауценъ.
Побѣда на Наполеона I надъ прус-
сите и русите, 9-и май 1813.

Вязма. Руски градъ, въ смо-
ленска губер., 163 килом. на сѣв.-
ист. отъ Смоленскъ, на река Вязма
(притокъ на Днѣпър); 15,000 жит.
— В. се споменува най-първо въ
1239 и, следъ като е владѣла
едно по друго литванците и по-
ляците, утвърдила се за руско
владѣніе въ 1494. Въ В. се под-
писала въ 1634 единъ договоръ,
по който Михаилъ Романовъ се
отказалъ отъ всѣкакви претенции
надъ Полша, Естония, Ливония и
Курландия. Въ 1812, на 16-и авг.,

градът бил изгорян от французи, а на 22-и окт. подъ него станжало едно сражение, въ което русите били побъдоносни. След тая кръвава битва се починало пълното растроенство на Наполеоновата армия.

Вятка. Руски градъ, център на вятска губ., 1,460 килом. на юго-ист. отъ С.-Петербургъ, 450 на съв.-ист. отъ Нижне-Новгородъ; 30,000 жит. Кожарство, изпълнено на рогатъ добитъкъ годишно за 300,000 рубли. — В., основана отъ низне-новгородци, е била пристъединена на московското дукство отъ Ивана III въ XV-и вѣкъ (1489).

Вятка. Русска река, по имена на вятска губер., дългина притокъ на Кама; дължина голъмо корабоплаване по нея; 940 килом.

Вжлеродъ. Стихия или просто тѣло, едно отъ най-распространените вещества въ природата. Намира се въ свободно състояние въ графита и въ диаманта, който е чистъ кристализиранъ вжлеродъ. Ала той много по-вече изобилва въ съединено състояние. Съединенъ съ кислорода, той съществува като вжлекислота въ атмосферата, въ естествената вода, въ мрамора и др. Сгорѣните отъ дърва вжлици сѫ единъ видъ нечистъ вжлеродъ. Въ искона иматъ вжлици, той се намира съединенъ съ водородъ и кислородъ. Намира се и въ всичките органически тѣла и животни и растителни. Растенията добиватъ вжлерода отъ въздушната вжлекислота, а животните — отъ растителните храни. В., въ обикновените си образи, е добър проводникъ на електричеството; въ образа на диамантъ, е лошъ проводникъ.

Вжлекислота или вжлелниъ окисъ е едно вещество, което се намира въ свободно състояние като газъ (въздухообразно тѣло) въ атмосферата, въ размѣръ 1 обемъ на 2,500 въздухъ, па и въ съединено състояние като съставна част на разни вещества. В. е единъ газъ безъ шаръ, съ запахъ джъхъ и приятно въскиселъ вкусъ. Подъ голъмъ натискъ и студъ, тя може да се сгъсти на мокрота, па и на твърдо тѣло, което прилича на сиънъ. Чрѣзъ обикновеното атмосферическо изливане, в. се распушта въ водата въ размѣръ на 2 обема, въ 3 обема вода; чрѣзъ по-голъмо изливане, водата погълща по-голъмо количество в., и по този начинъ се приготвяятъ различни пищии.

Ако и да е отровна кога се поема въ бѣлия дробъ, в. е расхладителна кога се земе въ стомаха. Така, всичките газийски пития — бирата, шампанското, и минералните води, които съдържатъ в. сѫ расхладителни и крѣпителни поради нейното присъствие въ тѣхъ; и ако се остави въ да изгуби въ газа си, тѣ становатъ бескусни, токо-речи блудкави.

Освѣнъ че изобилва въ атмосферата, в. искача много и пукнатините въ земята, особено въ вулканическите страни. Ти и половина пътъ по-тежка отъ въздуха, та затова се набира всъкога по ниските места на земята. Ако влѣзе човѣкъ съ запалена свѣнца въ кладенецъ, дълбокъ зимникъ и др. т., свѣнцата тутакси ще изгасне, защото в. не гори, и не поддържа джането и горѣнето. Затова добър е всъкога кога влизаме въ нѣкое подземие да държимъ прѣдъ себеси запалена свѣнца.

та щомъ изгасне свѣщта, тутакси да се върнемъ. Смъртоносното дѣйствие на неразгорѣни вѣглица е мангаль, което е добре известно, се дѣлжи на *в.*, която се образува при горѣнето; и въ стаи, където сѣдятъ много люде, а не се подновява често въздухътъ, *в.*, която издиша всѣкой при всѣко издишане, трои въздуха на стантъ, и отъ денъ на денъ полека-лека зама на мощнитѣ здравето имъ, на най-сетинъ и живота имъ.

Вѣглица (*каменни* или *исковаеми*) еж вѣглицата, които се конажатъ, дѣто ги има, отъ земята. Тѣ сж се образували отъ голѣми гори, които, въ разните геологически прѣврати, сж били затрупани отъ земята и сж се разлагали безъ достжна на въздухи и при съдѣствието на висока температура и силно налягане. Горитъ били въ диво състояние и много раскошни и климатъ билъ много влаженъ. Старти дървеса се събирали отъ вѣръ и други причини и се нарушвали на мократа земя, та тѣ прими, за да може на неї да расте ново поколѣние растения. Това ново поколѣние покривало старото и т. н. Между това народнината и течението на рѣки-ти напасили пѣсъкъ, тиня и др. и затрупвали останжлите дървеса. Затрупаниятъ дървеса се разлагали малко-по-малко: кислородътъ и водородътъ, като газове, исчезвали, а вѣглеродътъ оставатъ и образуватъ пластове. Въ отъ тоя видъ и въ сегашно врѣме представляватъ доказателства за естеството си. Въ иѣкои отъ тѣхъ строенето

на растителнитѣ ткани се вижда съ простооко, въ други — само съ микроскопъ. Химически ископаемитѣ *в.* сж съставени главно отъ вѣглеродъ. Колкото по-слабо се забѣлѣжа растителното строене на иск. *в.*, толкова сж тѣ по-стари и толкова по-вече съдѣржатъ вѣглеродъ. Постепенно то развитие на ископ. *в.* е както следва: най-първо природата е правила *торфата* (30 до 60% вѣглеродъ), въ която още се забѣлѣжватъ клончета, листа и др., следъ това *лигнита* (55 до 75% в.), отъ него чернитѣ вѣглица (75 до 90% в.), а отъ тѣхъ най-сетинъ *антракита* (до 90% в.).

Употребъбието на *в.* не се вижда да е било известно на староврѣмennитѣ люде; па се и не знае въ кое врѣме *в.* почихли да се употребъбиватъ за тоplivo. Знае се, че въ края на XIII-и вѣкъ, тѣ почихли да се употребъбиватъ въ Лондонъ, иль испърво само въ искусствата и ржкодѣлната; и имало оплаквания отъ нововъведението като вредително за човѣшкото здраве. Въ 1316, парламентътъ молил крали, Едуарда II, да запрѣти употребъбието на *в.*, и съгласно съ това, едно проглашение се издало противъ тѣхъ; иль по-ради високата цѣна на дървата, употребъбието на *в.* скоро станжало повсемѣстно въ Лондонъ.

Въ нашото врѣме народнитѣ индустрии безъ тоя видъ *в.* сж немислими. Въ България вече, за добра честь, на иѣколко мяста се открихж *в.* и въ Перникъ започихж да се разработватъ.

Г.

G. 1) Буква, която означава думата *gummi* въ рецептите. 2) Пентий звукъ въ нововръбменната диатоническа гама. 3) Въ церковните книги г означава 3. Виж. *Словенски цифри*.

Га. Химический знакъ на метала галий (*gallium*).

Гаалъ. Еведовий синъ, който подигнъл буна среща Авимелеха, ит биль разбитъ отъ него (*Библ.*).

Гаасъ. Връхъ на Ефремъ, пропущъ по гроба на Иисуса Навина (*Библ.*).

Габионада, фр. Редъ габиони за прикриване войниците отъ неприятеля.

Габионъ, фр. Пъленъ кошъ съ пръстъ, който служи да закриля работящите въ време на обсада.

Габлиция. Растение, наречено така въ памет на Габлиция, спътникъ на Гмелина въ научни изследвания по Русия, отъ 1769 до 1773.

Габонъ. 1) Французско селище на западното крайбръдие на Африка. 2) Рѣка въ западна Африка (Горна Гвинея).

Габрово. Градъ, окол. ц., севлиевски окр., 27 килом. на юго-ист. отъ Севлиево и 48 килом. на юго-зап. отъ Търново, при самия входъ на Шипченски проходъ, на двата бръга на Янтра; 7,510 жит. Рѣкодѣлъ градъ; има нѣколко фабрики за прережда, гайтанъ, вълнени платове и др. Г. не е много старъ градъ. Споредъ прѣданието, името му произхожда отъ габеръ, дърво, което нѣкога било тамъ въ изобилие. Прѣзъ 1798 градът е билъ изгорѣнъ и опустошенъ отъ Хюсенинъ паша, който съ многобройна войска башни-бозуци отивалъ за Видинъ. Десетина килом. на югъ отъ Г. въ самия

балканъ се намира прочутый по хубавото си мѣстоположение Габровски монастиръ. Въ околността на Г., въ мѣстността *Градището*, личитъ основите на една старовръбменска крѣпость, която се предполага да е отъ римско време. Г. е отчество на Априлова и се счита за люлка на новобъгарското образование. Виж. *Априловъ*. Ролита на Г. въ възраждането на нашето образование е описана пространно въ книгата *Габровското училище и неговите преподаватели* отъ П. Р. Славейкова (Цариградъ, 1866).

Гава. Левитски градъ на Вениаминовото племе, 10—12 километра отъ Иерусалимъ (*Библ.*).

Гаваа. Иудинъ градъ, около 15 килом. на юго-зап. отъ Иерусалимъ (*Библ.*).

Гавазинъ, тур. Тѣлохранителъ на посланикъ или на консулъ въ источна държава.

Гаваонъ. Еврейски градъ, близу до Гава, даденъ на Вениаминовото племе; надъ него Иисусъ Навинъ спрѣлъ сънцето (*Библ.*).

Гавая. Градъ на Вениаминовото племе, наречалъ се *Саула* градъ, защото билъ отечеството на Саула (*Библ.*).

Гавотъ, фр. Единъ видъ игра въ данса.

Гавриилъ. Архангелъ, който се явилъ на Дѣва Мария въ деня на Благовѣщенето; той вършилъ и други послания (*Библ.*).

Гавриилъ или Романъ. Български царь, синъ и прѣемникъ на великия царь Самуила. Г. слабъ и неспособенъ царь, билъ убитъ отъ братовчеда си Ивана Владислава, който се възцирълъ на мѣстото му. Казватъ, че цареубийцата билъ подученъ да извръши

о отъ гръцкия империя. Други Владислави били жената на Г., и му синъ, и зетъ му съ, сръбски князъ (1014

е. Християне, отъ правословнѣдание, които говорски, а писътъ съ гръц. Тъ живѣхъ въ окола Варна, а най-много въ дѣто бройтъ имъ достига и въ всичките добру пристанища. Нѣкои ги за потомци на отколъгмане (узи, огузи), езикоито били сроденъ съ

Градъ въ Декаполь, и знаменитъ въ връхъ Иисуса Христа, 11 кил. г. отъ Галилейско море. **Земя** се простирала

анъ до Галилейско море

Инитъ. Минералъ съ ленъ шаръ, нареченъ така на професора Гадолина; въ Швеция и Норвегия. 7-й Иакововъ синъ, далъ на едно отъ 12-те изплемена (*Библ.*).

Италийски градъ, важна въ неаполитанската пристанище на Средиземно килом. на сѣв.-зап. отъ

18,385 жит. Тамъ папа замърилъ прибѣжище въ прѣдѣлъ близу една

евр. значи *силенъ*; съ име *Гузъ*). Градъ въ азиатия (юго-западна Палестинска пристанище на по море, на прѣдѣлъ съ, които дали Палестина, Египетъ, и 85 килом. н. отъ Перусалимъ; 15

жит., отъ които 300 християне, останахъ мохамедане. — Тоя градъ е билъ важенъ въ старо време, и често се споменува въ Библията. Той е билъ филистимски градъ, и следъ много промѣни на военното щастие между израиляните и филистимците, подпаднахъ подъ властта на иудиното племе. Г. била толкова силно укрепена, че около петъ мѣсяца противостояла на силите на Александра Велики. Около 96 години преди Р. Х. иудейски царь Александръ Иней ѝ прѣzelъ и съсидалъ. Римският генералъ Габиний ѝ въздишилъ изново. Въ 634 следъ Р. Х. ѝ завоевали мохамеданете; и отъ тогава до 1799, когато ѝ прѣzelъ французе прѣзъ египетския походъ, тя е била здравище на много битви и обсади.

Газела, араб. Единъ видъ твърдъ лека антилопа. Газелите живѣхъ на стада въ съверна Африка и въ южна Азия и се отличаватъ по хубостта на очите си, та затова арабите често сравняватъ съ тѣхъ хубавиците си.

Газета, итал. Вѣстникъ.

Газетаръ. Вѣстникъ.

Гази, араб. Побѣдителъ; титла, която се употребява въ Турция.

Газовъ. 1) Направенъ отъ газъ. 2) Въздухообразенъ.

Газогенъ, фр.-гр. Уредъ за произвождане селрова вода неизвестено.

Газолинъ. Единъ видъ нефтенъ газъ (петролъ).

Газометръ, фр.-гр. Газометъ. 1) Уредъ за измерване съството газъ (въздухообразенъ) употребено въ химическо изследование. 2) Съдъ, въ кой се измерва въздушниятъ газъ, отъ дѣто

воднищът: има газометри, които са съдържат по 10,000 куб. м. газъ.

Газъ, фр. 1) Име, което се дава на кое-да-е въздухообразно тѣло: *газъ водородъ, газъ кислородъ* и др. 2) Име дадено на петрола

— течно тѣло, което горимъ за освѣтление. **Въздушенъ газъ** е овъглено водородно въздухообразно вещество, което се употребява за освѣтление и топливо; придобива се главно отъ каменини въглища.

Гайи. Име на нѣколко, нѣдали пѣ-вече отъ двѣ-три библейски лица.

Гай, Гая, Гаятъ. 1) Ханаански царски градъ, на ист. отъ Ветиълъ. 2) Амонски градъ въ Иер. 49; 3 (Библ.).

Гай (Людесникъ). Хърватски публицистъ, който, съ цѣль да пробуди народния животъ, пръвъ наредилъ книгопечатница въ Загребъ, въ която подкачили да печата отъ 1835 вѣстникъ на хърватски езикъ. Вѣстникът се появилъ подъ заглавие *Хърватска газета*, посѣтъ се промѣнилъ на *Илирийска народна газета*. Пѣсентъ Г. списвалъ втори, исклучително литературенъ вѣст., *Илирийска Зорница*. Неговите вѣстници създали общъ писменъ езикъ за хърватетъ. Когато Г. пръвъ пѣтъ се опиталъ да издава вѣстникъ на езика си, унгарските власти се въспротивили; на той се отнесъ право до императора Франца Иосифа, който му разрѣшилъ (1810 — 1872).

Гайль. Ученъ франц. елинистъ (1755 — 1829).

Гала, фр. Тържество въ царски дворъ; тържественъ параденъ.

Галаадъ. Гора на истокъ отъ Иорданъ. Същата *Галаатска земя* се намирала на югъ отъ Вансъ; понѣкога съ Галаадъ се

разбира всичката земя на истокъ отъ Иорданъ (Библ.).

Галаджакъ. Градъ въ Мала-Азия, 65 килом. на єзв.-ист. отъ Ангора; 10,000 жит. Хубави развалини.

Галактакратия, гр. Болезнено истичане на млѣко. — **Галактология.** Учене за млѣкото. — **Галантометръ.** Млѣкомѣръ, оръдие за изследване количеството примеси въ млѣко. — **Галантопиометръ.** Уредъ за опредѣление количеството масло въ млѣкото. — **Галантоскопъ.** Уредъ, който опредѣля, по размѣра на спадните имена, количеството издоено млѣко. — **Галактофагия.** Хранене исклучително съ млѣко. — **Галактофагъ.** Човѣкъ, който се храни само съ млѣко.

Галантерийска стока, фр. Изобщо дребни позлатени или по-сребрени вещи и други дреболии, които служатъ пѣ-вечето за ръкопѣтие.

Галантонъ, или **галантъ,** фр. Дамски угодникъ, човѣкъ съ по-тъщени свѣтски обноски. Оттука **галантенъ**, твърдѣ вънимателенъ въ обходата си, благороденъ, блестенъ.

Галанъ. Франц. ученъ ориен-талистъ; прѣвѣлъ на фр. *Хилада и една нощъ* (1646 — 1715).

Галапагось (острови). Архипелагъ въ Велики океанъ, среща Перу (на Съединенитѣ Държави).

Галата. Прѣградие на Царградъ, основано отъ генуезците и сега главно място на цариградската търговия.

Галатея, гр. Баснословна богиня на гръцитѣ, която била влюбена въ Ациса, красивъ сицилийски овчаръ, когото убилъ влюбения въ Галатея циклонъ Полифенъ. Галатея, като желала да си остане

Апису, скрила се въ моя и се обърнала на и текала въ жилището та възлюблена.

тия или Галогръция. Въ време една малоазиятска между Пафлагония, Понтий, Ликаония, Фригия и я, населена от гръци и въ III-и век прѣди Р. Х. подъ прѣводителството на I, нахлули въ Гърция. Нѣкъ минюли Хелеспонтъ въ на Никомида, витински (78 прѣди Р. Х.), покорили и съверна Фригия, и следъ (239 прѣди Р. Х.) били ени отъ Атала, пергамски да се поселятъ окончателно Тъ упазвали келтски си дори въ времето на Иерон IV-и векъ). Испърво право въ Г. било аристократъ, посль управлявали те и най-посль царе. Скоро това, Г. станжла римска. Г. била два пъти посль апостола Павла и цръквата нея била наследена отъ икона християне, които следудейски лъжеучителе, падъ разни заблуждения; апостолъ осъжда слабостта имъ и шава въ **Послание къ Галати.**

Цъ. Румънски градъ (Молдова) 175 килом. на югъ отъ Дунавъ; 80,000 жители; търговия съ жита, соль и др. Въ Г. се склучи между Русия и Турция 11-и авг. 1791.

Римски императоръ, прѣна Нерона, въ 68 следъ битъ отъ собственинъ си следъ 7 мѣсeца отъ възгори си.

Галвани. Италиански физикъ (1737 — 1798), открилъ електрическите явления, на които е дадено името **галванизъмъ**.

Галванизирамъ, ново-лат. Подлагамъ на **галванизация**, сир. на електрохимически способъ, по който се покрива желязото съ цинковъ пластъ да не ръждясва.

Галванизъмъ, ново-лат. 1) Електрически явления произведени въ милиците на животните чрезъ прѣминуването прѣзъ тѣхъ на електричество. 2) Електричество, развито отъ химически дѣйствия. Оттука **галванически**, който се отнася до галванизма.

Галваномагнитизъмъ, гр. Инструментъ за измѣрване напрежението на галваническите дѣйствия.

Галванопластика (отъ соб. име Галвани; гр. *пласо*, образувамъ). Способъ да се позлатява, посрѣбрява, и пр. посредствомъ галванически токъ или като се разложи чрезъ електричеството металлическа соль.

Галванопластика, гр. Човѣкъ, който се занимава исклучително съ галванопластиката.

Галваноскопъ, гр. Сѫщото, каквото е галванометръ.

Галгаль. 1) Едно място, поблизу градъ, между Иорданъ и Ерихонъ. 2) Въ Втор. и 4 Цар. градъ, който се вижда да е билъ въ Ефремска планина 3) Въ И. Нав. 12; 23 се прѣполага да е билъ сегашният градъ *Джиджулъ*, въ саронско поле (Библ.).

Галекъ (*Витеславъ*). Чешки поетъ и драматургъ (1835—1874).

Галенизъмъ. Лѣкарското учение на Галена.

Галенистъ. Послѣдователъ на Галеновото учение.

Галенинъ. Минералъ, химически съставенъ отъ олово (куршумъ) и

съра, понѣкога съдържа по малко сребро, жельзо, цинкъ и други. Намира се обикновено въ кристали отъ правилната система, главно въ кубове; а срѣща се понѣкога и въ набити маси. Цѣпи се съвсемъ по площдъ на куба. Има оловно-сивъ шаръ и металически блескъ. Галенитъ е главната руда, отъ която се добива оловото. Въ България галенитъ съ слабъ примѣтъ отъ сребро се намира въ Родопите, Етрополския балканъ, около Ямболъ, Чипровецъ и др.

Галенически. Който се отнася до Галеновите теории.

Галенъ. Знаменитъ гръцки анатомъ и лѣкаръ; открилъ, съ опитъ, че нервите и мозъкъ сѫ взаимно свързани и че мозъкъ е срѣдоточие на чувствуванията; оставилъ съчинения, които до врѣмето на Парацелса били авторитетъ за всичките медицински училища; поголѣмата част отъ живота си прекаралъ въ Римъ, и билъ лѣкаръ на императора Комода (131—200 слѣдъ Р. Х.).

Галеотъ. Гушеръ съ къса, пирамидална, четверожгълна глава.

Галера. Огроменъ воененъ корабъ у староврѣменните гръци и римляни съ гребла и платна. Въ средните вѣкове тоя видъ кораби били въ голѣмо употребление, и служили за мѣстозаточение на прѣстѣнници.

Галери, отъ дума *галера*. Наказание на прѣстѣнници, които се осуждали едно врѣме да гребятъ на галера.

Галерий. Римски императоръ (305 — 311).

Галерия, итал. 1) Длъгъ коридоръ или проходъ, който съобщава разните стаи на едно здание. 2) Длъга стая, каквато често се употребява за изложба на картини.

Галеропия, гр. Очна болест, при която на болния се чини че китѣ прѣдѣти сѫ освѣтленика свѣтлина.

Галета, фр. Сухаръ, пеко синъ на имп. Валериана; въ обсадата на Миланъ (268 слѣдъ Р. Х.).

Галий, лат. Просто тѣлъ, откритъ въ 1875 отъ Л. де Боабодрана, и наречен старото име на Франция, металъ се топи кога се дѣржи: въ течио състояние бристо-бѣль, лѣпи се о стълби образува огледало.

Галианска црква. Съ каквато е французско-католическа црква.

Галилей. Знаменитъ италиански математикъ, физикъ и астрономъ (1564—1642); пръвъ си слушъ телескопа, за който казва въ него изобрѣтение, и позади земята се върти около него. Г., гоненъ отъ инквизиціята за учението, че слънцето се върти около земята, какъ вървало тогава, а земята слънцето, се принудилъ, за да избави отъ мжки, да отегли съдъдението си. Той е създадълъ и та динамика, като е открилъ коните за падането на тѣло. Биографически и други съвѣти за Г. се намиратъ въ книга *Галилей*, неговъ живот и телостъ, прѣводъ отъ А. Здѣжиева (Търново, 1897); интересни подробности за Г.-вата раждания съ инквизиціята има и въ гага *Небесните свѣтила*, отъ риканския професоръ Мичеля, ведена на бълг. отъ Д. Вита (Пловдивъ, 1875). На езикъ има и прѣводъ *Галилей*, исп.

ческа драма от Г. Монтекини (Швейцария, 1888).

Галилейско море или Тивериадско езеро. Езеро въ Налестина, край което сѫ били градове Генисаретъ и Тивериада. Това езеро, осветено съ толкова си събития, описани въ Евангелието, е около 20 километра надълъж и 10-на килом. напиръ, съ дълбочина 20 метра. Прѣз него тече, отъ съверъ къмъ югъ, Иорданъ. Споредъ пътеводителя Линча, то е 197 метра по-ниско отъ равнището на Средиземно море. Водата му е сладка и изобилва съ риба.

Галилея. Въ Христово време Г. се наричала иѣла съверна Палестина, отъ Средиземно море до Иорданъ; а пъкъ *Галилея еврейска*, която се споменува въ Библията, се наричала онай частъ отъ Галилея, която Соломонъ далъ за тирския царь Хирама, за неговата помощъ да се съгради храмътъ. Гл. гр. на Г. били *Назаретъ, Кана, Капернаумъ, Тивериада, Наимъ*. Всѣкокой единъ отъ Христовите ученици билъ галилеинъ или по происхождение, или по мястоожителство, самъ Христосъ порастналъ въ Галилея и тая областъ била главният театръ на неговата дѣятелност. Затова и римският императоръ Юлианъ въ прѣдемъртния си часъ извикалъ: «Галилеину, ту побѣди!» Сега Галилея влиза въ Дамаския виляетъ.

Галилатия, фр. Бесмислена, ищотана рѣчъ.

Галионъ. Римски управителъ на Ахалъ, въ време на апостола Павла, по-старъ братъ на философа Сенека (*Библ.*).

Галиполъ (тур. *Гелиболъ*). Укрепенъ градъ въ европейска Турция, на Дарданелски протокъ, 162

килом. на югъ отъ Одринъ, 212 к. на юго-зап. отъ Цариградъ; 20,000 жит. Скеля на европейски парходи. Дѣятелна търговия. Г. е билъ първото завоевание на турците въ Европа. Баязитъ I накаралъ да въздигнатъ тамъ една дебела кула, която и днес съществува.

Галицизъмъ. Изражение свойствено на французски езикъ.

Галицинъ. Руско семейство, което е доставило на Русия нѣколко отлични генерали и държавници: **Василий**, нареченъ *Велики*, министъ на Федора Александровича прѣзъ регентството на императрица София, умирилъ буната на стрѣлци въ 1682, сключилъ договоръ за *вѣченъ миръ* съ Полша въ 1686, отблъсналъ нахлуванията на крѣмските татари въ 1688; иль въ 1689 вѣзъти въ заговоръ противъ Петра Велики, който го заточилъ (1633 — 1713); — **Михаилъ I Г.** (князъ), служилъ въ войните среща турци и шведите, назначенъ въ 1724 фелдмаршалъ (1674 — 1730); — **Александъръ Г.**, синъ на Михаила I, разбилъ турците при Шокзинъ въ 1769, големъ любимецъ на Екатерина II, която го възвисила на чинъ фелдмаршалъ (1718 — 1783); — **Димитъръ III Г.** (князъ), посланикъ въ Франция въ 1765, свързалъ приятелство съ тогавашните французски книжовници. Отъ него има: *Физическо описание на Гаврида, Минералогия, Духътъ на икономистите* (умр. въ Брауншвейгъ, 1803).

Галиция. Австрийска областъ, която едно време съставлявала частъ отъ Полша. Австрия якъ придобила при първото дѣление на Полша (1772); по-сетне къмъ нея присъединила и Краковъ съ областта му (1846), които по дого-

воръ между Австрия, Русия и Прусия се прѣдали на първата. Галиция има за прѣдѣли на європейска Полша, на ист. Русия и Молдова, на югъ Унгария, на зап. австрийска Силезия. Тя се почи отъ Висла, Дањестъ и Пруть. Простр. 78,496 чет. кил.; насел. 6,600,000 жит. Съ исключение на по-вече отъ 100,000 нѣмци и около 500,000 евреи, жителетѣ сѫ словене, въ западната частъ главно поляци, въ источната рутини. По вѣра тѣ сѫ по-вечето католици. Страната, расположена на євр., отъ Карпатските планини, е високо плато съ климатъ по-студенъ отколкото въ коя-да-е друга частъ отъ австрийската империя; нъ изобщо почвата е плодородна. Сольта е най-важниятъ минералъ.

Галия. Име на Франция отъ памти-вѣка до врѣмето на Кловиса. Галия е била по-голѣма отъ сегашна Франция; ти имала Рейнъ за прѣдѣль на єверъ. Галитѣ, келти по происхождение, били воинствени и прѣприимчиви. Отъ VI-и вѣкъ прѣди Р. Х. тѣ направили петъ важни похода.

Първий, подъ прѣводителството на Беловеза, когато прѣминжли Алпитѣ, та основали селище въ єверна Италия. Тамъ тѣ съградили Миланъ, Падуа и др. (587 прѣди Р. Х.). Тая частъ римлянетѣ нарекли *Цизалпина* (страна отсамъ Алпитѣ) за отличие отъ страната отвѣдъ Алпитѣ, Г. *Трансалпина*.

Вторий, подъ прѣводителство то на Сиговеза, въ сѫщата епоха, когато основали по едно селище въ єврѣдъ Германия, въ Чехия и въ Панония (587).

Третий, подъ прѣводителство то на Брема I, потомецъ Беловезъ, когато тѣ побѣдили римля-

нетѣ, прѣзели Римъ и слѣдъ въ колко-мѣсяечно прѣбиване въ него запалили. Генералъ Камиль отблъсналъ (390).

Четвъртий, подъ прѣводителството на Брема II, Белегия Серетрия; тѣ опустошили Мадопия и Тракия, и отишли Гръция да ограбятъ Делфийск храмъ. Тоя походъ билъ пештенъ (279).

Петий, въ III-и вѣкъ; тѣ осъвали едно поселение въ Мадопия, дѣто били отишли да ставятъ Никомидъ на витинск прѣстолъ (278). Това тѣхно селъ се нарекло *Галатия* и *Галогръция*.

Най-сетиѣ Юлий Цезаръ и корильтъ страшните гали, и ги покорили подъ римското владичество (58 – 51).

Въ V-и вѣкъ слѣдъ Р. Х. Галия нахлули франките, бугундите и вестготите, та се образувало кралство Франция, подъ властта на Кловиса I (481).

Галомания, лат.-гр. Страсти или пристрастие къмъ всичко французско.

Галонъ, англ. Мѣра на течни вещества, отъ 4.54 литри. 1 бъч = 63 галона.

Галонадъ или галонъ, фр. Единица данъ или музиката за нея.

Галопъ, фр. 1) Пропущане ко на скокове, особенъ видъ ъздеи 2) Виж. *Галопадъ*.

Галопирамъ, фр. 1) Тързъ-ко въ галонъ. 2) Дансуванъ галопъ.

Галофиль, лат.-гр. Приятъ или привърженикъ на Франция на францууетъ.

Галофобия лат.-гр. Страсть отъ Франция, отъ француза сир. подозрителностъ къмъ тях.

объ., лат.-гр. Човѣкъ, боя отъ Франция, като въ искренността ѝ или тата на намѣрението ѝ.

а., фр. Обувка, която се ъзъ друга обувка.

княжество и галски. Съ-
вото е *Уейлсъ* и *уейлски-
ть* (Францисъ). Англий-
ъ, начинатель на науч-
ѣдане на генинѣтъ; ав-

*Наслѣдственій гений
инглийскитѣ научни мѣ-
ди, Издирвания въ човѣч-
ствени способности, и
развитие* (1883), *Есте-
наслѣдственостъ* (1889)

и Г. пактувалъ съ научна западната част на южна и излага издирванията и га *Расказъ на единъ
тель въ тропическа южна*
Г. е братовчедъ на Чарлза.

Той е роденъ въ 1822.
б., фр. Позлатенъ или по-
ширитъ, който носи сѫтъ
нинѣтъ си дѣхи офице-
уховните лица.

Знаменитъ германски
новател на френология-
всичко, че заключенията
гледали съ недовѣrie,
и още не сѫ установени,
ислѣданія на мозъка
за съвременниците му
юение (1758—1828).

Римски императоръ (251

Мартинъ). Чешки лѣто-
м. въ 1113).

гр. Седемтѣ иоти въ
наредени въ естествения
: ut (утъ) или do (до),
и (ми), fa (фа), sol (соль),
si (си). Названието си
ѣ гръцката буква гама
, защото съ тая буква

почвала старата Гвидонова си-
стема на звуковете.

Гамбия. Рѣка въ Сенегамбия,
теке отъ ист. къмъ зап. прѣзъ
планини и гори, и посль прѣзъ
общирни плодородни равнини, и
се влива въ Атлантически океанъ
140 килом. на юго-ист. отъ Зеле-
ни носъ прѣзъ едно устие 28
килом. широко ; 1,700 килом. дъла.

Корабоплавателна отъ океана до
480 килом., дѣто наставатъ Бара-
конденски водоходи. Въ долното
си течение рѣката се дѣли на
много рѣкави. Въ коритото ѝ,
дѣлобоко, има много крокодили и
рѣчни коне.

Гамбия. Английски селища по
брѣговете на р. Гамбия, които
състоѣтъ отъ търговски кантони
и носи сѫтъ имената Пизания, Ал-
бреда, Св. Мария и др.

Ганглий. Въспаление на нер-
вии възли.

Гангрена, гр. Съвършено омър-
твение, поради въспаление, на
частъ отъ тѣлото. Гангрената се на-
рича и Антоновъ огнь; тя клони
да се распространи; затова от-
рѣзваватъ гангренисалия удъ. Въ
прѣнос. см. нравствено растлѣние.

Гангренозенъ. Заразенъ съ
гангрена.

**Гангренозисъ, гангренесцен-
ция, ново-лат.** Образуване ган-
грена.

Гангреноописъ, гр. Повръх-
ностно омъртвение на бузитъ.

Гангренясвамъ, гр. 1) За-
явамъ съ гангрена. 2) Обрѣщамъ
се на гангрена ; прихващамъ
гангрена.

Гангъ. Рѣка въ Азия (Хиндо-
станъ), истича отъ Хималайските
планини, пои Бенаресь, Шандер-
нагоръ, Калкута и се влива въ
Бенгалски заливъ ; 3,000 килом.
дъла.

Гандъ. Градъ въ Белгия (источна Фландрия), на Шелда, 48 килом. на съв.-зап. отъ Брюксель; 152,000 жит. Търговски и ржковъдълънъ градъ.

Ганимедъ. Баснословенъ хубавецъ, царски синъ. Юпитеръ се обържалъ на орелъ, та го похитилъ отъ планина Ида и прѣнесъ на Олимпъ, дѣто го направилъ свой виночерепецъ.

Ганка (Bauesavz) Чешки народът поетъ, историкъ, археологъ, нумизматикъ; библиотекарь на народния музей въ Прага, отъ 1822; принадлежи къмъ числото на ония, на които цѣлата дѣятелност е била обѣрната къмъ възраждането на чешката народност и литература; прославилъ се особено съ открытието и издаването на «Краледворски ржкописъ» (1817) (род. 1791 — умр. 1861).

Гантеле, фр. 1) Облѣчена съ желѣзо ржавица, която се употребява при фехтование. 2) Хирургическа прѣвръска на ржката.

Ганти, фр. Ржавици.

Гантирамъ, фр. Турямъ нѣкому ржавици; **Гантирамъ се.** Турямъ си ржавици.

Ганчевъ (Добри). Български писателъ, авторъ на *Обозрѣніе на сношенията между русската и българската черкова*, редъ статии обнародвани въ пловд. спис. *Наука*, год. II (1882); *Историята на Русската държава* (1884); *Борба за Самостоятелностъ*, исторически романъ изъ живота на българетъ въ ХІІІ-и вѣкъ (1887); *Българска история*, учебникъ за долнитѣ гимназиялни класове и за трикласнитѣ училища (1888); *Раскази изъ Българската История*, популярно изложение на по-важнитѣ събития въ нашия ис-

торически животъ (1894); *Българска Граматика* (1895). Освѣтната, Г. е работилъ и на вѣстникарското поле: отъ 1882 до 1883 е редактиранъ *Български Гласъ*, единноврѣмененъ органъ на консервативната партия, и отъ 1889 до 1892 е билъ втори редакторъ на *Свобода*, органътъ на стамболовистите. Отъ 1883 и до сега Г. е служилъ непрѣстанно като прѣдавателъ на гражданскаята история и български езикъ въ Военното училище въ София. На неговата обществено-учителска дѣятелност принадлежи и високата честь да бѫде учитель по бълг. езикъ изъ Н. Ц. В. кнеза прѣзъ 1887—1890, па и на Н. Ц. В. княгинята прѣзъ 1895—1896.— Г. е роденъ въ 1856 въ с. Лѣсковецъ, търновски окрѣгъ. Шървоначалното си образование добилъ въ родното си село, а свършилъ гимназия въ Николаевъ, въ Русия. Прѣзъ 1875 и 1876 билъ учителъ въ тулчанското трикласно училище. Отъ 1876 до 1879 е училъ въ Киевската Духовна Академия, която свършилъ съ степень кандидатъ на историческите науки; и отъ 1879 до 1882 испълнявалъ длѣжността секретаръ при Българската Екзархия.

Гаражъ, фр. Мѣсто на желѣзно-плѣтна станция, дѣто се оттегляватъ влаковете за да отвориѣтъ пъти за други пристигащи влакове.

Гарантирамъ, фр. 1) Порожнителствувамъ, обес печавамъ, ставамъ кефилъ: *гарантирамъ дѣло*. 2) Подтвърдявамъ, удостовѣрявамъ: *гарантирамъ точността на една новина*. 3) Отговаряямъ за прѣдметъ, що продавамъ: *чаковникъ гарантира часовниците си за 10 години*.

арантъ, фр. Поржчитель, лъ.

франция, фр. Поржчителство, плъкъ; обеспечение, залогъ.

аргара или гаргариамъ, гр.

урене, плакнене (*гърлото*).

ардеанъ, гардеанинъ, отъ

Пазачъ (на *карантино у-кдемие* и д. п.).

ардеробъ, фр. Долашъ или

, дѣто се вардѣхъ дрѣхи;

ка *гардеробъ*.

аривалди (Иосифъ). Итали-

ски патриотъ, идолътъ на Ита-

, който много помогналъ за

изнението ѝ и който мразилъ

шотизма всѣдѣ въ свѣта. Въ

4, той зель участие въ едно

спѣшино вѣстание въ Генуа и

голѣми мѫжнотии сполучилъ

стажъ на французската земя

сѫщото врѣме, когато въ

уа се чела прѣждата, която

осаждала на смѣртъ. Въ 1836,

когато южно-американская репуб-

ли Уругай обвила война на

а, диктатора на Буеносъ-Ай-

, Г. стѫпилъ въ служба на

убликата и скоро далъ доказа-

телство на такъвъ забѣлѣже-

тел талантъ за военно водител-

, че му се повѣрила върховна

команда и на морскитъ и

сухопутнитъ дѣйствия. Въ

18, когато между Австралия и

Излансектъ свободолюбци из-

плъха война, Г. се озовавъ въ

рона. Съ единъ сформиранъ

него легионъ, той испрѣро-

стувалъ противъ австрийцитъ

Тиролъ, а слѣдъ това начал-

увалъ славната защита на Римъ

тивъ французетъ. Четири седи-

ни наредъ републиканцитъ подъ-

звитъ заповѣди отблѣсквали

риатели. Грамаднитъ сили на

Удато най-сети прѣодолѣли,

Г. отстѫпилъ отъ Римъ, кога-

то французетъ нахлували въ него. Неговото отстѫжение съ 2,900 войници прѣдъ тѣхъ и прѣзъ мѣстности гѣсто завзeti отъ австрийски сили е единъ отъ най-голѣмитъ подвizi въ историата. Като изгубилъ токо-речи всичкитѣ си сподвижници и любимата си жена Ана, мѫжествена бразилка, която всѣкога го придружавала въ всички походи и битви, Г. се укрилъ въ Генуа; отъ тамъ той отпѣтувалъ за Тунисъ, и пакъ за Южна-Америка и добилъ нача-
лството на единъ американски търговски корабъ. Съ него той по-
ѣсть нѣколко английски пристанища, дѣто му се показало всѣко заявление на обществено удивле-
ние и съчувствие. Въ прѣсъкул-
ката между войната отъ 1848,
когато се борилъ за републиканско управление, и войната отъ
1859, той билъ публично приелъ
замѣннинето на републиката съ
монархията, каквато сѫществува-
ла въ Пиенонть, та прѣзъ 1859,
когато се обвила войната, по-
стѫпилъ въ сардинска служба съ
чин генералъ и прославилъ се
съ похода си въ Ломбардия, дѣто съ своя корпусъ стрѣлци нака-
ралъ да отстѫпи корпуса на Ур-
бано. Ала най-триумфалното и
важнѣште прѣдприятие въ чудес-
ното му поприще се извѣршило
на другата година (1860). Слѣдъ
Вилафранкския миръ, който прѣ-
кратилъ внезапно и незадоволи-
телно италиянската война прѣзъ
1859 (виж. *Викторъ Емануилъ II*),
италиянцитъ, които до скоро се
облягали на сардинското прави-
тельство, се подпрѣтили да работятъ сами. Рано прѣзъ 1860, въ
Палермо избухнали вѣстаничес-
ки смущения, и тѣ, ако и да били
скоро потѣшкани отъ неаполи-

танския гарнизонъ, продължавали да се повторятъ въ вътрешността на Сицилия; въстанниците били добили увѣрение отъ Г., че скоро ще се яви между тѣхъ. Г. събраътъ въ Генуа 1070 патриоти и на 23-и апр. отплувалъ за острова. На 29-и, неговитъ дѣй прѣносни парадочета искарали на брѣга при Марсала сполучливо дружината му прѣдъ Неаполитанската флота, и донѣйдъ подъ нейния огнь. На 3-и май, въ битвата при Калатафими, 3,600 неаполитанци били поразени отъ Гарибалдовата малка сила. Таа победа отворила пѫти за Палермо и вдъхнѣла Г-вите войници съ непрѣодолимо довѣрие. На 6-и с. м., Г. съ малката си войска герой завзель височините на Палермо, и слѣдъ отчайна борба съ кралевските войски, прошилъ си пѫти въ злочестия градъ, надъ който нѣколко дена наредъ слѣдъ това валѣли бомбитъ отъ съединения огнь на неаполитанския гарнизонъ и неаполитанската флота. Намѣсата на английската флота, подкрепена отъ осамотеността и лишението на гарнизона затворенъ въ твърдините, накарали неаполитанския генералъ да капитулира; и слѣдъ неговото излизане съ войските си, Г. станаъ господарь и на палермоските крѣости. Неговий прѣвъ указъ заповѣдалъ всеобщо въоръжение за гражданиетъ. На 8-и юлия, той, на чело на 2,500 души, далъ сражение въ Мелацо на 7,000 неаполитанци, които били напълно разбити и принудени да испразнятъ крѣостта. Прѣзъ мѣсецъ августъ, Г-вата войска била вече 30,000, и на 26-и Г., верѣдъ неописуемия въсторгъ на неаполци, влязълъ въ Неаполъ, само съ единъ-

дама приятеле, да докаже Европа, че неговото идва пристигането на единъ освободителъ, когото посрѣщать рада не на единъ завоевателъ, вселява трепетъ. Прѣдишниятъ столицата била зрителка на теглюването на кралъ Франц II въ крѣостта на Гастелъ, края на мѣсецъ, Г. билъ посвилъ нѣколко реформи, назначда увеличихъ популярностъ сардинското правителство, на той билъ вече явень прѣдътель [въ началото той билъ титлата и властьта на дикта]. На 19-и септемврия, Г. тряда покаже пакъ военните способности, понеже кралевите войски, на брой 15,000, се дигатъ Капуа, и нападнѣли свѣтлата линия на Гарибалди, распространена покрай Волту. Нѣколко часа настанаъ струнливостъ, и нѣколко пъти виждало като че сполуката да напустне патриотите въ тѣдната минута; но най-краистите били прогонени задъ къмъ Капуа въ безред. Г. съобщилъ слѣдствието въта прочута телеграма: «Побѣда по свѣтлата линия». Било Г-вото последно тѣло въ тая борба. Викторъ Емануилъ провѣзгласенъ отъ него країтъ Италия, разбилъ папската и подъ началството на Ламори и продължилъ пѫти си въ полското кралство, дѣто би срѣнѣхъ отъ Г., който прѣвъ рѣдѣтъ на господаря съ началството на южната добродъческа войска и властьта надъ политанските области. Прославѣдъ като освободителъ на линия, Г. живѣлъ постъ въ същено уединение на о-въ Ка-

Гати. Име на дъвъ планински бърда въ Хиндостанъ.

Гатчина. Градецъ въ с. петербургска губ., 44 килом. на юго-зап. отъ С. Петербургъ; 10,000 жит. Царски дворецъ.

Gaudet tentamine virtus. Лат. поговорка: Добротелът се радва въ искушение.

Гаунтвахта, герм. Главна военна стражарница.

Гвадалахара. Градъ въ Мексико; стол. на държава Калиско; 420 килом. на съв.-зап. отъ Мексико; 80,000 жит. Университетъ и великолѣпна съборна църква.

Гвадалкивиръ. Рѣка въ Испания, съдѣтъ като минува прѣзъ Кордуа и Севила, влива се въ Атлантически океанъ; 400 килом.

Гваделупа. Единъ отъ малки тѣ Антили; 183,000 жители (на Франция); гл. гр. *La-Basse-Terre*. Произвожда захаръ, кафе, тютюнъ. Г., открита отъ Христофора Колумба въ 1493, била захванята отъ французски пирати въ 1635. Съдѣтъ това, тя принадлежала ту на Англия, ту на Франция, въ 1813 на Швеция и по парижкия миръ въ 1815 била отстѫпена на Франция. Робството въ Г. се унищожило въ 1848.

Гвадиана. Рѣка въ Испания, пои Бадажозъ, тече посль прѣзъ Португалия, влива се въ Атлантически океанъ; 640 килом.

Гварани или Туни. Индийско племе въ южна Америка, распрѣстните въ Ла-Плата, Парагвай, Бразилия. Пѣ-вечето г. сѫ обѣрнѣти въ християнството отъ иезуитите въ XVIII вѣкъ.

Гвардеецъ. Служацъ въ гвардия.

Гвардейски. Отъ или на гвардията.

Гвардия, итал. Пробраната войска въ една държава.

Гватемала (Република). Република въ срѣдна Америка, простр. 105,600 чет. килом., отъ Тихи океанъ до Хондурасски заливъ; 1, 511,000 жит. Стол. *Гватемала*; 71,000 жит.

Гватимозинъ. Постѣдний индийски императоръ на Мексико, обѣсенъ въ 1522 по заповѣдь на Кортеза. Прѣди обѣсането му, простирили го на жарь за да се принуди да каже дѣ било скръти съкровищата си. На сѫщото мъчене билъ подложенъ и неговият прѣвъ министръ, и понеже министрътъ съ умолителенъ погледъ поискъ пълномощие отъ господари си да открие тайната, която търсили палачите: «И азъ рекъ Гватимозинъ, «на рози ли почивамъ?» Тия думи се споменуватъ, кога се иска да се даде нѣкому да разбере, че не само той тегли мъчинотии или нося отговорността на едно общо пред-приятие.

Гвашъ, итал. Живописство съ гѣсти водни бои.

Гвајакиль. Градъ въ републиката на Екватора; пристанище на Тихи океанъ; важно търговище; 40,000 жит.

Гвајакъ, исп. отъ хайтски. Малко криво дръво, което расте въ западно-индийските острови, и дава едно яко и тежко дръво, наречено въ търговията *lignum sanctum*. Единъ видъ дръво отъ той родъ дава една зеленикова смола, която се употребява въ лѣкарството.

Гвиана. Обширна страна въ южна Америка, на источното крайбрѣжие, раздѣлена на: 1) Английска Гвиана; 269,400 жит. Центъ

Джорджаунъ или *Денъ* Холандска Гвиана или : 72,533 жит. Ц. на у. ибо. 3) Французска Гви- 00 жит. Ц. на управл.

аръ. Титла на единъ язъ на едно индийско зависимо отъ Англия. зество се намира въ Гу- има за столица *Барода*, името си и на дър- падънната на Г. иматъ 720 чет. килом. и на- 0,000. Г. има нѣколко а полуостр. Кативаръ. ратъ.

Име на западната частъ, която се простира отъ и до Конго.

(Нова). Виж *Папуазия*. ръ (Янъ). Съвръмененъ плодолог (род. въ 1838).

отъ персид. *гебръ*, не- чеправовѣръ. Име, съ меданетъ наричатъ по- етъ на старата персид- прѣобразувана отъ Зо- наричатъ ги и *парси*, Парсъ или Фарсъ, сир- тъ сами се зовжъ *бе- въходновѣрци*. Г. сж на огъня, и пазятъ дра- юроастрите писания, бродушки, гостолюбиви орителни. Когато пер- империя подпаднала подъ знатъ власть, жителетъ инудени да приематъ твото. Малцина отъ тяхъ упазили праотеческа- Сега прѣемѣтъ до 8, земята на праотците но въ Иездъ и дваде- сире околни села. Има сина въ Техеранъ, въ и въ Ширазъ, и нѣ- въ Баку, близу до го-

лѣмата нефтена планина, нѣ всички потънжли въ дълбоко невѣже- ство и, съ малки исключения, въ голѣма сиромашия. Тѣ се славїжтъ съ честността, покорността и дълготъргѣнието си. Г. сж най- многообойни въ Бомбай (Индия), дѣто ги изброяватъ до 100,000 или около 8% отъ цѣлото население. Въ Дамонъ, на сѣв. отъ Бомбай, тѣ пазятъ въ единъ храмъ, по-вече отъ 1,200 години, свещения огънь, който сж занесли тамъ отъ Персия, когато гоненията на мюслюманѣ ги принуди- ли да се прѣселятъ.

Геваль. 1) Въ Псал. едно рим- ско окрѫжение въ Едомската областъ, което и сега носи името Джебаль (планина). 2) Въ Втор. една гора въ Ефремъ, среща Гаризинъ. 3) Въ З Цар., И. Нав., Иез. пристанище и окрѫжение въ Финикия, на сѣв. отъ Бейрутъ; сегашното му име Джебаиль (*Библ.*).

Гевгелий. Градецъ въ авратъ- хисарската (кукушката) каза, на Вардаръ и на желѣзната Со- лунъ-Скопие; 3,492 жит., отъ които 3,168 българе, а останалите турци. Конпринарство; износь голѣмо количество пашкули. Хуба-ви гори по клоновете на планин- ската верига, които се спускатъ до Вардаръ.

Гевенидия, тур. Развалена же- на. Съ това име се наричали же- нитѣ, които ходели съ *кърджа- лийтѣ* да имъ пѣхѣтъ и да се ве- селятъ.

Гедеонъ. Петий сѫдия Израи- левъ, избавилъ народа си отъ игото на мадиамитѣ (ХІІІ вѣкъ пр. Р. Х.) [*Библ.*].

Гедеръ. Ханаански градъ, въ Иудейското поле (*Библ.*).

Гедира. Градъ, който се вѣрва

да е същия Гедеръ и Ветъ-Гадеръ (*Библ.*).

Гедоръ. Градъ въ Иудейските планини, 12 кил. на юго-зап. отъ Витлеемъ; сегашното му име *Джесдуръ* (*Библ.*).

Гейзеръ (исл. знач. *виръ*). Изворъ, който хвърля нагорѣ гореща вода: *въ Ирландия има единъ гейзеръ, който стрѣля на 50 мет. високо една струя врѣма вода подвече отъ 9 метра околоврѣсть.* Гейзеритъ дѣйствуващъ периодически, ако и на нееднакви прѣсъкулки. Тъ проявяватъ единъ видъ волканическа дѣятелностъ, която е зела да отслабва. Гейзери има най-много въ Исландия и Нова-Зеландия.

Гей-Люсакъ. Франц. химикъ и физикъ (1778—1850), изобрѣтателъ на сифоновия барометъ.

Геко, ново-лат., герм., фр. англ. и др. Животно, така наречено отъ звука, що издава. То е нощенъ гущеръ отъ разреда на дебелоезичните гущере, съ плоски пръсти и обикновено остри нокти, които му даватъ възможностъ да се катери по стѣните и таваните. Г. е много бръзъ и исчезва комахай магически. Г.-тъ живѣйтъ особено въ студения поясъ.

Гекторевичъ (*Петръ*). Шървий чистонароденъ далматински поетъ (1486—1572).

Гелвеу. 1) Планина въ Палестина, дѣло умрѣлъ Саулъ. 2) Градъ въ источната страна на тая планина; сегашното му име е *Джелбонъ* (*Библ.*).

Гелеръ. Германски баснописецъ (1715—1769).

Гелиболъ. Турското име на Галиполъ.

Гелимеръ. Послѣдниятъ царь на вандалетъ, побѣденъ въ Африка отъ Велисария (534).

Гелиография. Виж. *Хелиография*.

Гелонгъ. Австралийски град (Виктория), на заливъ Корно, 25,000 жит. Износъ годишно 2 лълони килограма вълна.

Гелфи. Привърженици, срѣднитѣ въкове, на свѣтска власть на папитѣ. Гелфитѣ били противници на *габелинитѣ*, привърженици на германския императоръ. Борбата на тия двѣ партии траяла отъ XI до XV вѣкъ.

Генадий (митрополитъ). Бугарски митрополитъ подъ вѣдомството на гръцката патриаршия, който минѣ на страната на бугаретъ въ борбата имъ за цъковни правдии съ патриаршията.

М. Г., родомъ отъ Подложа, охридско, род. около 1800, се преминѣ въ Битоля въ 1876. Превенъ той е билъ извѣстенъ като учителъ въ Охридъ подъ името Попъ Георги Арнаутина; по-сети около 1840, е билъ протосингъ на битолския митрополитъ и ръвилъ голѣма дѣятелностъ въ строяването на тамошнитѣ, съ гръцки, цркви, гимназия и болница. Около 1860 билъ ръководителъ за епископъ Велеградъ въ цариградското прѣдмѣстие Трапия, а въ 1864 билъ назначенъ митрополитъ въ Дебъръ, тамъ зель голѣмо участие въ дѣятелността на сина си (виж. *Инадиевъ Ив. X.*). Въ 1867, зади тая дѣятелностъ, е билъ извергнатъ; ала въ 1870 снова билъ избранъ за назначи велешки митрополитъ, и тогава, заедно съ пристигането си, се отказалъ отъ патриаршията. Въ новата си пархия м. Г. не можалъ да смири двѣтѣ партии, които имали старитѣ и младитѣ, и въ 1873

като отишъл въ Дебъръ за да води кореспонденцията на баща си по български, И. Г. се отличил и съ друга дѣятельност. За училищата нѣмало ученически пѣсни. Той съчинилъ и нагласилъ за учениците нѣколко пѣсни на българо-македонско нарѣчие, отъ които рѣжописътъ съ упазени днесъ у синоветъ му въ Пловдивъ. Въ сѫщото време той видѣлъ, че по црквите се пѣе грозно, защото церковното пѣнне нагласено за гръцки текстъ не отговаряло за българския, въ който слоговетъ, съвсѣмъ несъответствени съ гръцките, съ изисквали едно вѣщо измѣнение на нотите. Тогава той съдѣжълъ и прѣработилъ всичкото послѣдование споредъ нуждите на българския текстъ. Отъ тия негови трудове само една малка частъ, *Пасхалията*, е обнародвана по-късно, а всичко друго е останжло въ рѣжописъ. Между това, И. Г., съ тая своя дѣятельность, безъ да знае, е ставалъ сериозенъ факторъ на важното движение, което искаело повторно българския народъ въ историята. Гръцката патриаршия, извѣстена за всичко това отъ битолския митрополитъ Венедикта и сериозно обеспокоена, извергнѣла митрополита Генадий и въ сѫщото време посочила сина му на полицията като немирно лице. Тогава м. Г. се прѣселилъ въ Битоля, а синъ му отишълъ въ Цариградъ да се обяснява съ патриаршията. Тамъ той намѣрилъ работи които, поради тогавашното съвѣршено отсѫтствие на поща между Дебъръ и Цариградъ, едвали е подозиралъ. Цѣла България и почти цѣла българска Тракия е била въстанжла противъ патриаршията, а съотечествени-

кътъ му митрополитъ Панаретъ съ другите владици, Папсия, Илариона, Авксентия, дошли да искаять правдени за българския народъ. Тамъ И. Г., добре катехизиранъ отъ Панарета, зель живо участие въ борбата и е сътрудничествувалъ на Папсия, законоведѣцътъ на въстанжлите владици, въ съчинението на нѣколко брошюри издадени върху българския въпросъ. Между това, И. Г. сполучилъ да добие за баща си велешката епархия и въ 1870 год. отишълъ съ него въ Велесъ Велешани, по едно тайно споразумѣние между Панарета и И. Г. и велешките първенци, поканили пастири си или да имъ служи въ црквата по български или да напусне града. Както било предвидено отъ Панарета и И. Г., патриаршията отхвърлила първата частъ отъ българското искане, а на Г. заповѣдала да иска отъ полицията да смири населението. Въ тия обстоятелства И. Г. се обявилъ солидаренъ съ велешкото население и бунтовникъ противъ патриаршията, и увеличилъ съ още единъ титуларнѣ разбунтували владици. Ала въ Велесъ И. Г. не излѣзълъ честитъ. Рѣзкъ по характера си, той не съумѣлъ да спогоди дѣйтѣ партии, *старитѣ* и *младитѣ*, привлѣкълъ негодоването на *младитѣ*, и противъ себе си, и противъ баща си, и въ 1873 се принудилъ заедно съ баща си да напусне Велесъ. Отъ тамъ И. Г. отишълъ въ Цариградъ и не закъсишъ да пѣвецъ и прѣдавателъ на церковното пѣнне въ семинарията въ Пловдивъ, дѣто го сварило въстанието отъ 1876; а подиръ руско-турската война станжъ секретарь на пловдивската митро-

цълност, която е испълнена отлично до деня на смъртта си. През последните години на живота си И. Г. е използвал капитално свое съчинение церковного законодавства под заглавието *Брачни рути* и някои негови книги, съдържание от церковенъ, още стои върху ръката.

Ивановъ (Харитонъ Ивановъ) Основателъ на първия и всъкидневенъ вестникъ отъ най-плодотворните членове на иностранината литература. Той беше главен редакторъ на *Балкански вестникъ*, основан на 1-и марта 1890 г. (на 1-и юния 1894) първите й три шестмесечни главни редакторства отъ брата му Д-р Никола Пловдивски (адвокатъ) въличество съ другъ тъхни Михаилъ Г. — Главните редактори на Х. Г., които изобщо чават по чистота на езика следните: отъ гръцки: *της εποχής της Τουρκίας*; отъ французски: *Вера, Надежда и Любовъ, Кристио, Горский царь, въ Америка, Ледената я, Дъщата на капитанъ*; Човекът който се съмне, гений островъ, Рицарът земия дома, Капитанъ Несъщества, Скъперничество, исъ Бранканъ, Чанселоръ, ищите; отъ руски: *Наполеонъ*. Самостоятелни несъчинения: *Оледорфова за изучване френски език* *mais théorique et pratique la langue bulgare à l'usage des Français*, *Пространенъ никъ*. Сътрудничествувалъ разни вестници, и напомня.

слѣдъкъ, като кореспондентъ на в. *Отзвукъ*, биде дѣятелно замѣсенъ въ раскритието на убийството *Ана Симонъ*. Важенъ сътрудникъ въ редакцията на *Българско-французския рѣчникъ* на Нестора Маркова.

Х. Г., роденъ презъ 1861 въ Битоля, се е учили въ битолската гръцка гимназия, въ пловдивската семинария и въ цариградски лицей.

Гене (абатъ). Франц. списателъ, противникъ на Волтера, авторъ на *Писма на нѣколко евреи, португалци, германци и поляци M. de Volterer* (1717—1803).

Генеалогия, гр. Родословие; расписъ по поколѣніе на лицата отъ единъ родъ, направенъ съ целъ да се установи родната свръсъка на едно семейство съ този родъ. Оттука **генеалогически**, родословенъ; и **генеалогъ**, родословецъ.

Генераленъ, лат. Общъ: *генерални дебати, (разисквания) генерално пълномощно*.

Генералисимъ, ново-лат. Главнокомандуващъ, главният предводителъ на всичките войски въ една държава.

Генералски. Който принадлежи на, или се отнася до, генералъ.

Генералство. Чинъ, или званието на генералъ.

Генералъ, лат. Общото название на високи начальници въ военната или военни чинъ отъ 2-и класъ. Този чинъ върви непосредствено следъ генералъ-фелдмаршалъ.

Генералъ-адютантъ, лат. Генералъ, назначенъ да служи при височайши особи за адютантъ.

Генералъ-губернаторъ, рус. отъ лат. Главенъ управителъ.

Генералъ-инспекторъ, лат. Главни началикъ на отдельно военно инспекторство.

Генералъ-интенданть, лат. Лице, подъ чието главно вѣдѣніе се намира домакинската частъ на една армия.

Генералъ-лейтенантъ, лат.-фр. Офицеръ една степень по-долу отъ генералъ.

Генералъ-майоръ, лат. Офицеръ една степень по-долу отъ генералъ-лейтенантъ.

Генералъ-маршъ, лат.-фр. Барбанно биене, по което стжля въ походъ отдельна частъ отъ една армия.

Генералъ-фелдмаршалъ, лат. Военни чинъ отъ 1-и класъ, не-посредствено по-горенъ отъ генералъ.

Generaso, итал. Благородно (музикаленъ терминъ).

Генетилиди, гр. Бансословни богини, които присъствували при раждане.

Генетически, гр. Роденъ единъ отъ другъ, естественъ: *тихъ събития не сѫ свръзани съ генетическа свръска*.

Генетка, фр., испан. Хищно животно, на големина колкото котката, сиво, съ черни или мургави пятна по кожата. Живѣе въ южна Европа и въ съверна Африка.

Генетиология, гр. Прѣдсказване времето на раждане.

Гензелтъ. Знаменитъ герман. фортепианистъ и композиторъ. Роденъ въ 1814.

Гензерикъ. Вандалски кралъ, завладѣлъ Африка въ 429, прѣзъ зълъ и ограбилъ Римъ въ 455.

Гениаленъ, лат. Високодаровитъ, испълненъ съ гений; оттука **гениалностъ**, извѣнредна даровитостъ.

Гений, лат. 1) Човѣкъ извѣнредно даровитъ или озаренъ съ висока степень творчество, който се отличава по самобитностъ, дълбокомислие и идеали: *Шекспир е билъ велиъ гений*. 2) Самата дарба, най-високъ творчески умъ: *Базовъ е надаренъ съ гений*. 3) Свойство на езикъ: *всѣкъ език има своя особенъ гений*. 4) Характеръ, духъ на народъ: *гений на французския народъ*.

Геникология, гр. Наука за бабуването или акушерството.

Гениологъ, гр. Оня, който се занимава особено съ гениологията.

Генингия, отъ собст. им. Едносибирско растение.

Генисаретъ. Нѣкогашенъ градъ до Галилейско море. „Земята Генисаретска“ е била 5—6 килом. дълга, на западния брѣгъ на Галилейско море (*Библ.*).

Гениталии, лат. Дѣгородни части.

Геновичъ (Никола). Български публицистъ, редакторъ на политич. вѣст. *Турция*, органъ на турското правителство, който се издаваше въ Цариградъ прѣдъ освобождението (1862—1875) и турски цензоръ на българския печатъ. Слѣдъ освобождението, Г. редактираше въ Свищовъ вѣст. *Народа* (1879). Слѣдъ това, той бѣше нѣколко години канцлеръ на българското агентство въ Цариградъ и послѣдните години управляваше самото агентство. Отъ тая длѣжностъ той биде уволненъ въ 1887, отъ когато се занимаше съ частни работи. Г. е роденъ въ Свищовъ въ 1835, и се е учили въ родното си място и постъ въ нѣкогашното французско училище въ Бебекъ (Цариградъ).

Генуя. Италиански пристанищна градъ на Генуезки заливъ, който се образува от Средиземно море, съ 179,500 жит. (Генуезец). Г., расположена въ подножието на Апенинската планини амфитеатрално, има великолепенъ изгледъ. Първите обитатели на Г. били лигурийци, покорени от римляните между 1-та и 2-та пуническа война. Относът Г. подпада подъ властьта на лангобардите, а следъ това на франките, и още поб-сети на сарацините, които пръскали може прѣз иже, а жените и дѣцата отвели въ Африка. Ала Г. се въстанови, и жителите ѝ, които въртѣли търговия съ истокъ поб-рано отъ Венеция, разбогатѣли и съ време учредили републиката, която скоро била въ състояние да дава помощъ на християнските князове прѣзъ кръстоносните походи. Отъ 1339 Г. се управлявала отъ до-лове. Двѣстѣгодишната борба съ Пиза, започната отъ началото на XII вѣкъ за търговско над-мощие въ Европа, се свършила съ разорението на Пиза и съ присъединението къмъ Г. на Корсика и Елба. Ала войната съ Венеция, която се свършила въ 1381, расплатила владичеството на генуезците на западъ отъ Средиземно море. Тогава тѣ западъли градъ Кифа (Теодосия) въ Кръмъ, който имъ станълъ главно търговско стоварище и който имъ отнели турците въ 1475. Въ тия цвѣтущи времена, Г. владѣла и нѣколко острова въ Архипелага, нѣколко града по крайморията на Гърция и по брѣговете на Черно море, на държала дюри Пера, едно отъ прѣградията на Цариградъ; и възвеличещето на Турция ослабило зна-

чително търговията ѝ въ Истокъ прѣзъ всичкото това време, Г. търгъла много прѣврати отъ раздорите на партните си. Въ 1528 *Андеа Дориа* ѝ оздравилъ независимостта като установилъ ново правление на *аристократически* начала, които се упазили до падането на републиката. Въ 1746, Г. била покорена отъ австрійците. Въ 1796, Бонапартъ ѝ прѣобразувалъ въ Лигурийска република и ѝ далъ нова конституция. Въ 1800, французскиятъ маршалъ Масена одържалъ въ Г. паметна обсада среща англичанетъ и австрійците, а въ 1804 тя била присъединена на Франция. Вѣнскиятъ конгресъ въ 1814 ѝ присъединилъ къмъ владѣнието на сардинския кралъ.

Genus irritable vatum, лат. Раздражаемото племе на поетът [Хорациево изражение, което характеризира крайната чувствителност на книжовниците].

Геогнозия или **геогностика**, гр. Наука, която има за целъ изучението на земната кора въ настоящия ѝ видъ: *земезнание*. Оттука **геогностически**, който се отнася до геогнозията; **геогностъ**, ученъ по геогнозията.

География, гр. (отъ *ge*, земя и *графо*, пиш). Земеописание. Оттука **географически**, земеописателъ; **географъ**, земеописателъ. Географията изучва **повърхността** на нашата земя; тя се дѣли на **физическа география**, която изучва видътъ и величината на земята, общия изгледъ на нейната повърхнина, естествените суши на нея и водите, отъ които състои, растенията, които я покриватъ, животните, които сѫ пръснати по нея, и др.; и на **политическа география**, която описва

Земята както съж е направили човечитѣ (държави, градове, управление, иправи, религия, закони на всѣка страна и др.). Има освѣтнъ това земедѣлческа география, която описва състоянието на земедѣлието въ всѣка страна; търговска география, която описва търговските сношения на всѣка държава и пр. Съществува и математическа география. Тя е сѫщото, каквото е космография.

Геодезия, гр. Наука за измѣрване повръхността на земята или частъ отъ неї: земемѣрие. Оттука геодезически, който се отнася до тая наука; геодезистъ, учень по тая наука, земемѣръ.

Геодинамика, гр. Ученіе за силитѣ на земята.

Геология, гр. Земесловие или исторіята на земното клѣбо. Оттука геологъ, учень по геологията; геологически, който се отнася до геологията.

Геомантия, гр. Мнимо гаданіе по черти и точки, направени на кривача пѣсъкъ.

Геометрия, гр. Наука за свойствата и измѣрениета на черти, повръхноститѣ и обемитѣ на тѣлата. Оттука геометръ, учень по геометрията; геометрически, който се отнася до геометрията.

Георама, гр. Голѣмо клѣбо, на което е изобразена земята съ повиднитѣ отъ находящитѣ се на неї предмѣти.

Георгиевъ (Мих.). Български книжовникъ, публицистъ и новеллистъ. Г., роденъ въ Видинъ въ 1854, добилъ образованіето си отначало въ видинските училища, а септь въ Чехия, двѣто свѣршилъ таборската земедѣлческо-индустриална академия. Билъ учителъ въ Видинъ 1874—1877), септи старши учителъ и директоръ на гим-

назии въ Ломъ и София 1890—1893), по-сетиъ чиновни. Занимаваъ се е особено съ естествените науки и съ политическата икономия, както показва съчинението, които принадлежи на ранната му книжовна дѣятельност; и тъ най-много се отличи белетристическото поле. Той *Влайковъ* съ единичките наши сателе, които съ сполучили въспроизведѣтъ бита на на селянинъ; и, споредъ Д-ръ К. стева, Г., като писателъ, е въ безискусственъ и най-природенъ умѣре да говори нескончаемо съко и увлѣкателно. У Г-ва исклучително, забѣлѣжва още говий критикъ, не общата ситуация, а лицето, геройтъ. Г-въ раскази съ распъръснати изъ шить повръменни списания, забѣлѣжителниятѣ отъ тѣхъ сѫвъ «Денница»: *Кърваво примиц Слѣдъ войната, Съ тебешир въгленъ*; 2) въ «Мисълъ»: *Премъ свѣтъ, Пенчо Чатмака, Дори въ Вратца* и др.; 3) въ «Български Прѣгледъ»: *Бае Мил пророкат, Тошо, Рада, Отъ на по-зло* и др; 4) въ «Войнска Сбирка»: *Злата Оризни Единъ среща трима* и др., и въ «Фотиновия сборникъ»: *Злинката на сражението*. Ка тия раскази, така и всичко ко е писано отъ Г. въ споменените списания, носятъ подпіса му.

Прѣди да опита силитѣ си то белетристъ, Г. бѣше се звиль на учебнонаучното и публи стическото поле. Отъ неговото по етническата икономия въ спис талище (1875), разни научни с тии и критики (*Билисигъ въ родната медицина*, обнародв въ спис. «Медицинска Сбира

една математическо-астрономическа студия подъ название: *Слънчесто и подчиненитѣ нему небесни гѣла*, обнародвана въ учебния вѣстникъ, който издаваше министер на народ. просвѣщението презъ 1891/92 год.; критика върху химията на г. г. Атанасова и Лукана, обнародвана въ «Периодическо Списание» и др.). Отъ Г. е първата българска Ботаника, която е излѣзла на български езикъ и е служила за единственъ учебникъ въ нашиятъ срѣдни учебни заведения (печатана презъ 1880 год.). Въ нея сѫ употребени всичките названия събирани между народъ [за да ги събира Г. народно е изтъкувалъ по цѣла западна България] и поставени успоредно съ латинскитѣ имъ научни имена. Съ тия названия си служихъ и до сега всички, които сѫ писали и пишатъ по тоя клонъ отъ науката.

Г. редактираше, заедно съ Дапова, и земедѣлско-промишленотърговското списание *Домакинъ* (София, 1884/85). Отъ него има и нѣколко земедѣл. — промиш. изучения: *Положението на филоксерната зараза въ Видинъ . . .* (1884), *Студии върху земедѣлческитѣ и индустрналнитѣ успѣхи*, представени въ будапещенското изложение (1885), *Рапортъ по командировката му въ Австрия, Германия и Франция* (1888) и една книга и една брошюра, въ които се излага статистика по икономическото положение на България. Книгата е написанъ въ битността си началникъ на отдѣлението за земедѣлието и търговията при министерството на финансите, а брошурата въ качеството си директоръ на първото българско изложение въ

Пловдивъ, въ 1892 г. Г. е сега (1898) български дипломатически агентъ въ Бѣлградъ. За чисто литературната дѣятельност на Г. виж. изучението *M. Георгиевъ и Веселинъ* [Веселинъ е псевдонимъ на Владкова] отъ Д-ръ Кръстева въ неговата книга *Етюди и Критики* (София, 1894).

Георгиевъ (Стефанъ и Илия). Двама братя отъ с. Търлисъ, неврокопско, будителе на българщината въ Македония. Стефанъ чель и пѣтель въ црквата по словѣнски прѣди по-вече отъ 60 години, когато билъ помощникъ на селския учителъ, Бѣло-морски кадугерь; Илия билъ единъ отъ дѣцата за основанието на българско училище въ селото си и учителствуvalъ въ разни мѣста по источна Македония, особено въ Демиръ Хисаръ (Валовица). Въ 1860 И. въвѣль донѣйдѣ словѣнски езикъ въ с. Старчица и принудиъ новодоплия драмски митрополитъ Антима да служи по словѣнски. Когато доспатските и неврокопските помаци се връщали отъ баташкото клане, И. билъ срецижътъ отъ тѣхъ и битъ до смърть; нѣ той прѣнесъ мжкитѣ и умрѣлъ въ 1893 въ Валовища, на 75 години.

Георгиевъ (Тома). Единъ отъ обясненитѣ по дѣлото на убийството на министра Бѣлчова. Г., панаѓюрецъ, бѣше на 34-годишна възрастъ. Той бѣ се училъ въ българското училище въ Пловдивъ, и послѣ бѣ продължилъ учението си въ французското училище въ той градъ. Слѣдъ това бѣ постъпилъ въ Пловдивъ на търговия, отъ която се оттегли и зе голѣмо участие въ априлското въстание. Той бѣше първо секретаръ на Бенковски; тогава

го избави отъ бѣсилката европейската комисия. Слѣдъ освобождението на България, Г. бѣше чиновникъ въ София.

Георгий. Име на 4 английски крале, отъ които Г. III (1769—1820) изгубилъ Съединенитѣ Държави въ Америка.

Георгий I. Гръцки кралъ, втори синъ на датския кралъ Христиана IX, братъ на вдовствующата руска императрица (съпружата на Александра III) и на английската прѣстолонаследница, роденъ въ 1845, и служилъ нѣколко врѣме въ датската флота. Когато, въ 1863, Отонъ I (Баварски) бѣль отстраненъ отъ гръцкия прѣстолъ, гръцкото правителство, отакъ прѣдлагало напразно вакантния прѣстолъ на князя Алfreda (Английски) и на дука Ернеста (Саксъ-Кобургъ-Готски), най-сетне избрало датския князъ Христиана - Вилхелма - Фердинанда - Адолфа-Георгия, който се възкачила на гръцкия прѣстолъ подъ името Георгий I. Той се оженилъ въ С. Петербургъ за княгиня Олга, дъщеря на великия дукъ Константина. Тѣхните чада сѫ: 1) Константинъ, спартански дукъ и гръц. прѣстолонаследникъ, род. въ Атина на 21-и юлия 1868, жененъ въ Атина на 27-и окт. 1889 за София, сестра на германския императоръ Вилхелма II, род. въ 1870 и която минѣ въ православието въ 1891; 2) князъ Георгий, род. въ Корфу на 12-и юни 1869; 3) княгиня Александра, род. въ Корфу, женена (1888) за руския велики дукъ Павла (починала 1890); 4) князъ Никола, род. въ Атина на 9-и януар. 1872; 5) княгиня Мария, род. на 20-и февр. 1876, женена за Георги Михайловича, руски ве-

ликъ дукъ; 6) княгиня Олга, род. 26 марта 1880, умр. 20 окт. съща година; 7) князъ Андреа, род. въ Атина на 20-и ян. 1882; 8) князъ Христофоръ, род. въ С. Петербургъ на 29-и юл. 1888.

Георгий (Св.) [Великомъжчинъ]. Светия, род. въ Кападокия въ 284 слѣдъ Р. Х., прѣтърпѣлъ за исповѣдането си християнската вѣра мъченическа смърть въ пазуването на Диоклициана, въ 304. Паметъта му се празнува на 23-и апр. Образътъ му [изобразявашъ го младъ всадникъ на конъ, че поражава съ копие драконъ, единъ видъ змия] съставлена [нашрѣль самъ, а отъ врѣмето на Ивана Ш въ срѣдата на двоеглавъ орелъ] герба на руската империя. Подробности за този светия се измирятъ въ книжка *Светий Великомъжчинъ Георгий побѣдоносецъ*, — житието, мъченичество и чудесата му — отъ Г. Я. Тенева (Пловдивъ, 1891).

Георгий (Св.) Български светия, синъ на софийски първенецъ и отличенъ по хубостъ и познание отъ Свещено Писание: прѣтърпѣлъ мъченическа смърть на 25-годишна възрастъ, отъ турци защото отказалъ да се потури и останалъ вѣренъ на Христа. Той билъ роденъ въ 1514, на 26-и май. Мощите му се извадили въ софийската црква *Св. Георгий*, обърната отпослѣ изджамия подъ име *Гюль-Джами*. Виж. *Жития на святий и благовѣрний царь български Бориса Михаила и св. мъжчинъ Георгий новий Софийский*, съbralъ Т. М. (София, 1879).

Георгия или Грузия. Страна въ Задкаузъ, въ старо време Иверия, сега влиза въ състава на тифлиската и кутаиската гу-

. Простр. 40,473 чет. килом.; около 1 millionъ (*георгий-и грузинци*). Жителетъ сж не отъ православно или отъ ко-григорианско въроиспое. — Грузинското царство родно по происхождение съ кото. Въ течението на цѣль вѣкове владѣтелѣтъ на Г. и непрѣкъсната борба съ елете на Азия, която се вала често съ робство. Въ эъ въ Г. почнало да се изва християнството, и тя изляла подъ влиянието на гия. Г. била нападана отъ тетѣ, и опустошавана отъ а- и селджукските турци. свѣтла епоха настанжла съ паруването на Давида III (1126) и на царица Таша XII вѣкъ, когато тя зама първото място въ зам. Азия. Пѣ-сетиѣ се починало и уособия. Въ 1221 Г. бикорена отъ монголетъ, и това раздѣлена на нѣколки. Западнитѣ области поблонели на страната на Турция; источнитѣ кѣмъ Персия, излязъти на ист. държавици рсия скоро се прѣбрѣнѣ и зависимостъ, и владѣтелѣтъ на тъ желали да се избавятъ отъ иго, вѣзли въ сношество Русия; най-сетиѣ, кралъ XIII, притиснѣтъ отъ тетѣ, билъ принуденъ въ кога да умре, да прогласи царь Павла I за свой наследникъ. Държавата му била за руска областъ въ 1802. това, кѣмъ Русия били единени и останжлии части на руния: Карталиния, Кахетия, Алия и Гурия. Георгийтѣ, въ старо време, така и сега вижатъ съ хубостта си.

Георгия. Една отъ Съединенитѣ Дѣржави въ Америка; 1,840,000 жит. Стол. Атланта. Жит. *георгиецъ*.

Георгика, гр. Съчинение по земедѣлието.

Георгики, гр. Удивителна поема на римския поетъ Виргилий, въ която описва селския бить.

Георгина, отъ собст. име. Цвѣте известно и подъ имената далия и *ладжче*. То е наречено по името на английския кралъ Георгия, за когото се донесло отъ Америка.

Геоскопия, гр. Наблюдене надъ земята съ цѣль да се прѣвиди и прѣупрѣди бѫдѫщето и изменение. Оттука *геоскопъ*, наблюдатель на земята съ посочената цѣль.

Геохидрография, гр. Описание на сушитѣ и водитѣ на земята; оттука *геохидрографъ*, описателътъ.

Геоцентрически, гр. Земесрѣдоточенъ, сир., който има земята за срѣдоточие.

Геоциклъ, гр. Физически уредъ, който показва нагледно движението на земята около слѣнцето.

Гепардъ, фр. Животно отъ ко-чата порода.

Гепиди (лѣниви). Народъ отъ германско происхождение родственъ съ готитѣ, живѣлъ въ III вѣкъ по брѣговете на Балтийско море близу до Висла. Въ 254, г. били покорени отъ бургундитѣ; следъ това, тѣ били поражени отъ остготитѣ и най-сетиѣ се подчинили на Атила; а следъ смъртта на Атила (453), тѣ въстанжли та изгнили хунитѣ и завзели всичкото пространство отъ Тиса до Дунавъ и отъ Сава до Драва. Тѣхното царство било разрушено въ 566 отъ ломбардския кралъ Албоина,

въ Саксония и Бавария. Базарските градове Augсбургъ и Нюренбергъ и Мюнхенъ спориже съ Берлинъ за първенството въ сребърната, златната и драгоценната промишленост, и въ фабрикуването на научни и музикални инструменти; а пъкъ Лайпцигъ и Мюнхенъ притежават първостепенност въ буквалъянето, печатарството и литографирането. Търговията е развита по всички посоки, и много ѝ помагатъ железните пътища съ многобройните имъ расклонения и шосетата, както и ръките и канали, които ги съединяватъ. Най-важните търговски места сѫ Лайпцигъ, Франкфортъ-на-Одеръ, а за морската търговия Хамбургъ и Бременъ. Въ науките, литературата и изящните изкуства, германците занимаватъ високо място между напредналите народи. Силенуваме само имената на поетите Гете, Шилера, Хердера, и на философите Лайбница, Канта, Фихте, Хегела. Народното образование е по-всеобщо распространено въ Германия, отколкото въ коя-да-е друга страна въ Европа. Университетът е 21, отъ които 14 протестантски, сир. въ богословския отдѣлъ тѣ учреждатъ само протестантското богословие; 4 сѫ римо-католически, именно въ Фрибургъ, Мюнхенъ, Мюнстеръ и Вюрцбургъ; 3, именно въ Бонъ, Бреславъ и Тюбингенъ, сѫ смѣсенi. Публични библиотеки — отъ които има по-вече отъ 150 — музеи, ботанически градини и др. се намиратъ въ по-вечето столици и въ по-главните градове; и по-вече отъ 200 града притежаватъ по единъ или по-вече постоянни театри. Въ никака страна книгопечатанието не е по-вече покрови-

телствувано отколкото въ Г. Прочатът годишно печата отъ 8,000 до 10,000 съчинения, и около 3,000 вѣстници и списания.

История. Най-напредъ Г. била населена отъ фини, следъ това отъ келти, които по-сетиъ германските племена истикали къмъ западъ. Германските племена подкачили да се явяватъ по долини и средни Майнъ въ началото на III вѣкъ следъ Р. Х. и се заселили най-напредъ въ земята, която по-сетиъ се наричала *Швабия*, отъ името на германското племе *свеви*. Германските племена противостояли съмбо на римляните, които не могли да ги подчинятъ съвсемъ: римляните наричали Г. земята населена отъ германски племена, която имала за предѣли на зап. Рейнъ, на югъ Дунавъ, на ист. Висла, на съв. морето. Когато тѣ били изгонени отъ тая земя, или се оттеглили отъ нея, тя се разпокъсала на малки държавини, всяка съ свой главатарь. Слѣдъ основанието на франко-меровингското царство въ Франция, франките установили надмощието си по двата бръга на Рейнъ; и скоро Карлъ Велики разпростирали владѣнието си въ Г. отъ Сѣверно море до Алпите и отъ Рейнъ до Унгария. Въ сѫщото време германците били принудени чрезъ франкското оръжие да пригънатъ християнската вѣра. Карлъ Велики завоевалъ и Италия, та Франция, Германия и Италия съставлявали вече само една империя, и завоевателятъ билъ коронясанъ отъ папата въ 800. Слѣдъ смъртта на сина му, Луи-ле-Дебонера (840), Г. се отдѣлила отъ Франция; ала франките си останахли господарствуващето племе въ Г., и синътъ на Луи-ле-Дебо-

нера, Лотеръ, се припознала за крал; карловингският домъ се държал до 911, и съ Лудови-
къ IV *Дългото* изгасища тая династия. Тогава германците отпра-
ли Франското иго, и си избрали
краля помежду си; отъ то-
ва време подкача историята на
сама Г.

Тогава кралството станжло из-
бирателно: областните управите-
ли, заедно съ архиепископите, епи-
скопите и игумените си присвоили
(по общая на благородниците между
старите германски племена)
правото да избират господаря
си, който, отъ друга страна,
не могъл да земе императорската
титла докътъ не се короняса отъ
папата. Конрадъ, *франконски и
хесенски* дуктъ, добилъ германска-
та корона, и може да се счита
за пръв германски императоръ
(911). Хенрихъ I, родоначалникъ
на *саксонски* домъ, който далъ 5
господари, билъ неговъ пръвимникъ
(919—936). Той билъ и воителъ
и законодателъ; побъдилъ данци-
те, завоевалъ изново Чехия, и
подчинилъ побунените си васали;
неговото царуване е една блеска-
ва епоха. *Отомъ Велики* е геройтъ
на тая династия; той завоевава
Италия, вдъхнува страхъ на ва-
салите си и добива отъ папа Ио-
анъ XII императорска корона (962);
отъ тогава германските крале по-
сажатъ титлата императоръ, и Г. се
парича по дипломатическии езикъ.
Римско-германска свeta империя.

Франконският домъ, който па-
чува слѣдъ това, въ 1024—1125,
присъединява Бургундия на им-
перията. Хенрихъ IV отъ тая династия
се прочува по расправи-
ти съ папа Григорий VII, които
докарали голѣми бѣди на им-
перията. Съ Хенриха V се прѣ-

кратиъ и тоя домъ: тогава се
избрали Лоаръ II саксонски (1125
—1137).

Слѣдъ това на прѣстола се
възкачили *Швабско-хогенщайн-
фенски* домъ, отъ който пър-
вият кралъ е Конрадъ III, който
исхабилъ силата на Г. въ гибел-
ни кръстоносни походи, въ коин-
то зелъ дѣятелно участие. Въ тоя
периодъ Г. изгубва съвѣтъ гос-
подството си надъ Италия; числото
на независимите князове се
увеличава; и кралската власть
става нищожна. Между кралетъ
отъ той родъ, забѣлѣжителенъ е:
Фридрихъ Барбаруса (1152 —
1190), който погинжъ въ 3-та
кръстоносна война, и който по-
дигнжъ императорското мончество
до най-висока степень. Царуването
на неговите прѣемници, се
смущавало отъ постоянните борби
на гелфите и гибелините (1260).

Слѣдъ смъртта на последния
крал Конрадъ IV, подкачило го-
лѣмото междуцарствие отъ 1254
до 1273, прѣзъ което нѣколко им-
ператори се прогласили сѫщеврѣ-
менно. Най-сетнѣ, *избирателетъ*
дали императорската корона на
Рудолфа Хабсбургски (1272), е-
динъ прости графъ, — първият отъ
хабсбургската династия, която,
чрезъ единъ женски клонъ, още
царува въ Австрия. Той импера-
торъ побѣдилъ Отокара, чешки
кралъ (1278), и завладѣлъ Ав-
стрия, Щирия, Каринтия и Кар-
ниола.

Въ 1519, империята се съеди-
нила съ Испания въ лицето на
Карла V, испански крал и внукъ
на германски императоръ Макси-
милиан; нѣ това съединение прѣ-
станжло слѣдъ неговото отрече-
ние отъ прѣстола, въ 1556. Братъ
му, Фердинандъ I, го наследилъ

никой случай не би удобрила притезанията му. Това увърение краљът отказа да даде; и на 11-и юлия, французкият императоръ прогласи война среща Прусия и германските държави турихъ войските си, които се поставихъ подъ началството на пруския престолонаследникъ, на расположението на кралъ Вилхелмъ.

Каждъ края на еждия мъсецъ силитъ на двѣтъ страни бѣхъ събрани на прѣдѣла. Наполеонъ изгуби половинъ мъсецъ въ маежи следъ обявленietо на войната. Французската войска не бѣше задоволително приготвена, а германцитъ бѣхъ хубаво организирани, и много побѣгобойни. Слѣдствието бѣше, че французетъ, намѣсто да вървѣтъ за Берлинъ, както се надѣяха, никога не прѣминахъ Рейнъ, и трѣбваше да се бинкѣтъ въ Алзасъ-Лоренъ.

Слѣдъ нѣколко битви, въ които все германцитъ бѣхъ побѣдени, французкиятъ маршъ. Базенъ биле принуденъ да се затвори въ Мецъ. Императоръ Наполеонъ и Макъ-Махонъ напразно се опитахъ да му отиджтъ на помощъ. Тѣ бидохъ заобиколени въ Седанъ и съвсѣмъ разбити, съ тежка загуба. Императорътъ се прѣдаде на 21-и августъ, съ цѣлата си войска отъ 90,000 души, и се испрати като пленникъ въ Германия. По 7 септ., прусите бѣхъ стигнали до Парижъ, и подкачихъ силна обсада. Страсбургъ се прѣдаде на 15, слѣдъ свирѣпа бомбардировка, и на 16 окт. Базенъ се прѣдаде въ Мецъ, съ една войска отъ 6,000 офицери и 173,000 редници, 400 топа, и др. Слѣдъ това прѣдохъ се Вердюнъ, Тионвилъ и нѣколко побѣговажни мѣста. Французетъ се напрѣгнахъ

да събергѣтъ нови войски и да могнитъ на Парижъ, нѣ въ бидохъ парализирани отъ германцитъ. Парижъ, откакъ исте много отъ гладъ, се прѣдаде 17 януария, и войната се спиши. Источната французска армия, 80,000, подъ началството на Бурбаки, се принуди да се тегли въ Швейцария на 1 февруари. Франция биде осъдена да заплати едно военно обезщетение 5 милиарда франка, или 200,000 англ. лири, и областъ застъпъ, заедно съ германската чартеръ Лоренъ, се отстѫпи на Германия.

Едно много важно слѣдство отъ войната бѣше, че съверните и южните германски държави съвсѣмъ се слѣхъ. Както се купи и южните държави се присъединихъ и тѣ тутакъ въ войната срещу Франция, и прѣзъ ноемврия 1870 г. Баденъ и Хесе поведохъ и всички станахъ членове на германската конфедерация. На 6 януария 1871, прускиятъ кралъ прогласи германскиятъ императоръ въ палата на французските посланици въ Версайъ. Виж. *Френско-Нѣмската война въ 1870 — 1871 г.*, описана споредъ съчинението на пруския генераленъ щаб прѣведено отъ майоръ Сира (София, 1893). Всѣобщите преговори на Вебера и на Ранке, ведени на разни езици, между които и на руски, сѫ твърдъни за всичко, чо се отнася за Германия.

Гернисей. Единъ отъ английските острови въ Ла-Маншъ; 30,000 жит. Гл. гр. Сенъ Пиеръ, укреплено пристанище.

Геровъ. (Найденъ). Български учителъ, филологъ и народенъ политически дѣнецъ, род. въ

правница въ 1823 г. Най-напредъ той учи съ родното си място при баща си, който предавалъ по запустницата; на 11-годишна възрастъ билъ пратенъ въ Пловдивъ и следва въ гръцко училище; по-късъ се учи сът отъ 1836 до 1839 при Неофита Рилски пакъ въ родното си място, а отъ тамъ отишъ въ Одеса, дѣто свършилъ гимназиално образование и курсъ по камералните науки въ тогавашния Рищелевски лицей. Въ 1846, той се завърналъ въ България, за да учителствува и билъ първиятъ български учителъ съ висше образование въ Българско. Учителствува и испърво въ Коприщица, а следъ две години въ Пловдивъ, дѣто по инициативата на Д-ръ Чомакова и Атан. Вълк. Чалковъ, отворилъ първото българско главно училище въ кѫщата, на мястото на която е съградено сегашната дѣвическа гимназия. Въ Пловдивъ гръцизмът е билъ най- силенъ въ онова време, и борбата на малцината просвѣтени българи среща него е била отъ най- опаснѣ и най-тежки. Въ пловдиското българско училище се стекли за малко време ученици отъ много мяста; Иоакимъ и Георгий Груеви, Хр. Г. Дановъ, Д-ръ Рашико Петровъ и др. сѫ ученици на това училище.

Прѣзъ кръмската война, Г., като руски подданикъ, напусналъ Пловдивъ и отишъ въ С. Петербургъ, дѣто напечаталъ три букви отъ единъ българско-български рѣчникъ — работа, която напусналъ, вѣроятно за да изучи нѣмѣцъ си по-добре. Въ 1857, Г. станжалъ прѣвъ руски вице-консулъ въ Пловдивъ. Неговото назначение на тоя постъ е била още една косвена побѣда на бъл-

гаризма въ Пловдивъ. На той постъ Г. стоя 12 години, и по разни начини помагаше за подигането на българското народно чувство. Слѣдъ Априлското въстание, той биде повиканъ отъ руското посолство въ Цариградъ, защото имаше голѣмо незадоволство противъ него между турците въ Пловдивъ. Въ време на освободителната война, той бѣше отреденъ да помага на князъ Черкаски за административното устройство на бѫджа свидетъ България и посълъ назначенъ за губернаторъ въ Свищовъ. Слѣдъ нѣколко време, той падижъ въ немилост у руситѣ, та се задоволи да се оттегли въ частенъ животъ; едвамъ слѣдъ 10 — 15 години, той доби изново благоволението на руското правителство.

Книжовната дѣятелност на Г. започва отъ рано; още студентъ въ 1845, той напечаталъ една своя поема *Стоянъ и Рада* (Одеса, 1845), както и нѣколко народни пѣсни съ тѣлкуване значението имъ на руски и едно сборниче български пословици. По неговите вѣзгледи, неговиятъ ученикъ Иоакимъ Груевъ създаде една правописна школа (виж. *И. Груевъ*). Той е писалъ първата може-би критика на новобългарски езикъ: *Нѣколко думи за прѣводътъ на Математическата География на г. Ивана А. Богоева* (Одеса, 1842, 25 стр.). Той е авторъ на *Изводъ изъ Физика* (Бѣлградъ, 1849), първата физика излѣзла на езика ни. Първиятъ неговъ филологически трудъ е *Нѣколко мисли за българския язикъ и за образоването у Българите* (Цариградъ, 1852, стр. 50); а най- капиталниятъ му трудъ, надъ който е работилъ още отъ сту-

дентчеството си, е: **Рѣчникъ на българскій языъ съ тълкуваніе рѣчи-ты и на български и на рус-ски**, който ще съдържа около 70, 000 думи и 10-на хиляди пословици, изрѣчения и идиотизми. Този рѣчникъ сега се печата на части.

Героизмъ, гр. Юначество, необикновено мѫжество.

Героикомически, гр. Който съдържа въ себе си героическо и комическо.

Героиня, гр. Жена, която има качествата на герой.

Героически или **геройски**. Който се отнася до герой, юнашки.

Героически врѣмена. Вѣковетъ на гръцкото баснословие.

Герой, гр. (состр. знач. полу-богъ). Това име баснословието е давало на мѫже, които придобивали безсмъртието, било като синъ на богъ и една смъртна (Херкулъ), или като синъ на богиниѣ и единъ смъртенъ (Еней), било поради велики дѣла, като Тезей. Въ пренос. см. 1) човѣкъ, който се отличава по благородството на чувствата си и по нѣкои необикновени подвizi. 2) Главното дѣйствующе лице въ романъ, повѣсть, поема, расказъ.

Геронтократия, гр. Правление на старѣйшинитъ.

Геротезимъ, гр. Обоготовление герои.

Герценъ — Искандеръ (Александъ Ивановичъ). Знаменитъ руски социалистически публицистъ и писателъ, когото нѣкои сѫ нарекли *Русский Волтеръ*. Г. билъ свършилъ по физикоматематическия факултетъ и като писателъ станжалъ невъзможенъ въ Русия. Слѣдъ разни наказания и едно заточение въ Вятка, той се намѣрилъ въ западна Европа. До

полското вѣстание (1864) живѣлъ въ Лондонъ, а послѣ въ Женева. Въ тия градове редактираше прочутитъ си вѣстници *Колоколъ* и *Полярная звѣзда* (1857—68). Г. прѣкратилъ поврѣменитъ си издания по причина на раздори съ младите руски интилисти, които били отинли слѣдъ него въ Швейцария. Слѣдъ двѣ години живѣлъ въ Ница, Г. прѣминжалъ да живѣ въ Парижъ, дѣто умрѣлъ слѣдъ 3 мѣсѣца (род. 1812, умр. 1870). Пѣ-вечето отъ Г.-витѣ съчинени сѫ събрани въ 10 тома, напечатани въ Женева (1875—79).

Герь (война), фр. Игра на бояядъ съ двѣ клѣба.

Гесенъ, 1) Областъ въ Долни Египетъ, дѣто Иосифъ настанилъ Иакова и челядъта му. 2) Градъ въ Иудинитъ планини (*Библ.*).

Геснеръ (*Конрадъ*). Швейцарски учень, обнародвалъ разни философски и научни съчинения и прѣвъ внушилъ, че има вкаменности, които сѫ останки на животъ сѫщества (1516—1565).

Геснеръ (*Саломонъ*). Знаменитъ швейцарски живописецъ и поетъ, авторъ на поемата *Печалната смърт на Авея*, прѣдена на бѣлг. отъ Ник. Лин (Пловдивъ, 1892).

Гесуръ и **Гесурци**. Земя и народътъ ѝ между Васанъ и Еромонъ. Гесурцитъ упазили країството си отъ израилянетъ, и имъ изградили опрѣдѣлена дам (Библ.).

Гета. Римски императоръ, синъ на Септима Северия, убитъ отъ братъ си Каракала (212).

Гета. Корабоплавателна рѣка въ Швеция, истича изъ езеро Венеръ, и влива се въ Категат при Готенбургъ. Г., едва що излиза отъ езерото, образува Тре-

хетският бързei или водопади; трбовало е да се направиътъ нечул градежи за да се отвори пътъ за корабооплаването и шведите не съ се стжисали прѣдъ грамадътъ на прѣприятието.

Гете (*Жанъ Волфгангъ*). Най-великият германски поетъ, авторъ на *Вертеръ*, *Фаустъ*, *Ифигения въ Таврида*, трагедии, и др. *Ифигения въ Таврида* е прѣведенъ на български въ стихове отъ Л. И. Попова и напечатана въ списък *Български прѣгледъ*, год. I (1894 г.), кн. XI — XII. Г. род. въ Франкфортъ-на-Майнъ въ 1749, умр. въ 1832.

Гетеборгъ. Градъ въ Швеция, пристанище на лѣвия брѣгъ на Гета, близу до южното ѝ устие на Балтийско море; 108,000 жит.

Гетеферь. Градъ въ Забулонъ (Библ.).

Гети. Народъ отъ тракийско происхождение, който, когато най-първо се споменува въ историята, заселявалъ България. Пѣ-сетиътъ се прѣселилъ на сѣверъ отъ Дунавъ, и ималъ Дибръ за прѣдълъ на истокъ, а пѣкъ западно се прѣдълялъ съ римската империя, съ която, отъ това врѣме, билъ постоянно въ война. Римляните наричали гетите даки. Виж. *Дакия*.

Гетингенъ. Пруски градъ (Хановерско), 97 килом. на юго-ист. отъ Хановеръ, по желѣзница; 21,556 жит. Фабр. за сукна и др.; тиртгически инструменти. Слаган се съ университетъ, основанъ въ 1737, и съ огромна библиотека отъ 600,000 тома и 5,000 ръкописа.

Гетримонъ. 1) Дановъ градъ, близу до Иопа. 2) Манастиръ градъ, на западъ отъ Иорданъ (Библ.).

Гетсимания. Градина близу до Иерусалимъ, при полите на Елеонската или Маслинената гора; тя била любимо свѣрталище на Христа и учениците му (Библ.).

Гетули. Въ старо врѣме африканскиnomадеки народъ въ Ли-вия, на югъ отъ мавританцитъ и чумидийцитъ. Земята му се наричала *Гетулия*. Сега живѣятъ тамъ туарики.

Геть. Филистимско княжество и градъ на филистимските прѣдълъ близу до Иерусалимъ. Г. подпадналъ подъ иудейската властъ въ началото на Давиводото царуване (Библ.).

Гечитъ. Селце среца Браила въ Добруджа, първото място завзето отъ руситѣ следъ прѣминуването имъ прѣзъ Дунавъ въ 1877.

Гешефтарство, герм. Търгуване, спекулиране.

Гешефтаръ, герм. Търговецъ, спекулантъ, аферистъ.

Гешефть, герм. Зимане-даване, афера, спекулация.

Гешови. Добрѣ-познато семейство въ Пловдивъ, което прѣди войната се намираше въ търговски сношения съ Цариградъ и Англия, и което е дало на България нѣколко обществени дѣйци. Въ Пловдивъ братя Г. сѫ помагали на силнитѣ нѣкога Чалжковци (виж. *Чалжковци*) и работили заедно съ малцина свои съграждане да се истрѣгне български народъ отъ духовното гръцко иго. Г. сѫ едини отъ начинателѣ на епархийското въ Пловдивъ училище, — едно отъ училищата, които най-много сѫ спомогнали въ работата на народното ни свѣтстване (виж. *Български Црвиледъ*, год. III, кн. VII и VIII, статия отъ И. Груева *Епар-*

хийско въ Пловдивъ училище). Въ Цариградъ, Димитър Г. е зи-
малъ живо участие въ народната
ни борба среща Фенеръ, въ часа
на нуждата е доставилъ срѣдства
за градене българска црква, и
посети бѣше нѣколко години
членъ на Екзархийския съвѣтъ.
Той доживѣ да види и политиче-
ското освобождение на България
и починѣ въ София.

Отъ семейството Г. е Иванъ
Евстратиевъ Г., съвременниятъ бъл-
гарски политикъ, финансистъ и
книжовникъ. Той е роденъ въ
Пловдивъ въ 1849, и е добилъ
образоването си въ родното си
место и въ Манчестеръ (Англия),
дѣто е свѣршилъ въ 1868 Оуенъ
Колежъ, сегашний Викториинъ у-
ниверситетъ. До 1872 Г. вършилъ
търговия при баща си въ Манче-
стеръ, и слѣдъ тая дата — въ Плов-
дивъ. Прѣзъ 1876, слѣдъ Априлското
въстание, той прѣвъ достави
свѣдѣния*) за турските свирѣства
на английския печатъ, и посети
освѣтляващ изстѣдователетъ на
турските бесчовѣчни работи Скай-
лера, Беринга и Макъ-гхана, и
бѣше дописникъ на Лондонския
Tаймсъ. Прѣзъ 1877, той биде-
арестуванъ въ Пловдивъ за свѣр-
ската му съ английския вѣстникъ
и осъденъ [заедно съ братовче-
да си, за когото е дума по-долу]
на смърть; и по настояването
на английското правителство би-
де испратенъ въ Цариградъ, отъ
дѣто се освободи по силата на
амнистията, прѣвидена въ Санъ-
Стефанския договоръ.

Слѣдъ освобождението, той под-

*) Шървото негово изложение по този прѣ-
метъ е било поднесено въ Цариградъ на
сѫръ Хенри Елиота, тогавашъ англійски
посланникъ, който отказалъ да го приеме
подъ прѣдлогъ че не било официално

качи въ Пловдивъ, покрай слу-
жебнитѣ си длѣжности като пра-
вителственъ чиновникъ, редакти-
рането на вѣст. *Марица*. Прѣзъ
1879, той ходи, заедно съ Д-ръ
Янкова, да моли европейските
кабинети за съединението на сѣ-
верна и южна България. Слѣдъ
това, той бѣше прѣдсѣдателъ на
Областното събрание и прѣдсѣ-
дателъ на Постоянния комитетъ.
Прѣзъ 1881 той се назначи ди-
ректоръ на финансните въ Источна
Румелия (южна България);
прѣзъ 1883 прѣминѣ въ сѣвер-
на България и пое директорството
на Народната Банка; прѣзъ
1886 бѣше министъ на финан-
сите въ Каравеловия и подиръ
въ Радославовия кабинетъ, по-
сети пакъ директоръ на банката,
и още по-сети се занимаваше
съ частни банкерски работи като
прѣставителъ на Евлогия Геор-
гиева. Слѣдъ 18-и май, той вѣзѣ
като министъ на финансите въ
К. Стоиловия кабинетъ, отъ който
се оттегли слѣдъ смъртта на
Евлогия Георгиева прѣзъ 1897.

Г. е работилъ и на книжовното по-
ле; той е писалъ въ Г-нъ Дано-
вия *Лѣтоструй* (1869), въ цар-
градското *Читалище* (1870), въ
пловдивското списание *Наука* (1881), прѣвель е Викторъ Хи-
ловия романъ *Деветдесет и трети
година* (Пловдивъ, 1881), напи-
салъ е *Ивайло, селски царь*, по-
торическа драма (София, 1888),
своите *Записки на единъ осуждѣнъ*
(София, 1891) и др. Статиятъ му
по нашитѣ задруги и по финан-
съвското и поминъчно положение на
държавата ни привлѣкохъ вним-
нието на вънкания свѣтъ.

Семейството Г. е дало и други
обществени дѣйци. Отъ него е и
Ив. Ст. Г., съвременниятъ българ-

итицъ. И. Ст. Г., роденъ вдъвъ въ 1847, добилъ инието си въ родното си въ Робертъ Колежъ въ ѿдъ. Прѣди освобождението при баща си търговецъ вдъвъ. Прѣзъ 1877 биде аинъ отъ турското правили и прѣтърпѣ участъта на еда си Ив. Евстр. Г. Въско време бѣше прѣдъ въ Областното събрание членъ въ Постоянияия комитетъ. Прѣзъ това време (1882 г.) бѣше единъ отъ редактори на пловдивския вѣстникъ. Прѣди падането на и, Г. ходи, като членъ отъ путация, при европейски овие, за да издѣйствува по начинъ съединението, какожи невъзможността за гъшното съществуване на длия. Съединението го наздѣдѣтелъ на Постоянніиъ. Слѣдъ 9 августъ, той иуди да побѣгне въ Цариградъ избора на князъ анда бѣше единъ отъ прѣмъти разбрахъ, че една дѣрѣ може всѣкокъ денъ да си князоветъ и се прибра вдъвъ. Слѣдъ това, той се запаше съ търговия. Отъ 18 назначението му дипломатъ агентъ на България въ бѣше прѣставителъ въ то събрание.

Xr. Г., другъ членъ отъ него Г., е основателъ, заедно Переца, хърватинъ, на Законъ, първото българско южно списание (Пловдивъ, той е и прѣвѣлъ, заедно си, *Отоманский Наказаникъ и Законъ за Пловдивъ, 1881.* Сочно друъво въ Гви-

ана; сокътъ му се употребява отъ туземците за храна.

Гибелини. Политически противници на гелфитъ. Виж. *Гелфи.*

Гибелъ. Загинване, пропадане.

Гибонъ. Английски историкъ, авторъ на знаменитата *История на упадъка и падането на Римската империя* (1737—1794).

Гибонъ. Дългоръка маймуна, на която рѣцѣтъ достигатъ, кога стоятъ права, до глазена. Гибонитъ нѣматъ опашка и торбици; лиситѣ мѣста по кѣлкитѣ сѫ малки. Гибонитъ живѣятъ въ Индия. — **Сивий гибонъ,** който живѣе въ гжесталатитъ на о-въ Ява, достига на височина до 1 метръ и по земята ходи на два крака. — **Сраслопрѣстий гибонъ,** на който първий и срѣденъ прѣстъ на рѣката сѫ донѣдѣ сраснѣти, живѣе на о-въ Суматра.

Гибралтарски протокъ. Протокъ между Испания и Африка (Мароко), чрѣзъ който Средиземно море се съобщава съ Атлантически океантъ.

Гибралтаръ. Испански укрепенъ градъ на протока съ същото име; 25,000 жит. Владѣніе на англичанетъ отъ 1704 г. насамъ.

Гибсатъ. Единъ видъ глиноземъ.

Гибъкъ. Гжекавъ, който лесно се прѣвива. Оттука *гибкостъ.*

Гиветонъ. Филистимски градъ съ неизвѣстно мѣстоположение. Филистимците останѣли да живѣятъ въ него и сега падането му подъ властъта на Дановото племе (*Библ.*).

Гиганти, лат. Исполини, великанни; въ *баснослов.* огромни същества съ драконски крака, които желаяли да унищожатъ богъ Юпитера и обсаджали Олимпъ, мѣстопрѣбиванието му.

въ Цариградски *Вѣстникъ*, *Македония и Училище*.

Гионъ. 1) Една отъ 4-тѣ рѣки въ раз; библейскитѣ учени прѣполагатъ, че Г. е сегашната р. Араксъ. 2) Единъ кладенецъ близу до Иерусалимъ (*Библ.*).

Гионгюестъ. Унгарски градъ, 32 килом. на сѣв.-зап. отъ Хевизъ, при полите на планина Матра; 18,000 жит.

Гионса. Сѫщото, каквото е Срема.

Гипсъ, гр. Минералъ, който състои отъ сѣрнокислена варъ и 21 на стотъ вода. Кристализира се на призми; обикновено се срѣща въ зърнести, влакнести и набити маси. Бива бѣлъ, жълтниковъ, кафявъ, и др. Бѣлий се назава *алавастъръ*, бисероблескавий — *селеznитъ*, прозрачни на плочи — *мариянско стъкло*, и др. Гипсътъ се употребява за много неща: отъ алавастра правятъ статуи и вази; съ гипсъ на прахъ торкатъ нивитъ и ливадитъ.

Гирландъ, итал. Цвѣтенъ вѣнецъ.

Гирсонъ. Най-старий Левиевъ синъ, и начинател на единъ отъ трите рода на левитското племе (*Библ.*).

Гирсъ (*Ник. Карл.*). Руски държавникъ, министъ на външнитѣ дѣла прѣзъ царуването на царь Александра III. Г. бѣше роденъ въ Финландия отъ родители шведи (1820—1894).

Гискаръ (*Робертъ*). Нормандски авантюристъ, основалъ Неаполското кралство и умрѣлъ въ Истокъ въ 1085.

Гитара, исп. Музикаленъ б-струненъ инструментъ, на който свирѣхъ като дърпать съ прѣстъ струнитѣ.

Гитаристъ-ка. Лице, което спирти на гитара.

Гитимъ (евр. знач. *гетски*). Тази дума означава или нѣкое музикално оръдие или нѣкой напѣвъ отъ градъ Гетъ (*Библ.*).

Гите, фр. Малка врата за входъ (въ жељзиопожтенъ вламъ, паралпувъ и д. п.).

Главачъ (*Воитѣхъ Ив.*). Руски композиторъ, чехъ по произходение, изобрѣтател на новъ оркестровъ хармониумъ, съчинител на сонати по етюди на Шопена, на фантазии на сърбски пѣсни за фортепиано, на много чешки и руски романси и др. Род. въ 1849.

Главконитъ, лат. Окръждащъ зърна отъ единъ зеленикавъ минералъ.

Глаголица. Старословѣнска азбука, която е била едно време извѣстна на всичкитѣ словѣнски народи. Откритията на Григоровича и Успенскій прѣзъ изтуванията имъ по Македония и България сѫ доказали, че тая азбука е по-стара отъ *кирилицата*, другата словѣнска азбука; Успенскій дори намѣрилъ въ Иверски монастиръ въ Атонъ глаголически подписъ въ една грамота отъ 982 год. Въ България сѫ намѣрени паметници отъ това писмо отъ Охридъ, въ Рилски монастиръ и въ Бояна при полите на Витоша: и у насъ то е било още пъ употребѣніе въ ХIII-и вѣкъ. Въ сегашно време то се е упазило само въ Истрия, въ приморската част на Хърватско, и въ сѣверна Далмация.

Въпросътъ, коя отъ двѣтѣ словѣнски азбуки е изнамѣрената отъ Константина или Кирила, Св. Методиевия братъ, още не е разрешенъ. Шафарикъ, къмъ чисто

и наше се присъединяватъ Григоровичъ, Миклошичъ и др., поддържа, като крайно следствие на изследванията си, че глаголицата е Константиновата азбука, и че нейният изнамервачъ е знаелъ добре источните езици и азбуки [Константинъ знаелъ арабски, еврейски, хазарски и др.]. Забължка се, че въ кириловската азбука, която е копирана отъ гръцката, заснована на ония звукове, които има въ гръцката, сѫ зети отъ глаголицата.

Глаголъ. Въ грам. часть отъ ръчта; разредъ думи, които изразяватъ дѣйствие, състояние или страдание.

Гладбахъ. Прусски градъ, 23 килом. на ист. отъ Дюселдорфъ; 44,228 жит. Срѣдоточие на машинарната промишленостъ въ рейнска Прусия. Г. е много старъ градъ; той е съществувалъ още въ времето на Карла Велики.

Гладиаторство. Занятието на гладиаторъ.

Гладиаторъ, лат. (отъ *гладиус*, мечъ). Робъ или наемникъ, който, въ Римъ, за удоволствието на народа, се биялъ въ цирка съ други бойци или съ звѣрове.

Gladii ius et potestas, лат. Правото и силата на меча.

Глазиранъ, фр. Глечосвамъ.

Глазура, фр. Глечъ, стъкловидното покълко на чиниенъ саждъ.

Глаесонъ. Английски градъ (Шотландия), 69 килом. на зап. отъ Единбургъ, пристанище на Калдъ; 658,000 жит. Твърдъ индустрисленъ и твърдъ търговски градъ. Прочутъ университетъ.

Гласе, фр. 1) Изгладенъ, лъшенъ: *хартия гласе*. 2) Обвитъ съ замрънъ пластъ: *кестени гласе*. 3) Желатина, пихтия: *месо гласе*.

Гласей. Казва изрично, говори така: *тожъ членъ отъ закона гласи*.

Гласирамъ, фр. (отъ *гласе*, замразявамъ). Огладвамъ, изльсквамъ нѣщо; обзахарявамъ, захарсвамъ.

Гласисъ, фр. Насипъ направенъ постепенно стрѣмътъ предъ укрѣпление; излиза въ полето и покрива рова отъ външната страна.

Гласонъ, фр. Архитектурно и скулптурно украсение, което има формата на ледени висулки.

Глауберова соль. Сѣрнокисленъ натръ, откритъ отъ Глаубера въ 1658; има расхладителъ, горчивъ, соленикавъ вкусъ. Срѣща се въ дълги четиристранни свѣтликави призми, които съдържатъ 10 молекула вода. Ако се остави въ въздуха, кристалитъ изгубватъ водата си, та става на бѣлъ прахъ, който се нарича *сулфатъ*. Гл. соль е съставна част на много минерални води, и се намира въ малко количество въ кръвта и други животни течности. Употребява се най-много за правене на содата, въ стъкларството, въ лѣкарството (като слабително средство) и др.

Глауберитъ. Бѣлъ минералъ, който състои отъ варъ, сѣра и др., нареченъ по името на химикъ Глаубера.

Глауберъ (Иог. Руд.). Знаменитъ герм. алхимикъ и физикъ, открилъ разни способи за добиване селитрата и приспособилъ ѝ въ вапцарството. Ако и да вървалъ, като всѣкой алхимикъ, въ съществуването на философски камън и всецѣрителенъ лѣкъ и др. т., пакъ далъ голѣмъ потикъ на напрѣдъка на химията; обяснилъ историята на солитъ, и направилъ много полезни нови

наблюдения, които изложилъ въ множество съчинения (1604 — 1668).

Глацъ, на полски *Гладзко*. Главенъ градъ на едноимен. околия, въ пруския окр. Бреславль (Силезия), по двата брѣга на Нейса, крѣпость отъ 2-и класъ; 13,000 жит.

Глашатай. Протогеръ, всенароденъ известителъ, *телячина*.

Гледичия, отъ соб. им. Растворение отъ семейството на чашецвѣтници.

Глейвицъ. Градъ въ юго-источната част на пруска Силезия, на Клодница (притокъ на Одерь), 66 килом. на юго-ист. отъ Ошени; 16,000 жит. Обширни желѣзни заводи.

Глейкометръ, гр. Уредъ за опредѣление количеството захаръ въ вино.

Гленени. Купъ отъ 9 острова край финистерския брѣгъ (Франция).

Глечеръ, герм. Ледникъ, грамадна движуща се ледена планина въ арктическия морета, спр. въ моретата близу до полюситѣ.

Гликонически стихъ, отъ соб. им. *Гликонъ*, гръцки поетъ. Гръцки или латински стихъ, съставенъ отъ единъ спондей и два дактила.

Глинеръ, герм. Минералъ, който състои отъ кварцъ, полски шпатъ и др.

Глиний. Виж. *Алюминий*.

Глинка (Сергий). Руски писателъ (1774—1847).

Глинка (Мих. Иван.). Знаменитъ руски композиторъ, творецъ на русската музика, на чисто русската народна опера *Жизлотъ за*

Царя, на операта *Русланъ и Людмила*, която по музикално достоинство стои много по-горѣ отъ първата, а по новостъ, оригиналностъ и раскошна инструментовка нѣма подобна, на увертура и антрактитѣ въ Куколникова драма *Князъ Холмскій*, на произведението *Камаринская*, пълно съ руски комизъмъ и юморъ, и на голѣмо число романси, отъ които много сѫ известни въ цѣла Европа (1804—1857).

Глиптика, гр. Рѣзба (искуство да се рѣже) на скъпоценни камене. — **Глиптография**. Описание на изваяни. — **Глиптотека**. Хранилище на изваяни и драгоценни камене. — **Глиптъ**. Фигура изрѣзана на камень или металъ.

Глирина, лат. Животно отъ разреда на търбушестите бозайници, съ гризливи челюсти. Тѣлото му е късъ и дебело; краката му сѫ и тѣ къси съ сраснѣли прости и съ яки нокти.

Глистиръ. Виж. *Клистиръ*.
Глифогенъ, гр. Едно йълко вещество за гравиране по стомана.

Глицерина, гр. (отъ гликоъ, сладъкъ). Сладяща течностъ, която се искарва химически отъ дървено масло и отъ лой.

Глициловъ окисъ. Химическо основание на лоеветъ и мыслата.

Глициринъ. Вещество, което се добива отъ растението *glycyrrhiza glabra*.

Глобулинъ, лат. Съставна част на кръвта, която образува кръвните топчета.

Глобусъ, лат. Клѫбо, което представлява земята (*земенъ глобусъ*), или небото съ звѣздите (*небесенъ глобусъ*).

Гловицкий (Александър), много извѣстенъ подъ псевдонима **Болеславъ Прусъ**. Полски балетристъ, единъ отъ най-популярните съвременни полски писатели. Най-главнитѣ му балетрически произведения сѫ: *Форпостъ* (Fiacowca), разказъ по темата на борбата за владѣяне земи между падаците и нѣмските натурщици; *Погрѣшка* (Omylka); *Кукла* (Lalka); 4-томна повѣсть *Еманципантки*, въ която сѫ представени стремленията на женитѣ да се освободятъ отъ подвластността си на чуждѣ; и исторический романъ *Фараонъ*, на който сюжетъ е взетъ изъ живота на староврѣченитѣ египтини. Всичките тия повѣсти на Г., както и по-раннитѣ му малки разкази *Дреболии* (Drobisagi), сѫ прѣведени на руски. Г. е роденъ въ 1845.

Глогау или Гросглогау. Градъ въ прусска Силезия и крѣпость отъ 2-и класъ, 56 килом. на сѣв. отъ Лигницъ, на лѣв. бр. на Одърь; 28,028 жит. Машини, жељезни, гръничарски и др. издѣлія.

— Г. (Горни). Градецъ и той въ Силезии, опелнски окръгъ; 5,500 жит.

Gloria victis, лат. Слава на побѣденитѣ [антитеза на латинското *Vae victis*].

Глосалгия, гр. Болезната въ езика.

Глоентисъ, гр. Въ медиц. въспадение на езика.

Глоенкусъ, гр. Подпухване на езика.

Глюкъ. Знаменитъ германски композиторъ, авторъ на *Ифигения*, *Личестъ*, *Орфей* и др. (1714—1787).

Глюкистъ. Привърженикъ на Глюковите музикални теории (Виж. *Глюкъ*).

Глюкоза, гр. Гроздена захаръ. **Глютинъ**, лат. 1) Костенъ клей. 2) Клей съдържащъ въ житните зърна.

Глядстоунъ (Уильямъ Юартъ). Английски държавникъ и ораторъ, до скоро водителъ на либералната партия въ Англия, род. въ Ливерпуль въ 1809. Г., четвърти синъ на богатъ търговецъ, свършилъ класическите науки въ Етънъ и Оксфордъ въ 1831. Въ 1832 билъ избранъ представителъ и отъ тогава е билъ нѣколко пъти министъ [пръвъ пътъ на колониите, послѣ все на финансите] и пръвъ министъ въ отечеството си. Въ 1847, като мин. на колониите, помогналъ на съръ Р. Пила да прокара въ камарата закона за свободната търговия. Въ 1850, прѣзъ едно посещение на Неаполъ, когато затворитъ на двѣтѣ Сицилии били пълни съ политически прѣстъпници, отправилъ едно писмо до лордъ Абердин, което описвало тегилата и неправдите на тия нещастници и възбудило негодоването на цѣла Европа. Слѣдъ това, той защищавалъ дѣлото на италианската независимостъ съ много краснорѣчиви слова. Въ 1858 приель едно важно послание въ Ионийските острови о-ви. Въ ежидата година, обнародвалъ едно изящно съчинение върху *Омира и омирическия вѣкъ*, въ 3 тома. Въ 1865 се борилъ за унищожението на привилегированата црква въ Ирландия, която угнетавала ирландците. Въ 1876 год., поради турските свирѣпства, въ България се произнесе енергично противъ турците, било въ многолюдните митинги, било въ камарата на представителето, било въ разни брошури, такъви като *Ужасите*.

въ България и Источният въпрос (1876) и Уроци отъ клане (1877). Пó-сетиъ протестира противъ поведението, което слѣдваше Бикънсфилдовия кабинетъ по отношение къмъ руско-турската война, както и по работите на Индия. Главно чрѣзъ неговото влияние общественото чувство се обяви среща Бикънсфилдовата политика, и либералитътъ, съ него на чело, дойдохъ на властъта (1880). Г. изгуби слѣдъ нѣколко години властъта и пакъ ѝ придоби, ала не можа да прокара прочутия си законопроектъ за Хомъ-рула, самоуправлението на Ирландия. Най-сетиъ, той се оттегли по старостъ въ частенъ животъ (1894).

Hands off! (Ръцѣтъ долу!) сѫ Г-ви думи, които често се срѣщатъ въ политическата книжнина. Тия думи английский държавникъ изговори въ избирателната борба прѣзъ 1880 по адресъ на Австралия, която той виждаше да мѣри да посѣgne на Солунъ.

Г. е и плодовитъ писателъ. Главните му книжовни произведения сѫ *Принципите на Прѣквата* (1840), *История на римските държави* (1851—52), горѣспоменажтото съчинение върху Омира и неговото врѣме, *Боюватъ и лодятъ на героическия вѣкъ* (1869), *Римъ и най-новите моди въ религията* (1875) и *Омирически синхронизъмъ* (1876). Неговитъ политически рѣчи, сказки и учени статии сѫ многобройни. Единъ кратъкъ животоописателенъ очеркъ на Г. е книжка *Уил. Ев. Глядстонъ*, издание на «Прѣводна Библиотека» (Варна, 1886). Отъ Г-тъ съчинения на български сѫ прѣведени само брошуритъ *Ужасите въ България и Уроци отъ клане*.

Гиелинъ (*Самуилъ Гот.*). Германски ученъ, който въ 1767 постъпилъ въ Русия проф. на петербургската академия на науките, и който въ 1768 тръгналъ по наученъ походъ въ руския азиатски владѣніи. Той изучава тамошните животни и растения. Въ 1772, той се върналъ въ Астраханъ; а въ 1773 тръгналъ за Персия, отъ дѣто на връщане умрълъ въ пленъ (1745—1774).

Гнейсъ, герм. Слоистъ гранитъ. Състои, както гранитътъ, отъ кварцъ, полеки шпатъ и слюда; нъ въ него тия вещества, особено слюдата, сѫ расположени на плочици, та той се чупи май лесно. Амфиболътъ понѣкога замѣства слюдата, и тогава се нарича *амфиболовъ гнейсъ*. Когато слюдата е замѣстена отъ графитъ, той се нарича *графитовъ гнейсъ*; — отъ хлоритъ, *хлоритовъ гнейсъ*, и т. н. Той е много распространѣнъ въ нѣкои мѣста на земната кора и съставлява цѣли планински скали.

Гнетъ. Натискъ, притискане, прѣѣденіе.

Гномология, гр. Събрание на поучителни изрѣчения. Оттука *гномологически*, поучителенъ, правоучителенъ.

Гномоника, гр. Искусство да се правятъ сълнечни часовници по сѣнката, която хвърля слѣдъчето.

Гномонъ, гр. Прѣтъ поставенъ отвѣсно или полегато на стѣна, който служи да показва височината на сънцето по дължината на сѣнката си и часа по прѣмѣстванията на тая сѣнка по сънечните часовници.

Гностици, гр. (отъ *gnosis*, знаніе). Послѣдователе на една религиозно-философска секта, която

ли, че иматъ свърххестествено е за естеството на Бога и го и, че Иисусъ Христосъ само коало че има човѣшко тѣло. гостицизъмъ, гр. Религиозно-зофското учение на гностици въ първите вѣкове на христовото.

У. хотент. Единъ видъ анек, която по роговетъ прина говедо, а по формата на Живѣе на стада въ Африка. Фидичъ (Ник. Иван.). Русюеть. Най-важниятъ отъ неготрудове е прѣводътъ му на овата Илиада въ хексаметър (1833).

Фазио. Градъ въ Познанската областъ, 45 килом. на сѣверъ Познань; 12,000 жит. Г. е отъ най-старите полски градъ, близъ нѣкога столица на Великополша и до 1320 въ него се наставлявали полскиятъ крале. Пругите прѣтели въ 1793.

Г. Индийски градъ, на Малкото крайбрѣжие, въ една на областъ, която е португалско владѣніе. Г. е едно отъ най-големи пристанища на западния брягъ на Индия, е бывъ нѣкога центъ на индийските португалско владѣнія; нѣкога ималъ естината да се опустоши отъ рата въ началото на XVIII, но-вечето португалци го осъди, та се заселили въ Нова-Гори и Панджимъ, градъ по-ближъ морето, който е сегашното име на управл. на португ. архиепископъ; Нова-Г. има 25,000 жит., въ обл. Г. — 400,000 жит.

оби (Христофоръ Яковлевъ). Съврѣмененъ руски ботаник, род. въ 1847, сега профе-

соръ по ботаниката въ императорския петербургски университетъ. Г.-виятъ изслѣдвания отъ 1872 до 1878 сѫ дали на ученіетъ едно понятие за съвсѣмъ неизвѣстната тогава подводна флора на Фински заливъ, за малко извѣстните и съвсѣмъ нови форми морски водорасли на Бѣло море и Ледовити океанъ. Има растения, които носятъ имената Gobia, Gobiella, като знакъ на уважение къмъ Х. Я. Гоби отъ учения свѣтъ. Между съчиненията на Г. по-главни сѫ слѣдните: Темношарнитъ водорасли на Фински заливъ; Багрянки или червенитъ водорасли на Фински заливъ; Флора отъ водораслите на Бѣло море и близкните до него части на съверни Ледовити океанъ и други. Русската наука е задълъжена, особѣнъ това, на Г. за прѣвода на много важни чуждестранни съчинения по ботаниката, бактериологията и селското стопанство, които много сѫ спомогнели за распространението въ Русия на научни свѣдѣнія. Отъ 1886 Г. издава, заедно съ Бекетова, първия въ Русия по врѣме ботанически журналъ Scripta Botanica (Ботанически записки). Г. е награденъ отъ француз. правителство (1890 г.) за научнитѣ му заслуги съ високъ знакъ на отличие.

Гоголь (Ник. Вас.). Велики руски писател и народенъ поетъ (1808—1852). Нѣкога отъ него виши най-важни съчинения сѫ прѣведени на български. Такъви сѫ: Тарас Булба, повѣсть, прѣводъ на Н. Бончева (1-во изд. Браила, 1872; 2-ро София, 1888); Ревизоръ, комедия, 2-ро изд. (Варна, 1896) на 2-и прѣводъ отъ Ив. Иванова [1-й бѣше отъ Христовича], който критиката поста-

вя много по-горѣ, както по чистотата на езика, така и по близостта до оригиналата; *Записки на единъ лудъ*, повѣсть (София, 1884); *Шинелътъ*, повѣсть (Пловдивъ 1887); *Бядни вечерь*, повѣсть (Пловдивъ, 1888); *Носъ*, повѣсть (Пловдивъ, 1888); *Женитба*, комедия, прѣводъ на Ив. Иванова (Търново, 1889 и 1897); *Мъртвите души*, поема, най-великото произведение на поета (Пловдивъ, 1891, прѣводъ въ проза отъ П. Калчева, кн. I). Едно кратко жизнеописание на Г. се намира въ книгата *Двадесетъ биографии на образцови русски писатели съ портрети*, прѣвѣль на бълг. отъ руски Д. Велковъ (Шуменъ, 1896).

Гогъ и Магогъ, евр. Библейските тълкователе не сѫ съгласни относително значението на тия думи. Тѣ означаватъ скитите, готите и персиянетъ, споредъ едини; — народите на съверъ отъ Кавказъ, споредъ други; — исполнени, неприятеле израилеви, споредъ трети. Изобщо тия думи значатъ най-опасни врази (*Библ.*).

God save the Queen (или *the King!*) **англ.** Богъ да пази кралицата (или *краля!*)! — думи, съ които започва английският народенъ химът.

Годавери. Най-голѣмата река въ Деканъ (Индия), извира около 80 килом. до Аравийско море, тече юго-источно прѣзъ полуострова и се влива въ Бенгалски заливъ; 1,437 килом.

Година. Врѣмето, въ което земята се завъртѣва около слънцето. — Годината е ежегодната токо-речи у всичките европейски народи. Ние, както гръците и русите, сме упазили юлианския календарь, отдиго излиза между насъ и други

гитъ европейци една разлика отъ 12 дни; затова нашата година подкача на 13-ти януария отъ тъната. Годината на турцитъ има още по-голѣмъ недостатъкъ, че неже тя състои отъ 12 лунни месеца, отъ по 29 и 30 дни. *Виж Григориански календарь.*

Врѣмето, въ което е подкачала годината, е било различно разните народи. Карthagеняните египтянетъ, персиянетъ, сирийците и други источни народи захващали годината си отъ есенниото равноденствие (9 септември), по което врѣме подкачала и гражданскаята година на евреите, а тѣхната свещена година и подкачала отъ пролѣтното равноденствие (9-и март). Гръцката година подкачала отъ зимното слънцестояние до Метоново врѣме, и отъ тогава зели да иматъ отъ лѣтното слънцестояние Римлянетъ първи приели 1-я денъ отъ януария за пръвъ день отъ годината (виж. *Календарь*).

Въ астрономията има нѣколко вида години: първо, *тропическа* година или врѣмето, което истича отъ появяването на слънцето върху единъ отъ тропиците и връщането му на същия тропикъ или 365 дни, 5 часа, 48 минути и 49.7 секунди; второ, *сидерическа* или *звѣздна* година или врѣмето между двѣ послѣдователни стояния на слънцето върху единъ отъ неподвижните звѣзди, което врѣме е по-малко отъ тропическата година съ 20 минути и 23 секунди; *аномалистическа* година или врѣмето между двѣ послѣдователни положения на земята въ перихелията си, което е 25 минути и 35 секунди по-вече отъ тропическата година. Тропическата година, понеже се употреблява

и мърлене връбмето и се припознава въ законодателството и историята, е добила и името *гражданка*. Тя се нарича още *истинска, сълнчесна, или астрономическа година*.

Годей. Испански държавникъ, познатъ подъ името *князъ на жира* (1767—1851), пръвъ министър на крал Карла IV, и изгоненъ отъ Фердинанда VII въ 1835.

Годолия. Лице, назначено отъ Навукодоносора да управлява Иудея следъ съсипването на Иерусалимъ, иъ следъ два мѣсеца отъ назначението си убито прѣдателски (*Библ.*).

Годуновъ (Борисъ Т.). Руски царъ по изборъ, отъ татарско произходение (род. 1552, цар. 1598—1605). Г. прѣкаралъ младостта си при двора на Ивана Грозни, безъ да участвува въ извършениятъ отъ него ужаси. Въ началото на царуването на царь Тодоръ избухнла буна и едно събрание отъ дворяне и първенци прѣдало всичката властъ въ ръците на Г. Въ това връме, той довършилъ завоеванието на Сибиръ, подкаченъ отъ Ермака, склучилъ търговски договоръ съ Англия, приятелски сврършилъ съ Полша, Швеция, Дания, разбилъ бъръмски ханъ, възстановилъ на южния прѣдѣлъ старитъ градове, съградилъ нови и ги укрѣпилъ, основалъ Архангелскъ, наредилъ патриаршия въ Русия и 4 митрополии. Въ 1591, Г. разбилъ пазловъ кръмски ханъ, распространялъ вътрѣшната и вънкашната търговия, повикалъ отъ Италия рударе за подобреие добиването златни и сребърни руди въ Сибиръ, и възложилъ на италианецъ Марко Чивони да основе една фабрика за коприна и др. т.

Въ 1598 царь Тодоръ умр., а царица Ирина отишла въ монастиръ; тогава Г. билъ избранъ царь. Царуването му се прѣратило отъ една буна, подигната отъ самозванецъ Димитрия, въ която Г. умр. отъ ударъ. Цѣлата негова челядъ погиняла въ връбмето на самозванеца.

Гозантъ. Рѣка въ Мидия; сегашното ѝ име Озанъ (*Библ.*).

Голантъ. Левитски градъ и градъ за прибѣжище въ съверо-западни Васанъ; мястоположението му сега не се знае (*Библ.*).

Голгота, евр. Планина близу до Иерусалимъ, на която распложили Иисуса Христа.

Головацкий (Яковъ Т.). Галицко-русски списателъ и важенъ дѣцъ по сближенietо на галицкиятъ руси съ Русия, род. въ Галиция въ 1814, умр. въ Вилно въ 1888. Г., синъ на униятски свещеникъ, свѣршилъ курсъ по богословския факултетъ въ Львовския университетъ, а послѣ билъ рѣжкоположенъ униятски свещеникъ въ 1843. Въ 1848, когато при Львовския университетъ се учредила катедра на руски езикъ и литература, Г. билъ избранъ да ѹж завземе, и въ течението на 20 години билъ професоръ при университета. Въ лекциите си и въ печата той бранилъ интересите на галицко-русската народностъ отъ враждебните дѣействия на поляците и нѣмците, ала затова въ 1867 се принудилъ да потърси прибѣжище въ Русия. Тамъ той пригърнилъ православието и билъ назначенъ въ Вилно прѣдсѣдателъ на една комисия натоварена да обнародва рускиятъ документи по историята на Литва. Прѣди прѣселението си въ Русия Г. издалъ *Галицки при-*

каски и гатанки, Граматика на руски езикъ въ Галиция, За литературно-умственото движение на русините и др. Въ това връме подкачила да печата главния си трудъ, който има голѣма научна цѣнност — Народните пѣсни на галицка и унгарска Русия, печатани отъ 1860 до 1870 въ руского спис. Чтенія моск. общ. ист. и древн., и издадени отдѣлно, въ 4 т. въ Москва, въ 1878. Други отъ поб-важните съчинения на Г. сж Географически рѣчникъ на западно-словѣнските и юго-словѣнските земи съ една карта приложена на книгата (Вилно, 1884). Цѣльта на автора е да въстанови словѣнската мѣстна терминология, да искара на-явѣ упазилътъ се до сега словѣнски географически имена, искривени или промѣнени отъ нѣмците (Лембергъ намѣсто Львовъ, Тропау намѣсто Олава и т. и.).

Головина (Г-жа д-ръ Анастасия). Българска лѣкарка-писателка. Д-ръ Г. е родена отъ българе, които се прѣселили отъ Ка-лоферъ въ Болградъ, а поб-сетиѣ въ Кишиневъ. Тя се въспитала въ аристократически пансионъ на Ридо въ Кишиневъ, а слѣдъ то-ва свѣришила лѣкарското си образование въ Парижъ, прѣзъ 1878. Въ Франция, откакъ свѣришила курса си, занимавала се при по-кайния знаменитъ психиатъ Шарко. Слѣдъ освобождението служи-ла въ софийската болница, а поб-сетиѣ минжла на служба, заедно съ мажка си, русинъ у бивния князъ Александра. Слѣдъ 9-и Августъ, постжила въ юрихския универ-ситетъ да изучи нѣмската меди-цинска система (1886 — 1887). Въ врѣмето на князъ Александра, редактирала вѣст. Работа

(1882 г.), неговъ политически органъ, и била сътрудница на нѣ-кой политически вѣстници въ Европа; ала слѣдъ завръщането си отъ Швейцария, посветила се исклучително на лѣкарската наука. Въ 1887, тя изново по-стжила на държавна служба като ординаторъ въ вариенската, и послѣ въ пловдивската болница; отъ апр. 1889 до ян. 1894 управлявала Петропавловската психиатрическа болница, а сега за-нимава длѣжността старши-лѣкаръ на терапевтическото (за вѣ-трѣши болести) отдѣление на вариенската болница.

Д-ръ Г. е добѣръ позната по стъ-тийтъ, които е писала и пише по своята специалност въ нашите списания *Медицинско списание*, *Медицински Прѣгледъ* и др. Тя е и постоянна сътрудница на нѣ-колко европейски научни вѣстни-ци и списания, па е и прѣвзела и издала и нѣкои книжки: *Хо-лерата, спорѣдъ най-новата точ-ка на зрењие* отъ д-ра Беха, *Първа помощъ при нещастни случаи* отъ д-ра Есмарка и др. — Съпружътъ на д-ръ Г., А. Ф. Г-нъ, и той има писателство; напослѣ-дъкъ обнародва съчинението *Князъ Александъ I Български*, 1879—1886 (Варна, 1897).

Гологановъ. (Иеромонахъ Т-одосий —). Български родолюбецъ, родомъ отъ с. Търлицъ, Невро-копско; свѣришилъ, заедно съ Не-офита Рилски, гръцко училище въ Мелинкъ. Г. билъ игуменъ на сѣрския монастиръ *Св. Иларион* Прѣдтеча, и положението му не му позволявало да работи явно въ полза на българщината; ала потайно той подбуждалъ и насръ-чавалъ българските наследения въ Сѣрско да си основаватъ българ-

ски училища, и давалъ съдѣйствие на гонениетѣ отъ грѣцитѣ буди-
теле на българските духове. Г. е
най-главният виновникъ за отка-
зането на сърския санджакъ отъ
патриаршията и за распростране-
нието на българския езикъ въ
санджака (1795—1888).

Голубински (Евгений Евгень). Руски историкъ на православна-
та црква. Г., професоръ въ мос-
ковската духовна академия отъ
1860, е авторъ на *Кратъкъ очеркъ*
*на православнитѣ цркви бъл-
гарска, срѣбска и румънска или*
молдо-влашка (Москва, 1871, стр.
732) и на *История на русската*
црква, въ 2 тома (Москва, 1880
—82). Между другитѣ негови съ-
чинения, най-забѣлжително се
счита статията *За нашата полем-
ика съ старообрядците*, обна-
родвана въ *Богосл. Вѣстникъ*
(1892). Г. е роденъ въ 1834.

Голчевъ (Г. Л.). Български
публицистъ, книжовникъ и учи-
тель, род. въ Калоферъ въ 1848,
умр. въ Одринъ въ 1893. Г. се
училъ най-напредъ въ родното си
место при *Ботю Петкова* и др.,
а въ 1862 цариградските бълга-
роуниати го испратили на уче-
ние, заедно съ други ученици, въ
Римъ, дѣто свършилъ философски
курсъ. Въ 1868, той се върналъ
въ Одринъ, и станалъ учителъ
въ тамошната българо-католическа
гимназия, дѣто и учителствува до
смъртта си.

Г. подкачи книжовното си по-
прише най-напредъ като члено-
писецъ въ П. Р. Славейковия ю-
мористически вѣст. *Шутъ* (Ца-
риградъ, 1873) и др., а слѣдъ то-
ва се яви като самостоятеленъ
публицистъ: той бѣше, заедно съ
Ст. Бобчева, редакторъ на научно-
политич. спис. *Дѣлъ* (Цариградъ,

1875—1876). Пѣ-сетиѣ, той ре-
дактираше сатирическо-политиче-
ски вѣст. *Смѣшило* (Сливенъ, 1882
—1885); сатирич. вѣст. *Рашето*
(Русе, 1885); и сатирич.-политич.
вѣст. *Чеплю* (Бургазъ, 1886, прѣ-
кратенъ съ 6-и брой).

Г. има и чисто литературна дѣ-
ятельност; той е написалъ: *Зло-
честа Милка* или *Самоволна*
жрътва за любовь (Цариградъ,
1875); *Цеко* или *Освобождението*
на българския народъ, драма въ
5 дѣйствия (Сливенъ, 1883); *Ю-
нацитѣ на съединена България*,
ямбическа поема (Пловдивъ, 1888);
една българ. граматика (Одринъ).

Голѣмо-конаре. Село (3,862
жит.), център на овче-хлѣмската
околия, плод. окр., $17\frac{1}{2}$ килом.
на сѣв.-западъ отъ Пловдивъ, за-
бѣлжително по участието си въ
съединението. Голѣмо-конарци, на
брой около 500 души, нахлухъ
въ Пловдивъ и заедно съ една
часть отъ войската, прѣвождана
отъ генералъ Николаева (тогава
майоръ), арестувахъ Главния У-
правителъ съ правителството му
и прогласихъ съединението на
Южна и Сѣверна България на
6-и септ. 1885 въ 5 часа утра.
Прѣзъ врѣме на междукинжи-
ето, което настанѣ слѣдъ остав-
ката на князъ Александра, много
политически противници се ис-
пращахъ на заточение въ Г-к.

Голѣмъ-дебелецъ. Най-висо-
кий връхъ на Верила-планина;
1,352 метра надъ морското рав-
нище.

Гондаръ. Абисински градъ,
стол. на кралство Гондаръ или
Амара, 50 килом. на сѣв. отъ е-
зеро Чана, съ 10,000 жит. (едно
врѣме 50,000). Има 44 цркви,
съ близу 1200 свещеници, освѣни
многобройни калугере и калугер-

ки. Г. прилича поб-вече на гора отколкото на градъ, защото всъка къща е заобиколена съ множество дървеса. Палатътъ, четвъртия каменна сграда съ кули отъ страни, е най-важното здание.

Гондуличъ (*Матей*). Рагузски посланикъ въ Цариградъ въ 1674, авторъ на *Бѣлѣжки за състоянието на християнитетъ въ Босна, Сърбия и България*.

Гонкуръ (*Едмондъ и Жюль*). Франц. романисти, братя, които се считатъ въ Франция за родоначалници на реалистическото направление въ областта на романа, което отпослѣ така широко и така мощно се последва отъ Гюи-де-Мопасана и Зола (първий 1822—1896, вторий 1830—1870).

Гончаровъ (*Ив. Александровичъ*). Единъ отъ най-забѣлѣтелните руски романисти, авторъ на *Обикновена история*, *Обломовъ* и др. — Обломовъ е станълъ въ Русия между образованите нарицателно за бездѣлникъ и *обломовщина* — за бездѣлничество. Една сбирка отъ съчиненията на Г., издадена отъ Глазунова, обраzuва 9 тома (СПБ, 1884—1889). Отдѣлните романи сѫ издържали по нѣколко издания (род. 1823—умр. 1891).

Гораздъ (св.). Виж. *Методиеви ученици*.

Горгони, гр. Три баснословни чудовищни сестри, Медуза, Стено и Куриала. Тѣ били съ огромни зъби и съ мѣдни конита и на главата имъ, намѣсто коса, имало змии. Тѣ живѣли близу до градината до Хесперидите и който ги виждалъ се вкаменявалъ. Церсей отсѣкалъ главата на Медуза.

Горгониди. Една челийдъ корали, които растѣтъ въ образа на шубръки. Клоновете състоѣтъ

отъ една роговита осъ, обвимека полуваровита кора. Потѣ, натрупани заедно, образватъ кората.

Гордианъ. Име на 3 римпатори: *Гордианъ Старши*, *Гордианъ Млади*, *умрѣли и мата* въ 238; *Гордианъ Въчетиши* (238—244).

Гордиеевъ вжезель, отъ им. Гордий, фригийски цар, светиль въ храма на Юп една колесница, на която съ нитѣ ремици образували върхимъ вжезель. Тоя въ бѣлъ така искусно свързан оракулътъ обявилъ, какво сполучи да го развърже, и владѣе щѣла Азия. Алексъ Македонски го разсѣкъ съ Въ прѣнос. см. твърдѣ зап на работа, мъчна задача.

Гордонъ (генералъ *Джордън*). Английски генералъ, отличи сѣть редъ смѣли подвизи и ключения, погинъ слѣдъ падането на Хартумъ отъ судѣ, привърженици на Махди то бѣше испратенъ да (1833—1885).

Гореа. Островъ въ Атлански океанъ, близу до Зелени (западна Африка); 43,712 гл. гр. *Гореа*; 5,000 жит. надлежи на Франция.

Горила. Голъма маймуна то най-много прилича на че. Живѣе по западните брѣга Африка. Забѣлѣтелна е в лата и свирѣпостта си.

Горицъ или **Герци**. Гл. на едноимененъ окрѣгъ въ стрия, приморска обл., на бр. на Изонцо, 41 килом. сѣв.-зап. отъ Триестъ; 20,000 Обширна захарна промишлене — Окрѣгътъ има 220,000 ж.

Горна-Баня (до освобождение на *Юкаръ Баня*). Село въ софиянската окръг, на юго-западъ отъ София, расположено на едно отъ подножията на Лилинъ-планина и първа станция по жълезнопътната линия София-Перникъ. Банята на това село лѣтѣ се посещава отъ година на година все нѣ-вече. На 9 километра юго-западно отъ селото въ една гжста джбрава е монастиръ *Св. Кръстъ*.

Горна-Кадийца. Бръхъ въ съединението на Пиринъ-планина съ Рила; 2,357 метра надъ морското равнище.

Горна-Орѣховица. Градецъ, окол. ц., търновски окр., 7 килом. на съв.-истокъ отъ Търново; 5,743 жит. Поминъкъ градинарство въ странство — въ Румъния, въ Австрия, Сърбия, Русия. Въ Г.-О. има издигнатъ хубавъ паметникъ на Измирлиева и други български поборници отъ 1876. Три килом. западно отъ града тече Янтра и на западъ отъ неї, между села Темянско и Сергиевецъ, личи тъкъ основитъ на една старовръмения крѣпостъ. Прѣзъ среднитѣ вѣкове въ Г.-О. е имало твърдица, която полско-унгарскиятъ крал Владиславъ III прѣзъть и съсипалъ въ похода си отъ Свищовъ за Шуменъ.

Горни Джбеникъ. Село въ плѣненската околия, 12 килом. на зап. отъ Плѣненъ, известно съ сраженията прѣзъ 1877 между русите и турците; то биде пръвъто отъ генералъ Гурко на 12 октомврия, съ целъ да прѣсече турските съобщения на Плѣненъ съ Орхание. Близу до Г. Д. се замира сега една гробница отъ измъланъ камень, която съдържа останки отъ 14 руски офицери и 3,096 войници. Между това

село и Телишъ стърчи единъ стълпъ, съ кръстъ на него: тамъ сѫзъ закопани героите отъ финландския пълкъ, паднали на 12 октомврия.

Горни-Студенъ. Село на югъ отъ Свищовъ, забѣлѣжително по това, че то бѣше главната квартира на царя-освободителя прѣзъ руско-турската война въ 1877—1878.

Горно-Броди. Българско село въ сѣрската каза; 9,000 жит. Желѣзарство.

Горукпуръ. Градъ въ англ. Индия, на Рапти, 700 килом. на съв.-зап. отъ Калкута; 60,000 жит. — Г. е центръ на областъ съ население отъ 2,000,000 жит. нагорѣ.

Горчаковъ. Едно отъ най-старите руски семейства, отъ Руриково потекло; прослѣдва пра-отцовството си до Рурика чрѣзъ св. Михаила Черниговски (род. 1246). Князъ *Петръ Г.*, управлятел на Смоленскъ, бранилъ тоя градъ двѣ години (1609—11) отъ Сигизмунда полски, докатъ билъ прѣзетъ съ пристрѣлъ. — Князъ *Димитръ Г.*, род. въ 1756, билъ забѣлѣжителенъ руски поетъ, и писалъ оди, сатири и др. Той умрѣлъ въ 1824. — Князъ *Александъръ Г.*, показалъ голѣма смѣлост при прѣзимането на Прага (прѣградие на Варшава), и билъ произведенъ л.-генералъ въ 1798. — Князъ *Петръ Г.*, като началникъ на руския генераленъ щабъ въ 1826, билъ единъ отъ подпишали *Одринския договоръ*. — Князъ *Александъръ Мих.* Г., бѣше руски дипломатъ съ 66-годишна дипломатическа служба. Първъ посланикъ въ Лондонъ, Флоренция, Вѣна, Шутгартъ и пакъ Вѣна, той замѣстителъ Неселдорфа като министъ на вѣнка-

шнитѣ дѣла и побѣстилъ като канцлеръ на империята. Отъ тогава, въ течението на 26 години, ржководилъ вънкашната политика на Русия. Негови сѫ прочутитѣ думи, произнесени скоро слѣдъ крѣмската война: *La Russie ne boude pas, elle se recueille* (Русия не е сърдита, а се замислила).

Той излѣзъ отъ това свое замисловане кждѣ 1860, подкрѣпилъ французския походъ въ Сирия, отговорилъ високомѣрно на нотитетъ на Франция, на Англия и на Австрия, относително въстанието на Полша. Въ 1866, прѣкъснѫ дипломатическите сношения съ римския дворъ, и се доближи до Прусия, слѣдъ Садова. Косвенно благоприятенъ на Прусия, той останѫ неутраленъ въ войната отъ 1870 среща Франция, нѣ се въсползува отъ случая да прѣдизвика лондонската конференция, която отмѣни постановленietо на Парижкия договоръ относително дѣйствуването на Русия въ Черно море.

Въ време на въстанието въ Херцеговина и Босна, Русия бѣше въ съязъ съ Германия и Австрия: *съязъ на тримата императори*. Князъ Г. удобри, съ ки. Бисмарка, нотата съчинена отъ Андраши, да се покани Турция да направи сериозни реформи (февр. 1876). Положението слѣдъ нѣколко мѣсеца се изостри още побѣче съ българското *Априлско* (Виж тая дума) въстание и турскитѣ кланета. Султанъ като отхвърли изработенитѣ отъ цариградската конференция реформи, и силитѣ като не склонихѫ да му ги наложатъ, князъ Г. обяви самъ война на Турция (1877).

Слѣдъ войната, рускиятъ канц-

леръ зе участие въ Берлински конгресъ, който измѣни Санъ-Станъския договоръ. Русия не станѫ задоволна. Князъ Бисмарк се уплаши, и вкара Германия съязъ съ Австрия, въ който пъсетнѣ се привѣтѣчи и Италия.

тройниятъ съязъ. Нѣкои мислятъ че въпрѣки умността и хитростта си, князъ Г. е билъ изигран нѣколко пъти отъ кн. Бисмарка.

Кн. Г. се оттегли отъ работ-

тѣ въ 1882, и умръ скоро слѣдъ

това въ Баденъ, Германия (179 — 1883).

Госекъ. Белгийски композитор (1733 — 1829).

Госларитъ, лат. Минералъ съставенъ отъ цинковъ окисъ, съ рентъ анхидритъ и вода, който съ намира въ Госларъ (Германия) др. Природно се срѣща въъ нести агрегати. Той е бѣгъ, има ластуренъ изломъ, стъкленъ блъсъкъ и неприятно стичавъ вкусъ. Бива прозраченъ. Госларитъ добива искусствено въ голѣми количества и употребява се въ карбонатното, въ вапцарството и д.

Господъ. Въ старо време зи гостодарь, господинъ; сега Богъ, създателътъ. **Господень** или **господски**, който принадлежи на Господа: на неговото Рождество, Срѣтеніе, Кръщеніе, Прѣображеніе, Въскръсение и Възнесение (за отличие отъ празници на Бородични и на светиците).

Господство. Владичество, владствуване, владѣянѣе, управление. **Господствувамъ.** 1) Господарувамъ, владичествувамъ, владѣй и управявамъ. 1) Първенствувамъ.

Гота. Герм. градъ, стол. на Саксь-кобургъ-готското херцогство, 98 килом. на сѣв.-зап. отъ Кобургъ и на желѣзницата отъ Берлинъ за Каселъ и за Фран-

ортъ-на-Майнъ; 27,802 жит. Хернегий замъкъ съдържа драгоценни сбирки: библиотека съ 150,00 тома и 2,000 ръкописи и др.

Г. се печата отъ 1764 добре известният алманахъ „Almanach de Saxe.“

Готардъ (Сенъ). Планина въ Швейцария, въ Алпийските планини, 3000 метра висока. Въ Сенъ отардъ еж главитъ на Рона и йънъ. Прѣзъ него минува днесъ падащата желѣзна 14,900 метра дъга.

Готебургъ. (по шведеск. *Götaverden*). Слѣдъ Стокхолмъ, най-важниятъ градъ въ Швеция, пристанище на лѣвия брѣгъ на Гета. Близу до южното ѹтие въ Балтийско море; 91,000 жит. Каналъ на Гета, който скачка Нѣмско море съ Балтийско, туря Г.ъ право съобщение съ Стокхолмъ. Дѣятелна търговия.

Готи. Старъ народъ отъ германското племе, който въ II-и вѣкъ Р.Х. живѣялъ около устието на Висла и при Балтийско море, а въ III-и вѣкъ по крайбрежието на Черно море, около Стептията на Дунавъ. Нѣ въ кое време, или въ какви обстоятелства, станжало това негово прѣселение, не е възможно да се опредѣли. «Чума или гладъ, победа или поражение, прорицанието на боядисъ или краснорѣчието на един смѣгъ водителъ», казва Гибонъ, «еж били достатъчни да покинутъ готските оржия въ южния по-мекъ климатъ». Въ новото си отечество, което било и отечеството на гетите, готите настанели и по численостъ, и по има, та още въ царуването на Александра Севера (222 — 235 вѣкъ Р.Х.) се опитали да завладѣятъ римското владѣние Дакия, и

отъ това време нѣколко вѣка наредъ играли значителна роля въ Европа. Въ времето на Деций, готите, на брой 70,000, нахлули въ Мизия и обсадили Никополь. При неговото наблизаване, тѣ дигнѣли обсадата и тръгнѣли въ походъ за Пловдивъ. Деций ги погонилъ съ усиленъ маршъ, нѣ падижълъ въ битва съ тѣхъ. Слѣдъ това падижълъ Пловдивъ, прѣзеть съ пристанище, слѣдъ дълго противление, и хиляди отъ жителетъ му били исклани. Това било въ 250. Г. още нѣколко пъти прѣдприимали опустошителни походи на Балкански полуостровъ и въ Мала Азия, докѣ не били побѣдени отъ Клавдия П., отъ Аверелиана, отъ Константина. Скоро около това време готите приели християнството. Въ 369 огромното готско царство, което се простиравало отъ Донъ до Тейса, отъ Черно м. до Висла и Балтийско м., поради вѫтрѣшни междуособия, се раздѣлило на остготско и вестготско царство. Виж. *Остготи* и *Вестготи*.

Готическа архитектура. Единъ видъ архитектура въ употребление отъ XII-и до XVI-и вѣкъ, на които една отличителна черта е островрѣхий видъ на сводовете. Сравнително гръцката архитектура се отличава по чистата художественост; *египетската* — по мрачността и величието; *мавританская* — по замисловатата, вълшебната лекостъ; *готическата* — по своята тържествена възвишеностъ.

Готическо писмо. Срѣдновѣково писане, което още се употребява въ Германия.

Готически. Който принадлежи на готите или на срѣдните вѣкове.

Готландъ. Шведски островъ въ Балтийско море, на юго-ист. отъ Швеция; 56,000 жит. Гл. гр. *Visby*. Поминъкъ овощарство, риболовство, мореплаване.

Готолия. Царица Иудина, дъщеря Ахавова и Иезавелина, прочута по прѣстъпленията и нечестието си. Тя се оженила за Иорама, Иосафатовъ синъ. Слѣдъ смъртъта на Охозия, сина си, тя се въскачила на прѣстола, откакъ погубила синоветъ на той царь, освѣнъ Иоаса, когото пръвосвещеникътъ Иодай въстановилъ посетнъ на прѣстола. Тя била убита отъ побунения народъ (870 прѣди Р. Х.). Наврѣменъ споменувать името Готолия за да означаватъ ония княгини, които жрътуватъ роднините си на славолюбието си.

Гоя. Испански живописецъ (1746 – 1828).

Грабовски (Амвросий). Полски археологъ (род. 1782, умр. Краковъ 1868).

Грабянка. Южно-русски историкъ, умр. въ 1730.

Граната. Италиански градъ въ южна Италия (Неаполитанско), 55 килом. отъ Адриатическо море; 16,000 жит. Тържище на жито, добитъкъ, овощия.

Гравирамъ, фр. 1) Врѣзвамъ, дѣлбамъ на металическа или дръвена дѣска фигури или букви за отпечатването имъ на хартия. 2) Рѣж дребни изображения на равна дѣска за украсение. — Гравировка, гравюра. Снимка отъ рѣзба, отъ врѣзана дѣска. — Гравиоръ. Врѣзвачъ, дѣлбачъ на фигури или букви върху металъ или дръво за отпечатване.

Gravia, итал. Въ муз. важность; *con gravita*, важно и строго.

Gradazione, итал. Музика терминъ: постепенно.

Градацца, фр. Постепен *Gradevole*. Музикаленъ минъ: приятно.

Градецъ. Село (2,522 жи) котленската околия, на р. чия. Доста ржъдъло село би и шаеци.

Градиска (Стара). Граде крѣпость въ Австрия (Кро Славония), на лѣвия брѣгъ Сава. — **Градиска (Нова).** Се Австрия (Кроация-Славония) килом. на западъ отъ Петединъ. — **Градиска.** Укрѣпен стрийски градъ (приморска на дѣсния брѣгъ на Изони Градиска или Бербиръ. Укрѣдецъ въ Босна, на дѣбрѣгъ на Сава, 46 килом. на отъ Баня-Лука; укрѣпенъ французски инженери въ Австрийцитъ прѣзели крѣпъ въ 1789.

Градирямъ, ново-мат. 1) стявамъ раствори. 2) Дѣлъ градуси.

Grado-ascendente, итал. В зиката: ходъ, движение нагоре

Grado-descendente, итал. музиката: ходъ, движение надолу

Градуация, лат. Дѣлене градуси.

Градусъ, лат. Степень, мѣръ.

Гражданинъ. Членъ отъ община или отъ единъ народъ то се намира подъ едно общо вление; всѣко пълноправно отъ ония, които съставлява динъ народъ, една държава. *Pочетемъ* г., звание, което община дарява нѣкому за заслуги. — **Гражданска властъ** се въ противоположность на *война* и на *духовна* властъ. — **Гражданска война.** Война между членове на една и съща държава.

междусобица, междуособна война — **Граждански закони**. Законите, които определятъ правата на частните лица. Гражд. закони съставляватъ предметъ на **Гражданското право**. — **Гражданска смърт**. Наказание, по което обвинениятъ се лишава отъ всичките си граждански права. — **Гражд. съдопроизводство**. Изложение на мерките за въстановяване нарушените права на гражданетъ и разрешаване пръвприоритетъ, които възникватъ по тяхъ. — **Гражд. дѣло**. Опаковане на нѣкого предъ съдъ за нарушение на нѣкое отъ гражданинския му права; въ противоположността на **углавно дѣло**. — **Гражданственост**. Понятия и степень на образоването необходими за да се състави гражданско общество. — **Гражданство**. 1) Състоянието на единъ гражданинъ: званието, права и длъжностите му. 2) Гражданското съсловие.

Гракхъ (*Тиберий Семпроний*). Знаменитъ римлянинъ, съпружъ на Корнелия и бапти на Гракхъ (Тиберий и Кайй-Гракхъ). Тиберий и Кайй, трибуни на народа, зехъ защитата на плебеите, предложихъ **агерни закони** и номинихъ убити отъ патрициите, Тиберий въ 133 прѣди Р. Х., Кайй въ 121.

Граматика, гр. (*грамата*, букви, писмо). 1) Искусство да се говори или да се пише съобразно съ законите на единъ езикъ. 2) Книгата, въ която сѫ изложени правилата на граматиката.

Граматикъ, гр. Съчинитель на учебникъ по граматика.

Граматически, гр. Който принадлежи на, който е съобразенъ съ правилата на граматиката.

Граматически, гр. Съгласно съ

правилата на граматиката: *той пише граматически*.

Грамота, гр. Царско или княжеско писмо, сега *рекрипътъ*.

Грамотенъ. Който знае да чете и пише.

Грампиани. Планини въ Шотландия.

Грамъ. фр. Единица за тегло въ метрическата система. **Грамътъ** е равенъ на единъ кубически сантиметър вода, при четири градуса целзий. Той е $\frac{3}{175}$ отъ драма (1,000 грама сѫ равни на 312 драма).

Гранада. Старо кралство, — сега част отъ южна Испания — което имало за предѣли на западъ Андалузија, на истокъ Мурсия и на югъ и юго-ист. Средиземно море. Г. е сега раздѣлена на три области: Гранада, Алмерия и Малага, съ насел. окол. 1,500,000 жит. Земята е планинска и живописна. Планинските бърда — Сиера Невада, Сиера-де-Ронда и др. — се простираятъ, като общо правило, успоредно съ крайбръжието. Много рѣки поясътъ почвата. Най-важни произведения: мрамъръ, драгоценни камене, вино, маслини, коноприна; риболовство и доста голъма търговия. — Въ римско време, Г. съставлявала част отъ Бетика [римското име на юго-зап. Испания]; нъ откакъ нахлули арабетъ, ти образувала независимо маврско кралство. За време това кралство било богато и силно. Отъ 1248 гранадските маврски крале били принудени да припознаватъ върховенството на кастилските крале. Въ 1492, следъ 11-годишна война, Г. била завоювана отъ испанците, и маврската властъ въ Испания съвсъмъ съипана.

Гранада. Испански градъ, едно
връме столица на кралство Гра-
нада, 424 килом. на югъ отъ Ма-
дридъ, 144 на юго-ист. отъ Кор-
дова; 70,370 жит. Университетъ,
основанъ въ 1531; въ велико-
лѣпната съборна цръква гробни-
ци на Фердинанда Католика, за-
воевателъ на гранадското крал-
ство, и на Изабела, на Филипа I
и др. Г., основана отъ мавритъ-
въ VIII-и вѣкъ, била цвѣтущъ
градъ въ връме на маврското
владичество. Сегашната ѝ търгов-
ия и промишленостъ не е доста
голѣма.

Гранада. Единъ отъ англий-
ските Антилски о-ви; насел., за-
едно съ съсѣдните острови, 43,
000 жит. Гл. гр. *Джорджтаунъ*.

Гранада (Нова). Друго име на
Колумбия.

Граната. лат. Артилерийски
снарядъ; продълговато чугуно-
тѣло съ празнина за барутъ, кой-
то служи за распърскването му.

Гранатъ (отъ лат. *granatum*
съ подразбирамо *malum*, наръ,
калинка). Единъ доста обикновенъ
минералъ, така нареченъ отъ при-
ликата си по шаръ и по образъ
на зърната на нара. Той обикно-
вено се срѣща въ симетрически
двадесетстрани кристали съ
алентъ шаръ. Има стъкленъ или
мазенъ блесъкъ. Прѣдъ духалката
обикновено се топи лесно и да-
ва зелено, кафяво или черно стъ-
кло. Когато е прозраченъ, нари-
ча се благороденъ *гранатъ* или
алмандинъ и употребява се ка-
то драгоценъ каменъ. Други ви-
дове сѫ *меланитъ*, съ черень
шаръ; *уваровитъ*, съ изумрудено-
зеленъ *пиропъ* или чешки *gra-*
nатъ, съ кръвавочервенъ шаръ.
Гранатътъ обикновено се срѣща

въ гранита, гранулита, гнейса,
микенитъ плочи.

Grande, итал. Въ *муз.* търже-
ствено.

Grandesonante, итал. громко,
звучно.

Грандиозенъ, фр. Величественъ,
величавъ. — **Грандиозностъ.** Вели-
чественостъ, величавостъ.

Gandioso, итал. Въ *муз.* вели-
чествено, благородно.

Грандомания, фр.-гр. (*grand*,
голѣмъ, великъ; *mania*, лудостъ).
Болезнена страсть къмъ величие
или голѣмство. — **Грандоманъ-ка.**
Лице обладано отъ грандомания.

Грандъ витесъ. фр. Жел-
зоплитъ терминъ: голѣма бър-
зина.

Гранитски (Анастасъ Петровъ).
Български учителъ-писателъ прѣ-
периода на нашото народно въз-
раждане, родомъ отъ Котель. У-
чиль се въ Цариградъ въ гръц-
кото училище на Куру-чеймe и
донбайдъ въ царското медицинско
училище. Шървенъ билъ чинов-
никъ въ руското (?) консулство;
по-сетиъ учителствува въ Шу-
менъ (1860—1863), въ Търново
(1863—1869), въ Ловечъ (1869),
пакъ въ Търново (1869—1874).
Написалъ е или е прѣвѣтъ слѣ-
днитъ книги: *Пития или Гледа-
не за щастие*, прѣводъ (Цариградъ,
1848); *Букварь за ма-
китѣ дѣца*, съчинение (Цариградъ,
1849); *Краткий Св. Катихизис*
(Цариградъ, 1849); *Павелъ и Вир-
гания*, отъ Бернарденъ-де-Сент-
Пиера, прѣводъ (Цариградъ, 1850);
Хижка Индийска отъ Бернаре-
на, прѣводъ (Цариградъ, 1852);
Търговско ржководство «за търгу-
ване, промишленостъ, мореплава-
не и за търговски дѣлания», стр.
758 въ 8-о (Цариградъ, 1858);
Житие Св. Кирила и Методия

(Букурецъ, 1865). Г. е умрълъ въ 1878 въ Търново, на 47-годишина на възрастъ.

Гранитъ. (фр., итал. отъ лат. *granum*, зърно). Добръ познать много коравъ зърнестъ камень, съставенъ обикновено отъ полски шистъ, кварцъ и слюда. Строението му е кристалическо и големината на зъриата му твърдъ разнообразна. Много се цѣни за градиво. Сръбца се въ грамадни маси. Въ Бъгария го има доста: пловдивските тепета състоятъ само отъ него. Нѣкои отъ тѣхъ всѣкидневно се пукатъ съ барутъ, за да се събѫгтъ открытените късове.

Грантъ (генералъ). Прочутъ американски пълководецъ и предсъдателъ на Съединените Държави отъ 1869 до 1877. Г., роденъ въ 1822 отъ шотландски праотци въ държава Охио, съпришъ юнкерско училище въ 1843. Въ 1846 се отличилъ въ войната на Съединените Държави съ Мексико и билъ произведенъ на капитански чинъ; ала въ 1852 си далъ оставката и станъ земедѣлецъ, и нѣ-сетиъ търговецъ на обущарска стока. Когато въ 1861 избухнала междуособната война между южните и съверните Съединени Държави, той поднесъ услугъ си на съверните, и билъ назначенъ да командува единъ пѣх. доброволци. Слѣдъ нѣколко велики бѣла, каквото прѣзимашето на градъ Падукахъ и на ерностите Хенри и Дональсонъ, той достигъ до генералски чинъ. Слѣдъ това главното му бѣло било защитата на Чатануга, когато за неговото искусство и неустрашимостъ американската камара отсѣкла въ негова честь златенъ медалъ. Освѣтиъ това, предсъ-

дателъ Линколнъ го назначилъ главнокомандуващъ на всичката войска на сѣв. Съединени Държави. Войната вече била продължала много жрътви отъ животъ и имотъ; съверните, и войската и народътъ, погледишли съ довѣrie на новия предводителъ, което той оправдалъ. Слѣдъ нѣколко по-малки сполуки, той нѣ-сетиъ обсадилъ Ричмондъ, дѣто южните, подъ предвод. на генералъ Лий, единъ отъ нѣ-способните генерали, били съсрѣдоточили главната си сила за посъдъно и отчайно съпротивление. Лий се опиталъ да създаде една диверсия чрѣзъ едно движение за Вашингтонъ, и тая войска била отблъсната отъ ген. Шерилана. Нѣ-сетиъ на 21 марта, 1865, Петербургъ падналъ, и на другия денъ съверните влязли въ Ричмондъ, като въ сѫщото време южните бѣгали. Г. погонилъ бѣгащиата войска, заобиколилъ ихъ и накаралъ ихъ да се предаде, на 28 марта. Лий, съ 27,000 воиници, билъ заробенъ и буната се смирила. Въ 1868, Г. билъ избранъ предсъдателъ на републиката и въ 1872 прѣизбранъ; той се оттеглилъ отъ предсъдателството въ 1877. Тая година той посетилъ Европа, дѣто вѣждѣ билъ посрещанъ радушно, и въ 1879 свършилъ една обиколка около свѣта. Въ 1880 кандидатурата му била положена за предсъдателството още единъ; и народътъ, ако и да продължава да храни къмъ него дѣлбоко уважение и големо довѣrie, отказа да го избере, за да не става обичай да се избира на той постъ кой-да-е, колкото и възвишъ или благороденъ, по-вече отъ два пъти.

Гранулитъ (отъ лат. *granum*,

зърно; гръц. *литосъ*, камень). Бѣлѣзникавъ, бѣль, ясно-жълтникавъ, или ясно-червеникавъ камень, съставенъ отъ полеки шпатъ и кварцъ добрѣ смѣсени. Цѣни се на плочи много равно. Тоя камень не е нищо друго, освѣнъ гранитъ, лишепътъ отъ слюдата. Употребява се за постилане улици и градене здания.

Гратианъ. Римски императоръ (375—383), напускътъ отъ войската си при Лионъ и убитъ отъ похитителъ Максима.

Гратисъ (*gratis*), лат. Безвъзмездно, даромъ.

Gratis dictum, лат. Да речемъ, само казвамъ.

Gratis pro Deo. Лат. поговорка: даромъ за Бога. — Употребява съ съглагола *работъ*.

Гратулирамъ, лат. Сърадвамъ, честитъ.

Грауденцъ. Прусски градъ (запад. Прусия), на дѣсния брѣгъ на Висла, 48 килом. на юго-зап. отъ Мариенвердеръ, 100 на югъ отъ Данцигъ; 18,000 жит. Важна крѣпостъ.

Графа, гр. Пространството на една страница ограничено на дължътъ съ двѣ успоредни черти, стълъпъ.

Графини (Мадамъ де). Французска литераторка, съчинителка на *Писма на една перувианка* (1695—1758).

Графиня, герм. Жена или дъщеря на графъ.

Графито, итал. Стѣнно живописство, което искарва черни фигури на бѣли стѣни.

Графитъ, фр. (отъ гръц. *графо*, пиш.). Чистъ въглеродъ въ състояние различно отъ състоянието на елмаза и антрацита. Обикновено се срѣща въ набити на пластени маси, и често на кристал-

ли въ видъ на шестостранни. Съдържа понѣкога же ма оловенъ шаръ и метаблескъ и е съвѣтъ иченъ; на писане е мазенъ по бѣла книга прави чети; за това отъ него п. моливитъ или карандашъ фитътъ гори побѣжично и маза. При това, той не нява на въздуха, въ вода кислотитъ. Въ Европа и графитъ се намира въ Англия и Испания.

Графически, гр. Чеписменъ; точенъ, добре танъ, живъ, живописенъ, изразителенъ (*езикъ*). — **Графски способъ за решението на задача**: решението на задача чрезъ тежъ, а не чрезъ числа; по нагледността си, нѣ точни слѣдствия.

Графолетъ, гр. Инструментъ се употребява когато земя за прѣнасяне и тѣ пространства на хартия.

Графство, герм. Земя владѣе графъ.

Графъ, герм. Въ жави, титла за благороденъ срѣдна между титлата барон и титлата маркизъ. Едно време фоветъ съ владѣяли и вали области.

Graziosamente, итал. приятно.

Graziosissimo, итал. съ голѣма приятностъ.

Грациозностъ. Сѫщото е грация.

Грациозенъ, лат. Мил и привлѣкателенъ, съ привносъ.

Grazioso, итал. Въжно, прѣлестно.

Грации или харити, гр. Три баснословни бо-

акита, и хубостъта, който разтварявали радостъ и очаровавали.

Тѣ (Аглая, Талия и Евгения) били другарки на Венера. Сега *грация* значи невинна чистота, миловидност, скромна прелест.

Грацъ. Австрийски градъ, гл. на Щирия, 225 килом. на юг. отъ Вена, на желѣзница-Мѣна-Триестъ; 107,000 жит. Близка станция за търговските пристанища. Стоманена, желѣзна, паяна, книжна промишленост. 23-тѣ цркви, най-забѣлѣната е съборната готическа за отъ XIV-и вѣкъ. Много години и образователни заведения; университетътъ, основанъ 1585, притежава библиотека 50,000 тома, музей и др. Мѣстата около Г. е много хубави и живописни. Въ той градъ е князъ Александър Барть.

Грава. фр. Стачка, напушкане отъ работилница, фабрикад. т. отъ работниците имъ, съ целъ да наложятъ нята си на фабрикантина.—стъ. Работникъ или работникоато участвува въ стачка.

Грави (Жюль). Прѣдсѣдателъ гашната французска република отъ 1879 до 1887 (род. 1807 р. 1891).

Грагина, лат. (отъ грекъ). Една микроскопическа жица, на която всичкото движение състои въ едно свиване на нея. Храни се прѣзъ повръхността на тѣлото си изъ сока съкомитъ и червеите, въ външността на които живѣе.

Граситъ естъ non legitur. Латинска поговорка: грънки е, не е; отговаря на нашата: то-

ва не е за [моите, твоите, или неговите] уста лжжица.

Грегоръ (Д-ръ Юлий). Чешки отечестволюбецъ, водителъ на Младежешката партия, и главенъ редакторъ на вѣст. *Народни листи*. Г. бѣше прѣкаралъ живота си — 40 години — въ борба като публицистъ и депутатъ въ чешкото събрание за народните чешки интереси и словенската взаимност, и се ползваше съ голѣма популярност между чехите и другите словѣнци. Умр. въ 1896, на 65 години.

Грейфсвалдъ. Пруски градъ (Померания), 16 килом. отъ Балтийско море, 28 килом. на югоиз. отъ Стралзундъ; 20,343 жит. Университетъ, основанъ въ 1456, съ библиотека отъ 130,000 тома. Заводъ за соль, тъкачество, машиностроителство. — Г., основанъ въ XIII-и вѣкъ (1233), влѣзъ въ хансейския съюзъ [въ той съюзъ влизали Стралзундъ, Ростокъ, Веймаръ и Любекъ] въ 1270 и бѣль цвѣтущъ търговски градъ. Вестфалски договоръ (1648) го далъ на Швеция; Прусия го придобила, заедно съ цѣла шведска Померания, въ 1815.

Грейцъ. Германски градъ, стол. на княжество Рейсъ, 90 килом. на юго-зап. отъ Лайпцигъ; 17,288 жит. Фабр. за вълнени и полувлнени платове.

Грековъ (Димитръ). Български дипломатъ, род. въ Болградъ прѣзъ 1847. Г. се учиълъ първенъ въ болградската българска гимназия [тогава Бесарабия била румънска областъ], а следъ това свѣршилъ факултета на правото въ екеский (Франция) университетъ съ степенъ *Докторъ на правото*. Прѣзъ 1875, той бѣль назначенъ членъ въ браилски сѫдъ,

а прѣзъ 1876 си подалъ оставката отъ тая длѣжностъ и се прѣдалъ на адвокатството до 1877. Слѣдъ освобождението той дойде въ България, и прѣзъ 1878 биде назначенъ прѣдсѣдатель на софийския областенъ сѣдъ, който тогава за прѣвъ пажъ се откри отъ приврѣменното руско управление. Прѣзъ 1879 биде назначенъ членъ на касационния сѣдъ, и по-сетенъ прѣдсѣдатель на той сѣдъ.

До 18-и май 1894, Г. е избранъ за прѣставител въ всички народни събрания, съ искключение на обикновеното народно събрание въ време на министерството на Каравелова непосредствено прѣди съединението. Той зе голѣмо участие въ учредителното велико събрание въ Търново, което изработи основния законъ за България — конституцията — и избра князъ Александра.

Г. бѣше министъ на правосѫдието и пр. въ първото българско министерство (Бурмовото), въ второто министерство (мирт. Климентовото), въ шестото министерство (генералъ Соболевото) и отъ 2 ноември 1890 до 18-и май 1894 министъ на външните дѣла и исповѣданіята въ кабинета на Ст. Стамболова.

Изобщо се припознава, че Г. е показалъ високи познания и голѣми способности било като министъ на правосѫдието, било като мин. на външните дѣла; той направи много за да се тури основата на правосѫдието въ България. Прѣзъ 1891, когато франц. правителство подигна една бурия среща България по случай на една нищожна случка, той достойно отстоя правата на нашата държава. Въ време на съединен-

нието, той оставилъ на страна партизанските си възгledи по вътрѣшните работи и даде поддръжката си на тогавашното правителство. Пѣ-сети, той бѣше единъ отъ 3-членната депутация [другите членове К. Стоиловъ и К. Калчевъ], която Великото народно събрание, свикано въ Търново прѣзъ 1886 да избере новъ князъ, испрати при кабинетъ на великите сили да прѣдстави лично положението на България и да се съвѣтва по въпроса за кандидатурата на бѫдещия български князъ; тая депутация приготви избирането на князъ Фердинандъ.

Г. биде избранъ и прогласенъ слѣдъ смъртта на Ст. Стамболова водител на стамболовистите; нѣ въ началото на 1897 напусна водителството, както и всичка намѣба въ политиката, и се оттегли въ частенъ животъ, като мотивира постѣпната си съ изскванията и задълженията на адвокатската професия и съ грижитѣ си за едно многобройно семейство.

Гренадеръ, фр. 1) Едно време войникъ, който хвърлялъ гранати. 2) Сега войникъ отъ отборна войска, която състои отъ едри и снажни войници.

Гренка, рус. отъ фр. Юварлакъ, валяче отъ тълчено месо и д. п.

Гренобль. Гл. гр. на францизърски департаментъ, на р. Изера, първокласна крѣпостъ, 832 килом. на юго-ист. отъ Парижъ — 60,439 жит. Университетъ; много фабрики.

Гресе. Франц. поетъ (1709 — 1777).

Гретри. Белгийски композиторъ, авторъ на оперите *Richard*

—срѣдце, Двамата склопери и др. (1741—1813).
збоядовъ (Алек. Серг.). Русо-раматургъ, написаль е нѣ-комедии, стихотворения и нѣ главното негово съчи-е *Тежко и горко отъ мноз* (Горе отъ ума), комедия дѣйствия въ стихове. Забѣ-глено е, че тая комедия, без-тното творение на Г., не ви-зесио бѣть свѣтъ, макаръ тъгъ ѹ и да принадлежалъ по-ене на дворянството и да по служба дипломатъ. Тя готова още въ 1824 и въ збургъ, дѣто Г. ѹ чель прѣдъ обрить представителе на ия литературно-артистически, увлѣкла всичкото образова-щество въ онова врѣме; ала рата не пуснѣла комедията на сцената, нито въ печата. Въ 1825, въспитаницитѣ и ганичкитѣ отъ театрално-илице намислили да ѹ игра-частно при избрана публи-главно въ присѫтствието на а, нѣ въ врѣме на послѣд-репетиция дошло най-строго-зщене да се играе въ теа-то училице пиеса непоз-на отъ цензурана. Само слѣдъ гъта на автора ѹ се появило ото печатно издание на тая пия (1830), и на другата го-то добило достжпъ на им-горската сцена въ Петербургъ еквъ. Сюжетътъ на комедия-любовна несполука на единъ зѣтънъ младъ дворянинъ А-ндръ Андреевичъ Чашки. Г.-комедия *Студентъ*, написана въгрудничество съ И. Кате-е прѣведена на бѣлгарски I. Калчева (Ст. Загора, 1895). оденъ въ Москва въ 1795, иалъ въ Техеранъ, когато

билъ посланикъ въ персидската столица, въ врѣме на една буна, въ 1829. Биографически подро-бности за Г. се намиратъ въ книг. *Двадесетъ биографии на образ-цови русски писатели съ портрете*, прѣводъ отъ руски отъ Д. Велкова (Шументъ, 1890).

Григорианска црквъ е име-то на арменската народна црк-въ. Арменците били най-първий народъ, който пригърнѣлъ хри-стиянството (около 300 слѣдъ Р. X.). Епископъ Григорий покръ-стиль царя имъ Тиридата III за-едно съ народа му. Слѣдъ покръ-щението, много арменци ходили да се учѣтъ въ Атина и Цари-градъ. Въ церковната прѣпирня за двоякото естество на Христа, арменците християне държали съ монофизитите, отказали да припо-знаютъ властта на халкидон-ския съборъ, и образували осо-бена црквъ, която зела името *Григорианска* отъ самаго Григо-рия. Церковните обряди на тая црквъ малко различатъ отъ обрядите на православната; бого-служението става по староармен-ски; поповетѣ, кактѣ православ-ните, се женихтѣ по единшв. Главата на прѣквата, който носи тит-лата *католикосъ*, прѣбивава въ Ечмиацинъ (виж. тая дума). Подъ неговото вѣдомство се намира цариградски арменски патри-архъ. Калугеретъ на тая црквъ слѣдватъ св. Василиевото прави-ло. Вартабедитѣ образуватъ осо-бенъ класъ церковници; тѣ живѣятъ като калугере, нѣ сѫ по-светени исклучително на учение.

Григориански календарь. Календарь прѣобразуванъ отъ па-па Григория XIII-и въ 1582. Го-дината по стария (*Юлиански ка-лендаръ*) е 365 дни и 6 часа, а

пъкъ сълнечната година е 365 дни, 5 часа, 49 минути. Отъ това до 1582 произлѣзла една попрѣшка отъ 11 дни. За да се поправи тая попрѣшка папа Григорий постановилъ да се смѣта 4-и октомврий 1582, 15-и октомврий. Токо-речи всичкитъ европейски народи сторили това, и сега продолжаватъ да употребяватъ тоя новъ календарь. Ние, както гръци, руситѣ и другитѣ православни, сгѣдваме още стария календарь, та сме сега закъснѣли 12 дни.

Григориевъ (*Vасилий Вас.*)

Руски ориенталистъ и нумизматъ; редактираше *Географически Извѣстия* на геогр. дружество и писашъ въ разни поврѣмени списания. Разни негови изслѣдвания и статии по историата, етнографията и географията сѫ събрани подъ заглавие: *Русия и Азия*. Нему се дължи единъ важенъ приносъ по источната нумизматика: *On the Patan coins of India, found in the ruins of Seraї* (1876) [род. 1816 — умр. 1881].

Григорий. Име на нѣколко светци: *Г. Томатургски*, знаменитъ вития, единъ отъ светигрѣ оти на прѣквата (329 — 389). *Г. Нисийски*, братъ на св. Василия (IV-и вѣкъ).

Григорий. Име на нѣколко папи, отъ които най-главните: *Григорий I, Велики* (590 — 604), коомуто се дължи григорианското пѣнине; *Григорий VII, Хильдебрандъ*, прочутъ по борбата си противъ германския императоръ Хенрих IV (1073 — 1085); *Григорий XIII* (1572 — 1585), прѣобразувалъ календаря. Виж. *Григориански календарь*.

Григорий. Български писателъ

свешенникъ, извѣстенъ и подъ мето *презвитеръ Григорий*, и врѣменникъ на царь Симеона. прѣвель отъ гръцки, по запов на той царь, *Гражданка и Дъкова история*, заедно съ е повѣсть за *Александра Мадонски*. Въ това съчинение споменъ за нѣкои словѣнски басловни божества. Александра б гарскиятъ сподвижникъ нарича «*Св. Божия Персона Келикаго*». Ако и други съчинения прѣведени написани отъ Г., тѣ или сѫ уложени, или не сѫ още открити.

Григоровичъ (*Викторъ*)

Руски филологъ и археологъ, въ 1815, умр. въ 1876. Г. бѣ едно по друго професоръ въ Москва, въ казанската духовна академия и въ одеския университетъ. Пѣ-забѣлжителнитѣ неви съчинения сѫ: *Изслѣдване церковно-словѣнското нарѣчие; пътъ за едно изложение лите турага на словѣнитетъ въ ней тѣ най-главни епохи*. Това съчинение, по думитѣ на Котляревски, е първото учено съчинение за словѣнската литература. 1844, Г. тръгналъ да обходи командировка словѣнските земи, създѣто се бавилъ, особено въ европейска Турция, 2½ год.; плът отъ това пътуване е било съчинението: *Очеркъ на едно пътѣване по европейска Турция*, (русско изд. Москва, 1887) — кога, въ които има много интереснища по нашата история. Г. обнародувалъ и разни статии *Вѣстникъ Европы: Описание четвероевангелието*, писано съ гиалицата; *Сърбия въ отношеніи съѣзднитѣ държави въ X — XV вѣкъ*; *Старословѣнски метникъ*, който допълва житието на св. Кирила и Методий; и

Григоровичъ (*Дмит. Вас.*). Руски белетристъ. До 1849 написалъ *Селото, Самодивската долнина* и др., на които цълта е за се вдъхне ужасъ отъ русското чуничество. Най-добрата му повѣсть е *Клетникъ Антонъ* (Антонъ Горемика). Отъ романитъ му, *Рибарите* е картина на править на стара Русия и мѫжнотиетъ за просвѣщението. *Една зимна вечеръ* европейската критика сравнява съ съчиненията на Ч. Дженкъсъ, дори и на Ж. Сандъ. Род. въ 1822. На български живоописателни бѣлѣзки за Г. се замиратъ въ книга *Двадесетъ биографии на образцови руски писатели* отъ В. Острогорски, прѣв. Д. Т. Велковъ (Шуменъ, 1896).

Гринландия или *Зелена земя*. Голѣмъ островъ или материкъ, който се числи къмъ земите на съверна Америка; съ прѣди, на ист. Съверни Ледовити океанъ, на югъ Атлантически океанъ, на зап. Бафиново море, на съв. непознати земи. Дѣлъ планински вериги, отъ 500 до 1000 метра високи, се простиратъ покрай брѣговетъ и се кръстосватъ на югъ. Между тѣхъ има ледници съ огромни размѣри и поболѣмата частъ отъ страната е покрита съ вѣчни ледове и снѣгове; источното и южното крайбрѣжия се виждатъ недостатъни поради леда си. Климатътъ е много лютъ; само въ нѣкои южни острови и по юго-западното крайбрѣжие има малко зеленина, мълове, папури, самъ-тамъ съвсѣмъ искъщи дръвеса, върби и др.; срѣщатъ се и нѣкои цветя и зеленчуци. Открити сѫ и каменни въглища, олово, мѣдь и др. Животътъ, които даватъ кожуси, бѣлътъ зайци и бѣлите мечки, съ-

вернитѣ елени, патки и др. сѫ главното богатство на жителетъ, които си служатъ обикновено съ единъ видъ кучета съ малъкъ растъ и исправени уши. Морето изобилва съ риба; китътъ, кашалотътъ, тюленътъ и др. се срѣщатъ до крайбрѣжията.

Г., открита отъ исландецъ Ерика Ранда въ 982, е била покъсно изследвана отъ норвежци, които ѝ дали името ѝ и основали въ неї цвѣтущи селища; и тъ чумата изморила въ 1348 токо-речи всичките жители; дански мисионеръ Егедъ починалъ изново да колонизира страната отъ 1720 до 1736; нѣ населението е омалъло въ XIX-и вѣкъ поради студа, който наголѣмѣва непрестанно; то е само около 11,000 жит., по-вечето ескимоси обиряжти въ християнството. На источната страна токо-речи нѣма население; данскиятъ заведения сѫ на западъ. Моравските братя иматъ 4 заведения, отъ които главното е Лихтенава, близу до носъ *Феруэль* (Собромъ), най-южната точка. Търговията е въ рѣцѣ на една компания, съ главно сѣдалище въ Копенхагенъ; износътъ се въскачва на 780,000 лева, вносътъ — на близу сѫщата стойностъ.

Г. е данско владѣніе. Земята ѝ, непокрита съ ледове, се прѣсмѣта на 88,100 чет. килом.

Грилиарцъ (*Францъ*). Австрийски драматич. поетъ (1791 — 1871).

Гриналди. Италиянски физикъ, правилъ опити надъ свойствата на свѣтлина; открилъ, между други, че двѣ лучи свѣтлина, кога се съединяватъ, понѣкога изгасяватъ една друга. Това открытие помогнало на Бънга и Френеля да откриятъ сегашната —

вълнообразната — теория за движуването на свѣтлината (1618 — 1668).

Гримаса, фр. Кривене на лицето.

Гримирувамъ, фр. Подправямъ си съ бои, косми и др. т. лицето за да отговаря на ролята ми (за актйоръ); оттука *гримировка* или *гримъ*, подправянето.

Григоалдъ. Римокатолически епископъ, папски пратеникъ въ България въ времето на царь Борис, испратенъ намѣсто Формоза и Павла. Папата като отказалъ да рѣкоположи за архиепископъ на България Формоза, царь Борисъ влѣзъ въ прѣговори съ гръцитѣ въ Цариградъ, и придобилъ отъ тѣхъ да рѣкоположъ за български архиепископъ Иосифа (3 марта 878). Тогава Г., заедно съ всичкото латинско духовенство, билъ принуденъ да се оттегли отъ България. Виж. *Борис I.*

Гримеби. Английски крайморски градъ, 50 килом. на сѣв.-ист. отъ Линcolnъ; 25,000 жит. Хубаво пристанище. Огромно риболовство.

Гримъ (баронъ). Германски критикъ и литераторъ, който е писалъ на франц.; неговата *кореспонденция* е много интересна (1723 — 1807).

Гримъ (Вилхелмъ). Германски писателъ на повѣсти (1786 — 1859).

Гринвичъ. Английски градъ, близу до Лондонъ, 10 килом. на юго-ист. отъ лондонски мостъ, на дѣсния брѣгъ на Темза; 50,000 жит.; образува едно прѣградие на Лондонъ. Градътъ е скаченъ съ английската столица по желѣзница и е скеля на всичките рѣчни пароходи. Въ Г. има прочута об-

серватория, на която директорът се нарича *царски астрономъ*, изправена отъ Карла II въ 1675; отъ тамъ англичанетѣ прѣкарватъ първия меридианъ, и тамъ се правятъ или се усъвършенстватъ оптическитѣ и мореплавателните инструменти. Г. се намира на 17° , $39'$, $38''$ на ист. отъ Феро.

Гранокъ. Крайморски градъ въ Шотландия, при устието на Клайда; 67,900 жит. Голяма търговия. Захарни фабрики, които искарватъ по 200,000 тона захар на година.

Гринъ (Натанаилъ). Американски бунтовенъ генералъ въ време на войната съ Англия за съверо-американската независимост; нанесъ въ 1781 ютоспрингската победа [близу при Чарлстъонъ], която турила край на войната въ южна Каролина. Конгрестът отсъктъ, и му поднесъ медаль въ честь на тая битва (1742 — 1786).

Грипъ, фр. Епидемическа хрема, изобщо малко опасна. Признацитѣ ѝ съ силно главоболие, отпадналостъ, треска, насмъръкъ и малко гърлоболъ. Г. трае отъ 2 до 10 дни; лѣкува се отъ сама себе; прибѣгва се за облекчение до туряне краката на хванжия отъ г. въ топла вода и пияне топли шатия, които докарватъ испотяване. Лица, които страдатъ отъ грипа или гърлена хроническа болестъ, кога се притури и грипътъ, иматъ особена нужда въ тръсъкътъ лѣкарска помощъ.

Грипъ, рус. Брашно ирмикъ.

Грифонъ, гр. Гръцко архитектурно украсление, което състои отъ женска глава и гръди, съ птичи крила и трупъ на ибко животно.

Грифъ, гр. 1) Въ музикални

ументи, на които се свири скъпъ, оная тѣхна часть, вързано свиращътъ измѣнява той като притиска струнитъ ѿститъ на лѣвата си ръжка.

о, фр. Единъ видъ доста деконриненъ платъ.

о (баронъ). Знаменитъ францъ живоцисецъ, творецъ на

съветъ за Яга (1771—1835).

оа. Островъ въ Атлантически океанъ, среща Морбианъ; 4, жит.

ровъ (Улиямъ). Английски

чъ, обогатилъ учението за приществото съ много важни

извания, и направилъ силната

трическа батерия, която носи

му; доказалъ съотношението между силите въ природата

единъ отъ най-главните ес-ени закони; посочилъ въз-

остъта на магнитната сила да

пръобръща на топлина; отъ

електрохимическа поляр-

у газоветъ; съ помощта на

тавата разложилъ водата; и

отъ съчиненията му най-зас-кително е Съотношението на

ческите сили, прѣведенъ на

европейски езици (1811—

огъ, англ. Питие, което съ-отъ ромъ или ракия, под-на съ захаръ, отъ тонала вода

и лимонъ.

одно. Руски градъ, ц. на

именна губерния, пристанище

бъръгъ на Нѣманъ и до с. петербурго-варшавска-

елѣзница, 150 килом. на юго-

отъ Вилна; 40,124 жит., по-

то евреи. — Губернията има

9 чет. килом. и 1,256,883

близу половината руси (ве-

уси, малоруси, бѣлоруси),

жълата половина литовци и

Рѣшикъ.

поляци, около 100,000 евреи, 6,000 немци, 2,000 татаре.

Грозѣмъ, рус. Заплашвамъ: тая сграда грози на падане ще рече заплашва да падне.

Громко. Високо, шумно.

Гронингъ. Холандски укрепенъ градъ, 145 килом. на сѣв.-зап. отъ Амстердамъ, 30 килом. на зап. отъ заливъ Доларъ [на Съверно море], на река Хунса, обърнатъ на корабоплавателъ каналъ, който съобщава града съ морето; 51,359 жит. Университетъ основанъ въ 1614.

Гросъ, герм. Дванадесетъ люзини.

Гросвардинъ. Укрепенъ градъ въ Горна-Унгария, 311 килом. на ист. отъ Буда-Пеща; 31,324 жит. Термални води; кралевска академия. Градътъ е съначенъ по желѣзница съ Вена. Турците прѣзели и ограбили г. въ 1660, и австрійците въ 1692.

Grosso modo, лат. Недотеслано, недоизработено въ подробностите.

Гротескъ, ит., фр., англ. Всички украшения фантастически съставени: отъ изображения на човѣци, животни, цветя, дръвеса и др.; оттука гротесковъ, направенъ чудновато, фантастически. — Изображенията отъ този видъ се нарекли такъви изображения изъ староврѣменни сгради засипани въ подземията, които наричали гроти (пещери). Въ драматическото изкуство гротескъ наричатъ долния комизъмъ, който състои отъ прости смѣхории; въ слога — несполучените метафори и надутиетъ, не естествените, смѣшните изражения.

Гротъ (Никола). Герм. поетъ, най-добриятъ поетъ на долногерман-

ското нарѣчие. Род. въ Хейде, Дитъ-Маршентъ, 1819.

Гротъ (Джорджъ). Англ. историкъ, най-доброто му съчинение *История на Гръция* въ 8 тома (1848 — 1855), прѣвед. на французски отъ Саду, 19 тома въ 8-о (род. 1794, умр. 1871).

Гротъ (Йковъ К.). Руски академикъ, писалъ *Историята на Русия до Петра* (1851). Много негови съчинения по руския езикъ и словесностъ сѫ напечатани въ руския списания (1812 — 1893).

Гроциусъ. Холандски учень, авторъ на много съчинения по богословието, историята и правото. Неговите съчинения *Mare libeum*, въ което защищавалъ свободата на холандската търговия въ Индия и *De iure belli et pacis* положили началото на международното право; последното съчинение въ същото време дало поточъ на развитието на най-новата философия на правото (1583 — 1646).

Груберъ (Иох. Готфридъ). Германски литераторъ; писалъ, освенъ романи, по исторически и критически предмѣти, и заедно съ Ерша издалъ една енциклопедия (1774 — 1851).

Груевъ (Веселинъ). Български учител-ентузиастъ, по-младъ братъ на Иоаким и Георги Груеви. Ученикъ на брата си Иоакима, той почина като главенъ учителъ въ София въ цвѣтъща възрастъ, следъ 10-годишно учителствуване едно по друго въ Клисура, Копривница и София. Той бѣше не само учителъ, а и распаленъ патриотъ и будителъ на духоветъ въ обществото, въ което живѣше; никой като него не можеше да внуши на граждане и ученици какво ще

каже народностъ. А най-многократъви учителе имаше Българъ, която имаше Българъ, като учителъ, той се отличава съмъдростъ, кротостъ и съобразностъ, каквито и сега биха имали честъ въ всѣко ученичество. Той е първият копривщенски учителъ, който въстана противъ лесните наказания на ученици и прогласи, че лобутътъ не е мощното оръдие въ въсните, тогава учениците биеха колко ижти на денъ и за Неговото начало бѣше, че плината требва да бѫде оне на *страха къмъ учителя любовъ и довѣрие къмъ н*а временните дѣйци, негови че не могатъ никога да затворятъ свой учителъ. В. Г. е на *Начални познания метрия*, приложена въ тието (Вѣна, издание на Дановъ, 1867), ръководство по геометрията може-би една времето си въ България — 1868).

Груевъ (Георги). Българъ, братъ на Иоакима Груевъ, отъ най-прѣдните български обществени дѣйци въ Цариградъ до освобождението, и отличенъ въ време на правовѣденъ въ България. Г. е род. въ Копривщица въ 1832, училъ се най-напредъ въ родното си място при Елена, при когото и продължи послѣ учението си въ Пловдивъ, довършилъ науките на традиционното училище. Слѣдъ дипломно учителствуване, той пристига въ 1854 г. въ Цариградъ и влѣзъ въ търговия. Въ прѣдните времена зималъ частни училища по правото, по турски езикъ и други, и нему може напълно да се приспособи английското з

тъл (самостъздавши се). Въ
работа по церковния въпросъ,
и зе живо участие, като пише-
въ разни вѣстници, особено
дописникъ въ вѣсти. *Бъл-
ка пчела* (Браила, 1863-64),
Македомия (1866). Въ дру-
гото Читалище (вик. Чита-
, той бѣ единъ отъ най-про-
шъ и най-дѣятелните чле-
нокато, следъ разрѣщението
на въпросъ, въ Пари-
же събра български съборъ
издане на екзархията, той
уважащъ въ него като прѣд-
ставъ на пловдивската епар-
хия съставинето на Ек-
зархия съвѣтъ, биде избранъ
отъ на съвѣта.
началото на русско-турска-
на прѣзъ 1877 Г. биде за-
заедно съ екзарха Ан-
тъ Ангора; амнистията прѣд-
ставъ отъ Санъ-Стефанския до-
куму въриж свободата и
прибра въ Пловдивъ, дъ-
лжи прѣзъ оккупацията като
гарь при новия български
Посола I. Прѣзъ време-
нскъ засѣдаваше европейска-
комисия за уреждане новосъз-
ната по Берлинския договоръ
на Румелия, той редактира-
вѣст. *Марица*. На неговата
телност прѣзъ това време-
надлежи и български прѣ-
ставъ отъ французски на *Орга-
нически Уставъ*, основната на-
зда изработена отъ комисията
управлението на областта. Ко-
нто се подкачи устройството на
областта, Г. биде назначенъ прѣд-
ставителъ на Върховното сѫдили-
ще (отдѣление уголовно), па и из-
бралъ за прѣдставителъ на Вър-
ховното административно сѫдили-
ще. Той бѣше по право членъ на
областното събрание, което го из-

бра прѣдсѣдатель прѣзъ 1882 и 1883. Отъ съединението на съмъ Г. е прѣдсѣдатель на пловдивския Апелативенъ сѫдъ. Между това, той е работилъ въ министерството на финансите въ София, въ разни комисии, които сѫ изучвали иѣко-финансови мѣрки и законо-проекти. Рѣдки сѫ у насъ такъви характерни личности като него; неговата строга честностъ и независимостъ е комахай пословично въ Пловдивско.

Груевъ (*Поакимъ*). Български учител, книжовникъ и общественъ дѣць, чието учителствуване съставлява епоха въ историята на българските училища въ Пловдивско, па и изобщо въ България. Нѣколко години прѣди освобождението неговите ученици распространяваха като учителе наука и знание въ всичките части на нашето отечество. Любенъ Каравеловъ, Вазовъ и други наши писатели сѫ все негови ученици. И. Г. е роденъ въ Копривица въ 1828. Първи се учи въ родното си място по нововъведената отъ Неофита Рилски взаимна метода и постъ отъ 1844 до 1847 слѣдава въ Пловдивъ въ класното гръцко училище. Прѣзъ 1847—48 се учи въ физика, математика и руски езикъ въ Копривица при *Найдена Герова*, като и учителствувалъ. Една година поб-сетиѣ, когато Геровъ отишъ въ Пловдивъ за главенъ учитель, И. Г. стана неговъ намѣстникъ въ Копривица. Въ 1856 И. Г. минжъ въ Пловдивъ за главенъ учитель, когато Н. Геровъ стана руски вице-консулъ. Въ Пловдивъ учителствувалъ до 1868, когато стана муавинъ (помощникъ) на пловдивския мютесарифъ (окр.)

управител). Отъ 1870 до 1876 И. Г. работи частно; списваше до 1874 г-нъ Дановия *Домашенъ Календарь* и *Книжици за Народа*. Въ време на възстанието, по гръцки кълвевти, биде затворенъ, и посълѣ испратенъ за Диарбекиръ; и тъ българетъ въ Цариградъ измолихъ да се освободи и остане тамъ. Слѣдъ освобождението, когато се устрои Источна Румелия, стана директоръ на народното просвѣщение и стоя на тоя постъ прѣзъ 5-годишния периодъ на Алеко-пашовото управление (1879—1884). Послѣдната длѣжностъ, отъ която се оттегли на пенсия, бѣше директоръ на държавната дѣв. гимназия въ Пловдивъ. Прѣзъ учителствуващето си въ Пловдивъ, И. Г. много помогна да се отвърнатъ погръчилитѣ се българе въ този градъ и да се разбие силата на елинизма въ България. Прѣзъ муавинствуването си, той не помалко е работилъ въ интереса на българщината. Като писателъ е развиъл голѣма плодотворна енергия; съставилъ е или е прѣвелъ много учебници и книги съ педагогическо съдържание; ала най-главното съчинение, което принадлежи на неговата книжовна дѣятельность, е *Основа за българскѣ грамматикѣ* (Бълградъ, 1859), въ която се пазеше строго етимологията на думитѣ и на формитѣ, безъ да се правъжтъ отстѣлки на фонетиката, каквито направи по-сетнѣ (1868) Момчиловата граматика. Въ малко години неговата граматика има много издания и правописанието по неї прѣбладаваше въ нашата литература до появението на г-нъ М. Дриновото «учение за новобългарското азбука». Списъкъ на

другитѣ негови книжовни вѣ е доста длѣгъ. Ето нѣкотѣ: *Сирота Цѣѣтана*, отъ рамзина (*Бѣдна Лиза*); *На, князина българска*, отъ Венмана; *Кратка логика*; *Османската граматика*; *Начална книга въ османски езикъ*; *Първи познани за дѣца*; *Уроци отъ земеписи*; *Свещена история за дѣца*; *Малъкъ православенъ катехизис*; *Естествена история*; *История на османската держава*; *Опитна физика* отъ Гено; *Всеобща история* отъ Смрагдова; *Космография*; *Гусли или нови пѣсни*. Споменажитѣ учебници, ако и забравени се на времето си имахъ по нѣколко издания и принесохъ голѣма pena на учебното дѣло. Книжни та не прѣстана да интересува покрай служебнитѣ му длѣжности и слѣдъ освобождението. Отъ гава насамъ той прѣведе или състави разни книжки: *Самъ помагай* отъ Смайлса, *Практическа икономия* отъ Блоха, *Нравоучение и гражданска наука*, *Разговори върху хигиената* и др. Подъ неговата редакция излизша прѣзъ 1883 *Училищенъ диникъ*, мѣсечно педагогическо списание на дирекцията на народното просвѣщение въ И. Румели. Интересни сѫ за историята на българското възраждане въ Пловдивско неговитѣ статии въ *Български прѣгледъ* (год. III, кн. V и VIII) *Епархийско въ Пловдив училище* и (год. III, кн. III) *Съменъ за Чалъковци*.

Грубъ. Суровъ, неокъстренъ дебелашки; оттука *грубостъ*.
Грубиянинъ. Дебелакъ, простакъ; оттука *Грубиянство*. — **Грубѣнъ** ставамъ грубъ.

III. Същото, каквото е Ге-

но Николовъ Маненъ или
Грую (даскаль Григорий Одринъ). Учителъ (и церквена пъвецъ) съ 42-годишна телска дѣятелност прѣзъ пе-
ла на пародното ни възраждане. Училъ бѣше се въ Коприви-
ца, родното си място, при иѣ-
си дяконъ Иосифъ, който въ-
въ училището церковното е (псалтия) и съмѣтане, и
мо първите три аритметиче-
стъствия; посль бѣ продъл-
гъ малко учението си въ
цивското елинско училище.
Въ пътъ даскаль Г. зау-
дѣца у дома си въ Коприви-
ца 1834; въ 1838 отишълъ
въ Клисура; въ 1841 —
Panagюriще; въ 1843 ста-
церковенъ пъвецъ въ Пловдивъ
и ходилъ да се учи; въ
почиже въ Копривица да
свое училище*); въ 1845
шълъ въ същото да учи дѣ-
въ 1850 станжалъ учителъ въ
Кашкъ и на другата
въ Калето, въ чорбаджи
новото училище; въ 1854
отъ холерата; въ 1855
учителъ въ Копривица;
557 пакъ въ Одринъ**); въ
въ Мустафа-паша заучилъ
ръвъ пътъ български; въ
учителствува въ Чирпанъ;
363 — въ Копривица; въ
— въ Клисура; въ 1866 —

Въ Копривица въ онова врѣме,
комахай всѣдѣ у насть, нѣмало об-
училище. Учението било така на-
то килийско учение. Заслужва про-
собената благодарностъ на коприви-
тия толкова ползотворно дѣло на
скроменъ дѣнецъ. Даскаль Г-витъ
ции залъ, един двоеветажна сграда,
какществуватъ незабѣлѣжани може-
стотини копривицки дѣца, кои-
чутъ до само тѣхъ въ сегашния

въ Берковица; въ 1867 — пакъ
въ Копривица; слѣдъ 1872 въ
Араповски монастир и въ Плов-
дивъ (Марашъ); слѣдъ освобожде-
нието — $\frac{1}{2}$ година въ Строево.

Распредѣлено по години, учи-
телството на тоя народенъ тру-
женникъ е както слѣдва: 20 годи-
ни въ Копривица, 4 въ Клисура,
2 въ Panagюriще, 7 въ О-
дринъ, 1 въ Мустафа-паша, 2 въ
Чирпанъ, 1 въ Берковица, 4 въ
Араповски монастир и по-вече
отъ 1 въ Пловдивъ и въ Строево.

Послѣдните години отъ живота
си, сир. нѣколко дена до смъртъта
си, даскаль Г., пенсиониранъ, бѣ-
ше въ Копривица само церко-
вънъ пъвецъ (1820 — 1895). —
Въ една автобиография на по-
койния, още ненапечатана, има
доста нѣща по възраждането на
българщината въ Одринско.

Група, итал. Нѣколко предмѣ-
ти еднородни, а понѣкога разно-
родни, събрани заедно така, че
всѣкокъ служи да се образува едно
шѣло: дружина, купчина. Прим.:
*портретъ въ група, извайка въ гру-
па.* — **Групирамъ.** Съединявамъ та-
ка, каквото да се образува група:
групирамъ личности, думи. —
Групирамъ се. Съединявамъ се. —
събирамъ се. — **Групировка.** Съста-
вление на група. — **Групъ** или
группа, итал. Пари увити въ кър-
па или кожа и запечатани, които
се испращатъ отъ едно място на
друго: *париченъ възелъ.*

прѣкрасенъ училищенъ палатъ. А сегашно-
то не трѣбва да забрави какво длъжи на
минулото.

**) Прѣзъ 1858 щъли да се истрепжътъ
въ Одринъ българе и гръци за четене бъл-
гарски и гръцки въ црква. Сочили на
даскала за причина на таза размирница,
заканвали му се да го убијатъ и работата
да доша до тамъ, че той се принудилъ
и оставилъ.

Гръкоманъ, гр. Привърженикъ на всичко гръцко; който не е гръцъ, а се гърчее.

Гръко-римски. Който принадлежи на гръците и на римляните заедно.

Гръмоотводъ. Уредъ за откарване въздушното електричество въ земята или въ вода; измисленъ отъ Франклина въ 1757 г. Туря се на сгради да ги прѣпазва отъ молнии, и състои отъ единъ дълъгъ желѣзенъ прътъ или отъ снопъ пръте съ платиненъ или мѣденъ връхъ. Прътътъ е закаченъ за верига, която отива въ земята.

Гръцизъмъ, лат. Изражение свойствено на гръцки езикъ.

Гръция. Конституционно кралство въ единъ полуостровъ на южна Европа, на югъ отъ европейска Турция; пространство, включително Цикладските и други острови, 65,119 чет. килом.; насел. 2,187,208 жит. Стол. *Атина*. Гръците сами се наричатъ *елени*, и страната си *Елада*. Дума Гръция е отъ латинско произходение; римляните първи наричали Елада *Graecia* и жителетъ ѝ *græci*, въроятно отъ името на едно малко племе въ Епиръ, називаемо *грекои*, съ което, като най-ближно, тъ били най-добре запознати. — Бюджетъ за год. 1896: доходи 95,262,196 лева, расходи 90,923,540 л. Публиченъ дългъ същата година 655,128, 897 лева златни и 167,989,781 книжни.

Крайбръжията на гръцкия полуостровъ сѫ прорѣзани съ много добри заливи, отъ които единъ, коринтски или лепантски, уединява Морея или Пелопонесъ отъ останъжлата страна. Цѣла Гръция, като се подкачи отъ Пиндъ

до южния край ность Маденъ (тапанъ) е испълнена съ планъ, които се възвишава до 1 метра, а въ отдѣлни точки, и то по-високо; Парнасъ достига 2,459 м. Нѣма земя въ Европа освѣнь Швейцария и западните части на Шотландия, която можда се сравни съ Гърция по разнообразието и нередовността на планинската ѹ система, и броя на доловете и долините ѹ. Рѣките са маловажни. Климатът е здрав освѣнь по крайбръжията, и много различенъ: прѣзъ марта въ Месения е лѣто, въ Лакония сень, въ Аркадия зима. Половината отъ цѣлата повъръхност на Гърция е плодородна земя, $\frac{1}{4}$ гора останъжлата планини и скали. Гърция произведения на страната: сурови, маслини, смокви, лимони, портокали, мигдали, тютюнъ, маракуя; конинарство; отъ свиневъдѣството е развито овцевъдството и козевъдството; пчелевъдство; риболовство; отъ моря се добива чистъ мраморъ токо-речъ всѣдѣ; каменни въглища се намиратъ въ Евбея и въ нѣкои части на Пелопонесъ соль се добива на много места въ полуострова и въ Ионическите о-ви; съ други минерали Гърция не е богата. Близу половината отъ населението се занимава съ земедѣлие, ала земята е бѣдна, и се и оре по староврѣменните начини, та не произвожда жито достатъчно за нуждите на Гърция. Промишлеността е първобитна и незначителна. Търговията, особено морската, е дѣятелна. Гл. пристанища: *Пирея*, *Сира*, *Каламата*, *Навплия* и *Патрасъ*. Търговски гръцки къщи има това речи въ всичките голѣми приморски градове на Средиземно море.

Гръцкъ сѫ потомци на старитѣ
иции, смѣсени съ словѣнѣ, ру-
мъни, албанци и др. Господству-
щето вѣрописовѣданіе е прав-
ославието.

Г. има конституционно управле-
ніе отъ 1844. Парламентътъ състои
се отъ сенатъ и камара на прѣста-
вителътъ; сенаторитъ се назна-
чаватъ пожизнено отъ краля, де-
путатътъ се избиратъ за 4 год.
Съдътъ е явенъ и печатътъ
свободенъ. Народното образование
е подобрява. Въ Атина има уни-
верситетъ съ богата библиотека.
Новогръмешната гръцка книжни-
ца е още въ дѣтинството си. Ни-
що важно съчинение не се появилъ
до освобождението на Г.;
отъ тогава насамъ се е развила
тулката книжовна дѣятельностъ.
Между драматическите писателе
е ид-прѣдно място захващатъ Нер-
удостъ, Рангависъ и Хармузисъ.
Отъ всички новогръцки съчи-
нения обнародвани до сега *Исто-
рия на Гръцката Револю-
ция* отъ Трикуписа се има за
 най-цѣнното — цѣнно не само по
изложението и фактите си, а и
по чистотата и хубостта на сти-
ла са. Много гръцки вѣстници и
шюлко списания се обнародватъ
въ Атина, Цариградъ и другадѣ.
Най-отъ тѣхъ се поддържатъ
отъ богати търговци. У никой на-
рѣз тукъ въ Истокъ богаташътъ
не знаѣтъ щедростта на гръцките
и събратия въ народополезните
работи.

История (старогръцка). Ранна-
та история на Г. се губи въ мра-
ца на вѣковетъ. Въ най-старо
време Г. била населена отъ пе-
ласти, люде отъ арийско или ин-
до-европейско происхождение, за-
които не се знае нищо опрѣдѣ-
лено, освенъ че тѣ били миролю-

биви и се занимавали съ земе-
дѣлие и скотовъдство (виж. *Пе-
ласти*). Вървъ се, че елинитъ, по-
воинствени, сѫ били едно племе
отъ тия люде, което постепенно
зело връхъ надъ другитѣ племе-
на въ Гръция, и дало името си
на страната. Самитъ елини се дѣ-
лили на дорийци, ахейци, по-
нийци и еолци. Елинитъ считали
за основателе на разни сели-
ща въ Г. Кекропса, Кадма, Да-
ная и други, които били дошли
отъ Египетъ и Финикия; ала кол-
ко има истина въ тия приказки,
е мѣжно да се знае.

Историцитетъ отличаватъ чети-
ре епохи въ гръцката история. *Въ
първата епоха* — «героически врѣ-
мена» — се основаватъ нѣколко
града, и се извръщватъ басно-
словни събития, каквото походътъ
на аргонавтите (1350), злочестията
на Едипа (1350), троянската
война (1280): това е дѣтинство-
то на Г. Тоя периодъ се прѣсъ-
та горѣ-долу да е продължалъ
отъ 1400 до 1200 прѣди Р. Х.

Въ втората епоха събитията
ставатъ по-вѣрни. Дорийците прѣ-
зиматъ Пелопонесъ (1190), осно-
ваватъ се гръцки селища въ Мал-
а-Азия, Сицилия, южна Италия
и други,* републиканското пра-

* Голяма част отъ сѣверна Европа, —
Галия, Испания, южна Италия сѫ сѫществу-
вали много врѣме въ състоянието на
гръцки колонии. Само Сицилия е била едно
истинско царство. Гръцките селища въ
сегашната неаполитанска областъ заслужи-
ли името Велика Гръция. Ефесъ, Смирна,
Фокея и Милетъ се въздигнали до степе-
нитетъ на нечувано благоденствие. Само
Милетъ ималъ четири пристанища и фло-
та отъ 100 кораба. Зависимостта на тия
колонии отъ майка Гръция била истинска
доля Г. могла да ги държи въ покор-
ностъ съ помощта на флотата си. Всички
ти държавици търгували свободно въ-
между си и съ Г.

вление става общо въ гръцките държавици: наместо старите монархии всичдъ възникват аристократически републики, които често въ бурни времена се пребъръщат на тирания. Ликургъ дава на Спарта (виж. *Спарта*) мъдри закони (880 г.) и тя се възвишила. Въ съверна Г., въ същото време се възвишила Атина (виж. *Атина*). Постоянните пръпирни между нейната аристократия и демокрация не могат да се прѣкратят дори от Драконовите строги закони. Най-сетне Солонъ съ своите закони установява демократическо управление, без да исклучи и аристократическия елемент (594). Войните на спартанците среща месенциите, подкачени въ 743 преди Р. Х., не се свършили докъм Итомъ не бъль изгорешъ въ третата месенска война, 455 преди Р. Х. Враждата съ Спарта, най-опасния съперникъ на Атина, се свръшила въ полза на Атина: този периодъ е младостта на Г.

Съ персидските войни подкача 3-та, най-цвѣтежата, епоха въ гръцката история. Борбата съ Персия починала за малоазийските гръцки колонии (500 преди Р. Х.). Дарий, персидски царь, испратилъ въ Г. огромна войска, ала тя била разбита при Марафонъ отъ Атиняните, подъ началството на Милтиада (490 г.). Наслѣдникът му, Ксерксъ, ако и да разбилъ спартанците при Термопили, нъ побѣдилъ на гръците, подъ прѣводителството на Темистокла, Павзания, Аристиди и др., при Саламинъ, Платеа и Микале утвърдили свободата на Г. и малоазийските гръцки селения до били самостоятелност. Морското мощество и водителството въ Г.

остават въ ръците на Атина. Раздорите на Атина съ Спарта се усилват; отъ открита бя ги удържавалъ до 431 преди Р. Х. гениалният Перикъ, управлявалъ 40 години Атина. Неговото управление съставлява златния векъ на Г. относително на науките, изкуствата (особено и архитектурата) и живите тогава се издигнали нѣкои отъ чудесни сгради, чиито останки още възбуждатъ удивление на потомството. Подкачената Перикла съ Спарта пелопонеската война (431 г.) зела лош братка следъ неговата смърт (429), и свършила се за Атина 27-годишна борба, съ итогомъ поражение. Спартанците борили стѣните на града, дали олигархия (30 тиране, водителството на Спарта сътвърдило въ цѣла Г. Спарта новила персидските войни. Виотия, Коринтъ и Аргосъ, купени отъ персиянетъ, възстали среща на него. Макаръ, че възстание се потушило следъ битката съ Персия (387), то се повторило подъ прѣводителството на Тиви. Побѣдилъ въ паминонда надъ Спарта при Крака (378 г.) и Мантинея (362 г.), унищожили властта на Спарта и дали за кратко време царствието на Тиви. Скоро следвали, въ време на свещената война, Филипъ, македонски царь, намѣсилъ въ гръцките работи следъ сражението при Херонея (338). Съ това съчишила епохата на македонските войни. Г. и почва 4-та, послѣдната епоха.

Отъ 338 до 148 сѫдбата на Г. е тѣсно свързана съ Македония.

Александър Велики, Филиповий
имадикъ, съ оржие умирилъ
шо възстание на Г., и следъ то-
и съборилъ империята на общия
правителъ персиянетъ. Въ време
на прѣпирнитъ на неговите на-
слѣдници Г. минувала изъ рѣцъ
въ рѣцъ. Послѣдната борба за
гръцката свобода е била прѣ-
дигата отъ Ахейския съюзъ (една
конфедерация отъ градове, които
по едно време обгръщала цѣлъ
Пелопонесъ), и той падналъ
прѣдъ завоевателните оржия на
Римъ; и въ 146 прѣдъ Р. Х. Г.
запада римска областъ. Отъ то-
и време Г. дължа сѫбдата на
Римъ и Византия; следъ раз-
длението на Римската империя,
е била подчинена на источната.
въ края на III-и вѣкъ почихли
и ѝ опустошаватъ варваретъ.
Асприхъ съ готовъ покорилъ Г.
(296 следъ Р. Х.) и ѝ владѣлъ
изолено години. Въ 587, въ Г.
захули словиетъ, които господ-
ствували въ нея по-вече отъ два
 века и основали много градове.
Г. тегила много отъ нападения-
то на арабетъ и българетъ въ X-и
вѣкъ. Въ XIII-и вѣкъ Г. заедно съ
Стровитъ и паднала въ рѣцъ на
пустомосяцъ, — генуезци, венеци-
анци, франки, които основали нѣ-
колко херцогства. Най-сетнъ Г.
била завоевана отъ турцитъ въ
XV-и вѣкъ; венецианците упази-
ха търговската си владѣнія дори
до XVIII-и вѣкъ.

История (македонско). Подъ тур-
ското иго, Г. изгубила съвсѣмъ
цивилизациата си; нейните на-
уки и изкуства били почихли
и испадатъ още въ римско време.
Въ Г., както въ всичките си
обредни земи, турцитъ упражни-
али надъ жителетъ всичките
възволии и досади, които внуши-
вали невѣжеството, скотството,
търанията и лакомството. Човѣшката
природа не могла да устоява
и гръците понѣкога се улавяли
за оржие среща угнетателетъ си.
Двѣ несполучливи възстания сѫ-
познати въ Г., въ 1770 и 1790.

Маниотитъ въ Морея, съюзотъ
въ Епиръ, спакиотитъ въ
Критъ всѣкога противостояли на
турския деспотизъ. Въ 1814,
нѣкои млади гръци, които били
пътували изъ Европа, образували
едно патриотическо дружество. На
чело на това дружество, *Хетерия*,
стоялъ патриотъ *Ригасъ*, който
умѣялъ да распространява иниши-
ти на движението всѣдъ. Възстан-
нието подкачило отъ Дунавските
княжества въ 1821, подъ прѣ-
водит. на Александра Ипсиланти,
и скоро следъ това се распрос-
транило въ Морея. Въ румън-
ските области, то било скоро по-
тъпкано; и въ Г., дѣто на чело на
възстанниците стоялъ патрасският
архиепископъ Германъ, то зело
голѣми размѣри. Духоветъ се рас-
палили още по-вече следъ погуб-
ването отъ турцитъ на гръцкия
патриархъ Григория въ Цариградъ.
Борбата продължавала съ
промѣнение на щастното нѣколко
години. Гръците одържалъ нѣколко
побѣди. Градъ *Мисолонги*, кой-
то турцитъ напразно обсаджали
въ 1822, билъ свидѣтель на гръц-
ката храбростъ, и най-вече на ге-
роиството на нашия сънародникъ
Марко Бочара, както и на прѣ-
данността на великия английски
поетъ лордъ Байрънъ.

Едно правителство се наре-
дило въ 1825, въ едно народно
събрание, и сѣдалище на управ-
лението станжалъ Коринтъ. Ала
турцитъ продължавали кланита
си въ Хио, отъ дѣто откарали

40,000 християне въ робство. Европейските държави стояли безучастни; само частни лица поддържали дѣлото на гръците. Отъ страна на гръците историята споменува *Бочара*, *Одисея*, *Колокотрони*, *Маврокордитоса*, *Хаджи Михала*, *Хаджи Христа*, *Хаджи Петра* [1-й и 3-мата послѣдни българе] *Миаулиса*. Положението на Г. станжало опасно, когато Ибрахимъ паша, синъ на Али паша египетски, въ 1825 излѣзъ на сухо въ Морея, завоевалъ ѝ цѣла и ѝ опустошилъ страшно. Прѣзъ априлъ 1826 паднала и Мисилонги, а на 17 авг. Решидъ паша зель съ пристапъ Атина. Най-светнѣ великиятъ сили, Англия, Франция и Русия, рѣшили да посрѣдствуватъ между турцитѣ и гръците, за да турките край на бѣдствията на войната. Тѣхните съединени флоти се явили въ водите на Гръция; и по отказа на турцитѣ да срѣтъ военниятъ дѣйствия, тѣ унищожили турско-египетската флота, на 20 окт. 1827 въ наваринското пристанище. Въ 1828 Турция била принудена да отгели войската си отъ Морея. Въ 1829, народното събрание, свикано въ Аргостъ, наредило едно прѣсъдителство: прѣсъдатель станжалъ Каподистрий. Протоколътъ на една лондонска конференция отъ 3 февр. 1830 обявилъ Г. въ нейните тогавашни прѣдѣли независима държава, а на 21 априлъ протокола подписала и Турция. Между това прѣсъдатель билъ убитъ (1831): захватили се междуособия. Франция, Англия и Русия, слѣдъ нѣколко прѣговори, дали прѣстола на Отона, синъ на баварския кралъ Лудовика. Той князъ царувалъ до 1862; едно възстание из-

бухижло прѣзъ едно отъ не-
тѣ пѫтувания въ Морея;
бѣль изгоненъ и се оттеглилъ
своя замъкъ въ Бамбергъ;
родното събрание дало Корона
на данския князъ Георгия (в.
Георгий: гръцки кралъ). Въ т.
врѣме и Англия отстѣпила
ническиятѣ острови на Г. За по-
скорошното развитие на полити-
ситетѣ събития въ Г. виж. *Делия*.
Подробности за Г. се намират
К. А. Фифа: *Историята на Грец*
(Ловечъ, 1888); у Жана Хюмбър
Гръцка и римска митология
прѣвѣлъ Йорд. Ивановъ (Соф.
1895); *Гръцка литература*
Джебъ, прѣв. Р. К. (Шловд.
1889); П. Каролиди: *История*
деветнаесетия вѣкъ, прѣв. Д.
Македонски (София, 1897); *Бъко-турската война въ 1897,*
спис. Воененъ *Журналъ* (год.
отъ кн. III нататъкъ); у А. I.
Фердинга: *Стари поселения*
вѣниски на гръцката земя, б.
прѣв. напечатанъ въ спис. *Български*
книжици (Париградъ, 1895);
у Курциуса: *Исторія Г.*, прѣв.
нѣмски на руски (Москва, 1858);
Трикуписа: *Исторія тѣсн. Еллади*
'Епакастасовъ (Лондонъ, 1853-4);
Grote: *History of Greece* (Лондо-
нъ, 1851) съ французски прѣводъ
5-о си издание; Tocqueville: *Histoire de la r  g  g  n  ration de Gr  ce*, 1740-1824 (Парижъ, 1824);
Alex. Soutzo: *Histoire de la révolution grecque* (Парижъ, 1824);
Finlay: *History of Greece under*
reign Dominion (Лондонъ, 1856-
62); A. Boué: *La Gr  ce contemporaine* (Парижъ); и между по-нови
гръцки истории трѣбва да се с-
менжтѣ историите на Луи Мен-
да (Парижъ, 1884—1886), Бюс-
та (Гота, 1885 и по-сетиѣ).

ръцки или елински езикъ е земя отъ индоевропейската или гръцката челядъ езици. Въ старо време той пребладавалъ не само въ разните части на Гърция, и въ многобройните гърциклини по крайбрежията на Черно и Средиземно море. Ала не тъбва да се предполага, че той билъ едиакъвъ въ всичките риди на гръцката история, и въ всичките части на Гърция, и въ същото време. Тригътъ има клонове на гръцкия езикъ били: 1) Еолийски, най-старата рма, и която представлява най-то прилики съ латински и ги расклонения отъ индоевропейски коренъ; 2) Дорийски, един атинско наречие, което се е отчавало по грубитъ си звукове; се говорило въ тесалийските мини, отъто се разпространело къмъ югъ и, съ преселето на дорийците, завладяло Пелопонесъ; 3) Ионийски, единъ меќь икъ, въ който господствували ионитъ звукове, и се избѣгвали задавитъ съчетания на безгласни букви; той се говорилъ главно въ Атина и въ Ионийските селища въ Мала-Азия. Той билъ същинъ до съвършенство отъ тракийски поети, философи и историци, чиято писания още учатъ свѣта и възвуждатъ него-то удивление. Чрезъ завоеванието на Александра Велики,ъцкиятъ езикъ скоро се разпръсналъ по голѣма част отъ то-вашина познатъ свѣтъ; и въ съза заедно той наченжалъ да се поречва — чужди думи и идиоми се въввели въ него, и строги синтаксъ на великиятъ атински писатели се прѣнебрѣгвали, и върху се развили единъ зваленъ езикъ, наричанъ ели-

нистически, който различалъ по много нѣща отъ родителя си. На този езикъ сѫ написани книгите на Нови Завѣтъ. Испорчването се продължавало до каждъ срѣдата на последния вѣкъ, когато гръците, съживени отъ мъртвилото, въ кое-то били испаднили подъ турския деспотизъмъ, се заловили, между друго, да възвържатъ на старогръцкия езикъ чистотата му. Тъ още работихъ по тая посока, и съ сподука *Ново-елинскиятъ езикъ*, който тъ употребяватъ сега повече като писменъ езикъ, не е много далечъ отъ елинския или класическо-гръцкия езикъ, и отъ денъ на денъ продължава да се чести отъ варваризъмъ, до толкова, че другоземните добри школи по старогръцки не се затрудняватъ много да разбиратъ Трикупсовата история или съдържанието на единъ атински вѣстникъ.

За старогръцката литература не е потрѣбно да се расправя много въ ограничено място. Тя е подкачила у гръците, па може-би и у всичките народи, съ поезията, защото е най-лесно да си спомни човѣкъ; затова и *паметта* наричать *майка на музите*. Най-ранните поеми се вижда да сѫ били химни въ честь на боговете; следъ тѣхъ дошли пѣсни, които въсъхваливатъ славните подвизи на героите; и нѣ най-великата поема, която е достигнала до нась, е Омировата *Илиада*, която повѣствува събитията свѣрзани съ прочутата троянска обсада. Омиръ се предполага да е живѣлъ около 900 г. прѣдъ Р. Х. Епическата поезия достигнала до върха си въ него. Лирическата поезия е имала двѣ школи: еолийската въ Мала-Азия и съсѣдните ѝ острови, особено

Лесбосъ, и дорийската въ Пелопонесъ и Сицилия. Алкей и Сафо (около 610 прѣди Р. Х.) представляват еолийската школа въ съвършенството ѝ. Отъ дорийската достатъчно е да се спомене Пиндаръ Тивянинъ (522 прѣди Р. Х.).

Гръцката литература достигнала до най-високото си съвършенство въ трагедията на Есхила (525—456), Софокла (495—405) и Еврипода (480—406). Трите велики имена на старата епическа комедия сѫ Кратинъ, Евполисъ и Аристофанъ (452—380); въ срѣдната комедия, имаме името на Антифантъ и Алексий; и въ новата Филемонъ и Менандъръ.

Историята не привличала вниманието на гръците до сравнително късно. Като прѣскокнемъ имената Кадъмъ Милетски, Харонъ Лампакски и др., дохождаме до Херодата, бащата на историята, или, както нѣкои сѫ го нарекли, Омирътъ на историята, който живѣлъ около 440 прѣди Р. Х.; Тукидидъ, около 430; и Ксенофонъ, около 400. Въ по-подиритъ времена, намираме Поливия (204—122 прѣди Р. Х.); Дионисия Халикарнасски (около 20 прѣди Р. Х.); Диодора Сицилийски, съвръменникъ на Юлия Цезаръ; Платарха, Апиена и Диона Касия. Въ географията имаме Страбона и Павзания. Въ сатирата, палмата държи Лукианъ (Първътъ прѣдъ Р. Х.). Въ витийството до ста е да се спомене името на послѣдния и най-великия отъ всичките гръцки витии Демостена (385 прѣди Р. Х.). По философията не е възможно да се припомнѣтъ по-вече отъ имената Талисъ, Анаксименъ, Питагоръ, Ксенофанъ, Парменидъ, Хераклитъ,

Емпедокътъ, Анаксагоръ, Демокритъ, Сократъ, Диогенъ Аполонски и Диогенъ киникътъ, Демокритъ, Анаксагоръ, «Седемъ мадреци», Платонъ и Аристотель, за всѣкого отъ които се говори на мястото му.

Грѣхъ. Постъпка противна на Божия законъ, вина прѣдъ Бога. — **Грѣхопадение.** Първият грѣхъ, Адамовото и Евииното падение.

Грюнбергъ. Прусски градъ (Силезия), 97 килом. на съв.-зап. отъ Лигницъ; 14,000 жит.

Грюндеръ, герм. Основателъ на акционерно дружество съ цѣль да лъже акционеритъ. Оттука *грюндерски*, свойственъ на грюндеръ; *грюндерство*, качеството на грюндеръ.

Грюнщайтъ, герм. Зеленъ камънь, минералъ съставенъ отъ рогова измама и др.

Гуано, исп. Птичи торъ, който се образува отъ излишните вещества на безбройни птици въ нѣкои острови на Тихи океанъ. Употреблява се отъ земедѣлците въ Америка и понѣйтъ въ Европа.

Губенъ. Прусски градъ (Брандебургско), 44 килом. на югъ отъ Франкфортъ-на-Одеръ; 27,704 жит. Сукнени фабрики, корабостроителство, вино и овоция.

Губернаторъ, рус. (отъ лат. *губернare*, управлявамъ). Управителъ на губерния. Оттука *губернаторски*; *губернаторство*, звание, длѣжностъ на губернаторъ; *губерния*, областъ въ Русия.

Губио. Италиански градъ, 42 килом. на югъ отъ Урбино; 22,800 жит.

Гувернантка, фр. Дѣтска наставница или въспитателка.

Гувернфоръ, фр. (отъ лат. *губернare*, управлявамъ). Дѣтски въспитателъ или наставникъ.

алуръ. Индийски градъ (обл.), 2 килом. отъ Бензаливъ, на който има доистанище; 45,000 жит. зетъ прѣзели тоя градъ 3 и въ 1782; иъ Версайль, 1783, го върижъ на

онъ, фр. Катранъ; оттука **онъ, катраненъ:** гудроновъ

ратъ. Име на една индийана, на която най-важната е полуостровъ Кативаръ, е вдава въ Аравийско море и името на една индийска рѣка въ Пхинджабъ.

енъ, герм. Сѫщото, каквото.

и-арабика. Сѫщото, каквото.

шки проходъ. Единъ отъ тези проходи въ Коджа-балчишкува прѣз Гулица въ а на Чифте-дере, а отъ прѣзъ села Каламачъ, Кемеръ Ораманъ слизя въ долината Хаджи-дере. Дължина 32 Конски пашть.

иж, рус. Прѣкарвамъ врѣмъ въ расходка, увеселение. **ий,** гулане. Расходка, увеселение.

андже. Село въ Ениджеската каза; 4,960 жит., отъ които 1,700 българе, а останали са турци.

и-эластика, лат.-гр. (отъ ила, сѫщото, каквото е гома; эластесъ, пъргавина). Сѫщото е каучукъ.

илякъ, лат.-герм. Шелакъ; смолисто вещество, което се изъ младитъ вѣтви на дървеса въ источна Индия и се прави червенъ и др.

Гундуличъ (Ив.). Далматински поетъ и драматургъ (1588-1638).

Гуно (Карлъ). Знаменитъ французски композиторъ, авторъ на *Faustъ*, опера, която дошла малко късно въ авторството му (1859), иъ го поставила въ реда на първостепенните европейски музиканти (1818-1893).

Гургулата. Важно село въ брѣзнишка окол., трън. окр., прославено отъ българското оръжие прѣзъ сръбско-българската война въ 1885.

Гурко (генералъ *Иосифъ Владиславъ*). Руски генералъ, който, прѣзъ руско-турската война въ 1877-78, очуди свѣта съ цѣлъ редъ блескави дѣла. Когато русите прѣминахъ Дунавъ при Свищовъ, ген. Г., на чело на руската авангардия, въ съставъ отъ 4 конни пѣтка, и на новосформираното българско опълчение, испълни посланието да залови веднага нѣкоя проходи въ Стара-планина. Той извѣрши смѣлото прѣминуване прѣзъ Хайнбулагски проходъ — проходъ, който турцитъ считахъ за непроходимъ за войска, — и завоева една позиция на Шипка (5 юл. 1877). По това време прибързаното окопиране на Стара-Загора отъ русите докара съсирането ѝ отъ турцитъ (виж. *Стара-Загора*). Пѣ-сети ген. Г., въ обсадата на Плевенъ, прѣзъ турските укрѣпления при Горни и Долни Джъникъ (12 и 16 окт. 1877), а слѣдъ падането на Плевенъ разби турцитъ при с. Богословъ и въ тридневната битва подъ Пловдивъ (3-5 ян. 1878) и енергично гони разбитата турска войска до Одринъ. Слѣдъ войната, ген. Г. бѣше нѣколко години варшавски генералъ губернаторъ. Въ 1895, той биде назна-

чень генералъ-фелдмаршалъ на русскитѣ войски.

Ген. Г. е роденъ въ 1828. Зимаът е участие въ унгарския походъ прѣзъ 1849 и въ кръмската война прѣзъ 1854—56. Между бойнитѣ му качества най-много се отбѣлъжваше въ руско-турската война неговото неустранимо налитане.

Пѣлни подробности за участието на ген. Г. въ руско-турската война се намиратъ у пѣлковника Балца: *Описание дѣйствій западнаго отряда дѣйствующей арміи, подъ начальствомъ генералъ-адютанта Гурко съ 25 декабря 1877 года до филиппопольскаго боя включительно* (СПБ, 1880).

Гусаръ, унг. 1) Унгарски войникъ отъ конницата. 2) Часть отъ конницата въ европейските държави, облечена по образецъ на унгарските гусари.

Гусъ, гусити. Виж. *Xусъ, хусити*.

Густавъ. Име на нѣколко шведски крали. Г. Ваза или Г. I, род. въ 1496, синъ на шведския велможа Ерика Ваза, който, слѣдъ като освободилъ отечеството си отъ игото на Дания, билъ прогласенъ краль въ 1523. Той възвеличила Швеция извѣти, въвель реформацията, основалъ университетъ въ Або, далъ права на гражданските и селските съсловия, и съ поощрение на търговията, подобрене на финансите и издаване нови закони докаралъ държавата въ цвѣтъ състояние; въ 1540 той оздравилъ шведската корона за свои домъ; умр. въ 1560. — Г. II Адолфъ, синъ и наследникъ на Карла IX, внукъ на Г. I, род. въ 1594, стъпилъ на прѣстолъ въ 1611, въпрѣки

единъ законъ, който опредѣлъ съвѣршенолѣтието на краля 24 години. Г. А. е единъ най-великиятѣ пѣлководци на та. Когато се възарилъ, Швеция била въ война съ Дания, съща и съ Русия: той ободрилъ да се отстѫпи, конто били вече въ даре на Калмаръ, и чиято заплашвала Стокхолмъ, и въщото врѣме неговий фелдмаршалъ Яковъ Гардиски разбилъ руската имъ земя; столбъ миръ, въ 1617, отстѫпилъ Швеция страната между Вардъ и Балтийско море, и жъртвувалъ руските притеснения Ливония и Естония. Г. ювашъ честито и съ Полша. Стова, той зель славно участъ 30-годишната война (виж. *десетгодишна война*) и накъда потреперя Австрия отъ всѣдъ поражавалъ войските разбилъ генералъ Тила на Тенфелдъ, близу до Лайпциг, септ. 1631, заловилъ Бавария, дѣлъ всичко да отстѫпи и него, и тъ билъ смъртелно раненъ при Люценъ (Саксония), на 6 ноем. 1632, и нанесъ побѣда надъ австрийските войски. Неговитѣ продължавали войната, и тѣ храбростъ, както и военната мъса побѣстилъ на Франция, рали вестфалски миръ, 1648. Г. III, убитъ въ единъ балъ Стокхолмъ (1771—1792). — (1792 — 1809), билъ принужденъ отъ единъ заговоръ да се откаже всичкото си потомство и шведския прѣстолъ, и умрълъ въ Швейцария въ 1837.

Густозо, итал. Музика терминъ, който означава, че сата трѣбва да се свирѣ стъ вътоя терминъ е доста смѣшна.

щото всяка писеса тръбва да се съ pari съ вкусъ.

Гутаперча или гутаперка,
Мал. Отвърдълъ на въздухъ
отъ дръво перчай, което расте
въ Малака, Борнео и други ин-
дийски острови.

Гутенбергъ (*Иванъ*). Герман-
ецъ, изобрѣтатель на книгопеч-
атането. Г. билъ роденъ кждѣ
1400, въ Майнцъ. За младостта
му нищо не е известно; знае се
само, че на 20-годишна възрастъ
билъ принуденъ, вслѣдствие на
нездусобици, да напусне родно-
то си място и да потърси при-
бъжище въ Страсбургъ. Тамъ, въ
1436, направилъ контрактъ съ
двама братя, на име, Дриценъ, по
които се задължавалъ да ги научи
на всичките си «тайни и чу-
десни искуствства». Кога и какво
най-напрѣдъ се е напечатало, не
може точно да се опредѣли, за-
щото напечатанието отъ Г. книги
не носятъ ни име, ни дата; само
това се има за вѣрно, че Г. пръвъ
патъ употребилъ движими дръ-
звени букви около 1438. Въ 1443,
той се завръжалъ въ Майнцъ,
като, въ 1449 или 1450, се съ-
дружилъ съ Ивана Фауста, богатъ
златарь. Фаустъ далъ паритетъ, та
се наредила една печатница, въ
която латинската Библия се на-
печатала пръвъ пътъ. Ала това
съдружие се растурило слѣдъ нѣ-
колко години, и Фаустъ задър-
жалъ печатницата и теглилъ Г.
на сѫдъ, защото не можалъ да
му се наплати. Съ помощта на
другъ свой съгражданинъ, Г. пакъ
сполучилъ да нареди нова печат-
ница, която съществувала до 1465,
въ дъто, както се предполага, се
напечатали на латински нѣколко
свещени книги. Г., както много
изобрѣтателе, извѣтъ малка пол-

за отъ изобрѣтението си, и у-
мрѣлъ бѣденъ. Изобщо се вѣрва,
че той починалъ въ 1468, а спо-
редъ други — една година по-ра-
но. Много книги сѫ се писали по
въпроса, какъ е изнамѣreno кни-
гопечатането. Допуша се, че Г. може
да е добилъ пръвтъ си внуше-
ния отъ холандската ксилография.
Г-гу сѫ въздигнѣли нѣколко ста-
туи: въ Майнцъ, въ Страсбургъ,
и едно въпроизведение на страс-
бургската статуя въ Народната
книгопечатница въ Парижъ.

Гълъбъ воевода, истинското
му име *Христо Сариевъ*, родомъ
отъ Калоферъ. Таенъ куриеръ
между българските бунтовни дѣ-
ци въ Букурещъ и тѣхните при-
ятеле Славейковъ и Добровичъ
въ Цариградъ отъ 1866 до 1869.
Г. в., на служба буфетчикъ въ
единъ французски търговски па-
раходъ, който пѫтувалъ между
Браила-Цариградъ-Марсилия, рас-
пространявалъ между българетъ
въ Цариградъ вѣстниците *Ду-
мавска Зора*, *Свобода* и др.
Той билъ таинствений човѣкъ,
който, по скроения планъ отъ Ма-
нолъ Ефенди (виж това име), об-
леченъ въ матроски дрѣхи, прѣ-
далъ, прѣзъ мѣс. май 1867, въ
султанския сарай *Илдѣзъ-кьошкъ*
въ Цариградъ, чрѣзъ единого отъ
султанските явери, мемоара до
султана (виж *Априлско въстание*)
на български бунтовенъ коми-
тетъ въ Букурещъ, който мемоаръ
билъ придруженъ съ заплаши-
телно писмо, написано на фран-
цузски. На 14 окт. 1869, Г. в.
билъ предаденъ на турската властъ
въ Цариградъ отъ Святославъ
Миларова за нѣкакви лични о-
благи. Той, подложенъ на мѣжки,
се призналъ за бунтовенъ дѣцъ;
и слѣдъ 4-годишно лежане въ

циариградския затворъ *Метерхане*, биль осъденъ на вѣчно заточение и испратенъ въ мердинската крѣпостъ. За подробности по тая работа виж. *Минжлото*, етюди върху записките на Захария Стоянова, отъ Ст. Заимова (София, 1895). Тоя бѣлгарски мѫченникъ-патриотъ е останѧлъ живъ; той живѣе сега въ Орхание.

Гюзель-хисаръ. Градъ въ азиятска Турция, айдѣнски вил., 88 килом. на юго-ист. отъ Смирна; 30,000 жит. Стоварище на търговията на Мала-Азия съ Смирна.

Гюлистанъ. Село въ карабахската областъ, кавказската страна, забѣлѣжително по единъ договоръ подписанъ тамъ между Русия и Персия на 12 окт. 1813. Съ той договоръ се свѣршила една руско-персидска война (1804-1813). Персия припознала господството на Русия надъ ханствата карабахско, ганжинско, шекинско, ширванско, дербентско, кубанско, бакинско, талшинско, и се отказалла отъ всѣко притезание върху Абазия, Дагестанъ, Грузия и Имеретия. Освѣнь това, той договоръ утвѣрдилъ свободата за плаването на персидските и руските кораби по Каспийско море и свободата на търговията на руситѣ въ Персия и на персиянѣ въ Русия. — **Гюлистанъ**, «розова градина» е името на едно знаменито съчинение на персидския поетъ Саади, прѣведено на руски и други европейски езици (XIII-и вѣкъ).

Гюмюрджина. Градъ въ одринския вилаятъ, 112 килом. на юго-зап. отъ Одринъ и ц. на едноимененъ санджакъ, расположень при южните поли на едноименна планина; около 5,000 жит. Старъ

замъкъ. — Търговия съ жито, тютонъ, памукъ и вълна. Пѣ-вече села въ казата сѫ бѣлгарски между които пѣ-лични *Кушалии*, *Козлукой*, *Съчанлии*, *Чдиркокой* и др.

Гюргево. Румънски град (Влахия), на Дунавъ, среща Русе отъ който го дѣли рѣката, 6 килом. (по желѣзница) на юг зап. отъ Букурещъ; станция и жѣлѣзница за Вѣна, за Одеса (прѣзъ Русе) за Варна; 20,800 жит. — Г. е една отъ най-важнѣ тѣ крѣости и третото търговско пристанище на Румъния слѣд Галацъ и Браила. — Между Г. и Русе Дунавъ образува два рѣка, които обгръщатъ единъ тясъ островъ около 550 метри въ дължъ; пѣ-широкий рѣкавъ е око кѣмъ Русе. Г. е биль въ едните вѣкове генуезска крѣость Въ XIV-и вѣкъ генуезците, които обхождали моретата въ Истокъ както и Долни Дунавъ, излѣзъ въ острова и съградили тамъ една твѣрдина подъ покровите на св. Георгия; оттамъ името Гюргево. Пѣ-късно градъ и твѣрдината падиля въ рѣката на турци. Въ 1770, Г. бил нападнатъ отъ руситѣ, които и горили пѣ-голѣмата частъ отъ него, ала сполучили да го прѣземятъ и едва съживи на другата година. Туци го зели назадъ, иль руситѣ пакъ го прѣзвели и го укрѣпили и пакъ турци го отнели, але го изгубили изново въ 1822. Тогава, като се оттегляли, чрѣзъ взривове събрали крѣпостните стени. Тѣ се появили пакъ, въ 1854, подъ прѣводителството на Омеръ паша, за да изгонятъ руситѣ, които се били укрѣпили на острова. Г. носи дери отъ многобройни обсади.

Гавуръ, тур. Невърникъ; доказателна дума, съ която турци наричатъ немохамеданетѣ.

Гарикъ (Давидъ). Единъ отъ великиятъ английски актюри, о не самий най-великъ (1716-79), внукъ на единъ французъ протестантинъ, La Garrique, принуденъ да напусне Франция, заради отмънението на Нантския законъ. Г., роденъ въ Личфилдъ, че се при прочутия Д-ръ Консънъ (виж. това име); иль юзъ нѣколко време, и учитељъ, и ученикъ отишли въ лондонъ да си опитатъ щастието. постѫпилъ да се учи правото, за неодолимото му вѣчение да представлява скоро го завело на гената. Въ малко време толкова прочулъ, че лондонци испразували моднитѣ театри да позъватъ на новата звѣзда, която оумѣла съ необикновенъ блесъкъ

на една темна сцена; поб-сетнѣ, Г., стопанинъ на театра *Джри-Лейнъ*, привличалъ тамъ навалици отъ 1747 до 1776, годината, въ която се оттеглилъ на спокойенъ животъ; той билъ особено чудесенъ въ ролите на Шекспиръ и трагедии, и не малко отличенъ и въ комедията. Кога умрълъ, оставилъ натрупана печала 140,000 английски лири, и билъ погребенъ въ Уестминстъръ съ царско тържество. Г. не се боялъ да въвежда нѣкой честити измѣнения въ Шекспировите драми, па и самъ съчинилъ много остроумни и духовити комедии и поб-вече отъ 80 пролога или епилога, съгласно съ английския обичай. Една голѣма негова слабостъ е била да го ласкаютъ; и тая негова страсть честито осмила приятель му Голдсмитъ въ поемата *Отвръщулка* (Retaliation).

Д.

Д, re. 1) Вторий тонъ на диатоническата гама. 2) Римска цифра, която означава 500. Виж. *Римски цифри*. 3) Въ церковни въ книги Д означава 4. Виж. *Словѣнски цифри*.

Двалии, вѣројатно отъ турск. *азъ*, планина. Турци, па и по-турци, отъ пасмината на кържалитѣ и делибашитѣ, които праували по нашите мѣста около 20 години, въ времето на Павлата-оглу. Тѣ ходили по гратове и села, грабили и правили обекви злини на християнетѣ. Между главатарете имъ имало и потурци, какъвто билъ нѣкой и Кара-Фенсъ. За черното тегло на българетѣ отъ тоя видъ кръвни се срѣщатъ бѣлѣжи въ

автобиографията на *Софрония Врачански* и *Атан. Иванова*.

Давидовъ (Денисъ Вас.). Руски воененъ, поетъ и литераторъ, приятелъ на Пушкина и на Волтера Скота. Въ 1807 участвувалъ, като адютантъ на Багратиона, въ битвите при Прейсишъ-Ейлау и Фридландъ; въ 1812, като пълковникъ, командувалъ пълкъ, и водилъ честита партизанска война съ французи; въ 1814 билъ въ армията на Блюхера; поб-сетнѣ участвувалъ въ една война съ Персия, и следъ това съ Полша; и най-сетнѣ изѣзлъ въ оставка съ чинъ генералъ-лейтенантъ. Д-витѣ стихотворения се радвали на времето си на сподука. Отъ него витѣ прозаически съчинения,

най-добри се иматъ: *Опитъ върху теорията на партизанските действия; Въспоминание за сражението при Прейсишъ-Елау; и Мразът ли истреби французската армия въ 1812?* Едно събрание на съчиненията му е издадено въ 1860 г. (1784—1839).

Давидъ. Израилски царь, род. въ Витлеемъ, 1085 прѣди Р. Х.; помазанъ отъ Самуила за царь, основалъ царски родъ следъ смъртта на Саула. Д. победилъ иевуситъ, прѣзъ главния имъ градъ Иерусалимъ, и направилъ го своя столица. Пѣ-сетнъ той подчинилъ филистимцитъ, амаликянетъ, едомцитъ, моавцитъ, амонейцитъ и, следъ дълга война, сирийцитъ. Царството му се простиравало отъ Евфратъ до Средиземно море, и отъ Сирия до Червено море, и имало 5,000,000 жит. Той поощрявалъ мореходството и търговията, особено съ Тиръ, и гледалъ да се научятъ евреите искусствата. Не пѣ-малко се грижилъ той и за вѣроисповѣдането на сънародниците си; той приготвилъ съкровища за построе нието на храма въ Иерусалимъ и извършилъ много за благосъсто янието на народа си. Между обстоятелствата на живота му, които расказва Библията, пѣ-забѣжителни сѫ три: 1) единобойтъ му съ исполина Голиата, когото убилъ съ прашка; 2) свиренето му Саулу въ лудостта му; и 3) хороигрането му прѣдъ ковчега Господень. За прѣстъжните си дѣянія, подбудени отъ сладострастни излишества, той всѣкога се каелъ. Д. е авторътъ на *Псалмитъ*, въ нѣкои отъ които има прѣказвания за Иисуса Христа, за което той е и нареченъ *пророкъ* и

псалмонъвецъ. Д. царувалъ 1055 до 1015 прѣди Р. Х. (Би

Давидъ. Български царь, на Шишмана Мокри; наследи прѣстола следъ бащината смърть, пѣ-сетнъ се отрекътъ него въ полза на брата си миуила и се покалугерицъ умрѣлъ, бреннитъ му останки ли прѣнесени отъ Воденъ въ хридъ. Д. билъ причисленъ къ народните светци и портретъ му се срѣща въ нѣкои български цркви съ надписъ: «Св. царь Българский Давидъ» (969—977).

Давидъ. Охридски патриархъ, водителътъ на болѣрската парохија, пѣ-голѣмата часть отъ болѣрите, която, следъ смъртта на цар Ивана Владислава, прѣдпочела да се подчини на гръците, защо спечели отъ тѣхъ разни привилегии. Патриархъ Д. ходилъ посрѣдните императора Василий II при Струмица, когато гръците императоръ отивалъ въ Охридъ.

Давидъ. Име на 2 южнославянски царе (1124—1153; 1329—1361), нѣколко грузински, арменски и други царе. — **Давидъ Киненъ.** Послѣдният императоръ Трапезонъ. Той прѣдалъ владѣнието си на Мохамедъ II (1453), съ условие Мохамедъ да се ожене за дъщеря му, и да му упази върота. Първото условие турскиятъ султанъ испълнилъ, а Давида повѣдалъ да умрѣтъ въ 1460 г.

Давидъ Анжерски. Знаменитъ франц. зодчий (1789—1856).

Давидъ (Жакъ Луи). Знаменитъ франц. живописецъ, основателъ на най-новата французска школа на живописството (1748—1825).

Давидъ (Ф.). Франц. композиторъ (1810—1876).

Давицъ (евр. *прорицалище*).

1) Место, дѣто Богъ давалъ отговори на евреи, които го запитвали чрезъ първосвещеника. 2) Събор светихъ или вътрѣшната част на храма, дѣто било положено ковчегът на завѣта (Библ.).

Давностъ (прескрипция) [рус. отъ словѣнск. *давыть*, одавнашень, отъшкенъ]. Юридически терминъ, който има това значение, съ истиchanето на едно опрѣзено отъ закона врѣме се приижда или изгубва нѣкое право. Две главни вида д., гражданска и углазна.

гражданската д. е 1) срѣдство кончательно придобиване права собственостъ върху единъ чрезъ непрѣкъсваното и безъ то му владѣяне за себе си чението на единъ срочъ день отъ закона и 2) срѣдство освобождаване отъ едно иниче чрезъ непоискване чението му въ опрѣдѣлено-закона врѣме.

знатната д. е срѣдство за оправдането на нѣкого отъ у отговорностъ за прѣстъжъло си съ истиchanето на имено отъ закона врѣме или обобождение отъ наложеното възможда наказание.

законъ за д. има у всички тѣ разовани народи.

Сроковеть на гражданската д. у насъ сѫ както слѣдва:

1) 10 години — за придобиването чрезъ д. правото на собственостъ върху недвижими имоти и други венции права съ добросъвестното владѣяне и на юридическо (споменане*); 2) 20 години съ не-прѣдвидените отъ закона способи,

има нужда отъ юридическо основание и добросъвестностъ.

Венчните искове относително недвижими имоти се погасяватъ съ 20 години; ипотечниятъ искъ, венчните искове относително движими имоти, за които нѣма опрѣдѣленъ особенъ срокъ, — съ 15 години; исковетъ, които происхождатъ отъ прѣстъжления, — съ 20 години. — Исковетъ за дѣла на наследство между сънаследници, или за дѣла на обща венчъ помежду съсобственици и за опрѣдѣляне на съсѣдни имоти помежду съсѣди не сѫ ограничени отъ никаква д. — Исковетъ на съдържателе на хотели, на гостииници и на кръчми, за стая, за храна, за пития, които доставяятъ, се погасяватъ съ истиchanето на 6 мѣсека. — Исковетъ на професори и учителите на наука или изкуство за уроцитъ, които прѣдаватъ на денъ или на мѣсецъ, се погасяватъ въ истиchanето на 1 година. — Съ истиchanето на 1 година се погасяватъ исковетъ на търговците, за цѣната на продадените стоки на частни лица, които не сѫ търговци; на съдържателете на пансиони или на въспитателни заведения отъ всѣкаквъ родъ за учението и въспитанието на тѣхните пансионери, въспитаници и ученици; на слугите, работниците и надничаретъ, за плащането на тѣхните заплати, доставки и работни дни. — Съ истиchanето на 3 години се погасяватъ исковетъ на професорите и учителите на наука или изкуство, на които заплатата е условена за по-дълги периоди отъ единъ мѣсецъ; на лѣкаретъ и ап-

* Юридическото основание е придобиването право на собственостъ чрезъ нѣкой отъ предвидените отъ закона способи,

запр. покупка, дарене, наследство и др. Юридическото основание се изисква да се докаже; то никога не се прѣдполага,

текаретъ за тѣхнитѣ посъщени, операции и цѣрове; на адвокати-
тѣ за плащането възнаграждение-
то и направенитѣ отъ тѣхъ раз-
иски; и на инженеретѣ и архи-
текторитѣ за плащането на тѣхъ
иото възнаграждение. Тая д. се
прѣкъсва само чрѣзъ писменно
припознаване дѣлга или чрѣзъ
попдигане искъ.

Въ угловнитѣ прѣстѣплени, прѣвиденото отъ закона наказа-
ние не се приспособява по д., ко-
гато среща виновния не е въз-
будено прѣслѣдане по установе-
ни за това редъ: — 1) въ течен-
ие на 20 години — за прѣстѣ-
жение, което се наказва съ
смърть; 2) въ течение на 15 години —
за прѣстѣжение, което се
наказва съ строгъ тѣмниченъ зат-
воръ не за по-малко отъ 10 години;
3) въ течение на 10 години — за прѣстѣжение, което се
наказва съ строгъ тѣмниченъ зат-
воръ за 10 години; 4) въ течен-
ие на 5 години — за прѣстѣ-
жение, което се наказва съ тѣм-
ниченъ затворъ и 5) въ течен-
ие на 1 година за всичките нару-
шения.

Д.-та на прѣстѣжлието почну-
ва: 1) за довършениетѣ прѣстѣже-
ния — отъ дена на извръшването
имъ; 2) за прѣстѣжленията,
които сѫ се спрѣли на опитване-
то — отъ дена на извръшването
послѣдното дѣйствие; а за нова
прѣстѣжение, което трае непрѣ-
късихъто — отъ дени, когато се
прѣкрати.

Д. не може да съществува меж-
ду сѫпрѣзи. Давността спира
противъ непънолѣтнитѣ, които
не сѫ освободени отъ настойни-
чество, и запрѣтенитѣ по причи-
на на слабоумие.

Давратъ. Левитски градъ, въ

Завулоновитъ и Исахаровитъ пр-
дѣли, вѣроятно на мястото на с-
гашното Дебуре, село при пол-
ѣ на Таверска гора (*Библ.*).

Davus sum, non Oedipus. Йа
пословица: азъ съмъ Давусъ,
не Едипъ, сир. не съмъ вѣцъ;
отгадавамъ. Виж. *Едипъ*.

Дагеротипия, фр. Способъ и
обрѣтенъ отъ *Ниепса* и усъвъ-
шенствуванъ отъ *Дагера* за съ-
мане изображения чрѣзъ свѣт-
лиществото или фотографията.

Дагеротипъ. Уредъ, съ ко-
нити сниматъ изображения чрѣзъ дѣ-
ствието на сълнечнитѣ луци. Ту
урѣдъ състои отъ една обикнов-
на камера-обскура, въ която и
мѣстътъ една металическа п-
чица или единъ листъ хартия
намазанъ съ иодисто или, при
почтилно, бромисто сребро;
тая плочица пада изображение
на прѣдмѣта. Сълнечнитѣ лу-
ци действуватъ химически на съ-
брото, което чериѣ толкова ч-
вече, колкото е по-силно оси-
ленъ прѣдмѣтъ. Слѣдъ та
плочицата държатъ надъ живач-
ата, която се лѣни о почери-
литъ мяста, и така се доби-
едно изображение на прѣдмѣтъ.
Когато намѣсто плочицата се
потрѣбява хартия, тогава такъ
способъ снимане се нарича ф-
тография.

Дагеръ. Франц. живописецъ
(1789-1851), измислилъ въ 1822
диорамата и изнамѣриль, заед-
но съ *Ниепса*, дагеротипията (1839).

Дагестанъ (татар. знач. *по-
нишка земя*). Русска област
между Кавказскитѣ планини и ю-
гъдното крайбрѣжие на Каспи-
ско море; 529,271 жит.; гл. г.
Дербентъ. Земита е изобщо пл-
нинска, кръстосана отъ расклон-
ния на Кавказскитѣ плани-

ши има долини и полета, които сък много плодородни. Населението състои главно отъ лезгини (фанатически мюхамедане); има и китари и др. До 1812, Д. е принадлежала на Персия. Отъ когато се присъединилъ на Русия, лезгините сък се били отчайно за своята независимост. Виж Шамилъ.

Даго или Дагденъ. Островъ въ Балтийско море, близу до входа въ Финландски заливъ, съставлява частъ отъ руската губ. Естония; 12,000 жит. ести и шведи; занимаватъ се съ риболовство и скотовъдство.

Дагонъ (рибо-богъ). Идолъ у филистимците, съ човѣшки гръденъ, ръжъ и глава и съ рибена опашка намѣсто крака (Библ.).

Дажбогъ, дажъ-богъ. Единъ боговестъ на словѣнското баснословие; богътъ на хлѣба и солта.

Дазилетръ, гр. Измѣритель на пътността на въздуха: *въздушомѣръ*.

Дака. Индийски градъ въ Бенгали и въ калкутското прѣсъдателство, 250 килом. на сѣв.-ист. отъ Калкута, на источния клонъ на Гангъ; до 250,000 жит. Главната търговия е съ копринени платове и съ памучни платна. Износь: нещѣчистена захаръ и коприна, губери и др.

Дакия. Въ старо време, земята на даките или гетите, които били на юго-истокъ отъ Сарматия, между Тейса, Дунавъ, Прутъ, Днѣстъ и Карпатските планини. Ти отговаря на сегашните исторични Унгария, Трансильвания, Влахия Молдова, Бесарабия, Буковина, и темешварски Банатъ. Гетите били тракийци и се прѣселили ирѣзъ Дунавъ малко прѣди

врѣмето на Александра Велики (335 прѣди Р. Х.). Не е известно кога и по каква причина тѣ промѣнили името си на даки. Тѣ се вижда да сѫ били най-храбрите отъ тракийските варваре. Курио, първия римски генералъ, който проникналъ на съверъ до Дунавъ, не смѣялъ да ги нападне. Въ 10 прѣди Р. Х. Августъ испратилъ една войска среща тѣхъ. Отъ това време между римлянетъ и даките слѣдвало токо-речи постоянно воюване, и послѣднитъ принудили образованитъ си неприятеле въ царуването на Домитиана да плащатъ дань. Въ 101 слѣдъ Р. Х., императоръ Траянъ прѣминжалъ Тейса, та навлѣзъ въ Трансильвания, и при Торда станала голѣма битва. Трансильванците и сега наричатъ бойното поле Prat de Trajan (Траяново поле). Даките, които командувалъ прочутый имъ главатарь Декевалъ, били разбити. Единъ втори походъ на императора (104) се свършилъ съ разорението на столицата имъ, съ смъртта на Декевала, и съ изгубването имъ свободата си. Скоро римлянетъ колонизирали страната, направили мостъ на Дунавъ, както и голѣми пътища; най-много прѣселенци привлѣкли рудниците, особено солни и златни, въ планините. Отъ смѣшението на римските селища съ други народи, които по-сетиъ наводнили Д., произлѣзли сегашните румънѣ. Траяновитъ прѣемници занемарили Д., и въ 270 – 275 Аверелианъ имъ изоставилъ на готите; ала за да се упази името, той нарекъ Д. една областъ на дѣсния брѣгъ на Дунавъ, среща стара Д. въ Мизия. Сардика (сегаш. София) била главният градъ на тая областъ.

Дакота (Съверна и Южна). Двѣ отъ Съединенитѣ Държави, които до скоро съставлявали територия (виж. тая дума). Територия Д. се устроила въ 1861 съ прѣдѣли на сѣв. Канада, на ист. Минезота и Июва, на югъ Небраска и на зап. Идахо и захващала едно пространство отъ 360,000 чет. килом. Тогава тя имала едно население отъ 2,000 или 3,000 бѣли люде и 30,000 индийци. Въ 1889 отъ тая територия се образували двѣтѣ държави: Съверна Д. и Южна Д. — Съверна Д., съ столица Бисмаркъ, сега има насел. около 225,000 жит., а Южна Д., съ столица Петеръ, — около 375,000. И двѣтѣ държави произвождатъ милиони килограма жито, царевица и яченикъ. Въ 1888 «територията», сир. цѣлата страна имала 7,165 килом. жезлъзици.

Дактиология, гр. Разговоръ по знакове правени съ прѣститѣ; искусство да се разговаря човѣкъ по знакове. — **Дактилономия**. Искусство да се смѣта на прѣсти.

Дактиль (гр. *δακτυλъς*, прѣстъ). Стѫпка въ стихъ отъ три слога, отъ които първий дълъгъ и двата три къси. — **Дактиологически**. Който състои отъ дактили.

Далай-лама, тиб. Духовенъ началникъ на всички азиятски будайци, който прѣбивава въ Хласъ, столица на Тибетъ, дѣто има въ рѣцѣ си и всичката свѣтска властъ, като се намира подъ сло-зеренството на Китай. Той живѣе токо-речи невидимъ въ единъ монастиръ близу до Хласъ, и му се отдаватъ комахай божески почести.

Далида. Виж *Самсонъ*.

Далия. Цвѣте, наречено така въ честь на шведския ботаникъ Дали [Даль умрътъ въ 1789];

друго име на това цвѣте е **георгина** (виж. това име) и още друго **ялдъзичче**.

Далмати. Народъ отъ тракоилирийската челядь, който населявалъ Далмация до завоеванието ѝ отъ словѣнѣ.

Далматинецъ. Жителъ на Далмация. Оттука **далматински**.

Далматинъ (Юрий). Словѣнски сподвижникъ на св. Флорий, прѣвълъ Библита на родния си езикъ поб-сполучилъ отъ Трубера, и то отъ источната група на първообразните езици (умр. 1589).

Далмация. Австрийска областъ край Адриатическо море, тѣсна брѣгова ивица, поб-вече отъ 7 пѫти поб-длъга отколкото широка, между Кроация на сѣв., Босна и Херцеговина на ист., и Албания на югъ. Простр. 12,792 чет. килом., насел. 524,200 жит., отъ които около 70,000 италиянци, 2,500 албанци и иѣмци, 600 евреи и останалитѣ словѣнѣ, които говорятъ илирийско-срѣбъски; италиянскиятъ езикъ е особено распространенъ по крайбрѣжията и островите. Поб-голѣмата частъ отъ населението исповѣдува католическото. Гл. градове *Задаръ* (Зара), *Сплататро*, *Дубровникъ* и *Катаро*. Климатъ изобщо здравъ и умбрѣнь; земедѣлието на ниска степень. Вино и масло гл. произведения; рогатъ добитъкъ малко се вѣди, ала овце достатъчно; ловидба на сарделъ и скумръни. Въ Д. има много хубави пристанища: тѣрковската флота състои отъ кораби съ малъкъ размѣръ.

Ист. — Д. принадлежала на римската империя, а следъ нейното падане на херулите и остготите отъ които ѝ отнелъ Юстинианъ Словѣнѣтъ, заселени въ 640, припознали върховната властъ на а-

предъ, послѣ на франките, и най-
стъ станали независими. Въ
и вѣкъ Венеция завладѣла Д.
едно съ Кроация, въ сѫщия
къ, Д. отхвърлила чуждото иго
образуvalа съ Кроация кралъ
(1052), което по наследство
нашло на унгарскитѣ крале
88). Въ 1311 Венеция завое-
ва изново бившите си владѣ-
t, които одържала до 1797. По
ипо-форменски договоръ, Д.
нашла австрійска област; Прес-
тъскъ договоръ ѝ далъ въ 1805
полеону; въ 1809, тя била
пъединена на Илирия, и въ
14 върната на Австрія.

Далновидецъ. Който вижда
оттѣтъ отъ далечъ, сир. много
ще прѣди да станѣтъ; прозоръ.
Оттука *далновидностъ*.

Далтонъ (Джонъ). Отличенъ
английски физикъ и химикъ, тво-
дъ на теорията за атомитѣ и
валентитѣ, която възлагнала
мията на наука и дала въз-
можностъ да се състави систематъ-
сть символи — всемирни е-
ть въ химията. Забѣлѣтелни
и издирванията му въ физи-
та върху състава на смѣсенитѣ
юве, върху силата на парата
др. Оставилъ е много записи,
чинение *Една нова система
математическа философия* въ 2 тома
др. (1766—1844).

Даль (Влад. Ив.). Руски фи-
лологъ и литераторъ, особено из-
вестенъ съ своя руски рѣчникъ
*Толковый словарь живаго ве-
торусскаго языка*, въ 4 тома
ШБ, 1862). Написалъ е много
скази и повѣсти изъ русския
роденъ животъ, събрали е побѣ-
че отъ 4,000 народни приказки
и бѣше отъ 30,000 пословици;
гатъ е и по предметта на рус-
ия езикъ, по етнографията и по

естественитѣ науки и медицина-
та. Първите си съчинения изда-
вали подъ псевдонима *Казакъ
Луганскій*. Едно пълно събрание
на неговитѣ раскази, повѣсти и
изучения, въ 6 т., се обнародва-
въ С. Петербургъ въ 1897. —
Д. билъ свѣршилъ курсъ по ме-
дицината въ дерптския универси-
тетъ, ала се билъ отказалъ отъ
лѣкарската практика въ полза на
литературните занятія. Баша му
билъ данецъ, лѣкаръ, който билъ
свѣршилъ медицината въ Иена
(Германия) и послѣ служилъ въ
Русия въ военна служба, а майка
му — отъ едно руско-французско
семейство (1801—1872).

Дама, фр. 1) Госпожа или го-
спожица. 2) фигура въ игрални
карти, която се нарича и *мома*.
3) Госпожа или госпожица, която,
заедно съ господинъ, образува
двойка въ танцување. Оттука *дамски*: *дамска дрѣха*.

Дамаъзъ. Име на двама папи:
Д. I, 336—384, родомъ португа-
лецъ, гонилъ арииетъ и схизма-
тицитетъ; оставилъ много съчине-
ния.—Д. II, баварецъ, избранъ за
папа следъ смъртта на Климен-
та II, въ 1047. Царуването му
траяло 23 дена.

Дамавхуръ. Градъ въ Долни-
Египетъ, 80 килом. на юго-ист.
отъ Александрия, близу до канала
Махмудие и на желѣзния путь;
23,400 жит. Произвежда памукъ.

Дамаръ. Градъ въ Арабия (И-
еменъ), около 200 килом. на сѣв.-
зап. отъ Аденъ; отъ 20,000 до
25,000 жит. Прочути коне.

Дамаскина (саби —). Саби отъ
Дамаскъ, дѣто едно време правили
саби, които високо се цѣнили.
Виж. *Дамаскъ*.

Дамаскинъ (св. Иоанъ). Цер-
ковенъ писателъ отъ VIII-и вѣкъ,

род въ Дамасък кждъ 676, умр. въ 760; следъ бащината си смърть, станжълъ на негово място приближенъ чиновникъ на халифа. Въ 728 се явило негово съчинение противъ иконоборците. Лъвъ Исаиянинъ, защитникъ на тая секта, за отмыщение наклеветилъ Иоана прѣдъ халифа въ измѣна, и халифъ заповѣдалъ да му отсѣкѣтъ ръцѣтъ. Д. се отдалечилъ въ монастиръ св. Сава близу до Иерусалимъ, като отпусналъ робетъ си и раздалъ имота си на бѣдните. Отъ него сѫ останали разни съчинения по догматическото богословие, логиката, физиката и противъ манихеитъ. Найдоброто издание на книжовните му трудове е Лекиеновото (Le Quien, 2 т., Paris 1712).

Дамасък (араб. Шамъ). Найдолгъмий градъ въ азиатска Турция (Сирия), при источнитъ поли на Антиливанъ и 80 килом. на юго-ист. отъ Бейрутъ, който е пристанището му; 150,000 жит., отъ които 130,000 мюсюлмане, 15,000 християне и 5,000 евреи. Изгледътъ на града отъ далечъ е много хубавъ: сградите блещатъ подъ сирийското слънце, и вредъ наоколо окото срѣща прѣстъни градини и овоощници, между които лжкатуши рѣка Барада съ притоци си; ала извѣтръ градътъ представлява печална противоположностъ: пѣ-вечето кѫщи грозни и улици криви, тѣсни и нечисти, освѣнъ «улица Права», която се споменува въ Дѣяніята на Апостолите въ свръска съ ап. Павла. Отъ друга страна, богатата вътрѣшность на жилищата е въ противоположностъ съ окаянната имъ вънкашинностъ. Хубави мраморослани дворове, украсени съ дръвеса и фонтани, стани съ ара-

бескени покриви и стѣни сѫ обличновената черта на всичките лица на пѣ-богатите разреди. Между обществените здания, засѣдателно е Голѣмата Джамиа — нѣкога езически храмъ, послѣ християнска църква, съ мраморъ подъ и редове коринтски стълбове извѣтръ — една отъ най-хубавите богослужебни сгради, съ които сирийските мюсюлмане се гордѣятъ. Вътрѣшната градска крѣпост е голѣма, ала не е яка, и сѫщиятъ градъ е заобиколенъ дондѣтъ съ стара полууступа стѣна. Едно време отъ дамаскските станове сѫ излизали най-хубави копринени и памучни платове и отъ дамаскските оржарници прѣкрасни оржии: иль шашитъ народни тѣсины още се вънѣва *сабя дамаскина* и *дума дамаска* и сега означава единъ платъ, въ който сѫ истъкани фигури отъ цветя, овоощия и др. Сега дамаскане пѣ-вече работятъ стъкларството, кожарството и др. Испадането на тѣхните прѣдници ржкодѣлия се приписва главно на митото върху суровите произведения. Зимане-даването съ Багдадъ е било голѣмо; иль въ 1857 керванътъ билъ обранъ, кога минувалъ прѣзъ пустинята, и дамаскските търговци изгубили пѣ-вече отъ 40,000 лири. Това парализирало търговията. Керваниятъ, що тръгвалъ всяка година за Мека отъ Д., по едно време състоялъ отъ 50,000 или 60,000 души, пѣ-вечето отъ които се занимавали и съ търгуване; иль земниниетъ, които отъ нѣколко години доставя пижтуването прѣзъ Египетъ и Червено море, много сѫ намалили поклонниците, на търговията. Единъ тежътъ ударъ на благоденствието на Д. се уда-

въ 1860, когато друзите (тая дума) влезли въ града съсипали около 6000 къмъ християнската част, избили 3,000 до 5,000 души и али много отъ женитѣ въ китѣ хареми.

е може-би най-старий градъ въта. Историкъ Просифъ при-
а неговото основание на Уза,
нуцъ Ноевъ; и нѣ било че
е така или не, тоя градъ се
енува въ книга Битие. Той
тъ столица на една малка дър-
жава, когато го прѣзѣль Давидъ.
етиѣ минхъ одно по друго
властица на асирийцитѣ, пер-
тъ, македонцитѣ, римлянетѣ и
шинитѣ; и най-сетиѣ, въ 1516,
рѣзели турцитѣ въ време на
анъ Селима I. Въ 1832 го
отъ тѣхнитѣ рѣцѣ Ибра-
шаша Египетски, ала въ
западнитѣ европейски сили
разли Египетъ да го върне на
тия.

аменизация. Употребяване,
то се пѣ гамата, измислените
Гауна названия *da, te, ni,*
bi, la, be.

аминъ (св.). Безсребренникъ

Бакъ, братъ на св. Козма.

Козма и Д.

аннета. Градъ въ Долни Е-
сть, на дѣсния брѣгъ на глав-
отъ Ниловитѣ источни кло-
ни, 12 килом. отъ неговото у-
въ Средиземно море; 34,
жит. Търговията му е много
радала отъ развитието на А-
ндрія. Д. е играла важна
въ времето на кръстоносни-
ходи; св. Лудовикъ, фран-
ци кралъ, икъ прѣзѣль въ
, ала икъ върнхъ за да си
ати откупи.

анна, кат. Баснословна бо-
на тайнствата, които се из-

връщали скришомъ въ стария е-
тически Римъ.

Дамоклесовъ мечъ. Дамоклесъ
бълъ ласкателъ на сиракузския
тиранинъ Денисия, и веднажъ
пожелалъ да биде на неговото
мѣсто. Той князъ показалъ на
ласкателя суетата на величието,
като го поканилъ на единъ рас-
кошенъ пиръ. На трапезата, ко-
гато билъ най-щастливъ, Дамо-
клесъ погледналъ нагорѣ и ви-
дѣлъ себя, която висела отъ та-
вания надъ главата му и се дър-
жала само на единъ конецъ. Въ
прѣмос. см. Дамоклесовъ мечъ
значи належаща опасностъ.

Дамонъ. Двама благородни си-
ракузци, Дамонъ, философъ отъ
школата на питагорийцитѣ, и Пи-
тиасъ се прославили по приятел-
ството си. Осъденъ на смърть отъ
сиракузския тиранинъ Денисия Стари, Дамонъ поискалъ срокъ за
да отиде въ родния си градъ да си
нареди работитѣ. Питиасъ му
станхълъ порождителъ, като скло-
нилъ самъ той да погине, ако Д.
не се върне въ означения денъ;
Д. се завърнхълъ, и Денисий, ис-
пытанъ отъ удивление, го по-
милвалъ. Сега употребяватъ *D.* и *Питиасъ*, когато искатъ да прѣ-
ставятъ образецъ отъ високо при-
ятелство.

Данаевъ даръ. Опасенъ даръ
отъ неприятель, като запр. на-
пълненъ съ войници дървенъ
конъ, който данайцитѣ (гръцитѣ)
оставили въ лагера си при Троя,
а троянцитѣ го викали въ гра-
да. Затова Виргилий е казалъ:
„*Timo Danaos et dona ferentes*,“
сир. страхъ ме е отъ данайцитѣ
(гръцитѣ) дори когато ми носехъ
дарове.

Данаандъ. Въ гръц. басносл. име
на 50-тъ дъщери Данаеви. Тѣ вси-

чкитъ, въ първата нощ съѣдъ сватбата си, по поръка на баща си, умъртвили мѫжетъ си; и като наказание за това тѣ се осъдили непрѣстанно да наливатъ въ пъкъла вода въ безънна бѣтва. Въ *прѣнос*. см. бѣтвата на да-наидѣтъ значи безисходна работа.

Данай. По старогръцкиятъ сказания, синъ на египетски царь, отъ името на когото гръците се наричали *данайци*. Той князъ завладѣлъ кралство Аргосъ (XVI вѣкъ прѣди Р. Х.).

Данаа. Въ грѣц. *басносл.*, дъщеря на Акризиуса, аргоски царь, майка на Персей отъ Юпитера, въ една кула, дѣто е държалъ баща ѝ затворена. Виж. *Персей*.

Данденъ. Едно отъ дѣйствующите лица въ една Молиерова комедия съ това име. Въ тал забавителна пиеса великий комикъ искарва на лице безумието на мѫжъ, който се жени за жена по-горна по положение отъ себе-си. Жоржъ Д., богатъ земедѣлецъ, се оженилъ за една високородна жена, и затова непрѣстанно испадалъ въ неприятно положение. Неговитъ думи: *Tu l'as voulu, George Dandin — ти това иска, сир.* стои ти се, Жоржъ Д., често се употребяватъ сега когато искатъ да кажатъ за нѣкого, че трѣбва да обвинява самъ-себе си за нещастията си.

Даниилъ. Единъ отъ 4-ти голями пророци (VII вѣкъ прѣди Р. Х.), който живѣлъ въ време на вавилонското пленение. За дѣто истълкувалъ нѣколко сънища на вавилонския царь, билъ направенъ велможа. Всичкитъ по-забѣжителни въ живота му обстоятелства сѫ описаны въ библей-

ската книга, която носи името му.

Данилевски (Григорий Петър). Руски сподвижникъ на руския дѣржавенъ вѣстникъ, на който стоялъ главенъ редакторъ въ 1841. Д. е авторъ на много романи, раскази и повѣсти, заети прѣвечно изъ живота на малоруситѣ: *Бѣжанцитъ, Мировичъ, Черната година, Изгорена Москва, Петемкинъ на Дунавъ, Екатерина Велика на Днѣпръ, Княгиня Тракановъ* и едно важно съчинение върху *старинитѣ на Украина*. Едно пълно събрание на съчиненията му, въ 8 тома, е изпечатано въ 6-о издание въ 1890.

Данилевски (Николай Яковъ). Руски публицистъ, род. въ Москва 1822, умр. въ Тифлисъ 1885. Служилъ въ разни министерства и билъ натоваренъ да изучи рыболовната промишленостъ въ руските морета. Обнародвалъ по този прѣдметъ доста цѣни трудове; нъ особено известенъ по съчинението си *Русия и Европа*, погледъ върху културните отношения на словѣнския свѣтъ къмъ германо-романския, — съчинение обнародвано прѣвъ пътъ въ 1871, и на което 3-о издание (СПБ 1888) съдържа една бѣлѣшка върху автора и една библиография на трудовете му. Това съчинение се има за едно отъ най-важните произведения на така наричаната словѣнска школа. Той оставилъ и едно важно съчинение върху дарвинизма (1885 — 1887, 2 т.).

Илко Петровичъ Нѣгошъ.

Нѣговградъ. Черногорски чъ, на река Зета, при устието прохода Дуга; 2,000 жит. **Иловичъ (Игнатий).** Полсторикъ, род. въ Хрипевичъ умр. въ Грефенбергъ 1842. съвършилъ вилненски университетъ, пътувалъ въ Русия; 1823 станжъ професоръ на то въ вилненски университетъ и слѣдъ нѣколко години иняжъ на сѫщата длъжност и езъ и поб-сетиъ въ Москва. 1842 се оттеглилъ отъ служба и бнародвалъ на полски: *Лѣтѣтъ на Литва и русската книга* (Вилно, 1827); *Историопогледъ възрѣу литвенското одателство* (Вилно, 1837); *Омацията на Литва въ чисто на Сигизмунда Августа Стефана Багоци* (Москва, 1844, 4 т.). Слѣдъ смѣрть Сидоровичъ и Кришовичъ и важното съчинение: *Същество отъ дипломи . . . , назначада служи за критическо мнение на историята на а, на литвенска Русия и прѣдѣлнитѣ страни* (Вилна, 1862, 2 т.). Д. е сътрудничувалъ и въ нѣколко полски ски списания.

Даничичъ (Георгий). Срѣбски логъ, род. въ Нови-Садъ 1825, въ Загребъ 1882. Учишъ се уда-Пеща и въ Вѣна, дѣто позналъ съ Вука Караджишъто му имѣло Попо, а зеъ имѣто Даничичъ въ на една дъщеря на Карада, Даника. Откакъ съвършилъ си, посветилъ се на славата, особенно срѣбско-хѣрватска филология; и поб-сетиъ билъ ченъ професоръ въ Висша-

та школа въ Бѣлградъ. Въ 1867 билъ повиканъ въ Загребъ за секретаръ на Юго-словѣнската академия, станжъ въ 1873 професоръ на словѣнската философия въ Бѣлградъ, и, като се върнѣлъ въ Загребъ въ 1877, възложило му се да издава срѣбско-хѣрватски рѣчникъ на академията. Той каралъ до буква Д това важно съчинение. Неговитѣ главни произведения сѫ: *Синтаксисъ на срѣбския езикъ* (1858), единъ пъленъ прѣводъ на Библията, обнародване стари текстове (главните житието на св. Симеона и св. Сава), единъ *Рѣчникъ на старосрѣбски езикъ* (Бѣлградъ 1862 — 1863, т. 3), *Задачитѣ на срѣбско-хѣрватския езикъ* (Бѣлградъ 1876), *Коренетѣ на срѣбско-хѣрватския езикъ* (Загребъ, 1877) и др. Обнародвалъ е и многобройни бесѣди въ *Записките на загребската академия* и на бѣлградското научно дружество. Тия трудове сѫ много помогнали за умственото и книжовното сближение на сърбетѣ и хѣрватетѣ.

Дания. Най-малкото отъ 3-тѣ скандинавски кралства въ съверна Европа, състои отъ единъ полуостровъ, Ютландия, и отъ купъ острови въ Балтийско море, отъ които най-голѣмитѣ сѫ: Зеландия, Фиония, Лапландъ. Земята ѝ, много равна, е продължение отъ германското поле; климатътъ ѝ е влаженъ. Земедѣлието е въ добро състояние, индустрията е малко развита. Търговската флота състои отъ около 6,000 кораба. Началното обучение е распространено въ най-скромнитѣ селца. Държавното вѣроисповѣдане е лютеранството. Площтр. 38,302 чет. килом.; насел. 2,300,000 жит. (*данецъ, дански*). Д. владѣе ц

Ферийските о-ви, Исландия, Гринландия и данският Антили. Кралството, на което стол. е *Копенхаген*, е конституционна монархия. Протоцитетъ въ Данския архипелагъ, които даватъ достъпъ отъ Балтийско море въ Атлантически океанъ, съставляватъ всичката важност на данската държавица.

История. — Най-старите жители на Д. били сакси, англи, фризи, готи, кимври. Тъ били неустрасими мореходци и правили много походи въ Франция, Германия, Испания и най-вече Англия. Християнството се въвело токо-речи насила въ Д. въ IX вѣкъ (826). Въ X-и вѣкъ данците завоевали част отъ Англия (980) и Норвегия, нъ въ XI-и вѣкъ ги изгубили. Тъ завоевали и кралство Неаполъ и Сицилия (1130).

Валдемар I (1157) доста прославилъ данското могество. Дъщерята на Валдемара III Маргарита, като се оженила за Хакена VIII, норвежки крал, станала регентка на двѣтъ кралства, на които присъединила, чрезъ завоевание, и Швеция. Тя се помъчила да заякчи това съединение чрезъ Калмарския договоръ (1397), нъ то не траяло пѣ-вече отъ половина вѣкъ.

Въ XV-и вѣкъ (1448) Швеция се отцепила съсвѣмъ отъ Д.; въ сѫщата година старата династия на скиолдунгите като исчезнала, данците въздинажали на прѣстола *Христиана I*, отъ рода на олденбургските графове; Христианъ билъ царь на Д. и Норвегия, и дукъ на Шлезвигъ и Холщайнъ: Холщайнъ минъ отпослъ въ владѣнието на другъ клонъ отъ семейството, който го упазилъ до XVIII-и вѣкъ, когато билъ по-

върнатъ на данскиятъ цар замѣна за олденбургското дуктство.

Религиозната реформа (прѣстолътъ) се въвела въ X-и вѣкъ въ Д. безъ мячинотии.

Въ началото на XIX-и въ понеже Д. отказала да воюва едно съ Англия, Швеция, Р и Прусия среца Франция, поддържала съюзъ съ Наполеонъ, англичанетъ бомбардирали пинхагенъ и накарали данското правителство да имъ предаде чаката военна флота. По Вѣнския договоръ (1814), Д. била предана да отстъпи Норвегия, Швеция, и да приеме, като обезщетение, херцогство Лauenбургъ.

Фридрихъ VII далъ на кралството си парламентарно правление въ 1849.

Христианъ IX (род. въ 1817) който се възари въ 1863, живеа и сега (1898). Въ началото на неговото царуване (1864) Швеция отне на Д. Холщайнъ, Шлезвигъ и Лauenбургъ следъ война, въ която побѣдениха вихъ най-голяма смѣлостъ.

Данакали. Страна, която простира по юго-западния брягъ на Червено море, между Африка и Бабелмандеския полуостровъ, едно планинско бърдо, около 150 килом. навътре въ сушата, ви успоредно съ крайбрежието. Д. е безводна и неплодна съ много горещъ климатъ; тературата често достига до 40°. Въ тая земя се скитатъ арабскиnomадски племена, на чието родовото название е *Данакали*. Тъ сѫщъ фанатически поклонници на Мухамеда. Поминъкът имъ главно е риболовството. Едно време били съединени въ кралство; га се покоряватъ на разни г.

то и от 1874 еж* подна египетския хедивъ Д. достига до 100,000.
ръ. Франц. драматургъ 726).

(Хр. Г.). Единъ отъ книжаре и книжовници **Д. В. Манчовъ**, които авили най-големи услуги едината и училищната на на въ новите времена; етъ съ най-добри представници книжовната промишлена настъ. Много години тъхни книжарници еднички снабниши училища съ по-тъ учебники и ръководства распространявахъ полезни книжници между народа; и тълавници посрещници между учите и училища. Едно учително писмо отъ Д. или ви отваряше всичките врати гарските общини, читали и членолюбиви дружества. И то начало, отъ което и съ подкачили, е много чудно. Една разлика помеждустои въ това, че Д. е пръвество откъмъ време и подкачила народоподъбътътътъ съ едно членично образование братътъ му е билъ токомоукъ.

Родилътъ отъ бъдни роди Клисурата прѣзъ 1828, и бъди мжки се училъ въ си място [въ Клисурата чето тогава било още една ръса килия, и учението се ало на «пипакида» (дъска съ воськъ)], постъ въ Паше при *Сава Радулова*, това въ Конопривница при *а Герова*. Отъ 1849, той жилъ на учителското зна-учителствувалъ въ Клисур-

ра, дѣто отворилъ първото училище по ланкастерската метода*), Перуница и Шловдивъ. Книжарството му, па и книжовничество то му, започнало отъ 1856; въ тая година издалъ първата си книжка календарче *Староплатаничие*. Слѣдъ двѣ години напечаталъ *Св. История, Катихизисъ, Аритметика* и др. и въ 1858 основалъ въ Шловдивъ първа българска книжарница съ фирма: *Хр. Г. Дановъ и съдружие*. Първите нѣколко книги Д. напечаталъ въ Бѣлградъ и Пеща, за което ходилъ въ тия градове нѣколко пъти; и добре е да се забѣлѣжи, че едно ходене тогава въ кой-да-е отъ споменжитъ градове, съ цѣль да се напечата българска книга, е подвигъ, който сегашното поколѣніе не може лесно да си представи: въ онова време и много по-сети се пътуване пѣши и на кираджиски коне, па и търговията съ български книги не е била никакъ задоволителна, едно, защото въ малко градове имало български училища, и друго, защото по селата людегъ още дирали Часослови. Отъ 1860 Д. починалъ да печата книгите въ Вѣна, дѣто въ 1876 отворилъ

*.) Отъ това училище съ време се пръвки съмѣ на българската свобода. Слѣдъ нѣкои 26 години, въ сградата на това светилище се държалъ военниятъ съветъ на клисурските въстаници отъ априлското въстание. Слѣдъ други 20 години (прѣзъ 1896), клисурци, които поменувахъ падналите борца по това движение и тържествувахъ за придобитите следствия, не засправихъ да принесѫтъ своята данъ отъ благодарностъ на първия съзивъ на благотворното сѣмѣ и този бѣше най-честитиятъ моментъ въ живота на Д., казваше той на приятелѣ около него, които въспоминахъ въ Шловдивъ въ сѫщото време памѧтта на великиятъ отечестволюбци.

свои печатница, която следъ освобождението се прънесе въ Пловдивъ. До това време книжарницата му имаше вече отъ нѣколко години клонове въ Велесъ и Русе.

По възстанието въ 1876, Д. биде затворенъ въ Пловдивъ, както много български дѣйци, и лежа 3 мѣсяца въ полюстъ (долапъ), отъ дѣто го избави всеобщата амнистия. Прѣзъ 1882 год. той биде избранъ отъ Панагюрище за депутатъ въ Областното Събрание, а прѣзъ 1896 плодивчане го избрахъ кметъ при всеобщо уважение.

Прѣзъ смалъ не 40-годишното си книжарство Д. е издалъ нѣколко стотини книги. Не е малко и числото на книгите, които принадлежатъ на неговата собствена книжовна дѣятельность; той е прѣвъль повѣсть *Асѣнь I* (Болградъ, 1864); *Букварь, или взаимноучителни таблицы* (Пловдивъ, 1-во издание 1872, и 9-то издание 1879); *Би-тописание* (свещена история) [1-во изд. 1867; 3-то издание Пеща, 1872], *Пространенъ православенъ катехизисъ* (Болградъ, 1858; Пловдивъ, 4-то изд. 1879); *Четеница втора за ученици въ срѣдни училища* (Виена, 1874); *Аритметика теоретическа* (Виена, 1870) и др. Отъ освобождението насамъ Д. надари българските училища съ *земеописателенъ учебенъ атласъ* съ 24 харти (Виена, 3-то издание, 1882), съ богатъ албумъ харти по естествената история (Виена, 1893), и прѣзъ 1892 издаде най-обширната и най-пълната харта на България.

Веднага следъ освобождението, Д. основа въ Пловдивъ въ *Марица*, който излиза 7 години, до

съединението, подъ редакцията ко-речи едно по друго на Г. Ев-вича, Ив. Ев. Гешова, Ф. Пет. Г. Груева, М. Маджарова и С. Чева. Въ първите четири години въ този вѣстникъ се пъставахъ статии и на француз-езикъ, за да се освѣтлява катниятъ свѣтъ върху развитието на събитията у насъ, осо-важни слѣдъ разединението съверна и южна България Берлинския конгресъ.

Дансуванъ или **танцува-** фр. Играхъ европейски хор. **Дансъ** или **танцъ.** Игране съ пейски хора.

Данте Алигиери. Най-вел-поетъ на Италия (1265—1321). Д. се е обезсмъртилъ съ св. *Божественна комедия*, — книга, въ което поетътъ, прѣвъль чистилище, а постъ прѣвъль колко небеса, достига до спасение на трипостасния Бог. Това поетическо произведение прѣведено на български отъ Величкова. Виж. *Данте*, него-животъ и литературната му-ялтностъ, отъ М. В. Ват-прѣвъль М. Московъ (Тър-1894).

Дантистъ, фр. Зъболѣкар. **Дантонъ** (Жоржъ). Единъ главниятъ дѣятеле на француз-та революция. Началото на людията го заварило адвокатъ Парижъ. Неговиятъ пламенни душевителни рѣчи къмъ народ и неговото съмѣло мѫжество прѣзимането на Бастилия, на-вили го скоро прѣводителъ на народа. Той прѣвъль на Марсъ поле прѣдложилъ унищожене на кралевската власт и на авг. 1792 прѣвождаше люде-та да прѣземятъ съ пристъ-Тюйлери. Слѣдъ това, той

инистър на Правосъддието. Ко-
то чуждестранните войски при-
ближавали до прѣдѣлите на Фран-
ция, той прогласил системата на
тероризма и извикалъ така-нари-
ваните септемврски неистовства.
Ролята, която той е игралъ въ
тия кланя, е породила живъ по-
лемика, отъ която излиза, че той
може-би ги е позволилъ, а не ги
е билъ устроилъ. Робеспиръ отъ
 зависи погубилъ Д. на гилоти-
ната (1759—1794).

Данцигъ. Прусски градъ, на
Висла, около 5 килом. отъ устието
и въ Балтийско море; 120,000
жит. Д. е най-важното пристанище
на Балтийско море. Износ-
ватъ търговия състои главно отъ
жито, отъ което всяка година се
изнася около 130,000 тона, отъ
които $\frac{3}{4}$ отиватъ въ Англия.
Д. притежава 1-класна крѣстъ
на Радаунъ и Мотлау, притоци
на Висла, по първия отъ които
плуватъ доста голѣми кораби до
града. — Д., за който съ вѣкове
се борили данцитѣ, шведитѣ, по-
мерацитѣ, и който билъ свобо-
дъ градъ подъ владичеството
на Полша отъ 1454 до 1793, най-
сетиѣ падналъ подъ властта на
Прусия, въ чинто ржѣ е про-
дъжалъ да бѫде до сега, съ
един прѣбкулка отъ 1807 до
1814, когато е съществуватъ по
волата на Наполеона като отдѣл-
но херцогство.

Данчићъ (*Дюро или Юрий*).
Сръбски филологъ, авторъ на
*Срѣска синтакса, речник из
литературни старини срѣските*, и
др. род. въ 1825.

Данъ. 5-й Иакововъ синъ,
зъ името си на едно отъ 12-те
израилеви племена (*Библ.*).

Данъ. Градъ въ Палестина, на
Неуталимовото племе, на единъ

притокъ на Иорданъ. Той билъ
старий финикийски градъ *Лаисъ*.
Данъ. Данъкъ, даванія; онова,
що единъ покоренъ народъ пла-
ща на победителя или господари,
отъ когото зависи.

Дарабджердъ или **Дарабъ**.
Персидски градъ, въ обл. Фарс-
станъ, 248 килом. на юго-ист.
отъ Ширазъ; отъ 15,000 до 20,
000 жит. Едно врѣме Д., основа-
нъ, казватъ, отъ Дария Нота,
е билъ много обширенъ и важенъ
градъ, ала сега по-голѣматата часть
отъ него е въ развалини. Градътъ,
расположенъ верѣдъ едно широко
поле, е заобиколенъ съ лимонови
и протакалови горици.

Дарваръ. Укрепенъ градъ въ
английска Индия (Бомбайско); о-
коло 30,000 жит.

Дарвинизъмъ; Дарвинъ. Виж.
Дарвинизъмъ; Дарвинъ.

Даргомижкий (*Алексан. Серъ*).
Руски композиторъ, съчинител
на опери: *Есмералду, Търже-
ството на Вакха, Русалка* и на
много романси и симфонически
пиеси (1813 — 1869).

Дарданелски протокъ, който
се нарича и **Галиполески** (въ
старо врѣме Хелеспонтъ). Про-
токъ между европейска и азиат-
ска Турция, който съединява
Мраморно съ Егейско море. Длъ-
жината му е около 64 килом.;
най-голѣматата широчина — 7 ки-
лом., а най-малката 1,700 метра.
Защищава се отъ петъ крѣости,
отъ които три въ Азия и двѣ въ
Европа, и отъ нѣколко голѣми
батерии, на които огніоветъ се
кръстосватъ. Въпрѣки тия значи-
телни защити, английският адми-
ралъ Джужръ минъ насила
прѣзъ протока въ 1807. По Ун-
киаръ-скелески договоръ между
Русия и Турция въ 1833, Тур-

ция се задължила да затвори протока за всички чуждестранни кораби освен руски тър, постановление отменено от Договора за Протоците въ 1841, който запретилъ входа въ Дарданелски протокъ и Босфора на военниятъ кораби на всичките народи, безъ исключение. Д. протокъ е пропущъ въ старата история по това, че прѣзъ него минули Ксерксъ и Александъръ, първий въ 480 прѣди Р. Х., за да влѣзе въ Европа, а вторий въ 334 прѣди Р. Х., за да влѣзе въ Азия.

стаспово). Персидски царь, 52485 прѣди Р. Х. Д., първично сидски болѣринъ, влѣзъти въ говоръ съ шестима други бре да убиѣтъ Смердиса, юбить похитилъ прѣстола съ смѣртта на Камбиса. Съзакницицѣ сполучили въ съза-тието си, и Д. съумѣлъ да избрани царь. За да се утвѣ-на прѣстола, той се оженилъ дъщерята на Отана, водите на съзаклетието, на зель и ги три сжаргжи отъ цар-домъ, именно двѣ дъщери Кви и една на Кировия синъ Сдиса. Въ началото на царув-то му нѣкои градове и облы между които и Вавилонъ, се бунили; нъ той сполучилъ амири размierenoto си царство: вилонъ прѣвзелъ стѣдъ 20-мѣсъ обсада, благодарение на една тростъ на генерала му Зол (517). Въ 513, Д. съ една ека отъ 700,000, прѣминжъ сфора по единъ мостъ отъ к-би, потеглилъ прѣзъ сегашна Балгария до устията на Дунавъ, минжъ и тая рѣка и напада скитѣтъ; нъ походътъ не сп-чилъ. Д. се оттеглилъ, като дѣлилъ 80,000 души отъ вой-та си да завоюва Тракия, а се върналъ въ Персия и рас-странилъ властъта си въ Ш. до р. Индъ. Покушението на ния, 504, да отхвърли персий-то иго, — покушение поднома отъ атиниинѣтъ и еретрийците карабо **медицинските** воини, — нитѣ между Персия и Гърция първий Дариевъ походъ се с-шилъ злочесто, по причина поражението нанесено на пе-нетѣ отъ одризатъ въ Тракия на корабокрушението, което стигнжало персидската флота

Дардания, отъ името, казицъ, на царь **Дардана**. 1) Мало-азиятска страна между Мизия, Хелеспонть и Архипелагъ. Въ тая страна се намирала Троада, на която Троя била столицата. Отъ името на тая земя е останжло името Дарданели или Дарданелски протокъ. 2) Съ това име се наричалъ нѣкога о-въ Самотраки, защото Дарданъ испратилъ тамъ една колония. 3) Стара европейска страна, на югъ отъ сегашна Сърбия; отговаря на сегашно Скопско. Филипъ и Александъръ Македонски ѝ подчинили подъ властъта си. Римляните ѝ завоевали въ I-й вѣкъ. Въ времето на Константина, тя образувала областъ отъ Дакия.

Дарданъ. Единъ отъ най-старите царе на Троада, роденъ въ Коринтъ; синъ на Юпитера, по баснословието, и внукъ на Атласа. Той убилъ брата си за да похити пръстола, ала билъ принуденъ да побъгне въ Мала-Азия.

Даржичъ (*Маринъ*). Дубровнишки драматургъ, авторъ на комедията *Тирена* (1520—1580).

Даржичъ (Юрий). Дубровни-
шки поетъ (умр. 1510).

Дарий I Хистаспъ (синъ Хи-

инъ, 495; втори иймалъ побра честъ (виж. *Маратонъ*); ѝдъ приготвленията си за ти походъ, Д. умрѣлъ.

Царий II, Ногусъ. Персидски, единъ отъ 17-тѣ синове на Ксеркса I, почилъ да царусть убиване брага си Согдиако, който билъ умъртвилъ закон-царь, Ксеркса II, 425 — 405 прѣ Р. Х.; оставилъ царската стъ въ рѫдѣтъ на жена си ризатиса; въ царуването му ухижли много възстанія между сатрапитъ му, ала всички били потушени, освѣнъ възнието на Амиртея, сатрапъ на шетъ, който станжалъ независимъ въ 414. Въ царуването на

II персиянетъ, благодарение вно на хитростта на Тисаона, малоазийски сатрапъ, и прѣемника му Кира Млади, ѝевъ синъ, упражнявали голѣвливане въ гръцките работи въ постѣдните години на пеленеската война.

Царий III, Кодманъ. Персидски царь, 336 — 330, царувалъ ѩдъ Арсеса, отровенъ отъ евса Багоаса; изгубилъ среща съ ександра Велики третъ битви при Граника (334), Ись (333) и бела (331); билъ убитъ, когато ѩдъ отъ Беса, сатрапъ на Бактина (330 прѣ Р. Х.). Съ несе свѣршила персидската империя, която толкова много врѣбила всемогъжна въ Азия.

Даркъ [Жанъ (Иванка)]. Франциона, родена въ Домреми (Лотъ) въ 1409; изгорена жива въ Руенъ, отъ англичанетъ, въ 11. Англичанетъ били покорили бречи щѣла Франция, когато ѩдъ Даркъ убѣдила французския царь Карлъ VII да ѝ позволи взѣзе на чело на войската и

да ги изгони отъ кралството. Тя избавила Орлеанъ като принудила неприятеля да дигне обсадата на града, накарала краль Карл да се корониса въ Рейнъ, разбила неприятеля всѣдѣ, дѣто го срѣщиха, и тъ била уловена въ Компиенъ отъ своите си, които я продали на англичанетъ. Тя била заведена въ Руенъ, осъдена като еретица и магичесница, и изгорена жива на 19 май 1431.

Дармщатъ. Столица на велико дукство Хесе-Дармщатъ, на Дармъ (притокъ на Рейнъ), 26 килом. на югъ отъ Франкфортъ-на-Майнъ, 12 отъ Рейнъ; 55,800 жит. Отечество на князъ Алекс. Батембергъ.

Даруинизмъ. Даруиновата теория, която обяснява произходението на животните и растенията. Виж. *Даруинъ*.

Даруинъ (Чарлз). Най-великият естествоиспитателъ на нашия вѣкъ, англичанинъ, род. въ Шрусбери, 1809 — 1882. Слѣдъ като свѣршилъ изукитъ си въ Камбриджъ, отплувалъ въ парахода *Биглъ*, който тръгвалъ съ хидро-графическа цѣль за едно пѣтуване около света (1831); обнародвалъ първите съдѣствия на 5-годишното си пѣтуване въ *Зоология на пѣтуването на парахода на Найно Величество* [англ. царица] *Биглъ* (1840 — 1843). Вече въ тоя неговъ трудъ се про-виждала теорията, която щѣла да го прослави. Той развиъ нача-лата ѹ въ една книга, която на-правила грамаденъ шумъ, *Про-исходението на видовете чрезъ естествено пробиране*. Тая книга се появила въ Лондонъ въ 1859, и въ малко врѣме се прѣвела токо-речи на всичките европей-ски езици.

Д. твърди, че безбройните видове животни и растения, не само ония, които имат големи прилики помежду си, а и най-отдалечените едни от други, — всички които съж насеявали, които насеяват още сушата, въздуха и водите, не съж се появили отде лино, а съж имали общи пра-отци; че тъ всички съж произлизат въ геологическият времена, чрезъ постепенателни промени, от три или четири първоначални типа, и въроятно дори от единъ първоначален архитип. Д. поддържа, че ако единъ видъ се изменява въ ръцете на човека, то е че е изменяемъ, и че каквото прави единъ скотовъдецъ, се върши и въ природата подъ влиянието на една причина, на която той е далъ името естествено пробиране.

Животните и растенията се възпроизвеждат въ такъви числа, че между съществата, които се раждат, се появява една борба за съществуване, struggle for life; само ония пръживватъ, които се намират въ най-добрите условия да противостоятъ, survival of the fittest. Пръживътъ предаватъ, по силата на закона на наследствеността, на рожбите си особеността, която имъ е обезпечила пръвъходството надъ еднородните имъ, и така се образува малко по малко единъ отдеянъ видъ.

Най-забължителното нѣщо въ това учение сѫ безбройните факти, които Д. приводи за установление на теорията си; тъ показватъ неговата удивителна наблюдателност и големо остроумие. Главните Д-ви съчинения, осъвънъ горьспоменжтите, сѫ: — За оплодотворяването на орхидните отъ насткомите (1862), За

измѣнението на животните и растенията подъ действието на опитомяването (1868), Происхождението на човѣка и половото пробиране (1871), Изражението на душевните чувства у човѣка и животните (1872), Движенятия и навиците на пъзящите растения (1875), Насъкомоядните растения (1875), Мерджанините подмоли (1878), Движателната способност, у растенията и др.

Списъкътъ на книгите на изка ни, които буравятъ съ дарвинизма, е както следва: — *Дарвинизъмъ*, общедостъпно изложение на Дарвиновата теория и приложението ѝ къмъ живота на растенията, животните и човѣка, отъ Емила Ферера (Варна, 1894); *Происхождението на видовете посредствомъ естествения подбор*, кн. 1, прѣвель отъ 7-то илмско изд. Д. Христовъ (Сливенъ, 1894); *Учение на Дарвина*, отъ К. Тимирязова (Варна, 1897); *Израждане*, глава отъ теорията на развитието (дарвинизма), отъ Е. Р. Ланкастера, прѣвель отъ рус. Н. П. Бозовъ (София, 1897); *За происхождението на човѣка*, гармонии на християнството и науката, отъ Ив. Скалцуни, прѣв. отъ гръц. бивш. скопски митрополитосий (София, 1894); *Дарвина като типъ на ученъ човѣкъ*, очеркъ отъ проф. К. Тимирязева, прѣв. Н. К. Марковъ (Русе, 1895); *Историята*, посмъртно обнародъ съчинение (Разградъ, 1896).

Дарфуръ. Бившо кралство, отъ 1874 египетска областъ, въ исторични Суданъ; прѣдѣли на съв. Ли вийската пустиня, на ист. Кордофанъ, на югъ Фетитъ, на зап. Уадай; обширна страна; насел. око 4,000,000; гл. гр. Кобе и Тендал.

теле негри събесени съ а-
хамедане. Климатъ топъл,
и пъсъчлива земя; прѣзъ
ї се простира, отъ югъ
ївъ, планина Мара, не мно-
ка, водораздѣлътъ на во-
а Ниловото корито и па-
го на езеро Чадъ. Отъ тая
а истичатъ нѣколко рѣки,
чи всичките незначителни;
сѫдѣ вода се намира на
като се копае. Земята се
а съ богата растителностъ
врѣме на дъждоветъ; про-
а оризъ, тютюнъ, черъп-
единъ видъ просо, съ кое-
хранѣтъ и людѣтъ, и до-
гъ. Пространни гори. Руд-
Гърговия чрѣзъ кервани съ
ъ и Нубия.

ю (Контъ). Франц. литерат.
политикъ (1767—1829).
е. Франц. литераторъ (1651
2). **Мадамъ Даси**, съпруж-
ку, прѣвела сполучливо на
зки Омира.

и, лат. (*datus*, даденъ). Чи-
нь отъ мѣсца, който се
въ писмо за да се знае
написано; година (*на мо-
на паметникъ*); съ други
точно врѣме, въ което е
тено нѣщо.

зленъ надежъ. Въ гра-
тетий надежъ въ склоне-
въ отговоръ на въпроса
на що?

занъ, лат. Употребяване
зни синоними. Примѣръ:
ристигамъ, дотърчамъ.

гвамъ или **датирамъ**, лат.
имъ датата: *датирамъ пи-*
Водѣ началото си, бронж
гъ си, започвамъ отъ.

ра, перс.-араб. Единъ видъ
а растения отъ семейство
барабойнитъ.

Датуринъ, лат. Алкалойдъ,
който се добива отъ съмeto на
растението *datura stramonium*.

Дафиноцвѣтни, гр.-бълг. Дър-
вета или шубръки съ правилни,
двоеполови, нарѣдко разнополови,
цвѣтове. — **Дафинови**. Една че-
льдъ растения отъ дафиноцвѣ-
тните.

Дафна (гръц. *дафни*, лаврово
дръво): По гръцкото баснословие,
нимфа, която баща й, рѣчниятъ богъ
Пеней, прѣобърналъ на лаврово
дръво, за да ѹж избави отъ лю-
бовното прислѣдане на богъ А-
полона. Огорчелъ Аполонъ, за
споменъ на Дафна, силътъ си отъ
вѣтвигъ на това дръво вѣнецъ;
и отъ тогава лавровото дръво се
посветило Аполону.

Дафиницъ, фр. Отровно веще-
ство, което се добива отъ кората на
много дафинови растения.

Дафинисъ. Въ басносл. сицилий-
ски овчаръ, изобрѣтатель на бу-
ковицката поезия.

Дахомей. Негрско кралство въ
Африка, въ Горна Гвинея, на
Гвинейски заливъ. Както въ гео-
графията, така и въ рассказъ се
срѣщатъ най-противрѣчиви поня-
тия за пространството, прѣдѣлите,
силата и политическата важ-
ност на Д. Населението му се прѣ-
смѣта най-много до 850,000. Стол.
Абомей, съ отъ 30,000 до 40,
000 жит.; гг. гр. *Кана* или *Кал-
мина*, *Алада*, *Абомей-калави*, съ
по около 10,000 жит. Дахомейска-
та вѣра е най-грубъ фетишизъмъ.
Д. нѣма важна рѣка, освѣнъ Вол-
та на западнитѣ прѣдѣли, ада се
пон отъ много извори и потоци
и почвата е много плодородна.
Произвожда царевица, фасулъ,
леща, па и лимони, протокали и
други тропически плодове; дава
и памукъ, захаръ, тютюнъ, сини-

ло. Ионеже законната робна търговия е пръстанжла, главната износна търговия е финиково масло; ала робството въ земята още съществува и се налага за престилпления, или за дългове. Когато дахомейският царь се научи, че нѣкой отъ подданиците му се е обогатилъ много, прогласива го голѣмецъ, а това задълъжава подданика да поднася на царя скъпи дарове. Левоветъ, тигритъ, слоноветъ, хиенитъ и грамадни змии отъ вида на боата изобилватъ въ Д. До скоро принасянето човѣшки жрътви е било отличителна чърта въ религиознитъ и държавнитъ церемонии. Отъ 15,000 редовна войска, 2,500 сѫ *амазонки*, женни войници посветени на вѣчно дѣвство. Царскитъ палати се пазѣтъ отъ женската войска, която е доста добра, нѣ много свирѣпа. Палатитъ, на брой три, различатъ отъ другите кѫщи, едноетажни и покрити съ слама, само по голѣмината си.

Дача, рус. Сѫщото, каквото е вила (лѣт. жил.).

Дачинкай (*Микулатъ*). Чешки поетъ (1555—1626).

Дашкова (*княгиня Екатерина Романовна*). Русска писателка, съврѣменница на Екатерина II. Ползувала се съ приятелството на тая царица, на която принесла важни услуги, паднала въ немилост и пакъ добила благоволението ѝ (1782), когато била назначена прѣдсѣдателка на руската академия, за устройството на която много се грижila; нѣ въ 1793, тя послѣденъ пътъ била отстрапена отъ двора и умрѣла въ Москва. Д. редактирала, заедно съ други, списание *Събесѣдникъ на любителетъ на руското слово* (1783), обработила за

рус. етимологически рѣчики *у*, *ш* и *щ*, писала пѣбрзни и прѣводни статии медици. Особено забѣлѣжъ сѫ инейнитѣ *Записки*, които характеризиратъ екатерининскоха (1743—1810).

Даяки. Туземни племе Борнео, отъ малайското имѣло много различатъ отъ малайското племе на нео: тѣ сѫ токо-речи всезичници, а малайцитѣ зданци; тѣ живѣятъ глав вѫтрѣшността и сѫ земе а малайцитѣ — по крайбрѣде сѫ смѣли корабници. Д. съдѣлени на много племена ворѣтъ отъ 20—30 разни ции. Между Д. сѫ сполучи се вмѣкнатъ отъ крайбрѣда о-ва много китайци, коиджатъ на о-ва, главно отъ тонъ, на печала.

Дважди, старобълг. *Два*

Дверемъ затворени затворени врата, тайно.

Двери, староб. Врата.

Двигателъ или двигатъ сила. Въ механиката: всичко то произвожда движение, дѣвъ движение, като водата, хътъ, парата, електрически др. Въ прѣнос. с.м. причин подбудителъ: *главнитѣ дви на възстанието; парѣтъ с. гателътъ на всичко*, казва ристолюбивитѣ.

Двина. Име на дѣвъ рѣ Руция, които се вливатъ (650 килом.) въ Бѣло море (1000 килом.) въ Балканското море.

Двинаборгъ. Виж. *Дюно*

Двоенличие. Лицемѣрие.—личенъ. Съ дѣвъ лица, сир. мѣръ, лукавъ.

Двоесмисленъ. Който има два смисъла, двѣ значения; оттука **двоесмисленостъ**.

Двоеточие. Въ грам. правописенъ бѣгът (:), следъ който слѣдва допълнение или обяснение на писаното прѣди него.

Дворъ. 1) Празно място на каша. 2) Господарътъ на една държава съ всичката си челидъ; понѣкога господарътъ и съвѣтътъ му или министрите му. — **Дворецъ.** Палатъ, сарай, домъ на владѣтелно лице; оттука **дворцовъ**. — **Дворянинъ-ка.** Едно врѣме паредворецъ-ка, сир. знатно лице из служба при Дворъ; сега това звание се е обѣрнело, въ държавнѣ, дѣто има съсловия, на по-томствено и означава благороденъ по родъ или по чинъ, който принадлежи на най-високото съсловие въ държавата; аристократъ.

De, фр. Частица, която, приложена при прѣзиме, означава благородно происходение: *M. de Нелидовъ* (Мосій де Н.).

Деакъ (Францъ). Унгарски поплитикъ, отличенъ по краснорѣчие и просвѣтения си патриотизъмъ. Д., адвокатъ, избранъ въ 1832 представителъ въ народната диета, и припознатъ за водителъ на ливералната опозиция, противъдействувалъ съ законни и конституционни средства, на всѣко посвѣтство на австрийското правителство да накърни конституционните правдини на отечеството му. Неговата твърда и умѣреная политика му дала възможность да дължи едно примирение между Унгария и Австрия — приврѣменно въ 1840 и трайно въ 1867. Той въ сѫщото врѣме като брандъ на независимостта на отечеството си, застъгалъ за вътрѣшното му подобрене и прокарвалъ

мѣрки за повдигането на селското население. Искането му да се унищожи привилегията на благородното съсловие да не плати данъци разсырдило благородниците, та нѣколко години подиръ 1840 неговата окolia не го прѣизбрала за депутатъ; ала той пакъ продължавалъ да рѣководи съвѣтъ на умѣрената либерална партия. Слѣдъ мартовската буна въ 1848, той станжалъ министър на правосѫдието въ кабинета на графъ Батяни, и употребилъ всѣко усилие да прѣдотвѣрне войната и да докара една спогодба съ Австрия. Когато Кошутъ дошелъ на властъта (5 септ. 1848), Д. си далъ оставката като министръ, и останжалъ само депутатъ. Прѣзъ послѣднитѣ мѣсѣци въ 1849, при приближенietо на князъ Виндишгрецъ, той прѣложилъ да се иска миръ, и билъ членъ отъ депутатията, испратена съ тая цѣль при австрийския главнокомандуващъ. Посланието на депутатията не сполучило. Слѣдъ потъжкването на унгарското възстаніе, Д. не приелъ поканата на Шмерлинга, министър на правосѫдието въ Вѣна, да участвува въ законодателните съѣзданія, защото не удобрявалъ австрийската политика спрямо Унгария. Той стоялъ на страна отъ обществените работи, докѣ не се дала на Унгария една конституция (1860).

Въ 1861 Д. билъ избранъ отъ Пеща депутатъ въ унгарската диета, въ която станжалъ водителъ на умѣрената партия. Диетата го назначила да съчини адреса до императора. Той искалъ въ адреса конституцията отъ 1848, унгарско министерство, което да прѣбивава въ Буда-Пеща, както

и възвръщането, безъ ограничение, на изгнаниците, и повръщането на имота имъ. Императорътъ отхвърлилъ тоя адресъ, ала диетата му го поднесла пакъ съ нѣкои измѣнения въ подробностите; императорътъ отговорилъ съ рескрипти, въ който мѣжно прикриналъ отвращението си отъ такъва спогодба; Д., и той, отъ името на диетата, протестирали публично противъ императорския рескриптъ. Императорътъ произнесъ растуринето на унгарската диета, която протестирала изново, подъ ржководителството на Д., противъ незаконната мѣрка. Слѣдъ войната между Австрия и Прусия въ 1866, Д.-вата политика окончателно въстържествувала. Д. умрълъ на 73-годишна възрастъ въ 1876. Неговото погребение е било едно истинско народно събитие. Въ 1888, нему се въздигна въ Пеща единъ великолѣпенъ паметник.

Дебаркадеръ, фр. Скеля; място на крайбрѣжие, дѣто спиратъ кораби. — **Дебаркирамъ.** Искавамъ на сухо; излизамъ на сухо (отъ корабъ).

Дебата, фр. Разискване (когато се говори за политически събранния): *дебатитъ на камарата*.

Дебетъ, фр. Въ търг. дълженъ, да дава; лѣвата или приходната страница на търговска книга, противоположното на кредитъ. — **Дебиторъ.** Дължникъ, да дава.

Дебордарамъ, фр. (соб. знач. прѣливакъ брѣговетъ си). Воененъ терминъ: простирамъ фланга на своята линия по-далечъ отъ фланга на неприятелската.

Дебречинъ. Унгарски градъ, 180 килом. на ист. отъ Пеща, въ едно пѣщично и безводно поле; 51,000 жит. унгарци и токо-речи всичките протестанти. Д. е по-

вечето една сбирщина отъ съ отколкото градъ; нѣкои отъ щитъ сѫ покрити съ слама; улиците нѣма никакъ калдарж. Отъ друга страна, тоя градъ слѣдъ Пеща, най-голѣмъ въ Унгария, па е и важно търговско съдище; тамъ ставатъ четири годишни панаира на жито, добитъкъ, сапунъ. Главни произведения вълнини платове, обуша, ко сапунъ. — Въ 1849, когато стрийцитъ прѣзели Пеща, унгарската диета засѣдавала въ Д.

Деброcъ. Франц. архитектъ построилъ Люксембургски палътъ въ Парижъ, умр. 1621.

Дебуше, фр. Излѣзъ, исходъ място; 1) точка, отъ която изъ войска изъ тѣснина на отъ то място; 2) място, дѣто се карватъ стоки за проданъ. — **Буширамъ.** Излизамъ изъ тъ място (за войска).

Дебъръ. Градецъ въ Горна Албания, на дѣсния брѣгъ Черни-Дринъ, 50 килом. на съ зап. отъ Охридъ, ц. на единъ санджакъ въ битолски вилиетъ; оло 6,000 жит. по-вечето българи. Главниятъ поминъкъ на населението въ санджака е скотовъдство голѣма частъ отъ жителите дюлgere. Съдалище на българите. Минералини води.

Дебюскирамъ, фр. Измѣстване истиквамъ отъ сгодно място: *шата войска дебюскира неприятеля*.

Дебютантъ-ка, фр. Лице, театръ, концертъ, и др. т. ко прѣвъ пътъ излиза прѣдъ публиката. — **Дебютирамъ.** Започвамъ, смисълъ опитвамъ прѣвъ да сilitъ си въ каквато и да би работа. — **Дебютъ.** Първо появяване на артистъ или артистка предъ публика; първо опитване сълъ

каквато и да било работа:
а.

иация. Уклонение на ма-
та стрѣла въ компаса, вслѣд-
на влиянието върху нея
тѣми маси желѣзо въ ко-

иза или девизъ, фр. Ло-
кратко изрѣчение, което
ва една отбрана мисъл или
увѣтво назначено да въло-
ва или да дава направле-
България има за девиза:
ището прави силата.

изъ, фр. Офицънка.

иръ. Три израилски града
това име: единъ левит-
адъ, два пѫти прѣзиманъ
нанейцитъ, който се нари-
т Кириат-сеферъ или Ки-
санъ: единъ градъ въ Га-
прѣдѣли, и другъ въ Ве-
ловия прѣдѣль (Библ.).

калионъ. Въ грѣц. басносл.
Прометея и царь на Тे-
които се избавилъ, заедно
и си Пира, отъ всемирния
, причиненъ отъ Юпитера
естието на людѣтъ. Въ врѣ-
потопа тоя царь и тай ца-
е носили 8 дена въ единъ
кйото се спрѣль на пла-
шарнасъ. Когато прѣсъхнѣ-
ата, Д. и Пира изново на-
ли свѣта съ люде като
ли задъ себеси камене, кои-
зали човѣци; отъ хвѣрля-
ть Д. камене ставали мжке,
хвѣрлянитъ отъ Пира кеме-
кени.

ленско езеро при градъ
въ Провадийската долина,
к. 15 килом. и шир. 1 ки-
ла езеро чрѣзъ канала
при Варна се излива въ мо-
?усе-варненската желѣзни-
каля съверния брѣгъ на

Деволюционно право, лат.
Правото на чада отъ прѣвъ бракъ
да наследватъ всички недви-
жимъ имотъ на родителетъ си,
ако постѣдните ст҃ижнатъ въ втори
бракъ.

Девонпортъ. Английски край-
морски градъ, 3 килом. на съв-
зап. отъ Плимутъ, на който е
билъ едно прѣградие до 1824;
жит. 58,000. Корабостроителници
за военната флота и фабрики за
корабни платна и ортоми. Крѣ-
пость.

Девонска система. Въ геол.
една система земни пластове,
растлани надъ силурийскитъ. Тая
система е добила името си отъ
Девонширъ (въ Англия), дѣто тоя
видъ пластове изобилуватъ. Тя
има дебелина до 6,000 метра. Въ
нея вкамененитъ животни и расте-
ния сѫ по-развити отколкото въ си-
лурийската; отъ животнитъ прѣо-
бладаватъ безгрѣбначнитъ; отъ ра-
кообразнитъ *трилобититъ* ома-
ливатъ, въ сравнение съ силу-
рийската система, и по количе-
ство и по видове; отъ грѣбначнитъ
има само риби. — Въ Евро-
па девонската система се вижда
въ Англия, въ Германия, въ
Франция, Белгия, Скандинавски
п-въ, Русия, Турция.

**Девонъ, Димонъ или Девонъ-
гадъ** (сега Дубанъ). Гадовъ, по-
слѣ Рувимовъ, послѣ моавски
градъ (Библ.).

Девора. Еврейска пророчица,
която управлявала евреите въ
XIV-и вѣкъ прѣди Р. Х. (Библ.).

Девриентъ (*Лудовикъ*). Гер-
мански актіоръ, отъ французско
происхождение, род. въ Берлинъ
(1784 — 1822). Д., нареченъ *гер-
мански Гярикъ*, далъ възмож-
ностъ на нѣмцитъ да вкусиѣтъ
отъ сладостъта на Шекспирови-

тѣ tragedii, като играелъ чудесно ролитѣ на главнитѣ имъ лица.

Деградирамъ, лат. Лишавамъ отъ всички чинове, разжалвамъ.

— **Деградация.** 1) Разжалване; понижение.

De gustibus non est disputandum. Латинска пословица: за вкусоветъ не бива да споримъ.

Дедалъ, гр. Знаменитъ художникъ въ гръцкото баснословие, който избѣгналъ хвърчешкомъ на о-въ Критъ, дѣто и направилъ лабиринтъ. Прѣдполагатъ, че Д. е изобрѣтателъ на корабоплаването съ платнени кораби.

Дедантъ. 1) Хусовъ внукъ. 2) Синъ на Иоксана, Аврамовия синъ отъ Хетура. И двамата родоначалици на племена, които на всѣко място въ Писанията не може да се различаватъ (*Библ.*).

Деде-Агачъ. Градецъ на Егейско море въ Одрински вилаетъ, 149 килом. на юго-зап. отъ Одринъ (по желѣзница), 22 килом. на сѣв.-зап. отъ Енесъ и отъ устието на Марица; около 6,000 жит. Д.-А., новъ градъ, доби важност отъ когато се скачи съ одринското-цириградската желѣзница, и побести съ чрѣзъ желѣзница, — съ Солунъ; околността му е блестяща и нездрава. При тоя градъ се намиратъ нѣколко български села, Дербенъ и др.

Дедикация, лат. Посвещение или поклонъ (на съчинение).

Deductio ab absurdum, лат. Заключение отъ нѣщо съпоставление на понятия.

Дедукция, лат. Изводно умозаключение; дѣйствие на ума, чрѣзъ което изваждатъ слѣдствия отъ нѣкои общи явления или начала, пристигащи за истини; съ други думи, правене заключения за

частни случаи отъ общности. Заприятъ разсѫждавамъ, че парижанинътъ е европеецъ, защото всичките французе сѫ европейци, ние правимъ дедукция. Противоположното на д. е *индукция*. — **Дедукционенъ.** Основанъ на умозаключение по изводъ на частното изъ общото; който се отнася до дедукция.

De jure (де журе), лат. Което съществува или би трѣбвало да съществува по правото, по закона. Виж. *De facto*.

Дежурирамъ, дежуръ, фр. (отъ *de jour*, дневенъ). Върши служба на реда си по денъ, или за опредѣленъ срокъ: дневъж; отука *дежурство*, такъвъ вършене служба. — **Дежуренъ.** 1) Оня, който дежури. 2) Който се отнася до дежурство. — **Дежурна книга.** Книга, въ която дежурниятъ чиновникъ записва всичките пакети или имажа, що пристигатъ.

Дезавуирамъ, фр. Отхвърлямъ, неприпознавамъ, осаждамъ въвършеното отъ нѣкого: *французското правителство дезавуира постъпката на агента си*.

Дезакордирамъ, фр. Развалимъ акорда (нагласеното състояние) на музикаленъ инструментъ.

Дезе. Французски генералъ, въ време на Бонапартовия походъ покорилъ Горни-Египетъ; погибли при Маренго, следъ като съдѣствувалъ много за французската победа въ тая битва. Египетанетъ наричали Д. *Оправдливий султанъ*; германците наричали *Добрият генералъ* (1768—1800).

Дезертирамъ, фр. Въгамъ отъ войската. — **Дезертиръ.** Въглецъ отъ войската.

Дезидерата, (лат. дума, която значи *желаеми нѣща*). Желан-

мо, недостигъ или празнотъ, която е желателно да се попълни. Понякога се употребява и единест. число *дезидератумъ*.

Desideria ria, лат. Хубави желания, които обикновено остават непълнени.

Дезима. Малък островъ въ Нангасакски заливъ; съединява се чрезъ мостъ съ материка. До прѣди нѣколко години въ Д. е имало само холандски ржодѣлни заведения.

Дезинфекцирамъ, лат. Обеззаразявамъ. — **Дезинфекция.** Обеззаразяване, очищение отъ зараза, уничожение заразителни вещества; оттука *дезинфекционенъ*, обеззаразителъ.

Дезожие (Маркъ Ант.), Франц. поетъ-драматургъ, писалъ особено пѣси, комедии и водевили (1772 — 1827).

Дезоксидираамъ, лат. Разсипявамъ, сир. отдѣлявамъ едно вещество отъ кислорода му. — **Дезоксизация.** Разкисление.

Дезорганизираамъ, лат. Разстропнявамъ, съсипвамъ. — **Дезорганизация.** Разстройство, съсипъ.

Desunt saetra, лат. Останжлийтъ липсватъ.

Dei gratia, лат. Съ божия милостъ.

Дезамъ (отъ лат. *deus*, богъ). Единобожие; философска система, измислена въ Англия въ XVII и XVIII вѣкъ, която допускала съществуването на единъ Богъ, а отхърълила всѣко откровение и всички богословски догматически учения. Сега *действитѣ*, сир. посъдователетѣ на д., минуватъ подъ имената *рационалисти*, *либерали* или *волюномислителе*. Тѣ разлочатъ много единъ отъ други въ подробностите, а сѫ съ-

гласни само въ това, дѣто вѣрватъ въ единъ Богъ, и дѣто отричатъ че Библията е едно откровение на неговата воля. — **Деистически.** Единобоженъ, който се отнася до деизма.

Деинфиралъ, лат. Боготворѣ. — **Деификация.** Обоготворение.

Дейви (скръ Хъмфри). Английски химикъ, единъ отъ най-великиятъ химици; правилъ опитъ съ дишане разни газове, когато нѣколко пѫти насмалко щѣль да изгуби живота си, и така открилъ развеселителното дѣйствие на азотния закисъ (размивателенъ газъ); разложилъ водата съ помощта на електричеството и установилъ новъ способъ за химически анализъ, нареченъ електролиза; посочилъ единъ законъ: «химическото средство е енергията на противоположни електрически сили»; намѣрилъ, че алкалитетъ сѫ сложни вещества, съставени отъ кислородъ въ съединение съ металически основи, и, като разложилъ потасата, содата и др., открилъ новите метали: *калий*, *натрий*, *барий*, *стронций*, *варий* и *магнезий*; нѣколко-годишнитъ му опити по земедѣлската химия образуvalи една ера въ тая наука; най-сетне изобрѣтението му предпазителната ламба за вѫглекопачицѣ (вик. *Дейвова предпазителна ламба*) е единъ отъ най-драгоценнитѣ дарове, които науката е дала на човѣчеството. Толкова се е славилъ скръ Х. Д., че е билъ членъ токо-речи на всички научни учреждения на свѣта. Кювие, по поводъ на смъртта му, казва: «Г-нъ Д. още не навършилъ 52 години, занимаваше, по мнѣнието на всички, които можехѫ да сѫдихѫ за та-
къви трудове, първото място между

ду химиците на тоя или на кой-да-е другъ вѣкъ» (1778—1829).

Дейвива прѣдизителна ламба. Цилиндрическо фенерче отъ металическа, обикновено желѣзна, мрѣжа. На дѣното на фенерчето гори дѣрвено масло или свѣщъ. Съ такъвъ ламби освѣтляватъ каменовѣглищните рудници, защото тѣ прѣдизаватъ отъ избухване. Въ каменовѣглищните рудници се образува четверовѣглеродисто-водороденъ газъ, който, като се смѣсва съ въздуха, мгновенно се съединява химически като се подигне температурата съ кислорода на въздуха; отъ това се образува празнота и става избухване. Нѣ Дейвивата ламба прѣдизава отъ това. Нейната направа е основана на слѣдното: ако бѣрзото постѣдователно издаване тошлина се прѣкъсне по нѣкой начинъ, съ това ще се отмакне причината за съединението на газа съ въздуха, и избухване нѣма да стане. Въ Дейвивата ламба мрѣжата това и върши; металът е много добъръ проводникъ на тошлина, и металическата мрѣжа отвожда по себеси токо-речи всичката тошлина, която отива на неї. Изобрѣтательтъ на тая ламба е сжър X. Дейви.

Дейвисовъ квадрантъ, отъ соб. им. Инструментъ, който служи да се опредѣля на море височината на слѣнцето.

Дейвисъ (Джонъ). Английски мореплавателъ, открилъ въ 1585 Дейвисовъ протокъ, който съединява Бафиново море съ Атлантически океанъ.

Дейтонъ. Градъ въ Съединенитѣ Дѣржави (Охио), при сливането на Мидъ и Миами, [миами-ски каналъ го скача съ Цинцинати, търговската столица на дѣр-

жавата] и на шестъ желѣзници 42,000 жит. Фабрики за земедѣлски ордия и машини, за вагони бира и други.

Дека (гръц. дума, значи десетъ). Начална частица приѣдъ нѣко думи; употребъвя се въ метрическата система да показва, че една мѣрка или теглилка е 10 пъти по-голема отъ единицата; *дека-метръ, декаграмъ, декалитръ*.

Декагонъ, гр. Десетоѣдъгълник.
Декаграмъ, гр. Теглилка равна на 10 грама.

Декада, гр. Десетидневна и дѣла у грѣцитѣ въ старо време; всѣкой мѣсяцъ ималъ три декади. Французиетѣ, въ време на революцията, се опитали по прѣмѣра на старовѣрениетѣ народ да въведѫтъ декадата, но нов въведенietо скоро било уничтежено.

Декалитръ, гр. Теглилка равна десетъ литри.

Декалкирамъ, фр. Снимачна рисунка отъ мѣдъ или отъ въ менъ чрѣзъ прозрачна хартия.

Декаметръ, гр. Мѣрка равна 10 метра.

Деканъ (лат. *деканусъ*, десенникъ). Тая дума въ история означава разни длѣжности на десетоначалникъ. Сега значи професоръ въ университетъ, кой прѣдѣдателствува по *старейст* или по *изборъ* въ факултета (отделението) си; -- колкото факултета въ единъ университетъ, това и декани. Помощницътъ професори се наричатъ *про-декани*. — **Деканство.** Звание или длѣжността на деканъ.

Декарбонизирамъ, лат. *декарбонизиръ*. освобождавамъ вещество отъ вѣглеродъ. — **Декарбонизация** — освобождаване отъ вѣглеродъ.

Декастерь, фр. Десетъ сте-

Декартъ. (Рене). Славенъ французски философъ и математикъ (1596—1650), авторъ на *Бесѣда по методата*, *Размисления* и др. Той изрекъ прочутото изречение *Cogito, ergo sum* (мисля, следователно съществувамъ), като искалъ да докаже съществуването на човѣка отъ това, дѣто създава, че съществува. Като математикъ, той пръвъ приспособилъ алгебрата на геометрията на привитъ линии. Послѣдователтъ на Декартовото философско учение се наричатъ *картезианци*. Въпрѣки погрѣшните възгledи на Д върху много неща, той е упражнилъ голѣмо влияние върху мислителтъ и се счита за отецъ на нововрѣменната философия.

Декарть. фр. Мѣрка за повърхност (новий увратъ у насъ) равна на 10 ара или на 1000 четметра.

Декахордъ, гр. Десетоструненъ музикаленъ инструментъ.

Деканъ. Часть отъ английската Индия (Бомбайското и Мадрасското прѣдсѣдателства).

Декемврий (лат. decemberъ отъ *deciem*, десетъ). Десетий мѣсецъ въ римската година, която почвала отъ марта. Дванадесетий и последниятъ мѣсецъ въ нашата година.

Декламаремъ, лат. Говорѣли четж съ високъ гласъ, като употребявамъ всичката потребни за изразителностъ приеми и движения. — **Декламация.** 1) Декламирана рѣчъ. 2) Надута рѣчъ или рѣчъ изговорена съ неестественъ тонъ. — **Декламаторъ.** Оия, който декламира.

Декларирамъ, лат. Обявямъ, заявявамъ; прогласявамъ. — **Декларация.** Изявление, обявление, писменъ актъ или съоб-

щение. Думата се употребява въ търговията и дипломацията.

Деклинеръ, лат. Уредъ за наблюдаване отклонението на магнитна стрѣлица.

Деконктъ, лат. Въ антк. възварено нѣщо отъ билки или лѣчителни трѣви.

Деколорирамъ, фр. Искарвамъ на нѣщо шара или боята. — **Деколориметръ.** Орждие за измѣрване силата на нѣкои вещества да обезшаряватъ или искарватъ боята на нѣщо.

Деколте, фр. Съ горната часть на грѣдитъ, гръба и ръкѣтъ горли: *Всичкитѣ дами на бала бѣха деколте*.

Декорирамъ, фр. 1) Украсявамъ, китѣж. 2) Давамъ декорация, орденъ. — **Декорация.** 1) Украсление, начинътъ по който едно място е украсено. 2) Знакъ за почетъ, орденъ, нишанъ. — **Декораторъ.** Украсителъ (на *театръ, стапи* и др. т.). — **Декоративъ.** Украсителъ, който служи за накитъ. — **Декоръ.** Накитъ, украсителна частъ, или прѣдметътъ, които красиже едно място (*картини, статуи* и др. т.).

Декорумъ, лат. Благоприятностъ, благоприличие.

Декредитирамъ, лат. Убивамъ кредита на нѣкого, лишавамъ нѣкого отъ довѣрие: *нашата държава е декредитирана внимашно*.

Decrescendo, итал. Въ музик. постепенно понижение на звуковетъ.

Декретирамъ, лат. Издавамъ приказъ, постановявамъ, опреѣдлимъ, рѣшавамъ. — **Декретъ.** Указъ, приказъ, повелѣние, постановление, опреѣдѣление.

Декстринъ, лат. Чирингъ, раскопителна гома отъ нишесте; на-

речень така, защото растворътъ му има свойството силно да отклонява поляризираната светлина надъсно.

Делавинъ (Казимиръ). Франц. драматически поетъ, авторъ на *Едуардовитъ чада, Луи XI, Месинцитъ* и др. Като поетъ, той захваща срѣдата между класическата и романтическата школа и, съдей Беранже и Скриба, е билъ най-популярният французски поетъ на врѣмето си (1793—1843).

Делагоа. Заливъ въ юго-источна Африка, между Наталь и Софола, при входа въ Мозамбикски заливъ. Португалците иматъ една малка крѣпостъ въ този заливъ, отъ дѣто се изнася слонова кость и златенъ прахъ.

Делакроа (Евгений). Французски исторически живописецъ, единъ отъ най-великитѣ живописци отъ този вѣкъ. Блескавъ колористъ, смѣлъ нововъведителъ, той е основателъ на романтическата школа. Въ 1822 се явила картината му *Данте и Вергилий* и привлече голямо внимание, съдей това знаменит. картина *Хиоското клане*, която възбудила опозиция отъ страна на старата школа и извикала удивленietо на новата. Отъ това врѣме най-забѣжителнитѣ му картини сѫ: *Смъртта на Марино Фалиеро, Сарданапалъ прѣдъ смъртта, Богинята на веселието, Клеопатра, Прѣвзимането на Цариградъ отъ кръстоносците, Христосъ на кръста* и др. Най-личната чърта въ Д-ния Евгений е многогранността на дарбата му; той е рисувалъ въ всичките възможни видове. Критиката го постави по-долу отъ Рюбенса; отъ друга страна, него сѫ наречали *Викторъ Юго* въ живописството, — критика, която, ка-

зватъ, по-блиуз изражава истината (род. въ Парижъ 1799 — умр. 1863).

Деламбръ. Франц. астрономъ, измѣрилъ съ *Мешена* единъ градус отъ земния меридианъ да послужи за установление на метрическата система; обнародвалъ прѣвъходни съчинения по теорията и историята на астрономията и издалъ таблици за движението на Урана, Юпитера, Сатурна и Сънцето (1749—1822).

Деларошъ (Полъ). Знаменитъ франц. исторически живописецъ, роденъ въ Парижъ. Най-забѣжителнитѣ му картини сѫ: *Наполеонъ въ Фонтенебло и Осаждането на Мария Стюартъ* (1797—1856).

Делауеръ. Рѣка въ съверна Америка (около 500 килом. дълга), която е дала името си на една отъ Съединенитѣ Държави; влива се въ Делауерски заливъ.

Делауеръ. Най-малката отъ Съединенитѣ Държави, между Пенсилвания на съв., Мейрилендъ на зап. и югъ, Атлантически океанъ на истокъ; 175,000 жит. Стол. Довжкъ.

Делвигъ (баронъ). Руски поетъ и другаръ на Пушкина (1798—1831).

Делвино. Градецъ въ Аргирокастро (Албания), 70 килом. на съв. отъ Янина и 20 отъ крайбрѣжието; 6,000 жит. (една трета мохамедане). Околността плодородна; търговията съ маслино масло и овощия. Замъкъ.

Делгадо. Носъ въ источна Африка, на прѣдѣла на Зангебаръ и Мозамбикъ.

Делегирамъ, лат. 1) Исправищамъ пратеникъ съ поръка да дѣйствува въ името ми, запр. да изучи, или да провери нещо;

родното събрание делегира има депутати при кабинети на великите сили преди да искат да избере княз; — ѝтъ делегира двама от членете си на мястото на убийството да направят тая промяна. 2) Отреждамъ пари за испане дългъ: *демегрираните суми*; пръхвърлямъ дългъ, сир. наяримъ нѣкого да заплати: *демаграмъ дългъ*. — **Делегаторъ.** це, върху което е прѣхвърленъ ипъ дългъ. — **Делегатъ.** Ония, които е добилъ делегация, сир. орка отъ нѣкого, пратеникъ, представителъ. — **Делегация.** 1) ржка дадена нѣкому да дѣйствува въ името на другого, пълнощие: *има права, които не упражняватъ по делегация*, пр. *вѣнчаването*. 2) Съставъ отъ ителеници. 3) Посочване единъ южникъ, който трѣбва да защиши на другъ южникъ, съ съсметъ на последния.

Дели (мохамеданското име *Шах-енабадъ*). Прочутъ градъ въ индубъ (съверна Индия) на Гумна, бивша столица на едноенно кралство, завоевано отъ глинанетъ въ 1803; жит. 173, 0, отъ които около половината хинанди и другата половина хамеданци. Слѣдъ Лукновъ Д. е єдоточието на мохамеданското разование и книжнина въ Индия. Д. е скаченъ по желѣзница, съечно-индийската, съ Калкута, разстояние 1,640 килом.; съ мбай, на разстояние 1,400 килом. — Д., въ XIV-и вѣкъ, съвърътъ отъ три града, оградени стѣни, въ които имало 30 рти; гогава той захващашъ едно пространство отъ 135 чет. килом., и притежавашъ, между титъ чудесии, единъ палатъ

украсенъ съ 1,000 мраморни колони; сега пространството му е 18 чет. килом. Вредъ наоколо се намиратъ развалините на стария градъ, които свидѣтелствуватъ за прѣдишното му величие. Стария Д. ималъ индийски царе; въ 1,101 го прѣзели и разграбили газневидите подъ началството на султанъ Махмуда; въ 1398 на него турножъ ржка Тамерланъ; въ 1525 той испадналъ подъ властьта на Бабура, първий монголски владѣтель. Въ XVIII-и вѣкъ Д. билъ опустошенъ нѣколко пѫти въ време на войните съ афганците и маратитъ. Въ началото на нашия вѣкъ Д. станжалъ английско владѣние. Въ 1857 избухнала една буна между мохамеданетъ, които желаели да отхвърлятъ другоземното иго, европейците били исклани и единъ монголски владѣтель билъ прогласенъ царь на Индия; ала не се минжло много време и англичанетъ прѣзели изново града и възстановили властва си.

Делибурадеръ или Газоли. Забѣлѣжителенъ турски поетъ, нѣ скандализенъ. Него прѣкарвать турски Аретино. Умр. въ 1534.

Делиль (*Жакъ*). Франц. поетъ, авторъ на *Градини*, *Полски човѣкъ*, прѣвѣтъ на франц. въ стихове Виргилиевите *Георики* (1738—1813).

Деликатенъ, фр. Нѣженъ, искътъченъ; вѣжливъ, внимателенъ. — **Деликатностъ.** Нѣжностъ; нѣжна, много вѣжлива обхода.

Делингеръ (*Иванъ-Иосифъ-Игнатий*). Германски католически богословъ-писателъ. Неговото име е най-тѣсно свързано съ учението за личната непогрешимост на папата; въ 1868—70, той се показва единъ отъ най-рѣшителните

противници на това учение. За това, той биде отложченъ отъ Црквата, ала неговата популярност порастнѣ още поб-вече и баварския крал Лудовикъ II открыто го сърадва за смѣлостта му. Тогава той се избра ректоръ на мюнхенския университетъ. Посетиъ, той събира нѣколко събора отъ старокатолици, англиканци и православни, които имахъ за цѣль да се тури край на разногласията въ вѣроученията имъ и да се приготви сливането на всички християнски цркви. Д. е авторъ на много съчинения, между които *Ученитето за евангелистията въ първите три века; История на Црквата; Начатъ на християнството; Папството и Церковната държава*, съчинение, въ което се иска чисто и просто изоставянето отъ папата на свѣтската власт; *Религията на Мохамеда, нейното развитие и влияние върху народите; Християнството и Црквата въ времето на основанието имъ* (1799—1890).

Дели-Орманъ. Общото име на склоновете и прѣдпланините на источните балкани, на съверъ отъ Ески-Джумая и Шуменъ до Дунавъ между Русе и Силистра. Д.-О. е гориста и безводна възвишенност на хълмове, която постепенно на тераси се спуска къмъ Дунавъ.

Делирий, лат. Бълнуване.

Делисъ. Алжирски крайморски градъ, 96 килом. на ист. отъ Алжиръ; 13,104 жит. Жито, вино, маслини. — Окупиранъ отъ французи въ 1844, той послужилъ за основа на военните имъ дѣйствия въ западна Кабилия.

Делия, отъ името на о-въ Делосъ. Име на Диана.

Делиянисъ (Теодоръ). Гръцки държавникъ, род. въ 1826. Съвршилъ атинския университетъ, и който прѣзъ последните години поддържалъ себе си, па и брати си [тогава баща му билъ умръл] чрезъ писарство. Лека-полека съвъзвишавалъ въ общественото си служене, и въ 1867 билъ назованъ гръцки посланикъ въ Парижъ. Отъ Франция се върналъ въ 1870 и, лишенъ отъ служба, написалъ едно забѣлѣтелно съчинение върху гръцката юриспруденция. Министъ въ кабинета на Канариса въ 1877, той, както и Кумундурусь, били на мнѣніе да държатъ съ Русия. На другата година Кумундурусь го зове въ кабинета си като министъ на външните дѣла. Тъ натрупаъ войска на тесалийската граница и заплашвахъ да окупирай Тесалия, ала повикахъ назадъ войската по обѣщанието, казватъ, на Англия да поддържа Гръция въ Берлинския конгресъ. Д., пуснатъ съ съвѣщателенъ гласъ въ едно засѣданіе на конгреса, поискъ за Гръция о-въ Критъ и съпредѣлъ турски области и доби токо-речи цѣла Тесалия и едно обѣщаніе за отстъпка на частъ отъ Епиръ. Слѣдъ смѣртта на Кумундуруса, Д. стана водител на опозицията, която събори въ 1885 кабинета на Трикуписъ; слѣдъ изборите той образува кабинетъ сѫщата година. Дойде и тошното съединение и Д. поискъ да се въсползува отъ случая. Понеже Гръция не бѣше добила всички обѣщани ней по Берлинския договоръ земи, той зе енергично настроение, и войната между Гръция и Турция се виждаше належаща. Нѣ силитъ, съ исключението на Франция, се произвѣ-

отъ противъ гръцитѣ; една международна флота блокира гръцкото крайбрежие; Гръция сложи оружанието и Д. биде замѣстенъ на счастьта отъ Трикуписа. Едно замѣжително обстоятелство: въ това време, когато гръцката и турска войска бѣхъ една среща друга на тесалийската граница, тързитѣ, за да добижа прѣимущество надъ турцитѣ предъ свѣта, нападнѫхъ ги една нощъ неизнадѣйно — нѣмаше обивена никаква война — съ печалното съѣдствие, че тѣ сами бидохъ бити п заробени отъ неприятеля. Единъ воененъ сѫдъ въ Атина сѫди отъ посѣтъ неиспѣнилътъ дѣлъностъта си офицери и войници. Тая изненада още тогава показва подтвърдената отъ събитията на по-слѣдната гръцко-турска война стойностъ на гръцкия войникъ.

Трикуписъ дѣржа министър-предсѣдателството до 1891, когато изборитѣ възвѣрнѫхъ на власта Д. съ голѣмо болшинство. Алѣ Д-вѣтъ финансовъ мѣръ да докарахъ сѫдъ една година уволнѣнието му отъ краля; нѣ и Трикуписъ, който дойде пакъ на власта ужъ за да поправи дѣржавните финанси, свѣрши съ обиването Гръция въ банкротство. Въ 1895, Д. образува пакъ кабинетъ, кътъ зе министърството на вѫтрѣшните работи. Тоя пакъ той вкара Гръция (1897) въ война съ Турция, като поискава насилствено да присъедини о-въ Критъ на Гръция. Слѣдъ поражението на гръцитѣ, кральтъ го принуди да си даде оставката. Каква частъ отъ отговорностъта за тая война се пада на Д., оче не може да се опредѣли.

Деложирамъ, фр. Воен. терминъ: измѣствамъ неприятель.

Делоска задача. Ведижешъ жителетъ на Гръция, като приписвали една обществена рана на гнѣва на богочетвѣ, отнесли се до делосския оракулъ, а той имъ отговорилъ: *Удвойте жртвеника*. Жртвеникътъ на Аполона въ о-въ Делосъ ималъ образа на правиленъ кубъ, та трѣбвало да се построи геометрически двоенъ кубъ среща дадения — задача неразрѣшима. Затова, сега наврѣменъ употребяватъ изражението делоска задача за неразрѣшима задача или непостижимо нѣщо.

Делосъ или Дили. Единъ отъ Цикладските о-ви, най-малкиятъ отъ тѣхъ, нѣкога въ цвѣтъ състояние; сега почти необитаемъ. По баснословието, въ Д. били родени Аполонъ и Диана. Въ старо време тамъ бѣлъ най-главниятъ храмъ на Аполона, въ чиято честъ била издигната и една колосална статуя. Въ славнитѣ времена на Д. делоското прорицалище се считало за най-вѣрното. Въ Д. ставалъ всѣкои 5 години голѣмъ празникъ съ разни игри въ честь на Аполона; на делоския празникъ на о-ва ходели поклонници отъ сушата и отъ всички тѣ гръцки о-ви.

Делта, гр. Името на гръцката буква д, която има образа на триъгълникъ (Δ). Тая буква е дала името си на всѣко устие на река, което състои отъ нѣколко, най-малко два, рѣкава: *дeltата на Нилъ, на Рона, на Дунавъ*.

Делфи (сегаш. Кастро). Градъ въ стара Гръция (Фокида) при южнитѣ поли на Парнасъ, извѣстенъ въ старо време по прочутъ храмъ на Аполона, дѣто една пророчица (пития) имала прорицалището си. Д. се славилъ и съ бо-

гатствата си. Въ 480 прѣди Р. Х., Ксерксъ испратилъ часть отъ войската си да обере храма; иль, докѣ войниците се катерили по една козя пижека, разразила се бура и една молния откъртила една канара, която приплъскала мноzина отъ персиянеть. Останжлите, уплашени, побѣгнали назадъ. Пѣ-сетаѣ храма ограбили фокийците прѣзъ свещената война. Д. отпослѣ възбуждала користолюбието на много монарси. Неронъ отнесът отъ тоя градъ 500 бронзови статуи; Константинъ и той прѣнесът много художествени произведения въ столицата си. Въ врѣмето на Плини, числото на статуите въ Д. било не побѣжало отъ 3,000, и въ храма дълго врѣме стояла една златна статуя на Аполона. Прорицалището било затворено въ IV-и вѣкъ слѣдъ Р. Х. отъ императора Теодосия.

Делфино или **Делония**. Сѫщото, каквото е Делвино.

Делфинъ, лат. Морско млѣкопитающе животно отъ семейството на кита.

Делфтъ. Холандски градъ, 16 килом. на сѣв.-зап. отъ Ротердамъ и 74 на юго-зап. отъ Амстердамъ; 27,131 жит. Едно врѣме Д. се е славилъ съ фаянсовитѣ и фарфоровитѣ си издѣлія; сега има фабрики за вълнени платове и цигарета. Д. има и единъ дѣржавенъ арсеналъ, който искарва всичкия артилерийски материалъ, пушки, саби и др.

Демагогъ, гр. (*dymos*, народъ; *aios*, водї). Човѣкъ, който подига простонародните страсти съ цѣль да побѣрка реда на управлението. — **Демагогия**. Прѣкалено прѣобладание на народа въ управлението на дѣржавата. —

Демагогически. Който се отнася къ демагогия.

Демаркационенъ кордонъ, фр. Погранична стража.

Демаркационна линия, Гранична чѣрта, разграничителна чѣрта.

Деласкирамъ, фр. (соб. *sнимамъ* маска). 1) Искравяне въ нѣкому лицемѣрието му. Откривамъ прѣдъ неприятеля терпите си или укрѣплението скрити до това врѣме.

Деметеръ, гр. Богиня на медѣлието.

Демикотонъ, фр. Единъ въ памученъ платъ.

Демилунъ, фр. Маличъкъ стионъ прѣдъ жгла на глава бастонъ.

Демиръ-капу. Планински врѣмъ въ съединението на Родопите Рила; 2,545 мет. надъ морските равнища.

Демиръ-капу или **Желѣвата**. Планински проходъ, съ дніява Беброво направо съ Свенъ; 52 килом.

Демиръ-хисарека каза. Едътъ 17-тѣ кази въ солунски лягаетъ, съ центръ Вадовица (въ Вадовица).

Демиръ-хисаръ. Виж. *Вадовица*.

Демитуръ, фр. Полузавърване въ данса.

Делисезонъ, фр. (*demi*, половина; *сезонъ*, едно отъ 4-тѣ динии врѣмена). Пролѣтъ и есенъ.

Демобилизирамъ, фр. Распашане на войска въ мирно врѣме. **Демобилизация**. Распушкането.

Демогеронтъ, гр. Старецъ на народа.

Денографически, гр. Народописателъ.

Демокрация, гр. (*демосъ*, народъ; *кратосъ*, властъ). Народоправление; правление на държава, въ което народът упражнява върховната властъ: *Съединението Държави въ Америка, Франция, Швейцария съ демокрации.* — **Демократъ**. Привърженик на народоправление. — **Демократизъмъ**. Слѣдане началата на демокрацията. — **Демократически**. Народовластенъ.

Демокритъ. Грецки философъ, най-учений мислителъ на вѣка си, род. въ Абдера (виж. *Абдеритизъмъ*) около 460 или 470 пр. Р. Х. и живѣлъ до дѣлъока старостъ. За живота му малко се знае; известно е само, че пажувалъ изъ Египетъ и Азия, и вижда се да се е отличавалъ съ скромность, простота и несвоекористностъ, защото дори Тамонъ присмивателътъ, който не щадилъ никого другого, го хвалилъ. Само нѣколко откъслечеци отъ неговите многобройни съчинения по физиката, математиката, етиката и музиката съд достигнѫли до насъ. Тѣ сѫ събрани отъ Мюллаха (Берлинъ, 1843).

Д-вата философска система е известна съ името *атомическа система*. Той мисли, че всячко въ природата има за основа едно безкрайно множество нераздѣлни веществени частици (атоми), съ движение, което не иде отъ външна сила. Това движение тури атомите въ приосновение помежду имъ, и отъ многоразличните имъ съчетания произхожда основа, щото наричаме природа. Д. не е припознавалъ присъствието на пълъ въ природата, нѣ е допускалъ присъствието на законъ. «Думата *случка*» казва той, «е само едно изражение на човѣшкото неизѣжество.» Животътъ,

съзнанието, мисълта простичатъ, споредъ него, отъ най-ситните атоми; и той смѣло е приспособявалъ теорията си и на самите богове, като е казвалъ, че и тѣ сѫ произведение на атомите, нѣ сѫ по-могъщи отъ човѣците. Д. още исказвалъ убѣждението си, че Млечниятъ пътъ състои отъ на-трупането на безбройни звѣзди. Твърдението, че Д. постоянно се смѣялъ на човѣшките глупости, а Хераклитъ все ги оплаквалъ, се опровергава. Д-вътъ съчинения съдѣржатъ прави мисли за право-сѫдъето, правото, реда, дѣлъностъ на началниците и др.; па и въ духа на християнството, Д. гледа на вѣтрѣнния миръ — ми-рътъ на срѣдцето и съвестта — като най-висшото благо, цѣльта и стремлението на всѣкой добродѣтеленъ животъ.

Демонетизирамъ, фр. Отнимамъ законната стойност на звѣнкова или на книжна монета (пари); оттука *демонетизация*, отнимането.

Демонъ, гр. Въ старо врѣме, съ това име наричали всѣкой добъръ или зълъ духъ; сега д. значи само зълъ духъ, дяволъ, сатана. — **Демонизъмъ**. Вѣра въ демони или въ зли духове. — **Демонистъ**. Послѣдователъ на демонизма. — **Демонолатрия**. Поклонение на демони у староврѣмennи гънари. — **Демонология**. Ученie за естеството на демоните.

Демонстрирамъ, лат. Заявявамъ шумно или громко противъ ибъцо, сир. исказвамъ неудобрителните си мисли или чувства така, каквото да привлѣкъ всеобщо внимание; такъво изказване се прави чрѣзъ митингъ на улицата, празденство, прашане пратеници и д. т.; то става отъ стра-

на на съсловие, политическа партия или цѣль народъ. — **Демонстрация.** 1) Исказване шумно неудобренето си. 2) Лъжовъ движение на една част от войските, за да се отвлѣче вниманието на приятеля отъ точката, която иматъ наоко главнитѣ сили. — **Демонстрантъ.** Участникъ въ демонстрация. — **Демонстративенъ.** Направенъ съ цѣль да се забѣлѣжи, да привлече общественото или всесобщото внимание.

Демонтирамъ, фр. Събарамъ отъ лафета оръдие (топъ), та го лишавамъ отъ възможността да действува; съ други думи, занѣмявамъ го. Оттука *демонтировка*, събарието, запѣмването.

Деморализрамъ, лат. Развалямъ или испорчвамъ нрави, развращавамъ. — **Деморализация.** Развала на нравите, растлѣние, порочность. — **Деморализаторъ.** Развратителъ.

De mortibus nihil nisi bene. Лат. пословица: За умрѣлите не трѣбва да се говори нищо друго, освѣнъ добро.

Демостенъ. Най-великиятѣ отъ гръцкитѣ оратори, и отъ всички оратори на стария свѣтъ, род. кждѣ 385 прѣди Р. Х. въ Пенея, близу до Атина. Баща му, богатъ стопанинъ на кораби, умрѣлъ когато той билъ на 7 години. Учили се краснорѣчие при ритора Изея, и първата си рѣч изговорилъ прѣдъ съда въ тежбата си противъ безсъвестнитѣ си настойници. Дѣлото спечелилъ, ала не можалъ да прибере цѣния си имотъ, защото голѣма частъ отъ него била вече прахосана. Сполуката на тая негова рѣчъ го подбудила да ораторствува и прѣдъ народа; и когато се явилъ на политическата трибуна, посрѣдни-

ли го съ присмѣхъ, — едно, защото жестовете му били неумѣстни и друго, защото ималъ гръзделивъ гласъ и заеквалъ. Ала това не го отчаяло; той рѣшилъ да поправи произношението си и да се истъци въ тѣлодвиженето и съ трудъ и постоянство постигналъ желанието си. За да се усъвършенствува, той трѣсилъ съвѣтъ на актюора Сатира, правилъ опити прѣдъ огледалото, катерилъ се по стрѣмни мѣста за да се усили бѣлий му дробъ, турялъ си каменчета въ устата и декламиралъ по брѣговете на морето въ бурно време и д. т. Той вече билъ приготвенъ за ораторското поприще, когато изговорилъ първата си *филитика*, — рѣчъ противъ Филипа Македонски, въ която прѣсторожава съотечествениците си да напустятъ взаимните си вражди, и да съединятъ силите си противъ общия неприятель, чиято лукава полтика той излага толкова благородно (352). Три години слѣдъ това македонски царъ зелъ съ измама Олинъ, последниятъ твърдѣлъ на атинската държава, — онай крѣпостъ, която Д. въ единъ редъ прѣкрасни слова — тритѣ *олинтики* — молилъ съ все сила съотечествениците си да бранятъ. На Атина сега трѣбвало миръ, и Д. билъ единъ отъ пратениците, натоварени да води кътъ прѣговори съ побѣдителя; и македонското злато било свѣршило работата си и Д., неподкупимъ както краснорѣчивъ, видѣлъ съ отчайние, че Филипъ се позволило да залови Термопилитѣ, ключа на Гърция, и да стане членъ въ амфиктионическия съюзъ. Мирътъ траялъ шестъ години, прѣзъ които Д. излагалъ и осажддалъ Филипови-

тъ непрѣстани ухищрения въ ръчи едва ли побѣлѣжи-
телни по политическата си мѣ-
дростъ, отколкото по несравнено-
то си краснорѣчие; най-важни
отъ тия филипски сѫ втората,
третата и четвъртата. Когато
избухнала войната въ 340 прѣ-
ди Р. Х., Д. въвѣль нѣколко важ-
ни реформи въ войската и фло-
тата, и показалъ такъвъ адми-
нistrативно умѣніе, че Филипъ
быль за нѣколко врѣме осуетенъ.
Борбата се свѣршила въ 338 пр.
Р. Х. въ битвата при Херонея,
която повалила Гръция предъ
краката на македоницѣ. Слѣдъ
Филиповото убийство, Д. повикаль
гръзитъ на оржжие; и нѣ Алекс-
андъръ туриль край на възстаните-
то съ разорението на Тиви. Тогава
водителът на македонската пар-
тия въ Атина, Есхинъ, подигналъ
изново дѣлото заведено осемъ го-
дина по-напредъ среща Ктези-
фона, по чисто прѣложение Д.-ну
быль даденъ златенъ вѣнецъ,
за дѣто быль съградилъ изново
на свои разноски градските стѣ-
ни. Д. защитилъ Ктезифона, или
по-право своята си политика, съ
словото си *За вѣнецъ*, което е
неговъ шедевъръ и, токо-речи по
единодушната оцѣнка на крити-
ци, най-съвѣршени образецъ
отъ ораторство, който е видѣлъ
старий и новий свѣтъ. Есхинъ,
уличенъ въ клевета, быль изго-
иенъ (330). Въ 324, Д. быль об-
виненъ за участие въ една буна
среща македонското владичество,
и изврленъ въ затворъ, отъ дѣ-
то избѣгналъ и се отдалечилъ
отъ Атина. Слѣдъ Александрована-
та смърть, гръзитъ пакъ се уло-
вили за оржжие; и Д., който не
быль чуждъ на това възстание,
се явилъ пакъ между съгражда-

нетъ си; и той быль принуденъ
да остави послѣденъ путь оте-
чеството си, стѣдъ побѣдата на
Антипатера, при Краность, и се
отровилъ на о-въ Калаврия (322)
за да не биде заведенъ прѣдъ
побѣдителя. — Личниятъ характеръ
на Д. заслужва всѣка похвала и
удивление. Неговото неустрани-
мо юначество, неопытната чи-
стота на неговия общественъ и
частенъ животъ, неговото горещо
отечестволюбие, и неговите за-
слуги като държавникъ и управ-
ителъ, го поставятъ въ реда на
най-благородните велики мѫже
въ старо врѣме. За достоинство-
то му като ораторъ, не е потрѣбно
да се говори побѣче. Съ не-
говото име сѫ достигнали до
насъ 61 рѣчи, 51 вѣжиления и
6 писма: послѣдните критиката
е припозната за подложни. *Д-во-
то слово за вѣнецъ* е прѣвѣтъ
отъ първообразното на езика ни
Н. К. Лица (Пловдивъ, 1889).

Демуленъ (Камиль). Единъ
отъ личните дѣйци на француз-
ската революция; въспитавалъ се
съ Робеспира въ Collège de Louis
le grand; адвокатъ, памфлетистъ
и публицистъ. Неговите рѣчи
къмъ народа възбудили онова
избухване на народната яростъ,
което докарало разорението на
Бастилия (виж. тая дума) прѣзъ
нощта на 2-и юл. 1789. Чрѣзъ
вѣстниците си, той добилъ огромно
влияние надъ народа, и стремилъ
се да се въведѣтъ въ Франция
старогръцките републикан-
ски учреждения, за които ималъ
едини мѣтни понятия. Избранъ
въ народния съборъ отъ парижан-
етѣ, той гласувалъ за смъртта на
Луи XVI; държалъ страната на
Дантон въ борбата му сре-
ща жирондистите, умѣрени репу-

бликанци; иъ когато се въздинжла гилотината, видѣлъ по-грѣшката си, за която горчично се раскаялъ. Обвиненъ въ стремление да възстанови монархията, той билъ арестуванъ сѫщеврѣменно съ Дантона. Революционният сѫдъ, който го сѫдилъ, не го и изслушалъ; когато сѫдътъ го попиталъ за възрастта му, той отговорилъ, че е на Иисусъ Христовата възрастъ, 33 години, възрастта фатална за революционеръ. На гилотината Д. погинъл смѣло (1762—1794).

Демутіе (Карлъ А.б.). Французски литераторъ, авторъ на *Писма Емилий върху митологията*, комедии *Женитѣ, Примирителът и др.* (1760—1801).

Денационализрамъ, нов. лат. Липавамъ отъ народътъ характеръ, прави ѹ човѣкъ или място да изгуби народността си.

Дендера. Село въ Горни Египетъ, 48 килом. на сѣв. отъ Тиви, на лѣвия брѣгъ на Нилъ, 2 килом. на ист. отъ развалините на *Тентира*, единъ отъ най-важните египетски градове въ старо време. Най-забѣлжителни между уцѣлѣлите стариини сѫ остатките отъ единъ храмъ на Атора (Афродита), една отъ най-хубавите и най-добрѣ упазените сгради отъ тоя видъ въ Египетъ. Главният храмъ — отъ Клеопатрино време — е 80 метра надлѣжъ и 36 напиръ. Стѣните, стълповете и др. сѫ покрити съ фигури и иероглифи. Най-личенъ отъ образите е образът на Атора, на която е билъ посветенъ храмътъ. На тавания на прѣдверието е имало единъ редъ митологически фигури, наредени кръгообразно, които много време се е вѣрвало, че изображаватъ зодиака;

ала сегашнитѣ археолози се мняватъ, че тия фигури сѫли астрономическо значение. «астрономически» паметникъ прѣнесенъ въ Парижъ, въ 1 и се пази въ Луврския музей. Д. има много други свещени сиди, включително единъ храмъ Изида.

Дендерондъ. Виж. *Терм*.
Дендрить, гр. Камень, на то е изобразено отъ природъво. — **Дендролитъ.** Вкамедръво. — **Дендрология.** Наукдървесата, главно развѣждане отгледването имъ. — **Дендртия.** Искусство да се измѣрдървеса: дръвомѣрие. — **Деметръ.** Дръвомѣръ; инструмент за измѣрване височината и метра на дръвесата, за да се одѣли кубическото имъ съдѣржа-

Деневицъ. Селце въ Брабургъ (Прусия), близу до Падамъ, дѣто маршаль Ней разбѣти на 25-и авг., 1813. твата станжла между 70,000 французи, саксонци и поляци, прѣводитъ на франц. маршал 45,000 пруси подъ прѣводитъ генералъ Тауенциена. Слѣдъ упорита борба, патриотично вѣсторгъ на пруситѣ надвилъ Ней далъ заповѣдъ на войсси да се тегли. Въ тоя моментъ сцената се явилъ, на членъ 70 баталиона руси и шведи, крѣпени отъ 10,000 конници и 150 топа, Бернадотъ, швед прѣстолонаслѣдникъ. Тая пресила обѣрижла оттеглюванетѣ пълно поражение, докѣ цяла французска войска не представлявала една грамадна бѣжанци. Французетъ изгуби 15,000 убити, ранени и заробени [германцитъ] казвѣтъ 20,000 43 топа. Сълѣзниците изгуби

6,000 убити и ранени; отъ които 5,000 били пруси. Най-важната чистка на тая победа за прусите била, че по-вечето отъ войските им били милиция (*ландвери*), за която Наполеонъ бил изразилъ дълбоко прѣзрѣние, като ѝ далъ нарекъ «гана».

Дененъ. Французски градъ 40 билом. на югъ отъ Лиль, на Шелда и на Съверна желѣзница; 18, 258 жит. Каменни въглища, ковачини, фабрики за машини. — Победа на французеца, въ времето на Лудовика XIV, подъ прѣводителството на маршалъ Вилара, надъ съюзничните сили на на-сауския, холщанинския, ахалтския князеве и князъ Евгения савойски (1712).

Денисъ. Име на 2 сиракузски тиране [*тиранинъ*] гръците въ старо време наричали всѣкой князъ дошелъ на прѣстола независимо: — **Д. Стари**, царувалъ отъ 406 до 367 прѣди Р. Х. и изгонилъ карthagенинетъ отъ Сицилия. Той князъ, подозрителенъ до крайность, прѣкаралъ цѣлия си животъ въ тревоги и постоянно беспокойство. Той все носялъ брони (желѣзна ризница) подъ дрѣхти си, накарвалъ да прѣтърсватъ всѣкого, който се явявалъ прѣдъ него, не смятайъ за повѣри главата си на бръснарь, и когато искалъ да държи рѣчъ на народа, заставалъ на връхъ една кула. Никога той владѣтелъ не спалъ двѣ нощи единъ по друго въ сѫщата стая. Него-втѣ затвори сѫ забѣлжителни. За да научва най-тайниятъ мисли на затворниците, та да затрива чешиските си неприятели, той накаралъ да направи жътвъ въ една скала единъ прочутъ затворъ. Съдовете: на това подземие били

така расположени, че и най-слабитѣ звукове въ него се отгласвали и стигали въ едно тайно място, построено въ видъ на ухо, дѣто се чувало всичко, що се говорило въ затвора. — **Д. Млади.** Синъ и прѣемникъ на Д. Стари, 367 прѣди Р. Х.; изгоненъ отъ Сиракуза въ 356, той пакъ се върналъ тамъ слѣдъ 10-годишно отсѫтствие; ала Тимолеонъ го изгонилъ изново въ 343, и той отишъ въ Коринтъ, дѣто станалъ учителъ.

Денисъ. Римокатолически светецъ, прѣвъ проповѣдникъ на християнството у галите и прѣвъ парижки епископъ, прѣтърпѣлъ мъченническа смърть кѫдѣ 270.

Денисъ Халикарнасъски. Гръцки историкъ, авторъ на *Римски старици*, 70—7 прѣди Р. Х.

Деница. Зорница.

Денкооглу (Ив. Никол.). Български родолюбецъ, родомъ отъ София, търговецъ въ Москва. Въ епохата на нашото възраждане основалъ въ родния си градъ училище по примѣра на Априловъ, което се посъщавало отъ ученици отъ разни място на България. Училищната сграда на това училище и днесъ служи за първоначално училище на централната част на София. Д. се поминалъ въ Москва въ 1858.

De novo, лат. Изново, отъ начало.

Денонсирамъ (— договоръ, спогодба), лат. Извѣстявамъ прѣварително, че нѣма да считамъ договора въ сила слѣдъ истичането на срока, за който е сключенъ.

Dente lupus, cornu taurus petit. Латин. пословица: вълкът напада съ зѣби, а бикът съ рогъ.

Дентинъ, лат. Костно вещество на эмбритъ непосредственно подъ глечьта и несравненно поблеко отъ неѣхъ.

Департаментъ, фр. (отъ лат. *parcere*, дѣлѣхъ, раздѣлямъ на части). 1) Управително отдѣление въ Франции: *окрѣгъ* или *окрѣжие* у нась. 2) Отдѣль въ министерство: *с. петербургскіи а-зиятски департаментъ*.

Депеша, фр. (отъ *депеше*, бързъмъ). Същото, каквото е телеграмъ. — **Депеширамъ**. Същото, каквото е телеграфирамъ.

Депо, фр. Складъ, пологъ, влагалище на стоки. — **Депозиратъ**. Давамъ на съхранение, за вардение; комитетъ депозира лотарийнитѣ лозове въ банката. — **Депозитъ**. Оставенъ въ депо-

Депозитъ. Оставъ въ дело зить. — **Депозитъ.** Съхранителъ; оня, у когото е оставено нѣщо на съхранение, сир. да го пази. — **Депозитъ.** Оня, който дава нѣщо на съхранение. — **Депозитъ**, (лат. *депозитумъ*). 1) Складъ, влагалище (на стока). 2) Залогъ, нѣщо дадено за гаранция: *Давамъ пари въ депозитъ.*

Деполяризация, гр.-фр. Уничтожение на полярность или поляризация. Виж. *Поляризация*.

Депонентъ. Същото, каквото е депозиторъ.

Депопуляризиратъ, лат. Ли-
шавамъ нѣкого или нѣщо отъ
народна обичь или довѣрие.

De profundis, лат. Щрвйтѣ думи на 130 псаломъ, който е въведенъ въ римо-католическата литургия и се пѣе при погребение. Тия думи, които се срѣщатъ въ погребални описания, значатъ *изъ дѣлбините* [на срѣдшето].

Депретисъ (Августинъ). Италиански държавникъ, род. 1811—умр. 1887. Първенъ адвокатъ въ

Туринъ, послѣ окр. управит (1849), на другата година приставителъ отъ опозиціята въ парламента, и въ 1862 министъ-кабинета на Ратаци. Отъ тѣ време до г-нь Криспивото окончано дохождане на властъта граълъ значителна политическа роля, ту като министъ, ту като министъ-прѣдсѣдатель, ту като водителъ на опозиція; прокара нѣколько важни закони; въ времена неговото министъ-прѣдсѣдателство г-нь Робиланъ, министъ на външн. дѣла, подписа спогодбата, по която Италия втѣзъ съзъза на Германия и Австро-Унгария се образува *Тройният самодержавие*, които извика свѣрзването *Двойния* или руско-французскаго съюза.

Дентфордъ. Английски град 6 килом. на ист. отъ Лондонско-речи допира до Гринвич 60,000 жит. Военно пристанище на Темза. Корабостроители, които Петър Велики е работил въ 1698.

Депутатъ, лат. Членъ отъ
представительство; представитель въ Народно Събрание. — **Депутація**.
Нѣколько пратеници испратени
едно съ особено посланіе.

Дербентъ. Глав. градъ на руската областъ Дагестанъ; пристанище, достъжно само за малки кораби, на Каспийско море; 1 000 жит.

Дерби. Английски градъ, срѣдата на Англия, 212 кил. на сѣв.-зап. отъ Лондонъ, 75 юго-ист. отъ Манчестеръ; 89,6 жит. Първо място на копришета промишленост въ Англия първата фабрика за коприна основана въ Англия се направила този градъ въ 1716. Има и фабрики за памучни платове, до-

и, фаянсови съждове, парни машини, огнестрълни оръжия, гвозди, игли и др. Каменни въглища, мъдъ, желязо, олово. Въ Д. кръстосват и няколко желязници. **Дерби** (lord *Edw. Derby* [Х. Смитънли]). Английски държавникъ, водач на консервативната партия, пръвъ пътъ министър на колониите въ 1833, като прокарал единъ законопроектъ за унищожението на робството въ Западна-Индия; посълът пътъ министър-пръдъдател въ 1868, когато се оттеглилъ въ иза на Дизраели. Д. билъ можът ораторъ и най-силно оборът влиянietо на О-Конела (1799—1869).

Дерби (lord *Henry* [Х. Смитънли]). Най-старий синъ на рдъ Ед. Дж. Дерби, английски личникъ, няколко пъти министър; възбъдъжителное министерствуването му като министър на външната дъла въ кабинета на Ди-
лен отъ февр. 1874. Прѣзъ 76, той залъгаше да се затвърди по миренъ начинъ отворениятъ въпросъ: да се даджтъ, не е възможно иначе, някакви форми на България и Босна (ж. *Априлско възвание*) и да спази на борбата между Сърбия и Турция характерътъ на стна работа. Въ минутата, когато Русия заплаши да излезе и на сцената въ Источната борба, лордъ Д. припомни, въ английската камара на лордовете, «Парижкиятъ договоръ продължава да свързва силите, които го подписали», и отказване да буше, иъ името на чл. 2 отъ договоръ, едно нарушение на начителството за независимата и за цѣлостта на Турция. Поб-сигнъ, на свършъка на

русско-турската война, кога да се испрати английската флота прѣдъ Цариградъ, лордъ Д. отказалъ да удобри тая държава мѣрка, и си даде оставката (16 марта 1878). Още поб-сигнъ той, като бѣше прѣдизвиканъ да обисни въ камарата на лордовете заподозрени възможности за възстановление на българската държава, обяви, че билъ постъпилъ така, защото не билъ съгласенъ съ едно рѣшение на английското министерство да се окупира, съ или безъ съгласието на султана, о-въ Кипър и едно пристанище въ Сирия. Лордъ Солзбери, прѣемникъ му въ министър на външните дѣла, противостави едно опровержение, ала лордъ Д. поддържалъ твърдението си (1826—1893).

Дервишинъ. Мюхamedански калугеръ.

Дервентски проходъ съединява Ески-Джумая съ Османъ-пазаръ; 10 килом. дълъгъ; пътъ добро шосе.

Дервия. Градецъ въ Ликония, Мала-Азия, около 30 килом. на ист. отъ Листра (*Библ.*).

Дерей. Укрѣпенъ градъ въ Неджедъ, срѣдна Африка; населението му се прѣсмѣта около 15,000. Д. билъ едно време столица на вахабитите; иъ въ 1819 Ибрахимъ паша го прѣзелъ и то-ко-речи съвсъмъ съсипашъ. Виж. *Вахабити*.

Державинъ (*Гавриилъ Романовичъ*). Руски поетъ, по прадъдъдите си отъ татарско произходение, род. въ Казанъ въ 1743, умр. въ Званка (новгородска губер.) въ 1816. Учили се въ Оренбургъ и въ новоотворена казанска гимназия. Отъ 1762 до 1777 служилъ въ прѣображенския пѣтъ въ С. Петербургъ; следъ това станжалъ гражданска

чиновникъ, достигналъ до чина сенаторъ и въ царуването на Александра I билъ министър на правосъдието; най-сетне се оттеглилъ въ частенъ живот съ пенсия 10,000 рубли, и отишълъ въ имѣнието си въ Званка.

Извѣстността на Д. като поетъ подкачила съ поемата *Фелица*; подъ това име той прославилъ нѣколко пѣти Екатерина II: него го наричали «пѣвецъ на императрицата». Одатъ му, ту лирически, ту съ сатирическа обратка, оставялъ много далече задъ себеси одитъ на прѣдшественицѣ му. Между лирическите му съчинения най-забѣлѣжителнитѣ сѫ: *Фелица, Видѣнието на Мирза, Прѣзимането на Исламъ*, и одата *Богъ*. Между прозаическите му съчинения, *Запискитѣ* (Москва, 1860) му сѫ особено интересни. Въ тѣхъ той говори поб-вече за чиновническото си отколкото за книжовното си поприще. Той самъ е далъ едно тѣлкование на поетическия си съчинения въ книга: *Ключъ на съчиненията на Державина, Коментаръ*.

Д. доживѣлъ да поздрави првиждането на Пушкиновата звѣзда и прѣдказалъ блескавото бѫдѫщие на поета, който щѣлъ да го затемни, както той самъ затемnilъ Ломоносова. Руспѣтъ му сѫ въздигнigli паметникъ въ Казанъ, въ двора на университета. Съчиненията му често сѫ се прѣпечатвали; най-хубаво е изданието на с. петербургската императорска академия (1864—1872), 8 тома. Биографически бѣлѣжки за Д. на езика ни се намиратъ въ кн. *Двадесетъ биографии на образованни русски писателе*, прѣв. отъ рус. отъ Д. Т. Велкова (Шуменъ,

1896). Едно животописание на Д. има отъ Грота (СПБ, 1880) една сбирка отъ негови избрани съчинения — отъ Павликова (Москва, 1884). Бѣлински, Гоголъ, Аксаковъ, Пушкинъ сѫ отдаче честь на гения на Д. Нѣкогъ отъ неговите поетически съчинения сѫ прѣведени на разни европейски езици и одата *Богъ* и въ китайски.

Дерма, гр. Кожа. — **Дерматития**, лѣкуване накожни болести — **Дерматография**, частъ отъ анатомията, която се занимава с описание на кожата. — **Дерматология**, учение за кожата. — **Дерматопатия**, накожнитѣ болести и общо. — **Дерматопатология**, учение за болестите на кожата. — **Дерматотомия**, разрѣзване кожата съ лѣкарска цѣль.

Дерматонитъ, гр. (отъ дерма — кожа). Минераль, който образува повлѣклото на серпента и други минерали.

Деритъ (Юриевъ). Градъ въ европ. Русия, лифляндска губ., 24 килом. на сѣв.-ист. отъ Рига; 3 000 жит. Прочутъ университетъ основанъ отъ Густава Адолфа въ 1632, затворенъ отъ руситѣ въ 1656 и пакъ отворенъ отъ Александра I въ 1802. Езикътъ на университета, освѣтъ по правото, е ибски. Тоя университетъ е и гимназиятъ училище на протестантско духовенство въ Русия. При университета има библиотека, обсерватория, клиника, музей по естествената история и ботаническа градина. Градината има 18,000 растения, нѣкои отъ които не се намиратъ въ никаква друга ботаническа градина въ Европа.

Десантъ, фр. Излазяне на сухо, изваждане войска отъ море.

или рѣка на брѣгъ. Оттука *десантенъ*.

Десау. Германски градъ, стол. на анхалтъ-десауското дукство, на Мулда (притокъ на Елба), още 130 килом. (по жельзица) на юго-зап. отъ Берлинъ; 34, 600 жит.

Десергъ, фр. Послѣдно-сложното ядене на трапеза, което състои отъ сладко или овощия.

Десетица. Въ *матем.* десетка, число десетъ. — **Десетичънъ.** Който има за основа десетица или число десетъ; на който всяка част е раздѣлена по на десетъ части; който се брои по десетки: *десетична дробъ, десетично число.* — **Десетична дробъ** е такъвъ дробъ (виж. дробъ), на която знаменателът е на степень 10, сир. 1 съ опредѣлено число нули; ала тоя знаменателъ не се пише, а се подразбира, и намира се, ако при 1 се притуркътъ толкова нули, колкото има въ числителя цифри. (*десетични цифри*). За да се различаватъ *десет. цифр.* отъ цѣлите единици, тури се слѣдъ цѣлите единици точка или зетиета, запримеръ 8.255 означава $8\frac{255}{1000}$. Ако нѣма цѣли, намѣсто тѣхъ се тури нула, запр. $0.15 = \frac{15}{100}$. Понеже 5.347 е сѫщото, каквото съ цѣли, $\frac{3}{10}$, $\frac{4}{100}$ и $\frac{7}{1000}$, оттука слѣдва, че въ *дес.* дроби всякой разредъ единици е 10 паки побольшъ отъ разреда единици, кои стоятъ до него отѣсно; сир. законътъ за измѣнение значението на цифрите по мястото имъ е сѫщия, какъвто е въ цѣлатъ числа. Дѣйствията надъ дроби ставатъ токо-речи по сѫщия начинъ, както надъ цѣлите числа, и въ това нѣщо трѣбва да се обрѣща внимание на мястото на точката въ добитото

число. — **Десетична система мѣрни** или *метрическа система* е системата мѣрки и теглилки, по която всяка единица отъ поб.-горно наименование съдѣржа 10, 100 и т. н. отъ поб.-долното наименование; тя е най-новата французска система, която е сега въ употребление и у насъ. Виж. *метръ*.

Десетъкъ. Десетата част отъ приходъ.

Дескриптивънъ, лат. Описателенъ: *дескриптивна геометрия*.

Десмидиацънъ, гр. Една челядъ спомни микроскопически водорасли.

Десмосъ, гр. Свръзка, суха жила. — **Десмография**, частъ отъ анатомията, която се занимава съ описание на свръзките въ тѣлото. — **Десмология**, учение за сухите жили. — **Десмопатия**, болестъ на сухите жили. — **Десмопатология**, учение за болестите на сухите жили. — **Десмотомия**, хирургическо рѣзане сухожилие. — **Десмургия**, частъ отъ хирургията, която излага способътъ да се правятъ прѣвръзки на ранени части.

Десна. Русска рѣка, зима началото си въ смоленската губерния, тече прѣзъ орелската и черниговската губер., минува прѣзъ Черниговъ и влива се, надъ Киевъ, въ Диңпръ; 800 килом. Корабоплавателна токо-речи по цѣлото ѝ течение.

Деспотъ, гр. (деспотесъ, господарь). Неограниченъ властителъ, самовластенъ владѣтельъ; всякой, който управлява или се разпорежда по личния си произволъ. — Въ Источна-римската империя дѣ била титлата, която се давала на синовете, братята и зетовете на императора. Областите, които се отреждали за нѣкои князове, се наричали *деспотства*; Сърбия,

Влахия, Спарта, Албания и др. били деспотства. — **Деспотизъмъ.** 1) Самовластие, неограничено управление. 2) Тиранство. — **Деспотически.** Самовластенъ, неограниченъ въ управление, основанъ на злоупотрѣбяване безусловна власть.

Десятина. Русска поземна мѣрка, равна на 1 хектаръ, 9 ара 25 сант., или 2,400 чет. сажена.

Деталистъ, фр. 1) Писателъ, който обича подробните описания. 2) **Деталистъ търговецъ** — търговецъ, който продава на дребно. — **Детайлъ** или **деталия.** 1) Подробностъ, дреболия. 2) На дребно продажба (*en detail*). — **Деталенъ.** Подробенъ: *деталната разработка на тая тема.*

Детерминизъмъ, лат. Въ **богосл.** учение за предопредѣлението. — **Детерминистъ.** Привърженикъ на детерминизма.

Детингенъ. Баварско село на Майнъ, на желѣзницата Франкфортъ-Вюрцбургъ. Побѣда на англо-австрійската войска, подъ начал. на англ. крал Георги II, надъ французетъ, подъ начал. на дукъ де Ноаиля, на 15 юн 1743.

Детроа или **Детройтъ.** Градъ въ Съединенитѣ Държави (Мичиганъ); 235,000 жит. Пристаннище на река Детроа, която съединява езера Ерие и Сент-Клеръ. Д. е основанъ въ 1701 отъ французинъ Де-ла-Мотъ-Кодилякъ; оттамъ французското му название (по фр. *дегроа* знач. протокъ).

Детронирамъ, лат.-гр. Свлямъ отъ прѣстолъ.

Детушъ. Франц. комически поетъ, авторъ на *Славний* (1680—1754).

Deus est qui regit omnia, лат. Има единъ Богъ, който управлява всичко.

Deus ex machina, лат. (соб. *зъ богъ отъ машина*). Неочеквана намѣса на едно лице, което изважда изъ трудно подложение; — това изречение иде отъ единъ староврѣмененъ обичай да спущатъ на сцената въ театра съ машина едно божество да разаси заплетена работа.

De facto (де факто), лат. На дѣло, наистина. **De факто** означава онова, което съществува наистина, на дѣло, а не на думи, или не по правото, по закона; противоположното на *de facto* е *de jure* (де журе), което пъкъ означава какво е или какво би трѣвало да бѫде по правото, по закона.

Дефиле, фр. Тѣснинъ, клисура; проходъ, постранитѣ на който мѣстността е непристъжна отъ гора, планина, вода и др.

Дефиларантъ, фр. Минувамъ съ церемонииленъ маршъ (за войска).

Дефиниция, лат. Опредѣление (значението на дума, или изражение).

Дефицитъ, лат. (соб. *зъ недостига*). Недоимъкъ, недостигъ; — употребява се въ смисъл на недостатъчностъ на доходите да покриятъ расходите.

Дефлаграторъ, ново-лат. Галваническа батерия, която състои отъ четири галванически Уолстонови стълпи.

Децемвири (лат. знач. *десетъ мѫже*). Име на десетъ сѫди отредени, нѣколко време съдъ основанието на римската република, да съчиняватъ законите; издаваниетъ отъ тѣхъ закони се изрѣзвали на бронзови дъски. Въ време на прѣдсъдателството на Апия Клавдия д. се избирават отъ

народа, нъ имали неограничена властъ. Тиранството имъ и трагическата смъртъ на младата римска плебейка Виргиния докарали падането имъ (449 пр. Р. Х.).

Децентрализрамъ, лат. (соб. анат. *распределочавамъ* или *отдалечавамъ от центра*). Правиъ разните части на една държава колкото е възможно по-независими отъ сръдоточната властъ. — **Децентрализация**. Началото, споредъ което да се развишатъ много сръдоточия на политически и общественъ животъ повъзможности по-независими отъ главната властъ; запримъръ: да се предостави на всяка община въ една държава правото да располага свободно съ доходитъ си. Противоположното на д. е **централизация**.

Деца, лат. (*decemъ*, десетъ). Частница, която се употребява въ метрическата система предъ една дума да показва, че една мърка или теглилка е десетъ пъти по-малка отъ единицата: *дециметръ, децилитръ*.

Дециграмъ, лат.-гр. Десета част отъ грамъ.

Деций Мусъ. Име на 3 римски консули (340 — 295 прѣдъ Р. Х.).

Децилитръ, лат.-гр. Десета част отъ литра.

Дециметръ, лат.-гр. Десета част отъ метра.

Децистеръ, лат.-гр. Десета част отъ стера.

Decet imperatorem stantem mori, лат. Императоръ трѣбва стоящомъ да умре.

Дешифриранъ, фр. Расчитамъ написано съ цифри или съ условни писменни знакове. Дешифровка, расчитането. **Дешифриоръ**, който умѣе да рас счита такъви писма.

Деянира. Въ гръцкото басновъ словие, дъщеря на Енея, каледински царь (въ Етолия), открадната отъ Херкулеса, следъ страшнъ бой съ годеника ѹ Ахелауса. По пъти Херкулестъ повѣръилъ Д. на центавра Неса, който доброволно предложилъ да ѹ прѣнесе нагрѣбъ прѣзъ вълните на р. Евака. Ала Несь се опиталъ да избѣгне съ Д., та Херкулестъ го убилъ съ отровна стрѣла. Д. зела Несовата накръвавена туника, която, по Несовите думи, имала свойството да възражда любовта; и, следъ нѣколко години, когато Херкулестъ залибилъ Иола, тя му испратила фаталната туника. Щомъ ѹ обѣлѣлъ, Херкулестъ се замѣчилъ отъ страшни мъки и изгорѣлъ на волканъ Ета. Д. се самоубила отъ отчаяние, когато се научила за Херкулесовото патило. Д. е искарвана на театра отъ Софокла въ *Тракиниенци* и отъ Сенека въ трагедията му *Херкулесъ на планина Ета*.

Джагериатъ. Индийски градъ въ калкутското прѣсѣдатъ, на Бенгалски заливъ и на единъ рѣжавъ отъ Механади, 480 килом. на юго-зап. отъ Калкута; 36,000 жит. Свещено място на хиндузетъ, дѣто всяка година на двата празника на Вишнуния храмъ ходѣтъ на поклонение не по-малко отъ единъ милионъ поклонници. На тия тържества брамините раскарватъ изъ улиците една грамадна колесница, която съдържа идола на бога. Въ това време хиляди хиндузки фанатици жрѣтъ живота си, като се хвѣрлѣтъ подъ колелата на колесницата за да бѫдятъ смазани, съ надежда да придобиѣтъ вѣчно блаженство на ония свѣтъ. Ала забѣлѣжватъ,

че той обичай, който нѣкога с прѣбладавалъ въ страшни размѣри, много испада въ нашото врѣме. — Градътъ носи името на идола на хиндузкия богъ, което е испорчено отъ санскритска дума *ягана*та, сир. господъ на свѣта. Брамиництвѣ вѣрватъ, че той идолъ е едно вѣплощеніе на Вишну.

Джакежитъ. Прѣдсѣдателъ на Съединеніетѣ Държави въ Америка (1829—1833), умр. въ 1845.

Джафна. Индийски острови, при сѣверния край на о-въ Цейлонъ, отъ който съставляватъ една областъ; 246,000 жит. отъ тамилското племе, за които казватъ, че се прѣселили отъ Индия въ 101 прѣди Р. Х. Около 700 жит. сѫ бѣли люде, по-вечето потомци на холандци и португалци, прѣднинтѣ завоевателе на Цейлонъ, който е сега английско владѣніе.—

Джафнапатамъ. Приморски градъ въ о-въ Велигамо, единъ отъ островитѣ на Джанфа; 34,000 жит. Търг. съ оризъ, тютонъ и др.

Джевдетъ паша. Отличенъ турски историкъ, писателъ и общественъ дѣвецъ, роденъ въ Ловечъ прѣзъ 1820, умр. въ Цариградъ прѣзъ 1895. Дж., на 17-годишна вѣзрастъ, отишълъ въ Цариградъ да допълни образованіето си; и слѣдъ 6 години даль блескави испити по богословскитѣ и юридическитѣ науки. Отъ частенъ секретаръ на Рашидъ паша, велиъкъ везиръ на сultанъ Махмуда, той достигълъ да занимава най-високитѣ постове въ държавата. Дж. [тогава *ефенди*], билъ прѣдсѣдателъ на съвѣта, който изработилъ *Танзимата*, сultанъ Махмудовите реформи; и слѣдъ това, той станаълъ прѣдсѣдателъ и ржководителъ на коми-

сията, която въ 7—8 години изработила *Меджелето* (отомански гражданска свѣдъ закони), много важенъ и сериозенъ законодателенъ трудъ, основанъ на минълото на турското и арабското законодателство, обичаи, права и др. Забѣлѣжително е, че Дж. п. било че билъ министръ на правосъдието, на просвѣщението и др., все си оставалъ прѣдсѣдателъ на законодателната комисия и ржководителъ всичкитѣ и дѣла, па намиралъ врѣме да работи и въ по-вечето други закони и устави, които съставляватъ *Дестура* (сборникъ на отоманските закони). Друго капитално произведение на Дж. п. е неговата *История на Отоманската империя*, въ 12 тома. — Една отъ Дж. п. шовицѣ дѣци, Фатме Алие Ханимъ, е известна като писателка.

Джеда. Градъ въ Хеджазъ (западна Арабия), на Червено море, 95 килом. на зап. отъ Мека; 20,000 жит. Пристанище на Мека и най-важното на Червено море. Значителна търговия. Дж. е пе-чално прочута по кланетата въ 1858, въ които погиняли французски и английски консули.

Джайковъ (Стоянѣ). Най-главниятъ водителъ на еспафитѣ въ Цариградъ въ борбата за духовната и независимостъ. Първомайсторъ на абаджиския еснафъ, неустрашимъ, рѣшителъ и енергиченъ. Дж. е билъ душата на ония многолюдни движения — събрали за удрение, протестиране и др., чрѣзъ които бѣлгаретѣ отъ разните еспафи въ турската столица сѫ заявявали будността на народното чуство, когато това сѫ изисквало обстоятелствата. Благодарение на неуморимата дѣятелностъ на та-

си самоотврежени дѣйци, тур-
то правителство е било при-
дено да разбере, че борбата за
тозиото ни освобождение е на-
дно дѣло. Дж. съ практически
тъ, ако и не съ образоването
и чѣкон отъ сподвижниците си,
се е стѫписвалъ отъ гонимата
и въ най-критическите ми-
ти: той е билъ единъ отъ
изнитѣ двигатели, които, съ
занкова на чело, искали бъл-
гарски церковенъ въпросъ изъ
брочния кръгъ, въ който не-
прѣстно се въртѣлъ, като ви-
око прогласили на всеуслышание
на всички ония, които имали
ши, а до тогава не искали да
слушатъ, че българетъ знаѣтъ
ори и пъти за Римъ, когато се
асае за спасението на народностъ
и имъ. Извѣстно е какъ тая
така ускорила решението на
въпроса (виж. Уния). Дж. на о-
коло 85-годишна възраст и кой-
то до скоро живѣше въ Цари-
градъ, въ послѣдно време се е
рибраъ въ София, за да прѣ-
вра старинитѣ си въ отечество-
то си и да се порадва на сво-
днина български животъ. Той е
одомъ отъ Копривница.

Джейнурт. Индийска държава
въ Раджпутана. Простр. около
30,000 чет. килом. и насел. 1,
00,000 жит. Стол. **Джайпуръ**,
40 килом. на югъ отъ Дели;
42,578 жит. Годишенъ панаиръ,
дният отъ най-важнитѣ въ Индия
и продѣлбата на коне. Раджата
им много голѣми приходи; дър-
жавата, васална на Англия отъ
818, плаща годишна данъ 1,000,
000 лева.

Джелатинъ. тур. Палачъ, из-
пъщител на смѣртно наказание
иъ прѣстѫпникъ.

Дженеръ (*Eduardъ*). Англий-

ски лѣкаръ, ученикъ на **Джона Хантера**, изнамѣрилъ присаждането за сипаница, съ което принесъ голѣма услуга на човѣчеството. Дж. направилъ откритието си още въ 1776, но не го обнародвалъ до 1798; прѣзъ всичкото това време той правилъ наблюдения и опити. За откритието си Дж. билъ обписанъ съ почести: много учени дружества въ Европа го прогласили свой членъ; английският парламентъ му отредилъ една народна награда отъ 20,000 англ. лири; и слѣдъ смѣртта му въздигнѣла му се статуя въ съборната прѣквъ въ Глочестър (1749—1823).

Джентлментъ, англ. Общо име
въ Англия на благовѣспитанъ
човѣкъ, благороденъ по поведе-
нието си господинъ. — **Джентл-
менство.** Благовѣспитаностъ и bla-
городство въ поведението.

Джепане, тур. Хранилище на
оржие; самото оржие.

Джерба. Туниски островъ, при
входа на Габески заливъ, 155
килом. околоврѣстъ; 40,000 жит.
Гл. гр. **Союкъ**. Търг. съ гѣби
(сунгери) и масл. масло. Шестъ
крѣпостни кули.

Джерманъ. Рѣка, извира отъ
Рила, тече прѣзъ Дупница и при-
е с. Бобошево (18 килом. на зап.
отъ Дупница) се влива въ Струма.

Джерси. Най-голѣмий отъ ан-
глийскитѣ острови въ Ла-Маншъ;
простр. 116 чет. килом.; 60,000
жит.; гл. гр. **Сентъ-Хелиъръ**.

Джеферсънъ (*Thomas*). Трети
прѣдсѣдатель на Съедин. Държа-
ви отъ 1801 до 1809. Дж. билъ
роденъ въ Шедуэлъ въ държава
Виргиния; училъ се правото;
билъ единъ отъ най-главнитѣ дѣй-
ци въ борбата на сѣв.-американ-
ските колонии среща Англия; той

и съчинилъ прочутото обявление за независимостта на колонията, прието отъ единъ конгресъ на 4 юлия (н. к.) 1776. Достопохвалини съ началата, по които е управлявалъ той американецъ. Ако и роденъ и възпитанъ като аристократъ, той билъ демократъ и на теория, и на практика; той поддържалъ, че «свѣта управляватъ по-вече отколкото трѣбва» и че «она правителство е най-добро, което управлява най-малко». Прѣзъ неговото прѣдсѣдателство станали малко уволнения на чиновници, и той рѣшително отказвалъ да назначи на служба когото и да било отъ роднините си, като казвалъ, че «би могълъ да намѣри за всѣко място по-добри човѣци отъ роднините си». Когато се оттеглилъ отъ прѣдсѣдателството, основаъ университета на Виргиния, на който и билъ много години ректоръ (1743—1826).

Джада. Сѫщото, каквото е Джада.

Джилбертъ. Купъ малки мерджанени острови, на брой 15, въ сѣв.-западна Полинезия, на югъ отъ о-ви Маршалъ; простр. на всичкитѣ 430 чет. килом.; насел. 60,000 жит. Съединениятѣ Държави съ окupирали 2 отъ тия о-ва, *Макинъ* и *Мараки*. Жителетѣ приличатъ на малайците на гледъ, и се дѣлъжатъ на три разреда, главатаре, земевладѣлци и робе. Главното произведение е кокосови орехи.

Джилбертъ Колчестерски. Отличенъ английски физикъ и лѣкарь на кралица Елизавета, който добилъ прѣкора си отъ името на родното си място, гр. Колчестеръ. Дж. К. прѣвъ посочилъ, че янтарътъ не е единствено то тѣло, което се по-

търка, привлича леките тѣла, че сѫщото свойство притежаватъ и смолитѣ, червени воськъ, сѣрата, стъклото и др.; и той описвалъ какъ да се мѣри възбудено електричество чрезъ една желѣзна игла, която се движи свободно на едно нико. Дж. К. прѣвъ употребилъ думитѣ «електричество» и «електрическа сила». Въ едно отъ многобройните си съчинения, писани на латински, той разисква магнетическото естество на земята, която счита за единъ голѣмъ магнитъ; и догажда, че земний магнетизъмъ и електричеството съ дѣлѣ сродни посоченіе само изъ една сила, — възглѣдъ, който се доказалъ съ научна точностъ два вѣка по-сетнѣ отъ Ернѣща и Фарадея. Дж. К. считатъ за основателъ на науката за електричеството. Галилей казвалъ за него, че «е величъ до завидна степенъ». Великиятъ физикъ се вижда да е починълъ въ Лондонъ; иъ е билъ погребенъ въ Колчестеръ, дѣто въ црквата Св. Троица му е въздигнатъ хубавъ паметникъ (1540—1603).

Джилоло. Най-голѣмий отъ Молукските острови, населенъ отъ малайци по крайбрѣжната и алфурци въ вѣтрѣнността. Осънь срѣдната частъ, която се управлива отъ мѣстни главатаре, зависи отъ холандците. Население 250,000 жит. Планинска земя. Износъ: ядоми гнѣзда, бисери, злато, саго, мерудии. Вносъ: желѣзо, памучни и др. стоки.

Джинъ или Джиногъ (Иорданъ Хаджи Костандиновъ). Единъ отъ главните дѣйци по изродното ни възраждане, род. около 1818 въ Велесъ, дѣто и ум. въ 1882. Учили се въ родното си място при прочутъ торава й-

даскаль <i>Митре</i> на церковно-словенско учение, и поне показаъ много способенъ, му го испратилъ въ Солунъ учи «гръцка книга». Слѣдъ години, той продължилъ учи си въ Самоковъ, дѣто се азъ съ тогавашните българи таблици. Каждѣ 1840, Дж. пристигналъ въ Велесъ, и отвъдно училище у дома си, въ 1844 станжалъ общински въ града. Той пръвъ ланкастерската метода въ радъ. Въ 1848, станжалъ учитель въ Скопие, на и възвѣлъ ланкастерската метода въ Скопското училище се прошло околността; то имало и отъ Тетово, Куманово, Рѣка, Призрѣнъ и др.	291
проповѣдавъ народност и честът въ кѫщи, въ и чрезъ печата. За агино-патриотическите му проявии. <i>Цариградски Вѣстникъ</i> (1852 г., № 89). Слѣдни- зако пера, заети отъ неоригинална хронология, е обнародвана въ споменъ- <i>Вѣстникъ</i> (1852, № 92), до- бражаватъ неговия духъ:— зако се отвориха учи- а въ Болгария 12 зако не ни любатъ гре- ци лѣта 613 зако ни думатъ хон- дифали лѣта 613 зако ни принудила слѣ- гически да учиме и церковните гречески да учиме лѣта 202 зако умреле нашиятъ и патрици има 291 зако ги храниме и о- уваме и имъ полниме	13
кесиитъ на гречески лѣта 291 «Отъ какъ учителитъ болгар- ски како апостоли ги го- натъ отъ градъ въ градъ има лѣта 13	291
Въ началото на крѣмската вой- на грѣцки владика сполучилъ да махне Дж. отъ скопското учили- ще. Въ 1857 правителството го накарало да напустне Скопие. Слѣдъ малко прѣтърпѣлъ и нѣ- колко-месеченъ затворъ.	
Дж. е обнародвалъ въ <i>Цариградски Вѣстникъ</i> единъ редъ описания — първи географически и етнографически бългърки за Македония. Въ 1859 той се по- освободилъ въ Велесъ и тогава напечаталъ пакъ въ П. В. <i>Статистическо описание на Дебрска Река въ Стара Болгарія</i> ; въ то- ва време и открилъ въ прилѣ- ския монастиръ Трѣскавецъ два пергаментни монастирски хрисо- вула, единъ отъ български, другъ отъ сръбски царь, които сега се намиратъ въ бълградския музей.	
Прѣзъ 1859 Дж. е учитель въ Прилепъ, а прѣзъ 1860 — затвор- никъ въ битолски затворъ. Отъ Битоля го заточватъ прѣзъ Со- лунъ-Смирна въ Айджинъ. Каждѣ край на 1863 този злочестъ бъл- гарски труженикъ по застѫпва- нето на цариградските българе бъль помилванъ. Отъ заточение- то се връща въ Велесъ, дѣто е пакъ нѣколко години учитель, а въ 1869—70 учителствува пакъ въ Скопие. Дж. скоро се оттеглилъ да живѣе въ миренъ животъ и умрѣлъ въ бащиния си домъ. Той бъль нежененъ. Като учитель бъль строгъ педагогъ. Още подробно- сти за него има въ источника ни, статия по предмета отъ В. Кѣн-	

чева въ спис. *Български Прегледъ*, кн. IV (1896).

Джинъ, англ. Ракия отъ глохъ, която се прави въ Англия и Холандия.

Giovine santo, diavolo vecchio. Итал. пословица: младъ светецъ, старъ дяволъ.

Джарапътъ. Виж *Жирантъ*.

Джирдженти. Градъ на южното крайбрежие на Сицилия, 100 килом. на югъ отъ Палермо, 4 килом. отъ Средиземно море, на което има едно малко пристанище, *Порто Нуово*, отъ дъто се изнася жито и съра; 22,000 жит. Съборна црква отъ XIII-и вѣкъ. Развалините на стария градъ *Agri gentum* сѫ 2 килом. на юго-ист.

Джиро. Виж *Жиро*.

Джиросвамъ. Виж *Жиросвамъ*.

Джонсънъ (Андрю). Прѣдсъдател на Съединените Държави въ 1865, слѣдъ убийството на Линколна. На 4-годишна възрастъ останжъл безъ баща; а когато бъль на 10 години, дали го чирацъ при единъ шивачъ, комуто служилъ 7 години. Въ това връме не знаилъ да чете и да пише. Единъ посѣтител на доктора, дъто работилъ той, чель високо наврѣменѣ по нѣкоя рѣчъ отъ една сбирка рѣчи на английски държавници. Това възбудило Джонсъновата любознателност и честолюбие; той се научилъ азбука, заелъ книгата, и съ помошъта на единъ калфа се научилъ да чете, като се занимавалъ по два-три часа всѣка вечеръ. Слѣдъ чирачка, той работилъ двѣ години като калфа. Скоро слѣдъ това, намислилъ да се ожени; и защото бъль бѣденъ, момата, които поискала, го не иѣла. Тогава се преселилъ въ с. Грин-

виль, въ околността на Тенеси. Тамъ сполучилъ да се ожени, жена му го научила да пише и да смила. Слѣдъ двѣ години то станжъ кметъ на селото (1830) и бъль два пъти прѣизбранъ. Въ 1835 станжъ прѣставител въ камарата на държавата си, и оттогава продължавалъ да се изкача по стъпалата на избирателните службы, докътъ достигъл до най-високото (1808 — 1875).

Джонсънъ (Вениаминъ) или Бенъ Джонсънъ. Единъ отъ най-добрите драматически поети на Англия, приятел на Шекспир (1574 — 1637).

Джонсънъ (Самуилъ). Англ. публицист и литераторъ. Главният му трудъ е *Рѣчникъ на английски езикъ*, прѣвъходенъ рѣчникъ, и най-добрата му поема — *Сущността на човѣшките желания*, подражание на 10-та Ювеналова сатира. Биографията на Дж., написана отъ Босуела — неговъ приятел, който го слѣдалъ на всѣка стъпка и забѣлѣжалъ всѣка негова думица — се считала за нетълънна отъ кое-да-е отъ неговите книжовни произведения. Дж. билъ погребенъ въ Уестмайнстър-Аби близу до гроба на прочутия му ученикъ Гари (1709 — 1784).

Джонъ-булъ, англ. (собст. знач. *Иванъ-бикъ*). Име, което означава английски народъ съ всички свойства и иму добродѣтели, пороци, навици и прѣдразсъдъци. Дж.-б. като личност не е никога разреда на проститъ работници, нико отъ разреда на джентъ лменетъ; него го изображаватъ като единъ селски господинъ грубъ, буенъ, надаренъ съ здрави разсъдъци, твърдъ въ убѣждени

та и прѣдразсѫдъцѣ си, ала честенъ и съ късъ растѣ, кра-вѣтъ, червендалестъ и русъ.

Джорджачъ (Игнатий). Далма-тийски ученъ и поетъ (род. 1676, умр. абатъ 1737).

Джорджичъ (Павелъ). Дубро-вничанинъ, който, заедно съ съ-народника си Соркевича, разду-халъ българско възстаніе около Търново, Варна, Провадия, Шу-менъ, Русе противъ турците въ 1595. Срѣдоточието на това въз-станіе било Търново, дѣто билъ и провъзгласенъ за български царь единъ мнимъ потомецъ на Шишмана III. Това възстаніе се потушило отъ Зинанъ паша.

Джорджтаунъ. Гл. градъ на английска Гвиана, пристанище на Атлантически океанъ при устието на Демарааръ; 47,000 жит., отъ които около 37,000 негри. Дж. е съграденъ по планъ Забѣлѣжи-тели отъ общественитетъ му сгради съ кметството, великолѣпенъ домъ, посланъ съ мраморъ, събор-натъ цръквата и колониадната бол-ница. Главни износни произведе-ния: захаръ, кафе и ромъ; около 600 кораба, съ вмѣстит. 102,000 тона, излизатъ на година отъ при-станището.

Джорджтаунъ. Градъ въ Съ-единените Държави, близу до Вашингтонъ; 13,000 жит.

Джорджъ Елиотъ. Виж. *И-лиотъ*.

Джоулъ (Джеймсъ II). Единъ отъ най-отличните физици, англичанинъ и ученикъ на Далтона; съ многобройни опити основалъ нововрѣменната теория за съхра-ненето на енергията — най-вѣ-ликото обобщение направено до тога въ физиката. Тая теория е, че количеството на енергията въ веществата все си остава едно и

сѫщо; съ други думи, че нѣма такъво нещо на свѣта като губ-бене и придобиване сила: силата само си мѣнява образа, все едно въ какви обстоятелства, — дърво ли гори, каменъ ли се вдига, дѣждъ ли вали, слѣнце ли грѣе. Уче-нието за съхранението на енергията учи, че енергията клони да се о-бръща на топлина и да се разсѣ-ва еднообразно. Единъ примѣръ за това учение ни доставя слѣн-цето. Безъ силата, която ни иде отъ него въ видъ на топлина и свѣтлина, не би могло да има растителностъ на земята; безъ растителността не би могло да има животъ. Безъ слѣнцето дѣ-бихъ били нашитъ гори или иско-паеми вѣглица? Явно е, че ние зависимъ за живота си отъ енер-гията, която то ни испраща. Ала тая негова енергия, ако не се губи, не се и връща у него; и то-ва е породило единъ въпросъ много важенъ за бѫдѫщето на човѣчеството: ще се свърши ли нѣкога енергията, що испушта-слѣнцето? Ако то постоянно на-вакса каквото дава, неисчерпае-ми ли сѫ изворите, отъ които черпи? Нѣколко теории има въ-рху предмѣта, ала още ни една не е зела връхъ надъ другите. Една отъ тия теории е, че ще дойде време, когато вселената ще бѫде хаосъ и тьмнина, както «въ-началъ» (род. 1818 — умр. 1889).

Джубулпуръ. Укрепенъ индий-ски градъ въ английското владѣ-ние Средни области, 240 килом. на съв.-ист. отъ Нагпуръ; 65,000 жит.

Джудпуръ или Марваръ. Ин-дийски градъ, столица на едно-именна държава въ Раджпутана, страна въ сѣв.-зап. Индия; око-ло 80,000 жит. Самата държава,

подданина на Англия, има пространство 182,000 чет. килом. и насел. 1,800,000 жит. Камиловъдство, афионъ.

Джума. Турски градецъ (3,500 жит.), центръ на джумска или ка- лиарска каза, на сѣв.-зап. отъ ко-
- стурската, въ битолски виляетъ.
- Казата има около 24,000 жит., отъ които българе 14,000 и турци 10,000. Гл. села *Калиаръ* и *Рудникъ*.

Джумая. Градъ (10,000 жит.), расположено на р. Бистрица въ плодородна долина, центръ на джумалийска каза, скопски виляетъ. Той градъ много пострада въ 1879, слѣдъ Берлинския конгресъ, когато го испразниха рускиятъ войски. Джумалийската каза, до самия юго-западенъ прѣдѣлъ на българското книжество, захваща частъ отъ коритото на Струма и има около 40,000 жит. Тютюнопроизводство.

Джумна или **Джамна**. Рѣка въ Хиндостанъ, дъсѧнъ притокъ на Гангъ, извира въ Хималайските планини и тече прѣзъ Дели, Аgra и Аллахабадъ; 1,200 килом. Искуствено направена корабоплавателна въдолното ѝ течение, па полезна и за земедѣлието.

Даунгариа. Пространна монголска страна въ срѣдна Азия, между Сибиръ, съща Монголия, Мала Бухара, Тюркестанъ и Киргизските степени, съ гл. гр. *Кулджа*. Да. е поб-вече етнографическо отколкото географическо име, и прѣдѣлите ѝ не сѫ точно познати: най-голѣмата широчина на тая земя е отъ 550 до 800 килом., и най-голѣмата ѝ дължина, отъ ист. къмъ зап., до 1800 килом. Источната частъ на Да., много по-голѣмата, е подъ китайска

власть; западната — подъ руска. Споредъ пространството, населението е много малко: русска Да. има до 200,000 жит., и то киргизци, ни единъ дзунгаринъ. — Да. е била монголско кралство, съиспано отъ Китай въ 1757—59. Русия клони поб-вече и поб-вечно да завоевае цѣла Да.

Ди. Шотландска рѣка, тече отъ зап. къмъ ист. изъ една долина въ Грампийанитъ и се влива при Абердинъ въ Съверно море; 150 килом. — Друга шотл. рѣка съ това име, 70 килом., се влива въ Ирландско море прѣзъ Солуейски заливъ;нейнитъ послѣдни 8 килом. сѫ корабоплавателни.

Ди. Английска рѣка, извира въ Уейлъ, влива се подъ Честъръ въ Ирландско море, прѣзъ едно устие 6 килом. широко; 114 килом.

Дидимъ, *ди*. Химический знакъ на метала дидимъ (*didym*).

Диабазъ, *фр.* Сѫщото, каквото е граничнъ.

Диабетъ, *гр.* Захарна болестъ, болестъ, на която единъ признава е присѫтствието на захаръ въ питията.

Диагноза, **диагнозъ**, *гр.* Распознаване болеститъ по признаците.

— **Диагностика.** Учене за распознаване болеститъ по признаците имъ. — **Диагностически.** Болестепоказателъ;казва се за признаците, които показватъ естеството на болеститъ: *диагностически признаци на треската*.

Диагоналъ (*гр. dia*, прѣзъ; *гония*, Ѣгълъ). Права линия, която съединява връховете на два противоположни Ѣгла въ праволинейна фигура. Оттука *диагоналенъ*; *диагонално*.

Диаграма, *гр.* Обяснителенъ чертежъ въ математиката.

Диаграфъ, гр. Инструментъ за снимане (копиране) изображения на предмети; — употребяватъ го неумѣжъщи да рисуватъ.

Диадема, гр. Вѣнецъ, — бѣль на царско достоинство — който носели царетъ въ старо време; отпослѣ д. се замѣнила съ короната.

Диазъ. Португалски мореплавателъ, открилъ въ 1486 носъ добра **Надежда**.

Диаконъ, гр. Въ хирур. разрѣзване черѣпъ или друга кость.

Диакустика, гр. Наука за прѣзомленiето на звука.

Диалектика, гр. Искусство да се разсѫждава, разиска методично: доказва съ **могъща диалектика**. — **Диалектикъ**. Човѣкъ, който знае диалектиката. — **Диалектически**. Който се отнася до диалектиката; по правилата на диалектиката.

Диалектъ, гр. Нарѣчие, говоръ свойственъ на една мѣстностъ и който различа донѣдѣ отъ народния езикъ: **тракийското нарѣчие**, **македонското нарѣчие**. Отгутка **диалектически**, който се отнася до диалектъ.

Диалогъ, гр. 1) Разговоръ между двѣ или пѣ-вече лица. 2) съчинение написано въ разговорна форма, въ което съчинителятъ прави да говори къ двама или пѣ-вече събесѣдници, споредъ колко различни мнѣния по единъ и същи прѣдметъ иска да прѣстави. — **Диалогически**. Въ разговорна форма, разговоренъ.

Диамандиевъ (В.). Учителъ и будителъ на българщината въ родната си земя Македония и единъ отъ съвременникътъ дѣйци за освобождението ѝ. Д., роденъ въ Охридъ въ 1840, добилъ ранното си образование на гръцки

въ охридските училища, които по онова време били доста добре уредени; пѣ-вечето отъ учителетъ имъ — българе отъ сѫщия градъ — били съ гимназиално, а нѣкои и съ више образование добито въ Атина. Откакъ свѣршилъ 5-и класъ, учителствувалъ въ родното си място дѣвъ години.

Въ 1858, по съвѣта на Д. Миладинова, който тогава биль учитель на гръцки езикъ въ Прилепъ, Д. заминжалъ за Русия [до тогава още не знаелъ словѣнската азбука] и продължавалъ учението си като руски стипендантъ въ Одеса, Москва и Киевъ; въ 1862 напустилъ университета (физико-математически факултетъ), по причина на слабо здравие.

Въ началото на 1863 постъпилъ учителъ въ Кукушъ. Въ това време кукушчане се борили съ гръц. патриаршия да възвѣрятъ епископа си Партения (българинъ), отстраненъ по нѣкаква вина. Въ тая борба Д. зель голямо участие; ала владиката, слѣдъ завръщането си, подкачилъ да го гони и да пакости на училището и Д., като свѣршилъ учебната година, далъ си оставката и напустилъ Кукушъ. Лошиятъ отношения се породили отъ това, че Д. осѫдалъ епископъ Партенисевѣтъ злоупотребения, каквото запр. това, дѣто владиката продавалъ на црквите по селата книги, които Киево-печерската лавра била подарила на црквите, и турялъ парите въ джеба си.

Слѣдъ това Д. учителствувалъ въ Велесъ, въ класното училище, 2 години. Тамъ намѣрилъ събирана Георгия Милетича, който съ нѣколко-годишното си учителствуване въ велешкиятъ училища билъ доста повлиялъ въ отношение да

сърбизма: велешчане били подкачили да пънятътъ сръбски пъсни при всички увеселения. Слѣдъ дохаждането на Д. и постоянните му прѣпирни съ Милетича, работата дошла до тамъ, че сръбския учителъ не искали вече въ Велесъ, па и въ никой другъ градъ или село въ Македония. Въ това време борбата съ гръцитѣ била открита и доста упорита, понеже се водила отъ тѣхните владици, поддържани отъ гръкоманетѣ и отъ самата властъ. Нѣ въ тая борба бѣгаретѣ излѣзли побѣдители, защото тя се ръководила отъ младежитѣ на чело съ съставената по Д-ва инициатива младежка дружина, наречена *Етерик*. Младежката дружина въ Велесъ събудила националните чувства, подигнѣла ги и относѣла тѣ окрѣпнили толкова, че днесъ въ Велесъ място за гръкомане и сърбомане нѣма.

Въ 1866 г. Д. напусна въ Велесъ, макаръ и да бѣлъ каненъ най-настоятелно да остане още да учителствува тамъ, и условилъ се за учителъ въ Охридъ, въ ново-построено Кошицко училище. Отъ начало гръцкиятъ владиката не му правилъ никакви спѣхи, и това очудвало всички граждани, защото до тогава бѣгарско училище въ Охридъ нѣмало; ала слѣдъ нѣколко мѣсeца владиката, подъ разни прѣдлози, зель да гони учителя и най-сетне довелъ единъ учителъ и на сила го турилъ въ Кошицкото училище безъ съгласието на махаленците. Д. постъвѣтвалъ охридчане да продължатъ борбата, а самъ се отдалечилъ за нѣколко време отъ Охридъ. Прѣзъ това време, той, подъ прѣлогъ да прибере парите, които единъ калугеръ охридчанинъ билъ съби-

ралъ въ Румъния за помощъ Кошицкото училище, ходилъ Румъния да се увѣри въ съствуването на революционния митетъ, за който билъ четь издаваемия се въ Триестъ въ *Имера*. Когато се завѣрїлъ, намѣрилъ работитѣ въ Охридъ сѫщото положение и рѣшилъ ново да почне борбата съ владиката, за да завладѣе училиште. Прѣдначасть си и планътъ, редъ който на лице въ тая бя трѣбвало да излѣзжатъ живъ въ махалата, и го съобщилъ училищния настоятелъ и побѣдилъ махаленци, които го и били. Слѣдъ нѣколко мѣсeца демонстрации, направени отъ нитѣ прѣдъ конака и митрополията — демонстрации подкрепни отъ мѣжетѣ имъ, — които оплаквали, че владиката затворилъ училишето, та дѣйимъ хаймануватъ, и слѣдъ на сата на битолския валия, учредето се дало на бѣгаретѣ и започнялъ редовните си занятия. Доклѣ продължавала борбата, владиката се усѣтилъ, че подстрекатъ на всички тия работи бѣ Д., та го далъ подъ сѫдъ, иъ годарение на охридския кади нѣкои отъ бееветѣ, личниятъ на Д-вия баща, мезлични го оправдалъ.

Владиката, като се видѣлъ бѣденъ и като виждалъ колко же да му бѫде опасенъ Д., мѣчилъ се да се помири съ тъ и да го привлече къмъ себе нѣ Д., не отстѫпилъ. Тогава владиката насажкаль нѣкои турци, го убиѣхъ; величихъ тѣ нападишли и само съ бѣгство сполучилъ да се отврѣ.

Слѣдъ това Д., по владини клевети, билъ държанъ нѣко-

Д. бѣше прѣдѣдателъ на *Софийското Благотворително Македонско Дружество*, отъ което скоро си даде оставката и състави ново, наречено *Македонско Дружество*, на което бѣ пакъ прѣдѣдателъ. По поводъ на несъгласието за испращанието отъ страна на дружеството една депутация въ Москва на коронацията на покойния Александра III, дружеството се растири. При все това Д. сполучи да убѣда живущите въ София и Кюстендилъ македонци въ необходимостта на една такъвъ депутация. За членове на тая депутация бѣхъ избрани той и тримина други. Алатая депутация се върви отъ Одеса, дѣто се научи, че не е позволено на македонска депутация да присѫтствува на коронацията. Въ началото на 1885, македонското дружество въ София, на което Д. бѣше прѣдѣдателъ, почни да издава вѣстникъ на български и французски подъ насловъ *Македонски гласъ* и чрѣзъ испращанието на една чета, подъ прѣводителството на Калмукова (казашки офицеръ), опита почвата за възстание въ Македония. Събитията, които настанихъ въ България слѣдъ съединението и 9-и Августъ, наложихъ на Д. бездѣйствие по македонския въпросъ. Слѣдъ Стамболовото оттегляване отъ властта, Д. пакъ подкачи да работи по тоя въпросъ; подъ неговото прѣдѣдателство се отвори I-й македонски конгресъ, чийто комитетъ, подъ прѣдѣдателството на покойния Т. Китанчевъ, ржководи едно възстание въ Македония (виж *Китанчевъ, Начовъ, Мутафовъ*). Д. продължава да зима участие въ

дългото на македонските комитети.

Диамантъ, гр. 1) Едмънният отъ драгоценните диаманти е криста, чистъ въглеродъ. Намира се въ Индия и Бразилия, то на най-дребните букви гопечатането.

Диаметър (гр. *дия*, пр. *тронъ*, мърка). Права чътвъртина, която съединява две точки на кръжността на единът му; такъвът чъртеж дели кръгът върху две равни половини. — **диаметрално**. 1) На двата еднакви противоположни диаметра на единът кръгът всъмъ противоположно: идее съ диаметрално положени.

Диана (у гръците *Артемис*) Богиня на лова и гора, гръцко-римското баснословие била дъщеря на Юпитер, тона и близначна сестра на лона, родена на о-въ Делос малко момиче, искачвала баща си въчно дъвчества стрѣли и всичките гори. нувала и за богиня на както братъ ѝ Аполонъ, слънцето, оправялъ колесата на това свѣтило, тя оправяла лесницата на луната. А Венера много врѣме се опитвали да яхъ съблъкато ѹжъ сторѣжъ да почучилата на любовта; и сполучили: единшътъ, кога луната, Д., съзрѣла Ендимий, бавецъ момътъ — овчарь, един, ловецъ, споредъ дължността си заспалъ подъ едно дръво нена отъ прѣлестите му, ла се на земята и полекъ цѣлунжла. Тая първа ст.

серизозни сетнини. Максът честито тълкува това като метафора. Ендимионът, споменато, е гръцко име на сълнчната захожда и тук поетично се описва какъв луната ведохъжа слъдът сълнчовитъ.

Д. почитали и като полица на родилките; римляните наричали *Лучина* (богиня, искарва на бълът свѣтъ, — ци, свѣтлина). Служенето въ разни места било различно. Главните светилища били Делосъ и въ Ефесъ (виж и *Делосъ*). — Д. представя права, въоръжена съ съ стрѣли, съ полумъчелото, съ главата горнишка и съ погледъ уъна далечъ.

азонът, гр. 1) Музикалността което се дава тонъ на уго-яче се нарича *камерадът*.

Обемът на човѣшки на тоноветъ на музикардия, като се подкачи чински и се свърши съ имъ тонъ.

еквирът. Укрепенъ градъска Турция (турски Кюрна Тигъръ, ц. на едноимененъ, 1020 килом. на отъ Цариградъ и 320 съв.ист. отъ Халепъ;

до 50,000 жит. турци, арменци, халдеи или и др. Градът, на една скала и съ кръглата заобиколенъ съ висока стена 8 килом. около съ 72 кули и 4 главни.

Много отъ сградите сѫни, и въ улиците сѫ нечисти; многообразни джамии, ханове, шахи и петъ християнски църкви. Промишлеността, сега многощъла, искарва копринен-

ни и памучни стоки, мѣдни издѣлия и др. Д. поддържа сношения чрезъ кервани съ Халепъ, Измиръ, Цариградъ и Басора; съ Европа търгува исклучително чрезъ Халепъ и Александрия; съ Мосулъ и Багдадъ се съобщава по Тигъръ. Д. е главното място заточение на българските политически прѣстъпници въ Турция; отъ 1872 до 1879 тамъ е имало около 150—200 заточени българи. Той градъ е и съдалище на халдейски и якобитски патриарси и на гръцки архиепископъ. — Д. захваща мястоположението на староврѣменна *Амидъ*, важенъ градъ въ царуването на Констанция, който го и укрѣпилъ. Въ 502 персияните втори пъти прѣзели града отъ римляните и избили до 80,000 отъ жителите му. Въ 515 градът минжалъ въ рѫците на султанъ Селима. Много римски и саракински остатки още сѫществуватъ въ Д. — Диарбекирски вилиятъ състои отъ планинската част на стара Месопотамия; гл. гр. *Мардинъ, Урфа*.

диария или диарея, гр. Понось, сюрмектъ.

диастасъ, гр. Една растителна подкваса, която се намира въ съмената кога никнѫтъ и въ плюнката и пищеварителните органи на човѣка.

диатермически, гр. Който пропуска чрезъ себе си лучиста топлина.

диатонацея (отъ гръц. *диатомосъ*, раздѣленъ на двѣ). Микроскопически единоклетъченъ жълтеникавъ водорасът, който се развърза чрезъ надлъжно дѣление на двѣ половини на клѣтъчната циплица.

диатонически, гр. Ходъ или

движение съ цѣли тонове или съ голѣми полутонове. — **Диатоническа гама.** Гама, въ която тоновете вървиштъ нагорѣ или надолу съ естествени цѣли тонове или половина тонове.

Диатриба, гр. Лютая критика.

Диафаниметръ, гр. Измѣритель степенъта на прозрачността на въздуха.

Диафрагма, гр. Грждокоремна прѣградка, която отдѣля гржднитъ вътрѣшности отъ коремнитъ; сътресението на тая прѣградка произвожда смѣхъ.

Дибичъ-Забалкански (Иванъ Ивановичъ). Руски фелдмаршалъ, роденъ въ 1785 въ Силезия, происхождалъ отъ едно тамошно старо баронско семейство, а постъпилъ на руска военна служба прaporщикъ въ царуването на Александра I. Ізвѣстна битва, въ която зель участие, било сражението при Аустерлицъ въ 1805; въ тая битва билъ раненъ, ала не оставилъ поста си, за което билъ награденъ съ шпага съ надпись: *за храбростъ*. Слѣдъ двѣ години пакъ се отличилъ въ сраженията при Прейсишъ-Елау и Фридланъ, а за отличието си въ битвати при Полоцкъ билъ произведенъ генералъ-майоръ. Слѣдъ това зель блескаво участие въ сраженията при Дрезденъ, Кулмъ и Лайпцигъ и особено се прѣпъръжилъ на съѣзниците съ съѣзта си да се върви право въ Парижъ. Въ 1815 се оженилъ, въ Варшава, за внука на Барклай-де-Толи (виж. това име) и посетиѣ придружилъ императора Александра на Лайбахския конгресъ. Прѣзъ руско-турската война въ 1828 — 29, Д. се отличилъ въ обсадата на Варна, въ 1829 билъ вече главнокомандуващъ на рус-

ските войски и съ прѣзъ на Одринъ принудилъ Турци да сключи миръ (виж. *Одринско говорѣ*). По това време той билъ званието фелдмаршалъска титла и прѣкора Забалканъ георгиевски орденъ I степенъ въ 1830 нему се възложило да приполското възстаніе. Въ лото на възстаніето той и на поляците поражени Добръ, Вавръ и Гроховъ, послѣ, въ 1831, съвсѣмъ при полската войска при Острогъ. Когато се готвялъ, като динилъ съ гвардията, да възстаннициятъ, холерата и кратила живота (1831) въ тускъ. Тѣлото му прѣнесли въ Петербургъ и погребли въ тестантските гробища.

Дибрахий, гр. Стъпъ стихъ отъ два кжди слога.

Диванъ, перс. Въховни министерски съѣзъ въ Тебъ щото, каквото е *Високата порта*.

Дивенъ (може-би отъ *divus*, божественъ). Чуденъ виденъ.

Диверсия, фр. *Воененъ миражъ*. Така дума понѣкога вътъ съ демонстрация, между тия двѣ думи да има лика. Демонстрацията и диверсията иматъ една и сѫщата целъ да се отвлѣчне вниманието на приятеля отъ главната тоалтъствия, а разликата се въ срѣдствата и условията за стигане на тая цѣль. Демонстрацията е сѫщото, каквото е лъвъ атака, а диверсията се засяга обширно значение, въ гически смисъ, и прѣдставлява действие отдалено отъ то, което се върши често всѣмъ другъ театръ на дѣ

говий великий трудъ е *Енциклопедията*, писана въ сътрудничество съ Д'Алембера. Презъ послѣдните години отъ живота си Д. по-рано отзивчивъ къмъ гласа на бъдните, билъ принуденъ да си продаде библиотеката за да промисли за единствената си дъщеря. Русската императрица Екатерина II, увѣдомена отъ парижкия си посланникъ за намѣренето му, купила тая библиотека за 50,000 лева; и Д. ходилъ въ 1773 въ Петербургъ да благодари на императрицата, дѣто и прѣѣдѣлъ една година (1713—1784).

Диезъ. *тр.* Музикаленъ знакъ, който служи да показва, че трѣбва да се повиши съ полутона нотата, прѣдъ която е поставенъ.

Диенъ. Французски градъ на Лан-Маншъ, 55 килом. на юв. отъ Руенъ; 22,770 жит. Прочути морски бани. Риболовство.

Диета (лат. *днесъ*, денъ). Народно събрание въ нѣкои страни: свиква се диетата въ Финландия.

Диета, *тр.* Редъ въ употребяване отъ болни ядене и пияне: *назадъ диета*. — **Диетика.** Ученіе или правила за какво и по колко да се яде и пие. — **Диетически.** Който се отнася до диета.

Дижонъ. Гл. градъ въ французская департаментъ Котъ д'Оръ, на Бургундски каналъ, при сливането на Ушъ и на Сюсонъ (прит. на Саона), 315 килом. на юго-ист. отъ Парижъ (по желѣзница); 65,400 жит. Жито, вино, мутарда. — Много учени заведения: университетска академия, академия на художествата, обсерватория и др. Градътъ е билъ бомбардиранъ и окупиранъ отъ прусите (1870). Д. билъ въ рим-

ско време доста голѣмъ градъ, въ срѣднитѣ вѣкове — столица на бургундските херцози.

Дизраели (пѣ-сетиѣ лордъ Бинкансфилдъ). Английски държавникъ и романистъ, синъ на английски литераторъ отъ еврейско потекло, чийто баща, потомецъ на едно семейство отъ испанските евреи, се прѣселилъ отъ Испания въ Англия въ 1748.

Д. добилъ частно образование подъ бащиния си надзоръ. На 21-годишна възрастъ, когато въ Англия заможните младежи, които се готвѣха за политическото поприще, постѫпиха въ университетъ, той стана жълът извѣстенъ съ първия си обнародванъ романъ *Виенъ Грей*, истински шифлетъ върху нравите на английската аристократия. Слѣдъ това той пѫтувалъ до Цариградъ и посѣтилъ Гърция, Албания, Тракия, Сирія, Палестина, Египетъ, Испания, Римъ; послѣ продължила романитъ си, нѣкои отъ които му оздравили славата на романистъ: *Хенриста Тенъ*, *Младий дукъ*, *Венеция* и др. Всичките тия съчинения, пъзли съ политически теории, сочили че Д. не щѣлъ да се задоволи сълавитъ на писател и че политическото славолюбие щѣло да надвие у него на литературното. Когато въ камарата на прѣдста вителетъ О' Конелъ и партизаните му се мѣчили да го сбѣрватъ и го прѣкъсвали постоянно съ подсмиванія, Д. имъ обявилъ гордо, че ще дойде единъ денъ, когато ще го слушатъ. Между това славата му като писателъ расла по-вече съ новите му романни: *Кинсбай* или *Младото юношество* (1844), *Сибиръ* или *Доб-*

на народа (1845), Танкредъ или Новият кръстоносен походъ (1847).

Пръвъ пътъ Д. стана министър [на финансите] въ кабинета на лордъ Дерби въ 1852; ежата година финансовият му планъ [покровителна търговска система] бил отблъснат от парламента и той повлекъл съпадането си цялото министерство. Иакъ министър на финансите въ лордъ Дербивия кабинетъ въ 1857, Д. бил първий му ораторъ, ала бил принуденъ да се отегли въ 1859. Той зель трети пътъ министерски портфейлъ въ 1866, на ежата година министерство и въ същия кабинетъ. Тая година той заместилъ лордъ Дерби като министър-председател и водителъ на консервативната партия; и ежата година падналъ по въпроса за ограничението на властта на английската църква въ Ирландия, гласуванъ въпреки неговото съпротивление. Отъ тога той се бори съ г-нъ Гладстона, водителят на либералната партия. Презъ французско-германската война въ 1870, той живо нападаше г-нъ Гладстоновата политика на неутралност; презъ тая година обнародва и друга новела, Лотеръ. Въ 1873, събори, слѣдъ дълга борба, съперника си по въпроса за образоването въ Ирландия; образува новъ кабинет само слѣдъ нови избори (1874) и задържа се на властта петъ-шестива години. Едно отъ най-важните дѣла прѣзъ това негово министерствуване бѣше покупката отъ Англия на Хедивовите 177,000 акции отъ Суэски каналъ (1875), което увеличи влиянието на Англия въ Египетъ, дѣто до това време Франция държеше първо място; прѣзъ

същата година, по Д-битъ събити, кралица Виктория зе, слѣдъ едно пътуване на английския прѣстолонаследникъ изъ Индия, титлата индийска императрица; и скоро за награда, кралицата повиши Д. на чина лордъ. Както пътуването на прѣстолонаследника, така и императорската титла гонехъ цѣльта да се намали обаянието, което произвожда въ Индия името на «бъдия царь» (руски царь).

Отвори се Источний въпросъ. Русия, Германия и Австрия починаха да дѣйствува задружно; тогава съществуваше съежъсть на тримата императори. Д., иакъ Лордъ Бикънесфилдъ, запити енергично Турция (виж. Априлско въстание). Каждъ края на руско-турската война, за да бранни Цариградъ, той вкара английски военни паракоди въ Мраморно море (февр. 1878), повика на оръжие резервата и свали въ Малта 7,000 индийска войска (апр. 1878), па и протестира противъ Санть-Стефанския договоръ. Въ това положение на работата, Русия се съгласи да се свика европейски конгресъ. Лордъ Бикънесфилдъ, който зе лично участие въ конгреса, залягъжъ поб-вече отъ всѣкого и отъ всички за распокъжването на Санть-Стефанска България (виж. Берлински договоръ); и прѣди да се растури европейский ареопагъ, обяви, че Турция отстъпяше по частно споразумѣние на Англия о-въ Кипъръ. Кога се върнѣ въ Англия, лондончане му направихъ въстърженъ приемъ, и той имъ каза, че носи почетенъ миръ (peace with honour). Въ 1880 лордъ Бикънесфилдъ падналъ вслѣдствие на една отъ ония внезапни обратки, които характеризиратъ

английските избори. Наистина, и на шега казвахъ тогава, че г-нъ Глендстонъ, победителът, бъше останъ зачуденъ отъ победата си по-вече отъ всички. Лордъ Бикънсфилдъ се възползува отъ свободното си връме, та написа последния си политически романъ *Ендимионъ*. На другата година (1881) той починъ и парламентъ му въздигна паметникъ въ Уестминстеръ.

Много лордъ Бикънсфилдови рѣчи сѫ обнародвани на английски подъ разни заглавия: *Държавата и Царницата, Парламентарната реформа, Проборни рѣчи на лордъ Бикънсфилда* (Лондонъ, 1882, 2 т.).

Дикирий, гр. Церковенъ терминъ: двусвѣщникъ; единъ отъ свѣщниците [другий е трикирии, трисвѣщникъ], съ които архиерейтъ осънява народа. Д. изображава дѣятъ естества Иисусъ Христовъ, а трикирийтъ — трисиятелната свѣтлина на Божеството.

Дикла. Едно племе, което водило началото си отъ Поктана, и живѣло въ южна Арабия (*Библ.*).

Dixi, лат. Казахъ; съ тая дума иѣкои римски оратори сключвали рѣчите си.

Диксионеръ, фр. Рѣчникъ.

Диксънъ (Джорджъ). Английски мореплавателъ, допълнилъ Куловите открития. Неговото име носи единъ протокъ, *Диксъновъ входъ* (130 килом. дълъгъ) до сѣверо-запад брѣгъ на Америка, който дѣли въ онова място английските владѣния отъ владѣнията на Съединените Държави (1755 — 1800).

Диксънъ (Уилямъ). Английски публицистъ и литераторъ; редакторъ на *Athenaeum* (1853 — 1869) и авторъ на разни съчинения,

отъ които по-забѣлѣтелните сѫ: *Бълото завоевано* — история на Съединените Държави, *Нова Америка, Свободна Русия, Швейцариятъ, Историята на Две кралици* (1821 — 1879).

Диктаторъ, лат. Въ Римъ сановникъ облѣченъ съ беспрѣдѣлна власть, който се избралъ за половина година, когато републиката бивала въ опасност. Сега диктаторъ наричатъ, първо сановникъ, който има върховна неограничена власть въ една държава; и, второ, човѣкъ, който съ распорежда самовластно. — **Диктатура** или **диктаторство**. Зване, длѣжностъ, власть на диктаторъ на държава. — **Диктаторски**, повелителенъ: **диктаторско** то.

Диктувамъ, лат. Говорѣшико и полека нѣкому нѣщо, което той пише. Въ *прѣнос*, с.м. тлагамъ на сила: *диктувамъ условия на договоръ*; заповѣдамъ *направи* каквото ти диктува съвѣтъта. — **Диктовка**. Писале и диктуване.

Дикъ [*Ванъ*] (Антоний). Знаменитетъ белгийски [фламандски] живописецъ (1599 — 1641).

Дикънъсъ (Чарлзъ). Забѣлѣтеленъ английски юмористически нувелистъ, прѣвъ писалъ съѣстни народни романи въ Англия, въювалъ среща лицемѣрието и егоизма ишибалъ цѣлото английскъ общество, род. въ 1812 и ум. въ 1870. За най-велико неговъ съчинение минува *Давидъ Конърфилдъ*, нувела прѣведена и въ български (отъ руския съктътъ прѣводъ на Л. Шелгунова отъ Ив. Ст. Андрейчина (София 1897). Друго отъ многобройните му съчинения, *Скруджъ*, ж-

една приказка, има два пръвода на езика ни, единъ отъ Ил. Повчева (Пловдивъ, 1884), другъ, съкратенъ, прѣведенъ отъ руски отъ неизвѣстенъ прѣводачъ (Търново, 1892). Други отъ по-главнитѣ Д-ови романи сѫ *Дамби и синъ му. Крошка Дормъ, Оливеръ Туистъ.* Д., сиромашки синъ, едвамъ можалъ да се учи въ училище до 16-годишна възрастъ, когато станжалъ писецъ; и отъ това смилено положение достигналъ той чрѣзъ самообразоването си да стане отличенъ писателъ, чиито съчинения се прѣвождатъ на всички европейски езици. Интересни сѫ биографическите бѣлѣзки за Д. въ книжка *Дългинството на Ч. Диккенса* отъ Аленска, прѣв. на бълг. отъ Д. Х. Бръзицова (Пловдивъ, 1881).

Дилема, пр. Доводъ, който съдържа двѣ противни прѣдложения, отъ които оставята на противника да си избере което си ще.

Дилетантъ, итал. Любителъ на нѣкое изкуство, по-особено на музиката, който се занимава съ него само за забавление, безъ да чувства основно законитѣ му.

Дилижансъ, фр. Публични пътни кола.

Дилювиаленъ, лат. Нанесенъ или образуванъ отъ потопъ, отъ наводнение, отъ вода (за почва).

Димикатонъ. Единъ видъ на наученъ платъ.

Diminuendo, итал. Въ муз. съ умаление, сир. постепенно прѣминаване отъ силни звукове къмъ слаби.

Димитракева буна. Едно възстаніе противъ турското иго на Благорадчишкитѣ села Стакиовци, Романовци, Салашъ, Ошанъ и Прауда прѣзъ май 1857. Организаторъ и прѣводителъ на то-

ва възстаніе билъ нѣкой си *Димитраки*, а второстепенни водители били нѣколцина отъ забѣгнѣлите въ Сърбия възстанници прѣзъ 1850 (виж. *Благорадчишко-Видинско-Ломско възстаніе*). Самъ Димитраки билъ родомъ отъ Търново, учили се билъ въ Русия, и въ време на кръмската война билъ доброволникъ въ руската войска.

Възстаніето избухнало на 12-и май утринята най-напрѣдъ въ с. Стакиовци. Сборниятъ пунктъ на всичките възстанници билъ въ планината надъ с. *Влаовичъ*. Възстанниците, на брой 400 — 500 души, между които имало въоръжени съ пушки 60 — 70 души, когато били расположени на мястото *Влаовичка могила*, та чакали известие отъ *Влаовичъ*, били нападнати отъ всички страни отъ турци. Едно сражение, което се започнало, се свръшило съ распърскването на възстанниците, които оставили убити шестъ души. Слѣдъ това поражение, всѣкок се върнали у дома си, а самъ Димитраки и още 20 — 30 души, слѣдъ нѣколко-дневно ходене изъ планината, забѣгнѣли въ Сърбия. Единствено описание на тая буна се срѣща въ стат. *Политически движения и възстанія въ З. България* отъ Д. Маринова, министерский сборникъ, кн. II.

Димитрий. Прочутъ златарь, който правель въ Ефесъ храмчета на Диана, съ образи отъ статуите на тая богиня, та давалъ възможностъ на почитателетъ и да ѝ се покланятъ у дома си. Когато ап. Павелъ проповѣдавъ християнството, Д. произвель смѣщение въ Ефесъ (Дъян. 19; 24 — 41). Смѣщението било потушено отъ

1876 до 1879 редактираше политическата часть на цариград. вѣст. *Зорница*. Слѣдъ Априлското възстание придружи като тълковател Скайлъра и Макъ-гяхана, изследователъ на турските свирѣпства, въ пострадалите български мѣстности, поради което на другата година, прѣзъ руско-турската война, бѣше принуденъ за безопасност да напустне Цариградъ. Прѣзъ това време той прѣведе *Уроци отъ клание отъ Глядстона* (Тулча, 1878). Слѣдъ освобождението, той бѣше частенъ секретаръ на князъ Богориди, секретаръ на Г. Кръстевича и плодивски окрѣж. управител; прѣзъ врѣмето на секретарството бѣше и депутатъ въ Областното събрание. Въ 1892, Д. се назначи български дипломатически агентъ въ Бѣлградъ; сѫщата година, слѣдъ убийството на Д-ръ Вълковича, биде прѣмѣстенъ за такъвъ въ Цариградъ; и отъ 1896 е такъвъ въ Атина.

Димитъръ Х. Ивановъ. Български книжовникъ-учител, роденъ въ Сливѣнъ въ 1852. Учили се въ родното си място, дѣто свѣршилъ III-и класъ прѣзъ 1864. Сѫщата година заминжалъ (чрѣзъ съдѣствието на Д-ръ Лонга) за о-въ Малта, дѣто се учили въ училището Malta Protestant College, до затварянето му въ 1865. Прѣзъ тая година постѣпилъ въ Робертъ Колежъ въ Цариградъ, дѣто се учили до края на учебната 1869—70. Прѣзъ остатъка отъ година 1870 помагалъ на П. Р. Славейкова въ редактирането из в. *Македония*. Отъ 1870 до 1876 учителствувалъ въ Ямболъ. Прѣзъ марта 1876 бѣль затворенъ като политически прѣстъжникъ въ одринския затворъ, дѣ-

то лежалъ до началото на юлия Прѣзъ м. ноемврия сѫщата година бѣль испратенъ на заточение въ г. Болу (Мала-Азия), отътудъ се върналъ въ Ямболъ и другата година прѣзъ м. май. Отътогава до сега е бѣль чиновник (имболски кметъ, финансова инспекторъ въ Пловдивъ, карловски околийски началинъ, слivenски секретаръ-началинъ, профектъ на слivenския окрѣжъ окр. управител въ Разградъ), пакъ учител въ Солунската гимназия, въ ямболското класно училище, директоръ на цариградското 4-класно училище, директоръ на одринската гимназия, и съ директоръ на солунската гимназия. Всичко е бѣль 10 години чиновникъ и 15 години учител.

Литературната дѣятельност на Д. Х. И. състои въ слѣдното: — Прѣзъ 1880 е редактираше въ Пловдивъ, прѣзъ едно 6-мѣсечие, *Народенъ Гласъ*. Слѣдъ това въ печата прѣводитъ си *Историята на едно прѣстѫжение*, отъ В. Хюго (Пловдивъ, 1881 — 82); *Дневникъ на една жена*, отъ Екава Фойе (Разградъ, 1886); *Клетници*, отъ В. Хюго (Пловдивъ, 1887); *Парижската Бояродица*, отъ В. Хюго (Солунъ, 1890); *Приключенията на тримата руси и тримата азиати*, отъ Ж. Верна (Солунъ, — 24 отъ най-забълъжителните раскази на Гю де Мопасана (София, —)); *Дневникъ на един ученикъ*, отъ Едм. Амичиса, книга за прочитъ на ученици (София, 1895). Освѣнъ това, Д. И. редактираше прѣзъ 1887 въ Ямболъ (въ сътрудничество съ Паламидова) мѣсечно периодическо списание *Народна Библиотека* 12 книжки, печатани въ Пловдивъ.

Димонъ. Виж. *Девонъ*.

Димотика. Градъ въ Одринско, 40 килом. на югъ отъ Одринъ, расположение на Марица и станция на железопътната линия Одринъ—Деде-Агачъ; 10,000 жит., главно гръци.

Дина. Иакова и Линна дъщеря, открадната отъ князъ Симеона, синъ на царь Емора. Братата ѝ Симеонъ и Левий убили покутителя (Библ.).

Дина. Въ механ. сила, която на единица маса (1 грамъ), за единица време (една секунда) дава единица ускорение (1 сантиметър). Същото значение има думата и въ *електрич. наука*, сътая разлика, че въ механиката има точка на приложение — точка, до което действува силата, а въ електричеството има проводници. Ако земемъ две точки, на разстояние 1 сантиметър, и ги напълнимъ съ по единица електричество, тъще действуватъ една на друга съ единица сила. Тая сила се назава *електричеството дина*.

Динаджипуръ. Градъ въ англ. Индия (Бенгалско), 420 килом. на съв. отъ Калкута; 30,000 жит.

Динамизъмъ, ново-лат. 1) Ученie, което не припознава въ веществото никакви физически свойства, а допуска, че въ него има само сили. 2) Употребяване динамита като оржие противъ обществото.

Динамика (гр. *динамисъ*, сила). Часть отъ механиката, която разглежда законите на движението на тѣлата и на двигателните сили. — **Динамическа единица.** Същото, каквото е дина. — **Динамическо учение** е учение противоположно на атомическата теория: то отхвърля образуването на тѣлата отъ атоми и обяснява обра-

зуването имъ съ взаимното противодействие и съ равновесието на силите.

Динамитъ, *ср.* Едно сильно взривно вещество, съставено отъ нитро-глицерина и ситецъ пъсъкъ. Употребява се за пукане скали, ломене старъ металъ, въ торпилитъ и др. Правенето и прѣнасянето д. подлежатъ на строги правителствени правила.

Динаметъръ (гр. *динамисъ*, сила; *мѣтронъ*, мѣрка). Орждие за измѣрване увеличителната сила на телескопъ.

Динамометъръ, *ср.* Силомѣръ; едно орждие като кантаръ, което служи да се мѣри силата на човѣкъ, на животно, на двигател и др.

Динантъ. Много старъ французски градъ въ департамента Съверни брѣгове, на Рансъ, 48 килом. на съв.-зап. отъ Рень; 10, 444 жит. Цвеклена захаръ. Въ околността често намиратъ римски монети.

Динапоръ. Индийски градъ на Гангъ, 16 килом. надъ Патна; 35,000 жит., безъ гарнизона отъ 15,000 войници. Великолѣпни казарми.

Динарий, динаръ, пѣнязъ. Римска монета, по тежина равна на около $\frac{3}{4}$ отъ сребърния левъ; ала въ онова време съ много поболѣма стойност (Библ.).

Динарски Алпи. Планини, които водятъ началото си отъ источните Алпи, вървятъ успоредно съ Адриатическо море и се расклоняватъ на многобройни клонове. Тъ пътишетъ Далмация, Босна и Херцеговина, Черна-Гора и западна Сърбия и носятъ въ тия страни разни имена.

Динакай. Негреко племе по двата брѣга на Бѣли-Нилъ (*Бахръ-*

елъ-Абиадъ), главенъ клонъ отъ горни Нилъ (источни Суданъ). Д., около 400,000 души, сж подългани на многобройни племена, които свръзва помежду имъ само единъ общъ езикъ. Тъ сж гиздали и съ високъ растъ, изобщо малко поб-високи отъ европейците. Това наумѣва расказитъ на нѣкои старовѣрѣнни писатели за етиопиянѣтъ. Чѣртитъ на лицето имъ, ако и по негрския типъ, сж сравнително правилни, и физиономията имъ приятна, па и характерътъ имъ не е толкова дивашки и грубъ, колкото на поб-вечето отъ съсѣдитъ имъ. Д. си татуиратъ лицето, като прѣкарватъ една брѣзда отъ дѣното на носа прѣзъ челото. Мажетъ ходѣтъ съвсѣмъ голи. Тъ нѣматъ градове, а само селца; и рѣдко село има поб-вече отъ 50 колиби. Обикновено нѣматъ и главатарь; всѣко племе се пригъпива къмъ нѣкой прѣводителъ само когато ще отиде на бой. Поминъкътъ на д. е риболовството и ловътъ; сбѣ се и по малко просо. Понѣйтъ се и хранятъ говеда, кози и овце. Въ страната не се намира желѣзна руда и нѣма металическа промишленостъ.

Династия, гр. Царски или княжески родъ, сир. редъ царствувѫщи лица произлѣзли отъ единъ родоначалникъ. — **Династически.** Който се отнася до династия.

Динорида (гр. *динобъ*, ужасенъ; *орнисъ*, птица). Загинжла исполнска птица, поб-голѣма и поб-яка отъ камилската птица. Птици отъ тоя видъ намиратъ вкаменѣни въ дилювиалните формации на Нова-Зеландия. Д.-тѣ не можали да хвѣрчжатъ.

Диогенъ. Знаменитъ грѣцки философъ отъ школата на кини-

цитъ, ученикъ на Антистена, родъ въ Синопъ въ 414, умр. въ Коринтъ въ 324 прѣди Р. Х. Философията му била, че мѫдростъта състои да се стремимъ да добиваме спокойствие на духа си чрѣзъ самоотрицане; затова и той доброволно лишавалъ себеси отъ всичко, което му се виждало излишно: обличалъ се съ просто облѣкло и хранилъ се съ най-обикновена храна, ходилъ бѣсъ въ всѣко врѣме и спалъ на голата земя, по улицитъ или въ прѣдверието на храма, а за постоянно жилище си ималъ една дѣлва, която се прочула въ цѣла Гърция. Той се присминалъ на всички, които не дирали практическо благо, — на книжовнитѣ лѣде, за дѣто чели Одисеевитѣ теглила, а прѣнебрѣгвали своите си на музикантитѣ, които прѣкарали врѣмето си да нагласяватъ лирически, намѣсто да турятъ въ съгласие разстроенитѣ си характеристи; на ученитѣ, които зѣпали къмъ небеснитѣ тѣла, а възвишили не разбирали земнитѣ; на операторитѣ, които се учали какъ поб-печатлително да изричатъ истината, а не да ѝ вършиятъ. Въ едно пѫтуване за Египетъ, Д.-тѣ уловили пирати и го откарали въ Критъ, дѣто го продали робъ. Когато го попитали отъ кой занаятъ нѣй-отбира, отговорилъ: «отъ занаята да заповѣдамъ на човѣци». Покупителътъ му билъ Ксантиадъ Коринтски; и нѣ робътъ скоро зель да управлява господари, добилъ свободата си, билъ назначенъ наставникъ на дѣцата му и прѣкаралъ старостъта си въ дома му. Тамъ станжало свидането му съ Александъ Велики. Царътъ отворилъ разговора съ: «Азъ съмъ Александъ Велики», и

което Д. отговорилъ: «азъ съмъ Диогенъ Киникъ». Александъ тогава попита го, съ какво може да му усълужи, на което Д. отговорилъ: «Не ми затуляйте слънцето!» И казваш, че Александъ беше така поразенъ отъ самообластието на киника, че, като тръгналъ да си отива, забължилъ: «Да не бѣхъ Александъ, желалъ бихъ да бѫдѫ Д.». Кой не знае и анекдота за Д., че като видѣлъ единъ юноша да пие вода съ шепа, счупилъ си кратунката, която му служила за пиене вода, като непотрѣбна вече. Другъ пътъ, като билъ на урокъ у скептика Зенона, който отричалъ движението, той, за отговоръ на софиста, само станжалъ и зель да ходи. Ала най-незабравимъ отъ апостолите за него е оия за феномена. Такъво дълбоко прѣзрѣние показвалъ той къмъ цѣлото човѣчество, че го срѣщашъ единъ денъ по срѣдъ пладнѣ въ атийските улици съ фенеръ въ ръка, и като го питашъ, какво значи това, отговаря: «Търсѫ човѣкъ». — Име Д. е станжало синонимъ за човѣкъ съ подигравателъ духъ, който живѣе крайно осъждено и прѣзира приличията.

Диогенъ Аполонски. Грецки философъ отъ ионическата школа, родомъ отъ градъ Аполония въ о-въ Критъ, живѣлъ въ V-и вѣкъ прѣди Р. Х., ученикъ на Анаксимена и съвременникъ на Анасагора. Той вѣрвалъ, че въздухъ е источникъ на всѣко битие, и че всичко е произлѣзло отъ него чрезъ сгъстяване и разрѣдаване.

Диодоръ Сицилийски. Грецки историкъ, съвременникъ на Юлий Цезаря и Августа, авторъ на *И-*

сторическа Библиотека, единъ видъ всеобща история. Това съчинение състои отъ 40 книги, отъ които до насъ сѫ достигнали цѣли само 1—5 и 11—20; отъ останалите има само откъслети.

Диоклетиановска ера. Ера установена въ Египетъ отъ въцарението на Диоклетиана (29 авг. 284).

Диоклетианъ (Валерий). Римски императоръ отъ 284 до 305. Д., роденъ отъ едно смилено семейство, близу до Салона, въ Далмация, въ 245, бързо се възвишилъ въ военната служба и, следъ убийството на Нумериана, билъ прогласенъ императоръ отъ войската. Въ 286, за да брани империята отъ нахлуванията на варваретѣ, зель си Херкулия Максимиана, римски пълководецъ, за другаръ; поб-сетиѣ (292) прибавилъ още двама помощници — *кесари*: Галерия и Константина Хлора. Тогава Римската империя се подделила на четири дѣла: Д. задържалъ источната частъ, съ Никомидия за столица; Максимианъ — Италия и Африка, съ Миланъ за столица; Константинъ добилъ Британия, Галия и Испания, съ Триръ за сѣдалище; Галерий — Илирия и цѣлата Дунавска долина, съ Сирмий за сѣдалище. Слѣдъ 21-годишно царуване, Д. се уморилъ да царува, та си далъ оставката отъ прѣстола; въ сѫщото време, той накаралъ и събрата си Максимиана (макаръ и противъ волята му) да се оттегли и той отъ царството. Две години прѣди оставката си, Д. прѣприелъ, по внушенията на събрата си, Галерия, нова рѣшително и жестоко гонение противъ християнетѣ, по което е гла-

вно паметно неговото паруване. Последните години отъ живота си Д. прѣкаралъ въ Салона, дѣто показалъ удивителна простота въ живота. Тамъ се занимавалъ само съ градината си, и когато нѣкои го подканяли да земе пакъ короната: «Дойдете въ Салона», имъ отговорилъ, «и сами ще се научите да цѣните благото, на което азъ се наслаждавамъ като си обработвамъ салатата». Понѣкога загѣтвашъ за този епизодъ съ думитѣ: *Д. въ Салона или Д.-вата салата.*

Диомедъ. Баснословенъ царь на Тракия, прочутъ по жестокостта си. Той хранилъ конетъ си съ човѣшко месо, ала билъ наказанъ за това отъ Херкулеса, който го далъ на конетъ му да го изяджтъ.

Дионисий Александрийски (църковенъ отецъ отъ III-и вѣкъ), умр. въ 265 въ Александрия, дѣто билъ и роденъ. Той билъ отъ благородно египетско семейство и още малъкъ се покръстилъ; ученикъ на Оригена и ржкоположенъ свещеникъ, той 16 години управлявалъ Александрийското огласително училище; въ 247 стана и епископъ. Прѣзъ Дециевовото гонение, около това време, билъ хвърленъ въ затворъ и осъденъ на смърть; нѣкога селяни го избавили и той се крилъ една година въ Ливийската пустиня. Въ 257 билъ заточенъ, нѣ се завърнилъ слѣдъ 3 години. Д. е писалъ много съчинения, нѣ побѣчето сѫ изгубени.

Дионисий Ареопагитъ. Ученъ мѫжъ, членъ на Ареопага въ Атина, обѣрнѣтъ въ християнската вѣра отъ Апостола Павла и, споредъ прѣданието, ржкоположенъ отъ апостола за атински епископъ. Прѣданието казва още, че той

прѣтърпѣлъ мѫченическа смърть. Паметъта му се въспоминава на 3 окт. Принесаните нему писания се считатъ за лъжливи, като се приема, че тѣ сѫ писани отъ неизвестенъ писателъ, въ IV-и или V-и вѣкъ (*Библ.*).

Дионисий Мали. Римски калугеръ отъ VI-и вѣкъ, родомъ отъ Скития, най-много известенъ въ хронологията по това, че прѣсмѣнилъ какво годината на Христовото рождение съпада съ година 754 отъ основанието на Римъ и положилъ началото на християнската ера отъ годината на Р. Х., когато до негово време християнската ера почвала отъ смъртта Христова. *Дионисиевската ера* се приела повсемѣстно отъ VIII-и вѣкъ.

Дионисий Милетски. Единъ отъ старогрѣцките писатели; издалъ прѣданията на староврѣменните грѣци подъ името *Митически циклъ* и написалъ *Исторически циклъ*, който съдържа историята на свѣта слѣдъ троянската война.

Дионисий Стари. Сиракусски тиранинъ [името «тирания» грѣците давали на всѣка похитена власт, колкото мѫдро и благотворно и да се упражнявала], възвишналъ се въ Сиракуза отъ никако състояние до званието пъководецъ и на 25-годинна възрастъ заграбилъ прѣстола (406 пр. Р. Х.); воювалъ среща карthagинянѣ, на които три пъти на нещастъ побѣда, първия пътъ благодарение на чумата; слѣдъ нѣколко военни сподуки, упражнявалъ най-голямо влияние надъ грѣцките градове въ Долна Италия, и флотитъ му били първи въ Тосканско и Адриатическото море. Нѣ Д. не се задоволилъ съ

славата да бъде най-отличний воинъ и държавникъ на вѣка си; той желаялъ да блесне и като поетъ. За да се прослави на поетическото поприще, той испратилъ въ 388 на олимпийския игри пратеници, най-добрите декламатори на времето, да декламиратъ стихотворенията му, и нъ не билъ честитъ да добие наградата. Той ималъ побогъмъ сподружка въ Атина, дѣто на състезанията нѣколко пъти добилъ втората и третата награда за трагедията, посledното му произведение дори се удостоило съ първата. Той умр. въ 368. — **Д. Млади.** Синъ и преемникъ на Д. Стари, изгоненъ отъ Дионъ, слѣдъ това пакъ възстановенъ на сиракузския прѣстолъ, ала поб-сетни заробенъ отъ коринтианетъ. Умр. въ Коринтъ въ крайна бѣдностъ.

Дионисий Халикарнасски [Халикарнасъ е билъ градъ въ Каприя, въ Мала-Азия]. Ученъ гръцки критикъ, историкъ и археологъ, род. вѣроятно кѫдѣ срѣдата на вѣка прѣди Христа. Отишълъ въ Римъ въ 29 прѣди Р. Х. и живѣлъ тамъ 22 години, та се запозналъ съ езика, книжнината и стариннѣ на римлянетъ; написалъ тамъ на латински прочута *Rимска археология* въ 20 книги, отъ които сѫ уцѣлѣли само 9-а, 10-а и 11-а, а останали сѫ извѣстни по малки откъслечки. Д. оставилъ и цѣни риторически и критич. съчинения. За най-добро издание се има Рескивото (6 т., Лайпцигъ, 1774-1777). Д. умр. въ год. 8 прѣди Р. Х.

Дионисъ. Гръцкото име на Бахус или Вакха.

Дионъ. Сиракузски тиранинъ, Платоновъ ученикъ, царувалъ откакъ изгонилъ краля, Дионисия

Млади, отъ 375 до 353 прѣди Р. Х.; управлявалъ деспотически, за което билъ убитъ отъ атинянина Калипа.

Дионъ Златоустъ. Прочутъ гръцки ораторъ отъ I-и вѣкъ на нашата ера, род. въ Пруза (сегаш. Бруса) въ Мала-Азия, а развидалъ дѣятелността си въ Римъ. Подозрѣнъ отъ императоръ Диоклетиана, билъ принуденъ първенъ да бѣга отъ тоя градъ; и нъ поб-сетни Нерва и Траянъ му правили голъма честь, послѣдниятъ дори го зималъ до себеси на императорската колесница. Ораторството му възбуждало всеобщо удивление. Умр. въ Римъ въ 117. До насъ сѫ достигнали 80 отъ неговиѣ рѣчи, поб-вечето съ политическо и философско съдържание (изд. на Емперуса въ 2 т., Брауншвейгъ, 1844).

Дионъ Касий. Гръцки историкъ, род. въ Никея, авторъ на една *Rимска история*. Тая история, която е обемала епохата отъ основанието на Римъ до 229 слѣдъ Р. Х., е състояла отъ 80 книги; отъ тѣхъ сѫ уцѣлѣли само 37—54 и 56—60, посled. изд. Бекеръ, Лайпцигъ, 1849 (род. 155 — умр. 240).

Диопсайдъ, пр. Минералъ съ зеленикавъ, жълтениковъ или синеватъ щаръ и полупрозраченъ; срѣща се въ природата доста често, понѣкога въ кристали.

Диоптрика, пр. Часть отъ оптиката, учение за прѣломяването на свѣтлинѣ луци въ прозрачни срѣди, като въздухъ, вода, стъкло и др. — **Диоптриченъ.** Който се отнася до диоптриката.

Диоптръ, пр. 1) Въ артилерията: инструментъ за навождане топъ. 2) Въ акушерството; иц-

струментъ за расширение маточно устие.

Диорама (гръц. знач. *ιεδανε πρόπτερον*). Гледка доставяна отъ картина въ голъми размѣри написана съ доста прозрачни шарове на тънко платно и дори и отъ дѣйтѣ му страни. Гледката различа, споредъ както се освѣтлява картина — отпредъ, отзадъ или отъ страна и споредъ степенъта на освѣтлението. Въ такъва картина може, споредъ свѣтлината, да се усилватъ едни отъ предмѣтите, които изображава, и ослабятъ други, па и да се въвождатъ нови шарове и дори нови предмѣти. За това нѣщо освѣтлението става чрѣзъ разношарни стъкла. Една такъва картина представява сгради или изгледъ отъ природата, и за да се струва на зрителя, че вижда самитъ гъща, които представлява картина, а не просто едно изображение отъ тѣхъ, рамката на картина правиже отъ истински предмѣти, запр. отъ стълби, стъхи, огради и др. т. така расположени, че зрителътъ, дори като се мѣсти отъ едно място на друго, не може да види краищата на картина. Д. захваща само една страна въ павилиона, дѣтъ става представлението; ако захваща всичкото пространство паоколо, нарича се *панорама* (гръц. *παν*, все; *οράμα*, гледка). Съществената особеностъ на д. е промѣнливото освѣтяване. Д. е измислена отъ французския живописецъ Дагера, чието име е свързано съ друго едно наименование велико изобрѣтение. Виж. *Дагеротипия*.

Диоритъ, *ир.* Дребнозърнестъ камень, който се отличава по плътността си; състои отъ бѣли или зеленикави зърнца отъ ал-

битъ и отъ рогова измама съ членъ или зеленикавъ шаръ.

Диортъ-джихарь, *тур.-пер.* (тур. *диортъ*, четири; перс. *джихарь*, четири). Употребява се въ 2 пакти по 4 въ таблоигрането.

Диоскури. Въ *гръц.* *баснословама* братя близнаки, Кастро и Полуксъ, покровителе на мириците, на гимнастиката. Тѣ, синове на Зевса отъ Леда, били нераздѣлни другаре (поради което и имѣ имъ станжало пословично за нераздѣлна дружба), па и двамата участували заедно въ най-славни предприятия (въ похода на аргонавтите и др.). Изобразявали ги въ видъ на непорочни юноши, полуокръгли шапчици и съ палма въ ръка.

Диотрефъ. Влиятеленъ членъ на нѣкоя отъ ранинѣтъ цркви, нѣизвестно на коя и въроѧтие проповѣдникъ (*Библ.*; 3 Иоан.).

Диофония, *ир.* Несъгласенъ звукъ.

Диприхий, *ир.* Стъпка въ стихъ отъ четири къси слога.

Диплография, *ир.* Счетоводство или книгодържание въ двойна часть. — **Диплографическа книга**. Тефтеръ въ двойна часть.

Диплома или **дипломъ**, *ир.* (отъ *дипло*, дипль, сгъвамъ и дѣвѣ). 1) Актъ издаденъ отъ факултетъ, въ който се констатиратъ способността на едно лице, което е издържало испити. Такъ особенъ видъ свидѣтелства биват отъ разни степени: *бакалаврски диплома*, *диплома за мисанско докторска диплома*. 2) Свидѣтелство издадено отъ властъ на премиленникъ, въ което се признава високо качество на произведението му; *имамъ дипломъ отъ Парижското Изложение*.

шломатъ, *фр.* 1) Лице, на кое е възложено да расправя правителството на чужда държава работите на своето право. 2) Кой-да-е човъкъ външна дипломацията. 3) Хитръ, ловчовъкъ, способенъ да използва работите. — **Дипломатическо тѣло.** Който се отнася до дипломата. — **Дипломатическо тѣло.** чуждестранни посланици при двора на единъ господинъ или държавенъ глава. — **дипломация.** 1) Наука, частъ отъ народното право, за взаимно сношения на държавите. 2) Стъпките на ръководителите на взаимно сношения на държавите: *Етската дипломация* *раскажищото отечество на петъ* *дипломацията не поощди* *естъ.*

шломирамъ, *фр.* Снабдявамъ шлома. *assasus*, *ново-лат.* Неутолима болест.

штерология, *фр.* Учене за плъти.

ничъкъ, *тур.* Задната частъ на шапка.

ректенъ, *лат.* Правъ: *динъ тренъ*, правъ влакъ, сиръ, който се не спира на пристанищата.

ректоратъ или **директория,** *лат.* 1) Върховно правителство на кое то всѣкой отъ членовете имаши министъръ, или търъ: *Алеко паша и директоръ му.* 2) Върховното телство въ време на първата лига въ Франция. **ректоръ** — *триса, ново-лат.* подъ чието главно управление се намира едно заведение администрация: *директоръ книказия, директорка на училище.*

Дирекционна линия, *лат.* Във воен. искусство линия на посоката на гюлле, бомба; също линия на батарея.

Дирекция, *лат.* 1) Управление, отдельно учреждение за управляване правителствени или частни работи. 2) Посоката на движението на войска.

Дисертантъ, *лат.* Лице, кое то защищава дисертация.

Дисертация, *лат.* Съчинение по нѣкой наученъ прѣдметъ, написано не всестранно, а колкото е потребно да се докаже едно или нѣколко зададени положения. Дисертациите се пишатъ за добиване учена степень или членство въ учено дружество: *X. защищаваша дисертацията си за професоръ на философията.*

Диржирамъ, *фр.* Управлявамъ музикаленъ хоръ, дансове, и др. — **Дирижоръ.** Управляващият оркестъ, дансове, и др.

Дисгармония. Същото, каквото е дисхармония.

Дисекция, *лат.* Разсичане тѣлата на мъртви животни съ научна целъ. — **Дисекторъ.** Ония, който се занимава съ дисекция за медицински сказки и др. т.

Дисентерия, *фр.* Кръвавъ поносъ, кръводризъкъ.

Дисидентъ, *лат.* Отцепеникъ, разномисленикъ; она, който е въ несъгласие съ большинството по единъ или по-вече въпроси по вѣра, нравственост, политика и др.

Дискантъ, *лат.* 1) Най-високият човъшки гласъ или звукъ въ музиката. 2) Двойно пѣние. — **Дискантисъ.** Лице, кое то пѣе дискантъ.

Диско. Островъ при западния брягъ на Грийландия, 160 килом. надълъж.; съставлява частъ отъ данските владѣния. На югъ

е главната станица Годхавиъ. Тюденоловство. Напослѣдъкъ сѫ открили въ острова ископаеми въглища.

Дискоъзъ, *ср.* 1) Плоско околнесто блюдо, на което събиратъ въ цръква за благочестива пъль пари. 2) Такъво блюдо съ свещени изображения, което употребяватъ въ цръква при свещенодѣйствието.

Дископлоди или **дискомицети.** Единъ видъ гъби, които различать отъ твърдогъбът по това, че тѣхните спороносни листца сѫ вложени въ чашовидни или диксовидни плодоносеци.

Дискредитирамъ, *ново-лат.* Развалимъ кредитъ, правъж нѣкого да се лиши отъ довѣрието на другитѣ. — **Дискредитирамъ се.** Изгубвамъ си кредита.

Дискъ, *ср.* Кръгътъ или видимата повърхност на звѣзда.

Дисонансъ, *фр.* Несъзвучие, несъгласие между два или нѣ-вече звука.

Диспенсаторий или **фармакопея,** *лат.* Аптекарска книга, която излага какви прости цѣрове трѣбва да се намиратъ въ запасъ и какъ да се пазятъ, и съдържа наставления какъ да се приготвятъ сложните цѣрове.

Диспенсия, *ср.* Мъжно пищеварение (болесть).

Дисперматически, *ср.* Двусѣменъ.

Диспоидей, *ср.* Стжика въ стихъ отъ два спондея, сир. отъ четири дълги слога.

Диспозиция, *фр.* (соб. зн. *расположение*). 1) Расположение на войска прѣди сражение съ определени распореждания отъ началика ѹ. 2) Въ тѣр. распореждане.

Диспропорция, *ново-лат.* Несъразмѣрность на частите на едно цѣло помежду си.

Дистилирамъ. Прѣварявамъ едно вещество, като го прѣкарвамъ прѣзъ парно състояние въ течно. — **Дистилация, дистилерка.** Такъво прѣваряване.

Дисхармония, *ср.-лат.* Несъгласие, нестройность на звуковете.

Дисциплина, *лат.* Редъ съ безусловна покорностъ, чинопочитание и пазене всичките форми между пѣ-долни или подвѣдомствени къмъ пѣ-горните отъ тѣхъ военната дисциплина трѣбва да бѫде мною строа; въ това училище нѣма дисциплина. — **Дисциплинаренъ.** Който се отнася до дисциплината. — **Дисциплинарно наказание.** Наказание, което се налага за нарушение на дисциплината. — **Дисциплинирамъ.** Прѣучвамъ на дисциплина: *дисциплинирана войска.* — **Дисциплинованостъ.** Състояние на дисциплина.

Дитетраедъръ, *ср.* Двоенъ тетрастраникъ.

Дитирамбъ. Шървоначално прѣиме на Бахуса, съ неизвѣрно про-исходение и значение; пѣ-сети приспособено на единъ видъ лирическа поема, обработвана по-особено въ Атина, която се отличавала по възвишенността и буйството на стила, ала която въ пѣ-късень периодъ се изродила въ надута и глупава поема. Най-напрѣдъ дитирамбътъ се пѣелъ лудешката и свириль на флути сѫщеврѣменно; въ най-послѣднѣтъ врѣмѣна, нему била дадена редовна хорова форма и се пѣелъ. Тоя е дитирамбътъ, за който общо се говори. Въ *прин.* съ неоснователна похвала. — **Дити-**

рамбически. Който се отнася до антирамба.

Dito, лат. Казаното, горъпоменялото.

Дитрохей, ир. Двоенъ трохей, спр. стжика въ стихъ отъ два трохея.

Дифония, ир. Музика на два гласа.

Дифтеритъ, ир. Гърлица, гущеръ, лошото гърло; болестъ, които се отдава на микроби, които, като нападнатъ човѣка, произвождатъ силно въспаление въ гърлото и по-вечето пажи докарватъ смъртъ. Отъ д. мржътъ най-голямо число дѣца. Отличителниятъ признакъ е образуването на нѣщо като ципи по кожата и особено въ гърлото, отѣто и името му (*дифтера*, ципа). Благодарение на откритието на французина д-ръ Лу Ру, направено въ 1894, тая болестъ сега се лѣкува сполучливо съ нацъркване подъ кожата на болния, серумъ отъ обеззаразената кръвь на конь. Виж *Серумъ*.

Дифамация, лат. Понощение, обезславяване, безчестене, клевета. — Дифамацията състои въ приписването нѣкому дѣяніе, което може да му поврѣди честта. Дифамацията се наказва отъ законъ само по тѣжене на оскудното лице.

Диференциаленъ (лат. **диференция**, разлика). Разностенъ: **диференциално даждие**, — митно даждие, което е по-голямо или по-малко споредъ мястопроисходнитето на стоките.

Диференциално смѣтане. Въ лат. такъвъ смѣтане, по което, чрезъ сравнението на конечни величини, памира се отношението между тѣхни безконечно малки части. — **Диференциалъ**. Безко-

нечно малко увеличение на величина въ диференциално смѣтане.

Дифракция, лат. Въ физик. отклонение на свѣтливитъ зари отъ праволинейния имъ путь, когато минуватъ прѣзъ твърдъ тѣсни зирки или около острия край на нѣкое непрозрачно тѣло.

Difficile satiram non scribere, лат. Мжчно е да не пише човѣкъ сатира.

Дихогамия, ир. Въ бот. несъврѣменното развитие на прашника и плодника на едно растение. Дихогамическо растение, на което по-напрѣдъ се развива прашникътъ, се нарича *протоандрическо* (първомажъско); такъвъ растение, на което рилцето бива вече способно за оплодяване, а пъкъ прашникътъ на сѫщия цвѣтъ не е още развитъ, се нарича *протогиническо* (първоженско). Лицадното клинавиче е, заприм., отъ първиятъ; а пъкъ миризливата, — растението, което придава на съното приятната миризма, отъ вториятъ. Вториятъ сѫ по-рѣдки.

Dieu et mon droit, фр. Богъ и моето право (девиза).

Диенгъ. Виж *Дукумъ*.

Дио. Португалски островъ въ Омански заливъ, на югъ отъ Гузератъ; 13,000 жит. Прѣвъходно пристанище.

Дијамбъ, ир. Стжика въ стихъ отъ два ямба, спр. отъ четири слога, отъ които първий и третий кжси, а вторий и четвъртий дѣги.

Димитриевъ (Иван. Иван.). Руски поетъ, авторъ на епическата поема *Иермакъ* и на леки и шеговити поеми, въ които най-много е прѣвъходжалъ (1760—1837).

Диңиръ. Рѣка въ европейска Русия, извира въ блатисти гори на съверъ въ смоленската гу-

берния, тече прѣзъ Киевъ, Екатеринославъ, Херсонъ и влива се въ Черно море; 1,950 килом. Д. е корабоплавателъ токо-речи отъ самия си изворъ. Произведената на губернитѣ, прѣзъ които тече — жито, градиво, желѣзо, соль, кълчища, ленъ — обикновено се прѣнасятъ по рѣката до черноморскитѣ пристанища, ала много кораби минуватъ прѣзъ годината отъ Д. въ Балтийско море прѣзъ Березина и Двина.

Днѣстъ. Рѣка въ европ. Русия, извира отъ Карпатските планини въ Галиция (Австрия), на разстояние около 55 килом., образува прѣдѣла между Русия и Австрия, влиза въ Русия, тече по прѣдѣла на Бесарабия и мие Бендъръ, и при Акерманъ се влива въ Черно море; 1,200 килом. Корабоплаването въ австрийските прѣдѣли подкача отъ Буковина, а въ Русия отъ Исаковецка митница. Главнитѣ произведения, които се прѣнасятъ по рѣката, сѫдърва и жито.

До. Име на първата музикална нота, на която друго име е *утъ* (out).

Доблестъ. Душевно мѫжество, благородство; **добрестъ**, отличенъ по душевно мѫжество, силенъ и твърдъ въ високи добродѣтели, като великолудието, самопожертвуването и др.

Добиеръ (Гелелий). Чешки сподадель по историята, археологията и библиографията на Чехия, умрѣлъ ректоръ на пражския университетъ. Писалъ е само по латински и нѣмски, нѣ пакъ е прѣвът отъ начинателетъ на чешкото възраждане (1719—1790).

Добри пристанища. Заливъ на южната страна на о-въ Критъ, близу при Ласей. (Библ.)

Добричъ. Градъ, окр. и, varненски окр., 36 $\frac{1}{2}$ килом. на сѣверо-западъ отъ Балчикъ, 51 на сѣв. отъ Варна, 90 на сѣв.-зап. отъ Силистра; 11,087 жит. Пазаръ за едъръ и дребенъ добитъ и колониални стоки прѣзъ м. май, който трае 14 дни. Д. е 36 килом. на югъ отъ прѣдѣла на поддумъжиска Добруджа. Прѣдѣлъ освобождението тои градъ се наричаше Хаджи-оглу Пазарджикъ; той доби сегашното си име въ 1883, за споменъ на стария български князъ, който е владѣвалъ ония място нѣколко време прѣи падането на България подъ турците. Виж. *Добротичъ*.

Доброполъ (Димитръ). Първий български живописецъ и новитѣ врѣмела, роденъ въ Сливенъ въ 1816. Учили се първоначално въ родното си място по гръцка езикъ при даскаль Димитра Кашиша, послѣ продължилъ учението си въ гръцката гимназия на Куру-Чешме въ Цариградъ, въ съученичество съ Кръстевичъ, Доброплодни и Раковски. Прѣзъ 5-годишно обучение въ това училище проявилъ дарбата си за живописство, та по прѣпоръжата на учителетъ си постъпилъ въ новооткритата тогава академия за хаждожествата въ Атина. Въ гръцката столица прѣкара 11 години, и сѫщеврѣменно се учиъ живописството и работилъ икони за да искара прѣхраната си. Прѣзъ това време изработилъ още, освенъ студии си, много оригинални картини за проданъ. Четире отъ тии картини, за които добилъ богати премии отъ гръцкото привителство, сега сѫ въ Атинския музей.

Младий живописецъ мечтаелъ за единъ побширокъ просторъ и

жеството си, та въ 1848 оти-
въ Римъ, — тамъ дѣто сѫ
двизавали велики живописци
емовци и Микель-Анжеловци.
сървите 10 години отъ при-
нето си въ Вечния градъ,
извършвалъ редовно академията
живописството да се усъвър-
твува, а прѣзъ свободното
време ходилъ въ Ватиканъ да
да побѣгавитъ творения на
известни живописци, които
извѣтъ на туристи и любителите
живописството. Така доставилъ
бреща едно условено възна-
дение, на Атинаския музей
богата сбирка картини, 27
кой, копия отъ най-хубавите
ния на Рафаела, Микель-
анжело и други славни худож-
ци; и прѣзъ това време, за да
да копира колкото е въз-
моженъ вече картини, измислилъ
свой система, наречена *елек-
ография*.

Въдъ освобождението на Бъл-
гария, Д. изумилъ да се върне
отечеството си, нъ не съ-
ши ръцѣ; затова се заловилъ
да копира най-хубавите
ания, и съ свойственото нему
любие сполучилъ да искара
копии до 1892. Тая година
пристигналъ въ родния си
60 години слѣдъ изляз-
си отъ него.

Въ 1893 Д. продаде на бъл-
гарското правителство за музея
неофотографии и 11 картини
за собствена работа. Прѣзъ
ата година той даде изложе-
на картините си въ София
градата на Народното Събра-
ние. Изложението биде удостоено
приъствието и високата по-
са на Н. Ц. В. княгиня Ма-
Луиза, която и благоволи да
изложи картината *Dispositione* отъ
тази.

Една част отъ картините си,
между които и бюстовете на Х.
Димитра, Ботева, Раковски и Доброп-
лодни, копирани отъ малки пор-
трети, Д. е оставилъ при разните
паметници, костюми и картини
на Народния Музей у старата
джамия въ София, дѣто всѣкай
може да ги види; останалите се
намиратъ при него. Жизнеописа-
тель на В. П. Б. въ списан.
Сътлина (год. VI, книга XII), отъ
дѣто сѫ почерпени тия бѣлѣжки,
никазва, че тия картини сѫ
цѣлъ складъ отъ неисчерпаемъ
имотъ, който авторътъ имъ не би
далъ въ замѣна за никакво друго
богатство.

Макаръ и побѣче отъ 80-годи-
шнъ старецъ, Д. е още бодъръ
и здравъ и не испуща четката, а
продължава да работи побѣгни
и нѣца.

Доброволентъ. Отъ своя воли,
безъ принуждение. — **Добровол-
никъ.** Войникъ, който служи въ
един войска, не по изискване на
закона, а по свое си желание;
волентиринъ.

Добровски (Иванъ), побрано
Иоанъ Добровичъ и още побрано
Иоанисъ Х. Добри. Български
учител и публицистъ въ епохата
на нашото възраждане и прѣвъ
български проповѣдникъ на словѣнската
нравствена взаимностъ и на единъ общесловѣнски езикъ.
Д., роденъ въ Сливенъ въ 1812,
починъ въ Пловдивъ прѣстарѣлъ,
бѣловластъ и заслуженъ пенсионеръ въ 1896. Той се билъ училъ
въ родното си място, послѣ въ
Атина, и най-послѣ продължилъ
учението си, заедно съ Илариона
Макариополски, Чомакова и др.,
при прочутъ гръцки ученици
своего рода материалисти, Каири, на
о-въ Андрасъ. Слѣдъ това, училъ
съществувалъ 20-на години въ Бра-

ила, Сливенъ, Самось, Котелъ и други градове. Въ младите си години си «бъхтали главата върху квадратурата на кръга» и сътъхищението вървашъ, че е разрешилъ тая велика задача; ала, кога да прѣстави въ Атина разрешението й прѣдъ едно събрание отъ учени, билъ ужасно разочарованъ и тая несполука оставила неизгледими следи въ живота му. Прѣзъ сент. 1850, следъ Богоровия Цариградски Вѣстникъ, починалъ да редактира въ Вѣна спис. *Мирозрѣниe*, което щъло да излиза на мѣсецъ. Въ австрійската столица прѣстоиля три години, а сполучилъ да издаде отъ списанието си само пять брои. *Мирозрѣнието* създало на Д. извѣстностъ не само между българетъ, а и между първите словѣнски политици и литератори въ Австрія; тогавашнитъ корифеи на чешкия народъ Шафарикъ, Палачки, Иосифъ Иречекъ и др. влѣзли въ близко сношение съ Д. и състоянието на българския народъ ги заинтересувало побожно. Д. послѣ ходилъ въ Русия, и прѣзъ С.-Петербургъ-Берлинъ-Хамбургъ-Ливерпуль отишъ въ Америка. Цѣлта на пътуването му въ новия свѣтъ остава до сега неизвѣстна; той не е искалъ да ѝ открие на събесѣдниците си. Слѣдъ 1861—62, той заминълъ пакъ за Букурещъ, дѣто, следъ нѣколко години, издалъ още два броя отъ своето *Мирозрѣниe* (1870). Отъ Букурещъ отишъ въ С.-Петербургъ съ политическо намѣрение «да удумва руситѣ да освободятъ България»; съ подобна цѣлъ е и подавалъ мемоари до разни правителства. Отъ С.-Петербургъ се вържалъ въ Сливенъ въ 1872. Д. писалъ

въ цариградскитѣ вѣстници и ботилъ и по церковния вѣпро и Сливенъ го испратилъ съ прѣставителъ въ първия български съборъ въ Цариградъ, съборътъ, който изработи усп на новосъздадената българска зархия. Слѣдъ освобождението Д. живѣ до смъртта си 10 години осамотенъ животъ [не бѣше жененъ] въ Пловдъ. Въ погребението му, направена общински разносчи, зехъ устие литератори, учители и Много интересна е статията Д., който бѣше единъ чудакъ съ физиономия като Даруинова *Български Прѣмълъдъ*, год. III, VII и VIII.

Добровски (Иосифъ). Чешъ филологъ, абатъ отъ иезуитск орденъ, основателъ на словѣнска филология. Съ историко-филологическитѣ си изслѣдвания пръвъ прѣтъ свѣтлина въ словѣнското минѫло. Писалъ на чешки, на нѣмски и на тински. Най-важнитѣ му творе сѫ: *Slawin* (Прага, 1838), *Slowanca* (Прага, 1814—15), *Institutiones linguae Slavonicæ ad lecti veteris* (Вѣна, 1822), *Gia litica* (Прага, 1807; 2-о издан 1832), *Scriptores gentium Bohemorum* (Прага, 1783—84) и др. да изучва стари рѣкописи и бира свѣдѣния, които сѫ интересували изученията му, Д. извалъ въ Швеция, въ Русия, Италия, въ Германия и въ Швейцария. Билъ роденъ близу Раабъ (Унгария) и до 1790 билъ вице-ректоръ на храдищката минария (1753—1829).

Добродушие. Душевно расположение къмъ добро, добро сръдънѣжни чувства.

Добродѣтель. Всѣко похвално
качество на душата; човѣкъ съ
тъчики качества се нарича добро-
дѣтель. Говори се и за от-
дални добродѣтели: умѣреността,
ижеството, скромността и д. т.,
за които се изиска непрѣкъж-
нато упражненіе въ иѣкои добри
дѣствия. За християнски д-ли
считатъ особено вѣрата, надеж-
дата и любовта.

Добролюбовъ (*Николай А.*).
Най-известенитий, слѣдъ Бѣлински,
руски критикъ, единъ отъ осно-
вателетъ на литературната кри-
тика въ Русия. Д., роденъ въ
1836 въ Нижни-Новгородъ, синъ
на свещеникъ, умствено и ду-
ковно узрѣлъ много рано. Още
за 3 години декламиралъ пре-
красно иѣкои Крилови басни. Ко-
гато билъ на 8 години, ималъ
домашнѣй учитель; и майка му
все казвала, че изъ учебната стая
на спина ѝ се чувало само едно:
«занѣ?» «отъ що?» и «какъ?»;
послѣ свѣршилъ наукить си въ
нижно-новгородската семинария и
въ с.-петербургския педагогически
институтъ. Литературната му дѣя-
телност подкачила отъ инсти-
тута (1856). Чернишевски, въ
щето списание *Современникъ* об-
явордавъ той първата си статия
За единъ сѣбесъдникъ, овединжъ
го оцѣнилъ и, слѣдъ първото си
живдане съ него, казаль у дома
и, че при него ходилъ прѣзъ
дени единъ човѣкъ съ необикно-
вѣнъ умъ. Въ съчинението си
Тъмното царство, което стои съвъ-
съмъ единично не само въ рус-
ската, а и въ европейската кри-
тическа литература, Д. достиг-
налъ до най-високата точка на
излаганія си. Отъ Д-витъ съчинения
за езика на сѫ прѣведени до
тега *Робертъ Овенъ и неговите*

*опитвания за обществена ре-
форма* (Видинъ, 1895), *Отецъ
Александъ Гавацъ и неговите
проповѣди* (Разградъ, 1897) и
*Значението на авторитета въ
вѣспитанието* (Вратца, 1898).

Д., за да се прѣдотвѣрне охтиата,
която се появила у него, пъту-
валъ въ Германия, южна Фран-
ция, Италия, ить безъ сѫществено
облекчение; въ 1861 прѣзъ Гре-
ция и Цариградъ се върналъ
въ С.-Петербургъ, дѣто и почина-
лъ въ края на сѫщата година.
Съчиненията му, първей обна-
родувани въ русските списания, сѫ
напечатани отдѣлно въ 4 тома
(СПБ., 2-о изд., 1876). Доста по-
дробни сведения за Д., за него-
вия животъ и литературна дѣя-
телност, заедно съ единъ хубаво
изработенъ неговъ портретъ, има
на бѣлгарски въ книжка *Н. А.
Добролюбовъ*, написана отъ А. М.
Скаовичевски, изд. на М. Тимо-
феева (Варна, 1895, 95 стр. въ 8-о).

Добронладинъ (*Сава Илиевъ*).
Бѣлгарски учитель и книжовникъ
въ епохата на книжовното ни
възраждане. Д., роденъ въ Сли-
венъ въ 1820, училь се първень-
въ родното си място, а послѣ
свѣршилъ курса на гръцкото Ве-
лико народно училище въ Цариградъ (1842). Слѣдъ това, учи-
телствувалъ петъ години въ Ко-
телъ. Въ 1847 отишълъ учитель
и церковенъ пѣвецъ [Д. билъ
сладкогласенъ и тогавашните учи-
тели били и церковни пѣвци] въ
Шуменъ, дѣто въ 1852 билъ на-
значенъ директоръ на «полугим-
назия» [шуменското училище то-
гава се повишило и зело тая
титла] съ сътрудници-учителе А.
П. Гранитеки, Иванъ Богоровъ,
Д. П. Войниковъ и др. Полугим-
назията прѣкъснѣла занятията си

прѣзъ крѣмската война, 1854/56, и прѣзъ тия години Д. отишель въ Австрия, дѣто билъ профессоръ въ карловачката «Велика гимназия» по старогрѣцки. Слѣдъ войната, той се върналъ въ Шуменъ пакъ като директоръ на полугимназията до 1859. Отъ пего време словѣнскиятъ езикъ се въвелъ напълно въ шуменската токо-речи погърчена црквa. Отъ 1859 до 1862, той билъ директоръ на сливенското училище; отъ 1862 до 1864 — учителъ въ Варна, дѣто пръвъ пътъ се отворило класно българско училище; отъ 1864 до 1870 — класенъ учителъ въ Тулча; отъ 1870 до 1872 — такъвъ въ Силистра; отъ 1872 до 1875 — учителъ въ Кюстенджа; и отъ 1875 до 1878 — учителъ въ Тулча. Д., който билъ труженикъ на полето на церковното ни освобождение, билъ честитъ да бѫде прѣставителъ [на Силистра] въ първия български съборъ въ Цариградъ, — съборътъ, който изработи основния законъ на новосъздадената българска екзархия. Една особена заслуга на Д. за отечеството ни е била неговата наklonностъ да убѣждава пѣ-възрастните си ученици да отиватъ въ странство (Европа) да продължаватъ науките си. Нѣкои отъ неговите ученици, които се усъвършенствували на чужбина, сѫ: генералъ Кишелски, Сава В. Филаретовъ, Д-ръ Г. Мирковичъ, Добри П. Войниковъ, В. Друмевъ (сега Н. Високопр. Климентий Търнов.), В. Стояновъ, Д-ръ Ив. Шишмановъ. Слѣдъ освобождението Д. билъ прѣдсѣдателъ на окр. съветъ въ Варна (1878—81) и послѣ инспекторъ на разградския учебенъ окрѣгъ (1881—85). Д. е авторътъ на първата бъл-

гарска комедия *Михалъ* (Земунъ, 1853). Други извѣстни негови трудове, прѣведени или написани, сѫ: *Номенокъ* (1846), *Кратка словесностъ*, *Взаимноучителни таблици и ржководства за тѣхъ* (1853), *Букварь за табачните* (1860), *Ново-български букварь* (1866), *Тълкование на идълъ, апостоли* (1867), *Кратка здравословие, Смъшень спѣшни календарь, Тълкование на идълъ, евангелия* (1882), *Нова лесна метода да се изучи българскиятъ езикъ, а практически руски и гръцки* (1885). Прѣзъ 1887/88 Д. редактираше първътъ въ Варна, а послѣ въ София *Ново-българска Пчела*, поучителъ и шаговитъ вѣстникъ, отъ който излѣзохъ само 19 броја. Отъ 1888 Д. живѣше пленениранъ въ София, дѣто и почина въ 1894. Бѣлѣжки за живота и дѣятелността на Д. има въ *Кратка автобиография на С. И. Доброплодни* (София, 1893) и въ *Книга народни учители: Сава В. Филаретовъ, С. И. Доброплодни и Д. П. Войниковъ* (Шуменъ, 1895, изд. Ил. Р. Бѣлковъ). — Една синъ на покойния Д., П. С. Д., сега ректоръ на духовното училище въ Самоковъ, е и редакторъ на илюстрованото религиозно-правствено списание *Промъславенъ Проповѣдникъ* (Самоковъ, год. V, 1898).

Доброславинъ (А. И.). Най-първий руски хигиенистъ, който е създадълъ въ Русия една хигиеническа школа. Много отъ неговите ученици вече сѫ се занимавали съ учени трудове и занимаватъ катедри из хигиената. Такъви сѫ въ Казанъ М. Я. Капустинъ, въ Варшава Г. Ковалковъ-ский, въ Москва В. Нагорский,

на Дунавъ. Татаретѣ, които на-
селяватъ вътръшността на страна-
тата, сѫ малобройни; тѣ сѫ но-
гайци, които се прѣселили тамъ
въ 1812 отъ Буджакъ (южна
Русия). Вследствие на кръмската
война, други ногайци се прѣсе-
лили отъ Таврида въ Д. между
дeltата на Дунавъ и Кюстенджа.
Въ 1864, голѣмо число черкезе,
изгонени изъ Русия, дошли и тѣ
та се заселили въ Д. На съверъ,
къмъ Дунавъ, се срѣщатъ руси,
(рутинци и московци) старовѣрци,
които, гонени отъ Екатерина II,
намѣрили прибѣжище въ Турция.
Тия руси, наречани липоване,
сѫ си упазили езика и никакъ
не сѫ се смѣшили съ околните
населения. Най-сетиѣ въ Д. има
и единъ селище поляци и нѣколко
нѣмски селца по брѣговете на
южния рѣкавъ на дунавската
дلتа, па се намиратъ и арабе,
гръци, арменци, евреи — съ една
рѣчъ добруджанското население
прѣставлява нѣщо като единъ
етнографически конгресъ.

Д. образува единъ видъ полу-
островъ, който е изобицо едно
плато високо отъ 60 до 80 мет.
надъ равнището на Дунавъ и Черно
море; на югъ ѝ дѣли отъ Вар-
ненско Деми-орманъ, единъ гор-
истъ поясъ. Хълмоветъ ѝ сѫ
продължение отъ планините на
България; най-високите, отъ 400
до 500 метра, се намиратъ на
съверъ, между Мачинъ, Тулча и
Баба-даа. Въ срѣдата земята е
бездовна пустиня, та и населе-
нието е слабо и земята малко се
обработва. Съверо-источната частъ
на страната е покрита съ блатата,
та е нездрава и токо-речи необи-
таема (особено въ Тулчанско). За-
падната частъ е по-здрава. Край-
брѣжията отъ двѣтъ страни сѫ
изобщо много стрѣмни.

Д. произвожда доста жито,
бено царевица, въ небдатъс-
и и неизложенитѣ на наводнѣ
земи. Намѣстѣ се сѣе и лен
конопъ. Риболовството и съ-
вѣдството сѫ голѣми богат-
ства страната. Искара се и съ

Освѣнъ Меджидие, градъ о-
ванъ въ 1855 въ срѣдата на
луострова до сегашната же-
ница, никой важенъ градъ въ
нѣкога сѫществуватъ въ срѣ-
Добруджа. Градоветъ и гра-
деть по-голѣми отъ простите съ
расположени всички било
Дунавъ като Рахово, Черна-
малките укрѣпени мѣста Хъро-
Мачинъ и Исакча и гр. Тукъ
било край голѣмото съверно езеро
Розелонъ, като Баба-даа; съ
на морското крайбрѣжие, въ
Кюстенджа. Сѫщото е било и
старо време, споредъ историите
и географията. Когато се прави
желѣзицата между Черно море
и Дунавъ, открили се останки
отъ нѣкои укрѣпления и по-
лило се, че тамъ се имало съ
тройна линия римски укрѣпления
която е вървѣла отъ морето
къ рѣката. Това предположение
новите издиранія сѫ опро-
гали.

Въ 1855, въ време на кръ-
ската война, французското
вителство накарало да се
прави между Черно море и
навъ единъ голѣмъ путь, съ
една английска компания по-
ила въ 1859 желѣзица —
стейнджъ-Черна-вода, — пър-
желѣзица направена въ то-
вашна Турция.

Въ римско време Д. се на-
чала Мала Скития (Scythia Minor)
и най-сетиѣ тя принадлежала на
Бугаретъ. Въ XIV-ти вѣкъ, кога
българското царство било раз-
лено между тримата Ив. Ал-

салдрови синове, Д. се управлявала от четвърти господар, князъ Добричъ (виж. това име); съ него и княжеството му добило името си. Столицата на това княжество била гр. Калиакра, при сегашното село Гиуръ-Суотчук въ Балчико; пъл-сети въ прѣдѣлите на това княжество влязът и градъ Варна. Падането на България дало Д. на турците, подъ чиято власт се памираше до 1877. Русия чрезъ Санъ-Стевенския договоръ ѝ отстъпчи въ 1878 на Румъния въ размѣна за Бесарабия. Берлинският конгресъ удобръ тая отстъпка. До това време добруджанските българи се отличаваха съ народополезната си дѣятелност; Тулча, Кюстенджа и други зимаха живо участие въ борбата ни съ гръцкото духовенство: сега народното образование не е свободно и румънитетъ застава да прѣоткаже българския елементъ. Д. е лишена отъ правото да избира представителите за представителската камара и сената.

Дове (Хенрихъ Вилх.). Отличенъ германски метеорологъ, изложилъ и разяснилъ закона за бурица или правилото за измѣнението на посоката на вѣтроворътъ: то състои въ това, че посоката на вѣтра се измѣнява не оведиждашь, а постепенно, и при това въ съверното полуклѫбо това измѣнение става по посоката на видимото движение на слънцето, а въ южното по противоположната посока. Освѣнъ това, Д. е направилъ много открития въ климатологията, индуктираното електричество, поляризираната свѣтлина и др. Нему се дължи и приспособлението на стереоскопа за откриването подложни банкноти — остроумна и полезна

идея. Д-витѣ съчинения сѫ много-бройни; по-вечето му изслѣдвания сѫ обнародвани въ Записките на берлинската академия и въ Annalen на Погендорфа (1803—1879).

Доводъ. Аргументъ; причина или съображеніе назначено да заведе до заключение, та да убѣди въ нѣщо.

Довѣрие. Вѣра въ нѣкого. — **Довѣреностъ.** 1). Увѣреностъ, която единъ човѣкъ има въ нѣкого, че може напълно да му се уповава. 2) Въ юрис. писменъ актъ, съ който едно лице (**довѣрителъ**) възлага на друго (**довѣренъ**) да дѣйствува за него въ тѣжебни, търговски или ступански дѣла, като му предава, въ дѣлото, за което му дава довѣреностъ, нѣкоя, въ самия актъ опредѣлена, частъ отъ своите права. — **Довѣритель.** Оня, който се е довѣрилъ нѣкому. — **Довѣрчивъ.** Оня, който е наклоненъ да се довѣрява, или който лесно вѣрва въ другите. — **Довѣрѣнъ.** Човѣкъ, който се ползува съ довѣрието на нѣкого, или който е добъръ отъ нѣкого писмена довѣреностъ; повѣренъ. — **Довѣрявамъ нѣщо нѣкому.** Повѣрявамъ, отдавамъ на съвѣстта му; упълномочавамъ.

Довжръ. Английски градъ при протока Па-де-Кале, 110 килом. на юго-ист. отъ Лондонъ, най-ближната точка отъ английското крайбрѣжие до Франция; 29,000 жителе. Пароходна станция за Франция. Силно укрепенъ градъ.

Довжръ. Градъ въ Съединените Държави (Ню-Хампшайръ), 19 килом. отъ морето; 12,790 ж. Памучни платове; обуща.

Довжръ. Градецъ въ Съединените Държави, столица на

държ. Делауеръ, на р. Сентъ-Джонъ, 12 килом. навътре въ сушата отъ Делауерски залив и 65 килом. на югъ отъ Уилмингтонъ; 5,000 жит., отъ които около 1,000 негри.

Догма или **догматъ**, *пр.* 1) Вѣроучение, учение за вѣра, основно положение на едно кое-да-е вѣроисповѣданіе. 2) Въ богословието: всяка истина, що се отнася до съзерцателната част на християнското учение и съставлява правило отъ християнската вѣра, която истина е опредѣлена и се исповѣдава, на основание на божественото откровение, по общия гласъ на Вселенската прѣквата, и отхвърлянето на която води християнина къмъ отлъжение отъ прѣквата. Систематическото изложение на такъви д. съставлява науката **Догматическо богословие**.

— Догматизъмъ, догматическа метода. 1) Такъво изложение на кой-да-е наученъ прѣдмѣтъ, въ което отъ известни основни положения се води кътъ отдѣлни истини, та така се строи цѣла научна система. 2) Учителско, положително, авторитетно учение.—

Догматика. Сѫщото, каквото е [пѣ-горѣ] догматическо богословие.

— Догматикъ. Писателъ, който обяснява догмите на една вѣра.

— Догматически. 1) Който се отнася до догми. 2) Поучителенъ; учителски, авторитетенъ, който не допуска възражение: *избръвайте догматическия тонъ*.

Доданици. Народъ отъ Иагетовото племе, Бит. 10; 4; живѣлъ нѣдѣлѣ въ сѣверните примория на Средиземно море (*Библ.*).

Доде (*Алфонсъ*). Единъ отъ най-отличните французски романисти отъ реалистическата школа. Отъ съчиненията му, които сѫ

обезсмъртили името му, има нѣколко прѣведени на езика ни:— **Сафо**, парижки превод, романъ (*Библиотека за мало и големи*, София, 1896), **Тартаренъ Тарасконецътъ**, романъ, прѣв. М. Московъ (Търново, 1896), **Портъ Трасконъ**, последни приключения на знаменития Тартарена, прѣв. М. Московъ (Търново, 1897), **Балата лилия**, комед. въ 1 дѣйст., прѣв. отъ рус. Каменъ (Чирпан, 1897). Други отъ пѣ-забѣлѣтелните Д-ви трудове сѫ: **Небътъ**, **Заточениетъ царе**, **Нужа Румесстанъ**. Послѣдниятъ му романъ е **Подпора на семейството**. Д. се помнилъ въ Парижъ отъ внезапна смърть (1840—1897).

Додекагонъ *пр.* Въ *геом.* Дванадесетостъгълникъ.

Додекаедъръ, *пр.* Въ *геом.* Дванадесетостъгълникъ.

Додъ. Виж. *Дронъ*.

Дожъ, итал. (*doge*, отъ *指导*, водителъ). Име на държавния глава на единоврѣменната Венецианска и Генуезка република.

Доза, *пр.* Приемъ; количеството цѣръ, което трѣбва да се употреби на веднъжъ.

Дозиране. Първо распределяне, което се прави отъ властъ. **Дознанието** различа отъ слѣдствието по това, че се прави за прѣдварително удостовѣрение да ли има основание да се пристъпи къ слѣдствие; затова строгий редъ на слѣдствието не се и пази при дознанието, а правъжъ се само запитвания безъ клетва.

Дозонъ (*Августъ*). Французски литераторъ, единъ отъ писателетъ чужденци върху българския народъ до освобождението, род. въ 1822, умр. въ 1891. Д. билъ французски консулъ въ Солунъ, Янина, Пловдивъ и Въз-

и първия преподавател уески въ училището на живи источни езици въ Парижъ е авторъ по французски на *Съчинения на народни песни, пръвът отъ първообразите* (Парижъ, 1859), *Български народни песни, неиздадени*, (1877), *Сръбска епопея* (1881), съставител на албанска граматика (1878), ръкописъ на *Албански приказки I* и др.

дойенъ, фр. Старей, най-стар измежду членовете на едно събрание: *дойенъ на дипломатическо тъло*.

ойрянъ. Градъ, ц. на дойка или полянска каза, на ръкъ отъ солунската, солун. 52 килом. на юг.-зап. отъ градъ; 7,800 жит., отъ които 0 българи, 4,000 турци, 550 греки, 250 евреи. Д. е расположено край едноименно езеро, отъ което истича река Резанъ, приток на Вардаръ. Едно отъ главните села въ неговата каза е *юлица*, станция на солунската железница; първото половина отъ населението пазата е българско, а останалата главно турско.

оказателство. 1) Онова, което засигури, установява истината за нещо. 2) Българъ, свидетелство: *доказателство на втората си.* — **съдебни д. съдилища** и да било обстоятелства, които обличават невинността на подаждимиия, въ гражданско дело подтвърдят правото на едната или на другата отъ страните. Споредъ *съд. д.* биватъ главни и граждански. — **Философски д.** чинятъ разни положения вкупе със съдебни д. съдилища.

Докладъ, рус. (отъ *до*, до, при; *класъ*, турямъ, македонскобълг. клавамъ). 1) Писмено или устно изложение, което прави поддоместенъ чиновникъ на началника си върху една работа, която изисква разрешението на последния: *управителя испрати доклада си въ министерството; министъръ е ходилъ на докладъ у княза.* 2) Изложение, въ което се дава отчетъ за особено изучение, направено отъ комисия: *докладчикът на комисията докладва по законопроекта за . . . въ днешното засъдение на камарата.* 3) Изложението на едно дело (тъжба), което единъ съдия представя предъ съдииятъ отъ същия съдъ. — **Докладвамъ.** Представямъ писменъ докладъ; давамъ устно отчетъ за каквото и да било дело; уведомявамъ началството си за нещо. — **Докладчикъ.** Ония, който докладва върху едно дело.

Докторъ (лат. значи *учителъ*). 1) Лъкаръ. 2) Лице, което е добило най-високата ученая степен (*докторатъ*), която даватъ университетите и други висши заведения: *докторъ на правото, докторъ на богословието* и др.

Доктрина, лат. Въроучение; философско учение. — **Доктринеръ.** Привърженикъ и защитникъ на нѣкое начало въ богословието, философията и политиката; противникъ на нововъведения.

Документъ, лат. Писмено свидетелство, доказателство за нещо, актъ. *Исторически д.:* грамоти или рескрипти и всички книжа, които свидетелствуватъ за нѣкое събитие, лице, епоха и др. т. *Юридически д.:* писмени доказателства за невинността на лица.

виновностъ, законни актове за състояние и др. т. *Търновски д.*: расписки, полици, съйтки и др. т.

— **Документъ, документаленъ.** Основанъ на документи, почерпани отъ документи; *документално*, съ документи.

Докусъ-канъ-кардашъ (отъ тур. *д.*, които знач. *девето-кървънъ братъ*). Полипъ отъ едноокръжнитъ, който отлъча отъ повърхността си варовито вещество въ видъ на тръбици.

Докъ, амл. 1) Водоемъ, построенъ въ пристанище за товаряне и растоваряне кораби съ огромно влагалище за стока около него. 2) Единъ видъ памуч. платъ.

Долагамъ. Докладвамъ, въ сми-
сьль на увѣдомявамъ, съобщавамъ.

Доларъ. Монетна единица въ Съединените Държави. Сребърний д. има стойност 5 лева 31 ст., златний — 5 л. 19 ст.

Доле. Французски списателъ и печатарь, единъ отъ най-прѣд-
нитъ дѣйци на европейското въз-
раждане, изгоренъ като еретикъ
въ Шарий въ 1546.

Dolente, итал. Музикаленъ тер-
минъ. Жаловито.

Долеритъ, *ср.* Минераль, който състои отъ лабрадоръ, авгитъ и др. съ черенъ, рѣдко зеленикавъ шаръ. Различаватъ зърнестъ, пор-
фировъ д. и долеритовъ камень. *Невелиновъ* д. съдържа, намѣсто лабрадоръ, *негелинъ*; срѣща се въ Саксония, Хесенъ, Чехия.

Долна-Баня. Едно отъ по-
главнитъ села въ ихтиманска околия, съ топли минерални води и станция на жегъзицата.

Долна-Кадийца. Връхъ въ съединението на Пиринъ съ Рила; 2,378 м. надъ морското равнище.

Долна-Орѣховица. Едно отъ по-главнитъ села въ Горно-Орѣ-

ховската околия, съ 3,306 жит. Споменува се още въ XIV-в въ време на похода на крал Владислава III за Варна.

Долни-Дѣбникъ. Село (2,040 жит.) при Плѣвенъ, известно съ сражението въ 1877 между руситъ и турцитъ.

Доломитъ. Единъ камень хи-
мически съставенъ отъ калций,
магнезий и др. Намира се въ про-
страни маси, понѣйтъ като за-
ровитъ камень, понѣйтъ като кри-
стализиранъ зърнестъ камень,
обикновено бѣлъ, а понѣкога синъ,
жълтеникавъ или въсчеренъ. Ни-
кои отъ обикновенитѣ бѣли ма-
мори сѫ доломитъ. Употребява се
често за градиво. Нареченъ е така
по името на франц. минералогъ
Доломіо. У насъ се намира въ Софийско (Студена и Корило), при
Плѣвенъ, Габрово, Троянски бал-
канъ и др.

Доломіо. Французски минер-
алогъ, роденъ въ Доломіо, въ изер-
ски департаментъ (1750—1801).

Dolce (dolche), итал. Въ му-
тихо съ полутонъ.

Доль. Французски градъ, 38
килом. на юго-ист. отъ Дижонъ,
на Дубъ и канала отъ Рона за
Рейнъ; 14,253 жит. Стоварище
на търговията съ Швейцария. Хи-
мически произведения и др. Рим-
ски стариини: остатки отъ два из-
ведука, амфитеатъ, много зре-
мове, пѣтъ отъ Лионъ презъ д.
за Рейнъ.

Доминика. Единъ отъ малките
Антили; 28,840 жит. Гл. гр. **Чар-
лоттаунъ;** 4,800 жит. Най-висо-
кий отъ малките Антили, около
1,800 м. надъ морското равнище.
Гл. произведения захаръ, кафе,
какао, ромъ. — Д. е билъ откритъ
отъ Колумба презъ второто му
пътуване (1493) въ единъ недъ-

день-день, отъето е и името му
д., сир. Господенъ день.

Доминиканска република. —
Държава въ источната част на
въз Хайти, която захваща близу
до двѣ трети отъ цѣния островъ.
Насел. 300,000 жит. главно негри
и музати. Стол. *Санъ-Доминго*.
Главни произведения: захаръ, тю-
тунъ, кафе. — *Д. р.* се образу-
вала отъ испанска колония на
острова въ 1697; въ 1795 тя
отстъпила една част отъ земята
си на Франция; въ 1814 придо-
била изново изгубената си земя
и признана властъта на Испа-
ния; въ 1822 колонията отхвър-
лила испанското иго и съединила
сѫдбата си съ африканските си
съсѣди; и най-сетне въ 1843 стъ-
пила пакъ на краката си като
независима република, нъ доста
страдала отъ анархия.

Доминиканецъ, доминиканка.
Римо-католически калугеръ, калу-
герка отъ ордени, основани отъ
св. Доминика въ 1215 и 1208.
Въ врѣмето на албигойската ересъ
Доминикъ (Доминго), италиански
богословъ, убѣденъ, че невѣже-
ството на народа и свѣтостъта
из духовенството помагатъ за на-
прѣдъка на ересъта, учредилъ ор-
дените, които носятъ името му,
съ цѣль да противодействуватъ
на еретиците, като проповѣдватъ
словото Божие между народа. Папа
Инокентий III утвърдилъ тия ор-
дени, които упражнявали голѣмо
 влияние въ католическите земи
до XVI-и вѣкъ, когато незуитите
малко по малко ги истикали изъ
училищата и царските дворове и
тѣ се върхиха на старото си
звание.

Доминико Зампieri. Знаме-
нитъ италиански живописецъ, то-
чецъ и изразителъ рисувателъ

и истински колористъ (1581—
1641).

Домино, итал. 1) Дълга ман-
тия за маскара. 2) Игра съ 28
дългнести правожгълни кокалчета,
всѣко съ по нѣколко точки на
него и всичките подплатени съ
черни дъсеци.

Домициант. Римски импера-
торъ отъ 81 до 96, синъ Веспа-
сиановъ, род. въ 51, дошъл на
прѣстола следъ смъртта на брата
си Тита, чиято смърть припис-
ватъ нему. Слѣдъ несполуката му
въ походитъ му среща даките и
маркоманите въ 87, той стана жълъ
подозрителъ и жестокъ и съ
убийство или заточение лишилъ
Римъ отъ токо-речи всѣкой граж-
данинъ личенъ по талантъ, учение
или богатство. Жестокостите
станаха толкова нетърпими, че
противъ него се устроилъ единъ
заговоръ съ участието на жена
му Домиция и той падналъ подъ
меч на убийцата.

Домицилъ, лат. Въ *тери*.
мѣсто за платежа на полица. —
Домицирамъ полица. Назначавамъ
мѣсто, дѣто ще се заплати по-
лица.

Доналдъ. Име на 8 шотланд-
ски царе (1095—1098).

Донасиямъ. Писмено или устно
съобщавамъ на правителството
нѣщо отъ поведението на нѣкого
противно на правителството или
на законите. Виж. *Доносъ*.

Донатело. Знаменитъ итали-
янски ваятель, прѣдтеча на Ми-
келъ Анжело. Цѣлото тежнение
на неговия гений било да въспро-
изведе стариинното, и неговиятъ стилъ
понѣкога наумѣва за славнѣтъ
произведения на стара Гръция.
Той работилъ въ Венеция, Шадуа,
Римъ, Флоренция. Главните му
произведения сѫ статуи: Св. Маг-

далина, Св. Петър, Св. Марко, Св. Георги и др. (1386—1466).

Донация (Копринена), лат. Бублечка отъ златоглавките, живѣе по повърхността на растенията.

Донгола. Земя въ Долна-Нубия, която захваща една част отъ Ниловата долина и образува най-съверния окръгъ отъ египетски Суданъ, насел. около 250,000 жит. (арабе и барабаси). Д., много плодородна, се простира по двата бръга на Нилъ по дължина около 250 кил. и е била нѣкога срѣдоточие на нубийскотоичество и култура, което доказватъ многобройни и великолѣпни развалини. Тая земя била подвълена между нѣколко арабски главатаре, когато мамелюките, испадени отъ Египетъ, потърсили тамъ прибъжище (1812) и постъ завладѣли една част отъ неї; въ 1820 г. тяхъ завоевашъ синътъ на Исмаилъ паша Египетски, и отъ тогава ти е владѣние на Египетъ. — **Донгола (Нова)** или *Марака*. Главният градъ на областта Д., на лѣвия бръгъ на Нилъ; около 20 хил. жит., съдалище на паша. Търговия съ Кайро. Замъкъ. Нова Д. е основана отъ мамелюките въ 1820.

Дондуковъ-Корсаковъ (князъ *Александъръ Мих.*). Руски генералъ, добъръ извѣстенъ у насъ по участиято си въ посѣдната руско-турска война и въ непосредствените събития, които докараха. Въ време на тая война той командуваше едно армейско тѣло. Въ 1878 г., слѣдъ смъртта на князъ Черкаски, биде назначенъ императорски руски комисаръ въ България, та нему се пади главният трудъ по устройството на нашето гражданско управление;

на другата година бѣше командуващъ руското окупационно военно тѣло въ България. Симпатичният му характеръ го направи много популяренъ въ България; стана дори въпростъ за него едно кандидатъ на българския прѣстолъ. Въ 1879, той отвори въ Търново учредителното пародъ събрание. Когато за български князъ се избра князъ Александъръ, той напусна България (юлий с. г.). Слѣдъ това бѣше едно по друго харковски, одески и кавказки губернаторъ. — **Д. К.** бѣше свършилъ въ с.-петербургския университетъ по юридическия факултетъ; драгунски офицеръ, той бѣше служилъ въ пѣ-ранните години отъ попрището си въ Кавказъ, участвувалъ бѣше съ отличие въ кръмската война и посети бѣ занимавалъ поста киевски губернаторъ (1820—1893).

Dones eris felix — multos im-
perialis amicos. Латинска поговорка: доколъ бѫдешъ честътъ, ще броишъ много приятеле; — стихъ на Овида, испаденъ отъ Августа въ изоставенъ отъ приятелетъ си. Често се привожда само първата част: *Dones eris felix*.

Донецъ. Рѣка въ южна Русия, притокъ на Донъ, тече главно въ земята на донските казаци, корабоплавателна до Змиенъ; около 1,000 кил. По Д. прѣкараятъ жито и дървенъ материалъ. Корабоплаването е незначително, по причина на пѣсъчни прѣски и лѣжатушно течене.

Доницети. Знаменитъ италиянски композиторъ, авторъ на опери *Люци Ламерморска*, *Фаворитката* и др. Неговите опери сѫ първоразредни по мелодическите си качества (1797—1848).

Доносъ, доношение, донесение. Извѣстие противъ нѣкого съобщено на начаство. — **Доносентъ.** Който се отнася до доносъ. **Донесчикъ, доносителъ.** Оня, който е залъ за нѣкого доносъ.

Донкастеръ. Английски градъ, 6 кил. на югъ отъ Йоркъ; 21,500 жит. Прочути мелници и житни търгища. Хубава пръква отъ XIV-и вѣкъ.

Доносо Бортестъ (маркизъ *Валдемасъ*). Испански дипломатъ-търговецъ, билъ посланикъ въ берлинъ и Парижъ. Между съчиненията му най-забѣлѣжително е *Линия върху католицизма, либерализма и социализма* (1851), което е прѣведено на французски (1803—1853).

Донъ. Русска река, истича изъ Ивановско езерце въ тулската губерния, тече прѣзъ губерните гуска, рязанска, воронежска и прѣзъ земята на донскитѣ казаци и влива се въ Азовско море прѣзъ три рѣкава, отъ които само единъ е корабоплавателенъ; 1,450 кил. прибира 80 притока, отъ които сѫлавятъ сѫ Соена и Донецъ отъносно, а отъ юго-запада Хоперь, Медвѣдница, Саль и Маничъ. Д. е корабоплавателенъ до Задонскъ, 800 килом. отъ устието му, и е скованъ по каналъ съ Волга; по този каналъ произведенията на вѫтрѣшността се прѣнасятъ въ южните руски области. Водите на Д. изобилватъ съ риба.

Донъ-Жуанъ. Името на главното дѣйствуващо лице въ Чалировата драма *Петровий Чиръ*, текстътъ на Мозартовата опера *Донъ Джованни* и геройъта въ една Байронова поема *Донъ-Жуанъ*. Сега съ това име наричатъ всѣкого, който се отличава съ любовни похождения.

Донъ-Кихотъ. Собственото име на странствующия рицарь Ламански, въ славния романъ на Сервантес; оттука *донкихотизъ*, което значи вѣтрогонство.

Донъ Педро I. Първий бразилски императоръ (1822—1831). — **Донъ Педро II.** Послѣдниятъ бразилски императоръ, който бѣше владѣтель-философъ (членъ-кореспондентъ на французската академия на науките и др.) и истински човѣколюбецъ. Той бѣ за прѣтиль търговията съ негритѣ и унищожилъ робството въ Бразилия. Слѣдъ *1/2-вѣковно царуване*, той биде сваленъ отъ прѣстола отъ републиканцитѣ въ 1889. Род. въ 1825 въ Рио-де-Жанейро, умръ въ Парижъ въ 1891 между книгите си. Виж. *Бразилия*, история.

Донотопенъ. Прѣдипотопенъ, който е билъ прѣди потопа. Тая дума се употребява изобщо за животните и растенията, които сѫ сѫществували нѣкога, и на които не само родоветъ, а дори и видоветъ вече не сѫществуватъ между живите. Такъви отъ животните сѫ мамонтите, мастодонти и др., на които костниците ископаватъ изъ земята въ вкаменѣло състояние. Думата *донотопенъ* не има точенъ смисълъ, защото тя не означава нѣкое време въ свръска съ библейския или всемирния потопъ — оня, до който се отнася сказанietо за Ноевия ковчегъ, а изобщо всички епохи прѣди историческите. — Въ свещената история *допотопни патриарси* се наричатъ ония, които живѣли прѣди потопа. Тѣхните имена, родословие, възрастъ съставляватъ прѣдмѣтъ на 5-та гл. отъ *Библието*. Такъви имало десетъ: Адамъ, Ситъ, Енось, Кайнъ,

ванъ, Маалалеиль, Иаредъ, Енохъ, Матусаль, Ламехъ, Ноe. За всичкитѣ, освѣнъ Еноха (виж. това име), ни се рассказва, че достигнали до много дѣлбока старостъ и умрѣли.

Дора д'Истрия, (литературенъ псевдонимъ на Елена Гика, посетиѣ княгиня Колцовъ-Масалски). Влашка литераторка, внука на князъ Александра Гика X, влашки господарь, родена въ Букурещъ, въ 1829. Д. д'И. има класическо образование, па и владѣе езицитѣ германски, французски и италиянски съ книжната имъ. На 15-годишна възрастъ ти подкачила единъ прѣводъ на *Илиадата* на германски, и не се минжло много и зела да пише драми. Въ това врѣме тя се оженила за русския князъ Колцовъ-Масалски, когото придружила въ с.-петербургския дворъ. Нейнитѣ поб-забѣгителни съчинения сѫ: *Монашеский животъ въ Источната црква, Героите на Румъния, Албанцитъ въ Румъния или князове Гика, Венецианката, За женитъ отъ една жена*. Послѣдното нейно съчинение, обнародовано въ 1864, е прѣведено на руски, английски, италиянски и др. езици.

Дордона. Рѣка въ зап. Франция, влива се въ Гарона, 18 кил. на съверъ отъ Бордо, когато съединенитѣ рѣки добиватъ име Жиронда; 450 кил. дълга, корабопл. 300 килом.

Доре (Густавъ). Знаменитъ французски рисувател, илюстраторъ много сполучливо съчиненията на великитѣ списателе и поети — Дантеvia *Адъ*, Милтоновия *Рай*, Шатобриановата *Атала*, Серантесовия *Дон-Кихотъ*, Лафонтеновитѣ *Басни*, *Библията*

и др. (Род. въ Страсбургъ въ 1833, умр. въ Парижъ въ 1883).

Дорида. Малка планинска страна въ стара Гърция, на югъ отъ Тесалия. Дорийцитѣ, едно отъ 4-ти главни гръцки племена, живели, по сказанията, името са отъ Дора, синъ Елиновъ, който се прѣселилъ отъ Тесалия въ Дорида. Отъ Д., тѣ се утвѣрдили съ врѣме въ голѣма частъ отъ Пелопонесъ. Тогава се основали дорийски селища въ Италия, Сицилия и Мала Азия. Дорийцитѣ се отличавали отъ другитѣ гръцки племена по строгостъ, твърдостъ и суровостъ. Характеръ имъ се отразилъ и въ тѣхната архитектура; дорийскитѣ стълбови сѫ яки и неукрасени, а ионическитѣ тънки и гиздави. И изрѣчието на дорийцитѣ рѣзко различало отъ другитѣ гръцки изрѣчия; дорийското нарѣчие било дебело и гръздаво, а ионическото — истиначено и меко.

Дормиторъ. Най-високий връхъ въ главната планинска верига на съверна Черна-гора, пирамидъ; 2,528 (2,600 споредъ Каперта) метра надъ морското равнище. Тоя връхъ, на южния прѣдѣлъ на Херцеговина, се намира въ земята между рѣки Дрина и Шива, която се отстѫпи на Черната-гора по Берлинския договоръ въ 1878.

Дортмундъ. Прусски градъ, най-важниятъ въ областта Вестфалия, на келнъ-минденската железница, на Емшеръ (притокъ на Рейнъ), 75 кил. на съв.-ист. отъ Келий; 78,435 жит. Фабрики за железнодорожни материали: близу до града се искарва много жлезо и каменни въглища. Д. никога е билъ единъ отъ свободнитѣ градове на хансеитския съюзъ;

ъ Виенски конгресъ го отстъпилъ на Прусия въ 1815.

Дортрехтъ или **Дортъ**. Холандски градъ въ обл. Южна-Холандия, 9 кил. на юго-ист. отъ Ротердамъ, на съв. ржавъ на Маасъ, добро пристанище, на железната отъ Анверсъ за Ротердамъ; 2,000 жит. Търговия съ жито, падиво, захаръ, тютюнъ.

Дорчестъръ. Английски градъ, 54 км. на юго-зап. отъ Лондонъ; 2,000 жит. Много старъ градъ съ бължителни паметници; до него намиратъ остатките отъ единъ иски амфитеатъръ, който е съразътъ 13,000 зрителе. Д. е билъ обиколенъ отъ римляните съ Фа.

Доръ. Ханаански царски градъ, Средиземно море, между Керия и гора Кармий, относилъ Манасиното племе (*Библ.*).

Досаждамъ и никому. Дотегнумъ му, прави же му главоболие, начинавамъ му неприятности. — **осада**. Дотегнуване. — **Досадиленъ, досаденъ**. Който докарва сада. — **Досадителностъ**. Свойство на онова, чо е досадително.

Досадителъ. Който досажда.

Достовенъ. Слово по слово, р. дума по дума, букваленъ: *словенъ пръводъ* (на книга).

Доспатски Родопи или Дости-Дагъ. Родопите, които защищатъ по съверния склонъ проранствето по долината на Мара отъ сливането на Ели-дере сливалето на Дерменъ-дере, а южния — пространствето по линията на Места отъ сливането Елешница до сливането на Мошть. Въ съверната имъ част влиятъ **Тъмрджиските** села, чрезъ които се отнима отъ територията княжеството около 667 чет. лом. Всичките пътеки прѣзъ

тѣхъ сѫ конски пътеки. Отъ Т.-Пазарджикъ прѣзъ Пещера има шосе до Батакъ; а отъ Батакъ нагорѣ прѣзъ Досп. Родопи до Неврокопъ се минува по стария римски друмъ.

Доспѣвски (*Станиславъ Д.*). Български иконописецъ, чиито икони, отлични по своята изящностъ, се срѣщатъ въ црквите на много градове въ България. Д., род. въ Самоковъ въ 1827, билъ синъ на прочутъ на врѣмето си иконописецъ, Димитъръ Самоковецътъ, който съ братята си работелъ въ Рилския монастиръ. Той отъ малъкъ изучавалъ церковното живописство при баща си, а свършилъ живописството въ С.-Петербургъ въ Императорската Академия на Художествата, дѣто за единъ свой етюдъ билъ на граденъ отъ академията съ сребъренъ медалъ. Той неговъ етюдъ се пази въ Пловд. Нар. Библиот. Слѣдъ свършването си (1859), той се установилъ въ Т.-Пазарджикъ, дѣто станжалъ извѣстенъ въ много краища на България. Освѣнъ иконите, той рисувалъ и портрети и картини. Отъ портретите първо място захващатъ ония на д-ръ Чомакова, Найденъ Герова и Денкооглу; отъ картините нѣкои има упазени у синовете му.

Д., единъ отъ първите обществени дѣйци въ Пазарджикъ и посветенъ въ народното движение въ 1876, билъ откаранъ отъ турското правителство въ Цариградъ. Той ималъ руско подданство, та руското правителство се застѫпило да го освободи; но когато го поискали, отговорило му се, че умрѣлъ въ болницата (1877). Д., човѣкъ съ благороденъ характеръ, се радвалъ на всеобщо уважение. — Единъ неговъ синъ, *Никола Д.*

учител и още младъ, се е заявил съ литературна дѣятелност. Той редактираше, заедно съ д-ръ Ив. Златарова, въ Бургасъ, 1893, мѣс. спис. *Прѣледъ* и е издалъ прѣведени или съставени книги *Грижитъ за отпредоване дѣтето до 7-годиннатата му възрастъ* отъ М-те Louise Richard, учебни. *Минералология и Геология, Химия* и др.

Доставямъ. Снабдявамъ, наставямъ. — **Доставитель.** Който доставя. — **Доставка.** Снабдяване.

Досто. Частица, вѣроятно съкращение отъ достонинъ, която се поставя прѣди едно сѫществително или прилагателно, за да му усили значението: *достозабѣлжителъ, достолѣтие.*

Достоевски (Федоръ Мих.). Отличенъ руски романистъ, род. въ Москва въ 1821, умр. въ Петербургъ въ 1881. Училъ се въ Москва, и слѣдъ това съвршилъ въ петербургското инженерско училище, слѣдъ което постѫпилъ отъ нужда на военна служба. Призванието му го побуждало къмъ литературата. Слѣдъ една година напусналъ военната служба, и подкачилъ да пише повѣсти. Романътъ му *Бѣдните Люде* изненадилъ публиката и заслужилъ похвалата на прочутия критикъ Бѣлински. Слѣдъ това той обнародвалъ разни расскази въ рускиѣ повѣренни списания. Въ 1849, той билъ компрометиранъ въ едно тайно дружество, — дружество на Петрапевски — припознатъ виновенъ за четене за прѣтени чуждестранни книги и за нападения на црквата и на дѣржавата, и осъденъ на смъртъ. Императоръ намалилъ наказанието на 4 години каторжна работа въ Сибирь. Тамъ Д. прѣкараль всичкото врѣме въ срѣдата

на арестантъ, крадци и убийца, а послѣ билъ зачисленъ като прости войникъ и лишенъ отъ всичките си граждански права. Сибиръ упражнилъ голѣмо влияние върху идеите му и усилилъ въ него избовята къмъ слабитѣ и гоненія. Слѣдъ 3 години войнишка служба, Д. билъ произведенъ офицерингъ, а въ 1857 се оженва, ала въ този прѣвъ бракъ не памира щастие. По причина на падуща болестъ, която добилъ прѣвъ теглото си въ Сибиръ, той се уволнява въ 1859, като му се и разрѣшава да пише и да живѣе дѣво си ща. Отъ това врѣме той се явява пакъ въ Петербургъ, ала съ огроменъ запасъ наблюдения и мисли и съ развитъ и силенъ талантъ, и подкача изново да пише въ списанията. Д. е приятель на бѣнитѣ. Съ едно изображеніе горчивата участъ на петербургските забравени люде почилъ той литературната си дѣятелност; а въ романа *Записки изъ единъ мартвъ дома* (1860) съ християнско всеопрощане и любовь изобразилъ окаянността на отхвърленѣ като каторжници, като намиралъ и въ тѣхъ «искра Божия». Съ тая книга той много спомогъ за смекченето въ Русия на наказанията и за облекченето участъта на заточенитѣ, сѫщо като Тургеневъ съ *Записките на единъ ловецъ* способствувалъ за освобождението на поробенитѣ руски селяне. Слѣдъ това, той обнародвалъ много расскази, отъ които единъ *Прѣстъжение и Наказание* (1867), произвелъ въ Русия, а по-сети и въ странство, дѣлбоко впечатление. Той е шедевъ на прочувствуваностъ и психологически анализъ. Пѣ-послѣдъ романитѣ си *Демонъ*.

Иднотътъ (1869), Въз-
ний (1875), Братя Ка-
рамазови (1881).

ската критика поставя Д. въ
на великиятъ руски рома-
ни: Гоголи, Тургенева, Толстой.
ненията му сѫ имали по-
шко издания. Едно пълно
ше е излязло въ Петербургъ
1882—1883 (14 т. ип. 8-о).
шадна Европа сѫ зели да го
тъ само отъ нѣколко години
тъ. Нѣкои отъ неговите съ-
тия — Братя Карамазови
акий Герой сѫ прѣведени
български. Биографически
ки за Д. на езика ни има-
тъ. Двадесетъ биографии на
цови руски писатели съ пор-
ти отъ В. О., прѣвѣтъ отъ
и Д. Т. Велковъ (Шуменъ,
).

истояние. Принадлежность по-
имотъ, владѣніе.
тантъ. Старъ градъ въ Па-
на, близу до гора Таворъ,
авулоновото племе, намиралъ
кервански път между Си-
и Египетъ, около 60 кил. на
отъ Самария. Тамъ наблизу
фъ билъ продаденъ отъ бра-
си (Библ.).

(Джерардъ). Знаменитъ
дъски живописецъ (1613—

Фрини или Скандинавски
и. Планински връхове, които
тъ Швеция отъ Норвегия.
центъ, лат. Приврѣмененъ
есоръ въ университетъ.

endo discunt, лат. Учжътъ
то учжътъ.

endo discimus, лат. Учимъ
то учимъ.

ава. Притокъ на Дунавъ,
а въ источната частъ на
тъ, тече прѣзъ Каринтия,
та, дѣли Унгария отъ Кро-

ация-Славония и, 16 килом. на
ист. отъ Осѣкъ, се влива въ Ду-
навъ; 730 кил. Въ Кроация всѣдъ
корабоплавателна. Долинитъ, прѣзъ
които минува изъ Каринтия, Щи-
рия и Кроация се отличаватъ по
плодородието си и по живопис-
ността си, а населението по бръ-
говетъ ѝ е многобройно и трудо-
любиво. Въ Славония, често по-
край Д. има гѣсти гори. Главниятъ
притокъ (лѣв.) на Д. е Муръ
(350 килом.), който извира при
Салцбургъ, а се влива въ Д.
близу при Варасдинъ.

Драгалевци. Село въ софий-
ската околия съ старъ манастиръ.
Отстои 6—7 кил. отъ София.

Драгомановъ (Мих. Петр.).
Руски публицистъ и етнографъ,
род. въ 1841 отъ едно малорусско
дворянско семейство, умр. въ Со-
фия въ 1895. Откакъ свършилъ
курсъ въ киевския университетъ,
учителствувалъ въ Киевъ, дѣто
отъ 1870 — годината, когато до-
билъ магистерска степень — за-
нимавалъ катедрата по всеобщата
история въ университета. Въ 1875
билъ уволненъ по причина на
нѣколко негови статии въ защита
на мѣстния езикъ въ народното
училище. Обвинявали го въ се-
паратически стремления и му за-
прѣтили да прѣдава въ украин-
ския университети (Киевъ, Хар-
ковъ и Одесса). Въ 1876 напус-
иже Руся и издалъ брошюри
отъ общественъ и политически
характеръ на руски и малорус-
ски, каквито сѫ *Вѣтрини на
и вѣнкашните турци* (Женева,
1876); *Вѣтринното робство и
войната за освобождение* (Же-
нева, 1877); *Народни училища
въ Украйна* (Женева, 1877); *Те-
роризъмъ и свобода* (Женева, 1880);
Историческа Полша и велико-

руската демокрация (Женева, 1882); и др. Още докъд бил въ Русия Д. издалъ едно цѣнно съчинение по фолклората *Малоруските народни прикази и сказки*, заедно съ професоръ В. Антоновича, — *Историческите пъсни на малоруския народ* (1874—1875), удостоени съ «уваровската награда». Многообразни сѫ историческите му трудове, обнародвани въ разни списания, каквито сѫ запр. За духовната власт и свободата на съвъстта въ XVI-и и XVII-и век, *Руситъ въ Галиции* и др. Д. зель дѣятелно участие въ списването на единъ томъ отъ Реклювата география, който е посветенъ на Украина. Отъ 1889 до смъртта си Д. занимаваше катедрата по всеобщата история въ нашото висше училище. Нѣкои негови етнографически работи сѫ напечатани въ министерския сборникъ, каквито сѫ *Словянските сказания за пожертвуване собственно бълте*, кн. I и *Словянските сказания за рождението на Константина Велики*, кн. II и III.

Драгоманъ. Прѣводачъ на источенъ езикъ при посолство или консулство въ държава въ Истокъ.

Драгоманъ. Село (около 600 жит.) въ искрецката околия, прославено въ 1885 съ победа на българетъ надъ сърбетъ. Това село се намира между Сливница и Царибродъ, 2—3 кил. отъ пътища и отъ прохода, нареченъ «Драгомански».

Драгоманъ или Драгомански проходъ. Проходъ между села Драгоманъ и Колотина, който съединява Софийското поле съ Пиротското. Дължина 10 килом. Понедѣмъ и отъ двѣтъ страни ни-

щоженъ. Сърбетъ въ изпеща си прѣзъ 1885 завзехъ той ходъ, нѣ отпослѣ не можахъ се удържатъ въ него.

Драгомировъ (Мих. Д.). Руски генералъ-адютантъ, отъ инфантерията, и воененъ сателъ, род. въ 1830. Д. дошилъ образоването си въ императорската академия, въ която по-бъдь професоръ на тактика. Прѣзъ 1877—78, командува руската 14-а пѣхотна дивизия при първата прѣплува на Дунавъ около градъ Свищовъ, подъ на турци. На 12 авг. 1878 прѣме на отраната на Шипка биде опасно раненъ въ кракъ и принуденъ да остави дѣйствищата армия. Въ 1878 е бил значенъ началникъ на николаевския акад. генер. щабъ, въ 1880 — командуващъ войските на южния воененъ кръгъ. Отъ дѣлно издаденитъ съчинения Д. най-известни сѫ: *Очеркъ австро-пруската война въ България* (1878), *Курсове по тактиката* (1885—86) и *Солдатска жебно - напоминателна книга* (1890). Много статии на генерала сѫ вмѣстени въ *Военния Сборникъ* и въ *Руский Инвалидъ*. Публикации на български отъ пълковникъ Иванова (София, 1896, стр. 10—11). То е критика на графъ Толстоевото съчинение *Война и миръ* отъ графъ Л. Толстой.

градиво; промишл. кожарство, въжарство и др.

Драидаръ (Антонъ). Български публицистъ, род. въ Велесъ въ 1837. Д., синъ на заможенъ търговецъ, се учи въ първень въ родното си място на тогавашното учение букварь, наустница, псалтиръ и др. Пъ-сети въ, кога достигна възрастта на 13-годишна възрастъ, баща му го испратилъ въ Буда-Пеща, дѣто самъ баща му, па и дѣдо му имали търговски свръшки още отъ началото на тоя вѣкъ. Тамъ той свѣршилъ гимназия, а послѣ въ Лондонъ юриспруденция, и подири това дипломация, по които и държалъ испитъ въ министерството на външи. дѣла въ Вѣна, съ позволение на турското правителство, понеже безъ позволение на своето си правителство чужди подданници не се допуштали да държатъ такъвъ испитъ въ австрійското министерство, дѣто се приематъ на испитъ само австрійци. За него е било направено исключение като синъ на бератия търговецъ. Слѣдъ това, той е билъ въ бащината си търговия, където е и кореспондиралъ отъ Солунъ въ разни европейски вѣстници: иѣмски, французки и английски, до освобождението на България. Слѣдъ освобождението билъ чиновникъ всичко около година и половина, като сѣдия и началикъ на печата. Като си далъ оставката отъ чиновничеството, пакъ се занимавалъ съ кореспондиране и най-послѣ се прѣдалъ на споделството, съ което и днесъ се занимава. Негови съчинения съ името му, писани на французски, сѫ слѣдните: *Въпросътъ за капитулациите, за унищожението имъ въ княжество България* (*La Question des Capitulations, de leur suppression dans la principale Bulgarie*, Paris, E. Dentu, 1884); *Князъ Александъръ Батембергъ и юдишно князуване*, (*Le Prince Alexandre de Battenberg en Bulgarie, cinq ans de régime*, E. Dentu, 1884); *Търговските говори и въпросътъ за октото и акцизите въ България* (*Traites de commerce et la question des octrois et accises en Bulgarie*); *Правата на България и международната санитарна комисия* (*Les Droits de la Bulgarie devant la commission sanitaire internationale*, Paris, E. D. 1885). Д. има и нѣколко анонимни брошюри, и тѣ се отнасятъ въ Македония. Послѣдното му съчинение и то писано на француза *Политическите събития въ България отъ 1876 до днесъ* (*Ev nements politiques en Bulgarie depuis 1876 jusqu'à nos jours*, Paris, Felix Alcan, 1896). Д. вѣе въ София.

Драпировка, фр. Платье прѣдъ връзъ въщо съ искусство 2) Дрѣха или губеръ изобразена картина или статуя. — **Драпировникъ.** Човѣкъ, който прави драпировка въ стаи.

Драстиченъ, гр. (отъ дѣйствувамъ). Въ медиин. съ дѣйствувущъ.

Драхма, гр. 1) Гръцка лилка малко по-вече отъ 3 гр 2) Гръцка монета съ стойност 1 левъ.

Древенъ, старобъл. Съ староврѣменъ. — **Древно** 1) старо време, дохристиянско времена; 2) старица, антика, дожественъ остатъкъ отъ старите гръци, римляне или другъ старъ народъ.

Дрезденъ. Германски град, столица на кралство Саксония.

в Елба, 190 килом. на ист. отъ
Берлин; 290,000 жит. Академия
и художествата, политехническо
чилище, артилерийско училище.
Граевска публична библиотека
с 350,000 тома. Победа на Напо-
леона надъ съюзниците въ
813.

Дрейфъ, морск. Отбиване на
рабъ отъ пътя си, причинено
тъ вътре или течение.

Дренажъ (фр. отъ англ. *drenage*,
изда, улукъ). Пресушаване земя.
Д. обгръща всички спосobi, по
които се освобождава една земя
отъ излишеството вода, що съ-
пърка. При това, цъльта на д.
е само да се пръсуне една
местност, като се махне излиш-
ната въ вода, а, заедно съ това,
зиматъ се мърки да се отстра-
нява непрѣкъжното отъ земята
на тая местност всѣка вода, ко-
то би пристигнала изново. —
Дренажъмъ. Пресушавамъ земя
съ цъль да я подобри, — да я
направи сгодна за развитието на
растения, да унищожи вредител-
ното и влияние на здравето и др. т.

Дренъръ (проф. Джонъ У.).
Американски физикъ, химикъ, фи-
зиологъ и историкъ; правилъ
много изследвания върху дѣй-
ствието на свѣтлината; авторъ
на *Химия на растенията* (*The
Forces which produce the Organisa-
tion of Plants*) и др.; много по-вече
известъ по философско-истори-
ческото си съчинение *История
и умственото развитие на
Европа*, прѣведенъ на по-вечето
европейски езици и по съчин. си
*История на борбите между
речници и науката*. Въ книгата
Ист. на умств. разв. въ Евр.,
ой проектира мисълта, че исто-
ческото развитие на единъ на-
дъ се управлява отъ единъ

естественъ законъ, както живо-
тътъ на една особа или отдѣлно
лице. Отъ тая гледна точка, той
дѣли историята на отдѣлните на-
роди на особени «вѣкове» (вѣкъ
на вѣрата, на изслѣдането, на
разума и т. н.), прѣзъ които ми-
нува всѣкай народъ. Д. се роди-
лъ и учили въ Англия, нъ
рано се прѣселилъ въ Америка,
именно въ 1836. За Д. има една
статия отъ д-ръ К. Кръстева въ
неговата книга *Етюди и кри-
тики* (София, 1894) подъ загла-
вие: *Джонъ Дренъръ и неговата
теория на прогреса* (Род. 1811,
— умр. 1882).

Дрецирамъ, фр. Приучвамъ,
обучавамъ животно на иѣщо.

Дриади, фр. Горски самодиви
въ гръцкото баснословие.

Дрина (старий *Drinus*). Бос-
ненска река, дѣли Босна отъ Сър-
бия по дължина отъ 180 до 200
килом., главата ѝ въ връхъ Ар-
гентаръ (Динарски алпи), устието
ѝ въ Сава надъ Митровица; отъ
350 до 400 килом. дълъга. Малко
рѣки могатъ да се сравняватъ
съ нея по живописността на
брѣговетъ си. Тя наумѣва за Ду-
навъ между Линцъ и Вѣна; нъ
ти не е корабоплавателна.

Дринъ или Дримъ (Старий
Дриолонъ). Една отъ по-голѣмите
рѣки, които поясътъ Македония и
Албания; сѣстои отъ Черни Дринъ,
който истича изъ Охридско езеро
и Бели Дринъ, който извира изъ
Метохската планина, близу до
Ишекъ. Тия двѣ рѣки се съединяватъ
близу до Призрѣнъ. Д. се влива
въ Адриатическо море. Тя е отъ
300 до 350 килом. дълъга;
нъ е корабоплавателна само по
долното си течение.

Дриновъ (Маринъ). Българ-
ски историкъ съ обширна извест-

ност, род. въ Панагюрище прѣз 1838. Учили се първично въ родното си място, а посѣтъ въ Русия, дѣто свѣршилъ науките на киевската духовна семинария и курса на московския университетъ, въ историческия факултетъ. Поради тогавашнитъ неблагоприятни обстоятелства въ България, останахъ въ Русия, дѣто бѣлъ назначенъ професоръ на словенската история въ харковския университетъ, — катедра, която занимава и сега.

Покрай служебнитъ си дѣлности, Д. не е прѣставалъ никога да работи по българската история и да се интересува въ български напрѣдъкъ. Никой бѣлъ гаринъ колкото него не е хвърлилъ съ критическо-историческите си издирвания толкова свѣтлина върху най-темните въпроси отъ нашето минжло, и той е единствениятъ, който е открилъ истиниците за българската история, като е издирвалъ и описанъ всичко, щото е намѣрилъ въ италианските библиотеки, архиви и филологически писания. И неговата научно-историческа дѣятелност добива още по-голяма важност отъ времето, въ което се е развила: той се появилъ като историкъ прѣзъ борбата ни съ гръцкото духовенство за народната ни церковна самостоятелност, именно въ киежа на тая борба, когато е имало много въпроси отъ отечествената ни история неизучени, и които се е изисквало да се разшавятъ безотлагателно, а пъкъ на това поле е имало най-малко добръ пригответи работници. По инициативата на Д. се състави Книжното дружество въ Браила (виж. Книжовно дружество), което издава *Периодическо Списание*.

Въ това списание Д. е сънародвалъ статитъ си по историята на, каквито сѫ тия за *Софийска Папсия* и за *Епископата Софийска*; други негови изучвания и въ разни руски съчинения и въ чешкиятъ *Уасони* Мадза и Ягичовата *Архива* дѣлнитъ исторически книги, писани отъ него, сѫ съдѣлани.

1) *Исторически прѣлѣтъ на българската црква отъ самото начало и до днес (Вѣна, 1869)*. Историята на българската црква е била тема прѣзъ първите мена на нововрѣменното писане, свѣтстване, дори борци за ковната и самостоятелността на Фенеръ, които се опиратъ и спиратъ исторически права, лишиени отъ положителни и познания върху церковната история. За това тая книга е имала заслуга, като разяснила въ така обширно, така положително и така ясно, че доставила е рими доказателства за законните и правовата на нашето дѣлнището на български прѣлѣтъ на българската црква (Вѣна, 1869). Въ това съчинение се изслѣдува въпросътъ за съчинението на българския и тивоположно мнѣніе на него авторътъ — Той искварва българите — руховата дружина — отъ тонголско происхождение.

2) *Полѣдъ на български прѣлѣтъ на българската црква отъ самото начало на българския народ (Вѣна, 1869)*. Въ това съчинение се изслѣдува въпросътъ за съчинението на българския и тивоположно мнѣніе на него авторътъ — Той искварва българите — руховата дружина — отъ тонголско происхождение.

3) *Заселване на Балкански полуостровъ отъ словенското писано на руски (Москва, 1870)*. Въ това съчинение се разглежда въпросътъ, кой народъ е старъ на Балкански полуостровъ остава още нерѣшено.

номия е най-доброто распределение на богатството; написал и една хубава история на царуването на Луи XVI; бил член на академията (1773—1850).

Дройсенъ. Германски историкъ (1808—1884); издалъ на немски езикъ преводъ на Есхила, Аристофана и др., и написал *История на Гърция* и нѣколко съчинения по новата история.

Дромадеръ, нов.-лат. Камила само съ един гърбница. — **Дронть.** Птица сега истръбена; птиците от тая родъ на голъмина колкото гъски, живѣли на о-въ св. Маврикий въ Индийски океанъ и по крайбръежното на Мадагаскаръ. Европейските мореплаватели снабдявали корабите си съ тѣхното месо. Тая птица се нарича и *додъ*.

Дронтхеймъ. Норвежки градъ, на едноимененъ заливъ на Атлантически океанъ, 400 килом. на съв. отъ Христиания; 25,500 ж. Търговия съ риба и дърва. — Великолѣпна протестантска съборна црква, паметникъ на срѣдневѣковното изкуство.

Дроопъ. Блатна птица, има яка, малко по-длъга отъ главата си човка.

Дрохобитъ. Градъ въ Галиция, на река Тисминика, притокъ на Днѣстъ, 27 килом. на юго-ист. отъ Самборъ; 20,000 жит., $\frac{7}{8}$ отъ които сѫ евреи, въ чиното раждѣ съ търговията. Обширни солници, които произвождатъ по 3,700,000 килогр. соль на година. Доста голъма търговия и съ вино, жито и добитъкъ.

Друзи. Едно племе въ Сирия, което живѣе, на югъ отъ маронитъ, и донѣдъ заедно съ тѣхъ, по западния склонъ на Ливанъ и токо-речи по цѣля Анти-Ливанъ,

отъ Бейрутъ до Сура и отъ Средиземно море до Дамаскъ. Д. говорятъ арабски и сѫ на брой най-много до 140,800 души. Въратъ имъ е едно чудновато съединение на християнски, иудейски и мозаимедански вѣроучения; тѣ сѫ едно отъ най-фанатическите и най-страшни племена, защото съ фанатизма съединяватъ и смѣлостъ. Главниятъ имъ поминъкъ е земедѣлието, по-особено лозарството, маслинарството, тютюнопроизводството и копринарството; работятъ, за които се иска четене и писане, тѣ оставятъ на маронитъ. Тѣ сѫ гостолюбиви, нѣмъстителни, горди и залюбени въ раскопиността до полуда; нѣ-вече женитъ имъ обичатъ много показа. Главното украсление на тия жени е единъ видъ пирамидаленъ рогъ, който тѣ носятъ наведень къмъ лѣво предъ женитбата, а слѣдъ женитбата къмъ дясното. Невѣжеството на д. е по-словично въ Сирия: — казватъ «глупавъ като друзъ».

Д. прослѣдватъ происходенето си до **Дурзи**, ученикъ на фатимитския халифъ Хакемъ, 996—1021. Тѣ бранели много време независимостта си отъ арабите и турцитъ, — едвамъ въ 1588 султанъ Мурадъ III сполучилъ да ги подчини. Въ XVII-и вѣкъ д. отхвърлили за малко време турското иго; единъ отъ тѣхните емири, Факрединъ, завладѣлъ всичкото крайморие отъ Латакия (Антиохия) до Яфа (Иона), и съ избрали за столица Бейрутъ. Слѣдъ едно поражение на сипи му Али отъ турцитъ, Факрединъ билъ заробенъ и заведенъ въ Цариградъ, дѣто Муратъ IV изкаралъ да го удушатъ (1631). Въ XVIII-и вѣкъ д. придобили з

тъдъ независимостта си като тъженици на Мехмедъ-Али, ала въ 1841 минжли пакъ подътуркото иго. Както напрѣдъ, така и юсти д. се управлявали отъ емири и шейки, които изплащали годиневъ данъкъ на Турция чрезъдълъ главенъ емиръ. Главниятъ миръ прѣбивавалъ въ замъкъ Белединъ, среща Дайеръ-елъ-Камаръ (*палатъ на Луната*), главниятъ градъ на д. Въ 1860, д. изпършили надъ маронитските християни едно ужасно клане, което събудило негодуването на цѣла Европа. Една конференция на шестъ европейски сили, поражчилики на независимостта на Турция, се събрали, по почина на Наполеона, въ Парижъ, и рѣшили да се испрати едно французско военно тѣло въ Сирия да накаже д. Докътъ французската войска стояла въ Сирия, турците били принудени да накажатъ главните мюсюлмански прѣстѫпници, мнозина отъ които, въ това число и Ахмедъ паша, управителъ на Дамасъ, били застрѣленi. Въ скъшто време една европейска комисия изработила единъ уставъ за управлението на Ливанъ. По този уставъ, Ливанъ се управлява отъ главенъ управителъ християнъ, назначаванъ отъ Портата въ удобрение на силитъ; и общността е раздѣлена на 7 окръжа, всичкото отъ които се управлява отъ управителъ отъ основа въро-сповѣданіе, което прѣобладава въ него. Отъ тии управителите 4 сѫ икономи, 1 другъ, 1 гръцко-православенъ и 1 гръцко-отцѣпеникъ. *Ливъ-съ-Камаръ* е главниятъ градъ.

Друиди. Жреци у галите и етруски. Тия народи нѣмали храмове, а се събирали въ горитѣ. Жребътъ билъ свещено дърво у

тѣхъ и тѣ приписвали чудотворна сила на нѣкои растения, които се късали съ златенъ косеръ. Въ големи бѣди, тѣ принасяли човѣшки жрътви; жрътвоприношението се извръщвали на грамадни камене, които и до сега сѫ се упазили въ нѣкои части на Франция, въ Англия, въ Ирландия, въ Дания, въ Швеция и др. Друидските народи припознавали нѣколко богове, на главното имъ божество билъ богът на войната; тѣ вървали и въ прѣсълането на душите, които минували отъ човѣкъ на човѣкъ. Друидите били не само жреци, а и гадателе, законодателе и сѫдии. Римляните, слѣдъ завоеванието на земитъ, населени отъ галски и келтски племена, срѣщали големи мъжчотии да обуздаватъ друидското жречество, което отъ все сила поддържало народното дѣло и често подбуждало народа на буна. Императоръ Клавдий билъ принуденъ да забрани формално извръщването на друидските обряди, което пакъ се вижда да е продължавало до исчезването на езичеството.

Друменъ. Виж. *Климентъ Брамитики*.

Друсилия. Дъщеря на Ирода Агрипа I, прочута по хубостта си. Тя била напуснѣла двоица царски мѫже, кога се съединила съ Феликса, управителъ на Иudeя (Библ.).

Друсь. Име на едно отлично римско семейство, отъ което били: 1) *Ливий Д.*, трибунъ на народа въ 122 прѣдъ Р. Х., който осуетявалъ демократическата политика на събрата си Кайя Гракха, и поддържалъ дѣлото на сената и благородниците; 2) *Маркъ Ливий Д.*, синъ на прѣдишния, отличенъ ораторъ, който работилъ ту въ полза

на аристократията, ту въ полза на демокрацията, и чието убийство отъ Квинта Вария послужило за сигналъ на една гражданска война (91 пр. Р. Хр.); 3) *Клавдий Неронъ Д.*, доведенъ синъ на императора Августа, и поб-младъ братъ на Тиберия, който се отличилъ въ Германия (38—9 прѣдъ Р. Х.); 4) *Цезарь Д.*, единственъ синъ Тибериевъ и отличенъ пълководецъ, погинулъ отровът отъ Сеяна въ 23 слѣдъ Р. Х.

Дръниово. Градецъ, ц. на едноименна околия въ търновски окр., 23 килом. на юго-зап. отъ Търново и толкова килом. на сѣв.-ист. отъ Габрово; 3,258 жит. Търговия съ добитъкъ. Въ околността на Д. има останки отъ стара крѣпостъ и староврѣменна кула, и околните мѣстности, малко изслѣдвали, носятъ имена *Царь-Аспинникъ*, *Царева ливада* и др. Надъ Д., около 5 килом. на зап. е про-чутый прѣзъ 1876 Дръниовски монастиръ; тамъ се държаха тая година отъ 28-и апр. до 8-и май утринята 220 български младежи, възстанници отъ полските села (Оталъжка) на търновски окр., подъ началството на безстрашни и самоотвержени юнаци, попъ Харитона, Христо Пармакова, Бачо Киро и др. Възстанниците бѣха принудени да потърсятъ прибѣ-жалище въ монастирия, когато, на пътя за Трѣненския балканъ, се видѣха отъ всички страни заобикалини отъ потери турски низаме, бапши-бозуци и черкезе. Слѣдъ 4-5-дневно сражение, турцитѣ, като не сполучиха съ иглените си пушки и старите явзалии шипшина [българетъ бѣха въоръжени съ кремъклии пушки, револвери и само съ 2—3 далновидни пушки и то едната монастирската ши-

шине] да накаратъ въз-да се прѣдадятъ, и съ празно се опитаха да настири съ пристрѣль, отъ Търново единъ съ ветха система — бънастирия; и нѣ възстанни занѣмиха топа, като у-артилеристи. За допълната на монастирия, на обсадателетъ пристигна менъ бригадниятъ генера-паша съ два баталиона войска и два горски круповата система. Кру-пове бѣха се въвели въ Турция и прѣвъ тѣхъ турцитъ направи-българските възстанни-станици, защитени лите каменни зидове на-пакъ се държаха и криво-лъво отговаряха-китъ си на турцитъ. Дирането запали монас-лиши и отъ приласи, и Една друга бѣла бѣше нѣла по-напрѣдъ, ког-внимателностъ бѣше се барутний складъ, кой осъпилъ воеводата по-тона. Възстанниците отчаяха-хъ и не се прѣвъръха на бѣдствието, ба-на една темна и бури-8-и среца 9-и май — мжчихъ да си проби прѣзъ обсадата и да и едвамъ 45 души мо-отървяха съ живота си-гателетъ на буната попъ и Хр. Пармаковъ, би-офицеръ, по народно-рий, бидохъ убити Левтеровъ, отъ Търново-английско образование въ с. Мусина, уловенъ гората, биде убитъ въ

Фазъл паша той си чистъ, го закарали при него; беше учител-поетъ Бачо (виж. това име), биде прънъ отъ селяне на турската и осъденъ на смъртъ. Похомий, който беше участие въ възстанието и живъ, отпослѣ се погрижи построи изново монастиръ. 4 май 1897 въ монастирия си паметникъ на погинълите възстанници. Поб-вече подробно прѣдмѣта се намиратъ у ака *Въспоминания по чистата отъ Търновския санктуаръ 1876 юдина и по ето на българските възстаници въ Търново отъ Ю. П. Димитров* (Русе, 1897). Виж. и *и раскази за пострадалите на Дряновския манастиръ* *ханел Михаил въ времето прѣзъ 1876 год.* 1882) и *Бълочерковската Дряновския манастиръ 1876 год.* отъ свещ. С. Ш. (2-о допълн. изд. Търново 1896).

Дуализъ (лат. *duo*, двѣ). 1) францъска система, която допушта, че е направенъ и се отъ съдѣствието на двѣ взаимоположни начала. 2) Съединение на двѣ независими държави обще върховно управление — *дуализътъ на Австрия и Мария*. — **Дуалистъ**. Приемникъ на дуализма. — **Дуалистически**. Който се отнася до дуализма.

Дубенка. Полски градецъ, люблинска губерния, на Бугъ; 4,500 жт. Побѣда на Костюшко надъ турци (1792).

Дублинъ. Най-главният градъ на Ирландия, пристанище на Ирландско море; 353,082 жит., отъ

които $\frac{2}{3}$ католики. Университетъ, основанъ въ 1593. Промишленостъ и търговия въ упадъкъ.

Дубовка. Руски градъ, на дѣсния брѣгъ на Волга, 332 кил. на югъ отъ Саратовъ; 15,000 ж. Стоварище на всички произведения, които се испращатъ отъ съверна Русия за южните области.

Дубровникъ (итал. *Ragusa*, име съ неизвестно происхождение). Градъ въ Далмация, на Адриатическо море, при полигъ на плавнина св. Сергия, 63 килом. на съв.-зап. отъ Которъ или Катаро; 8,820 жит. ($\frac{1}{5}$ отъ ибкогашното население). Откъмъ сушата градътъ е заобиколенъ съ двойни високи дебели стѣни, между които има четириежълни кули; откъмъ морето градътъ се брави отъ двѣ крѣпости. По високите му улици се съобщаватъ съ поб-нискатъ чрезъ стълби. До самия градъ е пристанището, сгодно само за малки кораби; на 4 килом. на западъ е Груже (итал. Гравоза, съ около 700 жит.), истинското пристанище на Д., което доставя обширно място и завѣтъ за най-голѣми кораби. Търговия съ прѣвъходно маслинено масло, сапунъ, вино, коноприна, тютюнъ. Съдалище на католическа епископия, гимназия, педагогическо училище; изобилича масивни сгради, между които старият «рейторски» дворецъ, библиотека, болница — съборна църква св. Спасъ, издигната съдѣль земетресението въ 1580.

Въ печалните сѫдбини на славянството, Д. прѣставлява едно отрадно явление; той съ вѣкове е стоялъ на чело на една република, която е въртѣла всемирна търговия и е била водителка на човѣшкия напрѣдъкъ толкова, че него едно време сѫ го наричали

Югословянска Атина. Материалното и духовното си развитие той е дължалъ на положението си край Адриатическо море на кръстопътни за двѣть големи цивилизации — гръцката и римската, а отпостъ на двата враждебни свѣта — християнски и мюхамедански и на дипломацията си.

История на Д. Въ старо врѣме, на едно място 25 килом. на югоист. отъ сегашни Д., една гръцка колония основала градъ Епидавръ, подчиненъ слѣдъ врѣме на римлянетъ, а по-сетнѣ на византийцъ. Самъ апостолъ Павелъ проповѣдавъ тамъ християнството, което окончателно се утвърдило въ IV-и вѣкъ. Словѣнетъ, въ 656, разорили Епидавръ, а неговите жители основали новъ градъ Рагуза или Д., както го наричали съсѣднитъ словѣне. На мястото на стария Епидавръ е уцѣлѣло само едно селце (*Ragusa vecchia*). Слѣдъ врѣме въ Д. зели да се заселяватъ и словѣне отъ околността. Въ IX-и вѣкъ той билъ вече толкова силенъ, че можалъ да удържи 15 дни една обсада отъ сарацините, до пристигането на помощъ отъ Византия. Отъ това врѣме се заякли врѣзкитъ на Д. съ Византия. Вече въ X-и вѣкъ словѣнскиятъ елементъ въ Д. билъ много силенъ; прѣзъ той вѣкъ Д. се бранилъ отъ Венеция, отъ парентенскитъ пирати, отъ бъгарския царь Самуила и отъ германския императоръ Отона. Въ XI-и вѣкъ Д. билъ увлѣченъ отъ сълѣза си съ Роберта Гискарда. Ала политиката на Д. била изобщо миролюбива, и той умѣлъ искусно да обезпечава твърдъ скодни условия за търговията си. Венеция не могла да не гледа съ страхъ на възвеличението на Д.

Въ врѣме на една междуособица, извикана отъ опитването (на предсѣдателя) на републиката да стане самовластенъ, Венеция дала поддържката си на републиканска партия, иъ заедно съ това наложила покровителството си на републиката (1204), което се продължило до 1358. Прѣзъ тоя периодъ дубровничане били длъжни да избиратъ за ректори венециански графове, които посочвали Венеция. Въ края на XIII-и вѣкъ срѣбъския кралъ Милутинъ опустошилъ цѣлия дубровнишки окръгъ, обсадилъ Д. и зель отъ дубровничане огроменъ откупъ. Тая война и особено единъ страшенъ пожаръ въ 1295 заплашвали града съ пълно разорение; иъ вече въ началото на XV-и вѣкъ Д. изново процъвѣтъ, благодарение на приятелските отношения, които се установили съ срѣбъскитъ царе: Милутина, Ст. Уроша III и особено съ Ст. Душана. Една война на Венеция съ Унгария имала за сътвина да викара Д. подъ опеката на унгарскитъ крале, които награждавали съ привилегии и го били отъ вънкаши леприятеле. Между друго, Лудвикъ I, въ интереса на дубровничане, придобилъ отъ папа Урбана V уничиженето на булатъ, които запрѣщавала на католици съношението съ невѣрнитъ. Тогава Д. сключилъ търговски договоръ съ съултанитъ на Египетъ и Сирія и съ турския султанъ въ Бруса. Договора съ турците дубровничане подновили съ Балзида II въ XV-и вѣкъ, като съ съгласили да плащатъ на Турция годишенъ данъкъ (12,000 венециански дуката); и това ги спасило отъ сѫдбата на по-силната имъ съсѣди България, Византия

и Сърбия. Едновременно тъ придобили правото на свободна търговия въ Генуа, Франция и др. По това време тъ имали стоварища не само въ всичките пристанища градове по крайбрежното на Черно, Мраморно — Егейско и Средиземно море, а и въ вътрешността на разните държави. Въ турското царство тъ живели свободно по градовете, изпълнявали безпрепятствено богослужението си и търгували по цялата държава, като плащали само по 2% мито въ царските градове: Цариградъ, Одринъ, Бруса, Пловдивъ и Кратово. Дубровнишки консулства се срещали въ всичките побългарски градове на европейска Турция, въ Сараево, Бълградъ [тамъ единъ дубровничанъ основалъ сръбска печатница], Нови-Пазаръ, Букурещъ, Търговище, Силистра, Бабадаа, Сакча, Исмаилъ, Тулча, Бендерь, Видинъ, Русе, Варна, Шуменъ, Пазарджикъ, Провадия [тамъ имала и стара църква на сводове], София, Пловдивъ, Одринъ. Надъвните и генуезците, които заместили по търговия тука въ Истокъ дубровничане имали това пръвмущество, че, като слове, ползвали се съ чувствието на турските паши отъ словенско произходение. Много туземни православни въ Балкански полуостровъ за безопасността си приемали католичеството и подданството на дубровнишката република. Като единоплеменни съ настъ, дубровничане често съ подпомагали, а понякога и подбуждали (вик. Джорджинъ, Павелъ) нашите прадеди въ опититъ имъ да отхвърлятъ турското иго. По едно време знаниата на дубровнишката република се разъврвали по всичките

морета: дубровнишките кораби били известни не само въ Истокъ, Италия, Сицилия, Испания, а и въ по-съверните части на Европа; и, съвсъмъ като се разширилъ, дубровнишките търговци ходили и по-далече — въ Индия, падори и въ Америка.

Признателността на дубровничане не бъркала на Д. да остава въренъ на традиционната си политика — да поддържа добри отношения съ враждебните една къмъ друга страни. Така въ 1840 Д. прибраъ сръбския крал Юрий Бранковича, разбитъ отъ турците, въ 1453 — знаменития Скендербей, а следъ това бъжанци отъ Цариградъ. Комnenовци, Палеологовци, Кантакузеновци, ученичите Иоанъ Ласкарисъ, Д. Халкокондиласъ, Мауруль и др. намерили въ Д. гостоприемно прибъжище. Това извикало неудоволствието на Портата, а отъ друга страна надеждата за помощ отъ Унгария постоянно намалявала. Дубровничане, търговията на които силно пострадала следъ земетресенията въ 1441 и 1442, не се чувствували въ сила да плащатъ данъкъ на двѣ държави и рѣшили да прѣдоочектъ турското покровителство отъ унгарското, особено откакъ султанъ Сюлейманъ заловилъ съ войските си голъма частъ отъ Унгария (1526). Отъ онова време положението на Д. станжало особено затруднително. Унгарския крал Фердинандъ искалъ както напрѣдъ данъкъ. Отказътъ на Д. извикалъ отъ страна на Карла V, германски императоръ, запрещение на свободната търговия на Д. въ неговите владѣния. Папа Павелъ III запрѣтилъ, въ 1538, да се продава на дубровничане барутъ, оръжие, материали за ко-

раби. Изисквало се много изврътливост от страна на Д. за да излиза със полза за себе си от такъв мъжко положение. Дубровнишката дипломация испращала, запр., единовременно посланици при Карла V съ поздравъ по поводъ на неговата победа надъ невѣрниците, а при Сюлеймана — по поводъ на неговата победа въ Персия. Токо-речи непрѣкъснато дубровничане испращали и огромни дарове. Нъ най-хубавитѣ кораби отъ флотата имъ били принудени да се присъединятъ къмъ испанската армада и сподѣлили нейната сѫдбина (виж. *Елизавета Английска*); и градът, който билъ усъщъл земетресения толкова си пъти — въ 1441, 1442, 1520, 1521, 1536, 1639, билъ съвсѣмъ съсиранъ отъ земетресението презъ априлъ 1667 и изгубилъ една пета отъ населението си. Ректорът на републиката, петъ шести отъ духовенството, единъ холандски посланикъ съ свитата си отъ 33 души на пътъ за Цариградъ и 6,000 граждане били затрупани. Д. никога не добилъ пакъ първото си благороденствие, ако и да билъ още дѣятелъ търговски градъ съ 15,000 ж., когато Наполеонъ турилъ рѣка на него въ 1806. Същата година, 23 юни, французетъ разбили тамъ русите и черногорците, които били отишли да обсадятъ; въ 1808 маршалъ Мармонъ обявилъ републиката унищожена, и Наполеонъ направилъ Д. дукство въ полза на този маршалъ. Въ 1815 Вѣнски конгресъ далъ Д. на Австрия.

Дубровнишката република била първень, когато се учредила въ XII-и вѣкъ демократическа, а посетиѣ станала, по образца на

венецианската, аристократична република. Прѣзъ втория периодъ на републиката отъ петъ съсловия: 1) ректоръ и архиепископъ — яне, патриции или бла (властелство); 3) граждани — столодие (учене) — занаятчи, работници православни и 5) селски. Патрициите притежаваха всички политически права и лото население било подчинено имъ. На чело на републиката съдът единъ ректоръ, князъ и съдателъ, избирамъ за съдът за 1 год., за всички съдържанието на съдът за 3 мѣсяца и 1 мѣсяцъ. Съдът се извръщало въ четири (събрания или велико вѣче, умолено вѣче, Великото вѣче състои съдът всички съвршенолѣтни д. неограничено число; то е ректоръ, рѣшавало въпросъ за миръ и война, имало право на живот и смърть надъ граждани и избирало другите вѣчета. Съдът състои съдът отъ 45 не пѣ-млади отъ 40 години имало изобщо законодателна и малото вѣче състои съдът отъ 7 князъ билъ прѣдсъдателъ на това вѣче, и то било изобилно съдът пълнителната властъ. Духовенството залягало да се поддържа въ лата на благородниците. На ритъ дубровнишки паметници били писани съ кирилица — засноваността и литературата достигнали въ Д. до високи степени на развитието, благодърно на влиянието на италианска гръцката образованостъ; въ XVI и XVII вѣкъ Д. далъ къмъ много забѣлѣжителни ствени дѣятели, писателе и че справедливо добилъ име „Ита-

а. Много друго-
е викали дубров-
авна служба; осо-
и дубровнишките
го дубровничане
азованятието си въ
ниверситети; иъ-
обивали европей-

Запр. Стоичъ е известниятъ бого-
вѣкъ; Или Чре-
й латински поетъ
и още на 18-год.
тареченъ баща на
Юрий Дубровни-
известенъ фило-
вѣкъ; М. Мару-
24), поетъ, който
съ история, ар-
хиве и етика, е
отъ Армосто «бо-
негъ съ вървѣли
теле Златаричъ,
иъ, Анибалъ Лу-
ис, явяващи съ

се явяватъ на-
шишки поети Ив.
Бачичъ — Миошичъ
гематикъ и астро-
намира, на руски,
и Спасичовата
евпинската лите-
ратурна ми-
сия на дубров-
ника, на езика ни,
и я, въ спис. Пъ-
год. II, кн. IV и V
Други забълъжи-
ци за историята на
Славяне, статисти-
чески и истори-
чески (Санкт-Пе-
тербургъ, 1867), Е. А.
and Neighbour
(Лондонъ, 1881),
Iro' Bosnia and
(Лондонъ, 1876),
et. Slavorum meri-

dionalium (Варшава, 1864), Engel,
Geschichte von Kausa (Вѣна, 1807).

Дубъ. Рѣка въ Франціи, извира въ Юра, влиза въ невшателския швейцарски кантонъ, дѣтко образува прѣкрасенъ водопадъ *Со-де Д.*, пакъ се връща въ Франція и се влива въ Сона; 450 килом. Корабопл. по 86 кил., дѣтко образува частъ отъ канала отъ Рона за Рейнъ.

Дуга и Струга. Шланински проходъ между Никшичъ [напрѣдъ въ Херцеговина; сега въ Черна-гора] и Спусь [въ Албания]; 35 килом. дѣльгъ. Въ 1877 Сюлейманъ-паша го прѣминж отъ 22 май до 5 юния, като дѣйствуващетой откъмъ Никшичъ съ цѣль корпусть, и Али Саибъ паша отъ къмъ Спусь и той съ цѣль корпусть. — Херцеговинската околия *Дуга*, съ простр. 520 чет. килом. и насел. около 14,000 ж., се даде на Черна-гора въ 1878 по Берлинския договоръ.

Дуелистъ. Оня, който се бие или тръси да се бие на дуелъ.

Дуель, лат. Двубой; бой между двама на въоружени еднакво съ съмъртоносно оръжие въ едно време и място предварително определени по посочването на една от страните и въ присъствието на секунданти най-малко по единъ от всичка страна. Секундантите определятъ начина на биенето, турятъ оръжиета въ ръцете им, които ще се биятъ, и налагатъ на бойците да се съобразяватъ съ уговорените правила.

Нашъ Наказателъ Законъ предвижда по двубоя слѣднитѣ наказания: 1) темниченъ затворъ не болѣе отъ единъ мѣсяцъ за причиненіе на противника всѣка друга, освѣнь лека тѣлесна повида; 2) строгъ темниченъ

затворъ до петъ години за умрътвяване противника, и до 7 години, ако е било уговорено бойците да се бият на смърть; 3) темниченъ затворъ отъ три мѣсeca до двѣ години за който излѣзе на двубой съ лице непълнолѣтно; ако ли и умрътви противника или му причини тѣлесна поврѣда, наказва се: за убийство или тѣлесна поврѣда.

въкое, когато се вървало, че
ще се памъси пряко и чудоте-
въ борбата да закрили невин-
и да накаже виновния, та-
поб-слабий боецъ, на чиято
е правото, ще надвие на
ния, на чиято страна е кръст
Затова и д. въ началото
едно сръдство за съдебно-
ствие. Законътъ е искалъ
нителът и обвиняемий да
дължатъ на чия страна е
чръзъ д. Ала дошло време
най-суетниятъ зели да го
въбра въ той божи съдъ.
писци съз записали един
къвъ случай въ Франция.
си Яковъ Легрисъ се обви-
въ обида на честь, която
шиль като се въмъкна въ
нощ въ дома на Ивана
въ отсътствие на той по-
и прѣдъръшенъ като него.
ментът постановилъ меж-
гриса и Каружа единъ д.,
и станжалъ въ присъствие
Карла VI. Легрисъ билъ р-
и обесенъ на мястото. Не
надо много и единъ прѣстъ
уловенъ за други прѣстъ
исповѣдалъ, че той билъ ав-
на прѣстъплението, за което
обесенъ Легрисъ. Никое
дение не може да живее
време следъ такъво компи-
ране. Д. съ време изгуби
дебната си сила, нъ пакъ
още распространенъ въ
като сръдство за частна ра-
Сега въ нѣкои страни, ка-
Англия, е съвсѣмъ исчез-
въ други, както въ Франция
слабо употребление. Той на-
се употребява още въ отеч-
си, Германия.

достатъчно истинските обиди.

Макаръ д. да е дума отъ латинско происхождение (француз. *duelle*, лат. *duelumъ*, стара форма на *белумъ*, бой, война), д. като учреждение не е съществувалъ у старовръмennите класически народи. Той се появилъ въ среднитѣ

Луций. Римски консулъ, който сържалъ надъ картагенците, близо до съверното крайбрежие на Сицилия, първата морска победа в римляните (260 пр.е.р.Х.). Паметъ на тая победа се възникла въ Римъ една колона, която пьедесталът е упазенъ днесъ съ първообразния падна на него.

Лесбургъ. Прусски градъ въ ка обл., 2 килом. отъ Рейнъ, лом., на съв.-зап. отъ Дюселдорфъ; 47,530 жит. Голъма търговия съ химически вещи, вино и национални произведения. Фабрика сукно и сапунъ. Университетъ отъ 1655 до 1802. — **Нансъ.** Быль членъ отъ хансеръ; въ 1815 Вънският го прѣдалъ на Прусия. **Ласасъ.** Византийско семейство е дало 4 императора на Константинополъ и на Никея, освѣтили министри и генерали: — **Комнинъ XI Д.**, 1059—1067; **Комнинъ, като го избрали прѣемникъ,** мислилъ, че честить изборъ, ала быль въ неговото време селатъ завладѣли Иверия и Месопотамия, и опустошили Армения, прибързала да се ожени за **на IV.** Когато Романъ падъ членникъ въ раждането на царя, Михаилъ зель короната, постъ, когато Романъ быль пуснатъ, той сумѣлъ да се отвръти него, 1071. Нъ той се оставилъ да го води галатянинъ Нико-

форица, който го направилъ омразенъ на народа: настанжли буни възъ буни, които накарали Михаила да прѣдаде властта на Никифора Ботониата, който накаралъ да го ржкоположи ефески епископъ, 1078. — **Алексий I Д.**, 1204, съборилъ Алексия IV, едва поставенъ на прѣстола отъ кръстоносците (виж. Балдинъ), и накаралъ да го удушатъ, ала не можалъ да противостои на сълзенитъ французе и венецианци, които зели втори пътъ Цариградъ, 31 марта, 1204. Алексий V побѣгналъ и отишъ та намѣрилъ Алексия III Ангела, по-напредъ пропажденъ отъ кръстоносците; Алексий Ангелъ накаралъ да му избоджъ очитъ. — **Иоанъ II Д.**, гръцки императоръ на Никея, 1222—55, род. въ Димотика кѫдѣ 1193, станжалъ, благодарение на достоинството и военниятъ си услуги, зеть на Теодора I Ласкари, който го избрали и за свой прѣемникъ. Той зель въ раждането на империята на 29-годишна възрастъ, разбилъ Роберта Куртенески, латински императоръ на Цариградъ, който го быль нападналъ, и му наложилъ позоренъ миръ; той быль испърво по-малко честить среща Жанъ-де-Бриена, Робертовия прѣемникъ, ала посъдъ, съ помощта на българския царь Ивана Асеня II, обсаджда два пъти, ако и напразно, Цариградъ, 1236—37. Той пакъ подкачилъ завоевателните си крошки въ 1245, подчинилъ част отъ Тракия и отъ Македония, о-ви Хио, Лесбосъ и Самосъ, най-сетне Солунъ, 1251, та така приготвилъ въстановението на византийската империя.

Лукасъ (Михаилъ). Гръцки историкъ, отъ гръцкото царско

семейство Дукасъ, билъ очевидецъ на прѣзимането Цариградъ отъ Мохамеда II, 1453, и намѣрилъ прибѣжище на о-въ Лесбосъ. Пѣсетнѣ, вижда се да е минжъ въ Италия. Отъ него има една история, която подкача отъ смѣртта на Иоана Палеолога и се свръшва съ завоеванието на Лесбостъ отъ турцитъ, 1462. Това съчинение е цѣненъ изворъ на свѣдѣнія за свръшването на византийската империя.

Дукатъ, срѣд.-вѣк. лат. Златна или сребърна монета, която съществува въ всичкиятъ европейски страни, съ стойностъ, споредъ страната, отъ 10 до 12 лева.

Дукулъ. Български господарь, споредъ други *Цоко*, прѣемникъ на Крума. Д. и неговий прѣемникъ *Дицени*, царували въ 815—820, когато се явява Омортагъ. Пѣ-вече историята не знае за тѣхъ.

Дукъ-иня, лат. (*dux*, водителъ, главатарь). 1) Господарь на дукство: *Велико дукство Баденско*. 2) Най-високата титла за благородство следъ титлата князъ. Отгука и дукство — земята, която владѣе дукъ, както и дукский.

Dicit amor patriae, лат. Любовта къмъ отечеството пажеводи.

Дулоидъ. Български господарь, прѣемникъ на Тервела. За неговото царуване историята нищо не знае (720—748).

Dulce et decorum est pro patria mori, лат. Сладко и славно е да умре човѣкъ за отечеството си.

Дулчино (алб. *Улкинъ*). Градъ въ Черна-гора, на Адриатическо море, 12 килом. на сѣв.-зап. отъ устието на Бояна и 28 килом. на юго-западъ отъ Шкодра; 8,000 ж. Пристанището е сгодно само за кораби до 200 тона вмѣст. Въ Д.

се правиътъ ладии прочути лекостъта и якостъта си. Тоя гравь горна Албания е заобиколенъ съ високи стѣни и има твърдѣйкото въ 1696 издѣржалъ е обсада отъ венецианците. 1878 черногорците окupираха и бидохъ принудени, по искане на Австрия на Берлинския конгресъ, да го повърнатъ на Турсия. Черна-гора го придоби въ 1880, въ сѫщото време, когато европейските сили, подъ водите на Глядстона, накараха сила Турция да отстъпятъ по блинското си задълъжение Тесалия на Гръция.

Dum vivimus, vivamus, лат. Докато живѣемъ, нека живѣемъ.

Dum spiro, spergo, лат. До дишамъ, храня надежда.

Дунавъ. Най-голѣмата европейска река следъ Волга; около 3,000 килом.; извира въ Шварцвалдъ (Черна-гора) въ Велико Херцогство Баденско; пои южна-Германия, Австро-Унгария, дѣли Себия отъ Унгария и отъ Румъния България отъ Румъния и Румъния отъ Русия, и се влива въ Черно море прѣзъ 3 устия: *Лейнскъ* (най-съверното), *Сулинъ* (срѣдното) и *Св. Георги* (южното) тече прѣзъ или покрай Улци, Ратлебонъ, Линцъ, Вѣна, Штурбургъ, Б.-Пеща, Бѣлградъ; между България и Румъния токо-ре среща всѣкокъ български градове: Д. има единъ румънски Видинъ и Калафатъ, Орѣхово, Бекетъ, Никополь и Турну-Маре, Свищовъ и Зимничъ, Радомиръ и Гюргево, Тутраканъ и Олтенъ, Силистра и Каларашъ; и бѣ-надо отѣво, съ румънските градове Браила и Галацъ. Между двѣнадесети притоци на Д. сѫ: Илеръ, Тунъ, Сава, Морава, Тимокъ, Дунъ.

Искъръ, Видъ, Янтра и Ломъ; между лѣвите: Прутъ. Между България и, Д. тече отъ устието съ до Силистра, по една отъ 467 килом. Бръгътъ въ България е отъ 8—10 пъти откъмъ Румъния га поб-вече отъ 2—3 м. сока Илеръ Д. става каталенъ: той е вече ху- а 75 м. широка и 1 м. като приближи до Сърта, отъ 500 до 650 м. се стеснява до 200 м. образува прѣдла между и Унгария, тя минува ова надолу, прѣзъ про- «Железни Врати», скато около 1,270 метра което напредъ е било ыка за корабоплаването Сай спъника се прѣмахж въ 1847—49, и донѣдъ —93 чрѣзъ распукване гъ съ взривни вещества, итѣ се извѣршиха отъ По Одриенския договоръ стята на Д. се оставили гъ и се насишвали съ гъ день на день; Париж-оворъ (1856) обявилъ ко-инето по Д. свободно за народи и отредилъ европ-надзоръ за рѣката: една ина комисия отъ ини-браша въ 1858, удобрila улина за корабоплаване да се направи жътъ и извѣршатъ други които легижили нѣколко тева. Друга постоянна ко-аречена поръчна, състас-делегати отъ всички които се мѣжтъ отъ Д., правилниците за кора-то и бди за доброто съ- па градежитъ.

Дуо, лат. Сѫщото, каквото е и дуетъ.

Дуоденцима, лат. Въ муз. ин-тервалъ, който съдѣржа 12 степе-ния.

Дупелмитъль, герм. Двоенъ митъ; печатни букви, непосрѣд-ствено поб-голѣми отъ двойнияцицеръ.

Дупликатъ, лат. Копие отъ оригиналъ.

Дунинца. Градъ, окол. ц., кюс-тендилски окрѣгъ; 8,416 жителе. Д. е расположень при сѣв.-запад-ните поли на Рила, на р. Джер-манъ, $62\frac{1}{2}$ килом. на югъ отъ София, 42 на ист. отъ Кюстен-диль, и 40 на юго-зап. отъ Самоковъ. Прѣдполага се, че той градъ е сѫществувалъ въ време на българското царство, а положително се знае, че е сѫществувалъ въ 1499. годината въ която рицарь Харфъ го посѣтилъ и записалъ въ дневника си.

Дунински проходъ. Проходъ, който съединява Дунинско съ Кюстендилско. Собствено проходътъ се заключава между рѣки Кознишка и Размешанска (Бобовска). Дължина 8 килом. Най-високата точка на прохода е 760 метра надъ морското равнище. Пътътъ е шосе, нъ отдавна не е поправянъ.

Dura lex, sed lex. Латин. по-говорка: строгъ е законътъ, нъ е законъ.

Дурацо, Драчъ, алб. Дуресъ (стар. *Epidamnus*, послѣ *Dyrra-chium*). Пристанищенъ градъ па Адриатическо море, въ Албания, 82 килом. на югъ отъ Шкодра, и близу толкова на сѣв.-зап. отъ Берать; около 6,000 ж. Пристанище на Берать за австрийски вносни стоки отъ Триестъ. Нѣ-колко джамии. Сухоземната точка,

въ която се свръзва телеграфната
ортома прѣзъ Адриатическо море
отъ Бринидизи. Съдалище на римо-
католически и на гръцки православенъ
епископъ. Укрѣпенъ и
много старъ градъ. Въ римско
врѣме въ Д., който е билъ скеля
между Италия и Гърция, имало
римско поселение; и Цѣзарь, кога
гониалъ Помпея, го обсаджалъ въ
този градъ. Въ среднитѣ вѣкове
Д. ималъ значение, като най-
добъръ пристанищенъ пунктъ между
Которъ и Корфу. Затова и
околнитѣ му народи непрѣкъснѫто
се борили за него и той мину-
валъ едно по друго въ рѫцѣ
на остготите, българетѣ, норманд-
цитѣ и венецианцитѣ, докѣ не
бъль съиспанъ отъ едно земе-
тресение и най-сетнѣ завоеванъ
въ 1502 отъ турцитѣ, въ чиито
рѫцѣ още се намира. При Д.
бъль убитъ отъ неизвѣстенъ убий-
ца, въ врѣме на една обсада отъ
българетѣ, послѣдниятъ царъ на за-
падното българско царство, Иванъ
Владиславъ (1018).

Дуро. Рѣка въ Испания и Португалия, влива се въ Атлантически океанъ близу при Оporto; 850 килом. Мжно корабоплавателна, поради скали, пъсъчни прѣспи и др.

Духовенъ. 1) Който състои отъ духъ или душа, нетълесенъ. 2) Всичко, чо се отнася до Бога, пръквата, вѣрата. 3) Всичко, чо се отнася до душата на човѣка, до всичките му умствени и нравствени сили, до духа и волята. 4) Което се отнася до духовенството и това звание: **духовенъ баща, духовенъ синъ.** — **Духовенство.** Съсловието на церковните служителe. — **Духовникъ.** Исповѣдникъ.

Духовъ день, Праздникъ на

съществието на Св. Духъ, на дия денъ отъ Петдесетница.

Духъ. 1) Безгълесно същество безпътън жител. **Добър** ангел, духъ на свѣтлината, чи духъ; **зълъ духъ**, даволъ, духъ темнината, нечистъ духъ. 2) ганъ на нашите усъщания, сълени и страсти, които сѫ зани съ тѣлото. Въ стил Библията, благородната чиста душата, която схваща добърго удобрѣване; противоположна на плътта, чувствената частъ, се привлича отъ чувствените волстия; **д.** различа отъ **ж.** по това, че тя свръзва съ Бога. 3) Смисъл, значеніе истинскій смисъл, по-вече по-малко различенъ отъ ствршения смисъл на думитѣ: **за да сълдваме духа, а не вата на закона.** 4) Хар-
актер, постоянно настроение, об-
щото расположение на иѣ-
възда и чувствува: **либ-
духъ.** 5) Умъ: обработка **де-**
6) способность за иѣщо: **ти-
мъровски духъ.** 7) Свойст-
въ, характеристично тежнение
и иѣщо, отличително свойство-
сть: **духъ на равенство,**
същество и др.; **духъ на ври-**
духътъ на християнската
духътъ на кротостъта;
на българския печатъ (вѣс-
— **Духъ Свети.** Третото **Св.** Св. Троица, което сълѣзъ апостолитѣ въ 50-и денъ Христовото въскръсение, въ на огнени езици. Христаните ватъ, че **Д. Св.** е ваджнува-
ваджнува човѣците да правят всичко добро и свето. — **При-
ствие духа.** Бързина да се
бере едно положение, да се въ-
ци да се стори, или какви ду-
да се кажатъ. — **Общество**

чъ. Мнънията, расположенията, по прѣобладаватъ у единъ на-
— Партизански духъ. Страсть,
то клони да отнеме човѣку сво-
та му да мисли и дѣйствува
всемъ, като го кара да се
нява слѣпъ на всички мнъ-
нъ полза на една партия,
или котерия. — Прѣдаде
Умрѣ, издѣхнѣ.

Слове. Човѣци, гледани по
ние на тѣхните идеи, въз-
можни: този въпросъ въл-
на духовствъ; кипежъ въ
распалихъ се духовитъ
Духовитъ. 1) Човѣкъ, който
работа да схвана бѣрзо и
да се изражава блескаво
умно. 2) Който съдѣржа
блескава и остроумна идея:
на мисль, духовитъ от-

а. 1) Основата на човѣш-
ивотъ или безсмертно ду-
щество, надарено съ ра-
воля, което отличава чо-
вѣ скотоветъ, и въ което
подобието на човѣка съ
2) Нравствени качества,
ли лопи; благородна душа,
душа. 3) Скрита мисль:
сж огледало на душата.
въз двигатель, най-важна
Николовъ е душата на
търдокриятис. 5) Човѣкъ:
не отъ 5,000 души.

ановъ (Дим. Т.). Учителъ-
никъ и дѣнецъ по народното
възстановене, синъ на още по-
учителъ Даскалъ Тача, ро-
дъ Казанлѣкъ въ 1837. До-
образоването си въ родното
место, въ Одринъ въ гръцко
 място и въ Цариградъ въ па-
ришкото Велико Училище
Фенеръ (1856). До 1859 вър-
ъши писарство при търговци;
тая дата подкача учителското

му поприще. Учителствувалъ 10
години въ Казанлѣкъ и други
10 въ Карнобатъ, Хасково, Плѣ-
вень и Севлиево. Прѣзъ руската
окупация на България служилъ
като секретаръ при казанлѣжкото
окрѫжно управление. Отъ 1879
до 1885 бѣше началникъ на кан-
целарията при дирекцията на на-
родното просвѣщение въ Источна
Румелия, а следъ съединението
се посвети изново на учителство
при пловдивските държавни гим-
назии (1885—1894). Отъ 1894
Д. е пенсиониранъ и живѣе въ
Пловдивъ.

Д. е работилъ усърдно и на
книжовното поприще. Голѣмо е
числото на списанието отъ него,
прѣведени или съставени, книги.
Нѣкои отъ тѣхъ сж: *Бисеръ и*
бесцѣнни каменис, комедия *Зла*
жена, *История на православ-
ната християнска црква*, *Крат-
ка българска история*, *Ржковод-
ство отъ наследно предмѣтно уче-
ние*, *Учебникъ за счетоводство*,
*Учебникъ по историита на пе-
далията*, *Кратка психология и*
логика, *Кратки практически на-
ставления за какъ трѣбва да се*
прѣдаватъ уроци въ началните
училища и др. Д. е писалъ и
статии и дописки по наши об-
ществени работи въ съвремен-
нитѣ нему български вѣстици
— въ *Цариградски Вѣстникъ*,
България, *Македония*, *Право*,
Вѣкъ, *День*, спис. *Читалище*,
Съвѣтлина и др. Той и сега по-
работва на книжовното поприще,
като прѣвожда въ проза *Омиро-
вата Одисей*, която се печата въ
спис. *Българска Сбирка*.

Заслужва да се забѣлѣжи, че
покойната сѫпрѣжна на Д., *Рахилъ*
Д. Душановъ (Г. Баракъ), по на-
родностъ срѣбкинъ, е била много-

годишна учителка въ България. Отъ нея имаме и книжка *Пръсъ на мъдростта*. Тя починала въ 1888.

Душанъ (Стефанъ). Най-силният сръбски царь, отъ дома на Неманичовците, наричанъ и Неманич IX; царувалъ отъ 1336 до 1356. Въ тринаесетъ похода завоевавалъ Македония, Тракия, Албания, Тесалия и Епиръ. Д. слѣдавалъ двояка цѣль: да върне турците назадъ и да замѣсти Палеологовците на византийския прѣстолъ, ала бѣль изненаданъ отъ смъртта, кога билъ на пѣхъ за Цариградъ. Той билъ не само отличенъ гълководецъ, а и мъдръ законодателъ. Сводътъ закони, който е дълъ на сърбетъ, е отъ голъма важностъ (виж. Т. Флоринский: *Памятники законодательной деятельности Душана царя сербовъ и грековъ*, (Киевъ, 1888).

Сръбското царство, което било стигнало съ Д. до апогеята на величието си, се распокъсало слѣдъ неговата смърть на много княжества, които му приготвили иб-скоро падане подъ турците. — Една интересна подробностъ: Д. е носилъ титлата *царь сръбъ и българъ*, ако въ негово време и да царувалъ надъ источна България самовластно царь Иоанъ Александъръ. Отъ това е явно, че сръбскиятъ царь е считалъ подвластното си македонско население за българско. Това става още пъ-ясно отъ едно негово писмо до венецианския дожъ Андрея Дандоло, писано въ Съръ въ 1345. Въ това писмо Д. се титулира точно: «*владѣтель на немалка часть отъ българското царство*». Този фактъ е единъ отъ многото, които българетъ сочжъ на ония

сръбски шовинисти, чо не
Македония сръбска.

Душеприкасачникъ — ц
Испѣлнителъ на послѣдна
на покоенъ, по негова
или по назначение отъ пр
ството.

Душински. Полски етн
род. въ 1816 въ Украина
(Полша); живѣлъ въ Фра
въ Швейцария; авторъ
городския *наместникъ*, *И
звѣръсъ, Нужда отъ при
вания въ излагането исти
на словѣнските народи*
като слѣдствие отъ това
ното съчинение, катедрата
вѣнския и литература въ
швѣцарска Колегия (College de
се промънила съ единъ
на катедра на словѣнскит
и литератури (1868).

Душъ, фр. Бани, ког
вѣкъ се прѣска съ струи
вода.

Дѣлгоденствиye. Дѣлъ
— **Дѣлгоденственъ.** Дѣл
ненъ, многолѣтъ. — **Д
ствувамъ.** Дѣлго живѣхъ.

Дѣржава. Гражданското
съ самостоятелно управлени
на, управлявана отъ свое
вителство. — **Дѣржавенъ.**
се отнася до дѣржавата: *дѣ
тайна*, важна тайна, извест
на чиновници отъ дѣржавата;
тайна обикновено се отнася
шенията на правителството
вителствата на другите дѣ
дѣржавно отроисловдане
исповѣдането, което правит
то припознава за право и п
телствува като такъво; *дѣ
пристижение*, прѣстъпие
ето посъгла на безпечностъ
здравината на дѣржавата.
Дѣржавникъ, дѣржавенъ мѫжъ,
вѣщо въ науката да се упра

ржава, или което играе една първите роли в управлението на държавата.

Дъщеря на кладенецъ. Проходъ, съединява Трънската котва съ Моравска долина. От сръбската страна има шосе, българската проходить анишка пътека; на пакът **войната** въ 1885 сърбетъ **на** хъжа от тамъ съ щла ди-

(староб. знач. мома). 1) едно от съзвѣздията въ 2) Бългътъ на това съз. 3) Име, което се употребя за Св. Богородица: *дъва*. Оттука сегашната наша *дъвка, дъвица, мома;* отъ *дъвически.*

Дъвически о-ви. Купъ острови чкиятъ Антилски о-ви, на брой 40, на съверъ. Главнитъ сѫда, Виргинъ-Горда и Анес-на англичанетъ; Св. Кръстъ, Св. Тома, на данцицъ; и Змийни о-въ, на испан-

— Открити въ 1493 отъ мба, който имъ далъ това въ паметъ на Св. Урсула и итъ дружки, — моми мъже. Погубени отъ хунитъ въ 452 и които се помести на 9/21 окт.

Дъственъ, отъ *дъва.* Непопълъ. — **Дъственостъ.** Непопълъ, непокътнатъ, първото състояние на единъ предъ.

— **Дъствена гора.** Гора, която не е влизала съкира, такъвъ състояние на една ръка въ което свободното господство на природата не е било ограничено отъ човѣшка ръка. — **Дъствство.** Непорочностъ на мома или на момъкъ, цъломъждрие. Отъ старо време, д. понѣкога се е считала за едно достоинство, за

една заслуга. Дианинитъ жрици и весталките се обичали на вѣчно д. Християнството е изразило най-дълбокото си почитание къмъ д. въ лицето на дѣва Мария.

Дъволъ. Рѣка въ Албания, образува се отъ две рѣки, источници Д., който извира въ Нерѣчка планина, около 35 килом. на югъ отъ Битоля и западни Д., на който изворът е въ планина Грамостъ, 60 килом. на юго-зап. отъ Нерѣчка. Д. тече на югъ-напредъ по плодородната равнина на съверъ, постъ се промежква, усиленъ съ водите отъ Прѣспанско езеро, между планинските расклонения на Шаръ и Пиндъ; по-нататък се завръща на западъ и тече прѣзъ Корчанско поле населено съ българи, албанци и цынцире. Тамъ Д. тече прѣзъ езера Свирино и Малики. Слѣдъ едно течение отъ още 50 килом., Д. се влива въ Адриатич. море, 20 килом. на съв. отъ Водуса; отъ 200 до 250 килом.

Дѣйствуваамъ, старобр. Разбогатъ, връшъ, произвождамъ следствие, влияни.

Дѣйствие. 1) Работене, правене; 2) дѣлъ въ театрална пиеса, (актъ). — **Дѣйствителъ.** Истина. — **Дѣйствителъ** глаголъ въ трагмат. Глаголъ, който изражава дѣйствие, що прѣминува на другъ предъмѣтъ и зима всъкога непосрѣдствено допълнение. — **Дѣйствителностъ.** Истинностъ, съществуване; въ противоположность на *въображаемостъ.* **Дѣйствуваща войска.** Войска, която се употребява за военни дѣйствия за отлине отъ запасна и резервна войска, която е назначена за попълнение на дѣйствуващата войска.

Дѣлевъ (A.). Съвремененъ български публицистъ и книжовникъ, род. въ Скопие, въ 1858.

Училъ се въ бѣдностъ въ родното си място, въ Цариградъ въ бълг. училище на Фенеръ като въспитаникъ на Благодѣтното Братство (1874), въ Одринъ като езархийски степендиянтъ при П. Р. Славейкова до Заарското възстание, когато Славейковъ побѣгъ нѣжъ за безопасностъ въ Цариградъ (1875) и въ Цариградъ на свои разноски*) въ бивш. *Collège Gymnasial Commercial Serbe*, а по причина на срѣбъско-турската война прѣменувано на *Collège Gymn. Commer. Impérial de Perse*, дѣто слѣдвалъ отъ 1876 до 1878, когато това училище се закрило и пакъ съ двама частни професори французе по литературата и математиката до началото на 1879, когато билъ повиканъ на служба въ Пловдивъ. Въ това постъдното училище уроцитѣ се прѣдавали на французски. Д. е самоукъ на грѣцки и италиански. Забѣлѣжително е, че отъ юл. 1878 до ян. 1879, освѣнъ уроцитѣ си, Д. билъ натоваренъ отъ единъ добре познатъ бѣлгарски народенъ дѣнецъ да прѣвожда всички дописки по убийства и пр. въ Македония на французски и въ видъ на експозета въ 5 еднакви екземпляра прѣзъ всяка седмица да ги прѣдава на посолствата въ Шера.

Въ Пловдивъ Д. постѫпилъ на служба въ началото на 1879 и

*) Слѣдъ Заарското движение (виждай дума), Езархията била принудена да повика одринските си въспитаници въ Цариградъ. Щомъ се върнели, тѣ били раздадени на работа и Д. станаъ словослагателъ. Съ спестенѣтъ си отъ словослагателството въ нѣколко мѣсeца пари, той отишъл прѣзъ юл. 1876 въ Скопие, отстѫпилъ наследието си — бащината си кѫща [кѫщата струвала 80—100 лири] на община, която му дала 30 лири, и вървѣлъ се въ Цариградъ пакъ за учение.

стоялъ все въ Дирекция нансиийтѣ. Слѣдъ съедѣ билъ прѣмѣстенъ въ С. Финанс. м-ство, а прѣзъ прѣпоръчили на Воен. да му води сметките отъ Нар. Банка. Тамъ стоялъ на 1893 и самичкъ оставката. Сега се почищува като $\frac{1}{3}$ пенсия.

Публицистическата дѣяностъ на Д. е доста голѣма. Прѣдъ е подкачила да пише въ sept. 1878 въ вѣстникъ *Orient* въ Цариградъ. Д. дѣлъ е писалъ нѣкоя статия въ *Съединение* и въ *Марица*, Нар. Гл. в. *Съпѣтникъ*. Пѣ-сетиѣ въ *Revue d' Orient*, въ грѣцки вѣстници, въ *Conf. Balkanique*; прѣзъ 1886 1887 е писалъ редовно въ сима *Бѣлгария*, сеитѣ, отъ началото на 1894, ревю *Свобода* — статии про-цитѣ и сърбетѣ, освѣн-нитѣ; пѣ-сетиѣ е редакторъ *Отзивъ* отъ 17 февр. до 1897 и сега (1898) самъ тира въ *Народна Защи-щаль* е и въ други изда-ници, въ *Новини* за-сия *въпросъ*. Д. токо-р-кога е писалъ въ вѣстни-нико.

Относително литерату-дѣятелностъ, най-добре неговата много полезна *Семейно Съкровище*, рас-вече въ 3-о изд. въ 7,00. Други издадени отъ него, написани въ гладъкъ съ комедията *XIX Бѣл-гия* псевдонимъ «Вардаре» на брошюра *За отечествената народностъ*, романъ *С. Мария Стюартъ*. Д. им-

прославили французските и английските учени въ началото на тоя въекъ, го привлечели къмъ тая наука. Следъ нѣколко интересни опити, той открилъ хлористия азотъ, едно тѣло твърдъ забѣлжително по взривните си свойства. Единъ пръвъ опитъ, послѣдванъ отъ едно страшно избухване, което потрошило токо-речи всичките инструменти на лабораторията и причинило на Д. сериозно контузии, не го спрѣло отъ да се опита да опредѣли състава му. Единъ новъ опитъ го лишилъ отъ едно око и отъ два пръста. Ала Д., въпрѣки тая злочестина, продължилъ химическите си издирвания. Той изследвалъ явленията на животната топлина, заедно съ Берзелиус и Бертолета; и открилъ, заедно съ Пти, единъ отъ най-интересните закони, именно закона, че «атомитъ въ всичките елементи иматъ еднаква топломемкостъ». Д. изучавалъ пъргавината на парата въ разни температури и Мариотовия законъ до 27 атмосфери. Араго забѣлжва за Д.: «той бѣше крайно скроменъ когато говореше за своите си трудове, и показваше се прѣмного благосклоненъ, когато се изражаваше за трудовете на другите» (Руенъ, 1785 — Парижъ, 1818).

Дюма (Александър). Прочутъ французски романистъ (1803—1870), синъ на републикански генералъ; баща му, Александръ Дави-Дюма, синъ на маркизъ Дави, билъ роденъ на о-въ Сент-Доминго отъ негритянка. Къдрата коса и дебелитъ бѣрни на писателя Д. свидѣтелствували за африканското му происхождение. Трѣбвало би много страници да се изброятъ всичките произведения, които сѫ

издадени подъ Д-во име; ала по двѣ причини, това не е потребно: първо, въ по-вечето отъ тѣхъ критиката не припознава литературна стойностъ, и второ, тѣ по-вечето не сѫ неюви. Алфонсъ Каръ въ своя *Mercantilisme Littéraire* и Е. де Миркуръ, въ своята *Fabrique de Romans, Maison A. Dumas et C-ie* сѫ изложили шарлатанитета на тоя сподатель. Д. обнародвалъ като свои много романи и драми написани отъ второстепенни и третостепенни писатели, които имали интереса да ги искарватъ на светъ подъ неговото име. Така се случвало, та той понѣкога съумѣвалъ да издаде по-вече томове на година, отколкото е възможно за човѣшко сѫщество само да прѣпише въ сѫщото врѣме. При всичко това, много отъ Д-вите романи сѫ се прѣвождали на европейските езици; съ най-голѣма популярностъ се ползвуватъ: *Графъ Монте-Кристо, Тримата мускетари и Царица Марю*. Деца отъ прѣдпоменутѣ романи сѫ прѣведени на езика ни, първи 6 т., — отъ Х. Генадиева [1-и т. заедно съ Г. Пенкова] (Пловдивъ 1889—1895) и 2-й 2 т. — отъ К. А. Константинова (София, 1889). — Други отъ прѣведените на български Д-ви произведения сѫ: — *Двайсетъ години послъ*, романъ, продължение на *Тримата мускетари*, прѣв. К. А. Конст. (Свищовъ, прѣвъ 1897, излѣши 2 т.; остава 1); *Вънчаване на счафотъ*, разказъ (Търново, 1878); *Послѣдните дни на Мурата*, (Русе, 1889); *Монахъ*, който прииждат копае гроба си, разказъ (Русе, 1881); *Събъстъни*, драма (Пловдивъ, 1893); *Жозефъ Балзакъ*, повѣсть (Стара-Загора, 1894); *Жестоки Петъръ*, испанска

ѣсть (Варна, 1897). Заслужва
имане книжка *E. Зола и A. Дюма*, критически бѣлѣжки отъ
Л. Толстой, прѣв. на бѣлг. Ст. Русевъ (София, 1896).

Дюма (Александъръ Синъ или
ади). Синъ на Александра Д.,
бѣстенъ като драматически пи-
тель и романистъ; съ най-го-
ра сподука сѫ се ползували
нанѣтъ му *Дамата съ каме-
нитъ* (2 т. 1848), романъ на
кото е основана прочутата опера
Лакомата и драмитъ: *Полусвѣ-
тъ и Блудни баща*. Прѣвѣде-
тъ на езика ни негови съчи-
ния сѫ: *Каменодельцъ*, драма,
ѣв. Ив. М. Лиловъ (Пловдивъ,
84); *София Прентанъ*, романъ,
ѣв. Д. Х. Брузицовъ (Пловдивъ,
89); *Г-нъ Алфонсъ*, комедия,
ѣв. Х. Басанъ и П. Генковъ
(варна, 1896); *Дамата на ка-
менитъ*, драма, два прѣвода на
тг., единъ на Х. Басана и П.
Генкова (Варна, 1897), другъ на
Малякова (София, 1897); *Иде-
ти на Г-жа Обре*, комед., прѣв.
Басанъ и П. Генковъ (Вар. 1897).
Дюма (Графъ Матю). Фран-
цъски генералъ и воененъ исто-
къ; воювалъ въ Америка като
отантъ на Рашамбо, командантъ

французскитѣ войски, испра-
ни на помощь на американцитѣ
таза побуеніи среща Англия,
(80); прѣзъ революцията билъ
редаѣдатель на парламента (1792);
бѣзъ врѣмето на терора бѣгълъ
въ Франция съ кжай прѣськулки;
изтувалъ въ Наполеоновитѣ
йни, водилъ прѣговори съ не-
чиятеля за прѣкратяването имъ
др. Слѣдъ възстаніето на Луи
XII, оттеглилъ се на половина
чая и тогава довѣршилъ своя
изглѣдъ на военните събития,

въ 19 тома, който дава исторіята
на войнитѣ отъ 1798 до 1807.
Отъ 1818 той пакъ занимавалъ
обществена служба, билъ държа-
венъ съветникъ, и парижки де-
путатъ и др. и въ 1830 добилъ
графска титла (1753—1837).

Дюма (Жанъ Батистъ). Зна-
менитъ французски химикъ; опре-
дѣлилъ атомическата тежина на
голѣмо число прости тѣла; на-
мѣрилъ способъ за опредѣляне
плътността на сложните тѣла въ
газообразно състояние, който носи
името му; открилъ врѣската, която
сѫществува между етеритъ и ал-
кохолитъ, отъ една страна, и между
етеритъ и кислотитъ, отъ друга;
опредѣлилъ състава на хлорила
и хлороформа; открилъ *закона на
замѣнненията*, една отъ основи
на атомическата теория; и др.
Неговото *Съчинение върху хи-
мията приспособена на иску-
ствата* (1828—1846) остава единъ
отъ паметниците на химическата
наука. Други отъ главните негови
трудове сѫ: *Уроци по хими-
ческата философия*; *Опитъ по хи-
мическата статистика на орга-
ническите сѫщества*, и др. Много-
бройни приноси отъ неговото перо
се срѣщатъ въ *Annales de l'In-
dustrie* и други научни списания,
и въ *Mémoires de l'Académie*
(1800—1884).

Дюнабургъ или **Двинаборгъ**.
Укрѣпенъ градъ въ западна Ру-
сия, на Двина, въ витепска губ.
и 272 килом. на сѣв.-зап. отъ
Витепскъ; 64,600 жит. Д. е отъ
голѣма военна важностъ, по при-
чина на якостта на укрѣпленията
си. Нѣкога главенъ градъ на
полска Ливония.

Дюнамундъ. Крѣпость въ за-
падна Русия (Ливония), 15 кил.
на зап. отъ Рига и при устието

на Двина; пръзета отъ шведитѣ въ 1618 и 1619, отъ саксонцитѣ въ 1701, отъ шведитѣ пакъ въ 1703, и зета изново отъ руситѣ въ 1710. — Големитѣ паради, които не могатъ да отиватъ до Рига, се спиратъ при Д.

Дюндинт. Градъ въ Нова Зеландия, 320 килом. на юго-ист. отъ Крайстчърчъ; 42,800 жит. Богати златни и мѣдни рудници. Прочута бира. Най-дѣятелно пристанище на Нова Зеландия. Хубава съборна црква, университетъ, библиотека и музей. — Д. е основанъ въ 1848 отъ шотландски прѣселинци.

Дюнкеркъ или Дюнкирхенъ. Французски укрѣпенъ градъ, на источния брѣгъ на Довжрски протокъ, най-сѣверното морско пристанище на Франция, 76 килом. на сѣв.-зап. отъ Лиль и 305 кил. на сѣв. отъ Парижъ; 39,500 жит. Д. е билъ нѣколко пъти прѣзиманъ отъ испанцитѣ и англичанетѣ.

Дюнкеркъ (Максъ). Германски историкъ (1811—1886).

Дюномъ, тур. Турска мѣрка за повръхностъ, равна на 672 четв. метра.

Дюпелъ. Пруско приморско село (обл. Шлезвигъ-Холщайнъ). Побѣда на данцитѣ надъ герм. федерални войски въ 1848. Саксонскитѣ и баварскитѣ войски прѣзели съ пристигъ дюпелскитѣ укрѣпления въ 1849; по-сетиѣ, въ 1864, ги прѣзели и пруситѣ.

Дюпент. Франц. церковенъ историкъ (1657—1719).

Дюпенъ. Отличенъ французски юристконсултъ (1783—1865).

Дююнтренъ. Знаменитъ французски хирургъ (1777—1835).

Дюранго. Глав. градъ на едноименна държава или областъ въ

Мексико, 726 килом. на сѣв.-зап. отъ г. Мексико; 20,000 ж. Рудници. — Държавата има 265,340 жители.

Дюрансъ. Французска река, извира при полите на Монъ-Женевъръ въ Алпите и влива се подъ Авиньонъ въ Рона; 380 килом. Д. не е нийдѣ корабоплавателъ.

Дюро Малеки. Французски литераторъ, прѣводачъ на Тасита, Тита-Ливия и др. (1742—1807). — Синъ му Августъ, фр. ученъ, написалъ *Физическа география на Черно море, на вѫтрѣшна Африка и на Средиземно море* в др. (1777—1857).

Дю-се, перс. Две три; употребява се въ таблоигрането.

Дюселдорфъ. Прусски градъ въ рейнската областъ, на дясната брѣгъ на Рейнъ, при влиянето въ него на Дюсель, 565 килом. на юго-зап. отъ Берлинъ; 147,000 жит. Местъ на Рейнъ 400 метра дълъгъ. Корабоплаването по Рейнъ твърдѣ дѣятелно. Фабрики за ко-принени и вълнени платове, стъклени произведения и др. Политехническо училище, медицинско училище, рисувателно училище, академия на наукитѣ и др. Някога Д. билъ укрѣпенъ, нѣ крѣпоститѣ му се сринкли по люневилски договоръ въ 1802.

Дюстабановъ (Цанко Хр.). Храбъ, неустранимъ и интен-гентъ воевода на габровското възстание въ 1876. — Д. билъ най-големий синъ на единъ отъ по-заможните габровци, Христо Д. Баща му, йошурджия (закупителъ отъ правителството на десетъ), държалъ страната на габровските чорбаджии, буравилъ съ тѣхъ заедно въ общинските работи и билъ приятелъ на турските управници въ Габрово и Севлиева.

ѣдъ съмъртъта му, Цанко урежда башините си имоти — воинци, гори, ниви и ливади, да продължава йоншурджика. Образоването си Цанко гъ добилъ въ Габрово при разни учител, и ималъ познания отъ колко чужли езици: турски, гръцки, италиански, французски, гръцки и английски. Италиански и французски бѫдѫщий герой учиъл при жалъ *Никола Сѫботковчанина*, чо около 1860 учителствувалъ Габрово и учиъл нѣколко бѫрви и възрастни ученици само тия езици, като ги приготвялъ прѣводаче (терджумане) при италиански търговци, които тоа доста търгували въ България съ коприна и бубино съме. ста забѣлѣжително е, че той учител билъ и като агитаторъ българската свободна мисъл отъ златата на Раковски. Той, покрай тогото, събиралъ младежите, волъти ги по околностите на Габрово и ги обучавалъ на войнишки и на стрѣльба. Билъ ли е ѿдъ това прѣводчикъ при италианци, както били много другаретъ му, не се знае.

Нѣколко години слѣдъ башата си съмърть, Д. отишълъ по такво сѫдилицно дѣло за наидство въ Цариградъ. Тамъ по за дѣло той се бавилъ поб-вече 6 година врѣме; въ това врѣме изглагълъ на Хр. Арнаудова въвода на турските закони на български и ималъ случай побъле да се самообразова и развива. Багто се върналъ въ Габрово, особено се вдалъ въ четене и коразвитие. По това врѣме въ щинско-училищните работи зедаъхъ партията на поб-младите и телегентни граждане, заедно съ зафитъ и занаятчиите. Това

било отъ 1872 нататъкъ. Д. билъ на страната на младите и става членъ, както въ церковно-училищния съвѣтъ, така и въ училищното настоятелство. Въ 1875, прѣзъ херцеговинското възстаніе, когато бѣше повдигнѣтъ въпросъ за реформи и правдии на християнските народи въ Турция, и когато турцитъ поискахъ да налагатъ бедель (данъкъ за воененъ откупъ) дори на 12-годишни християнски момчета, Д. въ съвѣта на общината подигнѣлъ въпросъ да се подаде мемоаръ на султана да се отблъсне това искане на правителството и да се иска пълно участие и на християнетъ, както въ войската, така и въ управлението, и въвъождането български езикъ за официаленъ въ всички държавни учреждения въ България. Мемоарътъ, съчиненъ отъ самия Д. и подпечатанъ съ печатъ на всички кметове на околните, се испрати въ Цариградъ и, прѣведенъ на турски, се прѣдале на Портата. Тая съмѣла постъпка намѣри поддържателе и въ други нѣкои градове. Турското правителство не желаше да ѝ се даде гласност. Цариградският печатъ, особено българската част отъ него, пакъ съумѣ да констатира това българско желание; П. Р. Славейковъ вѣстникъ *Македония* дори и обнародва габровското прошение, и по тая причина биде и спрѣнъ. Всички виждаха въ габровската постъпка само едно, именно, че българската рая вече не спи.

Отдѣлио въ комитетските работи и въ приготвянето на възстанietо, Д. не зималъ никакво участие поб-рано. Той билъ посветенъ въ дѣлото въ самото надвечерие на избухването на възстанietо. Нѣщо

около двѣ седмици прѣди да се повдигне знамето на буната, комитетътъ въ пълния си съставъ се събра въ засѣдание да рѣши окончателно деня и часа, въ който ще се обяви възстанието, да опредѣли и назначи началниците на четитѣ и др. Въ това събрание пръвъ пътъ присъствуvalъ и Д. Тамъ прѣдъ всички той заявилъ самъ, че ще земе участие и той, и че е готовъ да воюва за свободата на отечеството. Веднага съ общо съгласие и единодушие, той билъ избранъ и провъзгласенъ отъ всички за воевода и главенъ командантъ на възстанието въ Габровско. До излизането на четата въ балкана, той оставалъ и като членъ въ давието (околийски сѫдъ) при кадията, каквито членове имало и други българе.

За сборно място на възстаниците билъ опредѣленъ габровски монастиръ, дѣто отъ 28 апр. до 1 май се събрали 375 души, отъ които 175 отъ Габрово, а останалите отъ околните села и колиби. Възстаниците, раздѣлени на нѣколко дружини, излѣзоха въ планината съ надежда да се подигне едно всеобщо възстание. Тия дружини имаха нѣколко сражения съ многобройни тѣпи черкезе и башшибозуци. Слѣдъ големи загуби отъ двѣтѣ страни, възстаниците бидоха распилъни и Д., раненъ въ лѣвата ръка съ счупване на костъта, биде прѣдаденъ на 15-и май въ с. Бойновци отъ кмета на с. Горнова Могила на габровската властъ. Турските затвори въ Търново се изпълниха побѣче съ невинни люде отъ Севлиево, Дрѣново, Трѣвна, Ловечъ, Габрово, както и отъ селата. Д. биде осъденъ на смърть и обесенъ въ Търново заедно съ Якима

Цанкова и Попъ Иванча отъ Габрово, на 22-и юния. Едно голѣмо множество бидохъ испратени на 15-годишно заточение въ о-въ Кипър въ крѣпостта *Амакостосъ*. Другите запрѣти бидохъ освободени съ една амнистия при възварението на султанъ Мурадъ. Останалите живи заточеници добихъ свободата си чрѣзъ амнистията прѣвидена отъ Санъ-Стефанския договоръ.

Д., когато плати геройски пайската дань, която единъ човѣкъ може да заплати на отечеството си, билъ на възрастъ отъ 32 до 35 години. По характеръ, както казватъ ония, които го познаватъ, билъ добродушенъ и правдивъ човѣкъ. Въ всѣко нѣщо гледалъ да земе правата страна и нищо не могло да го поколебае въ убѣденията му, когато знаелъ, че сѫ прави. Билъ по-вечето мълчаливъ и не толкова съобщителенъ, ала съ вѣрни и добри другаре обичалъ и да говори и да цѣни другата имъ. Билъ твърдъ, посточенъ и тѣрпѣливъ, и често въ живота си калѣль волята си, като си налагалъ въздържане отъ идене или пияне, или съ друго нѣщо. Ималъ честолюбива и славолюбива черта. Често се исказвалъ, че човѣкъ все трѣбва да направи нѣщо, за да го запише историята. Прѣдъ сѫда се държалъ достойно и безъ никакво смѣщение се изчилъ на бѣсилката. «Въ рѣки случаи», казва Ю. Теодоровъ, въ книгата си, която се споменува по-долу, човѣчеството ражда подобни храбри, доблестни и духовити герои». Заслужва и да се забѣлѣжи, че Д.-ва майка е била отлична жена. Въ навечернето прѣди да обѣсятъ Д., майка му отишla въ затвора да го види и

остъденъ пътъ. При другото, той подадъл късчето отъ счупената ость отъ ржката си и ѝ казалъ: Майко! вземни този кокалъ отъ жката ми; той ще ти остане за поменъ; мене скоро ще обѣсѫтъ! Йайка му отговорила: «Синко! мене е честь, че съмъ отхранила такъвъ достоинъ синъ да имре така геройски за отечество!» Подробности за Д-вата буновна дѣятелност и характеристика се намиратъ у Юрд. Теодорова, *Възпоминания по възстановята на търновския санджакъ презъ 1876-та година и по съдбенето на българските възстанчици въ Търново* (Русе, 1897) и у Д. Димитрова, *Княжество България, частъ II* — (Пловдивъ, 1896).

Дюфреное (Аделаида). Французска поетка (1765—1825).

Дюшешъ, перс. Дваждъ по шестъ; употребява се въ табло-шгането.

Дяволъ, пр. Зълъ духъ, демонъ, бесъ. Въ *протомос*. см. хитъ чомъкъ: *той е много дяволъ*.

Дакова, *Даково* или *Даковица*. Градъ въ Горна-Албания (косовски вилаетъ), 33 килом. на съвалъ отъ Призрѣнъ, на Рѣка (притокъ на Бели Дринъ); 25,000 ж., отъ които 2,700 християне. Даковското поле е населено съ римо-католици, албанци отъ миридитското племе.

Даково или унгар. *Даковаръ*. Градъ въ Славония, 42 килом. на юго-зап. отъ Оськъ, на единъ притокъ на Сава; 4,000 ж. Оживена търговия; винодѣлие. Съдалище на Римокатолически епископъ, съ ку-база съборна црквица, построена съ призътъ на сегашния извѣстенъ епископъ Шросмайера. Семинария, женски монастиръ.

Дяконъ, пр. (знач. служителъ). Така се нарича въ православната црквица единъ служителъ на алтаря, който помага на епископа и свещениците при извръщане таинствата, ала самъ не може да ги извръща. Дяконството е учредено още въ времето на апостолите (Дъян. гл. 6; Тим. гл. 3). Дяконъ при съборна црквица се нарича *протодяконъ* (първодяконъ), а главният дяконъ при епископъ се нарича *архидяконъ* (главенъ дяконъ). Калугерь, който има дяконски чинъ, нарича се *иеродяконъ* (свещенодяконъ). — Въ първите времена на християнската црквица е имало и *дяконици*. Съ това име наричали вдовица или мома, която била отредена за разни служби между женския полъ — да прислужва на бѣдни, присъствува при кръщението на жени и др.

Джга. 1) Часть отъ окръжността на кръгъ или на друга крива черта, напр. елипсъ, парабола. 2) Метеора въ видъ на джга, която става отъ прѣломлението и отражението на слънчевите луци. — Тая метеора, най-хубавото отъ явленията, що се отнасятъ до свѣтлината, извѣстява просто, че слънцето, като е доста високо надъ небосклона, пуща лучите си прѣзъ единъ облакъ среща него, който се обръща на дъждъ. Кога я виждаме, тя ни показва, че ние сме обърнати съ гърба къмъ слънцето, и че сме поставени между това свѣтило и облака. Нютонъ е първий, който е далъ точната теория на причините на това явление.

Въ Библията, джгата е залогътъ на прѣмирието, дадено отъ Бога на Ноа следъ потопа. Езичниците виждали въ неї дирята,

оставена отъ Ирида пощоносител-
ката на богочетв.

Джукъртъ (Джонъ Томасъ). Английски адмиралъ, който се отличилъ въ двѣ сражения на английската флота съ французската (1778 и 1794) и със испанъ, въ 1806, една французска ескадра, испратена да земе назадъ отъ англичанетъ о-въ Жамайка. Въ 1807, той прѣминжълъ насилъ Дарданелски протокъ, унищожилъ една турска ескадра въ Мраморно море и отишълъ дори до Цариградъ, ала се принудилъ да се върне назадъ, за да не бѫде загръченъ на връщането си, защото разбралъ, че се прави южнъ распоредби среща него подъ ржководителството на генералъ Себастиани, тогава французски посланикъ въ Цариградъ.

Дъмбартонъ. Шотланд. градъ, 90 килом. на зап. отъ Едимбургъ, на Клайда; 12,500 ж. Добро пристанище. Корабостроителство, машинарство, стъкларство.

Дъмбовица. Румънска река (Влахия), извира въ южните поли на Карпатските планини, минува прѣзъ Букурешъ, и влива се въ Аргишъ; 190 килом. споредъ едини, 250 споредъ други. «Д., сладка вода, който ѝ пие, не си отива», говори една румънска пословица, която изглежда на реката (жълтникъвъ) не оправдава.

Дънбаръ. Шотландски пристанищенъ градъ на Съверно море, 44 килом. на сѣв. отъ Едимбургъ; 4,800 жит. — Побѣда на Кромуела надъ шотландските роялисти въ 1650.

Дъндакъ. Ирландски градъ, пристанище на Ирландско море, 80 килом. на сѣв. отъ Дублинъ; 15,500 жит. Фабрики за тънко асе, кърфици и др.; износъ на добитъкъ и земедѣлч. произведе-

ния. Послѣдниятъ кралъ на цѣ Ирландия е билъ коронясанъ Д. Кромуелъ прѣзъ града 1649, а Шомбергъ въ 1689.

Джиди. Шотландски град хубаво пристанище на Съверно море (при устието на Тей), югъ въ обл. Форфаръ, 67 кил. съв.-ист. отъ Едимбургъ, 27 кил. на съв.-ист. отъ Пертъ и 18 кил. на юго-ист. отъ Форфаръ; 140,3 жит. Главното срѣдоточие въ Великобритания на дебелата лене промишленост и на китоловна търговия. Великолѣпни сгради Албертовия институтъ и безплатна библиотека, епископалната църква Св. Павелъ и др. Д. отказалъ се подчини Кромуелу; затова, го Мънъкъ, въ 1651, го ограбилъ изгорилъ, като и избилъ 1,000 граждани и войници. Побѣдилъ напълнилъ 60 кораба плячка, нѣ корабитъ всички прѣтърпѣли корабокрушение на пъти за Англия. Д. билъ единъ отъ първите шотландски градове, които приели реформацията.

Дънкаръ. Име на много шотландски крале; отъ тѣхъ Д. I. отличилъ по добродѣтелите и билъ умрътвенъ отъ Макбет (1040). Това убийство е доставило предмѣта на *Макбетъ*, една отъ най-хубавите Шекспирови трагедии. — Д. II., много жесток, билъ убитъ въ 1095.

Джисъ-Скотъ. Знаменитъ средновѣковенъ богословъ, единъ отъ най-влиятелните хюдакици въ XIV-и вѣкъ, род. къмъ 1275, ум. въ 1308. Англия, Шотландия и Ирландия всѣка притезава честта да е нейнъ сънародникъ, ала никоя не доказва притезанието съ друго, освенъ съ името „Всичко, което се знае за Д.-С.“ ранната му възрастъ, е, че той

младъ се покалугерилъ, училь се въ Оксфордъ, и скоро станжъ професоръ на богословието и придобилъ голъма известностъ. Около 1304, той се прѣмѣстилъ въ Парижъ, тогава срѣдище на схоластическата философия. Той особено се прославилъ по ревността и способността, съ която защищавалъ среща Тома Аквитански учението за непорочното зачатие на Дѣва Мария. Казватъ, че той съборилъ 200 възражения на това учение. То продължавало много време да е споренъ въпростъ между скотиститъ и томиститъ; и само въ 1854 папата обивиль тая докма необходима за католическата вѣра, сп. докма, която е ересь да се отрича. Борбата между скотиститъ и томиститъ имала за причина, че толкова ревността за науката във вѣрата, колкото завистта на францисканските и доминиканските калугере: Д.-С. билъ францисканецъ, а Тома Аквитански — доминиканецъ. Главнитъ съчинения на Д.-С. сѫ коментарии на Библията, Аристотеля и Ломбардуса, писани на латински. Защо то остроумие. Д.-С. добилъ прѣкъ Doctor Subtilis, ала по-тъче често се занимавалъ съ без-

полезни прѣпирни, името Д.-С. отъ послѣ станжало нарицателно за всѣкай учень пустословецъ.

Джифералинъ. Шотландски градъ, 3 килом. отъ дѣсния брѣгъ на Фортъ, и 20 кил. на съв.-зап. отъ Единбургъ; 16,000 ж. Фабрики за тънко ленено платно, на които работятъ отъ 5,000 до 6,000 жени-работници. Въ околността желѣзни и каменовъглици рудници.

Джрбийъ. Градъ въ Наталь, на едноимененъ заливъ отъ Велики океантъ, 80 кил. на юго-ист. отъ Пиетермартибургъ и на желѣзница отъ този градъ; 11,500 жит. Най-важното търговско пристанище на колонията. Ботаническа градина. Отъ Д. тръгва една подморска телеграфна линия, която се свръшва въ Аденъ, като минува прѣзъ Занзибаръ.

Джрхамъ. Английски градъ, 412 килом. на съв.-ист. отъ Лондонъ; 16,000 жит. Забѣлжителни паметници: една съборна црква съ гробница на народни светци и др. отъ XI-и вѣкъ. Университетъ съ богата библиотека. Д. е съдалище на привилегированъ епископъ, на който годишниятъ приходъ сега е 200,000 лева.

E.

E duobus malis minimum eliquidum est. Латинска поговорка: отъ двѣ злини трѣбва да избягаме по-малката.

E pluribus unum, лат. Едно отъ много; едно съставено отъ много; — девизата на Съединенитъ Държави въ Америка, като тази република, съставена отъ много независими държави.

E pur si tuove, ital. И пакъ се движи; Галилееви думи. Галилей прогласилъ прѣвъ тая истина сега толкова обикновена: «Земята е валчеста и се върти». Понеже това учение се намѣрило противно на Св. Писание, единъ духовенъ съборъ поискъ отъ Галилея да се отрече отъ учението си. Галилей се покорилъ на

ая прѣсѣда [тогава, който не мислилъ и вѣрвалъ точно както учила црквата, изгаряли го живъ], нѣ като повторилъ съ убѣждението на гения: «*E pur si tuove!*» А тя си се вѣрти.

Е въ церковнитѣ книги означава 5. Виж. *Словѣнски цифри*.

Еа. По грци. басносл., градъ въ Колхида, при устието на р. Фазисъ съ една горица, въ която се пазило златното руно. Прѣданіята казватъ, че Е. билъ търговски градъ и че Сезострисъ испратилъ тамъ египетска колония. Сѫщите прѣданія казватъ още, че Е. билъ столица на Еста, родоначалникъ на мидянетѣ.

Еагръ. Тракийски царь, комуто Муз Калиопея добила синъ Орфей. По него музитѣ били наречени и *еагриди*.

Еакъ. Юпитеровъ синъ, баснословенъ краль на Егина, прочутъ по правосѫдието си; станжъ слѣдъ смѣртъта си, заедно съ Миноса и Радаманта, сѫдия въ подземния свѣтъ, ада. — **Еаниди.** Име на всички Еакови потомци, като Пелей, Ахилесъ и др.

Еалонъ. 1) Левитски градъ на Дановото племе, около 20 килом. на зап. отъ Иерусалимъ, на мястото дѣто е сега село Ило. 2) Въ сѫд. 12; 12 място на Завулоновото племе (*Библ.*).

Ебенталъ. Селце, около 35 к. (1 частъ по желѣзница) на сѣв.-ист. отъ Вѣна, близу до желѣзната бания на с. Пиравартъ; въ Е. се намира имѣнието на Н. Ц. В. княгиня Клементина; и въ тамошния падать, верѣдъ хубавата околностъ, лѣтува понѣкога нашото княжеско семейство.

Ебенъ, лат. Черно, твърдъ трайно и твърдъ тежко дѣрво. Отъ него правятъ раскошни по-

къщници и др. — ларь, който работи вегата, отъ които къщници.

Еберсбергъ. С. Австрия, на дѣсния унь, 23 килом. на Щайръ, историческо по побѣдата въ австрійцитѣ, на 2

Еберсъ (*Георги*) египтолозъ и лите отъ най-отличните специалисти по Учили се въ Берлинъ, ствувалъ въ имене ситетъ. Побѣдѣлъ съчинението сѫ: *Дъпстския царь*, описането на Египетъ, въ образа на нувела; *Египетъ и книши*; *Прѣзъ Гес* и др.

Еберхардъ (*Иоганн*) философъ и лите съчинението и сега Главниятъ неговъ философъ е *Нова апология*. Въ това съчинение се правата на виненията на езикъ, па се възприето на християнската разума чрѣзъ което очудило дѣръко за един повѣдникъ. Е. е проповѣдникъ въ лотенбургъ; професоръ въ Хале и членъ на академия на науките по литература; жителъ на Берлинъ, членение отъ конюнкими, библиографъ на живота

безъ сполука, среща спекулативнитъ налишества на новите философски школи съ Канта и Фихте на чело (1739—1809).

Ебланинъ. Жълто вещество, което се добива отъ дървесния спиртъ и служи за вапсилка.

Ебро. Важна испанска река, тече извирала въ Кантабрските планини, Тортоза и се влива въ Средиземно море; 800 килом. Течението е главно прѣз тѣсни и по-лѣкъ скалисти долини, па изъ пещеръ се срѣщатъ и много подмоли и бързеи, га за корабоплаването и сѫ направени канали.

Ева (евр. зн. животъ). Първата жена на свѣта, прародителка на човѣческия родъ. Св. Писание ѝ назава, че Адамъ, първий мужъ, направилъ единъ прѣщъ на всички животни, ала не замѣрилъ сѫщество като себе си; тогава Богъ му нанесълъ дѣлъ сънъ и извадилъ изъ плътъта ужената, която му далъ за помощница прилична нему. Е. се ставила да бѫде измамена отъ злото, който съблазнилъ оболнището ѝ, па увлѣкла и замѣрилъ непокорството си Богу. Богъ ѝ обадилъ, че ще бѫде въластьта на мжжа. Нъ Богъ ѿмѣлъ, че отъ неї ще излѣзе заблъщението, сир. Спасителътъ Христоство. — **Евина дѣяя.** Жена, а пай-вече любопътна жена.

Евакуация, лат. (соб. зн. изпълнение). Въ воен. иск. изпълнение място отъ войска;

Евакуирамъ. Изпразнувамъ то: български евакуирани еката територия.

Евангелие (ср. добра, радостна

вѣсть, благовѣстие). Всѣкоя отъ главнитъ 4 книги на Нови Завѣтъ, които описватъ живота, дѣяніята и ученията Иисусъ Христови.* Писателетъ на тия книги се наричатъ евангелисти; двамата отъ тѣхъ сѫ биле апостоли и другаре Иисусъ Христови (Матей и Иоанъ), а другите двама, ако и да не сѫ биле сами апостоли, сѫ имали апостолско послание, понеже сѫ биле другаре и сътрудници на апостолитѣ (Марко и Лука). За истинността на евангелията критицизъ и историцъ ските изследователе привождатъ нѣколко доказателства. Първото доказателство доставя самитъ заглавия на евангелията: евангелие отъ Матея, Марко, Лука и Иоана. Отъ срѣдата на II вѣкъ тия заглавия даватъ Тертулианъ, Ириний и Климентъ Александрийски. Осъвѣнъ това, единъ цѣлъ редъ посрѣдствени свидѣтелства отъ най-старо време свидѣтелствуватъ за истинността на тия книги: Св. Игнать, ученикъ на Св. Иоана, казва, че Христоство се намира въ евангелието. Той споменува за пророческиятъ, евангелскиятъ и апостолскиятъ писания, сравнява Мойсеевия законъ съ евангелията, и т. н. Св. Поликарпъ, другъ ученикъ на християнотѣ да не сѫдѣйтъ другите, ако не искатъ и тѣхъ да сѫдѣйтъ, да прощаватъ, за да добиѣтъ прощане; служи си съ думитъ на Бесѣдата на планината, прѣпорожчва на християнѣтъ да бѫдатъ и да се молѣтъ, за да избѣгватъ искушението и заема

*) По-нѣкога думата е се употребявала общо за всичкитѣ четири евангелия заедно или за кое-да-е отъ тѣхъ; тогава тя означава слово Божие, Иисусъ Христовото учение за царството Божие.

на това място думи отъ евангелската история на Страстната неделя. Ще рече, че още въ времето на апостолите истинността на евангелието се е приемала. Татианъ, ученикъ Иустиновъ, е написалъ едно *Съгласие на четирите евангелия*. Св. Теофилъ Антиохийски съчинилъ *Тълкование на четирите евангелия*. Св. Ириний, ученикъ на Св. Поликарпа, който билъ приятелъ на Св. Иоана, именува писателетъ на четирите евангелия, и се простира върху списването на тия свещени книги. Оригенъ, който испитвалъ, чеъзъ, критикувалъ всичко, шо се отнася до евангелията, тъхните преводи и ръкописи, обяснява хронологията имъ, битието имъ, формата имъ. Първите еретици и езичници припознавали, че евангелията сѫ произведения на писателетъ, чиито имена носятъ. Гностицитетъ Валентинъ, Василидъсъ, Хераклеонъ именуватъ евангелистите, като се борятъ среща тѣхъ. Колкото за самия текстъ, той е съобразенъ, въ сегашното си състояние, съ прѣводите, които сѫ правили отъ него първите церковни писатели. Отъ друга страна, сѫществуватъ гръцки ръкописи по първообраза и латински ръкописи по латински прѣводъ, нареченъ *италиически*, отъ IV-и, може-би отъ III-и вѣкъ. Освенъ четирите евангелия приети единодушно отъ црквите, имали сѫ се много други, които никога не сѫ се ползвали съ закона и каноническа власть. Ала е вѣрио, защото сѫ съгласни въ общите черти съ евангелските разкази, че тѣ подтвърждаватъ четирите канонически евангелия, па и показватъ тѣхното побранно сѫществуване.

Св. Матей е писателъ на вътре евангелие, което, спо Евсевий, той написалъ, когато съмъ като проповѣдавъ въ Палестина, тъкмели отиде да възвѣстява въ земи, въроятно въ Арабия, рата власть. Споредъ Св. Евсевий, това евангелие било значено особено за християните евреите. То било написано на обикновения или столюдния езикъ на Палестина. Прѣводачътъ на еврейския път образъ не е познатъ.* Споредъ данието, Св. Марко, съникъ на Св. Петра, написалъ евангелието, което иноси неговото по молбата на върните въ Рим, които желали да имъ научението, дадено тѣмъ устно отъ апостола. Затова и разказътъ на евангелистъ е изложенъ въ място съкратенъ видъ отъ други; ала въ иѣкои отношения носи отпечатъ на особни качества и на особна самостъпност. Писателъ му описва въстно иѣкои сцени и дѣяния на Иисуса Христа, като и дава подробности изоставени отъ други и открива всѣдѣ способности на наблюдателъ свидѣтель и високъ историкъ. Това евангелие било написано на гръцки.

Св. Лука написалъ третото евангелие, па и Дѣяніята на апостолите. Знае се, че той е билъ каръ и че е билъ другаръ на Павла въ иѣкои отъ повѣдническия му пътуванъ дѣ и кога е писалъ, не е вѣстило. Климентъ Римски, оставилъ 100 г., казва, че той писалъ

* Езикътъ, на който изследователи намиратъ всичките евангелия памети на гръцки съ еврейски идоми или то го наричатъ *евангелически гръцки*.

надзора на апостола Павла; самъ Лука казва, че издиритъ всичко отнело, отъ очевидци. Това евангелие, написано на гръцки, се вижда да е било отправено до нѣкого си Теофила, гръцки или римски благородникъ.

Трите първи евангелия сѫ наземенувани *синоптически* (които доставятъ единъ общъ погледъ) и тѣ сѫ по-вечето съ историческо съдържание.

Четвъртото евангелие е написано отъ св. Ивана, оия отъ учениците, «когото обичаше Иисусъ». По съдържанието си то е по-вечето догматическо отколкото историческо, и въроятно е, че писателъ му нарочно пропуща много отъ събитията описани отъ другите евангелисти, като има за целъ само да испълни празнищите въ другите евангелия и да обори размежените въ основа време ереси. Това евангелие съдържа главно учения за личността на Иисуса Христа и за възраждането на човѣците чрезъ него. Споредъ нѣкои стари писатели, св. Иоанъ е написалъ евангелието си въ 96 г. следъ Р. Х. въ Ефесъ, дъто пребивавалъ следъ апостолъ Павловото мъченичество.

Евангелизъ. Евангелската правственостъ, евангелските учения.

Евангелистъ. Всѣкой отъ четвъртата писателе на евангелските книги: Матей, Марко, Лука и Иоанъ. *Евангелие.*

Евангелска или **Евангелическа** црква или исповѣдание. Црквата на протестантите, на която те даватъ това име, защото искатъ, че отъ всичките християнски цркви тя е единствената съгласна съ ученията на евангелията.

Рѣшили.

Евангелски. Който принадлежи на евангелието, който се отнася до него: *евангелска истина, евангелско учение.*

Евбей. Гърци о-въ, най-голѣмий въ Егейско море, принадлежи на Гърция, отъ источното крайбрѣжие на която го дѣли единъ протокъ съ срѣдна широчина отъ 10 до 12 килом. Простр. 4,199 чет. килом.; насел. 103,442 жит. Земята, много плодородна, състои отъ планини и долини; най-високий връхъ, Делфи, въ срѣдата на о-ва достига до височина 1,745 метра надъ морското равнище. Климатъ здравъ. Главни произведения: памукъ, маслинено масло, вино, жито, овощия и медъ. Прѣвъходни пасбища и скотовъдство. Богати гори, които състои съглавно отъ борики, джбове, елхи, явори. Отъ ископаемите мѣдъ и мраморъ и многобройни горенци извори. Гл. гр. *Халкида* (8,000 жит.), стара столица на Е., скачена чрезъ мостъ съ сушата. — Въ старо време, Е. била раздѣлена на нѣколко царства, които по-сети съ станали републики. Слѣдъ персидските войни, тя минажла едно по друго подъ властвата на атланите, македоните и римляните. Въ 1204 г. завладѣли венецианците, които й дали името *Непропонто*, съ което минувала въ срѣдните вѣкове. Турците ѝ прѣзели отъ венецианците въ 1470, и тя останжла въ ръцете имъ до 1821, когато жителите й се повдигнали да се борятъ за независимостта си.

Евгений (св.). Карthagенски владика въ 481, който, гоненъ отъ вандалските крале Хуниерика и Трасимонда, намѣрилъ прибѣжище въ Галия, въ 505, въ единъ ландековски монастиръ. Отъ него има

Успъщание къмъ карташките върни; Изложение на истинската христ. въра и откълелези отъ други съчинения. Той е писалъ на латински.

Евгений. Име на 4 папи (654 — 1447).

Евгений Буларъ. Архиепископъ херсонски, роденъ въ Корфу въ 1716 отъ родителе българе; въ времето на Екатерина II присъдъ руско подданство; писалъ извънредно много на латински и гръцки езици; умр. въ 1806. Единъ списъкъ на неговите съчинения се намира въ руския *Словарь о бывши рос. пис. дух. чина, м. Евгений, ч. 1.* Освенъ това, на руски има, преводъ отъ французски, *Евгений Буларъ и Пикифоръ Теотокисъ, пръдтечни на умствен. и политич. пробуждане на гръците* (Москва, 1844).

Евгениинъ. Алколоидъ, който се добива отъ растението евгения или карамфилова камфора.

Евгения. Французска императрица отъ 1853 до 1870, съпружка на Наполеона III и дъщеря на графъ Монтихо, родена въ Гранада въ 1826.

Евдиометрия, *ср.* Искуство да се определя качеството на въздуха. — **Евдиометръ.** Уредъ, който служи да се определя количеството кислородъ въ въздуха.

Евдокия. Име на нѣколко царици и княгини, отъ които побъдъжителни сѫ: 1) Е., род. въ Цариградъ въ 422, дъщеря на Теодосий II и съпружка на Валентиниана III. Слѣдъ убиването на мажа ѝ, 455, ти, оженена насилиствено за убийцата Максима, повикала на помощъ Генсериха, вандалския кралъ, който разградилъ Римъ, а искъ отвель въ Аф-

рика. Слѣдъ 7 години, Е. нѣла въ Цариградъ, дѣто (462). — 2) Е., дъщеря на ския софистъ Леонтия, присъдъ хубостъта и образование за която се оженилъ визант. Теодосий II. Ти била въспътъ въ езическото [езическото било Атенайда] и покрай прѣди да се ожени. Пѣ-сетъ дозрѣна въ расколъ, била заточена въ Иерусалимъ, дѣто и умр. въ 460. Въ заточението извършила много благочестия: обогатила црквите, сдѣла изново иерусалимските и основала много монастири и болници. Ти била още списа и поетка, ала съчиненията изгубени. — 3) Е., гръцка ратрица, 1059 — 1071. Смъртъта на мажа ѝ, Константина, комуто се била заключена ст҃пя изново въ бракъ била провъзгласена регент. Источно-римската империя името на тримата ѝ синове напрѣдъкътъ на турцитъ и нудилъ да даде рѣжата единъ юначенъ генералъ, Ром. Диогенъ, 1068. Въ 1071, Ром. Диогенъ билъ заробен турцитъ, синътъ на имп. Е. хаиъ VII, билъ провъзгласен императоръ. Въ това време сънъ ограничила майка с единъ монастиръ, дѣто и умр. — 4) Е., жена на Жарко, сръвноможа, който управлявалъ отъ Македония въ времето на Стефана Душана (XIV в.), на деспоти Константина и Гаша. — 5) Е. Теодоровна, вата жена на Петра Велики въ 1669, умр. въ 1731; оже се на 19-годишна възраст 16-годиш. Петра, по желане на майка му (1689). Въ

Е. родила наследника Алексий. Въ 1698 Петър отъ чужбина побуждалъ жена си да се покалуperi; това се и испълнило, съ насилие, въ покровския Суздалски монастир. Слѣдъ осъждането на Алексий отъ Петра, Е., въ иночество Елена била прѣмѣстна въ Ладога, въ времето на Екатерина I живѣла въ Шлисебургъ, и въ царуването на внука си Петра II — въ единъ отъ московските монастири.

Евдокия. Българска княгиня, дъщеря на ТТ. ЦЦ. ВВ. князъ Фердинанда и княгиня Мария-Луиза, родена въ софийския дворът на 5 януария 1898.

Евдокия (св.). Такива сѫ двѣ; паметта имъ е на 1 марта и на 4 августъ.

Евдоксия Галска. (*Aelia Eudoxia*). Съпруга на импер. на Источно-римската империя Аркадия (оженена въ 395), подъ чието име управлявала държавата; тя е особено известна като гонителка на св. Иоана Златоуста, когото заточила (2-рото заточ.) въ 404.

Евекция, лат. Неправилностъ движението на луната, вслѣдствие действието върху неї на привлъкателната сила на слънцето.

Евентуаленъ, лат. Случаенъ; **евентуалностъ,** случайностъ.

Еверестъ. Най-високий връхъ въ Хималайските планини и, до които се знае, на света; на прѣдѣла между Тибетъ и Непалъ; 8,889 метра надъ морското равнище.

Еверсманъ. Растение, наречено така въ честь на професоръ Еверсманъ.

Еверсманъ (*Eduardъ Александровичъ*). Професоръ въ казан-

ския университетъ, род. въ 1794, умр. въ 1860. Добилъ образование въ магдебургския, берлинския и дрезденския университети. Въ университета челъ лекции по ботаниката и зоологията. На първо място между съчиненията, които написалъ, стои *Естествена история на оренбургския край*.

Еверъ. Послѣдний отъ дългоденствените патриарси, праотецъ Авраамовъ, който далъ името на евреите (Библ.).

Евза, тур. Гилза за патронъ.

Евилатска земя. Двѣ различни земи: едната се прѣполага да е била на юго-источното прибрежие на Черно море, а другата — при съверния край на Персидски заливъ (Библ.).

Евилмеродахъ. Вавилонски царь, синъ Навуходоносоръ (561—559 прѣди Р. Х.) (Библ.).

Евклидъ. Прочутъ гръцки геометъ, когото понѣкога наричатъ баща на математиката. Прѣдавалъ математиката около 300 прѣди Р. Х., въ времето на Птоломея Лага, въ Александрия, родния си градъ. Ако той и да не е създадълъ математиката, както се понѣкога представлява, той много се е отличавалъ по строгостъта на методата и системата. Въ това отношение никога никой може-би не го е надминжалъ, и неговите *Начала отъ Геометрия* продължаватъ и до днесъ да държатъ първото място като учебникъ по тая наука. Освѣтиятъ геометрията, съществуватъ нѣколко съчинения по музиката, оптиката, хронологията, които се приписватъ на Е., достовѣрностъта на нѣкои отъ които е съмнителна. Едно отъ изданията на Е.-витъ съчинения е *Пераровото* (3 т., Парижъ, 1814—18).

Евклидъ отъ Метапа. Гръцки философъ, ученикъ на Сократа, следъ чиято смърть основалъ особна школа, мегарската или еристическата. Основата на неговото учение съставлява положението: единственото ищо, което има въ истината, е *доброто*; а друго нищо нѣма. Тая школа развидала диалектиката, и не припознавала умозаключения отъ сравнение на прѣдметите. Е. умр. въ 424 прѣди Р. Х.

Евксиноградъ, напрѣдъ *Сандрово*. Имена дадени едно по друго на една хубава мѣстностъ, покрита съ лозя, на черноморското крайбрѣжие, 10 килом. на юж.-ист. отъ Варна; тая мѣстностъ, съ прѣкрасенъ палатъ край морето, е лѣтната резиденция на княжеското семейство. Пѣ-ранното си име, Сандрово, (съкращение отъ *Александъръ*) мѣстността доби когато първий бѣлгарски князъ си построи тамъ палатъ; сегашното ѝ име иде отъ старото име на Черно море, *Евксинско море* или *Евксински понти* (гръц. *Εὐξεῖνος*, лат. *Euxinus Pontus*, сир. гостоприемно море); така наричали староврѣменните Черно море, отъ когато се основали по брѣговете му гръцки селища; напрѣдъ го наричали негостоприемно (гръц. *Ακενοστὸς Πόντος*), едно, защото староврѣменните поети често го представлявали съ черни бури, и друго, защото ходили слухове, че скитските племена по сѣверните му брѣгове сѫ човѣкоядци.

Евлогий Георгиевъ. Най-голѣмий досегашенъ бѣлгарски благодѣтель, роденъ въ Карлово въ 1819, починахъ въ Букурещъ въ 1897. — Евлог. Геор., синъ на родителите Георги Недевъ и

Евдокия Т. Пулева, ималъ злочестината да изгуби баща си още когато билъ на 8—9-годишна възрастъ; ала билъ честитъ да добие образование при прочутъ по онова врѣме учитель *Райно Поповичъ*, между съученици било Раковски и Крѣстевича. Една година, 1835—36, той продължилъ учението си въ Пловдивъ при гръцки учителъ *Саранти Архидени*. Слѣдъ това, като любителъ, учителствувалъ прѣзъ 1836 въ Карлово на мястото на даскаль *Райно*, който прѣзъ това врѣме стоялъ въ Буда-Пеща да печата една нова христоматия. Въ 1837, Евлогий напусналъ Карлово, за да се залови за търговия. Най-напрѣдъ той се одръжилъ съ вуйчовете си, Христо и Никола Пулеви, които търгували въ Галацъ съ нашенски произведения, като оризъ и др. стока. Въ началото Евл. останжалъ при вуйча си Никола въ Галацъ до 1838. Тая година той прѣминжалъ въ Букурещъ, дѣто основалъ въ съдружие съ вуйча си ново търговско заведение.

Така, безъ никакъвъ капиталъ, на 18-годишна възрастъ, иль съ едно образование много добро за онова врѣме и съ прѣкрасни изчестства въ характера си: пестолностъ, примѣрно трудолюбие и честностъ, Е. почижъ търговското си поприще.

Още прѣзъ 1837, нѣколко мѣсeca откакъ заминжалъ за Влашко, майка му се поминжла отъ чума, та той трѣбвало да се грижи и за малкия си братъ Христо. До 1842 Христо билъ на обучение все при Р. Поповича въ Карлово. Прѣзъ 1842 отишълъ въ Букурещъ. Его запозналъ съ работата, и го оставилъ да управлява тамошното

ше, а той отингълъ въ Галац поеме работата управлява това време отъ вуйча му

Е. и Хр. разширили търговия си. Двамата братя, като жаждали да търгуватъ съсски произведения, като саха-басми, гайтани, каплами арлово, оризъ и анасонъ повдигъ и Т.-Пазарджикъ, или да донасятъ и колон-стока направо отъ Марси и Лондонъ и други европейски търговища. Въ същото време и подъ аренда (наемъ) и въ Владиско, нѣкои отъ разработвали непрѣкъснѣ-вече отъ 40 години на-Съ произведенията отъ моси, тѣ разширили още побърговията си, като основали заведение и въ Браила и въ побѣрѣти търговския съ Европа, като сами имъ корабитѣ си.

Въ 1872 Христо се поми-
Евл. трѣбвало, поради ра-
си, веднага да напусне
и да се установи въ Бу-
дапещъ. Отъ тамъ той управля-
тъ триятъ заведения. Отъ тия
единото въ Галацъ лик-
ло въ 1886. Отъ другите
Букурешъ се извръщавали
съ операции, а въ Браила
утѣла търговия съ храни.
Г. бѣ достигналъ да стане
личност въ цѣлия фи-
нь свѣтъ. Нѣ най-важното
личко въ живота му, казва
биографътъ, въ спис. Учи-
и Приледъ, (София, 1897,
юл. и авг.; биография съ
ание), отъ дѣто черпимъ
вѣдѣния, е, че неговото
не само не заглъхнало
шната атмосфера на тър-

говските спекулации, а посрѣдъ финансовитѣ сполуки то закърмило и отвѣдило най-възвишени чувства, безпримѣрно човѣколюбие и отечестволюбие.

По-главнитѣ пожъртувания, които Е. бѣ направилъ приживѣ, безъ да се смятатъ помощите на разни бѣдни училища, читалища, дружества и др., състоехъ въ слѣдното: построи въ родния си гр. Карлово, съ цѣль да му помогне, индустритално заведение; подари 200,000 лева на румънското правителство за доискарване проектираното отъ Карла I учебно заведение; за споменъ на миропомазанието на князъ Бориса подари едно пространно място въ София и сумата 800,000 л. за построението на висше училище. Нѣ най-голѣмото и най-важното благоѣдание на Евл. Г. е направено по завѣщанието му въ полза на споменътото висше училище, именно 6 милиона лева.

Въ свѣрѣска съ това благородно дѣло на великия благодѣтель, за-
служва да се приведѣтъ дословно
слѣднитѣ нѣколко реда изъ био-
графията му въ една отъ книж-
ките на битолското недѣлно учи-
лище: — «До колко чистосър-
дечно и безкористно Евл. е оби-
чалъ отечеството си», говори би-
ографътъ, «показва пай-ясно това,
че най-голѣмото си благоѣдание,
подаряването 6 милиона за вис-
шето училище въ България, той
е вписалъ въ завѣщанието си
въ 1882, една само година слѣдъ
като едно народно събрание въ
София, по подстрѣкательството на
нѣкои личности, упоени отъ страсть
и партизански съображенія, му
отнехъ възможността да засѣдава
въ нар. събрание, на което бѣше
избранъ представителъ». Умѣстно

е да се забълѣжи, че IX-то обикн. нар. събрание, за което пакъ биде избранъ Евл., припозна успоряваната първенъ законност на българското му гражданство, и утвърди избора му; Евл. прие съ благодарност показания му почтъ, нъ старинитъ му не му позволихъ да упражнява мандата си.

Евлонити (евр. знач. бъдни). Християне отъ повървалитъ въ Христа евреи въ първите вѣкове. Върва се, че това име имъ се е давало първенъ отъ сънародниците имъ, влиятелнѣ евреи, които поддържали иерархическото иудейство, а по-сетенъ, за отлиchie, и отъ езическиятъ християне. Е. се дължали главно на двѣ секти. Едната малко различала отъ самите иудеи: по нейното понятие, Иисусъ Христосъ билъ просто най-отличниятъ евреинъ, и избранъ за месия поради най-възвищената му вѣра въ иудейството. Е. отъ тая секта отричали, разбира се, Христовото свръхествено рождение, а допущали въскръсението му, защото живѣли съ очакване, че Христосъ скоро ще се върне и ще възстанови еврейското бого-държавие. Другитъ е., главно въ Долна-Сирия, били еврейски християне въ по-правния смисълъ на думата. Тѣ учили, че и въ християнството е необходимо да се испълнява Моисеевия законъ, — да се обрѣзватъ, да пазятъ сѫбботата и др., нъ тѣ не вървали, че християнството е просто едно прославление на иудейството, а допущали, че и езичниците могатъ да участвуватъ въ него, безъ да испълняватъ ветхо-завѣтнитъ обряди. Както по-строгите е., тѣ употребявали едно *евангелие отъ Матея*, нъ тѣхното еван-

гелие съдържало, каквото другото нѣмало, едно описание на свръз естественото зачатие и рождени Христово. Тѣхната еврейско-христянска цръква продължавала да съществува до V-и вѣкъ.

Евмениди, *ср.* Гръцкото имъ на фуриитъ, баснословни разярени, които гонили прѣстанициците; олицетворение на прѣстаници съвѣсть.

Евиухъ, *ср.* Скопецъ, наизпрателъ или вардачъ на харемъ Варварский обичай да се употребяватъ скопени мѫже за пазители на другия полъ е рожба на инициативното, та и главно се срѣща въ Истокъ и въ съверна Африка. Ако се е появявалъ и въ земи, дѣто единоженството е било законътъ, то е било всѣдѣствие отъ въвождането на источната раскошностъ, както това е било изврѣбето на римскитъ императори. Той обичай е много старъ; изглежда като че неговото отечество е била Ливия, и че отъ тамъ е распространенъ въ Египетъ и въ Истокъ. Сирия и Мала-Азия съ били най-прочути въ това отношение. Въ Гърция, той никога не се разпространилъ; защото, макаръ и да се държали гръцките затворени, самото много-женство никога не прѣобладавало. Римлянетъ въ по-подпринѣти времена държали евнуси, ала тѣ по-вечето се внасяли отъ вънъ. Въ Византийската империя, напротивъ, скопирането и държането скопци се развило тѣрдѣ много. Тоя разредъ люде играели видна роля въ двора на тая империя и думата *е.* зела да значи простъ дворски чиновникъ. Въ това значение тя се е употребявала по-никога и въ старо време. Такъи евнуси съмъ били споменувани.

въ Библията Петеврий, Фараоновия царедворецъ и Иосифовия господарь, съкровищникъ на етиопската царица Кандакия и др. Въ новите връбмена, обичайтъ да се държатъ евнуси се е ограничила въ мюхамеданските земи, и евнусите се внасятъ въ тѣхъ като робе отъ вѣтрѣшна Африка. — **Евнушески.** Свойственъ на евнуси, или който принадлежи тѣмъ.

Еволюирамъ, лат. (состав. знач. *развивамъ*). 1) Въ науката: развивамъ се, въ смисълъ на еволюционизъмъ (виж. тая дума). 2) Въ военното изкуство: правиже тактически и стратегически движения; японските военни кораби сѫ евволюирали въ китайските води. 3) Заобикалямъ прѣднамѣрено: *редакторитъ на вѣстн. Ю. евволюираж по тоя вѣпросъ*.

— **Еволюционеръ.** Привърженикъ на еволюционната теория. Виж. *Еволюционизъмъ*. — **Еволюционизъмъ.** Ученіе на еволюционната теория или теорията за развитие, по което въ вселената всячко се е развивало постепенно и едно отъ друго, и съществува единство и постоянна свръска между явленията. По тая теория, свѣтоветъ сѫ се образували лека-полека въ милиони години и разнитъ видове животни и растения сѫ се развивали прѣзъ вѣковетъ отъ ниско-степени къмъ по-високо-степени, докѣ сѫ достигнigli до настоящото си състояние. Е., про-чес, гледа на всичките явления като естествени и не припознава никаква прѣграда между човѣка и животните и между одушевеното и неодушевеното. — **Еволюицирамъ.** Правиже прѣвратъ въ понятията за нѣщо: *съвръменната наука евволюицира спътна*.

— **Еволюция.** 1) Въ науката из-

общо: развитие. Виж. *Еволюционизъмъ*. 2) Въ военното изкуство: тактически и стратегически движения или маневри на една войска или флота. — **Еволюция (всемирната).** Развитие на свѣтоветъ едни отъ други. Примѣръ: сълнечната система. По теорията за всемирната е., нашата земя и другите 7 главни планети, между които нѣкои много по-голѣми отъ нея, както и до сега откритите отъ телескопа 244 малки планети, които всички и голѣми и малки се въртятъ около слънцето, сѫ били едно врѣме негови части, които се отдѣлили отъ него. По тая теория, самото слънце е произлѣзо отъ друго срѣдоточно тѣло, около което се и върти, по следното срѣдоточно тѣло е произлѣзо отъ друго и така нататъкъ.

Евора. Португалски градъ въ едно плодородно високо поле, 116 килом. на юго-ист. отъ Лисабонъ, сѣдѣтъ Коимбра най-интересният градъ въ Португалия; 13,046 ж. Библиотека, музей, метеорологическа обсерватория; црква съ готическа направа, основана въ 1186; нѣкогашни кули и крѣпости, сега въ развалини. Търговия съ овоощия, вина и др.

Евнатория (нѣкога си Козловъ). Руски градъ, таврич. губ., на единъ рѣкавъ въ западното крайбрѣжие на Крѣмъ, 60 килом. на сѣв.-зап. отъ Симферополь; 11,000 жит. Пристанницето му е плитко и на завѣтъ само отъ сѣвернитъ и сѣв.-источнитъ вѣтрове. Изность: жито, дърва и соль. Градътъ, гледанъ откъмъ морето, има живописенъ изгледъ. Главната сграда е татарската джамия, съградена отъ Девлетъ-Гири-хана въ 1552, и която се има за най-хубавата въ Крѣмъ. Жителетъ сѫ

пъ-вечето иръмски татаре и евреи.
— Е. е присъединенъ на Русия въ 1783. На 2 септ. 1854, една частъ отъ англо-французската армия избѣла на сухо въ Е., и окутирали и укрѣпили града. Е. е бѣль и сцена на една битва между руситѣ и турцитѣ, на 5 февр. 1855, въ която послѣднитѣ били побѣдоносни.

Евреи. Азиятски народъ отъ семитическото племе, който се прѣдполага да е добилъ името си отъ Евера, праотецъ Авраамовъ и послѣдний отъ дългоденственикъ патриарси. Пѣ-сетнѣ е. се нарекли *израиляне*, отъ Израиль, прѣзиме дадено Иакову; името *иудеи* тѣ добили въ време на вавилонското пленение, по причина, че иудиното кралство било покорено пѣ-сетнѣ. Е. се наричатъ и *Божииятъ люде*, защото, споредъ Библията, еврейскиятъ народъ билъ избранъ между всичките народи да пази истинитѣ за Бога или вѣроисповѣднитѣ истини.

Историята на еврейската народностъ историците дѣлжатъ на четири периода: 1) отъ призванието на Авраама до исхода изъ Египетъ; 2) отъ исхода изъ Египетъ до установлението на царството; 3) отъ установлението на царството до завръщането отъ вавилонското пленение; и 4) отъ завръщането отъ вавилонското пленение до разорението на Иерусалимъ отъ Адрианъ.

1-и периодъ, 1996—1645 прѣди Р. Х. Происхождението на еврейскиятъ народъ се прослѣдва до Авраама, който, около 1996 прѣди Р. Х., по Божия покана, се прѣселилъ отъ Месопотамия, на источната страна на Евфратъ, въ Ханаанъ (Палестина), дѣто щѣль да се засели пѣ-късно народътъ,

който щѣль да произлѣзе отъ него. Слѣдъ смъртта на Авраама, съ когото било започнило патриархалното управление, патриархалната властъ прѣминила на сына му Исаака, който отъ своя страна ѝ прѣдалъ на Иакова, единственого отъ синовете си, съ отеческото си благословение. Иаковъ живѣлъ много години въ Месопотамия, дѣто се и оженилъ; на връщане за Ханаанъ добилъ славното име Израиль. Иаковъ се сдобилъ въ Ханаанъ съ 12 сина, отъ които на 10 било прѣдопрѣдѣлено, заедно съ двама синове Иосифови, да станатъ родоначалници на 12 израилски племена. Иаковъ, по-виканъ пѣ-сетнѣ въ Египетъ, дѣто синъ му Иосифъ се билъ възвъсилъ на чинъ прѣвъ министъ на Фараона, се заселилъ въ Гесенъ, съ всичката си челядъ, която тогава състоела отъ 70 души. Потомците му се размножили толкова, че египетските царе се уплашили отъ численността имъ, та зели да ги подлагатъ на тежки работи и всѣкояче да ги угнетаватъ. Споредъ едно прѣсътане, основано на Исходъ XII; 40, са живѣли въ Египетъ 430 години; а споредъ друго, основано на Исх. VI; 16—25, тѣ не живѣли тамъ пѣ-вече отъ 210 или 215 години; та пѣ-вечето отъ тъгователетъ сподѣлить мнѣнието на истор. Иосифа, че 430 години е периодътъ отъ Авраама до исхода изъ Египетъ. Изобщо се прѣдполага, че е. живѣли въ Египетъ доклѣ тамъ царувала династията на Хиксоситѣ или пастирските царе (виж. Египетъ, история). Когато Хиксоситѣ били съборени отъ египетските народни царе, е. напуснали Египетъ подъ прѣводителството на Моисей,

ъ съ сериозенъ и геройски
ктеръ, който, ако и въспи-
отъ фараоновата дъщеря
нейнъ синъ и учень въ
кото учение на египтянеть,
се движилъ отъ силентъ пат-
тизъмъ, распалинъ отъ пла-
на неговитъ религиозни чув-
Обстоятелствата, които пред-
гтували и отличили исхода —
десетътъ рани египетски и
изнуването на Червено море
били всъкога единъ спо-
въпърьсть между рационали-
ческата и свръхестественската
ли на библейската критика;
самиятъ исходъ или изселва-
на е. изъ Е. токо-речи не се
права.

и периодъ, 1645—1080. Подъ
севовото предводителство, е. се
тили къмъ Ханаанската земя,
о нарочали и Общана земя,
ото Богъ се билъ общашъ
траотеца имъ Авраама да съ-
на потомците му. Като при-
нали въ пустинята, тъ пръ-
ли тамъ 40 години въ по-
жи животъ; и тамъ, въ под-
негто на Синай, Моисей, като
фдникъ между Бога и тѣхъ,
предадъл имъ чудесенъ за-
Десетъ заповѣди, който
вало да бѫде тѣхниятъ рели-
гия, гражданска и полити-
ческа кодексъ. Моисей, който
бълъ въ 1605, наследилъ въ
водителството на е. Иисусъ
Инъ. Той, поб-честитъ отъ пред-
свеника си, който билъ само
отъ далечъ Общаната земя,
въ нея народа си, като
завоевалъ; и завоеваниятъ земи
адове поделилъ между 12-тѣ
гена. Съ окончателното настас-
те на е. въ Ханаанската земя
чва въ сѫбинностъ ерата на
тата народностъ, 1580. Иисусъ

Навиновото управление, и то като
Моисеевото самодържавно и во-
инствено, се замѣстило за малко
врѣме съ Халевовото и на ста-
рѣйшинитъ; нуждата отъ единъ
върховенъ начальникъ на младата
държава се усъщала печално.
Малко се зачиталъ Моисеевиятъ
законъ; всѣко отъ 12-тѣ племена
гледало само своите отдални ин-
тереси; женитбата на евреи и
еврейки за идолопоклоници отъ
другите народи ослабила още поб-
вечно съединителната врѣска между
12-тѣ племена; и тия племена
отдално падали подъ игото на
околните народи. Въ тия крити-
чески врѣмена явявали се на-
врѣменъ храбри мѫже — сѫдии
— които освобождавали народа
отъ угнетателетъ му, моавитѣ,
филистимцитѣ, амонянитѣ, амали-
чанетѣ и др. Петнадесетъ сѫдии
се споменуватъ, нѣкои отъ които
се вижда да сѫ били съвремен-
ници, и да сѫ упражнявали власть
въ разни части на страната. Тоя
периодъ съставлява «героическия
вѣкъ» на еврейската история
(виж. Сѫдии). Послѣдниятъ сѫдия
билъ пророкъ Самуилъ, първиятъ
отъ пророчитъ и, въ всѣкой сми-
съль на думата, най-великий ев-
реинъ, който се появилъ до то-
гава отъ Моисеево врѣме. Съ него
подкача нова и поб-висока стадия
въ развитието на народния ха-
рактеръ на е., главно чрѣзъ вли-
янието на свещеническото съсловие.
Самуилъ въ старостъта си,
уморенъ отъ вжтѣшнитѣ раз-
дори, и разочарованъ отъ пове-
дението на синовете си, които
билъ назначилъ сѫдии, най-сетиѣ
задоволилъ всеобщото желание на
сънародниците си да имъ избере
царь, «както иматъ всичките на-
роди» (1 царе, VII; 5).

3-и периодъ, 1080 — 536. Първият еврейски царъ, избранъ и посветенъ отъ Самуила, бил Сауль вениаминецътъ. Той, ако и отличенъ воител и представителъ мжътъ, вижда се да не е билъ държавникъ, та съ свое влияята си отчуждилъ отъ себе си най-юначнитъ и най-добрите си подданици. Слѣдъ неговата смърть, за царь билъ прогласенъ зеть му Давидъ. Той монархъ билъ най-великий отъ всичките еврейски царе. Той царувалъ, както обикновено се прѣсмѣта, отъ 1055 до 1015 прѣди Р. Х. Неговото царуване, и царуването на еднакво прочутия му синъ Соломона, се иматъ за златния вѣкъ въ еврейската история; покорили се съвсѣмъ останалитѣ туземни племена въ Ханаантъ и съпредѣлнитѣ земи: филистимцитѣ, амаличанетѣ, моавцитѣ и др.; разширили се прѣдѣлите на еврейското царство до Евфратъ и Червено море; прѣзъ се Иерусалимъ, и направилъ се столица на царството; прѣобразувало се свещеничеството; обработвали се поезията, музиката и архитектурата; въ столицата се основалъ великолѣченъ храмъ за поклонение на Иеовѣ; водили се търговски сношения съ Финикия, Арабия, Египетъ, съ Индия и Цейлонъ, и може-би дори съ Суматра, Ява и др. Ала имало единъ червей въ корена на това благоденствие. Соломонъ живѣлъ несмислено расточително. За да поерѣща огромнитѣ си разноски, той достигналъ да облага съ тежки данъци народа си; народътъ испадалъ отъ денъ на денъ; и той царь, ако и надаренъ съ мѣдростъ и съ блескави умствени способности, кждъ края отъ живота си

прѣставлява печалната гледка на единъ обикновенъ источенъ деспотъ, сладострастенъ, идолопоклоненъ, наврѣменъ дори жестокъ, и неговото царуване (1015 — 975) не може да не се гледа, и политически и финансалио, като една голѣма несполучка. Слѣдъ неговата смърть (975), еврейското царство се разцѣпило на двѣ части: Шудино царство, съ царь Ровоамъ, Соломоновъ синъ, и Израилско царство, съ царь Иеровоамъ ефремецътъ. Виж. *Израилско царство*; *Иуда* или *Иудинно царство*.

4-и периодъ, 536 прѣди Р. Х. — 135 слѣдъ Р. Х. Слѣдъ повторението на Вавилонъ отъ Кира, голѣма частъ отъ е. се вървила въ отечеството си, и отъ този време земята имъ добила името Иudea. Ездра и помощникътъ му Неемия се подпрѣтили да въстановилятъ вѣрата и народността си. Съградилъ се изново грамътъ, и новата държава, разделена на четири главни области, образувала единъ видъ богоиздавна република, на чело на която се поставилъ единъ първосвещеникъ, подпомаганъ отъ едно сaborище или съвѣтъ отъ 72 спѣрѣйшини. Въ 332, Иudeя паднала подъ властта на Александра Велики, а слѣдъ смъртта му ти нѣколко пъти минувала изъ ръцѣ въ ръцѣ на негови пѣлководци. Въ 198 Антиохъ Велики се прѣсъединилъ на Сирія; когато се възпариъ Антиохъ Епифанъ (175) подкачило се едно жестоко гонене на е. за упорството имъ въ религиознитѣ си убѣждения. Едно възстание на е. било потъкано съ бъгънъ и мечъ: една парса заповѣдвала на е. и приемжъ гръцкото въроноподоб-

шие — да се кланяятъ на идоли принасятъ въ жертвата свине, и Ерусалимъ билъ ограбенъ и храмъ му посветенъ на Юпитера олимпийски. Нѣкои отстъпили, позина забѣгнѣли, голѣма частъ рѣдпочели мъжничеството подъ динъ или другъ видъ. Въ това гръцко време, подигнѣлъ се тѣкъ си свещеникъ Мататия, заедно съ нѣколко патриоти, среща рамадната сила на сирийцитѣ. Народното дѣло скоро добило сила и слѣдъ смъртта на Мататия (166) Иуда Макавей билъ честитъ и води народните гърчици на победа среща сирийцитѣ. Слѣдъ неговата смърть (161), неговите братя Ионатанъ и Симонъ довършили избавителното дѣло и подчинили Съборището (145 прѣди Р. Е.). Прѣзъ тѣхното управление, за пъти се свръзвали съзъзи съ имлянетѣ, и Иудея още веднажъ подкачила да благоденствува. Сионовият синъ Иоанъ Хирканъ ищожилъ и сънката отъ взаимните връски, които свръзвали Иудея съ Сирия. Слѣдъ него цаували Аристовулъ и Александъръ Іанъ. Междуособията на синовете и последния докарали посрѣдничеството на Помпей въ 63 пр. Р. Х., и Иудея била покорена и присъединена на римската област Сирия съ князъ и първосвещеникъ Хирканъ II. Още при живата на Хирканъ, неговия пръвъ министъ Антипатъ Едмецъ заподозрилъ Цѣзаръ да ограничи Хирканъ въ първосвещенството, а него да назначи да управлява Иудея. Еврейската народна партия се уплашила отъ увеличението силата на едомцитѣ; подсочила се една борба; Антипатъ погинѣлъ отъ отрова; ала зинъ му Иродъ, съ помощта на

римлянетѣ, най-сетиѣ влѣзъ въ Ерусалимъ тържествено (37 пр. Р. Х.), накаралъ да умъртвиатъ Антигона, послѣдниятъ представителъ отъ еврейската княжеска династия и своя най-опасенъ неприятель, и подкачили да царува надъ Иudeя подъ римско покровителство. Неговиятъ синъ и прѣемникъ Архелай билъ жестокъ, и особено нападалъ еврейското вѣроисповѣданie; и римскиятъ императоръ Августъ, като послушалъ справедливите оплаквания на е., лишилъ го отъ царската власть и го заточилъ, а Иудея обѣрнѣлъ на римска област. Калигула възстановилъ за малко иудейското царство, като далъ титлата царь на Иродъ Агрипа. Слѣдъ неговата смърть, Палестина изново зели да управляватъ римски прокуратори, единъ отъ които билъ и Понтийски Пилатъ, и грабили народа. Избухnilо възстание. Импер. Веспасианъ нахлуъ въ Иудея, и подкачили среща Ерусалимъ прочутата обсада, която оставилъ отпостъ на сина си Тита да продължава. Слѣдъ едно противиление отъ най-упоритите, Ерусалимъ билъ зетъ съ пристигъ въ 70; храмътъ му билъ прѣдаденъ на огнь и пѣ-вечето отъ жителите му били исклани или продадени въ рабство; и е. прѣстанѣли да сѫществуватъ политически като народъ. Едно послѣдно опитване на е. въ Палестина да се освободи отъ римското иго се свършило злочесто въ 135 въ царуването на Адриана, който заповѣдалъ да се расирѣснѣтъ е. въ всички части на империята му.

Съ това събитие се свръшва историята на народността на единъ народъ, който отъ тогава не е ималъ ни правителство, ни

отечество, и е билъ изложенъ въ разни земи и връмени на разни досади и гонения. Е. въ Турция и у настъ сѫ потомци на е. изгонени въ началото на XVI и нѣкъ изъ Испания и Португалия и приети отъ турското правителство. Първиятъ и главнитъ тѣхни колонии се появили въ Цариградъ и въ Солунъ. Отъ тоя последния градъ тѣ отъ рано починали да прихождатъ въ София, дѣто и днесъ живѣятъ и държатъ голема частъ отъ търговията въ свои рѣчи.

Числото на е. разсѧни въ пятьте части на свѣта прѣсътъ на близу 7 милиона, отъ които пѣ-вече отъ половината въ Европа: има 2,500,000 въ Русия, 1,375,000 въ Австрия, 340,800 въ Прусия, 180,000 въ останѣла Германия, 50,000 въ Франция.

Еврѣйска вѣра, нрави, книжнини. Е., ако и да живѣятъ распътенъ между другите народи, сѫ останѣли, въпрѣки прѣчкитъ отъ всѣко естество, вѣри на вѣрата на своитѣ праотци. *Иудейството*, нарично и *Моисейство*, защото било открыто отъ Бога Мойсесу, има за основа вѣроисповѣдните начала, които се заключаватъ въ Ветхия Завѣть, каквито сѫ вѣрването само въ единъ Богъ (Иеовъ, Господъ), безсмѣртието на душата, послѣдний сѫдъ и др. Освѣнь това, е., понеже не припознаватъ божествеността на Иисуса Христа, чакатъ всѣкога идването на единъ Месия, който да повдигне народа имъ отъ испаднълого му състояние, и да распространи властьта си по цѣлата земя. Колкото до службите на вѣроисповѣдането повѣрени въ началото на *левити* или членове отъ Левиевото племе, тѣ сѫ останѣли близу сѫщите, освѣнъ унищожението на

нѣкои жрътви. Староеврейскай езикъ, сир. езикъ на е. до прѣ-селването имъ въ Асирия и Вавилония, си е все тѣхни богослужебенъ езикъ. Между е. симало разни секти, старитъ фарисеи, садуки и др. Откакъ еврейскиятъ народъ билъ распътенъ отъ Ариана, едно число богослови продължавали да се прѣдаватъ на богословски изучения, и единъ отъ тѣхъ, равинъ Иуда, съставилъ, подъ име *Мишна*, една сбирка отъ прѣдания и отъ устни закони, която, съ *Гемарато*, или тълкованието на равинъ Асера, образувала това, шо се нарича *Талмудътъ*. Той пространенъ сборникъ, свършенъ въ VI-и вѣкъ, станжалъ за пѣ-вечето евреи, основата на тѣхните религиозни вѣрвания; нѣ понеже нѣкои е. отказвали да припознаватъ неговата властъ, дало се името *талмудисти* на ония, които слѣдовали Талмуда, за различие отъ *каратити*, които държатъ само текста на Библията, а отхвърлятъ всѣко тълкование на светитѣ книги. Виж. *История на израилския народъ*, на франц. отъ Ренана, и *История на евреи*, прѣводъ на руски отъ немското издание на профес. Грепъ том. I—III (Москва, 1880).

Евридика. Въ гръц. басносъ жена на Орфея.

Европа (еврека), гр. Намѣрихъ го. Виж. *Архимедъ*.

Евріо. Французски градъ, 108 килом. на сѣв.-зап. отъ Парижъ на желѣзницата отъ Парижъ за Шербургъ; 16,932 жит. Педагогическо училище, ботаническа градина, библиотека, великолѣпна съборна цръква.

Евріпидъ. Знаменитъ старогръцки трагически поетъ, отъ чиито творения сѫ достигнъли до

стъ нѣколко, като Медея, Ипота, Хекуба, Бенумнай Херкулъ, Андромаха, Троянки, Фиоклянки и др. Е., роденъ въ 480 г. Р. Х. на о-въ Саламинъ, привъзъ на Сократа, по покана отъ македонския царь Архелая, прѣмилъ се въ Македония, дѣто и огинжъ на 74-годишна възрастъ вскъсанъ отъ ловджийски кучета.

Европа. Една отъ петъте части на света, най-малката (три пъти по-малка отъ Африка, четири пъти по-малка отъ Америка и петъ пъти по-малка отъ Азия), ала равнително най-населената, па и най-просвѣтената и най-важната въвътъло отношение; пространство 308,000 чет. килом.; население 68,100,000 ж. ($\frac{1}{5}$ часть отъ населението на цѣлия светъ). Климатъ на Е. е умѣренъ, съ исключение на съверните й части; почвата й е изобщо плодородна и бѣ обработена. Произведеніята сѫ извѣнредно разнообразни. Империалното царство състои по-често отъ полезнитѣ, отколкото отъ драгоценнитѣ минерали. Драгоценни камене и платина се добиватъ въ Уралъ; злато въ Уралъ, Карпатите; сребро въ Уралъ, Арапатите, Саксонските планини, Швейцария.

Е. има образа на единъ граденъ полуостровъ, проточенъ съ съверо-западна Азия. Той полуостровъ се простира между съверни Ледовити океанъ на съв., тихоокеански океанъ на западъ, рѣдиземно море съ скоченитѣ съ его морета и Кавказските планини на югъ; Каспийско море, рѣч. Уралските планини и Караист. — **Главни реки:** Волга, рѣч. Дунавъ, Днѣпръ, Днѣстръ, рѣч. Рейнъ, Елба, Висла, Таго, рѣч. Одеръ, Рона, Гвадиана,

Сена, Дуро, Гарона, Ебро, По, Гвадалквириъ, Тибръ. — **Главни езера:** Онежско ез., Ладожско ез., Пейпусъ, Женевско ез., Невшательско ез., Цюрихско ез., Люцернско ез., Боденско ез., Лаго-Маджоре, Комо, Гардо, Нейзидлерско ез., Платенско ез. — **Гл. планини:** Уралъ или Уралските планини, Кавказските планини, Стара-планина, Карпатските планини, Апенинските планини, Иберийските планини, Скандинавските планини, Чешките планини, Алпийските планини, Пиринейските планини. — Политически Е. се дѣли както слѣдва: империи Русия, Германия, Австро-Унгария и Турция; кралства Англия, Италия, Испания, Швеция и Норвегия, Белгия, Холандия, Дания, Португалия, Гръция, Румъния, Сърбия; републики Франция и Швейцария; княжества Черна гора, Лихтенщайнъ; полу-независими княжества и републики: кн. България и Монако и републ. Андора и Санть-Марино. Германската империя състои отъ нѣколко кралства, велики дукства, дукства и отъ три републики Хамбургъ, Бременъ и Любекъ (виж. Германия). — Относително племената и езиците европейцитѣ сѫ изобщо отъ арийското племе, и дѣлжатъ се на слѣднитѣ групи: 1) латинска или римска: италиянцитѣ, француузитѣ, испанцитѣ, португалцитѣ, румънитетѣ, гръцитетѣ и албанцитѣ; 2) келтска: остатки отъ неї въ Ирландия, Шотландия, Англия, Уейлсъ и др.; 3) германска или тевтонска: немецитетѣ, данцитѣ, шведитѣ, норвежцитѣ, холандцитѣ, англичанетѣ; 4) словянска: русенитетѣ, поляцитѣ, българетѣ, сърбетѣ, чехитетѣ, словенцитѣ, словацитетѣ, вендитѣ; 5) литовцитѣ и латишитетѣ; 6) армен-

цитъ. Осънънъ това, въ съв. Испания и юго-зап. Франция живѣятъ баски, остатки отъ старите иберийци. Въ съв.-ист. част на Е., между германското и словенското племена живѣятъ две групи отъ алтайското или турското стебло: уралските и балтийските фини съ маджаретъ въ Унгария, 3-та група отъ тѣхъ (турско-татарска) съставляватъ турците въ южна Европа и татарските племена въ юго-источна Русия. По цѣла Е. сѫ разсѣяни евреи. Въ цѣла Е. сѫществуватъ до 53 ез., които се подраздѣлятъ на много наречия. Изобщо въ Е. различаватъ три свѣта: словенски, римски и германски: въ първия господствува православието, въ втория католичеството, въ третия протестантството. Осънънъ тия главни въроисловѣдания, до 5 милиона жит. исповѣдватъ мюхамеданството, около 4 милиона евреи, а на самия съверъ има и езичници.

Европа. Въ гръц. *басносъл.* дъщеря на финикийския царь Агенора, сестра на Кадма. Нейната хубостъ привлечла вниманието на Зевса, който се явилъ въ образа на бѣлъ бикъ, и отнесъль ѝ въ Критъ, дѣто тя родила Миноса, Радаманта и Сарпедона. Пѣ-сетнѣтъ станжла сѫпрѣгъ на критския царь Астерия, който усиновилъ дѣщата ѝ отъ Зевса.

Европа. Астероидъ, открита на 4-и февруария 1854 отъ Голдеманта въ Парижъ.

Европеецъ. Жителъ на Европа.

Европейски. Който принадлежи на материка Европа, който се отнася до Европа, до европейцъ.

Европейско равновѣсие. Име на политическата система, която притезава да обеспечава поддържането на мира чрезъ вѣса или

тежината, спр. чрезъ голѣмата и взаимното влияние на разните държави въ Европа.

Евсевий Никомидийски. Цариградски патриархъ, род. кждъ брака на III-и вѣкъ; билъ първо възпитател на императора Юлиана, съ когото се родълъ по майчина страна; следъ това епископъ въ Берита (Бейрутъ) и Никомидия; кръстителъ импер. Константина въ 337, и станжъ цариградски патриархъ въ 338. Въ сѫщата година събраътъ въ Цариградъ съборъ отъ прѣданите му нему и Арию епископи, за да установи арианството въ Антиохия. Той училъ, че Христосъ е единосѫщенъ съ Бога и положилъ началото на семиарийзма*), затова семиарийзмъ се наричатъ *евсевиане*. —

Е. Памфилъ, род. въ Кесария около 264, слѣдъ Оригена най-учений церковенъ писателъ на врѣмето си. Е. билъ нареченъ Памфилъ по името на кесарийския епископъ Памфала, неговъ приятелъ, когото пригледвалъ дѣлъ години (307—309), когато епископътъ билъ въ затворъ прѣз Диоклетиановото гонение. Слѣдъ това, Е. отишълъ въ Тиръ, и послѣ

*.) *Семиарийзмъ* или *полуарийзмъ* се е наричала умѣрената партия въ никейската вселенска съборъ въ 325. Тая партия не била наклонна да се разиска естеството на Троица, и пръвично читала простотата на библейската евангелие за метафизически различия. Семиарийзмъ се считали ученици на Троица, отъ една страна, като логически неодържимо; ала, отъ друга, тѣ пръвично знаяли, че Писанието покъмъ говори за Сина съ думи несъвѣршими съ Ариевите взгледи, та тѣ желали да се оставятъ всѣкому пълна свобода за тълкуването на тая точка. Тѣ поддържали, че общиянитето на съгласие е многогоди, който *отпра въ Сина*, а не многогоди, който *знае какъ е роден Синъ отъ Отца*.

въ Египетъ, дѣто и той билъ хвърленъ въ затворъ поради вѣрата си. Въ 315, той наследилъ Агапия като кесарийски епископъ, зель видно участие като семиарханистъ въ никейския съборъ въ 327, и умрълъ въ 340. Главниятъ неговъ трудъ е: *Церковна история* въ 10 кн., издадена на руски, и прѣведена и на английски, французски, германски и др. Осигънъ това, до насъ сѫ достигнели неговия *Chronicon*, история на свѣта до 327 год. слѣдъ Р. Х., въ арменски и латински прѣводъ, *Praeparatio evangelica* (Парижъ, 1628), половина съч. *Demonstratio evangelica* (Оксфордъ, 1652), назначено да убѣждава евреите въ истинността на християнството отъ доизвестяването изъ тѣхнитѣ си Писания, *Жизнеописание на Константина Вел.* (Лайпцигъ, 1830) и др. — Е. Емески, род. въ Едеса, добилъ образование въ Александрия, ржкоположенъ епископъ емески въ 341, умр. въ 360 въ изгнание въ Антиохия. Паството му го обвинявало въ магесничество, та той билъ принуденъ да бѣга отъ епархията си. Но-вѣроятно е, че той е билъ отъ семиарханска или миролюбивата партия, отъ които сѫ били и горѣспоменкти Евсевиевци; отецъ Иеронимъ го обсипва съ епитети като настърдчатель на арианитѣ. Императоръ Констанций много обичалъ Е., и водилъ го съ себе си въ военни си походи. Отъ съчин. на Е. заѣтъжителни сѫ неговитѣ *Пропонити* (издание на Августа въ Кьберфелдъ, 1829, и *Коментарии на еванг. отъ Лука* (Римъ, 1825). — Е. (св.) 1) Християнинъ, мѫжешникъ за вѣрата въ царуването на Юлианъ Богоотглежника, въ Газа въ Палестина, въ 362; 2) епис-

копъ и мѫженикъ самосатски, въ Сирія, 380 г. Паметъта на тия светии е на 22-и юния и на 5-и августъ.

Евсевияне. Виж. *Евсевий Никомидийски*.

Евстатиева трѣба. Трѣбицата, която съединява вѫтрѣшната часть на ухото съ задната часть на устата. Виж. *Евстатий* (Варт.).

Евстатий. Прочутъ гръцки тълкователъ на Омира и на географа Дионисія, роденъ въ Цариградъ. Е., дяконъ и учителъ на риториката въ родното си място, билъ назначенъ въ 1155 столунски архиепископъ, и умр. въ Солунъ въ 1198. Неговата дълбока ученост доказва най-важното му съчинение *Коментаръ на Омироловата Илиада и Одисея*, което се счита единъ рудникъ на знание за изслѣдователѣ на Омира. Първото издание се появило въ Римъ въ 1542—50; последното въ Лайпцигъ, 1825—29.

Евстатий (Вартоломей). Италиански анатомистъ, род. въ първите години на XVI-и вѣкъ, умр. въ 1574. Отъ едно въведение на едно негово съчинение се знае, че въ 1562 билъ професоръ по медицината въ *Collegio della Sapienza* въ Римъ. Неговото име е нераздѣлно свързано съ анатомическата наука, чрезъ откриването му трѣбата въ слуховия уредъ и захлупачната направа въ сърдцето, които сѫ се нарекли по неговото име. Нему се дължатъ и други открития описани въ книгата му *Opuscula Anatomica*, обнародвана въ Венеция въ 1563. Неговите *Tabulae Anatomicae*, които се прѣполага, че не е можалъ да обнародва отъ бѣдностъ, отъ които се оплаква въ горѣспоменктото въведение, видѣли бѣль

свѣтъ едва мъ въ 1714, когато били издадени, съ обяснителни бѣлѣжки, отъ Ланция. Тѣ отпослѣ се появили въ латински, холандски, германски и др. прѣводи и Лаутъ, въ своята *История на анатомич. открития, забѣлѣжва*, че ако Е.-витъ Таблици (*Tabulae*) били излѣзли на видѣло прѣзъ живота му, анатомията щѣла да достигне до съвѣршенството си въ XVIII-и вѣкъ близу 200 години по-рано.

Евстатий (Ев.). Антиохийски патриархъ въ 325. Той билъ ревностенъ противникъ на арианетъ, на които отказвалъ общението имъ съ црквата, за което билъ изгоненъ въ Тракия, дѣто умрѣлъ около 360. Неговите привърженици, *евстатиане*, съществували до V-и вѣкъ включително. — **Евстатий Севастийски**, епископъ въ 350, родомъ въроятно каладокиецъ, ученикъ на Ария; основателъ на секта *евстатиане*, — калугере, които отхвърляли законния бракъ, месояденето, женитбата на свещениците и д. н. Тѣ били осъдени на Гангрийския съборъ въ 360 — 372.

Ентерна (знач. развеселителка). Въ грѣцкото басносл. дѣщери на Зевса и Мнемозина, една отъ 9-те музи, представителка на лирическата поезия и на музиката; въ художествените произведения ѝ представляватъ съ флейта въ рѣка.

Евтимий. Послѣдниятъ търновски патриархъ, великъ между българските патриарси и отличенъ книжовникъ, душата на Търново въ врѣме на обсадата му отъ турците. Е. билъ най-отличенъ ученикъ на прочутъ церковенъ учителъ Теодосия, чието училище, около 12 килом. на югъ отъ Тър-

ново, въспитало мнозина въ ници. По едно врѣме Е. живѣлъ учителя си въ Цари послѣ посѣтилъ Атонската о-въ Лемносъ и др., и най-сетне прибрали въ монастири св. въ «Пера» при Търново, заловилъ да прѣгледа и пъ Св. Писание и иѣкои богословии книги, които, по причина че прѣписвани отъ невѣщи съдѣржалъ много неточности, говата редакция на тия се узаконила отъ царь Иван Шмана. Е. билъ избранъ за новеки патриархъ около 1 подиръ избора си продължава развила учената си дѣятели. Отъ него лично сѫ написа сѫ се и упазили до нашо [най-добрий и най-пълни] никъ отъ Е.-витъ съчинение, нампра въ рѣкописите на Ловския монастиръ въ Атон, редъ съчинения — до 18-тия на български свети хвални слова и послания, и пъ *Житието на преподобни Иванъ Рилски* минува за най-добро съчинение. Тъживии произведения, като възвиляватъ полезенъ материалъ за историята на България и за историята на българската меностъ, иматъ една слабо литературно отношение: тѣ личаватъ съ излишънъ ритъ, който е билъ на мода въ нитѣ вѣкове и езикътъ отъ обилие на грѣцизми въ грѣцки конструкции на които ѝх прави жътъ понѣкои норазбираема. Е.-витъ съчесе распространили на врѣме всичките православни земи; неговото име привлече България ученици отъ сърбе, руси и др., които

е използват отъ неговата ученица. Отъ кръга на неговите ученици излезли мнозина писаници. Такъви били Цамблакъ и Ризанъ (виж. тия думи); Иоанъ, видински митрополитъ, на то перо се дължи *Житие на Филотея Търновски* (1393 г.); р. Ала Е-вичъ ученици се изглеждали когато България пада подъ ударите на турците; Е. ималъ злочестината да витовата падане. Когато Челеби, видовий синъ, прѣзъль Търново гь З-мѣсечна обсада, на 17-и я 1393, Е. [въ това време Ив. Шипманъ воювалъ въ Ийско] мѣжестено се явилъ въварварския победителъ да поощада за населението. Челеби, по бащина си заповѣдъ, оставилъ него живъ, ако и да истрѣбятъ цвѣта на българското братство; той билъ заточенъ въ Ийдѣ, Гракия ли, въ Македония ли, извѣстно дѣ, дѣто и умрѣлъ. Тъ послѣдните години отъ тога си той неуморимо проповѣдалъ, като прѣдосторожавалъ и хамеданството. Слѣдъ смъртта му, той билъ причисленъ отъ зарската црква къмъ светиците, на народа — къмъ народните одѣтели. Подробности за Е. има, и въ ийкои книги по българската история, у Д. Мариновия *Теодоровни учебники по българската литература*. Виж. и *Литературни труды патриарха амвросия Търновска* отъ П. Сырку (Б., 1890...), за които Сырку пише: «текстовете сѫ събрани... ръкописитъ на атонските, онските, петербургските и др. иконки».

Евтихий (Св.). Папа, прѣемник на Феликса I, 274 г., който съдѣлъ да обличатъ мощите

на мѫченниците въ пурпурова мантия; умр. 283 г. — Е., гръцки ересиархъ, цариградски архимандритъ, основателъ на едно учение, по което Иисусъ Христосъ, понеже ималъ божество, нѣмалъ истинско човѣчество. Това учение се подтвърдило отъ ефеския съборъ въ 449, подъ прѣдсѣдателството на Диоскура, александрийски патриархъ, ала се осъдило като ереся на цариградския съборъ въ 448 и на халкид. съборъ въ 451. Относътъ *евтихисане* се срѣщали между монофизитите.

Евтропий (*Флавий*). Латински историкъ, авторъ на една римска история (*Breviarum Historiae Rotinae*), послѣдно изд. отъ Дитша (Лайпцигъ, 1849). За Е. се знае само, че билъ секретарь на императора Константина, билъ се среща персиянѣтъ въ времето на Юлиана, и още билъ живъ въ царуването на Валента.

Евфратъ. Най-голѣмата река въ западна Азия, която, заедно съ Тигъръ, образува най-важната рекна система въ оная част отъ свѣта. Е. извира въ планините на южна Армения, образува се отъ двѣ реки, Карапу и Мурадъ, тече прѣзъ ерзерумския вилиетъ, дѣли диарбекирския вилиетъ отъ сиваския и марашкия, въ багдатския вилиетъ се приближава до Тигъръ на разстояние 25 кил., слѣдъ това тече 130 килом. успоредно съ него. При Коринъ се съединява съ Тигъръ и зима името Шатъ-ель-арабъ и, откакъ тече още 180 килом., влива се въ Персидския заливъ; 2,775 килом. Земята между Е. и Тигъръ, сега наричана *Аль-джезире* (арабски знач. островътъ), въ старо време се е наричала Месопотамия (гр. знач. между рѣките). Е. е корабо-

плавателен по средата за кораби до 500 тона. Прихождането на водата му, причинявано отъ топенето на снѣговете, става отъ началото на марта до края на май; и въ старо време, когато наводненията се оправили по канали, тая река е упражнявала сѫщото благотворно дѣйствие надъ страната, каквото Нилъ надъ Египетъ. Виж. *Бавилонъ* и *Бавилония*. Споредъ нѣкои библейски тълкователе, Едемската градина или земният рай е била при съединението на Е. и Тигръ.

Евфросина (гръц. знач. *радостъ*). Една отъ трите грации. Виж. *Грации*.

Евхаристия (гръц. знач. *благодарностъ*). Друго име на литургията, — сир. богослужението, въ което се извръшва таинството св. причащение; това име се дава на литургията, по причина на оная *благодарствена* молитва, којто свещеникът чете тайно въ алтаря кога да се осветятъ св. дарове, тѣлото и кръвта Христови.

Егадски о-ви. Купъ островчета до западния брѣгъ на Сицилия, между Трапани и Марсала. Главнитъ сж *Леванто*, *Марсими*, грамадна канара, дѣто едноврѣменното неаполитанско кралство е имало единъ затворъ, и *Фавинана*, който е само 12 килом. отъ брѣга. — При тии острови Лутаций разбилъ карthagенините въ 242 прѣди Р. Х.

Егарт или Ягеръ. Словѣнското име на гр. *Ерлау* въ Унгария.

Егей. Пандионовъ синъ, атински царь и баща на Тезея, когото му добила жена му Етра, дъщеря на трезенския царь. Банснословната гръцка история ни казва, че Е., победителъ на бра-

танцитъ си, Палантидитъ, е побѣденъ отъ критяните, които наложили да плаща годишна седемъ момци и седемъ месеца съ да давали на Минота Тезей се рѣшилъ да избави гражданетъ си като убие чудището; затова настояль да цѣтой жрътва на Минотавра. тръгналъ, като се споразумѣ съ баща си, ако се върне живъ, да турне на мащата кораба си бѣло платно намащо, съ което всѣкога се вали жрътвите въ Критъ. Той извѣршилъ подвига си сполуливо, ала на връщане, въ прѣдѣлната радостъ за сполучи си, забравилъ да вдигне бѣз знаме и Е., отчаянъ, се хвърли въ морето, което отъ тогава е наречено *Егейско* (XIV-и прѣди Р. Х.).

Егейско море, *Архипелагъ* яко наричаме и *Бъло море*, противоположность на *Черно море*. Това море, което е една частъ Средиземно, се намира между Гърция, Тесалия, Македония и кия на зап. и сѣв., Мала Азия на ист., и о-въ Критъ на ю. се съобщава съ Йоническо и съ Мраморно, та и съ Чорното море; дължина отъ сѣв. до югъ 600 килом., широчина 250 килом. срѣдна шир. до килом. въ южния край. Образува многобройни заливи, отъ южните къмъ-главните сж Солунски, Варненски, Егински, Навплийски и Скопенски. Всѣдѣ въ Е. м. се дигатъ острови, постѣднитъ хове на едно планинско било, което въроятно е свръзвало Европа съ Азия. Тия о-ви състоятъ два купа, наречени *Циклади* и *Споради*; първите отъ това, съ наредени кръглообразно,

ригътъ, защото съж пръснжти като по една линия. Цикладските о-ви се намиратъ на ист. отъ южна Гърция, и всичките принадлежатъ на Спорадските о-ви. Многобройните пристанища и о-ви на Е. м. всъщностъ благоприятствуватъ на търговията и поморските сношения. Затова и цивилизацията се е най-вече развивала по неговите азиатски и европейски брегове.

Египет. Въ басносл. самодива, до която се допитвали римският цар Нума върху работите на тържавата. Сега съ това име наричатъ коя-да-е жена, на която съдъватъ съвѣтите, особено въ по-шиката.

Егиза, пр. Щитъ на богиня Минерва, подаренъ на нея отъ Юлия; на този щитъ била изобразена главата на Медуза, която имала свойство да вкаменява оногово, който ѝ погледне. Въ прънос. см. покровителство, закрили, защита, охрана.

Егидий. Римски генералъ, избранъ за главатарь отъ франките въ 641.

Египет. Островъ въ Егейско море, между Пелопонесъ и Атика, въ Саронически заливъ; 6,000 ж., отъ които по-вече отъ 5,000 въ главния градъ на о-ва, който носи същото име. Близу до градъ Е. има пристанище. Главното занятие на египци е търговия съ овощи и жито. Въ старо време Е. е съзвали съ търговията си; въ времето на персидските войни на Египета флота била по-силна отъ гръцката, и помогнала много въ гръцкият сражение. Въ 457 г. Р. Х. Е. станжла подвластна

на атиняните, постъ принадлежала на македонците, етолийците и римляните. Въ 1811, въ градъ Е. открили много стари статуи, които сега съ въ мюнхенския музей.

Египетъ (тур. *Мъжръ*). Една обширна страна, която захваща съв.-источната част на Африка и има за прѣдъли на съв. Средиземно море, на зап. Ливийската пустиня и Барка, на югъ Нубия и на ист. Червено море и Суезки каналъ. Простр. 500,000 чет. кил., отъ които само около 40,000 се населяватъ и обработватъ. Освѣнъ това, на сегашни Е. административно принадлежи и съверна Нубия, около 494,000 четв. килом. Южният прѣдълъ на тая страна сега е неопредѣленъ, вслѣдствие на възстанието на суданците. Населението на Егип. се прѣсмѣта (1897 г.) на 9,654,322 жит. отъ разни племена. Селянетъ (фелахи), земедѣлци, се иматъ за потомци на старите египтяни, а бедуините съ отъ арабското племе; другите жители съ копти, негри, абисинци, турци, сирийци, гръци, арменци, евреи и европейци. Болшинството отъ населението състои отъ мюсюлмане.

Сѫщи Е. е просто една долина, на дълъкъ която господствува Аравийското и Ливийското планинско бърдо, и прѣзъ която тече Нилъ. Тая река всяка година отъ юлия до септемврия прѣлива брѣговете си и, като спадне водата, оставя въ долината илъ, една отайка, поради която земята е много плодородна. Естествено Е. е раздѣленъ споредъ течението на Нилъ на Горни, Средни и Долни. Нилъ влиза въ Е. кждѣ 6-и водопадъ, близу до Сиена (Асуанъ). Отъ Сиена до Каиро долината, прѣзъ която тече, е само 20 килом.ши-

рока; подъ Каиро планините се отдалечаватъ, долината става обширно поле, рѣката се раздѣли на два клона и образува единъ триъгъленъ о-въ, нареченъ Делта, по приликата му съ гръцката буква δ (Δ). На ист. до Червено море и на зап. въ Сахара земята е камениста и пътъчлива пустиня, посъяна съ оазиси; на югъ сѫ безплоднитъ полета на Нубия. Кждъ края на Ниловото течение има три канала — корабоплавателни, — отъ които единъ между Дамиета и Розета и Махмудие (виж. това име) отъ Александрия до Ниль. Многобройни други канали служатъ да разнасятъ Ниловитъ води далечъ отъ коритото му. Климатътъ на Е. е забѣлѣтелно мекъ и здравъ, особено на югъ отъ Делтата; ала отъ Каиро до Александрия въздухътъ е много влажнътъ. Рѣдко вали дъждъ въ Е., въ Горни Е. само единъ-два дъждъ на годината, а въ Каиро петъ-шестъ пъти. Токо-речи всичките европейски дървеса и растения вирѣятъ въ Е.; и, освѣнъ житото и овоцията, тамъ растятъ и захарната тръстика, синилото и финиковата палма. Промишлеността е ограничена. Отъ животните, най-забѣлѣтелното въ Е. е рѣчниятъ конь, който сега се намира само въ южните части на Ниль; шакалътъ и хиената, па и крокодилътъ, сѫ обикновени; сѫщо и ихневмонътъ, толкова прочутъ въ старо време. Въдѣжтъ се и много водни птици и насекоми, както и ибисътъ, свещената птица у староврѣменните египтяни; въ пустинята се срѣща и страусътъ. Между домашните животни сѫ биволътъ, камилата, оселътъ и конътъ. Едно доста хубаво, ако и кратко, описание на египетската

земя на езика ни е книжка *и неюватъ областъ* (Русе, изд. на спис. *Нар. учител*).

Е. е монархия наследствена династията, основана въ 1856 г. отъ Мехмедъ Али. Господаръ носи официално, отъ 1867 г. *хедивъ* (подкралъ). Сега египетски хедивъ е Абасъ III, на хедивъ Мехмедъ Тевфиқъ (1849—1892), роденъ въ 1874 г. слѣди на прѣсто на баща си нага слѣдъ смъртта му въ Е. е васална държава на Турия, ала сега е подчиненъ на мощното влияние на Англия (по-долу *история*). Прокопа на Суезки каналъ увеличило чението на Е. за Англия, и прѣзъ него върви най-какъ пътъ за Индийската й империя. Стол. на Е. е Каиро; гла. градъ — Александрия, много търговски градове: Дамиета, Розета, Мансура, Портъ-Сайдъ и др. Търговията на Е. е най-вече прѣзъ Александрия, Турция, Франция, Италия, Русия и др. Износниятъ стоки сѫ памукъ, мучно сѣме, захаръ, бобъ, оризъ. Желѣзници въ експлоатация 1895 г. 2,043 килом.; гласъ Александрия — Каиро (200 км); Александрия — Розета (75 км); Техъ-ель-Барудъ — Сиутъ (40 км); Калиубъ — Суезъ (232 км); зигъ — Мансура (71 км); Турия — Дамиета (115 км). — Бюджетъ за 1897 год. бѣше такъ: 10,235,000 египетски лири = 25 лева 92 ст.]; разходъ 10,230,000. — Общественъ 104,413,740 англ. лири и вътрешнътъ национаренъ заемъ 150,000 егип. лири. — Египетската войска прѣзъ 1896 г. имала 13,685 редици, 664 офицера и 712 служащи; а англичанската

на войска прѣзъ 1897 е личко войници и офицери отъ които 216 офицери, е състояла отъ 1 яхта, 1 паракходъ (6 т.), 5 крейсера, пощенската служба, 1 (30 топа), 1 корвета (10

ория. — Староврѣменните се вижда да сѫ били, сѫди и по езика имъ и имѣтъ имъ, отъ азиатско ѡдънение; вѣрва се, че тѣ отъ Азия прѣзъ Суезкия, и истикали въ пустинното население, което на заселено по брѣговете на и че отпослѣ тѣ се смѣрѣзъ нахлування и завоесъ стиопие. Тѣхната цивилизация е най-стара отъ човѣкъ цивилизации, и въ врѣмѧ тѣхните царе или фараони, изкуствата, науките и книжните пътешествия въ Е., както ще сѫ-нататъкъ. Първий иски царь на Е. билъ Мемфисъ (3,892 прѣди Р. Х.), който за столица на своята династия (отъ 3,427 прѣди когато царе Хеопсъ, Хефенхеринъ построили гигантски пирамиди, староегипетската цивилизация се развила въ отношения; 11-та династия са въ Тива, а 12-та владѣдъ цѣлъ Е., и въ нейнѣ Е. достигналъ до най-голяма степенъ на могуществото състоянието си. Около 2,000 прѣди Р. Х. напрѣдъкътъ на азиатъ въ Азия, или нѣкой вжъ прѣвратъ, тласналъ така инти хиксоси или пастире, които изглежда да сѫ рабе или финикиане, врѣзъ Египетъ. Прѣзъ царуването

на тия владѣтели отъ семитическо то племе, които образували 15-та и 16-та египет. династии, Е. изпадналъ; ала въ XVII-и вѣкъ прѣди Р. Х. египтяните изгонили другоземците и въ царуването на фараоните отъ 18-та династия Е. достигналъ ново могество и цвѣтъ състояние; 19-та династия е най-славната въ египетската история. Сетосъ и Рамсесъ II (у гръците Сезострий) събрали огромни богатства. На царуването на Рамсеса II се отнасятъ събитията отъ Моисеево врѣме. Слѣдъ Рамсеса III, царь отъ 20-та династия, царятъ по-вече зависели отъ жреческата аристокрация, и могуществото на Е. зело да испада; испадането не могло да се въспре и съ завоеванието на Палестина и Иерусалимъ отъ Сезонхиса I, царь отъ 22-та династия. Въ врѣмѧто на царятъ отъ 24-та дин., Е. падналъ въ рѫцѣ на етиопския завоевателъ Сабаконъ или Себихосъ (Шебекъ), който положилъ началото на 25-та дин. въ Е. Послѣдниятъ царь отъ тая династия, Таракъ (Тираака), се завържалъ въ Етиопия (Мерое), дѣто прѣнесъ египетското изкуство и цивилизация. Слѣдъ така наречената додекархия, на египет. прѣстолъ дошла нова, 26-та дин., съ Исаметиха I: въ негово врѣме Е. влѣзъ въ сношения съ гръците. Египетските народни династии прѣстанаха да царуватъ въ 525 прѣди Р. Х., когато Е. билъ покоренъ отъ персидския царь Камбиза и станжалъ персидска областъ. Александъ Велики завоевашъ Е., и той станжалъ македонска областъ. Въ 323, слѣдъ Александровата смърть, Птоломей Лаги, гръцки генералъ въ македонска служба, зълъ титлата царь на Египетъ,

Александрия станжла срѣдоточие на гръцката ученост и раскошност. Развратът на лагидитъ опропастилъ Е., и въ царуването на Клеопатра, последната царица отъ тая династия, той станжъ римско владѣніе (30 прѣди Р.Х.). Въ срѣднитѣ вѣкове, той падижъ подъ властта на арабѣтѣ, и въ 1517 султанъ Селимъ I го завоевалъ и присъединилъ на турското царство. Отъ тогава Е. окончателно изгубилъ прѣдишния си блесъкъ и благосъстояние. Завоевателътъ, съ цѣль да си оздрави властта, въвъръгъ единъ видъ аристократическо правление, съставено отъ 24 бееве или главатаре на мамелюкитѣ (виж. *Мамелюки*), на чело на които поставилъ единъ паша. Тая форма правление траяла близу два вѣка; ала сетнината била, че пашата ималъ само сънка отъ властта, а бееветѣ грабили и опустошавали страната пълновластно и народътъ пожикалъ въ страшно робство. Въ 1798 французската република испратила войски въ Е. подъ началството на Бонапарта; завоеванието му било бързо и блескаво. Французеятѣ, слѣдъ нѣколко битви, спечелили рѣшителната победа надъ мамелюкитѣ при *Пирамидите* (19-и юни 1798). Е. се намиралъ подъ властта на Франция до 1801, когато турцитѣ и англичанетѣ испъхдили французеятѣ изъ Е., и Турция зела назадъ владѣніето си. Е. почнижъ да играе изново политическа роль отъ врѣмето на Мехмедъ Али, 1806 (виж. *Мехмедъ Али*); тоя паша, надаренъ съ високи качества, унищожилъ мамелюкитѣ, създалъ египетска войска и флота, направилъ спасителни прѣобразования въ всичкитѣ клонове на

управлението, и станжъ що независимъ отъ Турция или ви краль на Е. Въ 1811—20, той здалъ египетска войска и флот въ 1816—20, чрѣзъ синоветѣ Ибрахимъ паша и Исмаилъ па подчинилъ на Е. частъ отъ Абия, Нубия, Сенааръ и Кордофа. Слѣдъ това, зель участие въ бата на Турция среца Гръцкоето имало за сетнина истрълението на египетската флота въ Наваринъ въ 1831. Слѣдъ колко години, Мехмедъ Али обижъ оръжието си възъ Сиръ побѣдата му надъ турцитѣ въ Низибъ (1839), когато турски флота минжла на негова страна отворила пажтя за Царигра. Тогава великиятѣ сили рѣшили туржътъ край на неговия завателенъ планъ. Лондонскиятъ говоръ (1841) върнжъ на Тия Сиря, Критъ и Хеджазъ оставилъ Е. васаленъ на Турци като направилъ египетското първое наследствено въ рода Мехмедъ Али. Въ 1866, хеди Исмаилъ паша придоби отъ сана да бѫде наследството египетския прѣстолъ право баша на синъ, намѣсто, споръ турски законъ, на най-стария наследникъ; и въ 1873 сухънътъ даде на хедива правото (теглено въ 1879) да сключи говори. Дарфуръ се пристъди на Е. въ 1874, и на другата дина се направихъ други завъзвания по-на югъ. Въ 1875, здравътъ продаде на Англия 177,000 акции отъ Суезкия каналъ 4,000,000 англ. лири. Една египетска войска отъ 10,000 душ подъ началството на князъ Хасана, трети синъ на Исмаилъ паша, воюва за полу-мъседа въ руско-турската война презъ 1877

Въ 1879, Исмаилъ паша сваленъ отъ сultана, по назането на западно-европейски сили (виж. *Исмаилъ паша*), взъ Тевфикъ, най-старий иловъ синъ, прогласенъ за етски хедивъ; и новий хе- прие англо-французска кон- на египетскитѣ финансї 0). Бунтътъ на пълковникъ и паша (виж. *Араби паша*), поводъ на Англия да оку- Е. (1882). Окупацията про- ава и днесъ, и отъ това време ша е всесилна въ Е.

тиъ, книжната, въроиспo- ние и искуствата. До сега науката не е сполучила да дъли точно естеството на и на старовръм. египтяне; из- то е само, че той е билъ осо- езикъ, който се е билъ раз- бегъ влиянието на чужди т; само по строението си той ича на семитическите езици. то съ тоя езикъ на жъръците науката е съществувала и е народенъ езикъ, който се е иль до най-ново време подъ инието коптски. Виж. *Cham- pion: L'Egypte sous les phar- aoni et Grammaire égyptienne;* : *Etymologia aegyptiacea;* и т. е.: За отношението на еги- птия езикъ къмъ семитич- щигъ). Египтянетъ още рано и огромни библиотеки и ар- . Между тѣхните произведения първо място захващатъ съ- ниета по вѣрата. Намѣрени и ръкописи на папирусъ, съдържатъ прѣброяние на и на събитията прѣзъ то царуване. Старитъ егип- обожавали слънцето, луната, звѣздъ, животните, природата, произведенията бѣ олицетвори- та подъ имената Озирисъ,

Изида, Тифонъ и Невти. Бикътъ Аписъ билъ главното божество на той народъ; другите свещени животни били котката, кучето, ихневмонътъ (наричанъ и фараона мишка), вълкътъ, крокодилътъ, соколътъ и ибисътъ. Ала свещениците вървали въ същест- ствувалето на единъ върховенъ богъ; оттука и прочутия надпись въ саисенския храмъ: *азъ съмъ всичко, което е било, е и ще биде, и никой смъртенъ още не е динжъ булото, което ме по- крива.*

Египтяните вървали и въ прѣ- селването на душитъ въ друго тѣло.

Правителството на староегипет- ското царство било всѣкога мо- нархическо, смѣсено съ божодър- жавие; ала имало едно нѣщо, което служило за охрана отъ деспотизма на царетъ: царетъ сѫде- ли тържествено съдъ смъртъта имъ, и погребавали ги съ голѣми почести, или ги лишавали отъ такъво погребение, споредъ както били живѣли, добре или зле.

Египтяните знаели всичките искуства, и въ нѣкои били до- стигнали до висока степенъ съ- вършенство; най-много била раз- вита архитектурата. Освѣнъ съ пирамидите, Египетъ се гордѣ- ялъ съ нѣколко паметници на искуството, на които се удивлява потомството. *Сфинксътъ, Мемно- новата статуя, Столъ порти на Тиви, Мерисовото езеро, Лабиринтътъ, Храмътъ въ Дендера* сѫ главните отъ тия колосални паметници. Ваянието служило един- ственно за украсяване сградите. То се явива въ видъ на релефи или на отдални фигури съ гра- мадни размѣри. Единъ законъ е запрѣщавалъ на сина да слѣда

друго звание освѣнь бащиното си, и другъ е наказваътъ съ смърть оногова, който не могълъ да докаже честни среѓства за прѣнитание.

Египтолоѓия, гр. Наука или знание за всичко, що се отнася до стари Египетъ — управлението му, искуствата му, религията му и т. н. Египтолоѓията, която бурави съ паметниците, е била сравнително малко напрѣдъжла до 1819 — 21, когато Ехигъ, и следъ него Шамполийонъ, намѣрили 1 ключъ на иероглифите. — **Египтолозъ.** Ученъ, който се занимава съ египтолоѓията.

Егира, араб. Мохамедовото бъгство отъ Мека въ Медине (622 следъ Р. Х.), отъ което наченва мохамеданското лѣточисление.

Еглонъ. Моавски царь, убитъ отъ Аода, съдия израилевъ (Биб.).

Егоизътъ, (отъ гръц. и лат. *εἰος*, азъ; буквально знач. азство). Себелюбие; порокътъ на човѣкъ, който гледа само нему да е добре, безъ да иска и да знае за другите. — **Егоистически.** Себелюбивъ. — **Егоистъ-на.** Себелюбецъ, себелюбка: *ниe сs отвращаваме отъ egoistitъ.* Противоположното на egoизъ е алtruизъ.

Eda, bibi, lude, лат. Яжъ, пий, весели се.

Едгаръ. Име на нѣколко английски или шотландски царе, отъ които *E. I-и*, английски царь, (947 — 975) истрѣбилъ всичките вълци въ Англия. — Шотландски царь *E.*, внукъ на саксонския князъ *E. Етелинъ* (Благородни), билъ измѣстенъ отъ прѣстола въ 1066 отъ Вилхелма Завоевателя.

Едемъ (евр. знач. градина). Една областъ въ Азия, дѣто билъ райтъ; споредъ едни тълкователе — въ Армения, споредъ други —

при сливането на Тигъръ и Еуфратъ, около 180 килом. на сѣвер отъ Персидски заливъ (Биб.).

Едеса (сег. *Урфа* или *Орфа*). Много старъ градъ въ сѣверна Месопотамия, 180 килом. на юго-зап. отъ Диарбекиръ и 250 на сѣв.-ист. отъ Алепъ; християнското или мохамеданското сказание приписва основанието му на един жена, съврѣменница на Авраамъ. Християнството се въвело въ Е. много рано, и той е игралъ важна роля въ християнската църква: пѣ-вече отъ 300 монастире имало въ него и тамъ прѣбивавалъ св. Ефремъ и ставали арайските и други прѣпирни. Е., който отъ Траяново време зависълъ отъ Римъ, станъжъ въ 216 сл. Р. Х. римска военна колония подъ името *Colonia Marcia Edessanopoli*. Съ распространението на мохамеданството, Е. падъжла въ рѣгътъ на арабските халифи (639) и следъ това на седжукските турци (1040). Прѣзъ кръстоносните войны, тя станъжла столица на едно латинско княжество, и твърдѣлътъ на Иерусалимското кралство (1097 — 1144). Е. следъ много прѣмежди, откакъ падъжла едно по друго подъ властта на египетските султани, византийците, монголите, тюркменетъ и персиянъ, и жителите ѝ били исклани и всичките нейни църкви обѣрнати на джамии, била завоевана отъ турците (1637), и до сега съставлява част отъ турските владѣния. Тя сега има около 40,000 жит. отъ които 2,000 сѫ арменци християне; останалите сѫ турци, греки, кюрди и евреи.

Едеса (пѣ-напрѣдъ известна съ името *Aegae*). Стара столица на Македония, 75 килом. на западъ отъ Солунъ, при една клисура.

то господствува на пристежните крайбрежието за вътрешната. Сегашният градъ Водинъ съграденъ на мястоположението Е. Филипъ II бил умъртвенъ въ Павзания въ Е. (336 прѣди Х.). Когато Пиръ прѣзелъ Е., обовете на македонските царе ли обрали отъ галскиятъ му нацици. И сега въ Водинъ се извратъ остатки отъ старите рали.

Еджуъртъ (Мария). Английска литераторка, известна по съчиненията си върху въспитанието, авно раскази и повѣсти (1767-1849).

Едиктъ, лат. Указъ, постановление, особено по религиозни боти: *Хенрикъ IV-и издалъ инглисия едиктъ, отмъненъ по-тиль отъ Луи XIV.*

Единбургъ. Най-главният градъ на когашната столица на Шотландия, 525 килом. на сѣв.-зап. отъ Лондонъ (647 килом. по жезница), 3 килом. на югъ отъ рътски заливъ (Съверно море), кръстопъти на шестъ жълѣзи; 263,600 жит. Въ 1801 аль само 82,560 жит. Е. е разположенъ на нѣколко хълма въ високо мястоположение; пайноката точка въ тия ридове е ипът замъкъ, останъ отъ памѧтка. Старият градъ Е. води началото си отъ VII-и вѣкъ. Е. слави съ прѣкора *Нова Атина*, който не дѣлжи толкова на иата Пирея, на своя Акрополъ, своя Партенонъ, колкото на учнитѣ и литературнитѣ си занятия: прочутъ университетъ, основанъ въ 1582), съ библиотека отъ 150,000 тома; 100-нати разни библиотеки; ботаническа градина; картинна галерия; ерватория; музеи; и др. За-

това и единствената важна промишленостъ и търговия на Е. сътвъдъ пивоварството [двѣ трети отъ всичката бира, що се потръбява въ Шотландия, се прави въ Е. и близу до него] е книжарството съ всичките сродни съ него индустрии. Между паметниците на първо място стоїтъ замъкътъ, дѣто се назъждатъ шотландската корона и другите царски принадлежности; парламентската сграда, въ която е засѣдавалъ шотландският парламентъ прѣди съединението; Св. Гайловата съборна црква; Холирудски палатъ, прочутъ по спомена за Мария Стюартъ; паметникътъ Волтеру Скоту, паметникътъ Нелсъни и др.

Е. е родината на Лоу, творецътъ на прочута финансова система; Жрекина, най-великият ораторъ отъ английското баро; Нейпиера, изобрѣтатели на логаритмитѣ; историци Хюма, Робертсъни и Маколея; безсмъртния народенъ романистъ Волтера Скота и др.

Единица. Едно, най-малкото цѣло число. Въ матем. численици знакъ (1), който изражава това число; въ броенето разредъ е. заключава първите 9 числа и когато се напише едно число, той разредъ се поставя на първото място отдѣсно. — Е. за мѣрка е онай величина, съ която се сравняватъ, кога се мѣри, други еднопродни съ неї величини. У насъ сега е. на линейните мѣрки е метрътъ; е. на теглото е килограмътъ; е. на течностите — литрътъ; е. на монетите — левътъ. Много врѣме людете сѫ употребявали само мѣрки за дължина, тегло и врѣме; иъ малко по малко, съ напрѣдъка въ изучването на

природата, явила се нужда отъ измързване други величини, прѣди всичко — топлината. Установило се понятието за градусите на топлината; появили се термометрът или термометрът, и станалъ единъ обикновенъ, на всички потребенъ, уредъ. Показало се, че количеството топлина, необходимо за нагрѣването на тѣлата, зависи отъ топлоемкостта на тѣлата, та градусите на термометра още не служатъ за истинска мѣрка на това количество; по тая причина по-късно се въвели истински единици на топлината, голѣма и малка — калориятъ. Ползуването съ разни двигатели, особено съ парата, докарало до една нова търговска и техническа нужда — установлението на *e.* за измѣрване работата на силите. Такъвъ *e.* на мѣрка наричатъ *паренъ конь*; тя отговаря на работата за повдигането 75 килограмъ на 1 метръ височина въ 1 секунда; а малката *e.* на работа, която се изражава съ повдигането 1 килограмъ на 1 метръ, нарича се *килограмометръ*. Въ едно най-ближно до настъ врѣме се разви понятието за енергията въ при способление на физическите явления, и мѣрката на енергията доби вече практическо значение; енергията може да бѫде енергия на топлина, на свѣтлина или на електричество. Тя се нарича потенциална, ако още не се е показала съ дѣйствие (движение), или кинетическа, когато се проявява съ движение. Всѣко кжече дѣрво или вѣгленъ притежава, като материалъ за топливо, опредѣлено количество потенциална топлителна и механическа енергия, която става кинетическа, когато дѣрвото, като гори, образува

съответствено количество която чрѣзъ парна машина да произвожда механически бота. По той начинъ се възможността да се мѣри телната потенциална енергия дѣрво — съ килограми и въ сѫщото врѣме съ калорията е добила мехеско измѣрение. Джоуловитъ съ показали, че калория равна на 424 килограмомъ тая постѣдната величина е речена *механически еквивалент на топлината*. Единици за ка съ намѣрени и за електричество, отъ когато се употреби за тая или оная цѣль въ съствения практически животъ. практическата енергия се мѣри единици, на които величина виси отъ приетатъ единици масата (теглото), дѣлжина врѣмето. Работниците при моманините говорятъ за *амолти, оми* и други практики единици, които иматъ простото отношение къмъ строги на единици. — **Единиченъ.** 1) се отнася до единица или ставлива единица. 2) Безподнесравненъ, исклучителенъ, който по една или друга причина не носи сравнение съ друга не бива да се подвожда тѣхното правило: *този слуга единиченъ; място положение единично*; оттука **единичностъ**, ство или качество на единици. — **Единобожие.** Върване въ един Бога, противоположното на **божие**. — **Единоборство.** единъ съ единъ, сѫщото каквадуель. — **Единобрачие.** *единение* (виж. *Бракъ*). Състоянието на единъ за една жена въ врѣме, моногамия, противоположно на **многобрачие**; въ бо-

приспособява на единъ раз-
растения. — **Единоволниъ.**
о държи учението за **едино-
ство** на Иисуса Христа (виж.
отелити). — **Единовъренъ.**
Който исповѣдва една и
ата вѣра съ други. — **Еди-
ненъ, единодушенъ.** Съ пъл-
съгласие, удобренъ отъ вси-
говорно: **единогласно** или
одушено рѣщене. — **Едино-
ни братя и сестри**, които
се родили отъ единъ баща,
отъ разни майки. — **Едино-
въ.** Баснословно животно, което
старо врѣме описвали като
б., неукротимъ звѣръ, съ длъгъ,
ъ и остръ рогъ на лоба; съ
име едно врѣме наричали и
тъ топъ (артилерийско орж-
е, по причина че при устието
изображавали това животно). —
ноутробни братя и сестри,
зън отъ една майка, нъ отъ
и бащи. — **Единствено число**
трам, е формата на имената и
члвѣтъ, която изражава, че се
е за единъ прѣдметъ, качество
дѣйствие. — **Единственъ.** Само-
тъ; исклучителъ; оттука
истинностъ. — **Единство.** 1)
ество на опона, което е едно:
истиното Божие. 2) Съгласие
хармония на частите съ цѣ-
; въ тоя смисъ говорятъ
логическо и естетическо е. 3)
мкус. е. е достоинството или
окото качество на едно про-
ведение да отговарята всичките
части на идеята, която е ис-
ъ да изобрази чрѣзъ него тво-
тъ.

Единъ. Синъ на Лайя, тивски
ъ, отъ жена му Йокаста, живи
въ XV-и вѣкъ прѣди Р. Х.
же оракулътъ билъ прѣдка
на Лайя, че ще погине отъ
ата на сина си, Лай, когато

се добилъ Е., заповѣдалъ да го
затрихътъ. Нѣкой обчаре намѣ-
рили Е. хвърленъ въ една пла-
нина, и занесли го на коринт-
ския царь Поливий. Царицата,
бездѣтна, го усиновила; ала, ко-
гато порасиже, Е., като узналъ
тайата на рождението си, тръг-
нѣлъ да дира баща си въ Фо-
кида, по заповѣдъ на оракула. По
пъти срѣчиже Лайя, когото въ
една свада убилъ, безъ да знае,
че той е баща му. Въ това врѣме,
единъ ефинксъ опустошавалъ тив-
ската околностъ, като раскържалъ
и поядалъ всѣкого, който не-
можелъ да отгатне гатанкитѣ му.
Креонъ, прѣемникътъ Лайевъ, билъ
общачъ прѣстола и ржката Йо-
кастини на ония, който избави
страната отъ ефинкса: Е., понеже
отгатиже гатанката на чудови-
щето, което отъ ядъ се удавило
въ морето, станалъ царь и оже-
нилъ се за Йоакста безъ да знае,
че му е майка. Дошло врѣме, ко-
гато се раскрила цѣлата тая драма
и Йоакста се обѣсала, а Е. си
избрѣлъ очи да не гледа свѣта.
Синоветъ му го исхѣдили и той,
заедно съ дъщеря си Антигона
за едничка подpora, се скиталъ
изъ Атика. Трагический животъ
на Е. е послужилъ за прѣдметъ
на много драми, каквито сѫ Со-
фокловата и Волтеровата траге-
дии. Виж. *Сфинксъ*.

Едисънъ (Тома А.). Знамен-
нитъ американски инженер-елект-
рикъ, който възбужда отъ нѣ-
колко години насамъ любопит-
ството и очудването на цѣлъ
свѣтъ съ чудесните и многоброй-
ните си изобрѣтения. Той се ро-
дилъ въ 1847 въ гр. Милантъ,
(дѣржава Охио), нъ скоро слѣдъ
рождението му родителетъ му се
прѣселили въ село Портъ-Хронъ

(държава Мичиганъ), и тамъ пръкаралъ той дъгтиинството си. Синъ на бѣдни родители, Е. ходилъ на училище само два мѣсесца; останалото си образование добилъ отъ майка си и като самоукъ. Е.-въ баща билъ едно по друго шивачъ, грънчаръ, градинаръ и продавачъ на ветхи вещи; а майка му, прѣди да се ожени, — основна учителка. Тома се научилъ при майка си сметтане, прочитъ и рисуване. Любознателъ, той поглъщалъ съдържанието на всяка книга отъ край до край; и прѣди да на върши 10-та си година, билъ прочелъ една кратка енциклопедия, Хюмовата английска история, Гибжновата римска история и др. иѣкои книги. Въ 1859 баща му, като не можелъ вече да го храни, помогналъ му да продава вѣстници, цигари, овоощи и др. въ влака, що пътувалъ между Канада и Мичиганъ. Момчето-търговче (*train-boy*, момче на влака) скоро научило всичките тѣнкости на занаята си, наредило си помощници негова пора да продаватъ стоката му и отъ печалбитъ зело да си купува книги и въ свободното си врѣме да се учи. Въ това врѣме му падижло на ржка едно ржководство по химия и то рѣшило да си уреди една лаборатория въ самия влакъ [единъ кѣтъ въ вагона за стока]. Съ постоянство пъргавото и умно момче осъществило плана си, измолило отъ начальника на влака да го не закача, и заловило се съ изучването на ония изслѣдования, които цѣли да го упѫтятъ къмъ славата.

Освѣнь това, Е. залѣгалъ да изучи колкото може направата и дѣйствието на локомотивъ и те-

леграфнитѣ уреди; а това го повело къмъ изучаването на механиката и физиката. Между тое Е. си наредилъ въ влака и печатничка, та зель да си съчинява, реди и издава едно вѣстнич. Случило се, та единътъ стъклопицата съ фосфорна киселина въ лабораторията падижла и запалила пода на вагона. Насмалициѣль да изгори влакътъ. Всичките Е.-ви химически и печатарски потрѣби били исхвърленни отъ влака му и той самъ строго из казанъ. Отъ тогава той се предалъ само на науката, като продължавалъ и търговията си.

Влакътъ, въ който билъ изстаненъ Е., се спиралъ по нѣколко часа въ гр. Детроа. Е. дѣйствието до градската библиотека, дѣло и прѣкарвалъ свое боднитѣ си часове. Той толкова жъдѣялъ за всѣко знание, че твърдо се рѣшилъ да прочете всичките книги въ библиотеката затова, той първенъ ги чѣль наредъ, и нѣ послѣ разбралъ, че е по полезно да чете само книги, въ които му тегли по-вече сърдце. зель да избира научните книги. Веднажъ Е., съ опасностъ на живота си, избавилъ отъ явна смърт, дѣтението на начальника-станции при Портъ-Климентъ, което си играело на срѣдъ желѣзния път, когато пристигалъ единъ влакъ въ станцията. Признателниятъ баща научилъ Е.-на телеграфното изкуство, като му давашъ уроки нѣколко мѣсесца пощъ. Слѣдъ това Е. напусналъ продажбата на вѣстници по желѣзниците и станжалъ телеграфистъ; нѣ той не хвашалъ корень на служба, защото замарвалъ служебнитѣ си дѣлъности и всичкото си врѣме употребявалъ да си прави опити и издирвания.

днишъ въ Портъ-Хъронъ, като скъсала подводната телеграфна гома, Е. сполучилъ да прѣдаде товнитъ телегр. знакове прѣзъ дата гласно съ помощта на на свирка. Отъ тогава той се очуялъ, та всѣдѣ, дѣтъ отивалъ той обиколилъ цѣла сѣверна Америка и Канада — го приемали радио-сърдце за способностите, и нѣ скоро го и отчислявали непростителната му небрѣжност.

Въ 1864, въ гр. Мемфисъ, той знамѣрилъ, че може да се изразятъ по една и сѫща телеграфна жица два телеграма единъ єща другъ; *двойната система*. б-вчето люде се отнесли съ не-вѣрие къмъ това открытие, дори наречали Е. лудъ; никой не искаше дори и да направи необходимия опитъ. Подигравкитъ се пели надъ Е., ала той не само не отчайвалъ, а и мечтаелъ вече

единоврѣменно прѣдаване че-ре телеграма въ противоположни юки по една и сѫща жица, то и постигналъ поб-послѣ. Въ

70, двѣ компании купили отъ правото да приспособяватъ ѹнната система за годишно въз-граждение 32,400 лева. Слѣдъ за той построилъ въ гр. Ню-ќъ (държава Ню-Джерси) една ботилиница да прави нѣкои не-ви нови уреди и подобрени ма-шини. Тая работилница, въ която ботили 300 работници, той рж-зодилъ шестъ години; и нѣ над-умѣть отнималъ толкова много времето му, че той ъж нап-сналъ въ 1876, направилъ си

Менло-Паркъ, на пенсилван-ска желѣзница, 32 килом. отъ Норкъ. Това заведение, сега торично, е станжало вече едно

индустриално село; въ него Е., подпомаганъ отъ единъ учень и многоброенъ щабъ химици, физици, механици и математици, е осъществилъ едно по друго толкова си изобрѣтения. Менло-Паркъ, който се освѣтлява богато съ електричество отъ нѣколко години на-самъ, е хѣджалжъ за любознател-нитѣ американци и европейски посѣтители на Америка. Амери-канците особено ходятъ тамъ да видѣятъ «менло-паркския магес-никъ», както наричатъ тѣ люби-мия си съотечественикъ.

Числото на изобрѣтенията, голѣми и малки, които Е. е вече патентувалъ, надминува, казватъ, 600. По-вчето отъ тѣхъ сѫ на-истина само устършенствования, и нѣ други сѫ исключително не-гови лични. Най-важнитѣ сѫ, осъвѣнъ горѣпоменжтѣтъ двойна и четворна система въ телеграфа, вѫглицниятъ телефонъ (1877), който състави капиталенъ напрѣ-дъкъ надъ Грахамъ Беловия телевонъ, до тогава безъ практи-ческа полезность, фонографътъ, мегафонътъ, фонометрътъ, елек-трическото перо и електрически звѣнецъ, и употребението елек-трическата свѣтлина за освѣтля-ване градоветъ, фабрикитъ и ма-газинтъ.

Великий изобрѣтатель посѣти парижкото изложение въ 1889, когато парижанетъ му направихъ горещъ приемъ. Тоя човѣкъ е колкото обиченъ, толкова и скро-менъ. Доста интересни подоб-ности отъ живота му се памиратъ въ книжка *Едисонъ*, прѣводъ отъ руски, издание на В. Бѣлскова (Шуменъ, 1890).

Едмидъ I. Англо-саксонски царь отъ 941 до 946, изгонилъ данцитѣ отъ Нортхемберландъ и

на мъстото имъ заселилъ англичане, разбили брититъ въ Съмбрлиндъ и далъ земята на Малкома, шотландски крал, съ условие да му помага среща данцитъ. — **Е. II.**, Желъзностранинъ (Ironside) Anglo-саксонски цар отъ 1016 до 1017, дъжалъ прѣкора си на силата си или на желъзното си облѣкло, разбилъ петъ пъти данецъ Кинжта, който искаль да завладѣе Англия; билъ убитъ отъ двамина отъ болѣретъ си.

Едомъ (евр. знач. Червенъ). 1) Прѣзиме на Исауа, праотенъ на едомитъ или идумеянинъ, нареченъ така за дѣто продадълъ прѣвородството си за червено вариво отъ леша, Бит. 25, 27, 34. 2) Име на Идумея, виж. Идумея (Библ.).

Едрай. Една отъ столиците на Васанъ, около 56 килом. на ист. отъ Галилейско море; сегашното село Драа е на мъстото му (Библ.).

Едризи. Знаменитъ арабски географъ, род. въ 1099 въ Сеутъ (Африка), умр. между 1175 и 1186. Главниятъ му трудъ *Нюшатъ-юлъ-Мюштакъ* (съчинение по географията) е прѣведено отъ Жоберта на французски (Парижъ, 1836). Въ това съчинение земята е разделена на 7 климати и 70 страни.

Едуардовъ о-въ (князъ —). Островъ въ залива на Св. Лаврентия (на Канада); съставлява една областъ; простр. 5,628 четв. килом.; насел. 109,000 жит. Гл. гр. Чарлоттаунъ. Плоска плодородна земя; пасбища; дѣятелно риболовство.

Едуардъ. Име на 3 Anglo-саксонски крале: — **Е. I.**, Стари, синъ на Алфреда Велики, цар. отъ 901 до 925; припознатъ за краль отъ едно народно събрание,

билъ принуденъ да се бие съ братовчеда си Етелуала, поддържанъ отъ данцитъ, изъпътържествувалъ. — **Е. II.**, Мажникъ, цар. отъ 975 до 978; шамазанъ на кралството отъ св. Джистена, прѣстоило му да се бори среща мащеха си Елфри, ала падналъ убитъ отъ поставенъ отъ неї убийца. — **Е. III.**, Исповѣдникъ, цар. отъ 1041 до 1066; поставенъ на прѣстола следъ Харди-Кинжтовата смърть отъ Годуина, водителъ на народната партия; оставилъ единъ сводъ закони, отъ който се върза да черпилъ Вилхелмъ Завоевателъ, когато далъ му англичанетъ закони въ 1070. Е. III е причисленъ къмъ светците въ римокатолическата црква за аскетизма, който показа, когато Годуинъ го оженилъ за дъщера си.

Едуардъ. Име на 6 английски крале: — **Е. I.**, синъ и прѣемникъ на Хенриха II, цар. отъ 1272 до 1307, отличенъ и като завоевателъ и като законодателъ; покорилъ и си присъединилъ Уейлъ, борилъ се побежето сполучливо среща шотландцитъ, възвѣши много прѣобразования и заслужилъ името *английски Юстинианъ*. — **Е. II.**, синъ на Е. I и сжиржъ на Изабела, дъщеря на франц. краль Филипа Хубави, цар. отъ 1307 до 1327. Въ 1314, Е. нахлузе въ Шотландия на чело на най-голѣмата войска, която нѣкога се събирала въ Англия — войска, която достигала, споредъ нѣкои историци, до 100,000 души, и била разбита съ страшенъ сърътъ отъ Роберта Брюса въ битката при Бинжъбъръ на 12 юн. с. г. Тая победа накарала Е. да се откаже отъ мисълта да подчини военно Шотландия, макаръ и

новалъ еще единицъ съ тая
грана само за да отвъдчи общото
чумание отъ домашните работи.
Най-сетибъ, той билъ сваленъ отъ
ръстола и убитъ. — Е. III, синъ
на Е. II, цар. отъ 1327 до 1377,
зовалъ много и печелилъ блес-
кави победи, ала не постигналъ
желанията си нито въ Шотландия,
нито въ Франция; той прѣ-
приелъ стогодишната война сре-
ца Франция. — Е. IV, синъ на
Ричарда, йорски дукъ, цар. отъ
1461 до 1483. Водителъ на пар-
тията на Бълата роза, слѣдъ
бацината си смърть, той разбилъ
партията на Хенрих VI и на
Червената роза. Прѣзъ неговото
царуване се въвело въ Англия
шигонечетането. — Е. V, синъ
на Е. IV, цар. само 4 мѣсца въ
1483 подъ опеката на стрика си
Ричарда Глоостерски, назначенъ
окровителъ на кралството. По-
ровителъ затворилъ царчето Е. били
на 13 год.] въ лондон-
ската кула заедно съ другото не-
ово братче, и турилъ да ги уби-
ятъ, на си се възарилъ самъ.
Смъртъта на тия двѣ дѣца е до-
гавила на Казимира Делавинъ
ожега на трагедията му Едуар-
дътий дълца, подражание на ху-
зовата Шекспирова драма *Ри-
цардъ III.* — Е. VI, синъ на
Хенрих VIII, род. въ 1509, цар.
отъ 1547 до 1553. Той не царувалъ,
присъствувалъ на прѣширилъ
борбите на държавниците и
генералите си. Съмжрство, отли-
ченъ генерал, който управля-
валъ съ титлата покровителъ на
кралството, осъденъ отъ камаратата
на лордовете за измена, билъ ис-
пратенъ на ешафота и замъстенъ
въ Нортхемптонъ. Прѣзъ това
царуване Англия, схизматическа
врѣмето на Хенрих VIII-и,

станжла протестантска: иконите
се махнили отъ црквите, не-
покорните римокатолически вла-
дици се затворили, съчинила се
нова богослужебна книга *Първа
молитвена книга на Едуарда VI*,
безбрачното на духовенството прѣ-
станжло да е задължително и др.

Едуардъ. Синъ на англ. кралъ
Едуарда III, уейлски князъ, на-
реченъ Черни князъ, по причина
на шара на оржието му. На 15-
годишна възрастъ воювалъ съ
банса си въ Франция, и зель го-
лѣмо участие въ английската по-
бѣда при Креси (1346). Пѣ-сетибъ,
управителъ на Нормандия, заро-
билъ французския кралъ Ивана
Добри; когато наблизилъ кралътъ,
той зель положение на единъ
хълмъ и съ 8,000 войска раз-
билъ 50,000 франц. войска (1330
— 1376).

Едуардъ Ланкастерски. Уейл.
князъ, синъ на Хенриха VI и на
Маргарита Анжука, род. въ 1453.
Порасижъ вербъ злочестинъ
на семейството си; опиталъ се да
свали отъ прѣстола Едуарда IV,
и погинжалъ убитъ отъ Едуар-
дътови привърженици.

Едуардъ. Португалски кралъ,
цар. отъ 1433 до 1438. Въ единъ
походъ среща Танжеръ, билъ раз-
битъ отъ мавритъ и братъ му
заробенъ (1438). Просвѣтенъ мо-
нархъ и покровителъ на книж-
нината. Умрълъ отъ чумата, която
избухнала въ Лисабонъ.

Едуени. Племе въ стара Га-
лия въ Цѣзарево време между
Лоара и Сона, на което Биракта
(сегашний *Отлонъ*), е билъ глав-
ният градъ.

Ежъ (T.). Сѫщото, каквото е
Иежъ.

Ездра. Еврейски богословъ отъ
V-и вѣкъ прѣди Р. Х. [«книж-

никъ искусенъ въ Монсеевътъ законъ], който придобилъ отъ персидския царъ Артаксеркс Дългоржки разрешение да заведе на задъ въ отечеството имъ пълненитъ евреи, които не се били върнили съ Зоровавели, въ 536 прѣди Р. Х. Като пристигналъ въ Иерусалимъ, той принесъ искупителна жрътва, пръобразувалъ богослужението и испадилъ езическите жени, оженени за евреи. Изобщо се вѣрва, че той събралъ и прѣгледалъ всичките ветхозавѣти книги, които съставляватъ сега канона. До настъ сѫ достигнали 3 книги подъ Ездрино име, отъ които само една е каноническа, а другите двѣ сѫ апокрифически. *Книгата на Ездра*, сир. каноническая, описва завръщането на евреите прѣзъ Кировото царуване, и споменува имена отъ дѣлата на самия писател до 450 прѣди Р. Х. (*Библ.*).

Езекия. Иудейски царъ, синъ и прѣемникъ Ахазовъ, царъ отъ 726 до 697 прѣди Р. Х.; унищожилъ езическите храмове и идолитъ, на които се покланяли иудеите, и възстановилъ истинското богослужение; поразилъ асирийската войска, разбилъ филистимците, укрѣшилъ Иерусалимъ. Е. билъ излѣкуванъ отъ една ужасна болестъ отъ пророка Исаия. Слѣдъ смъртта му се възарилъ незаконний му синъ Манасия. (*Библ.*).

Езетъ. Руски о-въ въ Балтийско море, при входа въ Рижски заливъ; простира сѫ 2,300 килом.; насел., заедно съ съсѣдните островчета, 57,500 жит. Глав. гр. Аренсбургъ; 3,500 жит. Скотовъдство и риболовство. Благородниците и духовенството (лютеранско) сѫ иѣмци, а селското население — естландци. Въ старо

време езелци били прочути рати. Е. билъ отъ началото ХІІІ-и вѣкъ едно по друго въластища на Дания, на Тевтските рицари и на Швеция. Ситѣ го зели изъ рѣкъта на щитѣ въ 1821.

Езеро Голѣмо-Мечо. Езеро Канада на сѣв.-зап. отъ езеро Голѣмо-Робско, съ нередовна форма и съ простира около 21,000 чет. килом. Исправна едноименна река Макензи. Зимѣ корабите не могатъ замръзватъ въ леда.

Езеро Голѣмо-Робско. Езеро въ Канада, на зап. отъ Ореганска планини, 550 килом. надъъ, 70 килом. на ширъ. Изобилно съ риба. Корабоплавателно, освен прѣзъ мѣсеците, прѣзъ които покрито съ ледъ.

Езеро Горно. Най-голѣмото отъ общирни езера между Канада и Съединените Държави, простира 84,800 чет. килом., средъ дълбочина 300 метра и височина надъ морското равнище 182 м. Дѣятелно корабоплаване. Букачките по океана. Откъмъ това езеро се съобщава съ Хронъ чрезъ река св. Марии, южното крайбрѣжие е полуостровъ Кюено и река Онтонагонъ, може разработватъ един прѣбогати рудници.

Езеро Маджоре. Виж. *Ла Маджоре*.

Езичество. Идолопоклонство обожаване природата или идентичността на Бога. Това име е употребително особено въ Библията въ първите вѣкове на християнството до срѣдните вѣкове по него сѫ разбирали всичко, което не е иудейство, и не е християнство. Сега подъ име сѫ разбира всичко, което не е християнство и мюсюлманство.

зичникъ. Идолопоклонникъ, обожателъ на земната природа. — **зически.** Който се отнася до езическото идолопоклоннически: *езически обреди; езически богъ, идолъ, тумиръ; езически храмъ, капище.*

Езотерически, пр. Тайнъ, по-наен: *езотерическа доктрина;* старовръменниятъ философи е. е казвало за учение, което тъмноспротранявали потайно, само между своите си.

Езуити. Виж. *Иезуити.*

Ейтъ (Я. Ванъ). Фламандски живописецъ, чиято главна услуга въ живописството е, че напусналъ ръцешното отвлъчено, алегорическо изображаване религиозните ръдмъти и положилъ начало на реалистическото направление; той е изобрѣтателъ на масленото живописство. Главните негови произведения сѫ въ Гентъ, Брюгге, Антверпън (1396—1441).

Ейлеръ (Леонардъ). Единъ отъ ил-великиятъ математици, германецъ, д. въ 1707 въ Базель, умр. въ 1783 въ С.-Петербургъ. Учиъ се въ базелския университетъ при заменития математикъ Ив. Бернули. На 19-годишна възрастъ съ втори въ борбата за наследата предложена отъ парижката академия за най-доброто съчинение върху искуството да мащуватъ (снабдяватъ съ мащи) рабите. Скоро той отишъл въ С.-Петербургъ като професоръ на физиката, по препоръка на приятелъ си братя Бернули, двама нове на учителя му, които били овикани отъ Екатерина II, която основала академията. Три години поб-сетиълъ той размѣнилъ професорството съ едно място въ академията. Отъ това време практиканъ да работи на полето на математиката съ изумителна

жаркостъ: «Ейлеръ», казва Кондорсе, «бѣше единъ отъ най-великиятъ и най-иззвѣденитъ човѣци, които природата нѣкога е произвела; неговий гений бѣше способенъ за най-голѣми усилия и най-продължителенъ трудъ; той размножи произведенията си отвѣдълъ предълить на онова, що би посмѣялъ нѣкой да чака отъ човѣшки сили, па бѣше и оригиналъ въ всѣко произведение». Поб-вече отъ половината математически съчинения въ 46 тома въ 4-^о обнародвани отъ с.-петербургската академия отъ 1727—83 сѫ отъ Е., и при смъртта си той оставилъ поб-вече отъ 200 съчинения въ ръкописи, които относѣлъ се обнародвали отъ академията. Парижката академия на науките го наградила десетъ пъти въ разни случаи, единъ отъ които бѣль за съчинението му върху Приливъ и Отливъ, 1740. Въ 1741, той приелъ поканата на Фридриха Велики да отиде въ Берлинъ. Поб-сетиълъ въ 1766, върнълъ се въ С.-Петербургъ, дѣто бѣль назначенъ директоръ на математическия отдѣлъ на академията. Послѣдните години отъ живота си Е. прѣкаралъ въ слѣпота.

Е. билъ обиченъ човѣкъ, все веселъ, и въ общество се отличавалъ съ остроумие. Отъ 13-тѣ му чеда, 3 сина го наследи: *Иванъ Албертъ*, 1734—1800, професоръ на физиката; *Карлъ*, 1740—1800, професоръ на медицината и математикъ; *Христофоръ*, 1743—1805, воененъ инженеръ.

Ейтъ. Английско пиво.

Ейзибелитъ. Швейц. градъ, швицки кантонъ, 12 килом. на сѣв.-ист. отъ Швицъ, въ една хубава и широка долина; 7,500 ж.

Духовно училище. Търговия съ бройници, кръстове и др. т. Той градъ е забължителенъ по бенедиктинския си манастиръ, въ който има една черна икона на св. Богородица, на която ходехът на поклонение на годината около 150000 поклонника. Денът на храма е на 2-и септемврия. Сегашният манастиръ, единъ отъ най-хубавите въ Швейцария, е билъ сграденъ въ началото на XVIII-и вѣкъ, и е 5-й отъ основанието на манастира, въ X-и вѣкъ. Съкровищата му били ограбени отъ французи въ 1798.

Ейсенахт. Градъ въ великото дукство Саксъ-Веймаръ, 72 кил. на зап. отъ Веймаръ; 21,399 ж. Фабрики за разни платове, библиотеки, ботанич. градина, между училището, рисувателно училище, акушерско училище. Е. е билъ и някога столица на князествиците присъединено на дукство Саксъ-Веймаръ въ 1741.

Ейскъ. Руски градъ въ кубанска областъ, на Азовско море, при устието на р. Ей, 224 кил. на сѣв.-зап. отъ Екатеринодаръ и 35 килом. на юго-зап. отъ Азовъ. 29,000 жит. Изпостъ: жито, вълна, ленено съме. До 1848 на мястото на сегашния градъ били рибарски селища.

Ейслебенъ. Прус. градъ, 35 килом. на сѣв.-зап. отъ Мерсебургъ, на железнницата отъ Хале за Нордхаузенъ; 20,000. Мѣдни и сребърни рудници; бира. Отечество на Лютера.

Ейфель (Александъ I). Съвременецъ на французски инженеръ, извѣстенъ на свѣта по кулата въ Парижъ, 300 метра висока и до сега най-високий паметникъ, който е излѣзъ отъ човѣшки ръцѣ. Тая кула, която носи името на

строителя си, биде построена по Е.-вото начертание и рѣководството за парижкото всемирно изложение въ 1889. Цѣлата тежина на Е-вата кула е 6,500,000 килогр.; тя е направена токо-речи само отъ желѣзо. Е. има и други забължителни работи: мостове, канали и др. Той е роденъ въ Дижонъ, въ 1832.

Ейхендорфъ (Иосифъ К. фонъ). Германски лирически поетъ, представителъ на романтическата школа отъ най-новото врѣме въ немската литература. Всички негови пѣсни се отличаватъ съ рѣдо простодушие и искреностъ. Е. не принадлежи къмъ подражателѣтъ, той е напълно самобитенъ и по изражението на Алfreda de Musset, «ше, макаръ отъ малка, ала отъ своята си чаша»; той е отъ онни поети, за които самъ той казва, че тѣ «не ширствуватъ и не гетествуватъ», а бодроплувватъ всѣкъ въ своя си корабъ. Врачъ на отвлѣчената поезия, той направо е възставалъ среща нейните представители. «Можтъ ли людѣтъ — казва той — да уважаватъ вашите творения, да се поучаватъ отъ тѣхъ, да се наслаждаватъ на тѣхъ, когато вие сами не вѣрвате въ онова, което създавате, като мечтаете съ краснорѣчие и съ искусствени мисли да надхитрите Бога и човѣчеството. Това е една суетна безцѣла игра, и вие съ неѣ не ще спирите нищо, защото е велико само онова, което произхожда отъ престодушното срѣдце» (1788—1857).

Екарте, фр. Единъ видъ карти-игране, между двамина, съ 32 карти.

Екатерина. Българска царкица, дъщеря на царь Самуила, която

възникнала въ робство въ 1018 (при завоеванието на България) у гърците; тя се оженила за Исаака Комнена, отпостъ византийски императоръ.

Екатерина I. Русска императрица, жена на Петра Велики, род. въ 1682, умр. въ 1727. — Е. била една проста селянка отъ Ливония, и женена за единъ шведски войнишъ, когато овдовѣла при прѣзимането на Мариенбургъ отъ русите, 1702, и паднала подъ властта на победителетъ. Нейната хубостъ привлечла вниманието на Меншикова, който я представилъ на Петра Велики. Е. прѣминяла въ православието, и добила отъ руския царъ двѣ дъщери, Ана, 1708, която отпостъ станала холщайнъ-готорнска дукъня, и Елисавета, 1709, отпостъ руска императрица. Въ 1711, тя придружила Петра среща турците, и го спасила, по бръсоветъ на Прутъ, като откупила съ драгоценностите си оттегловането на великия везиръ. Е., прогласена за жена на царя съ единъ публиченъ актъ, 1712, и коронисана въ Москва, 1724, наследила ежърхъ си на прѣстола въ 1725. Прѣзъ 2-годишното си царуване, тя оставила грижата за работите на князъ Меншикова; сама се нацириала много подъ влияние на чиновници.

Екатерина II. Велика. Русска императрица, жена на Петра III, царувала сама отъ 1762 до 1796. — Е., дъщеря на князъ Христинъ-Августъ ахалтъ-цербетски и на Ивана Елисавета, княгиня холщайнъ-готорнска, била родена въ Шетинъ въ 1729. Тя се оженила въ 1745 за Карла Петра Улрика, холщайнъ-готорнски дукъ, наследникъ на царица

Елисавета; отъ него имала, въ 1754, единъ синъ, който царувашъ подъ името Павелъ I. Междътъ й се възкачила на руския прѣстолъ въ 1762, подъ името Петъръ III. Той я запечидалъ, по причина на нейните любовни интриги съ Григория Орлова, камерера Салтикова и Станислава Понятовски, и я запланшава съ разводъ и съ затворъ; ала тя влязла въ заговора на княгиня Дацкова среща него, и следъ свалилиятъ му отъ прѣстола и смъртта му, била прогласена императрица. Двѣ години следъ въцарението си, тя турила полската корона на главата на Понятовски, 1764, отнела отъ турците Азовъ и Кръмъ, които завоеваша Романцовъ, споразумяла се съ Прусия и Австрия да извършатъ 1-то подължение на Полша, 1772, наложила на турците Кайнарджийския миръ, 1774, по който добила за русите свободното корабоплаване по Черно море, потъпкала въстанието на Пугачева, и, следъ една нова война среща турците, добила още отъ тяхъ, по яшкия договоръ, 1792, Оджаакъ и цѣлата страна между Бугъ и Днѣстъ. Най-сетиъ, тя помогнала да се досъсипе Полша съ двѣ нови подължения въ 1793 и 1795. Е. умрѣла малко време следъ като се обявила противъ французската република. Нейното управление ѝ спечелило прѣзимето велика по-справедливо отколкото нейните завоевания. Тя издала много полезни закони, унищожила тайната дирителна канцелария, изволила на мужиците да се освобождаватъ и да си купуватъ земи, повикала другоземни земедѣлци да учехтъ на земедѣлни руски селище, поощрявала про-

миниленостъта, ископала много-бройни канали, съчинила сама наставления за областните управители и др. Покровителка на книжнината и науките, Е. II водила прѣписка съ най-първите учени философи и държавници въ Европа, съ Грима, Д. Алембера, Волтера, който ѝ нарече *Съверна Семиромида*, привела Дидро въ двора си, основала санктпетербургската академия на науките (1783), испратила въ разни страни нѣколко научни походи и сама прѣдприела едно пътуване изъ Кръмъ. Образцовитъ произведения отъ всичките живописни школи били съединени въ единъ отъ нейните палати, и С.-Петербургъ видѣлъ да се издигне една колосална статуя на Петър Велики. Отъ Е. II има: една сбирка писма; едно опровержение на Шапово пътуване въ Сибиръ, подъ заглавие *Антидотъ*; една прикаска, озаглавена *Царевичъ Хлоръ*; комедии, и една историческа драма *Олеъ*. Нейната памет е, за зла честь, помрачена отъ безнравствения ѝ животъ. Виж. *Петър Велики, Екатерина II*, и пр., извлѣчение изъ Ламартиновата история (Сливенъ, 1880).

Екатерина (Св.). Великомъченица, дъщеря на Цеста, Александрийски тиранинъ, която живѣла въ началото на IV-и вѣкъ. Мощите на една млада девойка, намѣрени въ началото на IX-и в. на връхъ Синай (въ Арабия), се счели за нейните мощи.

Екатеринбургъ. Руски градъ въ пермската губерния, на река Исеть, при полите на Уралски планини; 25,200 жит. Е., основанъ отъ Петър I въ 1723, е първият градъ въ губ. по търго-

вията и промишленостъта; въ него се съсредоточава управлението на всички заводи въ Уралски планини. Въ Е. има фабрики за монети.

Екатериноградъ. Градъ и крѣпостъ въ южна Русия, ставронод. губ., на лѣв. бр. на Терекъ. Е е важенъ воененъ постъ на казацитетъ. Въ Е. има каменни трамвални врати издигнати отъ Екатерина II, въ паметъ на княз Потемкина, който основаъ градъ въ 1777. Насел. около 4,000 ж.

Екатериодаръ. Главенъ градъ на Кубанската обл. (земята на черноморските казаци въ Русия), на дѣсенъ брѣгъ на Кубанъ, около 160 килом. отъ устието му, 27,347 ж. Много заводи и размножителна търговия съ планините въ Кавказъ. Е. е основаъ въ 1793 отъ атаманъ Чепегой.

Екатериославъ. Укрепенъ градъ въ южна Русия, на дѣсенъ бр. на Днѣпръ, 400 килом. на сѣв.-ист. отъ Одеса, центръ на едноименна губерния; 41,098 ж. Паметникъ на импер. Екатерина II, която основала Е. въ 1781. Фабрики за концина и вълнени стоки. Важенъ годишенъ пазаръ. — Губ. има простр. 67,720 чет. килом. и насел. 1,532,000 ж.

Екатомба. Виж. *Хекатомба*.

Екбатана. Стара столица на Мидия, въ средата; на сѣв.-вѣс. отъ Вавилонъ и на сѣв. отъ Суз. Е. е била оградена съ 7 стѣни съ различни порти, които постепенно се издигали къмъ срѣдоточието ѝ. Окръжностъта ѝ е била около 15 килом. Въ срѣдата на града, на една коническа могила, били храмъ на слънцето и палатъ на цар, направени отъ кедръ и кипарисъ и на които покривът и калоните били покрити съ златни и сре-

ни плохи. Е. била основана, атъ, около 700 г. преди Р. Х.

Дейокеса, главатарь на мишки племена. Тя била едно по-столица на мидийските, персийски и партийските монарси. Александър Велики, който ѝ заставилъ, погубилъ тамъ Пармена. Въ тоя прочутъ по величиието и богатствата си градъ, го нажи обиранъ, Антиохъ III, тишки крал, пакъ намърилъ 10 таланта. Сегашният градъ зданъ стои на мястоположението на Е.: тамъ още намиратъ тени колони, клинообразни надписи, медали, единъ хувъ полуусъборенъ камененъ левъ, положаеми гробове на Мардо и Естири.

Екваторъ, лат. Кръгъ, който едно дъли земята на двъи и също всичките точки съ на кво разстояние отъ двата полюса. Екватора наричатъ *равнотъченъ* за това, защото колъщето минува прѣзъ него, за по цѣлата земя денътъ бива чистъ съ нощта. — **Екваториална**. 1) Равноденственъ, който надлежи на екватора: *екваториаленъ кръгъ*. 2) Който се нала подъ екватора: *екваториална ага*.

Екваторъ. Републиканска държава въ южна Америка, съ прѣстол на запад. Атлантически океанъ съв. Нова-Гранада, на ист. земля, на югъ Перу; простира се 295 чет. кил.; насел. 1,200,000

Стол. *Кито*, гл. гр. *Гватемала*. Износь: какао, гома, кафе, тукъ, кинкина, драгоценни метали, сламени шапки. — Е. обр. независима държава отъ ко- (1830) Колумбийската република се раздѣлила на три от- вън държави *Нова-Гранада* или

Колумбийски Съединени Държави, Венесуела и Екваторъ. Отъ екватория, по-вече отъ 650,000 сѫ отъ европейско произходение отъ нѣкогашните прѣселенци; сега европейското прѣселение въ тая земя е слабо. Другият екваторци сѫ около 460,000 отпомени индийци, около 10,000 негри, останалите мулати, сир. произлезли отъ смѣшанието на негри съ бѣли човѣци или индийци. Освенъ това, въ Е. има около 200,000 индийци въ дивашко състояние. Въроисповѣданietо на екватория е римокатолическото. Между нѣкои индийски племена има християнски мисионери.

Екли. Староврѣменъ италиански народъ, въ Лациумъ, побѣденъ отъ Камила и подчиненъ отъ римляните въ самнитските войни (343—290 пр. Р. Х.).

Еквивалентъ (лат. *екуусъ*, равенъ; *валере*, струвамъ, имамъ стойност). Въ хим. вещество, кое то се съединява съ друго само въ известна пропорция; замѣстителъ — **Еквивалентъ**. Равенъ по стойност, равноцѣненъ.

Еквилибристика (лат. *екуусъ*, равенъ; *либра*, вѣси, кашти). Учение за равновѣсното приспособено въ театрално представяване. — **Еквилибрисъ**. Човѣкъ, който дава представления основани на законите на равновѣсното.

Екзалтирамъ се, лат. Въсътържавамъ се, унасямъ се въ мечти. — **Екзалтация**, лат. Въстърженостъ.

Екзаментъ, лат. Испитъ на ученици. — **Екзаменаторъ**. Они, който испитва ученици.

Екзаметъръ, ир. Сѫщото, каквото е хекзаметъръ.

Екзархия, екзархатъ. Завоеванието на Италия отъ готите въ началото на VI-и вѣкъ било

тежекъ ударъ за византийската гордост; и Юстинианъ рѣшилъ да избрише позорното петно, като земе нааадъ изгубените земи. Испълнението на тоя кроежъ се посвѣтило на Велизария (виж. *тая дума*), и побѣстилъ на Нарсеса (виж. *т. д.*), който довѣрилъ за воеванието на Италия. Н. билъ първий, който носилъ титлата *екзархъ*; и земята, която управлявалъ, се наречала *Екзархия*. Съдалището на екзарсите билъ градъ Равена, и приморието отъ Римини до Анкона (552). Айстулфъ, лонгобардски кралъ, унищожилъ византийското господство въ Равена; ала въ 755 билъ принуденъ да отстъпи Е. на Пипина Мали, франкски кралъ, който имъ прѣдалъ на римския епископъ Стефана II. — Въ VI-и вѣкъ, *екзархъ* (гръц. *началникъ*) наречали епископъ, който управлявалъ много епархии въ една областъ; той ималъ правото да ржкополага епископи, да сѫди тѣхъ и останалото духовенство и ги осужда, въ нѣкои случаи да събира съборъ, и да му прѣдсѣдателствува. Александрийский, антиохийский, ефеский, кесарийский и цариградский епископи носели титлата екзархъ, която най-сетне се замѣнила съ титлата патриархъ. Въ старо време с. наречали и настояйника на нѣколко монастири. Същата титла поси сега, въ гръцката цръква, лице, което ревизира официално, като пратеникъ на патриарха, духовенството и црквите въ една областъ. За най-новото значение на думата *екзархъ* виж. *Екзархия* (Българска).

Екзархия (Българска). Самостоятелното духовно управление на българската цръква. На чело на това управление има единъ върховенъ духовенъ начальникъ,

екзархъ, който живѣе въ 1 градъ и отъ тамъ управлва въ православни българе, дѣто били тѣ; отъ него зависиатъ китѣ митрополити, епископи и нѣлото духовенство. Митрополима въ българското княжество София, Пловдивъ, Русе, Тървари, Сливенъ, Видинъ, Самоиратца, Ловечъ и Стара-Загора. Сега Одринско се управ отъ единъ митрополитски патриархъ, а въ Македония има троеполита, съ съдалища въ врокопъ, Скопие, Велесъ, Битола, Дебъръ и Струмица.

Духовното управление на гарската цръква се поднови 1870 [на 28 февр.] съ султан Ферманъ (виж. *Али паша*) съ тежка борба на българетъ съ риградската гръцка патриаршия, която бѣше сполучила едно въ да унищожи търновската патриаршия и послѣ и охридската зависима архиепископия (виж. *ковенъ вопросъ*). По членъ на султанския актъ, въ българския екзархътъ влиза въ всички епархии, населени съ българи, можтъ да се присъединятъ къ ния, на които поине да въ отъ населението желаетъ това. Гръцки и други интриги, прѣвиждане на Фермана и сега не се е привело съвсемъ испълнение въ оставените пристигащи властъ на султана общини въпрѣки многократно, на демонстративно, показаното жъние на населението въ тия общини и непрестанните залигания Светата Екзархия.

Поради протестите отъ страни гръцката патриаршия и крѣпата, която ти добиваше единъ и други, до избора на гарски екзархъ се минахъ

години; Антимъ Видински (виж. *Антимъ I*) се избра на 16 февруария 1872. Въ 1876, следъ Априлското въстание, когато се заточи дѣдo Антимъ, за екзархъ се избра сегашният български екзархъ (виж. *Иосифъ I*).

Екзархъ (Александър Стоиловичъ Хаджи Бойолу). Български публицистъ и народен дѣнецъ въ епохата на нашето възраждане. Е., род. въ Стара-Загора и въ 1810, почина въ София въ 1891. Той бѣ добилъ образоването си въ Букурещъ, дѣто бѣше се учила на гръцки, въ Буда-Пеша, дѣто учението му било на нѣмски, и най-сетне въ Парижъ. Въ французската столица се учила и първо математика, а по-сетне, кога станжалъ аташе на турското посолство — медицина; ала по една или друга причина не свършила курса. Е. билъ запознатъ съ французски публицисти и държавници, съ руския посланикъ Орлова и съ самъ Луи Филип. Въ 1841, когато цѣла западна България — Пиротско, Нишко, Лѣковско — била хвърлена въ огнь отъ една орда албаници, подъ предлогъ да се потъпче едно въстание (виж. *Пиротски въстания*) Е. заинтересувалъ французските министри Тиера и Гизо, както и царь Луи Филип [отъ него билъ приетъ лично] въ България, и внушилъ испращането на една мисия; академикъ Бланки билъ испратенъ отъ французското правителство, и самъ Е. го придружила като секретаръ и драгоманинъ. Както е известно, Б. обиколилъ цѣла България, и плодъ отъ тая обиколка било познатото негово съчинение *Пътуване въ България* (Парижъ, 1843). Слѣдъ това, Е. ходилъ въ Англия, дѣто издѣйствуvalъ под-

дръжка отъ английското правителство въ Цариградъ. Същото направилъ въ Вѣна и С. Петербургъ; въ руската столица биль повиканъ нарочно, па билъ и приемъ отъ импер. Николай I. Още докѣ билъ въ Парижъ, отправилъ единъ мемоаръ до великите сили, съ който искалъ реформи за България (1843). Въ 1846 настанилъ се въ Цариградъ и въ 1848 подкачилъ, заедно съ Ив. Богорова, уреждането на *Цариградски Вѣстникъ*, първия български политически листъ въ султановата столица; слѣдъ три години поеъ редакцията на тоя вѣстникъ самъ, и продължавалъ да го редактира още 10 години. Прѣзъ това време Е. възбудилъ въпроса за основаването на първата българска црква въ Цариградъ, и работилъ, заедно съ малцината тогавашни български дѣци, да се добие изволение за съграждането ѝ. Изволението се добило отъ патриарха, благодарение на защитата на посланици и на самия велики везир Рашидъ паша. Тогава, по Е.-вото залягане Стефанаки Богориди подарилъ мястото за народното свetiлище. Прѣзъ пребиванието си въ Цариградъ Е. водилъ кореспонденция съ много градове въ Българско и помогналъ нравствено и веществено за отварянето или уреждането на много български училища и цркви. Прѣзъ това време той представилъ и единъ мемоаръ на сultанъ Меджида по срѣдствомъ английския посланикъ лордъ Стрийфордъ - де-Редклифа, който го наричалъ «свой сътрудникъ». Въ Цариградъ Е. ималъ и единъ книжовенъ трудъ, единъ български прѣводъ на *Дълнията*. Прѣзъ 1866, за въспитанието на чедата си, той отишъ за съвѣт-

никъ на турското посолство въ Паризъ, и испытывалъ тая служба 10 години. Слѣдъ освобождението, когато мнозина вѣтрогонци въ странство съвсѣмъ неизвѣстни на бѣлгарския народъ прѣдлагахѫ кандидатуритѣ си за бѣлгарски прѣстолъ, Е. счete за добрѣ да прѣдстави себе си за кандидатъ. Въ врѣме на учреждането на Источна Румелия той биде назначенъ пловдивски префектъ и малко врѣме пѣ-сетнѣ — членъ въ Вѣрховното Административно Сѫдилище, която длѣжностъ испытияваше до Съединението. Народното Събрание отпусня на Е. въ старостъта му една пенсия отъ 6000 лева годишно; отъ неї той се ползува отъ началото на 1888 до смъртъта си.

Екзархъ (Иоанъ). Бѣлгарски книжовникъ, съврѣменникъ и приятелъ на царь Симеона. Най-прочутото му съчинение е *Шестоденъ* или *Шестодневъ*, пространно тълкованіе на първите глави отъ библейската книга Битие. Съчинението, отлично по хубостъта и богатството на езика си, е посветено «царю великомъ Христомъюци Симеонъ». На едно място въ книгата, авторътъ се обрѣща къмъ царя, и описва княжеските дворци и палати, храмовете украсени вънѣ съ мраморъ и мѣдь, съ сребро и злато; посѣтъ се описва самий князъ «какъ сѣди на прѣстолъ въ рухо везано съ бисеръ, съ огърле отъ пенези на шия, съ гривни на ръцѣ, прѣпасанъ съ багренъ поясъ и на бедрото окаченъ златъ мечъ, а отъ двѣтѣ страни стоятъ болири съ златни огърлия, пояси и гривни». Другъ пѣ-забѣлѣленъ трудъ на Е. е неговий прѣводъ на богословското съчинение на св. Иоана Дамаскина, известенъ

съ името *Небеса*, и печатанъ въ Русия съ насловъ *Богословіе Свѧтою Ioanna Damaskina въ переводѣ Ioanna Ekzарха Болгарскаго* (Москва, 1878, Универ. Тип-ія). Таи книга е напечатана «буква въ буква и слово въ слово». Помѣрности за Е. има въ статии *Творенията на презвитера Ioanna Ekzарха* въ спис. *Религиозни раскази* (София, 1897, год II, кн. IX и X), у А. Теодорова: *Бѣлгарска Литература*, у Д. Маринова: *История на Бѣл. Литература*, у Конст. Калайдовича: *Ioannъ Ekzархъ Болгарскій*, «изслѣдованіе объясняюще исторію словенскаго языка и литературы IX и X столѣтій» (Москва, 1824).

Екзегетика, *ср.* Наука за какъ да се тълкува Св. Писание.

Екзекутивенъ, лат. Наложителенъ, на сила направенъ.

Екзекутирамъ, лат. 1) Испытывамъ, изврѣщавамъ: работа екзекутирана отъ Европѣ. 2) Испытывамъ смирѣтна присѣда: Яко екзекутирахѫ днесъ. — **Екзекутирамъ се.** Подчинявамъ се, рѣшавамъ се да сторѣмъ нѣщо. — **Екзекуторъ.** 1) Испытнителъ на музикална пиеса. 2) Палачъ, джелатинъ. — **Екзекуция.** 1) Привождане въ испытление смирѣтна присѣда. 2) Наказание, което се налага на възбунтувано население съ оставяне да квартирува и се разпорежда пълиновластно между него войска.

Екзема, *ср.* Накожна болестъ: исприцване, което прѣставлява малки пъпки пълни съ вода.

Екземпляръ, лат. 1) Прѣпись (отъ писмо) единъ екземпляръ отъ договора се остави у нотариуса. 2) Тѣло (отъ книга): испрѣтиши пять екземпляра отъ вината Османска *История*. Изобщо ек-

мпляръ значи всѣкой прѣдметъ тъ отдалено отъ подобни прѣдмети: *знахъ ю азъ нею какъъ землякъ съ той.*

Екзосмось, *пр. (тикане на вънъ).* ечението, което става отъ вътръ и вънъ между двѣ течности съ различни пътности прѣзъ една ина, чо се намира помежду имъ. *Ил.* **Ендосмось** (противоположното течение). По дѣйствието на изосмоса и ендосмоса става възвишенето на кръвта въ бѣлия робъ.

Екзотически (гръц. *ексотикосъ*; тъ *ексъ*, вънъ). Другоземенъ, чуждоземенъ, когато се говори за ратения; въ противоположность на уземенъ.

Еквиовъкъ (лат. *екуусъ*, равенъ; *ексъ*, гласъ, смисъ). Двусмислостъ.

Екипажъ, *лат. (екуусъ, конь).* 1) Служество на господарь, което състои отъ люде, коне, кола и др.: *няжески екипажъ.* 2) Корабнишка дружина, сир. людятъ на орабъ, корабниците, гемиджитъ.

Екламсия, *пр.* Научно име на ринадъкъ съ тръпки или гръчове.

Еклектизъмъ (гръц. *еклео*, пропирамъ). Философска система, която състои въ да се пробиратъ онни учения отъ разни философски системи, които се считатъ за истинни да се съгласяватъ помежду имъ. Въ старо време, така сѫ се мъжали да съгласяватъ Питагоровата, Платоновата и Аристотеловата философии, и пѣ-сетиѣ платонизма и христианството. Много отъ разните отци на християнската църква, бразовани въ езическа, философска и риторически училища, сѫ или еклектици. Въ новите връшениа Бейкън и Декартъ сѫ пакинателетъ и Хегелъ и Викторъ-Сузенъ, основателетъ на нововръ-

мения еклектизъмъ. Тая система, ако може се нарече така, се допогва да обясни критически историческото развитие на прѣдишните философски системи. — **Еклектици.** Привърженици на еклектизъмъ. — **Еклектически.** Пробрани, съставени отъ пробрани статии изъ разни съчинения.

Еклиптика, *пр.* Кръгъ въ небесата, около който слънцето се движда да пътува отъ западъ къмъ истокъ прѣзъ годината. Той кръгъ е наведенъ къмъ екватора подъ ъгълъ $23^{\circ} 28$ секунди. Двѣточки на еклиптиката, въ които тя се прѣсича съ екватора, се наричатъ точки на равноденствието; а други двѣ точки, пай-отдалеченитѣ отъ екватора, се наричатъ точки на същността (Астрон.).

Еклисиасть (проповѣдникъ), *пр.* Книга въ Ветхи завѣтъ, която се приписва отъ едни — Соломону, отъ други — на Зоровавеля, отъ трети — на Езекия. Цѣльта на автора е да поучи въ какво състои истинската мѫдростъ: той исчислява всичките почести, удоволствия, богатства, доказватъхната суетность, и заключава, че нѣма друго блаженство, освѣнъ любовта къмъ Бога и испълнение на неговите заповѣди.

Еклога, *пр.* Стихотворение, въ което въ видъ на разговоръ се описва селски животъ: *Десетъ еклоги Виргилиеви.*

Екмюль. Баварско село, 20 килом. на югъ отъ Рatisбонъ. Наполеонъ напеся тамъ, на 10 април 1809, голѣма победа надъ австрийците.

Економия, *экономистъ.* Виж. *Икономия, икономистъ.*

Ех (*ексъ*), *[лат. зн. изъ].* Частичка, която се постави прѣдъ титла за да показва, че лицето,

което ѝж е имало, е прѣстанжало да ѝ има: *ексъ-министръ*, бивш министър; *ексъ-депутатъ*.

Ex adverso, лат. Отъ противното.

Ex voto, лат. По обѣщанието.

Ex cathedra, лат. (соб. знач. отъ катедрата). Това изражение се е употребявало първоначално за папата, когато говори като началникъ на црквата; сега значи *отъ официалното си положение, въ власть*.

Ex nihilo nihil fit, лат. Отъ нищо не става нищо.

Ex officio, лат. По служба, по длъжност.

Ex tempore, лат. Безъ пригответие.

Ex unius iconem, ex auribus asinum. Латинска пословица: левът се познава по ноктетъ, а оселът по ушиятъ.

Ex uno disce omnes, лат. Отъ едно научи всичко; отъ едно сѫди за цѣлото.

Exegi monumentum aere perennius. Латинско изречение: издигнхъ паметникъ по-траенъ отъ тучъ.

Exempla sunt odioda, лат. Примърите обиждатъ.

Exempli gratia. Латинско изречение: колкото за примъръ.

Experientia docet stu etos. Латинска поговорка: Опитътъ учи глуниците.

Ecce homo, лат. 1) «Ето човѣка», изражение на Пилата за Иисуса Христа. 2) Статуя или картина, която прѣставлява Иисуса Христа съ вѣнецъ отъ тръне.

Ексагонъ. Виж. *Хексаъонъ*.

Ексаедъръ. Виж. *Хексасдръ*.

Ексентрикъ, лат. (буквално знач. *извънъ кръжъ*). Чудакъ, оригиналъ, човѣкъ много страненъ по характера си. — *Ексентриченъ*.

Необикновенъ по нравът и чайтъ си. — **Ексентричностъ**. Сностъ, необикновеностъ на хтера, своеправие.

Ексетеръ. Гл. градъ на област Девоншайър, 250 к на юго-зап. отъ Лондонъ и килом. по сѫщата посока Бристоль, на р. Ексъ, пристъце свързано чрѣзъ каналъ килом.) съ Ла-Маншъ и съточие на юго-западната свѣ англ. желѣзница; 41,740 ж. носъ: жито и вълна, сирене, масло, овоция, химически преведения, сукно и др. Е.-ската борна цръква, кръстообразна великолѣпна по украсенията е била въздигната отъ 1112-1478. Е. е билъ нѣкога столица на уесекскиятъ крале. Много ски и гръцки монети и д. старини сѫ намѣрени въ Е.

Есетъръ. Градъ въ Съединените Държави (Ню-Хемпшиър) пристанище близу до устието на едноименна река и на бостонския мейнската желѣзница, 70 км на съв. отъ Бостонъ; 7,000 Фабрика за топове. Богато да Филипсовата академия, основана 1781 отъ Джонъ Филипс; добра библиотека.

Ексклюзивъ, лат. който исклучава, не допушава, що противорѣчи на него мнѣния или вкусове: *А-съ мнено ексклюзивъ*. — **Ексклюзивъ**. Състоянието на ексклюзивътъ.

Екскременти, лат. Испражнено вещество отъ животното излишечъ.

Екскурсия, лат. Расходъ пѫтуване съ научна целъ.

Ex nihilo nihil fit, лат. Отъ нищо; Люкрециево изречение,

ловата на Епикуровата философска система.

mīlus aliquid, ex toto nō. Отъ всичко по нѣщо, отъ нищо.

ore parvorum veritas, Истината излиза изъ дѣтства, сир. дѣтето не знае е.

пансивностъ, лат. (соб. *ширителностъ*). Словоохотъ; наклоностъ на човѣка да дава мислите си, излива чувстви, отваря срѣдцето си. — ивень. 1) Словоохотливъ. ширителенъ; който става ѝ за расширение: *експан-а политика на Италия-ника.*

патриация, лат. Прѣселъ отечеството на чуждина. — **едирамъ, лат.** 1) Исправътици на мѣстоизначението

Извръшвамъ успѣшно, *експедирамъ единъ въпросъ.* педитивенъ. Бръзъ въ размѣръ. — **Експедиторъ.** цать на стока въ мѣстоизнението й. — **Експедиция.**; дружина, люде, която съ военна, научна или гѣль за нѣйдѣ, обикновено учна страна.

ектативенъ, лат. Оживъ, очаквателенъ; стоя въ нивно положение, чакамъ замѣсъ въ една работа, въ рѣме, което ще зависи отъ ото развитие на събитията: *стои спрямо настъ въ ек-то положение.*

ende Annibale.....; лат. Анибаде.....; философско течение на Ювенала, което и на *Cueta Система.* *scientia est optima regim-a, лат.* Опитътъ е най-учител.

Експериментъ, лат. Опитъ. — **Експерименталенъ.** Основанъ на опити, опитенъ: *експериментална метода, експериментална физика.* — **Експериментаторъ.** Опито-производителъ, опитвачъ.

Експертирамъ. Правъж експертиза.

Експерти, лат. Вѣщи люде, отредени да прѣгледатъ нѣщо, за което двѣ или по-вече страни иматъ споръ. — **Експертиза.** Опитване, изучване направено отъ експерти. — **Експертирамъ.** Правъж експертиза.

Experio crede Roberto, лат. Вѣрвай въ Роберта, който го знае отъ опитъ; отговаря на нашото: питай патило.

Експлоатация, фр. 1) Разработка: *експлоатация на рудникъ, на желѣзница и пр.* 2) Незаконно извличане всевъзможна полза отъ каквото и да било. — **Експлоататоръ.** Човѣкъ, който върши експлоатация. — **Експлоатирамъ.** 1) Работъж, разработвамъ, оползовътвоявамъ: *експлоатирамъ рудникъ, чибликъ и пр.* 2) Скубъж, извличамъ за себе си незаконна печала: *единъ господарь не тръбва никога да експлоатира работниците си.*

Експлодирамъ, лат. Избухвамъ. — **Експлозия.** Избухване, взривъ.

Експортъ, експортация, лат. Износъ, изнасяне стока въ странство. — **Експортенъ.** 1) Износимъ въ странство: *експортна стока.* 2) Износищъ за проданъ стока въ странство: *експортната къща на Бр. Р. въ Варна.* 3) За изнасяне стока въ странство: *експортна премия* (награда). — **Експортенъ пунктъ.** Мѣсто, дѣто се износя за проданъ стока. — **Експортирамъ.** Продавамъ, изнасямъ стока въ

странство; въ противоположность на импортирамъ. — **Експортайоръ.** Човѣкъ, който експортира стоката си.

Експресъ, *анл.* Пътнически влакъ съ голѣма бързина: *трѣнъ-жъ съ експреса, трѣнъ съ тренъ-експресъ.*

Експромтъ, *лат.* 1) Безъ приготовление: *учителътъ каза една рѣчъ експромтъ.* 2) Стихотворение написано безъ поправяне.

Експроприация, *лат.* Отчуждаване имотъ, откупуване за общеустройствена нужда частенъ недвижимъ имотъ.

Екстазъ, *пр.* Изстѣпление, себезавене; въсторгъ. — **Екстазенъ.** Изстѣленъ; въхитителенъ.

Екстерриториаленъ, *лат.* Юридически терминъ: считанъ, че се намира извѣнь прѣдѣлъ на една страна. — **Екстерриториалностъ.** Правото на единъ чуждестранецъ въ една страна да се счита, че се намира извѣнь нейните прѣдѣли, та да биде сѫденъ и наказванъ отъ свои си сѫдници (сѫдници на държавата, отъ която е той).

Екстернирамъ, *лат.* Изгонвамъ нѣкого задъ граница, сир. извѣнь прѣдѣлъ на държавата.

Екстернъ, *лат.* Вънкашенъ ученикъ; въ противоположность на ученикъ, който живѣе въ училището пансионъ, сир. *интернъ*; *пансионеръ.*

Екстра, *лат.* (соб. зн. отвѣждъ, извѣнь). «Нѣщо, което се прави извѣнено, напанагонъ: *направенитъ екстра разноски.* 2) Небикновено, прѣвъходно качество: *вино екстра.*

Екстрабюджетенъ, *фр.* Извѣнь-бюджетенъ: *екстра бюджетна сметка.*

Екстравагантенъ, *лат.* Нелѣпъ, глупавъ, несъобразенъ, прѣ-

каленъ, наудиичавъ; оттука *екстравагантностъ.*

Екстрадиция, *лат.* Въ межд. пр. Прѣдаване на чуждо правителство неговъ подданикъ обвиненъ въ прѣстѣпление. Е. се урежда отъ международни договори. Тя всѣкога се удовлетворява за прѣстѣпленията по частното право — кражба, убийство, попалничество; тя изобщо се отказва за политически прѣстѣплени.

Екстрактъ, *лат.* (соб. зн. извлечено). Сѫществената част на нѣщо, искарано изъ него чрезъ прѣваряване или друго-яче, смѣтаната или каймакътъ на място: *екстрактъ отъ месо, екстрактъ отъ беладона.*

Екстраординаренъ, *лат.* Извѣнреденъ, невѣзъль въ обикновения редъ: *екстраорд. професоръ*, който занимава катедрата на ординаренъ професоръ, ала добива по-малко възнаграждение.

Екстременъ, *лат.* Извѣнреденъ; непрѣвиденъ, който не търпи отлагане: *екстремно засъдане.*

Ексцентрикъ, *ексцентричностъ.* Виж. *Ексцентрикъ, ексцентричностъ.*

Ексцесъ, *лат.* Излишество, прѣкаленостъ.

Ексъ. Виж. *Ex.*

Ексъ. Французски градъ, 28 килом. на сѣв. отъ Марселия, 28,357 жит. Търговия съ маслиниено масло, вино, мигдали и др. Богословско училище, училище правото и публична библиотека съ 100,000 тома и 1100 ръкописи. Стара кула съ часовникъ, на която механизъмътъ, кога бие часовника, тури въ движение различни фигури. Една извѣйка на «Добре краль Рене» (сигилътски краль отъ Анжеръ), изработена отъ Давидъ Анжерски. Е. е билъ осъди-

римския консулъ С. Sextus (р. X.), поради ми-
звори въ околността
името му Aquas Sexti (съ-
ти води). Въ сръдните
българи столица на про-
графове и сръдоточие
европейската литературна
е; особенъ славенъ като
ивописецъ е билъ горѣ-
ш крал Рене, който прѣ-
здало години въ Е. като
графъ. Е. е познатъ
иши правовѣдци, които
правните науки въ не-
лице,
въ). Французски островъ
чески океанъ, 8 килом.
о на Шарант; помага
на едно прѣвъходно
е, което служи за за-
зицузската рошфордска
шакъ англичанетъ спо-
изгорѣхъ тамъ една
флота въ 1809.
и (гръц. знач. разши-
лие, неуморимо дѣл-
би, които участь, въ
богослужение, се изго-
въ свещеника извѣжтѣ
и отъ дикона отвѣнъ,
катъ врата, и на всѣка
ѣзвѣтѣ отговаряять Го-
суд или Подай Господи!
бемать всичките нужди
и вѣчния животъ на
ю чистото на просбитѣ,
ржатъ, дѣлѫтъ се на
шака. И въ двѣтѣ Го-
суду се иѣ по единжъ;
въ която Господи по-
ше три пѫти, се нарича
удвоена, усилена. Е.,
ица съ «исполина» (да
молитки наши Госпо-
моляба да ни бранят и
съ благодатъта си, на-
носимезна.

Excelsior, лат. Поб-високо, по-
нагорѣ.

Exceptio probat regulam. Латинска
поговорка: Исключението доказва
правилото.

Екцепция, лат. Отводъ, остра-
нение въ дѣло на членъ отъ
сѫдници по желание на една отъ
страните.

Елада. Виж. Грация, особено
история (старогръцка).

Елайнъ. Сѫщото, каквото е
олейнъ.

Елайдинова киселина или ки-
слота. Ако на олейнова киселина
се дѣйствува съ азотна киселина,
тя, безъ да се измѣни въ състава,
прѣобръща се на едно безшарно,
твърдо вещество (елайдинъ) рас-
творимо въ спиртъ. Растворътъ
на това вещество има ясна кислена
реакция и се нарича елайдинова
киселина.

Еламъ или Сузиана, у клас-
ическите писатели Елаида. Стара
държава съсѣдна на Халдия, която
се простирала на югъ до Пер-
сидски заливъ. Жителетъ ѝ били
отъ семитическо племе. Стол. Суза.
Въ царуването на Дария тя ста-
нила персидска областъ (Библ.).

Еландъ. Шведски о-въ въ Бал-
тийско море, отдѣленъ отъ брѣга
чѣрѣзъ Калмарски протокъ; простр.
1,575 чет. килом.; насел. 40,000
жит. Богата растителностъ. Ското-
въдство и вредъ по брѣговетъ ри-
боловство. Ечменъ, овесъ, конопль.

Еласарь. Прѣдполага се, че е
сѫщото каквото е Теласия и че
може да е старо име на Армения
(Библ.).

Еластика или ластикъ, пр.
Нѣщо направено отъ каучукъ. —
Еластически или еластиченъ. Пхр-
гавъ, жилавъ, растегливъ. Въ при-
носна см. който носи разни тъл-
кования. — Еластичность. Пхрга-

вина, способность на едно нъщо да се стъга и распушта.

Елатериди, лат. Насъкоми отъ рода на щурците.

Елатерометръ, пр. Уредъ за измѣрване силата на парата.

Елатъ или **Елотъ** (сегашна Акаба). Староврѣменъ градъ въ Идумея (виж. това име) на источния заливъ на Червено море; отъ тамъ тръгвали Соломонови кораби за Офиръ (*Библ.*).

Елба (*Лаба*). Германска река, извира въ съверна Чехия, пои Дрезденъ, Магдебургъ, Хамбургъ и се влива въ Съверно море; 1,100 кил. Голѣми кораби плуватъ по Е. отъ устието ѝ до Хамбургъ, кораби отъ 120 тона — до Пирна, ладии до Мелникъ.

Елба. Италиански островъ въ Средиземно море, между Италия и Корсика; 24,000 жит. Желѣзни рудини. Е. е прочута въ историата като мястозаточение на Наполеона отъ май, 1814, до февр. 1815.

Елбасантъ. Градъ въ дебърски санджакъ, 60 килом. на юго-зап. отъ Дебъръ, на р. Шкобми и 55 килом. отъ устието ѝ; 10,000 жит. Маслинено масло и овощия. Желѣзни и мѣдни издѣлія. Замъкъ и крѣпостни стѣни.

Елберфелдъ. Градъ въ западна Прусия, 30 килом. на ист. отъ Дюселдорфъ; 125,830 жит. Единъ отъ най-важните ржодѣли градове въ Германия: предене ко-прина, памукъ, ленъ; кордели, тантели и др. Индустринни училища. Желѣзници за Дюселдорфъ и Дортмундъ.

Елбингъ. Пруски градъ, 54 килом. на юго-ист. отъ Данцигъ, на р. Елбингъ и близу до Балтийско море; 38,296 жит. Корабо-строителници на Елбингъ. Фабрики

за корабни платна, сукна, капели. Желѣзници за Мариенбургъ-Данцигъ и Кенигсбургъ.

Елбюофъ. Французски градъ на Сена, 21 килом. на юго-зап. отъ Руенъ; 22,404 жит. Важенъ ржодѣленъ градъ; произвежда тъкани сукна, фланели, покривки за блярда и др. Фабриките на Е. въ околността му се прѣсътавятъ на 200.

Елбрузъ. Връхъ въ западната част на Кавказски планини; 5,665 мет. високъ.

Елбурзъ. Планинско бърдо въ съв. Персия, простира се на югъ по цѣлия юженъ брѣгъ на Каспийско море. Това бърдо е подраздѣлено на успоредни бърда, между които има обширни и плодородни долини, много отъ които сѫ населени и добре обработени. Демавендъ, най-високий връхъ на тая планина, е 5,840 мет. височъ.

Елвасъ. Португалски укрепенъ градъ, близу до Гвадиана, и 16 килом. на зап. отъ Бадахозъ; 18,510 жит. Е. е най-иката крѣпость въ Португалия, и една отъ най-иките въ Европа. Е. е билъ обсадданъ много пъти, ала никога не е билъ прѣзиманъ; най-прочутата обсада, която е одържалъ е била обсадата отъ испанците въ 1659.

Елда. Притокъ на Елба, земя началото си отъ Мирицеко езеро; 152 килом. Е. е цѣла канализирана и корабоплавателна.

Елдорадо, испан. (знач. *излътисъ*). Баснословна земя въ южна Америка, която, казвали, че гимжи съ злато. Въ *приное* съ мѣсто богато съ драгоценни камене и метали; мѣсто на бѣженство.

Елеазаръ. 1) Еврейски пръв свещеникъ, трети синъ Ааронъ;

т неговъ прѣемникъ. 2) Единъ
иъ Давидовитъ поборници, про-
тѣшилъ филистимската стража, та-
налъ вода за краля си (Библ.).

Елеала. Първоначално аморсей-
ски градъ, на който развалините
се намиратъ близу до Есевонъ
(Библ.).

Елеати, *ир.* Старогръцки фи-
лософи, които имали довѣрие само
на разума, а отхвърляли досто-
йността на опита и чувствата.
Нетинско сѫществуване на вън-
шния свѣтъ тѣ изобщо отричали.
Рѣхното учение изглежда да е било
единъ теменъ идеализъмъ. Начи-
нателът му е билъ Зенонъ Елей-
ски.

Елеборъ. Растение, на което
се приписвало ногрѣшно лѣковито
войство.

Елеваторъ, *лат.* Дигателна ма-
шина, макара употребляма въ го-
дъмъ пристанища за товарене и
изтоваряне грамадни товари.

Елевтеръ. Папа 177 — 192, сега
атолически светия.

Елегантентъ, *лат.* Изященъ,
шого гиздавъ. — **Елегантностъ.**
Изящностъ.

Елегия, *ир.* Стихотворение върху
ечаленъ или вѣжъ прѣдметъ.
— **Елегически.** 1) Който се отнася
о елегията, свойственъ на еле-
гията. 2) Оплаквателъ, жало-
ченъ.

Елей (гръц. значи *маслинено
масло*). Церковна дума: осветено
маслиниено масло; употребява се
за прѣквата за извръшване разни
брди, изливане пакръстъ въ во-
зата при кръщение, елеопомаза-
ние или миропомазание и др.

Електра. Дъщеря на Агамем-
нона и Клитемнестра, сестра на
Ифигения и Ореста, комуто по-
зогнала да отмъсти за убийството
на баща имъ. — Е. е прѣдметътъ

на двѣ гръцки трагедии Софо-
клова и Еврипидова, на двѣ фран-
цузски трагедии Лонжпиерова и
Кребилонова: тя е една отъ гла-
внитъ личности у Есхиловитъ хо-
ефори.

Електризираамъ, електрисвамъ.
Развивамъ въ едно тѣло електри-
ческата сила или му съобщавамъ
електричество: можемъ да елек-
тризувамъ по единъ часъ жабитъ
съ доста силни електрически то-
кове, безъ да имъ причинявамъ
смърть. Въ прѣн. см. е. значи
правъ живо и дълбоко впечат-
ление, възбуджамъ извъредно,
въздушевявамъ: ораторитъ на-
електризирахъ множеството съ
словата си.

Електричество. Свойството, кое-
то иматъ иѣкои тѣла, когато се
търкатъ, сгрѣхтъ или само се
туркятъ въ приосновение едно
съ друго, да привличатъ, посль
да отблъскватъ лекитъ тѣла, да
испускатъ искри, да причиняватъ
иѣкои разложения и да произво-
ждатъ сътресения въ нервната си-
стема. Естеството на той двигате-
лъ е съвсѣмъ неизвестно. Той се
прѣставлява въ двѣ различни
състояния: 1) въ състояние на
равновѣсие по наелектрисанитъ
тѣла: това е, което наричатъ ста-
тическо електричество; 2) въ съ-
стояние на движение: това е дин-
амическо електричество. — **Ста-**

тическо е. Името на филосо-
фа, който пръвъ е забѣлѣжилъ,
че интарть или кехрюбарть, ко-
гато се потърка силно съ въл-
ненъ платъ, добива свойство да
привлича къмъ себе си и да отблъ-
ска лекитъ тѣла, каквото сламки,
перошишки, косми, суhi листа и
др. такъви, не е дошло до настъ.
Философъ Талесъ Милетски, единъ
отъ 7-те мѫдреци на Греция, около

600 год. прѣда Р. X., пръвъ описва това забѣлжително явление. Това е билото-речи единственото нѣщо за електричеството известно на староврѣмennитѣ: по-вече отъ 20 вѣка не приложили нищо на знанието за електричеството, и оставили полето отворено за нововрѣмennитѣ естествоиспитателе. Наката за електричеството подкача собствено отъ 1600 год., когато Джилбертъ Колчестерски (виж. това име), английски лѣкарь, обнародвалъ една книга *De Arte Magnetica*, въ която дава единъ списъкъ на веществата, които той намѣрилъ, че притежаватъ сѫщото свойство, каквото янтарътъ и разисква прѣдмѣта за магнетически и електрически сили. Той е изобрѣтателъ на думата *e.*, която произвѣлъ отъ грѣцката дума *ιλεκτρονъ*, янтаръ. Отъ фонъ Герикъ, магдебурски кметъ, въ съчинението си *Experimenta Nova Magdeburgica* (1672), описва между другитѣ си изобрѣтения, първата електрическа машина направена на събѣта, която състояла отъ една симиурна валка, нальзинѣта на дървена ось. Съ една ржка въртели тая валка, а другата си ржка слагали отгорѣ върху единъ вълниенъ платъ, та така се наелектрисвали само съ търкане о плата. Английскиятъ физикъ Хоксби (1709) направилъ една машина, въ която единъ стъкленъ цилиндръ, тръканъ съ суха ржка, замѣстилъ Гериковата симиурна валка.

Дюфей въ Франция (1733—45) пръвъ открилъ два вида *e.*; той нарекълъ първия видъ *смолно*, а втория *стъклено*. Нѣ по-сетиѣ, когато се видѣло отъ опитите на Франклина, Кентънъ и др., че едно и сѫщо тѣло може да добива и двата вида електричество, споредъ

естеството на тѣлото, съ което се търка, това опрѣдѣление се отхвѣрли като недостатъчно и на място него се употребили думите *положително* и *отрицателно*. Дюфей е и открителъ на основното начало, по което сгава дѣствуването на двата вида *e.*, сир. какво разликата между тѣхъ състои въ това, че еднороднитѣ се отблъскватъ, а разнороднитѣ се привличатъ. За обяснение на тиш явления Зимеръ прѣдположилъ, че сѫществуватъ електрически *течности*, положителни и отрицателни. Между годинитѣ 1733 и 1744, много внимание се обържало въ Германия върху строенето електрически машини, които се и подобрили. Една голѣма крачка напрѣдъ въ науката за *e.* се направила въ 1745 съ откриването способа да се бере и задържа *e.* въ голѣми количества. Думата *лайденската стъкленица*, за честита на чието изобрѣтение притезаватъ тримина. Франклинъ (1747) показалъ електрическиятѣ условия на лайденската стъкленица, като далъ въ ясна форма учението за положителното и отрицателното. Той билъ първий ученъ, който позналъ (1752) електрическото състояние на атмосферата и доказалъ теждествеността на съѣткавици и *e.* (виж. *Електричество атмосферно*), чрѣзъ прочутия си опитъ съ хвѣрчило. Той опитъ билъ направенъ съ сѫщата целъ, окончанъ сѫщото време и съвсѣмъ независимо отъ Рома въ градъ Нера, Франция. Въ 1760, Франклинъ направилъ първия проводникъ съ съѣткавици, *промотоход*. Още сѫщото време (1753—59) английски физикъ Кентънъ открилъ електрическиятѣ явления по називи или индукция, сир., че всѣмо

лектрисано тѣло дѣйствува на друго ненаелектрисано сѫщо така, като магнитът на меккото же-
бо — разлага въ него електри-
ческата материя, тегли разноимен-
ното и отбълска едноименното е.
Лѣдъ това дошло (1772) изобрѣ-
тието отъ Волта електрическия
глѫстителъ (кондензаторъ) — уре-
ть, съ който може да се събира
вода много е. на малки повръх-
ности и който ни дава възможност
и познаваме и най-слабото е.,
което се намира въ нѣкое тѣло.
Станжло лесно да се доказва, че
водата се наелектрисваше не само
чрезъ тръкане, а и чрезъ наль-
тане, цѣпене, промѣнение на съ-
стоянието, загреване, горѣне и из-
био чрезъ промѣнение съѣпле-
щето между частиците имъ. Въ
1786, Галвани направилъ едно от-
крытие, което породило единъ новъ
лонгъ въ науката за е. — гал-
ванизма или динамическо е. —
лонгъ, който сега далеко надми-
нува стария по размѣри и прак-
тическа стойност. — **Динамическо**
Нашото знание за него брои
единитъ си отъ прочутия опитъ
а италиянскиятъ анатомъ Галвани
въ 1789 въ Болония. Той забѣ-
жалъ, че мрътва жаба, окачена
а мѣдна кука на балкона на про-
орецъ, силно се свивала и гръ-
нела колчимъ долниятъ ю членове,
изплатени отъ вѣтеръ, се рушвали
и излѣзватъ прѣчки на балкона.
Галвани видѣлъ въ това просто
дѣнь електрически глѫстителъ;
ой мислилъ, че въ животното сѫ-
ществува една особна течностъ, по-
добна на електрическата «течностъ»,
и че това вещество се намира
главно въ мишиците. Другъ ита-
лиянски учень, Волта, физикъ,
протезаваъ, напротивъ, че отъ
приосновението на двата метала

се развива едно количество елек-
тричество по силата на единъ осо-
бенъ електродвигателъ, и достиг-
налъ да създаде (1800) електри-
ческия стълбъ или *грамада*, която
го е обезсмъртила. Това откритие
вкарало динамическото е. въ прак-
тиката и лѣкаретъ не се занима-
вали съ друго, освѣнъ да опитватъ
въ искуството си дѣйствието на
уреда, който турниръ въ ръцѣ
имъ Волта. Най-простата грамада
състои отъ единъ сѫдъ напълненъ
съ окислена вода, въ която пото-
пяватъ тръкало отъ мѣдь и тръ-
кало отъ цинкъ. Настава хими-
ческо дѣйствие и се развива е.,
цинкътъ разлага водата, водо-
родътъ отива възъ мѣдта и ки-
слородътъ възъ цинка. Като се
турниятъ едно по друго цинкътъ
и мѣдта въ приносование съ
единъ Волтинъ електроскопъ, за-
бѣжалъ се, че въ двата метала
има дѣй разнородни е., въ цинка
отрицателно, а въ мѣдта положи-
телно. Като се скачатъ двата кра-
ища на тръкалата съ една мѣдна
жица, е. подкача да обикаля по
жицата като да течаше; това е,
което сѫ нарекли *токъ*. Така Волта
въвѣръ едно ново понятие, поня-
тието за електрическото напрѣ-
жение, сир. способността, която
има е. да се движи по нѣкоя по-
сока.

Въ 1800, Николскиъ и Кар-
лайлъ открили силата на токо-
вete да разлагатъ водата, а въ
1807 скръ Хъмфри *Дейви* отлож-
чили по дѣйствието на токовете
алкалантъ метали, посочиъ за-
конитъ за електролизата или спо-
соба за химическо разлагане чрезъ
електрически токове и като прак-
тическо слѣдствие били създадени
галванопластиката и електрохи-
мията. По това врѣме знаменитий

английски химикъ съ една колосална батерия открилъ *електрическата състолина*. Въ 1820 Ершедъ, професоръ на физиката въ Копенхагенъ, открилъ, че електрическият токъ на една галваническа батерия, когато се пръскара презъ платинена жица, действува върху магнитната стрѣлица на компаса; това нарекли *електромагнетизъмъ*. Веднага Амперъ предложилъ да прѣнася бѣльзи съ токове, които щълъ да прѣскара по металически жици надъ магнитни стрѣли, като употреби толкова стрѣли и жици, колкото букви има. Шаинхейнъ въ Мюнхенъ направилъ въ 1837 телеграфъ отъ той видъ; нъ електрическиятъ телеграфъ придобили точностъ и простота каквато иматъ сега само откакъ ги подкарали да работятъ съ помощта на електро-магнети. За това приспособление първата мисъль дала Христофоръ въ Лондонъ. Явили се три главни системи телеграфи: *телеграфъ съ букви, съ бѣльзи и записваче* — всичкитъ основани на сѫщото начало: *при временно магнетисване електромагнити съ прокарване електрически токове*. Първият телеграфъ записвачъ билъ измисленъ отъ Морса въ Америка; той има това драгоценъство прѣимущество надъ всичкитъ други направени прѣди него, че задържа на хартия диптия на съобщението, та може пакъ да се прѣгледа и види да не е станжало нѣкоя грѣшка. Ученитъ, които въ нашия вѣкъ сѫ правили опити, изучвали законите на е. и открили разни нѣща въ свръзка съ тая сила сѫ безъ брой. *Фарадей* и *Томскнъ* въ Англия, *Зебекъ*, *Омъ*, *Кирховъ*, *Бунзенъ* и *Румкорфъ* въ Германия, *Бель*, изобрѣтателъ на телефона въ Аме-

рика, и най-великиятъ съвремененъ електрикъ *Едисонъ* (вън. това имъ въ Америка сѫ между най-гъвнатъ имена. Благодарение на тъ стотини работници, е. е добилъ въ нашо време многобройни приспособления. Нѣкои, като телографъ и галванопластика, не се споменажатъ; други сѫ мащада се изброяватъ. Пъ-главните телефонъ, електрическиятъ часовници и звонци, микрофонъ и др. Електричеството е оползотворено и лѣкарството. То вече се опитва да замѣсти парата като двигателя въ желѣзниците, корабите и фабриките и кой знае какво му го бѫдѫщето.

Електричество (атмосфера) Въздухътъ на атмосферата е всъкога наелектрисанъ, било положително, било отрицателно, докогато въ него не се забѣгатъ никакъвъ облакъ. Въ ясно време въздухътъ съдържа всъкога един излишество отъ положително електричество, и това е толкова, а всечакъ така, колкото пѣ-високо отива въ атмосферата. Земята е всъкога наелектрисана отрицателно въздушнъ, въ улиците, подъ земята и въсата електричеството на въздухъ е токо-речи всъкога ниножно; равното поле то е чувствително съна единъ метръ надъ земята. Облакъ сѫ всъкога наелектрисанъ, било положително, било отрицателно и напрѣженето имъ бѫть различно. Въ бурно време сѫ като грамадни наелектрисани проводници. Франклинъ изнашъ това като пуснѫлъ единъ облакъ въ време на единъ буря едно хвърчило отъ гезия (тънъ коприненъ платъ) съ ости желѣзенъ връхъ. Като пуснѫт хвърчилото, привързанъ на връхъ

тъ ключъ, а на него закачилъ ко-
принена връвъ, която вързаль за
първо, каквото да уедини уреда.
Първо задуло се мъчилъ да
види искри изъ ключа; нъ малко
по-сетнъ хващъ ситетъ дъждъ
и връвъта като се наквасила, ста-
икала по-добре проводникъ на е.
Б. тогава билъ честитъ да извади
тъ ключа искра. Тия опити, много
пасни, съ лишили нѣколко фи-
лица отъ живота имъ.

Електричество (животно). Дю-
юа Реймонъ и неговите последо-
ватели съ показали съ изслѣдва-
нието си, че въ всяка мишица и
перза на едно животно съществу-
ватъ електрически токове, че съ-
ществуването на тия токове се
амири въ близка свързка съ жи-
вената дѣятелност на тия органи,
съ окончателното прекъращение на
които и наставането на разложе-
щето изчезватъ и електрическиятъ
войства.

Електрически. Който се отнася
о електричеството, който го про-
извожда или произхожда отъ него.

Електрическа батерия. Нѣ-
колко лайденски стъкленици съ-
днени заедно да даватъ елек-
тричество.

Електрическа машина. Всъ-
ой уредъ за добиване електри-
чество.

Електро. Частица, която се по-
ставя предъ една дума да показва
присъствието на електричество
или електрически свойства: *елек-
тро-магнитъ, електро-динамика*
т. н.

Електро-биологически. Казва
се за електрически явления, които
се проявяватъ у животните.

Електро-галванизъмъ. Теория
и следствиета произвожданіи отъ
олтаическите грамади. — **Елек-
тро-галванически.** Произведенъ отъ

волтаическа грамада. — **Електро-
галванометръ.** Галванометръ, който
служи да се констатира присъст-
вието и напрѣжението на единъ
електрически токъ, дори твърдъ
слaby.

Електродвигателъ, *електро-
двигателъ уредъ.* 1) Уредъ за
развиване електричество просто
чрезъ прикосновението на тѣла
отъ различно естество. 2) Общо
име на всички производители на
електричеството, статическо или ди-
намическо. — **Електродвигателъ.**
Който произвожда или развива
електричество.

Електро-динамика. Отдѣль отъ
физиката, който изучва взаимното
дѣйствие на електрически токове.
Ако галваническиятъ токове ми-
нуватъ прѣзъ двѣ жици, които се
намиратъ близу една до друга,
едината жица подкача да дѣйствува
на другата, като ѝ привлича или
отблъска, и ако едната отъ жи-
ците е подвижна, тя отъ дѣй-
ствието на другата подкача да се
движи. Всичките различни явле-
ния отъ той родъ се наричатъ
електро-динамически, а всичките
електро-динамически явления съ-
вокупно носятъ названието **елек-
тро-динамизъ.** — **Електро-динамо-
метръ.** Уредъ за електрическа мѣрка,
основанъ върху взаимното дѣй-
ствие на електрически токове.
— **Електро-динамия** (гр. *динамисъ*,
сила). 1) Сила на електрически
токъ, на грамада. 2) Единица за
сила на електричеството въ дви-
жение; сѫщото, каквото е дина.

Електро-калио-химия. Съв-
купностъ на електрохимическите
явления, които се произвождатъ
въ капиллярните тръби или влас-
атите сѫдове на едно животно
тѣло. — **Електро-калио-химически.**
Който се отнася до електрохими-

ческите явления въ капилярните тръбици.

Електро-капиляренъ. Който се отнася до електрически явления, които се проявяват прѣз капилярните или власатите сждовице на органите на животните.

Електро-магнетизъмъ. 1) Отдѣлъ въ физиката, който борави съ отношенията между електричеството и магнетизма. 2) Съвокупността на явленията произвождани отъ взаимното дѣйствие на електрически тѣла и магнити. Първия опитъ по тоя разредъ явления се дѣлжи Ерцеду (1820).

— Електромагнетически. Който се отнася до електромагнетизма. — **Електромагнитъ.** Много силенъ магнитъ, който се добива съ електричество. Състои отъ цилиндрически брусь отъ сурово желѣзо, прѣвътъ като подкова. На всѣкай край има намотана много пъти една мѣдна жица, обвита съ ко-приня, та прави като на вретено два дебели гибела, въ които мотането върви въ противни посоки. Щомъ мине нѣколко силенъ токъ по жицата, желѣзото се магнетиша и става твърдъ силенъ магнитъ. Магнетисането прѣстава, като се прѣсъкне токътъ. Силата на единъ е.-м. зависи отъ размѣра му, отъ числото на обвивките на жицата и отъ силата на тока. Не трѣбва много силенъ е.-м. зада повдигне единъ човѣкъ; а може да се направи е.-м. да повдига пѣ-вече отъ 1,000 килогр. Свойството на електро-магнитътѣ е оползотворено въ електрич. телеграфъ и телефонъ.

Електрометалургия. Работене на метали съ електричество, каквото е галванопластиката въ всичките ѝ видове: посребриването, позлатяването и др.; оттука и **електро-металургически.**

Електрометръ. Който служи за измѣрване силата на електричеството. — **Електрометрия.** Мѣреща електрическото напрѣжение; оттука и **електрометрически,** който се отнася до електрометрията.

Електро-микрометръ (гр. μικροςъ, малъкъ). Електрометръ, който се употребява за измѣрване твърдъ слаби количества отъ електричеството. — **Електромикрометрия.** Опредѣление напрѣженето произвождано отъ твърдъ слаби количества електричество.

Електролиза (гр. λύσιςъ, рас-топение). Разлагане съ електрически токове.

Електроскопъ. Инструментъ, който показва дали нѣкое тѣло е наелектрисано.

Електротерапия. Електричество приспособено въ лѣкуване на нѣкои болести.

Електрофоръ. Уредъ използван отъ Волта, който служи да се изкарватъ съ него големи количества електричество. Той уредъ наелектирише ли се, остава така много време. Той е най-простата електрическа машина. Състои отъ дървено блюдо, покрито съ пластъ отъ смола и отъ крѣгъ, покрътъ съ листъ отъ калай. За добиване електричество съ него, бухатъ по смолата съ коча кожа, отъ което смолата се наелектрисва отрицателно, посль похлупнатъ крѣгъ на блюдото. Слѣдъ това, като се повдигне крѣгътъ съ една дъръжка, която има на него, намира се, че е наелектрисанъ.

Електро-химия. Науката, която има за прѣдметъ изучаването на отношенията, които сѫществуватъ или могатъ да сѫществуватъ между електрическите явления. — **Електро-химически.** Който се отнася до електро-химията или до електри-

китъ явления, произведени отъ ически дѣйствия. — **Електро-ническо равнодушие.** Състояние тѣла, които въ нѣкои условия неспособни да се съединяватъ други.

Електро-химизъмъ. Теория, коя-бяснява химическите явления въ законите на електричеството.

Електрородъ. 1) Неопрѣдѣлена причина, която произвежда електричеството; оттука *електро-енъ*. 2) Въ зоол. електрородъ се ича електропроизводителни у-ль у електрическите риби, неръ уредъ, който произвежда електричество по волата на животното. да може да произведе този уредъ дѣствието си, потребно е проположитъ полюси да се съ-щътъ помежду си; така ги-тътъ, за да разгърмѣва рибите, които се храни, прѣвива се до тѣхъ, та испраща единъ въ съединението на двата и на джгата, която прѣстава, когато се прѣвие тѣлото.

Тая риба съзнателно и когато ще извръши усилнието.

Електроди (гр. *одое*, пжть). металически жици, чрѣзъ кои се съединяватъ двѣтъ разно-нни електричества въ Волтовъ лбъ или грамада. Тия жици сѫ вързани едната за единия край положителенъ полюсъ, а другата за гия край (отрицателенъ полюсъ) грамадата. Съединяютъ ли се и двѣтъ електричества, под-затъ да се съединяватъ по вси-та имъ дължина, и понеже това динение се прѣставя като тече на електрическата материя, ичатъ го *токъ*.

Елементъ, лат. 1) Стихия, сто тѣло, сир. вещество, което счица за неразложимо (златото, брото, кислородътъ и пр.). Въ

старо време се давали *криво имсто елементи* на четиретъ ве-щества: водата, огъня, земята и въздуха. Сега знаемъ, че тѣ сѫ сложни тѣла: въ водата влизатъ два елемента, кислородъ и водо-родъ и т. н. 2) Съставна часть: прѣстъжността на това прѣстъж-ление има два елемента. 3) Пле-ме; народъ: Германски елементъ, Български елементъ. — **Елемен-таренъ.** Първоначаленъ, началенъ.

Елена. Градецъ, окол. ц., търновски окр., при съвернитъ поли на Стара-планина, 36 килом. на юго-ист. отъ Търново; 2,771 ж., които се занимаватъ съ мѣстна търговия. Е. е основана прѣди 200—300 години. Въ турско време една могила на югъ отъ Е. е била оградена съ изволение на турското правителство съ крѣ-пость, въ която гражданиетъ се криели отъ кърдикали и дели-башии; въ 1836 гражданиетъ раз-валили крѣпостта отъ страхъ да не би турските войски да се у-крайятъ въ нея. Прѣзъ русско-турската война, въ 1877—78, скоро следъ прѣминуването на русите прѣзъ Дунавъ, Е. се опу-шира отъ единъ руски отрядъ. Когато турците, прѣзъ августъ прѣминихъ въ настѫжение и из-взехъ височините надъ Е., руската позиция въ Е. стана твърдъ опасна. Въ из-лото на ноемврия, елементъ отъ ряда, който се намерише подъ командата на ген.-майоръ Добровски, биде подбитъ отъ ру-зервата. Каждъ срѣдниятъ из-врвия, турците зехъ да не из-върятъ за нападение на Е., съ-цѣль да отвѣдатъ руската из-на армия отъ Шипка и да из-прѣпятстватъ за ново нападе-жение на руските войски. Същ-

планина. Сюлейманъ паша на 18-и ноемврия съсрѣдоточи близу до Е. около 30,000 души, като смѣташе съ тая сила да прѣзeme Е. и послѣ да върви за Търново. Утринята рано на 22-и, турцитъ отворихъ огнь среща руския прѣдень отрядъ и зехъ да нападатъ. Слѣдъ нѣколко-часовенъ бой турцитъ измѣстихъ руситъ изъ Е. Въ той денъ руский еленински отрядъ изгуби пѣ-вече отъ $\frac{1}{3}$ отъ състава си (55 офицери и 1087 редници) и биде принуденъ да захвѣри 11 тона, и турцитъ забиколихъ единъ баталлонъ руска войска, испратенъ на помощъ на еленинския отрядъ, отъ който заробихъ около 300 души. Благодарение на упоритата отбрана на еленинския отрядъ, на пъти за Търново сполучихъ да се съсрѣдоточъ достатъчни сили и Сюлейманъ биде принуденъ да се откаже отъ плана си. Слѣдъ нѣколко дена турцитъ очистихъ Е., слѣдъ което ограбени и донѣйдѣ изгоренъ отъ тѣхъ градъ биде изново завзетъ отъ руски войски.

Елена. Дѣщеря на Зевса и Леда, жена на Менелай, спартански царь, прочута по хубостъта си; за открадването ѝ отъ Париса пламнѣла троянската война. Прѣзъ войната Е. живѣе въ Троя като Парисова жена, какъ се за прѣстжилението ѝ, прѣзира Париса и желае отъ всичката си душа да се върне при първия си сѫпрѣжъ. Прѣзъ обсадата на Троя Паризъ бѣлъ убитъ. Сказанията за по-нататъшната Е-нina сѫдба сѫ противорѣчиви: по едно сказаніе, тя се върнѣла съ Менелай въ Спарту; по друго, тя била обѣсена на о-въ Родостъ.

Елена (Св.) Майка на рим-

ския императоръ Константина Велики, род. около 244. Происхождението ѝ е неизвѣстно. Спорѣдъ гръцкитѣ агиографи, тя била лѣщера на единъ кръчмаръ въ Иерокодимия (Витиния); нѣ англиканскитѣ церковни лѣгописци притезаватъ, че тя е била дѣщера на единъ кралъ на брититѣ и че добила първородния си синъ, Константина, въ Британия. Знае се само, че сѫпрѣжъ ѝ, Констанций Хлоръ, иж напустилъ, като станжалъ императоръ, и се оженилъ за друга. Тя станжала християнка още докатѣ Константина бѣлъ момче, и върва се, че нейниятъ примѣръ и учение сѫдѣствували съ общественитетъ мотивъ да рѣшатъ Константина да прѣгърне християнската вѣра; ала тя се кръстила формално само сѫдѣ разбитието на Максентий. Константина, кога се възкарилъ, възвѣль майка си на санъ августъ, заповѣдалъ да се сѫчжътъ монети съ нейното изображеніе и дѣлъ името ѝ на нѣколко града. Тя имала голѣмо влияние на Константина и много направила за распространението на християнството. Въ 325 тя прѣдприела едно знаменито пѫтуване въ Палестина и дѣто минувала основавала църкви и дирила светини. Въ Иерусалимъ тя открила гроба на Иисусъ Христовъ, надъ който построила една църква, па и намѣрила (спорѣдъ тогавашното вѣрване) кръста, на който бѣлъ распинѣтъ Спасителътъ, което дало началото за празнуване, на 14-и септември, празника Кръсто-день (Въздвижение Честнаго Кръста, срѣдъ кръстътъ Господенъ, въздигнатъ на поклонение). Като се връщала при сина си, Е. починала въ 327, по прѣданието катулегъра. Намѣ-

и се празнува на 21-и

иена (Св.). Островъ въ Атлан-
ски океанъ, прочутъ като мя-
точение на Наполеона I, меж-
дрика (1,700 килом. отъ нея)
ст. и Америка (3000 килом.
нея) на съверо-западъ; 17
м. надлъжъ и 11 килом. на-
бъ простр. 121 чет. килом.;
 население 6,241 жит., отъ кои
2,200 били люде; главенъ
Жакимъ-таунъ, на съверния
Климатъ умѣренъ и твър-
дравъ, средна температура,
сантигр. Високи и недостъпни
ове; достъпни само на едно
о, което е силно укрепено.
ородна земя, прѣзъ която ми-
отъ ист. къмъ зап. едно пла-
ко бърдо (най-високий му
855 метра), отъ всѣка стра-
та което се простира по едно;
Лонгудското е побогатъмо
амъ е биль ограниченъ Напо-
леонъ. — Островътъ е биль
итъ въ 1502, на денъ Св.
иа, отдѣто и името му, отъ
угалеки мореплавателъ Жуанъ
Иова Кастела. Послѣ станжалъ
идско владѣніе, биль отстъ-
шъ отъ Холандия на Источно-
ийската [английска] компания,
о го дала въ 1815 на англ.
правителство да послужи за мя-
точение на Наполеона. Слѣдъ
6 години безнадеждно робъ,
Наполеонъ починалъ тамъ
(1), дѣто и оставили смъртъ
му останки до 1840. Фран-
цкото правителство купило, въ
8, Наполеоновото жилище и
право да се възстанови въ
того му състояние домътъ на
знатни робъ; то придобило и до-
тата, дѣто е биль гробътъ
и французски висши офи-
ц прѣбивава въ Лонгудъ като

*хранителъ на жилището и гроба
Наполеонови.*

Еленинъ връхъ. Най-високий
връхъ на Рила-планина; 2,401 м.
надъ морското равнище.

Елеография, *ир.* 1) Писане
картини съ маслени бои. 2) Кар-
тина изработена съ маслени бои.
— **Елеографически.** Писанъ съ
маслени бои.

Елеопомазвамъ, *ирък.* Мажж
(за свещеници) съ св. елей, като
правятъ на челото, ноздрите, бу-
зите, устата, гръденъ и ръците
образа на кръста; елеопомазание,
това дѣйствие, което се извръща
надъ боленъ за исцѣление на душата и тѣлото му. — **Елеосвеще-
ние или маслоосвещение.** Церков-
но таинство, чрезъ което се осве-
тива елей за елеопомазание и което
се извръща отъ седемъ све-
щеника (споредъ броя на ветхоз-
авѣтните иереи, които свирели
около Иерихонъ), а по нужда и
отъ единъ.

Елеантиниа. Островъ въ Нилъ
(Горни-Египетъ), 6 килом. подъ
водопадътъ на реката, среща Асу-
анъ. Е. била прочута въ старо
врѣме. Египтянъ, па и римля-
негъ, юкършили за отбрана отъ
нахлувания на етиопиянътъ. Егип-
тианътъ експлоатирали гранитните
каменодѣлни.

Елецъ. Руски градъ въ ор-
ловска губер., 215 килом. на юго-
ист. отъ Орелъ; 35,000 жит. Ко-
жарство, значителна търговия съ
шпеница и желѣзо.

Елеакимъ. Виж. *Иоакимъ.*

Елида. Страна въ стара Гръ-
ция, на западното крайбрѣжие на
Пелопонезъ, дѣто сѫ ставали Олим-
пийските игри.

Ели-дере. Дѣсенъ притокъ на
Марица, събира водите отъ че-

пинската котловина и се влива въ Марица подъ Пазарджикъ.

Елиезеръ. Авраамовъ слуга, проводенъ въ Месопотамия да избира съпружга за синъ му Исака (Библ.).

Елиенъ. Гръцки писателъ отъ III-и вѣкъ прѣди Р. Х.

Елизабетпортъ. Градъ въ англ. колония на носъ Добра-Надежда, 6 килом. на югъ отъ Юитенхагенъ, на Алгоаски заливъ. Добро пристанище. Търговия съ вълна и слонова кость; 15,000 ж.

Елизабеттаунъ. Градъ въ Съединенитѣ Държави (Ню-Джерси), 24 килом. на юго-зап. отъ Ню-Йоркъ; 25,000 жит.; напрѣдъ съдлище на гл. управл. на държавата. Пристанище за малки кораби.

Елизабетъ. Градъ въ Съединенитѣ Държави (Ню-Джерси), 65 килом. на сѣв.-ист. отъ Трентонъ, на желѣзницата Ню-Йоркъ-Филаделфия и на залива на Стейтъ-Айлендъ; 37,670 жит. Машини за шевъ, печки и др. Всъкдневно паразходно съобщение съ Ню-Йоркъ.

Елизей, *ср.* Въ басносл. Жилището на старогръцки и римски герой, съдѣтъ смъртъта имъ; рай.

Елизейски палатъ. Палатъ въ Парижъ, отреденъ за жилище на прѣдсѣдателя на Републиката.

Елизейски поля. Името на единъ любимъ паркъ на парижанетѣ.

Еликсири, араб. 1) Цѣлебно питие. 2) Въ аптекар. кое-да е лѣчебно вещество, растопено съ спиртъ.

Елимъ. Прѣдполага се, че това място е сегашният Вади Гурундель, широкъ долъ поб-вече отъ 60 к. м. на истокъ отъ Суезъ. (Библ.).

Елининъ. Гръкъ. Виж. Елиниция, история (старогръцка).

Елинизирамъ. Погръчвамъ — низация. Погръчване. — Елини. Изражение свойствено на гръзикъ. — Елинистъ. 1) Знател старогръцки езикъ. 2) Въ съмбъле имѣ дадено на евреите, които заселили въ Египетъ слѣдъ прението на Иудиното царство Навуходоносора, и на ония, въ Александъръ Велики повикалъ да се населятъ въ Александъръ или защото тѣ били усвоили гръцки обичаи, или защото тѣ говорили гръцки езикъ смѣсенье еврейски. — Елиофилъ. Прим. на Гръция, на гръцитетъ. — Елини. Гръцки.

Елинъ. По гръцкото басне синъ Девкалионовъ и Пир (виж. Девкалионъ). Е. ималъ ма синове: Доръ, Еоль и Кефалъ и отъ Дора, Бола и двама Евтихи. Тези синове произлѣзли 4-ти външни гръцки племена, наречани общо име елини по Е.

Елиотъ (Августъ). Английски генералъ, 1718 — 1790. Добъ образованите си въ лейденски университетъ (Германия) и съчилъ военното изкуство въ чутото артилерийско училище Ла Ферь (Франция, кантонски постенъ градецъ въ лаонски окръгъ съ 5,394 жит.). Постъпилъ въ военна служба въ отечеството си въ 1835, и се отличилъ, на прочутия си полкъ, въ битката при Детингенъ, на 17-и юни 1743, между англо-австрийцити и французы. Въ 1775 билъ назначенъ управителъ на Гибралтаръ, който храбро и искусно щитилъ прѣвъз тригодишната обсада на среща съединенитѣ сили на Франция и Испания. Най-паметно е негово дѣло е одържането му

септ. 1772, когато съезни
и, за да увлича ѝ обсадата
отправили противъ обсаденото
го огъня на нѣколко стотини
ми тоцове, батериите на 47
елли кораби и на голѣмо чи-
фрегати, канонерки и др. Ге-
нъ Е. така отблъсна пан-
нието, че нападателите били
нудени да се оттеглятъ слѣдъ
падна безполезна жрътва отъ
ци и кораби. Английските ка-
и исказали народната благо-
ностъ ген. Е-ту и Георги III
да лът титлата лордъ Хитфилдъ.
Лиютъ (Джорджъ). Псевдо-
нь, съ който е известна англ.
ераторка г-ца Иванъ.

Лиютъ (Ебенезъръ). Най-за-
бѣжителниятъ отъ английските
улярни поети, нареченъ *Пъ-
тъ на Закона за Житото*,
отъ съ огненно слово осъж-
ъ той законъ, който налагалъ
о на вносното жито въ Ан-
гл. Главнитъ му произведения
прочутнитъ му стихотворения
тизъ споменяния законъ; по-
Любовъ, придружена съ едно
мо Байръну; *Селски патри-
цъ*, творение пълно съ благо-
на поезия. Е. е писаль и из-
пи описание на английската,
бено Йоркширската природа, и
вишени очертания на смире-
а добродѣтель. Той умръл
ро слѣдъ побѣдата на съмис-
щитъ му, защитниците на
одната търговия (1781—1849).
Лиютъ (скръ Хенри Дж.).
лийски дипломатъ, посланикъ
Двѣтъ Сицилии и въ Гърция,
6-сетиъ (1866—1877) въ Цар-
адъ. Слѣдъ нашето априлско
стание прѣзъ 1876, той като
се помѣжи да потули безчо-
нитъ работи извръшени отъ
шбозуците и черкезетъ въ въз-

стайлътъ и въ мирните българ-
ски околности. Наистина той се
показа толкова приятелски рас-
положенъ къмъ турците, че по-
ведението му често се нападаше
въ английския парламентъ отъ
либералната партия, и английското
правителство (консерваторско)
се принуди да испрати въ
Цариградъ новъ посланикъ, а нему
даде «безграниц. отпускъ». Слѣдъ
това, скръ Х. Е. биде назначенъ
посланникъ въ Вѣна, отъ 1877 до
1883. Той е роденъ въ 1817.

Елипсъ (гр. *эллипсисъ*, изостав-
яне). 1) Крива линия, която се
добива отъ прѣсичането на ко-
нусъ полъгато. 2) Испущане една
или по-вече думи въ една фраза,
за да се даде по-голѣма живостъ
на стила: *Какъ сте?* — *Добръ.*

— **Елипсоидъ.** Геометрическо тѣло,
което става отъ заврътъването на
елипса му ось. — **Елиптически.**
1) Въ *грам.*, който прѣставя е-
липсъ, въ който има испущнати
думи: *елиптическа фраза*. 2) Въ
язом., който е отъ естеството на
елипсъ: *елиптически свободъ*. —
Елиптичностъ. Елиптическо каче-
ство, видъ: *показете дѣлъ въ елип-
тичността на тая фраза*.

Елисавета (св.). Благочестивата
сѫпружка на свещеника За-
хария, братучедката на Дѣва Ма-
рия и майката на св. Ивана Кръ-
стителя.

Елисавета. Английска кралица,
дъщеря на Хенриха VIII и на
Ана Болейнъ, род. въ 1533, цар.
отъ 1558 до 1603. Когато баща
ѝ се оженилъ за Иванка Сеймуръ,
ти била обявена незаконна и ис-
ключена отъ наследството на прѣ-
стола, ала тоя актъ билъ отмѣ-
ненъ слѣдъ Хенриховото ожен-
ване за Екатерина Паръ. Баща
ѝ умръл когато тя била на 13

години. Прѣзъ царуването на брата ѝ Едуарда, животът ѝ минъл тихо и мирно; ала прѣзъ царуването на сестра ѝ Мария, католикини, била гонена за протестантството ѝ и, подъ прѣдлогъ за участие въ единъ заговоръ, затворена въ Лондонската кула. Освободена слѣдъ нѣколко мѣсеца, тя изучвала класическата литература. По характеръ била надмънина, какъвто билъ и баща ѝ и хитра. Когато се въцарила, въ 1558, тя обявила на испанския посланикъ, който ѝхъ увѣрявалъ за подкрепата на господари си, Филипа II: «Сегашното си положение азъ длѣжъ на народа, и облѣгамъ се само на народа»; и щомъ дошла на прѣстола възстановила протестантството и обявила се негова защитница противъ Филипа II. Още прѣди да се събере парламентът, издала проглашение, че английският езикъ ще се употребява въ побѣдъмата част отъ церковната служба. Всичките владици, съ исключение само на единъ, отказали да се съобразятъ; и нѣ отъ 9000-те свещеници, нито 200 не прѣдошли да си даджът оставката отъ да се подчинятъ на новия редъ. Изобщо Е.-ната политика била миролюбива; и тя запетнила царуването си съ поведението си къмъ Мария Стюартъ, шотландската кралица. Шървенъ тя подбудила шотландските протестанти и благородниците противъ нея. Когато Мария Стюартъ, победена, отишла да тръси прибѣжище у добрата си сестра, тя се прѣсторила смилена; ала послѣ, понеже се бояла отъ нейнитѣ притезания върху английския прѣстолъ, затворила ѝхъ въ темница и най-сетне ѝхъ затрила на еша-

фота (1587). Филипъ II едавна єканилъ на Англия. Царътъ за най-великата европейска държава, обогатена съ богатствата на новия свѣтъ, не могълъ да търши една второстепенна държава да помога на протестантите въ разни страни и да испраща английски кораби (малко побѣдни отъ пиратски) въ пристанищата на испанските колонии; той поискъл да отмъсти за Мария и да възстанови католическата вѣра. Отъ много години Испания се била приготвлявала. Въ 1588 «непобѣдимата армада» потеглила за английските брѣгове съ 8,000 корабици и 20,000 войника. На помощъ на флотата ѝбла да се прѣнесе отъ Холандия 100,000 сухопутна войска. За добра честь на англичанетѣ, една буря такъ разбила испанските корабици, че стигнаха до английските брѣгове, че английските корабици лесно довѣршили останалото. Ни единъ неприятелски войникъ не стъпилъ на английска земя, и вѣнъ испратенътъ на нея отъ рабокрушенията.

Прѣзъ Е.-ното царуване покачило истинското величие на Англия. Мирътъ далъ голѣмъ по-тиъ на търговията. Въ монопола, който тая царица дала на търговското дружество, побѣстъ наричено *Источно-Индийска Компания*, се вижда едно отъ малките зачала на английската пристранна колониална империя. Развила се безподобно и литература. Вѣкътъ, който е произъжъ Шекспира и Бейкънъ не може и не е забѣгъителенъ.

Съ Е. се свършилъ Тюдоровският родъ [тя не миняла попъвничило, ако и да имала пристанини свръзки въ това отре-

шение съ лордъ Дъдли и Есекса] и на английския пръстолъ до-
шелъ Яковъ I, шотландски кралъ,
синът на Мария Стюартъ.

Елизавета. Австрийска импе-
ратрица, съпруга на имп. Фран-
ца Иосифа, род. въ 1837, убита
отъ анархистъ Луиджи Лукени
въ 1898. Е., дъщеря на херцогиня
Лудовика и херцога Мак-
симилиана баварски, бѣше оже-
нена за австрийския императоръ
въ 1853. Тя притежаваше хубаво
въспитание и се отличаваше съ
извишенъ характеръ, добродушие
и човѣколюбие. Слѣдъ трагическа-
тата смъртъ на сина си Рудолфа,
тя бѣ започната да страда отъ
нервностъ и болесть на сърдцето,
та бѣ принудена да живѣе въ поб-
ожни земи — Ионическите о-ви,
Италия, Швейцария. Убийцата,
италианецъ по произходение, безъ
да има нищо лично противъ нея,
їа нападна въ Женева ненадѣйно
и й нанесе смъртоносенъ ударъ
въ грѣдигъ съ остра пила. Швей-
царски сѫдъ осуди убийцата на
затворъ до животъ, най-тежкото
наказание, което сѫществува въ
Швейцария.

Елизавета Петровна. Русска
императрица, дъщеря на Петра
Велики и Екатерина I, род. въ
1709, царув. отъ 1741 до 1762.
Слѣдъ смъртта на Петра II, въ
1730, тя изволила на Ана Ива-
новна (виж. това име) да се въс-
качи на прѣстола, като се прѣ-
сторила разнодушна къмъ цар-
ската властъ. Ана умрѣла въ 1740,
и за руски царь бѣль прогла-
сена Иванъ, синъ на нейна вну-
ка Ана Карловна, дъщеря на сестра
ѝ Екатерина, оженена за
мекленбургския дукъ Карла Леопольда.
Иванъ билъ дѣте на 2 мѣ-
сяца, та майка му зацаруваля като

регентка прѣзъ малолѣтието му.
Скоро слѣдъ това Елизаветините
привърженици съставили заговоръ
да поставятъ нея на прѣстола;
главните дѣйци били лѣкаръ й
Лестокъ и французски посланникъ
де-ла-Шетарди. Съ помощъ
та на една частъ отъ войската,
заговорътъ сполучилъ и Е. дошла
на прѣстола, а Ана и синъ ѝ би-
ли затворени. Аниятъ привър-
женици Остерманъ, Минихъ и др.
били отсаждени на смърть, про-
стени на ешафота, и заточени въ
Сибирь. Е. расширила правата на
духовенството и, за да усилъ поб-
вечене положението си, назначила
младия князъ Петра, синъ на
сестра ѝ холщайн-готорпската
дукиня, за свой прѣемникъ (1742).
Е. зела участие въ седемгодиш-
ната война, въ съвѣтъ съ Ав-
стрия и Франция; русската вой-
ска влѣзла въ Прусия, спечелила
побѣдата въ битвите при Грос-
ягерндорфъ и Клонердорфъ и прѣ-
зела Берлинъ, иъ безъ никакво
рѣшително сѫдѣствие. Е. умрѣла
прѣдъ свръшването на войната.
Прѣзъ нейното царуване била
смекчена строгостта на тогаваш-
ните угловни закони. Тя основа-
вала московския университетъ и
с.-петербургската академия, за
които много се дѣлжи на любим-
цитѣ.

Елизавета Французска. Сестра
на Луи XVI-и, род. въ 1764, по-
гиняла на ешафота прѣзъ терора
въ 1794.

Елизаветградъ. Руски градъ
херсонска губ., около 200 ~~жители~~
на сѣв. отъ Херсона, разполо-
женъ по брѣговете на Ногай-
35,000 жит. Голѣатъ земли
прави и широки улици украсени
съ алеи; въ околността на града
поб-вечене отъ 30 ~~жители~~ жилища.

Елисаветополъ. Руски градъ, тимфлиска губ., . . . килом. отъ Тимфлисъ; 18,000 жит., главно татаре и арменци. Рударство. Русия придобили Е. съ едноимената му областъ отъ Персия въ 1803. Въ 1827, тъ одържали при Е. една побѣда надъ персиянѣ.

Елисеевъ (Александъ Васил.). Отличенъ руски лѣкарь - пътешественникъ, роденъ въ Свеаборгъ въ 1858. Е., синъ на единъ армейски офицеринъ, участвувалъ въ всичките башини си странствования по службата, и порасълъ въ казармата и лагерите, въ които и добилъ първите уроци отъ учението си. Той отъ рано подкачила да се приучва на пътувания, които още момче си поставилъ за цѣль въ живота; прѣзъ голѣмите ваканции, доклъ слѣдалъ въ кронщадската гимназия, въ с.-петербургския университетъ по естествениетъ науки и послѣ въ медико-хирургическата академия, той по цѣли мѣсечи се скита съ пушка и чанта на рамо по горите. Тия първи уроци отъ пътуване научили Е. да прѣнася всички лишения и несгоди на скитническия животъ, да намира въ него особена занимателна прѣкрасностъ и да се надѣе на собствените си сили; тѣ и развили у него способността и страстита да наблюдава природата и живота въ всичките му проявления. Откакъ свършилъ науките си, Е. служилъ като воененъ лѣкаръ въ Кавказъ, въ Тюркестанъ, Финландия и Есландия.

Главните му пътувания подкачили отъ 1875. Първите му пътувания обгръщатъ сѣвер. Русия, Финландия и Уралъ; въ 1881 посетилъ Египетъ и Иерусалимъ, и прѣминжъ Сирия до Дамаскъ;

въ 1882 билъ въ Лапландия, въ 1884 въ Палестина, а отъ тамъ прѣзъ Гърция и Сицилия отишълъ въ Триполи, Тунисъ, Алжиръ и Сахара. По порожчка и рус. географ. дружество въ 1886 посетилъ Мала-Азия, та изследвалъ сухоземния путь отъ Русия за Палестина и довършилъ антропологическата си наблюдения надъ народите въ Истокъ. Откакъ направилъ и една екскурсия къ Троада, на Св. Гора и въ руския мало-азиятски владѣнія, и въ 1887 се върналъ у дома си Е.-вата литературна дѣятельност подкачила още въ 1878, съ статии и бѣлѣзки въ разни руски списания. Отъ отдѣлинтѣ Е-ва работи най-забѣлѣжителни сѫдѣнія: *Съ руския поклонници на Септимата Земя, Пътуванъ за Синай, Обитателство на Камениста Арабия, По археологията и антропологията на Илленския басейнъ, Въ страната на турите, Антропологическа екскурсия въ Сахара, Основанието на рационалната география и др.*

Елисей. Израилски пророкъ прѣзъ царуването на Иорама, Ииу, Иоахаза и Иоса, умр. въ Самария къдѣ 838 прѣдъ Р. Х. Пророкъ Илия му хвърлилъ кожухъ, кога се възнасялъ, та такъ му прѣдълъ пророческата си лира. Правилъ много чудеса: усладилъ соленикавите води на Нерихонъ, прѣдказъл Иорамовата и Иосафатовата побѣда надъ моавитъ въ скръсълъ сина на сунаматъ, исцѣлилъ отъ проказа Нееема, генерала на сирийския царь, съобщилъ Иосау, че ще възстанови жествува надъ сирийцитъ. Той билъ погребенъ отъ една година, когато едно мрътво тѣло, турено въ гроба му, се стъквило отъ

принесовение съ коститъ му (*Библията*). — Обстоятелството за Е-вото наследство на Илиевия можухъ често се приспособява въ политиката, въ книжнината, въ науките и въ искуствата на ония, които изглежда да е наследилъ скъса, духа и дори гения на поборенъ човѣкъ.

Елиице или Фунафути. Купъ острови въ Полинезия, между архипелази Тонга и Джилберт; най-населени Наномея или Св. Августинъ (1,000 жит.). Тия острови сѫ открыти въ 1819 отъ американца Пейстера.

Елициуръ. Укрепенъ градъ въ Индия (Средни области), 173 килом. на зап. отъ Нагпуръ; 45,000 жит. Стара столица на Бераръ. Значителна търговия. Маловажна прѣость. Гробове на нѣкои отъ най-голѣмите индийски светци.

Елмазъ. Най-ягъкъ и най-блѣзкиятъ отъ драгоценните камене.

Елмина. Укрепенъ градъ и морско пристанище въ западна Африка (Гвинея, страната на ашантите); 15,000 жит. Старо холандско владѣние, продадено на англичанетѣ въ 1872. Търговия съ злато, слюда, кость, парецица и др.

Елотъ. Вижъ Елатъ.

Елуътъ. Еврейски мъсепъ, 6-и церковната и 12-и отъ градзанская година (*Библ.*).

Елхингент. Баварско село, на 7 км бр. на Дунавъ, на връха на малка стрѣмна планина, 15 килом. на юв.-ист. отъ Улмъ. Блескава победа на француузъ, подъ начал. на маршалъ Ней, надъ австрійцѣ, подъ начал. на ген. Лаудона, въ 2-и окт. 1805. За тая победа Ней добилъ титлата *Елхингенски*.

Елче. Испански градъ, 24 килом. на юго-зап. отъ Аликанте и 8 килом. отъ морето, на Елда; 20,000

жит. Мекъ климатъ. Тамъ има палмова гора, единствената която съществува въ Европа. Црквата Санта Мария е величествена сграда. Широки и чисти улици и хубави площици. Вино, маслини, добитъкъ, оризъ.

Ель-тепе. Връхъ. Вижъ *Иринъ-Пиринъ* планина.

Елююбракия, лат. Съчинение работено съ нощно бдѣние и голѣмъ трудъ.

Еладинамометръ (гр. *ема*, кръвъ; *динамисъ*, сила; *метронъ*, мѣрка). Измѣритель на силата на кръвообращението.

Емалъ или **емайлъ**, фр. Глечъ: злѣбний емалъ. — **Емаилирамъ.** Глечъсвамъ: емаилирана плоча.

Еманатизъмъ или **еманационна система** (лат. *еманаре*, истичамъ). Философско учение за произходението на всичко, що съществува, чрезъ постепенно истичане изъ първобитната основа на всички нѣща, отъ Бога. На това сѫ били основани Зороастровата религия и учението на новоплатониците.

— **Еманационно учение** въ християнската вѣра е учението за произходението на Сина и Св. Духа отъ Бога Отца. — **Еманация.** Истоддане, истичане; думата се употребява въ юриспруденцията.

Емануилъ (евр. знач. *Богъ съ насъ*). Едно отъ имената на Месия (*Библ.*).

Еманципация, лат. У римляните тая дума значила освобождение изъ подъ башината власть. Отъ тамъ е дошло сегашното й общо значение, освобождение отъ зависимостъ или ограничение; употребява се особено за освобождението на женитѣ, въ смисълъ женитѣ да живѣятъ по начала за равноправностъ съ мѫжетъ. — **Еманципаторъ.** Освободителъ на други отъ

зависимост или ограничение. — **Еманципирамъ.** Освобождавамъ отъ зависимости; еманцирирамъ се, добивамъ си правата, свободата.

Ематинъ (гръц. *εμα*, кръвъ). Въ хим. Червеното вещество на кръвта.

Ематитъ (гръц. *εμα*, кръвъ). Железенъ минералъ, нареченъ така поради червеникавия му щаръ. Виж. *Желзо*.

Ематозът, *ср.* Въ физиол. Обръщане на млѣчния сокъ (хилътъ) въ кръвъ и на венозната кръвъ въ артериална.

Ематъ. Въ старо време единъ отъ главните градове въ Сирия на съверните прѣдѣли на Ханаанска земя (*Библ.*). — **Ематъ-Сова** другъ Е. още неизвестенъ на ислѣдователите (*Библ.*).

Емаусъ. Село въ Иудея близу до Иерусалимъ, дѣто Иисусъ Христосъ се явилъ прѣвъ пътъ на учениците си слѣдъ въскръсението си (*Библ.*).

Емба. Русска рѣка, извира изъ южните склонове на Уралски планини, поки киргизските стени (Тюркестанъ), и се влива въ Каспийско море; 550 килом.

Емблема, *ср.* Прообразие, типъ, представляване чрезъ нѣкой прѣдѣтъ отвѣтено понятие: *пътешествие е емблемата на бодростта; излѣчъти е емблемата на невинността*. — **Емблематически**. Продователенъ: *емблематическа фигура*.

Ембриология или **ембриогения**, *ср.* Въ анат. учение за развитието на животенъ зародишъ. — **Ембрионъ.** 1) Същото, каквото е зародишъ. 2) Въ *прѣнос*. см. начинание, кроежъ. — **Ембриотомия**. Въ хир. общо име на разните операционни способи, по които се искарва на части плодъ изъ утроба

чрезъ разсичането му; е. замъ разни имена, споредъ начина, по който се постъпя, *краниотомия*, *кефалотомия* и др. — **Ембриоласти**. Уредъ, който се употребява въ ембриотомия.

Емденъ. Прусски градъ (Хановер); 15,000 жит. Пристанище при устието на Емъсъ. Главниятъ търговски градъ на Хановеръ. Крепостъ.

Емеритална каса. Въ нѣкои държави, каса назначена да обръзува за чиновници отъ спестявани отъ тѣхъ пари допълнителни пенсии. У насъ тая каса се училища.

— **Емеритура** (лат. *emerere*, заслужвамъ, придобивамъ съ заслуги). Париченъ вносъ въ емеритална каса.

Емерсънъ (*Ralph Waldo*). Американски нравствено-религиозенъ списател и поетъ, роденъ въ Бостонъ въ 1803, умр. въ 1882. Проповѣднически синъ, той оправши богословието въ Харвардската колегия и самъ станъ професоръ въ Бостонъ; нъ скоро напусналъ това звание и се оттеглилъ въ Конкордъ, дѣто се пръвети на учене чрезъ публични скаски и писателство. Скасъ си по разни прѣдѣти отъ англо-ската литература, философията и историята, човѣшкото развитие и животъ, Е. повторялъ въ разни градове и привличалъ многобройни слушатели, не толкова съ ораторската си дарба, колкото съ способността на мислите си. Въ 1847 той ходилъ и въ Англия да държи философски скаски върху XIX-а вѣкъ. Същеврѣменно писалъ въ разни списания, и побѣстъ основалъ въ сътрудничество съ други списание *Съчинения Часовникъ*. Отъ съчиненията му побѣзѣтилъ ни сѫ: *Прѣставители*.

ти (Лондонъ, 1849; Бостонъ, 0), — съчинение, въ което авторъ изучава нѣкои историче-
личности, гледани като типове
нѣкое особено качество въз-
лено до идеала; *Опити* (Бо-
гъ, 1841); *Английски черти*
(Лонъ, 1856); *Поведението въ*
юта. Неговитѣ *Поеми* сѫ из-
ни въ Бостонъ въ 1847. Е.
он паричатъ философъ, чѣтъ той
е такъвъ въ точния смисълъ
думата. Неговитѣ съчинения,
и да съдържатъ етически и
равни мисли отъ най-високъ раз-
ъ, сѫ липсели отъ система. Не-
атъ умствени бисери сѫ изо-
но посъни изъ страниците
по-вечето случайно, отколкото
нѣкоя метода. Е. е билъ членъ
французската академия на нрав-
енско-политическите науки.

Инеса. Виж *Хомсъ.*

Еметинъ, лат. Особено веще-
во въ ипекакуаната, на което
тъжи свойството си да докарва
ване. — **Еметически ипрове.** Прѣ-
за бълване. — **Еметология** или
тикология. Учение за еметиче-
гъ цѣрове и употребътъ имъ.
Еметомания. Много голѣматъ
чъ на нѣкои лѣкаре да упо-
бяватъ еметически цѣрове въ
уването.

Емиграция, лат. 1) Прѣселе-
ніе. 2) Прѣселили люде, земени
шно. — Съ дума *e.* се означава
всѣко привременно или окон-
ечно изселване изъ отечеството,
религиозни, политически, ико-
нически или каквито и да било
причини. Отдѣлните лица,
то участвуваатъ въ *e.*, нари-
се *смигранти.* Такъви бѣхъ,
нашата най-нова история, всич-
те наши бунтовни дѣйци, които
прѣмигнали отъ българските
и въ Румъния, дѣто работехъ

противъ турското правителство.
Ония отъ тѣхъ, които доживѣхъ
до освобождението, се прибрахъ
въ България. Пѣ-сетиѣ, името еми-
гранти се даде на бѣжанците изъ
България стѣдъ 9-и августъ (виж.
Августъ 9-и). По-вечето отъ тѣхъ
се върнахъ още прѣзъ времето
на Стамболовото управление; на
нѣкои — Д. Цанковъ и др. —
прѣдѣлътъ на България се отвори
само съ разрѣщение на на-
родното събрание; най-сетиѣ, въ
1898, се приехъ военните, про-
изведени въ Русия прѣди пристига-
нето имъ на високи чинове, като
имъ се и дадохъ служби въ вой-
ската. По-ранни и особено сери-
озни съ насъ сѫ били прѣселе-
ниятъ на нашите сънародници въ
Банатъ (Австро-Унгария) и въ
Бесарабия.

Емилия. Страна въ Италия,
която е захващала нѣкогашните
дукства Парма, Модена и съверната
часть на Церковната държава (Ро-
мана). Парменци, моденци и ро-
манци възстанали среща господар-
дътъ си прѣзъ септ. 1859 и зем-
итъ имъ били формално присъ-
единени на Сардиния за съставя-
нето на кралство Италия прѣзъ
априлъ 1860. Населението на Е.
се прѣсътъ на 2,300,000 жит. върху
едно пространство отъ 20,515 чет. килом.

Емиль (*Павелъ*). Ученникъ на
Фабио Кунктора, консулъ съ
Таренция *Варона.* Неможаль да
въспре дързостта на събрата си,
който, като желаетъ да обезпечи
римските съюзници отъ Анибал-
ловите опустошения, далъ сражение
на картагеняните при Кана (216).
Е. билъ нараненъ тамъ смъртно.
— **Емиль** (*Павелъ*). Синъ на прѣ-
дишиния, отъ 227 до 158 прѣди
Р. Х., въстържествувалъ надъ ли-
гурийците и билъ натоваренъ, на

60-годишна възрастъ, съ войната среща Персея, въпреки непопулярността му. Той завоевалъ Македония съ побѣдата при Пидна въ 168, уловилъ македонския царъ на о-въ Самотраки, тържествувалъ три дни, и занесълъ въ Римъ такъва богата користъ, че сенатътъ освободилъ гражданетъ отъ данъкъ за пъ-вече отъ единъ вѣкъ. Нъ честитий завоевателъ изгубилъ единого отъ синовете си прѣди и другъ слѣдъ тържеството си. Той разграбилъ Епиръ, продалъ 150,000 епирци, и отвель като заложници 1000 ахайца. Отъ двамата синове, които му оставали, единътъ минълъ по усилование въ Фабиевото семейство, другий — въ Сципионовото; той последний билъ Сципионъ Емилианъ, та внукътъ на побѣдения при Кана билъ същипителъ на Карthagенъ.

Еими. Едно исполниско военно племе, което въ Авраамово време населявало една земя отвѣдъ Иорданъ (Библ.).

Емине. Нося на Черно море, съ който се свръзва Емине-дагъ, най-источната част на Стара-планина. Надъ тоя нося, 300 метра надъ морското равнище, е построенъ единъ морски фенеръ, който ионцъ служи за показателъ на параходите и корабите. Дума Емине се вижда да е останка отъ латинското *Emusъ*, старото име на Стара-планина.

Еминъ наша, германското му име Д-ръ *Едуардъ Шницеръ*, евреинъ по произходение, род. въ 1840 въ Ошениъ, въ Силезия. Пътешественикъ и изслѣдователъ на Африка, първенецъ на служба у турското правителство, а по-сетенъ у египетското. По поводъ на промѣннинето на името си, той писалъ въ 1871 на сестра си отъ

Трапизонъ: . . . «не бой се, това е само името, а самъ азъ никакъ не съмъ станжалъ турчинъ». Въ 1876, той своеолно прѣдприе да стане управителъ на екваториалната областъ на Африка, дѣто простираваше населението и освободи нѣколко хиляди робе. Въ 1885, когато падъ Хартумъ и погинъ Гордонъ, Е. н. още държаше високо знамето на европейската цивилизация, и Европа съ спомни, че еднаква сѫдбина като Гордоновата прѣдлежаше и нему. Цѣлъ свѣтъ съчувствуваше съ той смѣлъ управител-изслѣдователъ, когато египетското правителство го оставилъ на сѫдбата му въ Суданъ, като напусналъ тая страна. Въ вѣстниците се повдигналъ страшенъ шумъ, доклѣ не се яви Стянили и не устрои единъ походъ за освобождението на великия патешественикъ. Стянили намѣри Е. и на сила искаше да го изведе изъ Африка, нъ не сполучи съ това: Е. бѣше рѣшилъ да остане между негритѣ, контигъ и турци, съ които бѣ свързалъ сѫдбата си. Най-сетенъ той биде убитъ (1893) отъ нѣкои арабе, които го ненавиждали, защото гониха робната търговия. Е. оставилъ ботанически сбирки и дневникъ на пътуванията си, които се изгубаха.

Емиръ (араб. знач. начальника). Титла на нѣкои мюхам. господари.

Емисаръ, лат. Таенъ пратеникъ на правителство, дружество, политическа или друга личностъ въ чужда страна съ поръжка да научи нѣкои работи или да разпространява тенденциозни дѣяния.

Емисия, лат. Издаване цѣни на книжа, като облигации на земи, банкноти, акции. — **Емирирамъ.** Издавамъ, пущамъ въ кръглообразни цѣнни книжа.

Емпедокълъ. Гръцки философъ отъ Агригентъ, въ Сицилия, живѣлъ около 450 прѣди Р. Х. На такъвъ голѣмъ почетъ билъ той между съгражданетѣ си като лѣкаръ, приятелъ на боговете, прѣдсказвателъ на бѫдѫщето и маге-никъ или заклинателъ на приро-дата, че казватъ какво тѣ му прѣд-лагали да имъ стане князъ. Нъ понеже билъ неприятелъ на ти-ранията, не склонилъ, а развиълъ голѣма дѣятелностъ да отърве об-ществото отъ властъта на аристо-кратията. Има нѣколко прѣдания за смъртъта му. Споредъ едно, той отъ любознателностъ падналъ въ кратера на Етина; споредъ друго, той се хвърлилъ въ кратера на той волканъ за да би възстановилъ му исчезване породило върването, че има божествено происхождение. Това се счита за една басня, както и Лукиановата приказка, че Етина изтърпяла обувките на той тщеславенъ философъ, та така уни-щожила народното върване въ бо-жествеността му.

Въ Е.-вата философия забъль-жаватъ Питагорово, Парменидово и Хераклитово влияние. Той пръвъ прѣполагалъ съществуването на 4 стихии или прости тѣла — въз-духъ, вода, огнь и земя. Тия че-тире стихии сѫ държали мѣстото имъ въ науката съ вѣкове; само нововрѣменната химия ги измѣсти. Осѣнь това, той приемалъ, че на всѣта дѣйствуваатъ двѣ главни сили, любовь или приятелство, което всичко съединява, и ненависть, което всичко раздѣля. Отъ съчи-ненията му сѫ останжли нѣколко отъжелели, издадени между др. отъ Шеффа (Бонъ, 1852).

Емпиризъмъ, фр. (еинъ, на; пира, опитъ). Обичай основанъ не на наука, а на опитъ; шарлатанство,

шарлатанска медицина. — **Емпи-ринъ.** Практикъ, лѣкаръ-шарлатанинъ. — **Емпирически.** Основанъ само на опитъ.

Еисъ. Германска рѣка, пои Вест-фalia и Хановеръ, и се влива въ Съверно море; 378 килом.

Еисъ. Прусски градецъ, 22 килом. отъ Кобленцъ, прѣзъ който тече Ланъ, корабоплават. рѣка, и който е заобиколенъ съ гористи хълмове; 6,400 жит. Прочути тошли минерални води. Градътъ състои токо-речи само отъ наемни кѫщи.

Емулсия, лат. Въ аптек. Съ-менено млѣко. — **Емулсенирамъ.** Смѣ-свамъ емулсия съ пѣщо.

Емуси. Туземно племе въ сѣв. Америка, на сѣв. отъ Нова Британия; отъ челядъта на ескимосите.

Ена. Прѣполагать, че Е. е билъ градъ въ Месопотамия, който послѣ се нарекъ Ана (*Библ.*).

Енаиъ, множ. Енакими. Сла-вни четолими въ Палестина, прѣдъ които еврейските съгледателе се уплашили, които били поражени и изгнани при завоеванието на Ханаанъ (*Библ.*).

En bloc, фр. На едро; исѣло; законопроектъ се прие *en bloc*.

En gala, фр. Тържествено.

Енганимъ. Име на два града. 1) Единъ юдейски градъ, вѣро-ятно близу до Ветоиль. 2) Све-щений чешки градъ въ Исахарь, сегашний Дженикъ на югъ отъ Таворска гора (*Библ.*).

Енгелманъ (Годфроа). Единъ отъ изобрѣтателетъ на литографията, род. въ Мюлхаузенъ, 1788 — 1839, основалъ печатница въ родния си градъ, послѣ въ Парижъ (1816), и изнамѣрилъ хро-мо-литографията или печатането съ шарове (бои). Обнародвалъ *Ржководство на рисувателя-ли-тографъ*, Парижъ, 3-о изд. 1830.

Енгелсъ (Фридрихъ). Германски публицистъ, виденъ представителъ на германската социална демократия, род. въ Бременъ въ 1820, умр. въ Лондонъ въ 1895. Синъ на фабрикантъ, бѫдящий социаленъ политикъ се посветилъ и той на търговска дѣятелност първень въ Германия, посль въ Англия, дѣто нѣколко години ръководилъ манчестерския клонъ на башиното си търговско заведение. Още младъ той показалъ наклонностъ къмъ литературна дѣятелностъ и интересъ къмъ социалните идеи. Прѣбиванието му въ Англия (1842—45) дало храна и окончателна посока на наклонностъ му; тамъ той изработилъ първото си забѣлѣжително съчинение — *За положението на работните класове въ Англия* (1845). Още прѣди това той сътрудничалъ въ Ругевото и Марково германско спис. *Германско-Французска юдишна книга*. Въ 1845 той въ Брюксель лично се запозналъ съ Маркса, съ когото прѣзъ цѣляня си животъ билъ слѣдъ това въ много близки отношения. Заедно съ Маркса той издалъ полемическото съчинение *Св. Семейство*, насочено противъ извѣстния отрицателенъ богословъ Бруно Бауера, и прочутъ *Манифестъ до пролетариите на всички страни* (1847), съставенъ по поръжка на международния съюзъ. Е. испытывалъ дѣлъността секретаръ при централния комитетъ на той съюзъ и зималь участие въ герм. вѣст. *Нови Рейнски вѣстникъ*, къмъ изданието на който пристигналъ Маркъсъ. Въ 1848—49 той зель участие въ Баденъ-пфалцското бунтовно движение; а слѣдъ потушението на бунта побѣгналъ въ Англия, отъ дѣто по литература

туренъ путь продължавалъ да распространява идеите си, като постѣпенно изново въ манчестерския башини си канторъ. Въ Англия, той работилъ, между друго, въ вѣст. *Палъ Малъ Газетъ* и др. Въ 1884 се появи съчинението му *За происхождението на семейството, частната собственост и държавата*, а нѣ-късно извѣзе другъ неговъ забѣлѣжителенъ трудъ *Развитието на социализма изъ утопия въ наука*. Е. е редактирали посмѣртното издание на II-и и III-и томъ отъ извѣстния Марковъ трудъ *Капиталъ*, *Критика на политическата икономия* (Хамбургъ, 1885); трети томъ съдѣржа едно обширно извѣдение, което принадлежи на първото на самия Е. Е.-витѣ съчинение *За происхождението на фамилията и пр.* и *Развитието на [научния] социализма* сѫ напечатани въ прѣводъ на езика на, първото въ Сливенъ (1893), второто въ Габрово (1890). За съл. *Капиталъ* виж. *Марксъ*.

Енгелхартъ. Ученъ германски богословъ, който е изслѣдавалъ главно срѣдновѣковата догматика и неоплатонизма (1791—1853).

Енгелхартъ (Алекс. Никол.). Забѣлѣжителенъ руски агрономъ-практикъ и селеко-стопански спасателъ, който се е ползвувалъ съ европейска извѣстност. Въ агрономията (науката за земедѣлието) той едва ли не е направилъ прѣвратъ. Той е билъ първиятъ учъл въ Русия, който е поставилъ на потрѣбната височина значението на химията за селското стопанство, е изучилъ русската почва въ разните ѝ видове, и съ стаптилъ за опититъ си въ *Земедѣлъческая Газета* е разрѣшилъ въпроса за приспособението на

Русия на фосфорокисленото торене до толкова, че то се употребява отъ нѣкои руски земедѣлци вече въ значителни размѣри, и очаква се въ едно блиско бѫдѣще да играе грамадна роль. Е. е обогатилъ русската литература съ забѣлѣжителни трудове, както самостоятелни, така и прѣводни. Неговите *Химически основи на земедѣлството*, *Приспособлението на костния торъ въ Русия*, *Вопроси на русското селско стопанство*, *Писма отъ едно село*, *Историята на моето стопанство*, *Земедѣлътъ и химия на Р. Хофмана* и др. се ползватъ въ Русия съ голѣма популярност и между учащите се и въ публиката. Освѣнъ това, прѣзъ единъ 60-годишънъ периодъ Е. е запознавалъ, чрѣзъ статиите си въ руските списания и вѣстници, руската публика съ напрѣдъка на естествознанието.

Е. происхождалъ отъ старъ двоярски родъ и билъ роденъ въ смоленската губерния. Изучилъ математическите науки и свръшилъ артилерийската академия. Слѣдъ това служилъ 10 години като главенъ дѣць въ единъ правителственъ заводъ и съ тѣль да се усъвършенствува слушалъ специаленъ курсъ по металургията. Като все се занимавалъ съ химията, най-послѣ си направилъ частна химическа лаборатория. Научилъ и лабораторните му работи обирници вниманието на ученици свѣтъ. Като съдѣствие на това, билъ повиканъ да занимае катедрата по химията въ Лѣсния институтъ. При него се стекли много младежи, и той създадъ цѣла школа руски химици. Слѣдъ нѣколко години Е. се оттеглилъ въ село Батищево, дѣто правилъ

опити съ искусственно торене земята. Е. почина въ 1893.

Енгель. Германски списателъ (1741—1802).

Енгель (E.). Германски ученъ, единъ отъ най-отличните статистици. Е. направилъ пруската статистика образецъ за цѣла Европа. Той билъ отъ 1859 до 1882 директоръ на берлинското статистическо бюро. По негово начинание се учредила прусска статистическа централна комисия и статистическо училище. Е. е издалъ, освѣнъ съчиненията си по статистиката, напечатани въ германските списания, *Отчетъ до-кладъ*, въ два тома, за дѣятелността на берлинския международенъ статистически конгресъ въ 1863 и др. (1821—1896).

Енгейнъ. Градецъ (2,500 жит.) въ велико дукство Баденско, 38 килом. на сѣв.-зап. отъ Констанцъ и на констанцо-офиенбургската жѣлѣзница. Побѣда на французе подъ начал. на Моро надъ австрийците на 21-и апр. 1800.

Енгойо. Африканско кралство по крайбрѣжието на южна Гвинея, съ прѣдѣли Лоанго на сѣв., рѣка Конго на югъ, Атлантически океанъ на зап. и непознати земи на истокъ. Простр. около 1,800 чет. килом. Стол. Кабинда. Царевица, захарна трѣстика, тютюнъ. Климатъ тошъ и влаженъ. Крайбрѣжието изобилва съ финикови палми, влажнотъта — съ гори.

Енгонада, гр. (енъ,—на; гони, колѣно). Египетска фигура стояща на колѣнѣ.

Енгорунъ. Най-важниятъ градъ на кралство Борну (срѣдни Суданъ), 23 килом. на юго-ист. отъ Кука; 30,000 жит. Голѣмо тържище на робе; търговия съ кехлюбаръ, корайлъ, мѣдъ и др.

En gros (англ). Проданъ на едро. Виж. *Ангросистъ*.

Ендекагонъ гр. Единадесето-ъгълникъ.

Енгръ (*Engrès*). Знаменитъ французски исторически живописецъ, ученикъ на Давида и директоръ на франц. академия въ Римъ отъ 1834 до 1841. Една отъ най-отличните негови картини е *Богородица съ светиците* (1781 — 1867).

Ендемия (гр. *энъ, въ; демосъ*, народъ). Болестъ, която обикновено върлува въ една страна, между единъ народъ и която произхожда отъ мъстна причина.

— **Ендемични**. Мъстенъ, свойственъ на една страна, мъстностъ, народъ: *ендемическа болестъ*.

Ендимионъ. Въ гръцкото баснословие, Зевсовъ и Каликеинъ синъ, момъкъ съ рѣдка хубостъ, за когото сѫ се упазили разни сказания. Споредъ едно отъ тия сказания, Е., ловецъ, билъ залюбенъ отъ Селена, богиня на луната; тя го намирала все заспалъ на планина Латмосъ, като си почивалъ слѣдъ лова си, удовлетворявала любовната си къмъ него, и добила отъ Зевса да го присели съ вѣченъ синъ, като му упази младостта и хубостта. Друго създание казва, че Диана, прѣльстена отъ красотата му, го похитила и потопила въ сънъ. Има и друга версия; тя е, че Зевсъ, като зель Е. на Олимпъ, той се влюбилъ въ Гера (Юнона), и билъ осъденъ отъ разирения й сѫпрѣгъ на вѣченъ синъ на планина Латмосъ. Митологизъ много сѫ се мѣчили да истълкуватъ тая басня. Ти е най-честито обяснена отъ Максъ Мюлера. Е., споредъ него, е едно отъ многото имена на сънцето, по-особено кога захожда;

думата идela отъ *ендуо*, вѣроятно диалектическо измѣнение отъ *дудо*, гръцки глаголъ, който изражава захождането. Е. спи въ латмоската пещера, сир. нощта (отъ сѫщия корень, отъ който е лете или латона, нощта). Така басната поетически описва нѣкои явления въ природата, захождането на сънцето на западъ и изгряването на луната, която се вижда да върви слѣдъ сънчовите отхождащи луци.

Ендоръ. Манафинъ градъ на югъ отъ Таворската гора, при Нанинъ (Библ.).

Ендосмось, гр. (*Тикане на-вжтръ*). Течението, което *стади отънъ на-вжтръ* между двѣ течности съ различни плътности чрѣзъ находяща се помежду имъ ципа. Виж. *екзосмось*.

Ен-егланий. Градъ на Мрътво море, който е билъ на западъ отъ устието на Иорданъ (Библ.).

Енеида. Епическа поема, въ която Виргилий расказва приключенията на Еней.

Еней. Герой на Виргилиевата епическа поема *Енеида*, синъ на троянски князъ Ахилъ и на богиня Венера, слѣдъ Хектора най-храбрий между троянските юнаци. Когато падиши Троя, той спасиъ, прѣзъ пожара, домашните богове и баща си, и изгубилъ въ безредието жена съ Креуза; тръгналъ по море съ една флота отъ 20 кораба и тръси ново отечество и най-сетне слѣдъ разни приключения, пристигналъ въ Италия. Виргилий казва, че Еней първень отишвалъ за Тракия, дѣто подкачила да гради градъ Енесъ, иъ билъ уплашенъ отъ едно неблагоприятно предзнаменение, и напусналъ

за си да се засели тамъ. погръщно тълкование на казането на делфийския оракул завело следът това въгът; и нъ отъ това място го онила чумата. Като заминжъ Акциумъ, отишель въ Епиръ, тъ тамъ продължилъ пътувания до Италия и около о-въ Илия, дъто умръль баща му. бура го закарала въ Карнъ и тамъ царица Дидона се ила да го задържи съ лута си; той не се оженилъ за, защото Юпитеръ испратилъ курия съ заповѣдъ да се въ Е. въ Италия. Той отпливъ, като оставилъ въ отчаяние щата, която се самоубила. гъ прѣдъль въ Сицилия, правилъ поменъ на баща женитъ на другаретъ и корабитъ му, уморени отъ пътуванъ, поднали флотата му. Отъ основалъ градъ Апеста, той пътувалъ за Италия, като остана женитъ съ нѣкои отъ мажъ. Въ Италия посѣтилъ Сицилия, който му прѣдказалъ бѫдатата му сѫдба. Той тръгналъ да пътува по Тибръ, и като излязъ на сухо на источния брѣгъ южната, намѣрилъ се въ царство на царь Латина. На Латина, Латинова дъщери, било казано, че ще се ожени за земецъ; и майка й нѣ била пазла на рутиския царь Турна. Ухихла война, която се свързала съ Е-вото оженяване за Латина. Е. станжъ родоначалникъ римския народъ, защото синъ Е. Силвий основалъ една династия въ Албалонга, и билъ отецъ на Ромула и Рема. Едва потрѣбно да се прибави, че рассказъ е просто една басня, която никакво истор. основание.

Енергия (гръц. ενέργεια; на; *érounъ*, дѣйствие). 1) Мощъ, изгравостъ, дѣятелностъ. 2) Въ *физик.* силата на едно тѣло, която се намира въ него и се явива подъ разните му форми, свѣтлина, тооплина, електричество и др. Виж. *Джоулъ.* — **Енергически** или **енергиченъ.** Изгравъ, дѣятелътъ.

Енесъ (старорѣм. *Aenops*). Пристанищъ градъ въ одрински вилаетъ, 57 килом. на сѣв.-зап. отъ Гелиболъ, близу до устието на Марица; 8,000 жит. Търговия съ вълна, камилска козина, памукъ, коприна и др. — Енески заливъ е около 4 килом. широкъ при входа, простира се паважъръ въ сушата около 20 килом., и е едно на друго 8 килом. широкъ. — Е. е много старъ градъ. Виргилий го споменува като единъ отъ градовете основани отъ Енея, следъ разграбването на Троя; и Омиръ свидѣтелствува за неговата древностъ, като го споменува въ Илиадата си.

Енидже. Градецъ въ исантийска или скеченска каза, солунски вил., при пристанището Лагость, на югъ отъ Ксанти (Скеча), 44 килом. на сѣв.-ист. отъ Кавала, 160 кил. на сѣв.-зап. отъ Гелиболъ; 5,500 жит. Е. е главното столовище на прочутия енидженски турионъ, наричанъ *бохча*. Той се сбѣ и обработва по южните поли на Родопите и въ долината на Мѣста, дѣто неговото обработване е най-главното занятие на тамошното население. — Около 9 килом. отъ Е., на морския брѣгъ, се намиратъ развалините на стария градъ Абдера.

Енидже-Вардаръ или **Яница.** Градъ на Вардаръ, центръ на едноименна каза, солунски вил., 43 килом. на сѣв.-ист. отъ Солунъ,

на съверния бръгъ на Енидженско езеро; 6,000 турци и 4,000 българе. Търговия съ тютюн, вълна, коприна и др. — Наблизу до Е.-В. сж развалините на Пела, старата столица на македонските царе.

Енидженско езеро или Пела. Езеро, расположено въ съверо-западната част на обширната прибрежна вардарска равнина. Солената му вода свидетелства, че всичката тази равнина някога е била едно пространно прибрежно езеро или заливъ. По южния бръгъ на Ен. ез. се протягат значителни блатисти пространства. Неговата височина надъ морското равнище е само нѣколко десетки метра. Понеже захваща надълъжъ 10-на и наширъ 3—4 килом., неговата повърхнина надали е пъмалка отъ 30 чет. килом.

Ений. Единъ отъ най-старитѣ латински поети, род. въ 239 прѣди Р. Х. Гръкъ по происхождение, умр. въ 169. Съчиненията му сѫ изгубени.

Еникале. Село съ крѣпость, правена отъ генуезците, въ таврическа губ. (Кръмъ) близу при Керчъ, на съверния край на едноимененъ протокъ, 212 килом. на съв.-ист. отъ Симферополь и 11 отъ Керчъ; около 1,000 жит., побежето гръци и татаре. Много стариини въ околността. Е., основано отъ турцитѣ въ 1703, минжло въ владѣніе на руситѣ въ 1771; то образува съ Керчъ една община отъ около 25,000 жит. — **Еникалески или Таврически протокъ**, наричанъ и **Керченски** (старий *Кимерийски Босфоръ*) съединява Черно море съ Азовско, и дѣли источната част на Кръмъ и Кавказската областъ; дължината му е 40 килом.; ширината му, отъ 3

до 12 килом. Протокътъ запокрива съ ледъ.

Енисей. Рѣка въ Сибир вира въ Китайската империя (голямъ), подъ име *Улонъ-кенъ* изъ енисейската губерния, минува прѣзъ Красноярскъ сейскъ и се влива въ Съв. вити океанъ, като образува обширенъ заливъ; 4,300

Енисейскъ. Окръженъ въ Сибиръ, въ едноименна ния, на лѣв. бр. на Енисей килом. отъ Красноярскъ, 68 Томскъ; 7,200 жит. Транзитната съ Китай и Европа. ванъ въ 1618. — Енисейска берния въ источни Сибиръ, градъ Красноярскъ, има простро 2,571,000 чет. килом. и 430,000 жит. самойди, тунгу таци и руси; главното имѣтие е звѣроловството, скотовъ то, риболовството и земедѣлїе. Климатътъ на съв. е суровъ, дълътъ достига до 43° R.; а въ е умѣренъ. Почвата къмъ плодородна, а на съверъ бла. Главни рѣки: Енисей съ прѣть му и Хатангъ. Произвѣ освѣнъ жито, дивъ хмѣль, ропашъ, желѣзо, злато и др.

Енискиленъ. Ирландски на езеро Ернъ, 136 килом. на зап. отъ Дублинъ; 15,000 жит. тарство, кожарство, спирто водство; каменни вѣглици.

Ени-хисаръ. Ноستъ въ пейска Турция, въ Дарданелски протокъ, старий *Hermosium montozium*.

Еничере (тур. *нови вой*). Турска пѣхотна войска учредѣнѣ 1350 отъ султанъ Орханъ. Млади християнски робе прида пригърнѣтъ мюхамеданъ. Тая войска, испърво около

и по-добрѣ устроена отъ султана Мурада I слѣдъ 1362, когато злото ѝ се увеличило на 10,000, и се дали особени привилегии, отредени да служжтъ за гвардия на султана и за отбрана на дѣли на царството, по-сетиѣ додали на брой до 150,000, отъ то 40,000 въ Цариградъ. Тѣмъ плащала висока платка, па имѣ тавала и по-обилна храна, отбоята на другите войски. Ениджитѣ степени носили готварски на. Султанъ се наричалъ *бахрамитъ*, 1-ї офицеръ се наричалъ *чорбаджи-бashi*, първий тавачъ на чорбата; постъ *идъахчи-бashi*, главният товачъ, *и-bashi*, главният водносачъ, ельть, отъ който се хранело ко отдѣление *e.* се ималъ на ѿмъ почетъ: около него се държавъ еничерски съвѣтъ, и да се уби котелъ се имало за голѣ унижение; въ врѣме на буна, извали го или го счупвали дълъ сарага. Е. много спомогнigli военният сполуки на турцитъ, съ врѣме станжли страшни за танитъ съ непокорството си; свалили и качвали султанитъ прѣстола по волята си, и испитната имѣ изобилува съ загои, убийства на сultани, везири, и др. и всѣкакви свирѣпства, изванията на султанитъ да ги образуватъ или раствуриятъ низа не сполучили до султанъ смуда II. Въ 1826, тоя султанъ, о срѣцнѣлъ съпротивление отъ въ нѣкои свои мѣрки, рѣзъ унищожението имѣ. Тѣ били ити по-вечето въ единъ ханъ въ риградъ, дѣто били събрани и прѣдлогъ да имѣ се раздѣлъ царски дарове. Не по-малко 15,000 *e.* били истрепани, и вече отъ 20,000 били изгонени.

Енке (Иванъ Франц.). Германски астрономъ, род. въ Хамбургъ въ 1791, умр. въ Спандau въ 1865. Свещенички синъ, Е. се учи въ Гетингенъ и въ младите си години билъ офицеринъ. Когато се свѣршили наполеоновските войны, далъ си оставката и станжалъ помощникъ, а по-сетиѣ главенъ астрономъ въ сибергската обсерватория, близу до Гота. Прѣзъ това врѣме направилъ великиятъ си открития: опредѣлилъ орбитата на кометата отъ 1680; разрѣшилъ задачата за разстоянието на земята отъ слънцето чрѣзъ двѣ прѣминувания на Венера въ 1761 и 1769; въ 1819 доказалъ, че кометата, открита отъ Понса на 14-и ноември 1818, се заврѣтва въ 1200 дни, и че вече се е забѣлѣжвала въ 1786, 1795 и 1805. Отъ тогава тая комета е известна съ името Енкева комета, и се е явявала редовно; периода на пакиявението ѝ е 3.29 години, или около $3\frac{3}{10}$ години. Въ 1825 Е. билъ назначенъ директоръ на кралската обсерватория въ Берлинъ и секретарь на берлинската академия на науките. Прѣдишиятъ му издирвания сѫ обнародвани въ *Трудове на берлинската академия*. Отъ 1830, той издавалъ въ Берлинъ *Астрономически алманахъ*. Слѣдъ нѣколко години се обнародвали, въ три тома, негови *Астрономически наблюдения въ берлинската обсерватория*.

En miniature, фр. Въ миниатюра, въ умалителенъ видъ.

Енология, гр. Винодѣлъ, учение по винодѣліето.

Енометръ, гр. Виномѣръ. Ордие за опредѣление спиртната сила на виното.

Еномъ. Долина на прѣдѣла между Иудиното и Вениаминовото селение (Библ.).

Енонъ. Мѣстото, дѣто кръща-
валъ св. Иоанъ Кръститель. Прѣд-
полагать, че то е било 10—15
килом. на югъ отъ Ветсанъ и бли-
зу до Иорданъ (*Библ.*).

Еносъ. Адамовъ внукъ, който
живѣлъ 905 години споредъ Би-
блията.

Енотрий. Старо име на южна
Италия или Велика Греция.

Енохъ. Име на нѣколко лично-
сти въ Библията, особено на едно-
го отъ допотопнитѣ патриарси,
«седмий отъ Адама» и бащата на
Матусала. Прѣголъма важность
има той Е., защото неговото земно
поприще се свръшило свѣрхесте-
ствено. Писателътъ на Битието ни
казва, че за голѣмата му вѣра и
благочестие Богъ го зель на не-
бето живъ; това повтаря и писа-
телътъ на Посланието къ Евреемъ,
който дума, че той не видѣлъ
смърть. Е. и Илия сѫ единстве-
ните записани човѣшки сѫщества,
отъ които не се е изисквало да
изгълъняхѣтъ длъга, който смрът-
нитѣ длѣжѣтъ на природата.

En profil, фр. Съ лицето [на
човѣкъ или на неодушевенъ прѣд-
метъ], гледано отъ страна: *портретъ en profil*.

Ентеритисъ, гр. Въспаление въ
червата. — **Ентеролитъ.** Камень въ
червата. — **Ентерорагия.** Кръвоте-
чение отъ червата.

Ентимема, гр. Силогизъмъ, въ
който единъ отъ премизитѣ е под-
разбираемъ: прим.: *мислѣ, съдователно сѫществуувамъ* (сир. онова,
което мисли, сѫществува; а азъ
мислѣ и пр.).

Ентомография (гр. *ентомосъ*,
насѣкомо). Описание на насѣкоми.
— **Ентомографъ.** Описателъ на на-
сѣкоми. — **Ентомолитъ** (отъ *енто-*
мосъ и *литосъ*, камень). Вкаменѣно
насѣкомо. — **Ентомологически.** Който

се отнася до ентомологията.
Ентомология. Наука за насѣкомо
— **Ентомологъ.** Ученъ по ен-
томологията. — **Ентомофагъ.** Насѣ-
кадецъ.

Ентофитонъ, гр. Тунеяди-
стение.

Ентофталмия, гр. Важѣ
въспаление на очитѣ.

Entre deux feux. Франц.
словица: Между два огния.

Entre nous (фр. значи пом-
нашъ си). Това, щото си говор-
да остане тайна; изражение ра-
сильно съ турското *лађъ бу-
калсънъ*.

Ентузиазъмъ, гр. Въсторгъ
стѣплѣніе. — **Ентузиасть.** Въс-
женъ.

Ен菲尔дъ. Англ. градъ, 16 ки-
ла съв. отъ Лондонъ; 20,000
Фабрика на Мартини-Хенри
пушки (мартиники).

Енциклика, гр. Папско ок-
но писмо.

Енциклопедистъ, гр. Ау-
или сътрудникъ на енциклопе-
діо-особено енциклопедисти п-
чать единъ крѣгъ славни ф-
ранцуски спикателе — съчините
на енциклопедический рѣчицъ
Франция, въ XVIII-и вѣкъ:
деро, Д'Алемберъ и др.

Енциклопедия (гръц. *эн-
циклика*, крѣгъ; *педеа*, въспита-
ване). Въ старо време, гръцитѣ съ-
дума означавали опрѣдѣленъ кр-
науки и искуства, които било
обходимо да знае всѣкай гра-
нинъ, който желалъ да се ч-
мижду образованитѣ люде. Въ
шото време се нарча 1) с-
никъ, който съдѣржа общи
дѣнія по всички отрасли на
вѣшкото знание: прим.: фран-
цузската енциклопедия на XVI
вѣкъ, на която главниятъ авторъ
Дидеро; 2) сборникъ, който

свѣдѣния по всичките части на наука: юридическа енциклопедия, енциклопедия на естествените науки и др. Оттука

така (евр. изворъ). Дума, която въ състава на имена на

зъ и мяста, като Ень-Доръ, ади и т. н. (Библ.).

Градъ или Асасонъ-Та-
нигади или Асасонъ-Та-
нигади или Асасонъ-Та-

Градъ, който е билъ на
ния брѣгъ на Мрътво море
().

ида или Еолия. Стара страна
аза-Азия, която включвала
и се простирала до Дар-
ски протокъ; добила името
еолийцитъ. Виж. Еолийци.
ици. Едно отъ 4-те главни
ки племена, произхождало отъ
синъ Елиновъ, внукъ Девка-
въ. Е. най-напредъ били за-
и въ Тесалия, отъ дѣто се
остранили и образували мнози
ни селища въ съверните
на Гърция и въ западни
онестъ. Въ XI-и вѣкъ прѣди

испѣдени отъ дорийците,
нахлуди въ Пелопонесъ, тѣ
вселили въ Мала-Азия, дѣто
или, на сѣв.-западното край-
е на Мизия, и по близните
и, по-вече отъ тридесетъ
въ южната част на стра-
мъ, Еолида, имало 12 града,
образували Еолийската кон-
ница; отъ тѣхъ Киме и Смирна
най-прочутитъ. На еолийско-
речие сѫ писали лиричес-
поети Алкей, Сафо, Корина,
ръ. Еолийцитъ сподѣлили
га на другитѣ гръцки ко-
въ Мала-Азия. Първень
вани отъ лидийските крале,

тишени отъ независимостта
персиянетъ, тѣ станжли частъ
лександровата империя, и
едно подчинение на дина-

стията на селевкидите, били най-
сетиѣ погълнати въ Римската им-
перия.

Еолова арфа. Единъ прости
музикаленъ инструментъ, на който
струните се привождатъ въ дви-
жение отъ вѣтера.

Еоль. Богъ на вѣтровете, синъ
Юпитеровъ и Менаалипинъ. Не-
говите 12 чеда духали вѣтровете;
неговата власть била подчинена
на Нептуновата: безъ Нептуновото
изволение той не могълъ да пуша
вѣтровете изъ пещерата, която
била всичкото му владѣніе.

Еони (гръц. знач. вълни). По
учението на гностиците, висши
духовни сѫщества, непосредствено
произлѣзли отъ Бога (чрезъ исте-
чение), отъ съединението на които
съ материите (злото начало) е ста-
нжалъ видимий свѣтъ.

Ео sensu, лат. Въ ония смисъ.

Еоценъ (отъ гръц. думи, които
знач. нова зора). Въ геологията:
име на най-старата третична фор-
мация. Таи формация е наречена
така за това, че вънейните земни
пластове се намиратъ най-старите
вкаменѣлости на млѣкопитающи
животни, което явление, като кога
се пушка зора, открива новъ свѣтъ.
Слѣдъ еоценъ иде миоценъ или
миоценовата формация (отъ гръц.
мионъ, по-малко), на която пла-
стовете сѫдържатъ по-малко ко-
личество отъ сегашните видове
животни сравнително съ слѣдуващата
формация плациенъ или
плациеновата (отъ гръц. полионъ,
по-вече). Виж. Третична система.

Епа (абатъ). Французинъ, прѣвъ
учител на глухо-нѣми (1712—
1788).

Епакта, церков. Връме отъ 11
дни, съ които слънечната година
е по-длъга отъ лунната, и показва
възрастъта на луната накрай прѣд-

идущата година. Запр. лунният мъсецъ се смята отъ $29\frac{1}{2}$ дена, а лунната година отъ 354 дена. Ако годината почващо точно съ един новолуние, на края на годината луната щъще да има 11 дни отъ 13-ия мъсецъ, и това число щъще да биде е. за другата година слѣдът неїж. Втората година щъше да се свърши на 22-ия ден отъ новата мъсечина; третата година слѣдът неїж щъше да се свърши на 32-ия ден и т. н. Така, втората е. щъше да биде 22, а третата 33 или 3 (зашто всъкога се отбиватъ 30 дни отъ сбора). А за да се намѣри възрастъта на луната, трѣбва при е. да се притури числото на днитъ на мъсесца и още числото на мъсесецъ, които сѫ изминѣли отъ марта пасамъ, и сборътъ ще показва възрастъта на луната, ако не надминува 30; ако ли го надминува, отбиватъ 30 и зиматъ само остатъка. За януария не притурятъ мъсецъ, а за февруария притурятъ само 1.

Епаминонда. Знаменитъ тивенски пълководецъ и държавникъ, род. въ 411 прѣди Р. Х., победителъ на спартанците при Левктра (378) и при Мантинея (363). Въ тая последната битва билъ раненъ смъртно; иъ, като се научилъ, че неприятельтъ е поразенъ: «Азъ живѣхъ доста», рекълъ, «запото умирамъ безъ да съмъ билъ побѣденъ». Приятелетъ му, като жалили, че умира безძѣтъ: «Оставямъ», казалъ «двѣ безсмъртни дѣщери: Левктра и Мантинея». Е. се отличавалъ съ честность, справедливостъ, краснорѣчие и военини способности.

Епархия (гръц. *επι*, надъ; *αρχο*, началствувамъ, управявамъ). Областъ, на която духовните дѣла се намиратъ подъ управлението на

единъ архиерей. — **Епархиаленъ**. Който принадлежи на епархия.

Епериесъ (слав. *Пресова*). Градъ въ сѣв. Унгария, населенъ по-вечето съ славонци; 10,711 жит. Наблизу важни солници, които произвождатъ по 5,000 тона соль годишно.

Енгиони. Въ гръм. басносъ. останжлите живи седемъ синове на седемътъ гръцки царе, които погиняли прѣдъ Тиви.

Епиграма, гр. Кратко стихотворение, което се свръшва съ зла острота. — **Епиграматически**. Който се отнася до епиграма. — **Епиграмистъ**. Съчинителъ на епиграми.

Епиграфъ, гр. Соб. зн. *надписъ*. 1) Надпись на сграда. 2) Приводъ или изречение поставено въ началото на едно съчинение, или въ началото на главитѣ (отдѣлътъ му), което има нѣкакво отношение съ съдържанието на цѣлото съчинение или на цѣлата глава. — **Епиграфия**. Ученie за надписитѣ. — **Епиграфически**. Който се отнася до епиграфъ или епиграфия.

Епидавръ (сегаши. село *Пидавро*). 1) Староврѣм. градъ въ Арголида, на Саронически заливъ (сегаши. Егински заливъ), 35 килом. на ист. отъ Аргосъ, близу до Пирея и до о-въ Егина. Отъ старши Е. още се намиратъ развалини. Близу до той градъ е имало про-чутъ храмъ на Ескулапа (виж. това име). 2) Старо име на Дубровникъ (виж. Дубровникъ).

Епидемически, гр. Общо прѣобладающъ (за болестъ).

Епидемия, гр. *επι*, по; *δῆμοςъ*, народъ). Общо прѣобладающа болестъ; болестъ, която лежи много люде въ едно време (холера, чумата, малката пънка, тѣ-

фоическиата треска и др.) — Още не се знаешть добре всичките причини, които произвождат епидемии, нито всичките пръднозителни сръдства против тяхъ. Най-доброто, въ време на епидемия, е да се пази от правилата на хигиената, да се избъгват излишествата, и най-вече да не оставиме страха да ни облада. Епидемическите болести не сѫ необходимо заразителни; па и когато бихъ могли, било би наша наложителна длъжност да помагаме на близния си.

Епидерма, *ср.* Горният пластец на кожата, горна кожа: *надкожие*.

Епизодъ, *ср.* Случайно събитие или случка, която има свръзка върху романъ, повѣсть, рассказъ съ главното повѣствуване събитие, ала само по себе си съставлява отдельно цѣло. — **Епизодически**. Случаенъ, не сѫщественъ на главното събитие, чо се расказва.

Епизоотия, *ср.* (отъ *epi*, надъ; *зоика*, животно). Моръ, или епидемия по добитъка. — **Епизоотически**. Който се отнася до епизоотията.

Епиктетъ. Гръцки философъ отъ сектата на стоиците, живѣлъ въ Римъ въ времето на Марка Аврелия (I-и вѣкъ слѣдъ Р. Х.).

Епикуреецъ или *епикуреецъ*. Послѣдователъ на Епикурево ученіе; човѣкъ, който труси удоволствията. Виж. *Епикур*.

Епикуризъмъ или *епикуреизъмъ*.
1) Епикурево ученіе; виж. *Епикур*. 2) Чревоугодникъ, сластолюбецъ.

Епикуръ. Гръцки философъ (342—271 прѣди Р. Х.), който учи, чо животъ е даденъ човѣку съ единствената целъ да се наслаждава на земните блага, яътъ, каквото да не намалява до-

брочестината си. Между друго, той отхвърлялъ влиянието на боговете надъ свѣта и слѣдмрътния животъ. Е. е станжалъ основателъ на една важна секта между старите философи. Той живѣлъ съгласно съ ученията си, благонравно. Ала послѣдователъ му, по криво тълковане на философията му, зели да се прѣдаватъ на невъздръжни наслаждения и сега думата *епикурецъ* е синонимна съ сладострастникъ; и кога искатъ да кажатъ, чо единъ човѣкъ се прѣдава на чувствените удоволствия, говорятъ: *той е епикурецъ*, *Епикуревъ ученикъ*.

Епигънъ, *ср.* Поетъ, чиято поезия е епическа. Виж. *Епическа поезия*.

Епилепсия, *ср.* Падане отъ вънъ, вънкашка болестъ, детинска болестъ. — **Епилептикъ**. Оня, който страда отъ епилепсия. — **Епилептически**. Който се отнася до епилепсията, свойственъ нападущата болестъ.

Епилогъ, *ср.* (отъ *epi*, надъ, послѣ; *логосъ*, дума). Заключение на рѣчъ, расказъ, драма, поема.

Епимений. Гръцки философъ и поетъ отъ Критъ (VII-и вѣкъ прѣди Р. Х.). Понеже е билъ знаменецъ на всичкото староврѣменно учение, расказвали сѫ за него множество басни; запр. твърдили сѫ, чо той спалъ 57 години въ една пещера.

Епиметей. По *гръц.* *басносъ*, Прометеевъ братъ, който се оженилъ за Пандора, — жена, която била добила отъ Юпитера едно ковчеже пълно съ злини. Глупавий Е. отворилъ това ковчеже и злиниятъ исхвръкнали вънъ, та така дошло злото въ свѣта.

Епине (*Мадамъ д'*). Франц. списателка, знаменита по свръзки-

тъ си еъ философитъ отъ ХХIII-и вѣкъ, обнародвала интересни *Мемоари* 1725-1783).

Епиръ. Име на една часть отъ стара Гърция, на югъ отъ Македония. Тая страна образуваше южната часть на сегашна Албания или Янинския вилаетъ, планинска земя. Най-раннитъ и жителе се прѣполага, че сѫ били пеласги. Въ историческия периодъ, Теодомъръ говори за 14 племена, пѣвческо отъ които самитъ гърци вървали, че били отъ елинско произходение. Молоситъ, едно отъ тия племена, добило господството надъ другите. Отъ молоските царе на Е., най-отличенъ билъ Пиръ, който дълго време воювалъ успѣшно противъ римляните. При завоеванието на Македония отъ римляните (168 прѣди Р. Х.), Е. билъ подъ македонско влияние, епирците били обвинени, че помагали на Персия, македонски кралъ, и най-отмѣстителни мѣрки се турили въ сила противъ тѣхъ. Емилий Поль, римски генералъ, ограбилъ и сравнилъ съ земита 70 епирски града, и продалъ въ робство 150,000 отъ жителите. Отъ това време, Е. дѣлилъ сѫдбините на римската и византийската империя, до 1204, когато единъ отъ комнените, Михаилъ I Ангелъ, се прогласилъ независимъ и основалъ гъръцка държава въ Е.

Тая държава достигнала до значително мошество, въ времето на брата и преемника на основателя й, Теодора. Тоя послѣдниятъ въ нѣколко години завладѣлъ Охрида, Прилепъ, Челагония, дори Солунъ и Одринъ, и подчинилъ албанците. Теодоръ зель титлата императоръ и накаралъ охридския архиепископъ Хоматиана да го вънчѣ на царството. Въ 1230 новия импе-

раторъ безъ никаква причина изрушилъ сключенията съ български царъ Асенъ II миръ, и нахлуъ въ Тракия, и при село Клокотница билъ разбитъ и заробенъ. Слѣдъ тая битва токо-речи щъ Македония и Албания втѣзли въ българското царство. Теодоровата династия господарувала, на Е. до 1466, когато той билъ най-сетне завоеванъ отъ турците. Отъ тогава Е. се населилъ отъ много албанци. Берлинския конгресъ въ 1878 прѣпоръжча да се отстѫпи южната часть отъ Е. на Гърция.

Епископално изловѣдане. Друго име на *Античанска църква*.

Епископъ (гръц. *επίσκοπος*, Владика или духовенъ пастъръ, който по чинъ върви непосредствено слѣдъ митрополитъ, Е. нѣма своя си епархия, а може да управлява епархия намѣсто митрополита й, или само да помога на послѣдния въ управлението й. — **Епископски.** Който принадлежи или е свойственъ на епископъ. — **Епископство.** Санъ на епископъ; време на служенето му.

Епистолография (гръц. *επιστολή*, лат. *epistola*, писмо, послание; гръц. *γραφό*, пиш.). Искусство да се пишатъ писма. — **Епистолярна форма.** Писове на написанъ въ видъ на писмо. — **Епистоляренъ слогъ.** Слогъ, съ който се пишатъ писмата.

Епистрофа, гр. Риторическа фигура, въ която много прѣдложения на оратора или писателя се свръзватъ съ едни и сѫщи думи.

Епиталама, гр. Благопожелателно стихотворение за новобрачни.

Епитафъ или **епитафия**, (гръц. *επι*, надъ; *τάφος*, гробъ). Надгробенъ надписъ.

Епитетъ (гръц. *επιτημονή*, приложене). Дума, която се прилага

та при име на лице или прѣдмѣтъ, за да опрѣдѣли качеството му: прѣкоръ.

Енитрахилъ (гръц. *назратникъ, нашийникъ*). Одѣжда, която носиже свещеницитѣ и архиереитѣ; мѣта се около шията и се слуша отпредъ надолу. Образувала се е отъ дяконския оаръ, събранъ отъ двѣтѣ половини въ едно, и показва по-пълната благодать изѣтна възъ свещеника; безъ *е.* свещеникъ не може да извръши и една служба. Между народа *е.* е известенъ съ изкривената дума *патракилъ*.

Епифаний (Св.). Гръцки богословъ, роден отъ родителе евреи близу до Елевтерополь (Палестина) въ 310, умр. епископъ саламински на о-въ Кипър въ 403. На епископския чинъ той се билъ възвисилъ постепенно въ 367 год. Е. оборвалъ ученията на Ария и Оригена съ прѣголъма ревностъ. Между неговите съчинения, забѣзѣтелни сѫ: *Панарий*, сир. книга на лѣковетѣ, въ която дава историята и опровергнението на 20 ереси прѣди Иисуса Христа и на 80 съѣдъ тая епоха; *Анкоратъ*, сир. спасителна котва, дѣто излага началата на правата христ. вѣра; и нѣкои обяснения на Св. Писание. Единъ прѣводъ на него-вите съчинения се намира на руски въ *Христ. Чтения*, 1829 — 46 год. Той богословъ е мощенъ по мислите, ала стилътъ му е бѣденъ и дори неточенъ. Праздникъ на 12-и май.

Епицикълъ, гр. Кржгъ, на който срѣдоточието се движи по окръжността на другъ кржгъ.

Епическая поезия (отъ гръц. *史诗ъ, разговоръ*). Единъ отъ трите главни вида поезия, обгръща всички стихотворения, въ които

събитията се изображаватъ въ обективно-повѣствователна форма; съ други думи, поетътъ рассказва събитията, като исказва спокойно вънешнитѣ вѣзгли за тѣхъ, а не своите си; противоположното на *сп. п.* е *лирическата поезия*, въ която поетътъ изображава вътрѣшния животъ на човѣка субективно, сир., като изразява развѣнчано своите си чувства. Споредъ това, чувството, което прокарва авторътъ въ едно лирическо произведение, трѣбва да биде общечовѣшко, сир. да досѧга интересите на всички и искрено или такъвъ, каквото въ испитатъ въ себе си самъ той. По естеството си епич. произведения сѫ дѣти, а лирическите кжси. За примѣръ на епическата поезия може да послужи отъ нашия народенъ епостъ *Марко, Секула и краль Латинина* въ Костовъ - Мишевата *Христоматия*, II — поема, която ни запознава донѣдъ съ живота и суетѣрията на едноврѣменнитѣ наши герои, юнаци. За примѣръ на лирическата поезия може да ни послужи Вазовото лирическо произведение *Байронъ*, което се срѣща въ Костовъ-Мишевата *Словесность* и захваща така:

«Безсмъртенъ синъ на мрачний
Албionъ;
Пъвецъ на Хайде, на Джаура,
Подъ тозъ класиченъ гръцки
небосклонъ»

Заспа душа ти — вѣчна бура»....
или отъ нашите народни пѣсни
Садила мома край море лозе въ
К.-Мин. *Христоматия*, т. II.

Епическата поезия е най-стария видъ поезия, която непосредствено се е развита въ народния духъ, па е и най-старата форма на историческо изложение. Отъ

такъви епически народни пѣсни, въ които сѫ се отражавали духът, вѣрванията, нравите и характерът на народа, у отдалитѣ народи съ постепенното имъ пробуждане сѫ се развили *епопеити*, възвишени видъ епическа поезия, като се е явявалъ иѣкой велиъкъ поетъ, който е събиралъ распрѣснѣтѣ пѣсни въ едно цѣло, на което е давалъ печата на своя гений. Така сѫ се образували *Рамаяната* у хиндусите, *Илиадата* и *Одисеята* у гръците и др.

На народния епостъ се противополага *искусственниятъ епостъ*, епостъ на подражателетѣ. Той захваща, когато настава историята; авторитѣтъ му иматъ по-вече наука и изкуство отъ предшествениците си, чѣмъ тѣ слагатъ стиховете си по правила и не могатъ така вѣрно да го изображаватъ. Тука принадлежатъ Биргилъ, който, вдъхнѣтъ отъ Омира, въспѣва въ своята *Енеїда* происхождението и славата на Римъ; романтични рицарски епостъ на римските и германските народи; и отъ най-новите като по-забѣлѣжителни Камоенсовата *Лузиниада*, Клоциковата *Месиада*, Тасовий *Освободенъ Иерусалимъ*, Аристовий *Орландъ Ужасни*, у насъ И. Вазовата *Епопея на забравените* и др. На тоя сериозенъ епостъ се противополага комический епостъ, образцови произведения по който представляватъ литературите итал., немска, франц. и английска. Такъви сѫ Волтеровата *Орлеанска Дѣла* (*La Pucelle d'Orl ans*) и др.

Еподъ, гр. Третата частъ на ода.

Еполети, гр. Нараменици, войнишко украшение, което стои на рамената.

Епонина, Герония, прочута прѣданността си на мажка събина (78 слѣдъ Р. Х.).

Епопея, гр. Дѣлга поема която се въспѣва героическо исществие, като *Илиадата* и *секта*, *Епопеята на забравените* и др. Виж. *Епическа поезия*.

Епостъ, гр. Епическа поезия.

Епоха, гр. 1) Периодъ опредѣлено време въ историята. 2) Минута, въ която се е извѣшило достопаметно събитие въ живота на единъ народъ или въ лицето. — *Епохаленъ*. 1) Се отнася до една епоха. 2) Създава епоха.

Ентагонъ. Виж. *Хептагонъ*.

Ентаедър. Виж. *Хептагонъ*.

Eг. Химический знакъ въ тала ербий (*erbium*).

Ера, гр. (броеене години). Събитието, отъ което единъ народъ е захванѣтъ да брои години. 2) Забѣлѣжителна епоха, когато се установава новъ начинъ на нѣщата: *ерата на свободата*.

Главните исторически ери са:

1) *Гръцка ера*, наричана и *пиядска*. Тя захванѣла отъ юния 776 год. прѣди Р. Х. и събра единъ гръцки юнакъ и Коребъ одържалъ побѣдата олимпийските игри; за спомен на тая побѣда гръците избрали единъ паметникъ, и въчили да броятъ годините съ пияди, като смятати четири дни за една олимпийяда.

Римска ера. Тя захваща отъ основанието на Римъ, което изшло на 24-и априлъ 753 прѣди Р. Х. — 3) *Цариградска ера*. Ерата, отъ която се изчисляватъ годините отъ основаването на Цариграда (Истанбул), което се свѣтът е сътворенъ на 1-

декемврия 5508 години прѣди Р. Х.
— 4) *Християнска ера*, която почва отъ 25-и декемврия, когато се родилъ Иисусъ Христосъ и до когато се били изминѣли, споредъ смѣтането на Православната Црквица, 5508 год. етъ сътворенето на свѣта. Тая ера сѫ приели всичките християнски цркви.
— 5) *Егейска ера*, захваща отъ сътворението на свѣта, което, споредъ евреите, станжало 3761 год. прѣди Р. Х. — 6) *Мохамеданска ера*. Та захваща отъ Емира или Мохамедовото бѣгане отъ Мека въ Медине. Това станжало на 16-и ония, 622 година слѣдъ Р. Х.

Отъ горното е явно, че годините не подкачатъ у всичките зодии въ едно и сѫщо врѣме; при това, тѣ не сѫ и еднакви. Едини дѣлжатъ врѣмето на *сълнечни* години, а други — на *лунни*. Сълнечна година е врѣмето, въ което нашата земя обикаля еднажды около земята 12 пъти. Отъ тии различни дѣления и смѣтания на врѣмето сѫ произлѣзли и различни календари. Виж *Юлиански* календарь; *Григориански* календарь.

Еразистратъ. Единъ отъ най-прочутитѣ гръцки лѣкаре и анатомисти въ старо врѣме (Ш-и вѣкъ прѣди Р. Х.). Той прѣбивавалъ нѣколко врѣме въ двора на Селевка Никатора, сирийски кралъ; а отпослѣ живѣлъ въ Александрия, където се посветилъ съ сполука на анатомически изслѣдвания. Е. основалъ една лѣкарска школа, и писалъ нѣколко съчинения по анатомията и др. Той вѣрвалъ, че ръцето е срѣдоточието и на венъ и на артериитъ, и, да не иль убѣденъ, че артериитъ съ-

държатъ *въздухъ* намѣсто *кръвъ*, едва ли има съмѣнение, че е щѣгъ да прѣдвари Хирви въ откриването кръвообращението. Отъ многобройнитѣ му писания сѫ се упазили само нѣколко откъслеци и заглавия.

Еразово четене или етапицизъмъ. Изговаряне гръцката буква *η* (ета) *e*, прѣдложено отъ Еразма Ротердамски.

Еразъмъ Ротердамски (*Дезидерий*). Знаменитъ холандски ученъ отъ XVI-и вѣкъ, род. въ Ротердамъ въ 1467 — умр. въ Базель въ 1563. Слѣдъ смѣртъта на родителетъ му, които изгубилъ на 14 годишна възрастъ, настанили сѫщиятъ му го въ монастиръ, дѣто билъ и постриженъ. Нѣ монашеский животъ не е билъ по вкуса и наклонностъ му. Е., откакъ се изучилъ въ монастири, въ Парижъ въ Сорбоната, въ оксфордски и въ турински университети; измолилъ отъ папата да го освободи отъ монашеския му обрекъ. Слѣдъ това той прѣдприелъ едно пѫтуване изъ Италия и Франция, което му доставило материала за безсмѣртната му сатира *Хвала на Глупостъта*, — съчинение, въ което сѫ изложени всички видове глупци, а особено ония — богослови, схоластици, калугери — които сѫ цѣвтели въ онния врѣмена въ црквата. Тая сатира се счита за исторически документъ, безъ който е токо-речи невъзможно да има човѣкъ едно точно и пълно понятие за състоянието на Европа въ постѣдните години отъ XV-и и първиятъ отъ XVI-и вѣкъ. Въ единъ ученъ споръ съ Лютера, Е. защищавалъ свободата на волията. У великия холандецъ имало малко рационализъмъ, който изсту-
дявалъ любовъта му къмъ люте-

ранството. Отъ Италия Е. се върналъ въ Англия, дѣто съ почетъ биль приетъ отъ Хенриха VIII-и. За нѣколко врѣме той и занимавъ катедрата по старогръцки езикъ въ оксфордския университетъ. Литературната му дѣятельностъ е била голѣма. Освѣнь дѣто издалъ много отъ класицитетъ и церковните отци, той и приготвилъ най-ранното гръцко издание на Нови Завѣтъ, което се появило въ Базель въ 1516. Това нѣкога считатъ за най-великото му дѣло. Михаелисъ казва, че може-би никога не съществувалъ побѣдъ издавателъ на Нови Завѣтъ, и че Е. притежавалъ до висша степень естествена дарба, дълбоко учение и голѣма критическа прозорливостъ и способностъ да открива погрѣшки. Неговите съчинения още се цѣнятъ поради важността на прѣдметътъ, богословски и филологически, съ които борави, и поради тѣхния класически стиълъ. Едно пълно издание на тия съчинения принадлежи на Леклерка (I—XI тома, Лайд., 1703). Най-новият му биографъ е Мюлеръ (Хамбургъ, 1828).

Ерато. По басносл., музъ на елегията. Прѣставлявашъ съ лира.

Ератостенъ. Гръцки философъ отъ Александрийската школа, род. въ Кирена въ 276 прѣди Р. Х. — Е., отличенъ геометъръ и астрономъ, биль повиканъ въ Египетъ отъ краля, Птоломея Евергета за надзирателъ на библиотеката му. Отъ съчиненията му сѫ се упазили само откъмслеци, които сѫ събрани отъ Бернхарди въ неговата *Ератостеника* (Берлинъ, 1822). Е. ослѣпѣлъ и, зато му сирънижъ животъ, оставилъ се да умре отъ съдъ по 80 години възрастъ.

Ербенъ (Карлъ Яромиръ). Чески поетъ, етнографъ, археологъ и историкъ (1811—1870).

Ербий, лат. Просто тѣло, е отъ рѣдките метали. Намирано нѣколко минерала, най-вече въ долината, който се добива Итхеби, въ Швеция. Поставата си прилича на метала миний.

Еребъ, пр. 1) Баснословнъ жестъ на мрака, синъ на Синъ и Ношъта. 2) Шѣкъльта на чиниците.

Ергене. Лѣвъ притокъ на рица, образува се отъ съединението на нѣколко потока въ Сака-планина, близу при Виза, бира водитъ на р. Чорлу и при Узунъ-кюпра се влива Марица; около 200 килом.

Ergo, лат. Прочее, слѣтелно.

Ерготинъ, фр. Име дадено нѣколко вещества, които се вличатъ изъ главията на ръби. Единственъ видъ, който се трбоява въ медицината, е *Liane Bonjean*, темно-червенъ, чивъ, съ миризмата на печено, растопливъ въ спирътъ и употребява се противъ кръченията.

Ерекли (стар. *Heraclea tica*). Градъ въ азиатска Тракия (Кастамонъск. вил.), на Черно море, на съв. ист. отъ риградъ; 5,500 жит. Срутени планини. Дѣятелна търговски коприна.

Еремиада. Виж. *Иеремия*.

Еремия, наречанъ и *Българопътъ*, Богомилски списателъ, отъ най-главните литераторици на богомилското книжовниче. За него се знае само, че неговите съчинения се бранатъ въ риградския патриархъ Св.

што е живълъ въ 969 — 999. Отъ ва обстоятелство се прави предложението, че Е. е живълъ въ я вѣкъ; ала предполага се още, Е. е сѫщия онъ *попъ богоѧ*, основателъ на богомилската ересъ: защото съ богомилъ сѫбирили човѣкъ отъ тая секта, што животъ е билъ миль Богу. **Ереснархъ**, *гр.* Основателъ на съ; ересоначалникъ.

Ересъ, *гр.* Расколъ, отстѫпство отъ вѣра, вѣроучение тивно на церковните доктрини.

прѣнос. см. идея, мнѣніе про-
поно на общоприетѣтъ. — **Еретикъ**
еколникъ, отстѫпникъ отъ док-
трина на црквата си. — **Ерети-
цимъ**. Който принадлежи на ересъ.
Еретичество. Характеръ на ере-
тическо учение, предложеніе и др.
Ерехъ. Нимродовъ градъ въ Се-
верското поле, съ неизвѣстно мѣ-
положеніе. (*Библ.*).

Ержабекъ. (*Францъ Вячеславъ*). Чешки литераторъ и пе-
вачъ, извѣстенъ като поборникъ
висшето женско образование и
профессионалното срѣдно образ-
ование, като драматургъ, поетъ,
писъкъ и др. Написалъ е трагедия
Светополкъ, Гана; драми
Чудо на господаря си и *Синъ*
и чешки, които се считатъ за
визови въ драматич. искусство
и пр. Отъ ученитѣ му трудове
извѣстно е едно обемисто съ-
чинение *Старата епоха на ро-
манзма*. Е., докторъ на фило-
зиата, починъ като професоръ
висшето женско училище въ
Карлово (1836 — 1893).

Ерзерумъ. Силио укрѣпенъ
дъ въ азиатска Турция (Армения),
близу до главнѣтъ на Евфратъ,
прѣзъ едноимененъ вилиетъ,
5 килом. на сѣв.-ист. отъ Диар-
бунъ, и 1,100 килом. на ист.

отъ Цариградъ; 60,000 жит., отъ
които половината турци, останалитѣ арменци, персияне и др.
— Е., старий *Theodosiopolis*, ос-
нованъ въ 415 отъ Теодосий II,
падналъ въ ръцѣтъ на селджук-
цитъ въ 1201, на монголитъ въ
1242, и най-сетиѣ на турцитъ въ
1517. Прѣзъ русско-турската война
въ 1829, прѣзимането на Е. отъ
русиите турило край на войната
въ Азия. Е. бѣше важенъ воененъ
центръ прѣзъ войната въ 1877
— 78, и голѣми сражения ста-
нужахъ въ околността му. Прѣзъ
февр. 1878, той се прѣдалъ на
русската войска. Русите го дър-
жаха до окт. сѫщата година, ко-
гато го върнуха на турцитъ. —
Ерзерумски вилиетъ, който об-
гръща голѣма част отъ турци
Армения, и се прѣдѣля съ Русия
и Персия, е главно едно високо-
плато, прѣсъчено отъ изобилни
планински бърда, между които има
плодородни долини. Климатъ —
злато студенъ зимъ и злато-
ренъ лѣтъ. Главните реки са
Аракъ, Евфратъ и Евръ. Насел.
е около 500,000 жит.

Ерзинганъ. Градъ въ азиатска
Турция (Армения), въ вилиетъ
Ардатъ, 132 килом. на югъ-зап. отъ
Ерзерумъ; 30,000 жит.

Ереванъ. Укрепенъ градъ въ
азиатска Русия, центъ на дружина
Армения, между реките Аро-
ратъ, 54 килом. на югъ-зап., и
Тифлисъ, 160 килом. на югъ-зап.;
17,000 жит. Древна армянска
копия; арх. изкуства турбазана
въ единъ изобиленъ изчезнатъ
рай (виж *Ереванъ*). — Е. е
билъ отъ XIII-ти вѣкъ главъ отъ
важнѣтъ армянски градове. Отъ
XIV-ти вѣкъ била подъ власти
на турци и на армянѣтъ; въ
XV-ти вѣкъ изчезналъ.

гнжли въ него сирия крѣпость. Руситѣ били отблѣснѣти отъ него въ 1808, ала въ 1827 го прѣзели съ пристрѣпъ, и генералъ Паскевичъ добилъ за това титла Еривански; договорътъ, който се сключилъ на другата година съ персиянѣтъ въ Туркманшай, подтвѣрдилъ на руситѣ владѣніето имъ на Е. съ едноименната му областъ. Е. е сега важенъ руски воененъ постъ. Въ 1840, градътъ постградалъ много отъ едно земетресение.— Ериванска губерния има за прѣдѣли: тифлиската губ. на сѣв., елисаветополската на ист., Персия на югъ, азиатска Турция на западъ; простр. 27,822 чет. килом.; насел. около 500,000 жит. Климатъ здравъ, зима дѣлга и студена, лѣто меко. Скотовъдство, земедѣлие, винодѣлие.

Ерие. Едно отъ 5-тѣ голѣми езера въ сѣверна Америка, прѣдѣля се на сѣв. съ Канада, на ист., югъ и зап. съ Съединенитѣ Държави, въ които мие държави Ню-Йоркъ, Пенсилвания, Охio и Мичиганъ; 25,000 чет. килом. Дълбочина отъ 12 до 62 метра. Е. се съобщава съ езеро Хронъ чрѣзъ р. Сенъ-Клеръ и съ Онтарио чрѣзъ Ниагара. Дѣятелно корабоплаване, иль на сѣв. опасно по причина на скали, и зимѣ прѣкъсвано отъ ледъ.

Ерие. Градъ въ Съединенитѣ Държави (Пенсилвания), въ единъ полуостровъ въ южната част на езеро Ерие; 25,000 жит. Военно и търговско пристанище. Е. е послѣдната станция на желѣзнницата Филаделфия-Ерие, и е съкаченъ по други желѣзоплатни линии съ Ню-Йоркъ, Кливлиандъ и др.

Ерие (каналъ) между Бѣжало, на езеро Ерие и Албани, на Хадсънъ, 500 килом. дѣлгъ, отъ

13 до 33 метра широкъ и 1 м. 33 сант. дълбокъ. Легижъ съ 45 miliona лева, и е билъ изправенъ отъ 1823 до 1825.

Ерикъ. Име на 14 шведски крале (990—1577) и на 9 дански крале (845 — 1439). Отъ шведскитѣ Ериковци най-забѣгателъ е св. Е., който падналъ въ бой въ 1161; въ едно кло царуване, той билъ основателъ много прѣкъ и монастире въ издалъ единъ прѣвъходенъ свѣтъ закони. Отъ данскитѣ крале съ това име най-прочути били Е. I и Е. II, баща и синъ; първи отъ тѣхъ, който умр. въ 860, въвѣлъ християнството въ Дания, а втори дълъ нови полезни изредби на християнската си държава.

Еризинелъ, гр. Червенка, червень вѣтъръ, сладката; въспаление на кожата, придружене съ червенина, болежъ и треска. Тая болѣсть обикновено се явява на лицето; често е безврѣдна, ала всѣкога изисква лѣкарска помощъ.

Ерионъ, гр. Триглавъ исполнъ, когото убилъ Херкулесъ.

Ерисъ, гр. Богиня на раздора и прѣпирните, Марсова сестра.

Ерлангенъ. Баварски градъ (Франкония), 16 килом. из сѣв. отъ Нюрибургъ; 15,000 жит. Протестантски университетъ.

Ерлау (словѣнск. Елау или Ягаръ). Унгарски градъ, 135 килом. на сѣв.-ист. отъ Пеша, на желѣзния пътъ Пеша-Катау; 20,000 жит. Изрядно вино. Многобройни монастире и хубава съборна църква. — Е. се отличилъ прѣзъ революцията въ 1848—49 съ патротическия духъ на жителите си.

Ерма. Извайка, която състои отъ стълбче съ човѣнка глава на връха.

манъ Тимотеевъ. Атаманъ некитъ казаци, който е свръз името си съ открытието или ото завоевание на Сибиръ. се прославилъ съ мъжество и смѣтъ, и нъ, заедно съ нѣкол буйни другаре, станжалъ пла по брѣговетъ на Волга и грабиль търговците, азитъ посланици на пъти имъ Москва и дори и царската и си навлѣкъ гибва на Ивана Грозни. Разбойнически работи го принудили да на далечъ, на края на цар. Богати пермски търговци, онови, които имали заводи съверо-источна Русия, придо отъ царя разрѣщение да си ѝхътъ една войска и да се ѝхътъ сами отъ честитъ на ия на татаретъ, които жи на другата страна на Уралъ. онови повѣрили устройството войска Ермаку (1579). Той лъ около 850 души казаци, и литвенци, и прѣминжъ. Ермаковата дружина има уники и пищоли непознати старетъ. Слухътъ за люде, стрѣлять съ огнь и смърънъ гръмъ, распространилъ у неприятеля, та Е. лесно изъ ханъ Кучума и го на да напусне столицата си, (или Сибиръ), по брѣго на Иртишъ (1581). Това началото на завоеванието на Е. испратилъ въ Москва итина си атаманъ Колцо да царя да го прости за прѣгъ разбойничества и да bla да приеме подъ закрилата зоеваната земя. Царътъ не ѳ да се парадва, че «новое во послалъ Богъ Россіи» и валь Е. Сѫщеврѣменно той изъ Е. князъ на Сибиръ

и му испратилъ на помощъ 500 стрѣлци. Скоро слѣдъ това покоренитъ татаре възстанжли и нападжли Е.; той погинжъ въ бой по брѣговетъ на Иртишъ (1583). Руситъ му сѫ въздвигнжли паметникъ въ Сибиръ. Е. е геройъ на много руски раскази, на една трагедия на поета Хомякова, на една Дмитриева поема и др.

Ерметически, гр. Така затикнатъ сѫдъ, каквото да не влеза въ него въздухъ.

Ермити, гр. Първите християнски пустиници.

Ермоинъ. Планина въ Азии-Ливанъ, на съверо-источния прѣдѣлъ на Палестина; сега се нарича Джебель-ешеихъ (*Библ.*).

Ериъ. Езеро въ съв.-зап. Ирландия (Улстерска обл.), едно отъ най-хубавитѣ въ Ирландия, простира се 65 килом. отъ юго-ист. къмъ съв.-западъ, и въ сѫщностъ състои отъ двѣ езера. Прѣзъ него тече река Ериъ, 100 килом. дълга, която се влива въ Атлантически океанъ.

Еродотъ. Виж. *Херодотъ*.

Еростратъ. Гръкъ отъ Ефесъ, който изгорилъ великолѣпния храмъ на Диана въ той градъ, въ 356 прѣди Р. Х., за да обезсмърти името си. Сега съ това име наричатъ истребителетъ на искуствата.

Еротикъ, гр. Поетъ, който пише любовни стихове.—**Еротически.** Любовенъ: *эротическо стихотворение*.—**Еротомания.** Любострастие.

Еротъ. Гръцкото име на Амуръ, богъ на любовните наслаждения, по баснословието.

Ериетология, гр. Часть отъ естествената история, която съдържа учението за влѣчугите.

Errare humanum est. Латинска поговорка: Човѣку е свойствено да сбѣрква.

Errata (лат. знач. *погрешки*). Листъ на погрешките, направени въ напечатано съчинение, заедно съ поправките имъ.

Ерфуртъ. Прусски градъ (саксонск. обл.), 133 килом. на юго-зап. отъ Магдебургъ, на р. Гера и желѣзнницата Хале-Лайпцигъ-Гота-Нордхаузенъ; 58,000 жит. Вълнени, копринени, памучни и ленени стоки, обуща, ламби, химически произведения и др. Търг. съ жито и билки. Прочута съборна църква отъ XIV-и и XV-и вѣкъ съ готическа направа и съ камбана 27,500 килогр. тежка; града на старъ августински монастиръ, въ който е живѣлъ Лютеръ, сега обърната на спиритуалище; кралска академия; библиотека съ 60,000 тома. Университетътъ, основанъ въ 1378, е билъ унищоженъ въ 1816. — Въ старо време, Е. е билъ столица на Турингия. Въ Е. Наполеонъ приелъ въ 1808 на тържествено свидане руския царъ Александър I, когато между Русия и Франция се сключила една спогодба възь основата Русия да завладѣе Финландия и Дунавските княжества (Влашко и Молдова), а Франция да придобие, освѣнь каквото вече владѣла, испанската корона за кралъ Иосифовата (Иосифъ Бонапартъ, Наполеонъ по-старъ братъ) глава.

Ерихерцогъ-ини. Сѫщото, каквото е архидукъ-ини.

Ерщедъ (Хансъ Христианъ). Дански физикъ, който се е обезсмъртилъ съ откритието на електро-магнетизма (виж. *Електричество*) въ 1820. Е. билъ профессоръ на физиката въ копенхагенския университетъ отъ 1806. Идеята за великото му откритие била въ ума му отъ 1800, когато изобрѣтението на галваническата ба-

терия отъ Волта му внушило мисълта да подкачи единъ редъ опити по произвождане галваническо електричество. Важността на това откритие се припознала отъ учениците по цѣлъ свѣтъ, ако и отъ нѣкои малко пѣ-късно (1777—1851).

Есарадонъ. Прѣдполага се, че Е. е Сарданапалъ, последният асирийски царь въ свѣтската история Ездръ (4; 2) споменува, че то испратилъ поселенци да се заселятъ въ Самария. Извѣстно е, че Сарданапалъ, развратенъ и раскошенъ монархъ, изгорѣлъ, заедно съ кривицата и любимците си въ палата си, който самъ запалилъ, когато една неприятелска войска обсадила столицата му (*Библ.*)

Есевонъ (сегаш. развалини Хебанъ). Важенъ градъ, около 30 килом. на ист. отъ устието на Йорданъ. Израилиетъ го прѣзали още при живота на Моисей отъ аморейците, които го били прѣзали отъ моавитите; по-послѣ, когато десетъ израилски племена се преселили отвѣдъ Евфратъ, моавитите го зели назадъ (*Библ.*).

Есеквибо. Рѣка въ южна Америка, извира въ бразилска Гвианадъли Венезуела отъ английска Гвиана, отъ която пои голѣма част се влива въ Атлантически океанъ 700 килом. Корабоиздавателна сам по 160 килом., съ помощта на морския приливъ.

Есенъ. Градъ въ рейнска Пруссия, 31 килом. на сѣв.-ист. отъ Дюселдорфъ; 65,000 жит. Прочута фабрика на круповитъ топове, които се употребиха съ ужасно съдѣствие въ обсадата на Париж (1870—71); тая фабрика, съ 20,000 работници, захваща 400 хектара пространство и една отъ по-старите години е изработила 125,000

това стомана; въ фабриката се работятъ и много иѣща за мирни цѣли. Близу до Е. има камено-въглищни рудници. Градът е много старъ; още въ 873 въ него е имало прочутъ женски бенедиктински монастиръ.

Есенция, лат. Сжицностъта, основното начало, маслото на иѣща.

Есионъ-гаверъ. Градъ на источния заливъ на Червено море, близу до Платъ (*Библ.*).

Ескадра, исп. Отдѣление военни кораби подъ команда на единъ главенъ началникъ.

Ескадронъ, исп. Отрядъ конница.

Ескалада (фр. отъ лат. *скала*, стълба). Нападане чрезъ стълби (*стълна, крѣпостъ*). — **Ескаладиранъ.** Нападамъ, прѣзимамъ чрезъ стълби.

Ескаригъ, фр. Въ *воен. исп.* стрѣмнината на окопъ, която глежда къмъ крѣпостта.

Ески-Джумая. Градъ, окол. ц., шуменски окр., расположень въ равно поле, 42 килом. на зап. отъ Шуменъ, 23 на сѣв.-ист. отъ Османъ-пазаръ и $34\frac{1}{2}$ на югъ отъ Разградъ; 8,840 жит. Чисто земедѣлчески градъ; търговия съ храни и дребенъ добитъкъ. Прѣзъ априль голѣмъ панциръ, който се славеше въ турско време. — Каждъ срѣдата за прохода *Бузъ* по посока къмъ Османъ-Пазаръ величественъ водопадъ, който се образува отъ балканска рѣчичка *Врана*.

Ескизъ, фр. Очертание, планъ, бѣгълъ погледъ.

Ескимоси (ядци на сувори риби). Родово име на жителетъ на полярните страни, които населяватъ Гренландия, бръговете на Бафиновъ заливъ, сѣверните и источните примория на Лабрадоръ, островите и крайбрѣжната

на Хъдженовъ заливъ и др. Е. иматъ срѣденъ растъ, валчеста и непомѣрно голѣма глава, широко и плоско лице, малъкъ и спленожицъ носъ, голѣми уста, черна и рѣдка брада и жлата въчерна кожа. Физиономията имъ е открита и благосклонна. Тѣ търгуватъ съ тюленови кожи, риба и кожуси и не припознаватъ никакое правительство. Вѣрата имъ състои главно отъ съсѣбърия; и тѣ вѣрятъ, казватъ, въ два голѣми духа, и въ много други поб-малки. Мисионеритъ на Моравскитѣ Брата сѫ сполучили, отъ 1721, да обѣрнатъ много е. въ християнството. Е. си служатъ за плаване по морето съ кожани лодки; по рѣкитѣ плуватъ въ издѣлбани стебла отъ дървеса. По земата, тѣ ходятъ на ловъ на съверни елени и бѣли и черни мечки. Е. сѫ гнусни и отвратителни до крайностъ. Прѣзъ кѣсното лѣто поб-заможнитъ отъ тѣхъ живѣйтъ въ колиби покрити съ кожи; ала зимѣ всички единакво живѣйтъ на дъното въ дупки ископани въ снѣга, до които европеецъ не може да пристъпи отъ смрадъ. Тѣ се хранятъ поб-вечето съ сурова храна, като лой и др. т., която испояждатъ съ неимовѣрна лакомия, и пижатъ кръвята на токо-шо за кланиятъ животни. Облѣклото и на двата пола състои отъ кожи отъ елени, отъ птици и дори отъ риби.

Ески-шехиръ. Градъ въ азиатска Турция, 39 килом. на сѣв.-ист. отъ Кюта и 206 килом. на юго-ист. отъ Цариградъ, на желѣзници Цариградъ — Ангора и Ангора — Смирна; 10,000 жители. Топли минерални бани. Е.-шехиръ е главното търгище, което доставя прочутата морска пъна (мер-

шумъ), бѣлъ лекъ камень, отъ който се прави ѹгътъ хубави цигарета, изящни статуи и други укращения. Този камень се копае въ планината 50 килом. отъ града и се испраща въ Вѣна, отъ дѣто се разпространява по цѣлъ свѣтъ; и забѣлѣжително е, че най-старата сѫществуваща [сѫществува отъ поб-вече отъ 40 години] търговска кѫща за тая стока въ Е.-и. е българска кѫща — *Братя Прандженови*, отъ Ко- привища.

Ескортъ. фр. Въоружена дружина, която придружава нѣкого по путь за да го пази отъ опасност: *спѣктъство*. — **Ескортърамъ.** Сѫществувамъ, придружавамъ нѣкого по путь като членъ отъ ескортъ.

Ескулапъ. Богъ на медицината, Аполоновъ синъ. Недоволенъ да лѣкува болнитѣ, казва баснословието, той дори въскръсявалъ мрътвите. Юпитеръ, ядосанъ, го грѣмнѣлъ, по молбата на Плутона, богъ на ада, чието царство било въ опасность да опустѣе. Пѣтълътъ, емблема на бѣнието, и змиата, емблема на благоразумието, сѫ били посветени Ескулапу. Въ обикновения езикъ *Ескулаповъ ученикъ* значи лѣкаръ и *Ескулапъ* — вѣцъ лѣкаръ. Е. ималъ прочутъ храмъ въ гр. Епидавръ (Арголида), дѣто се трупали болни за исцѣленіе.

Есла. Испанска рѣка, важенъ дѣсенъ притокъ на Дуро, въ който се влива 22 килом. подъ Замора; 200 килом. Изобилна риба.

Еслингънъ. Германски градъ (Виртембергъ), 15 килом. на юго-ист. отъ Штутгартъ, на дѣсния бр. на Некарь, притокъ на Рейнъ; 20,864 жит. Фабрики за парни машини, металургически работил-

ници, пѣнясто вино. — Едно врѣме императорски градъ; хубава готическа црква, украсена съ кула, 58 метра висока.

Еслингънъ. Австрийско село, 11 килом. на ист. отъ Вѣна, дѣто французиетъ побѣдили австрийците на 9-и и 10-и май 1809. Франц. маршалъ Ланъ билъ раненъ тамъ смъртелно.

Есне. Градъ въ Горни-Египетъ, на лѣв. бр. на Нилъ, 44 килом. на югъ отъ Тива; 12,000 жит., отъ които много копти. Коптска епископия; стоварище на търговията на Нубия и Сенаваръ. Многобройни староврѣменни развалини.

Есонъ. Старогръцки баснословъчинителъ, съ чието име минува една отъ най-популярните староврѣменни сбирки отъ басни. За живота му нищо не е вѣрно, и нѣкои критици сѫ отричали сѫществуването му. Ала Херодотъ и Платонъ споменуватъ, че Е. живѣлъ въ последната половина на VI-и вѣкъ прѣди Р. Х., че билъ робъ въ Самостъ, отпослѣ освободенъ; че посѣтилъ Крезъ и Пизистрата; че Крезъ го испратилъ да раздаде пари въ Дедфи, и че делфийцитъ разярени, когато той, въ една прѣпирня, отказалъ да даде парите, го хвърлили въ една дълбока прошастъ. Тия историци още казватъ, че атенинътъ му въздигнѣлъ статуя отъ рѣзца на Мизина. Да ли това лице е авторътъ на така наречените *Есонови басни* или не, не е известно; иль знае се отъ Аристофана и други, че един басни, които носили неговото име, сѫ били популярни въ най-блескавия периодъ на атинската литература. Друго: Е. криво нарачать изобрѣтатель на басните;

той е ималъ прѣдшественици въ Гърция, каквите сѫ Изидъ, Алекъ и др.; нѣ той се отличилъ по избора на прѣдмѣтъ си, духа и простотата на расказитъ си и умѣстността на нравоученията си.

Много се е говорило за Е. и за самото му лице. Нѣкакъ си му се присмѣтъ, че е грозенъ, а той му казалъ: — «Не ми гледай лицето, нѣ ума». Едно обстоятелство въ живота му е породило изречението *Есоповитъ езици*. Когато билъ робъ, господарътъ му Кеантъ, като щѣлъ да го щава госте, заржалъ му да купи на тържището каквото има най-добро и нищо друго, и Е. купилъ само езици. На трапезата сложилъ първо, второ, трето истие, все отъ езици и гостите останжли смаляни. Като му се направила бѣтъка, «Какво има поб-добро отъ езика?» рекълъ: той е свръзката на човѣшкото общество, ключът на науките, органът на истината и на разума; съ него градове се градятъ и управляватъ; той учи, убѣждава, царува въ събранията; дава ни възможност да испытваме първата отъ всичките длѣжности, длѣжността да славословимъ боговетъ. — «Нали е така», поелъ Кеантъ, който искаше да го тури въ трудно положение, «утрѣ да купишъ каквото има най-лошо». На утрѣшия денъ, Е. сложилъ пакъ езици, като казалъ, че езикътъ е най-лонгото нѣщо на свѣта: «Той е майка на всичките прения, кърмачка на всичките сѫдебни дѣла, изворъ на раздоритъ и войнитъ; ако той е органътъ на истината, той е и органътъ на заблуждението и, което е поб-лошо, на клеветата. Съ него градове се съчиняватъ; ако, отъ една страна,

той хвали боговетъ, отъ друга той способствува за богохулството и нечестието. Изречението — *Есоповитъ езици* често се употреблява да означава всѣко нѣщо, което, гледано отъ двѣ страни, е и много добро, и много лошо.

Книгата *Есопови басни* е имала нѣколко прѣвода на езика ни, единъ, сега исчерпанъ отъ Райно Поповича (Бѣлградъ, 1851), другъ отъ русското издание на Ар. Евалда (Хасково, 1891) и най-послѣденъ отъ Н. Ц. Влахова (Ловечъ, 1898).

Еспарцетъ (*opobrychis*). Въ бот. единъ родъ растения отъ чушки-плоднитъ (челидъ пеперудоцвѣтни) съ едносѣменна нераспуклива чушка.

Еспериди, *пр.* (отъ *espera*, вечерь). Три самодиви, дѣщери на нощта, който имали въ Африка градина пълна съ златни ябълки, която вардилъ единъ страшенъ драконъ, убить най-сетне отъ Херкулеса.

Есийяко (сиера до). Най-важната планинска верига въ Бразилия; простира се отъ дѣсния брѣгъ на Санъ-Францизско до Уругвай; много склонения. Най-високий връхъ въ областъ Минась-Гересть, *Итаколуми* (1,900 метра). Рудини за диаманти.

Esprit de corps, *фр.* Духътъ на взаимностъ, който въодушевява едно събирателно тѣло, като запр. войска, едно съсловие люде: учителетъ, поповетъ, адвокатетъ, лъкаретъ и др. т.

Есиланада, *фр.* Площадъ прѣдъ сграда, или прѣдъ крѣпостъ.

Est modus in rebus. Латинска поговорка: въ нѣщата има срѣда, сир. всичко си има мѣрата.

Естаолъ. Градъ на западния прѣдълъ на Иуда (*Библ.*).

Естепа. Испански градъ, 70 килом. на юго-ист. отъ Севила; 10,000 жит. Жито, маслинено масло, овощия. Джамия, сега църква Санта-Мария.

Естепона. Испански градъ, 75 килом. на юго-зап. отъ Малага и 35 килом. на съв.-ист. отъ Гибралтаръ, на Средиземно море; 12,000 жит. Риболовство, овоцарство и др.

Естество. Всичко, което е; природа, натура, редът или законите; същество, същност, самото произходение на едно нещо: *човекъ по естеството си е дружелюбиво или обществено животно.*

— **Естествоведение, естествознание.** Съвкупност на знанията за природата; същото, каквото е *естествени науки*.

— **Естествоиспитателъ.** Човекъ, който се занимава съ изучаване природата, натуралистъ.

— **Естествословие.** Всеобща физика, виж. *Естествени науки*.

— **Естественъ.** 1) Който се отнася до естеството: *естествен ред на нещата*. 2) Природенъ, не искусственъ, самороденъ. 3) Не противенъ на законите на природата.

— **Естествена история.** Описание на трите царства на природата: животното, растителното и ископаемото; споредъ това, тая наука се дели на зоология, ботаника и минералогия. Началото на *е. и.* било положено отъ Аристотеля. Теофрастъ основалъ ботаниката. Плиний Стари събрали богатъ материалъ по *е. и.* Послѣ, тая наука била занемарена, и то отъ XVII-и вѣкъ Цезалинъ, Ронделе, Линей, Бюфонъ, Ламаркъ, Кювие, Сентъ-Илеръ, Жюсой и много други, съ трудовете си много съдѣйствували за развитието ѝ.

— **Естествена религия.** Религията, която се основава единствено на внушенията

на сърдцето и разума; тя е противоположна на религията на откровението, основана на божествено откровение. — **Естествена система.** Система, въ която тѣлата на природата сѫ сгрупирани въ отдава на основание на тѣхните естествени сродства и зависимости, на основание на приликите на повечето или на всичките бѣлзи на тѣлото, а не на кой-да-е произволно зеть бѣлъгъ.

Отъ *естество-система*, за царството на животните е известна Кювиевата система, на растенията — Жюсийовата, на минералите — Моосовата. — **Естествени науки.** Всички онни науки вкупно, на които прѣдмѣтъ е изучаването на природата опитно, сир. чрезъ опити; тѣ се дѣлватъ на двѣ големи групи. Първата група обгръща науките за явленията на природата; тая наука наричатъ *естествословие* или всеобща физика; тук се отнасятъ физиката, химията и физиологията. Втората група заключава науките за прѣдмѣтъ на природата; а прѣдмѣтъ на природата сѫ не само свѣтътъ съ небесните тѣла и съ земята, а и неорганически съставни части на земята и органически същества, които се наимиратъ на нея, включително и човѣкътъ. Разглеждането на небесните съставлява прѣдмѣтъ на астрономическата наука; земята особено съставлява прѣдмѣтъ на нѣколко науки, отъ които геологията, географията и физиката на земята сѫ най-разработени. Научното знание за прѣдмѣтъ, що влизатъ въ състава на земната кора и сю се наимиратъ върху нея, съставлява прѣдмѣта на *естеств. история* съ нейните 3 главни отдѣла: минералогия, ботаника и зоология. А човѣкътъ служи за прѣдмѣтъ

на науката антропология, чиито главни части съж анатомията и физиологията, на които между другите се основава медицината и опитната психология. Е. и. съж се развивали много мудно; може се каза, че тъхното развитие принадлежи на най-новите времена. Въ старо време съж се задоволявали съ един философски разсъждения за природата. Само оттвяжно време ученият захватили да изследват природата по онай метода, на която се дължи напръдъкът на ест. науки въ най-новото време, и която наричатъ опитенъ или индуктивенъ способъ. Най-рано оттвяжно от другите науки напръдъкли астрономията и механиката, следът това естествената история, динамическата физика и най-сетне химията. — **Естествени произведения** съж произведенията на З-тъ царства на природата, въ противоположност на искусствени произведения, сир. прѣдмѣти на природата, измѣнени отъ човѣка. — **Естествени явления**. Всички проявления въ видимата природа. — **Естествено**. По природата, по законите на природата. — **Естествено право**. Виж. *Право*.

Естетика, *fr.* Наука за хубавото, прѣкрасното, изящното. — **Естетикъ**. Човѣкъ, който има чувство или вкусъ за хубавото, разбира кое е хубаво. — **Естетически**. Който се отнася до чувството или вкуса на хубавото; изященъ.

Естиръ. 1) Въ *Библ.* еврейка, служка на Мардохея, оженила се за персидския царь Асуира. Въроятно че библейското име Асуиръ отговаря на историческото Ксерксъ. 2) Име на една Расийска трагедия. — **Естиръ**, книгата, една отъ книгите на Ветхия Завѣтъ. Тя е една хубава картина на персид-

ския дворъ и персидските обичаи, и изобщо се приписва на Мардохея.

Естландия, *естландецъ*. Същото, каквото е Естония, естонецъ.

Esto quod esse videris. Лат. поговор.: Бѫди каквото се виждашъ да си.

Естония. Русска губерния между Финландски заливъ на съв., Балтийско море на зап., Ливония на югъ и с.-петербургската губ. на ист.; простира 20,247 чет. килом., насел. 381,858 жит., по-вечето естонци, които съж отъ финското племе, а останалите руси, иѣмци, шведи и данци. — Данският крал Каниют IV подчинилъ естонците въ 1080, и имъ наложилъ насила христианството. Въ 1346 данците продали Е. на Тевтонските рицари, и въ 1561 тя минела подъ властьта на шведите, отъ които ѝ презелъ Петър Велики въ 1710. Естонците исповѣдаватъ протестантството. Голяма част отъ Ливония е населена съ естонци, на които всичкото число въ прибалтийските области възлиза до 650,000. Центъ на управл. на Е. е Ревелъ.

Естрада, *fr.* Възвишение или високо място въ видъ на театрална сцена, направено въ зала или стая.

Естрела (*Сиера д'*). Най-високата планинска верига въ Португалия, 120 килом. надълъж.; простира се отъ съв.-ист. къмъ юго-зап., отъ Коимбра до Гварда. Най-високий връхъ е Кантаро Делгадо или Маляо (1,993 метра). Много езерца изъ планината съ живописни изгледи; оловни и сребърни рудници, малко разработени.

Есхилъ. Единъ отъ великиятъ гръцки трагици, когото наричатъ бащата на гръцката трагедия, род. въ 525 прѣди Р. Х. въ Елевзисъ.

въ Атика, умр. въ 456 прѣди Р. Х. въ Сицилия. Отъ 70 (или 90) негови писки до насъ сѫ уцѣлѣли само 7: *Прометей оръзанъ за скала, Походъ на 7 среща Тиви, Персикнеть, Агамемнонъ, Хоефоритъ, Евменидитъ, Търсящить покровъ.* Тия писки сѫ издадени между другитѣ отъ Гаупта (Лайпцигъ, 1852), Диндорфа (Лайпцигъ, 1857). Е., велиъкъ въ лириката, е отличенъ и като драматически поетъ. Той е и дълбокъ мислителъ, както художникъ на ритми и думи.

Есхинъ. Знаменитъ атински ораторъ, род. въ 389 пр. Р. Х. въ Котоцида. Като ораторъ билъ съперникъ, а като политикъ, противникъ на Демостена, и стоялъ на чоло на македонската партия. Въ амфигионическия съдъ благоприятствувалъ на Филиповите планове. Слѣдъ битватата при Херонея въ 338, помѣжчилъ се да отнеме чрѣзъ сѫдъ*) Демостену (виж. *Демостенъ*) дадения му отъ народа златенъ вѣнецъ; иъ, като не сполучилъ, оставилъ посраменъ

*) *Дългото за вѣнеца* е прочуто въ старогръцката история. Е. подигналъ дългото противъ Ктезифона, по чието предложение билъ даденъ вѣнецъ, та искали така да събори Демостена. Въ разискването, което било привлечено цѣла Гърция, и на което дѣлѣ защитителни речи съставляватъ съ *Филипиките* единъ отъ най-хубавите паметники на старогръцката литература, побѣдата останала на Демостена, въпрѣки нечутитѣ мъжчини на неговото лично положение и въпрѣки могъществото на македонската партия. Е-вото слово, въ което талантът и омразата истикатъ съ същата сила, е удивително отъ литературна гледна точка, съ голѣма аргументационна вѣщина, съ поетически и блескавъ стилъ; и то е една ткаи отъ хули и клевети, на които пътака разнишило Демостеновото маществено красноречие. Побѣденъ и скърущенъ, Е. билъ принуденъ да бѣга отъ Атина.

Атина, живѣлъ въ Родостъ, основашъ ораторско училище съ въ Самостъ, дѣто умр. въ пр. Р. Х. Отъ Е. сѫ се упѣлъ, напечатани въ *Attici* отъ Bekker (Оксфордъ, 1821).

Et in Arcadia ego! Лат. изречение: и азъ живѣхъ въ Аркадия (въсклициане, което напомняше мерността на щастиято).

Et caetera, лат. И проч.

Et tu, Brute! Лат. изречение: И ти ли, Брутъ! (Цезаревъ кличание, когато и Брутъ се между неговите убийци).

Ета. Планина въ Тесалия, расклонение на Пиндъ; 2,000 тра надъ морското равнище баснословието, тамъ починалъ кулесъ.

Етажерка, фр. Нѣколко чки заедно, закрѣпени на съдъ.

Етажъ, фр. Катъ (на съдъ).

Етамъ. Крайть на пучъ при западния заливъ на Ч. море (Библ.).

Етанимъ. Седми мѣсяцъ еврейската церковна година, във възможността на гражданска година, на частъ отъ септемврия, на частъ отъ октомврия. Съ този мѣсяцъ се нарекътъ (Библ.).

Етапъ, фр. Всъко място се спира арестантъ, кога се праща въ градъ. — **Етапенъ** преддаване арестантъ отъ на място.

Етаяу. Градъ въ англ. (обл. Агра, една отъ съв.-западните), на Джемна; 31,000 душ. Дѣятелна търговия.

Етеръ или **етиръ**, гр. *ether*, хим. лѣтущъ спиртъ. 2) течната и най-тънката невидимостъ; предполага се, че едно вещество, по тънкостта и недостъпно на чувствата, въ

всичкото пространство на зата и служи като една на топлината, свѣтлината ѝ се разпространява изъ анетвото чрѣзъ вѣлообраз-
жение (движение на вѣлини,
). 3) У поетитѣ въ етира
въ простора или простран-
на вселената, по височини-
небето.

Изация. Поемане прѣтъ
иа (спирта). — **Етерически**,
, *етиренъ*. 1) Свойственъ
ра: *етерически джъ*. 2)
: *етерно масло*. 3) Небе-
нъренъ сводъ. — **Етиренъ**
Небожителъ, непознатъ
въ пространството. —
дъха. Много лека, тѣнка
зрачна дрѣха.

, *ср.* Нравоучение.

Тъ, *фр.* 1) Церемониалъ,
за церемонии или фор-
за обхождане съ по-
лица. 2) Книшка, залѣпена
(пакетъ, кутия, шише
падпись на неї, който
естопроисходението, по-
цѣната на стоката. —
ъ. Церемонентъ, обряденъ.
Тинъ, *ср.* Тежъкъ вѫгле-
; въздухообразно веще-
обиваемо чрѣзъ горѣне
вѫглица и др., което е
зъставна частъ на освѣтли-
газъ.

Они кислоти. Химически
зия, въ които на една
жасъ отъ етилъ се падатъ
и поб-вече части кислоти.
Газъ, *ср.* Въ хим. Вѫглево-
нъ съставъ, основният газъ
ера.

Етиология, *ср.* Словопроиз-
во; учение за коренетѣ, про-
дението на думитѣ. — **Ети-**
а. Оня, който се занимава
он коренетѣ, происхождение-

то на думитѣ. — **Етимологически**.
Който се отнася до етимологията:
стимологически смисълъ на една
дума, смисълъ споредъ проис-
хождението ѝ.

Етиология (*ср. етиа*, причина;
логосъ, слово). Учене въ медии.
за причините на болеститѣ.

Етиопия. Въ старо време е-
тиопие (гръц. д., която знач.
изюргни отъ слънцето) наричали
всички мургави или чернокожи
люде. Пѣ-сетиѣ това име се да-
вало пѣ-особено на жителетѣ на
африканските земи на югъ отъ
Ливия и Египетъ — сегашните
Нубия, Сенааръ, Кордофанъ и
Абисиния. — **Етиопски езикъ и**
книжнини. Е. езикъ наричатъ
езика, който до XIV-и вѣкъ е
бъль народний езикъ на Абисиния,
ала отъ тогава е истиканъ отъ
амхарийския и е станжалъ церко-
венъ и писменъ езикъ. Е. езикъ
е клонъ отъ стеблото на семити-
ческите езици. На тоя езикъ, отъ
врѣмето на Константина Велики,
сѫ написани много книги, осо-
бено съ церковно и историческо
съдържание. Цѣлата Библия е била
прѣведена на тоя езикъ въ IV-и
вѣкъ. И сега много гръцки апо-
крифически съчинения сѫ се съ-
 хранили само въ етиопски прѣ-
водъ. Богати сбирки отъ етиопски
рѣкописи се пазятъ въ Оксфордъ,
Тюбингенъ и Парижъ.

Етически, *ср.* Нравоучителъ,
нравственъ.

Етиръ. Виж. *Етеръ*.

Етина или **Джисбелъ** (отъ араб.
Джебельъ, планина). Най-големият
волканъ въ Европа, въ Сицилия.
на источното ѝ краѣбъление, близо
до Катания. Е. е един отъ най-големите
планини, отдалеч една отъ
бърдо, което зърна римляни съ
съверния брягъ на море. Тя е 150

килом. околовръстъ въ основата, отъ която се възвишиава конусообразно до височина 3,313 метра. Е. се дъли на плодородна и пуста страна; въ плодородните части цъвти земедълнието, обработва се лозата, маслината, разни овошки и ароматически растения, и има раскошни гори. Връхът се възвишиава доста високо надъ линията на растителността, и представлява, освенъ дъгът е покритъ съ снъгъ, една печална пустиня отъ черна лава, сгура, пепель, надъ която пустиня е кратерът.

Първото изригване на Е. известно на историята станжало въ 476 прѣди Р. Х. Най-забѣлжителнитѣ, които отъ тогава сѫ станжли сѫ слѣднитѣ: въ 1169 прѣди Р. Х., когато Катания и 15,000 отъ жителетъ й били съсипани; въ 1527, когато двѣ села и много човѣшки сѫщества погинjли; изригването, което продължавало на прѣстъкулки отъ 1664 до 1673, и погубило много села съ жителетъ имъ; изригването въ 1830, когато лавата унищожила 8 села; изригването въ 1879, което бълваше единъ порой лава отъ 60 до 80 метра наширъ и унищожи голѣмо пространство обработена земя. Всичко това не бѣрка на 180,000 жители да населяватъ плодородната основа на вулкана.

Етически (гр. *εθνος*, народъ). Който служи за означение на единъ народъ, едно племе; свойственъ на единъ народъ; племененъ.

Етнография (гръц. *εθνος*, народъ; *γραφο*, пишъ). Народоописание, изучение и описание на народитѣ. — **Етнографически**. Който се отнася до етнографията: *етнографически прѣдѣлъ*, прѣдѣлъ, който дѣли два народа. — **Етнографъ**. Описатель на народитѣ.

Етнология (гр. *εθνος*, *λογοςъ*, слово). Народословия за происходението, обичаи, нравите на народитѣ, какъ раздѣлението имъ на племена за распредѣлението имъ по то кѫлбо. — **Етнологически** се отнася до етнологията. **Етнологъ**. Ученъ по етнология.

Етолия. Страна въ стара между Тесалия и Епиръ и Коринтски заливъ на югъ лежѣтъ, известни като сушки и морски разбойници, брандодата си отъ атиняните дощитъ и галитъ. Главни градове били Невпакта, Каламата, Терма. Тѣ образували единица, която станжла въ послѣдните времена на външната свобода на градовете, влизали въ тая конфедерация по-малко обезпечена, отколкото ахейската. Етолийцитѣ, побѣди на ахейцитѣ, били побѣдени македонцитѣ; затова тѣ и влязли въ съюзъ съ римляни. Помпей, като разбралъ затленитѣ замисли на римляни, влязли въ съюзъ съ Антиохийски краль, и още по-силно македонския краль Персей въ 189 прѣди Р. Х., тѣ били дени да сподѣлятъ сѫдбата на Македония и били подчинени римляните. Е. принадлежала источната империя, била по-отъ Мурада II, избавена отъ дербея, окупирана отъ венецианцитѣ и дадена пакъ на турци. Е. сега съставлява окръжия кралство Гърция. Главниятъ дъве на той окръжъ сѫ Мис и Лепантъ, главнитѣ му рѣки Аспропотамо на юж. и Фракия на ист. По полето поминътъ населението е земедѣлние и ловство; въ планинските хълми

НИГЪ на съв.-ист. съединъ
отъ Пиндъ — има още събъ-
грубия и воинственъ ха-
ть на старорименитъ ето-

нъ. Английски градецъ, на
на Темза, 35 к. на юго-зап.
Идънъ; 3,600 жит. Е. се слави
съгниятъ си, която е едно отъ
очутитъ учебни заведения въ
основано отъ Хенрих VI
Онъ зала образователни курсъ

Библиотека е май сръдновѣ-
ката счита езиците гръцки
и римски за основа на всичко
образование. Въпросътъ за
ото образование се разисква
отъ нѣколко години насамъ.
Градецъ, пиронска
софийски окр., расположень
килом. отъ Стара-планина,
килом. на съв.-зап. отъ Пир-
ъ 25 на юго-ист. отъ Орхание
35 на зап. отъ Тетевенъ; 3,579
жит. Е. искарва кожи, дъски и
дървета за градежъ и др. — Стари-
ни: Кулата, построена преди
150 години да служи за скрива-
щие отъ кърджалинитъ, останки
отъ развалини и единъ параклисъ
отъ църква Св. Атанасъ, постро-
на преди 150 години въ живо-
щената гориста мѣстностъ Черни
Бурухъ. Въ време на обсадата на
Сливенъ презъ 1877, руситъ подъ
участвато на генералъ Гурко,
пѣдъ прѣзимането на Горни-Джъ-
шъ и Телишъ, изгонихъ турцитъ
отъ правацката имъ позиция,
и 11-и ноем., и на другия денъ
изехъ и Е.

Етрополски проходи. Два про-
да има презъ етрополския бал-
канъ: първий се отдѣля отъ Етроп-
оле и върви среща течението на
или притокъ на Искъръ, излиза
изу до връха Шандорникъ, отъ
то се расклонява или на Ара-

баконакъ, или въ с. Стръгель; не-
говата дължина е 15 килом. Вторий
върви среща течението на р. Малки
Искъръ и води въ с. Челопечъ
или надъ Златица въ златишката
котловина; неговата дължина е 19
килом. Двата тия прохода съ пла-
нински пътеки, неразработени за
кола, ала въ последната руско-
турска война полеви батерии съ
били искачвани и спущани презъ
тѣхъ.

Етороскии, еторосции, *пр.* Жи-
тели извънъ екватора, на които
сънката е обърната къмъ една
страна.

Етрурия. Земята на най-важ-
ния народъ на Италия до римска-
та епоха, която се прѣдѣля съ Ти-
бръ, Апенински планини, Тос-
канско море и река Макра. Про-
исхождението на етруцитъ е не-
известно и историята имъ малко
позната; писателетъ изобщо прѣ-
полагатъ, че тѣ съ били отъ арий-
ско племе и прѣселени отъ Ма-
ла Азия. Гръцитъ имъ давали името
pelasgi; римляните ги наричали
moscane (набожни), поради привър-
заността имъ къмъ вѣрата си. Тѣ
са пълно упование възлагали на
жъръците си да примиряватъ бого-
ветъ, които все се виждали раз-
гневени, ала чинито гнѣвни рѣше-
ния могло лесно да се прѣдвиж-
датъ и прѣдотврѣщатъ, а тѣ сами
се прѣдавали спокойно на иску-
ствата. Така тѣ станахли отлични
въ земедѣлието, мореплаването,
военната тактика, лѣкарството, а-
строномията и др.; и въ всичките
ти, както и въ облѣклото и по-
къщицнините, римляните имъ ста-
нажли готовни ученици и подражате-
тели. Дългото годината на 12 мѣ-
сесца, мѣсеците на календи, иони
и иди, било етруско; етруска била
и монетната система, както и та-

блисците на мърките и теглилките, въ употребление у всичките държавици въ сръдна Италия. Съ въкове етрусите били господаре и въспитателе на съседните си племена. Е. била разделена на 12 области, и поне въ поболните времена всяка област си имала главатарь (Lucumon — владхновенъ), избиранъ до животъ, който въ същото време служилъ и като първосвещеникъ; нъ, осъвънъ своя си главатарь, всяка област припознавала и единъ общъ главатарь въ военно време. Изобщо, федералната свръзка между тия републики не била много яка. Понъкога тъзвоявали една съ друга безъ другите да земятъ участие въ войната; и колчимъ конфедерацията ръшавала да дъйствува задружно, иъкои членове, по една или друга причина, стояли на страна. Отъ 12-те етруски държавици, най-важната била Тарквиния (Корнето), люлката на царската челядъ на Тарквиниевци, които по едно време държали скимпра на Римъ; Вей, най-великото и най-силното градище на Е., съ 100,000 жит., което имало седемъ войни съ Римъ; Клузий (Камаръ, Чиуси), държавица, чийто главатарь Порсена диктувалъ унизителенъ миръ на Римъ откакъ изгонилъ Тарквиниевци. Изобщо като народъ, етрусите били поб-малко военноподобни отъ съседите си, особено римляните, па и имали обичай да напитатъ войници. Търговията ги привличала много. Една отъ тѣхните главни стоки билъ кехлюбарътъ, който германците донасяли отъ прибалтийските земи въ Е., отъ дѣто се прѣнасялъ въ Гърция по море. Въ западните части на Срѣдиземно море, етрусите били страшни като пирати; а пъкъ между картагенян-

иетъ и гръците въ Велика Гърция (южна Италия), тѣ се явяватъ като важни търговци на природни и художествени произведения. Малко се знае за етруската книжница; вижда се да е състојала най-вече отъ обрядни пѣсни и исторически писания. Етрускиятъ езикъ се е упазилъ въ поб-вече отъ 3,000 надписа, които се намиратъ по саркофаги, съдове, статуи и бронзови огледала. На такъви огледала съ любимо тѣхно занятие било да изображаватъ гледки отъ гръцкото баснословие, и по тия картини изследователите откриватъ имена на тѣхните божества. Тинна, бил Зевсъ; Танна, Юнона; Усна, слънцето; и т. н. По едно изучение надписите, старинарятъ сѫ сподобили да научятъ и иъкои подробности отъ граматиката имъ. Свободията е била прѣдтеча на паднето на конфедерацията отъ етруските републики, образувана пънадесетъ вѣка прѣди Р. Х. Римляните, които били заели отъ етрусите искусствата и науки покорили ги въ 283 прѣди Р. Х. и направили въ земата имъ много римски селища. Съ време етрусите се «прѣтопили» на римляне.

Етруси. Старите жители на Етрурия.

Етюдъ, фр. 1) Същото, каквато е студия. 2) Въ животъ, рисунъ за опитъ.

Ефа. Еврейска мѣра за сън иъща, която обемала около 23 килограма (Библ.).

Ефата, сиро-халдейск. Отишъсе. Тая дума И. Христосъ изрекъ кога излѣкувалъ единъ глухо-нѣмъ (Библ.).

Ефектъ, лат. Силно впечатление: тая речъ направи ебъко възстанието не направи ебъко. — **Ефектенъ.** Който произножи съ

постижката си следствие, или дълбоко впечатление: за да бъде поефектенъ, той заповъдалъ. . . .

— **Ефекти.** Цънни книжа (облигации, акции, ренти, лозове). — **Ефективенъ.** Наличенъ: ефективна стойност, ефективна войска, ефективна стока, стойност, войска, стока налични, които ги има на лице, наистина съществуватъ. — **Ефективъ.** Истинско число: ефективът на нашата дружина е 800 войника.

Ефемериди, *ир.* Астрономически дневници, — таблици, които показват положението на планетите за всяка ден от годината.

Ефемерка, *ир.* Соб. зн. едночленъ; нъ думата се приспособява общо за единъ род на наследствоми отъ решетокрилъ, които живеятъ твърдъ късъ време. Изобщо тъ иматъ мяко тъло, завършено съ три дълги четинки. Гризалата на пълновръстното наследство биватъ неразвити, та живе безъ да иде. Е. съ единствени наследствоми отъ решетокрилъ, които два пъти съблъчатъ. Ларвите имъ съ важна храна на рибите.

Ефесъ. Въ старо време единъ отъ 12-те ионически градове въ Мала-Азия, на река Каистръ и близу до Егейско море (60 килом. на юго-изт. отъ Смирна), съ прочутъ храмъ на Диана, който се считалъ за едно отъ 7-те чудеса на света. Този храмъ, египетска направа, 140 метра дълъгъ и 73 широкъ, съществувалъ отъ памтишка. Той билъ замъстенъ съ другъ, ионическа направа, който ималъ 120 колони по 20 метра високи, прасени съ великолепни извайки. Новата сграда била свършена въ 220 год. Единъ лудъ, Еростратъ, който искалъ да се обезсмърти, замънилъ сградата, въ 365 г. прѣди

Р. Х., самий денъ на Александровото рождение. Е. ималъ обширно пристанище, и билъ укрепенъ отъ Лизимаха. Римлянетъ го прѣзели въ 130 прѣди Р. Х., и въ тъхно време билъ срѣдоточие на малазиятската търговия. Апостолъ Павелъ основалъ тамъ една църква въ 57-та година отъ християнската ера, и неговия ученикъ Тимотей билъ първия владика на Ефесъ. Апостолъ написалъ отъ Римъ послание до ефесианетъ. Въ 431, въ Е. се държалъ 3-и вселенски съборъ (виж за подробности *Никейски всел. съборъ*). Отъ XIII-и вѣкъ Е. билъ разрушенъ нѣколко пъти, като минувалъ подъ властта ту на гръците, ту на мюхамеданетъ; сега той е едно село, което се нарича *Аясолукъ*, и дѣто пребивава единъ гръцки православенъ митрополитъ.

Ефизия, *лат.* Образъ, ликъ, портретъ (*на мис*).

Ефимеренъ, *ир.* (соб. зн. по денъ). Мимолѣтенъ, кратковрѣмененъ, малотраенъ: ефимерно явление, ефимеренъ листъ.

Ефимерностъ, *ир.* Малотрайностъ, кратковрѣменностъ.

Ефиръ, *ир.* Поетическ. небе: мътните въ ефира. — **Ефиренъ.** Поетическ. небесенъ: ефирните видосини.

Ефодъ. Горна дрѣха, безъ ржави, която еврейските свещенопослужители носели надъ хитона и мантнията си (*Библ.*).

Ефраимъ. Градъ, въроятно сѫщият Ефронъ или Офра, който се прѣполага, че е сегашният *Тѣйбе*, около 10 килом. на ист. отъ Ветиъ (*Библ.*).

Ефратъ. Друго име на Витлемъ. Прѣполага се, че то му е било дадено отъ Ефратъ, втората Халевова жена (*Библ.*).

Ефратецъ. Име на ефремските аптиле (Библ.).

Ефрейторъ, герм. Военецъ чинъ между войника и унтеръ-офицера.

Ефремъ. 1) Вторий Иосифовъ синъ, далъ името си на едно отъ 12-тѣ израилски племена. 2) Земята на това племе въ Ханаанъ; и понеже Самария, столицата на израилското царство на 10-тѣ племена, била въ тая земя, Ефремъ се употребява понѣкога въ Писанията за израилското царство (Библ.).

Ефремъ. Сиринъ (св.). Едески дяконъ, родомъ отъ Низибия, знаменитъ церковенъ отецъ отъ IV-и вѣкъ, образцовъ сирийски писателъ, извѣстенъ по своята *Тълкования на Св. Писание, Изобличения на съвременниятъ ереси и церковни пъснотии*. Неговите богословски съчинения сѫ единъ отъ най-любопитните паметници на сирийската литература по съвършенството на формата и поезията, която диша въ тѣхъ. Той е писалъ на гръцки и на сирийски. Едно обяснение на апост. Павловите послания отъ св. Ефрема, намѣreno въ единъ арменски прѣводъ, е обнародовано въ Венеция, въ 1833. Творенията на този церковенъ отецъ сѫ прѣведени на руски въ *Христ. чтенія*, 1821—47, и на французски, Парижъ, 1840. Св. Ефремъ билъ поученъ въ християнството отъ св. Якова, низибийски владика. Той прѣкараль по-голѣмата частъ отъ живота си на уединение близу при Едеса, и прѣзъ това време обрѣдалъ езичници и оборвалаъ ересите на Менеса и др. Той отказалъ да приеме епископството, което му прѣдлагалъ св. Василий. Той умр. въ 372 год., на 60-год. възрастъ. Празникъ 28-и януарий.

Ефесива (евр. знач. *благое мое*). Име на Манасиева което Исаия дава и на пр. (Библ.).

Ехидна, гр. Отровна змь припън. см. зъль, злобенъ, злочовѣкъ. — **Ехиденъ.** Злобенъ кавъ. — **Ехидство.** Злоба и злобина.

Ехо, гр. 1) Отзвивъ изъ 2) Баснословна дѣва-богиня на въздуха и водата, обичай Юиона за наказание на и осаждена да повтори послани на ония, които ѝ говорятъ. — **Ехометръ.** Звукомѣръ.

Ецидия (отъ лат. *ацеръ*, лѣжъ). Гѣба, отъ опашка, които живѣхѣ тунеядно въ растения.

Ечмиацинъ. Прочутъ монастыръ въ русска Армения, близу Ереванъ, при полѣтъ на Арам и заобиколенъ съ укреплениями. Те всичко, което е останало отъ стария градъ Вагаршабадъ. Това състо, съдей като е било много време резиденция на арменската църква и сега сѣдалище на Католиконъ арменския патриархъ.

Ешафотъ, фр. Лобно място, мостъ или издигната дъска за казване отсаждени на смърть.

Ешелонирамъ, франц. (отъ *шалонъ*, стъжало на стълба). воен.иск. нареджданъ войски ешелони, отдѣлни отряди, които могатъ да се поддържатъ един други.

Ж.

матический знакъ на иода
стъ, фр. 1) Сетре съ ши-
кави и твърдъ кжси поли,
е зата дръшка на француз-
зие. 2) Кжса горна дамска

шент (Г. Ролсъ). Съ-
нъ европейски правовѣ-
ничи бельгийски минис-
торъ на Правата на Бъл-
гарската ежествуване (София,
стр. въ 8^о), прѣводъ отъ
чески, трудъ обнародванъ въ
*de droit international et de
notion comparée tome XVIII,
partie 4 & 5.*

якобинецъ, жакобинизъ.
то, каквото е якобинецъ,
шизъмъ.

камайка, (туземи. *Ксаймака*,
то-водна земя). Най-важниятъ
английскитѣ Антили, 145
на югъ отъ Куба; простр.
9 четв. килом. и насел. 639,421
отъ които 17,000 били люде-
(.), 90,000 мулати, а останали
ри. Надътъ прѣзъ острова се
тратъ Сини планини, стрѣмни
исти, на които нѣкои отъ
ветъ сѫ отъ 2,400 до 2,500
високи. Само една отъ рѣ-

Черна рѣка, е корабоплава-
ща малки кораби отъ морето
километра въ вѣтринността.
тътъ е горенъ и нездравъ,
о на югъ. Земята е плодо-
и произвожда кафе, синило,
арорутъ, захарна тръстика,
Рѣчникъ.

отъ които искаватъ прочутъ ромъ,
лѣковити билки и др. Островътъ,
раздѣленъ на три области, се у-
правлява отъ единъ управителъ,
назначенъ отъ англ. кралъ, единъ
частенъ съвѣтъ и единъ законодателенъ съвѣтъ, на който поло-
вината отъ членовете сѫ чинов-
ници. Съдалище на управл. е
Кинистонъ; прѣди 1867 е биль
Слаништаунъ. Отъ Ж. зависи
административно и нѣкои близки
острови. — Главнитъ износни про-
изведения сѫ захаръ, ромъ, кафе;
а главнитъ вносни произвед. сѫ
брашно, солена риба и памучни
платове. Вносътъ за една отъ
послѣднитѣ години е биль за
стойностъ 44 милиона лева, а из-
ностъ за 41. Три четвърти отъ
търговията става съ английски
параходи. Съществуватъ редовни
параходни служби между острова
и Судамптонъ, Ливерпуль, Сенъ-
Назеръ и Ню-Йоркъ, и островътъ
е скаченъ съ Европа и съ Аме-
рика чрѣзъ телеграфната ортома
на Антилитъ и на Панама. Той
притежава 1,155 килом. телеграфни
линии, 142 килом. желѣзница,
добри пътища и крайбрѣжна па-
раходна служба.

Ж., открита отъ Христофора
Колумба въ 2-о му пътуване, въ
1494, била отнета на испанците
отъ англичаните въ времето на
Кромуела, въ 1655. Отъ тогава
англичаните сѫ имали да по-
търпяватъ нѣколко вѣстания, по-

главнитѣ въ 1795, 1831 и 1865. На 1-и авг. (и. к.) 1834, робетѣ, сир. цѣлото негрско население, били обявени за освободени. Ала недоволството си продължавало; негритѣ искали да си иматъ своя земя, а не да плащатъ наемъ за земята, що обработватъ. Въ 1865, управителъ Айръ, за да потуши една буна, извикала съ изгнанието на нѣкои негри изъ земитѣ, за които не щѣли да плащатъ наемъ, прогласилъ военно положение, избѣль 2000 мулати и негри, избѣсилъ 330 души, отъ които нѣкои прѣставителите, подложилъ на тежъкъ бой жени, изгорилъ побѣче отъ 1000 кѫщи и др. За това негово поведение камарата на прѣставителегъ му благодарила; нъ въ Англия не удобрили строгоститѣ му, та той билъ повиканъ назадъ и камарата унищожена. Отъ прѣмахването на робството насамъ, земедѣлческото производство въ Ж. е омагьло; ала негритѣ не сѫ лѣниви. Крайната бѣдност е непозната у тѣхъ. Тѣ сѫ сега християне, ако и християнството имъ да е побечето повърхностно, и голѣма частъ отъ тѣхъ сѫ грамотни.

Жамбоиъ, фр. Свински сущенъ бутъ.

Жандармерия, фр. Стражарско тѣло, сир. стражарегъ вкупе въ една държава, на които е възложено да поддържатъ обществената безопасност. — **Жандармъ.** Стражарь, полицейски, заптие.

Жанентъ (Жюль). Французски критикъ, членъ на франц. академия, ималъ голѣмо влияние въ театралния свѣтъ като редакторъ на театралнитѣ фейлетони въ *Журналъ де Деба*. Написалъ *История на драматическата м-*

тература

и много романи и по-
вѣсти; ала побѣдителни съ
пътнитѣ му очерки: *Пътуваніе
въ Италия* (1837), *Една
въ Парижъ* (1842), *Бригада*
(1844), *Пътуване отъ Париж
до морето* и мн. др. (1804 —).

Жанристъ, фр. Живописецъ, който се е посветилъ на

Жанръ или жанровъ (франц. *жанръ*, видъ). *Битово живопис* — единъ видъ живописстъ, изображава гледки отъ ония и домашния животъ народъ. Той видъ живописъ существувалъ още въ стар (запр. въ Помпей), нъ за него отечество се счита Европа, а именно Холандия, добри стариини жанристъ Тение Млади, Рембрантъ

Жансенъ, фр. Ипрски (белгийска Фландрия), 1585 — 1638, съчинител на една книга върху благодатъта, озаглавена *Мистъръ*. Противъ тая книга допутилъ повдигнъли врѣза и пата ѝ осъдили. За неї станали дълги прѣпирни между богословци, и тя породила така наречните *жансенисти* — една секция, която поддържала жансенизъмъ и кждѣ срѣдата на XVIII-и вѣкъ.

Жанъ Даркъ. Виж. *Даркъ*. *Животъ на Жана Даркъ* (Пловдивъ, 1887), книжка отъ *Народна Библиотека* въ Д. А. Ивановъ и З. Паламидовъ.

Жаргонъ, фр. Наречие, именъ говоръ.

Жезълъ, староб. Тояга: птица или знакъ на царска, изархиерейска власть. Царска птица се нарича и скрипъ.

Желатина, фр. (отъ *желе*, измръзвамъ). Пихтия; клей.

ни врата. Това име ного клисури въ юго-исто-
па. Отъ всичкитѣ най-из-
торически е една клисура
ападния кѫтъ на Тран-
наричана въ старо време
rusti, а въ срѣднитѣ вѣ-
та *Yasril*. Тя е забъл-
то това, че прѣзъ нея
и турцитѣ и нѣколко пъти
илвания и въ 1442 една
йска отъ 80,000 души,
глътвото на Шахъ-едъ-
а разбита отъ 18,000 ун-
угъ пѣтъ, именно на 27
5, Мустафа II одържалъ
да надъ имперските вой-
и, се нарича и най-опа-
въ течението на Дунавъ,
а между срѣдното и дол-
ни при Оршова. На то-
то едно протяжение отъ
рѣката тече между пла-
нь една лжкатушна кли-
о стремително, като ви-
й отъ 3723 метра надъ
равнище спада на 11 ме-
сяния мѫчинотии за корабо-
се пристанища още и
ното на рѣката на много
сѣкино съ подводни скали
Прѣзъ посѣднитѣ годи-
уигарското правителство
работи за прѣмахването
и тѣ за корабоплаването
(и. Дунавъ). Берлински
отъ 1878 постанови, за
обезпечение свободата
главането, да се сринятъ
фности по брѣговете на
Ж. в. до устието му.
воененъ корабъ не може
ю тая часть на Дунавъ,
ение на лекитѣ парахон-
ната полиция и на мит-
ство. — Ж. в., по турски
или, се нарича и единъ
Стара-планина, на сѣв.

отъ Сливенъ, дѣто руситѣ, на 12-и
авг. 1829, одържали една победа
надъ сераскера Халиль паша.

Желѣзни вѣкъ. Това име озна-
чава една епоха въ историята на
човѣцкия промишленъ напрѣдъкъ.
Най-напрѣдъ първобитнитѣ човѣци
правили орждията си отъ камене,
дърва, кости; това било *каменни*
вѣкъ. Слѣдъ каменния периодъ
настанжъ металлический, когато,
прѣди употребението на желѣзото,
се употребявала, като материалъ
за орждия, мѣдта или бронзъ;
и това било *бронзови* вѣкъ. Тоя
послѣдний вѣкъ се замѣстилъ, иѣ-
дѣ постепенно, а нѣдѣ изведиши,
всѣдѣствие на пристигането на нови
племена, отъ *желѣзния*.

Не трѣбва, разбира се, да се ми-
сли, че мѣдта вѣждѣ е била пър-
вий металъ, съ който се запознало
човѣчеството. Въ нѣкои земи же-
лѣзото е станжало извѣстно, както се
види, пѣ-рано отъ мѣдта, запр.
въ Африка. Наопаки, въ разви-
тѣи страни на Америка, особено
въ Мексико, населението вече умѣ-
яло да си прави сѣчивата отъ мѣдъ,
като не било запознато, до при-
стигането на европейците, съ же-
лѣзото. Само на сѣверъ въ Аме-
рика ескимоситѣ се ползвали съ
метеорното желѣзо. Обработването
на желѣзната руда е пѣ-лесно и
пѣ-просто отъ обработването на
мѣдта, та е вѣзможно старото на-
селение на Европа да е научило
пѣ-рано искуството да си прави
желѣзни орждия, отколкото мѣдни.
Ала тия първобитни желѣзни оржд-
ия сѫ били твърдѣ-несъвршени;
потрѣбни сѫ били иѣли вѣкове и
влиянието на една пѣ-развита об-
разованостъ за подобрението имъ.
Затова, доклѣ е имало желѣзни
орждия, каменниятѣ и костенниятѣ
орждия още сѫ продължа-

вали да служатъ както напрѣдъ, особено ония, които достатъчно сѫ удовлетворявали цѣлъта си и въ сѫщото време сѫ били по-евтини отъ металическитѣ, както запр. стрѣлѣтѣ, чуковетѣ и д. т.; иъ редомъ съ тѣхъ се появили бронзови ножове, топори и др. Дѣ най-напрѣдъ е изнамѣренъ бронзътъ (сплавъ отъ мѣдь съ олово), не може да се каже. За най-вѣроятно се има, че бронзовото искуство се распространило отъ Азия въ всички земи, благодарение особено на финикияните, които водили търговски сношения по всичкитѣ брѣгове на Средиземно море, като добивали мѣдь отъ нѣкои грѣцки острови и отъ Испания, а олово отъ нѣдѣ въ Англия. Прѣемници на финикияните въ работенето на бронза се явили грѣцитѣ и етруscитѣ. Римската или историческата епоха заварила употребътъ на желѣзото.

Желѣзница. Проинеходението на това чудесно срѣдство за пѫтуване си има пространна история. Двѣ главни нѣща съставляватъ чрѣзъ съединението си ж.; тия двѣ нѣща сѫ желѣзни пътъ и локомотивъ или паровозъ. Идеята да се поставятъ между земята и колелата на колата прѣте, за да се намалива триенето и заедно съ него и усилието за влѣчене, е била толкова естествена, че отдавна ѹж приспособявали въ Англия при прѣвозването ископаеми въглища отъ рудниците до пристанищата. Първень прѣтѣ били дървени, а послѣ, за да омалѣтъ още побѣче триенето, зели да ги обличатъ съ желѣзо. По тия прѣте коне теглили кола съ такъвъ сравнителна леснина, че товара, що теглилъ единъ конь, билъ 3—4 пъти побѣгъ отъ товара, що тегли конь по обикновенъ пътъ.

Това било трамвайтъ ~~и~~^{извън} зоната
злоконий място. Кога съ
рени трамвайтъ, не е точно по ^{помагат} 1640
тая дата е между 1602 и за пристигътъ, дървените трамваи
и къдъ 1700 за пожелѣзниятъ ^и ^{по}
неке и пожелѣзниятъ трамвай имали недостатъците, ако ^{што}
и по-пълно подобреие стана около 1740, когато памъсто по-
лъзени пръжте захванаха да употребяватъ чисто желязни (чугу-
нени). Ако и да били вече доста подобрени, тия «желѣзници» не
привличали общото внимание и употребението имъ се ограничавало само въ рудниците. Споредът на каналитъ не само обвръзва обществения умъ къмъ тяхъ, и създала големи канали интереси които гледали напрѣдъка на же-
лѣзниците съ крайно завистливоко и недоброжелателство.

Употребъбието на жълтъни прати завело във едно ново подобрешие. Намѣсто да употребъбяватъ само първите голѣми кола (вагонъ), явилъ се идеята да употребъбяватъ единъ редъ по-малки кола — зародиша на нововръмнения влакъ. Подобрата се прѣкрадила още една крачка напрѣдъ: намѣсто да правятъ жълтъни пръжте вдълбунти, та да се държатъ добре колата, научили да правятъ вдълбунти колелата и това улеснило много прѣвоза. Влаковетъ още теглили кони; и понеже изглеждало, че желѣзницата иматъ голѣмо бѫдѫще, много умните вече работили да измислятъ какъ да замѣстятъ коня съ единъ паренъ уредъ. Изнамѣрването на превоза, както изнамѣрването на желѣзниците пътеки, било работа на нѣколко гения единъ по другъ. Уатъ билъ показалъ възможността на неподвижните парни машини; сега се изисквала машина

на частни прѣдприимачи и да задържатъ експлоатацията имъ за правителството; още други, като Франция, Австрия, Русия, Швеция, Португалия и Испания, сѫ се стремили да си запазятъ правото на контролъ по јс. въ страните си; най-сетиѣ нѣкои, като Италия и Холандия, дѣто јс. принадлежатъ изобщо на държавата, ги експлоатиратъ чрезъ наимателни компании. Нѣ твърдѣ важно е да се забѣлѣжи, че въ Англия, съдѣдъ единъ периодъ отъ неограницена конкуренция и необуздани спекуляции, който е ималъ за сетната страшни финансови катастрофи, захванахъ да запазватъ за държавата едно контролно право. Сѫщата промъжна стана отъ нѣколко години насамъ въ Америка, тая класическа земя на свободната конкуренция, та може се каза, че днесъ всички јс. на свѣта се раздѣжтъ по три главни системи: привременно отдаване на частното прѣдприимачество подъ надзора на държавата, строене и експлоатация отъ държавата и експлоатация отъ наемателни компании. Всѣка отъ тия системи има добрѣтъ и лошѣтъ си страни, и разнитъ народи сѫ за тая или онай система по съображенія на особеното имъ положение; нѣкои дори сѫ приимали тия системи една по друга, споредъ икономическитъ и финансовитъ потреби на врѣмето, като не сѫ подлагали всичките си јс. на сѫщата система.

Желѣзо. Най-распространеный и най-употрѣбителный отъ металитѣ. Намира се въ природата въ огромно количество; нѣ много рѣдко и само въ метеоритѣ се срѣща въ самородно състояние, па и това јс. не е съвсѣмъ чисто, а е със-

динено обикновено образува доста гол земната поврѣхнин; отъ неї; много малки нерали, въ чийто съж. Всичкитѣ минерали държатъ значителна се употребяватъ за държава; наричатъ се диди. Отъ тия руди са слѣднитѣ: 1) *магнетитъ* (кръвокамень) гнѣтическа руда; на вѣче въ Швеция държа 72% јс., да јс. и е магнетический (кръвокамень) лѣзна руда, намира Англия и на о-въ Ірландия 70% јс.; 3) *сидери* въ Каринтия и Шабака размѣсенъ съ глина, като запр. Шотландия, съдѣдъ 4) *лимонитъ*, една новенитъ руди, има тѣмно-жълтъ шаръ на вѣче въ Франция 59.9 — 62.9% јс. зитъ, алюминено-жълтъ, намира се въ долина Шамоазонъ, јс. Осѣнь тия руди се употребяватъ то съдѣржатъ не 35% јс. До прѣди не особено сѫ цѣнили нитъ чисти руди, които не съдѣржатъ сѣра и фосфоръ въ имало по малко сѣра, и чрезъ горѣне, притокъ отъ въздухъ, а съмъ не умѣли да и пространни маси бетопителни руди останатъ безполезни, из нѣ-доленъ видъ јс. Е млади английски хими-

е фосфорът лесно се отделя отъ ж., ако работата се върши въ окислителна атмосфера въ приятствието на варъ или магнезий; това произведе прѣврът въ цѣността на рудитѣ, и въ сегашно време заводите, дѣто се обработват рудитѣ съ ископаемо гориво, не се грижатъ толкова за чистотата на рудитѣ, колкото за чистотата на горивото, понеже сѣрата и каменниятѣ вѫглища е много б-вредителна при производството колкото сѣрата въ рудата. Фосфорът дава въ видъ на стура прѣясенъ материалъ за торене по-тат.

Има четири вида ж.: лѣяно ж., чугунъ, ковко или мягко ж., стомана и химически чисто ж. Главната разлика помежду имъ тъстои въ различното имъ съдържане вѫглеродъ. Лѣяното ж. се добива отъ желѣзниятѣ руди, като се горищтъ въ особени пещи при голѣма температура. То състои отъ ж., вѫглеродъ, кремий и по малко сбра, алуминий, фосфоръ, арсентъ и др. То може да се растопява, ала не може да се кове, защото е твърдъ крѣхко. Ковкото ж. се прави отъ лѣяното, като му се отнеме та часть отъ вѫглерода. Едно време сѫ го добивали, и въ нѣкои ми и сега го добиватъ, направо въ руди: начукватъ ги, турятъ части въ огнището на единъ отворени пещи и духатъ съ гъ: *каталанска метода*. Расеченото ж. истеглюватъ изъ огнището и веднага чукатъ съ чукове, да се окове, сир. да опада отъ тоестанжлата стура. По той начъ се добива ковко ж. само руди, които съдържатъ много Стоманата съдържа отъ 1 до 9% вѫглеродъ, сир. по-малко лѣяното ж. (до 6%), а по-

вече отъ ковкото (0.5%); и прави се по нѣколко способа, нѣ най-много по *Бесемеровия* (отъ 1855), който състои въ това: върху растопено лѣяно ж. се пуша силенъ и егжетънъ въздушенъ токъ, та кислородътъ отвѣглива или отнима вѫглерода на лѣяното ж. до определеното количество ($1 - 1\frac{3}{4}$ %). Тая стомана се нарича *Бесемерова*, и служи най-вече за правене голѣми и тежки прѣдмети: машини на параходи, котли, топове, колела на вагони и др. Най-голѣмата фабрика за стомана е Круповата въ Есенъ, която искарва годишно 125 милиона килограма стомана, има 240 парни котли, 286 парни машини съ 10,000 конски сили, 71 парни чукове и 12,000 работника! Най-сетне, химически чистото ж. е пирофосфорическо тѣло, сир. на въздуха самбъ се запалва. То е отъ малко общъ интересъ.

Металическото ж. е съ симпуренъ шаръ, гибко, ковко и много тежко; изгладено, то добива прѣкрасенъ блескъ; кристализира се въ хексаедри и додекаедри. Ж. се топи между 1550° и 1600° (споредъ Пуие, 1550° ; споредъ Даниела, 1587°). Подъ ударитъ на чука, мекото ж. може да става по-твърдо, *наклепва се*; съ ново нагрѣване лесно се възстановява прѣдцинатата мекотъ. При по-ниска температура отъ 400° , ж. лесно се привлича отъ магнита; а при по-горна отъ 600° и въ силавъ съ 30% марганецъ, то никакъ не се привлича. Ж. не се измѣнива на сухъ въздухъ при обикновена температура, нѣ на влаженъ въздухъ се окислива, сир. съединява се съ кислородъ, *разядява*.

Ж. се намира въ животното царство; то образува сѫществена

съставна част въ кръвните топчета на гръбначните животни, дъто е около 0.1%. Нико не се знае на здраво за химическото му състояние въ животното тяло, сир. да ли се памира въ него като окисъ, или друго-яче. Присъствието му въ кръвта съобщава на чепела отъ тая течност тъмночервеникавия ѝ шаръ. Пепелът отъ коса, отъ птичи пера, отъ ейца (вжтъниот имъ съдържание), отъ гастрически сокъ, отъ млѣко и побочето животни течности съдържа дири отъ тоя металъ. Ж. се внася въ тѣлото съ храната и пигмента, и колкото е по-вече отъ изискваното количество се исхвърля съ излишните вещества. Когато оскудѣе, ставатъ потребни желѣзниятъ црбове. Ж., що се освобождава въ тѣлото чрезъ постоянното разлагане на кръвните топчета, се изнася изъ тѣлото донйдъ чрезъ никната, донйдъ чрезъ вапителното вещество на жълчката, която е много желѣзиста, и, въроятно, донйдъ чрезъ косата. Точната роля, която ж. играе въ тѣлото, е неизвѣстна. Ж. образува сѫществена съставна част и въ растителното царство; отъ неговото присъствие зависи зелениятъ шаръ на листата. Въ минералните извори то се срѣща въ твърдъ значително количество и образува желѣзниятъ минерални води. Червениятъ шаръ на кирпичитъ и на много минерали става отъ червения желѣзенъ окисъ, който се намира въ природата въ естествено състояние.

Ж. е било известно още на египтяните, когато сѫ се правили пирамидите; у гръците се споменува за ж. въ Омироловата *Илиада*, дъто за него се говори като за мъжко-обработваемъ металъ, употребяванъ въ оръдията на земе-

дѣлието; за ж., за назначенитето за стопанско-земедѣлски прѣмѣти — триони, дикани, съжи — се споменува и въ Библия (2 Царе, 12; 31). Въпрѣки така дълбока старостъ, съврѣменното приспособение въ всичките изнове на промишлената дѣятелност ж. е добило само въ нашия вѣк. Така, напр., повсемѣстното си употребление въ желѣзниятъ пакети въ корабо-и машино-строенето за правене топове ж. е добило особено въ втората половина и сегашния вѣкъ. Само отъ 182 — 30 захватили да употребяватъ ж. за мостове. За вериги и корабните котви на ж. до скончие не се довѣривали, та котвите възвали съ конопени ортома. Употребението на желѣзни площи и бронираните военни кораби и фронтовете на укрепленията съвсемъ ново изобрѣтение. Първи броненосецъ билъ единъ французски корабъ, La Gloire (Славата), прѣобразенъ отъ ветхъ дървенъ корабъ и пуснатъ въ морето презъ 1860. Внушението да се обличатъ корабите въ желѣзни брони било направено отъ пѣкъ си Балманъ въ Ню-Йоркъ още въ 1842. Но англичанетъ се не цѣло да развалиятъ флотата си, която имъ струвала толкова скажпо, ала все били на щрекъ; и когато се появилъ французскиятъ броненосецъ видѣли, че не е благоразумно да се маѣтъ по-вече, та се зловили да си създадутъ нови флота. Отъ 1861 до 1876 въ морето вече 63 броненосци!

Той напрѣдъкъ въ желѣзната промишленостъ е станжалъ измѣженъ, благодарение на големите металургически прѣвратъ, направенъ отъ Бесимера и Сименса. Най-много ж. искварватъ въ А-

Германия, Франция и Съверна Италия. У насъ до колкото е източно до сега, ж. (магнетит) се съра въ Самоковско и въ Бургаско. Самоковското ж. е отъ най-качество; отъ него става най-тъха английска стомана. Самоедно време е снабдявалъ съѣзда Турция; и нь сега вадена на той металъ въ Самоковско пречи изоставено, по причина, способът, по който се добива, ръвобитъ, та ж. лѣга скъжено може да конкурира съ европейто. Способът, за който е описанъ отъ Г. Златарски въговата книга *Материалы по глината и минералогията на България* (София, 1882). Ж. нѣкога вадило у насъ и въ Владая, въ България-западната страна на Видин, въ Етрополе, въ Троянския и въ покрай Черни Осъмъ, въ овецъ, и въ балканъ на запад отъ а въ една мѣстностъ наречана ховдакъ (Малки Самоковъ). **емчужниковъ** (Александър.) Руски лирически поетъ, никъ и юмористъ, чиято поезия е искренно, дълбоко прочувано негодование противъ всичково въ обществото. Пренесенията му сѫ печатани първъ разни руски списания, и сѫ отпечатани отдельно въ 2 въ 1892 съ портрета на автор и единъ автобиографически т. Ж. е роденъ въ 1821; първи курсъ по правото и първогодини билъ чиновникъ. Въ си дълът оставката и живѣлъ служба, Москва и въ странство; идните години живѣе въ село. ената. Въ старо време ж. естокъ се е считала, както и се счита въ иб-вечето источници за робия, на която назначено е да служи на принцъвкитъ

на мѫжа. Такъвъ възгледъ е простиличъ отъ многоженството. Положението на ж. е било по-добро у евреите; у тѣхъ ти минувала за помощница на мѫжа. У гръците крѣгътъ на женската дѣятелностъ се ограничавалъ въ семейството. Въ Атина, въ първите времена, жените живѣли въ особени отдѣления, занимавали се съ домашни работи, рѣдко се показвали въ общество и дори не сѣдели на трапеза заедно съ мѫжете си при чужденци. По-късно, освѣтъ омѫжените ж., явяватъ се хетери, които въ Перикло време дори се мѣсели въ управлението. У римляните животъ на ж. билъ суровъ, тежъкъ; мѫжътъ ималъ право надъ живота и смъртта на ж. На по-добро положение се радвали жените у варварътъ; така у галите се срѣща общностъ на труда и имота между сѫпрѣзите. Високо положение занимавала ж. у старите германци. Християнството съдѣйствувало за нравственото възвищение на ж.; особено съ голѣмо уважение се ползвала ти въ времето на рицарството. Отъ тогава и захванѣла ти да добива обществено значение, и съ законодателствата продължавали да гледатъ на нея неблагоприятно. Нѣколко влиятелни женски личности произвела французската революция (Роландъ, Сталъ, Рекамие). Нѣкои законодателства сѫ зачитали донѣдъ правата на ж. По законите на по-вечето европейски държави, мѫжътъ и ж. (сѫпрѣзите) располагатъ съ имота си независимо единъ отъ другъ. Това е важна стъпка напредъ въ самостоятелния живот на ж.; и съ защитниците на женските права въ съвременните просветени общества искатъ за ж. пълно обществено равенство съ

мжжа. Тъ просто настоиовать да се отвориѫтъ за женитѣ университетъ по всичкитѣ клонове на науката и всичкитѣ служби, и високи и ниски, и всичкитѣ занятия и звания въ държавата; па и да имъ се припознае изборното право, — правото да бѫдѫтъ избирателе и избираеми въ изборите за народни представителе, съдебни застѣдателе, училищни настоятели и др. Това повдига въпроса за собствената сфера на ж. Но прѣобладающиѣ понятия тая сфера е домашниятъ животъ: женитбата е истинската, ако не единствената щѣль на съществуването на ж.; тая теория не отстригива мжчнотиѫтъ на съвременното общество. Твърди се, че понеже на женитѣ се припознаватъ отдѣлни права на имотъ и др., не трѣбва да имъ се отказва да гласуватъ, да влизатъ въ събранията и сами да даватъ своитѣ си взгледи за своитѣ си интереси. Освѣнъ това, намира се, че съ напрѣдъка на цивилизацията върви и по-голѣмото съзнание на отговорноститѣ на женения животъ, та много жени, една твърдѣ значителна частъ, оставатъ неомжжени. Да се запрѣща на тия жени да се ползватъ напълно отъ способноститѣ си, както се ползватъ мжжетъ, би било несправедливо; па се и пита имать ли право мжжетъ да караѣтъ женитѣ да се омжживатъ като единствено тѣхно средство за поминъкъ? Въпросътъ не е, да се позволява ли на женитѣ да работятъ? защото той е разрѣшенъ; а, да се позволява ли образованій и искунсній женски трудъ? Нѣма никакви доказателства, че женитѣ сѫ способни само за по-долни занятия и служби. Зацо, питатъ защищниците на женскитѣ права, же-

нитѣ да нѣматъ право да бѫдѫтъ адвокати, депутати, висши администратори? И главното, което тѣ искатъ, е, да не се прѣдѣшава въпросътъ въ ущърбъ на ж., а да се опитатъ женските способности на дѣло; па тѣ и посочватъ, че въ ония държави, дѣто женитѣ не сѫ били съвсѣмъ исклучени отъ политиката, историята достала много примѣри за това, че женски господаре сѫ показвали голѣма способности да управляватъ.

Едно възражение на мжжетъ по женския въпросъ е било, че женитѣ, като по-слабиъ полъ, нѣматъ физическата сила да налагатъ правата си. Понеже женитѣ сѫ слаби, мжжетъ се въздѣржали отъ да злоупотрѣбяватъ прѣвъходството си само съ едно условие: то е ж. да имать само такъви законни права, каквито е угодно на мжжетъ да имъ даватъ. Отговорътъ на тѫ възражение е, че това е положението на ж. у диваците. Съ напрѣдъка на цивилизацията, мжжетъ сѫ се научили да се отказватъ отъ прѣимуществата на физическото си прѣвъходство, и свободно да даватъ на ж. привилегии, които насила не могатъ да се добиѣтъ. Правата на ж. истичатъ отъ чувството на справедливостъ, а справедливостта значи да се зачитатъ интереситѣ на ж. такъ безпристрастно, както интереситѣ на мжжетъ.

Въ нашо врѣме агитацията въ полза на женските права е добила въ Англия, и още по-вече въ Америка, размѣрътъ на едно политическо движение. Прѣлагало се е обществото да се погрижи да изнамѣри едно поле за дѣятелност на неомжженитѣ жени въ благотворителни и религиозни прѣприятия; ала се е и възражавало,

че такъво дѣло прилича на жалугерството, и всички не сѫ наложени да ставатъ мѫжченици. Явно е, че въпросът е единъ отъ най-мачнитъ на съвременнио, общество.

Женева. Най-многолюдният градъ въ Швейцария, центръ на единопмененъ кантонъ, при Рона и на южния край на Женевско езеро, съ прекрасно мѣстоположение, 160 килом. на юго-зап. отъ Бернъ; 72,254 жит. поб-вечето калвинисти, които говорятъ на французски езикъ. Университетъ, основанъ въ 1368 и възобновенъ отъ Калвина въ 1538, съ богата библиотека (75,000 тома), музей Ратъ (така нареченъ по името на основателя му ген. Рата), ботаническа градина, обсерватория, консерватория и др. забѣгателни сгради: съборната църква Св. Петър отъ XIII-и вѣкъ, куомоветъ на Калвина и Жанъ Жакъ Русо и статуи на Русо, който е билъ родомъ отъ тоя градъ. Промишлеността на града и кантона църви, особено производството на часовници и галантерийни стоки и търговията съ тѣхъ. Около 200,000 часовници се правятъ на годината, и се изнасятъ въ Франция, Англия, Италия и другадѣ. Нѣкога Ж. е била заобиколена съ стѣни, и е състояла отъ гъсна и нечиести улици: сега сѣните сѫ мањи, улиците сѫ разширени и добре каменопосланы, и нови набрѣжни сѫ построени по-край брѣговетъ на езерото и рѣката. Едно отъ най-послѣднитѣ подобренія е построението на една набрѣжня, въ която, като въ едно пристанище, параходствъ се спиратъ безопасно, отъ дѣто тръгватъ по нѣколко пѫти на денъ до главните места по двата брѣга на езерото. Като място, дѣто се срѣщатъ краината на французскитъ и швей-

царскитъ желѣзници, Ж. се посещава отъ много пѫтници. — **Женева**, юго-западенъ швейцарски кантонъ, е на прѣдѣла на Франция и на Женевско езеро; простира 286 чет. килом. и население 106,738 жит., отъ които половината католици и половината протестанти; 85% говорятъ по французски и 11% по германски. Законодателната власт е повѣрена на едно представителско събрание отъ 110 члена; исполнителната власт е въ ръцѣтъ на единъ държавенъ съветъ, чиито членове се избиратъ свободно отъ народа. — Въ време на борбите на хелветитъ и римлянетъ, кантонъ Ж. влизалъ въ земята на алоборгитъ, а следъ това принадлежалъ на римлянетъ, на бургундцитъ, на франкитъ и въ края на IX-и вѣкъ на Нова Бургундия. Въ срѣднитѣ вѣкове женевската областъ била графство, което въ 1401 било придобито отъ савойскитъ херцози и съставяло най-хубавата част отъ Савони. Въ 1535, съ въвождането на реформацията, женевци заедно съ бернци изгонили привържениците на савойскитъ херцози, и се обявили независима република. Скоро следъ това, въ 1541, Калвинъ направилъ гр. Ж. срѣдоточие на реформационното движение. Въ 1794 избухнала въ Ж. страшна революция, а въ 1798 Франция гъзвадѣла и направила французски департаментъ. По вѣнския договоръ, Ж. добила независимостта си и влѣзала въ швейцарски съюзъ. Чисто демократическа конституция въ Ж. се установила едва въ 1842.

Женевско езеро или **Леманъ** (стар. *Lemanus lacus*). Езеро между Швейцария [поб-голѣмата му частъ принадлежи на швейцарскитъ кантони Женева, Ваадъ и Валисъ] и Горна-Савония, земя неотдавна при-

добита отъ Франция. То е 350 метра надъ морското равнище, и простира се 90 килом. отъ ист. къмъ зап., въ образа на полумъсецъ. Най-голъмата му ширина е 15 килом., а най-голъмата му дълбочина — 317 метра и най-малката 75 метра. Пространството му е 578 чет. бил. Прѣзъ това езеро минува Рона, която влиза въ него при горния му край, мѣти и жълта, а излиза при гр. Женева бистра като съзла, съ ясно-синъ щарь. Езерото, което никога не замръзва съвсемъ, изобилва съ риба, и нѣколко парахода плуватъ по него. Слави се съ живописни брѣгове.

Жеравна. Село въ котленската окolia, 17 килом. на юго-зап. отъ Котель, на широко планинско поле; 2,100 жит. Богато село съ добри здания. Отлични гайдаре.

Жерандо (баронъ de *Mari Joseph*). Французски философски спи-
сателъ, известенъ особено като човѣклюбецъ; спомогълъ за учре-
ждението на цѣль редъ благотво-
рителни заведения, и съ съчине-
нията си значително разяснилъ
въпросите за крайната бѫдност.
Отъ съчиненията му особено за-
бѣдъжителни сѫ: *Le visiteur du pauvre*, *De la bienfaisance publique* и
по философията *Histoire comparée des systèmes de philosophie relativement aux principes des connaissances humaines* (1772 — 1842).

Жераръ (баронъ *François Pascal*). Знаменитъ французски ис-
торич. и портрет. живописецъ, ученъ-
никъ на французския ваятель Пажа,
а постъ на живописца Давида. Най-
забѣдъжителниятъ му картини сѫ:
Сражението при Аустерлицъ,
Велизарий и Амуръ и *Психея*
(род. въ Римъ въ 1770, умр. въ
Парижъ въ 1837).

Жертва. Виж. *Жрътва*.

Жестикулирамъ, фр. Г
много жестове (виж. *Жести-
тука жестикулация*, *жести-
ране*).

Жестокъ. Немилостивъ
жалостенъ, безчовѣченъ, бес-
строгъ или мѫчителенъ;
жестокостъ.

Жестъ, фр. Движение
лото, най-вече на ръцѣ за-
жаване на чувствата и ми-
въ разговоръ, при четене и
изговаряне слово.

Жиампетри (*J. Giampetri*)
городътъ французинъ и не-
щимъ пистолюбецъ, кой-
качеството си редакторъ на
tier d' Orient, французски
дневенъ вѣстникъ, издаван
Парижградъ прѣзъ единъ
длишенъ периодъ (1854 —
остави свѣтло име въ страна
на най-новата ни история
лютата, отчаяната ни борба
Фенеръ, той токо-речи единъ
чужденцитъ-освѣтителъ на
ственото миѳнне въ столица
Турция се рѣши да защища
шото право дѣло, па и дожи-
види пълното му тържество
биде честитъ да поздрави въ
риградъ не само първия ек-
а и първия князъ на Бъл-
Истината — да се помогне
единъ потъжканъ, унищожен
родъ да въскръсне, да се ис-
на краката си — бѣше Ж
мото, на което той и остана
ренъ до край. И това е то-
пѣ забѣдъжително, че неговатъ
гове, гръците и приятелътъ
бѣхъ многобройни и всесилъ
той бѣше комахай единъ на
пото поле. И какво не напре-
противниците за да отблъскатъ
поборникъ на правото отъ
шо му сочеше чувството на
жността! Дори и единъ

кое го нападнатъ на улицата и полумъртвъ свалихъ на земята; тъй той пакъ не измъни на настата си. Той бѣше дълбоко убѣденъ, че българетъ иматъ право за животъ, за бѫдженостъ и рѣшень да ратува противъ посѣгателъ на това тѣхно право. Въ знакъ на признателностъ за бездѣянитъ му услуги новоучредената Българска Екзархия му поднесе една сребърна мастилница и тървото Българско Народно Събрание — Учредителното — му показа благодарността на българския народъ. Ж. се върна 2—3 години слѣдъ освобождението и ня отечеството си и скоро почина.

Живакъ. Просто тѣло, металътъ благороднѣтъ, отъ всичките металъ единственный, който е въ нечно състояние при обикновена температура. Има бѣль сребърено сърь и металлически блесъкъ. Когато е чистъ, търкаля се на сферически капчици по гладки по-ръхници; а когато не е съвсѣмъ чистъ, капчиците биватъ продълговати или «опашати», и често оставатъ сиви петна на повръхнината на стъкло или порцеланъ. Дистилната му е 13.6, спир. той е 13.6 пъти по-гъстъ отъ дистилирана вода при 4° Целзиеvi. При 39° студъ замръзва и става на правилни октаедри или осемстъни, при 360° възвира; ала на паръ се обръща и отъ по-малка темплина. По причина на свойството му да се расширява еднообразно когато се сгрѣва, отъ доста ниско подъ 0° до 300°, употребява се въ направата на живачния термометъ. Въ твърдо състояние прилича на среброто и може като него да се кове и обработва.

Ж. се разтваря въ азотна кислота и въ гореща сбърна кислота.

Той се съединява съ по-вечето метали, а особено бързо съ златото и среброто, та образува *амалгами*, които се употребяватъ въ искуствата. Париът му съ много вредителни за здравето на човѣка; гибелното имъ дѣйствие испитватъ всички ония, на които занятието изисква да дохождатъ въ съприкосновение съ тѣхъ. Ж. има обширно употребѣение: употребява се за искарване среброто и златото изъ рудитъ имъ, за пълнене термометри и барометри, за правене огледала, за по-златяване въ огънь, въ лабораторията за живачната бани, въ лѣкарството и др.

Въ природата ж. се срѣща рѣдко самороденъ, обикновено на капчици въ празнините на живачните руди. Отъ тия руди най-важната е киноварътъ (съединение на ж. съ сѣра), отъ която се добива главно. Тая руда се намира най-много въ Испания, Китай, Япония и Калифорния.

Живковъ (Георги). Членъ отъ регентството на България въ време на междукиняжето слѣдъ оставката на князъ Александра до избора на князъ Фердинанда, биде избранъ за регентъ слѣдъ П. Каравеловата оставка въ народното събрание, свикано въ 1886 за избирането новъ князъ на вакантния български прѣстолъ. — Ж., роденъ въ Търново въ 1844, добилъ образованіето си въ България. Слѣдъ това учителствувалъ като главенъ учитель въ класнитѣ училища въ Русе, Варна и Ески-Джумаи и издавалъ педагогическо списание *Книжовник и мотъ за дѣцата*. Като учитель, билъ увлѣченъ всецѣло въ бунтовните движения противъ турското правителство, залъ участие

прослѣдва донѣйдѣ стилътъ и влиѧнието на гръцкото искуство, водѣхъ къмъ заключения много благоприятни за видното мѣсто, което е захващало ж. въ класическитѣ времена.

Най-старитѣ гръцки школи на ж. сѫ се намирали на малоазиятскитѣ брѣгове и на островите; отъ тамъ ж. се разпространило въ гръцкитѣ колонии по брѣговете на Италия и Сицилия. Първий велики художникъ, за чиито дѣла има едно достовѣрно описание, е Полигнотъ Тасоски (420 пр. Р. Х.); прочути негови картини имало въ Атина и въ Делфи. Аполонъ Атински се описва и високо похвалява отъ Плиния, а въ картинитѣ на Полигнотовия ученикъ Зевксиса (378 пр. Р. Х.) и на Зевксисовия съперникъ, Паразия, ж. достигнало най-високата степенъ на хубостта. Тиманось Самосски въ картинитѣ си достигналъ висока степенъ изразителностъ; Апелесь (прѣзъ послѣдната половина на IV-и вѣкъ прѣди Р. Х.) е извѣстенъ като най-добрий портретистъ. — Римлинетъ не сѫ имали велика народна школа на ж.; у тѣхъ се е упазило името само на единъ велики художникъ, Фабиа Пиктора; главнитѣ картини, които сѫ украсявали римскитѣ храмове и палати, сѫ били добити отъ Греция, и вѣроятно е, че много отъ картинитѣ изработени въ Римъ сѫ били отъ гръцки художници. Съ прѣнасянето столицата на империята въ Истокъ, прѣнесло се тамъ и колкото оставало искуство, което въ една нова фаза станжало известно съ името византийско искуство; Цариградъ билъ центръ на най-увърштенствуваната техника на свещенитетъ изображения. Византийското иску-

ство по-сетенъ имало голѣмо влияние на италиянското. Отъ ХV вѣкъ, отъ врѣмето на Чимавъзини ило италиянското искуство, на което представителъ били: Микелъ Анджело, Коредъ Рафаѣль и Тациантъ; всичките тѣхни произведения се отличаваха прѣимущество, които съвокупно не се срѣщатъ вече въ нико. Ж. починало да пъти въ Германия, Франция и Холандия отъ чадото на XIV-и вѣкъ. Каждѣ на XVII-и вѣкъ въ най-новите школи колоритътъ достигналъ соко съвършенство. Отъ XVI вѣкъ се явили школи въ Франция, Италия и Германия, и слѣдвали една нова маниера. Глийската и руската били послѣднитѣ народни школи, и се явили въ Европа. Въ Австро-Венгрия и благородниците отъ рани врѣмена наемали гоземни художници. Въ началото на XVIII-и вѣкъ искуството на Англия било на най-високата точка. За основателъ на англиканската школа на ж. се счита Ричардъ Хогартъ (1697—1764). Русия же проникнало отъ Вития въ врѣмето на Св. Владимира и то добило нѣкакво развиене, но не съ такъ чисто другоземен характеръ, само въ врѣмето на Екатерина II, ако академията художествата и да била основана въ 1758. За пръвъ руски художникъ счита се Антонъ П. Лосенко (умр. 1773). Ж. се обработва съ сполучка и въ Америка тамъ отличителнитѣ чѣтири народни школи не сѫ съвсемъ врѣме за развитие. Отъ титовъ вѣкъ на романтизма среща класицизътъ, каквато е Давидъ, Карстенъ и др., възникълъ най-новите школи.

Живо същество. Различане живи животни за физиологически опити, изсекция.

Животворецъ (староб. *жизнь* и *воръжъ*, правъжъ). Който съживява, възстановява животъ, дава сила, праве, животъ.

Животенъ. Отъ животно, животински.

Животнишки. Отъ животно, който принадлежи на животно.

Животна топлина е топлица, която се развива във тълото на животните отъ нѣкои процеси, които постоянно стават във тѣхъ. За да се вършият слубитъ на тѣлото както трѣбва, изисква се едно количество топлина, всѣко нейно значително увеличение или умаление тури живота въ опасностъ. Въздухътъ и другите прѣдмети, що заобикалятъ тѣлото, като сѫ компактъ всѣкога б-студени отъ него, постоянно му гинчатъ една частъ отъ топлината; въ тѣлото ставатъ непрѣстансно всѣкoi дѣйствия, които произвѣтатъ по-вече топлина. Когато та-а произведената топлина не се испуерска доста бѣрзо, та тѣлото има да се сгъре извѣнь мѣрката, която се поти за да искарва на-ѣнъ излишъка отъ набраната топлина, която испарението отнася. Издата да се произвѣджа топлина на едно отношение къмъ климата, въ който животното е навикнло да живѣе. Тя е по-слаба въ топли-климатъ отколкото въ студени-тъ; това и когато едно животно се измѣсти отъ топътъ на студенъ иматъ, то често линѣе и умира. По-вечето риби и пълзящи животни, обикновено наричани «*сту-но-храни*», температурата малко различа отъ водата или въздуха, който живѣятъ; сѫщото бива въ животните, които прѣкарватъ

зимата въ летаргия, прѣзъ послѣдната частъ отъ видѣненото имъ състояние. Ала изобщо температурата, свойствена на животъ сѫщества, е по-висока отъ температурата на срѣдата, въ която живѣятъ.

Човѣкъ има силата, до по-голѣма степенъ отколкото другите топлокръвни животни, да се припособи на промѣнътъ на окръжаща го температура. Едно на друго неговата температура е около $36^{\circ}.5$, и се мѣнява спорѣдъ обстоятелствата — малко по-голѣма е слѣдъ упражнение или ядене, и по пладнѣ отколкото по срѣдъ-нощи. Тя се мѣнява и въ болестни състояния на тѣлото. Нѣ, ако тѣлото е здраво, остава си сѫщото дори и когато човѣкъ е изложенъ на силна горещина, както бива съ пекаретъ. Човѣкъ може за късъ време да биде изложенъ на 135° топлина безъ да се повдигне значително температурата на тѣлото му. И забѣгжително е, че температурата на човѣка е най-ниска отъ температурата на всичките топлокръвни животни — млѣкопитающиците и птиците; срѣдната температура на млѣкопитающиците се колебае около 39° ; и та, както ще се види по-долу, не е толкова висока колкото температурата на птиците. Освѣнь това, макаръ и да е прието, че нормалната температура на човѣка е $36^{\circ}.5$, тая цифра се измѣнява въ разните части на тѣлото. Така, лицето има 31° , стѫпалото на крака — 32° , срѣдата на бедрото $34^{\circ}.40$, подколѣнната гънка — 35° , подмийницата — $36^{\circ}.5$, пикната — $37^{\circ}.3$, устата подъ езика $37^{\circ}.19$, задното черво — $38^{\circ}.01$, пръстъ — 39° . Наблюденията показватъ още, че температурата на главата е по-висока отъ върху главата е по-висока отъ

лото и на тѣмкото, отколкото въ тила, а сѫщо е поб-висока на лѣвото слѣпо око, отколкото на дясното.

Вредъ въ животното царство силата да се произвожда топлина има извѣстно отношение къмъ дѣятелността или лѣнивостта на животното. Така, птиците, които сѫ все въ движение, иматъ най-високата температура (40° или 39.5° — 44°); и бързо-хвъркатите птици иматъ поб-висока температура отъ птиците, които не оставятъ земята. Колкото поб-горѣма е обикновената ж. т., толкова поб-неспособно е животното да понесе умаление на температурата му; ако температурата на една птица или млѣкопитающе животно се смали съ 11° , жизнените промѣнения ставатъ поб-полека, и смъртта настаза. А рибите и жабите може да се затворятъ въ ледъ, и пакъ да си останатъ живи.

Изворите на ж. т. въ животото сѫ химическите и физическите промѣнения, които ставатъ постоянно. Химическите промѣнения биватъ при дишането, пицеварението, усвояването храната, отлѣжаването мокротитъ, и мускулното и нервното дѣйствуване. Топлина произвожда и всѣко движение, което причинява тряне. Крайний изворъ на топлината е енергията затворена 1) въ потрѣбяваната храна; и 2) въ кислорода, що се поима при дишането.

Животна химия или **Зоохимия**. Учене за химическите вещества, които влизатъ въ състава на животните тѣла; състава основата на физиологическата химия, която разглежда химическите явления въ живия организъмъ. Ж. х. е част отъ Органическата химия.

Животенъ магнетизъмъ. Виж *Биомагнетизъмъ*.

Животно. Всѣко иньго, което живѣе; всѣко живо сѫщество. Виж *Животно царство*.

Животно-растение, *живорасъ, зоофитъ*. Едно време тази дума е имала обширно значение и залозитѣ подъ нея разбирали кораловитѣ полипи, хидрополипи, иглокожитѣ и др. Сега това има се употребява като синонимъ на центератите.

Животно царство. Всичко, що живѣе на свѣта; друго царство е *растителното*, трето *ископаемото*. Още въ старо време всичките тѣла на природата дѣлиха на три царства или главни отдѣли. Животните и растенията сѫ единно наричатъ и *органически* тѣла въ противоположности на *ископаемите* или *минералитѣ, неорганически*. Ископаемите тѣла сѫ химове вещества безъ вътрѣшно движение, които наголѣмяватъ чрезъ прибавки изотвънъ, безъ да иматъ съ исключение на кристалитѣ, определена форма и величина, и безъ никакво отношение на частите имъ една къмъ друга. Животните и растенията, напротивъ, сѫществуватъ като отдѣлни сѫщества, континенто-състоѣтъ отъ разнообразни органи. Тѣхното сѫществуване има начало и край, ала тѣ се замѣтватъ отъ други подобни сѫщества, развити изъ тѣхъ.

Главната разлика между животните и растенията е тая, че животните чувствуватъ и могатъ своеvolно да се движатъ; и тази разлика се забѣлѣжва лесно между поб-горните отдѣления животни и растения. У поб-долните организми има сѫщества, които сѫ били присливани кога къмъ животните, кога къмъ растенията. Токо-речи всичките животни иматъ особенъ пицеварителенъ уредъ (може-би

уста и стомахъ) и чувству-
щътъ нерви. Прѣобладанието
ота като химическа състав-
на друга обща отличителна
на животнитѣ, а вѣглеродътъ
задава въ растенията. Пѣ-
бъ животни притежаватъ спо-
състъ да се мѣстятъ отъ
место на друго; отъ тая спо-
състъ нѣкои, като стридата и
тъпъ, сѫ лишени.

швъгътъ на животнитѣ, гле-
изобщо, прѣдставя нѣколко
оди или състояния, които може
да означатъ като периодъ на
остъ, на средна възрастъ и на
остъ. Нѣкои (инфузориитѣ) жи-
ть по нѣколко часа; други
(совѣтѣ) по нѣколко стотини
ми. Величината и обемътъ на
титѣ биватъ твърдъ раз-
ни: нѣкои достигатъ до 30
длъжина, други сѫ токо-
неизмѣримо малки. Освѣнъ
животнитѣ прѣставяятъ едно
го лѣмо разнообразие, както
външността си и по вътрѣ-
бо си устройство, така и по
на живѣянето си. Едни
издадени съ голѣмо число ор-
пѣ-вече развити, та затова
причатъ пѣ-горни животни,
са нѣматъ толкова много ор-
ги тѣлесни служби, та затова
причатъ пѣ-долни животни.
Първите, така и вторите
чно групиратъ по сродни бѣ-
та така ги привождатъ въ
за. Всичкитѣ животни се въс-
вождатъ, сир. произвождатъ
ти на себе си или чрѣзъ по-
органи, или чрѣзъ дѣлене,
чрѣзъ напрѣване; това по-
то често бива у пѣ-долните
ни. Всичкитѣ животни се
атъ постепенно и прѣтър-
по едно или нѣколко про-
цеса на формата или метамор-

фози. У пѣ-горнитѣ животни раз-
личаватъ петь органа на чувствата,
съ които тѣ въсприиматъ разл.
впечатления. Разни естествоиспи-
тателе дѣлътъ животнитѣ на раз-
лично число отдѣлния, запр. Ари-
стотель е дѣлилъ всичкитѣ жи-
вотни на 2 главни отдѣлния, Ли-
ней на 6, Кювие на 4, Зиболдъ и
той на 6, ала у него гл. отдѣл-
ния сѫ други отъ Линеевитѣ, Фогъ
на 7 и др. Запр. да приведемъ
раздѣлението на животнитѣ по
Кювие и по Зибела. Кювиевитѣ
отдѣлния сѫ: 1) гръбначни (*vertebrata*); 2) мекотѣли (*mollusca*), 3)
ставни (*articulata*) и 4) лучисти (*ga-
diata*). Зибелевитѣ отдѣлния вър-
важатъ по тоя редъ: 1) гръбначни,
2) ставни, 3) мекотѣли, 4) черве
(*vermes*), 5) лучисти и 6) най-прости
животни (*protozoa*). Числото на по-
знатитѣ видове (виж. *Видъ*) жи-
вотни се въскачва сега на 130,000.
Да описва и распредѣля тия видове
върху научни начала е прѣ-
мѣтътъ на науката Зоология.

Животнитѣ и растенията на една
страна — нейната *фауна* и *флора* —
й даватъ животъ и характеръ.
Къмъ самия човѣкъ животнитѣ се
намиратъ въ различни отношения
отъ прѣголѣма важностъ. Нѣкои
му сѫ полезни за работа, храна,
ловъ и др.; други вредителни, като
опустошителе на растителността,
като грабливи звѣрове, като отро-
вни гадове и като пакостливи
гадинки.

Отъ животнитѣ нѣкои все си
оставатъ *дики*, сир. не могатъ да
се опитомяватъ; цѣлото тѣхно ус-
тойство прѣчи на сближенето
имъ съ човѣка; такъви сѫ хи-
ната, шакалътъ и др. *Домашни*
животни сѫ ония, които, като се
намиратъ въ подчинение у човѣка,
не губятъ способността си да

се расплодватъ. Примѣри отъ домашни ж. сѫ конѧтъ, овцата, кравата, нѣкои птици и др. Забѣлѣжително е, че слонътъ, който испытава волята на човѣка дори и по-добрѣ отъ други домашни ж., въ неволя не може да се размножава. Има и жаждни животни, които, противъ желанието на човѣка, се настаниватъ въ жилищата му и го придружаватъ всѣдѣ, запр. минките, лѣстовиците.

Животрепещущъ. Който трепере отъ много животъ, обиленъ съ животъ, твърдъ много живъ; въ прѣнос. см. прѣваженъ, всеваженъ: *животрепещущъ вѣросъ*.

Жига-Гунгаръ-Зунгъ. Китайски градъ (Тибетъ), 90 килом. на юго-зап. отъ Ласа на Горни-Ирануади; по-вече отъ 100,000 жит. Най-голѣмий градъ въ Тибетъ.

Жидътъ. Теченъ: *жидки тѣла*, водата и всѣко тѣло въ течно състояние, за отличие отъ *твърдитъ* и *въздухобразнитъ тѣла*. **Жидкостъ,** течностъ.

Жиздра. Руски градъ, калужск. губ., 146 килом. на юго-зап. отъ Калуга, на Жиздра и близу до влиянето ѝ въ Ока; 14,000 жит. Търговия съ ленъ.

Жизненъ, (*староб. жизнъ, животъ*). Който се отнася до животъ, който служи на живота; въ прѣнос. см. важенъ. — **Жизненостъ.** Силата отъ животъ въ нѣкого или въ нѣщо. — **Жизнеописание.** Подробенъ разказъ за живота на нѣкого, животоописание, биография. — **Жизнеописателъ.** Оня, който описва нѣкому живота; биографъ. — **Жизнеописателемъ.** Който съдѣржа описание на животъ, или който се отнася до тая работа. — **Жизнерадостенъ.** Който произхожда отъ радостенъ, веселъ животъ; или, който весели живота: *жизнерадостенъ смѣхъ*.

J'y suis, j'y reste. Франц. изоворка, която значи: «Дѣто съмъ си стояхъ» или «Добре съмъ си не ме бутай».

Жикадзе. Китайски градъ (Тибетъ), на дѣсния брѣгъ на Занджанъ, 300 килом. на зап. отъ Ласа; 100,000 жит.

Жилберъ. Франц. поетъ, авторъ на *сатири* (1751 — 1780).

Жилетка, фр. Едък безъ ръкави, който се носи подъ дѣтите.

Жилсонъ (Павелъ). Знаменатъ съврѣмененъ белгийски архитектъ, композиторъ; авторъ на *Симонъ Демонъ*, *Покорномолячищъ* въ *Лавра*, *Морето*, *Овчарска идила*, *Давидъ*, *Церемониалъ* марша и др. Ж. е роденъ въ Брюкселъ въ 1865.

Жинзифовъ (Райко Павловъ). Български литераторъ, роденъ въ 1839 въ нѣкое отъ битолските села, а не въ Велесъ, както пишатъ съ утвѣрждавали въ 1860 и умрълъ въ Москва въ 1877. Синъ на *Ив. Жинзифова*, първи български учителъ въ Битола, когто билъ добъръ университетски образование въ Атина, се учи първоначално при баща си, следъ 3-годишно учителствуване въ Прилепъ и Кукушъ, завършилъ образоването си, като пиштанчикъ на Словѣнския Благовѣтителенъ Комитетъ, въ историко-филологическия факултетъ въ Москва (1864). Слѣдъ това, той останжалъ въ Москва като учител по елински езикъ въ лицей цесаревича Николая, въ който дѣцето и учителствувалъ до самата смъртъ. Въ сѫщото време той се занимаваше и съ писателство: е авторъ на добъръ извѣстна *Кървава кошуля*, *«приказка* въ съврѣменния български животъ

поема написана на македонско

е (Браила, 1870); *Ноцобълка сбирка* (Москва, 1863), въ о съз напечатани, освѣнь нѣ-
егови стихотворения, прѣводи
старорусското *Слово о полкъ
юстъ*, на старочешки *Кралески
ржкописъ*, и на нѣколко
стихотворенията на малорус-
и поетъ Шевченко. Освѣнь това,
е напечаталъ още нѣколко сти-
хорения, прѣвообразни или въ
водъ, въ Браилското *Периодич-
но списание* (1870) и въ ца-
радското *Читалище* (1870) и
еще въ русския списания
Православное Обозрение и
гловскія *Вѣдомости* редѣ ста-
за да докаже бѣлгарското право
народната иерархия [тогава се
одиа извѣстната подъ името
кое съ въпросъ борба на бѣл-
ъ среща гръците за духовна
влиятъстъ] и върху състоя-
то на бѣлгарския народъ. Въ
той напечаталъ въ цари-
ския вѣст., *Връмъ* една дѣла-
рическа статия подъ заглавие:
*ющението на византийски-
императори къмъ България
и престуванието на прѣдпо-
ни бѣлгарски царь Александъ-
ръ Аспинъ.* Ж. е билъ и главенъ
удникъ на Гербеля въ съста-
то на бѣлгарския отдѣлъ отъ
вата книга *Поэзия Славянъ*,
1 г., прѣвѣль е на руски *Дре-
вомарская пѣсня объ Орфенъ*
Ст. Верковича, и др. Въ Ру-
ж. се казвала Ксенофонть,
исто Райко. Д. Миладиновъ, съ
то се запозналъ Ж. въ Маке-
я, ималъ сило влияние за
развие въ Ж. патриотиче-
дълъ, пробуденъ у баща му,
и Ж. отъ д-ръ Мишайкова
Инота. Пѣ-вече подробности
съдѣржа книжката *Хинзи-
животописъ и просвѣтителна*

книжовна дѣятельность, отъ Ст. С.
Бобчева (Пловдивъ, 1883).

Жиронда. Име, което носи Га-
рона, отъ сливането ѝ съ Дордона
до устието ѝ. Гарона и Дордона
(виж. тия двѣ имена) се съединя-
ватъ при Бекъ-Амбе въ департа-
ментъ на Жиронда. Името на Ж.
иде, вѣроятно, отъ вира, чо обра-
зуватъ рѣките при сливането имъ.
Дължината на Ж. до устието, при
okeана, е 80 килом.

Жирондисти. Име на умѣре-
ната републиканска партия въ
врѣме на французската революция.
Това име партията добила отъ ли-
цата, които ѝ съставлявали въ
началото, именно депутатите отъ
департамента на Жиронда. Понеже
имали огромно значение и тежестъ
въ законодателното събрание и
конвента, тѣ искали да противодѣ-
йствуваатъ на владичеството на
беззначалието и ужаса; нѣ били
погълнати отъ една бездна мя-
тежи. Първата причина за уни-
щожението имъ била смъртъта на
неприятеля имъ Маратъ, припис-
вана отъ конвента на тайните
коzioni на ж. и, ако въ тая партия
и да имало може съ отліченъ умъ
и необикновени дарби: Брисо,
Верніо, Жансоне, Силери, Бар-
бару, Валязе, Дюко и др., якобин-
ците сполучили да одържатъ побѣ-
дата на 31-и май 1793, и осъдили
прѣставителето на тая партия на
съмъртно наказание. Тѣ съ извѣ-
стни въ историята на революцията
и съ името *Двадесетъ и двамата*
и *Федералистите*. Когато карали
ж. на гилотината, тѣ, въ истин-
ския духъ на републиканизма,
пѣели *марселизата*.

Жирантъ, итал. Оия, която
жиrosва полица.

Жирафъ, фр. отъ араб. *Мѣ-
копита* ѹже четвероного зрачъ,

ако и диво, животно, забѣлѣжително по длѣжината на шията си; най-високо отъ всичкитѣ животни, главата му понѣкога висока надъ земята до 6 метра; така е наречено, защото шията и главата му сѫ като на камила, а кожата му е напитнена като леопардовата. Старото му име камелopardъ; живѣе по равнините на южна Африка, и се храни съ листата и клончетата на дървесата.

Жиро, итал. 1) Подписване мѣнителница на другата страна (на търба). 2) Прѣхвърляне мѣнителница върху другого, индосиране. 3) Обращение, сборъ на годишна прорана: *тоя търюовецъ направи тая година жиро за 100,000 лева.* — **Жироувъмъ.** Прѣхвърлямъ мѣнителница върху другого, сир. означавамъ на самата мѣнителница, че ѝ отстѫпамъ другому.

Житейски. Свѣтски, мирски; суетенъ. — **Житель-лка.** Лице, което живѣе на едно място обикновено. Оттука жителство, живѣене обик. на едно място. — **Житие.** Животъ, жизнеописание (на светия). **Житие-битие.** Животъ и състоянието (на нѣкою).

Житомиръ. Руски градъ, цен. на волхинска губерн., на дѣсния бр. на Тетеревъ, притокъ на Днѣпръ, 1250 килом. на югъ отъ С. Петербургъ; 54,827 жит., пѣвчесто евреи. Основанието на Ж. се прослѣдва до X-и вѣкъ, и по едно врѣме той бѣль важна твърдина среща нахлуванията на казаците. Въ 1648 той бѣль близу съиспанъ отъ казашкия главатарь Хмелницки. Въ 1778 той бѣль присъединенъ на русската империя. Градътъ върти търговия съ кожи, вощъкъ, медъ и лой, има два го-

дищи панаира, и притежава лѣзни и стъклени фабрики.

Жица. Нишка.

Жишка (Иванъ). Чешки лѣрий, род. около 1370 въ Тновъ, зималь участие въ всичните войни, а слѣдъ смъртта на кралъ Венцеслава, станалъ водителъ на хунтитѣ, недоволни отъ избранието на Сигизмунд пустошилъ Чехия, побѣдилъ скитъ на импер. Сигизмунда единадесетъ редовни битви, и разль чешката диета да свали прѣстола той кралъ, и самъ зътитлата чешки кралъ. Въ общата на Раби Ж. изгубилъ единотооко, което му оставало, та също ослѣпѣлъ, ала продължавалъ не пѣ-малко постоянство кърваси поприще. Чумата отнесла страшнъ събъпецъ въ 1424. Въ умиралиъ, Ж. прѣпоръжилъ на гаретъ си да направиътъ отъ жата му барабанъ, защото иска да ги води още на победа; казвашъ, че тая прѣпоръжка е измислица. Виж. **Хусити.**

Жлебъ, староб. Линъ; четвътата дѣченна стая, въ която тѣлче гроцето, и отъ която точи виното.

Жльчка. Течность, която лжава черни дробъ, и която не въ дванадесетника (12-пръвното черво); тя е жълто-зелена и горчива на вкусъ, съ различеска реакция въ нормалнъ състояние. Съставните й части раствори отъ солитъ на потъ и содата и двѣ вансателни вещества, зеленикаво и въсчерено, че се обръщатъ въ червази смола и отъ която зависи шаръ на испражненията. Виж. **Жълчуръ.** — **Жльчностъ.** Раадренъ и злобенъ иранъ.

Жлези. Особени органи на тѣло, съставени отъ малки артерии, и цѣви, навити заедно. Нѣкотърътъ тѣхъ не сѫ поболгати отъ лъгво зърно, а други сѫ поболгати; черниятъ дробъ тежи дори и пътно бѣше отъ единъ килограмъ. Службата на ж., е да извади изъ кръвта нѣкои вещества и да ги прѣвръща въ осо- видъ течности или сокове, които помагатъ да се изханата, каквото илюнката, рижескиятъ сокъ, жълчката, пантенескиятъ сокъ и течността,оято се подмазватъ ставовете, се лжатъ отъ кръвта чрезъ ж. въ тѣлото се срѣщатъ и тъ видъ ж., които само слу- тъ да прѣвъдатъ нѣкои съ- ни части, безъ да измѣняватъ имъ. Послѣдниятъ видъ ж., който сѫ бѣзбречитъ и пото- въ ж., лжатъ отъ кръвта не- и врѣдителни за тѣло вещества, като пикнита, пота. Всѣка жлеза, колкото и да елка, има една цѣвица, която бира и принася особената си постъ. Нѣкои ж., каквито сѫ ячевитъ и съзленитъ, се нами- съ въ вътрѣшните празници на то, а други на повърхността. Така, напр., потовитъ ж. лежи въ кожата, въ така наречена подкожна клѣтчатка, и прѣ- даватъ тѣлесните клѣбци, за- ениятъ край на които се намира центъръ, а исхвърлителната цѣвица тваря въ повърхността на та. Потовитъ ж. сѫ забѣгатъ по многобройността си: единъ квадратенъ пръстъ ко- има на дланта около 2,750 на ходилото 2,795, на горна страна на ръката 1,500, на та и челото 1,300, подъ миши- тъ нѣколко десетини хиляди.

Тия ж. отлъгчатъ пота непрѣкъс- никто.

Жомини (баронъ Александръ Хенриховичъ). Руски дипломатъ (1814 — 1888). Ж., старши съветникъ въ министерството на външните дѣла и забѣгателъ стилистъ, е прѣглеждалъ предварително всички дипломатически документи издавани отъ руското правителство. Слѣдъ кръмската война, той ходилъ съ особено послание въ Берлинъ, а въ 1861 въ Парижъ; въ 1875 управляващъ, намѣсто държавния канцлеръ, министерството на външните дѣла; прѣзъ руско-турската война въ 1877 — 1878 придружавашъ въ Букурещъ князъ Горчакова; въ 1879 и 1880 испълняващъ длъжността другаръ на министра на външните дѣла. Още въ 1863 Ж., възъ основата на материали само нему достъпни, написалъ единъ очеркъ на дипломатическата история на кръмската война, който пролѣтъ ярка съветлина върху закулисната ѝ страна; тъльку въ печата той очеркъ можалъ да се появи само слѣдъ 11 години, и то анонимно: *Etude diplomatique sur la guerre de Crimée 1852 — 1856, par un ancien diplomate* (Парижъ, 1874; също С. Петербургъ, 1878). На руски езикъ и съ името на автора подъ заглавие *Русия и Европа въ епохата на кръмската война* той е напечатанъ въ *Вѣстникъ Европы* (1886, кн. 2 — 10).

Жомини (баронъ Хенрихъ). Французски, а по-сетне руски генералъ и воененъ писателъ, роденъ въ Пейеръ у Ватландъ (Швейцария) въ 1779, починалъ въ Паси, парижеско село, въ 1869. — Ж. въ младостта си постъпилъ въ единъ отъ швейцарските пълкове, които се намирали тогава на французска служба. Слѣдъ това,

като се занимавалъ въ единъ парижки търговски конторъ, изучвалъ военните науки и издалъ въ 1804 известното съчинение *Изучение на великите военни дѣйствия* (Парижъ, 1804), което съдържало едно сравнително изображение на войните на Фридрихъ Велики и Генерала Бонапарта. Въ 1804 Ж. билъ приетъ въ редоветъ на французската армия; въ 1806 издалъ съчинението *Мемоаръ върху въпрокитността на пруската война*. За войната въ 1806—1807 билъ награденъ съ баронска титла, а въ 1808 отишълъ съ маршалъ Ней въ Испания, въ качеството на неговъ началникъ-щаба, и нъ скоро билъ отстраниенъ отъ тамъ по клеветите на недоброжелателе, които сполучили да повдигнатъ среща него маршала. Наполеонъ му възложилъ да напише историята на италианският походъ презъ 1796—1800. Въ войната презъ 1812 Ж. занимавалъ длъжността управлятелъ на Вилно, послѣ на Смоленскъ; благодарение на събраните отъ него свѣдѣния за мястността, прѣминуването на французската армия при отстъпването ѝ презъ р. Березина се извършило сравнително сполучливо. Въ войната на 1813 Ж., назначенъ началникъ-щаба при Ней, много съдѣствуваля за победата при Бауценъ; и нъ производството му въ дивизионенъ генералъ било отклонено, вслѣдствие недоброжелателството на Берте. Обиденъ отъ това, Ж., въ деня на истичането на прѣмирието, прѣминжъ на страната на съюзниците.

Приетъ на служба отъ импер. Александра I съ чина генерал-лейтенантъ и съ званието генерал-адютантъ, Ж. се явилъ въ есенция походъ въ 1813 въ ролята

на съветникъ, далечо не безполезенъ. Въ царуването на импер. Николай, Ж. работилъ върху разработката на разни военни проекти, и много съдѣствуваля за основанието на военната академия въ Петербургъ. Въ 1828 зълъдействие въ военните дѣстия при Варна. Въ 1837 билъ назначенъ прѣдавателъ на стратегията царевичу. За тая целъ отъ него било написано на франц. съчинение: *Съкращение на военното изкуство*. Отъ 1855 той прѣминжъ да живѣе въ Лозана. Военните му съчинения му отворили първо място въ реда на военни писатели. Главните отъ тия трудове, освѣтъ споменжтите, сѫ: *Критическа и военна история на войните на Революцията* (5 тома, Парижъ, 1806), *Политический и военний животъ на Наполеона* (4 тома, Парижъ, 1827), прѣведенъ на български отъ капитанъ Ив. П. Маркова, 2 части и притурка съ карти и планове къмъ съчинението (София, 1895—1896), *Аналитическа таблица на главните комбинации въ война*. Тия съчинения сѫ отъ голема стойност за военни ученици.

Жонтлеръ, фр. Фокусникъ, израгайозинъ, омайникъ; изобщо човѣкъ, който публично показва лошостта си. Оттука жонтилерски.

Жонкиль, фр. Главулячно растение съ жълти миризливи цветове.

Жофроа Сентъ-Идеръ (*Елиенъ*). Знаменитъ французски зодогъ, род. въ 1772 въ Етамъ, умр. въ 1844 въ Парижъ. Ранителъ му го испратили въ Навара да се учи за духовно извънение; ала той, съ позволението имъ скоро се прѣдалъ на изучаването естествените науки. Той толкова

се отличи, че на 21-годишна възраст бил назначенъ професоръ на Зоологията въ Градината на Растенията въ Парижъ. Отъ тогава той направилъ важни услуги за науката съ уроците си, съчиненита си и съ ревността си да обогати сбирките на Парижкия Музей. Освѣнь това, той открилъ, така да се каже, гения на Кювие. Въ 1795, Ж. се научилъ отъ единъ калугеръ за нѣкой си момъкъ въ Нормандия влюбенъ въ естествените науки. На тоя момъкъ (Кювие) той тутаки писалъ: «Ела въ Парижъ незабавно; ела земята на новъ Линей, и стани другъ основателъ на естествената история». Така Кювие билъ по-виканъ въ Парижъ пророчески отъ Ж. Между двамата зоологи се свързало тѣсно приятелство, което, ако не е нарушено по-сетне отъ живостта на научните разисквания, пакъ се подновило прѣзъ постѣдните години отъ живота имъ.

Въ 1798 Ж. придружилъ Наполеона въ Египетъ като водителъ на една научна мисия; и сполучилъ да запесе въ Франция цѣни сбирки отъ образци по естествената история. За записките, въ които ги описалъ, билъ приетъ за членъ на академията. Въ това описание и раепрѣдѣление той посозилъ началото на прочутата си теория за *Единството на плана*. По тая теория, изложена по-сетне подробно въ съчинението му *Анатомическа философия*, той посочилъ, че природата е образувала всичко живуще по единъ планъ, единакътъ въ всичко съществено, чието се измѣнява по хиляди начини, въ всички второстепенни части. Това негово учение е имало забѣжително влияние върху хода на науките въ нашия вѣкъ. То е

било точката, върху която той и Кювие главно различали, и върху която станжла една жива борба между двамата естествоиспитатели въ академията на науките въ 1830. Каждъ края на живота си Ж. ослѣпълъ, ала пакъ продължавалъ умствената си дѣятелност; и токоречи въ всичките си съчинения, освѣнь горѣспоменѫтѣ, залигатъ да установи теорията си за единството на органическия планъ въ животното царство.

Жофроа (Тод.). Французски философъ (1796—1842), билъ професоръ въ Collège de France. Позабѣлѣжителнѣтъ му съчинения сѫ *Курсъ на естественото право*, *Курсъ на естетиката*, *Философска смѣшъ*. Особената услуга на Ж. е изучаването му шотландъ и нѣмск. философии.

Жрецъ или жрицъ, жрица. Етимологически тая дума, както и *жрътва*, *жрътувамъ*, произохожда отъ староб. *жрѣти* (жъра), глѣтъмъ, поглѣщамъ, изяждамъ. Жрецъ, жрица се нарича духовно лице отъ нехристиянско вѣроисповѣдане, кое то принася на божество жрѣтви.—

Жречество. Званието на жреците и жриците. — **Жрѣтва.** 1) Приносъ, принесенъ на божество съ нѣкакви церемонии, и обикновено съ горѣвие: животни, плодове, или друго нѣщо. Въ *прѣнос*, см. само-отвержение и самий му прѣдѣмѣть, сир. нѣщото, отъ което се лишава човѣкъ: *честъта изисква да направите тая жрѣтва*; разноски: *правътъ голъми жрѣтви за вѣститанието на чадата си*. — **Жрѣтвенникъ.** Височко нѣщо, — столъ, масичка и д. п. за принасяне жрѣтва на божество, по обрядите на вѣрата; ж. изображава иносказателно любовната, приятелството, признане на телността. Въ нашата црквa ж.

е една осветена маса на лъвата страна на алтари за приготвяне на неяк безкръвната жрътва (Св. Литургия). — **Жрътвенъ.** Който се отнася до жрътва; пред назначенъ за жрътва. — **Жрътвоприношение.** Действието да се принася жрътва; то различа отъ приносъ по това, че приносъ е просто принасяне даръ, а ж. е принасяне животъ, живо същество, назначено да се липши отъ живота чрезъ кръвоизливие. Това се върши и днесъ като религиозенъ обрядъ отъ евреите, мюхамеданетъ и др. — **Жрътвувамъ ипцио.** Принасямъ въ жрътва; не щадъ; лишавамъ себе си отъ нещо доброволно за ползата на други: *жрътвувамъ за наводненията, за изгорълите.*

Религиозниятъ обычай да се принасятъ жрътви се сръща у всички старовръменни народи. Човекътъ, като е усъщалъ нищожеството си и пълната си зависимостъ отъ едно Висше същество, гледалъ е да го умилостиви въ случай на бедствие или възблагодари въ случай на сполучка и благодеяние, па може би и просто да му изрази чувството си на прѣданостъ. Жрътвопринасянето ние виждаме още на първите страници на Ветхия Завѣтъ; синоветъ на прародителетъ принесли въ жрътва Богу — единъ отъ земните плодове (Кайнъ), а другий отъ стадата си (Авель). Патриарситъ и тъ принасяли жрътви; иль само въ Моисеево време се изработила една подробна обрядна наредба за жрътвоприношенията. Правилата сѫ изложени въ библейската книга *Левитъ*. И изглежда като че евреите никога не сѫ принасяли човешки жрътви. Това е заблѣжително, предъ видъ на обстоятелството, че този обичай се открива у всички старовръменни

народи, безъ да се исключватъ и класическите (въ първите времена на историята имъ): на асирийско-ававилонските паметници често може да се види изображението на принасянето човѣци въ жрътва, въ цѣлата обстановка на религиозния обрядникъ. Фактътъ, че Авраамъ щѣлъ да принесе въ жрътва сина си Исаака, не доказава принасянето човешки жрътви у евреите, защото не трѣбва да се забравя, че това е било едно испитание на твърдостта на вѣрата Авраамова. Поб-голѣмо правдоподобие има споменътъ за Иефта, който принесъ въ жрътва дъщери си; иль и тая история се излага въ Библията (съд. 11; 30 — 40) съ такъвъ таинствена неоправдленостъ, че описаното въ нея подлежи на разни тълкования, и по-вечето най-нови изследователи обясняватъ, че Иефтаевата дъщеря е била просто посветена Богу да служи при Скинията. Въ всѣкой случай Моисеевия законъ ясно запрѣцава принасянето въ жрътва човешки същества (виж. Лев. 18: 21 и 20; 2 — 5; Втор. 12; 31 и 18: 10) като «мерзостъ» предъ Господа.

Жуанъ Австрийски (донъ). Незаконнороденъ синъ на Карл V, извѣстенъ по блескавата си поѣда, на чело на австро-италианско-испанска флота, надъ турците при Лепанто (Гръция), на 7 октомври 1571.

Жуберъ (Посифъ). Франц. музикантъ, авторъ на *Мисли* (1734 — 1824).

Жуковский (Вас. Андр.). Руски поетъ, който токо-речи исклучително е подражавалъ и прѣвождалъ, като е умѣлъ да бѫде точенъ иъ производителъ на духа на подлинниците си; той е прѣсадилъ у русите много произведения на та-

къви поети като Шилера, Байрона и др.; и благодарение нему, русите се запознали съ индийския епост (*Наль и Дамаянти*, 1840), и съ персидск. (*Рустемъ и Зорабъ*, 1848), и най-сетне съ Омирата Одисея. Ж. съ поезията си внесъ въ Русия не романтизъмъ, а идеализъмъ, макаръ той идеализъмъ да билъ донейдъ празенъ, съзършателенъ, а не що се стреми да осъществи идеали въ живота и се бори за тѣхъ неуморимо. Ж., род. въ 1783 въ едно село въ туцка губ., умр. въ странство въ 1852. Едно пълно събрание на неговите съчинения, въ 13 тома, било издадено въ 1849—1857. За биограф. му виж. *Десетъ биографии на образцови русски писатели съ портрети*, прѣводъ отъ рус. на Д. Т. Велкова (Шуменъ, 1896).

Жупель, староб. Сѣра, кюртъ.

Журданъ. Франц. маршалъ, за воевалъ Белгия и спасилъ Франция съ победата надъ австрийците при Флорю (село въ Белгия) въ 1794 (1762—1833).

Журналистика, фр. Периодическа литература; книжнина, що състои отъ повръменни издания — вѣстници и списания (виж. *Журналъ*). — **Журналистъ.** Редакторъ или сътрудникъ на журналъ (вѣстникъ или списание).

Журналъ (франц. отъ *журъ*, день, собств. знач. дневникъ, — книга, въ която се записсватъ работите изъ день въ день). Значението на тая дума е доста разнобразно: ж. на входящите и исходящите книжа въ една канцелария е книга, дѣто се записва денятъ на постъпването на всѣко отъ книжата, неговото заглавие и едно кратко съдържание. Книга

и., дневникъ, тефтеръ, въ който единъ търговецъ записва зимата и даванието, които сѫ станили на вѣра, на отворена смѣтка или въ замѣна на стоки, полици и други стойности. — Ж., списание, периодическо или повръменно издание, въ листове, брошури или книги, което се издава въ опрѣдѣлени срокове — мѣсяечно, два пъти на мѣсецъ, седмично и т. и. Такъви издания съдържатъ литературни, научни, политически и др. съдѣнния. Францууетъ подъ ж. разбирать и вѣстникъ. Журналистиката е добила началото си въ Италия, именно въ Венеция; първия вѣстникъ се издавалъ скоро слѣдъ изнамѣрването на книгопечатането, въ втората половина на XV-и вѣкъ, когато починала да излиза единъ листецъ съ новини, нареченъ Relationen. Най-голѣмо значение ж. е добила въ Англия, дѣто вѣстникътъ е достигналъ да стане една грамадна политическа и социална сила, и упражнява такъво влияние на обществения умъ, че го наричатъ четвъртата сила на царството.

Жълта рѣка (*Хоанъ-хо*). Голѣма китайска рѣка, извира въ Кулкунски планини, на сѣв. отъ Тибетъ, пои Кукуноръ, обл. Каньсу, тече прѣзъ Ланъ-чев, заобикаля, въ Монголия, страната на ордите; слѣдъ това мие китайските обл. Шенъ-си, Шанъ-си, Хонанъ, дѣто тече прѣзъ Кайфунгъ, Киангъ-су, и се влива, слѣдъ едно твърдъ лжкатушно течение по 3,500 килом. отъ зап. къмъ ист. въ Жълто море. Ж. р., твърдъ бѣрза, не еднакво дълбока, често прѣлива брѣговетъ си и е отъ малка полза за корабоплаването. Тя е отъ всичките голѣми рѣки, слѣдъ Нилъ, рѣката, която

прибира най-малко притоци. Главните сѫ Коей-хо, Хоей-хо и Фуенъ-хо. Водитъ ѝ носъжътъ една жълта пръстъ, отдѣто и името ѝ.

Жълтата треска. Много описана и въ поб-вечето случаи смъртна болестъ, на която името иде отъ жълтия шаръ, що добива кожата на болния. Тя лесно се различава отъ жълтеницата (виж. тая дума) по много признаки, като треперяне, сгорещяване и прѣсъхващане на кожата, главоболие, наболяване на очните клѣби, остръ болежъ въ чрѣсалата и по корема, наклонностъ къмъ бълване, а особено по прихватливостъта си. Тия признаки може постепенно да омалосятъ, и болниятъ тогава оздравява въ 24 или 36 часа; ако ли не омалосятъ, настава истинско черно бълване, тѣлото тѣло пожълтѣва и болниятъ захваща да бълинува; това състояние трае дѣвъ седмици. Въ смъртните случаи болестъта обикновено се свръшва на втория или третия денъ. Понѣкога, когато всичко се вижда благоприятно, явява се внезапно черното бълване, и болниятъ тутакси умира. Въ други случаи болниятъ не представляватъ тия признаки, а само ги заболяватъ краката и не могатъ да си пуштатъ вода; тѣ умиратъ безъ да легнатъ да лежатъ. Въ всички случаи, които се свръшватъ смъртно, въ пикоча се явява бѣлковина (албуминъ) на втория или на третия денъ.

Тая болестъ е свойствена само на нѣкои страни; обикновено тя се явява въ Источна Индия и въ Панамски провлакъ, ала понѣкога се промъква въ Съверна Америка, Испания и дори и въ Италия. Нейниятъ ендемически характеръ дава пълна възможностъ да се водятъ вѣрни заключения за естественитетъ

причини, що помагатъ за развитието ѝ. Така, тя се проявява въ горещи, влажни мѣстности, дѣто атмосферата е изпарена съ гнили испарения, въ земи малко издигнати надъ морската повръхност; и тя е съвсѣмъ неизвѣстна въ по-студените, сухиѣ страни, особено онни, които се намиратъ доста далечъ отъ морето.

Жълтеница. Такъво болезнено състояние, при което очите и кожата на болния пожълтѣватъ. Когато ѝ минува скоро, пожълтѣватъ само очите. А понѣкога, особѣнъ очните мокроти, пожълтѣватъ и другите течности на тѣлото, запр. цлюнката, потътъ и др. Понѣкога още жълтеничавия вижда всичко като да е жълто. Пожътыването на жълтеничавия става съ присъствието на жълчката въ кръвта и тканите. Жълчката отива въ кръвта, когато черниятъ дробъ ѝ отлѣча силно или когато ѝ се прѣчи да влиза въ дванадесетопрѣстника (12-прѣстиното черво). Това болезнено състояние на тѣлото — ненормалностъта въ службата на черния дробъ — става отъ много причини, и лѣкува се по-лесно или по-мѣжно, споредъ причините, които сѫ го произвели.

Жълто езеро (Сарж-йомъ). Старо-планинеко езеро, надъ Карлово, 1730 метра надъ морското равнище.

Жълто море (Хоанъ-хай). Часть отъ Китайско море, които образува Печелишки заливъ между сѫщи Китай на зап. и Корея на ист. Името му иде отъ шара на прѣстъта, надъ която се намиратъ водите му.

Жълченъ мехуръ. Органъ, въ който се пази, до врѣмето на пищеварението, жълчката (виж. тая дума), които се приготвя отъ чер-

я дробъ. У мъкотата жиците, исключение на единокопитните, гинските китове, много дебелоки и нѣкои прѣживни, всѣкога а ј. м.; има го и у по-вечето птици, съ исключение на нѣкои длове (гълъбът) и дори семейства (страусите, папагалите); напра се и у земноводните и рибѣ; а у класовете, и то следват диръ тѣхъ, не се срѣща.

Жюарезъ. Прѣсъдателъ на Република Мексико (1806 — 1872), живъ се противъ Франция отъ 62 до 1865, и заповѣдалъ да се стрѣли императоръ Максимианъ.

Жюль Вернъ. Виж. *Вернъ*.

Жюль Симонъ. Франц. филологъ и държавникъ (1814 — 1896).

Жюржюра. Планинско бърдо Алжирия (Африка).

Жюри, амл. 1) Избрани изъ гражданетѣ съдии, сѫщото квото е у насъ съдебни засѣданія. — Това учрежденіе е съществувало въ Англия съ вѣкове, а Франция е въведено отъ 1791. е съществувало още въ старо време въ Римъ: нѣ римските жюри, ито се зимали отъ единъ особенъ средъ граждане, упражнявали и

правото на помилване, което не принадлежи на нововрѣменните жюри. Това учрежденіе е родено отъ страха да не би постоянно съдии, предъ очите на които всѣкидневно испытва гледката на прѣстъпления, да навикнатъ да считатъ човѣчеството за съставено отъ прѣстъпници и да виждатъ единъ виновенъ въ всякой обвиненъ. За да се даджатъ здравини на обществото, измислили да зиматъ отъ него граждане отъ токоречи сѫщото положение въ живота, отъ каквото биватъ обвинени.

2) Лица назначени да оценятъ качествата на прѣдмети изложени въ изложение: *жюрире въ Пловдивското изложение*.

Жюсіо (де). Име на нѣколко франц. ботаници: *Антоанъ де Жюсіо* (1686 — 1758); *Бернаръ де Жюсіо*, неговъ братъ (1699 — 1777); *Жозефъ де Жюсіо*, тѣхъ братъ (1704 — 1779); *Лоранъ де Жюсіо*, внукъ на прѣдидущите (1748 — 1836); *Адрианъ де Жюсіо*, неговъ синъ (1797 — 1853). Жюсіевци при распределението на растениата обрѣзали внимание на всичките имъ отличителни чѣрти, а не само на нѣкои, както правилъ Линей.

3.

ѣ, є. Въ църковните книги тия букви, на които имената сѫ эльо, смиа, означаватъ първата 6, втората 7. Виж. *Словенски цифри*.

Заала. Име на нѣколко нѣмски кни: 1) *Саксонска или Тюрингска* 3. извира въ западните оли на Фихтелгебирге въ Бавария, тече съверно прѣзъ нѣколко брежавици, херцогства рейнско, сак-

сенъ-алтенбургско, сакоенъ-веймарско, Аихалтъ, най-сетиѣ минува прѣзъ прусска Саксония и се влива въ Елба, около 40 килом. надъ Магдебургъ; 400 килом. Корабоплавателна само въ Саксония; 2) *Франконска* 3. извира на прѣдъла на Бавария и Саксенъ-Майнингенъ, тече прѣзъ Бавария и се влива въ Майнъ; 105 килом.; 3) *Залмбургска* 3., образува се на прѣ-

дъла на Тироль и въ Залцбургъ се влива въ Залцъ (притокъ на Инъ); 90 килом.

Заарско движение. Буна, която се подигнела въ Заара (Стара-Загора) на 15-и септемвр. 1875 отъ Стеф. Стамболова, апостолъ на Централния бунтовенъ букурещки комитетъ и прѣемникъ на Левски. Понеже Стеф. Стамболовъ се явилъ при наближаването на есента въ Ст.-Загора, старо-загорчане прѣлагали да се отложи подигането на буната за пролѣтта отъ 1876, като по-сгодно време; нѣ тѣ били принудени да се покръжтъ на плана на комитета. Споредъ решението на комитета, възстанието трѣвало да стане най-напредъ въ Стара-Загора, и послѣ въ селата. Комитетъ билъ распоредилъ още да се запали Цариградъ, столицата на Турция, сѫщеврѣменно съ избухването на възстанието. По нѣкои причини, послѣдната частъ отъ плана останала съвсѣмъ неиспълнена. Бунтата въ Стара-Загора станала така: вечерта на опредѣлената дата (15-и сент.) нѣколко младежи излязли изъ града, та станали бунтовници; нѣ прѣди да побунятъ населението въ околността или да земятъ горитъ и планините, били всички изловени. Апостолътъ на бунтата, като видѣлъ несполучката ѝ, още сѫщия денъ хванялъ гората. За малко време старо-загорските затвори и безистени се испълнили съ по-събудените граждани и селяне отъ Стара-Загора и околността ѝ. Отъ Цариградъ се изпрати комисия да изследва работата на мѣстото. Турцитъ се показа какъ въ това въстание меки и смиходителни; башни-бозуцитъ нѣмакъ време да възвишиятъ и турските власти не

прикачиахъ, както по-сетиѣ въ ко-
привиценското възстание, всѣкого
на вѣжето. Подробности по тази
буна се намиратъ у Захар. Стоя-
нова: *Записки по българските
възстания*, у Ст. Заимова: *Минъ-
лото*, и у Петра Иванова: *Въспо-
минания отъ разбѣрканите времена*.

Забавлявамъ нѣкою. Приятно
го занимавамъ, не оставямъ го да
се притѣснява, веселихъ го; заљ-
вамъ го съ играчки. — **Забавлявамъ се.**
Прѣкарвамъ си времето; ве-
селихъ се. — **Забавенъ.** Който заб-
авлява, смѣшънъ, джумбюшъ; забавностъ, свойство на такъвъ.

Заблуждавамъ нѣкою. Вка-
вамъ го въ заблуждение, отдалечавамъ го отъ истината. — **Заблуж-
давамъ се** (букв. знач. скитамъ се,
или ходихъ извѣнъ правия пътъ).
Падамъ въ заблуждение, бѣркамъ
се умствено. — **Заблуждение.** По-
грѣшино мнѣніе, лъжовно понятие,
погрѣшителнаувѣренность въ
нѣщо.

Заборовски (Игнатъ). Полски
ученъ, род. въ 1754, умр. въ 1803,
билъ калугеръ отъ ордена на шар-
ристите и учителъ. Той е авторъ
на *Практическа геометрия* (Вар-
шава, 1786), класическа книга,
съ която си служатъ земемѣрцитъ
въ Полша, и *Логаритми за народ-
ните училища* (Варшава, 1788).

Заборовски (Симсундъ). Фран-
цузски публицистъ, род. въ Крешъ
(Deux-SÈvres) въ 1851. Билъ е много
години секретарь на парижкото
Антрапологическо дружество и на-
ученъ редакторъ на нѣколко списа-
ния. По-главнитъ му съчинения сѫ:
За древността на човѣка,
народодостѣжно съкращение на
прѣдисторията (1874, 2 т., 8^о);
Прѣдисторический човѣкъ (1878,
въ 32); *Прѣселеніата на живот-*

нить и пътуващият гълъбъ (1879, въ 32); Происхожднието на гора (1879, въ 32); Голямите маймуни (1881, въ 32); Научни въсти и любопитности (1883, въ 12); Исчезналите съртове (1884, въ 32); За няколко стари финески лобове (1886, въ 8°).

Заборовски (Станиславъ). Полски юрисконсултъ, род. кждъ 1470, умр. въ 1549. Билъ секретаръ на кралъ Александра I. Главнитъ му съчинения сѫ: *Tractatus de natura iuriorum et bonorum regis* (Краковъ, 1507), съчинение сега рѣдкость; и *Rudimenta grammatica seu octo partium orationis etiamen* (Краковъ, 1519), граматика, която, въпрѣки латинското си заглавие, е написана на полски и много врѣме е била класическа книга.

Зависъкъ отъ нъщо, отъ нъжо. 1) Съмъ подъ властта му, подъ пълното му влияние: подвъдомственъ зависи отъ начальника си. 2) Бивамъ слѣдствие на една причина: нашата добродѣстъ зависи отъ нашото пощеніе. 3) Ставамъ, произлизамъ: очиъ и нощта зависятъ отъ зрителността на земята. — **Зависимъ, зависящъ,** който зависи; зависимъ, състояние на зависимъ.

Заводъ, рус. Работилница, въ много сурови произведения, като рули и др. т., се обработватъ ръчно или машинно въ голѣми количества; а различа отъ фабриката по това, че на фабриката работата е пѣ-сложна.

Завоевавамъ. Добивамъ място съ силата на оржие, прѣзимамъ. — **Завоевание.** Добиване мѣстностъ съ въоружена сила; то не е още само по себе си едно право, а едно чѣзъ, по което мѣстностъта става имотъ на победителя за врѣмето,

прѣзъ което тъкъ държи съ войски-ти си. Окончателното придобиване се утвърдява само чрезъ съгласието на другата страна. Най-новото военно право простира правото на з. само върху държавна властъ и имотъ, а не върху частенъ имотъ. — **Завоеватель.** Който завоевава. — **Завоевателъ.** Който има за цѣль или се стреми да завоевае.

Завулонъ. Иакововъ и Линъ синъ, далъ името си на едно отъ 12-те еврейски племена. **Завулоново** племе населявало земята между Тивериадско море на ист. и Средиземно море на зап.; то се прѣдѣляло на сѣв. съ Асировото и Нефталимовото племена, на югъ съ Исахаровото племе и съ Манасиевото западно полу-племе. Земята му отговаряла на южна Галилея. Главнитъ градове били Назаретъ, Кана, Капернаумъ, Магдала и Тивериада. — **Завулонъ** е имало и градъ нѣ прѣдѣла между Асировото и Завулоновото племе, който е принадлежалъ на Асировото племе, споредъ един, на Завулоновото, споредъ други.

Завѣра. Име, което носи борбата на българските борци «за вѣрата», иначъ за независимостъта на Елада. Извѣстно е, че хиляди българе сѫ зели участие въ гръцкото възстаніе, което е докарало освобождението на Гръция (1821 — 1828). **Бочаръ, Хаджи Михаилъ, Хаджи Христо, Хаджи Петъръ,** един отъ най-славнитъ герои на това възстаніе, сѫ били българе. Въ онова врѣме въ Балкански полуостръвъ е вѣялъ другъ вѣтръ: тогава всички християне сѫ се въодушевявали съ една мисъль — да съкрушиятъ иго на «небѣния» турчинъ. Ето защо много буйни наши сънародници

се улавяли за оржкие и на тълпи тичали на помош на Елада. За патилата, която българетъ истегли отъ турците предъ ония времена виж. *Исторически паметници по времето на Заврата*, брой I отъ Българска Библиотека, издание на Българското Книжовно Дружество.

Завѣса. Перде (на *прозорецъ, врата* и др. т.).

Завѣтъ. Въ боюсл. тържественъ договоръ или условно на Бога съ човѣка, въ което Богъ обѣщава отъ своя страна нѣкой милости и благодѣяния, а човѣцъ отъ своя страна обѣщава да испълниятъ всичките му повелѣния. Такъвъ договоръ не се основава върху взаимни права, както помежду човѣците, нѣ Богъ се обѣщава само отъ добрата си воля. Црквата припознава собствено два з.: *Ветхи*, който е състоятелъ въ това, че Богъ обѣщалъ на човѣците божественъ спасител и ги приготвилъ да го приематъ, и *Нови*, който състоятелъ въ това, че Богъ наистина подарилъ на човѣците спасителя. Тия два завѣта сѫ обемали частните завѣти на Бога съ нѣкой благочестиви лица — съ Ноѧ, съ Авраама, съ Давида, — когато Богъ имъ давалъ вѣра въ бѫдѫщия Месия. Моисеевиятъ законъ съдѣржа главно условията на *Ветхи* з., а евангелието — условията на *Нови* з. (*Библ.*).

Завѣщаніе. Завѣщанието е автентиченъ актъ, чрезъ който едно лице обявява послѣдната си воля, сир. распорежда се, по установените въ закона правила, за въ бѫдѫщѣ, отъ дена на смъртта си, съ всичкия си имътъ или съ частъ отъ него. Този актъ е отмѣняемъ, сир. завѣщателъ може да го отмѣнява. Лицето, което завѣщава,

било мѫжъ, било жена [въ може да завѣщава, безъ да потрѣба отъ съгласието или разрѣшението на мѫжа си], трѣда не е въ обикновено умопобкано или слабоумно състояніе и да е съвѣренолѣтно; ни наследництвъ могжть да инициизиранието на завѣщанието

Законътъ припознава двѣ обновени форми на завѣщаніе: *моржично* и *нотариално*.

Саморжчното завѣщаніе трѣда е написано цѣло съ рѣката завѣщателя и да е подписано него съ означение дня, мѣсяца годината когато е направено. Е писътъ трѣбва да е на краи завѣщанието.

Нотариалното завѣщаніе мѣда бѫде *публично* или *тас*. Публичното подлежи на едни формалности:

1) То се извръшва отъ нотариусъ въ присъствието на три свидѣтели.

2) Завѣщателътъ трѣбва да съдѣтува, а нотариусъ да напишетъ завѣщанието както му е диктув.

3) Нотариусъ трѣбва да съдѣте завѣщанието на завѣщателъ предъ свидѣтелетъ.

4) Изрично се споменува въ завѣщанието, че сѫ направени формалности.

5) Завѣщателътъ трѣбва да пише завѣщанието самъ; ако заяви, че не знае или не може пише, заявлението му се залижва изрично въ акта, заедно съ причината, която му е прѣда подпиша. Още, завѣщателъ трѣбва да е подписано и отъ свидѣтелетъ и нотариуса.

Тайното завѣщаніе подлежи на едни формалности:

1) То може да бъде написано отъ завещателя или отъ едно трето лице.

2) Ако е написано отъ завещателя, то тръбва да е и подписано отъ същия на края на съдържащото му; ако ли е написано искамо или отчасти отъ другого, то тръбва да бъде подписано отъ завещателя на всякой листъ, ако етото отъ по-вече листове. Лишто, което е писало завещатето, дължно е и то да го подпише.

3) Хартията, която съдържа завещанието, или хартията, която ужъ за пликъ, тръбва да е склучена и запечатана съ печата така, чвото завещанието да не може да се изнади безъ повръдане.

4) Завещателъ ѝх пръдава ка склучена и запечатана на тарнуса, въ присъствието на тарми свидѣтеле най-малко, или исква да се сключи и запечатана присъствието на нотариуса и свидѣтелъ.

5) Върху хартията, въ която е написано, или обвито завещанието, тарнусътъ подлага надписъ, въ чвото означава пръдаването за паме, едно заявление на завещателя отъ него ли е написано завещанието или отъ другого, чвото и съдържанието на печатъ, присъствието на свидѣтелъ и извръшването на всичките формалности.

6) Надписътъ се подписва, какъ отъ завещателя, така и отъ нотариуса, заедно съ свидѣтелъ.

7) Всичките тия формалности извръшватъ безъ прѣкъсване безъ извръшване други актове. Ония, които не знаятъ или не могатъ да четатъ, сѫщо и слѣтъ, не могатъ да правятъ расредба чрѣзъ тайно завещание.

Глухо-немите и немите могатъ да правятъ саморъчно завещание или тайно, приети отъ нотариуса; чвъ тайното тръбва да бъде цѣло написано, датирано и подписано съ ръката на завещатели.

Законътъ изисква свидѣтелътъ повикани да присъствуватъ на завещанието да сѫ пълнолѣтни, български подданици и ползующи се съ граждански права.

Завещанието на военни, които се намиратъ въ военецъ походъ, на квартири, или на гарнизонъ вънъ отъ територията на книжеството, въ обсадена мѣстностъ въ книжеството, както и на пътници по море, и на жителе въ мѣста, въ които всѣко съобщение е прѣкъснато по причина на чума или друга заразителна болестъ, ставатъ въ други отъ обикновените форми.

Загазигъ. Градъ въ Долни-Египетъ, ц. на обл. Шаркие, 105 килом. на сѣв.-зап. отъ Суезъ, на канала чо води отъ провлака за Ниль и на желѣзвицата отъ Каиро за Суезъ; 19,815 жит. Голямо стоварище на памукъ и житото въ тая страна на дѣлтата.

Заглавие. Надписътъ, поставенъ на чело на книга, отдалътъ отъ книга, или каквото и да било съчинение, за да дава едно всеобемляюще понятие за съдържанието.

Заговоръ. Тайно съгласие на нѣколцина да работятъ противъ една властъ, съзаклетие.

Загора (стар. *Ахеронъ*). Рѣка въ Албания (ианиски вил.), обраzuва езеро Чукнида, прибира водите на Коцигъ, и се влива въ Ионическо море, 8 килом. на ист. отъ Парга; 80 килом.

Загоричане. Градецъ въ костурска каза; 5,000 жит. Чисто български градецъ.

Заграниценъ, рус. 1) Който се намира задъ границата или прѣдѣлът на една държава, или който е докаранъ отъ тамъ, другоземенъ, чуждестраненъ. 2) Който е назначенъ за въ странство: *заграниценъ паспортъ*.

Загребъ (по нѣмск. *Agramъ*). Главният градъ на Кроация или Хърватско (унгарск. обл.), 380 килом. на югъ отъ Вѣна, 280 килом. на ист. отъ Триестъ по желѣзница, на Сава (притокъ на Дунавъ); 38,900 жит. З. е сѣдалище на хърватския банъ (главенъ управител) и на хърватския сеймъ (областно събрание). Тоя градъ е срѣдоточно място на хърватския литературенъ и политически животъ. Въ него се намира хърватский университетъ и хърватската академия на науките и изкуствата. Отъ той градъ се кръпят народният духъ среща незаконните домогвания на силните съѣди маджаре, нѣмци и италиянци. Много бѣлаго сѫ се учили въ З. Градътъ е добре укрепенъ, има хубаво пристанище на Сава, и върти значителна търговия съ жито и тютюнъ.

Загуляевъ (M. A.). Отличенъ руски журналистъ и публицистъ, особено популяренъ въ С.-Петербургъ. З. се счита у руситѣ за голѣмъ заледецъ на западно-европейския животъ и политика. Той е работилъ въ *Всемирный Трудъ*, *Голосъ Сынъ Отечества*, *Русский Миръ*, *Библиотека для Чтенія*, *Всемирная Иллюстрація* и др. Той е и сътрудничилъ на *L'Indépendance Belge*, парижкия *Journal des Débats* и петербургския *Journal de Pétersbourg*. З. е роденъ въ 1834.

Задавамъ. Давамъ поб-напрѣдъ, прѣлагамъ за отговоръ: *задавамъ пари*, *задавамъ въпросъ*. Отгутка

задатъкъ (виж. *авансъ*); задава или задача, въ матем. въпросъ за отговоръ или разрушение, а изобщо всѣко нѣщо, което се изисква да се извѣрши.

Задаръ (итал. *Zara*). Главният градъ на Далмация, на единъ носъ на Адриатическо море, 117 килом. на сѣв.-зап. отъ Сполатро, около 200 килом. на юго-ист. отъ Триестъ и 475 килом. на юго-зап. отъ Вѣна; 12,000 жит., които говорятъ главно италиански езикъ. Търговия съ жито, вино, маслиниено масло, бадеми; ликьори, особено маракинъ; риба, кости. Въ 1886 въ З. влѣзли 1087 кораба, съ товаръ 254,057 тона. До 1873 З. е била крѣпость. Пространно и безопасно пристанище. Съборна църква *Св. Анастасия* — базилика отъ XIII-и вѣкъ, съ прѣкрасенъ мраморенъ алтаръ и хубава живописъ; църква при женския монастиръ Св. Мария, построена, по предѣданието, отъ развалините на единъ храмъ на Юнона въ IX-и вѣкъ. Има и православна църква, построена въ XV-и вѣкъ. Военно-морски арсеналъ. Четири монастири. Гимназия, правосл. и римо-катол. богослов. училища, учителски институтъ, азиатско училище. Публична библиотека, областенъ музей, драматиченъ театъ. Търговска и занаятчийска камари. — Въ римско време З. се наричалъ *Jader* и билъ гл. градъ на Либурния. Отъ 553 градътъ принадлежалъ на источноримската (византийската) империя; въ 997 се прѣдалъ на защитата на венецианците; въ 1052 минълъ подъ властта на хърватския крал Крешимира III; а въ 1105 надеждъ въ ръцѣ на унгарците. Отъ тогава градътъ минувалъ ту подъ венецианска, ту подъ унгарска

власть, докътъ въ 1409 неаполитанският крал Владиславъ, претендентъ на унгарската корона, не продалъ Венеций правата си на Далмация за 100,000 дуката. Отъ това време З. се намиралъ подъ властвата на венецианската република до 1797, когато, заедно съ Бенеция, минътъ подъ властвата на Австрия. По мира отъ 1809 З., отстъпенъ Франций, влезълъ въ Илирийската област; въ 1813 той изново отишъл подъ властвата на Австрия.

Задаръ (Стари —) или *Биоградъ* (Бълградъ), по итал. *Zara vecchia*. Българско мястце въ Далмация, на Адриатическо море, 26 килом. юго-ист. отъ сегашни Задаръ, пристанище, нѣкогашната столица на хърватските крале. Стари има сега 1,500 жит.

Задкулисени, отъ *кулиса* (виж. *дума*). Потуленъ, скрищенъ. **Задоченъ, заоченъ.** Съдебенъ терминъ: което става задъ очите, е предъ очите, при неявяване на единъ предъ съда: *осъденъ идично*.

Займовъ (*Стоянъ Петровъ*). български бунтовникъ-апостолъ ръди освобождението на България и съвръмененъ педагогъ и писателъ, най-добре известенъ по училището си *Минжлото*, исторически и белетристически очерки, единъ редъ книги, на нововъръхните български движения за политическо освобождение. З., роденъ въ 1855 въ с. Трикмешлий, изу до Чирпанъ, се училъ първоначално въ родното си място при даскаль Ивана Лангерата на аустрийца и пеалтияния, въ Чирпанъ при учителъ Янка Кочева, става най-добрият учителъ въ цяло Българско, и следъ това въ протото на времето си старо-загор-

ско училище, на което свършилъ V-класния курсъ въ 1869. Около това време въ Чирпанъ и Стара-Загора се наредили бунтовни тайни комитети, въ които зель участие и З.; на 15-и юни 1870, той билъ испратенъ подъ конвой и пътешътъ въ Чирпанъ, а отъ тамъ въ Трикмешлий; презъ августъ същата година го намираме, че постъпя въ педагогическия класъ на пловдивското училище, и следъ една година, че се усъвършава учителъ въ Хасково. Презъ 2-годишното си учителствуване въ тоя градъ, дъгъ главенъ учител билъ Берковски (виж. *това име*), З. се заплътъ въ работите на хасковски бунтовни комитетъ, та заедно съ другите бунтовни дѣйци билъ испратенъ отъ турското правителство на вѣчно заточение въ Диарбекиръ (виж. кн. I, IV и V отъ *Минжлото*). Презъ декември 1874 той избѣгълъ изъ диарбекирската крѣпостъ, подъ фалшиво име Бенковски, и презъ Цариградъ*) намѣрилъ се въ Букурещъ въ крѣга на българските бунтовни дѣйци. Наскоро, следъ недоразумѣнието между Л. Каравелова и Хр. Ботева, З. зима спряната на Ботева, и подкача да редактира въ Браила сатиричес-

* Заслужва да се забѣлжи, че въ турската столица З. билъ честитъ да се въсползува отъ услугите на единъ свой бившъ бунтовенъ събрать отъ Стара-Загора (*Ясенъ Ив. Руселевъ*), тогава ученикъ въ едно цариградско училище, той сѫщъ и френъ приятелъ, чрезъ когото из-сетиъ З. кореспондиралъ отъ една страна съ Хр. Ботевъ [Ботевъ тогава билъ предсѣдателъ на централния комитетъ въ Букурещъ], отъ друга съ Ст. Стамболовъ [Стамболовъ тогава устроилъ Заарското възстание], когато съ една дружинка билъ отишъл въ Цариградъ съ послание да го запали отпредъ щомъ избухне възстането въ България.

ски и юмористически въст. *Михаил* (1875), който ималъ за главна целъ да бичува турската тирания въ България. Той въстникъ излизалъ около 3 месеца. Презъ юлия сѫщата година, 1875, З. въ общо събрание на българските революционни комитети предложилъ между друго единъ планъ за запалването на Цариградъ щомъ се дигне въстанието въ България (*Заарското*), и за тая цѣль съставилъ една дружина и ходилъ въ турската столица. По разни причини, между които и неспособната да се дигне бунтът, дружината не се опитала да приведе плана въ исполнение. Презъ септември З. отижтувалъ отъ Румъния за Вратца, и въ една обиколка изъ Вратчанско наредилъ да се отложи въстанието за прѣзъ пролѣтта на 1876. Прѣзъ есента сѫщата година, по инициативата на З., съставилъ се бунтовнически комитетъ въ Гюргево*), и членовете му приготвили общия планъ на въстанието за прѣзъ 1876, пакъ и подѣлили България на нѣколко окръга за дѣйствие и се отзовали всѣкай въ своя окръгъ. З. се явилъ като апостолъ въ Врачанско. По разни причини вратчанци не можаха да въстанатъ кога избухна Априлското въстание; ала З. падналъ въ ръцѣ на турската власт и, испратенъ въ Русе, биде осъденъ на смъртъ. За добра честь, кога го карали на бѣсилата, пристигнала заповѣдъ за замънение смъртната прѣхода съ вѣчни окови; и следъ нѣколко дена З., заедно съ Н. Обрѣтенова и К. Ботева, откарали за крѣстъта на Сентъ-Жанъ-д'Акъ (Акя), отъ лѣто се освободилъ по силата на

Сантъ-Стефанския договоръ. Слѣдъ освобождението З. станжалъ ученически инспекторъ въ Чаршикъ; и въ 1878—9 постъпилъ ученикъ въ московския учителски институтъ, на който и свършилъ курса прѣзъ 1881. Отъ тогава е занималъ учителска, директорска или инспекторска длѣжност, съ една прѣбивка между 1885 и 1886, когато е билъ окръженъ управителъ въ Шуменъ, въ Стара-Загора и пакъ въ Шуменъ, и съ друга прѣбивка прѣзъ 1887, когато е билъ арестуванъ и интерниранъ, а малко по-сетиъ и екстерниранъ. Слѣдъ 4-месечно емиграция, З. се върналъ въ Пловдивъ, и въ Пловдивския затворъ написалъ кн. III отъ *Минжлото* (виж. прѣдисловиа тая книга); прѣзъ декември сѫщата година се освободилъ отъ ареста. На 3-та писателска дѣятельност принадлежатъ, освенъ *Минжлото*, и други произведения: *Граматика за III отдѣление* (Варна, 1883); *Ботаника* (Русе, 1883); *Словесность* (Русе, 1883); *Критика на Зах. Стояновото съчинение Опитъ за биография на Хр. Ботилъ*, вмѣстена въ кн. I на Министър. Сборникъ; *Критика* на С. Басаричековия учебникъ *Въпитание*, вмѣстена въ кн. III на Сборника; *Методика* (Пловдивъ, 1894); *Василь Левски Дъжонъ* (София, 1895); и др. Освенъ това, З. е писалъ и въ вѣст. *Право* (Цариградъ, 1869—73), *Направдъ* (Парижъ, 1874—77), *Знани* (Букурещъ, 1875) подъ псевдонимъ «пътникъ», *Знаме* (Букурещъ, 1874) въ отдѣла *«Новини изъ България»*, *Руский Курьеръ* (Москва, прѣзъ 1880—81) въ отдѣла *«Письма изъ Болгарія»*. З. бѣше до 1898 членъ по избори на Постоянното Учебно Бюро при

*.) Виж. Централенъ Бунтовнически Гюргевски Комитетъ.

рството на Просъщението пакъ учитель.

тересувамъ нѣколько въ инициативата неговата вниманието, буждамъ неговата любостъ, любопитство, участие, и т. — Заинтересувамъ се въ своето внимание, участие, съчувствувамъ.

• Виж Коню.

исъ (Тразибулъ). Гръцки б., синъ на Андрея Зайдинъ отъ героята на ретата за гръцката независимост (1821), род. въ Калаврита (язъ) въ 1829, умр. въ въ 1880. Учили се въ свѣршилъ правото въ Парижъ много време преди самата Камарата на предстата, и игралъ лична роля въ разни министерски бинации. Въ 1863 нему зложено отъ крал Георгия въ владѣніе на Ионио-ви при присъединеніето на Гърция.

ири. Градъ въ Сърбия, съ българско население, около м. на юго-зап. отъ Видинъ ом. отъ прѣѣлната линия; 0 до 4000 жит. всичките съ исклучение на малко аси и малицина прѣселеници са расположени въ една съ равнина, въ жъгла бразува река Малки Ти-Царна река — при влиятие въ Големи Тъмокъ. — Тъмокъ е билъ присъединенъ по настояването на Рудъ една буна на зайчарци, — Виж книж. Зайчаръ и о население отъ С. Ж. прѣпечатана отъ *Периодическия* на Българ. Книж. во (София, 1884).

Закатекасъ. Държава въ съвременната република Мексико; пространство 65,167 чет. килом.; насел. 527,966 жит. Климатът е студенъ, защото държавата цѣла се намира въ срѣдното плато на Мексико. Страната е богата съ сребърни рудници. Съдилище на управлението е гр. Закатекасъ, 466 килом. на съв.-зап. отъ гр. Мексико, съ 32,000 жит. Фабрики за монети, за барутъ и за памукъ. Колегия, основана въ края на XVIII-ти векъ.

Заклеймявамъ, рус. Полагамъ на имено клеймо, дамюсвамъ.

Заклинателе. Съ това име се наричали въ времето преди и следъ Иисуса Христа едини измамници, които назвали, че могатъ да испраждатъ злите духове въ името на Бога. Споредъ евангелието (Мат. 10; 1, Марк. 16; 17, Лук. 10; 17), само апостолът съ имали власть да испраждатъ нечистите духове въ името Христово. Моисеевият законъ е запрещавалъ строго употреблението на магичесчетвото (*Библ.*).

Заключавамъ. 1) Искарвамъ съдѣствие, правъхъ заключение. 2) Съдѣржамъ. — Заключение. Съдѣствие, край.

Законодателство. 1) Законодателно тѣло, сир., събранието, което прави законите; у насъ Народното Събрание. 2) Общиество и духът на всичките закони и постановления на една държава: римското законодателство, французското законодателство. — Законодатель, законодавецъ. Оня, който дава, установява, закони. — Законодателъ. Който се отнася до установението на законите. — Законоположение. Установление на законъ, узаконение; законъ. — Законопроектъ, бол. — лат. Про-

ектъ, кроежъ за законъ: *Народното Събраниегласува този законопроектъ* знач. Н. С. прие, удобри за законъ този кроежъ — **Законнороденъ**. Роденъ отъ законенъ бракъ — **Законоучителъ**. Учителъ на законъ Божи, на вѣрата.

Закхей. Иерихонски главенъ митаръ, който се качилъ на черница, защото билъ нисичътъ, за да види Христа, когато идълъ въ Иерихонъ. Христосъ му направилъ голѣмата честъ да слѣзѣ въ не- говата кѫща, похвалилъ вѣрата му и му дарилъ спасение (*Библ.*).

Зала, фр. 1) Отводъ, обширно място между стаптѣ на една кѫща. 2) Нарочно построена обширна стая за обществени събрания.

Зале. Градъ въ азиатска Турция (Сирия), въ источниятъ пол на Ливанъ, място за почивка между Бейрутъ и Дамаскъ; 13,000 жит. християне, сирийци и гръци. Залските мулетаре и съпроводници сѫ прочути по честността си. Лозарство.

Заложникъ. Човѣкъ даденъ отъ едно правителство или отъ нѣкаква властъ на друго като залогъ за испълнение условията на договоръ.

Залокаръ (*Янекъ*). Словенски еписателъ, авторъ на *Словенско-Нѣмски рѣчникъ*, който по богатство се сравнява съ сръбския на Вуковича (1791 — 1872).

Залокостасъ (*Георгиосъ*). Гръцки поетъ, род. въ Сирако (Епиръ) въ 1805, умр. въ Атина въ 1858. Учили се въ Ливорно; на 16-годишна възрастъ билъ единъ отъ първите борци, прѣзъ гръцкото въстание, въ Мисолонги. Поемите му: *Мисолонии, Арматолитъ и Клефтитъ, Влизането въ Привеза, Празнините отъ занятие човека, Марко Бочаръ* сѫ произведения съ възвишено чувство, и

пълни съ изразителност и демократичност. З. е безспорно едно отъ великия имена на гръцката поезия. Едно пълно издание на поетическия му трудове е излязло въ Атина въ 1860. Нѣкои сѫ преведени на английски, французски, руски и др. европейски езици.

Залиш (отъ *селце*, *изправ*), лат. Единовременно изгърмане на нѣколко огнестрѣлни оръдия (топове).

Залужанский. Чешки ботаникъ, медикъ и богословъ, който съ два вѣка прѣдварилъ теорията на Линея (умр. въ 1613).

Залѣвски (*Казимира*). Полски писателъ и драматургъ, род. въ Плоказ въ 1848. Съвршилъ право, иль прѣдоучель да слѣди литературното поприще и основа въ 1865, листа *Wiad.* Позабълѣжителантъ му драми сѫ: *Bez posagu* (Безъ прики), *Z pesletem* (Съ напрѣдъка), *Przed slubem* (Прѣдъ свадбата), *Zle ziarno* (Лошо съме), трагедии *Marco Foscarini*, *Artykuł 264* (Членъ 264), *Treflova dama* (Момата съ кръсть), *Pani podkomorza* (Слѣдната) и др.

Зама. Староврѣмененъ африкански градъ (сегаш. село *Задимъ*), 150 килом. на юго-зап. отъ Карthagенъ, известенъ по побѣдата на Сципиона Африкански (202 прѣди Р. Х.) надъ Анибала, който турила край на 2-та пуническа война. З. станжла столица на Нутидия следъ разорението на Карthagенъ, и отблъснжла нападението на римския консулъ Метела въ 109 прѣди Р. Х.; иль била създана следъ развитието на Юба отъ римляните въ 46 прѣди Р. Х.

Замаскирвамъ. Виж. *Маскирамъ*.

Замбеза или Куала. Най-голямата река въ юго-источна Африка,

истича подъ име Либа изъ едно балтисто езеро, Дилоло, подъ 11° 30' юж. широчина. Слѣдъ това тече къмъ югъ и юго-ист. прѣзъ страни Лобале Баротзе и Мамунда по една широка равнина. Около 17° юж. шир. рѣката зима името З. и образува прочутъ водопадъ Виктория, 30 метра високъ, минува въ Тете, по-нататъкъ тече прѣзъ гориста планина Лупата и се влива въ Индийски океанъ прѣзъ два рѣкава. При устието си З. образува обширна дельта (5,000 четв. килом. между сѣверния и южния рѣкавъ). З. прибира доста голѣми притоци: Луене, Лунгоуяго, Мадчила, Кабомпо, Квандо, Гвай, Лоангва, Шире и др. Въпрѣки дължината си отъ 2,200 килом. и многоводието си, З. нѣма голѣмо значение за корабоплаването, по причина на стрѣмнините, водопадите и засипаното съ пясъкъ устие. Долното течение на З. е въ владѣніе на португалци. З. е изслѣдвана прѣзъ втората половина отъ нашия вѣкъ, отъ д-ръ Ливингстона (1851—56, и 1858—64), Станли, Серпа Пинто (1878—1879) и др. Тая рѣка изобилува съ крокодили и рѣчни коне.

Замауими. Виж. Зузими.

Замка, тур. Клей, растително пънило.

Замойски (*Иванъ Сарий*). Венчикъ полякъ, род. въ Соколовъ, въ 1541, умр. въ 1605, билъ единъ отъ пратениците въ 1573 да защежтъ на Хенриха Анижуски акта на избирането му за полски кралъ, покаралъ да се избере послѣ Стефанъ Баторий, комуто станжалъ канцлеръ, воювалъ сподучливо на чело на полската войска среща руситѣ, оздравилъ прѣдѣлитѣ на Полша откъмъ татаретѣ, и, като се върналъ отъ похода си среща

татаретѣ, оженилъ се за внука на крали. Слѣдъ Баториевата смърть, 1587, той отказалъ да приеме короната, и придобилъ да се даде на Сигизмунда III. Той основаъ градъ Замосць, въ 1588.

Замора. Испански градъ, центръ на едноименна областъ, на дѣсн. брѣгъ на Дуро, 257 килом. на сѣв.-зап. отъ Мадридъ; 14,085 жит. Фабрики за капели и др.— Областта има 10,711 чет. килом. и 269,900 жит., допира до Португалия на зап. Земята е плодородна; износъ вино.

Замора. Градъ въ република Еквадоръ, на едноименна рѣка; 14,400 жит. Рудници.

Замосць. Руски укрѣпенъ градъ въ люблинската губ. (Полша), 8 килом. на юго-ист. отъ Люблинъ; 10,000 жит. Голѣмъ замъкъ; заводи. — Тоя градъ, основанъ отъ канцлера Замойски, въ 1588, принадлежалъ на Австрия отъ 1722 до 1809, когато се отстѫпилъ на Варшавското дукство, отъ което го зели руситѣ въ 1814.

Зангебаръ. Страна въ источна Африка, покрай Индийски океанъ, която се простира на югъ до Мозамбикъ; пои се отъ рѣка Калиманси, има горещъ и нездравъ климатъ, нѣ плодородна земя; произведения: темянъ, абаносъ и др. Жителетъ, по-вече отъ 1 милионъ, по брѣга сѫ бѣли, а въ вѫтрѣшността негри. Дѣли се на нѣколко държави, управлявани отъ сultани: Килоа, Монбаза, Мелинда, Брава или Беруа, Магадоксо. Килоа и Сокотора принадлежатъ на маскетски имамъ. Германцитѣ сѫ основали въ тая земя въ последнитѣ години селища.

Зандъ (*Жоржъ*), псевдонимъ на отлична французска романистка маркиза *Людованъ*, род. въ сидр-

ски департаментъ въ 1804, умръ въ 1876. Прѣпирнитъ на майка ѝ съ баба ѝ ѝ накарали да по-търси прибѣжище въ единъ монастиръ, дѣто прѣкарала три години. Слѣдъ едно строго монастирско въспитание, тя се оженила за маркиза Дюдевана; и поради несъгласия съ него, напускнала го съдѣтъ нѣколко години, и отдалечила се съ двѣтъ си дѣца въ Парижъ (1831). Тамъ, за прѣхраната си, починала да пише въ Фиаро. Заедно съ ръководителя си, Юлия Сандо, отъ чието име и направила литературното си име, маркиза Дюдеванъ издала на свѣтъ първия си романъ *Rose et Blanche* (1832), който едвамъ излизалъ изъ прѣдѣлите на посредствеността и не прѣдѣзвавалъ въ авторката та-къвъ забѣлѣжителенъ талантъ, какъвто за пръвъ пътъ се показалъ, ежата година, въ романа ѝ *Indiana*. Тоя романъ, написанъ само отъ неї, възбудилъ голѣмъ интересъ, който се усиливъ въ слѣдните романи: *Valentine, Jacque, André, Léone Leoni и Simon* (1832—1836). Слѣдъ това, разни малки ръкописи и повѣсти, както запр. *Le Secrétaire intime, Lavina, Metella, Mattea, la Marquise, l'Uscooie* и много други намѣрили твърдѣ добъръ приемъ у публиката, която се удивавала на поетическата дарба на писателката. Слѣдъ нѣколко години г-жа Дюдеванъ обезпечила съществуването си и могла да прѣдприима съ дѣцата си пътувания по Швейцария, Италия и другадѣ. Продължителното си прѣбиване въ Балеарските о-ви тя описала въ книга *Една зима въ Майорка* (Парижъ, 1842). Несъгласието ѝ съ редакцията на *Revue des Deux Mondes*, дѣто отъ 1833 до 1841 постоянно се вмѣствали

съчиненията ѝ, до тѣхното издание отдельно, якъ побудило, заедно съ Виардо и др., да основатъ свое списание *La Revue indépendante*. Тамъ тя обнародвала *Hortace, Consuelo, Jeanne и Mennier d'Angibault*. Слѣдъ това, тя писала още много. За най-добрияя и най-романтичниятъ *Valentine, André и donъ Consuelo*. Отъ расказите ѝ, въ които се описва селски животъ, *Le Magie au Diable* (Диводското Благо) е забѣлѣжително произведение отъ естетическа гледна точка и съвършеното отъ всичко онова, което е изгъзло изъ подъ перо. Това пейно съчинение е прѣведено на български отъ М. Балабанова. Голѣма частъ отъ расказите и романитѣ на Ж. З. сѫ прѣдѣни токо-речи на всички европейски езици. Ж. З. се занимавала и съ философски съзерцания и написала единъ чудесно фантастически расказъ *Седемътъ струнни на мирата* и слѣдъ това *Павлина*. Изобщо опититѣ ѝ на драматическото поле нѣмали сподука. Въ 1857 Ж. З. обнародвала въ спис. *Presse* историата на живота си, *Histoire de ma vie*. Стилътъ е най-първото изчество, което е притежавала тая писателка. З. е залѣгала да прокара въ романитѣ си идеята за равноправността на женитѣ. За това нѣщо виж. книжка *Романитъ на Ж. Зандъ* отъ П. Адисова прѣводъ на български отъ руски (Севлиево, 1890).

Занзибаръ. Островъ въ Индийски океанъ, близу до Занзибарското крайбрѣжие; 150,000 жит. Гл. гр. *Занзибаръ*; 100,000 жит. арабе и негри. Богата растителностъ. — Тоя о-въ се намира подъ покровителството на Англия, по силата на единъ англо-германски договоръ, сключенъ на 1-и юни

к.) 1890. Напрѣдъ принадлеже на маскатския имамъ.
Баноа. Име на два Иудини

та (Библ.).
анте. Единъ отъ островитѣ на ция въ Ионическо море, 12
ом. на югъ отъ Кефалонии и
килом. на зап. отъ Морея.
стр. 414 чет. килом., по-голя-
ва частъ поле, съ единъ редъ
мове откъмъ западъ. Насел-
ю 50,000 жит. Износи: вино,
грозде, маслини, лимони,
ове и др. Гл. градъ на о-ва
тие, на источния брѣгъ; 20,000

Укрѣпенъ градъ и най-го-
ри въ Ионическите острови.
алице на гръцко-правосл. и
гръцко-католич. архиепископи.
нгубройни цркви. Остатки —
олко колони и надписи — отъ ста-
рѣмненія едноимененъ градъ,
чично мѣстоположение е билъ
раденъ сегашниятъ градъ. Много
старитѣ сгради сѫ съградени
живописния венециански стилъ.
щитѣ, чисти, се разширяватъ;
вната е широка и хубава.

Западна црква. Римо-като-
секата, латинската црква, въ
тивоположностъ на Источната
Православна црква. Подъ
ванието З. и. се разбираятъ
нкитѣ цркви въ Европа,
рика, Америка и др., които
познаватъ духовната власть
царата. Виж. Римо-католическа
кса.

Западникъ. Защитникъ и по-
лователъ на обичаите въ Западъ.

к.) Западъ въ 2).

Западно-рийска империя. За-
пата половина отъ Римската
терия слѣдъ раздѣлението ѝ на
западна и Источна. Пръвъ пътъ
а раздѣление станжало въ 364
лу Валентиана и Ваденса, а
значително въ 395, когато Тео-

досий Велики далъ З.-р. и. на
2-и си синъ Хонория; тогава тя
обемала: Британия, Галия, Исп-
ания, Африка, Италия и Илирия.
Въ времето на Хонория, въ Ита-
лия нахлуватъ варваретъ. Вест-
готския краль Аларикъ обсаджа
Хонория въ Римъ, нъ, разбитъ
отъ римския военачалникъ Сти-
лихона, оставя Италия; прѣводи-
тельъ на свевитѣ, аландитѣ и
вандалитѣ, Константинъ, напада
Италия, и обявява се императоръ
на Британия, Галия и Испания
(408); въ сѫщата година Аларикъ
вторично опустошава Италия. Въ
423 Хонорий умира бездѣтъ;
Теодосий II, византийски импе-
раторъ, назначава за неговъ прѣ-
емникъ 6-годишниятъ Валентиниана.
Африканската областъ минува въ
това време въ рѫцѣтъ на ван-
далския краль Гензерихъ, и западна
Илирия отива въ Источната
империя. Въ 450 нахлуватъ
хунитѣ, подъ прѣводителството
на Атила, и най-сетне опустоша-
ватъ Италия. Въ 455 Валентинъ
загива отъ убийци, подучени отъ
сенатора Максимиана, който се
прогласява отъ народа и войската
императоръ; нъ скоро Максимианъ
билъ принуденъ да отстъпи на Ген-
зериха карthagенски. Слѣдъ него
слѣдватъ въ скоро време единъ
слѣдъ другъ: Рицимеръ, Антемий,
Олибрий, Гликерий, възведенъ на
прѣстола отъ простиъ войници,
слѣдъ това Юлий Непостъ (473 —
475), смѣненъ отъ патриция О-
реста, който далъ прѣстола на
Ромула Августула (475). Въ 476,
слѣдъ равенската битва, Ромуль
билъ сваленъ отъ прѣстола отъ
главата на херулите Одоакра
и З.-р. и. пада окончателно.
Столици на З.-р. и. били: испърво
Римъ, слѣдъ това Миланъ и най-

сетиѣ Равенна. Западната империя била въстановена въ 800 отъ Карла Велики, подъ името Свещена западно-римска империя; тя се продължавала до 911 и се прѣкратила съ смъртта на Лудовика IV, послѣдният отъ Карловингитѣ; на нейно място Отонъ Велики основаъ Германската империя въ 962. Виж. и *Римляне*.

Западъ. 1) Страната, дѣто се вижда, че пада, захожда слѣницето. 2) Земите въ западна Европа, източно всичките европейски държави на западъ отъ Русия и Балкански полуостровъ: Пенчевъ има *западно образование*; *Людеть въ западъ*, било въ Англия, въ Франция, въ Германия, въ Австрия и др. — **Западенъ.** Който е къмъ западъ, на западната страна. **Западенъ вътръ,** който духа отъ западъ; **западно течение на море,** което върви къмъ западъ, което иде отъ истокъ.

Запасъ. 1) Всичко, което е приготвено отъ поб-напрѣдъ, или защадено за бѫдеще употребление: *запас храна*, или *храна въ запасъ*. 2) Войници, които сѫ изслужили срока на дѣйствителната служба и които до възрастта 30 години навършени се числѣтъ къмъ дѣйствуващата армия, сир. оная частъ отъ войската, която въ случай на война първа тръгва въ походъ. — **Въ запасъ** на резервната армия сѫ войници, които на възрастъ отъ 30 до 37 години навършени.

— **Запасень.** 1) Приготвенъ за запасъ, или който служи за запасъ. 2) Гражданинъ, който е отъ запасъ: *запаснитъ отъ 1-и, 2-и и 3-и призивъ*.

Запетая. Единъ отъ прѣпинателните знакове въ писането (,), дѣли членовете на една фраза и показва едно посипване въ че-

тенето. Вмѣстната или внесената отъ вънъ рѣчъ се поставя въ запетай („—“).

Записки, мемоари. Съ тай дум разбираять два вида съчинения: учени и исторически. Първите съдържатъ събрания отъ разни учени статии по всички видове изкуства и искуства, разни опити и открытия: **3. на с.-петербурската академия на науките, на франц. академ.** и т. п. Исторически сѫ съвременни раскази на събитията на иѣкона забѣлѣжителна епоха отъ едно лице, което е зело участие въ тия събития; тия раскази сѫ важни по съдържанието си много дребни подробности, които помагатъ за обяснение на събитията и характеризиратъ тогавашния животъ и обичаи. Такъви сѫ у насъ з. на Зах. Стояново (*Записки по българските въстания*) и *Минжлото* отъ Ст. Занкова.

Заполи. Име на двама унгарски царе (1487—1570).

Запорожци. Украински киапци, които зели участие въ измѣната на Мазепа и били прѣселени отъ Екатерина II по бѣговете на Кубанъ (Азовско море).

Запряновъ (Тодоръ, поб-късно Божидаръ). Български учител-книжовникъ прѣди политическото освобождение. З., роденъ въ 1836 въ с. Куручешме (Хасковско), се учиъ отъ 1856 до 1860 въ Москва; ала се върналъ безъ да свърши университетски курсъ по причина на болестъ. Отъ 1860 до 1864 учителствуваъ въ Хасково, и отъ 1864 до 1868 въ българското училище въ Гюргево (Румъния). Прѣзъ 1868—69 ходилъ въ Вѣна, дѣто се запозналъ съ фотографическото искуство; и прѣзъ 1869 отворилъ въ Браила (Румъния) фотография. Слѣдъ 5—6

затворилъ фотограф си за-
, и подкачилъ да издава пе-
нско спис. Читалище, което,
тъкълко броя, прѣкъръстилъ
нико, книжовенъ, търгов-
абавителенъ листъ. *Пет-*
изизалъ по единичъ въ сед-
; редакторът му издалъ
б 4 броя въ Болградъ, слѣдъ
е върхълъ въ Браила, дѣто
листа си съ 10-и брой по
срѣдства (1870 г.). Слѣдъ
. учителствувалъ като ча-
читель и посѣлъ като учи-
; бъгарското училище въ
до 1873, и слѣдъ тая дата
години въ Конгасъ (Бе-
!). Прѣзъ 1876, той ходилъ
и, та събиралъ отъ частни
дружества дрѣхи, обуща и
раздавалъ на бъгарските
ици по Влашко, които се
и отъ Сърбия. Въ русско-
а война прѣзъ 1877—78
рѣводчикъ въ руската вой-
гѣдъ освобождението билъ
и прѣдѣдатель на хас-
административенъ съѣтъ,
1879 умрълъ въ Хасково.
горѣспоменѣтъ вѣстници,
има и една правствена при-
Душница, печатана въ Бу-
въ 1866.

и. Виж *Задаръ*.

изявамъ. Съобщавамъ за-
отровата, зародиша на бо-
— *Зараза*. Всичко онова,
изявява, заразителна отрова,
ени миазми. Въ *прѣнос*. см.
ително влияние: *лошото*
во е зараза за младите.

азителенъ. Който прѣдава
който съдѣржа зараза. — *За-*
ностъ. Свойство на всичко,
заразително. — *Заразителъ*.
оито заразива.

юдинъ. Зачатъкъ, оная часть
ие, която образува органи-

ческо сѫщество: *зародишътъ на*
животно, на растение, на бо-
лестъ. Въ *прѣнос*. см. изворъ,
начало, происхождение. — *Заро-*
дишенъ. Който се отнася до за-
родинъ.

Заръ, *tur.* Кубическо кокалче
за таблонигране.

Зарѣдъ, *рус.* Артилерийски ба-
рутъ, турнѣтъ въ копринена тор-
бица.

Засада. Пусня.

Заслонявамъ. Затулимъ. — *За-*
лонъ. Прѣдмѣтъ, който служи
за заслоняване.

Застой. Всѣка продължителна
или врѣдителна спирка въ движе-
нието на нѣщо: *застой въ тѣро-*
вията, въ образоването, въ
кръвта.

Застрахувамъ нѣщо, *рус.* Ту-
рамъ на страха, на отговорността
на другого; обезпечавамъ цѣ-
ността на нѣщо, като зимамъ или
заплащамъ условна платка (виж
усиуриявамъ). — *Застрахувамъ се*.
Застрахувамъ себеси, живота си,
дома си, имота си. — *Застрахова-*
тель. Оня, комуто работата е да
застрахува другитъ.

Застрѣливамъ илькою, *рус.*
Първоначално е значило убивамъ
съ стрѣла; сега значи убивамъ съ
изстрѣлъ изъ огнено оръжие, *у-*
пушкамъ.

Застѣлвамъ. Постѣпимъ на-
мѣсто другого, замѣнявамъ; бранѣ,
защитавамъ. — *Застѣлникъ*. За-
щитникъ, покровителъ. — *Застѣл-*
ничество. Дѣйствието на оногова,
който се застѣли за нѣкого.

Засѣдавамъ. Сѣдѣ, та работихъ;
— говори се за учредено събрание:
 комисия, комитетъ, камара и д. и.
— *Засѣданіе*. Врѣмето, прѣзъ което
едно учредено събрание стои съ-
брано за да се занимава съ рабо-
тигъ си; *засѣданіето бъше дъло*

и бурно. — **Засъдателна зала.** Залата, въ която се засъдава. — **Засъдател.** Който засъдава пийдъ по длъжност. — **Съдебенъ засъдател.** Същото, каквото е жюри въ съдилищата.

Затмънение. Затъмнение, затулване на едно небесно тяло отъ друго; запр. **затмънение на слънцето** става, когато луната дойде между слънцето и земята; **затмънение на луната** бива, когато земята се искръчи между луната и слънцето, та затъмнява съ себе си луната.

Затмъненията на слънцето и на луната едно време произвождали страхъ и трепетъ между народите, които ги считали като знамения на подичба. Между това, вижда се, че още въ VIII-и въкъ прѣди Р. Х., халдейцъ правили наблюдение върху тия явления. Философъ Анаксагоръ искушилъ, казватъ, въ окови смѣлостта си, дѣто дръзнилъ да оборва върху тая точка прѣдразсѫдътъ на своето време, като опрѣдѣлилъ истинските причини за затмъненията. Въ нашото време, теорията на затмъненията е толкова добре известна, че прѣказватъ часа и минутата, въ която ще станатъ затмъненията, и много време прѣди да станатъ. Още, той видъ явления е станалъ за астрономите изворъ на интересни открития. Наблюденията върху затмъненията на луната сѫ дали една точна идея, едно осъзателно доказателство за сферическата форма на земята.

Затруднявамъ. Туримъ въмѫчи-
но положение, туримъ спънка, нра-
вехъ мѫчно. — **Затруднявамъ се.** Въ
мѫчно положение съмъ, мѫчно ми
е, не се рѣшавамъ. — **Затруднение.**
Мѫчнотия, прѣчка; двоумѣние.

Зафировъ (C.). Учителъ-кни-
довникъ, прѣди освобождението на,

известенъ по стъкленото отъ него *Практическо изучение на фран-
цузски езикъ по Оледорбовата
метода*, единственъ важенъ учеб-
никъ, по който се учеше язика
франц. езикъ у насъ. З., родомъ отъ
Пещера, бѣше се учила въ Граца.
Той бѣше съвременикъ на П.
Груева като учителъ въ Пловдив-
ското училище. Имаше около 15-
годишно учителство въ Пловдивъ
и Калоферъ.

Захарие (Хенрихъ Альбертъ).
Германски юрисконсулъ, род. въ
Херблебенъ въ Саксъ-Гота (1806
— 1875), прочутъ професоръ на
правото въ Гетингенъ, игралъ по-
литическа роля въ 1848 и въ 1867,
следъ участие въ учредението на
Съверна Германия и станалъ
членъ на горната камара въ Пру-
сия. Между многобройните му съ-
чинения поб-забѣлѣжителни сѫ:
*Съчинение за дирението на прѣ-
стѣплениета, Ржководство въ
германското углавно сѫдовро-
дство, Германското федерално
обществено право, Конституци-
онни закони на нововрѣменна Гер-
мания.*

Захариевъ (Стеф.). Важенъ
дѣцъ по церковния въпросъ, замълъ живо участие при испълнението на гръцки отъ българската црква и община въ Т.-Пазар-
джикъ. Толкова неустранимъ бѣзъ той, че при заточението на митрополита Паисия се осмѣлилъ да изгори патриаршеската анатема бу-
блично въ прѣквата. Освѣтилъ това,
З. е водилъ постоянна прѣшиска-
сть Верковича въ Македония по
стари изслѣдвания; у него е имало купове стари разкопки, пер-
гаменти и др., които, съмътъта му, били поврѣди-
ни руския писателъ Сырку, съ
условие, неписълъдено отъ Сыр-

съва страна, да ги върне слѣдътъко мѣсѣца. З. е авторъ на *Географическо-историческо-статистическо описание на Татаро-Пазарджишката каза* (Вѣна, 1870), труда кратъкъ, и нѣ високо съпенъ отъ нашите историци. Въ това негово описание, между друго, е измира единъ важенъ документъ за потурчването на чепинските посъщи; безъ той документъ потурчватъ на тия наши сънародници иѣ не да остане, може-би, неосвѣтлено. — З., родомъ отъ българското село Дестримо (Пазарджишко), първътъ, за което много наши книжовни люде съ онова време, се гърчбялъ и билъ достигналъ да занимава служба санджакънъ (ковчежникъ) при турската властъ въ Пазарджикъ. При дохаждането на гръцка спадика Хрисанта въ Пловдивъ, той билъ главенъ писаръ при пазарджишкия архиерейски намѣстникъ и спомагалъ съ все сила на ръцизма. Той починалъ да работи аедно съ сънародниците си отъ 858, когато въ съръбска съ церковния въпросъ се испратилъ Д-ръ Чобановъ за епархиалентъ представителъ въ Цариградъ. Тогава се учредило българско църковно настоятелство въ Пазарджикъ и З. става писаръ на настоятелството поборникъ на българщината. З. починалъ иѣколько години слѣдъ свобождението.

Захарий Княжески. Български читатель и епископъ въ епохата на нашото възраждане, род. въ 1814 г. е Пинчмаа (Старозагорско), пр. въ 1874 въ Русе като сепаратъ на руското консулство въ та градъ. З. К., който билъ до-
кътъ образоването си въ Габрово
при Неофита Рилски и въ Русия
има данни въ какво училище),
изграждалъ въ Габрово, Тър-

ново и Стара-Загора. Като сподѣ-
тель той билъ привърженникъ на Венелиновото учение за българ-
ското правописание, именно че
това правописание трѣбва да се опи-
рира върху церковно-словѣнския
езикъ, и че, следователно, членътъ
трѣбва да се исхвърля изъ книгите
и да се приематъ падежи. Споредъ
това, той пише въ вѣст. *Македония* (Цариградъ, 1868), че Михайловски, Груевъ, Дановъ и др. раз-
вратили правописа и го направили
«цигански». З. К. е прѣвѣтъ *Со-
вѣти приятелски на родителетъ,
какъ трѣбва да отхранватъ дъ-
циата си* (Смирна, 1842), *Въведе-
ние въ История болгарски Сла-
вянъ* (Москва, 1847), *Срѣдство за
приобщаване на мнимоумрълите* (Цариградъ, 1859) и *Рѣко-
водство за шелковъдството* (Ца-
риградъ, 1860). З. К. още когато
въ негово време нѣмало книги за
прочитъ и учебни рѣководства въ
българско, събраялъ помощи въ
образъ на книги изъ Русия, и по-
слѣ ходилъ изъ по-виднѣтъ бъл-
гарски градове, та ги раздавалъ.
За да отвори пажъ за женското
образование у настъ, той прѣвъ
пажъ завелъ на учение въ странство
(въ Одеса) двѣ български дѣвойки
отъ Ст.-Загора; отъ страхъ отъ
туреките власти, момичетата били
прѣоблечени въ мѫжки дрѣхи и
носели мѫжки имена по пажъ до
Влашко. Тоя народенъ свѣстителъ,
като безнастѣденъ, завѣщалъ всич-
кия си имотъ на старо-загорската
община. Пѣ-вече подробности за
З. К. има въ *Сборецъ изъ живота
на български по-отлични мѫже*
отъ П. Р. Русески (Ст.-Загора,
1887).

Захарий Стояновъ. Български поборникъ въ борбата за освобо-
ждението ни, публицистъ и обще-

ственъ дъецъ, род. въ 1850 въ с. Медвенъ, котленска околия, починъ въ Парижъ въ 1889. До сега никой у насъ колкото него не е билъ въ пълния смисъл на думата a self made man (самостъздавши се); всичкото си знание той дължеше на самообразованието. До 1870 той билъ овчар въ Стара-планина и не знаелъ що е, не гимназия и университетъ, а и начално училище. Слѣдъ това, станжалъ слуга при нѣкой си абаджия въ Русе. Подиръ двѣ години промънилъ господаря си; и тъ испадъ отъ новия си господарь, прибрали се при русенското читалище *Zora*, дѣто и билъ посветенъ отъ Н. Обрѣтенова въ сѫществуващето на тайния бунтовенъ комитетъ, на който и станжалъ членъ. Една година по-сети *З. С.* се условилъ за учителъ въ едно близко село съ бунтовна пропагандическа целъ; нѣ, като видѣлъ, че не ще сполучи, скоро отишель въ Сейментъ при желѣзницката станция на нѣкаква служба. Отъ тамъ, съ нѣкой другаре, заминжалъ въ Стара-Загора да земе участие въ заарското въстание (виж. Заарско движение). Слѣдъ неспособуката на тая буна, *З.*, прѣзъ гори и планини, намѣрилъ скривалище на харманлийската станция при Ради Иванова, желѣзопрѣтъ служителъ, и тамъ въ една стая се крилъ близу 5 мѣсца, до 1876. Подиръ това той отишель като апостолъ въ панагюрския въстаннически окръгъ, дѣто съ Волова, Бенковски, Бобекова и др. устроили въстанието (виж. Априлско въстание). Слѣдъ потажкването и на тая буна, *З.*, заедно съ Бенковски и други, минжалъ въ Стара-планина; а слѣдъ убиването на Бенковски и от. Кирила, откакъ изѣгналъ отъ пу-

сията, 5 дена се скитаѣ изъ базана, доклѣ не билъ уловенъ въ околността на Троянъ отъ бъгаре изъ грънчарскитѣ сели и прѣдаденъ въ рѫцѣ на башабозуцитѣ. Сега той билъ вѣчеп по затворитѣ въ Троянъ, Ловечъ, Севлиево, Търново, Елена, Сливенъ, Нова-Загора и Пловдивъ па билъ и мѫченъ, както турци тѣ мѫжехъ тогава токо-речи всичките затворени бъгаре. Тия мѫжи се описватъ въ неговитѣ *Записки по болгарски въстания*, най-важното му съчинение, въ което увѣкоѣчава паметъта на борбите ни за нашото освобождение.

Въ врѣме на освобождението на България въ 1877—78 *З.* се сражавалъ въ редоветѣ на българското народно опълчение, съмъ което се установилъ въ Русе, дѣто билъ сѫдебенъ слѣдователъ. Прѣзъ прѣврата за пълномощията (виж. *Батембергъ*), вслѣдствие политическата си бронюра *Искендеръ-бей* (1881), той прѣминж да живѣ като изгнаникъ въ Пловдивъ [Пловдивъ тогава бѣше столица на Источна Румелия], дѣто бѣше сѫщъ чиновникъ, па и зимаше участие въ вѣст. *Южна България*, до 1885. Прѣзъ тая година той подкачи и издава вѣст. *Борба*, който се обявя противъ всѣка политическа тирания и искаше съ най-живъ езапистинска свобода на българина и свободнитѣ и не свободни негови земи; прѣзъ сѫщата година той бѣше единъ отъ главнитѣ дѣяни, които провъзгласихъ съединението на южна (Источна Румелия) и съверна България. Слѣдъ токъ прѣврата той се прѣдаде на вѣстникарството, като бѣше, заедно съ Д. Петкова и Д. Ризова, редакторъ на вѣст. *Независимостъ* (София, 1886) и посль на вѣст. *Свобод*.

1886). Въ тоя последния тъй зимаше участие до си, и всъкога се стре- а прокара идеятъ, че Бъл- рѣбва да се пази отъ който то вънкашенъ посъгател ренитета и правата ѝ, че сила е въ настъ самитъ. тъта на патриотизма му го завличаше далеко задъ итъ на умъреноността или зумието; саркастическому чинено жулеши всичко рус- врѣмето, когато въ Русия дахъ нищо добро въ Бъл- главно защото князът ѝ е припознатъ отъ русското лъство. Това се отнася до години отъ князъ Фер- вто князуване. Ала З. не пломать; отъ друга страна, дишаше злоба, а имаше рбата да иронизира. Бив- зарь бъше усвоилъ Любенъловия стилъ, лекъ и изра- тъ, и езикъ испъстренъ съ остроумни сравнения. Така юй, чрѣзъ вѣст. Свобода, отъ главните стълпове на юния режимъ; прѣзъ тоя той бѣ всъкога депутатъ, остигъ да бѫде предсѣ- на народното събрание. Като и починъ отъ скоропо- смърть въ Парижъ, дѣто тишель на посѣщение на ието. Тѣлото му се прѣ- България, и даде му се ио погребение.

ратурната дѣятельност на їдъ неучивши се писателъ мѣжителна. Той оставилъ съчинения изъ странниците новата ии история: горѣ- статъ *Записки*, 3 тома, поемъртно издание (Плов- София, 1884 — 1892), въ *България на Фи-*

липъ Тотя, Х. Димитра и Сте- фанъ Караджата (Пловдивъ, 1885), *Чѣрти отъ живота на Люб. Каравелова* (Пловдивъ, 1885), *Любенъ Каравеловъ и неговите клеветници* (София, 1885), *Христо Ботевъ*, опитъ за биография (Русе, 1888) и иѣколко политически брошури. Подъ негова редакция излѣзохъ и 7 тома отъ Люб. Каравеловитъ съчинения.

З. С.-вий критикъ Ст. Занковъ, въ съчинението си *Минълото, е-тюди върху записките на З. Стояновъ* (София, 1895) свръшва критиката си така: «Щастливъ е Зах. Стояновъ, че сѫдбата го за- крили отъ ятагана на турския башни-бозукъ и отъ коршума на турската мартинка — спаси го, като че ли нарочно, за да раскаже *житие-битието*, дѣлата и подви- зите на българските мѫженици, които пролѣхъ кръвта си и сложихъ костите си за свободата, съ които се наслаждаватъ се- гашните, а въ бѫдеще грядуи- тѣ поколѣния на българския на- родъ. Ние повторно поднасаме отъ името на всички бивши бунтовници, днесъ още живущи, дѣлбо- ката си благодарност Зах. Стоя- нову за неговите прѣкрасни тру- дове по българските възстаннически движения».

Захария. Израилски царь, на- съдитъ баща си Иеровоама II въ 771 прѣди Р. Х., билъ пороченъ и нечестивъ, царувалъ само 6 мѣсѣци, билъ убитъ отъ Селума (*Библ.*).

Захария. Синъ на еврейския първосвещеникъ Иодай, билъ убитъ по заповѣдъ на Иоаса (*Библ.*).

Захария. Единъ отъ малките еврейски пророци, живѣлъ въ VI-и вѣкъ прѣди Р. Х. (въ врѣмето на Дария Хистаспа). Завѣрижъ се отъ Вавилонъ съ Зоровавеля, и

още отъ малъкъ запророчествувалъ. Увѣщавалъ евреите да съградятъ изново храма въ Иерусалимъ. Книгата му състои отъ четиринаадесетъ глави, твърдъ тъмни (*Библ.*).

Захария. Сжпржъ на св. Елисавета, благочестивъ свещеникъ на храма въ Иерусалимъ, билъ вече въ прѣклонни години, когато ангелъ Гавриилъ му прѣдизвѣстилъ, че ималъ синъ. Той не повѣрвалъ ангелското слово, та затова ангелът го направилъ да онѣмѣ до испълнѣнието на прѣказването. Синът му билъ св. Иванъ Кръстителъ (*Библ.*).

Захария Круша. Виж. *Круша*.

Захария Хаджи Гюровъ. Единъ отъ личнитѣ, енергични и неустраними борци по церковния въпросъ. З., самоковецъ, на чело на побѣденилъ си съграждане, съ рискъ на живота си е проповѣдавалъ и дѣйствуvalъ за изгнанието на гръцките владици отъ българските епархии. Въ разгара на борбата съ Фенеръ, той биде испратенъ отъ самоковци въ Цариградъ за епархиаленъ прѣставителъ по церковния въпросъ, по който и работи до край патриотически.

Захаръ, гр. Шекеръ. — **Захарометръ.** Инструментъ за опредѣление качеството на захарта.

Зачало. Самото начало; противоположното на *край*.

Зачатие. Започването плодъ у животнитѣ, по-особено у човѣците. Отъ сѫщия корень и съ сѫщото значение е глаголътъ *зачинамъ, зачинж.*

Звателенъ надежъ (rus. звать, зывать, староб. зъкати, зовж, викамъ) въ *трам.* е надежътъ, съ който се обръщаме къмъ второ лице: *ти ли си, Иване? Напрѣдъ, войници!*

Звено, рус. Бруска, хаверига, синджиръ).

Звонъкъ. Който звънъ звънъ: звонка монета, мъ отъ книга, а отъ металъ звонки руди.

Звукомѣръ. Уредъ за измерването или числото на прѣмѣтъ, що зучи. — става отъ трептенията, които извожда всѣко еластично тѣло, когато се бутат или силяно; тия трептения пасатъ чрезъ людския духа, на който се предавато, дѣто се приематъ ховата перва. Трѣбва да чава звукътъ отъ шумътъ, който става отъ стъкловете еластични тѣла, а шумътъ отъ стъкловението на не е тѣла. Обикновено въздушътъ за срѣда, чрезъ която се звукътъ; ала той се ражда само чрезъ въздуха и чрезъ течни и твърди. Звукъ не се произвожда въ пространство.

Числото на трептенията то ставатъ ясни звукове при дѣли на 48,0 малки 15 на секунда. Съ съ която се предава звукъ въздуха, е побѣдъ на висока температурата на при побѣдъ температурата хътъ става побѣдъ, та ростъ омалива. При 0° съ на звука въ въздуха е 3 на секунда; при 10° ти при 16° , 340-88 м. Между 30° ти се увеличава съ на градусъ. Въ разните е срѣди, скоростта на звука

дъ естеството на тия ерди. при 0° , 262 м. па секунда жлексплотата, 1,270 м. въ ода, 317 м. въ кислорода, 407 амониака; въ рѣчната вода, 15° , 1,437 м.; въ морската при 20° , 1,454 м.; въ спирта, 6° , 1,286 м.; въ бора, 784 м.; ка, 1,415 м.; въ джба, 1,290 ѿ гоцолата, 1,050 м.; при 20° , ѿвото, 1,230 м.; златото, 1,740 ѿбробто, 2,710 м.; платината, м.; мѣдта, 3,560 м.; цин – 3,740 м.; жельзото, 5,130 м.; ста стомана, 4,990 м.

Бади. Така се наричат онни ни тѣла, които свѣтътъ съ си, а не съ заета отъ слън- свѣтлина, и се намиратъ из- сълънечната система, отъ която зависими. З. отличаватъ отъ титъ по видимата имъ не- жностъ, за което сѫ ги и на- *неподвижни* з., — име, което си задържатъ, макаръ и не- жността имъ да се е опро- ла за много отъ тѣхъ, и да вѣрва вече за никоя. З., ко- скъ много доближени едни до образуватъ бѣлъзникави пет- звѣстни подъ името *небули* или петна). Млѣчниятъ путь зумовата слама е една гра- небула. Вѣрва се, че тия не- посе много отъ тѣхъ, сѫ звѣзд- стеми, каквато е нашата съл- система; вѣрва се още, че системи сѫ отдѣлени отъ на- която е само частъ отъ звѣзд- заселения, и една отъ друга съ бѣрми беззвѣздни междини.

стояние на з. Съ малки ис- ения, разстоянието на непод- движнъ з. е още непознато, иъ громно голѣмо. Отъ врѣмето ради много астрономи сѫ се али да измѣрятъ това, ѿ- нача *юдиниенъ паралаксъ* на з., и така да опрѣдѣлятъ раз- стоянието имъ. Паралаксътъ на една звѣзда е жгъльть, който се заключава между двѣ линии тег- лени отъ неї, едната до слѣницето, другата до земята. Ако той жгъльть е една секунда, разстоянието на звѣздата е 206,000 пъти по-голѣмо отъ разстоянието на слѣницето. Из- мѣрването паралакса на неподвиж- нитъ з. е зависело отъ съвѣршен- ството на инструментитъ. Само въ нашия вѣкъ астрономитъ сѫ спо-лучили да измѣрятъ паралакса на нѣкои отъ ближнитъ з., и да опрѣдѣ- лятъ разстоянието имъ отъ на- съ и врѣмето, въ което свѣтлината имъ достига до на- съ. Ето нѣкои отъ з., за които е прѣсметнѣто това:

	Разстояние въ милиарда километра.	Години, въ- които при- стига свѣт- лината имъ.
α Кентавръ	33,400	3.5
61 отъ Лебеда	82,000	8.7
Вега	197,850	21.0
Сириусъ . . .	202,000	21.3
Голѣма Мечка	229,500	24.4
Полярна звѣзда	288,000	30.6
85 отъ Негаза	612,500	63.9
Козата	663,000	70.5

Така, α Кентавръ, най-ближната звѣзда до земята, най-хубавата двойна звѣзда въ южнитъ небеса, е 33,400 милиарда километра отъ на- съ, и свѣтлината й ни дохودа въ 3 години и половина. За да си съставимъ едно понятие за това грамадно разстояние, трѣбва да си помислимъ, че свѣтлината пѫтува съ скоростъ 300,000 килом. па секунда. И още: както показва тая таблица, Полярната звѣзда може да угасне и, въ теченіе на 30 години и шестъ десети, иие ще продължаваме да ѕвѣдаме да блещи на небото, понеже лу- читъ, които достигатъ до на- съ отъ неї, сѫ трѣгнѣли вече отъ 30

години и шесте десети на съмъ! И, ако е толкова грамадно разстоянието на з. видими съ просто око, какъ да се прѣсмѣтне разстоянието отъ настъ на ония свѣти точкици, които откриватъ само силните телескопи? Науката прите-
зава, че лутиятъ на тия свѣтила, които сѫ трѣгнъли отъ тѣхъ прѣди нѣколко хиляди години, може-би отъ самото начало на нашата земя, едва мъ сега пристигнатъ до настъ! Това е доста за да смае човѣшкото въображение. Така, така да речемъ, безпрѣдѣлностъ на небесата е най-съвѣршениятъ и най-осезател-
ний образъ на безконечното.

Съзвѣздия. За да изучватъ з. поб-сгодно, още отъ старо време сѫ ги дѣлили на купове, наречени съзвѣздия. На тия съзвѣздия сѫ дадени имена Лира, Голѣма и Малка Мечка, Лебедь, Вѣнецъ и др., споредъ фигурата, която очертаватъ съ положението си. Разнитѣ з. отъ ежидото съзвѣздие различаватъ една отъ друга съ гръцкитѣ букви, като почватъ азбуката отъ най-свѣтлите; и когато тия букви не стигатъ, съ римскитѣ букви и съ числа. Много отъ най-блескавите з. си иматъ особени имена; запр. въ съзвѣздietо Лира, главната звѣзда се нарича *Вена*. З. дѣлкатъ още, споредъ яркостта на свѣтлината имъ, на з. отъ първа, втора, трета и т. н. величини: най-свѣтлите наричатъ з. отъ първа величина, другитѣ поб-малко свѣтли — з. отъ втора величина и т. н. З. отъ първите шест величини сѫ видими и съ просто око; нѣ едно обикновено остро зрѣние съзира дори и з. отъ седмата величина. Всичкитѣ поб-нататъкъ сѫ телескопически з., които дѣлкатъ на двадесетина величини. Сжръ Джонъ Хершель е опредѣлилъ, че свѣтлината на Си-

риусть, нај-свѣтлата отъ з., е 324 пъти по-голяма отъ свѣтлината на една срѣзана звезда отъ шеста величина.

До сега не е позната величина (голъмината) звѣзда. Съ най-голѣмата силнитѣ телескопи досветлите з. отъ първа изглеждатъ, не съ малко както се виждатъ всички нети, а като сбѣгли тѣ какъвто и да било видимо. Затова ние нищо не знаемъ истинската величина на звѣзда; защото, за да съмѣтне голъмината на звѣзда, потребно е, между друго, да знае видимий ѝ диаметъ и не може се каза, да видимий блескъ на една звѣзда се сравнива съ друга, по-голѣмата ѝ близостъ и величина или яркость на свѣтлината физическия съставъ на звѣзда, които отъ троскопътъ; има голъмъ въ спектрите имъ; съществуващето на нѣколко познати се счита за доказано. Съдържа запр., съдѣржа водородъ — нариц. магнезий.

Числото на з. не може да
опредѣли. Видимитѣ съ
се въскачватъ на иѣколо
3. отъ първа величина оби-
прѣсмѣтать на 21, отъ ~~на~~^{на} гора
65, отъ трета на около 200, а
четвърта на 425, отъ пета ~~на~~^{на} 110
отъ шеста и седма на 12,000. Ед-
класовѣтѣ, които идѣтъ подъ
тѣхъ, числата се увеличаватъ
много; по Фламароновото съ-
общение въ 1896, до сега сѫ от-
крити, съ най-силнитѣ телескопи
които сѫществуватъ, до 40,000,000
з.; скрѣпъ Джонъ Хершелъ въ прѣ-

ма до 68,000,000. З. и въ оная страна на очана Млечни пътъ слама, която е състата отъ з. отъ 11-а и н. Хершел е видѣлъ си 116,000 з. въ, когато телескопътъ енъ къмъ най-глъстата ижнитъ з. не сѫ на- движни, се вижда въ ийни или множествен- сѫ системи отъ по вече з., що се вър- дна друга, или около центръ на тежестта. може да се виждатъ съ телескопъ, и по- оного силенъ телескопъ, описане е било въз- сѧдъ изнамбрването. Самъ Галилей от- гуването имъ. Слѣдъ- нитъ наблюдения на оми — Бридли, Май- тъ, Струве, Енке и іади, числото на из- ийни или множествени о до 6,000, отъ които двойни, или състо- ить много сѫ тройни, рни и нѣколко дори и състоящи отъ петъ ето между з., които я системи, всѣкога се нъ то е огромно го- ситетъ периоди, въ кои- вать двойнитъ з. или отъ 33 до 77 години мъ по ексентричностъ- чать на кометнитъ ду тия з. най-познати, въ Голъма Мечка, ведаръ и др. Написо- блюденията на Маске- рти и то около една въздието Херкуль.

Въ нѣкои з. блесъкътъ на свѣ- тлината се измѣнява периодически, та ги наричатъ *измѣнливи*. Отъ тѣхъ най-забѣжителна е Мира («Чудесната») въ Цеть и Алголь въ Персей. Първата достига най- голъмия си блесъкъ всѣкои 334 дена, и се явява 14 дена като звѣзда отъ втора и дори и наврѣ- менъ отъ първа величина; постъпенно блесъкътъ ѝ омалѣва въ два или три мѣсеца, докѣ ти стане отъ шеста или дори и отъ де- сета величина, та половина година е невидима за просто око и оби- кновено за телескопитъ. Слѣдъ това, тя почва изново да става побѣгъла, ала по-бързо отколкото е потемнявала. Ти се вижда съ просто око три-четире мѣсеца отъ периода ѝ. Отъ всичкитъ измѣнливи з. познати въ Персей, Алголь има най-кжъсъ периодъ; неговия периодъ е 68 часа и 49 минути. Той се вижда 60 часа като звѣзда отъ втора величина, постъ блесъкътъ му омалѣва въ 4 часа, слѣдъ което той се явява четвърть часть отъ четвърта величина, и пакъ блесъкътъ му се увеличава въ 4 часа. Астрономитъ сѫ пред- лагали разни обяснения на тия явления; предполагатъ, че з. се въртятъ на оситъ си, и че по- връхноститъ имъ не свѣтятъ еднакво въ разни мѣста; друго предположение е, че нѣкое тъмно тѣло се върти около свѣтилото, та прѣсича по-вече или по-малко свѣтлината му въ разни положе- ния; трето предположение е, че з. сѫ лещообразни, и др. *Собственото движение на з.*, открыто отъ Хяли, е отъ другъ видъ. То състои отъ мѣстене на з. по разни посоки, та очертанията на съзвѣздията полека-лека се промѣняватъ. «Южни Кръстъ»,

казва Хумболтъ, «не ще гръб всѣкога на небето точно въ сегашната си форма; защото четириетъ з., отъ които състои, се движатъ съ нееднаква скорост по разни пътеки. Колко хиляди години ще изминятъ доклъ съвсемъ се растури, не може да се прѣсметне». До сега наблюдавани сѫ собствени движения сѫ различни — отъ $\frac{1}{20}$ отъ секунда до 7.7". Споредъ това, трѣба да изминятъ хиляди години за да се измѣни чувствително изгледът на небесата.

Въ астрономията и у народа сѫ известни, освѣнъ неподвижни тъ з., така наричаните *падащи* з. За тѣхъ виж. *Метеори*.

Звѣздобойство, астрология. Минима наука да се прѣдказва бѫдѫщето, особено сѫдбата на човѣка, по расположението на звѣздите. З. е една отъ най-старитъ форми суевѣrie; то се обработвало, прѣдпочтително отъ астрономията или науката за съмѣтъ звѣзди, мѣстата имъ и движенията имъ, у всички тъ народи (халдейцитъ, хиндузеть, китайцитъ) въ самото начало на историческите врѣмена. Това се обяснява много лесно: понеже тия народи сѫ боготворили небесните тѣла, било е съвсемъ естествено да имъ приписватъ едно влияние върху земните работи; па и това влияние изглежда донѣйдѣ истинно: завръщането на нѣкои съзвѣздия на опрѣдѣлени мѣста на небото съвпада съ завръщането на годишните врѣмена; приливътъ и отливътъ на океана по периодичността си отговарятъ на фазитъ на луната. Староврѣмennитъ люде не е могло да не забѣлѣятъ това. Тѣмъ дори се е струвало да виждатъ едно сходно

влияние върху живитъ сѫщества: промѣнитъ на годишните врѣмена докарватъ промѣни въ органическия свѣтъ: зимѣ много растения губятъ листата си, и растителността ослабва; нѣкои животни се вѣспенятъ, други си минватъ козината или перонинѣ. Редомъ съ тия явления, контаминиратъ отъ годишната или съничната периодичность, нѣкои сѫ виждало да происхойдатъ отъ лунната периодичность: една важна служба у женския полъ става нормално въ края на четири седмици, сир. на единъ луненъ мѣсяцъ.

З., много на почитъ въ Египетъ, изглежда да е било въведено тамъ отъ Халдей въ една непозната епоха. Отъ Азия то прѣминало и въ Греция твърдѣ рано, и доказателството на това се намира у Омира и Изиода; нѣ то било внесено, въроятно отъ корабници и търговци, само частично. Пълното старо учение по з. станжало известно въ Греция по-късно: същевременно халдейскиятъ жрецъ Беросъ (виж. *Бавилония*) донесъ отъ Вавилонъ въ Атина, послѣ из-въ Кось, халдейската метода, а египетскиятъ жрецъ Манетонъ извѣль египетските способи. Въ Римъ з. било въведено около началото на христинската ера. Звѣздобояци тъ играели важна роля тамъ, дѣто ги наричали халдеи и математици; и макаръ и често да билигонени отъ сената и императорът подъ страхъ на смърть, тѣ продължавали да се държатъ. Римскиятъ поетъ Манилий, авторъ на една астрономическа поема още сѫществуваща, е билъ прѣдалъ на з.; и дори и астрономъ Птоломей не избѣгналъ заразата, контаминирана въ негово врѣме била станала всеобща. З. е напълно съгласно

съ въроученията на мюхамеданството за прѣдопрѣдѣлението, та се обработвало съ голѣмо прѣрѣде у арабетѣ отъ VII-и до XII-и вѣкъ. Въ срѣднитѣ вѣкове християнските учени били страстни любителе на тая мима наука. Голѣмата чума, която опустошавала Европа кждѣ края на XIV-и вѣкъ, се отдавала на съчетанието на три планети, и парижкият университетъ прогласилъ тържествено отношението между двѣтѣ събития. Прочутата комета отъ 1456, която съпадала съ чумата и войната среща турците, произвела всеобщъ ужасъ; папа Каликсъ III заповѣдалъ да се правятъ всенародни молебствия. Въ 1524 Стефлеръ прѣказалъ новъ всемиренъ потопъ. Въ XVI-и вѣкъ всичките книзове и царе си имали звѣздобойци; и най-великъ и на всички прѣзъ билъ звѣздобрецъ Ноstrадамусъ. Прочутий математикъ Карданъ, Тихо-Брахе и Кеплеръ, като полагали основите на астрономията, още се интересували отъ звѣздоборски наблюдения. Кеплеръ пишалъ слабостта на з., като наука, ала не могълъ да отрече съществуването на нѣкаква свръска между положенията на планетите и качествата на човѣците подъ тяхъ. Нѣ, ако е много мѫжно да се опровергае з., невъзможно е тъкъ да се доказва. Съ установяването на Коперниковата система вѣрата въ з. починала да исчезва. Зело да се разбира, че нореже земята е само една отъ планетите, нѣщо е, какво всичките други сѫ занти да ѝх влиѧятъ. Доводътъ има наистина малко сила, ала произвѣлъ сѣдѣщнега. Звѣздобойците вече не могли да вдъхнуватъ довѣрие на учениците си; па не могли така

лесно и да оправдаватъ несѫджиждатъ се прѣдказвания съ грѣшки въ наблюдаването. А такъви грѣшки тѣ правили твърдѣ често: Гасендиний прочутъ учителъ прѣказалъ нѣколко пѫти смъртта на ученика си, въ което непрѣстанно се мамилъ. Той учителъ, Моренъ Вилафранкенски, направилъ подобна грѣшка и като прѣказалъ смъртта на Луи XIII. Най-сетиѣ опроверганията, които врѣмето давало на прѣдказванията, надвили.

З. има сега поклонници само въ мюхамеданските земи. Въ християнските държави то намира още мѣстце въ календаретѣ, дѣто календарджиитъ влизатъ въ ролята на звѣздобойци, а читателетъ имъ четятъ прѣдказванията имъ за забава. Заслужва и да се забѣлѣжи, че празната наука з. е принесла важна услуга на истинската, астрономията: звѣздобойците, за да наблюдаватъ звѣздите по-точно, направили много открития, научили се да прѣсмѣтатъ затмѣннята, да опредѣлятъ положенията на еклиптиката и др.

Звѣржина (Францъ). Чешки живописецъ, който се ползва съ голѣма популярностъ между сънародниците си, и токо-речи нѣма ни едно чешко илюстровано списание, въ което да не се появяватъ, отъ врѣме на врѣме, снимки отъ неговите картини и рисунки. Сюжетите му сѫ чешко-народни, дишатъ простота, сѣдѣщест и живостъ. Той е особено художникъ-етнографъ, и най-голѣмо художествено значение имать рисунките му съ перо, които изображаватъ битови сцени и типове на мѣстността Подгатране. Подробностите въ тия рисунки сѫ докарани до изумителна тѣнкостъ и изящество. З. има и литературна дѣятелностъ;

най-много забължватъ неговите
Записки и пътни впечатления. Той
е роденъ въ 1830.

Зебра, исп. Еднокопитно млъко-
питащце четвероного бъло или
жълто животно, нашарено напрѣки
съ черни пръчки. То е на голъ-
мина близу колкото конь и е единъ
отъ видовете, които съставятъ рода,
отъ който е коньтъ: *зебрата живи
въ стада въ южна Африка.*

Зебу (Bos Zebu, Bos indicus). Ин-
дийски бикъ; той видъ бикъ е на
растъ по-малъкъ отъ обикновения,
често не по-голъмъ отъ дива коза,
ала по общия си изгледъ и шара
на кожата прилича на бика. Въди-
се въ Источна-Индия, дѣто го у-
потребяватъ за впрѣгнати добиче.

Зебю. Единъ отъ Филипинските
о-ви; 7,700 чет. килом.; 200,000
жит. Абаносови гори, захарна тръ-
стика, тютюнъ. Гл. гр. Зебю, добро
пристанище, и 10,000 жит. — Ма-
геланъ, който открилъ тоя островъ
въ 1,521, билъ убитъ тамъ отъ ту-
земците.

Зевгитания. Страна въ стара
Африка, на Средиземно море; съ
гл. градове *Картагенъ* и *Утика*.

Зеведей. Сжиржъ на Саломия,
биль рибаръ по Галилейско море
съ двамата си синове, св. Иаковъ
и св. Иванъ Евангелистъ, когато
тъ го оставили за да слѣдватъ
Иисуса Христа (*Библ.*).

Зевесъ. Гръцкото име на Юпи-
тера.

Зееландъ (морска земя). Об-
ласть въ Холандия, състои отъ
островите между южна Холандия
на сѣв., источна Шелда на ист.,
Белгия на югъ, и Сѣверно море
на зап. Най-важните острови сѫ
Валхеренъ, Сѣверни Бевеландъ и
Южни Бевеландъ, Шувенъ, Толенъ
и Дюйвеландъ. Простр. 1,785 чет.
килом.; насел. 196,393 жит. Об-

ластний гл. градъ е
въ о-въ Валхеренъ. Е-
жителетъ на областта
станти; останжлийтъ, ос-
тотини евреи, сѫ като
е ниска и равна, защ
наводненията на мор-
ките съ прѣгради 4—
соки. Климатътъ е вл-
ражда ендемически тре-
е плодородна, и произ-
шиеница, яченикъ,
ленъ и др. Скотовъде
развито. Въ много око-
бии овоощница. Окол
изобилуватъ съ риба;
дѣто мириади водни ил-
на прибѣжище и си пра-
островитинетъ събира-
ща. Промишлеността
въжарство, кожарство
и телство и др. и отъ
прежда, платна и вълни.
Една желѣзнаца отъ
прѣзъ Валхеренъ и
ландъ, се съобщава
белгийски линии въ
и прѣзъ Бреда води въ
Амстердамъ или Гер-
Зенинъ, лат. Жъл-
косто се води отъ ц
Зайдерзе Виж. Зе.
Зейтуниъ. Главен
арменската «Черна-го
Мала-Азия, на сѣв.
на Александreta, въ
бърдо Тавръ, въ
прѣзъ която тече Да
Ругатис); отъ 15,000
жит. армѣнци. Зейту-
ность, населена съ з
20-на села. Тя е тов
висима отъ турското и
образува нѣщо на
ятска републичица. З
гатъ една войска от
хиляди души, когато
стои да се бранятъ

и бъкътъ се юнашки. З. е остатка отъ арменското царство въ Киликия, основано въ XI-и вѣкъ и съсипано въ XIV-и вѣкъ. Отъ по-слѣдната дата тая шепа арменски планинци постоянно е отстоявала върата си и независимостта си; само въ нашия вѣкъ тия люде сѫ се били съ турцитъ побѣдено по тридесетина пъти. Прѣзъ арменското въстание, 1895 — 1897, зейтунци показахъ чудеса отъ храбростъ: английската *Синя книга* и французската *Жълта книга* (официални документи, прѣставяни на камаритъ) излагахъ подробно удивителната отбрана на 5,000 арменци среща 60,000 турци. Борбата се прѣкрати съ намѣсата на консулите на европейските сили, които се намѣсихъ прѣзъ лютата зима отъ човѣко-любие. Зейтунската околност е оградена отвредъ съ недостатъни канари, освенъ откъмъ истокъ, изчно-зелени дълбоката долина на Джихуъль. Връховетъ сѫ покрити съ великолѣпни борики, извори и потоци, които никога не прѣсъхватъ лѣтѣ, посятъ ли-мита, ако по всички посоки; нѣ земедѣлна, не произвожда толкова жито, колкото е потребно за нуждите на населението. Ала общините сѫ многобройни въ имущества, и даватъ възможностъ на женитъ да хранятъ свилени буби. Главниятъ занаятъ на междуето е жалъзарството; тъ работятъ жалъзото, което добиватъ отъ плавнитъ, и правятъ плугове, пешала, гвозди и др., които размѣнятъ за жито и други потреби въ Марашъ и Кайсеръ Езикътъ и зейтунци е едно неодѣлно арменско извѣрче, въ което един-

ствената литература състои отъ народни пѣсни. Дѣцата се учатъ въ училище до 10 — 12 годишна възрастъ. Зейтунци, както сънародниците имъ въ Армения, сѫ свободни отъ азиатските пороци. Тѣ иматъ уважение къмъ женитъ. Прѣстѣлненията у тѣхъ сѫ рѣдки. Никакви затвори не сѫществуватъ у тѣхъ, и казватъ, че никога въ земята имъ не се е извѣрило убийство за обиръ. Може да има прѣувеличения въ тия твърдения, и върно е, че зейтунци сѫ добросърдечни и честни планинци. Много интересна е книгата на Aghassi, *Zeitoun depuis les Origines jusqu'à l'Insurrection de 1895, traduction d' Archag Tchobanian* (Paris, 1897, 3-тѣ edition).

Зеландия. Най-голѣмий и най-важний дански островъ въ Балтийско море, отдѣленъ на ист. отъ Швеция съ Зундъ, на зап. отъ о-въ Фюнция съ голѣми Белтъ; прости. 6,880 чет. килом.; насел. 834,000 жит. Въ той островъ е столицата на Дания, *Копенхагенъ*. Земята е токо-речи равна; рѣките сѫ малки, най-голѣмата е 80 килом.; има нѣколко езера, и всичките изобилуваатъ съ риба; има и нѣколко букови гори, и почвата произвожда изобилно жито. Земедѣлието и скотовъдството сѫ главниятъ поминъкъ на жителетъ.

Зеландия (Нова). Английска колония въ Океания, състои отъ два голѣми острова, отдѣлени единъ отъ другъ съ Кукувъ протокъ, *Северни островъ* и *Южни островъ*, отъ единъ много поб-малъкъ гористъ островъ, *Стюартовъ о-въ*, отдѣленъ отъ Южни о-въ съ Форсовъ протокъ, и отъ много островчета распръснати около брѣговетъ. Двата голѣми острова иматъ пространство около 270,000 чет. килом.,

и съ 1,000 килом. на юго-ист. отъ Австралия и 600 килом. на юго-ист. отъ Нова Каледония. — Съверни о-въ, планинска земя, има нѣколко волкана, Тонгариро (1,982 метра), Егмонтъ (2,522 мет.), Руапеу (2,804 мет.) още дѣйствуващи. На югъ отъ Тонгариро има много горещи извори. Въ срѣдата на този о-въ съ двѣ корабоплавателни рѣки: Вайкато и Манавату. Прѣзъ Южни о-въ се простира едно гористо планинско бърдо, на което най-високий връхъ, *Куковъ връхъ*, достига до височина 4,000 мет. — Климатътъ, умѣренъ и здравъ, наумѣва климата на Франция, на която Нова З. е антиподътъ. Годишните врѣмена сѫ наопаки споредъ нашитъ; януарий е най-горещиятъ мѣсецъ въ Нова З., а юниятъ най-студеный. Растилността е богата; прѣсмѣта се, че една четвърта отъ повръхността е покрита съ гжести гори, борикови и други; половината отъ земята е плодородна, и произвожда пшеница, ячменъ, овесъ, ръжъ, барбай, овощия. Откъмъ животни земята е била бѣдна; съ исключението на нѣколко безврѣдни гущере, единъ видъ малка мишка е била единственото туземно четвероного животно въ кой-да-е отъ островитѣ; на сѣкоми и змии нѣма никакви. Свинята, внесена отъ Кука, се намира въ двво състояние. Домашните животни, внесени отъ поселенците, сѫ се навъдили грамадно; сега на островите има стотини хиляди говеда и коне, освѣнъ мулета и осели, милиони овце, и многобройни домашни птици. Отъ минералитѣ се добиватъ: злато, желязо, мѣдъ, каменни вѫглица. Износътъ, който състои главно отъ вълна, жито, гома, мясо и злато, се е въскачвалъ за една отъ

послѣднитѣ години на 157,231,273 лева; за сѫщата година вносьтъ, който състои главно отъ английски рѣждѣлия, се е въскачвалъ на 172,635,450 лева.

Населението е 625,736 жит. европейци, побѣчето англичане; само около 50,000 души сѫ коренини жители — маорисъ, отъ источн. клонъ на полинезийските малайци, съ тъменъ цвѣтъ на кожата, високъ растър и крѣпко тѣлосложение; четири пети отъ тѣхъ сѫ сега християне, земедѣлци и полуцивилизувани. Маорисътъ се татуиратъ, и нѣкога сѫ били човѣкодци, па и кучеядци.

Нова З., открита въ 1642 отъ холандския мореплавателъ Тасманъ, е била изслѣдвана основателно отъ Кука, и отъ тогава отъ мнозина мореплавателе. Правилната колонизация почнала отъ 1840, когато английското правителство обирило Нова З. английска колония. Новата колония водила чести войни съ туземците дори до 1862; до края на 1861 колонията състояла се отъ 109,300 жит. Колонията се управлява отъ единъ управителъ, назначаванъ отъ английското правителство, съ една камара на представителе, избирани отъ избирателе, които плащатъ известни данъци. Напрѣдъ сѣдалището на управл. е билъ гр. Аукландъ, а отъ 1865 е гр. Уелингтонъ.

Зелени носъ. Най-западниятъ край на Африка, на брѣга на Сенегамбия, между устията на Гамбия и Сенегаль. Откритъ въ 1443 отъ португалецъ Денисъ Фернандесъ; отстѫпенъ на Франция съ съѣздните земи отъ главната рѣка на страната (договори отъ 1763, 1765 и 1787).

Зелени носъ (Острови на). Купъ острови въ Атлантически океанъ,

килом. на зап. отъ едноимен-
ност; състои отъ 11 главни
ва: Воависта, Св. Антоний,
Никола, Св. Викентий, Света
Сель, Майо, Сантиаго или
Яго, Фуего или Св. Филипъ,
и Св. Иванъ. Тъ сѫ вол-
нелски, неплодни въ планин-
чи части, и нѣ съ раскошина ра-
зностъ въ долините, и съ
и нездравъ климатъ прѣзъ
овното време. Памукъ, си-
новощия, соль, кози. Насел-
то на всичките о-ви се прѣ-
ва 99,000, по-вечето негри
мулати. — Тия острови, от-
въ 1450 отъ Антонио Нели,
адлежатъ на португалците,
ижатъ за почивка на кора-
които отиватъ за Бразилия
дия. Отъ колонията, която
уватъ тия о-ви, зависятъ и
вищата въ Сенегамбия. Съ-
це на управл. е *Вила де*
или *Пюерто Прая*, въ Санть-

иль. Белгийски градъ (источ.
дрия), на Шелда; 25 килом.
ст. отъ Гандъ и 7 килом. на
изл. отъ Термандъ; 13,000
Фабрики за памучни платове,
виш, тютюнъ.

Недѣлие. Искусство да се
ютва земята, за да се доби-
полезнитъ намъ растения и
тап въ най-добрите възможни-
ния. Това искусство е било
кано отъ старо време само на
и на прѣдане; ала днесъ,
заспространението на познан-
а въ естествените науки, то
нжло една истинска наука
номия), ако и да не е достиг-
оше до съвършенството си.
и въ Англия, Таеръ, Шмалцъ,
и Либихъ въ Германия и
и Пасторъ въ Франция
пражнили грамадно влияние

върху напрѣдъка му. Всичките
естествени науки сѫ съдѣству-
вали да се възвиши то на сте-
пенъта наука. Геологията и ми-
нералогията показватъ на земедѣлеца
естеството на земята и осо-
бенитъ свойства на всяка почва.
Зоологията и ботаниката го учѣтъ
кои сѫ най-добрите животни и
растения, и какво имъ най-понася
за да вирѣятъ. Физиката и ме-
теорологията му даватъ възмож-
ностъ да разбира дѣйствието на
топлината, на електричеството, на
влагата, на дъждоветъ, на вѣтре-
ветъ, на атмосферните измѣнения
въ всяка страна. Химията най-
вече, като анализира тороветъ и
произведенията, помага да се упо-
требява за всякой посъвъ торътъ,
които е най-сгоденъ за него; опъ-
нява загубата, която всяка жътва
причинява на почвата, и съ какво
тѣбва да се наваксва тая загуба;
опрѣдѣля кога какво е най-добре
да се обработва на една и сѫща
почва; прѣсмѣта питателната стой-
ностъ на храните, и др. Най-сети,
механиката доставя на земедѣлеца
многобройни ордия и машини,
които улесняватъ и ускоряватъ
работата му. Статистиката и ико-
номическите науки го учѣтъ да
уравновѣсива разноските, които
изисква всяко произведение, съ
печалата, която докарва; учѣтъ
го на кои тържища ще се про-
даватъ произведенията му и др.
Често з. подраздѣлятъ на: сѫще
з., градинарство, лозарство, лѣсопро-
водство, овоощарство, зоотехника
или наука за домашните животни,
селско стопанство и др. Учили-
щата, прѣназначени за теоритич-
еското и практическото образо-
вание на селските стопане и зе-
медѣлци, се наричатъ *земедѣлчески*
училища. Подобни училища

килом. на юго-ист. отъ и 600 килом. на юго-
ова Каледония. — Съ-
плиниска земя, има
лкана, Тонгариро (1,982
мет.) още дѣйствуващ.
тъ Тонгариро има много
извори. Въ срѣдата на
айката и Манавату. Прѣзъ
о-въ се простира едно го-
сплиниско бърдо, на което
а до височина 4,000 мет.
тъгъ, умѣрънъ и здравъ, на-
климатъ на Франция, на-
шитъ врѣмена съ наопаки спо-
нашитъ; януарий е най-го-
студенъ. Растителността е
ата; прѣсмѣта се, че една че-
рта отъ поврѣхността е по-
ита съ гѣсти гори, борикови и
уги; половината отъ земита е
юдородна, и произвожда ши-
циа, ячемикъ, овесъ, ръжъ, ба-
бай, овоція. Откъмъ животни
земята е била бѣдна; съ иску-
щението на нѣколко безврѣдни гу-
щере, единъ видъ малка мишка
е била единственото туземно че-
островитъ; на сѣкоми и змии нѣма
никакви. Свинята, внесена отъ Ку-
ка, се намира въ диво състояние.
Домашнитъ животни, внесени отъ
поселенитъ, съ се на въдили гра-
мадно; сега на островитъ има сто-
тини хиляди говеда и коне, осъвѣнъ
мулета и осли, милиони овце, и
многобройни домашни птици. Отъ
минералитъ се добиватъ: злато,
желѣзо, мѣдь, камени вѣглица.
Износътъ, който състои главно
отъ вълна, жито, гома, мясо и
злато, се е въскачвалъ за една отъ
послѣднитъ години на 157,231,273
лева; за сѫщата година вносьтъ
който състои главно отъ английски
ржкодѣли, се е въскачвалъ на
172,635,450 лева.

Населението е 625,736 жит. спро-
пейци, по-вечето англичани; съ
около 50,000 души сѫ коренни
жители — маорисъ, отъ источ-
клонъ на полинезийските малици,
съ тѣмънъ шаръ на кожата, бы-
сокъ растъ и крѣпко тѣло сло-
нине; четири пети отъ тяхъ
сега християне, земедѣлци и ци-
вилизувани. Маорисътъ се
тутиратъ, и нѣкога сѫ билъ
въкоядци, па и кучеядци.

Нова З., открита въ 1614
коландския мореплавателъ Т-
е била изследвана основателъ
Кука, и отъ тогава отъ
мореплавателъ. Правилна
изация почната отъ 18
английското правителство
Нова З. английска ко-
вата колония водила
съ туземницъ дори
краи на 1861 колония
отъ 109,300 жит.
управлява отъ един
назначаванъ отъ ап-
паратъ, съ една
правителство, съ една
ставителъ, избира-
телъ, който пла-
данѣкъ. Напрѣдъ
управл. е биль
отъ 1865 въ гр.

Зелени носъ
край на Африка
негамбия, между
бия и Сенегаль
отъ португалецъ
десъ; отстѫпилъ
съѣздитъ земя
на страната (д.
1765 и 1787).
Зелени носъ
острови въ Ат-

конуписка околия, пловдивски окр., се намира 17 килом. на юго-ист. отъ гр. Пловдивъ, съ който се съобщава чрезъ пловдивско-чирпанското шосе и чрезъ железницата Пловдивъ-Харманлии. Това училище е основано отъ Источно-Румелийското правителство въ 1883. Курсът на училището е тригодишенъ. Въ училищната програма влизатъ предмети общообразователни и специални. Общообразователните предмети сѫ български езикъ, математика, физика, химия, естествена история, педагогия, хигиена и рисуване. Специални сѫ земедѣлие, скотовъдство, градинарство, пчеларство, бубарство, лозарство, винарство, лѣсоводство, земедѣлческа технология, земедѣлческа икономия, земедѣлческо счетоводство, скотолѣчение, метеорология. Въ училището се приематъ ученици свѣршили III-класно образование. При училището има пансионъ, въ който живѣятъ училищните въспитаници. Самоподдържниците плащатъ 300 лева годишно. Пространството на земитъ, които принадлежатъ на училището, е 269.9264 земедѣлческо училище край Русе въ 1884, и на сѫщите начала какото; па и неговата дъсе вижда да е била единаква. — Т.-Пазарджа «написше практическо земедѣлческо училище». То се оти (1898) въ Т.-Пазарджикъ лика на окръжната посмисия въ той окръгъ, дългъ курсъ по земедѣлческо клоновесть му. За учени иматъ младежи: 1) съпър малко долния курсъ на училище (четиретъ 2) не поб-стари отъ 18 заякнили за физически 3) на които родителет маватъ исклучително въ земедѣлието и клон. Училищетъ живѣятъ и извршватъ всички пански работи. Въ свободното време имъ кратки теоретически по земедѣлието и клоновете вънъ това, плаща имъ споредъ работата имъ, се поддържатъ. Свѣрши ползуватъ съ правото и

и Озирисъ допли, та на човѣците на искуството да съмът. У гръците, Церера, богиня на жътвите, научила Триптима, елевзиски царь, на земедѣлските народи, като се сѫди по многолюдността на населението, което е обитавало въ долината на Европа. Римляните били, самото начало на историята на земедѣлци: Катонъ Стари, Понъ, Плиний, Паладий описаха римското земедѣлство и Виргилий, въ риките си, го съкращава въ едни стихове. Ала робството и убодочаването грамадни имѣ-

въ малко рѣчи докарали исчезнето на земедѣлството на римляните, и следъ това частните земедѣлства бились за земедѣлството. То починало да изразява въ ХІІІ-и вѣкъ, когато пръкватата и царщината заплашили да зиматъ мѣрки противъ земедѣлството и да благоприятстватъ за освобождението на римляните. Въ XVIII-и вѣкъ, школата физиократите, която виждала земята единственния изворъ на богатство, обрънла общественото внимание върху земедѣлческите въпроси. Големъ напрѣдъкъ съществувал въ Англия и Холандия, и следъ това въ Франция.

най-вече въ нашия вѣкъ, благородието особено на приспособенето на парата, земедѣлството на нѣкоя част отъ земната кора. Обикновено то трае нѣколко секунди, понѣкога само една секунда или една част отъ секунда. Нѣкои земедѣлства сѫт много слаби, а други сѫт силни; когато земедѣлството се подземенъ шумъ. Често на нѣкое място въ растрѣсената повърхността тръснато се усъща по-силно и изглежда, като че отъ тамъ движението се разпростира на около. По-вечето пъти земедѣлството се биватъ *горизонтални* или *вълнообразни*, спр. земята се

опрѣдѣляне разстояния и югъ: веригата, компаса, теодолита, секстанта, микрометра и др. Най-високото земедѣлство се нарича *геодезия*. По единогласното свидѣтелство на всички староврѣмennи спицатели, земедѣлството началото си въ Египетъ. Знае се, че Сезострий раздѣлилъ земята край Нилъ на квадратни дѣлове между подданици, които му плащали годишненъ наемъ. Често Нилъ, като прѣливалъ брѣговете си, развалилъ прѣдѣлите на тия земни дѣлове и царътъ испращалъ земедѣлци си да размѣрватъ изново земята.

Земеописание. Сѫщото, каквото е география.

Зелерингъ. (Sam. Томасъ). Отличенъ германски анатомистъ и физиологъ, и пръвъ изобрѣтателъ на една теория на галваническия телографъ, за който не се намѣрило прѣдприимчивостъ да се приспособи въ обществения животъ (1811). Отъ неговите съчинения особено е забѣлѣжително съч. *За направата на човѣшкото тѣло*, 9 том., Лайпцигъ, 1839 — 1844, (род. 1755 въ Торнъ, Прусия, умр. въ 1830 въ Франкфуртъ-на-Майнъ).

Земетресение. Така се нарича всѣко расклатване на нѣкоя част отъ земната кора. Обикновено то трае нѣколко секунди, понѣкога само една секунда или една част отъ секунда. Нѣкои земедѣлства сѫт много слаби, а други сѫт силни; когато земедѣлството се подземенъ шумъ. Често на нѣкое място въ растрѣсената повърхността тръснато се усъща по-силно и изглежда, като че отъ тамъ движението се разпростира на около. По-вечето пъти земедѣлството се биватъ *горизонтални* или *вълнообразни*, спр. земята се

напрѣдъ вижда горната му частъ, а послѣ долнитѣ; 4) кога се пхтува по посока отъ сѣверъ къмъ югъ, височината на полюса постепенно омалява и надъ небосклона се явяватъ нови съзвѣздия; 5) пхтуванията около з., отъ които първото е било извѣршено отъ Магелана (1521). Освѣнь това, точни изслѣдвания на фигураната на з. показватъ, че з. не е съвършено кълбо, а сфероидъ, станжълъ отъ въртенето на кълбата около осъта си. З. е сплюсната при полюситѣ, сир. осъта на з. е по-малка отъ диаметра на екватора. Радиусътъ на екватора = 6377,398 килом., а полуосъта на з. е 6356,080 килом., та сплюсността въ кръгли числа е $\frac{1}{200}$. Повърхността на з. има 509,950,714 четв. килом. Оковъръсть, въ кръгли числа, з. е 40,000,000 метра.

Нѣкои нѣща сочватъ, че з. е била нѣкога течно, или поне меко тѣло; съ това се обяснява и че тя се е сплюснѣла отъ движението на осъта си при полюситѣ. Освѣнь това, температурата на з. се увеличава съ 1° на 15 — 20 метра колкото по-дълбоко се слиза подъ повърхността ѝ. Ако това е законъ, — то още не е доказано — на една дълбочина отъ 180 килом. то планината би била такъва, каквато би растопила всички познати вещества, и з. би трѣбало да се счита като една твърдѣ тънка кора пълна съ растопена течност. Тая теория, че вътрѣшността на з. е въ расплавено състояние, която едно време е била общеприета, сега се показва да е несъвмѣстима съ астрономическите наблюдения. Една течна срѣда би подлежала като океана на приливи и отливи, и въ това движение би трѣбало да участвува и земната кора. Цѣлото

население на земното кълбо съмѣта на 1,500,000,000 жит.

Земя (Tellus). Едно отъ първите божества у старовитите. Тя била жена на Уранътъ, отъ когото имала чада, Ана, Циклопитѣ, Титанитѣ, Тетида и др.

Земя (Нова). Два голѣтрова въ сѣверни Ледовити острови на сѣверъ отъ русската архангелска губерния, отъ която зависятъ отъ които ги дѣли протокъ *точкинъ шаръ*; 91,813 четв. Не населени. Раствителността е скудна, ала брѣговетѣ сѫнисти и изобилуватъ съ въжлици; вътрѣшността е тиста. Архангелскитѣ ловци иловци ходѣтъ тамъ на нарица, моржове и тюлени. Е открита въ 1553 отъ английски мореплавател Уилбай.

Зенгианъ или Заандианъ. Сидески градъ (Иракъ-Адже) на западъ отъ Султанъ; 12,000 жит.

Зейдски езикъ, наричанъ *старо-бактрийски*. Много езикъ, който доста прилича на санскритския. Говори се въ Горна-Азия, и на него е на свещената книга на старите длане, перси и др. **Зендъ-Авеста.** Сега не се употребява; азъртъ четкътъ още молитви на тоя езикъ безъ да го раздостатъчно.

Зендъ-Авеста. Сборникъ свещенитетѣ книги на разните покъдания отъ Зороастръвия лигия. Съдържа учение за създаването на света и др. — Отъ З.-Авестата се че миданетѣ вървали, че ствуватъ днѣ начала — зало. Доброто (Ормузъ) е свѣта, и го управлява

гъде отъ поборни и второстепенни духове распръснати въ вселената. Злото (Архиманъ) заляга да развали благотворното дѣло на Ормуза, и има подъ властта си вредителни духове (демони). Мидянетъ и персиянетъ вървали, че тая борба ще се завърши гибело за Архимана сътържеството на съвръшенството.

Зенитъ, араб. Точка на небето, която кой-да-е наблюдалъ на земята си научава, че се намърва точно надъ главата му. Въ прънос. см. пай-високата точка или степенъ, до която човѣкъ може да достигне.

Зенония или Зиновия. Палмирска царица, прочута по завоеванието си и по робството си у римлянеть. З., дъщеря на единъ арабски князъ въ Месопотамия, се оженила, въ втори бракъ, за Одената, главатарь на разни пленици въ палмирската близна пустиня. Слѣдъ смъртъта на мѫжа си (267), тя зела титлата Источна царица, и разширила прѣдѣлътъ на царството си отъ Евфратъ до Средиземно море, и отъ пустинята на Арабия до срѣдата на Мала-Азия. Императоръ Галианъ отворилъ война на З., ала воювалъ среща нещъ безъ сполука; иль Аврелианъ, слѣдъ двѣ победи при Антиохия и при Емеса, прѣzelъ Палмира, столицата на държавата на тая царица. З., която бѣгала къмъ Евфратъ, била достигната отъ римлянеть и заробена. Слѣдъ това, тя украсила триумфалното шествие на победителя си въ Римъ (274); Аврелианъ и отредилъ постъ да живѣе въ Тибуръ (сегаш. Тиволи, въ Италия), дѣто живѣла съ дѣцата си до смъртъта си.

Зенонъ. Гръцки философъ, основателъ на стоическа школа, роденъ въ гръцко-финикийския

градъ Кития, на о-въ Кипръ. Датитъ на рождението и смъртъта му сѫ непознати. Знае се само, че билъ съвременникъ на Епикура. Занимавалъ се първенъ съ морска търговия. Въ едно отъ търговските си пътувания донесълъ у дома си отъ Атина нѣкои писания отъ Сократовската школа. Тия писания го заинтересували въ философията. На 30-годишна възрастъ прѣѣрилъ корабокрушење среща атинското крайбрѣжи, и, като изгубилъ имота си, доброволно приелъ киническите учения, които учили да се прѣзира богатството. Извѣстно е, че киническата секта не зачитала общественитетъ обичан и била равнодушна къмъ умозрителните изслѣдвания. З., недоволенъ отъ киническото безерамие и киническата умствена безпомощностъ, прѣминъл въ сектата на Стилпонъ мелареки, и се отличилъ въ диалектиката или словоизрѣвателството. Още недоволенъ, той се прилепилъ до Полемона академика. Като изучилъ така ученината на разните школи, той станжалъ самъ учителъ. Около него се събрали многобройни ученици, които първенъ се наричали, по неговото име, (зенонси, а послѣ, по мѣстото, дѣто се събирава Погилъ Стоа)—стоици. З. допущалъ двѣ начала въ свѣта: едно дѣятелно, друго страдателно; иль тия начала не различава въ сѫщностъ: тѣ сѫ отъ едно и сѫщо естество. Дѣятелното начало или божеството е вѣчно, всеобщо и първата причина на всичко; страдателното начало или материията и ти е вѣчна; най-сетнѣцѣлата вселенна състави едно и то, одушевено и разумно. Всичките нейни части сѫ свързани помежду си и взаимно дѣй-

ствуватъ един на други. Оттука, по миънието на З., происхожда непрѣкъсната верига причини, оттука се явава онова начало, че всичко е подчинено на един закони на необходимост; затова и този философъ е училъ, че е мждро човѣцъ да бѫдѫтъ безстрастни прѣдъ горестите и страданията. Споредъ него още, въ свѣта сѫществува едно добро — *добродѣтътъ* и едно зло — *порокътъ*. З.-ви послѣдователе били съ врѣмѧ иѣкои отъ най-благороднѣтъ римляне. Прѣвъходнѣтъ качества на З.-вия характеръ му заслужили най-високо уважение. Атииниетъ го почели при живота му съ златенъ вѣнецъ и слѣдъ смѣртъта му съ общонародно погребение, и съ-отечественицитъ му му въздигнали паметникъ. З., който живѣлъ въ Атина около 60 години, достигналъ до дълбока старостъ. З.-витъ писания по естетиката, диалектиката, физиката и пинтиката се отличавали по краткост и простота; отъ тѣхъ сѫ се упазили малко и само нѣколко откъслеци.

Зенонъ. Гръцки философъ, род. въ Елея, въ Италия, около 504 прѣди Р. Х., биль любимий ученикъ на Парменъда. Посѣсть Атина, и славниятъ Перикъ биль единъ отъ неговите ученици. Распространилъ Парменидовото и Ксанофоновото учение до крайни последствия. Тия елеати (виж. тая дума) поддържали, че сѫществува единство и неизмѣниемостъ въ всички иѣща, че трѣбва да приемаме съ недовѣрие знанието добивано чрезъ чувствата, и че трѣбва да се уповаваме само на чистия разумъ. З. прѣкрачилъ още една крачка: той не отричалъ, че сѫществуватъ явления или видимости, иъ поддържалъ, че тия явле-

ния иѣматъ истинско сѫществуване. Въ това той билъ прѣдтеча на бжрклиза (виж. тая дума). Иъ той е главно забѣгъителенъ по това, че направилъ диалектиката една правилна наука, като пръвъ употребявалъ аргументацията за опровергаване кривото и искаране правото, известна подъ името *reductio ad absurdum* — метода, която така искусно употребявали отпослѣ Сократъ и Платонъ. Казватъ, че ужъ З. зель участие въ единъ заговоръ да избави града си отъ тирания Неарха, и като не сполучилъ заговорътъ, биль уловенъ и подложенъ на мжки. Като го питали кои му сѫ съучастници, показалъ главните царедворци, и ужъ си прѣхапалъ езика и го исплюъ въ лицето на тирания. Казватъ още, че тиранинътъ заповѣдалъ да го стългътъ въ бутъ. Ала историческите доказателства по тая работа не сѫ задоволителни, та не е известно какъ се е свършилъ З.-вия животъ.

Зенонъ Исаврянинъ. Византийски императоръ, военачалникъ на исаврийскитѣ чети на служба у императора Лъвъ I, ожененъ за дъщеря му Ариадна, възбудилъ завистта на могъщия патриций Аспара, който се опиталъ да го ногуби, иъ когото той убилъ въ Халидонъ, заедно съ сина му Хардабуран, въ 471. Въ 474, З.-вия синъ, Лъвъ II, на З.-годишна израстъ, биль прогласенъ императоръ, и З. зацарувалъ подъ него-вото име; смѣртъта на това дѣтѣ, която приписватъ на самия З. оставила З. самъ господарь на империята. З., невѣжественъ, грубъ, жестокъ, навлькъ на себе си всеобща ненавистъ; Верина, тъща му, и Василискъ, Верининъ братъ, го свалили отъ прѣстола въ 475. З.

да се брани, побѣгналъ въ рия съ жена си, докътъ Васъ заграбилъ короната, и се прълъ въ една крѣпост. Въ З. потеглилъ съ една малка а среща неприятеля си, срещу Василисковата войска близу Никея, сполучилъ да подкупи ония, Василисковия генералъ, войска минжла на негова а, и се върналъ въ Царина. На З. прѣстояло сега да при среща готитъ, които се дори и подъ стѣните на градъ, нѣ той съумѣть да Ѿрне къмъ Италия, която зели Одоакру. Въ З-вото царе се издалъ Хенотиконъ прочутъ указъ въ церков-история, който ималъ за да съедини католицитетъ съ янетъ. Малко православници се покорили на този указъ, одъжалаватъ да тънне въ разъ, и билъ закопанъ живъ, подъ на жена му, която на-ла да коронисать любимеца истасия (491).

та. Унгарски градъ въ югоавстрыйско воеводство отъ я, на дъсния брѣгъ на Тейсъ, том. на сѣв.-ист. отъ Зомъ.

21,200 жит. — Блескава на князъ Евгения Савой-адъ турците въ 1697, 11-и

а. Една отъ дѣлъ побѣжни на Черна-гора [другата *Мо-*, притокъ на Морача. З., че черногорска река, извира Подгорица и се образува отъ нея, които въ долината на нея се изгубватъ въ една на пропастъ и текутъ по като корито подъ планина ница.

миръ, гр. Западенъ вѣтрецъ, и лекъ; гръците го назвали Рѣчникъ.

синъ Еоловъ и Авроринъ. Прѣставлявали го като момъкъ, съ корона отъ цветя и съ пеперудени крилъ.

Зиа паша. Турски писателъ и поетъ, който много исхаби таланта си въ политическа борба противъ Али паша (1826—1882).

Зигзагъ, фр. Лижкатушка; лж-катушенъ.

Зиеригзе. Холандски градъ (Зеландия), въ о-въ Шуверъ, съ пристанище на источна Шелда; 10,000 жит.

Зиждителенъ. Който зида или прави, основателъ, учредителъ, творчески. — **Зиждитель.** Строителъ, учредителъ, творецъ, създателъ; на чиито разноски или съ чиято грижа е направена една сграда: *зиждител на монастиръ*.

Зиле (стар. Зела). Градъ въ азиатска Турция (Мала-Азия), въ сивасски вилаетъ, 45 килом. на сѣв.-зап. отъ Сивасъ; 15,000 жит. токо-речи всичкиятъ турци. Градътъ е съграденъ на единъ хълмъ, има нѣколко голѣма ханове и произвожда дебели памучни платни. Годишниятъ му 2-седмиченъ панаиръ, прѣзъ първата половина на ноемврия, често се посѣща отъ 40,000 или 50,000 души отъ търговските градове на азиатска Турция. — Близу при този градъ, въ нѣкогашното понтийско царство, Митридатъ нанесъ голѣма побѣда на римляните въ 67 прѣди Р. Х. и Цезарь победилъ Фарнака въ 47 прѣди Р. Х.

Зилоти (ревнителе). Евреи отъ една секта отъ I-и вѣкъ слѣдъ Р. Х., последователе на Иуда Галилейски, по чието мнѣние евреите не трѣбalo да търпѣтъ по никакъ начинъ римската власть. З., увлѣченъ отъ сълъпъ и буенъ на триотизъмъ, подигнжли Иудея среща

римлянетъ, и докарали разорението на Иерусалимъ, въ 70. Иванъ Ги-шалески билъ единъ отъ тѣхнитѣ водители. Въ Библ. апостолъ Симонъ се нарича (Лука 6; 15) з. Прѣдполагатъ, че зародилътъ на тая секта е сѫществувалъ още въ Христово време, и че Симонъ е билъ отъ неї. Еврейската дума *кананитъ* (Мат. 10; 4 и Мар. 3; 18) има сѫщото значение, каквото има зидътъ.

Зимничъ. Румънски градецъ, на Дунавъ, среца Свищовъ, доби известностъ прѣзъ руско-турската война въ 1877—1878 по това, че близу при него рускитъ войски прѣминихъ Дунавъ, та на-вльзохъ въ тогавашна европейска Турция. Това място руситъ бѣхъ избрали като най-годно за та-къво прѣдприятие, понеже то отстоеше 40—50 килом. отъ най-ближнитѣ турски крѣости (Никополь, Русе) и прѣставяше ле-сии за спущане pontони и по-ставяне мостъ. За парализиране дѣйствията на турската дунавска флотилия въ района, дѣто щѣше да се извърши прѣминуването, бѣхъ поставени на околомини. Тур-цитъ, които чакахъ, благодарение на искусно направенитѣ демон-страции, че руситъ ще се опитатъ да прѣминятъ Дунавъ при Нико-поль, имахъ среца З. твърдъ малки сили. Началството на рускитъ войски, прѣназначені за прѣми-нуването, бѣше повѣрено на ге-нералъ-майора Драгомирова (виж. *Драгомировъ*). На 2 часа прѣзъ ноцта, 15-и юни 1877, отплу-вахъ отъ З. войскитѣ отъ 1-ия рейсъ (2 баталиона, всичкитѣ стрѣлкови роти отъ волинския пѣхотенъ пѣлътъ, пластиуската сотня, 60 ка-зака и една планинска батарея). Турскитѣ пикети забълѣхихъ рус-

ското приближение до брѣга на 200—300 крачки отъ него и, като открихъ огнь, распространихъ тревога. Рускитъ войски, които излѣзохъ на дѣсния брѣгъ на малки, распределиха части, и се намѣрихъ ноцъ въ съвѣтъ не-позната мѣстностъ, бѣхъ въ доста мѣжно положение, нѣ пакъ спо-лучливо отблъснѣхъ неприятелските нападения. Особено силенъ бой се захваля на дѣсния брѣгъ на рѣ-чица Текиръ-дере, дѣто руситъ сполучихъ да се одържатъ среща неприятеля само благодарение на съѣдствието на истегленитѣ на брѣга 6 планински топа. При все това, турцитъ продължавахъ да пристигатъ и положението на 1-ия рейсъ можеше да стане критиче-ско, да не бѣ пристигнала въ това време една частъ отъ 2-ия рейсъ (1 баталионъ и $\frac{1}{2}$ рота отъ конвоя). Другата частъ отъ 2-ия рейсъ постграда при прѣминува-нето доста сило; нѣколко понтони бidoхъ пуснати на дъното. Когато на дѣсния брѣгъ пристигна съмъ генералъ Драгомировъ съ останалитѣ ешелони отъ мински пѣлътъ, работата окончателно се повѣрихъ въ русска полза; спо-кулата на прѣминуването биде обез-печена. Съ пристигането на една бригада, една пѣхотна дивизия и четири стрѣлкови бригади се за-хваля настѫпленето на Свищовъ, който се е завзе на 3 часа прѣзъ дена (15-и юни). Рускитъ за-губи състоенъ отъ 31 офицера и 766 редника; 19 pontона и 2 планински топа потънѣхъ. Турцитъ, които понесохъ значителна загуба, отстъпихъ къмъ Царевица, Русе и Никополь. Между това, из-устието на р. Олта бidoхъ спу-сихъ въ Дунавъ мостови припа-длжности, които, като минажъ подъ

тъня на никополските укрепления, пристигнали до З. Мостът, направен на 17-и юния, бидејќи от една бура, та едвамъ е отвори на 20-и и подиръ това изважа преминуването на руската армия на десния бръгъ.

Зимозиметръ, пр. Инструментъ за измерване степента на ферментацията.

Зимология, пр. Учение за ферментацията, сир. шупнуването или всиснуването на веществата чистъ от химията).

Зимотехника, пр. Искусство да възбужда ферментация.

Зимрий. Израилски царь, билъ началникъ на конницата, когто се побунилъ среща Ила, ильо го, и му усвоилъ пръстола, 929 преди Р. Х. З. царувалъ мо 7 дена. Обсаденъ въ Терса Амрия, З., като видѣлъ, че щътъ ще падне въ ръците на приятеля, запалилъ двореца си изгорялъ съ всички си събиници (Библ.).

Зиновия. Виж. Зенофия.

Зифронъ. Градъ на съверни предъди на Объщаната земя (Библ.).

Зифъ. Име на два еврейски града, единъ, за който е дума въ с. Нав., въ южната част на Газа; другий, 5—6 килом. на юг. отъ Хевронъ (Библ.).

Зихель. (Натаниелъ). Руски времененъ исторически живописъ и портретистъ. Род. въ 1844 г. въ Майнцъ.

Златаричъ (Динко). Далматинъ поетъ отъ Дубровникъ (1556—1610).

Златарски (Г. Н.). Български логъ, род. въ 1853 въ Търново, където се въ родното си място, въ Староградския лицей и въ загребския университетъ, дѣто свършилъ

по геологията въ началото на 1880. Отъ 1880 до 1897 бѣше правителственъ геологъ и минералогъ и прѣзъ последните години имаше и часове по геологията въ Висшето училище, дѣто, въ 1897, биде назначенъ редовенъ професоръ. По своятъ трудове въ България З. е добилъ вече обширна известност; той е авторъ на *Рудите въ България* (София, 1882) и на разни други сродни изучения, каквито сѫ напечатани въ «Периодическо Списание» *Материали по геологията и минералогията на България* (1885, кн. XVI, XVII, XVIII), *Геолого-петрографическо описание на Средна-Гора между рѣките Струма и Тополница и на съсъдните ней страни* (1893, XL+) и др.

Златица. Градецъ въ Пирдопска окр., софийски окр., расположъ при полите на Стара-планина, 2 килом. на зап. отъ Пирдопъ, 26 к. на съв.-зап. отъ Копривщица, 70 к. на ист. отъ София; 2,075 жит. Преди освобождението този градецъ бѣше населенъ повечето отъ турци, които сега сѫ се изселили, а на тѣхно място сѫ дошли отъ разни места българи. Отъ къмъ истокъ и западъ на З. се издигатъ високите байри *Климанъ* и *Гълъбецъ*; среща Гълъбецъ се издига връхъ *Сълъщи Пласти*, втори по височината си следъ Мара-Гидикъ. Малко надъ полите на Стара-планина, среща градецъ, се намира единъ отъ рѣдките водопади въ България. Едно време отъ златинската река вадили, казватъ, златенъ прахъ. — Около З. има останки отъ три крѣости, неизвестно въ кое време правени. Казватъ, че въ една отъ тия крѣости българи дѣто се държали 30—40 години

слѣдъ прѣзимането на България отъ турцитѣ; така се твърди, че около 1421 близу до З. станжало едно голѣмо кръвопролитно сражение между царь Иванъ Шишмановия братъ Страшимира и турския султанъ Муса-Сюлеймана. Въ това сражение българетъ одържали пълна победа надъ турцитѣ: всичкото турско воинство, заедно съ самия султанъ и неговия зеть Ахметъ-паша, било избито. Това прѣдане, поне относително лицата, не е вѣрно. Муса е погинулъ въ борба съ единъ свой братъ за прѣстола въ 1413, па и Страшимиръ не ще е билъ живъ по онова врѣме (виж. *Musa; Страшимиръ*).

Златишки проходъ. Проходъ въ Златишкия или Тетевенския балканъ, който съединява долината на Видъ съ долината на Тополка. Дължината му е 26 килом.

Златни вѣкъ. Въ баснословията на поб-вечето народи сѫществува едно прѣдане за едно поб-добро врѣме, когато земята произвоядала отъ самосебеси всичко потрѣбно за да живѣе човѣкъ честито. Медъ и мѣко текли изъ земята, грабливите звѣрове живѣли мирно съ другите животни, и людтѣ не били още изгубили, чрѣзъ себелюбието, гордостта и други пороци и страсти, невинното си състояние. Основата на това сказание е дѣлбоко вкорененото мнѣніе, че свѣтъ се е изродилъ съ напрѣдъка на цивилизацията, и че човѣчеството, когато е живѣло прости, патриархаленъ животъ, е било поб-честито отколкото е сега. Споредъ гръцитѣ и римлянетѣ, зл. в. е билъ врѣмето когато е парувалъ Сатурнъ; и мнозина отъ тѣхнитъ поети, както запр. Изидъ,

въ съчинението си *Дълъ Овидъ*, и, най-вече, Вир първата книга на *Геори* сѫ се въсползвуvalи чу това сказание, та сѫ пр какъ постепенно е испа тътъ отъ златътъ въ с отъ сребъренъ въ брон бронзовъ въ желѣзъ и сѫ давали сѫщеврѣмен телна надежда, че ще до когато ще се завърне з

Златни рогъ. Дълбо въ Цариградъ, който се отъ Босфора въ тракийския брѣгъ и въ старо врѣме се е зл. р. (Хрисокерасъ), бе по причина на формата на брѣговете му, който доставя едно отъ паснитѣ пристанища на съръпва на сѣв.-зап., бира водитѣ на двѣ ма които се истичатъ изъ села долина, въ която расходката на Европейските води. Сѫщи Цар Стамбуль е заселенъ заливъ. При входа (тур. бурну), е старъ тур който стои на мястото Византия, и на който въздигихти отъ Мухаду 1455 и 1480).

му се намиратъ Фъкварталъ, съ патриархава; а на чело на самия брѣгъ, николъпната бъл. *Св. Стефанъ*, първата изникнѣла за подновение на независимостта съвтрѣ въ залива брѣга, е *Влахернъ* на мястото на възникването който е билъ

И царь Петър З. р. е виждъ Белки Симеона, поздравялъ на бръговетъ му като императоръ да налага условията си заъ на византийската империя. **Златно руно.** Въ гръм. басносл. се нарича руното на они, на които възседихли Фриксъ ала, царски чада, за да се изтъ отъ гибъза на машеха на този овенъ тъ стигнжли до сия ръжавъ, що дъли Европа Азия. Хела не могла да се ски на овена и надникла въ то, отъ което то се нарекло иконъ; а Фриксъ билъ изтъ отъ овена на единъ отъ ветъ на Черно море, именно Колхида. Тамъ Фриксъ отъ здравъстъ за добрия приемъ сълъ въ жрътва на боговетъ, а кожата или руното му иль на една бука въ гората, била посветена на бога на ата. *Ареса*. Много драгоценъ ило това руно за колхидския Аетъ, комуто било предкало, че до тогава ще царува, до когото нази това руно. Затова той поиздълъ да се загради всичка в гора съ каменни стъни, а при изхода поставилъ единъ драконъ, който изригвалъ пламъ и никога не спипвалъ. Освѣни това, Аетъ умъртилъ Фрикса. Това негово задълъжение накарало всичките гърци князове да се въоржжатъ среща него. Подъ предводителството на Язон, синъ на тесалийски царь, всичките славни гръцки герои стигнжли, на корабъ *Брио*, въ Колхида и, следъ разни приключения и подвизи, сподули да грабнатъ з. р. и да се пристъпятъ съ него въ отечеството. Той походъ се отнася на най-широкия периодъ отъ гърцката история и 60 години по-рано отъ

троянската война. Тая басня обясняватъ така, че Аетъ билъ главатаръ на морски разбойници, и че гърците се въоржжили да се бранятъ отъ нападенията му.

Злато. Златото, химически просто тѣло, е било познато и се е имало за единъ отъ най-драгоцените метали още отъ най-старо време, па и всъждъ се е употребявало като средство за размѣна. То се срѣща въ природата *самородно* и се намира на повърхността на земята въ пръстъта или пъсъка, и *рудно*, съединено съ други метали въ дълбочините на земята. Отъ действието на атмосферата каменитъ, между които се намира — кварцъ, шистъ, гранитъ скали — се цѣпятъ и дробятъ, и з., заедно съ пъсъка, се отнася въ рѣките и потоците. З. прите-жава много слабо химическо сродство къмъ кислорода и другите прости тѣла; затова много малко сѫ златните руди, и токо-речи всичкото з. въ издѣлната е добито отъ самородния металъ. Обикновено з. се намира твърдъ разсъяно на много дребни зърнца или тънки луспици, ала отъдъни късове самородно з. понѣкога се срѣщатъ и големи. Неотдавна сѫ намирали въ Калифорния късове по 80 килогр., и въ Австралия отъ 82 до 95 килогр.; изобщо въ Австралия късовете отъ 5 до 11 килогр. не сѫ рѣдкостъ. Въ рудите з. се срѣща въ такъвъ нѣщожно количество (никога не повече отъ 25 грама на 1600 килогр.*), че разработката на ме-

*.) Изобщо въ края числа се приема за общо правило, че металоносните руди изнася да се разработватъ, ако съдържатъ не по-малко отъ $\frac{1}{10}$ золота руда, $\frac{1}{100}$ цинкова, $\frac{1}{100}$ оловна, $\frac{1}{100}$ мѣдна, $\frac{1}{1000}$ сребърна, $\frac{1}{1000}$ —

тала не покрива разноските. Златоносният пъстък се плави или плакне въ малки корита, които клатиха постоянно; з., като 19 пъти поб-тежко от водата и отъ 5 до 8 пъти отъ останалото вещества, пада (дребните златни частици) въ едни трапчинки на дъното на коритото, а пъстъкът се оттича съ водата заедно. З. се добива поб-мъжно кога е враснажло въ скалите. Тогава се трошатъ скалите и постъ съ машини се бъркатъ каменетъ съ живакъ. Живакътъ и з. се съединяватъ, та произвеждатъ амалгама, която постъ загръватъ, та добиватъ з., а живакътъ отлятъва.

З. има жълтъ шаръ и силенъ металлически блесъкъ. То е доста мекъ метал като калай, и е най-растегливъ отъ всичките метали. Отъ единъ грамъ з. може да се источи една нишка 2,200 метра дълга; златни листица (варакъ) може да се сплескватъ до толкова, че да иматъ 0.00007 mm. дебелина. Самородното з. бива кристализирано въ кубове или осмостъни. То се топи при 1200° , а се испарява при още поб-голъма температура. Отъ кислотите само царската вода (химически съставъ отъ 3 части солнца кислота и 1 частъ азотна кислота) го разстопява. Понеже чистото з. е меко, за да стане поб-твърдо, кога правятъ златни нънца, з. събъватъ съ мѣдь или сребро. Старата мѣрка, за да се опредѣли количеството з. въ монетите и разните златни нънца, е *цирината*, която се дѣли на 24 карата, а каратътъ на 12 зърна. Когато се каже з., отъ 18 карата, ще рече, че въ златната вещь има 18 карата чисто з. и 6 примѣсъ. Ала сега количеството з. въ една съ-

тина (сплавъ) се мѣри съ проба. Пробата означава колко части з. има въ 100 части сътвина; запр. нашите монети сѫ отъ 90 проба, значи, че тѣ иматъ 90 части чисто з. и 10 части примѣсъ (мѣдь). З., събъено съ мѣдь, има жълто-червеникавъ шаръ, а съ сребро — жълто-блѣзникавъ.

Употребението на з. е голъмо и добре познато. То се употребява за монетите (жълтици), за разните нънци за украсение, като пръстени, гривни, обици, кърфици, часовници и др., и за позлатяване сребърни и други металлически предмети.

Прѣди голъмото откритие на златоносните пространства въ Калифорния въ 1847, Европа се снабдявала съ з. главно отъ Унгария и Трансилвания, и отъ Мексико, Бразилия, Нова Гранада, Чили и Перу въ съверна и южна Америка; голъмо количество се добивало отъ азиатска Русия (Уралъ и Алтай) и Индийски архипелагъ; источното и западното крайбрежие на Африка доставяло единъ поб-малко, нѣ пакъ значително количество. Всичките тия земи още произвеждали з.; нѣ сборътъ на з., която всички даватъ, е само около една четвъртъ отъ онова, що даватъ Калифорния и Австралия. На спасъка на златоносните земи ще се прибави може-би и Аляска. Прѣзъ 1896 единъ американецъ откри тамъ самородно з., отъ кое то извѣжъ за 15,000,000 лева; отъ тогава съ хиляди люде потърсяха тая богата съ з. земя. Ала тѣ, по лошиятъ си климатически условия, не представлява никаква възможност за уреденъ животъ. Зимата тамъ е твърдъ продължителна и лютъ (студътъ достига до 40°), а лѣтото е кратко и дъждевливо, та земедѣлието и скотовъдството сѫ

кии; па и пътуването до е много мъжко и продължава от Саен-Франциско до ходи въ 100 дена. Споредът статистически свидѣти производството на з. въ цѣлия прѣзъ 1897 възлиза на килограма, което е имало тъ 1,340 милиона лева. Извѣстът прѣдполеменжтъ земи, нива, въ поб-малъкъ размѣръ, уги държави. Въ България амира въ рѣчния пѣстькъ остендишъ, Радомиръ, Брѣз-Берковица, въ потока Папри Самоковъ, по горното на р. Тополница или Топри градецъ Златица и др. въ старо време, з. се е донесло тия мѣста въ нашиенско. Иречекъ, въ съчинението *Die Handelstrassen und Bergbau von Serbien und Bosnien w hlend des Mittelalters* (Prag, 1879), не римляните копаели въ земи и въ з., сребро и желе; з. имало въ Сърбия, Вадинското и Македония. Беше обитавали на Родопите и градъ Бесапара (при село Баткунь, до манастирия, близу до Т.-Пазарджикъ) мавали и съ рударство и рудитъ си или отъ пѣська вътрѣшността на земята.ци отъ златни рудници и съ виждали въ дивните пустини при Деспотово Т.-Пазарджикъ и Невро-До скоро у настъ се е про-з. отъ зърната и луспинъ пѣська на рѣките въ земята, Осиговска-планина итъ. Златосъбирачелъ, и златаре, доходвали на и всѣка година, обикновено и есенъ, отъ Македония, даватъ з. Едно описание

на тѣхния първобитенъ способъ за добиване з. се намира у Г. Златарски, въ книгата му **Материали по геологията и минералогията на България — Рудите въ България** — (София, 1882). Нашиятъ минералогъ прилага, че съ по-усъвѣршествуван спомощъства за промиване, хидравлички способъ, въ Калифорния водѣтъ днесъ з. и въ та-къви мѣста, дѣто съ други срѣдства не бихъ постигнали нищо.

Слѣдъ освобождението ни, по времето на оккупацията, правителството бѣше запрѣтило на частни лица да миражтъ златоносния пѣстькъ; ала това запрѣщение сега е отмѣнено. Златарски е на мнѣніе, че най-хубавата златна руда на нашия народъ почива въ трудолюбивото и правилното обработване на плодовитите наши земи; и тъкъ мисли, че ще бѫде щастие за България, ако и монтанистичните прѣдприятия се распространятъ, понеже сѫ изворъ на големи богатства, дори и тогава, когато земята скрати плода си.

Златовратски (Н. Н.). Руски повѣстозватель, който, по таланта си, по знанието си на селекция бѣть, занимава слѣдъ Глѣба Успенски първото мѣсто верѣдъ рускиятъ белетрист-народници. З.-витъ повѣсти сѫ смѣсь отъ белетристика, етнография и, понѣкога, и статистика. Най-забѣлѣтелните отъ тия повѣсти сѫ: *Устон, Золоты сердца, Крестьянъ присяжныхъ, Скиталецъ*. З. е род. въ 1845.

Злоба. Злорадство, зложелателство, крайно неприятелство. — **Злобенъ.** Испытненъ съ злоба. — **Злобность.** Наклонностъ да се пренесе, да се мисли, да се изживи.

Зловиди ми се. Останахъ възможъ: посълъ да не си

Зловещъ. Който или която прѣдвещава, прѣказва, прокобява зло, злочестина, бѣда: *зловещото прачене на гарването*.

Злораденъ. Който се радва на злочестината на другите. — **Злорадство.** Радостъ на чуждо зло, бѣствие, бѣда.

Zn. Химический знакъ на цинка (Zincum).

Знамътъ (чешск. Znojmo, полск. Znojmo и Znojmo, нѣм. Znaim). Градъ въ Австрия (Моравия), 56 килом. на юго-зап. отъ Бѣрно, на Тая; 13,417 жит., по-вечето нѣмци. Градски домъ съ кула отъ 1445 г., 80 метра висока, стариенъ арсеналъ, така наричанъ *езически храмъ* (параклисъ съ кръгла форма), старъ замъкъ. Гимназия, занаятчийско училище, специално грънчарско училище, земедѣлческо училище, музикално училище, военно-инженерска академия, държавенъ конекъ заводъ за Моравия и Силезия. — З. е бѣль отъ 1055 гг. градъ на Бѣрно-Зноимско княжество, раздѣлено по-сетнѣ на двѣ херцогства: Бѣрнско и Зноимско. Градътъ билъ съсипанъ въ 1145 отъ чешкия князъ Владислава, нѣ отпослѣ подновенъ. Княжеството на З. било унищожено въ 1197. Въ З., на 18 авг. 1308, Фридрихъ австрийски сключи съ Хенриха корутански миръ, по който се отказалъ отъ правата си на Чехия; тамъ сѫщо въ 1393 господарятъ на Моравия, Унгария и Австрия сключили съюзъ противъ императора Венцеслава. Въ епохата на хуситски тѣ войни, З. принадлежалъ на съюза на нѣмските градове на Моравия. Въ З., въ 1632, импер. Фердинандъ II сключилъ договоръ съ Валенщайна. При З., презъ юлия 1809, французиетъ, подъ

началството на Мармона, нанесли на австрийците победа, следъ която се сключило веднага прѣмирие, послѣдано отъ Вѣнски миръ, и Мармонъ билъ произведенъ маршалъ.

Знаменателъ. Въ арит. число, което служи за основа въ изражението на една дробъ (*виж Дробъ*) и показва на колко части единицата или цѣлото е раздѣлено; другото число на дробта, *числителътъ*, показва колко такива части сѫ земени. — **Знаменателътъ.** Който има значение, важенъ, изразителъ; *значимостъ*. Значение; изразителностъ. — **Знамение.** Знакъ, бѣльгъ; прѣказване. — **Знаменитъ.** Прочутъ, славенъ. — **Знаменитостъ.** Знаменита личностъ; *професоръ B. e знаменитостъ*.

Зоанти, *ср.* Соб. зн. *живи цвѣти*, Полинитъ, който си разпушта пинаплата.

Зоантропия, *ср.* (отъ зоонъ, животно, *антропосъ*, човѣкъ). Лудостъ, въ която болниятъ си мисли, че е обѣрихътъ на животно.

Зографски монастиръ. Български монастиръ въ Света-Гора (Атонъ), който отъ край сп. е билъ български; той е основанъ отъ трима братя българе — Монсей, Ааронъ и Иоанъ, родомъ отъ Окриди, въ 898. Споредъ прѣдането, братята много време били въ не-доумѣние, кому да посветятъ бителя. Най-сетиѣ наумили да поставятъ на алтаря единъ бѣла лъска, съ надежда за нѣкое явление. Отакъ се молили Богу, тѣ заключили прѣквата и смириено чакали за другия денъ едно откровеніе. Богъ имъ чулъ молитвата; на лъската се изобразилъ св. Георги; затова и монастирътъ се посветилъ на този светия съ епитета Зографски, сир., който самъ се е изобра-

тъ. Относлѣбратата на монастирия умножили и приходитъ му на сѫжли отъ приноситъ на български царе и молдовски вое-ци. Отъ самото основание на монастирия тамъ се е чело словѣнно-лгарски. Монастирът има много при надписи на български отъ ани български царе и отъ други ца. Тамъ, въ това старо българо светилище, се е подвизавалъ занкътъ българия отецъ *Паисий* тамъ е довършилъ историята.

Въ З. м. има около 60 монаси, чкиятъ българе. Братата иматъ библиотека. При другите доходи, този монастиръ, съ една повеля царъ Ив. Асенъ (1192), е билъ тенъ доходить отъ риболовството Душедонско езеро; нъ сега монастирътъ съ него се не ползува.

Зографъ, пр. Живописецъ.

Зодиакълентъ, пр. Който се отся до зодиака.

Зодиакъ, прън. 1) Въобразявъ околчестъ поясъ, въ който намиратъ 12-ти съзвѣздия на пасми съзвѣздия на зодиака. чкиятъ планети се въртятъ оло слънцето въ този поясъ, и всяка година последователно слънцето се вижда да е верѣдъ съзвѣздията въ него. 2) Прѣставление на този поясъ и на тия съзвѣздия съ знакове или фигури.

Дванадесетътъ знаци на зодиака отговарятъ на 12-ти мѣсесца годината. За пролѣтта: Рицъ, Овенътъ, Бикътъ; за лѣто: Елизиантъ, Ракътъ, Лъвътъ; есента: Дѣвата, Кѫпънитъ, Скорпионъ; за зимата: Центаврътъ, Зирогътъ или Прѣтътъ, Водолиетъ. Нашата земи извървява ъки мѣсецъ една междина отъ градуса въ Зодиака, отъ кое-става та слънцето се вижда приближава противоположния

знакъ. Тъй, земята като се на-мира въ Кѫпънитъ, слънцето се явива въ Овенътъ, който е про-тивоположний знакъ.

Зодия, пр. Единъ отъ 12-ти знакове, които означаватъ 12-ти съзвѣздия на зодиака.

Зодчество. Науката и иску-
стството да се зида здание, гради сграда;
сѫщото, каквото е архитектура.
Зодчески, архитектонически; зод-
чий, архитекторъ, строителъ.

Зозимъ. Грецки историкъ отъ V-и вѣкъ.

Зойль. Грецки граматикъ, отъ IV-и вѣкъ преди Р. Х., несправедливъ критикъ на Омира. Въ прѣносъ см. невѣжествъ, завистъ, жълченъ, недобротъвѣстъ критикъ; въ противоположность на *Аристархъ*.

Зола (Емиль). Съврѣменецъ французски романистъ, най-личниятъ представителъ на натуралистическата школа, род. въ Парижъ, въ 1840, отъ баща италианецъ и майка французойка. Баща му, инженеръ, умрѣлъ въ 1847 и оставилъ семейството въ стѣснени обстоятелства; З. можалъ да свърши курса на парижкия лицей само благодарение на поддържката на бащинитъ му приятеле. Испита за бакалаврска степенъ не издържалъ, и билъ принуденъ да служи въ търговски конторъ, а послѣ въ книжарницата на Хашета. Въ сѫщото време той сътрудничилъ въ разни парижки и областни спи-санія. Неговите *Приказки Нинону* (1864) и единъ психологически романъ, *Клавдисевата исповѣдь* (1865) привлѣкли на него внимание. Тогава напусналъ търговията, та се посветилъ на литературата. Отъ романитъ му най-много шумъ направилъ романътъ *Нана*, историята на една мома съ възму-

тително скандалиозно поведение. *Бленътъ* е една приятна идilia, съвсъмъ въ противоположность на прѣднинитъ му произведения; *Човешкиятъ звъръ* е единъ страненъ психологически анализъ на развалини природи и човѣкоубийствени манияци, смѣсенъ съ едно изображеніе на желѣзницата. *Земята* е една прѣувеличена картина на по-роцитетъ на селянитетъ. Никой не отрича дарбата на З. да наблюдава и описва, нѣ побѣчето му намиратъ махана за дѣто показва безъ никакво було всичките обществени голотии. З.-витъ романи сѫ били въ печата прѣдмѣтъ на живи критики. Отъ опититъ му на драматическото поле токо-речи никой не е ималъ голѣма сполука. Отъ съчиненията му на езика ни сѫ прѣведени: *Нантасъ*, повѣсть (Търново, 1885); *Смъртъта на Оливие Бакайла*, романъ, прѣвельтъ Д. П. Коцовъ (София); *Наводнението*, разказъ, прѣв. отъ франц. Г. Палашевъ (София, 1896). За З. на български има и книжка *Е. Зола и А. Дюма*, критически бѣлѣжки отъ Левъ Толстой, прѣв. Ст. Е. Русевъ (София, 1896).

Золверинъ, герм. Митарствено съединение на германскитѣ държави прѣди обединението имъ въ Германска империя (1834—1870).

Золотовичъ (Георгий). Български родолюбецъ, единъ отъ малцината наши заможни ученолюбци, които нравствено и вещественно най-много сѫ помогнали за народното ни възраждане. Мнозина наши учени се считатъ негови благодѣянци. З., родомъ отъ Калоферъ и търговецъ въ Цариградъ, почина въ Монпелие (Франция), на 82-годишна възрастъ, въ 1881.

Зомборъ. Унгарски градъ (въ бивше австр. воеводство отъ Сърбия),

140 килом. на зап. отъ и 173 килом. на юго-изблизу до канала Фръсъбъца Дунавъ съ Тъжит., побѣчето сърбество; търговия съ жито. Една католическа црквъ въславни. Педагогичес-

Зона, гр. Поясъ, дълго и тѣсно земно пътъ. **Зондски о-ви.** Ку-
въ Океания (Малезия) луостровъ Малака и Мадейжъ се на Голѣмитѣ сѫ: матра, Целебесъ и Явъ, китѣ забѣлѣжителни Ломбокъ, Сумбawa, Флеба, Сандалбошъ и Тъ-
о-ви сѫ най-хубавитѣ титѣ на свѣта. Растилъ раскошина, благодаренъ рената температура и дъждове,— наистина, тъни, че отъ водата, шо островитѣ въ околните леностъта на тия морета лъва. Оризъ, кафе, венци сѫ главнитѣ пр. Отъ металитѣ златото мѣдта изобилватъ, твърдъ богата и тѣ образна. Островитѣ сѫ и волканически; въ на свѣта има толкова архипелага на З. о., Филипинскитѣ и Молуките, броявът 49 дѣйству уgasнъли волкани. Съ Ява всичките волкани на 45, отъ които Тебъ метра високъ, съ кратъ отъ 27 килом. около меру, 3740 м. високъ 3,300 м. високъ; Ровъ и т. н. Голѣми реки, които образуватъ на пътъ важни дельти.

на жителетъ точно е само за о-въ Ява и нѣкакъ малкиятъ острови; на този островъ (128,000 четв. км.) населението е 24,259,450 душно по-вече отъ полотъ всичките жители на Политически, З. о-ви сѫ на Холандия, освѣнъ на сѣв. отъ Тиморъ, бывш. португалска колония и отъ о-въ Борнео, която сѫ на Англия. Холандия състои сѧтъ отъ прѣстени и власадни племена, сѫ населени най-вече въ Азии, първобитните били отъ индонезийско Борнео, въ Суматра живѣше въ вътрѣшните земи мани племена, подъ името даяки и др. Отъ памти-вите нахлували будайци, тѣ подкачили да се прѣстамъ въ XIII-и вѣкъ отъ ера, въ 1238. Слѣдъ съто на Хиндуската империя мухамеданетъ, малайското е распространило въ всичви, до околностите на Нова Гогава и въвеждъ се основали тва, отъ Ачинъ, който още спреши Холандия до Бони, др. Арабетъ сѫ още мнози въ З. о-ви; холандците, били по-сети, сполучили въвъжътъ страната, която сѫши благоденствиена колония християнството тамъ еднествува; мухамеданското обѣдане е распространено (то не само въ З. о-ви, останалия архипелагъ, ски протокъ). Протокъ-ви Суматра и Ява, служи съвѣнъ търговски путь за, които отиватъ отъ Индия въ китайските моря.

Най-тѣсната частъ отъ протока е около 27 килом., между носъ Хогъ въ Суматра и противоположния брягъ на Ява (Анжеръ).

Зондско или Явенско море. Море въ Океания (Малезия), образувано отъ Тихи океанъ, между о-ви Борнео, Целебесъ и др. на сѣв.; Дамия и Сервалти на ист.; Тиморъ, Флоресъ, Ява и др. на югъ; Суматра на зап. Съобщава се съ Целебеско море, съ Тихи океанъ, съ Китайско море. Длъж. отъ ист. къмъ зап. 828 килом.; шир. 440 килом.

Зооглифитъ, *пр.* Естествено изображение отъ животно на камънъ.

Зоография, *пр.* Естествено-историческо описание на животните. — **Зоографъ.** Животноописателъ.

Зоолатрия, *пр.* Обожаване животните изобщо. У египтяните з. се разпростиравала само върху животните, които приносали полза човѣку. Тѣ гледали на животното като на една вънкашина обивка, която зимало божеството за да може по-сгодно да принася човѣку полза.

Зоолитъ, *пр.* Вкаменено животно.

Зоология, *пр.* Наука за животните, сир. наука, която изучва всестранно цѣлото животно царство и го привежда въ известна система. За основа на з. служатъ изследванията за вънкашината и вътрѣшната направа на животното (Анатомия — за човѣка, Зоотомия — за животните изобщо), за жизнепрѣстъ проявления (Физиология), нравите, дѣленията на класове, отряди, семейства (Систематика). Освѣнъ това, задачата на з. включва и познанието географическото расположение на животните, ползата и вредата, които тѣ принасятъ човѣку. Гравитъ били първи, които

се занимавали съ з., а особено Аристотель; между римляните е известен един Плиний. Само въ новите времена, съ трудовете на учениците от XVIII-и векъ, з., като наука, добила правото на гражданство, и захванжла почетно място въ кръга на другите естествени науки. Въ това време подкачили да събиратъ расхвърления на откълдели до тогава зоологически материал, и Бюфонъ, а особено Линей, съставили *зоологическа систематика*, която отпослѣ значително усъвършенствувалъ Кюве и други учени. — **Зоологъ**, учень по зоологията; зоологически, който се отнася до зоологията, съгласенъ съ зоологията, по зоологията.

Зооморфитъ, *ср.* Вкаменѣлостъ, която прилича на животно. — **Зооморфически**. Животнообразенъ, — когато се говори за вкаменѣлостъ, която прилича на животно.

Зоотомия, *ср.* Разсичане животни за изследване вътръшното имъ устройство; оттука и *зоотомъ*, човѣкъ, който се занимава съ зоотомия.

Зоофагъ, *ср.* (соб. значи *животновядецъ*). Они, който употребява въ храната си мясо отъ животни.

Зоофитъ, *ср.* Животнорастение, живорасътъ. Виж *Животнорастение*.

Зоохимия, *ср.* Химия на тѣлото на животните.

Зорка (*Самуилъ*). Южнорусски лѣтописецъ-историкъ, съвременикъ на Величко.

Зороастъръ. Прѣобразовател на религията на старовръменните персии (VI-и векъ прѣди Р. Х.). Неговата религия още исповѣдаватъ по бръговете на Каспийско море и Гебритъ въ Индия, който се покланяятъ на слънцето и огньи като емблема на слънцето. Тѣ сѫ

упазили свещенните книги на Зороастър (Зендъ-Авеста).

Зоровавель. Евреинъ отъ Давидовото племе, прѣводителъ на евреите, които най-първо се завърнали отъ Вавилонския пленъ (536 прѣди Р. Х.). Той съградилъ изново храма въ Иерусалимъ и възстановилъ между сънародниците си кланянето истинному Богу. На връщането му за Иерусалимъ, Киръ, персидски царь, билъ по-вѣрилъ на този големецъ, който въ Ездра се нарича «Сасавасор, Иудейски князъ» свещенитетъ сѫдове на храма (*Библ.*).

Зотикъ (отецъ). Първи! ревностенъ проповѣдникъ на българщината въ Търновско въ началото на втората четвъртина отъ нашия векъ. — От. З., игуменъ на Прѣображенски монастиръ, билъ родомъ отъ одринското село Дричево (Демиръ-Хисаръ), близу до Одрина. Прѣполагатъ, отъ учението и въспитанието му, че тае билъ постриженъ на Света Гора въ Зографски или Хиландарски монастиръ, защото гръци не знаели. Той билъ дошелъ въ Търново по гръцката завѣра (виж *Задтра*) около 1825—26. Въ Търново тогава въ всичките църкви се чело само по гръцки; сѫщото било и по монастиретъ, дто били настанени само гръци или гръко-мане. Монастиръ Св. Прѣображение, когато от. З. дошелъ въ Търново, билъ съсинаш и на запустяване. Съ помощта на нѣкои търновци, като Велчъ и други, българинътъ монахъ сполучилъ да се настани игуменъ въ този монастиръ, и въ 3—4 години не само потегналъ монастиря, а и въвъвътъ български езикъ не прѣкъватъ му, за което билъ страшно заплашенъ отъ гръцки

Илариона. Нъ благода-
телча и селенетъ отъ
не, въ чието село*) се
рижало българското четене,
били като настоятели на
я, па и благодарение на
иството, че въ монастири
иста братя отъ това село,
иъл спръвданъ донѣдѣ
ната, който и позволилъ
те въ монастири по бъл-
гаръ само въ дѣлнични дни,
издничнитѣ да се чете все
ки. До толкова старата
а столица била тръгнѣла
на погрѣчването!

1830 — 31 от. З. при-
единъ попъ отъ Дрѣново
една кѫща въ Търново
и тамъ сакатия си сия,
а съ церковното българ-
ие, та да събере дѣца и
ш на четмо и писмо по
и, както ги учили гръц-
алтове по гръцки при-
тѣ килии. За тая цѣль
загъ 300 гроша чрѣзъ
новодчалинъ въ Търново.
отворило въ новите
първото българско учи-
лище въ Търново. Въ 1834, от-
малъ другъ единъ само-
стъ въ Търново, абаджия,
Стойко, постъ даскаль
които извѣзъ отъ малъкъ
вовдене да чете и пише
арки, да събере въ кѫ-
дѣца и да ги учи. На

другата година той отстѫпилъ
нѣколко килии на Прѣображенски
метохъ въ Дервенската махаза, и
тамъ даскаль Стойко минжилъ да
учи. Това било и първото по-
свѣтничко българско училище въ
Търново.

Въ 1836, като обѣспли Велча,
от. З., който билъ почижъ явно
да работи, помирясаъ, уплашенъ
отъ Илариона, ала пакъ работилъ
тайно за отваряне български учи-
лища. Въ 1837 от. З. умрѣлъ
отъ чумата, жрътва на чойко-
любието си и ревността си за
доброто на близния.

От. З. балъ извѣстенъ въ цѣло
Търновско подъ името *Зосита*, —
име споменувано въ житието на
прѣподобна Мария Египтянка, за-
щото най-напрѣдъ той направилъ
извѣстно това житие въ Търново
и околността му. Затова и името
на тая Зосита се било слѣдо съ
неговото, та търновци го нари-
чали все Зосита. Цѣло Търново
почитало З. като светия, който и
наистина билъ такъвъ не само по
родолюбието си, а и по живота си.
Заслужва да се чести всѣкога у
настъ името на тоя българинъ, който
въ онни тѣмни времена, които
не е могъло да се кръкне отъ гръ-
цки подигурства и шпионства, въ
залѣгълъ да биде самостоятеленъ
и е развивалъ знамето на българ-
ското четмо и писмо.

Нѣкоя друга подробностъ за З.
остава още въ источника на тоз
 очеркъ, кн. *Сборецъ на житието*
на български по-свѣтнични мажес
отъ Г. П. Руевски (Сл.-Запира,
1887).

Зоз Карбоненски. Членъ отъ
жизната императора Йоанъ VII,
ималъ нѣкога прѣростъ, заснованъ
улы и основателъ землищата на

*) застъ, българското уче-
лище създало около Търново
много забравени. Особия Аре-
дубровски, къто зели по
Преслав, Банска, Перник
иши, Балчикъ, Никополе, Ка-
дабъдже, Дубрава, къто извѣ-
зъ българска чума. Въ килии
Габрово, Трявна и Елена
да преносятъ да гласятъ гълъ-
боките съ песни за християнинъ.

лония Наталъ, която е добила приморската страна, съ простр. 21,290 четв. килом. и Трансвалъ, който е добилъ политъ на источното трансвалско плато, съ простр. 7,392 четв. килом. Останалата част отъ З. се управлява отъ мѣстни главатари подъ властьта на английски настойници. — Зулузия е плодородна земя, въ която, както въ Наталъ, могът да вирѣятъ тропическите растения — памукътъ, захарната тръстика и др. Скотопъдство е главенъ поминъкъ. Зулузитъ сѫ люде отъ негрското племе, които населяватъ по-малко сѫща Зулузия (100,000 души), отдалекъ Наталъ (300,000 души). Тѣ прослѣдватъ происхождението си до нѣкого си Зулу (Небесни), който въ една незапомнена епоха се родилъ по брѣговете на р. Умъ-Валоси, въ сѫща Зулузия. Въ първѣтъ години на този нѣкъ Шака, главатарь на зулузското племе, обединилъ много съплеменни изроди и за нѣколко прѣмъ зулузското племе достатъжно доста голямо военно място. Като покорявали разните изроди, зулузитъ щадили женитъ и деца, които ставали приложимъти за побѣдите, а женитъ зачестявали въ войската си. На изхода отъ Шака запрѣтили женитбата, такъ какъ честът на изхода земя, то и толкова, каквато войной етъ тѣхъ убиватъ и измъртватъ на боятъ. Приложи, че въ етнографичното отношение зулузите не представляватъ чистъ типъ отъ индриентните племена, алагообразниятъ земни устройство имъ е наименъ отпечатъка имъ въ старата епоха изходъ отъ земя, разните изроди, изпръвъ съ този земя. Въ 1828 извъзчаватъ обикновъ за то по-спокойно.

родъ една несправедлива война. Когато Трансвалъ се присъедини на Англия, въ сѫщото време подъ английската власть минъ една земя, завзета отъ боеретъ. Една особена комисия, на чието изучение и рѣшеніе подложихъ исканието на Цетевайо, зулузскии кралъ, че тая земя принадлежи на зулузитъ, и че трбъба да имъ се предаде външната. Английскитъ колониали изѣти наимѣрихъ за добре да прѣнебрѣгнатъ това рѣшеніе, и че оставятъ боеретъ въ спората земя. Такъ бѣше причината на войната. Цетевайо даде заповѣдъ на войската си да върви напредъ. Три колони английски войски възобуждатъ Зулузия. Нѣколко бити станихъ, съпрѣженіе съ голема изгуба отъ животъ и отъ дѣлъ сприя. Въ битвата при Улула, зулузитъ, 15,000 души, близъкъ разбита, Цетевайо побѣгъ, войската му биде събарушена и всички важни главатари се подчинихъ. Цетевайо биде заробенъ, и запратъ робъ въ Англия.

Зумбъ. Португалско селище въ источна Африка (Мозамбик) е единъ островъ на Замбъ, 400 килом. на юго-зап. отъ Тетъ Тиргана съ злато и слонова кост.

Зунгария. Създадо, кашто въ Дундагахъ.

Зундески протокъ. Протокъ, който дѣлъ дългата островъ Землянъ етъ зап. брѣгъ на Шриланка и юго-съобщава Балтийската море съ Балтийската море. Той е същинъ изходъ на това море; въ него 30,000 кораба изпункватъ прѣдъ него въ гаваната Землянъ и отъ тази гаване пристигатъ Брандбург и сътвънденската Хаденбург. Щрона съ изобилството прѣизвличатъ обикновъ за то по-спокойно. Нѣкога пристигатъ

али налогъ, назначенъ за поддържането на кормчия, фенеритъ др., и въ 1857 този налогъ унищожилъ за едно съразмърение възнаграждение отъ морският рибаки.

Зъница. Дупчицата въ сръда на джгата, сир. на онова различно обагрене търкало, което се нюда верѣдъ бълого на окото, рѣзъ тая дупчица, която е околна у човѣка, лучитъ отъ сѣтната се вмъкватъ въ окото, та ниватъ възможностъ да виждаме. **Зюй(ей)дерзее,** сир. южно море. Най-големиятъ заливъ на Сѣрвиро море, у брѣговете на Холандия. Вътре въ този заливъ се импиратъ о-ви Вирингенъ, Шокенъ, Уркъ и Маркенъ; отъ които се вливатъ въ него, най-големата е Иселъ. Нѣкога З. било затворено езеро, което умилинетъ се нарича Флево (Flevocas), а въ срѣднитъ вѣкове Мицзее, и въ междината, отъ 1170

1282, постоянно наводнения приливи развалили провлака, чието съединяване полуостровъ Фланандия съ Фрисландия на съверъ отъ езеро Флево, и езерото е прѣобърнѣло на морски заливъ. Нигобройни подмоли правятъ прѣплуването по З. опасно. Тъбочината на З. е 1—8 метра, при входа само $3\frac{1}{2}$ метра. Половинката напрѣдъ е ставало по-обширни размѣри. Отъ колко години насамъ се прогира прѣсушението на З. Земята, чието тѣкнатъ да прѣземи се отъ морето, обгръща не по-много отъ 196,670 хектара. Принеските градове, които се намиратъ на сегашните брѣгове на (Амстердамъ, Моникендамъ, Енъ и др.), бихъ упазили съобщено си съ морето чрезъ ка-

нали. Общата сума на разносните за приспособение за земедѣлието прѣсушението дъно на З. ($\frac{4}{5}$ отъ него е прѣвъсходна глинеста почва) се прѣсъмѣта на по-вече отъ 400 милиона лева.

Зюйленъ (баронъ Хюю). Холандски държавникъ; род. въ 1781 въ Ротердамъ; отъ 1814 до 1829 билъ посланикъ въ Швеция, Испания и Турция; отъ 1830, отъ времето на отдѣлението на Белгия, билъ главенъ представителъ на холандската политика до сключването на договора съ Белгия; до 1833 билъ посланикъ въ лондонските конференции; нѣколко години билъ министъ. Умр. въ 1853.

Зюравни. Село въ Галиция, на Днѣстръ. Собѣски се бранилъ тамъ съмѣло, 23 дена, съ 10,000 поляци, отъ грамадна войска турци и татари, въ 1676.

Зютфенъ. Укрѣпенъ градъ въ холандската област Гелдернъ, на р. Иселъ, 24 килом. на сѣв.-ист. отъ Арихеймъ; 13,500 жит. Книжни фабрики. Мушами. — Много старъ градъ. Въ XIII-и вѣкъ принадлежалъ на уtrechtския епископъ, въ XIV-и влѣзъ въ ханзейския съюзъ.

Зжхиенска каза. Каза въ солунски вилаетъ, която е добила името си отъ село Зжхна, което нѣкога е било градецъ; ала центръ ѝ е Алистрати, съ около 6,000 жит. отъ които 4,500 българе, а останалите пънцире и турци. Гр. Алистрати е расположенъ около 20 килом. на югъ отъ Драма, на пътя за Сѣръ; произвежда памукъ, тютюнъ, алансонъ, маслини и др. Въ казата има много исторически паметници, отъ които на първо място етъ словѣнски монастиръ Константина, съграденъ още прѣзъ VII-и вѣкъ.

И.

У. 1) Химический знакъ на итрий (yttrium). 2) Въ церковнитѣ книги **И** (иже) и **Ї** (и) означаватъ, първата 8, втората 10. Виж. *Словникъ и цифри*.

Иависъ. Манасинъ градъ, паист отъ Иорданъ; наричалъ се Иависъ-галаадски, защото се напиралъ въ земята, известна подъ името Галаадъ (*Библ.*).

Иависильтъ. Иудинъ градъ, който се наричалъ и *Иавни*. Вървя се да е билъ днешното село *Иевна*, близу до Средиземно море (*Библ.*).

Иаилъ. Еврейка, която забила колъ въ главата на Сисара, ханаански генералъ (*Библ.*).

Иаиръ. Евреинъ отъ Капернаумъ, чиято дъщеря въскръсихъ Иисусъ (*Библ.*).

Иаковити. Една секта монофизити въ Сирия, Месопотамия и Персия, последователе на Иакова Баадея, който, въ царуването на Юстиниана, съединилъ неотстъпилъ монофизити въ отечеството си въ една партия. И. сега сѫ около 40,000 челяди, и сѫ подчинени на двама патриарси, утвърдявани отъ султана, — отъ които единъ пребивава въ Диарбекиръ, съ титлата антиохийски патриархъ; други има съдалището си въ Сафранъ, и носи титлата иерусалимски патриархъ.

Иаковъ (евр. *иаковъръжетъ*). Еврейски патриархъ, синъ на Исаака и Ревека и братъ-близнакъ съ Иисава, роденъ около 1836 прѣди Р. Х. и нареченъ съ това име, защото при рождението си държалъ братовата си пета. И. купилъ отъ Иисава неговото право на първородство за едно паническа и му отнелъ съ лукавство

башиното благословение. Слѣдъ това билъ принуденъ да побъги въ Месопотамия при вуйка си Лавана; по пъти, въ Ветиъ, видѣлъ настънѣ една стѣлба, на която най-долното стъпало било на земята и най-горното на небото. По тая стѣлба слизали и се качвали здѣли, и, въ сѫщото време, Богъ прѣдказалъ И.-ву, че неговото потомство щѣло да бѫде многобройно като пъськътъ на земята, и извилъ му, че Месия ще пропагандира отъ него (Бит. 28; 10 и др.). Въ Месопотамия И. служилъ на вуйца си 20 години, оженилъ се за дѣлъ му дъщери, Лия и Рахиъль, натрупълъ доста голѣмо богатство, и се върналъ въ Ханаанската земя. По пъти се борилъ съ единъ здѣль, който се билъ прѣобразилъ на човѣкъ, надвилъ му и добилъ името Израиль (*който надвиши предъ Бога*). Исаѣвъ се примирялъ съ него и И. продължилъ да живѣе пастушеския животъ, бѫдъ Сихемъ и Ветиъ. Баша на 12 сина (отъ три жени), И. потънялъ въ скръбъ, че изгубилъ Иосифъ, най-любимия си синъ; по-късно той билъ честитъ да го намѣри всемогъщъ въ Египетъ. Той отишълъ въ тая земя съ цѣлата сѫ челядъ, и се настанилъ въ областта Гесенъ. Той починалъ на 147 години, откакъ прѣпоръжилъ да го погребътъ въ Ханаанската земя при Авраама и Исаака (*Библ.*).

Иаковъ (Св.) *Големи*. Единъ отъ 12-те апостоли, род. въ Витсандъ, въ Галилея, синъ на Зеведея и Саломия, братъ на св. Иоанъ Евангелиста; първентъ, както Иоанъ, рибаръ, билъ единъ отъ първите Иисусъ Христови апостоли. Той присъствувалъ на Христо-

вото възнесение и проповѣдалъ Евангелието въ Иерусалимъ съ такъв ревностъ, че съборището покоскало отъ Ирода Агрипа, въ 44 слѣдъ Р. Х., смъртта му и той билъ единъ отъ първите апостоли, които прѣтърпѣли мъченичество. Има едно неимовѣрно сказание, че той въвълъ християнството въ Испания, и той е покровителъ светецъ на тая страна.

Иаковъ (Св.) Мали. Единъ отъ 12-те апостоли, братъ на св. Иуда, синъ на Алфея или Клеопа и на Мария, сестра на св. Богородица; наречатъ го често въ Св. Писание «брать» Иисусъ Христовъ, по еврейския обичай. Той билъ първий иерусалимски епископъ, споредъ днио прѣданіе, и билъ убитъ съ замене, въ 62, по заповѣдъ на първосвещеника Анана. Поради добродѣлетеъ му, дали му прѣзиме *Праведни*. Отъ него има едно *Послание*, отправено «до дванадесетъ племена, които сѫ въ разѣданіе», сир. до евреите, които или обѣрнати въ християнството. Но и да е било отправено до пофрувалите евреи, то е било назначено за всички християне, та атова се нарича съборно. Прѣдполагатъ, че то е било написано въ Иерусалимъ, около 61 слѣдъ Р. Х. Ранната християнска църква е турила това послание между *антихристомена* (или писания съ съмнителна истинност). Въ IV-и вѣкъ авторитетността му се увеличила, а Карthagенскиятъ съборъ (397) го приемъ за *каноническо*. Прѣзъ реформацията достовѣрността му и учението му се нападали отъ Лютера и др., иъ нововрѣменните богословци изобщо исповѣдаватъ, че не виждатъ никакво противорѣчие между Иакова и Павла. Слопедъ тѣхъ, двамата апостоли гле-

датъ на сѫщата велика истина отъ различни, иъ не противорѣчи глядища. Въ посланието си къмъ римлянеть Павелъ напира на вѣрата, като единственъ источникъ на добри дѣла; отъ своя страна, Иаковъ, въ посланието си, поддържа, че не може да сѫ истинно добри дѣла, които не простичатъ отъ истинска вѣра.

Иаковъ. Име на слѣдната шотландски и английски крале:

Иаковъ I. шотландски краль отъ 1424 до 1437. Понеже побогомий му братъ билъ убитъ отъ Албанския дукъ, баща му, Робертъ III, отъ страхъ да не стане и той жрътва, го испратилъ въ Франция (1405); иъ англичанеть го уловили по морето и го затворили въ Лондонската кула. Слѣдъ бащината му смърть (1406), Албанскиятъ дукъ станжалъ регентъ, и, слѣдъ неговата смърть, неговиятъ синъ наследилъ регентството. И. I се освободилъ отъ робство и дошъл на прѣстола едва мъжъ въ 1424. Царуването му било бурно, иъ и мѣдро. Прѣзъ робството си въ Англия той билъ добилъ прѣвъходно образование, на което присъединявашъ и поетическа дарба. Станжалъ жрътва на единъ заговоръ Грахамъ и другите заговорници били отпослѣ наказани смъртно.

Иаковъ II. шотландски краль отъ 1437 до 1460, синъ на И. I, въцариъл се на 6-годишна възрастъ. Вѣнъ законодателъ. Умрълъ отъ пукването на единъ топъ, когато обсаждалъ англичанеть въ Роксъбъргъ.

Иаковъ III. шотландски краль отъ 1460 до 1488, синъ на И. II, зацарувалъ истински само когато се оженилъ за Маргарита Данска, въ 1469, иъ прѣзъ ѝ щели си животъ билъ подъ влиянието на любимици.

Въ една междуособица, кралската войска като била разбита, той по-бъгнжъл отъ бойното поле, нъ послѣ билъ откритъ отъ единъ бунтовникъ и убитъ.

Иаковъ IV, шотландски кралъ отъ 1488 до 1513, синъ на И. III и Маргарита Данска, съ личната си хубостъ и съ откровеността си спечелилъ сърдцата на народа си. Военноморските подвизи на сжръ Андрю Удъ Ларгоски, въ началото на царуването му, сѫ доста забължителни. Съ много поб-малка сила той два пѫти разбилъ англичанетъ. Намѣсто да си отмъщава съ силата на оржието, английският кралъ Хенрихъ VII рѣшилъ да се помѣчи да спечели Шотландия съ миролюбива политика: оженилъ дъщеря си Маргарита, въ 1503, за И. Тогава между Англия и Шотландия се подновилъ мирътъ, който парувалъ помежду имъ до 1532. Нъ мирътъ се нарушилъ отъ Хенриха VII, синътъ и прѣемникътъ на Хенриха VII. Хенрихъ VIII билъ поб-распаленъ и поб-упоритъ отъ самъ И. И. поискалъ удовлетворение за нѣкакво оскърбление на шотландското знаме. Хенрихъ отговорилъ прѣзително. Завързали се дѣлги прѣговори, па се приложили и нови случаи. И. нахлулъ въ Англия въ 1513. Въ гибелната война при Флоджънъ, сѫщата година, И. погинжъл.

Иаковъ V, шотландски кралъ отъ 1513 — 1542; билъ синъ на И. IV и Маргарита Английска. Периодътъ на дѣлътото му малолѣтие е единътъ отъ най-печалните въ шотландската история. Управлението било толкова распуснато и безпечностъта толкова малка, че не могло да се пѫтува отъ място на място освѣнь съ въоружени дружини. Въ 1536 И. посѣтилъ фран-

цузския дворъ, и на другата година се оженилъ за Магдалена, дъщера на Франсоа I. Така обичната кралица живѣла само нѣколко семимесеца; и сѫщата година И. се оженилъ повторно за дъщеря на Лоренския дукъ Хенрихъ VIII, понеже билъ прогласилъ независимостта си отъ папата, желалъ и внукъ му да послѣдва примѣра му; нъ И. останжъл въренъ на праветеческата си вѣра. Въ 1542 англичанетъ нахлули прѣзъ прѣдѣла изъ Шотландия, нъ били разбити съ голѣма загуба. За да отмѣсти това разбитие, Хенрихъ испратилъ въ Шотландия нова войска отъ 20,000 души. Шотландците били разбити и И., съ съкрушенъ срѣдъ, се затворилъ въ палата си, дѣто умрѣлъ, седемъ дена прѣди рожденето на злочестата му лѣща Мария. Причината на шотландската несполука била распространението на реформацията, която била почнила да дѣли кралството.

И. VI, шотландски кралъ Вик. **Иаковъ I**, английски кралъ.

И. VII, шотландски кралъ Вик. **Иаковъ II**, английски кралъ.

Иаковъ I, английски кралъ и И. VI, шотландски кралъ, отъ 1567 (английски отъ 1603) до 1625, единственъ синъ на кралица Мария Шотландска (Мария Стюартъ) и на лордъ Хенрихъ Даръзи, билъ коронисанъ шотландски кралъ въ Стхрлингъ, въ 1567, слѣдъ майчината си принудена оставка отъ прѣстола. Нѣколко съзаклятия се появили среща любимци на му; английската кралица Елизавета благоприятствувала на смутовете, нъ той лесно принялъ обясненията ѝ, защото му обѣщавала наследството на прѣстола. Въ 1603, слѣдъ Елизаветината смърть, билъ припознатъ за ан-

глийски кралъ. Той билъ най-
ближният Елизаветинъ роднинъ, и
происхождалъ по баща си и майка
си отъ Маргарита, дъщеря на
Хенрихъ VІІ, английски кралъ.
Ако и шотландецъ, той билъ
приетъ добре въ Англия, и съзас-
твянето на Рали въ полза на
Арабела Стюартъ лесно се потви-
дало; иъ скоро той възбудилъ
голямо недоволство съ поведе-
нието си иъ политическият иъ
религиозните си мнѣния. Въспи-
танъ въ протестантството, синътъ
на католикинията Мария Стюартъ
гонилъ католици, които образу-
вали среца него прочутото ба-
румно съзаклетие, 1605; много
невинни си истеглили иъ тирани-
чески закони противъ католици-
тъ се узаконили; една нова
клетва на верноподданство се
наложила на англичанетъ. «Нѣма
ли владици, нѣма иъ краle», това
било II.-вото правило, иъ той гонилъ
презвитерианците иъ всички други,
които различали отъ установено-
то вѣроисповѣдане. Англичанетъ
били недоволни отъ миролюбието
му. Увлѣченъ отъ общественото
мнѣние, той се готвилъ да от-
вори война на Испания, когато
умрѣлъ, 1625. Ученъ иъ авторъ
на нѣколко съчинения, ласкател-
етъ му го наричали *Английски*
Соломонъ: иъ той билъ безразсъ-
дени, иъ приготвилъ революцията,
на която синъ му станжалъ жрътва.
Съкли го нарича «най-мѣждрий
глупецъ въ християнския свѣтъ».
«Въ него е имало», казва Маколей,
«двама човѣци—единъ духовитъ,
начетенъ ученъ, които е писалъ иъ
държалъ слова, иъ единъ идиотъ,
които е дѣйствуvalъ».

Иаковъ II., английски кралъ
и VІІ шотландски кралъ, отъ 1685
до 1688, синъ на Карла I, род-

въ 1633; билъ сваленъ отъ прѣ-
стола отъ Вилхелма Насауски,
князъ Оранжески, въ 1688; отте-
глилъ се въ Франция, дѣто умрѣлъ
пансонеръ на Луи XIV, въ 1701.
Едва ли има царь споменжть въ
историята, за когото би могло да
се намѣри да се каже пѣ-малко
добро отколкото за И. II.

Иапетъ. Единъ отъ титаните,
баща на Прометея (*Басносл.*).

Иарнути 1) Иудинъ градъ,
който се вѣрва да е днешното
мѣсто *Иармукъ*, около 20 килом.
на юго-зап. отъ Иерусалимъ. 2)
Исахаровъ градъ, за който вѣрватъ
да е сегашното мѣсто Раме (*Библ.*).

Иасинъ, иасинъ, ир. Драго-
цѣненъ разношаренъ камень.

Иатиръ. Иудинъ планински
градъ (*Библ.*).

Иафетъ. Най-младий Ноевъ
синъ, който добилъ за скромността
си иъ уважението си къмъ баща
си благословение както отъ него,
така и отъ Бога. Той ималъ 7
сина, отъ които, по Библията, про-
излѣзли много европейски иъ азиат-
ски народи (Бит. 9; 21 — 27 и
10; 2 — 6).

Иацинъ. Жълто-червенъ скж-
поцѣненъ камень, който много
прилича на аметиста. Кога се
нагрѣе, губи шара си иъ запри-
личва на диамантъ.

Иберия. 1) Старо име на Испания (*Иберийски полуостровъ*). Жит. *ибериецъ*. 2) Стара страна
въ Азия, на югъ отъ Кавказъ;
днешна *Георгия*.

Ibidem лат. Такъ тамъ, сѫщо
тамъ. Скратено пишутъ *ibid.* Си-
нонимъ *dito*.

Ибикъ. Гръцки поетъ отъ VI-и
вѣкъ прѣди Р. Х.

Ибисъ, лат. Птица, която
египтяните въ старо врѣме обо-
жавали. Главата иъ шията ѝ сѫ

голи, перошината ѝ бъла, и краищата на крилът ѝ и опашката ѝ черни.

Ибрахимъ. Турски султанъ, синъ на Ахмеда I, род. въ 1617, умр. въ 1648. Наслѣдилъ, въ 1640, брата си Мурада IV; до въцарението си, отъ страхъ отъ брата си, се прѣструвалъ слабоуменъ. Щомъ се въцарилъ, прѣдалъ се на крайно распуснѣтъ животъ, а управлението оставилъ на майка си и на великия везиръ. Важни събития станжли въ царуването му. Казацитетъ били прѣзели Азовъ; два послѣдователни похода среща тѣхъ сполучили да повърнатъ на сultана той важенъ градъ (1642). Крѣтъ, тогава на Венеция, единственият о-въ въ Егейско море още неподчиненъ на Полумѣсечето, билъ нападнатъ и слѣдъ една година прѣзетъ, освѣйнъ главният градъ Кандия, който не се прѣдалъ до 1669. Всѣкаквитъ излишества на И. докарали една буна на еничеретѣ, въ която И. билъ сваленъ отъ прѣстола и удушенъ слѣдъ 10 дenia (6 авг. 1648).

Ибрахимъ паша. Усиновенъ синъ на Мехмедъ Али, египетски подкралъ, род. въ 1792 въ Кавала, умр. въ Каиро въ 1848, искусенъ пълководецъ и вѣцъ администраторъ. Първите доказателства на военните си способности И. далъ въ 1816, когато билъ испратенъ среща вахабитите (виж. *Vahabites*), които по-напредъ били разбили баща му и брата му Тусуна; той прѣзель Дераие, столицата имъ, заробилъ и испратилъ въ Цариградъ главата имъ Абдала, комуто султанъ заповѣдалъ да отрѣжатъ главата (1818). Като награда за тия му услуги Портата му дала титла паша на Мека. Слѣдъ това той покорилъ

Сенаарпъ и Дарфуръ. Въ билъ испратенъ среща нитѣ гръци, на които обави требителна война; само на на европейските сили, слѣдвато при Наварино (1828), да го въспре отъ да покори Гърция на Мехмедъ-Али. Въ испратенъ отъ баща си да звае Сирия, той прѣзель Кайфа, Сенъ-Жаръ-д'Акъ, билъ турцитъ подъ началото на Хюсейнъ паша въ Хомсъ (1832), и подъ нач. на Решаша при Коня (дек. 1832). танъ Махмудъ трепералъ въ риградъ; и по заповѣдъ на си, И. се спрѣлъ. Турцитъ гласили да отстѫнятъ царствия на египетския паша (2 1833). Турцитъ като нарушилъ договора, И. разбилъ сера (турск. воен. министъ) Хашаша въ голъмата битва при зибъ (12 юн. 1839); и по заповѣдъ на си, И. се намѣсили и сили Турция. Слѣдъ лондонски договоръ, подписанъ на 3 1840 между Англия, Русия, сия и Австраия, и слѣдъ бодирането на сирийските примищи отъ европейската флота началството на Нейцира, И. занялъ отъ завоеванието си, върнатъ въ Египетъ. Въ когато баща му се полни отъ старостъ, И. станжъ египетски подкралъ; ала слѣдъ и мѣсече умрълъ въ Каиро, и слѣдилъ на прѣстола, не отъ кого отъ неговите си сини отъ Абасъ-паша, внукъ и наследникъ на Мехмедъ-Али.

Ибсенъ (Хенрихъ). Сънчъ ненъ норвежки драматургъ, логосъ, който се ползва съ лѣма популярностъ, макаръ и въ доби сравнително късно

иа отъ И. захванжх да се
несуватъ не поб-вече отъ прѣди
16 години, иъ въ тоя сравни-
о кратъкъ периодъ той станж
ъ отъ най-любимитѣ писателе.
отъ марта 1898 се празнува
ата 70-годишнина отъ дени
рождението му. По тоя случай
Берлинъ излѣзе пълно събра-
на съчиненията му въ прѣ-
на нѣмски. Въ това отноше-
Русия дори и прѣдвари друг-
европейски държави: И.-витѣ
нения се появявахъ много
въ рускитѣ списания, а въ
се прѣдприе едно пълно съ-
ле на драматическитѣ му про-
дения, което се и свѣриши прѣди
поменжтия му празникъ.

е роденъ въ 1828 въ нор-
дия градецъ Скиенъ, който се
ра на бръга на залива на
тиания. Той происхожда отъ
чно семейство, което отпослѣ
въ търговия испаднало. Баща
Кнудъ И., биль отъ данско
хъждение. Дѣдо му се прѣ-
въ Норвегия около 1720.
а му, нѣмцойка, била жена
сна, иъ съ сухъ и строгъ
ь. Момчето порасняло въ Бѣдъ.
 То било необщително и оби-
уединението, иъ умствени
гъ се пробудилъ въ него много
Още докѣ биль въ начал-
училище И. очудвалъ учени-
и съ голѣмата си любовъ
чечене и съ способностите
На 16-годишна възрастъ той
принуденъ да постѫпи учени-
въ една аптека; иъ аптеко-
вото не му било по срѣдце
мечтаелъ за поб-нататъшното
разование. Слѣдъ петъ години
еъ въ Христиания, дѣто мно-
жме бѣдствувалъ. Въ 1851
алъ вѣстникъ съ радикално
вление, който траилъ само

нѣколко мѣсeca; въ него обнарод-
валъ нѣколко поеми и сатириче-
ска комедия *Норма*. Тия произ-
ведения били съвсѣмъ незабѣлъ-
жени. Несолучливата вѣстникар-
ска дѣятелностъ накарала И. да
се залови за театра. Първата му
драма *Катилина* се отнася на
1850; отъ това врѣме той вече
не напуснялъ драматическата ли-
тература, а захванжъ да пише
пиеса по пиеса по сюжети изъ
скандинавската исторіи. Нѣкои отъ
тия исторически драми се ползу-
вали на врѣмето си съ голѣма спо-
лугка. Пиесата му *Kjærlingsheden*
Komedie, написана отъ него въ
1864, до толкова повдигнла про-
тивъ него съотечественициетъ му,
че той се принудилъ да напусне
Норвегия. Сега той обикновено
живѣ въ Мюнхентъ, иъ отъ врѣме
на врѣме ходи и въ Норвегия.

Сегашното литературно значе-
ние на И. не е нито въ пости-
ческитѣ му произведения, нито въ
историческитѣ му драми, а въ об-
ществените комедии и драми. Тия
послѣднитѣ му сѫ доставили все-
мирна известностъ и сѫ го на-
правили най-любимия драматургъ
въ края на IXX-и вѣкъ. Най-блаж-
гоприятни И.-ну сѫ нѣмските и
английските критики; французски-
тѣ, безъ да отказватъ неговото
високо значение, не сѫ толкова
расположени къмъ него. Това обяс-
няватъ съ особеностите въ ми-
сленето, усъщането и темперамента
на разните народи; и сочжатъ факта,
че Шекспиръ намѣрилъ поб-силентъ
отзовъ въ Германия, отколкото въ
Франция и Вагнеръ поб-вече съ-
чувствие у тевтонските племена
отколкото у латинските.

Една И.-ва пиеса, *Подпорить*
на обществото, прѣставлявана
нѣколко пѫти въ София, се на-

печатата от послѣднѣя. Друга негова драма, *Единъ прѣдателъ*, прѣводъ на Г. Начевича, се изна печата въ София въ 1896. Ти има за задача да срита лъжата и лицемѣрието по единъ обществено-политически въпросъ. И. всѣждѣ се явива краенъ, непримиримъ идеалистъ, съ парадоксални идеи, често противорѣчиви една на друга, и нъ всѣкога великодушни и основани на вѣтрешина правда. Като закача най-интимните страни на съврѣменния животъ, И. се явива изразителъ на съврѣменния индивидуализъмъ и на най-добрите надежди на съврѣменното общество.

Ивайло. Въ царуването на българския царь Константина Нѣманича, по причина че Константина си счупилъ крака и падналъ въ тежка болесть, българската царица, византийка, Мария, като зела за съуправителъ малкия си синъ Михаила, заграбила всичката власть въ рѫцѣ и завилнувала по византийски. Въ столицата Търново били заняти съ византийски интриги отъ най-безсръдно естество, лукавата византийка съ коварство убила Светослава, феодаленъ български князъ, вѣроятно въ Видинъ, па прѣмахнѣла и други български бояре, които ѝ прѣчили; най-сѣтиѣ всичката страха била изложена на татарски нападения. Въ това време се подигналъ единъ българинъ, когото единъ историци наричатъ хайдукъ, а други овчаръ, и показалъ, че съществува въ България народъ и може да контролира владѣтелския дворъ и да отстои свободата си. Около тоя български селянинъ, който се нарича *Ивайло Бѣрдовата*, се събрала значителна войска, съ която той сполучилъ два пъти да разбие та-

таретъ. Между това време Боянстантинъ билъ умрълъ, а отъ Византия били испратили въ Търново съ гръцка войска нѣкой съ претендентъ на българския прѣстолъ, който се и въцарилъ подъ името *Иванъ Аспинъ III*. Докѣ Ивайло се билъ съ гръцките войски, гръцкиятъ любимецъ скришомъ побѣгналъ въ Цариградъ. Въ това време народътъ и войската изнѣли на страната на *Георги Тертера*, който се и коронисалъ въ Търново. Ивайло побѣгналъ при татарския ханъ да иска помощъ; нъ единъшъ, на едно упощение, пияний ханъ заповѣдалъ да му отрѣжатъ главата. Въ 1294 въ България се явилъ другъ *Лъвъ-Ивайло*, ала скоро загинѣлъ въ темница. — Ние имаме една историческа драма за този царювчаръ, озаглавена *Ивайло селскиятъ царь*, която е съчинение на Ив. Ев. Гешова (София, 1888).

Иваница. Виж *Калоянъ*.

Иванко. Български боянъ, убийца на царь Аспинъ I. Слѣдъ прѣстъпленето, той побѣгналъ при византийците и се сгодилъ за дъщерята на нѣкой византийски князъ, съ когото водилъ прѣговори въ Търново прѣди убийството на Аспинъ. Византийски императоръ, който билъ опълченъ среща българетъ въ Македония българскиятъ Стрѣзъ, побѣрилъ на И. опълченето въ Тракия среща българетъ Испирео. И. мѫжествено отблъсквалъ отъ Пловдивъ войските на българския царь Калояна; нъ побѣтилъ И. като се укрѣпилъ въ Родопите, въстанаилъ среща византийски императоръ и стѫпилъ въ съмълъ съ българския царь (1199). И. въ една засада при Баткупъ зарабиъ непратегия среща него

иантийски пълководецъ Камица, чѣдъ това достигалъ до Егейско море; ала най-сетне по една бна падижълъ въ рѣкѣтъ на иантийцитъ при Станимака (9), и всичко което се знае за него е, че византийски императоръ го затворилъ.

Въ нашата книжнина има историческа драма *Иванко, убиецътъ Аспилъ I* (Браила, 1872) отъ Црумева (сегашният митрополит Климентъ Търновски), драма о и до днес остава може-би добрата драматическа пиеса за нея.

Иванова ливада. Планина, о се образува отъ Карпатите амия Тимокъ, на самия прѣстъ между България и Сърбия, въ нея минува най-високиятъ воденъ *Св. Никола*, отъ който идва и името *Св. Никола* на планината. Отъ тута подемаща Стара-планина.

Ивановъ (Атанасъ). Виж *Атанасъ Ивановъ*.

Ивановъ (Иванъ С.). Единъ рѣдкиятъ български родолюбци забѣлѣжителенъ публицистъ, о име е тѣсно свързано съ движдането и политическото оживѣение на България. И, о живѣе въ Русия, е роденъ 1828 въ с. Лѣсковецъ (търновска окolia) отъ видно семейство: дѣло му бѣль прочутъ юноша — *Вачу Калянджеи*, който конкуриралъ единъ отрядъ въ гръцкото възвание. Откакъ се училъ въ България, баша му го изпратилъ да се учи въ Киевъ, слѣдъ три години постъпилъ въ Императорския университетъ Владимиръ, и въ 1854 свършилъ пъленъ курсъ въ историко-литературния факултетъ. По оврѣмѣ Силистра се бомбар-

дирала отъ рускиятъ войски, и И. тръгналъ за този градъ, за да земе участие въ военните работи, като постъпилъ на военна служба. Когато пристигналъ тамъ, русите отсѫпили, а нему се възложило да се грижи за българските прѣселници, които били избѣгнели отъ Силистра въ Русия отъ турското отмъщение, за дѣто били зели участие въ войната, понеже русите имъ били раздали оружие. Въ това време И. принесъ на злочеститъ си сънародници грамадни заслуги съ затѣгането и застѣнничеството си прѣдъ руското правителство за тѣхъ. Подиръ това, движимъ отъ желанието да помогне на българските колонии въ южна Русия, той станалъ учителъ въ Болградъ и слѣдъ нѣколко мѣсяца — училищентъ инспекторъ. Като инспекторъ той отворилъ въ всичките села български училища, дѣто заедно съ руски се прѣдавалъ и български езикъ, па и приготвилъ проектъ за едно поб-високо българско училище въ Болградъ. Той неговъ проектъ се и осъществилъ, когато Бесарабия минула слѣдъ кръмската война подъ властта на Молдова. Тогава въ Болградъ се основала българска гимназия, която и продължава да съществува до 1877, когато Бесарабия изново се повърнила на Русия и гимназията се обърнала на руска. Слѣдъ раздѣлението на Бесарабия, като слѣдствие отъ кръмската война, на молдавска и руска, И. останалъ въ руската частъ, дѣто бѣль назначенъ попечителъ на българските колонии (административна длѣжност). Прѣзъ това време той отворилъ училища въ всичките български села, като въвъръхъ въ тѣхъ и прѣдаването на български езикъ.

въ 8^о) И. ни казва, че той мечтае за политическото възраждане на България още въ Киевъ, още когато съдържал тамъ на студенческия столъ въ университета. Той сборникъ съдържа следните твърдъ интересни статии, издадени понапредъ въ руския списания или въ брошури: — *Замътки о переселени Боларъ изъ Молдавіи въ Новороссійской край* (губерніи Бессарабскую, Херсонскую и Таврическую), Одесса, 1862; *О нравственныхъ нуждахъ Боларъ вообще*, 1864; *Нѣсколько словъ о донесеніи 1. проф. Григоровича о болгарскихъ училищахъ въ Бессарабіи*, 1870; *Отвѣтъ на возраженіе Б. Григоровича*, 1870; *Сербія и Болгарія со временемъ Восточно-Румелійскою переворота 6 сент. 1885 г.*; *Болгарское ополченіе въ 1876—1877*; *Изъ замѣтокъ объ Южной Болгаріи за время оккупациіи ея русскими войсками въ 1878—1879 г. г. и послѣдующихъ событияхъ въ Княжествѣ Болгаріи*, 1891.

Ивановъ (Петръ). Виж. *Петръ Ивановъ*.

Ивановъ (Юранъ). Виж. *Юранъ Ивановъ*.

Иванъ (Мария-Ана). Английска литераторка, известна подъ псевдонима *Джорджъ-Елиотъ* (1820—1880).

Иваичовъ (Тодоръ). Български публицист и статистикъ, родомъ отъ Търново. Учили се е първенъ въ родното си място, свърши курса на науките въ Робертъ-Колежъ въ Цариградъ (1875), и послѣ нѣколко връме продължи учението си въ Монпелие (Франция). Слѣдъ освобождението бѣше директоръ на държавно училище въ Кюстендилъ и по-сетиѣ, въ връме на регентството слѣдъ князъ Александро-

вата оставка, — министъ въ Радославовия кабинетъ. Сега ректоръ на Статистическото въѣтници, въ *Търновска Контиция*, *Народни Права* и Учебното дѣло му дѣлжи въ подобрения. Статистическото прояви жива дѣятелностъ подъ говото ръководителство. Познава се, че нему напада жилистика и специалистътъ по нитѣ отрасли има да благодаѣ много, за дѣто залѣга съ все да събира всевъзможни що които интересуватъ нашия илькъ, развитие и напрѣдътия цифри той понѣкога и връме и да посвещава умъ и учни изучения. Чува се, че тѣкми да издаде едно велико издание на напада статистица.

Иванъ (Дъдо—). Име, е у насъ синонимъ на руцарь. — Прѣзъ тежкия времена турското робство нашъ народъ се утѣшава съ една тѣбра, че рано или късно той ще освободенъ чрезъ руцарь руския царь. Таки и родна българска вѣра, наше се сподобихме да видимъ пълнението, е, по мнѣніе г-на Дринова, много отдавни ти се породила още прѣди чѣмъ, когато турците така се удили на Балкански п-въ, тukaшиятъ християнски народъ оставало вече никаква надежда могътъ съ свои сили отървѣтъ отъ турското иготова отчайно положение български народъ обѣрижъ надежда си къмъ Москва, още по-вече тѣкмо по онова връме Москва държава била захващана усилва вѫтрѣшно и да расте цѣлъ редъ славни победи

които съж отъ едно по-
турците и които до то-
считали за непобедима
Московския господар Иванъ
вичъ III (1462—1505) съв-
строшил татарското иго,
което се намирала побогъ-
чашть отъ руския народъ
двесте и поб-вече години.
еговият внукъ царь Иванъ
III (1533—1584) сполучилъ
авладѣе и двѣ татарски цар-
— казанското и астраханското.
и на кръмските татаре, които
шъ отъ връбмето на султанъ
амеда II били зели подъ своя
това власть и покровителство,
Иванъ Грозни задалъ голѣмъ
тъ. Тия московци *Ивановци*,
царували въ XV-и и XVI-и
тиърдѣ дълго време (единъ
одинъ, другий 51) вдъхнѣли
българските срѣдца речепата
и надежда, че отъ *Дъда*
ще дойде българското осво-
ние. Така Дъдо Иванъ зело
ачи руски царь.

Иванъ-воевода. Старъ българ-
воевода, който върлуvalъ по
то прѣди 160 години. Пози-
сти за него има въ *Българ-
и нѣколко стари воеводи отъ*
Славейкова, вмѣстени въ
сторския Сборникъ, кн. II.
Иванъ-городъ. Руска второ-
а крѣпость, въ люблинска
(Полша), 135 килом. на юго-
тъ Варшава, при Висла, бли-
зливането въ неї на Бе-
; основана въ 1836 за усил-
отбранителната линия по
брѣга на реката.

Иванъ-озеро. Езеро въ европ-
а Русия (тулска губ.), отъ
стичатъ Донъ и Шать. Петъръ
и започнилъ въ 1697 строе-
за единъ каналъ отъ това

езеро до Волга; нѣ прѣприятието
се изоставило.

Иванъ. Име на 6 български
царе. Виж. *Аспънъ I, Аспънъ II,*
Аспънъ III, Владиславъ, Александъръ, Шишманъ.

Иванъ. Име на 6 руски ве-
лики дукове и царе. Тѣ сѫ:

Иванъ I. Първий, който зель
титлата *великъ всероссийски князъ*;
поискалъ закрилята на Узбека, та-
тарски ханъ, за да съедини въ
една монархия всички руски кня-
жества, и принудилъ руския архиепископъ да прѣнесе сѣдалището
си отъ Владимиръ въ Москва.
Покалугерили се слѣдъ 12-годишно
царуване; 1328—1340.

Иванъ II. Синъ на Ивана I, род.
въ 1326, наследилъ брата си Симеона въ 1353. Билъ миролюбивъ
князъ, и царувалъ 6 години. Умр.
въ 1359.

Иванъ III, Велики. Великъ дукъ,
отъ 1462 до 1505. Може да се
счита за основателъ на русското
царство. Той отърсилъ съвсѣмъ
татарското иго и си подчинилъ
нѣколко руски княжества. Въ 1472
той се оженилъ за София, внука
на посѣдния византийски импе-
раторъ, и така приложилъ дво-
главия византийски орелъ въ рус-
ския гербъ, — емблема, съ която
е свързано едно притезание на
Русия върху Цариградъ.

Иванъ IV, Грозни, род. въ 1520,
внукъ на И. III, билъ обявенъ
царь въ 1523. Прѣзъ малолѣтието
му царството управлявала майка
му Елена Глинска, а слѣдъ пей-
ната смъртъ — десетъ години бо-
лѣре (Вас. Шуйски, Бѣлски), които
развивали въ И. само животните
инстинкти. Самъ зацарувалъ отъ
1533 и прѣвъ зель титлата царь.
Въ 1547 И. IV се коронясълъ и
оженилъ за Анастасия Романовна.

Той завоевалъ Казанъ (1552), Астраханъ (1554) и принудилъ татаретъ да се оттеглиятъ въ Кръмъ. Въ 1561 съсипалъ Тевтонския орденъ и въ 1563 завладѣлъ Полоцкъ. И., добродушенъ и човѣко любивъ въ началото на царуването си, събраль въ единъ сводъ законитъ на страната, привѣтъ въ двора си другоземни лѣкаре и хаждонци, и основалъ въ Русия първата книгопечатница. Той учредилъ русската милиция — стрѣлци — и свързалъ първите търговски сношения съ Англия. Нѣпрѣзъ последнитѣ 25 години отъ царуването си станжалъ подозрителенъ и жестокъ деспотъ. Така, въ 1570, въ Новгородъ, убивалъ всѣкой день, въ течението на шестъ седмици отъ 500 до 600 отъ жителетъ му, като не щадилъ ни дѣцата, ни женитѣ, просто по подозрѣние, че новгородци имали заговоръ да прѣдадѫтъ града и околната земя на полския кралъ. Той се женилъ седемъ пъти, както английския царь Хенрихъ VIII, и утрепалъ едного отъ синовете си съ желѣзната тояга, която носилъ всѣкога. Поради безчовѣчнитѣ му работи подданиците му го на мразили. Затова, въ 1571, татаретъ могли да запалиятъ Москва; въ 1579, пляцитъ, подъ началството на краля си Стефана Батори, зели назадъ Полоцкъ и заплашивали Кремлинъ. И. IV билъ принуденъ да се унижи предъ папа Григорий XIII-и и се обѣщалъ да припознае върховенството му, ако спре Батори. Григорий склонилъ на това, нѣ подчиненитето на Православната црква на Римокатолическата още се чака. Въ царуването на този царь Ерманъ (виж. това име) завоевалъ Сибиръ. Въ 1551, той събраль

единъ съборъ, който обявилъ, че да си брѣсне човѣкъ брадата е грѣхъ, защото така става *небожъденъ* Богу, — грѣхъ, който не може да се откупи дори и въ единъ мѫченникъ си пролѣе всячката кръвь. И. умрѣлъ въ 1584.

Иванъ V, род. въ 1666, синъ на царь Алексий, слѣбъ, епизодиченъ, токо-речи слѣтъ князъ, коронисанъ, благодарение на интригите на патриарха Иоакимъ, съ еднокръвния си братъ Петър, който тогава билъ на 9 години, слѣдъ смъртта на брата имъ Федоръ, 1682. Двамата царе оставили да царува на тѣхно място царевна София, на която се пада всичката честь на това царуване. И. билъ принуденъ, въ 1689, да отстъпчи властта на брата си Петър, който му оставилъ титулъ царь до смъртта му, 1696. Една отъ неговите дѣщери, Ана (виж. Ана Ивановна), станала руска императрица въ 1730.

Иванъ VI. Правнукъ на И. V, синъ на херцога Антоний Улрихъ Брунсвикски и на великата херцогиня Ана Карловна. Леда му императрица Ана Ивановна го усновила и оставила за свой наследникъ; нѣ понеже тя умрѣла скоро подиръ това, Елизавета, дъщеря на Петър I, похитила прѣстола, и въ това време И. затворили въ рижската крѣпост. Слѣдовата, той промънилъ нѣколко пъти затвора, доклѣ пай-сетъ билъ прѣмѣстенъ въ Шлюзелбургъ. Но напрѣдъ го били отдѣлили отъ родителетѣ му, които испратили да умрѣтъ окаянно въ Сибиръ. Петъръ III умекчилъ малко строгостата на затвора му, 1762; но Екатерина ги удвоила, защото, казвала, *той е заекливъ и слабъ уменъ, та да не би никой злъ*.

намерено да го беспокон. Най-сети, по Екатеринина заповедъ
или по заповедъ на пейнитъ съ-
вѣтици, той билъ умрътвенъ въ
затвора въ 1764. — Руски Ива-
новци има много други, князове
на разни нѣкогашни руски кня-
жества.

Иванъ. Виж. и Йоанъ.

Иванъ Рилски (св.). Българ-
ски народенъ светецъ, основателъ
на Рилския манастиръ. Той
се родилъ въ едно отъ софийските
села, наречано тогава Скрино, се-
сашното село Курило, около 876
г., 12 години следъ покръщението
на българетъ, и подвижничеството
му станало въ царуването на царь
Петра.

Не се знае точно дѣ приель
и. иночески чинъ. Най-на-
прѣдъ той живѣлъ отшелнически
животъ край брѣговете на Струма
— около Перникъ, по-сети въ
темните гори на Витоша, а още
по-сети въ Рила, най-затънената
и дивата отъ всичките тогава пла-
нини; и много време живѣлъ тамъ
въ кухината на едно огромно дърво,
къдетъ намѣрилъ рилската пещера,
което се установилъ за всѣкога.
Слѣдъ време, расчудо се, че той
изговаря лоши духове отъ люде и
тъкува всѣкакви болни и недж-
гави, и тогава отъ всички краища
на България завървѣлъ при него
да търси помощъ. Около
него се събрали едно иноческо
Братство, на което той билъ гла-
зенъ ръководителъ и началникъ.
Той починалъ на 70-годишна въз-
растъ въ пещерата си (946), и учес-
ниците му го погребли въ хубава
гробница върхъ пещерата. Прѣзъ
она време се съградилъ манастиръ,
който носи неговото име, на
което дѣто е днесъ «Старата

Постница», при полѣтъ на Еле-
нинъ връхъ.

По едно време, за около 50 го-
дини, манастирътъ запустѣлъ. Тъ-
лото на св. И. се прѣнесло въ
Срѣдецъ (София), дѣто се пазило
въ златенъ ковчегъ въ една отъ
главните прѣкви. Въ края на XII-и
вѣкъ, когато България била подъ
византийска власть, унгарскиятъ
кралъ Бѣла III, неприятелъ на им-
ператоръ Андроника Комнена, въ-
ползвува отъ нѣкои бѣрокотии въ
България, задружно съ срѣбъски
воевода Стефана Немана, оплѣ-
нилъ Бѣлградъ, Нишъ и София
(1183). Между другата плячка ун-
гарците задигнали и ковчега съ
мощите на св. И. Р. Отпослѣ им-
ператоръ Исаакъ влѣзъ въ спо-
разумѣніе съ Бѣла III и измо-
лилъ отъ него повръщането на
тия мощи въ София. Когато Асънъ,
като въстановилъ българската дър-
жава, прѣзѣлъ София отъ гръците
(1194), мощите на българския по-
кровителъ се прѣнесли съ голѣмо
тѣрьство въ Търново. Търновскиятъ
патриархъ Василий по царска запо-
вѣдъ самъ ходилъ въ София за
прѣнасянето имъ. Царътъ напра-
вилъ това «**«бѣлье ради чести и
зѣрѣданія скоего царства».**

Мощите на св. И. почивали въ
Търново поб-вече отъ два вѣка.
Слѣдъ прѣзимането на България,
турците съсипвали всѣдѣ прѣквитъ
и манастиретъ и разорили и опу-
стошли и Рилския манастиръ
(1395 — 96). Когато поутихнали
бурните времена, нѣкои отъ остан-
налите скитници монаси дигнали
зидъ около кулата и криво-лѣво
подновили манастира. По молбата
на рилските монаси Кала-Мария,
дъщеря на срѣбъския деспотъ Геор-
гий Бранковича и вдовица отъ
султанъ Мурада II, исходатайству-

вала прънасянето на мощите на св. И. въ Рилския манастир (1470).

Монастирът св. Иванъ Рилски има доста стари паметници. Единъ отъ най-любопитните е единъ хрисовул на царь Иванъ Шишмана, съ който той подтвърдява (1378) прѣдишните правдии дадени на манастири «отъ скатоукишаго цара Асена и сина его Калояна, акоъ и отъ всѧхъ предѣдокъ и предокъ и родителей царствъ ии». Къмъ тая обителъ сѫ показвали благоволение и вънканни царе. Султаните сѫ издавали разни фермани за правата ѝ. Старите румънски князове сѫщо не Ѣж оставили безъ внимание; молдованскиятъ воевода Богданъ подариъ два златни надгробни покрова за почиране гробницата ѝ (1511).

Прѣзъ мжнитните врѣмена въ Турция монастирът нѣколко пѫти е бивалъ изгарянъ и ограбванъ, и послѣ възстановяванъ; той е бъль и много пѫти откупванъ отъ главатаретъ на башибозушките чети. Послѣдниятъ монастирът е направенъ, слѣдъ единъ пожаръ, който унищожилъ дървенитъ му сгради, въ растояние на 14 години, отъ 1833 до 1847 г. Тоя пѫть се построила по-масивна каменна сграда и Неофитъ Рилски издѣствувалъ, съ посрѣдството на Стеф. Богориди, новъ ферманъ.

Въ 500-годишното си страшно робство нашъ народъ е намиралъ най-голѣмо утѣшение въ основаната отъ св. И. обителъ. Въ нея се е пазило най-скжпото нѣщо за българиа — неговата вѣра и неговата народност. Тамъ сѫ се срѣщали всѣка година гости отъ Тракия, Македония и България, та сѫ възстановявали своето духовно и народно единение. И въ новитъ врѣмена Рилскиятъ манастиръ е игралъ най-важната роля

въ папкото възраждане; отъ това светилище е излѣзъ Неофитъ, ония величъ работникъ на нашото книжовно поле, който пръвъ е предавалъ български, не въ нѣкое време кюше на нѣкой килия, въ истинско училище и пръвъ е написалъ български учебници, въ когото Д-ръ Иречекъ заслужено е нарекъ «Патриархъ на българските книжовници и педагози» — Источники за И. Р. и Рилски манастиръ: *Описание болгарския свещеннаю монастыря Рилскаго отъ Неофита Рилска* (София, 1879); *Молебно пѣнне на святий Иванъ Рилски чудотворецъ, съ кратко сказание за неговото житие* (София, 1879); *Кратко житие на святии Иванъ Рилски Чудотворецъ, съ образа му, и кратко сказание за приносение на святите му мощи . . .* (София, 1891); *Пътеводителъ за Рилски манастиръ съ пътна карта* (София, 1891); *Рилски манастиръ отъ Д-ръ Конст. Иречека въ Периодическо Списание* (София, 1885 и 1886); *Великата Рилска пустиня, пътни бѣлѣжки и впечатления отъ Ив. Вазова въ министерския Сборникъ*, кн. VII.

Ивиса. О-въ въ Средиземноморе, единъ отъ Балеарските и най-западни; 25,000 жит. Климатъ мекъ и здравъ. Планинска, гориста и плодовита почва, посена отъ много потоци. Важна обработка на морозъ соль. Гл. градъ *Ивиса*, съ 6,000 жит., пристанище и крѣпостъ.

Ивлеамъ. Манастиръ графъ въ Лѣтовници се нарича *Ивлеамъ* (*Библ.*).

Игемония. Сѫщото, каквото е хегемония.

Игнатиевъ (графъ *Николай Павловичъ*). Руски генералъ и дипломатъ, род. въ С.-Петербургъ

1832 г., синъ на единъ руски церълъ, който се ползвашъ осо-
ко съ благоволението на импе-
тора Николай, свършилъ науките
въ академията на Главния Шабъ
юстжийль въ императорската
рдия въ 1849 г. Той служилъ съ
ичие въ кръмската война (1855
г.), билъ назначенъ генералъ-
оръ въ 1858 и воененъ при-
заникъ въ лондонското и па-
ското посолство, и показалъ дип-
ломатическите съ способности съ
туката на посланието си въ
тай, дъто водилъ прѣговорите
хързълъ единъ търговски дого-
въ твърдъ износенъ за Русия
(50). Произведенъ на чинъ ге-
нълъ-лейтенантъ, той станжалъ
танъ на императора Александъ
II, и въ 1863 билъ назначенъ
акторъ на Азиатския департа-
тъ въ министерството на вън-
ните дѣла. Малко по-сетни
(54) билъ испратенъ посланикъ
Цариградъ, дъто прѣставля-
ше с.-петербургския кабинетъ
за 14 години.

ъ мѫжния постъ, който му се
брить, той залигълъ испърво
оддържа добритъ отношения на
съ страни, та изоставилъ Гръ-
ция въ дипломатическата й борба
Турция въ свръска съ крит-
то въстание въ 1866. По на-
церковенъ въпросъ, той, съ-
сно съ руската политика да
припознава въ Турция право-
вие, а не народности, въ пръ-
въремена залигълъ да изравни
прѣмакните гръцко-българския
юръ, па било и съ тежки жрътви

българска страна; ала по-
тъ, когато българетъ, за да
освободятъ ипото на патриаршията,
приели дори да прѣминжтъ въ
и въроисповѣдания, той рѣ-
чено зель тѣхната страна и

придобилъ изново тѣхното съчув-
ствие. Той добилъ голѣмо влияние
надъ султанъ Азиза, което упа-
зилъ дори и слѣдъ сключването на
Лондонския договоръ (1871), чрѣзъ
който Русия се освободила отъ за-
дълженитето си да не държи флота
въ Черно море, — задължение,
което била зела слѣдъ кръмската
война.

Свалинето на султанъ Азиза
промѣни положението на И. въ Ца-
риградъ. Прѣзъ есента въ 1876 г.
въ турска столица се събра една
конференция отъ прѣставителите
на великите европейски сили, за
да иска отъ Портата реформи за
българетъ, каквото да не се по-
втаря баташкото съчъ, и генералъ
И. поиска гаранции за турянето
въ испълнение рѣшенията на тая
конференция. Въ едно засѣдане
на конференцията, подъ неговото
прѣсѣдателство, той обяви, съ
lordъ Солзери, че турските кон-
тра-прѣложениа бѣхъ неприем-
леми, и пълномощниците напус-
тихъ Цариградъ. Генералъ И.
прѣдприе въ Берлинъ, въ Вѣна,
въ Лондонъ, въ Парижъ, единъ
редъ дипломатически пътувания,
на които слѣдствието бѣше под-
писането на Лондонския прото-
колъ (9 мартъ 1877). Турция като
не прие протокола, Русия й обяви
войната за нашото освобождение.
Слѣдъ войната, генералъ И. зе
участие въ прѣговорите за мира
и подписа Санъ-Стефанския до-
говоръ. По едно врѣме ставаше
въпросъ да се даде нему прѣсто-
дълътъ на независима България.
Понеже бѣше въ несъгласие съ
князъ Горчакова, той сѫщата го-
дина биде отстраненъ отъ властта,
та и не зе никакво участие въ
Берлинския конгресъ. Александъ
III, малко слѣдъ въцарението си

(1881), го повика пакъ на властъта, като го назначи министър на обществените имоти, послѣ министър на вътрѣшните дѣла. Нъ поради несъгласието си съ новия канцлеръ, М. де Гирса, И. скоро изгуби портфейла си (1882). Отъ това врѣме, той се е занимавалъ съ държавни работи само като членъ на имперския съветъ и като сенаторъ.

Игнатий Рилски (Архимандритъ). Български духовенъ учитель и религиозенъ списателъ, род. въ 1848 въ с. Костенецъ, самоковска околия. Учили се въ родното си място, въ Рилски монастиръ, въ гръцка гимназия въ Мелникъ (Македония), и слѣдъ това въ Русия, дѣто свѣршилъ московската духовна семинария и се учили донѣйдѣ въ академията. Билъ е 7 години ректоръ на самоковската семинария. Отъ 1875 до 1877 е билъ постояненъ дописникъ на вѣстниците *Голосъ* и *Современныя Извѣстія* въ Петербургъ и Москва. Зималъ е участие въ цариградските вѣст. *Право* (1869) и *Источно Връле* (1874) и въ софийск. в. *Балканъ* (1883). Отъ 1879 редактираше, заедно съ Иорд. Наумова и Зиновий П. Петрова, въ София и Самоковъ вѣст. *Селянинъ*; а отъ четвъртата година редактираше самъ тоя вѣстникъ. Отъ 1895 почина да редактира мѣсячното списание *Български Церковенъ Прѣледъ*.

Игнать (св.). Антиохийски епископъ въ 69 год. слѣдъ Р. Х., за когото се казва, че билъ ученикъ на Св. Пояна, и който се счита за единъ отъ апостолските отци. И. билъ истиненъ пасторъ на народа си. Домициановото гонение на Антиохийската църква го намѣрило не побѣдено

смѣръ отъ благочестивъ, и когато тая бурия прѣминѣла, второто и побѣдителъ Траяново гонение задоволило епис. Игнатовото желаніе да биде распнатъ за пасторъ си. Расказътъ за неговото спасеніе съ Траяна е достинѣлъ до насъ. Оня великий императоръ, отличенъ по свѣтъвоя прозорливостъ, и своеобразно справедливъ и добродѣтеленъ, не можалъ да разбере единъ човѣкъ толкова разнодушенъ къмъ тоя свѣтъ като И. Той съ прѣзрѣніе го нарекъ единъ «клети дяволъ», и най-сетиѣ го осудилъ «да биде заведенъ пѣнникъ въ Римъ, тамъ да стане храна на дивитѣ звѣрове за забавление на народа». Прѣсъдата се привѣла въ исполнение въ 107 слѣдъ Р. Х., или, споредъ други, въ 116. Въ православната прѣкрай това мѫченчество се въспоминая на 20-и декември. Св. И. се нарича *Богоносецъ*, защото, по неговото обясненіе, носиъ Христа въ срѣдпето си.

Игнать, де Лойола. Основателъ на Иезуитския орденъ (1491—1556). Римокатолическата прѣкрай го има за светецъ. Вид. *Иезуити*.

Ignorance is bliss. Английска поговорка: Невѣжеството е близъженство.

Ignorantia legis neminem excusat. Лат. поговорка: Незнането на закона не извинява никого.

Игнорирамъ, лат. (соб. зн. *не знамъ*). Считамъ, че не знамъ, че не познавамъ, че нѣмамъ извѣстие за нещо; умнѣлението не забългавамъ; не припознавамъ, па искамъ и другите да не припознаватъ.

Ignosce saepe alteri, nonquam tibi. Лат. поговорка: прощавай другимъ често, па себе си никога.

Иго. Яремъ, чуждо владичество, рабство.

Игуана, исп. Американски гущеръ, по-дълъг отъ лакътъ.

Игуменъ, гр. Настойникъ на мъжки монастиръ, по сантъ стои по-ниско отъ архимандритъ. — Игуеница. Настойница на женски монастиръ.

Ида. 1) Планина въ Мала Азия, при полите на която е била Троя. 2) Планина въ Критъ.

Идеаленъ, лат. 1) Въобразяемъ, мисленъ, който съществува само въ въображението: *идеално щастие*. 2) Който има всички тъ съвършенства: *идеална красота*. Оттука *идеалност*, свойството на идеаленъ, противоположното на *реалност*.

Идеализъмъ, лат. 1) Философско учение, което предполага, че външните явления няматъ съществуване независимо отъ лицето което мисли, сир., че няма такъв ищо като вещества въ вселената; че слънцето и звездите, земята и нашите тела съ само идеи въ умовете на човекът; и че вселената състои само отъ умове и идеи въ умовете. 2) Стремление къмъ идеалното, къмъ съвършенство: *насъ ищама вече идеализъмъ*. — Идеалистъ. Човекъ, който си представлява предимътъ въ действителния животъ; оттука *идеалистически*.

Идеалъ, лат. Образецъ на въображаемото съвършенство на ищо или това, дъто да си представлява човекъ един ищо въ най-съвършеното му състояние: *артистътъ юни да постигне идеала*.

Idée fixe, фр. Постоянна или неотстъпна мисъл; мисъл за ищо, която се е втъпила въ

ума на единъ човекъ безосновно, и отъ която той не може да се отърве.

Идентифицирамъ, лат. Отождествявамъ, правяжъ то же, еднакътъ. *Идентифицирамъ се*, отожествявамъ се. — Идентиченъ. То же, еднакътъ. — Идентичностъ. 1) То же, еднакътъ. 2) Самоличность: *установявамъ идентичността на злодееца*.

Идеология, гр. Мислеование, учение за идеите, човешките понятия, — част отъ метафизиката или психологията. — Идеологъ. Оня, който се занимава съ идеологията.

Идея, лат. и гр. 1) Понятие, представление на ищо въ ума: *идея за хубавото, идея за истинното, идея за доброто*. 2) Мисъл, мнение, възгледъ.

Иди, лат. 15-и ден въ месеци мартъ, май, юни, октомврий; 13-и ден въ другите месеци на годината въ календаря на римляните.

Идилия, гр. Стихотворение или расказъ, който описва мечтателния пастушески животъ, или изобщо бита на селските жители и простотата на иправите имъ. Оттука *идилически*, мечтателно пастушески или овчарски; простъ, невиненъ.

Идиоматически, гр. Свойственъ на особеностите или характера на единъ езикъ: *идиоматическо изражение*. — Идиомъ. Особеностъ въ езика на единъ народъ, на жителите на една областъ: *идиоми на българския езикъ, идиоми на тракийското наречие*.

Идиопатия, гр. 1) Въ медици болестъ, която се появява отъ само себе, сир., която не е следствие на друга. 2) Наклонностъ

къмъ нѣщо свойствена само на едно дадено лице. Оттука *идиопатически*, който има характера на идиопатията.

Идиосинкразия, *пр. Въ медици*. болезнено състояние, вслѣдствие на което сѫщите причини произвождатъ различни ефѣдствия, споредъ отдѣлнитѣ лица. Оттука *идиосинкразически*, който има характера на идиосинкразията.

Идиотизъмъ (*пр. идиосъ*, свойственъ; сѫщъ). Изражение свойствено на единъ езикъ.

Идиотъ, *пр. Човѣкъ слабоуменъ отъ рождението си, връждено глупавъ. — Идиотски. Връждено глупавъ. — Идиотство. Състояние на идиотъ.*

Идолъ (*пр. знач. изображеніе*). 1) Изображеніе на лѣжовно божество, кумиръ. 2) Прѣдметъ на прѣголъма любовъ на нѣкого, сир. нѣщо, което той обича страсно, безразсѫдно или на което се кланя като на божество; това дѣтение е идолътъ на родителетъ си. — *Идолопоклонство, идолослуженіе*. Кланене на идоли — статуи или изображенія на лѣжовни божества — като истинному Богу; *идолатрия* (гръц.), сѫщо, каквото е идолопоклонство. — *Идолопоклонникъ*. Който се кланя на идоли. — Старитѣ народи сѫ отдавали божески почести на каменетѣ и дървесата, на първите като на символъ на силата, на вторите като на символъ на производителността на природата. Египтянетѣ сѫ обожавали (може би първоначално символически) свещенния бикъ, крокодилитѣ, змиитѣ и други одушевени сѫщества. Една по-висока форма идолопоклонство, която прѣбладавала между народитѣ отъ халдейско происхождение, е била *астролатрията* или звѣздопоклонството,

което често означаватъ и съ ини *сабеизмъ*. Послѣдната форма идолопоклонство, известно намъ чрезъ баснословието на гръцитетъ и римлянетѣ, е била *андрополатрията*, или обожаване прѣдставления за човѣшката форма; идолитѣ у гръцитетъ и римлянетѣ сѫ били изящни мраморни изваянки. Особенъ това, въ египетската вѣроисповѣдна система, както и въ напакоината гръцка, много отъ идолитѣ сѫ били прѣдставления на чисто отвлѣчени понятия, каквото запр., на нѣкои умствени способности, на добродѣтелини желания, или на лоши страсти. Идолопоклонството на дивитѣ племена въ Африка или по островитѣ на океанитѣ е по-вечето фетишизъмъ, дебелото идолопоклонство.

Идра. Виж. Хидра.

Идумея. Планинска земя въ юго-источна Палестина, така наречена отъ името на жителетѣ съ, *идумеи* или *едомци*, люде отъ семитическото племе, потомци на Едома или Исаава, споредъ Библията. Цѣлата тѣхна история е само единъ редъ войни съ Іудея, която сполучила да ги подчини въ Давидово врѣме. Ала, до тъ *южна Идумея*, съ гл. град. *Елатъ, Есионъ-Гаверъ*, съставлявала част отъ иудиното царство, до Иорама, *источна Идумея*, съ гл. гр. *Востра*, сполучила да отърси итого бѣгъ края на Соломоновото царуване. Отъ тогава идумеянетѣ се срѣтатъ между най-върлитѣ неприятеле на иудентѣ. Съюзници на Навуходоносора, тѣ се ползватъ отъ прѣзимането на Иерусалимъ да зализдѣватъ страната до Хевронъ. Махавейскитѣ князове още веднажъ подчинили Идумея подъ еврейската власть. Слѣдъ прѣзимането на Иерусалимъ отъ Тита, Идумея

била присъединена на римската империя. Въ VII-и вѣкъ слѣдъ Р.Х. въ страната нахлули арабетъ, и отъ тогава тя е дѣлила сѫдилиѧ на Арабия и жителетъ ѹ зели да се наричатъ арабе.

Иевусейци. Палестински народъ, подчиненъ отъ Давида. Виж **Ханаанци**.

Иегарт-Сахадута (халдейск. *трамада на свидѣтельство*). Сжено-то, каквото е Галаадъ.

Иедо. Виж **Токио**.

Иежъ (*T.*), псевдонимъ на *Симеон Милковски*, полски белигристъ, малко-много извѣстенъ у насъ по повѣстта му изъ българската история *Яспъ I*, прѣведена на езика ни отъ полски отъ Б. Димитрова (= Хр. Данова) [Болградъ, училищна книгопеч., 1864, 154] и напослѣдъкъ изново отъ Хр. Милева (София, 1898). И., род. около 1820 въ подолска губерния, умр. въ Женева, въ 1890. Билъ добилъ образование въ Одеса и Киевъ. Зелъ участие въ унгарското възстаніе въ 1848, подиръкоето много време живѣлъ въ Турция и въ Блашко. Прѣзъ кръмската война се турилъ на чело на полскиятъ въоръжени отряди въ време на движението имъ прѣзъ придунавските княжества (Блашко и Молдова). Отпослѣ живѣлъ въ Белгия и Швейцария. Най-много обѣржалъ на себе си внимание съ единъ редъ повѣсти изъ живота на маджаретъ, южните словѣне и малоруситъ. Писалъ е и по обществени въпроси.

Иезавель. Дѣщера на сидонски царь, жена на Ахаавъ, израилски царь; по нейното внушение билъ построенъ отъ Ахаава единъ храмъ *Ваалу*, и било повдигнато отъ него гонение противъ пророцитѣ, замъсени отъ 500 лъжепророци.

Ииуй, като станъжъ израилски царь, хвърлилъ ѹ прѣзъ единъ дворцовъ прозорецъ на кучетата да ѹ изядятъ (*Библ.*).

Иезекииль (по еврейски *сила Господня*). Единъ отъ главнитѣ 4 пророка; на 25 — 26-годишна възрастъ билъ отведенъ въ 599 прѣдъ Р.Х. въ плѣнь, заедно съ Йоахина, иудейски царь, въ Вавилония, и тамъ, като живѣлъ на брѣга на р. Ховаръ, пророкувалъ около 23 години, отъ 595 до 572, на плѣненитѣ иудеи. Пророчествата му сѫ въ *Бетхи Завѣть*. И. е биль съврѣменникъ, прѣзъ първите си осемъ години, на Иеремия, а въ напоконитѣ си години и на Даниила (*Библ.*).

Иезиди. Люде въ азиатска Турция, които живѣятъ въ околността на Мосуль, въ южна Сирия и въ Кюрдистанъ, и които се прѣсътятъ всичко на 200,000. Вѣроисповѣдането имъ е чудновата смысъ отъ разни вѣроисповѣданія. Тѣ припознаватъ двѣ върховни начала аллахъ (богъ) и мелекъ-таусъ (ангелъ-пѣтъ), сир. добро и зло. Христосъ, по тѣхното мнѣніе, е само единъ върховенъ ангелъ; освѣнъ него, тѣ уважаватъ Мохамеда, Али, Авраама, Дѣва Мария и др., и въ сѫщото време се кланятъ на сънцето и на огъния, па и ненавиждатъ мохамеданетъ. Езикътъ имъ е кюрдски; занимаватъ се съ земедѣлие, скотовъдство и тъкачество; често нападатъ керваните. Решидъ паша ги наказалъ жестоко въ 1834.

Иизраилъ. Исахаровъ градъ, въ който Ахаавъ ималъ палатъ, и дѣю устроилъ Навутиевото лозе (*Библ.*).

Иезуити. Членове на *Дружеството на Иисуса*, религиозно дружество, основано въ Парижъ

отъ испанецъ Игнатий Лойола въ 1534 за поддържане и разширение на папската власть; растурено отъ папа Климент XIV въ 1773, по молбата на французския, португалския и др. царе; и въстановено отъ папа Пия VII въ 1814. Това дружество достигнало съ време да не се стъпява да си служи, за постигане на цѣлта си, съ вършено противохристиянски срѣдства, като имало за начало: *чѣлъта отправдава срѣдствата*. Сега съ думата *изезуитинъ* наричатъ всѣкой човѣкъ коваренъ, хитър и който скрива цѣлта си подъ будлото на набожность и смиреніе. Оттука и *изезуитизъмъ*, приписваната на изезуитътъ система: распусканта нравственост, лицемерство, неоткровеност.

Иелоу-Стонъ (кълъ камънъ). Рѣка въ Съединенитѣ Държави, корабоплавателенъ притокъ на Мисури, истича изъ едно хубаво езеро въ Скалисти планини и тече прѣзъ сѣв.-источна Дакота; 1,800 килом.

Иеменъ. Въ обширнѣ смисъль — цѣлата южна и юго-западна частъ на Арабія; а въ тѣсънъ смисъль — единъ кълъ земя между Хиджазъ и Неджедъ на сѣв., Червено море на зап., Аденски заливъ и Бабелмандебски протокъ на югъ, и Хадрамаутъ на истокъ И., главната часть отъ Честита Арабія у староврѣменните, е 750 килом. надлъжъ и 350 наширъ и има около 3,000,000 жит. Западната частъ, наричана *Тама*, близу до крайбрѣжието на Червено море, представлява искъси и пѣсъчливи полета, дѣто горещий климатъ не се умѣрява отъ никоя рѣка. Напротивъ, источната и срѣдната частъ, наричана *Джебель* (планини), състои отъ плодородни полета и гористи планини, дѣто температурата

е отъ най-приятнѣтъ. Най-важнаго произведения на И. сѫ ароматическитѣ растения, прочутото кафе мока, малко злато, сѣра, соль и по крайбрѣжиета мерджантъ. Кафето е главната износна стока.

Политически, И. е разделенъ на турски вилаетъ Иеменъ, съ гл. градъ Мока; имамство Санъ съ гл. градове Санъ, Дамаръ, Лахея; малки владѣнія на разишихи. Саненски имамъ или кралъ носи титлата халифъ и е именувасаль на Султана. Неговото кралство обгръща най-голѣмата част отъ ежши И.; неговитъ доходъ въскачватъ на нѣколко милиони лева и постоянната му войска е около 6,000 души.

Историята на И. се прослѣди до най-старо време. Иоктанциятъ потомци на Иоктана, синъ на Евера, родоначалникъ на евреи, били първите жители на И. Прѣкъсно, около 3,000 години предъ Мохамеда, въ И. процътвѣвали държави Сава, Тафаръ и Аденъ, които въртѣли голѣма търговия и по сухо и по море, и разпростирали владицеството си на голѣма част отъ Азия и съ западна Африка. Отъ времето на Дария до срѣднитѣ вѣкове, градъ Атана (Аденъ) билъ главно пристанище на гръцкитѣ и римскитѣ кораби; персиянѣтѣ прѣзели И. отъ абисинцитѣ въ 601. Мохамедовитѣ постѣдователе сполучили да покорятъ И. само откакъ станаха господари на останъла Арабія. Въ времето на всичкитѣ халифи, дори и на Саладина, туземните химаритски или хомеритски князове упазили донѣдълъ независимостта си, която тѣ придобили изново напълно когато турците, които завоевали страната и въ XVI-вѣкъ, били изгонени слѣдний вѣкъ.

Въ течението на по-вече отъ два века подиръ това, страната оставала подъ владичеството на нѣколко химяритски князове или шеихи, най-силният отъ които билъ саененски. Въ 1871—73 тя била завоевана изново отъ Турция.

Населението на И. различа значително по физически чѣрти, облѣло и обичаи отъ жителите на другите части на Арабия, и езикътъ му се вижда да е отъ различно произхождение.

Иена. Германски градъ (велико херц. Саксон-Веймар-Ейзенахъ) въ Заала, нѣкога столица на прѣдишно херц. Саксон-Иена; 11,689 жит. Университетъ, основанъ въ 1547 отъ курфирста Иоана Фридриха. Най-известниятъ периодъ на унив. билъ прѣзъ князуването на Карла Августа (1787 — 1806), когато университетътъ се считалъ за разсадникъ на философията. Фихте, Шалингъ и Хегелъ били професори въ И. При университета има богата библиотека (съ 200,000 тома) и други спомагателни учреждения и сбирки. — Близу до И., Наполеонъ побѣдилъ пруситѣ въ 1806.

Иенитъ, *ср.* Черенъ и непрозраченъ минералъ.

Иеова, *евр.* Богъ. Евреите никога не изговаряятъ това име, и дѣто се срѣща въ писанията имъ, тѣ изговаряятъ, като четжтъ, на място него, *Адонай* (Господъ) или *Елохимъ* (Богъ). Оттука сложните *Иеова-нисий* (Господъ мое знаме), *Иеова-шаломъ* (Господъ мира), *Иеова-шама* (Иеова е тамъ) [Библ.]

Иераполъ. Фригийски градъ, близу при Колоса и Лаодикия, дѣто се основала една християнска църква още въ първите времена на християнството (Кол. 4; 12, 13). Въ 173 г. *Иераполски съборъ*, отъ

26 епископа, подъ предсѣдателството на епископа Аполинария, прѣдалъ на анатема лъженпророци Монжана, Максимила и Теодора. И. е сега разоренъ; между развалините му има останки отъ три църкви, единъ театръ, една гимназия и много надгробни паметници. Сегашното име на И. е *Памукъ-кале*, което е добилъ поради бѣлотата на околните скали (*Библ.*).

Иерархия, *ср.* Чиновачалие, подчиненостъ на чиноветъ или сановетъ единъ на другъ: ефрейторътъ (*десетникътъ*) е посъдний чинъ *отъ военната иерархия*.

Иерархически. Който се отнася до иерархията, въ духа на иерархията: *иерархически редъ*. — **Иерархъ.** Пастиръ на православна църква, който има сана епископъ. — **Иераршески.** 1) Който принадлежи на иерархъ. 2) Сѫщото, каквото е иерархически.

Иерей, *ср.* Свещеникъ.

Иеремиада, отъ соб. им. *Иеремия*. Приповторено, отекчително оплакване; говори се по загадка за пророкъ Иеремиевия плачъ.

Иеремия. Единъ отъ 4-та голями еврейски пророци, съ Исаия, Иезекииля и Даниила, призванъ въ младостта си за пророкъ, въ 628 прѣдъ Р. Х., въ 13-та царь Иосифа година; пророкувалъ прѣзъ царуването на Иосия, Иоакима и Седекия, и слѣдъ пленението Седекиево. Той прѣдказалъ разрушението на Иерусалимъ, свѣршването на вавилонското пленение и погиняването на Вавилонъ. Освѣнь това, той пророчествувалъ и за Иисуса Христа, като го наричалъ «отрасъ Давидова», «царь, който ще царува съ правда на земята» (Иер. 23; 5, 6 и 33; 15, 16). Четемъ и това, че за пророчества та си той търпѣлъ «поношение

и присъехъ весь денъ» (Иер. 20; 8) и че съгражданетъ му, анатотци, заплашвали да го убиятъ, ако не прѣстане да прѣдказва зли сѫди (Иер. 11; 21).

Въ Иудея по онова врѣме имало двѣ политически партии — една за съюзъ съ Вавилония и една за съюзъ съ Египетъ. Както пограничните отечестволюбиви пророки, И. отхвърлялъ и двата съюза испърво. Ала отпослѣ събитията се развили така, че Иудея трѣвало да мине или на вавилонска, или на египетска страна. Религиозната партия, която постепенно омалъвала по численост и влияние, се обявила противъ Египетъ, и въ полза на Вавилония. Царь Иосия, който биль отъ тая партия, погинжъ при Маледонъ, въ едно опитване да въспре фараона Нехао въ похода му прѣзъ Иудея среща вавилониянетъ (609 прѣди Р. Х.). Слѣдъ това работитѣ се влошили. Египетската партия прѣодолѣла, и И. сега биль принуденъ да земе една страна, и станжъ и партизанинъ както и пророкъ. Той говори за вавилонския царь като за Божи слуга, и прѣдказва разорението на храма. Духовенството надава викъ, и той едвамъ се спасява съ живота си (Иер. 26). Най-сетни настава денътъ на расплатата. Най-добрата частъ отъ народа отива въ плѣнъ; и И. поощрява съществениците си да чакатъ избавление мѫжествено и търпѣливо. Едно пленадбено нахлуване на египтяните изгонва вавилониянетъ изъ Иудея, и И. е пакъ изложенъ на гонение. Той пакъ го и хвърлятъ въ единъ ровъ да умре, отъ дѣто го избавя единъ добъръ египетски евнухъ. Прѣзимането на Иерусалимъ отъ

Навуходоносора направило живата на пророка поб-сносенъ. И. всичко биль проповѣдавъ покорностъ на вавилониянетъ. Покорителъ дори го е зель подъ заскрията си, и му прѣдложилъ «пенсия» въ Вавилонъ, нъ той прѣпочелъ да живѣе съ окаянните си сънародци, които останаха въ Иудея (Иер. 40). Вътрѣши раздори скоро накарали нѣкое, между които и И., да потърсятъ прѣѣзище въ Египетъ. Споредъ едини, И. умрѣлъ въ Каиро: споредъ други, той се върналъ и починалъ въ Иудея.

Отъ И. има въ Библията пророчества, въ 52 глави, които: дактували на ученика си Варула Тъ не сѫ наредени хронологически. Търдъ нѣжни и хубави жалобни чувства сѫ намѣрили изражение въ тѣхъ; иъ тѣ сѫ лишенни отъ възвишенното величие на Исайевите пророчества. И. често зама отъ поетическите си прѣдшественици, и дори се прѣдолага, че послѣдната глава отъ книгата му е притурена отъ Ездра: та е зеть токо-речи дословно отъ 4 Цар. 24; 18—20 и гл. 25. Виж. Иер. 51; 64.— И. е авторъ и на библейската книга *Плачъ*, дѣто съплаква бѣдите на Иерусалимъ.— Нововрѣменните критици присватъ на И. и нѣкое отъ Псалмите. Хицъ изброява 34, между които върва, че сѫ негово съчинение.

Иерихонъ. Староврѣменен градъ на Вениаминовото племе въ Палестина, 28 килом. на євр.-ист. отъ Иерусалимъ и 12 килом. отъ Иорданъ, на единъ дѣсенъ притокъ на Иорданъ, първий градъ, който срецихъ евреите при влизането си въ Обѣщаната земя; прѣзъ го Иисусъ Навали (Библ.).

Иеровоамъ I. Първий израилски (на десетътъ племена) царь, царув. отъ 975 до 954 прѣди Р. Х. Уфциеринъ прѣзъ постѣднитѣ години отъ Соломоновото царуване, той направилъ съзаклетие противъ Соломона; нѣ заговорътъ не сполучилъ, и той билъ принуденъ да бѣга въ Египетъ. Пѣ-сетнѣ, въ Ровоамово врѣме, турилъ се на чело на 10-тѣ израилски племена, недоволни отъ Ровоама за дѣто налагалъ тежки данъци, и билъ прогласенъ царь на тия племена. И си избралъ за столица Сихемъ, и за да отчужди още пѣ-вече подданищите си отъ Соломоновия наследникъ, въвъзелъ кланянинето Апису и на идоли въ Данъ, въ Ветиъ. Той воювалъ постоянно съ Ровоама.

Иеровоамъ II. Тринадесети израилски царь, царув. отъ 825 до 783 прѣди Р. Х., синъ Иоасовъ, направилъ си столица Самария, царувалъ нечестиво, нѣ прѣзелъ отъ сирийците Емать и Дамаскъ, на дори и цѣлата земя на ист. отъ Иорданъ до Мрѣтво море. Въ негово врѣме Израилското царство достигнало до най-висока степень благодеинствието, и израиляните тървали въ пороци и развратъ. Една година подиръ неговата смъртъ цивилизацията му се съборила.

Иероглифи, *ср.* 1) Стари египетски писмена, остатки отъ които сѫ се упазили по египетските паметници; състоѧтъ отъ бѣлѣзи и изображения на разни прѣдмети: Луксорски обелискъ е покритъ съ иероглифи. 2) Нѣщо непонятно. — **Иероглифически.** Който се отнася до иероглифите, загадъченъ, нечленоразбираемъ.

Иерограма, *ср.* Символическите писмена на староврѣменните жреци.

Иерография, *ср.* Описание, обяснение свещени книги, обичаи и др.

Иеродяконъ, *ср.* Дяконъ отъ калугеретѣ. — **Иеродяконство.** Званието на иеродяконъ.

Иеродрама, *ср.* Драматическо произведение, на което прѣдметът е зеть отъ свещената история.

Иеромантия, *ср.* Свещено гадание, гадание по жрътвите, които сѫ се принасяли на езически богове.

Иеромонахъ, *ср.* Свещеникъ отъ монаситетъ или калугеретъ.

Иеронимъ (св.). Церковенъ отецъ, род. между 331 и 342 въ Стридонъ (Далмация), синъ на родители християне. Учили се въ Римъ гръцки и латински съ риторика и философия при прочутъ учитель Емия Доната. Въ 379 билъ ржкопложенъ свещеникъ въ Антиохия, подиръ което прѣкараль три години въ Цариградъ въ тѣсно приятелство съ Григория Назианза; малко пѣ-сетнѣ, 382—385, билъ секретарь въ Римъ на папа Дамаса. По това врѣме се заловилъ съ най-важното си прѣдприятие, латински прѣводъ на Библията, нареченъ *Вулгата* (виж. това име), и добилъ голѣма популярностъ и влияние съ светостъта, ученостъта и краснорѣчието си. Много благочестиви лица се поставили подъ ржководителството му, отъ които най-забѣлѣжителни били двѣ римски госпожи, Павла и дъщери ѝ Евстохия. Тия госпожи го послѣдовали въ Светата Земя, дѣто се върнилъ въ 385. Павла основала въ Витлеемъ четири монастири, три за калугерки и единъ за калугери; тоя послѣдния управлявалъ самъ си Иеронимъ. На това уединено място Иеронимъ продължилъ книжовнитѣ си трудове; и отъ тамъ испращалъ огненитѣ си слова среща еретици Но-

вишиана, Вигилианция и пелагийците, па водиът едно прѣниe и съ св. Августина. Борбата му съ пелагийците турила живота му въ опасностъ, та биль принуденъ да се крие по-вече отъ двѣ години; и подиръ други двѣ години съѣдъ завръщането си въ Витлеемъ по-чинжъ (420). Трудоветъ му, които състоиът отъ писма, полемически и аскетически съчинения, тълкования на Св. Писание, прѣводътъ му на Библията и др. сѫ били най-първо обнародвани отъ Еразма, 9 тома, in fol. (Базель, 1516), и се прѣпечатали нѣколко пати. По-добро издание е изданието на Бенедиктинците, 5 тома (Парижъ, 1693—1706) и още по-добро Валарсивото, 11 тома (Верона, 1734—42). Св. Иеронимъ се счита отъ всички за най-учения и най-краснорѣчивия отъ латинските отци. Неговите тълкования на Библията сѫ особено цѣнни, макаръ мнѣнието му да сѫ понѣйтъ прѣувъличени и езикътъ му да е буенъ.

Иеронимъ пражски. Приятелъ и последователъ на Ив. Хуса; род. въ Прага; образоването си добилъ въ нѣколко университета; отъ 1399 билъ магистъръ на свободните науки и бакалавъръ на богословието. И. зелъ участие въ борбата на Хуса противъ църковната иерархия и безизравствеността на духовенството; заповѣдалъ, между друго, да хвърлятъ единъ калугеръ въ Молдава и въ 1411 изгорилъ папски индулгенции. Кога отиваъ въ Констанцъ съ намѣрение да защищава приятеля си Хуса, билъ уловенъ по патя (1415), затворенъ въ темница въ Констанцъ и изгоренъ въ 1416.

Иерусалимско царство. Християнска държава, основана въ

1099, въ време на първия кръстоносенъ походъ, отъ Годфред Буйона, лоренски херцогъ и предводителъ на похода. То състоиъ отъ Палестина, и кралът ималъ за главни васали Триполския и Едесенския графове, Тивериадски и други князове; и то било съписано въ 1187 отъ Велики Саладина, египетски султанъ. Наситна Иерусалимъ билъ върхътъ въ 1229, по таенъ договоръ съ султана, на Фридрих II, германски императоръ, който и възвѣлъ тържествено въ него; и то билъ прѣзетъ изново отъ дамаския султанъ въ 1239; и ако и да билъ прѣдаденъ въ 1241 на единъ орденъ рицари, тѣ билъ изгонени въ 1244 отъ мюслиманите, и полумъсъцътъ окончателно въстържествувалъ.

Иерусалимъ. Стара столица на Израилъ, светилище на иудейството и люлка на християнството. И е расположенъ между Средиземно море и Мрътво море на нѣколко прочути могили: Сионъ, Мория и др. Той е съществувалъ прѣи пристигането на евреите въ Светата земя: прѣданието казва, че той е Мелхиседековия Салимъ, че Мория е мястото, дѣто Аврамъ принесътъ жрътва. При влизането на евреите въ Светата земя, И. билъ въ ръцѣтъ на единъ хианански народъ, иевусейцитъ. Той билъ опредѣленъ за Вениамино-вото племе, което сполучилъ да завладѣе само долната част на града. Сионъ, дѣто била крѣпостта, останалъ въ властта на иевусейцитъ до началото на Давидовото царуване. Давидъ го прѣзелъ и направилъ града столица на царството си и религиозънъ центъръ на народа. Соломонъ съградилъ прочутия европейски

амъ на хълма Мория. Той здигнжъ още въ И. великолични палати и го оградилъ съ ъна. И. останжъ, слѣдъ отъврението на 10-тѣ племена, стояща на Изудиното царство. Слѣдъ това, той билъ нѣколко пѫти рѣзиманъ и опљняванъ, и най-тѣ съсипанъ отъ Навуходонофора, вавилонски царь, въ 588 г. Р. Х., и храмътъ събогъ. Градътъ, както и храмътъ, или възобновени слѣдъ завръзането отъ пленението, въ 536 г. Р. Х. Въ време на Птоломей Лагосовото нашествие, той ималъ, споредъ истор. осифа, 120,000 жит.; поб-сетиъ и испадналъ въ рѣцѣтъ на антиоха Епифана, сирийски кралъ, който ограбилъ града и храма, иставилъ на алтари статуята на Юпитера. Геройството на Макантъ избавило И., и възвържало храма чистотата и великолѣчието. Прѣзетъ отъ Помпея (63), И. занжъ столица на Ирода (виж. родъ). По това време той ималъ 50,000 жит. Той билъ прѣзетъ съсипанъ отъ Тита, когато деите се възбунтували противъ римското владичество (70 г. Р. Х.). Императоръ Адрианъ го съградилъ изново, нѣмо като езически и римски градъ, чъ името Елия Капитолина, храмъ на Юпитеръ; не като олица на евреите, на които било прѣтено, подъ смѣртно наказание, да го постыдаватъ. Благочестива Елена, майка на императора Константина, го украсила и възгнажла цръква и паметници на бистата, дѣто били извършени авантюри събития въ живота на изсителя мира.

И. пакъ падналъ подъ чуждо владичество въ 614, когато билъ

прѣзетъ съ пристанищъ отъ персидския кралъ, Хосрова II. Годъма частъ отъ паметниците му били разрушени отъ той завоевателъ, който и избилъ, казавътъ, до 90,000 отъ жителите му. Въ 627, Ираклий победилъ Хосрова и И. падналъ въ гръцки рѣцѣ, ала за късно време; защото въ 636, той прѣминжъ въ рѣцѣтъ на арабетъ. Халифъ Омаръ уважилъ Св. Гробъ, който оставилъ на християнетъ; а на мястото на стария храмъ започналъ строенето на прочутата джамия, която носи името му. Багдатскиятъ халифи владѣли И. до 868, когато отъ тѣхъ го прѣзелъ турскиятъ господаръ на Египетъ, Ахмедъ.

Въ 1099 И. станжъ столица на християнско царство, основано отъ кръстоносците. Въ 1187, той пакъ падналъ подъ властва на мюслюманетъ; и слѣдъ нѣколко промѣни, прѣминжъ, въ 1517, изъ рѣцѣтъ на египетскиятъ сultani въ рѣцѣтъ на турскиятъ. Сега И. нѣма по-вече отъ 15,000 жит., отъ които двѣ-пети сѫ мюхамедане, а останалитѣ евреи и християни И. влиза въ Дамаския вилаетъ. Сегашното му кале е съградено отъ Сюлеймана, синъ на турския сultanъ Селима, завоевателъ на И.

Иерусалимъ. (Нови). Име на Христовата цръква (Библ.).

Иесей. Витлеемски старецъ, чийто синъ билъ Давидъ (8-и синъ). Той е стеблото на челиздата, отъ която щѣли да се родятъ Дѣва Мария и синътъ й. Иесевовото дѣво е било прѣдметъ на живописците въ миниатирѣ вѣкове (Библ.).

Иесдъ. Персидски градъ, 260 килом. на юго-ист. отъ Испаханъ, въ едно пѣсъчливо поле; 50,000

жит., включително 4,000 гебри (вик. тая дума). Гебрите не подлежат на военна служба, и казват, че вече не ги притесняват властите и съграждането им. Притесненията им със се пръкратили след оплакването на тяхните единоплеменници и едновърци, Бомбайските парси, на персидския шахъ, когато е бил въ Лондонъ въ 1873. И. е важен ръководител градъ; произвежда копринени и златоткани или среброткани платове, сукна, шалове. Този градъ е и стоварище на търговията съ Индия, Хератъ, Бухара и съ Испания.

Иесо. Единъ отъ голѣмитѣ остро-
ви, отъ които състои Япония, на
сѣв. отъ Нипонъ и на зап. отъ
Курилски о-ви, 560 килом. на-
дълъжъ и 450 килом. наширъ. И.
е планинска и гориста страна, бо-
гата съ златни, мѣдни и оловени
рудници. Японицѣ владѣятъ само
южната частъ на о-ва, която обра-
зува обл. *И.*, съ 3,000,000 жит.
и съ главни градове Матсмай и
Хакодате. Сѣверната частъ е на-
селена отъ около 100,000 айноси,
които сѫ токо-речни диваци.

Иеу. Суданска река (срѣдна Африка), дълбока и бѣрза, пои Хауса и Бурну, и се влива въ езеро Чадъ на сѣв. отъ Кука; 750 килом., 100 метра широка при устието.

Иеротей. Виж. *Никифоръ и Иеротей.*

Иефтей. Съдия Израилевъ (XIII-и вѣкъ прѣди Р. Х.), избавилъ израилянеть отъ игото на амонитѣ (Библ.).

Иждивявамъ. Харчж, расходвамъ. Оттука **иждивение**, разноски; **иждивитель**, който иждивява. **Иждивителенъ**. Който иска иждивение, скажи.

Изабела Кастилска, Испанка, кралица даровита, дъщеря на мъжина. И., род. въ 1451, дъщеря на Ивана II, кастилски крал; въ 1469 се оженила с арагонския крал Фердинанд, рече на «Католикътъ»; въ 1475 възкачила на кастилския престол. Отъ това време Фердинандъ захваняли да се наричатъ католически крал и кралица. И. въ присъствието на министерския съветъ, и имала да се употребява и нещо имена заедно съ Фердинандъ: велики публични документи дала покровителство Католикътъ съдействувала за възстановяване на вътрешното спокойствие въ държавата; отъ друга страна въвела въ Испания инквизиция. И. умръла въ 1504, следъ като изискала отъ съпружески обещани подтвърдено съ клетва, никога не да се ожени за друга.

Изабела II (Мария-Изабела Луиза). Испанска кралица, дъщеря на Фердинанда VII, род. във 1833, наследила престола след смъртта на майка ѝ, Елеонора Христина, управлявала държавата във вследствие на една революция във 1840, майка ѝ се отстранила от гентъ и стана генералъ Еспада опекунъ на кралицата — лъкъ. Кралицата била обивана върхеноубийствена въ 1846. И, оженена за братовчеда си Франциско д'Асиса. Тая же била основана на политични интереси на партията, която на власт. Сетинната отъ тогава вжътъши раздори и гонения, едно въстание на войската, лица-майката побъгжла въ ция и Еспартеро пакъ дошъ властъта, и управлявашъ по различни начала. Прѣзъ постъ

едини отъ И.-ното царуване, управлението било деспотическо; през 1868 избухнала една революция, която докарала установяването на привременно републиканско правителство и И.-то бъгство въ Франция. Въ 1870 И. се прекла отъ притезанието си на престола въ полза на сина си, Алфонсо (избранъ крал въ 1874). Гие се върнаха въ Испания въ 1878.

Изаръ. Германска рѣка, дългина 350 км, приток на Дунавъ, извира въ Гиролтъ, на съв. отъ Инсбрукъ, тече презъ Бавария изобщо по южна и съверо-источна посока, се влива въ Дунавъ при Денцдорфъ; 350 килом. Мюнхент и Ландшутъ сѫ на бръговетъ на И. Эта първата част отъ течението на И. е буенъ планински порой; а дори и откакъ напушта Алпите, той има много бързеи и острови, голяма част отъ течението му е корабоплавателна. Много дръзва сѫщуват по И. отъ планините.

Избирателъ. Гражданинъ, който
участвува въ избирането дължно-
гни лица; особено така се нарича
въ конституционните държави, как-
то е нашата, всичко лице, което
участвува въ избора на народните
представители. Правото за тъкъво
участие се назова *избирателно
право* или *избирателство*; а лице,
а което законътъ припознава пра-
вото да се избира, се назова *из-
бирателъ*.

Извайка. Всъко произведение
а извайките. Виж *Ваяние*.

Извергъ. Ихвърленъкъ, човѣкъ изхвърленъ изъ обществото или изгнанъ свѣта; съ това име, отъ изриеніе, нарича себе си апостоль азъ (І Коринт. 15: 8).

Извержение, *рус.* 1) Исхвър-
щие. 2) Веществата, които живот-

ното тъло исхвърля като излишни, безполезни.

Извинявъмъ. Прощавамъ вината на нѣкого, не връзвамъ кусуръ.

Изворски (*Стефанъ попъ Николовъ*). Български учител, писател, поетъ и горещъ дѣцъ по народното ни възраждане, род. въ Котель въ 1815, починалъ свещеникъ въ Галацъ въ 1875. Учи се първень въ родното си място словѣно-български и грѣцки при учителя *Райна Стояновича* (1831—1832) и посль ходилъ да се учи въ разни български градове (Карлово и др.), дѣто чувалъ да има нѣкой «мудръ и словеснѣшій» учителъ. Въ 1841—1842 станжалъ учителъ въ Шуменъ; прѣзъ 1844, заедно съ брата си Петра, билъ на обучение въ Цариградъ, *Куручешме*, дѣто се учиъ на елински [новогрѣцки И. знаелъ вече] и французски. Въ 1846 станжалъ вторично учителъ въ Шуменъ, дѣто учителствувалъ двѣ години; нѣкога прѣди да учителствувалъ този градъ билъ «учителъ дидактический» въ Котела въ 1848 И. отишъ въ Цариградъ, дѣто стояла на 1850. Въ Цариградъ народвалъ въ *Цариградската газета* (юн. 1849) си *Познаніе за българската книга* и *стиховременникъ* (1849, подъ псевдонима *Въсникъ*).

питанието на дългата (изводъ отъ руски); прѣзъ сѫщата година, той си издѣйствуvalъ, благодарение на Стеф. Богориди, та постъпилъ въ духовната академия въ Петербургъ. Въ 1859 намираме И. учителъ въ Тулча, дѣто поставя тулченското училище на една здрава основа, като прави коренно промѣнение въ наредбата и програмата на училището; въ негово време се започнило изучването на общообразователнитѣ прѣдмѣти: Аритметика, Граматика, Св. История, Всеобща История, нѣщо отъ Естествената История, Хигиена и др.

И. е писалъ въ Фотиновото *Любословие*, въ *Цариградскій Вѣстникъ* и въ *Български Книжии*. Неговъ е онъ още незабравенъ куплетъ, написанъ по поводъ смъртта на брата му Петра, 15-годишенъ:

«Азъ бѣхъ младо и любезно
Попско чедо учено,
Български и гречески,
Въ Цариграль на елински;
Послѣ дойдохъ и въ Тулча
Търговия да уч.

Отъ дѣ се зе холерата...».

Биографията на И., твърдѣ интересна по времето, на което се отнася, се намира въ спис. *Българска Сбирка*, кн. II и III, 1896; тя е написана отъ Б. Мирски.

И., когото, вижда се, все bla-
знили Музитѣ, съгледалъ, когато
тѣ се усмихнѣли поету Вазову.
За доказателство на това служи
стихотворението на И. *Отзиѣтъ отъ Дунавъ* на Вазовото стихо-
творение *Дунавъ*. Стиховетѣ на
народния поетъ, които носѣтъ
името Дунавъ, сѫ отъ 1870,
ноем. 14; а стиховетѣ на стария пѣ-
вецъ носѣтъ дата Галацъ, 14 юн.
1871, и сѫ обнародвани въ спис.
Утро (год. I, 1892, бр. 4 и 5).

Извѣстенъ. Познать, който знае; въ матем. дума *извѣстъ* или *извѣстна величина* означава позната величина, која служи да се опредѣляватъ неизвестни величини, които се на-
ратъ въ зависимостъ отъ известната.

Извѣсть. Нѣщо, което се дължи на извинителна причина.

Изгнание. Изгонване, исподане изъ обществото или държавата по подозрѣние или за престъпление. Когато *изгнанецъ* (изгоненото лице) е ограничен на едно опредѣлено място, изгнанието се нарича *заточение*.

Издавамъ книга, вѣстници. Обнародвамъ, печатамъ. — **Издание.** Онова, що е издадено, на чатапо на единъ пакъ: *трѣтье издание на тая книга се носи чата въ 1,000 тѣла; второ въ 2,000.* — **Издатель.** Който издалъ книга, или издава вѣстници, печата го въ нѣколко стопани или хиляди екземпляра. Издатель може да бѫде или авторъ или друго лице, изъ авторъ е прѣдалъ *издателското право*, сир. правото да простиранава, по нѣкой условие печатно книгата.

Издѣржамъ. Иждивявамъ, хождамъ, харчъ за пѣкого.

Издѣржка, разноски, извение.

Изео. Езеро въ сѣверна Илия (Ломбардия), З пакъ по-дл. (отъ сѣв. къмъ югъ), отномъ широко, простр. 58 чет. км. най-голѣмата му дълбочина е метра. На южния му брѣгъ е положенъ едноимененъ градъ. Реката се образува отъ реки Оса и Борлацо. Околността е лестница: живописни връхове, хъвили, лози и маслиници град.

Изеръ. Рѣка въ юго-источна Анция, лѣвъ притокъ на Рона, изира въ Савоия въ планина Изеть, тече изобщо по юго-западна сока прѣзъ Савоия и прѣзъ Изерь и Дромски департаменти, и влива въ Рона 12 килом. надъ ленеъ; длѣж. 290 килом., отъ что около 70 до Рона сѫюзоплавателни, нѣ мѣжно, защото чното корито е посъяно съ подли и острови. — И. е даль имеси на единъ французски департаментъ съ 572,000 жит. и съ гр. Гренобль.

Изеръ. Белгийска рѣка, извира Франция (Сѣверни департатъ), тече прѣзъ западна Фландрия, и се влива въ Сѣверно море; килом., канализирана отъ крѣсть Нокъ до Нийпорть, крайоски градецъ съ 3,200 жит.

Изида. Върховната богиня на штинетъ, олицетворение на луга, споредъ едини, — на природъ, споредъ други, едно отъ най-ритъ египетски божества. Понсл., И. била ежпрга на Озиза (олицетворение на слънцето), оплодотворяла земята, и нарича египтянетъ да оржътъ и жътвъ, па и да преджътъ и тѣкжътъ. Тя още прѣдсѣдателствуала корабоплаването. Прѣставляла сѧ обикновено като жена съ вешки рогове и съ сълнеченътъ между тѣхъ. Тя имала храмъ въ Тисъ (Горни-Египетъ), Филе, Тентирисъ, Мемфисъ и Аписъ. Въ нейна честь ставали Египетъ великолѣпни празнества. Поклонението И.-а се распространило по-късно въ Гръция и Римъ, нѣ римскій сенатъ запрѣтилъ.

Изиодъ. Единъ отъ най-старѣтия из Гърция, и който занималъ въ дидактическата и гноми-

ческата поезия, сѫщото положение, каквото Омиръ въ епическата поезия. Епохата, въ която е живѣть е неизвестна. Нѣколко сѫюзоплавателни, други неговъ съвременникъ; нѣ споредъ по-вечето, той ще е писалъ подиръ него, както сочи да покаже едно сравнение на езика на двамата поети. За семейството му и за живота му се знае отъ неговите съчинения само това: баща му се прѣселилъ отъ Киме или Кума, градъ въ Мала-Азия (Еолида) въ Беоция, въ село Аскра, при полигъ на Хеликонъ, дѣто се родилъ въроятно Изиодъ, и дѣто прѣкараль поне първата частъ отъ живота си, занять съ полска работа. Оттамъ иде прѣзимето, което му даватъ нѣкои — Аскренски поетъ. Дѣ и на каква възрастъ е умрълъ не е известно. Поемитъ, които сѫ достигналъ до настъ съ И.-во име, прошарени съ прибавки и погрѣшки на конститъ, сѫ на брой три. Първата, съ заглавие *Дъла и Дни*, която състои отъ 826 стиха, е най-достовѣрната. Тя е една сбирка отъ нравствени, политически и икономически увѣщаия, смѣсени съ мѣдри изречения и притчи, дѣто поетъ се мѣчи да докаже нуждата и спасителното влияние на труда. Прѣлестната басня за *Пандориното ковчеже* се намира въ тая поема. Слѣдва послѣ *Теоюнията*, поема отъ 1,000 стиха и по-вече, върху родословието на боговетъ, което привожда въ една токо-речи философска система. Ала не е вѣрно да ли това съчинение е И.-во; то носи единъ отпечатъкъ, който дава да се вѣрва, че е отъ по-късна епоха отъ *Дъла и Дни*. Още по-малко достовѣрнъ като И.-во съчинение, па и съ по-малка вътрѣшна стойностъ, е *Хер-*

кулесовъ щитъ (480 стиха). Тая поема е единъ разказъ на Херкулесовата борба среща Цикна, или едно описание на щита на героя, което изглежда като подражание на Ахилловия щитъ у Омира. И-витъ съчинения, включително разни откъслеци, кои сът поб-вече кои сът поб-малко съмнителна достовѣрностъ, сѫ имали нѣколко издания. Едно отъ най-добрѣтъ е Лерсовото въ Дидовата *Bibliothèque grecque* (Парижъ). Най-новий французски прѣводъ е Шенювий (*Chenu*), 1844.

Излишънъ. Който е поб-вече отколкото трѣбва; бесполезънъ.

Излишъкъ. Избитъкъ, каквото е останжало извѣнье мѣрката или нуждата.

Изливаніе. Умствено изливане, изивяване: *изливаніе на чувствата*.

Измидъ (стар. *Никомидия*). Градъ въ азиятска Турция, ходавендигирски вил., на едноимененъ заливъ, въ Мраморно море, 100 килом. на юго-ист. отъ Цариградъ; 15,000 жит. Гръцка и арменска архиепископии. Фабрики за копринени платове; грънчарство. — *Никомидия* била основана въ 264 г. слѣдъ Р. Х. отъ Никомида I, които ѝ направилъ столица на царството си (виж. *Витиния*); тя скоро станала единъ отъ най-великолѣпните и цвѣтущи градове на свѣта, и слѣдъ врѣме — приврѣмнена резиденция на много отъ поб-подирнитъ римски императори, Диоклециана, Константина Велики и др. Анибалъ се самоубилъ въ единъ замъкъ наблизу (въ сегаш. с. *Гебезе*). Въ сегашния градъ Измидъ има много остатки отъ стария градъ.

Измирлиевъ (Георги) [Македончето, прѣкръстенъ между бунтовникъ си другаре и *Rусенце*].

Апостоль и мѫченникъ на българската свобода. И., родомъ отъ Дутнишка Джумая, бѣше се учиъ първень въ родното си място, и посль въ Цариградъ въ българското училище на Фенеръ (см. *Благодѣтельно Братство*), слѣдъ което биде и учитель въ едно отъ цариградските училища на Братството; и най-сетиѣ слѣдващие военни науки въ едно руско ингерско училище въ Одеса. Отечестволюбието му не го остави и довѣрши науките си, та се присъедини къмъ бунтовния комитетъ въ Гюргево, и рано прѣзъ 1876 бѣше му отредено да посвети бунтовническата си дѣятельностъ въ Горна-Орѣховица. Въ надвѣрието, кога да тръгне за балкана, биде хванатъ заедно съ нѣколко съмишленници отъ турскиятъ имѣти. Въстанниците бидохѫ услови заедно съ униформата и оръжието. Шпиони ги издадохѫ. И. биде обесенъ на 28-и май въ Горна-Орѣховица, всрѣдъ града на единъ плоницъ. Неописуемо е неговото самоотвержение. Той сът най-годимо хладнокръвие е вървѣть къмъ бѣсилка и назидаватъ зрителите българе да се не плашатъ отъ подобни наказания и да не живѣтъ живота си за народната свобода. Постъднитъ му думи сѫ били: «Сладка е смъртъта за отечеството. И. бѣше на 23—24 години. На мястото на неговата бѣсилка остана стърчи единъ доста хубавичъ паметникъ. Слѣдъ освобождението, баща му, дѣдо Стоименъ, прѣнесъ костите му въ Джумая. Подробности за бунтовната дѣятельностъ на И. има въ *Записките на Захария Стоянова*.

Измиръ. Турското име на Смирна.

Измѣнявамъ. 1) Промѣнявамъ образа на иѣщо. 2) — *Нѣкому*. Не

устоявамъ на обещанието или клеветата си, нарушивамъ вѣрность, минувамъ кѣмъ противника. — **Измѣна.** Прѣдателство, невѣрность.

— **Измѣнчивъ.** Наклоненъ кѣмъ промѣненія, който се измѣнява често; измѣнчивостъ, непостоянство.

— **Измѣненіе.** Свойство на измѣняемъ, на който може да се измѣнява. — **Измѣнникъ.** Който е измѣнилъ нѣкому, нарушителъ на вѣрность; прѣдатель, издадникъ.

Изнасилвамъ никого. Принуждавамъ го да стори нѣщо на сила, съ насилие. Оттука *изнасилване*.

Изникъ (стар. *Nikea*). Градецъ въ азиатска Турция, ходавенди-гирски вил., на источния брѣгъ на едноименно езеро, което се съобщава съ Мраморно море, 80 килом. на сѣв.-ист. отъ Бруса, 88 на юго-ист. отъ Цариградъ, 2,000 жит.

Изнуриявамъ. Истощавамъ, до-карвамъ чрѣзъ непосилни трудове до истощение. Оттука *изнуриение*, изнуреностъ. **Изнурителъ,** който изнурива, прѣмного уморителъ.

Изнѣжвамъ. Правихъ изѣженъ, мекъ, тѣнѣкъ, деликатенъ. — **Из-нѣжвамъ се.** Истънчавамъ се, напинувамъ на изѣженъ, мекушавъ животъ. — **Изнѣженостъ,** истънчностъ.

Избарометрически линии, пр. Линии прѣкараны прѣзъ място на земната поврѣхностъ, въ които барометръ се измѣнява еднакво.

Изобилие или обилие. Голямо количество, берекеть. — **Изобиленъ.** Много, по-вече отъ колкото е доста; изобилностъ; свойство на изобилното. — **Изобилувамъ,** съмъ въ изобилие.

Изобличавамъ. Казвамъ нѣкому вината въ лицето му. Оттука *изобличение*, изобличителъ.

Изображавамъ. Прѣставлявамъ образа на нѣщо, исписвамъ.

— **Изображеніе.** Образъ, картина.

Изобрѣтавамъ. Измислямъ, изнамирамъ нѣщо ново, особено въ науките, изкуствата, занаятитѣ. — **Изобрѣтение.** Изнамѣрване, онова що е изнамѣрено; измислица.

— **Изобрѣтатель.** Изнамирачъ; ония, който е изнамѣрилъ, или който изнамира нѣщо.

Изодинамически линии (гр. *йкосъ*, равенъ; *динамисъ*, сила). Линии, прѣкараны прѣзъ място на земната поврѣхностъ, въ които е еднаква силата на земния магнетизъмъ.

Изократъ. Единъ отъ славнитѣ грѣцки оратори, род. въ Атина въ 436 прѣди Р. Х. И. билъ такъвъ ревнителъ на грѣцката свобода, че умориъ себѣ си съ гладъ отъ отчаяние за злочестия исходъ на битвата при Херонея, въ 338. Отъ него сѫ достигнѣли до настъ 21 слова, отъ които първо място занимаватъ *Panegyricos* и *Panathenaikos*, вмѣстени въ *Oratores Attici*; осѣвѣнъ това, тѣ сѫ издадени и отъ Бензелера (Лайпцигъ, 1851) и др.

Изолаторъ, итал. (*изола*, остроѣть). Въ физик. разобщителенъ столь, сир. столь който не е проводникъ на електричество. — **Изоляция;** дѣйствие, чрѣзъ което наелектризирано вещества се огражда съ вещества, които не сѫ проводници на електричеството. — **Изолирамъ.** Осамотивамъ, уединивамъ.

Изометрия (гр. *йкосъ*, равенъ; *метронъ*, мярка). Химическо свойство на тѣла, по което нѣкои тѣла, съставени отъ едини и сѫщи стихии въ равни количества, имать различни свойства. — **Изомеренъ.** Еднакъвъ по съставъ, но различенъ по свойства: *изомерни тѣла*.

Изоморфизъмъ (гр. *ἴσος*, равенъ; *μορφή*, форма, образъ). Свойство на различни по съставъ тѣла, кога се кристализиратъ, да зиматъ една и сѫща кристалска форма; оттука *изоморфически*, който има това свойство.

Изотерми, изотермически линии (гр. *ἴσος*, равенъ; *τέρμος*, топът). Линии, които се прѣкарватъ прѣзъ всичките мѣста на земното кълбо, дѣто срѣдната температура прѣзъ годината е еднаква.

— **Изотермически.** Съ еднаква срѣдна температура.

Изохронизъмъ (гр. *ἴσος*, равенъ; *χρόνος*, врѣме). Едноврѣменностъ, трайне на двѣ или повече явления еднакво врѣме; оттука *изохронически*, едноврѣмененъ, съврѣмененъ (за явления).

Изражавамъ. Исказвамъ, изричамъ, изявявамъ мислить или впечатлението си. — **Изражение.** Начинътъ, по който е исказана една мисъль: *благородно изражение*, *шеговито изражение*; изявяване чувство: *изражение на радостъ*, *на скръбъ*; вътрѣшните чувства, видими по лицето: *физиономия тѣла съ изражение*. — **Иразителенъ.** Който изражава много: *изразителенъ погледъ*. — **Изразителъ — ка.** Който изражава; тѣлкователъ. — **Изразъ.** Сѫщото, каквото е изражение.

Израилско царство. Едно отъ двѣтѣ царства, които се образували въ Палестина въ врѣмето на Ровоамъ, прѣемникътъ Соломоновъ. То обемало 10 отъ 12-те еврейски племена. Въ него влизали земитѣ, които побѣдно се наречали Галилея, Самария, Перея и западната част отъ сѫща Иudeя. Това царство, невѣроно на истиннаго Бога, ток-речи всѣкога предадено на идолопоклонство и

въ война съ Иудиното царство, теглило и отъ нахлуванията на дамаскските крале. Прѣстъ, Теглатъ-Феласарь, асирийски цар, отнелъ израилската земя на истобъ отъ Иорданъ, както и Аспровото, Нефатимовото и Завулоновото племе. Неговий прѣемникъ Салманасаръ прѣzelъ Самария, израилската столица, въ 721 прѣдъ Р. Х., и турилъ край на израилското царство. Прѣзъ 254-ти години на царството си, отъ 975 до 721, израиляните имали слѣдните царе отъ разни потекла:

Иеровоамъ	975	Иоахазъ	856
Надавъ	954	Иоасъ	840
Вааса	953	Иеровоамъ II	825
Ила	930	Междунарствъ	783
Зимрий	929	Захария	772
Амрий	929	Салумъ	771
Ахаавъ	918	Мананимъ	771
Охозия	897	Факия	761
Иорамъ	896	Безнанадъ	740
Ииуй	884	Осия	730

Слѣдъ падането на израилското царство, побѣднитѣ му жители били отведени плѣнници въ Ампиря, а на тѣхното място въ израилската земя били поселени чужди племена; тия пришелци, заедно съ останалитѣ израиллине, образували прѣстъ смѣсеното племе самариянетъ. Сѫдбата на израилското царство постигнала и иудейското царство въ царуването на Навуходоносора (виж *Иуда: царство*). Когато Киръ покорилъ вавилонската империя (538 прѣдъ Р. Х.), той позволилъ на евреите да се върнатъ въ отечеството си. Само Иудиното, Вениаминовото и Левиевото племе се въсползвали отъ това позволяне: другите племена исчезватъ отъ историите слѣдъ плѣнението. Вѣроятно че тѣ така сѫ били смѣсилъ съ

ававилониетъ, люде отъ сродно происхождение, че сѫ били за- бравили отечеството на своето племе. Празни опитвания сѫ се правили въ нашото време да се откриятъ 10-тѣ изгубени племена. Нѣкои учени сѫ ги търсili въ Китай и Индия, а други сѫ считали афганцитъ, па дори и сѣверо-американските индийци, за тяхни потомци. Прѣбъроятно изглежда прѣдположението, че тѣ сѫ били праотците на несторианетъ въ планините на Кюрдистанъ (Виж. Евреи).

Израиль, евр. Соб. значи *който надвиши прѣдъ Бога*. Име дадено Йакову, защото надвилъ на ангела въ Фануилъ, а постъ на цѣлия еврейски народъ.

Израилие, евр. Име на 12-тѣ еврейски племена до Ровоама, и на 10-тѣ племена слѣдъ раздѣлението.

Израсходвамъ. Исхарчвамъ, иждивявамъ.

Изругавамъ. Наговорвамъ иѣ- кому обидни думи, хокамъ.

Изряденъ. Извѣнъ реда добъръ, отличенъ, прѣвъходенъ; **изряд-** **ностъ**, свойство на което е изридано.

Изумрудъ, перс. Драгоцененъ камень, наричанъ и *смаралдъ*, който е единъ видъ бериъ съ всенъ зеленъ шаръ; кристализира се на шестостранни призми; шарът му исчезва отъ силентъ жаръ; срѣща се въ глинестите, слюдените шисти въ Перу, близу до Екатеринбургъ въ рѣчица Токовой и др.

Извитително наклонение. Формата на глаголъ, която изражава състоянието или дѣйствието положително.

Изященъ. Много хубавъ, прѣ- красенъ, художественъ или който

е съгласенъ съ едно изкуство.

Изящна словесность. Съвокупност на съчиненията, на които главното достоинство трѣбва да състои въ изяществото както на съдържанието, така и на формата; такъвъ сѫ романитъ, повѣститъ, стихотворенията, драмитъ въ общъ смисълъ. — **Изящно**, въ естетиката, е всичко онова, което, като едно явление, отговаря напълно на една идея: *изящното въ изку-* *ства*. — **Изящни изкуства** сѫ ония, които иматъ за цѣль съвъпроизвождане изящното да дѣйствува на нашите чувства, въ противоположност на *техническите изкуства*, на които назначението е да произвождатъ полезното. Изящни изкуства сѫ: поезията, живописството, ваянието, зодчеството, музиката, мимиката, дансътъ.

Иисусъ. Сѫщото, каквото е Иисусъ Христосъ.

Иисусъ. Синъ Сираховъ, еврейски мѣдрецъ, авторъ на една отъ книгите на Ветхия Завѣтъ, *Е-клисиастъ*, на която еврейскиятъ текстъ е изгубенъ, иѣ на която сѫществува гръцки прѣводъ, направенъ отъ внука му, Иисуса. Авторътъ е живѣлъ въ III-и вѣкъ прѣдъ нашата ера (*Библ.*).

Иисусъ. Синъ Иоседековъ, който билъ 1-ї прѣвосвещеникъ на евреите слѣдъ Вавилонското пленение. Той, заедно съ Зоровавели, въздигналъ храма въ Иерусалимъ, 535 — 516 прѣди Р. Х. (*Библ.*).

Иисусъ Навинъ. Прѣводителъ на евреите слѣдъ Моисея и завоевателъ на Ханаанската земя. Той е който, споредъ Библията, като се билъ съ Адониседека, Иерусалимски царь, заповѣдалъ на съннето да се спре, за да му даде възможност да свѣрши побѣдата

си (1580 прѣди Р. Х.). — Книгата на *Иисуса Навина* е написана въ врѣмето на повѣствуемите въ неїхъ събития, отъ едно или пѣ-вече лица запознати съ тѣхъ, и подъ ржководителството на великия прѣводителъ, чието име носи (*Библ.*).

Иисусъ Христостъ. Виж. *Христостъ*.

Ииуй. 1) Израилевъ царь отъ 884 до 856 прѣди Р. Х. Първенъ Иорамовъ воевода, похитилъ прѣстола като убиль господаря си. Погубилъ, по Божие прѣдо прѣдѣление, нечестивото Ахаавово семейство, много Ахаавови приятеле и Вааловитъ служителите. Въ неговото царуване сирийците прѣзели источната част отъ царството му. — 2) Пророкъ, испрашанъ отъ Бога съ послания до израилева царь Вааса, и много години пѣ-сетиѣ до иудина царь Иосафата (*Библ.*).

Икаръ. По гръц. *басносл.*, синъ на Дедала. И., затворенъ съ баща си въ Лабиринта, избѣгналъ съ него чрѣзъ птичи крила заляпени съ воськъ. Макаръ баща му да го билъ съвѣтвалъ да не хвърчи близу до сълнцето, той се доближилъ твърдѣ много до това свѣтило, та воськътъ се растопилъ, и той падналъ въ *Икарийско* море, дѣто се и удавилъ. И., единъ отъ първите, употребилъ платна на корабъ и погинулъ въ корабокрушение.

Икона (гр. *εἰκόνη*, образъ). Така се нарича въ нашата Православна цръква всѣко живописно изображение, направено на дъска или на платно [свѣщеникъ изображения, направени на платно, се наричатъ по-особено *щампи*] на прѣдметите на нашето религиозно по-

читание: лицата на Отца, Сина, Св. Духа, Св. Богородица, светиците и светиците и другите небесни сили, както и гледки на свѣщени събития. Кланянето на и почитането имъ трѣбва да става, по учението на Цръквата, разумно, сир. християнинътъ, като гледа на тѣхъ и имъ се кланя, въ сѫщото врѣме трѣбва да устремиша ума и срѣдцето си къмъ оногова, който е изображенъ на тѣхъ. Още, трѣбва всѣкога да се помни разликата между върховното поклонение или честванието на божеството и благоговѣнietо и почитанието къмъ Божиите угодници: на божеството ние припознаваме всичко, що е негово, или просимъ отъ него онova, което само то може да дава; у светиците ние почитаме добродѣтите, примѣра и благочестията имъ, или просимъ молитвите имъ за насъ. — Най-ранният споменъ за употребението на и. се срѣща у Тертулиана; а споредъ свидѣтелството на Василия Велики, християните сѫ приели употребението на и. отъ самитѣ апостоли (Epist. 360 ad Julian). И., като достояни за окото представления на отвлечени понятия, сѫ служили всѣкога като най-моќно средство за възбуждане благоговѣніе и религиозно настроение, толкова пѣ-вече, че тѣ сѫ били плодъ на религиозно и хъдожествено въздушенение.

Иконоборци. Понятието за значението на иконитѣ (виж. *Икона*) въ първите иѣкозе на християнството се искривило: необразованите християни, намѣтъ чрѣзъ чувственото да се възнесатъ къмъ свѣрхчувственото, прѣнесъ свѣрхчувственото въ областта на чувственото, та захванажъ да виджа въ образите не изображен-

на божество или на светия, амомо божество или самия светъ. Това дало поводъ да се похътъ въ Источната цръква проповедници на употреблението на икони, иконоборци. Тая секта се вила още въ времето на императора Зенона, къдѣ 485; нъ тя изляла всесилна въ царуването на импер. Лъва Исаврийнина. Той императоръ издалъ въ 726 единъзъ, съ който запрѣщавалъ на данициците си да отдаватъ по-ти на икони и заповѣдвалъ да махнатъ отъ црквите всички ини, съ искключение на Спасителната. Въ 730 сѫщият императоръ издалъ втори указъ, съ то запрѣщавалъ, подъ страхъ смъртъ, като грѣшно и идолоплонническо, всѣко отдаване по-ти, публично или частно, на ини, и заповѣдвалъ да се махне разруши всѣка икона, дѣто се намѣри. Опитването да приведе въ испълнение тая секта повеля озлобило почитателите на иконите, особено въ южните острови и Италия. Въ южните земи, които зели страха на иконопочитателите, отиде до тамъ, че дори и убили и царски тѣлохранител. Въ времето, римски епископъ, Григорий II, билъ поканенъ съ молба отъ византийския императоръ «да запрѣти идолопоклонъ въ Западните цркви». Искилъ владика въ отговоръ изнесълъ анатема противъ императора и запрѣтилъ на иконопочитателите да припознаватъ върховството му. Григорий III, преемникъ на Григория II, още по-е распалилъ борбата. Той свикъ въ Римъ единъ съборъ, то постановилъ формално иконопоклонението. Императоръ ис-

пратилъ въ Римъ пратеници съ поръжка да убиятъ Григория. Григорий избѣгналъ ударитъ имъ, па и сполучилъ да отцепи отъ империята една част отъ Италия; отъ това време датува основанието на свѣтската власть на папите.

Лъзвъ постоиствуvalъ въ гоненето си противъ иконопочитателите, гонение, което се и удвоило въ царуването на преемника му Константина Копронима. Въ времето на тоя императоръ въ Цариградъ се свикалъ съборъ (754) отъ 398 епископа, който узаконилъ иконоборческите решения. Константиновият синъ, Лъзвъ IV, подгърдиъ, при възцарението си въ 775, законоположенията по въроисповѣдането на предшествениците си. Нъ Лъзовата вдовица Ирина, още прѣди да се възкари сама, въ царуването на Константина VI, упражнила влиянието си да се свика вселенски съборъ (вторий никейски съборъ, 787), който предъдълъ иконопочитателите като еретици на анатема и възстановилъ иконопочитанието. Скоро борбата за иконите се распалила изново въ царуването на Лъва Арменецъ; нъ тоя императоръ не закъснялъ да стане жрътва на ревността си противъ иконопочитателите. Най-сетне, въ 842, императорица Теодора турила край на тая гордъма борба. По нейна заповѣдъ, въ Цариградъ се свикалъ единъ съборъ, дѣто иконопочитанието надвило. Отъ тая минута иконопочитателите били гонени съ най-голѣми строгости; Теодориний синъ Михаилъ токо-речи искоренилъ павликяните, които, като гностици, били всѣкога горещи иконоборци.

Ала пакъ иконоборци е имало всъкога. Богомилитъ у насъ и албигенцитъ или албигойцитъ въ Франция, сѫ били такъви. Такъви сѫ изобщо и сегашните протестанти. Въ XVI-и вѣкъ борбата на протестантите въ Швейцария, Англия и нѣкои части на Германия среща кръстоветъ, иконитъ на светците и други предмети, които протестантите наричатъ римско идолопоклонство, е била една отъ най-ожесточените.

Иконография, гр. Иконописство.

Иконоклазъмъ. Виж. Иконокласти.

Иконокласти (гр. εἰκόνη, образъ; χλάβω, трошъ, разрушавамъ). Съ това име наричали въ VIII-и вѣкъ иконоборците (виж. Иконоборци), истребителите на иконите. Името иконокласть источниятъ християне дали особено на Лъва Исаурийнина, византийски императоръ, който, съдѣтъ еретическия съборъ въ Цариградъ, издалъ указъ за унищожение на иконите. — **Иконоклазъмъ.** Система, учение на иконокластите.

Иконология, гр. Иконословие, обяснение на иконите и на изображенията, що се намиратъ на тѣхъ.

Икономахъ, гр. Гонитель на ония, които се кланятъ на иконите.

Икономисвамъ, гр. Пестъж. — **Икономистъ.** 1) Ученъ, писател по политическата икономия. 2) Шестовенъ. — **Икономически.** 1) Пестовенъ. 2) Който се отнася до икономията въ 2-то значение. — **Икономия или политическа икономия.** Думата икономия е гръцка и значи *домакинство, въртокъжничество*. Важната чърта на домакинството е да се притъкмяватъ разноските къмъ доходите. Ето защо думата икономия е зела да значи 1) Пестовностъ,

и понѣкога спестени пари. 2) Нauка за държавното домакинство или за законите на народното благосъстояние.

Икономовъ (*Георги Попъ Тодоровъ*). Бунтовникъ-апостолъ отъ Гюргевския Бунтовенъ Комитетъ презъ 1876, родомъ отъ Сливенъ И., момъкъ на 28-годишна възрастъ, съ буенъ характеръ, беше запознатъ отъ млади години съ «хайдушки животъ». Представителъ отъ сливенския бунтовенъ окръжъ на събора въ Мечка (Оборище), той не сполучи да се върне въ Сливенъ, когато избухна Априлското възстание. На другия денъ съдѣтъ избухването му, яви се въ Копривщица. Отъ тамъ, на чело на една чета, заминъ за Сопотъ и Карлово, съ целъ да ги повдигне. Сопотъ и Карлово не възстанаха, нъ И. сполучи да повдигне селата Синджирлие и Киселере. Въ Старо-Ново-Село той се съедини съ четата на Каблешкова, който беше повдигналъ това село, Краставо, Геренътъ, частъ отъ Свакъй, половината отъ Строево и цѣлото Царацово. Всички тия бунтовници се съединиха въ Копривщица. До потъркането на възстанието И. действуваш въ тоя градецъ, отъ дѣто побѣгна въ балкана съ Каблешкова и другите. Погоненъ отъ потерята въ Тетевенско, той погина, заедно съ Волова, въ зъните на Янтра; труповете и падвамата се исхвърлиха подъ моста на с. Бѣла.

Икономовъ (*Теодосий*). Възгарски учителъ-книзовникъ преди освобождението ни. Т. И., роденъ въ Свищовъ въ 1836, учи се първоначално въ родното си място, а посълъ въ Прага, нъ не довършилъ университетски курсъ. Като се върна отъ Чехия, той

станжъл учитель, сенчъ директоръ, и пъ-сенчъ пакъ учитель при нѣ-
когашната българска гимназия въ
Болградъ. Отъ него е първото
драматическо съчинение въ новата
и книжнина — комедията *Лов-
чански владика, или Бела на
Ловчанска сахатчия* (Болградъ
1863), която представлява дѣй-
ствия отъ разватно естество, ка-
зито обикновено се приписватъ
и тогавашните гръцки владаци.
Отъ него е и добре познатата
гъсень *Дъ ѝ родътъ ми*, написана
ю една чешска гъсень и обнарод-
вана въ г-нъ Дановия *Литоструй*
а 1869. Подъ неговата редакция
ж излѣзи и трите броя отъ спис.
Общъ Трудъ, което се опитали да
издаватъ презъ 1868 учителетъ
отъ болградската гимназия. Т. И.
точинжалъ въ България въ 1871.

Икономовъ (Тодоръ). Отличенъ
български учитель, писател и ва-
ченъ дѣнецъ по церковния въ-
просъ. Т. И., роденъ въ Жеравна
около 1835, починахъ въ Шуменъ
въ 1892. Той се учили първо-
начално въ родното си място, а
послѣ въ Котелъ, София, Сливенъ
и въ едно французеско калугер-
ско училище въ Цариградъ. На
сладо врѣме, И. съ надежда, че
не бѫде испратенъ на обучение въ
изадна Европа, станжъл, по съ-
глашна на Д. Цанкова, учитель въ
българско-униатското училище въ
Цариградъ, а послѣ и дяконъ
и Соколски, българско-униатски
владика. Като отвели Соколски въ
Русия, И. се отказалъ отъ униат-
ството, и двѣ години се учили
въ киевската духовна академия.
Слѣдъ това, учителствуvalъ много
врѣме въ Сливенъ и Шуменъ, и
послѣ станжъл дѣловодителъ на
тулченската община. Въ най-го-
дъмия разгаръ на церковния въ-

просъ, И. се яви въ туреката сто-
лица и зе живо участие въ бор-
бата съ гръцитъ, като редакти-
раше *Читалище*, сътрудничаше
въ в. *Турсия* и пишеше съ под-
писа си или безъ него въ всич-
ките тогавашни български вѣст-
ници. Българската учаща се мла-
дежъ въ Цариградъ — въ онова
врѣме тя бѣше тамъ многобройна —
бѣше си отличила И. като своя
любимъ писател и съ вѣхище-
ние поглъщаше всичко, що изли-
заше отъ неговото перо. Нѣкои
отъ неговите статии, печатани въ
Читалище, и до сега иматъ зна-
чение по нововрѣменнитъ си идеи,
или по строгата си научностъ. Ав-
торътъ на гръмоносната статия
Една стѫпка напрѣдъ (*Читалище*, год. II, кн. XVII и XVIII),
бѣше, заедно съ стария си другаръ
Славейкова, главният вдъхнови-
телъ на богоявленското проис-
шествие (виж. *Церковенъ вѣпросъ*)
и ржководителъ на оная гранди-
озна българска демонстрация въ
столицата на Султана, които на-
кара Турция да излѣзе изъ коле-
банията си и да приведе въ ис-
пълнение фермана за основанието
българска црква, въпрѣки ло-
шата воля на тоя или она патриархъ.

Слѣдъ освобождението ни, И.
бѣше подпрѣдѣдатель на I-то Ве-
ликото Народно Събрание, министъ
на Вътрѣшнитъ дѣла (1880), ми-
нистъ на Общитетъ сгради въ Цар-
ковото министерство слѣдъ пада-
нето на рускитъ генерали, деле-
гатъ на българското правителство
въ Сърбия и др.; нъ той никога не
бѣше вече толкова велиъкъ, колкото
въ Цариградъ. Когато бѣ въ Сърбия,
И. написа *Писма* (печатани първо-
начално въ вѣст. *Марица*, и по-
слѣ въ отдѣлна книжка въ Русе,

1883) за тая наша съсъдка, въ които прокарва много върни възгледи за съръбските работи. Победенъ, когато се бѣше явилъ въ опозиция, написа нѣколко политически брошюри, каквито сѫ *Що тръбва да правимъ, а що правимъ?* (Шуменъ, 1886); *Две първи и последни думи за З. Стоянова* (Русе, 1886); *Кой ще биде най-виновният?* (Русе, 1886); *Дъл е спасението — гласъ къмъ всичките българи* (Шуменъ, 1888) и др. И. помогна и право на народното ни образование чрезъ разни ръководства — читанки, граматики, числителници, истории, — които списваше за училищата. Презъ по-следните години отъ живота му, когато бѣше испадналъ въ неволи, VI-то обикновено народно събрание го пенсионира съ 500 лева мѣсячна пенсия.

Интересни подробности за И., за неговата личност и дѣятелност и за епохата, — много забѣлжителна въ нашата история — въ която е живѣлъ, се намиратъ въ статиите *Извѣстията* цариградските ми спомени на С. С. Бобчева въ спис. *Българска Сбирка* (Пловдивъ, год. I, кн. I, II, III); *Горчиви въспоминания за последните дни на Т. Икономовъ* на Ил. Р. Бълъскова (сѫщото спис., год. I, кн. VIII); и *Нѣколко думи за Тодора Икономова* отъ П. П. К. (сѫщото спис., год. II, кн. IV).

Икономостъ (Константинъ).

Единъ отъ първите между гръцките учени на XIX-и вѣкъ, род. въ Царицани (Тесалия) въ 1780, умр. въ 1857. Постриженъ въ духовенъ чинъ на 21-годишна възрастъ, той живѣлъ скитнически животъ — въ Солунъ, Смирна, Цариградъ, Одеса, С. Петербургъ, като бѣгалъ всѣкога отъ гонение.

Учителските му курсове въ Смирна, проповѣдите му въ Цариградъ, съчиненията му въ Русия, се отличавали всѣкога съ красноречие и ученостъ. Отъ съчиненията му най- капиталното е *За прѣвода на Седемдесетътъ*, 4 тома въ 8^о; други негови забѣлжит. съчинения сѫ: *Три книги върху риторическото искусство, Опытъ върху първоначалната тъждественостъ на словно-русския и на гръцки езици* и др.

Икономъ, ир. 1) Пестовенъ човѣкъ. 2) Управител на домакинска часть, векилхарчъ. 3) Първествующи свещеникъ.

Иконостасъ, ир. 1) Прѣдалтарно украсение отъ икони. 2) Единъ видъ долапъ на стѣна въ стая, съ икони въ него, за домашно поклонение.

Икосаедъръ, ир. Двадесетстранникъ, правилно геометрическо тѣло ограничено съ 20 равностранни триъгълници.

Икосъ. Пъсень, която се провлича при пѣннето и се пѣе слѣдъ кондака.

Иксонъ. По баснос. тесалийски царь, осажденъ постоянно да върти колело въ ада, за дѣто не показалъ гостоприемство Зевсу.

Иксия, ир. Растение съ красиви розови цветове, прѣсадено отъ Африка.

Иктинъ. Гръцки архитектъ, който построилъ Партенона (V-и вѣкъ прѣди Р. Х.).

Il met les points sur les i. Французска пословица: той тури точитъ на и-тата. Пословицата означава човѣкъ точенъ въ дреболинъ, педантиченъ.

Il n'a pas inventé la poudre. Французска поговорка: той не е изобрѣтателъ на барута, спр. не е толкова велиъкъ, толкова отличенъ.

въ Цариградъ въ 1875. Той се училь първоначално по словѣнно-български въ церковната килия въ родното си място и по гръцки въ Арбанаси и въ Търново; побестий, откакъ се постригаль въ Хилендарски монастир, постѫпиль въ гръцкото училище на Карея въ Св. Гора. Незадоволенъ отъ учението, което се добивало въ Карея, бѫдѫщий народенъ подвижникъ отишель въ 1839 въ Гърция, която тогава се славила съ добрѣ-наредени училища. Тамъ той се запозналъ съ бѫдѫщите свои другари и дѣйци по церковния въпросъ — Д-ръ С. Чомакова, Панарета Пловдивски, Д-ръ К. Михайкова и др.; и тамъ подъ влиянието на новия политически животъ на гръците, се усилило народното чувство на нашите сънраподници. Въ 1841 Ил. Михайловски отишель въ Цариградъ, и слѣдвали Богословските науки въ патриаршеското гръцко училище на Куру-чешме до 1844. Въ това време той прѣвелъ и издалъ така нареченото *Платоново Богословие*, на което приложилъ и една забѣлѣжителна статия по българското правописание. Съ това свое дѣло той за пръвъ пътъ обѣрнѣлъ на себе си вниманието на гръцката патриаршия; ала той прѣкарилъ още по-нататъкъ, като се явилъ горещъ поддържателъ на Неофита Хилендарски въ агитацията му среща и го то на Фенеръ. За това и той билъ заточенъ заедно съ Неофита въ Св. Гора (1845). Високо-прѣсвѣщениятъ И., тогава первомонахъ Хилендарски, можалъ да се избави отъ това си първо заточение въ 1848 само чрѣзъ високото посрѣдничество и ходатайство прѣдъ Високата Порта отъ страна на Н. Имп. Вис. Велики князъ Констан-

тина Николаевича, който въ 1850 ходилъ да посѣти Света Гора. Док. И. прѣкарвашъ печалните дни заточението си и Неофитъ изгина въ свето-горския затворъ, по-тото сѣме отъ тия поборници за да прозебва: цариградските бѫгари, благодарение на князъ Е. гориди, когото Александъ Евзар и другитѣ народни апостоли бѫ обѣрнѣли на страната си, се сѣ били съ свой храмъ. И., като освободилъ отъ заточението станжалъ служителъ на тая първѣ българска прѣква. Слѣдъ това, тѣли 20 години (1849—1869), билъ душата на народните бѫди по церковния въпросъ.

Слѣдъ крѣмската война и прѣглашението на хатихумаюна, бѣлрѣтъ се съживили и насрѣдни още по-вече, та дигнѣли по-високи врѣва противъ гръцките владѣнія. Въ тия обстоятелства гръцката патриаршия се видѣла принудена да се съгласи да ржкоположи въ римонаха И. за епископъ по названіе Макариополски; ала назначенъ ужъ за Търново по здѣланието на търновччене, си оставилъ въ българската прѣква Цариградъ. Въ 1860, на Велики денъ, И. М. исхвѣрлилъ името патриарха отъ литургията, какъ споменалъ «всѣкое епископство православниихъ». Такъза била вълята на народа и И. М. не изпънилъ, ако и да прѣдвижилъ че всичката отговорностъ ще падне върху него. Скоро патриаршеското име се исхвѣрлило и токо-речи всичките прѣкви на чисто-българските краища, дори и въ Пловдивъ отъ митрополита Папак чистъ грѣхъ; и навредъ почина да прославляватъ съ вѣстори имената на народните водители И. М. и Авксентия Велешки.

Многократните та^кири на патриаршията, съ които искане на^здането на «прѣстѣпнитѣ» турското правителство оставило цѣлата година безъ послѣдствие; и така още по-вече насрѣдчило бъгаретѣ да търсятъ правата си. Евамъ въ 1861 г., 29 апр., патриаршията сполучила да испрати за заточение И. М., заедно съ драмата му съмишленци Авксентия и Пансия Пловдивски. И. билъ заточенъ първо, заедно съ другите архиереи-сподвижници въ Княжеския о-ви, и послѣ отдало въ Кютая. Прѣзъ септем. 1864 г. заточениетѣ български свещеноначалници били повикани назадъ; турското правителство се опитала, на^дали искренно, да спогоди бъгаретѣ съ патриаршията. Бъгаретѣ не се забавили да се въсползватъ отъ обстоятелствата. Владиците, заедно съ най-влиятелните мирски борци, съставили «Смѣсенъ съвѣтъ», който игра^{ла} до края на рѣшенето на българския церковенъ въпросъ (1870), и И. М. доживѣ да види^{ти} увѣнчане на светото дѣло. Съдъ уреждането на българската езархия подъ управлението на Антима I Видински, И. М. замин^{за} епархията си, търновската, прѣзъ септ. 1872, и ѝ управлява около 2 години. Прѣзъ това време — още прѣди освобождението на той основа първото българско духовно заведение въ Петро-Павловски монастиръ при Лѣсковецъ. — И. М. се е отличавалъ по твърдата си воля, по строго-честния си характеръ, както и по крайното си родолюбие. Едно кратичко животописание на И. М. има въ *Сборникъ изъ живота на български по-отлични мѫже* отъ П. Русески (Стара-Загора, 1887).

Илиада. Епическа поема отъ Омира, въ 24 пѣсни, на която събитията ставатъ около Троя или Илиосъ.

Илиевъ (Атанасъ Т.). Български учител-писател, род. въ Стара-Загора въ 1852. Добилъ е средното си образование въ едновременното старо-загорско V-класно училище, въ пловдивската по-военно-училищна (1868/9) гимназия и въ таборската (въ Чехия) гимназия; следвалъ е и, като волнослушател, една година въ сърбеката Висока Школа (въ Бълградъ) и двѣ години въ пражкия университет по словянската филология. До 1898/9 е учителствувалъ 12 $\frac{1}{2}$ години и е служилъ по администрацията побче отъ 8 години. Въ 1875, като учителъ въ Стара-Загора, е билъ арестуванъ, поради опита за бунтъ (виж. Заарско движение), осъденъ и освободенъ отъ затвора съ запрещение да учителствува. Слъзъ освобождението, И. учителствувалъ и посълъ служилъ по администрацията, докъм въ 1886 билъ уволненъ въ качество шуменски сържаник управителъ, «като ще се има предъ видъ за друга длъжност». Подиръ това И. продължи да работи въ Софийската гимназия и по-сетиъ — на старо-загорската джемиринска гимназия, където занимава и сега.

И.-вата литература, състоеа въ стъпки на трудове: *Природни и народни* стат. въ Цариград, 1872; *Балтище*, 1875; статии и *Литературни* 1875); *Други*, 1875).

развива народонаселението, статия въ пловдивското спис. *Наука*, 1881, кн. III, IV, XI и XII; *Исторически български за Стара-Загора* въ статистическия календарь на старозагорския окръгъ, 1882; редовно сътрудничество въ спис. *Земедельецъ*, издавано отъ покойния Д. Нанумова, дъто покрай другитъ статии и рецензии вмѣстени безъ подпись е статията *Първоначални познания отъ политическа икономия* по М. Н. Козы, 1883, бр. 7 — 36; *Фантазия и естетически вкусъ у младежите*, споредъ Д-ръ П. Дурдина, въ софийското спис. *Денница*, год. I, кн. 10 и *Капината въ българската народна поезия* въ сѫщото спис., год. II, кн. 6.

Въ отдѣли издания И. е издалъ слѣдните: *Съкратена история на умственото развитие въ Европа* отъ Д. И. Писарева (Цариградъ, 1875, кн. I); *Отборъ отъ животописи на велики мѫже* (Сливенъ, кн. I, 1884 и кн. II, 1885); *Старо-загорски окръжъ отъ народно-икономическо отношение* (Стара-Загора, 1885); *Сирота мома, балада*, прѣведена отъ чешки, съставлява кн. V отъ Ил. Бълковъ Съвременни книжки (Русе, 1886) и 2-о изд. (Стара-Загора, 1887).

Като учителъ на софийската дѣвическа гимназия, И. редактираше, заедно съ Д-ръ Ив. Шишманова, министерския *Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина* отъ 1889 до 1892, особено отдѣла народни умотворения, дѣто и обнародва статии: *Погледъ върху българската нумизматика*, кн. I; *Българските придания за исполнени*, кн. III и IV; *Свадбарските обреди на словянските народи* (съчинение отъ К. Волкова, прѣводъ отъ руски), кн. III, IV и

VIII; *Растителното царство и народната поезия*, кн. VIII и IX.

И. е списалъ и нѣколко учебника: *Читанка въ нѣколко книжи*, *Начална практическа драматика*, *Синтаксисъ на български език*, *Кратко всеобщо земеделие* и пр.

Илий. Първосвещеникъ въ сдия Израилевъ 40 г. одни, живѣлъ до 1116 прѣди Р. Х., благоразумно управляващъ израилския народъ; иль билъ наложъ сп. Официалъ постъръ въпрѣмъ въ сдия на земята съмъвътъ, зета отъ Бога за синоветъ и Фенесь, на които служението въ скинията порочния имъ животъ битва съ филистимците му синове били убити и зета отъ неприятеля И., за това, падналъ отъ стъпъръ на 98-годишна (Библ., 1 Цар. гл. 1, 2, емникътъ му билъ Самунъ.

Илионополъ (гр. *градъ и цето*). Гръцкото име на египетски градъ Онь (сънце лина), на Ниль, на връха на тата му. Това име е дадено градъ въ прѣвода на Александърските прѣводители на Св. писие. Той градъ е билъ средо на египетската мѫдростъ. Сп. едно прѣдание, Солунъ, Тасъ, Платонъ се учили при илионополските свещеници. Менетонъ, приографътъ на Египетъ, е билъ ополски първосвещеникъ, слухътъ вѣкове пѣрано испитънъ да казватъ, тестътъ на евреини Иосъ Развалинитъ на И. още покри единъ пространство отъ около 5 килом. Единъ отъ червеногрънитъ обелиски, отдаванъ подъ името Фараонови столъ, близу до село Матарие, причини да се прѣдполага, че лисътъ, извѣстенъ съ името онатрина ила, въ нашото

въ Англия, е билъ засенъ въ Александрия

Мъл сирийски. Виж. *Ба-* ю градъ се споменува ита (Амост 1; 5) подъ името Авенъ или съл-е.

Мъл. Една отъ Съединенавъ Америка, съ прѣ-
бъв. Висконсинъ; на ист.
иганъ и държава Инди-
оято ѝ е дълги донѣдъ р.-
та югъ рѣка Мисисипи
на зап. Мисисипи. Про-
17 чет. килом.; насел.
жит. Населението се е
то съ чудесна бързина.
е било 12,282, въ 1820,
; въ 1830, — 157,445;
— 476,183; въ 1850, —
ъ 1860, — 1,711,753; и —
2,511,096. Пѣ-вече
ната ирландци, въ 1870,
дени въ други отъ Съе-
Държави и въ Европа;
стъ еж ирландци и гер-
манци на управл. е
идъ, токо-речи въ срѣ-
жавата; а най-важниятъ
Чикаго, главното при-
а езеро Мичиганъ, Га-
тънъ на Мисисипи, и
южния край на Цен-
търалната земя; съверната
отъ ливади и степи;
а прѣобладаватъ гори.
едълческа държава И.
търво мѣсто. Главнитъ
ия сѫ: жито, царевица,
ленъ, ябълки, круши,
розе и др. Скотовъд-
оизвожда добитъкъ и
годината се продаватъ
пѣ-вече отъ 300,000,000
минералитъ се доби-

вать, освѣнъ каменини вѫглища,
олово, желязо, цинкъ, мѣдь, соль
и др. Желѣзни издѣлія и вълне-
ни стоки. На търговията помага
най-много корабоплаването по р.
Мисисипи, Охио, Уабашъ, Или-
нойсъ и по ез. Мичиганъ. Най-
важниятъ търговски гр. е Чикаго.
— Държавата И. е била припо-
зната въ 1809 за територия, а
въ 1818 за държава. Сегашната
конституция сѫществува отъ 1870.
Сенатътъ състои отъ 51, а кама-
рата на прѣставителитъ — отъ
153 члена, избирани за 2 години.
Гласувателетъ трѣбва да еж прѣби-
вавали въ държавата една година,
въ окръга 90 дни, и въ околията
онце 30 дни.

Илинойсъ. Голѣма рѣка въ
Съединенитъ Държави; образува
се въ държ. Индиана отъ рѣки
Канаки и Депленъ; лѣвъ при-
токъ на Мисисипи; 680 килом.;
при устието $2\frac{1}{2}$ килом. широка;
корабоплавателна по 330 килом.;
единъ искусственъ корабоплавател-
енъ каналъ съобщава И. съ е-
зеро Мичиганъ.

Илиризъмъ. Така се нарича
стремлението на словѣнските на-
роди въ южната част на австро-
унгарската империя къмъ духовно
общение помежду си, а именно:
между хърватетъ, словенците, сър-
бетъ, далматинците, краинеците
и карпинийците. И. се пробудилъ
отъ врѣмето на французската ре-
волюция въ 1830, особено съ за-
лѣганията на Людовика Гай.
Виж. *Гай.*

Илирия. Римското име на една
страна, на която прѣдѣлитъ въ старо
врѣме сѫ били различни въ разни
врѣмена. Въ IV-и вѣкъ прѣди Р.
Х. илирийците, които, заедно съ
тракийците, па вѣроятно и съ
венетите (въ Италия), съставля-

вали единъ клонъ отъ арийското или индогерманско племе, населявали цѣлото источно крайбрежие на Адриатическо море и близкиятъ острови, съ западните части на Македония до Ениръ. Филипъ Македонски завоевалъ И. до р. Дринъ, и тогава се появило раздѣлението на Гръцка И. (*Ilyris Graeca*) и Варварска или Римска И. (*Ilyris Barbarae* или *Romana*). Първата, сега Албания, втѣзала въ прѣдѣлите на Македония. Варварска И. била раздѣлена на Япидия, Ливурния и Далмация. Илирийците били прѣдадени много на пиратството, което ги докарало въ стъклование съ римляните, които ги и подчинили около два века прѣди Р. Х. Тѣ се опитвали много пажти да отърсѫтъ римското иго, и нѣ всѣкога бивали разбити, и страната имъ станала важна римска областъ, която обгръщала земите прѣставлявани въ сегашните врѣмена отъ Кроация, Далмация, Херцеговина, Черна-гора, близу цѣла Босна и една част отъ Албания. При раздѣлението на римската империя, И. се раздѣлила и ти на западна И., която останжла на Западната империя, и на источна И., която втѣзала въ състава на Источната империя. Отъ 459 до 530 И. минувала подъ властьта на хунитѣ, готитѣ, гепидитѣ, лонгобардитѣ и аварѣтѣ; отъ 620 тая страна зазвели словѣнски племена, и името И. исчезва изъ историята; остатки отъ илирийския народъ сѫ се упазили въ албанцитѣ. Въ 1809 се явива изново името И., когато Наполеонъ образувалъ *Илийски* области отъ Каринтия, Далмация и всичкиятъ земи отъ Адриатическо море до Сава, които тогава принадлежали на французската империя. Вѣнскиятъ миръ, въ 1815, прѣ-

далъ тия области на Австро-Германия, която ги раздѣлила на двѣ, съ градове Лайбахъ и Триестъ. Това раздѣление траяло до 1849, когато двѣтѣ области административно били подраздѣлени на Каринтия, Крайна или Карниола, Приморска страна, окрѫжия на Герцигъ, на Градска и Истрия, и Триестска област.

Илития. Старогрѣшка богиня, помощница на родилкитѣ.

Иличъ (*Иванъ*). Австро-Сърбски поетъ, авторъ на Песни (1854 — 1858).

Илим fruit, лат. Трои е съществувала.

Илия. Израилски пророкъ, роденъ въ Тисва, Нефталимовъ градъ, въ врѣмето на Ахава и Иезавель (900 год. прѣди Р. Х.). Библитъ ни казва, че билъ единъ отъ най-неустрашимите и самоотвержен пророци; изобличавалъ беззанятията на израилския народъ, приказалъ суши и гладъ за 3 години, а на гонителя си Ахава — позорна смърть и истрѣблението на цѣлия му домъ, и правилъ чудеса. Той билъ зеть живъ на небето; възнесълъ се въ огнена колесница (*Библ.*, 4 Цар. 2 гл. и 3 Цар. 17; 21). Кога се възнеса съ И. пуснѣлъ кожуха си на ученика си Елисея (виж. *Елисей*), всѣдствие на което Елисей настѣдила пророческата му дарба. По мнѣнието на нѣкои свети отци, И. ще биде прѣдтеча на второто пришествие Христово.

Илия (*Св.*). Най-високий врѣтъ на Тайгетъ; 2,400 метра надъ морското равнине.

Илио воевода (*Ильо Марко*). Славенъ борецъ за българската свобода, който цѣли 30 години е воювалъ противъ народните тиране турцитѣ и е всъзълъ стрѣль и трепетъ у тѣхъ, родъ въ с. Бе-

рово, Малешовско, къдѣ 1805, починѣ въ Кюстендилъ въ 1898. По причина на дълбоката си страстъ бѣше извѣстенъ прѣзъ по-слѣднитѣ си години съ името *Дѣдо Ильо*. Въ началото, както по-вечето наши прочути хайдути, той не е гонилъ великата идея—освобождението на отечеството, а е ималъ за цѣль отмъщението за сторени пакости и защитата на слабата рая. Причината да изгъзе този юнакъ по горитѣ е била убиването на брата му Станка отъ турцитѣ. Скоро въ гората около II. се събрали стотина души злочести българе да търсиха защита и отмъщение; ала И. си избралъ отъ тѣхъ всичко 15 души, най-юначинитѣ, и ги повелъ слѣдъ себе си по горитѣ и планините. Цѣли 12 години *И. в.* хайдувалъ токо-речи непрѣкъснито и прѣзъ това време се прочулъ вредъ на дѣлъ и наширъ въ турското царство. Па не е могло да не стане всеизвѣстенъ юнациътъ, който замръкалъ съ четата си на Странджа, а осъмвалъ на Срѣдна-гора; явявалъ се на Богданъ, а слѣдъ два дни смянитѣ аги го чували въ Пиринъ; затова и захващали да го сравняватъ съ дивния Крали Марка, па и за него се изработила у парода народната пѣсень

Ильо е юнакъ надъ юнакъ.
Не дава обиръ да стане,
Не дава зулумъ да бѫде,
Не дава хайта да мине
По тая Рила-планина
Отъ рѣзанитѣ читаци.

Самата войска се бои отъ него,
защитото вѣрва,

Че си е Ильо войвода
На Крали Марка дѣтето*).

*) Виж. *Наука*, кн. XI и XII и XII-
тъкъ стр. 133.

И. в. ималъ свѣрталището си въ Сърбия. Той образувалъ въ Бѣлградъ въ 1862 единъ отъ двата отряда, — македонски — отъ които състояла българската легия. Извѣстно е, че другий отрядъ се намиралъ подъ команда на Раковски. *И. в.* билъ пенсиониранъ отъ срѣбъското правителство, което знаело, че ще има нѣкога нужда отъ юначеството и вѣщината му. Въ 1876, прѣзъ срѣбъско-турската война, прѣдъишнала слава на опитния воевода привлѣкла много юнаци и той воювалъ съ 300 ратници; на другата година, прѣзъ руската война за освобождението ни, *И. в.* се подвизавалъ съ една дружина отъ 150 души около Етрополе. Слѣдъ освобождението, въ 1880, *И. в.* билъ пенсиониранъ отъ Народното Събрание. Дори и въ прѣклонни години — на 80-годишна възрастъ — Дѣдо Ильовото юнашко срѣдце не го остави да не земе участие въ войната, която ни обявихъ сърбетъ въ 1885; той командуваше тогава една доброволническа чета. Подробности за *И. в.* има въ шуменското спис. *Утро* (год. I, 1892, бр. 4 и 5).

Илменъ. Езеро въ сѣв.-западна Русия, новгородска губерния, има видъ на равнобедренъ трижгълникъ, простира 704 четв. килом., най-голѣмата му дълбочина 6 метра. И. прибира нѣколко голѣми рѣки: Шелонъ, Ловать, Мста и много малки, а испушта р. Волховъ. Въ устията на рѣкитѣ, които се вливатъ въ езерото, сѫ се образували много острови. Пролѣтъ езерото се подига по-високо отъ обикновеното равнище на 4 метра, и корабоплаването става много опасно. Корабоплаването по езерото захваща отъ май и се свръща по ноем-

врия. И. съ каналите си образува единъ отъ най-главните рѣчни пътища въ Русия; той се стъбъща чрезъ Волховъ съ Ладожско езеро. И. изобилва съ риба, и риболовството съставя важна мѣстна промишленост; по-вече отъ 20,000 души се поминуватъ съ риболовство. Езеро И. е исторически забѣлѣжително, защото на неговите бруїгове живѣли словѣнските племена, които прѣди по-вече отъ 1000 години (862) поканили варяго-русите да отидатъ да имъ паруватъ, отъ което време брои годините си началото на руския народъ.

Илоти, гр. Робе на старорѣменните лакедемоняне или спартанци. — Илотите сѫ биле люде заробени отъ спартанците въ война. Тѣхното състояние е било твърдѣ плачевно. Тѣ били имъ на държавата. Тѣмъ се прѣдавали най-тежките земедѣлски работи. Бияли ги всѣка година, за да имъ наумѣватъ за робството имъ, и подлагали ги на всѣкакви унижения. Понѣкога и убивали една част отъ тѣхъ, когато имало страхъ отъ многобройността имъ за държавата. По едно време Спарта, градъ съ по-малко отъ 40,000 жит., имала 200,000 илоти. — **Илотство.** Състоянието на илотъ; въ прѣносенъ смисъль, унизително състояние.

Иль-де-Пень. Островъ въ Тихи океанъ, въ зависимост отъ Нова Кaledония; 1,000 жит. Принаадлежи на Франция, която испраща въ него осъдените на тежки работи.

Иль-де-Франсъ. Старото име на островъ Маврикий (на Англия отъ 1763).

Илюзия, лат. Измамлива привидность; измама на чувствата,

когато привидното се зима за петинско; измама, призракъ. Въ пренос с.м. химерическа или несѫдѣжна надежда, мечта. *Правят си илюзии*, самооблъща въ се. — **Илюзоренъ.** Въображаемъ, мечтателенъ, неосъществимъ: *илюзоръ страхъ, илюзорна сполука, илюзорно обѣщане.*

Илюминати (лат. просвѣтени). Име, което се е давало на членовете на разни тайни дружества, религиозни или политически, въ разни времена. Такъво е било въ Испания, въ края на XVI-и вѣкъ, едно дружество, на което членовете се прѣдавали на нѣкое отвратителни пороци съ вѣра, че молитвата имъ ги спасява отъ всѣкодневната грѣхъ. Инквизицията съ крайни строгости прѣмахнѣла това дружество. Подобни дружества, съ нѣкое видоизмѣнение въ основата имъ, имало въ XVII-и и XVIII-и вѣкъ въ Франция, Белгия и Швейцария. Най-забѣлѣжителното е било едно дружество въ Бавария, основано отъ Адама Ваисхунта, професоръ на каноническото право въ Инголщатъ. Цѣльта му е била да съедини всички човѣци съ един и сѫща връска, да възбуди у човѣците любовъ къмъ добродѣтельта, да работи за установление господството на разума и за закрилата на обществото отъ всѣко притѣснение. Подъ гнета на иезуитството, дружеството се распространило толкова бѣрзо, че по едно време по-вече отъ 2,000 най-образованi мѫже въ Германия били негови членове. Тайното влияние на тия илюминати се считало за главна причина на много политически събития въ време на французската революция. Баварскиятъ крал видѣлъ опасност отъ сѫществуването на това дружество.

растурилъ, па и изгонилъ теля му (1784-1785).
юминаторъ (отъ лат. *immo-*, освѣтлявамъ). Отверстие крива или въ страна на пашь, въ което се намира мѣдна съ дебело стъкло въ нея за видѣло въ камара. И-тѣ сѫ направени, че могжть да се атъ, за да влиза отъ вънъ въздухъ.

юнириамъ (фр. отъ лат. *inare*, освѣтлявамъ). Освѣтъ, понѣкога съ разношарни па и огневые, сграда, улица, въ тѣржественъ случай.
юстрация (лат. *пояснение*). ние или книга, пояснена или на съ картини; понѣкога бива таки, сир. текстътъ служи за ение на картината. — **Илюмъ**. Украсявамъ или поясняшига, списание съ картини.— **рованъ**. Украсенъ или поясъ картини: *илюстровано* *ние*. — Наклонността къмъ риране много помогнала за риенствуване гравирането рво. Обичайтъ да се илюшти книжитъ и списанията се, въ XVIII-и вѣкъ, въ Ан-отдѣто прѣминжалъ въ Франт. и Английското списание *Illustrated London News*, едно ѿ-първите, още занимава място; *The Graphic*, поб- списание, е главний му съкъ.
ильтъ, тур. Прѣсъда; сѫдебшеие.

акулация, лат. Несквернепорочность; догма за безъото зачатие и рождение на йва Мария отъ майка ї Ана. **апентентъ, лат.** Постояненъ, изченъ; въ противоположна *трансцендентенъ*. Въ *баз.*, казва се за Върховното Рѣчище.

сѫщество, когато го припознавать за сътъго съ битието на свѣта, безъ да притежава нѣщо, което би прѣвипавало свѣта.

Имаминъ, араб. Религиозенъ начальникъ у мюхамеданетъ.

Имаретъ, араб. Странноприемъ домъ при джамии.

Имбрихъ. Хърватски списатель, 2-та половина на XVIII-и вѣкъ.

Именителенъ падежъ. Въ *грам.* прѣвий падежъ въ граматическо склонение, който именува прѣдмѣта или подлога. — **Именить.** Знатенъ, знаменитъ. — **Именованъ.** Номиналенъ, който е искланъ въ името, въ думитѣ: именована стойностъ — **Именовано число**, което носи името на прѣдмѣтитѣ: петь *овце*; въ противоположность на отвлѣчено число *петь*.

Имитираамъ, лат. Подражавамъ. — **Имитация.** Подражание, таклидъ (за стока и др.).

Имитлийски проходъ. Единъ отъ ю-главнитѣ второстепенни проходи прѣзъ Шипченския балканъ. Подкача отъ с. Имитлие и отива до Габровското шосе. Проходътъ е планинска пътека, и служи за съобщение само на ближнитѣ села. Тоя проходъ прѣминалъ напитѣ първи опълченци прѣзъ врѣме на войната въ 1877-78, прѣзъ коледнитѣ празници.

Имовѣренъ. На който може да се дава вѣра, да се вѣрва, вѣроятъ, правдоподобенъ. Оттука имовѣрностъ.

Императивенъ (лат. отъ *императіре*, заповѣдвамъ). Повелителъ: *императивенъ тонъ*. — **Императоръ**, — трица. Господарь, господарка на империя. Оттука императорски, който принадлежи на императоръ, на императрица. — **Имперализъмъ.** Система на импе-

раторско правление. — **Империалистъ.** Привърженикъ на империализъ.

Империалъ, лат. Русска златна монета отъ 10 рубли 30 копейки.

Imperium in imperio, лат. Държава въ държава.

Империя (лат. *империумъ*, отъ *импераре*, заповѣдвамъ). Нѣколко страни заедно подъ владичеството на господарь, който носи титлата императоръ: *германската империя*. Оттука *имперски*, който се отнася на империя, който принадлежи на империя.

Империя (Западна или Западно-римска). Виж. *Западно-римска империя*.

Империя (Источна или Источно-римска). Виж. *Византийска империя*.

Империя (Небесна). Име, кое-то китайците даватъ на отечеството си.

Импозантенъ (фр. отъ лат. *импонер*, полагамъ, турямъ отгорѣ). Който налага неволно почетие или уважение къмъ себе си, внушилъ или впечатлителъ по числеността си или по тържествеността си, величавъ, величественъ: *импозантна манифестация*.

Импонирамъ (лат. *импонер*, полагамъ, турямъ отгорѣ). Възбуждамъ къмъ себе си уважение съ впечатлението, което правя съ обносите си: *напръзно господство му се мячи да ми импонира; вънкашният изгледъ не е доста*.

Импортерия, импортъ, лат. Внось (стока отъ странство). — **Импортирамъ.** Внасямъ (стока отъ странство).

Импресарио, итал. Съдържател на театръ.

Импровизирамъ, лат. (*improvisus*, непрѣвиденъ). Правї или уреждамъ нѣщо на минутата, безъ

приготвяне; *импровизира* ни една вечеря. *Импровизира* ни една речь, една пѣснь. — **Импровизаторъ.** Човѣкъ, който има дарбата да импровизира. — **Импровизация.** Импровизирането.

Impromptu, лат. Импровизира, направено на минутата, безъ особено приготвяне (за стихотворение, слово и др. т.).

Импулсивенъ, лат. Двигателъ, побудителъ; който действува подъ влиянието на двигателна сила: *импулсивната експансивност у този човѣкъ*.

Имущество. Имть.

Имѣніе. Владѣніе, чифликъ. In aeternum, лат. Вѣчно.

In vino veritas, лат. Има истинъ въ виното, сир. истината секази подъ влиянието на виното.

In quarto, лат. На четвъртина, сир. съ 8 страници въ листа (за напечатани книги).

In octavo или in 8°, лат. На осмина, сир. 8-а частъ отъ листъ. Въ книга, напечатана на осмина, има 16 страници въ листа.

In ovo, лат. Въ яйцето.

In omnia paratus, лат. Готовъ за всичко.

In pace, лат. Въ миръ, миромъ.

In petto, итал. Въ срѣдцето си, втайгъ, на ума си.

In plano, лат. Форматъ на напечатана книга въ форма (листъ никакъ не прѣгънжть).

In coelo quies, лат. Покой има на небето.

In solo Deo salus, лат. Само въ Бога има безопасностъ.

In ultimum paratus, лат. Пригответъ и за това и за нова събитие.

Иначе, рус. Инакъ, другаче.

Инвалидъ, лат. (инъ, не; инвалидъ, силенъ, якъ). Немощенъ, безсиленъ за работа човѣкъ. Оттука *инвалиденъ*, недѣспособенъ;

Индна пенсия, пенсия за неспособность (неспособность за та).

Инвентарь (лат. *инвенцире*, амирамъ). Подробенъ и точенъ сът (на стоки, покъщнина, р. т.).

Инвеститура (отъ лат. *инвестире*, обличамъ). Обличане сътъ, тържествено провъзгласяне нѣкого въ санъ.

Инголицадъ. Баварски укрѣпъ градъ (Горна Бавария), на лѣбреъ на Дунавъ, 75 килом. юв.-зап. отъ Мюнхенъ; 15,390.

— Шведский кралъ Густавъ II напразно обсаджалъ И. въ 2; австрийски генералъ Луи Баденски го прѣзелъ въ 4, и французи го прѣзели въ 1800. Погибъ сравнили съ земята вълненията му; ала въ 1827 гравъ билъ укрѣпенъ изново въ горъ размѣръ, и двѣтъ твърдини на лѣбреъ на рѣката особено отличаватъ по гиздавостта и слътъ си.

Inde irae, лат. Оттука омраза; употребява се въ единство: оттука произхожда омразата. **Индeterminизъмъ**, лат. Ученіе безусловната свобода на човѣтата воля. Оттука индeterminизъмъ, последователь на индeterminизма.

Инже-Балабанъ. Пълководецъ Ултанъ Мурада, който прѣзелъ, ала съ хитростъ, Срѣдецъ, сена София (1382).

Инже-балканъ. Общото име на источният клонъ отъ Стара-нина, който отдѣля долината на река Малка Камчия отъ тракийската равнина. И.-б., споредъ та и мѣстата, покрай които тече, носи и слѣдните имена: *Иалка*, *Сини-камене* (на ист. Сливенъ), *Ичера-планина*,

Гребенецъ (надъ с. Глушникъ), *Стиду-балканъ*, *Индже-балканъ* и др.

Инджиджианъ (отецъ Лука). Арменски епископ-калугеръ, единъ отъ най-отличните членове на Мехатеристското (римокатолическо) братство; оставилъ е *Археология* или *Исторически старини*, на арменски (3 тома, Венеция, 1835), — съчинение, което съдържа всичко, шо има най-интересно върху старите обичаи на арменците и др.; и *Географическо описание на стара Армения*, съчинение сѫщо много цѣнно, 1 т. 1822; и др. (род. Цариградъ 1758 — умр. Венеция 1833).

Индиана. Една отъ Съединените Държави въ Америка, на западъ, съ прѣдѣли езеро Мичиганъ и държава Мичиганъ, на югъ; Охио, на ист.; Илиноисъ, на югъ; Кентжки, на зап. Простр. 94,143 чет. килом.; населен. 2,440,000 жит. Въ 1800 населението е било само 4,875; въ 1810 — 24,520; въ 1820 — 147,178; въ 1830 — 343,031; въ 1840 — 685,866; въ 1850 — 988,416; въ 1860 — 1,350,941; въ 1870 — 1,680,637. Поселенците сѫ били отъ други американски държави и отъ Германия и Ирландия. И., равна земя, е много плодородна; произвежда жито, царевица, добитъкъ, свине, вълна, тютюнъ, вино и др. Популацията е отъ Охио и Уабашъ. Страната е богата съ каменни въглища и солници. Земедѣлието, индустрията и търговията сѫ много развити. Стойността на всички земедѣлчески произведения на годината надвишила 600,000,000 лева. Главните индустриални изделия сѫ земедѣлчески ордъни, обуща, вагони, кола и колесници, дрѣхи, покъщници, желѣзни и кожани из-

дългия, вълнени стоки и др. И. има само едно пристанище, Мичиганъ-Сити, на ез. Мичиганъ, и нѣма права другоземна търговия; вътрѣшната ѝ търговия става по корабоплавателнитѣ ѝ реки Охио, Уабашъ и др., по каналитѣ ѝ, и по желѣзниците ѝ. — Сѣдалище на управл. е *Индіанополъ*, токоречи въ срѣдата на държавата, и главният градове сѫ: Ивансвилъ, Ню-Албани, Мидисънъ, Ричмондъ, Геръ-Хотъ, Лафайетъ, Фортъ-Уейнъ и прѣдпоменжтий гр. Мичиганъ. Държавата има единъ университетъ. Управлява се отъ управителъ, сенатъ и прѣставителска камара. Сенатъ състои отъ 50 члена, избиращи за 4 години, а прѣстав. камара отъ 100 члена, избиращи за двѣ години. Годишната заплата на управителя, избиранъ за 4 години, е 40,000 лева. Всѣкой гражданинъ, който е живѣлъ въ мѣсца въ държавата, има правото за гласуване. Между другитѣ благотворителни заведения, въ 1879 е основано едно заведение за слабоумни.

И., колонизирана отъ французы въ 1730, минжла въ рѣцѣ на англичанетѣ въ 1763. Територия (виж. тая дума) станжла въ 1801, а приела се въ съвѣза на Съединенитѣ Държави въ 1816.

Индіанополисъ. Гл. градъ на държава Индиана (Съединенитѣ Държави), на Хуайнъ Ривъръ (Бѣла Рѣка), 160 килом. на сѣв.-зап. отъ Цинциннати и 700 килом. на зап. отъ Вашингтонъ; 80,000 жит. И., хубавъ градъ, построенъ по планъ, е съвсѣмъ новъ; той е билъ избранъ за сѣдалище на управл. на държавата въ 1824. Улиците му, прости и широки, се прѣсичатъ на прости югли. Деветъ моста, — всички, освѣнъ единъ, же-

лѣзни, три отъ които за жеци, — кръстосватъ рѣката въ И., токоречи въ срѣдата на жавата, е срѣдоточие на лѣзници, които, съ многобр. си клонове, съединяватъ боземедѣлчески окръзи и западни градове. Една жега около града съединява всички други желѣзници. Поб-вече пътнически влака, съ срѣдно 10,000 пътници, влизатъ дено въ града и излизатъ отъ него, и поб-вече отъ 700,000 тонажа вагона влизатъ на годишната града и излизатъ отъ него два голѣми елеватори за много фабрики за вагони, дѣлчески машини, органи, и др.; 6 народни и нѣколко банки, 70 цркви и др. има още арсеналъ на Сънитѣ Държави, държавенъ верситетъ, 2 медицински учреждения, консерватория, училища, изящниятъ искусств, луди ведения за сълпни и занѣми и др.

Индивидуаленъ (лат. *individus*, нераздѣленъ). Несамъ по себе, отдѣленъ, частенъ, личенъ. — **Индивидуализъмъ.** Обособеностъ; съна едно ищо — сѫщество, растение — отдѣлено същество къмъ другите въ сѫщия видъ. — **Индивидуалъ.** Обособявамъ, раздѣлица отъ единъ видъ въ бено. — **Индивидуалностъ.** отдѣлно битие; отличителни знаци на единъ прѣдметъ: *нашата народна идентичностъ*.

Индиготинъ, лат. (*indigo*, синило). Основното същество на синилото.

б. 1) Жител на Индия. отъ кое-да-е американкоето е обитавало Американтивѣка. Това име е на американскиятъ туци погрѣшното понятие пътешественици, Ко-уги, че новооткритий билъ една част отъ Иноро се показало, че е поимето индийци си оставатъ тая разлика, че сега, орѣжъ за тия жители, казватъ *американски*. — Нѣкои етолози и др.) считатъ американци за отдалено племе; други (Лейтамъ) искатъ къмъ монголиа. Споредъ етолозите като категория, праотците на американски индийци отдалечена епоха въ на свѣта, прѣминели въ Америка, и тамъ силиди години отдалени лото човѣчество, като постепенно прѣзъ разни на варварството и етъта. Ония, които счи-татъ индийци за вѣшко племе, притезаватъ племе е така туземно, както е самиятъ американецъ съ неговата фауна и новия авторитетъ по Д-ръ Робертъ Браунъ, и *Човѣшките племена*, на американците азиатско-даждение. Той казва: живи индийци не само приличатъ на най-ближ-съди, съверо-источните и по езикъ и прѣдаю се твърди, съ еднакви мосеци, на американски, на азиат-ци, се разбиратъ съвсѣмъ

добре. Въ сѫщото врѣме, антрополозите сѫ наклонни да мислятъ, че Япония, Курилските острови и съсѣдните земи може да се считатъ за първо отечество на побъгольмата част отъ американското племе. Антрополозите още допускатъ, че между разните племена, отъ Съверни Ледовити океани до ностъ Хорнъ, има побъгольмо еднообразие въ физическото устройство и личните чѣти отколкото въ коя-да-е друга част отъ земното клѫбо. «Червенокожите люде», както ги наричатъ, «на Съединените Държави и Канада, различатъ въ много отношения отъ гвараните на Парагвай, па и едините и другите различатъ отъ дивите племена на Калифорния, нѣ всички представляватъ най-ясни доказателства, че сѫ отъ единъ клонъ отъ човѣшката челядь». Върху тая точка свидѣтелството на единъ писателъ като Хумболта е твърдъ важно. «Индийците на Нова Испания», казва Хумболтъ, «иматъ обица прилика съ индийците, които населяватъ Канада, Флорида, Перу и Бразилия. . . . Струва ни се да съзиратъ, че происхождатъ отъ сѫщия корень, въпрѣки ливното разнообразие на езиците имъ».

Изобщо физическите отличителни чѣти на американскиите индийци сѫ следните: четвъртита глава, съ ниско, нѣ широко чело, задната част на главата сплеснита, пълно лице и мощните челюсти; костите на бузите издадени; дебели бръни; черни очи; дълга коса, нѣ съвсѣмъ права, а закривена като конска грива, и като неї лъскава; брада рѣдка; шаръ на кожата червеникъ или мѣденъ; растъ срѣденъ; рѣщи и крака малки.

Ала между стотините племена американци има много, които различатъ отъ тоя типъ: нѣкои,

запр., съ бѣли като европейските народи; други тъмнокожи или жълтокожи. Отъ друга страна у всичките племена изслѣдователъ откриват една общност, както въ физическото устройство, така и въ езиците, които говорятъ.

Явява се въпросъ: Защо, отъ толкова си индийски племена сродни по произходение, европейците съ намѣрили само народите въ Мексико и Перу достигнали една висока степен цивилизация? Когато испанците влязли въ Мексико, тѣ намѣрили тамъ единъ богатъ, могъщъ и военолюбивъ народъ, който живѣлъ въ градове съ палати и други раскошни жилища. Тоя народъ се управлявалъ отъ единъ царь, подъ чиято власт се намирали много други народи. Тоя народъ се кланялъ на слънцето, и ималъ една добре уредена иерархия; ималъ си и закони, пазнаилъ и много искусства и науки, особено астрономията; знаилъ и земедѣлието, рударството, и биль доста искусенъ въ ржодѣлията. Така откритият народъ били азтеките (виж. тая дума). Нѣколко години по-сети, въ Перу, испанците намѣрили другъ народъ, и той много богатъ, многоброенъ и могъщъ, съ цивилизация подобна на азтекската, но различна отъ нея въ нѣкои съществени подробности. Тоя народъ били инкастите. Всѣкото отъ тия народи — мексиканците и перуанците — ще е развиъ цивилизацията си въ течението на вѣкове. Въ всяка друга част на Америка европейците поселенци и изслѣдователите намѣрили само пълно варварство или полу-варварство. Това било така въ Виргиния, Нова Англия, Канада, Калифорния, Патагония. Отъ друга страна, въ Средна Аме-

рика се намѣрили обширни остави отъ архитектура и други следи на цивилизация, които се предполага съ по-стари и отъ мексиканските и перуанските. Освенъ то съществуватъ грамадни изкуства могли въ долината на Мисисипи и другадѣ изъ Америка, за които се предполага, че съ работата на гангите скитнически племена. А е така, може да има иѣкаква птица въ теорията на Д-ра Маркуса, отличенъ германски етнолог, че «народите на новия свѣтъ съ въ одно състояние на първобитно варварство; иъ съ, напротивъ, последните останки отъ людъ нѣкога на високо стъжало въ изтичицата на цивилизацията, съ теко-речи исхабени и на погинаващи».

Индийците, разпръснати въ Америка и раздѣлени на стоти племена, прѣсътятъ около 7 милиона. Нѣколко племена съ съ нѣдѣлъ цивилизации и се поминуватъ съ земедѣлие, подъ управителството на правителството на Съединените Държави. Две племена (чоктавите и чероките) съ всѣмъ съ се цивилизували. Много индийски племена съ се размислили чрѣзъ женитба съ погри съ бѣли люде (люде отъ европейско произходение). Такъви, между прѣсътятъ до 17 милиона. Разните европейски поселенци въ Америка съ били често въ войни съ индийците, кога за самозаштита кога за да имъ завладѣятъ земите; и индийците всѣкога съ били покорявани и трепани безъ пощадно.

Индий, лат. Просто тѣло, бѣ като сребро металъ и тъй като мякъ, открыти отъ Райха и Райтера посредствомъ спектралния анализъ; намира се иъ нѣкога руди на цинка.

Индийски. Който се отнася до Индия.

Индийски океанъ. Часть отъ Тихи океанъ, която мие Индия. *Виж. Океанъ.*

Индикти, лат. 15-годишънъ периодъ по церковното лѣтоточисленіе.

Индиректенъ (фр. *en*, не; *direct*, правъ). Непрѣкъ, непрямъ, косвенъ, посрѣдственъ.

Индискретенъ, лат. Невъздърженъ въ говорене, нескроменъ, неблагоразуменъ, прѣлюбопитенъ.

Индискретность, лат. Нескромность; прѣголѣмо любопитство.

Индиферентизъмъ, лат. Равнодушие, особено къмъ вѣрата.

Индиферентенъ, лат. Равнодушенъ.

Индия. Пространна земя въ южна Азия, която Гангъ дѣли на два голѣми полуострова: отсамгангска Индия или Хиндостанъ и задгангска Индия или Indo-Китай (виж. *Иndo-Китай*).

Естественитѣ прѣдѣли на тая обширна страна сѫ, на съверъ, Хималайските планини, които ѹждалятъ отъ Китай и Тибетъ; на западъ, Сюлтанско планинско бърдо ѹждали отъ Афганистанъ и Белуджистанъ; на югъ, Аравийско море и Бенгалски заливъ; и на истокъ, хълмисти бърда, които ѹждалятъ отъ Бирмания. Отъ устията на Брамапутра и Индъ, источното и западното крайбрѣжия, наклонени къмъ сѫщата точка, се срѣщатъ въ нощь Коморинъ, та даватъ на южна И. образа на единъ вередовенъ триъгълникъ. Двѣтѣ страни на триъгълника иматъ бѣргова линия по около 3,200 килом., та Индия е приморска страна. Южната часть прѣставлява Деканско плато, ограничено отъ Гатски планини. Гл.

рѣки, които поѣтъ И., сѫ: Индъ, Гангъ, Брамапутра, Нербуда, Тами, Годавери, Кистна, Кавери.

Относително климата и естественитѣ произведения, разликата е рѣзка: по южнитѣ склонове на Хималайските планини климатътъ е умѣренъ, а нѣколко километра по-на югъ жегата е тропическа, въздухътъ влаженъ и растителността раскошна. Тамъ духатъ мусонитѣ. Отъ растенията, най-много отъ всичко се обработва оризътъ, следъ него памукътъ, афионътъ, захарната трѣстика, кафео, синилото и др. Домашнитѣ животни сѫ коне, осли, мулета,олове, биволи, овце и слонове. Отъ дивитѣ звѣрове най-страшнъ еベンгалскиятъ тигъръ. Другитѣ хищни звѣрове сѫ леонарди, вѣлци, жакали, пантери, мечки, хиени, лисици и др. Отъ отровнитѣ змии най-обикновена е кобрата. Числото на убиванитѣ отъ диви звѣрове люде е една забѣлѣжителна чѣрта въ индийския животъ. Въ 1869 една тигрица убила 127 души, и затворила единъ пѣтъ съ мѣсеци. Прѣзъ 1871, 14,529 души изгубили живота си отъ змие-ухапване. Вѣрва се, че въ английска Индия по-вече отъ 20,000 души мрѣжъ всяка година отъ смърть причинена отъ опасни животни. Отъ ископаемитѣ се добиватъ: злато, сребро, мѣдъ, цинкъ, соль; отлични елмази въ Бенгалия и Бунделкундъ. Земедѣлието и промишлеността отдавна вече сѫ стигнали до нѣкаква степень на съвршенство у индийцитѣ; сега И. произвежда грамадни количества хлѣво, и особено се слави съ своятѣ во-принеи, памучни и вълнени платове и оржжия.

Отсамгангска И. приваджи, по-голѣмата часть, на Азия; аз-

и Португалия и Франция иматъ въ неїкъ владѣнія. — **Английска Индия** или **Индийска империя** обгръща областите **Аджмеръ, Куръ, Бераръ, Мадрасъ, Бомбай, Бенгалъ, Съв.-зап. Области, Пхинджабъ, Удъ, Асамъ, Средни Области** и туземнитѣ зависими държави **Майсуръ, Кохинъ** и др. Заедно съ Бирмания (Индо-Китай), английскитѣ владѣнія въ Индия иматъ 3,580,850 чет. килом. и 253,891,821 жит. — **Бутанъ** и **Непалъ** образуватъ двѣ държави още независими отъ Англия.

Управлението на английска И. е повѣрено на единъ английски министръ, членъ отъ английския кабинетъ. Този министръ се подпомага отъ единъ главенъ секретаръ и отъ единъ съвѣтъ отъ 15 члена. На чело на управлението въ И. се намира единъ подкралъ, назначаванъ отъ англ. цар. за 6 години, и подномаганъ отъ единъ съвѣтъ отъ 5 члена, и тѣ назначавани въ Англия. Всѣкокъ отъ тия петъ члена се натоварва съ испытнителна власть като министръ. Законодателниятѣ съвѣти състои отъ членовете на испытнителната власть, заедно съ 12 члена, половината отъ които не трѣбва да сѫ чиновници. Английска И. сега се дѣли на горѣспоменатите области. Напрѣдъ се е дѣлила на три прѣдсѣдателства Бенгалъ, Мадрасъ и Бомбай; затова въ обикновения езикъ, па дори и въ официални документи, още се дава на тия области името прѣдсѣдателство. Областите се управляватъ отъ управителите, назначавани отъ подкрала, съ удобрението на английския министръ за И. По важни работи управителите се сношаватъ съ английското правителство чрезъ подкрала; по работи отъ поб-малка

важностъ, тѣ кореспондиратъ изправо съ английския министръ за И.

Полицията въ Английска И. състои отъ 190,000 жандарма. **Армията** въ 1878 състояла отъ 190,175 души, включително и офицеритѣ; отъ тѣхъ 123,682 били туземци, и 60,227 англичани (исключая офицеритѣ). Английската сила е главно настанена въ Пхинджабъ и по долината на Гангъ.

Държавниятъ доходъ за 1886-87 се е прѣсметналъ на 77,337,000 англ. лири; **расходътъ** — на 77,158,000. Търговията е била прѣзъ 1887, **вносъ** за 71,134,000 англ. лири, **износъ** за 90,201,000. Пѣ-голѣмата частъ отъ тая търговия се върти съ Англия; останалата търговия се върти съ Цейлонъ, Китай, Австралия, иѣкои отъ европ. държави и др.

Португалска Индия обгръща **Гоа, Дамаунъ и Диу;** 3,355 чет. килом.; 445,000 жит.

Французска Индия обгръща **Пондиджери, Шандернагоръ, Янаонъ, Карикалъ, Маке;** 508 чет. килом.; 275,261 жит.

Племена, езици, вѣра, образование, книжнина, изкуство. Три племена съвсѣмъ различни едно отъ друго населяватъ И. На съв.-истокъ сѫ монголи, които приличатъ на тибетцитѣ; на югъ дравиди, чието отношение къ другите клонове отъ човѣчества челядъ още не е опрѣдѣлено; и на съв.-западъ, арийци. Прѣдполага се, че въ една отдалечена епоха единъ народъ отъ арийското племе (виж. *Арийци*) влязъ въ полуострова отъ съв.-западъ, заселилъ се първо въ Пхинджабъ, и отъ тамъ постепенно се разсѣялъ като господствуващо племе по цѣла съверна и срѣдна И., и прѣсадилъ у подчиненитѣ насе-

ения върата и езика си, та оразувалъ хиндусите. Хиндусското влияние се разпространявало слабо въ Деканъ; та се предполага, че вълното большинство отъ неговото население не е отъ арийското семе. Хиндусите се дължат на четири класи: 1) Брамините (жреците, съдиите и др.), 2) военният (или кшатрийт), 3) банианите (търговците), 4) земедълците и аналатчите. Пръвинуванията изъ дна каста въ друга сѫ запрѣтени. Има и друга каста — париитъ или отхвърлените — които ругатъ кости не считатъ за човѣци. Всичките народи отъ трите стемена сѫ много, и говорятъ язии наарбъчия. — Главният индийски или индо-арийски езикъ е тъль въ старо време санскритски, сѫто около 500 години преди Р. Х. прѣстанжалъ да е народният езикъ. Отъ тогава се образували много наарбъчия. Сегашният книжовенъ езикъ на немохамеданското население на И. е хинди, мохамеданското население говори езика индуистани или урди, а въ Деканъ е употребявала езикътъ дакни. Индуистани е езикътъ, който изникналъ въ мохамеданския царски воръ въ Дели, и който е една съвършенствувана форма на хинди, смѣсень съ много персидски арабски думи. Той е езикътъ, сѫто изобщо употребявана като официаленъ езикъ английското правителство въ И.; ала въ нѣкои бласти сѫ се опитали да го замѣнятъ съ мѣстни езици, като пиди и асами, които книжовно сѫ малко обработени. — Хиндусството или Браманството е братата на голѣмото большинство отъ жителетъ на И. (виж. Браманство). Слѣдъ него върви мохамеданството, и то има по-вече послѣдователе отколкото се е предполагало до скоро. Отъ 69-ти милиона, които образуватъ населението на Бенгалъ, 21^{1/2} сѫ мохамедане. Въ Пажиджабъ, 9 милиона сѫ мохамедане и 6 мил. хиндуси. Въ Удъ има 1 мил. мохамедане на 10 мил. хиндуси. Въ Съв.-западните области има 25 мил. хиндуси среща 4 мил. мохамедане. Въ цѣла И. върва се че има три пѫти по-вече хиндуси отъ мохамедане. Будизмътъ, основанъ въ V вѣкъ преди Р. Х., като въздѣствие на браманска обрядност, сега се ограничава въ Ботанъ, Цейлонъ и предѣлите на Бирмания. И. е била едно отъ най-ранните полета на проповѣдниците на христианството. Едно предание казва, че тамъ проповѣдавалъ и прѣтърпѣлъ мѫжеството св. Тома. Било че това е истина, или не, ние намираме една *Индийска црква или христиане на св. Тома*, за която се знае, че е сѫществувала още въ II-и вѣкъ отъ християнската ера и която, въпрѣки притѣсеннията отъ страна на несторианетъ (V-и вѣкъ), мохамеданетъ (VIII-и вѣкъ) и португалските католици (XVII-и вѣкъ), се е упазила до нашето време на Малебарския брѣгъ въ южна И., и брои нѣколко стотини хиляди. Иезуитските мисионери, отъ срѣдата на XVI-и вѣкъ насамъ сѫ имали голѣма сподука въ И. Покръстените отъ тѣхъ индийци надминуватъ половина милионъ въ Мадрасъ, Пондичери и Траванкоре; въ Бомбай и другадѣ тѣ наброяватъ още до 100,000. Най-ранните протестантски мисионери въ И. отишли отъ Холандия и Дания; по-сетиъ на индийското поле се явили и английски мисионери. Още по-сетиъ англий-

ската Источно-индийска компания (виж. Индия, история) запрътила на мисионеретъ да работи ѝ въ нейните индийски владѣния; иль отъ началото на тоя вѣкъ, когато това запрѣщение се отмѣнило, много християнски общества се запрѣтили да распространяватъ изново християнството въ И. Соборът на всички протестанти въ И. билъ въ 1852 128,000, въ 1872 318,363. Отъ 1858, когато английското правителство зело въ своите рѫцѣ управлението на индийските си владѣния, нѣколко стотини християнски мисионери (въ 1873 около 600) работи ѝ свободно въ И. Отъ тая дата се отворили и *правителствени училища* (въ 1874-75 имало 53,764 правителствени и частни училища и колегии съ 1,668,026 ученици), въ които учението се прѣдава на материния езикъ, а се изучва и английски; освѣнь това има три университета въ Калкута, Мадрасъ и Бомбай. — Писмените паметници на *индийската литература* сѫ отъ най-старитѣ на свѣта. Тѣ сѫ написани на санскритски езикъ. Най-старитѣ произведения на тоя езикъ сѫ *Веди* (виж. Веди). — *Индийското изкуство* достигнало до най-високата степень на развитието си прѣвъ пътъ около 500 год. прѣди Р. Х. и втори пътъ нѣколко стотини години слѣдъ Р. Х. На първия периодъ принадлежатъ сгради и храмове изсѣчени въ скали въ западната част на Деканъ; тия стѣни сѫ покрити съ извайки, въ които една богата фантазия е намирала пъленъ просторъ. Сградитѣ отъ втория периодъ, будайски, се отличаватъ отъ сградитѣ отъ първия — брамански — съ въведението на свода

въ направата на храмоветѣ. На най-новия периодъ се отнасятъ пагодитѣ, които се отличаватъ по необикновени причудливи форми както на главнитѣ части, така и на извайките на стѣнитѣ. Фантастическото баснословие на индийцитѣ е побъркало на ваянието и живописството да се развиятъ правилно: божествата съ много глави, рѫцѣ, съединението на формите на разни животни съ формите на човѣка, всичко това е стѣснявало правилното развитие на изящната форма; ала понѣкога се срѣщатъ и вѣрни пропорции. Виж. Лангле: *Monuments anciens et modernes de l'Indostan*.

История. Старата история на И. — страната така наречана отъ старитѣ гръци и отъ римлянитѣ, защото се намирала задъ Индъ — е съвсемъ баснословна: ти се крие въ мрака на сказанията, и е интересна само отъ религиозна и археологическа гледна точка. Свѣдѣніята за И. станаха коленогодъ достовѣрни отъ времето на завоеванието й отъ персидскитѣ царе и, по-особено, отъ времето на похода на Александра Македонски. Дори и въ срѣднитѣ вѣкове, когато съ И. ставала търговия прѣзъ Египетъ и чрѣзъ керези прѣзъ вѫтрѣшна Азия, мислили, че И., тая страна съ баснословни богатства, се простира до края на земята. Въ втората половина на XV-и вѣкъ, когато Колумбъ отптувалъ къмъ западната испърво земъ срѣдно-американски архипелагъ за И. Васко-де-Гама, въ 1498, заобикализъ Африка и намѣрилъ правъ пътъ по море до сегашна И. —, наречена тогава Остъ-Индия (Источна Индия) за различие отъ срѣдно-американски архипелагъ Вестъ-

Индия (Западна Индия). До това време И. била станжла пакъ неизвестна за европейците, запото, съ распространението на мюхамеданското въ Персия, тя пристанжла да влеза въ прави сношения съ Европа. Знае се, че 100 години прѣди Р. Х. въ И. царувалъ знаменитъ царь, *Викрамадития*, въ чието време изкуствата и науките достигнали до много развитие; прѣди него интересно е царуването на *Шандрачутта*, индийски царь, съженикъ на Селевка Сирийски, който трѣбва да е царувалъ около 300 год. прѣди Р. Х. Той билъ отъ една династия (манриаска) съ другъ славенъ индийски монархъ, царь *Асока*, който игралъ видна роля въ историята на будейството, и въроятно царувалъ отъ 263 до 226 прѣди Р. Х.; ала историите на споменутата и други династии, които царували въ разни части на И. до мюхамеданското завоевание, интересува по-вече изследователя на хиндуската древност и историка, отколкото обикновения читателъ, та ние се задоволиваме да отпратимъ онния, който се интересува въ прѣдмета, до знаменитото съчинение на проф. Христянъ Ласена, *Indische Altherthumskunde*, дѣто тѣ не само ще намѣрятъ най-богатите съвѣтия, събрали до сега въ коя-да-е друга книга по този прѣдметъ, а ще се и научатъ да определяватъ мѣчнотите, съпрѣгнисъ въпросите на старата индийска история и хронология.

Мюхамеданското завоевание на И. станжло въ 1001 слѣдъ Р. Х.; султанъ Махмудъ, кралъ отъ династията на гизневидите [тая династия добила името си отъ Гизни, столица на царството ѝ, градъ между Афганистанъ и Пакистанъ],

билъ първиятъ завоевателъ, който установилъ мюхамеданска сила въ тая страна. Въ 1186 гизневидскиятъ царски домъ исчезналъ, и хиндускиятъ князове станжли единъ по единъ независими, иъ за малко време; защото скоро настанжъ единъ редъ мюхамедански династии, чиито имена и дати сѫ слѣднитѣ: — *Робски царе на Дели* (1206—1288). Единъ отъ тия царе, *Алтамжъ*, който се въцариъ въ 1211, приложилъ по-голѣмата част отъ сѫщи Хиндустанъ на владѣнието си, и въ неговото царуване монголскиятъ царь Ченгистъ ханъ опустошилъ съверо-источните части на И. Въ царуването на Балина (около 1284) монголите втори пъти нахлули въ Хиндустанъ, иъ били съвсѣмъ разбити отъ най-стария синъ на тоя монархъ, Мохамеда, който геройски падналъ въ бой. — *Хайджитъ* и *Тоглакский домъ* (1288—1412). Въ 1290 монголите трети и последенъ път нахлули многобройно въ И., иъ били токо-речи унищожени отъ Зафиръ хана, чието име станжло толкова пословично у монголите, че кога трепвали конетъ имъ, тѣ ги питали да не сѫ видѣли Зафиръ хановия духъ. Въ 1397, прѣзъ царуването на последния отъ Тоглакските крале, татарскиятъ кралъ Тимуръ или Тамерланъ обралъ Дели, и прогласилъ се императоръ на И. — *Сююдитъ* (1414—1450). — *Лодискиятъ домъ* (1450—1526). Слѣдъ кралетъ отъ тая династия дошли *Великите Могули*, династия основана отъ Бабура, потомецъ Тамерлановъ, който, изгоненъ отъ Джагатай, побѣгналъ въ И. въ 1498 и вече въ 1526 направилъ Дели столица на изново основана отъ него монголска империя. Въ

1498 подкачать да се явяват въ И. европейци. Португалците въ XVI-и вѣкъ имали вече значителни владѣния въ И. и въ своятъ рѣцѣ важна индийска търговия. Въ края на XVI-и вѣкъ въ търговски сношения съ И. били влѣзи и холандците, венецианците и генуезците; а въ 1602 на сцената се явяватъ англичанетѣ.

На 31-и декем. (н. к.) 1600, кралица Елизавета въ Англия съ указъ утвърдила *Источно-Индийската Компания*, търговско дружество отъ лондонски търговци, на което се давали исклучителни привилегии, както е обикновено въ такъви случаи; запрѣщавало се на други английски търговци да търгуватъ въ прѣдѣлите опрѣдѣлени за това дружество. Тия прѣдѣли били огромни, като обгръщали цѣлото пространство, по сухо и по море, отъ носъ Добра Надежда къмъ истокъ до носъ Рогъ, сир. цѣлия Индийски и Тихи океани. Компанията скоро испратила кораби въ Ява и Суматра, които се върнели съ коприна, синило, благовонни вещи и др. Тогава се рѣшило да се направи въ видъ селища по крайбрѣжието на сама И.; и около 1612, компанията добила позволение отъ туземните князове да основе фабрики и отвори агентства въ Суратъ, Ахмедабадъ, Камбей и Гого. Постепенно се отворили заведения въ Ява, Суматра, Борнео, Целебеските о-ви, Малака, Сиамъ, както и по Короманделското и Малабарското крайбрѣжия на сама И. Първото зачало въ Мадрасъ датува отъ 1640, въ Калкута отъ 1645 и въ Бомбай отъ 1665, като главни търговски срѣдища на компанията. Въ 1662, английскиятъ крал Карл II разрѣшилъ на ком-

панията «да отваря война и срѣзва миръ съ туземните князове», — привилегия, съ която компанията се ползвала богато близу 200 години.

Компанията била и сперво чисто търговска: испранила стоки въ И., па и въ Китай, и донасяла други отъ тия источни страни. Постепенно користолюбието и славолюбието побудили компанията, или лейнитѣ агенти въ И., да участвува въ прѣпирните между туземните князове; това поведение й дало сила и влияние прѣдъ туземните дворове, и чрѣзъ него тя придобила върховна власть надъ обширни страни. И. така станала ползовита за компанията, не само търговски, а и друго-яче; тя зела да доставя за приятелетѣ и роднините на директорите на компанията благоврѣмия да се обогатяватъ чрѣзъ политически и военни прѣприятия.

Монополътъ на компанията май не бѣлъ по вкуса на англичанете; въ 1744, тя добила отъ английското правителство едно подновление на своя срокъ за дѣятельностъ, само като му дала въ заемъ 1,000,000 лири. Отъ своя страна, и Франция имала една *Источно-Индийска компания*, и съперничеството между двѣтѣ компании за сила и власть въ южна И. докарало една постоянна война между тѣхъ прѣдъ 2-та половина отъ XVIII-и вѣкъ. Други заеми, давани на правителството, били срѣдството да се придобиватъ поб-нататъшни подновления на срока за дѣятельностъ на компанията. Въ 1833, английскиятъ парламентъ отнелъ на компанията всичките й търговски привилегии. Печалбата на акционерите й требвало отъ тогава нататъкъ да се плаща отъ данъците, налагани отъ

компанията на индийците, въ областите, които били английско владение. Огъ тая година властта на компанията станала неправилна; компанията не можала да управлява безъ удобрението и не престанната намеса на английското правителство. Войните въ И., отъ тая година, се воювали по-вечето отъ англичанетъ като народъ, отколкото отъ компанията; и на дъло, ако и не по име, Англия станала отговорна за грамдните разноски на тия войни.

Въ 1857 (28 апр.), *сипаите* (хиндусските войници въ английската армия) се побунили. Поводъ на буната послужило присъединението на държава Удъ на англ. владения. Възстанието избухнало въ Мирутъ (50 килом. отъ Дели), а на другия ден и въ Дели; европейците били убити, и за царь провъзгласен е единъ настѣдникъ на Велики Моголь. Скоро възстанието се распространило и въ други места на Бенгалъ: Дели станало срѣдище на възстанието. Сипаите обсадили английския гарнизонъ въ Лукну; въ Ханпуръ Нана-Сайбъ заповѣдалъ да избиятъ всичките англичане, които му се придали. Английската войска, като добила подкрепления, прѣзела съ пристрѣль Дели, и разстрѣлила синоветъ на делийск. кралъ. Въ Лукну англичанетъ се държали юнашки около 3 мѣсeca; командантътъ на тоя градъ скръ Хенри Лоржнсъ умрълъ отъ добититъ си рани; англичанетъ въ Лукну се подкрепили отъ Хявелока; най-сетне Лукну се освободилъ окончательно отъ скръ Колина Кимбелъ. До юни 1858, ни единъ важенъ градъ или крѣстъ не останала въ ръцѣтъ на побуените. Сипаите всѣдъ били раз-

бити отъ Гранта, Литона, Утрама, Инглиса. Прѣзъ буната много туземни князове дали щастие помошъ на англичанетъ. Английската власт се възстановила въ Удъ прѣзъ януар. 1859. Възстанието на сипаите имало за съдъствие отстранението на Источно-Индийската компания; управлението на И. зело непосредствено въ ръцѣтъ си английското правителство. Съ единъ актъ на парламента, утвърденъ на 21 юл. 1858, кралица Виктория се обявила господарка на И.; въ 1877, съ другъ актъ на парламента, кралицата формално зе титлата *Индийска императрица*. Виж. *Дизраели*.

Компанията продължила да съществува, ала само за да зима и распредѣля печалбата на капиталитъ си. По-вечето отълични маже, военни и политически, до 1858 въ служба на компанията, приели служба у правителството. Богатата библиотека и музей на компанията минжла на короната; и единъ актъ на парламента (1873) прѣвидѣ окончательната расплата и растуряне на нѣкога прочутата Источно-Индийска Компания.

Индо-германски или индоевропейски езици. Езиците, които говорятъ индогерманските народи. — **Индо-германски народи.** Сѫщото, каквото е индоевропейски народи или арийци. Виж. *Арийско племе*.

Индоевропейци. Сѫщото, каквото е арийско племе.

Индо-Китай. Пространенъ полуостровъ въ юго-источна Азия, съ по-вече отъ 20 милиона жит.; дѣли се на английски владѣния (Бирмания и др.), на французски владѣния и на страни подъ покровителството на Франция (фран-

щузска Кохинхина, кралство А-намъ и Камбоджия), и на независими държави (кралство Сиамъ).

Индосаментъ, фр. Въ *търъ.* надписване на гърба на мъни-
телница да прибере стойността
друго лице, жироуване, жиро. —
Индосирамъ. Прѣхвърлимъ мъни-
телница на другого, жироуванъ.

**Индуктивна метода или ин-
дукция** (лат. *индукцио*, отъ *инъ-*
въ; дучере, водѣх). Разсѫждаване,
чрезъ което отъ познати *частни*
случаи се извлича *общо* заклю-
чение. Примѣръ: когато е из-
вестно, че Меркурий, Венера,
Земята, Марсъ и други планети
се въртятъ всѣка по елипти-
ческа орбита около слънцето, ние
можемъ да дойдемъ до общото
заключение, че всички планети
се движатъ по елиптически орби-
ти около слънцето. — **Индукция**
паричатъ и заключението или
следствието придобито *индуктив-
но*; така заключението, че всички
планети се движатъ по елип-
тически орбити около слънцето
е *индукция*.

Индулгенция, лат. (соб. зна-
чи *снисходителност*). Писмо, съ
което папата проща грѣхове.
Съ тия индулгenciи Римо-католи-
ческата црква до толкова злоупо-
требила въ срѣднитѣ вѣкове, че
достигнала да процава не само на-
стоящи, а и бѫдущи грѣхове, което
най-сетиѣ извикало открито протес-
та на монаха отъ Августинския
орденъ Мартина Лютера, — она
неустранимъ монахъ, който, въ
ония врѣмена на невѣжеството и
фанатизма, посмѣшилъ да изгори
една папска була и да почне да
процовоѣда реформация или прѣ-
образование на Римо-католическата
вѣра (протестантството). Това било
въ XVI-и вѣкъ. Виж. *Лютеръ*.

Индустриалецъ, (лат. *инду-
стриусъ*, много дѣятелъ, тру-
долюбивъ). Промишленъ, чо-
вѣкъ, прѣдаденъ на нѣкоя инду-
стрия: *богатъ индустріалецъ*. —
Индустриалъ. Промишленъ, заня-
тчески, фабриченъ: *индустри-
ални произведения*. — **Индустри-
ално изкуство.** Изкуство, при-
способено въ индустрията. —
Индустрия. Промишленостъ, ис-
кусство въ занаятъ, всѣка рача,
занаятчийска, фабрична работа,
която обработва сировитъ, есте-
ственитѣ произведения: приготви
брашното, захаръта и др.; дава
възможностъ на людетѣ да се о-
бличатъ, доставя имъ сѣчивата
и машиннитѣ, здравословнитѣ и
сегодня жилища, па ги и снабдяватъ
съ всички прѣдмѣти на раскош-
ността. — Всѣкой клонъ отъ чо-
вѣшката промишленостъ се на-
рича сѫщо индустрия, и у насъ
думата и. се употребява по-вече
въ това значение: *захарна ин-
дустрия, памучно-платна ин-
дустрия, железарска индустрия* и др. Ин-
дустриите въ по-вечето европей-
ски държави сѫ въ много напред-
нило състояние; ние оставаме
смаяни, когато видимъ фабрикитѣ
и работилницитѣ, съ които сѫ
покрити странитѣ Англия, Фран-
ция, Германия и др. Ние 1000
пъти по-вече внасяме въ нашото
отечество индустриални произве-
дения, отколкото изнасяме.

Индъ. Голѣма река въ западна
Индия, извира въ Тибетъ отъ
единъ отъ сѣвернитѣ склонове на
Хималайски планини, 6,700 метра
височъ, на сѣверъ отъ връха Кай-
ласъ, по-вече отъ 1000 м. по-високъ.
П. тече прѣзъ Тибетъ, покрай сѣ-
вернитѣ склонове на Хималайски
планини, прѣсича тия планини,

бразува прѣдѣла на земята на екитѣ и Афганистанъ, слѣдъ та тече прѣзъ Синдска земя и вливаша чрѣзъ много рѣкви въ равийско море, като образуваща пространна дельта. При Миши, 12 килом. на юв. отъ Хай-рабадъ, почва ежщата дельта, която е 100 килом. нагорѣ и 200 килом. по брѣга на Аравийско море. дължината на течението на И. се разлива различно, между 2,900 и 3,180 килом. Отъ многобройните притоци на И. най-голѣмтѣ са Кабулъ и Панджабъ. Стойността на И. като търговски путь е малка отъ стойността на побегето други единакво голѣми рѣки, имѣ само едно отъ многобройните му устия е достащно за съобщение. И. изобилва съ прѣвъсъдна риба. Отъ друга страна, въ него се вдигатъ много крокодили.

Индъецъ. Сѫщото, каквото е Индиецъ въ 2).

In extenso, лат. На пространно, пр. несъкратено.

Инеболи (стар. *Исконополисъ*). Граещъ възиятска Турция (Кастамунъ, пл.), на Черно море, 130 килом. зап. отъ Синонъ; 3,500 жит. боростроителница.

Инерция, лат. Въ физик. саподѣянность; свойството, което матъ неодушевенитѣ прѣдѣти и оставатъ въ състоянието на окой или движение, въ което се замиратъ, докѣ нѣкоя вънкашина причина не ги извади отъ него. — **Инертенъ.** Самонедѣянъ, самодѣйствуващъ: веществото е естествено инертно.

Инжекция (фр. *injection* отъ лт. *in*, въ; *iacere*, *iacitum*, хвърлямъ). Нацръзване течностъ (нѣкъвъ цѣръ) въ тѣлото (подъ кожата или въ нѣкоя празнина). — **инжецирамъ.** Нацръвамъ.

Инженерство, лат. Зването на инженеръ.

Инженеръ (фр. отъ лат. *ingenium*, остроумие, ловкость). Лице, снабдено съ диплома, издадена отъ инженерско училище, — училище, въ което се учи изкуството да се строи укрепления и крѣпости, да се разработватъ рудници, да се правятъ пътища, канали, мостове и др. Инженеръ, специализиранъ въ науката да се правятъ или бранятъ крѣпости, се нарича *воененъ инженеръ*. Инженеръ въ строенето пътища, мостове и др. се нарича инженеръ на *пътни съобщения*; и инженеръ изкуствъ да строи фабрики и работилници се нарича *инженеръ-технологъ*. Инженери, които не са на държавна служба, а се занимаватъ съ частни работи, се наричатъ *цивилини* (граждански) инженери.

Инициалъ (фр. отъ *инициумъ*, начало). Начална буква на име, прѣзиме, прѣкоръ на човѣкъ. Прим.: *инициалъ на Петко Драгановъ Борисчковъ сж. П. Д. Б.*

Инициатива (фр., англ. отъ лат. *инициумъ*, начало). Починъ, прѣначинание, първата стъпка въ едно каквото и да било прѣдприятие. — **Инициаторъ.** Прѣдначинатель, начинател, който е зель получила на едно прѣдприятие, който го е захватилъ или прѣвъ е далъ мисълта за него.

Инкасо, итал. Събиране стойността на мѣнителница, на смѣтка. — **Инкасирамъ.** Събирамъ стойността на мѣнителница, на смѣтка.

Инкаустика, гр. Живопиство съ бои смѣсени съ восъкъ.

Инкварто. Виж. *in quarto*.

Инквизиторъ, лат. Членъ отъ нѣкогашна инквизиция. Сега името инквизиторъ давать на лице, което

употръбява жестокости когато разследва обвинени или подозирани въ прѣстъпление; мъчитель. Оттука **инквизиторски: инквизиторски мжки.**

Инквизиция (лат. *инкузицио*, изслѣдвамъ, правих углавно слѣдствие). Така се е наричало едно тайно духовно углавно сѫдилище, учредено въ срѣднитѣ вѣкове въ католическите страни да дира и наказва еретици и прѣстѣпници противъ вѣрата. Още отъ врѣмѧто, когато християнството станжало вѣроисповѣдане на римската империя, сѫществували закони за наказване ония, които се отцѣпвали отъ народната вѣра; а въ царуването на Теодосия Велики и Юстиниана се назначавали за тая цѣлъ особени сѫдии, **инквизитори**, подъ началството на епископитѣ. Особено се усилило това учреждение въ XI-и и XII-и вѣкъ, когато то развило необикновена дѣятелностъ противъ катариянетѣ, валденците и албигойците, секти които се считали еднакво опасни и за държавата и за црквата. Папа Григорий IX отнель правото на епископитѣ да произвождатъ сѫдъ надъ еретиците, и прѣдалъ това право на калугеретѣ отъ доминиканския орденъ, каквото да стане това сѫдилище всеобщо, а не, както било по-напрѣдъ, мѣстно, и така да се отстрани всѣко лично синхронжение. Свѣтската власт испытывала кръзвавитѣ прѣсъди на прѣквата. Виновния, сир., обвинявания въ еретичество или въ прѣстъпление противъ вѣрата, затваряли въ затворъ, отъ който го искарвали на сѫдъ когато намирали за благословно сѫдинитѣ. Сѫдбата ставала тайно. Обвинителетѣ не искарвали прѣдъ сѫда, и обвинениятѣ не бивало да знае ни имената имъ. По-

казаниета на съучастници пущали, и самиятъ обвинителъ на мжки за да се възмести отъ него една исповѣдь и Наказанието на осужденитѣ затворъ до животъ или здѣлънъ периодъ въ темница на тежка работа; изгаряванетия живъ; конфискувалъ на виноватитѣ. Отъ леко титѣ се искало отричане на блюждението и публично погане на Ония, които се раскайвали за нѣколко врѣме «*santo*» една дреха безъ рѣкави, подплата и съ кръста на дрея Първозвани на нея. Въ никога нѣмало и. Въ Полша и. за кжсо врѣме. Въ Германия свирѣпствува само демократията. Въ Франция ограничена отъ Филипа и окончателно унищожена въ XV-и вѣкъ. Отъ друга въ Испания и. се разширила и въ всичката си страхотитѣ по думитѣ на Лорента (*critique de l'inquisition d'Espagne*) отъ 1481 до 1808 тамъ са горени живи 31,912 души, бени 291,456 души. Кралъ Бонашартъ отмѣнилъ и. въ Испания на 4 дек. 1808; оттога се подновила, нѣ за малко. Въ Португалия тя била въ 1557, и унищожена отъ VI въ 1822. Въ Италия въведена въ 1224, и напълно новена отъ папа Григорий VIII въ 1235; нѣ тя не дѣйствува къ въ разнитѣ италиански жави: въ Римъ и. наказва сѫдитѣ си съ по-малка грамота: нѣкои книги жавали, други обезобразявали иконицката република въ

и прѣждѣтъ да влизатъ въ прѣди да се разгледатъ отъ тия сенатъ; неаполитанцитъ до-
жали и. прѣзъ XVI-и вѣкъ само-
бна на венецианската; въ Си-
на и., унищожена за нѣколко
и, се подновила въ 1782, и
ла до 1808, когато Наполеонъ,
италиански кралъ, ѝ унишо-
ть. — Най-добъръ источникъ по-
е счита горѣспоменътото съ-
ение на Антонио Лорентъ,
зенъ секретарь на и. въ Испа-
и историкъ на това учрежде-
(1756 — 1823). Едно понятие
трахотиитъ на и. дава кни-

Тайнитъ на Инквизицията
Фереала, прѣводъ Н. Михаилъ
(Цариградъ, 1875).

Ики. Име на династията на
испанските туземци, които о-
вали Перу, когато испанцитъ
зели страната имъ въ 1533.
Тъкога съ това име наричатъ и
тъ перуански туземци по врѣ-
на испанското завоевание.
анцитъ намѣрили и. съ една
а напрѣдънла цивилизация. Нѣ
ко и да били толкова напрѣдъ-
и въ искуството, нѣмали аз-
, та всичко, шо се знае за ран-
имъ история, е събирано отъ
итъ испанци по прѣданията
арода. Най-забѣлѣжително отъ
ко въ живота на и. е било
ото вѣроисповѣдане. Тъ вѣр-
въ единъ Великъ Духъ, Тво-
на вселенната, който, понеже
хъ, не може да се представ-
съ изображение или съ сим-
ъ. Тъ вѣрвали и въ сѫществу-
то на душа, и въ вѣскръсение
тѣлото. За другия животъ тѣ-
вали, че ще бѫде охоленъ и
оенъ за добрѣтъ, а при dru-
съ постоянна тежка работа,
етнинето на вѣкове, за лошитѣ.
и сѫщото врѣме, когато вѣр-

вали въ Творецъ на свѣта, и. вѣр-
вали и въ други божества. Отъ
тия второстепении богове слѣнцето
било главни. Тѣ се кланяли на
слѣнцето като источникъ на рода,
отъ който били царетъ имъ; и
всѣдѣ по земята имъ димѣли ол-
тари съ жрътвоприношения на
слѣнцето. Виж *Индийци* амери-
кански и *Перу*.

Инкогнито, итал. Соб. значи
безъ да съмъ познатъ. Тайно, скрито,
подъ чуждо име: *пѫтувамъ инко-*
гнито, назѣкъ инкоинито.

Инкриминирамъ, фр. 1) Обви-
нявамъ въ прѣстѣплѣніе. 2) Вмѣ-
нявамъ, считамъ за прѣстѣпно:
инкриминиранитъ изражсния въ
съчинението му; — прокурорътъ не
намѣри оскорблѣніе въ тая ин-
криминирана рѣчъ.

Инкрустация, лат. (отъ инъ,
въ; *круста*, кора). Мраморни или
златни украсенія вмѣстени въ
дърво; вмѣстването имъ.

In medio virtus. Латинска пого-
ворка: Добродѣтельта е по срѣдата,
сир. еднакво далечь отъ край-
ностите.

In octavo (in 8°), лат. На осмина,
1/8 отъ листъ.

Ино. Кадмова дъщеря и втора
жена на виотийския царь Атамаса,
майка на Леарха и Меликерта. Тя
имала намѣреніе да убие Фрикса
и Хела, Атамасови чада отъ пър-
вата му жена Нефела; нѣ тѣ, прѣ-
дупрѣдени насынъ отъ майка си,
побѣгнѣли. Гера наказала Ата-
маса съ безумие; той убилъ Ле-
арха, гонилъ Меликерта и И. до
тогава, докѣ тѣ отъ една канара
не се хвърлили въ морето; Афро-
дита ги обѣрижла на морски бо-
гове (Палемонъ и Левкотое).

Ино, староб. знач. другъ; упо-
трѣбява се въ сложни думи: ино-
вѣрецъ, онъ, който исповѣдува дру-

га вѣра, не нашата; **иновѣрънъ**, отъ друго исповѣдане; **иностраницъ**, отъ друга страна или земя, чуждестранецъ; **иностранинъ**, чуждестранецъ, отъ друга държава.

Иновация, лат. Нововъведение.

Иногуративна рѣчъ. Всъщното слово на новоизбранъ (*професоръ*, и др.).

Иногурация, лат. Тържествено освещение, откритие (на храмъ, паметникъ, и др.).

Иногурирамъ, лат. Тържествено освещавамъ, откривамъ, отваримъ; започвамъ, употреблявамъ за пръвъ пътъ: *иногурирахъ сграда, статуя, паметникъ; иногурираната отъ С. политика*.

Инозитъ, лат. Вещество, което се намира въ месото.

Иноќъ, гръц. Монахъ.

Иносказание (старобъл. инъ, другъ). Сѫщото, каквото е алегория (виж. тая дума). Оттука *иноскажателъ*. Иносказанието различа отъ метафората, главно по размѣръ; метафората се ограничава само на едно изражение, а иносказанието е пространно. У насъ Захарий Стояновата политическа брошюра *Искендеръ-бей* е едно доста сполучено иносказание. Въ буквния смисъл на тая брошюра се крие единъ отвлѣченъ смисълъ, — едно иносказание, което тълкува поведението на покойния князъ Александра по врѣмето на прѣврата за пълномощията и поведението на Русия. Друго много по-пространно иносказание на езика ни, па и едно отъ най-добрите въ европейската литература, е Бжаниновия *Пътешественикъ отъ тоя светъ до онзи*.

Инсбругъ. Австрийски градъ, главният гр. на Тиролъ, живописно расположень всрѣдь една долина,

на дѣсния брѣгъ на Инъ, на обиколенъ отъ планински връхове отъ 2,000 до 3,000 метра надъ морското равнище; 385 килом. юго-зап. отъ Вѣна; 20,537 жд. Университетъ, гимназия, нормално училище, съборна прѣква, великолѣпенъ мостъ на Инъ.

Инсинурамъ, лат. Злоумишлено виушавамъ. — **Инсинуация**. Злонамѣreno внушение.

Инскрипция, лат. Записване (акции, ренти и др.). — **Инсолвентъ**, лат. Несъстоителенъ, фалитъ, който нѣма съ какво да плаща.

И спре, лат. Въ надежда, шдяща се.

Инспектирамъ, лат. Надзирвамъ нѣщо. — **Инспекторство**. Надзорничество, надзирателство. — **Инспекция**, лат. Надзоръ; инспекторство. — **Инспекторъ** — триса, лат. Надзорникъ, надзиратель; надзорница, надзирателка.

Инспириаторъ, лат. Вдъхновителъ. — **Инспирация**. Вдъхновение. — **Инспирирамъ**. Вдъхнувамъ, извавамъ главна идея.

Инстанция, лат. Степень на сѫдебно място; всѣко едзилище е една инстанция: *1-ва инстанция* най-долно едзилище; *2-ра инстанция*, пѣ-горно едзилище. Йаинията е най-горната инстанция.

Инстигаторъ, лат. Подтиквателъ, побудителъ.

Инстинктъ, лат. Нагонъ, про жеено побуждение, естествено извъчение къмъ нѣщо. — **Инстинктивъ**. Нагоненъ, естествено извъдженъ.

Институтъ, лат. 1) Учреждение; постановление; учено дружество; въспитателно и учебно заведение. 2) Сборникъ на основните начала на римското право: *Юстиниановите институции*.

Институция, лат. Учреждение, установление; постановление; *конституцията и происходящите от нея институции*.

Инструкторъ, лат. Наставникъ, учителъ, особено въ военните работи — стрѣлба, гимнастика и др.

Инструкция, лат. Наставление; предписани правила, ржководство.

Инструментъ, лат. 1) Оръдие, употребително въ нѣкои науки и изкуства: *физическіи инструменти, мѣкарски инструменти*. 2) Кое-да-е оръдие за свирене се назва *музикаленъ инструментъ*: прим.: фортепианото, цигулката и др. — **Инструменталъ**. Който се отнася до инструментъ; музика, свирня, която се свири съ инструментъ: *инструментална музика*, въ противоположность на *вокална* (*гласна*).

Интеграль, лат. Въ матем. конечно количество. — **Интеграция**. Цѣль, цѣлокупенъ: всестраненъ: *интегралното учение*. — **Интегрально сътане**. Въ матем. способъ какъ по едно дадено количество да се намира величината, на която диференциалътъ е равенъ на това количество.

Интелектуаленъ, лат. Умственъ, духовенъ, не вещественъ, въ противоположность на *математиченъ*, вещественъ, чувственъ. — **Интелектуаленъ дѣцъ** на прѣстъпление. Посредственъ съучастникъ, такъ, който е участвувалъ въ прѣстъплениято скрито съвѣтъ, подстрѣкателство и др.

Интелигенция, лат. (соб. зн. способность за разбираене). У насъ се употребява да означава образованія, просвѣтения разредъ люде въ обществото. — **Интелигентъ**. Разуменъ, уменъ; образованъ, прѣвѣтенъ. — **Интелигентностъ**. Ра-

зумностъ, умовитостъ. — **Интелигентъ**. Просвѣтенъ човѣкъ.

Интендантство (лат. *интендерес*, распространявамъ). Управление, което се грижи за снабдението на войски съ всичко, което имъ е потребно (храна, облѣкло, заплати, военни потреби и др.).

Интенсивъ, лат. Усиленъ, напрѣгнатъ; яръкъ (за същина).

Intensivo, итал. Въ музик., силено.

Интенционализъмъ, ново-лат. (отъ *in*, къмъ; *tendere*, клонихъ, — отъ дѣто и франц. *intention*, намѣрение). Учение, че цѣлъта опредава среѣствата.

Inter arma silent leges., лат. по говорка: дѣто говори оръжието, тамъ законътъ мълчай.

Inter canem et lupum, лат. Между куче и вълкъ; въ прѣнос. см. дрезгавина.

Интервалъ, лат. Междина, прѣсъкулка.

Интервюирамъ (анг. *intervю*, свидане, което посѣтител добива у нѣкоя важна личностъ, съ цѣль да научи нѣкои работи). Искамъ свидане; добивамъ свидане: *интервюиражъ ме вѣстничаретъ*. — *Азъ се обрнхъ отъ интервюистъ на интервюиранъ*. — **Интервюистъ**. Оня, който иска интервю отъ нѣкого.

Интересантъ-ка (отъ фр. *intere*, полза, облага; фр. *дума* идѣ отъ лат. *interesse*, важъ, имъстъ, стойностъ). Своекористенъ, користолюбивъ човѣкъ, по простъ *интересчия*. — **Интересъ**. Облагъ, печала; участие. — **Интересенъ**. Занимателенъ. — **Интересъ женитение** значи тегоба, когато е думата за жена. — **Интересувамъ**. Възбуджамъ интересъ, участие, внимание: *тая книга ме засили интересува*. *Положението на земи е* —

щастникъ ме интересува. **Интересува** ме да знаѣ, имамъ интересъ, нѣкаква полза, да знаѣ. — **Интересувамъ се.** Имамъ интересъ, зимамъ участие; имамъ интересъ, облага: **интересувамъ се въ тая работа.**

Interim (лат. значи *презъ това време*). Приврѣменно; врѣме, прѣзъ което една длѣжностъ, повѣрена нѣкому, се испълнява отъ другого.

Интеритъ. Въ медиц. въспаление на червата.

Intestat. лат. Виж. *Ab intestat.*

Интернационаленъ (лат. *интеръ*, между; *нацио*, народъ). Международенъ. — **Интернационализъ.** Международство; такъво отношение между народите, което не прави разлика между единъ и другъ народъ.

Интеририамъ (фр. отъ лат. *интернусъ*, вътре). Испращамъ нѣкого, когото считамъ за опасенъ, нѣдѣ въ държавата съ запрѣщение да излиза отъ тамъ: *правителството го интерира въ Конаре.*

Интериелация, фр. Запитване, отправено къмъ министъ или цѣлия кабинетъ въ Камара (Народно Събрание). То различа отъ въпросъ или питане по това, че на въпросъ се отговаря обикновено тутакси, а за запитване министътъ (или кабинетътъ) има право да иска врѣме за да отговори. — **Интерпелирамъ.** Правеж интерпелация, искамъ отъ министъ или отъ министерство да отговори, да се обясни върху една работа. — **Интерпелаторъ.** Оня, който прави интерпелация.

Интерполация, лат. Вмѣстване по погрѣшка или умишлено въ текстъ думи или фрази, които не сѫ на автора.

Interregnum, лат. Междуцарство.

Интерференция, лат. Въ физ., намаление свѣтлина, съдѣствие отъ срѣщане на лучи съдѣле прѣломлението имъ.

Интименъ, лат. Задушевенъ, тѣснъ, въ близки отношения. — **Интимностъ.** Тѣсно, искрено, задушевно приятелство; тѣсна свръзка.

Итолерантенъ (фр. отъ лат. *толераре*, търпѣ). 1) Невѣротърпимъ; оня, който не търпи други вѣра. 2) Който не търпи други мнѣния или убѣждения. — **Итолерантностъ,** лат. Невѣротърпимостъ, нетърпимостъ.

Итонация (лат. *инъ, въ; тоносъ*, тонъ). Въ музик. задаване тона, запѣване.

Интрига (фр. отъ лат. *интрикаре*, замотовамъ, заплитамъ, зѣбърквамъ). 1) Кознь, кознедѣйство, клюка, мюзевирликъ, тайно работене да се докара нѣкому врѣда. 2) Заврѣзка въ театрална пиеса, въ литературно произведение, сирозини случки, които образуваатъ възела му. — **Интригантъ-ка,** лат. Кознедѣбецъ, мюзевиринъ. — **Интригувамъ.** Прѣдавамъ се на интриги, кознедѣйствуваамъ. — **Интрижка.** Умалителното на интрига.

Интуиция (лат. *инъ, въ; тусри*, съзирамъ, виждамъ). Въ филос. и богосл. съзерцание, прѣсъвашане или проумѣване истината безъ намѣсата на разсъдъ.

In facto, лат. На дѣло, наистина. — **Инфантария,** исп., итал. Шахота; пѣхотна войска.

Инфантъ, инфанта (исп. *ињантъ*, отъ лат. *инфансъ*, чадъ). Титла на князовете и княгини отъ кралския домъ въ Испания и Португалия.

Инфарктъ, лат. Отвърдѣло избрано вещества пѣдѣ въ тѣлото.

вследствие на болестъ: царъ Александъ III-и имаше въ пръд-смъртната си болестъ и хеморайдически инфарктъ въ лъвия дробъ.

Инфекция лат. Заражение; зараза.

Инфильтрация (фр. инъ, въ; филтръ, пъдилка). Просмукване, вливане, минуване като прѣзъ цѣпилка прѣзъ поритъ на твърдо гъло (медиц.).

Инфлекция, лат. Отклонение на свѣтлината.

Инфлуенза или **инфуенца**, итал. Единъ видъ грипъ, ако не самий грипъ. — И. е епидемическа болестъ и доставя прѣвъсходенъ примѣръ за епидемическа болестъ, като улавя жителетъ на цѣло общество въ нѣколко часа. Отъ това заключаватъ, че тая болестъ е свѣрзана съ нѣкое особено състояние на атмосферата; нѣ какво е то, не се знае. Отслабнѣлостъ е единъ отъ най-характеристичните признаки на и. Езикътъ побѣльва, вкусътъ се изгубва, нѣма охота, пулстътъ е слабъ, кожата, ако и испѣрво горѣща и суха, скоро овльхва, и болниятъ се оплаква отъ болки въ разни части на тѣлото. Въ прости, неусложнени случаи, оздравището започва слѣдъ една седмица или и побрано; иъ и. твърдъ често се усложнява съ бронхитъ, пневмония и др. и става опасна. Най-важното нѣщо въ лѣкуването на и. е да не се пушта кръвъ и да се поддържатъ жизнените сили. Болниятъ трѣбва да лежи въ легло; ако му се даде слабително, трѣбва да е много слабо; ако кашле, тогу му се синапизъмъ на гърлотъ и прѣписва му се цѣръ за исхрачване. На слабитетъ се дава и вода отъ самото начало.

Слабостта, която често остава слѣдъ оздравището, е особена работа на лѣкари.

In folio, лат. На цѣлъ листъ, сир. листъ спрѣгнатъ на двѣ, та образува 4 страници (кога се говори за напечатана книга).

Информационенъ, (лат. отъ *информация*, увѣдомление; свѣдѣніе, извѣстие). Който доставя свѣдѣнія, вѣсти: *нашиятъ вѣстникъ се поставя на информационна почва*.

Инфузория, лат. Невидима водна животинка отъ първата, сир. животинкѣ, които нѣматъ никакви отдѣлни органи, нито нерви, нито жлѣзи и мищци, чието тѣло е една проста протоплазма. Една и. е толкова малка, че единъ кубически палецъ съдържа 8,000,000 и. Инфузориитъ, които се съдържатъ въ една чаша развалена вода, може да надминуватъ по чиленостъ цѣлото човѣшко население на земята. И. се намиратъ въ всичките видове вода и влага. Въ природата тѣзвиръшватъ вѣроятно полезната работа да испоиждатъ органическите частици, разложение то на които инакъ би било отровно за всѣкакъвъ животъ.

Инхалация (фр. отъ лат. инъ, въ; халаре, духамъ). Въ медиц. вдихване, поемане чрѣзъ бѣлата дробове нѣкой въздухообразни тѣла или пари. Това поемане става или направо отъ единъ сѫдъ, отъ нейто излиза парата, или въ една стъл, въ която се пушта потрѣбната паря. Въ такъвъ стая дишатъ по нѣколко лица. Заведения за и. има въ западна Европа. Едно такъвъ заведение има въ Ницъ (Австралия).

Инцидентъ, лат. Случка, приключение, неизвѣдано прошествие.

Incidit in Scyllam qui vult evitare Charybdis. Лат. пословица: който иска да замине Сцила, попада въ Харибда; сир. отъ трънъ на глогъ.

Инь. Еврейска мърка на жаждкости, равна на 6-та част отъ ефата (*Библ.*).

Ио. По гръц. басносл. дъщеря на Инаха, аргоски царь, и жрица Юонинна, залюбена отъ Юпитера. Юпитеръ, поради Юонининъ подозрѣния, ях промѣнилъ на бѣла крава. Нъ Юона турила ржка на тая крава, и ях поставила подъ надзора на стоокия Аргуса. Юпитеръ съжалилъ И., та накаралъ Меркурия да убие Аргуса, и да ях освободи. Нъ И. пакъ не намѣрила спокойствие: Юона пусняла една волска муха да ях мѫчи. Тогава И. се заскитала по сухо и по море и прѣѣхъ Тракия, Босфора, Кавказъ, Азия и Африка стигнжла въ Египетъ, дѣто Юпитеръ ѝ възвѣрнжълъ прѣдишния образъ. Тамъ тя добила Юпитеру Енафа, основателътъ на Мемфисъ; тамъ тя още въвела поклонението на Церера подъ име Изида.

Иоакъмъ. Внукъ Давидовъ, искуснѣй, иѣ жестокъ генералъ; побѣдилъ Авенира, генерала на Исковестея, Сауловия синъ; иѣ опятнилъ побѣдата си съ убиването прѣдателски Авенира, когато постѣдниятъ се билъ подчинилъ. Той покорилъ отпослѣ сирийцитѣ и иевусейцитѣ, разбилъ Авесалома, и убилъ го въпрѣки Давидовата заповѣдъ; иѣ царътъ не смѣялъ да го накаже. Съѣдъ Давидовата смърть, И. зель страната на Адония, 4-и Давидовъ синъ, Соломоновий съперникъ; иѣ Соломонъ, като въстържествувалъ, заповѣдалъ да го убиштъ въ Гаваонъ, въ год. 1014 прѣди Р. Х. (*Библ.*).

Иоакимъ или Елиакимъ. Пудинъ царь, братъ и прѣстолова-слѣдникъ Иоахазовъ (609—599 прѣди Р. Х.), сваленъ отъ прѣстола отъ Навуходоносора (*Библ.*).

Иоакимъ (св.). Сжиржъ на св. Ана и баща на св. Богородица.

Иоанъ или Иванъ (виж. п. *Иванъ*). Име на много светии, папи, императори, царе и др.:— 1) **Иоанъ Кръстителъ** (св.). Прѣдтеча (Исаия 40; 3—5, Малаин 3; 1) и кръстителъ на Иисуса Христа, синъ Захариевъ и Елизаветинъ, отъ колѣната Аароново, проповѣдникъ на покаянне въ пророкъ, живѣлъ искърво въ Иудейската пустиня, посль въ Витина, най-сетиѣ въ Еномъ близу до Сълимъ; за изобличението му беззаконния бракъ на Ирода Антипа, галилейски тетрапархъ, затворенъ въ темница и обезглавенъ въ 32 по искането на Саламия, Иродиадина дъщеря. Праздникъ на 29 авг. 2) **Евангелистъ Иоанъ**, единъ отъ 12-те апостоли, за висотата на учението си за Бога-Слова изреченъ *Богословъ*, синъ Заведеевъ и Саломинъ, отъ Витсаида, живѣлъ въ Иерусалимъ, а посль въ Мала-Азия и тамъ управлявалъ црквите въ Ефесъ, Смирна, Пергама, Тиатира, Сардисъ, Филадељфия и Лаодикия; въ гонението на Домициана билъ заточенъ на единъ о-въ въ Егейско море, Патмосъ и като се върнжълъ отъ тамъ въ Ефесъ (96 г.), умрълъ въ 94-та година отъ живота си на 26 септ. 100. Той е написалъ едно Евангелие, три послания и Апокалипсиса или Откровението. 3) **Иоанъ или Марко.** Роднина и ученикъ на апост. Варнава, сподвижникъ на го и на апост. Павла въ проповѣдничеството (Лъян. 12 въ 13 гл.; Колос. 4; 10; 2 Тим. 4; 11).

4) Иоанъ Златоустъ, род. въ Антиохия въ 347 отъ знатно семейство, училъ се на краснорѣчието при Ливания и на философията при Адрахия, ученъ езичници, постъ билъ адвокатъ. Като принялъ християнската вѣра, достигналъ да стане цариградски патриархъ и билъ най-краснорѣчивъ отъ церковните отци; два пъти едно по друго билъ свалянъ отъ патриаршеския прѣстолъ и изгнанъ въ заточение по желанието на императрица Евдоксия за безстрашното му изобличение на нейните пороци. Послѣдниятъ пътъ билъ испратенъ въ най-далечния край на империята и умрълъ по пъти въ Киликия на 14 септ. 407; въ 438 мощите му се пренесли въ Цариградъ. Златоустовите съчинения сѫ много-бройни: а) *Беседи* върху части отъ Писанията и вѣроучителни точки; б) *Тълкования* на цѣлата Библия (часть отъ които е погинла); в) *Послания*, отправени до разни люде; г) *Съчинения* по разни предмети (Провидѣнието, свещенството и др.); и д) *Литургии*. Отъ тия най-цѣнните сѫ *беседи*, които се считатъ за образцови въ старата християнска книжнина; иѣкои отъ тѣхъ сѫ включени въ книгата *Иоанъ Златоустъ заради прочитането на Писанията*, българско издание на американ. мисионере (Цариградъ, 1865). Най-пълното гръцко и латинско издание на Златоустовите съчинения е Монфоконовото (13 тома, Парижъ 1718—38; второ издание въ 1834—40). Подробности за И. З. има въ книжките *Иоанъ Златоустъ* (Цариградъ, прѣводъ отъ англ. на Л. К., изд. на Библейск. Друж.) и *Жivotътъ на Ивана Златоуста*, прѣвѣль Ник. К. Лица

(Пловдивъ, 1891). 5) Иоанъ Кукузель (св.). Българинъ отъ гр. Драчъ на Първа Юстиниана въ Македония, първий прѣобразователъ следъ арабина Иоана Мансура на источното церковно пѣнине, който не забравилъ да размѣси въ него и *българския народенъ напълъ*. И. К. билъ сирацъ отъ баща и си ималъ само майка, която го дала да се учи «свещена книга». Въ онова време царете имали обичай да избиратъ краснорѣчиви, сладкогласни и оструумни момчета и да имъ дававатъ високо и грижливо образование. Въ съръдска съ тоя обичай И. К. ималъ честта да се испрати въ Цариградъ и да постъпи въ едно царско училище. Прѣзъ ученичеството си той, когото наричали *анигологасенъ* за сладкия му гласъ, добилъ и прѣкора *Кукузель* отъ обстоятелството, че, кога го питали съучениците му — «Що яде днесъ, Иоане? той имъ отговарялъ *хонка хліб зеленъ* (бобъ и зеле), защото още не знаелъ елински езикъ. И. К. се прославилъ съ време съ музикйскиятъ си произведения и се ползвувалъ съ царски почети. Една пѣсень, *Полилей*, нагласена по майниното му ридание за него «Мое дѣте, милъ Иване, ахъ! дѣли ми си? [тия думи сѫ прѣдадени въ гръцкия текстъ на долупоменжтия документъ съ гръцки букви]» е посветена «На българката». Много интересни подробности за тоя български ученъ и светецъ, чиято народност не бѣше извадена на видѣло до скоро, се намиратъ въ *Кратка биография на св. Иоанъ Кукузель* или *Скроменъ приносъ на изучването историята на българския народенъ напълъ* отъ П. В. С. (София, 1893). Въпросната биография, сир. жи-

тието на Иоана Кукузеля, е единъ документъ въ първообразъ на гръцки и въ прѣводъ на български. И. К., който живѣлъ прѣзъ епохата на Юстиниановитѣ [точни дати нѣма] свършилъ живота си въ отшелничество на Света-гора. 6) Имало е 23 папи съ това име (523—1415) и 8 византийски императори сѫ носили името Иоанъ (969—1448); за тия послѣднитѣ се говори подъ тѣхнитѣ прѣкоро. 7) Единъ французски царь (1350—1364), побѣденъ отъ англичани при Поатие въ 1356, умрѣлъ пленникъ въ Лондонъ. 8) Единъ английски царь (1199—1216), далъ на побуненитѣ си подданици въ 1214 Голъмата харта, правдина, които послужили отпостъ като основа на камарата на лордовете.

Иоасъ. 1) Иудинъ царь, синъ Охозиевъ; животът и прѣстолът му упазилъ Иодай въ малолѣтните му, иъ той погубилъ сина на благодѣтеля си и погинжъ и самъ убитъ (877—837 прѣди Р. Х.). 2) Израилевъ царь (840—825 прѣди Р. Х.).

Иоахазъ. 1) Израилевъ царь, отъ 856 до 840, за чиито грѣхове Богъ оставилъ сирийцитѣ да поразятъ израилянетѣ. 2) Иудинъ царь въ 609 прѣди Р. Х., сваленъ отъ прѣстола отъ египетския царь Нехао (Библ.).

Иоахинъ. Иудинъ царь, синъ и прѣемникъ на Иоакима, 599 прѣди Р. Х., отведенъ, слѣдъ 3-мѣсечно царуване, въ пленъ въ Вавилонъ.

Иова. Една отъ Съединенитѣ Държави въ Америка, съ прѣдѣли: на сѣв., Минезота; на ист. Висконсинъ и Илиноисъ, отъ които ѝ дѣли р. Мисисипи; на югъ, Мисури; и на зап., Небраска, отъ която ѝ дѣли р. Мисури. Простран-

145,099 чет. килом.; население 1,912,000 жит. Въ 1840 населението е било 43,112; въ 1850—192,214; въ 1860—674,948; въ 1870—1,182,933. Земята е едва хълмиста възвишена равнина, много плодородна и богата съ рудници; индустрията е още малко развита. Като земедѣлческа страна И. е първостепенна и произвежда: жито, царевица, тютюнъ, говеда, свине; главнитѣ индустрии: земедѣлчески ордия, ковачество, обущарство, столярство, коларство, воденчарство. Главнитѣ рѣчки пристанища сѫ Кеокжъкъ, Фортъ-Мадисънъ, Бжлингтонъ, Мискатинъ, Белвю и др. Пять голѣми желѣзници отиватъ отъ едина край на държавата до другия отъ истокъ къмъ западъ. Съдлище на управл. на И. е гр. Десъ-Моинесъ; до 1854 сѣдалъ на управл. е билъ гр. Ион-Сити, на р. Иова (притокъ на Мисисипи, корабоплавателъ за малки пароходи), съ 12,000 жит. и съ университетъ. Управлятелът се избира за 2 години по винагласие; годишната му заплата е 15,000 лева. Законодателното тѣло състои отъ сенатъ и прѣставителска камара. Сенаторитѣ, 50, се избиратъ за 4 години; прѣставителѣтѣ — за 2. — И., отстѫпена отъ Нашлеона I на Съединенитѣ Държави въ 1803, станала територия (възтая дума) въ 1838, и се премъ въ съвѣза на Съединенитѣ Държави въ 1846.

Иове (Павелъ). Италиански шторикъ (1483—1552).

Иовиантъ. Римски императоръ (363—364).

Иовъ. Единъ отъ библейски патриарси, образецъ на благочестие и търпѣние; живѣлъ въ Уската земя (Арабия) въ неизвѣдани епохи. Богъ позволилъ на дъвай,

авиждалъ на добродѣтельта свѣтъ човѣкъ, да го туриятъ. Споредъ това, И. единъ изгубилъ богатството си, га си, и билъ пораженъ съ Нъ неговото тѣрпѣніе не забало. Богъ му върнжълъ заедно съ здравето, двойно който билъ изгубилъ, и нова обройна челядъ. — *Книгата* въ Библията се счита за най-старата на свѣтъ. Пътъ е неизвѣстенъ.

ай. Първосвещеникъ, който е отъ Иудина прѣстолъ поката Готолия и възвель о Иоаса, около 870 прѣди Библ.).

и. (отъ гръц. дума, която моравъ). Химически просто тирато въ 1811 отъ Куртоа изъ въ золата на морските ни. Тия растения добиватъ морската вода, дѣто той се въ малко количество заедно съ; освѣнъ това той се наико и въ малки количества, то минерални води, въ морски и (туленитъ, китоветъ, ракидитъ и др.). Въ свободно не пе се наимира. И. е твърдо, первено тѣло, съставено отъ кристалчета ромбически ок-

И. се разтопява при 107° , 180° при и става на пара, има чистъ коравъ шаръ, съ е остръ и е сила отрова. тата се распуска малко, ара и алкохола много. Расъ му въ етера и алкохола по-червентъ и се нарича *тинктура*. (*Tinctura jodi*). ението на и. съ среброто, зе нарича *иодисто сребро*, зно приспособение въ фолията, сжищо както и *иодикалий*. И двѣтъ тия съедине употребяватъ и въ ме-

дицината. Съ азота и. образува *иодисти азотъ*, едно твърдѣ опасно съединение, което при най-малко прикосновение се разлага съ изbuchване. И. въ съединение съ металитѣ образува *иодюри*, и съ кислорода *иодати*. *Иодистий барий*, и *иодний* и *иодистий жи-вакъ*, *иодистата мишоморка* и др. се употребяватъ въ медицината.

Иоилъ. Единъ отъ еврейските пророци (VIII-и вѣкъ прѣди Р. Х.). *Книгата* Иоилъ въ Библията съдържа единъ редъ пророчества, които по-подирнитъ пророци даватъ по-опрѣдѣлено.

Иокаста. Жена на Лая, тивски царь, и майка на Едипа, за която Е. се оженълъ отпослѣ безъ да знае че му е майка. Виж. *Едипъ*.

Иокхама. Градъ въ Япония (Нипонъ), на Канагавенски заливъ; 80,000 жит. Износъ: чай, коприна, памукъ. И. е отворенъ за европейската търговия отъ 1863, когато е билъ завзетъ отъ съединенитѣ морски сили на Франция и Англия.

Iocoso, итал. Музикаленъ терминъ: весело, шутливо.

Иоксантъ. Вторий Авраамовъ и Хетуринъ синъ, праотецъ на савацитетъ и деданцитетъ, въ южна Арабия (Библ.).

Иоктантъ. Синъ Еверовъ, за когото се вѣрва, че е Иектантъ, отъ когото арабетъ започватъ най-старите си родословия (Библ.).

Иоктенъль. 1) Иудинъ градъ. 2) Столица на камениста Арабия (Библ.).

Иолитъ, гр. Единъ видъ камень.

Иона. Единъ отъ 12-ти малки пророци, който, споредъ Библията, чудотворно останжалъ живъ, следъ като прѣминжалъ три дни въ корема на единъ китъ (IX-и вѣкъ прѣди Р. Х.).

Ионатанъ. 1) Сауловъ синъ, отличенъ по благородство на характера и юначество, убитъ въ бой (1056 прѣди Р. Х.). 2) Име, което се дава шеговито на Съединенітѣ Държави въ Америка, както Джонъ Булъ на Англия.

Ионически орденъ. Единъ отъ ордените или стиловете на гръцката архитектура, на който отличителната чърта е леки колони и хубави украшения. Той орденъ е нареченъ така, защото първите негови изобрѣтатели били ионийци, които го употребили при построянието на единъ Даванинъ храмъ.

Ионически. Който принадлежи на Иония, или който произхожда отъ Иония.

Ионически о-ви. Купъ, или по-право верига острови, която се простира около западното крайбрѣжие на Епиръ и южното и западното крайбрѣжие на Гърция. Тая верига състои отъ около 40 о-ва, отъ които главните сѫ Корфу, Паксо, Св. Мавра, Теаки, Кефалония, Занте и Чериго; простр. 2,609 чет. килом. и насел. 241,000 жит. Земята е изобщо планинска, и произвежда най-вече вино, сухо грозде, овощия, маслинено масло. Отъ скотовъдството доста се въдъждатъ овце и кози; много ръждъ се занимаватъ съ копринарство, пчеловъдство и риболовство. Отъ минералите има соль, каменни въглища, сѣра, мраморъ и асфалтъ. Промишлеността е на ниска степень. Корабоплаването и търговията сѫ доста голъми; *И. о-ви* служатъ за стоварище на търговията между Гърция и Албания.

История. — *И. о-ви* се споменуватъ твърдѣ често въ гръцката история, най-вече въ Пелопонеската война (431 до 404 прѣди

Р. Х.), когато нѣколко отъ тѣхъ играли важна роля, и въ всѣкото като малки отдѣлни правителства. Тия о-ви се подчинили Александру, и по-сетиѣ, въ римско време, образували една областъ отъ Источната империя. Нормандците на Дъбъ Сицилии ги отнели извъзантийските императори въ края на XI-и вѣкъ. Въ началото на XV-и вѣкъ тѣ подпаднали подъ властта на Венеция, която ги отстѣшила въ 1797 на Франция. Една турско-руска флота ги зела отъ Франция въ 1799, и до Тилзитския договоръ въ 1807 тѣ съставляли република подъ покровителството на Русия. Тилзитскиятъ договоръ ги върнѣжъ Франци, въ чии ръцѣ останахли до Вѣнския договоръ, 1814, който ги туръзъ подъ покровителството на Англия. Слѣдъ освобождението на Гърция, ионическиятъ народъ громко показваъ желанието си да вълзѣ въ състава на нововъзникнатото си отечество. Англия се уморила да издържа постояннѣ борби въ полза на тая идея; въ 1848 прѣстояло дори и да потъже едно възстание въ Кефалония. Каждъ края на 1858, г-нъ Глостънъ билъ испратенъ въ о-вите като особенъ комисаръ да изучи какво може да се направи за да се успокоиътъ островитинетъ. Той намѣрилъ, че тѣ не ще се задоволиатъ съ нищо по-малко отъ присъединението си на Гърция. Въ 1863, когато, слѣдъ изгланите на Отона, за гръцки кралъ избрали князъ Георги, синъ на данския кралъ, Англия намѣрила едно благорѣмие да се отъдѣ отъ тия отякчителни подданици. Тя скоро ги прѣдала на Гърция, и отъ това време тѣ съставляватъ една областъ отъ гръцкото

ство. Прѣзъ февр. 1867 И. били посѣтени отъ единъ земетресения, най- силни въ мония, дѣто причинили го загуба отъ животъ и имотъ, то-речи съсиали двата главни ове.

ионически стихъ. Стихъ, кой-
стори отъ два дѣлъги и два
слога.

ионическо море (*Ionium mare*).
оть Средиземно море, между
днитъ брѣгове на Албания и
на и источния брѣгъ на Ка-
рия (Италия). Въ источната
частъ сж распъръснати Иони-
итъ о-ви. Главнитъ му заливи
Тарентски, Патраски, Коринт-
или Лепантски, Аркадски и
жи.

ионическо нарѣчие. Едно отъ
главни нарѣчия на старо-
кия езикъ (египетско, иони-
чо, дорийско, атическо). И. н.
ъсхожда другитъ по мякотъ
ладкотъ, главно поради мно-
гласни, които употребъвива.

ония. Въ старо врѣме, една
ва и плодородна приморска
въ Мала Азия, отъ Фокея
Лидия до Милетъ въ Кария,
и острови Самосъ и Хносъ,
ай Егейско море. И. се на-
а така по името на ионий-
и едно отъ четиретъ най-
и племена въ Гърция, които
името си, споредъ басно-
нето, отъ Иона, синъ Аполо-
и отъ Креуза, дѣщера на а-
кия царь Ерехтея. Споредъ
принетото прѣданie, ионий-
и истински изъ Атика отъ
йцитъ, се прѣселили въ И.
о 1050 прѣди Р. Х. Новото
ество на ионийцитъ процъзвѣ-
тамъ тѣ основали дванадесетъ
и, отъ които главнитъ били
съ, Смирна, Клазомена, Еритра,

Колофани и Милетъ. Всѣкото отъ
ти дванадесетъ града упазилъ
вътрѣшната си самостоятелностъ,
и тѣ се съединили всички въ
една конфедерация — *Ионически
съюзъ*. Много врѣме въ тая земя
се обработвали науките и ис-
кусствата, когато гръците въ
Европа и не подозирали същес-
твуването имъ. Отечество на
Омира, и по-сети на Мнимнерма,
И. се възвишила съ Анаксагора
дори и до идеята за единъ въро-
венъ богъ, прѣмѣдръ и създатель
на всичко. Нъ природните прѣ-
имущества, на които И. дѣлжала
благоденствието си, съблазнили
завоевателетъ. Лидийските царе
покорили постепенно ионическите
градове, които минъли, заедно съ
Лидия (557 пр. Р. Х.) подъ властта
на персияните, ако и да си упазили
доста голѣма вътрѣшна свобода.
Прѣзъ голѣмата персидска война,
военниятъ отрядъ, който тѣ били
принудени да доставятъ на господ-
ари си, се помѣнилъ на страната
на гръците, въ битвата при
Микале (479 прѣди Р. Х.). Слѣдъ
това ионийцитъ влѣзли въ съюзъ
съ Атина, отъ която и станали
 зависими. Слѣдъ пелопонезската
война, тѣ се подчинили на спар-
танцитъ, и пакъ (387 пр. Р. Х.)
на персияните до врѣмето на Александра Велики. Отъ това врѣме
И. сподѣлила сѫдбата на съсѣдни-
и земи, и въ 64 прѣди Р. Х.
се приложила на Римската импе-
рия отъ Помпей, слѣдъ третата
митридатска война. Въ по-подир-
ните врѣмена, турцитъ така вж
опустошили, че малки дери отъ
прѣдишното ѝ величие сж остан-
жли.

Иона или Иония. Единъ отъ
най-старите пристанищни градове
въ Сирия, сегашна Яфа. Въ све-

щената история той се явява като пристанище на Иерусалимъ въ Давидово и Соломоново време, и мъстото дъто се искарвали Ливанските кедрови дървета от Тиръ за съграждането на храма. Въ И. апостолъ Петър видѣлъ видѣнието, което поправило прѣдразсъждането му за езичниците и духа на християнството. И. достигнала до най-голъмтото си благоденствие въ времето на кръстоносните походи, когато станала главната скеля на воителето на християнството. Въ 1799 И. била прѣзета съ пристъпъ отъ Бонарпарт. Въ 1832 ѝ завладѣлъ Мехмедъ-Али; нътурдитъ, съ помощта на англичанинъ и австрийците, пакъ ѝ зели отъ него въ 1840. Насел. на *Ліба* е 12,000 жит. (отъ които 3,200 християне и 800 евреи).

Иорамъ. 1) Израилевъ царь, братъ и прѣемникъ Охозиевъ, убитъ отъ Ииий (896—884 прѣди Р. Х.). 2) Иудинъ царь, синъ Иосафатовъ, (889—881 прѣди Р. Х.), сжиржъ на Готолия.

Иорданъ. Най-голъмата река въ Палестина, извира изъ Анти-Ливанъ, минува прѣзъ Тивериадско езеро и се влива въ Мрътво море; 215 килом. И. играе голъмъ роля въ историята на християнството; въ неговите води се кръстъ Иисусъ Христосъ отъ Иоана Кръстителя.

Иоркъ. Английски градъ, на р. Уза, 320 килом. на съв. отъ Лондонъ, гл. гр. на едноименна област (графство); 54,796 жит. Съдалище на архиепископъ. И. е единъ отъ най-старите английски градове, богатъ съ стариини и развалини отъ минжлите времена; има много църкви, между които съборната църква Св. Петъръ, забѣлжителна по готическата си на-

права, една отъ най-хубавите въ Европа и първата съборна църква съградена въ Англия. Шърий английски парламентъ се събра въ И. въ 1160, въ царуването на Хенриха II. Огечество на Алкюни. Въ римско време И. се наричалъ *Eboracum* и билъ много важенъ градъ; тамъ живѣлъ Адрианъ и тамъ умрѣлъ Северий.

Иоркъ. Градъ въ Съединените Държави (Пенсилвания), 90 кил. на съв. отъ Балтимора, на Съверна Централна желѣзница; 15,000 жит. Фабр. за земедѣлчески ордни, кибритъ, хартия.

Иоркъ. Река въ Виргиния (Съединените Държави), влива се прѣзъ заливъ Чезапикъ въ Атлантически океанъ, корабоплавателна; 55 килом. дълга и отъ 1 до $4\frac{1}{2}$ килом. широка. И. е забѣлжителенъ исторически; виж. *Иоркъ-таунъ*.

Иоркъ-таунъ. Пристанищенъ градъ въ Виргиния (Съединените Държави), на р. Иоркъ (18 килом. отъ устието му), 110 килом. изъв. ист. отъ Ричмондъ; 15,000 жит. Този градъ е забѣлжителъ въ американската история по Вашингтоновата победа надъ английския генералъ Корнуолис, когато въ сѫщностъ турила край на войната за американская независимостъ. Прѣзъ авг. 1781, генералъ Корнуолисъ, слѣдъ либъ победи въ 1780 и 1781, укрѣшилъ градъ И. съ 7 редута и 6 батерии, къмъ сушата и съ една линия батерии покрай реката. Срещаша страна на реката, Глъчестъръ, изсѫщо силно укрѣпена. Английските войска състояла отъ 8,000 воини, подкрѣпени отъ пѣхота и кавалерия на котва въ р. Иоркъ. Прѣзъ септемврия, Вашингтонъ изглилъ отъ Но-Иоркъ, съ 16,000 души, отъ които 7,000 били фран-

е. Въ същото време, когато шингтонъ обсадилъ по сухо И., а французска флота, подъ начал. пълковника де-Граса, затворила пристанищата на реки Иоркъ и Джеймсъ, прѣкъснѫла всѣко съобщение между англичанетѣ въ И. и Ню-йоркъ. Въ обсадата французетѣ и поставени въ фронта. На 11 септ. батериите отворили огънъ, демонтирали много топове и съиспали нѣколко кораба. На 11 битвата се подновила поблизу. На 2-и октом. редутите зели съ пристигътъ, единъ отъ триканците, други отъ французетѣ. На 4-и сѣнтийтъ на града укрепленията на англичанетѣ и съиспани и токо-речи всѣкой демонтиранътъ. Английскиятъ генералъ се опиталъ да избѣгне цѣ прѣзъ мѣстността Глучеръ, но опитването му се осуло отъ една страшна буря, която разпрѣснѫла корабите му. На той се прѣдалъ на съязнини, сухопътната войска съ приятѣ си на американците, военноморската сила на французетѣ, юницитѣ, безъ корабниците, въскачвали на 7,000. Между истите, американците добили 5 топа, 8,000 пушки, 28 пълни знамена; французетѣ 2 френи и 20 прѣноси кораба.

Иосавета. Жена на първосвещеникъ Иодая, която спасила жи-за на Иоса (Библ.).

Иосафатъ дълъ, близу до русалимъ, при полите и на токъ отъ Елеонската гора. И. д. пророка Иоиля се употребява еказателно, като иосафатъ зна-на еврейски *Божи сѫдъ*.

Иосафатъ. Единъ отъ най-блажествитѣ Иудини царе (914—9 прѣди Р. Х.).

Иосифъ. Иакововъ и Рахилинъ

синъ, библейска личностъ, на която историята е единъ отъ най-поетическиятѣ епизоди; продаденъ отъ братята си и заведенъ въ Египетъ, той стана министъ на Египетския царь и населилъ израиляните въ Египетъ.

Иосифъ. Имененъ баща на Иисуса Христа; потомецъ Давидовъ. Той се обручилъ за Прѣсв. Дѣва, отпослѣ майка Иисусова, и когато се колебаилъ да ли земе ли подъ покровителството си, единъ ангелъ му се явилъ настанъ, тамъ явилъ, че дѣтето, което щѣло да се добие, било Синъ Божи. Когато кесаръ Августъ заповѣдалъ да се наложи данъкъ на цѣлъ свѣтъ, той отишълъ съ Мария въ Витлеемъ, дѣто се родилъ Иисусъ, и присъствувалъ, когато пастирите, испратени отъ единъ ангелъ, отишли тамъ да видѣятъ светото дѣтето. Когато Продъ поискалъ да погуби дѣтето слѣдъ посещението на мѣдрецитѣ отъ истокъ, единъ ангелъ извѣстилъ Иосифу да побѣгне въ Египетъ съ дѣтето и майка му, и той побѣгналъ. Слѣдъ Иродовата смърть, ангелъ Господенъ пакъ му се явилъ настанъ въ Египетъ, та му далъ наставление да се върне съ Иисуса и майка му въ Израилската земя. Отпослѣ, понеже имало страхъ за дѣтето отъ Архелая, Иосифу се заповѣдало настанъ да отиде въ Назаретъ галилейски. Иосифъ билъ по художество научилъ и Христостъ.

Иосифъ Бонарпартъ. Виж. *Бонарпартъ*.

Иосифъ. Първий архиепископъ на първата българска архиепископия, чиято полунезависимостъ се обспечила отъ царь Бориса (виж. *Борисъ*). Той билъ ржкоположенъ въ Цариградъ на 3 мартъ

878. Споредъ други источници, името на той архиепископъ било Теофилактъ.

Иосифъ I. Сегашний български екзархъ, 2-й екзархъ на българския народъ. Мирското му име бѣше *Лазарь Иовчевъ*. Негово Блаженство е роденъ въ Калоферъ въ 1840. Първоначално се е учили въ родното си място, а въ 1861 постъпилъ въ едно французско училище въ Цариградъ, дѣто билъ и преподавателъ на български. Той съвръшилъ въ това училище въ 1864, и довършилъ образование то си въ юридическия факултетъ въ Парижъ. Въ 1870 се върналъ въ Цариградъ и скоро биде назначенъ членъ на едно отъ цариградските търговски сѫдилища, а по-късно и главенъ секретаръ на Екзархията. По онова време той пишеше въ цариградския печатъ, особено въ сп. *Читалище*. Като редакторъ на това списание Негово Блаженство е работилъ отъ юлия 1871 до юния 1872.

При учреждането на Екзархията, когато български владици имаше само двама-трима, па се и усещаше нуждата отъ просветени и съврѣмени архиастири, Негово Блаженство, сир. тогавашний Лазарь Иовчевъ, прие настоятелната покана на приятелетъ си да се посвети на духовното звание. Слѣдъ една обиколка въ цѣлата територия на Екзархията, за да изучи нуждите на населението и на прѣквата, испрати се да управявя видинската епархия (1875). Въ 1876 се избра и рѣжко положи за ловченски митрополитъ.

Въ 1877, запитането на турското правителство съ руското по българския въпросъ турцъ въ много мѣечно положение Антина I. Български екзархъ не

отстъпилъ на налаганията на Портата да се обяви съ адресъ и други подобни на страната из Турция среща Русия, която излизаше на явъ като защитница на българетъ. За това, въ деня на прогласяването на войната той биде сваленъ и заточенъ. За новъ екзархъ се избра и прогласи на скоро Н. В. Пр. Ловченски *Иосифъ*, тогава най-младий отъ българските архиереи. Общото мнение признава въ Негово Блаженство единъ уменъ, въздържанъ и тактиченъ човѣкъ. Външните му обноски се отдававатъ по учитивостъ и прѣголъма съпходителностъ.

Иосифъ I. Германски императоръ, най-старий синъ на Леополд I, род. въ Вѣна въ 1678, коронясанъ унгарски кралъ въ 1689, и римски кралъ въ 1690, наследилъ баща си, като императоръ въ 1705, умр. въ 1711. Владинало на князъ Салма, въспитателя му, и напоконшнътъ му съръски съ клязъ Евгения, подействуали на него да пригърне идеи по-либерални отъ прѣбладавшите изобщо въ семейството му, и той далъ важни правдии на протестантите въ Унгария и Чехия. Освѣтиъ това, той сключилъ съ шведския кралъ Карла XII-и договоръ, чрѣзъ който далъ религиозна свобода на протестантите въ Силезия, и извършилъ 120 прѣкви, които измѣнили зели иезуитите. Той продължилъ съ сполучка, въ същътъ съ Англия, войната за наследството на испанския прѣстолъ противъ Франция; учредилъ държавна библия въ Вѣна и академия на изкустви и изкуствата. Обичалъ много дворцовите церемонии, и бѣл крѣсть и любезентъ. Оставилъ само дѣщери.

Иосифъ II. Германски императоръ, синъ на Франца I и на Мария Терезия, род. въ 1741. И., избранъ Римски кралъ, слѣдъ склоненето на Хубертбургския миръ, въ 1764, слѣдъ бащината си смърть стана германски императоръ, въ 1765; нъ царувалъ истиински само слѣдъ майчината си смърть, въ 1780. Славолюбивъ, И. II сполучилъ да разшири прѣдѣлите на империята си съ Галиция, Лодомирія и Чипско графство при първото подѣление на Полша въ 1772; въ иѣ-сетиѣ, когато се опиталъ да придобие Бавария въ размѣна за Холандия, пруский кралъ Фридрихъ Велики осуетилъ кроежа му, като образувалъ среца Австрія сълѣза на князовете, въ 1785. Той унищожилъ Баварския договоръ и избавилъ Белгия отъ холандските гарнизони, нъ не можалъ да придобие свободното корабоплаване по Шелда.

Ревностенъ прѣобразователъ, наименъ, както Фридрихъ Велики, съ духа на философскиятъ начала, които прѣблаждавали въ онъ вѣкъ, И. II се запрѣтилъ много необмислено да въведе реформи въ държавата си, та биль принуденъ да възвѣрне много работи въ прѣдишното имъ състояние. Още въ първата година слѣдъ майчината си смърть, той прогласилъ, въ полза на протестантите, вѣротърпимостта, па и унищожилъ, въ 8 дена, 700 монастыря. Послѣдната и други негови реформи произвели въ всички части на империята му дълбоко неудоволствие, което се проявило дори и съ възстанія въ Унгария и Белгия. Папа Пия VI дори и прѣдприелъ едно пѫтуване до Вѣна, нъ не сполучилъ да спре императора по пѫтя на прѣобразованията. Каждъ края

на царуването си И. II обявилъ една несполучлива война на Турция (1788) и белгийските области се прогласили независими. И. II умр. въ 1790, като донѣйдѣ оправдалъ думитѣ на Фридриха Велики: «Съ желанието да се научи, той нѣма търпѣнието да се учи». Виж. Pagnel, Hist. de Joseph II (Парижъ, 1843) in 8°.

Иота. Име на гръцка буква (*i*); тая дума се употреблява въ прѣнос. см. и означава най-маличката чѣтица или частица отъ иѣщо, *шушчица*.

Иогамъ. Иудинъ царь, синъ и наследникъ Озиевъ, царувалъ отъ 758 прѣди Р. Х. въ бащино си име [баща му добилъ прѣзъ по-слѣдните години отъ живота си проказа], и отъ бащината си смърть (753) до своята си смърть (742) въ свое име. Украсилъ и укрѣпилъ Иерусалимъ, и наложилъ дань на побѣдените амониине (Библ.).

Иоторъ. Мадиамски князъ или свещеникъ; въ домътъ му Моисей прѣкаралъ 40 години, слѣдъ бѣгството си отъ Египетъ, и стѫпилъ въ бракъ съ дъщеря му Сепфора, отъ която ималъ двама синове: Елиазера и Герсама. Когато евреите били на Синайската гора, И. посѣтилъ зети си, и го посѣбѣвалъ да учреди иѣкои служби по управлението на евреите. И. познавалъ истиннаго Бога (Исх. 18; 10, 11), и иѣкои го мислехъ да е биль потомецъ Абраамовъ, по Мадиама (Бит. 25; 2) [Библ.].

Ио-чеу. Градъ въ обл. Ху-нанъ (Китай), съ 200,000 жит.

Иошка, Josika (баронъ Николай). Унгарски романистъ, род. въ 1796 въ Трансилвания, умр. въ , зималъ живо участие

въ политическите събития на Унгария, следътъ Вилагосската катастрофа билъ принуденъ да побъгне отъ отечеството си, и отъ 1850 живѣлъ въ Брюксель. Написалъ е единъ редъ прѣвъходни исторически романи: *Abafi*, *Zrínyi a'kölö*, *Az utolsó Bátárugy*, *A'Csehék Magyarországban*, *Jósika Bátárugy* и др.

Иархъ. Гръцки астрономъ, който минува за създателъ на математическата астрономия, род., споредъ Страбона, въ Никея, въ Витиния, около началото на II-въкъ прѣди Р. Х. За II-вата лична история, нищо не се знае. Споредъ Фабриция, И. е написалъ 9 отдѣлни книги, отъ които само последната и най-маловажната (*Тълкование на Аратусовите явления**) е достигната до насъ. Другите съчинения боравили съ астрономията и географията. Отъ Иполомеевия *Синтаксисъ* се учи, че И. създалъ тригонометрията, открилъ възвратното движение на равноденствените точки и намѣрилъ дължината на тропическата година; освѣнь това, той прѣвъ прѣсътъ съ голѣма научна точностъ лунните и сълнчните затмѣния. Нему се приписва още изобрѣтенето на астролаба (староврѣмененъ инструментъ за наблюдаване звѣздъ) и др., както и съставлението на единъ каталогъ отъ по-вече отъ 1000 звѣзди, съ опредѣление точното положение на всѣка една. Мѣсто и датата на II-вата смърть сѫ неизвѣстни.

Инекакуана, port. Коренътъ на едно американско растение, който има свойството да докарва бѣл-

ване; самото растение. И. (коренътъ) има важно и общирно приспособение въ лѣкарството.

Испекска патриаршия. Срѣбъска патриаршия, съ сѣдалище *Испекъ*, която се основала въ 1346, въ времето на срѣбъския кралъ Душанъ, когато Срѣбъя установила господството си надъ Македония. До това време бѣлгарската независима архиепископия въ Охридъ (виж. *Охридска архиепископия*) включвала, освѣнь бѣлгарската и срѣбъски епархии; а когато ѝ учредила *И. п.*, и Охридската архиепископия влязла въ състава ѝ. Това подчинение било по-вече номинално, защото Охридската архиепископия не изгубила вътрешната си самостоятелностъ; то било и кратковрѣменно, всичко за 21 години. Самъ Душанъ продължавалъ да счита Македония за бѣлгарска (виж. *Душанъ*).

Още въ периода на кратковрѣменното царуване на Душанъ Македония се раскъсала на три независими области (една до Вардаръ, друга съставена отъ бистриско, трета отъ Охридско), а съ падането на срѣбъското кралство [окончателното падане изъ Срѣбъя станжало следъ косовската битка въ 1389 г.] влиянието на *И. п.* надъ Македония съвсъмъ се прекратило, макаръ че властта на патриарха продължавала и подъ турското владичество надъ срѣбъските земи. Гръцкото фанаротско духовенство сполучило да унищожи *И. п.* въ 1765, сир. дѣй години прѣди да отнеме духовната независимостъ на Охридската архиепископия. По-вече подробности у капит. Бендерева: *Военная География и Статистика Македонии, отъдѣль Краткий исторический очеркъ болгарской церкви* (С.-П.-Б., 1890).

*) Явление е заглавието на една Аратусова (виж. Аратусъ) дидактическа поема, основана на астрономически съдѣния.

Виж и *Исторически изследования за Охридската и Илекската архиепископии*, прѣводъ Н. Михаиловскаго (Цариградъ, 1869).

Илекъ. Градъ въ Призрѣнско, 16 килом. отъ юго-источния край на Черна-гора и 88 килом. на съв.-ист. отъ Шкодра, на Бѣли Дринъ; 10,000 жит., потурчени словѣне, албанци и православни сърбе. Копринарство, тютюнопроизводство, овощарство. Нѣкога И. е бѣль сѣдалище на патриархъ. Виж. *Илекска патриаршия*.

Ипербола (отъ гръц. дума *и́пер-βολή*, надхвърлямъ, хвърлямъ отвѣдъ). 1) Прѣувеличение; името на една риторическа фигура, която състои въ да се увеличава или умалява чрѣзъмѣрно единъ прѣдѣлъ: напр. сълзи текѫтъ като *порої*; легко като *перо*; отъ *мухата* по-слабъ. 2) Въ матем. права линия, която се добива отъ прѣсичането на конусъ. — **Иперболически**, прѣувеличенъ. — **Иперболизмъ.** Страсть къмъ иперболи, къмъ прѣувеличаване. — **Иперболовидъ.** Въ геомет. тѣло, образувано отъ заврътнинето на ипербола.

Ипериъ. Виж. *Ипр.*

Иподиаконъ, пр. Монахъ, който неѣма зването дяконъ, нѣ е добълъ правото да носи стихарь, и прислужва при архиерейско служение.

Иподромъ, пр. Въ римско-византийските врѣмена, място за пропускане коне и колесници и за прѣставления съ такъви.

Ипократъ. Най-прочутый лѣкаръ въ старо врѣме, който е билъ още забѣлѣжителенъ философъ и най-големъ писателъ, роденъ на о-въ Косъ, около 460 прѣди Р. Х. Обществени и частният му животъ

сѫ малко познати; знае се положително, че той изтрувалъ много прѣди да се посвети въ отечество то си на лѣкарството. Платонъ ни казва, че той основалъ въ Косъ едно лѣкарско училище, което толкова се прославило, че Сократъ, най-славният и най-истинолюбивий отъ съвременниците му, го прѣпоръжвалъ на всички ония, които искали да станатъ истински лѣкаре. На каква възрастъ и въ кое врѣме умрѣлъ И., не е известно; споредъ разни стари писатели, той починалъ на 85, 90, 109 и 104 години въ Лариса, въ Тесалия.

Съчиненията, които носятъ И.-вото име и се наричатъ *Ипократовъ сборникъ*, сѫ по-вече отъ 60 на брой; иъ голѣмъ мракъ покрива въпроса, кои сѫ истински И.-ви съчинения. За съчинения *навѣрно* писани отъ И. минуватъ [изобщо даватъ латинските имъ заглавия намѣсто гръцките] слѣднитѣ: — Prognostica, Aphorismi, De morbis popularibus, De ratione iustitiae in morbis acutis, De aere, aquis et locis и De capitis vulneribus. Нѣкои критици се съмниватъ въ достовѣрността на нѣкои части отъ Aphorismi, съчинението, по което И. е най-популярно известенъ. — Съчиненията *може-би* писани отъ И. сѫ 11, и едно отъ тѣхъ е Jusjurandum или *Ипократическа клетва*, формула, прописвана И.-ту. Тая клетва полагатъ лица, които стѣзватъ въ лѣкарското звание. Чрѣзъ неї тѣ обѣщаватъ вѣрност на зването и добро поведение въ живота си. — Останалитѣ ипократически съчинения минуватъ едни за съчинения писани прѣди И.; други — за съчинения писани отъ неизвестни писатели; и трети — за волни подражания.

И-витъ съчинения сѫ били прѣведени рано на арабски. Тѣ били прѣвъ пѣтъ напечатани въ латински прѣводъ въ 1525 въ Римъ. Първото гръцко издание се появило на другата година въ Венеция. Най-послѣдното и несравнено най-доброто издание, въ французски прѣводъ, е Литревотово (1839-1861) въ 10 тома. Единъ прѣвъходенъ английски прѣводъ на Истинските И-ви съчинения е обнародванъ въ 1849 въ 2 тома отъ Д-ръ Адамса. Отъ И-витъ съчинения на руски сѫ прѣведени За старовръмнната медицина и Афоризмитъ. Отъ общата литература за И. и трудоветъ му заслужва особено внимание руското съчинение Очерки истории медицины, С. Ковнера (вып. II, Киевъ, 1883).

И. е дѣлъ причинитѣ на болеститѣ на два главни разреда: първий състои отъ влиянието на годишнитѣ врѣмена, климатитѣ, водата, мѣстоположението и др.; и вторий отъ лични причини, та-къвии като храната и упражнението на всѣкой боленъ. И-вото лѣкуване било поб-вечето чакателно, съ диета; затова понѣкога го укори-вали, че оставялъ болнитѣ да умиратъ, като не вършилъ нищо да ги държи живи.

Ипокрентъ, *гр.* Въ грън. басносл. изворъ, посветенъ Аполону и на музитѣ; водата му захванжла да извира и да се мѣта нагорѣ всѣлѣ-ствие на единъ ритокъ отъ Пегаза.

Ипокрить, *гр.* Лицемѣръ. — И- покрѣтство, лицемѣрие.

Иполитъ. Синъ Тезеевъ; обви-ненъ лъжливо отъ мащиха си Фе-дра въ посѣгане на честта ѝ, ба-ща му го проклѣлъ и той поги-нилъ завлѣченъ отъ собственитѣ си коне, споредъ басносл.

Ионотамъ (гр. ἴωνοςъ, конь; ποταμόςъ, река). Рѣчни конь.

Ипостасъ, *гр.* лице, особа; у-потрѣбява се за всѣко едно отъ лицата на Св. Тройца. — Ипоста-сенъ. Който се отнася до ипостасъ.

Ипотека, *гр.* Даване недвижимъ имотъ въ залогъ по установенъ отъ закона редъ за обеспечене дѣлъгъ. — Ипотеченъ. Който се отнася до ипотека: ипотеченъ актъ.

Ипохондрия, *гр.* Мрачно и за-мисловато духорасположение (*бо-лестъ*). — Ипохондрикъ. Боленъ отъ ипохондрия. — Ипохондрически. Който се отнася до ипохондрия.

Ипръ или Ипернъ. Белгийска градъ, гл. градъ на западна Фландрия, 51 килом. на юго-зап. отъ Брюгъ; 18,000 жит. Дантели, въ-нени и памучни платове, търгу-вия съ маслинено масло и жито. — И. е много старъ градъ; бровъ годинитѣ си отъ IX-и или X-и вѣкъ. Въ 1688 е билъ силно укрепенъ отъ Луи XIV, и въ голъ-митѣ европейски войни е билъ често обсадданъ. Въ срединѣ въ-кове населението му е било, из-вать, 200,000. Ималъ е епископ-ство отъ 1560 до 1801. Жансенъ (виж. това име) е билъ ипредъ епископъ.

Ипсала. Градецъ въ одринска вил., 60 килом. на сѣв.-зап. отъ Галиполъ, на Ипсала, малъкъ лѣвъ притокъ на долна Марица въ 5 килом. отъ лѣвия брѣгъ на тази река, която влиза тамъ въ блати-стата равнина на дельтата си; 3,500 жит.

Испиланти. Фанариотско се-мейство, което притежавало, из-вать дѣлъговно, че произхождало отъ императорския родъ на ком-нениитѣ. Отъ това семейство багъ князъ Константинъ И., род. въ 1760 въ Цариградъ. За прѣводъ

у на Вобановитѣ съчинения, сълънъ Селимъ III го произвель на искъч чинъ, а отпосль го назналиъ господарь на Молдова въ 1799, и на Влахия въ 1802. Управлението му па тия области се отличило съ мждрост и енергия; ъ явното му съчувствие съ Руси докарало въ 1806 уолнението у отъ Портата и бъгството му Трансилвания. Поставенъ изъово отъ руситѣ да управълява Влахия, той показалъ омразата си тъмъ Турция, като побудилъ (1807) ърбетѣ на възстаніе; нъ скоро Гурий, че съязнниците му руятѣ не сподѣляли неговитѣ възледи и стремления, и като не огъда да се бори самъ съ туритѣ, оттеглилъ се въ Киевъ, дѣто умрѣлъ въ 1816. Той оставилъ пого съчинения, писани на италиански, французски и турски.

Отъ неговитѣ петима синове, прославили се Александъръ и Диитрий. Най-старий, *Александъръ*, од. въ 1792, служилъ въ русска тужба до генералъ-майоръ; въ началото на гръцкото възстаніе, нъ избранъ за водителъ на хертията (1820). Откакъ събраль бъ подпинка голъмо количество ари, нахлудълъ въ Молдова, и спомучилъ да подигне възстаніе и ъдвѣтѣ княжества. Нъ, лишенъ гъ природна дарба да ржководи възжението, той билъ пашаднѣтъ гъ турцитѣ при Галацъ, съвсѣмъ избитъ, и принуденъ да потърси рибѣжище въ Австрия, дѣто билъ зовенъ и затворенъ въ крѣость Бунгачъ въ Унгария. Въ 1827, о ходатайството на императора Николай I, добилъ свободата си; ъ духомъ съкрушенъ отъ тжга лишение, оттеглилъ се въ Вѣна, чо и починалъ на другата година. — Помладий му братъ, *Ди-*

митрий, род. въ 1793, и той почнижъ попрището си въ русската войска. Испратенъ отъ брата си въ Гръция, той зель славно участие въ прѣзимането на Тополица (окт., 1820), и ималъ по-малка сполука на другата година въ нападението на Евбея. Юнашката му защита на Аргосъ среща турцитѣ спрѣла побѣдоносния вървежъ на послѣднитѣ, и му придобила (1823) почетнитѣ титли Аргоски прѣдсѣдатель, Пелопонезски князъ, прѣдсѣдатель на законодателния съвѣтъ, и сенаторъ. Упоритий му отпоръ на побѣдоносния Ибрахимъ паша при Навплия въ 1825 билъ друга цѣнина заслуга за Гръция. Въ 1827, признаителнитѣ гръци го направили главнокомандувъжъ на силитѣ си; нъ вслѣдствие на едно разногласие, което се появило между него и прѣдсѣдателя, Каподистрия, той си далъ оставката отъ поста си въ началото на 1830. Той почнижъ въ 1832 въ Навплия. И билъ маловаженъ на гледъ, нъ ималъ душата на герой; и билъ глухъ на прѣълъщениета на удоволствието, както и на блазненията на славолюбието.

Ipsa factio, lat. По самото това нѣщо, за това, чрѣзъ това.

Ipsa iure, lat. По самия законъ, по законно право.

Иисеичъ или Иисичъ. Английски градъ (съфокска обл.), добро пристанище на корабоплав. рѣка Оруель, 16 килом. отъ устието ѹ, 110 килом. на сѣв.-ист. отъ Лондонъ; 50,546 жит. Желѣзни фабрики и корабостроителници. Износъ: земедѣлчески произведения и земедѣлчески сѣчива и машини. Вносъ: вино, каменни вѫглища, желѣзо, градиво. Отечество на кардинала Улели. Отъ учебнитѣ заве-

дения, главното е училището, основано отъ кардинала и надарено отъ кралица Елизавета.

Иисъ. Старовръмененъ градъ въ Фригия, Мала-Азия, близу, както се предполага, до сегашното село Бюлавадинъ. Близу до И. станжла, въ 301 прѣди Р. X., голѣмата битва, въ която билъ убитъ Антигонъ, Александровий пѣлкодводецъ, който билъ завладѣлъ токоречи цѣла западна Азия. Слѣдъ тая битва Александровите четири генерали Птоломей, Селевъ, Касандъръ и Лизимахъ си подѣлили окончателно Македонската империя на четири царства. И. е билъ сѣдалище на християнски владика въ VII-и и VIII-и вѣкъ.

Ig. Химический знакъ на иридий (*iridium*).

Ira furor brevis est, лат. Гневътъ е кратка лудостъ.

Ираде, тур. Султански указъ.

Иракъ-Аджеми. Голѣма областъ въ срѣдата на Персия; гл. гр. *Техеранъ* и *Испаханъ*. Голѣма частъ отъ И.-А. състои отъ високи планински полета, нѣ има и много плодородни долини, поени отъ рѣки. Много отъ рѣките на тая областъ се губятъ въ пѣщъчливи степени.

Иракъ-Араби. Страна въ азиатска Турция, въ долиното течението на Тигръ и Евфратъ, която отговаря на стара Вавилония. На истокъ И.-А. е съпрѣдѣленъ съ Персия по едно протяжение отъ около 600 килом., на сѣв. допира до Кюристанъ; отъ който го дѣли Дюна (лѣвъ притокъ на Тигръ); на сѣв.-зап. — до Джезире или Месопотамия; на зап. и на юго-зап. неопрѣдѣлените му прѣдѣли се губятъ въ Аравийската пустиня; на югъ той се обѣлага отъ дъното на Персидски заливъ, отъ който притежава едно малко про-

странство. — И.-А. е само едно географическо название; това име нѣма никакво приспособение къ турската администрация. — И.-А. състои главно отъ сегашния багдадски вилаетъ (вижъ *Багдадъ и Басра*). — Съ стотини хиляди отъ населението на И.-А. сѫnomadi, които се радватъ на една токо-речи пълна независимостъ; тѣ не доставяютъ войници за рѣдовната войска, па и не плащатъ данъкъ понѣкога. Това е едно население анархическо и окаянно, раздробено на враждебни племена, челиди, шатри, и което турците владѣятъ само като поддължайтъ ненавистта на едно племе къмъ друго.

Иранъ. Голѣма страна въ Азия, между Индъ на истокъ, Тигръ на зап., Каспийско море и Турция на сѣв., Персидски заливъ и Оманско море на югъ. Състои отъ едно обширно плато, което обгръща Армения на сѣв.-зап., Персия на зап. и въ срѣдата, Хератско на сѣв., Авганистанъ на сѣв.-ист., Белуджистанъ на юго-истокъ. Длѣжината на иранското плато е 2,200 килом. отъ истокъ къмъ запад; широчината му е отъ 1,000 килом. на истокъ до 500 к. на запад; повръхността му е около 2,500,000 до 2,755,000 чет. килом. Срѣдната височина на иранското плато е 1,200 метра надъ морското равнище. Името *Иранъ* е днесъ народното и официалното название на Персия. Това име е дошло отъ най-дълбока древностъ; въ първоначалния си образъ то е означавало арийцитѣ (виж *Арийци*), човѣшкото племе, което е населявало въ прѣисторичесватъ врѣмена земитѣ, що се простираятъ отъ Гангъ до Евфратъ, — племето, което е майката или покъ-

естрата на европейските народи. Всички, които съм въ течението на авоеванията на нововръменната наука, знаехът въ какви дълбоки издирвания, въ какви чудесни изучения съм се впускали най-личните ориенталисти на Франция, на Англия, на Германия, Бюрнфуци, Уилсъновци, Боповци — по въпросите за иранските народи или арийците, подигнъти от ю-малко от половина въкъ. Виж. особено франц. съчинение *Les origines indo-européennes*, 2 том. на Адолф Пикте (Парижъ, 1858—63).

Ирвингъ. Виж. *Жрвинъ*.

Ирегуларънъ, лат. Нередованъ: ирегуларна армия.

Иредентистъ, итал. (соб. зн. неизбавеникъ). Членъ от партия въ Италия, която работи въ полза на населените от италианци области въ Австро-Унгария и иска присъединението на тия области на Италия. — **Иредентизъмъ.** Движението на иредентистите въ полза на италианските области подъ австрийската властъ. — **Иредентически.** Шо се отнася до иредентизма.

Иречекъ (Йосифъ). Чешки филолог и най-дълголетният отъ всичките историци на чешката литература, род. въ Високе Мито (Чехия) въ 1825, починалъ въ Прага въ 1888. И. се учиълъ въ Литомисль и въ пражкия университетъ въ разгара на чешкото народно движение. Докторъ на право, той рано се явилъ на литературното поприще, като сътрудникъ на *Prazske Noviny*, *Nar. Noviny*, *Pokrok*, и влѣзълъ въ кръга на Палацки, Шафарика и др. Въ 1850 той постъпилъ на служба по министерството на просвещението, участвуваълъ въ установението на научна терминология за чешкиятъ

гимназии, издалъ популярни книги за четене, единъ сборникъ, подъ заглавие *Филологически, исторически и литературни записки*, и др. Въ 1862, въ сътрудничество съ брата си, Херменгилда, обнародвалъ една знаменита защита на краледворски ръкописъ: *Die Echtheit der Koenighofer Handschrift Kritisch nachgewiesen*, на работилъ и по правото: *Aktentümssige Darstellung der Verhältnisse der gr. Hierarchie in Oesterreich etc.* Особънъ разсъянътъ въ списанията езикословни работи, той напечаталъ отдельно: *Ueber der Versuch das Ruthenische mit lat. Schriftzeichen zu schreiben* и др. Въ 1871 той билъ министъръ на просвещението въ кабинета на Хохенварта. Въ това качество той залъгалъ да увеличи числото на обществените учебни заведения въ словенските земи и основалъ краковската полска академия. Той напусналъ министерството, прѣз октомврия сѫщата година, сѫщеврѣменно съ Хохенварта. Въ 1874 И. се оттеглилъ въ Прага, дѣто станжалъ прѣдсѣдателъ на Кралевското Дружество на Науките и обнародвалъ въ сборника на това дружество множество важни записи по историята на чешката литература, както и, отдельно, *Ръководство по историята на чешката литература* (Прага, 1874—1875, 2 т.). Въ 1879 билъ членъ на австрийския раиҳератъ.

Иречекъ (Константинъ Йосифъ). Добрѣ-известниятъ у наше български и общословенски историкъ, синъ на Йосифа Иречека, род. въ 1854. Откакъ добилъ въ Прага титлата докторъ на философията, пътувалъ у южните славяне и изучилъ особено езиците имъ, историята имъ и литерату-

рата имъ. Въ 1872, обнародва въ Вѣна труда си *Книописъ на новобългарската книжнини, 1806—1870*, прѣглѣдъ на най-новата българска литература. Въ 1876 излѣзе въ Прага неговата *История на българетѣ*, издадена единоврѣменно на нѣмски и чешки, скоро прѣведена на руски (2 прѣвода) и на български и която е и сега най-добрий и най-пълният трудъ по историите на България. За втория руски прѣводъ [първий е на Яковлева въ Варшава, 1877], издаденъ отъ Ф. Бруна и В. Палаузова въ Одеса, 1878, по който е направенъ и първий български прѣводъ на Бояджиева, па и С. Бобчевото възпроизведение, И. направи сѫществени допълнения, особено въ главитѣ, що се отнасятъ до историите на българетѣ въ X-и, XII-и, XIII-и и XVII-и вѣкъ.

И., доцентъ на историата въ пражския университетъ, въ 1879 биде поканенъ въ България на служба главенъ секретаръ на народното просвѣщеніе, въ 1881—82 стана министъръ на просвѣщеніето, и слѣдъ това прѣдсѣдателъ на тогавашния «учебенъ съвѣтъ», и много направи за наредбата на българските училища. Въ 1884 той завзе катедрата на всеобщата история въ Прага, а отъ 1893 е професоръ на словѣнските старини въ Вѣна.

Д-ръ К. И. е писалъ на чешки, на нѣмски, на срѣбски и на български. Той е сътрудничилъ най-вече въ *Прѣгледа на Пражския Музей*, въ Отовата *Енциклопедия*, въ Ягичовото спис. *Archiv fürlslavische Philologie* и въ нашото *Периодическо Списание*; нему се дължатъ въ това списание много статии по нашата история и география, каквито сѫ *Български*

царь Сракимиръ Видински; Географическото изучение на България; Приложение къмъ антическата география и спирографика на България и Румелия; Стариннѣстество по България отъ 15—18 столѣтие; Упътване за събиране географ. и археол. материали; Погановски паметници; Пътни български за Средна-юго и за Родопските планини; въ спис. *Наука* (год. I, кн. 1—2) Отнова България, статия прѣведена отъ чешкого периода спис. *Ostela* и др. Едно отъ най-важнитѣ мъсъчинения е *Княжество България* (Прага, 1888), въ две части. Това съчинение е прѣведено на езика ни, I-ва ч. отъ Ел. Каравелова и 2-та отъ Ст. Аргирова. Негови сѫ и трудовете *Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinople* (Прага, 1877); една чешка записка *За снощищата на Екатерина II съ Дубровницката Република* (Прага, 1893).

Ирида. По гръц. басносъ, млада богиня, посланица и прислужница на богинитѣ, особено Юнона, олицетворение на небесната джга.

Иридий, лат. Просто тѣло, единът отъ така нарицаемитѣ благородни метали, твърдъ коравъ бѣлъ, крехъкъ металъ; намира се въ нѣкои платинени минерали; когато е чистъ, на него не дѣствува никоя кислота, нито дори и царската вода.

Ирина. Прочута византайска императрица, 780 — 802. Р. ръдена въ Атина кждѣ 752, прѣвлякла съ хубостта и дарбата си удивленето на императора Лъв IV, който се оженилъ за нея въ 769. Вѣрва се, че ти отровни мѫжа си, 780, слѣдъ което за държала прѣстола за себе си прѣзъ малолѣтието на сина си

Константина, тогава 9-годишенъ. Въ 790 Константинъ ѝ изгонилъ; на 797 тя изново завладѣла прѣстола и осъпила сина си; освѣнъ това, ней се приписва и прѣстѫпствието, че затрила двамата брати на мжжа си. Тя се обѣгала на православната партия, та въвела изново поклонението на иконитѣ, и, съ тая цѣль, свикала въ Никея 7-я вселенски съборъ, 787. Вънкашно, нейното царуване било безславно; тя била принудена да приеме мира на Харунъ-алъ-Рашида. Въ 788, войската ѝ била разбита въ Калабрия отъ Карла Велики, който заплашвалъ византийската империя. Слѣдъ това, тя се опитала, за да не истърве короната, да се ожени за Карла Велики; и, както се види, франкският императоръ не рачилъ да има жена, която се обвинявала въ толкова си прѣстѫпства, и кроежътъ не сполучилъ. Двѣ години по-сетиѣ, нейният съкровищникъ Никифоръ се побунилъ среща неї, и ѝ заточилъ на о-въ Лесбосъ, дѣто тя била принудена да преде за да се поминува (802—3).

Ирина Палеологова. Жена на срѣбърския деспотъ Георги Бранковича. По думитѣ на срѣбърските лѣтописци, отличавала се съ скъперничество и сребролюбие. Като распродала въ 1438 всичката храна, която била събрана въ Смедерево, тя ускорила прѣзимането на той градъ отъ султанъ Мурада II, който засярбилъ двамата ѝ синове, Григория и Стефана; а Георги Бранковичъ побѣгналъ въ Унгария и въ 1443, съ помощъ на Хуниада, изгонилъ турците изъ владѣнието си. На 24 дек. 1457, слѣдъ смъртта на мжжа си, И. се въскачила на срѣбърския прѣстолъ; и, слѣдъ една година била отровена отъ най-

младия си синъ, Лазаря, който се и провѣзгласилъ срѣбърски деспотъ.

Ирина (св.). 1) Мжченица, понесла мжченичество въ царуването на Диоклетиана. По едно прѣданіе, тя била първень отведена въ единъ блудодѣянъ домъ; и нѣ никой не смѣялъ да се доближи до неї; на 1-и априлъ 304 била изгорена. Паметът ѝ се споменува на 16-и априлъ. 2) Великомжченица, ученица на Тимотея, сътрудникътъ Апостолъ Павловъ, родомъ отъ Илирия; проповѣдвалъ между словѣнеть въ време на Домициановото или Траиновото гоненіе.

Ириней, свещеномжченикъ. Единъ отъ най-важнитѣ прѣди-никейски християнски списателе, род. въ Мала-Азия кждѣ 140, умр. кждѣ 202 отъ мжченическа смърть, въ Лионъ (Галия) въ гонението прѣзъ царуването на Септима Севера. И., родомъ гръкъ, ималъ цѣлно образование; билъ ученикъ на Поликарпа, чрѣзъ когото го считатъ «да е съдѣлъ при избрѣти на св. апостола и евангелиста Иоана»; билъ прѣсвитеръ, а въ 178 станалъ лионски епископъ и въ това качество прѣтърпѣлъ мжченичество. Той устно и писмено обличавалъ ересъта на Валентина. Напълно е дошло до насъ едно негово съчинение, което се има и за най-главното: *Противъ ереситъ* (5 книги). То има за цѣль да обори тогавашния гностицизъ, и е цѣнна картина на вѣроучителното и нравствено състояние на ония вѣкъ. Другитѣ негови съчинения сѫ били и тѣ вѣроучителни, ала тѣ сѫ известни само по описание или по уцѣлѣли отъ тѣхъ откъслечици. Най-ранното печатно издание на съчиненията на той церковенъ отецъ е [въ латински прѣводъ]

Еразмовото (Базелъ, 1526); тъ сѫ имали нѣколко латински издания; най-много се цѣни Домъ-Масюевото (Парижъ, 1710, и Венеция, 1734). Тия съчинения показватъ голѣмъ умъ и дѣлбока ученостъ.

Иринъ-Ширинъ-планина. Планина, на която съверний край е скаченъ съ Рила, и която върви успоредно съ Западнитѣ Родопи до Сѣрското поле, дѣто се расклонява и изгубва постепенно. Тя надминува по височината си, както Родопите, така и Стара планина; тя е втора слѣдъ Шаръ-планина. Най-високий връхъ е *Елъ-тепе* (*Елинъ връхъ*, 2950 метра), който се издига величествено надъ Разложската котловина. Други забѣлѣжителни връхове сѫ: *Горница, Пилавъ, Башъли, Арнаутъ, Баба* надъ Неврокопъ и др. Горниятъ гребенъ на И.-П.-п., високъ и гористъ, изобилва съ езера подобни на рицките, ала върховетъ му, скалисти, сѫ голи; срѣдната и долината част на планината сѫ покрити съ борове. Както хубостта на И.-П.-п. често е въслѣвана въ народнитѣ ни пѣсни, така инейната височина е намѣрила едно умѣстно приспособение въ патриотическата пѣсень: *На връхъ Ширинъ-планина отчаянъ гласъ се чуе, Македония плаче.*

Иркутскъ. Градъ въ Сибиръ, центръ на едноимена губ. и сѣдилище на главното управление на источни Сибиръ, близу при вливането на Иркутъ въ Ангара, на разстояние 6,025 килом. отъ С. Петербургъ; 36,200 жит. Единъ отъ най-добрите и промишлени градове на Сибиръ. Главно стоварище на търговията съ Китай и срѣдоточие на всичката сибирска търговия. Нѣколко чаршии.

Годишнѣ панаиръ. Православна архиепископия, гимназия, библиотека; училища по идрографията, земемѣрието, военната хирургия, ветеринарството. Климатъ много лютъ: барометрътъ [сантиградъ] тамъ слиза до 44° подъ шулата — Иркутската губерния, създѣлна съ енисейската, якутската и китайската империи, има простран. около 750,000 чет. килом. Почвата е плодородна, хълмиста и блатиста; климатътъ изобщо лютъ. Байкалскитѣ и Наршинскитѣ планини, съ многообразнитѣ имъ расклонения, даватъ на страната изгледа на земята на Азия; осъвънъ тѣхъ, Саянското планинско бърдо се простира по южния прѣдѣлъ и яблоновското по источния. Главнитѣ реки сѫ Лена, Шилка, Агжинъ; най-голъмoto езеро е Байкалъ (виж. *под дума*). Произведенията на земята сѫ рѣжъ, жито, овѣсъ, ячменъ, ревенъ; руди: злато, сребро, олово, интаръ, топазъ, ископаема соль, каменни въглища. Насел. на губер. надминува 400,000 жит., и състои отъ бурии, тунгузи и руси. Вънкашната търговия е съ Китай, и става чрѣзъ Тройцъ-Савскъ и Кяхта.

Иркутъ. Сибирска река, лѣвъ притокъ на р. Ангара, истичаща отъ езеро Илчиръ близу до китайската прѣдѣлъ; 400 килом. По нея пращатъ сѣно и дърва въ Иркутскъ.

Ирландия. Бивше кралство, съединено въ едно политическо тѣло съ Великобритания. Н. е западний отъ двата голѣми британски острова; простр. 52,300 чет. килом.; мие се на сѣв., зап. и югъ отъ Атлантически океанъ, а на югъ отъ единъ протокъ, въ разни мѣста наричанъ Съверни каналъ, Ирлан-

море, и Св. Георгевски кайкото ѝж дѣли отъ по-голѣ-
британски о-въ Великобри-
т (Англия и Шотландия). Зе-
въ срѣдна И. е изобщо равна,
западъ доста планинска. Гл.
сѫ Шанонъ, най-голѣмата
въ Британскитѣ о-ви, Бан-
Ли и Блякуотъръ. Има мно-
жини езера и канали, па и
о блатата. Почвата е доста пло-
ща, ала земята е въ рѣдѣтѣ
(но число земевладѣлци, които
иматъ подъ наемъ; и отъ това
иддитъ много страдатъ. Бара-
бъ, овесътъ и ленътъ сѫ глав-
земни произведения. Кли-
тие е умѣренъ и влаженъ. Жи-
нитѣ и растенията, както и ру-
на И. приличатъ на англий-
б; и въ И., както въ Англия,
е намиратъ вече опасни жи-
ни. Овцевъдството е значително
ѣкои части. Конетъ сѫ отъ
а порода. Риболовството е до-
азвито по брѣговете. Памуч-
промишленостъ е съсрѣдото-
въ Белфастъ. Доста значи-
о е и пивоваренето и спиртното
производство. На търговията по-
тъ паразодството, добритѣ вод-
ъобщения и една мяръжа же-
ници. Главната износна стока
е медѣлчески произведения.

и, образование, вѣра. Ир-
скиятъ езикъ е клонъ отъ келт-
ъ езици, и се пише съ ла-
ката азбука. Писменниятъ езикъ
образувалъ въ срѣднитѣ вѣкове,
го И. се славила съ своите
и, и когато книжнината й съ-
за отъ пѣсни на бардитѣ и
съчинения на монаситѣ. Са-
оятелното развитие на ирланд-
а книжнина се свършило съ
рението на И. отъ англича-
ни. Сега писменниятъ ирландски
е английский. — И. прите-

жава нѣколко университета: дуб-
лийскиятъ университетъ е билъ ос-
нованъ отъ кралица Елизавета въ
1591; краличинитѣ колегии въ
Белфастъ, Коркъ и Гилуей, отво-
рени въ 1849, сѫ съединени въ
единъ университетъ. Римокатоли-
ческиятъ университетъ се основа въ
1854; и мейнутската колегия за
образоването на римокатоли-
чески свещеници въ 1795. Има и
други колегии и лѣкарски училища
въ свѣрска съ лондонския уни-
верситетъ. Началнитѣ училища въ
И. сѫ по-вечето подъ управлението
на «комисаритѣ на народното об-
разование». Системата за народното
образование е изработена по на-
чалото «училищата трѣбва да бѣ-
дятъ отворени единакво за христия-
нитѣ отъ всѣко вѣроисповѣдане;
отъ никой ученикъ не трѣбва да
се изиска да присѫтствува на
каквото и да било религиозно у-
пражнение, или да добива каквото
и да било религиозно учение, което
родителетъ му не удобряватъ; и
да се доставя достатъчно благо-
врѣмие на учениците отъ всѣко
вѣроисповѣдане да добиватъ от-
дѣлно такъвъ религиозно учение,
каквото тѣхнитѣ родители или по-
печителе намиратъ за добро.» До
каждъ 1850 масата отъ населението
е живѣла въ дѣлбоко невѣжество.
— Три четвърти отъ жителетъ
на И. сѫ римо-католици; ала го-
сподствующата црква е била
англиканска до 1871; и между
римо-католиците и протестант-
ите е имало токо-речи постостоянна
вражда.

История. Най-старитѣ жителе на
И. сѫ били келти. Старитѣ при
(ирландци) живѣли на отдѣлни
племена, подъ управлението на
наследствени стареи. Въ 430 шот-
ландецъ Патрикъ възвѣлъ между

тѣхъ христианството и христианското образование; отъ това врѣме И. стана съдоточие на калугерска ученост, и нѣколцина ирландски калугере се подвизавали като проповѣдници на христианството въ езическа Германия. Въ IX-и вѣкъ нормандските варваре починали да нахлуватъ въ И. Въ 849 на источното крайбрѣжие се заселили данци, и основали Дублинъ. Въ X-и вѣкъ и данците приели христианството. Въ XII-и вѣкъ И., която била отхвърлица нормандското иго, се дѣлила на нѣколко кралства: Ленистеръ, Мюнстеръ, Улстеръ и Канаутъ, и на Источни нормандски области. Всички тия части били въ постоянно вражда помежду си. Изгонени ленистерски князь Дермодъ потърсила защищата у Хенриха II, англ. краль. Хенрихъ се явилъ въ 1171 въ И., прѣзъ Дублинъ, раздѣлилъ источна И. между баронитъ си и въвъръгъ английските закони. Англичанетъ продължавали да правятъ завоевания, и цѣла И. била окончателно подчинена въ 1318, слѣдъ разбитието на Роберта Бруса.

Англия като пригъръжла протестантството, гонила католическите ирландци и ги подчинявала на най-оскърбителните неправди. Ирландия възставала нѣколко пъти, и колчимъ се побуивала бивала изново смирявана съ страшни насилия. Токо-речи цѣлата ѝ земя била конфискувана и дадена на англичане, които ѝ експлоатирали чрезъ първи и втори посрѣдници отъ далеч; и тая система е била угнетателна и съсипителна за ирландците. Въ врѣмето на английските междуособия въ царуването на Карла I, И. била нападната въ 1649 отъ Кромуела, и побѣтила опустошена отъ неговия генералъ

Иртона; освѣнь това, на католиците се отнело избирателното право и се запрѣтило да занимаватъ обществени служби. Слѣдъ 100-годишно угнетение англо-американска война накарала Англия и отстъпили независимъ парламентъ на Ирландия (1782).

Прѣзъ французската революция, Ирландия се опитала да се възползува отъ враждата на французската република и на лондонския кабинетъ и ирландците въстанали; ала Франция не помогнала на възстаниците увѣре, и възстанието било потушено (1799). Тогава англичанетъ рѣшили да затриятъ постъдната дира отъ ирландската народност, като съединиха ирландския парламентъ съ английския; отъ 1800 И. трѣбвало да праща свои прѣставители въ английския парламентъ. Ала едва въ 1829 католическите ирландци придобили отнети са права; въ тая година, благодарение на великия ирландски патротъ О' Конела, който съ своята рѣчъ възбудилъ английското общество милене, английскиятъ парламентъ гласувалъ за католиците свободенъ достъпъ до всички военни и гражданска служби и, следователно, повърнилъ на ирландците и най-голѣмото отъ всички права, *правото на избирателност*; защото, ако католиците и да били избирателе отъ 1793, тѣ не били избираеми за парламента.

Двѣ други причини на плъчевното състояние на И. се упомишли въ 1871 отъ министерството на г-нъ Гляндстоун: И. прѣстапила да праща за протестантското духовенство, което ѝ било натрапено като господствующа църква; освѣнь това днешното съ

и запрѣщението, което нѣкога англичанетѣ, отъ страхъ отъ ирландската конкуренция, били наложили на И. да търгува съ фабрични произведения съ колониите.

Желанието за независимостъ никога не е исчезвало съвсѣмъ въ И. Автономията (home rule) намѣри отъ 1876 достоинъ защитникъ въ лицето на Парнела, нареченъ «некоронований краль» на И., водителъ отъ 1879 на ирландската либерална партии. Парнелъ знаеше какъ да играе ролята си между английската либерална и консервативна партии. Въ 1886 г-нъ Глядстонъ, щомъ дойде на властъта, предложи единъ законопроектъ за автономия на И., по който въ Дублинъ трѣбаше да има ирландски парламентъ; освѣнъ това, той английски държавникъ предложи да се разрѣши на държавата да купи отъ земевладѣците въ И. земитѣ имъ и да ги повърне на земедѣлците, които щѣхъ малко по малко да се наплащаатъ на държавата. Сумата потребна за тая операция се прѣсметаше на 50 милиона лири (1 милиардъ и 300 милиона лева). Тия суми кроежи уплашихъ либералната партия, която отказа да слѣдва водителя си. Лордъ Хартингтонъ, лордъ Риндолфъ Чърчилъ, г-нъ Чамбръленъ се отѣпихъ отъ партията. Законопроектътъ се отблъснахъ на 25 май и парламентътъ се растури. Нѣ английското обществено мяниене се произнесе противъ вѫтрѣшната политика на правителството: Англия и Шотландия испратихъ въ парламента консервативно большинство, и г-нъ Глядстонъ отстѫпи мястото на лордъ Солзбери (22 юл. 1886).

Останжлото е вчерашната история: падането на лордъ Солзбе-

рия кабинетъ (31 юл. 1892), дохождането изново на г-нъ Глядстона на властъта, неговия законопроектъ за ирландската автономия гласуванъ при трето четение отъ камарата на представителѣтъ прѣзъ паметната ноќь на 20/21 авг. 1893, отхвърлянето на този законопроектъ отъ камарата на лордовете (27 авг.), оттеглянето на г-нъ Глядстона отъ кормилото на държавния корабъ (18 февр. 1894), побѣденъ само отъ старостъта (на 85-год. възрастъ). Една част отъ английските либерали и днес сподѣлятъ г-нъ Глядстоновитъ възгledи, че Англия трѣба да управлява И., не насилиствено, а съ любовъ; иль не се вижда какъ ще се вѣстържествува надъ враждебничеството на камарата на лордовете. Трѣвало би за това нѣщо едно голѣмо движение въ общественото мяниене. Ала ирландскиятъ въпросъ, далечъ отъ да вѣстържава страната, ѝж уморява.

Изселването на ирландците за Америка и Австралия е значително: то е отнело на И. поб-вече отъ единъ милионъ души отъ 25 години насамъ. Прѣди това е имало и извѣриди загуби: въ 1846, барабойтъ като се повредилъ отъ една болестъ, настанжъ гладъ, който откаралъ една осма отъ населението и принудилъ друга една осма да се изсели въ Америка. Изселването има понѣ това добро за И., че намалява числото на безпомощните бѣдни: заприм. въ 1849, имало 620,747 бѣдни, които се поддържали съ обществена и частна помощъ, а въ 1855 — само 86,819. Въ 1841 цѣлото население на И. е било 8,175,124 жит.; сега е 4,700,000 жители.

Ирландско море. Малко море, което се образува отъ Атлантически океанъ, между Ирландия и Англия; съединява се съ океана на сѣв. съ Съверни протокъ, а на югъ съ протокъ Св. Георги.

Ирмостъ, пр. Начинателенъ стихъ на церковень канонъ. — **Ирмологий.** Книга, която съдържа ирмоситъ.

Иродиада. Жена на Ирода Антипа, незаконно оженена за него. Тя поискала главата на Иоана Кръстителя, за дѣто Иоанъ ѝ изобличавашъ за незаконната женитба, чрезъ дъщеря си Саломия (*Библ.*).

Иродиане. Привърженици на Ирода Антипа, и изобщо противници на фарисеите (*Библ.*).

Иродъ. Име на 4 князя, едомци по происхождение, нъ евреи по въроисповѣдане, които управлявали въ римско време Израил или частъ отъ неї. Иродъ Велики или Иродъ Антипатъ, който добилъ отъ Римъ титлата царь на Израил и царувашъ отъ 40 до 3 години преди Р. Х.; на той Иродъ се приписва избирането на всичките дѣца въ страната отъ двѣ години и по-долу; Иродъ Антипа, синъ на Ирода Велики, четверовластник на Галилея. Той сѫдилъ Иисуса Христа, който му билъ испратенъ отъ Пилата и накаралъ да убийтъ Иоана Кръстителя, умр. въ год. 40. Той билъ напуснѣлъ жена си, за да се ожени за Иродиада, която за сѫщата цѣлъ напуснѣла брата му Филипа; — Иродъ Агріпа I, внукъ на Ирода Велики, баща на Верникия (14 год. преди Р. Х., 44 слѣдъ Р. Х.); — Иродъ Агріпа II, царь на Израил отъ 53 до 68 слѣдъ Р. Х. Той украсилъ Иерусалимъ и други градове, нъ не сполучилъ да разубѣди евреите отъ да възстанатъ среща римля-

нетъ; и когато съотечественци тъ му обявили буната, той изнѣлъ на страната на римската войска; той присѫтствува при прѣзимането на Иерусалимъ отъ Тита. Слѣдъ това събитие той отпушелъ съ сестра си да живѣе въ Римъ. Предъ него апостолъ Павелъ направилъ паметната си защита.

Ирокези, или Шестъ Народа. Общо име на най-могжитъ и най-влиятелниятъ нѣкога индийски племена въ сѣв.-источна Америка. И, които собствено състояли отъ петъ народа, мохакуи, опенди, онондаги, кайюги и сенеки, живѣли на югъ отъ р. Св. Лаврентия и езеро Онтарио, отъ Хъксъсонъ до Алегански планини и езеро Ерие. Тѣ съставлявали една политическа конфедерация, въ която въ 1712 влѣзли и тускароритъ. Тѣ били по-искусни въ битвите отъ съсѣдите си и въ земедѣлието, приготвили оружия и други изкуства стояли доста високо. Отъ европейците тѣ скоро приели употребението на пушката и влизали въ съвѣтъ ту съ холандците, ту съ англичанете, ту съ французе. Американскиятъ езиковѣдъ Hale въ най-ново време е доказалъ тъждеството на езика на и. съ езика на чирокитъ на югъ. Сега и. живѣятъ распределено въ Ню-Йоркъ, Пенсилвания, Висконсинъ и Канада въ особени общини (reservations). Въ държава Ню-Йоркъ тия общини сѫ 9 съ 5239 жители (1890). Общото число и. е било (1890) 15,870, отъ това число въ Съединените Държави — 7387. Тускароритъ сѫ християне; останалитъ, по-голямата частъ сѫ езичници. Общественото състояние на и. е изследвалъ P. Morgan. Виж Schoolcraft, Notes

on the Iroquois (Ню-Йоркъ, 1846) и Donaldson, The six nations of New York (Вашингтонъ, 1892). Виж. и *Индийци*.

Ирония (отъ гр. *ιρωνία*, присторникъ). Тънъкъ присмѣхъ, пѣщо казано, на което значението е точно противоположно на буквалното значение; прим.: *продължавайте, това е пръкрасно!* на място да се каже: *спрътте, това не струва.* — Когато се употребява искусно, и. е най-съкрушителна отъ всички риторически фигури. Една отъ най-прочутитѣ иронии е пророкъ Илиевата, когато въсхвалаща осуетенитѣ Валови свещеници на гора Кармилъ. Великъ майсторъ на и. въ старо време е билъ Сократъ, който иж подигналъ на чина философска метода. — **Иронически**. Присмивателенъ: *иронически тонъ*, *ионническа речь*; *ионнически*, съ присмѣхъ. — **Иронизирамъ**. Говорих пронически.

Иртишъ. Сибирска река, иде отъ Китайскитѣ владѣния (Цунтария), дѣто извира въ Алтайските планини, минува прѣзъ езеро Заїсанъ, и тече прѣзъ Семипалатинскъ, Омскъ и Тоболскъ, и отнакъ прибере водитѣ на Ишимъ и Тоболъ, влива се въ Объ; около 3,900 килом. Прѣсметътъ, че И. прибира водитѣ на 1250 притока.

Js fecit cui prodest, лат. Прѣстъжлението е направилъ оня, който има полза отъ него (*юридическо правило*).

Исаакъ (смѣхъ). Еврейски патриархъ и пастушески главатарь, синъ Авраамъ и Саринъ и полубратъ Исмаилъ. Рождението му се случило, когато родителетъ му били въ прѣклонни години. Отличавалъ се по синовна послуш-

постъ, и прѣданостъ на волята Божия. Авраамовото опитване да го принесе въ жрътва се обяснява съ това, че било потрѣбно Авраамъ, като отецъ на върнитѣ, да покаже, въ онова време на мрака и идолопоклонството, безпрѣдельно довѣрие въ Бога, та така да стане основателъ на единъ благочестивъ родъ и примѣръ за върнитѣ въ бѫдящите времена. И. се оженилъ за Ревека и ималъ отъ нея двама синове — Исаивъ и Иаковъ. И. умрълъ на 180 години. Забѣлѣжителните събития въ И.-вия животъ се описватъ въ Бит. гл. 21 и 35 (Библ.).

Исаария. Область въ южната частъ на Мала Азия на съверната страна на Тавръ, между Фригия, Ликаония, Киликия и Пизидия. Исаарянетѣ били полудиви и варварски люде, които живѣали съ грабежъ, и много пакостили на римлянитетѣ и византийците. Тѣ били страшни и по сухо и по море, и когато ги нападали, бѣгали въ планините. Слѣдъ първите си сподулики среща Митридата, римски консулъ Сервилий, нареченъ *Исаарийски*, сполучилъ да покори И.; нѣ тая сподука се придобила слѣдъ 3-годишна война (отъ 78 до 75 прѣди Р. Х.), па и завоеванието не било окончателно. Още въ 67 прѣди Р. Х. Помпей билъ принуденъ да испрати среща исавряните единъ новъ походъ. Въ III-и вѣкъ тѣ образували единъ народъ съ киликианетѣ, и единъ исаврянинъ се прогласилъ римски императоръ, иъ билъ убитъ. Въ V-и, и по-сетенъ въ VIII-и вѣкъ, двама исавряне, Зенонъ и Лъвъ III, придобили прѣстола на византийската империя. Главният градъ *Исаара*, при политъ на Тавръ, билъ голѣмъ: богатъ и добре-укрѣпенъ градъ.

Той бил изгоренъ, заедно съ жителетѣ му, отъ исавриянетѣ, когато не могли да устоиатъ на Шердика. Въ И., скалиста и безплодна земя, вирѣяла главно лозата, която се обработвала грижливо. — И. образува сегашния турски санджакъ *Бешеръ*.

Исаакъ. Първий синъ Исааковъ и Ревекинъ, роденъ заедно съ Иакова, отличавалъ се по смѣлостъ, буйностъ и ловджиска ловкостъ. Като продалъ брату си правото си на първородство, оставилъ Ханаанската земя и се заселилъ въ гора Сииръ, инакъ въ Идумея. Той билъ родоначалникъ на идумеянетѣ и ималъ четири жени и петима синове. Историята му се описва въ Бит. гл. 25, 27 и нататъкъ (*Библ.*).

Исая. Най-възвишиеный отъ четирмата велики еврейски пророчи. Живѣлъ прѣзъ първата половина на VII вѣкъ прѣдъ Р. Х. и пророкувалъ въ времето на царетѣ Озия, Ахаза и Езекия. Той доживѣлъ дори и до царуването на Маясия, който, споредъ едно прѣдание, заповѣдалъ да го прѣтриеятъ съ трионъ на-двѣ на 100-годишна възрастъ. Отъ И.-вѣтъ пророчества, които се памиратъ въ книгата съ неговото име, особено забѣлѣжително пояснотъ и опрѣдѣленостъ си е пророчеството за рожденето на Иисуса Христъ отъ Дѣва (гл. 7; 14) и пророчеството за Христовото унижено състояние и прославлението му (гл. 53); за тия пророчества той е нареченъ *ветхозавѣтенъ евангелистъ*. Друго И.-во пророчество, на което свѣтъ се е удивлявалъ, е било пророчеството за погибието на Вавилонъ. Французските лирически поети, както и французски свещенъ ораторъ Босюе и трагически поетъ Расинъ, сѫ се

вдѣхнували отъ И.-вѣтъ пророчество.

Исаакча. Градецъ съ малка крѣпость въ поддумянска Добруджа, на Дунавъ, 154 килом. на сѣв.-ист. отъ Силистра, между Рени и Исмаилъ. И. е била прѣзимана отъ руситѣ въ 1771, 1790, 1828 и 1854.

Исаарджикъ. Градецъ въ Босна, 53 килом. на сѣв.-зап. отъ Нови-Пазаръ, нѣкога столица на босненскитѣ крале, и въ турско време мѣстозаточение.

Исаахаръ. Единъ отъ 12-тия Иаковови синове, който дѣлъ името си на едно отъ 12-тия племена (*Библ.*).

Исвостей. Сауловъ синъ, който царувалъ 7 години надъ 11-тия племена; въ борбата си да отнеме прѣстола отъ Давида, който се билъ възкарълъ надъ Иудиното племе, билъ убитъ въ 1049 прѣдъ Р. Х. (*Библ.*).

Исетъ. Русска река, истичаща изъ Исетско езеро (чието окрѫжностъ е около 20 килом.) въ Екатеринбургско (пермска губер.), пои тоболска губер., и влива се въ река Тоболъ; 450 килом. Плаването по И. почва за малки кораби подъ Екатеринбургъ, а за голѣми отъ устието на р. Миаса.

Искариотски (Иуда). Виж *Иуда*.

Иския. Италийски о-въ, при входа на Неаполски заливъ; престр. 80 чет. килом.; 28,000 жит. Произвожда прѣвъходни овощи и вино и има прочути горски бани. Въ него се намира волъжъ Еромео, най-високий връхъ на о-ва, 850 метра надъ морското равнище. Островътъ е пострадалъ много отъ едно земетресение въ 1883. Гл. градъ *Иския*, на западния брѣгъ, съ 6,275 жит. Благорасто-

рений въздухъ на о-ва привлича всѣка година много другоземци на топлите му бани въ *Casimiro* и *Lacio*.

Исключвамъ. Исхвърлимъ изъ числото на другитѣ. — **Исключая нѣщо.** Съ исключение на него, освѣнъ него, то като се извади. — **Исключение.** Онова, което не прилага да се тури подъ общото правило: *почти всъко правило си има исключението*. — **Исключителенъ.** Който съ себе си съставлява исключение, особенъ, отдѣленъ: *този случай е исключителенъ*. *Азъ ямъ исключително рѫженъ хлѣбъ*, само рѫженъ хлѣбъ, пишениченъ не имъ. — **Исключителностъ.** Свойството на исключителното, по-вечето въ отвлѣчено значение. — **Исключимъ.** Който може да се исключава, отъ дѣто и **исключимостъ**, свойство на исключимъ.

Искрененъ. Чистосърденъ, пелицембренъ; оттука и **искреностъ**.

Искрецъ. Село, окол. ц., софийски окр., на едноименна река, при полите на Стара-планина, на югъ между София и Берковица; 1,285 жит.

Испушенамъ, нѣкою. Излагамъ на испитни, съблазнявамъ, гледамъ да го прѣѣстїхъ, да го отвѣрнѫ отъ пажи на доброто, на истинното. — **Испущение.** Действието да се искушава; прѣдмѣтъ, който искушава. **Искусителка.** Лицето, което искушава.

Искусенъ. Похватенъ, който прѣѣзъ много опити е станжъ способенъ. — **Искусство.** Знанието на искусствъ човѣкъ; занаятъ, който се върши съ голѣмо умѣніе: *военно искусство*, стратегията, тактиката, фортификацията; *искусството книопечатане*, *искусството тѣкачество*. **Изящни искусствата**,

виж. *изященъ*. — **Искуственъ.** Съ искусство направенъ, въ смисълъ на направенъ отъ човѣкъ, неестественъ. — **Искусственность.** Приадлежностъ на искусственото.

Искъръ (стар. *Oscius* / *Eskusъ*). Най-дългата река въ сѣверна България, извира въ Рила-планина, тече прѣзъ Самоковската долина, минува покрай София, на сѣверъ отъ неї и на разстояние 10 километра, прѣсича Стара-планина, тече изобщо по посока отъ югъ къмъ сѣверъ, и се влива въ Дунавъ при с. Гигенъ до развалините на нѣкогашния римски градъ Ескусъ; около 270 килом. Най-главният притокъ на И. е *Малъкъ Искъръ* (Етрополска река), който събира водите си отъ сѣверните склонове на Етрополска планина (отъ в. Баба и др.).

Исландия (англ. *Iceland*, ледена земя). Голѣмъ островъ въ Европа, въ Сѣверни Ледовити океанъ, 800 килом. на зап. отъ Норвегия, 700 килом. на сѣв.-зап. отъ Шотландия, 270 килом. на ист. отъ Гринландия; простр. 102,417 чет. килом.; насел. 72,445 жит. Гл. градъ *Рейкиавикъ*. Островътъ принадлежи на Дания. Най-голѣмата му дължина, отъ ист. къмъ зап., е по-вече отъ 450 килом., най-голѣмата му широчина, отъ сѣв. къмъ югъ, е около 300 килом. Брѣговете му, особено сѣверните и западните, сѫ много прорѣзани съ заливи. Въ нѣкои отъ заливите има многообразни малки острови. И. е въ много отношения една отъ най-интересните части на свѣта. Физическите й чѣти, па и историята и характерътъ на жителите й, сѫ твърдѣ забѣлѣжителни. Тя състои по-вечето отъ високи планини, много отъ които сѫ дѣйствуващи вулкани, отъ които главният е *Хекла*;

само нѣкои равнини покрай брѣговетѣ, и нѣколко долини, сѫ насеяни, или сгодни донѣйдѣ за обработване, па дори и тамъ едава ли се вижда дрѣво, и климатътъ не става за жито. Вътрѣшността на острова е токо-речи съвѣтъ завзета оть обширни пространства лава и други волканически произведения, снѣжни планини и ледници, които понѣкога слизатъ дори и до брѣговетѣ на о-ва. Снѣжните планини и пороитѣ, които хлѫщатъ изъ тѣхъ, правиже съобщението между едно населено място и друго тѣрдѣ мѣжно и опасно. Нѣ привичко това цивилизацията отдавна си е пробила тукъ путь, и исландци сѫ обработвали поезията и други клонове отъ литература съ сподука.

Най-високий планински връхъ въ о-ва е Ораефаенулъ, около 2,000 метра надъ морското равнище. Най-прочутый волканъ е Хекла. Съ волканитѣ имать еврѣска топлить извори и гейзеритѣ (виж. тая дума), които сѫ много-бройни. О-вътъ страда често отъ земетресения; най-страшните сѫ били въ 1755 и 1783. Зимата не е по-сurova отколкото въ Дания, нѣ се протака по-вече, та късото лѣто и голѣмата влага не благоприятствуватъ на растителността. Отъ животното царство има: 20,000 говеда, 30,000 копе и 400,000 овце и тоя добитъкъ съставя главната част отъ имота на жителетѣ. Конетѣ сѫ дребни, нѣ мощнi и прѣгави. Отъ растенията забѣлѣжителни сѫ исландский мѣхъ, отъ който приготвяте брашино, барабойтъ и ленътъ; хлѣбъ отъ жито е по-вечето единъ раскошъ въ охолнитѣ домове. Горивото доставя отъ брѣговетѣ на Сибиръ полярното течение. Исландцитѣ се по-

минуватъ главно съ риболовствомъ и най-важно е моруполовството. Главнii виностъ състое отъ рѣжъ, яченикъ, брашино, кафе, захаръ, ликори. Главнii изпостъ е отсушена риба, вълна, пера, лоб, коне. Минералното богатство на о-ва още не е разработено; отъ него най-изобилна е сѣрата.

Исландцитѣ сѫ по-вечето съ малъкъ растѣ, и рѣдко достигатъ до дълбока старостъ. Тѣ говорятъ едно норвежско нарѣчие и се отличаватъ по честностъ, правдивостъ и любовъ къмъ образованiето; рѣдко е да се намѣри исландецъ да не знае да чете и пише, колкото и да е бѣдъ. По вѣроиспов. исл. сѫ протестанти.

И. е била открита въ 868 отъ единъ норвежски пиратъ, на име Надодъ, който билъ исхвърленъ тамъ отъ една бура. Първи се заселили тамъ норвежци, подъ предводителството на Ниголфа (872); следъ тѣхъ отишли други. Образувала се една аристократическа република. Въ 981 се въвело християнството. Въ началото на XIII-и вѣкъ, норвежкиятъ кралъ Хаконъ VI сполучилъ, съ измѣната на Снора Стурлезона, да завладѣе о-ва; въ 1380 И., заедно съ Норвегия, станжла владѣнiе на Дания; а въ 1340 датскиятъ кралъ Христианъ III въвелъ въ и. протестантството. Нѣколко вѣка И. била предадена на експлоатации въ рѫцѣ на една компания, която опустошавала страната; въ това време и населенiето ѝ, къкога 100,000, омалѣло. Дания позволила на И. да търгува свободно само отъ началото на XVIII-и вѣкъ.

Ислѣдвамъ. Издирвамъ. Оттука ислѣдване, ислѣдователь. Ис-

тъдователенъ. Който се отнася до
следване.

Исламизъмъ. 1) Име, което дава-
тът понѣкога на мюхамеданската
вѣра. 2) Всички мюхамедански
граждани.

Исмаилъ. Авраамовъ и Агаринъ
синъ, когото считатъ за праотецъ
на арабетъ (около 2000 прѣдъ
Р. Х.) [Библ.]

Исмаилъ. Руски пристанищ-
енъ градъ въ Бесарабия, на сѣ-
верния брѣгъ на килийския рѣ-
канъ отъ Дунавъ, около 60 килом.
отъ устието му; по-вече отъ 20,000
жит. Доста голѣма търговия съ-
кито. — И., първоначално турска
брѣнѣсть, била прѣзътъ и съсип-
танъ отъ Суварова въ 1789; ми-
ниълъ въ владѣніе на Русия въ
1812; Парижки договоръ въ 1856
го отстѫпилъ на Молдова; Бер-
лински договоръ въ 1878 го прѣ-
дале пакъ на Русия.

Исмаилъ-паша. Египетски хѣ-
дивъ отъ 1863 до 1876. И.-п. билъ
родъ въ Кайро, Египетъ, въ 1830;
той билъ 2-и синъ на Ибрахимъ
паша, и внукъ на Мехмедъ Али;
бъль въспитанъ въ Парижъ; на-
мѣдилъ стрика си Саидъ-паша
като 5-и египетски хѣдивъ. Още
прѣзъ живота на Саидъ-паша у-
правлявалъ Египетъ прѣзъ негово
отстѣтствие въ Европа. Прѣзъ
американска междуособна война
спечелилъ грамадно богатство
чрезъ производството на памукъ.
Като считадъ Лесепсовия проектъ
за направата на Суезски каналъ
полезенъ за Египетъ, дѣятелно на-
сърдилъ това прѣдприятие. Въ
1866 придоби отъ султана наслед-
ството на египетския прѣстолъ да
биде право отъ баща на синъ, па-
мѣсто, споредъ турския законъ, на
най-стария наследникъ. Въ 1868
— 69 той, съ распространението

властита си надъ Горни и Бѣли
Ниль, съ сключването вънкашни
заеми за увеличение на войската
и флотата, съ прѣдлагането неутра-
лизацията на Суезски каналъ и
поканването чуждите господаре да
присѣтствуватъ на отварянето му,
токоречи се прогласиша неза-
висимъ господарь. Отъ своя страна,
султанътъ му заповѣда да намали
войската си, да ушицожи порѣчките
си за бронирани параходи и най-но-
вата система пушки, и да се въз-
държи отъ сключването вънкашни
заеми, като го заплаши съ свалине
отъ прѣстола ако откаже. Като не
доби очакваната помощъ отъ Ру-
сия и други сили, той се подчини.
Относѣлъ той придоби нови пра-
вдани, които му даваха върховната
власть надъ войската, и правото
да сключва заеми и търговски до-
говори. Въ 1874 спечели победа
надъ дарфурския султанъ, въ срѣдна
Африка. Съ направата на птицица,
поощряване земедѣлието и други
подобрения, той залѣгаше да про-
свѣщава околните полудиви пле-
мена. Нѣ въ 1879 правителствата
на Франция и Англия, прѣдъ видъ
на окаянното финансово състояние
на Египетъ, рѣшихъ да се намѣ-
сѣтъ въ египетските работи и
съединено поискахъ отъ султана
хѣдива да назначи за министри
на финансите и на общите егради
французи и англичанинъ. Хѣ-
дивътъ възнегодува отъ тая намѣса
на западните сили. Султанътъ
прѣдложи да свали отъ прѣстола
И.-п., и да назначи Халимъ паша,
Исмаиловъ стрика, за неговъ прѣ-
емникъ; ала силитъ посъвѣтвахъ
хѣдива да напусне прѣстола, като
му обѣщахъ да подкрепи ѝ сина
му Тевфика. Султанътъ склони на
тая мѣрка, и, на 14 юния, подписа
фермана, който уволняваше хѣдива

въ полза на сина му. *И.-п.* тутакси се съобрази съ султанското постановление, и синът му се прогласи хадивъ подъ името Тевфиқ I. На *И.-п.* се отреди годишна пенсия 50,000 англ. лири, на синоветъ му Хасана и Хюсенина — по 20,000 англ. лири; и на майка му — 30,000 англ. лири. *И.-п.* напусна Египетъ на 18 юния, като отпътува за Неаполъ. Той почина въ 1895.

Исмена. По гръц. *басносл.* дъщеря Едипова и Йокастина, сестра Аントгопина.

Исо, *ср.* Приглашане кога се пъе.

Исонъ, *ср.* Растение, което се употребява като леко-възбуждащо, тоническо средство.

Испания. Кралство въ Европа, захваща по-голямата част отъ Пиренейски п-въ, — оня голямъ полуостровъ, който образува юго-западния кътъ на европейския материкъ. И. се простира по-къмъ югъ отъ коя-да-е друга европейска страна, и по-къмъ западъ отъ коя-да-е друга осемътъ Португалия. Тя има за прѣди на съв. Франция, отъ която ѝ дѣлътъ Пиринейски планини; на ист. и югъ Средиземно море и Атлантически океанъ; и на зап. Атлантически океанъ и Португалия. На югъ ѝ дѣли отъ Африка Гибралтарски протокъ. Простр. 492,230 чет. килом., безъ да се сметатъ Балеарските о-ви; насел. 17,550,300 жит. Повърхността е високо планинско поле и образува редъ тераци; това поле е набръздано отъ Иберийските или Кантабрийските планини и сиера-Гвадарама, сиера-Морена, сиера-Невада и др. Отъ 5-тъ гл. реки: Дуро, Тахо, Гвадиана и Гвадалкивиръ се вливатъ въ Атлантически океанъ, а Ебро въ Средизем-

но море. Отъ каналитъ, забължителенъ е Императорскай Климатът е изобщо умерено тощъ; ала въ Кантабр. и въ Пиренейските планини супровъ, а въ ниските мѣста на Андалузия съвероафрикански. Земята на равниннътъ, който захваща по-голямата част отъ И., е токо-речи съвсъмъ оголена; а планиннътъ и долиннътъ на баскск. обл., съв. Кастиля, Астурия и Галиция сѫ богати съ растителностъ. Растителното царство представлява, освенъ житните произведения и кестени, на югъ маслини, миндали, памукъ, захарна тръстика и финик. палми; важно е и винодѣлието. Около 22,000,000 литри маслинено масло се произвежда всяка година въ страната, отъ което половината се изнася въ странство. Миндали, греци, орехи, лимони, протакали и стъкло грозде се внасятъ въ Англия въ грамадни количества; освенъ това, И. внася въ Англия всяка година вино за поб-вече отъ 2,000,000 англ. лири. Отъ животнинъ, въ И. се отличаватъ съ особена кубестъ конетъ и рогатий добитъкъ. Въ голямо количество се развъждатъ осли, мулета, кози и овце (мериноси); мериносната вълна е една отъ главните износи стоки. Доста значително е и копринарството и синилопроизводството. Нито земедѣлието, нито рударството не е развито както трѣбва. Планините изобилватъ съ олово, мѣдъ и свинецъ; искарва се и живакъ; има и добри каменни въглища и желязни руди. Ала камен. въглища и желязото още не се разработватъ свѣтсто, та Белгия и Англия внасятъ въ И. големи количества желязо и кам. въглища. Промишлеността е слаба. Главните памучни фабрики сѫ въ Барселона.

Работят се много и копринени платове.

И. е конституционна монархия, наследствена въ мъжкото и женското кълбо. Испълнителната власт е въ ръците на краля и на министриете му, а законодателната власт принадлежи на двъй камари, сенатъ и конгресъ, които образуватъ *кортеситъ*. Административно, И. е разделена на 47 области (49 заедно съ Балеарския и Канарския о-ви). Стол. е *Мадридъ*. Испанските колонии, някога толкова обширни, чрезъ изгубването на Куба, Порто-Рико, Филипинския о-ви, като следствие на американско-испанска война въ 1898, токо-речи се унищожиха; оставатъ само нѣкои отъ Дѣвическия о-ви, Маринския, Каролинския, Палаоския и владѣнието въ западна Африка (Фернандо-По, Амбонъ и др.).

Вѣроисповѣдане и образование. Господствуващата црква е Римо-католическата; до скоро Римо-католическата вѣра, отъ която е токо-речи цѣлият народъ, е била единственото вѣроисповѣдане позволено отъ закона. Прѣди унищожението на монастиретъ въ 1836, около една пета отъ цѣлия народъ е билъ въ служба на црквата. Голъмо е числото на благотворителните учреждения, както и на просияците; прѣди нѣколко години 500,000 души сѫ се поддържали въ 1028 благотворителни заведения. Народното образование е останало назадъ отъ другите европейски държави. За висшето образование има 10 университета.

Езикъ и книжнина. Испанскиятъ езикъ, който се е развиъл отъ простонародния латински езикъ, съдържа много германски и араб-

ски думи, които сѫ влѣзли въ употребление отъ стълковението на испанците съ вестиготите и арабите. Отъ разните нарѣчия най-рано е било обработено кастилското. Завоеванията на испанците сѫ распространили езика имъ въ други части на свѣта, най-вече въ Америка, особено въ южна. Първите художествени произведения на И. сѫ били романси, съ съвсѣмъ своеобразна и чисто-народна поезия, отъ дидактически и епически характеръ. Най-старото произведение отъ този видъ е била *Poeta del Ced* (XII-и вѣкъ). Най-блескавиятъ периодъ на испанската драма е било времето отъ началото на XVI-и до края на XVII-и вѣкъ. Многобройните испански драматурзи отъ това време се групиратъ около Калдерона и Лопе-де-Веги. На този периодъ се отнася и развитието на романа въ И. Въ този видъ поезия, най-много се е прославилъ Сервантесъ съ своя *Донъ-Кихотъ*, проническо подражание на тогавашния рицарски романъ. И. е имала въ разни времена даровити поети, отлични писатели, историци и политически оратори, ако испанска-та литература и да не занимава сега едно отъ първите места между европейските. Виж. Тикноръ, *История на изящната литература въ Испания* (Мадридъ).

История. Прѣполага се, че най-старите жители на И. сѫ били иберийците, едно отдалено племе, отъ което сѫ се упазили и до сега остатки подъ името баски. Слѣдъ това иберийците се смѣсли съ келти, та се образувало племе келт-иберийци; отъ това племе произхожда главно сегашните испанци. Много рано финикияните и картагеняните основали селища

по крайбрежията на И.; ала около 200 години прѣди Р. Х. били истиканни отъ римлянетѣ. Въ врѣме на великото прѣселение на пародитѣ, въ И. нахлули варваретѣ вандали, свеви и алени; въ V-и вѣкъ тѣ всичките били побѣдени отъ вестготитѣ, които основали обширна държава въ И. и южна Галия; столицата била Толедо. Въ битвата при Хересъ-де-ла-Фронтера (711), вестготите били разбити отъ мавритѣ, които основали въ И. Кордовското халифатство, което скоро се раздробило на много държавици. Историята на И. до XV-и вѣкъ е една борба на християнетѣ въ планините на Астурия и Галиция, които били упазили независимостта си, съ мавритѣ. Християнетѣ сполучили малко-по-малко да отнематъ земята си отъ мавритѣ, и да образуватъ силни кралства. Въ 1492, Фердинандъ и Изабела, които съ женитбата си, още въ 1469, били съединили подъ единъ скрепъ кралства Арагония и Кастилия, изгонили окончателно мавритѣ отъ полуострова. Сѫщата година видѣла и откритието на Америка.

Отъ съединението на Арагония и Кастилия се образувало *Испанско кралство*, и подкача историята на сегашна И. Слѣдъ завоеванието на Гранада, послѣдното маврско кралство въ полуострова, И. станжла кралство отъ Пиринейските планини до Гибралтарски протокъ, а съ придобиването на Неаполь, Сицилия и новооткритите земи въ Америка — първата монархия въ Европа. Отъ 1516 до 1700 въ И. царувалъ австрійски домъ; той дошелъ на испанския прѣстолъ чрѣзъ Филипа Хубави, синъ на австрійския императоръ Макси-

милиана, който се оженилъ за Фердинандова и Изабелина дъщеря. Въ царуването на Филип II (1556 — 98) цѣла Европа почувствуваля влиянието на И.; иль при всичкото това тоя царь съ грамадните си военни разноски съвсъмъ разорилъ И. Съ Карла II (1665 — 1700) се прѣсъкла австро-испанската династия. Той оставилъ прѣстола на Филипа Анжуски, внукъ на Луи XIV.

Съ Филипа Анжуски (Филип V, отъ 1700 до 1746) на испанския прѣстолъ дошли *бурбони*; ала въцарението на Филип V породило войната за *испанското наследство*. Австрия съврзала събѣзъ съ Англия среща Филипа Луи XIV зель страната на внука си. Слѣдъ многобройни несполуки, француузетѣ спечелили победата при Вила-Вичиоза (1710), които докарала въ 1713 Утрехтския договоръ и припознаването на Филипа V. Въ царуването на Карла III (1759 — 88), мѣдръ и просвѣтенъ кралъ, И. тръгнѣла изново напрѣдъ въ търговията и промишленъка. Карлъ IV (1788 — 1808), като зель страната на Франция, възвѣзъ И. въ една гибелна война съ Англия. Кралъ си далъ оставката отъ прѣстола въ полза на най-стария си синъ Фердинандъ. Наполеонъ Бонапартъ принудилъ Фердинанда да напусне и той прѣстола, заробилъ го въ годината на въцарението му, и далъ испанската корона на брата си Йосифа. Испанците възстанаха, съ помощта на англичанетѣ, изгонили француузетѣ (1814). Фердинандъ се въскочицъ изново на испанския прѣстолъ.

Въ врѣме на войната съ француузетѣ, испанците си изработили една конституция (1812). Фердинандъ

нандъ, като се върналъ на пръстола, отказалъ да припознае конституцията. Едно възстание на испанска войска въ 1820, подъ началството на Риего и Квироги, принудило краля да приеме конституцията и да свика кортеситъ; ала въ 1823, съ помошта на въоръжената намѣса на французскитъ бурбони, въ И. се възстановило прѣдишното самовластие. Подъ влиянието на жена си, Мария Христина, Фердинандъ подновилъ стария кастилски редъ на прѣстолонаследството (1832), по който за наследница доходала дъщери му, Изабела, намѣсто братъ му, Донъ-Карлосъ. Слѣдъ смъртта на Фердинанда (1833), избухнала междуособна война, въ която либералната партия зела страната на Изабела и майка ѝ Христина, а реакционеритъ — страната на Донъ-Карлоса. Слѣдъ една упорита борба, въ която на партията на христинистите помагали Англия, Франция и Португалия, прѣдприятието на Донъ-Карлоса било най-сетне изгубено (1839). Изабела царувала 33 години. Прѣзъ това царуване забѣлжителни събития сѫ изгнанието на кралица Христина (1854), войната съ Мороко (1859), присъединението на Санть-Доминго (1861) и прѣпирнитъ между И. и нейните прѣдишни колонии, Перу (1864 — 65) и Чили (1865).

Въ 1868 Изабела се изгони отъ прѣстола отъ една всеобща буна, и маршалъ Серано се назначи прѣдѣдателъ на привременното правителство. Въ 1870, привременното правителство избра князъ Леополда Хохенцолернски, роднина на пруския краль Вилхелма, за завземе вакантния прѣстолъ. Макаръ че, по съвета на прус-

ския краль, князъ Леополдъ се отказалъ отъ испанска корона, Наполеонъ III поиска отъ краля уверение, че никога въ будещето Прусия нѣма да поддържа притезанията на този князъ. Това уверение кральтъ като отказалъ да даде, Наполеонъ обяви на Прусия война (виж. Германия). Същата година за испански краль се избра италианскиятъ князъ Амедео. Като се отчая да управлява конституционно, Амедео I си даде оставката отъ прѣстола въ 1873. И. се прогласи република, и избухнало едно възстание на карлистите, последователе на внука на Донъ-Карлоса. Въ 1874, за испански краль се прогласи Алфонсо XII, синъ на бившата царица Изабела, който умре въ 1885. Неговиятъ слѣдемъртенъ синъ, Алфонсо XXIII, роденъ въ 1886, се прогласи испански краль подъ регентството на майка му Христина въ самия денъ на рождениято му.

Испаханъ. Персидски градъ (гл. градъ на обл. Иракъ-Аджеми), стара столица на Персия; населението му, слѣдъ като е било 1 милионъ жители, сега е вечно само 90,000. Стоварище на търговията съ Индия, Афганистанъ, Китай, Турция, Сирия и Египетъ. Забѣлжителни: старъ палатъ, голъма джамия, кале на распадване.

Исповѣданъ. 1) Припознавамъ, вѣрвамъ, държъ съ твърдо убѣждение: исповѣдамъ християнската вѣра. Исповѣдамъ търховетъ си, съзнавамъ се въ тѣхъ прѣдъ исповѣдника. 2) — и никою, распитвамъ го, накарвамъ го да искаже всичко (за духовникъ). Исповѣдамъ се, исказвамъ всичко. — Исповѣдане. Въроисповѣдане, вѣра; духовните истории, които припознава црквата. — Исповѣдъ. Таинство покаяние;

устно припознаване гръховетъ си предъ дъ духовника. — **Исповедникъ.** Свещено лице, което исповедва за гръхове, духовникъ. — **Исповеденъ.** Който се отнася до исповедъ: *исповедна книга, расписъ, списъкъ* на онния, които сѫ били на исповедъ.

Исполинъ. Човѣкъ, който по раста си надминува много обикновенъ човѣкъ, великанъ, гигантъ. — **Исполински.** Необикновено голъмъ, прѣголъмъ.

Испорчвамъ, рус. отъ *порча*, развали. Покварямъ, развалимъ, исхабявамъ: *испорченни нрави*.

Истезавамъ. Мжч. — **Истезание.** Мжка. — **Истезателъ.** Мжчитель, който туря нѣкого на мжка.

Истерия, истерика, ір. Нервно припадане, което се придръжава съ смѣхъ, съзи, а понѣкога съ конвулсивни движения и викъ, па и съ задухъ. Тая болестъ носи и името женска нервическа болестъ и е по-вече шумна отколкото опасна. Оттука *истерически*.

Истовъ. Царствице въ Арамъ (Библ.).

Истокъ. 1. Точката на небото, дѣто сънцето *истича*, изгрѣва надъ небосклона. 2) Въ най-широкия смисълъ, европейцитъ разбира подъ името *И.* цѣла Азия, безъ Сибиръ, който различа отъ другите страни на азиатския материкъ по историята си. Къмъ *И.* се числи понѣкога и Египетъ, който по историята и цивилизацията си принадлежи на азиатските страни; па понятието *И.* подразбира и Турция заедно съ европейските земи, които сѫ влизали нѣкога или още влизатъ въ състава ѝ.

И. е игралъ въ историята на цивилизацията една прѣважна роля, могло би дори да се рече, отъ една гледна точка, главната роля. Още гръцките историци сѫ подозирали

азиатското произхождение на иѣрата си, на езика си, на учрежденията си; и това не подлежи за съмнѣние при откритията на нововрѣменната наука. Не е вече позволено да се поставя днесъ другадѣ, освѣнь по брѣговетъ на Индийски океанъ, първият напрѣдъкъ на оная цивилизация, която е просвѣщавала едно по друго срѣди Азия, Египетъ, Гръция, Европа и цѣлия свѣтъ. Ала, по едно чудното явление, просвѣтителната свѣтлина постепенно ослабняла въ първоначалното си огнище, и то до толкова, че сега се отражава къмъ него отъ земитѣ, които пръвънъ то е огрѣвало. Азиатските народи, отъ които европейцитъ сѫ добили първите откровения на науката, чакатъ за напрѣдъ отъ Европа оглашението си въ нововрѣменния напрѣдъкъ. Индия, тая старинна люлка на просвѣтения свѣтъ, е прѣдадена на умствената култура на англо-саксонцитѣ; Япония, която е вървала нѣкога толкова далечь прѣди европейските народи по пъти на напрѣдъка, се учи по европейските книги и подъ ржководството на европейските учени; самъ Китай, който толкова време е упорствувалъ да затваря вратата си за европейските искусствата, подкачи вече да ги отваря. Па и Египетъ, тая учителъ на Гръция, на чиито паметници свѣтъ не е прѣстанжалъ да се удивлява, е прѣдаденъ цѣлъ на европейски учени да оплодтворяватъ земята му, да издирватъ историята му и да възстановяватъ дори и езика на фараонитѣ му.

И истината е, че *И.* се ползва вече чудесно отъ Западъ. Ако Китай върви мудно напрѣдъ, защото политическата му система обезсъръчава инициативата, и затваря съ-

тематически вратата за напрѣдъка; то мюхамеданските народи сѫ не-
стожни за нововрѣмennото дви-
ене, защото имъ прѣчи рели-
гията имъ, Япония пригрыза но-
щѣ идеи и ги приспособява бѣз-
ъ живота си.

Историкъ, *пр.* Битописатель,
исатель на история, ученъ по
ия наука.—**Историографъ.** Ученъ,
ойто по поръка на правителство
напечатава историята на своето врѣме:
Болтеръ е билъ историографъ на
удовика XV. — **Исторически.**
ойто съдѣржа история; основанъ
а история. — **История.** 1) Битопи-
сание, описание на важни съ-
бития, които сѫ се извѣрили у-
чинъ народъ или въ живота на
дно лице: *българска история,*
история на Султанъ Меджиса.
) Происшествие, приключение,
лучка, неприятност. — **История**
Всебища—). Рассказъ на всички
ажни събития, които сѫ се извѣрили
въ свѣта отъ памти-
шка. Тая история е твърдъ про-
транна, та е раздѣлена на 4
главни части: 1) *Стара история*
свѣщена история, история на на-
ходитѣ въ Истокъ, гръцка исто-
рия и римска история) отъ памти-
шка до подълнението на римската
империя между синовете Теодо-
сии (395 слѣдъ Р. Х.); 2) *Сред-
на история* или *История на*
срѣднитѣ вѣкове (395 — 1453),
отъ Теодосиевата смърть до прѣ-
зимането на Цариградъ отъ турци-
те; 3) *Нова история*, отъ 1453
до 1815 (дата на битвата при
Ватерлоо; и 4) *Съвременна исто-
рия*, отъ 1815 до сега. — **Исто-
рия (Естествена —).** История на
животнитѣ, растенията и ископае-
щите. — **История (Свѣщена —).**
Историята на една религия, вѣ-
роисповѣдане.

Источенъ въпросъ се нарича
задачата: какво да се прави съ
Турция, която често беспокои
Европа съ лошото си, комахай
непоправимо управление? Между
въпросите отъ международната
политика, които периодически за-
нимаватъ европейските кабинети,
нѣма въпросъ по-заплѣтенъ и по-
межченъ за разрѣщение отъ тоя.
Съ тоя основенъ въпросъ сѫ
свѣрзани много други. Отъ една
страна, всички сочжатъ че Русия,
поради географическото си положение
и съгласно съ традиционната
политика отъ Петра Велики насамъ,
исно се стреми да завладѣе Цариградъ;
отъ друга, мнозина притезаватъ, че интересите
на нѣкои европейски народи,
на Англия и Австрия особено, не
позволяватъ това: Австрия би
желала да земе дѣлъ отъ Турция,
има око на Солунъ; а Англия
се бои, че ако Цариградъ падне
въ рѣцѣ на Русия, нейниятъ путь
за источнитѣ владѣния (Су-
езски каналъ) би се затворилъ.
Останжлите европейски държави,
отъ страхъ, че Русия ще се развие
въ грамадни размѣри, не желаятъ
испълнението на руското
желание. Нѣ тѣхната роля се о-
прѣдѣля отъ врѣмената: Франция,
която най-enerгично се опълчи
среща Русия прѣзъ кръмската
война, сега е нейна съюзница.
Германия и Италия, било въ ин-
тереса на търговията си, било по
други причини и съображения, сега
сѫ настроени противъ Русия по
този въпросъ. Близките съсѣди
на Турция — България, Сърбия,
Гърция, Черна-гора желаятъ, ако
не нейното съсипване, поне ней-
ното намаление, защото всѣка отъ
тѣхъ притезава по нѣкоя земя,
които е подъ турското господство,

Самитъ народи на Турция, съ исклучение само на мюнхенетъ, гледатъ съ четири очи какъ по-скоро да се отървягът отъ необуздаемия и деспотизъмъ, който разорява всичко. И това най-много заплита въпроса, като същевременно и подкопава основите на Турция. Великите европейски сили биватъ принудени да се намесватъ въ вътрешните работи на Портата. Така безсилето на Турция да обуздае друзите въ враждата имъ среща маронитите въ Сирия и Ливанъ накара Франция и Англия да прѣдприематъ една военна намѣса; свирѣпостта на турците въ Батаќъ, Перущица и др. накара Русия да се застъпятъ за българетъ и да истръгне понѣ по-голѣмата част отъ тѣхъ отъ злоупотребенията на турското управление; поразитъ на мюнхенското население, извѣрши надъ арменците въ турското царство, докарахъ само дипломатическа намѣса въ Турция, и за ограничението на Европа до тамъ Турция трѣбва да благодари тоя пътъ на взаимното недовѣrie на силите. Че това недовѣре не може да бѫде вѣчно, показва най-новото застѫпничество на Русия, Англия, Франция и Италия за Критъ. По-вече отъ очевидно е, че Турция никога не ще може да се избави отъ чуждестранната намѣса, докѣ християнските и народения не бѫдатъ поставени въ такъво положение, въ което тѣхното съществуване и безопасностъ да сѫ истински обезпечени, и докѣ не се тури край на кризата, която токо-речи непрѣстанно беспокой Европа.

Колчимъ силите сѫ се намѣсвали въ работите на Турция, тя се е задлъжавала да направи

нѣкои реформи, които, ако се приведатъ въ испълнение, бихъ оздравили до пайдъ съществуващето й; ала задлъжението не се испълнявало: па е и съмнително дали испълнението му е по сълата на Турция. Затова и често се задава най-серниозниятъ отъ всичките въпроси: Възможно ли е да се поддържа турското царство? Турция не е ли единъ «боленъ човѣкъ», по изражението на Волтера, лишенъ отъ жизненост? Волтеръ е живѣлъ преди единъ вѣкъ, и тъ едниятъ вѣкъ не е много врѣме за единъ народъ.

Источна Румелия. Виж. *Румелия*.

Источна црква. Сѫщото, каквото е православна црква; въ противоположность на *Западна*, сир. Римокатолическа црква.

Истошавамъ. Искриввамъ, обезсилвамъ, омаломощивамъ. — **Истощителъ.** Изнурателъ.

Истребвамъ. Уничтожавамъ, искоренявамъ. Оттука *истребление*. — **Истребителъ,** който служи за истребление.

Истрия. Единъ полуостровъ въ южна Австрия (Илрия), който се вдава въ съверо-источната част на Адриатическо море и, заедно съ окръзитъ на Герци, Градина и Триестъ, съставлява Приморска областъ; простр. 63 чет. мириаметра и насел. 318,300 жит., съвѣне, отъ които една трета говорятъ италиански. Гл. гр. Пизино, Ровинио, Каподистрия. Планшетна земя, напълнена съ расклонения отъ юлийските Альпи. Топъл климатъ, изобщо здравъ. Почвата, камениста, произвежда южните овощи, смокви и др., най-вече грававо вино. Главниятъ поминъкъ на прибрежните жители е риболовъ.

корабостроителството. — на въ старо време отъ юйническо племе отъ и-а челяндъ народи, била отъ римляните въ 177

Х. Покорителъ й, кон-
вдий, продалъ съ над-
00 отъ жителетъ й. Въ
отъ нашата ера, тя била
отъ готите, изъ чиито
юли поб-сети византий-
ератори, които били при-

774 да ѝ отстъпятъ
итъ, въ царуването на
ники. Въ срѣднитъ въ-
образува особено мар-
което зависило отъ Ка-
то херцогство до 1170,
ижло подъ властьта на
китъ херцози, и поб-сети
я. Въ 1797, Австрия,
форменския договоръ,
нция заедно съ И. Въ
ила обявена цѣлокупна
Французската империя,
една отъ Илирийските
їнски конгресъ ѝ по-
въ 1815 Австрий, на-
инадлежи и до днесъ.
ий маршалъ Бессиеръ,
тъ си въ Испания, до-
Наполеона въ 1808 тит-
рийски дукъ.

ение. Излизане изъ себе
насияне отъ въторгъ.—
иъ. Който постоянно е
ление. — Истѣжителъ.
ь въ истѣжение.

тействувамъ. Измол-
бътствувамъ.

ивамъ. Правих цѣль,
ь, освобождавамъ отъ
їтука исцѣление, исцѣ-
бливостъ.

е. Чадо извѣнъ реда;
а се въ укорителъ

Ичиелявамъ. Броих, прѣмѣ-
тамъ. Оттука исчисление, исчисли-
тель. — Исчислителъ. Който служи
за исчисление, който се отнася до
исчисление.

Исходъ. 1) Иалѣзъ, излизане;
въ прѣнос. см. край, окончательно
слѣдствие: исходъ на тая
битва; — тая работа нѣма
исходъ. 2) Втората книга въ Библ-
ията, така наречена защото най-
важното събитие, което се описва
въ нея, е излизането отъ Еги-
петъ на евреите. — Исходенъ. Отъ
който се излиза, отъ дѣто се
тръгва, подкача: исходна точка.
— Исходностъ. Възможность да се
намѣри исходъ.

Итака (сегаш. Teaki). Единъ
отъ 7-те Ионически о-ви, слѣдъ
Паксо най-малкий; 87 чет. килом.;
13,000 жит., отъ които 2,500 въ
гл. градъ и пристанището на о-ва,
Вати. Земята на о-ва е пла-
нишка, нѣ има много хубави долини. И. е била прочута въ старо
време като царство и родина на
Улиса или Одисея; и островитя-
нетъ и сега наричатъ един гра-
мадни развалини близу до Порто
Моло развалините на Улисовия
замъкъ. По Омирите поеми, У-
лисъ царувалъ въ И. когато тръг-
нахъ за обсадата на Троя. Слѣдъ
прѣзимането на града, той поте-
глилъ да се върне въ царството
си; нѣ Нептунъ, ядосанъ, напра-
вилъ да се скита десетъ години
по море, като му прѣставялъ по-
стоянно, като въ единъ миражъ,
образа на милата му И., която
се отдалечавала, кога да излѣзе
на брѣга й. — Виж. Одисеята. —
Поинъкога съ И. сравняватъ иѣ-
кой горецъ желанъ прѣдметъ,
който избѣгва на желателя му,
кога да тури рѣка на него.

Italia fara da sa. Италианска

поговорка: Италия ще стори сама, сир. Италия нѣма нужда отъ никого.

Италианизъмъ. Изражение свойствено на италианския езикъ.

Италийски букви. Прави подчертанъти букви.

Италия. Кралство въ южна Европа. И. е полуостровъ, който много прилича на ботушъ съ върха си обрънѫтъ къмъ Месински протокъ. Тоя п-въ има за прѣдѣли: на сѣв. Алпитъ, които го дѣлѫтъ отъ Франция, Швейцария и Германия; на зап., Средиземно море; на югъ, Ионическо море; и на ист., Адриатическо море. Поне отъ разни рѣки, отъ които най-важните сѫ: По, Адрижъ, Арио и Тибръ. Главнитъ му езера сѫ: Лаго-Маджоре, Комо, Гарда, Тразимено, Болсено. Многобройни носове има въ брѣговетъ му, покрай които има острови понѣкога важни. Прѣзъ И. се простира търь Апенинските планини, около 1,300 килом. надлъжъ. И. има простр. 286,589 чет. килом. и население 30,725,000 жит. Главнитъ произведения на п-ва сѫ: жито, царевица, оризъ, вино, маслини, кестене, южни овоощи, ленъ и кълчища, сѣра, мраморъ, мѣдъ, свинецъ, каменини вѫглица. Климатътъ, при всичкото си разнобразие, изобщо е умѣренъ и се отличава съ чистотата на въздуха.

Управление. И. е конституционна монархия. Испълнителната властъ принадлежи на краля и на министри търь му, а законодателната — на двѣ камари. Кралството е раздѣлено на 69 области; столицата е Римъ.

Впра и образование. Католическата црква е господствуващата. Протестанти има главно въ Валденсийските долини на Пиен-

монтъ, и то на брой само около 65,000. Има и около 36,000 евреи. До обединението на И. всичките държави освѣнъ Пиемонтъ сѫ отказвали свободата на вѣроисповѣдането на туземнитъ протестанти. Въ иай-новите времена държавата е унищожила нѣколко католически ордена и конфискувала имотите имъ. Народната маса въ И. е неимовѣрно безкнижна; началното образование, четенето и писането, не сѫ никакъ всеобщи дори и между побѣдитъ класове. Ала голѣмъ потокъ се дава въ народното образование отъ нѣколко години насамъ. Правителството е посветило на дѣлата на образоването голѣма частъ отъ конфискувания имотъ на католици, и парламентътъ всяка година гласува голѣми суми по бюджета на просвѣщението. Нѣкакъ отъ италианските университети — всичките на брой 21, отъ които 17 поддържани отъ държавата — сѫ много стари и се ползватъ съ европейска известност. Най-много студенти иматъ неаполски (около 2,500), турински, надувски, павийски, римски, болонски и пизенски.

История. Историята на И. се смѣсва съ историята на самия Римъ (виж. *Римъ*) до 395 г. Въ това време Теодосий раздѣлилъ Римската империя на Источна и Западна, и И., включена въ Западната, се паднала на Хоноръ. Настанали нахлуванията на варваретъ: Одоакръ, главатарь на гурулитъ, се прогласиъ италиански краль въ 476, следъ като туръ край на Западната империя свалилъ отъ прѣстола Ромул Августула, последният императоръ. Въ 493, Теодорикъ завоевалъ съ своите остготи (виж. *Готи и Ост-*

жъм) и ѝла И. Византийските тълководци Велизарий и Нарцесъ скоро побѣдили остготите (552), и Италия захванжъла да управлява екзархъ, пратеник на византийския императоръ, съ съдалище Равена. Въ 568 въ И. нахлули ломбардитъ и завоевали голъбма частъ тъ неїж. Ломбардитъ подѣлили полуострова на нѣколко херцогства, — подѣление, което приготвило почвата за феодализма въ И. Тая страна имала тогава три столици: Йавия, столица на ломбардитъ; Равена, съдалище на екзархата; Римъ, съдалище на папата. Подачила се борба между ломбардитъ и папитъ, и последнитъ поискали на помощъ франкитъ. Още Іипинъ Екс воювалъ съ ломбардитъ и подарилъ на папата завоевания екзархата. Карлъ Велики присъединилъ ломбардското кралство на Франкската монархия. Въ XII-и вѣкъ папитъ и ломбардитъ градове се съединили противъ Германия; иъ когато гелфитъ зъстържествували надъ гибелитъ, И., избавена отъ герман. императори, станжла жрътва на мѣстни съперничества. Въ XV-и и XVI-и вѣкъ полуостровътъ служилъ като бойно поле на французетъ, на испанцитъ, на германцитъ; най-сетне, испанцитъ останжли господаре, и властвували около два вѣка. Миланъ и Неаполъ минжли подъ владичеството на испанския кралъ Филип II въ 1553. На прѣдѣла на Швейцария се усмижилъ Савойскиятъ домъ и придобилъ Пиемонтъ. Въ XVII-и вѣкъ II. се наслаждавала на миръ до войната на Лудовика XIV. Въ 1706 Австрия завладѣла Миланъ, Мантуа и Монфератското дукство, иъ отстъпила последното на Савоя; Уtrechtскиятъ миръ (1713) доставилъ

на Австрия още Сардиния и Неаполъ; Савоя придобила Сицилия, която скоро размѣнила за Сардиния. Въ 1731, Парма и Пиаченца се падижли на испанския инфантъ Карла, а отъ 1738, когато Карлъ се въскачилъ на прѣстола на Неаполъ и Сицилия, Австрий. Въ 1737 Францъ Стефанъ Лотарингски замѣстилъ дома на Медичитъ въ Тоскана. Въ такъво положение заварила И. французската революция. Въ 1792 французетъ нахлули въ Савоя; въ 1796 придобили Ница и Савоя; а въ 1797 Бонапартъ образувалъ отъ Миланъ, Мантуа и части отъ Парма и Модена Цизалпинска република, която въ 1805 се обърнжла на Италиянско кралство съ вице-кралъ Евгений Бохарн; а три години по-напрѣдъ Пиемонтъ билъ присъединенъ на Франция. По Пресбургския миръ (1805), австр. Венеция, заедно съ Истрия и Далмация, се присъединили на Итал. кралство. Въ 1806 Гвастала, Генуа, Парма и Пиаченца се присъединили на Франция, а Неаполъ, подъ име кралство, се далъ на Иосифа Бонапартъ, когото въ 1808 замѣстилъ Мюратъ. Тия промѣнения въ И. траяли до падането на Наполеона слѣдъ ватерлооската битва. По Вѣнския договоръ (1815), сардинскиятъ кралъ добилъ прѣдишнитъ си владѣния и Генуа; Австрия — Ломбардо-венецианското кралство; княжества Модена, Реджо, Мирандола, Маса и Карака се върнжли на австрийскиятъ домъ Есте; херцогство Тоскана се върнжло на австро-лоренската династия; Парма, Пиаченца и Гвастала се дали на Мария Луиза, бившата французска императрица, и Лука — на княгиня Мария Луиза; Двѣтъ Сицилии и Церковната областъ се

върхли на прѣдишнитѣ имъ владѣтели; държавица Санть-Марино упазила републиканска си форма; и Монако останжало независимо княжество подъ валентинския князъ.

Деспотизъмът на италианските правителства възбуждалъ въ народа, напоенъ съ напредничави идеи, недоволство. Въ 1820 и 1821 въ Двѣтѣ Сицилии и Пиемонтъ избухнали възстания, които се потихали съ намѣсата на Австрия; и въ 1831, когато една подобна буна се появила въ Модена и римските държави, една австрійска войска ги потушила съ кръвопролитна свирѣпост. Въ тия движения не се забѣлѣжва никакво тежнение къмъ народно единство; и само при възшествието на пиемонтския прѣстолъ на Карла Алберта (1831) тая велика идея на нововрѣменнина И. се прогласила отъ Иосифа Мацини въ единъ адрес до краля, въ който се молилъ краля да влѣзе въ ролата на освободител и водител на И. Пиемонтския кралъ, като отстѫпилъ донѣдѣлъ на духа на врѣмето си, приготвилъ за Пиемонтъ пръвеничество въ И. Въскочването на Пий IX на папския прѣстолъ въ 1846 се виждало като началото на една нова ера за И.: една обща амнистия се придружила съ мѣдри, либерални мѣрки, — мѣрки, които се приели, по подражание на Римъ, и въ Тоскана и Пиемонтъ. Неаполъ и другите държави рѣшилно отказали да влѣзатъ въ пакти на реформитѣ. Прѣзъ ян. 1848 избухнало едно възстание въ Сицилия, а слѣдъ това и въ Неаполъ, послѣ въ Миланъ и Венеция. Миланци, слѣдъ 5-дневенъ геройски бой, изгонили австрійците отъ Миланъ, и Радецки, съ 70,000

войници, билъ принуденъ да се оттегли отъ миланските стѣни въ Верона. На чело на революционното движение се поставилъ Карлъ Албертъ; той навлѣзъ въ Ломбардия, явната поборница на италианската независимост, водителката на народната борба. Италианските князове испратили пайдобритъ си войски за войната, и римските доброволници като шатеглили за Ломбардия, самъ папата публично произнесъ тържествено благословение надъ тѣните знамена.

Ала скоро настанжало врѣмето на реакцията, особено слѣдъ сполучливите дѣйствия на Радецки среща Карла Алберта. Още месецъ не се изминжалъ отъ когато благословилъ бунарата среща Австрия и Пий IX напуснѣлъ изродното дѣло на Италия, и съ едно окрѣжно писмо строго обдѣлъ «тая несправедлива и врѣдителна война», която, главно чрезъ неговото благословение, била освeteна въ очите поинъ на по-извѣжествената частъ отъ природа. Повикването назадъ на неаполитанските войски билъ първият падъ на папското окрѣжно; вжѣлъ праз на годината Римъ се възвѣзнувалъ; папата побѣгналъ въ Гаета; и на 27 ян. (1849), прогласила се република подъ прѣдателството на Мацини. Сѫщиятъ денъ великий дукъ на Тоскана напуснѣлъ държавата си. Пиемонтъ пакъ зель водителството, нѣ гибелната битва при Новара (11-и марта) турила край на италианската народна война. Карлъ Албертъ се отказалъ отъ прѣстола въ полза на сина си Виктор Емануила II [по-сетиъ, 1860, «тоскански кралъ】. Франция прѣдателски испратила единъ поладъ

ерепца Римската република, и по-
бъглий папа изново билъ у-
твърденъ на пръстола отъ фран-
цузската войска.

Спокойствието се поддържало
въ И. само съ насилиствени мърки,
освърни въ Пиемонтъ. Само въ
Пиемонтъ и Савоя (сардинската
държава) кралъ останжалъ въ-
ренъ на подданиците си, и уна-
запълъ конституционната система,
отстъпена на народа въ 1848. Пи-
емонтъ станжалъ убежище на ита-
лианските патриоти и сръдото-
чие на политическия и литера-
туренъ животъ на И.; току-речи
въ всичките разреди се пробуди-
ло силно желание за единството
на И., и това желание се сподъ-
дило отъ Виктора Емануила и
отъ неговия министъ Кавура.
Австрийските войски въ италиян-
ските земи тиранизирали народа,
и отъ време на време Европа на-
струхвала отъ рассказите за без-
човѣчни работи вършени въ неа-
политанските и римските темници.
Слѣдъ участието на Сардиния
въ кръмската война, Кавуръ
силно излагалъ въ парижкия
конгресъ (1856) неизбѣжните
 опасности отъ австрийското и пап-
ското лошо управление въ И.,
и налагалъ върху цѣлестъобраз-
ността да се оттеглѣтъ австрий-
ската и французската войски и
легациите отъ Римъ. Между това
Кавуръ уничожилъ 365 монастири,
и покровителствувалъ антидухов-
ните тежнения. Въ началото на
1859 Виктор Емануилъ прогла-
силъ отъ сардинския парламентъ
избранието си да помага дѣя-
телно за избавлението на угне-
теното италианско население отъ
лого на Австрия. Скоро излѣзло
на явѣ, че Кавуръ е сключилъ
съюзъ съ Наполеона III среща-

Австрия, и прѣзъ априлъ сѫща-
та година Сардиния и Франция
почибли войната. Слѣдъ побѣдѣ-
ти при Маджента и Солферино,
Франция прибѣрзала, та сключи-
ла въ Австрия, съвсѣмъ неочеква-
но за Сардиния, Вила-францеския
договоръ (29-и юн. 1859), по който
на Сардиния се отстъпяла само
западна Ломбардия; въ сѫщото
време се предлагала една конфе-
дерация на италианските държа-
ви съ папската покровител-
ствувана държава като най-добро
разрѣщение на италианските мѫ-
чости. Цѣла И. енергично от-
хвѣрлила този кроежъ; и докѣ
да се сключятъ окончателно мир-
ните условия въ Цюрихъ на 29
окт. 1859, въ Парма, Модена и
Тоскана народътъ изгонилъ вла-
дѣтелетъ си, а Романия, която се
отѣшила отъ Римъ, етънила подъ
защитата на Виктора Емануила;
за главнокомандуващъ въ тия
области билъ назначенъ народний
герой на И., Гарибалди. Съ указъ
отъ 6-и мартъ 1860, на Сардиния
се присъединили Парма, Модена
и Романия, и съ другъ
указъ отъ 10-и се присъединила
и Тоскана. Ница и Савоя се
отѣшили на Франция. Гарибалди,
като се научилъ за това, напусналъ
сардинската служба. Скоро той образувалъ едно тѣло
отъ 1000 доброволници, и отъ
Генуя отплувалъ за Сицилия, дѣто
избухнало едно революционно дви-
жение. Неговото бѣрзо и сравни-
телно некръвоцролитно завоева-
ние на Двѣтъ Сицилии е едно
отъ най-извѣнните пропиществия
въ нововрѣменната история
на И. (виж. Гарибалди; Вик-
торъ Емануилъ). Между това,
сардинските генерали Чиалдини
и Фарини били разбити папските

войски, заробили генерала имъ Ламорисиера съ 4,000 войници, и завзели Умбрия и Мархия; следъ това, пиемонтската войска обсадила Гаета, дѣто бѣль побѣгнѣлъ неаполитанский кралъ Францискъ II, и, на 1 февр. 1861, юж прѣзела. На 5 декември 1860 били присъединени Умбрия, Мархия, Неаполъ и Сицилия; на 5 мартъ 1861 Викторъ Емануилъ зель титлата италиянски кралъ всрѣдъ всебици ликувания. Кралство И. формално се припознало отъ всичките велики европейски сили, освѣнь Австрия.

Между това, народното желаніе на италиянците да имать за столица «Вѣчни» Римъ било едно отъ още неиспълнените желания. Гарибалди се нагрѣбиль и съ неговото испълнение, ала правителството намѣрило за благоразумно да отложи испълнението му. Въ 1866, И. добила по Пражския договоръ отъ Австрия Венецианска областъ за участието си въ пруско-австрийската война, ма-каръ че италиянците били разбити отъ австрийците и по сухо, и по море. Туринъ, главният градъ на Пиемонтъ, бѣль столицата отъ 1859 до 1865; дворътъ се прѣнесъ въ Флоренция прѣзъ по-слѣдната година. Прѣзъ французско-prusката война императоръ Наполеонъ се принудилъ да оттегли французския гарнизонъ отъ папската държава. Послѣдният отрядъ напусналъ папската земя на 27 юл. 1870; и на 8 слѣдни августъ, италиянската войска, подъ началството на ген. Кадона, влязла въ Римъ слѣдъ едно малко противление отъ папската войска, която прѣстанжла да стрѣля по заповѣдъ на папата. На 20 септ., 1870, единъ указъ на италиян-

ския кралъ обявилъ папската земя за присъединена на италиянското кралство и Римъ за столица на кралството; и така се осъществили ламтенията на много поколѣния, бѣльновѣтъ на Мацини и политиката на Кавура.—Послѣднѣтъ 7 години отъ Викторъ Емануиловото царуване бѣхъ тия; и слѣдъ неговата смърть (1878), на итал. прѣстолъ дойде синъ му Хумбертъ, и И. продължава да се числи между великите европейски сили.

Италиянски езикъ и книжнина. Италиянски езикъ, най-музикалният отъ всичките европейски езици, се е развиъл отъ простонародния латински езикъ. Той почнилъ да се употребява като писменъ езикъ отъ XII-и вѣкъ, и най-много се обработилъ въ литературно отношение отъ Данте и Петrarка (XIV-и вѣкъ), отъ Ариосто, Гварини, Тасо (XVI-и вѣкъ); въ XVII-и и XVIII-и вѣкъ въ този езикъ влязли много галицизми; отъ края на XVIII-и вѣкъ се подкачила изново езикъ серийозна обработка на този езикъ. Покрай книжовния итал. езикъ, съществуватъ много нарѣчия, отъ които ибкои имать дори и своя св. книжнина, запр. венецианското, сицилийското. Освѣнь въ Италия, итал. езикъ се употребява въ Швейцария въ Тесинския кантонъ, въ южни Тироль, въ Истрия и Далмация, като простонародно нарѣчие, и др. — Собствено италиянската поезия и проза подкачи съ Данте, съ появението на неговата *Божествена комедия*, — поетътъ, «който намѣрилъ италиянския езикъ въ люлката му и го възвишилъ на прѣстолъ». Отъ повѣствователетъ малцина сѫстигнѣли висотата на Бакачо.

Прѣденъ между прозаиците е и Макиавели; неговите съчин. *Воен-ното искуство*, *Историята на Флоренция* и политическото съч. *Князът*, всичките сѫ прѣвъсходни по слога си. Въ живописството и музиката блескавите имена на Рафаела и Микеланджело, и на Верди се ползватъ съ всемирна известност. Напрѣдъкътъ на врѣмената се проявява въ И. и въ философията; Бруно и другаретъ му счупватъ оковите на сколастиката. И. е произвела и множество славни открителе въ науката: Галилея, Торичели, Касини; писателе по правото и политиката като Бекарий, Иосифа, Манини и др.

Италия. Градъ Иудинъ, близу при Витлеемъ (*Библ.*).

Итализът. Рейхлиново четене на старогръцки езикъ, по което буквата ѹ се произнася като ита.

Леш, лат. Също, пакъ така.

Итрий. Химически просто тѣло, металъ открыти въ 1827 отъ германски химикъ Велера (1800 — 1882, ученикъ Берзелиусъ и професоръ въ гетингенския университетъ) въ окиса му итрията, памбрана прѣвъ пътъ въ 1794 отъ шведеца проф. Гадолина въ минерала гадолинитъ. Токо-речи всѣкога той металъ придружава ербия, съ който има твърдъ голъмо сходство. И. нѣма никакво приспособение.

Итурея. Най-съверо-источната областъ на Палестина, която сега е известна съ името Иедиръ (*Библ.*).

Иуда. Четвъртий Иакововъ и Лянинъ синъ, не оставилъ братита си да убишътъ Иосифа и, по-сети гъ, останжалъ заложникъ въ Египетъ, замѣсто Вениамина. Баща му, кога умиралъ, го благословилъ и

прѣказалъ на потомството му първенствотому между всичките израилски племена. Наистина, Иудиното племе било най-великото и най-многобройното отъ 12-те племена. Слѣдъ завоеванието на Ханаанъ, неговата земя се простирала отъ Мрътво море на истокъ до Средиземно море на западъ (макаръ филистимцитъ и да владѣли много време плодородната областъ на зап. отъ Иудините планини), и отъ Иерусалимъ (съ исключение на този градъ) на сѣв. до земята на амаликяните на югъ. Гл. градъ на това племе билъ Хевронъ. Отъ това племе произлязли много царе, отъ него билъ Давидъ и неговия родъ, най-сетиѣ отъ него се явилъ и Месия.

Иуда. Единъ отъ апостолите, когото наречали още Тадей и Левей, ревностенъ и смѣлъ, братъ на Иакова Мали, братовчедъ на Иисуса Христа по пътъ. По едно прѣдание, той проповѣдава евангелието въ Иudeя, Самария, Сирия, Идумея и Ливия, умрълъ въ Армения, която зависила тогава отъ партинетъ, пропизанъ съ стрѣла. Неговото *Послание*, отправено до всички вѣри, прилича много на второто Петрово послание; то настоява най-вече върху нуждата отъ добри дѣла.

Иуда Искариотски. Единъ отъ 12-те Иисусъ Христови апостоли, така нареченъ за отличие отъ другия апостолъ Иуда, когото наречали и Левей и Тадей. За рания му животъ нищо не се знае, само се прѣдполага, че билъ родомъ отъ Кариотъ, село въ Иудея (*исъ* или *ишъ* на евр. значи човѣкъ). Той станжалъ ученикъ Иисусовъ, послъ апостолъ, и най-сетиѣ прѣдателъ. Прѣзъ апостолствуването си, вижда се да е билъ

съкровищникъ на Иисусовата дружина. Да ли Иисусъ му повѣрилъ тая служба, или другитѣ ученици, или той самъ си ѝ прпевоилъ, не е явно. Учимъ се само, че ведижатъ, когато една жена помазала краката Иисусови съ скъпичинно масло, И. намѣрилъ махана, че това масло се не продало, та да се раздадѣтъ парите на бѣднитѣ; и върху това Иоанъ забѣлѣжва, че това казаль Иуда, не защото го било грижа за бѣднитѣ, а защото билъ крадецъ, та съмѣталъ да тури въ джеба си парите отъ тая продажба. Скоро слѣдѣ тая случка намираме, че когато се устроило съзаклетие да се убие Иисусъ, И. се съгласилъ да го прѣдаде на първосвещеницитетъ за 30 сребърника. Отъ това врѣме той търсилъ благоврѣмие да имъ го прѣдаде на насамъ, защото имало страхъ отъ народа, който досета съчувствувалъ съ Иисуса. Такъво благоврѣмие скоро се прѣставило. То било врѣмето на Пасхата. Слѣдъ вечеря, кога да се оттегли Иисусъ съ 12-членната си дружина въ една градина, дѣто често намиралъ уединение и покой, И. излѣзъ, и като зель отъ първосвещеницитетъ и старѣшиннатѣ една чета люде, снабдени съ оржия и фенери, завелъ ги въ тѣминната на добропознатото нему място, дѣто Иисусъ токо-шо билъ се прѣдалъ на молитва. По прѣварително споразумѣние, И. посочилъ Иисуса на четата като го цалунжъ. Първосвещеницитетъ осъдили Иисуса и го прѣдали на Понтийски Пилатъ, римския управителъ. И. се раскаяль и върнѣжъ на първосвещеницитетъ и старѣшиннатѣ сребърнициетъ, които билъ зель за прѣстъплението си. Може работата да отишла и бѣдечь отколкото той чакалъ. Но-

неке първосвещеницитетъ отказали да земѣтъ назадъ парите, И. отишель, та се сбѣсилъ. — Въ *принес.* см. И. сега значи прѣдателъ, измѣнникъ, па и лукавъ човѣкъ, а *Пудина цалувка* — лукаво по-здравление, или прѣдателска постѣжка.

Иуда Макавей. Трети Макатиевъ синъ, наследицъ баща си като водителъ на прочутата буна на Макавеитѣ, 106 прѣдъ Р. Х. Въ борба за свободата на отечеството си и вѣрата на прѣдѣците си среца Антиоха, спиритски пѣръ, той разбилъ нѣколко сирийски войски, отишель въ Иерусалимъ, изгонилъ изъ него езичиницитетъ, очистилъ храма отъ идолите и възстановилъ истинското богослужение, ить билъ убитъ, за общ горестъ на цѣлия Израиль, въ една битва съ сирийския пъзводецъ Бакхида, въ 160. Отъ него врѣме името *Макавей* служило като отличително име на подвижницитетъ за вѣрата и ревивателъ на отечествената свобода.

Иуда или Иудино царство. Една отъ двѣтѣ еврейски държави, които се образували следъ Саломоновата смъртъ съ отцепенитето на 10-ти племена; стол. *Иерусалимъ*. Таи държава включвала съ Иудиното и Вениаминовото племе, които останали вѣрия Родому; и тя имала толкова жители, колкото другитѣ десетъ племена и едно. Ослабена отъ чести борби съ израилската държава, тя път траяла доста врѣме и продължавала да пази закона и вѣроподобието на Моисееви. Нѣколко египетски царе, тя падицла най-сетне съ ударитѣ на вавилоняните и врѣмето на Навуходоносора. Ето така на иудинитѣ царе:

Ровоамъ	975	Озия	810
Ашия	958	Иотаанъ	761
Аса	956	Ахазъ	742
Иосафатъ	904	Езекиилъ	726
Норамъ (съ Иосафата отъ 893); самъ	889	Манасия	797
Охозия	885	Амонъ	642
Гоголия	884	Иосия	640
Иоахимъ	878	Иоахазъ	609
Амасия	839	Иоакимъ	608
Седекия	599-588	Иоакинъ	599

Последният отъ тия царе и отличилъ жителите на царството били отведени въ плънъ въ Вавилонъ; ала тия плънници били въ ежност поселенци. Нищо не прѣчило на единъ евреинъ да достигне до най-високо положение въ държавата или да занимава най-дobreна служба близу до прѣстола. Тъ нѣмали храмъ и не принасяли жертви, и нѣ обрядът на обрѣзанието се пазилъ. По Кипровия указъ (536 прѣди Р. Х.), 42,360 евреи, съ 7,537 роби и добитъкъ и личенъ имотъ, тръгнали отъ Вавилонъ. Виж. *Евреи*.

Иудея. Съ това име често означаватъ цѣла Палестина; и тъ една И. е била една отъ 4-те области на страната, следъ завръшането отъ плѣнението. Тя е обгръщала Иудиното, Вениаминовото, Симеоновото и Дановото племе, съ страната на филистимци и Идумея. Тя принадлежала на Ирода, и, увеличена съ Самария, на сина му Архелай. Присъединена на римската империя, въ 6, тя се управлявала отъ прокуратори, като Понтийски Пилатъ, подъ властта на управителя на Сария. Тя съставяла частъ отъ царството на Ирода Агрипа I, и кончателно била присъединена къ империята въ 44. Въ царуването на Константина, образуала въ Самария областъ Палестина I-a.

Иута. Планински градъ въ Иуда, на който точното място-положение не е познато (*Библ.*).

Ифигения. Дъщеря Агамемнова и Клитемнестрина. По гръцкото баснословие, когато гръците тръгнали въ походъ за Троя, единъ противънъ вѣтръ ги задържалъ въ Авалида и Агамемонъ рѣшилъ да принесе дъщеря си жрътва за да се добие благоприятенъ вѣтръ; и нъ кога да ѝ пожрътуватъ, Диана ѝ прѣнесла въ Таврида и си ѝ направила жрица. Помътнъ, братъ ѝ Орестъ ѝ намѣрилъ, когато първосвещеникътъ въ Таврида щѣлъ и той да ѝ принесе жрътва Диани. И. побѣгнала съ брата си, като занесла съ себе си Дианината статуя. Тя умрѣла жрица близу при Маратонъ въ Атика. Историята на И. е послужила за сюжетъ на творенията на Еврипид и други поети.

Ифтаръ, тур. Вечеря прѣзъ рамазана у турцитъ.

Ихиалгия, гр. Болка на бедрата.

Ихневмонъ, или Фараонова мишка. Хищно четвероного животно, голъмо колкото порътъ, което се въди въ Египетъ и въ срѣдна Африка, дѣто испояждада яйцата на крокодилитъ и съ това принася полза на страната; ала ихневмонътъ истребва и яйцата на птиците.

Ихнография, гр. Геометрически планъ на сграда.

Ихтиманска планина. Часть отъ Срѣдна-гора, която захваща пространството между Рила, Витоша, Стара-планина и централна Срѣдна-гора. Срѣдна височина, около 1,000 метра. Верѣдъ тая планина се намира *Ихтиманска долина*, заградена отъ четири страни съ планински вериги. Въ тая

долина е проходът *Капуджикътъ*, прѣзъ който е минувало шосето — иѣкога най-важниятъ путь въ Балкански планини — отъ Цариградъ за Бѣлградъ прѣди да се направи желѣзната, прокарана прѣзъ сѫщия проходъ. На най-тънкото място въ този проходъ сѫ прочутитъ *Траянови врата* или *Маркова капия*.

Ихтиманъ. Градецъ, окол. п., т.-пазаржишки окр., расположень на равно място въ едно високо поле всрѣдъ живописната Ихтиманска долина, 53 килом. на сѣв.-зап. отъ Пазарджикъ, $54 \frac{1}{2}$ на юго-ист. отъ София, $35 \frac{1}{2}$ на сѣв.-ист. отъ Самоковъ, 39 на юго-зап. отъ Панагюрище, 38 на сѣв.-зап. отъ Бѣлево; 3,854 жит. И. е на пътя между София и Пловдивъ по желѣзната Царибродъ-Бѣлево; гарата му е $2 \frac{1}{2}$ килом. на югъ отъ града. На ист. и юго-ист. отъ И. сѫ планини връхове Шипка, Еледжикъ и др. Въ Еледжикъ бѣше военният лагеръ на воеводата Бенковски, дѣто бѣхъ събрани жителетъ на околните села прѣзъ Априлското възвстание въ 1876. На сѣв.-истокъ отъ града, около 3 килом. разстояние, при подножието на гористи хълмове, се намиратъ слѣди отъ едно старо градище, наречано *Щипонъ*. Това название е римско на средновѣковъ градъ *Стобонъ*. Въ кърджалиските времена И. бѣль заобиколенъ съ високи стѣни и кули, които служили за отбрана на околните села. Прѣдполагатъ, че името Ихтиманъ е отъ арабско происхождение, и значи склончване миръ.

Ихтиография (гр. *ихтисъ*, риба; *графо*, пиш.). Описание на рибите. — **Ихтиозавръ** (гр. *савросъ*, гущеръ). Рибогушеръ, — огромно животно, което сѫществувало въ

една отъ минжилѣтъ епохи на земята. — **Ихтиолитъ** (гр. *литосъ*, каменъ). Вкаменѣна риба, или отпечатъкъ отъ риба на каменъ. — **Ихтиология**, *иц.* Ученie за рибите, отдѣль въ зоологията. — **Ихтиологъ**. Зоологъ, който се занимава особено съ рибите. — **Ихтиологически**. Който се отнася до естествената история на рибите. — **Ихтиоль** (соб. зн. *рибено масло*). Вещество, което се добива чрезъ дистилирането на единъ смокоподобенъ минералъ. — **Ихтиофагъ** (гр. *ихтисъ*, риба; *фаго*, ямъ). Рибоядецъ.

Ичковъ (*Петръ*). Български дипломатъ, който е игралъ голѣма роля въ полза на Сърбия въ време на освобождението ѝ отъ турското иго. Биль е родомъ отъ Катраница, градецъ въ Воденско (Македония). Дѣ се е билъ училъ въ младите си години, не е извѣстно; знае се само, че е владѣилъ нѣколко европейски езика и е познавалъ взаимните отношения на държавите въ онова време. Най-напредъ И. става извѣстенъ като драгоманинъ на турския посланикъ въ Берлинъ; следъ това, той се изявява като търговски агентъ въ Турция въ Бѣлградъ, натоваренъ да расправя зимания-даванието на състѣйници европейските търговци; и най-сетне, въ 1804, когато Кара-Георги обсаджа Бѣлградъ, той се извѣстява въ неговия станъ и вече не се отдѣли отъ него. Въ 1806, когато обстоятелствата се измѣнили въ полза на Сърбия, той сключва въ Семендрово съ турския пратеници прѣварителните условия за мира. Слѣдъ това, той води съ Цариградъ прѣговорите съ Портата за окончателното сключване на договора и показва голяма изѣнина. Пѣ-сетиѣ, слѣдъ Бонапарто-

а сполука, Турция, като не се
ла вече отъ Русия, развалила
зовия договоръ, който обезпече-
вал освобождението на Сърбия;
този договоръ служилъ като
ова на всички напоношни съ-
пения между сърбетъ и турци.
И. е билъ погубенъ, въроятно
завистъ, отъ нѣкой си учень;
кога и въ какви обстоятелства,
е споменува. Българското про-
хождение на И. не отричать
амитъ сърбе. Още нѣколко по-
бности за И. има въ источника
*Сборецъ на български по-от-
чи мѫже отъ Г. П. Русески*
(ра-загора, 1887).

Ишимъ. Рѣка въ западни Си-
ѣ, истича изъ Киргизъ-кайсац-
ъ степи, лѣвъ притокъ на Ир-
ъ, корабоплавателна въ тобол-

ската губ., ала само пролѣтъ, ко-
гато по неї прѣкарватъ ръжъ,
соль, градиво; 1,675 килом. дълга.

Ишимъ. Градецъ, тоболск. губ.,
на лѣв. бр. на Ишимъ; 4,000 жит.

Ишль. Австрийски градецъ
(Горна-Австрия), на р. Траунъ, 45
килом. на юго-ист. отъ Салцбургъ,
75 килом. на сѣв.-зап. отъ Щейеръ,
живописно расположено върхъде
гористи връхове, расклонения отъ
Алпите; 7,000 жит. И. е известенъ
по солнитъ си бани и по солнитъ
си рудници; банитъ, направени
въ 1822, се посещаватъ всѣка го-
дина отъ многобройни посетители.
И. е лѣтовище на австрийски
императоръ и на много австрий-
ски аристократи, които иматъ тамъ
великолѣпни вили.

K.

Химический знакъ на ка-
(*kalium*). — Въ церковнитъ
ги **K** служи да означава 20.
Словѣнски цифри.

Химический знакъ на въглеродъ
(*carbonium*).

a. Химический знакъ на варий
(*cium*).

Каартъ. Африканска страна въ
шнузска Суданъ; съставя юж-
на част отъ Сахара, която се
издава до срѣдното течение на
егаль. Малкото рѣки иматъ
само въ дъждовно време. Само
нчната част отъ К. има bla-
ниятъ климатъ и е доста
городна. Простр. около 60,000
килом.; насел. около 300,000
, поб-вечето бамбаре (негри).
р. *Куниакари*, съ 5,000 жит.;
важното търговско място е
ро.—Първени К. владѣали негр-

ски племена касонке, посль бам-
баре (и еднитъ и другитъ отъ пле-
мето Мандинго); въ 1854 ѝк за-
владѣли мюхамеданетъ тукулори,
подъ началст. на Хаджи Омара, и
їк присъединили на кралство Сегу.
Когато се распокъсало това крал-
ство въ 1864, К. останжла въ рѣ-
цѣтъ на тукулоритъ, подъ властьта
на единого отъ Хаджи Омаровитъ
спинове. Въ началото на 1891 пъл-
ковникъ Аршинаръ завоевалъ К. и
прѣзъ септ. 1892 ѩк присъедини-
ти на французскитъ владѣния
въ Суданъ.

Каатовци. Потомцитетъ на Лев-
иевия синъ Каата, които били
отредени да носятъ ковчега на
завѣта и свещенитетъ сѫдове на ски-
нията прѣзъ странствуването на
Израилъ слѣдъ исхода (*Библ.*).

Кабадаглии. Турци и потур-

наци отъ пасмината на кърджа-
лийтъ и даалийтъ, които правили
всевъзможни порази у настъ къдѣ
края на XVIII-и и началото на на-
шия вѣкъ. Виж. *Кърджалии; Да-
ами.*

Бабарда. Страна въ европ. Ру-
сия, въ терек. губ. (Кавказъ); дѣли-
се на *Велика К.* въ порѣчието
на Кубанъ, и *Мала К.* въ срѣдната
часть на порѣчието на Терекъ.
Велика К. захваща 6,540 чет. ки-
лом., а Мала К. — 1,378 чет. ки-
лом.; и двѣтъ земи сѫ планински,
съ население всичко до 50,000
жит. Земята изобилува съ хубави
паебища; главното занятие на ка-
бардинците е скотовъдството, и
кабардинскитѣ коне сѫ прочути. Ка-
бардинскиятъ езикъ е общъ съ черкез-
ския. Кабардинците сѫ първото отъ
кавказските племена покорени отъ
русиите (1774). Подъ русското вла-
дичество тѣ се обѣриха отъ мо-
хамеданството въ християнството,
старото имъ вѣроисповѣдане. Нѣ-
кога отлични ловци и разбойници,
кабардинците сѫ сега прѣвъходни
конници; голѣмо число отъ тѣхъ
въ нашото врѣме сѫ укражение
на с.-петербургската императорска
гвардия; тѣ сѫ и хубавци и гор-
дѣливи.

Кабель, араб. Ортома; мета-
лическа ортома (дебело влѣже), по-
топена въ море, които служи за
телеграфна жица: *морски телег-
рафъ.*

Кабилия. Страна въ Алжирия
и въ Мароко; въ Алжирия кон-
стантиненската област е токо-речи
цѣла населена съ кабили. К. се
дѣли на *Голяма К.* и *Мала К.*,
и е планинска земя съ вѣти отъ
Атласъ, които се простиратъ до морето.
Кабилитѣ, люде отъ бербер-
ското племе, се считатъ за корени
жителите на Африка. Тѣ сѫ добри

занаятчи: ковачи, зидари, ор-
жари, и др. т., па сѫ и честни,
и много ревниви за независимостъ
та си. Тѣ сѫ противостоявали на
французското господство голѣмо
съпротивление; Франция едвамъ
въ най-новите врѣмена (1857) е
сполучила да ги покори. Племе-
ната имъ съставяватъ федерати-
вни републици, на които гла-
ватаретъ сѫ избирателни. Прѣ-
смѣтатъ ги на 1,400,000. К. сѫ
мохамедане, и религиозниятъ имъ
езикъ е арабски; а говорятъ
разни нарѣчия отъ берберския
езикъ.

Кабина, анил. Станица въ па-
раплувъ.

Кабинетъ, фр. 1) Работна стая,
именно за занятие съ писмени
работи. 2) Министерски съветъ,
министерство. 3) Мѣсто, дѣто се
пазѣтъ скжпоцѣнни сбирки, дра-
гоцѣнности. — **Кабинетъ.** Който
се отнася до кабинетъ.

Каблешковъ (Тодоръ Л.). Единъ
отъ най-распалените апостоли за
българската свобода и душа на кооп-
рищенската буна прѣвъзъ Априлското
възстаніе въ 1876. К., синъ на ко-
прищенски бегликчия, *Лулчо Н.*,
бѣше роденъ въ 1853. Училъ бѣше
се въ родното си място при *Вел-
мина Груева*, една-две години въ
Пловдивъ и дивъ-три години въ из-
риградския лицей, дѣто научилъ се
прѣдавахъ тогава отъ французе
и само на французски. По пра-
чина на слабо здраве, той се за-
вѣрихъ въ Кооприщница, дѣто и
прѣвѣдъ до началото на 1873.
Слѣдъ това, той бѣше две години
началникъ-станции на Хиршовата
желѣзница въ Бѣлово. Подиръ ста-
розагорското възстаніе (виж. *За-
гарско движение*), той си зам-
естявъ по разни мѣ-
ста въ България, за да се за-

знае по-добръ съ духа и расположението на народа. Прѣзъ ената на 1875 прибра се въ привицица и почина да работи мъ, съ рѣшението да повдигне въстание. Прѣзъ зимата на 1876, идохъ отъ Румъния апостолитъ мловъ и Бенковски и К. се по-натими съ тѣхъ и имъ стана съудникъ.

Слѣдъ събора на бунтовните айци въ Оборище (вик. тая дума), товдивскиятъ мютесарифъ Азиъша, увѣдоменъ за рѣшението на итновницицъ да починятъ въстанието на 1-и май, испрати къръмъ Неджибъ-ага съ нѣколко заплета въ Копривицица. На 19-и прѣзъ турскитъ жандарми изложихъ и затворихъ нѣколцина отъ айцитъ. Останжалитъ, подъ прѣд-дителството на К., рѣшихъ да въстанятъ и на 20-и вдигнаха замето на свободата (вик. *Априлъ* възстание).

Прѣзъ 10-дневното царуване К. ще главнокомандуващъ въ К. ще потъжикването на буната, ще биде уловенъ въ Троянския скань заедно съ копривицкия гидникъ, учителъ *Найденъ Попъ тояновъ*. По пажия учителъ биль изазанъ съ бой отъ турцитъ, та прѣзъ нощта, когато пристигнали въ Търново, умрълъ въ затвора.

На утрото Селями паша, началикъ на единъ турски пѣлъкъ, ръгнѣлъ да отиде прѣзъ Габрово и Пловдивъ и зель съ себе си, за да го прѣдаде за сѫдене амъ, дѣто бѣхъ и другитъ не-ови другаре. Нъ копривицкиятъ брой, — она, който бѣше команувалъ, распореждалъ, насыръчалъ възстаницицъ, за да не бѫде б-вече мъченъ и принуждаванъ и издава другаретъ си, запрѣгихъ заптийски пищовъ въ га-

бровската заптийска стая и се самоуби.

Габровските госпожи [мужете имъ не можехъ да се присъединя жесть къмъ тѣхъ въ благочестивото и родолюбивото имъ дѣло, отъ страхъ отъ турцитъ] направихъ прилично погребение на К., а слѣдъ освобождението, именно въ 1883, копривицкиата община прѣнесе костите на великий си съгражданинъ въ Копривицица.

Кабо (Иванъ и Севастианъ). Венециански мореплавателе отъ XV-и и XVI-и вѣкъ, открили голема част отъ американския материкъ.

Каботажъ, исп. Прибрѣжно корабоплавуване: каботаженъ корабъ, който служи покрай брѣга.

Кабралъ (Педро Алваресъ). Португалски мореплавателъ, открителътъ на Бразилия. К. билъ испратенъ отъ португалския краль Емануила на 9-и марта 1500 въ Индия; нъ, като изтувалъ къмъ западъ, открилъ Бразилия, която на 24-и апр. сѫщата година тържествено обявилъ за владѣніе на Португалия. Слѣдъ това той отплувалъ въ Индия, изгубилъ изъ пажи седемъ кораба съ корабниците, спрѣтъ се на мозамбикското крайбрѣжие и пристигналъ въ Калкута, дѣто, слѣдъ прѣговори съ индийските князове, издръжкала за португалците правото да основятъ единъ търговски конторъ.

Кабрера. Островъ въ Средиземно море, единъ отъ Балеарските; на Испания. Той е малъкъ, около 5 килом. надлъжъ и изшире, и е не населенъ; ала въ него има крѣпостъ и единъ гарнизонъ. Прѣзъ французско-испанските войни въ Наполеоново време испанците държали на този островъ

островъ хиляди заробени французе, съ които постъпили много варварски. Отъ тогава о-вътъ добилъ особена известност.

Кабриолетъ, фр. Брѣгъ, лека колесница съ двѣ или четири колела, теглена отъ конь.

Кабулистанъ. Име на една част отъ Афганистанъ, съпредѣлна на сѣв. съ Туркестанъ, на югъ съ Белуджистанъ, на ист. съ Иранъ. Тая земя, населена съ 10,000,000 афганци, нѣкога е била лично кралство. Прѣзъ неїхъ прѣминжъ Александъръ Велики, по пътя си отъ Персия за Индия; отъ неїхъ излѣзъ Махмудъ Гизенски, първий мюхамедански завоевателъ на Индия.

Кабулъ. Столица на Афганистанъ и гл. гр. на обл. Кабулистанъ, на р. Кабулъ, 320 килом. на сѣв.-ист. отъ Кандахаръ; 60,000 жит. Голѣма търговия съ коне и пастъръма; хубави чаршии. Спиралите на керванската търговия отъ Индия къмъ Персия и Бухара. К. е расположено около 2,000 метра високо надъ морското равнище съ планински връхове отъ Хинду-Купъ, на сѣверъ, около 3,000 метра по-високи отъ него. Лютя зима, умѣreno лѣто и плодородна околностъ. К. е съществувалъ отъ VII-и вѣкъ и е бывъ столица на Могулската империя въ времето на Бабера, Тамерлановъ потомецъ, завоевателъ на Кабулистанъ въ началото на XVI-и вѣкъ. Въ поновите времена той е билъ свидѣтель на нѣкои важни събития въ англо-индийската история. Въ 1839 го зели англичанетѣ; въ 1841 избухnilо измѣннически едно възстание, прѣзъ което били исклани 4,000 войници и нѣколко хиляди англофили. Сѫщата година генералъ Полокъ го зель изново, и

го напусналъ, откакъ изгориъ чаршиите и обществените му сгради.

Слѣдъ смъртта на Достъ Мухамеда, афгански амиръ, Ширъ Али, неговъ синъ, когото билъ избрали наследникъ, билъ принуденъ да се бие за К. съ Узфулъ хана, побстария си братъ и сина на последния, Абдурахманъ, който се билъ ожененъ за дъщери на бухарски ханъ. Ширъ Али испърво не сполучилъ. Прѣзъ пролѣтта въ 1866 Узфулъ взѣлъ въ К. тѣржество, и билъ прогласенъ афгански амиръ. Той се отнесъ до сжъръ Джонъ Лордисъ, английски подкралъ на Индия, да го припознае, и тъ молбата му се не приела, на основание, че Ширъ Али още владѣялъ една част отъ Афганистанъ. Слѣдъ Узфулова смърть, братъ му Азимъ зель титлата амиръ, не на Афганистанъ, а на К. и Кандахаръ. Едъ края на 1868, Ширъ Али, съ помощта на сина си Якуба, замъдълъ К., който пакъ станалъ столица на Афганистанъ. Слѣдъ една англо-афганска война въ 1878—79, Якубъ, афгански амиръ, се съгласи да пребивава въ К. единъ английски съветникъ-заповѣдникъ (резидентъ).

Кабулъ. Азиатска река въ Афганистанъ, извира въ Хиндукушъ, тече прѣзъ Кабулъ, Джелалабадъ и се влива въ Индъ; 400 килом. Течението е много бързо, та реката не е корабоплавателна.

Кавадари. Градецъ въ Тибешка каза; 8,600 жит., отъ които 2,600 българе, останали турци.

Каваклий. Градъ, окр. въ Сливенски окр., при сѣверните поли на Сакаръ планина, на прѣдѣла съ Турция, 53^{1/2} килом. на югъ отъ Сливенъ, 40 килом. на юго-зап. отъ Ямболъ и 12 килом. на

отъ Тунджа, между ниски ове, покрити по-вечето сът; 7,456 жит. Жителетъ на сийската окolia се занимава исклучително съ градинарства бабия и за чесновъ лукъ, се разнасятъ, особено бабия всѣкждѣ. — К. се вижда да е градъ; отъ турското му име съ нѣмането старини въ него предполага да е основанъ падането на българското тво.

ивала. Центръ на едноименна солунски вил., крайморски щъ, при едноимененъ заливъ а о-въ Тасосъ; 6,000 жит. овия; главно стоварище на и износни стоки за страна между Места и Струма. Най-то село въ околята е *Пра-*, съ 5,000 жит., на западъ осето за Солунъ, произвожда вино. Забѣлжително е и о *Берекетли*, край морето, произвожда много тютюнъ мука.

ивалерия (фр., итал., англ. лат. *caballus*, конь). Конникъ-Кавалеръ. Рицарь, въ срѣдѣвѣкове. Сега 1) вѣжливъ и честъ; 2) господинъ, дансуша; 3) притежателъ на тъ. — Кавалеризъмъ, кавалер-

Рицарство, благородство, честь. — Кавалеристъ. Конникъ-икъ, всадникъ.

ивалкада, исп. Нѣколко листа коне наедно по расходка. *Карнина*. Голѣмо седо (1,706 въ балчикска окол., 12 килом. отъ Балчикъ, около 3 к. отъ Черно море. За него съмнува прѣвъ пътъ въ XIV-и подъ името *Карнава*. Въ римъре то е било доста голѣмъ, който се наричалъ *Bezon*. Предание говори, че прѣди

300 години то е било на ближния връхъ *Чиракиянъ*; на сегашното място селото се заселило слѣдъ разорението на стария градъ отъ едно земетресение. На връха и днесъ има развалини отъ старовременни постройки. На ист. отъ К. се памира *Геларето* (кале-акренски носъ) съ развалини на стари крѣости и искусствени пещери, издѣбани въ скалата. Римски спистъ Страбонъ споменува, че на носа сѫ били скрити скровищата на краль Лизимаха. Отъ стариннѣтъ въ сегашното село е забѣлжителенъ единъ полусъборенъ хамамъ, построенъ прѣди около 300 години.

Caveant consules, лат. Нека внимаватъ консулить (виж. консулъ въ Римъ).

Кавелинъ (Константинъ Дм.). Руски ученъ и юристъ, професоръ на с. петербургския университетъ, авторъ на *Задачитъ на Психологията*, *Задачитъ на Етиката* и др.; писалъ по философията на русската история и прокарвалъ идеята за освобождението на русските селяне. Едно събрание на съчиненията му е обнародвано въ Москва (1818 — 1885).

Кавказски планини. Планинско бѣрдо между Черно море и Каспийско; дѣли Европа отъ Азия; общата му посока е отъ сѣв.-зап. къмъ юго-ист.; простира се отъ полуостровъ Таманъ, на Черно море, до полуостровъ Апшеронъ, на Каспийско море; дължината му надминува 900 килом., широчината му е отъ 60 килом. (при краищата) до 260 килом. (на срѣдата). Най-високите връхове сѫ въ срѣдоточието на верига: Елбрузъ (5,665 мет. височ.), Казбекъ (5,043 мет. вис.). Най-високите връхове сѫ замъчески

маси, въ които се намиратъ много-бройни изгаснели кратери. К.-пл. се дължатъ на Западни, отъ полуостровъ Таманъ до изворите на Кубанъ; Средни, отъ изворите на Кубанъ до Дариаловъ проходъ; Источни, отъ Дариаловъ проходъ до полуостровъ Апшеронъ. Прѣзъ Западните К.-пл. не минува ни единъ путь, освенъ на края; прѣзъ Средните К.-пл. само прѣзъ Дариаловъ проходъ минува единъ путь и води отъ Владикавказъ за Тифлисъ: той е единствени путь, отворенъ прѣзъ цѣлата година. Въ средните К.-пл. има вѣчень снѣгъ и доста големи ледници; сборната поврѣхностъ на ледниците се прѣсмѣта на 1,612 чет. килом. Средните К.-пл. състоѣтъ отъ успоредни вериги. Прѣзъ Источните К.-пл. не минува никой путь. На ист., Апшеронски п-въ има само ниски връхове (отъ 150 до 250 мет.); тая е страната на газеви-тъ извори (виж. *Баку*). Нѣкои части отъ К.-пл., особено близните до Черно море, представляватъ великолѣпни гори. Водите на тия планини се втичатъ въ четири главни реки — Кубанъ и Рионъ или Фазъ, които се вливатъ въ Черно море; и Куръ и Терекъ, които се вливатъ въ Каспийско.

Кавказско или **бъло** племе. Едно отъ трите главни племена, на които дължатъ жителите на земното клѣбо. К.-пл. живѣе въ Европа, въ юго-западна Азия, въ съверна и съверо-источна Африка, пасе е и распространило въ всички-тъ други части на свѣта. Отличителните му чѣрти сѫ: обикновено бѣла кожа, доста високъ растъ, вал-честа глава, широко и испѣкнало чело, мека и дълга коса, големи очи и малки уста. К.-пл. е най-развито отъ всичките други пле-

мена. То се дѣли на три групи: 1) **Хамити**, въ съверна Африка и въ крайбрѣжните страни из источна Африка до екватора (бербери, египтяне, нубийци, абисинци, сомали и гала). 2) **Семити**, въ западна Азия (сирийци и арабе). 3) **Индо-германското племе** (арийци), което се подраздѣля на а) азиатски арийци (индийци, персияне, таджици, кюрди, арменци, белуджи, афганци; б) европейски арийци (словѣне, германци, романе, гръци, келти, литовци).

Нищо не оправдава името **кавказско** племе, което се дава на бѣлите люде. Погрѣшно е да се считатъ бѣлите люде отъ единъ коренъ съ кавказското население. Самите кавказци сѫ по-вечето отъ монголското племе; па и нѣкои народи, които живѣятъ сега въ Кавказъ, сѫ пристигнали тамъ въ една неотдавнашна епоха. Отъ по-старите народи въ К. отъ кавказско племе сѫ дагестанцитъ, черкезетъ, мингрелцитъ, георгийцитъ.

Кавказски човѣшки типъ често е извѣстъ и подъ името **средиземноморски** типъ.

Кавказъ. Това име (*Кавказъ*) се срѣща прѣвъ путь въ Ескиловата трагедия *Прометей...* (479 пр. Р. Х.); отъ гръцитъ то минжало у римлянетъ и посль у всички най-нови европейски народи; точно значение на дума К. е неизвѣстно. — К. или **кавказско на-мъстничество** е обширица страна въ Русия, отъ двѣте страни на Кавказски планини, между Черно (съ Азовско) и Каспийско морѣ на зап. и ист., европейска Русия, Турция и Персия на сѣв. и югъ; земята отъ едната страна на Кавказски планини принадлежи на европейска, а отъ другата — на азиатска Русия. К. състои отъ 6

римлине се одържали въ К.: въ Юстинианово връме (549—556) тъ воювали среща лазоветъ (Колхида) и обърижли абазитъ въ християнството, въведено вече въ К. оть IV-и вѣкъ. Въ първите вѣкове оть нашата ера, Георгия станжла независимо кралство: Тифлисъ, основанъ въ 435, станжла нейна столица, по-сетиъ. Въ срѣдните вѣкове, кавказкиятъ провлакъ служилъ като проходъ за всички азиятски народи въ прѣселенията имъ въ Европа или въ връщането имъ: хуни, аваре, маджаре, турци, тюркомани, монголи (калмуци, дзунгаре и др.); остаткитъ оть тия ордии останжли въ К., и се смѣшили съ туземните жители. Въ VIII-и вѣкъ арабетъ отишли, та замѣстили въ провлака персиянетъ и византийците, и въвели една нова вѣра покрай другите, които сѫществували вече: сабейска, ламайска, иудейска, християнска. Въ XIII-и вѣкъ Георгия станжла най-могъщата държава въ К. Къдѣ 1250, монголите, които дошли оть горна Азия, съсипали царството на хазаретъ между Донъ и Волга, основали кипчакското царство (стол. *Сарай*, на Волга), распространили властъта си надъ Георгия и, подъ име *наайци*, основали въ Кръмъ една мюхamedанска държава, която зела името Мала-Татария. Оть 1266 до 1457 генуезците основали търговски заведения въ сѣв.-западната частъ на провлака, въ Кафа (Кръмъ). Въ 1386 станжло Тамерлановото нахлуване; послѣ дошли тюркоманетъ или тюркменетъ, и, най-сетиъ, турцитъ, които, токо-речи до нашото връме, дѣлили заедно съ персиянетъ властъта или влиянието си надъ провлака, до връмeto когато русите станжли един-ственицѣ господаре на страната. Въ края на X-и вѣкъ, Мицеславъ, 2-и синъ на Владимира Велики, като помогналъ на византийците да съсипятъ ногайската държава въ Кръмъ, задържалъ за себе си полуостровъ Таманъ, постъ подчинилъ осетитъ: иъ прѣзъ изпокопнатите вѣкове, московците били отдѣлени оть К. оть куманетъ, постъ оть кипчакското царство. Въ 1552, московците зели на монголите Казанъ, постъ Астраханъ, въ 1554; малко слѣдъ това, съ помощта на донските казаци, тъгласижели прѣдѣла си до Терекъ. Въ течението на по-вече оть единъ вѣкъ К. теглилъ оть войните между турцитъ, персиянетъ и московците, които се борили за политическо и религиозно влияние. Най-сетиъ, Петъръ Велики намислилъ да завладѣе тая страна, която щѣла да му даде търговията съ Каспийско море и да му отвори пътя за Индия. Той повѣрилъ отбраната на казаците, и настанилъ нѣколко сотни по лѣвия брѣгъ на Терекъ. Около това връме, покланъ оть шахъ Хюсенина среща афганците, рускиятъ царь завладѣлъ Дербентъ и Баку (1722), и щѣль да си раздѣли съ Турция кавказските области, когато умрѣлъ Слѣдъ смъртъта му, дѣлото му за малко се изоставило. То се изнovo, въ 1762, оть енергичната Екатерина II, които се рѣшила да го искара до край. Въ 1763, тя основала Моздонъ за да допълни отбраната на Терекъ. Чрѣзъ съвѣтъ съ георгийски и имеритинския крале, чинто държави постоянно се опустошавали оть турските и персийските войски, Екатерина завладѣла Кутаисъ (1769), и придобила, чрѣзъ кайнарджийски договоръ (1774) Азовъ.

Керчъ, голъма и малка Кабарда, независимостта на Мала-Татария, кубанската страна и на държавите Георгия и Имеретия. Въ 1783, Екатерина присъединила на империята си Кръмъ, Мала-Татария и Кубанъ, сключила съ Хеклия II, георгийски крал, единъговоръ, който турилъ Георгия подъ суверентството на Русия, и взела военно Тифлисъ. Въ 1784 основала крѣпостта Владикавказъ, за отбрана на пътища отъ Тифлисъ за Моздокъ. По яшкияговоръ (1791), Екатерина спечелила Анапа и Суджукуъ-кале. Въ едината на смъртта си (1796), Екатерини предстоило да отблъсне ино нападение на персияните, които нахлули въ Георгия. Най-тъй, въ 1779, Георги III, Хеклиевий най-голъмъ синъ, запашенъ сжиеврѣменно отъ Персия, Турция, лезгините и буната а братата си, отстъпилъ държавата си на царь Павла, Екатерининъ синъ. Въ 1800 Георгия обѣрната на русска областъ, и тъй това Русия скоро придоila цѣлния провлакъ: въ 1801 Ингризия, въ 1804 Имеретия, въ 1809 Гурия, въ 1813 и въ 1828 цѣлата источна част на провлака (Дербентъ, Баку, Ширванъ, Карабагъ и др.), подчинена на Персия; най-сетне, Акермански (1826) и Одрински (1829) оговори дали на русия всичките рѣгове на Черно море, най-вече ната. Отъ тогава, по тия договори, руската империя се разпростирила до Арасъ, като включила Ереванъ, Ечмиацинъ и др. кавказските планини не разпрали други да располагатъ съ южната независимостъ: никога не одчинени на Турция или на Персия, тъй не се очели задължени отъ

договорите на тия държави съ Русия. Отпорътъ, който тъй дали въ течението на побежече отъ половина вѣкъ на рускиятъ оръжия привлечъ върхутѣхъ вниманието на свѣта. Нъсъзаробването на лезгинския пророкъ-главатаръ Шамила (1859), най-дѣятелния и рѣшителния отъ неприятелетъ на Русия, който въ течението на четвърть вѣкъ стоялъ на среща на рускиятъ войски, станало най-сетне възможно умиротворението на К. Много подчинени племена, като не можали да се прѣдаватъ на разбойничеството си или като не искали да приематъ руската власт, минжли на турска земя: отъ 1858 до 1864, побежече отъ 400,000 черкезе се изселили своеvolно въ Турция. Такъви добри гости се показахътъ, особено по времето на нашето Априлско възстание (виж. Априлско възстание), че Берлинскиятъ договоръ имъ запреши прѣбиванието въ европейска Турция. Въ 1878, прѣзъ войната съ Турция, една руска войска прѣзъ Карсъ, Ардаханъ, Батумъ, въ турска Армения. Завоеванието на кавказския провлакъ се довърши.

Кавсейлъ. Най-юженъ градъ на Иудиното племе (Библ.).

Кавурса. Виж. Куртъ-бунаръ.

Кавуръ (Конти де). Знаменитъ италиански държавникъ (1810 — 1861), който приготвилъ единството на Италия. Въ 1847, той основалъ единъ политически вѣстникъ, въ който прѣпоръжвалъ една политическа система, иконо като английската конституция, противна на абсолютизма отъ една страна, и на господството на тѣлпата отъ друга. По неговото внушение, народътъ поднесълъ на крали една просба за консти туция, която той удовлетворилъ

прѣзъ февр. 1848. Слѣдъ битвата при Новара, К. билъ едно по друго министъ на земедѣлието и търговията, на мореплаването и на финансите въ кабинета на Азеглио; и въ 1852 наследилъ Азеглио като прѣвъ министъ. Отъ това врѣме до оставката му въ 1859, извикана отъ еключването на Вила-франкския договоръ, К. билъ начинателъ и ржководителъ на сардинската политика. Той много подобрилъ финансово положение на страната, залячили конституционализма, ослабилъ влиянието на папството, и направилъ Сардиния държава съ значение въ Европа, като южното въ същътъ съ Англия и Франция среща Русия. Кавур отговори на потитъ на Австро-италия, прѣди избухването на италианската война, минуватъ за образцови въ дипломатическо-то искуство. Прѣзъ ян. 1860, К. пакъ се повикалъ на държавното кормило, и продължавалъ да ржководи сардинската политика до смъртта си. Подробности за живота и политическата дѣятелност на К. се намиратъ въ книжки *Животъ на италианския родомълбецъ Кавуръ* отъ коятъ Х. д' Пдивъ, прѣвѣтъ отъ франц. Л. Х. Бръзицовъ, (Пловдивъ, 1886) и *Камилио Кавуръ* отъ А. И. Явашовъ, книжка отъ спис. *Прѣводна Библиотека* (Варна, 1886).

Кавъ. Еврейска теглилка, около единъ и четвъртъ килограмъ (Библ.).

Кагосима. Градъ и пристанище на Япония, въ о-въ Кунигути; 60,000 жит.

Кадамосто. Венециански мореплавателъ, въ служба на Португалия, изследвалъ, въ 1455, западното крайбрѣжие на Африка

къмъ югъ до рѣка Гамбия, и открилъ, въ 1457, островите щ Зелени-носы (1432 — 1480).

Кадастъръ, фр. Оценка на недвижимите имоти въ всяка община по различието имъ, като се зимять прѣдъ видъ всичките мѣстни отношения. Такъва оценка се прави обикновено, за да служи за разподѣление на данъка. — **Кадастровъ** или **кадастровъ**. Който се отнася до кадастъръ.

Кадемлий. Старо-изланишки врѣхъ надъ Калоферъ; 2,275 метра надъ морското равнище.

Кадетъ, фр. Въспитанникъ на военно-учебно заведение, юнкеръ.

Каджари. Тюркменско племе въ съверна Персия, отъ което е сегашната персидска династия, починала въ 1794.

Кадикъсъ. Важенъ търговски градъ въ Испания, глав. градъ на едноименна областъ въ Андалузия, расположена на сѣв.-западния край на дългия тѣсенъ проулакъ на о-въ Леонъ; 63,000 жит. Крѣпостъ, една отъ най-силните въ Европа; пристанище на Атлантически океанъ за най-голѣми кораби. Износъ: вино, маслинено масло, соль, метални. Великолѣпни здания отъ бѣлъ камъкъ. — Стари Гадесъ, селище на Тиръ, билъ по-сетиъ владѣніе на карthagинянетъ, на римляните и въ среднитъ вѣкове на арабѣтъ, отъ които го отнели испанците. Французи го обсадили въ 1809-12, доклъ Уелингтонъ не ги принудилъ да дигнатъ обсадата и очистихъ Андалузия.

Кадисъ или Кадисъ-нари, или **Ень-миншть.** Име на единъ изворъ, на единъ градъ, и на една колната имъ пустиня при южния прѣдълъ на Обыканата земи. Предполага се, че тая мѣстностъ е била близу до голѣмата долина Ень-

араба, около 43 килом. на югъ отъ Мрътво море (*Библ.*).

Кадия, араб. Съдия въ Турция.

Кадий, лат. Просто тѣло, металъ отъ рѣдките; намира се смѣсенъ въ цинковитъ руди; бѣлъ като калая съ силентъ блесъкъ; меъкъ, може да се рѣже; рѣдко го приготвятъ като чистъ и не се употребяватъ въ искуствата като металъ. Нѣкои отъ неговите соли се употребяватъ въ лѣкарството.

Кадионейци. Ханаанско племе, което населявало мястността въ Палестина на ист. отъ Иорданъ, около гора Ермонъ (*Библ.*).

Кадиъ. финикийски герой, основателъ, по сказанията, на Тиви, въ Гърция (XVI-и вѣкъ прѣди Р. Х.). Него считатъ за изобрѣтатель на гръцката азбука, която, въ сѫщностъ, е финикийската азбука малко прѣправена.

Кадриль, фр. Игра въ данъсъ, която се извръшва отъ нѣколко двойки.

Кадри, фр. Запасни офицери и редици, распредѣлени на пълкове, дружини и роти.

Кадрилие, фр. На кутии, четвъртаци (за платъ).

Кадръ, кадро, фр. Кръгъ; очертание; рамка; изображение въ нея.

Каджбоазски проходъ. Продълъжава Каджбоазска планина или Бѣлоградческия балканъ, съединива Бѣлоградчикъ съ долината на Тимокъ и излиза на Зайчаръ. Длъжината на целия проходъ е около 19 килом., и собствено проходътъ се счита между Салашъ въ Бѣлгари и Ново-корито въ Сърбия и е 9 килом. дълъгъ. Коларски пътъ и най-сгодно място за прѣминуването на онай частъ отъ Стара-планина. К.-п. е игралъ важна роля още въ старо-

врѣме; въ него има диръ отъ единъ римски пътъ (калдармъ), правенъ прѣди около 1,500 години, за да съединява Дунавъ съ Нишъ.

Казакъ. 1) Русинъ отъ Украина. 2) Войникъ отъ нередовна лека конница въ руската войска.

Казаплѣкъ. Градъ, окол. п., старозагорски окр., расположень на едно равно живописно място-положение въ така наречената *Розова Долина* между Стара-планина и Срѣдна-гора, 33 килом. на сѣв.-зап. отъ Стара-Загора, $35\frac{1}{2}$ на юго-ист. отъ Габрово и 36 на ист. отъ Калоферъ; 10,765 жит. Градътъ е заобиколенъ съ лози и розови градини и обкиченъ съ много кестеневи, орехови и миндалеви дървеса; 5 килом. на югъ отъ града тече рѣка Тунджа, 7 килом. на сѣв. се издигатъ връховете на Стара-планина, и 6 килом. на югъ се чернѣятъ гористите връхове на Срѣдна-гора. Съ розовото си масло К. е прочутъ по цѣлъ свѣтъ; той е главното стоварище на това произведение, което се цѣни скжло въ странство. Молтке е нарекъ К. «Европейски Кашемиръ». На истокъ отъ К., близу при р. Тунджа, е село *Мълишъ*, при което има рудници за каменни вѫглица. — К. не е старъ градъ; отъ турското му име и отъ нѣмането старини въ него и около него се заключава, че е основанъ въ турско врѣме. Прѣвъ пътъ за него споменува турски географъ Хаджи-Халфа (XVII-и вѣкъ).

Казанъ. Укрепенъ градъ въ европ. Русия, центръ на едноименна губер., на корабопл. рѣка Казанка и 10 килом. отъ устието ѝ въ Волга, 900 килом. на ист. отъ Москва, 1,656 на юго-ист. отъ С. Петербургъ; 140,800 жит. Уни-

верситетъ основанъ въ 1803, при него обсерватория, библиотека съ 80,000 тома, кабинети и други пособия. К. има 30 цркви, 9 монастири и 16 джамии. Голѣма търговия по Каспийско море; търговско стоварище на Бухария и на Сибирь съ европ. Русия. Казанска губерния, между астраханската на истокъ и нижни-новгородската на западъ, има простр. 63,714 чет. килом. и насел. 1,955,500 жит., пѣ-вечето християне, останжлите мюхамедане и идолопоклонци. Почвата е пѣ-вечето плодородна; износът е отъ жито; климатът е май лютъ, нѣ здравъ. Скотовъдство-то, пчеловъдството и риболовството сѫ главните занятия на людетъ; въ сѣверните части и ловътъ е поминъкъ. Губернията е богата съ гори. — К. е основанъ въ 1257 отъ Саяна, синъ на Бату-хана (виж. *Бату-ханъ*). Въ прѣдѣлите на сегашната казанска губерния живѣли нѣкога бѣлгари (виж. *Бѣлгария, волжска*; и *Болари*), които послѣ били покорени отъ татаретъ, а слѣдъ това влѣзли въ състава на казанското кралство, независима държава съ столица К., основана отъ татарския ханъ на Златната орда. Това кралство цѣвѣло въ XV-и вѣкъ; ала то било въ враждебни отношения съ Русия до самото си падане. К., прѣзетъ и съиспанъ въ 1397 отъ Василий Димитриевич, скоро се подновилъ пакъ отъ татаретъ. Въ 1552 руситъ, въ врѣмето на Ивана Грозни, прѣзели пакъ К. слѣдъ една упорита обсада, и турили край на съществуването на казанското царство.

Казарма, *турм.* Сграда, която служи за помѣщение на редици.

Казбекъ. Планински врѣхъ въ срѣдни Кавказъ; 5,043 метра вис.

Казбинъ или Казвинъ. Персидски градъ (Иракъ-Аджеми), 145 килом. на сѣв.-зап. отъ Техеранъ; 40,000 жит. Важна промишленост и търговия; хубаво вино. Много горещъ климатъ.

Казенинъ, *лат.* Сирище.

Казематъ, *фр.* Сводно кавгирено подземие, за защита отъ бомбите, гранатите и др. и. — **Казематирамъ.** Снабдявамъ съ каземати.

Казерта. Италиянски градъ, и на едноименна областъ, 25 килом. на сѣв.-ист. отъ Неаполь; 30,000 жит. Фабрики за богати копринени платове. Великолѣпенъ кралевски замъкъ, построенъ въ 1752, на който градините сѫ украсени съ хубави статуи и който се снабдява съ вода отъ планина Табурно чрезъ водопроводъ 35 килом. дългъ. Въ 1860 К. е била нѣколко врѣма главната квартира на Гарибалди. — Обл. К. има 302,284 жит.

Казимири. Име на много полски князове и крале; кралетъ съ това име сѫ създаденъ:

Казимири I, синъ на Мечиславъ II, род. въ 1015, умр. въ 1058. Прѣзъ несъвършенолѣтието му управлявала майка му Рикса, германска княгиня. Полша се побунила и К. заедно съ майка си бѣль принуденъ да бѣга въ Угария, послѣ въ Франция. Въ 1840 поляците го повикали назадъ съ помощта на германския импер. Хенрихъ III той установилъ властта си и изгонилъ чехитъ. Въ 1054 зель назадъ отъ чехитъ Болеславъ и др. градове.

Казимири II, *Справедливи*, род. въ 1138, синъ на Болеслава III, въцарилъ се въ 1177, умр. въ 1194. Въ неговото царуване се наредилъ първият полски сенатъ и се издади закони за отбрана на

злянетъ отъ притесненията на
нагородниците.

Казимиръ III, Велики. Най-от-
личният полски крал съ това име,
од. въ 1309, синъ на Владислава
окesta, въскочилъ се на престола
въ 1333. Той приложилъ Мала
усия и Червена Русия на вла-
бнията си; прогонилъ татаретъ,
които нападнали Полша; и за-
ревалъ Силезия, нъ не ѝх за-
бржалъ. Грижитъ му да подобри
стоянието на земедѣлческия
изреди му заслужили прѣзимето
елски царь. Той покровителству-
ше търговията и промишленостъ
и издалъ единъ сводъ закони
въ 1347, отворилъ училища, и,
въ 1361, основалъ краковския у-
ниверситетъ. Умр. въ 1370. Съ
его угасихъ родътъ на паястите

на полския прѣстолъ се въ-
сочилъ племенникътъ му, Лудо-
никъ Велики, унгарски кралъ.

Казимиръ IV, Ягелонъ, род. въ
1427, умр. въ 1492, синъ на Владислава
Ягелона, въцарилъ се въ
1447. Отъ 1450 до 1453, отблъ-
сълъ нападенията на силезийтъ
татаретъ; въ 1454, самата го-
дина, въ която се оженилъ за Ели-
вета, дъщеря на германския им-
ператоръ, билъ принуденъ да тръ-
е въ походъ среща тевтонските
шари. Войната се свършила чакъ
въ 1466, съ Торнския договоръ,
които далъ Померания на Полша
и улеснилъ достъпъ до Бал-
йско море. Отъ друга страна,
IV изгубилъ Новгородската
(471) и Псковската (1479) ре-
бликъ, които му били васални;
и Бѣла Русия се отцѣшила отъ
твъ. Въ замѣна, той наложилъ
на си Владислава за наследникъ
чешката корона. Прѣзъ това
словина-вѣковно царуване се раз-
сеялъ зародишъ на полското

падане: властъта на олигархията
се разширила; днитите добили пра-
вото да се събиратъ по свое у-
смотрение. К. умр. въ 1492.

Казимиръ-Перие (Жанъ). Прѣд-
съдателъ на французската репу-
блика отъ 15 юн. 1894 до 2 ян.
1895. К.-П., синъ на известенъ
франц. политикъ и постъ по-
жизненъ сенаторъ, и внукъ на
Перие, прочутъ министъ на Луи-
Филипъ, е роденъ въ Парижъ въ
1847. Той зель участие въ войната
прѣзъ 1870 - 71, и за прѣ-
красното си поведение заслужилъ
да бѫде награденъ съ Почетния
Легионъ; депутатъ, прѣдсъдателъ
на камарата, прѣвъ министъ, и
пакъ прѣдсъдателъ на камарата,
той биде избранъ отъ конгреса
за прѣдсъдателъ на републиката
въ 1894, намѣсто Сади Карно;
иъ скоро се оттегли, защото по-
срѣдицъ въ упражнението на
службата си мѫжнотии, които още
не сѫ известни; тогава се избра
за прѣдсъдателъ на републиката
Феликсъ Форъ.

Казино, итал. Единъ видъ
кафеи, дѣто посѣтителетъ се съ-
биратъ, за да си поприказватъ,
да почетатъ вѣстници или да
поиграятъ на нѣкая игра.

Казионенъ, рус. (отъ казна,
хазна). Правителственъ, на хаз-
ната: казионенъ конъ.

Казионна партия. Една партия
въ Южна България, наречена така
отъ това, че противниците ѝ
(съединистите) ѿ обвинявахъ въ
желанието да е близу до хазна-
та (държавното съкровище; на
русски думата, турска или татар-
ска, е казна, отдѣто казенны) за
своекористни цѣли. Тя дойде на
властьта въ послѣднитѣ врѣмена
на Алеко пашовото управление и
падна слѣдъ промѣнението на тоя

главенъ управителъ на И. Румелия (Южна България).

Казионната партия се образува като единъ прѣвѣсъ на ония политически съмишленици въ тогавашна *Источна Румелия*, които отпослѣ се нарекоха съединисти (виж. тая дума). Казионнитѣ си поставиха за задача да дадѫтъ единъ отпоръ на русското влияние, което бѣше всесилно въ страната въ онова врѣме. Органъ на тая партия бѣше вѣст. *Южна България*. Партията се ползваше съчувствуието на главния управителъ, князъ Богориди, комуто бѣше дотегнѣла постоянната намѣса въ работите на управлението на руския агентъ.

Когато наближи врѣмето да се поднови 5-годишната властъ на главния управителъ (виж. *Румелия*, Источна), съединистите развѣнуваха страната чрѣзъ много-бройни митинги, въ които громко искаха съединението на тогавашната Источна Румелия съ княжество България. Съ тая цѣль тѣ и испратиха депутати при кабинетите на европейските сили, които обявявали, че областта върви финансово и другояче къмъ процъстъ и че нѣма другъ лѣкъ на това положение отъ съединението. Силитѣ дадоха на Источна Румелия пакъ главенъ управителъ, нѣ камѣсто князъ Богориди, *Кръстевича*, и скоро на властта дойдоха съединистите. Идеята на съединението се остави за друго, по-благоприятно врѣме. Казионнитѣ не удобриха политиката на съединистите, та съдѣйствуваха въ пловдивския прѣвратъ (виж. *Съединение*). Слѣдъ съединението политическата точка на тежестта въ Источна Румелия се прѣмѣсти отъ Пловдивъ

въ София и казионнитѣ не са играли видна роля като партия; дохаждането имъ на властта, заедно съ г-на Радославова въ 1899, бѣше случаино, както и дохаждането на съединистите, заедно съ г-на Стоилова въ 1894.

Казмиръ, фр. Тънъкъ и лекъ вълненъ платъ.

Казуартъ, лат. Птица отъ разреда на бѣгачите, съ перошина прилична на козина и съ лиси мѣста на главата; ала индийски казуаръ, който е $1\frac{3}{4}$ метра високъ, има на главата си роговито шлемче.

Казуистъ, лат. 1) Богословъ, който разрѣшава съмнителни дѣла, които се отнасят до съвѣстта. 2) Човѣкъ, който знае твърдъ много забѣлѣжителни юридически случаи, които съ полза приспособява за разрѣшаване юридически съмнѣния.

Казусъ-бели (лат. знач. *случай на война*). Поводъ за война; нѣщо, което ще се счете за достатъчна причина да се обвии война.

Канафа. Иудейски първоосновенникъ, единъ отъ творците на Иисусъ Христовата смърть; собственото му име, споредъ И. Физия, било Иосифъ (*Antiq.*, XVIII, 2, 3). К. билъ високомѣренъ садукей, който дѣлжалъ служба си на римската властъ и по-високо отъ всичко цѣнилъ личните си интереси; затова и той се явилъ върълъ неприятелъ на Христо, въ когото виждалъ опасенъ съмутителъ. Той прѣвъ далъ съѣтъ да се покрътува той галилеански учителъ, за да «не погине народъ», сир. за да не ставѣ смущение, което би докарало жестока расправа отъ страна на римляните (Иоанъ 11; 49, 50).

Крайно несправедливъ се показаът той и въ врѣмето, когато еждали Христа, па и послѣ яростно гонилъ апостолитѣ. Той билъ уолненъ отъ римския консулъ Вигелий слѣдъ 10-годишно управление.

Каикъ, тур. Единъ видъ малка ладия; каикчия, гребецъ (на каикъ).

Каинъ. Име на двама ветхозавѣти патриарси: единътъ живѣлъ прѣди потопа, билъ синъ Еносовъ, внукъ на Сита, Адамовъ синъ и бща на Малеиза, и живѣлъ 910 години (Бит. 5; 9-15; Лука 3; 37); други живѣлъ слѣдъ потопа, билъ синъ на Арфаксада, внукъ на Ноевия синъ Сима, и бща Салаевъ, и живѣлъ 460 години (Бит. 10; 24 и Лука 3; 36). Постѣдниятъ К. не се споменува въ трите родословия на Ветхия Завѣти (Библ.).

Каинъ. Първий синъ Адамовъ и първий човѣкоубийца; убилъ, отъ завистъ и злоба, брата си Авеля (Библ., Бит. 4).

Каинъ-чалъ-дагъ. Връхъ по водораздѣла на Доспатските Родопи (1,813 метра надъ морското равнище).

Каирисъ (Теофилосъ). Гръцки философъ, род. въ 1785 на о-въ Андрось, умр. въ затворъ въ 1853. Откакъ се учиътъ въ Франция и Италия, К. отворилъ едно училище въ Андрось, което се провадило, зель участие въ гръцкото възстание, и побѣстъ билъ избранъ депутатъ отъ съгражданетѣ си. Като учителъ билъ голениъ отъ гръцкото духовенство за философско-религиознитѣ му идеи, които имали за основа единъ видъ десмъ, който той наричалъ *Теосемия*. Два пъти билъ съденъ като распространителъ на нова вѣра,

прѣвъ пътъ въ 1842, когато билъ осъденъ на затворъ въ манастиръ, и прѣсъдата замънена съ изгнаніе, което той прѣкаралъ въ западна Европа. Втори пътъ К., заедно съ трима ученици, билъ осъденъ къдѣ края на 1852 па редовенъ затворъ, дѣто и умрѣлъ въ началото на слѣдната година. К.-вата учепостъ била толкова прочута на врѣмето си, че въ неговото училище въ Андрось се стичали ученици отъ всички части на Балкански полуостровъ. Въ тоя центръ на ново учение сѫбили привлѣчени и нашитѣ известни дѣйци Добровски, Иларионъ Макариополски, Чомаковъ и др.

Кайро (араб. Ель-кахире «побѣдоносната» столица). Столица на Египетъ, въ Долни-Египетъ, 2 километра отъ дѣсния брѣгъ на Нилъ (дѣто е Булакъ, негово прѣградие и пристанище), 170 килом. на юго-ист. отъ Александрия, 118 на зап. отъ Суезъ и 1,250 на юго-зап. отъ Цариградъ; 374,900 жит., отъ които около 285,000 мюхамедане турци и арабе, отъ 20,000 до 25,000 копти, 20,000 нубийци и отъ други африкански народности, 7,000 евреи и около 35,000 другоземци европейци. Въ К. се свръшватъ нѣколко желѣзници, които подкачатъ отъ Александрия, Дамиета, Исмаила и Суезъ. Две други желѣзнопътни линии отиватъ отъ К., едната прѣзъ горѣма частъ отъ Горни-Египетъ до Сиуть, другата до близните бани въ Хелуанъ. Градътъ, забобиколенъ съ стѣна, съградена отъ Саладина, е раздѣленъ на квартали — турски, християнски, еврейски и т. н. — и всѣкой кварталъ е отдаленъ отъ съсѣдния съ яки врата на края на улиците; тия врата затварятъ нощъ, и единъ

вратарь отваря вратата кога нѣкото искат да мине. Улиците сѫ изобщо тѣсни и криви, ала много широки хубави улици сѫ се отворили прѣзъ послѣднитѣ години. Най-забѣлѣжителнитѣ отъ сградите сѫ многобройнитѣ минарета и джамии. Въ крѣпостта на хълма Мокатамъ е палатътъ на хъдива, арсеналътъ, една джамия, прочутъ Иосифовъ кладенецъ и др. К., светъ градъ на мюхамеданството, е и сѣдалище на единъ гръцки и на единъ коптски патриархъ. Тоя градъ е основанъ въ 969 отъ фатимитскиятъ халифи, и прѣзъ тѣхното царуване е билъ цвѣтущъ. Французи го окупирали въ 1798; сега е въ ръцѣ на англичанетѣ. Виж. Египетъ, *история*.

Каиро. Градъ въ Съединенитѣ Държави (Илиоисъ), при влияването на Охю въ Мисисипи; 9,012 жит. Чести наводнения и треска.

Каируанъ. Туниски градъ, 130 килом. на югъ отъ градъ Тунисъ; 20,000 жит. Кожарство и седларство. Около 50 джамии, отъ които Оба е една отъ най-светитѣ на мюхамеданството.

Каисаръ. Виж. *Кесария*.

Кайзерслаутернъ. Градъ въ рейнска Бавария, 40 килом. на сѣв.-зап. отъ Ландау, на Лаутеръ; 31,418 жит. Желѣзарство; търговия съ овоция.

Каймакамиъ, араб. (соб. зн. *намѣстникъ*). Околайски началникъ въ Турция.

Каймански о-ви. Острови отъ Антилските, на югъ отъ Куба; 2,500 жит.; на Англия.

Кайнарджи или Ключокъ. Село, 7 километра на югъ отъ Силистра, исторически забѣлѣжително по единъ миренъ договоръ, сключенъ тамъ на 10 юл. 1774 отъ Екатерина II съ

султанъ Хамида I. По този договоръ Турция отстъпила Русия страната между Днѣпръ и Бугъ, съ градовете Азофъ, Еникале, Беръ и Кълбурунъ, отворила Черно море за търговските кораби, и обвила независими кръмските и кубански татари; Портата се е задължила да покровителствува въ държавата си християнската вѣра и црквите ѝ, което подразбирало за Русия, по идейното напоконно търкование, правото на надзоръ.

Кай-Фунгъ. Градъ въ срѣди Китай, на река Хоангъ-хо; 100,000 жит. Значителна търговия; главно мѣстопрѣживане на евреи въ Китай.

Какаду, лат. Бѣль папагалъ, на който лицето е покрито съ перошина; има на главата си жъто качулче. Живѣе въ Индия.

Какао, мексик. Дърво, което расте въ южна Америка и въ западна Индия; бива на височина отъ 20 до 30 крака; отъ плода му, който прилича на краставица, се прави шоколатата.

Какофония (гр. *какоѣсъ*, лат. *фони*, звукъ, гласъ). Неблагозвучие, неприятно за слуха стечение на думите, слоговете или звуко-ветѣ, като напр., *Петръ плетѣ имѣ-
тише, по три плема прѣпъмаше,
падиже, Петре, племѣть; подиже,
Петре, племѣть*. Въ муз. к. се нарича разногласие на звуковете, което става отъ разстроеността на инструмента или отъ неправилното имъ съединяване отъ пѣвеца или музиканта. — **Какофонически**. Който има характера на какофонията.

Кактусови растения, лат. Кийъ родъ сочни растения, забѣлѣжителни по дебелите и меснатати стебла, изобщо безъ листа, и често въоръжени съ тръни. Плодовете

съ сѫ бобончести. Растѣтъ на хата, камениста почва въ южна Африка. На единъ видъ катусть ивѣе на сѣкомото, което дава боя *кърмъзъ*.

Калабаръ. 1) Една държавица. Суданъ по крайбрѣжието на Гвинейски заливъ. 2) Една часть на крайбрѣжието на Гвинейски ливъ. 3) Две рѣки, които поименниятото кралство. — Държава К., на вѫтрѣшния край на Биафренски заливъ между кралство Биафра на ист. и кралство

у на зап., има за столица *Аквакра* или *Дюкъ-таунъ*; тая земя пои отъ источнитъ рѣкави на гара и отъ две рѣки наричани, ната Стари-Калабаръ, другата нови-Калабаръ, на зап. отъ пѣрата. Изворитъ на тия две рѣки сѫ изслѣдвали. По Стари-Калабаръ плуватъ паракоди 300 лом. отъ устието му [той се нива въ Биафренски заливъ, око 80 килом. на сѣв.-зап. отъ Риандо-По], по Нови-Калабаръ скавъ отъ Нигеръ, който сѫщо влива въ Биафренски заливъ] уватъ само малки кораби. Земята е ниска и равна, и нѣ плододна; произвожда захарна трѣска, памукъ, палмово масло, слона кость. Търговията е въ рѣгъ на англичане. Жителетъ, отъ грекото племе, сѫ многоженци, принасятъ човѣшки жрътви на бри и зли духове. Между населението работѣтъ отъ 1846 християнски мисионер. — **Калабарско айбрѣжие** е името, което даватъ наячасть отъ крайбрѣжиета

Гвинейски заливъ, която се остира отъ устието на Стари-Калабаръ на истокъ, до носъ Форза на западъ, раздѣлителна точка между Биафренски и Бенински ливи. Едно време е ставала го-

льма търговия съ робе по Калабарско крайбрѣжие; людеть въ оная часть на Африка сѫ гиздави, и сѫ докарвали голѣми богатства на роботърговците.

Калай. Просто тѣло, металъ бѣль и лѣскавъ, малко по-вече отъ оловото, познатъ още отъ старо време; най-много се намира въ минерала каситеритъ; употребява се най-много за *калайдисване*, — добре-познатото покриване металически сѫдъ съ тънъкъ пластъ калай.

Калайдовичъ (Конст. Теод.). Руски археологъ и историкъ (1792—1834), открителът на съчиненията на старобългарския писателъ Йоана Екзарха, *Небеса и Шестодневъ*, и на мн. др. Най-главните трудове на К. сѫ: *Руски достопаметности* (ч. I, 1815); *За езика на Словото за пълка Июр.* (1818); *Старите руски стихотворения*, събрани отъ К. Даниловъ (1818); *Паметници на руската словесност отъ XII-и вѣкъ* (1821); *Йоанъ Екзархъ Български* (1824), издирване, което обяснява историята на словѣнския езикъ и литература отъ IX-и и X-и вѣкъ, и др. К., кандидатъ на Московския университетъ (1807—10) и дѣятелъ членъ на Дружеството на историята и рускиятъ старини, билъ единъ отъ най-главните сътрудници на канцлера гр. Н. П. Румянцевъ, на чиито срѣдства и по чиято инициатива направилъ издирвания въ архивитъ и библиотекитъ и коментиралъ историческите и литературни паметници. К. билъ точенъ въ издирванията и съ забѣлѣжителна критическа дарба.

Каламата. Грѣцка пристанищена градъ (Месения); 5,000 жит. К. билъ единъ отъ първите осво-

бодени градове на Гърция и въ него се събрало първото гръцко народно събрание.

Каламбуръ, итал. Игра на думитъ, основана на двоякото имъ значение; прим.: единъ войникъ, като отивалъ на бой, казалъ: «азъ ще се отличж и ще добиј кръстъ». — «Да», отговорилъ му другъ, «и много голѣмъ — дѣрвентъ» (сир. кръстъ на гроба).

Каламитъ, гр. Вкаменена тръстика.

Каларашъ. Гл. градъ на румънския окръгъ Яловица, на единъ каналъ, който се образува отъ единъ отъ рѣкавитъ на Дунавъ, среща Силистра; 8,125 жит. Доста голѣма житина търговия. Въ руско-турските войни въ врѣмето на Екатерина II и Александра I К. е билъ нѣколко пъти завзиманъ отъ руски отряди. Въ 1829 руситъ построили при К. мостъ за съобщение съ войскитѣ, които обсадили Силистра. Въ 1853 казацитетъ два пъти завзимали К.

Калатанизета. Градъ въ Сицилия, центръ на едноименна областъ, 100 килом. на юго-ист. отъ Палермо; 30,480 жит. Силио укрѣпенъ градъ, расположенъ въ едно плодородно поле.

Калафатъ. Румънски градъ на Дунавъ, среща Видинъ, 6,000 жит. Въ 1854 Омеръ паша го укрѣшилъ за да въспре руситѣ по пътя за Сърбия.

Калвинизътъ. Калвиново учение. Виж. *Калвинъ*; *Протестантство*. — **Калвинистъ.** Които исповѣдва калвинизма.

Калвинъ (Иванъ). Единъ отъ най-изменитѣ проповѣдници на религиозната реформа на XVI-и вѣкъ. К. билъ распространителъ на протестантското учение въ Франция и въ Швейцария,

глава на *кальвинистите*; род. въ Нофонъ (Франция), умр. въ Женева (Швейцария) [1509—1564]. Калвиновата религиозна система или *кальвинизътъ* различа отъ другите протестантски вѣроучения по слѣдните чѣрти: демократическо произхождение на религиозната властъ; пълно училищдане на церемониите; отхвърляне всѣо прѣданіе; приемане догмата на прѣдопрѣдѣленето, по които човѣцитетъ сѫ прѣдо прѣдѣлъ за раб или за пъкътъ по чистата воля Божия, четъ се оправдаватъ само чѣрътъ вѣрата, та тѣхнитъ лѣза, добри или лоши, нѣматъ никакво влияние на спасението; допушане само таинствата кръщене и причастие. Въ борбата си да установи своето вѣроучение, К. гонилъ всички, които различали въ религиозните си идеи отъ него; въ историята на реформацията ще остане вѣчно позорно неговото прѣстѣплѣніе, когато е придалъ на изгаряне Сервета като еретикъ. Въ Швейцария, Калвинъ вѣрятъ постѣдователе сѫ били за сравнителна безпечностъ; и въ Франция, дѣто неговите постѣдователе носили името *жакинови*, Карлъ IX и Катерина-де-Медич се помъжили да ги искоренятъ (Виж. *Бартоломеевска ноќь*). Калвинизътъ господствува въ Швейцария, въ Холандия и въ Шотландия.

Калгуевъ. Европейско-руски островъ въ Сѣверни Ледовити океанъ (архангелск. губ.); населенъ съ нѣколко селоѣди, които търгуватъ съ мъхъ, пера, лебеди и кози, солени гъски, лисичи вожжи.

Калдеронъ (донъ Педро). Испански поетъ драматургъ, който се счита за най-великий поетически гений на Испания, род. въ

Мадридъ въ 1600, умр. въ 1681. К. се училъ въ Саламанка, следъ това билъ нѣколко врѣме воененъ и, откакъ добилъ известност като писателъ, стъпилъ въ духовно званіе. Числото на драматическите му произведения е много голѣмо. Религіята съставя срѣдоточието на поезията му. По мнѣнието на самъ К., най-доброто му произведение е *Autos Sacramentales*. Първото място между романтическия нутрагедии принадлежи на *Тевърдий Князъ*. Драмитъ му и до сега се даватъ на сцената; една отъ тия драми, *Лъкаръ на своята честъ*, се прѣведе напослѣдъкъ на езика ни отъ Вл. Ш., като една книга отъ *Библиотека за Прочитъ* (София, 1898). Много отъ К.-внѣ творения сѫ прѣведени на чуждите езици.

Кале. Французски градъ, въ департ. Па-де-Кале, 30 килом. на сѣв.-ист. отъ Булония и 297 килом. отъ Парижъ, силно укрѣпено място и търговско пристанище на Ла-Маншъ (Сѣверно море); 58,969 жит. (най-многолюден градъ въ департамента). К. стои на чело на 4 желѣзници: 1) за Булония, Амьенъ и Парижъ; 2) за Дюнкеркъ; 3) за Лиль; 4) за Анвейнъ. К. е най-ближното французско пристанище до Довжръ; разстоянието е 28 килом., и бѣрзи параходи могатъ да го изминятъ въ по-малко отъ единъ часъ. Затова К. е най-важното транзитно пристанище между Франция и Англия. Движенето на пътниците между К. и Довжръ въ 1888 е имало 247,874. Осемъ парахода плаватъ на денъ, отъ които четири стиватъ и четири се врѣщатъ.

Прѣзъ К. минува английската юща за Индия. Токо-речи всичката поморска търговия на К. става съ

Англия. Главната индустрия на К. е фабрикацията на коприненъ и памученъ тюль; ливници за желѣзо и мѣдъ; машино-строители. Морски бани.

Каледония (*Calydon*, гориста земя). Име, което римлянетъ дали на сѣверния край на Британия. К. била населена отъ дива и юнични племена, които римлянетъ не могли да подчинятъ и които наричали *никти*, поради обичая имъ да си шаржтъ тѣлата. За отбрана отъ тия племена Агриска, Адрианъ, Септимъ Северъ единъ по другъ оградили римската областъ съ стѣни. *Скотитъ*, които дошли отъ Хиберния (Ирландия), завладѣли въ V-и вѣкъ голѣма частъ отъ страната и й дали името си, *Шотландия*, земя на скотитъ.

Каледония (*Нова*). Островъ въ Меланезия, 350 килом. на юг.-ист. отъ Булония и отъ 70 до 80 килом. на юг. Прѣзъ острова се простираятъ двѣ планински бѣрда, между които тече р. Коко; рѣките сѫ малко корабоплавателни. Земята произвежда градиво, арорутъ, кафе, тютюнъ и др. Отъ минералното царство има злато, никелъ, желѣзо, мѣдъ и др. Населението, раздѣлено на много племена, надминува 60,000 жит., мощнъ, прѣгави, съ тѣмно-блѣденъ щаръ на кожата, съ живи очи, доста събудени, нѣ безъ вѣроисповѣдане и сурови къмъ женския полъ. Островътъ принадлежи на Франция отъ 1853. Гл. градъ е *Нумея*, на западния брягъ. Нѣколко острова зависиатъ отъ Нова К. Тая колония служи на французы като мѣстозаточение за осаждени на тежка работа. Островътъ е билъ откритъ отъ Кука въ 1774, и следъ това посѣтенъ отъ франц. пирати.

никъ Антракосто, въ 1793 и 1794. Въ 1878 туземците се побуниха и искаха и нѣколко отъ бѣлите жители.

Каледонийски каналъ. Важенъ каналъ въ съвѣрна Шотландия, който съединява Съвѣрно море съ Атлантически океанъ. Той каналъ, прокопанъ за да се избѣгне опасното корабоплавуване покрай Оркадските острови, е една верига отъ естествени езера, съединени чрезъ искусствени канали. Длѣжината му е 90 килом.; корабоплавателенъ за голѣми кораби; отворенъ въ 1822.

Каледъ. Арабски генералъ, Мухамедовъ пѣтководецъ, който завоевалъ Сирія въ VII-и вѣкъ.

Калеидоскопъ, (гр. καλόςъ, добъръ; ἴδοςъ, гледка; σκόπεо, гледамъ). Единъ уредъ измисленъ отъ Бревестера въ 1817. Уредътъ състои отъ единъ видъ зрителна тръба, съ двѣ гладки огледала въ неї, които правятъ жгъль. Когато се турнатъ на стъкло, поставено на единъ отъ краищата на тръбата, бисери или други подобни разношарни ситнези, човѣкъ вижда, като гледа отъ другия край, разнообразни гледки, които неизпрестанно се менятъ като се клатятъ ситнезите. К. може да измѣнява тия гледки до безконечностъ.

Калейдофонъ, ир. Инструментъ, чрезъ който люлѣнната необходими за произвождане звука се правятъ доста жпни за окото.

Календарь (отъ *календи*; виждай дума). Книга, която съдържа раздѣленията на годината по мѣсеки и дни, и дава разни свѣдѣния, които се отнасятъ до тия раздѣления, като запр. врѣмето, въ което изгрѣва слънцето всѣкъдень, разните мѣни на луната и

др. т. Разните народи сѫ сметали годините различно. Виж. за това следното:

Египетски календарь. Годината у староврѣменните египтяни била Набонасаровата, която състояла отъ 12 30-дневни мѣсека и 5 допълнителни дни. Първеньтъ годината състояла отъ 3 мѣсека, постъ отъ 4, посль отъ 6, и най-сети отъ 12, а царь Асефъ прибавилъ още 5 дни, които липсвали. Египтяните знали, че у тѣхъ всяка година пропада една четвъртъ отъ денъ; тѣ събирили тии четвърти докѣ да стане отъ тѣхъ една година, и тѣхъ притурили тогава. Тая притурияна година се съставила въ течението на 1460 години и се наричала *Божа година*. Слѣдъ близата при Абциумъ, която поставила Египетъ подъ властта на Римъ, влѣзла въ употребление *ново-спометската* или *акцийската* година, и първата такъвъ година започнала отъ 29 августъ, 30 години преди Р. Х.

Еврейски календарь. Евреите първень сметали врѣмето по лунната година, раздѣлена на 12 мѣсека отъ по 30 и 29 дни; мѣсечите отъ по 29 дни се наричали *празни*, а отъ по 30 *пълни*. Но понеже празниците у тѣхъ били расположени по равноденствията и за тия празници били потребни или прѣсни овощия или млади животни, които се добиватъ само чрезъ едно врѣме отъ годината, намѣрило се за сгодно да се менятъ лунната година на сълнечна; за това нѣщо притурили периодически на послѣдния мѣсецъ още единъ, нареченъ *адаръ*, *веникаръ* (удвоенъ мѣсецъ), и така у тѣхъ излизали прости и високосни години. Евреите дѣлили годината си на гражданска и церковна, че-

ковната се установила следъ исхода изъ Египетъ, и почвала отъ мъсецъ *низанъ*, нашият мартъ; ще рече, отъ пролѣтното равноденствие. По тая година вървѣли празници и годишнитъ врѣмена. Гражданската наченвала отъ мъсецъ *тисра*, отъ срѣдата на нашия септемврия; по тая година се смѣтали изборитъ на властите, и ставало поправянето на годинитъ съ *сѫботна* и *юбилейна*; всѣка седма година бивала сѫботна; а седмата сѫботна година се наричала юбileй. У сегашнитъ евреи годинитъ сѫ сѫщо лунни, само у тѣхъ е положено веднѫшъ за всѣкога едно правило, какъ да ги изравняватъ; въ единъ периодъ отъ 19 години, тѣ смѣтатъ третата, шестата, осмата, четиренадесетата, седемнадесетата и деветнадесетата години за високосни, сир. тринадесетмѣсечни.

Старогрѣцки календарь. У грѣцитетъ до 593 прѣди Р. Х. годината състојала отъ 365 дена, а 5 дена се прибавили по-сетиѣ за еднообразие съ египетската: до тогава тя състојала отъ 12 30-дневни мъсесца. Какъ ѝ докарвали да се съгласява съ астрономическата, не е известно; само се знае, че тя наченвала всѣкога отъ онова новолуние, чието пълнолуние съвпада токо-речи съ лѣтното слънцестояние. Въ 593 Талесъ въвель 12-мъсечната година, на която мъсесцитъ имали по 30 и 29 дена. За да докаратъ тая година да отговаря на астрономическата, приели единъ 8-годишенъ цикълъ, а за да се съгласява мъсесцитъ съ луннитъ, което било потребно по вѣроисповѣдането на грѣцитетъ, скоро следъ това зели единъ 16-годишенъ цикълъ и на разни години отъ тоя цикълъ притурили високоси въ

видъ на допълнителенъ мъсецъ, отъ 31 и 30 дни, който наричали *втори посидеонъ*. Отъ 432 Метонъ предложилъ 19-годишенъ цикълъ, Калипъ въ 330 — 17-годишенъ цикълъ, а Илархъ въ 128 — другъ нѣкакъвъ; само тия цикли не влѣзли въ общо употребление. У грѣцитетъ всѣка република наченвала годината по своему: атиянитъ смѣтали отъ лѣтното слънцестояние, лакедемонянитъ и дорийцитъ токо-речи отъ есенното равноденствие. Освѣнь това грѣцитетъ имали една особена система лѣточисление, като брояли годинитъ и по *олимпиади*; всѣка олимпиада състояла отъ 4 години, та когато се означавало врѣмето на едно събитие, всѣкога трѣбвало да се именува олимпиадата, а слѣдъ това годината отъ тая олимпиада; запр. пета олимпиада въ първа или втора година. Първата година отъ първата олимпиада захванжла на 20 юлия 776 прѣди Р. Х., по причина, че въ той сѫщи день се отворили олимпийските игри, които се връщали подиръ това слѣдъ всѣкои 4 години.

Григориански календарь. Виж. *Григориански календарь*.

Календарь на китайцитъ. У китайцитъ годината е лунната. Распрѣдѣлението ѝ е токо-речи сѫщото, каквото е у мухамеданитъ: и въ неѣ има 12 мъсесца отъ по 29 и 30 дени, а единъ тринадесети мъсецъ се притури седем пъти въ продължение на 19 години. Новата година захваща у тѣхъ отъ новолунието, което е най-близу до ония денъ, въ който слънцето е на бѣлъга Водолей и който тѣ смѣтатъ за началото на пролѣтта. Тоя денъ отговаря на нашия 1-и февруария. Китайското лѣточисление прилича на старо-

гръцкото, съ неговите олимпиади, и години отъ олимпиади, само съ тая разлика, че намѣсто олимпиади тѣ употребяватъ така нареченитѣ годими цикли, и че всѣкай цикълъ състои не отъ 4 години, както гръцката олимпиада, а отъ 60 години; така, запр., тѣ казватъ, кога означаватъ годините: петий цикълъ въ тридесетъ и шестата година. Ератата на китайската хронология е най-старата отъ всичкитѣ исторически ери: първата нейна година наченва 2,697 прѣди Р. Х.

Календарь на мюхамеданетъ. У арабетъ, персиянетъ, турцитъ, и у всички изобщо мюхамедане е приета лунната година отъ 354 или отъ 355 дена и е раздѣлена на 12 мѣсека; всѣкай мѣсецъ наченва отъ новолуние. За това у тѣхъ всѣка година различа съ 11 дена отъ слънечната, та въ 33 наши години се явява една разлика отъ цѣла година. Въ турските календари въ течение на 30 години, четири пъти на двѣ години и шестъ пъти на три години се прибавя по единъ високосенъ день; затова и годините биватъ ту отъ 354, ту отъ 355 дни. Първата година на тѣхната ера начиняла отъ 15-и юлия 622 слѣдъ Р. Х., сир. отъ дена на Мюхамедовото бѣгство отъ Мека въ Медине, което се нарича хиджра или егира.

Календарь на римлянетъ. Като основаля Римъ въ 3-та година отъ VII-а олимпиада, Ромуль въ слѣдната пролѣтъ отъ 1-и марта въвелъ за смѣтане врѣмето *албийската година*, която се употребявала тогава въ Лациумъ. Тая година състояла отъ 10 30-дневни и 31-дневни мѣсека, иъ понеже пролѣтта бивала още далечъ, а годината се свръшвала, отпослѣ

били притурени на годината още 2 мѣсека, та станжла отъ 360 дена. Нума иж направилъ лунна, ала не отъ 344, а отъ 345 дена, защото четните числа у римлянетъ се имали за неблагоприятни. Затова и Нума не дала на свойтѣ 12 мѣсека по 30 дена равно, а на единъ 29, на другъ 31. За да се уравни годината съ слънечната, наредило се въ вторитѣ и четвъртитѣ години да се туря слѣдъ 23-и февруария още по единъ особенъ мѣсецъ, веднажъ отъ 22, а другъ пакъ отъ 23 дена. Осемъ години наредъ образували 2,930 дена, слѣдователно съ 8 дена пѣвчесе отъ осемъ слънечни астрономически години; затова въ 8-та година притурили не 23, а 15 дена. Грижата за тия притурици била възложена на първосвещеницитетъ, иъ по врѣмето на Юлий Цѣзарь римската година оставала назадъ отъ правото броене съ 79 дена.

Юлианский календарь. За да се поправи римската година Юлий Цѣзарь повикаль отъ Египетъ математика Созигена, и тогава се прѣела за гражданска година астрономическата слънечна година. Сънечната астрономическа година, по смѣтането на Аристарха, състоиза отъ 365 дена и 6 часа; Юлий Цѣзарь зель за своята година само 365 дена, а 6-тѣ часа притуриjalъ на края на всѣка четвърта година, която и ставала високосна. Тая година начинвала отъ зимното слънцестояние и той денъ се нарече 1-и януарий. Тоя календарь се въвелъ отпослѣ въ всички римски области. Християнските народи, иже се образували отъ раздробната Римска империя, между другитѣ римски обичаи и ширебра упазили и римската година. У

насъ въ България се употребява юлиански календарь, както съ то употребявали и първите християне. Ние сме го зели, въроятно, от гръците, заедно съ върата, ако и до тая епоха словенето да съ дъли годината на 12 месеца. Григорианска поправка (виж. Григориански календарь) Источната църква не приела, та ние сме останали съ юлианското смѣтане, и нашите мѣсечни числа и празници вървят 12 дена по-късно от мѣсечните числа и празници на западните народи. Григорианско смѣтане се нарича обикновено *новъ стилъ* или *новъ календарь*, а нашето *старъ*.

Календи. Римляните наричали календи 1-я день от всѣкой мѣсецъ. Гръцки календи, врѣме което не ще дойде никога, (понеже гръците не смѣтали така врѣмето).

Калиано. Село на лѣвия брѣгъ на Ечъ въ Тиролъ, 12 килом. на сѣв.-ист. отъ Ровередо; забѣлѣжително по една победа на Бона-парта надъ австрийците, на 23 авг. 1796.

Калиарска или джумска каза. Каза въ битолски вил. Центръ на казата е Даксума съ 3,500 жит.; ала казата е добила името си отъ село Калибаръ, едно отъ по-забѣлѣжителните села.

Калибръ, араб. 1) Диаметъръ на вѫтрѣшността на трѣба, пушка, топъ и др. 2) Величина, размѣръ. — **Калибрирамъ.** Измѣрвамъ калибра на огнестрѣльно оръдие (топъ).

Калиграфия (гр. *καλός*, добъръ; *γράφω*, пиш). Краснописание, чистописание. — **Калиграфически.** Краснописенъ.

Калигула (*Кай-Юлий-Цезарь-Германикъ*). Третий римски императоръ, синъ на Германика и

Агрипина, и, по усновение, внукъ на Тиберий, когото наследи въ 37 слѣдъ Р. Х.; роденъ въ Акциумъ въ 12-а или 13-а година отъ нашата ера. Началото на неговото царуване било добро: той искалъ да раздѣли властта си съ сената, освободиъ много затворници, повикалъ назадъ много изгнаници и облегчиъ наложитѣ. Нѣ една силна продължителна болестъ промѣнила характера му. Недоволенъ да се нарича царь на царете и да счита най-могъщите царе по-долни отъ робътъ си, той захванжъ да иска да го богоизбрѣтъ; съ тая цѣль К. си построилъ храмъ, назначилъ въ него жреци, и заповѣдалъ да принасятъ жрътви, а самъ излизалъ въ публични случаи не другояче освѣня съ отличителните бѣлѣзи на Меркурия, Аполона, Марса и други богове. Историците ни казватъ, че е можно за цѣлото човѣчество да измисли такъви жестокости и лудории, каквито измислилъ К.; той ималъ любовна свръзка съ трите си сестри; нѣколко хиляди римски граждани били убити по негова заповѣдь, безъ никаква причина, единствено за удовлетворение на страстиата му къмъ убийствата; за коя си той построилъ великолѣпенъ мраморенъ дворецъ, и само смѣртъта на тоя конь му побръкала да стане консулъ. К. билъ убитъ отъ Касия Херея, преториански трибуни, въ 41 слѣдъ Р. Х.

Калий. Металъ, химически просто тѣло, съ сребъренъ шаръ, открито отъ *Дейви* въ 1807 въ потасата; намира се въ природата като съставна частъ на нѣкои минерали. При обикновена температура к. е мекъ като въсъкъ, топи се при 55° ; има голъмо

сходство съ кислорода; като се тури въ вода, разлага ѝ. Съединението на калиевия окисъ съ водата дава воденъ к., рѣдко тѣло, на чието свойство е основано употребението на к. въ хирургията. Съединението на калиева окисъ съ лоеветъ, кога се горещи, дава сапуна. Отъ калиевитъ соли забѣжителни сѫ потасата (вжглекислен. к.), хлорноват. к., и съединението на к. съ кремноземъ (жидкото стъкло).

Каликстъ. Име на 3 папи, отъ които 1-й (217 — 222) прѣтърпѣлъ мъженическа смърть.

Каликутъ. Градъ въ английска Индия, пристанище на Малабарски брѣгъ, въ мадрасското прѣдсѣдателство, 540 килом. на юго-зап. отъ Мадрасъ и 50 килом. на югъ отъ Махе; 30,000 жит. Асето (на англ. calico, на фр. calicot) дѣлъжи името си на той градъ, дѣто още се работи памучно платно. К. е старъ градъ; Васко де Гама излѣзъ тамъ на сухо въ 1498. Хайдеръ-Али и Типу-Сайбъ го разорили въ XVIII-и вѣкъ; англичанетъ го съградили изново.

Калиманъ I. Български царь, синъ на Асѣна II отъ дъщерята на унгарския царь, въцарилъ се на 9-годишна възрастъ подъ настойничество. Въ неговото царуване, 1241 — 1246, никейскиятъ гръцки императоръ Батацесь, бивши съизжникъ на Асѣна II, се споразумѣлъ съ епирския деспотъ Михаила, та завладѣли отъ България Доспатъ, Цървина, Албания и Македония.

Калиманъ II. Похитителъ на българския прѣстолъ. К., братовчедъ на царь Михаила Асѣна, направилъ съзаклетие среща него и го убилъ; нъ и него скоро

убили неговите другаре-съзаклетници (1257). Съ К. се свършилъ царскиятъ родъ на Асѣновциѣ въ България; останалите близки роднини отъ това семейство побѣгнали въ Цариградъ, и никога нѣкой отъ тѣхъ не се въскачилъ вече на българския прѣстолъ.

Калимахъ (Филипъ Калимакъ Буонакорси). Полски писателъ, авторъ на *История на краля Владислава, сиръчъ за Варненското поражение* (2-та половина на XV-и вѣкъ).

Калина (Антонъ). Полски славистъ, комуто принадлежи честъта за първия трудъ по историята на българския езикъ; род. въ 1846. Откакъ добилъ специално образование въ Бреславль и Берлинъ, К. изтувалъ по словѣнските земи и билъ назначенъ професоръ по словѣнската филология въ льзовския университетъ. Съчиненията му се цѣнятъ като особено важни по богатството на събрания въ тѣхъ материалъ; отъ тѣхъ по-главни сѫ: Razbić Krytuczny piesni Bogarodzica (1880); La langue des tziganes slovaques (1882); Historja jazyka polskiego (1883); Historja jazyka bulgarskago и мн. др.

Каличакъ (Янъ). Словенски новелистъ (1822 — 1871).

Калисо. По старогръцките сказания, една самодива, дъщеря на Атласъ и на Тетида, която живѣла осамотено на о-въ Огития въ Ионическо море, далечъ отъ всички богове и човѣци. Ти пребрала Одисея, исхвърленъ на острова следъ едно корабокрушение, залибила го, и общали му безсмъртие ако се ожени за нея. Той билъ плѣненъ отъ нейната хубостъ, ала не щѣлъ да покръстива сѫпрѣгата си и отечеството

тя го задържала седемъ годи, и нъ най-сетне го пуснжла си отиде по формална заповъд на Юпитера. К. играе важна роля въ прочутото съчинение на Телона, пръвично и на български, *Приключенията на Телемаха* [Телемахъ, Одисеевъ синъ, гигантъ по свѣта да тръси бази], епически романъ въ проза,ражание на стариинните поеми, то минува за шедевър въ французската книжнина.

Калинъ. Градъ въ руска линия, въ варшав. губ., 220 килом. юго-зап. отъ Варшава, на прѣстъ съ Прусия, между двата кава на Просна, въ живописна линия; 19,000 жит. Въ 1813, руски царь и пруски краль почили тамъ единъ съзъженъ говоръ противъ Наполеона.

Калифицирамъ, лат. Окачявамъ, опредѣлямъ качество.

Каликратъ. Гръцки архитектъ (въвѣкъ прѣди Р. Х.), построилъ ртенона.

Калиона. Въ гръц. *баснословие* отъ 9-тъ музи на поезията, бено на епическата поезия. — е още името на една астероидъ, рита на 16 ноем. 1852 отъ ида въ Лондонъ.

Калистентъ. Гръцки философъ, изазъ да обожава Александра Пушки, за което билъ наказанъ смъртъ (365 — 328 прѣди Р. Х.).

Калифорния (Долна или Страна). Единъ дълъгъ тъсенъ полуостровъ на западния бръгъ на източна Америка и на съв. отъ изтокъ Калифорния, който принадлежи на Мексико; дълъгъ 1,150 килом., широкъ едно на друго 80 килом. Полуостровътъ е едно видо плато, пъв-вечето пусто, съ индийско произходение; наистата прѣставлява богата растителност.

Минералнитъ богатства на земата сѫ злато, сребро, живакъ, соль, драгоценни камене. Жителите само 36,000, пъв-вечето индийци, живѣятъ по крайбръжието. Гл. градъ, *Ла-Па*, има само 2,400 жит. — Кортецъ открилъ К. въ 1533; неизвеститъ се установили тамъ въ 1642; следъ испажддането имъ, мястото имъ завзели доминиканци, и нъ и единъ и другитъ не сѫ сполучили да цивилизуватъ дивитъ туземци.

Калифорния (Нова или Горна). Една отъ Съединенитъ Държави, има за прѣдѣли: на зап., Тихи океанъ; на югъ Долна Калифорния; на ист. територия Аризона, отъ която ѝж дѣли Рио Колорадо и територия Невада, отъ която ѝж дѣли Сиера Невада; и на съв. Орегонъ. Простира. 410,135 чет. килом. и 1,250 килом. бръгове. Прѣзъ К. се простира, отъ съв. къмъ югъ, едно планинско бърдо, което допира до Тихи океанъ и което се расклонява на два клона: источниятъ клонъ се нарича *Сиера Невада*, и нѣкои отъ връховете му сѫ отъ 4,500 до 5,000 метра високи; западниятъ клонъ се нарича *Бритово планинско бърдо*; то не е толкова високо, и нъ оставя само единъ проходъ за единственитъ двѣ важни реки на К., Сакраменто и Санъ-Йоакимъ. Полетата на крайбръжиата, твърдъ богати, се поиздѣтъ отъ многобройни потоци. Планинските долини сѫ богати съ великолѣпни гори. Климатътъ е умѣренъ: тамъ вирѣятъ всички европейски растения, — лозата, маслината, тютюнътъ, протокалътъ и др. Нъ богатството на страната се заключава въ неистощимитъ златни руди, открити въ 1848, главно въ Сиера Невада. Откритието на златото привлѣко

въ К. единъ приливъ пришелци безподобенъ въ новитѣ врѣмена. Тоя приливъ нахлуъ отъ всички части на свѣта, най-вече отъ Съединенитѣ Държави. Въ 1847 въ К. едва имало 40,000 индийци и до 5000 бѣли люде отъ мексиканско происхождение; въ 1860 населението било 323,000 жит., въ 1870 — 500,000 жит., а сега е 1,500,000 жит. Прѣсмѣта се, че въ К. едно на друго на година се добива злато за 78,000,000 лева. Сѣдалището на управл. на държавата е *Сакраменто*, а най-населенитѣ и търговски градъ е Санъ-Франциско. Съобщенията ставатъ най-вече чрезъ паради и чрезъ една исполниска желѣзница, която минува прѣзъ цѣла съверна Америка.

Въ К. много врѣме нѣмало европейски селища. Въ 1767 францисканцитѣ основали тамъ една мисия, а послѣ захватили да се заселватъ американци отъ Съединенитѣ Държави; руситѣ владѣли нѣколко врѣме едно място около заливъ Бодега; най-сетиѣ швейцарецъ Сутеръ основалъ първото значително селище и въ 1847 се открили дира отъ златенъ пѣсъкъ въ рѣкитѣ, а на другата година Съединенитѣ Държави турижли рѣка на К., която до тогава била владѣніе на Мексико. К. съществува като държава отъ 1850.

Калихидратъ (лат. *калиумъ*, калий; гр. *хидро*, вода). Химическо съединение на калий съ вода.

Калияри. Гл. градъ на о-въ Сардиния, на южния брѣгъ на о-ва, при устието на Муларгия; 38,598 жит. Фабрики за оржия и барутъ; търговия съ соль, вино, ленъ. Стара съборна црква, много прѣкви, нѣколко дворци, библио-

тека, университетъ (основанъ въ 1720); римски амфитеатъ и водохранилища. Градътъ е основанъ отъ финикияните.

Калкасъ. Прочутъ гадателъ въ гръцкото баснословие (обсадата на Троя).

Калкирамъ, фр. Кошрамъ рисуника съ помощта на прозрачна хартия.

Калкута. Гл. градъ на Бенгалъ и столица на цѣла англизка Индия, на лѣвия брѣгъ на Хугли, 150 килом. отъ Бенгалски заливъ; около 810,000 жит., токоречи всички индийци и мюхамедане, съ най-много 10,000 европейци; населението въ приградията и въ селата около града се въскачва, казватъ, на 2,000,000 жит. Градътъ е построенъ всрѣдъ една страна покрита съ блато; затова и климатътъ не е естествено здравъ, особено прѣзъ горещите мѣсеси; и въ голѣми градежи по прѣсуване блатата постоянно подобряватъ. Градътъ се простира 8 килом. покрай рѣката и обгръща *Бѣли-градъ*, на югъ и на єзв., и *Черни-градъ*, измѣнящъ съ нечисти и тѣсни улици и съ къщи, които сѫ просто прѣстени колиби. Въ Бѣли-градъ е крѣпост Улиамъ, най-яката твърдина въ Индия, съградена отъ Клайва, английски генералъ, въ 1757, и има то е сторила 50,000,000 лева;

тамъ се намира и великолѣпната дворецъ на управителя и много хубави къщи, заобиколени отъ градини. К., сѣдалище на едно англизко епископство, има прѣки за всички исповѣданія и много учени дружества, главно *Азиатско дружество*, основано въ 1784 отъ Улиама Джонса. Търговията е доста голѣма, и въ пристанището не могатъ да влизатъ п-

би съ вмѣстителностъ поб-вече
600 тона; износьтъ състои
и-вече отъ афионъ, захаръ, си-
ло, оризъ, гома, кожи и др. —
е добила името си отъ едно село,
речено *Кали-ката*, сир. Кали-
ка [Кали е името на богиня, Ши-
ва жела] крѣпость. Англичанетѣ
ченжли да се настаниватъ въ К.
идѣ 1686, иъ градътъ добилъ
жностъ само въ 1756 и прѣзъ
айловото управление. Сѣдалище
главното управл. на английска
дія К. е станжалъ въ 1772.

Калмаръ. Укрепенъ приста-
щещъ градъ въ южна Швеция,
око 320 килом. на юго-зап. отъ
гонхолмъ; 11,823 жит. К. има
бро пристанище, великолѣпна
борна црквa и старъ замъкъ,
който, въ 1397, се сключилъ
иисъ договоръ, извѣстенъ съ
името *Калмарско Съединение*, по
ито Дания и Норвегия се съе-
нили подъ единъ скитръ.

Калмуцци. Народъ отъ мон-
голското племе, който живѣе, една
стъ около Коко-Норъ, подъ
астата на Китай, а друга въ
сия. Тоя народъ се дѣли на 4
лемена, първото отъ които *хос-
тити* (воителе), на брой до
1,000 челяди, живѣе още въ
раната около Коко-Норъ, която
ита за свое отечество. Една
стъ отъ това племе се прѣсе-
ла на брѣговетъ на Иртишъ, и
лека-лека се смѣсила съ вто-
то племе, зунгаретъ. Друга
стъ се прѣсела, въ XV-и вѣкъ,
брѣговетъ на Волга, и сега
живѣе въ астраханска губерния.
горото племе съ зунгаретъ, които
ватъ името си на една обшир-
земя (Зунгария) въ западна
тайска Татария; сега тѣ съ
око 20,000 челяди. Третото
леме съ *дербеститъ*, които на-

пуснали Зунгария, и пай-сетнѣ,
на брой около 15,000 челяди, се
спрѣли въ степите на Донъ и
ставрополската губерния. Четвър-
тото калмукско племе съ *торю-
титъ*, които се прѣселили и тѣ
въ полетата на Волга; ала, по-
неже измѣрили русската власть
много тежка, поб-вечето отъ тѣхъ
се върнали въ Зунгария. К. съ
поб-вечето будайци и говорихъ
особель езикъ (монголски, съ
малки измѣнения). До 1807 тѣ съ
имали ханове и намѣстници; нъ
руското правителство се униши-
жило тии звания. Тѣ живѣхъ въ
шатри и колиби. Главното имъ
занятие е скотовъдството. Тѣ съ
номади, грабителни и военнолю-
биви, и поб-голѣмата частъ отъ
живота си прѣкарватъ на сѣдо.
К. въ Русия наброяватъ до 120,000.

Калинки (графъ *Густавъ*). Ав-
стрийски държавникъ, род. въ Лѣ-
товицъ (Моравия) въ 1832. Слѣдъ
важни дипломатически служби въ
Мюнхенъ, въ Берлинъ, въ Лондонъ,
биде назначенъ въ 1871 посланникъ
въ Римъ, постъ въ Копен-
хагенъ (1874) и въ С.-Петербургъ
(1880). Въ 1881, поради Хай-
мерлевата смърть, биде повиканъ
на поста министъ на вънешните
дѣла на австро-угарската импе-
рия. Той заяки съїзда, който
графъ Андраши и князъ Бисмаркъ
бѣхъ сключили между Вѣнция и
Германския дворове въ 1879. Отъ
друга страна, той отговори бла-
гоприятно на авансите на рус-
ското правителство, което, запла-
щено отъ нихилизма, желаше да
се сближи съ Австро-Унгария и
Германия. Оттамъ свиддането на
тримата императори въ Скѣрнев-
ичъ и споразумѣнието, което по-
слѣдва (септ. 1884). Нъ скритата
вражда, които съществуваше от-

давна и най-вече отъ Берлинския конгресъ между Вѣнския и С.-Петербургския кабинети не закъсни да се прояви въ дѣла. Австро-Унгария безъ никакви забиколки излѣзе и защити краль Милана, слѣдъ разбитието му при Сливница (ноем. 1885). Пѣ-сетиъ, слѣдъ отстранението на князъ Александра отъ българския прѣстолъ (авг.—сент. 1886), съ помощта на Русия, Австрия подкѣрпи князъ Фердинанда, който въпрѣки неудобрението на руския царь и на сultана, се възкачи на българския прѣстолъ (авг. 1887). Въ Сърбия русското влияние наддѣля въ 1889, когато краль Миланъ биде принуденъ да си даде оставката и биде замѣстенъ отъ сина си Александра. Въ България, Австро-Унгария поддържаше князя до припознаването му отъ симитъ (1896). Между това, К. бѣше единъ отъ създателетъ на тройния съюзъ, сключенъ въ 1883 между Германия, Австро-Унгария и Италия, съюзъ който, откакъ се поднови за 4 години въ 1887, пакъ се поднови за 6 години въ 1891, и сега е пакъ въ сила.

Calomniez, calomniez, il en reste toujours quelque chose, фр. Клевете, клеветете, какъ да е ще остане нѣщо.

Каломель, фр. Живаченъ протохлоруръ. Добива се химически въ видъ на прозрачна и лѣскава кристална маса, и въ видъ на дребенъ прахъ, който се нарича *паренъ к.* Има въ лѣкарството голѣмо употребѣніе; парний, като раздробенъ на дребни частици, дѣйствува по-силно и иб-бързо, та и по-вече се употребява.

Калориметръ (лат. *калоръ*, топлина; гр. *метронъ*, мѣрка). Инструментъ за мѣрене топлината, шо се намира въ нѣкое тѣло; *топломѣръ*.

Калориферъ, (лат. *калоръ*, *калорисъ*, топлина; *фере*, носѣх). Топлопроводъ; печка съ топлопроводни трѣби, която разнася топлината въ разните отдѣлнни на една къща.

Калоянъ (калоиванъ, *хубавъ Иванъ*) или **Иваница**. Български царь, пѣ-малкий братъ на Асен I, който наследиъ на прѣстола брата си Петра; царувадъ отъ 1196 до 1207. К. билъ опитенъ пѣлководецъ и отличенъ държавникъ. Въ 1201 той прѣzelъ съ пристжъ г. Варна (виж. *Варна*) и съ тая побѣда турилъ край на 16-годишната борба съ византийцѣ, които накаралъ да признаютъ съ договоръ независимостта на основаното отъ Асен I и Петра ново българско царство и да отстъпятъ на българите завоеваните земи. Въ онова време България се простирада отъ Бѣлградъ до долна Марица и до Азотополъ при Черно море, и отъ Дунавските устия до Струма и горни Вардаръ. Бѣлградъ и Браничево били подъ българската власть, подъ която били и Нишъ, Призрѣнъ, Скопие и Кюстендилъ. За утвърденето на династията си, когато отношенията му съ Византия се влошили, па и съ Унгария не били добри, К. попскаль отъ папа Инокентия III да бѫде коронисанъ и българското архиепископство припознато за патриаршия, и добиъ отъ Римъ царскъ скитръ и корона и раждано положението на архиепископа Васила за примасъ. При исичко това, обредитъ и догмитъ на българската црква си останжли сѫщите (ноем. 1204). Прѣzelъ тая година Цариградъ нападжъ въ раннѣ на *матинитъ*, и българскиятъ царь пожелалъ да живѣе въ миръ съ

тѣхъ, та поискашъ да влѣзе въ приятелски съмѣзъ съ Балдуина; ала предложението му се отблъснало гордѣливо. Скоро гръците въ Тракия, по българско настѫпление, въстанали среща латинската власт и поискали помощъ отъ К., който и не закъснялъ да имъ имъ даде. Въ една рѣшителна битва при Одринъ (14 апр. 1205), Балдуинъ билъ заробенъ живъ и заведенъ въ Търново, дѣто и умрѣлъ отъ неизвѣстна смъртъ. К. следъ това отнель отъ латиниците голяма част отъ Тракия съ Пловдивъ и токо-речи щѣла Македония до Солунъ. Когато обсадилъ тоя градъ, той билъ убитъ отъ своя пълководецъ куманецъ Минастраса, подученъ отъ царичата куманка (октомврий 1207).

Калоферъ. Планински градецъ, карловска окол., расположень на Тунджа при полите на Стара-планина, 17 килом. на ист. отъ Карлово; 36 на зап. отъ Казанлѣкъ и 63 на сѣв. отъ Пловдивъ; 3,953 жит. Производство: гайтанъ, шаеци, розово масло. Отечество на Хр. Ботева и на Негово Благенство *Посифа I.* — На сѣв.-зап. отъ града се издига най-високият старопланински връхъ Юмрукчалъ (2,385 метра), нареченъ сега Фердинандовъ връхъ, за споменъ на въ скачването на Н. Ц. В. княза Фердинанда на него предъ 1888; тамъ е въздигнатъ и паметникъ за това въ скачване. Подъ тоя величественъ връхъ има единъ женски монастиръ, *Рождение на Пресвета Богородица*; монастырът е билъ основанъ въ 1606. При К. има и единъ мѣжеки монастиръ, за който виж. кн. *Калоферската Мѣжекска св. Обителъ* съ 3 илюстрации, отъ Н. Начова (София, 1895). — Преданието казва,

че К. е основанъ преди 300 години отъ Калоферъ-воевода, комуто турцитъ подарили исклучителни права за града. Помни се, че калоферци не плащали даждието *харачъ* до нововрѣменните реформи въ турското царство. Предъ руско-турската война въ 1877—78, К. биде съенпанъ и опустошенъ отъ башибозупитъ и войската на Сюлейманъ-паша, и отпослѣ изново се въздигнѣ.

Калуга. Руски градъ, центръ на едноименна губерния, на Ока, 160 килом. на юго-зап. отъ Москва; 39,969 жит. Обширна житна търговия; житото се испраща по Ока до Нижни-Новгородъ, и отъ тамъ по Волга и каналъ и по Нева до С. Петербургъ и Балтийските пристанища. Калужската губерния има 1,140,337 жит.

Калугерь. пр. (соб. зн. *добъръ старецъ*). Монахъ, човѣкъ който се е посветилъ да живѣе светъ животъ.

Калций. Латинското име на металъ *варий*.

Калциесъ. Стара столица на Евбей; сегашни *Неагронътъ*.

Калцитъ, лат. Червенъ манистленъ камень.

Кама. Рѣка въ источна Русия, притокъ на Волга; извира въ вятската губерния, тече по пермската, оренбургската и казанска губ.; около 1,600 килом. Многоводна и корабоплавателна 60 килом. подъ извора си. Стойността на стоките, които всяка година се прѣнасятъ по К. се прѣсмета на 200,000,000 лева. Риболовството по К. е значително. Най-важните притоци сѫ: Вятка, Чусовая и Бѣлая.

Камара. Първоначално значи на франц., англ. и др. стая, нѣ се употребява въ смисълъ на

учредено събрание: камара на пръдставителето; търновска камара. — Камара обскура. Тъмна стая; затворено ковчеже, съ една малка пролука, снабдено съ едно лещообразно стъкло, чрезъ което проникватъ като се кръстосватъ лучите отъ външни пръдмети, на които изображението се образува на единъ заслонъ, поставенъ надалечко. И. о. е при способена въ фотографията.

Камарга. Голѣмъ овъ образуванъ отъ двата рѣкава на Рона при устието ѝ.

Камарийски проходъ. Продължъ прѣзъ Ихтиманска планина, съединява софийското поле съ златинската котловина. Проходът минува прѣзъ връха Гълъбецъ. Дължина има 16 килом., 6 откъмъ Камарци и 10 откъмъ Златица.

Камарила, исп. (отъ *камера*, стая, покой). Така се наричала партията отъ любимците на Фердинандъ VІ, испански царь, която се събирала постоянно въ кабинета му. Сега това име се дава на ония отъ любимците на една царствующа особа, които, подъ видъ на прѣданост и вѣрно служение, противодействуватъ не само на правата на народа, а и на интересите на самия господар.

Камбасересъ. Франц. държавникъ (1753 — 1824), 2-и консулъ на републиката въ 1799.

Камбала. Риба, сродна съ обикновената плоска (калканъ-балъ), има плочесто продълговато тѣло и живѣе край брѣговете на европейските морета.

Камбиала. Всѣка полица или мѣнителница, чекъ, записъ на заповѣдъ, който се употребява за прѣнасяне каквато и да било парична сума, дадена въ едно място, за да се земе въ друго.

Камбизъ. 1) баща на Кира велики. 2) Персидски царь, Киръ синъ, завоевалъ Египетъ и Кириника и прѣприелъ несподѣянни походи среща Етиопия. Умр. отъ смъртоносна рана, която ненадѣйно съмъ си нанесъ (530 — 523 прѣд. Р. Х.).

Камбий, лат. Въ бот. мята; течността, която се отложча между послѣдно-образувания пласти на едно дърво и кората му. Къ състон отъ клѣтки пълни съ протоплазма, творително вещество, на което вътрешната част отива да образува ново дърво, а външната — нова кора.

Камбию (итал. отъ лат. *камбium*, размѣна, трамп). Въ всѣка операция, чрезъ първично то на която нѣкаква парична сума се дава на едно място за да се земе на друго. К. е *вътрешно* или *народно*, когато операцията се върши между двѣ пияци въ една и сѫща държава; *външно* или *международно*, когато ти се върши между двѣ пияци чужди една на друга, спр. отъ чужди държави; *пръжко*, когато операцията се върши между двѣ пияци, които сѫ въ прѣкъ сношения, и едната отъ тяхъ е дължница, а другата е кредиторка; и *косвенно*, когато ти се върши чрезъ трета една пияна, която чужда на тѣхните дѣйствия. Ето обширно изучение на прѣдмета въ книгата *Международното камбию* отъ Г. Теодорова (Русе, 1891).

Камбоджия. Кралство въ Индо-Китай подъ покровителство на Франция, съ прѣдѣли: на сѣ. кралство Снамъ; на зап., Снамъ заливъ; на югъ, французска Камбоджина; на ист., империя Анамъ. Простр. 120,000 чет. килом.; изсел. 900,000 жит. Земята е разположена по дѣлътъ страни на дамъ

Меконгъ, на който главният притокъ е Месапът. Климатът е горещъ и влаженъ. Главните произведения съж кардамонъ, черъ пипъръ, оризъ, коприна, тютюнъ, сунамъ. Много е распространено скотовъдството. Първичето камбоджски илища съж бамбукови шатри, създадени на голъми колове край реките. Столицата е *Пномъ-Пенхъ* (30—35,000 жит.), на Меконгъ. Ампътъ е единственото морско пристанище. Главенъ съобщителенъ пътъ съж реките, отъ които по Меконгъ е цяла година корабоплавателенъ. Жителетъ, отъ инголско произходение и буйци, съж мирни и достожни за цивилизацията, нъ флегматични; даватъ имъ съж прости. Многонството е позволено до три гени. Народътъ се дели на 5 гаса: 1) царско семейство, много бройно и свободно отъ даждя; 2) дворяне, потомци на пръвшигъ царе; 3) потомци на пръвшигъ брахмане; 4) жреци на гуда; и 5) данъкоплатци. Работата е унищожено отъ 1884, а тугеретъ (бонзи или талапоини) съ можжии; началниците имъ иматъ еднакви права съ краля. Раздниците съж много чести; христианството си пробива пътъ между мудно. католическата мисия има 29 ученици, съ 1132 ученика, 1 семирия и 4 сиротски домове; пътъ 16,000 покръстени само 900 камбоджци, другите все анамци. Ародното образование е токо-речи езикъ въ ръците на бонзите. никъти, отъ старо-индийските иди, е едносложенъ. Кралството съществува отъ V-и въкъ сл. Р. Х. о храмовете и дворците личи, че разоваността е стояла много високо отъ V-и до XII-и въкъ. Надписъ (първичето санскритски) съж

важни за историята на полуострова и отношенията му къмъ индийския архипелагъ. Нѣколко врѣме К. се е намирала подъ властта на Китай, комуто е плащала данъ. Въ 625 К. се освободила и си подчинила за малко врѣме Сиамъ. Отъ XIII-и въкъ държавата захваняла да испада и въ течението на единъ въкъ служила за ябълка на раздоръ между Сиамъ и Анамъ. Въ 1847 борбата се свършила съ това, че К. била принудена да плаща данъ и на двѣтъ държави. Въ 1863 К. припознала французското покровителство.

Камбр. Французски укрепенъ градъ на Шелда, 72 килом. на югъ отъ Лилъ; 24,122 жит. Великолѣпна съборна църква съ гробница на Фенелона; Фенелонъ е билъ владика на този градъ. Въ К. е билъ свързанъ, въ 1508, съязъ между имп. Максимилиана I, Лю XI франц. и Фердинанда Католика арагонски противъ Венеция, а въ 1529 е билъ езично отъ така нареченіи *Дамаски миръ* между Франция и Испания.

Камей, итали. Шаренъ каменъ съ испъкната рѣзба, на който понякога испъкнлото изображение бива отъ една боя, а полето — отъ друга.

Камелеонардъ, ир. Старото име на жирафа, — животно, което прилича на камилата, а по шара на козината си на леопарда.

Камелия. Едно дръвце, което цвѣти като тряницаfila, нъ цвѣтуетъ му не миришатъ. То е пренесено отъ Азия въ Европа отъ единъ иезуитинъ, на име Камели.

Каменецъ-Подолскъ. Укрепенъ градъ въ западна Русия, центръ на управ. на подолска губерния, живописно расположено близу до австро-турската граница на една

стръмна канара надъ река Смотрица, притокъ на Днѣстъръ; 23,000 жит. Той градъ служилъ много време на Полша, преди подълението й, като най-якътъ твърдълъ среща Турция. Турцитъ го прѣзели въ 1672, нъ го повърхли на по-лягатъ по Карловицкия договоръ въ 1699. Укрепленията му, сринети въ 1812, сѫ подновени. — Има и Каменецъ-Литовски, градецъ въ гродненска губ., съ 3,500 жит.

Каменини вѣкъ. Първобитното човѣчество е минжло прѣзъ нѣколко епохи или периода, които различатъ, споредъ ордията, съ които човѣците сѫ си служили (виж. Желъзни вѣкъ). Епохата, когато човѣците още не сѫ били запознати съ употребението на металитѣ, а си сѫ служили съ ордия направени отъ камень или отъ дърво, кость, рогъ наричать каменни вѣкъ. Той вѣкъ дѣлжътъ на два периода: периодътъ на издѣлания камень или палеолитически (гръц. παλιός, старъ; λίθος, камень) и периодътъ на излагания камень или неолитически (гръц. νεο, новъ; λίθος, камень). Въ първия отъ тия периоди човѣците се поминували съ риболовство и ловъ, и живѣли въ пещери; въ втория тѣ се научили и да гладъятъ ордията си, като правили забѣлѣтелно хубави каменни брадви и други съчива, градили си единъ видъ колиби, опитомили животни и обработвали житни произведения.

Той редъ въ мѣнитѣ на к. в. е вѣренъ понѣ за Франция, Белгия и Швейцария; нъ не се приспособява съсѣмъ точно на другите страни. Всичко, което може да се каже, е, че човѣчеството е почнило съ единъ периодъ, въ който си е служило съ камения.

К. в. е констатиранъ не само въ Европа, а и въ всички части на свѣта: слѣди отъ него сѫ намѣрени въ Египетъ, Месопотамия, Индия, Китай, страни съ търдъ стара историческа култура, дѣтка. в. трѣбва да се е била свършила вече много хиляди години преди Р. Х. Въ Африка, старѣ каменни ордия, които се откриватъ, представляватъ за негритѣ тъкъво чудо, каквото и за настъ. Въ Азия к. в. се упазилъ у първобитното племе айни до сравнимо неотдавна на о-въ Иезо и Сахалинъ. Въ Америка к. в. е съществувалъ до пристигането на европейцитѣ, сир. до XVI-и вѣкъ. Въ сегашно време к. в., осъмъ въ Австралия и Меланезии, продължава у нѣкои по-отдалечени племена ескимоси въ съверна Америка, у нѣкои индийски племена на Алиска и въ вътрѣшността на Бразилия. Ала на всички тези племена сѫ известни по нѣкои европейски издѣлния (понѣкои дори и пушки) отъ най-новата система; тѣ се ползватъ съ каменя само като по-достъпенъ материалъ за направата на ордия. Важни по той прѣдметъ съчинения: W. Taylor, *Researches into the early history of Mankind* (руски прѣводъ *Доисторический бытъ*, подъ редакц. Мильгаузена); Cartailhac, *L'Age de pierre dans les mœurs et superstitions populaires* (Парижъ, 1878); P. Salmon, *Age de la pierre* (1894), K. von der Steinen, *Unter den Naturvölkern Central-Brasilicns* (1894).

Каменини о-въ. Островъ простието на Нѣва, 1 $\frac{1}{2}$ килом. дължъ и 550 метра наширъ, съставя частъ отъ С. Петербургъ съ който се съобщава чрезъ мостъ Хубавъ дворецъ на Александра I.

Каменский (*Дм. Ник. Бантишъ*). Малоруски историкъ отъ нашия вѣкъ.

Камерални науки, камералистика, лат. Наукитѣ за финансово управление на една държава; това име носиже тия науки въ Германия, отъ дѣто името захванжло нѣкога да се употребява въ Русия и другадѣ.

Камера-обскура. Сѫщото, каквото е камара-обскура.

Камериеръ, лат. Служителъ, който служи въ стаята на царь, князъ или знатно лице; такъва служителка, която служи на царица, княгиня или знатна дама, се нарича *камеристка*.

Калея, итал. Живописство само съ една боя; едношарна картина.

Камизола, лат. (*камиза, туника*). Женска дрѣшка съ ржкави и съ широки поли надъ колѣнѣтъ.

Камила. *ир.* Четвероного животно, по-голямо отъ конь съ една (арабската камила) или двѣ гърбци; употребява се въ Азия и Африка да носи товари въ пустините.

Камилска шапка. Виж. *Страусъ*.

Камиль (*Марко Фурий*). Прочутъ римлянинъ, происхождалъ отъ илатрицански родъ, воененъ трибунъ въ 401 прѣди Р. Х., следъ това цензоръ и най-сетиѣ диктаторъ прѣзъ войната съ етрусицѣ; прѣзъ укрѣпления градъ *Вен* (396), подчинилъ фалискитѣ и, обвиненъ отъ единъ народенъ трибунъ въ укриване една частъ отъ добитата отъ неприятеля користъ, прѣварилъ сѫденето си съ доброволно изгнание (391). Когато по-сетиѣ галски главатаръ *Бренъ* зълъ Римъ, К. побѣрзъ и сѫгнѣлъ на помощъ на Капитолий, където сѫщото врѣме когато римлянинъ нече купували миръ съ злато, и

казалъ, че «Римъ се откупува съ жelѣзо, а не съ злато!» и въ два дни съвсѣмъ поразилъ галитѣ. Наградата на побѣдителя биль единъ триумфъ. Побѣдитѣ надъ еквитѣ, волскитѣ, етрусицѣ, латинянетѣ и др., въ званието на диктаторъ, му дали единъ вториченъ триумфъ. Отпослѣ той покорилъ 372 латински града, като биль 6-и пѣтъ диктаторъ, а на 80-годишна възрастъ разбилъ галитѣ при Алба и убѣдилъ патрициите да склониже да ставатъ и плебеите консули. Послѣдното негово дѣло било построението на единъ храмъ на Съгласието (*Cordia*). Умр. отъ чума въ 365 прѣди Р. Х. Плутархъ е описанъ живота му.

Камилявка, гр. (отъ *камелось*, *камила*). Високата шапка на калугеретъ и поповетѣ, която едно врѣме правили отъ камилска козина.

Камоентъ. Знаменитъ португалски поетъ, авторъ на *Лузадитъ* (1524 — 1579).

Кампания. Область въ южна Италия; 3,012,000 жит.; гл. градъ *Капуа*. — Въ старо врѣме тая областъ е била прочута по плодородието си, богатството си съ природни хубости, мекия си климатъ и пристанищата си; римляните сѫ ѝ наречали *regio felix*, и тамъ сѫ били най-хубавите имъ лѣтни палати. Въ К. е имало много забѣлѣжителни мѣста, запр. *Безуви*, *Флегрейските полета*, *Авернонско* и *Люкринско* езера и носъ *Мизенумъ*. Въ К. сѫ били и исторически забѣлѣжителни градове *Байи*, *Куме*, *Неаполъ*, *Херкуланъ*, *Помпей*, *Капуа* и др.

Кампенъ. Укрѣпенъ градъ въ Холандия, близу при вливането на *Иsselъ* въ *Зойдерзе*, 72 килом. на

съв.-ист. отъ Амстердамъ; 17,500 жит. Мостъ надъ рѣката 240 метра дългъ.

Кампешево дърво. Синъ сандаль отъ Кампешъ, мексикански градъ; употребява се за вансилка.

Кампо-формио. Село въ Италия (Венецианска обл.), 8 килом. на юго-зап. отъ Удине; 787 жит.; забѣлжително по единъ договоръ за миръ, сключенъ тамъ, на 5 окт. 1797, между Австрия и французската република. Французската войска, слѣдъ като подчинила Италия (1796), прѣминжла Норическите Алпи и заплашала Вѣна. Затова Австрия прибѣрзала да сключи миръ. По договора, нареченъ *Кампо-форменски*, подписанъ отъ генералъ Бонапарта и кобленцкия графъ, Австрия отстъпила на Франция Белгия, Миланъ и Мантуа. Тя добивала Истрия, Далмация и лѣвия брѣгъ на Етъ въ Венецианска държава, и столицата, Венеция; а останалата часть отъ Венецианска държава, нейните владѣнія въ Албания и Ионическите о-ви оставали на Франция. Договоръ съдѣржалъ и тайни членове, по които се обѣщавали на Моденския херцогъ и на други италиански владѣтелски домове за отстъпките имъ обезщетения на смѣтка на Германия.

Камфора, лат. (отъ араб. кифир). Втвърденъ сокъ на едно растение съ сѫщото име, което расте въ источна Азия и Суматра и Борнео; — употребява се често въ лѣкарството противъ въспаление, сърбези, и др. Убива или отстранява вредителни насѣкоми.

Камчадали. Жителе на южна Камчатка, вѣроятно отъ монголското племе. Исповѣдватъ православната вѣра, и поб-вече говорятъ на руски отколкото на своя си

езикъ. Главнитѣ имъ занятия съ риболовство, ловъ и търговия.

Камчатка. Обширенъ полуостровъ въ источни Сибиръ, между Берингово и Охотско море; 10,000 жит. съставени отъ камчадали, курдетри, омотоци и руси. К. е била присъединена на Русия въ XVII-вѣкъ.

Камчия. Рѣка, която събира всичките води отъ расклоненити на источната част на Стара-планина и се влива въ Черно море. Тя състои главно отъ две рѣки: *Гольма* и *Малка* или *Луда К.*, които се събиратъ до с. Сандъчи въ една голѣма и дълбока рѣка, която тече въ едно блестило и перисто поле, наречено Лонгусъ. Гольма К. извира отъ котленски балканъ, а Малка К. — отъ същински балканъ. Устието на К. въ морето е при с. Петри-кай.

Кана. Градъ въ Галилея, знаменитъ по сватбата, на които И. Х. направилъ първото си чудо като промѣнилъ водата на вино (*Библ.*).

Канаава, фр. Рѣдко изватъ съ дупчици, по които се шие.

Канада. Най-важното отъ английските владѣнія въ съзвездія Америка, има за прѣдѣли: на сѣ. Лабрадоръ, заливъ Св. Августинъ и Джеймсовъ заливъ; на зап., обширнитѣ територии на Компаниите на Хъдженсъ заливъ; на югъ езера Горно, Хъронъ, Свети Клеръ, Ерие, Онтарио, послѣ Св. Лаврентий, които ѝ дѣлъятъ отъ Съдиненитѣ Държави; на юго-изл. една линия, която ѝ дѣлътъ отъ Ню-Йоркъ, отъ Вермонтъ, отъ Нъ-Хампшайръ; на ист., Нови Брусликъ, устието на Св. Лаврентий и Атлантически океанъ. Простира съ коло 2,400 килом. надължътъ, 400 килом. напръмъ, и повърхностъ

780,000 чет. килом. К. нѣма горѣми планини, изъ е покрита съ ўки и езера. Поне се отъ Св. Лаврентия и притоцитѣ му, Отава, Св. Маврикий, Сейgne отлѣво; Ришильо или Сорель, Св. Франсоа, отлѣво. Климатъ е суровъ, изъ здравъ; лѣтъ жегата е голѣма. Земята се обработва около рѣкитѣ; износьтъ състои отъ зеленчуци, овощия, жито. Великолѣпни гори и многобройни звѣрове, които доставятъ голѣмо количество кожи на търговията. Рѣкитѣ и езерата изобилуватъ съ риба. Отъ исконаемото царство има злато, сребро, азъ най-вече мѣдь, олово и желѣзо. К. е образувала до 1840 двѣ отдалени колонии, Горна и Долна К., раздѣлени отъ Отава; Долна К., побѣширна, населена много съ французе или франко-канадийци, побечето католици; Горна К., населена токо-речи съвсѣмъ отъ люде изъ английското племе и протестанти. Сборътъ на населението е 4,000,000, отъ които 2,400,000 въ Горна К. и 1,600,000 въ Долна К. Сѣдалището на управл. е Отава отъ 1858. Гл. градове сѫ въ Долна К. Квебекъ, Монреалъ, Троа-Ривиеръ, Сорель и др.; въ Горна К. Гонто или Йоркъ, Кингстонъ, Ниагара, Хамилтонъ, Брайндфордъ, Йондонъ, Байтаунъ или Отава. К. е развита много подъ английското владичество; търговската дѣятельност е голѣма, благоприятствуващъ хубавата рѣка, каналитѣ Ридо, Уелингъ, Гранвилъ, Китай и пр., па и многобройни желѣзници. Общественото образование е много запрѣднѣло. — Първий европеецъ, които излѣзъ на брѣга на К., билъ Кабо, въ 1497; иъ истинскиятъ открителъ на К. е билъ французски мореплавателъ Жакъ Картье; той изпливувалъ въ К. по р. Св. Лаврен-

тия, въ 1534, и основалъ тамъ едно становище, въ 1540. Въ 1608, Шампленъ основалъ тамъ градъ Квебекъ, който станалъ столица на Нова Франция; въ 1627 тамъ се съставила една търговска компания, и отъ това време захванжли да се заселватъ въ тая земя и англичане. Въпрѣки постояннитѣ враждебни дѣйствия съ англичанетѣ и нѣколко индийски племена, французската колония напрѣдвали, ако и мудно, и търговията съ кожи много се развила; основали се градове, твърдини. Въ злочестата за Франция 7-годишна война, канадийцитѣ били изоставени на сѫдбата имъ. Въ това време англичанетѣ наложили съ силата на оръжието властъта си въ К., и парижки договоръ отъ 1763 оставилъ К. на Англия. Англичанетѣ съ законъ дали на канадийцитѣ да се управляватъ по французскитѣ закони (по които се управляватъ и сега) и обезпечили гражданското равенство на католицитѣ и протестантитѣ; една онце побѣзберална конституция се дала на К. въ 1791. Слѣдъ нѣколко буни, причинени отъ нарушението на тая конституция, изработила се нова конституция въ 1840, по която К. станала единъ видъ независима държава, подчинена само по име на Англия. Законодателната властъ принадлежи на единъ съвѣтъ или горна камара, назначаванъ отъ короната, и на една представителска камара, съставена отъ 130 члена. Само представителската камара може да налага данъци. Испълнителната властъ е въ ръцѣтѣ на единъ главенъ управител, назначаванъ отъ Англия, които управлява чрезъ отговорни министри.

Канализация, лат. Устройство на канали, прокарване ка-

нали. — **Канализирамъ.** 1) Правък, прокарвамъ въ една страна канали. 2) Правък рѣка корабоплавателна като оправимъ матката й. — **Каналъ.** 1) Искуственъ прокопъ или вада, направена да се истича прѣзъ нея вода, нечистоти и др. 2) *Проплъвъ*, исклученъ прокопъ за съединението на морета, рѣки, езера: *Суезки каналъ*. 3) Искусствена рѣка: *Франция притежава чудесни канали*. 4) Длъгъ съдъ въ животното тѣло, прѣзъ който минува влага или въздухъ. 5) Пакъ, срѣдство, чрезъ каквото се върни нѣщо: *България съобщи рѣшението си на силите по канала на дипломатическите си агентства*.

Канали (рус. отъ фр. *canal*). Низостенъ, прѣзъ който минува човѣкъ; скотъ; сволочь.

Канапе, фр. Длъгъ столъ за мозина съ гръбница за облѣгане.

Канарисъ (Константинъ). Гръцки неустрашимъ морякъ, който се обезсмътилъ съ подвизите си прѣзъ гръцкото въстание, което докарало гръцката независимостъ. К., роденъ около 1790 на о-въ Ипсара, до въстанието билъ щурманъ на единъ малъкъ търговски корабъ. Въ 1822 той хвърлилъ въ въздуха кораба на турския адмиралъ въ Хиоския протокъ, а прѣзъ септемврия сѫщата година изгориъ кораба на турския адмиралъ въ Тенедоското пристанище; на 5-и авг. 1824 той пакъ изгориъ една голѣма турска фрегата и нѣколко прѣносни кораба, които носили войска за Самось, та спасилъ Самось отъ злочестината, която била сподѣтъла напрѣдъ Хиосъ и Ипсара. Въ 1825 той скроилъ планъ да изгори египетската флота въ Александрийското пристанище, дѣто се

намирала готова да прѣнесе войска въ Пелопонезъ, и изглежда, че само появяването на единъ противенъ вѣтръ побѣркало на сполучката му. Отпослѣ, въ царуването на Отона, билъ нѣколко пъти морски министъръ, а въ 1848-49 и министъръ-предсѣдателъ. Той зѣлѣ участие въ революцията въ 1862, съдѣтъ което билъ членъ на привременното правителство и единъ отъ 3-та делегати, изпратени въ Копенхагенъ, за да приложатъ на кн. Георги, сегашния гръцки крълъ, гръцката корона.

Канарски (Честити) о-ви. Архипелагъ въ Атлантически океанъ, близу до западния брѣгъ на Африка; състои отъ 8 голѣми о-ви: Тенерифъ, Фортавентура, Големи Канарски, Палма, Лансероте, Гомера, Хиеро и о-въ Феро — црѣль о-въ Феро прѣкарвашъ отъ 1631 първия меридианъ — и отъ четири малки. Тия о-ви, планински, съ станикли, както се прилагало отъ волканическо изригване. Най-високиятъ връхъ, Тенерифски, се възвишилъ 3,175 метра надъ морското равнище. Н. о-ви иматъ прости 7,167 чет. килом. и насел. 304,000 жит. отъ европейско произходъ. Тѣ принадлежатъ на Испания; съделището на главното управление е гр. *Санта-Круца*. Гравитъ произведения сѫ: жито, изревица, яченикъ и прочуто иконо — Н. о-ви били известни още въ старо време, посль за нѣколко їми били забравени, и изново открыти отъ испанците въ 1400. Финикияните и карthagенините въртѣли съ тия о-ви търговия. Отъ Н. о-ви се изнасятъ канарчетата.

Канарче, отъ името на канарските о-ви. Птиче отъ рода на плоскораките; пѣе много хубаво.

бето въ нашите страни го пашъ въ кафезъ.

андахаръ (стар. *Кавказска скандрия*). Градъ въ срѣдни Анистанъ, 300 килом. на юго-отъ Кабулъ; 60,000 жит. дполагатъ, че той градъ е бъ основанъ отъ Александра Едонски. К. върти голѣма твоя съ Бомбай, Хератъ, Кра, Самаркандъ и др. Прѣзъ о-афганската война въ 1878 г., англичанетъ влѣзохъ въ нея съпротивление.

андидатирамъ, лат. *Turrimъ идатура*. — **Кандидатура**. Име тъкого, предложенъ да се гла- за него, за да завземе нѣ- дѣлъжностъ. — **Кандидатъ-тка**. **гласникъ**, **подгласница**, когато мата за лице, което се тъкми авземе нѣкоя дѣлъжностъ чрѣзъ ръ; изобщо к. е всѣко лице, о или само се готови да зав- една дѣлъжностъ, или други тъкмѣхъ за нея.

андия или **Критъ**, тур. *Ги-*. О-въ въ Средиземно море; 000 жит. (влад. на Турция). Пр. **Кандия**, сѣдалище на главн. управление, 24,600 жит.; ея, главно пристанище на ова, 19,000 жит.; и **Ретимно** 0 жит. К. е имала нѣкога, едъ Омироловата *Одисея*, 90 з; сега главнитъ ѝ градове само предпоменжтитъ три. о-въ е поб-вечето планинска на. Населението му е поб-вече- отъ гръцко произходжение; турцитъ, около 70,000, има го потурчени гръци. История на К. започва съ гръцкото пословие, и историцитетъ и пое- казватъ, че тя се управля- отъ свои си царе, между о били Сатурнъ, Юпитеръ и осъ, 1,300 год. приди Р. X.

К. се завоевала отъ римлянетъ и при дѣлението на римската им-перия се паднала на дѣла на источнитъ монарси. Въ 823 слѣдъ Р. X. тѣ покорили сащините, които съградили градъ Кандия на развалините на Хераклия. Въ 1204, папа Бонифаций продалъ Кандия, която добилъ въ даръ отъ Балдуина I, на венецианците. Въ 1645, турцитъ обсадили Канея и въ 1669 покорили острова, слѣдъ една война, която траяла 24 години. Критянетъ отдавна мечтаехъ за съединението си съ Гърция, и мечтата имъ наблизава да се осѫществи. Тѣ много пъти бѣхъ възвставали среща турскитъ си господаре; възвстанието имъ въ 1867 трая около двѣ години. На Берлинския конгресъ въ 1878, Портата се задължи да испълни добросъвѣтно въ К. реформите по управлението, отстѫпени въ 1868. Слѣдъ едно възвстание въ 1896, силитъ посрѣдствувахъ предъ султана да въведе нѣкои реформи. Турция протакаше работата, та въ началото на 1897 Гърция окупира о-ва и прогласи присъединението му на гръцкото кралство. Въ сѫщото врѣме островътъ се окупира и отъ съединениетъ флоти на силитъ, които изискахъ отъ султана автономия за крътиетъ, съ условие Гърция да оттегли военната си сила отъ острова. Гърция като не склоня- ше, а натрупа войската си на тесалийскитъ си предѣли, Турция ѝ обяви война. Слѣдъ нѣколко поражения на гръцките войски, силитъ посрѣдствувахъ между двѣ- тъ страни и задължихъ Гърция да заплати 4,000,000 лири военно обезщетение. Изглеждаше, като че критската автономия щѣше да остане мрътва буква. Нѣ даде

Господь, та турцитъ въ Канея въстанахъ и убихъ нѣколко английски офицери и редници. Англия тутакси се споразумѣ съ Русия,—която отъ по-рано бѣше предложила да се назначи за критски управител гръцки князъ Георги—съ Франция и съ Италия, и четириетъ сили накарахъ Турция да оттегли войската си отъ Критъ, управлението на който повѣрихъ на руския кандидатъ князъ Георги. Подробности за К. има въ *Критъ и Критский въпросъ*, историко-политически бѣлѣжки отъ Ст. С. Бобчева въ спис. *Българска Сбирка* (Пловдивъ, год. IV, кн. IV).

Кандолъ. Знаменитъ швейцарски ботаникъ (1778—1841).

Канела, фр. Вътрѣшната кора на едно дръвце, което расте на о-въ Цейлонъ; самото дръвце. Канелата е ароматическа съ малко лютливъ вкусъ; у насъ е по-позната съ името *тарчинъ*, а чисто българското ѝ име е *корица*.

Canes timidi vehementius. Латинска пословица: страхливите кучета лайятъ най-високо.

Канеи. Крайморски градъ въ о-въ Критъ, около 100 килом. отъ Кандия, на сѣв.-западния брѣгъ на о-ва и при устието на Кладисо; 19,000 жит., отъ които двѣ трети туземни гръци; останалите главно турци. Говоримий езикъ е гръцкий. Добро пристанище, важно военно място. Главно търговско стоварище на о-ва. Виност: манифактурни прѣдмети. Изност: маслинено масло, овощия, вълна, сапунъ и др. К., наречанъ *Ханя* отъ гръцитъ, е съграденъ на мѣстоположението на стара Кидония. Сегашният градъ е отъ венецианско происхождение, и брои годинитъ си отъ 1252. Слѣдъ съсипването на Источната

империя отъ латинитѣ, венецианцитѣ основали тоя градъ за да държатъ въ покорностъ гръцитѣ, които токо-речи постоянно въставали среща им. К. паднала въ турски рѣжъ въ XVIII-и вѣкъ.

Каңжиличъ (Антунъ). Словински писател и поетъ, изутигинъ, авторъ на *Kamen prav smutne velike*, за причините на раздѣлението на Источната и Западната црква (1700—1777).

Канзасъ. Една отъ Съединенитѣ Държави, между територии Небраска, на сѣв.; Идайска територия, на югъ; Колорадо, на зап.; Мисури, на ист. Поп. се отъ Канзасъ и Арканзасъ. Западната част е още единъ видъ пустиня; на источната часта състои отъ плодородни полета. Простор. 210,605 чет. килом.; насел. 1,470,000 жители. Населението се е увеличавало съ чудесна бързина: въ 1855 то е било 8,501; въ 1860 — 107,206; въ 1870 — 364,399; въ 1875 — 531,156; въ 1880 — 995,335. Държавата е главно земедѣлческа. За една отъ постѣдните години земедѣлческите производствия се оценяватъ на 348,375,385 лева, а индустритните — на 58,879,165 лева. Понеже въ вътрѣшността на държавата нѣма корабоплавателни рѣки, токо-речи пѣдата търговия става чрезъ желѣзници. Съднището на управлението е гр. *Гонека*. Гл. градове сѫ: *Ливажумъръ-Сити*, *Лекомитонъ*, *Ачинъ*. Въ държавата има още много индейци.

К. е съставляла част отъ територия Луизиана, отстъпена отъ Франция на Съединенитѣ Държави въ 1803. Въ тая страна съмало силни борби между пра-

женищите на робството на не-
тъ и противниците имъ. Стра-
съ била зачислена между дър-
шъ въ 1860.

Канзасъ. Рѣка въ Съединени-
Държави, пои едноименнина
кава и се влива въ Мисури
прѣдъла на държава Мисури;
то 1,000 килом.

Канзасъ-сити. Градъ въ Съ-
единитѣ Държави (Мисури), на
Мисури, при вливането въ нея
р. Канзасъ, и близу до прѣ-
зата линия между държави Ми-
сур и Канзасъ; 60,000 жит. К.
ъдцето на една голема же-
точната система и важно тър-
де на жито и добитъкъ. Има
тъ елеватора за товарене жито.
въ една отъ посъдните го-
и, отъ двѣтъ му пристанища,
Мисури и Канзасъ, сѫ нато-
ни 211,361 главъ говеда;
794 свине; 61,157 овце; 15,823
е. Градътъ има 28 цркви; 6
сидневни вѣстници (3 утрѣни
вечерни), 2 трижи-седмични,
едмични и 1 дважди-месечни;
пера и 2 театра; градска бол-
а, сиропиталище, прибѣжище
кени и др.

Канингъ (Джорджъ). Отли-
чъ английски държавникъ и ора-
бъ, род. въ Лондонъ въ 1770, умр.
Чизуикъ, близу до Лондонъ,
1827. Баша му го оставилъ
въ една година, а майка
бѣдна, се поженила; иъ благо-
ене на стрика му, богатъ тър-
ицъ, К. добилъ висше образ-
ение; сършилъ съ отличие кла-
еските науки въ Оксфордъ,
се и сприятелилъ съ *Ливер-*
а и *Пита*. Макаръ и депутатъ
въ 1793, той станжалъ из-
гени като ораторъ и държавникъ
въ 1798, съ словата си въ-
за на унищожението на роб-

ната търговия, и противъ Тернъ-
вото предложение за миръ съ
французската директория; словото
му противъ това предложение,
особено, се счита за шедевъръ отъ
краснорѣчие. Министръ на вѣнк.
дѣла въ Портляндия кабинетъ
въ 1807, К. заповѣдалъ бомбар-
дирането на Копенхагенъ и раз-
рушението на данската флота (виж.
Дания, *история*), и подписалъ до-
говора отъ 1809 съ Испания. Слѣдъ
това билъ посланикъ въ Порту-
галия и Швейцария, и въ 1822
пакъ министръ на вънешнитѣ
дѣла. Главното му дѣло като ми-
нистръ тоя пътъ било, че вдъхналъ
и-либераленъ духъ въ кабинета,
утвѣрдилъ независимостта на Ан-
глия спрямо *Съюза**, докаралъ съюза на Англия, Ру-
сия и Франция за независимостта
на Гърция и приспособилъ те-
орииятъ си за свободната размѣна
въ търговията. Въ 1827, слѣдъ
паралича на лордъ Ливерпула, К.
станжалъ прѣвъ министръ; иъ сѫ-
щата година умствената му умора,
както и досадитъ на уплатенитѣ
отъ либерализма му консерватори,
ускорили смъртъта му.

Като ораторъ К. занимава лично
место въ английските лѣтописи.
Остроумието, изразителността и
ловкостта му сѫ били забѣжил-
телни; иъ изобщо го поставяятъ
слѣдъ Пита, Бжрка и Фокса. Не-
говите *Речи* сѫ издадени въ 1845

* Съюзъ на Русия, Австралия и Пру-
сия, подписанъ, слѣдъ побѣдата надъ
Наполеона, въ Парижъ на 14 сент. 1815, на
който се канили и другите европейски
държави, въ интереса на доброто съгла-
сие между народите и царете имъ, по
учението на християнската вѣра. Въ сѫщ-
ностъ, този договоръ билъ насоченъ ос-
обено среща Франция и революционния
духъ и изобщо среща либералните тежи-
ния на народите.

(Лондонъ), а *Официалната му прътниска* въ 1887 (Лондонъ).

Каницъ (Филипъ-Феликсъ). Унгарски етнографъ и археологъ, род. въ Буда-Пеща въ 1829. Изучаваъ историята на искуството и географията въ Виена, въ Мюнхенъ, въ Дрезденъ, въ Лайпцигъ, допълнилъ знанието си съ пътувания въ Германия, въ Белгия, въ Франция, въ Италия. Научни изследвания въ Далмация, въ Херцеговина, въ Черна-гора (1858) били исходната точка на трудовете, на които посветилъ цялня си животъ и които докарали известност. Той пръправилъ, съ нечувани мъжкотии и съ сериозни опасности за живота си между черкезе и турци, картата на токо-речи цяла сегашна България, която до него била пълна съ погръшки. Нъ той е особено прочутъ по географическото и етнографическото си изследване на Балканите, на което даде следствията въ забължителното си съчинение: *Donau-Bulgarien und der Balkan* (Лайпцигъ, 1875 — 1879, 3 т.; ново изд. 1882), пръведенено на руски, *Дунайская Болгария и Балканский полуостровъ, 1860 — 1875* (С.-Петербургъ, 1876, стр. 362 въ 8^о) и на французски (Парижъ, 1881), придруженено съ една харта, която биде въпроизведена от руския главенъ щабъ, послужи за основа на дѣйствията на руската войска и биде употребена на Берлинския конгресъ въ 1878 за распрѣдѣлението на сърбско-туреко-българските прѣдѣли. К. подзе изново обиколкти си въ Балкански п-въ въ 1887 — 89, чѣ като ги посвети той пътъ на издиране стариини паметници. Виенската академия обнародва въ 1892 първия плодъ на тия нови пътувания: *Римски изучения* въ

Сърбия. Между това време, К. е основалъ виенското антропологическо дружество (1871), испълнявалъ е службата настойникъ на виенския источенъ музей (1874), устрои австрийския антропологически отдѣлъ на парижкото всемирно изложение (1878), прѣдателствувалъ на московския антропологически конгресъ (1879), доби титлата кралевски съветникъ и др. Между другите му трудове по забължителни сѫ: *Serbiens byzantinische Monumente* (Виена, 1862), *Reise in Sdserbien und Nordbulgarien* (1868), *Serben, historisch-ethnographische Reisestudien* (Лайпцигъ, 1868), *Katechismus der Ornamentik* (1877, 2-о изд.).

Каникати. Градъ въ Сицилия, 25 килом. на сѣв.-ист. отъ Джердженти, расположенъ на бръговете на Наро; 22,000 жит. Въ околността има тафни рудници, отъ които се искарва по 900,000 килограма сѣра на година.

Канканъ, фр. Непристойни французски данъци, сир. хоръ съ неприлични тѣловиждания; всичко, което е противно на благоприличието: *штрахъ канканъ*.

Каюо. Главенъ градъ въ Хауса, въ едноименна областъ съ около 500,000 жит., които поради земедѣлството и богатството си е наречена «Градина на срѣдна Африка» 30,000. К. е търговище на всички европейски произведения и срѣдоточие на търговията на цяла срѣдна Африка. Градътъ е заобиколенъ съ стѣна 25 килом. околовръстъ.

Капона (Антонио). Най-известниятъ отъ италиянските ваятели въ най-новите времена, създателъ на нова епоха въ историята на ваянието. Род. въ 1757 въ Помпіо въ Венецианската обл., умр. въ

1822 въ Венеция. Училъ се въ Венеция и Римъ. На първия период отъ дѣятелността му се отнасятъ *Аполонъ* и *Тезей*, като учила минотавра, въ чисто антич. стилъ. Въ след. му работи излиза на лице по-милото и нѣжното. Тука принадлежи групата *Амуъръ и Психей* (1789, повторена нѣколко пъти; единъ нейнъ екземпляръ въ Императорския ермитажъ въ С. Петербургъ); *Хеба* (повторена нѣколко пъти; единъ екз. въ Имп. ермитажъ въ С. П. Б., другъ въ Берлинската народна галерия). Най-много се прославила статуята *Персей съ ма-
ватъ на Медуза*; намира се въ Ватиканския музей. Многобойни сѫ другите създания на художника, каквито сѫ: една статуя на *Наполеона I* въ видъ на богъ, съ лавровъ вѣнецъ на главата; *Тритъ и ракии* (въ галерията на лайхтенбергския херцогъ въ С. Петербургъ и другадѣ); паметникъ на *Алфieri* (1807, въ църква Санта Кроче, въ Флоренция); статуя *Вашин-
тону* (1818—20, погинъла отъ пожаръ); група *Хекторъ и Аяксъ*. К-вътъ избрани произведения, 176, сѫ гравирани въ Лондонъ отъ Мозеса, 1828, и издадени въ три тома, съ текста на Ф. Шулца, въ Щутгартъ; другъ сборникъ гравюри съ неговътъ произведения е едно издание на графиня Албрици и Г. Латуша (1836, 5 т.).

Отъ 1802 К. биль директоръ на всичките папски художествени сбирки, въ 1815 биль непратенъ въ Парижъ да съдѣйствува за възвръщането на разни картини и статуи, завлѣчені отъ Наполеона I. Въ 1816 добилъ отъ папата титла маркизъ д'Искна. К.

иживявалъ голѣми суми за поддържане художници; направилъ църква въ Пасано и ѝ украсилъ съ свои работи. Умр. въ Венеция и билъ погребенъ въ тая църква. Дѣната му рѣка се нази въ Академията на художествата въ Венеция.

Канонада, фр. Продължително гърмение съ топове; топовенъ гърмежъ.

Канонархъ, гр. Монахъ, който, когато се пѣе канонътъ отъ двата клироса, обявява първо гласа, а посль и самитъ думи на канона.

Канонерка, фр. Парадоче, снабдено съ единъ или нѣколко топа.

Канонерь, фр. Артилеристъ, топчия.

Канонизация, лат. У римокатолицитетъ: обредъ, чрѣзъ който причисляватъ умръло лице въ лика на светилъ.—Канонизирамъ. Причислявамъ въ лика на светилъ.

Каноникъ. Книга, която съдържа церковните пѣсни или канонитъ.

Канонистъ. Знаещъ на свещените закони, ученъ по каноническото право.

Каноническо право, (гр. канонъ, правило). 1) Съвокупността на правилата, които сѫ дадени на църквата отъ Спасителя, апостолите и св. отци на 7-тѣ вселенски и 9-тѣ помѣстни събора. 2) Церковно право.

Канонъ (гр. канонъ, правило). 1) Правило, установено отъ апостолите и св. отци за вѣрата и церковните обреди. 2) Церковна пѣсень въ честь на нѣкой светия.

Канонъ-гро или ити, фр. Единъ видъ печатна буква.

Каноса. Село въ сѣверна Италия, 18 килом. на юго-зап. отъ Реджо, съ 1200 жит. и съ разва-

лини отъ прочутия средно-въко-
вей замъкъ на графиня Матилда,
въ който германски императоръ
Хенрихъ IV се каялъ три дни за
да добие прошка отъ папа Григо-
рий VII.

Кантабри. Люде, които насес-
ливали въ старо време мѣстността
въ Испания на югъ отъ Гасконски
заливъ.

Кантабрски планини. Пла-
нинско бърдо въ съверна Испания,
което се счита за продължение отъ
Пиринейски планини; дѣли Стара
Кастилия, Алава и Навара на югъ
отъ областъ Сантандеръ, Бискай
и Гвипускоа на съверъ; около 200
кил. надлъжъ. Най-високий връхъ
е Арапаръ (2,144 метра).

Кантада, итал. Пѣсни, лири-
ческо стихотворение въ родѣ на
операта.

Кантакузенъ. Прѣкоръ на зна-
менито византийско семейство, отъ
което *Иоанъ К.* билъ визант. воен-
началникъ и държавенъ мажъ въ
царуването на Андроника II и Ан-
дроника III; въ 1341 билъ назна-
ченъ регентъ на 9-годишния Ио-
ана Палеолога; въ 1347 накаралъ
Палеолога да раздѣли съ него прѣ-
столъ; сполучливо воювалъ съ бъл-
гаретъ, турцитъ и генуезцитъ, които
обсадили Цариградъ; оттеглилъ
се въ 1355 въ монастиръ, дѣто и
умр. около 1380. *И. К.* оставилъ
слѣдъ себе си една история на
врѣмето си: *История на Источ-
ната империя отъ 1320 до 1357*
(Парижъ, 1645, на гръц. и лат. ез.),
която съставя частъ отъ неговото
съч. *Corpus scriptorum historiae
Bysantinae* (3 т. Бона, 1828). —
Матей К., неговъ синъ, византий-
ски императоръ въ 1355; разбитъ
отъ Иоана Палеолога, комуто баща
му билъ похитилъ прѣстола, *М. К.*
се оттеглилъ въ единъ монастиръ,

дѣто писалъ нѣколко тѣлкования
на Св. Писание. Единъ отъ него-
вите потомци билъ прочутый Ми-
хаилъ К., нареченъ отъ турцитъ
Шейтанъ-оглу (дяволски синъ), и
който стана родонаачалникъ на ру-
мънските Кантакузеновци. Слѣдъ
битвата при Лепанто, дѣто тур-
ската флота била съвсѣмъ уни-
щожена, Михаилъ К. построилъ на
свои разноски петнадесетъ кораба
и ги подарилъ на сultана. Нѣ
баснословното му богатство ста-
нжло причина на смъртта му.
Подъ предлогъ, че билъ побудителъ
Ивана Страшни, молдовски князъ,
на буна среща турцитъ, Михаилъ
К. билъ обесенъ на вратата на
двореца си. Чадата му се спасили
съ съкровищата си въ Молдова,
дѣто се порумжчили и дали на
страната нѣколко княза и забѣл-
жителни политици.

Кантакузенъ (Шербанъ). Влашки
князъ, род. кждъ 1640, умр.
въ 1688, синъ на маршалъ Кон-
стантина Кантакузена. Той спо-
лучилъ да добие влашки прѣ-
столъ за 5,000 кисии (2,500,000
гроша), заплатени на Портата.
Щомъ добилъ прѣстола, опитълъ
се да отхвърли турското иго. За-
това, прѣзъ обсадата на Вѣна,
принуденъ отъ Мустафа паша
да се бори среща австрійцитъ,
принесълъ поб-вече услуги тѣмъ,
като ги държалъ въ течението на
каквото ставало въ турския станъ.
Слѣдъ разбитието на Мустафа
отъ Собѣски, К. влѣзълъ въ прѣ-
сношения съ австрійския и руския
императори. Насръденъ отъ тѣмъ
да отърси турското иго, той съ-
брали една войска отъ 30,000
души, иль билъ убитъ отъ бояре-
тъ, противни на политиката му
(1688). К. въвелъ царевицата въ
Румъния. Той накаралъ да съ

пръведе Библията на румънски и основалъ първото румънско училище въ Букурещъ.

Кантакузенъ. (*Димитър* [1674—1676]). Молдовски князъ, внукъ на дворцовия маршал Конст. Н. (убитъ по заповѣдъ на князъ Григорий Гика). Повикалъ татаретъ среща неприятелъ си, които опљнили страната доста опустошена вече отъ глада и отъ чума-та. Уволненъ отъ великия везиръ Ибрахимъ паша, той билъ замѣстъ съ Константина Кантемира.

Кантакузенъ (*Стѣфанъ*). Влашки князъ, наследилъ въ 1714 Константина Бранкована, когото билъ издалъ на Портата и чийто край билъ толкова трагически *). Като искалъ да се отърве отъ турското иго, влязълъ въ сношение съ вѣнския кабинетъ. Портата подушила работата, повикала го въ Цариградъ, дѣто му отсѣкли главата (1716). Той билъ последниятъ князъ отъ румънско происхождение. Слѣдъ него починало господаруването на фанариотите.

Канталитъ. Жълтозеленъ кварцъ, нареченъ по името на единъ французски градъ.

Кантаровъ (дяконъ или архимандритъ *Паисий*). Единъ отъ дѣйците за българското народно съществуване, родомъ отъ Котель, живѣлъ и умрѣлъ отровенъ въ гръцката патриаршия въ Цариградъ. Споменува се наредъ съ Неофита Бозвели и други народни дѣйци въ Т. Шишкова статия *Народенъ поменикъ*, печатана въ париград. вѣст. *Право*. Подроб-

ности за живота и дѣятелността му нѣма.

Кантаръ, тур. Тегло отъ 44 оки или 57.33 килогр.

Кантемиръ (*Димитрий*). Синъ на молдовски князъ и прѣстолонаследникъ, род. въ 1673 въ Яшъ; намиралъ се 4 години заложникъ въ Цариградъ; въ 1691 го смилилъ единъ неговъ братъ, а той билъ провъзгласенъ князъ на Молдова, която управлявалъ до 1705, когато, по интригите на влашкия князъ, билъ лишенъ отъ управлението и се върналъ въ Цариградъ. Въ 1710, Турция пакъ го назначила молдовски князъ да държи нейната страна въ очакваното нахлуване на Петра Велики; ала той, като вѣрвалъ, че русите ще надвижатъ, присъединилъ се къмъ руския царь съ молба да земя Молдова подъ свое покровителство. Когато се сключилъ мирътъ, слѣдъ злочестата за русите война на Пруть (1711), Петър Велики отказалъ да прудаде К. на Турция; напротивъ, той го наградилъ съ чинъ свѣтѣйши руски князъ и му отредилъ годишна пенсия. Въ 1721, К. добилъ чинъ съветникъ и билъ назначенъ сенаторъ; той участвувалъ въ единъ персидски походъ; умрѣлъ въ 1723. К. билъ последниятъ князъ на Молдова отъ народно происхождение. Отъ него сѫ останали въ ръкописъ нѣколко съчинения, отъ които най-важното е *Историята на възстановето и испадането на турското царство*. — К., Антиохъ, 1708—1744; най-младия синъ на Димитрия Кантемира, роденъ въ Цариградъ. Добилъ образование въ московската духовна академия, и слушалъ курсъ въ токо-шо отворената тогава импер. академия на науките. На

* Слѣдъ битвата на Пруть, той властници излизъ билъ заведенъ въ Цариградъ и удушенъ съ цѣлото му семейство. Той билъ жененъ за Елена, дъщеря на Константина Кантакузена.

30-годишна възрастъ билъ исправтенъ посланикъ въ Англия, и по-сети въ Франция; и показалъ голъми способности въ дипломатическото поприще. Прѣдлагало му се прѣдсѣдателството на академията на науките, и тъ умрѣлъ. К. е извѣстенъ като първий руски сатирикъ. Той е и прѣвѣлъ нѣкои отъ главните съчинения на Анакреон и Хорация.

Кантонъ. Градъ въ южни Китай, близу до устието на Чукиангъ (Бисерена река), въ едно поле, 50 килом. отъ морето 1,600,000 жит. Голъма търговия; центръ на китайските търговски сношения съ Европа, и до 1842 единствено китайско пристанище достъпно за европейци. Въ 1857 Англия и Франция, за да обеспечатъ европейските търговски интереси въ Китай, били принудени да отворятъ война; тѣхните съединени сили зели съ пристигъ К. прѣзъ декември, споменутата година, и единъ англо-франц. гарнизонъ държалъ града до окт. 1861. Износи отъ К.: чай, конопка, захаръ; вино: суръвъ памукъ, афионъ, метали. Градъ К. опасанъ съ стѣна около 10 килом. околовръстъ, се дѣли на стари и нови градъ. Стари градъ е населенъ съ татаре, нови съ китайци; и между двата има стѣна съ четири порти, прѣзъ които става съобщението.

Кантонъ, фр. Околия; тая дума се употребяваше въ това значение въ Южна България прѣди съединението; тя е думата за околия, която се употребява въ Франция, па и въ Швейцария.

Канторъ. Сѫщото, каквото е конторъ.

Канту (Цезарь). Знаменитъ итальянски историкъ (1807—1881).

Кантъ (Имануелъ). Германски

философъ, единъ отъ най-велики и най-влиятелниятъ метафизици всички връмена; Фишеръ каза че той е ималъ това значение човѣшкото знание въ новите времена, което Сократъ е ималъ старитѣ К., съдларски синъ, бил род. въ 1724 въ Кенигсбергъ, умр. въ 1804 пакъ тамъ; учил се въ тамошния университетъ слѣдъ това много връме билъ членъ учитель; най-сети въ 1770 добилъ катедрата на логиката метафизиката въ кенигсб. университетъ и отъ това връме заливъ дѣятелността му като философъ К.-вий частенъ животъ билъ едъ образенъ, на дори и смѣшъ по механическата си редовностъ. Кантъ било токо-речи невъзможно да си наигра Сократъ да се отдалечи отъ Атина, така и К. като страда отъ чоруката си яката се държалъ въ родното си място; прѣзъ 30-годишното си професорство той не си напуснялъ града. Кантъ пожененъ прѣзъ пъти и животъ. Той билъ до висока степень истиноподобенъ, честолъбенъ, ако и благосклоненъ и изливъ, смѣлъ и неустрашимъ защитникъ на политическата свобода и твърдъ вѣрвачъ въ човѣкъ напрѣдъкъ. Изслѣдванията му които се прославиха като проразователъ на философията, отнасятъ толкова на пъти отъ тая наука, колкото на пъти отъ началата и прѣдѣли. Той прѣвѣлъ критическата метода въздълъ подъ критика всичко знание. Исходната на неговата система е, да може да се опредѣлъ прѣдмѣтъ, които знаемъ, трѣбва да подъ критика самата способъ ни служи да познава

пастушеския животъ, нъ нѣмали воинственъ духъ, както пастуситѣ въ други планински страни. Тѣ принадлежали на сирийското племе и имали характеръ кротъкъ и по-корень, та поб-вечето врѣме се намирали въ робство. Крезъ вклучилъ страната имъ въ предѣлите на държавата си. Персиянетѣ, като побѣдили тоя царь, кападокианетѣ станжли персидски подданици; даньта, която плащали на Персия, състояла отъ 1,500 коне, 2,000 мулета и 5,000 овце. Откакъ била подчинена на Александра Велики, и управлявана отъ пълководеца му Евмения, К. станжла независимо царство (321 пр. Р. Х.), кое то Тиберий обѣрнѣлъ на римска областъ, въ 17 г. отъ нашата ера. Въ IV-и вѣкъ ти съставяла три области: **Кападокия I-а**, въ срѣдата, съ гл. градъ **Кесария**; **Кападокия II-а**, съ гл. градъ **Тиана**; и **Армения III-а**, съ гл. градъ **Мелитена**.

К., отнета на грѣцитѣ отъ селджукските турци, кждѣ 1070, паднала подъ властьта на отоманските турци кждѣ 1300.

Капара, лат. Една шубрѣка, която расте по скалите въ земите покрай Срѣдиземно море. Нейните цветни пижпи се издѣлватъ наложени въ очедъ.

Капаситетъ, лат. Отличенъ по способностите си и знанието си учень: *най-първите капаситети по медицината, по правото, по естествените науки, и др.*

Капела, итал. 1) Мужска или женска шапка; 2) параклисъ, часовни.

Капель, лат. Пъленъ съставъ на хоръ отъ пѣвици или музиканти.—**Капелмейсторъ**, лат. герм. Управляващи музикаленъ хоръ.

Капернаумъ. Важенъ градъ

на Галилея въ врѣмето на Иисуса Христа, единъ отъ трите града, които изобличилъ Христосъ, защото «че се покаяли». Той е билъ расположенъ на съверо-западното крайбрѣжие на Галилейско море. Сега е кушище отъ развалини до село **Телъ-хюнъ**.

Капетини. Царски родъ въ Франция (987 — 1848), династия основана отъ Хюго Капеть, внукъ на француски кралъ Роберта.

Капиармусъ, лат. Дървено буре, което служи за носене барутъ въ обсадната и крѣпостната артилерия.

Капиляренъ сиропъ. Сиропъ отъ сока на растението *capillus vinearum*.

Капилярии сѫдове, лат. Власати, влакнообразни сѫдове; тѣнки като влакно (косъмъ), или още поб-тънки сѫдовица въ животните тѣла. — **Капилярностъ**. Власатостъ; особеното свойство на тѣнките трѣбици да покачватъ течно веществъ поб-горѣ отъ ражището, на което стоятъ то: *излъзъ се искачва въ фитила на ламба чрезъ капилярността*.

Капитализрамъ или капитализувамъ, лат. Обръщамъ на капиталъ. — **Капиталистъ**. Он, който има капитали.—**Капиталенъ Главенъ**, сѫщественъ: *капитална важностъ*. — **Капиталь** (лат. *capitale*, отъ *caput*, глава). 1) Главница, майка; всичко, което има единъ търговецъ въ работата си. 2) Въ *воен.* иск. линия, която дѣли югъла на дѣлъ равни части. — **Капитализъмъ**. Господството на капиталистите надъ работническия разредъ.

Капитанъ, (лат. *Caput*, глава). 1) Офицерски чинъ поб-горенъ отъ поручикъ и поб-доленъ отъ майоръ. 2) Офицеръ или служ-

телъ, който началяствува воененъ или търговски параплувъ. — **Капитанъ отъ 1-и рангъ.** Чинъ въ флотата, който отговаря на чина пълковникъ въ армията. — **Капитанъ отъ 2-и рангъ.** Чинъ въ флотата, който отговаря на чина подпълковникъ въ армията. — **Капитанъ-лейтенантъ.** Чинъ въ флотата, който отговаря на майоръ въ армията.

Капитолий. Въ старо време, кръщество съ храмъ на Юпитера въ Римъ. — **Капитолийски игри.** Ежегодни игри на стария римлянин въ честь на Юпитера, покровителя на Капитолий. Победителъ на тия игри вънчавали поетът, а ораторът, музикантът и комедиянът се състезавали за да добиватъ награди.

Капитулации. Тая дума означава договорът, що обезпечава за подданиците на християнските народи, които пребиваватъ привременно или постоянно въ Турция и други мюсюлмански земи, нѣкои привилегии. Происхождението на думата не е добре познато. Писателът не съзгласни нито върху етимологията ѝ, нито върху характера на капитулациите въ началото. Едни искатъ думата отъ латински *capitula* или *capita* (глави) и споредъ тѣхъ тя означава договоръ, раздѣленъ на глави. Други зиматъ думата да значи *примирие*, като сочватъ на обстоятелството, че по понятието на мюсюлманетъ не може да има истински миръ между правовѣрните (както мюсюлманетъ наричатъ себе си) и невѣрните; правовѣрните могатъ да даватъ на невѣрните *примирие, капитулации*, нъ нищо повече. Така искатъ да кажатъ, че за много време сълтанътъ е правилъ отстъпки просто по добрата

си воля, и че тия отстъпки сѫ били отмѣняеми следъ смъртъта му. Това е твърдѣ правдоподобно, когато се помни, че нѣкога сълтаниятъ сѫ билъ всемогъщи въ Европа. Нъ така или инакъ, капитулациите се считатъ сега за договори; Турция е свързана съ тѣхъ и не зависи отъ волята ѹ да ги отмѣнява или измѣнява.

Кой е добилъ първите капитулации? По тоя прѣдѣлъ спорѣтъ французи и италиянци. Когато турцитъ се установили по брѣгътъ на Средиземно море и побѣтили на Босфора, тамъ вече живѣли европейски търговци — агенти на търговски кѫщи — отъ Венеция, Генуа, Марсилия и др. и изглежда, като се сѫда по нѣкои стари документи, че първи италиянци сѫ добили *частни* отстъпки отъ турцитъ върху тая или оная точка отъ турската територия; и тъ Франция първа е добила капитулация отъ общъ характеръ. Тя е отъ 1535, годината, въ която франц. кралъ Франсоа I сключилъ съюзъ съ Сюлеймана II, — съюзъ, който произвѣлъ скандалъ въ християнския свѣтъ [християнските народи тогава, по причина на религиозните идеи на врѣмето, естранили отъ турцитъ] и който е твърдѣ важенъ отъ гледната точка на историята на международното право. Тая капитулация отъ 1535 е основата и типътъ на всичките капитулации, които послѣдвали; Франция добила такъвъ капитулации 12 въ международната, която дѣли 1535 отъ 1740, послѣдната капитулация, която е още въ сила. Подданиците на другите народи не можали испърво да пѫтуватъ по моретата и търгуватъ освѣнъ подъ французско знаме; побѣтили разните европейски държави влѣзли въ прѣки сно-

щения съ Портата и добили отстъпки сходни съ направените вече Франци. Затова и положението на другоземците въ Турция е токо-речи еднакво, отъ която държава и да сѫ.

Главните чърти на капитулациите ще се разбератъ отъ следното. По обикновеното право, другоземците, които се намиратъ въ една страна, сѫ напълно подчинени на законите на тая страна; тѣ не могатъ да се оплакватъ, ако властите на страната постъпятъ съ тѣхъ както съ туземците, особено въ каквото се отнася до налозите и полицейските распореди. Това е едно естествено следствие на териториалния суверенитетъ; другоземците иматъ, наистина, въ по-вечето страни свои народни агенти, които испълняватъ иѣкои служби спрямо тѣхъ, ала не службите на сѫдии. Съвсѣмъ друго е гражданското състояние на другоземците въ Турция. Може да се каже, че по начало тѣ зависятъ само отъ властта и поддъждността на консулите си. Това е напълно така за споровете, които тѣ иматъ помежду си. Колкото за споровете, които иматъ съ турски подданици, тѣ се сѫдятъ отъ турските сѫдилища, иѣ другоземецъ трѣбва да се подпомага отъ единъ пратеникъ на консул или драгоманинъ, който присъствува на разискванията и съвѣщанието. И това не е така само за граждански или търговски работи. Дори и за прѣстъпления или простъпки, въ които се обвиняватъ, другоземците сѫ на дѣло съвсѣмъ независими отъ поддъждността на мѣстната власт. Затова и иѣкои сѫ казвали, че другоземците въ Истокъ се радватъ на екстериториалностъ, сир., че тѣ се считатъ като да живѣятъ извѣнъ земята на турското царство.

Между другите привилегии, които даватъ капитулациите на другоземците, най-важни сѫ ония, които се отнасятъ до налозите и до ненарушимостта на жилището. Другоземците сѫ свободни отъ произволни или каквито и да сѫ нови налози, на които сѫ изложени туземците. Портата е принудена да зима съгласието на държавите, когато иска да изменятъ данъчната си система, ако изменението досъга другоземците. Вече нѣколко години се водѣятъ прѣговори по прѣдмета да се установи данъкъ върху прихода въ Турция, пърѣговорите още не се съ聚会ши. Мѣстната властъ не може да влѣзе въ жилището на единъ другоземецъ безъ съгласието на консул му. На другоземците не бива позволено да добиватъ недвижимъ имотъ въ Турция. Нѣколко пъти великиятъ сили заявяваха противъ това искключение. Портата сочеше на неправилното положение на другоземците и на мѫжното имъ, които бихъ произлязли отъ него. Най-сети въ 1867 Портата отстъпи по това искане на държавите, иѣ съ условие другоземците стопани на недвижимъ имотъ да се уподобятъ въ всѣко отношеніе съ турските подданици въ това, що се отнася до този имотъ (налози и поддъждностъ). Осъда другоземците, на които държавата е сключила договори съ Турции и има прѣставителе въ турското царство, сѫществуватъ и така наричаниятъ протежета (покровителствувани). Тѣ сѫ, първо, другоземци, които нѣматъ прѣставителе отъ своята си народностъ, както швейцарците, които се покровителствуватъ, било отъ французските консули, било отъ германските. Па има и турски на-

даници, които се ползвуват със гаранциите обезпечени за другогородните подданици. Първично това се допускало за турски подданици, които служили въ посолствата и консулствата; отпоследствие това породило сериозни злоупотребения, и една реформа по тая точка се въвела съ единъ правилникъ въ 1863 по общо съгласие между Портата и държавите. Понеже перспективата да се отърве човѣкъ отъ произволътъ на мѣстните власти въ Турция е твърдѣ привлѣкателна, турските подданици, които, поради тоя правилникъ, не можали вече да се надѣятъ да се запишатъ въ числото на протежетата на това или онова консулство, захванахли да ставатъ чужди подданици въ странство и намирали голѣми лесинии у нѣкои правителства. Турското правителство не могло да не вижда съ неудоволствие много отъ подданиците му да добиватъ чуждо подданство, често дори и безъ да напуснатъ за минута турската територия, и послѣ да призоваватъ на своя помощъ капитулациите. Въ 1869 Портата прокарада единъ законъ, по който турските подданици не могатъ да приематъ другоземно подданство безъ разрешение на турското правителство.

Това неправилно положение на другоземците въ Турция обясняватъ различно. Обикновено сочватъ дълбоката разлика, която съществува между мюсюлмане и християни — разлика отъ религията и нравите — и опасностите, на които сѫщо иматъ да бѫдатъ изложени другоземците въ Турция въ онния връмена, ако не сѫ имали гаранция за личността и имота си. Това показва интереса на другоземците, нѣ обяснява отстъп-

чивостта на турцитъ. Горѣзложеното състояние на работите обясняватъ по-сполучливо съ епохата, въ която е създадено. Сюлейманъ II е билъ могъщественъ монархъ, та не е щѣсть да направи отстъпки, които бихъ могли да се считатъ за унизителни. По онова време не се разбирала така ясно, както днесъ, врѣдата отъ държава въ държава. Така запр., знае се, че 60 години прѣди Цариградъ да мине подъ турското владичество, тамъ прѣбивало едно мюсюлманско общество подъ управлението на единъ кадия, който сѫдилъ по мюсюлманските закони. Не е, прочее, за чудо, че Мюсюлманъ II, слѣдъ завоеванието на Цариградъ, подгърдилъ на генуезските и венецианските търговци привилегии, съ които се ползвали въ време на християнските императори. Това е и съгласно съ понятието на мюсюлманетъ за правоходието и за правото, които споредъ тѣхъ сѫ просто едно и сѫщо нѣщо съ вѣрата; па това се вижда да е било и общото правило: положението на европейците (виж. А. Людекановата долупоменжта студия, стр. 52), които тогава сѫ живѣли въ Истокъ, е било въ много отношения прилично на онова на другоземците, които сѫ живѣли въ голѣмите европейски търговски срѣдища като Марсилия, Лондонъ и др.; тѣ и семействата имъ се управлявали отъ тѣхните народни закони. Това положение на работите продължавало да съществува въ Турция, когато исчезнало въ Европа. Най-сетне, съществува и това, че въ началото на тоя вѣкъ капитулациите сѫ се приспособявали въ съвсѣмъ други условия отъ сегашните. Въ Истокъ не

е ходилъ всѣкой другоземецъ, който си е щѣль; особено въ Франция, затова е трѣбвало разрѣшеніе отъ правителството и порождителство. Затова европейските колонии сѫ били внимателно избрани и малобройни. Консулската власть е имала за цѣль да въдворява редъ въ тия колонии, а не да противодействува на мѣстните власти; злоупотрѣбенитѣ сѫ били рѣдки. Положенитѣ се е промѣнило съвсѣмъ. Всѣка държава е унищожила старитѣ стѣсенія и е оставила подданиците си свободно да се настаниватъ въ Турция. Другоземците сѫ се размѣзли чудесно, па и не сѫ всѣкога за прѣпоръжка. Ето защо приспособенитето на старитѣ правила докарва всѣкой денъ злоупотрѣбенія и скандали, и сериозни спѣжки се правятъ на полиціята и на администраціята на страната. Затова и турското правителство много искатъ се е оплаквало отъ това състояніе на работитѣ, което, ако и съвсѣмъ естествено въ минжилѣтъ вѣкове, въ нашото врѣме е станало унизително и вредително за страната, въ която се тѣрпи. Особено Турция е прѣдставила оплакванията си на Парижкия конгресъ, въ 1856, когато е била допустима да се ползува съ прѣимуществата на европейското обществено право; нѣ великитѣ сили всѣкога сѫ отговаряли отрицателно, особено като турското управление не вдъхнува никому довѣrie.

Въ една част отъ турската империя, въ Египетъ, режимътъ на капитулациите е прѣтърпѣлъ отъ 1875 едно важно измѣнение съ установението на смѣсенитѣ сѫдилища. Капитулациите сѫ прѣ-

станжалъ да се приспособяватъ и въ земитѣ отцѣпени съвсѣмъ отъ Турция или подчинени на правителствата на независими европейски държави. Така, и дума не станѣ за тѣхъ за земитѣ, които въ Европа и въ Азия, се присъединихъ на Русия, за Гърция, за Алжиръ. Поинѣкога уреждалето на работата не е било така лесно, просто по причина, че врѣската на една страна съ Турция не е била съвсѣмъ прѣкъсната. Така е било за княжества Румъния и Сърбия до Берлинския договоръ. Днесъ тия държави сѫ съвсѣмъ освободени отъ режима на капитулациите, нѣ нашото княжество е още подчинено на тия режимъ по Берлинския договоръ. Капитулациите сѫ прѣстанжалъ да се приспособяватъ и въ Босна и Херцеговина, въ о-въ Кипъръ, които, по правото, още съставлява част отъ турската империя. Режимътъ на капитулациите е билъ въ сила и въ Тунисъ. Слѣдъ установението на покровителството си надъ страната въ 1881, Франция придоби отъ заинтересуванитѣ държави унищожението на тия режимъ, който, казахъ, нѣма вече причини да съществува, защото се учредили французски сѫдилища да гледатъ споровете, съ които сѫ заинтересувани другоземците. Тука се явива въпросъ: ако едно французско сѫдилище прѣставя една гаранция за безпристрастие, не прѣставя ли еднаква гаранция и едно българско сѫдилище, което и то се разводи по началата на европейската цивилизация? Това европейските държави още не сѫ искали да разбератъ.

Както въ турската империя, така и въ крайни Истокъ, за дру-

гоземцитъ има единъ режимъ сходенъ, иъ не тождественъ съ режима на капитулациитъ. За най-важно съчинение по прѣдмѣта минува съчин. на Feraud Giraud, *De la jurisdiction française dans les echelles du Levant et de Barbarie*, 2 vol. in 8°. У настъ прѣдмѣтъ е изучванъ отъ А. К. Людеканова (*Капитулациитъ въ Периодическо Списание*, год. IV, кн. XIII) и отъ Г. Згурова (изѣйдѣ).

Капитулация, капитулиране. Прѣдаване на войска или крѣпостъ на неприятеля по нѣкои условия. — **Капитулирамъ.** 1) Сключвамъ условия съ неприятеля за да му се прѣдамъ, когато е дума за крѣпостъ или войска: *Седанъ, Стразбуръ, Меъ капитулирахъ въ 1870, Парижъ — въ 1871.* 2) Отстѫпамъ: компанията капитулира приѣдъ работниците.

Капище, староб. Езически, идолопоклоннически храмъ.

Каподистрия (графъ Ив. Ант.). Руски и гръцки държавенъ дѣятель, род. въ 1776 на о-въ Корфу отъ едно семейство, което се прѣселило въ края на XIV-и вѣкъ отъ гр. Каподистрия (Истрия) на о-ва; убитъ въ Навплия въ 1831. К. се учиълъ по медицината въ падуа-ския университетъ (Италия), когато събитията, на които станжало театъръ отечеството му въ Наполеоново врѣме го тласкнали на политическата аrena. Когато Ионическите о-ви станжали васална държава на Турция, подъ покровителството на Англия и Русия, отъ 1802 до 1807, К. управлявалъ сѫщеврѣменно отдѣлитѣ на вж-трѣшнитѣ и вънкашнитѣ работи, на търговията и на мореплаването. Тилзитскиятъ договоръ, като замѣнилъ руското управление съ французско, К. минжалъ на руска

служба въ министерството на вънкашнитѣ дѣла, и показалъ голѣми способности (1809). Въ Вѣна като секретаръ на руското посолство (1811), въ Швейцария като руски посланиникъ (1813), когато сполучилъ въ посланието си да привлече швейцарската държава въ съюза противъ Наполеона, най-сетне, като членъ на Вѣнския конгресъ въ 1815, К.-витъ таланти му обезпечили едно бързо поприще. Въ 1816 той станжалъ руски министъ на вънкашнитѣ дѣла и занимавалъ тая длѣжност до 1822. Въ това врѣме се почнело гръцкото възстаніе. К., като гръкъ, му съчувствуvalъ, иъ, като дипломатъ и ржководителъ на руската политика, накаралъ Русия да земе враждебно на Гърция положение. Ала скоро К.-вата роля станжала много фалшиви; Метернихъ интригувалъ противъ К., и той бъль принуденъ да отиде въ Швейцария въ безсроченъ отпускъ (оставката му се дала чакъ въ 1827). Още побрано два пъти отхвърлилъ той прѣложението на Хетерията да се постави на челото ѝ (макаръ въ 1814 той самъ да основалъ Хетерията на филомузитѣ). К. и сега оставалъ зрителъ на борбата, като поддържалъ възстаниците само съ пари и съ безсилно застѣжничество при европейските държави. На 11 апр. 1827 народното събрание въ Тръзена избрало графъ К. за 7 години прѣдсѣдателъ на Гърция. Популярността му испърво голѣма, не траяла много; въ 1829 дори и избухнали буни, които той сполучилъ да потъглчи само благодарение на руска помощъ. Видѣло се, че Гърция не може да сѫществува като република. Когато между великитѣ сили се поведи

прѣговори за избора на гръцки крал, К., съ официални и частни писма настоявалъ да се поиска мнѣнието на народа, което се изразявало въ подобни случаи чрѣзъ устата на членовете на народното събрание, пробрани отъ прѣдѣдателя; нѣ К.-витъ честолюбив замисли не се увѣнчали съ сполучка. Князъ Леополдъ Саксъ-Кобургски (отпослѣ белгийски крал) се отказалъ, не безъ влияние отъ К.-ва страна, отъ гръцката корона. Между К.-витъ неприятеле, създадени отъ неговата политика, били семейството на Петробея (Мавромихали), тикижть отъ него въ затвора. Петробеевъ синъ и братъ, Георги и Константинъ Мавромихали, които живѣли въ Навплия подъ надзора на полицията, нападнѣли К. на 9 окт. 1831 и го убили. Константинъ билъ на мястото прибить отъ народа, а Георги сполучилъ да се скрие въ домътъ на французската мисия, нѣ билъ прѣдаденъ на властта и наказанъ смъртно.

Каподистрия (Capo d' Istria). Пристанищенъ градъ въ Истрия, 15 килом. на югъ отъ Триестъ, въ единъ малъкъ скалистъ островъ, скаченъ чрѣзъ мостъ съ брѣга на материка; 10,700 жит. Търговия съ вино, маслинено масло, соль; риболовство. Хубава готическа црква. К. е носила въ римско време името *Енда* и по-сетне, въ византийско време, името *Юстинианополисъ*. Още по-сетне, тя станѣла независима отъ Источната империя, и се учредила въ република; нѣ въ 932, ти била втѣлесена въ Венецианската република, която ѝ направила гд. градъ на Венецианска Истрия, отдѣто и името ѝ *Caput Istriae*. Въ 1380, генуезците ѝ отнели на

венецианците, които ѝ зели назадъ въ 1478. Въ 1797, тя станѣла австрийска. Насел. на *каподистрийския окръгъ*; 74,750 жит.

Капотъ, фр. *Шинель*.

Капралъ, фр. Унтеръ-офицерска степен въ нѣкои армии. *Малкий капралъ*, име дадено отъ франц. войски на Наполеона I.

Капрера. Италианско островче на съв.-истокъ отъ Сардиния; 2,700 жит. Той о-въ доби известностъ съ Гарибалдивото прѣбиване въ него.

Капри. О-въ при входа на Неаполитански заливъ, 30 килом. на югъ отъ Неаполь; около 4,000 жит. Островът има двѣ села *Капри* и *Лантиканпри*. Той е забѣлѣжителенъ само като място, дѣло императоръ Тиберий прѣкарали послѣдните си години въ развратъ. Още се виждатъ тамъ развалини отъ нѣколко палата, храмове, бани и др. построени за него.

Каприви (графъ *Георги Лeo*). Германски генералъ, който въ 1890 съвсѣмъ ненадѣйно настѣди кн. Бисмарка въ канцлерството на Германската империя; периодът на неговото канцлерство (1890—1894) е известенъ подъ името *новъ курсъ*. Главната причина за Бисмарковото падане бѣше, че императорът (сегаш. герм. имп. Вилхелмъ II) не хранеше съчувства къмъ самостоятелни люде; въ К. той намираше човѣкъ, при когото можеше да бѫде *самъ канцлер на себе си*. Най-ближниятъ поводъ за Бисмарковата оставка бѣше разногласието му съ императора по въпросите отъ социалната политика. Бисмаркъ бѣше за рѣшителна борба съ социалъ-демократията, а императоръ искалъ прѣмирение съ неї. Отъ мѣрките, които отличихъ *новия курсъ*

най-важни бѣхъ слѣднитѣ: — за-
конътъ противъ социалъ-демокра-
тията не се поднови (1890); велф-
ский фондъ, който служеше Бис-
марку за подкупуване вѣстници,
та затова бѣ и наречень фондъ
на влѣчугитѣ (Reptilienfond), се по-
въриж на наследницътъ на хан-
новерския кралъ Георгия (1892),
а безотчетниятъ фондъ на министер-
ството на вѣнк. дѣла се увеличи
съ 50,000 до 500,000 марки; пас-
портнитѣ стѣснения на прѣдѣла
съ Франция се отмѣниха (1892).
Най-сетиѣ — и въ това иѣкои
виждатъ главната К.-ва заслуга —
сключихъ се търговски договори
съ Австрия (1891), Русия (1894)
и други страни. Отъ едно стѣлк-
новение на К. съ министра Ей-
леинбурга, яви се оставката и на
двамата противници и К. биде замѣстенъ съ князъ Хохенлохе, и
се отегли въ частенъ животъ.
Казвахъ, че К. биде пожръту-
ванъ отъ императора, защото о-
питътъ не бѣ отговорилъ на въз-
гледите на императора. К. е роденъ
въ Берлинъ въ 1831. Той
началествуваше 10-то военно тѣло
въ Германия, когато биде повиканъ
за канцлеръ. Въ 1883 бѣ управ-
лявалъ адмиралството и бѣ по-
казалъ организаторски талантъ.

Капризъ или **каприция** (лат.
kapra, коза; подразбира се ка-
прициозността на това животно).
Прицѣвка, скимнуване, безпри-
чинна нередовностъ. — **Капризенъ**.
Съ прицѣвки. — **Капризникъ**. Оня,
който постигна по прицѣвките си,
както му скимне. — **Каприциозенъ**.
Сѫщото, каквото е капризенъ. —
Каприциозностъ. Поприцѣвки, свое-
правностъ, невървене по единъ редъ.

Капска колония. Английска
колония на южния край на
африканския материкъ. Простр.

573,000 чет. килом.; население
1,700,000 жит.

Земята е кръстосана съ пла-
нински бърда, отъ 40 до 150
килом. далечъ отъ брѣговетѣ; тия
планини носятъ разни имена: Олифантъ (2,085 мет.), Цвартъ-
Бергъ (2,200 мет.), Найвельдъ
(2,738 мет.), Дракенбергъ (3,400
мет.). Климатътъ, мекъ и здравъ,
прилича много на климата на
срѣдиземноморските страни. Зи-
мата, дъждовното време прѣзъ го-
дината, има температура отъ 3°
до 12°; лѣтото, сухото време прѣзъ
годината, — отъ 15° до 25°. Въ
важтръшността на страната, токо-
речи рѣдко вали дъждъ и се
срѣдятъ пространни пустини. При-
брѣжните рѣки сѫ многобройни;
най-голѣмата рѣка е Оранжъ.
Изобицо брѣговетѣ сѫ скалисти,
съ заливъ Св. Елена, носъ Добра
Надежда [*scar* и *care* = носъ, от-
дѣто и името на колонията], Фалс-
ски заливъ, Иглени носъ (най-
южниятъ край на Африка) и др.
Растителността, твърдъ бѣдна
по високите плати, е напротивъ
раскошна въ приморския земи,
дѣто растѣтъ житни произведения,
лозата, всичките дървеса на срѣ-
диземноморските земи и иѣкои
видове отъ тропическите растения.

Кореннитѣ жители на сегашната
K. kol. били хентентоти на зап.
и кафри отъ племето банту на
ист. Португалцитѣ били първите
европейци, които излѣзли на сухо
въ тая земи, въ XVI-и вѣкъ;
иъ погълнили отъ прѣдприятията
си въ Азия, тѣхните колониза-
торски опити останахли безплодни,
и мѣстото било свободно, когато
холандцитѣ се настанили тамъ и
основали Капътъ. Смѣсени съ
французски хугюнти, които се
прѣселили тамъ следъ отмѣнѣ-

нието на нантския указъ, тъ съставили силното племе боеретъ, което е въроятно още най-многобройното въ страната, въпреки исходът му въ Оранската свободна държава, побуденъ отъ въпроса за робетъ. Слѣдъ боеретъ по численостъ вървѣхъ англичанетъ. На кафрскитѣ прѣдѣли има доста германци. Отъ африкан. племена има малко хотентоти и голѣмо число кафри. Въ Капщатъ и околността му, и въ градовете по источн. крайбрѣжие, има много малайци.

Първата колонизация е била чисто земедѣлческа, понеже боеретъ сѫ скотовъдци. Англичанетъ сѫ увеличили скотовъдството и особено лозарството. Възна, кожи, кости, жито, тютюнъ, кафе, вино, суhi овоция се изнасятъ въ голѣмо количество. Отъ иско-паемитѣ богатства има диаманти, злато, мѣдь, открити само въ 1867; нѣ рудата, която най-много е обогатила колонията, е мѣдъта. За разработването на това богатство сѫ направени пътища, желѣзници и телеграфи. Родили сѫ се голѣми градове, като Капщатъ, Кимбърли, Портъ-Елизабетъ и др.

Колонията се управлява отъ единъ управителъ, назначенъ отъ английската царица, подномаганъ отъ 5-ма министри. Законодателната власть принадлежи на двѣ изборни камари, горна и добра; горната състои отъ 22 члена, а долната отъ 79.

Кансулъ, лат. Евза (на патронъ).

Каптенармусъ, лат. Унтеръ-офицеръ, който завежда въ една рота всичките военни вещи и върши работите по обмундирането и продоволствието.

Капуа. Италиянски градъ, на

лѣвия брѣгъ на Волтурно, 12 килом. на сѣв.-зап. отъ Казерта и 25 килом. на сѣв. отъ Неаполъ; 13,000 жит. Силна крѣпостъ. Архиепископия; многобройни цркви. Градътъ е съграденъ на развалините на стара Капуа отъ ломбардците въ 856. Французи го прѣзели въ 1799 и въ 1806. — Стара Капуа е била най-голѣмий градъ на стара Кампания; тоя градъ е съществувалъ още въ 423 прѣди Р. Х.

Капу-кехая, тур. Настойникъ или агентъ, който представлява прѣдъ Портата (турското министерство) нѣкоя привилегирована турска областъ или нѣкое самостоятелно духовно учреждение, като патриаршия, екзархия и др. т.

Капуцини. Римо-католически галугере, които носятъ капуцини или качулки и ходятъ боси съ сандалии. — **Капуцинки.** Римо-католически калугерки, които слѣдватъ правилата на капуцинския орденъ.

Капуционъ, лат. Широка шапка съ коническа форма, качулка.

Капщатъ. Гл. градъ на Капска колония, на Атлантически океанъ, 50 килом. на сѣв. отъ носъ Добра Надежда, при полите на връхъ Трапеза (1,100 мет.) и Лъзовъ Глава; 83,718 жит. Правилно построенъ градъ: прави улици, които се прѣсичатъ на прави ѝсли; гиздави сгради. Обширно пристанище. Добра крѣпостъ; арсеналъ; корабостроителници. — Съдалище на управл. на колонията; университетъ; библиотека, музей, обсерватория, ботаническа градина. — Многобройни индустриални заведения. Главно срѣдоточие на търговията на колонията. — Римокатолическа црква, протестантски цркви отъ разни исповѣданія, еврейска синагога и мюхамеданска джамия [май-].

лайското население е мюхамедан-

ско]. — Тоя градъ е основанъ отъ холандците, въ 1650; англичанетъ го зели отъ тяхъ въ 1795; върхули имъ го по Амиенския договоръ (1802); зели го изново въ 1806, и отъ тогава е билъ все въ тяхни ръцъ.

Капъ-Бретонъ. Островъ въ съверна Америка, въ Атлантически океанъ, близу до устието на Св. Лаврентия, на съв.-ист. отъ Нова Шкоция, отъ която зависи политически; простр. около 8,000 чет. килом.; насел. 84,600 жит. Гл. градове *Сидни* и *Лусбуръ*, съ добри естествени пристанища. Влаженъ, въ здравъ климатъ; богати пасбища и прѣвъсходно градиво. Важно искосаемо богатство (каменни въглища, желъзо, мѣдь) и обилио риболовство покрай брѣговетъ.

Капъ-Кодъ. Полуостровъ въ Съединените Държави (Масачузетъ), на Атлантически океанъ. Той е една извица земя, 105 килом. надлъжъ и 12 килом. най-голѣма широч. К.-К. е нареченъ така, по причина на многото моруни (на англ. *cod*, моруна), които срѣщнѣлъ тамъ морякътъ, който го открилъ въ 1602. Единъ телеграфъ прѣзъ океана, отворенъ въ 1898, свръзвава Хавъръ въ Франция съ К.-К.

Капъ-Хайтски. Градъ на република Хайти, въ о-въ Санъ-Доминго (Антилитъ), на съверния брѣгъ на о-ва; 36,000 жит. Градъ построенъ по планъ, който е упазилъ нѣколко паметника отъ врѣмето, когато е билъ съдалище на управл. на франц. колония Санъ-Доминго. Гл. градъ на една отъ петъ области, които съставятъ република Хайти.

Кара. Рѣка въ Русия, тече по прѣдѣла между Европа и Азия,

извира отъ Уралските планини; 170 килом.

Карабиди, *ср.* (соб. зн. брѣмбаровидни). Членести бублечки, по-вечето отъ които живѣятъ само на земята. Въ умѣрения поясъ сѫ твърдъ изобилни. Изобщо тѣ сѫ безвредни; ала ларвата на *сѣидбенъ разривачъ*, противъ всичките свойства на карабидитъ, по-яжда коренетъ на сѣидбитъ.

Карабина, *фр.* Къса пушка, която се употребява особено въ кавалерията. — **Карабинери.** Конна, а въ нѣкои държави пѣша войска, която е добила името си отъ карабинитъ, съ които е била въоръжена.

Каравелисти. Още въ първото Велико Народно Събрание — Учредителното — депутатътъ се раздѣлихъ по началата, които се стремихъ да прокаратъ въ конституцията, на *консерватори* и *либерали*. Консерваторитъ, на чело съ Начевича, Грекова и Стоилова, удобрявахъ изобщо руския проектъ на конституция — цензово гласоподаване и двоекамарна система. Тѣ мислѣхъ, че народъ, който излиза отъ вѣковно робство, трѣбва постепенно да навикне да упражнява правата си на свободенъ народъ. Това по тѣхната идея щѣше да се постигне като се ограничение въ началото избирателното право и като се учредяха двѣ камари, които щѣхъ да се контролиратъ една друга. Либералитъ, на чело съ П. Каравелова (избранъ за подпрѣдсѣдателъ), Д. Цанкова, П. Р. Славейкова и Ст. Стамболова, искахъ всеобщо гласоподаване и еднокамарна система. Тѣ мислѣхъ, че тогава бѣше врѣмето да се обезпечи напълно свободата на народа и че нашият народъ е на дѣло и по естество де-

мократически, та би било връди-
телно потепърва да се създава у
насъ аристокрация, каквото би
било следствието ако се установи-
вше горна камара. Друга главна
точка, по която бях раздели
двѣтъ новопоявили се партии се
отнасяше до свободата на печ-
ата. Либералнитѣ начала зехъ
връхъ въ събранието. Нѣ борбата
между двѣтъ партии отъ тогава
продължаваше; ти станах и поб-
сила, когато князъ Александъръ
състави първото си министерство
отъ консервативната партия (окт.
1879), та либералитѣ станахъ
опозиция. Прѣзъ марта 1880
на властъта бидохъ повикани ли-
бералитѣ; Д. Цанковъ станахъ ми-
нистръ-предсѣдателъ и министръ
на вѫтрѣшн. дѣла, а П. Караве-
ловъ доби портфейла на финан-
сите; прѣзъ ноем. сѫщата година,
Д. Цанковъ, компрометиранъ по
Дунавския вѣпросъ, се оттегли и
министъръ-предсѣдателството иое
П. Каравеловъ.

Откакъ опита да управлива и
съ консерваторитѣ и съ либера-
литѣ, князъ Александъръ единъ
день (27 апр. 1881) изненада стран-
ната съ прѣвратъ; той свали Ка-
равелова и обяви желанието си да
направи новъ опитъ по управле-
нието, като поискъ просто да сю-
спендира конституцията, нито поб-
вече, нито поб-малко. Подпомаганъ
отъ консервативната партия и отъ
генералъ Ерирота (руски гене-
ралъ, тогава български воененъ
министръ), той сполучи да истрѣ-
гне отъ народа пълномощие да
управлява самовластино.

Новиятъ опитъ не излѣзе спо-
лучливъ. Народътъ продължаваше
да се вълнува и да иска правата
си. Освѣнъ това, рускиятъ гене-
рали (Соболевъ, Каудбарсъ), пови-

кани за министри въ България,
дотегнѫхъ на събранията си въ
кабинета, консерваторитѣ, па и на
княза. Като следствие на всичко
това, Д. Цанковъ биде повиканъ
отъ заточението си въ Вратца и
въ споразумѣние съ водителетѣ
на консервативната партия състави
новъ кабинетъ. Страната ликоваше,
запото конституцията се въз-
становиаше. Въ ежидото време
въ София се прибрахъ отъ само-
заточението си въ Пловдивъ, отъ
дѣто до тогава енергично агити-
рахъ противъ пълномощенския
режимъ въ България, и П. Ка-
равеловъ, и П. Р. Славейковъ.
Ала скоро се разбра, че Д. Цан-
ковъ въговора си съ консервати-
вните водители бѣше се съсласи-
лъ да се направиътъ иѣкой измѣненія въ конституцията. Тогава
една част отъ либералитѣ се от-
казахъ отъ Д. Цанковото води-
телство и министръ подъ води-
телството на П. Каравелова; тия сѫ,
които се нарекохъ каравелисти.
Единъ отъ поб-дѣятелнитѣ членове
на тая партия тогава бѣхъ Ст.
Стамболовъ, Захарий Стойновъ,
Д. Петковъ и Д. Ризовъ. Слѣдъ
съединението къмъ неѣкъ се присъ-
единихъ и источно-румелийските
казионни (виж. тая дума), на чело
съ Тончева, К. Калчева, Д-ръ
Странски и др.

Каравелиститѣ скоро дойдохъ
на властъ. Слѣдъ новитѣ избори,
направени отъ Д. Цанкова, П. Ка-
равеловъ, които стоеше за тър-
новската конституция непокъ-
ната, доби довѣрието на камарата
(1884), и състави новъ кабинетъ.
Най-важнитѣ събития, които съ-
щихъ прѣзъ управлението на Ка-
равелиститѣ, бѣхъ съединението
и сръбско-българската война. За
отношението на каравелиститѣ

ъ тия двѣ събития, както и
ъ прѣврата отъ 9 авг. (1886),
о ги свали отъ властта виж.
авеловъ П.). Още прѣди прѣ-
а, источн.-румелийскитѣ из-
и, въ които князъ Александъръ
ви като агитаторъ въ К.-ва-
а, и покупката на русе-вар-
жата жѣлѣзница, която прѣд-
ихъ като несгодна за хазната,
и расклатили К.-вото положе-

Освѣнь това, на реда съ дру-
ги опозиционни партии и фрак-
среща К. излѣзе и Радосла-
та либерална група.
тѣдъ 9-и августъ наѣдали друга-
ти у насъ е теглила толкова,
което каравелистката: самъ Ка-
ловъ биде хвърленъ съ години
затвора, бѣдѣнъ въ кроежи да
е княза, да повдига династии
и въпросъ и др. Каравели-
ть, чрѣзъ органи си *Знаме*,
Прѣпорецъ, проповѣдавътѣ двѣ
ла: народний суверенитетъ
висотата му и икономии въ
кавата. Най-новото име на тай-
чия е *демократи*.

аравеловъ (*Любенъ*). Бѣлгар-
родолюбецъ, наследникъ на
овски въ борбата среща Тур-
и най-личниятъ прѣставителъ
живодителъ на бунтовната пар-
за освобождението ни отъ тур-
о иго, публицистъ, белетристъ,
ъ, критикъ и педагогъ, чийто
именія създадохѫ епоха у насъ.
оденъ въ Копривщица въ 1837,
иже въ Русе въ 1878. Той се
гъ прѣврънъ до 18-годицата възъ-
ь, въ родното си място, а
ѣ около 2 години въ Плов-
ѣ, дѣто учителствувалъ из-
шъ старъ учитель и кни-
никъ Найденъ Геровъ. Слѣдъ
, заедно съ баща си [баща му
ъ бѣгликчия, и копривщенски-
бѣгликчии били първи въ онова

врѣме: отъ тѣхъ треперяли и аги,
и мюдюре, и мютесарифи, и ва-
лии] постѣтилъ много градове въ
Бѣлгардия, Македония и Сърбия.
Въ врѣме на обиколката той, бу-
енъ и пажгавъ, билъ сербезъ бѣ-
гликчия, носилъ шаль на главата
си, билъ съ чепкенъ, съ чифте
кубуре и съ бѣгликчийски атъ. Въ
сѫщото врѣме, като помагалъ на
баща си, той събидалъ пѣсни, га-
танки и пословици и изучвалъ по
тънко живота на бѣлгарския на-
родъ въ всичките негови пра-
ви и обичаи; и по-вече му теглило
срѣдце за наука, отколкото за бѣ-
гликчиликъ. Най-послѣ, слѣдъ крѣм-
ската война, отишълъ въ Русия,
съ цѣль да постъпъ въ пѣкое во-
енно училище; иъ когато стиг-
нжълъ въ Москва (прѣзъ авг. 1858)
промѣнилъ мисълъта си, та по-
стъпилъ въ московския универ-
ситетъ като слушателъ по фило-
логията. Въ Москва живѣлъ де-
вять години и прѣзъ това врѣме
по-вече се занимавъ самъ; каз-
ватъ, че прѣди да остави Москва,
той знаилъ на прѣсте Бѣлински,
Гоголи, Чернишевски, Александра
Герцена, Добролюбова, Писарева
и др.

Първите си литературни опити
К. почнжълъ още като студентъ.
Най-напрѣдъ се явилъ съ нѣколко
хубави статии, най-забѣлѣжител-
ната *Словѣнѣтъ въ Австрия*, въ
спис. *Братски Трудъ*, което се
редактирало и издавало отъ мос-
ковските студенти. Въ 1861, съ
помощта на Словѣнския благо-
творителенъ комитетъ излѣзъ на
свѣтъ доста сериозниятъ неговъ
трудъ: *Памятники народного бы-
та болгаръ*, въ който сѫ вмѣ-
стени много наши пословици, ска-
зания, пѣсни и описание на праз-
дниците. Слѣдъ това, К. продъл-

жавалъ да пише изъ народния ни животъ въ разни русски списания (най-много въ *Библиограф. записки, Русский Вестникъ и Петербург. Ведомости*), и съ малкото пари, които добивалъ за труда си, поддържалъ и себе си, и брата си Петка.

Въ 1867 К. оставилъ Москва и отишълъ въ Бълградъ, отъ дъто мислилъ да работи отъ по-близу на политическото поле, още побче като се вдъхнуvalъ отъ мистърта, че сърбетъ и българетъ иматъ еднакви интереси, та тръбва да работятъ задружно. Въ Сърбия К. въ една година научилъ не само да говори свободно, а и да пише на сръбски: той е написалъ на сръбски между друго, повѣсти: *Е ли крила судбина?* и *Из мртвог дома*, книжовни произведения, които въ сръбската литература стоятъ, по чистотата на езика и увлѣкательността на слога, на една висота.

Въ Сърбия К. се сдружилъ съ Раковски (виж. *Върховно, народно... началство*), и ималъ тѣсно сношение съ мнозина по-видни членове отъ Кара-Георгиевата партия, отъ които нѣкои били въ роднински сръбски съ него отъ къмъ сѫпрѣгата му Наталия, сръбкия; затова съдѣдъ убийството на сръбския князъ Михаила, той билъ обвиненъ като съучастникъ въ това убийство, и унгарскиятъ власти въ Пеща го затворили и не го пуснели докъде не се доказала неговата невиновност. Съдѣдъ освобождението си отъ затвора, дъто се намиралъ въ мѣсепа, той отишълъ въ Букурешъ. Въ това време умрѣлъ Раковски (1868) и въ сръбската на българската бунтовна емиграция се усѣтила голѣма празнина. К. достойно замѣстилъ генерала

на хъшоветѣ. Опитътъ билъ показвалъ, че отдалитѣ въоружени чети, като Тотевата, Хаджи Димитровата и Панайотовата, не могатъ да съдѣстия, та К. измѣнилъ тактиката на бунтовническата пропаганда: устройвало на «горските чети», той замѣнилъ съ устройвалето на *тайни, мистични, бунтовни комитети* въ България, Румъния и Сърбия, които да се турѣятъ подъ ръководителството на единъ централенъ комитетъ. За испълнението на този планъ той се поставилъ на чело на единъ български таенъ централенъ бунтовенъ комитетъ въ румънската столица, заобиколенъ отъ Левски, Ботева, Стамболова, Волова и др. Въ сѫщото време, той почилъ редактирането и издаването на вѣст. *Свобода* [първи брой на тоя вѣстникъ е отъ 7-и ноември 1869], на който щялъ да буди народния духъ у българетъ и да ги учи какъ да придобињатъ свободата и политическата си независимостъ. По неговото мнѣние, българскиятъ родъ тръбва да извоюва независимостта си самъ, съ своята си сили, безъ да гледа на никакъ чужда помощъ. «Който търси свобода, той тръбва самъ да си я спечели», говореше той. За това българетъ тръбва да се организиратъ отвѣтъ за всеобщо изстание, и щомъ се яви благоприятна минута, да се подигнатъ Естествени съюзници на България той считащо Сърбия и Румъния, та поддържаше, че тръбва да се споразумѣмъ съ тѣхъ, та да съставимъ една «балканска федерация», и да си отнемемъ отъ общия врагъ всѣлото свое. Неговите възгледи, че българетъ иматъ у себе си силата

да отхвърлият турското иго, споделяше и Ботевъ; иъ той не напираше, че е възможно да се сдружимъ съ «традиционнъ ненавистни» гръкъ и съ побъенъли за «умрѣли народни глупости» сърбинъ. Цѣли четири години К. даваше изражение на своето мощно слово прѣзъ *Свобода*, която посетиѣ прѣменува на *Независимостъ*, и прѣзъ това време около него се въртаха всичките агитатори, които се наречаха апостоли и всѣдѣ въ България се образуваха клонове отъ българския централенъ бунтовенъ комитетъ въ Букурешъ. Нъ самоубийството на Кажчева, обѣсането на Левски, Софийското и Хасковското приключение, всичко това накара К. да се разочаровае отъ тии свои любими комитети, та да се откаже доброволно отъ комитетското дѣло. Ботевъ, като поб-новъ и поб-буенъ, застъпни неговото място (виж. *Комитетъ . . .*); а той подкачи да редактира спис. *Знание* (1875). Въ време на сръбско-турската война той билъ прѣводителъ на една чета. Въ 1877, прѣзъ руско-турската война, той се прибра въ България, прѣнесе печатницата си въ Търново и почина изново издаването на *Знание*, а послѣ се прѣмѣсти въ Русе, дѣто прѣзъ зимата смъртъта туриж край на неговия животъ, пъленъ само съ мѫки, борби и страдания. Той почина отъ грѣдна болестъ.

Като белетристъ, К. е написалъ прѣвъходни повѣсти, които изобщо представляватъ вѣри и живи картини изъ народния ни животъ. Най-забѣлѣжителните сѫ: *Българетъ отъ старо време*, *Неда*, *Воевода*, *На чуждъ гробъ безъ сълзи плачѫтъ*, *Танчо*, *Нено*, *Три картини отъ българския*

животъ, *Маминото дѣтство*, *Турски паша*. Освѣнъ оригиналните си повѣсти, той е прѣвелъ отъ руски романа на А. Пушкина *Капитанская дѣвушка* и два хубави расказа отъ Марка Бовчка: *Гортина и Данила Гучъ*.

Той е написалъ или прѣвелъ и издалъ още нѣколко книжки съ научно вѣспигателно съдѣржание: *Дѣтска библиотека* (1872—73); *Раскази за староѣрменните хора* (1873—74); *Кирилъ и Методий*, български просвѣтителе (1875); *Соколь*, първа книга отъ единъ видъ христоматия (1885). Като критикъ, той шибаше немилостиво всичко, което бѣше произведение на подлость, шарлатанство и прѣдателство, па и всичко, което не бѣше съгласно съ неговите вѣзгли.

Като поетъ К. обрѣщае поб-вечно внимание на мисъльта, па и ти поб-вечето пѣти е просто едно впечатление, отколкото на формата; правилността на ритмата за него толкова не важение. Стихотворенията му сѫ пълни съ лиризъмъ. Поб-вечето отъ тѣхъ сѫ политически сатири. Изобщо тѣ сѫ написани по подражание на народните ни пѣсни. Между тѣхъ се мѣркатъ заеми отъ Шевченко, Хайне и Крилова. По обработката на мислить и поетичността на формата К.-вата поезия отстѫпва много на Ботевата. За най-хубаво К.-ово творение въ стихове ми-нува пѣсенъта «Хубава си, мой горо». Отъ одитъ му личи най-много неговата «Пѣсень на Раковски».

Нѣкои отъ К.-вите съчинения сѫ издадени подъ редакцията на Захария Стоянова въ 8 тома (1887—88). Една биография на К., очеркъ на неговия животъ и

книжовна дѣятельность, написана отъ С. С. Бобчева, е напечатана въ спис. *Наука* (Пловдивъ, год. I, кн. I и II). Друго биографическо описание на К. е Зах. Стояновото, именно *Чърти отъ живота и списателската дѣятельност на Л. С. Каравелова* (Пловдивъ, 1883). Една критическа студия, подъ заглавие *Любенъ Каравеловъ*, се намира въ спис. *Денница* (София, 1890—91).

Каравеловъ (Петко). Български дѣржавникъ и публицистъ, по-младъ братъ на Любена К., род. въ Копривщица прѣзъ 1845 год. Първени се учили въ родното си място, а послѣ, благодарение на брата му, въ Москва, дѣто свършилъ юридическите науки въ 1870 и слѣдвали една година филологически факултетъ. Прѣзъ прѣбиванието си въ Русия прѣдавалъ уроци въ частни училища, а по-сетиѣ билъ волнонаеменъ учитель въ едно юнкерско училище; освѣнъ това, давалъ скаски отъ философията на любите, които му плащали богато. По причина на братовото си име, К. не смѣялъ да се върне въ България до освобождението ѝ. Въ време на руската окупация, биде назначенъ вице-губернаторъ въ Видинъ. Въ първото велико народно събрание въ Търново, което бѣше подпрѣдсѣдателъ, зе голѣмо участие въ изработването на конституцията. Той бѣше противенъ на прѣдложението отъ руското правителство проектъ за конституцията и рѣшилътъ партизанинъ на всеобщото гласоподаване и еднокамарната система. По-сетиѣ бѣше прѣдсѣдателъ на първото обикновено народно събрание, което се разстури, па и на другото слѣдъ него. Въ първото либерално ми-

нистерство стана министъ на финансите, а слѣдъ подаването оставката на Д. Цанкова [Ц. бѣше тогава прѣдсѣдателъ], мин. на прѣдсѣдателството, като задържа портфейла на мин. на финансите и управл. на мин. на правосѫдието. Слѣдъ прѣврата на 27 апр. 1881, когато князъ Александъ свали К. и закязува пълномощенски (виж. *Батемберъ*), К. отиде въ Пловдивъ, дѣто стана учителъ, а по-сетиѣ и кметъ на този градъ. Прѣзъ 1883, когато князътъ възстанови конституцията и Д. Цанковъ образува кабинета, той се завѣрилъ въ София. Народното събрание въ Търново, свикано слѣдъ нови избори (1884) го избра прѣдсѣдателъ. К., из чело на една частъ отъ либералната партия, бѣше се обивълъ противъ водителя на тая партия Д. Цанкова, за когото се вѣрваше че, по споразумѣните съ консервативната партия, тѣкми да направи измѣнения въ конституцията. Прѣдъ довѣрието, дадено на г-на К. отъ народното събрание, г-нъ Цанковъ се оттегли отъ властта и К. състави новъ кабинетъ, та стана изнове министъ прѣдсѣдателъ и министъ на финансите.

Прѣзъ това К.-во министерствуващ въ България станахъ съж боносни събития: съединението, срѣбъско-българската война и князъ Александровото насилиствено отстранение отъ българския прѣстолъ. Съединението — *пловдивски прѣвратъ* — стана безъ него ото знание; нѣ той се иша защитникъ на народното дѣло и за здѣгихъ, та «България доби ийцето, ако и безъ черупката» (виж. *Съединение*). Българската сподуша въ срѣбъско-българската война се

дължи донейдъ на К., чиято финансова политика се свождаше къмъ пестовност въ управлението, та когато Сърбия ни обяви войната, въ държавното съкровище имаше спестени милиони левове. К.-вата роля въ прѣврата отъ 9-и августъ — князъ Александровото изгнание — не е напълно изяснена. К.-вътъ противници поддържатъ, че К. е биль участникъ въ заговора (виж *Августъ 9-и*); К. отрича всѣко участие въ него.

Слѣдъ 9 августъ К. биде назначенъ регентъ [другите регенти бѣхъ Стамболовъ, като прѣдсѣдатель, и Муткуровъ], иъ слѣдъ кмѣо време си даде оставката. Прѣзъ 1871 биде арестуванъ и военний сѫдъ го осуди на 5-годишнъ затворъ по дѣлото за убийството на министра Бѣлчева. Обвиняваше се въ интелектуално съучастничество въ единъ заговоръ противъ князъ Фердинанда. Още прѣдъ самия сѫдъ се доказа, че нѣкой отъ показанията на свидѣтели противъ него, единъ нестъвършенолѣтъ момъкъ, бѣхъ лъжливи. Отъ затвора се освободи слѣдъ 3^{1/2} години, по силата на едно рѣшеніе гласувано отъ VIII-то обикновено народно събрание въ първата му сесия.

К.-вата лична честностъ е една чѣрта, която никой никога не е успорявалъ. Прѣзъ властуването си той нищо не сполучи да спаси, та прѣзъ злочеститъ връмена семейството му се поддържаше само отъ скудната заплата на сѫпржгата му, учителка*).

напрѣдъ чистѣхъ за австрофилъ, а сега за русофилъ; приятелѣтъ му казватъ, че той е отъ ония бѣлгари, които не могатъ да сѫ стѣпо привързани на никоя чужда държава.

К. е писалъ въ, или вдъхнувалъ писателѣтъ на, разни вѣстници: *Цълкутина България* (Търново, по-сетиѣ София, 1879), *Независимостъ* (София, 1880-81), *Независимостъ* (Пловдивъ, 1881-82), *Търновска Конституция* (София, 1874-87). Неговъ политически органъ бѣ до скоро въ *Знаме*, а сега въ *Пропагандъ*, който се издава въ София отъ 1894. Отъ К. има въ Пловдивското списание *Наука* (год. 1881) една дълга статия, озаглавена *Българската конституция и прилагаемите въ неї промѣнения отъ консервативната партия*. Подъ неговата редакціи почина да излиза софийско-то списание *Библиотека Св. Климентъ*.

Карагентъ. Цѣрвъ противъ грѣдните болести, който се добива отъ сѣверно-морския водорасъ *chondrus crispus*.

Кара-Георги, сир. **Черни-Георги.** Прѣводителътъ на сърбетъ въ борбите имъ за освобождение отъ турското иго, род. кѫдѣ 1770. въ околността на Бѣлградъ, биль войникъ въ австрійската войска (1787), влѣзъ въ една хайдушка чета, която гонила турцитъ, и *Елементарни уроци по дедуктивна Логика* отъ Ст. Дженоисъ и *Гръцка литература* отъ Р. К. Джеба (тия прѣводи сѫ направени по английските издания на книгите), и *Българска държава* (436 стр. + 6 стр. прѣговоръ отъ съчинителя), 1-та частъ отъ Д-ръ Иречковото съчинение *Княжество България* (тоя прѣводъ е направенъ по пѣмското издание на съчинението). Г-жа К.-ва е родомъ отъ Русе и притежава руско образование.

* Г-жа Екатерина П. К.-ва е не само отъ много години посветена на учителското звание, а има и книжовна дѣятельностъ, рѣдко явление у нашия женски полъ. На пѣнното звание и трудолюбие се дължатъ слѣдните прѣводи:

послѣ станжалъ свинарски търговецъ. Въ 1804, когато яничаретъ, истински господаре на Сърбия, ограбили кѫщата му, К.-Г. подигнжълъ населението среща тѣхъ; храбростта му и сполуките му скоро стигнжли до ушитѣ на султанъ Селима. Султанътъ удобрилъ поведението на сърбетъ спрѣмо яничаретъ, които били исклани. Нѣ побѣдителетъ, насрѣдчени отъ Русия, поискали да обезпечатъ независимостта си, прѣзелцъ шабацката крѣпостъ, отъ бѣлънжли босиенския и шкодренския паша, испратени среща тѣхъ, а послѣ прѣзели и Бѣлградъ (1806). Слѣдъ тия срѣбъски сполуки, султанътъ сключилъ съ сърбетъ миръ (26 юн. 1808) и припозналъ К.-Г. за срѣбъски князъ. Французското нахлуване въ Русия въ 1812 насрѣдчило Турция; военните дѣйствия между турцитъ и сърбетъ се почижли изново; турцитъ надвили и К.-Г. билъ принуденъ да бѣга въ Русия, а слѣдъ това въ Австрия. Между това Сърбия придобила независимостта си подъ прѣводителството на Милоша Обрѣновича. Въ 1817, К.-Г. се върналъ въ Сърбия, нѣ билъ убитъ, каззватъ по подстрѣвателството на князъ Милоша. Името на първия освободителъ на Сърбия е останжало на приличната честь у сърбетъ, и синътъ му, Александъ Карагеоргевичъ, въ 1842 истикалъ отъ срѣбъския прѣстолъ Милошъ Обрѣновичовия синъ Михаила, ала въ 1858 Михаилъ изново билъ повиканъ на прѣстола. Синъ на Александра Карагеоргевича е Георги Карагеоргевичъ, сегашниятъ прѣтендентъ на срѣбъския прѣстолъ.

Карагуи. Птица отъ грабливите, голѣма колкото гургулицата;

съ пепелява перошина, отдолу червеника.

Караджата (Стефанъ). Славенъ бѣлгарски воевода, който падижъ геройски въ борба за освобождението на Бѣлгария отъ турското иго. К. билъ роденъ въ с. Ичме (кѫжжъ-агачска околия), въ 1842 г. Когато билъ на 4 години, родителетъ му [баша му билъ земедѣлецъ], неизвестно по какви причини, се пръсели съ чеядълта си въ Добруджа, именно въ тулченските села; най-сетиѣ семейството се заселило въ Тулча (1854). К., който се билъ училъ по селата, продължилъ обучението си на бѣлгарски и на гръцки въ тулченското училище. Кога станжалъ на 15 години, единъ веговъ зеть го зель на бакалски си дюканъ. Стефанъ билъ отиленъ борецъ и доклѣ се борилъ съ врѣстниците си, захватилъ да мѣри силитъ си и съ пистински пехлеване. Рассказватъ, че на единъ Великденъ, когато на мегдана въ Тулча били събрани пехлеванетъ да се борижатъ, на редътъ имъ билъ и Стефанъ; за пръвъ пътъ той покънжилъ славата публично. Пехлеванетъ били турци, бѣлгари и цигане; Стефанъ надвили всичките. Оставало да се бори на утрѣния денъ само съ единъ прочутъ борецъ турчинъ, на име Плясата, комуто ежъ надвиши Падижий великий борецъ му се заканилъ да го убие за унизилието, което му нанесъ, и Стефанъ прѣдумалъ зети си да му извади тескере, та да отиде и работи табаклажъ въ Румъния.

Въ тая земя К. пристигналъ тѣкмо когато Раковски си дарялъ гърлото да вика, че турскиятъ яланъ не е отъ провидѣнието; въ 1862 той се намиралъ въ легията

на великия българинъ и при бомбардиранието на Бълградъ очудилъ съ юначеството си всѣкого; прѣзъ 1864 год. той ходилъ съ една чета хѫшове изъ балканитѣ, дѣто си спечелилъ и името *Караджата*. За това негово име сѫществува той анекдотъ: веднѫшъ въ 1865, когато билъ съ дружината си въ елисенската планина *Братничъ*, заминувало едно заптие на конъ съ пѣсни; другаретѣ му пратили него да го сплаши и да му каже, че планината е хѫшовска, а не негова, та тукъ се не пѣе. Той като го застигналъ, мѣтналъ се на коня му неусѣтно, стисналъ му рѫцѣ, обезоржжилъ го и поспѣ го пусналъ свободно да си иде. Когато се върналъ при другаретѣ си, всички захванжли да му викатъ: ти, Стефане, се мѣташъ като караджа, сир. сърна. Отъ тогава той билъ извѣстенъ между хѫшовете съ името К.

Прѣзъ 1866, когато Румжния, слѣдъ испождането на Куза, се бояла отъ турска окупация и Раковски, по желанието на Братиано, се обѣщаъ да събере 10—20,000 българе волентири, за воевода на тая войска се опрѣдѣлилъ К. Въ 1868, около началото на юлия, К. и Хаджи Димитръ се прѣнесли, съ 124 бунтовници, подъ команда на двамата, на български брѣгъ при село Варданъ и на вѣзли въ България. Слѣдъ нѣколько сбивания съ войска и съ потери отъ башибозуци и черкезе, К. на 9-и юлия паднѫ нараненъ въ турски рѫцѣ въ мѣстото Канлѫ-дере около Вишовградъ, отъдто биде закаранъ въ бръчка въ Търново, и отъ тамъ въ Русе. Той умрѣ на 21 єж. м. въ единъ каупъ отъ ранитѣ си. Българските пѣсни въспѣватъ ю-

начество му. Кратъкъ биографически очеркъ за К. има въ кн. *Сборецъ изъ живота на български пѣ-отлични мѫже* отъ Г. П. Русески (Ст.-Загора, 1887); нѣкои отъ неговите подвizi се описватъ въ кн. *Четитѣ отъ България на Фил.-Томя, Хаджи Димитра и Ст. Караджата (1867—1868)* отъ З. Стоянова (Шловдивъ, 1885).

Караджа-дагъ (Сърнена-планина). Старо-загорска Срѣдна-гора, простира се отъ Тунджа до Стрѣма. Въ най-источната си частъ е тѣсна и ниска, въ срѣдната — е тѣсна и висока, а въ западната — е най-висока и най-ширака, съ личенъ връхъ *Черни връхъ*, на юго-ист. отъ Калоферъ. Срѣдната височина на планината достига до 915 метра, нѣкои отдѣлни връхове (Черни връхъ и др.) достигатъ височина отъ 1100 до 1449 мет. (между села Аджаръ, Рахманлие и Турция). Съверниятъ склонъ на планината е стрѣменъ и гористъ, а южниятъ — наведенъ и пѣ-вечето голь.

Караиби. Име на нѣкогашни човѣкоядни племена въ Антилските о-ви.

Карибско море. Часть отъ Атлантически океанъ между Африката и срѣдна Америка.

Караими, евр. (отъ *кора*, писане). Еврейска секта, която приема само писанието на Ветхия Завѣтъ и отхвѣрля Талмуда, който съдържа прѣданията на раввинитѣ.

Каранти, сир. *привърженици на текста*. Еврейска секта, която не вѣрва въ равинските прѣдания, отхвѣрля Талмуда, и припознава за божествени само каноническите книги на Ветхия Завѣтъ. К. се намиратъ разсѣяни въ Палестина, въ Сирия, въ Египетъ и въ други

стрии на Африка, въ Цариградъ, въ Полша и въ южна Русия.

Каракала (*Маркъ-Аврелий-Антонинъ-Басианъ*). Римски императоръ, синъ на Септима Севера, род. въ Лионъ въ 188; на медалъ обикновено се подписва Антонинъ, нъ потомството го нарекло Каракала, по името на една галска дрѣха (единъ видъ мантая), която постоянно носилъ. Въ 211, следъ бащината му смърть, биль припознатъ императоръ, заедно съ брата си Гета; нъ К. заповѣдалъ да убиятъ брата му, като го истъргицъ изъ майчинитъ му обятия. На сѫщата участъ той подложилъ и юрисконсулта Папинiana, който не рачилъ да оправдае убийството. К.-внѣтъ пътувания по Галия, по брѣговетъ на Дунавъ, въ Азия, сѫ означенувани само съ поразии; въ Троада, той поставилъ една бронзова статуя Ахиллу, и за да си състави едно понятие какъ Ахилъ е оплаквалъ приятеля си Патрокла, заповѣдалъ да отровятъ любимия му освободенъ робъ Феста, и му направилъ великолѣпно погребение; най-сетиѣ, за да отмъсти на Александрийцитъ за сарказмитъ имъ, прѣдалъ града имъ на всичките страховити на грабителството: кръвъ се пролѣла всѣдѣ, и имало толкова много убити, че дори и самъ К. не смѣялъ да доложи на римския сенатъ за числото на жрътвите, а писалъ само, че всичките убити били еднакво достойни за тая участъ; най-сетиѣ той билъ убитъ въ 217.

Каракаль, тур. Хищно животно отъ кочото семейство.

Каракаль. Румънски градъ, на Олта, 154 килом. на юго-зап. отъ Букурешъ; 12,000 жит.

Каракасъ. Столица на южноамериканска република Вене-

зуела, 18 килом. отъ Антилско море въ една висока долина, близу до р. Гвиайра; 70,500 жит. Голѣма търговия, която става най-вече чрезъ пристанището на Гвиайра. Важенъ университетъ Градътъ, правилно съграденъ, има хубаво мѣстоположение и се радва на вѣчна пролѣтъ: лѣтъ температурата токо-речи всѣкога е отъ +18 до +20°, а зимъ спада само до +9°. — Основанъ въ 1567, К. до 1811 билъ съдалище на управл. на едно испанско генералъ-капитанство; прѣзъ възстанietо, което се наченжло въ тая година среща Испания, той градъ игралъ голѣма роля; той е родилата на Боливара. Въ 1812 К. пострадалъ отъ едно земетресение. До 1830 той съставлялъ частъ отъ Колумбийската република, а отъ 17-и ноемвр. 1831 тая областъ била припозната за независима подъ име република Венезуела.

Каракорамъ. Планинско бърдо въ срѣдна Азия (Тибетското плато), между Хинду-Кушъ, Куенъ-Лунъ и Хималаи.

Каракулы. Градъ въ Бухара, на Церь-Авишанъ, при вливането му въ езеро К.; 30,000 жит. Стоварище на търговията между хининици и бухарците.

Карамания. Страна въ южната частъ на Мала-Азия, която отговаря приблизително на сегашния коненски виласть, и изъ която главните градове сѫ Кония и Караманъ. Тя била завоевана къдѣ 1300 отъ Карамана, румънски селджукски султанъ; и прѣминала въ ръците на турците въ 1465. Въ старо време въ тая земя сѫ били Пизидия, Исаврия, Ликаония, Памфилия и западната частъ на Каликия. Южните прѣѣди изъ К. сѫ Таврическите планини. Жител-

деть ѝ, поб-вечето тюркмени, се занимаватъ съ скотовъдство. — Друга К., обикновено наричана *Керманъ*, е една персидска областъ, която се прѣдѣля на югъ съ Персидски заливъ, а къмъ съверъ съ Хорасанъ, и на която гл. градъ е Керманъ.

Караманъ. Градъ въ азиатска Турция, коненски виляетъ, 93 килом. на юго-зап. отъ Коня; около 20,000 жит. Въ XIV-и вѣкъ К. (старото му име *Ларанда*) е била столица на румиско-седжукско княжество Карамания.

Карамболъ, фр. Въ билиардната игра: доширане на удареното клѫбо, отскокъ; пъленъ сборъ клѫба.

Карамзинъ (Николай Мих.). Знаменитъ руски историкъ, род. въ бащиното си имѣние въ с. Богородицко (симбирска губер.) въ 1766, умр. въ 1826. Прѣдѣлъ му били татарски князове; баща му, офицеръ въ оставка, го въспиталъ съ най-голѣма грижа. На 15-годишна възрастъ свѣршилъ науките си въ пансиона Шаденъ въ Москва, и постѣпенно въ Прѣображенски пълкъ; напусналъ военното поприще слѣдъ бащината си смърть и се прѣдалъ съвсѣмъ на литературата. Първите му книжовни работи били прѣводи отъ германски и французски: Лесинговата *Емилия Галоти*, Юлий Цезарь по французски прѣводъ и др. Въ 1789 прѣдприелъ едно пътуване въ странство, «за да допълни образоването си и да си даде отчетъ за положението и влиянието на писателетъ въ Европа»; обходилъ Германия, Швейцария, Франция и Англия и обнародвалъ впечатленията си въ *Писма на единъ русски пътникъ*, книга която имала доста голѣма сподоба, съсипала за всѣ-

кога псевдо-классическата школа и скоро била приета отъ всички, като образецъ на езика и на стила. Като се върналъ въ Русия въ 1791, К. основалъ едно чисто литературно списание, подъ насловъ: *Московскій Журналъ*, дѣто обнародвалъ множества нувели и прѣводи: *Клетата Лиза*, *Наталия*, *Боярската дъщеря*, *Волтеровата Ханриада*, *Ариостовий Ужасни Роландъ* и др. Срочната работа дотегнѣла К.-ну, та прѣкратилъ списанието и издалъ нѣколко литературни сбирки. Въ 1802 основалъ спис. *Вѣстникъ Европы*, което имало нечувана сподоба; нѣ въпрѣки тая сподоба на списанието, К. въ края на втората му година рѣшилъ да го напусне и окончателно да посвети таланта си на русската история. Императоръ Александъръ, като удобрилъ тая мисъль, заповѣдалъ да се дава К.-ну по 2000 рубли годишна субсидия, и да му се открие архивъ на държавата, по званието *историографъ*. Въ 1810, К. чель на императора своите *Записки върху стара и нова Русия*. Въ 1812 библиотеката му изгорѣла въ московския пожаръ и едвамъ спасилъ рѣкописите си отъ своята голѣма история на русската империя. Въ 1816, осемъ тома се довѣрили и царятъ дълъ 60,000 рубли за напечатването имъ (1816 — 1818). Въ 25 дена, 3000 екземпляра се распродали. «Изданието бѣше голѣмо», пише Пушкинъ, «и цѣлото общество, дори и модните жени, се залови да чете историята, до тогава непозната; Карамзинъ се виждаше да е открилъ стара Русия, както Колумбъ бѣше открилъ Америка». Съчинението строго консервативно, истиинско прославление и

оправдание на самодържавието, се понравио много импер. Александру, който направилъ К. свой съветникъ и приятел; той биль историкътъ, който разубѣдилъ руския царь да възстанови полското царство, въ своето *Министерство на единъ руски гражданинъ* (1819). Смъртта на господаря повлияла много злѣ на К., чието здраве било вече разнебитено; лѣкаретъ го съветвали да тръгне за Италия; импер. Николай турнигъ на расположението му една фрегата и го пенсионираъ съ 50,000 рубли, когато смъртта го покосила внезапно. К. е съ Ломоносова творецъ на руската проза; той е отворилъ пажти на рускиятъ писателе отъ XIX-и вѣкъ. Главнитъ му съчинения сѫ прѣведени на всичкитъ европейски езици. Кратки биограф. бѣлѣжки за К. на езика ни има въ кн. *Двадесетъ биографии на образцови руски писателе съ портрети* отъ В. О., прѣв. отъ руски на Д. Велкова (Шументъ, 1896). Едно К.-во съчин. *Чувствителний и хладнокрѣвній, два характера, е прѣв. у насъ отъ Ив. Бизирева* (Търново, 1885).

Карамусалъ. Градецъ въ азиатска Турция, на Мраморно море, 40 килом. отъ Измидъ.

Кара-Мустафа. Великъ везиръ на султанъ Мохамеда IV отъ 1660 г., по-напрѣдъ билъ сеизинъ, паша, адмиралъ. Въ 1663 К.-М. билъ главнокомандуващъ на турските войски, при обсадата на Вѣна. Градътъ билъ слабо укрѣпенъ и не могълъ да се държи много; ала полскиятъ краль Иванъ Собѣски пристигналъ на помощъ на обсаденитъ и разбилъ турците. К.-М., кога се върналъ въ Турции, билъ удущенъ по заповѣдъ на султана.

Карантина, фр. (фр. карантинъ, 40). 1) Уединено място, дѣто прѣсъдяватъ за опрѣдѣленъ срокъ, нѣкога 40-дневенъ, пажници или стоки, които идѣтъ изъ, или сѫ минжли прѣзъ място, дѣто върлува заразителна болестъ, като холера, чума и др. 2) Самото прѣсъдяване: *8-дневна карантинна, 15-дневна карантинна*. Оттука *карантинъ*, който се отнася до карантини.

Каранъ. Основателъ, по сказанията на македонското кралство, което достигнало до връха на сливата си въ нарушаването на Филип и Александра Велики.

Каралетровъ (П.). Български публицистъ, чиито статии и съобщения, обнародвани въ нашите списания и отпослѣ събрали въ отдѣлни книги — *Сбирка отъ Статии* (Срѣдецъ, 1898), *Кратко описание на Панагюрското възстаніе* (Срѣдецъ, 1893), *Материалъ за описание града Панагюрище и околните му села. Кратка история на българската черкова* (Срѣдецъ, 1894) — съдържатъ цѣни материали за нашата нова история. К. е род. въ Панагюрище въ 1845. Училъ се е въ родното си място при покойния Атапасъ Чолакова Хилендарецъ, послѣ при Юрдана Ненова и подучителе *Марина Дринова и Н. Бончева*, прѣд Др. и Бон. да отиджъ да продължатъ учението си въ Русия. Споредъ тогавашната училищна система, К. изучилъ добре ново-българския езикъ и църковнословѣнския (старобългарския езикъ, измѣненъ отъ руския) езикъ, и покрай тоя последниятъ се запозналъ и съ руския; освенъ това той изучилъ доста добре и гръцки писменъ езикъ. Въ 1858 отишъ въ Цариградъ да постъпи въ военното медицинско училище, въ №

бълъ честитъ да постигне желанието си, защото турцитъ приемахъ малко число българе. Отъ словослагателъ въ българския печатници, той станжалъ управителъ, па и отъ много четене и дружба съ събудени приятеле научилъ се и да драше антрефилета въ българския вѣстници *България, Съоптиникъ* и др. Прѣзъ 1864 той написалъ и издалъ, подъ псевдонимъ *Черновъждъ*, единъ мѣсецословъ за 1865, въ който той за пръвъ пътъ не употребилъ буквата *i*, та тогава мнозина му се смѣали. Въ той мѣсецословъ за пръвъ пътъ сѫ показани и днитѣ, въ които трѣбва да се слави паметъта на извѣстни български светци, както и за седмочисленницѣтъ, за които въ съчинението му има една особена статия (виж. *Сбирка отъ Статии*, стр. 243). Прѣзъ 1870, въ Цариградъ се основа българското печатарско дружество *Промишление* (виж. тая дума) и К. бѣше му нѣколко години предсѣдателъ. Прѣзъ 1873 К., съ участието на нѣкои приятеле, основа въ Цариградъ своя печатница; нѣ прѣдприятието се опрости, когато К. съѣхъ Априлското вѣстание въ 1876 захванжъ да теглиятъ и затварятъ. Едножъ пуснѣтъ, К. продаде основания отъ него вѣст. *День* и прѣзъ 1878 побѣгъ отъ Цариградъ и потърси руситѣ въ Одринъ. Прѣзъ всичкото си време, докѣ е билъ въ Цариградъ, К. е участвувалъ въ всичките народни работи и не е имало вѣстникъ или списание, дѣто да не е писалъ по нѣщо, нѣ никога не се е подписвалъ; понѣкога е турялъ псевдонимъ *Черновъждъ* или три звѣздички ***. Отъ освобождението до сега К. е служилъ въ София по сѫдебното вѣдомство, нѣ по това по-

прище не му е вървѣло, защото сега (1899) е *мирски сѫдия*. Въ София той постоянно е писалъ политич. статии и по сѫдебното вѣдомство, нѣ прѣзъ 1884 прѣстанжалъ да пише такъви, защото го обвинявали въ партизанство, та почналъ да пише само книжовни и исторически статии, — между които много критики и рецензии, нѣ все пакъ се не подписвалъ, а твърдѣ рѣдко е турялъ псевдонимите *Черновъждъ*, *Събръменникъ*, *Старъ Свещеникъ*, и още и други нѣкои такъви, както и три звѣздички ***.

Кара-Трифунъ и Яковъ Крайковъ или **Трайковъ**. Български книжаре въ XVI-и вѣкъ, чиято книжарска дѣятелност е принесла голѣма полза на българското вѣзраждане. Кара-Трифунъ е билъ скопски гражданинъ и е въртѣлъ голѣма търговия съ церковно-словѣнски книги (около 1561), а Яковъ-Крайковъ, книжарь отъ София, е печаталъ въ Венеция *Псалтиръ* (1560), *Чиновникъ архиерейски* (Молитвеникъ) [1570]. За тия двама книжовни дѣйци въ слѣпить врѣмена говори г-нъ М. Дриновъ въ *Юбилеенъ Сборникъ на Славянската Бесѣда*, 1880-95.

Каратъ, кратъ, фр. 1) Степень на чистотата на златото: злато 12 карата, злато 20 карата. Най-чистото злато е 24 карата и най-нечистото слизи до 5. Оттука надолу примѣсть въ него отъ прости метали е толкова голѣмъ, че то нѣма вече голѣма стойност. Злато 24 карата ще рече чисто злато; оттамъ надолу всѣко намаление означава частта прости металъ смѣсена съ златото. Напр. 20 карата злато значи злато, въ което 20 части сѫ злато и 4 части примѣсь отъ

простъ металъ. 2) Единична тегилка на драгоценни камене, равна на 4 зърна (около 20 сантиграма): *този диамантъ тежи 5 карата.*

Караулъ. Стража; пазене отъ стража.

Карафа. Италиянски композиторъ (1785—1871).

Кара-халисски проходъ. Продължаващ прѣзъ Родопите, съединява долината на Марица съ долината на Арда; почва отъ с. Кара-халисъ (Караджаларъ) и слиза въ Кърджалий на Арда.

Кара-хисаръ. Санџакъ въ азиатска Турция, ходавендигирски вил., гд. градъ *Афюнъ-Кара-хисаръ.* Виж. *Афюнъ-К.-х.*

Карашъ. Име на трима знаменити италиянски живописци отъ Болония: *Лудовикъ* (1555—1619); *Августинъ* (1558—1601); *Анибалъ* (1560—1609).

Карболова кислота, ново-лат. (*карбо*, въгленъ). Вещество, което се добива отъ катрана и се употребява да унищожава заразителните зародиши.

Карбонари, итал. (соб. зн. *въгленаре*). Италиянски революционери, членове на едно тайно дружество, което работило за тържеството на либералните идеи; името си добили отъ това, че начинателстват на това дружество (1808), франц. отечестволюбци, които побъгнали, въ врѣмето на крал Франциска, отъ гонението на чуждото правителство въ една планина за прѣпитанието си били принудени да правятъ въглица. — **Карбонаризъмъ.** Началата, идейтъ на карбонаритъ.

Карбонатъ, лат. Общо название на солитъ, въ състава на който влиза въглекислота.

Карбункулъ, лат. (отъ *карбункулусъ*, въгленче). Едно врѣмe карбункули наричали два драгоценни каменя; сега наричатъ така болестта антракъ или чумния, гангренозния слѣпокъ.

Кардамонъ, гр. Съмето на едно благовонно растение.

Кардамътъ. Български царъ, прѣемникъ на Цериха или Телериха, който царувалъ отъ 777 до 802. Историята споменува само неговите победи надъ византийците. Четири пъти българската войска разбила въ горна Тракия войските на византийския императоръ Константина, за когото управлявала майка му Ирина, и принудила гръците да плащатъ всѣма година данъкъ (791—796).

Кардиалгия, гр. Болезната въ срѣдцето.

Кардивъ. Английски градъ (Уейлъ), на р. Тафъ, 2 килом. отъ морето; 128,848 жит. Прѣзъ реката и най-вече прѣзъ Гламорганския каналъ, който се съобщава съ Мертиръ-Тидвилския каналъ, К. е стоварището на желязната и каменовъглищната промишленост на страната. К. е третото английско пристанище. Црквата, нормандска архитектура, е отъ врѣмето на Едуарда III. Университетъ (1883). — Градътъ съществува отъ 1079; Робертъ, нормандски дукъ, е билъ затворенъ 26 години въ замъка отъ брата си Хенрих I.

Кардиевризъмъ, гр. Болезнено расширение на срѣдцето.

Кардиацей (гръц. *καρδία*, сръдце). Еднот видъ миди отъ единакво-мускулните, иматъ два единакво-дебели затворни мускула на единакво-разстояние отъ края. Кардиацейтъ иматъ още единакви, сръдчести чешушки.

Кардиналъ, лат. Въ римо-катол. цръква, всѣкой отъ 70-тѣ висши духовни лица или архиереи, които съставлятъ съвѣта на папата; тѣ гласоподаватъ въ избирането новъ папа, който се избира измежду тѣхъ. — **Кардиналенъ.** Главенъ. — **Кардиналска шапка.** Пурпуррова шапка, която носятъ кардиналитѣ.

Кардиналь, лат. Пойна птица, живѣе въ съверна Америка.

Каре, фр. (соб. зн. *квадратъ*). Шхота расположена така, каквото да стои насреща на неприятеля отъ четири страни сѫщеврѣменно.

Карентъ. Римски императоръ 283-285.

Карета, итал. Единъ видъ покрита талига.

Кариера, лат. 1) Поприще, сир. пѫть, ходъ; звание: *избра си адвокатската кариера.* 2) Каменоломница, каменнарица; място отъ дѣто вадѣтъ камене: *експлоатиратъ една кариера.* — **Кариеристъ.** Който търси поприще и е рѣшънъ да го придобие съ каквито и да било срѣдства. — **Кариеристически.** Който се отнася до кариеристи.

Кариеръ, фр. бѣгъ: *конници тичахъ въ кариеръ.*

Карикалъ. Индийски градъ на источния брѣгъ на западна Индия (Короманделското крайбрѣжие), при устието на единъ отъ рѣкаветѣ на Кавери; 35,600 жит. К. припада на Франция, и е останътъ отъ нѣкогашните пространни франц. владѣнія въ Индия.

Карикатура, лат. Изображение, което представлява едно лице, прѣдметъ, или събитие въ извършътъ и смѣшънъ видъ. — **Карикатуристъ.** Жаждожникъ, който прави карикатури. — **Карикатурѣ.** Прѣдставлявамъ въ смѣшънъ видъ.

Каринтия (нѣмск. *Koerntien*, словенск. *Короско*). Австрийска областъ, има за прѣдѣли: на сѣв. и на ист., Щирия; на югъ, Крайна; на зап. Приморието, Венецианската областъ и Тироль. Площадъ 10,328 чет. килом.; насел. 361,000 жит. (токо-речи всичкитѣ католици), отъ които около 70 % нѣмци и 30 % словене (въ источната частъ). К. е покрита съ планини отъ щирийските и кроатските Алпи (Гросглокнъръ е 3,797 метра вис.). Главната ѹ река е Драва, която тече по Ѣзлата ѹ дължина (163 килом.). Земята не е много плодородна, нѣ е богата съ руди. Разработв. на рудниците е важно; желѣзото е прочуто (42,000 тона); искарва се и много олово (5,000 тона) и цинкъ (9,000 тона). Твърдѣ развито е скотовъдството; има около 260,000 говеда, 170,000 овце, 100,000 свине. Земята за житни произведения е малко и бѣдна. Населението е разсѣяно; осъвѣнъ главният градъ, *Клагенфуртъ* (на словенск. *Celovec*), никакъ градъ не е поболѣмъ отъ 5,000 жит. Областното събрание състои отъ 37 члена.

К. дължи името си на *карнитъ*, люде отъ келтското племе, които живѣли въ тая земя по времето на християнската ера. Римлянеть завоевали К. въ царуван. на Августа. Слѣдъ падането на римската империя въ К. се вмѣкнали словене. Въ VII-и вѣкъ, К. била завоевана отъ баварцитѣ, минѣла подъ властта на Карла Велики, пакъ била присъединена на Бавария и отнета отъ Отокара чешки, въ XIII-и вѣкъ Рудолфъ I далъ К. на Тиролските графове (1286); въ 1335 императоръ Лудвикъ Баварски ѝ далъ на ав-

стрийския и щирийския дукове. Отъ тогава К. е била всѣкога подъ властта на Австралия, освѣнъ въ течението на пять години въ Наполеоново врѣме, когато влѣзла въ състава на Илирийското кралство (1809 — 1814).

Кария. Староврѣменна страна въ юго-западната част на Мала Азия, имала за прѣдѣли: на сѣв., Лидия; на ист., Фригия и Ликия; на югъ и на зап., Средиземно и Егейско море. Столицата ѝ е била гр. Халикарнастъ, сегашният *Будрумъ*. К. първенъ наричали Финикия, отъ това, че тамъ се били заселили финикияне. Слѣдъ това, отъ името на първия си царь Кара, земята се нарекла К. Карийцѣ, храбри и прочути по пиратството си, говорили разваленъ гръцки езикъ. Тѣ съставили нѣколко държавици, отъ които едини били царстваща, а други републики. Послѣ карийците станахли поддани на прочутния Креза, а заедно съ него подпаднали подъ персидското владичество; и дори и въ това врѣме упазили царетѣ и законите си. Една карийска царица, Артемиза, придружила Ксеркса среща гръците. Въ врѣмето на прѣемниците на Александра Велики диритѣ отъ тѣхната независимостъ вече съвсѣмъ исчезватъ; въ римско врѣме само нѣколко карийски градове имали свои права. Гръците гледали на карийците като на варваре: тѣ били у тѣхъ прѣдѣтъ на прѣзрѣние и присмѣхъ; отъ тѣхъ тѣ образували наемната си войска и дорийците, съсѣди на карийците, ги продавали въ робство, та отъ това у гръците кариецъ значило сѫщото, каквото робъ. Покорена отъ римляните, Кария доставяла и тѣмъ много робе, та и въ Римъ кариецъ

значило робъ. Кария съставя сега частъ отъ Айтджински и Менташески санджаци.

Карлайлъ (Томасъ). Английски (шотландски) историкъ и публицистъ, род. въ Еклифчанъ, Шотл., въ 1795, умр. въ Лондонъ въ 1881. Свѣршилъ въ Единбургския университетъ за духовното звание, иль се посветилъ на литературата. Обичалъ много да чете; приказките за грамадното му члене сѫ токо-речи баснословни. Първото му съчинение, което обърнало върху него общественото внимание, било *Шиллеровъ животъ*, обнародванъ въ спис. *London Magazine*; по-сетиъ той обнародвалъ единъ редъ прѣкрасни критически и биографически статии, които прѣвъ пѣтъ запознали англичанетѣ съ богатството на нововрѣменната германска мисълъ. Безпримѣренъ портретистъ, той изобразилъ Шилера, Фихте, Рихтера въ такъви шарове, каквито читателетъ му не били и сънували. Въ образованіето крѣгове въ Англия се усѣтило, че у тѣхъ се е явилъ единъ литературенъ Колумбъ, който имъ е открилъ единъ новъ литературенъ съдъ. На тоя периодъ отъ К.-ата дѣтностъ принадлежи прочутият *мъ Sartor Resartus*, едно неописуемо съмѣщеніе на величественото и гротескското. Въ 1837 К. обнародвалъ своята *История на французската революция*, една патетическа епопея въ проза, отлична по блесъка на слога си. К. гледа избухването на народния гнѣвъ като на дѣло на божествената Немезида, която «когато се испыти врѣмето» разрушава, съ свещена яростъ натрупаниятъ лѣжи на възвѣтъ; затова и за него революцията е «една истина облечена въ

пълнен огънь». Слѣдъ съчин. му *Чартизмът, Героитъ и Геросопоклонението, Минжлото и Настоящето*, се явили неговите *Оливъръ*

Кромулови писма и ръчи, плодъ на чудесни учени изслѣдвания, *Историята на Фридрихъ II*, най-голѣмото му съчинение и др. К. билъ избранъ ректоръ на Единбургския университетъ въ 1865; и, въ 1873, билъ награденъ съ пруския орденъ «за заслуга».

Карлъкъ-батаакъ. Връхъ по съверния склонъ на Доспатските Родопи; 2,084 метра надъ морското равнище.

Карлисти. 1) Привърженници на Донц Карлоса Бурбонски (Испания). Виж. *Карлосъ*.

Карловинги. Прѣкоръ на 12 франц. крале (752-987); царували слѣдъ *Меровингите*, и прѣди *Капетините*. Тая династия се нарекла така по името на Карла Велики, отъ когото се основала.

Карловицъ. Градъ въ унгарската област Кроация-Славония, 10 килом. на юго-ист. отъ Петервардинъ, и на дѣсния брѣгъ на Дунавъ; 5,600 жит. Прочути вина; износъ на вермутъ. Съдалище на сръбски православенъ архиепископъ за православните сърби въ Австро-Унгария; семинари за православното и римо-католическото духовенство, гимназия, болница. К. е забѣлѣжителенъ исторически по единъ договоръ сключенъ тамъ на 14-и януар. 1699, съ посрѣдството на Франция и на Холандия, между Русия, Австрия, Полша и Венеция отъ една страна, и Турция отъ друга; по този договоръ турцитъ изоставили на Австрия цѣла Унгария отвѣдъ Сава (освѣнъ Темешваръ и Бѣлградъ), Трансильвания и Славония; на Полша Каминецъ, Подolia и вър-

ховната власть надъ Украина; на Венециянците Морея, о-въ Егина и нѣколко мѣста въ Далмация; на Русия, Азовъ.

Карлово. Градъ, окол. ц. [околия *карловска* или *стрѣмска*], пловдивски окр., при самитѣ южни поли на Стара-планина, $58\frac{1}{2}$ килом. на сѣв. отъ Пловдивъ, 17 на сѣв.-зап. отъ Калоферъ, 4 на юго-ист. отъ Сопотъ; 7,663 жит. К. има прѣкрасно мѣстоположение съ хубавъ климатъ и съ изобилие планински води, които текатъ всѣдѣ изъ улици и дворовете. Въ турско време е билъ единъ отъ най-рѣждѣнитѣ български градове; тогавашнитѣ му многобройни чаркове сѫ снабдявали съ гайтанъ европейска Турция, Мала-Азия, Босна и Херцеговина, Сърбия; сегашното производство на гайтана е незначително. Слѣдъ испадането на тая промишленостъ, Евлогий Георгиевъ основа въ К. една фабрика за шаеци и др., съ цѣль да се помогне на бѣдното население. К. има и гюлове и пространни лози. Наблизу се намиратъ и топли минерални бани, на които лѣтъ ходѣтъ многобройни посѣтители отъ околността за лѣкъ. Надъ К. Стара-рѣка образува единъ прѣлестенъ високъ водопадъ, нареченъ *Су-учурумъ*, и Стара-планина се явява съ своя величественъ изгледъ. — К. е отечество на Левски и на Евлогия Георгиева. — Споредъ едно прѣдание, К. е основанъ при дохождането на турцитъ отъ Карлъ-бей, турски пълководецъ, слѣдъ разорението на гр. Сушница, на истокъ отъ сегашния гр. К. Въ 1877, К. бѣше свидѣтель на неискazани страховити. Турцитъ, разярени че пада царството имъ, избѣсихъ

точно-речи всичкото побъзрастно мажско българско население на града. Всичката вина на карловци бъше, че бях приели радушно руският побъдител, когато едно отдѣление от Гурковата войска окутира К., дѣто се одържа само нѣколко дена.

Карлосъ (Донъ). Мадритски херцогъ, претендентъ на испанския прѣстолъ, род. въ 1848. Донъ К. е внукъ на Донъ Карла, начинателъ на карлитските възстания въ Испания. Дѣдо му е билъ братъ на испанския кралъ Фердинандъ VII. Фердинандъ VII ималъ самодѣщера, и по испански законъ братъ му Донъ К. трѣбвало да наследи прѣстола; нъ той унищожилъ салическия законъ, който отстранивалъ женитѣ отъ прѣстола (1830). Слѣдъ Фердинандовата смъртъ (1833), Донъ К. билъ провъзгленъ отъ партията си (карлисти) кралъ. Поддържанъ отъ населението на баскската областъ, Донъ К. продължавалъ неприятелските дѣйствия ту съ сподружка, ту безъ сподружка, доклѣ не билъ принуденъ да бѣга въ Франция. Той умр. въ Триестъ въ 1855. Неговий внукъ Донъ К. излѣзе претендентъ на испанския прѣстолъ, подъ името Донъ Карлъ VII, въ 1872, когато Амедей, отъ савойския домъ, се прогласи испански кралъ. Претендентъ почнѣ да търси правата си, защото считаше Амедея за чуждестраненъ похитителъ на прѣстола. Това възстание се свърши несеполучливо. Слѣдъ отричането отъ прѣстола на кралъ Амедея, Донъ К. тутаке се появи изново въ Испания и одържа единъ редъ побѣди надъ правителствените войски съ своитѣ карлисти; нъ тия побѣди не му принесоха полза, толкова по-вече, че той силно по-

дигнѣ среща себе си общественото мнѣніе съ жестокоститѣ си нацъ плѣненитѣ, та твърдѣ много отъ партизанетѣ му го напуснаха. Освѣнъ това, материалната поддържка отъ легитимистите въ Франция захващъ да омалъва и Донъ К. биде принуденъ да напусне Испания. Той живѣ сега въ Брюксель. Слѣдъ несполучата на испанците въ американо-испанска война въ 1898 много се говореше, че Донъ К. тѣкми да опитащащето си пакъ въ Испания. Отъ брака съ княгиня Мария Пармска Донъ К. има синъ, род. въ 1870, който сега е офицеръ въ руска служба.

Карлсбадска соль, отъ соб. им. *Карлсбадъ*, градецъ въ Чехия. Срѣдникъ на теръ, който се добива чрезъ испаряване карлсбадска минерална вода.

Карлсбадъ. Градецъ въ Чехия, близу до Егеръ, 118 килом. на ист. отъ Прага, 444 отъ Вена, прочутъ по тоналитѣ си минерални извори, които лѣтѣ се посещаватъ отъ посетителите (отъ 15,000 до 18,000) отъ всички части на Европа. Постоянното население едва ли достига до 10,000 жит., които правиътъ килимчета, ножчета, ножички, игли и други дреболии за проданъ на гостетъ. Температурата на тоналитѣ извори отъ 117° до 165° Фар. Водата, що истича всѣкидневно отъ всичките извори въ К., се прѣсмѣта за 9,000,000 литра. Главната й съставна част е содена сѣрнокислена соль.

Карлсруе. Столица на Велико Дукство Баденско, нѣколко километра на истокъ отъ Рейнъ: 61,074 жит. Градътъ, построенъ правилно, съ широки улици и херцогски дворецъ въ срѣдата,

има много хубави сгради, паметници, дворцова библиотека съ 80,000 тома, публична библиотека съ 90,000, музеи и висши учебни заведения, отъ които е забележително политехническото училище.

Карлъ. Име на 10 франц. крале (690—1830); 7 германски императори (742—1745), отъ които първите три французските крале Карлъ I, II, III; 2 английски крале, Карлъ I (Стюартъ), въцар. въ 1625, сваленъ отъ престола отъ революцията въ 1648, обезглав. въ 1649 (виж. Англия, история), и Карлъ II, синъ на Карла I (1660—1685); 14 Шведски крале до 1844, отъ които най-славният Карлъ XII (1697—1718) [виж. Карлъ XII]; 4 испански крале, и по нѣколко неаполски, савойско-сардински и баварски крале.

Карлъ Велики или Карлъ I. Царь на франките, далъ името си на династията на *карловинитъ* (742—814). Наслѣдилъ баща си Шипина Кжси въ 768 и царувалъ съ брата си Карломана до 771. Когато останълъ самъ царь, покорилъ аквитанитъ, ломбардитъ, баваритъ, саксонитъ, аваретъ; иъ единъ походъ, който прѣдприелъ среща испанските арабе, се свършилъ злочесто. Въ 800, папа Левъ III му възложилъ на главата короната на римските императори и тогава империята му се простириала между Съверно море, Елба, Чехия, Пиринейските планини и Атлантически океанъ. К. В. билъ велиъкъ не само като завоювателъ, а и като законодателъ и покровителъ на науката. Политиката му била да съедини въ едно разните племена на империята си и да въскръси нѣкакъ

си римската империя; иъ прѣемниците му били слаби, та не могли да осъществятъ плана му.

Карлъ Мартелъ (мартеъ, чукъ). Французски гълководецъ, съ блескавата си победа надъ маурите при Туръ въ 732 спасилъ християнската цивилизация отъ мюхамеданско завоевание. Той е баща на Шипина Кжси, и дѣдото на основателя на династията на карловингитъ (689—741).

Карлъ I. Румънски краль, втори синъ на князъ Карла-Антоана-Хохенцолернски и на княгиня Иосифина Баденска, род. въ Сигмарингенъ въ 1839. Учиъл се въ Дрезденъ (1850—1856), и въ бонския университетъ. Въ 1859 постъпилъ въ пруската войска. Избранъ румънски князъ въ 1866, следъ падането на Александра Кузя, нему прѣдстояло да се бори среща отказа на Портата да го припознае и среща агитациите на политическия партии. Съ енергия и добро държавничество той надвилъ на мъжното си. Въ 1869 той се оженилъ за княгиня Елизавета Видска (виж. *Карменъ Силва*). Въ 1877 се съвзъ съ Русия среща турцитъ. Побѣдоенътъ исходъ на войната докара на Румъния независимостта ѝ; иъ въ сѫщото време тя биде принудена да отстъпи Русий Бесарабие и да земе въ замъна Добруджа. Въ 1881 кн. Карлъ биде прогласенъ румънски краль. Безъ прѣкъ наследникъ, краль Карлъ усинови за наследникъ князъ Фердинанда, втория синъ на брата му Леополдъ Сигмарингенски.

Карлъ XII, шведски краль (1697—1718), синъ на Карла XI, род. въ Стокхоломъ въ 1682; възлязълъ на престола съдѣдъ бащата си смърть въ 1697, и въпрѣки

малолѣтието му, съвѣтътъ го прогласилъ на възрастъ да поеме юздитъ на управлението. Съсѣдните държави Дания, Полша и Русия помислили, че е настанжло сгодно врѣме да унищожатъ прѣбладанието на Швеция въ Сѣверъ, та сключили противъ нея съюзъ. Отворила се така наречената Сѣверна война и Карлъ XII се обезсмѣтилъ съ геройскѣ си подвизи. Войната починали данцилъ съ едно нападение на Холщайнъ-Готорпъ. Холщайнъ-готорпски херцогъ, който билъ жененъ за най-голѣмата сестра на К. XII, поискалъ помощъ. К. незабавно се явилъ съ една флота прѣдъ Копенхагенъ и накаралъ данцилъ да искатъ миръ. Отъ тамъ се обрнжилъ къмъ Курландия и съ 8,000 шведи разбилъ при Нарва 50,000 руси, освободилъ отъ саксонците Рига, навлѣзълъ въ Полша, свалилъ отъ прѣстола полския кралъ Августъ II, избралъ намѣсто него Станислава Лещински, погонилъ противника си дори и въ Саксония, неговото наследствено владѣніе, и диктувалъ му унизителенъ миръ при Алтранщатъ въ 1706. К. придобилъ въ ежкото врѣме отъ германскиятъ императоръ свобода на съвѣтъта за протестантите въ Силезия. Като напусналъ Саксония съ една войска отъ 43,000 прѣзъ септ. 1707, К. си турнжалъ на ума да върви право въ Москва; нѣ въ Смоленскъ билъ придуманъ отъ казашкия хетменъ *Мазепа* да си промѣни плана и да върви за Украйна, съ надежда да повдигне казацитетъ среща неприятели си. Ала въ тая надежда билъ измаменъ и, откаакъ испатилъ голѣми патила, билъ разбитъ отъ Петра Велики при Полтава (27 юн. 1709), и побѣгналъ въ Бендеръ (тогава въ Турция).

Русия и Дания пакъ нападнали Швеция и Августъ II се отказалъ отъ Алтранщатския договоръ. Регентството въ Стокхоломъ отблъсквало нападенията имъ сполучливо, и по К.-витѣ съвѣти Турция обявилъ война Русий, и Петъръ Велики испърво се намѣрилъ въ голѣми мѫжнотии. Нѣ руситѣ сполучили да вдъхнжатъ на турцитѣ подозрѣния относително крайната К. въ цѣль. К. билъ прѣмѣстенъ въ Димотика, отъ дѣто слѣдъ иѣколко врѣме избѣгналъ и прѣдрѣшъ, прѣзъ Турция, Унгария и Германія, стигналъ на 22 ноем. 1714 въ Штралзундъ, който защищавалъ храбро до 23 дек. 1815. Слѣдъ това нападналъ Норвегия, и въ обсадата на Фридрихсгалъ билъ убитъ отъ единъ куршумъ на 18 ноем. 1718. Слѣдъ неговата смърть Швеция, истощена отъ войните си, прѣстанжла да се смѣта между великите държави. Той билъ човѣкъ съ голѣмъ умъ не само за военните, а и за мирните, търговски и други поминъчни прѣприятия. Упорството му отивало до лудостъ; па го и паричали «блескавъ лудъ». Навицитетъ му били крайно прости; въ идене и пияне билъ въздърженъ; па бой не търсилъ нищо по-вече отъ баќквото имало за простиия войникъ Вижъ Волтеръ, *Histoire de Charles XII*; Лундбландъ, *Lundblad*, прѣв. на герман. отъ Иенсена (Хамбургъ, 1835—40).

Карлъкъ. Връхъ въ источните Родопи; 2,078 метра надъ морското равнище.

Кармелити и Кармелитки, отъ соб. им. Кармилъ. Католически монашески орденъ.

Кармелитска вода. Вода отъ ма-

връме съ правили въ кармелитските монастири.

Карменъ Силва. Литературен псевдонимъ на румънската кралица Елисавета, която се прослави като писателка. Тя е род. въ 1843, видска (германска) княгиня и е племенница на руската велика княгиня Елена Павловна, въ чийто дворъ е живѣла нѣколко години въ С. Петербургъ. Въ това връме се е учила музика при Рубинштайн. Въ 1869 се ожени за румънския крал Карла; въ 1870 имъ се доби дъщеря, и нъ въ 1874 се поминж. Отъ тогава Е. вече не доби. Слѣдъ дълбока скръбъ, която ѝ причини смъртта на дъщеря ѝ, тя се прѣдае на литературна дѣятелност. За най-добри нейни произведения се считатъ *Lieder aus dem Dimbovitzathal* (1889) и трагедия *Meister Manole* (1892), въ която тя, като зама сюжета изъ една румънска легенда, въ трагически образъ е въплотила беспрѣдѣлното честолюбие на единъ хъдожникъ. Кралица Е. пише на нѣмски, и нъ исказва дълбоко съчувствие къмъ Румъния и много е направила за запознаването на Европа съ младата румънска поезия. Въ книга *Rumän. Dichtungen* (Лайпцигъ, 1881; 3-о изд. 1889), издадена отъ нея заедно съ Мите Кремница, тя въ добри стихове е прѣвела нѣколко отъ най-добрите поеми на корифея на тая поезия, Александри. Прѣзъ войната въ 1877-78 тя се посвети на служението на ранениетъ. Послѣдните години кралица Е. прѣкарва въ Италия, въ голъма нервна разстроеностъ, докарана отъ неприятностите, свързани съ историята на любовта на наследника на румънския прѣстолъ, княза Фердинанда, къмъ краличината фрай-

лина (виж. *Blanche Roosevelt, Elisabeth of Roumania*, Лондонъ, 1891).

Нѣкои краличини литературни произведения сѫ прѣведени на езика ни; такъви сѫ *Пиатра Арса*, разказъ за истинска любовь, прѣв. Ст. М. (Варна, 1897); *Краличините камъни и Букуръ*, двѣ повѣсти, прѣв. И. М. (София, 1898).

Кармиль. 1) Едно планинско бърдо въ Сирія, расположение отъ Ливанъ. То е десетина километра дълго и се простира отъ пазраеловото поле до морето, дѣто се свръшва съ единствения голъмъ носъ по долината крайбрѣжие на Палестина. Той носъ образува залива на Сенъ-Жанъ д'аркъ (ака). — 2) Името на единъ Иудинъ градъ при едноименната му планина около 12 килом. на югъ отъ Хавронъ (Библ.).

Карнаваль, лат. (соб. зн. *сборъ месо*). У западнитъ народи връме назначено за увеселение, което състои отъ мъсниците и особено сирницата.

Карнакъ. Село въ развалините на Тиви въ Горни-Египетъ. Виж. Тиви.

Карниола. Виж. Крайна.

Карно (Лазарь-Никола-Маргаритъ), нареченъ Велики Карно. Французски генералъ и държавникъ, устроителъ на побѣдѣ на първата французска република, воененъ министъ и др. Въ дѣлото на Луи XVI гласувалъ за смъртта на краля. Изгоненъ въ 1816 отъ Реставрацията като цареубиеца, К. се оттеглилъ въ Варшава, послѣ въ Магдебургъ, дѣто и умрѣлъ. По-забѣлѣтелните съчинения, които е обнародвалъ К., сѫ: *Войнитъ на французетъ; За отбраната на укрѣпенитетъ мъста; Прѣписка на Наполеона*

Бонапарта съ графа Карно въ течението на Стоти Дни (1753-1823). — Единъ синъ на К. *Ипполитъ* К., баща на прѣдѣдателъ на франц. република *Сади* К., е билъ въ полза на Републиката въ Франция прѣзъ 1848 и министъ на просвѣщението и др.; той е издалъ *Записки за Карно отъ сина му (1861-1864)* и др.

Карно (Сади). Прѣдѣдателъ на французската република, род. въ Лиможъ въ 1837, избранъ прѣдѣдателъ въ 1887, убитъ въ Лионъ въ 1894. Инженер и политикъ, К. е билъ въ 1871 извѣнреденъ комисаръ на народната защита въ Хавръ, три пъти министъ на общите сгради [Дюфоровий кабинетъ въ 1885]; последниятъ размѣни отпослѣ портфеля на общите сгради за портф. на финансите, който упази и въ министерството Фрейсине (1886). К. пръвъ има смѣлостта да исповѣда дефицитъ, които до тогава се криехъ отъ страната; въ сѫщото време, той показва необходимостта отъ сериозни економии. Въ 1887, той замѣсти въ прѣдѣдателството на републ. Жюль Греви, който си даде оставката.

К. дойде на кормилото на управлението въ отечеството си всрѣдъ Буланжистското вълнение, което много помогна да утиши, като и упази похвална исправностъ въ испълнението на конституционната си роля; достолѣтното му поведение и любезността му му спечелиха скоро всеобщото съчувствие. Нѣ най-вече въ областъта на външната политика се усѣти неговото влияние; въ легово време се сключи руско-французски съюзъ и той прави посѣщение на импер. Александра II въ Петербургъ.

На 12 юн. 1894, всрѣдъ празднествата по случай на Лионската изложба, прѣдѣдателъ К. биде прободенъ отъ единъ италиански анархистъ, Санто Казерио. Тълото му се погребе тържествено въ Парижъ, въ Пантеона, до останките на славния му дѣdo. — Слѣдъ трагическата смърт на Сади К., съпрѣгата му отказа да приеме народна пенсия и при смъртта си (1898) остави 50,000 лева за фонда К., който, по нейното желание, е назначенъ за раздаване помощъ на вдовици на работници. Биографията на К. се намира у Barrou, *Les grands citoyens de la France: Sadi Carnot, président de la République, histoire de sa vie* (Парижъ, 1888) и др.

Карнобатъ. Градъ, окол. ц. бургазски окр., 53 килом. на сѣв.-зап. отъ Бургасъ, 20 на зап. отъ Айтостъ и $50\frac{1}{2}$ на сѣв.-зап. отъ Ямболъ; 5,625 жит. Два километра на сѣв. отъ града има станция на железницата Бургасъ-Ямболъ. Главното занятие на жителите е скотовъдството и земеделието; въ К. се въдигатъ прочутите *карнобатски овце*, които даватъ най-добра вълна у настъ, *тифттика*; този градъ произвежда много жито, царевица и яченикъ. — До К. е имало единъ старъ градъ въ време на българското царство, 3 килом. на сѣверъ отъ сегашния градъ; а 4-5 килом. на западъ отъ града има развалини на една стара крѣпость, наречена *Хисар-кале*, за която се прѣдполага да е била развалена отъ турците създаването на страната отъ тѣхъ. Въ 755 год. до тая крѣпость е имало сражение на българския князъ Кормисона съ гръците.

Каролевъ (Р. М.). Български учител-списателъ, род. въ Габрово

во въ 1846. Училъ се въ родното си място и отъ 1863 до 1871 въ Русия (киевската духовна семинария и киев. дух. академия). Отъ 1871 до сега е служилъ главно по учебното дѣло: отъ 1871 до 1877 е билъ учитель въ главното училище (мжж. и жен.) въ Габрово; отъ 1878 до началото на 1884 инспекторъ на народните училища въ русенската губерния [прѣзъ руската окупация княжество България бѣше раздѣлено на губерни] и инспекторъ и послѣ директоръ на габровската държавна реална гимназия; отъ юн. 1884 до 9 августъ 1886 бѣше министъ на народното просвѣщение въ Каравеловия кабинетъ; отъ 1890 до сега (1899) е билъ учитель въ софийската гимназия, директоръ на пловдив. гимн., началникъ на отдѣл. въ министерството на просвѣщ. и директоръ на софийск. народна библиотека, — служба, която занимава и сега. К. е билъ още прѣдсѣдателъ на габровск. окр. управит. съвѣтъ (юл. 1872 — авг. 1878) и прѣдсѣд. на видинск. губернски администратор. съвѣтъ (май-юл. 1879). Той бѣше и депутатъ въ учредителното народно събрание въ Търново и въ обикновенитѣ народни събрания прѣзъ 1880 и 1884. На К-вата книжовна дѣятелностъ принадлежи списването или прѣвода на слѣднитѣ учебници: 1) *Ръководство по Зучната метода*, по барона Корфа (1872); 2) Кратка и пространна *Всебоща История*; 3) Кратка и простр. *Свещена история*, *История на Българската Черкова* и *История на Христянската Православна Черква*; 4) профес. Иегеровата *Всебоща История*, I-и т. (Стара История);

5) Конспектъ по *Географията*. К-ви разни статии и прѣводи сѫ напечатани въ разни наши списания. Отъ 1896 К. редактира *Пътешественикъ*, мѣсечно илюстровано списание по пътешествията и географическъ открытия.

Каролина (Съверна). Една отъ Съединенитѣ Държави, има за прѣдѣли: на сѣв. Виргиния; на зап., планини Алегани, които ѝ дѣлѣтъ отъ Тенеси; на югъ, Георгия и Южна Каролина; на ист., Атлантически океанъ. Пространство 135,322 чет. килом.; насел. 1,617,000 жит., отъ които 650,000 негри. Населението на Съверна К. е главно земедѣлческо; градовете еж малко и маловажни. Съдалище на управл. е Рали (12,000 жит.); гл. градове: Уилмингтонъ (18,000 жит.), Чарлотъ (7,500) и др. Планините покриватъ западната частъ на държавата; земята се снишава къмъ ист. Крайбрѣжното е безплодно и въ него има обширни блата, като Алигейтъръ Суампъ. Рѣките Кейпъ-Фиъръ, Памико, Роаноко сѫ малко корабоплавателни. Горите сѫ доста пространни; въ планините има разни рудници, иъ особено каменовъглици и желязни. Главните произведения сѫ царевица (35 милиона бушела), жито (5 милиона бушела), тютюн и, къмъ югъ, оризъ, синило и памукъ. Климатътъ е мекъ и здравъ, освѣтъ покрай морето. Управлятелътъ на Съверна К. се избира за четири години. Върховното сѫдилище състои само отъ три члена. Законодателните тѣла сѫ една камара отъ 120 прѣставителя и единъ сенатъ отъ 50 члена; и единъ и другъ сѫ избиратъ по за дѣлъ години. — К., открита отъ испанецъ Диесъ де Леона въ 1512, добре известна си

отъ французски протестанти, които се заселили тамъ въ 1562-63, нъ не процъвтъли; земята се колонизирала отъ англ. кралъ Карла II, и конституцията ѝ се изработила отъ философа Лока. Въ тая земя се заселили най-много презвитериански шотландци и ирландци; между поселенците имало и моравци. Въ XVIII-и вѣкъ, на К. прѣстоило да се бори среща индийците и кралевските управлятели; тя се обявила за независимостта отъ Англия, и зела дѣятелно участие въ войната.

Каролина (Южна). Една отъ Съединените Държави, съ прѣдѣли: на сѣв., Сѣверна Каролина; отъ сѣв.-зап. къмъ юго-ист., Савана, която едни отъ Георгия; на ист. Атлантически океанъ. Пространство 79,173 чет. килом.; насел. 1,151,149 жит., отъ които голѣма частъ негри. Съдалището на управл. е Колумбия; гд. градове: Чарлстъонъ (75,000 жит.), Бофорть, Камденъ, Джорджъ-таунъ и др. Страната прилича много на Сѣверна К. И тамъ населението е главно земедѣлческо, и земята произвожда единакви произведения. Главниятъ управлятел се избира за двѣ години, камарата на прѣставителите състои отъ 124 члена и сенатътъ отъ 35. Историята ѝ е и тя единаква съ историята на Сѣверна К.

Каролински о-ви. Острови въ Океания (Микронезия), на югъ отъ Марианските и на ист. отъ Филипинските; открити отъ испанците въ 1543, и наречени така по името на испанския царь Карла II. Тия о-ви сѫ на брой побѣче отъ 500, малки и образуватъ една дълга верига (около 2,800 килом.), раздѣлена на нѣколко купа. Климатътъ е мекъ, земята плодородна; жителетъ, отъ малез-

ското или папуанско племе и съ темно-мѣдентъ шаръ на кожата, говорятъ езика на островитинетъ въ Филипинските о-ви, и се татуиратъ; женитъ имъ сѫ необикновено красиви. Всѣкото о-во има своя главатарь; всичките се покоряватъ на единъ царь, който прѣбивава въ Ламурекъ. Каролинците сѫ искусствни мореплавателе, кротки и честни; религиозните имъ вѣрвания сѫ прости и доста възвишени. Населението е около 35,000 и 865 европейци. Токо-речи всичките жители живѣятъ по крайбрежията и се хранятъ почти исклучително съ произведенията на риболовството. Макаръ и да въздѣхнатъ тия о-ви, испанците сѫ се задоволявали само да испращатъ въ тѣхъ мисионере. Владѣнието на тия о-ви се успори, въ 1885, Испания отъ Германия, която окупира о-въ Япъ, единъ отъ главните о-ви; мадридскиятъ кабинетъ протестира енергически. Прѣзъ това неочаквано съпротивление князъ Бисмаркъ прае третейския сѫдъ на пана Лъвъ XIII, който се произнесе въ полза на Испания. Германия придоби, като цѣна на умѣреността съ, едно влагалище за каменни въглища и пълната свободна търговия съ о-вите. Едно възстание на каролинските островитяне въ 1887, Испания потъжка едвамъ слѣдѣдѣ години.

Карпатски планини. Голяма планинска система въ срѣдна Европа, която се развива въ вилъ на една джга между срѣдното изрито на Дунавъ и полето на източна Европа (коритата на Одерь, Висла, Диѣстър и Долни Дунавъ). Тая джга, около 1200 килом., обгръща унгарското поле и грани-

силванското плато, дъли ги отъ съща Австрия, отъ Моравия, отъ Галиция, отъ Румъния. Тя се простира отъ Пресбургъ до Оршова, и двата града на Дунавъ. — **Карп.** п. съ най-важната планинска система въ средна Европа съдълъ Алпите. Тъси и писки въ средата, тъ се издигатъ въ краищата, дъто се намиратъ многобройни расклонения отъ главната верига. Най-високите имъ връхове съ въ Унгария Айстлюерница (2,651 мет.); въ Трансильвания, Будешеги (2,822 мет.). **Карп.** п. се дължатъ: на Западни, които наченватъ отъ Пресбургъ и се продължаватъ до источния край на Татрски планини; на Съверни, които отиватъ отъ источ. край на Татрски планини до изворите на Молдава; и на Источни, буковински или молдовски планини. Главните рѣки, които идватъ отъ тѣхъ съ Тиса, Днѣстръ, Прутъ, Олта. Хубави гори отъ смолисти дървеса; жито и височина до височина 1,400 метра. Изобилни руди: сребро и злато, желязо, олово, соль и др. Нѣколко прохода минуватъ прѣзъ планините. Изобщо карпатскиятъ климатъ, въпрѣки южното положение на тия планини, е много суровъ. Въ Карп. п. живѣятъ унгарци на сѣв.-зап. и на юго-ист., словене на сѣв., румънци на ист. и югъ и немци въ околната частъ.

Карпократии, отъ соб. им. Гностическа секта отъ XI-и вѣкъ, която искала да съедини християнското учение съ езическото.

Карпология (гр. *καρπός*, плодъ; *λόγος*, слово). Наука за плодоветъ и съмената на растенията. — **Карнологъ.** Оня, който се занимава съ карпологията.

Карсъ. Градъ въ руска Армения, на русско-турските прѣ-

дѣли, 136 килом. на сѣв.-ист. отъ Ерзерумъ; 12,000 жит., по-вечето арменци. Крѣпостъ създана отъ султанъ Мурада III. Въ 1828 русите, подъ началството на Паскевича, прѣзели К. Въ 1855, турците блескаво били К. шестъ мѣсека подъ началството на английския генералъ Уилимса. Въ началото на войната прѣзъ 1877-78 К. биде обсаденъ отъ русите, нѣтъ освободенъ прѣзъ юлия отъ Мухтаръ паша; обсаденъ пакъ прѣзъ есента, той биде зетъ съ пристигъ, на 6-и ноем. 1877. По Берлинския договоръ отъ 1878 К. остана на русите.

Карта, лат. хартиенъ листъ. 1) Чертежъ, който представлява частъ отъ земята, или частъ отъ небото, съзвѣздията и др. 2) Играчна книга. 3) Списъкъ на ястия и птици въ гостинница. 4) Виж. *Визитна карта*. 5) *Пощенска карта* значи отворено писмо; писмо, кое то състои отъ една написана карта, която се праща по пощата безъ да е приключена въ пликъ.

Картагена. Испански градъ (Мурция), на Средиземно море, при полите на сиера Кардагена; 84,230 жит. Първокласно военно пристанище, едно отъ най-добрите въ Средиземно море. Крѣпостъ. Едно време въ К. е билъ най-големиятъ арсеналъ не само въ Испания, а въ Европа. Градътъ, забуленъ съ стѣни, има маврски изгледъ: неговите улици, съборна црква и развалините на стария замъкъ съ маврска направа. К. е свързанъ съ Мурция и съ Мадридъ по желѣзнаца. Фабрики за перебълплатна и за стъкло. Важно тъжно риболовство. Въ околността разработването на цинкови и медни руди. Тоя градъ, който е била колония на карthagинците, е билъ

съграденъ отъ Асдрубала въ 242 прѣди Р. Х. подъ името Нови Картагенъ. Подъ римската власть билъ най-важниятъ испански градъ до нахлуването на варваретѣ. Билъ ограбенъ отъ готите, а по-сетенъ билъ столица на едно маврско княжество.

Картагенски събори. Церковни събори, които станаха въ Картагенъ, главният градъ на Африканската римска област. Такъв събор изброяватъ до 32, отъ година 200 до година 594. Отъ тия събори най-главни сѫ *Съборите подъ предсъдателството на св. Киприана*. Тоя великият картагенски епископъ събралъ подъ предсъдателството си 8 събора въ 7 години. Големият въпросъ за падижлийтѣ (*Lapsi*), сир. за онци християне, които били отстъпили отъ църквата прѣз Десиевото гонение, занималъ нѣколко отъ тия събрания: да се допушчатъ ли тия падижлии пакъ въ единение съ църквата и др.? Единъ всеваженъ въпросъ билъ и той: да се кръщаватъ ли вторично християнетѣ, които били кръстени отъ еретици? Въ събора, който събралъ въ 255, св. Киприанъ се произнесъ за утвърдително и 32-та владици, които присъствували, сподѣлили мнѣнието му. Нъ папа Стефанъ го отхвърлилъ, и заплашилъ африканските владици да прѣкажатъ общението си съ тѣхъ, ако не си промѣниятъ мнѣнието. Св. Киприанъ настоялъ на възгледите си живостно и въ 256 събралъ новъ съборъ, който ги и подтвърдилъ. Понеже папата енергично поддържалъ решението си, св. Киприянъ свикалъ, сѫщата година, *великия картагенски събор*; гласуваниетъ вече канони били още единожды подтвърдени. Гонението,

което настанило, и въ което св. Киприанъ потърпѣлъ мъжеството, турило край на прѣмирната. Когато се възстановилъ мирътъ доживѣлътъ африкански владици се отказали отъ борбата, и властта на папата въстържествувала.

Картагенъ (картагенски *Kartadata*, Новъ Градъ). Най-великият градъ въ старо време на съверния брягъ на Африка, въ сегашни Тунисъ, основанъ отъ финикийците около 800 години прѣди Р. Х. По едно съзание този градъ билъ основанъ отъ князя Дион (виж. това име), иль по-вѣроятно е, че той възникналъ като едно финикийско търговско стоварище поради сгодното си място положение. За развитието му се знае твърдейко малко. Съѣднината, които имаме за него, сѫ скучна и едностранини дори и за времето, когато билъ вече столица на една важна република и единъ отъ най-великите търговски градове на свѣта. Прѣди разорението му населението му било 700,000. Населението състояло отъ финикийне и ливийски племена. Явио е, че тая финикийска колония се развила бѣрже, защото още отъ VI-я вѣкъ владѣяла прѣлото приморие отъ Нумидия до Киринея. Въ 574, Тиръ се съсипва. Картагенъ изгубва всичките му владѣнія въ Средиземно море. Корсика, Сардиния, Малта, Балеарските о-ви сѫ негови; той се настанива въ Испания и зима западна Сицилия. Тамъ, той срѣща гръците, които се борятъ съ него за прѣвенството въ о-ва. Отъ около 550 до 288 Картагенъ продължава настанилението си и, въпрѣки несподуките си, каквато била неспособната му при Химера въ 480, въпрѣки дъ-

ската диверсия на Агатокла, който пръвнестъл войната въ Африка (авг. 310 — окт. 307), въпреки съзаклетията на първите му граждани, Ханона, Бомилкара, които искали да станат царе, такъв било упорството му, че щътъ най-сетне да покори цяла Сицилия, да не се намърти тогава среща римската република.

Като станал съперникъ на Римъ, Карthagенъ бил принуденъ да воюва съ него три войни, наречени *пунически* (карthagенски).

Въ първата, която траяла 24 години (264—241), тия двѣ републики опитали силитъ си; въ втората, която траяла 17 години (219—202), Римъ насмалко щътъ да погине, чрезъ побѣдоносното шествие на Анибала, който побѣдилъ римлянетъ по бръговетъ на Тесина, близу при езеро Тразимена, и при Кана; иъ принуденъ да се върне въ Карthagенъ, той бил побѣденъ при Зама (на югъ отъ Карthagенъ), отъ Публия Сципиона Африканца (202); въ третата, която траяла близу 4 години (149—146), Карthagенъ бил съиспалъ до основа отъ *Сципиона Емилиана Африканца II.* Шестъ дена бойтъ продължалъ въ улиците на града, и седемнадесетъ дена завоевателетъ го разорвали съ огнь. Страната станала римска областъ. Кай Гракхъ испратилъ 6,000 поселенци да основатъ новъ градъ на мястоположението на Карthagенъ. Градътъ се нарекъ *Юония*, иъ не пропътвътъ. Августъ подновилъ града и нови Карthagенъ станалъ, въ втория и третия вѣкъ отъ християнската ера, единъ отъ най-хубавите градове на римската империя. Въ V-и вѣкъ *вандалите*, които били нахлули въ южна Ис-

пания, основали въ Африка кралство и вандалски крал Генсерикъ си направилъ Карthagенъ столица (439). Велисарий съиспалъ това кралство, завоевалъ Карthagенъ (533) и го наименувалъ *Юстиниана*. Въ VI-и вѣкъ арабетъ, а въ XVI-и турците турножли ръжка на страната; и сега двѣ-три селца и нѣколко развалини се намирятъ на мястоположението на Карthagенъ. Сегашната държава въ картагенската страна, регентство *Тунисъ*, се управлява отъ наследственъ маврски князъ, който носи титлата *бей*. Много време по име подчинена на Турция, тая държава е сега подъ покровителството на Франция, която ѝ завладѣ въ 1881 при протеста на В. Порта.

Съмената на разрушенитето си Карthagенъ носилъ въ себе си. Карthagенската република е била одигардическа. Членоветъ на съветъ, 300, се избирили отъ най-богатите семейства. Тоя съветъ избирилъ изпомежду си единъ комитетъ отъ 30 души, и понякога още малъкъ само отъ 10 души, на който стояли двамата ~~сановници~~ подобни на двамата ~~императори~~ сули, иъ безконечно ~~правители~~ едно простонародие ~~е исказвало желанията~~ крациата. Въ ~~същите~~ сържаводили ~~заповеди~~ е билъ една ~~страна~~ ~~аристократия~~ ~~нила прѣбрани~~ отъ друга ~~тъ~~ сана ~~помежду~~ на Баркона ~~вали~~ ~~нововини~~ ~~дори~~ ~~се об~~ ~~рал~~.

тагенската войска състояла отъ покорени ливийци, наети нумидици и робе; тая войска, движима отъ единствената надежда на печалата, нѣмала солидността на легионите отъ римски граждани. Това е твърдѣ забѣлѣтелно въ свръска съ обстоятелството, че Картагенъ е располагалъ съ голѣма военна сила. Флотата въ първата пуническа война състояла отъ 350 кораба, които носили 150,000 войника.

За езика на карthagенинетъ може да се говори само предположително, защото за това намъ сѫ останжли малко данни, а именно надписи, които намиратъ въ Сицилия, на о-въ Малта и въ Картагенъ, а особено нѣколко фрази въ Плавтовата комедия *Poenulus*. По тия малки остатки отъ картезикъ заключаватъ само, че той е билъ сходенъ съ финикийски и еврейски езици. — Колкото се отнася до изящните искусствства, съмнително е да ли карthagенинетъ сѫ били напрѣдъкли въ тѣхъ, макаръ да сѫ ги уважавали; по-следното се заключава отъ това, че карthagенските пѣлеводци, когато между военната користъ имъ падали на рѣка статуи и картини, всѣкога ги испращали въ отечеството си. — Религията на карthagенинетъ се вижда да е била въ сѫщностъ еднаква съ финикийската — кланяне на звѣздитъ и на огъния. Молохъ е билъ главното божество, и нему принасяли жрътва дѣца и робе. Най-висшето природно проявление на това божество било слънцето. Освѣнь на слънцето, карthagенинетъ се кланяли на Астарта, богинята на стихиите и др. — Търговскиятъ гений на тоя народъ е най-забѣлѣтелното нѣщо; неговитъ търговци

сѫ посѣщавали всѣко крайбрѣжие и островъ на Средиземно море; неговите керви сѫ прониквали прѣзъ Сахара до злато-производителните страни на Нигеръ, и прѣзъ Ливийската пустиня до земите покрай Ниль; отъ неговото пристанище Котонъ излѣгалъ онай Ханонова флота, която, още въ 460 преди Р. Х., изслѣдвало крайбрѣжията на Атлантически океанъ, отъ Англия до Гинейски заливъ.

Картаминъ, лат. Вапсалево-вещество за шафрана.

Картанъ. Нефталимовъ градъ, който се нарича и Кириатамъ (Библ.).

Картезианизъмъ (отъ *Kartezius*, латинско име на Декартъ). Име на Декартовата философия. — **Картезианецъ.** Послѣдователъ на картезианизма. Виж *Декартъ*.

Картечъ, рус. Артилерийски снарядъ: тенекиена кутия пълна съ коршуми, която се стрѣля съ оръдие (топъ) за близка отбрана.

Картие (Жакъ). Франц. мореплавателъ, открилъ Канада въ 1534.

Картина, лат. Изображение, образъ на платно, книга и др. Въ прѣнос. см. 1) Гледка; прѣмѣти, които се представятъ наедва прѣдъ очите ни, и ни правятъ впечатление: отъ връхъ *Витоша откриваме великолепна картина*; 2) живостно представление на нѣщо, устно или писмено: *той рисува вѣрна картина на нашите избори*.

Картина (живя). Представлението на нѣкое събитие чрезъ групиране човѣци въ прилични стойки. Такъвъ група стои мъчливи и неподвижни.

Картичка. Умалително отъ карта: *визитна картичка*.

Картонъ, фр. Дебела книга, мукава.

Картофъ, герм. Барабой, пататъ.

Картрайтъ. Знаменитъ английски механикъ, изобрѣтатель на машини-тѣкачки и дѣрнаци (1743—1823).

Картушъ, фр. Фишекъ.

Картъ бланшъ (*carte blanche*), фр. (соб. зн. бѣла карта или листъ). Щълна властъ, неограничена свобода да прави човѣкъ каквото еши: *даде ми картъ-бланшъ*.

Карузель, фр. Надприпъкане съ кодесници, съ коне и др.

Кархамисъ. Градъ при западния брѣгъ на Евфратъ, на чиито развалини побѣстѣ билъ основанъ Иераполъ; сегашното арабско име на мястото е *Иераблус* (Библ.).

Карбенъ (профес. Николай Ив.). Руски историкъ и социологъ, род. въ 1850; свѣршилъ курсъ по историко-филологич. факултетъ на москов. университетъ въ 1873. Въ 1876 издѣржалъмагистерски испитъ; сега занимава катедра въ петербург. университетъ и на висши тѣ женски курсове. Нѣколко негови съчинения сѫ прѣведени вече на езика ни, каквите сѫ: *Писма къмъ учащите се младежи, Мисли върху основите на нравствеността, Бесѣди върху изработването на мировъзрѣнието* — прѣв. отъ М. Москва (Търново); *Етюди върху економич. материализъ* (Варна, 1897); *Що се нарича общо образование?* прѣв. Б. Тончева (Добритъ, 1898). Между проф. К-витъ исторически трудове, побѣдѣжителни сѫ: *Очеркъ истории французскаго крестьянства* (Москва, 1881); *Очеркъ истории реформационнаю движенія* (1886); *Исторический очеркъ польского сейма* (1888); *Паденіе Польши*

въ исторической литературѣ (1889); *Causes de la chute de la Pologne* (1893). Особна категория трудове съставлятъ неговите: *Основные вопросы философии истории* (1890) и единъ редъ историко-философски и социологически журнални статии, отъ които една частъ сѫ събрани въ книга *Историко-философские и социологические этюды* (1895). Въ Брокхаузовия руски енциклопедически рѣчникъ К. редактира историческаия отдѣлъ.

Карь. Римски императоръ (282—283).

Каса (лат. *capsa*, ковчегъ). 1) Съкровище, жѣльзъ ковчегъ. 2) Партий и други цѣнни иѣща, които се държатъ въ него. 3) Учреждение, дѣто се приематъ и даватъ пари.

Касандра. Приамова и Хекубина дѣщера, добила отъ Аполона дарбата да пророкува, нѣ безъ да може да убѣждава (*Басносл.*).

Касандъръ. Македонски царь, синъ Аентипатеръ, подчинилъ Гръция слѣдъ побѣдата при Мегалополисъ (318), и станжалъ македонски и гръцки царь слѣдъ битвата между генералитѣ на Александра Велики при Илѣсъ (Фракия) въ 301. Той билъ женатъ за Александрова сестра, и ималъ цѣлото семейство на завоевателя. Умр. кѫдѣ 298 прѣдъ Р.Х.

Касаторъ (фр. *casse*, трошка — пиж). Оня, който се отнася до съдъ, оненъ сѫдъ да иска уваженіе прѣсъджа или рѣшение, отъ побѣденъ сѫдъ противъ него — **Касационенъ сѫдъ**. Този сѫдъ, който може да прѣсъдже за несъблюденіе установените правила или премъжествените законитѣ, прѣсъдѣ и уважаващи на другите. **Касационенъ сѫдъ**, който сѫдъ може да прѣсъдже за несъблюденіе установените правила или премъжествените законитѣ, прѣсъдѣ и уважаващи на другите.

щество, а само по форма. Въ България има само единъ касационенъ съдъ; той засъдава въ София. — **Касация.** 1) Гледане дъло отъ касационенъ съдъ: това дъло подлежи на касация. 2) Касационенъ съдъ.

Касель. Прусски градъ, бивша столица на Хесе-Касель, на р. Фулда; 81,752 жит. Железни ливници, фабрики за машини, за научни инструменти, за хартия, бои и др. и търговия съ произведенията на тия индустрии. По мястополож. и строението си К. е единъ отъ най-хубавите германски градове. *Friedrichsъ-plaц* е най-широкият градски площадъ въ цяла Германия. Отъ сградите забържителни сѫ: протестантска и католич. цркви, една синагога, *Museum Friedericianum* съ огромна библиотека (поб-вече отъ 100,000 тома и нѣкои цѣни ръкописи), богата картична галерия, обсерватория и др. Дворецъ на Вилхелмшое, отреденъ отъ покойния германски императоръ (Вилхелм I) за жилище на покойния французски императоръ (Наполеон III) съдѣдъ падането му въ Седанъ (септ. 1870), съ прѣкрасните му извори и водоскоци, и колосалната Херкулесова статуя, вжтре въ която осемь души могатъ сѫщеврѣменно да стоятъ, е само 4 килом. отъ К.

Касиеръ, фр. Съкровищникъ, управител на каса.

Касий (Спурций). Римски генералъ, два пъти консулъ, два пъти победителъ на сабиниите и латините, издалъ първия поземенъ законъ, за да достави на плебеите участие въ държавната земя. Затова сенатътъ (патрициите) го обвинилъ въ държавна измѣна и го осудилъ да бѫде хвърленъ отъ Тарпейската канара.

Касий Лонгинъ (Кай). Единъ отъ Цезаревите убийци. Когато избухнала междуособната война, К., ако и плебеийски трибунъ, зель страната на Помпей и аристократическата партия противъ Цезаря. Цезаръ го заробилъ, нъ го простиъ, па му и далъ пакъ важна служба. Въ 44 прѣди Р. Х., чрезъ Цезаревото влияние, той билъ изправенъ *praetor peregrinis*, и обѣщао му се управлението на Сирія на другата година. Нъ той пожелалъ службата върховенъ съдия на Римъ (преторството), която се дала на шурея му Брутъ. Тогава К. забравилъ Цезаревото великолудие и съставилъ отъ недоволните аристократи псевдо-патриотически заговоръ, въ който увѣдѣлъ и Брутъ; и скоро (3 марта 44 пр. Р. Х.) Цезаръ падналъ отъ мечовете на убийците. Сетната отъ това кръваво дъло не изблъса както К. се надѣялъ. При Цезаревото погребение народътъ потърсиъ убийците; и военната властъ паднала въ Маркъ Антониевъ ръцъ. Затова К. побѣгналъ въ Истоцъ, дръпналъ управлението на Сирія, наказалъ тежко градовете, които се произнасяли срещу републиканците, наложилъ имъ тежки даванія, и вървялъ се въ Македония, та съединилъ силите съ Брутовитъ. Тамъ, въ полетата на Филипи, К. и Брутъ били нападнати отъ Антоний и Октавианъ. К. на лѣвото крило билъ съвѣтъ разбитъ и, като не знаялъ че Брутъ на дясното крило е победителъ, изкараъ единого отъ людѣтъ си да го убие. Брутъ оплакаъ трупа му и го нарекъ *Послѣдният римлянинъ*.

Касини (Джованни Доменико). Италиански астрономъ, род. въ 1625 въ Периналдо, близу до

Ница, умр. въ 1712 въ Парижъ. Училъ се въ иезуитско училище въ Генуа; въ 1660 билъ назначенъ професоръ на астрономията въ болонския университетъ. Отъ 1664 до 1665 въ Римъ наблюдавалъ двѣ комети, опрѣдѣлилъ пъти имъ и открилъ, че кометите трѣбва да принадлежатъ на слънечната система; освѣнъ това, той показалъ, че Юпитеръ се върти на осъта си и че въртенето му се извръшва въ 9 часа и 56 минути. Въ 1668 обнародвалъ периодитъ на Юпитеровите спѣтници; тогава Луи XIV го поканилъ въ Парижъ, и го направилъ директоръ на парижската обсерватория. Отъ 1671 до 1684 К. открилъ Сатурновите спѣтници и въртенето на Марса около осъта; наблюдавалъ зодиакалната свѣтлина, чисто естество остава и до сега още необяснено; и опрѣдѣлилъ законитетъ на движението на Луната на осъта си — К.-вий синъ, Жакъ Н., астрономъ, род. въ Парижъ въ 1667, билъ, слѣдъ бащината си смърть, директоръ на парижската обсерватория. Той опрѣдѣлилъ периодитъ на въртенето на всичките тогава познати Сатурнови спѣтници, наклонението на планетните орбити и др. Умр. въ 1756. — Синътъ на последния, Цъзаръ Н. де Тюри, астрономъ (1714 — 1784) билъ и той директоръ на париж. обсерватория; той е забѣлѣжителенъ по изданието на единъ голѣмъ топографически атласъ на Франция, свършенъ отъ сина му Доминика, слѣдъ 45-годишнъ трудъ. — Синъ му, графъ Жанъ Доминикъ Н. билъ и той директоръ на париж. обсерватория и свършилъ наченжтото отъ баща си издание на топографически атласъ (1748—1845).

Касионея. 1) По *грч.* *басносъ.* етиопска царица, майка на Андromeda. 2) Името на едно съзвѣздие въ Млѣчния Путь, което състои отъ 5 звѣзи отъ трета величина, расположени въ видъ на буква У.

Касирамъ, *фр.* 1) Унишожавамъ, припознавамъ за незаконентъ: *тоя изборъ се касира.* 2) Отнасъмъ се до касационенъ сѫдъ: *осждений иска да касира.*

Cassius *tutissima virtus.* Латинска поговорка: добродѣтельта е най-здравата отбрана.

Касия. Кората на едно благовонно дѣрво, която влиза въ състава на мирото.

Касифия. Градъ, за който се прѣполага да е билъ близу до Каспийско море (*Библ.*).

Каскадъ, итал. Водопадъ.

Каскетъ, *фр.* Шлемъ, въоръжение за главата въ иѣкои войски.

Каслухими. Потомци на Мицраима, еднородни съ кафторимитѣ. Тия два народа се вижда да сѫ били съпрѣдѣли въ съверо-источното приморие на Африка (*Библ.*).

Касова книга. Книга, въ която се вносятъ всичките вършени дѣла въ налични пари.

Каспийско море. Най-голѣмото отъ соленитѣ езера на земното клѫбо, простира се между Европа и Азия надлѣж. отъ сѣв.-зап. къмъ юго-ист. около 1,200 килом. и наширъ отъ 170 до 450 килом.; простр. около 314,000 чет. килом. Дѣлбочината му не е много голѣма, освѣнъ къмъ югъ; тя е изобщо отъ 140 до 160 метра, нѣ на много мяста тя не е дори и 40 и 30 метра; затова и корабоплаването става съ малки кораби. По К. м. се явяватъ страшни бури, причинявани най-вече отъ съверния и отъ южния вѣтъ;

водата е поб-вече горчива отколкото солена, поради многобройните нефтини извори, които се намират въ морето; равнището ѝ е около 40 метра поб-високо отъ равнището на океана. Бръговетъ сж стръмни на югъ, блестищи на ист. и пъсъчливи на сѣв. и зап.; обширни храсталаци криятъ бръговетъ и устията на рѣкитѣ. Островите сж покрай бръговетъ, най-вече отъ Ураль до Олга; токо-речи всичките сж ниски и неплодородни. К. м. прибира водата на голъмни рѣки — Уралъ, Волга, Терекъ, Куръ и др. Бръговетъ му принадлежатъ поб-голъмата част на Русия, и самота може да има на него флота; Персия владѣе само южното крайбръжие. Главните пристанища на градовете на приморието сж Баку, Дербентъ, Астраханъ, Гуриневъ, на Русия; Астерабадъ, Балфрушъ, Рештъ, на Персия. К. м. хранят много водни птици и риби. — Староврѣменните народи не сж познавали добре К. м.; тѣ сж предполагали, че то се съобщава съ Азовско море. Арабските географи отъ XI-и вѣкъ, послѣ пътешественикътъ Марко Поло въ XIII-и, показвали, че то е вжтрѣшно море; че то е станжало добре известно само чрезъ трудоветъ на руситѣ, отъ когато Петъръ Велики накаралъ да се направи една точна харта на това море отъ 1710 до 1720. — Името Каспийско море иде отъ каспийски, скитско племе, което обитавало бръговетъ му; староврѣменните го наречали Хирканско море; въ срѣдните вѣкове било известно съ имената Хазарско, Табаристанско, Бакуско и др.; руситѣ го наричатъ още Астраханское и Хвалинское море.

Каспичанъ. Едно отъ поб-гла-

внитъ села (1,032 жит.) въ новопазарска окр., шумен. окр., забѣлѣжително като станция на двѣ желѣзници: русе - варненската и каспичанъ-шуменската. Така станция е 19 килом. на сѣв.-ист. отъ Шуменъ, 5 килом. на югъ отъ Нови-пазаръ и 31 на зап. отъ Продвадия.

Каеръ-сайдъ. Село въ Тунисъ, забѣлѣжително по единъ договоръ, подписанъ въ 1881, който установи французското покровителство надъ Тунисъ.

Каста. Съсловие, особенъ разредъ люде въ една държава, която предаватъ правата си на потомците си и иматъ право да мѣняватъ начина на обществената дѣятелност на предѣлътъ съ Египетъ; сж се дѣлили въ старо време на касти; въ Индия изродъти и сега е раздѣленъ на касти. Оттука настовъ: каствено предубѣждение.

Касталия, касталски источникъ, гр. По гръц. басносл. изворъ въ Парнасъ, посветенъ на музътъ; дѣлъ името си на нимфа Касталия, която се удавила въ него, за да убъгне Аполону.

Кастамуни. Градъ въ азиатска Турция (Мала-Азия), 80 килом. на югъ отъ Черно море и 376 на ист. отъ Цариградъ, гл. градъ на едноимененъ вилаетъ, който отговаря на стара Пафлагония; 20,000 жит. Около 30 джамии, и около тяхъ хамаме; памучна промишленост много слаба.

Кастилия. Едно отъ пѣкогашните кралства въ Испания, дѣлено на Стара и Нова Кастилия. Стол. Бургосъ, Мадридъ. Стара и Нова К. сж имена, които се употребяватъ вече въ сегашното административно раздѣление на Испания, че тѣ принад-

длежът на историата. Тия страни, двѣ високи плати, които захващатъ срѣдата на Иберийски полуостровъ, образували въ XI вѣкъ кралство Н., ядката на сегашна Испания; до 1028 тѣ били подъ властьта на Навара. Синътъ на Санcho III, наварски краль, Фердинандъ I Велики основаълъ кралство Н., па си присъединилъ и кралство Леонъ. Ала това съединение не траяло много, понеже Леонъ станжалъ отдално кралство за Фердинанда II. Но-сетиѣ, въ XIII-и вѣкъ двѣтѣ кралства пакъ се съединили въ лицето на Фердинанда III и за всѣкога вече останжли подъ единъ скръпътъ. Между прѣемниците на Фердинанда III най-отличенъ билъ Алфонсо X, по чиято заповѣдъ се начъртали алфонсинските (астрономически) таблицы. Съ оженването на Изабела, сестра и приемница на Хенриха IV, за Фердинанда, арагонски краль (1469), двѣтѣ корони кастилската и арагонската се съединили (1479), и отъ тѣхъ се явило кралство Испания, което напълно се утвърдило следъ Фердинандовата смърть, въ 1516, когато Карлъ I испански (Карлъ V германски) наследилъ двѣтѣ корони. Пространството, което захваща *Стара* и *Нова* Н., заедно съ леонската и нюрийската околности, които географически съставлятъ частъ отъ кастилските плати, се прѣсмѣта на 191,000 чет. килом. (по-вече отъ $\frac{1}{3}$ отъ Испания) населени само съ 4,692,000 жит.

Кастели (Бенедето). Италиянски математикъ и физикъ, род. въ 1577 въ Брешия, умр. въ Римъ въ 1644; Галилеевъ ученикъ; чель лекции по математиката въ Пиза, а послѣ въ Римъ; Торичели билъ неговъ ученикъ. Той

създалъ хидравликата, като показва какъ да се измѣрва силата на вода, що тече.

Кастелъ, лат. Замъкъ, укрепенъ домъ, къща съ кула.

Касторово масло. Виж. *Речиново масло*.

Касторъ. По басносл. гръцки герой, братъ близнакъ на Полукса; и двамата синове на Юпитера и Леда. Тѣ, като близнаци, никога не се дѣлили единъ отъ другъ, и минували за покровителите на мореплавателетѣ.

Кастраментация, лат. Искуство да се располагатъ, сир. установяватъ и укрепяватъ, станове или лагери.

Casus belli, лат. Виж. *Казусъ-бели*.

Casus foederis, лат. Цѣльта на съюза.

Катавасия, гр. Ирмоси, които се пѣхтѣ и отъ двата лика или клироса верѣдъ цръква.

Catalogue raisonné, фр. Каталогъ на книги, наредени споредъ прѣмѣтъ имъ.

Катадиоптрика, гр. Часть отъ оптиката, която разглежда съединенитѣ дѣйствия на прѣломена и отражена светлина.

Катаклизъмъ, гр. Всеобщо на воднене, потопъ.

Катакомби, гр. Природни или искусствени подземия или пещери. Староврѣменните народи погребвали мрѣтвите си въ тѣхъ. Египетските катакомби сѫ най-старитѣ. Християните на първите изѣкове се криали прѣзъ гоненията въ римските катакомби.

Катаустика. Часть отъ акустиката, която изучава законите на отражението на звука.

Каталенсия (гр. *καταλεῖσθαι*, схванжатъ). Нервътъ пренасълътъ, въ който човѣкъ изгубва мъгновенно,

нъ за късно време, чувствителността и съзнанието си. — **Каталептикъ.** Страдащъ отъ каталепсия. — **Каталептический.** Който се отнася до каталепсията.

Каталогъ, *ир.* Списъкъ на каквото и да било прѣдмети, исчислени по азбученъ редъ или распредѣлени на разреди: *каталогъ на книги, каталозъ на ученици.*

Каталичичъ (*Матия-Петръ*). Словенски археологъ францисканецъ, род. въ Валпоро (Славония) въ 1750, умр. въ Буда въ 1825; авторъ на много латински съчинения и единъ прѣводъ на Библията отъ латински на словенски. Нѣкои отъ юно-главнитѣ му латински трудове сѫ: *Dissertatio de columna milliaria ad Eszekium reperta* (Осиекъ, 1781 и 1792); *Specimen philologiae et geographiae Pannoniorum* (Осиекъ, 1795); *Tentamen publicum de numismatica* (Пеша, 1797); *Istri alcolarum Illyrici nomini Geographia epigraphica* (Пеша, 1825).

Катализъмъ (гр. *κατα*, връзъ; *λαζμα*, налагане). Налагалка, лъковитъ съставъ пригответъ за налагане противъ въспаление болна частъ отъ тѣлото.

Катаapultъ (гр. *κατα*, връзъ, противъ; *παλινъ*, стрѣлямъ). Мътателна машина, староврѣменна машина за хвърляне камене, стрѣли и др.

Катарактъ, *ир.* Потъмняване на очния хръщъ, известната болестъ *перде*.

Катарапенъ. Който е свойствъ на катаръ, на простуда: *катарапална треска*, простудна треска. Виж. *Катаръ*.

Катаро (слов. *Которъ*). Виж. *Которъ*.

Катартинъ, лат. Вещество, което се добива отъ нѣкои расте-

ния и е слабително, сир. искара повънъ.

Катаръ (гр. *κατα*, надолу; *ρεо*, тек). Рема, наスマркъ, остро или хроническо въспаление на лигавите ципи, особено въ дихателнитѣ пхтеки, когато отъ носа тече една мокрота.

Катастрофа (гр. *κατα*, надолу; *στρεφο*, обръщамъ). Бѣда, гибелъ край.

Катафалкъ, *итал.* Украсено високо стояло, на което се поставя мртвъцъ.

Катахрезисъ (гр. *καταχρισисъ*, злоупотребление). Употребяване, когато нѣма една дума, за да изразява направо понятието, друга съответствена дума.

Категатъ (коча дупка). Протокъ между юго-западния брягъ на Швеция и источния брягъ на Ютландия; 220 килом. на дължина и 110 килом. наширъ. Съобщава се чрезъ Скагеракъ съ Северно море; чрезъ Зундъ, Гольфи Белть и Мали Белть съ Балтийско море. Не е дълбокъ, има много пъстъни подмоли и понякога въ него се разразяватъ страшни бури. Въ него сѫ до бръговетъ на Ютландия острови Лезе и Анхолтъ. Хамшатъ и Гетеборгъ, шведски пристанища, сѫ на К.

Категорически, *ир.* Опрѣдленъ, положителенъ: *категорически отговоръ*; въ противоположностъ на *уклончивъ*, *двусмисленъ*.

Категория, *ир.* Разредъ, класъ, въ който сѫ поставени все еднородни прѣдмети.

Катедра, *ир.* Издигнато място въ учебнитѣ заведения и цркви, особено въ католическитѣ, за четене лекции и изговаряне проповѣди. Катедра сѫщо се назира владишки тронъ въ главната црква на епархия, — прѣ-

квата, дъто е съдалището на владиката; отъ което и самата пръка се нарича *катедрална* или *съборна*.

Катеръ, хол. Корабъ на платна съ една маща.

Катизма, гр. Всъко отъ малкиятъ отдѣлени, на които е раздѣленъ псалтирътъ.

Катилина. Римски сенаторъ, начинател на единъ заговоръ противъ сената, осуетенъ отъ Цицерона (63 прѣди Р. Х.). К. умрѣлъ съ оржие въ ръка въ Пистоиа. Името му е останжало типъ на съзаклетникъ, който иска да тикне отечеството си въ пропастъ за своето лично благо.

Катковъ (Мих. Николай). Руски публицистъ, род. въ Москва въ 1820, умр. въ Знаменское въ 1887. К. свършилъ науките на университета въ родния си градъ, послѣ слѣдвалъ курса на философията въ Кенигсбергъ и въ Берлинъ. Въ 1843 добиъ титлата магистъръ въ московския университетъ съ една теза по словѣнската филология и станжалъ прѣдавател на философията. Въ 1856 зелъ ръководителството на *Руский Вѣстникъ*, дъто поддържалъ либерални идеи, и защищавалъ английските учреждения. Нъ въ 1861 минжалъ въ управлението на *Московскія Вѣдомости*, органъ на старо-руската партия, който върло ратуваше среща либерализма; той проповѣдаваше класическото образование, порусването на Полша и на балтийските области, и силно осъждаше всички писатели подозрѣни въ съчувствие съ западно-европейските идеи. Подъ К.-то ръководителство *Московскія Вѣдомости* бѣше станжалъ единъ отъ най-важните органи на европейския печатъ.

Катманду. Градъ въ съверна Индия, столица на Нипалъ, 264 килом. на съв.-зап. отъ Патна, и 650 на съв.-зап. отъ Калкута; 50,000 жит. Памучни ржкодѣлия. Прочути храмове на Буда.

Католикость, гр. (значи *всемирен, вселенски*). Име на първенствувѫщий арменски патриархъ. Виж *Григориан.ирък.; Ечмиацинъ*.

Католикъ, гр. Лице, което исповѣдува римокатолическото вѣроисповѣданіе.

Католицизъмъ или католичество. Вѣроисповѣданіето на Западната прѣкв., на която духовниятъ началникъ е Папата, чието съдалище е въ Римъ. Оттука католически, римо-католически, който принадлежи на, относящъ се до, Западната Прѣкв.

Католическо величество. Титла на нѣкои католически царе, Испански и др.

Катонъ. Име на двама славни римляне: 1) Катонъ Стари или Цензорътъ, пареченъ така поради строгостъта на началата му. Той е, който прѣдъ видъ на опасността за римската Република отъ пропътяването на Карthagенъ, свръшвалъ всѣка своя рѣчъ съ знаменитите думи: *Ceterum, censeo Cartaginem esse delendam*, (между друго, азъ мислѫ, че трѣбва да се съсипе Карthagенъ). Оттука и фразата *Катонска упоритостъ* (232-147 прѣди Р. Х.); 2) Катонъ отъ Утика, защитникъ на свободата отъ Цезаря; слѣдъ Цезаревата победа, проболъ се съ сабята си, за да не дължи нему живота си (95-46 прѣди Р. Х.).

Катулъ. Латински поетъ (87-40 прѣди Р. Х.).

Кауза, лат. Дѣло, страна, интересъ: *защитникъ на нашата кауза*.

Каулбарсъ (баронъ *Alexander Vasili*). Руски генералъ, който въ 1882, по заповѣдь на правителството си, завзе длъжността български воененъ министъръ, и направи доста за уреждането на войската, опълчението и военната флотилия. Той напуснѣ България въ 1884. Баронъ К., роденъ въ 1844, пѣ-напрѣдъ служилъ въ Азия, дѣто направилъ нѣкои важни географически изслѣдвания; въ 1877-78 бѣше участвувалъ въ руско-турската война, и послѣ бѣ руски делегатъ въ разграничителната комисия за Сърбия, България и Албания.

Каулбарсъ (баронъ *Nikolai Vasili*). Руски генералъ, извѣстенъ по съръската си съ прѣкъсането на руско-българските сношения слѣдъ князъ Александровото оттеглюване отъ българския прѣстолъ. Баронъ К., род. въ 1842, зе участие въ качество начальникъ-щаба на една гвард. пѣх. дивизия въ руско-турската война въ 1877. Прѣзъ 1878 бѣше руски делегатъ за прокарване демаркационната линия между Турция и Черна гора, и послѣ приокуцирането отъ австрийците на Босна и Херцеговина. Отъ 1881 до 1886 бѣше руски воененъ агентъ въ Австралия. Прѣзъ това време (1883-4) дохожда въ София, та сключи военна конвенция за службата на руските офицери въ българската войска. Въ 1885 бѣше членъ отъ международната комисия на театра на съръско-българските военни дѣйствия; а въ 1886 руското правителство го изпрати въ България съ дипломатическо послание.

Извѣстно е, че слѣдъ съединението руското правителство се разсърди на князъ Александра, и

въ Русия обясниихъ на българетъ, че тая постъпка ще подигне сърбите и гръците. Помни се, че г-нъ Каравеловъ отговори — чрѣзъ дописниците — че отъ сърбетъ се не боимъ, а за гръцката войска не трѣбва и да се говори. Ала и слѣдъ българските побѣди надъ сърбетъ и удобреното вече отъ силитъ лично съединение, русите продължавахъ да се сърдѣятъ на князъ Александра. Князъ Александъръ, сваленъ отъ прѣстола отъ нѣколко военни, и възвѣрилъ послѣ въ България (виж. *Августъ 9; Батемберъ*), даде оставката си за да улесни възстановението на добритъ отношения между Русия и България; нѣ и слѣдъ заминуването му българското регентство — Стамболовъ, Каравеловъ, Муткуровъ — и новото министерство съ Радославова на чело не можахъ да добиешъ расположението на руското правителство. Александровъ денъ (30-и августъ) се отпразнува тѣржествено въ София, въ честь на руския царь. Българското народно събрание съ телеграма помоли покойния импер. Александъръ III да забрави минилътъ вини на България и да земе изново подъ своята запита българския народъ, съединението му и самостоятелността му. Министъръ на вънк. дѣла, покойниятъ Гирсь, извѣсти на българското правителство прѣстоящето пристигане въ София на упр. дѣмпъ руски дипломатически агентъ генералъ Каулбарса, който щѣше да прѣдаде на българетъ желанната на руското правителство.

Ген. К. пристигна въ София (13-и септ.) и влѣзе въ прѣговори съ регентството. Той предложи слѣднитъ три точки: 1) да се отсрочатъ съ два мѣсяца изборите и

велико народно събрание, което се свикваше да избере князъ; 2) да се дигне военното положение, обявено отъ регентството; 3) да се пуснатъ на свобода лицата, обвинени въ прѣврата отъ 9-и августъ. Българското правителство се съгласи на двѣтъ отъ прѣпоръжченитѣ нему отъ руския пълномощникъ мѣрки, нъ не удобри първата—относително отлагането на велик. народ. събрание — като сочеше, че е противна на търновската конституция и на закона за изборите, който бѣ въ сила въ България. Регентството издаде указъ да станатъ изборите. Слѣдъ обнародването на указа, ген. К. издаде свое окрѫжно (17-и септ.) до руските консули въ България, съ поръка да го распространятъ между народа. Въ това окрѫжно, руский генераль, като се обрѣщащо прѣко къмъ самия български народъ, излагаше политическата програма на съглашението, предложено отъ него на българското правителство. Едноврѣменно съ издаването на това окрѫжно, руский пълномощникъ, въ една нота до българския министъръ на външ. дѣла, Начевича, заяви, че той счита назначенитѣ отъ регентството избори за незаконни, та затова Русия ще счете самото велико народно събрание, което ще излѣзе отъ тия избори, и всичкитѣ му рѣшения за лишени отъ всѣко значение. Руский пълномощникъ, като не се задоволи съ всичко това, прѣдприе, въ самия разгаръ на избирателната борба, една обиколка изъ България и въ рѣчитѣ, произнесени отъ него на публични събрания, кореше регентството. Слѣдъ това, генералътъ се оплакваше, че чувалъ улични викове, оскѣрбителни за руското

име, па и че имало насилия надъ руски подданици въ България. Затова той съ ултиматумъ искаше отъ правителството да земе енергични мѣрки за прѣкращение на тия посъгателства. Правителството отблѣкваше твърденията му за насилия като безосновни. На това отгорѣ ген. К. съобщи, че въ Пловдивъ билъ битъ на улицата гавазинътъ на руското консулство, свали въ София руското знаме, напуснѣ София съ цѣлия руски персоналъ, и прѣдписа на всички руски консули въ България да послѣдватъ примѣра му. Като оставилъ България, руский пълномощникъ издаде прощална нота, въ която, като се обрѣщащо къмъ българския народъ, казаше, че руский кабинетъ не намира възможностъ да поддържа сношения съ българското правителство въ тогавашния му съставъ, понеже то било изгубило окончателно довѣрието на Русия. Слѣдъ това, въ България избухнахъ военни възстания въ Силистра, Русе, Бургасъ и Сливенъ. Българското правителство ги потъжка. Прѣзъ 1886, още доклѣ ген. К. бѣше въ България, народното събрание избра за князъ князъ Валдемара дански, шурей на рус. импер. Александра III, който се и отказалъ отъ избора. На 20 ноемв., слѣдъ ген. К.-совото заминуване, народното събрание испрати една депутация (Грековъ, Стоиловъ, Калчевъ) въ западна Европа съ молба за посъдството на великиятѣ сили, подписали Берлинския договоръ, за рѣшението на българския въпросъ. Европейскитѣ кабинети, както и турското правителство, съвѣтваха депутатите да гледатъ да се споразумѣятъ съ Русия. Между това депутатацията намѣри въ Вѣна князъ Фердинанда, който прие

българската корона и закнязува въ България. Съ неговото дохождане страститѣ въ страната по-утихихъ и страхътъ отъ междуособие токо-речи исчезъ. За погче виж. *Фердинандъ I.*

Каулбахъ (*Вилх.*). Знаменитъ германски живописецъ, творецъ на картинитѣ *Сражение на хунитъ съ римляните*, *Разрушението на Иерусалимъ отъ Тита*, и на картинитѣ по стѣните на входната зала въ Берлинския музей, които изображаватъ историята на цивилизацията на цѣлия свѣтъ (1808 — 1874).

Кауница (*Венцелъ Антонъ*, князъ фонъ, графъ фонъ Ритбергъ). Знаменитъ австрийски държавникъ, род. въ Вѣна въ 1711, умр. въ 1794; училъ се въ Вѣна, Лайпцигъ и Лайденъ; пътувалъ въ Франция, Англия и Италия; и понеже билъ отъ едно старо семейство съ добро име, отъ рано му повѣрвали разни дипломатически послания. Той най-много се отличилъ като дипломатъ на Ексъла-шапелския конгресъ, въ 1748; следъ това, билъ назначенъ австрийски посланикъ при французския дворъ. Съ вѣщината си той спечелилъ благоволението на маркизка Помпадуръ, и склучилъ единъ съюзъ между Франция и Австрия (1752), който гарантираше на Австрия помощта на Франция среща Прусия. Въ 1753 К. билъ назначенъ държавенъ канцлеръ, и близу 40 години ръководилъ вънкашината политика на Австрия. Кроежътъ за подълението на Полша билъ неговъ. Той зималъ такъвъ голѣмо участие въ политическите работи на Европа, че на шега го наречали *европейски коларъ*. Най-голѣмо влияние на работите ималъ той

въ царуването на Мария Терезия, а по-малко въ врѣмето на Иосифа II и на Леополда II; за церковните реформи въ Иосифово врѣме Римъ го нарекъ *еретически министъ*. К. си далъ оставката по старостъ когато се възцарилъ Францъ II, и се оттеглилъ въ частенъ животъ.

Каусъ (*Соломонъ де*) Франц. ученъ, умрълъ каждъ 1635, видя се да е открилъ свойствата на парата като двигателна сила, което може да се оползотвори.

Каутела, лат. Прѣдпазване (медици.).

Кауция, лат. Въ тър. обезпечение чрѣзъ внасяне известна сума въ брой (залогъ).

Каучукъ, инд. Сокъ, който се добива отъ нѣкои американски и источнно-индийски растения. Каучукътъ е извѣстъ и подъ името *умиластика* и *резина*. Отъ него правятъ обущата, които наричаме ластици, и др. Растението въ етеръ или терпентино-во масло, каучукътъ дава едно мазило, съ което мажатъ платове за да ги правятъ непроницаеми съ вода. Така правятъ мушамашъ.

Кафа. Генуезското име на сегашния гр. Теодосия въ Кръмъ Виж. *Теодосия*.

Кафа. Кралство въ источна Африка, въ юго-западна Абисиния. К. е планинска земя, съ широки долини, прѣзъ които текатъ многобройни реки. Почвата е плодородна. Върва се, че К. е отечеството на кафето, което е добило името си отъ нея. Туземците сѫ отъ сѫщото семейство съ абисинцитъ. Столица *Бомба*.

Кафе, араб. Зърното, плодът на кафейното дърво.

Кафений, лат. Сѫществено вещество на кафето; алкохолъ,

които извлечат изъ кафейните зърна.

Кафейно дърво. Дръвце, което расте въ Арабия, Персия и топлият страни на Азия и Америка, отъ челядъта *кафейни* растения, на което зърното е кафето.

Кафене, тур. Публично заведение, дѣто се пие кафе.

Кафе-шантанъ. Кафене дѣто пѣхътъ, обикновено жени.

Каферистанъ (отъ *клифиръ*, не-вѣрникъ, по арабски). Азиатска страна, по южните склонове на Хиндукушъ, която захваща една част отъ съверното корито на Кабулъ; населена, казасть, отъ 40,000 челяди. Жителетъ, както подразбира името на земята имъ, до скоро сѫ различали по вѣра отъ околните племена; тѣ сѫ били идолопоклонци, и едвамъ въ послѣдните години сѫ пригържли мюхамеданството. Тия люде сѫ отъ индо-европейското племе, па и езикътъ имъ съвсѣмъ различа, казасть, отъ езиците на другите племена въ срѣдна Азия. Земята имъ, планинска и гориста, е плодородна и дава овощия, жито и др.; развито е и скотовъдството.

Кафрерия. Страна въ юго-источна Африка, съ прѣдѣли на ист. Мозамбикъ, на юго-ист. Индийски океанъ, на юго-зап. Хотентотия и английската колония на носъ Добра Надежда и на сѣв.-зап. малко познати земи. К. има дължина около 1,100 килом. отъ сѣв. къмъ югъ и срѣдна широчина 400 килом. отъ истокъ къмъ западъ. Страната е населена отъ разни племена, на които общото име е *кафри*. Това име, което иде отъ арабската дума *клифиръ*, «невѣрникъ», тѣ сѫ добили отъ мюхамеданските жители на источното крайбрѣжие. Всички тия племена

— всичките на брой до 300,000 жит. — сега сѫ подчинени на английчанетъ и боерцитъ. Най-мощното отъ тѣхъ, зулузцитъ, населява крайбрѣжните на Индийски океанъ; бушманитъ сѫ въ срѣдата на страната; амакоситъ сѫ близу до прѣдѣлите на Капската колония; другата английска колония Наталь и държавата на боерцитъ сѫ въ тая страна. Кафритъ образуват единъ особенъ типъ между африканските народи; шарътъ на кожата имъ е темно-жълтъ, косата имъ е къса и кждрава; тѣлото имъ е високо, снажно и стройно. Колкото по-вече се отива къмъ съверъ, тѣ постепенно се отожествяватъ съ негрския типъ, докѣ най-сетне двѣтъ племена се вижда да се смѣсватъ. Тѣ сѫ юначни, и въ мирни врѣмена благосклонни къмъ другогземците, и обични сѫпрѣжи и бащи. Ако тѣхното понятие за божеството и да е съвсѣмъ темно, тѣ сѫ много суевѣри и ги е страхъ отъ магесниците. Главатаретъ имъ управляватъ патриархално. Всѣка обида се наказва съ глоба отъ добитъкъ; отмъщението, дори и за убийство, е строго запрѣтено. Многоженството е приемено на всѣкаждѣ; единъ мжъ може да има толкова жени, колкото може да храни и да купи. Много отъ тѣхните церемонии и хорѣ сѫ неприлични, макаръ че кафрките, особено стѣдъ женитбата си, сѫ цѣломѣдрени и скромни въ обходата си, и представляватъ въ това отношение една рѣзка противоположност на хотентотските племе. Колибитъ, въ които живѣятъ кафрките, и които градятъ жилищетъ, сѫ копрообразни. Мжете се занимаватъ исклучително съ скотовъдство, пасътъ стадата и

говедата; а полската работа, съ-
яне просо, обработване градини и
д. т. е оставена само на жените.
Въ К. има само дървървъмена, зи-
ма и лѣто; зимата трае само прѣзъ
септемврия, когато рѣдко вали
дъждъ; прѣзъ декемврия, януария
и февруария жегата е много го-
лъма.

Кафторими, или кафторци.
Виж. *Каслухими*.

Кахие, фр. Сѫщото, каквото е
тетрадъ.

Качество. Каквина, свойство,
онова що състави сѫщината на
едно нещо: добро, шарено, бъло,
околчесто. — **Качественъ.** Който
се отнася до качеството. Качество
понѣкога се противополага на кол-
личество, онова що означава броя,
теглото, мѣрата на нещо.

Качичъ - Мионичъ (Андрія).
Далматински ученъ, авторъ на
Prestmarica, сбирка на далматин-
ската старина и поезия, която се
ползува до сега съ прѣголъма из-
вестност (1610—1760).

Качковский (Синизмундъ). Е-
динъ отъ най-популярнитѣ полски
белетристи, авторъ на романитѣ:
Bitwa o chorazanke, *Murdelio*,
Bayronista, *Grob Nieczui* и др.
Род. въ Галиция въ 1826, умр.
въ Парижъ богатъ финансистъ
въ 1896.

Кашалотъ, фр. Животно отъ
китовитъ, отъ главата на което
искарватъ спермацетъ за свѣщи,
а отъ червата — благовонното ве-
щество *амбръ*.

Кашанъ. Персидски градъ, въ
обл. Иракъ-Аджеми, 148 килом.
на сѣв. отъ Испаханъ; 70,000
жит. К. е на голъмия търговски
пѣтъ отъ сѣверъ къмъ югъ; голъмъ
промишленост на златошити
копринени ткани, губери и мѣдни
сѫдове.

Кашгаръ. Градъ въ источни
Тюркестанъ (китайска обл. Шань-
нанъ-лу), 190 килом. на сѣв.-зап.
отъ Яркандъ; 50,000 жит. Важна
търговия, стоварище за цѣла срѣда
на Азия; фабрики за копринени
платове и златни и сребърни из-
дѣлия. Крѣпость съ силенъ китайски
гарнизонъ. Едно време К. е билъ
столица на държава Каш-
гария, която не сѫществува вече.

Кашемиръ. Индийска държа-
вица, подданна на англичанетѣ,
съ прѣдѣли Тибетъ на сѣв. и на
ист., Пхиндабъ на зап. и на югъ;
хубава въ плодородна долина въ срѣдъ
Хималайските планини. Стол. Ка-
шемиръ или Сринауръ близу до
едином. езеро, съ 15,000 жит. Жи-
телетъ на К. сѫ мохамедане. До
1828 тѣ сѫ били до 800,000; отъ
тогава гладъ и чума ги намаляли
до 400,000. Кашемирци работятъ
прочути шалове.

Каюта, хол. Мѣсто на корабъ
за живѣяне на офицеритѣ му. —
Каютъ - компания, хол. - фр. Общ-
стая за офицеритъ на корабъ.

Каябашко езеро. Старо-пл-
нинско езеро, на пѣти между Ко-
тель и Карнобатъ; 500 метра надъ
морското равнище; има формата
на елipse, съ 1,120 метра дъ-
жина и 800 м. ширина.

Каяпутово масло, малайск.
Леко, жидкко, безшарно масло, кое-
то се добива отъ листата на рѣ-
стнинето *Melaleuca Cajuputi* и се
употрѣбява въ лѣкарството.

Квадрантъ, лат. Сълнчеченъ ч-
совникъ.

Квадрантъ, лат. 1) Астроном-
ически инструментъ, чрѣзъ който
едно време опредѣляли зенитал-
нитъ растояния на свѣтилата. 2)
Въ артилерията, уредъ за докар-
ване оръдие (топъ) въ такъво ч-

са, което не може да се чрѣзъ прицѣла.

атенъ, лат. Който има е равни жгли и страни.

атенъ корень. Число, което е единичнъ на само себе дугочисло, което се нарича

о число; прим.: $\sqrt{4} = 2$. надъ 4-тѣ е знакъ на

иа корень. — **Квадратно** произведеніето на два равни

я; прим.: $2 \times 2 = 4$. — **о уравнение.** Уравнение

степень, сир. такъво, въ извѣстното е въ 2-а степе-

квадратъ. — **Квадратура.** сом. приведение на една

ейна фигура въ квадратъ

пovръхностъ: **квадра-**

на кръжъ, задача до сега

ена. Въ **принес.** см. ква-

на кръга значи нераз-

падача, невъзможно нѣщо.

тъ. Правожгъленъ равно-

четверожгълникъ.

илионъ, лат. Хилядо-

ръ, амл. (соб. зн. *трелъ* отъ една протестант-

, распространена въ Ани-

единеніитъ Държави отъ

а XVII-и вѣкъ. Тая секта

всичкитѣ церковни обри-

то свещенство. Когато го-

ховно слово, начинател-

тъ сели съ всичкото си

дѣто и името й. Кваке-

бено се отличаватъ по чи-

иравитъ и трудолюбие.

е отличаватъ отъ други

по това, че нийдѣ и прѣдъ

е си сниматъ шапкитѣ.

tir, talis oratio. Латинска

а: какъвто е мѫжътъ,

у е и говорътъ.

tex, talis grec. Латинска

а: какъвто царьтъ, такъво

(подданицитѣ).

никъ.

Квартъ, лат. Въ музик. четвъртъ нота.

Кварталъ, лат. Махала, часть отъ градъ.

Квартетъ, лат. Музикално произведение за четири гласа или инструмента; оттука *квартетъ*.

Квартира, герм. Помѣщеніе за човѣци; часть отъ жилище, която се дава подъ наемъ за условена плата. — **Квартиренъ,** който се отнася до квартира. — **Квартирьоръ.** Офицеринъ подъ вѣдомството на квартирмайстъръ, чиято длѣжностъ е да намира за войска квартири, да размѣства войници въ тѣхъ, и комуто понѣкога се възлага и продоволствената часть. — **Квартирьестъръ.** Воененъ чиновникъ, на когото длѣжността е да назначава квартири за войскитѣ. Тая дума не се употребява вече въ нашата войска. — **Квартирувамъ.** Живѣхъ на квартира, въ чуждъ домъ.

Кварцъ, герм. Кремнистъ камънъ, съ случайни примѣси отъ глиноземъ и окисли отъ жельзо, никель и др. — **Кварцовъ,** отъ кварцъ; кварцоватъ, който съдѣржа кварцъ.

Квасия, лат. Горчivo дърво, *Quasia amara*, което расте въ Йамайка; употребява се въ лѣкарството. — **Квасиевъ,** който съдѣржа квасия. — **Квасинъ.** Горчivo вещество, което се вади отъ квасията.

Кватернерно съединение, лат. Четворно съединение въ хим.

Квебекъ. Градъ въ Канада, прѣкрасно расположень при сливаніето на Св. Лаврентия и Св. Карль, едно време сѣдалище на управа на цѣла Канада, сега съдѣржа само на Долна Канада; 66,446 жит., въвечето канадци и англичани. Първокласна крѣпост. Портъ съ пристанище, арсеналъ, турбина за зарми. Центъ за издаване на

и износна търговия; пристанището му се посещава всека година отъ 1400 парахода. Библиотека, дружества: литературно, историческо, земеделческо, медицинско и др. Католическа црква, англиканска црква съ прекрасна камбанария; К. е съдалище на католически и англикански епископи. — Той градъ е основан отъ де-Шамплен, французски кралевски географъ, въ 1608; въ 1629 бил завоен отъ англичанетъ, които го върнели заедно съ щата Канада на Франция въ 1632 и които напразно го обсадили въ 1690 и въ 1711. Въ 1759 англичанетъ го зели изново, следъ една неравна борба подъ стъните му, въ която французи показали чудеса отъ храбростъ, и въ която погинели юначий маркиз Монкалмъ, генералът имъ, и английският генералъ Улфъ. Мирът отъ 1863 оздравилъ владѣянето му Англий.

Квесторъ, лат. Сановникъ въ старо време въ Римъ, комуто се възлагало да управлява държавните финанси. Сега квесторъ се нарича членъ на народно събрание, комуто е възложено да провърява гласовете и да се грижи за благочинието. — **Квестура**. Званието, длъжността на квесторъ.

Квиистизъмъ. Учение на квиистите — спокойствие на духа.

Квиисти, лат. (отъ *quiessere*, покой, спокойствие). Проповѣдници отъ XVII-и вѣкъ, които учили, че съвършенството на християната състои въ пълното бездѣйствие на душата и тѣлото, поради което човѣкъ трѣбвало да прѣкарва цѣля си животъ въ покой и съзерцание, безъ да се грижи за спасението на душата; понеже човѣкъ, като достигне до съвършенъ покой, ставалъ таинственъ, уни-

щожавалъ се въ своето сѫщество, и между него и Бога не оставало никакво различие. Оттука и *квиистически*.

Квинта, лат. 1) Въ музик. Разстояние отъ петъ ноти, които вървяха една по друга. 2) Поредица отъ петъ карти отъ една и съща въ играта пишть.

Квинталъ, фр. Стара теглина въ Франция отъ 100 фунта. Сега е въ употребление *метрически квинталъ*, който е равенъ на 100 килограма.

Квинтесенция, лат. Изрядна сѫщност, сѫщественото начало извлѣчено изъ едно вещество; най-истинченото, прѣвъходното, което заключава въ себе си едно нещо.

Квинтилианъ. Латински риторъ, авторъ на съчинение по ораторството (42—120).

Qui-pro-quo (кви-про-кво), лат. Погрѣшка или недоразумѣніе, което произхожда отъ зимане едно нещо за друго.

Квиринайлъ. Единъ отъ 7-те хълма въ Римъ, на който е днесъ палатъ на италианския крал.

Квитаниция, лат. Исправъ, раписка; писмено удостовѣрение за приемането на нещо.

Квитка (*Theod.*). Малоруски императоръ, на времето си наричанъ подъ псевдонима *Основаникъ* (1778—1843).

Квіто. Столица на република Еквадоръ (южна Америка), бивша столица на нѣкогашното едноименно кралство, едно високо плато, 2,908 метра надъ морското равнище; 80,000 жит. Здѣ построенъ градъ, съ криви и пъвчето некаменопослани улици, нѣ съ нѣколко прѣкрасни гради: *Плаца-Майоръ*, дворецъ на прѣсъдателя на републиката, съборъ

цръква, университетът, нормално училище, библиотека. Индустрината е малко развита, нъ търговията е доста дѣятелна. Въ околността се намиратъ волканите Ничинца, Котопакси и Каямбе, който е 4,000 метра високъ. Въ 1797, прѣзъ едно земетресение, въ К. погинжли до 40,000 души. — Старото кралство Квіто било завоевано отъ испанците въ 1533, и много врѣме правило частъ отъ испанското подкрайство Перу, посль отъ испан. подкрай. Нова-Гранада (1718), отъ република Колумбия (1719), и най-сетне отъ Еквадоръ (1831), дѣто сега образува три области.

Квіть, лат. Край на смѣтки, расплата: *сеса сме квіти,* наплатихме се.

Cd. Химический знакъ на метала кадмий (*cadmium*).

Quo usque tandem, лат. Начи-нателните думи на първата Ци-церонова рѣчъ противъ Катилина: *До коя най-сетне?*

Quod capita, tot sansus. Латинска пословица: каквато главата, такъвъ и умътъ.

Quos ego, лат. Чакай азъ въстъ! буквально: които (подразбира се, примѣрно ще накажж) азъ. Запла-шително въсклицание, съ което Нептуни се обърихъ къмъ вѣ-троветъ, които задухали противъ волята му.

Ке, фр. Прибреженъ; пристанищъ брѣгъ подбитъ съ камене или хубавъ путь на такъвъ брѣгъ.

Кедемъ. Рувимовъ градъ (*Библ.*).

Кедесъ. Име на три града, Иудинъ, Исахаровъ и Нефталимовъ; последниятъ билъ градъ за убийци (*Библ.*).

Кегли, герм. Игра състояща отъ 9 дървени колове, които мѣрятъ съ клѣбо, което търка-лить изъ дъсченъ улей.

Кедлинбургъ. Пруски укрѣ-пень градъ на Бода, 50 килом. на юго-зап. отъ Магдебургъ; 16,000 жит. Старъ градъ; замъкъ и хубава цръква, въ която е гробътъ на Хенриха I. Отечество на географа Карла Ритера и на поета Клонщока.

Кедронъ. Потокъ въ Иудея, втича се въ Мрътво море (*Библ.*).

Кедъръ, гр. Единъ родъ смолисто и благоуханно величествено дърво, забѣлѣтелно гѣсто и високо, всѣкога зелено съ много трайна дръвесина. Най-познатый видъ е ливански кедъръ, който расте въ цѣла Европа.

Кеила. Иудинъ градъ (*Библ.*).

Кейнъ. Американски пътешественикъ, извѣрши два арктически похода (1832 — 1885).

Кекроисъ. Египтянинъ, който минува за основателъ на Атина (XVI-и вѣкъ прѣди Р. Х.).

Кекуле (Рейнхардъ). Германски археологъ, род. въ 1839; професоръ въ Бонъ, посль въ Берлинъ; управл. скулптурното отдѣление въ Берлинския музей. Най-известните му археологически съчинения: *Die Balustrade des Temples der Athena Nike;* *Die antiken Bildwerke im Theseion;* *Griechische Tonfiguren aus Tanagra;* *Ueber eine weibliche Gewandstatue.*

Келать (соб. зн. *крепость*). Силно укрѣпенъ градъ въ сѣв.-источния Белуджистанъ, стол. на ханство Келать, подъ английско покровителство; 14,000 жит. Англичанетъ прѣзели К. въ 1823.

Келерманъ. Франц. маршалъ, разбилъ прусите при Валми въ 1792.

Келеръ (Фердинандъ). Съвръмененъ германски живописецъ.

Келия, лат. Стая на монахъ.

Келинъ, (лат. *Colonia Agripina*, франц. *Cologne*). Граденъ градъ на рейнска Прусия, на лѣв. бр. на Рейнъ; 282,537 жит. Първокласна крѣпостъ. Прочута готическа съборна църква, подкачена въ 1248, продължавана до врѣмето на Реформацията (XVI-и вѣкъ), подкачена изново въ 1814 и свършена въ 1882. Разни учебни заведения и библиотеки. Тоя градъ си е добилъ всемирна известностъ съ ароматическата вода, чо инос името му, *eau de Cologne*, изобрѣтена отъ Ивана Фарина въ края на XVIII-и вѣкъ.

Келти. Люде отъ арийското племе, които, въ прѣдисторическиятъ врѣмени, дошли въ Европа отъ Азия, заселили се първень въ срѣдна Европа, като оставили задъ себе си разни племена, кимерийцитъ въ Таврида, кимритъ въ Ютландия, скадискитъ, тавринитъ, боиенитъ въ Германия; посль се разпростирили въ западна Европа и по всяка вѣроятностъ населили страната между Лигурия, Гарона и Атлантически океанъ; отъ тѣхъ се образували *галитъ* въ Галия, *пиктитъ*, *скотитъ* и др. въ Британските о-ви, *умбритъ* въ Италия, *келтиберитъ* въ Испания; това било около 1400 прѣди Р. Х.; по-късно, кждѣ 600, многообронитъ келтски племена, които населявали съверна Италия, и заселенитъ въ долината на Дунавъ, образували илирийските келти: тектосагитъ, хелветитъ, боитъ, винделиктитъ, ретитъ, порикитъ, карнитъ и др. Илирийските келти на воднявали нѣколко пъти Тракия, Македония и Гърция. Съ тѣхъ били въ свръзка и племената, из-

вестни на гръците подъ името галати, които въ III-и вѣкъ прѣди Р. Х. се заселили въ Мала-Азия въ една областъ, наречена по тѣхниото име Галатия, която римляните покорили около 50 прѣди Р. Х. Въ врѣме на прѣселението на изродитѣ, всички тия келтски племена се слѣди съ германските други, и съвсѣмъ изчезнали като отдѣлни народи; въ Британия, въ Горна Шотландия и въ Пиринейските планини още се намиратъ тѣхни остатки. — Въ едно галско нарѣчие и до сега се е упазила дума *келтъ*, която значи *върхъжителъ*. Келтитъ еж известни старитъ писателе като воинствен и беспокоенъ народъ; надъ тѣхъ господствували многобройни бояари; жрецитъ имъ били *дрѹшъ* и *барди*; тѣ служили на боговете си въ горитѣ, и правили олтарите си отъ голѣми камене. Още днес се намиратъ слѣди отъ строителъ келтски гробница; тѣ състоятъ отъ подземни каменни стамъ които има урни съ кости и пепель, скелети, сѫдове и оръдия. Келтскиятъ езикъ е единъ отъ инициалните и въ много парчи е уцѣлъ въ нѣкои мѣста: на рѣчията ирическо, галско, уйзев и на о-въ Минъ съществуват до нашото врѣме.

Келтибери. Народъ, който изселявалъ въ старо врѣме съверна Испания.

Ке-лунгъ. Пристанище на съв.-ист. въ о-въ Формоза; 5,000 жи.

Кеманларъ. Село, около и разградски окр., 36 килом. на съв.-ист. отъ Разградъ; 1,457 жи. Земедѣлие.

Кеми. Рѣка въ Финландия, извива се въ Ботнически заливъ при едноимененъ градецъ; 450 килом. една частъ корабоплавателна.

Кемпъръ. Французски градъ, и, на Филистерски департаментъ, при сливането на Оде и Стейръ, 17 килом. отъ океана, 53 килом. на юго-ист. отъ Брестъ, и 549 килом. на юго-зап. отъ Парижъ; 17,500 жит. Малко морско пристанище. Риболовство (главно сарделли). Корабостроителница (търгов. кораби). — Този градъ е бил нѣколько пѫти обсажданъ отъ англичанетъ, които въ 1345 го прѣзели и оплѣнили.

Кемптенъ. Баварски градъ, на лѣв. брѣгъ на Илеръ, 104 килом. на юго-зап. отъ Мюнхенъ, желѣзница за този градъ и Линдау; 12,000 жит. Фабрики за платна; търговия съ дѣрва, бира. Градътъ е отъ римско произходение; бил е много време свободенъ имперски градъ.

Кенгуру. Ново-Холандско четвероного животно отъ разреда на гризливитѣ, отъ нѣколко вида. Обикновено то е на голѣмина колкото овца. Прѣднитъ му крака сѫ твърдъ кости и петопрѣстни; заднитъ — много по-дѣлъги и трипрѣстни. Има дѣлга опашка, която му служи за подпорка на тѣлото.

Кене. Градъ въ Горни-Египетъ, на дѣси. бр. на Ниль, 54 килом. на сѣв.-ист. отъ Тиви; 10,000 жит. Прочутъ по сѫдовете си отъ порозна прѣстъ, които испраща въ Каиро и Александрия. Стоварище на търговията между Каиро и крайбрѣжието на Арабия.

Кенетъ. Име на 3 иотландски крале (604—984).

Кенезайци. Ханаански народъ (*Библ.*).

Кенезовци. Израиляне, потомци на Кенеза, Исавовия внукъ (*Библ.*).

Кенейци. Едно племе, което насеявало една земя на западъ отъ

Мрътво море, и отъ което билъ Иоторъ, Моисеевий тестъ. Прѣдполага се, че К. служили истинному Богу (*Библ.*).

Кенигсбергъ. Гл. градъ на источна Прусия, 15 килом. на ист. отъ Балтийско море и 580 на сѣв.-ист. отъ Берлинъ, при корабопл. рѣка Прегелъ; 161,149 жит. Пристанище на Прегелъ и желѣзница за Берлинъ. Дѣятелна индустрия; голѣма търговия. Ново здание на университетъ, основанъ въ 1544 отъ маркграфа Албрехта I, къмъ който принадлежатъ една обсерватория, една библиотека съ 150,000 тома и др. Първокласна крѣпость. Гр. е основанъ въ 1256.

Кенигъ (Фридрихъ). Германски словослагател, изобрѣтатель на скоро-печатната машина, род. въ Ейслебенъ (пруска Саксония) въ 1775, умр. въ 1837. Най-напрѣдъ въвѣль изобрѣтението си въ Лондонъ, дѣто пръвъ се въсползвувалъ отъ него вѣстникъ *Таймъ* (12 ноем. 1814). К. откакъ приспособявалъ нѣколко време изобрѣтението си въ Лондонъ, основалъ близу при Вюрцбургъ, съ помошца на баварския князь Максимилиана I една работилница за правене скоро-печатни машини и гладка хартия и прѣприятието имало чѣлна сполука.

Кенозойско време — отъ грѣц. *kenosъ*, новъ; *zoi*, животъ — въ *ieol.* се нарича времето, прѣзъ което сѫ се образували дѣвъ системи земни пластове: *третичната и четвертичната*. При прѣминуването въ тая ера животътъ на свѣта зима новъ изгледъ; растенията и животните се приближаватъ къмъ съврѣменнитѣ. Кенозойското време слѣдва непосрѣдствено слѣдъ месозойското. Вид,

Третична и четвертична система.

Кенотафия, *ср.* Праздна гробница, паметникъ издигнатъ въ паметъ на умрълъ.

Кенсингтонъ. Английски градъ, 5 килом. на зап. отъ Лондонъ, на който е едно отъ прѣградията; 44,000 жит. Кралевски замъкъ, въ който е родена кралица Виктория; обширенъ паркъ.

Кентавръ или центавръ, *ср.* Баснословно сѫщество, половина човѣкъ и половина конь. Нѣкои историци прѣполагатъ, че кентаври сѫ били старорѣмните жители на Тесалия, които първи изнамѣрили искуството да се управлява конь.

Кентъ. Графство въ юго-источна Англия, съ 978,000 жит. и центръ на управлението *Мейдстонъ*. К. е бывъ най-старото кралство въ англо-саксонската ептархия (виж. Англия, *история*), съ стол. *Кантърбери*. Графове и херцози кентски сѫ се наричали много членове отъ кралевския домъ на Англия.

Кентъки. Рѣка въ Съединените Държави (Кентъки); образува се, въ държавата, на която дава името си, отъ сливането на нѣколко рѣки, които извиратъ въ Къмберландски планини. Тече прѣзъ Франкфортъ и се влива въ Охю; 420 килом.

Кентъки. Една отъ Съединените Държави, между държави: Илиоунсъ, Индиана, Охио, Виргиния, Тенеси и Луизиана; простр. 97,587 чет. килом., насел. 2,220,000 жит. Съдалище на управл. гр. *Франкфортъ*. Гл. градове *Лексингтонъ* и *Луисвилъ*, които желѣзниците свързватъ съ съверните и источните държави. Рѣки: Мисисипи, Охио, Кентъки, Къмберландъ, Тенеси и Бигъ-Санди. Прѣзъ источната частъ

минуватъ Къмберландски планини. Климатътъ е изобщо здравъ и земята плодородна, особено въ срѣдата; желѣзни и каменовъглини рудници; пространни гори; богати пасбища; индустрия още малко развита. Търговия съ жито, тютюнъ, кълчица, соль, захаръ, лубитъкъ. — Тая земя е била открита отъ Макбрида въ 1754, и продадена отъ индийците на англичанетъ въ 1773; първата съставяла частъ отъ държава Виргиния, учредена била въ отдѣлна държава въ 1789, и приета въ състава на Съединените Държави въ 1792. Непълнителната властъ е въ ръцѣ на единъ управителъ, избиранъ за 4 години; законодателната властъ принадлежи на единъ сенатъ отъ 38 члена и на една прѣставителска камара; числото на прѣставителетъ се прѣсмята всѣков 4 години, споредъ числото на избирателетъ.

Кенлеръ (Иванъ). Единъ отъ създателете на нововорѣменната астрономия, род. въ Макашть (Виртембергъ) 1571, умр. въ 1630. К., кога билъ малъкъ, шѣтала въ една механа при баща си, испадналъ търговецъ; послѣ работилъ паска работа у зетя си, протестантски проповѣдникъ. Понеже билъ съ слабо здраве, та не можалъ да продължава тая работа, зетъ му го намѣстилъ да се учи даромъ въ тюбингенската семинария, въ 1589. Тамъ се учиbilъ най-вече математиката, която го привлечала много по-вече отъ богословието и на 22-годишна възрастъ станалъ професоръ на математиката въ Грацъ (Щирия). Принуденъ да напусне, слѣдъ 5 години, учителската служба, за да избѣгне гоненето подигните среща протестантъ въ тоя градъ, той билъ повишаванъ

зага отъ Тихо-Брахе, и ста-
лъдъ Тихо-Брахевата смърть
неговъ прѣемникъ като ас-
тъ на двора; въ сѫщото врѣ-
стъдъ всичкитѣ оставени
его книжа. Нъ и слѣдъ това
той много теглилъ въ до-
лѣти си работи. Като не му
щало редовно, бѣль постоянио
денъ да работи за книжа-
за да се поминува; слѣдъ
изгубилъ едно по друго жена
трите си дѣца; най-сетиѣ
мѣрилъ въ положението да
майка си изгорѣла като ма-
ча, и съ голѣма мѣжа при-
ѣ помилването й отъ вир-
геския херцогъ (1620). Слѣдъ
ко години, той умрѣлъ въ
бонъ. — К. е писалъ много,
въ често подъ натиска на
та, та и стилътъ му далеко
притежава качествата, които
аватъ Коперниковия стилъ,
въ трудоветѣ му нѣма единъ
опрѣдѣленъ планъ. Отъ мно-
жинѣтѣ му съчинения първо-
по врѣме е съз. *Mysterium*
graphicum, което обнародвалъ
годишна възрастъ и което
ричло въ сношение съ Тихо-
; и нъ най-важното му съчи-
е *Astronomica Nova seu*
Celestis, което би било
да обезсмърти името му, и
дава титлата *Законодателъ*
бето, която е дадена на ав-
му. Както всички законода-
нему е прѣстојло да оборва
азъждъцитетъ на врѣмето си въ
номията. Ако не е прѣмах-
нито дори и позналъ вси-
, той е унищожилъ отъ тѣхъ
, и може се каза, че откри-
слѣдъ него истини сѫ били
о едно слѣдствие на исти-
открити отъ самаго него. Ни-
запр., е можалъ да форму-

лира прочутия си законъ за все-
мирното привличане, като е зель
за исходна точка трите велики
закони, открити отъ К. и които
носятъ неговото име. Ето тия
три закони по реда на астроном-
ическата имъ важностъ: (1) ор-
бититѣ на всичкитѣ планети сѫ
елипси, на които сънцето зани-
мава огнището; (2) плоскоститѣ,
които описватъ радиуситѣ-вектори,
сѫ равни въ равни врѣмена; (3)
квадратитѣ на врѣмената на пла-
нетнитѣ завъртѣвания сѫ пропор-
ционални на кубоветѣ на голѣ-
митѣ оси на орбититѣ.

Керасинъ. Едно отъ имената
на очистенъ газъ (петролъ).

Кератитъ, гр. Минералъ, който
състои отъ кварцъ и полски шпатъ.

Керваниъ, араб. Голѣмо множе-
ство или върволица пѣтници, които
пѫтуватъ заедно.

Керетаро. Мексикански градъ,
175 килом. на сѣв.-зап. отъ гр.
Мексико; 30,000 жит. Най-хубав-
ий градъ на Мексико, слѣдъ столицата.
Три великолѣпни площиади.
Нѣкога твърдѣ дѣятелна, па още
важна индустрия; фабрики за сук-
на, цигари, хартия. Библиотека.
Въ тоя градъ е билъ уловенъ и
застрѣленъ австрийски архиdukъ,
нѣколко мѣсеца мексикански им-
ператоръ, Максимилианъ. — Дѣр-
жавица Керетаро е въ срѣдата на
Мексико, има много и богати руд-
ници; простр. 9,400 четв. килом.
и 190,000 жит.

Керкукъ. Укрѣпенъ градъ въ
азиятска Турция, багдатски вил.,
135 килом. на юго-ист. отъ Мо-
сулъ; 25,000 жит. Главно тѣржище
въ южни Кюрдистанъ. По прѣдан-
ието, въ К. е гробътъ на про-
рока Даниила.

Керманша. Гл. градъ на пер-
сидски Кюрдистанъ, на дѣсния

бръгъ на Керха, 378 килом. на юго-зап. отъ Техеранъ; 30,000 жит. Центръ на пътища отъ Багдатъ, Техеранъ и Исфаханъ. — Тамасъ-Кули-ханъ го прѣзель отъ турците въ 1730, и го укрѣпилъ.

Берманъ. Градъ въ южна Персия, гл. градъ на едноименна област (виж. *Карамания*), съ твърдина; 45,000 жит. Ткани отъ камилска козина; оржейна фабрика; търговия.

Берменлий. Село въ сливенска окол., 22 килом. на югъ отъ Сливенъ, станция на Ямболско-т.-сейменската железница.

Беровички връхъ. Връхъ въ съединението на Пиринъ-планина съ Рила, на водораздѣла; 2,717 мет. надъ морск. равнище.

Керчъ. Укрѣпенъ градъ въ европейска Русия, въ Кръмъ, (таврическа губер.), на западния бръгъ на Керченски или Еникалески протокъ, 182 килом. на ист. отъ Симферополь; 22,500 жит. Градът има источникъ изгледъ. До 1855, К. е билъ най-важното пристанище въ Кръмъ, съ най-голѣмата житна износна търговия. К. стои на мястото на старата Пантикале — ионийско селище. До 1475 е билъ владѣніе на генуезците; послѣ минжъ въ ръцѣта на турците; и най-сетне, въ 1774, го придобили русите. Прѣзъ кръмската война въ 1855 билъ завзетъ отъ съюзниците, чито войници обрали богатия му съ стариненъ музей.

Кесария (турск. *Кайсаръ*). Градъ въ азиатска Турция, близу до планина Арджинъ, въ коненски вилаетъ и 250 килом. на сѣв.-ист. отъ Коня; въ долината на Къжалъ-ирмакъ; 60,000 жит. поб-вено чето турци, останжливи арменци, караманлии и др. Той градъ се наричалъ въ старо време, когато

биль гл. градъ на Кападония, *Мазака*; той добилъ новото си име въ царуването на импер. Тиберия. К. е отечество на св. Василия. **Кесарийската** липтургия е съставена отъ тоя светецъ, и се изврѣшва въ нашиата црква нѣколко пъти въ годината.

Кесария палестинска. Староврѣмененъ градъ на Средиземно море между Галилея и Самария, съ грѣцко, римско и еврейско население — съ прѣкрасни храмове, амфитеатъръ, бани и др. — възвеличенъ и украсенъ отъ Ирод Велики, и нареченъ К. [прѣдишното му име било *Стратонова кула*] въ честь на импр. Августа. Пристанището му било едно отъ най-известните; сега отъ К. има само развалини и едно селце, което наричатъ *Кайсаръ*.

Кесария Филипова. Тоя градецъ, споменутъ въ Мат. 16; 13, се намиралъ 30 килом. на сѣв. отъ Галилейско море. Наричали го К. Ф. въ честь на Филип четверовластника, който поправилъ града, па и за различие отъ др. К. сега е въ развалини.

Кесарь. Виж. *Цезарь*.

Кеселдорфъ. Селце въ Саксония, 9 килом. на зап. отъ Дрезденъ, исторически забѣлѣжително по една победа на прусите надъ саксонците въ войната за австрійското наследство въ 1745.

Кесулотъ. Градъ на прѣдѣлата на Завулона и Исахара (*Евба*).

Кесиковъ (*Славъ*). Български литераторъ и поетъ, род. въ Конопишница прѣзъ 1859, съвѣршилъ въ родното си място 4-веробъмното училище, а послѣ въ Одришъ при католическите отци *Въскуренци* класическа гимназия и двугодишъен педагогически-философски курсъ.

Първите К-ви опити по поезия сръщаме въ пловдивския вѣстник *Народний Гласъ*: *Гатанка* — въ стихове за думата *Марица* (год. II, бр. 51); стихотворение *Пролътъ* (бр. 56); *Ода на Св. Кирилъ и Методий* (бр. 84); *Маршъ къмъ науката* (бр. 98); елегия *Скобелева не умръ* (бр. 102); *Тополски Плачъ*, елегия II (бр. 108); *Тъмницичъ ми* (бр. 123); *Гласъ изъ Македония* (год. III, 197); *Отапка* — босилекъ (год. IV, бр. 268); въ вѣст. *Марица* (год. V, бр. 400) сръщаме *Слово възтуху смъртната на генерала Скобелева*.

К. бѣше единъ отъ сътрудниците на пловдивския вѣст. *Южна България*, дѣто напечата и поеми: *Ода* — тисицагодишният юбилей на Св. Методия (год. III, бр. 181), *Ода* — 11-и Май 1885 год. (год. III, бр. 190). Пѣ-сетнѣ, той бѣше единъ отъ редакторите, прѣзъ год. 87, 90, 91, 92 на вѣст. *Пловдивъ*, дѣто напечата при това: *Слово на брати Миладинови* (год. II, бр. 33), *Слово на Св. Кирилъ и Методия* (год. II, бр. 49), *Слово на 6-и Септемврия* (год. II, бр. 67), подлистници (бр. 54 и год. V, бр. 25), стихотворения: *Сънувахъ* (год. II, бр. 67), *Дългина* (бр. 68 и 69), *Последніо сбогомъ* (год. VI, бр. 127), *Момина сълза* (год. VI, бр. 134), *Сънъ* и др. Освѣнь това, той е писалъ и въ други български вѣстници: въ *Свобода* срѣщаме стат. *България за себе* (год. I, бр. 41), *Надѣробно слово на княза Батемберия* (год. VIII, бр. 1252).

Въ отдѣлни издания К. е напечаталъ *Побѣда*, пѣсни и стихове отъ сърбско-българската война (Пловдивъ, 1887), *Българска драматика* (1882), *Кратка Българска*

История (1883), *География* 1-а часть, прѣводъ отъ Герда.

К. постоянно е билъ учитель въ пловд. гимназия *Александъ I* прѣзъ 14 години.

Кесяковъ (Хр.) [Д-ръ по правото]. Български литераторъ, поб-младъ братъ на Сл. Кесякова, род. въ Копривщица въ 1868. К. свѣршилъ твърдѣмладъ двукласното училище въ родното си място, въ 1883 одринската българ. католич. гимназия, а слѣдъ това слѣдвалъ правните науки въ гр. Лъвовъ, дѣто и издѣржалъ докторатъ въ 1888. Още отъ VI-и кл. въ училището на 14 години, възрастъ го намираме да решава задачи отъ висшата математика (Пловдивъ, спис. *Наука*, год. I, кн. III), а слѣдъ това се прѣдава на работа по белетристиката, като започва да прѣвожда полскиятъ списателе. Въ разни наци списания срѣщаме слѣднитъ негови трудове: 1) *Баща на Чумати*, поема отъ Словакки, въ сп. *Наука*, год. III, кн. 12; *Дъло и Баба*, разказъ отъ Крашевски, въ сп. *Трудъ*, год. I, кн. 8; *Чарти отъ живота и дѣятелността на архиепископа Петра Парчевича* въ *Трудъ*, год. II, кн. 3. (1888). 2) Въ Софийското периодическо спис. *Денница* К. е напечаталъ: *Анисъ*, отъ Сенкевича, год. I, бр. 1; *Бартекъ Побѣдоносецъ*, отъ Сенкевича, год. I, бр. 4, 5, 6; *Татово завръщане*, балада отъ Мицкевича; *Пътешът отъ Адама Аск.*, год. I, бр. 7, 8. 3) Въ министерския *Сборникъ за народни умотворения* е писалъ: *Стари пѫтувания по България*, т. I и II; *Положението на България къмъ края на XV-и вѣкъ*, т. VI; *Български за положението на България въ края на XV-и вѣкъ*, т. VII; *Пѫтувания прѣзъ долините на Струма, Места, Брегалевци*, т. XI. 4)

въ 1320 го завладѣлъ Гедиминъ, литовски дукъ; въ 1569 минжъ въ владѣние на Полша, която го върижла на Русия въ 1686.

Киеперть (Хенри). Германски географъ, род. въ Берлинъ въ 1818; авторъ на важно *Съчинение по старата география* и др., и на множество карти и атласи, между които *историко-географически атласъ на стария свѣтъ, атласъ на цялото земно кладо за употребление въ училищата* и др.

Кий, полск. Тояга, съ която играятъ на билиардъ.

Килдейръ. Ирландски градецъ, 50 килом. на юго-зап. отъ Дублинъ, въ едноимененъ окръгъ, съ 2,500 жит., много интересенъ по стариннѣ си. — Окръгътъ, около 20 килом. отъ Английския каналъ, и 65 килом. на дълъжъ и 43 на ширъ, има 97,000 жит. Главният му гр. е *Наасъ*, 30 кил. на юго-зап. отъ Дублинъ, съ 5,000 жит.

Киликия. Стара страна въ Мала-Азия, която сега влиза въ коненски вилястъ; имала за прѣдѣли на сѣверъ Таврически планини, които ѝ дѣлили отъ Кападокия; на югъ Иски заливъ и Килийско море; а на ист. и зап. Аманъ и Памфилия. Кападокийски проходъ (турски Голекъ боазъ) е проходът прѣзъ който Киръ минжъ отъ Тиана въ Кападокия за Тарсъ; той е сѫщият проходъ, прѣзъ който Александъ Велики влѣзъ въ Киликия. Насел. около 100,000 жит., по-вечетоnomади. Старите килийци били прочути морски разбойници и се управлявали отъ туземни владѣтели, нѣ по-сетнѣ К. подпаднали подъ властта на Македония, послѣ на Сирия, и въ Помпееово време станали римска

область. Въ старо време, источ. К. произвождала много жито и вино; а зап. К., побългаринската часть, давала много градиво.

Килимъ, тур. Губеръ.

Килистика, гр. Искусство да стоя и ходи човѣкъ на главата си и на ръцѣ си.

Килия. Укрепенъ градъ на дѣвия брѣгъ на сѣверния и главния рѣкавъ на Дунавъ, 30 килом. отъ устието му въ Черно море, 64 на сѣв.-ист. отъ Исмаилъ и 190 на юго-ист. отъ Яшъ; 8,900 жит. Значителна търговия. К. е въ оная часть отъ Бесарабия, която Румния отстъпи на Русия въ 1878.

Килкени. Гл. градъ на едноимененъ окръгъ въ Ирландия, 110 килом. на юго-зап. отъ Дублинъ, съ който е скоченъ, както съ Уотърфордъ, съ желѣзница; 20,000 жит. Окръгътъ има 160,000 жит. токо-речи всичките католици.

Кило, гр. Соб. зн. хилядо. 1) Употребява се да показва хилядо пхти по-вече въ сложните названия на метрическите мѣрки и теглилки: *километръ*. 2) Употребява се съкратително за килограмъ.

Килоа. Градъ въ источна Африка, столица на едноименното кралство, на единъ островъ въ Килоаски заливъ; 3,000 жит. — Кралство Килоа, на Занзебарското крайбрѣжие, между кралство Занзебаръ на сѣв. и Мозамбикъ на югъ, има 50,000 жит. Завоевано отъ португалците въ XVII-и и XVIII-и вѣкъ, сега е владѣние на Занзебарския султанъ.

Килограмъ, фр. Теглилка, 1000 грама.

Килолитръ, фр. Теглилка за вмѣстимостъ на жидки тѣла, 1000 литра.

Километръ, фр. Мѣрка за дължина, 1000 метра.

Килостеръ, фр. 1000 стера.

Киль. Прусски градъ (Холщайн), на Балтийско море, 86 килом. на съв.-ист. отъ Хамбургъ; 50,440 жит. Значителна търговия. К. е исторически забължителенъ по единъ миръ, сключенъ на 14 ян. 1814 между Дания и Швеция, и между Дания и Англия. По той миръ Дания отстъпила Швеци Норвегия, а въ замъна добила шведска Померания и Ригенъ. Отъ своя страна, Англия върхула Даний всичкитѣ й колонии, като удръжала за себе си само флотата и о-въ Хелиголандъ.

Кимвалъ, ир. Музикално оръдие, което евреите употребявали въ старо време при богослужението. То състояло отъ два металлически съда нагласени така, каквото, кога се бълснжтъ единъ о другъ, да произвождатъ остръ звукъ.

Кимвири. Германски племена, които нахлули въ Галия нѣколко вѣка прѣди Р. Х. Марий ги истребилъ (101 прѣди Р. Х.).

Кимврически Херсонесъ. Старо име на Ютландия (данска полуостровъ).

Кинапинъ, лат. Вещество, което се добива отъ растението *althusa cyparissum*.

Кингстонъ. Гл. градъ на Жамайка; 37,845 жит. Пристанище на южното крайбрежие, най-важното отъ всичкитѣ пристанища, прѣзъ което минува поб-вечето отъ търговията (захаръ, ромъ) на Жамайка.

Кингстонъ. Укрепенъ градъ въ западна Канада, на съв.-ист. брѣгъ на езеро Октарио, съ добро пристанище; 14,091 жит.

Кингстонъ. Градъ въ държава Ню-Йоркъ, 80 килом. на югъ отъ Албани; 7,000 жит.

Кингстонъ. Английски градъ (въ Съкрай), 16 килом. на юго-зап. отъ Лондонъ, на дѣсния брѣгъ на Темза; 12,000 жит. съ прѣградията; служилъ нѣкога като място за коронясване на англо-саксонските крале.

Кингъ-те-чинъ. Градъ въ китайската областъ Киангъ-си, на Чангъ, малка река, която се влива въ езеро Поянгъ, 155 килом. на югъ отъ Нанкинъ; 500,000 жит. Многобройни фабрики на фарфорови изделия за цѣлата китайска империя и за вънкашната търговия.

Кининъ. Виж. Хининъ.

Киници. Същото, каквото е циници.

Кинкаилерия, фр. Дреболии; стоки, които състоѣтъ отъ дребни металлически — желязни, мѣдни, алюминиеви и др. — изделия.

Кинкина. Единъ видъ американски дървеса, на които кората се употребява въ лѣкарството като усилително и за да прѣсича треската.

Киноваръ, ир. Минералъ съ яркочервенъ цвѣтъ; състои отъ съръ и живакъ и се употребява за вапсилка.

Кинодинъ. Вещество, което се добива на кристали отъ растение то пилешка цвия.

Кинъ. Английски трагикъ (1787-1833).

Кинъ (Д-ръ Иулиусъ). Единъ отъ най-забължителните професори на халския университетъ (Германия), който е поставилъ земедѣлието на научна почва, създадъ земедѣлчески институтъ, и въвелъ лекции по земедѣлието въ университета. Той е и открилъ много долни растения, както и нѣкои болести на растениата и уни-

щожението имъ. Роденъ е въ 1825 въ Пуленицъ.

Киото или **Миако**. Японски градъ въ о-въ Нипонъ, 350 килом. на юго-зап. отъ Иедо; 308,266 жит. Бивша столица на Япония, изоставена отъ Микадо за Иедо или Токио въ 1868. Въ К. има 130 палата и поб-вече отъ 600 храма, отъ които най-прочутый Фокосъ, посветенъ на Буда. Центъръ на науките, на литературата и на изящните искуствства въ Япония. Конринени платове и фарфорови изделия.

Киошикъ, тур. Открита отъ странитѣ постройка на издигнато място въ градина или на отводъ въ къща.

Кинарисъ, гр. Едно всѣкога зелено дърво.

Кипиловски (*Anastasъ Стояновичъ*). Български учителъ-писателъ въ периода на книжовното ни възраждане, родомъ отъ с. Кипилово при Котель. Малко подробности се срещатъ за него въ нашата книжнина. Нему се дължи прѣводътъ на слѣдните книги: 1) Хибинъ, *Свѧщенное цвѣтото собраніе или сто и четири свѧщенныи исторіи изъ ветхіиатъ и новіатъ завѣты*, прѣведено отъ руски езикъ (Будимъ, 1825 г. въ девъ части); 2) *Кратко начертаніе по всеобщата исторія*, на руски езикъ, съчинено отъ професора Ив. Кайдановъ и прѣведено отъ Кипиловски, а посвѣтено на търговецъ Бакалъ-оглу, съ издаванието на когото е издадено въ Будимъ 1836 г.; 3) *Траудценъ X. К. X., Велисарій*, драма въ девъ действия. Оригинала е нѣмски, нѣ на български езикъ е прѣведена отъ гръцки езикъ (Лайпцигъ, 1844).

К. билъ обнародвалъ въ 1827

обявление, че ще издава българска история прѣводъ отъ Раїча; нѣ като излѣзла Венелиновата история, спрѣль работата си и рѣшилъ да почака и 2-рия томъ, та да поднесе на сънародниците си цѣлото съчинение. По причина на русско-турската война въ 1828-29 Венелинъ закъсилъ да довърши труда си; по поръка отъ петербургската академия, Венелинъ пътувалъ слѣдъ руския войски въ Молдова, Влашко и България да дери старини и да състави българска граматика съ рѣчишъ. По-късно намираме К. да помага на *Неофита Рилски* да напише *Свѧтый краткий катехизисъ*, издаденъ въ Крагуевацъ въ 1835. Освѣтилъ това, професоръ Дриновъ споменува, че въ 1836 К. издалъ оди въ честь и паметъ на Венелина, напечаталъ въ Будимъ, дѣто въ онова време главно се издавали българскѣ книги, едно «*объявление за издание на лексиконъ (рѣчишъ) славяно-rossijskij, прѣведенъ на славяно-българскij и греческij езикъ*». Нѣ това опитване, както и едно подобно на К.-вия съвременникъ *Василия Неновича*, останжало само въ областта на добритѣ намѣрения. Г-нъ Дриновъ споменува още, че К. е билъ учителъ на *Пышакова*. Вижда се, че К. е билъ отъ колонистите българе въ Русия.

Киприанъ (*Cz.*). Карthagенски епископъ, единъ отъ най-известните учителе на Црквата отъ първите три вѣка. Родилъ се въ Картигенъ въ началото на III вѣкъ отъ богати родители-евангелици. Добилъ образоването си въ едно отъ първите карthagенски училища и, откакъ съвръшилъ науките си, прочулся се като учителъ на краснорѣчието. По думи-

на Григория Богослова, К. подминувалъ другите човѣци съласиоръчието си толкова, колкото вѣцитъ надминуватъ животнитъ своя даръ слова. Въ 246, К. покръстилъ и раздалъ имота на бѣднитѣ, въ 248 билъ бранъ карthagенски епископъ, обродѣтелитъ му, писанията му устнитѣ му поучения, както и прѣбитъ му среща еретицитетъ и ичницитѣ, го прославили по цѣла Африка, по цѣла западна земя, и дори и въ Истокъ, щевовото гонение разлѫчило К. въ паството му, като билъ приденъ да се крие (250); тъй се вържалъ, гонилъ еретицитетъ, поддържалъ папа Корнелия енца новатианетъ, отговарялъ бѣдоносно на ония, които обвинвали християнетъ за злочеститѣ на империята. Ималъ живи зисквания съ папа Стефана, то поддържалъ, че даденото отъ етицитетъ кръщение нѣма никаква стойностъ (виж. *Картагенски събори*). Прѣзъ Валерианово гонение, билъ осажденъ на търтъ отъ африканския про-несуълъ и погинжъ отъ брадвари и новатианетъ,—еретицитетъ, енца които най-много ратувалъ, не смѣяли да помрачаватъ пастъта му, и го наричали светъ. шата Црква спомни паметта свещеноможченика К. на 2 томврия. Освѣнь 83 писма, той оставилъ слѣдъ себе си нѣлко съчинения, като *За единството на Црквата, За дългото, За молитвата, За мистията, За доброто тѣрпнѣ, Три книги среща евреите*. Итанций казва, че тия книги скъстийни за всеобщо удивление, и налага, че се затруднява да рѣши, вече хубостъ ли има въ изложе-

женето имъ, или сила въ убѣдителността имъ.

Кириантъ. Единъ отъ учениците на патриарха Ефтимия (виж. *Ефтимий*), писаль подиръ падането на второто българско царство. Той е възстановителъ на науката въ Русия. К. е билъ киевски митрополитъ отъ 1376 до 1406.

Кипър. Единъ отъ пай-голъмитѣ острови въ Средиземно море; насел. 186,000 жит., главно отъ гръцко происхождение. Тоя островъ се отстѣжи на Англия отъ Турция по таенъ договоръ въ 1878, въ време на руско-турската война. По тоя договоръ, Турция се задържава да въведе реформи по управлението въ Армения, и Англия да брани азиатска Турция отъ външни нападение. Гл. градове на о-ва сѫ *Никосия* и *Фамагуста*.

Голъма част отъ острова е планинска земя; пай-високий връхъ е Троодосъ, 2,600 метра надъ морското равнище. Климатътъ е различенъ, споредъ мястностите. Зимата е къса и студена, ала снѣгъ рѣдко се вижда, освѣнь по планинските връхове. Лѣтъ владѣе треската. Почвата е много плодородна. Кипреките вина сѫ прочути.

Ранната история на К. не е добре позната. Знае се само, че той станжалъ пай-напрѣдъ финикиско владѣние; финикиянетъ имали въ него и селище. Отъ финикиянетъ той минжъ въ рѣцѣ на гръцитетъ и по-сетиѣ въ рѣцѣ на египтянетъ и персиянетъ. Като доказателство за неговото голъмо благоденствие въ това време забѣлѣзватъ, че Кипър далъ не по-малко отъ 150 кораба на персидската флота въ времето на Ксеркс. Слѣдъ битвата при Иса,

когато Александър Велики на-
влязъл въ Финикия, всичките
кипрски градове се обявили за
него, и испратили кораби да му
помагатъ въ обсадата на Тиръ.
През този периодъ К., макаръ че
бъде подданенъ на Персия, се
управлявалъ отъ деветъ царе.
Следъ Александровата смъртъ, той
островъ станжалъ владѣние на
гръцко-египетското кралство на
Птоломеевцитъ, и послѣ на рим-
ската и византийската империя.
Въ 646 го прѣзели арабетъ, ала
следъ двѣ години гръцитъ си го
отнели; въ 802, въ времето на
Арунъ-елъ-Рашида, арабетъ пакъ
го прѣзели, ала скоро пакъ били
принудени да го върнатъ на ви-
зантийските му господари. Въ 1184,
Исаакъ Комненъ направилъ
К. независима държава. Въ 1195,
прѣзъ една отъ кръстоносните
войни, Ричардъ I, английски кралъ,
свалилъ Комнена и на прѣстола
поставилъ Гюй де Лусиняна, за да
го обезщети за изгубването на
Иерусалимския прѣстолъ. Въ 1487,
К. станжалъ владѣние на Вене-
цианската република и казвашъ,
че населението му било тогава
1,000,000 жит. Най-сетиѣ, въ
1570, Селимъ II, турски султанъ,
навлязъл въ К. съ 60,000 души,
покорилъ о-ва и прѣзъ столи-
цата му (Никосия), следъ една
обсада, когато избилъ 20,000 отъ
жителетъ ѝ. Двѣ събития сѫ за-
блѣжителни прѣзъ турското вла-
дичество: едно въстание въ 1764,
което било скоро потълкано, и
едно клане на гръцкото населе-
ние въ 1823.

Кираса, фр. Елинъ видъ броня,
желѣзна дрѣха, назначена да брани
грудите и гърба.

Кирасери, фр. Тежка конница,
въоръжена съ кираси, съставляющ-

ща обикновено резервната кон-
ница, предназначена да рѣшава
сражение съ стремителенъ нападъ.

Киргизи. Люде отъ монголско
племе, распредѣлени въ една о-
громна необработена земя между
рѣка Уралъ, Каспийско и Урал-
ско море, която руситъ наричатъ
Киргизска степь, и която за-
хваша едно пространство отъ
1,480,105 чет. килом. въ прѣ-
ливѣ на Тюркестанъ и Китай. К.
говорятъ езика на узбечитъ и
исполѣватъ сюннитското мохам-
меданство съ смѣсъ отъ много е-
зически обряди. Поминъкъ имъ
е главно скотовъдството, и за да
намиратъ храна за добитъка си,
мѣстожитъ се споредъ годишните
времена, та затова живѣятъ въ
шатри: па и земята имъ, ако и
да изобилва съ езера, по-вечето
съ горчива вода, е изобщо не-
плодна, камениста и безводна. За
храна употребяватъ конско, овче
и говеждо месо, рѣдко хлѣбъ;
льятъ пижътъ кумисъ; ползватъ
се съ отлично здраве и дожи-
вѣватъ до дълбока старостъ, като
не знаютъ никакви епидемически
болести, освѣти сипаницата; из-
общо сѫ кравени; отличаватъ се
съ тѣни очи, плоско лице и у-
висняли уши; по характеръ сѫ
безгрижни, жестоки, мстителни и
коварни. За да ги лърятъ въ по-
корностъ русското правительство е
било принудено да построи цѣл-
линния крѣости. К. се дѣлкатъ
отъ памти-вѣка на орди: *Голъ-
матата орда*, *Срѣдната*, *Малката*,
Вжъръшната. — Земята на
Голъматата орда е въ Семипалатин-
ската областъ; Срѣдната орда се
скита между Ишимъ, Иртишъ, е-
зеро Балкашъ, Хоканъ и земята
на Малката орда; земята на
Малката орда е въ оренбургската

губерния. Малката орда е сега по-многобойна от Големата и Сръдната заедно; тя има 800,000 жит. Вътрешната орда (82,000 жит.) е въ астраханска губерния. Споменжтът орди съ подчинени на Русия, нѣкои още отъ 1731, а всичките и съвсѣмъ слѣдъ побѣдата надъ Хива въ 1873. К. въ Русия и въ Китай прѣсътъ до 3,000,000.

Киречкио. Село въ солунската каза, 8 килом. на ист. отъ Солунъ; 8,500 българе и 2,100 турци. Киречкиоци се занимаватъ токоречи исклучително съ занаята да се прави варъ; лѣтъ тѣ се распределятъ по цѣлия Балкански п-въ да вършатъ занаята си.

Кириатниарий или Кириатъваалъ. Градъ на Гаваонците, посети Нудинъ, който билъ около 16 килом. далечъ отъ Иерусалимъ, на пътя за Лиза (*Библ.*).

Кириатъ-арва. Старото име на Хевронъ.

Кириатъ-сана или Кириатъ-сеферъ. Друго име на Девиръ, който е лежалъ въ юго-западната част на Иudeя, съ неизвестно мѣстоположение.

Кирилица. Виж. *Глаголица*.

Кирилъ (св.). Иерусалимски патриархъ, род. въ Иерусалимъ въ 315, умр. въ 386; три пѫти сваленъ отъ патриарш. прѣстолъ по искането на ариянетъ, среща които се борилъ. Оставилъ е 23 катехизич. бесѣди къмъ оглашениетѣ и новопокрѣстените, и нѣкои други съчинения. Бесѣдите му се считатъ за първо и най-пълно изложение на християнската вѣра. Трудовете му сѫ обнародвани въ Парижъ въ 1720, *in-fol* и въ Мюнхенъ, въ 1848, 2 тома въ 8-о. Св. К.-овата паметъ се споменува на 18 марта.

Кирилъ (св.). Александрийски патриархъ отъ 412, роденъ и въспитанъ въ Александрия, за допълнение на образоването си пѫтувалъ въ Атина и Иерусалимъ, ревностно изобличавалъ еретичеството на новатянетъ и най-много съдѣйствуvalъ да се осажди отъ Ефеския съборъ, въ 431, Несториевата ересъ. Това осажддане повдигнало противъ него много неприятеле и той билъ сваленъ отъ патриарш. прѣстолъ; нѣ скоро пакъ билъ възстановенъ на прѣстола, който и занимавалъ до смъртта си въ 444. Св. Кирилъ, който се счита за единъ отъ най-отличните отци на Православната црква, е оставилъ многобройни съчинения; по-забѣлжителните сѫ: върху *Тайната на Въплъщението*, нѣколко *Канонически писма* и съчинението заглавено *Съкровището*. Най-доброто издание на трудовете му е обнародвано отъ Ж. Оберта (J. Aubert), Парижъ, 1638, 7 том. *in-fol*.

Кирилъ и Методий (св.). Първите български просвѣтители и равноапостоли, които положили основата на духовното и умственото развитие на българския народъ. Тѣ покрѣстили царь Бориса и донесли евангелското учение въ България, па и изнамѣрили българско писмо и основали книжината и богослужението на старобългарски езикъ. Тѣ се наречатъ и словѣнски просвѣтители, едно, защото занесли евангелието и на моравците, и друго, защото българското писмо прѣминжало и у други словѣнски народи.

Тия двама братя, твърдѣ вѣрио словѣне, били синове на единъ солунски високъ сановникъ, на име Йѣвъ. Методий билъ по-старъ братъ на Кирила. Солунъ съ всич-

китъ му околности тогава се намиралъ подъ властвата на Византия. Лъзовци още отъ млади починали да показватъ голѣми умствени дарби. Константинъ — това било името на Кирила прѣди да се покалугери — билъ настаненъ въ Цариградъ, вѣроятно отъ нѣкъй неговъ роднина, важенъ царедворецъ, да се учи заедно съ наследника на византийския прѣстолъ; а Методий се посветилъ на военно-гражданските науки, и подиръ свръшването на образоването си билъ назначенъ управителъ на струмската областъ. Отъ всичко се заключава, че Константинъ се научилъ латински, арабски и еврейски езици, а словѣнски и гръцки знаелъ още отъ малъкъ. Съ дълбоката си ученостъ и ясната си разсѫдливостъ, той заслужилъ прѣзимето философъ и станалъ учителъ въ Цариградъ. Той се отличилъ въ прѣнието си за иконите въ византийската столица съ бившия патриархъ иконоборецъ Ания. Между това Методий се билъ покалугерилъ и живѣлъ въ единъ манастиръ при Олимпъ въ Мала-Азия, на юго-ист. отъ Бруса. Константинъ се оттеглилъ на безъмъвенъ животъ при брата си въ манастира; и вѣрва се, че светитѣ братя, прѣзъ 6-7 годишното си прѣбиване въ този манастиръ, прѣвели потрѣбните церковни книги на езика си, понеже били решени да апостолствуватъ на едноплеменници си братя словѣнне, като подкачжатъ отъ България. Най-новитѣ открития сочжатъ, че езикътъ, на който сѫ прѣвождали светитѣ братя, е билъ солунско-българското нарѣчие. Прѣди да се заловижатъ да прѣвождатъ, нашиятѣ просветителебили принудени да натъкнатъ една словѣнобългарска аз-

бука, защото до тогава нашиятъ народъ нѣмалъ азбука, а употребявалъ за малкитѣ си нужди нѣкакви чѣрти и рѣзки, като рабуша. Това е съгласно съ съдѣтелството на Черноризца Храбра, споредъ когото Кирилъ изгласилъ словѣнобългарската азбука въ 855, тѣкмо когато билъ съ Методий въ монастири.

Докѣ били въ монастирия, Константинъ билъ повиканъ и испратенъ въ Хазария да разисква върху религията съ евреите и сарацините. На отиване при хазарете, св. братя се отбили въ Херсонъ, дѣто открили мошитѣ на св. Клиmenta, римски папа, който билъ заточенъ отъ императора Траянъ, а послѣ по негова заповѣдь удавенъ въ морето.

Прѣполага се, че когато се въцарилъ царь Борисъ, двамата братя влѣзли въ споразумѣніе съ него за покръстването на народа, защото тѣ, когато били испратени отъ византийското правителство въ Моравия, за да покръстятъ моравците, минжли прѣзъ България та покръстили царь Бориса съ множество нардъ, и откакъ оставили една частъ отъ прѣведените божествени и богослужебни книги *), продължили пътя си за Моравия, дѣто просвѣтили и тамошните словѣне съ свѣтилищата на християнството, като и покръ-

*.) Никой чѣвообразъ отъ св. Кирилъ и Методиевицѣ прѣводи не се е упазилъ. Прочутото рѣймско евангелие, наѣто едно време съ се клели французските крале, кога се коронисвали, съдѣржа евангелията написани съ кирилицата. Това евангелие се назило въ Реймс до 1792; то съ сега въ императорската библиотека. Св. Кирилу прописватъ *Нравствените апологии*, конто Балтазаръ Корде напечаталъ въ Виена, въ 1630, въ 8-о; иль гръцкий имъ изразъ образъ е изгубенъ.

стили и моравския князъ Светополка.

Въвождането на словѣнската писменост и словѣнската литургия въ страната не понесло на нѣмските мисионери, та тѣ обявявали словѣнските апостоли за еретици; тѣ твърдѣли, че словото Божие трѣбва да се чете само на езицѣ еврейски, гръцки и латински, защото само на тѣхъ бѣль надписанъ кръста Христовъ, и се оплакали въ Римъ. Въ това времѣне вече захващало раздѣлението на црквата на источна и западна, и нѣ пыленъ разривъ между тѣхъ още не бѣль станжалъ и свѣтитѣ брати отишали да се явїжтъ на сѫдъ прѣдъ папата. Папа Адрианъ, прѣемникъ на папа Николай, който ги бѣль повикалъ, не само удобрилъ проповѣдта имъ и прѣводитѣ на словѣнски езикъ, а и рѣкоположилъ Методий за свещеникъ. Ала Константиновитѣ дни били вече прѣброени; въ Римъ той тежко се разболѣлъ, приелъ схимата съ името Кирилъ, и на 14 февр. 869 починалъ. Доклѣ лежалъ на смъртния си одъръ, св. Кирилъ говорилъ брату си: «Ние съ тебе бѣхме като една дружна двойка волове, които изорахх една обща нива, и ето азъ падамъ на една брѣзда, та свръшвамъ днитѣ си, а ти продължавай нашото дѣло. Знаѣшъ, че ти обичашъ планина Олимпъ, ала зарадъ неиж не оставай нашото учение». Константинъ останжалъ поб-вече известенъ въ историята съ монашеското си име. Прѣполага се, че св. Кирилъ се поминжалъ така рано отъ голѣмитѣ трудове и патила, които бѣль прѣнесъ по распространението на християнството и работенето надъ словѣнската писменост. Прѣди смъртта си той завѣщалъ на

брата си той да продължи апостолската имъ дѣятелност между братята си словѣнне, което той и правилъ до самата си смърть.

Въ 870 Методий се завѣржалъ въ Панония и вече като моравски архиепископъ. Ала неговата дѣятелност на народния езикъ на словѣнеть пакъ не се понравиала на папицашкото духовенство и то се заловило съ нова сила противъ дѣлото на св. Методия и на неговите ученици. То измишиливало всевъзможни небивалици среща тѣхъ, та св. Методий изново отишълъ въ Римъ да се оправдава. Той пакъ бѣль оправданъ, и нѣ гонението не спреѣло. За оправданието си той ходилъ и въ Цариградъ. Злобата била безъ мѣра и той, изнуренъ отъ скрѣби и трудове, поминжалъ се на 6 априлъ 885 въ Велеградъ. А съдѣтъ неговата смърть и най-ближнитѣ и важни негови ученици били изгонени изъ Моравия и дошли въ България да просвѣщаватъ народа ни. Виж *Методиеви ученици*.

Кирилъ-Лукаръ. Гръцки патриархъ, род. въ о-въ Критъ въ 1572, училъ се въ Венеция и въ Падуа, допънителъ образоването си въ Германия, дѣто се запозналъ съ протестантитѣ, и дошълъ на цариградския патриарш. прѣстолъ въ 1621, съдѣтъ като занимавалъ Александрийския. Понеже искалъ да учи калвиниските вѣроучения, билъ заточенъ въ Родостъ и въ Тенедось, послѣ удушенъ въ 1638. Съществува книгата: *Анекдотически писма на Кирила-Лукара и неговата вѣроисповѣдь*. (Амстердамъ, 1818, 8-о).

Киринейци. Секта гръцки философи, основана отъ Аристипа, Сократовъ ученикъ, родомъ киринейецъ. Тя учила, че човѣшкото

щастие състои въ чувственниятъ удоволствия умъривани отъ разума.

Кирил. Страна въ стара Африка, на западъ отъ Египетъ, съ столица *Кирена*. Тая земя била колонизирана отъ гръци и въ най-блъскавите времена на Гърция била цвѣтуща държава. Въ тая земя имало и много евреи, отъ които една част пригържли християнството. Тя едно по друго прѣминжла по-сетнѣ въ ръцѣта на египтянетъ, римлянетъ, византийците, персиянетъ и арабитъ. Стара К. близу отговаря на нововрѣменна Барка.

Кирил Нектариевъ (отецъ). Единъ отъ забѣлѣтелните благодѣтели на българските училища въ пробуждането на книжнината ни, родомъ отъ Сопотъ. Протосингелъ у гръцката митрополия въ Пловдивъ прѣди церковното ни освобождение отъ Фенеръ, отъ К. още приживѣ раздалъ на училища и други благотворителни заведения 304,000 гроша, и съ завещаніе оставилъ 141,885 гроша (1795—1870).

Кирилъ Пейчиновичъ. Виж. *Пейчиновичъ*.

Кирилъ Прѣславски (князъ). Български князъ, 2-и синъ на Н. Ц. В. князъ Фердинанда и на покойната първа и незабравима българска княгиня Мария-Луиза, род. въ София на 5 ноември 1895 и кръстенъ въ вѣронеповѣдането на родителете си.

Кирковъ (Тодоръ). Бунтовникъ-апостолъ прѣзъ 1876, безстрашъ и самоотверженъ юнакъ, който, слѣдъ като се избави отъ катастрофата на Дрѣновския монастиръ (виж. *Дрѣново*), има смѣлостта още единъ да събира възстанници и да се бие съ турци. Слѣдъ потушението на бу-

ната въ търновския санджакъ К. биде уловенъ и, заедно съ Измирлиева, Даскалъ Кира и Дюстабанова, съденъ отъ специаленъ съдъ и осъденъ на смърть. К. бѣше отъ емигранти въ Румъния и родомъ отъ гр. Ловечъ. Виж. *Записки по българските възстания и Юранъ Тодоровъ, Възспоминание по възстановието на Търновския санджакъ прѣзъ 1876-та година и по съдението на българските възстанници въ Търново*.

Киркѫдрайтъ. Гл. градъ на едноимененъ окръгъ въ Шотландия, пристанище на лѣв. бр. на Ди (рѣка около 70 килом., която се влива въ Солуейски заливъ, въ сѣв. част на Ирландско море), 9 килом. отъ устието ѝ, около 3,000 жит. Окръгътъ, наричанъ и *Истъ-Гълуей*, има около 49,000 жит. Много хубави пасбища и прочути коне, наричани *ялуен*.

Киро (Даскалъ или Бачо —). Селски учителъ, идеаленъ народенъ дѣнецъ и единъ отъ най-безстрашните и самоотвержені юнаци по възстановието въ 1876. Той е членъ на четата си, заедно съ четитъ на попъ Харитона и Пармакова, за участие въ геройското дѣло въ Дрѣновски монастиръ (виж. *Дрѣново*), а послѣ, слѣдъ нѣколко дневни скитане, биде уловенъ, вързанъ и прѣдаденъ отъ български селяне на турската властъ.

Когато въ испитателната комисия питали даскалъ К. какъвъ му е занаятъ, той отговорилъ, «че е даскалъ отъ 25 години и самъ, че е поетъ и че като птичка ходи отъ клонче на клонче да събира цвѣтове и да възпроизвежда хубостите на природата». Даскалъ К. ималъ юнашко срѣдце, поетическа натура и голѣмо присъствието душа.

Когато го осъдили на смърть, той декламираше стихове предъ съдията. Когато официалният му защитникъ се мъчилъ предъ съда да проси снисхождение за него, даскаль К. протестираше и му казалъ по турски: «Земи си думите назадъ, азъ не съмъ лудъ», а после продължилъ въ стихове:

«Хакъмъ арамаа бенъ чикътъмъ

«Ипи де бойнумъ бенъ такътъмъ!»

Което ще каже: Правото си да тръси азъ излъзохъ и възжето на врата азъ си метнажъ.

Даскаль К. биде обесенъ съ наподигнатъ си дръхи и калпакъ на 28 май 1876 въ Търново заедно съ Ив. Панова на мястото, дѣто сега имъ е въздигнатъ паметникъ. Той приелъ хладнокръвно въстъпа за смъртната си прѣсъдя. Вънкашно се описва на растъ високъ, съ лице длъгнесто и блѣдохълто, очи живи и червено рузи срѣдни мустаки, и бръсножътъ. Той е билъ родомъ отъ с. Горни-Турчета въ Търновско, роденъ отъ бѣдни родители въ 1836. Сираче на 6-годишна възрастъ, той съ слугуване се научилъ да чете и пише и много години учителствувалъ по търновските села. Животоописателъ му рассказватъ, че прѣзъ учителствуването си той отъ любопитство ходилъ пѣши въ Цариградъ, дѣто посѣтилъ Екзархията, Илариона Макариополски, Българското читалище и други знаменити места; прѣзъ този периодъ той прѣдприелъ и едно пътуване до Вѣна, което искаралъ едвамъ до Бѣлградъ. Понеже му недостигали парите да продължи пътуването си, той се задоволилъ да се запознае въ сърбската столица и околността й, съ сърбетъ и сърбския животъ и пѣши се върналъ до Свищовъ и селото си. Макаръ и да не билъ много ученъ,

накъ обичалъ да си записва по нѣщо си отъ всичко, шо виждалъ прѣзъ пътуването си. Животоописателъ му въ *Сборецъ* мисли, че има книжки издадени отъ него въ стихове: първото му пътуване отъ Цариградъ до селото му и второто му — по Сърбско. Каква възпитителна личност е билъ той напът труженикъ, който е билъ не само неуморимъ учитель, а и блѣскавъ проповѣдникъ, може да види доста всѣкой, който прочете дори и краткиятъ подробности за неговия животъ и дѣятельност у Юд. Теодорова, *Въспоминание по възстанията въ търновския санджакъ прѣзъ 1876 година и по сѫденето на българските възстанници въ Търново* (Русе, 1897) и у Г. П. Русески, *Сборецъ изъ живота на български по-отлични мѫже* (Ст.-Загора, 1887).

Киронъ. По баснос. центавъ, отъ когото добилъ въспитанието си Ахилъ.

Кирховъ (Густавъ Робертъ). Знаменитъ герм. физикъ, единъ отъ най-великиятъ научни изследователе на всички връбмена и народи, род. въ Кенигсбергъ 1824, умр. въ Берлинъ 1887. — Въ 1848 добилъ въ берлинския университетъ степень докторъ на математическата физика. Младий професоръ изеднашъ се отличилъ съ познанията си и научната си дѣятельност, и въ 1850 билъ назначенъ екстраординаренъ професоръ въ бреславския университетъ; а въ 1854 той прѣминжалъ въ хайделбергския университетъ като ординаренъ професоръ. Въ хайделбергъ К. извадилъ на видѣло токоречи всичките си забѣлѣжителни работи, които му доставили всемирна известност. Слѣдъ 20-годишни непрестанни изследвания и много

мъжнотии, рѣшилъ се да се прѣсели въ Берлинъ, на длѣжностъ директоръ на обсерваторията и професоръ на математическата физика (1875). К. почилъ лекцииѣ съ публични чтенія, и мѣстата въ аудиторията на тия чтенія се зимали едва ли не съ пристжъ; всѣкому се щѣло да чуе, или понѣ да види знаменития ученъ, който билъ открилъ спектралния анализъ. За К.-вите научни трудове не трѣбва да се сѫди по числото на написаните отъ него книги: 2 умѣрени тома въ 8° — единъ по механиката, а другиѣ сборникъ отъ научни работи и една рѣчъ за цѣлата на естествознанието сѫ всичките му съчинения.

Всемирната извѣстностъ на великия физикъ е тѣсно свързана съ откритието му на спектралния анализъ, който е раскрилъ далечни научни небосклони. К. сполучилъ да намѣри обяснението на таинствените фрауенхоферови линии въ сълнечния спектъ; той наркалъ да проговори сълнечната луча, и тя сега ни разказва за явленията, които ставатъ на повърхността на слънцето, и за живота на неизмѣримо далечните отъ насъ свѣтила, които се намиратъ на прѣдѣлите на нашата звѣздна система. Това прѣважно откритие искара прѣдъ очите ни съвсѣмъ новъ свѣтъ. Спектроскопътъ — уредъ, който разрѣшава всичките тайни на свѣтлата лucha — дава още възможностъ да се прави най-такътъ, най-точниятъ химически анализъ на веществото. Запримѣръ съ помощта на инструмента си К. бѣ въ състояние да докаже присѫтствието само на $1/_{3,000,000}$ милиграма патрийни пари. Чрѣзъ тая нова метода, К. и Бунзенъ намѣриха нѣколко нови стихии,

циезия и рубидия, до тогава още не забѣлѣжени отъ химическия анализъ, а подиръ тия открития дойдохъ много други тѣмъ подобни. Съ една дума, като откри спектралния си анализъ, К. обогати всичките клонове на естествовѣднието и на техническиѣ науки и даде на науките достжъгъ въ нови области на изслѣданіето, които до тогава оставахъ затворени прѣдъ очите на учените.

Киръ. Персидски царь, основателъ на Персийската империя, която и разширилъ съ завоеванието си като побѣдилъ Креза, прѣвзель Вавилонъ и установилъ владичеството си надъ цѣла западна Азия (560 — 529 прѣди Р. Х.).

Киръ. Име на два града. 1) Единъ Моавски градъ. 2) Градъ нѣдѣ на истокъ отъ Армения; тамъ Теглатъ Феласаръ прѣселилъ пѣнните отъ Дамаскъ (*Библ.*).

Кириахъ, иръи. (отъ киръ, господинъ, владика; архи начало). Титла на владика; *кириярситъ на българската црква*.

Кисингенъ. Градецъ въ Бавария, близу до Вюрцбургъ, на Зала, съ около 4,000 жит. Прочути бани съ топли минерални води. Прусиѣ, въ 1866, одържали побѣда надъ баварците при К.; тамъ стана и едно покушение на живота на Бисмарка на 1 юл. 1874.

Кислородъ. Стихия, сир. едно просто или химически неразложимо тѣло. То е единъ газъ (въздухобразно вещество) безъ шаръ, вкусъ и миризма; и той газъ, най-що билната и най-распространената стихия въ природата, образува петата частъ по обемъ, и значително прѣвче отъ една пета по тегло отъ атмосферата и $1/_{2}$ по тегло отъ цѣлата земя. Въ атмосферата той се намира въ свободно състояние

(смъсенъ, а не съединенъ съ азота), въ водата съединенъ съ водорода, и въ побоечето органически и неорганически тѣла — също съединенъ; и той има свойството да се съединява съ всичките стихии, осъбънъ съ флуора. Съединението му съ стихиите се нарича *окисление* или *оксидация* [името на к. напо-бечето европейски езици е гръцкото име *окисенъ*], а произведените вещества — *окиси*, или *кислоти* или *оксиди*; а пъкъ изваждането к. изъ окислението вещества се нарича *откисление* или *дезоксидация*, па понѣкога и *редукция*. К. е необходимъ за поддържането живота на животнинъ; при дишането той влиза въ бълни дроби и се съединява съ въглерода на нечистата кръвь, та ти се прѣчиства. По тоя начинъ той образува въглокислота, която пъкъ е необходима на растенията. Поради тая служба на к. старитѣ химици сѫ го наричали *жизненъ въздухъ*. Всѣко горѣніе е едно *окисление* или съединение на тѣлата съ к., дѣйствие при което се произвожда топлина и светлина. К. е открытие отъ английскій физикъ и химикъ Пристили въ 1774. Токо-речи сѫщеврѣменно тая стихия се открила по другъ пътъ и отъ Шеле въ Швеция. Лавоазие въ Франция (1789) показалъ, чрѣзъ единъ редъ остроумни опити, ролата на к. въ дишането и въ горѣніята. Той и доказалъ, че въздухътъ състои отъ к. и азотъ (21 к. и 79 азотъ). До прѣди нѣколко години к. се е считалъ за «постояненъ» газъ, сир. такъвъ, който сѫществува само въ въздухообразно състояние и не може да се сгъстява и женевскій ученъ Пикте прѣвъ сполучилъ да го обѣрне въ течно състояние (1875).

Кисела. Четката на живописецъ.

Китай. Китайската империя, наричана и *Небесна империя* или *Средна империя*, една отъ най-пространнѣтъ империи на свѣта. Захваща побо-голѣмата часть отъ срѣдна и источна Азия и има за прѣдѣли: на сѣв., Амуръ, Даурскитѣ планини, Алтай, които ѝ дѣлѣтъ отъ азиятска Русия; на зап., Тиантъ-шанъ и Болоръ, които ѝ дѣлѣтъ отъ Туркестанъ; на югъ, Хималайски планини, които ѝ дѣлѣтъ отъ английската Индия, Бирмания и Анамъ; на ист., Велики или Тихи океанъ, който носи тогава имената Китайско море, Жълто море, Японско море. Длѣжината ї отъ юго-зап. къмъ сѣв.-ист. е около 5,500 килом.; широчината ї отъ сѣв. къмъ югъ — 3,400 килом.; пространството ї — 11,081,100 чет. килом.; населението ї се прѣсмѣта на 403,259,000 жит. По пространство тя е много побо-голѣма отъ Европа, а близу два пъти побо-малка отъ Русската империя. Тя обема *Сѫщи Китай*, *Манджурия* (виж. *Манджурия*) и покорени земи: *Монголия* съ части отъ *Зуниария* и *Тибетъ*.

Сѫщи Китай, който захваща юго-источната часть на империята, има само единъ естественъ прѣдѣль, океанътъ. Голѣмата стѣна, която сега е развалена на много мяста, го дѣли на сѣв. отъ Манджурия и отъ Монголия; на зап., много нередовни прѣдѣли го дѣлѣтъ отъ Кукуноръ, Тибетъ и др.; на югъ, допира до Бирмания и Анамъ. Пространството му се прѣсмѣта на 5,396,100 чет. килом. и населението на 382,078,860 жит. Манджурия има 942,000 чет. килом. и 7,500,000 жит. Отъ подчиненитѣ земи, Монголия има 3,543,000

чет. килом. и 2,000,000 жит. и Тибетъ — 1,200,000 чет. килом. и 1,500,000 жит. — Същи К. е раздѣленъ административно на 18 области, най-малката по пространство, Че-киангъ, отъ 95,000 чет. килом. съ 11,800,000 жит.

Пристанищата отворени за другоземците сѫ:

	жит.
Кантонъ	1,600,000
Тиенъ-Тсинъ	950,000
Хайъ-Кеу	770,000
Фу-Чеу	630,000
Шангхай	335,000
Нингъ-по	240,000
Такасъ	235,000
Тайванъ	235,000
Чинъ-киангъ	135,000
Амой	95,000
Тамсуй	95,000
Венъ-чеу	80,000
Ниу-чунгъ	60,000
Ву-ху	72,000
Киу-киангъ	53,000
Киунгъ-чеу	40,000
Ить-шангъ	34,000
Че-фу	32,000
Сва-тао	31,000
Пакой	25,000

Между многобройните острови по-забѣлѣжителни сѫ: архипелагъ Шотоки на сѣв. отъ Жълто море, архипелагъ съ 400-тѣ островчета на югъ отъ устието на Янгъ-тес-киангъ, Лиу-киеуский архипелагъ между Источно море и Велики океанъ, Формоза, единъ купъ о-ви по крайбрѣжията на Куангъ-тунгската област (Хонгъ-конгъ, Макао и др.), Хайнанъ.

Орографията на К. не е добре позната; прѣзъ западната часть минуватъ високи планини (Юнь-Линъ), покрити съ вѣчни снѣгове. Тия планини се простираятъ отъ югъ къмъ сѣверъ, по прѣдѣлитъ на Тибетъ и на Ку-

куноръ; отъ тѣхъ се отдѣля къмъ истокъ Нанлингъ-планина или Южно планинско бѣрдо; Пелингъ-планина или Сѣверно планинско бѣрдо; на сѣв. отъ Хоангъ-хо сѫ Шенсинската планина и Инъ-шанска планина. Две голѣми реки: Янгъ-тес-киангъ (Синя река) и Хоангъ-хо (Жълта река) извиратъ въ планините между Хоби и Тибетъ и текутъ отъ западъ къмъ истокъ по К.; друга голѣма река, Пей-хо, се влива въ залива на Печили и Си-киангъ — въ Кантонски заливъ. Тия реки и пра-тоцитъ имъ сѫ съединени съ многобройни канали, най-прочутый Императорски каналъ, 2,400 килом. дълъгъ; свръзва Пекинъ съ Си-киангъ; той е широкъ 30 метра, ограденъ съ дѣланi камене и по двета му брѣга сѫ съградени къщи. И езерата въ нѣколко страни на К. сѫ много: езеро Тунгъ-тингъ е 320 килом. околовръстъ; Фу-янгъ е 120 килом. дълъгъ и 40 широко; Тай-ху, Хунгъ-тес, Као-иу, Си-ху сѫ също пространни, живописни, изобилни съ риба, служатъ като събицително сѣрдце или като сборно място за удоволствие.

Климатътъ е много разнообразенъ въ една земя, която хранятъ съверъ съверни елени, на югъ слонове; изобщо той е по-студенъ зимъ, по-топъл лѣтъ отколкото въ европейските страни подъ сѫщите географически ширини; земетресенията сѫ чести; вѣтроветъ, които духатъ отъ пѣсъчишните полета на Монголия, опустошаватъ често съверъ; южните области, особено крайбрѣжията, сѫ изложени на страшни урагани, които наричатъ тифони.

К. има голѣми минерали богатства; златото, среброто въ само-

родно състояние, живакътъ, мъдъта, желъзото, солта изобилватъ; има и богати рудници за каменни въглища, нѣ не сѫ много разработени; намиратъ се и много драгоценни камене, агати, опали, аметисти, талкъ, най-вече фелдшпатъ, който служи за състава на фарфора и др.

Земедѣлното е на почитъ и много развито; земедѣлците сѫ най-уважаемитѣ граждане съдей учениитѣ. Най-много е распространено обработването на ориза, а съдей него на пшеницата и на просото; често жетвятъ сѫ двѣ на година. Овощите не сѫ толкова разнообразни колкото въ Европа. К. е отечеството на чайното дръвце и чайтъ е едно отъ богатствата му; чайното дръвце се обработва токо-речи въ всичките области, особено на югъ. Камфорното дръво, алоето (сарж-сабурътъ), бамбукувата тръстика, памукътъ, масляститъ растения, ревенътъ и др. вирѣятъ и се обработватъ въ К. Малко гори има въ источните области, ала горитъ сѫ много-бройни и огромни въ планините. Тютюнътъ се обработва въ една част отъ К. — Домашните животни сѫ по-малобройни отколкото въ Европа и дребни; отъ тѣхъ най-много сѫ свинетъ; на югъ има слонове, носорози, тигри, леопарди, пантери, маймуни и др.; домашните птици, особено паткитъ, изобилватъ. Копринениятъ буби се вижда да сѫ родомъ отъ К., на който сѫ и едно отъ богатствата. Много е развито риболовството, и въ китайските води се намиратъ токо-речи всичките риби обикновени въ Европа.

Промишлеността на китайците е доста разнообразна; особено се слави отъ вѣкове тѣхниятъ фар-

форъ; тѣ работятъ и много стъклени издѣлия, най-вече шарени стъкла, кристали и др.; рѣзбитъ имъ по метали сѫ шедеври на изкуството и търгънието; забължителна е и тънкотата на работата имъ въ направата на много златни и сребърни прѣдмети; тѣ употребяватъ желъзото, мъдъта, оловото, цинкътъ за всичките употребления, за които ставатъ. На китайците се приписва изобрѣтието на книгопечатането, на компаса и на барута много врѣме прѣди нашата ера, и тѣ минуватъ за най-добрѣтѣ майстори на свѣта. Памучната промишленост е много развита у тѣхъ, особено отъ XVII-и вѣкъ; тѣхните нанкини (платове съ свѣтложълътъ шаръ, които първоначално правили въ Нанкинъ) сѫ по-горни отъ европейските подражания; много тъкани се искварватъ и отъ нищите на нѣколко растения; бамбукутъ се употребява за всичко и служи подъ всѣкакъвъ образъ; кошничарството и столарството сѫ твърдъ усъвършенствувани. Употребението на хартия, правена отъ бамбуку, слама и кората на нѣколко дървеса датува отъ II-и вѣкъ прѣди Р. Х.; омбrelитъ сѫ прѣдметъ на грамадна търговия; лакътъ се употребява още отъ старо врѣме и захаръта, на която производството е много усъвършенствувано, доставя работа на милиони рѣци.

Управлението на Небесната империя е самодѣржавна монархия, на която монархътъ се титулира свещенъ синъ на небето, единственъ управител на свѣта, дѣдо на народа си. Прѣстолътъ е наследственъ въ междукото потекло; императорътъ назначава прѣстолонаследника измежду синовете

отъ първите си три съпътства. Правителствените работи съдържат съдържанието между 6 съдъста, които отговарят на нашите министерства; съдъти на службите, на доходите, на наказанията, на общите сгради и военен съдът. Всичка област се управлява от един управител; обикновено двата области зависят от един подкрай; при това всяка област има един главен надзирател на учените, един директор на финансите, един главен съдия и др. Окръзите и околните имат своята управители, началници и съдии. Всички се назначават от императора, пожизнено. Привилегирано съсловие няма; китайците, равни предъ закона, могат да испълняват всичките служби, според способностите им; способността им се определя чрез испити, които дават право да се постъпят въ разреда на «учените»; учениците се дължат на три степени, които се добиват едно по друго чрез конкурси; измежду тях избират чиновници или мандатини. Има 8 разреда мандатини, различавани по службите им и орденските им знакове. Следва класа на учениците, иджещи земеделиците, постъ занаятчиите и търговците. — Правосъдието се раздава даромъ и публично; всякой защищава дългото си; ала въпреки мъдростта на китайските закони, съдбата е често несправедлива, произволна, продажна. Смъртното наказание редко се налага и винаги следъ подтверждение пресъдата от императора; обикновените наказания са фалангата (бой съ тояга), пълесниците, дъска, въ която е вкарана шията, теглене ладините,

затворът, заточението, най-вече въ Кантъ-су; смъртното наказание се налага дори и за неволното човъкоубийство; престъплението на пръдател на отечеството опорочава рода му до 9-и поясъ. — Войската е многобройна, ала не може да се определи числото; тя се дължи на тела или знамена, и е съставена от лоши войници, зле обучени, зле въоружени, без дисциплина, безъ военен дух; чиновете се дават чрезъ конкурсъ. Татаро-манџурска войска е отборът въ армията; послѣ идже монголските войски. Флотата е още по-лоша, въпреки че въ 1894 не можа да издържи борбата среща една Япония; и казватъ, че китайските кораби не са въ състояние дори да гонятъ пиратите, които нападатъ всичките крайбрежия на Китай. — Доходитъ на империята не са познати. — Три главни вѣри се считатъ за добри и истински; отъ тяхъ китайската пословица: *трите въри са съдъ една*. Тъ съдъ конфуцианството, будейството и таусевството, и не е обикновено едно и също лице да исповѣда и трите тия вѣри; и понеже тъ се допълнуватъ една друга, това не е съвсемъ несъвместно. Конфуцианството е една философска система; будейството учи, че душата тръбова да мине презъ нѣколко състояния, за да влезе въ рай, а таусевството е мистицизъмъ, и проповѣдниците му притезаватъ, като нашите спиритуалисти, че могатъ да иматъ сношение съ мъртвите. Обикновено конфуцианството е вѣрата на книжовните люди, а будейството и таусевството на безкнижната маса, както са невѣжествени и окаймни и подъ-

ветъ и калугеретъ на тия двѣ вѣри. Между послѣдователетъ на тритѣ народни вѣри нѣма никакво горчиво чувство и гонение, а има твърдѣ голѣмо равнодушие. Учтивъ китаецъ, когато иска да се научи отъ другъ китаецъ каква му е вѣрата, пита: «Отъ коя вѣзвищена вѣра сте?» и единътъ и другиятъ исказва похвала, не за своята си вѣра, а за чуждата, и сключва съ честоповтаряната формула: «Вѣритѣ сж много; разумѣтъ е единъ; ние сме всички братя». Забѣлѣжителна и лична чѣрта въ обществения животъ на китайците е поклонението на прадѣдитѣ, диктувано отъ синовното благочестие, — началото, което е основата на китайското общество. Богатитѣ иматъ въ къщите си една стая — единъ видъ домашно свetiлище — посветена на дѣдите и прадѣдите имъ. Въ неї се пазятъ грижливо едини плочинци, на които сж изобразени умрѣлите лица, съ имената имъ написани на плочите; и на опрѣдѣлени врѣмена домашните се кланятъ предъ тѣхъ, като се и извръшватъ церемонии, споредъ книгата на обредите. Всичките китайци се кланятъ отъ врѣме на врѣме на гробовете на родителите си. Малко че бѫдящий животъ малко смущава китайците, пакъ тѣ много се интересуватъ за качеството на смигъртните си ковчези, и често ги приготвятъ предъ живота си; смигъртенъ ковчегъ е най-приемлемъ даръ, и чадата често даряватъ родителите си съ този даръ. «Човѣкъ, за да е честитъ на земята», казватъ китайците, «трѣбда е роденъ въ Сю-чоу, да живѣе въ Кантонъ, и да умре въ Лианшау» — Сю-чоу се слави съ

хубостта на женитѣ си, Кантонъ — съ раскошността си и Лианшау съ най-доброто дърво за смирѣтни ковчези. Ала пакъ за смирѣтна никога не се говори на право, а съ заобиколки, като — той или ти «не сѫществуватъ вече», «поздрави вѣка», «качи се на небото» и др. На мрѣтвите се правятъ угощzenia, и имъ се изговаряятъ трогателни рѣчи. Освѣнь това, въ К. има и мохамедане, евреи и християне (до 5 милиона).

Езикъ, книжнина и наука. Езикътъ, който говорятъ учениците, е сжицитетъ въ цѣлата империя; особени нарѣчия има много. Китайскиятъ езикъ е единъ отъ едносложните езици на источна Азия. Всичките думи се свръшватъ или съгласни, или съ носовъ звукъ. Въ кит. езикъ има много звукове, които ние нѣмаме, ала пъкъ той се лишава отъ звуковете: б, д, в, з, които се замѣняватъ въ него съ н, т, ф, с. Кит. ез. се дѣли на старъ и новъ, доста различни помежду си. Новият китайски езикъ се дѣли на нѣколко нарѣчия, отъ които най-чистото е официалното, манджурското, което се пише азбучно и се употребява въ двора и въ войската. Езикътъ на учениците съставлява срѣдината между стария и новия кит. езикъ. Китайското писмо е било първоначално иероглифическо или картино, ала сега е станжало срично или слогово; има твърдѣ голѣмо число бѣлѣзи, нѣ тѣ служатъ като допълнения на едно много по-малко число основни бѣлѣзи или ключове. Китайците пишатъ съ кистца отъ дѣсно на лѣво. Тѣхната книжнина е най-богатата въ Азия и най-разнообразната; книгите имъ сж печатани свѣстно,

нъ на издълбани площи, защото китайците не съ знаели подвижните букви; тия книги съ многобройни и се продаватъ евтино, та и образоването е много разпространено. Учеността много се уважава и води къмъ високи почети; всичдъ съществуватъ ученици, а въ големите градове и университети. Ала научният живот въ истинския смисъл не съществува; китайците съ дълбоко небъжествени въ нововръеменните научни открития, и изучението на природата е съсъмъ пръчебъгните у тяхъ. Китаецът не иска да биде побъждъ отъ правдъдитъ си, а пръкарва цълъ животъ да изучва старите класици и мъдреци; и тая е една главна причина, както на племената еднородство на тоя народъ, така и на стереотипното естество на неговия умъ. Китайците не съ усъвършенствали токо-речи никакво научно изобрѣтение, ни компаса, ни книгопечатането, ни астрономическите инструменти, ни кладенците, които ние наричаме артезиански, ни газовото освѣтление, и др. За физиологията на животните и медицината китайците още иматъ твърди сурови понятия; тяхните лъкаре върватъ, че човѣшкото тѣло е съставено отъ петъ стихии; че човѣкъ е здравъ, доктъ всѣка стихия се намира въ надлежна съразмѣрност къмъ останалите; че добие ли една стихия надмоющие надъ другите, настанва болестъ, и равновѣсното трѣба да се възвърне съ лъкове.

Племе, нрави и обичаи. Китайците съ отъ монголското племе; тъ иматъ срѣденъ растъ, жълтнава кожа, коническа глава, широко лице съ издадени челюстни

кости, продълговати очи, малъкъ носъ, тънка и гръздаща черна коса, рѣдка брада и изобщо късо-дебело тѣло; тѣ си бръснатъ главата, осънъ на връха, дѣто оставатъ да расте една китка косми, които плетатъ на плъници; кравеницата у мѫжете, малките крака у жените, съ бѣзъти на хубостта; дълги нокти съ бѣлъгъти на отличието и знатността. Китайците съ съ кротъкъ и тихъ нравъ, много учтиви и трудолюбиви, ала съ хитри, недобросъвестни, алчни за пари, често лъжци и крадци, па и съ голъмо народно нашеславие. Семейството е добъръ уредено; родителетъ се уважаватъ и жената се почита, въпрѣки многоженството; има много болници и благотворителни заведения. Като племе, китайците ненавиждатъ войната и съ миролюбиви, общуватъ домашния редъ, живѣятъ трезвенно и съ дълбоко напоени съ търговския духъ. Сиошенията имъ едни съ други, особено на поборните класове, ставатъ по строго опредѣлени етикети; и китайците съ робе на обичая. Ле-кингъ или книгата на обредите, урежда китайските държавни и гражданска обичаи и постановленията ѝ се прѣдаватъ отъ вѣкъ въ вѣкъ. Едно сѫдилище въ Пекинъ има за задача да тълкува обичаите, които се прѣсътавятъ на 3,000. Китайското готварство не прилича на нашото; едно отъ най-хубавите ястия на китайците е супа отъ итичи гнѣзда. Виното, единъ слабъ спиртъ, което употребяватъ китайците, се прави отъ оризъ; и отъ него тѣ прѣваряватъ единъ по-силенъ спиртъ. Първото питие се пие топло въ мънинки чашки на трапезата; чайъ никога не се явява на ядене, ако и да може да

се пие прѣди или слѣдъ него. Китайцитѣ иматъ многобройни празници; и най-тържествено се празнува денът на новата година. Като приготвление за тоя празникъ, исплащатъ се дѣлъговетѣ и набожнитѣ ходиха въ храмоветѣ да добиенятъ благоволението на боговетѣ. Въ обликото китаецътъ показва обикновения си практически умъ. Наближи ли зимата, той не пали печка въ жилището си, а си облича поб-вече дрѣхи, доклѣ се достигне желаната температура. Както европейската гръши съ кореста си, така и китайската гръши съ обущата си. Обущата на една китайска госпожа сж до деветъ сантиметра отъ петата до палеца. Всичкитѣ момичета отъ поб-добрите разреди на обществото се охромяватъ отъ тираническия обичай да си стягатъ краката, за да не ставатъ както ги е направила природата.

История. Раннитѣ лѣтописи на китайцитѣ, както лѣтописите на поб-вечето други народи, сж баснословни. Китай най-напрѣдъ управлявали богове, а поб-сетнѣ богочовѣци, които открили на човѣцитетъ искуствата. Отъ тия баснословни владѣтели най-славният, по китайския прѣдания, билъ Фо-хи, отличенъ законодателъ, който живѣлъ 3,000 години прѣди Р. Х. Историческиятъ периодъ може се реда започва отъ Ю. Велики, около 2,200 години прѣди Р. Х. Много династии отъ тая дата управлявали империята. Въ времето на чоуската (отъ XII-и до III-и вѣкъ прѣди Р. Х.), именно въ царуването на Лингъ-уангъ (571-544) се родилъ Конфуций. Китай се вижда прѣзъ този периодъ да е билъ распокъсанъ на много независими държави. Тсинскитѣ крале

постепенно добили надмошietо, и най-сетнѣ единъ отъ тѣхъ покорилъ другитѣ държави (247 прѣди Р. Х.), и зель титлата Хоангъ или императоръ. Отъ тсинската династия земята добила името си Тсина или Кина. Гръцитѣ и римлянетѣ сж познавали много темпо тая пространна земя и сж ѝ наречали *Серика* (страна на коприната); въ срѣднитѣ вѣкове, тя била известна съ името *Катай*, което ние сме упазили въ формата *Китай*; китайцитѣ наричатъ империята си Срѣдно царство; татаретѣ, завоевателетѣ на К., сж го нарекли Великата и чистата империя, което зело да значи и Небесна империя.

Първий императоръ отъ тсинската династия съградилъ прочутата китайска стѣна, за отбрана отъ нахлуванията на татаретѣ, които подъ името хионгъ-ну (хуни) не представали да досаждатъ на поб-богатите и миролюбивите си съсѣди и да сж изворъ на опасностъ за тѣхъ. Не е възможно да се изброятъ разнитѣ династии, които дохождали една слѣдъ друга, нито честити раздѣления и съединения и раздѣления на империята. Въ време на династията на ханитѣ (до кждъ 220 слѣдъ Р. Х.) китайцитѣ втѣзли въ сношение съ Индия и съ римската империя; послѣ раздоритѣ се появили изново прѣзъ нѣколко вѣка. Династията на тангитѣ (617-907) установила надмошietо на К. надъ съсѣднитѣ страни; и тъ нахлуванията на татаретѣ подкачили изново и най-сетнѣ въ времето на Кублай-хана, внукъ на Ченгисъхана, тѣ завладѣли К. (1279); тѣ основали династията на юенитѣ, въ чието царуване Европа добила едно откровение за К. чрѣзъ пъ-

туването на Марко Поло (виж. това име); тъ били изгонени отъ китайците въ 1368, когато се основала китайската народна династия на мингите, въ чието време португалците стигнали за пръвъ път въ Макао, въ 1514. Тая династия траяла 276 години. Единъ генералъ на последния мински императоръ, комуто било възложено да брани прѣдѣлите отъ манджуретъ, направилъ миръ съ тѣхъ, и добилъ тѣхната помощъ среща единъ похотителъ на прѣстола, който билъ свалилъ отъ него господаря си. Манджуретъ се установили въ Пекинъ (1644), и най-сетне, следъ 7-годишна борба, основали тай-тсингската татарска династия, която царува и въ нашиото време. Завоевателното племе е дало нѣколко достойни императори; нѣ Хиенъ-Фунгъ, който е царувалъ отъ 1850 до 1861, е билъ слабоуменъ и е прѣкарвалъ времето си въ лиянство. Неговий прѣемникъ, Тунгъ-чи, се въцарилъ когато билъ на 5 години, нѣ империята управлявало едно регентство, съставено отъ императрица-бабата, Це-ана, императрица-майката, Це-се, и просвѣтения князъ Кунга, братъ на Хиенъ-Фунгъ. Тсай-Тиенъ, братовчедъ на Тунгъ-чи, дойде на прѣстола въ 1875. Понеже той бѣше тогава на 4 години, императриците продължихъ да управляватъ империята като регентки. Тсай-Тиенъ зацарува самъ 1889; сѫщата година се и ожени.

Въ ранните времена китайците не се вижда да сѫ били противни да се сношаватъ съ другогоземци; нѣ поведението на испанците и португалците между 1520 и 1570 възбудило вражда у тѣхъ. Китайското правителство ограни-

чило английската търговия въ Кантонъ, и къмъ иезуитите, които изпърво било приело благосклонно, зело враждебно настроение. Появили се и неспоразумѣнія между Anglo-индийската компания, която търгувала съ К., и китайските власти. Английското правителство испратило въ Пекинъ една мисия, на чело съ лордъ Макартни въ 1792, и друга, на чело съ лордъ Амхърста въ 1816. Въ прѣки тия мисии, християнетъ пакъ били пѣдени и гонени; англичанетъ, които искарвали огромни печалби отъ азиатската търговия, търили много време главоболията на китайските власти, до деня въ който императоръ Тао-куангъ поискашъ да унищожи тая търговия. Англия отворила на К. война, въ началото на която нѣкои китайци говорили, че тѣ ще нахлуятъ въ Англия по суходълътъ прѣзъ Русия. Войната (1840-42) се свършила честито за Англия, която по Нанкинския договоръ придобила о-въ Хонъ-Конгъ и отварянето на пять китайски пристанища (Амой, Фу-чоу, Нингъ-по и Шанхай, въ прибавление на Кантонъ) за европейската търговия. Осъбѣнь това, К. се задължило да заплати на Англия военно обезщетение отъ 105,000,000 лева. Въ 1844, французский посланикъ, Лагрене, съ единъ новъ договоръ придобилъ правдии за християнските мисионери. Нарушениата на тия договори докарали една англо-французска война среща К. Въ 1860 англичане и французе завладѣли въ Пей-хо (Бѣла-рѣка) и, следъ една блѣскава победа при Паликао (китайски градецъ, 12 килом. отъ Пекинъ), отишъ въ самата столица на К., та му наложили новъ договоръ, който далъ по-

голъми правдии на европейски-
те народи. Около това време една
китайска буна заплашвала същес-
твуването на манджурската ди-
настия, и нъ най-сетне била поту-
шена. Отъ 1861, едно постепенно,
и нъ благотворно промънение на-
станяло въ духа на китайското
правителство. Въ 1866, то поже-
лало да установи телеграфно съ-
общение съ свѣта; и на китай-
ците се позволило да се прѣселят
въ други страни. Шанхай има телеграфно съобщение съ Е-
вропа, и нѣколко мѣстни линии;
и нъ първата китайска желѣзница
отворена тамъ въ 1876, пакъ се
затворила. Китайци сега се на-
мират токо-речи по всѣкой брѣгъ
на Тихи океанъ, дѣто тѣхното тру-
долюбие, искуство и трезвоност
имъ донасят всѣка сполучка. Тѣ
сѫ особено многобройни въ Съе-
диненіетѣ Държави покрай Тихи
оceanъ, дѣто въ послѣднитѣ го-
дини се зехъ строги мѣрки, за да
се обезсрѣдчи нахлуването имъ въ
тия държави; една отъ тия мѣрки
е да се облага съ тежко даждие
всѣкой китаецъ, щомъ стїпи на
америкanskата земя. Американци-
тѣ се оплакватъ, че тѣ не могжть
да конкуриратъ въ работа съ ки-
тайците, защото китаецътъ се за-
доволява съ малко храна, та му
понася да работи евтино. Друго
американско оплакване е, че ки-
тайците не се прѣселятъ въ А-
мерика, а работятъ тамъ доклѣ
се напечелнятъ, па си се връщатъ
въ отечеството си.

Китайско море. Часть отъ Тихи
oceanъ, обгърната между Китай,
Индо-Китай, Суматра, Борнео, Фи-
липинските о-ви и Formоза.

Китанчевъ (Трайчо). Горещъ
български общественъ дѣцъ и
мощенъ македонски политически

агитаторъ, роденъ въ с. Подмо-
чени, Рѣсенско (Македония) въ
1858, почина въ София въ 1895.
К., синъ на бѣденъ градинаръ,
които упражняваше занятието си
въ Цариградъ, бѣше се учиъ въ
Рѣсенъ при единъ дюлгеринъ-
учител даскалъ Никола, които
прѣдавалъ на грѣцки и бѣлгарски,
въ Цариградъ въ бѣлгарското у-
чилище на Фенеръ при учителе:
*Ив. Найденова, Д. В. Македонски,
Т. Шишкова, П. Р. Славейкова,*
първенъ поддържанъ отъ баща си;
а постѣ вѣспитаникъ на Благо-
дѣтното Братство (виж. *Бла-
годѣтно Братство*) и въ Русия,
дѣто съ прѣсѣканата поддържка
на митрополита Натаанаила и по-
сетиъ съ руска степенция съ го-
лѣмъ трудъ евтишилъ курса на ки-
евската семинария въ 1879. Слѣдъ
това той бѣше се учиъ една го-
дина като благодѣянецъ на ста-
рия си попечител дѣцо Натаана-
ила въ юридическия факултетъ на
московския университетъ (1879/80),
дѣто прѣкратилъ учението си по
причина на опасна болестъ.

Отъ 1881 до 1882 К. станъ
учител въ Петро-павловската се-
минария, а на другата година въ
солунската бѣлгарска гимназия.
Въ Солунъ той е билъ и вѣщъ
будителъ на бѣлгарщината. Прѣзъ
1883 той учителствува въ Плов-
дивъ, въ Габрово и въ София по
нѣколко мѣсeca и станъ инспек-
торъ на търновското учебно окрѣ-
жие. Пѣ-сетнъ, когато инспектор-
ската длѣжностъ станъ избираема,
той биде избранъ депутатъ пакъ
въ търновския окрѣгъ и се из-
бираще до когато не се прѣмахнѣ
тая избираемостъ въ 1890. Въ
камаратата той се отличаваше съ
ораторска дарба и обширни по-
знания. Прѣвратътъ отъ 9 Ав-

густъ 1886 го намѣри въ послѣдната служба. Русофобъ по убѣждение и либералъ-демократъ по политическо направление, той бѣше каравелистъ и другаруваше съ Стамболова; ала това не му попрѣчи да се обяви противъ силнитѣ мѣрки на Радославовото управление, а по-сестиѣ и на Стамболововото. Това му докара уволнение въ 1890 отъ инспекторската длъжностъ. Слѣдъ нѣколко време властта го интернира въ Търново, а по-сестиѣ го арестува и прѣдаде на сѫдъ по дѣлото на Бѣлчева. Весенний сѫдъ го осуди, безъ убѣдителни доказателства за виновността му, на 3-годишнъ затворъ въ крѣпостъ. Влаченъ по разни затвори, той най-сетиѣ биде установенъ въ хасковски затворъ, отъ който биде освободенъ въ 1894, 8 дена прѣди да истече срокътъ на прѣсѫдата му.

Въ изборите, които направи новото правителство прѣзъ 1894, К. биде избранъ депутатъ отъ Търново. Прѣзъ 1895 той се избра прѣдсѣдателъ на конгреса на македонските дружества въ България, па и прѣдсѣдателъ на комитета на тия дружества и се прѣдаде на македонското дѣло отъ все сила. Прѣзъ ежата година комитетъ испраща чети отъ вѣнъ въ Македония (виж. Начевъ, Мутафовъ) и 3-4 мѣсечнитѣ усилени трудове и грижи на К. го съспиша. Прѣзъ тая година той почина отъ апоплексия въ София.

К. бѣше се опиталъ доста сполучливо и въ литературата. Главниятъ му трудъ е прѣводътъ на Серантесовия *Донъ Кихотъ*. Другитѣ му литературни трудове сѫ събрани въ книга *Съчинения на Трайчо Китанчевъ*, наредени отъ Юранъ Иванова (София, 1898)

съ портретъ и биография, вече въ 2-ро изд. Виж. и *Споменъ и Въздишки за Трайко Китанчевъ* отъ А. И. Раздолова (София, 1898).

Китара. Същото каквото е гитара.

Китийци. Потомци на Нафетовия синъ Иавана, и *Китимъ*, земята имъ. Не сѣ знае дѣ е била тая земя (Библ.).

Китовити (отъ *китъ*). Единъ разредъ грѣбначни млѣкопитающи морски животни, отъ които сѫ китоветъ, делфинитъ и сиренитъ. Тѣ живѣятъ задружино въ моретата; и нѣкои отъ тѣхъ влизатъ и въ рѣкитъ. Споредъ храната и вида на жбите, тѣ се раздѣлятъ на месоядни и трѣволапни.

Китонацей (гръц. *хитонъ*, щитче). Мекотѣлесни животни отъ прѣдохрѣлнитѣ. Тѣ стоятъ прилепени на скалитѣ, и се свиватъ на колелце когато се откажатъ насилиствено.

Китъ, пр. Морско млѣкопитающе животно съ риби видъ, най-голѣмото отъ всичкитѣ животни. Гринландски или обикновенъ китъ (*Balaena mysticetus*) въ пънолѣтието си е отъ 50 до 65 или 70 крака надлѣжъ, и отъ 30 до 40 крака околоврѣсть въ най-голѣмата си окръжностъ. Той дава най-много лой, кокали и др. Само единъ китъ понѣкога дава 20 тона чиста лой, която се добива отъ единъ дебелъ пласти лой, растланъ нѣколко крака на дебелина подъ кожата. Перкокитътъ отъ рода *Balaenoptera antiquorum* е вѣроятно най-длѣгото животно въ свѣта, като понѣкога надминува 100 крака на длѣжина.

Киу-киангъ. Градъ въ источни Китай (обл. Киангъ-си), на Синя рѣка (Ингъ-тсе-киангъ); 53,000

жит. Важно пристанище, отворено за другоземци отъ 1861.

Киу-Сиу. Единъ отъ голѣмите острови, които съставляват Япония; насел. 5,214,000 жит. Гл. гр. Каосима, Кумамото, Нагасаки.

Киу-чей. Китайски градъ, център на управл. на о-въ Хайнанъ, най-южното отъ търговските пристанища, 250 килом. на юго-зап. отъ Кантонъ; 100,000 жит. Дѣятелна търговия съ канела, анисонъ, захаръ, благоухани дървета. Киучеуското пристанище е отворено за европейците отъ 1858.

Кифа (камень). Сирийското или новоееврейското име на апост. Петра (Библ.).

Кифонизъмъ, гр. Единъ видъ староврѣменно наказание, което състоило въ това: прѣстѫпника намазвали съ медъ и, като му възвѣздали ражбѣтъ отзадъ, излагали го да го ядатъ мухитѣ.

Кичево. Градецъ, център на каза, битолски вил., на високо място при главата на р. Треска, въ мѣстността Порть; 4,200 жителе, отъ които само турци 3,150.

Киншиневъ. Градъ въ юго-западна Русия, център на управл. на Бесарабия, на р. Бикъ, притокъ на Днѣпръ, 1693 килом. на юго-зап. отъ С.-Петербургъ, и 53 на сѣв.-зап. отъ Бендерь; 130,000 жит. молдоване, руси, евреи, полици, немци, арменци, българи, гръци, цигане и др. Важно търговско стоварище (жито, изработени кожи, вълна, ракия и др.). К. до 1812, когато минжъ изъ подъ татарската власть въ владѣніе на Русия, билъ единъ нечистъ градъ; сега е единъ отъ най-хубавите градове на Русия. Въ 1838 ималъ само 13,000 жит. Градътъ, съграденъ на три могили,

е заобиколенъ съ градини, обработвани отъ българе.

С. Химический знакъ на хлора (*chlorum*).

Клавдиацъ. Латински поетъ отъ Александрия, жив. въ края на IV-и и началото на V-и вѣкъ слѣдъ Р. Х. Осъвѣнъ една ода Хонорию, нѣколко идилии и др., отъ него сѫ се упазили два епоса: *Похищението на Прозерпина* и недосвѣршено *Гигантомахия*. Съчиненията му сѫ издадени между другите отъ Дулбо (Парижъ, 1836).

Клавдий. Име на 2 римски императори: К. I (41-54), синъ на Нерона К. Друза, незаконороденъ Августовъ синъ, роденъ въ Лионъ въ 10 в. прѣди Р. Х. Понеже билъ съ слабо здраве, Калигула не го счидалъ за опасенъ, па го ималъ и за слабоуменъ, та не го гонилъ. Слѣдъ Калигуловото умъртвяване, К. билъ избранъ отъ преторианците за императоръ. Царуването си К. почнилъ съ най-добри намѣрения, иъ понеже открилъ заговоръ противъ живота си, вдалъ се на врѣдителното влияние на жена си Месалина. Умрълъ отровенъ отъ втората си жена Агрипина въ 54. — К. II. (268-70). Забѣлѣжителенъ римски пѣлководецъ, билъ избранъ за императоръ въ 268 и сполучилъ да отбрани римските прѣдѣли отъ нахлуването на варваретъ, иъ умрълъ въ 270 въ Сириумъ отъ чумата.

Клавдий. Старото име на Гозо, островче при юго-зап. брѣгъ на Критъ (Библ.).

Клавишъ, лат. Всѣко едно отъ кокалчетата на нѣкои струнни музикални ордия, като фортепианното, органътъ и др. — **Клавиатура.** Цѣлъ редъ клавиши.

Клагенфургъ. Главенъ градъ на австрийската областъ Каринтия,

54 килом. на съв.-ист. отъ Лайбахъ, около 130 килом. на съв.-ист. отъ Триестъ; 29,900 жит. Фабрика за калай — най-голѣмата въ Австрия. Дѣятелна транситна търговия. Паметникъ на имп. Мария Терезия и обелискъ въ памет на пресбургская миръ. Франчузетѣ, подъ началството на Масена, прѣзели К. въ 1797.

Клада. Староврѣменно мжчилено орждие: единъ видъ менгеме съ дупки въ него, съ което стѣгали краката отъ глезната пагоръ на прѣстожникъ.

Кладно. Чешски градъ, 25 килом. на съв.-зап. отъ Прага, на желѣзницата отъ Прага за Теплицъ; 18,000 жит. К., верѣдъ каменовѣглици и желѣзни рудници, бѣрзо се развива.

Клакъ, фр. Капела цилиндръ, която се сплесква и така може да се иоси подъ миницата.

Клана, герм. Похлупакъ, който затваря отверстие на тръба въ инструментъ, машина, или въ тълесенъ органъ.

Кланка (генералъ Георги). Единъ отъ най-геройските водители на унгарската революция, авторъ на *Народната война въ Унгария и Трансильвания* (1820-1892).

Кларендонъ. Английски историкъ (1608-1674).

Кларкъ (*Самуилъ*). Английски философъ, който водилъ споръ съ Лайбница по разни философски прѣдмѣти. Най-главното му съчинение е *Доказателство за съществуването и свойствата на Бога* (*Demonstration of the being and attributes of God*) [1675-1729].

Кларнетъ, фр. Музикаленъ инструментъ, който състои отъ една дълга тръба съ нѣколко дупчици по нея.

Класенъ, лат. Който принадлежи на класъ, който се отнася до класъ. — **Класикъ.** 1) Образцовъ или първокласенъ писателъ или художникъ; въ тъсътъ съмѣсть класици наричатъ най-добритѣ старогрѣцки и римски писатели и художници. 2) Ония, който слѣдва класицизма. Класици наричали въ Римъ гражданетѣ отъ първия, най-влиятелния отъ 6-ти класъ въ народа, по Сервий Тулиевото раздѣление; оттамъ иде по-новото значение на думата. — **Класирамъ.** Сѫщото, каквото е класифицирамъ. — **Класификация.** Разпрѣдѣление по класове, разреди.

— **Класифицирамъ,** разпрѣдѣлямъ по класове, разреди. — **Класицизъ.** Безусловно подражаване на правилата и мнѣнието на най-известните староврѣмennи писатели и художници; въ противоположность на *реализъмъ* и *романтизъмъ*. — **Класически.** 1) Образцовъ или прѣмѣренъ, прѣвъсходенъ. 2) Употреблява се, въ противоположность на *романтически*, за писателе, които елѣдватъ правилата на старогрѣцките и римските писатели: *классическа литература*. — **Класическо образование.** Ученie, въ което главната важност се отдава на класицитѣ, за изучването на които се преподаватъ латински и старогрѣцки езици. Оттука *классическа гимназия*. — **Класъ.** 1) Разредъ отъ еднородни прѣдмѣти, отдалъ, съсловие. 2) Събрание отъ ученици за да изучватъ едни и същи науки.

Клауза, фр., анл. Постановление, распоредба (въ договоръ, контрактъ, актъ).

Клаузенбургъ, на унгар. *Калосваръ* (стар. *Клавдия* у римляните). Унгарски градъ въ Трансильвания, 115 килом. на съв.-зап.

отъ Херманщадъ, 555 на юго-ист. отъ Вена; 29,950 жит. унгарци, нѣмци, власи и др. Родина на Матея Корвина. Црква съградена въ 1404 отъ кралъ Сигизмунда. Фарфорови издѣлія.

Клацель (Франтишекъ). Чешки поетъ и писателъ, августински монахъ, библиотекарь на монастирската библиотека въ Брно; издирилъ много чешки стариини; отъ 1835 професоръ на философията въ Брно; слѣдъ нѣколко години билъ лишенъ отъ катедрата, защото съ панславизма си налагъкалъ на себе си неудоволството на австрійското правителство. Род. въ 1808.

Клеантъ. Гръцки стоически философъ, слѣдъ смъртта на учителя си, Зенона, училъ стоическа философия въ Атина, около 264 пр. Р. Х. Отъ многобройните му съчинения се е упазило само едно: *Химна Зевсу* (изд. въ 1814 отъ Монике и въ 1826 отъ Коира).
Клеантъ. Гръцки стоически философъ, слѣдъ смъртта на учителя си, Зенона, училъ стоическа философия въ Атина, около 264 пр. Р. Х. Отъ многобройните му съчинения се е упазило само едно: *Химна Зевсу* (изд. въ 1814 отъ Монике и въ 1826 отъ Коира).

Клеберъ. Франц. генералъ, убитъ въ Египетъ, слѣдъ нѣколко бѣскави побѣди, отъ единъ фанатикъ. К. билъ отишълъ въ Египетъ съ Бонапарта, слѣдъ когото билъ зелъ тамъ гд. началство (1753-1800).

Клеветъ. Обвинявамъ неоснователно, чернишъ, злословишъ. — **Клевета.** Неоснователно обвиняване, почернияване, бѣдене нѣкого вълоша работа, която не е направилъ. — **Клеветникъ.** Който клевети. — **Клеветнически.** Който се отнася до клевета, до клеветници.

Клементина Санксъ-Кобургъ-Готска (княгиня). Августейшата майка на Н. Ц. В. бѣлгар. князъ Фердинанда, дъщеря на французския царь Луи Филип Орлеански и на царица Мария Амалия Бур-

бонска — княгиня на двѣтѣ Сицилии. Н. Ц. В. е родена въ Парижъ на 3 юния 1817. Тя е по-слѣдното чадо на споменутия французски царь, и е прѣкарала поболнѣмата часть отъ дѣтинската си възрастъ въ Парижъ въ палата на Tuilleries и въ Château de Neuilly между сестрите си княгиня Луиза Орлеанска, която отпослѣстана белгийска царица и княгиня Мария, виртемберска дукиня, и между братята си орлеански дукъ, немурския дукъ, жоанвиленския князъ, омалския дукъ и монпансиерския дукъ.

Н. Ц. В. добила, както братята и сестрите си, либерално и солидно образование. Между личните качества на Н. Ц. В. споменуватъ интелигентностъ, енергичностъ и добродушие.

Н. Ц. В. се оженила на 20-и априлъ (н. к.) 1843 за князъ Августа Саксъ-Кобургъ-Готски, чиято сестра — княгиня Виктория — била оженена въ 1840 за немурския дукъ, втория царь Луи Филиповъ синъ, сир. за брата на Н. Ц. В. Слѣдъ женитбата си Н. Ц. В. живѣла кога въ Вена, кога въ Парижъ.

Прѣзъ мѣсецъ февруари 1848, въ време на революцията, която свалила отъ прѣстола баща ѝ, княгиня К. била въ Парижъ. Тя напуснала Франция съ трите си малолѣтни дѣца — князове Филипъ и Августъ и княгиня Клотилда. Слѣдъ това време, както и прѣзъ царуването на франц. императоръ Наполеона III, на Н. Ц. В., както и всичките други членове отъ орлеанското царско семейство, не е било позволено да живѣе въ Франция, та е живѣла въ Австрия и Англия. Само слѣдъ падането на французската империя въ 1871 княгини

К. е могла да се върне въ отечеството си, следъ едно 23-годишно заточение. Въ 1881 Н. Ц. В. изгуби съпруга си, който се поминж въ Ебенталъ.

Отъ това време Н. Ц. В. пръкара живата си между братята си въ Франция и чадата си князъ Филипъ Саксъ-Кобургъ-Готски, сегашния началникъ на семейството, който бъше жененъ за дъщерята на белгийския крал Леополдъ II; князъ Августъ, вдовецъ, който бъше жененъ за дъщерята на Донъ Педро, бразилски императоръ; архидукиня Клотилда, оженена за архидука Иосифа австрийски; дуккиня Амалия, оженена за дукъ Максъ-Емануила въ Бавария; и Н. Ц. В. българския князъ.

Извѣстно е, че августейшата майка на нашия князъ е бивала твърдъ щедра къмъ настъ, като е раздавала значителни суми на разни благотворителни дружества, училища, цркви и общини въ княжеството, прѣзъ дѣто е минжла. За споменъ на многобройните ѝ благодѣяния у настъ служи мяжду друго международната болница въ София, която носи нейното височайше име. Н. Ц. В. е шефъ на 9-и пѣши пловдивски пѣтъкъ, който също носи името ѝ.

Клементиново, правото е Клементинино. Старото село Чирпелие, наречено така въ честь на княз. Клементина, на шосето отъ Пловдивъ за Карлово, 10 килом. отъ Пловдивъ (пловдив. околия).

Клеовулъ. Единъ отъ 7-те младреци на Гръция, Сократовъ приятел (VI-и вѣкъ прѣди Р. Х.).

Клеоменъ. Име на 3 спартански царе: К. I, царувалъ отъ 520 прѣди Р. Х.; въ 510 прѣдъвождалъ спомагателна спартанска войска, съ която възстановилъ въ Атина

Алкмеонидите, изгонилъ Блисена и Исагора и наредилъ тамъ олигархическо управление. За произволните си дѣствия билъ принуденъ да бѣга отъ Спарта.—К. II, царувалъ отъ 370 прѣди Р. Х. нѣколко години безъ особено значение. — К. III, Леонидовъ синъ, разбилъ нѣколко пѫти войските на Ахейския съюзъ, унищожилъ 230 прѣди Р. Х. властъта на ефорите и възстановилъ старите учреждения; разбитъ въ 222 въ сражението при Селазия; намѣрилъ прибѣжище при египетския царь Птоломея Евергета, и слѣдъ Птоломеевата скоропостижна смърть, билъ хвърленъ въ затворъ отъ Птоломея Филипатора; самубилъ се въ 220 прѣди Р. Х.

Клеоменъ. Име на старогрѣцки ваятеле баща и синъ, които живѣли около Р. Х. Така наричани Германчикъ въ Лувъръ е работа на К. бащата, а прочутата Венера Медицейска, която се пази въ Флоренция, е работа на К. сина.

Клеоникъ и Евтропий. Мъченици, сътрудници на св. Теодора Тирона, едноутробни братя отъ Кападокия, за исповѣдане християнската вѣра распнати и по-гребени близу до Амасия; паметта имъ се споменава на 3 марта.

Клеонъ. Прочутъ демагогъ въ Атина, съ помощта на далия разредъ отъ народа заграбилъ властъта слѣдъ Перикла и, като отказалъ да сключи миръ съ спартанците, зель въ 425 началството надъ войската. Одобренъ отъ смѣлата победа, за които билъ задъженъ на другари си Демостена, той пакъ излѣзълъ среща спартанците, иъ тоя пѫтъ далъ бѣскаво доказателство за неспособността си, па и билъ убитъ въ една битва при Амфиболисъ въ

422 прѣди Р. Х. Аристофанъ го е осмѣялъ въ комедията си *Конинци*. Виж. Гротъ: *A history of Greece*.

Клеопа. Единъ отъ двамата ученици, на които се явилъ Иисусъ, следъ въскръсението, на пътя за Емаусъ (*Библ.*).

Клеопатра. Дъщера на египетския царь Птоломея Авлета, прочула по красотата си, род. 69 прѣди Р. Х., отстранена отъ участие въ братовото си управление отъ опекуна Потина и отъ пълководеца Ахилоя, нѣ съ помощница на Юлия Цезаря сполучила да възвърне правата си. Слѣдъ Цезаревото убиване и отравянето на брата ѝ Птоломея, съ когото царувала заедно, тя била повикана въ 41 прѣди Р. Х. отъ Антония въ Тарсъ да отговаря за поведението си, нѣ съ прѣлеститъ си сполучила до толкова да изгуби Антония, че той не се откажилъ отъ неї и оставилъ ежиржгата си Октавия, Октавианинова сестра. Като се отворила войната между Октавиана и Антония, К. оставала на Антониева страна до сражението при Акциумъ, което било изгубено отъ К.-иното побѣгване съ корабите си. Антоний послѣдилъ К., нѣ тя сключила съ Октавиана, който се явилъ прѣдъ Александрия, таенъ договоръ; Антоний се самоубилъ, като чулъ за мнимата К.-на смъртъ. Октавианъ не се оставилъ да се прѣъсти отъ К.-нитъ прѣлести, а К., като се научила, че ѝ прѣстои да служи за украсение на неговия триумфъ, самоубила се прѣзъ августъ 30, като си турила на гърдите змия.

Клерикалъ, *ср.* Привърженикъ, защитникъ на клира (духовенството), *церковникъ*. — **Клерикаленъ**.

Който принадлежи на духовенството, който е назначенъ да поддържа духовенството: *клерикалниятъ вѣстникъ*. — **Клерици**. Така наричатъ понѣкога духовните лица, въ противоположността на *миряне*.

Клеръ-обскуръ, *фр.* Въ животъ, прѣминуване отъ свѣтлина въ сѣника.

Клефте, *ср.* Хънъ; обирачъ, чапкжнинъ у гръците.

Кливънъндъ. Градъ въ Охио, на южния брѣгъ на езеро Ерие, 270 килом. на зап. отъ Бъфало; 275,000 жит. Пристанцието му е едно отъ най-добрите на езерото. Голема търговия съ желѣзо, на които благоприятствува канализъ и желѣзицитъ. Гр. Охио сега е съединенъ съ К.

Кливънъндъ. Прѣдсѣдателъ на Съединенитѣ Държави, отъ 1884 до 1889; род. въ 1837.

Клиентела, *фр.* Мюшории; лица, които си купуватъ или доставятъ ийща отъ едно място: *нашата клиентела*. — **Клиентъ**. Мюшория.

Клика, *фр.* Дружество отъ непочтени люде.

Клилакъсъ, *ср.* (соб. зн. лестница). Въ ритор. постепеностъ, развиване една рѣчъ така, каквото частите ѝ да ставатъ една отъ друга по-силни или по-важни. — **Климатически или климатическа година** или *възрастъ*. Въ медици, врѣме въ живота, когато ставатъ големи промѣни въ тѣлото; за тъкъво врѣме се счита всѣка 7-ма година въ човѣшкия животъ.

Климатически, *ср.* Който се отнася до климата: *климатически условия*, *климатическо влияние*. — **Климатология**. Учене за климата. — **Климатъ**. Особеното състояние на атмосферата въ една страна или мястностъ, което за-

виси отъ физическото положение на тая страна или мястностъ: *топълъ, студенъ, сухъ, влаженъ* климатъ. Изобщо на земната повърхнина има петъ климатъ: единъ горещъ, два умърени и два студени. Да бъше земята едно правилно клъжбо и да нѣмаше разлика въ распредѣлението на сушената и водата, па и почвата да бъше всѣдѣ еднаква, тогава климатът на едно дадено място щѣнше да зависи само отъ неговата географическа широта, понеже слънчнитѣ луци толкова по-полегатъ падатъ на земната повърхнина, а слѣдователно и толкова по-малко щѣ нагрѣватъ, колкото по-далечъ е едно място отъ екватора. Нѣ на распредѣлението на температурата и количеството дъждъ и снѣгъ, що вали на земната повърхнина имать влияние планинските бърда, прѣсъчните равини, близостта до морето и въздушните течения. Голѣма разлика има между климатъ на материците или голѣмите сухи земи и морския климатъ; въ морския климатъ зимата и лѣтото биватъ умърени, а на материците зимата бива студена, а лѣтото много горещо.

Климентиново (стар. *Капаклий*), правото *Климентинено*. Село на пътя между Варна и Балчикъ, така наречено въ честь на Н. Ц. В. княгиня Клементина.

Климентъ. Име на 14 папи: Н. I, *Римски*, има се за равнопостоль. Умр. римски епископъ въ 102. Свѣдѣния за неговото постуране съ апостола Петра сѫ се упазили въ двояка редакция: гръц., подъ името *Климентинъ* (изд. на Швеглер, Щутгартъ 1847) и въ лат. прѣводъ на Руфина, подъ име *Recognitiones Clementis*. — Н. II, папа отъ 1046 до 1047; учень.

— Н. III, папа отъ 1187 до 1191, превънто съдѣствувалъ за кръстоносния походъ противъ Сала-дина. — Н. IV, папа отъ 1265 до 1268. — Н. V, французинъ (Берtranъ де Готъ), въ 1305 бѣлъ избранъ за папа въ Перуджио, отъ 1309 прѣнесъ сѣдалището си въ Авиньонъ, въ всячко бѣлъ послушенъ на франц. кралъ Филипа Хубави, въ 1311 унищожалъ ордена на Темплиерите; умр. въ 1314 въ Лангедокъ. Той заповѣдалъ да се събержть и издаджть подъ име *Климентинъ* (*liber Clementinum*) церковни постановления, които съставлятъ 7-а книга отъ *Corpus Juris Canonici* и съдържатъ постановленията на вселенски съборъ отъ 1311-12 и папски повели. — Н. VI, папа отъ 1342 до 1352, прѣбивавалъ въ Авиньонъ, французинъ, приятелъ на импер. Лудовика баварски, работилъ отъ все срѣди за съединението на Источната црква съ Западната. — Н. VII (Юлий Медичи), папа отъ 1523 до 1534; прочутъ по прѣцирнитѣ си съ герм. импер. Карла V и съ англ. кралъ Хенриха VIII; защото отказалъ да утвърди развода на английския кралъ, Англия се отвѣтила отъ католическата црква. — Н. VIII, папа отъ 1592 до 1605; направилъ най-доброто издание на *Булгатата*. — Н. IX, папа отъ 1667 до 1669, подариъ на жансенистите така нареченій *клемен-тийски миръ* и вече не ги гонилъ. — Н. X, папа отъ 1669 до 1676. — Н. XI, папа отъ 1700 до 1721 (Иоанъ Францискъ Албини), род. въ 1647; издадъ була *Unigenitus*, въ която проклелъ Келелевитѣ сѫдженія за Новия Завѣтъ. — Н. XII, папа отъ 1730 до 1740, въ 1738 прѣдалъ из-

проклетие масонитѣ. — К. XIII, папа отъ 1758 до 1769, родомъ венецианецъ, род. въ 1693; въ негово врѣме иезуитите били изгонени изъ Испания и Португалия, и въ по-вечето католически дворове се явило враждебно расположение противъ папството. — К. XIV (Лоренцо Ганганели) папа отъ 1769 до 1774, унищожилъ ордена на иезуитите.

Климентъ Александрийски(Св.). Отецъ отъ православната црква, пресвитеръ, родомъ отъ Атина, първенъ езически философъ, послѣ християнинъ, Пантеновъ ученикъ и неговъ преемникъ въ Александрийското училище и Оригеновъ учителъ (отъ 189), прочутъ ученъ на врѣмето си, иъ по-вечето философъ, отколкото церковеѧ учителъ; написалъ е: *Увещание къмъ езничниците;* *Наставникъ,* нравствено учение за новопокръстениетъ; *Съчинения върху християнството* и др. Умр. около 217.

Климентъ Браницки (митрополитъ) [първенъ *Василь Друмевъ*]. Български архимарей, литераторъ и народенъ дѣцъ, род. въ Шуменъ въ 1838. Училъ се въ родния си градъ, а послѣ свършилъ курса на одесската семинария и на киевската духовна академия. Зель участие въ българската легия на Раковски. Слѣдъ свръшването на науките си отишъл въ Браила, дѣто заедно съ М. Дринова, В. Стоянова и др. основалъ Българско Книжовно Дружество (виж. *Книжовно Дружество*) и зималъ участие въ списването на списанието му. Много врѣме преди това, той е билъ познатъ въ нашата книжнина като писателъ на първата оригинална българска поэзия *Нешастна фамилия*, пръвъ

пътъ напечатана въ цариградското списание *Български книжци* (1860), която, отпечатана въ отдѣлна книжка въ Русе въ 1873, е имала вече нѣколко издания, а въ 1872 той издалъ въ Браила съчинението си *Иванку, убиеца* на Аспия I, драма, която и до сега минува за най-доброто българско драматическо произведение. Казватъ, че митрополитъ Кл. има и други съчинения, още неиздадени. Въ Браила В. Друмевъ стоялъ до 1873, когато заминъл за Тулча, дѣто билъ постриженъ въ духовецъ санъ отъ русенския митрополитъ Григорий. Прѣзъ руско-турската война въ 1877—78, епископъ Климентъ се задържалъ въ Русе, и тамъ чрѣзъ консулитетъ се мѣчилъ да отстрани възможното тогава отъ страна на турците клане.

Политическата дѣятелност на митрополита Кл. испѣкъ особено слѣдъ нашото освобождение. Той стана министъ на просвѣщението въ първото българско министерство (Бурмовъ кабинетъ), което трая нѣколко мѣсяца, и биде назначенъ въ отсѣтствието на князъ, княжески намѣстникъ. Освѣнъ това, нему се възлага испълнението на нѣколко политически послания. Ходи въ Русия съ покойния екзархъ Антима да благодари на имп. Александра II за освобождението на България, а подиръ нѣколко години съ Ив. Ев. Гешова, Д. Тончева, Ив. Герджикова и Д. Папазооглу да моли имп. Александра III да се не развали съединението на Южна и Съверна България. На 9-и авг. 1886, той бѣше министъ-предсѣдателъ на революционното правителство за 2-3 дни, а отъ то-

тава живеше въ Търново до началото на 1893, когато (на 15-и февр.) биде испратен въ Петрапавловския манастир за една проповѣдь, насочена противъ княза Фердинанда. Н. Ц. Височество тогава още не бѣше припознатъ отъ Русия и другитъ сили. За тая проповѣдь митрополитъ Кл. биде и осажденъ отъ тогавашната търновска апелация. Отъ ограничението си той биде освободенъ прѣзъ Ст. Стамболовото оттегляване отъ властта на 14 май 1894.

Въ 1895 митрополитъ Кл. ходи въ С. Петербургъ на чело на една депутация отъ народни прѣставителите — Тодоровъ (прѣдсѣдателъ на народното събрание), Ив. Ст. Гешовъ, П. Набоковъ, Ив. Базовъ, Д-ръ Минчовичъ, и Д-ръ Моловъ — да моли руското правителство да припознае князъ Фердинанда и да се примери съ България. Помирението, което стана по-сетне чрѣзъ прѣминуването на князъ Бориса въ православието, се приписва до голѣма степенъ на усилията на тая депутация.

Климентъ (св.). Св. Методиевъ ученикъ и единъ отъ *Седмочисленниците*, който най-много се отличилъ като учителъ, проповѣдникъ и религиозенъ писателъ. Неговий животъ и дѣятельностъ сѫ описани отъ охридския архиепископъ Теофилакта въ едно пространно житие, което прѣведено отъ гръцки отъ Д. Матова, образува брой II отъ спис. *Българска Библиотека* (София, 1885). Сѫщото житие е отпечатано въ отдална книжка, подъ заглавие *Животъ на Св. Климентъ, български архиепископъ отъ Теофилакта Охридски архиепископъ* (София, 1896).

Св. Климентъ, испажденъ както

и другитъ св. Методиеви ученици изъ Моравия, пристигналъ въ Прѣславъ, дѣто биль приетъ раздунно. Откакъ прѣживалъ тамъ 13 години, великий духовенъ учителъ биль испратенъ въ 899 въ областъ Кутмичевица въ западна Македония. Тамъ той развилъ голѣма дѣятельностъ. Въ всяка епархия ималъ избрани маже — числото на всичките било 3,500 — които съ неговата помощъ обяснявали на народа вѣрата. Царь Симеонъ създалъ епископство въ гр. Велики или Дрембика (срѣдна Македония), когато Кл. биль назначенъ Велички епископъ; и така той станжалъ първия български епископъ. Като такъвъ той прѣкараль 28 години и въ това сѫзвание развилъ всичката си писателска и светителска дѣятельностъ. Споредъ горѣспоменжтото житие, св. Климентъ е написалъ: *Проповѣди или Поучителни слова* за всѣкой проповѣдникъ; *Похвални слова на прѣсв. Богородица*; *Похвално слово на Иоана Крестителя*; *Жития на пророчици и апостоли*; *Жития и подвиги на мѫженици*; *Целмна Триодъ*. Отъ тия книжовни дѣла на светителя до днесъ сѫ открити само нѣколко. За подробности виж. *Свети Климентъ седмочисленникъ и тихната черковно-книжовна дѣятельностъ* въ спис. *Религиозни Расскази*, кн. 7 и 8 (София, 1897). Св. Климентъ има още едно житие, написано на гръцки и на мѣрено отъ Григоровича въ Охрида.

Клиника (гр. *клиникъ*, постеля, лѣгло). Болница при медицински факултетъ, дѣто лѣкуването на болеститъ се прѣдава на ония, които се готвятъ за лѣкаре, практически сир. при самитъ лѣгла на болниятъ

— Клиникъ. Учителъ по медицината, който учи при лъглата на болни.

— Клинически. Който се отнася до клиника.

Клинообразно писмо. Името на единъ видъ писмо, на което съставните части приличатъ на клинъ, на главицата на стрѣла, и на гвоздей. Това писмо се срѣща по паметници и извайки въ Азия; и намира се изсъчено или издѣлано въ каменя, или пъкъ напечатано по керпици и тухли. То починало да се употребява нѣщо около 2,000 год. преди Р. Х. и вижда се да излезло изъ употребление скоро преди или следъ царуването на Александър Македонски. Предполагатъ, че клинообразното писмо най-напредъ се употребявало въ Асирия и Мидия, и че отъ тамъ се распространило по оная пространна част отъ Азия, която образувала персидската монархия въ времето на ахеменидът. Близу 2,000 години следъ исчезнуването му самото негово съществуване е било забравено. Вниманието на свѣта върху чудното изображение клинове изображени по азиатските паметници пръвъ привѣзъ Гарсия де Силва Фигера, посланикъ на испанския царь Филип III, който посѣтилъ мястото положението на староврѣмения Персеполь, въ околността на Ширазъ, въ 1618. До 1802 изследователетъ още се прѣпирали да ли тия клинове сѫ букви или иероглифи. Прѣзъ тая година хановерскиятъ археологъ Гротефендъ съобщилъ на Гетингенската академия първата клинообразна азбука, — по едно чудно съвпадение, въ самото засѣдане, въ което Хайнъ обяснилъ първото прочитане на иероглифите. Нѣ Гротефенъ билъ расчель само три имена, и то не

съвсѣмъ право, които не съдържали пѣ-вече отъ 12 букви. Послѣдния и най-великиятъ отъ изследователете на клинообразното писмо е Ролинежъ, който пръвъ расчель исполинския Бехистунски надписъ, който съдържа пѣ-вече отъ 1,000 реда. Клин. писмо има голѣма важност за историята на Азия.

Клио. По гръц. *басносл.*, музата на историята и епоса, Зевсова и Мнемозинина дъщеря, има за символъ полуразгънхът свитъкъ.

Клиперъ, анил. Голѣмъ корабъ, по направата между кораба и фрегатата.

Клирикъ, гр. Духовно лице, общо име на свещенослужителетъ.

Клиросъ, гр. 1) Мѣсто въ храмъ за пѣвци и четци. 2) Пѣвчески хоръ.

Клиръ, гр. Духовенство, всичките свещенослужителе заедно.

Клистиръ, гр. Въ медицина. промивателна толумбица или цѣркало, чрезъ което пушатъ чрезъ задния проходъ въ вжтринността на тѣлото нѣкаква течностъ.

Клисура или Каменна Клисура. Градецъ въ стрѣмска или карловска окolia, плодивски окр., расположень въ единъ тѣсень долъ (клисура) въ западния кѫтъ на карловското поле, на Стара река (главата на Стрѣма) 34^{1/2} килом. на зап. отъ Карлово, 15 килом. на юго-ист. отъ Копривница и 30 килом. на ист. отъ Пирдопъ; 1,594 жит. Главниятъ поминъкъ на клисурци е производството на розово масло и шаекъ; на годината се искарва около 30,000 мъскала роз. масло, съ стойностъ отъ 120,000 до 135,000 лева. Понѣкога тая стойностъ бива много пѣ-голѣма; прѣзъ 1895 тя е била

210,000 лева за 30,000 мъскала. Априлското възстание въ 1876 (виж. *Априлско възстание*) избухна въ К. на 20-и априль, въ същия ден съ Копривицица и Панагюрище, а на 26-и същия месецъ К. биде разбита и изгорена отъ Тюсунъ бей, който прѣвождаше карловскиятъ башибозуци. Изгорѣхъ всичките (около 1000 къщи), а покъщнината, добитъкътъ и др. бидохъ ограбени. Около 200 души възстаници, жени, старици и дѣца бидохъ избити, исклани или намърени изгорѣни подъ пепелищата. Населението (около 4,000 души) се спаси съ бѣгъ въ Копривицица прѣзъ тѣсното гористо устие *Върлиница*, което башибозуците, било по причина на голѣмата плѣчка или отъ страхъ, не посмѣяха да заградятъ и нападнатъ. Главни герои на възстанietо въ К. бѣхъ клисурци брати *Харалампий* и *Никола Караджови*, *Григоръ Попъ Бонковъ*, *Атанасъ Попъ Минковъ*, *Христо Турчесъ* и др. К. се въздигна въново слѣдъ тая катастрофа само благодарение на розовитъ си градини; нѣ сега числото на населението, както и на къщи, е $\frac{2}{5}$ отъ прѣишното. За да сеувѣкоючи споменътъ на върховното усилие на клисурци да отхвърлятъ 500-годишното иго, сегашното клисурско население на 20-и априль 1896, по случай 20-годишнината отъ великото събитие, зе слѣднитъ двѣ решения: 1) На 20-и априль всяка година да се празднува и слави паметта на клисурското възстание; 2) Въ К., на лично място или на главното поле-сражение *Зми долъ*, да се въздигне камененъ паметникъ отъ доброволни пожрътвувания, който да се открие на 23-и априль 1901. К. е родина на

нашитъ народни дѣяни *Хр. Данаова*, *Мар. Балабанова* и др.

Клисурски проходъ, наричанъ и *Сапаревски*. Проходъ прѣзъ Верила-планина, съединява самоковската котловина съ дупнишката. Добилъ е името си отъ село Клисуре, което е 1 километър на югъ отъ прохода. Длъжината на прохода е $12\frac{1}{2}$ килом., а височината му надъ морското равнище — 1,067 метра. Пътът е шосе.

Климентеистра. *Погрѣб. баснослов*. царь Тиандарев и Леднина дъщеря, Агамемнонова жена, майка на Пифигения, Електра и Ореста, който ѝ убилъ за да отмъсти смъртта на баща си, убитъ отъ нея слѣдъ завръщането му отъ Троя.

Клитъ. Аллегантъ на Александра Македонски, спасътъ Александровия животъ въ битвата при Граница; нѣ отпослѣ Александъръ, въ единъ поривъ на гнѣва си, го убилъ (328 пр. Р. Х.).

Клифтонъ. Английски градъ, прѣградие на Бристоль, на дълния брѣгъ на Авонъ, прочутъ въ Англия по тоналитъ си минерали и по благораствореността на въздуха си; богати жилища и хубаво мѣстоположение; 13,000 жит.

Клипперъ (*Vaclav - Климентъ*). Чешки драматургъ и по-вѣствовател (1792—1859).

Клише, фр. Стереотипна дѣска, металическа, каменна или дървена, на която е врѣзана нѣкаква рисунка или дума въ обратно положение, за да се сниматъ отъ тая дѣска отпечатъци (гравюри, визитни карти и др.).

Клоака, лат. Геризъ, помийна яма.

Клодтъ (Профес. баронъ). Съвремененъ руски живописецъ, единъ отъ основателетѣ на рус-

ската народна пейзажна школа.
Род. въ Петербургъ въ 1832.

Клодъ (Жанъ). Французски протестантски богословъ, род. въ 1619, умр. въ 1687. Славилъ се съ грамадна ученост и написалъ много съчинения, отъ които най-забѣлжителните сѫ: *Réponse au traité de la perpetuité de la foi d'Arnould et Sermons* (Проповѣди), тълкования на разни текстове отъ Библията и др.

Клодъ (Лоранъ). Славенъ французски живописецъ, род. въ 1600, умр. въ 1682. Изучавалъ пейзажното живописство подъ ръководството на Авгостино Тасо, минува за най-великъ отъ французските и за единъ отъ най-добрите пейзажисти, които сѫ съществували до сега. Гл. чърта на картините му е изумителното изучение на явленията на природата въ всевъзможните имъзънения. Отъ произведенията му най-прочутъ сѫ *Два морски изгледа* и *Морски брътъ при захождането на слънцето* (въ Парижъ, въ Луврския музей); *Четирестъ времена на деня* (въ Петербургъ, въ Ермитажа). Есказитъ на картините си той е събрали въ *Liber veritatis*, сбирка, която принадлежи на Девонширския дукъ и е издадена отъ Долона Бойделя (Лондонъ, 1774—1777).

Клокотница (сегашно село *Cemidjje*, въ околността на Хасково) исторически забѣлжителна по рѣшителната победа на Асънъ II надъ царь Тодора епирски (1230), когато Тодоръ билъ побѣденъ и заробенъ, а Одринско и токо-речицѣла Македония и Албания до Драчъ се съединили изново съ българското царство. За споменъ на тая бѣлскава победа Асънъ II въздигналъ въ Търново цръквата

Св. 40 мъженици, която турцитъ обѣржалъ на джамия и която е запазена и до сега.

Клонщокъ (Фридрихъ). Славенъ германска поетъ. Най-важното му произведение е *Mesciada-ta*, поема въ която се въспѣватъ животъ и дѣяніята на Месия и която била подкачена отъ К. въ младостта на университетския столъ въ Иена, а свършена слѣдъ 30 години. Тая поема, която се отличава по християнско-религиозно направление, докарала въ въсторгъ цѣла Германия, Швейцария и дори и Дания (1724—1803).

Клостеркампъ. Село въ рейнска Прусия, 6 килом. на съв. отъ Дюселдорфъ, забѣлжително исторически по една победа на французи надъ хановерците въ 1760.

Клото, по гръц. *басносл.* една отъ трите парки, — парката, която държала въртенето. Виж. *Парки*.

Клоунъ, анл. Лала, шутникъ, глумчо.

Клубъ. Английска дума, на която значението (*consp*), се приспособява на силата, която едно събрание добива отъ съединението на членовете си. 1) Дружество, на което членовете всѣкидневно се събиратъ въ особено помъщение за разговоръ, четене вѣстници и развлѣчение. 2) Политическо дружество.

Клязма. Русска рѣка, извира въ московската губерния, минува презъ Владимиръ и др. и се влива въ Ока подъ Горбатовъ (нижниновгородско); 570 килом. Корабопл. отъ Владимиръ надолу по 270 килом.

Клянъртонъ. Знаменитъ шотландски пътешественикъ, изслѣдов. на Суданъ (1788—1822).

Кнайпъ. (Свещеникъ *Севастиянъ*). Прочутъ распространител на

лъкуването съ студена вода; направи чрезъ трудоветъ и списаниета си този способъ за лъкуване много популяренъ. Много години при живота му неговата водолъчебница въ Верисхофенъ въ Бавария бъше се прочула по цѣлъ свѣтъ, па и сега продължава да се посъдиава отъ неврастеници отъ всички части на свѣта. К., род. въ 1821 въ Стефанеридъ въ Бавария, е билъ ржкоположенъ свещеникъ въ 1855 и назначенъ да служи въ Верисхофенъ. Отъ тогава прѣзъ цѣлия си животъ той се занимавалъ да опитва и изучва лъкуването съ студена вода, и да съобщавалъ придобитите си слѣдствия на свѣта; нѣкои отъ съчиненията му, прѣведени на всички езици, имаме и на български: такъви сѫ *Лъкуване съ вода*, прѣв. отъ руски отъ Н. Паперова (София, 1895) и *Кнайпови книжки*, кратъкъ очеркъ на Кнайповото лъкуване, прѣвѣтъ и наредилъ А. Б. Буковски (Пловдивъ, 1897).

К. бъше и човѣколюбецъ: той жрътуваше всичкия си имотъ за благотворителни цѣли. Той почина въ Верисхофенъ въ 1897.

Книгопечатане. Искусството книгопечатане не е било познато нито на гръците, нито на римляните; то е слѣдствие на *келиографическото* изкуство, сир. рѣзба на дръво, чрезъ която се печатали първень молитвеници и картички. Келиографическото изкуство се развило особено въ Германия въ срѣдата на XIV-и вѣкъ, нѣ въ Китай то било вече известно 1000 години прѣдъ Р. Х. А за самото книгопечатане, сир. изкуството да се печата чрезъ подвижни букви, ние сме дължани Гутембергу (виж. това име), който около 1440 прѣвъзъ направилъ въ Страсбургъ

подвижни букви, първень дървени, постѣ свинцови и оловни, макар и твърдъ несъвършени. Отъ Страсбургъ Гутембергъ отишъ въ Майнцъ и тамъ, въ 1449, като нѣмътъ парични срѣдства, съдружилъ се съ богатия Ив. Faуста и съ внука му Шефера, и тогава тѣ изнамѣрили лъянитъ букви (1452) и матрицитъ за печатане, па и рѣчна печатна машина (преса). Така първата печатна книга въ истинския смисълъ на думата се появила въ 1450. Ала изобицо годината 1440 се зима за времето на изнамирането на книгопечатането и затова въ 1840 се е празнувалъ изъ цѣла Германия юбилей на това важнѣйше отъ човѣкътъ изнамѣрвания, както и по-напрѣдъ въ 1540, 1640 и 1740.

Освѣтъ Германий, холандците прописватъ и на себе си честта за изнамѣрването на книгопечатането, като доказватъ, че още въ 1423 подвижнитъ букви изнамѣрилъ харлемъскиятъ псалтъ Лоренцъ Янсонъ Костеръ, комуто въ Харлемъ е въздигнатъ паметникъ въ 1722 и въ чиято честь се е празнувалъ въ Холандия единъ юбилей въ 1823. Чехитъ и тѣ притезаватъ за себе си изнамѣрването на книгопечатането; италианците го прописватъ на сънародника си Памерило Кастанди, у когото ужъ Фаустъ, подъ име Фаусто Колнесбурго, се научилъ, около 1484, употребението на подвижните букви.

Книгопечатането скоро слѣдъ изнамѣрването си се разпространило малко по малко по цѣла Европа, особено слѣдъ прѣимането на Майнцъ, въ 1462, отъ Адоафа Насауски: въ Бамбергъ се извѣла една книгопечатница въ 1462, основана отъ Алберта Шифстера, а слѣдъ нѣколко години се осно-

вали книгопечатници въ Венеция, Римъ, Парижъ, Страсбургъ (1466), Харлемъ, Келинъ, Улмъ, Аусбургъ, Нюрембергъ и Любекъ.

Скоро слѣдъ изнамѣрването си книгопечатането се появило въ Полша. Въ 1465 Гюнтеръ Цейнеръ отворилъ печатница въ Краковъ, дѣто вече цвѣгла краковската академия и тамъ издалъ двѣ латински книги. Слѣдъ Цейнера, който се прѣселилъ съ книгопечатницата си въ Аугсбургъ, се явилъ въ Краковъ другъ книгопечатарь Свайболдусъ Фейль, ивменецъ. Той пръвъ захванжъ да печата словѣнски книги въ 1490 и 1491, именно: *Осмогласникъ* и *Часословъ* съ церковни букви, кирилицата. Въ сѫщото време Мелхиоръ Лотеръ напечаталъ въ Лайпцигъ статутъ (*Syntagma*) на полския крал Казимира Ягело. Нѣ тия печатници въ Полша били все още приврѣмени, и само около 1503 Иванъ Халеръ, търговецъ отъ Ротенбургъ, основалъ въ Краковъ първата постоянна въ Полша книгопечатница, подъ управлението на Каспара Хохведера отъ Мецъ. Нѣ книгитѣ, които се издавали тогава въ Полша, били латински, и само въ 1521 се появила първата полска книга, издадена въ Краковъ отъ Иеронима Вѣтора.

Въ Англия, книгопечатането се въвело отъ търговеца Улиама Кекстолна, около 1474, нѣ тамъ се разпространило само въ царуващето на царица Елизавета.

Въ Испания и Португалия книгопечатането се появило около 1490, и първий печатарь въ Испания билъ нѣкой си полякъ Владиславъ. Въ Дания въвель книгопечатането Готфридъ фанъ-Хеменъ, който отворилъ, въ 1493, книгопечатница въ Копенхагенъ.

Въ Швеция вече въ 1483 се появила първата книга, която била напечатана въ Стокхолмъ.

Малко по малко книгопечатането се прѣнесло и извѣнь Европа. Въ 1550 вице-кралъ Мендоса го въвель въ Мексико; въ 1586 иезуитъ го въвели въ Лима и Перу; въ XVII-и вѣкъ маронитъ го въвели въ Ливанъ; въ 1680 англичанетъ — въ съверна Америка.

Въ Русия книгопечатането се въвело въ времето на Ивана Василиевича IV, когато се отворила първата книгопечатница въ Москва (1553).

Въ Турция само въ 1726 се появила първата турска книгопечатница, отворена въ Цариградъ отъ Ибрахимъ ефени; въ сѫщото време една арабска книгопечатница се основала въ Булакъ, близу до Каиро отъ Али паша.

У китайците до сега книгопечатането малко е напрѣдъжло (изобщо тѣ употребяватъ книгопечатането на камень), на което особено прѣчи огромното число писмени бѣлѣзи. Въ 1838 държавната печатница въ Шаржъ си доставила всичките китайски писмени бѣлѣзи (84,000 букви).

Книгохранилище. Мѣсто, дѣто се пазятъ книги; библиотека. — **Книгохранителъ**, библиотекарь.

Книдъ. Градъ на носъ Трипионъ (сега носъ *Крио*), въ Кардия, Мала-Азия, спартанско селище, и единъ отъ 6-ти града на дорийски съюзъ. Градътъ билъ прочутъ по нѣколко храма на Венера, която понѣкога наричали кидийска богиня. Мѣстоположението на този градъ сега е покрито съ развалини (*Новий Завѣтъ*).

Книжникъ. Въ *Библ.* учителъ

или тълковател на еврейския законъ и на прѣданията.

Книжнина (Българска —). Едно учреждение, което се съставило малко подиръ свръшването на кръмската война, а именно въ края на 1857 и въ началото на 1858 въ Цариградъ отъ български търговци съ главна целъ да разпространява поб-систематически, поб-правилно и поб-сполучливо отколкото частните лица съ частните си опити просвѣщението между народа ни. Идеата за това учреждение излезла отъ Балъ-Капани, тогавашното главно срѣдище на български търговци. Инициатори на прѣдприятието били Кост. Славчовъ отъ Одринъ и К. Мариновичъ отъ Русе. Това учреждение могло да удържи съществуването си поне четири-петъ години (1858—1862) и да прояви една похвална и много полезна за народа дѣятельност въ полето на българската наша нова, едвамъ възрождаема книжнина. Нейнийтъ органъ, *Български Книжци*, списвани отъ Дим. Мутева, послѣ отъ Т. Бурмова, съ участието на Гавр. Кръстевича и др., поради обилното и избраното си съдържание, оставилъ подиръ си най-граенъ и най-почетенъ споменъ въ българското просвѣтено общество отъ кое-да-е друго нашо повръмени списание, до появението на свѣтъ *Период. Списание на Българското Книжовно Дружество*.

Книжовно Дружество (Българско —). Научно-литературно дружество, основано съ материалното съдѣствие на браилските, одеските и други български търговци въ 1869 въ Браила (Румъния) отъ наши учени: М. Дринова, В. Друмева, В. Стоянова, Жинзифова, Бончева, които жи-

въехъ на чужбина (въ Румъния и Русия) въ своеvolно заточение. Първоначинателъ бѣхъ дѣйствителни членове; и дружеството имаше и мнозина спомагателни и дописни членове. Задачата на дружеството бѣше да разпространява просвѣщението между народа ни чрезъ издаването едно списание. То пѣше да издава списанието си по една книжка всѣкъ мѣсяцъ, сполучи да издаде поб-вече отъ 12 книжки въ 6 години, именно отъ 1870 до 1876. То обѣщаваше и сборници съ материали за българската история, езикъ, писменостъ и т. н., нѣ отъ тия сборници не излѣзе ни единъ. Ала припознава се, че органът му *Периодическо Списание* прѣсяк доста свѣтлина надъгъръ и наширъ по отечеството ни; наистина това списание бѣше нашото съзънѣ до освобождението ни. Несполуката на дружеството да испытани прѣдначъртания си планъ произлѣзе, по неговото обяснение, отъ това, че то, «което имаше за най-главна целъ да съединява около себе си български сили и да ги насръдчава, както нравствено, така и материално, каквото да не заглъхватъ, нѣ да се развиватъ и да могатъ да работятъ задружно и вѣцо за умственото повдигане на народа ни» въ пять-шестъ години «не събра около своето огнище понѣ 10-на такъви дѣятели, а си останахъ съ първите 3-4 служители, па и «намѣсто 200,000 франка, както бѣше обрѣчено, въ касата на дружеството се внесохъ само 38,000».

Дружеството продължи печалния си животъ до руско-турската война въ 1877-78. Създѣ освобождението, което дойде като спасение отъ тая война, то се прѣ-

мѣсти въ Бѣлгaria, именно въ София. По причина на извѣнреднитѣ грижи и залиси, свѣрзани съ устройството на младото и книжество, дружеството можа да пристъпли къмъ потребниятѣ приготвяния за подновление на дѣятелността си едваъмъ въ края на 1880, като сѫщеврѣменно Народното Събрание отреди и една помоѣцъ отъ 12,000 лева за улеснене издаването списанието на дружеството. Ала по сѫщите причини дѣятелността на дружеството не можа да се поднови и прѣзъ слѣдната година 1881; тя се поднови отъ началото на 1882; иъ книжкитѣ отъ списанието излизаха все по-малко отъ колкото се обѣща ване и чакаше. До сега (началото на 1899) сѫ излѣзи 60-на книжки. Съѣдѣнія за материалното положение на дружеството се намиратъ въ книжка *Бѣломѣсть* на записани пожрѣтувания за основанието на *Бѣлгарското Книжовно Дружество* (отъ основаваніето му до сега 1868-1898) и *Списъкъ на лицата, които сѫ внесли записани пожрѣтувания* (Срѣдецъ 1898), — изложение на тогавашния подпрѣдѣдатель на дружеството Д. В. Стоянова.

Киутъ, рус. Камшикъ отъ тѣнки ремици.

Киѣжа. Голѣмо село въ орѣховска окол., вратч. окр., 32 килом. на юго-ист. отъ Орѣхово (Рахово) и 12 килом. на ист. отъ Бѣла-Слатина; 5,070 жит., отъ които всичкитѣ бѣлгари, освѣнь 758 мюхamedане. — Едно прѣданіе говори, че К. е старо село, и че въ старо време било сѣдалище на киѣзъ (кметъ).

Княжевецъ. Бѣлгарски градъ, подъ срѣбъско, на Тимокъ, 14 килом. отъ прѣдѣла на Бѣлгaria и Сѣр-

бия и 37 килом. на зап. отъ Бѣлоградчикъ, въ една плодородна долина прочути по лозата си; 4,000 жит. Турцитѣ изгорихъ града въ 1876; иъ отъ тогава изново се подигна.

Княжево. Село (старото *Бали-Ефенди*) между Витоша и Люлинъ, 6 килом. на юго-зап. отъ София, на софийско-радомирското шосе, главното лѣтвище и обычно място за расходка на софиянци. Въ К. има доста хубави лѣтни къщи и една хладничка минерална баня, построена прѣди нѣколко 200 години. Надъ самото село подъ Витоша стърчѫтъ стотина стари джбови дървеса. Лѣтъ между София и К. омнибуси пѫтуватъ всѣкидневно по нѣколко пѫти на денъ. Въ К. има една фабрика за спирть и едно дѣржавно занаятчийско училище за желѣзарство и столарство.

Княжески. Виж. *Захария Княжески*.

Княжнинъ (Яковъ Борисовичъ). Руски драматургъ академикъ, писаъмъ много комедии и трагедии въ стихове, оди, басни, послания и малки стихотворения; участвуваъ и при списването на руския академически рѣчникъ (1742—1791).

Со. Химический знакъ на коалта (*cobaltum*).

Коализирамъ, лат. Съѣзжавамъ съ цѣль за водене война. — **Коализирамъ се.** Съѣзжавамъ се, встѫшимъ въ съѣзъ съ цѣль за воюване. — **Коалиционно министерство.** Министерство съставено отъ водителетъ на нѣколко партии. — **Коалиция.** 1) Въоружено съединение на нѣколко дѣржави противъ една дѣржава съ цѣль да воюватъ среща неїж. Въ историята дума к. прѣвъ пѫти се срѣща за съ-

ежа, сключенъ на 7-и февр. 1792 между Австрия и Прусия за поддържане правата на Германската конфедерация и потърпяване французската революция; 2-а к. се съставила между Русия, Англия и Австрия въ 1798—1799 противъ Франция; 3-а въ 1805 между същите държави противъ Наполеона; 4-а противъ ежния въ 1806 между Русия и Прусия; 5-а въ 1813 също противъ Наполеона. 2) Съединение между нѣколко политически партии за задружно дѣйствуване противъ една партия. 3) Съглашение, сключено между господаре, или между работниците имъ, съ целъ да се понижатъ или повинии цѣната на труда.

Коаница. Рѣка въ западна Африка (долна Гвина), тече между Ангола и Бенгуела, и се влива въ Атлантически океанъ, 45 килом. отъ Сенъ-Ролъ-де-Лоанда. Изюритъ ѝ сѫ непознати; прѣемъта се да е 900 килом. дълга, а е корабопл. по 190 килом.

Кобалтъ ултрамаринъ. Хубава синя боя, въ състава на която влиза кобалтъ; употребъява се въ живописцеството. — **Кобалтови цвѣтова.** Минераль, който състои отъ кобалтовъ окисъ, мишикова кислота и вода. — **Кобалтъ.** Просто тѣло, бѣль, коравъ и крехъкъ металъ; извлечатъ го изъ метеоритъ; служи да се посивява стъклото.

Кобденъ (Ричардъ). Английски икономистъ, който се прославилъ съ енергичната си дѣятелност въ полза на свободната търговия и унищожението на житниятъ закони въ Англия; добилъ голъмо влияние въ Манчестеръ, и станжалъ членъ на парламента, дѣто развиъ главно икономич. си дѣятелност. Въ Манчестеръ билъ на чело на дружеството *Anti-*

cornlaw-league — (Съезъ противъ житния законъ). Рѣчиъ му сѫ издадени въ 1850 въ Лондонъ; нѣкои отъ тѣхъ сѫ прѣведени на франц. езикъ: *Cobden et la ligue*, отъ Бастия и *Cobden, les ligueurs et la ligue* — отъ Жозефа Гарине (1804—1865).

Кобургъ. Германски градъ, столица на дукство Саксъ-Кобургъ-Гота, живописно расположень на Ицъ, притокъ на Майнъ; 17,000 жит. Арсеналъ, двѣ библиотеки, гимназия; значитъ промишленостъ и търговия, особено съ градово и жито. Наблизу една историческа забължителна крѣпость на К (Feske Coburg), сега домъ за умопобъркани; съдържа и богата сбирка отъ оржия и старини.

Коваджи-дагъ. Връхъ по водораздѣла на Доспатските Родопи; 1,662 мет. надъ морск. равнине.

Ковалевска (Г-жа). Отлична русска математичка и писателка. К., дъщеря на руски артилерийски генералъ Корвинъ-Круковски, се оженила за Ковалевски, професоръ по палеонтологията въ московския университетъ; и, следъ смъртта на мѫжа си (1883), приема длъжността прѣдавателка по висшата аналитическа математика въ стокхолмския университетъ. Тя е авторка на разни съчинения, отъ които най-забължителниятъ сѫ: *Распространението на съвърхната въ кристалните гръди*, трудъ награденъ отъ парижската академия на наукитѣ, и *Задачата по въртенето на тежките тѣла около една закръпена точка* (род. въ Москва 1853 — умр. въ Стокхолмъ 1891).

Коваренъ. Който кове коване или прави примки; лукавъ, интригантъ. **Коварностъ,** —ство. Лукавство.

Ковачовъ (Иосифъ). Прѣобразовател на началното учение у насъ, който замѣнилъ ланкастърската метода съ звучната, род. въ Щипъ въ 1839, починъ въ София въ 1898. К. се учиълъ първенъ по тогавашното учение — наустницата и псалтира — въ родното си място, дѣто никога въ тежките времена не прѣставало да се чете по словѣнски. Слѣдъ това учителствувалъ 4 год. въ с. Галини (Скопско), а послѣ се учиълъ въ бѣлградската духовна семинария, въ 1864 постъпилъ въ киевската духовна семинария, па и продължилъ донѣдъ учението си въ духовната академия. Въ 1868 билъ принуденъ да стане учителъ въ Габрово. Тамъ той прѣвъзвѣлъ звучната метода или, както самъ е наричалъ, *наследна и гласна метода*. Слѣдъ една година, турското правителство го прищутило да напусне Габрово и той станалъ учителъ въ с. Нова-Махала при Щипъ, послѣ въ Щипъ и около 3 год. въ Прилѣтъ. Прѣзъ учителствуването си той искаралъ много ученици, които распространили звучната метода по разни части на Бѣлградската. Въ време на руско-турската война билъ арестуванъ, закаранъ въ Солунъ и слѣдъ нѣколко време интерниранъ въ родния му градъ.

Слѣдъ освобождението К. се прѣсели първенъ въ Пловдивъ, послѣ въ София. Въ свободна Бѣлградската той занимава разни длѣжности (бѣше прѣдставител въ първото велико народно събрание — учредителното, — училищенъ инспекторъ и др.). Отъ 1888, когато се отвори Висшето училище К. се посвети пакъ на учителството, и четеше социология и педагогия.

К. завѣща 20,000 лева, цѣлии

си имотъ, на Висшето училище съ задлѣжение да се даватъ награди отъ лихвитѣ на тия пари върху темитѣ: 1) еволюцията на бѣлградски езикъ въ разнитѣ му нарѣчия, 2) движението на бѣлградските поселения и тѣхния отдѣленъ културенъ животъ отъ началото до най-новитѣ времена, и 3) домашното и школско въспитание на бѣлградски народъ прѣзъ разнитѣ епохи на историческия животъ. Освѣнъ това, покойниятъ завѣща богатата си библиотека, оцѣнена на около 10,000 лева, на бѣлградската гимназия въ Солунъ или на духовната семинария въ Цариградъ, споредъ това, дѣто отъ тия места тя би била по-полезна. Биографически бѣлѣжки за К. има въ стат. *Иосифъ Х. Ковачовъ и неговото завѣщане въ спис. Училищенъ Прѣлѣдъ*, год. III (1898), кн. за ноемврия.

Коверта, итал. Помостътъ, одрѣтъ на корабъ.

Cognosco fortunam Carthaginis, лат. Позната ми е сѫдбата на Картагенъ.

Кодениъ. фр. Алкалоидъ на опiumа, афиона.

Кодексъ, лат. Сводъ закони и постановления. — **Кодексъ (Юстиниановъ).** Сводъ закони на римската империя, съставенъ по поръка на императора Юстиниана. — **Кодификаторъ.** Съставитель на сводъ закони. — **Кодификация.** Съставяне сводъ закони; оттука *кодификационъ*. — **Кодифицирамъ.** Съставямъ сводъ закони.

Cogito, ergo sum, лат. Мислѫ, слѣдователно сѫществувамъ; — основно начало, на което Декартъ основавалъ философията си. Виж. *Декартъ*.

Кодиціль, фр. Промѣнение, прибавка на завѣщание.

Кодръ. Послѣдний Атински кралъ, накаралъ да го убиѣтъ за да спасе отечеството си (XII-и вѣкъ прѣди Р. Х.). Виж. Атина, *история*.

Коефициентъ, лат. Въ амебр. прѣдстояще, сир. число, което се поставя прѣдъ едно количество, което умножава; прим. $3x^2$, 3 е коефициентъ на количеството x^2 .

Козирогъ. Животно отъ рода на козата. Намира се въ Алпите и други планински части на Европа, забѣгжително по това, че има дълги, закривени назадъ рогове. Ловците сѫ причина, дѣто то въ Европа е на истрѣбване. — Козирогъ е още името на едно зодиакално съзвѣздие и знакъ (10-и). На 9-и дек. сънцето бива въ той знакъ и, повидимому, описва една джга, паралелна на екватора, която се нарича *тропикъ на и.*; въ той денъ за жителетъ на сѣв. полуклѫбо денътъ бива най-късъ.

Козловъ (Никола Д.). Български народенъ епически поетъ, извѣстенъ въ нашата литература съ епическото произведение *Хайдутъ Сидеръ* и съ нѣколко лирически стихотворения, печатани въ сбирката му *Старъ Споменъ*. Творенията му сѫ вѣрно отражение на народния духъ, защото той е зimalъ сюжетите си изъ народния животъ и слогътъ му е сходенъ съ слога на народните пѣсни. К. е роденъ въ Лѣсковецъ въ 1824. Синъ на незаможни родители, той се училъ въ родното си място при даскали-калугере *Максима* и *Панарета*, които много отъ рано почихъ да учятъ на български, когато по това време въ Търново се прѣдавало по грѣшки. Слѣдъ това К. ходилъ (по-вечето пѣникомъ) да търси да се учи съ штране въ Елена, Т. Пазарджикъ, Сви-

щовъ и най-сетне сполучилъ да свѣрши III класъ въ Кишиневската семинария. Подиръ това той станжалъ учителъ въ Лѣсковецъ; и нѣ стѣдъ 6 мѣсeca билъ принуденъ да бѣга отъ България, по причина, че билъ подозрѣнъ за съучастникъ въ дѣловото Николово възстаніе. Отъ Лѣсковецъ той заедно съ семейството си се намѣрилъ въ Бесарабия, и по прѣпоръжата на Д. Мутева и С. Радулова станжалъ учителъ въ с. Шекерли-Китай, дѣто учителствувалъ 2 години. Въ това село той се задовилъ да въспѣе подвизите на Хайдутъ Сидера, за когото билъ чувалъ много въ родното си място. Една частъ отъ тая поема е била най-напрѣдъ обнародвана въ спис. *Общъ Трудъ*. Писателъ около това списание високо оцѣнили К.-вия трудъ. Насрѣдченъ отъ тая сполука, авторътъ довѣршилъ цѣлата повѣсть и ѝ обнародвалъ въ 1870 въ Одеса. Отъ Шек.-Китай той билъ принуденъ да се прѣмѣсти въ друго село; и нѣ кончалъ за отечеството си, въ 1866 се завръща въ Лѣсковецъ и се усъвява за учителъ. Тамъ той учителствувалъ до 1881, когато по старостъ билъ принуденъ да се отегли отъ учителското поприще. По случай обнародването на стихотворението му *Паданието на България* въ *Периодическо Описание*, Българското Книжовно Дружество му отпусняло отъ фонда си една доживотна пенсия отъ 500 лева на година. Съ тая пенсия той до сега живѣе и поддържа семейство. Отъ скромностъ той не поисква пенсия, а живѣе въ крайна бѣдность.

Г-нъ М. Московъ, който дава горнитѣ свѣдѣния за К., относително съдѣржанието на *Хайдутъ*

Сидера казва, че е зето изъ народния животъ. То съществувало по-рано като прѣдание измежду народа, докѣтъ памѣрило майсторско въпроизвождане подъ К.-вото перо. Въ произведенietо на нашия еникъ се въспѣватъ юнашкитѣ подвизи на Сидера съ черъ арапинъ, който правилъ голѣми пакости на българското население. Нѣма другъ писателъ, който да е съумѣлъ да даде такъвъ релефностъ на милинъ си, да притежава такъвъ жива фантазия и така пластично да рисува едно дѣйствие както К.

Козловъ (И. И.). Руски слѣпъ поетъ (умр. въ 1838).

Козловъ. Руски градъ, въ тамбовска губ., 82 килом. на сѣзвап. отъ Тамбовъ, на Лѣсной-Воронежъ (лѣвъ притокъ на Донъ) и на желѣзница отъ Москва за Саратовъ; 35,053 жит. Търговия съ сапунъ, свѣщи, жито, добитъкъ. На монастиря Троицки се държи голѣмъ годишнъ панаиръ.

Козлодуй. Голѣмо и богато село (2,666 жит.) въ орѣховска окол., вратчански окр., на самия брѣгъ на Дунавъ, 52 килом. на ист. отъ Ломъ и 24 на зап. отъ Орѣхово (Рахово). Отъ козлодуйското пристанище се изнася много царевица. Селото е забѣлѣжително въ новата ни история, че до него прѣвъ пѣтъ стѫпи на българска земя нашъ герой Ботевъ, когато въ 1876 прѣминж съ четата си отъ Румъния въ България. На сѣверъ отъ селото въ коритото на Дунавъ се простира единъ доста голѣмъ островъ, дѣто прѣзъ цѣлото лѣто пасе добитъкъ. Наблизу до селото има развалини на една римска крѣпостъ. Между него и село Хърлецъ до Дунавъ се намиратъ развалините на стари римски градъ *Augusta*, който

е билъ на дѣсния брѣгъ на река Огоста.

Козлодуйско езеро. Едно отъ по-забѣлѣжителните крайдунавски езера.

Козма (пресвитеръ). Старобългарски церковенъ писателъ, живѣлъ въ царь Петрово врѣме (927 — 968). Съчиненията му сѫ бесѣди. Тѣ сѫ обнародвани по рѣкописъ отъ XV вѣкъ въ рус. спис. *Православный Собесѣдникъ* (Казанъ, 1864 апр.-августъ). Една отъ тия бесѣди е среща богословската ересъ, която се била появila въ онova врѣме въ България; тая бесѣда, високо поучителна, е напечатана, заедно донѣдѣлъ съ новобългарски прѣводъ, въ спис. *Религиозни Рѣкази* год. II, кн. 1-6 (София, 1897).

Козма (св. безсрѣбреници) и **Дамянъ** (виж. *Безсрѣбреници*). Двама братя лѣкарѣ, родени въ Арабия въ III-и вѣкъ отъ едно християнско семейство, което било обѣрижло много езичници въ християнството. Тѣ живѣли въ Егей въ Киликия и понесли мѫченническа смъртъ въ врѣмето на Диоклетиановото гонение въ 303; мощите имъ сѫ въ црквата св. Михаилъ въ Мюнхенъ; паметът имъ се въспоминава на 1-и ноемвр. Тѣ сѫ покровителѣ на лѣкарѣ и хирурги.

Козма Пражски. Чешки лѣтописецъ, род. въ 1045, умр. въ 1125, билъ секретарь на германскиятъ императоръ Хенрих IV, и старей на пражската съборна црква. Неговата *Хроника* (*Chronicon Bohemicum*) има важно значение, особено за историата на врѣмето, въ която живѣлъ самия писателъ.

Козметика, виж. *Косметика*.

Коимбра. Португалски градъ, центръ на обл. Бенра, на дѣси. бр. на Мондего, 57 килом. отъ океана

и 175 на съв.-ист. отъ Лисабонъ; 14,000 жит. Прочутъ университетъ.

Кока. Южно-американско дръвце, на което листата иматъ наркотически свойство.

Кокайнъ. Анестезиически алкалоидъ, който се добива отъ листата на коката; употребява се отъ нѣколко години насамъ въ лѣкарството за частично обезчущаване при очни операции, въ зъбовадене и др.

Кокандъ. Градъ въ руски Тюркестанъ; 54,000 ж. Знач. търговия.

Кокарда, фр. Укращение съ шароветь на народното знаме отъ прѣдъ на шапка у военните.

Кокетка, фр. (отъ *кокъ*, пѣтъ). Жена съ силно желание да ѝх харесатъ; миловидница, прѣъстителка. Оттука и *кокетство* или *кокетничество*, желание на човѣка да изглежда хубавъ; *кокетенъ*, който гледа да се нрави, гиздавъ; и *кокетничъ* — гледамъ да се нрави на другиятъ; левръ се, кършъ се.

Коклесъ (*Хораций*). Римски герой, който защищавалъ самъ, среща войската на Порсена, входа на единъ дървенъ мостъ въ Римъ (507 прѣд. Р. Х.).

Коклюшъ, фр. Жестоката кашлица, известна подъ името *маларешка кашлица*. — Тя е прихватлива и хваща токо-речи всички дѣца. Тѣ започватъ да кашлятъ като отъ прости вастинки, послѣ кашлицата се усилва до степень да докарва посиняване и понѣкога и повръщане. Коклюшътъ може да трае цѣли мѣсечи. Много цѣрове сѫ се опитвали: най-добрий се вижда да е промѣнението на въздуха.

Кокосовъ орѣхъ. Плодътъ на кокоса. — **Кокось.** Едно дърво отъ семейството на палмите.

Кокотка, фр. Развратна жена.

Кокъ или *кокесь*, англ. Въглица, които се добиватъ отъ каменитъ въглица, когато ги горятъ въ пещи за да фабрикуватъ освѣтителния газъ. — Кокътъ е прѣвъходно гориво, което гори токо-речи безъ пламъкъ и безъ димъ и произвежда силия топлина. За горѣнето му обаче, се изискватъ огнища, които топлятъ силно.

Коба, фр. Скърбела, единъ видъ нищесте.

Кола. Листъ, 16 печатни страници.

Колапуръ. Индийска държавица въ Бенгалъ, зависима отъ Англия; 7,195 чет. килом. и 800,000 жит. Столица *Колапуръ*; 40,000 жит.

Коларъ (*Иосифъ-Юрій*). Чешки актёръ и плодовитъ драматургъ и писателъ на повѣсти, прѣвель изящно Гетеия *Фаустъ* и нѣколко Шиллерови и Шекспирови драми (род. въ 1812).

Коларъ (*Янъ*). Чешки поетъ и панславистъ, авторъ на *Дъщерята на славата* (Славянство), *За литературната взаимностъ между разните племена и народия на Славянския народъ*, и др. (1793-1852).

Коластра, лат. Първото млѣко на женитѣ, което съдържа три пѫти пѣ-вече соли отъ обикновеното женско млѣко и дѣйствува слабително.

Колатинъ (*Тарквиний*). Съпругъ на Лукреция, римски консулъ съ Брута (510 прѣд. Р. Х.).

Колберъ (*Ж. Б.*). Министъ на французския царъ Луи XIV, единъ отъ най-великите францдържавници (1619-1683). Колберъ прѣобразувалъ данъците, покръвителствувалъ земедѣлието, търговията, индустрията, искусствата и коприната. Той и прѣустроилъ военно-морското дѣло въ Франции.

Колдкремъ, англ. Прохладителна бъла мазь, която се употребява противъ вънкашни въспаления; приготвя се отъ миндалово масло, спермацетъ и малко количество бъль въсъкъ.

Колебрукъ. Знаменитъ английски ориенталистъ (1765-1837).

Колегия, лат. У римлянеть единъ разредъ жреци. Сега колегия (понѣкога и *избирателна колегия*) наричатъ 1) Събрание на избирателе, свикани да избиратъ депутати; 2) Учебно заведение отъ горень разредъ.

Колегъ или колега, лат. Събратъ; лице, което упражнява сѫщото звание.

Колективенъ, лат. Задружень, съвокупенъ, отъ или на много лица: *Силитъ отправихъ до Китай колективнаnota.* — **Колективностъ.** Задружность, съвокупностъ.

Колекция, лат. Сбирка; еднородни прѣдмѣти събрани и наредени систематично.

Колендро (отъ лат. *coriandum*). Растение, на което съмената иматъ силна миризма, и се употребяватъ въ лѣкарството за стомашни и др. цѣрове.

Колериджъ (C. T.). Английски поетъ, авторъ на *Лирически балади*, единъ отъ прѣдшествениците на Байона и на романтизма (1772-1834).

Колете. Французски поетъ, единъ отъ основателетъ на французската академия (1598-1659).

Болетъ (Пощенски), фр. Пратка по пощата, въ която сѫ вложени разни прѣдмѣти, на които стойността не е обявена връхъ обвивката.

Колизей, лат. Грамаденъ амфитеатъ въ Римъ, на който раз-

валинитѣ сѫ едно отъ чудесата на тоя градъ.

Колика, лат. Болка въ корема, чѣrvata. — Обикновената колика става често отъ ядене несмилаема храна, зелени овоощия, замразени пития. Невѣх оборвать съ стопяване корема вънкашно и вътрешино. Има и колика отъ мѣдъ и олово, отъ която се разболѣватъ люде, които работятъ съ тия метали. Тя е едно отровие и за нейното лѣкуване се изисква лѣкарска помощъ.

Колима. Градъ въ Мексико, на Велики океанъ; 31,000 жит.

Колима или Ковима. Рѣка въ Сибиръ (Якутскъ), извира въ плавнина Яблоной или Становой, тече западно, и се влива въ Сѣверни Ледовити океанъ; 1,300 килом. Прибира 21 важни притоци и е много богата съ риба.

Колинъ. Чешки градъ на Елба, 55 килом. на ист. отъ Прага; 11,640 жит. Забѣлѣжителенъ по една прочута битва, на 18 юния 1757, въ която Фридрихъ Велики пруски бѣль разбѣтъ отъ съюзници австрійски и саксонски войски подъ прѣводъ на австр. маршалъ Дауна.

Колодий, лат. Растворъ отъ памученъ барутъ въ сѣренъ етеръ; употребява се въ фотографията.

Колокотрони (*Тодоръ*). Единъ отъ главатаретъ на грѣцкото възстание среща Турция, род. въ 1770 въ околността на Месения, умр. въ 1843 въ Атина. Той разбѣлъ Мехмедъ паша въ Морея, въ 1822, нѣ не умѣлъ да жрѣтъ за общото благо омразата си противъ Маврокордато. Генералъ въ Морея, той поддържалъ правлението на Каподистрия, и следъ неговото убиване бѣль членъ отъ приврѣменното правителство. Побѣгъ,

той билъ осъденъ на смърть за съзаклетничество противъ установеното прѣзъ малолѣтието на кралъ Отона регентство (1834); иъ смъртната прѣсъда била замѣнена съ 20-годишнъ затворъ въ крѣпостъ. Кралъ Отонъ, когато зелъ въ рѣцѣ управлението, съвсѣмъ го помилвалъ, па го и назначилъ членъ на държавния съветъ.

Коломбо. Гл. гр. на о-въ Цейлонъ (Хиндостанъ) 100,000 жит. Пристанище и дѣятелна търговия; главна станция на пароходите между Суезъ и источна Азия. Силно укрѣпенъ градъ.

Колона, лат. 1) Стълпъ (на сграда). 2) стълпъ (на книга, отстникъ). 3) Войска расположена така, каквото да има малко лице и да се простира много навѣтре.

— **Колонада.** Плѣтка или алей, образуванъ съ колони на съразмѣрно разстояние. Въ староврѣменната архитектура к. е играла важна роля; понѣкога к. се е простирила отъ една сграда прѣзъ цѣла улица: въ Палмира к. образували дори и цѣли улици. К. се е употребявала и въ амфи театрите и на площадите. Стѣните, въ които се прикреплявали колони, се украсявали съ статуи, барелефи и живопись.

Колониална стока. Стока, която се внася въ Европа отъ колонии съ горещъ климатъ, каквото захаръ, кафе, синило, и др. — **Колониалъ.** Който се отнася до колония. — **Колонизрамъ.** Прави колония, поселявамъ. — **Колонистъ.** Поселенецъ, който се е заселилъ въ чужда земя. — **Колония.** 1) Селище или поселение въ чужда земя, основано отъ изселенци, които сѫ напуснели отечеството си за да търсятъ поминъкъ, иъ такъ сѫ останали подданици на

старото си отчество: **английска колония**, когато поселенците сѫ англичани, **французска**, когато поселенците сѫ французе и т. и. 2) Страната, въ която е населено едно поселение: *Индия съ своите 180 милиона жители е английска колония.* — Англия е първата колониална сила. **Английските колонии** иматъ 220 милиона жит., 20 милиона чет. километра и правилятъ съ Англия търговия за 4 милиарда и половина лева. **Холандските колонии** иматъ 28 мил. жит., 2 мил. чет. килом. и правилятъ съ Холандия търговия за 200 милиона лева. **Французските колонии** и покръвителствувани страни иматъ около 30 милиона жит., 1,800,000 чет. килом. и търговията имъ съ Франция е за близу половина милиард лева.

Колорадо (Рио). Рѣка въ Съединените Държави, която се влива въ Тихи океанъ; образува се отъ два главни рѣкава, на които изворитъ сѫ въ западните поли на главното бърдо отъ Скалисти планини: **Зелена-рѣка**, която извира въ Сиера-Верде, и **Голъма-рѣка**, която иде отъ връхъ Лонгъ. Слѣдъ сливането имъ, рѣката тече къмъ зап., прибира водите на рио Виргенъ и на Мохава и слиза къмъ югъ, като образува прѣѣзда на Нова-Калифорния: слѣдъ това прибира рио Гила, 60 килом. отъ устието му въ Калифорнийски заливъ; 1,700 килом. К. тече прѣзъ една пъсъчлива равна страна, която наводнява прѣзъ дъждовното време. Тя добива името си отъ шара, който даватъ на водата ѝ желѣзниятъ земи, прѣзъ които минува.

Колорадо (Рио). Рѣка, която тече въ Съедин. Държави (Тексасъ) и се влива въ Мексикан-

ски заливъ; 700 килом., отъ които 400 корабоплавателни.

Колорадо (Рио). Рѣка въ южна Америка, която извира въ Андите, на прѣдѣла на Чили и се влива въ Атлантически океанъ; изобщо плитка и бавна въ течението си; пои земитѣ на Аржантинската конфедерация; около 1,200 килом.

Колорадо. Нова държава въ Съединените Държави, образувана въ 1861 отъ една част отъ Канзасъ, между територии Ута, на зап.; Небраска, на сѣв.; Канзасъ, на ист.; и Ново Мексико, на югъ. Скалисти планини дѣлѣтъ К. на двѣ; западната част се пои отъ рио Колорадо, источната отъ Аркансасъ и рио Гранде. Простр. 269,154 чет. килом.; население въ 1861 само 36,700: сега 412,000 жит. Сѣдалище на управл. Денверъ.

Колористъ, лат. Живописецъ, искусенъ да употребява шаровете на картина.

Колоритъ, лат.-итал. 1) Особената осъненост въ картина. 2) Особенъ идеенъ отпечатъкъ на литературно произведение.

Колоса. Многолюденъ градъ въ стара Фригия, на рѣка Ликосъ. Жителетъ му били забѣлѣжителни по искусството си да вапеватъ вълната. К. била токо-речи съвсѣмъ съсипана отъ едно землетресение, 65 год. слѣдъ Р. Х.; пътно скоро градътъ се възобновилъ. До християнетѣ на К. ап. Павелъ е отправилъ едно отъ посланията си.

Колосаленъ, отъ колосъ. Съ огромни размѣри. — **Колосалностъ.** Огромни размѣри. — **Колосъ**, гр. 1) прѣдѣтъ съ необикновенна величина. 2) Великанъ, исполинъ.

Колосватъ, отъ кола. Гладеж съ ютия пронити съ кола платнени дрѣхи.

Колоцинти, лат. Вещество, което се добива отъ колоцинта. — **Колоцинтъ**, гр. Растение отъ семейството на тиквенитѣ; има слабително свойство.

Колумбий, лат. Алколоидъ, който се добива отъ колумбовъ корень.

Колумбия. Бивша република въ южна Америка, така наречена въ честь на Христофора Колумба; състояла отъ испанското подкрайство Нова-Гранада, главното капитанство Каркасъ и Венезуела. Тя прогласила независимостта си въ 1811, благодарение на Боливаровите усилия. Въ 1831, тя се отдѣлила та образувала три независими републики: Нова-Гранада или Гранадска конфедерация, Венезуела и Еквадоръ. Първата въ нашото време е зела името Колумбия.

Колумбия или **Нова Гранада**. Южно-американска република отъ 1886, съ сѣдалище на управл. Богота. Испълнителната власть се упражнява отъ единъ прѣдѣдатель, избиранъ за двѣ години отъ народа на държавата (9), отъ които състои републиката. Законодателната власть е въ ръцѣ на една прѣдставителска камара (61 прѣставителя) и единъ сенатъ (27 сенатори), избиращи за 6 години. Простр. около 830,700 чет. килом.; други казаватъ 1,181,000 чет. килом. Насел. 4,000,000 жит., отъ които 50% бѣли, 35% негри и 15% индийци. Скотовъдство, рударство.

Колумбия. Виж. *Ореонъ*.

Колумбия (английска). Английско владѣние, отнето на Компанията на Хадъновъ заливъ въ

1857, простира се отъ Тихи океанъ до Скалисти планини и отъ Съединенитѣ Държави (Вишингтонъ) до р. Симпсънъ. Крайбрѣжната още иносѫжъ имената Нова-Георгия на югъ, Нови-Хановеръ на сѣверъ. Каскадско планинско бърдо на зап. е една хубава гориста страна. Отъ тамъ до Скалисти планини земята е богата съ езера, рѣки и пасбища. Климатътъ е доста мекъ, почвата доста плодородна. Намѣрени сѫ каменни вѫглища на нѣколко място. Златнитѣ руди въ Корибу сѫ приелѣки много другоземци. Има и около 50,000 индийци, които и до сега сѫ останжли въ дивашко състояние. Градоветъ и селата сѫ малки. Пространството на цѣлата страна е, казватъ, 1,010,949 чет. килом., включително о-въ Ванкуверъ и Стакинска територия, съ население само 50,000 жит. **Англ. К.** се присъедини въ 1871 на Канада; сѣдалището на управл. е **Виктория** на о-въ Ванкуверъ.

Колумбъ коренъ. Коренъ сходенъ съ ревена, твърдъ употребителенъ въ медицината.

Колумбъ (Христофоръ). Славенъ генуезски мореплавателъ, открителъ на Америка (1440—1506). К., убеденъ че е било възможно да се отиде въ Индия и въ Китай отъ западъ, убѣдилъ въ идеята си испанския кралъ Фердинандъ II и кралицата му Изабела, и следъ това тръгналъ съ три испански кораба да открива новия путь. Нъ намѣсто той путь, той открилъ, безъ да подозира, Америка. Слѣдъ четири негови пътувания наредъ до Америка, Фердинандъ го прѣзвѣлъ и го оставилъ да умре въ Сивила въ скрѣбъ и неволя (Виж. *Америка*).

— Мнозина отъ Колумбовите съвременници не припознавали важността на неговото открытие. Нѣкой като забѣлѣжили единъ прѣз Колумба, на трапезата на единъ испански голѣмецъ, че не било мѣжно да се открие Америка, че тръбвало само да се помисли какъ да се открие, Колумбъ зель едно яйце, и, като се обѣржалъ къмъ гостите, рекълъ: «Кой отъ васъ, господа, може да закръши това яйце право на единъ отъ двата му връха?» Всѣкой се опиталъ, нъ никой не сполучилъ. Тогава К. зель яйцето, почукналъ го на ченията си и то се закрѣшило. И всички извикали: «Това не бѣше мѣжно». — Да, отговорилъ К. съ ироническа усмивка, нъ тръбващо да се помисли». Често се загатва въ книжината за Колумбовото яйце, когато се говори за нѣцо, което нѣкой не е можалъ да направи, а казва че е било лесно да се направи, откакъ го е направилъ другъ нѣкой. Подробности за **К.** има въ книжки *Христофоръ Колумбъ*, исторически разказъ за прочитъ на ученициште, прѣводъ отъ рус. (Търново, 1883); *Колумбъ и открытието на Америка*, исторически разказъ, по случаи 400-годишнината отъ открытието (Русе, 1892); *Христофоръ Колумбъ*, животъ и пътешествията му, — биограф. очеркъ отъ Я. Б. Абрамова (Шуменъ, 1892).
Колхидъ. Староврѣменна страна въ Мала Азия, на источния брѣзъ на Черно море, сегашната кутаиска губерния въ Русия, известна въ старо време по баснословното златно руно, което ходили да тръгнатъ тамъ аргонавти. Гл. градъ билъ Диоскурияда (послѣ Сесапополь), сега Истгауръ. Гл. рѣка Фазисъ, сега Рионъ.

Колхицинъ, лат. Вещество съ наркотически свойства, което се добива отъ растението *colchicum autumnale*.

Колцовъ (Алексей Вас.) Руски поетъ, род. въ 1809, умр. въ 1842, синъ на воронежски гражданинъ, творецъ на руски пѣсни, които съставава единъ особенъ видъ народна поезия. Стихотворенията му сѫ издадени нѣколко пъти съ биографията на поета, написана отъ Бѣлински.

Колчестъръ. Английски градъ въ обл. Есексъ, на р. Колна, 80 килом. на сѣв.-ист. отъ Лондонъ; 26,000 жит. Фабрики за вълнени и копринени платове; големи търгища за жито и за добитъкъ; малкото му пристанище, което много работи, побира кораби само съ вмѣст. отъ 150 тона. К., много важенъ градъ въ старо време, има много староврѣмъни римски и нормандски развалини.

Колюри, гр. Въ астр. име дадено на два големи кръгла, които прѣсичатъ подъ правъ ъгълъ екватора и двата полюса на вселенната.

Кома, гр. Въ медиц. сънина болестъ, единъ видъ летаргически сънъ.

Команда, лат. 1) Воинско началствуване и произнасяне командни думи; самите тия думи, въ они видъ както сѫ условени. 2) Власть, отдѣль, учреждение; изобщо, нѣкакъвъ съставъ отъ военни или подобни чинове: *пожарна команда*, *велосипедна команда*, *учебна команда*. 3) Въ флота: екипажътъ на единъ корабъ. — **Командантски**. Който се отнася до командантъ. — **Командантъ**. Военъ началиникъ на крѣпостъ или на градски гарнизонъ. — **Команденъ**. Който се отнася до команда. — **Командирамъ**, лат. Пращамъ

нѣйдѣ по служебна работа чиновникъ съ поржка, отрѣждамъ по служебна работа, давамъ поржка. Оттука **командировка**, испращане, отрѣждане по служебни работи. — **Командиръ**. Началиникъ на часть войски. — **Командирски**. Който се отнася до командиръ. — **Командитъ**. Съдружникъ въ командитно дружество. — **Командитно дружество**. Дружество, което се съставя между нѣколко съдружници отговорни само съ вложенитѣ си пари; въ такъво дружество има и едно или пѣ-вече лица, които отговарятъ съ цѣлото си състояние (*комплементари*). — **Командиторъ**. Сѫщото, каквото е командитъ.

Командоръ, лат. Почетна титла на лице, което е добило висока степень отъ орденъ. — **Командорски кръстъ** или **орденъ**. Въ нѣкои държави, най-високата степенъ кръстъ или орденъ. — **Командорство**. Званіе, чинъ на командоръ. — **Командоръ-капитанъ**. Флотски чинъ, равенъ на званието бригадиръ въ пѣхотата. — **Командувамъ**. 1) Началствувамъ, распореждамъ се съ нѣщо (пѣ-вече се говори за военно началство): *командувамъ отрядъ (войска)*. 2) Произнасямъ притетѣ въ строя думи, за да се испытатъ движение и дѣйствие съ оръжие.

Команчи. Индийци въ сѣверна Америка, въ сѣв.-зап. Тексасъ. Това диво племе живѣ съ ловъ и грабежъ; и сѫ добри конници и добре владѣѧтъ оржжие.

Комбинация, лат. (соб. зн. *съчетание*). 1) Съединение на разни обстоятелства; зети мѣрки, нагодени така, каквото да се постигне сполучка; кроекъ, планъ. 2) Сложна форма. — **Комбинирамъ**. Съединявамъ, съпоставямъ едно нѣщо съ друго, правихъ планъ.

Комедия, лат. Театрално съчинение, въ което представляватъ осмивателно пороците и кривите обичаи и нрави на обществото.

— Има разни видове комедии: *характерната комедия*, която има за цел да изобрази единъ порокъ, една странност, като скъперничеството, педантството и др.; *интрижната комедия*, която интересува най-вече съ непредвиденото въ положенията; *нравопредставителната или високата комедия*, която изображава една епоха, единъ разредъ отъ обществото и др.

Комелине. Въ бот. една чедель американска и японска растения, отъ листата на които се вади лазурилата вапсилка.

Комендоръ, лат. Старши слугител въ морска артилерия. Оттука *комендорски*, *комендорство*.

Коменски (Янъ-Амосъ). Епископъ на Моравските братя, педагогъ съ европейска известност и списател, познатъ съ името *Comenius*, авторъ на дидактически, исторически, религиозно-популарни, философски и поетически съчинения, писани поб-вечето по латински (1592—1670). Виж книжка *Животът и дъятелистъта на Яна Амоса Коменски*, преведъ отъ руски В. И. Кирчевъ (Пловдивъ, 1897).

Коментария, лат. 1) Тълкование (на съчинение); бължки за разяснение смисъла му. 2) Описание на исторически събития съ свои бължки и заключения, написано отъ главенъ участникъ въ тия събития. Прим. Юлий Цезаревите коментарии, описание отъ Юлий Цезаря на своите походи.— **Коментаръ**. Тълкование на текстъ; методическо ръководство за какъ да предава учителът по учебника,

за който е назначено това ръководство. — **Коментаторъ**. Тълковател на съчинение. — **Коментаръмъ**. Тълкувамъ текстъ чрезъ подробни бължки и разяснения.

Комерчески, лат. Търговски.

Комети или *космати звѣзди* (отъ гръц. κόμη, коса), наречани и *опашати звѣзди*. Многобройни небесни тѣла въ парообразно състояние, въ които телескопъти и открива понѣкога три части: *ядката*, която е най-свѣтлата част и представля звѣзденъ изгледъ; една свѣтло-мъглачасть, която е *главата* или *косата* на кометата и обвива ядката; най-сетиб единъ видъ свѣтла *опашка*, права или закривена, видима само когато звѣздата е доста приближена до сълънцето. Поб-вечето комети, особено *телескопическите*, така наречени, защото сѫ невидими съ просто око и ги наблюдаватъ съ телескопъти, не представляватъ нито ядка, нито опашка: тѣ изглеждатъ просто като една свѣтла мъгла. Токо-речи всѣкога тѣ се виждатъ въ този образъ, когато сѫ още много далечъ отъ сълънцето. Когато се доближатъ до тая лучезарна звѣзда, блѣсътъ имъ се увеличава значително; често свѣтлата мъгла съкашъ се растопява като се растила надълъжъ безмѣрно, произвожда една опашка по противоположната на сълънцето посока, и която понѣкога достига до извъредни протяжения. Хубавата комета отъ 1811 е имала опашка 25° , на която дължината е била 176 miliona километра; Донативата (1858) е обгръщала една джга отъ 63° , дълга 88 miliona килом. (тя е била много поблизу до земята отколкото кометата отъ 1811). Кометата отъ 1843, простира по една джга отъ 65° , съ

била 320 милиона килом.; кометата отъ 1861 е захващала една дълга отъ 118° , дълга 68 милиона килом. Макаръ кометните ядки и да съм най-плътната част на звездата, тъкъм съм толкова парообразни, че не ослабяват свѣтлата яркость на звѣздните луци, които минуват прѣз тѣхъ. Ядките на телескопическите комети иматъ блѣсъкъ най-много равенъ на блѣсъка на звѣздите отъ единадесета или дванадесета величина. Ядките на хубавите комети видими денъ съм толкова свѣтли, колкото звѣздите отъ първа величина (кометата отъ 1843 се е виждала отъ Италия и отъ Мексико по срѣдъ планинъ на $5^{\circ} 23'$ отъ слънцето). Ядката на Донативата комета (1858) е била 9,000 килом.; ядката на големата комета отъ 1811 е била 690 килом. и свѣтлата мъгла, която тя е обвивала, се е простирадла 1,800,000 килом.

Масата на кометите е толкова слаба, че минуването на тия звѣзди близу покрай планетите и спътниците имъ не е никога докарвало нито най-малкото смѣщение въ движението на тия тѣла; напротивъ, кометите съм прѣтърпѣвали измѣнения въ вървежа си, както показва кометата отъ 1770, наречена Лекселова комета. Тая комета, която съм наблюдавали отъ юния до октом. 1770, не се е никога видѣла пакъ. Първенъ се помислило, че има погрѣшка въ Лекселовите прѣсметнания; но Лекселъ доказалъ, че кометата, като е миниала въ 1767 близу до Юпитера, най-големата планета въ слънчевата система, е трѣбвало да испита едно привличане, което е имало за състини да прѣобрази първоначалното параболическо движение на звѣздата на елиптическо. Напразно

такали завръщането на кометата въ 1776, послѣ въ 1781 и въ другите й периодически времена. Лапласъ подзель въпроса и показалъ, че Юпитеръ съм дѣйствието си върху тая комета въ 1770 тя е отдалечилъ за всѣкога отъ слънчевата система. Астрономъ Рошъ, отъ Монпелие, е прѣсметналъ масите на Донативата и Енкевата комети. Неговите забѣлѣжителни изслѣдвания съм дали слѣдните резултати: масата на Донативата комета въ сравнение съ масата на нашата земя зета за единица е 0.000,047, сир. малко по-малко отъ една двадесетхилядна, или близу петдесет и три пъти по-голема отъ масата на земната атмосфера. Плътността на ядката на Донативата комета прѣз октом. 1858 е била осемъ пъти по-малка отъ плътността на водата, а плътността на свѣтло-мъгливата обвивка не е била по-голема отъ 154-хилядната част отъ плътността на въздуха, който съставя нашата атмосфера. Астрономътъ считава масата на кометите за количество изобщо твърдъ прѣнебрѣжимо.

Характеристиката на движението на кометите е най-често параболическата форма на орбитите имъ. По-вечето комети описватъ около слънцето, прѣзъ периода на появяването си, една параболическа дълга, и се връщатъ за всѣкога въ дълбините на пространството, отъ дѣто ни съм били дошли. Ала има комети, които съм заробени отъ слънцето или отъ нѣкоя голема планета, и които, въ въртѣнето си около слънцето, се подчиняватъ като планетите на Кеплеровите закони: тия комети съм, както планетите, съ елиптически орбити и се връщатъ въ опредѣлени времена; тѣхъ наричатъ просто не-

риодически комети. Тъ съ малобойни, и *l' Annuaire du Bureau des longitudes* от 1890 дава такъв само 13, именно следните:

Имена.	Периодъ на зануряване	Време, въ когото съ били въ не- ричелната си.
Енкева комета	3. 3	1888, 15 юи.
Темплолова	5. 2	1889, 21 ян.
Темпель Су- ифтова	5. 5	1886, 27 юи.
Борсенова	5. 5	1890, 12 фев.
Вилекова	5. 8	1886, 23 авг.
Темплолова	6. 5	1885, 13 септ.
Д'Арестова	6. 7	1884, 1 ян.
Феева	7. 6	1881, 10 ян.
Тътлова	13. 8	1885, 30 авг.
Понс-Брук- сова	71. 5	1884, 13 ян.
Олберсова	72. 6	1887, 26 септ.
Халина	76. 4	1835, 3 ноем.

Първата периодическа комета, на която въртънето е било предказано, послѣ констатирано нѣколко пъти, е *Халината комета* (Хали, англ. астроном от XVII-и вѣкъ). Той учент открил тая комета въ 1682, и прѣсметнялъ по наблюденията на други астрономи периода на въртънето ѝ. Халината комета е имала нѣколко бивши явления, отъ които следните се считатъ за неуспорими: въ год. 12 преди Р. Х., послѣ въ годините отъ нашата ера 66, 141, 451, 684, 760, 989, 1066, 1152, 1301, 1378, 1456, 1531, 1607, 1682, 1759, 1835. — *Енкевата комета*, както показва горната таблица, е кометата чийто периодъ на въртъне е *най-късъ*, 3 год. 3: затова се наричатъ и *кометата съ късия периодъ*. Открита въ 1818 отъ Понса, въ Марсилия, тая звѣзда се е изучвала отъ Араго, Олбера, които съ познали, че тя е кометата, която се е явявала въ 1786, 1795, 1805. Енке опредѣлилъ елптическиятъ ѝ елементи, — наклонностъ и др. — въ 1819, та затова ѝ дали неговото име.

Въ старо време, па и въ средните вѣкове, съ вѣрвали, че появлението на една комета предаваща бѣда за човѣците. Появлението на Халината комета въ 1456, тъкмо когато турците станаха господаре на Цариградъ и заплашвали цѣла Европа, християнски свѣтъ видѣлъ съ трепетъ, и папата прибавилъ на *Ave Maria* молитвата: «Господи, спаси ни отъ дявола, турчина и кометата». Въ нашото време подобрението на наблюдателните спосobi се е много увеличило, и числото на познатите комети е много по-голямо.

Често съ се занимавали съ въпроса какво би станжало, ако нѣкоя отъ милиардите комети, които описватъ въ небото елптически, параболически или хиперболически орбити, се срещне съ нашата земя: Араго е показалъ, че това е едно възможно, и твърдѣ невѣроятно събитие. Да стане едно стълкновение, земната кора би се поврѣдила споредъ ядката и масата на кометата; ако кометата е лишена отъ ядка и притежава само една много растлана атмосфера, поврѣдата ще зависи отъ естеството на газовете, отъ които е съставена; ако съ врѣдителни, земната атмосфера би могла да стане негодна за дишане; и ако парообразната маса на кометата е доста голѣма, по причина на скоростта, съ която се движи, могло би да стане страшна поразия. Други астрономи сѫ на мнѣніе, че такъвъ страхъ е съвсѣмъ безосновенъ отъ едната невѣроятностъ на едно стълкновение съ ядката и вѣроятната безврѣдностъ на едно приносимое съ много орѣднѣлото газообразно вещество, отъ което състои обвивката на кометата. Дори

е и въроятно, че вече много пъти, една част от орбита на кометите ще се е привличала от напаста земя и погълъщала от атмосферата ѝ.

Спектроскопическите изследвания сочват на заключението, че ядката на кометите е само-светла, и че опашката грее съ отражена светлина. Колкото за веществото, от което състои съ кометите, както и за начина, по който съ се образували, тоя предимствът е още въ областта на умозрѣнието.

Комизът. Сънка от смѣшино въ единъ предимствъ, положение или събитие. **К.** по-вечето се заключава въ несъобразност, прѣувеличение или криво разбиране една работа. **К.** може да има и въ най-печалното положение на едно лице, ако се гледа на това положение отъ страна, запр. въ страданията на единъ ревнивецъ, когото ловко мамятъ любовници, въ досадата на единъ заимодавецъ, комуто се испльзва длъжникътъ; това е относителътъ и. А безусловенъ **к.** има само въ положението, въ което едно лице по своята си вина става смѣшино. — **Комикъ.** Съчинител на комедии.

Комисариатъ (лат. *комитерес*, повѣрявамъ). Управление, на което длъжността е да снабдива войска съ парични среѣства, болнични и други венци. — **Комисаръ.** 1) Лице, което управлява комисариатъ. 2) Членъ отъ комисия. — **Комисиона.** Правото, платката длъжима на комисионеръ за испълнена отъ него поръчка. — **Комисионерство.** Званието на комисионеръ. — **Комисионеръ.** Лице, което испълнява чужди търговски поръчки, като купува или продава стоки по поръжка и др. — **Комисия.** Нѣколко лица, на които е възло-

жено да разглеждатъ, обсѫдятъ, изучатъ една работа: *испитателна комисия*.

Комита, лат. Име въ Турция на членъ отъ бунтовенъ комитетъ; бунтовникъ. Това име турцитъ да дохж най-напредъ на български тъ бунтовни дѣйци отъ революционните комитети и на всички въ свръска съ тия комитети.

Комитетъ, лат. Нѣколко лица, избрани отъ голѣмо събрание или дружество да работятъ отъ негово име — да изучватъ нѣкои въпроси или да ръководятъ нѣкоя работа.

Комитетъ въ Букурещъ (*Танъ Централенъ Български*). Първий български комитетъ, съставенъ противъ Турция въ Румъния. Комитетътъ се съставилъ по побуждение на румънското правительство, когато, слѣдъ детронирането на Кузя, (11 февр. 1866), Турция съсрѣдоточила войска въ Шуменъ и Русе. Румънското правительство взѣло въ споразумѣние съ комитета да се произведе едно възстание въ България, та да се принудятъ турцитъ да отдѣлятъ частъ отъ силитъ си. Не се минило много време и новий князъ Карлъ се припозналъ отъ силитъ, та турцитъ се оттеглили. Сега българетъ рѣшили да продължатъ започнатото си дѣло за себе си и да се опитатъ да съставятъ комитетски клонове въ нѣкои отъ побѣгните градове въ България. Същата година комитетътъ проявилъ сѫществуването си съ политическата си брошюра *«България предъ Европа»*. Нѣ най-много шумъ направилъ той съ своя *Мемоаръ* къмъ *H. B. Султана*, съ който се искало дуализъмъ между Турция и България. И двата тия документи се напечатали и па-

французски езикъ и се разпърснали въ цѣла Европа на всички държавици и кабинети. Слѣдъ това постъпало издаването на органа на комитета в. *Народностъ*. По това време въ плана на комитета не влизало революционно скорошно нѣкакво движение. Нъ Раковски *) и разни воеводи и хъшове, които по една или друга причина били извънъ комитета, явили се дѣйци на една активна революция. Сформирали се чети, въ които влѣзли и мнозина отъ членовете на комитета. Панайотъ Хитовъ и Филипъ Тотю, първий съ 70-80 юнака, и втори съ 40-50, минали прѣзъ Дунавъ въ България понѣ съ това съдѣствие, че дали да се разбере какво българетъ не ще се задоволи съ испращането мемоари. Естествено дѣйствието на четите се отожествили и отъ турското правителство, и отъ цѣлъ свѣтъ съ дѣлото на комитета, който и прѣминжалъ въ фазата на явните революционни движения: въ четата на Х. Димитра и Караджата въ 1868, които състояла пѣ-вече отъ стотина момци, пѣ-голѣмата частъ, както и самите имъ воеводи, били членове на тайния комитетъ, по-стъпили въ него по обрида на клетватата. Смѣртта на Раковски отъ сцената и отъ сега на татъкъ революционното дѣло се върши отъ самия комитетъ. Водителът му Л. Каравеловъ се явява достоенъ за Раковски да учи народа си какво иска свободата и другарътъ му Левски да

сплете въ една мрѣжа отъ мѣстни комитети всичко интелигентио и живо въ България. Ала наставатъ нещастия отъ естество да разочароватъ Каравелова отъ неговите любими комитети: самоубийството на Кѫнчева, Араба-копашкото приключение и обѣсването на Левски, Хасковското произшествие били досада за него, та той се отказалъ доброволно отъ комитетското дѣло. Неговото място застѫпилъ пѣ-младай и пѣ-иѣленъ съ жизнени сили Хр. Ботевъ. Нъ и той не одържалъ до края. Несполуката на всеобщото възстание въ 1875, Заарското, Шуменското и Черноводското приключения плюсъ неискренността на нѣколко воеводи, всичко това накарало Ботева да се откаже доброволно отъ комитета. За продължение на революционното дѣло виж. *Централенъ Революционенъ Гюрлевски Комитетъ*.

Комитетъ (Централенъ Революционенъ Гюрлевски —). Комитетътъ, който приготви Априлското възстание. Той се основа прѣзъ есенята въ 1875 отъ апостолите, които бѣхъ се върнели въ Румъния отъ България, дѣто бѣхъ приготвили революцията. Основателътъ му бѣхъ дошли до убѣждението, че Букурещкиятъ комитетъ, на чело съ Хр. Ботева, е безсподѣянъ въ пѣ-наталишното рѣководене дѣлата на революционното движение въ България. Организаторътъ на този комитетъ бѣхъ: Ст. Заимовъ, Н. Обретеновъ, П. Воловъ, Ил. Драгостиновъ, Г. Апостоловъ, Хр. Караминовъ и Ив. Х. Димитровъ. Къмъ него се присъедини пѣ-сетиѣ, като видѣ, че другаретъ му апостоли не надигахъ духомъ отъ несполуката на заарското възстание, Ст. Стамболовъ.

*) При устроението на комитета Раковски не билъ въ Букурещъ. Дѣто се отожествява съ него дѣлото на комитета е отъ това, че по времето, за което е думата, той се явилъ пѣ-голѣмъ защитникъ на идеята да се испратятъ чети въ България.

Къмъ него принадлежахж, съ поб-
ограничени права, Г. Бенковски,
Иваница Данчевъ, Г. Обретеновъ,
Г. Измирлиевъ (Македончето), Ник.
Славковъ, Стоиль Воевода и Г.
П. Тодоровъ Икономовъ. Тоя комите-
тъ нареди плана на Април-
ското възстание, като раздѣли Бъл-
гария па 5 революционни окръжии:
Търновско, Сливенско, Плов-
дивско, Софийско, Врачанско; и
онце прѣзъ зимата (1875-6) член-
новетѣ му се намѣриха всѣкотъ въ
окръжието си да привожда въ ис-
пълнение плана. Главатаретѣ на
тия революционни окръжия бѣхж:
Ст. Стамболовъ на Търновското,
Иларионъ Драгостиновъ — на Сли-
венското, Петър Банковъ (сѫщин-
ското му име Воловъ) — на Плов-
дивското, Никола Обретеновъ —
на Софийското и Ст. Заимовъ —
на Врачанско. Възстанието не
излѣзе всеобщо, главно защото то
избухна въ Пловдивско прѣде-
временно, та турцитѣ въ другитѣ
окръжия зехж мѣрки. Виж. *Април-
ско възстание*.

Комически, лат. 1) Разми-
вателънъ, забавенъ: **комически
рассказъ**. 2) Който се отнася до
комедия: **комическая пьеса**. —
Комичностъ. Сѫщото, каквото е
комизъмъ.

Comme il faut, фр. Както трѣбва.

Комнени. Името на едно се-
мейство въ Византийската импе-
рия, което дало една династия на
тая империя отъ 1057 до 1204,
и на Трапизондското царство отъ
1204 до 1461. К. се имали за по-
томци на единого отъ патрициите,
които придружили Константина
отъ Римъ въ Цариградъ. Ала само
въ царуването на Василия II се
говори за единъ *Мануилъ Ком-
ненъ*, 976-1025. Той оставилъ два-
ма синове, отъ които единътъ,

Исаакъ, захваща реда императори
отъ това семейство. — **Исаакъ**,
1057-1059, бѣль прогласенъ им-
ператоръ отъ недоволниятѣ отъ Ми-
хаила VI генерали. Слѣдъ 2-го-
дишино твърдо и просвѣтено упра-
ление, той си далъ оставката отъ
прѣстола въ полза на Константина
Дукаса, и отишъл да умре въ мо-
настиръ, въ 1061. — **Алексий I К.**,
1081-1118. Той, внукъ на Исаака
К. по баща си Иоана, бѣль най-
честитъ генералъ на империята,
когато умразата къмъ императора
Никифора го побудила на буна.
Той намѣрилъ империята до са-
мата пропастъ, противостоялъ на
калабрския херцогъ (юго-зап. Ита-
лия) Роберта Гискарда, истрѣбилъ
печеньгитѣ, слѣдъ 6-годишна вой-
на, 1085-1091. Отъ една страна
той съградилъ градецъ Алексопол-
истъ [раскопки на българското
правителство прѣзъ 1897 сочътъ
на сегашното село Калъчлий, бръ-
зовска околия, като мѣстоположе-
нието на Алексополистъ] и поста-
вилъ гарнизонъ въ него да въ-
спира прѣминуването на кръсто-
носците прѣзъ Шипченски про-
ходъ, отъ друга страна той умѣлъ
да се въсползува отъ сполуките
на кръстоносците да земе назадъ
отъ турцитѣ Никея и западната
часть на Мала-Азия, 1098-1116.
Неговото 37-годишно царуване
дало мощъ на гръцкото царство.
— **Исаиъ II К.**, 1118-1143. Той,
род. въ 1088, наследилъ баща си
Алексия I, и го надминжъл по
чистата си добродѣтель; него на-
личатъ Марко-Аврелий на Источ-
ната империя. Прѣзъ 25-годиш-
ното си царуване той бранилъ им-
перията си отъ сърбите, 1123,
отъ унгарите, 1124-1125, ограни-
чили турцитѣ въ Иконий (сегаш.
Коня), 1118-1142, завладѣлъ Ки-

ликия, 1137, и турилъ Антиохия подъ сюзеренството си. — **Мануилъ I К.** Той наследилъ въ 1143 баща си Иоана II, въ ущърбъ на постария си братъ Исаака. Ако и воинственъ и храбъръ, той не се опиталъ да прѣсече пътя на кръстоносците отъ 2-ия кръстоносенъ походъ прѣзъ царството му, а ги подказалъ на турцитѣ, 1148. Причиуденъ да брани прѣдѣлите на империята си, на западъ, той отиель Корфу отъ сицилийцитѣ, 1148; на съв., борилъ се среща Гейза и Стефана, унгарски крале, и разбилъ послѣдния въ Зевгмииумъ 1168; на юго-ист., обсаждалъ безполезно Дамиета съ Амори, Перусалимски кралъ; на ист., билъ разбитъ при Миронекефали, отъ Азъ-едъ-Дина, коненски султанъ. Той умр. въ 1180. — **Алексий II К.**, 1180-1183. Той билъ на 11 години, когато наследилъ баща си Мануила. За опекунството на малолѣтния императоръ се явила прѣпирни между латинската партия, на чело на която е била овдовѣлата императрица Мария, и гръцката, на чело съ двоеродния братъ на Мануила Андроника К. Андроникъ надвилъ и станжалъ съуправителъ съ младия императоръ, когото одушилъ, 1185. — **Андроникъ I К.**, 1183-1185, билъ внукъ на Алексия I по баща си Исаака, и роденъ въ 1110. Той билъ прѣкаралъ най-неспокоенъ и романтически животъ и билъ въ заточение, когато дописълъ на прѣстола Алексий II съ регентство. И той билъ съборенъ отъ прѣстола на реда си отъ Исаака II Ангела и погинжъ подложенъ на страшни мжки. — **Исаакъ II Ангелъ**, 1185-1204. Той, внукъ на Алексия Коминена по дѣда си, съборилъ Андроника, за да спаси

живота си; ала станжалъ императоръ само за да докаже, че билъ недостоенъ за такъвъ: той, омразенъ поради пороците си, и за дѣто изгубилъ България и о-въ Кипър (1196), опятненъ съ прѣдателството къмъ Фридриха Барбароса (1181-1190), расплатенъ отъ постоянни буни, билъ сваленъ отъ прѣстола отъ брата си Алексия, който накаралъ да го осъдилиятъ (1195). Кръстоносците го поставили пакъ на прѣстола въ 1203; шестъ мѣсeca по-сетиъ, билъ съборенъ отъ Алексия Дукаса, и умрълъ отъ тоя послѣднъ ударъ (1204). — **Алексий Велики или I.** Внукъ на Андроника, станжалъ независимъ въ Трапизондъ, когато латините зели Цариградъ (1204), и подкачили династията на трапизондските господари: **Иоанъ II**, вторий неговъ прѣемникъ, зълъ титлата императоръ, 1235-1258; Давидъ, послѣдниятъ, билъ наказанъ смъртно въ Одринъ, съ една частъ отъ семейството си, по заповѣдъ на Мухамеда II, 1462. Ония отъ неговото семейство, които се спасили, избѣгнали въ Морея и отъ тамъ на о-въ Корсика. Нѣкои сѫ се опитвали да искаратъ потеклото на Бонарпартовото семейство изъ единъ клонъ отъ К. заселени въ Корсика, иъ не сѫ могли да прѣставятъ здрави доказателства.

Комо. Главенъ градъ на едноименна областъ въ Италия (Ломбардия), на юго-зап. края на езеро К., 38 килом. на съв.-зап. отъ Миланъ, съ който го скуча една желязница; 25,550 жит. Отчеството на Плина Млади Езерото, на което този градъ дава името си, е едно отъ най-живописните въ Италия; и много се посещава отъ туристите.

Комоденъ, фр. Сгоденъ, що приляга, рахатлия.

Комодъ. Римски императоръ, синъ на Маркъ Аврелий, род. въ 161 слѣдъ Р. Х., въцарилъ се въ 180. Отличавалъ се съ расточителност, слабоумие и жестокостъ, които особено се увеличили откакъ се открили нѣколко заговора противъ него; между К.-витъ жръзви били: сестра му Лусла, жена му Криспина и нѣколко сенатори. Управлението на държавата той оставилъ на любимците си, а самъ по-вече отъ всичко се занимавалъ съ гладиаторски игри. Въ 192 билъ отровенъ отъ любовницата си Марция, а когато не поддѣстувала отровата, одушенъ отъ гладиатора Нарциса.

Комодъ, фр. Нисъкъ долапъ съ чекмеджета.

Комориъ. Градъ въ западна Унгария, въ о-въ Шутъ, на Дунавъ, 80 килом. на сѣв.-зап. отъ Буда-Пеща; 13,200 ж., по-вечето маджаре. Крѣпостъ, на едно малко разстояние отъ града, заобиколена отъ три страни съ вода; прѣзъ унгарската война въ 1848-1849 служила като главна опора на възстанниците; австрийците напразно ѝ обсаджали близу ѝ въла година; тя имъ се предала само по договоръ.

Коморски о-ви. Купъ острови въ Индийски океанъ, при сѣверния входъ въ Мадагаскарски протокъ, състои, освѣтъ нѣколко островчета, отъ 4 острова: Коморо, Могели, Анчуанъ и Майота; всичките сѫ отъ вулканическо произхождение, плодородни, населени съ арабе и негри, на които числото достига до 63,000 жит. на простр. 1792 чет. килом. Владѣніе на Франция.

Компактенъ, лат. Стегнатъ, пълтенъ, гъстъ.

Компания. 1) Дружина, съдружие, нѣколко лица съединени

за търговия или промишлено предприятие. 2) Дружина събрана за прѣкарване врѣме: *весела компания*.

Компасъ, лат. Инструментъ необходимъ за мореплавателетъ, на който сѫществената часть е една магнитна стрѣлица, която сочи все къмъ съверъ. Въ *прѣнос*, см. пѣтеводителъ.

Компенсаторъ, лат. Уравнителъ, единъ видъ маятникъ, чиито махания сѫ все равномѣрни; служи да се поправятъ измѣненията на нѣкои уреди. — **Компенсация.** Възмездие; наваковане. — **Компенсирамъ** (*залуба*). Наваксвамъ.

Компетентенъ, лат. 1) Вѣщъ. 2) Правоспособенъ, пълноправенъ, който има правото да решава дѣло: *компетентенъ сѫдия*. — **Компетентностъ.** Правоспособностъ, вѣдомство.

Компиляторъ, лат. Оня, който съставя книга отъ части, заети отъ съчиненията на разни писателе. — **Компилация.** Съчинение, съставено отъ части, заети отъ съчиненията на разни писателе. — **Компилирамъ.** Съставямъ книга отъ части, заети отъ съчиненията на разни писателе.

Компликувамъ, лат. Попълвамъ, допълвамъ за да се добие пъленъ съставъ или пълно число.

Компликация, лат. Сложность, усложнение, заплитане. — **Компликирамъ се.** Усложнявамъ се, заплитамъ се.

Комплиментъ, лат. Хубава или ласкателна дума; похвала.

Комплотъ, фр. Съзаклетие, заговоръ.

Композиторъ, лат. Съчинителъ на музикални произведения. — **Композиция.** 1) Музикално произведение. 2) Съчинение по зададена отъ учителя тема.

Компотъ или компосто, лат.

Рѣдко сладко отъ овощия, варено въ захаръ.

Компресоръ, лат. Хирургически инструментъ за притискане жили при операция.

Компредъ, фр. Въ лъкар. кръпа, най-добъръ ленена, намокрена съ вода или нѣкакътъ цѣръ, която се налага на болно място отъ тѣлото; въ нѣкои случаи се прѣгънива нѣколко пъти.

Компрометирамъ, лат. Излагамъ нѣкого, правяж да му излѣзе дошо име; туриамъ въ опасностъ, повреждамъ: *компрометира ме*; *компрометира интересите ми*.

Компромисъ, лат. Съглашение между разнородни интереси чрезъ взаимни отстъпки.

Комски проходъ. Проходъ прѣзъ Чипровския балканъ, съединява Берковица съ Пиротъ. Отъ Берковица до с. Комница пътът е планинска конска пътека, а отъ с. Комница до Пиротъ — шосе.

Комуна, лат. (соб. зн. община). Бунтъ, който избухнал въ Франция на 18-и марта (н. к.) 1871 и който се потъпка отъ французската войска на 16-и май същата година. — **Комунаръ**. Бунтовникъ отъ французската комуна.

Комунизъмъ, лат. (отъ *комунисъ*, общъ). Политическо учение, особено въ Франция, което притезава да обезпечи добродетелната на човѣчеството като направи всички имотъ общъ. — **Комунистъ**. Членъ отъ партията, която проповѣдава комунизма.

Комусъ. Богъ на пировете и веселията у гръците (*Басносъ*).

Комфортъ, анл. Отрада, благо, сладостъ (въ *живота*); всичко, което прави живота приятъ и спокоенъ. — **Комфортенъ**. Който достави сгоди; тая дума от-

говаря донѣйдѣ на турската дума *рахатмия*.

Комъ. Най-високий връхъ въ оная част отъ Стара-планина, която носи името Берковска планина. К. състои отъ два остри голи връха, отъ които западният се нарича *Голъми К.* (2006 метра надъ морск. равнище), а источният — *Малки К.* (1961 мет.). Отъ тия връхове се гледатъ Витоша, Рила, гр. София, крайдунавската равнина и др.

Комъ. Пирамидаленъ връхъ въ Черна-гора, въ най-високата планинска верига, на съверъ; самият връхъ се намира на съв.-зап. и е 2,446 м. височъ, сир. малко южно отъ *Дормиторъ*.

Комъ, лат. По *басносъ*. Богъ на радостта.

Конакъ, тур. 1) Полиция, полицейски участъкъ въ Турция. 2) Мѣсто, дѣто се спира за да прѣѣди пътникъ въ Турция. 3) Голяма къща на първенецъ въ Турция.

Конвенция, лат. Спогодба (*между държави*).

Конверсия (на *дъга*), лат. Прѣобръщане, измѣняване въ други ренти (облигации); прави се същътъ да се намали плащаната за дълга лихва. — **Конвертирамъ** (*дъга*). Прѣобръщамъ дългъ. *Бил. Конверсия*.

Конвой, лат. *Служество*, военни лица, отредени да пътуватъ заедно съ нѣкого или за честь, или за пазене. — **Конвоецъ**. Военно лице отъ конвой. — **Конвойрамъ**. Придружавамъ нѣкого като членъ отъ конвой.

Конгулсия, лат. Гърчове на мишиците. — **Конгулсивъ**. Придруженъ съ гръчове.

Конгломератъ, лат. Разни ми-

нерали, съединени чрезъ нѣкое вещество въ една маса.

Конго или **Зампа**. Голяма река въ западна Африка, която се влива въ Атлантически океанъ. Река Чамбези, която извира на югост. отъ езеро Танганика и се влива въ езеро Бенгуело или Бемба, сега се счита за глава на К.; тя излиза изъ езерото подъ име Луапула. Течението на К. прѣсячать многобройни водопади, Ливингстонови водопади, Станлеви и др. Нѣкои отъ притоците на тая река сѫ по-голями отъ най-голѣмтѣ европейски реки; огромни езера, като Бенгуело, което има пространство 25,000 чет. килом., прашат водите си въ тия реки, и тия водовместлища се намиратъ отъ 1,000 до 1,200 метра по-високо отъ морското равнище. К. е втората африканска река и отстъпва по голѣмина само на Нилъ. Той е петата река на земното клѫбо по голѣмината си и четвъртата по пространството на коритото си, както показва слѣдната таблица:

Р Е К И .	Дължина вр. километри.	Разстояние отъ източно по- лять отъ глави- те до устното.	Пространство на коритото ѹтъ чет. километри.
Нилъ	6,470	4,132	4,562,512
Мисисипи-Мисуръ.	5,882	2,819	3,201,545
Янъ-юе-кинъ.	5,082	2,890	1,940,197
Амазонъ	4,929	2,780	7,337,132
Конго	4,800	1,741	2,477,835

К. е намѣста 1,000, 5,000 и 17,000 метра широка. Станли дѣли коритото му на 5 части, отъ които **Долни К.**, онай част отъ реката, която отива отъ Леополдвиль до океана, има най-малка дълбочина, прѣзъ дъждовното време, 6.60 м., а прѣзъ най-голѣмтѣ сушки, 4.50 м. Най-голѣмата корабоплавателна част отъ реката е отъ Леополд-

виль до Станливи водопади, 1,708 килом.

Конго. Страна на западното крайбрѣжие на екваториална Африка, която се пои отъ р. Конго и многобройнѣтѣ му притоци, нѣкога въ картата означавана съ *Неизследвани страни*; пространство 2,412,510 чет. килом. Тая страна биде изследвана най-много, и то по-вечето по течението на Конго, отъ д-ръ Ливингстона и Станли.

— По силата на рѣшенията на Берлинската конференция (1884), К. се дѣли на 1) Свободна Държава Конго, 2) Французско Конго, 3) Португалско Конго и 4) Изоставени земи. Жителетѣ на цѣлата страна К. сѫ негри, раздробени на безбройни племена, които се управляватъ отъ главатаре, отъ които никой не управлява голѣмо племе. Тия люде, доста гиздави, стоятъ твърдъ ниско въ умствено отношение и сѫ много лѣниви; по-вечето женитѣ работятъ. Хранятъ се съ маниока, бобъ, фасуль, царевица. Ядятъ и месо и риба; иль много отъ тия племена, распръснати въ една такъвъ пространна страна, не сѫ запознати съ риболовството и лова. Вѣрата имъ е фетишизътъ отъ най-долния. Една любопитна подробностъ: когато се добие дѣте, въ лѣглото лѣга да лежи не майката, а бащата; а майката ишта да му пригаждда. Въ това положение лѣнивъ мжъ стои много време. Жилищата на тия жители сѫ хърени и кални колиби. Оръжията имъ сѫ на по-вечето идни стуби. За да се виждатъ странни поговорки татуиратъ на лицата си лоти звѣрове.

Конго (*Свободна Държава —*). Държава въ западна Африка, подчинена на Франция.

ския кралъ Леополда II; основана въ 1884 съ материалното издигане на кралъ Леополда и грижитъ на изследователя на страната Стиали; простр. 1,704,320 чет. килом. и насел. 27,694,000 ж. Само крайбръежията на р. Конго сѫ изследвани. Отъ Стиаливи водопади до Екватора се издигатъ сега, по двата бръга, многообразни европейски заведения; отъ Екватора до морето само лѣзвий бръгъ на Конго съставя частъ отъ Свободна Държава К. Съдалище на управл. на страната е гр. *Леополдия*, съ върховното правителство е въ Брюксель. Главнитъ европейски становища сѫ Банана, Бома, Исангила и др., голѣми търговски средоточия. Бома, 100 килом. отъ устието на Конго, е била нѣкога, казва Стиали, сборното място на робетъ, зимани насила отъ околните села и працани въ Бразилии, въ Западно-индийските о-ви и въ съверна Америка. Храни се надежда, че Свободна Държава К. ще добие голѣма важност въ бѫдещето.

Конго (*Португалско* —). Португалска колония въ западна Африка между р. Камба и Куанго на ист. и Атлантически океанъ на зап.; простр. 49,120 чет. килом.; насел. 276,300 жит. Португалците, установени въ тая страна отъ 400 години, сѫ основали въ неѣ многообразни търговски агентства и доста сѫ направили за умственото подобрене на жителетъ й. Една редовна паходна служба свръзва това португалско владѣние съ Лисабонъ и съ африканските португалски острови.

Конго (*Французско* —). Обширна страна въ западна Африка, между р. Конго на ист. и Атлантически океанъ на зап.; простр. 257,000

чет. килом. и насел. 2,121,000 жит. Три голѣми реки минуватъ прѣз тая страна: Габонъ, Огуе и Куалу.

Конгрегационизътъ, лат. *Religiozno* учение въ Америка, на което основното начало е, че всѣка мѣстна црква (всѣко тѣло християне въ едно място) трѣбва да е зависимо само отъ Христа и отъ никого другиго. Привържените на това учение притезаватъ, че то е напълно съгласно съ апостолския вѣръ, и съобразно съ гения и духа на християнството. Тѣ нѣматъ пѣ-високъ духовенъ чинъ отъ пастиря на една црква. Всѣка конгрегационална црква си изработва своето вѣроучение, споредъ своето тълкование на Св. Писание и обрядитѣ й сѫ тѣрѣ прости, въ всякой случай по вкуса на пастиря и наставното му. —

Конгрегационалисти. 1) Членове на конгрегация, особено на пезунгската. 2) Привърженци на конгрегационизма. — **Конгрегация** (лат. знач. събрано стадо). Въ римо-католическата црква. 1) Дружество отъ духовни лица, подчинено на правила, утвърдени отъ папата; сбоще. 2) Събрание на кардиналите.

Конгресъ, лат. 1) Съборъ на държавни глави или на тѣхи представители, събрани да приврѣдятъ помежду имъ интересите на държавите си: *Виенски конгресъ*; *Берлински конгресъ*. 2) Събрание на учени, за да си съобщатъ съдѣствието на изучената или откритията си по въпроси научни, литературни и др.: *химически конгресъ*. 3) Законодателното или народното събрание на Съединените Държави въ Америка, което състои отъ двѣ камари.

Конгруизътъ, лат. Въ бояса, учение за какъ се съгласяватъ близ-

годатъта Божия съ волята на човѣка.

Конгски планини. Планини покрай Гвинейски заливъ (Африка).

Конда воевода. Първий отъ известнитѣ българе, който най-много е заслужилъ военно за сръбската победа надъ турците въ 1806. Когато сърбетѣ, на брой около 18,000, били обиколили Бълградъ, К. в. далъ плана на Карагеорги за прѣзимането му. Планът билъ сърбетѣ да нападнатъ единовременно връзъ всички катии предъ зори на 30 ноемврия въ деня на св. Андреи, когато турците празнували Курбанъ-байрамъ. Прѣзъ нощта на нападението, самъ К. в., съ 6-7 другаре, минува между двѣ турски стражарници [К. в. знаеъ добре турско, защото първень билъ бюлюкъ-башия въ единъ кърджалийски отрядъ], и упѫтва се направо за Савската градска калъя, която отива да отвори на сърбетѣ. На пѫти ги срѣща нощната стражка и ги питат: «Кой иде?» К. отговаря по турско: «Азъ съмъ кардашъ съ момчите на Узунъ-Бея» и стражата си заминува безъ да подозри нѣщо. Слѣдъ отдалечението ѝ, К. повежда изново дружината си и като се примиъква изново безъ шумъ до калъята, спушта се самъ съ атагана си и посича двама стражари, които ѝ вардили; слѣдъ това, съ една брадва строшили катапета на портата. Отъ трѣсъка заспалата стражка се събудила и склонила да спре нападателетѣ; въ тъмнината станжла страшна резия; К. билъ раненъ на четири място, а четирма отъ другарете му били убити на мястото. Първите пушки като изгъръмѣли, сърбетѣ, които вървѣли по К. отдалечь, нахѣтили и се вмѣнили въ

крепостта, а други си пробили путь прѣзъ Варошъ-калия. Слѣдъ кръвопролитенъ бой, Бълградъ падналъ въ сръбски ръцѣ.

К. оздравѣлъ отъ ранитѣ си, и на другата година участвувалъ въ упоритата битва при Ужица; ежата година той починалъ на 33-годишна възрастъ геройски въ боя съ турците при Лозница.

К. е билъ съ дребенъ растъ. Той е билъ родомъ отъ Военци отъ въдъ Струга. По сръбски е говорилъ малко и то съ български говоръ.

Казватъ, че е погребенъ въ Троянски монастиръ. Колкото още свѣдѣния има за К., намиратъ се въ кн. *Сборецъ* . . . отъ Г. П. Руески (Ст.-Загора, 1887).

Кондакъ, гр. Кратка церковна пѣснь въ похвала на И. Христа, Богородица, или нѣкой светии.

Конденсаторъ, лат. (соб. *зап. съжителъ*). Въ физик. уредъ за значително набиране електричество.

Кондесирамъ (соб. *зап. съставамъ*). 1) Чрезъ увеличение плътността или налягане произвѣдамъ въ поб-малко пространство. 2) Прѣобрѣщамъ въде съ помощта на налягане въ стъкъ на това състояние.

Конде. Пѣ-канадъ (зап. отъ семейството на бурбон (1690-1830), отъ който пѣ-канадъ членъ е Лудовикъ II Бурбон, наречаемъ *Бурбон Бийт*, избранъ на испанския престол въ 1700).

Свойства: кондесирамъ. Установи безъ възможностъ да се извади, . . .

Библиография: Съчинения . . .

математикъ и философъ, род. на 1743, отровилъ се въ 1794 за да избѣгне гилотината.

Кондоръ, исп. Единъ видъ орелъ въ западната част на южна Америка.

Кондотиеръ, итал. Началникъ на наемници или авантюристи.

Кондукторъ, лат. (отъ *кондуктере*, водѣкъ). Водачъ, надзирателъ на желѣзнопътенъ влакъ.

Конева-планина. Планината между радомирската, дунавската и кюстендилската котловини; захваща успоредно положение на Витоша, 38 килом. дълга и широка отъ 10 килом. въ съверната си част до 20 въ южната си част. Срѣдна височина около 1,200 метра надъ морското равнище.

Коневски проходъ. Проходъ, който съединява радомирската котловина съ кюстендилската. Проходът се счита между села Изворъ и Конево. Дължина 20 килом.

Конектикуйтъ. Рѣка въ Съединенитѣ Държави, извира въ високите плата, които дѣлятъ Канада отъ земята на тия държави, тече между Вермонтъ и Ню-Хемпшайръ, въ Масачузетъ прѣзъ една хубава и богата долина, послѣ въ Конектикуйтъ, и при Лонгъ-Айлендъ се влива въ Лонгъ-Айлендски протокъ (Атлантически океанъ); 600 килом., добре корабоплават. само по 60 килом.

Конектикуйтъ. Една отъ Съединенитѣ Държави, има за прѣдли: на сѣв., Масачузетъ; на ист. Родъ-Айлендъ; на югъ, Лонгъ-Айлендски протокъ; на зап., Ню-Йоркъ. Простр. 12,924 чет. килом.; насел. 750,000 жит. Плодородна земя, кои се отъ р. Конектикуйтъ, и произвожда жито; вътрѣшността е планинска, нѣ планински връхове, расклонения отъ Зелени пла-

нини, не сѫ по-високи отъ 400 метра. Климатътъ е твърдъ лютъ зимѣ. Земята е богата съ олово, цинкъ, кобалтъ, мѣдъ, желязо, мраморъ; симпурни извори въ Съфилдъ и Ричфилдъ. Населенитето е трудолюбиво и просвѣтено. Памучната и вълнената индустрия е много развита; има и фабрики за сѣда, за хартия, за ножове, за машини. Търговията става най-вече чрѣзъ Бостонъ и Ню-Йоркъ. Законодателното е засѣдава едно по друго въ най-важните градове: Хартфордъ и Ню-Хейвънъ. Гл. градове сѫ: Ню-Лондонъ, Норуичъ, Корнуолъ, Брисълъ, Мидтаунъ, Бриджпорть и др. К. отдавна се е отличавала по строго пуританския нрави на жителетѣ си; тамъ нѣкога сѫ господствували прочути *Сини закони*, които сѫ запрѣщали да се готови ястие въ Св. Недѣля и да се ходи другадѣ освѣшъ въ църква. Сега религиозниятъ ентузиазъмъ е омекнѣлъ. Още въ 1631 холандците основали едно търговско заведение въ Хартфордъ; послѣ англичанетѣ се изстанили въ страната и образували двѣ колонии, съединени въ 1663 подъ едно правителство. К. влизала въ състава на Съединенитѣ Държави още отъ 1776.

Конидия, лат. Въ бот. спора произвѣзла на базидия.

Кониметръ, пр. Инструментъ за измѣрване конуси.

Конинъ. Отровно вещество, което се добива отъ *conium maculatum*.

Конисекторъ, пр. Инструментъ за конически съчения.

Конически. Който има образа на конусъ.

Конклавъ, лат. (отъ *кумъ*, съ; кладисъ, клочъ защото затваря-

тогава кардиналите). Събрание отъ кардинали за да избере папа.

Конкордатъ, конкордато, лат. Спогодба, сключена между испаднишъ търговецъ и заемодавците му, по които тъму отстъпватъ единъ срокъ за исплащане, или му отстъпватъ и частъ отъ дълга. По общото правило, кредиторите се гарантиратъ чрезъ ипотека, или поръчителство, дадени отъ трети лица.

Concordia res parvae crescunt, discordia maxima dilabuntur, лат. Съсъгласието напрѣдватъ малките работи, отъ несъгласието се събарятъ големите.

Конкретенъ, лат. Който съществува, даденъ, опредѣленъ; въ противоположность на *абстрактенъ*. — **Конкретностъ.** Вещественостъ, прѣдметъ, що съществува, нѣщо, което наистина го има.

Конкурентъ, лат. Съревнователъ; съперникъ. — **Конкуренция.** Съперничество или надваряне между търговци или фабриканти, които продаватъ или произвеждатъ едната стока. — **Конкурирамъ.** Съперничествувамъ, надварямъ се.

Конкурсна маса, лат. Наличният имотъ на нестъстоятелъ търговецъ.

Конкурсъ, лат. Състезание, надваряне чрезъ държане испитъ, или чрезъ представяне на оценка съчинение и др.: *готовъ съмъ да държа съ когото и да било конкурсъ; той придоби това място чрезъ конкурсъ.*

Коноидъ, гр. Геометрическо тѣло, което прилича на конусъ.

Коносаментъ, иерм. Удостовѣрително отъ капитанина на корабъ, че е натоварилъ една стока, която ще прѣдаде въ едно назначено място.

Конрадъ. Французски литерат-

торъ, единъ отъ основателетъ на франц. академия (1603—1675).

Консангвинически, лат. Кръвнородственъ отъ бащина страна.

Consensus facit legem, лат. Склоняването прави закона.

Консервативъ, лат. Охранителенъ, който се стреми да поддържа старото, сир. реда на нѣщата, що съществува вече. — **Консерватизъмъ.** Охранителностъ, духъ или стремление къмъ стъснително законодателство; политическа система, която иска поддържането на съществуващите учреждения, или допушта измѣнения въ тѣхъ само постепенно. — **Консерватори.** Политици, които слѣдватъ начала на консерватизъмъ.

Консерватори въ България. Консервативната партия у насъ се образува още въ първото велико народно събрание. Въ това събрание депутатите се раздѣлиха на *консерватори и либерали*. Консерваторите, на чело на които се явихъ Грековъ, Начевичъ и Стоиловъ, залягахъ да прокаратъ въ конституцията, по която щъщие да се управлява новоиздаденото княжество България, побограничени начала, като бѣхъ убѣдени, че не можеше да се чака единъ народъ, който излиза отъ 500-годишно рабство, да упражнява правата на единъ отъ вѣкове свободенъ народъ. Възгледите на противниците имъ, либералите, бѣхъ токоречи противоположни. Либералите, съ Цанкова, Каравелова, Славейкова и Стамболова на чело, искахъ една съвсѣмъ либерална конституция, главно по дѣй причини, едно, защото тѣ мислехъ, че тогава бѣше най-студено благорѣмие да се сдѣлватъ напълно правата на народа и друго, защото бѣхъ убѣденъ, че единъ демокра-

тически народъ като нашия ще може лесно да навикне да упражнява политическият си права.

Водителетъ на консервативната партия, като видѣха, че конституцията се изработи не възь основата, която тѣ считахъ като най-сгодна за народа ни, оставихъ събранието, като протестирахъ главно противъ три точки: членовете за печата, съдружествата и еднокамарното народно представителство. Нъ прѣди да бѫде подпирана конституцията, консервативните водители, като видѣхъ, че сътѣхното оттегляване събранието не прѣстанж да работи по пъти, който то мислеше за цѣленходенъ, върнахъ се въ събранието, и подпишахъ и тѣ конституцията.

Около това врѣме въ София се основа отъ г-на Начевича вѣст. *Витоша*, който се яви като органъ на консервативната партия. Князъ Александъръ възложи на тая партия да състави първото българско министерство (октомвр. 1879). Либералитѣ почниха сълна борба среща консерваторитѣ и прѣзъ марта на другата година дойдохъ тѣ на властта: Д. Цанковъ стана министър-предсѣдател и министър на вѫтрѣшните дѣла, И. Каравеловъ доби портфейла на финансите; по-сетѣнъ министър-предсѣдателството пое Каравеловъ. За развитието на събитията слѣдъ това виж. *Каравеловъ и Каравеловъ II*.

По прѣврата отъ 27 апр. 1881, на който бащинството се приписва на консерваторитѣ, тия послѣднитѣ се явихъ на князъ Александрова страна. Слѣдъ тоя прѣвратъ управлението се повѣри тѣмъ и тѣ намѣриха за добрѣ да доведѣтъ двама руски генерали за министри (Соболева и Каул-

барса), 1-вий министър на вѫтрѣшните дѣла, 2-рий воененъ министър. Консерваторитѣ се поддържаха въ органа си *Български гласъ*, замѣстникъ на *Витоша*, а либералитѣ ги борехъ съ вѣст. *Независимостъ*, прѣнесена въ Пловдивъ, дѣто бѣхъ се оттеглиха Каравеловъ и Славейковъ, и съ *Съюзмина* въ София. Самъ Цанковъ, водителът на либералната партия, биде интерниранъ въ Вратца и напанагонъ проглашенъ неоснователно за умопобѣрканъ.

Нъ рускитѣ генерали не задоволихъ нито събратията си въ министерството, нито княза, па и народното настроение продължавше да става все по-силно противъ пълномоценното управление, та князъ Александъръ възстанови конституцията въ 1883, като въ сѫщото врѣме повика Цанкова отъ Вратца и повѣри нему властта. Отпослѣ се разбра, че Цанковъ бѣше се съгласилъ да се направи вѣжъ нѣкои измѣнения въ консервативенъ смисълъ въ конституцията; нъ новитѣ представителски избори, които направи Цанковъ, дадохъ властта Каравелову, който бѣше се обивилъ въ пола на търновската конституция *испоклонихъ*.

По врѣме на двата прѣврата, по съединението и слѣдъ 9-и августъ, консерваторитѣ оставахъ на страна партизанскитѣ си взгледи по вѫтрѣшните работи и дадохъ поддържката си на тогавашнитѣ правителства, Каравеловото по съединението, и Радославовото и посль Стамболовото слѣдъ 9-и августъ. Прѣзъ последните години отъ Стамболовото управление, консервативните водители бѣхъ се раздѣлили: Начевичъ и Грековъ продължавахъ да рабо-

тъкът заедно съ Стамболова, а Стоиловъ бъше се оттеглилъ; отъ тогава последният останъ, па и сега е, самъ водител на консервативната партия.

Слѣдъ Стамболовата оставка (18 май, 1894), князъ Фердинандъ повѣри управлението на д-ръ Стоилова, който раздѣли властта съ съединистите (виж. тая дума). Консерваторите и съединистите обраzuваха тогава така наречената *народна партия* или *народници*. Най-важните събития, които станиха прѣзъ това управление, бѣхъ възстановението на руско-българските сношения, прѣкъснати слѣдъ 9-и августъ (виж. *Каулбарсъ*) и приемането българските емигранти, които бѣхъ зели участие въ князъ Александровото детрониране, въ редоветъ на българската войска, съ чиноветъ и правата, които бѣхъ добили въ тѣхното отѫстествие другаретъ имъ въ България.

Съ оставката на д-ръ Стоиловия кабинетъ (18 ян., 1899) повечето връски, които съединяваха консервативната и съединистич. партии се скъсаха, та *народната* партия прѣстана да съществува като такъва. Отъ тогава консерваторите се намиратъ подъ водителството на стария си водител, д-ръ Стоилова, а съединистите се раздѣлиха на две групи, една подъ К. Величковото, друга подъ М. Маджаровото водителство. Послѣдната група се вижда да приема за водител пакъ д-ръ Стоилова.

Консерватория, лат. Висше училище на музиката, поенѣйдъ и на друго изящно изкуство.

Консерваторъ. Виж. *Консервативецъ*.

Консервирамъ, лат. Пазъкъ нѣщо по особенъ начинъ отъ раз-

валя; *консервирана риба, мясо*. — **Консервъ**. Хранителна потреба (риба, овоция и всѣко друго същество вещество) упазено отъ развала въ кутии, херметически затворени.

Консилиумъ, лат. (соб. зн. *съветъ*). Съвѣщане на лѣкаре за даване помошъ на боленъ.

Консистория, лат. Събрание отъ кардинали, свикано отъ папата за важно дѣло.

Консолиде, консолидъ, лат. (отъ *консолидаре*, уакчавамъ). Общественъ фондъ, на който лихвата се има за оздравена: *турските консолидета*. — *Консолидирамъ*. Уакчавамъ.

Консоль, фр. Полукръгла стѣна на маса.

Консоматоръ, лат. Потребител. — **Консомация**. Потребление. Виж *Консомирамъ*.

Консоме, фр. Силна чорба отъ месо или дивечъ.

Консомирамъ, лат. Потребявамъ, унищожавамъ чрѣзъ употребление изработена стока или земни произведения.

Конспекть, лат. Означение или расписъ на всичките прѣмѣти, които се разглеждатъ въ едно съчинение; оглавление.

Конспирарамъ, лат. Съзаклетничествувамъ, влизамъ въ съзаклетие или заговоръ. Оттука *конспираторъ*, съзаклетникъ; *конспирация*, съзаклетие, заговоръ.

Констанецъ. Римски императоръ, 3-ї синъ на Константина Велики. Слѣдъ бащината си смъртъ наследилъ прѣстола въ Западно-римската империя. Биът ревностенъ поборникъ на православието. Като бранилъ св. Атанасий, Александрийски патриархъ, отъ гонението на арианетъ, той се спрѣкаль съ брата си Констанция, императора на Источно-римската им-

перия, който покровителствувалъ арианството, и дори щълъ и да отвори война, нъ ненадѣйната смърть от ржката на похитителя на прѣстола Магненций го не оставила да си испыни намѣренето. Той царувалъ 13 години. Св. Атанасий го нарича мѫченникъ.

Констанц. Источенъ императоръ, Хераклиевъ синъ, род. въ 630, въцарилъ се на 12-годишна възрастъ, слѣдъ кратковрѣменното похищението на прѣстола отъ вуйка му Хераклеона. Прѣзъ неговото царуване арабетъ довѣршили завоеванието на Египетъ, Триполи, Сирия, завладѣли Родосъ, па заплашвали дори и Цариградъ. Върълъ защитникъ на монотеизма, той гонилъ православните, заточилъ папа Мартина I въ Херсонъ, и дори и погубилъ брата си Теодосия, който вѣроятно не сподѣлялъ неговите вѣрвания. Той напусналъ Цариградъ, който мразилъ, искалъ да се установи въ Римъ; въ 663, ограбилъ Римъ и прѣквири му; послѣ, като наблизавали ломбардите, отишълъ въ Сиракуза да живѣе въ развратъ и прѣстѫпничество; тамъ билъ убитъ въ една баня, въ 668.

Константина. Гл. градъ на едноименна областъ въ французската колония Алжиръ; 46,581 жит. Желѣзнаца. Французиетъ завладѣли тоя градъ въ 1837. Въ старо време К. е била единъ отъ най-важните градове на Нумидия, наречанъ *Карта* отъ карthagиниците, *Цирта* отъ римляните. Той билъ съсипанъ въ войната на Мак-сения среща Константина Велики, около 311, нъ скоро билъ съграденъ изново отъ Константина, отъ когото и добилъ сегашното си име.

Константиновъ (Хр. П.). Български книжовникъ, на чиято кни-

жовна дѣятельност се дѣлъжатъ нѣкои материали по новата история на Родопите. К. е род. въ 1858, въ родопското с. Петково, Ахъ-челебийска каза. Учили се е въ с. Горно-Райково въ сѫщата каза. Въ младите си години е билъ учитель въ родното си село, а слѣдъ освобождението — пакъ учитель (една година) въ с. Лѣсково (Бонушка околия). Слѣдъ това К. е служилъ като телеграфистъ, послѣ въ статистическото бюро и въ министерството на общите сгради до 1885. Отъ 1880 до 1885 е работилъ въ всичките народни събрания (командированъ). Отъ началото на 1885 и до сега служи въ народното събрание, като отъ 1894 му е повѣрена дѣлъжността началникъ на стенографическото бюро. К-вите книжовни трудове, издадени въ особени книжки сѫ слѣдните: *Спомени за страшната пролѣтъ* (Пловдивъ, 1884); *Непокорните села въ Родопските планини* (София, кн. I 1886, кн. II 1887); *Петко воевода, бранителъ на родопските бѫмаре* (Пловдивъ, 1888); *Маронската битка прѣзъ 1878* (Варна, 1889); *Материалъ за изучване родопското народче* (София, 1889); *Бабешките колиби въ Родопските планини* (София, 1894); *Пожеводителъ за монастиря Бла-черковъ* (София, 1894); *Чепино въ Родопските планини* (София, 1898); *Пожеводителъ за Чепинските бани* (София, 1898); *Пожеводителъ за Велико-Тѣрново* (Тѣрново, 1893); *I-и словенски стенографически конгресъ въ Прага* (София, 1892); *Докладъ за състоянието на стеноизпр. дѣла въ България въ 1879-1892* (София, 1892). К. е още авторъ на *Рѣководство за изучване Българската стенография* (София,

ч. I, 1887, ч. II, 1892). Нѣкои отъ горѣ показанитѣ К.-ви трудове сѫ обнародвани поб.-напрѣдъ въ министерския Сборникъ за народни умотворенія. Освѣнъ това К. е билъ дописникъ отъ Народното Събрание на вѣст. Зорница и Марина.

Константина. Български епископъ, който живѣлъ въ началото на X-и вѣкъ, забѣгжителенъ по това, че по царь Симеонова заповѣдъ прѣвѣль въ 909 отъ гръцки на български четиретъ слова на св. Атанасия, александрийски архиепископъ, насочени среща арианска ересъ.

Константинополски вселенски събори, отъ Константинополь, старо име на Цариградъ. Виж. *Никейски вселенски съборъ*.

Константинъ Велики (*Кай Флавий Валерий*). Римски императоръ, който прѣнесъ сѣдалището на империята въ Цариградъ, помогъжъ за установенитето на християнството въ римския свѣтъ, па и самъ се покръстилъ. К. билъ роденъ въ 272 или 274 въ Нишъ, въ Мизия. Той билъ най-голѣмий синъ на Констанция Хлора, и пръвъ пътъ се отличилъ съ военнитѣ си способности въ врѣмето на Диоклетиана, въ прочутия египетски походъ на тоя монархъ (296); посетиъ той служилъ подъ Галерий-вото началство въ персидската война. Въ 306, слѣдъ бащината му смъртъ, народътъ и легионитѣ го провъзгласили императоръ. К. воювалъ среща франкитѣ, разбиль ги, заробилъ главатаретѣ имъ Аскариха и Рагайзеса, и направилъ крѣпостъ на Рейнъ за отбраната на Галия. Въ това врѣме римската империя имала не поб.-малко отъ шестъ императора, — Галерий, Лициний и Максиминъ въ Истокъ,

и Максимианъ, синъ му Максенций, и К. въ Западъ. Въ 312 К. победилъ Максенция и завладѣлъ Римъ; тамъ назначилъ Лициния за цесаръ и съправителъ. Споредъ едно предание, въ врѣме на борбата си съ Максенция К. видѣлъ на небото единъ свѣтълъ крѣсть съ надпись *In hoc signo vinces* (ще побѣдишъ съ този знакъ), и това го утвѣрдило въ политиката му да покровителствува християнството. Послѣ воювалъ съ франкитѣ и съ Максимиана. Лициний, като завидѣлъ на К., дигнѣлъ оржие среща него, и нь въ едно сражение при Одринъ (324) билъ разбитъ и бѣгалъ въ Азия; тамъ изново разбитъ, прѣдалъ се и билъ умъртвенъ въ Солунъ въ 326. Галерий и Максиминъ умрѣли още поб.-напрѣдъ, и К. съединилъ подъ властъта си цѣлата Римска империя. Въ Византия, която нарекъ по името си Константинополь, К. прѣнесъ резиденцията си въ 330 и тогава направилъ християнството държавно вѣроисповѣдане; самъ К. приелъ християнството всенародно прѣди смъртъта си и умр. на 22 май въ 337 въ Никомидия, дѣто се разболѣлъ въ единъ походъ среща персиянѣ. Въ V-и вѣкъ Црквата причислила императора К. въ лика на светциѣ, и го нарекла равноапостоленъ за апостолската му ревностъ въ распространението на християнската вѣра; паметъта му се празнува на 21 май, заедно съ паметъта на майка му Елена.

Константинъ II (*Клавдий-Флавий-Юлий*). Вторий Константиновъ синъ, род. въ 316, въ дѣлението на империята добилъ Западнитѣ области (337), нападналъ въ Италия брата си Констанса, билъ побѣденъ и убитъ (340).

Константинъ III (Флавий-Хераклий), род. въ 612, императоръ слѣдъ Хераклиевата смърть, съ брата си Хераклиона, биль отровенъ слѣдъ три мѣсeca, въ 641.

Константинъ IV (Флавий), нареченъ *Поюната* или *Брадатъ*, най-голѣмий синъ на Константа II, царувалъ отъ 668 до 685, отмѣстилъ бащината си смърть; въ неговото царуване арабетъ, подъ начал. на Акба, опустошили Африка, послѣ обсадили Цариградъ, отъ 672 до 679, нѣ безъ сполучка, защото халафъ Моавия билъ принуденъ да влизе въ прѣговори; нѣ той оставилъ бѣлгаретъ да се установи въ югъ отъ Дунавъ. Шестий цариградски съборъ, въ 680, осаждилъ монотелититѣ. Той раздѣлилъ империята на 29 области.

Константинъ V Конопримъ (Мръсенъ), защото омръсилъ купели въ врѣме на кръщението си, синъ на Лъва III, императоръ отъ 741 до 775, билъ буенъ иконооборецъ, изгубилъ Равенския езархатъ, който му отнели ломбардците (751), прѣзъ цѣлото си царуване воювалъ съ арабетъ и бѣлгаретъ. Съединилъ грѣцките области въ Италия подъ управлението на Сицилийския патриций; билъ твърдъ дѣятелъ, нѣ се прѣдавалъ на развратъ.

Константинъ VI (Флавий). Синъ на Лъва IV и на Ирина, императоръ отъ 780 до 797, управляла го майка му, истрѣгната властта отъ 790 до 792, примирилъ се съ неї, билъ разбитъ отъ бѣлгаретъ, послѣ сваленъ отъ прѣстола отъ майка си, която заповѣдала да му извади вѣжъ очите; той умрълъ вѣроятно скоро по-дирь това, и билъ последниятъ императоръ отъ Исаврийската династия.

Константинъ VII Багрепородни (роденъ съ багреница), синъ на Лъва VI, въцарилъ се въ 912, царувалъ, нѣ никога не управлявалъ; вуйка му Александъръ, майка му Зое, послѣ Романъ Лекапинъ, искусенъ генералъ, най-сети съ жена му Елена упражнявали властта въ разни качества. Рисувателъ, изобретателъ, архитектъ, живописецъ, той се занимавалъ само съ науките и изкуствата. Оставилъ е нѣколко съчинения.

Константинъ VIII. Синъ на Романа Лекапина, царувалъ заедно съ баща си отъ 928, дѣлъ прѣстола, слѣдъ бащиното си падане, въ 945, съ брата си Стефана и Константина VII, който ги заточилъ въ 945; билъ убитъ въ 946, като поискалъ да си придобие свободата.

Константинъ IX. Синъ на Романа II, императоръ отъ 976 до 1028, оставилъ да царува братъ си и другари си Висила II; билъ последниятъ императоръ отъ македонската династия.

Константинъ X Мономахъ (който се бие самъ), билъ издигнатъ на прѣстола въ 1042 отъ императрица Зое, за която се оженилъ, когато била на 62-годишна възрастъ. Той въстържествувалъ надъ Маниция, Торнция и др. побунени; присъединилъ Побрия и Армения на империята, отблъсналъ руситѣ отъ Цариградъ, нѣ оставилъ печеньгите да опуштятъ дунавските области, и нормандците да завоюватъ южна Италия. Селджукските турци покорили да нападатъ азиатските области, и К., съ непомѣрните си разноски, измалилъ силите на империята. Въ неговото царуване станало окончателното разделение на Источната и Западната

пръкви, въ 1054. Той умръль около това време.

Константин XI Дукастъ.
Виж. *Дукастъ*.

Константин XII Дукастъ.
Трети синъ на Константина XI, парувалъ 6 мѣсеса съ двамата си брати Михаила и Андроника (1067), подъ регентството на майка си Евдоксия; послѣ Романъ Диогенъ заграбилъ прѣстола до 1071; Константинъ XII билъ затворенъ въ единъ монастиръ, въ 1078, отъ Никифора Ботониата. Крайть му е неизвестенъ.

Константин XIII, род. въ 1394, 3-и синъ на Мануила II Палеолога, наследилъ брата си, Ивана VII, въ 1448; плащаъ данъ на Мурада II, и новий султанъ, Мохамедъ II, обсадилъ Цариградъ съ доста голѣми сили; градът изоставенъ отъ християнския свѣтъ, падналъ въ рѣкѣта на обсадателетъ (17-и май 1453), и императорътъ билъ намѣренъ убитъ отъ непозната рѣка.

Констанций. Трети синъ на римския императоръ Константина Велики. Слѣдъ прѣговори въ Панония съ двамата си брати за раздѣлата на властта сътѣй баницата му смъртъ, той завладѣлъ цѣлата империя. Кръстенъ отъ ариански епископъ и жененъ за арианка, той билъ измаменъ отъ жена си, евнуцитъ и арианското духовенство, че арианска вѣра е православната, та се съгласилъ дори и да гони истинно-православното духовенство. Затова, той прѣписалъ на всички православни да се съобразяватъ въ единомислие съ арианетъ. Епископитѣ, които се въспротивили на това прѣписание, били низвергнати и заточени. Паството, което запищавало такъвъ епископи, се на-

казвало безпощадно. Въ онова време пострадали поборниците на православието Атанасий Александрийски, Иларий Пиктавийски и много други отци и церковни писателе; между това ариане захващали най-високите мѣста въ церковната иерархия и въ държавата, завладѣли всичките прѣкви и разспореждали се съ имота на всички испратени за православието въ заточение. Въ такъво бѣдствено състояние се намирала Црквата прѣзъ цѣлото Н.-во царуване, до смъртта му. Той умръль отъ огненица при планина Тавъръ, въ Азия, на 44-годишна възрастъ, въ 24-та година отъ царуването си. Кога умиралъ, казва Григорий Низианъ, **К.** се раскаялъ за дѣто се съгласилъ съ арианетъ, та гонилъ православните (*Orat. XXI de Laud. Athanas.*).

Констанций Хлоръ. Римски императоръ отъ 305 до 306, баша на Константина Велики. **К. X.**, синъ на знатенъ римлянинъ отъ горна Мизия, билъ първенъ римски пѣлководецъ, който воювалъ щастливо съ галитѣ, батавитѣ, алеманетѣ и британцитѣ. Въцариъ се заедно съ Галерий, и добилъ западните области. Разболялъ се и умр. въ единъ походъ среща каледонцитѣ. **К. X.** запрѣтилъ да се гонятъ християнетъ, нъ на ония християне, които занимавали правителствени длѣжности, заповѣдалъ да си даджатъ оставката или да се върнатъ въ езничеството.

Констанцески съборъ. Римокатолически съборъ, свиканъ отъ герман. императоръ Сигизмунда и отъ папа Иоана XXIII въ Констанцъ (1414—1417); ималъ за цѣль: 1) Унищожението на раскола отъ ежиеврѣменното ежи-

ствуване на 3 папи, 2) Прѣобразуването на црквата, 3) Осъждането на Хуса. На събора присъствуvalи императорът, папа Иоанъ ХХІІІ, 26 князove, 140 графове, 26 кардинали, 7 патриарси, 91 епископи, 96 прелати и доктори на богословието, и до 4,000 свещеници. Тримата съпернически папи, Иоанъ ХХІІІ, Григорий XII и Бенедиктъ ХІІІ били отстранени, и Мартинъ V избранъ за папа. Хусъ и приятелът му, Иеронимъ Пражски, били осъдени и изгорени. За прѣобразованието на црквата се свикала пѣ-сетътъ Базелски съборъ.

Констанцко езеро, намира се на съверния склонъ на Швейцарските Алпи, и се образува отъ р. Рейнъ, която тече прѣзъ него. То се намира на прѣдѣла на петъ държави: Баденъ, Виртембергъ, Бавария, Австрия и Швейцария. Най-голѣмата му дължина е около 70 килом. и най-голѣмата му широчина — около 15 килом. и дълбочина — 290 метра.

Констанцъ или **Костницъ**. Укрепенъ градъ въ Велико Дукство Баденъ, на южното крайбрѣжие на Констанцко езеро; 14,593 жит. Съборна црква, хубавъ паметникъ на старинната архитектура. Въ той градъ билъ свиканъ въ 1414 прочутъ съборъ. Виж. **Констанцки съборъ**.

Констатирамъ, фр. Отбѣлѣвамъ истинността на онова, кое то е; казвамъ за едно извѣршено дѣйствие, че е извѣрнено: *ревизоръ съ констатиранъ въ това учреждение едно злоупотрѣбление на 600 лева*; — *ниe просто констатираме факти*.

Констищаия, лат. Запекъ. — **Констипиранъ**. Запечень.

Конституирамъ, лат. Утвѣждавамъ, образувамъ, съставамъ: *бюрото се конституира*.

Конституционалентъ, лат. Основанъ на свойствата на тѣлото, или който зависи отъ тѣхъ: *конституционална болестъ*.

Конституциализътъ, лат. 1) Правление, основано на конституционни начала. 2) Привърженостъ на конституционно правление: *азъ не вървамъ на неговия конституциализътъ*. 3) Милене на ония, които мислятъ, че върховната власть въ една държава трѣбва да е ограничена отъ една конституция. — **Конституционалистъ**. Привърженникъ на конституционно правление: *нашиятъ конституционалисти*. — **Конституционенъ**. 1) Основанъ на конституцията на държавата, съгласенъ съ конституцията: *конституционни начала*. 2) Подчиненъ на конституция, на който властьта е ограничена съ конституция: *конституционенъ господаръ*; *конституционна монархия*.

— **Конституция** (отъ лат. *конституere*, постановявамъ, учреждавамъ). Уставъ. Въ обширътъ смисътъ, тая дума значи събрание на основните закони, които опредѣлятъ дължностите и правата на гражданетъ и на правителството въ една държава. Въ пѣ-тъсънъ смисътъ, конституция е държавенъ актъ, по който *законодателната власть* се упражнява отъ избраници на народъ или Народно Събрание и министрите, които упражняватъ *изпълнителната власть*, съ отговорни, не само прѣдъ държавния глава, а и прѣдъ Народното Събрание; на двѣтъ споменати власти върховенъ началникъ е единъ държавенъ глава, — князъ, царь или щѣдъдателъ (ако държавата

е република). — България е имала двѣ конституции, търновската отъ 17-и апр. 1878, измѣнена на 15-и май 1893; тя се измѣни за да се улесни задомяването на Н. Ц. В. князъ Фердинанда.

Конструкция, лат. 1) Направа, устройство, расположение на частите въ единъ предметъ. 2) Расположение на думите въ една рѣч, свойствено на езика.

Консулато. Консулство, кѫща-та, дѣто е канцеларията на консулъ. — **Консулски.** Който се отнася до консулство, до консулъ. — **Консулство.** 1) Чинъ, служба на консулъ. 2) Канцелария на консулъ. 3) Консулското управление на Франция отъ 1799 до 1804.

Consuetudo est altera natura, лат. Навикътъ е втора природа.

Консултация или консулто, лат. Сѫщото, каквото е консилиумъ. — **Консултантъ.** Лѣкаръ, който зима участие въ консултация.

Консулъ, лат. 1) Титла на държавния глава въ римската република отъ 225 г. отъ основанието на Римъ. Първите римски консули имали царска власть, съ това ограничение, че тя се повѣривала на двѣ лица, на които службата не траяла пѣ-вече отъ година. Всички, съ исключение на народните трибуни, били подчинени на консулитетъ. Слѣдъ врѣме, консулската власть се намалила. 2) Име на тримата върховни началници на Французската република отъ 1799 до 1804 (*Бонапартъ, Сисие и Рожеръ-Дюка*). 3) Сега консулъ наричатъ лице, назначено отъ едно правителство въ нѣкой градъ на чужда държава да се грижи за търговските интереси на сънародниците си. Въ нѣкои страни въ Истокъ, кон-

султъ испълнява, спрѣмо сънародниците си, въ тия страни и службата на началникъ на гражданското състояние и на съдия. За това виж *Капитулации*.

Конти. Пѣ-младий клонъ отъ княжеското семейство Конде, отъ който *Франсоа Луи де Бурбонъ-Конти* (1664—1709) е билъ избранъ полски кралъ въ 1696.

Контингентъ (лат. *континиеръ*, пристигамъ). Сборътъ отъ войската, военните потреби и парите, които една страна е длѣжна да доставя за водене война противъ единъ неприятель; този сборъ е опредѣленъ, когато нѣколко държави сѫ въ съюзъ помежду си да воюватъ, или когато една страна е васална на нѣкоя държава.

Континентална система, отъ континентъ. Системата на Наполеона I, приета отъ всички държави, за унищожение търговията на Англия. Тая система състояла въ това, че Наполеонъ затворилъ всички европейски пристанища за английската търговия. Крайтъ не оправдалъ Наполеоновите надежди: търговията на Англия не пострадала толкова колкото търговията на останалите европейски държави.

Континентъ, лат. Материкъ, суши, голѣмо пространство суха земя. Съ думата континентъ се разбира цѣла Европа отдѣлно отъ Англия (Британските острови).

Кonto-коренте, итал. Въ търговища смѣтка.

Конторъ, контора, фр. Търговско заведение, търговско писалище.

Контра, лат. Противъ, единъ среща другъ: *въроѣтъ контра*.

Контрабанда, итал. Внасяне стока въ една мѣстностъ тайно за да не се обложи съ установеница

налогъ. — **Контрабандистъ.** Лице, което върши контрабанда.

Контрактувамъ или **контративамъ**, *лат.* Сключвамъ контрактъ. — **Контрактъ.** Писменъ договоръ.

Контра марка, *фр.* Билетъ, който се дава за обратно влизане въ балъ, театръ и д. п. или за зимане назадъ дадена на поправяне или на съхранение вещь.

Контра-прѣвратъ. Движение противъ прѣвратъ; прѣвратъ който клони да унищожи слѣдствията на единъ прѣдишъ прѣвратъ. Въ България съ думата контрапрѣвратъ до сега е извѣстенъ прѣвратъ, който възвѣрилъ князъ Александра слѣдъ 9-и августъ. Виж. *Августъ 9-и; Батембергъ; Стамболовъ.*

Contraria contrariis curantur, *лат.* Противни нѣща се лѣкуватъ съ противни.

Контрастъ, *лат.* Противоположность, рѣзка разлика, неприлика между двѣ нѣща въ всѣко отношение.

Контра-усигоряване. Прѣусигоряване, прѣзастрахование, прѣобезпечение; обезпечение съ право настѫдництъ на обезпечения да встѫпятъ въ неговите права слѣдъ смъртта му.

Контра-шайка. Нѣколко души отъ резервата, които дѣйствуваха заедно противъ една шайка, чета разбойници.

Контрибуция, *лат.* Воененъ налогъ на побѣдена страна: *Сърбия не заплати контрибуция на България.*

Контролирамъ, *фр.* Провѣрявамъ, надзиравамъ. — **Контроль.** Провѣрка, надзоръ, власть. — **Контролиоръ.** Провѣритель на дѣйствията на други, или на употребението на повѣрени тѣмъ нари.

Контрсигновка, *фр.* Приподнисване.

Контръ-адмиралъ, *фр.* Чинъ въ флотата, по-доленъ отъ вицеадмиралъ, равенъ на генералъ-майорски чинъ въ армията.

Контръ-анкета, *фр.* Повторна анкета, на която цѣльта е да опровергае добитиятъ слѣдствия отъ първа анкета.

Контръ-апроши, *фр.* Работи като окопи, укрепления и др., когато обсаденитъ строїтъ противъ настѫпателнитъ работи на обсадателетъ.

Контръ-басъ, *фр.* Най-голямъ инструментъ отъ вида на цигулки.

Контръ-батарея, *фр.* Топкова батарея, която се противопоставя на неприятелска батарея.

Контръ-гардъ, *фр.* Укрепена постройка около бастионъ.

Контръ-маршъ, *фр.* Маршъ въ противна посока; прави се отъ частъ отъ войска съ цѣль да се въведе въ заблуждение неприятель.

Контръ-проба, *фр.-лат.* Вторична проба на благороденъ металъ.

Контръ-революция, *лат.* Същото, каквото е контра-прѣвратъ.

Контузия, *фр.* Отокъ отъ изтѣрване; оттука *контузенъ*.

Контура, *фр.* Границителната линия на едно тѣло, изобразена на хартия или платно безъ съкращаване.

Контъ (Оюстъ). Французски философъ, основателъ на позитивната философия, род. въ Монпелие въ 1795, умр. въ Парижъ въ 1857. Испърво билъ привърженецъ на сень-симонизма; и въ 1820 Сентъ-Симонъ му възложилъ да пригответъ едно изложение на *Позитивната Политика* на сень-симонското

чество. Съчинението не задово-
то Сенъ-Симона, особено защото
него липсвала «религиозната
антименталната страни» на си-
мата му. Въ 1825, следъ Сенъ-
симоновата смърть, К. се отцепилъ
, сенъ-симониститъ, и въ 1832
гъ назначенъ професоръ на ма-
тематиката въ *Ecole Polytechnique*,
, който постъ той билъ при-
тенъ да си даде оставката въ
52, по причина на разногласие
събратята си.

К.-витъ главни съчинения съ
trs de Philosophie positive (6
а, Парижъ 1830 — 42); *Dis-
rs sur l'ensemble du positivisme*
(4 тома, 1851-54); *Catechi-
positive, ou Exposition de la
igion universelle* (1 томъ, Па-
тиъ, 1852). К.-вото среѓоточно
ние е това: Човѣчеството (както
ѣкътъ) необходимо минува
изъ три умствени стадии — 1)
ословската, въ която едно свърх-
ествено происхождение се търси
всички явления, и *Deux et ma-
tâ* е единственото обяснение на
итията; 2) Метафизическата,
която чувственото свърхест-
ено се оставя на страна като
мовѣри, и полага се усилие
се докаже съществуването на
лѣчили сили присѫщи въ раз-
ъ вещества и способни да про-
ложатъ явленията; 3) Позити-
та (положителната), въ която
ѣтъ утвърдява неосновател-
тъ и на богословското и на
афизическото изслѣдане, на-
да като празно всѣко дирене
чинитъ и сѫщноститъ на нѣ-
га, и се ограничава да наблю-
а и распредѣля явленията, и
открива неизмѣняемитъ отно-
ния въ послѣдователността и
обието, които нѣщата иматъ по-

между си; съ една дума, да открива
законите на явленията. Тая по-
слѣдната е стадията, въ която,
споредъ К., е влѣзла Европа. Бо-
гословието и метафизиката сѫ,
по К.-вото понятие, двѣтѣ нѣща,
които произвождатъ всичката а-
нархия въ нововрѣменния животъ.
За да ни избави отъ тѣхното врѣ-
дително влияние, К. употребява
началата на позитивизма за да
устрои едно ново обществено уче-
ние, което да обгръща всичкитѣ
нужди на човѣка като умствено
и чувствено сѫщество. К. така
мѣри да стане не само основателъ
на нова философия, а и на нова
вѣра, и дори е зель и титлата *Fon-
dateur de la Religion de l' Humanit *. К.-витъ възгледи сѫ възбуди-
ли голѣмо внимание между ми-
слителете въ Франция, Англия и
Германия, и сѫ придобили мно-
зина горещи привърженици.

Конть-теса, лат. Титла за
благородство; по значение сѫщо-
то, каквото е графъ-иня. — **Контъ-
ство.** Сѫщото, каквото е графство.

Конусъ, лат. Геометрическо
тѣло, което има видъ на захарна
глава (*калле-шикеръ*), сир., такъвъ,
на което основанието е околчесто
и се свръшва съ връхъ.

Конушка околия. Околия въ
пловдивския окрѣгъ съ центръ
Станимака (виж. *Станимака*).

Конфедерация, лат. 1) Съ-
юзъ между нѣколко държави. 2)
Съединение на нѣколко държави,
вжтрѣшно независими една отъ
друга, въ едно цѣло; такъза е
била Германската конфедерация
(виж. Германия, *история*); такъз-
и сѫ сегашна Швейцария, Съединенитъ
Държави въ Америка и др.

Конференция, лат. Събра-
ние на посланици на държави-
вите, понѣкога и на общи тѣни-

представителе, което обсъжда въпроси, що интересуват тия държави. 2) Изобщо събрание на частни лица да обсъждат въпроси, които ги интересуват.

Конфета, итал. Тъстено сладко.

Конфигурация, лат. Обликъ, външна форма.

Конфиденциаленъ, лат. На довърие, таенъ: конфиденциално съобщение; оттука конфиденциално, тайно, секретно: същено му е конфиденциално.

Конфискувамъ (фр. отъ лат. дума *fiscus*, съкровище). Зимамъ имотъ въ полза на държавното съкровище, особено за политическо прѣстъпление. — **Конфискация**. Зимане чуждъ имотъ въ полза на държавното съкровище.

Конфитура, фр. Сжищото, каквото е конфета.

Конфликтъ, лат. 1) Прѣръкане; прѣпирни между двѣ власти, двѣ сѫдилица, отъ които всѣко пригезава, че е нему подсѫдно едно дадено дѣло. 2) Борба, стълкновение.

Конфузъ, лат. Смущавамъ съ думитъ си, сир. правъхъ нѣкого безсиленъ, та не може да отговори, посрамявамъ: сконфузилъ клеветниците си. — **Сконфузявамъ се**, смущавамъ се; посрамявамъ се.

Конфуцианизъмъ. Конфуциевото учение, което е основата на обществения животъ и политическата система въ Китай. Това учение еж исповѣдали въ минжилтѣ вѣкове най-великиятѣ люде на Китай, и то е и сега вѣроисповѣдането на образованитѣ китайци. Ала то е по-малко едно вѣроисповѣдане, отколкото една философия, и токо-речи не се занимава съ духовни работи. Затова и Конфуциевитѣ ученици при живота му сж били не лесно въс-

приемчиви и въстържени млади, а лица на срѣдна пора — трезвени, сериозни и достопочтени човѣци, между които съ стотини мандарини. Въпроситѣ, на които Конфуций отговаря сж: «Какъ да испытвамъ длѣностъта си къмъ близния си? Какъ може най-добре да испытвамъ длѣностъта на добродѣтеленъ гражданинъ?» Токо-речи веднага слѣдъ смъртта на Конфуций, неговото учение станало религията на държавата.

Конфуций, правото Конъ-футзе. Знаменитъ китайски философъ, род. въ 557 прѣди Р. Х. близу до Кантонъ, умр. въ 479 прѣди Р. Х. Въ малко време и достигналъ да стане министъ въ отечеството си, нъ скоро се отказалъ отъ чиновничеството и политиката. Отдавна вече той мислилъ за нравствено-религиозното обновление на народа си, и захватилъ да проповѣдва веждѣ добродѣтельта и справедливостта, и скоро намѣрилъ много послѣдователѣ. Виж. Конфуцианизъмъ.

Конхиалиология, гр. Наука за чорупките (на животни и органически вещества). — **Конхиологъ**. Оня, който се занимава съ конхиалиологията.

Конхоида, гр. Въ геом. единъ видъ крива линия, наречена така за това, че по вида си прилича на чорупка; тая линия е била измѣрена отъ гръцк. геометъ Никомеда (въ II-и вѣкъ прѣди Р.Х.).

Концентрирамъ, лат. Съсрѣдоточавамъ; сглѣстявамъ. — **Концентрически**. Който има съ други единъ общъ центръ. — **Концентрическо расположение на войски**. Построение на войски въ бой тѣка, каквото да стоїтъ на колони съ малки междини помежду имъ.

Концепция, лат. Способностъ

за схващане, разбиране; схванж-
тото, разбраното отъ ума — по-
нятие, идея: всеобейната фило-
софска концепция; изследванията
му ю довели до концепцията на
неразрушима материя.

Концертъ, итал. 1) Пъяне или
свирене, или и пъяне и свирене,
отъ нѣколко лица заедно. 2) Сви-
рене или пъяне предъ публика.
3) Съгласие, единомислие: искатъ
въ концертъ падането на насто-
ящото министерство. — **Концерт-**
на зала. Стая, въ която се дава
концертъ. — **Концертантъ-тия,** ли-
це, което дава концертъ. — **Кон-
цертино.** 1) Малъкъ концертъ. 2)
Единъ видъ музикаленъ инстру-
ментъ. 3) Усъвършенствувана хар-
мония.

Концесионеръ, лат. Лице, кое-
то е добило концесия. — **Концесия.**
Право дадено отъ държавата за
строене или разработване обще-
ственъ градежъ или имотъ (жель-
зоплатна линия, рудникъ и др. т.).

Конюшина, рус. Оборъ, ахъръ.
Коня. Градъ въ азиатска Тур-
ция (Мала-Азия), центръ на едно-
имененъ вил, 500 килом. на юго-
ист. отъ Смирна; 40,000 жит. Мно-
гобройни джамии и гробищата,
като въ всичките турски гра-
дове, всрѣдъ града. Градътъ е за-
обиколенъ съ стѣни 3-4 килом.
околоврѣсть. К. е главно столова-
рище за произведенията на поб-
иждъшните мѣста; отъ тамъ се
изнасятъ за Смирна килими, ко-
жи, памукъ и вълна.

Градъ К., старий *Икониумъ*, е
билъ прочутъ въ старо време като
главенъ градъ на Ликаония. Отъ
1087 до 1299 той е билъ столица
на едно селджукско султанство. К.
се присъединила на турското цар-
ство отъ Баязид I. На 8-и декем.
1832, при К. Ибрахимъ паша

(виж. това име) разбилъ напълно
турската войска.

Конякъ, фр. Спиртно питие,
което се прави отъ грозде. Най-
напрѣдъ се правило въ фран-
цузския градъ Конякъ, та отъ
тамъ добило името си.

Координати, лат. Въ анал.
исом., ония величини, които слу-
жатъ да се опредѣли положение-
то на една точка.

Коосъ. Островче въ Архипе-
лага, до брѣга на Мала-Азия; се-
гашното му име *Станкуу* (Новий
Завътъ).

Копайски балсамъ, исп. Жълт-
никовъ балсамъ, който нагорчава
и люти.

Копалъ, мексик. Смола, която
извличатъ изъ нѣкои тропически
дръвеса; употребява се особено
за лакове.

Коне (*Francoa*). Французски
поетъ и драматургъ, род. въ Па-
рижъ въ 1842. Синъ на скроменъ чи-
новникъ въ военното министерство,
на и слабъ и болnavъ, той немо-
жалъ да довърши науките си въ
лицея *Saint-Louis*. Приетъ на слу-
жба въ военното министерство, той
употрѣбявалъ свободните си ча-
сове да пише стихотворения и
драми. Първата му драма въ сти-
хове, която имала блескава сре-
чука както предъ ученицѣ, такъ
и предъ публиката, била драмата
Минувачъ (1869). Слѣдъ-
дошли много негови драми, като
отъ най-забѣлѣжителните са
била драмата *За Ко*,

която сюжетъ е като уро-
български животъ. *Български* и
български въпросъ отъ Д-
Д. Янковичъ, Иванчевъ,
друга негова драма, като и може-
би най-забѣлѣжителната
Северо Турско (първата на бъл-
гарски отъ учените отъ Д-Р. Г.

ледарова, Търново, 1897). Една К-ва драма, въ едно действие, *Отчешашъ* е и тя прѣведена на езика ни отъ Ал. Константинова. К. е авторъ на *Poëmes modernes* и др. К. има много съчинения и въ проза, каквото сж *Една идилия прѣзъ обсадата*, *Бѣрзи прикаски*, нѣкои отъ които сж истински шедеври и др. К. и Жоржъ Онѣ сж токо речи единственът французски писателе, чиито литературни произведения могжтъ да се даватъ на всички читателе безъ никаква опасностъ за нравствеността.

Ф. К. е билъ библиотекарь на сената, послѣ архиваръ на *Сотѣdie-Française*. Награденъ съ ордена *Почетенъ Легионъ* въ 1876, той е билъ избранъ въ 1884 членъ на французската академия.

Копенхагенъ. Столица на Дания, силно укрѣпенъ градъ на Зундски протокъ (Балтийско море), съ обширно пристанище, което побира до 800 голѣми кораба; 350,000 жит. Срѣдоточие на данската индустрия: фабрики за фарфоръ, сукна, копринени платове, тантели, хартия, музикални и хирургически инструменти и др. Търговията е доста голѣма, употребява 300 кораба, съ вмѣст. 33,000 тона. Между забѣлѣжителните сгради се отличаватъ дворецът Шарлотенбергъ (съграденъ въ 1672), дѣто засѣдава академията на искусствата; арсеналът, дѣто е кралевската библиотека (по-вече отъ 200,000 тома съ Ниебухровитѣ арабски ръкописи); университетът, съ хубави сбирки; забѣлѣжителна обсерватория; богатъ народенъ музей; картина галерия; кралевската библиотека; университетската библиотека (80,000 тома съ Тихо Брахеий глобусъ) и др. Въ К. има още много паметници, висше

военно училище, военно-морско училище, ветеринарно училище и др. т. — К., основанъ, казватъ, въ 1168 отъ единъ епископъ билъ въ началото едно рибарско село; той стана столица на данскиятъ крале въ XIV-и вѣкъ. Разрушенъ отъ пожаръ въ 1728, 1794, 1795, бомбардиранъ отъ английската флота въ 1807, той градъ билъ съграденъ изново по-гиздаво и по планъ.

Коперникъ (Николай). Велики полски астрономъ, основателъ на най-новата астрономия. К., род. въ Торнъ въ 1473, умр. въ 1543, сир. на 70-годишна възрастъ. Той изучавалъ медицината, математиката и астрономията въ краковския университетъ и въ Боловия, предавалъ математиката въ Римъ, послѣ добилъ мястото на каноникъ въ Фрауенбургъ. Тамъ той изучавалъ астрономическите системи на египтяните, на Аристархъ Самоски, на Питагора и на др. и въ безсмѣртното си съчинение *De orbium coelestium revolutionibus* (За въртенето на небесните тѣла) изложилъ своята система на свѣта, по която земята съ другите планети се върти около слънцето. Въ Коперниково време принетата теория по тоя предмѣтъ била Птоломеевата, която се считала за съгласна съ Св. Писание, та Католическата црква не оставила да се оборва. За това можеби К., за да се огради отъ гонението на духовенството, иль съчинението си, въ което доказва съ силни доводи вѣроятността на своята теория, споменува, че се ползува отъ мнѣнието на старите гръцки философи, па и посвещава на папа Павла III това съчинение, което състои отъ 6 книги. К.-вото учение е истинското учение за системата на свѣта, и не-

говата истинност се доказала отпослѣ съ открытията на Кеплера, Галилея и Нютона. К. умрѣлъ същоврѣменно съ появяването на книгата му, та ако тя и да била осъдена отъ папата като противна на Св. Писание, той не прѣтърпѣлъ никакво гонение. Още показватъ въ Фрауенбургъ кулата, дѣто К. е правилъ наблюденията си, и остатките отъ една хидравлическа машина, която билъ накаранъ да направи. Единъ хубавъ паметникъ му е съграденъ въ краковската црква св. Ана; Варшава му е въздигната, въ 1829, една статуя. Пространни свѣдѣния за К. се намиратъ у Czynski: *Kopernik et ses travaux* (Paris, 1847); Prowe: *Nik. Kopernicus* (Thorn, 1855); Polkovski: *Zivot Kopernika* (Warsaw, 1873). Всичките К.-ви съчинения сѫ издадени отъ Барановски.

Коперникова система. Виж. **Коперникъ.**

Копие, лат. 1) Прѣпись. 2) Снимка (отъ художественъ прѣдметъ, като картина и др.) или точно въпроизведение на такъвъ прѣдметъ. 3) Подражание. — **Копирамъ.** Прѣписвамъ; снимамъ копие; въпроизвождамъ точно (ржкотисъ или художественъ прѣдметъ); подражавамъ. — **Копирна книга.** Търговска книга, въ която се сниматъ копия отъ писмата и др., които се испращатъ. — **Копистъ.** Прѣписвачъ; снимачъ (на картини и др.); подражателъ: *вие, кописти на кописти.*

Копитаръ (Бартоломей). Знаменитъ словенски историко-филологъ, писалъ по нѣмски и по латински, поддържалъ, че церковно-словѣнскиятъ езикъ е старо-словенски (1780—1844).

Копривница. Градецъ въ пир-

допска окол., софийски окр. [до прѣди нѣколко години въ плодивски], расположенъ въ една живописна долина на Средна-гора по двата брѣга на р. Тополка (Тополница) съ притоците ѝ, и заобиколенъ съ високи връхове, на сѣв. Стара-планина, на юго-зап. Буна, на юго-ист. Богданъ, 24 килом. на ист. отъ Пирдопъ, 71 килом. на сѣв.-ист. отъ Пловдивъ, 104 килом. на ист. отъ София, 25 килом. на сѣв. отъ Панагюрище и около 40 на зап. отъ Карлово; 4,342 жит.

К. е заселена кждѣ краи на XIV-и или началото на XV-и вѣкъ отъ овчаре, които избрали това място на страна отъ главните пътища между разните градове, навѣрно за безопасностъ. Нѣкога въ турско време тя се е радвала на големи привилегии, гарантирани съ особени сultански фермани. Съ време жителите ѝ се впуснали въ търговия и тя достигната до такъвъ благодеинство състояние, че нейните бегликчи и абаджии, прѣонята по цѣла европейска и азиатска Турция, били прочути и могъщи: прѣдъ копривщенските бегликчи треперали турските паша и бееве. Тоя богатъ градецъ на края на минната вѣкъ билъ изгорянъ и опустошенъ отъ кръжалии; тогавашните побѣрви жители се прѣселили въ Одринъ, Пловдивъ, Казанлъкъ и др. Единъ отъ тѣхъ, Чорбаджи Найденъ, е основателъ на първото българско училище въ Одринъ. Чалджковци въ Пловдивъ сѫ били безподобни като защитници на българската рая и по залягането си за състиването и въздвигането на българщината; Стоянчо Груйолу въ Казанлъкъ е билъ и той отъ тия прѣселенци. Пѣ-сетиѣ К. е поддържала съ достоинство чѣрвенството

съ въ историята на нашото възраждане. Копривщенското образцово училище, отворено само една година следъ габровското, (виж. *Неофитъ Рилски*) станжало разсадникъ на просвещението въ България; въ него се стичали младежи отъ всички краища на отечеството и то родило пловдивското толкова известно по народополезната си дѣятелностъ българско училище. И не само въ борбата съ невѣжеството, а и въ онай неравна и продължителна борба за освобождението на България отъ 500-годишното турско иго, както и отъ не-по-малко тежкото и по-опасното за народността ни иго на Фенеръ, никой български градъ не е далъ толкова много народни труженици колкото К.; тя е родината на български спасатели, революционере и народни дѣйци *Любена Каравелова, Ст. Чомакова, Н. Герова, И. Груева, Бенковски, Ватахътъ*. Прѣзъ Априлското възстание въ 1876 К., чрѣзъ рѣжата на единъ свой синъ, хвърли първата пушка за освобождението на отечеството ни (виж. *Априлско възстание*).

Заслужва да се забѣлѣжи, че К. има добри сгради, каквито рѣдко се срѣщатъ въ малките български градове. Копривщенци сѫ подражавали въ това отношение турските паши и бееве. Въ К. нѣма киша да не е двоетажна и съ киошки. Архитектурата на домовете и на улиците най-ясно свидѣтелствува за едноврѣмешния блесъкъ и благоденствие на града; К. справедливо наричатъ едно падиљло величие. Отъ прѣдишната промишлена дѣятелностъ на градецъ, който до сравнително не-отдавна испрараща съ стотини коли изработена и сурова абаджий-

ска стока въ Цариградъ, въ Мала Азия и въ Египетъ сега токо-реш нѣма и дира, ако не е въ духа на копривщенци, които съ нѣмотията си сами направихъ прѣдъ нѣколко години едно планишко шосе на пътя за Пловдивъ, 30 килом. дълго, което имъ лѣгнѣ побче отъ 100,000 лева, па си и въздигихъ, съ държавната поддръшка, която имъ дава законътъ, едно IV-класно училище като палатъ, наречено *Любенъ Каравеловъ*.

Въ новитѣ условия за сѫществуване К., далечъ отъ кой-да-е главенъ пътъ, е осаждена отъ ориентата на загинване. — Едно поетическо описание на К. е Х. Пулековото, *Копривщица въ историческо отношение*, въ цариградското спис. *Български книжини*, (год. 1860; III-а частъ); друго изучение на К. е *Копривщица отъ точка зрѣніе историческа, социална и икономическа* отъ Ст. Прапорчова (Пловдивъ, 1886). Виж. п. стат. *Взаимното училище въ Копривщица прѣзъ 1837/8 и 1838/9* отъ И. Груева въ *Периодическо Списание на Българ. Книж. Друж.*, год. X (1895), кн. 52-53; и още *Български по развитието на учебното дѣло въ Копривщица отъ 1822 до 1865* отъ Л. Доросиева въ спис. *Училищъ Прѣследъ* (София, 1897, кн. за юлия и августъ).

Копти. Име на египетскиятъ християне, на брой около 150,000, отъ които 10,000 въ Кайро. Едно време се е вѣрвало, че тѣ сѫ чисти потомци на старитѣ египтии, нѣ сега изобщо се приема, че тѣ сѫ една смѣсь отъ народитѣ, които сѫ завладѣвали едно по друго Египетъ; тѣ сѫ ниски на растъ, съ черни очи и съ кждрава коса. По характеръ сѫ мрачни, мътчаливи,

рни и алчни. Въ време на то завоевание на Египетъ или два пъти или три пъти е. Пъ-голъмата часть отъ християне монофизити отъ на якобитъ, и намиратъ въдомството на Александрия патриархъ, който прѣвъ Каиро; само малка часть налици. Тѣ считатъ Св. Марко и кръстителъ и прѣвъ паша. Тѣ държатъ и кръщени обрѣзанието, постнатъ въ , строго пазятъ всички си повѣдии наредби, и мразятъ нещъ отъ други исповѣданія ю-вече отколкото мразятъ данетъ.

тски езикъ е излъзъ изъ бене; той е замѣстенъ отъ ия. Употребението му се е о само въ црквата. Коптската книжнина, ако и богата, съамо отъ жизнеописания на проповѣди и богословски ния. Коптската азбука е била отъ гръцитъ, съ прибавление на нѣколко букви. Различава сѣ главни нарѣчия: Тивъ Горни-Египетъ и Мемто въ Долни.

ж много искусни въ счето то, та испытываютъ въ цѣ грана важни длѣжности като одителе, чрѣзъ което сѫ и или голъмо влияние.

ѣйка, рус. Руска монета, струва близо четири наши ки: сто копѣйки правяжъ тубла.

айшити или **корейшити**. то семейство, отъ което е Мохамедъ.

аль, гр. Нѣкои видове по отложчатъ изъ себе си на на морето едно твърдо вещество, което има видъ въще, шубрѣка, полуклѣбо.

Тия твърди полипови форми се наричатъ **корали** или **мерджани**. Корали има червени, розови и бѣли; и отъ тѣхъ правяжъ разни дребни украсения, като маниста и др.

Коранъ или Свещена книга на мохамеданетъ, съчинена отъ Мохамеда и посветена отъ пророка на самаго Бога. Тя е сбирка догми и поучения, които сѫ основата на мохамеданска цивилизация.

Корветъ, Итал. Тримащъ воененъ парадъ, пѣ-голъмъ отъ брика, пѣ-мальъ отъ фрегатата; прилича на корабъ, съ тая само разница, че топоветъ (до 24) стоїтъ не подъ кувертата, а на неї.— **Корветенъ**. Който се отнася до корветътъ.

Корвинъ (Матей). Унгарски царь-завоеватель и преобразователь (царув. 1458 — 1490).

Корде (Шарлотъ). Французска, мома, род. въ 1768, убила Мара на $\frac{1}{13}$ юл. 1793 и била обезглавена съ гилотината слѣдъ 4 дни.

Кордебаталия, фр. Срѣдната частъ отъ флота, когато е раздѣлена на три части.

Кордилери, фр. (соб. значи: връвносци). Така се нарекли въ Франция монаситъ отъ единъ орденъ, основанъ въ 1223, по причина че носили, намѣсто коланъ, връвъ. Слѣдъ това, въ време на първата французска революция кордилери нарекли членоветъ на единъ политически клубъ, учреденъ отъ Дантона, Марата, Камиль Демулена и др., който се учредилъ въ бивши кордилерски манастиръ.

Кордилери. Виж. Анди.

Кордова. Испански градъ въ Андалузия, на дѣс. бр. на Гвадалquivиръ, 290 килом. на юго-зап. отъ Мадридъ, и 100 килом. на сѣв.-ист. отъ Севила; 48,888 жит.

Тоя градъ, славенъ въ времето на маврите, е съвсемъ испадналъ подъ испанското владичество. — К., основана отъ римляните въ 152 прѣди Р. Х., била въ цвѣтуще състояние въ времето на императорите. Тя била прѣзета въ 572 отъ готите, а въ 711 отъ маврите; следъ 756 станала столица на династията на омаядите. Тогава имала 300,000 жит. и университетъ прочутъ въ Европа, 80 публични училища, библиотека съ 600,000 тома, 900 публични бани, 600 джамии и много великолѣпни дворци. Отъ IX-и до XII-и вѣкъ, тя била единъ отъ най-голѣмите търговски центрове на свѣта. Въ 1326, К. била завоевана отъ Фердинанда III кастильски и присъединена на Кастилия; отъ тогава подкачило испадането ѝ. Въ новите времена, тя била прѣзета и обрана отъ французеи подъ началството на генералъ Дюпон (1808). К. е родина на ритора Сенека и на философа Сенека, на поета Лукана и на арабския философъ Авероеса. Тоя испански градъ е упазилъ една сѣника отъ прѣишното си величие. Той има надъ Гвадалквивиръ единъ камененъ мостъ съ 16 свода, правенъ отъ маврите. Старите маврски стѣни служатъ сега за ограда на лози, маслини и нарове. Между главните сгради е една великолѣпна съборна црква, нѣкога джамия, грамадно здание отъ VIII-и вѣкъ.

Кордова. Градъ въ република Аржантина, на Рио-Примеро, притокъ на Парана; 49,600 жит. Съборна црква; университетъ.

Кордонъ, фр. 1) Военска верига, редъ войници наредени на стража за пазене; оттука **кордоненъ**. 2) Верижка за часовници.

Кордофанъ. Страна въ источна Африка, съставя частъ отъ Египетъ отъ 1820 насамъ, гд. гр. Елъ-обейдъ. Жителетъ, около 400,000, сѫ отъ племето на нубийските негри. Произведената сѫ общоафриканскиятъ. Поминъкъ земедѣлие и скотовъдство; донѣдѣ иnomадски животъ. Робството е било унищожено отъ Саидъ паша въ 1857.

Корегирамъ, лат. Поправямъ печатни погрѣшки.

Кореджио (Алеари). Славенъ италиански живописецъ (1494—1534).

Коректенъ, лат. Исправенъ, сир. точенъ, безпогрѣщенъ. — **Корективъ.** Исправително, поправително, смекчително срѣдство. — **Коректиоръ.** Поправител на печатни грѣшки. — **Коректностъ.** Исправностъ, сир. правилностъ и точностъ. — **Коректура.** Оправяне; напечатанъ листъ, на който авторъ или коректоръ посочва печатните грѣшки. — **Корекционаленъ.** Поправителенъ: корекционално наказание, наказание наложено за простженка, леко наказание.

Кореспондентъ, лат. 1) Дописникъ (на вѣстникъ). 2) Лице, на което единъ търговецъ възлага работа въ място, дѣто той не е. 3) Членъ-кореспондентъ е членъ на учено дружество, съ което води прѣписка, като му съобщава извѣстия и др., които интересуватъ това дружество. — **Кореспонденция.** 1) Взаимнописание, взаимна прѣписка, писменни сношения. 2) Самиятъ писма: четж **Валтеровата кореспонденция**. 3) Дописка (на вѣстникъ). — **Кореспондирамъ.** Водѣ кореспонденция, въ прѣписка съмъ съ нѣкого, сир. размѣнявамъ съ него писма, вършъ съ него работа.

Корея. Кралство въ сѣв.-ис-на Азия, образувано отъ единъ островъ, съ прѣдѣли: на сѣв., иль кътъ отъ Сибиръ (Примор-область) и отъ Манджурия; сѣв.-зап., Манджурия; на ист., ильско море и Корейски про-ъ; на югъ и на зап. Жълто е. Простр. 218,192 чет. килом., юително стотина острова, кои зависятъ отъ К. и образуватъ ейски архипелагъ, и отъ кои-най-важнитѣ сѫ: Келперъ, Кли-довъ купъ о-ви, сжръ Джонъ купъ о-ви и о-въ Пелин-о. Около 10,000,000 жит. Стол. иль-янъ или Ханъ-чинъ, кой-носи и името Сеулъ, е най-авий градъ, расположено въ а прѣлестна долина, съ населе-и, което се прѣсмѣта на 220,000. Корейски полуостровъ е сж-твено планинска земя; едно-иниско бѣрдо съ много рас-нения, което се простира отъ къмъ югъ, дѣли страната на корита. Полетата сѫ малко, плодородни. Главнитѣ рѣки сѫ у (400 килом.), Туименъ (320 и Ханъ (300 к.). Климатъ е денъ. К. произвожда оризъ, про-зеленчуци, овоція; има не-работени рудници и, на сѣ-ъ, пространни гори. Скотовъд-то (коне и говеда) цѣвти. Ко-щитъ приличатъ на китайцитъ, то сѫ ги просвѣтили; учени-исповѣдватъ конфуцианизма; юдѣтъ будейството. Корейцитъ отъ китайското племе, и част-и и общественій имъ живътъ различа отъ китайския. Зем-щето, па и индустріята, сѫ та напрѣдни; тѣ искаратъ чучна хартия, копринени и ви-ни платове, фарфоръ и др. Иль-ната търговия става Китай и Япония. Кралъ

саленъ на Китай, е въ държавата си неограниченъ деспотъ; благо-родниците упражняватъ твърдъ тежка феодална власть надъ на-рода; всичкитѣ жителе сѫ дължни да служатъ военната служба, иль сѫ лоши войници; военнитѣ ко-раби сѫ по-добри отъ китайскитѣ.

К., до скоро васална държава на Китай, е била всѣкога ябълката за раздоръ между Китай и Япо-ния; тая ябълка докара и неот-давнината война между съпер-ниците. На 20-и юли 1894 Япо-ния обяви война на Китай, която заплашва да погълне К. Бы-зото завоевание на К. и на една часть отъ Манджурия, тъкъже нието на китайската флота, прѣ-зимането на порта-турскии и вей-хай-вейскии зроенки, премането на Пекадорскии и на пра-нидихъ Китай да примири съ Са-моноския договоръ (преди 1895 пълната независимостъ на К. и да отстъпи Фуанъ (около 1000 жит.), Пекадорскии и на други полуостровъ; да Русия, Франция и Германия примири съ Китай да се безнакъса съ него и да из-дострои, също какъ обещано, парично обещано.

Коринтий. Градъ въ Южна Европа на Балканските рудни по-ниадѣ въ античната Гърция му, което е било създадено въ античните времена.

Коринтий. Градъ въ Южна Европа на Балканските рудни по-ниадѣ въ античната Гърция му, което е било създадено въ античните времена.

Коринтий. Градъ въ Южна Европа на Балканските рудни по-ниадѣ въ античната Гърция му, което е било създадено въ античните времена.

1839) и Бергка въ *Poetae lyrici graeci* (Лайпцигъ, 1843).

Коринтски каналъ. Виж. *Коринтски провлакъ и каналъ.*

Коринтски орденъ. Архитектуренъ орденъ, който е добилъ името си отъ мястото на изобрѣтението си, гр. Коринтъ въ стара Гърция. Най-богатият отъ ордените на гръцката архитектура. Виж. *Ордени.*

Коринтски провлакъ и каналъ. Провлакъ между Атински заливъ (старий Саронически заливъ) и Лепантски заливъ (старий Коринтски заливъ), съединява Морея (Пелопонезъ) и съща Гърция; на нѣкои място е само 6 килом. широкъ. Въ старо време нѣколко пъти се мислило да се прокопае този провлакъ, та да се съедини Ионическо съ Егейско море, и римският императоръ Неронъ дори се опиталъ, ако и безъ сполука, да приведе мисълта въ испълнение. Желанието на староврѣмennите се осъществи въ нашето време. Прокопаването на единъ каналъ презъ провлака се отдава отъ гръцкото правителство на едно дружество, съставено отъ генералъ Тюра, въ 1881. Дружеството събра единъ капиталъ отъ 30,000,000 лева, съ облигации. Посрѣдници се непрѣвидени мѫжнотии и работите се спрѣхъ; тѣ се подкачихъ изново отъ едно ново дружество съ голѣми загуби за първите прѣдприимачи, и каналъ се свърши и отвори за търговията презъ 1895. Този каналъ има за целъ да се избѣгва забиколний путь покрай Пелопонезъ, който се има за много опасенъ, особено зимѣ. Каналътъ сѫжава съ 100 километра разстоянието отъ Марсилия до Пирея, и съ 160 пъти отъ Бриндизи или отъ Триестъ за Пирея.

Коринтъ. Единъ отъ най-прочутитѣ градове на Стара Гърция (Пелопонезъ). Той е билъ расположенъ на провлака, който отдава Ионическо отъ Егейско море, и презъ който въ нашето време се прокопа каналъ за корабите (виж *Коринтски провлакъ и каналъ.*). Освѣти градскитѣ си стѣни, К. е ималъ една естественна крѣпостъ, една твърдина на една уединена могила 575 метра висока, съ която не може да се сравнява нито Атичкият акрополисъ, нито Гибралтарската крѣпостъ. Градътъ е притежавалъ множество художествени произведения, едно поприще за надписване отъ бѣль мраморъ, статуи на борците-побѣдители на игрите, които ставали на Коринтски провлакъ, театръ, незиколѣни храмове и др. К. се съспиша отъ римляните въ 146 прѣди Р. Х. Въ 46 прѣди Р. Х. Юлий Цезарь го съградилъ изново, и направилъ столица на Аханиѣ; и макаръ че никога не достигналъ до прѣдишната си важностъ, той пакъ станалъ благоденственъ и важенъ градъ. Ап. Павелъ е отправилъ двѣ послания до коринтските християни. — К., днесъ пристанищенъ градъ на *Коринтски заливъ*, има 11,000 жит.

Кориоланъ (Кай Марий). Знаменитъ римски генералъ, който добилъ прѣкора си Кориоланъ отъ градъ Кориоли, завоевашъ полъ неговото прѣводителство въ 493 пр. Р. Х. За враждебните му отношения къмъ плебеите, билъ изгоненъ и, за отмъщение, отишъ при неприятелетъ на Римъ, волските. Слѣдъ малко той се явилъ съ волската войска среща римляните, разбилъ ги, и заплашвалъ да разори Римъ. Само молитвъ на прѣстарѣлата му маіка, Ве-

турия, и на жена му Волумния смекчили **К.**, и той отстъпилъ отъ Римъ.

Корифей, *гр.* (отъ *корифи*, връхъ, глава). Началникъ на хороветъ въ старогръцкитѣ трагедии. Сега корифей значи началникъ, прѣводителъ, първенецъ (*на партия, секта, съсловие и др.*).

Корица. Виж *Канела*.

Коркъ. Градъ въ Ирландия; 80,200 жит. Пристанище на океана. Поб-вече отъ 2,500 кораба влизаатъ въ пристанището му и излизатъ отъ него на годината. Главният износъ: жито, масло, добитъкъ. Много старъ градъ; градските стѣни сѫ основани отъ данцитѣ въ IX-и вѣкъ. Кромуель обсадилъ и прѣбръзъ града въ 1649, и *Марлбъро* въ 1690.

Кормисонъ, Добръ или Корнелъ. Български царь, който похитилъ прѣстола слѣдъ падането на Севара, и царувалъ отъ 753 до 760. Той зель поводъ отъ приготовленията на Константина Ко-пронима насочени среща България, като въздигане нови укрѣпления въ Тракия и др., та разграбилъ византийските владѣния до Цариградъ. Византийский императоръ изгъзълъ среща него съ голѣма войска и флота и го побѣдилъ при Маркелость, сегашний Марашки проходъ между Карнобатъ и Котель, и го принудилъ да миръ (755). Слѣдъ единъ несполучливъ опитъ, направенъ слѣдъ три години отъ българетѣ въ съюзъ съ независимите македонски словѣне да прѣземятъ Солунъ, Константий Ко-пронимъ вторично отивалъ среща българетѣ, иъ К. му нанеслъ едно страшно поражение въ клусуритѣ на Берегава (759). На другата година между българетѣ възникнали голѣми бѣр-

котии и К. падналъ отъ сцената. Въ онова време много словѣне (около 208,000 души) оставили България и съ позволение на византийския императоръ се прѣселили прѣзъ Черно море въ мало-азиятската страна Витиния, дѣто се заселили при рѣка Аритонъ.

Корнейль (*Шнеръ*). Славенъ французски поетъ, творецъ на французската драма, род. въ Руенъ въ 1606, умр. въ Парижъ въ 1684. К. е авторъ на чудесни трагедии, между другитѣ *Цидъ* (главатаръ у арабетѣ), *Хораций* и *Цина*. Въ своите енергични и изящни стихове, той изображава човѣцитетъ каквите би трѣбвало да бѫдѫтъ: добродѣтелни, доблестни, движими отъ най-възвишени чувства.

Корнелий Непостъ. Римски историкъ, авторъ на *Жизнеописания на славни генерали* (I-и вѣкъ прѣди Р. Х.).

Корнелиусъ. Знаменитъ германски живописецъ, род. въ Дюселдорфъ въ 1787, ученикъ на тамошната академия, по-сетиѣ директоръ на тая академия. За основание на славата му послужили рисунките му на Гетеовия *Фаустъ*. Особено забѣлѣжителни сѫ неговите фрески. Основалъ въ Берлинъ школа на живописцеството.

Корнелия. Славна римлянка, дъщеря на Сципиона Африкански и майка на Гракхитѣ (Тиберий и Кай), вѣчно паметни по своята неустрешимостъ и трагическа участь. Благородна и умна женъ, Корнелия ги въспитава отрасъ въ любовъ къмъ отечество, и изтала ги понѣкога даже по-из наричатъ дъщеря Сципиона и никога майка за Гракхите.

Корнетъ, фр. Музикаленъ инструментъ въ видъ на рогче.

Корнизъ, герм. Въ арх. Найгорната часть на антаблементъ, — украшение, което състои отъ издадени единъ надъ другъ ръбове на колона; също подобно украшение надъ прозорецъ.

Cornix cornicis поинам oculos effudit. Лат. пословица: гарванъ гарвану очи не вади.

Корнилий. Римски стотникъ въ Кесария, първий отъ езичниците, който приель християнството, та даль поводъ да се махне преградата между евреи и езичници и отвори пътъ къмъ новата вѣра за езическия свѣтъ (*Библ.: Дъян.*).

Корниловъ (Владимиръ Александровичъ). Руски вице-адмиралъ, началникъ щаба на черноморската флота, зель участие въ синопското сражение и паднълъ съ геройска смърть при отбраната на Севастополъ въ І-я день на бомбардировката на той градъ отъ съединената англо-французска флота (1806—1854, окт. 5).

Corno alto, итал. Въ музик. дикантовъ рогъ.

Кариобасеть, итал. Музикаленъ инструментъ вродъ на кларнетъ.

Королария, лат. Съдебствие, което происходит отъ доказано предложение или отъ разрешена задача.

Коромандель. Источно крайбрежие на Индия, на Бенгалски заливъ.

Корона, лат. Златно украшение за главата, съ кръгла форма, обсипано съ драгоценни камене; употребява се кога се вънчава императоръ, кралъ, или князъ съ империята, кралството, или княжеството. Затова и короната е

знакъ на санъ: *крамска корона, княжеска корона.* Въ прънос. см. върховна власть: *похоти короната.* — **Коронация.** Вънчание съ царство. — **Короненъ.** Който принадлежи на държавата; назначенъ отъ императора, краля, князя. — **Коронка.** Въ бот. горний отъ двата листни кръгла, отъ които състои обикновено цветовата обвивка на растенията; нарича се и *вънче.*

— **Коронясвамъ.** Вънчавамъ съ царство. **Коронясвамъ се** — вънчавамъ се съ царство; буквально, турямъ си царска корона на главата.

Корпорация, лат. (отъ *корпусъ, тѣло*). Еснафъ, дружество или съсловие, което се управлява по свои си правила, които отговарятъ на неговото положение и битъ.

Корпусъ, лат. Военно тѣло, част отъ армия; състои отъ нѣколко пѣши и конни пѣшка и артилерия. Оттука *корпусенъ: корпусенъ командиръ*, началникъ на военно тѣло.

Corpus delicti, лат. Тѣлото, сѫщността, основата на обидата.

Корса же, фр. Горната част на женска дреха отъ шията до кръста.

Корсетъ, фр. Часть отъ женски накитъ: елекъ, въ който отпредъ има стомънена плочница, а отъ странитъ балени (пръчици отъ китовъ мустакъ), и който се стяга отзадъ съ връвъ.

Корсика. Островъ въ Средиземно море, който образува единъ французски департаментъ, на юг. и 160 килом. отъ Франция; 90 килом. отъ Италия; протоъ Бонифацио, отъ 12 до 15 килом. широкъ, го дѣли отъ Сардиния. Простр. 8,750 чет. килом.; насел. 288,596 жителе. Освѣти племен

ники и нездрави полета на ист., К. е планинска земя; най-високите ѝ връхове съм Монте-Гросо (1,861 метра), Монте д'Оро (2,652), Монте Ротондо (2,764); планината е цяла гранит; връховете съм голи, нъм полит имъ съм покрити съм великолѣпни гори, и покриват мѣста съм маслини. Климатът е умѣрен и изобщо здравът, освенъ около блатистите земи по крайбрѣжието. Отъ искона иматъ царство има желѣзо, олово, антиmony, мраморъ, порфиръ; топли извори. Земята е плодородна, и произвежда тютюнъ, кълчица, добро вино, прѣвъходни овоции. Покрай брѣговете морето е изобилно съм риба; ловижъ сарделата, тона, корали и др. Малко индустрия. Корсиканците съмътъ отъ иберийци, гръци, картигени, римляни, сарацини, нововременни италиянци, съмътъ малко французе; изискътъ имъ е италиански. Отличителна чърта на характера имъ е мъстителността (вендетата). К. е родината на Наполеона Бонапарта. — К., колонизирана отъ финикиянците, фонейцитъ, които основали Атalia въ VI-и вѣкъ прѣдъ Р. Х., завзета отъ картигениците, завоевана отъ римляните къдъ 238 пр. Р. Х., нъм подчинена само въ 162, станала тогава благоденствена съм 33 града. Въ врѣме на великото прѣселение на народите, островътъ билъ завоеванъ отъ вандалите, послѣ отъ готите; следъ това падна въ рѫците на генуезците, сарацините, пизанците и пакъ на генуезците, които го владѣли до XVII-и вѣкъ. Въ 1729 цѣла К. се въоръжила среща тежкото владичество на Генуа. Възстанието поддържали туинският и алжирският бееве, и въ 1736 остръвътъ

вънчалъ независимия си кралъ въ лицето на авантюриста Тодора Нейхова. Въпрѣки покушенията на Генуа и съвѣзниците ѝ, К. си оставала независима, и генуезците, като се отчаяли да ѝ завладѣятъ, отстъпили въ 1768 правата си на французе, които скоро (1769) прогонили храбрия бранителъ на К. — Паоли. Прѣвътъ французската революция, К. се опитала да възстане и напразно повикала на помощъ англичанетъ (1794—1796). Прѣвътъ това врѣме французе образували отъ неї французски департаментъ. Гл. градъ на департамента е Аячио, на западния брѣгъ на о-ва, съм 18,000 жит.

Кортежъ, итал. (отъ корте, царски дворъ). Съжтство; дружина, която придружава нѣкого въ тържествено шествие, за да му отдава честъ.

Кортезъ (Фернандъ). Испанский завоеватель на Мексико, род. въ Меделинъ (Испания) въ 1485, умр. въ Кастилея дела Коста, близу до Севиля, въ 1547. Синъ на испанскиятъ благородникъ, К. се училъ въ Саламанка и отплувалъ на 19-годишна възрастъ за новия свѣтъ; тамъ пристигналъ въ Санъ-Доминго, дѣто роднината му Овандо билъ главенъ управителъ. Въ 1511 той придружавалъ Веласкеса въ похода за завоеванието на Куба. Лейтенантъ Веласкеса открилъ Мексико, нъм не съмътъ самъ да се рѣши на завоеванието му, та възложилъ тая задача К-зу, който и испълнилъ съ блескава сподлуга и въ 1521 Мексико, по-голямо отъ цѣла Испания, принадлежало вече на испанския кралъ. За завоеванието на Мексико К. потеглилъ съ една малка ескадра отъ 11 кораба, 10 тони и 553 ма-

троса. На пътя си той завладѣлъ о-въ Козюмелъ; послѣ пристигнѫлъ приѣдъ Табаско и се искачилъ по рѣката, нѣ намѣрилъ, като излѣзъ на сухо, една войска отъ 40,000 индийци, която и разбилъ. Главатарътъ ѝ добилъ миръ, като се подчинилъ на испанския кралъ и като се обѣщалъ да пригърне християнството. Слѣдъ много прѣмеждия, подъ К.-вото знаме се събрали отъ 150,000 до 200,000 индийци. Съ тая войска К. обсадждалъ 81 дена гр. Мексико, разбилъ бранителетъ му азтеките, отъ които погубилъ, казватъ, до 200,000 и съ прѣзимането на столицата имъ турилъ край на царството имъ. Въпрѣки голѣмитъ си заслуги на Испания, К., както Колумбъ, билъ гоненъ и умрѣлъ въ немилостъ. К. билъ храбъръ и прѣприимчивъ, нѣ жестокъ и коваренъ.

Кортенъ. Село въ ново-загорска окол., старо-загор. окр., близу до Нова-Загора, забѣлѣжително по лѣковититъ си топли бани.

Кортеси, испан. Народнитъ прѣставителъ въ Испания и Португалия; събрание на кортеситѣ.

Корундъ, лат. Драгоценъ камень, състое отъ чистъ глиноzemъ кристализиранъ.—**Корундовъ.** Който се отнася до коруида.

Корфу. Най-съверниятъ отъ Ионическия о-ви и най-голѣмиятъ островъ Кефалония; простр. 1,107 четв. килом.; нас. 106,109 жит. Както другите Ионически о-ви, К. е планинска земя, и плодородна; произвожда вино, маслини, медь, протокали, смокви и др. Населението, гръцко, е главно православно; има малко католици. Гл. градъ *Корфу*; 16,500 ж.—К. е сега на Гърция, а отъ срѣднитѣ вѣкове е сподѣлялъ сѫдбата на другите Ионически о-ви.

Боръ или хоморъ. Най-голѣмата мѣрка за жита у евреи въ старо време; тя е била равна съ десетъ ефи, или около 237 килограма (*Библ.*).

Косекансъ, лат. Секансъ на джга, която допълнува една дадена джга.

Косинусъ, лат. Синусъ на джга, която допълнува една дадена джга.

Косметика, гр. (отъ дума, която значи *красъкъ*). Часть отъ хигиена, която борави съ употребънието на косметическите срѣдства.—**Косметическо срѣдство.** Всѣко срѣдство, което краси кожата, поддържа юсмитъ, зѣбитетъ и др., като мазила, трияния, омивания и др.

Космически (гр. *космосъ*, свѣтъ). Свѣтски, вселенски, всемиренъ.—

Космическо изгрѣване и захождане на звѣзда е такъво, което става единоврѣменно съ изгрѣването и захождането на слънцето.—**Космогония.** Ученіе за образуването и происхождането на вселената.—**Космогонъ.** Ученъ по космогонията.—**Космография.** Описание на вселената, мироописание; наука, която има за прѣдметъ описание на небесните тѣла и особено на земята, глѣдана като небесно тѣло. Тая наука се нарича и *математическа география*.

Космографъ, гр. Описатель на вселената, мироописателъ.—**Космонаомия.** Наука за законите на свѣта.—**Космополитизъ.** Всепародностъ, считане цѣлния свѣтъ за свое отечество.—**Космополитъ** (гръц. отъ *космосъ*, свѣтъ; *политисъ*, гражданинъ) е 1) всемиренъ гражданинъ, всепародникъ; човѣкъ, който назва, че счита за свое отечество цѣлния свѣтъ. 2) Който живѣте ту въ една страна, ту въ друга.—**Космопрама.** Картина, която

изображава доста голъмъ обемъ отъ една мъстност, написана та-ка, че когато ѝ гледаш съ уве-личително стъкло, изглежда като жива. — **Космотезъмъ.** Философ-ска система, която счита Бога и вселенната за едно и също нещо.

Косовичъ (профес. *K. Andr.*). Руски санскриптологъ, запозналъ не само Русия, а и Европа съ забължителни паметници на сан-скритската и зандската литератури (умр. въ 1883).

Косово поле. Едно поле расположено въ центра на западната половина на Балкански полуостровъ между Сърбия, южна Босна (ново-пазарски окръгъ), Албания и Македония, и забиколено отъ всички страни съ пла-нини, въ това число Шарь отъ къмъ югъ и Копаоникъ отъ къмъ съверъ. На това поле въ 1389 сърбетъ били разбити въ една ръшителна битва съ турците; сръбският крал Лазарь падналъ убитъ, а Милошъ Обиличъ влязъ въ шатъра на султанъ Мурада I и го убилъ. Следъ тая битва Сърбия изгубила незави-симостта си; султанъ Баизидъ разделилъ страната между Лазаровия синъ, Стефана, и Лазаровия зетъ, Вука Бранковича, ала принудилъ и двамата да плащатъ данъ и да го слѣдятъ въ война. И тая самостоятелност била отнета на сърбетъ отъ султанъ Махмуда (1459).

Косовски виляетъ. Турски виляетъ въ съверна Македония, съ съдалище на управл. гр. *Призрънъ*; добилъ е името си отъ историческото Косово поле. Едно време е включвалъ и скопския и битол-ския виляетъ.

Коста-Рика (богато крайбрежие). Държава въ Средна Америка, между

Антилско море, на ист.; Тихи океанъ, на зап.; Никарагуа, на съв.-зап.; областъ Панама (Нова-Гранада), на ист. Площтр. 55,669 чет. килом.; насел. 214,000 жит., поб-вечето бѣли. Земята е планинска; прѣзъ нея минуватъ Кордилеритъ. Западните бръгове сѫ скалисти и нездрави. Има богати златни, мѣдни и др. рудници; и хубави пас-бища, които хранятъ много стада. Обработката на кафето е зела голъми размѣри. Изнасятъ се и кожи, вапсилно дръво и багра. Съдалище на управл. е *Санъ-Хосе*. — Таи република, едно време частъ отъ испанското подкрайство Гватемала, възстанжла въ 1821, възѧла въ 1824 въ състава на Срѣдно-американскитѣ съединени държави. Съединението се растурило въ 1842. Първата конституция на републиката била отъ 1825; консти-туцията сега въ сила е отъ 1859; прѣдсѣдателтъ се избира за 4 години чрѣзъ двойно гласопода-ване, и е прѣизбирамъ само слѣдъ истичането на 6 години отъ свър-шването на прѣдсѣдателството му. Двѣ камари, сенатъ и прѣста-вителска камара.

Костенецъ. Голъмо село, ихти-манска окол., т.-пазардж. окръгъ, върѣдъ планината на пътя за Са-моковъ. Ржодѣлио село, на което жителетъ правятъ хубави ножове и други желязни изѣдлия отъ же-лѣзото, което се добива тамъ и въ с. Сестримо. Близу до К. е с. Баня, съ лѣковити минерални тощи води и станция на желязницата. Въ К. има развалини на старо-български градъ *Константия*, който е билъ съдалище на епи-скопъ, подчиненъ на пловдивския митрополитъ.

Костовичъ (*Христодулъ*), ю-рано Сичанъ-Николовъ. Български

учител-книжовникъ въ периода на народното ни възраждане, починъ на 83-годишна възрастъ въ родното си място Самоковъ въ 1889. К. първень билъ калугеръ въ Рилски монастиръ, дѣто и добилъ първото си образование; а послѣ се разкалугерилъ, когато отишълъ да продължи учението си въ Гръция (въ кой градъ, неизвестно). К. е известенъ подъ името «даскаль Христодоръ» като учителъ въ Габрово нѣколко години (отъ 1845 до 1847 и по-сетиъ пакъ отъ 1848 до 1857 или 1858), а по-рано учителствувалъ въ Брацигово (пещерска околия). Най-напрѣдъ К. е издалъ аритметика, която била въведена като учебникъ въ нѣкой отъ тогавашните училища. Подиръ това напечаталъ единъ доста гъденъ вѣченъ календарь и най-сетиъ издалъ своята *Славянска Буквенница* — Старобългарска граматика. Тая граматика е била необикновено остро и безпощадно критикувана въ едноврѣмешнитѣ *Цариградски книжини* (год. 1860), поради което и не могла да се въведе въ училищата като учебникъ. Рецензентътъ е билъ Т. Бурмовъ, тогава редакторъ на списанието. К. е известенъ още съ участието си въ прѣвода на *Свещено Писание* на български отъ Американското Библейско Дружество въ Цариградъ. Освѣнъ участието си въ този прѣводъ, той е помогалъ, струва ни се, и въ издаването на първата *Зорница*, която се редактираше отъ д-ра Лонга и излизаше единъ мѣсяцъ.

Костовъ (Стѣфанъ). Единъ отъ по-известните съвременни писатели въ училищната ни книжнина. Книжовната му дѣятелностъ, освѣнъ разни статии по

вѣстници и списания, състави сълѣдните книги, съставени или прѣведени. Съставилъ е (заедно съ Д. Мишева): *Христоматия по изучване словесностита на горнитѣ класове на гимназии*, педагогическитѣ и духовнитѣ училища (т. I, II, 1888 и 1889); *Ржководство по словесностита*, назначено за горнитѣ класове на гимназии, педагогич. и духов. училища (1889); *Христоматия за долнитѣ класове на гимназии и общинскитѣ класни училища* (3 т., за 1-и, 2-и и 3-и класъ, 1890); *Ржководство по словесностита* (частъ I и II, 1894, 1897); *Кратко ржководство по словесностита*, за 5-класнитѣ дѣвич. и мажки училища (1899). Съставилъ е: *Сборникъ отъ теми и планове за съчиненията въ срѣднитѣ училища и гимназии* (1884); *Съдружествата въ Европа и у насъ* (1887). Прѣвель е: *Ржководство за водене писменитъ упражнения по матерния езикъ въ срѣднитѣ училища и гимназии*, отъ М. Озшамовски (1884); *Прилѣдъ на най-новата история отъ Григоровича* (1888); *Церковни поучения* (1896).

К. е роденъ въ Казанлѣкъ въ 1857. Отакъ свѣршилъ IV класъ въ родното си място и курсъ на габровската гимназия (1876), билъ е учителъ въ Казанлѣкъ, Ст.-Загора, Пловдивъ, Самоковъ, София отъ 1879 до 1890. Отъ началото на 1891 до края на 1894 бѣше главенъ секретарь на Българ. Езархия, и отъ началото на 1895 е секретарь на Св. Синодъ.

Костомаровъ (Н. И.) Руски историкъ, род. въ с. Юрасовка, воронеж. губер. въ 1817, умр. въ 1885; свѣршилъ по историко-филологически факултетъ въ Хар-

е, главно скотовъдството; котлени държатъ овцетъ си на пасбища въ Добруджа. Около 2 килом. на юв. отъ Котелъ има единъ подземенъ путь, който отивалъ, както увѣрятъ нѣкои, за Прѣславъ. По едно прѣдание, българ. княгиня Райна минувала по този подземенъ путь. На югъ въ мѣстността *Кореникъ* има останки отъ стари укрѣпления. Освѣнь това при *К.* личатъ останки отъ едно по-нововрѣменно укрѣпление, което служило нѣкога за отбрана отъ кърджалии и делибашии. Въ новата ни история *К.* захваща едно отъ най-първите мѣста; той е родината на нѣкои отъ най-великите дѣйци за народното ни възраждане и за освобождението ни. Той е далъ епископа *Софрония*, *Стеф. Бояриди*, *Раковски*, *Мамарчева*, *Неофита Бозвелъята*, *П. Берона*, *Крѣстевича* и др. Едно кратко описание на *К.* е книжка *Спомени за изгорълия гр. Котелъ* отъ Момча Драганова (Варна, 1898).

Котерия, фр. Люде наговорени да поддържатъ интереситъ си или мнѣнието си.

Котелъонъ, фр. Единъ видъ дансъ.

Котирамъ, фр. Означавамъ цѣната на обществени фондове въ списъците на борса; *нашиятъ фондове почкожж да се котиратъ въ Берлинската борса*.

Котисъ или Котито, гр. Богиня, покровителка на цѣломѣдренната любовь.

Котлетъ, фр. (отъ лат. *cata*, ребро). Пржола, въ която, както се знае, има къмче отъ ребро; кюлбастия.

Котловина (отъ котелъ). Окружла дълбока яма; долъ.

Котляровский (Ив.Петр.) Мадоруски сподвижникъ, прѣвель Вир-

гилиевата поема *Енесидата*, тъчинителъ на драми (1768-1838).

Котодни луци. Познатъ въ физиката «Гейслеровата трѣба», оия малъкъ уредъ, отъ който правятъ играчки за дѣцата. Ти е една дълга трѣба, двата краища на която сѫ судирани, и отъ която е исчерпанъ въздухътъ; подъ влиянието на двата електрода, дава разношарно свѣтъкане. Ако вътрѣшността е абсолютно празна, забѣлѣжва се, че около свѣтъканията вътрѣшността на трѣбата остава приблизително тъмна и като че излизатъ луци, наречени отъ англ. учень *Крукса* «котодни луци», съ специални свойства и които за настъ сѫ невидими. Тия луци, които прѣминуватъ непрозрачните срѣди, приспособи въ фотографията *Рентгенъ* въ 1896.

Котопакси. Ужасенъ волкантъ, токо-речи постоянно дѣятелъ, въ Андите (Република Екваторъ или Еквадоръ), високъ 5,943 метра.

Которъ (итал. Катаро). Градецъ въ Далмация; хубаво пристанище на едноимененъ заливъ, 55 килом. на юго-ист. отъ Дубровникъ; 3,000 жит. К. е забѣлѣжителенъ като силно укрѣпенъ градъ, па и заобиколенъ отъ всички страни съ планини; замъкътъ му, бойто стои на една осамотена канара задъ града, е токо-речи непристижна сграда. К. е сѣдалище на епископъ и има нѣколко цркви и болница. Едно време е билъ столица на една самостоятелна република, която въ 1420 доброволно се присъединила на Венецианската република. Въ 1797, К. билъ отстъпенъ, по Кампо-форменския договоръ, на Австрия; въ 1805 билъ прѣдаденъ, по Пресбургския до-

говоръ, на Франция; и въ 1814 билъ върнжтъ, по Виенския договоръ, на Австрия. Едно възстановие въ 1849 било тутако потежкано. — **Которски заливъ** или **Бокча ди Катаро** (Которски устия) е дълбокъ заливъ на Адриатическо море, на южния край на Далмация; 200 килом. крайбръдия. Той заливъ, съ безопасно пристанище, защищавано отъ крѣпость, е и раздѣленъ отъ двѣ канари на три тѣсни прохода, и има голѣма стратегическа важност.

Котрона. Укрепенъ градъ въ Италия, въ Тарентски заливъ, въ подножието на Монте-Карвара; 7000 жит. Тамъ нѣкога е било ахейско-дорич. селище *Кромонъ*, основано въ VIII-и вѣкъ прѣди Р. Х., и известно по любовната къмъ науките и гимнастическото изкуство.

Кохановский (Янъ). Полски поетъ, най-голѣмий и даровитий поетъ на старитѣ образци на езика си (1530—1584).

Кохинхина. Виж. *Anamъ*.

Кохориъ. Знаменитъ холандски инженеръ (1641—1704).

Кохорта, лат. Отрядъ отъ 600 пѣхотинци у старитѣ римляне; тѣла, сгань.

Кохъ (Д-ръ). Германски лѣкаръ, открителъ на *бацила на туберкулозата* или охтиката, *запатеобразниятъ бацилъ на холерата* и др. Прѣди нѣколко години цѣль скѣтъ се зарадва отъ новината, че К. е открилъ и лѣкъ за охтиката; ала опитътъ, които се направихъ пѣсети, не оправдахъ тая радостъ. К. е роденъ въ 1845.

Коцебу (Августъ фонъ). Пловдовитъ и отличенъ нѣмски драматургъ; род. въ Веймаръ въ 1761, убитъ въ Манхаймъ въ 1819. От-

какъ свѣршилъ правото въ Иена, билъ едно по друго секретарь на с. петербургския генералъ-губернаторъ Бура (1781); управителъ на Ревелската обл., въ царув. на Екатерина II, когато издалъ много съчинения; директоръ на вѣнския театъ (1795); заточенъ въ Сибиръ (1800—1801); редакторъ на единъ вѣстникъ въ Берлинъ, политически секретарь на Александра I (1811—1814), най-сетиѣ руски консулъ въ Кенигсбергъ (1815—1817). Верѣдъ тия разнобразни занятия и многобройни пѣтувания, той намѣрилъ време да напише близу 300 драми, романи, пѣтешествия, една история на първите вѣкове на Прусия и др. Най-вече драмитѣ сѫ основали славата му като писателъ. Въ Германия сѫ се цѣнили най-много драмитѣ му *Хуситите*, *Кръстоносците*, *Хюло Гроци*, *Смъртъта на Рола*. На български е прѣведена драмата му *Прѣзрѣніе и Покаяніе* (прѣв. отъ нѣмски Т. М. Търново, 1890), драматическо произведение, което е имало особена сподобука на французския театръ. Една пълна сбирка на К.-витѣ трудове е издадена въ Лайпцигъ, въ 1827—29, въ 40 тома; много К.-ви съчинения, прѣведени на европ. езици, сѫ се прѣпечатвали много пѣти. К. е билъ промушенъ съ книжалъ отъ единъ иенски мечтатель-студентъ, Л. Заида, който го считалъ достоинъ за смърть като руски шпионинъ. Въ това време К. доставялъ политически свѣдѣния въ Петербургъ.

Кочабамба. Градъ въ Боливия, 235 килом. на юж.-зап. отъ Чукулсака; 15,000 жит.

Кочани. Градецъ, центръ на каза, скопски вил., на юго-ист. отъ Кратово на каменливо място;

6,000 жит. токо-речи всичи българе. Дюмерство.

Кочериново. Село (886 жит. българе) въ дупнишка окол, кюстенд. окр., близу до устието на Рила въ Струма, въ една долина, която е една от най-топлите мъстности въ България, 23 килом. на югъ от Дупница и $2\frac{1}{2}$ килом. на съверъ от прѣдъла на Македония. Въ тая долина се обработва оризът, единственото мѣсто въ съверна България намѣreno сгодно за това произведение слѣдъ Ловченско.

Кочериново-Джумайски проходъ. Проходъ прѣзъ Осигова пла-нина, съединива село Кочериново въ княжеството и Джумая въ Македония. Длѣжина 9 килом. Шо-сеенъ пътъ.

Кочинъ. Дѣржавица въ Индия, на Малабарско крайбрѣжие, съпру-дълна на съв. и на ист. съ Мадрасъ, а на югъ съ кралство Транкокре; простр. 352,500 хект.; насел. 600,000 жит. Стол. Тринидати. Управлява се отъ единъ раджа подданецъ на Англия отъ 1791; плаща данъ 690,000 лева.

Кочинъ. Градъ въ английска Индия (Мадрасъ), на Малабарско крайбрѣжие, нѣкога столица на дѣржава Кочинъ; 30,000 жит., отъ които много евреи.

Кошенилинъ, лат. Вапсалел-ното основно вещества на кърмѣза. — **Кошенилъ** (фр. отъ гр. *κόκος*, зърно; понеже едно врѣме прѣполагали, че кошенилътъ е зърното на едно растение). Американско наимѣнство, което дава боята кърмѣзъ. Самото наимѣнство се нарича и *кърмѣзъ*, отъ араб. *كَرْمَة*, червей.

Кошмаръ, фр. Нервенъ при-падъкъ, когато на болни се стру-

ва, че го душат нѣщо, простолъдното *каракончо*.

Кошчушкио (Тадей). Прочутъ полски генералъ, род. въ Сехновица (Литва) въ 1746, умр. въ Солотурнъ (Швейцария) въ 1817; образуватъ се въ кадетския корпусъ въ Варшава и на правителствено изѣдивеане въ Франция; постѣжилъ въ полската войска капитанъ; по причина на лещащна любовъ, скоро билъ принуденъ да напусне отечеството си и отишълъ въ Америка, дѣто се сражавалъ съ слава подъ Вашингтоново знаме, добилъ чина бригаденъ генералъ и се върналъ въ Полша въ 1786. Когато избухнала войната среща Русия въ 1792, той, подъ началяството на младия Понятовски, доказалъ отечестволюбието и военните си способности при Зеленекъ пѣрвенъ, послѣ при Дубенка, дѣто, на чело на едва ли 4,000 души, той се държалъ петъ дена среща 16,000 руси въ едно положение, което ималъ само 24 часа да укрѣпи. Слѣдъ сключването на мира, който краль Станиславъ Августъ придобилъ само като се подчинилъ на притезанията на Екатерина II, както мнозина други полски генерали и офицери, си далъ оставката и отишълъ въ Лайпцигъ; а въ сѫщото врѣме законодателното събрание въ Парижъ го наградило съ титлата *французски гражданинъ*. Скоро слѣдъ това станало въ Гродно (1793) второто дѣление на Полша. Глухото недоволство, прѣдизвикано отъ тая нова неправда, не закъсняло да избухне. Генералъ Антоний Маталински подигналъ знамето на независимостта (3-и март, 1794). К., тогава въ Дрезденъ, тутакъ се явилъ въ Краковъ, и го по-

дигнълъ. Движението се разпространило съ бързината на свѣткавицата, и К. билъ назначенъ диктаторъ (12-и март). Като отворилъ войната съ 4,000 полици, въоружени съ коси и вили, той разбилъ 6,000 руси въ Раклавица, на 25-и март. При новината за тая победа се подигнжла и Варшава и, следъ 3-дневна борба (5-и, 6-и, 7-и апр.), изгонила русите извънъ стѣните си. Нейният примѣръ послѣдвали Вилна, която, на 11-и, и тя се избавила отъ гарнизона си. К. тогава се отправилъ, на чело на 13,000, среща русите и прусите, съединени на брой 17,000, и ги нападнжъ при Цезекоции, на 27-и май. Побѣдата била много врѣме нерѣшителна; К. билъ нараненъ и два коня убити подъ него. Най-сети, поляците били принудени да се оттеглятъ; нѣ тѣ се оттеглили поредъчно и отишли, та се затворили въ Варшава. Една войска отъ 60,000 руси и пруси се явила прѣдъ тоя градъ, и починала да го обсаджа, на 9-и юлия. Жителетъ и войските се браниц енергично, и диктаторътъ развилъ въ тая отбрана една безпримѣрна дѣятелностъ, храбростъ и вѣщина. Прѣзъ септемврия, възстановието на Велика Полша докарало дигането на обсадата. Нѣ въ сѫщото врѣме пристигналъ Суворовъ, който се притекълъ на помощъ отъ Украйна. К. тича прѣдъ тоя новъ неприятель съ 21,000, и иска напразно да попрѣчи на съединението му съ генералъ Ферзена; прѣдваритълъ го и съединенитетъ руси го нападнатъ при Мацѣвице, на 28-и ноември, съ грамадни сили. Поляците отблъскватъ три постѣдователни нападения съ смѣлостъта на отчанието, нѣ биватъ над-

вити въ четвъртото. К., откакъ показва чудеса отъ храбростъ, пада покръти съ рани въ ръцѣта на казаситѣ; и, като захвърля сабията, извиква *Finis Poloniae* (край на Полша). Неговото пълнение е наистина смъртният ударъ на полската независимостъ. Суворовъ зима Прага съ пристигъ на 23-и окт.; Варшава му отваря портите си на 28-и; и третий дѣлъ на Полша се свѣрши. К. останжълъ двѣ години пленникъ у русите. Павелъ I, когато се възариълъ, му върнжълъ свободата. Слѣдъ това той отишълъ прѣзъ Англия въ Америка, и послѣ въ Франция, нѣ не зелъ вече участие въ никое политическо събитие. Той видѣлъ императоръ Александра въ Парижъ въ 1815, и искалъ рѣшително възстановението на кралство Полша; нѣ като не добиълъ това, установилъ се въ Швейцария въ Солотурнъ, дѣто и умрълъ. Тѣлото му било прѣнесено и положено, съ разрѣшението на императора Александра, въ краковската съборна цръква между Ивана Собѣски и Иосифа Понiatовски.

Кошутъ (Лудовикъ). Унгарски дѣржавникъ, ораторъ и публицистъ, род. въ Моноќ въ 1802, умр. въ Туринъ въ 1894. К., отъ благородно семейство отъ словѣнско произходение поунгарченено, билъ едно по друго адвокатинъ, публицистъ и индустрисаецъ-банкеринъ. Той билъ избранъ въ 1847 членъ въ унгарската диета, дѣто изложилъ политическата си програма, която имала за основа освобождението на селянетъ, унищожението на ангариитѣ, свободата на печата. Скоро слѣдъ това, французската революция въ 1848 привела въ вѣсторгъ либералната

партия, и К., като нейнъ водител, поискалъ политическата и административната раздѣла на Унгария отъ Австрия; той прѣдизвикалъ въ Вѣна възстанието отъ ^{1/13} марта, което накарало австрийското правителство да отстъпи на възстанниците; унгарците добили отдѣлно министерство подъ прѣсъдателството на графъ Батиани и К. зель портфейла на финансите. Подъ неговото влияние се изработили априлските реформи, които основали нововрѣменна Унгария, макаръ и да не били толкова широки, колкото той искалъ. Умѣрените му приятеле го въздържали; ала скоро се появили черни облаци отъ къмъ двора и отъ къмъ крѣтските и банатските словѣнѣ, побѣче или по-малко открито съгласни съ двора. Въ областното събрание въ Пеща, на 30-и май К. произнесълъ, отъ името на правителството, най-хубавата отъ всички си рѣчи, съ която искалъ туриането на военна нога 200,000 души; усѣтило се, че разривът е неизбѣженъ. Въ сѫщото врѣме К. за да закъсни избухването, въпрѣки характера и навиците си, изоставилъ италиянците и направилъ отстъпки на австрийците. Прѣзъ септемврия, Батиани си далъ оставката и К., прѣсъдател на комитета на народната отбрана, билъ прогласенъ диктаторъ.

Отъ тогава дѣятелността му била удивителна и като воененъ организаторъ и като финансистъ. Князъ Виндишграцовото нахлуване въ Унгария, възстанието въ цѣлъ югъ на словѣнѣ и на румънци среща унгарците, въсъщество на прѣстола на Францъ Иосифа (20-и ноем.), когато унгарското събрание отказало да припознае, като нередовенъ, създали

такъво опасно положение, че диктаторътъ билъ принуденъ да прѣнесе правителството въ Дебречинъ отъ 1-и ян. (н. к.) 1849. Тамъ замѣрилъ нови мъжнотии, раздори, най-вече антипатията на военния прѣводител Грежи среща него. При все това, народните войски нанесли побѣди прѣзъ марта, април и май. К. прогласилъ чрѣзъ дебречинското народно събрание, (2-и апр.) независимостта на Унгария и падането на хабсбургския домъ, нѣ не републиката, на която само една част отъ възстанниците били привърженици: прѣстолът оставалъ вакантенъ съ цѣль да послужи да се придобие единъ вънканашъ съюзникъ. Нѣ прѣговорите на диктатора съ държавите още не дали никакво следствие, а рускиятъ царь Никола се готовилъ за една военна намѣса. Скоро прѣзимането на Пеща отъ руситѣ и непокорството на Грежи принудили К. да се прѣмѣсти въ Сегединъ. Като не могълъ да продължава една твърдѣ неравна борба и не искалъ да отстъпи, той прѣдалъ властта на Грежи на 30-и юлия и минѣлъ въ Турция. Турското правителство не го прѣдало, а го интернирало първенъ въ Видинъ, и послѣ и по-вече врѣме въ Кютая въ Мала-Азия (виж Абдулъ Меджицъ).

Така почнило едно заточение, първенъ принудено, послѣ свое-волно, най-длъгото познато въ историата, понеже е трайло 45 години, до отскорошната смърть на 90-годишния старецъ. Освободенъ по намѣсата на Англия и Съединенитѣ Държави въ 1851, К. билъ приетъ твърдѣ радостно въ Англия, послѣ въ Америка. Той се установилъ въ Лондонъ, дѣто европейските революционери виждали

въ него единъ отъ своите главатаре. Побѣтий негово окончателно мѣстоилище станжъ Туринъ въ Италия; тамъ той устроилъ въ 1859 една унгарска легия среща Австрия, иъ понеже Наполеонъ III откровено отказалъ да земе нѣкакво задължение относително Унгария предъ видъ на бѫдущия миръ, франц.-унгар. съглашение не станжло. Слѣдъ новитѣ надежди възбудени отъ войната въ 1866 и осуетени чрѣзъ бързото умиротворение и съглашение въ 1867, К. отблъснялъ както амнистията за себе си, така и дуализма за отечеството си. Нищо не могло да го направи да измѣни това свое рѣшеніе, ято избирането му за депутатъ, нито отиването на една унгарска депутация, която го наѣри въ 1877. Унгарцитѣ считатъ К. за единъ отъ най-великиятѣ си отечестволюбци.

Слѣдъ смѣртата му, брѣннитѣ му остатки се прѣнесохъ въ Унгария и положихъ въ Народния музей, като имъ се даде едно по-гребение поб-вече отъ царско. Кратки бѣлѣжки за значението на К. за унгарцитѣ има на езика ни отъ С. С. Бобчева въ спис. *Българска Сбирка*, год. I, кн. IV.

Ср. Химический знакъ на Хрома (*chrom*).

Крагуевецъ. Срѣбъски градъ, на Лепеница, 100 килом. на югъ отъ Семендря; 12,600 жит.; тамъ живѣлъ кн. Милошъ до избранието си.

Крайна или Карниола. Австрийска областъ, която носи титлата дукство, между Каринтия, Щирдия, Кроация и Адриатическо море; простр. 9,956 чет. килом., насел. 498,958 жит. токо-речи всички (само 40,000 нѣмци) словѣнски католици. К. захваща горното ко-

рито на Сава. Земята е планинска, тя е покрита на сѣв. съ раскло-нения отъ кроатскитѣ и юлианс-китѣ Алпи, които минуватъ прѣзъ неї отъ зап. къмъ ист. Почвата е срѣдна; иъ въ планините има хубави гори и богати пасбища, които хранятъ много стада говеда отъ долна порода. Рудництѣ сѫ жељезни, мѣдни, каменно-въглини и живачни, иъ най-прочутитѣ сѫ живачни; годишното имъ производство е отъ стойностъ около 2 милиона фиоринта (4 милиона лева). Главниятѣ поминъкъ е земедѣлието (жито, барабой, вино, медъ). Прѣзъ страната минува жељезницата отъ Вѣна за Триестъ и отъ Щайбрюкъ за Загребъ и за Фиуме. Народното образование е останжло много на-задъ. К. се управлява отъ единъ главенъ управителъ, на който сѣ-далището е въ Любляна (Лайбахъ). Освѣнь Любляна, никой градъ нѣма поб-вече отъ 5,000 жит. Диетата (областното събрание) състои отъ 37 прѣдставителя — Словѣнските племена карии проникнали въ К. кждѣ VI; поб-късно К. била владѣніе на Карла Велики; въ X-и вѣкъ станжла марграфство, въ XII херцогство и въ XIV (1364) ми-нижла окончателно подъ властта на Австрия.

Крайово. Румънски градъ (Вла-нико), ц. на окр. Доле, 200 килом. на зап. отъ Букурещъ, на дѣсн. бѣгъ на Жиулъ (левъ притокъ на Дунавъ) и жељезница отъ Бу-курецъ за Турно-Северинъ; 22,764 жит. Въ околността солни рудници. Нѣкога К. е била столица на Долна Влахия. Стари цркви; сѣдалище на Римнишкия епископъ. Лицей.

Крайцеръ. 1) Германска мо-нета, която струва четири наши стотинки: *крайцерътъ е 100-та частъ отъ флорина.* 2) Австрий-

ска монета, 100-на частъ отъ фло-
рина.

Краковъ. Укрепенъ градъ въ австрийска Полша (обл. Галиция), 247 килом. на юго-зап. отъ Варшава, на лѣвия брѣгъ на Висла, дѣто тя става корабопл. рѣка, въ едно хубаво поле; 66,100 жит., отъ които около една четвъртъ евреи. Университетъ основанъ въ 1349 отъ Казимира Велики, полски царь, съ библиотека, кабинетъ по естествената история и ботаническа градина. Гробница на най-известните полски царе, царици и велики мѫже (Св. Станислава, Ягелона, тримата Сигизмундовци, Батори, Собѣски, Кошчушка, Иосифа Пониатовски и др.). Много цркви, нѣкои съ готическа направа, монастире и еврейски синагоги. Старий градъ е единъ лабиринтъ отъ тѣсни и темни улици. Едноврѣменните градски стѣни сѫ прѣбърнати на място за расходка. Верѣдъ града се възвишава единъ замъкъ отъ средните вѣкове, обрнѫтъ сега на твърдина. Търговията, въ послѣдните години съживена, поради расширението на желѣзоплатните съобщения на К. съ Вѣна, Берлинъ, Варшава и Львовъ, е прѣимущество-
вено въ ръцѣта на евреите.

К. е основанъ въ 700 отъ Крака, полски князъ. Той е билъ столица на Полша отъ 1320 до 1609, и дори и слѣдъ като Варшава станала столица, полските царе продължавали да се короняватъ въ него. Той е билъ прѣзиманъ отъ чехитѣ въ 1039, отъ монголитѣ въ 1241, отъ шведитѣ въ 1655 и 1702, и отъ руситѣ въ 1768. При подѣлението на Полша въ 1795, К. се падналъ на Австрия. Отъ 1809 до 1815, той съставялъ частъ отъ велико дукство Вар-

шавско. Вѣнскиятъ конгресъ, въ 1815, създадъ отъ него *Краковската република*, съ пространство 126,115 хектара и нас. 140,000 жит., подъ покровителството на Прусия, Австрия и Русия. Съчувствието на краковци съ полското възстаніе докарало три въоружени окupации, една отъ Русия въ 1830, други отъ Австрия въ 1836, и отъ 1838 до 1841. Най-сетне, вслѣдствие на едно ново движение, Краковската република се пристъединила въ 1846 на австрийските владѣния, мѣрка мотивирана съ беспечността да съ-
сѣдните държави, иъ противъ които Англия и Франция протестирали. К. сега съставя частъ отъ австрийската областъ Галиция. Австрийците сѫ въздвигнали около него една пространна линия укрепления, съ многобройни отдѣлни твърдели, и една грамадна крѣпостъ, която господствува надъ града, и чито укрепления се простираятъ навънъ по едно пространство отъ около 8 километра. Тия твърдини сѫ назначени да служатъ за прѣграда среща едно настъпление отъ Русия.

Кралъ-Марко, сир. *край Марко*. Български князъ или кралъ, прочутъ герой, чието юначество е станало легендарно, и когото сърбетъ притезаватъ за свой сънродникъ. Какъвъ е билъ кралъ М. показва най-исно едно изучение върху прѣдмѣта на Ив. П. Хр. Кърцовски, което срѣщаме въ календарь *Българска Македония* за 1898 (София, 1898, издание на Т. Х. Тошева). Кралъ М. е роденъ въ Прилѣпъ, въ македонска България, въ 1351, а е погинулъ на 10 окт. 1394 въ Калугерени (Румъния) въ бои на Румънѣтъ съ турцитѣ, на конту-

е билъ съежзникъ, като полузависимъ български господарь на Македония. Родителетъ му еж билъ българе; баща му се наричалъ *Вълкашинъ*, а майка му *Елена*; тя е била сестра на прочутия юнакъ и български воевода *Момчилъ*, толкова въслъбванъ и славенъ въ нашите народни пѣсни. Кралъ М.-въ баща билъ юнакъ и виденъ българинъ по врѣмето на Стефана Душана (1336—1355), когато той срѣбъски царь завладѣлъ случайно една част отъ Македония. Въ Душаново врѣмѣ той билъ началникъ (маршалъ) въ двореца му и въспитателъ на сина му Урош. Слѣдъ Душановата, а по-сетнѣ и Урошовата смъртъ, Вукашинъ се въцарилъ въ 1367 и на 26 sept. 1371 билъ убитъ, въ битвата съ турци при Марица, дѣто той на чело на войниците си *българе* изъ македонска България ги посрещналъ, нѣ билъ разбитъ, понеже турските сили били твърдѣ голѣми. Слѣдъ неговата смърть мѣстото му захванѣлъ синъ му Марко и билъ прогласенъ за царь.

Карль М. ималъ още двама братя, Андрея и Димитръ, които били негови военачалници — воеводи. Въ книгата си *Южно-Славянское сказание* М. Халанский казва за кралъ М. така: «Благовѣрный кралъ М. или кралевичъ М.», както го наричатъ сърбетѣ, споредъ южно-словѣнските исторически паметници, е носилъ названието: *князъ, царь или деспотъ на България*, живѣлъ е въ столицата си *Прилътъ* съ брата си Андрея. Отъ начало билъ самостоятеленъ български господарь, нѣ послѣ станжалъ васаленъ на турците. Като такъвъ, той е воювалъ заедно съ тѣхъ; и както въ на-

роднитѣ български пѣсни, така и въ срѣбекитѣ, неговото юначество се описва подробно.

Когато кралъ М. щѣлъ да се жени и отишълъ да огледва дъщерята на ледянския кралъ, Роксандра, придруженъ билъ отъ двамата си побратима, Милоша Обилича и Стояна Янковича. Щомъ дошли въ двореца, ледянският кралъ се обръща къмъ дъщеря си съ тия думи:

Удай се, с яdom се удала
Кога очеш вине приекати.
Ето тебѣ кралевича Марка
Отъ листе земле Бугарие.
А ево ти Янкович Стояна
От Котара висока планина,
А ево ти Обилич Милоша
Отъ Крушева поля широкога,
Па ти битай кога ти е драго.

Кралъ М.-вото българско проискъдение и българщина показва и слѣдната сърбска пѣсень:

Всака земя хвали господара:

I.

Сын биели Сънинина Ива
Бугария кралевича Марка,
Унгария Сибинянин Янка
Сърбиянци Милош Обилича

II.

Босна слави Рело Боснянина
Сын биели Иву Сънинина,
Унгария Сибинянин Янка,
Бугария кралевича Марка
Сърбиянци Милош Обилича.

Кралъ М., като съежзникъ на турците, воювалъ рамо до рамо съ тѣхъ противъ неприятелѣтъ имъ и съ години дома си не се връщалъ. Една пѣсень казва, че той служилъ деветъ години у царь Мурада и на десетата година, кога си отишълъ у дома, върнѣлъ се съ *българското си*

рухъ (облъкло), па биль и пуснжъ брада дори до свиления си поясь.

Когато кралъ М. царувалъ въ Прилепъ, единъ сърбинъ яничаринъ, Михаилъ Константиновичъ, който ималъ работа съ него, въ своите *Турска история* казва, че кралъ М. управлявалъ тогава българското царство — *Македония* и го нарича български князъ.

Г-нъ Кършовски общува побче подробности за кралъ М. въ книгата си *Македонска България*, която тъкми за печать.

Крамеръ (Ж. А.). Германски поетъ, историкъ и романистъ (1723 — 1788). Стихотворенията му сѫ издадени подъ заглавие *Sämtliche Gedichte*; освѣнь това забѣлжително е неговото *Приспособление въ стихове на псалмите* и др.

Крамеръ (Ж. Б.). Отличенъ германски композиторъ и пианистъ (1771 — 1860); отъ композициите му най-много се славѣятъ негови-тъ *Etudes*.

Крамола. Карапе, прѣпиря.

Краниади, лат. Мѣкотѣли животни, отъ раменоногитѣ; биват прираснали съ долната си плоскост на чорупката.

Краниология или кранология, гр. (отъ *крайонъ*, лобъ, че-ренъ; *лоносъ*, слово). Черепословие; сѫщото, каквото е френология. — **Краниомантия.** Черепогадание; гадание по човѣшки черепъ. — **Краниомантъ.** Черепогадателъ. — **Краниометрия.** Черепоизмѣрие, измѣрване диаметра на черепитѣ. — **Краниометръ.** Инструментъ за измѣрване диаметра на черепитѣ. — **Краниоскопия.** Изслѣдане устройството на черепъ. — **Краниоскопъ.** Оня, който се занимава съ изслѣдване устройството на черепитѣ.

— **Краниотомия.** Виж. *хир.* разсичане черепа. — **Краниотомъ.** Хирургически инструментъ за пробиване черепа.

Кранъ, иерм. 1). Машина за издигане мащи. 2) Трѣбица съ ключъ за пущане вода или друго течно вещество.

Крапъ, иерм. Едно растение, отъ което вадїтъ боя.

Красицкий (Иннатий). Полски поетъ и литераторъ, род. въ 1734 въ Дубецко, умр. въ 1801 епископъ въ Гнѣзно. Отъ съчиненията му, (събрани отъ Дмоховски, 10 тома, Варшава, 1803-4; 10 тома, Берлинъ, 1845), най-забѣлжителни сѫ: героикомич. поеми: *Myszeis* и *Monachotachia*.

Краснорѣчие. Сладкодуменъ — **Краснорѣчие,** сладкодумство.

Красноярскъ. Руски градъ въ Сибирь, сѣдалище на управл. на енисейската губерния, при сливането на Кача и Енисей; 15,000 К. е на главния пѣтъ на Европейска Русия за Кяхта. Търговия съ кожи и конюси.

Красъ (Луций Лициний). Славенъ римски правовѣдецъ — ораторъ, често въсъхваляванъ отъ Цицерона; занимавалъ токо-речи всички правителствени длѣжности, въ 95 биль консулъ, а въ 91 пр. Р. Х. умрълъ цензоръ.

Красъ (Маркъ Лициний). Римски пълководецъ, бѣгъл отъ Циц и Мария въ Испания, дѣто се крѣль 8 мѣсесца; отъ тамъ въ Африка, Сицилия и Италия. Избранъ пре-торъ, въ 71 пр. Р. Х., той съ Помпея победилъ Спартака, газатари на побуненитѣ робе, добилъ на другата година консулството заедно съ Помпея, а въ 65 ста-налъ цензоръ. Цѣзарь го помирълъ съ Помпея; и тѣ тримата състявили първия триумвиратъ. Н. по-

вторно бил избранъ консулъ и добиъ управлението на Сирия. Жъденъ за слава, власть и богатство, той тръгналъ съ надежда да довърши завоеванието на Азия до Индия, и починалъ отъ партинетъ. Слѣдъ нѣколко сполуки въ Месопотамия, той изгубилъ зимата въ Сирия; въ това време отишълъ при него синъ му Касий, единъ отъ най-блескавите Цѣзареви генерали въ Галия. Въпрѣки Касиевите съвѣти, Красъ влѣзълъ въ полето между Евфратъ и Тигъръ. Тамъ той билъ заобиколенъ и побѣденъ отъ партинетъ близу до Каръ (бibleйски градъ Харанъ). Откакъ погинъл синъ му и 30,000 римлине, самъ Красъ станжалъ робъ на партийския пѣководецъ, който го заробилъ прѣдателски. Суренъ го убилъ въ едно свидане (53) и испратилъ главата му на господаря си Орода, а Ородъ заповѣдалъ да му налагътъ въ устата растопено злато.

Кратеръ. Гърлото на огнедишаща планина или вулканъ, прѣзъ което изригва лава, пламень и др.

Кратово. Градецъ, центръ на каза, скопски вил., при полите на Осиговската пл. и при главата на Кратовската река; 5,000 жит. токоречи всички българе. Твърдѣ ржодѣленъ градецъ; пѣська на реката жителете събиратъ злато и го обработватъ; въ околността сребърни рудници, които сега не се работятъ.

Кратъкъ. Късъ, не дълъгъ. Оттука *краткостъ*.

Крахмалъ, рус. Скърбѣла, чисто брашнената част на жито и съмената на други растения.

Крашевский (Иосифъ Инатицъ). Единъ отъ най-забѣлѣтелните и най-плодовитите полски писатели, основателъ на би-

товия романъ и отличенъ стилистъ, род. въ 1812 въ Варшава, умр. въ 1887. Началното си образование добиъл въ Полша, а висшето въ виленския университетъ. Освѣнъ многобройнитѣ си романи и повѣсти, К. издавалъ въ Вилно единъ сборникъ, посветенъ на историята, философията, словесността и искусствата, подъ заглавие *Athenaeum*, и обнародвалъ статии въ всички токо-речи полски списания. Много отъ съчиненията му сѫ прѣведени на французски, немски, руски и др. На български М. Московъ е прѣвелъ отъ рус. *Князътъ и кметоветъ*, историч. романъ изъ живота на словенеца въ IX-и вѣкъ (Търново, 1897); Д. Х. Бръзицовъ е прѣвелъ отъ полски *Повѣсть безъ име* (Пловдивъ, 1887) и *Янъ Собески* или *Обсадата на Въна отъ Кара-Мустафа*, историч. романъ (Пловдивъ, 1889); *Дядо и баба*, расказъ отъ К., прѣводъ на Хр. Кесякова, се срѣща въ спис. Трудъ, год. I, кн. 8. Всичките съчинения на К. съставлятъ поб-вече отъ 60 тома; тѣ сѫ били издадени въ Вилно, Варшава, Лайпцигъ, Броцлавъ отъ 1830 до 1846, и доказватъ удивителната способностъ на К. да пише хубаво, много и скоро.

Креанса, фр. (стара форма на *croissant*, вѣрване, вѣра). Писмо, което единъ банкеринъ или търговецъ дава на пѣтникъ, за да прибере въ нѣкой градъ една сумма пари.

Креатининъ (лат. отъ гръц. *kreasъ*, месо). Произведение отъ разложението на креатина. — **Креатинъ.** Главната съставна част на месото на грѣбначнитѣ животни.

Креатура, лат. (собствено знач. тваръ, творение). Въ прѣнос. см. лице, което дѣлжи на друго по-

ложението си; мекере, бржие любимецъ, протеже.

Креацизъмъ, лат. Миёние на Аристотеля, че Богъ създава човешките души предварително и ги съединява съ тѣлата 40 дни следъ зачатието. — **Хреацианъцъ.** Послѣдовател на креацизма.

Крево (Ж.). Франц. пътешественик-изслѣдовател, убитъ отъ индийците тоби [Южна Америка] (1847-1882).

Кредитенъ, отъ дума *кредитъ*. Който минува като достоинъ за вѣра: **кредитенъ билетъ**, кишна пари, книга издадена отъ правительство или банка, която минува като пари; **кредитно учреждение**, заведение, което приема пари, за които изплаща лихва и дава пари подъ разни залози, банка. — **Кредитивъ.** Банкерска полица, за добиване пари. — **Кредитирамъ.** 1) Давамъ на вѣра, продавамъ на вѣра. 2) Завѣрявамъ (*дѣлба*). — **Кредиторъ.** Въ *тѣр.* Оия, който има да зима; заемодавецъ. — **Кредитъ.** Довѣрие, вѣра, на почакъ: **продавамъ на кредитъ.** Правиж или отварямъ нѣкому кредитъ, давамъ му на вѣра; или давамъ позволение другимъ да му дава извѣстно количество пари или стока на почакъ, ако ли кредитъ ще биде неограниченъ, колкото пари или стока поисканы. *Нѣмамъ кредитъ* ще рече, не ми даватъ на вѣра. Кредитъ значи и честъ, добро име, извѣстност: *тая сполука се постигъ съ кредитата на него-вото име.*

Credo, лат. Вѣрую: това е моето кредо.

Крезъ. Лидийски царь, пропутъ по безсмѣтните си богатства, побѣденъ и сваленъ отъ прѣстола отъ Кира (548 прѣди Р. Х.). Сега *крезъ* наричатъ всѣкой прѣбогатъ

човѣкъ, *милционеръ*. — Казватъ, че Крезъ, като падналъ въ плѣнъ, билъ осъденъ на изгаряне; тамъ той разбралъ истинността на думитъ на нѣкогашния си гостъ Солона, че никой не може да се нарече честитъ докѣ е живъ, и неволно произнесъ: «О Солоне! Киръ, като се научилъ за причината на това вѣсклициане, подариъ Крезу живота и свободата, и го избраъ за свой съѣтникъ.

Крейсеръ, лат. (отъ *крукъ*, кръстъ). Воененъ паракодъ, който кръстосва, обикаля. — **Крейсерувамъ.** Обикалямъ по море въ корабъ покрай брѣговете за пазенето имъ отъ неприятель. Оттука *крейсировка*, крейсерство.

Крейциахъ. Прусски градъ, 60 килом. на юго-ист. отъ Кобленцъ; 15,300 жит. К. е забѣлѣжителенъ главно по иодистъ и бромистъ си солени води, полезни въ много болести. Затова и много се посещава. Изворитъ иматъ температура отъ $45^{\circ}/2^{\circ}$ до 84° Ф.

Кременчугъ. Градъ въ европейска Русия, 110 килом. на юго-зап. отъ Полтава и въ полтавската губерния, на Днѣпръ; 53,928 жит. малоруси и руси; много евреи. К. съерѣдоточава житото, кожитъ, вълната, лоя на околните страни. Фабрики за земедѣлчески машини, триони и др. Въ прѣки наводнениата на Днѣпръ, К. е търговското срѣдоточие на Мала-Русия, благодарение на рѣчното корабоплаване и на желѣзницата отъ Харковъ за Одеса.

Кремлинъ. Виж. *Москва*.

Кренъ, анил. Отклонение на корабъ къмъ страната, дѣто има вѣтръ. За измѣрване крена употребяватъ *кренометъ*.

Креозотъ, др. Маслено вещество, което се намира въ катрана

и дима, и което има свойството да противодействува на гниятето. Употребава се за пърът. — Креозотът. Който се отнася до това вещество.

Креолътка, исп. Въ най-широкия смисъл: лице родено отъ родител, която не е гуземци на страната, въто е родено. Въ по-тъснъ смисъл: лице родено отъ европеец и негритянка.

Крепонъ, фр. Единъ видъ лекъ вълненъ платъ — Крепъ. Единъ видъ тънко и леко бопринено или вълнено платно, бива отъ разни шарове, и се употребява за рокли, гарнитури, лъстии капели и др., а черният — въ знакъ на жалъе (трауръ).

Кресло. Голямъ столъ съ ръчки (подлакътници) и съ задница. Въ *пръмос*. см. министерско, академическо и др. подобно място: *хубаво е министерското кресло*.

Кресчедо (crescendo, итал.). Което се увеличава, расте; въ муз. постепенно усиливане на тона при минуването отъ *piano* на *forte* и *fortissimo*. Противоположното нему е *декресчено*.

Кресчентини. Знамението италиански сопрано, издалъ пръвъходни солфеджии (1769—1846).

Кретинъ. Човѣци родени слабоумни, па и съ недостатъци въ тѣлото (помалъкъ отколкото трѣбва или прѣголямъ черепъ, искривени крака и гръбнакъ и др. т.). — **Кретинизътъ.** Болестта на кретините: слабоумие въ най-висока степенъ. Най-често се срѣща въ долините на швейцарските Алпи: Савоя и Пиемонтъ, па и въ други планински страни. Съ особена грижа и обучение кретините може да се образуват и истъргнатъ изъ скотското състояние. Причините на това здрав от-

давна още сѫ предмѣтъ на споръ между ученицѣ.

Cri de gueotte, фр. Боенъ ратенъ видъ.

Крива-паланка, Еги-паланка. Градецъ центръ на каза скопски вил. на река Еги-дересъ съ добро мястоположение и хубава околнностъ: 6.000 жит., тобо-речи всички бъгаре. Винодѣлие, овошарство и рударство: околията е богата съ рудини за сребро, мѣдь и желязо.

Кривичи. Народъ отъ словѣнското племе, който живѣлъ и спирво между реки Припять и Двина, а следъ това се разпространилъ до изворите на Волга, Двина, Ока и Днѣпръ. Къ племата данъ на варягите, които по-сетиъ изгонили: участвували въ прѣприятието на Рюрика, Синеуса и Трувора; въ общанѣ си не различали отъ другите словѣнци: имали градове, отъ които главенъ бѣ Смоленскъ.

Криволистъ. Едно отъ по-главните села въ велешката каза. Станция на желязницата.

Криза или кризисъ, фр. Рѣщително врѣмѣ въ една работа: врѣмѣ, въ което се рѣшава или тага, или инакъ: опасно врѣмѣ: министерска криза, болният се на мира въ криза, България прѣкарва криза; застойчивостъ: криза въ търговията.

Крикетъ, англ. Една англизка игра.

Криловъ (Иванъ Амир.). Знамението руски баснописецъ, когото наричатъ руски Лафонтенъ. Б. род въ Москва въ 1769, синъ на единъ офицеринъ съ капитански чинъ, добъръ началното си образование въ Тверъ отъ мајка си, и се научилъ французски отъ единъ домашенъ французски учи-

тель. К., чель безразборно всички книги, които му падали на ръка. Драматическите съчинения му правили най-голъмо впечатление, и въ 15 - годишната си възрастъ написалъ една опера *Кафейница* (гледачка на щастие по кафе); една книжарница му дала 60 рубли за ръкописа на това съчинение, и съ тия пари той си купилъ Рашиновитъ, Молиеровитъ и Бааловитъ съчинения. Баша му вече билъ умрълъ и на 13-годишна възрастъ той билъ принуденъ да стане копистъ въ една канцелария; поб-сетнѣ той добилъ служба въ Петербургъ въ императорския кабинетъ, отъ която си далъ оставката следъ двѣ години, за да се посвети на литературна работа. По това време той вече билъ извѣстенъ съ трагедии *Клеопатра* и *Филомела*, които нѣмали сподружка. Двѣ-три години, отъ 1789, издавалъ периодически списания *Поощата на Духоветъ*, *Зрителъ* и *С.-Петербургски Меркурий*. Сега обнародвалъ комедии въ проза *Намудничавото семейство* (1793), *Подигравателната птица* и др., които привлѣкли на него вниманието на Екатерина II. Въ 1801 билъ назначенъ секретаръ на князъ Серг. Тодор. Голицина, рижски управител, съ когото, следъ нѣколко време, прѣкараше 4 години въ лѣтната му къща въ Саратовъ. Тамъ той можалъ съвсѣмъ свободно да наблюдава живота и нравите на руските селяне. Когато се върнилъ въ С.-Петербургъ, въ 1806, той обнародвалъ нѣколко сполучливи комедии *Урокъ на испожитъ* и др. Нѣ той намѣрилъ истинското си призвание, когато прѣвѣлъ нѣколко Лафонтенови басни, които не отстѫпали на оригинала. Пое-

тътъ Дмитриевъ (виж. това име) билъ очуденъ отъ К.-вата сподружка въ той видъ литературна работа и го насрѣдчиълъ да постоиствува. Това било, когато К. билъ на възрастъ около 40 години, и басните щѣли да го обезсмѣртятъ. Въ 1808 се явила първата негова сбирка отъ басни, която имала голѣма сподружка. Други сбирки послѣдовали въ 1811 и 1816. Въ 1811 К. станжалъ членъ на с.-петербург. академия; въ 1812, чиновникъ въ императорската библиотека; въ 1830, дѣржавенъ съветникъ; въ 1841, понеже страдалъ отъ параличъ, билъ пенсиониранъ; и прѣзъ всичкото това време билъ обсипванъ съ почести. Той починалъ въ 1844.

К. е толкова популяренъ у руситѣ, колкото Лафонтенъ у французи. Басните му, по истини народния си духъ, веселия юморъ, естественото благодушие, сравняватъ само съ басните на славния французски поетъ; тѣ сѫ и първата читанка на рускиятъ дѣца, които ги изучватъ изустъ, и много негови стихове сѫ се обѣржалъ на пословици. К. е написалъ всичко близу 200 басни, отъ които три четвърти сѫ оригинални. Нѣкоя и друга отъ К.-вите басни сѫ проникнали и въ българската книжнина; един такъвъ се намира въ П. Р. Славейковата *Христоматия*. Едно кратко животоописание на К. на езика ни има въ кн. *Двадесетъ биографии на образцови руски списателе съ портрети* отъ В. Остр, прѣв. Д. Велковъ (Шументъ, 1896). К.-вата бронзова статуя е поставена, кѫде края на императоръ Николаевото царуване,

въ лѣтната градина въ С.-Петербургъ. За въздинането на той паметникъ сѫ принесли своята лепта и дѣцата.

Криминалентъ, лат. Прѣстъж-
пень, противозаконенъ, виновенъ;
углавенъ: *криминално прѣстъжение*. Прѣстъждамъ криминално или
углавно, теглихъ нѣкого на сѫдъ
въ углавно сѫдилище. — **Крими-
налистъ**. Писателъ по углавното
право, зналецъ въ углавните рабо-
ти; наученъ изслѣдователъ на
човѣнската врождена наклонностъ
къмъ прѣстъжничеството: *крими-
налистъ Ламброзо доказва това*.

— **Криминалность**. Прѣстъжностъ,
углавностъ.

Кримъ. Сѫщото, каквото е
Кръмъ.

Кринка, рус. Единъ видъ пушка.

Кринолинъ, фр. Металическа
мрѣжа, съ която заобикалятъ ко-
рабъ, който е хвѣрлилъ котва за-
да не може неприятельтъ да го
дближи.

Криолитъ, гр. Минералъ, вто-
роокисленъ алюминий.

Криптогами, гр. Тайнобрачни
растения, у които не се вижда
цвѣтъ и сѣмко; такъви сѫ мъ-
ховетъ, гѣбътъ и др. — **Крипто-
гамически**. Тайнобраченъ (за *ра-
стения*). — **Криптогамия**. Тайноб-
рачие (за *растения*). — **Крипто-
гамология**. Учене за тайнобрач-
ните растения, което съставя
часть отъ ботаниката. — **Крипто-
графия**. Тайно писмо, искусство
да се пише съ условни знакове.

Криспинъ (Францеско). Италиян-
ски дѣржавникъ, род. въ Рибера
(въ Сицилия) въ 1819. Учиълъ
правото въ Палермо; въ 1846 билъ
адвокатъ въ той градъ; въ сици-
лийския парламентъ поддържалъ
най-радикални идеи; помощникъ
на Мацини, Гарибалди и др. въ

сицилийските възстания за обе-
динението на Италия; натоваренъ
отъ Гарибалди съ портфейла на
министерството на финансите въ
Неаполъ.

Въ 1865, откакъ билъ иѣколко
години на страната на крайната
дѣвица, К. направилъ една важна
еволюция. Въ една брошура подъ
заглавие *Republica e Monarchia*,
той обявилъ, че републиката дѣ-
ши, а монархията съединява. Това
значило, че се отдѣли отъ маци-
нииската партия. Отъ тогава той
станаълъ водителъ на конституци-
онната радикална партия, и основа-
валь извѣстния си вѣст. *Riforma*
съ тая девиза *Instauratio ab imis
fundamentis* (прѣустроение изъ дѣ-
ното на основитѣ). Рѣчитѣ му въ
парламента тежки, монотонни про-
извождали малко впечатление, иъ,
съ упорство, той сполучилъ най-
сетнѣ да се наложи. Въ 1876, слѣдъ
общите избори, той станаълъ прѣ-
сѣдателъ на камарата. На другата
година Депретисъ го зѣль министъръ
на вѣтрѣшните дѣла, иъ слѣдъ една
година той се оттеглилъ по при-
чина на една нередовностъ въ
частния му животъ. Въ 1887 Деп-
ретисъ му повѣри пакъ порт-
фейла на вѣтрѣшн. дѣла, и въ сѫ-
щата година почина; К. пое съ
управлението на вѣнкашните дѣ-
ла, което не остави вече, и мини-
стръ-прѣсѣдателството.

К. продължи политиката на прѣд-
шественика си — влизането на
Италия въ австро-германския съ-
юзъ, колониалната политика ино-
гуррирана съ окупиранието на Ма-
сова, унищожението на търговския
договоръ съ Франция. Старъ ре-
волюционеръ, той не пазеше много
дипломатическите форми. Пъту-
ванието му въ Фридрихсрухе (21-и
ноем. 1887 и 9-и авг. 1888) като

че показвахъ, че той се гордѣше съ сношенията си съ могъщия канцлеръ на Германската империя; поне така го разбирахъ въ Франция. Въ 1889, слѣдъ едно вълнение на италианските работници безъ работа, К. си даде оставката, иъ слѣдъ единъ мѣсецъ си образува ново министерство по вкуса си. Въ 1891, когато се разискваше икономич. въпросъ въ камарата, К. падна. Финанситѣ бѣхъ прѣтоварени съ военни разноски, и земедѣлието и индустрията минуваха прѣзъ мѣчна криза. Въ 1895 К. пакъ дойде на властта, отъ която се оттегли слѣдъ поражението на италианците при Ауда отъ абисинците (1896).

Кристалентъ, *ир.* Чистъ и прозраченъ: *кристално стъкло*, билиюръ; *Кристаленъ палатъ*, сграда отъ кристално стъкло, въ Лондонъ и Парижъ, за всемирни изложени. — **Кристализация**. Обръщане на едно вещества, кога прѣминува отъ течно въ твърдо състояние, на кристали. — **Кристализувамъ** или **кристалирамъ**. Обръщамъ, замразявамъ едно вещества въ видъ на кристали. — **Кристализирамъ се**. Обръщамъ се, замръзвамъ на кристали. — **Кристалически**. Въ видъ на кристали, кристаленъ. — **Кристалография**. Описание на вънкашния видъ на кристалитѣ. — **Кристалология**. Ученіе за кристалическото свойство на веществата, за законите на образуването на кристалитѣ и др. — **Кристалъ** (*гръц. κρισταλλοςъ*, ледъ). Кристали се наричатъ симетрически форми, които зиматъ нѣкои вещества, кога прѣминуватъ отъ парообразно и течно състояние въ твърдо, запр. кристализацията на солта. Такъви форми зимятъ особено минералитѣ.

Силата, която побужда частиците на едно вещество да се съединяватъ по единъ законъ, та да образуватъ к., нарича се *кристалообразователна*. Въ к. различаватъ четири нѣща: равнини, ребра, жгли и оси. Изобщо различаватъ шестъ кристалически системи, подъ които се свеждатъ всички кристалически форми: *теселарна* или *правилна система*, *тетрагонална* или *пирамидална*, *хексагонална* или *ромбоедрическа*, *ромбическая*, *моноклиноедрическа* и *триклиноедрическа*.

Критерий или **критериумъ**, *ир.* Способъ или бѣть за распознаване истината, мѣрило *мененъ-ташъ*.

Критика (*гръц. κρινω*, сѫдъмъ). 1) Искуство да се сѫди за достоинствата и недостатъците на произведение въ областта на науката, книжнината, или искуствата. 2) Укоръ, осажддане. — **Критикъ**. Който сѫди за, прави оцѣнка на, научно, книжовно, или художествено произведение: *ученъ-критикъ*. — **Критикувамъ**. 1) Правъ разборъ, оцѣнка, сѫдъ за нѣщо: *критикувамъ съчинение*. Осаждамъ, укорявамъ: *много критикуватъ тая ваша постъпка*. — **Критически**. 1) Шо се отнася до критика: *критически отдѣль*. 2) Основанъ на изслѣдванія и доказателства: *критически доводъ*. 3) Който представи криза, опасности: *критическо положение*, *критическа минута*.

Критонъ. Атински философъ, ученикъ и приятель на Сократа.

Критъ. Старото име на Кавдия. Виж *Кандия*.

Кричимека рѣка. Тая рѣка се набира отъ многобройните притоци, които извиратъ въ Родопите; до с. Кричимъ, между Плов-

дивъ и Пазарджикъ, тя напушта планината и се разделя на два клона: *Въча*, която се влива въ Марица до с. Говедаре и *Кричимска река*, която се влива въ Марица до село Кадиево. Главният притокъ на К. р. е Пещерската река (Стара река).

Кришина, инд. Индийско божество, най-главното въплъщение на Вишну.

Кроация или Хърватско. Некогашно кралство, което сега, заедно съ Славония, образува една област подвластна на Унгария. Кроация-Славония има за прѣдѣли на зап. Адриатическо море, Крайна или Карниола и Щиприя; на съв. и ист. Драва, която ѝ дѣли отъ Унгария; на югъ Босна, въ която влиза и част отъ К. К. е къмъ истокъ, а Славония е къмъ западъ. Срѣдата, между Драва и Дунавъ, е влизала въ *Военни прѣдѣли**). Отъ когато и тая часть се е присъединила на К.-С., тя има пространство 42,516 чет. килом.; населението ѝ сега е 2,193,000 жит. Управителният център на областта е *Загребъ* (виж. *Загребъ*). Съща К. се

прѣсича отъ вѣтви отъ щирийските и крайниските Алпи, и се пои отъ Сава съ притока ѝ Кулпа и отъ Драва съ притока ѝ Муръ. Главните произведения на земята сѫ жито, кестене и вино. Скотовъдството е прѣнебрѣгнато. К. притежава хубави гори, които още малко сѫ оползотворени. Въ приморието има мраморни каменоломници. Жителетъ, кроати или хървати, говорятъ едно сърбско-иарбие и побогатъма част сѫ католици, а останалите православни; между тѣхъ живѣятъ и немци, унгарци, евреи и др. На чело на управлението се намира единъ банъ или главенъ управител, и страната има една диета или обастно събрание.

История. К. дължи името си на едно словѣнско племе (кроатитъ, кроватитъ, сега хърватитъ), което се заселило въ неѣ въ VII-и вѣкъ. Въ най-ранните исторически врѣмена тая земя била населена отъ панонци; римското владичество се установило надъ неѣ въ царуването на Августа, когато тя съставила част отъ областта *Плия*. Слѣдъ падането на Западната римска империя, К. минѣла подъ властта на остготитъ, и послѣ на аваретъ. Въ 640 дошли отъ кждѣ Карнатески планини кроатитъ, та се заселили въ страната между Драва и Вербацъ, притокъ на Сава, и до Спалатро. Тѣ били испѣрво подвластни на франкитъ, слѣдъ това на Византия, а въ IX-и вѣкъ станали независими подъ една народна династия, на която главните прѣставители били велики жупанъ Мутимири (892—900), кралъ Томиславъ (914—940), Дръжиславъ (970—1001), Петър Кръжимири (1058—1073), Звонимири (1076—1089). Кроат-

*) *Военни прѣдѣли* е името, съ което се е наричалъ едно прѣме единъ дълъгъ полъ земя изъ Австрия, която се е простирадъ отъ Адриатическо море до источния край на империята, покрай Драва и Дунавъ, по цѣлия прѣдѣлъ на турското царство. Тая земя, на която главното управление е било изъ Петервардинъ, е имала особия наредба. Всичките нейни жители сѫ били воиници и земедѣлци въ сѫщото врѣме; тѣ сѫ образували истински военни селища, на които замѣсто заплата се е давала земя, и които сѫ били подчинени на двама главни команданти: *кроатско-славонски* и *баниатско-срѣбъски*. Тая наредба се е унищожила отъ 1870; сърбско-баниатските покрайнини сѫ се присъединили на Унгария, а другите на Кроация-Славония.

ското кралство включвало въ края на XI-и вѣкъ цѣла Далмация до Дубровникъ. Държавата била раздѣлена на жупанства. Въ 1097, когато исчезнала народната династия, К. се съединила съ Унгария чрезъ връската на личното съединение, като си запазила напълно вътрѣшната автономия. Въ 1527 К. припознала, заедно съ Унгария, властта на хабсбургския домъ на Австрия; тя била охромена отъ турцитѣ въ XVI-и вѣкъ; една част отъ кралството зела името турска К.; Карловицкиятъ договоръ ѝ далъ прѣдѣлѣ, които има и до сега. Въ XV-и вѣкъ, Венеция била завладѣла една част отъ Далмация. Въ замѣна, Славония била присъединена на кроатските земи, та образувала съ К. и щото оставало отъ Далмация една областъ, така наречено триъединнически кралство. Приморската частъ до Рѣка (Фруме) се считала за съставна частъ едно по друго на австрійските коронни владѣния (1471—1746), на кралство К. (1776—1799) и най-сетнѣ на Унгария. Отъ XVI-и вѣкъ, пѣкои окрѫжия влѣзли въ състава на Военниятъ прѣдѣли. Когато Наполеонъ, въ 1809, създадъ кралство Илирия, той включилъ въ него цѣлия лѣвъ брѣгъ на Сава. Французското господство траяло всичко до 1813.

Свѣрзани прѣзъ вѣкове по единаква сѫдба съ маджаретѣ, кроатитѣ били изобщо въ добри отношения съ тия свои съсѣди: тѣ имъ били доставяли храбри генерали, които се отличили среща турцитѣ, най-вече въ XVII-и вѣкъ братята Зрински. Латинскиятъ езикъ, който господствувалъ въ публичния животъ, улеснявалъ сношенията между два народа, които и двата имали да се борятъ среща ав-

стрийскиятъ абсолютизъмъ. Ала въ началото на XIX-и вѣкъ маджаретѣ поискали да наложатъ езика си на кроатитѣ и прѣдизвикали у тѣхъ едно въздѣйствие, което се усъща и днесъ. Подъ влиянието на патриоти, като графа Драсковича, литератора Гай, кроатитѣ извоювали употребението на езика си въ политическия си животъ. Въ сѫщото време тѣ почнали да обрѫщатъ погледите си къмъ другите словѣнски народи въ австрійската империя и да искатъ отъ тѣхъ едно чисто нравствено съдѣйствие. Това политическо и литературно движение е известно подъ името *илризъмъ*. Въ 1848, единъ кроатски истиникъ пръвъ внушилъ идеята за единъ словѣнски конгресъ въ Прага: кроатитѣ отказали да подкрепятъ унгарската революция и управителътъ имъ, банъ Иелачичъ, прѣминжалъ Драва за да се бие среща маджаретѣ, възстанието като се потъпило и кроатитѣ, както тѣхните съсѣди, били подложени на едно централистическо и понѣмчвателно управление. Когато въ 1867 Австрия припознала законните права на Унгария като кралство, та се учредилъ австро-унгарскиятъ дуализъмъ, кроатитѣ поискали и тѣ отъ Унгария да имъ се поднови вѣковната имъ автономия. Унгарското министерство било принудено да измѣни избирателната система въ К.: дистата, избрана по новия режимъ, сключила съ унгарския парламентъ едно съглашение (*наюобда*), което се допълнило въ 1873 и което е още въ сила между дѣйствъ страни. Това съглашение дава на кроатитѣ една ограничена автономия и имъ обеспечава употребението на езика имъ. К. е сега единствена

та страна въ Унгария съ привилегирано положение; нъ нѣкои патриоти искатъ една по-пълна автономия и пристъединението изново на Далмация, която сега съставя частъ отъ Цизлейтания.

Пѣ-важни источници по историята и литературното движение на кроатите: — Смичикласъ: *История на Кроация* (на кроат.), Загребъ, 1879, 2 т.; Матковичъ: *Кроация и Славония* (има и прѣводъ на франц.), Загребъ, 1874; Березина: *Кроация . . .* и др. (на руски, 2 т.); Луи Леже: *Le monde Slave; — сжий: La Save, le Danube et le Balkan*, Paris, 1889; Папинъ и Спасовичъ: *История на словенските литератури; Мемоари на Загребската юно-словенска академия*.

Кроликъ. Животно отъ рода на зайците. То е на голѣмина колкото заяка, нѣма опашка, по-вечето нокте на краката му сѫ плоски и не може да копае земята. Живѣ въ дупки по скалите.

Крокодилски сълзи. Притворни, лицемѣрски сълзи; изражението иде отъ това, че крокодилът, когато раскържа жрътвата си, ужъ плаче като дѣте.

Крокодилъ, гр. Голѣмъ земноводенъ гущеръ въ горещите страни, отъ 6 до 8 метра дългътъ. Той тича бѣрзо по земята, нъ не се обрѣща лесно. Има голѣми уста. Живѣ въ голѣмите рѣки на Африка и Азия, и носи яйцата си, които приличатъ на гжишитъ, въ пѣсъка, да се излупятъ отъ слънечната тоцина. — Има три племена крокодили: американски крокодилъ (алигаторъ); друго племе се на мира въ притоцитъ на Гангъ въ Индия; най-известенъ е нилски крокодилъ.

Кромуелъ (*Olivier*). Покро-

витель на съединените републики Англия, Шотландия и Ирландия, род. въ Хантингдонъ (Англия) въ 1599, умр. въ Лондонъ въ 1658. Отъ старо благородно семейство, К. се училъ правото въ Камбридже, послѣ се занимавалъ съ селско стопанство. Отъ 1628 до 1640 билъ членъ на парламента, дѣто принадлежалъ на крайната партия. Тираническиятъ и безсмыслени мѣрки на Карлъ I го направили въръхъ опозиционеръ. Той нѣмалъ дарь-слова, нъ билъ искусенъ да създава тайни планове. Когато въ 1642 парламентъ рѣшилъ да събере войска, К. съставилъ единъ кавалерийски отрядъ, направилъ нѣколко смѣли нападения на кралската войска и зель единъ запасъ отъ оръжия и храна. Безъ да изброяваме К.-вите подвизи, трѣбва да кажемъ, че К., въ чина на генералъ-лейтенантъ, който командувалъ конницата, спечелилъ двѣ рѣшителни победи надъ кралската войска при Моретънъ-Моръ (1844) и при Несби (1645). Когато силите на кралската партия били унищожени и войната се прѣкратила съ прѣдаването на крали отъ страна на шотландската войска, К. ималъ съ краля едно тайно свидѣдане, нъ кога видѣлъ, че Карлъ I гледа да го измами, той явно захватилъ да работи въ полза на републиката. Всичките привърженици на краля били исключени отъ парламента, а останахлите членове на парламента, съ съдѣствието на К., осъдили краля на смърть и той погинулъ на ешафота. К. станжалъ членъ на испытителния съдътъ, потъжалъ едно възстание въ Ирландия, разбилъ шотландците при Джинъръ (1650) и роялистите при Уърстъръ (1653). Между това К. все

на Усури, открилъ пътъ на Хинганъ и Мергенъ, дъто европейци не били ходили от XVII-и въкъ и др. Когато се върнжълъ въ С. Петербургъ въ 1867, за да слѣдва курса на университета, К. билъ вече популярренъ, толкова поради опасността, колкото и поради научните слѣдствия на пътуванната му. Въ 1871, патоваренъ съ едно послание въ Финландия, той изучилъ почвите на ледения периодъ; неговите наблюдения му доставили предмъта на едно съчинение, отъ което само първият томъ се появилъ въ *Аналитъ на Географическото Дружество*; вторият, останжалъ въ ръкописъ, падналъ по-сетне въ ръцъта на русската полиция.

По това време у К. узрѣла мисълъ, че руското общество може да се избави отъ самодържавието само по волита на единъ просветенъ народъ. Убеденъ въ нуждата отъ една обществена революция, направена изотдолу, той напусналъ свѣта на благородници и на двора, и се рѣшилъ да живѣе между работниците и селяните. Въ 1872 ходилъ той въ Белгия и Швейцария, дъто влѣзълъ къ сношението съ руски революционери. Като се върнжълъ, той захванжълъ да проповѣда на народа идеята на свободата, като ходилъ отъ градъ на градъ и отъ село на село предрѣшено като живописецъ. Въ 1874 билъ арестуванъ и затворенъ въ Петро-Павловската крѣпост, а въ 1876 сполучилъ да избѣгне отъ затвора на военната болница.

К. тутакси отишълъ въ Англия, послѣ въ Швейцария въ (1877), дъто въ Женева основалъ революционенъ вѣстникъ. Изгоненъ отъ Швейцария въ 1881 по искането

на руското правителство, К. отишълъ въ Англия. Въ 1883 той биде осъденъ въ Франция на 5-годишъ затворъ заедно съ 59 анархисти, макаръ и да нѣмаше участие въ прѣстъпленето, за което тѣ бидоха осъдени. Въ 1886 той биде пуснатъ отъ затвора поради една борба въ негова полза отъ французските и английските учени.

Слѣдътъ освобождението си, К. се оттегли въ Лондонъ, дъто обнародва много научни работи въ иб-главните английски списания, и философско-обществени студии, въ които сѫ изложени началата на анархическото общество, именно: *Думи на единъ побуненъ, Завоеванието на хълба, Анархията въ социалната революция* (прѣведена на бѣлгар., Руе, 1895), *Къмъ младите* (прѣв. на бѣлгар., Севлиево, 1892), *Затворите, Анархическата нравственост, Новите времена* и др.

Броталъ (гр. *крѣталонъ*, дрънкане). Една отровна змия, която, когато порасте, има дрънкалка. Пораства на дължина до 2 метра. Живѣе въ топлите земи на сѣверна Америка.

Кротоново масло. Масло, кое то се добива отъ растението *crotton tiglum*, и съставя най-силното слабително въ лѣкарството.

Круzenщернъ (Адамъ И.). Руски мореплавателъ, род. въ 1770 въ Естландия, умр. въ 1846. Отъ 1793 служилъ въ английската флота, билъ начальникъ на първия руски научно-търговски походъ около свѣта (1803—1806). К. направилъ много открытия и много важни наблюдения. На неговото *Пътуване около свѣта* (3 т. СИБ, 1810—1812, съ атласъ) се отнасятъ и много негови напокоши работи, както *Прибавления на хи-*

пъ-вече и пъ-вече заприличалъ на диктаторъ, разгонилъ съ сила Дългия парламентъ (1653), образувалъ единъ правителственъ свѣтъ, по чието желание зель титлата лордъ-покровителъ на 3-тѣ републики, свикалъ новъ парламентъ по избора си и въцарилъ въ обществото военния деспотизъмъ и протестантството. Отличенъ пълководецъ, дълбокъ политикъ и безподобенъ администраторъ, К. възвеличилъ Англия. Морската победа надъ Испания му доставила Дюнкирхънъ. К. умр. въ 1658. Синъ му, *Ричардъ К.*, род. въ 1626, го наследилъ като покровителъ, нѣ скоро си далъ оставката отъ той постъ и умрѣлъ въ безизвестностъ въ 1712. Виж. Англия, история. За К. има една цѣла литература; пъ-главни съчинения по прѣдмета сѫ: *Memoirs of the protector O. Cromwell and of his sons* (Лондонъ, 1820); Вилменъ, *Histoire de Cromwell* (Парижъ, 1814); Карлайлъ, *O. Cromwell's letters and speeches* (Лондонъ, 1845); Мерль д'Обине, *Histoire du protectorat* (Парижъ, 1847); Гизо, *Histoire de la république d'Angleterre et de Cromwell* (Парижъ, 1870, 2 vol., 2-о изд.); сѫщій, *O. Cromwell et la Restauration* (Парижъ, 1869, 2-о изд.), Moritz Bosch, *Oliver Cromwell und die puritanische Revolution* (Франкфортъ-на-Майнъ, 1885); Hoenig, *Oliver Cromwell* (Берлинъ, 1887—89, 4 тома); всеобщитѣ истории на Ранке и др.

Кронверкъ, герм. (отъ думи корона и работа или укрѣпление). Прибавено на крѣпость голѣмо укрѣпление, което състои отъ два бастиона и двѣ крилѣ.

Кронидъ, гр. Чада на Кроносъ и Рея.

Кроингласъ, англ. Стъкло, отъ което правиже ароматическите стъкла.

Кронидъ, гр. Синъ на Кроносъ.

Кроносъ, гр. Богъ на времето у староврѣменнитѣ гръци; сѫщото, каквото е било Сатурнъ у римлянетѣ.

Кронщадъ. Руски укрѣпенъ градъ, при устието на Нева; 50,000 жит. Военно пристанище.

Кронщадъ. Сѫщото, каквото е Брамшъвъ.

Кропоткинъ (князъ *Петъръ*). Руски революционеръ, род. въ Москва въ 1842. Членъ отъ дворянско семейство, кн. К., на 20-годишна възрастъ свѣршилъ курса на военно училище, и самъ по-желалъ да служи като адютантъ на главния управителъ въ источни Сибирь. Първата му записка била едно икономическо описание на страната до тогава малко позната. Слѣдъ това написалъ единъ докладъ върху състоянието на затворите и режима на осужденитѣ на каторжна работа, като по-сочвалъ и реформитѣ, които могло да се направиже. Този докладъ не се обнародвалъ, нѣ произвелъ вижда се, дълбоко впечатление на руския царь, който възнегодувалъ за страхотоитѣ, що се вършили въ негово име, и обѣщаъ да тури край на това състояние на работите. Настанжла една реакция въ Русия, която се стремила да заличи и послѣднитѣ дери отъ реформитѣ на Александра II, и царското обѣщане скоро се забравило.

Слѣдъ полското въстание (1863) всѣка надежда за реформи била изгубена. К. се прѣдалъ всенѣко на научни работи и, въ единъ редъ походи, които траяли три години, изсъдвалъ Манџурия, бѣговете

на Усури, открилъ пъти на Хинганъ и Мергенъ, дъто европейци не били ходили отъ XVII-и вѣкъ и др. Когато се върнжълъ въ С. Петербургъ въ 1867, за да слѣдва курса на университета, К. билъ вече популяренъ, толкова поради опасностите, колкото и поради научните слѣдствия на пътуванията му. Въ 1871, натоваренъ съ едно послание въ Финландия, той изучилъ почвите на ледения периодъ; неговите наблюдения му доставили прѣдмѣта на едно съчинение, отъ което само първия томъ се появилъ въ *Аналитъ на Географическото Дружество*; вторият, останжалъ въ ражкописъ, падналъ по-сетне въ ръцѣта на русската полиция.

По това време у К. узрѣла мисълъта, че руското общество може да се избави отъ самодѣржавието само по волята на единъ просвѣтенъ народъ. Убеденъ въ нуждата отъ една обществена революция, направена изотдолу, той напусналъ свѣта на благородниците и на двора, и се рѣшилъ да живѣе между работниците и селяните. Въ 1872 ходилъ той въ Белгия и Швейцария, дъто вгъзълъ въ сношение съ руски революционери. Като се върнжълъ, той захвалжълъ да проповѣда на народа идентъ на свободата, като ходилъ отъ градъ на градъ и отъ село на село прѣдѣшъ като живописецъ. Въ 1874 билъ арестуванъ и затворенъ въ Петро-Павловската крѣпостъ, а въ 1876 сполучилъ да избѣгне отъ затвора на военната болница.

К. тутакси отишъл въ Англия, послѣ въ Швейцария въ (1877), дъто въ Женева основалъ революционенъ вѣстникъ. Изгоненъ отъ Швейцария въ 1881 по искането

на руското правителство, К. отишъл въ Англия. Въ 1883 той биде осъденъ въ Франция на 5-годишенъ затворъ заедно съ 59 анархисти, макаръ и да нѣмаше участие въ прѣстъпленietо, за което тѣ бидоха осъдени. Въ 1886 той биде пуснатъ отъ затвора поради една борба въ неговата полза отъ французските и английските учени.

Слѣдътъ освобождението си, К. се оттегли въ Лондонъ, дъто обнародва много научни работи въ по-главните английски списания, и философско-обществени студии, въ които сѫ изложени началата на анархическото общество, именно: *Думи на единъ побуненъ, Завоеванието на хълба, Анархията въ социалната революция* (прѣведена на българ., Русе, 1895), *Къмъ младите* (прѣв. на българ., Севлиево, 1892), *Затворникъ, Анархическата нравственостъ, Новите времена* и др.

Кроталъ (гр. *кроталонъ*, дрънкане). Една отровна змия, която, когато порасте, има дрънкалка. Пораства на дължина до 2 метра. Живѣе въ топлите земи на съверна Америка.

Кротоново масло. Масло, кое то се добива отъ растението *crotton tiglum*, и съставя най-силното слабително въ лѣкарството.

Крузенщернъ (Адамъ И.). Руски мореплавателъ, род. въ 1770 въ Естландия, умр. въ 1846. Отъ 1793 служилъ въ английската флота, билъ началикъ на първия руски научно-търговски походъ около свѣта (1803—1806). К. направилъ много открития и много важни наблюдения. На неговото *Пътуване около свѣта* (3 т. СПБ, 1810—1812, съ атласъ) се отнасятъ и много негови напоночни работи, както *Прибавления на эн-*

дроографията на южните океани (Лайшцигъ, 1819); *Atlas de l' Ocean pacifique* (2 т. СПБ, 1824—1827); *Recueil des mémoires hydrographiques* (2 т. СПБ, 1824—1827); *Suppléments* (1835) и др.

Крумахеръ. Германски еписа-
тель, род. въ Текленбургъ (въ
Вестфалия), авторъ на *Притчи,*
станжли класически; освѣнь това
написалъ е много простонародни
и дѣтски съчинения (1768—1845).

Крумири. Туниско племе, чиито
разбойничества докарахъ француз-
ския походъ въ Тунисъ въ 1881,
когато Франция тури рѣка на
Тунисъ.

Крумъ (Гръмъ) или **Карантъ.**
Най-силниятъ отъ българските царе
въ боеветъ и първиятъ отъ тяхъ,
който се завзелъ да нареди дър-
жавата си съ добри закони. Цар-
увалъ отъ 802 до 815. Когато се
възциръ К., държавата му съ-
стояла отъ придунавска България
и Влахия, сир. простирала се отъ
Стара-планина до Трансилван-
ските Карпати. К. отиель отъ авар-
тегъ и франкитъ Панонска Бъл-
гария (источна Унгария), която се
присъединила на Дунавска. Слѣдъ
това той се заловилъ съ вътрѣш-
ната наредба на държавата си и
си избраъ за столица градъ Прѣ-
славъ. Въ това време издалъ той
прочутитъ си закони, именно за-
конътъ да се наказва съ смъртъ
она чиновникъ, който се улови че
е подкупенъ, за да употреби из-
мама въ работата си; законътъ
да се искорениятъ лозята, та да
нѣма пияниство; законътъ противъ
кражбата и др.

К. намислилъ да разшири дър-
жавата си на югъ. Въ 809, слѣдъ
една несполука да прѣземе Одринъ,
той се обѣрналъ къмъ Македо-

ния и на река Струмица напе-
сълъ голѣма победа на гръците,
и послѣ, слѣдъ страшно клане,
прѣзелъ София, която до тогава
била въ гръцки рѣдъ. Това на-
карало гръцкия императоръ Ни-
кифора, слѣдъ двѣ години при-
готвяне, да нахлуе въ България
съ голѣма войска (811), съ
известната сечнина за него: вой-
ската му да бѫде избита до кракъ
и черепътъ на неговата глава да
бѫде направенъ на посребрена
чаша за победителя му. Слѣдъ тая
победа К. стига до Ахиало, а
брать му до Пловдивъ, нанася още
едно поражение на новия визан-
тийски императоръ Михаила Рав-
габе при Версиниция близу до
Одринъ (813), и слѣдъ малко рас-
полага лагера си прѣдъ Цариградъ,
отъ Влахерна при Златни рогъ до Златните врати на мор-
ския брѣгъ. Алѣ К. разбираѣ, че
Цариградъ не може да се прѣземе
лесно само съ една обсада по сухо,
безъ да се опаше откъмъ морето
съ кораби, та прѣложилъ да склони
миръ. Гръцкиятъ императоръ ужъ
склонилъ и поканилъ К. на лично
срѣща задъ града при цркви св.
Врачъ. При това срѣщане бъл-
гарскиятъ царь наスマлко щѣгъ да
бѫде убитъ отъ една засада гръцки
войници. За отмъщение К. опу-
стошилъ всичките околности на
Цариградъ до Дарданелски про-
токъ; между това братъ му прѣ-
зелъ изнурения отъ гладъ Одринъ
и безброй гръци били поробени
и съ покъщнината имъ откарани
въ България. К. умрѣлъ всрѣдъ
страшни приготвия за нова
обсада на Цариградъ отъ аноним-
на прѣдѣли.

Круненъ. Едръ, голѣмомѣръ,
обемистъ, крупна гръшка.

Крупъ. Същото, каквото е дифтеритъ.

Крупъ. Германски металогъецъ, чието име носи сътъ отъ 1866 грамди стоманени топове. **Виж Желъзо.**

Крустарий, нов.-лат. Ходжникъ на испъхнили работи въ дърво.

Круша (Захария). Учител (понѣдѣлъ и церковенъ пѣвецъ) съ около 50-годишна учителска дѣятелностъ прѣзъ периода на народното ни възраждане, род. въ Самоковъ, почина въ София на 72-годишна възрастъ въ 1881. Синъ на икономъ попъ Христо, К. е билъ ученикъ на *Неофита Рилски*, и на 18-годишна възрастъ станалъ помощникъ на учителя си, сир. подадаскаль.

Распрѣдѣлено по години, учителството на тоя народенъ труженикъ е както слѣдва: 1829—1832 въ Самоковъ, 1833—1838 въ Копривщица, 1839—1845 въ София, 1846—1849 въ Вратца, 1850—1853 въ София, 1854—1855 въ Самоковъ, 1856—1857 въ Одринъ (приелъ руско поданство), въ 1858 въ Копривщица, въ 1859 въ Шагаюрище, въ 1860—1861 въ Самоковъ (и депутатъ въ Цариградъ по церковния въпросъ), въ 1862—1865 въ София (и писарь на общината), въ 1866—1868 въ София, 1869—1870 въ Радомиръ, въ 1871—1877 въ София.

К. има и книжовна дѣятелностъ; отъ него е имало книжка *Първи знания* и други 12 ръкописни книги (особено старогръцки) като учебници и пасхални таблици, които се пазятъ за споменъ у наследниците му.

За К.-вата дѣятелностъ е писано въ министерския *Сборникъ* отъ Марка Балабанова (год. I) и въ *Училищенъ Прогледъ* на нѣколко

мѣста, па е и вмѣстенъ като литературно лице между другите въ нашата литература за изучване въ V и VI класове.

Едноврѣменно, а именно отъ 1871 до 1881 като подражателъ на З. К. се явява на сѫщото учителско поприще синъ му *Христофоръ*, въ градовете: Свищовъ, Видинъ, София и Самоковъ, който още въ най-цвѣтъщата си възрастъ, на 30 год., се прѣсели въ вѣчността (1881). Тая голѣма загуба скрати послѣдните дни на живота на башата К., толкова побѣче, че З. К. бѣ положилъ голѣмъ трудъ и пожрѣтвувалъ много за образованietо на сина си въ Бѣлградъ въ полугимназията и послѣ въ духовната семинария, дѣто синътъ бѣ излѣзъ съ първа диплома.

Крушевецъ. Срѣбъски градъ, близу до сливането на срѣбъска и бѣлградска Морава, 150 килом. на юго-зап. отъ Семендрия, 54 на зап. отъ Нишъ; 5,150 жит. До 1389 билъ място прѣбиване на срѣбъските крале.

Крушевица. Едно отъ расклоненията на Пиринъ-планина, кое то отъ г. Алистрати завива къмъ югъ и се простира до Бѣло море.

Крушево. Градецъ въ битолската каза, около 25 килом. на юв. отъ Битоля, на едно живописно високо място, отъ дѣто се гледа пѣлото битолско поле; 12,000 жит., отъ които 8,000 цъницаре и 4,000 бѣлгаре. Винарство.

Крушево. Градецъ въ демиръхисарска каза, солунски вил.; 6,600 жит. бѣлгаре.

Крушево. Най-високий родопски връхъ въ срѣбъдата на Родопите (въ Турция); 2,300 метра надъ морското равнище.

Кръвосмѣщение. Сѫпржжески сношения между кръвни роднини.

Кръмъ (стар. *Таврически Херсонесъ*). Полуостровъ на южния край на европейска Русия между Черно и Азовско море; съединява се съ материка чрезъ Перескопски пролакъ, който не е по-широкъ отъ 5 до 7 килом.; простр. 25,727 чет. килом., насел. 270,000 жит. (татаре, евреи отъ караитецката секта, руси, гръци, арменци и българи). Гл. градове: *Симферополъ*, съдлище на управл. на таврическата губерния, Севастополъ, Балаклава и др. Гл. реки: Салгиръ, Алма, Белбъръ и Черная река. Три четвърти отъ полуострова (съверната часть състои отъ степи, на които отличителната чърта е безводието; южната часть се покрива отъ планини отъ Таврическиятъ, които се считатъ за продължение отъ Кавказки планини. Планинското бърдо, около 170 килом. надлъжъ, се простира покрай бърсоветъ, съ паралелни възви; най-високиятъ му върхове съ Ай-Петри (1,266 метра), Чадъръ-дагъ (1,560 мет.), Бабуганъ-Яла (1,655) и Ай-Василий (1,627). Климатътъ, изобщо здравъ, се умърива отъ моретата. Земедълството е незначително; туризмопроизводството и градинарството цъвтятъ. Разработватъ се много солени езера; въ К. има до 400 езера, ако и малки.

К. дължи името си или на кимерийцитъ, старитъ си жители, или е татарската дума *кръмъ*, крѣость. Въ старо време гръците имали многобройни селища въ полуострова, които подпаднали подъ властта на Митридата, понтийски крал, постъ на римляните, готите, хазарете и най-сетне ногайските татаре въ XIII-и вѣкъ. Венецианците и генуезците въ Кафа имали тамъ търговски заведения. Мухамедъ II ги изгонилъ въ 1475, и

К. се управлявалъ отъ тогава отъ ханове, токо-речи независими всъали на султаните. Екатерина II ги отнела отъ тая върховна власт въ 1771—1774, и окupирала К. въ 1783; Яшски договоръ въ 1792 изоставилъ окончателно страната на русите.

К., отъ дѣто русите заплашвали Цариградъ, е билъ, въ 1854 и 1855, театътъ на една голѣма борба между тѣхъ, отъ една страна, и Франция, Англия, Турция и Сардиния, отъ друга; тя се свършила съ прѣзимането на Севастополъ. Отъ тогава една част отъ кръмските татаре се изселили въ Турция. Като поводъ за тая борба между западните държави и Русия послужилъ въпростътъ за светиите места въ Палестина, подиганъ въ разни времена отъ страна на Франция, на която Турция токо-речи все отстъпила. Това било първата искара из войната, иъ желанието на Русия да прибере наследието на Турция било, казватъ, главната причина на хлуването на една руска армия въ дунавските княжества (21 юн. 1853) прѣмахнло всяка надежда за спасука на прѣговорите и имало за сълѣствие съюза на Франция, Англия и Сардиния въ полза на Турция. На 17 априлъ 1854, маршалъ Сент-Арно, главнокомандуващъ на французската армия, потеглилъ отъ Марсилия за Галиполъ, дѣто съ него се съединилъ лордъ Рагланъ, камбриджки дукъ и князъ Наполеонъ Дигнено на обсадата на Силистра промънило плана на съюзната войска: кръмский походъ и съсипването на Севастополъ, срѣдоточие на руското might на Черно море, били рѣшени. — Отъ 2 септ. 1854, дата отъ която излѣзли на сухо нападателни войски, до 27 юл.

Но в то же время вспоминается и то, что в 1905 году в Краснодаре было создано первое в стране общество изучения природы. Оно было основано на базе Кубанского университета. В 1911 году в Краснодаре было создано первое в стране общество изучения природы. Оно было основано на базе Кубанского университета. В 1911 году в Краснодаре было создано первое в стране общество изучения природы. Оно было основано на базе Кубанского университета.

Брестъ. — I-я К. Гвардійська піхотна дивізія з міста вийшла в 1844 року відправивши відповідь на вимоги

а висшето въ Лайпцигъ. Занимавалъ е училищни служби: директоръ на казанлъжкото педагогическо училище (1888-90), учителъ въ соф. мж. гимн. (1890-91, въ същото време и прѣдавателъ по немски езикъ въ висшето училище) и професоръ по философия въ висшето училище (1896). Печаталъ е трудовете си главно въ списанията си *Критика* (Пловдивъ, 1891) и *Мисълъ* (София отъ 1892 и продължава) и въ книгите си *Етюди и Критики* (София, 1894) и *Литературни и Философски Студии* (Пловдивъ, 1898, изд. Ив. Игнатовъ). Поважните му трудове сѫ слѣдните:

I. Литературни портрети и характеристики: *Стоянъ Михайловски*, *Пенчо Славейковъ*, *А. Константиновъ* като фейлетонистъ, *Н. Начоъвъ* въ Студии; *Софтославъ Миларовъ* и неговият дневникъ (*Мисълъ*, год. VI), *Великиятъ Апостолъ* [В. Левски] (*Мисълъ*, год. VII), *Ив. Ст. Андрейчинъ* (*Мисълъ*, год. VIII), *Д. Великсинъ*, *Ив. Вазовъ* като белетристъ *M. Георгиевъ* и *Веселинъ*, *Джонъ Свифтъ* и неговата сатира въ Етюдъ.

II. Философски и социологически студии: *Естетиката като наука*, *Социалната наука и нашите етически идеали* въ Студии; *Джонъ Дреперъ* и неговата теория на процеса въ Етюдъ; *Философските системи* (*Мисълъ*, год. VII), *Българската интелигенция* (*Мисълъ*, год. VIII), *Нашата университетска младежъ и нейните социални задачи* (*Мисълъ*, год. VII), *Българските книги* (*Мисълъ*, год. IX), *Българскиятъ хора и теорията за тяхъ* (*Мисълъ*, год. VI и VII), *Висшето училище*.

III. Критики върху: *Дъдовата Славчова ункука* отъ *Веселинъ*

(министерски Сборникъ, II), *Нобелъвата Verba* отъ *Ст. Михайловски* (Периодическо Списание), *Сладкодумецъ* юстъ отъ *Ив. Вазовъ* (*Мисълъ*, год. III), *Великата Рилска пустиня*, отъ *Ив. Вазовъ* (*Мисълъ*, год. I), *Извътъ* отъ *А. Лудогоровъ*, *Звукообразни лирически стихи*, отъ *Ив. Вазовъ*, *Третети лирически стихотворения* отъ *Кирилъ Христоффъ*, *Сели и материја* отъ *Блюхнеръ*.

Нѣколко д-ръ К.-ви пѫти белетристически очерки и политически дневници въ VI, VII и VIII год. на *Мисълъ* сѫ подписаны съ псевдонима *Cognitus*. Освенъ това, д-ръ К. е печаталъ статии въ списанието на казанлъжкото учителско дружество, *Денница и Групъ*. Отъ него има и прѣводи Учебника по историята на поезията (*София*, 1889) и др.

Кръстоносни походи е името, което даватъ на военинътъ походъ, които християнска Европа прѣдприела противъ мюхамедански искть въ срѣдните вѣкове; именно отъ XI-и до XIII-и вѣкъ. Първиятъ отъ тия походи се прѣдприѧлъ просто да се запази *правото* на християнските поклонници да посещаватъ свѣтия Гробъ; ала съдѣй завоеванието на Палестина цѣлъта на похода се промѣнила, или по-разширила, и затънанията на походите, които постѣдвали, били насочени къмъ избавлението на цѣлата земя отъ мюхамеданските владѣтели. Отъ ранни времена въ историиата на црквата, за благочестиво дѣло се считало да ходи на поклонение на гроба Христовъ, и да се посещаватъ разните мѣста, които Спасителъ билъ осветилъ съ присѫствието си. Когато арабетъ завладѣли Палестина въ VII-и вѣкъ, тѣ уз-

Палестина. Европа още един път се възвълнува; и рано въ 1147, двъг грамадни войски, подъ команда на Луи VII, франц. царъ и Конрад III, германски императоръ, потеглили за светата земя. Тъхната съединена сила се прѣсмета на 1,200,000 воителе. Ала походът нѣмалъ сполука. Гръцкий императоръ Мануилъ Комненъ билъ враждебенъ; чрѣзъ издадничеството на негови пратеници, Конрадовата войска била токо-речи щъла избита отъ турцитъ близу при Коня, а пѣтъ Луивата се съсиала бъ клусуритъ на Пизидските планини. Слѣдът празно опитване да прѣземятъ съ обсада Дамасъкъ, остаткитъ отъ това пълчище се върнали въ Европа.

Трети кръстоносенъ походъ (1189—1193). Ала смъртелния ударъ на Иерусалимското царство и силата на кръстоносците далъ, не Нурединъ, а Саладинъ, младъ кюрдски главатарь, който билъ станжалъ египетски султанъ, и който се домогвалъ до върховенството на мюхамеданския свѣтъ. Той нахлула въ Палестина, прѣзъ градъ слѣдъ градъ, и най-сетиѣ принудилъ самъ Иерусалимъ да се прѣдаде слѣдъ 14-дневна обсада (1187). Новината за това причинила трети кръстоносенъ походъ, на който прѣводителът били Фридрихъ Барбароса, германски императоръ, Филипъ Августъ, французски краль, и Ричардъ Лъвово срѣдце, английски краль. Първия се удавилъ въ Киликия, откакъ прѣзъ Икония (Коня); вторитѣ прѣзели Сенъ-Жанъ д'Акръ и сключили миръ съ Саладина.

Четвърти кръстоносенъ походъ (1202-1204) се прѣводителъ, защото го искала политиката на

папа Инокентия III, макаръ че състоянието на християнетѣ никакъ не го изисквало. Прѣводителът на този походъ били главно французски боляре, и сборното място на кръстоносците било Венеция, дѣто тѣ и пристигнали. Докѣ кръстоносците се приготвяли да тръгнатъ по море за Азия, тѣ били повикани въ Цариградъ на помощъ на Исаака Ангела, византийски императоръ, сваленъ отъ прѣстола отъ брата си Алексия III. Въ малко време Цариградъ билъ прѣзетъ два пъти и два пъти оплѣненъ отъ тѣхъ. Първия пътъ тѣ възвели на прѣстола Исаакия синъ Алексия, втория пътъ тѣ си подѣлили византийската империя: Балдуинъ, фландрски графъ, се въскачилъ на византийския прѣстолъ; Бонифаций основалъ Солунска държавица, Ото III-д-ла-Рош — Атинска; Вилхелъ Шамплитски — Морейска; венецианците добили най-хубавиятъ морски пристанища. Тия лъжекръстоносци и прѣемниците имъ се одържали 56 години (1204-1261).

Пети кръстоносенъ походъ (1217-1221), извършенъ отъ французите Жанъ-д-Бриенъ, избранъ Иерусалимски краль, а пѣ-сетиѣ Цариградски императоръ, и отъ Андрея II, унгарски краль, които нахлули въ Египетъ среща сарацините безъ слѣдствие.

Шести кръстоносенъ походъ (1228-1229), подъ прѣводителството на Фридрих II, придобилъ мирно отъ египетския султанъ Мелекъ-Камела, Иерусалимъ. Отъ какъ се коронисалъ Иерусалимски краль въ светия градъ, той се върналъ въ Европа, като оставилъ новото си владѣние Палестина вътишина. Виж. *Иерусалимъ.*

Седми кръстоносенъ походъ (1248-

1254). Въ 1244 едно ново племе турци нахлули въ Сирия, и още единjangъ светата Земя паднала въ турски ръцъ. Иерусалимъ бил изгоренъ и ограбенъ. Въ 1248, французския кралъ, Луи IX (Св. Луи), повелъ единъ походъ среща тѣхъ, и нъ билъ разбитъ и зетъ въ плѣнъ отъ египетския султанъ. Съ голѣмъ откупъ той добилъ своето и на другитѣ плѣнници освобождение. Като се върналъ въ Европа, на него гледали като на мъченикъ Христъ ради.

Осми кръстоносенъ походъ (1270), се подкачилъ пакъ отъ Св. Луи; нъ понеже начинателът му умръл въ Тунисъ (1270), на пътя за Палестина, той се извършилъ безъ никакво съдѣствие отъ английския князъ Едуардъ, бѣ-сетнъ Едуардъ I; ала и Едуардъ скоро се върналъ въ Англия, постѣдния отъ кръстоносците. Слѣдъ това, останалите въ рѫцѣта на християнетѣ градове Аяя, Антиохия и Триполи паднали пакъ единъ по другъ подъ властьта на сарацините.

Сетнини отъ кръстоносните походи. Грамадното иждивение на човѣшки животъ и другитѣ веществени загуби се наваксали съ обществени и нравствени блага, които друго-яче историците не виждатъ какъ е могло да се придобилятъ. Кръстоносните походи турнели въ съприкосновение въ течението на два вѣка европейцитѣ съ азиатцитѣ, които се опознали съ взаимна полза. Гизо, въ своите *Скаски по европейската цивилизация*, посочва това най-добре. «За първите лѣтописци», забѣлѣжватъ, «и слѣдователно за първите кръстоносци, на които тѣ сѫ просто изразителетѣ, мохамеданцитѣ сѫ прѣдметъ само на омраза: очевидно е, че ония, които говоро-

риятъ за тѣхъ, не ги познаватъ. Историците на напоконините кръстоносни походи говорятъ съвсѣмъ различно: ясно е, че тѣ не гледатъ вече на тѣхъ като на чудовища, че тѣ сѫ живѣли съ тѣхъ; и че между тѣхъ сѫ се установили сношения, дори и единъ видъ съчувствие». По тоя начинъ умовестѣ и на единитѣ и на другитѣ, а особено на кръстоносците, донѣдъ се избавили отъ ония прѣдразсѫдъци, които сѫ рожба на невѣжеството. «Прѣкрачило се една крачка къмъ освобождението на човѣшкия умъ». Второ, кръстоносците дошли въ прикосновение съ двѣ цивилизации бѣ-богати и бѣ-напрѣднили отъ тѣхната — гръцката и сарацинската. Трето, кръстоносните походи принудили феодалните господари, за да си доставятъ срѣдства за такъви далечни прѣдприятия, да даватъ на васалните си градове свободи и по тоя начинъ да пригответъ почвата за освобождението на общините. Четвърто, тѣ упражнили грамадно влияние на промишлеността. Мореплаването и търговията се разширили и усъвършенствували: Пиза, Генуа и Венеция, увеличили, най-вече тогава, морското си might и размижили кантоните си. Индустрията, самото земедѣлие, се обогатили съ нови способи на производството и съ непознати произведения. Тѣ дали потикъ и на науките и на изкуствата; никоя епоха не брои бѣ-вече поети, бѣ-вече историци. Плѣщешественици проникнали въ страстите на источна Азия, до тогава непознати на Европа. Най-сетнѣ, както често се е забѣлѣжало, съдѣствие на всичките тия нѣца е било да прѣдрасположи умовете на човѣците за една ре-

формация въ религията. Философския историкъ не прѣнебрѣга, но край другитѣ причини, които направо съдѣствуvalи да се пригответъ слушателe за Лютера, и влиянието на кръстоносните походи.

Крѣсна - планина. Планина, която се отдѣля отъ Западните Родопи; на югъ се раздѣля на два клона — Чайчи-балканъ, който се простира до Сѣрско поле и надъ Сѣръ носи името *Парнаръ-планина* и *Башъ-дагъ*, който се свръшва на сѣверъ отъ Драма.

Крюйтъ-камара, хол. На корабитѣ, място за пазене барута, патронитѣ и пр.

Ксавие (Франциско). Пръвъ проповѣдникъ на християнството въ Индия, католически светецъ (1506-1552).

Ксанти (Скеча). Градецъ, центръ на ксантийска каза, солунски вилъ, на р. Скеча или Ескидже-дере на южното ребро на Родопитѣ; 12,000 жит. Хубаво мястоположение; ржкодѣленъ градъ; въ околността му добри лозя и градини. Въ околията е Енидже, при пристанището Лагосъ, на югъ отъ К., градецъ, който е главното стоварище на прочутия *ениджески тютюнъ*.

Ксантина. Сократова жена, която се отликала съ злостъта си. Въ *прѣнос.* см. зла жена.

Ксантини. 1) Атински генералъ, Перикловъ баща, побѣдилъ персиянеть въ Микала (479 прѣди Р. Х.). 2) Спартански генералъ на служба у картагенинетѣ, побѣдилъ римския генералъ Регула (255 прѣди Р. Х.).

Ксенократъ. Гръцки философъ, Платоновъ ученикъ, род. въ Халкидонъ, забѣлѣжителъ по не-подкушилата си честность, която

станжла пословична въ Атина (396-314 прѣди Р. Х.).

Ксенофантъ. Гръцки философъ, основателъ на елейската школа, съвременникъ на Питагора и Анакамандра, отъ Колотона, живѣлъ отъ 536 прѣди Р. Х. въ Елея; умр. тамъ въ дълбока старостъ. Откъслеци отъ негови дидактическихъ. За природата сѫ издадени отъ Брандиза въ *Contemplationes Eleaticae* (Алтона, 1813) и отъ Карстена въ *Philosophorum veterum reliquiae* (Брюкселъ, 1830).

Ксенофонъ. Славенъ атински историкъ, философъ и пътководецъ; ученикъ Сократовъ (445-355 прѣди Р. Х.). Откаѣ се отличилъ въ пелопонеската война, прѣвождалъ една гръцка войска отъ 10,000 души, испратена на помощъ на младия Кира II, следъ злополучната битва при Кунаксъ, върнжъл се за удивление на цяла Гърция съ всичката си войска. Расказътъ за тоя походъ и за отстъплението на 10-ти хиляди К. дава въ съчинението си *Анабазисъ*. Други негови съчинения сѫ *Киропедия*, история на Кира Стари и *Записки*, която съдържатъ Сократовото оправдание К., принуденъ да напусне Атина, умр. близу до Елида. Най-добрите издания на съчинението му сѫ *Шнайдеровото* (Лайпцигъ, 1825-1840) и *Диндорфовото* (Парижъ, 1839).

Ксерасия, пр. Болесть, която изсушава косата.

Ксерксъ I. Персидски царь, пети съдѣль Кира, наследилъ баща си Дарий I въ 485 прѣди Р. Х. Умиротворилъ побуннени Египетъ посль, по прѣпоръжката на шурекъ си Мардония, и на нѣкои гемалийци, прѣдприелъ единъ походъ въ Гърция, и за приготвяното на

дъ употребилъ четири години (30). Гръците, и най-вече тъмници, съ дали подробности, въношения легендарни, върходъ; персидската войска б-вече отъ петъ милиона слъ построила единъ мостъ на Хелеспонти, нъ въщъ този мостъ билъ разбитъ отъ бури; за да прѣмине флота, която имала 1200 кораби и 3,000 прѣносни, прѣдалъ да прокопаѣтъ га планина и др.; Леонида, мопилитъ, съ 300 спартанци избилъ 20,000 персияне; въ една кръвопролитна битка Саламинъ, атиняните или цѣлата персидска флота като оставилъ Гърция водеща си Мардония, самъ ее върнжъ на една ривадия; сухопутната му войска разбита отъ гръците при Насенеъ на славолюбиви.

К. се прѣдалъ на раскошно развлечение; той билъ убитъ абана, началника на тѣгелетъ му въ 472 прѣ.

Кесъ II. Персидски царь, Артаксеркс I; въцарилъ 28 прѣди Р. Х. Една година въцарението си билъ нъ отъ брата си Согдина. **Кифания,** пр. Сухоѣжбина; та храна, което вършали християне, които, прѣзъ пости, или само хлѣбъ овоощия.

Ки. Въ церковните книги вѣнска буква съ бѣлъжъ, означава 60. Виж. *Словцифри.*

Кография, пр. Художествена на дърво.— **Ксилографъ.** икъ на рѣзба на дърво.

Ктесиасъ. Гърцки историкъ (V-и вѣкъ прѣди Р. Х.).

Ктесифонъ. Атинянинъ, който прѣдложилъ да награди Демостена съ златна корона. Обвиненъ отъ Есхина, че искалъ да награди оператора противъ закона, той се оправдилъ съѣдъ защитителна рѣчъ отъ Демостена (за Ктесифона или за короната).

Ктиторъ, пр. 1) Лице, което е съградило црква на свои разноски. 2) Прѣковенъ старѣйшина.

Coup de grace, фр. Свършителенъ или постъденъ ударъ, собств. знач. милостенъ ударъ, сир., който се нанася на смъртелно наранено сѫщество за да умре, та да се не мѫчи: *да нанесжъ соуп де грас на държавата.*

Coup d'essai, фр. Пръвъ опитъ (на писател, художникъ).

Coup d'état, фр. Държавенъ прѣвратъ: насилиствена държавна мърка въ обществените работи.

Coup de main, фр. Ненадѣйно прѣприятие или усилие.

Coup de maître, фр. Маисторска работа.

Coup de plume, фр. Литературно нападение.

Coup de théâtre, фр. Театраленъ ефектъ.

Coup de tête, фр. Безрасѫдна постѫпка.

Quae noscent docent. Лат. пословица: иѣщата, които врѣдяха, поучаватъ.

Qualis vir, talis oratis. Лат. пословица: какъвто мѫжътъ, такъвъ му и словото.

Quasi, лат. Смазъ-не, приближително.

Qualis rex, talis grex. Лат. пословица: какъвто царътъ, такъвъ и народътъ.

Куангъ-си. Область въ южни Китай, захваща коритото на гор-

тизанинъ на съединението на Влахия и Молдова, той бил избранъ князъ на Молдова на 17 ян. 1859, а на 5 февр. същата година и князъ на Влахия, та на дълъ станилъ представител и на двѣтѣ книжества. На 1 ян. 1862 той обявили съединението на двѣтѣ книжества подъ името *Румъния*, съединение лесно удобрено отъ силитъ, па дори и отъ Портата. Той князувалъ подъ името *Александъ Ioанъ I* до 1866, когато една революция го свалила отъ пръстола, който се далъ князъ Карлу. К. починалъ въ Хайделбергъ въ 1873.

Кузенъ (*Викторъ*). Франц. философъ и списателъ (1792—1867).

Qui vive? фр. Кой е тамъ? — Оттука на *qui vive*, на щрекъ.

Qui n'a santé, n'a rien. Франц. пословица: който си нѣма здраве, нѣма нищо.

Qui n'isit probat, nihil probat. Лат. поговорка: който доказва твърдѣ много, не доказва нищо.

Qui s'excuse, s'accuse. Франц. пословица: който се извинява, се обвинява; отговаря на нашата пословица: гузно не гонено бѣга.

Qui tacet, consentit. Лат. пословица: който мълчи, склани.

Qui trop embrasse, mal étreint. Франц. пословица: който много обгръща, затѣ обхваща, сир., който прѣприима твърдѣ много работи изеднѫшъ, не сполучва ни въ една.

Quid potui feci, faciant meliora potentes, лат. Азъ направихъ то-ва, което можахъ, а по-можъши да направишъ по-доброто; — любимото мото на великия български родолюбецъ Априлова.

Куинсландъ (*Паричина земя*). Една отъ 5-те английски колонии въ Австралия. До 1859 съставляла частъ отъ Южни Нови-Уелсъ.

Тая колония захватва съв.-западната часть на австралийския материкъ; простр. 1,755,880 чет. килом.; насел. 300,000 жит. Съдарище на управл. е Брисбейн (36,169 жит.), при устието на едноименна река въ Тихи океанъ. Редовна пароходна служба между Брисбейнъ и Сидни. Прѣди 20-30 години мѣстото, дѣто е сега Брисбейнъ, е служило като мѣсто заточение за най-лошите англ. прѣстѣнци. Н. е много сгоденъ за скотовъдство, което е и главенъ клонъ отъ австралийската промишленостъ. На съверния брѣгъ на колонията обработватъ съ сподук лозата, маслината, кинкината, канелата, захарната тръстика, тютюна. Опитите сѫ показали, че земята е сгодна за всѣканъ видъ житни посъди. Колонията изобилва и съ прѣвъходно градиво, особено за кораби. Отъ ископаемото царство има желѣзо, мѣдь, олово, ископаеми въглища, злато, драгоцѣнни камене. Желѣзопрѣтните линии (Южни и Западни) и телеграфътъ сѫ подъ непосредственото управление на колониалното правителство.

Въ Брисбейнъ има ботаническа градина, научно, земедѣлческо и литературно дружество; па и въ другите части на колонията има земедѣлч., ловджиски и др. дружества. Всѣкай градъ си има болница, и Брисбейнъ, Ипсвичъ, Мерибъръ и Рокхампътъ иматъ още по едно училище на изящните изкуства. Вѣстниците на колонията сѫ: *Брисбейнски Куръръ* и *Куинсландъсъ*, които излизатъ единътъ всѣкидневно и други седмично въ Брисбейнъ; *Куинсландъсъ Таймсъ* въ Ипсвичъ и др.

Правителството състои, както въ другите колонии, отъ управи-

тель, законодателенъ съвѣт и законодателно събрание. Членоветѣ на съвѣта се назначаватъ отъ управители; членоветѣ на събранието се избиратъ отъ народа. Испълнителната власт състои отъ едно министерство.

Кука. Столица на кралство Борну, близу до езеро Чадъ и на зап. отъ него; 60,000 жит. Голѣмъ пазаръ става въ К. всѣка седмица; на тѣржището се събира навалица отъ 12,000 до 15,000 души. Търговия съ робе, коне, кожани и книжни издѣлия. Градътъ състои отъ двѣ части, единъ километръ разстояние една отъ друга. Западната частъ е поб-гъстонаселена и поб-промишлена; въ источната сѫ дворците на шейха. Често града заплашватъ наводненията на езеро Чадъ.

Куковъ архипелагъ. Английски острови въ Полинезия, между о-ви Тонга и Тайти. Ако и да носиѣтъ името на Кука, тѣ не сѫ били открити, а само посѣтени отъ него. Най-голѣмтѣ отъ тия о-ви сѫ Монгия, Харвей и Раратонга. Туземцитѣ, на брой до 15,000, сѫ токо-речи всичките обѣрнѣти въ христианството. На К. а. особено вирѣе кокосовата палма.

Куковъ протокъ между двата голѣми острова на Нова Зеландия, откритъ отъ Кука въ първото му плавуване.

Кукулевичъ — Сакцински (Иванъ). Хърватски отечестволюбецъ, учентъ и писателъ, род. въ Загребъ въ 1816, умр. въ 1889. К. наследилъ отъ баща си чувството на дълбока любовь къмъ отечеството; югословѣското възраждане (илиризмътъ) още поб-вече сгорещило това чувство; запознаването съ водителетъ на движението (Ожеговича, Вука Караджича, особено Гаик)

най-сетиѣ побудило К. да излѣзе на литературното поле въ защита на потъжканитѣ народни права. К., воененъ, откакъ опитва силить си въ поезията и драмата съ произведения, проникнѣти отъ една идея — идеята на борба за освобождение, напушта военната служба. Отъ това врѣме въ Загребъ захваща К.-вата гореща политическа дѣятелност; той засѣдава въ областни събрания и окр. съвѣти и иска замѣната на латинския езикъ съ хърватския, агитира съ патриотически стихотворения (*Domordaoac, Slavianska domovina, Koralljke*, особено *Slavianke*), пробужда народното самосъзнание съ историко-литературни трудове (*Slovnik umjetnika jugoslavenskih*). Когато починала реакцията, К. оставилъ официалната дѣятелност. Въ 1850 той основава *Югословѣнско Историческо Дружество* и предпринима изданието на *Arhive za poviestnicu jugoslavensku* (1850 — 1875); въ сѫщото врѣме изврѣша единъ редъ пѣтувания по словѣнските земи, съ цѣль да събира рѣкописи, книги и да се запознае съ словѣнските учени. Изученията му по тия пѣтувания сѫ описани отъ него и въ списанията, и отдельно. За най-добро отъ историческите му изследвания минува *Borba Hrvatah s Mongoli i Tatari* (1863). К. е създѣствува гълъ и въ сѫдѣбните реформи на страната си въ народенъ смисълъ. Въ това отношение е важно съчинението му: *Jura Croatiae et Slavoniae* (1861 — 1862). На К.-вото участие въ първите работи на Юго-словѣнската академия на науките и искусствата се дължи първий томъ отъ *Monumenta historica slavorum meridionalium, Stari pisici Hrvatski* и др. Въ 1865 К. станаъ

замѣстникъ на бана и дѣйствуvalъ въ духа на развитието на народното самостъзнаніе. Въ 1867, създѣ тѣржеството на австро-унгарския дуализъмъ, той си далъ оставката.

Cucullus non facit monachum. Лат. поговорка: калугерътъ не е калугеръ, защото носи качулка [у римокатолиците калугеретъ носятъ качулки].

Куку-норъ. Китайско езеро между сѣчи Китай, Монголия и Тибетъ; 107 килом. надлѣжъ и 63 наширъ; солена вода. Петь острова, въ единъ отъ които будайски монастиръ.

Кукушъ. Български градъ, около 40 килом. на сѣв.-ист. отъ Солунъ; 5,000 жит. Поминъкъ: земедѣлие. Старъ замъкъ.

Кукъ (*Dжеймсъ*). Знаменитъ английски мореплавателъ, единъ отъ онни, които отворили ератата на научните пътувания; изследвалъ Землята Океания; убитъ отъ диваците на Сандвическите острови (1728—1779).

Кула (*Адрие*). Градецъ, окол. центръ, видински окр., $32\frac{1}{2}$ килом. на юго-зап. отъ Видинъ и 13 килом. на ист. отъ прѣдѣла съ Сърбия; 3,719 жит. На источната страна на градца се намиратъ развалините на двѣ римски крѣпости, въ които е имало кули. Въ старо време К. е билъ многолюденъ градъ и сѣдалище на римско селище *Castra Martis*.

Кула. Градецъ въ азиатска Турция, 28 килом. отъ стара Филаделфия (сегаш. гр. Ала-шехиръ), смирненски вил.; 9,000 жит. Срѣдоточие на сѣянето на афиона.

Кулджа. Областъ въ Зюнгария, крайната сѣв.-западна страна въ Китай, които китайците завоевали въ 1754 отъ балмукиците.

Прѣди нѣколко десетки години тази страна обявила независимостътъ си отъ Китай, на чело съ единъ туземецъ султанъ, и въ 1871 русското правителство, по едно съглашение съ Китай, присъединило К. на владѣнието си, и въ сѫщото време рускиятъ царь обѣща да яхъ върне на китайците, когато тѣ ѝ завземятъ съ сила доста-тъчна да яхъ държи въ покорностъ и да пази реда отъ дивите племена, които яхъ населяватъ. Разбитието на Якубъ-бен доставило на Китай желаното благовѣсие да спечели пакъ тая земя. Русия се съгласила да испълни обѣщанието си. Единъ договоръ — *Кулдженски* — отъ 1881 далъ на Китай $\frac{1}{5}$ отъ К., като оставилъ Русия една извѣ-ца отъ областта за да има до-нѣдѣвъ влияние въ тая областъ.

Кулджа или **Или**. Главенъ градъ на една земя въ Зюнгария, срѣдна Азия, близу до прѣдѣлите на Русия и Китай, близу до дѣсния брѣгъ на река Или; около 50,000 жит. зюнгаре, бухарци, та-жици и китайци. Околността на К. се побунила среща Китай въ 1865-68, и тамъ се извѣршили страшни кланета. Русия окупира града, който държалъ заедно съ околната страна до 1881.

Кулинаръ, лат. *Готварски*. Оттука *кулинарно* *искусство*, готварско *искусство*.

Кулиса, фр. Шареното перде, което служи за украсение на театръ, отдѣсно и отѣво на сцената. *Задъ кулисите* въ *прѣносъ* см. значи тайно, скришно. *Вихъ задкулисъ*.

Кулишъ (*П. А.*). Малоруски езикъ, авторъ на исторически романъ *Михайло Чарнишевъ*, поема *Украина*, и др. Политиче-ски заподозрѣнъ, осъденъ на 9-

граничение съ запръщение да пише. Пó-късно писалъ по малоруски и по руски (род. 1819).

Кулминация, ново-лат. Въ астр. Най-големата височина на една звѣзда надъ небосклона. Оттука **кулмиационна точка**, най-високата точка, до която една звѣзда достига надъ небосклона. Въ **принес.** см. най-високата възможна степень: **кулмиационната точка на щастлието, или на славата.** — **Кулминирамъ.** Намирамъ се на най-високата точка надъ небосклона. Въ **принес.** см. достигамъ до най-високата степень.

Култивирамъ, лат. Обработвамъ; усъвършенствувамъ. — **Култура** (соб. зн. обработка). Умствено и нравствено образование, развитие, просвѣщение, обогатяване и усъвършенствуване на духовния животъ на единъ народъ. — **Културенъ.** Шо се отнася до култура. — **Културкампфъ.** (герм. борба за цивилизацията). Име дадено на религиозната борба, водена отъ Бисмарка, среща католическото духовенство чрѣзъ закони, отъ които главнитѣ, издадени прѣзъ май 1873, сѫ извѣстни подъ името **майски закони.**

Култъ, лат. Поклонение, обожаване; дълбоко уважение: **храненъ култъ къмъ нѣкою.**

Кума. Русска река въ съверни Кавказъ, пои калмукските степени и прѣзъ нѣколко устия се влива въ Каспийско море; 400 килом.

Кумамото. Японски градъ, въ о-въ Куисиу, 8 килом. отъ морето; 59,091 жит. Стара крѣпостъ.

Кумане, узи у византийцитѣ, **куни** у маджаретѣ, **половци** у словенетѣ. Народъ отъ татарско произходение, чието име иде отъ р. **Кума**, която се влива въ Каспийско море. Прѣди XI-и вѣкъ ку-

манетѣ располагали становете си отвѣдъ Волга, слѣзли къмъ Черно море до Дунавъ, дѣтели побѣдени въ 1096 отъ Алексия Комнина. Куманското царство, което носило и името **Кипчакъ** въ среднитѣ вѣкове, се простирило отъ Ураль до Олта. Нападнати въ 1223 отъ Туши-хана, Ченгистъ-Хановъ синъ, куманетѣ били най-сетиѣ покорени отъ монголетѣ въ 1237. Смѣсени съ ногайцитѣ, като тѣхъ отъ татарското племе, тѣ исчезнали като народъ. Една частъ отъ куманетѣ, които се заселили въ Унгария въ края на XI-и вѣкъ, тамъ станахли християне и се погълъжли отъ тамошното население, дѣто името имъ се е упазило по брѣговете на Тиса въ името **Голяма и Малка Кумания.** Тѣхнитѣ езикъ е билъ едно турско нарѣчие, което християнските мисионери въ среднитѣ вѣкове изучвали, за да отидатъ да влѣзатъ въ съобщение съ племената на Горна Азия до полѣтъ на Алтай. Генуезците и тѣ го изучвали за търговски тѣ си сношения по Кръмъ и Черно море. Слѣдъ покорението на куманското царство отъ монголетѣ, много кумане били продадени като робе отъ покорителетѣ; мамелюкитѣ, които станахли господаре на Египетъ, били по-вечето отъ куманско произходение. Клапротъ открилъ въ Италия ръкописа на единъ персидско-латинско-кумански словарь, който принадлежалъ на Петрагка. — Клапротъ е обнародвалъ **Азиятски литературни, исторически и филологически архиви** (С. Петербургъ, 1810).

Куманово. Градецъ, центръ на каза, скопски вил., на пътя отъ Скопие за Кюстендилъ и станция на жѣлезницата за Сърбия; 6,600 жит., отъ които само българи

4,500. Доста ржкодълънъ градъ; върти търговия съ храна.

Кумиръ. Идолъ.

Кумисъ, монг. Квасено кобиленско млъко, или обикновено млъко, подквасено съ кобиленско млъко; станжало е важно лъчително средство, особено за гръден болести. Забължено е, че азиятските племена, които пишат кумисъ, не страдат отъ охтиката.

Кумъ. Градъ въ персидската обл. Иракъ-Аджеми, 120 килом. на юго-зап. отъ Техеранъ; 20,000 жит. Многобройни гробове на мюхамедански светци.

Quod averta Deus! лат. Което дано Богъ отврати!

Quod bene notandum, лат. Което добрѣ да се забѣлжи.

*Quos Deus vult perdere, prius de-
mentat.* Лат. поговорка: които Господъ иска да погуби, по-напрѣдъ имъ зима ума.

Quot homines, tot sententiae, лат. Колкото човѣци, толкова и умове.

Купе, фр. 1) Колесница като стая съ по едно прозорче отъ страни. 2) Станица въ вагонъ, въ която има място за сѣдане само отъ една страна.

Купелация, ново-лат. Чисто злато или сребро.

Куперъ (*Fenimore*). Американски романистъ, род. въ 1789 въ Булингтонъ (държ. Ню-Джерзи); въ 1805 постъпилъ въ флотата, въ 1810 си далъ оставката, умр. въ Куперстаунъ въ 1851. Повечето му романи представляватъ едно живо изображение на американската природа и изобщо на американския животъ; тука се отнасятъ *Шпионинътъ* (прѣведенъ на езика ни отъ П. Г., София, 1895), *Пътеводителътъ* въ пустинята, *Пионерътъ* и *Послѣдниятъ отъ Мюхиканците*. Къмътъ романи

сѫ прѣведенъ токо-речи на всички езици. Главното достоинство на романинъ му е простотата и естествеността; въ творчество и къмътъ той отстъпва Уолтеру Скоту. Пътуванията си въ Европа Н. е описанъ въ съчинението *Gleanings in Europe*.

Кунионйтъ, лат. Богъ на любовата у римляните: споредъ един, синъ на Венера и Вулкана; споредъ други, синъ на Венера и Марса; и най-сетне, споредъ други, Н. се родилъ отъ морските вълни съ богинята на хубестъта. Н. представлява като дѣте голо и стѣпо, или съ прѣвръска на очи, обръжено съ лъжъ и съ стрѣли, съ крилъ и понѣкога съ вѣнецъ отъ рози.

Куплетъ (фр. отъ лат. *coupula*, връска). Отдѣлъ въ стихотворение, който състои отъ симетрическо съединение на нѣколко стиха.

Купонъ, фр. (отъ *cupe*, рѣж.). Часть отъ лотариенъ билетъ, облигация и д. п., която има отдѣлна цѣнност и се отрѣзва за да се прибере среща нещо доходъ: *отрѣзъкъ*.

Купоросъ, фр. Испорчена дума отъ *cuprocose*. Име, което химицитъ едно време сѫ давали на всѣка соль, която състои отъ сѣрна кислота и нѣкое основание. Сега само три такъви соли носятъ името и.: сѣрно-кислий цинъ или бѣлий и., сѣрнокислата мѣдь или синий и. (синъ камень), и сѣрно-кислото желѣзо или зеленый и.

Кура, лат. Лѣчение.

Кура или *Куръ*. Рѣка, образуваща въ азиятска Русия (карски окр.) тече покрай Тифлисъ, дѣто става корабопл., и се влива въ Каспийско море; 900 килом.

Куражъ, лат. (*коръ*, срѣде). Смѣшъ, неустранимостъ, маж-

ство. — **Куражъ.** Насръдчавамъ, поопрявамъ; **куражъ се.** Храбръ се.

Куаре. Отрова, която индийците приготвят от корениния сокъ на южно-американското растение. *Strychnos guianensis*; дивить имена въ южна Америка съ нея си оправят стрѣлите.

Кураторъ, лат. (отъ *кура*, грижа, попечение). 1) Попечителъ, лице назначено отъ сѫдъ, за да бди за интересите на малолѣтень. 2) Дѣловодителъ по несъстоятелностъ, назначенъ отъ сѫдъ.

Курбанъ, араб. Жрътва, жрътвоприношение. — **Курбанъ-байрамъ.** Турски празникъ, на който се колъкътъ жрътви.

Курбетъ, тур. Странствуване, живѣяне на чужбина.

Курбский (князъ *Андрей Мих.*). Руски пѣтководецъ, прѣвель на езика си Дамаскиновото богословие и диалектика, Златоуста, Василия Велики (2-та половина на XVI вѣкъ).

Куриации. Албенско семейство, прославено отъ тримата момци, които били испратени да се биятъ съ хорацинъ. Виж. *Хорации*.

Куриеръ, лат. Скороходецъ, пощепрѣносителъ.

Курий Дентатусъ. Знаменитъ римлянинъ, побѣдителъ на самнитъ, прославенъ съ безукоризнеността си (290 прѣдь Р. Х.).

Курили. Купъ острови на югъ отъ Камчатка (на Япония). К. сѫ 22 на брой, побѣчето пусты; отъ тѣхъ 19 сѫ принадлежали на Русия до 1875, когато се отстѣпили на Япония въ замѣна за южната половина отъ о-въ Сахалинъ. К. сѫ всичкитъ волканически. Името имъ е руско, отъ «*куриль*», пушеше. Тѣ сѫ открыти отъ руситѣ, отъ 1713 до 1778. Жителетъ имъ, до

300, се поминуватъ съ ловъ и риболовство.

Куриозенъ, лат. Забавенъ, страненъ, смѣшенъ, любопитенъ. — **Куриозъ.** Забавно, смѣшно нѣщо: съобщавамъ това за куриозъ.

Курландия. Русска губерния, една отъ трите Прибалтийски области, между Ливония на сѣв., отъ която иж дѣли Даудина, витебската губ. на ист., ковиленската на югъ, и Балтийско море на зап.; гл. градъ *Митава*, иж най-известниятъ градъ *Либава*; простр. 23,977 чет. килом.; нас. 736,885 жит., отъ които побѣчето латиши, останалитъ немци, евреи, руси, поляци и др. По вѣра само 16,000 руси (православни), 47,000 католици, останалитъ всички протестанти. Въ срѣдна К. се простира обширното митавско поле, въ южната частъ се възвишава митавското плато; близу до Балтийско море има до 300 езера, и единъ каналъ съединява либавското езеро съ морето. Климатътъ е здравъ и умѣренъ. К. е една отъ плодородните губернии. Главниятъ поминътъ е земедѣлието. Риболовството по морето, рѣкитъ и езерата дава добри доходи. Фабричната и търговско-промишлена дѣятельность е развита само въ Митава и Либава и донѣдѣлъ въ Виндавъ.

— Едно време К. била независимо херцогство; собствено тя състояла отъ двѣ херцогства К. и Семигалия, които принадлежали, заедно съ Ливония, на тевтонските рицари. Въ 1561, курландски херцогъ, като виждалъ, че можно ще може да противостоятъ на руситѣ, станалъ васалъ на Полша. Династията на Кеплеръ исчезнала въ 1737. Страната се раздирала отъ раздоритѣ на двѣ партии, една русска и друга

гата полска; и въпръшки единъ актъ на курландската диета, който билъ опрѣдѣлъ въ 1726 Морица Саксонски за наследникъ на херцогството, русската императрица Ана, която по нюстадския договоръ (този договоръ билъ сключенъ между Швеция и Норвегия въ Нюстадъ, Финландия, въ 1721), имала рѣшително влияние въ Курландия, го дала на своя любимецъ Бирона, въ 1727. Слѣдъ падането на Бирона, К. 18 години била безъ херцогъ и се управлявала подъ надзора на руския посланикъ Бутлара. Въ 1758 за херцогъ билъ повиканъ Карлъ, синъ на саксонски князъ и полски кралъ Августа III, ала слѣдъ въцарението на Екатерина русска, Карлъ билъ принуденъ да се отдалечи въ Саксония, и за херцогъ билъ обявенъ изново Биронъ; слѣдъ него на курландската прѣстолъ дошелъ дошъ (1769) синъ му Петър Биронъ, който си далъ оставката отъ прѣстола въ 1795, като отстъпилъ всичкитѣ си права на Русия за 2 милиона рубли и пожизнена пенсия. Отъ това време К. влѣзла въ състава на русската империя.

Курсивъ., лат. Подчеркнатъ: курсивна буква, курсивна дума. — **Курсивъ.** Подчертване; печатни букви, които приличатъ на ръкописните.

Курскъ. Градъ въ европ. Русия, центръ на едноименна губерния, на рѣки Кура и Тускара, 1,200 килом. на юго-ист. отъ С. Петербургъ, 500 на юго-ист. отъ Москва; 62,803 жит. Търговия съ жито, кожи и др. К., основанъ около 990, билъ нѣколко пъти разоряванъ отъ куманетѣ, и побѣстѣ отъ монголитѣ; въ началото на XIII-к вѣкъ съставилъ особено княжество, което въ 1278

било покорено отъ татаретѣ. Курската губерния има 46,455 чет. килом. и 2,239,000 жит. Климатъ се отличава съ забѣлжителна мекостъ. Желѣзните птици въ посльдните години сѫ обхванжли и прорѣзали цѣлата губерния. Въ тая губерния цвѣтѣятъ земедѣлието и скотовъдството. Важно е и пчеловъдството. Промишлеността има земедѣлческо направление.

Курсъ, лат. (отъ *курсусъ*, течение, тичане). 1) Вървене, цѣни на пари, на цѣнности, на стоки: чуждестранните монети и лъмата курсъ въ Турция; курсътъ на борсата. 2) Цѣлия редъ науки прѣдаваеми въ едно учебно заведение: той е свършилъ курсъ въ Роберъ Колежъ. 3) Редъ уроци прѣдавани само по една наука: курсътъ на физиката. — **Курсовъ.** Ходицъ, който се отнася до хода и цѣнността на пари.

Куртажъ, фр. Меситий, условна плата на посрѣдникъ (меситинъ) при продажба или покупка на стока.

Куртизантъ, лат. Лъстецъ, ласкателъ (въ царски или княжески дворъ).

Куртре. Белгийски градъ въ западна Фландрия, 54 килом. на югъ отъ Брюгъ, на желѣзницата отъ Лилъ за Гандъ, съ клонове за Брюгъ, Ипръ и Брюкселъ; 30,000 жит. Тъни платна, даватели; копринени, вълнени и памучни платове. Ванъ-Дикови картини; академия на живописцеството и архитектурата; музей и библиотека; промишлени училища. — К. е билъ въ гало-римската епоха важенъ градъ.

Куртъ-бунаръ. Село, окол. на силистренски окрѫгъ, въ една безводна равнина, 48 килом. на юго-ист. отъ Силистра, 51 на съв-зап-

отъ Добричъ и 25 на юго-зап. отъ Акъ-Кадъиларъ; 1,051 жит., само 100-на българе, а другите турци. Въ околността на К. се намиратъ стари развалини, нѣ самото село не се вижда да е много старо. Въ село Кавурса, 6-7 килом. на юго-зап. отъ К., има остатки отъ стара римска крѣпостъ. Въ Конакъ-куюджикъ, друго село въ куртъ-бунарската околия, 20 килом. на ист. отъ К., има крѣпостъ, останала отъ нѣкой си еничеринъ, който живѣлъ въ селото съ голѣмо число башиозуци, съ които се бранилъ отъ крѣпостта.

Курфирсти. Германски владѣтелни князове, които имали правото да избиратъ Римско-германския императоръ.

Курций (Ернстъ). Германски ученъ, историкъ и археологъ, най-добрий зналецъ на класическите старини; занимавалъ се токо-речи исклучително съ гръцките старини. Главното отъ съчиненията му по тоя прѣдметъ е *Пелопонезъ* (1814—1896).

Куско. Градъ въ Перу, въ живописната долина на река Гватаний, една отъ главните на Амазонъ, близу до Андите; 50,000 жит. Университетъ. К. е бывъ нѣкога столица на инките, едно индийско племе; въ него сѫ се упазили развалини отъ единъ храмъ на слънцето и една стара крѣпостъ.

Кускумрийца. Птица отъ разреда на гълъбите; държи се въ кафезъ. Диво живѣе въ сѣверна Америка.

Кустоца. Италианското село, въ венецианската обл., 3 килом. отъ Верона; при това село австрийцитъ, подъ прѣводителството на генералъ Радецки, одържали, на 11—15-и юлия 1848, рѣшителна побѣда надъ и-

талиянцитъ, подъ началството на сардинския кралъ Алберта.

Кутаисъ. Гл. градъ на кутаиската губерния, 200 килом. на сѣв.-зап. отъ Тифлисъ, на р. Рионъ; 5,000 жит. Забѣлѣжителни развалини отъ съборна црква, построена отъ имеретински царь Баграта. Основанието на града се приписва на абхазкия царь Леона въ 796 слѣдъ Р. Х. Отъ 1462 К. стана жълъ столица на имеретинското царство, а въ 1810 бъль присъединенъ на Русия. — Кутаиската губерния се намира въ За(д)кавказъ или Южни Кавказъ (виж. тая дума) на Черно море и отговаря на старорѣменната Колхида; простр. около 30,000 чет. килом.; насел. до 250,000 жит. (имеретинци, гурийци, турци, арменци, грузини, осетини, евреи и др.). Страната е планинска; гл. река е Рионъ. Земята въ Имеретия, Гурия и Мингрелия всѣдѣ е плодородна. Климатъ изобщо е умѣренъ. Раствителността въ Рионската долина ераскоцна. Земедѣлие, лозарство, конопринарство; скотовъдство (говеда, овце, свине). Слѣдъ присъединението на Закавказъ [Закавказъ руситъ наричатъ земята между Кавказъ на сѣв., и азиатска Турция и Персия на югъ; ала това име нѣма практическо географическо значение, понеже руситъ включватъ земята, която означава, въ самия Кавказъ] на Русия, образувала се грузино-имеретинска губерния, а отъ 1846 тая губерния е раздѣлена на кутаиска и тифлисска; въ 1857 въ тая губерния се включили и Мингрелия, Сванетия, пристанищните градове Редутъ-кале и Сухомъ-кале и др.

Соите que coûte, фр. Колкото и да костува, съ каквато и да блъди.

Кутикула, лат. Същото, каквото е епидерма.

Кутловица. Виж. *Фердинандъ*.

Кутузовъ (Михаилъ-Лавриновичъ-Голенищевъ, князъ Смоленски). Руски фелдъ-маршалъ, 1745 — 1813. Испратенъ да се учи въ Страсбургъ, той се върналъ на 16 години, и постъпилъ на служба съ чинъ артилерийски офицеръ. Участвувалъ въ войната на полската конфедерация, и въ походите на русите среща турцитъ. Смѣлостта и военниятъ таланти, които показалъ въ всичките воини, въ които служилъ, административните и дипломатическите му заслуги, като посланикъ въ Цариградъ, въ 1793, като командантъ на Украйна, въ 1794, най-сетне като воененъ управителъ на С.-Петербургъ, докарали повишението му на най-високия чинъ на армията, генералисимъ, въ 1812, на прѣдсѣдателството на съвета и на княжески чинъ. Той диктувалъ на турцитъ Букурещкия миръ, въ 1812; билъ поставенъ на чело на армията да се бие среща Наполеона, билъ победенъ при Москва, нъ показалъ най-голяма енергия и присъдвалъ французы яростно прѣзъ прочутото имъ оттеглюване отъ Москва. Умр. отъ болестъ въ Бузлау (Силезия) прѣзъ похода въ 1813.

Куфическа азбука, по името на градъ *Куфа*. Букви, съ които билъ написанъ коранътъ. — **Куфически монети**. Стари монети отъ времето на халифите, отъ VII-и до XI-и вѣкъ.

Куцо-власи. Виж. *Цънцаре*.

Кърджиевъ (Тома). Български политически дѣць, застрѣленъ въ Русе за участие въ Узуновъ-Филовата военна буна на 19 февр.

1887. Прѣди освобождението ни, К. е билъ членъ на русенския таенъ комитетъ, и устроителъ на възстаническа чета отъ Червена-вода (1875). Виж. *Зах. Стояновъ* *Записки по българските възстания*.

Си Химически знакъ на мѣдта (*cirgrum*).

Кювие (Георги). Единъ отъ най-великите естествоиспитатели, французинъ, род. въ Монбелиаръ въ 1769, умр. въ Парижъ въ 1832. Добилъ гимназиално образование въ родното си място и свършилъ въ щутгартската академия. Въ 1795 постъпилъ учителъ въ парижкото срѣдоточно училище. Въ званието си помощникъ-прѣдавателъ на сравнителната анатомия въ *Jardin des Plantes*, той раскопавалъ нѣколко години около Парижъ животни скелети или остатки отъ скелети и показалъ изкуството какъ да се възстановяват допотопните животни по уцѣлелите имъ кости: той пръвъ възвелъ на степень на наука сравнителната анатомия. Онова, което Линей и Жюсе сѫ направили за растенията, К. е направилъ за животните съ съчиненията си *Животното царство и Естествената история на рибите*. Въ качеството си пожизненъ секретаръ на института той е написалъ *Историята на естествените науки отъ 1789*. Неговите послѣдни лекции, четени въ *Collège de France* за историята на естествените науки, сѫ издадени отъ *Madeleine de S-t. Agy*.

Кюнъ (Францъ). Германски ученъ (1812 — 1881), берлински професоръ, който съ трудовете си е основалъ сравнителната митология, на която е най-славният прѣставителъ въ XIX-и вѣкъ. К.

е авторъ на *Die Heraldkunst des Feuers und des Goettertranks* и др. Синъ му е обнародвалъ въ 1886 неговите *Mythologische Studien*, сборникъ на главните му статии изъ списанията.

Кюпрюлю (Мехмедъ). Великъ везиръ, регентъ прѣзъ малолѣтието на Мохамеда IV, управлявалъ турското царство отъ 1655 до 1661 съ мѣдростъ и строгостъ, поради които сѫ го сравнявали съ отличния французски държавникъ кардинала Ришльо, уредилъ финансите, ржководилъ искусно външните отношения, и прѣди смъртта си посочилъ на султана сина си Ахмеда, като най-достоенъ отъ сановниците да го замѣни. К. билъ родомъ отъ мало-азиятския градецъ Кюпрю, род. въ 1585, а умр. въ 1661. Той билъ назначенъ отъ султановата майка велики везиръ на 70-годишна възрастъ. — К. (Ахмедъ). Синъ на Мехмедъ К., 1626-1676. Великъ везиръ на Мохамеда IV по баница си прѣпорожка. Съ башините си качества той съединявалъ и учението. Макаръ и да билъ побѣденъ при Сенъ-Готардъ (градецъ на Раабъ въ Унгария) отъ австрийския генералъ Монтекукули, той сключилъ благоприятенъ за Турция миръ при Темишваръ (1664), прѣвзелъ Крътъ (1669) и Каменецъ. — К. (Мустафа), умр. въ 1691. Ахмедовъ братъ, достоенъ за него, и като него велики везиръ, въ царуването на Сюлеймана II, 1689. Царството дължало нему благодеянието си вътрѣшно и славните си сполуки външно. Той падналъ геройски въ битвата при Саламанкаменъ. — К. (Хюсейнъ). Братовчедъ на К. Мухамеда, велики везиръ на султанъ Мустафа II, уредилъ държавата

слѣдъ карловицкия миръ, обуздалъ бунтовническия духъ на ені-черетѣ и задобрилъ християнетъ съ справедливи мѣрки. Ала прѣобразованията му възбудили наоколо му голѣми интриги, и най-сетне той се отчаялъ да се бори на всѣка стѣлка съ неприятеле, та се оттеглилъ въ частенъ животъ, и подиръ малко умрѣлъ. Той билъ последниятъ велики везиръ отъ семейството си.

Кюрасао. Питие, направено отъ кори отъ горчиви протокали, отъ захаръ и отъ ракия, което най-напредъ се е добивало отъ о-въ Кюрасао, единъ отъ Антилите. Сега се прави и другадѣ.

Кюристанъ («земята на кюрдитѣ»). Азиатска страна, която влиза една частъ, поб.-голѣмата, въ Турция, една частъ въ Персия; захваща коритото на горни Тигръ, на юго-ист. отъ Армения, и простира се надлѣжъ 900 килом. отъ сѣв.-ист. къмъ юго-зап. и наширъ отъ 100 до 200 килом.; образува въ Турция цѣлия диарбекирски вилаетъ, южната частъ отъ ерезумския и съверната частъ отъ багдадския. Западниятъ прѣдѣлъ на тая земя е Евфратъ. Въ неї има нѣколко езера, отъ които най-голѣмите сѫ Ванъ и Урмия. К. отговаря на староврѣменните Гордиана и една частъ отъ Асирия, а персидски К. — на Мидия. Цѣлата страна, освѣнъ една ивица край Тигръ, е много планинска; нѣкои отъ планинските връхове сѫ около 3,900 метра високи. Почвата е плодородна и произвежда жито, оризъ, сусамъ, овощия, тютюнъ, памукъ и др. Едно забѣлѣжително произведение на тая земя е едно вещество, което се намира по листата на тамариска и други дръвчета и отговаря на

описанието за «манната» въ Ветхия Завѣтъ. Гл. градове въ турски К. сѫ *Битлисъ, Ванъ, Урмия, Мардинъ, Мушъ, Керкукъ, Диарбекиръ, Малатия и Мараизъ.* Гл. градъ въ персидски К. е *Керманша.*

Кюрдитѣ (на персид. *якитъ, юначнитъ*) сѫ едно старо воинствено племе, което, ако и да се е размѣсало съ разни народи, най-вече съ турцитѣ, пакъ е упазило асирийския си типъ. Четири-пети отъ жителетѣ на К. сѫ кюрди. Прѣсътътъги отъ 1,800,000 до 3,000,000. Една частъ живѣятъnomadски животъ. Поминъкътъ на всичките изобщо е земедѣлието и скотовъдството, особено овцевъдството и козевъдството. Кюрдитѣ сѫ отъ индо-европейското или арийското племе. Езикътъ имъ е много ближенъ съ сегашния персидски езикъ. Вѣратата имъ, по-вечето по име, е мюхамеданството; тѣ сѫ сюннитѣ. Има и около 50,000 иезиди или поклонници на дявола, и 200,000 несториане между езера Урмия и Ванъ. Кюрдитѣ, ако и да сѫ подданици на Турция и на Персия, сѫ токо-речи независими и се управляватъ по свои си закони и отъ свои си главатаре. И Асирия въ старо време не е могла да покори съвсѣмъ тия планинци. Въ нашето време Турция се опитва да образува отъ тѣхъ нѣщо като редовна войска.

Кюрдските нрави сѫ добре познати; никой народъ не се е прѣдавалъ по-вече на разбойничество. Въ очите на кюрдските главатаре то е най-благородното занятие. Положението на кюрдитѣ между двѣ-три царства улеснява много упражнението на тая професия. Кюрдитѣ тероризиратъ ар-

менцитѣ, вѣчно изложени на тѣхнитѣ грабежи, откарвания добитъкъ, дѣца, жени. Подробни свѣдѣния за К. се намиратъ у *Chantre: Exploration dans le Kurdistan et l'Arménie* (Lyon, 1881).

Кюстенджа. Градъ въ подрумъжиска Добруджа, на Черно море, посълѣдна станция на жѣлѣзницата до Черна вода на Дунавъ, 30 килом. на сѣв. отъ Мангалия и 63 килом. на сѣв. отъ Балчикъ; 7,000 жит. Търговски градъ, първо приморско пристанище на Румъния и главно стоварище на вносните и износни стоки за Добруджа. Статута на Овидъ. Извѣстно е, че тоя римски ученъ е билъ заточенъ въ Томи, староврѣмененъ градъ на мѣстото на сегашното село Ана-долкий, до сама К.

Кюстендилъ. Български окрѣженъ градъ, при сѣвернитѣ поли на Осоговска планина, близу до Струма, расположенъ на едно плодовито поле въ раскошната долина на тая рѣка, 85 килом. на юго-зап. отъ София, 42 на зап. отъ Дупница, 21 на ист. отъ турския прѣдѣлъ *Деве-баиръ*; 11,383 жит. Овоцни градини; износи на прочутитѣ сушени черни сливи, сливовица и др. Въ самия градъ и въ околността му има много минерални тощли води; въ пѣська на близкинъ рѣки се намира злато, а въ Осиговската планина на нѣколко мѣста се е добивало сребро. Кюстендилски пѣтъ за Македония е планински пѣтъ прѣзъ Богословъ-балканъ — връхове Шапка, Руенъ и Цари-връхъ. Отъ Цари-връхъ пѣтътъ се раздѣля въ три посоки: на дясното къмъ Егри-паланка, на ляво къмъ Кочана, а срѣдниятъ за Кратово. — К. е билъ важенъ градъ въ римско време, когато името му било

Паутамия; въ него сѫ се сѣкли римски пари, на нѣкои отъ които сѫ представени богатствата му: грозде, жито и др. Подъ владѣнието на българетѣ, римското име на града се замѣнило съ старобългарското *Вельбжедъ*, — име, което се е упазило и до днес въ названието на една отъ градските махали (*Велбжъ*). Слѣдъ прѣзимането на българското царство отъ турцитѣ, това име се замѣнило съ *Кюстендилъ*, по името на тамошнитѣ горещи извори «Константинови бани». Като старина въ К. се счита една висока кула съ часовникъ. Върху звѣната на часовника личи слѣдният надписъ: «Сіе звоно скетомъ Николе ит. лето 6937 (1429 слѣдъ Р. Х.) по изволенію Божию азъ Радославъ приложихъ. . .».

Кютая. Градъ въ азиатска Турция (Мала-Азия, худавендигарски вил.), въ подножието на Мурадъдагъ, и на дѣсн. бр. на Пурсукъ (притокъ на Сакария), 115 килом. на юго-ист. отъ Бруса; 50,000 жит.), по-вечето турци; останалитѣ 10,000 арменци, 5,000 гръци и др. Търговия съ жито и други земедѣлч. произведения. Многобройни джамии. — Близу до тоя градъ турцитѣ били разбити отъ египтянетѣ, подъ началятето на Ибрахимъ паша, въ 1833; тамъ се и сключилъ слѣдъ египетската победа договорътъ, който турилъ край на първата война на султанъ Махмуда съ Мехмедъ-Али.

Кючюкъ - кайнарджа. Виж. *Кайнарджа*.

Кяабе, араб. Камень въ Мека, който мюхамеданетѣ считатъ за свещенъ.

Кявендишъ. Знаменитъ английски химикъ; открилъ, че водата състои отъ водородъ и ки-

лородъ и опредѣлилъ съ опити плътността на земното клѣбо, па и прѣсътнѣлъ неговото тегло. К.-вото откриване водорода внушило мисълта да се прави якъ опити съ балони, и кроежи за въздухоплаване. К. изнамѣрилъ онце евдиметъръ за синтеза на водата и за опредѣление количеството на кислорода въ въздуха. Изобщо се приема, че на К. се дължи основанието на пневматическата химия, която до негово време едава ли съществувала. К. билъ синъ на лордъ Ч. Кявендиша и внукъ на девжинайския дукъ, и род. въ Ница въ 1831. Учили се въ Камбриджъ, и посветили цѣлия си животъ на научни изслѣдвания. Единъ неговъ вуйка му оставилъ наследие голѣмъ имотъ, който му далъ възможностъ да продължава любимите си занятия. Той живѣлъ токо-речи извѣнъ свѣта, и толкова мразилъ да се вижда съ неизвестни лица, че съградилъ библиотеката си — една великолѣпна библиотека — доста далечъ отъ къщата си, каквото да го не беспокой тамъ никой; па и слугите му имали заповѣдъ да се не явяватъ предъ него, подъ страхъ на уволнение. Той умрѣлъ неженъ въ 1810, и оставилъ по-вече отъ 1 милионъ лири на роднините си.

Кямбриджъ. Английски градъ, на река Камъ, 80 килом. на сѣверо-ист. отъ Лондонъ; 40,000 жит. Прочутъ университетъ, библиотека съ 170,000 тома и 4,000 рѣкописа, обсерватория и ботаническа градина; университетъ основанъ отъ Хенриха I (1101-35).

Кямбриджъ. Градъ въ Съединенитѣ Държави (Масачузетсъ), на Чарлсъ-ривъръ (Карлова река), среща Бостонъ и Чарлстъонъ;

52,700 жит. Университетъ, пръвъ по връхното, па и изобщо считанъ за най-добрий въ Америка; основанъ въ 1638 отъ благодател Харварда.

Кяхта. Руски градъ въ Сибирь, 290 килом. на юго-ист. отъ Иркутскъ, на прѣдѣла съ Китай, 6,000 жит. К. е среща китайския градъ Май-Мачинъ и стоварище на голѣма размѣнна търговия между Русия и Китай.

Къзълъ-агачъ. Село на Тунджа, окол. ц., сливенски окр., 67 килом. на юго-зап. отъ Сливенъ, 39 килом. на югъ отъ Ямболъ и 42 отъ прѣдѣла съ Турция; 1,949 жит. Поминъкъ земедѣлие; искарва хубаво жито.

Къдужърътъ. Знаменитъ английски философъ (1617-1688).

Къзълъ-Дария. Рѣка въ Туркестанъ, влива се въ Арабско море, малко позната; около 600 килом.

Къзълъ-ирмакъ (стар. *Xal-*lisъ). Рѣка въ Мала-Азия, извира въ антигаврическите планини, почи сивасския и ангорския вилаети, дѣли сивасския и кастанунския вилаети, и влива се въ Черно море; 960 килом.

Къзълъ-узенъ (стар. *Mar-*dusъ). Персидска рѣка, образува се близу при Зина въ Кюрдистанъ, влива се въ Каспийско море, близу при Рештъ; 500 килом.

Кълбурунъ. Крѣпост въ европ. Русия (таврич. губер.), на една ивица земя при устието на Дауръ-пръ, 15 килом. на югъ отъ Очаковъ; побѣда на Суворова надъ турцитъ въ 1785; прѣзета отъ француузетъ и англичанетъ въ 1855. К. е основанъ отъ турцитъ.

Къмбърландски планини или *плато*. Планинско бърдо въ Съединените Държави (държ. Тенеси), на юго-источния прѣдѣлъ на Кен-

тъки. Най-високите връхове до стигатъ до 980 метра надъ морското равнище.

Къмбърландъ. Английска областъ, която носи името графство, планинска и живописна земя на прѣдѣла на Шотландия и на Ирландско море. Студенъ и влаженъ климатъ; много езера; бръговете безъ заливи и безъ пристанища. Земята е богата съ минерали: желязо, олово, каменни вѫглици и др. К. е добила името си, споредъ едини, отъ кимбрите, споредъ други, отъ камбрийските брити; по-връхната 5,439 чет. килом.; насел. 220,000 ж. Гл. гр. Карлайлъ (31 хил. жители).

Къничевъ (Ангелъ). Български патриотъ-революционеръ, самоуби се въ Русе на 5-и марта 1872, за да се не падне въ ръците на турските власти и издаде дѣлото на българските съзаклетнически комитети. Когато се самопожрътвува, К. бѣше на 26-28-годишна възрастъ. Той бѣше родомъ отъ с. Трѣвна (Търновско) и бѣше се прѣселилъ, заедно съ баща си, долгеринъ, въ Русе около 1860. Училъ бѣ се въ русенското народно училище и бѣше сътиршилъ съ вѣнчания помошъ курса на боляградската българска гимназия, на боляградското военно училище съ чинъ артилерийски офицеръ и на земедѣлческото училище въ Таборъ (Чехия). Работилъ бѣ на бунтовното поле въ Българско Полвече отъ година, и бѣ обхождалъ българските градове и села, съ цѣль да се запознае съ патриотите, та да замѣсти Левски, който се усъщества вече уморенъ отъ толкова-годишното скитане и мислилъ да се оттегли за малко време на почивка. К. се застрѣли съ револвера си на русенската

скеля, когато се видѣ заграденъ отъ заптии съ голи саби. Въ това време той се готвѣлъ да замине съ парахода за Гюргево. Една биографийка на този апостолъ и мъченикъ за българската свобода се намира въ *Сборецъ изъ живота на български отлични мѫже отъ Г. П. Русенски* (Ст. Загора, 1887).

Кличевъ (*Vas.*). Съврѣмененъ български писателъ, бивши учителъ и послѣ директоръ на солунската българска гимназия; училъ се е въ Германия специално по Химията, иль не е довѣришилъ специалния си курсъ по причина на болестъ. Печаталъ е въ напишъ списания важни статии върху македонски въпроси, и въ отдѣлни издания побѣширни трудове върху Македония: *Скопие* (София, 1898); *Пътни съобщения въ Македония* (София, 1898) и др. К., който е единъ отъ най-добри-
тѣ знадци на българските македонски работи, отъ когато е въ София [живѣ тамъ отъ 1897] държи интересни скаски по разни македонски въпроси. Той е и авторъ на разни учебници, като *Отечествена география* (Пловдивъ, 1897, 2-о изд.) и др. К., още младъ, е родомъ отъ Вратца.

Кърджалли. Село на р. Арада, 28 килом. на югъ отъ Хасково, и бивша околия въ Источна Румелия, въ Родопите. Тая околия, населена съ турци, се постави пакъ подъ прѣката власть на Турция, сѫщеврѣменно съ Непокоренитъ села *), вслѣдствие на една

спогодба отъ 5-и априлъ (н. к.) 1886, чрѣзъ която султанътъ припозна личното съединение на България и Румелия.

Кърджалли, тур. (собств. *кърчалии*, полски грабител). Каждъ края на XVIII-и и началото на XIX-и вѣкъ, въ Турция царувалъ султанъ Селимъ Ш. Той султанъ билъ намислилъ да преобразува войската по европейски, та да земе властъта изъ ръцѣта на еничеретъ; иль това възбудилъ фанатизма на мохамеданетъ всѣдѣ въ царството си. Египетъ, Арабия, Аки, Дамасъкъ не искали да припознаватъ султановото правителство, което било водило държавата въ пропасть, та захванѣли да властуватъ самоволно. Въ Албания, Епиръ и Тесалия захванѣли да възбудятъ *Али Тебелени* и *Махмудъ Бушатлъ*, а въ Видинъ *Османъ Пазавантооглу*.

Верѣдъ това общо разстройство на всѣка властъ, законъ и редъ въ турската държава, избухнала отъ каждъ Родопите една страшна пораза; това били *кърджалашть*, които се още помниятъ, още споменуватъ у насъ. Тѣ били турци и потурници, главно бѣглеци войници или распуснати отъ турската войска слѣдъ подписването на свищовския (1791) и япиския (1792) договори; иль тѣ прибрали и всѣкакви, безъ разлика на племе и вѣра, панти и хайти и всички отъ колъ и вѫже. Много-бройни, до 25,000 души, устроени на конни дружини, обрѣжени

*) *Непокорени села* бѣше името на една част отъ рупчоска и пловдивска околия, населена побѣчето съ помаци. Така се наричаше въ румелийско време тази част, защото селата, отъ които състоеше — 18 — никога не се покориха на румелийската властъ, макаръ по

Берлинския договоръ и да принадлежеха на Румелия, па и никакво румелийско правителство не се помажи на сила да имъ наложи властъта си. Отъ друга страна, тия села не припознаваха и турската властъ. Задръстени въ балкана и увѣрени въ съчувствието на Турция, тѣ си живѣхъ административно на своя глава.

отъ главата до петитъ, подъ ко-
мандата на «байджъ-башин» и
«бийбашин», тѣ ходили изъ тур-
ските вилаети — тогава речи цялата
българска земя — и всичрѣ въ де-
сетина години бягали, горали,
клили и правили всевъзможни по-
рази. Важни градове, като Ко-
принцица, Панагюрище били съ-
сипани отъ тяхъ. При тогавашните
множни съобщения, исправшаната
отъ Одринъ и Цариградъ сила сре-
шатахъ била безпомощна, защо и тѣ
умъели да нападатъ и се биятъ
правилно. Най-прочутый — виденъ,
мраченъ и възителенъ — тъкънъ
главатаръ билъ нѣкой си потур-
никъ българинъ отъ Бързинъ,
на име *Кара Феъзъ*.

На страната на х. минували и
хайдутите. Единъ слivenски хайдути-
ти, *Индже-воевода*, който си
ходилъ съ чета изъ Стара-пла-
нина, пристъединилъ се на х., и
се прославилъ много съ своята
подвига. Той командувалъ на 500
души конници, и знаменосецътъ
му билъ *Кара-Коло*.

Отъ друга страна, нахлуването
на х. възбудило отпоръ и опъл-
чение между турските и българ-
ските населени. Въ Добруджа,
Тракия и Македония се съставили
чети среща тяхъ. Въ Македония
командувалъ *Дъло Никола* отъ
Попбрене, и другадѣ други. Му-
стафа *Байрактаръ* (виж. тая дума)
привълъкъ агитъ и спахнитъ
въ Румелия, и въ 1804 едно от-
дѣление отъ устроената вече по
европейски Селимова войска, което
изтѣзо отъ Цариградъ, въ нѣ-
колко сражения разбило и очи-
стило Тракия отъ непобѣдимите
до тогава кърджалии. Интересни
подробности за кърджалийското

движение въ за епохата, въ която
е издавалъ к., се намерятъ въ Но-
ваторъ: *История на Българските
народи* (Пловдивъ, 1886); изучава-
що вниманието и спомените за к-
то книжата *Чаръкъ* (по-зно-
ванска и златска) на Атанасъ Шо-
новъ (Славянъ, 1885).

Кърджълъ (*Георги*). Съществу-
щъ англо-турски пръбацинъ, из-
тешественникъ, държавникъ и по-
кралъ на англ. Индия. Въ 1856 г. издалъ
дописка отъ далечна Истанбулъ въъть
руските казасийски владѣния. Послѣдната дописка, приведена
въ система, съставята единъ го-
дъмъ трудъ *Russia in Central
Asia in 1889 and the Anglo-
Russian Question = Русия въ Сред-
на Азия въ 1889 и Англо-Руски
Въпросъ* (Лондонъ, 1889). Въ ка-
чество на особенъ дописъ на
на *Таймсъ*, и е обходилъ Персия
и е написалъ *Persia and the Per-
sian Question = Персия и Пер-
сидскиятъ Въпросъ* (Лондонъ, 1889). Въ 1893 г. предприе единъ ново
изгтуване по далечни Истокъ, об-
ходи цѣлъ Индо-Китай, посѣти Я-
пония, Корея и Китай. Въ 1894
обнародва първата половина отъ
описанието на изгтуването си:
*Problems of the East, Japan, Ko-
rea, China = Задачи на Истокъ,*
Япония, Корея, Китай. и., кра-
енъ тори и русофобъ, занимава-
ше въ лордъ Солзбериовото ми-
нистерство поста главенъ помощникъ
на министра на вън. дѣла
до прѣди двѣ години, когато биле
назначенъ подкралъ на Индия.
Съѣтъ погледи на това на-
значение като едно заплашващо
за англо-русския миръ.

Къркъ-клисе. Виж. *Лозенградъ*.

Печатни гръшки.

Стълък	Редъ	Напечатано:	Чети:
	1 45	заявилъ своята жажда	проявилъ своята жажда.
	2 17	на всѣко	всѣко
	1 34—35	бесилна	бесилна
	2 17—18	двурилнитѣ	двурилнитѣ
	« 43	отърчаль	отърчаль
	« 14	200,000	около 145,000,000
	« 46	миршомъ	мершаумъ
(140)	« 12	Темишваръ	Темишваръ
	1 18	Лайденски	Лайденски
	« 19	бунтовенъ-дѣнецъ	бунтовенъ дѣнецъ
	« 35	дѣйствително	добросъвестно
	« 29	историкъ	критикъ
	2 44	австрийски	германски
	1 12	1207	1201
	« 10	бесилна	бесилна
	« 13	III	II
	« 14	1295	1282
	1 31	(1897 г.).	(1897 г.)
	« 16	Внимавамъ	Внимавамъ
	2 28—29	Иосифъ Конст.	Конст. Иосифъ
	1 12	Вацеславъ	Вацеславъ
	« 29	За	за
	2 35	отъ	къ
	« 43—44	свирипства, въ България	свирипства въ България,
	1 28	1893	1894
	« 9	се замислила	се е замислила
	2 43	1)	2)
	« 42	А. Boué	E. About
	1 40	приливакъ	приливамъ
	2 5	състои	състои въ
	1 38	или	име
	2 4	1897	1887
	« 10	Дробъ	Дробъ
	« 37	«ректорски	«ректорски»
	« 2—3	(на прѣдѣдателя)	на прѣдѣдателя
	« 2	Kagusa	Kagusa
	« 17—18	словѣнския	словѣнски езикъ
	1 48	считала	считало
	« 19—20	е написанъ	съ написани
	« 18	спрѣло	спрѣль
	2 44	е	е.
	1 14	Ез.	Св.
	« 37	X.	A.
	2 25	бодроплавать	бодро плуватъ
	« 26	врачъ	врагъ
	1 5—6	посвѣтило	попѣрило
	« 44	(отъ писмо)	(отъ писмо):
	« 31	odiota	odiota
	« 35	stu etos	stultos
	2 24	Есетеръ	Ексетеръ
	« 3	omnibus	omnibus
	1 30	дружина, люде,	дружина люде,
	« 34	Експективенъ	Експективенъ
	« 46	oplima	optimata

Stanford University Libraries

3 6105 014 760 453

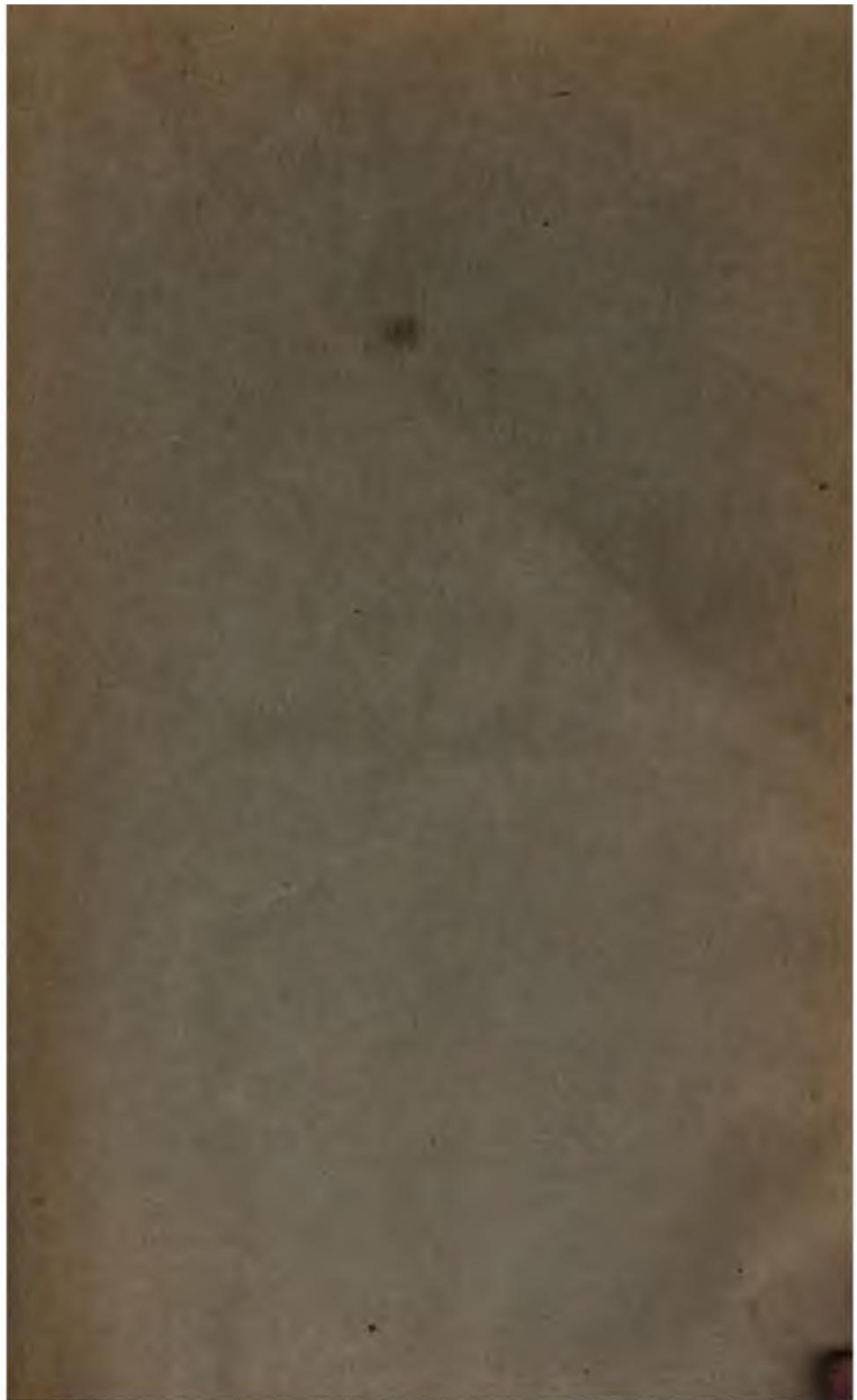
+9
9

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
STANFORD, CALIFORNIA 94305

— II —

Стр.	Стълпъ	Редъ	Напечатано:	Чети:
509	2	4	<i>Aquac</i>	Акваж
«	«	9	особенъ	особено
«	«	6—7	остранение	отстранение
511	1	5	аморсейски	аморейски
514	«	14	магнетни	магнитни
«	«	23	електро-магнети	електро-магнити
«	«	25	Христонъ	Хуитстонъ
517	«	39	електричества,	електричества
«	2	1	се давали	се е давало
520	«	46	сили	сили на
521	«	24	му осъ	около голѣмата си осъ
523	1	9—10	херцеговиня	херцогиня
524	«	2 килом.	170 килом. на юго-ист.
«	«	3	Тимфлъсъ	Тифлъсъ
«	2	5	поръчка	поръжка
«	«	26—27	туарогитѣ	туарегитѣ
525	«	34	юристируденция	юриспруденция
«	«	37	Билб.	Библ.
526	1	19	Ематъ—Сова	Ематъ—Сова,
528	«	16	ахейца	ахеици
529	2	«	Емулсенирамъ	Емулсионирамъ
«	«	25	четолими	исполини
«	«	46	Свещеній чешки	Свещеннически
«	«	37	Лженикъ	Дженинъ
530	«	16—17	Капитальтъ. Критика	Капитальтъ, критика
532	1	5	(<i>Engres</i>)	(<i>Ингрес</i>)
535	2	39	minatura	miniature
536	«	35	кикисъ	кикалось
539	1	13	могли	били
«	«	22	само	сама
543	2	25—26	университети;	университети,
571	1	5	съврѣменно,	съврѣменното
682	«	21	гръцитѣ,	гръцитѣ
811	«	23	органи	органа
«	«	24	Прѣпорецъ	Прѣпорецъ
816	2	12	прѣсели	прѣселили
851	1	28	<i>sansus</i>	<i>санкус</i>
884	2	41	одобрень	ободренъ
885	«	36	климатически	климатическа
890	1	27	Турчевъ	Труфчевъ
894	«	27	Нейнитъ	Неговитъ
945	2	5—6	запазенъ	запазочо
946	«	3	познать	позната
948	1	2	Дюмерство	Дюлерство
950	«	23	май	май,
«	«	46	когато	когото
951	2	27	прѣставителя	прѣставителя,
952	1	9	четвърть	четиърть
953	2	31	Карль	Кралъ
955	1	35	шѣська	отъ шѣська
956	«	1	орждие	орждие,
«	1	7	Хреацианецъ	Хреацианецъ
«	«	8	креализма	креациизма
960	2	18	мѣрило	мѣрило,
«	«	22	за да се	за да

Страниците между 96 и 105 сѫ погрешно едно повторение на числата отъ 89 до 96.

Stanford University Libraries

3 6105 014 760 453

DATE DUE

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
STANFORD, CALIFORNIA 94305

